

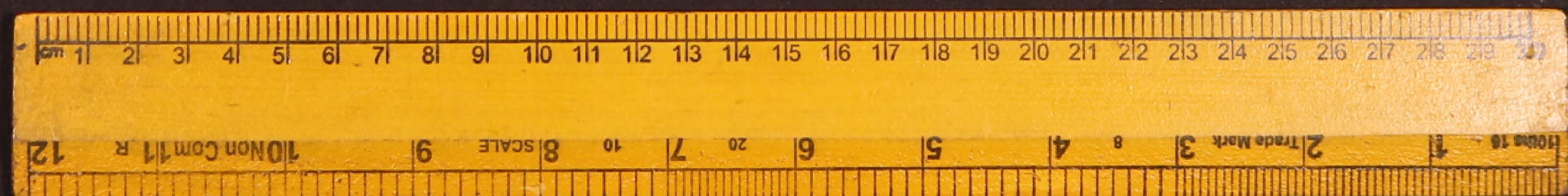
2104 फेरुगुह

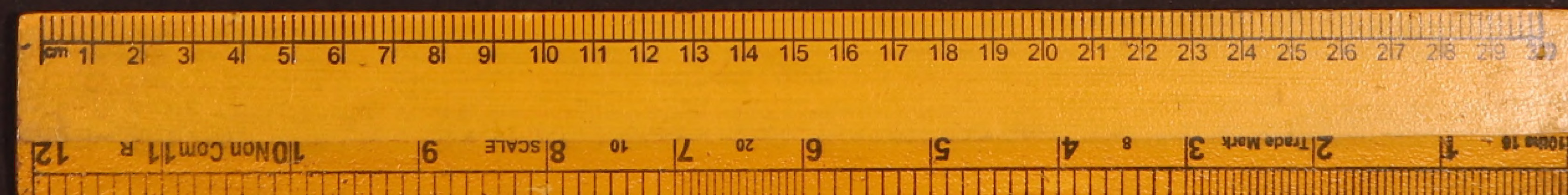

206

2102 km 4321

श्री १०८ काव्य ५३
२०८०

शहकल्पदुमः

अर्थात्

एतद्देशस्य समस्त कोषोपशेषास्तु संकलिताकारा
दिवर्णी क्रमविन्यस्त शहकल्पिना नानार्थपर्याय प्रमा
ण प्रयोगधानतदनुवंधाभिधेय सहित तत्रच्छेदप्र
माणित वेद वेदंग पुराणेति हास ज्योति स्तत्रा
ख्यान काव्यालंकार छंदः प्रभृति नाम ल
क्षणोदाहरणद्वयगुण योगनिदानो
पथसंयुक्त व्यवस्थादि संयुक्त
सर्वदर्शन मतानुसारी
संस्कृताभिधानग्रं
थः ॥

तत्र

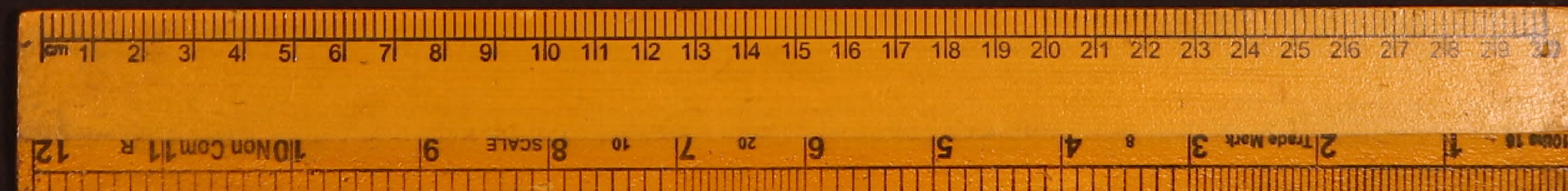
पंचम काण्डः

राजश्रीराधाकान्तवादाङ्गरेण विरचितः

१०६६ मध्यमस्थायिक समदशशतशकाब्दे ॥

कलिकान्ताख्यनगरे ॥

श्रीगणेशसुनागेन महांकितः ॥

र रेफः यथा वर्णित कारतकारौ रा
 देफः इति कलाय सतिप्र सार
 व्याकरणे ॥ रेफान् कारश्च ।
 स्कारः इति प्रक्रियाकौमुदी ॥
 सनसमविशहलवर्णः तस्योच्चा
 राणां नमूदी इति मुग्यवोप्या
 करण ॥ तस्य स्वरेप्यथा । रेफं
 चचेवलापानि ऊणलीदय स
 पुन । रक्तविद्युत्तनाकारं यंचदे
 वात्मकं सदा ॥ यंचप्राणमयं वर्ण
 विविं सदिनं सदा । इति काम ये
 नुनं रे ६ पटलः ॥ तस्य लेखन
 प्रकारो यथा । दक्षतः ऊणली
 रेखा वामाहल गताप्यथः । पुन
 हृत्तगता ह्येता नतोऽथो गत्यवो
 हतः ॥ भवानी शंकरो वक्ति ।
 स्तास तिष्ठेति नित्यशः अर्धमात्र
 ब्रह्मरूप महाशक्तिः प्रकीर्ति ।
 ता ॥ इति वर्णोद्धारनेत्रं ॥
 रः पुं पावकः ॥ नीलः इति
 मेदिनी ॥ कामवक्तिः । इति शब्द
 रत्नावली ॥
 रहः स्त्री वेगः । इत्यमरः ॥
 रक क खादे ॥ आयने । इति क
 विकल्पदुमः ॥ स्वादोरसोपादा
 नेक राकयति मोदकं बालकः
 इति उगीदासः ॥

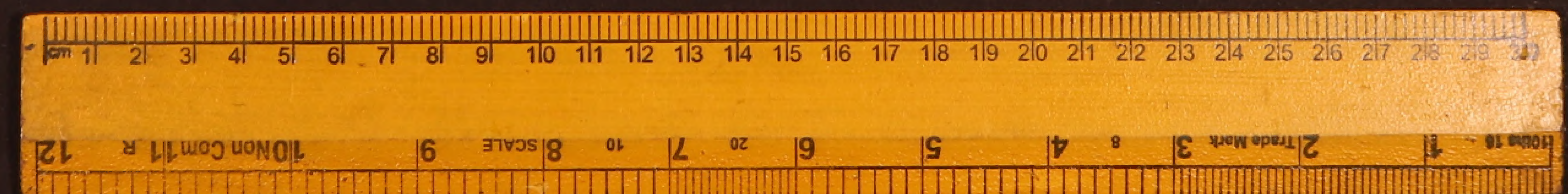
रक्तं स्त्री कुंकुमं ॥ ताम् ॥ प्राचीना
 मलकं । इति मेदिनी ॥ पयस्कं ॥
 सिंहरे ॥ हिं गुल् ॥ इति राज निर्घ
 ण्टः ॥ शरीरस्य समप्रान्तनगत
 थानविशेषः । तत्पर्यायः रुधिर
 २ यस्सक इलाहित ४ अस्ति ५ त
 तजे ६ शोणितं ७ । इत्यमरः ॥
 पलंकारं ८ रोहितं ९ रंगकं १०
 इति शब्दरत्नावली ॥ कीलालं ॥
 अंगजं ११ रोधिरं १२ सजं १३ ।
 इति जटाधरः ॥ तजं १४ शोणं १५
 लोहं १६ चर्मजं १७ । इति राज
 निर्घण्टः ॥ अथ रक्तस्य स्वरूप
 माह । यदारसोयकृयाति तत्र रज
 क पित्रतः । रागं पाकं च संप्राप्य स
 भवेत्तत्त संतकः ॥ रक्तं सर्वश
 रीरस्य जीवस्थायार उत्तमः ।
 स्त्रियं गुरु चले स्ताउ विदग्धं वि
 न्नवज्जवेत् ॥ जीवस्थायार उत्तम इ
 ति यत्त ग्राह । जीवो वसति सर्वस्मि
 न्देहे तत्र विशेषतः दीर्घ्यं रक्तम
 ले यस्मिन् सीरो याति त्वयं द
 णादिति ॥ दीर्घ्यं रक्तमले च श
 रीरांभके । वागुदोक्त परिमाण
 मित्रे मुदे जीवो वसति ननु हृष्टे
 प्रवृद्धे रक्तसावर्णेपदेशाव्यवस्था
 प्रसंगान् । गितवज्जवेत् । अम्लं

भवेदित्यर्थः ॥ अथ रक्तस्थाना
नमार। यत्नतस्तीराव रक्तस्थ
मुखे स्थानेनयोः स्थिते। अन्यत्र
पि स्थितवन्तोरक्तानो योष कं
भवेत् ॥ इति भावप्रकाशः ॥
रक्तदोषनाशकोषयं यथा ॥
तन्मयसि फले पिष्टे वारिणात
न लेपनः। तेन हृष्टे रक्तदो
षः प्रणाशपतिनसंप्रयः ॥ इति
गारुड ॥ १६२ अध्यायः ॥
रक्तः पुं लोहितवर्णः इत्यमरः ॥
ऊसंभः हिजलः। इति राजनि
निर्घण्टः ॥
रक्तः त्रि अनु रक्तः। नीत्यादि
जितः ॥ लोहितः इति मेदिनी
कीर्तनः। इति धरणिः ॥
रक्तवर्णवस्तुनि यथा शोणानि
भौम तीक्ष्णताम ऊसंभ तदका
युजेदगोपादयानविद्युत् ऊंज
विंदवः ॥ हृष्टताथर जिह्वास्त्रो
स सिंहरथातवः। हिंशले ऊ
कुटेशितातेचः सारस मसकं
माणिक्यं सचंचुड्रीषुकमकं
तयोर्मुखं चकोरकोकिलपारा
वतनेत्रनवाययः ऊसंभ किंश
काशोकजवावेधुकपाटलाः।
कमलेदारिमीपुष्पदिंबकिपाक

यत्नवो ॥ तानुलरागो मंजिष्ठा
क्तं रक्तचंदनं। त्रेता नावदान
देव धर्मी रौद्रसादयः ॥ ॥
रक्तनील वाचकानि यथा। लोहि
तनीलोपकरहरि विडुमकमल
रुसरत्नानि। सिंहरभ्रूषणान्य
लपनं जयाभोजिनी दलानि य
था। उपकरं यमकाशयोः हरिः स
र्यकस्योः विडुमः प्रवालविशि
ष्टवृत्तयोः। कमलं यमपाणीयाम
लयोः। रुसरत्नं कोस्तभेदनील
योः। सिंहरभ्रूषणं सिंहरालंकारा
जयोः। उतपलमल्लुप्तमासं दीवर
योः। यनं जयापि पाथयोः। यमोनि
नीदले यमयत्र पुटकिन्नाः कम
लाधिपयमेषो नागजितकोतसू
र्यभूः रत्नाकरवरश्रीकः सरोथ
कमलयुतिः कमलाधिपयमेषो
सूर्यकुलो। नागजित गरुडनाग
स्यदी च। कातः कमनीयः कंजले
नस्यातश्च। सूर्यभूः सूर्योद्भवो य
मश्च ॥ सदा सिंहरमुजेता कलय
नकमलप्रियं। स्फुट शोभनताम
प्रीर्वराह स्वाभिदीधितिः पवंस
संयत्राव प्रभः विहसमणि दीधि
तिः प्रवाल प्रवलच्छायः कलभा
नुमिनच्छविः ॥ रक्तसेतवाचकानि

यथा। रक्तसेतौ हरिश्च। उपकर
शानपत्रसूर्यकोताजः। नवरस
महापमार्क सोदराः कमल की
लाले ॥ हरिश्चंद्रसूर्ययोः। मुतिः
सेतवैशानरयोः। उपकरं जलप
मयोः। शानपत्रं हंसपमयोः।
सूर्यकालः स्फटिक सूर्यवत्
कोतेच। यज्ञः शोलावुजयोः।
नवरसः नवरसे प्रत्ययसूर्यच म
हापमः सेतनागो यमोच। शूर्यः
स्फटिकसूर्ययोः कमलं जलो।
वुजयोः। कीलालं जलरक्तयोः
सुदृढतादिभिर्भानो रत्नेनाये
रदांशुकैः। जलेभोजनमशोभा
भिः सरोज ऊमदारिभिः भानो
परस्मात् सुदृढतादिभिः ॥
सित रक्तो यथा। रविमित्रं चंद्रः
रवितल्पश्च। भावुरत्नं सूर्यका
तोः। प्रियमरागो च। रदांशु
कं देतवत्तं अथरश्च। जलज
शोभाजलजाचासौ शोभांचेति
यत्ते यमकातिः। पवंसरोजा।
रिपोभा सरोजस्यार्द्धि शोभा
यत्ते सरोजारि श्वंदः। ऊसं
दारि शोभा ऊमदस्यार्द्धि ॥
शोभा यत्ते ऊमदारिरादि।
त्यः। इति क ॥

विकल्पलतायां २ श्लेषसूचके उ
दिष्टवर्णनेनाम १ ऊसंभ ॥
रक्तकः पुं अस्त्रानवृत्तः ॥ वधुकव
त्तः ॥ रक्तवत् ॥ अनुगामी। इति
मेदिनी ॥ विनोदी। इति पाठुरता
वली ॥ रक्तप्रिष्ठाः ॥ रक्तैरण्डः
। इति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तकंदः पुं विडुमः। इति हेम
चंद्रः ॥ राजपलाणुः ॥ रक्तालुः
इति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तकंदलः पुं प्रवालं। इति वि
कारणशेषः ॥
रक्तकमले स्त्री रक्तवर्णतपले
तत्पर्यायः। कोकनदे २ रक्तोभा
ज १ अरुणकमले ४ शोणपम
५ रक्तान् पले ६ वारविंद ७ र
विधियं ८ रक्तवारिज ९ अस्मृ
णाः। कदले। तिक्तले। मधुरत्नं।
प्रिष्ठा रत्ने। रक्तदोषहरत्ने। पि
त्र कफवान्तामनत्ने। संतर्पण
कारणात्। हृष्टत्वेव। इति राज
निर्घण्टः ॥
रक्तकमले स्त्री रक्तान् पले। य
था चंदनाशुककर्पूर ऊंजमेष्ठ स
गंधिभिः। कमलेः ऊमदेः पुष्पोः
कल्लारै रक्तकमलेः ॥ कले
धूपैरधूपैश्च शोभने र्गुणमिष्ट

तेः। अर्चयेदलिराजानं मंत्रेण हि
जसत्रमः॥ इति पाञ्चाननखण्डे
१६ अध्यायः ॥
रक्तकरवीरकः पुं लोहितवर्णक
रवीरपुष्पवृक्षः॥ लालकनेल इ
ति हिंदीभाषा। तत्पर्यायः रक्त
प्रसवः रक्तगण्डकसमः चरीज
समः धं कुरः पशुतडावी ६ रवि
प्रियः ७ अस्पृश्याः कटुते तीक्ष्ण
ते विशेष्यते। तदोषत्रया कं
इति कृष्ण विषहरत्वे च इति राजनि
र्घण्टः रक्तकोवनः पुं स्वनामख्या
तपुष्पवृक्षविशेषः। तत्पर्यायः
विदलः रक्तमरिकः १ इति शहर
त्वावली॥ कोचनालः धनाम
पुष्पः ५ कदारः ६ इति जराधरः
रक्तकाण्डा स्त्री रक्तपुनर्नवा इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तकाष्ठं स्त्री यज्ञेयं। इति राज
निर्घण्टः लोहितवर्णदारुच ॥
रक्तजमुदं स्त्री रक्तकैरवं इति
जराधरः ॥
रक्तजसमः पुं पारिभद्रः धन्वज
वृक्षः। इति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तकेशरः पुं पारिभद्रः इति रा
जनिर्घण्टः पुष्पागवृक्षः। इति
रक्तमाला ॥

रक्तकैरवं स्त्री रक्तजमुदं इ
ति जराधरः ॥
रक्तकोकनदं स्त्री रक्तोत्पलं
इति जराधरः ॥
रक्तखदिरः पुं रक्तवर्णीखदिर
वृक्षः तत्पर्यायः रक्तसारः २
ससारः १ ताम्रसारकः धवक्रपा
ल्पः ५ यतिकः ६ कृष्णोदनः ७
यूपडमः ८ अस्वखदिरः ९ अरुः १०
अस्पृश्याः कटुते उष्णते कषा
यते गुरुते तिक्तते आमवाता
स्ववातत्राणभूतज्वरनाशिते इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तगंधकं स्त्री बोलं इति रा
जनिर्घण्टः ॥
रक्तगुल्मं पुं स्त्रीणां रक्तजगुल्म
रोगः। तस्य निदानादिगुल्मशब्दे
दृष्टये तस्योषधे यथा हि जग
दीपिकदुकं चूर्णं पीते हरिश्चि
तिलहाथनसंयुक्तं रक्तगुल्मं
स्त्रियाहर इति गारुडः १६६ अध्या
यः रक्तघ्नः पुं रोहितकवृक्षः इ
ति जराधरः ॥
रक्तजी स्त्री रवीविशेषः गोति
यादधी इति भाषा यथा महे
षथिअ गोलोम्यारक्तजीरकणि
नहा। इति शहरचंदिका ॥

रक्तचंदनं स्त्री रक्तवर्णचंदनं तत्र
पर्यायः। तिलवर्णी १ यज्ञेयं ३
रेजेन ४ कचंदनं ५। इत्यमरः ॥
ताम्रसारं ६ ताम्रवृक्षः ७ चंदनं
८ इति रक्तमाला ॥ लोहिते ९
शोणीतचंदने १० रक्तसारं ११
ताम्रसारकं १२ तद्वचंदनं १३ अ
कचंदनं १४। इति राजनिर्घण्टः
रक्तोमं १५ प्रवालफलं १६। इति
भावप्रकाशः ॥ अस्पृश्याः १७
तिष्णीतलत्वं तिक्तत्वं इत्यण्य
ताम्रदोषभूतपित्तकफकास
ज्वरश्रान्तिजेतवमपु रक्षा ना
शित्वे च। इति राजनिर्घण्टः अपि व
रक्तं पीते गुरुस्वादुर्द्विहृत्स्मा
सपित्तहृत्। पित्तनेत्रहितं हृत्
ज्वरघ्ना विषायकं ॥ इति भाव
प्रकाशः ॥ अस्पृशं रक्तपित्तहरं
वल्गुचक्षुषं रक्तचंदनं। इति
राजवल्लभः ॥
रक्तचित्रकः पुं क्षयविशेषः।
रागविता इति भाषा। तत्पर्यायः
कालः २ अत्पालः रक्तमूलः
धं अतिदीप्यः ५ मार्जरीः ६ अग्निः
७ दाहकः ८ पावकः ९ विजोगः १०
महोगः ११ अस्पृश्याः। प्रत
कायकरत्वं। रुचात्वं कृष्णत्वं
लोहवेधकत्वं। रसनियामकत्वं
रसायनत्वं च। इति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तचूर्णं स्त्री सिंहरे। इति शरा
वली ॥ रक्तवर्णीचूर्णमात्रे च ॥
रक्तजवकः पुं भूनागः। इति राज
निर्घण्टः ॥ रक्तवर्णीजेतमात्रे च ॥
रक्तजिह्वः पुं सिंहः। इति शह
माला ॥ रक्तवर्णीजिकायुक्ते च ॥
रक्तकिण्टी स्त्री रक्तवर्णीकिण्टी
पुष्पवृक्षः तत्पर्यायः कुरुवकः ३
इत्यमरः ॥
रक्ततण्डुलः पुं मुकपदी। इति राज
निर्घण्टः ॥ लोहितमुखयुक्ते च ॥
रक्ततण्डुकः पुं भूनागः। इति
राजनिर्घण्टः ॥
रक्तहृणा स्त्री गोमूत्रिका। इति
राजनिर्घण्टः ॥
रक्तत्रिहृत् स्त्री रक्तवर्णीत्रिहृत्ताला
लतेउडी इति भाषा। तत्पर्यायः।
कालिंदी २ त्रिपुरा ३ ताम्रपुष्पि
का ४ कलवर्णी ५ मसरी ६ अमृता ७
काकनासिका ८। अस्या गुणाः।
तिक्तत्वं कटुत्वं उष्णत्वं। रेचन
त्वं। शरणी मलविषमहाहितं
हितकारित्वे च। इति राजनिर्घण्टः
रक्तदेतिका स्त्री चंडिका। यथा
भक्षयेत्तच्छ तावुशान् वैप्रविज्ञान्

महासुरान्। रक्तादेताभविष्यं
निदादिमी कसोपमाः ततो
मादेवताः स्वर्गोपमलोके चमा
नवाः स्वर्गोपमाहविष्यं तिस्र
नेरक्तदेतिका ॥ इति मार्कण्डेय
पुराणे देवीमाहात्म्ये ॥
रक्तदला स्त्री नलिका विविदि
का इति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तकृ १ पुं स्त्री कपोतः इति के
चित् रक्तवर्णी चतुर्विंशति ॥
रक्तपातः पुं गैरिकं इति त्रिका
णशेषः नाम इति राजनिर्घ
ण्टः रक्तवर्णी पातमात्रं ॥ र
क्तनालः पुं जीवशाकः इति
राजनिर्घण्टः ॥
रक्तनासिकः पुं पेचकः इति श
ब्दरत्नावली लोहितनासायुक्ते वि
रक्तपः पुं राक्षसः इति मेदिनी ॥
रक्तपानकर्त्रि वि ॥
रक्तपत्रिका स्त्री नाकली रक्तपुन
नवा इति राजनिर्घण्टः लोहित
पत्रे च ॥
रक्तपटी स्त्री लदहृदविशेषः य
था शमीपत्रा रक्तपटी समेगांज
लिकारिका इति जटाधरः ॥
रक्तपत्रः पुं स्त्री रक्तवर्णीकम
ले तत्पर्यायः रक्तसरोरुहं ॥

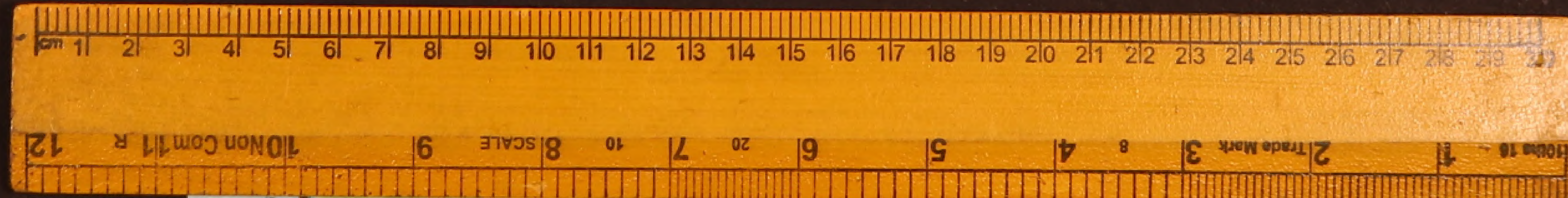
रक्तायले ३ कोकनदं ३ इ
त्यमरः ॥ अस्पृशमाणं यथा ।
येषां ललितकान्ताया देवी मे
गलचंद्रिका । वरदाभयदस्ता च
दिभुजा गौरदेहिका ॥ रक्तय
ज्ञासनस्या च जटामुकुटमेदिना
रक्तकोषेयवस्ता च स्मितवक्त्रा
शोभनना ॥ नवयौवनसम्पन्ना
चावर्गी ललितप्रभा इति ति
प्पादितल ॥
रक्तयज्ञवः पुं अशोकवृक्षः ॥
इति राजनिर्घण्टः । लोहितयज्ञं च
रक्तपतः पुं गरुडः इति केचित्
रक्तपा स्त्री जलौका ॥ शकिनी इ
ति मेदिनी शोणितपानकर्त्रि
वि रक्तपाकी स्त्री दृढती इति
राजनिर्घण्टः ॥
रक्तपाताकी स्त्री जलौका इति
शब्दरत्नावली ॥
रक्तपादः पुं अकपटी इति हे
मचंद्रः लोहितचरणायुक्ते वि
रक्तपाटी स्त्री लज्जालः हंसपटी
इति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तपायिनी स्त्री जलौका । इति
राजनिर्घण्टः ॥
रक्तपायी पुं रक्तपानशीलः
इति व्याकरणं ॥

रक्तपादं स्त्री हिंगुले । इति हारा
वली ॥ जटाधरे पुं ॥
रक्तपिण्डं स्त्री जवापुष्पं । इति
शब्दरत्नावली ॥
रक्तपिण्डकः पुं रक्तालः । इति
राजनिर्घण्टः ॥
रक्तपिण्डं स्त्री योगविशेषः तस्य
निधानं यथा । यन्तं तिरुवाच ।
अथातो रक्तपिण्डस्य निधानं प्रव
दामहे । भूषास तिरु कदम्ब
लवणादि विदादिभिः कोट्यो ।
हालकैश्चाप्ये सज्जकै रतिसे वि
नैः । कृपिते पित्रैः पित्रे द्वंद्वे
क्तं च मूर्च्छयेत् ॥ तेमिथस्तल्प
रूपत्वं मागम्यत्वा मुवं स्तुत्वा ।
पित्ररक्तस्य विरुतेः संसर्गाद्भूष
णादपि ॥ गंधवर्णानुवृत्तेषु रक्ते
नव्यपदिश्यते । प्रभवत्यस्य स
स्मात् स्त्री हतो यकृतश्च तत् ॥
शिशो गुरुत्वमरुचिः शीतेच्छामधु
कोतकफाः क्षुर्द्विहृत्क्षुर्द्विभूत
संकाशः श्यामो भ्रमः क्लमः लो
हितोः लोहितो मत्स्यामगंध्यास
चविज्वरः रक्तहाविद्वहति नवर्ण
ना नयनादिषु ॥ नीललोहि ।
नपीतानो वर्णकामविद्येत नः ॥
स्वप्नेतदर्थं धर्मितं भवत्यस्मिन् भ

विष्यति । ऊर्ध्वनासादिकर्णस्यै
मैफ्रु योति गुदे रथः कृपितो
मकुपैश्च समस्तस्तत् प्रवर्तते
ऊर्ध्वसायंकफाद्यस्मात् तद्विरे
चनसाधितं ॥ वक्रोष्ठं च पित्र
स्वविरेको हि वरौष्ठं । अनुव
धीकफो यश्च तत्र तस्यापि मुहिरु
त कषायाः स्तादवो यस्य विषु
द्वेष्टेष्मलोहिताः कटु तिक्त क
षायावायेनिसर्गात् कफावहाः ।
अथोपायं च नामुस्मात् तत्प्रवर्त
न साधनं अल्पायुषं च पित्रस्य
वमनं ननु चोष्ठं ॥ अनुवंधिचलो
यस्य शोणपित्र नरस्य तत् कषा
याश्च हितास्तस्य मधुरापवकवलं
कफमारुतसेष्टस्य मसाधमय
नायने यस्य प्रतिलोमत्वादसाध्या
दौषधस्य च ॥ न हि संशोधने किं
चिदस्य च प्रतिलोमने शोधने
प्रतिलोमे च रक्तपिणे विनिर्जिते
यवमेवोपशमने सर्व शोधन
मिष्यते । संसृष्टेष्वाह दौषेषु स
र्वथा क्षुर्द्वेन हितं ॥ तत्र दौषात्र
गमने शिवास्व इव लक्ष्यते उप
द्रवाश्च विरुते फलान् स्तेषु च
धिकं ॥ इति गारुड १५० अध्या
यः तस्योष्ठं यथा । विवृता विफ

लाश्यामापिपलीशर्करामधु रक्तः मार्गनाह ऊर्ध्वनासातिक
मोदकः सन्निपातो रक्तपित्तज र्णास्त्रैर्मैक्योनि गुदैरथः । ऊ
रायहः वाशायाविद्यमानायामा पित्तं रोमकैपैश्च समस्तै स्ततः । ऊ
साशायाजीवितस्यच रक्तपित्ती प्रवर्तते ॥ रक्तपित्तं मतिरुपित्तं ॥
तयीकाशीकिमर्थमवसीदति ॥ पूर्वश्यमाह सदनेशीत कामि
अट्ठकसदीकापण्याकायः त्वेकं रथमायनं वमिः । लोहग
सशर्करः दौद्राकाः काशनसा पिश्रुनिष्ठासोभवत्पस्मिन्भवि
सरक्तपित्तनिवर्णः इतिगारुडे ष्यति विशिष्टं रूपं माह ॥
१५ अथायः अपिच तत्ररक्तपित्तं सान्दे सपाण्डु सस्त्रेह पिच्छिलेव
सनिदानशर्विकोसंप्राप्तिमाह य कफान्तिनं । स्वावरुणं सफेलाच
मयायामशोकाय यवाथैरतिसेवि तनुरत्नल वातिकं ॥ रक्तपित्तक
तैः तीक्ष्णसत्तारत्नवर्णैरस्त्रैः कट फान्तिनं । स्वावरुणं सफेलाचन
भिरेवच ॥ पित्तविदग्धं सगुणैर्दिद नुत्तरेव वातिकं रक्तपित्तं कया
हमाशुशोणितं तीक्ष्णमरिचादि याने कसंगोमूत्र सन्निभं ।
उलोः पितायादिः दासे यवता मेचकागारधूमाभ मेजनाभत्रपै
रादिः । विदग्धं हृषितं सगुणैः स त्तिकं ॥ संसृष्टं लिंगं संसर्गादि
कारणैर्गुणैस्तीक्ष्णदिभिः गुणै लिंगं सान्निधानिकं । सपाण्डु ई
वित्तवर्ततेनतीक्ष्णसलवणक यन पाण्डु । पिच्छिलं मयूरपिच्छ
रुख्युर्मीरयोप्यते । विदहति छविपुक्तं । कसं कजलाभे मेचक
हृषयति रक्तपित्तस्यसामान्यलह चिकुरा कसवर्णं । अंजने श्रोतोत्र
णमाह । नतः प्रवर्तते रक्तमूर्ध नेतदभं ॥ संसर्गाविशेषेण मर्गा
कोपोदियापिवा । रक्तमित्युपल भेदमाह ऊर्ध्वगं कफसंसृष्टं मथो
दाणं तत्संसर्गा पित्तं च । गं मारुतावगं । हिमार्गी कफ वा
अतएव रक्तं पित्तं च रक्तपित्तं ताभ्या उभाभ्यां नतः प्रवर्तते उपद
मिति हृदं इति सप्रकृतः रक्तं च वानाह रौर्वयसासकासत्तरवमथुमराः
नतः पित्तं चेति रक्तपित्तं रागमा पांडुतादाह रक्तं भूक्तं कोराविरादस्तपति
मेपित्तमिति कर्मधारय इति च रपिससकृद्यनवपीन तलाकोहसभ
रः शिरसि च ॥

नपनेप्रति निष्ठीवनेच । हेयोमु दृश्यं चतपरादिकं वियच्च रक्तं य
क्तेविपाको विकृतिरपि भवेदक्त ष्यति स नश्यति वियच्चापि अट
पित्तोपसर्गाः ॥ उपसर्गा उपदवाः श्रमपीत्यर्थः ॥ अरिष्टमाह लो
विकृतिर्मांस प्रक्षालनाभतादिः हितं छर्दयेद्यस्त वक्रुणो लोहि
साध्यत्वादिक माह । एक दोषा नेदणः लोहितोद्गारदृशीचमि
तुगं साध्यं हि दोषं याप्यमुच्यते यते रक्तपित्तकः । लोहितोद्गार
यद्विदोष मसाध्यं स्यान्मदाये दृशीयाधिमार्होद्गारमपिलो
रतिवेगत् ॥ ऊर्ध्वं साध्यं मथो हितं यपपतिरत्यर्थः अथ रक्त
याप्य मसाध्यं युगयज्जने वा पित्तस्य विकृतिः । पित्तसंस्तंभ
पिभिः दीणदेहस्य वृद्धस्यान येनादौ प्रवृत्ते वलिनाः न्ननः
अतश्चयत् ॥ साध्यमाह । एक रुतपांडु ग्रहणी रोगसीद गु
मार्गवल्लवतोनातिवेगं नचोमि ल्मज्जरादिकृत शालि घष्टिक
तं । रक्तपित्तं सुखेकाले साध्यं नीवारकोरहृष प्रसाधिकाः ।
स्यान्निरुपदवत् ॥ सुखकालेहि प्रपाप्माकाश्रयिष्यदुग्रभोजने
मणिशिरयोः ॥ असाध्यमाह रक्तपित्तिनो पियंशुः कंगः मस
मोसं प्रक्षालनाभं कृशितमिव रः मुञ्चचणकाः समरुष्टादकीफ
चयत् कर्दमांभो निभेवा मेदः प्र लाः प्रशक्ताः सुषयुषार्थे कल्प
यासकल्पं यकृदिव यदिवापेक तारक्तपित्तिनो दाडिमामलकं वि
जंवाकफाभं । यत्कृत्स्नयच्चनील हानं स्तार्थे वापि सपयेत् एतलनि
भृशमपि कृत्वापेयत्रोक्ताविका नवेद्यप्रसूतवेतस यज्ञवाः प्रा
रास्तद्वर्जं रक्तपित्तं सपति यनु कार्थे शाकसात्मानोत्तुलीयाद
षायच्चतल्पविभाति ॥ उक्ताविका योहिताः पारावतान्कयोतोमृता
होर्वल्पादयः सपति यनुषीतल्य वाउक्ताहवर्जकान् एणशानकपि
नानावर्णाः ॥ येनोपदहो रक्तं रक्तं जलानेणान् दशिरान् कालुष्ये
पित्तनेमानवः । येषु दृश्यं विय चान् रक्तपित्तं दान विद्यासोमे
चापि तच्चासाध्यं मसुशय ॥ षोपयोजयेत् ईषदं लाननं स्तोत्र
येन रक्तपित्तं उपदहो मनुष्यः हतभ्रष्टान् समर्थवान् कफानुगे

एष शाके दद्याद्वाताचुगे रसे ॥ लामरिचं च चूर्णमायां लिपेत्
 पथ्यं सतील पुष्येण ससिताला
 जशक्तभिः पायाक पाचीवासा
 नो दादा पर्यटयोहिमः रक्तपित्तं
 ज्वरं दाहं हृत्पथो घञाशयेत्
 पायाकादेहिमः ॥ श्रीवेरमुत्
 पलेपां चेटनेयदिका मता ।
 उषीरे च वृष श्रेष्ठाकांथं समु
 शर्करं पाययेत्तेन सद्यो हि रक्त
 पित्रप्रणश्यति रक्तपित्तं जय
 स्रग्भरसां दाहं ज्वरं तथा ॥
 पुराणपीनमानीये कृष्णाम्बु
 फले हरे ॥ नदीजापार बीज ।
 त्रकृषिरा मूत्रं समाचरेत् न
 ततस्तस्य तलोनीलायवेज्जल
 तलाकये तस्मिन्नीरेदधिष्टेत्
 यत्नतः शीतलीकृते तानि क
 षां रविजनिपीउयेदसकाससा
 यत्नतस्तजले नीलायुनः पाका
 यपायेत् कृष्णाम्बुशोखयेहमे
 तामपायेत्ततः लिपेत् लिप्तातव
 हतप्रस्यं कृष्णाम्बुतेन भजेयत् न
 भुवर्गं तदालोक्य तजले तत्र
 निः लिपेत् सितायाश्च तलोत
 त्रलिप्तातले हवत् पथेत् सुप
 कृषिपत्नी मृदीजीराणंदयले
 पथकृष्यकृ यताई यन्माकपथे

अवृताहं दोदमाचयेत् । यत्नत
 पलमिते खादेदथवा पिबलेय
 या खेउ कृष्णाम्बुलेहोः यं रक्त
 पित्तं विनाशयेत् । पित्तज्वरे त
 षीराहं प्रदं कृशतो वमि स
 रभेदं सरुदो गेका संस्था सं ह
 ततय नाशयत्येव वृष्णायेंहं
 हनो वलवर्द्धनः ॥ खण्डकृष्ण
 एवावलेदः ॥ प्रातावरीमूलक
 लं कल्कान् दीरे च तर्गणे की
 रतर्गं हतं गच्छेत्तया कल्कत
 ल्या च तशेषं पचेत्तत पलाहं
 लेहयेत् सदा । रक्तपित्तं सप्तपि
 तं तये सासेच नाशयेत् ॥ प्रा
 तावरीपाकः इति रक्तपित्ताधि
 कारः इति भवप्रकाशः ॥
 रक्तपित्तहा स्त्री रक्तघ्नी गोविद्याह
 दी इति भावा । इति प्राह्वेदिका ॥
 रक्तपुनर्नवा स्त्री रक्तवर्णिपुनर्नवा
 शाकः तत्र पर्यायः कुरा रमण
 लयात्रिका रक्तकाण्डा ४ वर्षकेतः ५
 लेहिता रक्तपत्रिका ७ वैशा ।
 र्णी ८ रक्तवर्णिमः रं शोफघ्नी ९
 रक्तपुष्पिका ११ दिकस्वरा १२ विस
 ज्ञी १३ प्राह्वेदिका १४ सारिणी १५
 वरीभवः १६ प्राणयज्ञाः १७ भौमः

१८ पुनर्भवः १९ नवः २० नवः २१
 गुणगुणः तिक्तता सारकत ।
 शोकरक्तपदरोष पाण्डुपित्त
 नाशिते च । इति राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तपुष्पाः पुकरवीरः । इति जरा
 थरः ॥ रोहितवृद्धः । इति शह
 माला ॥ रक्तकोचनवृद्धः ॥ दाहि
 मवृद्धः ॥ वक्रवृद्धः । इति रत्नमा
 ला वंथुकवृद्धः ॥ पुत्रागवृद्धः
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तपुष्पकः पुं पलाशवृद्धः रो
 हितकवृद्धः । इति जराथरः ॥
 पर्यटः ॥ शास्त्रलिहृत् । इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तपुष्पिका स्त्री लज्जालुः ३
 निशह्वेदिका ॥ रक्तपुनर्नवा
 भूपाटलिः । इति राजनिर्घण्टः
 रक्तपुष्पी स्त्री पाटलिहृत् । इति
 जराथरः ॥ जवा ॥ आवर्तकील
 ता नागदमनी ॥ करुणीहृत् ।
 उष्ट्रकांठी । इति राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तपुष्पकं स्त्री वृद्धांशुः । इति रा
 जनिर्घण्टः ॥
 रक्तप्रसवः पुं रक्तकरवीरः २
 कोलानः । इति राजनिर्घण्टः ।
 रक्तपुष्पा स्त्री शास्त्रलिहृत् । इ
 ति जराथरः ॥ रक्तपुष्पिका

रक्तफलः पुं वदवृद्धः । इति जरा
 थरः ॥
 रक्तफला स्त्री विविक्ता । इत्यमरः
 स्त्रीवली । इति राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तफेणजः पुं वामपाथस्थक्तो
 मः तमयीयः पूस्फुरः २ । इति
 हेमचंद्रः ॥
 रक्तवालकं स्त्री सिंहः । इति हा
 रावली ॥
 रक्तमेजरः पुं निचूलवृद्धः इति
 त्रिकाणप्रशयः ॥
 रक्तमत्स्यः पु रक्तवर्णिमस्य वि
 शेषः । यथा योरक्तो गोनातिदी
 र्घीनवात्यानातिस्फुलो रक्तमत्स्यः
 सः सत्तक्तः । शीतो रुच्यः पुष्टि
 करी यमोसौ नाशयति किंच दो
 षश्च यस्य इति राजनिर्घण्टः ।
 रक्तमूला स्त्री लज्जालुहृत् । इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तमेहः पुं प्रमेहो गविशेषः
 तस्य लक्षणं यथा । विसृज्य स
 लवणं रक्ताभं रक्तमेहनः । मूत्रं
 मूत्रयेदि नियोजनीयं ॥ स्रग्भोष
 थं । रक्तमूलकः पुं देवसर्वपवृद्धः
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 यथा । चंद्रप्रभा वचा मुस्ताभू
 निव स्रग्भोषः । हरिद्रा निविद्या

दावी पिपली मत्र वित्रकं ॥
 धान्यकं विपलाचये वित्रं गज
 पिपली। सवर्णमालिकं कोष
 हो दाभो लवणत्रये ॥ यतानिदं
 क मात्राणि संप्रणीयान् एषक
 एषक दिकर्ष हतलोहं स्याचत
 सूर्या सिता भवेत् ॥ शिलाजतस्य
 कर्ष स्यादष्टौ कर्षाश्च गुग्गुलोः
 विधिना योजिते रेतैः कर्तव्या
 गुटिका शुभा ॥ चंद्रप्रभेति वि
 लाता सर्वयोग प्रणालिनी ॥ नि
 हंति विंशतिं मेहान् कृच्छ्र मष्ट
 विधं तथा ॥ चतस्रश्चापसरीस्त
 हन् मूत्रावातास्त्रयोदश। गुण
 वृद्धिं पणुरोगं कामलोच हली
 मक ॥ कासे आसे तथा कृष्टम
 शिमंष्ट मरोचकं। वात पित्त क
 र्फे उपाधीन वल्पा हृष्या रसायनी
 समाराध्य शिवे तस्मात् प्रयत्नात्
 गुटिकासिमा प्राप्तांश्चंद्रया य
 स्यात् तस्माच्चंद्रप्रभा स्यात् ॥
 इति भावप्रकाशः ॥
 रक्तमोहणं ह्रीं शोणितसावः य
 था वेद नो यथा मार्गः यथाया
 कशमायच अभिरोत् यतिने शो
 षो शोणितसावणं चरेत् ॥ चरेत्
 कर्ष्यात् ॥ एकत्रस्त क्रियाः रवी

रक्तमोदना मेकतः। रक्तं हि वे
 दनामूलं तच्चैत्रास्ति नवापिरुक्त
 विवरणं कविने श्वावेत्रोवात्यने
 वेदने। सविशेषे विशेषेणा ज
 लोकाभिः पदैरपि ॥ शोणित
 सावणं चरेदित्यनेनात्ययः। इति
 भावप्रकाशः ॥
 रक्तयष्टिः स्त्री मंजिष्ठा। इति ज
 राधरः ॥
 रक्तयष्टिका स्त्री मंजिष्ठा। इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तयावनालः पुं तवरयावना
 लः। इति राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तेणः पुं सिंहरे ॥ यलाशक
 लिका। इति मेदिनी ॥ पुत्राराः
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तेणका स्त्री यलाशकलिका
 तत्र यष्ट्यायः। प्रणारिका २ इति
 शास्त्रमाला ॥
 रक्तेरेवतकं स्त्री महापारेवतं।
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तलम्पनः पुं रक्तवर्णीमूलवि
 शेषः। तत्र यष्ट्यायः महाकंदः १
 संजनः २ दीर्घमृत्कः ४ सद्युषवः ५
 स्फुल्लकंदः ६ यवनेष्टः ७ यस्याशुभाः
 संजनस्य मयुरं कटुकं नास्ति स
 मुपदिशति कषायः। यत्र संच ॥

यमशंति सतिक्तं सूरयो लवण
 मस्थिवदेति ॥ इति राजनिर्घण्टः
 रक्तला स्त्री काकतण्डी। इति रा
 जनिर्घण्टः ॥
 रक्तलोचनः पुं कपोतः। इति
 हेमचंद्रः लोहितलोचनयुक्तं वि
 रक्तवरी स्त्री मसरिका इति वि
 काण्डशेषः ॥
 रक्तवरी स्त्री मसरिका इति ज
 राधरः ॥
 रक्तवरीः पुं दाडिमः किंमुकं
 लाता ॥ वंधुकं ॥ निशाद्वय ॥
 जसम्भपुष्प ॥ मंजिष्ठा। इति राज
 निर्घण्टः ॥
 रक्तवर्णीः पुं इंद्रयोग्यः। इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तवर्दनः पुं वार्ताकः। इति
 शास्त्रवेदिका ॥
 रक्तवर्षाभूः स्त्री रक्तपुनर्णावा
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 रक्तवसनः पुं सेनासी इति हे
 मचंद्रः ॥
 रक्तवानः पुं रोगविशेषः अ
 स्थावयं यथा नारिकेलस्य वै
 मूलं ह्नाग दीरेण सपुनोपि
 वेद्यं विविधस्तस्य रक्तवानो वि
 नश्यति ॥ इति गारुडे १६३

ग्रन्थायः ॥
 रक्तवालका स्त्री सिंहरे। इति शास्त्र
 रत्नावली ॥
 रक्तविंडः पुं रक्तकणा। यथा र
 क्तविंडर्षदाभूमौ पतत्यस्य शरी
 रतः समुत्पतति मेदिनास्तत्
 प्रमाणस्तदासुरः इति मार्कण्डे
 ये देवीमाहात्म्य ॥
 रक्तवीजः पुं दाडिमः। इति राज
 निर्घण्टः अमरविशेषः। स च
 पुंभ निपुंभ सेनापतिः। देवा
 हतः यथा पलायन परान् दृष्ट्वा
 दैत्यान् मातृगणदिनान् योद्ध
 मभ्याययोक्ता हो रक्तवीजो महा
 सुरः रक्तविंडर्षदाभूमौ पतत्य
 स्य शरीरतः। समुत्पतति मेदि
 नास्तत् प्रमाणस्तदासुरः ॥
 युयुधेसगदापाणि विदुश्चात्मानं
 हासुरः ततश्चंदीस्ववज्रेण रक्त
 वीजमताडयत् कलिशेनाहत
 स्यामुत्सृज्य साव शोणितं ॥
 समुत्पत्य स्तनो योषास्तदुपास्त
 त यशस्वमाः ॥ यावंतः पतिता
 स्तस्य शरीरं रक्तविंदवः। तावंतः
 पुरुषाजानास्तदीर्घं वल विदमाः
 तस्याहतस्य वक्रपाशान्निपुलादि
 भिर्भुवि ॥ यथा नयो वै रक्तौ च

स्तेनासंज्ञनशोःसुराः ॥ ते
आसरासक संभूते रसरेः सक
लजगत् । आसमासीनतो देवा
भयमाजगमु रजमे ॥ तान् विष
एतान् सरान् हृष्टा चेटिका प्राहस
न्वरा । उवाचकाली चामुण्डे वि
स्मरे वदने ऊरु ॥ मच्छस पात
संभूतावक्त विहन् महासरान् ।
रक्तविंदोः यतीच्छतेव केणानेन
वेगिता । भक्तयेतीवररणे नडन्
यजान् महासरान् । यव मेवक्ष्ये
देवः दीणारक्तो गमिष्यति ॥
भक्ष्यमाणस्त्रयाद्योगान् चोत्
पन्नस्येतिचायेर इत्युक्तातोततो
देवीमृलेनाभिजवानते मुवे
नकालीजगृहे रक्तवीजस्य शो
णित तस्याहनस्यदेवानवक्तस
स्वाव शोणित ॥ यतस्तनस्तद
केणचामुण्डासंप्रतीक्षति मुवे
समुक्ततायेः स्या रक्तपातामहा
सराः । तं प्रवादाय चामुण्डा
पयो जस्य च शोणित ॥ देवी
मृलेन वज्रेण वाणे रसिनिर्दिष्टि
भिः । जवान रक्तवीजे तेषां वज्र
पीत शोणित ॥ स यथात महीष्ट
हे शास्त्र संव समाहृतः । नीरक्त
स्य महीपाल रक्तवीजो महा ।

सरः ॥ ततस्तेहर्ष मनल मवापु
सिदशा न्य । तेषा मातगणोजा
नोननर्जसंमदोहनः ॥ इति देवी
माहात्म्य ॥
रक्तवीजका स्त्री तरदीहृदः ॥ इति
राजनिर्घण्टः ॥
रक्तहेता स्त्री सेफालिका । इति
शहचेटिकाः ॥
रक्तहृष्टिः स्त्री रुधिरवर्धणो । तन्
उत्पातविशेषः तत्फलं प्राप्स्यो
गः ॥ यथा । कृतिचिंतामणौ ।
रक्ते प्राप्स्योयोगोमासास्थि वसा
दिभिर्मरकः । धान्यहिरण्यतक
फल कसमाये वर्धितेभयं विद्या
न् इति ज्योतिस्तत्वे ॥
रक्तशालिः पुं रक्तवर्णीधाम्यविशे
षः तन्मर्षीयः ताम्रशालिः शेष
शालिः रलोहितः धम्यगुणः
मधुरत्व । लघुत्व । स्निग्धत्व । व
त्तावहत्व । रुचिकारित्वं । दीपन
त्वं । पण्यत्वं । पित्त दाहानिलास
नापिचंच । इति राजनिर्घण्टः
रक्तशासने स्त्री सिंहरे । इतिहा
यावली ॥
रक्तशियुः पुं रक्तशोभाजनहृदः
तन्मर्षीयः ॥ रक्तकः रम्यकं
वज्रलच्छदः धसंगयः ५ केशरी ६

सिंहः ७ मृगादिः ८ । अस्य गुणः
महावीर्यत्वं । मधुरत्वं । रसायन
त्वं । शोफाभान समीरार्ति पित्त
श्लेष्म नाशित्वं । सारकत्वं च । इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तशीर्षकः पुं सरलदवः । इति
रत्नमाला ॥
रक्तस्येगिकं स्त्री विषं इति रा
जनिर्घण्टः ॥
रक्तसंज्ञं स्त्री कंकमं । इति त्रिका
णशेषः ॥
रक्तसंदशिका स्त्री जलौका । इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तसंध्यकं स्त्री रक्तकलारं तन्
पर्णायः हृत्कं २ इत्यमरः ॥
रक्तसरोरुहं स्त्री रक्तपत्रं इत्य
मरः ॥
रक्तसर्षपः पुं राजिका । इति रा
जनिर्घण्टः ॥
रक्तसहा स्त्री रक्तोलानः इति रा
जनिर्घण्टः ॥
रक्तसारं स्त्री रक्तचंदनं ॥ यत्नेन
इति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तसारः पुं ग्रन्थवेतसः । रक्त
खदिरः । इति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तसौगंधिकं स्त्री रक्तकलारं
इति जटाधरः ॥

रक्तसावः पुं वेतसाम्लः । इति ज
टाधरः ॥ रक्तपतनं च ॥
रक्तहंसा स्त्री रागिणीविशेषः
इति हलायुधः ॥
रक्ता स्त्री गुजा ॥ लाहा ॥ मेजि
ष्ठा उष्ट्रकाणी । इति राजनिर्घण्टः
रक्तकारः पुं प्रवालः । इति राज
निर्घण्टः ॥
रक्ताक्तं स्त्री रक्तचंदनं । इति ज
टाधरः ॥ शोणितमिच्छिते त्रि ॥
रक्तोक्तं स्त्री विडुमः कंकुमं ।
इति मेदिनी ॥
रक्तोक्तः पुं मेगलग्रहः ॥ कंयि
स्तः इति मेदिनी प्रवालः मन्
ऊण । इति राजनिर्घण्टः मण्डलं
इति शहरत्नावली ॥
रक्तोक्ती स्त्री जीवन्ती । इति मेदिनी
मजिष्ठा इति भावप्रकाशः ॥
रक्तानिसारः पुं रोगविशेषः ।
तस्य संप्राप्ति माह । पित्तकृत य
दायार्थं द्रव्यमप्राप्तियैजिके । त
दोषाजायते शीघ्रं रक्ताती सार
+ वत् सकतरु त्वाद्वा दाडिमफ
लसंभवा तक् । तगमुगलं य
त्मानं वियचेदहोग समित्तो
ये ॥ अस्ममागे प्रेष काये मधुना
उत्तराः ॥ तस्यविकित्वा । + ४

पिवेत् पुरुषः । रक्तानि सारं मु
ल्लण मतिशयिते नाशयेन्नियते
ऊटनदादिमकायः गोडगधन
नवनीतं नमधुना सितया सह ।
लीङ्गे रक्तानि सारे तया हकं पर
मेमहत नवमीतावलेहः ॥
पीते मधुसितायुक्तं चेदनेन एत
लंबुना रक्तानि सारजिद्रुपित
तद्दोहमेहनत चेदन मत्र
मेते । चेदन कल्कः । इति भा
वप्रकाशः ॥
रक्ताधारः पुं यर्म इति राजनि
र्घण्टः ॥
रक्तापहं स्त्री बोले । इति राज
निर्घण्टः ॥
रक्तायामारीः पुं रक्तवर्णायामा
र्गदयः रोगायापाः । इति भाषा
ल्लारविचिरी इति हिंदीभाषा
तत्पर्यायः । द्वायामारीः २
आचटकः ३ इति पत्रिका ४
रुविट् ५ कल्पवृक्षिका ६ अरुगु
णाः शीतले कटले कफवातत्र
णकण विषनाशिते संशान्ति
वैतिका रितेव इति राजनिर्घण्टः
रक्तोवर स्त्री काषायवस्त्रं यथा
शोथयि समासीनां रक्तोवर य
रिच्छोरक्तालंकारं संपुक्तोयं

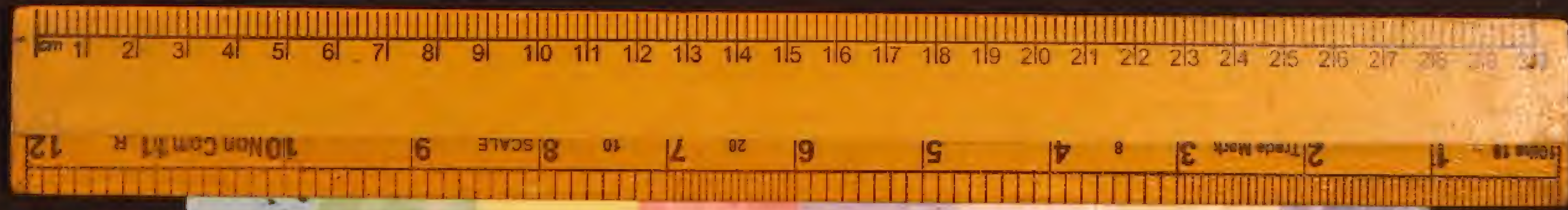
जाहार विभूषितं । इति तंत्रसार
धृतमुद्रिष्टवाणालिनीयाने ॥
तयुक्ते वि ॥
रक्तमः पुं कोशामः इति राज
निर्घण्टः ॥
रक्तोत्तमः पुं रक्तवर्णपुष्पविशेषः
तत्पर्यायः रक्तसहा २ अपरिल
नः ३ रक्तोत्तानकः ४ रागप्रसवः
५ रक्तप्रसवः ६ कुरुवकः ७ रागा
लिंगनकायः ८ वधुत्सवप्रसवः ९
समगः १० भ्रमरानंदः ११ अस्स
गुणाः । कटले उत्तले वाताम
यशोक ज्वरध्यानमूलकाशया
सारि प्रश्नमनते । वर्णितेव इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
रक्तार्म न स्त्री नेत्ररोगभेदेः तस्य
लक्षणं यथा यमभेदं रक्तार्म
यन्मासेवीयते सिते इति माधु ।
वकरः ॥
रक्तोवदः पुं रोगविशेषः यथा
शान्तातपीयकर्मविपाको जलो
दरयकृत स्त्रीह मूलरोगव्रणानि
स्वासाजीर्णज्वरहृदि भ्रम मोहग
लग्रहाः । रक्तोवद विसर्पया उ
पयायोद्वागदाः । इति मलमास
तत्त्वं ॥ रक्तोवदमाह ॥
दोषप्रदं रुधिरं शिराश्च ।

संकोचसंपीडनतत्त्वयाकं । स
स्वावमुत्रयतिमोसपिण्डमासां
ऊरे रावते मास्य वृद्धिः ॥ स्ववत्
जस्वरुधिरं मट्ट मसाध्य मेत
दुधिरात्मकं । रक्तदोषपदव
पीडितत्वात् पाण्डुर्भवदुर्दपी
डितम् ॥ दोषोत्रपिण्डं रुधिरं सि
राश्च संकोचसंपीड्य संहतीक
तमोसासृजोः सर्वेषु दुर्दपु
हृष्यते रक्तजेत विशेषतो रक्त
दुष्टिः यवमोसर्बुदे विशेषतो
मोस दुष्टिर्बोद्धव्या । ततो मां
सपिण्डमुत्रयति उरुते करो
ति । अयमेव ईषत पाकं यथा
स्वादव मिति क्रिया विशेषणं
ईषत पाकश्चैकदेश पाकेन ।
रक्तदोषपदव पीडितत्वात् र
क्तदोषपदवाः शुक्रतेनोक्ताः
ते पीडितत्वात् अर्बुद पीडितः ॥
अथावुदस्य चिकित्सा यथा
वदानोनयतो विशेषः प्रदेश
देवाकृति दोष हृष्येः । अतश्चि
कित्सेद्विषगर्बुदानि विधान
विद्वेषि चिकित्सितेन हरि
द्राक्षोऽथ यत्र गृह्यममनःशि
लाः मधुप्रगाढोपोयमेदोर्बु
दहरः परः मूलकसक्ततः दारो

हरिदाया स्तथैव च । शोवचूर्णन
सेयुक्तो लेपः सिद्धोः बुदायहः
वटउग्य ऊष्ट रोमक लिप्ते वटं
वटस्यपत्रेण । अथिस्थि समरा
जान्महदम्पयशोति मनुदे गले
न शिफ मूलकयो बीज रक्तोव
सुरसायवे । त्रकेणामरि पुं पि
ष्टा लिपेदुर्बुद शोतये ॥
रक्तोव सधयं । सरसा तलसी ।
यवे इदयवे । अम्परिपुं करवीर ।
इति भावप्रकाशः ॥
रक्तार्शः स्त्री अर्शो रोगविशेषः
तस्य लक्षणमाह । रक्तोत्तमायु
देकीलाः पिताकृति सनन्तिताः
वटप्ररोह सदृशा गुंजा विद्रुम
सन्निभः । तेऽत्यर्थं दुष्टं सुसंच
गाट विद्रिः प्रपीडिताः सवेति
सहसा रक्तं तस्य चानिप्रवृत्तिनः
भेकाभः पीड्यते दुःखैः शोणि
तं तस्य संभवे । हीनवर्णं वलो
न साहो हतोजाः कुलुषेदियः
विद्वेषावे कविने चत मयो
वासु न वर्जते ॥ तत्र चारुणव
र्णं च फेणिलं चारुगर्शसा कटु
रुग्दमूलं च दोर्बले यदि बाधि
कं तत्रावुधो वातस्य हेतुर्वादिच
रुत्तमः । शिथिले म्येत पीतच ।

विहसिगं गुरु प्रीतल यधर्षी नीतनिलाभासात केशरनवनी
 साधनेवास्तु तन सत्ताड पि तशर्कराभासात दधिसर मधि
 छिले। गुदे सपिछे स्तिमिते गु ताभासेत गुदजा शास्यतिरक्त
 रु स्तिगं च कारणे श्रुष्मानवेधा वहाः दधस्तपयि योभागेवनः
 वितेयेस्तत्र रक्षाशीसोवयैः गुदे स्वेहयुतः सरः मथिते सररहि
 कीलाग्रशीसिपिताकृतिसमन्वि ते निर्जलवस्रपतेदधि। सयम
 ताः पिताशीलतणयुक्ताः आ केशरदोदंनवनीनेनवेस्तिहन्
 कारेण च वटप्ररोहादि सदृशाः सिताकेशरसंयुक्तरक्षाशीः सस
 उः खेरोयोः त्रकृपावृष्णोवृष्णी खीधवेन पयसा म्पतेन पूषैः स
 न प्रार्थनारिभिः कलयेदियः तीनमुद्गाटकी मयराणां गोदत
 वाजलसर्वेदियः रक्तजस्पापिवा मयादस्त्रैर्मधुरैरीषत सगोथेभ्य
 तोल्लणस्यलक्षणमाह तत्ररक्षा समेगोतयल मोवाकृतिरीटति
 र्शीसि अनुवेधः उत्तरातं वृत्तं लचंदनैः। सिद्धं लागी पयोदया
 रतयतीति रत्तण रत्तदं पिता नुदजे शोणितात्मके समेगाल
 ल्वाणस्यलक्षणं रक्तोखणीगुदे जालः। मोवाको मोवरसः।
 कीलाः पिताकृतिसमन्विता इ तिरोहोलेधः। चंदन मत्ररक्तचं
 त्यादिनैवोक्तं रक्तपित्रयोः समान दनं। समेगादि इयं॥ भावित्र
 लिंगात् कफोत्पल्लवस्यलक्षण जनीचूर्णस्तही दीरेः पुनः पुनः
 माह सपिछे पिच्छित्ताईस्तिमि वेधुनात् सदृक् सज्जं क्षिनयशी
 तमाईचमीवैवित्तमिवतस्य भगदं दारसत्रं॥ नासानाभि
 चिकित्सा रक्षाशीसामुपेदेतर समुत्थेषु तथा मेकादिनेष्वपि।
 मादौ सधक्षिषक् उष्ट्राश्रणि क्रियामशीः सकृदीतनत्रतत्रय
 गृहीतेसुः मूलानाहासगामया धोदिनो चर्मकीलेतसेक्षियदरे
 चेदनकिरातानि रक्तकथनयवासाः तत्तरेणवाधिना। वेगाववाधसी
 सनागराः कृषिताः रक्षाशीसप्रशा एष्टयानागुतकटकासनं यथासे
 मनाश्वीजगुणीरनिवाका चेदनमत्र दोषलेवात्र मशीसः परिवर्जयेत्
 रक्तचेदनं चेदनादि काथः॥ नव इति भावप्रकाशः॥

रक्तालः पुं रक्तवर्णलविशे उरुवुकः ५ नागवर्णः ६ चंद्रः ७
 षः शकरकंदशाल इति भाषा उज्जानयत्रकः ८ करयणीः ९ वा
 ततर्पणीयः रक्तपिंडालः १२ रक्त चनः १० स्तिग्यः ११ व्याजतलः १२
 पिण्डकः १३ लोहितः १४ रक्तक रक्तकः १५ चित्रवीर्यः १६ फस
 दः १७ लोहितालः १८ अस्यगुणाः रणः १९ अस्यगुणाः मययु
 प्रीतते मधुरास्त्वत्तं भ्रमपित्त यवन श्रान्ति रक्तार्ति पांडुश्रान्ति
 दाहापटत्वं। वृष्यत्वं वल पु म्मास ज्वरोचकनाशितं ल
 धिकरितं गुरुत्वं च इति राज चुत्वं च इति राजनिर्घण्टः॥
 निर्घण्टः॥ रक्तैर्वीरुः पुं इंद्रावरुणी इति
 रक्तान्तः पुं महिषः पारावतः राजनिर्घण्टः॥
 चकोरः क्रूरः इति मेदिनी। रक्तोत्पलं स्त्री रक्तपत्रं तत
 सारसः। इति राजनिर्घण्टः पर्यायः। रक्तसारोरुहः २ के
 रक्तवर्णचक्षुः पुं रक्तैः ॥ नदे १ इत्यमरः॥
 रक्तिका स्त्री गुंजा रानिका इ रक्तोत्पलः पुं प्रात्मलिहृतः
 ति राजनिर्घण्टः रक्तिकापरि इति राजनिर्घण्टः॥
 माणच रक्तैः पुं रक्तवर्णैः रक्तोत्पलाभः पुं शोणवर्णः
 लालाग्राकु इति भाषा ततर्पणी इति जराधरः तपुक्तेवि॥
 यः सूक्ष्मपत्रः २ शोणाः ३ लोहि रक्तोत्पलं स्त्री गैरिकं इति हा
 तः ४ उत्कटः ५ मधुरः ६ फस म्मावली॥
 लः ७ लोहितैः ८ अस्यगुणाः रथ इ सूर्यो इति कविकल्पद्रुमः
 मधुरते पाके प्रीतलत्वं मृदत्वं इत्येते इति उगीदासः॥
 पित्रदाह हरत्वं वृष्यत्वं नैजा रथ सूर्यो इति कविकल्पद्रुमः
 वल विवर्दनं च इति राज रथति। इति उगीदासः॥
 निर्घण्टः॥ रग म ए शंके इति कविकल्पद्रुमः
 रक्तैरणः पुं वृत्तविशेषः ला मरगयति। यशुरीज शोकः।
 लभेरेज इति भाषा ततर्पणीयः। शोका रगति योगी कयच्छेपः।
 व्याजः २ हलिकर्णीः ३ रुबुः ४ इति उगीदासः॥

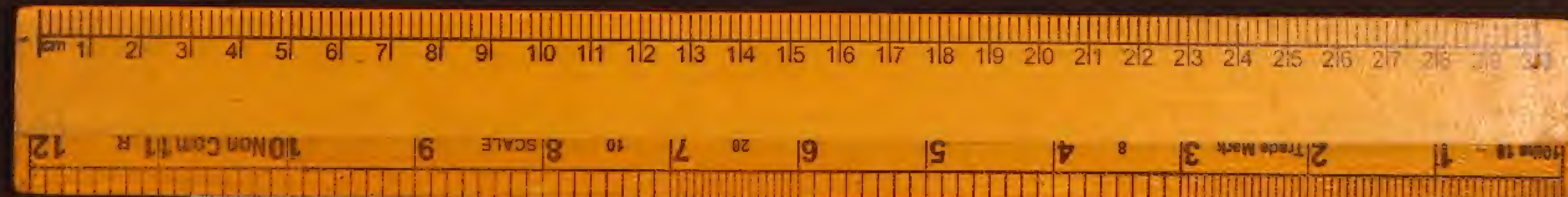

रग क स्वादभाषणे । इतिकवि
कल्पदुमः क रागयति । इति
उगीदासः ॥
रग ३ गजो इतिकविकल्पदुमः
इरंगते । इतिउगीदासः ॥
रच ३ कभासि । इतिकविकल्प
दुमः इक रेक रेचयति भासिरी
मो । इतिउगीदासः ॥
रच ३ उ गमने इतिकविकल्प
दुमः इरेयाते उ रेचते इतिउगी
दासः ॥
रचुः पुं सूर्यवंशीयदिलीपरा
जपुत्रः । सतु अयोध्याधियतिः
श्रीरामचेदस्यप्रपितामहः यथा
सजातकर्मणसिले तपस्विना
तपोवनादेत्युपरोधमा कृते ।
दिलीपसुवर्माणिराकरोद्भवः प्र
युक्तसंस्कारश्चाधिकं वभौ ॥
तजाम युतपति र्यथा अतस्त
जायादयमेतमर्वाकसुपायरेषा
युधिष्ठितिमार्थिवः । अवेत्सुधातो
मिमनार्थमर्थविचकार नास्त्रा
मुजातम संभवं इतिरघुवंशे म
हाकावे ३ सर्गः ॥
रचुकारः पुं कालिदासः इति
त्रिकाणशेषः ॥
रचुनेदनः पुं श्रीरामः इतिशब्द

रत्नावली ॥
रचुनाथः पुं श्रीरामः इतिश
हरत्नावली ॥
रचुपतिः पुं श्रीरामः यथा य
उपनेः कुगतामयुरापुरीरचुप
नेः कुगतामरकोशला इति वि
विंस्वरुष मनः स्थिरनसदिरे
जगदित्यवधारय । इति रघु
गोस्वामी ॥
रचुवंशः पुं कालिदासकृत
ज्ञान्यवर्णनमहाकाव्येण
विशेषः यथा रचुनामन्यव
द्येननुवादिभवोः पिसन उद्
गोः कर्णमागत्य वायलाय प्र
तारितः । इतिरघुवंशे महाका
वे ३ सर्गः रचुवंशतिलकः पुं
श्रीरामः यथा जयतिरचुवंशति
लकः कौशल्यानेदिवदेनोरामः
दशवधनिधनकारीदाशरथिः पुं
उगीदासः इतिरामायण ॥
रचुवरः पुं श्रीरामः यथा रामे
लक्ष्मणपूर्वजैरचुवरैसीतापति
संदरंकाऊनस्यकरुणामय
गुणनिधिविप्रप्रियेधार्मिकं ३
त्पादि रामायण ॥
रचुदहः पुं श्रीरामः इतिशब्द
रत्नावली ॥

रेकः पुं कृपणः ॥ मंदः । इति
मेदिनी ॥
रेकुः पुं मृगविशेषः इत्यमरः
सतृणवत् एष हरिणः इतिरा
गनिर्घण्टः ॥
रंग स्त्री पुं पातविशेषः रंग
इतिभाषा । तत्पर्यायः । त्रयु ३
त्रयुषं ३ आशुषं ४ वंगं ५ मयुर
६ हिमं ७ ऊरुषं ८ पिचुरं ९
पूतिगंयं १० अस्मृगणाः । कइने
तिक्तत्वं । हिमत्वं । कषायत्वं ।
लवणरसत्वं मेहव्रत्वं कृमिपा
एव दाह शमनत्वं कान्तिकरत्वं ।
रसायनत्वं च ॥ तद्विशेषो यथा
श्वेतं मृदुलं च सुच्छं स्निग्धं सुल
संदर्हिमं सूत्र पत्रकरं कान्ते त्रयु
श्वेष्टं मुदाहृतं ॥ दारकं मिश्रकं
चापि द्विविधं वंगमुच्यते उन्न
मे दारकं तत्र मिश्रकं तद्विने
मते ॥ इति राजनिर्घण्टः तस्या
मुद्रस्य दोष माहा वंगो विधेते
तल्लमुद्रिहीन स्तथा सयकस्य
किलासगुल्मो ऊष्णानि मूले कि
ल्वानशोथं पाणं प्रमेहं च भग
दरेच ॥ विषोपमं रक्त विकारं
देहयंच कृच्छ्राणि कफज्वरेच ।
महाश्मरी विदुधिमुख्यरोगाना

गोपि ऊर्ध्वान् कथितान् विका
रान् ॥ तस्य शोधनं मभिधीयते
वंगं नागौ प्रतप्तौ च गलितौ
तौ निषेचयेत् । त्रिधा त्रिधा वि
मुद्रिः स्यादवि उग्रेपि च त्रिधा
तेल तक्र कांजिक गोमूत्र ऊल
त्यक्तायेषु प्रत्येकं त्रिधा त्रिधा ।
ततोः कं उग्रे त्रिधा ॥ अथ वं
गस्य मारण विधिः । मृतपात्रे
शिविते वंगे चिचामस्य त्वचो रजः
क्षिप्वा वंगं चतुर्थीशमयो दर्व्या
प्रचालयेत् ॥ चिचामिली ॥
रजचूर्णं । अयोदवी करज्जली ।
ततो हियाम मात्रेण वंगं मसु
प्रजायते । अथ मसुसमे ताले
क्षिप्वा स्नेन विवर्दयेत् ततो ग
जेमुदे पक्वा पुन रलेन मर्दयेत्
तालेन दशनांशेन याम मेकं
ततः पुटेत् एवं दशापुटेः पक्वं
वंगं भवति मारितं ॥ एवं मा
रितस्य वंगस्य गुणाः । वंगो ल
घु संरे वृक्ष ऊष्णमह कफ कृमी
न निहति पाणं सफासं नेत्रयो
वत्तथितलं ॥ सिंहो गजौ च त
यथा निहति तपो व रंगोऽपिल
हेमवर्गं । देहस्य सौख्यं प्रवले
द्वियते नरस्य उष्टिं विदधाति ।

नृतं ॥ इति भावप्रकाशः ॥
 रंगः पुं रागः नृत्यं । रंगभूमिः
 इति मेदिनी । नाट्यस्थाने । इति
 हेमचंद्रः । रंकराः । खादिरसारः
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 रंगकाष्ठं स्त्री यंत्रं इति राज
 निर्घण्टः ॥
 रंगजं स्त्री सिंहं इति रत्नमाला
 रंगजीवकः पुं चित्रकारः इति
 शाहरत्नावली ॥ नाट्यकारम् ।
 रंगदः पुं रंकराः । खादिरसारः
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 रंगदा स्त्री स्फटी इति राजनिर्घण्टः
 रंगदायकं स्त्री कंकणं इति राज
 निर्घण्टः ॥
 रंगदण्डा स्त्री स्फटी । इति रा
 जनिर्घण्टः ॥
 रंगयत्री स्त्री नीलीवृद्धः इति रा
 जनिर्घण्टः ॥
 रंगपुष्पी स्त्री नीलीवृद्धः इति रा
 जनिर्घण्टः ॥
 रंगभूतिः स्त्री कोजागरशर्मा
 इति शाहरत्नावली ॥
 रंगभूमिः स्त्री मल्लभूमिः इति
 शाहरत्नावली । नाट्यभूमिः ॥
 रंगमल्ली स्त्री वीणा इति शाह
 रत्नावली ॥
 रंगमालिका स्त्री मालिकारत्ने इ
 ति राजनिर्घण्टः ॥
 रंगमाता स्त्री कृहनी ॥ ल्यादा ।
 इति मेदिनी ॥
 रंगमातृका स्त्री लादा इति वि
 काणशेषः ॥
 रंगलासिनी स्त्री सेफालिका इ
 ति शाहरत्नावली ॥
 रंगवीजं स्त्री नृत्यं इति शाहर
 त्नावली ॥
 रंगशाला स्त्री नाट्यपट्टं नाच
 र इति भाषा इति शाहरत्नावली
 रंगशा स्त्री स्फटी इति राज
 निर्घण्टः ॥
 रंगजीवः पुं चित्रकारः इत्यमरः
 नटः । इति हेमचंद्रः ॥
 रंगवतारकः पुं रंगवतारी ।
 नृत्यार्थीयः शैल्यः २ भरतः ३
 सर्ववेशी ४ भरतपुत्रकः ५ भा
 वीपुत्रः ६ रंगजीवः ७ जायाजीवः ८
 नटः ९ कृपाशी १० शैलास्त्री ११
 इति हेमचंद्रः ॥ नृत्यगीतस्थाने
 गीतवाद्यादिना नटनृगानया
 प्रसंगा इति पायश्चित्तविवेकः ॥
 नरगायनव्यतिरिक्तं रंगवतारण
 जीवी इति ज्ञानकभट्टः ॥ तस्या
 लभदानं पायश्चित्तं यथा मत्त

क्रयात्तरां चि न भुंजीत कराचन रोमर सत् प्रमेय रचने राचार्य
 केश कीटावपत्रं पदास्पदं गोवर्द्धनः स्यात् कोपिन विष्कतः
 कामतः इत्यपक्रम्य कर्मरस्य कृतिधरो यो यी कविः क्षमापतिः
 निष्ठादस्य रंगः कस्यच । इति जयदेवः ॥
 सवर्णीकर्तव्येण स्यात् सवर्णी रचना स्त्री कृतमयकारादेः यत्रा
 गस्तथा इत्याद्युक्ता य एतेभ्यः वल्पादेः रचने । तत्पर्यायः ।
 भोज्यान्नाः क्रमशः परिकीर्तिताः परिस्पंदः । इत्यमरः परिस्पंदः
 तेषां त्वगेषां रोमाणि वदेत्यनेन १ इति भरतः ॥ यथा क्रमेण
 नीधियाः भुक्ताः न्यूनमस्यान स्थापने । तत्पर्यायः ॥
 ममत्यात्पणं च । मत्या भुक्ता निवेशः २ स्थितिः ३ इति हेम
 चंद्रः । निर्मितिः । कृतिः । यथा
 च । इति मानवे ४ अध्यायः ॥ असाधारणचमत् कारकारिणी
 रचना हि निर्मितिः इत्यलंकार
 कौस्तुभे । किरणः तत्पर्यायः
 रंगारिः पुं करवीरः इति रत्न संदर्भः । शुभ्रः २ स्वस्थः ३ य
 माला ॥ यने ४ इति हेमचंद्रः ॥
 रंगिणी स्त्री पातमल्ली । इति ज रचितः वि कृतः रचयितोः क
 हायरः कैवर्तिका । इति राज मणि क प्रत्ययेन निष्पन्नः य
 निर्घण्टः रंगवर्णिष्ठे वि ॥ या शिरः यद्यप्येता रचितचरणं
 रं चः स्त्री रंहः वेगः इति भर भोरुहवले स्थिरायास्त्वज्जोति
 तद्विरूपकोषः ॥ पुरहरविस्फूर्जितमिदं । इति पु
 रच न क कृत्या इति कविकल्प षादेतत्कृतस्त्वनिः ॥
 दुमः रचयति इति दुर्गादासः जले स्त्री स्त्री कृतमे इति शाहर
 रचने स्त्री निर्माणं यथने यथा त्नावली ॥
 वाचः पल्लवयत्पुमापतिपरः रजः पुं पशुः रणः ॥ गुण
 दर्भमुद्दिगिराजानीते जयदेव य भेदः ॥ यार्जवं । इति ज्ञानवर्मा
 वसरणः स्याद्योऽत्र हृदये रंगे शाहरत्नावली ॥

रजः स्त्री स्त्रीणां साक्षिमासियो पत्नियदतिः यदा कर्मसकार्ये
 तिनः स्तनरक्तं। तन्वर्णायः शु शक्तिर्यथासि देहिनां तदा त्रै
 यं रजसां रजः ३८३६ रजसा त्रै त्रा राजोद्विदिति जानीहि
 कसमं ५ रजः ३८३६ रजसा त्रै नकायिदालोभस्त्वसोनायोमा
 स्त्री प्रकृते रजसाविशेषः तत्रा नोदंभोः यमत्सरः। कर्मणा
 गदेषात्तकं ३ः स्वहेतः रजोः चापिकायानोहापरतदजसमः
 दंतः पुंलिङ्गोऽपि। यथा रजो यदा सदा तनेतं नीनिदाहिंसादि
 यं रजसासाहं स्त्रीपुष्पगुणध साधनं। शोक मोह भय दैव
 लिषु। ३८३६ रजः ३८३६ रजसा त्रै सकलित्वास्तनः रजिगा
 महाभारतमते ३ः खजनक रुते ३८३६ अध्यायः ॥ यरा
 गुणः ॥ तस्य धर्मकामः क्रोधः गः रजिमेदिनी रेणः। अथ
 लोभः मानः दर्पः रजिमेदिनी यर्णायः पुलिणोह दस्योः ॥
 धर्मः तस्या क्रोधोभिसेरेभोरा निषिद्धानिषिद रजो यथा यायुः
 जसास्ते गुणः स्तनाः अभिसे कामान सेवेत तथा समार्जनी
 रंभोहेमाभिनिवेशः। ३८३६ रजः तथा सारथ्यानां गोवा
 मेधिकयव अथिव काम पय चैवरजः शुभं अशुभं च विज्ञा
 जोय पय रजोगुण समुद्रव ॥ नीयात् स्वरोहाजाविकेपुच
 महाशतो महापाया विह्वन गवोरजो यानः रजः पुत्रस्याग
 मिह वैरितो रजोगात्तकं वि भवे रजः यत रजो महाशस्त्रे
 दितस्मांसग समुद्रवे। तन्नि हायानकनाशने। अजारजः ख
 वधानिकौतेयकर्मसंगेन देहि रजो यत समार्जनी रजः यत र
 ने रजिस्त्रीभगवती तायां ३८३६ जो महापायं सदा कित्तिव कार
 अध्यायो सत्वे रजसम ३ ति रं रजिगा रुते ३८३६ अध्यायः ॥
 दृष्टंते पुरुष गुणः कालसेवो रजः शयः पुं कुंरः रजि श
 दितः सेपिपरिवर्तन आत्मानि ह साला ॥
 प्रभूतं च यदा सत्वे मनोवर्दीदि रजः सारथिः पुं वायुः रजि श
 यातिष्ठ तदा हतयुगं विचारने हरत्तावली ॥

रजकं पुं वर्णसंकरजानिविशे दन मत्तया योयकल्पेने यथा
 वः थावा इतिभाषा सचनीवरप र्ण पिं भोज्यादौ पितृणां रज
 त्थे थीरराजातः रजिबल्लवैव तेमते शिवने जोह्वंतस्माह
 र्जपुराणं तन्वर्णायः निर्णज तेनत पितृ बल्लभं अमंगल
 कः ३८३६ रजः ३८३६ रजसा त्रै तयत्तेषु देवकार्येषु वर्जितं।
 कर्मकोलकः ५ इति शहर। इतिमात्से ३ अध्यायः ॥
 त्तावली यावकः ५ इति हेम रजतयुतिः पुं हनुमान रजि श
 चेदः रजकस्य वस्त्रनिर्णजन म हरत्तावली ॥
 कारो यथा वासांसि फलकैः रजतप्रस्थः पुं कैलाशयर्वतः
 हेर्निर्णिग्ना रजकः शनेः अथो इति त्रिकाण्डशेषः ॥
 न्थाहिर्ज्वीतदंष्ट्राः स्यादुक्तमा रजताचलः पुं रोपयर्वतः ॥
 यकं इतिमात्से ३ अध्यायः अ तस्य परिणंदानविधिश्च यथा
 मुकः इति विष्णुः ॥ राजनोनवम स्तद्वहशमः शर्क
 रजकी स्त्री रजकयन्त्री रंजथा राचलः वत्स विधान मेतेषो
 तोः यक प्रत्ययादीपिकृते यथावदनुपूर्वशः। अतः परं प्र
 सिद्धा। इति मय्यवोयवाकरणं वत्सामि रोप्याचल मनुजमे।
 रजते स्त्री रूपं इत्यमरः हस्ती यत प्रसादनरोयानिसोमलोके
 दंतः यवलः शोणिते हारः द्विजोत्तम दशभिः पलसाहसै
 रुदः शूलः स्वर्ण इति हे रुतमो रजताचलः। यंचभिर्भ
 मचदः मुक्तवर्णविशिष्टे त्रि धमः प्रोक्तस्तद्वहनावरः स्त
 इत्यमरटीकायां भरतः पितृ नः अशक्तो विंशते र्द्वै कार्ये
 कार्ये रजत पात्रादीनां माश न शक्तिनः सदा। विष्कम्भ य
 स्पादि यथा सौवर्ण रजतेता ईतोस्तद्वह त्रीयांशेन कल्पये
 मं पितृणां पात्र मुच्यते। रज त पूर्ववदाजतान् ज्योतिर्दरादी
 तस्य कथावापि दर्शनं दानमेव न विधानतः पूर्ववत् रत्नाचलव
 वा रजते भीजनै रेषा मथवा त कल्पयोन मयास्तत्रलोकेषां
 रजतान्वितैः वार्षपि श्रद्धया। रचयेदुधः ॥ ब्रह्मविस्वर्कवत्का

यो नितेवोः ३ हिरण्यः । रा रजनीगंधा स्त्री स्वनामख्यात -
जनेष्वयदनेषां समेतादिको वर्णः पुष्पविशेषः इति लोकप्र-
चने शेषे च पूर्ववत् ज्ञेयम् । सिद्धः रजनीचरः पुं रा - इति
हेमजागरणादिकं । प्रदद्यात् शहरत्नावली चौरः यामिकभट-
प्रभातेतुरवेरौष्प पर्वतं ॥ अरजनीजले स्त्री नीहारः इतिहा-
विष्कम्भ शैलान्तिगम्यः पूज्यव रावली ॥
स्वविभूषणैः इमं मेघं यवनदया रजनीपुष्पः पुं पुनिकरंजः इति
हर्मपाणि विमत्सरः पितृणां राजनिर्घण्टः ॥
वल्लभं यस्मात् विसोदीशकर रजनीमुखं स्त्री प्रदोषः इत्यमरः
एव रजने पाहितस्मात् शोक रजनीहासा स्त्री शोफालिकापुष्पं
संसारसागरान् इत्य निवेद्ययो इति शहरत्नावली ॥
दद्यात् रजताचल मुत्रमे रजः सानुः पुं मेघः चित्रं इत्य-
रावामयुतदानस्य फलप्राप्तेति एणदिकोष्पः ॥
मानवः सोमलोके संगोर्ध्वः रजस्वलः पुं महिषः इति मेदि-
किन्नराप्सरसांगणैः पूज्यमानो नी रजस्वला स्त्री रजोयुक्ता तत्
वैदिकान् यावदाहृतं संसर्गं पर्यायः । स्त्रीधर्मिणी २ अवीर-
इति मातेयः ॥ अथायः ॥ आत्रेयी धर्मलिनी ५ पुष्पवती ६
रजनादिः पुं कैलासपर्वतः इति कृतवती ७ उदवपा ८ इत्यमरः
हेमचंद्रः ॥ इतिः १ पुष्पहासा १ इति शब्-
रजने स्त्री रागः इति सिद्धांत रत्नावली पुष्पिणी ॥ अवीरा १२
कौमुद्यामुणादिहृतिः ॥ विफली ११ निष्कली १५ इतिज-
रजनिः स्त्री रात्रिः इत्यमरहीका रायः स्नाना १५ याम् १६ इति
रजनी स्त्री रात्रिः । हरिद्रा जत राजनिर्घण्टः ॥ अथ रजता-
का इत्यमरः नीलिनी ३ इति । स्पर्शप्रायश्चित्ते काण्यः रज-
मेदिनी ॥ स्वलात संस्पृष्टा बालाणां वा
रजनीकरः पुं चंद्रः इति श ललीयदि पकरात्रे निराहाराय च
हरत्नावली ॥ गयेनमुप्यति रजस्वलात संस्पृष्टा

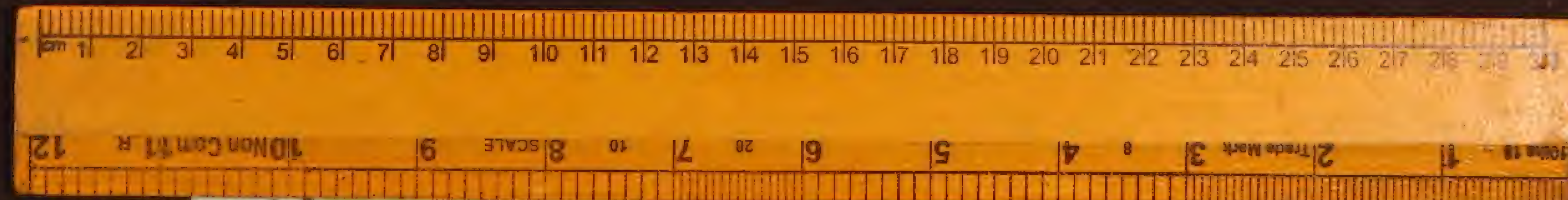
राजान् बालाणी तथा विरात्रे राजंस्तीयेः क्रिचतर्थे रक्तमाच-
णविष्पदिः स्नातव्याजस्यवचने रेत चतर्थेः स्त्रीति शुद्धिस्तानात्
यथा रजस्वलातमस्पृष्टावेष्टा पूर्वव्याजः रजस्वला यदा स्पृष्टा
या बालाणी चया पंचरात्रे निराह मज्जेवक खरैः कृचिन् निराह
रायं च गयेनमुप्यति रजस्वलात रा भवेत्तावत् यावत् स्नानेनमु-
संस्पृष्टाभूदया बालाणी यदि ध्याति अत्रापि दृढस्य न्यक्त दिन
यद्वात्रेण विष्पुष्येन बालाणी का भेदवस्था । दृढप्रातातपः रज-
मचारतः अकामतश्चरदंडबाल स्वलेतयेनाय्यावत्योने स्पृशतो
लीसर्वजातिषु पतेन रजस्वला यदि सवर्णं पंचगव्यं तवत्तुर्ध्वं
या बालाणां सवर्णं रजस्वलास्य मनेः परं पंचगव्यपाते वतत्रपं
शेषकरात्रोपवासः पंचगव्यपाते तेनोपवासः अलं कर्तुं माहजावा-
कामतः । अकामतस्तदंडं नक्तवते लः अहोरात्रोचितो भूत्वा पौर्ण-
मस्य विषेधतः । पंचगव्यं पिवे मास्यं विषेधतः । पंचगव्यं पिवे
चरात्रयद्वात्रोपवासाः अकाम त प्रातर्बलं कर्तुं विधिः स्मृतः ॥
तस्तदंडं यत्तच्चतुर्थाहानतरे तदशक्तौ पुराणोक्तं दातव्यं । इति
कर्तव्यं चांशलेनमुपाकेन संस्पृ प्रायश्चित्ततत्वे । अन्यच्च । शुद्धाभ-
ष्टाचे रजस्वला अतिक्रम्यताम् त्वावर्तयेत्क्रि अमुदा देव पेत्र-
हानि प्रायश्चित्ते समाचरेत् त्रिरा योः देवकर्मणि पेत्रे च पंचमेः ह
त्रमुपवासः स्नातपंचगव्येनमु निष्पुष्यति इति शुद्धितत्वं ॥
प्यति तां निशान्ति यतिक्रम्य स्वजास तस्यागमने पापं यथा । प्रथमे
कृतं कारयेत् इति वचनोत्तरदर्श दिवसे कान्ता यो हि गच्छेद् रजस-
नात् यत्तत्कामतः युत्र दिनभेदेः ली बलदस्यावर्तयेत्तांशले भनेना
पिनास्ति अत्राने दृढस्यतिः । पति त्रसंशयः सपुमानहिकर्मीर्ही
तांशपपाके अ संस्पृष्टा स्त्री रजस् देवपेत्रे च कर्मणि । अथमः सच
ला तामहानि यतिक्रम्य प्रायश्चि सर्वेषां निंदित आयायकरः हि
त्रे समाचरेत् प्रथमेः क्रि विरात्रे तीय दिवसे तांरी यो व्रजेच्च रज-
त दिनीयेदाह माचरेत् अहो । स्वला । कामतः परिसृणीव बल

दत्ता लभेदुवे ॥ आजीवनं ना
धिकारी पितृ विप्र सराचने ॥
अमनुष्याः यशसाः स्नादिना
गिरस भाषिते ॥ तृतीय दिवसे
जायो योहि गच्छेदजस्तला स
मृकोवलस्तलाचलभनेनात्रे
शयः पूर्ववत् पतितः सोपि न
चारः सर्वकर्मसु असत पुत्रा च
तथैहि न गच्छेत्तुविचक्षणाः ॥
तिव्रलवेवर्ते श्रीकृष्णजन्मवे
५४ अध्यायः अविच अश्लोक्त
कालेन योभिगच्छेदजस्तला ।
रेतपाः पितरस्तस्य पवमेतत्र
संशयः एकस्तपुरुषो यातिदि
नीयांकाम मोहितः । तृतीया
वाचतर्पीच तदासपुरुषाथ
मः ॥ अतकाले न सर्वासापि
त्र्यं भोगशक्ते अतकालाभि
गामीयोवस्तुवायेवसक्तनः न
गच्छतिचयः क्रोधात् मोहाहा
पुरुषाथमः अतो अतो भूता
हन्ताप्रामोतिपुरुषस्यरत्न इति
वाशहेतुपकर्मवर्तीनेनाभाषा
यः रजिः पुं चेद्वेशीषराजविशे
षः ॥ यथा ॥ अत्रवसो जेष्टपुत्रा
युनीमा सराहेर्दितरमुपयेमे
तस्यापंचपुत्रावत् पादयासा

सनकष द्वात्र हृह रंभरजिसं
ज्ञाः ॥ रजेः पंचपुत्र शतान्यत
लवीर्यसाराणासन इति वि
स्तुपुत्राणो धर्मो ॥ अध्यायो
रजोवले ह्नी अंधकारः इति वि
काणशेषः ॥
रजोरसे ह्नी अंधकारः इति
शहरत्तावली ॥
रजोहरः पुं रजकः इति शह
माला ॥
रजः स्त्री वेणी ॥ इति मेदिनी ॥
वेधनसाधनवस्तु दृष्टीतिभाषा
तत्पर्यायः मुञ्ज २ चराटकः ३
वटी धगुणः ५ ॥ इत्यमरः ॥ मुञ्जा
इतिभरतधृतरत्नकोषः ॥ मुञ्ज
॥ मुञ्जः ८ मुञ्जः ९ मुञ्जः १०
५१ वराटः ५२ वराकरः ५३ वरीगु
णः ५४ इतिटीकोतरे ॥
रजकं ह्नी हिंशुले इति राज
निर्घण्टः ॥
रजकः पुं कंषिहकः इति राज
निर्घण्टः ॥ मीतिजनकः वस्त्रादि
रागकर्त्रीच ॥
रजने ह्नी रक्तचंदनं इति मेदिनी
हिंशुले ॥ इति सजनिर्घण्टः ॥
रजनः पुं रागजनने ॥ इति मेदिनी
संजनत्वा ॥ इति राजनिर्घण्टः ॥

रजनकः पुं कटफलः ॥ इति राज
निर्घण्टः ॥
रजनडः पुं स्मृच्छुकहतः ॥ आव
गाच्छ इति भाषा ॥
रजनी स्त्री मुण्णरोचनिका नाली
मेजिष्ठा ॥ इति मेदिनी ॥ शेफालि
का ॥ इति शहचंद्रिका ॥
हरिद्रा पर्यटी ॥ इति राजनि
र्घण्टः ॥
रट वाचि ॥ इति कविकल्पद्रुमः
रटति ॥ इति उर्गादासः ॥
रटितं वि कथितं रटधातो
कर्मणि कप्रत्ययेन निष्पन्नं क
थनमात्रे ह्नी ॥
रव भाषणे ॥ इति कविकल्पद्रुमः
भाषणंकथनं ॥ पठति इति उर्गा
दासः ॥
रग म गतौ इति कविकल्पद्रुमः
म रगयति इति उर्गादासः ॥
रगा रुति ॥ इति कविकल्पद्रुमः
रगति ॥ रुतिशब्दे ॥ इति उर्गा
दासः ॥
रणे ह्नी पुं युद्धे ॥ इत्यमरः ॥
रणः पुं शहः ॥ किरणः इति मे
दिनी गतिः इति शहरत्तावली ॥
रणार्थे ह्नी युद्धवायं तत्पर्यायः
संशामपटहः २ अभयदिल्लिमः ३

इति त्रिकाणशेषः ॥
रगाभियं ह्नी उशीरं ॥ इति राज
निर्घण्टः ॥
रगाभियः पुं श्वेनपदी इति
राजनिर्घण्टः ॥
रक्तमजः पुं हस्ती इति शहमा
ला रणमुष्टिः पुं विषमुष्टिपः
इति राजनिर्घण्टः ॥
रणरेकः पुं रणकातरहस्ती न
त पर्यायः ॥ प्रतिमः २ इति हा
रावली ॥
रणरणं ह्नी उदाहनं इति त्रिका
णशेषः ॥
रणरणः पुं मशकः इति वि
काणशेषः ॥
रणरणकः पुं उत्कंठा इति हे
मचंद्रः ॥
रणसंज्ञं ह्नी तमुलं इत्यमरः
रणसेकरणः पुं कंकपदी इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
रेडः वि अर्द्धचर्मीवलिनावयवः
धूर्तः ॥ इति सेदिप्रसाराणादि
वृत्तिः ॥
रणकः पुं अफलवृक्षः इति श
हचंद्रिका ॥
रणस्त्री मृषिकपर्णी ॥ इत्यमरः
विधवा ॥ राड इति भाषा ॥ यथा ॥

तिष्ठते रंज विकर्मस्थोभ्यः स्वरु
दये व्यनक्तीत्यर्थः इति संतिम
सारेति उतपादः ॥
रंजाम्नी ने पुं अष्टचत्वारिंश
हत्सरोपरिभाष्याविहीनः य
था भविष्यपुराणे चत्वारिंशद
त्सराणां साक्षानां च परे यदि
विद्याविद्युत्तेकस्मिन् सतरेण
अमीमनः इत्युदाहृतं ॥
रतः स्त्री मेथुने । इत्यमरः पु
न्य इति मेदिनी अनुवर्ते ॥
रतकीलः पुं ऊकुरः इति हे
मचंद्रः । सरतकण्टकश्च ॥
रतकृजितः स्त्री मेथुनकाली
नवाकृत्यर्थायः मणिते ॥ इ
ति हेमचंद्रः ॥
रतकृतः पुं यतिः । इति त्रिका
णशेषः ॥
रतनरः पुं दाकः इति त्रिका
णशेषः ॥
रतताली ने पुं धिङ्गः इति
शब्दमाला ॥
रतताली स्त्री ऊटनी इति त्रि
काणशेषः ॥
रतनारीचः पुं नारीणां प्रीतका
रः । ऊकुरः स्मरः । इति मेदिनी
धिङ्गः । इति शब्दमाला ॥

रतनिधिः पुं खंजनः इति शब्द
रत्नावली ॥
रतर्दिके स्त्री दिवसः मुखस्नानं
अष्टमगले इति मेदिनी ॥
रतव्रणः पुं ऊकुरः । इति हेम
चंद्रः ॥
रतशायी ने पुं ऊकुरः इति हेम
चंद्रः ॥
रतहिरकः पुं स्त्री चौरः इति
त्रिकाणशेषः लेपटः लोहा इ
ति भाषा तत्पर्यायः धिङ्गः ॥
कलीकः पुं पलवः ध शवकः ५
भुंजगः ६ चुभकः ७ लंगः ८ भंगः
९ नारीतरंगकः १० स्वस्तिकः ॥
रतनारीचः ११ वंधकः १२ रतता
लिः १३ कठारः १४ कामी १५ खेदी १६
नागरः १७ दासीप्रियः १८ ऊकुरकी
टः १९ इति शब्दमाला ॥
रतोडकः पुं ऊकुरः इति हेम
चंद्रः ॥
रतोभी स्त्री ऊकुरदिः । इति त्रि
काणशेषः ॥
रतामर्द पुं ऊकुरः इति शब्द
माला ॥
रतायनी स्त्री वेष्या । इति शब्द
माला ॥
रतार्थिनी स्त्री मेथुनाभिलाषिणी

इति हलायुधः
रतिः स्त्री कामदेवयत्नी ॥ रागः
रते ॥ गुह्य ॥ इति मेदिनी ॥ तस्य
उत्पत्तिः नामकारणे कामयत्नी
त्वेव यथा । दत्त उवाच । महेस्वने
येकं दर्पमडपगुणप्रालिनी य
नोऽप्रीष्ट भाष्यार्थे भवतः सदृशी
गुणैः ॥ यथा तव महोत्तमः स
र्वदा सहचारिणी । भविष्यति य
था कामेधर्मतो वशावर्तिनी । मार्क
ण्डेय उवाच । इत्युक्त्वा प्रददौ दत्तो
देह स्वेदजलोद्भवो ॥ कन्दर्पो
याग्रतः कृत्वा नाम कृत्वा रतीति
तो ॥ तां वीक्ष्य मदनो रामोरत्ना
ख्या समनो हरौ । आत्माप्यगो
न विदोः सौ सुमोह रतिरंजि
तः ॥ इति कालिकापुराणे ॥
अध्यायः ॥ रतिबंधा यथा ।
न भवन्ति यदा नार्यं स्तुष्टावा
यस्ते मताः । नानाविधैस्तथावे
धैरतयाः कामिभिः स्त्रियः ॥
यस्यासन्नो नागपाशो लतावेष्टो
ऽईसंपुटे । ऊलिषो संदरमेव
तथा केशर पवव ॥ हिमोलो
नरसिंहोऽपि विपरीतस्तथाऽप
रः । दृष्टो वैधेनुकश्च वसुत कं
वस्तततः परं ॥ सिंहासनो र

तिनागो विद्याधरस्तु षोडशः
इति रतिमंजरी ॥ एतेषां लक्ष
णानि तत्र तत्र शब्दे दृष्टव्यानि ॥
रतिगहरं स्त्री योनिः । इति त्रि
काणशेषः ॥
रतिक्रिया स्त्री मेथुने तत्पर्यायः
संवेशने ॥ इति त्रिकाणशेषः ॥
रतिगृहं स्त्री योनिः । इति त्रिका
णशेषः ॥ रमणमेदिरं च ॥
रतिनागः पुं षोडशबंधान्तरगत
पंचदशबंधः । तस्य लक्षणं य
था पीडयेद्देहयुगेन कामुकं का
मिनी यदि । रतिनागः समाख्यातः
कामिनीनां मनोरमः ॥ इति र
तिमंजरी ॥
रतियतिः पुं कामदेवः । इत्य
मरः । देशविशेषस्थस्त्रीणां स्था
नविशेषे तस्याविर्भावो यथा ।
वाविष्मिमाप्युरीणां जनकजनप
दस्थायिनीनां करादे देते गौडं
गनानां सल्लितजवने चोत्तक
लेपयसेनो । तैलंगीनां निनेवे
सजलजनरुचौ केरली केशपा
शो कार्णाटीनां कटो च स्फुरति
रतियतिर्गुर्जरीणां स्तेनेषु ॥ इ
ति साहित्यदर्पणे ॥
रतिपाशकः पुं रतिबंधविशेषः ।

यथा। पीउयेहहयमेनकामका रत्निलसत्तरा स्त्री विरंजीवा। पिडिं
 यदि संदरी। रत्निपाशः स्तथा। गणक इतिभाषा। इति शाहचं
 ख्यातः कामिनीनो सखावहः। त्रिका ॥
 इति स्मरदीपिका ॥ रत्निसंदरः पुं रत्निबंधविशेषः।
 रत्निप्रियः पुं कामदेवः। इतिश नस्य लक्षणं यथा। नारीपदद्वयं
 हरत्तावली ॥ सरतप्रियम् ॥ कामीधारयेद्द्वये यदि धृतकेवो
 रत्निमदा स्त्री अप्सरसः यथा रमेतकामीबंधः स्यादिति संदरः
 स्पर्शानेदा रत्निमदाप्सरसः सम इति रत्निमंजरी स्मरदीपिकाच ॥
 दात्मजा इति त्रिकाणशेषः ॥ रत्नः स्त्री देवनदी। सत्यावाक्।
 रत्निमंदिरं स्त्री योतिः। इति जरा इति सिद्धान्तकोमुद्यामुणादिहृतिः
 थरः मैथुनपदं। यथा। संचारो रत्नोदरः पुं कोकिलः। इति
 रत्निमंदिरावधि सखीकर्णावधि शाहमाला ॥
 व्याकृतचेतः कान्त समीहिताव रत्नं स्त्री अशमजातिः ॥ मुक्तादि ॥
 धिपदनासावधियेदिते। हा ननु यर्थायः। मणिः २। इत्यमरः
 संचाथरमलवावधि महामानो स्वजात्यश्रेष्ठः। इति मेदिनी ॥
 धिः सौमनावधिः सर्वसावधिना मालिकं। वज्रं। इति राजनिर्घ
 वधिः कलभवायेनः परकेवलं एतः ॥ अथ रत्नोत्पत्ति कार
 इति रसमंजरी ॥ एतः। यथा। सनउवाच। वस्मिपरी
 रत्निमित्रः पुं रत्निबंधविशेषः। क्षेपत्तानोवल्लोनामासरोः भव
 नस्य लक्षणं यथा। यानयेहह युगैव कामुकं यदि कामकी। न। इहाद्यानिर्जिता स्तेन निर्ज
 रत्निमित्र सदा ख्यातः कामिनी त्तैर्नशक्ते ॥ वरव्याजेनयमु
 नोसखावहः ॥ इति रत्निमंजरी ॥ मयाचितः स सुरैर्मखे। वलो
 रत्निमराः पुं कामदेवः इति ददौखयस्तामतिस्तो मावे
 त्रिकाणशेषः ॥ हतः ॥ यमुवत् सविशेत् स्तमेस
 रत्निलसं स्त्री निधूवनं। इति वाकाशनि यंत्रितः। वलो लोको
 हाशवली ॥ यकाराय देवानोहितकाम्यया ॥
 तस्य सत्त्वविशुद्धस्य सुविमु

हेनकर्मणा। कायस्यावयवाः जा। थारणं संग्रहोवापिकार्यः
 सर्वरत्नवीजत्वमाययुः देवा श्रियमभीप्सता शास्त्रताः कृशा
 नामथयदाणासिद्धानोपवना लाक्षापिरत्नभाजः परीक्षकाः।
 शिनो रत्नवीजमयं ग्राहः सुमहा तपवमूल्य मात्राया वेत्तारः परि
 नभवतदा ॥ अथ तस्याकरस्था कीर्तिताः। इति गारुडे ६८ अ
 नानि यथा तेषां पततो वेगा ध्यायः ॥ विशेषरत्नपरीक्षा त
 दिमानेन विहायसा। यद्यत्प नत शब्देदृष्ट्या ॥ चतुर्दशमहा
 पानरत्नानोवीजे कचन किंचन रत्नानि यथा। रुषोको श्रित्र
 महोदधौ सरित्तिवापर्वते का यः तत्तनयः प्राशविंश अतर्द
 ननेः पिवा। ततदाकरतोपाते प्रामहारत्ना अकचर्त्तमवेत्तच
 स्थानमायेय गौरवात् ॥ तेषु तर्दशमहोति रत्नानि यस्यामः।
 रत्नो विषयाल व्याधिज्ञानावह रत्नानित स्वजातिश्रेष्ठानि धर्मसं
 निच। प्रादुर्भवन्ति रत्नानि तथैव हितोक्तानि। चक्रं श्योमणिः खड्ग
 विगुणानिच ॥ वज्रमुक्ताशममण आर्म रत्नं च पंचमे। केतु निर्धिम्भ
 यः स पद्मरागः समरकताश्रेष्ठाः स प्रेवममाणानि प्रचक्षते भाष्या
 अपि चंदेनीलमणि वरवैहर्ग्याश्च पुरोहितश्रेष्ठसेनानीरथरुचयः
 पुष्करागाश्च ॥ कर्केतने सपुल पश्येष्टो कलभश्रेष्ठिशाणिनः स
 केरुधिराक्षसमन्विते तथास्फ मकीर्तिताः ॥ चतुर्दशोत्तानि रत्ना
 टिके। विडुम मणिश्च यत्तादृदि नि सर्वेषां चक्रवर्तिना मिति। ३
 एंसंयहे ततस्तैः ॥ आकारवर्णो निविस्त्रपुराणे धृष्टो १२ अ
 प्रथमे गुणदोषौ तत्फलं प ध्यायः नदीकाच ॥
 रीताच। मूल्ये च रत्नं कृशाले रत्नकंदलः पुं प्रवालं। इति शाह
 विज्ञेयं सर्व शास्त्राणं ॥ कुल रत्नावली ॥
 श्रेष्ठपजायते धानि कोपहने रत्नकृतः पुं पर्वतविशेषः ॥ इति
 हनि। दोषे स्तानुपयुज्यते ही शहरत्नावली ॥
 येने गुणं संपदा ॥ परीक्षा प रत्नगर्भः पुं ऊवेरः इति त्रिका
 रिमुद्धानो रत्नानो सखिबीभ एशेषः। समुद्रः। इति राजनिर्घटः

रत्नगवी स्त्री पृथिवी। इति हेम
चंद्रः ॥ उपचारत गणवत् ७३
वतीच ॥
रत्नदीपं स्त्री रत्ननिर्मितस्थानं
यथा। सिंहसंघादिमंत्रकोनाना
लेकारभूषिता। चतुर्भुजमहादे
वीनागयज्ञोपवीतिनी ॥ रत्नव
स्वयरीधानां बालाक सदृशी
तनुं नारदाद्यैर्मनिगणैः से
वितोभवसंदरी ॥ त्रिवलीवल
योयेतनाभिनालमृगालिनी।
रत्नदीपे महादीपे सिंहासनसम
विते ॥ प्रफुल्लकमलात्रकाया
येनाभवगेहिनी। इति त्रैलोक्यः
रत्नयेनः स्त्री महादानविशेषः
यथा। मत्स्यउवाच। अष्टातः सं
प्रवृत्तामिमहादानमनुत्तमं।
रत्नयेनुरतिव्यातंगो लोकफल
हेतुः। पूर्णदिनमथासाद्यत
लापुरुषदानवत्। लोकेशावा
हनं कृतालवणद्वेषसंयुते।
येन रत्नमयी कुर्यात् संक
ल्पविधिपूर्वकं ॥ स्थापयेत्प्र
ग्रहाणां मेकाशीतिं।
मुखेवुधः ॥ पुष्पराग शतं
नदत्तं चोणायां परिक
ल्पयेत् ॥ ललाटे हेम।
निलकं मुक्ताफल शतं दृष्टोः
भुशुगो विदुम शतं मुक्तीकर्णह
येस्यते ॥ कंचनानि तस्मै गणि
शिरोवन्तु शतात्मकं। श्रीवायोनेत्र
पादलेतो मेदकसमविते ॥ इदानी
लशतं पृष्टे वैदर्य शतपासिको
स्फादिके रुदरे कार्ये सौगंधिक
शतान् रुदि ॥ खुरादेममयाः
कार्याः पुच्छं मुक्तावलीमये
सूर्यकोतेन कानोचवाणक
ईरचेदने ॥ कुरुमानिचरोमा
गिरौयनाभिचकारयेत् गारुत
तशतेतददस्थीनि परिकल्पयेत्
तथाभ्यानिच रत्नानि स्थापयेत्
सर्वसंयिषु। कुर्याच्छकं रयाजिह्वा
गोमयेनं गुणमकं। गोमूत्रमात्रे
वज्रपादयिषुं स्वतृपतः पुच्छा
येनामदद्यात् समीयेतामृदोह
ने ॥ कुरुलानिच हैनानि भूषणा
निचशक्तिः। कारयेदेव मेवेत
चतुर्शीशेन वत्सकं ॥ तथाभ्यानि
चतुर्शीशेन वत्सकं ॥ तथाभ्यानि
नानाफलानि सर्वाणि पंचवर्णा
वितानकं ॥ पवेविरचने कृत्वा
तद्वर्धमायिवासने ॥ अस्मिन्पोद
क्षिणां दत्वा येन मानस्ययेततः गु
उपेन दत्वा तद्वचोदहरेततः।

तंसर्वदेवगणायाम यतः पवेति रु
द्रं विष्णुकमलासनवामदेवाः।
तस्मात् समस्त भुवनत्रयहेतुय
क्तामां पादि देवि भवसागरपीठमा
ने ॥ ग्रामे अयेन मभितः परिव
ममक्षा दद्याद्विजाय गुरवे जल
पूर्वकं तो। यः पुण्य माय दिन
मत्र कृतोपवासः पायै विमुक्त
तनुरेति पदं मुरारः ॥
इति सकल विधितो रत्नयेन प्र
दाने वितरति च विमाने प्राप्य दे
दीपमाने। कलि कलुष विमुक्तो
वेधुभिः पुत्रपौत्रैः सहि मदनस
त्रयः स्थान मभ्येति शमोः ॥
इति मत्स्यपुराणे महादानाच
कीर्तने रत्नयेन प्रदानिको नाम
३६२ अध्यायः ॥
रत्ननिधिः पुं विजयनयदी। इति
त्रिकाण्डशेषः ॥
रत्नपारायणं स्त्री सर्वरत्नस्थानं
यथा। समद्रोपतिकाहेमीपर्वता
धित्यकापरी रत्नपारायणं नाम्ना
लेकेति मम मेधिलि ॥ इति
भट्टिः ॥
रत्नप्रभा स्त्री जिनानोनरकविशेषो
यः यथा। रत्नशार्करा बालका ये
कथमतनप्रभाः महातनप्रभावे
त्यथोद्यो नरक भूतयः। इति हे
मचंद्रः ॥
रत्नसुखं स्त्री हीरकं। इति हे
मचंद्रः ॥
रत्नराट् स्त्री माणिक्यं। इति रा
जनिर्घण्टः ॥ रत्नश्रेष्ठम् ॥
रत्नवती स्त्री पृथिवी। इति राट्
माला ॥ रत्नमुक्ता च ॥
रत्नवर्ष कं स्त्री पुष्पकरशः ॥
इति राट् रत्नावली रत्नवर्षाणी
लेखि ॥ रत्नसानुः पुं समेरुपव
तः। इत्यमरः ॥
रत्नसः स्त्री पृथिवी। इति हेमचंद्रः
रत्नाकरः पुं समुद्रः। इत्यमरः ॥
रत्नोत्पत्तिस्थानं च ॥
रत्नांकः पुं विस्मरणः। इति रा
ट् रत्नावली रत्नचिह्नं च ॥
रत्नाचलः पुं दानार्थमणिमय
पर्वतः ॥ यथा। अतः परं प्रवृत्त्या
मिरत्नाचलमनुत्तमं। मुक्ताफल
सहस्रेण पर्वतः स्फाटनत्तमः। म
थमः पंचशतिकस्तिशते रवरः
स्रतः ॥ चतुर्शीशो हित्कं भाः पर्व
ताः स्युः समेततः पूर्वेषां वज्रगो
मेदेदक्षिणेन दनीलकैः। पुष्परा
गयनेः कार्या विद्वद्भिर्नैयमादनः
वैदर्यविद्वद्भिः पश्चात् संमिश्रो।

विपुलोः चलः । यथा रागा समो
वर्णैरुत्तरेण तन्विमयेत धान्य
यवतवत्सर्वमशायिपरिकल्पये
त तद्वदावाहने कृता वृत्तान् देवा
श्रुकोचनान् पूजयेत् पुष्पपा
नीयेः प्रभाते चाथ पूर्ववत् ।
पूर्ववत् गुरुकृतिगम्यः फलमं
जान्तीयेत यथा देवगणाः सर्व
सर्वरत्नेषु वस्थिताः । त्वं वरत्नम
योनिममत्तः पाहि महावत् ॥
यस्मादत्र प्रदानेन तन्निष्ठं कुरुते
हविः सदानेन प्रदानेन तस्मात्तः
पाहि पर्वत । अनेन विधिना यस्तु
दद्यात् तं महागिरि । सयाति वै
स्वर्लोका मम रेखर पूजितः
यावत् कल्पशतं सायेव सेवेह
नराधिप । अथो गगुणोपेतः
समहीपाधिपो भवेत् वृत्तदत्ता
दिके किं विद्यदत्ता मन्त्रवाक्यं
तत्सर्वनाशमायानिगिरिर्वज्र
हतो यथा । इति मन्त्रः ॥ य
थायः रत्नाभरणं कृती मणि
मया लेकरणं जज्ञो गदना इ
ति भाषा तस्य धारणगताः थयं
यथा समा युष्मद्गीमन्तसदनं
दृष्टं का ममो ज्ञस्य रत्नाभर
णधारणं इति राजवल्लभः ॥

रतिः पुं बहुमष्टिरसः मुद्रमहा
न रतिभाषा । इत्यमरः स्त्री पुं स
यो रत्नरत्नी इत्यने । इति भ
रतः ॥
रत्नं कृती योनिः । इति शाहर
त्तावली ॥
रथः पुं कायः ॥ चरणः ॥ वेतसद्व
तः । इति विश्वः । तिनसहस्रः ॥
इति राजनिर्घण्टः ॥ चक्रविशिष्टं
पुद्गार्याने । तत्प्राप्यः । शतो गः २
स्य दनः ॥ इत्यमरः ॥
स्य दनमात्रं इत्ययः । तद्वाराधन
णगुणाः । इत्यमरः रथो ल्पथैर्ध
मणोदातकोपने । स्थिरीकरण
मंगानो वल्लवक्रिविवर्द्धने इति
राजवल्लभः ॥ रथविशेषाणां ।
नामानि । यथा । पुद्गार्थं चक्रवयाने
शतो गः स्य दनो रथः । संकीर्ण
र्थः पुष्परथो देवार्थस्तमरुदथः
योपो रथो वै नयिकोः पुरथः
परित्यातकः । काणी रथः प्रहर
णोऽयने रथगर्भकः काणी रथः
अवस्तुशकटो यस्याह स्त्रीकं व
लिवाहकं यथाकावत् वस्तुयास्तैः
परिहृते रथे ॥ स्यात् कं वली यः ।
स्यात् संवीतः पांडु कं वलैः सत्
हैयो वैवाज्यप्रयोवुतो दीपि ॥

चर्मणा ॥ इति हेमचंद्रः ॥ गोले
कथं रथो यथा । प्रदत्तं विप्रय
त्नीभिर्हिष्टमंत्रसंयोगमं । बाल
कान् भूजयित्वा तस्वयं व बुभुजे
विभुः ॥ यत्स्मिन्नतरेतत्र प्रातर्ज
भरणं वरं । ददृश विप्रपत्नीश्रुप
तं तं गगनादहो ॥ रत्नदप्येण स
युक्तं रत्नसारपरिच्छदे रत्नस्त
मे निवहे च सदत्त कलसो जलं शे
तवामरं संयुक्तं वक्रिष्णुदांशुका
वितं । पारिजात प्रसूनानां माला
जालविशजितं ॥ प्रातर्वक्रसमायु
क्तं मनोयाधि मनोहरं । वेष्टितं
पाषाणैर्हिष्टैर्धनमालाविभूषि
तैः ॥ पीतवस्त्रं यरीधाने रत्ना
लेकारभूषितैः । नवयौवनसं
पन्नैः श्यामलैः समनोहरैः ॥
दिभुजे मुरली हस्तैर्गोपवेशथै
र्द्वैः । शिखिपुच्छं गुंजमाला व
द्वेकिमच्छुकेः । अवरुह्य रथान्
र्णिते प्रणम्य हरेः पदं । रथमारो
हणं कर्तुं मुच्यते काला कालिनीः ॥
विप्रभार्या हरिं नत्वा जगुर्गोला
कमीप्सितं । वधूवर्गोपिकाः सद्य
स्पात्मानुषविश्रान्तिं ॥ इति ब्रह्म
वैवर्ते श्रीकृष्णजन्मखंडे १८ अध्या
यः ॥ देव्य रथयात्रा यथा ।

ब्रह्मोवाच । भूय स्ते संप्रवक्ष्यामि
देव्याराधनं मुत्तमं । यत् कृत्वा स
र्वकामाणां आप्तिरस्ति मविद्यति
इति हेतमयैर्दणैर्हेमवदैः सु
प्रोभनैः । विवित्रपमरागाद्यैर्म
णिभिश्च यशोभिर्नैः । रथस्तैः
कारयेद्देव्याः सप्त भौमं मनोरमं
उत्कलवस्त्रसंलुप्तं मर्दचंदोपशो
भितं ॥ चंद्राकिंकिणि शोलाका
वामरैः कटकाक्षितं ॥ यत्ताकाध
जशोभाकां दर्पणैर्हृद्यशोभितं
तं रथं पूजयेच्छुक्रं ज्ञानी कृतमम
स्त्रिकैः ॥ पारिजातकपुष्पैश्च यत्
कर्म चंदनैः । स्रग्धूपितैः कृ
त्वा देवीं तत्र निवेशयेत् ॥ प्रति
मो मोभनो वत्सलसमहासरत्नयुक्त
रीं पूजयेदथ विन्यस्ता सर्वमंग
लमंगला ॥ उगीकात्यायनी देवी
वरदा विंध्यवासिनी निष्पुंभसुंभ
मद्यनीमहिषासुरहानिनी प्रसी
दतु सदा मेः स्तुत्यचनो वांछितं
रुदि । अनेन वलिपूर्वगानमस्ता
रयुतेन च पूजयित्वा ततो नैवास
मस्तापरमितीकैः । पंचमीसप्त
मी पूर्णानवत्येकादशीषु वत्नी
याशिखिविशेषादिबसेषु तस्येषु च ।
महानदीनदसंतपर्वतखवरोषु च ।

तत्रमंडपविष्णुसमहविष्ट निमि
ते ॥ शालेवा मण्डपं बापि कृता
वास्तु विचारितं सर्वलक्षणसं
र्णसर्वशोभा समन्वितं ॥ पूर्वव ।
कारयेच्छत्रयश्चाद्यात्राप्रचकिरे ।
महाजनपदोपेतमहास्त्रीभिः स
संजुलो । सर्वात्रयात्र नैवेद्यैः स
मस्तैरपि पूजयेत् । दद्याद्वलिंश
क्रुसर्वसर्वदत्तसमेततः भूयो
वेताल संवस्य मंत्रेणानेन संव
त । रत्नमा निजभूतेभ्यो वलिंश
क्रुसदाप्रियो । मातमीत वरे दे
विसर्वकामीर्षसाधनि । अनेन
वलिदानेन सर्वकामान् प्रयच्छ
मे एवं दत्ता वलिंशक्रु तथा दे
व्यावतारयेत् । विष्णोसदृशो देव
मंडले रूपशोभिः । तत्रस्था
प्रत्येदे देवी हैमवैष्णवा मंत्रैः
कलसैस्तु सहस्त्रेण गंधोदकस
प्रवितैः । समस्तफलसंपूर्णैर्यति
यैरथ पञ्चदैः । स्नाययेदकमेकेन
रत्नगवौर्नैवेद्यैः । देवमंडल
शाहेन शालवादित्रनिस्वतैः दे
वादीनामृदंगैश्च वृता किं विष्णो
राविणैः । स्नाययित्वा ततो देवीनि
मिच्छेत्तकैः शुभैः । गोमयादि कृ
तैः पद्मैर्दीपवर्मा विप्रोपि नैः ।

सस्त्रिकैर्नदिकावर्तैः शालेनीलो
त पलोत्पलेः ॥ यव शालेकुशे
द्वित्रैर्यवाचारैर्मजयेत् । प्रत्ये
कंच ददेदुप्यं प्रत्येकं कलसैः
स्त्रयेत् ॥ तथा कर्पूरदोदेन चंद
नैः कुकुमेन च । गोरोचना समैः
तेन देवीं मासिष्णु पूजयेत् ॥ हे
मजैर्जातिजै मीत्यैरत्नमाल्यैरने
कथा । वासोभिः सुमनैः शिखैः
पुनर्धूपं समुत्तुष्टिपेत् । भक्तयेत
तथा कन्यादिजातीनपुत्रः विज्ञान
भक्त्य भोज्यात्र यानेन तत्र सर्व
शुभीरायेत् । भोजयित्वा दामाये
त देवी मे प्रीयता मिति । रथे
कृता तथा देवी पुनरेव गृहे न
येत् ॥ मरुता जन संवेन समस्त
विभवान्वितैः । पातैरथ पथं सर्व
पुष्पाद्वीक्ष्य तैर्नैः ॥ प्रक्षिप्यमा
णैः कन्याभिः स्त्रीभिर्मंगल वादि
दिभिः । सलिलेन यथा पांशुं कृ
त्वा पंक्तं प्रचकिरे प्ररशोभापये
शाभा द्वाशोभा गृहे गृहे । का
रुणीत तथा शक्र सर्व वाधां
निवारयेत् । अक्षय्यास्तखस्त
स्मिन् प्राणिनां । विवर्जयेत् ॥
बंधनस्यादिमोक्त्या वधाः क्रो
धादि शत्रवः अकालकौमुदी ।

शक्र रथयात्रांत कारयेत् सर्वदा
सर्वदेवैस्तु शक्राद्यैः प्रतिष्ठिता
रथयात्रातदाशक्रसुरैः स्वर्गैः स
दाकृता तथा किन्नरगंधर्व भूपा
नालनिवासिभिः । रथयात्रा प्र
भावेन मोदते दिवि देवताः ॥
आदित्यारथयात्राकृदथेन नभसः
क्रमेत् । देवोदित्य विमानस्या
रथयात्रा प्रभावतः । जीर्णैर्विवि
धैर्भोगैः सर्वानेक विवर्जिताः ।
तथा त्वमपि देवेन्द्र रथयात्राकरो
भवं ॥ शिवायाः शिवदायास्तय
रमेण समापिना । अगस्त्य उवाच
रथयात्रा कृते सुखं व्रतमणोवा ।
सुखस्य तु । पूर्वयत् कथितं तान
तत्रै सर्वमया विले ॥ व्यापितं ना
त्रसे देहो देवीमाहात्म्य सुनमः ।
यः पठेत् स्मरणया हापि भक्ति
मान्दपसन्नम ॥ स सुखं यशः सौ
भाग्यं पुत्रप्राप्ति मण्यपि नो ॥
लभते नात्रसे देह इत्येव व्रत
णोव्रवीत् स्ववलेन कृते गन्धे
पुराशक्रस्य कीर्तिता यत्नदस्य
पुरीषाभिर्वह्णस्य च वीरुना
हृते स्थाने कृता तेन तथा कृता
च निरुतेः भुजते परया हृष्टा प
रीर्भोगवतीः शुभाः इति देवीपरा

रथरथयात्राविधिमाहात्म्य ३१ अ
ध्यायः ॥ नवग्रहाणां रथा यथा
योजनानां सह स्वाणि भास्वरस्य
रथो नव । ईशादण्ड स्तथैवास्मा
द्विगुणो हि जसन्नमाः ॥ साईकोटि
स्तथा सप्रनिष्ठान्यधिकानितु
योजनानां तत्तस्य चेतत्रचक्रं प्रति
ष्ठितं ॥ विनाभिमतिपंचारेषाणे
मिन्वदयो मके । संवत्सरं यत्
कृत्स्नकालचक्रं प्रतिष्ठितं चत्वारि
शतसहस्राणि द्वितीयाहोविव
स्वतः पंचान्यानि तु साईनिस्प
दनस्य हि जोजमाः । अक्षप्रमाण
सुभयोः प्रमाणं तत्तयसाईयोः
भूयोः तत्तयुगाई च भवाथारं रथ
स्यै । द्वितीये देवतत्तुके संस्थितं
मानसाचले । हयाश्च सप्रच्छेदां
सिन्धुमाति निबोधते । जायत्री
चतुहस्तसि कुजगती पेंक्तिरेव
अनुष्टुपत्रिष्टुविस्तृता स्तुदांसि
हरयोरवेः ॥ १॥ इति कौर्मे १८
अध्यायः । रथ विवृचक्रः सोम
स्य कृदाभा सस्य वाजिनः । वाम
दक्षिणतो युक्तादशानेन निष्ठा
करः वीष्णाश्चाराणि चरति नक्ष
त्राणि रविर्षया २ सोमपुत्रस्य
वाष्ठाभिर्वीजिभिर्वायुवेगिभिः ॥

वारिजैः स्पन्दनोद्युक्त सेनासौया
तिमर्दनः ॥ ३॥ मुक्तस्य भूमिजै
रथैः स्पन्दनोदशभिर्हतः ॥ ४
अष्टाभिश्चाथभौमस्य रथोद्देमः
सशोभनः ॥ ५॥ दृढस्य रथाष्ट
स्यः स्पन्दनोद्देमनिर्मितः ॥ ६ रथ
समोमयोद्युक्तोमदस्यायसनि
र्मितः ॥ ७ स्वर्भीनोर्भीह्वरोरथ
तथायद्रिहयेवर्तः ॥ ८॥ यमे
महायद्वाणवेसमाख्यातारथा
नव । सर्वे क्रवे महाभागा निव
हावातरंश्चिभिः ॥ ग्रहदीप्तायि
ष्टानि क्रवे वदागशेषतः अमेति
भ्रामयेतेन सर्वाण्यनिलरश्मि
भिः इतिकौर्म्य ॥ अथायः श्री
जगन्नाथदेवस्य रथः यात्राशवेद
ष्टयः ॥ अथत्रोतिर्विदामरणर
थकर्मह ॥ लोलमेवतचुनिस
कभेषुस्पन्दनातिविविधानमथा
रुः ॥ सेनसमुद्युवशावुतपस्यैः
साधुराशिवतिस्त्रायुभिरंगे ॥ अ
थरथचक्रमाह उस्मद्वसिकरकी
रापुरर्त्तादेयमत्तवलयेवल्य
स्य सद्यभागनिवितभ्रममग्रा
विमध्यमनसोनवभागं अग्रभभव
तिसंकलिरतः कुरुवोदुनिजयोधर
थोगे। संधिभेद्यदतिरंतरसंधोतीतिरिष्टम
नसा

वतिष्मभयहराशियुक्ते अंगेलये ॥ १॥ अथमं भवति। ननु निश्चित मि
सति। पुनः कैः वशास्त्री सप्तमे ति अन्त्यत सप्तमे ॥
स्थाने अंबुचतर्थातपः नवमपत रथकडा स्त्री रथसमूहः तत्प
जवनस्थैः साधुभिः अमयहैविति र्थायः। रथवज्रः २। इतिमरः ॥
अथ रथचक्रं नक्षत्रं स्थायने । रथकरः ३ रथकारः इतिश
उत्पेति। उस्मद्वसिः सूर्यस्तस्यक दृशत्तावली ॥
रैः किरणैः कीर्णव्याप्तपुरं कदा रथकारः ४ रथनिर्माणाकर्त्री।
मंडलीय स्वभागप्रदेशायस्यत क्रुतार इतिभाषा। सतकरणीग
चुतटदं चेति तस्मान् अर्थात् स केमाहिष्ठाज्ञातः। तत्पर्यायः
यीक्रोतनक्षत्रात् अतः शक्रे तदा रवर्दकिः १ तदा धकाष्टतट
स्ववल्यप्रकृतस्याशान् अग्रभा ५ इत्यमरः सूत्रपारः ६ रवर्दकी
गमारभ्याविमध्यमधभागपृष्ठी ७ रथकरः काष्टतटकः ८ इ
नेसधिया कृत्तवल्यं भवकंदेयं तिहादृशत्तावली रथकंदीपुंसारथिः इत्यमरः
न्यासीकर्तव्यकिंभूतं कृत्तवल्यं रथगर्भकः ९ स्तंभावास्यानेन
नवभागं नवभिर्भीगैः स्थितमिति रथः। तत्पर्यायः। कर्लीरथः २
यावत्। पुनः किंभूतं भवभागा प्रवहणे इत्यनेन ॥ इति हेम
निचितप्रमं वामभागेन व्यामथ चंद्रः ॥
मणमिति ॥ अथास्य फले। अतः रथगुप्तिः स्त्री परमहराणा
पाकटस्य अग्रमे अग्रगत वर्तमा भिजात रत्ताथीरथस्य सन्नाह
नेचंद्र नक्षत्रे संकलिः युद्धमव वदावरणकादिद्वयं ॥ २
ति। कुरुवोदुनिजुगं परगतवर्तमा थस्य गुप्तिः काणादिभ्योरदा
नक्षत्रे अंगेति मरणाभवति । र्थमावरणं। तत्पर्यायः।
रथोगेचक्रपुरमेजयोभवति संधि वरुणः १ इत्यमरः अतस्त ॥
मे संधिगत नक्षत्रे अर्थादितिः २ रथगोपने स्त्री रथगुप्तिः ३
व्यहरणं भवति । अंतरसंधौ मध्य तिहलायुधः ॥
संधानगत नक्षत्रे भीतिर्भयोभव रथचरणः ४ चक्रवाकपदी इति
ति। गर्भमध्यभागगत नक्षत्रे । शहरतावली ॥ रथचक्रं। यथा।

रथः दौणीयंताशतधुतिरगेदो इति हेमचंद्रः ॥
 यनुरथो रथो गेचंद्रको रथचर रथिकः पुं रथी इत्यमरः ॥ नि
 लापाणिः शर इति । इति मदिमः निशहृतः इति राजनिर्घण्टः ॥
 स्तोत्रे ॥ रथिनः पुं रथी इत्यमरः ॥
 रथदुः पुं निनिशहृतः इत्यमरः रथिरः पुं रथी इति शहरत्ना ।
 रथेतरः वि रथेनतरनियः इ वली ॥
 निमग्नवोधवाकरणे ॥ रथी न पुं रथस्वामीराजादिः तत्
 रथपथीयः पुं वेतसहृतः ३ पथीयः । रथिकः २ रथिनः १
 निशहवेदिका ॥ इत्यमरः ॥ रथारोही ५ रथीः ५
 रथपादः पुं चक्रं । इति हेम रथिरः ६ । इति हेमचंद्रः । रथ
 चंद्रः ॥ रथ्या स्त्री नदीविशेषः इति स्वामी सहातः ८ । इति शह
 शहरत्नावली ॥ रत्नावली ॥ स्पंदनारोहः ९ । इ
 रथोगे स्त्री चक्रं इत्यमरः ॥ रथाः पुं रथस्वकोकोटकः ।
 रथोगे पुं चक्रवाकयदी इ इत्यमरः । रथासः । इति हेम
 तमरः ॥ चक्रं स्त्री ॥
 रथोगाणिः पुं विसः । इति रथ्या स्त्री रथसमूहः । तत्पथी
 हलाद्युपः ॥ यः रथकमा रथवतः १ अभ्येत
 रथोगी स्त्री अदिः । इति र रमार्गीः । नाल इति भाषा । तत्
 जनिर्घण्टः ॥ पथीयः । प्रतोली २ विपिखा २
 रथोतरः पुं कल्पभेदः । इत्यमरः ॥ आवर्तनी । इति मे
 पि उराणं ॥ दिनी । यथाः । चतुरं । इति हे
 रथाभः पुं वेतसहृतः । इति मचंद्रः ॥
 शहरत्नावली ॥ रदः उत्तरावते । इति कविकल्पद्रुमः
 रथाभयुष्मः पुं वेतसः इत्यम रेषादिः । उत्तरावत मुत्तवनन
 रः दीकायाभरतः ॥ मितिगोविंदमहः ॥ रदतिभूमि
 रथावरोही न पुं रथस्वयुद्धकर्ता शूकरः । इति उगीदासः ॥

रदः पुं दंतः ॥ विलेखनं । इति मांसलैश्च धनोपेता अवकैरथ
 मेदिनी ॥ पुरुषदेतलदाणयथा रेर्दयाः । विवोपमैश्च स्फुटितै
 विवोर्धनहीनाश्च देताः सिग्धा रोष्टे रूक्षैश्च खणितैः ॥ वि
 चनाः शुभाः । तीक्ष्णा दंष्ट्राः समाः वर्णं धनहीनाश्च देताः सिग्धा च
 श्रेष्ठा जिह्वा रक्ता समा शुभा ॥ नाः शुभाः । इति गारुडे ६६ अध्या
 स्त्रीदेतलदाण यथा । ऊदपुष्प यः रदनी पुं हस्ती । इति राजनि
 समा देता भाषितं कोकिलासमं चंद्रः रदी न पुं हस्ती । इति हलाय
 दाक्षिण्य युक्त मशवं हंसशह थः रथ य ऊ ल हिसने पाके । इ
 सुखावहं ॥ नासा समा समपुठा निकविकल्पद्रुमः । य रथति ।
 स्त्रीणां तुरुविराशुभा । कराल ऊरथिष्यति रत्नस्यति । ल अरथत्
 विषमा देताः श्रेष्ठा यच्च भयाय इति उगीदासः ॥
 च चोर्ध्याय कृष्णमासाश्रदीची रंज म ऊ ज (रागे) । इति कवि
 भर्तृश्रमस्यवे इति गारुडे ६६ अध्यायः ॥ दंतलघुस्यस्यचित्तं य रंज य म ऊ ज (कल्पद्रुमः ॥ य न
 या देतवदंतलघुस्यजिह्वाधर्षी रथति रंजने । म रंजयति रत्नान्
 शुचिर्भवेत् । इति कौर्म उपविभागे म्गरमलदन्त रंजयति पुत्रं पिता
 १२ अध्यायः ॥ दंतलघुस्यस्यदार्ढ्यं ओ रंज । म रंजति रंजने । रागे
 लेपं मयेत दंतवत् । न तत्र वा वर्णितरोत्त यादन मासक्तिश्च ।
 कृष्णः कृष्णघनमुहुरणोपुनः इति उगीदासः ॥
 भवेदणोच मत्पथं त्वावेधाह रंतिदेवः पुं विसः । चंद्रवंशीय
 णकृते । इति प्रायश्चित्ततत्त्वधृत नयतिभेदः । स त सोकृतिपुत्रः
 वचने ॥ इति मेदिनी ॥ कृकुरः । इति श
 रदच्छदः पुं ओष्ठः । इति हेमचंद्रः हुरत्नावली ॥
 रदनः पुं देतः । इत्यमरः ३८ । रंतः स्त्री वर्त्म ॥ नदी । इति मेदिनी
 खनने स्त्री ॥ रंथने स्त्री पाकः । रथधातोर्भावे
 रदनच्छदः पुं ओष्ठः । अधरः रत्न नदप्रसयेन निष्पन्नं यथा रंथ
 मरः । तस्य शुभाशुभलक्षणयथा नायस्थाली । इति संक्षिप्तसार
 व्याकरणं ॥

रंथं स्त्री हृषणं ॥ छिद्रं ॥ इति
 मेदिनी ॥
 रंथकंठः पुं जालवर्हरकः ॥
 निराजनिर्घण्टः ॥
 रंथवक्रः पुं उन्नतः ॥ इति त्रि
 काणशेषः ॥
 रंथवेशः पुं छिद्रयुक्तवेशः फो
 कवीश इति भाषा तत्पर्यायः
 त्वकसारः २ कीवकाकयः १
 मस्करः धवादीयः ५ सुविग
 स्यः ६ अस्य गुणः ॥ वंशोत्तलौ
 कषायोवकिंविनिर्घोवशीतलौ
 मृजकच्छप्रमेदापीः पित्रदादास
 नाशने ॥ विशेषो रंथवेशस्तदी
 यनोऽजीर्णनाशकः ॥ रुचिकृत
 पाचनोदयः मूलघ्नो गुल्मनाश
 नः इति राजनिर्घण्टः ॥
 रथवदे ॥ इति कविकल्पद्रुमः
 रयति ॥ वदकथनं ॥ इति उ
 र्गादासः ॥
 रफ इ गत्यो ॥ वधे ॥ इति कवि
 कल्पद्रुमः ॥ रंफते ॥ इति उ
 र्गादासः ॥
 रफ गत्यो ॥ वधे ॥ इति कविकल्
 पद्रुमः ॥ रफति ॥ इति उर्गादासः ॥
 रव इ गत्यो ॥ इति कविकल्पद्रुमः
 ३ रंथते इति उर्गादासः ॥
 रव इ उ. शब्दे ॥ इति कविकल्पद्रु
 मः ॥ रवः पुं शब्दः ॥ रवधातोर्भाके
 ३ लप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 रभ ओ उ. राभस्य ॥ इति कविकल्
 पद्रुमः ॥ राभस्य मुत्तसकीभावः ॥
 निर्विचारा प्रवृत्तिरिति गोविंद
 भट्टः ॥ ओरव्या ॥ उ. रभते सायुः
 पुण्ये ॥ आउ. प्रवोः यमां रभे ॥
 शास्त्रं पवित्रमारभते शिष्यः ॥
 इति उर्गादासः ॥
 रभसः पुं वेगः ॥ दृषः इति मे
 दिनी ॥ पौर्वीयर्थाविचारः ॥
 इत्यरुणः ॥ ओत्तसकामितिक
 लिंगः ॥ स्त्रियामारभसाचरु
 श्यते इति कृष्णः ॥ यदा त्रभम
 गुणयोगात् अर्श्यादित्वा
 त् अग्रप्रत्यये तदति वर्जते
 तदा वाच्यलिंगात्तास्यात् ॥ इति
 लिंगादिसंग्रहे भरतः ॥ अभि
 दातविशेषश्च ॥
 रम उ उ. ज ओ क्रीडे ॥ इति
 कविकल्पद्रुमः ॥ रेफादिः ॥
 उ रमितारात्वा ॥ उ. रमते ॥ जरामः
 रामः ॥ ओरेता ॥ इति उर्गादासः
 रम इ उ. शब्दे ॥ इति कविकल्पद्रुमः
 ३ रंभते ॥ उ. रंभते इति उर्गादासः ॥
 रमः पुं कान्तः ॥ रत्नाणोक्तद्वयः ॥

कामदेवः ॥ इति मेदिनी ॥ रमणं
 च ॥ रमधातोर्भावे नट प्रत्यय
 निष्पत्तेः ॥
 रमकः पुं कान्तः ॥ इत्युणादिकोषः
 रमवे स्त्री हिंयु ॥ इत्युणादिकोषः
 रमवधनिः पुं हिंयु ॥ इति शब्
 चंद्रिका ॥
 रमणं स्त्री पटोलमूलं ॥ इति
 मेदिनी ॥ जघने ॥ इति हेमचंद्रः
 जभने ॥ तत्पर्यायः ॥ अचलच
 र्यकं २ याम्यधर्मः १ सुरतः धरतं
 ५ संप्रयोगः १ निपुवनं २ मेषुने
 ८ इति ६ ३ यस्त्व १ यधितं ॥
 क्रीडारतं १ महासत्त्वं १ त्रिभुवं
 १५ योगमिषुने १ अभिमानितं
 १६ इति शब्दरत्नावली ॥ क्रीडने ॥
 इति रमथा त्रयदर्शनात् ॥
 रमणः पुं पतिः ॥ कामदेवः इति
 मेदिनी ॥ गर्दभः ॥ इति हेमचंद्रः
 हृषणः ॥ इति शब्दचंद्रिका ॥ म
 हारिष्टः ॥ इति राजनिर्घण्टः ॥
 रमणकं स्त्री जंबुदीपात्तगीतव
 र्धविशेषः ॥ सत्तम्यकवर्धः यथा
 यवमेवोत्तरे श्रीणि वर्धयति च त
 पोधन ॥ कुरुवर्धं सिंधुहलात्तं
 गवानवधिः स्मृतः ॥ इति रामयं न
 तो वर्धं स्मृतावधिनिरागतं ॥
 रम्यकंच ततो वर्धं नीलस्तस्या
 वधिः स्मृतः ॥ अयिच ॥ शेष उवा
 च दत्तिगोनतं स्मृतस्य निषय
 स्मृतरण त्वावर्धं रमणकं नाम
 जायते तत्र मानवाः ॥ मुक्ताभि
 जनसंपन्नाः सर्व सुप्रियदर्शनाः
 दशावर्धसहस्राणि शतानि दशा
 यंच च ॥ जीवन्ति ते महाभागानित्य
 मुदितमानसाः ॥ इति योगेश्वर
 उ १८८ ॥ ३८६ अध्यायो ॥
 रमणा स्त्री रमणी इत्यमरीका
 रमणी स्त्री नारी ॥ इति मेदिनी
 उन्नकृष्टस्त्रीविशेषः ॥ यावपु
 र्गुणोपचारेण सोभायेन कान्तं
 रमयति सा ॥ इत्यमरभरतौ ॥ वा
 लात्वावृत्तः ॥ यथा ॥ वालाच रम
 णी रामावंध्या कामकलापिच ॥
 इति शब्दचंद्रिका ॥
 रमणीयं त्रि सुंदरं ॥ इत्यमरीका
 रमणं त्रि रमणीयं ॥ इति सिंहान्त
 कौमुद्यामुणादिहृतिः ॥
 रमतिः पुं मायकः ॥ स्वर्गः ॥ इति
 मेदिनी ॥ काकः ॥ इति शब्दरत्ना
 वली ॥ कालः ॥ कामदेवः ॥ इ
 तिसिंहान्तकौमुद्यामुणादिहृतिः ॥
 रमा स्त्री लक्ष्मीः ॥ इति मेदिनी ॥
 प्राणिधनराजकन्या ॥ साकलिकदेवेन

विवाहिता। यथा। ततः शशिधुजो
राजा युद्धादरुय पुत्रकान् स
शातायामतिबुध्वा रमां प्रादात्स
कल्कये ॥ इति कल्किपुराणे ॥
प्रथमः ॥ शोभा ॥ इति राज
निर्घण्टः ॥
रमायवः पुं श्रीकृष्णः यथा।
रमायवः पूज्यो मायवतात् ॥
तिवययेयेनगदीशः ॥
रमानाथः पुं श्रीकृष्णः रमाल
सस्यानाथः स्वामी इति वहीन
तस्यसमास निष्पन्नः ॥
रमायतिः पुं श्रीकृष्णः यथा
मुकुन्दस्यासितमिदमिदं शाते
रमायते ॥ अकमेतदनेतयेत्य
च्युतो यो दिदक्षवः ॥ इति मु
ख्योपवाकरणे ॥
रमायिष्ये स्त्री यमं ॥ इति शब्
चंद्रिका ॥
रमायैः पुं श्रीवासः ॥ इति रा
जनिर्घण्टः ॥
रमिता त्रि रतिप्रयिता। यथा
स्ववितगति र्जनसुवनिसरणिस्त
ताविचिनगता। सरयिपणारति
गुरुणा परिरमिता प्रमद मिता।
रतिरुंरोमेजरी। जनसुवनिर्गो
ययुः सरयिपणा श्रीकृष्णेन

परिरमिता सती प्रमदं हर्ष इता
गता। किंभूता। त्वरितगतिः त्वरि
तगतिः त्वरिताशीघ्रागतिर्यस्याः सा
तथा पुनः किंभूतातरणिस्ततावि
चिनगतायमुना संवेधि वनसुपात
किंभूतेतरतिगुरुणारते मंगारे।
गुरुणा उपाध्यायेन। अयनभि
प्रायः। स्वयंरभि कृशलो नापि
कांच रति मध्याययति ॥ इति
तद्दीका ॥
रमेश्वरः पुं विसुः यथा श्रीराम
राजव रमेश्वररावणारे भूतेशम
न्नायविषो ममथायिनाथ। चान्
रमर्दनरुषीकयतेः सरारे त्याग
भटाय इति संततमा मनन्ति ॥
इति काशीखंडे हरिहरस्तोत्रे ॥
रंभः पुं वेणुः वातरविशेषः ॥ इ
ति मेदिने महिषासुरपिता।
यथा श्रीगैर्वडवाच आराधितो
महादेवो रंभेण सरवेरिणा चि
रेण सचरुषीतस्तपसा तस्य शं
करः। अथातहो महादेवः प्रत्य
क्षं रंभसक्तवान्। श्रीतोस्मितेव
रंभवरयस्य यथेप्सिते ॥ यवम
क्तः प्रसुवाच रंभस्ते चंद्रशेखरे।
अथोदे महादेव यदि ते मया न
श्रुतः ॥ ममजन्मत्रये पुत्रो।

भवानभवत शंकर। यवमुक्तस्त
दैत्येन प्रसुवाच हृषधुनः ॥ भव
त्वैतदोद्धितं ते भविष्यामि सुत
स्वव। इत्युक्ता समहादेवस्तत्रैवा
तरणीयत ॥ ऊंभोपियातः स्वस्था
ने हर्षोत् फुल्ल विलोचनः प
थिगच्छन् सरंभोयददशे महि
षीशुभो। त्रिहायणी चित्रवर्णी
संदरीकृतशालिनी। सतोदृष्ट्वा
यमहिषीरंभः कामेन मोहि
तः ॥ दोर्भा गृहीत्वा च तदाच
कारसरतोत्सवं। तयोः प्रवृत्ते
सुरते सा तदा तस्य तेजसा। द
धार महिषीगर्भे तदा भूम्भ
हिषासुरः। इति कालिकापुरा
णे ५४ अध्यायः ॥
रंभा स्त्री कदली ॥ अप्सरोविशेषः
इति मेदिनी ॥ गोरी। इति शब्
रत्नावली ॥ गोधुनिः। इति हेम
चंद्रः। वेषणा। इति धरणिः। रंभा
तृतीया स्त्री वतविशेषकालः।
यथा। ब्रह्मावाच। रंभा तृतीया
वदोचसोभाय श्रीसतादिदा
मार्गणीर्वसिते पते तृतीयाया
मुपोषितः। गोरीयेन हिल्लपत्रैः क
षारादः करभदः। कदवादीनि
रिसतोपोषमरुवके ॥

यजेत ॥ कर्षादः कृशरदो मद्भि
कादेन काष्ठकृत। माघे सभद्रो
कङ्कारे ह्येतापो मंडकप्रदः गी
ती मयेदत काष्ठफालाने गोमंती
यजेत ॥ ऊं देः कृतादेन काष्ठजी
वाशः सङ्कलीप्रदः विष्णालक्ष्मी
दमनकेश्वरे काशारसेप्रदः।
दधिपाशो देतकाष्ठे तगरे श्रीमु
खीयजेत ॥ वैशाखे कर्णिकारेश्व
शुशोकाशो वटप्रदः ज्येष्ठे नारा
यणी मर्कटप्रदः पौषे चित्रदः
श्रवणाश्वत्थ तज्जाद आषाढे मा
थवीजयेत ॥ तिलशो विल्वपत्रैश्च
दीरात्र वटकप्रदः श्रौते चरे दे
तकाष्ठे तगर्भाः प्रावर्णप्रियं।
देतकाष्ठे सर्गकाशः दीरदो सुत
मायजेत ॥ पद्मे यजेत भाद्रप
दे पुं गोदाशो गुणादिदः। राज
पुत्री चाप्युजे नक्षत्रेषु जी
वके प्राशयेन्निषि नैवेद्यैः कृश
रे। कार्तिके यजेत ॥ जातिपुष्पैः
पद्मजोच पंचगव्याशो यजेत ॥
हृतोदने च वर्षीते सपत्नीकान्
द्विजान् यजेत ॥ उमा महेश्वरं स्त्री
गोलवर्णैश्च पुत्रे स्थिते ॥ वस्तुछत्र
सुवर्णाद्यै रजोवस्त्रैश्च जागरैः
गीतवाद्यै रंदेत् प्रातर्गवायं।

सर्वमायुयात् ॥ इति गुरुदे ॥
 अथायः ॥ अथिच ॥ अथ तृती
 या ॥ सावर्णीयुता रभात्रे
 तरदेवकर्मसुग्राह ॥ रभात्रे
 वज्रपितातृतीयां मुनिसत्तम
 अमेघ सर्वकार्येषु गणयुता
 प्रशस्यते ॥ इति ब्रह्मवैवर्ते ॥
 ततश्च युगमवाकं रभात्रेयरे।
 भविष्योत्तरे ॥ ऊरुषु भदेयत्वेन
 रभात्रेयतममम ॥ ज्येष्ठे मुक्त
 तृतीयायां त्वात्वा नियम तत्प
 रा ॥ रभात्रेयमिति रमया कृतमि
 ति रभात्रेय ॥ इति तिथ्यादितत्वे
 रभात्रेयः स्त्री रभे इव उच्यते ॥
 सा ॥ इति व्याकरणं ॥
 रम्यं स्त्री यदोत्तमं ॥ इति मे
 दिनी ॥ प्राधान्यात् ॥ इति ज
 राथरः ॥
 रम्यः पुं चम्पकहृत् ॥ इति मे
 दिनी ॥ चकहृत् ॥ इति शाह
 चंदिका ॥ रम्यः त्रिमनोत्तः ॥
 इति मेदिनी ॥ वलकरः ॥ इति ज
 राथरः ॥ रम्यं स्त्री वर्षविशेषः
 इति जराथरः ॥ एतस्या विवरणाय
 या दक्षिणेन तमेरोस्तयेन स्पष्टो
 नरेण च ॥ वायव्यं रम्यं केनामजा
 यते तत्र मानकाः ॥ मतिप्रधाना

विमला जरादुर्गविवर्जिताः ॥ तत्र
 पि सुमहान् वृद्धो न्यग्रो रोहि
 तः स्तुतः ॥ तत्पलप्राशनादेव जी
 वेति वक्रवासरे ॥ इति वराहपुरा
 णे रुदगीतानां माध्यायः ॥ य
 दोत्तमं ॥ इति त्रिकाण्डशेषः ॥
 रम्यपुष्पाः पुं शास्त्रमल्लिहृतः ॥
 तिराजनिर्वहः ॥
 रम्यफलः पुं कारकरहृत् ॥ इ
 तिराजनिर्वहः ॥
 रम्या स्त्री रात्रिः ॥ इति मेदिनी ॥
 स्थलपथिनी ॥ इति राजनिर्वहः ॥
 रम्यः पुं अरुणवर्णः ॥ शोभा
 इत्युणादिकोषः ॥
 रय उ. गतो ॥ इति कविकल्पद्रुमः
 उ. रयते ॥ इति दुर्गादासः ॥
 रयः पुं वेगः ॥ इत्यमरः ॥ प्रवाहः
 यथा ॥ प्रवाहः पुनरोद्यः स्या हे
 णीथारा रयश्च सः ॥ इति हेम
 चंद्रः ॥
 रवादी स्त्री ललाटः ॥ इति पुराणं
 रत्नकः पुं कंचलः ॥ इत्यमरः ॥
 यत्स ॥ इति सुभूतिः ॥ मृगविशे
 षः इति मुद्रतः ॥
 रव इव जे ॥ इति कविकल्पद्रुमः ॥
 इरावते ॥ इति दुर्गादासः ॥
 रवः पुं शाहः ॥ इत्यमरः ॥

रवणं स्त्री कांस्य ॥ इति हेमचं
 दः ॥ रवश्च ॥
 रवणः पुं उष्ट्रः ॥ इति हेमचं
 दः ॥ कोकिलः ॥ इति सिंहान्तकौमु
 द्यामुणादिवृत्तिः ॥
 रवणः त्रि शाहनः ॥ तीक्ष्णः ॥
 मंडकः ॥ चंचलः ॥ इति शाहरत्ना
 वली रवयः पुं कोकिलः ॥ इत्यु
 णादिकोषः ॥
 रविः पुं सूर्यः ॥ अर्कहृत् ॥ इ
 त्यमरः ॥ तस्य भोगे दिने चारह
 यं ॥ यथा ॥ रवौ वर्णं चतः पंच
 सोमे सम हयं तथा ॥ इत्यादि
 वारवेला कथने समयप्रदीपः
 तत्र निषिद्धानि यथा ॥ माघ मा
 मिष मांसे च मसुरं निंबयत्रकं
 भक्षयेद्यो रवे वीरे सप्त जन्म
 न्यपुत्रकः ॥ आर्द्रकं मधुमत्स्यं
 च भक्षयेद्यो रवे दिने ॥ सप्त ज
 न्म भवेद्यो गी जन्म जन्म ददिता
 निवं मांसे मसुरं च विल्वकोजि
 क मार्द्रकं ॥ भक्षयेद्यो रवे वीरे
 सप्त जन्म न्यपुत्रकः ॥ इति कर्मलो
 चने ॥ रविग्रहस्य रक्तप्रणाममि
 श्रितवर्णः ॥ अयं पूर्वादि कुपुरु
 षत्त्रियजाति सत्पुण्यकटोरस
 सिंहराशि हस्तानक्षत्रसमसीतिथि

ताम्ब कलिंगदेशानामधिपतिः ॥
 काण्वगोत्रः ॥ हादशां गुल्शरी
 रः ॥ यमहस्तद्वयः ॥ पूर्वोत्तमः ॥
 समाश्ववाहनः ॥ शिवाधिदेवतः
 वक्रिप्रत्यधिदेवतश्च ॥ इति ग्रहय
 ज्ञतत्वादयः ॥ अस्म्युत्त पतिः
 यथा ॥ अश्वतीमां स्योत्तमां कां स्या
 तसूर्यः परिधमान् अचिरात्तत्र
 काशेन अवनान् सरविः स्तनः ॥
 इति मात्से ११ अध्यायः ॥
 अथ भार्यापत्यानियमा ॥ मरीचेः
 कश्यपो जने तस्माज्जने विभा
 वसुः ॥ तस्य भार्या भवत् संता
 पुत्री तष्टुः प्रजायते ॥ श्रीण्यया
 निराजं देसं तायां महसं निधिः ॥
 आदिन्या जनयासास कन्याचेका
 सलोचना ॥ देवस्वते मनुष्ये ॥
 यमेव यमुनां ततः ॥ नाति तेजो
 मयं त्रपं सोऽहं सालं विवस्वतः ॥
 मायामयी तनूष्ठायां सवर्णा नि
 र्मीमे स्वतः ॥ संतोवाच तनूष्ठायां
 सवर्णां गृह्यते मेव च ॥ अहं वा स्या
 मि सदने पितृस्त्वपुनरत्र मे ॥
 भवने वस कल्पाणि निर्विशंकं
 ममासया ॥ मनुरेष यमावेतौ यमु
 नायमसदकौ ॥ स्वायत्तदृष्ट्या दृष्ट्वा
 मेतद्वालयतया ॥ नरकव्यभिद

हृन्ने तयापस्योकराचन। इत्या
कर्णीय सा त्वाष्ट्री देवीह्या ज
गादता॥ आकचयदणात्राह मा
पापाच्च कदाचन। आत्मासामिच
विज्जेयादिदेवि यथा सति॥ इ
तिह्यायं गृहेस्थायसेतागत पि
तरालये। उवाचपितरं देवी जा
मातस्तवनत्तमा। तेजः सोऽहमहं
तात काष्णयस्य महात्मनः। त
त्रिषाम्यचकोपासौ ततस्यामास
कर्मकां मत्प्रेयः कथंवास्या
दितिमापरिचित्यच आच्छदत्वा
भूत्वावरतीचात्रानरुहन् तप
स्तेपेच सातीवपतिमापायचेत
सि। मयमानोऽयतांसेतांसवर्णा
यातयादिः॥ सावर्णिजनयामास
मनुष्येष्टमहीयते। शनैश्चरं द्विती
येचसतां भद्रं तृतीयिकां॥ सव
र्णा स्तेष्वप्येषु सायत्यात स्त्री
स्वभावतः। चकाराभ्याधिकंसे
हे न तथा पूर्वजेष्टहे॥ विरमा
लाका ता भार्या उवाच सवि
तावचः। अयिभाविनिवालेषुस
मेष्टपि कृत स्वया॥ विधीयतेः
धिकंसेहः सावर्णीदि सतान्य
नि। नाचचल तदासाय भास्वते
परिष्टेन ततःसमयते शमे

ह्यायासर्वशशांसह। यथाव
ज्ञेतयानयंततोषभगवानहरिः
निरागसंनशपायजगाम त
पुरतिके। तस्यापिच यथा न्यायं
सोन्नयिताय काष्णयं। निर्दय
कामकोयेन प्राणैश्च सुदानदा
तष्टोवाच। तदातिनेजसोभीता
प्राण्यान्नरुहन् वने॥ उवाच
त्रयमास्याय सताचरतिप्रादले
इष्टादिताभवानयस्व भार्या
तातमारुहः स्वयान्तोष स
वितागतोभरुहन्तय सहि
हिरयेणामुदितसमताउयत्
तरमाणेच सवितः परपुरुष
शोकया सा तन्निरवमतमके
नासिकाभ्यां विवस्वतः। देवो न
स्मादजायेता मस्मिनौभिषजाव
गौ। इतिपायेस्वर्गावगौ॥ अथायः
रविकान्तः पुं सूर्यकान्तमणिः।
इति राजनिर्घण्टः॥
रविचक्रं ज्ञी नराकारसूर्यचक्र
विशेषः यथा। लिखते रविचक्रं
तभास्वरोनरसन्निभः। यस्मिन्
संभवेत् सूर्य स्तज्जदोत्रीणिमस्त
के। त्रयैवकेप्रदानय मेकैकं के
यथोक्तमेत। एकैकं वाङ्मयमे
न एकैकं दस्तयो हयोः॥

हृदये पंच ऋताणि पके नाभौ प्र
दापयेत्। ऋतमेकंदेहद्वये प
केकंजाचुके मसेत्॥ नक्षत्राणि
च शोभाणि रविपादे नियोजयेत्
चरणस्थेन ऋतेण अल्पायुर्जी
यतेनरः॥ विदेशागमने ज्ञानो
गुदास्थे परदारवान्। नाभस्थे
नाल्पसंतष्टा हृतस्थेन स्यान्महे
म्बरः॥ पाणिस्थेन भवेच्चौरः स्या
नभ्रष्टा भवेच्चोरो। स्तंभस्थेन यन
पतिर्भवे निष्ठात्र मामुयात्॥
मस्तके पट्टवयस् नक्षत्रसाद्य
दिस्थिते। इति गारुडः॥ अथायः
रविजः पुं शनैश्चरः। यथा उरग
शानभिषादी सानिमृत्ता त्रिपूर्वा
रवि रविज ऊजाहे भूतयष्टी नव
म्या। इत्यादि ज्ञानिषतत्वं॥
रवितनयः पुं सावर्णिकमनुः।
यथा। सवभ्रवमहाभागः सावर्णि
स्तनयोरवेः। इति देवीमाहात्म्यं
वैवस्वतमनुः। पानिः यमश्च॥
रविनेदनः पुं सुग्रीवः। इति त्रि
काण्डशेषः॥ सावर्णिमनुः। वै
वस्वतमनुः। पानिः। यमश्च॥
रविनाथं ज्ञी यमं। वंशुके पुं
इति प्रावचंदिका॥
रवीन्द्रे ज्ञी यमं। इति थरणिः।
रविपत्रः पुं आदित्यपत्रक्षयः।
इति राजनिर्घण्टः॥
रविप्रियं ज्ञी रक्तकमले॥ ताम्।
इति राजनिर्घण्टः॥
रविप्रियः पुं आदित्यपत्रः॥ रक्त
करवीरः। इति राजनिर्घण्टः॥ ल
ऊचः। इति प्रावचंदिका॥
रविरत्नकं ज्ञी माणिक्यं। इति
राजनिर्घण्टः॥
रविलोहे ज्ञी ताम्। इति राज
निर्घण्टः॥
रविलोचनः पुं विष्णुः। यथा। र
विर्विरोचनः सूर्यः सवितारविलो
चनः। इति तस्य सदस्वनामस्तोत्रं॥
रविसंज्ञकं ज्ञी ताम्। इति प्राव
चंदिका॥
रविसूनुः पुं शनैश्चरः। यथा।
नीलोजनचयप्रखर रविसूनुमहा
यदे। कायाया मर्कसंभूते वंदे
भक्त्या शनैश्चरं॥ इति नवशर
स्तोत्रं॥
रश स्वने। इति कविकल्पद्रुमः।
रेफादिस्तालयान्तः। रशना।
इति जर्गीदासः। सौत्रधानरयं॥
रशना स्त्री जिह्वा। इति प्रावचंदिका
वली॥ कांची। इत्युणादिकोषः
रश्मिः पुं किरणः॥ यत्न॥ अथ

रजः। इति मेदिनी ॥ सूर्यस्य
रश्मिना जलदातृत्वे यथा ।
नेत्रोभिः सर्वलोकेभ्यो ह्यदने
रश्मिभिर्ज्ञेयः । समुद्राद्यायुसे
योगादहत्यायो गमस्तयः । न
तस्तपयसां काले परिवर्तितं दिवा
करः नियतकालो मेघेभ्यः शुक्रा
शुक्रैस्तु रश्मिभिः इति मातेय
१२ अध्यायः ॥ अथ च । यव मे
घ महादेवो देवदेवः पिता म
हः । करोति नियतकाले का
लात्माद्यैश्चरी तनुः तस्य येर
प्रसयो विद्याः सर्वलोक प्रदीपकाः
तेषां प्रेक्षा युनः सम रश्मयो
ग्रहयोनयः ॥ ससृजो हरिके
शश्च विष्णुकर्मा तपेव च । विष्णु
व्यासाः पुनश्चान्यः संपदस्तु रजः
परः शशीवसरितिख्यातः स्वरा
उन्यः प्रकीर्तितः । ससृजः सूर्य
रश्मिस्तु प्रसाति शिषिरयुति ।
निर्यगृहं प्रचारोः सोऽसृजः य
रिगीयते । हरिवेणस्त यः प्रोक्तो
रश्मिर्नक्षत्रयोषकः ॥ विष्णुक
सीतशरश्मिर्बुधे प्रसाति सर्व
दा विष्णुवाचास्तयोरश्मिः शुक्रपु
सातिनिर्यदा । संपदसरितिख्यातः
सप्तसाति च लोहिते ॥ बृहस्प ।

नि प्रसृज्यति रश्मि रवीकु व
सः प्रभोः शनैश्चरं प्रसृज्यति
सप्तमश्च सृष्टत्वा । यवसूर्य
प्रभावेन सर्वानक्षत्र तारकाः व
र्द्धते वर्द्धितानि तन्निर्ममाणाय
येति च । दिव्यानां पार्थिवानां च
नेशानां चैव सर्वेषां प्रादानाति
तमादित्यस्तेजसा तमसां प्रभुः
आदते सत नारीनां सहस्रेण
संसततः नादेयाश्चैव समुद्रान्
कृपाश्चैव सहस्रकं स्थावरान्
जगमांश्चैव यच्च कल्पादिकं य
यः तस्य रश्मि सहस्रं तपीतव
र्धस्मिन्निखिले । तासां चतः शतं ता
यो वर्धते विप्रमूर्तेयः ह्येदनांश्च
वयास्तान् कोतलान् भूकलान्
या । अस्तानां जतः सर्वा रश्मयो
वृष्टिर्जनाः हिमोद्गहाश्च ताम
स्फोरश्मयस्त्रिधाते पुनः । वशेण
मेघाश्च येष्वाश्च क्रुदिनो हिमस
र्जनाः । चेदा स्ता नामतः सर्वाः
सीताभाः स्य रीभस्तयः । शुक्राश्च
कजमश्चैव गावो विष्णुभक्तस्तथा ।
शुक्रा स्तानासतः सर्वास्त्रिविधा य
मसर्जनाः ॥ समं विभर्ति तातिः
स मनुष्य पितृ देवताः । मनुष्या
नौषधेनेह स्वयया च पितृनपि ॥

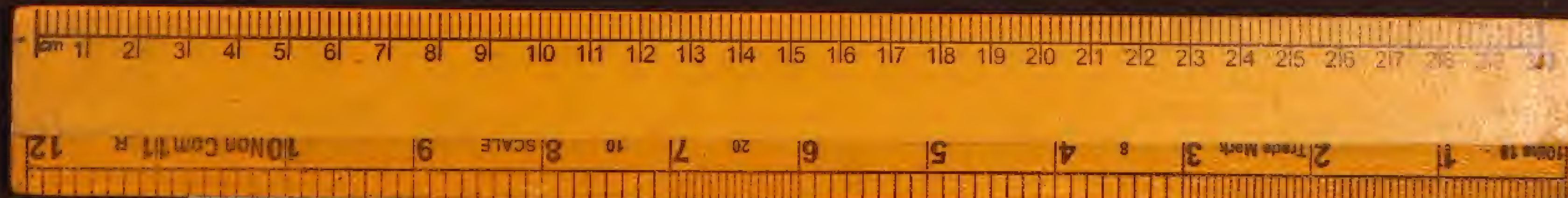
अस्तेन सरान् सर्वान्तिस्तु स्त्री
सूर्ययन्त्रे । वसते ग्रीष्मके चैव
शानेः सतर्पति विभिः । शरद्यपि
च वर्षासु चतर्भिः संपवर्षति । हेम
ने पि शिरे चैव हिममुत्सृजति वि
भिः ॥ वरुणो माचमासेन सूर्यः
प्रघातः फाल्गुने । चैत्र मासि भ
वेदीशो याता वैष्णवतापनः ॥
ज्येष्ठमूले भवेदिदं आषाढे स
वितारविः । विवस्वान् आवर्णमा
सि योऽपयामगः स्मृतः । यर्षा
णोऽभ्युजितश्च कार्तिके मासि
भास्करः । मार्गशीर्षे भवेन्मित्रः यो
षे विष्णुसनातनः । पंचरश्मिस्त
स्वाणि वरुणस्यार्क कर्मणि य
द्भिः सहस्रैः प्रघात देवेशः सप्त
भिस्तथा । याताष्टभिः सहस्रेस्त
नवभिस्तथातक्रतः । विवस्वान् द
शभिः पाति पात्येकादशभिर्भगैः
सप्तभिस्तयने मित्रस्तथा चैवाष्ट
भिस्तयेन अर्धमा दशभिः पाति
यर्षाणानवभिस्तयेन षड्वीर ।
रश्मि सहस्रेस्तु विस्तृतयति विष्णु
भूक वसंते कपिलः सूर्यो ग्रीष्मे
कोचने सप्रभः श्वेतो वसोऽवर्णन
पांशुः शरदि प्रभुः हेमंते ताम्र
वर्णः स्यात्पि शिरे लोहितो हरिः
ऊष्णान् कटुकः ५ वायुकाशयुगा

ऊष्णायु वलंयते स्था मपि पि
तृसुधा । सूर्याः मरुतमस्तत्रयं
त्रिषु नियच्छति ॥ अने चाष्टो ग्रहाः
तेषां सूर्यो चापि हिता द्विजाः ।
चेदमाः सोमपुत्रश्च शुक्र श्वेव व
हस्यतिः ॥ भौमो भानु स्तथा
राहुः केतमानपि चाष्टमः । सर्व
भवे निरुदाये ग्रहास्ते वातरश्मि
भिः । भ्रामणा यथा योगे भ्रमेन
नुदिवाकरे । इति कौर्म्ये ५
अध्यायः ॥
रश्मिपतिः पुं आदिपत्रक्षयः ।
इति राजनिर्घण्टः ॥
रस प्रादे । इति कविकल्पद्रुमः
रसति । इति उगीदासः ॥
रस त क आत्वादे । स्नेह । इति
कविकल्पद्रुमः । हेत्यो यथः रस
यतिमधुहिरेकः । इति उगीदासः
रसं स्त्री वोलं । इति राजनिर्घण्टः
रसः पुं रशनेदियथा हावस्त स
चकालसहाय भूमि विद्यदन्ति ला
नलसंसर्गेण यदिला मोतरः गतः
षट्प्रकारो भवति । तत्र पृथिव्यं बु
धं राहुत्वात्तथुरः १ तोयाग्निगु
णं राहुत्वात्तथुरः २ पृथिव्याग्निगुण
राहुत्वात्तथुरः ३ वायुगुणवा
रुत्वात्तथुरः ४ वायुकाशयुगा

वाक्यसात तिकः ५ पृथिव्यानिलग
ए वाक्यसात कमायः ६। आपोर
सानामाधार कारणे अत आपो
नाम। अपोपृथिव्यामनुप्रवेशात्
पृथिव्याधारकारण मेव। तेन
जल तिती अपि तदाधारतया र
सानामभिवाक्तो कारणे। अभि
वाक्तेषु मधुरादिद्वय संतरेण सं
भवान् मधुरादि विशेषेण जल
तितीकरणे। अग्रादयस्तत्रयः
नीरसतया मधुरादि विशेषेण प्राप्ता
येन निमित्तकारणे। तदातिरेको
णान्नादि रसाभावात्। रसामि
वाक्तेषु अग्रादि भूतत्रयसन्नि
ने विनानुपलब्धे अभिवाक्तावपि
अग्रादीनां कारणत्वे। तदुक्तं च
के। रसतापीरसस्य स्वभावः
द्वितीया। निर्वर्तौ च विशेषेण
मत्तयाः। वादयस्तयः एते च रसाः
परस्परसंयोगात् सम यंचाणद
वेति। इति च कणादिदत्तकृतद
वाचुणोपरि शिवदासीयटीका।
अथ मतेन। रसस्तरसनाग्राह्यो
मधुरादि रसैकधा सहकारी रस
ज्ञापानित्यादि च पूर्ववत्। इति
भाषापरिच्छेदः रसस्ति रस
कारीति रसमन्तरेण रसकारणमि

त्यर्थः। पूर्ववदिति जलपरमाणो
रसो नित्यः अत्यः सर्वोपि रसोः
नित्य इत्यर्थः। इति सिद्धे तमु
क्तावली ॥ प्रारीरस्यथा तद्विशे
षः। तत्र यथायः। रसिका रसे
दमाता रवपुः स्ववः ४ चमीमः ५
चर्मसारः ६ रक्तसारः ७ अस्त्रमा
तका ८ इति राजनिर्घण्टः आहार
संभवः ९ तेन संभवः १० अग्नि संभ
वः ११ अद्भ्यसा संभवः १२ आग्नेयः १३ अ
सक्तः १४ धातुवतः १५ मूलमहाप
रः इति हेमचन्द्रः। तस्य निरुक्तिः
यत्तथा रसो रसाधार्यस्ततोऽभव
दयं रसः। सदैव सकलं देहं रस
नीतिरसः स्मृतः तस्य स्वरूपमा
ह। सम्यक्पक्षस्य भुक्तस्य सारो
तिरादितो रसः। सतद्वैः सितः
शीतः स्वादुः सिग्धः श्लो भवेत्
सारः। यथा यद मधुक पुष्पं वज्र
लतावदरीमूलादिभवः सारो म
दिरा। तस्य स्थानमाह। सर्वदेह
च रस्यापि रसस्य रूपदयस्यल।
समानमरुता पूर्ववदयं रुदयेधतः
तस्य कर्माणाह। आरुह्य धमनी
गीता पातनं सर्वानयं रसः। पुष्पा
ति तदनुसृष्टीयेयी मोतिवतनुंशुणोः
शुणोः शीतद्विग्य पोषकत्वेः नद

वन्ति विदग्धस्तकदुर्वलोभवेदुं
सः। सकर्षाहकृत्स्नानो गानविष
कृत्यं करोत्यपि ॥ इति भावप्रकाशः
अग्रादिदृष्टाविदस्यापीभावः
अग्रादिदयोः सौ रसशब्द वाच्याः
रस्यने आस्वाद्यने रसाः रसत
कत्वासादे च्छन्न। तथाहि। वि
भावे रनुभावेऽप्य व्यक्तो वा व्य
भिचारिभिः। आस्वाद्यत्वात् यथा
नत्वात् स्थायीभावो रसो भवेदि।
ति। रसतसाह शोक विस्मय
ह्रासभय नृगुप्सा क्रोधाः क्रमा
देते सुस्थापिनः। यदुक्तं। रतिर्हस
अशोकश्च क्रोथोत्साहोभयं तथा
नृगुप्सा विस्मयश्चेति स्थायिभावाः
क्रमादमी। समयेयः समुद्भूतः
स्वातेयश्चावतिष्ठते। भावः स्थायी
सविज्ञेयोऽप्यभिचारी ततोऽन्यथा।
निर्वेदं प्राप्तिं शंकायाऽप्यभिचारि
णैरिताः। इति। स्थायिनः कार
णविभावः स चावलंबनोऽपीत्यनेन
द्विविधः। यथा रते रवलंबनका
रणं पुंसोऽप्युवती युवताश्च पुमान्
उहीयनकारणं सकृच्चंदनादि।
यत्सर्वत्रोत्रेयं। रतिप्रमोदात्मको
भावः स च युवमिरुतपादिनः अ
गारः। यदाह। पुंसः स्त्रियां स्त्रियाः
उंसि संयोगप्रतिया सदा।
संभेगार इति व्यातो रति कीडा
डिकारणमिति। दानधर्मयुद्धे
शुजीवानपेक्षोत् साहकारी रसो
वीरः शोकस्यापि भावः करुणः।
असंभावितमतीतरीक्षेगमनादि
जोऽद्भुतः कौतुकोद्भवो हासः।
क्रुध्यदाहसादि भयजनयोभया
नकः। हृणाकर एयरसादिजो
वीभत सः। सर्वाभिभाविता रोदः
यथा रावणचरितादि। शोतोऽपि
रसोऽस्ति। अंगारवीरवीभतभत्
सरोदहास्यभयानकाः करुणा
द्भुतशोताश्च नव नसारसास्यताः
इति रत्नकोषः ॥ पृथक् सलो
ऽपि रसोऽस्ति। अंगारवीरक
रुणद्भुतहास्यभयानकाः। वीभ
तस रौद्रो वात् सत्यं शान्तश्चेति
रसा दृष्टा ॥ इति नामनिधानं। व
त्सलः पुत्रादि स्नेहात् सारनिभे
दपव। शान्तस्त्वलोकि कत्वाजो
कः इति मुक्तः। चण्डालात् शान्तवत्
सत्तावपि संशुहीताविति केचित्।
रत्नमरीकायां धरतः। अपि च तत्र
अंगारादि सर्ववसकदवमूर्तिर्भगवा
न तत्र दमिषायानुसारेण वभौनसा
कल्पेन सर्वेषामित्याह मल्लानामिति

मलादीनोदणनोदृष्टांशाना वासासाचापिषोथयेत् ॥ त्वदि
दिशेणदशधाविदितः सनसाय कावरी । स्फुटिका फिटकरी सिं
जोरेगं गत इत्यन्यः । मलादिषु पुनस्तु संधवे । वल्मीकं तज्जाम
अभिवक्ता रसाः क्रमेणश्लोकेन न । वल्मीकं वरउर । तारलवणं
निवर्धते । शैशोः जनश्रु मेगारो त्वारीलवण । भाणरंजकरनिका
हामवीरोदयातया । भयानक काविसमादी । यभिश्चूर्णं युते
श्रु वीभतसः शोतः स प्रेमभक्ति सते यावद्यामे विमर्दिने । तच्चूर्ण
कः । अविहृषो विराट् विकलः सदितं सतेस्थालीमयेपरितिये
अपय्यामो जत इति यावत् । अने त ॥ तस्याः स्थाल्यामुत्तिस्थाली
नवीभत स उक्तः । विकलत्वे च मपरोधारयेत् समं । सवत्त ऊहि
कुवचसार सर्वागाविनादिनाव तसदा मुदयेदभयो मुत्ति ॥
त्यति । इति श्रीमद्भारवते १० स्कं सेषोऽथ मुदयेदभयो भूयः सेशो
ये ४१ अध्याय १९ श्लोकटीकायां समुदयेत् । सम्प्रतिशेषा मुदो
श्रीपरस्वामी ॥ विषं ॥ ती जोस्थाली चूर्णविधारयेत् ॥ अग्नि
र्यं ॥ गुणः ॥ रागः ॥ द्रवः । निरंतरं दद्याद्विन चतष्टये । अ
इत्यमरः । गोधरसः ॥ जले ॥ या गाशेपरि तथैव रतेयत्ताददर्निशं
रदः । इति मेदिनी ॥ शनैरुद्धारयेद्यत्र मूर्द्धस्थाली गते
रसकः पुं निष्काशमांसः । इति रसं । कर्षरे वत्सविमलेय
हेमचंद्रः ॥ श्रीयाहृणवत्तरे ॥ तदेवज
रसकर्षरं स्त्री कर्षरसः । रस सुमचेदन कस्तूरी कंजमे युक्ते ।
कापूर इति भाषा । यथा । तत्रया खादतद्वतिफिरंगं व्याधिं सोप
रदस्य संहिप्तं शोधने कर्तव्यं इव सपदि ॥ विदति वक्त्रे हीमि
मुदस्तुत समं ऊर्ध्वात् प्रत्येकं गो सुधिं वीर्यवले विपुले । रसय
रिकं सुधीः । इष्टिकां त्वदि निरमणीयानकरसकर्षरस्यसे
कां तद्वत् स्फुटिकां सिंधुजन्मव वक्तुः सतते । इति भावप्रकाशः
वल्मीकं तारलवणं भाणरंज करनिकां । सर्वाण्येतानि संचूर्णं
संधवे गजं रजं ऊरुवं ॥

प्रत्येकं दृढं दंशमापायास्योपरि जइवै हिनेकं ध्यायेत् पुनः ॥
शते स्थाप्यः ॥ ऊरुव मितोद्यत ध्यातो भस्मत्त माप्रोतिष्ठकं र
हुई देया हणी तदास पात मु र सत्रिभः ॥ नवसादरे पारदाच
खी । अथ तत् संधे मूर्द्धो कृता तृष्ठीशमितिसंकेतः । गजं सा
तद्योक्तताशानो ज्ञात्यः अस्मि स्मरिलोन भाषा । शोधं स्पष्टं ।
णषट्कप्रमितेहीरुभिरनुना इत्यायुर्वेदप्रकाशः ॥
निर्वल्लस्यलैः । अग्निं क्रमेण द रसकेशरं स्त्री कर्षरं । इति हा
याद्वरुदृष्टितवर्त्मनादिनिशं रावली ॥
तदनु ततो यंत्रवरायुक्ता कर्षर रसगंधं स्त्री बोले । इति राज
सत्रिभं सते । आदाय काचकं मेनि निर्घृणतः ॥
यायनवसादरेदयात्त समर्थवा रसगंधः पुं गोधरसः यथा रस
कापूरहीमण संमितैः पचेत्तव गोधो गोधरसो गोधारं मसिर्वद
स्व चुस्त्रीरमरुकमथवितस्तिव ने । इति विकारशेषः ॥
तरोयुलावकाशेत् । कन्येकम रसगंधकः पुं गोधरसः । इति
दहनं तदयः प्रज्वालयेन्मथं प्रा शविचंदिका ॥ गोधकः । इति रा
पिथवलमुपरिलयेयुक्ता संयु जनिर्घृणतः ॥
यारतयेयत्तात्त वत्तवत्तादेवाय रसगंधं स्त्री रसोजनं । रसमरः
उनजीर्णेनरोमिणेदयात्त । इत्येताद हिंयुले । इति राजनिर्घृणतः ॥
नेतययं देयतस्मैवतां बुला । हर रसजः पुं दंकाणः । इति राज
तिसमस्तरोगो कर्षरात्कारसोद निर्घृणतः ॥
णां फिरंगकरिकेशरी सकलज रसजं स्त्री रक्तं । इति शवचंदिका
ष्टदावानलाः पिलवणा विनाशक रसजः पुं गुडः । इति राजनिर्घृणतः
तत्रागजगर्भं पूरिषट् ॥ सर्वाणाम मयकीटः । इति हेमचंद्रः ॥
मवर्णकृतवल्मीकताशनेन स्तरः स रसता स्त्री निष्का । इत्यमरः ॥
मस्तगादनस्तरो रसपतिः सकर्षर रसवेतोरिति ॥
कः । येणोतरो दंकाणं मधुलादाय रसजेषुः पुं मधुरसः । इति
ऊर्णां पुं जायुतो रसः । मर्दयत्तभूगे हेमचंद्रः ॥ मंगाररसश्च ॥

रसनेन स्त्री रक्ते । इति हेम
चेदः ॥
रसदालिका स्त्री पुंकेतः इति
राजनिर्घण्टः ॥
रसदावी न पुं मधुरजंवीरः इति
राजनिर्घण्टः ॥
रसधातः पुं पारदः । इति राज
निर्घण्टः ॥
रसधेनुः स्त्री दानार्थेत्तरसनि
र्मितधेनुः । यथा । दानोवाव । रस
धेनुमहाराज कथयामि समास
तः । अत्र लिखे महीष्टकस्माति
नरुणास्तरः । रसधेनुचतुर्गज
संपूर्णमेतवस्यच । तद्वत् संक
ल्पयेत् प्राज्ञमन्त्रार्थो न वत्सकं
रत्नदेण मयाः पादा रजतद्वारस
धुनाः । सवर्णमंगाभरणवस्त्र
पुष्पाद्युत्तमनी ॥ पुष्पकं वलसं
पुष्पांशुर्करा मुखजिहिका । देताः
फलमया लम्पाः एव ताम्रमयी
सुभा । पुष्पांशुर्गजैर्द मुक्ताफ
लकृतेदण्डा । समग्रीहि समास
कोचतर्हितच दीपिका ॥ सर्वोप
स्कर सेयुक्ता सर्वगोधादि वासि
ता । चत्वारि तिल पात्राणि चत
र्हिद निवेशयेत् ॥ ब्रह्मणेवद
विडधे प्रोत्रियायादिताग्रये ॥

पुराणसे विशेषेण साधुहता
यधीमते ॥ तादृशाय प्रदानया
रसधेनुः ऋद्धिने सर्वलक्षण
युक्ताय प्रोत्रियाय ऋद्धिने ॥
रसधेनुः प्रदानया सर्वकामेण
नित्यदा । दानास्वर्गमवाप्ति सर्व
पातकवर्जितः दानाच ग्राहको
वाशपककालममोजनः सोम
पानफलं तस्य सर्वकृतफलं लभे
त् । दीयमानात्तयप्रेति तेनोत्रिय
रमोगति धेनुचतुर्गजिताग्रये
पुष्पस्वगादिभिः पूर्वाकै रेव मे
त्रैस्तनत्तत्प्रार्थयेत् सुधीः ।
प्रार्थना पूर्वकं भक्त्यादिनायाय
निवेदयेत् । दण्डपूर्वा नयरोश्चैव
आज्ञानेनैकविंशकं । प्रापये
त्तत्परमेष्ठानं स्वर्गावावर्जिते पुनः
यथाते कथिताराजन रसधेनु ।
रजुजमा । ददस्व च महा राज
परंस्थान मवाप्सहि ॥ यद्दे
यवर्तनियं प्रणयादयभक्तिः
सर्वपापविनिर्मुक्तो विमुक्तो
सदीयते ॥ इत्यादि वाराहपुरा
णोक्तोपाख्याने रसधेनु मा
हात्म्यसमाप्त ॥
रसनं स्त्री स्वादनं ॥ धुनिः । इ
ति मेदिनी ॥

रसनं स्त्री स्त्री जिह्वा । इति मेदिनी
साच जलेंद्रियो यथा । नित्य ता
दि प्रथमवत् किं देह मयोनि
जे । इन्द्रियरसनं सिंधु हिर्मादिर्वि
षयो मतः ॥ इति भाषापरिच्छेदः
प्रथम वदिति एषिवा इवेत्यर्थः
तथाहि जलेंद्रियं नित्य मनि
त्येव । परमाणुनयं नित्य ह्यण
कादिकं सर्वमनित्यं । अवयव
समवेतं चानित्यजलमपि विवि
धं । शरीरेन्द्रिय विषय भेदात् ।
किं एषिवी तोययो र्योविशेष
समाह किं निति । अयो निज
मेवत्यर्थः । जलीये शरीरेन्द्रियो
निजवरुणलोके प्रसिद्धमिति
इन्द्रियरसने जलीये । तथाहि
रसनं जलीयं गोधाद्यं जकते
सति रसं जकतात् । शक्ररसा
भिचंजकोदकवत् । रसना स
त्रिकर्ष्योभिचारवारणाय दवा
त्वेतेतोदेयं विषयं दर्शयति सिं
धुहिर्मादिरिति । सिंधुः समुद्रः
हिमंतवारः । आदिना सरित्का
सारकरकादिः सर्वोपायः । इति
सिंहोत्तमुक्तावली ॥
रसना स्त्री जिह्वा । इत्यमरः तस्याः
सुभलदाय यथा । जीह्वादेष्टा

समाश्लेषा जिह्वा रक्ता समासुभा
मृद्वोदीचीच विज्ञेया तालः श्व
तो धनदये ॥ इति गारुडः ॥
अध्यायः ॥ न्यायमते रसनं दिय
ग्राह्यो रसो रसत्वादिति सहितः ।
यथा । रसस्तु रसनाग्राह्यमथ
रादिरनेकथा । सहकारी रसत्ता
यानित्यत्तादिव पूर्ववत् ॥ ज्ञाण
संगोचरो गंधो गंधत्वादिरपि स
तः तथा रसो रसत्ताया स्तथा श
होपिचकृते ॥ इति भाषा परि
च्छेदः ॥ तथा रस इति रसत्तादि
सहित इत्यर्थः । इति सिंहोत्तमु
क्तावली ॥ रसना । इति मेदिनी ॥
गंधमदा । इति शब्दचंद्रिका । का
ची । इति हेमचंद्रः । रजः । इति
संक्षिप्तसारोणादिवृत्तिः ॥
रसनाथः पुं पारदः । इति राज
निर्घण्टः ॥
रसनायकः पुं शिवः । इति श
ब्दरत्नावली ॥
रसनालिट् पुं ऋकुरः । इति हे
मचंद्रः । रसनया लेहनकर्तृरिति ॥
रसनेत्रिका स्त्री मनःशिला । इति
हेमचंद्रः ॥
रसपाकजः पुं गुणः । इति राज
निर्घण्टः ॥

रसफलः पुं नारिकेलवृक्षः ३
निशहृतावली ॥
रसमवेत्ती रक्तः ३ इति राजनिर्घण्टः ॥
रसमंजरी स्त्री नायकनायिका
भेदकशेषविशेषः ॥ यथा ॥ विषः
जनमनोभंगरसवासंगादेतवे
यथायकापपते श्रीमद्भानुना रस
मंजरी ॥ इति तत्त्वहितीयश्लोकः ॥
रसमर्दनं स्त्री पारदचूर्णीकरणं
यथा ॥ इति काचूर्ण चूर्णभा मा
दौमर्दोरसस्तनः ॥ दध्नाग्रेन
सिंधुत्थराजिका गृहधूमकेः
अन्यच्च ॥ ऊमारिका चित्रक रक्त
सर्षपैः कृतैः कषायैर्हृदतीवि
मिश्रितैः ॥ फलविकेणापि विमर्दि
तो रसो दिनत्रयं सर्वमलैर्विम
च्यते ॥ इति भावप्रकाशः ॥
रसमारणं स्त्री पारदस्यमारणं
यथा ॥ धूमसारं रसे तोरिं गंधकं
नवसादरं ॥ यामेकं मर्दयेदस्त्रे
भीमं कलासमं समं ॥ काचक
र्णविनिःक्षिप्य तावत्तद्वस्त्रमुद
या विलिप्य परिजोवके मुद्रादत्वा
विशोषयेत् ॥ अथः सल्लिदपि
वरी मथोक्तं पी निवेशयेत् ॥ पि
ठरीवालकापरेर्भत्तावाक्तायका
गले निवेश्य चूर्णो तदधो ॥

वर्णि ऊर्णालनैः शनैः ॥ तस्मात्
पथि यं किंचित् पावकं जालयेत्
कृमात् एवं हादशभिर्गामैर्मिथ
ते रसउत्तमः ॥ स्फोटयेत् स्फो गशी
ते तमर्दगं गंधकं त्यजेत् ॥ अथ
स्थव मते सते गृहीयात् तं त
मात्रया यथाचितान्नं यानेन स
र्वकर्मसंयोजयेत् ॥ इति भाव
प्रकाशः ॥
रसमूर्च्छनं स्त्री पारदस्य मूर्च्छक
रणं ॥ यथा ॥ अथ एतन्निफलावंधा
कंदैः सद्दद्यान्वितैः चित्रकोर्ण
निष्पात्तारक्त्याक कनक द्वैः ॥ स
तं कृतेन युषेण वारान्न समाभि
र्क्षयेत् ॥ इत्यं स मूर्च्छितः सतस्यजे
त् समापि कंचुकान् ॥ इति भा
वप्रकाशः ॥
रसराजः पुं पारदः ॥ रसोजनं ॥
इति राजनिर्घण्टः ॥
रसवती स्त्री महानसा ॥ इत्यमरः
रसविशिष्टेति ॥
रसमयः त्रि रसस्वरयः ॥ रसात्
कः रसशब्दात् ॥ मयट् प्रत्ययेन
निष्पन्नः रसलेहः पुं पारदः ॥ इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
रसशोधनं स्त्री वंकाणः ॥ इति हे
मचंद्रः ॥ पारदमुद्रिः यथा ऊमा

विका चित्रक रक्तसर्षपैः कृतैः
कषायैर्हृदती विमिश्रितैः ॥ फल
विकेणापि विमर्दितो रसो दिन
त्रयं सर्वमलैर्विमच्यते ॥ एवं क
दर्थितः सूतः यं ताभवति निष्प्रि
तं ॥ वक्रोषधी कषायेण स्वेदि
तः स वली भवेत् ॥ सर्षपी वि
विकावेद्याभंगारेः स्वेदिताव
ली ॥ ततः सपावकद्रावैः स्निग्धः
स्यादतिदीप्तिमान् ॥ इति भाव
प्रकाशः ॥
रससिंहरं स्त्री औषधविशेषः
तस्य नामान्तरे सिंह रसः ॥ यथा
मुद्रस्तस्य गृहीयाद्विषभाग
चतस्रये ॥ मुद्रगंधस्य भागैकं ता
वत् कृत्रिम गंधकं ॥ अथवा पा
रदस्यार्द्धं मुद्रगंधकं मेव हि ॥
तयोः कज्जलिका ऊर्णालिनमेकं
विवर्जयेत् ॥ मृत्तिका वा ससासा
दं ऊहयेदति यत्नतः ॥ तथा वा
रत्रयं सम्यक् काचकृपीप्रले
पयेत् ॥ मृत्तिकां पोषयित्वा त
कृष्णा कज्जलिकां क्षिपेत् ॥ तं
कृपीवालकायत्रे स्थापयित्वा र
सं पचेत् ॥ अग्निं निरंतरं दद्या
द्यावदिन चतस्रये ॥ गृहीयाद्
द्वे सेंलग्रे सिंह रसदणं रसं ॥

इति भावप्रकाशः ॥
रसस्थाने स्त्री हिंयुलं ॥ इति शहि
चंद्रिका ॥ शरीरस्य रसस्थलं च ॥
तस्य प्रमाणं रसशब्दे द्रष्टव्यं ॥ रसा
स्त्री पृथिवी ॥ इत्यमरः ॥ रसना ॥
पाठा ॥ शान्ति ॥ कंगुः ॥ इति
मेदिनी ॥ दादा ॥ काकोली ॥ इति
शहरतावली ॥
रसावनः पुं ऊकुटः ॥ इति पा
हचंद्रिका ॥
रसाग्रजे स्त्री रसोजने ॥ इति रा
जनिर्घण्टः ॥
रसोजनं स्त्री रसजातोजनविशेषः
॥ रसवत् इति भाषा ॥ तस्य र्थायः
रसगर्वं रताद्विशौले ॥ इत्यम
रः ॥ रसोद्भूतं च रसाग्रजे प कृत
कंदे बालभैषज्ये ॥ दाद्रीकाथो
द्भवं च रसराजः ॥ वंर्याजने
१ रसनार्भ ॥ अग्निसारं ११ ॥ अ
स्य गुणाः ॥ हिमत्वं ॥ तिक्तत्वं ॥ च
क्षुण्णत्वं ॥ मधुरत्वं ॥ कटुत्वं ॥ रक्त
पित्तविषहर्त्रिहिकापप्रसारना
शितं च ॥ रीत्योत्थायमानायां त
त्किं हंत रसोजने ॥ तदभावे तत्क
र्तव्यं दाद्रीकाथ समुद्भवं ॥ इति
राजनिर्घण्टः ॥ अथिच ॥ दाद्रीका
थसमं दीप्यादं पक्ताय पाचने ॥

तदा रसाजनात् तत्रेव योः परमं
 दितं ॥ रासाजने तार्क्ष्ये रस
 गर्वच तार्क्ष्ये ॥ रसाजने कटु
 श्लेष विष नेत्र विकारान् ॥
 उस्मं रसायने निरुद्धे दने व
 णादोषरुतः ॥ इति भावप्रकाशः
 रसाकाः पुं आस्वातकः ॥ इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 रसाजने स्त्री पातालं इत्यम
 रः पातालमेव ॥ यथा ॥ अतले
 चितले चैव नितले च तलातले
 महातले च सतले सममेवरसा
 तले ॥ पातालमेव ॥ समैव ना
 मतः कीर्तिता यमी ॥ तत्र पाता
 लमेकैकं दशसाहस्रं योजने
 इति शास्त्रमात्रा ॥
 रसादाने स्त्री शोषणं ॥ इति हे
 मचंद्रः श्रीमदानं ॥
 रसाधारः पुं सूर्यः ॥ इति शास्त्र
 रत्नावली ॥ रसस्याधारश्च ॥
 रसाधिकः पुं टंकणः इति राज
 निर्घण्टः ॥ अधिकरसश्च ॥
 रसाधिका स्त्री काकोलीदाता
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 रसाभासः पुं अन्वोचितविशिष्ट
 रसः ॥ तस्य लक्षणं यथा ॥ अन्वो
 चित्यप्रवृत्तये आभासो रसाभा

वयोः ॥ अन्वोचित्ये चोत्र रसानां भ
 रतादिप्रणीतलक्षणानां सामग्री
 रहितत्वे सत्येकदेशे यो गितो य
 लक्षणं परे बोध्यं ॥ तच्च बाल्युत्
 पन्नये एकदेशतो दृष्टते ॥ उपना
 यकसंस्थायामनिगुरुपत्नीग
 ताया च वरुणायकविषयाया पत्नी
 तथानुभयनिष्ठाया प्रतिनायकनि
 ष्ठत्वे तद्वदथमप्राप्तिर्यथादिगते
 ष्णगारे अन्वोचित्ये ॥ रोदेयवीदिगत
 कोपे ॥ शांतच हीननिष्ठे युवीशाले
 वने द्वाये ॥ वृत्तवधाधुतस्पादे ॥
 अपमप्राप्तगते तथा वीरे ॥ उन्नम
 पात्रगतत्वे भयानके सेय मेव म
 न्यत्र ॥ तत्र रतेरुपनायकनिष्ठत्वे
 यथा मम ॥ स्वामी मृगपतरो वने च
 नमिदं बालाहमेकाकिनी दौली
 माह्वतेत आलमलिनच्छायातमः
 सेनतिः ॥ तन्नेसरं मेव कलसह
 सावर्त्तेति गोण्यातिरः ॥ प्रकृतात् परि
 वध्यमन्त्रयकलासक्तो हरिः पात
 रः वरुणायकनिष्ठत्वे यथा ॥ काता
 लयव भुवन चितयेपि मन्ययेषां
 कतेषु तनुपां दुरयं कपोलः ॥
 अनुभयनिष्ठत्वे यथा ॥ मालतीमा
 धवेनंदनस्य मालता ॥ यस्मादभ
 यनिष्ठत्वेपि प्रथम मेकनिष्ठत्वे रते

राभासत्वमिति श्रीमद्भोचनकाराः
 तत्रोदाहरणं यथा रत्नावली ॥
 सागरिकाया अन्वोच्य दृष्टना
 त्पाकृतसराजरेति ॥ प्रतिनाय
 कनिष्ठत्वे यथा दृष्टीववये ह
 यशीवस्य जलकीरा वलीने ॥ अ
 थमप्राप्तगते यथा ॥ जवन ॥
 स्थलनदपत्रवल्लीगिरिमल्लीज
 सुमानिकापिमिल्ली ॥ प्रवचितामि
 रोपुरोनिष्ठता सुकवानुत्कचया
 चकारभर्त्ता ॥ तिर्गगतत्वे यथा ॥ म
 स्त्रीमतस्त्रीषु वनोतरेषु वन्ये तरे
 वल्लभमाकुर्येती ॥ पंचदिपंची
 कलनादभंगी संगीत संगीतकुरुते
 समंगी ॥ आदिशशास्त्रापसादयः
 रोदाभासो यथा ॥ रत्नोत्फुल्ल
 विशाल लोलनयनः कंपोत्तरां
 गा मुकुटं कर्णमपेतभीर्धृत
 धनुर्वीणोदरेः यशपतः ॥ आधा
 तः कटुकोक्तिभिः स्वमसकहो
 विदमेकीर्तयने सास्फोटयदुपि
 क्षिरमसौ हंते प्रविष्टोः नूनः ॥
 भयानकाभासो यथा ॥ अशक्
 वन्सोढमभीरलोचनः सहस्रर
 ऐमरिव यस्य दृष्टीने ॥ प्रविष्टो ह
 मादिगुहायुहोतरे निनाय विभ
 दिवसानि कौशिकः ॥ स्त्रीनीच

विषयमेव हि भयं रस प्रकृतिः ॥
 पवमन्यत्र ॥ इति साहित्यदर्पणे ॥
 परिच्छेदः ॥

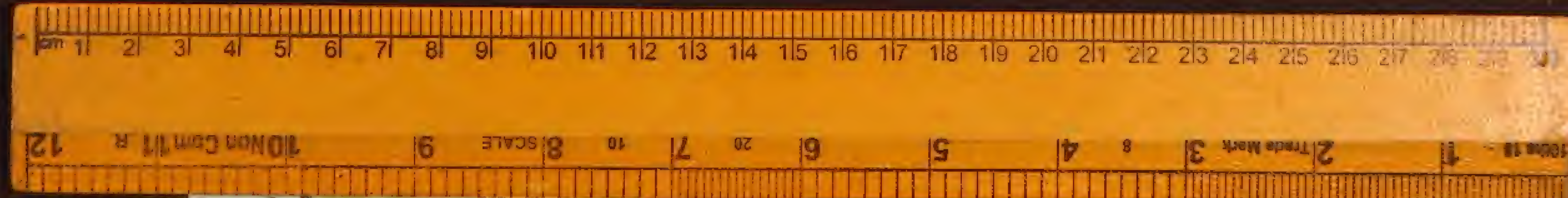
रसास्त्री स्त्री वृत्तास्त्री ॥ इति राज
 निर्घण्टः ॥ पुं इति भावप्रकाशः ॥ रसात् पुं प्रवृत्तयेतसः इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 रसायकः पुं तणविशेषः ॥ इति
 शास्त्रचंद्रिका ॥

रसायने स्त्री करिः ॥ इति राज
 निर्घण्टः ॥ तत्र ॥ इति हेमचंद्रः ॥
 विषं ॥ जरावाधिनोपाकोषथं ॥
 इति मेदिनी ॥ नसूतेन विनाकांते
 नकांतेन विनारसः ॥ सूतकांतस
 मायोगात् रसायनमुदीरितं ॥ इ
 ति राजनिर्घण्टः ॥ अथ रसायना
 धिकारः ॥ तत्र रसायनस्य लक्ष
 णमाह ॥ यज्ञराधापि विधुसिख
 यसंस्तंभकं तथा ॥ चंद्रांशुहं हं
 हृष्यं भेजं तदसायनं ॥ रसाय
 नस्य फलमाह ॥ दीर्घमायुः
 स्रतीर्मेधामारोग्यतरुणव
 यः ॥ देहिद्विय वलंकांति ॥
 नरो विंदइसायनात् ॥ त
 हियिमाह ॥ पूर्ववयसि मि
 धोवा मनुष्यस्य रसायनं ॥ प्र
 पुंजीत भिषक प्रातः ॥ सि
 ग्धं शुद्धं तनाः सदा ॥ ना
 विष्णुद शरीरस्य युक्तो रसा

पुं प्रवृत्तयेतसः इति
 राजनिर्घण्टः ॥

पुनोविधिः। नभाति वाससि स्तेवलीवीयुक्तासमाशतेजीवन
 क्षिष्टे रंगयोग इवाहितः। अथ मामुवेति। शतावरी मुंडितिकागु
 तदुदाहरणानि। शीतोदकेप उवीसहस्रिकर्ण सदितालमूली
 यः होद्रुते मेककणो द्विषाः पतानिकृता समभाग युक्ताया
 त्रिषाः समस्त मणवा प्राकृपी येन किंवा मधुनावलिस्थात् ज
 तस्यापयेदयः। मंडुकपर्णीः गरुजा मस्य विमुक्तदेहोभवत्त
 स्वरसः प्रभाते प्रयोय यक्षीमधु शेवीर्यवलादिपुक्तः। विभातिदे
 कस्यर्णी। रसागुदुद्यास्तसम वप्रतिमः सनित्यप्रभाप्रयोभूरि
 लपुषः कल्कः प्रयोय। त्वल विहृदुदिः। पीताम्रगंधाययसा
 शोखपुष्पाः आयुः प्रययामय हेमासंज्ञतेन तैलेन सत्वावुनावा
 नाशिनानि वलापि वर्णीस्वरव वीर्यस्युष्टिं वपुषो विधत्तेवाल
 हेनानि मेध्यानि चेतानिरसाय सप्रशस्य यथावुदृष्टिः। अयःप
 नानिमेध्याविशेषेण च शोखपुष्पा लेगुगुलरजयोयः पलत्रययो
 मंडुकपर्णी ब्राह्मी। वरभी इति षपलानिपंच। यलानिचोष्टि
 लोकैः। तदलाभे मंजिष्ठापिश ला। तस्या अयि रसायनत्वात्
 मातिके एतगादीर्यापिप्य फलारजप्रकर्षलिदरयात्तमर
 ल्पालवणनच। विफलासित त्वमेव। लोहगुगुलः। नकेवल
 यावापियुक्तासिद्धं रसायनं। सि हीर्घमिहा पुदृष्टते रसायने यो
 पूषशर्करामुवीकणामधुगु विविधं निषेवते। गतिं स देव
 उः क्रमात्। वर्षादिषु मयाप्रा धि निषेवितां शुभं प्रययतेवल
 प्रपारसायनगुणैषिणा। पुन तथैव वाच्ये। इति रसायनाधिका
 नैव स्यादं यत्नेन वस्य पिष्टं पिबे रसायनः पुं गरुडः॥ विरंगः।
 यः पयसाईमासे मासत्रयेतविगु रसायनफला स्त्री हरीतकी। र
 एतसमावाजीर्णोपिभूयः सपुनर्न तिकाणशेषः॥
 वः स्यात्। यमासमेकस्वरसंविदंति रसायनश्रेष्ठः पुं पाण्डः। इति
 दिनेदिनेभंगरजः ससुखं दीरापिन राजनिर्घण्टः॥

रसायनी स्त्री गुडवी॥ काकमाची। सस्य स्यादतिवीर्यं वृद्धि रनिशो
 महाकरंजः॥ गोर्तदग्धा॥ मां सर्वेदियाणं वले॥ श्रीके तथा
 सल्लदा। इति राजनिर्घण्टः॥ प्रारदि ये रवि शोषितंगा येच
 रसाले स्त्री सिल्लके॥ वोलं। र प्रमत्त वनिता सरतातिवित्राः।
 तिमेदिनी॥ येवापिमार्ग परिसर्पण शीर्ण
 रसालः पुं इतः॥ आम्नः इय गात्रास्तेषा भियं वपुषि योषणा
 मरः॥ घनसः। इति शहरत्ना माप्युर्ज्यात्॥ रसाला मुक्ता
 वली। रुंदरत्ना। गोधूमः पो वल्पा रोचनी वातपित्त जित्।
 रुकनामेतः। इति राजनिर्घण्टः दीयनी हृदली स्त्रिया मधुरा
 रसालसा स्त्री नाडी। इति शह चेटिका। ॥ ३८७७ ॥
 रसाला स्त्री रसना॥ हवी। वि शारि। इति मेदिनी॥ दाहा। इति
 शहरत्नावली॥ शितारिणी। त फकमीयदम्भ मधुरेखेदस्य च
 तयर्षीयः॥ मार्जिता शरयमरः इयुतेः प्रस्येहोद पलत्रयचद
 तस्याकरणमकारो यथा। आदौ विषः शुष्का अतमीवकाना। य
 माहिय मंडुरहितं दध्याकं लामावचत एयेमरिचतः कर्ष
 शर्करां शुभ्रा प्रस्ययुगे नितांम्य लवंगं तथा धुतामुक्त यदेशनेः
 विपटे किंविच किंचित् दिये करत्नेनोन्नय विस्वावयेत्।
 त। उगुणेनाई चुनेन सप्तमय न मज्जादेमनाभिचेदनरससष्ट
 वस्यात्पा हं स्रावयेदलावी गुत्रुदुषिते कर्षेण सगंधितं तद
 जलवंगचंद्रमरिचे योगेष्वात खिलं सलोमसे स्यापयेत्। स्व
 योजयेत्। भीमनामिय भोजने स्पर्शमधुरेखरेण रचितो यथा
 न रचितानाम्ना रसाला स्वयं रसाला स्वयं भोजन मन्नायरीयनी
 श्रीकृत्सेनपरापुनः पुनरियपी सखकरी कानेव नित्यं प्रिया॥
 तासमास्वादित। पक्वायेन वसं इति भावप्रकाशः॥
 तवर्जित दिनेसवो परनित्यश रसालिहा स्त्री श्रीर्णाला। चक
 लिया इति भाषा इति शहरचेटिका॥

रसाली स्त्री प्राक्केतः । इति
राजनिर्घणः ॥
रसायना स्त्री यत्नाशीलता
इति राजनिर्घणः ॥
रसास्वादी न पुं धर्मः । इति श
हमाला । रसास्वादविशिष्टेति
रसाङ्कः पुं सरलदवः इति
रत्नमाला ॥
रसिकः पुं सारसपदी । इति
राजनिर्घणः । तरंगः । हस्ती
इति सारस्वतः । सरसे वि । इ
ति मेदिनी ॥
रसिका स्त्री रसाला ॥ इति रसः
इति मेदिनी ॥ कावी ॥ रसना ।
इति विश्वः ॥
रसिकेभ्यः पुं श्रीकृष्णः । यथा
हृदयनातरे रसो गन्तव्यं स
मृतं सकं । रसमयं लभ्यते
नमामि रसिकेभ्यः । इति बालवैव
र्जगणपतिखंडे ३२ अध्यायः ॥
रसितं स्त्री मेघनिर्घोषः । इत्य
मरः । रुतं । स्वर्णदिव्यविनेति ।
इति मेदिनी ॥
रसनः पुं लघुनः । इति शब्द
चन्द्रिका ॥
रसेदः पुं पादः । इति राज
निर्घणः ॥

रसोन्नमः पुं मृजः । इति राजनि
र्घणः । श्रेष्ठरसश्च ॥
रसोद्भवं स्त्री हिङ्गुलं । इति राज
निर्घणः ॥ रसजाते वि ॥
रसोनः पुं रसनः । इति राज
निर्घणः ॥
रसोनकः पुं रसनः तत्पर्यायः
लघुनस्त रसोनः स्यादुग्रगो
महोषधं । अरिष्टो म्लेच्छकदम्ब
पवनैश्च रसोनकः । तस्मात् य
त्रि र्यथा । यदा रते वै नने योज
हार सरसतमात् । तदा ततो
ऽतर्हि दुः सरसोनो भवद्
वि । पंचभिश्च रसे युक्तो रस
नास्तेन वर्जितः । तस्माद्रसो
न इत्युक्तो दद्यात्पुं गुणवेदिभिः
अप्यावयवगुणाः । कदम्बकम्पि
मूलेषु त्रिकः यत्रेषु संस्थितः ॥
नालेकषाय उद्दिष्टो नालायेत
वराः सतः बीजेतमधुरः प्रेक्तो
रसस्तद्गुणवेदिभिः अस्या भक्त
गुणाः । रसोनो हृदना हृष्यो
स्त्रियोसः पाचनः सरः । रसेषा
केच कदम्बकं तीक्ष्णमधुरकोमलः
अग्रसेधानकृत कण्ठो गुरुः पि
तासहृदिदः । वल वर्ण करो
मेधाहितो नेशो रसायनः ॥

रह ३८७६ रहित

रुद्रोग जीर्णान्तर अतिमूलविवं
थगुल्मारुचि कासशोफान् इति
मज्जानलसारजेतु समीरण
आसकफोश्च हेति ॥ मयमासेन
योलेवहितलपान सेविना व्या
याम मानपरोषमतिनीर ययो
गुणः ॥ रसोनमम्भन पुरुषस्य
जेदेन निरंतरं । इति भावप्र
काशः ॥
रसोपलं स्त्री मौक्तिकं । इति
त्रिकाणशेषः ॥
रसं स्त्री इत्ये । इति सिद्धान्तकौ
मुद्यामुणादिहतिः ॥
रसं स्त्री रक्तं । इति शब्दचन्द्रिका
रस्या स्त्री रासा ॥ यावा । इति
राजनिर्घणः ॥
रह त क गतो । इति कविकल्प
द्रुमः ॥ रहयति राहाययति ।
इति उगीदासः ॥
रहः स स्त्री वेगः । तत्पर्यायः
तरः २२यः १२यदः ४यवः ५३म
मरः । रेवः ६यवनः ७ । इति तही
का । रह इ. गतां । इति कविक
ल्पद्रुमः । इत्येते । इति उगीदासः
रह त्यजि । इति कविकल्पद्रुमः
रहति सखे दीनः । इति उगी
दासः ॥

रह त क त्यागो । इति कविकल्प
द्रुमः ॥ रहयति शोकं धीरः ।
इति उगीदासः ॥
रहः स स्त्री निर्जनं । तत्पर्यायः
विविक्तः २ विजनः ३ छत्रः ४ निः
शालाकः ५ रहः ६ उपायः ७ ।
इत्यमरः ॥ तत्त्वे ॥ रति ॥ गुरां ।
इति मेदिनी ॥
रहः स विजनं । इत्यमरः । र
हो निधुवने । पिप्पलादहो गुरो न
पुंसके ॥ इति रमसम्भ ॥
रहस्ये वि गोपनीय । रहसिभ
वे । इति मेदिनी ग्रमरम्भ ॥ रह
यरोमस्पर्श निषेधो यथा । न
संस्पृशेत् । रोमाणि च रहस्यानि
नाशिष्टेन सदा ब्रजेत ॥ इति कौ
र्म १५ अध्यायः ॥
रहस्या स्त्री नदीभेदः । इति मेदि
नी ॥ रासा ॥ पाठ । इति राजनिर्घणः
रहितं वि वर्जितं । यथा । जानसू
नकमोदोद्यते यस्मिन् सूनकं । य
रोस्तद्विहितं कृतानपकर्मसमा
चरेत् ॥ इति नृसंहार ॥ अयिचा
दिगत्रोः द्वोः स्मिन्दिनो जनादी
द्वोभयोषितः । ते भवेदहं वेशो
३३ योरोप्येवं विविक्तयेत् ॥

इति जातकपद्धतिः ॥
 रत्न नि पात्ने। इति कविकल्प
 दुमः। वि रत्नोः स्ति। इति इ
 र्गीदासः ॥
 रत्नः रत्नी राक्षसः। इत्यमरः
 नहि शेषो यथा। दृष्टान्तविकला
 नयमाननाथानुरोधिनस्तथा।
 दयाननायनेयस्य सरदा इति मेम
 तिः इत्यग्रेये यमशर्मिन्तोपाख्या
 ननामाध्यायः ॥ रत्नं शेषं
 यथा मनुरुवाच रत्नानि विष
 ज्ञानियानि धार्मिकानि भूषणाग्र
 दानिसमावृत्तानि धर्मभूतानि च
 र मत्स्य उवाच। यविका रोहिणी
 चैवरक्तमात्ममहोपधी तथा म
 लकवेदारं याच चित्रयवोलिका
 काकोली दीर्घाकोली पीलप
 णितयेव च केशिनी वृषिकाली
 च महानागाशतावरी ॥ तथा ग
 रुदेवा च स्थले कमुदिनी तथा
 स्थले चोत्पलिनी याच कदा भूमि
 लतावता। उमादिनी शोमराजी
 सर्वरत्नानि पार्थिव। विशेषात्सर
 कताम्बुकीदपदविशेषतः जीव
 जातममरायः सर्वधार्मिकविशेष
 तः रत्नानामयथासंस्कृत्यावेता
 लनाशनाः ॥ इति मातये १९२

अध्यायः ॥

रत्नः सभं रत्नी रत्नः समस्तः ३
 त्वमरः ॥

रत्नकः वि रत्नाकर्त्ता। यथा।

गोरत्ना सहदेवश्च नकुलोदय

रत्नकः वैराट् कुरुदायादेनरा

णामातलकमः ॥ इति पुराणं।

रत्नं रत्नी रत्ना यथा। इति पुराणं।

यवदाभिर्गोपीभिः कृतं रत्नं

माययित्वा स्तनेमाता सत्यवेषा

यदात्मनः। इति श्रीभागवते १९

स्कंदे ३ अध्यायः ॥

रत्नारकः पुं सूत्रकृच्छ्ररोगः

इति शब्दरत्नावली। कवितपुस्त

के रत्नारकोपि पाठः ॥

रत्नीः स्त्री नायमाणा लता इति

राजनिर्जणः ॥

रत्ना स्त्री जत ॥ रत्नं। इति मे

दिनी ॥ भस्म। इति शब्दरत्नाव

ली। यणोदा कृतारत्ना यथा।

रत्नविधिरेसम्पत्क गोपुच्छ भ

मणारिभिः। गोमूत्रेण स्त्राययि

त्वापुनर्गौरत्नसार्भकं ॥ रत्नोच्च

क्रुः प्राकृतादादृशो गेपुतामभिः।

गोणः संस्पृष्टा शिलाग्रं गेपुकर

योः पृथक्। न्यस्यात्मन्ये वा ल

स्य वीजना समज्ज्वत। अथादो

३. विमणिमांस्तवजान् योऽयं यथा। पौर्णमास्यां हरे रत्ना वंथने
 ज्ञोऽयतः कदितं देवतं रत्नं यस्याः विधिपूर्वकं। वनराजकमारत्नात्
 रुक्मेशव स्तुतं रत्नं रत्नं के केदिति छेति साधवः। तत्र महा
 ठं विस्मर्भं जेमुवमुरुकमस्मि
 रः के चक्राग्रतः सहगदोदरि
 स्तपश्चात् नत्प्राप्त्यो धनुस्सी
 मधुहाजनश्च कोणेषु शतु
 रुगाय उय्युपेदस्तादः दितो
 हलधरः पुरुषः समस्तात्।
 इदियाणि रुषीकेशः प्राणान्
 नागयोगो वन। अतदीयपति
 श्रिते मेना योगेश्वरः वत। एषि
 गर्भस्ते बुद्धिमात्मानं भगवान्
 परः। कीर्तयेत्पातरो विदः प्राया
 नेपात्मायवः। वनेतमया देव
 आसीनेतां श्रियः पतिः। भुजानेय
 तभक् पात सर्वग्रह भयंकरः ॥
 शक्तिर्यायात धाम्यश्चक्रमा रसा
 येऽर्धकग्रहाः। भूतमात्पिशा
 चाश्च यत्तरतो विनायकाः कोट
 गोरवती मेष्टा एतनामा रकादयः
 उन्मायेत्यपस्मादा देह प्राणोद्वि
 दहः। स्वप्रहृष्टमहोत्पाता बुद्धि
 लप्रहृष्टये सर्वे नष्टं तेन विस्ते
 नीमग्रदणभीरवः। इति श्रीभाग
 वते १९ स्कंदे ३ अध्यायः ॥ अथ पौर्ण
 मास्या रत्नवंधने। रात्री चोपाश्रिता
 यथा। पौर्णमास्यां हरे रत्ना वंथने
 केदिति छेति साधवः। तत्र महा
 दिसेभावेनामतिक्रमो वक्र्यात्
 तथा च स्तुतेन। मदायो देन क
 त्रयेष्टावणी फाल्गुनी तथा आ
 वणी नृपतिर्देति ग्रामान् ददति
 फाल्गुनीति। विधिश्च भविष्यते
 उपाकर्मदिने प्रोक्तमपीति चेत्
 नृपतिः। ततोऽयं रत्नं समये रत्नाया
 दलिकोपुमां॥ कारयेदतः प्रा
 तः सिद्धार्थं हेमभूषिता। वस्त्रे
 विविधैः कार्पासैः दोमैर्वीमल
 वस्त्रैः। विविधैः ययितं सज्ज
 स्यापयेत्तज्जनापदि। उपलभ्य
 मयो दण्डचक्रं केयसंस्तुभवीव
 तत्रोपविष्टा राजा सायासः स पु
 रोहितः समस्तं ॥ तदनु पुराया
 नृपते रत्नं वधीत मंत्रेण। येन
 वदो वली राजा दानवेदो महा
 वलः। तेन त्वा प्रजिवधामि रत्ने
 माचलमाचल ॥ वैदिकश्च य
 दावधृतात्पणारिण्यः शता
 नीक मनुष्यमाना तन्मया दधा
 मि शाने एतदाया युष्मन् जरदि
 हिर्यशासं। वात्सलोः दक्षिणैः दक्षे
 म्भेष्टायेष्टमानवैः। कर्त्तव्यो रत्नं

चारोविधान संप्रतिशक्तिः अ
 नेनविधिनायस्तद्विधा वेधमाच
 रेत् । ससर्वदोष रहितः सुखं संव
 त्सरेवसेति ॥ अथतद्दिननिर्ण
 यार्थमुपाकर्मदिननिर्णयक्रिय
 ते । यदाह सप्तमंतरे । उपाकर्मत
 ऊर्वन्ति ते साम अग्न यज्ञविदः ।
 यह संक्रांति पुक्तेषु हस्तप्र
 वणपर्वसु ॥ तथाच । सामवेदि
 नाभाद्रपदहस्तानक्षत्रं अग्नेदि
 नाश्रावणसंप्रवणानक्षत्रं यज्ञ
 वेदिनाश्रावणीपूर्तिमोपाकर्म
 कालः । उपक्रमं कंडिकाकीर्ति
 त्वे कर्मउपाकर्म अत्र करणा
 भावेभाद्रे श्रावणेपिविधये । अ
 वृष्ट्यापथयस्तस्मिन्मासेनदि
 भवंति हेतु । तदाभाद्रपदमा
 सिम्यावणेपितदिष्यते ॥ इति
 ब्रह्मसंहिताविशिष्टवचनात् श्राव
 णपंचम्यनुकल्पः तदसंगतीः ।
 यदि स्यात्तथावर्णपर्वशरसंक्रां
 तिहृदिनं । स्यात्तु पाकरणां शुक्ल
 पंचम्याश्रावणसुखरिति अत्रभूत
 विद्वद्दर्शितावच्छिद्यः । तथाचका
 लिकापुराणे चतुर्दश्यां सुसुप्त
 पञ्चावसरे प्रयुक्तं दोषं देशान् स्वीक
 रंतपययोगे लोकाव्रतः श्रुतीः । तदाताव
 सरे देव पातास्तत्तत्तामिना ॥

इति मातस्य ७८ अध्यायः ॥
रत्नवर्गः पुं राजा गरुडकगणः
तत्पर्यायः । अनीकस्यः २३२
मरः ॥
रत्नोन्नं ज्ञी कांजिकं । इति हेम
चंद्रः ॥ दिग्गः । इति राजनिर्घण्टः
रत्नोन्नः पुं भूलाभतद्वृत्तः ।
तित्रिकाणशेषः श्वेतसर्षपः
इति रत्नमाला । रत्नोन्नमंत्रो य
था । स्थानेरुषीकेशतवप्रकी
र्त्तनगत प्ररुष्यत्पनरज्यतेव ।
रत्नोत्सिभीतानिदिशाद्वंति स
चैनमस्मिन्निच सिद्ध संज्ञाः । इति
भगवद्गीतायां १७ अध्यायः स्थान
न इत्यवयवयुक्तमित्यर्थः । देहर्षी
केश सर्वेदिय प्रवर्त्तकयत्तत्त्व
मेवात्येतादृशप्रभावो भक्तवत्
सलक्ष्य तत्त्व प्रकीर्त्तय प्रकृष्ट
याकीर्त्तयति । इति पाय प्राणस्थस्य
कीर्त्तनेन श्रवणेन च न केवलमस्
मेव प्ररुष्यमि किंतु सर्वमेव जग
त्तेन मात्र रत्नो विरोधि प्ररुष्य
ति प्रकृष्टे हर्षमाप्नोति इति यात्
उत् स्थाने युक्तमित्यर्थः । तथा
सर्वजगतः अनु रज्यते च तद्विष
यमनु रज्यते इति च यत्तद
पियुक्तमेव । तथा रत्नोत्सिभीता

तीभावः। अतमर्थोभूषणं साम यथा। श्रीरागः। वसेतः २ पंचमः
 र्थनिवारणं च। अशरावतः। १ भैरवः ४ मेघः ५ नटनायणः।
 इति उगीदासः ॥ इति नानासंगीतशास्त्रं ॥ अथ रा
 रागः ३८८ सार्वभौमः। लोहितः। रागः युतपति संख्या स्थानानि।
 दिः। श्रेयादिः अनुरागः। गा येन चेतोसि रजते जगत्त्रितय
 धारादिः। नयः। इति मेदिनी ॥ वर्तिनां। ते रागा इति कथ्यते म
 चेदः। सूर्यः। इति शब्दरत्नावली निभि र्भरतादिभिः ॥ गोपीभि
 लादादिः। रक्तिमत्तिट् ॥ रजने गीत मारव्य मेकैकं कृत्स्नसत्रि
 इति नानाधरतमात्मा ॥ प्रीतिः यो। तेन जातानि रागाणां सद्
 यथा। वीतरागभयकोपस्थित स्थापितसोडश ॥ रागेभ्युत्प
 धीर्भनिरुद्यते। इति भगवद्गीता षट्त्रिंशद्वागाजगति विष्कृताः
 साधरीकायां श्रीपरस्वामी त कालक्रमेण तत्रापि कृतस्य वत
 सार्वभौमयथा। सुखमयधि दृष्टते केचिद्वदन्ति ते रागा सर्वे
 केचिन्नेसवतेनेव रजते। यतस्त सैतीति निश्चितं। मेरोरुतरतः
 प्रणयोत्कर्षात् सगरातिकी प्रवेष्टमिमेदतिरोत्तया। सम
 तीते ॥ इत्युत्तलीलमणिः ॥ दकेवेयेदेशास्तत्रामीवाप्रचार
 गानशास्त्रीय रागा यथा। भरेण नयात्त श्रंगवंग कलिगते
 अतदस्यने चरागः पट्टिथः। लेगभूलिगदावेगसंरागपुपलेग
 नेदांतागानि यथा। भैरवः १ को रेलंगमोवीरकीरकाप्रमीरना
 शिकः २ हिंदोलः ३ दीयकः ४ भीरनाहीरसिंधुजालेधरयगम
 श्रीरागः ५ मेघः ६ हनुमद्वर गध निषय मलय हीरयगजा
 तयोर्भनेप्रत्येकमेकां यवरा कय मालवजालवमरुमुहोल
 गिरणः। सोमेश्वर कलनाथ उत्तकलजलसिंदलहरिकेलक
 योर्भने प्रत्येकमेकां यवरा रलकोषलमलिवालमल्लभञ्ज
 एवः। पुनर्वाप्रत्येकमष्टौ पु सौविद्वज्जवातकिंजातगुजरातगु
 ज्ञाः एकैकं पञ्चभाष्याच ॥ क जरकालजरगोडविउगुडयतवेदि
 लानाथ सोमेश्वरमते षडरा कावीपाचालसोमेश्वरलोहावरत

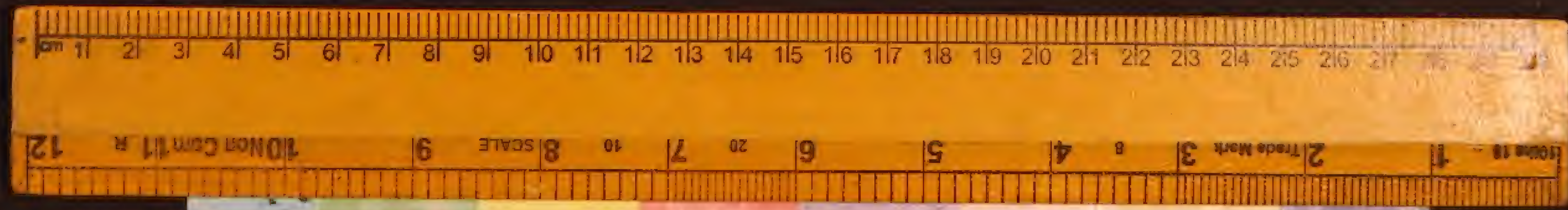
कीकशवरूप कामरूपपरिगर्भ दीपिका चैव देशकारी च पाहिजा।
 विदर्भउर्मिदवाटकीकटदेवंगनटे वराजी मोरहाकी च हिलालस
 गननाटभाट कवाट करहाट क प्रियाश्माः। १५ नादिकावाप्यभू
 एण्टिक्रैतिकावैतिका कनकप्रज्ञ पाली रामकेली गरा तथा। का
 कायकजभोजकोवोजनोजनकार मोदा चापिकल्याणीकलीटस
 विहारवलीहारवाजगोहविदेह प्रियाश्माः ६॥३६॥ अथ काल
 वाङ्मयक चैचरीक विगर्जननीदि नियमः। विभाषा ललिता चैव
 देशेषु रागाः प्रचरंतीति। यस्या वरामात्रेण रजते सकलाः प्रजाः
 सर्वाचरेजनादतोस्तेन राग इति कामोदायवमंजरी। रामकीरी
 स्मृतः ॥ अथ रागाः। आदोमा रामकेली वेलोयारी च गुजरी
 लव रागोद स्ततो महार सं देशकारी च शुभगा पंचमी च
 तितः। श्रीरागश्च ततः पश्चादस गजतडी। भैरवी चायकोमारी
 तस्तदनंतरं। हिलालस्रायक रागिणेपादशपंच च ॥ यताः १
 एण्टयनेरागाः षडेवत ६ षट् वीरुकोलेन गीयते गायनोत्तमैः
 त्रिंशद्वागिणीतत्रक्रमशः कथि वराजी मापूरी कोडा वैरागी चा
 नामया धानसी मालसी चैव राम यधानवी ॥ वेलोवली मोरहादी
 कीरी च सिंजडा। आशावरी भैरवी ससैता रागयोषितः। जेयामथा
 चमालवस्य प्रियाश्माः १६ वेलो कृकोलेन यथा भारतभाषितं।
 वलीचपुरवीकानगा माधवी तथा गांधारी दीपिका चैव कल्याणी
 कोडाकेदारिका चापि महारदयि पूरवी तथा। कानडा शारवी चै
 ताश्माः ६। गांधारी शुभगा चैव गो वगोरी केदार पाहिजा। मापूरी
 रीकोमारिका तथा। वेलोयारी च मालसी नादी भूपाली सिंधुडा
 वैरागी श्रीरामस्य प्रियाश्माः १६ तथा। मायाकृताश्च रागिण्यः
 तडी च पंचमी चैव ललिता य प्रगायति चतुर्दश। पुरुषा व
 वमंजरी ॥ गुजरी च विभाषा च स्तभूषाकारागास्ते मालवाद्यः
 वसेतस्य प्रियाश्माः ६। मापूरी प्रदोष चापराक्रमचरजमोमान
 गानमीतिने। मेघमहार रागस्य गाने

वर्षासर्वरा॥ श्रीपंचमोसमारभ्य रामकिरीप्रदिष्टा १ महेदनीलपु
यावतजन्मोत्सवंहरेः। तावदसंतिरेवतातीप्रवादयेती कथिला
तरागस्यगानमुक्ते मनीषिभिः शायत्रां विवित्रताभरणसुके
शक्रान्तानसमारभ्यावदुगीम श्री सा सिंधुकांत समीपसे ।
होत्सवे। गीयते नदुपे नित्यमा स्या ५ जवा प्रसूनयुति विस्वका
लसीसामनोहरा। सर्वधामि सकंचुपमं करयो रंधाना। दो
हरागारागिणीनोचसर्वशः मांमुकाब्जादित गात्रयधिरा
रंगभूमौनपाज्ञायांकालदोषा प्रावरी रंगकिलाविदग्धा॥५॥ सु
नविद्यते रागेवालापयेदादौत रोवरस्या स्फटिकस्य मंदिरसरो
रगत्यस्तदनेतरे। नाभयानी रुहेः शंकरमर्चयेती। तालप्रयोग
प्रमानव्यानपागायानहृषां शतिरेग गीते गौरीतनुर्भरविका
रागः षडशरागिणः षट्त्रिंश सतीये॥६॥ अथ मन्त्रारः ।
चारुविशः। आगतावत्ससर विहारशीलोति सुकांतदेहः काता
नात्रजलाणंसमयासेते अथ प्रियोधार्मिकः श्रीलपुक्तः। कामा
धाने नितेविनीचुवितवक्रयमः तरः पिंगलनेत्रपुगोमल्लार रा
प्रकयुतिः रुद्रलवानसममः। गः प्रियकृतसवेष्टाः १ संकेति
तरीतप्रालीप्रविशन्मदोषे तोत्कुललनानिजेनेकतस्थितिः
मालाधरोमालवरागराजः १ कांत समागमय। वेलावलीचय
नीहोतपलेकणीयुगेवदेतीप्रा कमेतिनी सावाला विवित्राभर
मासकेपीवसमयाभागा। ६ णानिरुक्ता॥१॥ रहः सुकांत प्रियमा
यनसहसावुजगत्पदकासाथा णपत्रेवदेतीकचंभयुगे ।
नुपीपमसचारुनेत्रा १ करेउ हवीदलप्रणमतनुः सकामापुरा
तावावुजगुपरम्याहनसतया ततोः सा पुर्वीतिरुक्ता १ अशोक
रुविलोकयती। कंचुपुनकोकि वसस्यतलेनिषत्रावियोगिनी
करतारासाभालसीसकथिता वस्यकलांतितागी विभूषितागा
विविजः १ यतप्रासीकरवाकका जटिलेवमालाकाकानगदेमल
कर्णवतंसकमले वदेती। उष्ण तेतनना १ संपृष्ट संपृष्ट ।
यत्रः पुष्पशरे रंधानावेदानना

गलेदधाना प्रसून मालादधि योजनीविरारं। अक्रायकोतेन
नेनवाला। गौरी स्वकांताननुवि समंवसेती कौमारिकाकामकला
तासासा सुंदरीमाधविकानिजने वदेती ५ गौरीयादाभजमभ्यंवे
५ सकच्छपी वादयति स्वभर्त गी येतीगंधोदुते गंधमात्ये दधाना।
नार्थमभ्यस्यतिसम्वितेन। सदेव नानारतोपायनेर्भक्तिभावेवलो
तालाविदिताचमालाकोशक यारी कथते वलिकेये॥५॥ उच्चा
लातानवतीमतासा॥५॥ स्तातोस सयेतीधमिलेरहः स्थानप्राणे
सूत्रीणीवती सुदेहाकेप्रमाणस वेधुना। मालती रुसमस्त्रिभवे
दितवारिविंडः। निष्पीडयेतीति रागीरागिणीस्रता॥६॥ अथवे
मिरांमुकांतकेदारिकारक्तपयो सेतः। चतोरंणव कृतावनेसो
धरश्रीः १ अथ श्रीरागः। ली विमूर्त्तमानोरुणनेत्रपमः। पी
लावतारेणवनोतरागिनिनन तोवरः कोवनचारुदेहावसेतरा
प्रसूनानिवधूसहायः। विलास गोयुवतीप्रियम् १ सुदन्तमानाति
वेष्टा ह्यतिदिग्ममन्त्रिः श्रीरागप सशीलयुक्तामुक्तानताकल्पित
प्रप्रथितः पृथिव्या॥१॥ संध्यास हारयोष्टिः। चतोरंणायगियुगेवं
कालेष्टमभ्यदेशेप्रवादयेतीह देती जवारुणागीनरिकेरितये १
पिताकयेत्र। धारायशयातविवि संगीतगोष्ठीयुगरिष्टभावेसमा
वितांगीगांधारिकागंधस्वजनि श्रितागायन संप्रदयेः। खर्वेति
यते॥१॥ सनया सविचारकोत नीनूपरपादयमा सा यचमीयव
केविदयतीकविकोविदकोतके मवेदवेजी॥२॥ उरसिकेशचयस्य
सकृद्वितासतभावनतनपरभरा सुसारेविदयती शयनोन्मितचा
वतीसुभगासमदारुता॥२॥ पुष्पा रुवेष्टा। विलुलितालक वलिक
यानेसाईमालीकपालैः कीउमे शोगी आसुरा ललिता कथिता
वेकोकिला काकलीषु। रामाप्रपा वुधैः॥३॥ सखीकलापः परि
मासदगुणानांचमीमारीगौरी सायमाना वियोगिनी कोतवि
गौरवालोकदिष्टा॥३॥ सहलि योरादेहा। पीनस्तनी चैवपरा
कायास्फुटकौमदीभिः प्रकाशिता मसमाप्रणामासकेपीपवमंजरीयं ५।

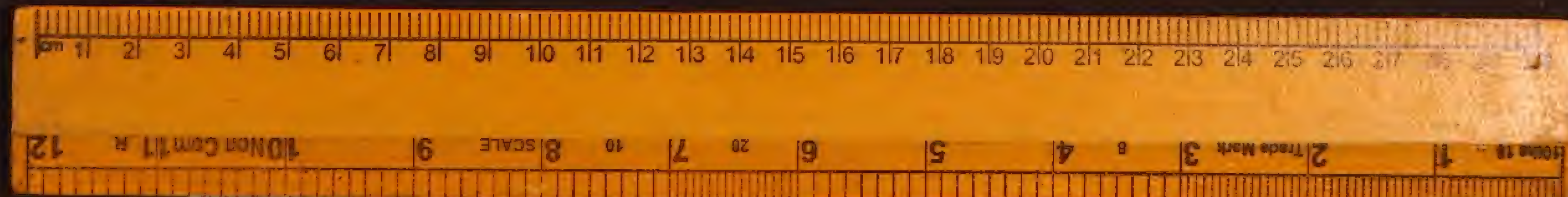
कर्णेयलालंविमधुवतालीम्
 एतिसामेनलकुनितानि का
 तानिकंगतमनाः प्रदोषे सागुज
 रीवेषाकलोचितोमी ५ अथा
 पयंतोनिजशिष्यहेदसगीन
 प्राप्ताणिविवेचनाभिः मनो
 हराहारलताभिरामासमस्तभा
 षाकशलाविशेषा ६ अथहिस्त्रो
 लः १ हासामिलासेन यतनरुधि
 व्याउम्यापितस्तनक्षणमालिह
 देः ३ होलसंगीतरसैर्विदग्धा
 दिलोलरागः कथितोरसैः १
 मयूरकेकाश्रवणोलसतीमयू
 रिकान्तनयनेकिरंती १ मयूरका
 नीवसितिदधानासायुरिकासक
 थितागुणैः १ प्रदोषकाले गृह
 सयविद्याप्रदीपहस्तारुण गात्र
 वसा १ सीमेतसिंहविराजमा
 नासुरतमात्पादिलदीपिकेय
 साहसलीभिर्विजने वसेती वि
 चित्रवदोजनितेवसेगा निरीय
 माणाननदयणायासादेपका
 वी कथितागुणैः १ यतर्हधा
 नाचरणारविदितेययतीपरदेप
 यानेप्रकाशदोपसवतिमयादा
 पाहिसमकथितकवीदैः ५ १ क
 र्णेदधानासुरपुष्पयुग्मसुरखव
 दोज मनोहरंगी १ सारननावा
 रुविलोलनेत्रा वरागनेय कथि
 तावरागी ५ उम्यममोत्रप्रथमा
 पराधमाने पुनः कर्त मनाश्रिरे
 ण ॥ अत्र स्वभावानियतेरुदेनी
 सामोरहाटीइवकेलिरुष्टा ॥ ६
 अथकर्णारः ॥ कृपाणपाणिस्त
 रगाधिरुकोमपूरकंवातिसक
 वकान्तिः स्फुरतसितस्त्रिगुरसः
 प्रशान्तः कर्णाररागो हरिताल
 वर्णी १ चित्रनंदनीमभरगमप्ये
 संप्राप्येतीनदिनेवसेते १ संगीत
 तालेषुकतावधानानदीधुनादी
 परिधानदेहा १ स्वनायकं पुष्प
 लनायिद्रुकाहसन्मालीसर्वम
 दं वदेती १ स्वनानिशप्रवदितो
 तिमुर्याभूषालिकासासवल
 दनदीया ॥ २ ॥ अथापयंतीम्
 कसारसारीः श्रीरामरामेतिमु
 वेशालक्ष्मीः कामस्तनार्दस्व
 लितोमुकुटः श्रीः श्रीरामकेलोक
 थिताकवीदैः १ विशेषवेदग्धा
 वतीसमस्तानकुलाविलासमविमो
 हयंती हरनितेबापरिपुष्टेहवराप्रत
 वलनभारभवा ५ भनः समपायसिमे
 तरेतीपयोविहारेणसरोरुहनिविचि
 तीसोरभमोदमानाकामोदरागिणुदि
 तागुणैः ॥

५॥ व्याधुता नट नृत्यपरिभ्रमेण रेपुतापनार्थमतवयं ॥ इतिसे
 वालालीलाभिः सदतीकतादरा गीतदामोदरे शिवनारदसेवा
 नदीनांकल्पाणीकलयति मतह दे ॥ ३ अथाप्यो ॥
 स्त्रीपणमस्यानमुविरिनाकिंकि रागचूरीः पुं कामदेवः खदि
 णीकलापे ६ ॥ अथरागरागि १
 णीनाभावनिचयणा मालवः १ इति मेदिनी ॥ फलाचू
 श्रीश्रिलोलोमहारस्तनरे णी इतिशहरतावली ॥ लातार
 गायेतिगायकापीरसानेदेनवत सः इतिराजनिर्घण्टः ॥
 ध्वं वसेतोरागः कर्णारोहोवीरो रागछत्रः पुं कामदेवः ॥ इति
 भवतः क्रमान् ॥ धानसीमालसीवे शहरतावली ॥ रागेणछत्रे ॥
 वमैरवीमायवीतया सुभगापेव रागदः पुं तेरागीसपः ॥ इति
 मीनादी वेतोयारीच गुर्जरी १ राजनिर्घण्टः ॥ रागदानरिचि ॥
 कामोदावापिकल्पाणीकोशके रागदालिः पुं मसुरः ॥ इतिरा
 दारिकान्तरी ॥ कामारीमापूरीचे जनिर्घण्टः ॥
 वेदेशकारीचसिंधुग रामकेली रागपुष्पः पुं वंधुकः रक्तोलातः
 चभूषालीरागिण्येतिविशति इतिराजनिर्घण्टः ॥
 यानेदोषा इतिप्रोक्ता गीयेतेगा रागपुष्पी स्त्री जवा ॥ इति रज
 गानकोविदेः १ पुरवीकान्तगो निर्घण्टः ॥
 रीरामकीरीचदीपिका आणाव रागप्रभवः पुं वंधुकः रक्तोला
 रीविभाषाच वरागीच गगनया नः ॥ इति राजनिर्घण्टः ॥
 यताअनवरगिण्णावीराशोगा रागयुक पुं मारिका ॥ इतिरा
 नमुजमे ॥ वेलावलीचगायारी जनिर्घण्टः ॥ कस्मिंश्चित्पुस्तके
 ललितायठमेजरी ॥ वैराविभाति रागदक इतिपाठोपिविद्यते ॥
 णीवापिमोरहाटीचपादिया ॥ क रागरजः पुं कामदेवः ॥ इति सा
 रुणशाविनानीयात समेता रा हरतावली ॥
 गयोधिनः ॥ रागेणरसभाजनस रागलता स्त्री कामदेवपती
 इतिराधरः ॥ इतिराजनिर्घण्टः ॥
 इतिशदामिणीपुच ॥ करुणानंदी रागहृतः पुं कामदेवः ॥ इति

शहमाता ॥
 रागवाचः पुं रागिमहात्मा
 कमहस्यः अस्म्यगुणाः रुचि
 कारित्वं लघुगुणित्वं वातपित्त
 कफविशेषित्वं इति राजवल्ल
 भः रागसूत्रं स्त्री तलासूत्रं पद
 सूत्रं इति मेदिनी ॥
 रागोमी (स्त्री मतिष्ठा इति रा
 रागाक्षा जनिर्वाणः ॥
 रागारुः वि आशादत्तादान
 विमुक्तः यथा आशावल्लव
 तीदत्तायोदेति पिमुक्तजनः स
 जीवालोः पिरागारुदेणोदास्त
 दानरि इति शहमाता ॥
 रागशनिः पुं बुद्धः इति त्रिका
 एप्रोषः ॥
 रागिणी स्त्री विदग्धानादी ॥ इ
 ति जराधरः ॥ मेनकायाजोषक
 न्या यथा रागिणी नाम संज्ञाता
 ज्येष्ठा मेनासुता सुने शुभांगी
 यमपवादी नीलजं वितमईजा
 इति वासनपुराणे ४८ अध्यायः
 जयश्रीनाम्रीलक्ष्मीः ॥ इति पुरा
 णे षड्रागाणां पत्नी इति हलाय
 पः सातद्वयमस्मिन्नेभरतमतेव
 विशत प्रकारा सोमेम्बरमतेक
 लामाथयते च षड्विंशत प्रकारा
 आसं विवरणं रागशब्दे दृश्यं ।
 रागी वि अनुरक्तः कामुकः ॥ इति
 विश्वः ॥ रेखा इति मेदिनी । तला
 धाम्यविशेषः । तमर्थायः । तला
 लूनः ॥ वक्रतरकणिशः ॥ गुल्फ
 कणिशः ॥ अस्म्यगुणाः ॥ तिक्रते
 मपुरत्वं कषायत्वं प्रीतत्वं पि
 नासनाशित्वं वल्यत्वं च इति रा
 जनिर्वाणः ॥
 राव ३. शक्तौ ॥ इति कविकल्पद्रुमः
 अ अररावत् ३. रावते । शक्तिः
 सामर्थ्यं ॥ इति उर्गादासः ॥
 राववः पुं रामवेदः । महामत्स्य
 विशेषः । समुद्रः ॥ इति मेदिनी ॥
 राववायणः पुं रामायणः यथा
 सेतिहास पुराणा नि राववायण
 भारते । समाप्तिरहितान्येव संति
 तानिष्कृतानि ते इत्यग्निपुराणे वा
 मन आर्षावनामाध्यायः ॥
 राकलः पुं हृत्कंदकः ॥ इति
 हारावली ॥
 राकवे वि रगलोमजानवस्तारि ।
 तमर्थायः ॥ मरगोमजं ॥ इत्य
 मरः ॥ शंकरगभेदः ततो जा
 तमर्थायः यशोवपि मगा इति
 रक्षा मेमादिलोमजमपि कुं व
 लादिराकवः ॥ इति तटीकाया ।

भरतः ॥
 रागोमी स्त्री पुष्पविशेषः राग
 नृतिभाषा अस्म्यगुणाः रक्तपित्त
 नाशित्वं इति दयगुणः ॥
 राजक नरा दीमो ॥ इति कविक
 ल्पद्रुमः ॥ अ अरराजक नराज
 ति राजते । एरेजतः रसजतः ।
 इति उर्गादासः ॥
 राजकः स्त्री न्यसमूहः इत्य
 मरः राजनिपुं दीपकारक वि
 राजकदेवः पुं कदेवविशेषः य
 था कादेव्यः प्राच्येणोनीये
 भूलीकदेवकः ॥ कदेव्यिकोरा
 जकदेवः रुक्मोः शिकः ॥ इति
 जराधरः ॥
 राजकन्या स्त्री केविकापुष्प ॥ इ
 ति राजनिर्वाणः ॥ न्यसमाच
 राजकर्कटी स्त्री बीजाकर्कटी ।
 इति राजनिर्वाणः ॥
 राजकशेरुः पुं भद्रमुक्ता ॥ इ
 ति राजनिर्वाणः ॥
 राजकीयः वि राजसेवयी राज
 कस्यायं इत्यर्थे एीय प्रत्ययेन
 सिद्धः ॥
 राजकुमारः पुं राजपुत्रः । तव
 वलीनीयानि यथा । कुमारे श
 खशास्त्रीकलावल्लगुणकुषाः पुं
 वाद्यालीखरलीराजभक्तिः स
 भगतादयः ॥ इति कविकल्प
 लताया ॥ सुवकः ॥
 राजकुमारः पुं वार्त्ताकी ॥ इति
 जराधरः ॥
 राजकोषातकी स्त्री किंकाकवि
 शेषः ॥ वियातो ॥ इति हिंदीभा
 षा तमर्थायः ॥ दक्षिणार्णिका ॥
 पीतपुष्पिका ॥ यामागवः ॥ धके
 शफला ॥ महाजाली ॥ सपीतकः ॥
 कस्यागुणाः ॥ प्रीतत्वं नरवत्त्वं ।
 कफवानलत्वं च ॥ इति मदनवि
 जोदः राजवर्जरी स्त्री श्रेष्ठवर्जरी
 पित्तवर्जिका ॥ तमर्थायः राज
 मित्रा ॥ न्यसप्रिया ॥ अस्म्यगुणाः
 गोल्पत्वं स्तरे हिमत्वं ॥ गुरुत्वं
 पित्तदाहनिष्ठासधमनाशित्वं
 वीर्यवृद्धिदत्त्वं च ॥ इति रा
 जनिर्वाणः ॥
 राजगासि वि राजसंबंधि ॥ यथा
 शुद्धत्वं समुत्कर्षे राजगासि च
 येष्मने । गुरुशालीक निर्वंधः
 समानि वल्लदमया ॥ इति मान
 दे ॥ अध्यायः ॥ राजनिवास्तनादी
 नोपेष्टामरणफल देवाभिधाने ।
 इति कलुकभट्टः ॥ अपिच । रा
 सशास्त्रीकलावल्लगुणकुषाः पुं

वे मातृगामितदभावे भ्रातृ
गामितदभावे भ्रातृपुत्रगामि
तदभावे सज्जगामितदभावे
पुत्रगामितदभावे शिष्यगामित
दभावे सखाध्यागामितदभा
वे ज्ञातृगामितदभावे राजगामि
इतिरायभागे प्रथमविस्वव
ने राजगामिः पुं शाकभेदः त
तपर्यायः राजादिः राजशाकि
नी राजशानिका ४। अस्यागामिः
रुच्यते। पितृनाशिते। शीतल
ते। स्थूलस्य त अतिशीतलत्वे
अतिरुच्यते इति राजनिर्वाहः
राजप्रीवः पुं मत्स्यविशेषः फ
ल इति भाषा। यथा फलकीया
चित्रफली राजप्रीवो मदाभेदः।
इति विकारणशेषः ॥
राजवः त्रि लीलाः। इति विकार
णशेषः। राजदेता। यथा। राज
पदपाविपु राजलोचने निर्जग
तापैर्वलये लज्जुवः। प्रदक्षिणी
कृत्यजयाय सपुत्रराजनी राज
नया स राजवः। इति वैषयप्रथम
सर्गः राजविष्णुक ली उपस्था
इति प्राह चंद्रिका विष्णोः ली प्रवि
भाजकानां राजा इति युत यत्ता
सिद्धे ॥

राजजंघः स्त्री पिंडतर्जरी। इति मे
दिनी। मद्वाजन्ते। इति राज नि
र्वाहः ॥ पुं तयरोगः। यदा
ते प्रपते रोगराजतात यत्ता य
त्तकः ३। मदि अंतस्थादिना सुमि
मिति मनचवर्ततीयादि रित्ये
के त्तराजदभत हसनयोरित्य
स्य रूपराजयत्तमशब्दोप्यत्र। इत्य
नी राजशानिका ४। अस्यागामिः
रुच्यते। पितृनाशिते। शीतल
ते। स्थूलस्य त अतिशीतलत्वे
अतिरुच्यते इति राजनिर्वाहः
राजप्रीवः पुं मत्स्यविशेषः फ
ल इति भाषा। यथा फलकीया
चित्रफली राजप्रीवो मदाभेदः।
इति विकारणशेषः ॥
राजवः त्रि लीलाः। इति विकार
णशेषः। राजदेता। यथा। राज
पदपाविपु राजलोचने निर्जग
तापैर्वलये लज्जुवः। प्रदक्षिणी
कृत्यजयाय सपुत्रराजनी राज
नया स राजवः। इति वैषयप्रथम
सर्गः राजविष्णुक ली उपस्था
इति प्राह चंद्रिका विष्णोः ली प्रवि
भाजकानां राजा इति युत यत्ता
सिद्धे ॥

राजतालः पुं गवाकवृत्तः इति
शहरतावली ॥
राजतिनियः पुं सुखाशः। इति
हारावली ॥
राजत्वे स्त्री राजता। राजोभाव।
इत्यर्थे राजनशब्दात् त्वप्रत्ययेन
निष्पन्न ॥
राजदण्डः पुं राजशासनो यथा
कुनेकादशवर्षस्य पंचवर्षाधिक
स्य च। चरेदुरुः सुरुदायिप्रयश्चि
नविमुदय ततो मुनतरस्यास्य।
नायरादेन पातकं। नचास्परा
जदेरोपि प्रायश्चित्तेन विद्यते। इ
ति प्रायश्चित्ततत्त्वधृतागिरो व
चने ॥
राजदंतः पुं देतानां राजा। उप
दिष्टे लीस्य मध्यवर्तिदतद्वयं।
यथा। राजदेतो न मध्यस्थादुपरिष्ठे
लिकोक्तावित्। इति हेमचंद्रः ॥
राजदेशायः पुं राजदेशः। रा
जकल्पः। इत्यर्थे राजो इत्यर्थे
राजन शब्दादेशीयप्रत्ययेन नि
ष्पन्नः ॥
राजधान्यरकः पुं वृद्धदुस्तरः ३
निकश्चित् राजनिर्वाहः तस्य पर्या
यः राजपुस्तुरशब्दे दृष्टव्यः ॥
राजधर्मः पुं राजां कर्तव्यकर्म।
यथा। राजधर्मानुप्रवृत्तामिय
था राजो भवेत्तयः। संभवश्च यथा
तस्य सिद्धिश्च परमायथा। बाल
प्राप्तेन संस्कारेक्षत्रियेण यथा
विधि सर्वस्यास्य यथा न्याय क
र्तव्यपरिरक्षणं। अराजके हि लो
के स्मिन् सर्वतो विदुते भवान्।
रक्षार्थमस्य सर्वस्य राजान म
सृजत्यमुः। इदानीं लयमाकर्त्ता
णा मये श्रवणस्य च। चंद्रवित्ते श
ये श्रवणमात्रा निरुत्त श्रावणीः ॥
यस्मादेवं सुरेन्द्राणां मात्राभ्यो
निर्मितो ज्यः। तस्मादभिभव
तेषां सर्व भूतानि तेजसा ॥ तय
सादिसववचनधिवसनोमि
च। नचेने भवि शाक्रे। निकश्चि
द्व्यभिधीदिते ॥ सोऽभिर्भवति
वायुश्च सोऽर्कः सोमः सधर्मरा
ह सऊवेरः सवरुणः समहेदः
प्रभवतः। बालोपि नावमंतयो
मनुष्यश्चिभूमिपः। मदीदेव
तात्वेणानररेणानिष्ठति ॥ एक
मेव दहत्यग्निर्नरं हरुयसपिण
कले दहति राजाग्निः सपुष्ट
वसेचये ॥ काश्यपो वेत्तप्रा
क्चिचदेशकालोचनत्वतः क
रुते धर्मसिद्धये विम्वरस्य पुनः

पुनः। यस्मिन्प्रसादेपद्याश्री विज
यप्रपराकसे। मत्स्यप्रवसति
कोपेसर्वतोमोहादिसः। ते
यस्तद्विसेमोहातसविनप्र
त्यसंशयः। तस्याप्युविनाशा
राजाप्रकुरुतेमनः। तस्मादमं
यमिष्टेषुसद्यस्वप्रराधियः।
अनिष्टेषुचानिष्टेषुतेधर्मनविच
लयेत तस्यार्थे सर्वभूतानां गो
मार्धमसात्मजे। ब्रह्मतेजोमयं
देवमस्मत्त एव भीमरः। तस्य
सर्वाणिभूतानिस्वावराणिच।
राणिच भयाद्गोमायकल्पतेस
धर्मानवन्तिव। तेदेशकालो
पाकिंच विद्यावावेत्ततत्तः।
यथाहंतः प्रणयेनरेषामायवर्ति
षु स राजाप्रुषोदेउः सनेता प्र
सितावसः। चतर्णाप्रुमाणा
चधर्मप्रतिभूः सतः देउः शां
तिप्रजासर्वादेउपवाभिरुति।
देउः सुमेधजागमिदंयथमवि
जुर्धुपाः। समीक्षसधतः सम्य
कसर्वैरजयतिप्रजाः। यममीदृ
प्रणीतस्वदिनाप्रयतिस्वतः य
दिनप्रणयेराजदेउदेउधनदिनः
मृतेमस्यातिवापदनर्ध्वलान्
वल्लभराः यथाकाकः पुराशय

प्रावसिहाडविस्तथा। स्ताम्यव
नस्यातकस्मिश्चितप्रवर्तेताधरोन
रे। सर्वोद्वारजितोकोडलेभो
हिम्विनेरः। दणस्पदिभयात्
सर्वजगद्गोमाय कल्पते देवदा
नव गोपवीरदोसि पत गोमराः
तेपिभोगाय कल्पतेदेउनेव नि
पीरिताः॥ ह्येषुयुः सर्ववर्णाप्रभि
येरन सर्वसतवः। सर्वलोकप्रको
यप्र भवेदणस्पविभुमात्। यत्र
प्रणामोलोहितादो दण अरति
पायदा। प्रजास्तत्रनमुरतिने
ताचेत साधुयप्रपति॥ तस्याहुः
संप्रणेतारंराजाने सत्यवादिने।
समीक्षकारिणंप्रातं धर्मकामा
र्थकोविद॥ तेराजा प्रणयनस
म्यक शिर्वीणाभिवर्द्धते। का
मात्मा निमसः ह्यदो दणनेव
निहयते। दणदि समहतेजोउ
ईरश्चाकृतात्मभिः। धर्मादिच
लितंहेति नयमेव सद्योयव॥ ततो
इयं च राष्ट्रं लोकं च सचराचरं।
शान्तीरुगतंमैवमुनीन देवा
अपीउयेत॥ सोः सदायेन मरु
न लहुनाकृतहडिना। न प्र
को गायतो नेत सक्रेन विघ
येषु च॥ सुविना सत्य ॥

संयेनयथाशास्त्राचसारिण प्र
णवेत शक्यतेदेउः ससदायेनधी
मता स्वराष्ट्रमायवतः स्याद्दृष्ट
दणप्रशत्रु। सरुत्तजिह्वाःति
येषुवास्तणेपुक्षमावितः एवंह
त्रस्यपतेः शिलोलेनापिजीवतः
विस्तीर्यतेयणोलेकेनैलविंडरि
वांभसि। अतस्तविपरीतस्य नय
तेरजितात्मनः। सविपतेयणो
लोकेवृत्तविंडरिवांभसि॥ सस
धर्मेनिविद्यानां सर्वेषा मनस्व
शः। वर्णनामाप्रमाणं च रा
जास्योःभिरदिता॥ तेनय
यत्त समयेनकतेयैरतता प्र
जाः तनेहोः हंप्रवद्यामियथा
वदनपूर्वशः। ब्राह्मणावर्धु
पासीतप्रानरुम्यायपार्थिवः। त्रै
विद्यहृद्वानविडयतिष्टेनेवाच
प्रसने वृद्धोअनिसेवेतविप्र
नवेदविदः प्रुवीन दृष्टेतीदिस
तंते रलोभिरपिप्रुसने। तेभ्योः
धिगच्छेद्विनयंविनीतात्मापि
नितपाः। विनीतात्माहिरुपति
नविनप्रतिकर्हिचित। वृद्धोवि
नयात्तद्वाराजानसपदिहृदाः। व
नस्याप्रिगानाविनियानप्रतिपदिरेवो
विनये

विनयान्नरुष मैव पार्थिवः।
सदासोयवनमैव समुतोनिमि
रेवव। पृथुस्तविनयादायप्राम
वानमनरेवव। ऊवेरप्रधनेस्यर्थ
ब्राह्मणंवेवगाथितः। त्रैविद्येभ्य
सुधीविद्यादणनीतिच शास्त्रंती
प्रातिदिकीवात्मविद्यावाजीरंभो
अलोकतः इन्द्रियाणानयेयोगस
मानिष्टदिवाभिशा। जितेन्द्रियो
दि शक्रेति वशे स्याययितं
प्रजाः॥ दश कामसमुत्पानि
तथाष्टौ कोथजानिव। असना
निडरंतानि प्रयत्नेन विवर्जयेत्
कामनेषुप्रसक्तोहि व्यसनेषु म
हीपतिः। विपुजतेः यथर्मीभ्यां
क्रोधजेष्वात्मनेवत॥ स्वगयादो
दियासमः यरीवादः विद्याप्रदः।
तौर्यविकं वध्याकाचकामजे
दशकोगणः। यैमूयसाहस
दोद ईशास्यार्थहृदयणा। वायु
उज्ज्वलारुषांकोधजोः पिगाणे
भृकः। हयोरोमनयो मले ये
सर्वकवयोविहः। तं यत्नेनजये
ताभंतजावेतावुभीगणे। पानम
दाविद्यमैरदरगयाचयथाकम।
मृत्कहतनंविद्यावृत्तकामजगणे। देउस्या

ननेवैववाक्यारुप्याहृषणेको निर्वर्ततास्य यावद्भि रिति कर्त
यजेः पिगरोविद्यात्कष्ट मेतत्रि
कंसदा॥ समकस्यासवर्गस्य स
वैवैवानुसंगिणः। पूर्व पूर्वग
ततरे विद्याद्यमन मात्सवान्॥
व्यसनस्य च सत्योऽस्य व्यसनकष्ट
सुखते। व्यसनयोः योऽनतिस्त
यात्यवसनीयतः। मोक्षानणा।
सविदः प्ररान सव्यलदावकले
द्विजाय सविदानसमवाहोवाप्र
ऊर्ध्वत परीक्षितान्। अपि यतस्त
करं कर्मनदण्डेन उद्धृतं। वि
शेषतो सहायेन किंवा त्वमहो
दयं॥ नैः साईदित्येति त्वमसा
न्यसंवि विग्रहं। स्थानं समुदयं
मिलेवा मशमनाति च। तेषां
समभिप्राय सुपलभ्य सुशुक्ल
पृथक्। समस्तानां चकार्येषु
विदधा हृतमात्मनः। सर्वपात
विशिष्टेन वास्तवेन विपश्चित्ता
मेरयेतस्य संशयं शतावृत्तस्य
यत् नित्यं तस्मिन् वाच्यतः सर्वका
र्यगिणिनिः क्षिपेत्तेन साईदि
विशिष्टततः कर्मसमाभनं कथा
न विमर्शनीतमुदीन मात्सवर्गिण
न समगार्थसमाहृतमात्सवर्ग
हितान्॥

येन। पक्षं हि वक्तु गुणेन विरिड विपश्चितः। तेः ससर्वाण्यवेदो
र्गं विशिष्टते॥ श्रीणाद्यानां वि
नास्तेषां मगर्गात्प्रयाप्यवाः। मां गुरुकलादिप्राणां प्रजकोभ
श्रीणुत्तराणि क्रमशः सवर्गमन
रामराः॥ यथा उगीप्रितानेतात्रा
पदिसंतिशत्रवः। नधारयोन हिं
संति न्ये उगी समाश्रिते॥ एकः
शानं योययति प्राकारस्याथनुर्य
रः। शानं दश सदस्वाणि तस्मात्
र्गं विधीयते। तस्यादायुधसंयंत्र
यनधात्रेन वाहनैः। वास्तवोः।
शिल्पिभिर्यत्रै र्यवसेनोदकेन च
तस्य मध्येसुपय्यामकारयेद्गृह
मात्मनः। गुमे सर्वजकं मुभ्रज
नहृद समन्वितं॥ तदध्यासा
हृदयाय्या सवर्गं लक्षणानि।
तां। ऊर्ध्वमदति संभूतो रुपांश्च
पशुणानितां। पुरोहितं च ऊर्ध्व
तत्तत्तयादेव च त्विते। तेः स
गृहाणिकर्माणि कर्तव्यं येनानि
कानिच। येन तज्जा कृतमि वि
विधेयं दक्षिणैः। धर्मार्थं चैव
विशेषादद्याद्गान धनानिच।
सोवत् सविकमास्यै राणादाहा
येहलि स्याच्चानायगेलोकेवर्तनीय
त्वरश्च प्रयदानविधिधानं कर्तव्यं तत्र
नत्र।
नृणां कार्याणि कर्तव्याः॥ आहूता
वेत्। नृणाणामदयोः सव निधि
क्रांताः भिधीयते॥ न ते स्तेनान
चामिशहरतिनचनप्रपति। तस्मा
दाहानिधानां वास्तवेषु दया
निधिः। न हृदयेन व्यथतेन विन
प्रतिकर्हिचित। वरिष्ठमग्निहोत्रे
भ्यावास्तवस्य सुवेकते। समम
वास्तवोदानं द्विगुणं वास्तवमुवे।
प्रधीते शानसाहसमनेतं वेदया
रगे। पात्रस्यादि विप्रेषेण शुद्ध
धानतयेवच। अत्यवा वक्तुवाप्र
नृदानस्यावाप्यतेकले॥ समान
मायसैराजात्ताहृतः पालयनप्र
जाः। न निवर्तते संश्रामात् लात्रे
धर्म मनुस्मृत्यः। संश्रामे सुनिव
र्तितं प्रजानां चैव पालने। शुद्ध
वास्तवस्य ज्ञानं च शानं प्रयकारं
परं आहवेधुमियोः योऽनंजिता
सेतो महीक्षितः। युधमानाः य
रंशतया स्वर्गं यांत्परां मवाः।
नकुटे रायुर्गोदयात् युधमाना
लोत्पुन नकुर्गिधिरिधिरिपेनाग्नि
ज्वलितं तेजः। ननु दमानस्य लाह
कं नकोवे न कृतोजलि। न म

क्रकेशनासीननवासीति वा नेनतिः क्षिपेत् ॥ नित्यमद्यतदंः
दिने। नमः प्रनविसत्राह ननयन स्पानित्ये विवृत पौरुषः । नित्यं
निरागुं । नायुधमानं यशपतं सहनसेवायां नित्यं विद्वानसाध्य
नयरा समागते ॥ नायुधयस रेः ॥ नित्यमद्यतदंः स्फुटत्वं
नयरा नानं नातिपरीतं । नभी सुद्विजने जगत । तस्मात् सर्वा
नयरा नयनसताधर्म मनुस्मर गिभूतानि द्यौर्नेव प्रसाधयेत् ।
न यस्तभीतः यराहृतः संग्रामेद अमाययेव वनेतन कथंचन मा
नयेपैः । भर्तृयुक्ते किंचित्त यया । बुद्धेता रि प्रयुक्ता च मा
न सर्वं प्रतिपद्यते ॥ यच्चास्य स यानित्यं स संवृतः ॥ नास्य द्वि
कृतं किंचिद्वृत्तार्थं मुपाजितं । परोविद्यादिया द्विपरस्पत ।
भर्तृनत सर्वमादने पराहृतं हत गृहेत क्रम रोगानि रत्ने दिव रमा
स्यत ॥ रथासं हस्तिवत्तुं धनं तनः ॥ वक्रवर्चिने ये दर्शान् मि
धानं पश्यन् स्थितः । सर्वद्वयाणि हवच्च पराक्रमेत् । वक्रवर्चावलं
क्रणंच यो यजयति तस्यतत् ॥ येन प्राशवच्च विनिष्पतेत् । यवे वि
राजसदधुरुद्धार विनोधावेदि जयमानस्येः स्पष्टः परिपंथिनः
कीर्तिः । राजा च सर्वं यो धे तानानयेदये सर्वां न सामादिभि
भावातव्यमसंशयजितं ॥ यथे रुलक्रमेत् । यदि ते तनतिष्ठेष्टु
नुमस्तुतः प्रोक्तो यो धर्मः समा यायेः प्रयामेतिभिः । दंडेनेव प्र
तनः । अस्मादमीनवावेतद्वि सरोजोद्धनके वशा मानयेत् ॥
यो ज्ञानं रत्नं विद्वान् । यत्तत्तं वै सासादीता युवापाता चतुर्लीमधि
वलिपेतलव्यं रत्नेन ययत्ततः पेरिताः । सामदण्यप्रशंसति नि
रहितं वर्ये चैव वर्ये पात्रेष्टु तं राजाभिदुदये ॥ यथादरतिनि
निःक्षिपेत् । यत्तत्तं विपं विद्या दीताकं धायेचरदति । तथा
तपुस्यार्थं यो ज्ञानं । अस्म नित्यं रत्नेन योराष्ट्रं रत्नाच्च परिपंथिनः
मनुमानं सत्तु क्रय्यादतदिनं र भेदाज्ञासराष्ट्रयः कथयन्तव
यत्तत्तं विद्वान् । यत्तत्तं विद्वान् । यत्तत्तं विद्वान् । यत्तत्तं विद्वान् ।
तया । रत्नेन वर्ये चैव वर्ये पात्रेष्टु दित्याच्च सर्वोयवः ॥ ॥

शरीरकर्षणात् प्राणाः क्षीयन्ते प्रा क्रामेत सर्वानेव सदासयं । तेषां
क्षणायथा । तथा रातामपि प्राणाः वृत्ते परितोयेत् समग्रं प्रेषुतचरेः
क्षीयन्ते राष्ट्रकर्षणात् ॥ राष्ट्रस्य स राजो हि रत्नाधिकृताः परस्तादा
गृहे नित्यं विधानमिदमाचरेत् । स यिनः शताः । भूत्यामवेति प्रायेण
संयुद्धीतराष्ट्रो हि पार्थिवः सुख तेभ्यो रत्नेदिमाः प्रजाः ॥ ये का
मेयते । हयोस्त्रयाणां पचानां स र्थिकेभ्यः र्थमेव गृह्णीयुः पा
थे गुल्ममधिष्ठितं । तथा ग्राम पंचेतसः । तेषां सर्वस्वमादायरा
शतानोच क्रय्यादाष्टस्य संग्रहं । जा क्रय्यात् प्रवासते । राजकर्मस
ग्रामस्थापि पतिं क्रय्यादष्टग्राम युक्तानां स्त्रीणां प्रेषजनस्य च ।
पतिं तथा । विंशतीं शतं शतं च स प्रत्यहं कल्पयेद्भुतिं स्थानकर्मो
हस्तपतिमेव च ग्रामे दोषान् स रूपतः । यतो दयाः वक्रष्टस्य
मुत्पन्नान् ग्रामिकः शनकैः स षड्भक्तस्य वेतने । धामासि
यं शंसेदग्रामदण्डेणाय दण्डेण कस्तथाच्छादो धायेदोणस्तुमासि
विंशतीं शनं । विंशतीं शतं तस कः । क्रयविक्रयमधानं भक्तचस
र्वशतेशाय निवेदयेत् । शंसेदग्राम परिचये । योगक्षेमं च संपेक्ष्य
शतेशास्तसहस्रयतये स्वयं । या गितो दण्डयेत् करान् ॥ यथाफ
तिराजप्रदेयानि प्रत्यहं ग्रामवासि लेनयुजेत राजा कर्त्तव्यं कर्मणा
भिः शत्रुपानेपनादीनि ग्रामिक तया वक्ष्यन्ते राष्ट्रे कल्पयेत्
स्तान्वा मुयात् । दशीं कुलं तं मु सतते करान् । यथात्याल्यमद
जीतविंशी पंचकुलानि च । ग्रामे त्यायवाणा कावत्सष्टपदाः ।
ग्रामशताध्यतः सहस्राधिपतिः तथात्याल्यो गृहीतव्यो राष्ट्रादाता
पुरं ॥ तेषां ग्राम्याणां कार्याणि हिकः करः । पंचाशद्भागं यादे
ष्टककार्याणि चेव हि । राज्ञोः यो राजा यमुदिरणयः । धामा
न्यः सचिवः सिग्धस्तानि यशुपद नामष्टमा भागः षष्ठो द्वादशापव
तदितः । नगरेन नगरे चैकं क्रय्यात् वा । आददीता ययद्वा गदुमास
सर्वार्थचिंतक । उच्चैः स्थानं चोत्तरं मधुसयिषा । गेयोषधिरसानां च
पंचदशाणामिव ग्रहं । सताननुपरि दुष्कर्मूलफलस्य च । पत्रणा कतरा

नाचवेदलस्यच चर्मणं मन्त्रया
नाचभाणनोसर्गस्याप्रनमयस्य
च विद्यमानो यदादीननराजा
प्रात्रियातकरं नचत्थास्यसेसी
देहोत्रियोविषयेवसन ॥ यस्य
रासस्त विषयप्रात्रियः सीदति
त्था तस्यापितत्त्वा राष्ट्रम
विरेणोव सीदति ॥ अतर्विनेवि
दितासात्रतिथीप्रकल्पयेत् ॥
सरदेन सर्वतमेनेपितायुत्रति
वारस ॥ सरत्पमाणो राजायंज
रुतधर्ममन्त्रह ॥ तेनायुर्वर्द्धतेरा
ज्ञादविणो राष्ट्रमेवच ॥ यत्किं
चिदपि वषस्यदायेत् करसं
तिने ॥ यवहारो जीवेतं राजा
राष्ट्रमयजनने ॥ कारुकान्ति
रित्तमेव मन्त्राज्ञाज्ञापीति
नः ॥ यकैकंकारयेत्कर्मसाहि
मदीपति ॥ नोहिंवादात्मनेन
लेपरेषांवातिहस्य ॥ उक्तिरन
वात्मनोमूलमात्मानंताप्यपी
येत् ॥ तीक्ष्णवस्त्रास्पातका
पीतोत्तमदीपति ॥ तीक्ष्णवस्त्र
उष्ट्रवराजाभवति समतः ॥ या
मान्यमुत्थापयन्तंतादन्तं
लोहते ॥ राणयेरासनेनस्मिन्
विमः कार्येदोदण ॥ यवेसर्व

विधयेदमितिकर्तव्यमात्मनः ॥
रुष्ट्रवाप्रमत्तप्यपरिदेदिमाः
प्रजाः ॥ विज्ञोशंशोयस्य राणा
हियेनेदस्यभिः ॥ संयश्पतः
समस्तस्य सतः स नतजीवति ॥
दत्रियस्यपरोधर्मः प्रजानामेव
यात्नं ॥ निर्दिष्टफलभोक्ताहि
राजाधर्मेणयुत्तरे ॥ उत्थाय प
स्मिमेयामेकतप्योवेसमादितः
कृताधिबीक्षणाश्चाध्यप्रविशत
सम्यमोसता ॥ तत्रस्थितः प्रजाः
सर्वाः प्रतिनेय विसर्जयेत् ॥ वि
सृज्यचप्रजाः सर्वा मंत्रयेत् सर
मेविभिः ॥ गिरिपुंसांसाहस्यप्र
सादेवारहोगतः ॥ अरण्येतिः श
लाकेवामंत्रयेदविभाविनः ॥ य
समंसेनजानेतिस्मागम्यप्य
यन्ताः ॥ सकृत्वा पृथिवीभुंक्ते
कोमदीनेपि पार्थिवः ॥ जड म
कांयवधिगोसिर्द्यगोनानवयो
गताद ॥ स्त्रीस्तेक्ष्णायितयंता
मंत्रकालेऽपसारयेत् ॥ भिंदेत्पव
नतामंतेर्यगोना स्तयेवद ॥
सिन्धुष्ट्रविशेषेणतस्मात्तडाद
तोमदेत् ॥ गणदिनेः ईरात्रे वा
विश्रांतो विगतक्लमः ॥ वितयेद
मकासाध्यानस्यैतेरेक यव वा ॥

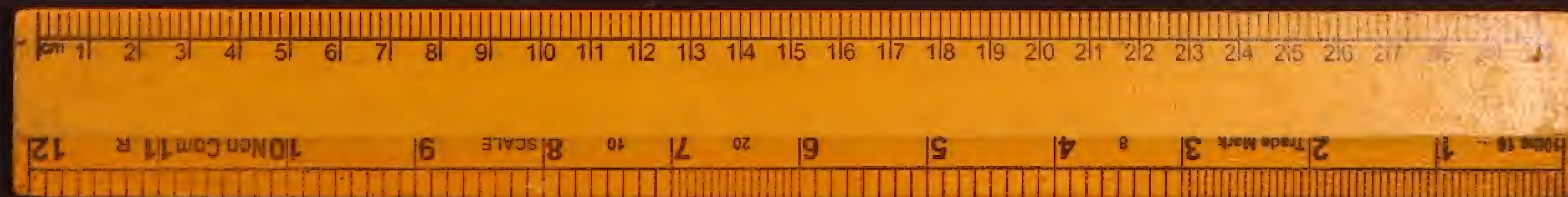
परस्परविरुद्धानोतेषांमसमया
ज्ञेने ॥ कन्यानांमप्रदानेच रुमा
राणां च रक्षण ॥ हतसंमेषण
चेवकार्येषोव तथेवच ॥ अतः
पुरप्रचारचप्रणिथीनोचवेष्टि
ते कृत्स्नचाष्टविधकर्मपंचवर्ग
तत्ततः ॥ अत्ररागापरागोचप्रच
रंमेडलस्यच ॥ मध्यमस्यप्रचारं
चविजिगीषोश्चवेष्टित ॥ उदीमी
नप्रचारचप्रणिथीनोचवेष्टितः
यताः प्रकृतयोमूलमेडलस्य
समासतः ॥ अष्टोत्तायाः समा
ख्याताहादशैवतताः स्मृताः ॥
अमान्यराष्ट्रदुर्गार्थदंशायाः य
चचापराः ॥ प्रत्येकं कथिताहोताः
संक्षेपेणहिसमितिः ॥ अनेतरम
रिंविद्यादरिमेविनमेवच ॥ अनेन
नरं विम मदीमीनेतयोः परं ॥
तासर्वानभिसंख्यातसामादि
भिरुपक्रमैः व्यक्तेष्वेवसंमतेष्व
योहवेणनयेनच ॥ संधिंचवि
यदेवेयानमासनमेवच ॥ देधी
भावसंमयेच वृष्टगुणं स्मिंतयेत्
सदा ॥ आसनंचेव यानंच संधिं
विश्रमेवच ॥ कार्यं वीक्ष्यप्रभुजी
तद्वैयं संमयमेवच ॥ संधिंत
दिविधं विद्यादाजा विश्रह ॥

मेवच ॥ उभेयानासनेचवदिविधः
संमयः स्मृतः ॥ समानयानक
माचविपरीत स्तयेवच ॥ तदात्ता
यतिसेयुक्तः संधिंसेयोहिलक्षणाः
संयुक्तमकार्यार्थमकालेका
लपववा ॥ मित्रस्य चेवापकृते हि
विधा विग्रहः स्मृतः ॥ यकाकिन
आत्यधिके कार्ये प्राप्तेयद्वया ॥
सेहतस्यचमित्रेणहिविधंयान
मुच्यते ॥ दीणस्यचेवक्रमशोदे
वान्पूर्वकृतेनवा ॥ मित्रस्यचाव
रोयेनदिविधं स्मृत मासन ॥ व
लस्यस्वामित्वंअवस्थितिः का
र्यार्थसिद्धये ॥ दिविधंकीर्ततेद्वयं
सादृगुणगुणवेदिभिः ॥ अर्थसं
पादनार्थेचपीसमानस्यप्रभुभिः
साधुषुयपदेशार्थदिविधः संप्र
यः स्मृतः ॥ यदावगच्छेययत्यामा
धिकंभवमात्मनः ॥ तदातेचा
ल्पिकापीतदासंधिसमाश्रयेत्
तदातेतत्काले ॥ यदाप्रकृष्टा
मनेतसर्वस्वप्रकृतीर्षणं ॥ कात्
क्षितेनयात्मानतदाजीवितविग्र
हं ॥ यदा मनेनभावेन रुष्टपृष्ट
वत्सत्के ॥ परस्य विपरीतेच न
रायाणदियंप्रति ॥ यदात
स्यात्परिदीणोवातेनन वले

नच। तदासीन प्रयत्नेन शानकैः
सातयत्रीन॥ मयेतारियरा
जासर्वथा वलवन्तरे। तदा दिवा
वलंकृत्वा साधयेत् कार्यमात्म
नः। यदा परवलानोत्त गमनीय
तमोभवेत्। तदा तसंश्रयेत् तसि
धार्मिकं वलिवन्तरे॥ निग्रहे प्र
कृतीनां च कुर्याद्योः विवत्तस्य च
उपसेवेत तसि सर्वयत्ने गुरुय
या। यदि तत्रापि संश्रयेत् दोषं
तस्यै कारिते। सुयुद्ध मेव त
त्रापि निर्विघ्नकः समाचरेत् ॥
सर्वोपायेस्तथा कुर्यात्तीतिज्ञः
एधिदीपतिः। यथास्याभ्यधिक
नसुमित्रोदासीनश्चदः॥ आय
ति सर्वकार्याणां तदा त्वविचार
येत्। सीतातां च सर्वेषां गुणादी
ष्वेव न चितः॥ आयत्तां गुणादेयत्
सदा त्वेति प्रविश्यात्॥ यतीतेका
यशोयत्तः शत्रुभिर्जीविष्येत् ॥
यथेते नाभिसेदं भुमिजोदासीन
याचवः। तस्यासर्वं संविदध्या
देय सायसिको नयः॥ यदा त
यान्मातिष्टेदिराष्टं प्रति प्रभः
तदानेन विधानेन यायावतिष्ठ
रशनेः। मार्गशीर्षे शुभेकासि
यावायातां मदीयतिः॥ फाल्गुने

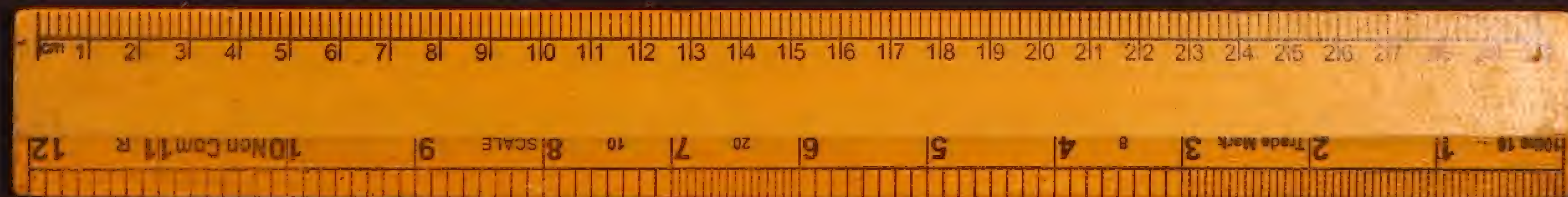
वायवेवंवासोप्रतियथावलं
अथेष्वपि न काहेष्वयदा यशे
दुर्वेजयं। तदा यायावतिष्ठेव
यसने चोत्थितरियोः॥ कृत्वा
विधाने मलेन यात्रिकं च यथा
विधि उपगृह्णास्यदेव वचारात्
सम्प्रविधाय च। संशोध्य विवि
धं मार्गं यद्विधं च वलस्वकं सासा
राधिक कलेन यायावतिष्ठुरशनेः
याचुसविनिमित्रे च गुरुं युक्ततरो
भवेत्। गतप्रत्यागते च वसदिक
धृतरोविषः॥ दारयुद्धेन तन्मार्गं
यायातशकतेन वा। वराहमक
राभ्यां वा स्यात्वा गुरुनेन वा॥
यतश्च भयमाशंकतेन तोविस्तार
येदहे। यमेन चैव युद्धेन निविशे
तसदा खये॥ सेनायतिवलायदो
हर्षदित्ति निवेशयेत्। यतश्च भय
माशंकतेन मार्गं कल्पयेदिति॥
गुल्मास्यस्याप्येदामानकृतं सत्ता
नयमेततः स्थाने युद्धे च कृशला
क्षीरनविकादिनाः॥ सहजान्
योभ्योदत्तान् कामे विस्तारयेद्
हृत्। सुखावजेण च वेतानयुद्धे
नस्युसंयाययेत् स्पन्दनाम्भेः समे
युग्मेद्वये नोदिये स्तथा। हृत्
गुल्माहृतवापै रसि चर्मा ॥

दुपैः स्थले॥ ऊरुलेबांश्च मतस्यां ऊवीतेतेषां पर्मन यथोरितान
अपेतालान् मूरसेन जान। दीर्घा रत्नैश्च पूजयेदेनं प्रधान पुरुषैः
नलकुंश्च वनराजानीकेषु योय सह॥ आदानमप्रियकरदानं
येत्॥ महर्षयेदलेषु तंश्च स चप्रियकारकं। अमीप्सितानाम
स्यकू परीतयेत्। चेष्टा म्मेव वि र्थानां काले युक्तं प्रशस्यते॥ सर्व
जानीयादरीन् योययता मपि॥ कर्मदमायने विधाने देवमानुषे।
उपरुध्यादिमासीनराष्ट्रास्येय तयोर्देवमचित्तेन मानुषे विद्यते
पीडयेत्। हृषयेच्चास्यशततयव क्रिया॥ सहवापि वजे युक्तः संधि
साजोदकं यनं। भिंयाचैव तरागा कृत्वा प्रयत्नतः। मित्रं हि रणेश्च
निप्राकारपरित्यास्तथा॥ उपज मित्रासंघं पश्यंस्त्रिविधं फलं। या
प्यानुपजपेद्व्यप्येतेव च तत् कृतं सिंघादेव संश्रयेत्तथा कंदवमं
युक्ते च देवे युध्येत न ये प्रपसर उले। मित्रादथाप्य मित्राहा या
येतभीः॥ साम्ना दानेन मेदेन चाफलमवाप्नुयात्॥ आकंदः या
समस्त रथवाप्यकू। विजेते सिंघादस्य नियामको राजा॥ दि
प्रयत्नेतारीन् युध्येन कदाचन॥ रणेश्च मित्रं प्राप्नोति यो नत
अनित्यो विजयो यस्य साहस्यतेयु योयते। यथा मित्रं फलं लब्ध्वा
यमानयोः। पराजयश्च संश्रामे कृपामप्यायति तमे॥ यमेतं च
नस्माद्युद्धे विवर्जयेत्। त्रयाणाम कृतं ते च तद्व्यपकृति मेव च। अ
युपायानां पूर्वोक्तानामसंभवे। नुरक्तं स्थिरारंभं लघुमित्रं प्रश
तथा युध्येत संयत्ता विजयेत विष स्थाने। शतं कृत्वा नमस्ते च दत्तं दा
नयथा॥ जित्वा संश्रयेदेवान् नारमेव च। कृतं संश्रयितं ते च क
वास्तवोश्चैव धार्मिकान्। प्रदद्या एमाऊरविंध्याः आर्यता पुरु
तपरिताराश्च व्यापयेदभयानि च घत्ताने शोभीकरणावेदिता। स्या
सर्वेषां त विदितेषां समासेन च ललत्तं च सततं मदासीन गुणा
कीर्षितं। स्थापयेत्तत्र तद्वपुं क दयः स्थालत्तं च रुद्रप्रदत्तं। स
र्थाच्च समयक्रियो प्रमाणानि च म्माशस्य प्रदानितं यमुद्धिकरी
समवस्तुं यच्चैव नराश्चैव मित्रासयेतथा॥ ६ मपि। यदित्यनेन योश्च मित्रासाध

मविचारयत्। आपदं यथेतरं सर्वाणि शास्त्राणां भरणानि च ॥
 देहाग्नौ ते देवैरपि। आत्मानं संयोज्योपास्य शरणं दातुं वै प्रम
 सततं देहाग्नौ रपि यन् रपि ॥ निष्ठासुभूतः। रहस्यास्त्राणि नो च व
 सहस्रैः समुत्पन्नाः प्रसमीक्ष्य प्रणिधीनां च वेष्टितं गता कक्षीत
 पदोभूतः। संयुक्तोऽविपुक्तो रंतमत्तं समनुत्ताप्यते जने। प्रवि
 असर्वेषां सृजेदुयः। उपे शोऽज्ञावां च सीदतोऽतः। पुरे पु
 तारमपेयं च सर्वेषां योऽश्रुतं तत्र मुक्ता पुनः किं वितर्क्य चोषेः
 स्तथाः। पतत्रये समाश्रित्य प्रय प्रहर्षितः। संविशेत्तयथा काल
 तेनार्थसिद्धये। उपेतारं आत्मानं मुनिश्च गतः क्लमः ॥ एतदि
 उपेयं प्राप्तं ॥ एवं सर्वमिदं यानमातिष्ठेद्वेगः। एथिवीपतिः
 ज्ञासह संमंय मेविभिः। आ अस्मभ्यः सर्वमेतत्तमं न्युविनि
 यास्यामस्य संध्या क्रमेभाक्तमेतः योजयेत् ॥ इति मानवे ॥ अथा
 पुरं विशेत् ॥ तत्रात्मभूतैः का यः ॥ कालीपुराणोक्तं राजध
 लक्ष्मणैः। परिचारकैः सुप र्मः ८५। ८६ अथाययो ईश्वरः
 रीक्षितमंताद्यमघातं नैर्विधा महाभारतोक्तं राजधर्मः प्राति
 यहेः विषद्वैराग्येऽस्मात्सर्वद यवर्णि इष्टं ॥ यद्यपराणो
 द्याणि योजयेत्। विषयानि च कुराजधर्मः स्वर्गाखण्डे १३८ अ
 रत्नानि नियतो धारयेत्सदा य थाये इष्टं ॥
 रीतिताः विषयैर्न यजते दक राजधानं क्ली राजपुरं। इति
 भूयनेः देशभरणं संपुष्टाः स प्रावरं त्रावली ॥
 प्रायुः सुसमादिताः। यद्यय राजधानी श्री राजधानिका। तत्र
 लक्ष्मीं तया न प्राप्ता सनाशान पर्यायः। कोहः २ राजधानं ३
 स्ताने प्रसाधने चैव सर्वा लंकारेण इति प्रावरं त्रावली ॥ कंधाधारः ४
 च भुजताव विदरे चैव सीमिरेन पु इति देवचंद्रः ॥
 रेशदः विदितं तयथा काले पुनः राजधानं क्ली प्रणामाकः। इति
 कार्याणि चिंतयेत्। यत्कृतं स्य राजनिर्घण्टे ॥
 एतदपुंथीये पुनर्जने। वादनानि च राजभूतसूक्तः ९ सहदुस्तरः तत्

पण्यायः राजभूतः २ महाशतः स्थितस्यैरुल्लोचमायाः। तथाय
 ३ निष्ठाणुक्तकः ४ आतः पराजस तस्मात्त सतवेष्टयायथायवासी
 र्णः ६ इति राजनिर्घण्टः अस्यागुणाः भवितासि लोके भूषा सदात्रा
 पुस्तकं देष्टव्यंः स्तथा भूषितायां देवाभितायां
 राजनामा पु पटोलः। इति रा दक्यापितायां मुष्कषणासक्त
 जनिर्घण्टः ॥ समुद्रवायोऽदि प्रपतीहनरा
 राजनीतिः। श्री राज्ञानयः। यथा धिपेदाः तस्मादिजायाः अतिः
 नानाशास्त्राहुतवदपराजनीतिः स शास्त्रपुस्तकानां पिपांसे प्रतियाज
 मुच्यते। सर्ववीजमिदं शास्त्रं वा येने ॥ दिव्यैर्जनेतकतभिर्हिजेन्द्र
 नकांसार संग्रहे ॥ इति चानका युताधिपुमानन्दपस्य प्रातिः ॥
 पठितकृतप्रथमः प्रोक्तः ॥ तपाः ध्ययन संपन्नो याजनाध्या
 सा यथा। गदितं वल्लभकाभ्या पनेरताः। संतविषावले प्रज्यास्त
 अताभागतोः सुरः। प्राह य नोऽनुत्तामवापदि ॥ स्थाप्यायय
 र्मार्थसंयुक्तप्रस्तादा वाक्यमुत्तमे तनिरतादातारः प्रास्त्रजीविनः।
 यदापत्तातमे राजन्यदिने भुव तत्रियाः सतदैर्नैत्र प्रजापालन
 सह। अविरोधेन धर्मस्यार्थस्यो यमिणः ॥ यज्ञाध्ययन संपन्नादा
 पार्जनं चयत् ॥ सर्वसत्तावृणम तारः कृषिकारिणः। पाप्मणाल्प
 नेकामवर्गफलं चयेत्। परचेद प्रकृते तवेष्टया विपिनजीविनः। आ
 चयच्छ्रेयः पुत्रतनकर्मयाचर स्मिणतत्रियविशेषां सदा मुष्कषणे
 यथा स्मावा प्रयास्ययथाकीर्ति रताः शूद्राः सतसरस्यस्तवाजा
 र्मवेत्तव। यथा नापयशोयोग कारिणः सदा ॥ यदावर्णाः स्वधर्म
 स्थाभवेति दितिजेम्बर। धर्महृदि स्त
 स्थाभवेति दितिजेम्बर। धर्महृदि स्त
 द्वा स्मादेधर्महृदोत्प्रेदयः तस्मा
 द्वाणीः स्वधर्मस्थास्त्रयाकार्याः स
 दावले। तद्दोभवतो हृदिमुद्रा
 नां निरुद्यते ॥ इत्येववाश्राय
 कीर्तिं यथासा सह। तस्मा
 द् यथातनिवसति पुत्रराज्य। महासरोदो वलिं महात्मासवभव

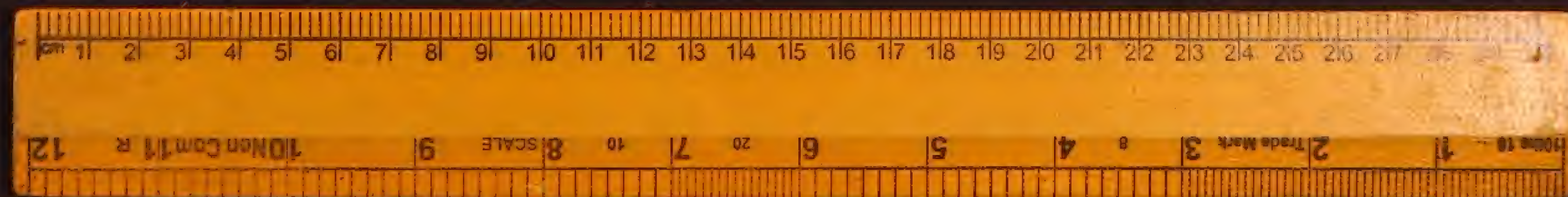

तस्मी। ततो यदा तायसे करिष्ये
त्यवलिः प्रादवचोमदर्थ ॥ इति वा
मने ७१ अध्यायः ॥
अपिच। एवेतन्नाततो राजेम् ।
द्विचाद्यायथमवित् उवाच मधुर
वाको मुञ्जमुञ्जवतो मुरः ॥ राज्ञ
स्थेनापिते पुत्रकर्मव्यष्टातम
म ॥ यदीच्छेत्परमं धर्मं पितृणां
तारणे तथा। दातव्यः। निरुक्तं
व्याहृतया परदारिकाः। वान् ।
नात्ताम्रदन्तव्याहृतया स्त्रीविज्ञान
मालोभं परद्वेषं पुत्रायायापार्ति
नेषु च न विरेतिष्टेनैकापि सर्वे
मान्याः कदाचन रक्षणीयश्च ते
देशः कुलन्यायवशाजितः नि
त्यायुक्तेन स्यात्तव्यमप्रायवचने
ऊह। अमात्याय द्रव्योद्युक्तं पुत्र
कार्यादिमशीने ॥ अथ पुत्रमेव कर्म
व्यष्टादीर्यपरिज्ञाने। प्रज्ञायेन प्र
मादेति येन नृणां तिष्ठान्ताः ॥
एवेते पुत्रकर्मव्यमप्रियहिनेषि
णा समव्यसने वर्जितदोषो राज्ञस्त
तन्मदत्तं येषु राजा विनश्येत्तसं
पतोपि महायुतिः। वर्जयेत्सराय
नेरगयावर्जयेत्सदा वाकोरुत्तं
नवक्तव्यं तथा यावत् कदाचन।
राजगुह्यं न वक्तव्यं ॥ ॥

हृतमेदं विवर्जयेत् ॥ वर्जयेदनिषा
रुष्येत्सन्निप्रसमागमः। अर्थह
षण्कैवेन कर्मव्यकदाचन ॥
अमात्यानां प्रिये वृथायदीच्छेदाज
कर्मणि। नादेनिवारणीयस्तेगम
नायपथे स्थितः ॥ यतन्मक्रियतां
प्रीत्यदीच्छेत्सिममप्रिये ततः पि
तृवचः कृता राजपुत्राय शस्त्रिनि
उभोतपादोसंयुक्तकारुण्यप्रत्यवा
चने। रक्षादिश्रीवराहपुराणे भग
वन्वासे शोकरवेतो र्यमाहात्म्ये
आदित्यवरप्रदानमगनेवुकोपा
ख्यानेनामाध्यायः ॥ अथ च ॥
मचुरुवाच राज्ञोः भिक्षुमात्रस्य
किंतु कृत्यतमे भवेत् यतन् सर्व
समाचल्य सम्यगेति यतो भवान्
मत्स्य उवाच अभिषेकादंशिरसा
राज्ञा राज्ञी वलोचन। सदा यावत्
राकार्येन वराज्ञे पतिष्ठिते यद
स्यात्पतरे कर्मनदये केन उक्तरं
पुरुषेणा सदा येन किं न राज्ञस
हृतपदं ॥ तस्मात्सरायान्वर
येत्त ऊलीनाह पतिः स्वयं। मुरा
नऊलीना नृणां तीयानवलमुक्ता
नष्टिपान्तिता ॥ २५ सत्तगुणोपे
तानसक्तान् दमया युतान्। केश
दमानमहोत्साहान् यमं तो अग्रिय

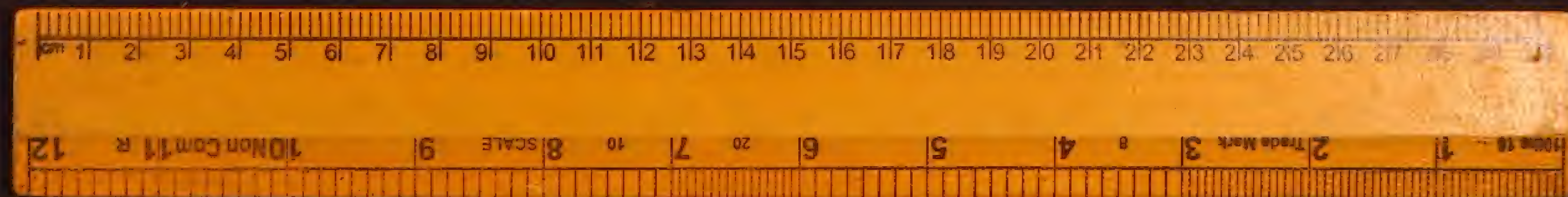
सदान् ॥ हितोपदेश कालज्ञानं यतन्ना
स्वामिभक्तान् यशः शिनः। एवं
विधानसहायो अशभकर्मसु
योजयेत् गुणहीनानपि सदा वि
ज्ञायत पतिः स्वयं। कर्मसंबन्धिषु
जीतयथा योगेषु भारत ऊलीनः
श्रीलसंपन्नो रर वेदविशारदः।
हस्तिशिखा मृशिदा सुकृणलः
मृदभाषणः ॥ निमित्ते कृणल
ज्ञाने वज्ञा चैव चिकित्सिते कृत
तः कर्मणा मूरस्तथा श्रेष्ठमहो
रुनः अहृतत विधानतः फल
सारविशेषवित् राजा सनापतिः
कार्यो अस्त्राणत विद्योयथा प्रा
प्तः सुखो रतः अग्रियवादी नवो ह
तः चित्रशास्त्रसर्वेषां प्रतीहोरो
विधीयते यथा कवादी हन स्याद
शभाषा विशारदः। शक्तः कृष्ण
सहो वारमी देशकालविभाषितः
विज्ञानदेशकाल अहृत स्यात्
समहीतिनः। वक्तापियस्ययः
काले महतो भूपते भवेत्त योश
वेद्यायताः मूरदृढभक्तानिवा
ऊलाः राजान रक्षिताः कार्याः
सदा क्लेशसदाहितः अनादा
यो नृणां स अदृढभक्तिः अर्पायि
वे तां हल्लारी भवति नारी वाप्य

यतन्ना पात्रगुणविधित्ततो
देशभाषा विशारदः ॥ संधिविशदि
कः कार्यो राजानय विशारदः श्री
यययतो लोकज्ञो देशातपनिवि
शारदः ॥ कृताकृतज्ञो भक्तानो ज्ञे
यः स्यादेष रक्षिता। सृष्टपल्लवः
यो मूरदृढभक्तिः ऊलोचितः मूर
रः श्रेष्ठमहोत्सवत्तज्जपारी प्रकी
र्तितः मूरश्च वलपुत्रश्च राजा स
रथकोविदः यथारी भवेदज्ञः
सर्वश्रेष्ठसदः मुविः। निमित्तश
ऊनज्ञानहयशिता विशारदः ह
यायुर्वेदतत्त्वज्ञो भुविभागविशे
षवित्। स्वामिभक्तो महासाह
सर्वेषां प्रिये वदः ॥ वल्गावल्लो
रथिकः स्थिरदृष्टिः प्रियवदः मूर
रश्च कृतविद्यश्च सारथिः परिकी
र्तितः अनादायः मुविर्दक्षि
किंतु सितविदावरः। सदृशा सवि
शारदः सदा यत्तः प्रशस्यते ॥ सुद
शास्त्रविधानज्ञः पराभेद्याः ऊला
ऊताः। सर्वमहान संधार्या लम
केशनवाजनाः ॥ समः प्रवोचमि
त्रेचयर्मशास्त्रविशारदः विप्रमुखाः
ऊलीनश्च धर्मीधिकरणो भवेत्
कार्योस्तथा विधास्तत्र दिजमुखाः
सभासदः। सर्वदेशात्तराभिज्ञः सर्व

शास्त्रविशारदः ॥ लेखकः क
 शितोराहः सर्वाधिकरणेषु वै शी
 र्वायेतानसंश्रुतानसंश्रुतिग
 तानसमान अतएवैतिलेखितय
 स्तिलेखकः सवरः सरतः ॥ उपाय
 वाक्पञ्चशतः सर्वशास्त्रविशार
 दः वक्तृवक्तावालेनलेखकः
 स्यादभ्युत्तम ॥ वाक्पञ्चशतं
 होदेशकालविभाषित अनाहा
 र्थान्पेभक्तिलेखकः स्यादभ्युत्त
 म ॥ पुरुषोत्तमतेजसाः प्रोणावशा
 यलोत्तमाः धर्माधिकरणका
 र्थान्जनकानकरानराः पवेदि
 यास्तथाकार्यागतादेवार्थिका
 जनाः सोहवस्वाजिनासीनोरात्रा
 नोवविधानवित् दितानाकलासा
 राणासनाहार्यः पुरिसरा निपु
 णप्रामाण्यप्रयत्नायतः प्रकीर्ति
 तः आयदारेषुसर्वेषुयथायतः
 समानराः ॥ वायदारेषुवतथाक
 नेयाएविलीलिता ॥ परणारेगतायः
 स्यादप्रोगेतचिकित्सिते अनाहा
 र्थः सवेद्यः स्यादमीत्माचकलो
 जतः ॥ प्राणावायुः सविज्ञेया
 वचनेतथभूभुजः राजनरातासरा
 कार्ययथाकार्येष्टयगजनेः इति
 शिदाविधानतोवनजातिविशारदः
 क्लेशतमस्तथागतोरात्राभ्युत्तः
 प्रशस्यते ॥ पत्तरेवगणैर्युक्तः स्वा
 सनप्रविशेषतः ॥ गजोराहो न
 रेदस्यसर्वकर्मणिशस्यते ॥ इय
 शिदाविधानतस्तच्चिकित्सित
 पारगः अथाप्यतोमहीभर्तः स्वा
 सनप्रशस्यते अनाहार्यप्र
 श्रस्तथाप्रातः क्लोदतः ॥ उ
 र्गायतः सरोरात्रः उयुक्तः सर्व
 कर्मसु वास्तवियाविधानतोत्तम
 हस्तोन्नितप्रमः ॥ दीर्घदर्शीचप्र
 श्रस्तपतिः पत्रिकीर्तितः येवयुक्त
 पाणिपुक्तप्रयुक्तयुक्तपरिते आ
 स्वाद्यार्थानिरुद्धः कृशालप्रवि
 शिष्यते हृदः क्लोदतः सक्तः पि
 तृपैतामहः पविः ॥ रात्रामतः पुरा
 धदोविनीतप्रतयेयते ॥ पवेस
 माधिकारेषुपुरुषाः समतेपर ॥
 पवेसमाधिकारेषुपुरुषाः समते
 परे येवश्राधिकारणाः पुरुषाः
 समतेपर ॥ अतः पुरवराः कार्या
 रात्रासर्वेषुकर्मसु ॥ स्यापनाजा
 तितततः सततेप्रतिजायता ॥
 रात्रः स्यादायुधगारेदतः कर्म
 चोद्यतः ॥ कर्मणपरिमेषानि
 रात्रोभयद्वेलादेव उतमायनमथा
 निवृत्ताकसीणिपार्षिवः उतमा
 यममध्येषु पुरुषेषु नियोज

जयेत नरकर्मविपर्ययादाजाना
 शुभवामुयात ॥ नियोगैरुषभ
 किंश्रुतेशोयंजलेनये ॥ जाला
 वृत्ति विधातव्यासुरुषाणामही
 दिता ॥ पुरुषोत्तमविज्ञानतत्त्व
 सारनिवेद्यनात ॥ वक्तृभिर्मत्रये
 तकामराजामंत्रेष्टकृष्टकृ
 मंत्रिणामपिनोक्त्युक्तैर्विमेत्र
 प्रकाशने कवितकस्यविदिष्टा
 सोभवतीहसदादृणां निश्चयप्र
 सदासंज्ञेकार्यपकेनश्रुतिणा ॥
 भवेद्वानिश्चयवाभिः परवृत्तवु
 जीवनात् ॥ एकस्यैवमहीभर्तृभूयः
 कार्योविनिश्चयः ब्राल्लणययुः
 यासीतत्रयीनामसुनिश्चिता ॥
 नासद्धासवतोमूलासदिलोक
 साकंदकाः हृदोअनित्यंसेवेत
 विधानवेदविदः पुरीन ॥ तेभ्यो
 हिशिदेदिनयविनीतात्मादि
 नित्यशः समग्रोवशमांरुय्यात्
 एषिवीनात्रसंशयः वरवो ॥ वि
 नयादृष्टा राजानः सपविद्धराः
 वनस्याश्ववराजानिविनयान्ति
 पेरि ॥ त्रैविद्येभ्यसुवीविद्यांद
 एतनीतिच प्राप्स्यती ॥ यान्विति
 कीचात्मविद्यावागीरंभाप्रलो
 कतः इदियाणांजयेयोसमा
 तिष्ठेद्विनिशं ॥ जितेद्विद्योहिश
 क्रोतिवशे स्यापयितप्रजाः ॥
 यजेतराजाकृतभिर्वक्तृभिश्चा
 मरुदितोः ॥ धर्मायैवविमे
 भादयाज्ञागान् यनानिच ॥
 सोवतसर्विकसामेश्वराद्यादादा
 रेयदलि ॥ स्याच्चोक्तयः परेला
 केवनेनपिहवेयुषु ॥ आश्रुतानां
 कुरुकलात द्विजानोभूजकोभवे
 त ॥ न्याणामतयासोषविधि
 ब्राल्लोविधीयते ॥ ततः सेनानवा
 मित्राहरेतिनचनप्रति ॥ तस्मा
 द्रात्राविधातव्याब्राल्लोसुतयो
 निधिः ॥ समानमायमैराजाला
 रुयणालयेतप्रजाः ॥ ननिवर्ते
 तसंश्रामातत्तत्रतमनुस्मरन्
 संश्रामेधुनिवर्तितेप्रजानोपरि
 पालने ॥ पुराणाब्राल्लणानां चरा
 जानिः श्रेयसंपर ॥ कपणानोचहृदा
 नामातराणाचरोमिणां ॥ योगादे
 मेवहर्तितवशेवपरिकल्पयेत्
 वर्णाश्रमयवस्थाने तथाकार्यो
 विशेषतः ॥ स्वधर्माप्रच्युतानरा
 जास्वधर्मपालयेतथा ॥ आश्रमेच
 यथाकार्यंतेलभाजनभोजने
 स्वयमेवानयेद्राजासहस्रांश
 दमानयेत ॥ तपसे सर्वकार्याणि

राजामात्मानमेव निवेदयेत् धर्मज्ञातायतोभवेत्तु यः सह
प्रयत्नेन देववचिरमर्चयेत् । ताम्रतथा इष्टा सततमतिमा
देवसेवेदितकेचसजीवकाच निताः ॥ राक्षसाद्याः कर्तव्या
मानयैः ॥ वक्राज्ञानसेवत एधिवीजेतमिहता यथाहं वा
प्रतिवाधार्थमागतो नास्य किं यस्मत्तान राजा कर्मसु योजयेत्
इपरोविद्याविद्याहिरपरस्त पर्मिष्ठान धर्मकार्येषु प्रारान्म
गदेव कर्मशोभानिरेतदिवर ग्रामकर्मसु निपुणानर्थक्यसु
मात्मनः नविष्यसेदविष्यसे सर्ववतथाशुवीन स्त्रीषु वृत्तान्
विष्यसेनातिविष्यसेत् विद्या नियुजीततीक्ष्णहारुणकर्मसु य
साद्रयमुत्पन्नमूलान्यपि नि मेवार्थवकामेवभयेवरविनेदन रा
कुत्तति । विद्यासयेच्चाप्यपरत जायथाहं वक्र्यादप्यभिः परीक्ष
तथुतेनदेतना वक्रवचित्येदर्थे णं समतीतोपधानभूतान् कर्तव्या
नमिहवचपराकमेत वक्रवहाव डेतिवनेवृत्तान् तत्पारावेवराय
लेपेनशशवचविनिष्पतेत् द तास्तदध्यक्षाकारयेत् एवमा
कपहारीवभवेत्तथाश्रकरवेर दीनिकमीणिन्येः कार्याणिभा
पः विशकारस्यशिविवहृढभक्त णिव सर्वथानेप्येतरास्तीक्ष्णाय
स्तथाभवत् भवेच्चप्रपराभाषीत करणतयः पापसाध्यानि कर्माणि
याकोकिलचरपः काकशकीभ यानिराज्ञानेप्येतम संतस्तानि न
वेनितेनाज्ञानवसतिवसेत् नापरी क्वेतिनितस्तान् विभ्रयारुपः ।
दितपूर्ववभोजनेशयनेस्तत् । नेप्येते एधिवीशानां तीक्ष्णायक
वस्तुषु मूलकारेयवायनात् रणक्रिया यस्मिन् कर्मणि यस्या
जानम नगाहेजलसवायनवाता तविशेषणचकोशले तस्मिन्क
तजलापाये अपरीदितपूर्वतु मणिनेराजापरीत्यविनियोजयेत्
रुषेराप्रकारिभिः नारोहेतज्जं पितृपेतामहानभूतान्सर्वक
रेवालनज्ञानतरंगेनशा । ना मसुयोजयेत् विनारायादकृत्य
विज्ञानसिंयेगच्छेत् नैव देवो सुपरीक्षकृतामरान नियुजीत
तसवेवसेत् नरेद लक्ष्म्या महारागतयत्ने दितकारिणः ॥

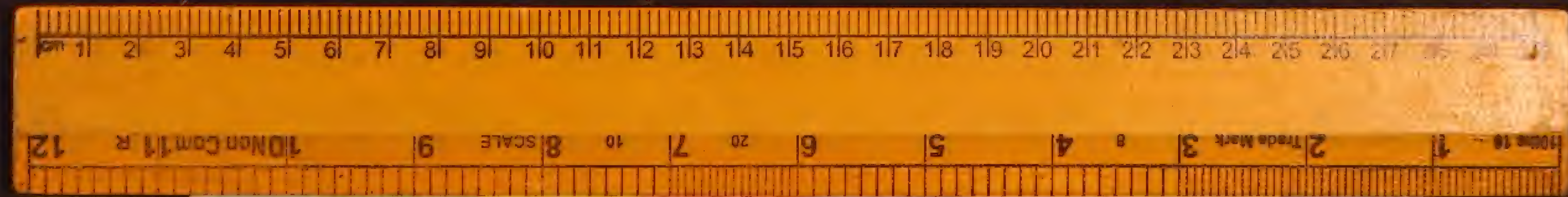
परानयहात मात जनसंग्रहका परीक्षणं ॥ विरज्यते तथा केन वि
मया । इष्टानवाप्यथा इष्टानाश्च ते येन नमहीदित । अनुरागात्
यीतप्रयत्नतः ॥ इष्टेविज्ञायविष्ठा कथं लोके कर्मकार्यमहीदित
संनृप्यात्रभूमिपः । वृत्तिनस्या लोकरागायरागोचभूतानोच
पिवर्तेतजनसंग्रहका मया ॥ गुणागुणान् । सर्वराजाचरायते
राजादेशान्तराग्रामेषु रुषे पूजये तेषु यत्परोभवत् ॥ कर्मणा के
जुष्टं । ममायं देश संप्रामाव नमलोके जनः सर्वानुरज्यते वि
रुमानेन चिंतितः ॥ तेषां चारण रज्यते केन तथा विज्ञेयेत नमही
चावित्रं राजा विज्ञाय नित्यदा । दित । विरोधजनके लोके वज्र
गुणिना एतने कर्तव्यानि गुणानां नीयं विशेषतः जनानुरागप्रभ
चशासने । कथिताः सतते राज वा हिलक्ष्मी राजा मता भार्गव
न राजान्प्रारचक्षः ॥ स्वकदेश प्राचेष्ट । तस्मात्प्रयत्नेन नरेद
परेदेशे तातपीलान् विचक्षण सुखैः कार्यो नरागोभुविमानवे
न ॥ यनाहाय्यीन् क्लेशस्तान् षु इतिमात्स्या ॥ अध्यायः ॥
नियुजीत सदाचरान् । जनस्यावि अपरेच । राजोवाचावहरो भूपते
दितान् सोम्यास्तथाज्ञानान्पर धर्मस्तान् वकंनदिशद्वते । त
स्यरे ॥ वणिजो मेव जशालान्सा स्मात् समासतो वक्षिमहाभाग
वत्सरचिकित्सकान् तथाप्र निशामय ॥ एधिवी वैसवीपुण्ण
व्रजिताकारान् चारान् राजानि सदाभियतमाहरेः । नारायणा
योजयेत् नैकस्य राजाश्रुद्ध्यात् दृतेनात्पावसमस्याः पतिर्भवेत्
चारस्यापि चभाषिते दयोः सं नारायणां शजो राजा मनुष्यान्
वमातायश्रुद्ध्यात्पतिस्ततः कदाचन अतस्तज्जनेयत्पत्ता
परस्परस्याविदितोयदि स्या सर्वो नीतिं समाचरेत् ॥ नीति
तां चरावभो । तस्मादाज्ञाप्रयत्ने प्रादीन्योयस्तविपनिर्नास्ति
नगुह्यमात्रात्रियोजयोजयेत् तस्यै विरंभुनक्ति एधिवीके
राजस्य मूलमेतावत् यारात् ठकैः परिवर्जितः ॥ यस्मै नरो
प्रारदक्षिता चारणा मपिय चते नीतिर्भूपा लायइरात्त
तेन राक्ष कार्यं ॥ ने । भ्रष्टश्रीरक्षिणेव स

भवेत्तत्र संशयः ॥ आशुर्वलं य
प्रोविने विजये सखमिच्छता ।
मंत्रित्वे पति तो राजा नियोयः
सर्वदेवहि ॥ अवत्तया महीम
न रूपजं तिसदसीवपाः । सभा
यावुपहीनाया नीतिर्वलवती
नहि ॥ ततो नीतो विपजाया स
हसाधुरणी एतेः । राजप्रियो
विनशं तिसकोषवलवाहनाः
बालानां गणकोषवैद्योऽप्य
वापवांस्तथा । नपाः कल्याणमि
च्छे तो नहि वेतिकदावन गतश्री
गणकदेष्टा वैद्यदेष्टा युर्वर्जितः ।
ताति देष्टानि कुलः स्थात हि ज
हेष्टा विस्तारिभाक् । राजानः पित
रः प्राक्ताः पुत्रा जन्म परास्तथा अ
तो भूपाः पालयंति प्रजाः पुत्रानि
वोरसान् पोरलोकवधूराजाय
प्रेतपुत्रवधुमिव । पोरलोकै
तथा ऊर्ध्वान् यथा तैस्तानि जा
न्मजे प्रजापीडाकरा ये च भूपा ला
अतिपापिनः । शिरसा विपदस्ते
षो विज्ञेया दीर्घदर्शिनः ॥ विवे
किनो महीपालाः पालये
ति यथा प्रजाः । तथा तन्मपि
देवेशः पालयत निष्ठां हरिः
प्रजानां पालने दानं देयि रा
तां प्रभावहे ॥ ३६३ ॥

हाम्यो ये वर्जिता भूपा स्ते विज्ञेया
नपाधमाः ॥ इष्टानां शासनं चैव
शिष्टानां प्रतिपालनं । प्रकुर्वतो म
हीपालाश्चिरं नंदंति मृतले ॥ न्या
येनोपाति ते विज्ञेयत्वाद्देवमही
पतिः । निर्विना हि महीपालो
विपत्तानं हि निस्तरेत् ॥ नपाः क
ल्याणमिच्छे तो निजराज्यमुभाय
भे । पश्यंति निवे विप्रे दसतरा
श्चरत्तघः ॥ परत्तक्रमयेया
वृत्तनापाति विज्ञेयं । आ
गते नभये भूपा चरन्निर्भये यथा
ज्ञातो वापि च मित्रे वा पुत्रे वापि च
मे विणि । ऊर्ध्वान् स्तेनगोभीर्थ
मनसा प्रेमकेवलं ॥ मंत्रिणो
ज्ञानयः पुत्राः प्रजाश्च भ्रातरस्त
था । गोभीर्थहीने भूपाले मरं
ते न हि भूयवन्ति ॥ तिष्ठेति प्रथमं
रेव सति पुरतस्तदा । लोकाः प्रि
येयदित्ति तिसकगोभीर्थभूपा
तेः ॥ एकस्मिन् विष्णोराज्ञा चिर
राजत्वमिच्छता । कर्तव्याः सक
लेषां प्रहृदयो नैव भूसा ॥ अतो
लवहरीतो यस्यानां संपदं ह
रेत् । तस्यां संपदि भूपालो भ
त्त मन्त्रं नियोजयेत् ॥ मू
खः स्त्रीविनि तो राजा गीत
वाद्य रतः सदा ॥ ३६४ ॥

चतुरंगवलेहीनः सहसा विपदं
ब्रजेत् ॥ स्वाचारं ग्रहणं सत्ते स्व
वाक्यप्रतिपालने । गोभीर्थवे
ति भूपा नां लक्षणा नि हि जो
नम ॥ सकथं नपति यस्तु प्र
ति येन न जिता परमेदिनी ॥
जिताया परमेदिन्या यावत्तथा
देवजे नयः । प्रतिपादेः समेय
स फलं प्राप्नोति चात्तयं परभू
मित्रया को दीहो वा नपति यु
धि । तदा गच्छेत्त परं थामविमु
क्तः सर्वपातकैः ॥ युधिप्राप्त
जयो राजा प्राप्नोति परमं पदं ।
समाहस प्राप्नोति परमं पदं ।
पदं तमेत ॥ त्यक्त सत्ते त्यक्त
शस्त्रं पलायन परायणं । यो ह
रेयुधियो हत्या तस भूयो यात्य
योगति ॥ पलायन परो युद्धे न
हुता च हि तो नम । तावुभावधि
तिष्ठेतां नरकैः त्यजेत् सदे ॥
युधिप्राप्त सवानयो हता हता त
महीसरा । तिष्ठेतां हावपि सदे
यावच्छेद दिवा करौ वक्रनात्र कि
मुक्तेन संते पाड्याते मया । प्र
जापालनं कृद्वाजा कदा विज्ञाव
सीदति इति पापे क्रिययोगसोर
२ ॥

अथायः ॥
राजनीले स्त्री मरकतमणिः । ३
तिशहरत्नावली ॥
राजयः पुं त्रियः इत्यमरः
राजपुत्रः ॥ अग्निः । इत्युणादिको
षः ॥ दीरिका हतः । इति जटा
थरः ॥
राजयकं स्त्री त्रियसमूहः
इत्यमरः ॥
राजान् । त्रि सराजयुक्तदेशः
इत्यमरः ॥ प्रजापालनं हि स्वयं
मपरायण राजपुत्रे देशे राजान्
राजा विद्यतेः स्तेति मोक्ष कृपादि
तिप्रसेषा यो वतः । यत्ते ते शी
तरे । भूतिनिद्रा प्रणसा सुनित्य
योगेः तिशायेने । संसर्गेः स्तिवि
वतायो भवेति मतवाटय इति ।
सुमते अस्त्यर्थे भूमादयोः मीय
शी अर्थान्तरं भूतपव । निपा
तनामलोपाभावः । न सोरा नेरा
हो न सत्यं मता विविधे सरा
सि स्वयं परत्वात् प्रोभना रा
जानोः त्रिति नार्ज्याया स्वतेरिति
शनिषेयः । देशो लोकोपल
दां सरासि लोके इत्यर्थः ।
इति तदीकायां भरतः ॥
राजपटोलः पुं पटोलः । इति

रत्नमाला ॥
 राजपटोली स्त्री मधुरपटोली ।
 इतिराजनिर्वाणः ॥
 राजपटः ॐ मणिविशेषः तत्
 पर्यायः । विराट्जः २ । इति वि
 काण्डशेषः ॥
 राजपटिका स्त्री चानकपटो इति
 हारावली ॥
 राजपथः ॐ राजमार्गः । तस्य
 लक्षणं यथा । धनं सिद्धिं दानं
 र्णः श्रीमात्राजपथः कृतः नवा
 निरयनागानामसंवायः सुसंच
 रः इति देवीपुराणे ॥
 राजपणी स्त्री प्रसारिणी लता ।
 इतिराजनिर्वाणः ॥
 राजपलाणः ॐ रक्तवर्णपला
 णः लालप्याज इति भाषा तत्
 पर्यायः । जवनेष्टः २ नृपाकृत्यः
 २ राजप्रियः ५ महासूतः पदीर्घ
 एवः ६ रोकः ७ नृपेष्टः ८ नृपकंदः
 ९ महाकंदः १० नृपप्रियः ११ रक्त
 कंदः १२ राजेष्टः १३ अस्यगुणाः
 शिशिरत्वं पित्तकफनाशित्वं ।
 दीपनत्वं वक्तुनिद्राकरत्वं ।
 इति राजनिर्वाणः ॥
 राजपीलः ॐ महापीलहृतः
 इतिराजनिर्वाणः ॥

राजपुत्रः ॐ बुधग्रहः । इतिरा
 हरावली ॥ महाराजपुत्रः ३
 निराजनिर्वाणः ॥ वरुणसंकरज
 निविशेषः । राजपुत्र इति भाषा ।
 यथा । वैष्णवादेवष्टकन्यायां राज
 पुत्रस्य संभवः । इति पराशरप
 णिः ॥ करणकन्यायां क्षत्रिया
 जातश्च । इति पुराणं राजनेद
 नः । तत्पर्यायः । सुरराजः ।
 कुमारः २ मर्हदारकः ३ । इत्य
 मरः ॥ तत्पर्यायं यथा । राज
 पुत्रस्परत्वाचकर्मव्या सृष्टिवी
 क्षिता । याचायैश्चास्यकर्मव्य
 नित्यमुक्तैश्चरत्वात् । धर्मकामा
 र्णशास्त्राणि धनुर्वेदवशिष्टा येन
 श्रेयचक्रं जरेचैनेत्यायामंकार
 येन सदा ॥ शत्रुणां निशितयेव
 वनामैर्मियाप्रियेवदेन । गुणा
 धानमशकं तयस्यकर्मस्वभा
 वतः देधनं तस्यकर्मव्यं मेदे
 षे सखाविनः । अविनीतज्जारादि
 कुलमाशुविशीर्यते अधिकारे
 सुसर्वेषु विनीते दिनियोजयेत् ।
 यादोस्तु पुनतयश्चातजमणा
 यमस्तु सपि रराया यानम
 ताश्च वजयेत् सृष्टिवीयतिः य
 तान्मास्यमानास्तु विनष्टाः सृष्टिवी

दितः बहवो नृपशाहला ये स्वाभ्युत्थानेन पदोर्गसैन्यं त
 वं सत्त्वाविविधे । इतिराजनिर्वाणः ॥
 वास्तवविशेषणविवर्जयेत् राजपुत्रात् सप्तमो गस्यापि राज
 वाक्यारुण्येन कर्मव्यादाणां स्यमल्लेखमीप्रकीर्तितः तन्म
 व्यमेव च परोक्षनिदाचतया ललातयोगानां राजारहः प्र
 वर्जनीया महीक्षिता अर्थस्य यत्नतः स्रग्गारत्वाकर्मव्यात
 दृष्टां राजादिः प्रकारं विवर्जये यातेन प्रयत्नतः । अगोभ्योयस्त
 त् अर्थानां दृष्टां चैव तथाचा येकस्य दोहमाचरेत् लघुपीः व
 र्णपुराणं अकारणत समले पस्तस्यनकर्मव्याः श्रीसुमवमरो
 दंर्गीदीनामसतक्रिया अर्थी क्षिता नरात्तास्रनाभायस्र
 नां दृष्टां प्रोक्तविप्रकीर्णतमेव हियिभूयते नभायदारुणाना
 च अर्थस्य दृष्टां प्रोक्तमसत् पितीक्ष्णाद्विजतेजनः । काले
 कर्मप्रवर्तने कामकोपमदं माने स्रग्गीभवितकाले भवतिदारु
 लोभं दृष्टं तथैव च । जेतव्यमरि णः ॥ राजालोकद्वयापदीतस्य
 षत्वारिंसादरे सृष्टिवीक्षिता य लोकद्वयं भवेत् । भूयः सहमही
 तेषां विजये कृताकार्यं भूयज् पालः परिष्पाने विवर्जयेत् भ
 यंततः । कृताभयजयं सर्वराजा त्याः परिभवेतीह नृपेदृष्टवशां
 जनपदेजयेत् कृताविजयं ते । अस्यनानि च सर्वाणि भूयतिः
 तेषां शत्रून्वाह्यास्तोजयेत् परिवर्जयेत् ॥ लोकसंयहणा
 वाह्याश्च विविधा तेषां स्तुत्या शायकृतकव्यसोभवेत् । शो
 भोत्तरकृत्रिमाः गुरवस्तय । दीरस्यनरेदस्यनित्यमुद्रिकवे
 शां वृत्तेषु यत्नपरो भवेत् ॥ तस्य ॥ जनाविरागमायां निस
 पित् येषामहेमित्रं सामस्ते च दातुः सेव्यभावनः । स्मितपूर्वाभि
 तथारिषोः ॥ कृत्रिमेव महा भाषी स्यात् सर्वस्यैव महीपतिः
 भाग मित्रं विविधमुच्यते । त मध्येषुपि महाभाग भूरीनस
 यापितगुरुः पूर्वभवेत्तथापि च माचरेत् भावो धर्मभूतो प्रहृष्ट
 दतः ॥ ललातयोगभूजाः स्यललातस्य

शागासर्वाभवतिमेदिनी। अदीर्घ नस्यातृवीभावः प्रजानामनये
सुत्रप्रभवेत् सर्वकर्मसुपाधिः दया तथा रात्राप्रकर्तव्यसुत्रा
दीर्घसुत्रस्यपतेः कर्महानिर्धिवं ह्यपरिरत्ता मोहादनासुत्रा
भवेत् रात्रोद्देशकामेवदोहेया ह्ययः कर्षयन्तनपेतया सोः
पचकर्मणि अप्रियेचैवकर्तव्य चिराद्गुणनेरात्रात् जीविताच्च
दीर्घसुत्रः प्रशास्यते रात्रासंभृत सवाधवः। भूतोवत्सो जातवत्सः
मेत्रेणसदाभावेदिजोत्तम त कर्मयोगोयथाभवेत् तथा रा
स्यासंभृतमत्रस्यतेयाः सर्वाप ह्यमहाभागभूतेकर्मसंभवेत्
दोक्तवाः कृत्यायेवतकर्मणि योगाष्टमनुश्रुतिराज्ञास्वपरि
जायेतेयस्यभूयतेः नारद्याणि रक्षति॥ संचातमपयाचेतविद
महाभागानस्यस्वाहसपावशो तेसमहफल। रात्रादिरण्णथा
मेत्रमूलेसदाज्ञोतस्मात्संभृत न्येवमदीराज्ञासरतिता नित्यं
रक्षिते कर्मयोगेधिवीपात्तैर्म स्वभ्यः परेभ्यश्चयथामाताय
त्रभेदभयात्तसदा। मेत्रविनसा ध्यापिता नित्यं गुणास्तराष्ट्रयः
धितोमेत्रः संयताज्ञोसुवावहः कथयत्यस्यचेत्तया गोपिता
मेत्रच्छलेनवहवोविनशाः पु। निसदाऊर्ध्वीत् सविभागीभि
धिवीक्षितः आकारैरिगितेरीया याणिच अजस्रमुपयोक्तव्यंफ
चेष्टयाभाषितेनच॥ मेत्रवक्ता लेनेभ्यस्तथैवच यर्मकर्मरमा
विकारेभ्यश्चयतेनरीतेमनः यत्नेविधानेदेवमानये नयोदेवम
नयस्यऊर्ध्वीत्तस्यवशोसर्वाव चित्तेहियोरुषेविद्यतेक्रिया एवं
संथरा भवतीहमदीभर्तःसदा मदीयालयतोः सभर्तलीकान
पाधिर्वनेदन नैकस्तमेत्रयेन रागाः परमोभवेच्च। लोकानुराग
जनरात्राचरुभिः सह नारोहे प्रभवाचलत्सीलीत्सीवतश्चव
दिषमोनावेनापरीक्षितनावि पाराचकीर्तिः इतिमात्स्य ११५
का। येचास्यभूमिंजयतोभवेयुः श्रध्दायः ॥
परिपेथिनः॥ तानानयेदशो स राजपुत्रिका स्त्री शरारिपत्नी।
वीन सभादिभिरुपक्रमैः यथा शरालीइतिभाषा यथा शरारि

रादिरात्रिश्चरापुत्रीराजपुत्रिका राजवल्लभः ४ पृथुकोलः ५ त
इतिजराधरः राजकन्याच॥ रा नवीजः ६ मधुरफलः ७ राजकोलः ८
जपुत्री स्त्री कटुतम्बी॥ रेणुका अस्यगुणाः। समधुरते। शिशि
जाती॥ राजरीतिः॥ कुच्छेदरी। रते। दारार्तिपतिवातहरत्वं ह
इतिराजनिर्घणः मालती यथा घाते। वीर्यसहिकरत्वं। प्रोष
अतिमुक्तप्रायजातिमालतीसु श्रमनाशितेचा इतिराजनिर्घ
मनाश्रपि। राजपुत्रीमनोज्ञति एरः॥ राजमहिका स्त्री हापुत्री
जराधरः॥ राजकन्याच॥ पत्नी। यथा गोभणीरः पंककी
राजपुष्यः पुं नागकेशरपुष्यह रोहापुत्रीराजमहिका इतिजराधरः
तः यथा चाप्येयः केशरोनाग राजमदकः पुं ऊष्टे निवः। इति
केशरः कनकाकृत्यः महोषधे राजनिर्घणः॥ पारिमदक इति
राजपुष्यः फलकः। वरद्यात साधुपुवः॥
नः इतिशब्देदिका॥ राजभूय स्त्री राजते यथा स्या
राजपुष्यी स्त्री करुणीहृदः ३ हलभूयं वल्लते वल्लसाधुमि
तिराजनिर्घणः॥ त्रुपि। देवभूयादिके तददित्यमर
राजधिया स्त्री करुणीहृदः इति कोषदर्शनात् ॥
राजनिर्घणः राजभोगे स्त्री जातीकाष्ठे ।
राजफणिज्जकः पुं नागरंगह प्रियालहृदः ७। इति शब्
दः इतिशब्दमाला॥ चेदिका ॥
राजफले स्त्री पटोले। इति वि राजमणकः पुं हृदरेकः वर
काणशेषः॥ वेग इति भाषा। तत्पर्यायः।
राजफला स्त्री जंबुः। इति राज महामणकः १ पीताङ्गः १ पी
निर्घणः॥ तमणकः ४ वर्षीचोषः ५ म
राजवदरः स्त्री शक्रमलकंलव हारवः ६ इतिराजनिर्घणः॥
रा इति मेदिनी ॥ राजमलः पुं रात्रोमलः। राजार
राजवदरः पुं उत्तमकोलिः तत माल इतिभाषा। तत्पर्यायः।
पर्यायः। नृपप्रेष्टः १ नृपवदरः उत्तमकः २ उदतः ३। इतिवि

कालशेषः ॥
 राजमार्गः पुं राजययः । तदि
 वरणं यथा राजमार्गसोपपन्नं
 यः करोति यतिव्रते वर्षाणाम्
 पुनसोपि शक्यं लोके महीयते ॥
 इति वस्तुवैवर्ते प्रकृतिवर्णने ॥
 अथायः अपि च त्रिंशदनुषि वि
 स्तीर्णो देशमार्गस्ततैः कृतः ।
 विंशत्यनुश्रीममार्गः सीमामार्गो
 दशेवतः पनुषिदशविस्तीर्णः
 श्रीमान् राजययः कृतः द्वावि
 रथनागानामसंवायः ससंवरः
 यनुषिचेवचत्वाविशावारथ्या
 स्तनिर्मिताः त्रिकराष्ट्रपरथा
 स्तदिकराष्ट्रपरथा जेन्नापु
 यश्चतुष्पादस्त्रिपादश्चगृहीतर
 हतीपादस्तद्विपादः प्राशेषः पा
 दकः स्रुतः ॥ अथकरः परिवारः
 पादमात्रः समंततः इति देवीपु
 राणे गोपुरद्वारलक्षणमाथा
 यः राजमाषः पुं ववृटः ॥ वरवटी
 कश इति भाषा । तत्पर्यायः ।
 नीलमाषः ॥ नृपमाषः ॥ इत्येव
 तः ॥ अथगुणः ॥ कफपित्त
 हरत्वे रुच्यत्वे वात कारित्वे ।
 वलदायकत्वे च ॥ इति राजनिर्घटः
 सारकत्वे सुकोलपित्त हरत्वे ।
 ससाङ्गत्वं । इत्यतः । कषायत्वे ।
 विषदत्वं । लघुत्वं च ॥ इति राज
 वल्लभः ॥ अथ च । राजमाषो
 महामाषः अपलप्रवलः स्रुतः
 राजमाषोगुरुः स्वाङ्गलवरस्तपि
 लोचनसः । इत्येव वातकरो रुच्यः स
 योभूरिमलप्रदः इति भावप्रका
 शः कालविशेषे ग्रहस्थानभक्तत्वे
 यथा । नारदीये । निष्ठावान्
 राजमाषां प्रसूते देवे जनाईने ।
 योभक्तयतिराजन्दवाणालार
 धिको हि सः ॥ कार्तिके तविशेषे
 येण राजमाषां प्रवर्जयेत् । नि
 ष्ठावान् मुनिशार्ङ्गलयावदारुत
 नारकी इति तिथ्यादितत्त्वं ॥
 राजमङ्गः पुं मङ्गलकः इति हेम
 चन्द्रः ॥
 राजयत्मा पुं त्रययोगः । इति
 हेमचन्द्रः ॥ अथपर्याय निरुक्तौ
 स्यादयो यत्प्रशब्दद्वयः ॥
 महापातकजचिह्नमप्ययं यथा
 विसृज्यः । अथनरकावभूतदः । वा
 नातिर्यक्तवपुर्नीर्णानामानुषे
 लक्षणविभवेति । कृष्णतिपात
 कीवस्तदा यत्सीसरायः प्रणावरं
 ततः सवर्णदारीकनलीयुक्तस्य
 गोडप्रसी । इत्यादि कर्मपुराणं कि

क्रियाहीनस्य मूर्खस्य महारोगिणोप
 वव यथेष्टावरणस्याङ्गमरणांतमपे
 चकं ॥ महारोगिणः पापयोगाष्टका
 न्यतमरोगवतः । ते च उन्मादस्वरो
 यो राजयत्मा यो सो मधुमेहो भग
 दः । उदरोः प्रमरी इत्यष्टौ पापरो
 गा नारदोक्तः । इति मुहूर्ततत्त्वं ॥
 तस्योत्पत्तिरप्यस्यानानि यथा अ
 थकोपवतस्तस्य दत्तस्य सुमहात्म
 नः निष्प्रकामतदायत्मानासिका
 ग्राहिभीषणः । दंष्ट्राकरालवदनः क
 लांगारसमप्रभः । अतिदीर्घः सत्य
 केशः कृशोऽथमनिसेतनः ॥ अथो
 मत्वोदण्डस्तः कासविश्रमसंत
 ते कवीणो निम्ननेत्रश्च योषासंभोग
 लोत्पः ॥ सचोवाच तदा दत्तं कृत्वा
 स्यात्साम्यहे मुने । किंवाचाहं करि
 ष्यामि तन्नेव दमहामने ॥ ततो द
 तस्तत्प्रादसो मेयात्तदुत्तं भवान्
 सोममनुभवान्निन्यं सोमेतन्निष्ठसे
 ल्या ॥ मार्कण्डेय उवाच । इति त
 सवचः श्रुत्वा दत्तस्याशमहात्मनः
 प्रानैः शनैस्ततः सोममाससाद स
 चदुत्तं आसाय सतदा सोमे वल्ली
 कं पत्रगोयथा । प्रविवेशोडरुद
 ये छिदं प्राप्य महागदः ॥ ॥
 तस्मिन् प्रविष्टो रुद्रेण दारुणो राज
 यत्सणि । अथोवाच दत्तस्तीक्ष्णवि
 षमाश्रमवास्ततः ॥ उच्यते प्रथ
 मे यस्मात्तीनो राजयसो गदः ।
 राजयत्मेति लोकेऽस्मिन् स्यात्वा
 तिभूतं दिजाः ॥ ततस्तैना
 भिभूतश्च यत्सणा रोहिणीयतिः
 तयं जगामानुदिने श्रीषेष्मुक्ता
 नदीयथा तथा च देदीयमाणे
 सर्वेषां । तयं गताः तयं जाता
 स्वाधीषु नयतः संप्रवर्तते यज्ञा
 भावात्तदेवानामत्र सर्वं तयं गतं
 पर्यन्ताश्च ततो नष्टास्ततो हर्षिर्न
 चाभवत् ॥ हस्तभावे तलोकानां
 महारोदीणतां गतः ॥ उर्मिद्वय
 सनोपते सर्वलोके दिजातमाः
 दानधर्मदिकं किंचित्तलोकेषु
 प्रवर्तते । सत्तदीनाः प्रजाः स
 वीलोभेनोपहर्ते दिवाः ॥ पाप
 मेव तदा चक्रं धर्मरुचयस्तथा
 यत्तदृष्टा तदा भावेदिकुपलाः
 सपुरंदराः ॥ जगुः दोभयदे
 वाः सागराश्च महास्तथा । ततो
 दृष्टा जगत्सर्वं वाङ्मलं दस्यपी
 रितं ब्रह्माणमगमदोवाः स
 वैशक्रपुत्रो गमाः । उपसंगम्य
 लोकेशस्वधारं जगतापति ॥ प्र

एतन्मयाययोगमयविष्णुस्त
तः सगः तान्मन्त्रानवदनान्वी
द्यत्रलालोकपितामहः अभिभू
तान्परोवस्तस्वविषयानिव
यप्रवृत्तसुखीकृत्यगुरुमिदं
शने ॥ वल्लोवाच ॥ स्वागतंभोःस
रगणाः किमर्थंयुयमागताः ॥
उः त्वोपहृतदेहंमयुष्मान्स्ना
नोमलक्षये ॥ निराधारागनिरातं
कान्तसगानसर्वीस्तकामकान्
कान्तस्वविषयेनस्तानकथंय
थाभिः ॥ त्वितान् यद्वभुवेडः ॥
वीजंयुष्मानवायस्तवापते तेन
कथ्यतामपेक्षेणसिद्धिचापवप
र्यतो ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ततोवृद्ध
मवाजीवः क्लृप्तवर्मावलोकक
त उवाचात्मभुवेतस्मैसुखाणो
उः स्वकारणं ॥ मृत्तसर्वजग
तकर्तृस्तोयेनवयमागताः ॥
यदस्माकं उः स्ववीजंयतोस्तान्
प्रियोवयं ॥ नकचित् संप्रवर्त
तेयज्ञालोकपितामह ॥ देवाकुरु
निराधारागनिरातंकाः प्रजाः सर्वाः त
यगाताः ॥ नचदानादियस्मात्तया
सितितौकवित नैववर्षतिपर्यन्तः
हीणतोयाभवतितितः सीणाः सर्वा
स्तथोषधः दाम्नालोकाः समाकृताः ॥
इत्यभिः

पीडिताविप्रवेदवादान्जवते । अ
त्रैकल्यमासायमियतेवहवः ।
प्रजाः हीणेषुयज्ञभागेषुभोगही
नास्तथावयं । उर्वलाश्रयिणीही
नानैवशान्तिलभामहे ॥ रोहिणा
मंदिरचंदोवक्रगत्याधिरस्थितः ह
सगणोमवदीणो ज्ञातस्नाहीनश्च
वर्तते यदेवास्तिष्ठतेदेवेष्टं दानैवा
पुरःसरः ॥ कदाचिदपिदेवानां समा
जेवाभवदियं ॥ कदाचिदोहिणीत्य
क्तानैवकृत्वन गच्छति । यद्यन्यः को
पिनभवेत्तदाचंदोवहिर्भवेत् दृष्ट्वा
तेसकलाहीनः कलामात्रावशेषि
तः । इति सर्वत्रलोके प्रवृत्तः क
र्मविषयः ॥ तदृष्ट्वाकान्तिशीका
स्तवयंलंशरणं गताः । पाताला
यावद्व्याय कालकंजादयोः स्रगः
नास्मान्लोकेषुवापतेतावन्नः पा
हिसाधुमात स्वयंप्रवर्ततेकस्मा
जगतावाद्यतिक्रमः ॥ नजानीम
स्ततत्सर्वविस्मवेचाधिकारणं
मार्कण्डेय उवाच यतत् स्रगणां
वचने दिवदर्शीपितामहः । कृ
त्वा क्षणमभिधाय निजगाद
सरोजमान् ॥ वल्लोवाच ॥ मृ
एतन्न देवताः सर्वायदर्श लोक
मस्तु ॥

विश्वः प्रवर्तते ॥ युवा येन शा
तसभविष्यति सोमो दाताय
गीकृत्वा समविंशतिः संख्याया
ग्रथिताया वस्तुधर्मायां प
रोहीतवान् परिशीय सताः स
र्वोहिणां सततं विभुः प्रवर्त
ताउरगेण न सर्वास प्रवर्तते
ग्रथिताया सततः सर्वादीभाष्यन्
रपीडिताः षड्विंशतिर्वरारोहाः
पितरं प्रस्थिताः स्वकं प्रवर्तते
निशानाथो रोहिणां रगतोय
था तथा न तास भजते तद्
तायन्यवेदयन् ग्रतो रतोमहा
बुद्धिसाग्रा संस्तुय विटपतिं वः
स्तदतमाभाष्य पुत्रयोः नुरुपते
अनुरुहो यथाकामं रतेणस्त
महात्मना समं प्रवर्तितं तासु
समयंकृतवाविभुः सम प्रवर्ति
तं तासु समयंकृतवाविभुः स
ममंगीकृते भावंतास कर्तृहिमां
मुना स्वेजगामततास्यावेद
तेपि मुनिसत्तमः गते रतेमुनिषो
ष्टैवैषमेतास्तुवेदमाः ततो नभावं
ताः शशकुपिताः पितरं गताः ततो
रतः पुनश्चंद्र मनुष्य सतोरे
समहतिं प्रतिश्राव्य स्वर्गवेदम
ब्रवीत् नृसमं वर्तते वृद्ध सर्वासा
सुभवादि तस्यश्रवणं तथे ।

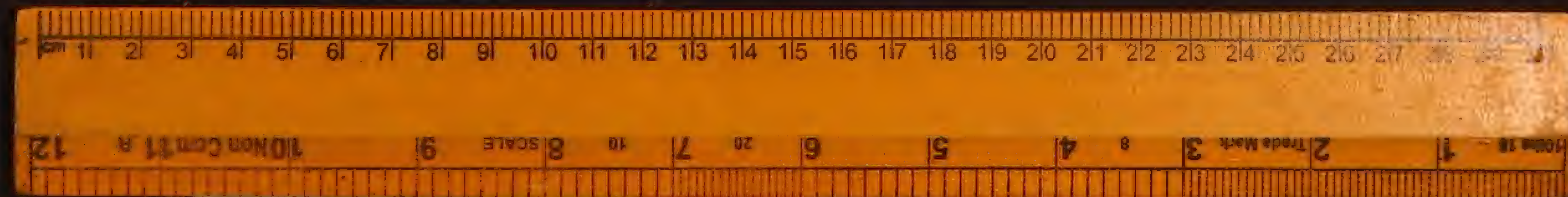
तस्मात्कुरु समंजसे ततो गते
पुनर्दत्ते न समं वर्तते यदा तास
चंद्र सता रतं पुनर्गत्वाब्रुवन्
वा नतेवचः सज्जुहते नैवास्मास्य
वर्तते वयं तपः करिष्यामः स्या
स्यामश्च त्वदेतिके तासा मिति
वचः कृत्वा ऊपितस्य तदा मुनेः
क्षयाय वेदस्य मनःशापायोत्सुक
तो गते शापायोषुकमनसः ऊ
पितस्य महात्मनः । तयो
नाम महारोगो नासिकाग्राहिर्निर्ग
तः प्रेषितः सवचंश्रुय रतेणा
मुनिना ततः प्रविष्टो स्तस्य दे
हेतयित स्तेन चंद्रमाः सीणो वं
देतयं याता म्योत्तान्तसममाल
नः हीणाससर्वमोत्तान्तसर्वो
षथाः तयं गताः मेवधभावा
लोके स्मिन्नयतः संप्रवर्तते ।
यज्ञाभावादनादृष्टि सतः सर्वप्रजा
तयः यत्तभागेपभोगेन हीना
नोभवतां तथा हर्वलत्वे समुत
नं विकोभ्य सगोचरे इतिवः
कथितं सर्वं यथा भूलोकविल
वः येनोपायेन तन्नास्ति स्त
तथाप्यं सरोजमाः ॥
इति कालिकाशरणो ॥ १० ॥
ध्यायः ॥ वृद्धोवाच
मच्छंते भोः स्रगणा रतस्यसत्तं

प्रति तं पसादय चंद्रार्थं सच
शोर्ता भवेद्यथा शोर्ता चंद्रं जग
त्सर्वं प्रकृतिस्य भविष्यति पुष्पा
कंच भवेत्तथाति शेषधीनां च सं
भवः मार्कंडेयउवाच इति ब्रह्मव
चः श्रुत्वा देवाः शक्रपुत्रो गमाः ।
प्रययुर्हृष्टमनसस्तदा दत्त निवे
शने यथायाय सुपस्थाय सर्वे
मुनिवरं सराः प्रोचुः प्रजापतिं द
त्तं प्रणम्य श्रुत्वाया गिरा देवा
मुचुः प्रसीद सीदतो ब्रह्मत्रसाकं
वज्रदंविना उदरसमदावुहेज ।
दिनः शोकसागरात् यदुपेवस
संसंत एष्टिक्त्वरसात्मनः तदंश
स्त्वपरेत्योति विष्णुपैततोस्मिते
दत्तगात्सर्वजगतां प्रजापालनका
रणात् दत्तप्रजापति श्रेतियो
गेशस्तत्रमो वयं दत्ताय सर्वज
गतो दत्ताय कृशालात्मनो दत्ता
यात्मदितायाश्च नमस्तभ्यंमदा
त्मने सततं चिन्तमानस्य योगि
भिर्विद्यतात्मभिः सारस्वतास्मृत
स्त्वं दत्ताय परमात्मने योगवि
दिरनाष्टष्टः पारगातां परायणाः
आद्यन्तस्तुतः सदसा तस्मै निवे
दमो नमः ॥ इति
तेषां दत्तः श्रुत्वा दत्तो यत्त
मुक्तो तदा । आदप्रसन्नवदनः

शक्र माभाष्य साव्यतः दत्त उ
वाच ऊतः शक्र महाभाग भवतो
उवाच मागतं इः खदेतं वरविभो
श्रोतमिच्छामदस्ततं ममास्ति य
दिकर्तव्यं भवतो इः खदानये त
दत्तं यदि शक्रोमि कविष्णामिदि
तं समं मार्कंडेयउवाच तत्प्रकृत्या
वचनेतस्य ब्रह्मसूत्रो मरविष्णोः न
गाद गोपतिः शक्रो वीतिहोरोः
शतं मुनिं त्वयं यातो निशानाय
स्तस्मिंसीतोत्तयंगताः सर्वोप
धोहितश्रेष्ठ तद्धानिर्यत्त हानि
कृतं यत्ते विनष्टे सकलाः प्रजाः
सद्वयकातराः वृष्टाभावान्मद
इः खेप्राप्यनशुकाश्चन त्वयो
ऽयं रात्रिनायस्य यस्तेकोपात्मव
र्तते ससर्वजगतो ब्रह्मत्रभवार्थ
मुपस्थितः नाधुना तद्विभुवने
यत्तत्तव्यं तकिं वन विस्मयेति
विप्रेन्द्रसागराः स्यावराश्चराः न
यत्ताः संप्रवर्तन्ते न तपस्येति ताप
साः आचार इः खानिन्नीकाः प्र
जासीणा भयापुराः एवं प्रवर्तन्ते
विप्रेन्द्र विस्मयेः स्यावसातलात्
देव्या नपावदत्त्याय वाधने ता
वदुदर ॥ प्रसीद द
त्तसततं देवस्य तपोवतात् ।
शोर्ता चंद्रं जगत्सर्वं प्रकृतिस्यंभ

विष्णुति मार्कंडेयउवाच इति
वावचः श्रुत्वा प्रजापतिस्तत्तदा
उवाच मागतां गतां हृदयोच्छ्रित्य
मुदरं दत्तउवाच यन्मे वचो
निशानाय प्रवृत्तं शापकारणं
न केनापि निदानेन मिथ्याकर्तं
तत्तत्तदे किंतं महवने यस्मान्ने
कोतेन स्या भवेत् चंद्रोपि व
इति यस्मान्मुपाय मपेक्षते त
जाय्यय मुपायोस्ति मासाहं पात
चंद्रमाः त्वयं वृद्धिं च मासाहं
स्वये भाष्यीत वदंतो तस्य तद
चने श्रुत्वा तं प्रसास्य प्रजाप
तिं सर्वे सखंस्त्र गता यजालि
चंद्रमाः एवमुक्ते तव वने दत्ते
तामनिना दिनाः अथ चंद्रं समा
राय भाष्यीभिः सहिते तदा जग
से ब्रह्म सदने मुदिताः सरम
तयाः तव गत्वा महाभाग यथा
दत्तेणाभाषिते तत्सर्वं कथयामा
सर्वं दृष्टो परमात्मने ब्रह्मादत्त
वचः श्रुत्वा देवानो सदने तदा चंद्र
भागे महाशेले जगाम सहितः
सर्वैः तव गत्वा सर्वश्रेष्ठः प्रजाप
तिताकाम्या स्त्राययामासुश्च
मुदरतो दितपुंकरे भूत भव
भवन्तानः एवं मेव पितामहः ।

पतदर्थं चकाराव सवः एतान् जगत्
प्रभुः तत्र स्त्रातस्य लोकस्य वीरो
गत्वे प्रजायते विरापुस्त्वं सततं
वृद्धो दितसेतके । तत्र स्त्रा
तस्य चंद्रं शरीरात्तत्तां गतः ।
राजयत्ता निःससारं सर्वत्र यो यथो
दितः निःसत्य राजयत्तात् ब्रह्मा
तां च जगत्पतिं प्राणम्याह किं
कविष्णुगच्छामीत्युवाच द स्थाने
पत्नीं च लोकेश कृत्ये मम सदा
तने निदेशायानुत्प्रेमे स्तथा ते
जगतो यतः मार्कंडेयउवाच
ततो ब्रह्मापिते पुष्टे निरीत्येन्द्र
शरीरयोः अस्मै स्तेनातिभक्तौ
सीतोचापि निशापतिं शोर्ताः स्वयं
ते गृहीत्वा गिरौ निष्पिष्य वे
मुद्रः अस्मते गालयामास शरी
रादानयत्तनः अस्मता निचाल्या
यु तदपते तदा जने । सीरो
दस्य च वित्तेप मध्ये रहति लो
कभृत तस्मादप्यस्तादिनोः क
लाः सीताः पुत्राश्च याः तासो जल
शरत्तवशश्चूर्णान् सीरो दत्तागारात्
कलाया चारवशे वससे सर्गा राजयः
स्त्राताः सीताः कलापे वरणा याः
पूर्वं मम तान्मिकाः ताराजयत्त
गर्भस्या श्रुती भूतास्तपीदया

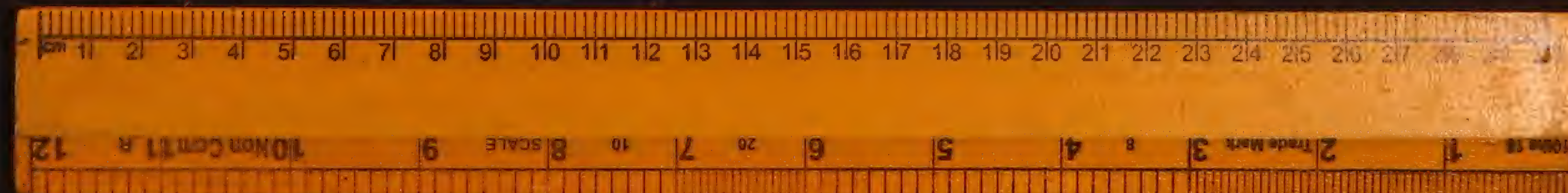

तेजोमोन्त्रा कलाभिलनिबहयक
तापतेः शरीरं त्रिधा भूतं
गर्भस्थं राजयस्मात् ज्योतिश्च
लीमभूतज्योत्स्ना लीनाज्ञादि य
सृष्टि इवीभूताः सृष्टाः सर्वागर्भे रा
सचस्थिताः यदनिर्गतायामासस
धोत्रस्मा गदान्तरात् तदाज्यो
त्स्नासृष्टाज्योतिः सर्वं तस्माद्दृष्टि
तं लीरोदसागरे सिमे तत्सर्वं ।
विधिना तदा देवान्निरी परि
मस्तुयं गत्वा दुते ततः ततो
ऽस्तानि प्रकृत्य कलाचूर्णानिवा
रिधेः ज्योत्स्नावाष्पानगामाभ्युद
हीत्वा तत्रये गिरिं लीरोदा
द्विदि मागम्य चंद्रभागे तदाविधि
देव मध्ये कलाचूर्णं सृष्टोमोत्स्ना
मवीविशत संस्थाप्य तत्रायेत्र
स्यादेवानां मध्यतस्ततः नगाद
राजयस्मात्तां तस्यानादि निदेशये
वृद्धोवाच सर्वस्य योदित्वा राजो
संस्थाप्यो वनितारतः सेवते ॥ २४
रतंतस्मिन् राजयस्मत्तन्निष्पत्तिः ।
प्रतिपत्त्यायसासंकात पुक्तोयोमैशु
नं चरेत् सतेप्रवेशः सततं ज्यो
त्स्नासृष्ट तस्याविधः कलाचूर्ण
तुष्टीया भवतः सद्रूपीयुताः सा
तेःस्त भाव्या सततं भवन्त मनुया

सति लीगात्तं भवतः कृतं तत
स्त्वं विषये कुरु दुतेगच्छ यथा
कामेवेदे तं विमुक्ता भव मा
कंडेयइवाव एवेविष्टो विधिना
राजयस्मा मरुगदः पश्यतोसर्वदे
वानामन्तर्हीनं नगाम्भ्रं अंतर्हितं
मल्लगे ज्ञेया लोकपितामहः
चंद्रं समग्रयामास कपापंचरथो
पितं तेनलीरोदधौतेन सृष्टा
एतेन चामभूः सृष्टोत्स्नेस्तुक
लाचूर्णं पूर्ववच्चाकरोदिधुः सेष
दृशकता पूर्णाः पूर्ववद्विभो यदा
चंद्रं सदा सर्वदेवा मुमुड स्तस्य
दर्शनात् अथचंद्रं सदा पूर्णाः
प्रणिपत्यपितामहं उवाचेदंसरस
रोमध्यगो नातिद्वर्धितः सोमश्वा
च नस्यानं पूर्ववद्दृष्टान्गारीरमम
वर्तते नवीर्यवातयोत्साहो वि
लीरोदस्य संधयः । नोक्त
इ पूर्ववद्देष्टां विधातं सतरामहं
वेष्टाहीन त्वनरिने वर्तये केन
लोकभूत वृद्धोवाच प्रस्तस्य य
सागासोम यदभूदेग संनयः ए
वं विधीता भवतस्तत्पूर्णा मभवत्त
दि मुमुना भवतो देव चूर्णीवि
तावितेमया शरीरात्ताम्रतज्योत्स्ना
मोजसा राजयस्मात्ताः तेषांप्रता

तुन विधौ तवयो यत्स्थितं जले ।
ज्योत्स्नायाश्च सृष्टायाश्च तेन ली
नो भवान्यतः ततोः ऊसंययो ।
पाये विधास्यामि यथा नातिर्ले
राजंस्तव लीदन्नि सोप्रते अत्रो
भेदवान् प्राजापत्यः पुरोदा ।
शो इवनीयः पुरोऽधरे पेदस्त
तोत्र वाग्रेयः प्रदेयः सर्वतः कृतो
ततोऽभवतोभागः पुरोदाशो म
याकृतः । तेन भागेनभूतेन
निसेयतकृतेन दि पूर्ववत्ते ।
समुत्साहः स्थान वीर्यं भविष्य ।
ति याश्चास्तकला स्तोपेतीरो
दस्यस्थितास्तव शरीरं पूर्णाया
यज्ञेज्योत्स्नायाश्चापि ये कलाः वृ
द्धिंयासन्ति सततंलीरसागर मध्य
गाः स्वारोविषेः तरे प्राप्ते द्विती
येषां करोशजः हर्वासा भविता
विष्णुः प्रचेतश्चंद्र भास्वरः ॥ सम
हेतुप्राविनयोत्सापे दन्तासदा
रुणां करिष्यति विभुवर्ण निःश्री
केतस्रगसरं श्रिया हीदे ततो
लोके भविता लोकविभवः य
था भवत्तयात्सोम पशुतोत्सो कवि
सवः तन्मात्रम प्रमोशनं रतीये
तकृतेपुगे भविष्यतिस्थाप्यति
वयावयुगचतस्रं तत्तत्तत्तत्संयामे

सह देवैः कृतेपुगे लीरोदे निर्मयि
ष्यामः शंभु विस्म रते तथा
मय्यानेमन्दरे कृत्वा सर्पराजं तयो
मुके यत्तभागेषु लीनेषु दे
वाज्जार्थं वयं ततः मयिष्यामः
समं देवैः लीरोदेसहस्रानवैः ।
ज्योत्स्नीरामृत मिदे यत्स्थितं ली
रसागरे तन्मध्य ग्रहीष्यामो
राशीभूतं तथात्तये सर्वो वध
स्तरे कृत्वा तन्गारीं तदा वयं
तेष्प्यामः सागरजने शरीराय ।
वियोतव निर्मय्य सागरेपश्चात्
मृहार्थं यदास्तं तदा तवव
प्रस्तस्मिन्पूर्वं संभविष्यति ज्यो
वीर्यंमुके कान् मत्तयं वसुधात
के इच्छाह संधिकं वात भविष्य
तिवउ स्तव माकेड्यश्चव स
धोश्च मेव माभाष्य ज्ञेया लोक
पितामहः विधोः तयाय मासा
हृदये यत्तवान्भूत यथा र
सेणागदितं मासाहं यातवेष्टाः
स्यं दृष्टित मासाहं गत्वे तत्रा
करोदिधिः यतः षोडशधा चंद्रं
सृष्टोष्टो विभक्तवान् विभक्तव
सरासर्वांसमुवाचेर मद्रुते ॥
कलाः षोडशचंद्रस्य तत्रैका शंभु
मूर्धनि तिष्ठतयावधि परात्तये

यांततये विना सयेण वदि रो
गेण मासाई दत्तवाक्यतः तया
पीसते चन्ने नोपशान्तिः सरा
भवेत् कित्तस्य या कलाशोभो
मोत्साहं चतुसंप्रति चेत्येव
कलासंस्थाः प्रतिमासं सुतोमाः ।
चतुर्दशकलासंस्थामस्तानि पि।
वैतवे प्रतिपत्तिथि मारभ्यभवे
तस्माच्चतुर्दशी तेजोभागाः ।
सूर्यविसं चतुर्दशतिथोक्तमात्र
प्रविशंत तयं त्वेवंकुरुपतेवि
योभवेत् यातशेषा कलादेश
दत्तित्वेपतायिता तिष्ठत प्रप
ने भागेतिथौ तस्यो निपापतेः
द्वितीयेदशीभागे सरोहिण्याया
तमंदिरं द्वितीयेत सरस्वत्या
त्वा संभुतिनो विभुः चतुर्थे वत
संश्लिष्टिथिभागे विभावसोः
मंडलेपात चंद्रोयंसविस् रण यो
रकः यावत्कालेन रि कला प्रप
मात्तयमाश्रयात् एवमेवेकुरुप
तेतावत्स्याप्रतिपत्तयेव हिती
यादौकुरुपते वृद्धिर्मासस्तथा
विभुः तिथीनोवृद्धि देतश्च अ
क्ते कुरुपतेयावत् पूर्वा कलासि
वृद्धिमेति भवेतावत्प्रतिपत्तिथि

दितः ततो द्वितीय भागस्यया
मोत्सा २२मूर्धेति स्थितायोवै
कलायोत गता साउन्नेषति ।
पुष्पभंस्तभवेत्ययममते यद्धिने
दिने तद्वितीयादिथिभिः पूर्णा
त्नाभिः सदैव रि सयुक्तस्यतेचं
शे मोत्सा योगात्सरोतमाः
यथादिने दिने भागाः तयं ।
यांति तया विधोः । वृद्धि
गच्छंत्युदितं शुक्रपतेः नरेस
राः तेजोभागः सूर्यविम्वारमते
समेषति प्रयासति कुरुपते
यथा भागक्रमंतया मोत्सा
रशिरश्चक्षुःसहं उन रेष्
ति तेजोभागः सूर्यविम्वारमते
वस्यते सयं एवेवृद्धिः शुक्रप
तेसधाशोभविष्यति पतयोः
शुक्रकसत्वे चंद्रवृद्धि तयादेव
यावत्कालेन योभागः तयं वृ
द्धिं यासति तावत्कालमभि
याप्य तिथिः स्यासति साउनः
चिरेण वृद्धि र्द्यदि वात्तयो वाडु
तेनवृद्धि र्द्यदि वात्तयोवा डुता
तिथीनां त सरा तयः स्याच्चि
रान्वृद्धिस्थितिप्र प्रवेशे हयंक
यंच चंद्रेण विना नसंभविष्यति
तस्मात्तयोः महार्थं चंद्रे रततरेव

ताः आस्तादनीयः शुशोषः कला
शेषोनुमासतः प्रमावास्यापराक्ते
तुषितभी रोदित्ती रदरे ॥
तयेवास्तारनात्कयं वृद्धिं या।
सति कान्दं तेन कयेन पि।
तर स्तुतिं यासति वैषरो श्री
मार्कंडेयउवाच ततः स्वरग
गाः सर्वे यथोक्तं दिपिना तथा व
कुर्त्तोकदिनायाय चंद्रस्य सयुक्त
इय मरादेवोपि चंद्रार्धं स्वरूपं य
स्मात्मनः । जग्राह देवै विधिना
शिरसाभुदितोभयं यत्नेनः परमं
तिसमजमव्ययमतयं ॥ त ।
त्वरया अंद्रकलाः शायं तयंग
ताः प्रविशन्ति यदा मोति रान ।
द्वयनरं परं योगिनोत्तर तरोत्थो
चितं तलीन मेष्यति ॥ म
हादेव शिरःसंस्थेनीनेचितेसथानि
थो चंद्रहासभवेमुक्ति विसेवेवैदि
लीकृतिः यतज्ञाना महादेवः त
यवृद्धाविनाकृतं । हिताय
सर्वलोकानोनमारशिरसाविधुं ॥
चंद्रमोत्सासमायोगारोपथ्यायांति
वृद्धये सर्वोपधीउ वृद्धासगा
वर्तते ततोः धुराः ॥ शुभने
पुण्यनेप सान्नाभागास्तदेवताः ।
परिदृक्त्रि पितरस्तथा कयादि

भूविच अमते ब्रह्मणा सहंयदे
वेभ्यः पुरातने तेन दृष्यन्तिही
ना ये हयभारोयन देवताः ॥
यत्तेनाप्यायिते तच्च मोत्साभिः
ईदि चेति वै । यत्तमोत्सावि
ना भूते तच्चसात्तीणाममया
यतोः सतस्य यत्तस्यचंद्रमाकार
णोस्वयं यतोः सतस्यशापात् ।
रत्ताये तच्चिकीर्षितं अथापिह
सपत्तेपि सुधासंपीयतेसरेः
तेनः सूर्य याति शंभो अंद्रार्धं
मोत्सिका तथा पुनश्च शुक्र
पते त शेषोदेति कला ततः
मोत्सा द्वितीयो भागस्त तेजो
भागे द्वितीयकः अन्तस्युशि
रश्चक्षुःसूर्यविम्वारमते कमे क
लाः चोदशाचन्द्रस्य तत्रैका योभ
शेखरे सितासितावुभौ पत्तौ ।
शेषाणां मृदयतयो रतिवः स
ईमाख्याते विभक्तश्चन्द्रमा यथा
ब्रह्मणापर्वतश्रेष्ठे तद्यत्तस्यदभा
गतः यत्तभागे स्थिते यसादेवा
सूर्यमकरोदधुं कयेस्थितेपि पि
थं तिथि वृद्धि तयो यथा ररे
पुण्य तमाख्याते यः श्रुणोति श
कुरुः राजगत्या तस्य कृते नक
रातिदुविष्यति यस्माणा परिभूतोयः

शृणोति वचने विधेः नविरा दमयन्ता नलस्यच स्तप्यतीत्या
 त्पत्ताणा मुक्तः सभवेन्नरसत्तनः नर्षः कीर्तनेकलिनाशने इति
 इदेत्तत्पयने पुण्ये गृह्यान्मृते महाभारते
 रेपरे यः शृणोति कविः सस राजयत्तत्ता ॐ मुपिष्टिरः इति
 महाप्राणभागवेत् इतिकानि धनेनकोषः
 काप्रराणे १ ग्रथायः राजलत्तीः स्त्री राजश्री यथा
 राजर्षीयः वि राजार्हः रूपो मेव प्रभाव निपुनः प्रमदा विला
 चितः यथा विकोणकंदकेषो सः सेतातपत्रन्य एनित देश
 मे पापे बोपवयस्थिते राम लाभः हस्त्यस्त्यभ धनशर्मा मनोर
 योग्या भवेनारी सुंदरी कृतव द्यः स्यात्प्राज्ञीदशा भवति निष्प
 हिनी इतिनातकामते ॥ ल राजलत्तीः इतिमोतिषतत्वे
 राजरेगं स्त्री रनते इतिशब्द राजवंश्ये वि राजवंशीदवः ।
 इत्तावती ॥ तस्यर्षीयः ।
 राजराजः ॐ ऊवेरः इत्यमरः राजवीनी १ ॥ इत्य
 सर्वभौमः सधाकरः इति मरः ॥
 मेदिनी ॥ राजवत्स १ स्त्री राजपथः तस्य
 राजरीतिः स्त्री पितृव्यविशेषः र्षीयः वेरापथः सेमरातो १ श्री
 तस्यर्षीयः पाकतंडी १ राज पथः ४ उपनिष्क्रमणो ५ उपनिष्क
 पुरी १ महेष्परी ४ ब्रह्माणी १ रे ६ महापथः ७ इतिहेमचन्द्रः
 ब्रह्मरीतिः ६ कपिला ७ पिशिता राजवता स्त्री महवता गंधभारा
 ८ ब्रह्मगणाः तिक्रमे श्रीतनः सिया इतिभाषा इत्यमरः
 ९ लवागले शोधनत्वे पीदवाः राजवहाभः ॐ राजादनी राजा
 त किमि स्त्रीद पितृ नाशित्वे भः राजवदः इतिराजनिर्व
 च इतिराजनिर्वारः राजर्षि ततः नारायणरासकविगनकृत
 ॐ स्तप्यार्णदिराजः इति इवगणायन्यविशेषः यथा
 विलांशेषः तस्यस्मरणंकलि श्रीरामायणासेन कविराजन
 नाशने यथा कर्कोटकसनायण थीमता प्रतिहस्तियते इवगणो

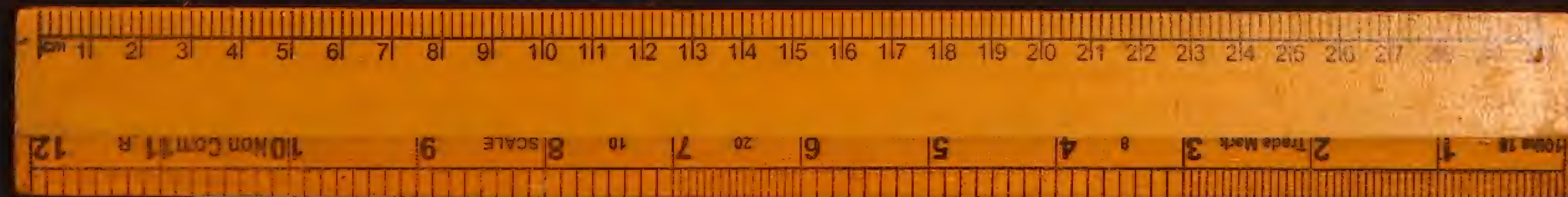
राजवहाभः इति तस्य दि निर्वारः
 तीयश्लोकः उपधिये वि ॥ राजशुकः ॐ पत्तिविशेषः रा
 राजवही स्त्री भोगवही उद्धा नशृगा इति हिनीभाषा तस्य
 इति भाषा इतिरत्नमाला ॥ र्षीयः प्राज्ञः १ शतपत्रः १ नप
 राजवान् वि राजमावपुत्रदेशः धियः ४ इतिराजनिर्वारः
 यथा सराक्षिदेशे राजन्वात्प्राप्तो राजशृंगे स्त्री राजशृंगे तस्यर्षी
 १ मेवराजवान् । इत्यमरः यः कनकरंउके १ इति वि
 राजवाहः ॐ वोटकः इतिशब्द कोऽशेषः ॥
 दक्षिका ॥ राजशृंगः ॐ मनुश्मत्स्यः इति
 राजवाहः ॐ राजवाहकदस्ती रेमचंद्रः ॥
 तस्यर्षीयः उपवाहः १ इतिदे राजसः वि रजोगुणोद्भवः त
 मचन्द्रः विजयकुंजरः १ इति लतागोयथा आरंभरुचिता १ ये
 विकोऽशेषः राजवहनीये वि र्ममसत्कार्यपरिश्रमः विषयोप
 राजवीनी १ वि राजवंश्यः इत्य सेवाचानत्वे राजसेगुण लतागो
 मरः आरंभरुचिता फलार्थं कर्मानुष्ठा
 राजवतः ॐ आरग्वधवतः इत्य नशीलता ॥ सेतोपतस्त
 मरः प्रियानवतः इति मेदिनी । लतागो यथा येनासिकर्मीणा
 लंकास्यापीवतः लंकासिन् ३ लोके ख्याति मिच्छति प्रकृतो
 तिभाषा ॥ इतिशब्दचंदि नव शोचसत्पत्तौ तद्विसेयंतरा
 का राजशानः ॐ पटः पाद ३ जसे ॥ तस्याइति रय्या
 तिभाषा इतिशब्दमाला ॥ देवत्वे सान्विका यान्नि मनुष्य
 राजशफरः ॐ इतिशामत्स्यः १ त्वं राजशाः निर्धत्तं तावसा
 इतिरावहती त्रिमसिमेवा विविधा गतिः
 राजया स्त्री राजः शयनीयं तद्वतिप्रकारा यथा कला म
 तस्यर्षीयः महाशया १ इति हानरा केव पुरुषाः प्राप्त वृत्तयः
 देवचन्द्रः ॥ सूतपानप्रसक्तोश्च नचमा राज
 राजशाकः ॐ वास्तुक इतिराज सीगतिः राजानः तद्विज्ञेव १

राजसैव प्रोहिता वादयद् राजसकर्म यथा यत् कामेयेना
प्रधानाश्च मध्यमा राजसीगतिः कर्म सादेकोरेण वापनः क्रियते
गंधर्वा गयका यत्ताविबुधानुच वज्रतायासं तदज्ञस मुससते ॥
राजस्ये तथैवाप्सरसः सर्वा राज राजसकर्ता यथा रागी कर्मफ
सीपुर्नमा गतिः इति मानवे ॥ तपेष् लब्धो हिंसात्कोः शुवि
ध्यायः राजसाहारा यथा क । हर्षशोकावितः कर्तारानसः
हन्त लवतात्सुस तीस्ताइतवि परिकीर्तितः ॥ राजसीधु
दादिनः यदारा राजससेष्टाहृद दि यथा यथा धर्म मध्यमे
शोकासयप्रदाः राजसयज्ञो । कार्यवाकार्य मेवव अयथावत्
यथा सधिसंधाय तफले रं जानाति बुद्धिमा पार्थ राजसी
भार्थमपिचैव यत् इत्ये भरेत ॥ राजसीधुति यथा यथा
येष्टतेयत्ते विदि राजसे राज तथर्मकामार्थान्ध्या धारयतेः रं
सतपो यथा सत्कारमान इति न प्रसंगेन फलाकांती धृतिः
र्थे तपो रंभेनचैव यत् क्रिय सा पार्थ राजसी राजससु
ते तदिर प्रोक्तं राजसे चरम स्ते यथा विषयेदियसयोगात्
मुवे राजसराने यथा यत् तदयेः स्तोपमे । प
प्रत्यपकारार्थं फल मुदिष्णवा रितामे विषमिवतत्तत्तं राज
पुनः दीयतेव परिक्रिष्टे तदाने संस्पते इति श्रीभगवद्गीतायां ॥
राजसेस्पते ॥ इति श्रीभग अध्यायः ॥ राजसपुत्राणा
वद्गीतायां ॥ अध्यायः राज नि यथा ब्रह्मांडेवस्यैवर्तेमा
सत्यागे यथा इः ख मिलेव कंदेयेतथैवच । भविष्यं वामने
यत्कर्मकायज्ञेया भयाजनेत् स ज्ञासं राजसानि निबोधते ॥
कृत्वा राजसंतापेनैवत्यागफलेत राजसंस्तयो यथा । याव
भेत राजसज्ञानेयथा । नैयातवत्येव प्रोपेयसत्तमेव
पृथक्तेन तयज्ञाने नात्ता भा व कासायने वैलवेव राजसाः
वाताप्रविधान वेति सर्वे ॥ स्वर्गदायताः ॥ इति
भूतेषु तजज्ञानेविदिराजसे ॥ पाशोभेवरे ॥ अध्यायः

राजसदने स्त्री राजाहं तस राजनिर्वारः
ध्यायः सोयः १ इत्यमरः ॥ राजसायुज्ये स्त्री राजते साह
भूपातभवने १ सधामये ॥ इति सधुये ब्रह्मतेवसायुज्य मितपि
शहरत्तावली तदेरा यथा देवभूयादिकं तदित्यमर दर्श
सोयः स्त्री राजसरनमुपकार्याप नात्
कारिका सत्तिकः सर्वतो भेदेन राजसारसः पुं मयः इतिशब्
न्नावतोदयोः पिच ॥ विच्छेद मात्ता ॥
कः प्रभेदा हि भवेतीत्यरसम राजसी स्त्री दुर्गा । इतिशब्
ना इत्यमरः रत्तावली रजोगणसमेधिनीव
राजसभा स्त्री राजःसभा त्प राजसूयः पुं राजकर्तव्ययज्ञविशे
ति समाजः इत्यमरः षः तत्पर्यायः त्पाधरः १
राजसर्गः पुं सर्वविशेषः तस कतराजः १ कर्तृजमः ५ इति
ध्यायः भुजंगभोजी १ । इति शहरत्तावली
हेमवेदः ॥ राजसर्षपः पुं सर्वविशेषः । राजसं पुं स्त्री राजयने रा
राजसर्ष इति भाषा राइ इति नकरः इति लोकप्रसिद्धं
केचित तत्पर्यायः कृषिका १ राजसर्गः पुं राजभुस्सरकः इति
राजिका १ सरी ५ मुष्टकाः ५ मु राजनिर्वारः
ष्टक इत्यत्र अष्टक इतिवापाठः ३ राजहंसः पुं चंद्रचरणतोहितः
तिरत्तमाला तवः ६ तताभिन खेतवर्गहंसः इत्यमरः कदम्बः
मनः १ तताभिननन इत्यत्र त कलहंसः तपोजनः इतिमेदि
थाभिननन इति वा पाठः इति नी ॥
हेमवेदः ३ कृसा ८ तीताफ राजहर्षणो स्त्री तगरपुष्पं १
सा १ राजी १ कृससर्षपाया ॥ ति राजनिर्वारः
असग णाः तिलत्वे कदम्बे उमत्वे राजहल्ली पुं राजगजः तस
वातश्च त गुल्म केइ ऊसुगाना ध्यायः मायैवः १ राजकगजः ३
शिते पित राह प्रदत्तेव इति

मदोक्तः ४ इतिरावली ॥ नाम रानेयभाषत इति विलुप
 रातरावकः पुं मत्पविशवः । रातो १ अथो १ अथायः ॥
 तत्पर्यायः कातरः १ कातरः अपिच रागी रानमिकं स्वर्ग
 १ रानीवः इतिरावली ॥ कुरुते कर्मरागतः रागोपाशरा
 रानसुवकः पुं सवपः इतिराः नमिका लेन राना प्रकीर्तितः
 ननिर्वदः इति अद्यवैवर्ते गणपतिवर्ते
 राना १ पुं प्रभुः नपतिः सवि १५ अथायः तस्य सर्वपितृत्वे
 वेदाः यतः वेदाः इतिमेदिनी यथा शयुवाच श्रुतं वत्सः
 उन्नरपदे चेत्येवार्थवाचकः महाराज हे तात भयभजन न
 अयन्त्यतेः पर्यायः यज्ञता च रानाच सर्वेषां पालकः
 राट् १ पार्थिवः १ स्नातृ ४ पिता अष्टमीश्व महेन्द्रो ५ य
 नपः ५ तपः ६ महीचित्रः त्वं सर्वे नपोः पुना योराजास
 इत्यमरः नपतिः ८ पार्थः ९ पिता पाता प्रजानामेव निश्चयः
 नपतिः १० युवातः ११ भूतृ १२ इति अद्यवैवर्ते श्रीकृष्णनम्बरे
 महीपतिः १३ नाभिः १४ नागाट् १५ अथायः । एवोरेवारी रा
 १५ भूवीन्दः १६ नरेन्द्रः १७ ना मा इति संज्ञायासीत् यथा
 यकापिपः १८ इतिरावली ॥ देवे विंशे सत्या सर्वे रभिपितो
 यजेयुरा १९ भूमिपः १ इन्द्रः महामनाः रातोचैवाधिकारे वे
 २१ देवथरः २२ अद्यनीपतिः २३ एव्यु वैष्णवः प्रतापवान् तदापिअ
 क्लृप्तः २४ क्लेयः २५ भूभुक् २६ यज्ञासर्वाः कदा नैवानुरेजिताः ।
 अर्थपतिः २७ इतिजरायुः तेनानुरेजिताः सर्वाः सत्वे र्मुचरिरे
 अस्मदुत्पत्तिः रयथा । य तदा अश्वरागात्तस्य वीरस्यनाम
 राना रानरावेन एव्यु वैष्णवः रानेयभाषत इतिपात्रैर्भूवे
 प्रतापवान् सोमिपितो अत्र हे २९ अथायः । अथ
 तेना विधिपदमकोविदेः पि रानलसरां सोःपकृष्टे पदेवा
 जापरजिता तस्य प्रजा सेवान् ले ह्यराशीविष पीदिते नरेन्द्र
 रजिता अश्वरागात्तत कस्य तस्योपेते विजयाप नरेन्द्रः

तस्यासे चन्द विम्बाभेसुदुरसे पिकदि नरः नपा श्रोत्रतकताः
 समुन्नसे नीताः केशाः कुविता सृर्जिता विषम कस्तकाः व
 शु समा दीर्घा स्तरेगिताः रानी लिमध्यगता नाति शूलभागे क
 तनेत्रपुगलो विमोहपुटसंभृतः रोतिदि अथे गवांश्च कृष्यश्च
 वतर्दृष्टश्चतस्किङ्क दीर्घास्ते दीर्घ नपत्वे वप्रकर्णिका अश्वदने अ
 वाङ्मलः चतलेखाकरोमास्यव चुकैश्च भवन्ति सभर्गभराः नि
 वृद्धैकपर्वकः शिरालपादोगेभी र्नाविषमैर्दीर्घ पीतोपचितकैर्न
 १ सत्यवक चिवलीधरः ॥ ३ पाः समोन्नतेव रुदय मकैप्येमांस
 तिमाकैर्पुशोहविश्वदोपाख्याना संदृष्टु नपानामधमानां व खरलो
 धायः ॥ अन्वष्ट अ मशिरालकं कसुग्रीवश्च नपति
 मेदिनो मडनरो कमलोदरसनि र्ममकर्णाः तिततगाः । आनाउ
 भो क्षिप्रंगुलीताश्चनवो पादा लविनो वाज वृत्तोपीनो नपेयरे
 कुलो शिरोन्जितो ॥ कृष्णज मणिवेधे निर्गुह्यश्च सृष्टि शुभ
 तोरफगुत्को सपासी नपतेःस्य संपिभिः नपाहीनैःकरुद्धे म
 तो मडलोमा समाजेषा तथा क दर्थनवर्जिताः निस्तान्नजनयैस्त
 रिकरप्रभा उरवो जानवस्तत्त्वान् दहर्षीश्च परतर्ककाः तांश्च भूषा
 पयोपचितामताः कोषारुक्तेन यनाद्याश्च अंगुष्ठैःसयवैस्तथा
 दीर्घे भूमेश्च यनवर्जितः । वनोपतिश्च सयनस्तिवा रेखा
 समाभ्यां तितिपः प्रोक्तः प्रतप्तेन अयस्यैव नपतेःकरतलगा मनि
 शताद्वान् नशब्द निःशब्द वेनो सप्रस्थिताः शोवातपत्र पि
 नाःसर्दिरिद्राश्चमानवाः एकहि बिका गजपद्मोपमा नपे क
 विवि चतःपंचषड्भारादिभिरेव आक्रुश पताकाभा मणालाभा
 च दक्षिणावर्तचलित शुभाभिश्च निरीच्यरे शमाभाश्च गवाङ्मानो
 नपाःसृताः नपाःउद्यगंभिश्च तल्लिकाभा नपेयरे वक्रासि
 क्रा मधुगंधे धने वज्र मोसल तेमर भुजः कुंताभा नपतेःकरे
 किरुत्तलीसाश्च सिंदस्फिकूपति मांसनैश्च धनोपेता अश्वकौ र
 स्रतःभवेसिंदकटी गता निम्बःक योर् नपाः विमोपमैश्च सुहितैः

रोष्टे इत्येव विदितैः विवर्तयन्
हीनाश्च दंताः स्त्रिया वनाः शुभाः
तीक्ष्णाः दंष्ट्राः समाः श्रेष्ठा निष्ठा
रक्ता समा शुभा शुक्ला रीक्षा व
चिन्तेषा तातसेते धनेचरे कृ
त्वा वपस्वरा नक्तं समं सौम्यवर्णं
ने भूषणा ममते श्रुता विप
रीते च इः दिनां शोककर्णाश्च
राजानो रोमकर्णाः शताशुभः क
राः स्त्रियावनद्वेष्टा व्यालमेवोस
लेर्नपाः स्त्रीमल श्रिपिदनाम क
नी भागवतोभवेत् अलक्षितं स
पुरा च अचक्राव नपेचरे सेष्टे
श्च लतादेष्टकपरा उन्नते र्पः
लत्तलेपहता हितो रेखाः सः
तवर्षितो नपत्तं सावृतरति रा
मुः पंच नवत्यश्च कुञ्जकोरेः शिरो
धिरु नृपा निश्रिप्ता धनी पुरुष
तश्चतर्षितो रक्तः सप्तसुखो नृप
इति ज्ञाते नरही लक्षणे नाम
६६ अध्यायः यपिच पार्थिव
सप्त वस्त्राभिभूतानां चैव लक्षणां
सर्वाणि योमदीपातः सप्तानि
परीक्षयेत् राजेपातयते नि
तं सप्तधर्मपायणाः निरि
त परमैव्यानि चिति र्मेतागा
लयेत् पुष्पं पुष्पं विविनीयान्तु

दे नकारयेत् माताकार इवारोप
न यथाह्वारकारकः इगपी ही
रक्त भुंजीत विक्रतागो न भुंजते
परराष्ट्रं मदीपातो कालव्यालोश्च
दृष्टयेत् दृष्टयेत् नोयष्टिंयातये
धेन्वाः स्त्रीरक्षी लभते पयः एवं
राष्ट्र मयोगेन पीडमाने नवदेते
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पृथिवी मनुष्या
लयेत् पालकस्य भवेद्भूमिः की
तिराष्ट्र रेशो वलं अमर्ष्य विस्
धर्मात्मा गोदास्यादिनेरतः ॥
प्रजाः पालयिते शक्तः पार्थिवो यो
नितेदियः तेष्टमभुवंप्राप्य राजा
धर्म मतिचरेत् ॥ इति
गाकटे ॥ अध्यायः वस्त्राभि
धित राजानो यथा श्रीपराशर
उवाच पराभिधितः सष्टयुः पूर्व
राज्ये महर्षिभिः । ततः क्रमे
णान्यानि दशै लोकापितामहः
नक्षत्र गुरु विद्याणां वीरुथोवाप
शेषतः सोमं राज्ये दद्याद्दद्या
यस्तानो तपसा मपि श्रुतावेष्टव
गो राज्ये जस्तानो वरुणो त
या आदित्यानां पतिं विष्णुं
वसूना मय पातके प्रजापती
नो दत्तेत् दासवे मरुता मपि दे
वानो रावता नोच प्रजापतिमपि

दशै पितृणां धर्मराजाने यमं
राज्ये अभ्यवयत् । पैरावते
गजेडाणा मेष्टोवाणां पतिं दशै
पैडीणां च गरुडं देवाना मपि
वासवे इष्टैः स्ववस मयानां वृष
भंत गवामपि शेषतः नागराज
नंरुगाणां सिंद मीष्टरं वनपै
तीनां राजानं सप्त मेवाभ्यवेच ।
यत् एवं विभज्य राज्यानि दिशां
पालाननंतरं प्रजापतिपतिव्यं
स्यापयामास सर्वतः पूर्वेषांदि
शि राजानं वैराजस्यप्रजापतेः ।
दिशापालं सधन्वानं पुत्रं वैसो
ऽभ्यवेचयत् दक्षिणास्यं दिशि
तथा कर्दमस्य प्रजापतेः पुत्रं
शंखपदेनाम राजानं सोऽभ्यवेचय
त् ॥ पश्चिमास्यं दिशि त
थारनसः पुत्रमच्युतं केतुमन्त्रं
रात्तानं राजानमभिधितवान् त
थादिराण्यरोमाणां पर्जन्यस्य
नापतेः उदियां दिशि इर्ध्वं रा
जानमभिधितवान् तैरियं पृथि
वीसर्वा समदीपा सपत्न्या यथा
प्रदेशमद्यापि धर्मतः प्रतिपाल्य
ते एते सर्वे प्रवृत्तस्य स्थितौ वि
सोमं समनः विभूतिधृता राजानो
ये नामे मुनिसत्तमे यमविद्यंति

येः तीताः सर्वभूतेभ्यः दिन ते
सर्व भूतस्य विस्मा रंशा हि
जोतम इति श्रीविसुप्रमाणप्रथमे
ऽंशे ११ अध्यायः सूरभवाव
एवं सहास सर्वास्त स्यावरासचरा
सर्व ज्ञसा क्रमेण राज्यानि या
देशमपचक्रमे दिनानां वीरुथोचै
वनसजाणां ग्रहैः सप्त यत्तानां
तपसां चैव सोमं राज्येऽभ्यवे
चयत् वृहस्पतिं च सर्वेषां ददा
वंगिरसा मपि भराणां माधिपतेव
काव्ये राज्ये अभ्यवेचयत् आ
दित्यानां पुन विस्ववसूनामयथा
वक्तं प्रजापतीनां दत्तेच मरुता
मथवासवे दैत्याना मथराजाने
प्रजादे दितिनन्वे नारायणांत
साध्यानां रुद्राणां वृषभधने स
गाणा मय शार्ङ्गं गरुडं पत
तांवरं गंधर्वाणां विवरं ना
गानामय वासुकिं गंधानामरु
तंचैव भूतानां च प्राचीरिणां सर्वे
षांदक्षिणेशे चैव पाणां चैव तत्तकं
सागराणां नदीनां च मेवानां वधिं
तस्य च आदित्यानामनन्तरं प
र्जन्य मभिधितवान् सर्वाण्यरोमा
णानां च कामदेवं तथा प्रभे स
तना मधिसातानां दिवसानां तथैव

च पलाशाचक्षुषाणां च मुहूर्तं
तिथि पर्वणां कला काष्ठा
माहानां गते रयनयोस्तथा मणि
तस्याप्ययोगस्य वक्त्रे संवत्सरे प्रभुं
प्रजापते विरजसः पूर्वस्यां कारि
षेवयन् पुत्रं नाम्ना सुभामानं
राजानेवाभ्येचयत् यथाप्रदे
शं राजानं दत्तिगस्यां प्रजाप
तेः कर्तुमस्य पातपदे पुत्रं राजे
ः भिक्षुवान् पश्चिमस्यां दि।
शि तथा रजसः पुत्रं सुतमं ।
केतुमन्त्रं महात्मानं राजानं ह्य
भ्येचयत् तथा हिरण्यरोमाणां
पर्वत्यस्य प्रजापतेः । दिगुज
रायां पुत्रस्त राजानं भ्येचयत्
मानुषाणां भिक्षुपतिं वक्त्रे वैवस्वतं
मनुं तैरेव पृथिवी सर्वां सप्त
हीषा सपत्न्या यथा प्रदेशं म
द्यापि धर्म्या परिश्रयते स्वायं
वेतरे एते ब्रह्मणा तेभिर्देवितः
इन्द्रादि लोकपालास्तु पुनर्वैव
स्वतेः कुरे राजसूयेः भिक्षुस्त
एषुः पूर्वं मर्दयिषि विधिना त
दत्तोः धिराजः प्रजापवान्
रत्नाये वक्ति पुराणे वराहः
शरभावनमाध्यायः राज
कर्तव्यकर्माणि यथाभवात्पु

वत्स राजाभिधितेन प्रजा रे
नन मारितः कर्तव्यं मविरोधेन
सुधर्मव मदीभता अविरोधेन
धर्मशास्त्राविरोधेन व्यसनानि
परितम सप्तमूल दराणि वै या
त्मारिपुभ्यः संरत्यो वदि मंत्र
विनिर्गमात् प्रष्टथा नापा माप्नो
स्वचक्रसन्दनायथा तथा राजा
प्यतदियं वदि मंत्रं विनिर्गमात्
इष्टादृष्टां प्रजानीयादमात्मानरितो
वतः वरैश्चरास्तथा शत्रो रने
एव्याः प्रयत्नतः विद्यातो नतक
र्तव्यो राजा मिश्रतवेधस्य कार्य
योगादभिज्ञेय विद्यमान नरापिपः
स्यानद्विज्ञयतेन वागुण्यवि
दितात्मना भवितव्यं नरेन्द्रेण
न कायवशवर्तिना प्राणात्मानं
विना श्रेव ततो भूमा मदी
भता तेषां ज्ञानेनरं पौरा विह
ध्येत ततोः विधिः यस्त्वेतानुविधि
तैव वैरितो विनिगीषते सोः
जितात्मा जितामात्यः शत्रुवेगा
दायते तस्मात्कायारयः श्वं
तेषां पुत्रं मदीभता तज्ञेय
दि जयो राजा राजा नृपति
तैर्जितः कामः क्रोधश्च लोभ
श्च मद्ये मानं लजेवच दर्पश्च

शत्रवे शोतेनाशाय कुमदीभतो
कामप्रसक्तमात्मानं स्मृत्वा देवं
निपातितं निवर्तयेत्तथाक्रोधात्
उक्रादं हतात्मनं इतमेतत्तथा
लोभात्सरादेनं हिने ईते माना
दनायुषः पुत्रं दत्तं रक्षा पुत्रं
यं पमिर्जितं जितं सर्वमस्तु
नमहात्मना स्मृत्वा विवर्जयेदेतं
घटरोषां मदीपतिः काकवो
कित भूगाणां वक व्याल शि
खंडिनां हंसाणां लोहजरीनां
शितेत वरितं नृपः काकास्त
वेपंकिता कोकिलात्माधुर्म्यं
भृगावपीडया अशीरानं वका
स्मानुशरणे एकाग्रतां व्या
लाहृमसर्पितं शिखंडिनां
व्रतंसर्पग्रहाण्य मुक्तो राजा
वात्मगोपनेच हंससाराश्रादि
तं लोहजहासंभानं कोशिक
स कियो ज्योतिषे मनुने
श्वरः चेष्टो पिपीलिकानां च का
लेभूषः प्रदर्शयेत् कोशिकस्त
तकस्य शत्रो काकावस्तुनं
पिपीलिकानां मेना वदत्तं सर्वभ
तांच सेयान्निविष्कुलिगानां च
नवेष्टा वृषाल्लतेः वेद सूर्यस
रपश्च नीत्यर्थं पृथिवी तिता अ

गिनविः कुलिगाह्राहादः बीना
सदर्थनिष्पादनं उसकातेवेदः
सखरायी शीतकाले न एवं सूर्यः
शीते सखरायी उसकातेन एवं
कातालुसारेण सख इः खराह
त्वं वधकायस्य सरभश्रुतिन्या यु
विगीस्तनात् प्रजा नृपेण वा
देया तथाचंजलयोषितः वधका
निष्पात्तं पद्मान्कटगोपनं स्मित
खताच सरभाहृत्वापि शत्रुद्रोदे
कः यथा सरभाहृत्वापि परो
मतिं नसहते श्रुतिन्या शक्ति
तापनं शर्विण्यस्तनात्कालेः र्या
रानं वंजलयोषितो न कीदृशागशि
रो दर्शयित्वा अन्वदिक्रीणा
ति शक्रार्कं यम सेमानां त
हृदायो मदीपतिः रूपाणि पंच
ज्वीत मदीपतनकर्मणि यथे
इ अतरो मासाचार्यो वेतावभू
तत्तं प्राणायामेन तथा लोकान्
दिवा रैर्मदीपतिः ॥ प
दिवा रै र्भयानादिभिः । मासा
नष्टो यथा सूर्यं लोये दशति
रश्मिभिः सूर्योवाभयपथेन त
था श्रुत्कारिना नृपः यथा यमः
प्रियदेशो माप्ते काले निपद्य
ति तथाभियापियो राजा इष्टा

ये समोभवेत् एतेषां मालोका
यथाशीतिमान्जायतेनरा एवंयत्र
प्रजाःसर्वा निर्दिता सत्त्वशिष्टते
मारुतः सर्व भूतेषु निरुद्धप्र
ते यथा एवं वरेष्टप आरेः यो
रामात्मारिवेभुष नलोभार्थे न
कारार्थे नार्थार्थे नसमानसे प
राथेः कृष्णते धर्मस्य राजा स
गम्यत्यति लोभारिप्रयोजनैः ।
उत्पद्यथादिगो मृद्वत्स्यमर्चिनि
तात्ररान यःकरोति निजैर्धर्मैः
राजा स्वर्गम्यत्यतिउत्पद्यथादिगो
पापिनः वर्णाधर्मान सीदन्ति य
स्वराष्ट्रे तप्याश्रमाः राजस्वस्य
मुवेतात परवेष्ट व शाश्वते प
तडासःपरंक्रान्तयेतदृष्टिकाशां
स्वधर्मस्यापने नृणांसात्यते नकु
उदिभिः पालनेनैवभस्यानोक्त
कृत्यो मरीपतिः सम्यक्पालयित
भागे धर्मस्यामोति वैयतः ।
एतमाचरते राजा जातवर्णाश्चरते
गोः सगुर्वी विदुष्येषाक्रयेति
सन्नोक्तता इतिमार्कण्डेयपुराणो
मदात्सोपाख्यानाध्यायस्तटीका
व राजाभिदेकसविद्विजयतावा
णि यथा पुष्पानुराधा येसाव
रोहिणीवोजरा नवे रत्नासिनीरेव

ती च नृपभिषेचनोत्तमाः इति
ज्योतिःसारसंग्रहः ग्रन्थ विवरणो
ग्रन्थिवेकशब्दे दृश्यं ॥
राति वर्णनीयानि यथा नृपेकी
तिप्रता पाता दृष्टांति विवेकिताः
धर्म प्रयाण संशाम शब्दायाः
सनवत्तमाः प्रजारगोविधौनारि
रासौःविश्वरूप्यता औसार्य धै
र्यगोभीर्य शौर्यश्रेष्ठोद्यमादयः
इति कविकल्पलतायाः १ स्ववेक १
कृष्णं राजाव्यक्तो रोषो
यथा वाराहउवाच शुद्धाभागव
ता भूत्वा मम कर्म पराय
ताः येत भुञ्जति राजात्रे लोभे
नवभयेनच आपद्रता दि भुञ्जीत
राजात्रे वसुधारे दशवर्ष सर
साणिपद्यते नरकेनराः भगवह
सनेश्रुत्वा कम्पिता च वसुधरा
दिनानिसप्तदशव भये तीव्रं गु
जायतततो दैन्यमना भूत्वा साम
ही संशितवता उवाच मयुरेता
दो सर्वलोकमुत्तावरं धरमुवाच
शुभातत्वेन मे देव हृदये दिवा
वृष्टितं कौतुहलो दि राजान् त
ने देवकर्मही ततो भूष्णव
हः कृत्यासर्वधर्मविरादः वरः प्रादना
एतद्वदोत्तम धर्मकामोवसुधराः

वाराहउवाच शुभा संरि तत्वेन
युष्मेतदनिदिते राजात्रे नभो ।
कृष्णं शुभे भीगवतैःसरा य
द्यप्येव समत्वेन राजा लोके प्रव
र्तते राजस स्तामसो वापिर्बुर्बु
र्म सराहाणं अपि वा गर्हितो
तेन राजात्रेन वसुधारे धर्म सं
शारणाधीय नत मेरोवते भुवि त
तोः संसंप्रवत्तामि तच्छुद्धवस
म्ये यथा राजात्रे भोमे वै
शुद्धे भीगवतैः शुभेः स्थापयित्वा
तमो देवि विधिदृष्टेन कर्मणा
धन धाम्ना प्रवृद्धानि दत्ताभाग
वतैरपि सिद्धे भागवतैश्चाने म
मप्रापणशेषक भुञ्जानस्त वराभे
दे नस पापेन लिप्यते एवं
विसृज्यः कृत्वा धरणी संशित
वता वाराह उवाच देवं प्रस
वाच वरातना तरुभोजनशाय
प्रिजानि यथा धरमुवाच राजा
त्रेन ततो भूत्वा शूलो मागवतः
शुचिः कर्मणाकेन शुद्धेन तमे
बुद्धि ननार्दन वाराहउवाच शुभा
तत्वेनमे देवि यस्मात्वं भीरुभा
वसे तरन्ति मनुजा येन राजानः
सोपभुञ्जकाः पक्वं वादायणं कृत्वा
तमहृद्वेच १ कृतं कृष्णं सत्तु

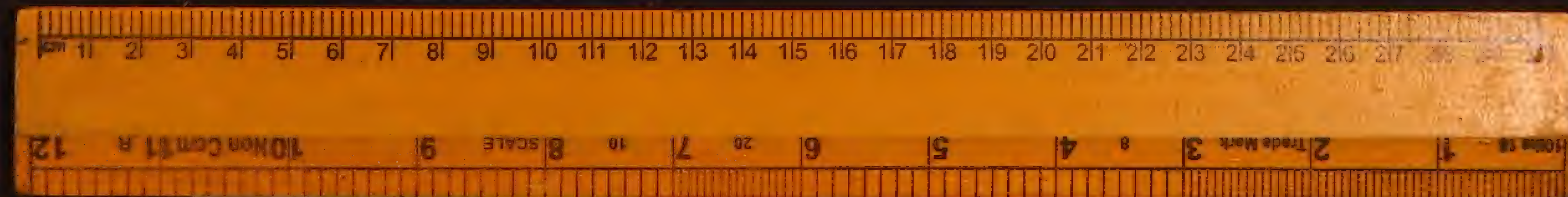
वैके शीघ्रं भवति किलिघात
भूत्वा वैरातोऽनि इदं कर्म स
मारभेत नतसैवापराधोस्तिव
सुधेवै ववो मम एव मेव न
भोक्तव्यं राजात्रेन कदाचन म
मात्र प्रियकामाय यदीच्छत्यस्मै
गतिं इत्यादि वाराह राजात्र
भत्ताप्रायश्चित्तं नामाध्यायः
अपिच राजात्रे तेन आदत्रे
शुद्धात्रे वसुधारे इत्यादिभि
धाय भूत्वा चात्यन्तमस्याम म
मयात्तपयेष्टां मया भूत्वाच
रेत्कृच्छं रेनो विष्णुमेवच ॥
इतिशायश्चित्तत्वे ॥
राजात्रेनः ३ पियात्तद्वतः इति
शब्दमाला
राजात्रेन स्त्री लोविका विष्णुतः
किंशुकः इतिमेदिनी
राजात्रेनीवी वि राजोपनीवी
तस्यकर्मणि यथा मयाउवाच
यथावर्तितव्यं स्यान्नो राजो
पनीधिना तथा तेकथयिष्यामि
निबोध गदतो मम आज्ञा स
र्वात्मना कार्या सशस्त्रा रविनं
दन आशिष्यवचनेतस्य नवकथं
तथावचः शुद्धतेषियेतस व
क्तव्यं तान संसदि रतो गतस

वक्तव्य मप्रियं यदितं भवत
परार्थ मस्य वक्तव्यं स्वस्य चेत्
सिभार्गव स्वार्थः सदा दिवक्तुः
यो न स्वयं कदाचन कार्यमि
कृतः सर्वेषु रक्षितः प्रयत्न
तः न च हिंसं धनं किं विविशते
न च कर्मणि सुपेक्षं भाषमा
होच तथाराजः प्रियो भवेत् रा
जस्य न तथा कार्यवेषभाषिते
हितं राजसीला न कर्तव्या तदि
द्विष्टं विवर्जयेत् राजः समोऽपि
कोवा न कार्यो वेपो विमानः
ता सुतादिषु तथेवासकौशलं च प्र
दर्शयेत् प्रदर्शय कौशलं वासरा
ज्ञानं च विशेषयेत् प्रज्ञः प्र ५
नाभ्युत्थैर्द्वैतैः समागतैः संसर्ग
नवमेज्ञानविना पार्थिव शास
नं निःस्त्रितो वावसानं प्रयत्नं च
गोपयेत् यद्दुःखं भवेद्वा सो
नतलोके प्रकाशयेत् रणेणाथा
चितं यत्पादाद्यावाच्यं नृपो नम
नतस्त्रयावयेल्लोके तदा राजः
प्रियो भवेत् आज्ञापमाने चा
नस्मिन्सत्याय नराभितः अहं
किं करवाणीति वाच्यो राजा वि
जानतो कार्यावस्थां च विज्ञाय
कार्यं मेव तथा भवेत् सततं

क्रियमाणः स्मिन् लाघवेन जनेभ्य
वं राजः प्रियाणि वाक्यानि न
वाच्यं पुनः पुनः नरास्यशीलं
भवेन्नवापि भुङ्क्ते मृतः ना
तिवक्ता न निर्वक्ता न च मत्सरि
कस्तथा आत्म संभावितश्चैव न
वेत् कथं वन उक्तानि नरेभ्य
ततः सेकीर्तयेत् क्वचित् वक्तुं शक्त
मतेकारं राजा दत्तं च धारयेत्
शेवार्थेणा न तदेव मनसो भू
तिमिच्छता तदेवोपासने कार्यं दि
वा सप्रं नकारयेत् नानिदिष्टे त
था हरे प्रविशेत् कदाचन नवः
पश्येत् राजान मयोग्याश्च भूषि
षु राजस्य दक्षिणे पार्श्वे वामे
कोपविशेत् तथा प्रस्तात तथा
पश्चादासनेन विगर्हितं न्द्रभा
निधीयते कामं कोपं पर्यास्तिका
अयं भुङ्क्ते वात्त मद्भारतसमी
पे विवर्जयेत् स्वयंतत्र न कुर्वीत
सगुणात्वापने तथा सगुणात्वाप
ने चैव एवमेव प्रयोजयेत् रुद्र
यं निर्गले कृत्वा परां भक्तिं मुपा
धितैः प्रजनीविगणो भीत्यं नि
तं राजा मतेक्षितैः शास्त्रं लौक्यं
च पेशुम माक्षिकं सुदतो तथा
वापलेव परित्याज्ये नित्यं राजा

राजीविना अनेन विद्याशिक्षेण
संयोजनात्मानमानना राजसेवा।
ततः कृप्यादूतये भूति वदितां
नमस्कार्याः सदा वास पुत्र व
लभ मंविणाः सचिवै आसविद्या
हो नतकार्यः कथं वन अष्टष्ट
आस ननुयात्कामं वृषातथा प
दि हितं पथ्यं च वचने हितैः
सहस्रनिष्ठितं विज्ञेयैवास् विज्ञे
यं नित्यमेवोपजीविना । भ
तंराधने कृप्यात् चित्तोमा
नवः सदा राणापराणो चैवास्
विज्ञेयो भूति मिच्छता राजेह
तिविरक्तस्तु रक्तो वृत्ति का
रयेत् विरक्तः कारयेवाशं वि
पताभुदयं तथा आशावर्द्धनकं
कृत्वा फलवाशं करोति च म
कोपोपि सकोपान्नः प्रसजोपि च
निष्फलः वाक्यं समं दं वरतिवृ
तिच्छेदं करोति च प्रेक्षवाक्य
मुदितो न संभावयेत् न तथा आ
शयनास सर्वास्त सप्तवह विवि
हते कथासरोषे तिपति वाक्य
भां करोति च लसते विगुर्वैश्व
गतासेकीर्तने कृते दृष्टिं तिप
तथात्र क्रियमाणे च कर्मणि
विरक्तलतां रोतत्परां रक्तसत्ता

हृष्टा प्रसन्नो भवति वात्संगरक्ता
तिचाररात ऊषात्तादि परिप्रसृति
प्रयच्छति वासने विरक्त दृष्टीने
वासरहसेचनशंके जायते ह
एवदनः कृत्वा तस्य ततकथो ।
अधियाणपि वाक्यानि तडक्ता
मभिनन्दते उपायने च रक्ताति
स्तोकमणादरातथा कथात्रेष्ट
स्मरति प्रहृष्टवदनं तथा इति
रक्तसकर्तव्या सेवारविक्रतो ह
आपत्सु नम्येत् सर्वं विरक्त म
पि सेवितं ॥ भिन्नं नवा
पस्त तथा च भक्तं राजंति ये
निर्गता सप्रमेयं प्रभं विशेषेता
चते वनन्ति सरेइयामा मरुद
गुष्टं इति मत्स्यपुराणे राजपर्वप्र
जीवतिनाम ॥ अध्यायः
राजारनी स्त्री वृत्तविशेषः स्त्री
राणी इति भाषा । तस्यार्थायः
राजफलः १ तीरवृत्तः १ नृपदुमः
४ निमवीनः ५ मधुफलः ६ कपी
७ माधवोदवः ८ तीरी १ गु
ल्लफलः १० मृगेष्टः ११ राजवल्गुः
ग्रीफलः १२ हृष्टकंथः १३ तीरम
क्तः १४ मया गुणाः मधुरत्वे पि
तनाशितं शुक्रत्वे तर्पणात् ।
सुयत्वे स्यौत्सकारत्वं सुयत्वं ।

सत्तिपत्तं मेहनाशित्वं इति राजनिर्घटः । अपिच जीवि । कापाः फले वृषं वत्स स्त्रियं हिमे गुरु तस्मा मूर्द्धा सदधा नि तयरोषप्रपासजित इति भावप्रकाशः ।
 राजानं स्त्री अश्वदेशोद्भवानि विशेषः तत्पर्यायः नृपान् १ राजार्ह ३ दीर्घशूककं ४ धाम्नेष्टं ५ राजधाम्ने ३ राजेष्टं ७ दीर्घं कुरकं ८ अस्पृश्याः विशेषः सत्तिपत्तं मधुरत्वं लुत्वं दीपनत्वं वलकारित्वं यथ त्वं कोति वीर्यवहिरत्वं इति राजनिर्घटः राजसामिकभक्तं । तदोजननिषेधप्रापश्चित्ते राजाया हेदुष्टये ॥
 राजाशुः ३ अश्वविशेषः तत्पर्यायः राजफलः २ सराशुः ३ कोकिलोत्सवः ४ मधुरः ५ कोकिलानंदः ६ कामेष्टः ७ उपवत्तः ८ अस्पृश्याः कोमतत्वं कदम्बत्वं पितृदादत्त्वं सपः कप तस्यगणाः साहत्वं मधुरत्वं ३ छि वीर्यं वलपदत्त्वं इति राजनिर्घटः अपिच राजाशुः ३ अश्वगतः कामाको राजपुत्रकः

जाराशुं भुवं साह विषरेणी तत्तं गुरु शक्ति तत्तं विवेकभ्य वातकृत्कफ पितृगुत्त इतिभाव प्रकाशः ॥ ॥
 राजाशुः ३ अश्ववेतसः इतिराजनिर्घटः ॥
 राजार्कः ३ शेताकृत्तः साराशुः इति भाषा तत्पर्यायः वस्तुकाः ३ शर्कः ३ मेदारः ४ गनरपकः ५ काशालः ६ सस्यप्रणः ७ इतिराजनिर्घटः अलर्कः ८ प्रतापतः ९ इतिशब्दरत्नावली राजार्हं स्त्री अश्व राजपोषि वि इतिमेदिनी राजार्हं स्त्री जंतुः इति राजनिर्घटः
 राजालातः स्त्री सादुत्तमी मिहा लाते इति भाषा तत्पर्यायः बहातम्बी २ मधुरालातुनी ३ शाकालातः ४ तम्बकाः ५ महालातः ६ अनातुनी ७ मिश्रतम्बी ८ असाः फलगणाः वृषत्वं कफपितृदत्त्वं गुरुत्वं इति मदनविनोदः राजालकः ३ महाकंदः ३ तिहागवली राजावर्तः ३ उपरत्नभेदः ३ इति इतिदीर्घाभाषा तत्पर्यायः

यः नृपवर्तः १ राजासावर्तकः ३ अश्ववर्तमणिः ४ आवर्तः ५ अस्पृश्याः सडम्बे स्त्रियत्वं शिशि ३ त्वं पितृनाशनत्वं भूषणो प्रायो जितश्रेष्ठगो वडभापकरत्वं ३ इति राजनिर्घटः ॥ विरादेश जरीरकः तत्पर्यायः विराजः २ ॥ राजपदः ३ इति हेमचन्द्रः ॥
 राजादि ३ दिश्वसर्पः १ तत्पर्यायः दिश्वसर्पः २ विलासिनी ३ विषाशुयः ४ इतिशब्दरत्नावली ॥ असीरणिः ५ इति विकारशेषः ॥
 राजिः स्त्री श्रेणी देवा ३ इति मेदिनी ॥
 राजिका स्त्री केदारः ॥ राजसर्वपः श्रेणी इति मेदिनी ॥
 पंक्तिः इतिहेमचंद्रः १ कृष्णसर्पः तत्पर्यायः १ तवः २ सत्ताभिजननः ३ कृष्णिका ४ आसुरी ५ इत्यमरः सत्ताभिजननः ६ अस्वरी ७ इतिशब्दरत्नावली ३ वार्तासर्पः राश्रिति भाषा तत्पर्यायः राजी २ आसुरी ३ २ कृष्णिका ४ कृष्णसर्पः तीक्ष्णगंधा ६ मधुलिका ७ तवकाः ८ ततकाः

तवः १ अस्पृश्याः कटत्वं तित्तत्वं उल्लत्वं वात प्रीहा तिष्ठल कफ गुल्म कुमि ग्राना शिखंडार पितृप्रदत्त्वं तत्रैतुगणाः तीक्ष्णत्वं वातादिशेष नाशित्वं शिशिरत्वं गुरु कंदूत्वं केष्टत्वं त्वष्टिपनाशित्वं तस्यगणा कटत्वं उल्लत्वं कृष्णत्वं कफ कंदामयदत्त्वं साहत्वं वकिरीपनकारित्वं इति राजनिर्घटः अपिच राजी तराजिका तीक्ष्णगंधा सत्तानि कासुरी तवः सत्ताभिजननः कृष्णिकाः कृष्णसर्पः राजिका कफ पितृप्री तीक्ष्णगंधा रक्तपितृकृत् किंवि दुःसाग्निदा कंदू ज ३ कोट कृष्णसर्पः अश्रितोः त्वा विशेषा तद्वत्कृष्णपि राजिका इतिभावप्रकाशः ॥
 राजिकाफलः ३ गौरसर्पः इतिराजनिर्घटः ॥
 राजिकला स्त्री वीजाकर्करी इतिराजनिर्घटः
 राजितः ३ उरुभसर्पः इत्यमरः राजी स्त्री निक्षिपेक्तिः ३ तिहाश्रत्तावली ॥
 राजीफलः ३ परोतः इतिः

राजनिर्देशः
राजीवः स्त्री पदं इत्यमरः
राजीवः पुं द्विगुभेदः इदं
स्त्रीभेदः इति मेदिनी इस्ती
इति विकीर्णः । ३ ।
सारसपत्नी इत्यमरः राजपत्नीवि
नि वि इत्यमरः
राजेंद्रः पुं मंत्रेणैवराज्यं
गो राजा यथा वतर्पयन्
पर्यंत अधिकारं व्यस्य यो
राजातन्मात्रं सपत्न्यं मंत्रेण
२ः तस्मादण्यगोराना राजेंद्रः
पमिकीर्तितः इति मंत्रेणैवनेष्टी
कृष्णजन्मसिद्धिः पदं ग्रन्थायः
राजाहेजनसंज्ञकः पुं भूतोकु
शब्दः इति राजनिर्देशः ॥
राजी स्त्री राजपत्नी राजा ३
तिभाषा सूर्यपत्नी इति
मेदिनी ॥ कौस्तुभः इति हेमचंद्रः
नीत्नी इति राजनिर्देशः राजप
त्नीवर्णीनीयानि यथा देव्याः
सौभाग्यं लावण्यं शीलमृगारः
मन्मथाः नया कामरूपं राजिण्य
प्रेम मानवतादयः देवी भर्षि
स सीमन्तभाल अवागनादिकं
कपोलाभरनेत्रं भुकरात रत्नकं
धराः गंडाककरो रोजनाभीमध्यं
तित्र

यं तोमाति श्रोणि नैवोरपाद
पुष्पं नखं क्रमात् इतिकविक
स्ततायां । स्तवके ३ कसमे ।
सूर्यपत्न्याः प्रमाणात्तरं यथा स
तडाव विवस्त्रात्कपपात्तर्वमदि
या मभवत्पुत्रा । तस्यपत्नी
ययं तदन्तेता राज्ञी प्रभात
या रेवत्स्यस्तता राज्ञी रेवत्से
पुत्रे स्युते प्रभा प्रभावेत्तपुत्रे
ताही संज्ञा तस्या मनुं ॥
यमप्यं यमुना चैव यमनौ तव
भुवतः इति मातृ ॥ ग्रन्थायः
राजं स्त्री राज्ञे तस्यपत्न्याः
नीदृते २ मंत्रे २ जनपदः ५
देशाः ५ प्रदेशाः ६ विषयः ७ राष्ट्रं
८ उपवर्तने ९ इति शब्दराज्ञी ॥
अमरमते नीदृजनपदे अंगव
ग कर्त्तव्यं पंचाल मगधको
शलाहो मेरुदेन आते ग्रामस
मूले देशविषयोपवर्तनानि च
जनपदे जनपदसमुदाये जन
पदैकदेशे सजलनिर्जलस्थानमा
दे च इषाधि भेदेन देशादि
दिकं भिन्नार्थं सामान्येन प्रयोग
दर्शनात् नीदृरादयः पंचवैका
र्थाः इत्यपरे पतञ्जल्युक्तं इति
शब्दः ॥ तस्मल्लतां

अंगानि च यथा परस्मैवोपकारी
दे सतांगं राज्यं मुच्यते ।
ग्रन्थात् राष्ट्रं इर्गाणि कोवो दे
इत्यु पंचमः पताः प्रकृतयस्त
हृदिनिगीषो हराहताः पताः
पंच तथा सिद्धं सप्तमं पृथि
वीपतिः सप्तमप्रकृतिकं राज्यं मि
तवाच वृत्तमिति । पौरश्रेणी
तदंगं च कुर्वते शब्देदिनः स्वा
म्यायः सहाकोषो राष्ट्रं इत्यं
तं तथा पौरश्रेणी च राज्यांगं
प्रकृतिश्च भवेत्तयं ॥ इति
शब्दराज्ञी अपि च लतापि
यस्य राज्यस्यासाध्यामेदं शल्लके
। शल्लके महेष्टानिमिश
साध्याममुच्यते ॥ इति वर
दा तत्र ।
राज्यता स्त्री पिष्टानिकारयित
वशमिष्टितस्तत्तात्तावदिति रा
यता इति भाषा यथा संज्ञार्थं
विलिपेत्तकेभृष्टनीरकदिग्धं त
वणात्तत्र वटकान्कलानपि मज्ज
येत् शुक्लस्तत्र वटको वलक
शेचनोष्ठः विवंध हृदिहोच
शब्दः पचनापदः राज्यतापतिरो
विन्या पाचन्यातोस्तु भवेत्त ।
इति भावप्रकाशे कृतजवर्गः ।

राज्यांगं स्त्री राज्यसोपायः
तस्यपत्न्याः प्रकृतिः २ तत्तत्र
द्विपे यथा स्वामी १ ग्रन्थात्
सस्यत २ कोषः राष्ट्रं ५ इर्गा ६
वने ७ पौराणां श्रेण्याश्च ८
इत्यमरः साध्यादयः सप्त ७
स्यलोकश्रेण्याश्च राज्यांगपदं प्र
कृति पदं वाच्याः राज्यां सतांगं
कस्यचित्कते अष्टांगवेत्तमयमे
वदर्शितं यद्वलं कामरूपीये
स्वाम्याम्यं राष्ट्रं च इर्गाकोषो
वलं सस्यत परंपरोपकारीदे
सतांगं राज्यं मुच्यते ॥
पौरश्रेण्या महाशंगं अपि राज्ञं
प्रकीर्तितं मिति साध्यादयः स
तपरंपरोपकारीतात्त राजस्य ।
अंगानि उपायाः साधनानि रा
ज्यांगानि प्रकृष्टं कुर्वन्ति राज्यं प्र
कृतयः कृद्वाः क भाव रसुक्तेः
लि प्रकृतिः स्त्रियां स्वामी रा
जा ग्रन्थात् मंत्री सहामित्रं
सार्गादिभोगांगं कोषः राष्ट्रं
जनपदवतीभूमिः पर्वतादि इर्गा
मंडपे इर्गा वलं सैव १ पौर
श्रेणी श्रेणी सिद्धे पुनर्वचने आ
ध्यायापनार्थं इति भरतः
अपि च साध्याम्यो जनपदो

दुर्गेदेः सत्येव कोकोभिः
च धर्मतः समागे राजमुद्यते
समागस्यापि राजसमूहस्वामी
प्रकीर्तितः तन्मूलत्वात्तथागा
नो राजा रसः प्रयत्नतः प
दंग रसा कर्तव्या तथा तेन
प्रयत्नतः संग्रह्यो यस्तथैक
स्य शेर मावरतेःस्थीः वध
स्तस्य तन्मूलकर्तव्यः श्रीकृष्णमेव
मटीतिता इतिमतेष १६ प्रथाः
रावि स्त्री मुद इतिदेमवेदः
शरादिपत्नी इत्यमरः
राडिः स्त्री शरादिपत्नी इत्य
मरः
राटकः पुं स्तनामाद्यातदेशः
यथा प्राचांमागध शोणोच
कोदेदी गौड राटकाः इति
ज्योतिषतत्वे
राटा स्त्री सत्ता शोभा इतिमे
दिनी प्रीतिशेषः यथा गौडे
राष्ट्र मनुजसं निरुपना तत्रापि
राजापुरीभूरिप्रोषिकनाम धामप
रमेतजोत्तमो नःपिता इत्यादिष
वोधचंदोदये दंभवाक्ये ।
रावीयः वि राटदेशोद्भवः यथा
अयनोशातानमाने इरुहमिति
नोच्यते रावीय श्रीनिवासोक्तं

तन्माले स्पततोऽप त इतिमल
मासतत्वे ॥
रावं स्त्री ज्ञाने यथा रावेच
ज्ञान वचने ज्ञाने पंच विधेस्मने
तेनेदंपंचरात्रे प्रवदन्ति मनी
पिनः इतिनारदपंचरात्रे प्रथ
मरात्रे १ अध्यायः
रावकं स्त्री पंचरात्रं । इतिमेदि
नेदिनी
रावकः पुं एकवर्षवेषणाट्टवासी
इतिमेदिनी
रावि स्त्री रविज्ञा एतहोपावच्छि
न्नसूर्यकिरणानवच्छिन्नकातः इति
इति भाषा तत्पर्यायः शर्वरी
१ निशा १ निशीथिनी ५ त्रियामा
५ तारादा ५ तपा ५ विभादरी ८
तमस्विनी १ रजनी १ यामिनी ११
तमी १२ इत्यमरः प्रथमा १२
दोरा १५ याम्या १५ तंगी १६
मक्तं १७ तोषा १८ वासतयी १९
तमा २० तमा २१ शताती २२
लणिनी २२ निशिख्या २५ चक्रमे
दिनी २५ शार्वरी २६ शाय्या २७
वासराः २८ निषदरी २९ इति
शहरत्नावली वसतिः ३० वायु
शेषा ३१ निशीथः ३२ निट ३३
इतिजरापरः यामवती ३६ तारा

३५ भूषा ३६ ज्योतिषाती ३७ भार
किणी ३८ काली ३९ कलापिनी
इतिराजनिर्देशः तत्पाकारां य
था यदा दित्तव ग्रहास मेरो
श्रुतोत्कोद्वा ज्ञाया भवेत्तारा
विः स्याच्च तद्विवरादिनं इतिव
क्रिपुतागभेदोनामाध्यायः ॥
पितृदेवानां रावि रयथा । मा
से नच नराणां च पितृणां तद्व
निशं कृम पत्तेदिनं शोक्तेपुक्ते
राविः प्रकीर्तिता वस्तरेणा नरा
णां च देवानां च दिवानिषं अत्रा
युतोदिनेशोक्तं राविश्चरतिगायणो
इतिब्रह्मवेवेनेपकृतिरवेडे ५१
अध्यायः ॥ यथारावि
कृतं स्मरति पूर्वोक्त विदितं कर्म
न कृते तत्प्रमादतः रावेत्तप्रर
रंभावत्तकर्तव्यं यथोक्तवत् रि
वोदितानि कर्माणि प्रमादात्सति
तानि च शर्वर्ण्याः प्रथमेयामेता
निकृर्ण्यारतेऽतः इतिरत्नाकरः
यानवत्कान्तिरसो उपास्य प
श्रिमां संध्यां कृत्वा श्रीलाभपासव
भूयोः परितृप्तो भुक्ता नाहिततो
यसंविशेत् अग्नि होमोपास
ने साग्निपरे उपास्यचेति च
कारो वैश्वदेवादिकं समुच्चिनोति

समिश्रोत्सपेत् तथाच विस
प्रतापं पुनः पाक मुपादाय साय
मणवनीपते वैश्वदेव निमित्ते
वै पत्मा साई वलि द्वेत् अ
निधिंवागतं तत्र स्वशास्त्रा एत
येदुधः दिवातिथ्यो त विपुलि ग
नेयस्यातकं भवेत् । नरेवाह
यापेसं सूर्योदे विपुलि गते
सूर्योदे अस्तं गते सूर्ये तथा
कृतपारादि शौचस्त भुक्ता सा
ये ततो गही गच्छेदस्फुटितोश
यामपि हारुमयीन्ध्र भोजनेना
यमिति साईप्रहरपदे प्राशक्तात्
अथरात्रे शयन विधिः सति
सूर्ये प्राय्या चन पातनीयाच
सूर्योदयात्पूर्वं सुतोत्तनीया त
याचस्मरति भास्कराट्टशाय्या
नि नित्याग्नि सलितानिच स
र्योवलोकिदीपानि सत्पा वेश्मा
भाजने यासः सुतो देपो विति
ते चगोमयेनोपलेपिते प्रागुद
कूपने चैव सस्मिषोत्त यदादुधः
मगत्य शर्माजंभेव शिवः स्थाने वि
थावच वैदिके गीहते मंत्रैरहा
कृत्वा स्वपेततः ॥ गर्गः ।
सगृहे प्राविश्याः शोते साग्ने
रतिगाशिराः प्राप्तिराः प्र

वासं न कदाचिद्विद्विषाः
मार्कण्डेयपुराणे शक्तिरः शय
ने विद्यात्पुन मापुत्र दत्तिणे
पश्चिमे श्वलो वितो रानिमते
तयोत्तरे तथा नमस्तुत्याय
विस्ममाधिष्ठं सप्रेनिशि मा
र्कण्डेयः श्रुत्वा लये प्रशानेव एक
वृत्ते वृत्तये महादेवगरे वा
पिशर्कण लोष्ट पांशुप भायणे
विप्रदेवानो गुरुणां च तयोप
ति नवापि भयप्रशयेन नाम्बुचो
नाम्बुचिः स्वयं नार्द्रवासा न नप्र
श्रु नोत्तरापरमस्तकः नाकापोस
वृष्णेश्वर नचैतदुभये तथा सपे
रिति शेषः यथाशौ हरोपगम
न विधिः याज्ञवल्क्यः षोडश
मैनिशः स्त्रीणां तास गुमास
सन्निशत इत्युच्यते पर्वणाद्या
श्रुतस्त्व वर्तयेत् स्त्रीणां वैत
रशनिशा अत गर्भाधान योग्य
कालः तत्रोक्तविधिना गच्छेत्
तत्र गुमासरात्रिपि पर्वणि य
ज्ञाचार्येण भवति तत्र वृत्तारोहक
तो इत्युच्यते सत्वनरोधो नास्ति
इति प्रितानरात्रिपुत्राणां वृत्तार
यो मयावापामुभे पते चतुर्वर्षीये
युने नोपतिवेत् हाटशीरमम
भियां ।

हारीतः चतुर्थः इति स्नाताया
गुमास व गर्भाधान चतुर्थे तत्र
गर्भ संस्थातीति अत्र चतुर्थी
शौ यज्ञर्भाधान अत तद्वजो नि
वृत्तारोधं रनस्परेते साधी
स्नानेन स्त्री रजस्वला इति मनुव
वनेकराकानात् साधी गर्भाया
नादिविहित कर्मयोग्येतर्यः या
द्याश्रुतस्त्ववर्तयेत् इति तत्रो
तिवृत्तीतरपरं अन्तावपि काम
कीगमनं माह विस्मपुराणे स
तो नरक मध्येति दीयेदवापितमु
वः परस्पररतिः पुंसां नृभयत्राणि
भीतिरा इति मत्वा सारोपु अ
तमस्तुयो अनेत् यथोक्त दोष
लीनेषु सकामेषु तत्रापि पेटी
नसिः तापं विप्रसपे ज्ञान ववे
रोन्वस्ते प्रतिदेवा अमरत्रिति श्र
वरन्तस्त्रिय उपाहृतीत वरेरा
स्वामि ततोः सा स्त्रतीयं वृत्ता
रस्यायाः प्रपन्न स्त्रियाः एकं प्र
मिर्वनेपतयश्चैकं आसो मववा न
हो वरं प्रायच्छत भूमेः स्मिरत्वे
वृत्ताणां स्निग्धप्रदेवा स्त्रीणां स
वेकासेषु संभवः संभवो मिलने
संभोग इति यावत् सर्वकाले स
तावद्वतो च नत प्रतिविह

पर्वतो तथाच गोतमः अतव
पेयात्सर्वत्र वापतिविह वर्जयि
ति इष्टकाल माह ज्योतिषे ।
ओष्टा मूला मवाशेषा रेवतीक
त्रिकाश्विनी उत्तरावितपं तत्ता प
र्ववर्जं अनेदत्ते ॥ एवंच अतो
नोपेति यो भार्या मन्त्रतो यश्च
गच्छति तत्समाह स्वयो दोषम
योनौ यश्च सिंचति वौधायनीय
मन्त्रतो गमन दोषाभिधानं मत्ता
माविषये विष्णुः पर्वानारोग्य व
अन्तावगच्छमेत्ती विरात्रमुपवेसे
इति वृद्धतातपः स्त्रीणां सं
प्रेतणात्सर्गाताभिः संकथनात्
पि इत्युच्यते विषयेन नरारे
ष्टत संगमात् संप्रेतणात्संकथ
नादित्यत्र सारागतं संशयार्थः आ
हनेतरं निषेधं माह तः श्रोत
तिलिखितो अतस्नातो तदशो
अपदिदेवतातेवे दिवा मैयुने
अनेक्कीवात्पर्वीर्णाश्च दिवा प्र
येतेः त्यापुश्च तस्मादेतदिवर्तयेत्
प्रताकामश्च पिष्टाणो नोपहरेत्
तंते विच्छिद्यात्पयेताच्छेदावये
नाप्रतिष्ठो भवति तस्मात्प्रतिष्ठा
कामः प्रजया प्रतिष्ठेतेति ।
नोपशब्दो निषेधे । तन्ने सैताने

अच्छेदाय अविच्छेदाय संतानसा
येनयस्मात्प्रतिष्ठः प्रजानुत्पत्त्याय
प्राप्तप्रतिष्ठः सन् पतति तस्मान्
इत्युच्यते यतितयमितिकल्पतरुः
एवंच आह दिने यदभिगमनं या
गुत्तात्तवत्स्य वचनाद्वक्तं मिता
तरायां उदेयं वशिष्ठः श्रुत्वा
नतश्चेन्न मैयुने योः पिगच्छति
वस्यात्रे तस्मिन् पुत्रा अस्तगीः
इवदिताः पराधारः अतस्नातो
वयो भार्यासन्निधौ नोपगच्छति
सगच्छेन्नरकं चोरे वृद्धरेति तयो
मते सन्निधावित्यभिधानात् अस
निदि तस्य गमनाभावे न दोषः
पुत्रोत्पत्ति पर्येतस्त्वभिगमननि
यममाह कर्मपुराणे अतस्नातो
भिगामी स्यात्वावत्स्यो न जायते
स्नातपकर्षनार्थं दिप्रसोत्तादनं
प्रति यदित्यमिति शेषः ॥
आपस्तम्बः अतो त गर्भशेकि
त्वात्ताने मैयुनिनः स्रते अन्ततो
तसदा कार्यं शोभेत्तु चुरीषव
इति ज्ञावेतावशुवी स्नातो रेपती
शयने गतो शयनाड्युत्पत्ता ना
रीयुचिः स्यादपुचिः पुमाव मैयुना
मुदे प्राकृतवृत्तानेर्मा नकुर्ण्य
त तैलाभ्यक्ते तथा कने प्रस

अकर्मणि मेथुने मृजोच्चारयरा
जर्षादहोरात्रेण मुञ्चति इति
वचनात् पुत्रानुत्पत्तौ पारस्करः
सा यदि गर्भं नादधीतमिदि।
पिकायाः सेतुप्रयाया उपोष्य पु
ष्यनक्षत्रे मूलमृत्याप्य वत्तर्षेऽति
स्वातायां निशया मुदकेन पिष्टा
रत्तिणस्यो नासिकायामासिचनी
ति इयमोषधीस्त्रायमाणसह
माना सरस्वती अस्याग्रं दृष्ट्वा
पुत्रः पितृवित्नामजनपदमितर
ति क्षापयिषीता अतःकालेपि
कृताभिगमना यदि गर्भं न दधाति
तरा उपोष्य पुष्ये वत्तर्षे सेतके
वकारिका मूलमृत्याप्य वत्तर्षेऽति
स्वतस्वातायां सत्सोरात्रादुदकेन पि
ष्टादतिरात्राशाष्टे पति इयमो
षधी रिति मंत्रेणा न संहरति रति
रादस्नानाभिकुलभ्यो गरीताया
विशरः संविष्टाया इति गोभिल
स्मरणात् आशुर्वरीये पिण्णीये
गोदेरेवमीचे नागकेशरं आमे
न सहधुनीत अपि देव्या प्रसवः
ते याज्ञवल्क्यः पदेगच्छन्ति ये
सामामद्यो मूलो व वत्तर्षेण स
होसकृत्सु सत्तण्णनयेत्यु
मान् सामायाकायनाच्चादिना सह

देकवारं यत्र सत्सगाधान हेतु
तया उत्तान करचरणामेव कुर्वी
तन तिर्यगादितकर चरणौ सि
यं च अन्वभिगमनानन्तरं दत्तिणो
पार्श्वे नक्षापयेत् प्ररुषायिते तग
भूनुत्पत्ति रिति विशेषः दत्तः पु
रोषपश्चिमौ यामौ वेदाभ्यासनौ
नयेत् यामद्वयं शयानस्य ब्रह्म
भूषाय कल्पते इमाक्रिकतले
अथ राविनाभराण दोषगणौ
। रात्रौ रात्रराण उत्तं स्त्रियं
प्रसवनेदिवा अतस्तमभिषेदि
त्वासीनप्रचत्तापितं कफ मेरो
विपार्तानां रात्रौ जागराण दिने
दिवा वा यदिवा रात्रौ निशस्त्रा
त्मीकृता तथैः नेतेषां सपतोरोषो
नाप्रतो वाविधीयते । इति
रात्रवल्लभः रात्रौ कुलप्रजा ।
यथा । यत् रात्रावेव महाप्रजा
कर्तव्या वीरवेदिने नदिने सर्व
याकायां शासनान्मम सवते
तत्पुनः कुलप्रजाविषयं अहं
रात्रात्पुनं यत् सुरुते इयमेव
सामहारावि रुदिष्टा तदन्त मत्त
यत्तरे इति तत्रसारः अथ
रात्रौ विदि तनिविदे सुदोगम
विदिष्टं मुनिभिर्दिशन्तमो ।

तं विशाणो मर्त्यवासिनो नित्यं रात्रावपि गहायोस्नानादौ प्रति
ग्रहनिच तथा तमस्त्रिनो साह प्रसव माह ब्रह्मपुत्राण दिवा वा
प्रहर यामातः ॥ नावातः । शौ च संध्यायां गंगायां प्रसंगतः
अहः सतिथयः पुण्याः कर्माउष्ठा स्वात्तायमेथने प्राणं गदेष्टुदृत
नतो दिवा नक्तादिवतयोगे वरा तज्जलैः रात्रिं वरापिकारमुपक्रम्य आ
वियोगो विशिष्यते देवतः ब्रह्मद रिपर्वणि अतो रात्रौ प्राभवतो
शूनसेकांति विवाहात्म्य वृद्धिषु अतः ब्रह्मविदो जनाः । गर्ह
स्नान रात्रादिकं कुर्यात्तिथिका यन्नि नानासर्वान्ननस्यापत्तीन
म्वते पुत्र वृद्धां उपराण नरा पि तज्जर्जनस्य प्रतिवचने । स
त्रोपराण कुर्यादने वै रोहिणी वृतात् तत्र निशपि वै कुर्यादने स
पित्वा मलनिशो रतिरिष्टादित तं ॥ एकभक्तेन वक्तेन स
तथैवायाचितेन च उपवासेन रा मुदेति मवत्पार्श्वे नद्याभस्योचर्मते
नेन नैवादादर्शिको भवेत् स्फंद रात्रावदनि संध्यायां कस्य गुप्तः
पुराणं प्रदोष व्यापिनी प्रासा परिग्रहः देवतः । मस्तानि
तिथिर्नक्तवते सदा देवीपुराण यात विज्ञेया मध्यमे प्रहर इयं
दविष्णुभोजने सत्तं स्नान माहा तस्योस्नानं नकुर्वीत काम्येनेमिति
रत्ताचवं अप्रिकार्य मभ्यश्रान्नस्य स्नानस्य दिवा रात्रिकर्तव्यत्वाविशे
योनक्तभोजीषडाचरेत् इत्येका पात्रत्रनिमित्त तिथि विशेषस्या
दशीतत्तं देवतः रात्रौ आहं पिदिवा रात्रि संवयित्वेनाविशेषः
नकुर्वीत रात्रसी कीर्तिता दि श्तिशायश्चित्तत्तं
सा संध्यो रुभयोश्चैव सूर्ये सृष्टिकरः पु चंद्रः इति हेम
देविशाकरशास्त्र दर्शनात् चेदेतिशाकरशास्त्र दर्शनात्
देवाविरोदिते इति आहृतत्तं । रात्रिकरः पु रात्रस्य इत्यमरः
विमपुराणं प्रातर्निशितयाहं रात्रौ गमनकर्तारि वि
धममध्याह्नादिषु संस्मरेत् नारा रात्रिचरी स्त्री रात्रसी यथा तं
यथा मवाप्नोति स्रष्टाः वापत्येनः विप्रदर्शी कृतेवात यत्ना पातं

वनेराविचरी इहोके निचोस वेदे इति तंत्रसारः अपिच शयनेरा
 धृतभासरासस्तोताकाव्योनिनः न्यकारे च रावितासो दिने
 चानरासः इतिभट्टिः तथा स्नानास्यं कुवेशं वर्त
 राविनलं स्त्री कुकुहिका इति यत्पुष्कभाननं इति सली
 शरुमाता तरिजे
 राविनागरः पुं कुकुरः इतिहे राविविगमः पुं प्रभाते इति
 मचंद्रः रोजेजागराकर्तारि वि शरुमाता
 राविनागरदः पुं मशकः इति राविविशेषगामी पुं वक्रवा
 राजनिर्वदः कः इतिराजनिर्वदः
 राविचरः पुं स्त्री राससः इति राविवेदः पुं कुकुरः इतिश
 मरः रावो गमनकर्तारि वि रत्नावली
 रावि प्रथे स्त्री उत्पते इति राविदेदी पुं कुकुरः इति
 राजनिर्वदः चिकोडशेषः
 राविमरः पुं राससः इति राविहासः पुं सेतोमलं
 कोडशेषः रावो गमनकर्तारि वि इतिशरत्नावली
 राविमणी पुं वंदः इति राग राविदिशकः पुं अन्नः प्ररत्तकः
 वली इतिशरत्नावली ॥
 राविवासः स स्त्री ग्रंथकारः इति रावी स्त्री निशा इत्यमरीकायो
 शरुमाता रावो शयनकारीन भरतः
 परिधेयवस्त्रं यथा ज्ञेयोमुक्तं राससः पुं राससः इतिकेवि
 उपाय मुक्तवापः सविस्मयत्त रावो गमनकर्तारि वि
 स्त्रा शिबमि सदस्वदनकमलायः रायंथः वि रावोदधिहीनोनरः
 स्थितं येतवर्गो दिभूनेवराधयक रातिकाना इति भाषा रावो
 रेखेतस्यतमात्मानुलेपने सपका स्थापानिकदधिहीनपत्नी स भू
 शत्रुपं सवामस्थितरक्तशस्त्रास काकारिः यथा दिवंधाः प्राणि
 प्रकाशयथा सदितं गुहं विभा नः केविज्ञावायेया स्रष्टा परे के
 यमानसापवादे रायंथ नमस्तुभ्यं विदिवा तथा रावो प्राणिन सत्य

दृश्यः इति मार्कंडेयपुराणे राधा स्त्री यन्निचोचिरभेदः
 वीमाहात्म्ये उजाशकौषं यथा गोपीविशेषः विशालानसत्तं ।
 देवहोत्रं वै शां अजासूया अमलकी विसृजोता विमुक्त
 भावयेत् एकविंशति वै नार इति मेदिनी ॥ राधाया
 मतिणी तेन जोजयेत् रायंथ उत्पति यथा पुग वृंदावने र-
 ता पटलता नयेदिति विनिश्च से गोलीके रासमंडले । शत-
 यः इतिगारुडे १८१ अध्यायः शृंगैकदेशे च मलिका माधवी
 राहं वि पक्वं सिद्धं इति वने रत्नसिंहासने रसे तस्यो
 हेमचंद्रः चिकोडशेषश्च तत्र जगत्पतिः सेव्यमयश्चभ
 राहोतः पुं सिंहांतः इत्यमरः गवान्भूव रसलोत्सकः रसां
 राधनं ज्ञेयं सिद्धौ इतिकवि जर्तुमिच्छुश्च तदभूव सरेश्वरी
 कलापुमः रेफादिः नराभोति इच्छयाच भवत्सर्वं तस्य सेव्या
 यराध्यति मे अरातोत् । मयसा च पतस्मिन्नेतरे इगेहि
 सिद्धि विद स्वादिपते निष्पारना थावो वभूव सः इतिनांग
 दिवादि पते निष्पति । अत्रे अश्रीकलो वामर्द्धगाव राधिका
 भोति विप्राणां यइति हलापुथः वभूव रसली रसा रासेषी र
 निष्पादयतीत्यर्थः सततं राध तिश्चिये इति हलापुथः निष्पत्ती
 स्पादित्यर्थः सिद्धि रंतभूतज्यर्थः सलोत्सका अमृत्यरत्नाभरणा
 स्वाडभयंवेव निष्पादनेति गोविं रत्नसिंहासनस्थिता वकिष्णुदा
 दभट्टः इतिदर्गारासः शुकाधाना कोटिपार्ताशशिप्रभा
 राधः पुं वैशाखमासः इय सप्रकोचनवणाभा राजिता च
 मरः राधने स्त्री माधने मासि सस्तेजसा सस्मिता सदती शु
 इति मेदिनी तोषः इति हे राशरत्नप्रनिधानता विभुती क
 मचंद्रः राधना भाषां इतिमेदिनी ॥ री रमामालतीमास्यमंडिता
 रत्नमालां च दयती ग्रीष्म सूत्रसमग्रभो मुक्ताहरेणा पु
 भेन गंगा धारा निभेन च सं

पुनः वर्तन्तेऽपि समेक गिरिसिद्धि
मे कश्चिन्मन्त्रं दृश्यं कस्तुरीय
त्रिचित्रितं मोगलं मंगलार्थं त
नपुमं विभुतीं नित्यं स्वो
गिभासार्त्तं नवेयोवनसंयुतं काम
भरो सस्मितं च दर्श रसिके
धरः हृष्टा कर्त्ता जगत्कान्तो
भूव रमणीयः कः हृष्टापरिसेका
तेव सा दयाव हरेः प्रः एमे।
शं श्रूय गोलोके साधारदरेः प्रः
तेन राधा समाख्याता पुराविद्भिर्
हेयरी राधाजयति श्रीकृष्णं सच
तां च परंपरं उभयोः सर्वसायं च स
रा सर्ववदन्निव भवने यावने
रासे स्मरत्वास्मिन्ने जपेत् तेन
जपतिशोकेताइया राधा यरीस
रः राशब्देद्वाराणां प्रोक्तानि मुक्तिं
दर्शनं भाशब्देद्वाराणां दर्शनं भाव
तेव हरेः परं कृष्णवामोऽसंभूता
राधा गलेस्थी उवा ॥ तस्मा
द्योशोश कलया बभूव देव
योधितः राशब्दात्तानववतो भाव
निर्वाणा वाचकः यतोऽवाप्नो
ति मुक्तिं सा च राधा प्रकीर्तिता
वभूव गोपी संयुक्ता राधाया लोम
रूपतः श्रीकृष्ण लोमरूपश्च वभूवः सर्व
वत्तवाः

राधा वानांशभागेन महालक्ष्मीर्व
भूवता वत्तर्जनस्य सा पत्नी देवी
वैकुण्ठवासिनी तदंशात्तानलक्ष्मीश्च
राजसंपत्त्यादायिनी तदंशा मर्त्येन
क्षीश्च तद्विष्णोच गृहे गृहे प्रसा
धिष्ठातृदेवी च सापव गृहदेवता
सर्व राधा कृष्णपत्नी कृष्णवतः
स्वतस्थिता प्राणाधिष्ठातृदेवी च
तस्यैव परमात्मनः ब्रह्मादि सप्त
पर्यन्तं सर्वं मिथैव पार्वति भज
सत्संपरं ब्रह्म राधेशं त्रिगुणात्मरं प
रं प्रधानं परमं परमात्मान सीसुरे
सर्वाद्यं सर्वैर्येन च निरीहं प्रकृतेपे
लेख्यामेयं नित्यं रूपं भक्तानुग्रहि
यते तद्विशानोचरेवानोऽपकृतेः
पमेव च तस्य प्राणाधिका राधा च
ऽसौ भाग्यसंयुता मददिलोः प्रसः
सा च मूल प्रकृति रीश्वरी माति
नीराधिका संतः सदा सेवेति नित्यं
मूलधो यस्य दामो ज्ञो ब्रह्मादीनां
सर्वतमः स्वमे राधा यदोभोजनं
दि पश्यन्ति वत्तवाः सर्वे देवी र
रेः कोदेद्वारा राधाया कामिनी सच
दादशागोपानं राधानः परमः प्रिये
श्रीकृष्णं राधा भगवानिषु तस्य
पराक्रमः श्रीरामशाणात्सादेवी ।

गोलोकादागतामंती इति च नामयं शश्वदिमं सा स्मरति पियं
हृदयेवैतं प्रकृतिखंडे राधोपाख्या
ने ५५ प्रभायः अपि च
गर्गडाच श्वा नंद प्रवर्त्ते
मितिहासं पुरातनं पुरा गोलोके
वृत्तान्ते कृतं शंकर वक्तुः
श्रीराधो राधया साहं वभूव
कलहोमहान श्रीरामा प्रापादे
तस्य गोपीराधाच गोकुले वृषभा
नुमता सा च माता यस्याः कलाव
तीकृष्णसाहं गसंभूता नायस्य स
दृशी सती गोलोकवासिनी मेय
मत्र कृष्णायाधुना योनिसे
भवादेवी मूलप्रकृति रीश्वरी मा
तर्गर्वं वायुशक्तिं कृत्वा च मायया
सती वायु निःसारणे काले च
त्वा च शिशुविग्रहं भाविर्वभूव
सा सद्यः एषां कृष्णोपदेशतः
वर्द्धते सावने राधा मुक्ते चेद्वक
ता यथा श्रीकृष्णनेजसोर्द्धनसा
च सूर्तिमतीमती पकासूर्तिहिं
धाभूता भेदो वेदे निवृपितः ३
यं स्त्री नपुमान् किंवा सावाका
न्ना पुमानयं हेरूपे तेजसा तस्य
रूपेता वशोनेच पराक्रमेण उ
द्या वात्तमेन संपदेन च प्रयोग
मनेनैव किंत मावपसाधिका प्राय
ने

नामयं शश्वदिमं सा स्मरति पियं
रचिता सास्य प्राणोऽनन्त्यागोर्म
निमानये यस्य राधानुसारेणा
गोकुलागमने परं स्त्रीकारं सार्थ
कंकलैल्लोकेयुक्तं उवा ॥
कंसभीतिखंडेनेव गोकुलागमने
हरेः प्रतिज्ञा पालनार्थं च भये
शस्यभयं कृतः राधा शब्दसंयुत
निर्यया राधा शब्दसंयुतः सा
मवेदे निवृपिता । नारायणा
स्त्यवाच ब्रह्माणे नाभिपेकते
ब्रह्मा तां कथयामास ब्रह्मलोके
च शंकरः पुरा कैलासशिखरे
मायुवाच महेस्वरः देवानां इत
भंनन्निशामय वदामि ते सुग
सरसुवीन्द्राणां वांछितं मुक्तिरा
परा रेफो हिकोदि नन्मावे क
मंभोगं शुभाशुभं आकारोग
भवासेव सत्यं च रोगमुत्तरे
यकार मायुषोऽहनि माकारो भव
वेधने प्रावाण स्मरणोक्तिभ्याः प्रा
पतिनसंशयः रेफो हि निष्प
लो भक्तिं रासे कृष्णपरास्वने
सर्वस्मितं सरानन्दे सर्वसिद्धो
वपीश्वरे प्रकारः सत्त्वासेव तत्त
त्यकालमेव च ददाति मार्त्तिमा
रूपं तत्त्वज्ञानं हरेः सर्वं आ

कार स्नेजसोरापिदानशक्तिं हः
 रो यथा योगशक्तिं योगमतिं
 सर्वकालस्मृतिं स्मृतिकि स्मरः
 एगयोगमोहनात्तं किलिषं ।
 रोग शोक मत्समया वेपथे श्री
 कृष्णजन्मावेदे १३ प्रथायः 'ता
 वसंशयः । इतिवद्वेवेवेते ।
 तस्याघोडशनायानितेषाद्युत्पत्ति
 अयथा नारद उवाच कानिचो
 उपानामानिराधिकायाजगदुरो ता
 नि मे वर शिष्याय श्रोत्रं कोत
 हस्तेमम श्रुते नाश्रो सदसंरसा
 म वेदनिरपितं तथापि श्रोत्रमि
 त्तो नानानि घोडशो अन्यंत
 रागितेषो वा तदग्रायेव वावि ।
 भो श्रोत्रेणसत्प्राणि भक्तानोवा
 क्षितं निव नामानितेषाद्युत्पत्तिं
 सर्वेषो दुर्लभानिच पावनानि न
 गन्मात नगतां गूढरूपिनी ना
 रायण उवाच राधा वसंतरी
 रासवासिनी रसिकेष्टरी कृष्ण
 प्राणाधिका कृष्णप्रियाकृष्णस्त्र
 पिणी कृष्णवासोशसंभृता परमा
 नेदरूपिणी कृष्णवेदावनीवेदावे
 दावनविबोदिनी वडावती वेद
 कान्ता शतवेदनियानना नामा
 मेतानि साराणि तेषां मध्येतय
 गिर

राधेतेवेव संसिद्धा राकारो ।
 दानवाचकः स्वयं निर्वाणधारी
 या साराधा परिकीर्तिता रात्र
 रासे च भवनाहापव धारणाद्
 हो हे रासिगनाधारोनेन राधा
 प्रकीर्तिता रासेश्वरस्य पत्नीयं
 तेम रासेश्वरी स्मृता रासेचरा
 सोयस्याश्च तेन रासनिवासिनी
 सर्वोशा वसिकानोच देवीना
 मीश्वरी परा प्रवदेति पुरा सा
 स्नेनतोरसिकेष्टरी प्राणाधिका
 प्रयसी सा कृष्णस्य परमात्मनः
 कृष्णप्राणाधिकासाच कृष्णेन
 परिकीर्तिता कृष्णस्यापिप्रियाणां
 ता कृष्णोवास्याःप्रियःसदा सर्वे
 देवगणैरुक्ता तेन कृष्णप्रियास्मृता
 कृष्णरूपं संविधाते या शाताचा
 वनीस्तया सर्वोशैःकृष्णसदृशी
 तेनकृष्णस्त्रपिणी वासाहोरोन
 कृष्णस्यया संभृता परा सती
 कृष्णवासोश संभृता तेनकृष्णेतिको
 र्तिता परमानंदराशिश्च स्वयं मू
 र्तिमती सती श्रुतिभिःकीर्तिता
 तेन परमानंदरूपिणी कृष्णिमोता
 र्थवचनो रा एवोक्तुष्ट वाचकः
 आकारो राभवचन स्नेन कृष्णा
 प्रकीर्तिता श्रुति वृंदावनेयसास्नेन

वृंदावनी स्मृता वृंदावसाधिदे ।
 वी तेन राधा प्रकीर्तिता वृं
 दःसंव वचःसखुराकारोप्यस्ति
 ताचकः सखि वृंदास्ति यस्याश्च
 सावृंदा परिकीर्तिता वृंदावकी ।
 दिनोदश्च सायस्या श्रुति तत्रव
 वेदा वरन्नि तो तेन वृंदावन विने
 दिनी नाववेदावती वक्र चेदो
 स्ति यत्र संतते तेन वृंदावती
 साच कृष्णेन कीर्तिता पुरा को
 ति रस्ति वृंदावत्या यदा यथा
 दिवानिशं सावेदकांता हर्षरा
 हरिणा परिकीर्तिताः हरवृंदा ।
 प्रभा मस्या ज्ञानेःस्ति दिवानिशं
 मुनिना कीर्तिता तेन शारवृंदा प्र
 भानना इरेषोडश नामोक्त मर्ष
 व्याख्यान संश्रुते नारायणेन यद्
 ते वृंदाणेनाभिपेकते वृंदाणाव
 पुरा रते धर्माय जनकायमेध
 मेण कृष्णारत्ने महा मादित्यपर
 णि पुङ्करे वमहातीर्थे प्राणादेदे
 वसेसदि राधा प्रभाव प्रस्तावेस
 प्रसेवेन वेतसा इदे स्तोत्रमहाप्र ।
 एतत्प्रसेदनेमहाप्रुने निंदकायावे ।
 सवाय नराससि महाप्रुने शवजी
 रमिदे स्तोत्रं विसंध्यं यः पदेवः
 राधा माधवयोःपादपद्मे भक्ति ।
 भवेदिह श्रुते लभेतयोर्हीसं ।
 शश्वत्सखरो भवेत् शशिमादि
 क सिद्धिं संभाष्य नित्यविग्रहं
 वृंदावनीपवासैश्च सर्वे नियम
 पूर्वकं वृंदावनीचैव वेदानो पादः
 सर्वार्थ संयुतेः सर्वेषो वत्त
 तीर्थानो करणे विधिबोधितेः
 शरत्तिष्ठिन भूमेश्च कृत्वाया प
 वसमया शारणागत रताया म
 ज्ञान साव दानतः देवानो वैस
 वानोव दर्शनेनापि यत्कले तदे
 वस्त्वोच पादस्य कला नार्हत्तिषो
 उग्रं स्तोत्रम्यास प्रभावेन जीव
 लुक्तो भवेन्नरः इति वसवेवेवेते
 श्रीकृष्णनमवेदे १७ प्रथायः
 राधानामोद्धारणानन्तरं कृष्णामो
 द्धारण विधि र्थया नारद उवाच
 आरौ राधो सप्रचार्य पञ्चाकृष्णं
 बिदे उवाच निमित्तं मस्य मोभ
 क्तं वदे भक्तजनप्रिय श्रीनाराय
 ण उवाच निमित्तं मस्य विविधं क
 श्यामिनिशामय जगन्माताचपक
 तिःपुरुषञ्जगत्पिता गरीपसीति
 जगतो माता शक्त्युगोः पितः
 राधा कृष्णेति गोरीशोमेवे शब्दः
 श्रुतो श्रुतः कृष्ण राधेश गोरी
 ति लोके नव कदा श्रुतः प्रसीर

रोहिणी वंद राधाणां निवेदम
राधानां मया रत्नं संज्ञया सर
भास्कर प्रसीद कमलाकोतम्
हाणामम प्रनने इति हृष्टसामवे
देकौशुमे मुनिसतम राधाहोहा
राणादेव स्तुतो भवति माधवः
याशोभतः पद्माद्यावलेव समं
धमः श्रोतुं पुरुष मुञ्चार्थ्य
आत्यक्तितुष्टेव समवेत्तात्
गामीव वेदातिक्रमणो मुने इति
ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णनम्नावे ५२
अध्यायः तस्या निरायोरोषो
यथा येवा द्विपन्ति निदंति
पापिनश्च हसेतिव कृष्णशणा
धिकोदेव देवीव राधिको परो
ब्रह्मरत्ना शते तेव लम्बने ना
संशयः तस्यापेनच पश्यते क
भीपाकेव शेरवे तमनेन मदा
होरे शान्ते कीटे च यमके च
हृष्टेन्द्रावच्छिन्नं पितृभिः सप्तभिः
सह ततः परं यत्रायंत तन्मकं
कोल योनिः । दिवं रथं
सहस्रं विद्याकीराश्च पापतः
पुञ्जलीनां योनिकीरा स्तुतम
लभताणां मनुकीराश्च तन्मन
वर्धेच पूषभक्तकाः वेदे वृकाव
लाया मित्याद कमलाद्रवः
इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णनम्नावे
५३ अध्यायः ॥ राधासुरपे
यथा यथोरोवाच ह्येव च निष्ठा
ला भक्ति स्तदास्यं कोष्ठितं मम
तव नाप्रशुभुसर्तिकावाले वक्तु
मि राधिकोवाच भवेदक्तिर्विष्णु
ला ते हरे रीसं च दुर्लभं लभस
महेशापि कथयामि स्तुतिर्गणै
पुराणेन हृष्टां भोर्गिरिवत्सु
के । मया च कथितो नेरो
निषिद्धश्च ब्रह्मेश्वरः श्रद्धेवस्तु
रुधा ह्याय सस्याणाकामिनी रा
जाणाः श्रीदेवे रंशः पार्श्वे प्रयो
मदात् रा शत्रुश्च मददिसो वि
शानियस लोमह विष्णुशानिप
विष्णुपुत्रा धारी मानमाचकः या
मी माताह मेतेषां मूलप्रकृतिरी
शरी तेन राधा समाख्याता हरि
णावपरा दुपैः श्रद्धेप्रीदमणा
येन वृषभानुसताधना शतवर्षे
च विष्णुदेव हरिणा सहसामृतं
वृषभाक्ष कलस्य पार्श्वे रवरो
मदान् पितृणां मानसी कलाम
म माताकलावती शुयोनिसेभ
गदं च मममाताच भारते पुनः
साहं च पुण्याभि यीस्यामि श्रीदे
वे इति ते कथितं सर्वं ब्रह्मजन्म

सुरि ब्रह्मेश्वरेण सहिता स्तुति
ना ज्ञानिना सति इति ब्रह्मवैव
र्ते श्रीकृष्णनम्नावे ५४ अध्यायः
राधा पार्वत्यो रभेरो यथा पा
देमवाच किं वा प्रश्नं करिष्यामि
ता राधा मंगलात्तयो गताते
विरह ज्ञाता श्रीदाम्नाः शापमात्ता
रो सततेजन्मनः प्राणा लप्तेवम
पिते तथा नयेव मावयो भेदः
शक्तिपुरुषयो यथा येनां निद
ति मदक्ता स्तुदक्ता आपि माय
पि जंभीपाके च पचन्ते पावच
ददिवारो राधामाधवयोर्भेदे
येजर्वन्ति मरायमाः देशानिभ
वेतस्य पचन्ते नरके विरे यात्रि
मृकरपोनिं पितृभिः शतकेः
सह षष्ठिवर्ष सहस्राणि विषा
योकृमयस्तथा इति ब्रह्मवैवर्ते
श्रीकृष्णनम्नावे ५५ अध्यायः
गोलोके तस्या आश्रमे यथा
पतामनोरमान्द्रा तेदेवाग
मनोन्मत्ताः जगुः शीघ्रं किय
रे दहन्तुः संदरे ततः आश्रमे
राधिकायाश्च रासखण्डाश्च नार
देवाधिरेया गोपीनां वरायाश्च
रुनिर्मितं प्राणाधिकायाः कलस
रसादस्य मनोहरं सर्वविधं चनी
यं परिष्ठा मनोहरा विवर्धन
यं पेरिते न निरूपितं सवाह
वर्तलाकारं पद्मस्युतिप्रमाणकं
शतमेदिर संयुक्तं ज्ञातितं रत्न
जला प्रमृत्पारत्नसाराणां वेदे वि
रचितं वरं दुर्लभाधिर्गभीराभिः
परित्याभिः सुयोगितं कल्पवृत्तेः
परिवृतं पुष्पोद्यानशान्तात्तरं ।
समृत्पारत्न रचिते प्राकारैः परि
वेष्टितं सद्गन्धवेदिकायुक्तं युक्तं
हारैश्च सप्तभिः संयुक्तं रत्नवि
प्र विविधै रत्नैर्लेपने प्रधान
हार सप्तभिः क्रमशः क्रमशो मुने
सर्वतोपि तत स्तत्र घोडश हार
संयुते देवा दृष्ट्वा च प्राकारं सह
स यजुर्हृष्टितं सद्गन्ध रत्नक
लससमूहैः सुमनोहरै दुर्दीप्तं ते
जला रसे परमे विस्मये ययुः
ततः प्रदक्षिणीकृत कियदरे ययु
मुरी इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णनम्
नावे ५६ अध्यायः तस्या जन्म
तिथि रंशा भाद्रपद कृष्णपक्षे
हरिजन्माष्टमी यदा तस्याः परे
तथा युक्ता तस्यां ज्ञाता हरिप्रिया
वृषभा उरी नात्रा सर्वरत्नम
यीशुभा सुवर्णमणिमणिभू वि
विभ भरणं श्रीमादि सौवैद्य
य परिष्ठा मनोहरा विवर्धन

पताकादि विच निर्मिता विदा पदंशतसरत्नाणा मीसरी राधि
नन्दस्वरा सा विरानन्दप्रदायिनी का परा नारद उवाच प्रभोऽग्रीग
ग्रानन्द कलिता नाय्यो यवति पिका जन्ममोहात्मे सर्वतः परं
हुंति सर्वरा विविधवेशालंकारा तदंशं श्रोतमिच्छामि समस्तं भक्त
विविधवसनास्वरा नाना वेशवि वस्तु कथ्यते मे महाभागवत्तु
विशंगा प्रमदामोदरायिनी सर्व नोच ब्रतोत्तमं ध्यानं वाकीटपी
सर्वलक्षणसंपन्ना राधा नात्रावि पूना स्वमि वी वरस्त्रमे
नोदिनी जगतामोदिनी देवी गु तत्सर्वश्रोतमिच्छामि कथ्यतां मे
रा गुह्याति संदरी मूकाना मस सदाशिव तर्क्या पूजा विधानेन
तोचैव न कथं मुनिसत्तम नारदः विशेष सर्वं भव येन मेवं
प्रणिपत्य महाभाग इच्छामि तव किं लति ध्यानं श्रुते यव निर्मितं
करः सान्त्ली किं सरवर्षाहल पूजने किं विधानेन तत्सत्त्वा
स्तीमरस्वती । विद्या किं मन्त्रं ईन विद्यो शिव उवाच वृषभाउ
गाय वैसवीपकृतिः किमु वेरक पुरीमाता वृषभाउ मदाशयः म
न्योदेवकनामुनिकमायवाचर सर हाकलमस्तुतोः तो सर्वपास्त्रवि
शिव उवाच कोटि कोटि महात् । शापरः महाशयो धनी श्रीमान
स्तीर्त्तस्तीः कावा परा वरा निदि लिमायद्य वैभवः वैद्याः सरेतः
तायत्यसोभोजे कथिता मुनिसत्त करणः कुलीनः कृसदैवतः न
ममपरे किं निगदेह मेक वक्त्रेण स भाष्यो महाभाग श्रीमत्प्रीकी
नारद श्रीराधा रूप तावण गु॥ मिताकपा रूपयौवनसंपन्ना महा
सादीनकमत्तमः तत्तदुपादिमहा राजकलोद्भवा मदातस्तीस्वरा
स्यं तत्तरे मपि नारद ऐतो सा भव्यापरमसंदरी महापति
क्य तसमर्थो दिन मातं वक्त व्रता कार्त्तासर्वविद्यागणान्विता
मर्दति तदेत रूप माधुर्येनग तस्याग्रीराधिका जाता श्रीमहदा
नोदयोदने यद्यनन्तमुक्तिपि वनेचरी भोदे मासि सिताश्रया
सा तदक्तं वासि मेगति न मथ्यानेश्वरायिनी वेदायम पराता
तयाः कर्मता रासो यस्याः सातातकी दिगीता याकुलवत्तुभा मसकृसपिषा
मता

साधी श्रीकृष्णानंदायिनी मृ । लादि मूर्तो वामनोमय्यो समर्च
तुमतो महा भाग श्रुते भजनं येन ततोमंडल श्रुते तयोः
तथा कर्तव्यं यदनुष्ठानं राधान समुत्ततः क्रमात् कर्ण्योक्तः प्र
जमरोत्तवः समर्चय सदा राधो यत्नेन ध्यान पद्यादिभिः सदा
जन्मवतपरायणोः तत्समं प्रवृत्ता तलिता पश्चिमे श्रया पीतवर्णा
मि धानादिक मनुकमात् । दलेः परा चंद्रवती मुक्तदलेत
सर्वदा पश्चिमहारे श्रीराधाकृसा हामे श्रुते तत्तपी वायवे प्रणा
मंदिरे धुन सवस्त कलसप मता देवी कृसवर्णा दलेः चयेत
ताकातोराणादिभिः नाना समे तदोमे विवेरावाया शूलवर्णा
गत इवै रय्या विधि प्रवर्तते दलेततः उत्तरे श्रीमती तर्क्या र
सवासितगंधपुष्पे प्रपेय प्रपिते त्तवर्णादले तथा तहामपार्श्वे
रक्षण मथे पंचवर्णाभिर्मुपे स शाखोनीतवर्णादलेः चयेत रक्त
सरोरुदे सषोडशकलाकारेण वर्णादलेष्वर्था ईशानेष्वादिदि
निर्मयत्ततः दिव्यासने पद्म या तस्यावामे मुक्तदले पुष्पा
धे पश्चिमामिमुसी स्थिते श्री दनसंदरी पीतवर्णादले एवं वि
गुग्म मूर्तिमूपास ध्यान पद्या शावा मर्चयेततः श्रियो तस्यावाम
दिभिः क्रमात् भक्तेः सर सनाती पार्श्वे मुक्तवर्णादलेः चयेत यनिको
योः शक्यानुसा वस्तुभिः तद्वक्तः एो पणामवर्णा दले सवो समर्चये
श्रुते इतथा तो सदासेयतेक्षि त तहामे श्रीमधुमती मुक्तवर्णाद
यः शशुध्याने हेमं दीवरकोति नेः चयेत श्रुते इति पमोरक्त
मंजुलतरे श्रीमज्जगमोहनं नित्या वर्णा दले तथा शशिरेलाच तहामे
भिल्लितादिभिः परिहृते संजी नीलवर्णादलेः चयेत श्रुते इति
तपीतामरे नाना भूषणभूष तां मधुरं कैशोररूपे गुग्मो ते भद्रोरक्तवर्णादले ततः रसमि
यवीजन मयय सललितेनित्य यांचतहामे मुक्तवर्णादलेः चयेत
शरांभने गुग्म मूर्ति मिति श्रीराधा प्रियसंमिनी विधुमुर्वी
ध्याना शातशोभः यवापनः सासा कृसपिषा प्रेयसी देमाभो परि
ता

सदत्ता भरोषे मनोस सततं नि
 त्वांजगन्महिनी वंदे श्रीलतां ज
 रंगनयनी पीताम्बरेणावृतोष्णा
 मो प्रणमपरायणो वरतनं चासी
 करंगच्छसं मेजीरे मधुरधनि ।
 परितः सच्चिदानंदो सत्वरं ।
 सद्गताभरणं सरोजनयनीं च
 क्लोमुकेनावृतो ध्यायेत् श्रीलति
 ता संदी सवित्रका चन्द्रावती मृत
 मो १ कोला कोवनसनिभां मृत
 लितां कलसरे विभूतीं नानाभू
 षण मेनलां च सुदंती मांदे गि
 कीसंदरी श्रीवृंदाविपिनेसरीमि
 यमली भया शशोकानवो वे
 नीचारु समलिकासन ममं नि
 संभनेशपामतो १ श्रीकृष्णपिय
 वलभा शशिमुंदी सच्छुद्ध द्युका
 नितो मुदसर्गा शरीर कोति मत्त
 लो मुक्तासरेणावृतो सार्णघाम
 राणो सदा मुनकिनी श्रीकृष्णभा
 वन वे गायत्री मधुरस्वरे रवि
 रते श्रीविजयेलां भजे ५ कनकनि
 भशरीरविभूती रक्तवस्त्रं ललित
 नलिन नेत्रोचारु भूषण गोभोसु
 मधुरपिकवाक्का चंद्रवक्त्रो सुवे
 शोमधुरि ७ निजदासी श्रीमतीता
 दिवरे ५ वृंदावनेश निजसेव
 न

सोलादासी रम्यो लनीलवसनोस
 रवावयवो नाना विभूषित तने
 सुखरेनुजासी चेदो भजे सकल
 रंगमनोजगनो ६ सुवर्ण वृणो
 मुकधारिणी ता मुपेग येश
 मणि भूषणांगी हरिप्रियां मेन
 लपमनेश भजे हसीमो कलका
 दूषोभा १ रवाव कलवादिनी स
 कल राग संगायनी सुवारुमणि
 ऊरला शरदपूर्णचंद्रानो ।
 सुख वरभूषणा रुचिर मुधु
 पहासरो भजे मदनसेदरी कन
 क वार्णदेहो मुभा ७ समानतो
 गीते ध्रुवर कलकंदी सचतरो
 नगदंशो वृतेनलिन नयना सिं
 हरदो विशाखां गोरोगीकलि
 तमुरती पीतवसनो भजे प्रण
 मोसेवो सकलगणेशां सखम
 यी १ सवामीकरा भूषणाच्छा
 सवेशो समंगीतविद्यासपीरो
 ववेणो सुवेषी सगानां सदे
 मांगशोभां भजे श्रीप्रियां मुक्त
 वस्त्रामनोतां ९ गोधर्वा निज
 रासिकोत्तमदवाग्यं सदा वि
 भूतीमंजुसर्गा विभूषितां वरत
 नं गायो ननेशो वरो ध्यायेत्कम
 पदारविन्दमधुपी कलासरेणावृतो मेमो

नेमधुरसरा मविरते सैवांसनो
 हारिणी ११ रुचिर मधुमती
 नो तमचामीकराभो पिकफलर
 वकंदी मुक्तवस्त्रं राधानो तिल
 कंसमनासाचारुहोमोगभूषोपुग
 लवरणसेवातनरा माभने ३ दे
 १२ रत्नालेकारदेहो नितकु
 समरुची मंगलावापहृये भवो
 संगीतविद्यासनिपुण रसिकोत्त
 नमानाति विजो प्रादेगी येग
 नो कनकनिभतने सर्वदा कल
 मेरी वने पद्मो सवेशो शश
 धरवदना विभूती रंगवस्त्रं १३
 प्राणिरेलां मरुदं च वादयेतीमुद
 मुद्राः रसाताप सख्योच रसमे
 मेकसंयुतो १५ भवो श्रीश
 शिरेविको सखमकोयंजदि
 गानासरो वनेऽहं मधुरसरोपर
 पिको लावापसारानितो नाना
 यं विशारदो वरतने पहासरे
 णावृतो फुलेनीवरलोचना म
 विरते ध्याये नगन्महिनी १५
 श्रीयेरंस्वर्माण्डलेकलरवंगाने
 सदाविभूती श्रीभद्रो मधुरसरो
 सललितो सदृक्तवस्त्रावृतो राज
 सार्णरु विविधभूषणावरे रंगेसरा
 शोभितो ध्याये श्रीयुगभेविको पर
 भिको

ज्ञादैकमशोसरा १६ राधाकुल
 पदारविन्दमधुपी सद्गताभरणि
 नी नानाभूषणाभूषितां गहविरो
 सद्गतावसां मुभां ध्याये संतत
 कृष्णभावनलितो केपुर हेमोग
 रं सुनीगीच रसप्रियो सखमयो
 सर्वो गयो भावितो १७ । मधु
 सरो कोकिल मंगानो सखम
 री यं विधारिणीच वनप्रियां
 मुक्तसचीनवस्त्रो भजे हरिशंग
 समंजशासी १८ पवंध्यावापन
 विलालनिताया यथाक्रमान् पा
 थारिभिः सोपचारै विविधवृत्ति
 तनयः संगमोत्तलितारोनादना
 सखिमतो मुने । प्रणवादिनो
 न्नेन संगदानपदेन वै ॥ त
 जनाम्रातमनुना चम्रगंधादिभि
 मुने रति पात्रे उत्तरावेष्टे श्रीरा
 धान्माहमीव्रतकथनमारात्म्ये
 नाम १६२ ध्यायः श्रीसदाशिव
 उवाच प्रमेकः प्रो हजयेद्वैकमत
 स्त रनेदते शृणु नात्रा कथ्यते
 ताश्चाशविश्राधिकं शनं रेडुगली
 रसता व मुभरा सगुली तथा
 वल्लवीचंद्रिका चारु वतरा वस
 सेवला मधुरा दस्तकमला तथा
 मधुरभाविनी विलासिनी रसवती तथा

वेननसोचना सखदाचंपकलिका
रसरा रसमेजरी सदा सवेजरी।
शीलाचंदा चंद्रप्रभावती वासेतीमा
लती जाती चंद्रकोटी सज्जतला
रभा सुमरंगभीरा सशीलाचसवे
शिनी श्रमलकी सपाकंकाश्रिया
चशीरतिपिया मुकुप्रिया मधुक
रीसवेशा चासुतोद्रवा मुरलीव
नुभा वृत्ता पारिजातपियासुभा
पंचसरा रत्नमाला मदिरा रसव
लवी मातंगगमनी तारावती के
रुतधारिणी केसरी मित्रवेराच
रत्नायुतमालिका मायावती।
कौशिकीच कोमलोमीसवेदनी
पीयूषभाषिणी सखवतीच जेन
वासिनी केप्रातमालिका लोच
मृदा च किंशुकप्रिया रत्नावती
कुंजुषाच सावित्री वरुला प्रिय
वारिनी सुक्तावलीविशेषा स
मिशालोलकुंडला यक्षेयतीवि
वतीशीरक्ता यमगंधिनी मेन
काकलिका रंगकतकी कामस
ल्वी जगदप्रिया च तानसत
या रत्नवितासिनी हिरावती।
वती तारकटी सिद्धपया स
लोचना नंदया नेरकलि।
का सुवेदा नंददायिनी ।

न केवलं मया सदा विनामय

जुगोसीच सप्रोणीकेलिलोला
प्रियसरा यामाराध्या यामसेका
कस्तूरी मानभेनिणी विचित्रवस
नारत्वमेनीरा मेचकिंकिनी पिक
नरा भंगगना तया रसविता
रिनी श्रीकृष्णदत्तिगा प्रया यत्ना
लंदावलीततः ध्यानपधारिभिः
सम्यक्परा च एनके हेमाभां
सधुसरो विभुमुंदी गोपवंविद्या
रतानाभूषणभूषितोंग मधुरो
जाती समलीसने । वीणा
यंत्र सुवारिनी वरतने विज्जम
विभुती ध्याये कृष्णपरायणां
चिदुका चंदावती मेनुला एवं
राधा नृत्तियौज्योर्ज्योमेडेलएन
ने कार्मोरीनैसवाचर्वान्यत्वतः
परिपुनयेत एवं राधाकृष्णजो
तयो मेडुलएनने प्रसहे यत्न
तःकृपांत काष्ठा रसमहोत्सवे
नृत्तातिरिक्तं देवर्षे न कर्तव्यं
कदाचन श्रीमत्कसैकतानेवा
वर्षतेनेव सर्वदा नाजयेत
शेव शाक्तादीनाथानममहोत्स
वे पोषंदायुतितान कोलानन्य
जा-निमंत्रयेत विना भागव
तोत्तोकात्रच त्र प्रवेशयेत् गोप
प्रणादिभि कीर्त्येष्टदैनसनिवेदि

नानापरथ भीतस्त भक्तो स्ता।
स्तत्र चार्चयेत् तत्तन्महाप्रसादे।
श्रेष्ठस्येयारिभिरुत्था तत्तन्मः
तएजायाः कासो नामोभुभोजय
त बहिर्मुखान्श्रीकृष्णस गोधर्वा
भक्तिमयः कार्मोदीनैसवाचर्वान्य
भोजयेत्तजयेतथा । त
त्रेवेद्ये रंथ प्रथे र्मात्मे र्मन्य
जादिभिः सजातीये भक्तवृन्देस्ता
मंतत्रमहोत्सवे दिवाज्योत्सया
त्वेन राधाभक्तिपरायणाः महे
प्रसादे भुंजीत दिगोते वराणोद
के पुजो कृत्वा पिबेत्कार्मैः।
मार्द मानन्दिते स्ततः । राधे
जागराज्योदाधायकृष्णेति वास
रन एतयेन्मूर्तिमोरोप्य नृपस्त
गारिसेस्तुतो श्रुत्वात्प क
यालापे पुराणाधुनकीर्तने श्रव
णीये श्रयत्वेन नारीभिर्विधेयैः स
ह यः करोति नरो भक्ता राधां
जन्माष्टमी शुभां वदन्ति विबुधाः
वै राधाभक्तोः स्ति भूतले प्रहरे
प्रहरेराधा गोष्ठाष्टम्यारिवा निशि।
एतथित्वा विधानेन श्रीकृष्ण सदि
तो तथा तदधिकैः सदा लापे ।
राधाकृष्ण स्मृतिमुजः तत्तन्महो
सवे कृत्वा परमानंदितो ।

भवन् देउवत्यातिज्योत्सया रंथ
गविधिवेधितो प्रमद मेव क
रुते राधानममहोत्सवे यः
मानयवा नारी राधाभक्तिपरा
याणा भक्ता वृंदावने वासः श्री
राधाकृष्णसेगिनी जनवासी भवेत्ता
पिराधाभक्तिपरायणाः तस्याला
प प्रयोगाच्च मुक्तवंधा नरोभवत्
राधा राधेति योबुवात्सराणो
कुरुते नरः सर्वतीर्थेषु संस्का
रात्सर्वविद्याप्रयत्नवान् राधायो
धेतिज्योत्स राधा रोपति एजयेत्
राधाराधति - निशा राधा राधेति
जन्मति वृन्दावणे महाभागरा
धासदचरीभवेत् जगतो पृथिवी
धम्मा तत्र वृंदावने पुरी तत्र
धम्मा सती राधा ध्येया या पु
निसत्तमेः वृन्दादीनो महाभायां
नरतः सेवेतसरः तोरापिकोयो
भजते देवर्षेते भजेमदि तदा
लापे कुरुष्वेव नपस मेउमुत
मे श्रुतिर्ज्ञो महाभाग कुरु राधे
तिकीर्तने राधेति कीर्तनेज्योत्स
कृष्णेन सर योजनः तन्महोत्स
व नृपाः देव वक्ताः श्रेयोः वनेव
व न जेना नमया निते नदि
तावसरसती कदावित्रैव विमु

सर्वतीर्थफलमरा सर्वतीर्थम।
यी राधासर्वैश्वर्यमयीपुनः कवि।
हिमाला लक्ष्मीर्नभवेत्तदातये त
स्यालये वसेत्कृत्स्नो राधयासह
नारद राधाकृतेति यसेष्टं देव
हृतश्रुतं तदेवे देव मनसोऽकृता
वित्र वलेहति पतदेव वःश्र
त्वानारदोमुनिसत्तमः प्राणातः
नयायस गोपायस्योयद्योदितं
जन्माष्टमी व्रत कथो यःश्र।
तोतीहसानरः श्रीराधाःसुखी
मानी धनीसर्वशृणान्वितः न
पवे भक्तिसेवकः पदेनाप्राप्त
देवः धर्माधीनभते धर्म मयी
धी नभते यनं कामधी तभते
कामे मोक्षधीमोक्षमाप्नुयात्
सर्वदानमशराणाः कासो वैलवः
सुखी विवेकीचतुष्टयानिकापी
यदाभक्तिमाप्नुयात् इतिप्राप्तेः
नरतेः श्रीमदाशिवनारद संवा
दे श्रीराधातन्माष्टमी कथन
माहात्म्ये ६० अध्यायः श्रद्धाः
सदस्वनामानि यथा पार्वत्युवाच
देवदेवजगन्नाथ भक्तानुग्रहका
रका यद्यस्तिमयिकारुण्यप-
यस्तिमयिते दया यत्तया प्रपदितं
तत्सर्वमेष्टुते मभो गुणान्तरातरे
यत्न एतेमनसि काशते ॥

तयानगदितंयत्न एते कसैक
राचन तन्मोकथय देवेषा सरस्वती
मनोतमे श्रीराधाम्भो मरोदयामो
या भक्तिप्रसाधने व्रद्धोऽर्करी
हंती सा कथं गोपीत मा
गता मुहादेव उवाच शृणु
विविचाराधिकायापहरांशुभो
सन्नि जन्मानि कर्माणि तस्या
नूनेमरेष्टुति यरा हरिजाणिजुत
ने कार्यगौरवात् । तदाविथ
नेत्रपाणि हरिसान्निध्यसाधिनी
तस्या गोपीत्व भावस्य कारणाग
दितं पुरा इदानीं शृणु देवेषा
नाम्नोवेव सदस्यकं यन्मया क
थितंनेव तत्रेषुपि कदाचन त
वस्तेरात्यवत्तामि भक्त्या धार्यं
मुमुक्षुभिः ममप्राणासमाविद्याभा
व्यते मे त्वदर्निशं शृणुष्व गि.
विजेनित्यं पवस्वच यथा मति य
साःप्रसादात्कृत्स्न गोलेकेशः प
रप्रभुः श्रसानाम सदस्यस्य ऋषि
नारद पवच देवी राधा परा
शोको चतुर्वर्गप्रसाधिनी श्रीराधा
राधिका कृष्णवत्तभा कृष्ण संयुता
हुंदावनेष्टरी कृष्णप्रिया मदनमो
हिनी श्रीमती कृष्णकोताव कृष्णाने
रप्रराधिनी यशसिनी यशोग

शृणु यशोदानंदवत्तभा रामोद सिमपरानिता जननी जन्मश्रु
प्रिया गोपी गोपानंदकरी तया न्याच वन्मस्तस्य जरापरा गतिर्ग
कृष्णांगवासिनी हृद्या हरिकोत गतो धात्री पात्रानंदप्रदायिनी
हरिप्रिया प्रधाना गोपिका गो नगनाथप्रिया योलवासिनी हेम
पक्याष्टलोकासंदरी । वृत्ताव संदरी विचित्रासिनी विचवासि
नविहारीच विस्फूर्जितमुता । नीवित्ररूपिणी निर्गुणा सज्जतीना
गोपकृतानंदकरी गोपकृतानंददा व निष्कलीना निराकृता गोपकृता
विनी गतिप्रदा गीतगम्या आ नृरगेहा वयोगनन्दकरी तथा वे
गमागमनप्रिया विलुप्रियावि रागवाद्या वेणुरति वेणुवाद्यप
सुकोता विलोरेगनिवासिनी य रायणा गोपालसपिपासोम्या र
शोभंदपत्नीचयशोदानंदगेहिनी मासौम्पकृतोद्भवा अतिसौम्याति
कामारिकाता कामशी कामता मोहा च गतिविद्युगतिप्रदा गो
लसविग्रहा मयप्रसा तया नी। रीरावद्या गोवीणा गोवीणागा
वा जीवानंदप्रदायिनी यशोनेद सेविता ललिताच विशोकाचवि
पत्नीच वृषभानुसुताशिवा गणा शाखा विज्जालिनी जितेंद्रिया
धरागवायता गवोगतिरनुत । शुद्धसत्ता जलीना जलरीपिका
मा कोचनाभादेमगात्रीकोचनोग दीपप्रिया दीपदात्री निमला निम
दधारिणी श्रेशोकाशोकशरिता लोदका कोतारवासिनी कृष्णाक
विचोकाशोकनाशिनी गायेत्रीवे सचंद्रप्रिया मतिः प्रसुता जल
दमाताच वेदातीता विद्वत्तमा नी हन्त्री डःवकरी कृतोद्भवा नति
तिपासप्रिया नीति रति रतिरि लेली धृति रज्जा कोतिःप्रष्टिःस
भीष्टदा वेदप्रिया वेदगर्भा वेद वारिकलमर्दिनी वैष्णवी च महा
मार्गप्रवर्हिनी वेदगम्या वेदपरा तलीःजनसत्ताकृतप्रिया संदरी
विविचकनकोज्ज्वला त्रयोच्चतप रासिकलमर्दिनी वैष्णवी च महा
दानिया तथेवेज्जलगाविका ने सर्व दैमानो सावित्री वेदगा
राधिया नंदसुता राधानंदप्रदा मिनी वेदातीता निराकृता नि
शुभा शुभागी विमलांगीवदि रासखगनप्रिया निरासेवनेःप
ला

जा विराजोक्ता निराश्रया एका
मी सर्वगा सेया विलोपनीस
सती रासप्रिया रामगम्या रासा
पिशातदेवता रसिका रसिकाने
रा सपे रासेश्वरी परा रासमंड
लमध्यस्था रासमंडलशोभिता ।
रासमंडलसेयाव रासजीरामनो ।
हरा प्रेरीकातनिलया प्रेरी
कातगेदिनी प्रेरीकातसेयाव
प्रेरीकातवतुभा सर्वनीवेश्वरी
सर्वनीवंध्या परात्परा ।
प्रकृतिः शंभुकांतवसराशिरमनो
हरा लम्पिपासा दया निराशा
न्तिः श्रान्तिः लम्पिपासा विभुत्वा
गोपपत्नी भारती सिद्धयोगिणी
शत्रुत्वा मित्रत्वा निरोगीनिम
गेदिनी स्थानरात्री तथा भारी
महालक्ष्मीः स्वयंप्रभा विभुक्त्य
स्थानरात्री शरकागिनी तथा
वृद्धिः स्थितिः स्थानत्वा सर्वकार
राकाशगा भक्तप्रिया भक्तगम्या
भक्तानंदप्रदायिनी भक्तकल्पद्रुमा
तीला तथातीनशला तथा म
नोपिशातदेवी च कुरुप्रपराय
रागनिरामया सौम्यरात्री तथा गर
वमोदिनी पकानंशा पिनाक्षमा
दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ईश्वरी सर्व

बंधा च गोपनीया शुभंकरी ।
पालिनी सर्वभूतानां तथाकामो
महारिणी सत्त्वा सद्योऽभिलिखदा
देवीदेवता परात्परा हिमात्य
सुता सर्वा पार्वती गिरिजा सती
हस्तकन्यादेवमाता मंदलजा हरे
स्तवः वृत्तरागप्रिया वृत्ता वृत्ता
वनविलासिनी विलासिनी वैष्ण
वीत्र वृत्तलोकप्रतिष्ठिता रुक्मि
णीरेवती सत्यभामा नाम्भवती
तथा सूनव्याणा मित्रविंदा का
लिनी वक्रकनका परिपूरणी
रांतरा तथाहैमवती गतिः प्रसन्न
वृत्तराग वृत्तोऽपरिपालिनी व
द्योऽभोऽभ्युपस्था वृत्तोऽभोऽभ्यु
पिणी वृत्तोऽभ्युपस्था तथा
एतपरिपालिनी वृत्तोऽभ्युपस्था
वीवृत्ताशिवरिधिया महाविष्णु
प्रियाकन्या वृत्तराग निरंतरा सा
रभृता सिरा गौरी गौरी गौरी
शोहरा शोतवंपकवर्णाभा शशि
कोदिसमप्रभा मालतीमान्ध्रवा
छामालतीमान्ध्रवारिणी कुरु
स्तता कुरुकांता वृत्तावनविला
सिनी तत्तत्प्रियातदेवीसंसार
रावपरा सासरा सासरा गोपने
दिनी सर्वविधिरा प्रतीतगमनागौरी

परानुदकारिणी कुरुणा सा गोविंददेवदेवाया तथा
वसंस्पर्शकराणीवधारिणी ।
माधवी माधवमनोहारिणी प्रणामा
वतुभा शत्रुकारभयपला मेगलाने
गलप्रदा श्रीप्रभा श्रीप्ररा श्रीशाश्री
निवासाऽनुतप्रिया श्रीरूपाश्रीहरा
श्रीश्रीकामा श्रीसुप्रिया श्रीरा
सानंददात्री श्रीदामेश्वरवतुभा ।
श्रीनित्या श्रीगोशा श्रीसुप्रिया
श्रीश्रीकुरुभजनाश्रिता श्रीगथा
श्रीमतिः प्रेक्षा प्रेक्षुत्वा प्रकृति
प्रिया योगेश योगमाता चयो
गानीतयुगप्रिया योगप्रियायोग
गम्यायोगिनीगणवर्दिता वृत्ता
समसेकाणा दाडिमीऊसमोप ।
मा नीलाम्बरधरा भारी धैर्यत्वा
धरा धृति रत्नसिंहासनस्था च र
त्नऊंउत्तभूषिता रत्नलंकारसंप्रता
रत्नमान्यधरा परा रत्नसारसा
राक्षारत्नमालाविभूषिता ईश्वरी
लम्पिपासापादपद्मा शुभाशुवि
कारिणीयोगीमासी च अस्याव
स्थाभयापदा गोविंदानगरदि
णी गोविंदानन्यता गोविंदार्पि
त विता च गोपीजनगणान्विता
वेकुंठनाश्वरिणी गोविंदपरमान

सा गोविंददेवदेवाया तथा
वेकुंठसेदरी मानदासा देवतीसी
ता साधी पतिव्रता यन्नशर्णास
दानन्दरूपा केवलसेदरी ।
केवलदायिनी प्रेक्षा गोपीनाथ
मनोहरा गोपीनाथेश्वरी चेदी
नायिका नयनान्विता नायका ना
यकशीता नायकानंदरूपिणी शे
षाशेषवती शेषरूपा चैव जगम
य गोपालपालिका माया नन्दजा
या तथा परा ऊमारी यौवना
नेदीयवती गोपसुन्दरी गोपमा
ताजानकी च जनकानंदकारिणी
कैलासवासिनी रमा हरतोषणा
तयरा हेरेश्वरी रामरता रामरा
मेश्वरी रमा प्रणामला विज्जेलता
च तथा भूवनमोदिनी सगोष्ठा
गोपवनिता गोपराजप्रदा शुभा
प्रानन्दरूपा मोहेश्वरीमत्सरानस
ता सती कौमारी नारसिंहीच
वाराही नवडर्पिका चैवलाचैव
लाभोरा नारी भुवनसेदरी दत्त
यत्तदरा दासीदत्तकन्या सलोचना
रतिरूपा रतिमीता रतिप्रेक्षारति
पदा रतिलक्षणागेहस्ता विरजा
भुवनेश्वरी प्रेक्षाप्रदा हरेजीया
जामातकुलवर्दिता वकुला ।

वक्रनामोदधारिणी यमुना जया
विनया नयपत्नी च यमलार्जुनभे
जिनी वक्रेश्वरी वक्ररूपा वक्रवी
सरावीहिता अपराजिता जगना
या जगनायेश्वरीमतिः देवरीति
चरसतावेवस्वप्रदायिनी विस्व
तः स्यतस्याव विस्वभावनतस
रा वदकोदिसुग्राव चन्दाननमना
रा सर्वसेया शिवा सेमा तथा
सेमंकरी बभूः यादेवेदवभूः शे
या शिवभक्ता शिवानिता केव
लानिष्कलासुखा महाभीमाभयप
दा नीवृत्तपुत्रा नैमृती तिता मित्र
प्रमोदिनी गोपालवनिताः नेगा
जलनेदनिवासिनी जयंती यमुना
गीच यमुनातोपकारिणी कति
कल्पभेगाव कलिकल्पनाशि
नी कलिकल्पपुत्रा व नितावेद
करीकृपा कृपावती जलवती के
लासावतवासिनी वामदेवी वाम
भागा गोविंदप्रियकारिणी न
मोदकन्यायोगेशीयोगिनी योग
रूपिणी योगसिद्धा सिद्धरूपा सि
द्धिलेखनिवासिनी त्रेधापिष्टा
रूपाव सेवतीता जलप्रदा के
शवानन्दरात्रीव केशवानन्दरापि
नी केशवा केशवपीता केशोरी

केशवप्रिया रामक्रीडकरी रास
वासिनी राससंदरी गोकुला
नितदेरा व गोकुलत्वप्रदायिनी
नवंगनाची नारंगी नारंगजल
मंडता पलातवेगकर्षणप्रदा
समुदायिता सुखा सुखप्रदा
सुखरूपा सुखप्रदायिनी नारा
यणीकृपा राधा करुणा करुणा
मयी करुणा करुणाकर्णीको
कर्णी नागकर्णिका सर्पिणी को
लिनी तेजवाहिनी चजगन्मयी न
रिता ऊटिलानीता नीतास्वरथ
रा सुभा नितमिनी रूपवती सुवती
कृष्णपीवरी विभावरी वेजवतीशे
कटा ऊटिलानका नारायणपि
यापोतासुक्ताणीपरिमोदिता ह
क्यातमोदिता पातवाशीनानवनी
तिका रवीमानवनारी च नारंगफ
लशोभिता हेमी हेममुखी वन्दु
खी शशिसशोभना ग्रहवन्दपरावे
द्वहभा रोदिणी तिमिः तिमि
मिलजलमोद मन्मथपंगदरि
णी काशी सर्वभूतानां कार्या
नीताकिशोरिणी किशोरवहभा
केशकारिका कामकारिका का
मेश्वरीकामकला काविरी जलदी
पिका कलितनपातीरवासिनी तीरो

दिनी कारस्वरीपानपरा ऊस।
मामोदधारिणी जमुदानेराऊस
शीकामवलभा तर्कारीवेजय
नी च निस्तरादिसुत्रपिणी वि
लवृत्तप्रिया कृष्णमरा विलाप
मस्तनी विलालिका विलवप्र
वित्ववृत्तनिवासिनी तलसीतो
पिचैव तेतितानेरकारिणी जग
जेंदगामिनी प्रपामलनानंगल
ता यथा योषितशक्तिरूपचये
धिता नंदकारिणी प्रेमप्रियाप्रे
मरूपाप्रेमानंदतरंगिणी प्रेमहा
प्रेमरात्रीप्रेमशक्तिमयी तथा ह
सुप्रेमवतीथ त्याकृष्णमतरंगि
णी रावभा वानिता रोदरुद्रा
नंदप्रकाशिनी कपिता मृदुवता
केशपाशसम्बद्धिनी थटी कुरी
रासिनी धृष्टा धृष्टकेशा नने
दरी ब्रह्मोद्गावरा ब्रह्मरूपिणीभ
वभाविनी संसारणापिनी शैवा
शैवानंदप्रदायिनी शिशिरहेम
रागाद्यामेवदृपातिसंदरी मनोर
मावेगवती वेगाद्या वेदवादि
नी दयान्विता दयाधारा दया
रूपा सुसेविनी किशोरसंगसंग
गोरवन्दाननाक कलानिधिनाथ
वदना कला ॥

नायाधिरादिणी विरागजलादे
मपिंगला हेममंडता भोदीरता
लववगा केवली पीवरी शुकी
शुकदेवगुणातीता शुकदेवप्रि
यामावी विकलोत्कृष्टिणी को
बाकौषेयामरधारिणी कोषाव
रीकोषरूपा जगत्प्रकारिका
रुष्टिस्थितिकरी संहारिणी सं
सारकारिणी केशशेखलभात्री
चवेदगात्रा सुकोमला पद्मोरा
रागसंरागा विधाद्विपरिवासिनी
विंध्यालया प्रपामसुखी संसार
रामिणी भूता भविष्या भवा
चभय्यात्रा भवानिगा भवना
शान्तकारिणाकाशरूपा सुरेशि
नी रंगिदंगपरित्यागा रतिवेशा
रतिप्रिया तेजस्विनी तेजरूपा
केवल्यपयदा सुभासुक्तिरेत
मृक्तिरे तलंविनी तल्लणात्तपा
विपालनेत्रा वैशाली विशाल
ऊलसंभवा विशालादहवासा
च विशालवदरीरतिः भक्ततीता
भक्तिगति भक्तिवाधा भवाकृ
तिः वामांगद्वारिणी विलोः
शिवभक्तिप्रदानिता विनिता
विनिता मोदादमनाव गान्तो
धिता दयासा हेरस्वसता गता

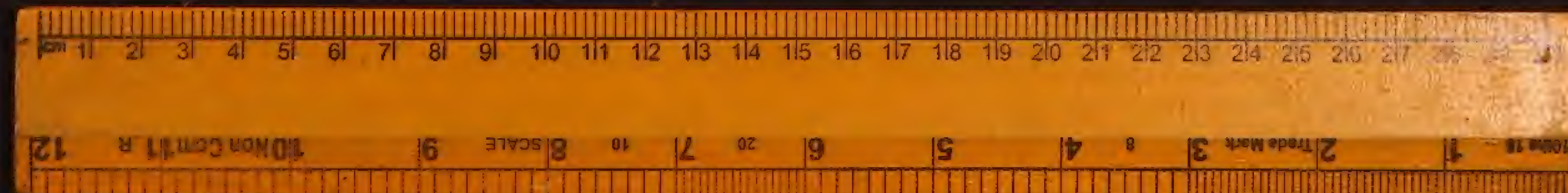
२ जेवार्दरादिनी रतेवेना विनयेनी ॥

माता सुरेश्वरी इत्येवमिति ॥
 वा सेवितेपितसर्वदा सर्वगोत्र
 विधात्री च कुलसेविनाशिनी
 सुवेगापोऽवसती सखीमध
 विलासिनी ग्राम्यगीता गवाग
 मा गमनातीतनिर्भरा सर्वगह
 दरी गंगा गंगानलमयी तथा मे
 रोदिता प्रसन्ना पवित्रकुलदीपि
 का पवित्र गुणशीलाकापवित्रा
 नंददायिनी पवित्रगुणसीमाका पा
 वित्रकुलपात्रिका गतिज्ञा गीत
 कृशला दनुर्नेदनिवारिणी निर्वा
 नदात्री नेत्राणी रेतपुक्तागपो
 त्तरा पर्वताधिनिवासाव निवास
 कृशला तथा संन्यासधर्मकृश
 ला सन्नासेफलदा शुभा पार
 चंदमुखी प्रणामद्वारा लेखनिवा
 सिनी वसन्तरागासुखोणी वसे
 तवसनाकृतिः चतुर्भुजावधु
 ताव हिमनागौरविशरा सह
 स्थास्या विहासाव प्रहास्यामुदरा
 यिनी प्राणप्रियाप्राणरूपा प्राण
 रक्षिण्यपहता कलसीमा कलस
 ता कलसोषणातमरा कलसेमव
 ती कलसभक्ताभक्तफलप्रदा क
 लसेममभक्तादभक्तिप्रदायिनी
 चेतन्युपाचैतन्यप्रियाचैतन्यरूपा
 णी उग्ररूपा शिवक्रीडा

कलसक्रोडा नलोदरी मरोदरीम
 दादुर्गकांतरस्थलवासिनी चेद
 केयीचेदमेमतरङ्गिणी समुद्रा
 म्मतत्पाव समुद्रनलवासिका के
 प्रापाशरता निहा सभा प्रेमरतो
 विका हवीरलक्ष्मामतनुर्हवीरल
 तनुचूचिः नागरा नागरीवासि
 मरानंदकारिणी नागरालिंगनप
 रा नगरांगनमंगला उच्चनीचाहे
 मवतीप्रियाकलसतरंगिणी प्रेमा
 लिंगतसिंहोमी सिद्धसाधविला
 सिका संगता मोदजननी मेख
 लामोदधारिणी रत्नमेगीरधुवो
 गी रत्नभूषणधुवणा नम्रानमा
 लिका कलस प्राणाविमोचना
 सप्तप्रसासतवती मेवकानंददा
 यिका नगघोनि नगदीप्ता विवि
 द्भूषणधुवणा राशरमलाकांतर
 राधाराधनरूपिणी कैलासवासि
 नी कलसप्राणासर्वस्वदायिनी कलसा
 वतारनिरताकलसभक्तफलप्रिनी
 यावता यावतानंदकारि यावता
 नता हरिभूषणाधुवाका नंदपु
 त्राकृपायगा हेहेतातथरा यैषैषावृष
 क्तिप्रकाशिनी देहेषावृष स्वरूपावरी
 हीवाक्यविशारदा नगरानन्दक
 रीच शास्त्रानंदविशारदा पंडिता

पंडितशुभा पंडितानंदकारिणी प
 परिपालकत्री च तथा स्थिति वि
 त्तादिनी तथा संहारशहाकावि
 हज्जनमनोहरा विरुषा प्रीतिज्ञ
 ननी विद्वत्प्रमविवर्दिनी नोदरी
 नादरूपाव नादविंदविधारिणी शु
 श्रमस्थानस्थिता श्रमरूपा पादप
 दासिनी कार्तिकव्रतकत्री च रस
 नाहारिणी एवरा जलनाचातल
 तनीशिलातलनिवासिनी लडकी
 रंगसंसर्गसंगदोषविनाशिनी को
 टिकंदर्पलावणाकंदर्पकोटिसंर
 री कंदर्पकोटिजननी कामवी
 न प्रेरयिनी कामशास्त्रविनोदाव
 कामशास्त्रप्रकाशिनी कामप्र
 काशिका कामिन्निमाद्यसिद्धि
 दा याशिनी याशिनीनायवदना
 याशिनीसुरी योगेश्वरी हरयोग
 मुक्तिदात्री दिश्यादा कपालमा
 तिनीदेवी सीमाधामस्वरूपा क
 पालिता गुणा मोहणा गुणातीता
 फलप्रदा ऊष्माधुवैतालनाशिनी
 पारदान्विता सितासिता च सर
 लालीला लावणमंगला विद्या
 शिष्यामाया च विद्याविद्यासु
 पिणी ग्रान्तिविकी प्रासुरूपाशा
 स्तुतिदानकारिणी नागेश्वरीनाग
 मा

ताकीशकोटकरूपिणी हरिभा
 वनशीलाव हरिसिवनतमरा ॥
 हरिप्राणा हरप्राणा शिवप्राणा
 शिवान्विता नरकाणीवसंदेरी नर
 कारीवनाशिनी नोदरी नराती
 तानरसेव्या वरंगमा यशोदानेदि
 नीक्रीडा यशोदाकोडवासिनी
 यशोदानेदनप्राणा यशोदानेदना
 यशो वंस्तला कोषला कलाक
 रुणाणीवपिणी सगलक्ष्मी भू
 मितक्ष्मी ईश्वरी पोंडवप्रिया त
 थार्जनसखी भोमी भीमा भेमी
 भयानका विजयलोहिनी हीणा
 प्राणासक्ततरा तथा पानार्थिनी
 पानापात्रा पानपानेदरायिनी इ
 र्पमथनकर्माका रथिमथनतम
 रा रथिभोगयिनी कलसकोपिनी
 नंदनमंगला वृत्तलिमा तक्रयुक्ता
 यमनापारेकोतका विचित्रकर्मका
 कलसासभाषणातमरा गोपोंग
 नावेष्टिताव कलससंगार्थिनी तथा
 सक्तता यसदतिरसवासक्तवास
 ना हरिदा हरितातृपा हरवर्षि
 तचेतसा निश्चेतसा च निश्चे
 ता तथा हारुहरिदिका सुव
 तस्पस्तसा चैव कलसभाषातिवेति
 नी प्रीदामसखी रामदासिनी
 मा

दामधारिणी मलिकोत्तमिनीके
शी हरिदम्बरधारिणी हरिसानि
धदात्रीव हरिकौतुकमंगला हरि
प्रदा हरिप्राणा यमुनावतवासि
नी तपःप्रदाक्षितायाव चतरा
चातरीतमी तमिआ तपश्चाव
रोदरुणा यशोधिनी कृष्णकामाकृ
सभक्ता कृष्णानन्दप्रदायिनी कृ
ष्णार्थवासना कृष्णरागिणी भाविनी
तथा कृष्णार्थरहिता भक्ता भक्ता
भक्तसुभक्तिदा श्रीकृष्णरहिता दीना
विरहिणीव हरेःप्रियः मधुरा म
धुरागन्धेदभावनभाजना श्रीकृष्ण
भाववामोदा तस्योन्नोरविधायि
नी कृष्णार्थकृष्णता कृष्णसारवर्मा
धरा शुभा शतकेसरपद्माव ऊवे
रेखरवतुभा धनधान्यविधात्रीव न
या काया दया दयी प्राणावा प्राणा
वेशीव प्राणवार्थसत्रपिणी व
स्य विष्णु शिवाङ्गशहािणीशैवशि
सया रत्नसीनशिनी भूतयेतप्राणा
विनाशिनी सकलेष्विन्दुदात्रीव स
ती साक्षी शुरुभती पतिव्रतापति
प्राणापतिवाकविनोदिनी अशेष
साधिनीकसवासिनी कन्यारूपिणी
रुमेतत्कथिते देवि राधानामसह
सकं यः पदेत्प्राण्येदापि तस्य

तद्यति मायवः किंतस्य सपुना
भि वीनदीभिः सर्वतः प्रिये ऊरु
तेजोदितीयेन यस्य तद्यो जना
ईनः स्तोत्राणां प्रसादेन किं न
सिध्यति भूतले ब्राह्मणा ब्रह्मव
र्चस्वीहविषो जगतीपतिः वैष्णवि
धिपति भूर्धातृशो मुद्येत नमः
ब्रह्महमा सुरापान मित्रादीत्यति
पापनः सद्यो मुद्येत देवेषु स
तं सत्यं नमोऽयः राधानामसह
स्य सम्माननास्ति भूतले ॥
स्वर्गे वाप्यस्य पातले गिरी वा न
ततोपि वा नातः परं शुभं कोऽन्ती
र्थनातः परं परं ॥ एकादश्यां
शुवि भूत्वा यः पठेत्समाहितः
तस्य सर्वार्थ सिद्धिस्तत्प्राप्त्युद्धा
सशोभने द्वादश्यां पौर्णमास्यावा
तलसी सन्निधौ शिवे ।
यः पठेत्प्राण्येदापि तस्य तत्तत्क
लेभ्याः शुभमेधेराजसूर्ये चाई
पते तस्याविधं प्रतिरात्रे वाज
पेयं प्रपिषोमं तथाशुभे कृत्वा
यत्कृतमाप्नोतिश्रुत्वा तत्कृतमाशु
यात् कार्तिके चाष्टमी प्राप्य
देहा मृगयादपि सदस्युगक
ल्पान् देकुंते वसतिं लभेत तत
प्रवक्ष्याम्यने शिवस्य भवने पुनः

सुराधिनायभवेन पुन र्जाति स
लोकतां गंगातीर समासमासाध
प्रः पदेत्प्राण्येदापि विसोः स्तत्र
तोपाति सत्यं सत्यं सत्यं सत्यं ।
मम वक्तृगिरे जीता पार्वती वर
नाश्रिता राधानामसहस्राद्या न
रीवेत्तोत्पणावनी पठते हिमया
नित्यं शास्त्रा भक्ता यशोवितं ।
ममप्राणायमं ह्येतन्मव भक्ता प्र
काशितं नाभक्ताय प्रदातव्येपा
वंगाय कदाचन नास्तिकाय वि
रागाय रागवृत्ताय सन्दरि तथा
देवं सहोत्तोवं हरिभक्ताय शो
करि वैसवेपु यथाशक्तिदात्रे ।
प्राणार्थशीलिने राधानामसथा
वारि मम वक्तृ महावनिः ऊह
तेद्विजया यन्त्रायाता सहस्रवागु
णी विष्णुहस्तवाय यथार्थवारि
ने दिनस्य सेवानिरताय मेवितो
दात्रेयथाशक्ति सुभक्तिमानसे रा
धापदध्यानपराय शोभने हरिपा
राजमधुपमनोभूताय मानसे ।
राधापादसथाह्लादशालिने वैस
वायव दद्यात्तोवं महाप्राणैह
रिभक्तिप्रसाधनं । जन्मान्तरं
तस्यास्ति राधाकृष्णपदार्थिनः मम
प्राणा वैसवा हि तेषां रत्नार्थमे

हि श्रुते मया मया
मैत्रकारां हरिभक्तिदि - मे
श्रुतेसंथार्यते मया श्रुतेदेवि
यथार्थमे गदितं त्वयिसुत्रेन भ
क्तासिमे प्रियासि तमनःस्नेहाय
काशितं कदापिनोद्यते देवि मया
नाम सहस्रकं किं परं त्वां प्र
वक्ष्यामि प्राणातत्संममप्रिये स्तो
त्रं राधिकाया यंत्रं कवच मेव
हि इति नारदपंचरात्रे राधिका
सहस्रनामसमोऽध्यायः
श्रुय राधा कवचं श्रीपातवाच
कैलासवासिन् भगवन्भक्तान् पर
कारक राधिका कवचं प्राणं कथ
यस्त ममप्रभो यद्यस्ति कदापि
नाय रादिमोडः खतो भयात् त
मेवशरणं नाय श्रुतपातोपिना
कथक श्रीमहादेवउवाच श्राव
तिरिजेतभ्यं कवचं पूर्वसूचितं
सर्वरत्नाकराणं प्राणं सर्वहारां
परं हरिभक्तिप्रदे साक्षात् भुक्ति
प्रसाधनं वैत्तेत्ताकर्षणं देवि ह
रितात्रिधकारां सर्वज्ञ
यदे देवि सर्वज्ञाभयापहं ।
सर्वेषांचैव भूतानां मनोहृति क
रं परं वतर्ही मुक्तिजनकं सदा
नेदकरं परं राजसूयायमेधा

नो वक्तानो फलदायकं इदं
कवचं मन्त्रात्वा राधामंत्रेण योजन
येन सनाप्रोति फलं तस्य वि
द्मस्तस्य परे परे ऋषि रस्य म
हादेवोऽनुष्ठुतः प्रकीर्तितं
राधास्य देवता प्रोक्ता रां वीजं
परिकीर्तितं धर्मार्थकाममोक्षेषु
विनियोगः प्रकीर्तितः श्रीराधा
मेषिवः पातलताटे राधिकातया
वृषभानुसता दन्ताद्विभुक्तं गोप
नंदिनी चंद्रावली पात गेडेनि
काकलपिया तथा कंठं पात
दरियाणा हृदये वितपातया रा
ऊटो चंद्रवदना उदरे सुदलस
सा कंठं योभान्तिता पात पादौ
सौभदिका तथा नवान्द्रुशरीः
पातगुल्फोपावतुभा सुवेविध
मुखी पात गोपी पदतले तथा
शुभमरा पात एष्टं ऊती श्रीः
कांतवहभा गुह्यदेशे जरा पातस्य
एणी पातसर्वतः वाक्यवासीसदा
तापोन धनगारं धनसरो प्रवोदि
शेकुसुमता कुसुमप्राणाच पश्चिमा
उत्तरो हरिता पात रत्नितो वृषभा
नुक्तः चंद्रावली नेशयेव दिवालि
दितमेखला सौभान्तरा मध्य
शिखिः काकले कामरूपिणी रोटी

प्रातः प्रातमोदि गोपिनी रजनी
तये देवता संगे प्रात कोम
लाच दिवादेके शेषापरारुसम
ये शमिते सर्वसंपिषु योगिना
भागसमये रतौ रतिप्रदा मरा
कामेशीकोतकेनियं योगे रत्ना
वती मम सर्वदा सर्वकार्येषु रा
धिका कुसमानसा इमेतत्कथितं
देविकवचं परमादुतं सर्वरक्षा
करं नाम महारताकरं परं ।
सर्वार्थसिद्धिस्तस्य स्यात्समस्तनमि
वर्तते राहारे सभापांच सं-
ग्रामे द्वावेकटे प्राणार्थनाश
समये यः पठेत्स यतो नरः तस्य
सिद्धिर्भवेदेवि न भयं विद्यतेकु
वित्पाराधिता राधिकाच तेन
संसेनसंशयः गंगास्नातरेनाम
शरणगत्यत्फलं लभेत्
तत्फलं तस्य भवति यः पठेत्
प्रयतः शुचि हरिहारेचना चंद
मंदितं हरिचंदनं कृत्वा त्रिविधा
भूर्जं च धारयेत्सल्लोके भूजे ।
कंठे वा देव देवेशि सहस्रं त्रिंशं
शयः कवचस्य प्रसादेन व्रणाश्च
क्षिं क्षितिं हरिः संहारवाहेनिय
तं करोमि ऊरुते तथा वैष्णवा
यव मुदाय विरागगुणाशीतिने

दद्यात्कवचं मय्यथ मय्यथानाश
माशुयात् इति श्रीनारदपंचरात्रे
तानामृतसारे पंचरात्रे सर्वरक्षा
कवचं समाप्तं प्रथराथालोचं
स्तोत्रं च सामवेदोक्तं प्रापवेदिकि
पूर्वकं राधा रासेश्वरी रम्याप
रमाचपरमात्मनः रासोद्वाह
सकांता कुसुवतः स्थितस्थिता क
सुप्राणाधिदेवीच महाविष्णुप्रसू
पि सर्वथा विष्णुमायाच सत्मासमा
सनातनी ब्रह्मरूपा परमा निर्लि
प्ता निर्गुणा परा हरावनेषा वि
जया यमुनातटवासिनी । गेलो
कवासिनी गोपी गोपीया गोपमा
टका मानेदा परमानेदा नेद
नेदनकामिनी वृषभानुसतापान्ना
कोता एर्गानमस्यव काम्या क
लावतीकया तीर्थस्ता सतीनि
भा समवि शब्द नामानि वेदोक्ता
विष्णुभानिच सारभूतानि गुणानि
नि सर्वनामसुनारद यः पठेत्संय
तः शुद्धो विष्णु भक्तो निर्तेदियाः ३
हैव निश्चलांतर्लीनया यातिहरेः
परं हरिभक्तिं हरे रीत्येतभतेना
त्रसंशयः । भक्तो लज्जजपेनै
व सौमसिद्धिर्भवेत्पुनः ।
स्तोत्रसरणामात्रेण जीवन्मुक्तो भवे

नरः परे परेऽसुमेधस्य त
मते निश्चितं फलं । को-
जन्मार्जितात्पापात्सदाशतार
पि ॥ स्तोत्रसरणामात्रेण
मुच्यते नात्रसंशयः सतवत्सा
काकवेध्या महाबंध्या प्रसूयते
शृणोति वर्षमेकं याशुहान्ति
राधाभोजनी शृणोति मासमेकं
यः सर्वाभीष्टं लभेन्नरः सामवेदे
ऊमारं तमित्ताह कमलोद्भवः ।
रतिनारदपंचरात्रे तानामृतसारे
द्वितीयरात्रेशिवनारद संवादे भ-
क्तितानकथने श्रीराधिकास्तो
त्रं समाप्तं
राधाकान्तः ॐ श्रीकृष्णः यथा
गेलोके दिभुजः कृतो राधाका
न्तःसनातनः गोपांगनादिभिर्मुक्तो
दिभुजे गोपपार्श्वदे
इति ब्रह्मवैवर्तेवसुखे १० अ
ध्यायः ।
राधातनयः ॐ कार्तिः इति हेम
चंद्रे कार्तिपण्याये राधास्तथा
वृदर्शनात् ॥
राधाभेरी १ ॐ धर्जनः रति
भूरिप्रयोगः
राधावेधी १ ॐ धर्जनः यथा
राधावेधी किरीटैदिर्निसः ये

तस्यो नरः वृद्धलो गङ्गेके
राः सभेयाः कपिध्वजः वीरवत्तः
कर्णानिभस्य गोपीवङ्गासिधेयः
इतिहेमवन्दः
राधासुतः पुं कर्णः यथा वे
दिना वात्सनीव कर्णश्चम्पाधिने
ऽङ्गराट् राधासुतोः कर्तनयः ।
कालप्रेषत तदनः इति हेम
वन्दः
राधेयः पुं कर्णः इतिविको
उशेषः
राधः वि कथनीयः रपधानोः
कर्मणिभ्यस्तयेननिष्पन्नः ॥
रामं स्त्री वास्तुकं ज्ञेयं इति
मेदिनी तमालयने इति रा
जनिर्देवः
रामः वि मनोक्तः सितः अ
सितः इतिमेदिनी ॥
रामः पुं परशुरामः कर्णविमो
रेशः नमदगिमुनेः पुत्रत्वेनने
तामुगादाववतीर्णः एकविंश
तिवारान्दधिर्वी तिःतत्रियामक
रोत् राववः स च शर्णावह
सत्रयः अयोध्याधिपतिर्दशरथरा
जतनयत्वेन चेतायुगशेष रा
वणादिवधार्थमवतीर्णः वलदेवः
सतश्चनन्देवो विमोदशः

यद्दर्शनीयवसुदेवपुत्रत्वेन दशरथ
गोते कंसादिवधार्थमवतीर्णः व
रुणाः वोटकः यमुभेदः इतिमेदि
नी त्रयो रामा यथा । ॥
ग्रन्थार आथ वाणश्च महाकालो
प्रकीर्तितो भार्गवो राजवो गोपस
यो रामाः प्रकीर्तितः इति व
क्रिउराणं रामराजस्यमुत्तिर्यथा
रा शब्दो विष्णु वचनमश्वापीसुर
वाचकः । विद्यानामी सरो
यो हि तेन रामः प्रकीर्तितः ॥
इमते रमया साई तेन रामेविद
र्तुभाः रमाणां रमरास्यानं रामे रा
मविदो विदः रा चेति लक्ष्मीवचने
मश्वापीसुरवाचकः लक्ष्मीपति
गतिराजं प्रवदन्ति मनीषिणाः
राश्रीं सदसं दिव्यानां स्मरणे यत्क
हेतुभेत् तत्कले लभतेनने रा
मोच्चारणं मात्रतः । इतिव
श्रुवैवर्तेश्रीकृष्णनमालेडे ॥ यथा
यः तस्यपरिष्ठां तमतेयथा
सर्वे चापाकलाः पुंसः कृष्णस्त भग
वान्त्वयं प्रतिष्ठातमोरामो ब्रह्म
ज्ञायात्सुदिसुतः ॥
इति त्वैव ॥५॥ ग्रन्थायः ।
पञ्चश्रीराममंशः अनन्तोः रमास
नः सेन्द्रीनं रामाव हन्तवः

यत्तरोः वमादिहो भजतो का
मरो यतः अस्म एताप्रयोगः
प्रातःकृतादिवैष्णवोक्तपोठ्यासात्रं
कर्मविधाय अष्टादिनासेज्जर्ण
त शिरसि जेव्योणे अयये
नमः सत्वे गायत्रीछन्दसे नमः
इति श्रीरामाय देवताये नमः त
तः करंगत्यासो रांग्रगुणाभ्यां
नमः श्री तर्जनीभ्यां साहा न
मध्यमाभ्यां वषट् रेचनामिकाभ्यां
होमं कर्तुं भ्यां वौषट् रः करतलशृङ्गाभ्यां फ
ट् पवंहदयादिषु ततो मंत्रमा
सः ब्रह्मरन्ध्ररोनमः शुभध्यान
मः इतिमानमः माभो य नमः
तिंगेन नमः पादयोर्मनमः ततो
वृत्तिपेनरादि विधिं विधाय देवे
भ्यायेत् कालामोथरकाति कात
मतिशो वीरासनाध्यासिनं शुद्ध
ज्ञानमयी दधान मपरं दस्ता
मुनेनानि सीतां पार्श्वगतो स
रोरुहकरो विष्णुभिर्भो राववं ।
पश्यन्ते मुकुटगदादि विविधा
कृत्योत्रलागे भजे ॥
एवं भ्यान्वामानसैः संस्य शं
त्वस्यापने ऊर्ज्यात् । त
तः पीठस्थतो विधायदेसवो
क्त पीठशक्तीः पीठमनुवं ।

संस्य पुन ध्यात्वा वादनादिपं
उष्मान्नतिराजपण्यं विधाया-राण
एता मारभेत् यथा देव वाम
पार्श्वे श्रीसीताये नमः अये
श्री शार्ङ्गयनमः दक्षिणावामपा
स्योः श्रीशरेभ्योनयः जैत्रापाय
नमः तददिः केशरेषु ग्राम्या
दिकोनेषु मध्ये दित्तव रोद्धया
यनमः इत्यादिना षडंगानि पूज
येत् ततो दलेषु एकीदित्तुं श्री
हनुमत्तेनमः श्रीसुग्रीवायनमः श्री
भरतायनमः श्रीविभीषणायनमः
श्रीसल्लणायनमः श्रीअंगरायनमः
श्रीशत्रुघ्नायनमः श्रीजामुवनेनमः
दलायेषु श्रीहृषय नमः श्रीनयना
यनमः श्रीविजयायनमः श्रीसुगुणा
यनमः श्रीराजवर्देनायनमः श्रीअ
कोपायनमः श्रीधर्मपालायनमः ।
श्रीसमंजायनमः तददि विन्दारी
नन्दारीषु पूजयेत् ततो रूपा
दि विसर्जनान्ते कर्म समोपयेत्
अस्यपरशुराणोषुसुत नपः ।
तथाच कृततत्ते नपेत्तेचदशां
शो कर्मसैः शुभैः नुजयादवि
ते वक्तो ब्रह्माण्मोनेयतः
अयंमंत्रः पञ्चविधः । तथाच
सकाम शक्तिवाक्कसी तारायः

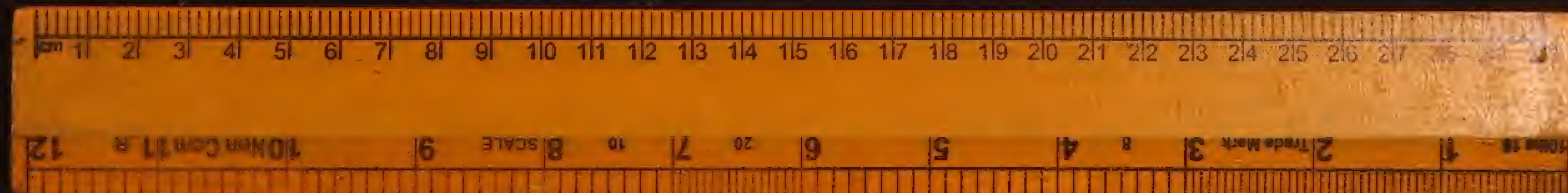

पंचवर्णांकं पट्टतरः षड्विधः स्यात्
 सत्त्वगुणफलपदः ब्रह्मा समोह
 नः पाक्ति रक्षिणास्ति रुच्यते य
 गस्तः श्रीशिवः प्रोक्तो मुनयोऽत्र क
 मादिमे अथ वा कामवीजोदे वि
 स्तामित्रो मुनिर्मनोः छंदोगायत्री
 संतं च श्रीरामेश्वरं देवता ॥ ध्यान
 प्रजादिकं सर्वं सर्ववच्च समावरेत्
 तथा जानकीवह्नुभं उक्तं वक्रं
 नीया क्रमादिकं दशाक्षरोऽयं
 मंत्रः सादृनिधिरस्त ऋषि विराट्
 छंदस्त देवता रामः सीतापाणि
 परिग्रहः आद्यवीजं द्विष्टः शक्तिः
 कामेनोपक्रिया मत्ता शिरो ल
 लाट धुमय तावकंद ७ ह्यपि
 नाभ्यरु जानु योदे ७ दशवर्णान
 ससेमनो ततो ध्याने । अ
 यो ध्यानगरे विवर्तसोवर्णानंदये ।
 मेरुपुष्पे रावह विताने तोर ।
 एणचित्ते सिंहासन समारुहं ७
 छकोपरि रावहं रक्तोभि रंरि
 पि रंरि रंरि ययानगतैः शुभैः
 संस्तूयमानं मुनिभिर्भिरैः परि
 शोभितः सीतालंकृतवासांगल
 स्मरणोपशोभितं श्यामं
 प्रसन्नवदनं सर्वाभरणभूषितं ।
 ध्यायेन्नेवं नपेम्भं वर्णलतमन

सधीः अत्यसर्वं सर्ववत् ॥
 वक्रि नारायणोनाको जवरः केव
 ल पवच सुसरो मंत्रराजोऽयं
 सर्वा तीष्ठफलपदः श्रीमाया मम्म
 श्रुकेक वीजायंतयतो मनुः चतु
 र्वर्णीः स एव स्यात्तुवर्णा वंदि
 तप्रदः सादाज्ञो ऊं फडन्ता वा
 नमोन्तो वा भवेन्नरः तथा तार
 माया रमानंग वाक्त्ववीजैस्तपुषिः
 अक्षरो मंत्रराजः सात्सर्वाभीष्टफल
 प्रदः ह्यक्षर अक्ष भद्राज्ञो वन्द्ये
 वतदक्षरः एमाय ह्यत्मनः प्रोक्तो
 मंत्रः पंचाक्षरः परः
 पंचाशत्सात्सर्वाणीः प्रेमकर्षको
 मनुः लली वाक्सात्सर्वादिश्र ता
 यः सादनेकया तेन संश्राम ।
 योगम इत्यादि अक्षरः तथा ल
 ली कक्षत्सर्वादीनामन्यतमरा
 नेपि अक्षरः तेन श्रीराम ये
 राम क्ली राम इति वक्रिस्त्र्यंश
 यने विलो र्हचंद्रविभूषितं प्रका
 रो मनुः प्रोक्तो मंत्रराजः स
 दुमः ब्रह्ममनिःसादगायत्रील्लो
 रामस्तदेवता एकाक्षरेत हादश
 लत्तनपः प्रश्नश्रुणो । तथा
 व भाव सत्ते नपेम्भं इतिवच
 नात् अनेषां सत्तत्तनप इति

विशेषः ध्याने प्रजादिकं वद
 त्तरवत् ॥ अथ श्रीरामचंद्रप्र
 योगः जातीप्रसूने र्जुग्यादिदि
 याचंद्रानुभुः समुत्तिनः राजव
 श्याय कमनै धनधान्यादि संप
 दः नीलोत्पलानो होमेन वशये
 दितिलेनगत वित्त्वसूत्रैर्जु
 यादिदिशामये नरः हवीहोमे
 नदीर्घां भवेन्मंजी निरामयः
 रजोत्पल ऊतान्मंजी धनमामोति
 वंक्षितं मेधाकामेन होतव्यं
 लाशकुसुमे नरैः तत्तम मंत्रः प्र
 पिते कवि भवति वत्सरात्
 तस्मिंश्चित्तानुभुंजीत महारोग्य
 वर्धनं अथ श्रीरामचंद्रस्तोत्रं ।
 श्रीहनुमानवाच तिरश्चामसि
 राजेति समवाये समीपुष्पा य
 यासु श्रीवसुत्वानो यस्तुभ्यं नम
 म्भंदे सकृदेव प्रपनाय विशिष्टा
 येवयस्यियं विभीषणायाधितर
 यस्तवीरं नमाम्भंदे यावदात्सुनि
 तो व्यापी मराधोः कुरुणास्तं
 स्ततं नरायणा येन मराविसं
 नमाम्भंदे तेन सायायितायस
 न्तननि जतनादयः प्रकाशते
 स्वतन्त्रोय स्तन्त्रलने नमाम्भ
 रं ॥

सर्वतो मुखता येन लीलयाद
 पितामहो रक्तसेश्वर योधानो
 तेवदे सर्वतो मुखे रभावेत प्र
 पन्नानो दिनत्रि च यथा नृप
 भिंद सन्निधिवोक्तुस्तं तसि
 रं नमाम्भंदे यस्माद्भिभति रा
 तार्क र्जनेन्द्राः समसवः भियं
 पिनोतिपापानो भीषणो तं नम
 म्भंदे परस्परयोगतापेता रक्षितो
 नित्य मेगले दरासेव निजोदा
 र्णीयस्त भंदे नमाम्भंदे योमसे
 निजरासानो सारयसविनेष्टः
 तयोदाहृतयो वक्षो नृत्त द्रष्टे
 नमाम्भंदे यत्तादयम प्रणतो
 भवेद्वत्तमपुंरुषः तमीयो सर्व
 देवानो नमनीये नमाम्भंदे आ
 त्मभावे सप्रतिष्ठा दासेनैवर
 युत्तमे भनेऽहंप्रसदं रामे स
 मीते सदत्तमाणे नित्यं श्री
 रामभक्तस्य किंकरा यमकिंक
 राः शिवमयोदिशस्तस सिद्धय
 स्तस्यदासिकाः इंदे हनुमतापो
 क्तं मंत्र राजात्मकं सत्वं पठेद
 नुदिनेयस्त सरामे भक्तिमाभवेत्
 इति हनुमत्कले मंत्रराजालकं
 श्रीरामचंद्रस्तोत्रं समाप्तं
 अथ श्रीरामचंद्रस्याष्टोत्तरशतकं

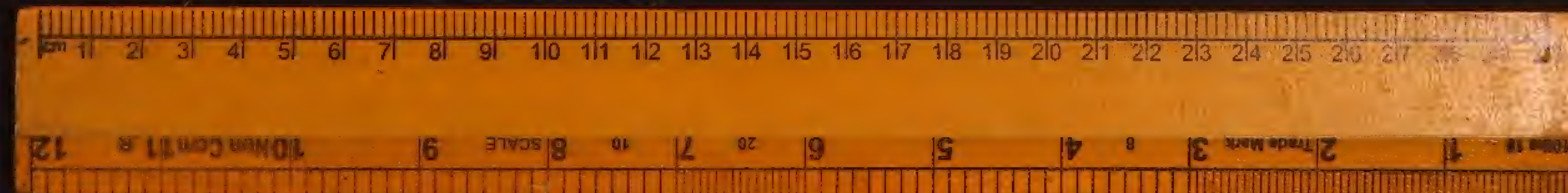
नाम वेदशासकाच शृणुगो
गेय वत्सामि रामसादृतकर्म।
ताः नामाष्टशतके गुण विप्रतो
केषु विष्णुते नातः परतरं गुणवि
प्रतोकेषु विद्यते केलासशिख
रेरमे नाना रत्न विविचिते ए
काग्रप्रयतो भत्वा विस माराध्य
भक्तिः उपविष्ट स्ततो भोक्तृणा
र्वतीशंकरोः श्रीत पार्वत्येदि म
यासाई भोक्तृ भुवनवेदिते त
माह पार्वती देवी नम्रानामह
हसके त्रेता भोक्तृसमूहे देव
भुक्तो भवतो प्रभो ततस्तोषा
र्वती प्राह प्रहसन्त्यसेधरः ।
यस्यासि कृतगुणसि विसृभक्ता
सि पार्वती प्राह प्रहसन्त्यसेधरः
रः यस्यासि कृतगुणसि विसृ
भक्तासि पार्वति दुर्लभा वैस
वी भक्तिर्भगवत्प्रेयं विनेयमि रका
रादीनिनायानि श्रावतो मम पा
र्वति मनःप्रसन्नता मेति राम माया
भिषाकया रमन्ते योगिनोः नतेति
मानदे चित्तात्मनि इतिरामपदेनासौ
परं ब्रह्माभिधीयते रामरमेति रामेतिव
मेरामेनोरेसे सहस्रनामधित्तयेराम
नामवसाने रामेष्टत्का मतारेवि अल
साई वराधुना ततो रामेति नामोत्का
र भक्ताव पार्व

ती ततो भुक्ता महादेवी पति
नासर संस्थिता पप्रच्छ श्रीमहा
देवं प्रीतिप्रवण मानसा सहस्रना
मभिसूक्तं वामनाम त्वयोदितं त
स्याम्यामपि नामानि सन्ति चेद्वार
णादिषः कथ्यते मम देवेश तत्र
मे प्रीतिरुत्तमा श्रीशंकरश्वाच
श्राव नामानि वत्सामि रामचंद्र
स्यपार्वति लोकिना वैदिकाः शवा
ये केचित्सन्ति पार्वति नामानि
रामचंद्रस्य सहस्रं तेषु चाधिके
तेषु चात्यंतमुद्यदि नाम्ना मशोत्र
मं प्राते विसो रेकैक नामानि
सर्वदेवाधिकं कृतं तादृङ्नाम
सहस्रेषु राम नाम परं मते न
पतः सर्वदेवांश्च सर्वमंत्राश्च पार्व
ति तस्मात्कोटि गुणो गुणो राम
नामैव लभ्यते अस्य श्रीरामना
माशोत्ररशतनाम स्तोत्रस्य ईश
स्वरूपि रघुपञ्चनः श्रीरामचंद्रोदेव
ता श्रीरामचंद्रश्रीनर्यं नये विनि
योगः श्रीरामोरामचंद्रश्च रामभ
द्रश्च राघवतः राजीवलोचनः श्री
याज्ञानेशो रघुपंगवः जानकीव
त्तुभो जैत्रो जितामित्रो नवार्दनः
विद्याभिमर्शियो दंतः शरणराणा
ततरः कालिप्रमथनो वाघी।

सर्वसत्त्वविक्रमः सत्त्वतो व
तफलाः सदा हृत्सदाश्रयः कौ
शलेयः खरधंसी विरायवधपे
जितः विभीषणपरिज्ञाता रशपी
वशिरोदरः समतालप्रभेता च
हरकोदंडावडनः नामदग्नम
रादपंदमन स्ताडकोतकः वेदां
नृसरोः मेयात्मा भववैद्यश्च भे
षतः शृणुविशिरोदन्ता विमूर्ति
प्रिणालसयी विविक्रमास्त्रिलोका
त्मा प्राणचारित्रकीर्तनः विलो
कीरुत्को यन्त्री देवकारणप्राण
कृत अदत्तापावनश्चैव पितृभक्तो
वरप्रदः जितेदियो नितकोथो
नितलोभो नगहृत्कः स्रज
वानरसेचाती विमहूदसमाश्रयः
नयंतगतावहः समिशाप्रसेवि
तः सर्वदेवापिदेवश्च सतवान
रजीवुनः मायामारीचहन्ताव म
हाभागो महाभुजः सर्वदेवस्त
तः सौम्यो ब्रह्माणो मुनिसंस्तुतः
महायोगीमहोदरः सशिवेक्षित
रामरः सर्वगुणाधिकफलः तीर्थ
सर्वावनाशनः आदिपुरुषो महा
पुरुषः परमः पुरुषस्त्वया प्राणा
देया दयासारः पुराणाः पुरुषो
तमः स्मितवक्त्रो सितभाषी सार्

भाषी च राघवः अनेतगुणो
भीरो भीरोरात्रगुणोत्तमः माया
मानुषचारित्रो महादेवाभिपूजितः
सेतकृत नितवारीशः सर्वती
र्थमयोदरिः । श्यामोः सं
दरः शूरः पीतवासा धनुर्दरः
सर्वयज्ञापियो यज्ञो नरामरा
वर्जितः शिवलिंगप्रतिष्ठाता
वर्जगणवर्जितः परमात्मा परं
ब्रह्म सच्चिदानन्दविग्रहः परंभो
तिः परंभाम पराकाशपरान्त
रः परेशः पारगः पारः सर्ववे
शालकः शिवः इत्येतद्वामभद्रस
नाम्ना मशोत्ररं प्राते गुह्याहु
यतरदेवि भवशीमा प्रकीर्तितं
यः पदेत्प्राणवाहापि भक्तिपु
क्तं चेतसा समवेर्मुच्यते पापैः
कलकोटिसुखदेवः नतानि
स्थितो योति शत्रवो योति
वक्रयो योति सौमतो आनृक
संच भूतानि स्पर्शयान्नि वलाः सि
यः प्रनुग्रहं प्रसा यान्ति शान्ति
मायामुपहृदाः पदेतो भक्तिभा
वेनजनस्य तिरिसेभवे यः प
देपरया भक्ता तस्यवपनेनगड
ये सद्यत्तामपते विने तत्रवा
मोति कीर्तनात् ॥

मित्रं तत्राने
रासुतोयामे

वः परेदामवेदस्य नात्रा मष्टोत्तरं
शतं । अज्ञानेनापि ज्ञा
वीणो नसपापे विनिष्यते ॥
शृणुकात्तेषु सर्वेषु परेजानं
मायुषा सर्ववेदेषु तीर्थेषु राने
पुत्रतपःसर्वे तत्कले कोटि गु
णिते स्तुतेनानेन लभ्यते पुण
कात्तेषु सर्वेषु परेजानं शताष्ट
कं कल्पकोटि सदृशाणि कस्य
कोटि शतानि च वेकं देवास
मामोति दशसर्वे दशपत्नेः रा
मेहर्तादलक्षणमे पद्मासे पीत
वाससे स्तुवंति नामभिर्दिशैर्न
ते मोसारिणो नराः रामाय सम
भदाय रामवेदस्य वेदसे रघुना
थाय नाथाय सीतायाः पतयेनयः
इमेमेवं महेष्टानि नृपत्रेव दिवानि
शे सर्वपाप विनिर्मुक्तो विसृज्या
पुमसां पुमांसायुता इमेतज्जम भ
इस्य माहात्म्ये वेदसंगमते कथि
ते तद्वर्णने यतस्ते वैश्वदेव
मः वेदमहे महेष्टानि दरेकादे
द्वारं दने जानकीसदृशानेदवेदने
रघुनेदवे इति पद्मपुराणे उ
मामहेष्टर सुवादे श्रीरामचन्द्रो
नरेशानामस्तोत्रं समाप्तं ।
अथ श्रीरामकवचं । ध्यातानी

तोत्तलक्षणमे रामं रानीवलो
चने । जानकी लक्ष्मणोपेतं ज
राघुकुटुम्बितं ॥ सावित्र्या
धनुर्वीरापाणिं नक्तचन्द्रकं ॥
स्वतीतया जगज्जाल माविर्भूत म
नेविभु रामरत्नं परेष्ट्यात्तः पा
पघ्नो सर्वकामरां अम श्री
रामवेदकवचस्य उपकोशिकरूपि
गोपनी लुप्तः श्रीरामवेदो देवता
श्रीरामवेदश्रीमर्थं नृपे विविधो
गः अं मिरा मे रावतः पात
भाले दशरथात्मनः कौशलेयोह
शो पात विश्वामित्रप्रियः श्रुती
ज्ञाणप्रातः मावशाता सुखे सोमि
वत्सलः निकोविधानिधिः प्रात
कंठे भरतवेदितः स्तुथो दिवा
पुथः प्रातः भुजो भगेशकार्मुकः
करो सीतापतिः पात हृदये ना
मृदाम्बुजितः वतः पात कवेषारिः
स्तनो गीर्वाणवेदितः पाथैर्जलप
तिः पातः कृति मित्ताकनन्दनः
मध्यं पात त्वरधुवी नाभिना
सुवदाश्रयः गुह्यं जितेन्द्रियः
पातः पृष्ठं पात रघुतमः सधी
वेशः कटिं पात शक्तिनी रघुम
सधुः कुरु रघुतमः पात रत्नः
कृतविनाशकृत जाननी सेतकृत

पात जंवे दशरथात्मकः पारो
विभीषणाश्रीदः पात रामोः लि
लेवः पतो रामवतोपेतो र
तायः सङ्कती पदेत् सविशुः
सखी पुत्री विजयी विनयी भ
वत पातालभृतलयोमचारिण
सुखचारिणः नदष्ट मपिशक्ता
स्ते रसितं रामनामभिः रामे
ति रामभदेति रामवेदेति वा
सरन् नरो नलिष्यते पाथैर्भक्ति
भक्तिं विदति जगज्जैवैकमत्रे
हारात्मना अभिरसितं यः करेभा
देयतस्य करस्याः सर्वसिद्धयः
भूयपत्रे निगो विद्यो गंधर्वेन
वर्चितो कृत्वा वै धारयेद्यस्त
सोभीष्टं फलमाश्रयात् रणीरा
नृजले मृते निमो तस नयो
भवेत् जाकवेध्याच जानावी
मृतापसावपाभवेत् वक्षपसा
जीववत्सासा भवेत्तत्र संशयः व
जुपेनर नामेदं यो रामकवचं
देत् अद्यादतात्तः सर्वत्र लभते
जयमंगले आदिष्टवान्पास्वमे
राम रत्ना मिमां हरिः तपालि
वित्तवान्यातः प्रवृद्धो बुधकोशिकः
धन्विनो वह्निर्दिशो कारुप
तथो मुमो वीरोमो पथिरत्ते

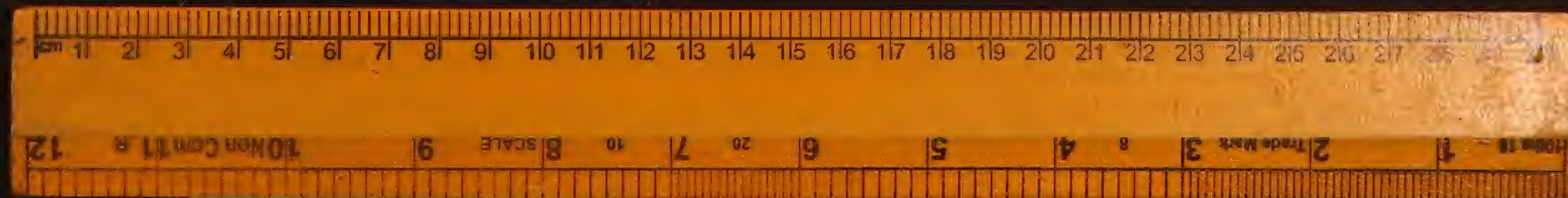
तो जानुभौ रामलक्ष्मणौ नरुणौ
रूपसेपथौ सुज्जमारौ महाबलौ
पुंदरीकविशालौ वीरकुलानि
नासरो फलमृताशिनौ रान्नौ
तापसौ ब्रह्मचारिनौ पुत्रौ दश
रथसैनौ धातरो रामलक्ष्मणौ
शरणां सर्वसत्त्वानो श्रेष्ठौ स
र्वधनुषात्तं रतः कृतनिदन्तारौ
शयेतो नो रघुतमौ आनृसम
भयपाविषुं पृथावत्तया मुगनिव
गसंगिनौ रत्नपाप मम रामत
लणावधतः पथि सदैवगच्छ
तो सज्जः कवचीखट्वा चापवा
गाथरो मुवा यच्छन्मनोऽर्थवासा
जामः पात सलक्षणाः श्रुतस्त
रसिंदोमे पृष्ठतो गरुडधनः
पाथस्त यनुषमत्तौ सशरौ राम
लक्ष्मणौ रामोदासरथिः शूरोत्त
लगावुचरो वली कारुत्स्यः प्रह
रः पृष्ठाः कौशलेयो रघुतमः वेद
न वेद्यो यतेशः पुराणाः पुरुषो
त्तमः जानकीवल्लभः श्रीमानप
मेयपराक्रमः आपसावपहंतारौ
दातारौ सर्वसंपदौ गुराभिरामौ
श्रीरामे भूयो भूयो नमामहे इति
रो लक्ष्मणोऽथनी वामतो जान
कीमुभा मुरतोऽथरुति रस्यतं

मामि रवुतमे पतानि मम नामा
नि मद्रक्तो यः सदा स्मरेत् अथमे
थापुते पुण्यसमाप्तिनसंशयः
इतिपद्युपरागोवनपनरनासाख्ये
श्रीरामकवचं इति त्रैसारः ।
रामकेशरकः ॐ स्वनामाद्यातत
गा यथा सेमंयिकेवसौगंधंराम
केशरके तयो इतिशब्दरत्नाः
वती ॥
रामकरी स्त्री रामकलीराणि
णी इतिदत्तायुधः अस्या विव
राणं रागशब्देदृष्टव्यं
रामगिरिः ॐ पर्वतविशेषः
चित्रकूटपर्वतः इतिकश्चि
त यथा कश्चित्नावाविरहः
रुक्तासाधिकाश्ममतः प्रापेनाले
गमित मदिया वर्षयोगेन तर्जः
यत् अङ्के नूनकतनया स्नान
प्राप्तिदकेऽस्तिपञ्चातरुऽ व
सति रामगिर्याग्रमेऽ इतिमे
वदतः
रामचंद्रः ॐ श्रीरामः इतिश
ब्दरत्नावली
रामचंद्रनकः ॐ मद्रक्तः
भावप्रकाशः कुवित्युल्लेखे
रामाचंद्रनकः इतिच पाठः
रामनवनी स्त्री वलदेवमातायथा

रोहिणी रामनवनी रोहिनिश्च
वलप्रसः इति शब्दरत्नावली
कोशान्ता रेनुकाव ॥
रामदे क्ली द्विंश इत्यमरः ॥
रामरः ॐ शंकोरुत्तः इति
रत्नमाला ॥
रामरी स्त्री नारीदिङ्ग इति
राननिर्देशः
रामणाः ॐ गिरिम्बः तिङ्कः
इतिराननिर्देशः
रामनीयकं वि रमणीयं इत्यम
रटीका ।
रामतरुणी स्त्री तरुणीपुष्पं मे
उती इति भाषा इतिराननि
र्देशः
रामरतः ॐ इत्यमान् इतिश
ब्दरत्नावली
रामरती स्त्री तलसीविशेषः
तत्पर्यायः पर्वपुष्पी २ विशन्ता
नागदेतिका ४ कोडली ५ सल
पती ६ भराणाका ७ फणिक्का
इतिशब्दवेदिकी ।
रामनवमी स्त्री चैत्रशुक्लनवमी
साच श्रीरामचंद्रस्य जन्मतिथिः
यथा अष्टमसप्तहितायां चैत्रे मा
सिनवमांत जातो रामः स्युर्देरीः
पुनर्वसुतसंयुक्ता सातिथिः सर्व

कामदा पुनर्वसुतसंयोगःस्त
लोऽपि यदि तस्यते चैत्रशुक्ल
नवमांत सातिथिः सर्वकामदा
रामनवनीयोक्ता कोटिसूर्यग्रहा
धिका तस्मिन्दिने मद्रापुराणम
मुद्दिश्य भक्तिः यत्किंचित्
क्रियते कर्म तद्वत्तयकारकं
उपोषणं नागराणं पितृवदिश्य
तर्पणं तस्मिन्दिने न कर्तव्यं
ब्रह्मप्राप्ति मभीप्सुभिः चैत्रशुक्ल
नवमं मेव एषाणि संश्रुते
तमेव कर्कयकये आदिगामीत्
कतया कोशान्तायां परः पुमौ ।
यत्र मेवस्य सूर्योवादेवैवसेव
संभवानिधिरुत्तन्वाच्च तथा
तस्मिन्दिने मद्रापुराणममुद्दि
श्यभक्तिः नयेदेकान्न ग्रामो
यावत्पादशमीदिने तेनेव
स्यात्पुनश्चर्या दशम्यां भोजये
द्विजान् भक्ष्य भोज्यैर्वैकविधे
भक्ता दद्याच्च दक्षिणां कृतक
तो भवेत्तेन समो रामः प्रसीद
ति तथा चैत्र शुक्ल त नवमी
पुनर्वसुयुता यदि सेव मध्याह्न
योगेन मद्रापुराण तमा भवेत् न
वमीवाष्टमी विहा सान्ना तिलप
रायणोः उपोषां नवमांतदशम्यामेव

पाराणं एतद्वत्तन इयं कालमा
यवीयेपि किंतु मद्रापुराण इत्य
नमहाफलेति पाठः शुद्धेतिश्रव
रागत्सर्वत्र शुद्धापास्तदादो न वि
हाया मिति अतश्चाष्टमीविहान
वमी हनत्तत्रापि नोपोष्या ।
इतिमाधवाचार्यः सेव तादृश्ये
व नत विहा यदा त परदिने
एकादश्यां दशमी पारायायोग्या
तदा दशमीयुक्ता नवमुपोष्या
वैखानसे विष्णु परायणे रितिश्रव
णात् अवेसवेस्तु अष्टमी विदेव
ग्राहा यदा त पूर्वदिने अष्टमी
विहा नवमी परं दशमी युता
नवमी एकादशीदिने च नपादा
योग्यादशमीतदा नतवयोगयोगे
ऽष्टमीविदेव ग्राहा परदिने द
शम्यामेव पाराण मिति नियमात्
तथाचरामाचनवेदिकायां दशम्या
दिपुनर्वसुतसंयोग्याविदेव नवे सवे
तिदे त्वेवात्तसर्वेषां नततेवेव
निश्चितं दशम्या मेव शब्देन द
शमी नेव संबध्येत निश्चितेव
विचारेण नवमीवत माचरेत्
इति कारिकायां मगलसंहिताया
ख्याणं वस्तुतस्त दशमी पाराण
सत्ते सर्वैरेवाष्टमीविहानोपोष्या ।

विष्णुपरायणो रिति त विष्णु
रायणात्तेन भवितव्यं मिश्रपदेन
परं नत कर्तव्यविशेषणं अग।
स्तेनावेषवस्य विद्वेषवासापदे
शात् कर्तव्ये विधिद्वय कल
नापनेश्च अतएव मायवाचायै
सासामास्यत एव विद्व निधिदा
अगस्त्यसंहिताया मस्य निर्यातया
ह प्राप्ते श्रीरामनवमी दिनेमर्गे
विष्टद्वयीः उपोषणं न कर्तव्यं
स्त्रीपाकेषु पचते यस्तु रामनव
म्यान्त भुंक्ते मोहादिमूढयीः ।
कुंभीपाकेषु चोरेषु पचते नात्र
संशयः अत्र मर्त्य इत्युपादानात्
नरमात्रस्याधिकारः एवंच कुर्या
द्रामनवम्या यउपोषणा मनेदि
तः नात्र गर्भं भवामोति नेवरोमा
अवेत्सयं तस्मात्सर्वात्मना सर्वेक
तेन नवमीव्रते । मुख्ये
पातकेः सर्वेयीन्नि ब्रह्ममनातने
इमि फलेकीर्तने प्रायस्कसेयो
गपृथकत्वमायसिरे अगस्त्य
संहिताया ज्ञातयाम शिलायां
चतस्रीदलकलिता एना श्री
रामचंद्रसकोटि कोटिशुभापिका
तजानुष्ठान मगस्त्यसंहितातःसे
तिण लिख्यते कृतज्ञातःस्त्राना

दि उपोषणवमीत्रयपामेष्ट
सराचव तेनप्रीतो भवते भो
संसारजालि मां हरे । इति ।
निवेद्य कोमलोगं विशालात्
मिंद्रीतसमप्रभं दक्षिणाशे द
शरयंपुत्रवेष्टन तत्परं पु।
एतो लक्ष्मणे देवं मल्लुङ्गवत
कप्रभं पश्चि भरत शत्रुघ्नो तात
तुत्तकरात्रभो अश्वत्थं दक्षम
नैरामानुषदकोत्तिणं एवंथा
त्वाभीरामं पूजयेत् स्नानमंत्रस्त
इंद्राग्निश्च यमश्चैव नैस्तैव
रुतोः निलः ऊचैर ईशो ब्रह्माः
दिर्दिकालाः स्नापयन्ते यदि
रत्नः कौशल्यो एनयेत् मंत्रस्त
रामस्य तननी चापि राममयभिं
नगत अतस्त्वाएनयिष्णामिलोक
मात नमोःस्तते तथा नमोद
शरयायेति पूजयेत्तितरं ततः
ततोः नत्ताप देवेशं परिव्रा
रात्ममर्त्ययेत् पूर्वघटकोणाकोतो
पु हृदयादीनि च कृमात् हृदया
दीनि यथा रा हृयाय नमः रां
शिरसे स्नादा च शिलाये व
घट रै कवचाय इं शैलेराभ्यो
लोषट रः अस्ताय फट तथा र
नमन्ते ससृग्रीवं भरते सविभीषणे

लक्ष्मणांगद शत्रुघ्नं नामवने द
लादिषु एषं वयन्ते विनयेष्टा
पुत्राष्टवर्देन अकोपे पृथुपानात्
सुमंत्रं दनमभ्यतः स्नाये लोक
पालाश्च तदस्त्राणि तदश्वतः तो
कपाला इन्द्रादयो तदशस्त्राणिव
व शक्ति देउ एव पाशं कुशग
हमस्त एमचक्राणि मध्याके
जन्मभावयेत् उच्चस्ये गुरुपच।
के सरण्ये सेंटो नवम्या तिथौ
लनेककर्तके पुनर्वसदिने मेघं ग
तेष्टाणि निर्दण्डं निवित्ताः प
तापासविधो मध्यादयोध्यारो
राविभूत मभूद सर्वविभवेय
क्तिविदेकं मदः पलाशा राससाः
मनेववादेयेहाधानर्च्य दद्याजग
मतः फलपुष्पाभुतेष्टां गरी
त्वाशांल मुत्तमं अशोक रत्नज
समैष्टेत्तव तनसीदेनेः मंत्रस्त
दशानन वधार्थायधर्मसंस्थापना
य च सनवानो विनायाय देया
नो निथनाय च परिजालायका
नारामोनातः स्वपुहृदि रदहालाय
मयादत्तं भ्रातृभिः सहितो मम
पुष्पांजलिं पुन र्दत्त्वा यमे यामे
तेहितः पुनयेदियिवद्रक्षा दिवा
तं नयेदुधः तदश सं

देयः मुद्रायां नत्तवमुक्तायां
विवादाभावः विहायान्न एका
दृपीदिने दशमी पारणा योगा
नवत्रदा नत्तवयोगेपिअष्टमीवि
हायां पारणायोगावेतदा अष्टमी
विरो लक्षापरेः रनि उप
वासः ॥ इति
तिथ्यादितत्वं
रामपूगः ९ गुवाकविशेषः
तमर्पणायः कामीनः १ मुनिप
गः १ सरेवदः ४ अविबिको
उपोषः
रामभद्रः ९ श्रीरामः इतिश
ब्रह्मावली
रामत्वगां स्त्री शास्त्रविलवां
तमर्पणायः रोमकं पाश्चात्याक
रसेभवे १ इतिरत्नमाला ॥
रामवह्मं स्त्री तचं इति
राजनिर्वदः रामप्रिये त्रि
रामवाणाः पुं औषधविशेषः
यथा रसेद्विन्नायलो पारदा
सततवेग मंभके भागपुम म
दिचेनमिष्टिते तत्र जातिफलम
ईभाजिकं तिक्तीफल रसेनम
दितं वक्रिमांअदशावक्रनाशना
रामवाण इति विप्रता रसः मं
यदयदनीऊभकाणिक नमसातदा

हृषीकेशेन सीयते तस्यनका
नुमानतः सद्यप्येव नटराग्निदी-
पनः शेषकः कफकृत्यास्तकार
कः श्यामकास वसि नन्नाशः
नो पाराभागाः विषभागाः तवे
गभागाः १ गंधकाभागाः २ मरिचभा-
गाः ३ नायफलभागाः ४ रामबाणो
रसोऽनीर्णो इतिभावप्रकाशः
रामवीणा स्त्री वीणाविशेषः य
या ऊँवी च कलुषीवीणावीणा
तमुक्तमारदी सारस्वतीकेनिकला
रामवीणा वलांविता इतिशब्द
त्तावली
रामशरः पुं शरवृत्तभेदः तस्य
र्यायः रामकोटः १ रामबाणाः
२ रामेष्टः ४ अथर्वदेवः ५ दीर्घः
६ उपविष्टः ७ तस्य मूल उणाः
८ शब्दस्य तं रुचिप्रदं ९ रमे
ग्रन्थं कथायत्नं पितृकारिणं
कफ वात नाशित्वं च इतिराज
निर्वंदः
रामशीतला स्त्री आरामशीतला
इतिराजनिर्वंदः
रामसेनकः पुं भूमिः कटफ
लः इतिराजनिर्वंदः

रामा स्त्री उत्कृष्टस्त्रीविशेषः
इत्यमरः गीतकला गीतकलाभी
रमतेरामा इति भरतः योषा
दिगु नदी इति मेदिनी ॥
दिगुल इति शब्दरत्नावली ॥
श्वेतकंदकारी रत्नकल्या आ
रामशीतला प्रशोकः १ नो
रोचना इति राजनिर्वंदः
दला मेरिकं इति शब्द
चंद्रिका ॥
रामायणं स्त्री रामेणारावाणवध
काव्यं इति त्रिकांडशेषः तद्वश
तकोटिसंज्ञकं यथा स्कान्दे
तात्पर्येण प्रयोध्यामाहान्ये त
तस्य तीर्थस्थानं वर्णनं प्रस्ता
वे शापोक्ता इति सन्नमं प्रावे
तसकल्पयं प्रोवाच वचनं ब्रह्मा
तजगत्य समकृतः ननिषादः
सर्वे रामो ह्यगयोर्देव मागतः
तस्य संवर्णनेनैव सृष्टोक्तं स्तं
भविष्यति इत्युक्ता तं जगामास
ब्रह्मलोकं सनातनः ततः संवर्ण
यामास रावते गृह्यकोटिभिः
कोटिभिः प्रातकोटिभिः चरिते
खुनप्रसप्तकोटि प्रविष्टारमि
त्युच्यते तच्च संवर्णं ब्रह्मा
लोके इत्येभिर्दे इदं जग

तवोपदिष्टा वत्तर्विशतिसादृशी
मने इतिरामायणादीकायानां
नीभट्टः ॥ तथाहि प्राप्त
रामस्य रामस्य वाल्मीकि भगवा
दसिः चकार वरितं कृत्स्नं विवि
अपद मर्षवत् वत्तर्विशतस्त्रिंशत्
श्लोकानामुक्तवानसि तथासर्ग
प्राप्तमं च षट्कांडाणि तथोत्तरं
इति रामायणो वाल्मीकीयेनाल
कांडे १ सर्गः सन्तिस्त्रिंशत्
दिवं यथा रामायणमथोवसे
अतः पापविनाशने विसृज्य
ब्रह्मो ब्रह्मा मरीचि स्तत्सुतः सुतः
मरीचिः कषपपुत्रस्तस्मात्परस्मात्सु
स्तुतः मनो रिताज वृष्टयो
ऽभूदंशो राजा रघुः सुतः रघोरज
स्ततो नातो राजा दशरथो वसी ।
तस्या पुत्रस्त वलारो मरावत् ॥
राकथाः कौशल्याया मधुः शनैर्भरतः
केकयीपुत्रः १ सतो तस्य
गाशत्रुघ्नो समित्रायां वधूवतः रा
मोभक्तः पित मात विद्यामिश्रदत्ता
मवावृ अस्तयामे यतो पत्नी ।
भाटकापनवानर विद्यामिश्रस्य
ते त सवाकं मधुभीदनी नन
कस कहे गत्वा उपयेमेऽपना
नको उर्मितो तत्तरोण नीरो

भरतो मातृवीर्यतो शत्रुघ्नो वै
कीर्तिमती कृशधनसुते व ते
पित्रादिभि रयोध्याया गत्वा रा
मादयः स्थिताः सुधानितं मातुले
चशत्रुघ्न भरतो गतयो र्त्प
वर्ष्यता रामे साने समुद्यत
रामायणेष्टपञ्चाय कैकेया प्रा-
पितं तदा वत्तर्देवासमा वासो
बने रामस्य वंक्षितः रामः पित
दिनार्थेन सत्येणेन च सीतया
रामेव दत्तावस्थिता मृगरेरुपरे
गतः रथे तत्का प्रयागं च विव
कृते गिरि गतः रामस्य भुविषो
गेन राजा स्वर्गं समाश्रितः सं
हृत्य भरत आगत राममावृत्ता
चितः प्रयोध्यान्त समागत्य रामं
कुरुमहामते सनेच्छतादुके दत्वा
राजाय भरतायत ॥ वि
सर्जितो य भरतो रामराजमणत
पेत नेदिशामे स्थितो भक्तो
सयोध्या नाविशद्वती ॥ रामो
पि विवृकृशच अत्रे राग्राम माययो
नत्वा अग्नीत्तां चागल्पं देव ।
काराण मागतः तच्चूर्पनावा नाम
राजसीसाई मागता निरुत्तरकणो
नासे च रामेनाय पराहिना
तमेरितः त्वरयागादधरा ति

शिरालया चतुर्दशसहस्रेणरत
सान्न वलेनव रामायि प्रेषयामा
स वाने रमप्ररं तान रातस्यापे
रितोऽभ्यागातरावाणा हराणायदि
सगर्भं समारीचं कृत्यायेऽयि
देउधक सीतया प्रेरितो रामो
मार्मवे प्रनवानर ॥ प्रिय
माणाः सव प्राह हा सीते लत्मणे
शिरालया चतुर्दशसहस्रेणरत
रतसेमाया नरे सीता कृतेति सा
रातणोऽनरमासाय श्रुकेनाराय
जानकी जरापुषं विनिजित् ।
यैषो लेको ततो वली अशोक
वृक्षद्वयायां रक्षितो तामधारये
त आगत रामः प्रत्येव पराशातो
ददर्श द शोकं कृत्याय जानसा
मार्मणो कृतवान् ॥ जरापुषं
चसंस्कृत तदुक्तो दक्षिण दिशं
गत्वा सायं ततश्चक्रे सुग्रीवेणव
राचवः समतालानिभिर्धिशशदेना
वतपर्वता बालिनं विनिर्धिय
किर्किधायो दरीश्वरं सुग्रीवेक
तवाजो अण्यमुके स्वयं क्षितः
सुग्रीवाऽप्रेषयामास वानरान्वर्
तोपमान् ॥ सी
ताया मार्मणो कर्तृपुर्वाद्ये
समदावतान । प्रतीची

मुनरो प्राचीदिशं गत्वा समग
ताः दक्षिणोत दिशं येव मार्मण
नोऽयजानकी वनानि पर्वता
दीपाजरीनां पुतिना वि च
जानकीते शपथपेना मरतो कृत
निश्चयाः संपाति वचनाज्ञात्वा
नूमाकपि कुंजरः शतयोजन
विस्तीर्णो प्रसवे मकरानये श्र
प्रजानकी तनु प्रशोकवतिका
स्थितो भर्त्सितारातसीभिश्च राव
णोनच रतसा भवभाष्येति वद
ता चित्रयेंतीव राचवं अंगुलीव
कपि देवा सीतां कौशान्यमववीर
रामस तस्य हतोहं शोकं माकु
हमेधिलि अभिज्ञानं मेदेदि
ये न रामः स्मरिष्यति तत्क्रुद्धा
प्रदरो सीता वेणीरते हन्मते
यथासमो नयेत्यीव तया वाद्य
तया गते तथेसुक्ता तदनुमान
वने दिशं वभंजत इत्यातः
रातसांभ्याभ्यान्धने स्वयनागतः
सर्वे रिंजितो गाणो हृष्टरा
वाण भववीर रामहोस्मि दनु
मानदेहि रामाय मेधिली पतम्भ
त्वा प्रकुपितो दीपयामास १७
क कपिल्लिततल्लो लेको
दे महावलः दाया लेको समा

यातो रामपार्थ स वानरः नाथा
कनं मधुवने दृष्टा सीतेनवेदय
त मनिर्दत्तं रामायरामोलेका
ययो पुरी ससुग्रीवः सतनुमानं
राद्यः सतल्लगाः विभीषणोपिसे
प्राप्तः शरणं राचवंप्रति ले
कैष्येष्टमभिसिंहनाम ले राव
णावने रामो नलेन सेतेवह
नायोवोद्धितायने सवेलावधि
तश्चैव पुरीलेको ददर्श अयतेवा
नरा वीरा नीलांगदनलादयः धृष्ट
धृष्टात धृष्ट्या नामवत्यमुवाच
रा मैद दिविद मुख्यास्ते पुरी
लेको वभंजिरे रातसांभ्य म
हाकायान्कालांजनवयोपमान् ।
रामः सलत्सलो इत्वा सकपिः सर्व
रातसान् विमुक्तिं च धृष्टाते
देवान्क नरात्तको मरोदरयस
पार्थावतिकाये महावलं जंभे
निकुंभमतेव मकरात्तयकंपने
प्रदत्ते वीरमुन्मतेजंभकोमरा
वने राचवोऽनुत्सणास्त्रित्वा
साधे राचवो वली निकृतवा
ऊ वृक्षाणां सवणं तवापातयत
सीतां मुद्रादरीत्वाय विमानेपुष
के स्थितः सवानरः समायातोस्यो
प्राचवरपुं तवराजैवकाशय १

वदत्पालयन्नाः । दशाद्य
मेथानाद्यस गयाधिरसि पातने
पिंशानो विधिबल्ला दानानि
राचवः पुजो ऊषालवो हृष्टा
तौच रामेऽभ्यवेचयत । एका
दश सहस्राणि रामो राचमका
रयत शत्रुघ्नो लवणो दत्वा शैत
वंभरतः स्थितः अगस्यादीशुनी
अत्वा अत्वात्यतिचराचसो स्वर्ग
गतो जनैः साईमयोधो वैकुंठा
नृकः इतिगाहते १८ अ
ध्यायः पतदतिरिक्ते वा
ल्लीकिशालीनं सप्तविंशतिसर्ग
पुक्तं सहस्रशोकात्मकं सीताकर्तृक
सहस्रकथारावण वध काव्यरूपा
दुतोत्रकोउ मस्ति तस्यमयमस
गीयशोका यथा तमसातीर
मितयंसर्वेषां तपसां गुरुं वव
सो प्रथमे स्थाने वात्मीकं मुनि
विन्यासनतो भूत्वा भारहानोम
राधुनि पञ्चद सम्मतः शिष्यः
कृतोजलिपुले वशी रामायणा
मितिख्याते शतकोरिप्रविसरं
प्राणिने भरतः अत्रसतोकेप्र
तिष्ठितं अयने अत्राणमित्यसि
मिपित्ति सरो पंचविंशतिसादसं
रामायणा मिदं भुवि तदाकर्णित

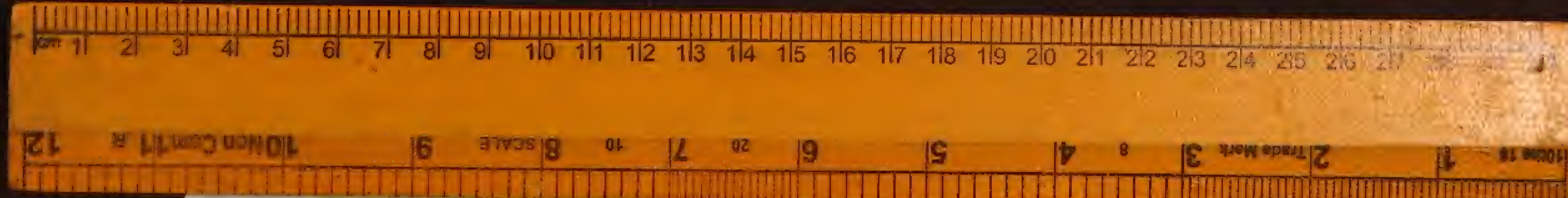
रत्ना

मस्मानिः सावेष्टाषं महाभुने श
नकोदि प्रविस्तारे रामायणमहा
र्णवे किं गीत मिद यशस्ति तले
कथयसुवत आकार्योदरिणः ५
हं भारद्वाजसर्वैरुनिः दस्तामनक
वत्सर्वसम्पत् शतकोदिकं ३
मित्तत्वा मुनिः शिष्योवाचव
दतोवरः भारद्वाज तिर जीव
साधुसारित सधनः शतकोदि
प्रविस्तारे रामायण महार्णवे
रामसचरितं सर्व माश्रयेसम्पत्
गीरितं पंचविंशतिसादसं ज्ञेयो
केयत्यतिशितं दणोदिसदृशं
सुचरितं वर्णितं मया सीतामा
रात्मसारयतिशेषादत्रोक्तवा
न श्राव्यावर्तितो द्रष्टव्योक्तु
त्यचरितं मस्त सीतायोमृतभ
तायोः प्रकृतेश्चरितं वयत् ३
त्याघोर्धरामायणोवात्मीकीयेय
दुतोत्तरकोः आदिकावे प्रथ
ममार्गः शुभत्वयोः प्रणाली
योत्तरवेदान्तगतेकचरितमाणा
यादिक दृष्टार्वतीसेवादर्शना ।
ध्यात्मरामायण मस्ति तत्र प्र
ध्यात्मवातकोः सर्गः सप्तैव शे
मुनोदिष्टाः पद्युनरविशतश्रो
काः सोत्तरदा दणो १ अध्यात्म

चरिते ज्योत्स्नाकोः नवानो स
र्गोक्तो सप्तशतानि श्लोकाः ३
मोत्तरदाः २ कोः २ शेषः ३
ले सर्गो द्विपेव परितिसाः
पंचशतानि श्लोकाः पापदराः
पार्वतीपोक्ताः ३ श्रीमदध्यात्म
रामायणो उमादेव्यरसेवादेकि
किं धाकोः नवमः सर्गः पंचशत
निश्लोकाः इमिदरा पंच पंचाश
त ५ संदरकोः सर्गः पंचैवाध्या
त्मिकाश्रिते प्रोक्ता स्त्रीशिशता
निश्लोका विभुवनपापदराः ५
कोः पुद्गलकेसर्गो नवसप्तमी
तकोक्ताः सौहार्दादशशतश्लोका
मनुसंख्यपुताः प्रणालीः ६ प्रथमं
खयाप्रतिमा स्वतशतमेख्यश्लो
काः ७ प्रणालीसेवाश्च दृष्टा दरे
लोक्ताः पार्वत्यै परमेस्वरेण ग
दितेयध्यात्मरामायणो कोः
सप्तधिरन्वितेः तिमुभदे सर्गा
श्चतः पष्टिकाः श्लोकानां तशत
द्वयेन सदितोपुक्तानि चत्वारि
सादस्वापेयव समासतः प्र
तिशते सत्तानि तत्तार्थतः
इत्यध्यात्मरामायणो ॥ ३
परं राम वशिष्टसेवादर्शना मो
तोपायके देवहूतोक्त वशिष्ट

नामक महारामायण मस्ति त
उप्रथमार्हे अष्टाविंशत्युत्तरशत
सर्गः तस्य आद्येन श्लोकौ य
था श्रीवात्मीकि रुवाव उपशम
प्रकरणादनन्तरं मिदं श्लो तनि
र्वाण प्रकरणो ताते निर्वाणरा
वियत् १ यश्चमेश्वायामित्येविधिं
रामवशिष्टयोः सर्वावस्थोपिप्रव
णानुयाते वदत स्मृति १ उत्तर
हैवोः शोत्तर दिशत सर्गाः त
स्याद्यन्तर्गो यथा श्रीराम उ
वाच नैकर्म्यान्कल्पनाभ्यागात्रुः
पतति रोदितः कथमेतदतो व
दसंभवमाशु जीवनः ॥ १
यत्सर्वस्वत्विरे वदत तजला
निति व स्मरे प्रकृत्यानुदीर्यते
साधि तस्यै वदमाने नमः २
युजोरो वैराग्यप्रकरणाग्रंथः दि
तीयो मुमुक्षुगम्यः ततीयउत्त
तिग्रंथः ततर्थाः स्थितिग्रंथः प
वयः सकलोपशमोग्रंथः षष्ठ्य
करणो निर्वाणग्रंथः पूर्वार्हे सदी
कग्रंथसेवा १२ ६ उत्तरार्हे स
दीकग्रंथसेवा ३१ १ इति श्रीम
हारामायणो निर्वाणप्रकरणो
तकोः मोतोपायेदेवहूतोक्तेरा
विंशत्याहंसेहितोपायोवाशिष्टे
ह

दर्शने उत्तरार्हेवोः शोत्तर दि
शतत्रयः सर्गः
रामालिङ्गनकामः ७ रक्ताज्ञानः
इतिरामनिर्जदः
रामावर्तनोपमः ७ चक्रवाकः
इतिरामनिर्जदः
रामिनः ७ रमाण कामः ३
तिमेदिनी
रामः ७ अनेवेष्टाहूतोदरः
रंभो वेणुः तस्य विकारः इम
मर भवतो
रायणो ह्री पीडा इति का
वित्वाहृत्तावली
रायभरी स्त्री नदीवोतोविशेषः
आश्रु इति भाषा यथा
पुरोदि पात्रसंकारो रायभाटी
समाकृते इतिशब्दरत्नावली ।
रालः ७ सानवृत्तनिर्यासः भुना
इति भाषा तत्पर्यायः सर्ज
रसः २ सालः २ कनकतोद्ववः
तलनः ५ साननिर्यासः ६ दे
वेष्टः ७ शीतलः ८ वक्ररूपः
९ सालरसः १० सर्जनिर्यामकः ११
सर्भिः १२ स्रग्धपः १३ स्रग्धपः
अग्निवज्रभः १४ कलः १५ कलतनः
ग्रस्य गुणाः शिथिलते स्निग्धते
कषायते तित्तत्वं संश्रुतं ।

वात पित स्फोट कंडु व्रतना
शित्वेच अस्म पान लेप गुणोशि
शिरत्वे प्रदरामय शोतिकारित्वे
न इतिगननिर्वहः । अपिच
वातस्त सातनिर्वास लघासर्जव
सःस्मृतः देवभूयो यत्तप्यस्त
पासर्वरसञ्चसः वातो दिमोऽ
रुल्लिक्तः कषायोशरकोदरेत
दोषास्त खेद वीसर्प नर श्वावि
पादिकाः यदभग्नानिदग्धाश्च
मृलातीसार नाशनः इतिभावश्च
काशः
वाताकार्यः पुं सातवृत्तः इ
तिराजनिर्वहः
रावः पुं शब्दः इतिशब्द
त्वावली
रावणाः पुं लंकाविपतिः त
सर्पयः पौतस्यः १ वृत्तः १ त
क्षेत्राः ४ दशाक्षेत्रः ५ इतिदेमवे
दः दशाक्षेत्रः ६ निकषात्मनः
७ रातसेदः ८ लेकेष्टाः ९ पंक्ति
श्रीवः १० दशाननः ११ इतिशब्द
रत्नावली नंकापतिः १२ दशा
स्तः १३ इतिजगत्पथः तस्योत्प
ति वाद्यो यथा यत्तप्यस्तवात
वस नरेष्टान्त शासीमजोदमः
कितः नवम लस्य वापाद

स्त्राविहं रितिस्मृतः तस्य कथा
इतिविहं रूपेणाप्रतिमा भुवि
पुनस्त्याय स रंजर्वि स्तो कथा
प्रव्यपादमत स्त्रि रेदविद्येयसो
विश्रवाः समपद्यत । तस्य
पत्न्याश्चतस्रश्च पूर्वा वै देववर्णि
नी जेष्टे वैश्रवाणं नत्ते ऊरणं
देववर्णिनी विपादं समराका
येस्यनर्षीर्षे महादहं अष्टदेष्टु
रपि यमश्च शंकुकर्णी विलोहित
पिंगने नाम संदृष्टा पिता तस्या
व्रवीततः कृत्वायात ऊणशोये ।
शरीरेवेद मय्यते ऊणशरीरत्वा
च्च नास्ती तेन वेसऊवेरकः
अथो ऊवेरो जनयद्विष्कृतं न
तकृवरं रावणं ऊभकर्णच क
सोसर्पनोवी तथा विभीषणोचत
प्यंतनैकस जनयत्सुतं शंकुकर्णो
दशग्रीवः पिंगलो रत्नमूर्धनः
चतुष्पादिंशति भूतो महाका
योमहाबलः नात्येव न भिभो मर्द
लोहित ग्रीव एव निसर्गादा
रुणाः कूरः स रावण इतिस्म
तः दिरापकशिप्र स्वासीस्तराज
शर्वजन्मनि चतुर्गुणानो राजा
त उयोदश स रातसः ताः पं
वकोतो वर्षाणां मेख्याताः

संख्याया द्विजैः निपुतानामेकस
ष्टिः संख्याविद्धि रुद्राक्षतः षष्टि
वेव सदस्याणि वर्षाणां हिस रा
वाणाः देवतानां पितृणां च दोरे ।
कृत्वा यनागरे वेतायुगे चत
र्थीशो रावण लपसः तयात् ।
रामेदाशरथं प्राप्य समाणाः तय
मीयिवाव इतिवक्तिप्रराणो वा
द्व्यादभीवनामाध्यायः
रावणा गंगा स्त्री सिंदूरदेष्टास्य
नदीविशेषः यथा सूतउवाच
दिवाकरस्तस्यमहामहिम्नो महा
सुरस्योत्तमश्चरितं अस्मगर्ही
त्वा वरितं व्रतस्ये निक्षिपनी ।
तेन नभस्तेजन जेजु मराणां
समोश्चनसं वीर्यावलेपोद्भूतमा
नयेन लेकापियोनाईपयोसनेन
स्वर्भानुनेव प्रसभे निरुहे ।
तसिंदली चारुनितम विल्ववि
लोभिभागाय महाकदायो ।
एगाडुमावद तददृष्टापो सुमोच
सर्प्यः सविडतमायो ततः प्रभ
तिसा गंगा तस्यप्राणफलोदपा
नाम्ना रावणांगेति प्रथिमानु
पागुता ये त रावणांगेगायो ।
जायते ऊरुविरवाः पद्मराणा
चनं रंगे विधाणाः समुद्राविषः

इति गारुडे ३० अध्यायः ॥
रावणारि पुं श्रीरामः इति
नराधरः
रावणिः पुं रावणाज्येष्ठपुत्रः स
सुदेहित यथा रावणिः शकति
मेष्टनादो मन्दादरीस्तनः इतिदे
मवन्तः ॥
राश ३० शब्दे इति कवि
कल्पद्रुमः दन्तान्नोऽय मितिगर
सिंतः रासभः खरः इति
रस्त इयं तालवान् सत्ता अण
शेफुसं कृत्वा रश्मिशब्देयुत्पादित
वान् स प्रराशान् ३० राशते
इतिदुर्गासः
राशिः पुं धान्यादिसमूहः तत्
र्यायः पुंनः १ उत्तरः १ कूट
४ इत्यमरः समुच्चयः ५ स्या
हारः ६ इतिजगत्पथः अश्रुते
याभोति इति राशिः अश्रुव
याति मेदलो रित्यस्यात्वाप्ती
ति इव निपातनादेष्टागमः ।
इतिभरतः ज्योतिश्चक्रस्य द्वाद
शोशः तस्योत्पत्ति र्यथा ।
अथ सप्तो मन्त्रश्चके ज्ञादांका
रमूर्तिभूत मन्त्र अष्टमानजोसू
योः त्वा सोमसां निधिः
मन्त्राः खे ततो वापु रग्नि बोधा

यस्य क्रमात् ग्रहोक्तद्वया वंचितम्
राश्यानि नक्षत्रे अग्नीसोमोभा
स्वरैश्च ततः स्तुतिगारकारदयः ।
तेनो भूतान्मुवातेभ्यः क्रमशः प
ञ्चनक्षत्रे पुनर्दीदशधात्मानं वि
भक्त्यापि संसक्तं नक्षत्रपिणं ।
भूयः समविशालकं वशी इति
सूर्यसिद्धिने गोताभ्यायः
तस्मिन्स्थाने यथा विप्रवक्तोति
वृत्त्येकास्वर्गभागस्थिताः स्थिराः
मेघाद्याराशयः क्रान्तिवृत्तयः प
र्वदिकक्रमात् इति मुनीश्वरकृत
सार्वभौमसिंहोक्तः ॥ अथरा
श्यादिनिर्णयः मेघ वृषमिथुनक
र्कट सिंहः कन्याः तलाप वृश्चिकभं
धनुरथ मकरः कुंभो मीन इति
च राशयः कथिताः राशिकथने
अस्मिन्ना सरः भरणी कृत्तिकाप
द्वय कीर्तिता मेघः १
वृषभः कृत्तिकाशेषं रोहिण्यं वृश्च
मराशिरसः २ मराशिरसोर्द्धवा
रा पुनर्वसो सिपादे मिथुने ३
पादः पुनर्वसो रंभः पुरुषाश्वाषा
चकर्कटः ४ सिंहोप मघा पूर्वफ
ल्गुणी पाद उत्तराणाः ५ तद्वयं
हस्ता चित्रार्द्धं कनकाप्यः ६
तोलिनि विशदं स्वातीविशाला

याः पादयं ७ शनिनि विशाला
वादस्त्यानुगधानिता ज्येष्ठा ८
मूलं पूर्वाषाढा प्रथमश्रापुत्रो
शेकाथनी ९ मकरस्त्यापिणोप
अवगा नार्द्धनिष्ठायाः १० धनि
छार्द्धशतभिषा पूर्वभाद्रपद पादयं
कुंभः ११ पूर्वभाद्रपदाशेषस्तथोत
रा रेवतीमीनः १२ ॥ इति
राशिनक्षत्रभेदकथने राशि
नामाणि च तेन भट्टसंहरनामव
मेघादीनां च पर्यायं लोकदेववि
वितयेत इति राशिपर्याय क
थने क्रिय तावुरि नितमकु
तीर लेय पाशेय एक कोण
ख्याः तौहिक श्रकोकेरो ह
शेग श्रान्त्रभं चेत्तं मेघादी
नां विशेषनामकथने ग्रहणा
सित हरित पादल पांडु विवि
शः सिते हरित पादल पांडु विविशः
सितेनर पियंगो पिंगल कर्पूर
वधु मतिना रुदयो यथा सत्त्वं
मेघादीनां वर्णाभेद कथने
मत्स्या चरी नमिथुने सगदं स
वीणा वापी नरोः स्यनद्वेनो मकरो
मगाप्यः तौली सपासददनासवगाव
कपा शेवाः सनामसट्टणाः सवराश्वमेव
अथ नक्षत्रेभ्यः कारनवचनानुसारात्कृत

वनः उत्तरे वनश्रगात्कथ
नात् राश्यापिष्टादेवताकथने ।
कुरोप सोमः पुरुषा ३ भु ।
नाच जेजोय पुनं विषमः सम
प्रवर स्थिर ह्यात्मक नामधेयो
मेघादयोः मीरुमयाः प्रदिष्टाः रा
शीनां कुर सोम्यादि विवेकः ।
देवसमलोरे पुण्यश्रुक्कर
श्रेव श्रधानात्वं स्तथैवव क्रमा
व्याभवन्ते नितेहदपा राश
यः पुण्यारिविवेकः मिथुनत
ला वृट कन्या द्विपदात्याश्वाप
पूर्वभागश्च सग धनराधेतादेह
वाग्निसिद्धाश्चतस्रणाः द्विपदच
तव्यदराशिकथने कर्कट वृश्चि
कमीना मकराच्चादेव कीटसंज्ञाः
सः वृश्चिक राशि र्मुनिभिः शरीर
पत्वेन निर्दिष्टः कीट समरीसपरा ।
शिकथने द्विपदवशाः सर्वसिंहे
विदाय चतस्रहाः सतिनित्त
याभस्ता वृषणाः सरीसृपजातयः
सगपतिवशे तिष्ठन्ते विराम
सरीसृपान् अकथितादेहसुव
शं जनवावहारतः सवीस्य ।
जातय इति वङ्गवचनात्कोटसा
पिपरिपदः राशीनां वृषणावशक
थने ग्राम्या मिथुन तला सी

वापानि वृषाः निशास वृषमेघो
मकरादिमाह सिंहो वृषो दिवसे
ः नक्षत्रभौ च नक्षत्रो कर्कटमी
नो मकराच्चादेव पितृमते कुंभः
ग्राम्याराण जलनरापि कथने
कृत्ता क्षिप्ति गोः विवरा मिथुन
धनुः कर्कि मरावाश्च समाः वृ
श्चिककन्यासगपति वणिजो दी
र्घः सभात्याताः राशीनां कृत्तरी
वृकथने प्रागादि ककुभो नाया य
प्रासेत्वेप्रदतिणो मेघाद्या राश
योत्तया सिद्धाति पविश्रमात्
दिगपिप तत्र कथने कुज शक्र
उपेन्द्रकसोमशुक्रावनीभूरा नी
नार्किभाउजेज्यानां वेगापिसुर
नादयः यदाणा जेव कथने
यनेगोपति शुम्भेवकर्किपत्तिर
गा स्तथा निशासेताः स्रतोवेते
शेवा श्रामे दिनात्मकाः निशा
सेता विमिथुनाः स्रताः एहोदया
स्तथा शेवाः शीर्षोदया शेतेमी
न शोभयसंज्ञकः निशादि
सेता कथने रविर्मासे निशा
नाथः सपादिबसहये पत
त्रयं भूमि पुत्रो बुधोः छाट्टपाव
रान् वर्यमेकं स्रराचार्यश्चावि
शदिने भृगुः शनिः सार्द्धदयं वर्ष

सर्वाङ्गः सार्धवत्सर एवमाणा
 तत्कालः स्वराशि भुजते यताः
 इतिराशिभोगकथने इतिमोति
 स्तत्वे ॥ द्वादशराश्यात्मक
 शिवरूपेयया पुनस्तुतवाच स
 रूपेविपुत्रस्य वदिष्ये कालत्र
 पिणः अग्निनी भराणी वैवह
 तिकप्रययोगाकं मेवकं दिवि
 नासीयात् कुजतेन मुदाहृतं
 श्रुतियाशास्यो ब्रह्मन्यानापत्यं
 कवेरदं सोम्याहं वृत्तनामे
 दे वदनं परिकीर्तितं मगाहं
 मार्गदित्योशा स्वयः सोम्यरदं
 त्विरे मिथुने पुनयोस्तस्यगग
 नस्यस्य मूलिनः आदित्योशाश्च
 प्रथमश्च अग्नेया शशिनी गदं
 राशिः कर्कटको नाम धार्ष्ट्यं स
 त्वविनाशिनः पित्र्यर्त्तं भगदेव
 ते उत्तरोशाश्च केशरी सूर्यलेखं
 विभो ब्रह्मन्तदयं परिकीर्तितं
 उत्तरोशा स्वयः पाणि मित्राहं
 कर्मकानियं सोमप्रवृत्तं सद्ये
 तद्वितीयं नदरं विभोः विजोश
 हितयं स्वातीविशाखायोशकश्यं
 द्वितीयं शक्रमदनंतानाभिदवा
 हता विशाखाशमनराथोशा
 भोग्यरदं त्विरे । द्वितीयं हृदि

को राशि मेदं कालस्वराशिः
 मूलं पूर्वोत्तरोशाश्च देवाचार्यरदं
 धनुः उरुपुगत मीशस्य अम
 र्धे प्रगीयते उत्तरोशाश्च यो ।
 अस्तेयवर्गं मकरो मुने यनिष्ठा
 हंशानित्तं नावनी परिकीर्तितं
 यनिष्ठाहं शतभिषा प्रोषपदो
 प्राक वयं सोमं सद्योपर मिदं
 कुभो कुंवे व विप्रते प्रोषप
 दं प्रमेकं उत्तरो रेवती तथा
 द्वितीयं जीव सदनं मीनेत चर
 एतुभो राशीनां तत्तणस्त्रया
 दि यथा नास्त इवाच राशयः
 कथिता ब्रह्मन्तयाहारण वैमम
 तेषां विशेषतो इदि तत्तणानि
 सत्रपतः पुनस्तुतवाच सत्रपे
 तत्र वत्पामि राशीनां मृगशिरा
 याहया यत्र सेवारा यस्मिन्स्थाने
 वसेतिदि संचारस्थान मेकस
 थान रत्नाकरादिपुनवसाहन से
 च्छत्रो वसथायं सर्वशः त्विरे
 वर फलेषु सरसो पुनिनेषुच
 मेघः समान सूर्यिश्च अजाविक
 यनादिषु वृषः सहाश्रपेषु चरते
 मेजुतादिषु तस्यापिवासभूमिस्त
 ह्मणीवलयअया स्त्री पुंसयोः स
 मे भद्र शय्यासन परिग्रहः

जीलावायधुः मिथुने गीत न
 तं कर्मादिषु स्थितं जीशरतिनि
 तं विहारोऽवनि रस्य त मिथुनेना
 मविद्याते राशिर्ह्यात्मकः स्मृतः
 कर्कः कुलोरेण ससः सलित्तस्यः
 प्रकीर्तितः केशर वापी इति
 न विविक्तावनि रेव व सिद्धस्त
 पार्वताराणर्ग कंदर भूमिषु व
 सते व्यापहीषु गकरेपुगहा
 सव यादिपरीपककरा नावाप्रा
 च कर्मकावरेते स्त्रीरतिस्थाने
 वसते तद्वेपुव तत्तापाणिषु
 रुवो वीष्णापहाविचारकः नगर
 धुनिशातास वसते तत्र नारदस्व
 प्रवन्मीकसंचारी वृष्टिको वृष्टिः
 काहतिः वृष्टयोमय कीटोऽदिपा
 घाणादिषु संस्थितः पुनस्तुतंगन
 त्वेन दीप्यमानो यमुदरः रात्रिम्
 रोऽसुविहीरः स्यायी पुह वनादिषु
 मृगसोमकरो वृहन्वस्तुक्तयोफ
 तांगदः मकरोऽसौ नदीचारी व
 सते वमहादयो रिक्तजंभश्च पुरुषः
 स्कंधधारी नत्ताद्युतः हतशा
 लावरः कुंभ स्यायी सौंदरिकसम
 स मीनत्रपव मासक्तो मीनली
 यीमुसंचरः वसते प्रापदेशेषु देव
 वाद्यगायनकाः तत्तणं गदितं
 भं मेघादीनां महापुने न
 सत्तियायये गुह्य मेतस्य
 रातने पतन्मयाते कथिते सव
 र्धे यथा विवेचः प्रममाद्य यते
 पुणं प्रराणं परमे पवित्रं स
 श्रुतान्ते पाषाणं शिवेव इति
 श्रीवामनवराहोपतस्य नारद से
 वादेहरतलितः पंचमोऽध्यायः ॥
 राशिचक्रं श्री मेघादिहादशरा
 श्यादिपुक्तदृते तस्यानामात्रं
 भवकं ज्योतिषवक्रं च यथा
 सप्तविंशतिभेजोतिश्चक्रं किमि
 त् वापुगे तदकोणा भवे
 राशि नवर्त्तचराणांकितः । इति
 शीपिका तद्विवरणं यथा भ
 वकं भवयो र्दह मात्तिमे प्रवहा
 नितेः पर्यन्तमे तत्रहा ग्रह
 कता यथा कुंभ उपरिस्थसम
 हती कतात्माधः स्थितसव मर
 ता कतया भागा महास्तोऽन्ता
 सथासया कालेनात्यन भगाणां
 भुक्तेः सभुमणाश्रितः ग्रहः को
 लेन मरता मेदते मरति भुमन्
 सत्यपात वरुमेते भगाणांशी
 तरीथितिः महता कतयागच्छ
 न्नतः सत्यं शनेश्वरः । म
 नादयः क्रमेणस्य अतर्थादिवसा

पिपाः वर्षाधिपतय सङ्गती
याः परिकीर्तिताः कुङ्कुमेरा ।
राशिना मासानामपिपाः स्मृताः
होरेषाः सूर्यं तनयादयोः
क्रमशस्तथा भवेदुक्तभीष्म
शेषार्थमावधितारितं सर्वोप
रिपात्रमति योजनेनैव धर्मदत्तं
तत्र कला क्रममात्र ब्रह्मांशमध्ये
परिधिर्विषयकताभिधीयते तत्र
धर्मो भाना मयोयः क्रमश
स्तथा मंदमरेण भूषु सूर्य
मुक्तेन्दुनेत्यः परिधिमन्त्रयो
यः स्या सिद्धविद्याधरा वृत्ताः इ
ति सूर्यसिद्धोतः ॥ यद्वयवे
इसंयोगे फलविशेषजनकराशि
चक्रं यथा राशिचक्रं प्रवत्यामि
रणाणोदितकामया रविजीव
स्तथासौम्यस्तैश्च वंदे समागते ।
जलपातो भवेत्सप्त मित्युक्तं वि
विल्यामते रवि जीवस्तथा
मुक्तैश्च वंदे समागते वाप
पातो भवेत्सप्त मित्युक्तं विल्या
मते रविजीवस्तथाभोमस्तैश्च
वंदे समागते अग्निपातो भवेत्स
प्त मित्युक्तं इक्ष्वापाते रवि
भोमस्तथा राक्षसैश्च वंदे स
मागते लोदपातो भवेत्सप्त

मित्युक्तं रुद्रयामते रवी राक्ष
स्तथा केतु सैश्च वंदे समाग
ते पाषाणपातोऽपि भवेदित्युक्तं
भानुयामते इति त्रयतिजय
वर्षायां तन्मुच्ये राशिचक्रं
जातकराशिचक्रं यथा तन्नादि
व्यप्यते राशिचक्रं व्यवस्थितं
तत्र बुद्ध्यात्मनो जलयन्त्रिष्टया
वृत्ता इति पंचसरा मंत्रयुक्ता
स्तथा राशिचक्रं यथा मागमकस
द्विमेरेतादयं पूर्वपरागते स्यात्तत्र
धर्मो याम्य ऊरे भेदात्
एकैकमीशाननिशाचरे तज्जता
शवायो विनिवेतितोऽर्णान् वे
दाणि चक्रि युगल अवगा
ति संख्यामंचेत् वाता शर पंच
चतष्टयाणान् मेघादितः प्रविदि
वित्सकलोक्त वार्तान्कन्यागता
यत्तिविदयशरादिवाणान् तथा
कान् गौरं चुरं शोलां शमीशोभेति
राशिचक्रं क्रमेण भेदितवार्ताः क
न्यायांशोदयः स्मृताः तेन ग्रहा
ईमेयः ३५३ दृषः सूर्य
मिथुने पण्यकंदः शेषे सिद्धः य
यः शेषसप्तताः कन्या कर्कशस्तथा
चवर्गो वृश्चिकः टवर्गो धनुः
टवर्गो मकरः पवर्गः कुंभः य

वर्गमीनः स्वराशीना मनुहन्ते पांशुभाभुभ फलं लभेत् लगे
मस्तु भजेत् तथाच स्वराशीना सिद्धि स्तथा नित्यं धने धनस
शिकोपानामनुहन्तान्तेमस्तु मृदिदः आतवि आतवृत्तिशुषा
इति वचनान् राशीनां सुदृढास्ते त्राशुविवर्द्धनं पुत्रे पुत्रविवर्द्धि
पात्यते शत्रु मृत्तिव्यये स्वराशे स्यात् वंधो कंधववर्द्धियः क
मनु राशेपत गणनीयं विवर्द्धो लगे मध्यमप्रेक्षा मरतो मर
यदात्तस्वराशे रत्नान् तदा सा ध तां भवेत् धर्म धर्मविवर्द्धिः स्म
क नामाद्यत्तर समं धिने राशि सिद्धिदः कर्मसंस्थितः ॥
गृहीत्वा गणयेत् साध्याद्यत्त ग्रायेच धनसंपत्ति र्वये च सं
र राशान् गणयेत् साध्याद्यत्त विमल्यः वैलवतवृत्त शत्रुस्या
त इति राशान् चंद्रिका धन वच नेव धुयि पाठः इति तत्र सा
नात् तथाच ज्ञाते राशि तद्वेना रं राष्ट्रं पं ज्ञो विषयः उपद्र
माद्यत्तराशित इति तत्राज्ञेते वः इत्यमरः विषयो जनपदः उ
नमेजयवर्णन नास्वाद्याद्यत्त पद्रवो मरकादिः इति भरतः रा
गाच गणयेद्यदि षष्ठं कायमेव पुनिवासी न पुं ज्ञानपदः देण
दपातवा विषुर्मत्रायवर्णः स्याते वासी इति त्रिकोउशेषः
ततस्मादितं भवेत् एक पंचन राष्ट्रिका स्त्री वंदकारिका ३
कांधवाः स्मृताः द्वौच षट्च द तमरः
प्रासाशु सेवकाः वक्रि ३५ पुन राष्ट्रिवः पुं नास्तेहोराश्यालः
यस्तपोषका द्वादशाष्टचत्तरस्तथा रत्नमरः
तका इति विस्तुविषयं राशान् चंद्रिका धनतात् शक्तादौ तथ राष्ट्रायः पुं नास्तेहोराश्यालः
एव ज्ञानीयं तथाच षष्ठाष्टमहा लः इति हेमचंद्रः राष्ट्रसंस्थि
दशानिवर्जनीयानि यत्नतः इतिव नि त्रि
चनात् अथ लघं धने आतवंधु रास ३. ३५ पादे इति कविक
पुत्रपात्रकलत्रकाः मरणं दसिंहः ॥
मैकर्मय व्याघ्रादपरा राश रासभः त्वर दुर्गीसिंह स्ति
यः नामासुवृपमेते ॥ मं तालव्यान् सत्वा उपादौ

कसं कृता रश्मि शृङ्खला
दितवान् न अरामसु ३-४
सते इति दुर्गादासः ॥
रास पुं कोलाहलः धनभा
या शृङ्खलकः गोपानां की
राभेदः इति मेदिनी शेष
स्य विधि रय्या कार्तिकेयौ।
गोपानां च कृता त रासमंड
ले गोपानां फलकं कृत्वा गोपीनां
शतकलया शिलायां प्रतिमा
या वा श्रीकृष्ण राधया सह भा
रते पूजयेत्कृत्वा चोपहारार्थिणे
इया गोपानां च वसेत्कोपियाव
है व्रजलोचयः भारते पुनरागत्य
हरिभक्तिं लभेत्तुवं कमेण सह
सं भक्तिं लब्ध्वा मंत्रद्वारेण दे
हं त्यक्त्वा च गोलोकं पुनरेवम
याति च तत्र कृष्णस्य सार्वभौ
सं प्राप्य पार्श्वे दौ भवेत् पुन
स्तत्पतनं नास्ति जरा मृत्युदरो
मदान् इति व्रजवैवर्ते मकृति
लिङ्गे २५ अध्यायः
विस्तरस्तु श्री कृष्णजन्मलिङ्गे २५
अध्यायः श्रीमद्भागवतीयरास
चंदाध्याये पुष्य दृष्ट्याः क
स्य चिन्तते कल्पतरुयात्रेय
अस्य विधिरय्या कार्तिकेयौ।
गोपानां च रास ॥

यात्रा महाविधि मंदसूनुः प्रक
लेव्या महाविभव विस्तरेः २४
लो के सखे प्राप्य ग्रंते विष्णु
रेव जेत सजाकार्ये देयात्रे तनये
सोषे महोत्सवेः गीतेर्नावाविधि
वीद्येवेन वीणा मंदंगकैः नृत्ये
वरांगना गीते रंगनानां च को
नितैः चंदनागुरुकस्तूरी पंक
ले ये विराजितैः विदुरद्रि विष्णु
भक्तैः कार्यं यद्यमहोत्सवः य
ये हस्तवने रमे यमुनाप्रतिवे
ने निजं जसदे कृष्ण गोपीमंडलमे
दिते रासमंडलं यंत्रस्य गोविंद
कार्त्तिकेयगतं द्वयोर्द्वयोर्गो।
धिकयो मध्ये स्नाते मने कथा
अपरेन दवेणेन मध्येते सुस्ती
परं गोपीगाण मुक्ताभोज मधु
पानमधुव्रतं कृत्वा लचक्रप्रति
मंडले पंकजो कितं दलाष्टणे
मितं कार्यं महिषो ह्ये च संधि
षु मध्ये मध्ये च गोविंदं पाशं।
यो रघुनृपकं मुकुन्दं मधुवंक
लेन च नागर मेव च हरिं दामो
दरं विष्णुं पूजयेत्कामदुपि
गो तद्वाद्ये भूपुरे गोप्यः
प्रातःशोऽथ सहस्रशः सुजनी
याः अयत्नेन नृत्यगीतपरा
णाः असेव्या ॥ ॥ ॥ ॥

गोपिकास्तत्र मंडलेः यो वरांग
नाः महिषस्ताः समाख्याताः स
दासंगमुनिवताः भक्तोत्सवाभि
लातेन कमला वक्ररिणी रा
धाविशाखा विमला सतिशत
लिता तथा संदरी कमलां मोम
रिषोः शेषकीर्तिताः ताराधा
विराधा कृष्णा भेरुपागताः
तासंध्यामैव लयागोः प्रकाका।
र्या विशेषतः उज्ज्वलीसाप
समये गोप्यां हस्तावनं यमुः
रासकीर्तिं तत स्ताभि अक्ते च
जगदीश्वरः गोप्यो रासकीर्तिं
चक्रुर्गोपामासो महानिधि।
नतत्र पत्तिविनरो न किंहीनिव
दस्तथा महानिशा त हे वटिके
रात्रेर्मध्यम यामयोः तदयो
वकर्तव्यं पौर्णमास्यां निशागृते
परं रासकीर्तिं यत्तु कारये
दुविमानवः स सर्वदृष्टते त
त्ता निर्वोणमुक्तिं यामुपात्तं ३५
कलकलिका।
रासभः पुं गर्दभः इत्यमरः।
रासभवेदिनी स्त्री मलिका इति
शब्दवैदिका
रासनी स्त्री गर्दभी इति शब्
रत्नावली ॥

रासमंडलं जी श्रीकृष्णस्य रास
कीर्तिस्थानं तद्विवरणं यथा त
स्मादपरि गोलोकः पंचाशत्कोटि
योजने वायुना धार्यमानश्च वि
विधं परमाश्रयः अतीव रस्य नि
र्माणा नित्यरूपो मदीक्षया पा
तयेन शैलेन प्राप्य रुद्रावनेन
च सुरासमंडलेनापि नद्या विरज
याहतः कीदृियो जनविस्तीर्णा
प्रस्थेन विरजा व्रज देव्यं तस्य
शतगणा परितः परमाश्रभा
श्रमृत्परत्वनिकराः हीराः माणि
कयोस्तथा माणीनां कौस्तभा
दीना मसंख्यानां मनोहरा अमृ
त्युपरत्ननिर्माणा तत्रापि प्रतिमं
दिरं मनोहरं वेशाकार मरु
हं विश्वकर्मा गोपीभिर्गोपनि
करैर्वेशितं कामयेनुभिः ॥
कल्पवृक्षैः पारिजातै रसेवैश्च
सरोवैः पुष्पाद्यानैः सकोटीभिः
संवेतं रासमंडलं वेशितं वेशितै
र्गोपैर्मंदिरैः प्रातःकोटिभिः
रत्नप्रदीपकैश्च पुष्पतल्पसमनि
तैः ॥ सुगंधिचंदना
मोदै कस्तूरीजकुमान्वितैः
कीशेषपुष्पैर्भोगैश्च ताम्रतै
वीक्षितैर्नैः एषः सरभिः

रस्येय मात्सेय रत्नरप्योः
रत्नै रसितैः शस्यदाभासी
विकोदिभिः । समुत्तरत्नाभर
गोवर्द्धिमुद्रांशुके रपि लतम
नगनेदाणा वेष्टितैश्च वलैः
क्रमात् नवयौवनसंपन्नैश्चैर्पेनि
रूपमे रपि रस्येव वर्जलाका
रंचेदविसं यथा व्रज ग्रन्थ
त्वरचितेदशयोगेन विस्तृतं क
स्तरीजंजुमे रस्येः स्रगंथि चंद
नार्चितैः श्रावृतं मंगलचंदैः फ
लपद्मवसंभूतैः रपिलानैश्च प
णैश्च सिम्पद्वंजुः फनैः
श्रीरामकदलीस्तंभै रसंयैश्चम
नोदरैः पटुत्वनिवेदेश्च लि
थैश्चन्द्रपल्लवैः चंदनासक्तम
ल्लेष्टतण्डुलैश्च विभूषितं य
मत्परत्नरचितं शतशृंगं मनोद
रं कोटियोगेनमूर्द्धं देव्यं दशा
शालोत्तरं शैलप्रस्थं परिमितं
पंचाशत्कोटियोजने श्रुतीवक
मनीयं च वेदेः निर्वचनीयकं
शकार मिव तस्यापि गोलाक
समनोदरं परितो वेष्टितं रस्ये
दीराहार समन्वितं तत्रवृत्तावनं
रस्ये पुक्तं चंदनपादपै कल्प
वृत्तैश्च रस्येय मंदारैः कामपे

नुभिः शोभितं शोभनाद्यं च पु
ष्पाद्यानैर्मनोदरैः क्रीडासरोवरे
रस्येः स्रस्येः स्रस्येः रतिमंदिरः ॥
श्रुतीवश्यं रत्नसि रसयोग्यस्य
नान्वितं रसितं रत्नकै रस्ये
संयुक्तैर्पिक्तागणैः परितो व
र्जलाकारैर्विलस्योन्नतं वनं
पटुपदधुनि संयुक्तं प्रकोकितरु
तान्वितं तत्रास्यवरो रस्यो र
रस्येव हि विस्तृतः सदस्यो
ननोर्द्धं पथितश्च चतुर्गुणः गो
पीनं कल्पवृत्तैश्च सर्वकोष्ठाफल
प्रदः क्रीडाश्रितैरनुत्तम राधा
दासीविलसकैः विरजतातीरता
रीणां यमुना शीतलेन च पुष्पा
लितेन मंघेन पवित्रश्च स्रगं
थिना दासीगणै रसंयैश्च चंदराव
नविनोदिनी तत्र कीदृतिरा
राधा मनमग्रापिदेवता सेयं श्री
राम शपेन वृषभासुसुताः पु
ना ब्रह्मादिदेवैः सिद्धेनै मुनी
नैः प्रतिता व्रज इति ब्रह्मदे
वैर्भगवत्तन्मंवादे श्रीकृष्ण
नन्वावेदे २५ अध्यायः
रासेरसः पुं गोष्ठी रासः
शृंगारः रससिद्धिः रसावासः
सृष्टीजागरकः इति मेदिनी ॥

उत्तरः इति शब्दरावली ।
परिहासः इति नराधरः
रासेश्वरी स्त्री राधा यथा रा
धा रासेश्वरी वामवासिनी वसिके
श्वरी इति ब्रह्मदेवैर्भगवती कृष्णनम
ते १० अध्यायः
रासा स्त्री सनामाख्यातवता वि
शेषः रासन इति हिंदीभाषा
तत्पर्यायः नाकुली १ सरसा २
संगंधा ४ गंधनाकुली ५ नकुले
हा ६ भुजंगाती ७ कुशकी ८
सुवहा ९ इत्यमरः नाकुल्यादिपुं
वर्कं रासायां नकुलहादि वतके
सर्पिल्यामिष्यः इति तटीका
यामरतः रसा १ श्रेयसी ११
रसना १२ रसा १३ संगंधिपूता
१४ रसा १५ अभिरसा १६ य
सागुणाः गुरुत्वं तिक्तत्वं रस
त्वं विषवासास्वकाशशोफकं पो
रश्रेष्ठनाशित्वं पावनत्वं रा
सात विविधा शोक्तामूले १३ त
रात्रया सेयो मूलरत्नो शिष्टो
रणा रासा तमथ्यमा इति राज
निर्देशः श्रुतिव नाकुलीहरसा
रासा संगंधा गंधनाकुली नकु
लेष्टा भुजंगाती सर्पिली विषना
शिनी नाकुली तवग तिक्ताकु

कोला विनाशयेत् भोगिनुना
दृष्टिकाद्यु विष जर कृमि व्रणा
इति भावप्रकाशः रासाशेषा
मवातव्री इति राजवल्लभः
शेषविशेषः कासात्मा मरुती
इति भाषा तत्पर्यायः पला
पर्णी १ सुवहा २ पुक्तरसा ४
इत्यमरः श्रुतिव रासा पुक्ता
रसारसा सुवहा रसना रसा प
लापर्णी च सरसा सल्लिया
श्रेयसी तथा रासा मपाचनीति
क्ताशुक्ता कफवातनित शोथ
याससमीराह वात शूलोदराप
हा काशान्तरविषाणीति वातिका
मयदिभ्यस्त इति भावप्रकाशः
राजः पुं भागः इति संक्षिप्तसारा
णादिवृत्तिः ॥ गुरुविशेषः
तत्पर्यायः तमः १ सुभानुः १
सैदिकेयः ४ विधुतरः ५ इम
सरः श्रुतिपिशाचः ६ गुरुकलो
तः ७ सैदिकः ८ उपसुवः ९ शी
र्षकः १० उपरागः ११ सिद्धिका
सुनुः १२ इति शब्दरावली
कृष्णवर्णाः १३ कवयः १४ इति न
राधरः शृंगः १५ अमरः १६ इति
श्रुतिस्तत्वं तस्याप्यादि ये
द्या सिद्धिकाया मथोत्पन्नाः ।

विप्रविते अतर्देश । शस्त्रः श
मलगात्रश्च योगः शास्त्रतयैव
इत्येतो ननुचिञ्चैव तातापी र
स्वो निरुः हरकल्य कलि
नभोतैमश्च नरकस्तथा राजर्मे
ष्टश्च तेषां वैवंदसूर्यप्रमर्दनः
इत्येते सिद्धिकापुत्रा देवे रपि
इरासदाः दारुणाभिननाः क्रू
राः सर्वे वृद्धादियस्त ते दशाम्ना
निसदस्त्राणि सैद्धिकेयो गणः
स्मृतः निरुतो यामदस्येन भार्य
वेणावनी यसा सभानोस्तप्रभा
कम्पापुलोमस्तशचीसता इति
वक्रिपुगाणप्रतापतिमर्गनामाण्या
यः तस्य शिवश्चेदकारणो य
या देवलिङ्गप्रतिच्छन्नः सभो
नुदेवसंसदि प्रविष्टः सोममपि
वह्नेहाकीभ्यां च सवितः चक्रा
त्तरथारेण जटार पिवतः शिरः
दरिद्रस्य कदेयस्त सधयाना
वितोः पतत शिरः स्वमरतोनीत
मनो गृह मचीरूपत यस्त
पर्वणि वेदाकीवभिधावति वे
धीः इति श्रीभागवते ८ स्कंधे ४
अध्यायः । सबमलयपर्वतजातः
भूदवर्णाः हादशांगुलपरिमाणा
कुणवर्णाः कुणवस्तः सिद्धवाहनः

वतर्भुजाः स्वह वरशूतचर्मधारी
सूर्यास्यः शस्य अधिदेवताका
तः प्रत्यधिदेवतासर्पः इति
गृहयत्नत्वे अस्मत्सुरपे शनिव
ह सचवेरातनातिः सर्पो
कृतिः अस्थिस्थामी नैर्ऋतदि
कस्वामी च इति वृद्धतातकादयः
राजशहः पुं वंदसूर्ययोग्यं दशा
यथा राजशहोर्केन्द्रार्थं उप
राग उपसवा इति हेमचंद्रः
राजवक्रं स्त्री रयादिसप्तवारेषु
अष्टगत्या वामावर्तेन यामार्धं
प्राप्य सप्तदित् राहो र्गमने
यथा पश्चादेर्केविधौ वक्रोसौ
स्योस्ते वायेव ऊने रत्नादि
पि भूयो यामो गुरारीशशेनो
दिने राज भूमति यामार्धदश
गत्याव वामतः पुने पुदे विवा
दे व यात्रायां सन्तावेस्थितं
राजं विवर्तयेद्यत्नाघटीच्छेत्क
र्मणाः फलं इति सत्कृत्यमुक्ताक
नी राजकानानलचक्रं यथा
तस्य चक्रं प्रवस्थापि राजकीलानला
व्यक्तं शलाका समकं चक्रं ऊ
शाहो कृतिकारिकाः साधि
मिन्का निखन्नत्र चाष्टविंशति
तारकाः यत्र ऋते स्थितो राज

वंदनं न दिनिर्दिशेत् सुखात् राजसूईमित् पुं विसः इति वि
पंचदशो ऋते तस्य प्रक्षेपव
क्षिते ग्रहोत्तरशते एवातानाये
ते यत्रकेतवः व्याप्यतस्य
अंगत्सर्वं सदस्त्रार्कसमतिषः ।
राजभुक्तानि ऋताणि जीवपते
त्रयोदश त्रयोदशैव भोग्या
नि स्तपते प्रकीर्तयेत् स्तप
तेषां तस्य गुरुं जीवंग मध्य
गं एव मंगद्वयो राजर्त्तान्यः स्व
रयारगैः जीवपते तपानाये
स्तपते नैवौस्थिते तस्मिन्का
ते शुभा यात्रा विधीते तदा
निरा इति सगोदयः ॥ स्तः
सेवेपि नि वि
राजच्यं स्त्री आर्देकं इति रा
जनिर्वदः
राजदर्शनं स्त्री राहोश्चात्तपसा
नं गृहणामिति यावत् यथा
चक्षुषा दर्शने राहो र्धनद्वरा
गुचते तत्रकर्माणि कर्तव्या
नामात्रतो नत राजदर्शनसं
क्रान्तिविकारात्म्यं वृद्धिं ता
नृणां नृकर्तव्यं राजभाह विव
र्तितं इति तिष्ठादितव ॥
राजभेरी पुं विसः १
तिजराथरः ॥

राजसूईमित् पुं विसः इति वि
कांशेषः ॥
राजर्त्तं स्त्री गोमेदकः इति
राजनिर्वदः
राजलसः पुं बुद्धः इति हेमः
वंदः ॥
राजसर्पः पुं उपरागः इति
दत्तात्रयः ॥
राजरा पुं विस इति हेम
वंदः
राजच्छिष्टः पुं तपुन इति वि
काण्डशेषः ।
राजस्तष्टः पुं तपुनः इति
हरावली ॥
राजसः पुं रत्नमस्मावतः ।
स्तपव राजसः तत्पर्यायः
कौनयः १ कयात् १ कयादः ४
अक्षयः ५ आशरः ६ राविचरः ७
राविचरः ८ कर्हः ९ विकषा
जनः १० यातधानः ११ ग्रापजनः १२
नैर्ऋतः १३ यात १४ रतः १५
इत्यमरः संध्यावतः १६ तपारः
१७ रजनीचरः १८ कीलापाः १९
रचलाः २० नर्त्तवः २१ पलाशी
२२ पलाशः २३ भूतः २४ इति
हरावली नीलाम्बरः २५ क
ल्माषः २६ कटपुः २७ गगिरः २८

कीलानपाः नवविष्णुः ३ तत्रैव चरन्ति हि नोर्हं विक्रम
इति नराधरः तस्योत्पत्तिर्य
था रनोमात्रात्मिका मेव न
तोमो नरदे तत्र ततः लङ्का
गोनाता नरे कोपाश्रयाजतः
तत्तामानमाकारांशोः सज्ज
गोस्ततः । विरूपाः श्मश्रु
ला जाता स्नेहयावन्तते प्रथं
नैवंभो रत्ना मेव तैरुक्तरात
सास्तते इति वक्रिपुराणे
अपिच । रत्नोपां क्रोधव
शपात्त्वनामानमजीजनत रंदि
राणे निपुते तेषां भीमसेनाद्वते
तथे इतिमात्मेयादिसर्गेकश
पान्यनाम ई अथायः रातम
भोज्याजानि यथा । तन्कीरा
घुपपञ्च पञ्चोद्धिष्टानितेभवे
त केपावपनमाधुतेमारुतया
मवदेवेत पथिः संस्पृष्ट मत्रेवभा
गो वे रत्नेसा भवेत तस्मात्ता
ला सदा विहायजानेनानिवर्त
येत रातसा ताम येभोक्तानिभं
नन्यजमीदृशे । इतिवामन
पुराणे ३६ अध्यायः ॥ तेषां
विहारः सूर्यलोकादयः यथा
ग्रंथरीत वरा येव भूतप्रेतपि
शाचकाः वर्तयित्वा रुद्रगाणांस्त
तत्रैव चरन्ति हि नोर्हं विक्रम
तो शक्तिस्तेषां संभूत पाप्मनो
अतर्हं हि विप्रेद रातसा ये
कृतैरसः तेन सूर्यादयः सर्वे
विद्वद्गुरुवर्जितः इतिपमेस्वर्ग
वदे १५ अध्यायः । अष्ट
प्रकार विवादान्तरात् विवाहविशे
षः यथा ग्रामगे इविगादाना
ज्ञान्यवः समयान्त्रियः रातसो
गुह्यदराणां पेशाचः कन्यकाब्
लात् इत्युद्वाहने
रातसी स्त्री कोणापी रातसप
त्नी दंष्ट्रा वृद्धनेति यावत् इति
हेमवन्दः वंश चारणामगंधव
मिति यावत् इति मेदिनी ॥
सायाङ्ककालः यथा प्रातःकाले
मुरुर्त्तस्त्रीसंगत स्तावेदेव त
मध्याह्न तिमुर्त्तः सादपराङ्कल
तः परं सायङ्क तिमुर्त्तः स्यात्
आहे तत्र नकारयेत् रातसी
नामसा वेला गर्हिता सर्वकर्म
स इति तिष्णारितज्ञ ॥
रातसेन्द्रः पुं रावणाः इति
विकोदंशेषः ॥
राहा स्त्री ताता इत्यमरः ।
रे या गतो इति कविकल्पद्रुमः
रेफादिः श रिपति इति

इर्गादासः ॥ भीमः दादशी सममी नंदारि
रिक्तं स्त्री मृत्युं वने इति तास पंचपर्वस वनमायुर्य
मेदिनी शो दम्याक्षिप्रनामभत्तणी ३
रिक्तं वि विधेने इतिपाद्वा ति कृत्यचिन्तामणिः एवेषांत
त्वादस्ती क सपेमृतरि तेष्टेष्टरिक्ते ति
रिक्तं वि मृत्युं इत्यमरः । योपेष्टमासितेन जीवदिवसेगो
रिक्ता स्त्री तिथिभेदः सातचत । तर्त्त मीनोदये संप्रामे पंचपेवर्ध
धीनवमी वतदंशीव यथानेरा अपसमे ननादने वष्टी प्रतिपदं
भद्रा नया रिक्ता एणावतिययः चेववर्जयित्वा तथाष्टमी रिक्ता
क्रमात् इति तिष्णारितज्ञे ॥ पंचदशीचैव सौरि भौमदिनेत
कर्मस तस्या निषेध विधीयथा या एवंसनिष्ठिते काले वि
नेरा भद्रा नया रिक्ता एणाव चाभुक्तकारयेत् इति विमुथ
नामसदृक्कलाः नरिक्ताः सर्व मोत्तरः सर्वाग्निचास फणि
कर्मस इतिन्यातिः सारः चेदे चित्रावागभेष्टरिक्ताष्टमी
चार्केऊनाकि मुविगुते मथे विगत वेदतिथिविराघ हंगति
ः य वापापयोः तत्का व यतिपा गो समुदये विकृताकिंवारे शोभे
तवेष्टति दिने विष्टिच रिक्तातिथिं नु योग करणेष्ट इत्यमरः इति
कुराहायन वेव पौष रहिते ल दीपिका वंशर्कयो भवेत् एणाङ्क
ताशके माउये रिक्तास विध ने भद्रा नयागरे उप मेवै वनेरा
वा कन्या दर्शोपि स्मादिवादिता यी मुकेरिक्तासता तिथिः इति
शानैश्चरदिने चैव यदि रिक्ता भीमपराक्रमः सर्वत्र कार्ये नु
तिथि भवेत् तस्मिन्निवादिता य नीवमुक्ताः केदं रिक्ताणो
कन्या एति संतान वडिनी ३ पगताः प्रशस्ताः तृतीयताभा
तिदीपिका पष्टे मासि निशाक विगताश्रयापा स्तिथि विरिक्ता
रेमुभकरे रिक्ततरे वा तिथोसो शुभदस्य चारः इति दीपिका
स्मादित्य सितेन जीव दिवसेप वतर्पी नवमी चैव रिक्ताचैवव
ते व कृमेतरे इति भूजवल तदंशी शक्रेनन्दा मुपे भद्रा शनो

रिक्ताकलेनया गुणे शर्णाचसे
 युक्ता सिद्धियोगाः प्रकीर्तिताः ॥
 यमनगतानेन ऊने भद्राजया
 गुणे भद्ररिक्तास्यते शोक्तं शर्णा
 चरविचंद्रयोः इति शोक्तिमारा
 सारः यक्षाष्टमी द्वादशी ७ नग
 छेदिदिनस्पदि शर्णिमा प्रतिप
 दर्श रिक्तावमदिनेषु च तथा
 यमहितीयायोपायायामभवे
 त इति संहृत्यमुक्तावली
 रिचये क्री यने इत्यमरः ।
 रिचयहारी ने वि दायदः यनहा
 री यथा यदासो निपुक्ता दे
 वरादिः स्वयमप्युद्धोः ७३ स्पते
 जेस परप्रजार्थं प्रहेतोयं नय
 तिस द्विपिहको द्यामुष्णायोणा
 हयोरपि रिचयहारी पिउदाता
 च इति मितातरापोरायभमाः
 रिचयी ने वि यनहारी यनीरि
 कयंदरतियः इत्यर्थे इत्यत्यय
 निष्पन्नः रिच ३ सर्पणो इति क
 विकल्पदुमः इति ख्यते इति दुर्गादा
 सः रिग ३ गतो इति कविक
 ल्यदुमः इति अपते इति दुर्गादासः
 रिचने क्री सवतने इति हेमचंद्रः
 रिगने क्री सवतने इत्यमरः
 हे यमीपुपविताप्रतिशयो स
 कीयविधानादयथाभावे इत्यर्थः
 ओषित्वा मित्वा देवसुवतने ॥
 इति श्वानायाः धर्मविलेचने रि
 गन मिति स्तामी वातानोदस्त
 पादाभ्यां वतने रिगणो पिच्छि
 तादौ पतने सवतन मित्यने
 पतन्मते भेदप्यभेदोपचारेण
 समे इत्युक्ते रग रिग तिगिग
 तो अन्य रिचन मिति पावे
 रथि शव रिचि सर्पणो इत्यस
 रूपे इति भरतः
 रिच कि संपर्कवियोगयोः इति
 कविकल्पदुमः कि रेवयति रेव
 ति रिक्ते रिपुर्गदाक्रान्ता येन
 मंत्रेण रेवति रेवयति च तना
 र्थ इति हतायुधः इति दुर्गादासः
 रिच य ३२ न गे विरेके इ
 तिकविकल्पदुमः विरेकः यो
 नः प्रमेन प्रीयोत्सर्गः इति चत
 भुजः ३२ अरिचत अरिचीत
 य न रिगति रिक्ते यतिता
 रकी ओ रेक्ता इति दुर्गादासः
 रिन उः स्वयर्थे इति कविक
 ल्यदुमः स्वयर्थे भजने उः रे
 मते इति दुर्गादासः
 रिचमः पु कामः वसन्तः
 इति विश्वः ॥

रिपुः पुं शत्रुः इत्यमरः शो
 रनामगंधद्वयं इति राजनिर्घ
 टः लानापेतया वृत्ताने त
 मर्ष्यायः वट्कोणो रिपुर्मेदि
 ३ यथा भीष्मानं पंचमे तेयं
 वामिने सप्तमे स्मरते युने युने
 तथास्तार्यं वट्कोणोरिपुर्मेदि
 २ अथिव मुनीचोः स्तगेपिवा
 रिपो र्वदे स्थिता ग्रहाः वृथा
 फले प्रकीर्तिते समस्तमेव स
 रिभिः अमच अरातिज्ञापोः
 वृष्टेवाष्टमे मनु रंधयोः यपस्य
 द्वादशस्थाने वेपरीत्येन विन्नने
 इति शोक्तिस्तत्त्वं शरीरस्थव
 रिपवो यथा कामः क्रोधः
 लोभः मोहः मदः मात्सर्यश्च ।
 तथाहि ग्रास्याय योगमवति
 मव वैरि वृत्क मारथ्येवेदिप
 गां मनसि प्रसवे इत्यादिते
 ज्ञासारे भुवनेश्वरील्लोचं ।
 रिपुवातिनी स्त्री लताविशेषः
 ऊचुइति भाषा यथा ऊचि
 कावडविस्तीर्णा ऊचिकारिपुवा
 तिनी इति शाचुवेदिका ।
 रिग्वेद पशु वृषे इति कविकल्पदु
 मः नोपयः पशु रिग्वेद रिगि
 म्फसममम्वरादिवपमित्येव इति
 दुर्गादासः
 रिचं क्री लानापेतया द्वादश
 राशि यथा कर्मस्थाने च दशमे
 त्वं मेचुराण मायदे छिद्राव्य
 मष्टमस्थाने रिक्ताव्ये द्वादशमे
 तं तत्र विन्ननीये यथा प्राणा
 यावयचित्तयेद्वरदरे रिचयमे
 प्रिययो सोम्य सामिपुतीति तैत्त
 यविति सेषो तति स्तन्यथा इ
 ति शोक्तिस्तत्त्वं ॥
 रिचः वि अथमः इति सिद्धोक्त
 कौमुद्यामुणादिवृतिः
 रिच ऊत्सने इति कविकल्पदुमः
 सौत्रयात्रये रिचः रेफः इति दु
 र्गादासः
 रिच या अर्धे इति कविकल्प
 दुमः शरिफति अर्धो रानश्चा
 वाहिना निदा मुहानि इति दुर्गा
 दासः ।
 रिच ३ गतो इति कविकल्प
 दुमः इति ख्यते इति दुर्गादासः
 रिच रेवे इति कविकल्प
 दुमः विविच्यः इति दुर्गादासः
 विमेदः पुं अरिमेदः इति राज
 निर्घटः ॥
 रिरी स्त्री पितलः इति हेमचंद्रः
 रिच ३ वने इति कविकल्पदुमः

इतिहर्गादासः
 रिश श मे रिसे इतिकवि
 कल्पदुमः मे शरित्तत शरिश
 ति रेत्यति इतिहर्गादासः
 रिशः पुं मगः इति त्रिको
 रपोषः ॥
 रिशः वपे इतिकविकल्पदु
 मः रेयति इतिहर्गादासः ॥
 रिशि पुं अवि अरयति ज्ञानसं
 सारयोः पारं गच्छन्ति अरयः
 अवीश गतो नाद्वीति किः रि
 पिहसादिश्च विद्या विद्यमन
 येनिसयः प्रसिद्धाः इतिप्रयोगान्
 स्त्रियां अवीच इत्यमरटीकायां
 भरतः
 रिष्टे स्त्री तेमं कल्याणं यश्च
 मे प्रमेगले अभावा नाशः
 इत्यमरभरतो यश्चभस्याभावाः
 इतिकेचित् इतिभरतः
 पापे इत्यजयः नदति वि ।
 रिष्टः पुं एवजः फेणितः यश्च
 रक्तशिपुः इतिमेदिनी
 रिष्टकः पुं अकशिपुः इति
 शहरत्नावली
 रिष्टिः पुं एवजः इतिमेदिनी ।
 रिष्टिः स्त्री यश्चभे इतिमेदिनी

शस्त्रभेदः इति शहरत्नावली
 रिष्टः पुं मगविशेषः यथा
 अथ अरण्यो रिष्ट रिष्टो रेणः
 स्यादेणाकोऽपिच इतिशहरत्ना
 वली
 रिष्टः वि वथकः इति सिद्धा
 न्नकौमुद्यामुनादिहृतिः ॥
 रिष्ट वपे इतिकविकल्पदुमः
 रेयति इतिहर्गादासः
 रिता स्त्री लिता यूका इतिहे
 मचंद्रः
 री मे य उः सरणो इतिकविक
 ल्पदुमः ओरीणाः उः यवीयतेपयः
 इतिहर्गादासः
 रीणि रेवे वपे गतो इति
 कविकल्पदुमः मि रिनाति रीणाः
 रीणाः रवः शब्दः तथाच कात
 हकधनि रितिरुमानाथः रिणा
 निरेषते वृकः इतिशब्दार्थे मह
 मनुः इतिहर्गादासः
 री स्त्री गतिः इति शहरत्नाव
 ली रवः वथः इति वीधानर्थे
 दर्शनात्
 वीज्या स्त्री गुणा यथा मोतो री
 न्या जगुष्या च हारीया हरीया
 हरीयाति काचस्यातिः
 ययंत लजाया ।

प्रसिद्धः प्रमादात्तृणापो ययुक्त १२ सतत्त्वं १२ संसिद्धिः १५
 इतिकलिगः इत्यमरटीकायां इतिहेमचन्द्रः काव्यसात्मा ।
 रतः इतिवामनसूत्रं गुणभेदेन त
 रीटा स्त्री रीटाकरंजः इतिराज
 निर्वेदः दिभागमाह ओजः प्रसादसाध
 रीटाकरंजः पुं सनामाख्यातवृ
 त्तः तत्पर्यायः गच्छकः १ गुह्य
 पुष्पकः १ रीटा ५ गुह्यफलः ५
 रिष्टः ५ मंगल्यः ५ ऊंभवौजकः
 ८ प्रकीर्णः १ सोमवल्कः १ फेणि
 तः १ अस्पफलशृणाः तिलत्वं
 उस्तत्त्वं कर्तत्त्वं त्रिगुलत्वं वातक
 फज्ज कंइति विष विष्कोटना
 शिलत्वं इतिराजनिर्वेदः
 रीष्टकः पुं एष्टवंशः इतिहेम
 चंद्रः
 रीष्टा स्त्री श्रवता इत्यमरः
 रीणां वि सुतनलादि तरिते ३
 तमरः
 रीतिः स्त्री शारङ्गदः प्रचारः ।
 सन्तः इत्यमरः लोहकिट्टे ।
 इति मेदिनी दायस्वर्णादिमत्तं
 इति शरणिः सीमा स्वर्णां ।
 गतिः सभावः शेषसपर्यायः यमक मादि मध्यान्तं सर्वगं
 इयं १ लताणां १ भावः ५ श्रान्ता
 ५ प्रकृतिः ५ सहजः ५ ययुक्तं
 ८ यमैः १ सर्गः १ निरर्गः १ शीले
 इतिहर्गादासः १२ सतत्त्वं १२ संसिद्धिः १५
 इतिहेमचन्द्रः काव्यसात्मा ।
 इतिवामनसूत्रं गुणभेदेन त
 दिभागमाह ओजः प्रसादसाध
 र्थं गुण वितय भेदतः मोरवे
 दर्भ पोचाल रीतयः परिकीर्ति
 ताः प्रमेकनैषो लताणानि
 यथा ओजः समासभूयत्वं मोस
 तं पददुस्तरं यत्कार्यपद मया
 मे प्रसादः परिकीर्तितः प्रा
 दार्भयोस्तु रसवन्मधुरं परिकीर्ति
 ते सर्वलोकावगम्यं यद्गामेतद्
 भिधीयते सञ्चाय मपि गं
 भीरं प्रसन्न सपनागरं शायंय
 या कने मनेऽप्यसौ यन्मो
 यरुवा मध विवाहपेत् नाल्येन
 तपसा लभः संदरस्त्री समाग
 मः उपनागरं यथा तन्वितदथ
 रेखाड नाविद्वज्ज विदो जना वसथा
 योसथाभावात्तथा स्वर्गवियासवः
 शब्दानेकराणां तत्पाद्यद्वयमास
 भास्वरं वर्णाद्वि रजुमासः पा
 देपादे विधीयते परावृत्तिस्त
 यमक मादि मध्यान्तं सर्वगं
 गुणविगोत्रय तरेण संगत नदा
 ज्ञाद्यज्ञाप्रकृति स्फुर्जकृत्क

ति भीतिसे भविष्यत्कारस्वरसे रुः ५ शब्दः श्लोकान्तकोष्ठः
 भ्रमा शान्तदासतवापिकोविदयती रुकः वि वज्रपदः इति शब्दमात्रा
 चित्ते गिरीश भ्रमो स्तो पायात्र रुक व सी शोभा युति इत्या
 वसुमे भगवती लज्जावतीपार्व इति मेदिनी शारिकाश्रुतवाक
 ती भवतो विरहवापि मपिगम्य इति शब्दरत्नावली
 ससम्भुमा कामिनी यामिनी रुक ने सी रोगः दीप्तिः इत
 कोने कृतान्न मिव पशति मरः
 देवताति संतापनिवृत्तयेऽप्याः रुक्मतिक्रिया सी चिकित्सा ३
 किंतालदेते तरुतीकरोषि उताप तमरः
 एषो नरतापदेत नतभुवो नव रुक्मं स्त्री कांचनं पुस्तकं ३
 जनापनेयः इति काव्यचंद्रिका तमरः लोहं इति मेदिनी
 रीतिकं स्त्री पुष्पांजनं इति रा नागकेशरं इति राजनिर्घटः
 जनिर्वटः रुक्मकारकः ५ सर्गाकारः ३
 रीतिका स्त्री कृतमोमने इति तमरः
 शब्दचंद्रिका पितृलेख रुक्मगादः ५ राजविशेषः
 रीतिपुष्पं स्त्री कृतमोमने इत यथा शक्ति कनिंगविषये रुक्मा
 मरः कृतोनामा नरपतिर्दिविनयवा
 दीर अ न वीवे इतिकवि पार क्रमेणागत चंद्रभागानदीती
 कत्यदुमः अ ग्रिरीवत न रे समावेसितकरको वर्जते ३
 रीवतिरीवते वीवो ग्रहा सेव साद्विहितोपदेशो १ परिच्छेदः
 रागयोः इति दर्गादासः रुक्मिदर्पः ५ वनदेवः इति
 रुत धनो इतिकविकत्यदुमः लापयः ॥
 लयेति रवीति पत्नी इति रुक्मिदारी न ५ वनदेवः इति
 र्गादासः चिकित्साशेषः ॥
 रु ३ वये रातो इति क रुक्मिणी स्त्री कृतमरिचीविशे
 विकत्यदुमः ॥ यः तत्पर्यायः ३ १ रमा ३ ति
 ३ रवते इति दर्गादासः भुजा ४ सामा ५ चला ६ दौरा ७ चेस्ता

वृषाकपायी १ चपला १ ईरि मयपत सासलोभिः परिहृता
 ग ११ ललीः १२ यमाकया १३ देव यान्ताच संगता पंथुमी
 मा १४ कमला १५ श्रीः १६ इति त्वासमुत्पाय पर्यधुर्वसने हुने
 या १७ इति नराधरः अस्या विव तत्र मुक्तस्य कन्याया वस्तुत्या
 रा १८ यथा विदर्भराजो धर्मात्मा समात्मनः संतत्य कृपिता प्रा
 भीष्मकोनाम धार्मिकः वधु हवसनं त्यज भित्तकि इति दानव
 लस्य पुत्रास्तनाम्ना रुक्म्यादयः कन्यासा रासीभिः परिवारिता ॥
 मुभाः तेष्वा मवज्ञा कन्यारु तोतस्या वाससा वज्राकृपेतिहा
 विगणी रुक्मवर्णिनी कमलो गता गृहे तोहयमग्रा रुदती ॥
 शेनसभूता सर्वलक्षणोभिता ग जलायी नऊ पात्मजः कोरस्य
 ववते भवत्सीता रुक्मिणी कल एण समुहस्य प्रादकातं वरान
 जन्म निशादा लल्लोस्त विज्ञेया ने सामुद्रपुत्री वसने परिधाय
 प्राकलेनेव पार्वति इति पाद्योत निया मिया एर्मिष्ठया कृते सर्व
 १७ ६० अध्यायः सर्गातीरी प्राद राजान मीतती ययातिस्त
 इति राजनिर्घटः दभि प्रायं तात्तानु व्रज्य एोभनो आ
 रुक्मिणीव्रतं स्त्री व्रतविशेषः स्नास्मतां यथो गेहे तस्याः परि
 यथा सृत उवाच नाम दग्धः स गण्णाहतः सामात्वा भवामुक्तं
 माकर्षणमोता पुत्र गहिनीक प्राद धर्मिष्ठया कृते तल्लुत्वाक
 ल्केरभिमतं बुद्धा कारयडुक्वि पिते विप्रे वृषयर्वाद शान्त्यय
 णीव्रतेव्रतेनतेन चरमा पुत्राद्या न दंष्ट्रमां दंडय विभो रोषो
 सभगा सती सर्वभोगेन संयुक्ता ययस्ति ते मपि शर्मिष्ठकाम्यप
 वभूव स्थिरयो वमा पौनक ३ कृतो ऊरु यन्मनसे पिते यज्ञा
 वाच विधानं बुद्धिमे सूनव्रत ने प्राणतपादे पित ईष्टो रुषात्र
 स्यात्पुत्रवत् फलं पुत्र कै नक सीभवति ति समानीय तदा रा
 ते धर्म्ये रुक्मिणीव्रत व्रतमे स जदासेतो विनि पुत्र्य सं
 त उवाच मृगात्रलज्जाजपुत्रीपार्ति यथो निजगृहं
 म्ना वाधिवेनी अघगात्र सरोनीरेम तानी देवं परमकं स्मर न
 न हर ॥

ततः सुकृतमानीय यथातिष्ठ हर शीतले समनोदरे परमान
 नि लोमके तस्ये ददौ तोविधिव नृजनकं गृह्णा पभेस्य ह
 देवयानी तथा सह दत्ताग्राह चंदनगंधाद्यो मर्त्यपुक्तं प्रयत्नतः
 वृषां विप्रोप्येनां राजसुतां यदि गृह्णाणा रुक्मिणीकोत प्रपन्न
 शपेननयसे सद्यो ज्ञात्वा सुप ममप्रभो नातानीर्थोद्भवं वारिसु
 भोस्तपि सुकृतमेतद्वचः श्रुत्वा भोस्तपि सु गंधि समनोदरे गृह्णा
 राजातां वरचर्णिनीं ग्रहप्रणं गाचमनीयं तं श्रीविवासु श्रिया
 स्यापयामास देवयान्यनुगं महानाकुसुमगन्धाद्यो मृदुप्र
 भिया साशर्मिष्ठा राजपुत्रीङ्गं व धिनमुत्तमं वतः शोभकं चारु
 शोकभयाकुला नित्यं दासीशाला माल्यनयसरेष्वर तन्नुसंभनसं
 कीर्णादेवयानीं सवते पकटा धनरचितं वन्दनं हरे गृह्णाणाव
 सावन गता रुदती जाफवीतदेवि राणं मुहुं निगवशा सश्रिय य
 स्मामित्रं सुनिसाते दृष्टोस्त्रीमिरा जसुत्रमिदं देव प्रज्ञापतिविनि
 वृत्ते व्रजिनं पुण्यगंधाभिः सुवृषा र्मितं गृह्णाणा वासुदेवत्वं रुक्मि
 मिः सुवासितं कारयन्नेव तेमाल्य ण्या रमया सह नानारत्नसमा
 सुप दीयोपहारकैः निर्माया युक्तं स्वर्णमुक्तादि चरितं मि
 सुदत्तं पमं वेदिकायां सचिह्नि यया सह देवेश गृह्णाभरणं
 तं रभाषेते शुभमिस्तु चतुष्टो मम दधि तीर यदाज्ञादि स्प
 णां विराजिते वाससनिर्मित लङ्कुकं वडकान् गृह्णाणा रु
 गृहे स्वर्णपट्टे विचित्रिते नि किर्णां नाथ सनाथं कुरुमां
 निर्मित गृहे स्वर्णपट्टे विचित्रिते प्रभो कर्षणयुक्तं गंधाद्यो परसा
 चरितं पौरुषेण च सुकृतना मन्दरायकं सुपंगृह्णाणा वरदवै
 नागंधोदकैः शुभैः पंचामृतैः प दम्याश्रियया सह भक्तानां गेह
 च गत्वा यथा मेवै हिं तोषितैः स्ना सक्तानां संसारधात्रनाथं न दीप
 पयित्वा भद्रपीठे कर्णिकाराय मात्मेक्य विभो जगदालोक
 प्रसूजयन् पंचमिदं शभिर्वा नादरं प्रणमसुंदरं यथातपीता
 पिपोडशी उपचारकैः पादप सरवतभुज प्रपन्नं पादि देवेश
 धम्यम रुक्मिणीया सदितामुत इतितासां

वृत्ते दृष्ट्वा मुनिं नत्वा सङ्गः वि हा भवति विदिततत्त्वा एनित
 ता शर्मिष्ठा मिष्टवचना कृतो न शर्णाकामा हरिचरणसरोजहनुभक्तै
 निरुवाचताः शर्मिष्ठावाच राजपु कताना व्रजति गति मयवोव्रज
 व्रीडभंगां मोक्षामिना परिवर्जितो विज्ञे रगमां ॥ इतिकल्कि
 शत मर्दय देदेयो व्रतेनानेनक पुराणे रुक्मिणीवृत्ते ११ अध्यायः
 र्मणा श्रुत्वा ततावचस्तस्याः का रुक्मिभित ९ वलदेवः इति
 रुपावृत्तियुक्तियत् एनोपक देमवंदः
 रणं दत्वा कारयामास गृह्णात रुक्मी न ९ भीष्मकराजमेष्टपुत्रः
 वृत्ते कृत्वा शर्मिष्ठा तथा सामि यथा राजासीद्दीक्षको नाम वि
 नमीश्वरं सत्पापज्ञानसंज्ञया सम दर्भाधिपति मंज्ञान तस्य पंचाभव
 भूत्स्मिरयोवना सीतावाशोकव मुञ्चः कन्येकाहविरानना रुक्मय
 नितामये सरमया सह वृत्ते क जो रुक्मरथो रुक्मवाङ्मनः
 ता रति लेभे रामं रत्नसनाथाने रुक्मकेषो रुक्मवाली रुक्मिणे
 । वृहदश्वपदादेन कृत्वेदं दौ पो सता सती ॥ इति श्रीभा
 पदीवृत्ते पतिपुक्ता ३ः खपुक्ताव गवते १० स्तुथे ११ अध्यायः ॥
 भवस्मिरयोवना तथा रसा मि रुक्मसम १ ज्ञी मते इतिकेवित
 ते पते वैशाखे द्वादशीदिने । रुमः विरोगादिवाङ्मनः
 जामदग्न्याङ्गते चक्रे पूर्णं वर्षव तस्यप्ययः भुग्नः २ इममरा ॥
 तस्यं पटसुत्रं करे वहा भोजयि रोगी इति राजनिर्घटः
 हादिनात्वरुन् भुक्ता हरिषेत्तीरा रुच उन्मृष्टीतिप्रकाशयोः इति
 तं समिष्टे स्वामिना सह वृथुन कविकल्पद्रुमः प्रीति विर अनुरा
 एथिर्वी सवी मयवोव्रजने वृता गविषेयः तत्रयसानुगान्तस्यस
 सा उजो सुपुंवे साधी मेवमाल सदानते २ रोचते व्रतं वृथु
 वलादको देवानामुपकर्तारोयश तवेत्त ग्रहवत् इति दुर्गादासः
 शनउपोव्रतो महोत्साहो महावी रुचकं ज्ञी सर्जिकातारे असा
 योसुभगो कल्कि संयतो ॥ भरणं मात्मे सौवर्धले ॥
 व्रतवर मिति कृत्वा श्वसं पसर मोगत्तद्वयं उक्तः इति

मेदिनी स्वाधरसः इतिशब्दः
 त्वावली रोचने विरंगे ।
 इति हेमचंद्रः लवने इतिहा
 रावली
 रुचकः पुं वीनशरः विष्कः
 दन्तः कपोतः इतिमेदिनी
 रुवा सी दीभिद्योभा इत्या
 शार्मिकाशुकराक इति शब्दः
 त्वावली ॥
 रुचि स्त्री अभिषेगाः अनुगाः
 आसक्तिरा स्त्रिया अभिलाषः ।
 गभस्तिः किरणाः इत्यमरभट्टो
 शोभा इतिमेदिनी उभुता
 इतिहेमचंद्रः गोरोचना ।
 इतिराजनिर्वटः आतिगनविशे
 षः तत्तत्तानां यथा नापिकाया
 नायकस्य संसृते जालो रूपस्य
 एविश्व वससि वल्लोदत्ता यस्य
 म्याने इतिकामशास्त्रे
 रुचिः पुं प्रजापतिविशेषः सच
 रोचमनुपिता यथा मार्कंडेय
 वाच रुचिः प्रजापतिः शर्वः ।
 निर्ममोनिरदंक्रुतिः यथाज्ञापित
 शायी च वचार एधिवी प्रिमो ।
 प्रनमिमनिकेतन्न मेकादाचम
 शाश्वतं विमुक्तसंगं तंरुष्टमोदुः
 सपितरो मुनिं पितरं रुचुः
 वत्स कलाम्बया प्राणो न कृतो
 दारसंघरः स्वर्गापवर्गदेवताहेयुः
 स्तेनानिरो विना गृही समस्त दे
 वानोपिहृणां च तथार्हणां अशीला
 मतिशीनोच ज्वन्तोकाभ्याश्रुते ।
 स्तारोच्चारणातो देवान्स्थोच्चारणातः
 पितृन् । विभनत्राणेन भूता
 घानतिशीवपि सत्वे देवार
 णाहमे वंथमस्मदणादपि यवा
 मोसि मनुष्यभिभूतेभ्यश्च दिने दिने
 अनुत्याघसतान्देवान्सन्त्रप्य पितृन्
 या भूतादींश्च कथमाद्यात्मग
 तिं गंतं मिच्छसि ॥ रुचि
 रुवाच परियहोः तिदुःखाय
 पापायायोगते स्या भवत्यतो
 यथा पूर्वं नकृतो दारसंघरः
 प्रताप्यते नुदिवसे यदात्मा नि
 पारिग्रहेः समत्वपेकदिग्धापि वि
 न्नाम्नोभि वरे दि तत् इत्यादि
 पितरं रुचुः युक्तं प्रस्तावनेक
 त्वमात्मनो नियतेर्दियेः किंतने
 याय मार्गेयं यत्र ते पुत्र वते
 से इत्यादि मार्कंडेवाच
 सुतेन पितृवाक्येन भृशमदि
 ग्दमानसः कन्याभिलासी विप्रभिः
 परिवधाम मेदिनी कन्या मलभ
 गानोः सौ पितृवाक्यानिदीपितः

विन्नामवापमदती मतीवोदिग्न
 मानमः किं करोवामि कृगच्छा
 मि कथंमे दारसंघरः तिप्रं भवेत्
 पितृणां यो ममाभ्युदयकारकः इ
 तिचित्तयते सस्य मति जीतामहा
 त्मनः तपसा राधयाम्पेनं ब्रह्माणा
 कमनोद्वे ततो वर्षशतंदिशं
 तपस्तेपे सवेयमं दिदृत्तः सवि
 रं कानं रुचि निंयम मास्थितः
 ततः संदर्शयामास ब्रह्मा लेक्त
 पितामहः उवाच च प्रसन्नोः स्मीस
 चान्ता मभिवाद्धितं ततोः सौ ।
 प्रणिपत्याह ब्रह्माणां नगतः प
 तिं पितृणां वचनात्तेन यत्कर्ममति
 वाद्धितं ब्रह्माचार रुचि विप्रं पु
 त्रा तस्याभिवाद्धितं प्रजापति
 स्त्वं भविता स्वष्ट्या भवता प्रजाः
 सृष्ट्वा प्रजाः सतान् विप्रसमुत्पाद्यकि
 यास्तथा कृत्वा ह्यतापिकार स्त्वं
 ततः सिद्धिं मवाप्ससि सत्त्वे य
 योक्तं पितृभिः ऊरु दारपरिग्रहं
 कामेचेममभिध्याय कियतां पितृ
 एतने तपव तस्याः पितरः
 प्ररास्यंति तवेष्टितं पत्नीं सतां
 अ सन्तुष्टाः किं न दद्युः पिताम
 हाः मार्कंडेय उवाच इत्युचिर्वचमे
 क्रत्वा ब्रह्मणोऽयत्त नमनः नद्या
 विविक्ते प्रतिने इकार पितृ
 तद्वाव पितृन्विप्रः सत्त्वे रेभि
 रथादृतः एकाग्रः प्रयतो भूत्वाभ
 क्तिनृत्तात्मको रुचिः रुचि कृत
 पितृस्त्वोभं यथा रुचिरुवाच नम
 येहं पितृभक्त्या ये वसन्मपिदेव
 तं देवे रुचि हि तर्पन्नेये आदे
 पु सथोत्तरेः नमस्तेहं पितृन्वेगे
 येहाः नृत्प्यान्ते माहर्विभिः
 आदे मनेमये भक्त्या भुक्ति भुक्ति
 मभीप्सुभिः नमस्तेहं पितृन्वेगे
 सिद्धाः सन्तर्पयंति यान् आदेपुदि
 योः सकृते रूपहारे रजुतमैः
 नमस्तेहं पितृभक्त्या ये रच्यन्ते
 गुह्यकैर्दिवि तन्मयत्वेन वीजुदि
 स्तंदि मासन्निर्कोपशं नमस्तेहं
 पितृभक्त्या रच्यन्ते भुवि ये सदा
 आदेपु अदयाभीष्ट लोकप्रविप्र
 दायिनः नमस्तेहं पितृन्विप्रै
 रच्यन्ते भुविये सदा वीजुताभी
 सुताभाय प्राजापत्यप्रदायिनः न
 मस्तेहं पितृन्विप्रै रच्यन्ते राप
 दासिभिः वनैः आदे रयताहारे
 सपो निर्द्वैतकल्मषैः नमस्तेहं
 पितृन्विप्रै नैष्टिकव्रतधारिभिः
 ये संयतात्मभि निर्मं सतर्पन्ने
 समापिभिः नमस्तेहं पितृन्

आहे रातना स्तुपयंति यान्क
 ओरशेषे विविधलोकद्वयफलपरा
 न नमस्तेऽपिह न वैशेषे रथनेभु-
 वि ये सदा स्तुकर्माभिरुतैर्निर्ले-
 पुष्यभूपात्रवारिभिः नमस्तेऽपिह
 नाहे ये मृदे रपि भक्तिः
 सन्तर्प्यन्ते नगत्सिद्धाग्राह्यानाः
 सकालिनः नमस्तेऽपिह न आहे-
 पाताले ये महासुरैः सन्तर्प्यन्ते
 धाहारास्तुक्तदंभमदैः सदा॥ नम-
 स्तेऽपिह न आहे रथने ये रसात-
 ले भोगे रशेषे विविधैर्नायैः का-
 मानभीष्मभिः ॥ नम-
 स्तेऽपिह न आहे सूर्यैः संतर्प्य-
 तान्मदा तत्रैव विविधैर्मेतैर्भो-
 गसंपत्समन्वितैः ॥ पितृत्रय-
 सेनित्वमेति साक्षादेदेवलोकेः
 यमदीनेन वा तयांतरित्वस-
 रादि एवास्ते संप्रतीक्ष्यतमया
 पनीतं पितृत्रयसे परमात्तभूता
 येवै विमाने निवसेममृतैः य-
 जन्त्रियानस्तमना मनोपि योगी-
 स्वराः केशविशुक्तिहेतुन पितृ-
 नमस्तेदिवि ये च सूर्याः सथा
 भुतः काम्यफलभित्तयो प्रदान-
 शाखाः सकलेस्तितां विमुक्तिये-
 नभिसेहितेषु तप्यन्तेऽस्मिपित

रः समस्ता इच्छावतो ये प्रदिशे-
 निकामान् सरत्न मिदं न मनो-
 पिकं वावसात्मजान्तामवलोरश-
 णिसूर्यस्य ये रथिषु चंद्रविभे-
 मुक्तेविमाने च सदा तसेति ह-
 प्यन्त तेऽस्मिन्पितरोऽत्रतोये रथा-
 दिनापुष्टिमतो व्रजन्त येषां हते-
 ऽग्रोहरिषाचतुर्भि र्ये भुजते विप्र-
 शरीर संस्थाः ये पिंडरोनेन मु-
 रं प्रयांति तप्यन्त तेऽस्मिन् पित-
 रोऽत्रतोयैः ये तदुमोसेनसुरै-
 रभीष्टैः कृते लिले दैत्यम-
 होरोग्य कालेन शाकेन मद-
 विवर्णैः संप्रीणिता स्ते सुदम-
 यांत कयानशेषाणि च याम-
 भीष्टानतीव येषां ममराविता
 नो तेपांत सानिध्य मिदंस्तु पु-
 ष्यगंधादि मोक्षेषु मयाहतेषु
 दिनेदिने येषतिगच्छते र्वाः मासां
 तस्या भुवि येषकास येवत्सरा-
 न्नेभ्युदये च प्रत्याः प्रयान्त तेभ्य-
 पितरोऽत्रतहि एवा हिना
 नो क्रमुदेनुभासो ये तविद्याणां
 च नवार्कवर्णाः तथा विष्णां
 येकनकावराता नीलीनिभाः प्रूर-
 तनस्य येव तेऽस्मिन्समस्तमम-
 पुष्यगंध भूपात्र तोयादिनिवेदनेन

तथानिहोमेन च यान्क तस्मिन्
 पितृभ्यः प्रातोस्मि तेभ्यः ये
 देव पूर्वाण्यभित्प्रिहेतो रशुति
 कयानि शुभास्तानि तमाश्रये
 भूतिस्तो भवन्ति तप्यन्तेऽस्मि-
 न्प्रातोस्मि तेभ्यः रसोसिभूता
 यस्यास्तयोऽपानिनाशयन्त स्त-
 शिवं प्रजानां आद्याः सुराणाम-
 मरेषाश्च स्तप्यन्त तेऽस्मि-
 न्प्रातोस्मि तेभ्यः अग्निद्याताव-
 हिषद आश्रयाः सोमया सथा
 व्रजन्त तस्मिन् आदेऽस्मिन्पितरस्त-
 र्पिता मया अग्निद्याताः पितृ-
 णाः प्रचीरन्ते ये दिशो तथा
 वर्हिषदः प्रान्त याम्यो रेपितरः
 स्थिताः प्रातीवी मान्यया सह
 इदीवी मपि सोमयाः ऊर्ध्वतस्त-
 र्यमादेत्कव्यवालोऽनलोपभः
 रतो भूत पिशाचेभ्य स्तथेवाह-
 रदोषतः सर्वतश्चापिप स्तथा
 ऐमा रतां करोत मे विष्टावि-
 सुभुगाराधो भन्यो धर्मः सना-
 तनः भूतिरो भक्तिरुदृतिः पितृ-
 णां वेगना नव कस्यातः कल्प-
 दः कर्त्तृकल्पः कल्पतराश्रयः क-
 ल्पताहेतु रनवः षडितेते राणाः
 स्रताः वरो वरेणो वरदस्ताष्टिरः
 तथा नमस्मामि कृतानेतिः प्रजा-
 पुष्टिद

सथा विष्टपाता तथा धातास
 चेत गणाः स्रताः महान्महात्मा
 महितो महिमावान्महावलः
 गणाः पंचतथैवते पितृणां पाप-
 नाशनाः श्रवरोधनदश्चामो धर्म-
 रोमो विभूतिदः पितृणां कथ्यते
 वैततथागणावतदये ॥ पकवि-
 शक्तिरगणा ये र्वात मयिलेन
 गत तेमेऽत्रतमा स्तप्यन्त यच्छन्त-
 चसमीहिते इतिमार्कडेपुराणे
 रोम यन्त्ररे पितृस्तवः श्री-
 मार्कडेउवाच एवन्तु सवस्तसते
 जसो राशि रुद्धितः प्रादुर्वभू-
 वस्तस गगनव्यामिकाभकः त-
 दृष्टास्तमहेतुः समाद्यायस्थिते
 जगत जातभ्यामवर्णि गत्वा रुदि-
 स्तोत्रमिदे जगौ अमूर्त्तानां वदन्तां
 नोपितृणां दीप्तेनसो नमस्यामि
 सदा तेवा ध्यानिनो दिवचत्तवा
 इंदारीनां च नेतारो दत्तमारीचयो
 सथा समधीता ज्ञानमेधातान-
 मस्यामि कामदानं मन्वादीनां
 च नेतारः सूर्याचंद्रमसो सथा
 ताजमस्यामहेसर्वामितृदुर्गारवि-
 ७ व नत्तजाणां यराणां च वामपि-
 नमसो तथा चावापुष्टियोश्च
 तथा नमस्यामि कृतानेतिः प्रजा

पतिः कश्चिदपि सोमाय वरुणा सोमं पत्नी मभीप्सामि धनो
 यच योगेश्वरेभ्यश्च तथा नमसा दिव्यो प्रजावती पितरकुतुः अ
 मिहतांजलिः नमो गणेशः सप्त श्रेयः सद्यः पत्नी ते भविष्यतिम
 भस्तथा लोकेषु समस्त स्वयंभु नोरमा तस्यैव पुत्रो भविता
 वे नमस्यामि ब्रह्मणे योगवत् भवतो मुनिसत्तम । मन्त्ररा
 वे सोमाधाराः पितृगाणा योग पिपोभीमान्नाज्ञाज्ञेवोपलसितः रुवे
 मूर्तिधरादिते नमस्यामि ततः सो रोच्य इति त्वाति प्रयास्यतिज
 मे पितरंजगतामहं अग्निर्गो गज्राये तस्यापि वरुवः पुत्रावरा
 स्तथैवान्नाज्ञमस्यामि पितृनरं अ वनपराक्रमाः भविष्यन्ति महा
 रनीसोममये विद्यं यतज्जतदशो स्मानः पृथिवी परिपालकाः ते
 प्रतः येततेनसिये वायोसोम चप्रजापतिर्भूत्वा प्रजाः स्तृष्टा चत
 स्र्यपानिर्भूतयः जगत्स्वरपिणा विधाः सीताधिकारो धर्मस्त
 श्रेव तथात्रस्तस्वरपिणाः तेभ्यो तः सिद्धिमवाप्स्यति स्तोत्रेनानेच
 ऽखितेभ्योयोगिभ्यः पितृभ्योयुत नरो योसोकोष्यति भक्तिः
 मानसः नमो नमो नमस्तेमेश्वरी तस्यतथा वयं भोगान्नास्मानो
 दंत सथाभुनः श्रीमार्कंडेय उ तानमृतमं प्रारीरगेय मेस्यर्ष
 वाव पवं स्तता स्तत स्तेन तेनसो पुत्रपौत्रादि सेतति । प्ररा
 मुनिसत्तमाः निश्चकमु स्तेपितरो स्थानो नमन्नेहो यद्वान्यदभि
 भासयन्तो दिशो दश निवेदितं वाञ्छितं तस्मात्पुण्य फलंलोके
 तयतेन पुण्यगंधानुलेपनं तद्वि वाञ्छुदिः सततं नैः पितृगाणा
 जानय सत्तम दृष्टो परतःपि तयो तस्मिं सद्यः स्तोत्रेणमा
 तान् शणिपत्य रुवि भक्ता पुनरेव नवैः आदे व यश्च भक्ता अ
 कृतांजलिः नमस्तभ्यं नमस्तभ्यं सतीतिकरंस्तरे परिष्पेति दि
 मित्साहृष्ट्यगाटतः ततः प्रसजा नाध्याणां भुजतां परतः स्थिताः
 पितरं स्तमकुपुं निसत्तमं द्यामी स्तोत्रं अवाणा संवीत्वा सन्निधाने
 सेति सतानुवाचानतकंयः साय परे कृते अस्माभि रत्तयैश्चादे
 तं सर्गं कर्तव्यं मादिष्टेवराणां तद्विषयसंशयः यद्यप्य ।

ऽश्रावियं आदे यद्यप्युपहते रोच्ये मन्त्ररे पितृस्तवे ।
 भवेत् अस्यायोपातवितेन य मार्कंडेवाच ततः स्तसात्रीम
 दिवा हृत मन्त्रया अश्राहार्हेरु ध्यात्तुतस्यैव मनोरमा प्रज्ञोवा
 परतैरुपहारै स्तथा कृते अ नाम तन्वंगीतस्मीपेवराप्सराः
 कालेभ्यश्च देशे विधिहीनम सावोवाचमदास्याने रुवि स
 यापिवा अश्रद्धयावा प्रहृषेदेभ मधुराक्षरो प्रश्रयातनता सधुः
 माश्रित्य वाकृते अस्माकं प्रीत प्रज्ञोवा वै वराप्सराः अतीव
 येश्चाहं तथाप्येतददीरणात् य पिणी कया मत्सुता तपताम्बर
 जेतमस्तते आदे स्तोत्रमस्तु नाना वरुणापुत्रेण पुष्करेणम
 लावहं अस्माकं जायते तस्मिन् रात्मना तोग्रहाण मया दत्तो भा
 उद्वादशवार्षिकी हेमन्ते द्वादशा र्णीयेवराप्सरीनी मनुर्महामतिस्त
 हानितस्मिमेतत्तयच्छति शिशिरे सोमपुत्रस्तपतिस्तेतः ॥ मा
 दिग एवाहानि तस्मिं स्तोत्र मिदं अ कंडेयवाच तथेति तेन वापुक्ता
 तं वसन्ते षोडशसमा स्तृष्टयेश्चा तस्मातोपाहृष्टवती । उज्ज
 इकर्मणि श्रीषेच षोडशैवतत दार ततः कस्यांमालिनीनाम नाम
 तितं तस्मिन्कारकं विवालेचक्र तः नयाश्च पुलिने तस्मिन्सु
 ते आदे स्तोत्राणानेन साधिते निर्मुनिसत्तम जगद्दयाणि वि
 वर्षास्त तस्मि रस्माकमत्तयाजाय धितस्तमानाय महापुनीन् त
 तेरुचे शरत्कालेपि पठितं आदे सो तस्य सतो जने मरावीर्षो
 काले प्रयच्छति अस्माकमेतत् मरामतिः रोच्यो ऽभवत्पितृना
 रुधे स्तस्मि पंचदशाहिकी य एवातो ऽत्र वसथातले ॥ त
 स्मिन्नेहपि निवित मेतद्विष्टेति समन्त्ररे देवास्तथा समर्थयश्च
 निमश सन्निधाने कृते आदेन ये तनयाश्च नयाश्चैव ते सम
 नास्माकं भविष्यति तस्मादेतत् कथिता स्तव धर्मवृद्धिस्तथाशेषं
 या आदे विप्राणां संजतोपुः धनधान्यसतोपुः स्तथा भवन्मस
 आवाणीयं मराभाग अस्माकं त्वादिप मस्मिन्मन्त्रे अकृते पि
 श्चिकारकं इति मार्कंडेयपुराणे रस्तरं तथा अन्ता पितृणां वतथा

गणान् सर्वान्कामानवाप्नोति । रुच्यः समाः इत्येकार्थसंग्रहः ।
 तत्प्रसादान्नरो मुने इतिमार्कटे रुच्यं स्त्रीसौवर्चनं इतिराजनि
 यप्रमाणे शेषनन्तरं समाप्तं चेतः ॥
 गारुडे २६ १ अध्यायः ये रुच्यः पुं कतकवृत्तः शान्तिः
 ज्येष्ठमस्ति ॥ याम्यं इति राजनिर्वटः पतिः
 रुचितं वि मिष्टवस्तु इत्याणा इतिहेमचंद्रः संदरे वि ।
 दिकोषः इत्यमरः
 रुचिफलं स्त्री श्रमताकं इति रुच्यकंदः पुं शूराणाः इतिराज
 राजनिर्वटः निर्वटः
 रुचिरं स्त्री मूलकं कुंकुमं । रुचि गे गे श भंगे इतिक
 नवंगे इतिराजनिर्वटः । विकल्पदुमः ओ रुच्यः शरुजति
 रुचिरं वि संदरे इत्यमरः । रोगो रुच्यं ओ रोज्ञा इति
 मिष्टं इत्यादिकोषः गौरासः ॥
 रुचिरा स्त्री गोरोचना । इति रुच्य कटिसे इति कविकल्पदु
 राजनिर्वटः मः कुराजयति इर्गादासः
 रुचिरोजनः पुं शोभोजनः । रुचा स्त्री रोगः भंगः इति
 इतिराजनिर्वटः मेदिनी मेची इतिहेमचंद्रः
 रुचिरांशः पुं राजविशेषः स ऊष्टे इतिराजनिर्वटः
 तदेवोपः शूराः यथा मरोभू रुचाकरे स्त्री कर्मरंगफलं इति
 पाललोकानांस्त्वलये जरुमेववः शब्देदिका
 रुचिराश्चसतांशोतां देवाये रुचाकरः पुं व्याधिः यथा
 त्वंसमुद्धर इतिकल्पिप्रमाणे १९ व्याधि स्वाधी रुचाकरः इतिहे
 अध्यायः संदरशोदकश्च ॥ मचंद्रः ॥
 रुचिरं वि मिष्टवस्तु इत्याणा रुचामरः पुं धन्यवृत्तः इति
 दिकोषः अभिप्रेतं इतिसेतिस्र राजनिर्वटः
 सारोणानादिवृत्तिः ॥ रुट रे स्तेपे इति कविकल्
 रुची स्त्री रुचिः यथा रुक्मिणी दुमः पंचमसरी इत्येते धनंवे

रेण इति इर्गादासः रुटिका विभूतिः इतिशब्दरत्ना
 रुट क रुचि युतो इतिक वली ॥
 विकल्पदुमः कुरोदयति इति रुते स्त्री पशुपत्नारीनांशब्दः ।
 इर्गादासः ॥ तस्यपीयः वासितं ३ इत्य
 रुट २३ दीप्तिप्रतिहयोः इति मरः वासितं ३ इतिशब्दरत्ना
 कविकल्पदुमः ल् अरुट ३० रो वली
 रुते प्रतिहतिः शोकादिनापत रुट ल व ३२ रोदे इतिकवि
 नं पुनर्हर्तनं वा इति इर्गा कल्पदुमः रोदेः अविमोचने ।
 दासः लव रोदिति लोकः शोकात्
 रुट ५ क्रोधाः इत्यमरः ३२ अरुट ३३ रोदी
 रुट उपजाते इतिकविकल्पदुमः यमाणा मासान मिति भद्रोद्या
 रोदति लोकं शोकः इति कान विशिष्टोदनक्रियायाप्यत्वा
 गौरासः तत्कर्मकत्व मिति जयमंगला
 रुट ३३ प्रतीक्षाते इतिक इतिइर्गादासः
 विकल्पदुमः ल् अरुट ३३ रोते रुदथः पुं ऊर्जुरः शूराणादि
 प्रतीक्षातः शोकादिना पतनं ५ कोषः आत्रं इति सिद्धान्तको
 नर्तनं वा इतिइर्गादासः मुष्मापनादिवृत्तिः
 रुट ३ गम्यालस्यसेयवोदे ३ रुटिका स्त्री तद्वत्पक्षिषोषः
 तिकविकल्पदुमः पंचमसरी ३ रुटनी ३ तस्यपीयः सुवन्तो
 रुंरुते आलस्यं मन्दीभावः स्ते यां ३ संजीवनी ३ अमृतस्ववा ५
 यं वैद्यं खोटः खोउने इति रोमोविका ५ महामासी ५ च्या
 गौरासः पत्नी ७ सुधास्ववी ७ यथाशानाः
 रुट स्त्री रुट इतिव्याकरणां कुरुते तित्तनं उसत्वे कषायत्वे
 रुणास्करा स्त्री स्रवसन्दाया गोः रुमि रूपापित कफ आस मेर
 इतिशब्देदिका ॥ नाशितं रसायणान्तेव अस्यस्व
 रुटः पुं कवेयः इतिजयधरः रूपं यथा नृणापत्रं समं पञ्चत
 रुटिका स्त्री गृहभूमिः दारपि पञ्चैव तथाकृतिः शैशिरे जल

विहनां स्वतीभिर्दृष्टिका इति
राजनिर्वहः अथ गुणाः रुद्रो
वक्रिर्दृष्ट्या पितृषु वरसायनी
इति राजवत्तमः

रुद्रिने क्री कंदने इत्यमरः ।

तद्वति वि

रुद्रं वि नदीयाकारादिना कृतं
वेष्टनं तस्यार्थः वेष्टितं
वत्तवितं इ संवीतं च यादृते च
इत्यमरः ॥

रुद्रः पुं आदित्यपञ्चतः इति
राजनिर्वहः शिवः गणादेवता
विशेषः इत्यमरः अथैश्वर्यम्

र्तिः यथा रुद्राय शनिमूर्तयेन

मः इति तिप्पादितत्वे शिवस्य नाम

इतिः सच ब्रह्मणा क्रोधः प्रः

ष्टिः कोले भुमध्यानातः तत्पृष्ठः

भूतप्रेतपिशाचादिः अथैश्वर्यम्

संसारकर्ता इति भागवतं

अथैकादशरुद्रानामानि यथा

अजः १ एकपातः २ अक्षिभः

३ पिपाकी ४ अपराजितः ५ अ

सकः ६ महेश्वरः ७ दृषाकपिः ८

शंभुः ९ दुरागः १० ईश्वरः ११

इति महाभारतदानयमः ॥

अपि च अनेकपादद्विभो वि

रूपातः सूर्यः जयंतो वज्र

रूपश्च अस्वकोऽपराजितः ॥

देवस्य तस्य सावित्री देवी रुद्रा इ

मेस्मताः इति नारायणः अथैश्वर्यम्

अनेकपादद्विभ स्तथा रुद्रश्च

वीर्यवान् तस्यैश्वर्यात्मनः प्रजो

विश्वरूपो महातपाः इत्यमरः

रूपश्च अस्वकोऽपराजितः वृषा

कपिश्च शंभुश्च कपर्दी रेवतस्त

था एकादशैते कथिता रुद्रा

विभुवनेश्वराः इति गरुड ६ अ

ध्यायः अग्निप्रणो तस्यैश्वर्यम्

निवासाः अपरं च अनेकपादवि

बभौ विरूपाक्षः ॥ य रेवतः

दरश्च वज्ररूपश्च अस्वकोऽपरा

जितः सूर्यः सावित्रश्च जयंतश्च

नाकीचापराजितः एते रुद्राः

समाख्याता एकादशगणेश्वराः

एतेषां मानसानां विष्णुवर

धारिणां कोर्यश्च तृतीयो लस

त्राश्चात्तमा मताः दित् सर्वस्य

ये इतो भजन्ते गणेश्वराः पुत्र

पौत्रसतास्ते सुरभीर्गर्भसंभवाः

इति मातुः ५ अध्यायः

तस्य उत्पत्तिं यथा प्रजाः सृष्ट

मनास्तेषु उपः परमदृश्यं तस्य

वतस्य मानसं न किंचित्समवर्तत

ततो दीर्घेन कालेन दृष्टात्कोपो

अनायत क्रोधाविष्टस्य नेत्रा

भ्यां मापतनश्च विदेवः तत

स्तेभ्योऽक्रविद्भ्यो भूताः प्रेता

स्तदाभवन् सर्वस्तिनश्चान्

हृत्तद्वात्मानमविन्दन् तदाश

तामयो रुद्रः प्राङ्गसीमाभोर्ध

त्वात् सदस्यादित्यस्यैकाग्रो युगा

न् दह्नोपमः करोत् समं चो

रंदेवदेवस्यैश्वर्यः । रोदमान

तदा ब्रह्मा नारदी रित्यभाषत ।

रोदनादुद्गते च लोकैः पृथिवी

गमिष्यसि अस्मानि यमनामानि

पत्नीः प्रजाश्च शाश्वतान् स्थाना

नि चैवामृतां देवी लोकपि

तामहः भवः शर्वस्त्वयेशानः पृथ

नोपति रेवच भीमश्चो यो महा

देव स्तानि नामानि सप्त वै स

र्थांजलं मही वक्रि वीरुराका

शमेव च रीतिनो ब्रह्मणा चंद

इत्येताश्च मूर्तयः स्थानेषु तेषु

ये रुद्रं ध्यायेति मनुजपिप ते

षामश्च तनुर्देवो ददाति परमं प

दं सुवर्चला तथैवोमा विकेशा

च शिवातथा साक्षा दिशा च दी

क्षाच रोहिणीति च पत्न्याः शुभे

अस्त्वया च को नोदितो नामनो

वः संदः सर्गाश्च संज्ञानो नृपश्चैषां

सताः स्मृताः इति कौर्म ११

अध्यायः विसृष्टयो रभेदे

यथा सदेव देवो भगवान्महा

देवो न संशयः मय्यन्ते ये न ग

द्योनि विभिन्नं विसृमीश्वरात्

मोहादेवदनिष्ठाहा तेषांति नरके

नराः वेदानुवर्तिनं रुद्रं देवेना

रायणा स्तथा एकीभावेन पश्यं

ति मुक्तिभाजो भवन्ति इति च

तत्रैव १२ अध्यायः कल्पभेदे तस्या

तति नाम स्थान भार्यादीनि

यथा लुकोप च ततो ब्रह्मा

जन्तुवैव कृताशनः ततः कोपे

समुद्भूतं कृतं मया पमितपि

विचार्य परिवर्द्धन्ते निषेत् नृपच

क्रमे यत्नानि यममानापि सकोपः

परमेश्विनः भुवो मध्यादयोद्गतः

ऊमारो नील लोहितः जातमा

नः ऊमारोऽसौ करोत् भगवान्म

गवान्भवः ब्रह्मोवाच कथं पुत्र

रोदिषि त्वं महावल् तस्मै कथय

कामन्ते सद्यः संपादयामहे ।

रुद्रवाच नामानि कुरु मे ब्रह्मन्

स्थानानि च नगपुरा पत्नीश्च देवि

भगवान् ततः शान्ति भविष्यति

ब्रह्मोवाच तानामितो देव

देवैर्ष्व दत्ते वरं सम सत्तं

कर्त्तव्यवान् जातस्त्वे हि सर्वेष्वपि
सः जातमोक्षो रोदिति तं त
तो रुद्र इति स्मृतः नामान्यना
नि ते देव विधासे मृगं पुत्रक
स्तधुनो मय मय रुद्ररेतामरा
न्निवः भवाः कातो मरिन्तो
वाग्देवो धृतवतः एतानिव ।
नामानि येस्मरेति नरा भुवि ते
पांसदेव कत्याणं करिष्यसि म
समेते स्थानानिव प्रवत्सामिते
रासो विधीयतां रुद्रिणापसम्भ
क्षोम वापु रपि जले मरी तप
श्चन्द्रश्च सूर्यश्च स्थानामेतानिव
भव धृति धीरमितोमाव विप्र
त्सर्पि विनामिका इरावती च
धादीता पोषित स्त्वस्तेदरीः प्र
जाः सज महाभाग जगदेतन्मयस्य
इत्यादिष्टः सभगवान्द्रुणादीन्
लोहितः सृष्टवान् प्रजा वक्ती
भूत प्रेतपिशाचकाव ऊर्ध्वोरान्नि
कृताकारान्तेखानीमनादिनः
तान्द्रुता त तदा ब्रह्मा जगदि
शवकान्द्रुत वारयामासपुत्रं
मास्ताती रीदृशीः प्रजाः तपसा
विप्र माराध्य विद्वस्व यथास्तुते
इतिते कथितोरानकद्रुसर्गः प्रजा
पते यंक्रन्तापि नरः सद्यो

जगद्भूत कृते भये इति पाशेस्सर्गो
खंडे रुद्रसर्गो ८ अध्यायः
प्रकारान्तरं यथा कथितं स्तम
सः सर्गो ब्रह्म स्तेऽयं महापुत्रे
रुद्रसर्गप्रवत्सामि तमे निगतः शु
ण्ड कत्यादावात्मन स्तत्सं सतं
प्रध्या यत स्ततः प्रादुरासीत्युभो
रंके क्रमारो नीललोहितः रुद्रश्च
सस्वरेमोऽय रुद्रश्च दिन सतम
किं रोदिवीदितं ब्रह्मा रुद्रं
प्रत्सुवाचैवे नामधेदितं सो
ऽधुप्रत्सुवाच प्रजापति रुद्रं स्त
देवनामासि मागेदी र्थं मासु
दि एदमुक्तः पुनः सोऽय सप्त
कृतो रुद्रो देव ततोऽनानिद्रो
तस्मै समनामानिसमभुः स्थानानि
देवा मल्लानां पत्नीः पुत्रोऽयवैभुः
भवंशर्व मयेशानं तथा पशु
पतिं दिन भीमपुत्रं महादेव म
वाच स पितामहः चक्रे नामा
म्येतानि स्थानान्येपावकारसः
सूर्यो जले मरी वज्रि वीरुरा
काशमेव च दीदितो ब्राह्मणाः सो
म इमेता सनवः क्रमात् सब
हुता तथै तेषा सकेशीवापरा
शिवा सादा दिश स्तथा दीता
रोहिणी यथाक्रमं सूर्यादीनां नोऽग्र

रुद्रायै नीमभि सद पत्नः
स्तता महाभाग तदपत्यानि मे
मृगं येषां सति प्रसूतेष्व इद
माहूतिं जगत शनैश्चर स्तथा
शुक्रो लोहितंगो मनोजवः ।
स्तदः सर्गोऽय सन्तानो दुपश्चा
शुक्रमात्सताः एवं प्रकाररुद्रो
सो सती भार्या मविन्दत ।
रत्तकोपाच्च तस्याज सासतीस्ते
कलेवरं दिमवदुदित्ता सा भू
मेनायो दिजसतम उपयेमे पुन
श्रोमा मनसा भगवान्भवः ।
देवो पाता विधातायै भूगोः त्वा
ति रस्तयत श्रियं च देवदेवस्य प
त्नी नारायणासया इति विस्म
प्राणो १ यंशो ८ अध्यायः ॥
रुद्रगीता वराहप्राणो ३ अध्यायः ।
रुद्रकवचं स्त्री शिवनामसमूहे
नसर्वांगरतके यथा वक्ष्यामि रुद्र
कवचमाद्यं प्राणस्य रत्तमं श्रेमा
नु महादेव रत्तायं देव निर्मितं
अरुद्रोमा मयतः पात एष्टतः ।
पात शंकरः कर्पदी रत्तिरोपा
त नामपास्ये तथा हरः
शिवः शिरो मे च पात ललाटे ।
नीललोहितः त्रैलोक्ये स्वाम्यकः
पातधरे पात महेश्वरः कर्त्त

योनीसिकापांच निष्कापां शंभु
अयः श्रीकंदस्त गलेपात वाको
पात पिणाकष्टक हृदयं मे म
हादेव ईशस्त्व तयोदरं नाभो
ऊतो कटिस्थाने प्रात सर्वप्रजा
पतिः उरुजान्महादेवः पादौ
पात महेश्वरः सर्व रत्तत भूते
शः सर्वगणेशाणि यत्नतः परम्भ
मूल खड्गं दिग्गखं रोहिमेव
तमत्काराय देवेशे रत्तमो जगदी
श्वरः रत्तोभ्यो ग्रहपीडाभ्योरोगशो
कारावेषु च पापेभ्यो नरकेभ्यश्च
रादिभ्यो भक्तवत्सल ॥
जन्ममृत्यु जरायाधिः कामः क्रो
धः शमो रमः लोभ मोह
सदा अपि सजन्त भुवनेश्वरः
तं गति स्त्वमतिश्रैवत्वे बुद्धिस्त्वं
परायणः कायेन मनसा वाचा त
पिभक्तिर्दृढास्त्वमे इमेतद्रुद्रकव
चं परतः पापनाशनं महादेव
प्रसादेन हवीसः परिकीर्तितं न
तस्य पापलेशोऽस्ति भये तस्य
नविद्यते शत्रोति सख मागे
मे प्राण मात्मप्रबंधने प्रजापती
लभते पुत्रं धनार्थी लभते भव
विद्यार्थी लभते विद्या मोक्षा
धी मोक्ष मायुपात देहे चैदं

हृदि यस्य शिव—त्या भवेन्नरः
मुच्यते सर्वपापेभ्यो रुद्रलोकं
स गच्छति इति स्तुतं पुराणो रुद्र
कवचं समाप्तं इति तत्र सारः
रुद्रगाथाः ३ शिव . . .
यथा अग्रे रुद्रनामानो जरा
वैराई संदिताः देवेन्द्रस्य वियोगे
न वर्जने विदिते सदा
तेषां संख्या चैव कोटि स्ते सर्वे
तद्वत्तः ऊर्ध्वं हि सदा सेवा
हरस्य सतते—ती विस्मया
न्नि चपाणिशान्तिर्मिश्रालयतिव
अनुवृत्ति सतते एतपाश्रुयत
अतान् विद्वांस्य सतते इति
योगिनो प्रयत्नात्मनो षड्विंशत
कोटयश्चैव हरस्य सकला गाथाः
। वराहगाथानां शार्थं हिता-
यजगते तथा शंकरस्याश्रये वा
ये समुत्पन्ना इमे गाथाः इति
कांतिकापुराणे २५ अध्यायः
रुद्रचंडी स्त्री रुद्रयामलादेवी
माहात्म्यं यथा अस्य चंडिका म
हात्म्यस्य महा रुद्रश्च पि रुद्रपु-
त्रश्च अंडिकादेवता रुद्रचंडी जपे वि-
नियोगः जनमश्चंडिकायै श्री
शंकराय । चंडिकास्तु देव-
स्य सारांशः कोरात्यपि अनेन

कृतमिति देविचंडी प्र दत्तः
रविचारे यराचंडी पदेरागमस
मतां नवावृत्तिफलं तस्य जाय-
तेनात्र संशयः सोमचारे यराचं
डी पदेदयस्तु समाहितः सदा स्ता
वृत्ति पाठस्य फलं जानीहि सु
व्रते ऊर्ध्वचारे जगहावि पदेषा
मल समतां शातावृत्ति फलं त
स्य उभे तत फलं भवेत्
पुरो यदि महामाये तत्तु प्रयत्न
तं भुवं मुक्ते देवि जगहावि
चंडीपादेन शंकरि जेयं तत्तु फ
ले इगे यदि चंडी समाहितः
—निवारजगहाविकोसावृत्तिफलं
भुवं अतएव जगहावी यश्च चंडी
समभ्यसेत् सधमश्च कृतार्थश्च
राजराजाधि—भवेत् आराग्ये वि
जये सौख्यं वस्तु रत्नप्रवातकं
पदेनाच्छवाणां चैव नायते नात्र संश
यान् भान्मं प्रवालं वस्तु रत्न
विभूषितं चंडी सारां मावेणा ऊ
र्ध्वमूर्ध्वमहेयति ओं चोरचंडी न
राचंडी चंडी चंडी विवेदिनी चंड
वक्ता महामाया महादेवविभूषिता
चतुर्वर्त्तकश्चैव पातः रुद्रदेता
वराहोरा महासुविमर्दिनी ता
विणीजननीहर्माचंडिकावृत्तिकमा

गुराकाली जगहावी चंडी च याम
लोदवा प्रमथानवासिनी देवी चो
रचंडी भयानका शिवा चोरा रु
द्रचंडी महेशगाथाभूषिता जाह्नवीप
रमा हस्ता महाविभूषिता ॥ वि
द्या श्री परमाविद्या चंडी च वैरि
दिनी दुर्गे दुर्गा शिवा चोरा चंडी
वी प्रवेदिका महेशीवगता देवी भै
रवी चंडी विक्रमा प्रमथै भूषिता
हस्ता चामुंडा मुंडमर्दिनी ॥ एता
वृत्त चंडी चोरा यारा मवरप्ररा ।
तापिणी भद्रकाली च शिवा चोरा
भयानका विष्णुप्रिया महामाया न
दुष्पे पादोदवा मंगला जननी
चंडी महाकुहा भयंकारी विम
ला भैरवी निद्रा जालिनी मनोद
रा तस्या निद्रा तथा माया शक्ति
रूपा मनोहरा तस्यै देव्यै नमस्त
सै सर्वरूपेणा संस्थिता प्राणप्रिया
जातिमाया निद्रारूपा महेश्वरी ।
पादेवी सर्वभूतेषु सर्वरूपेणा सं
स्थिता नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्त
स्यै नमोनमः एतां चंडीं जगहावीं
ब्रह्मास्तु सदा पठेत् नाम
स्त पाठे कोटि वि पठेत् ब्रह्माभ
वेत् नारदः पाठकश्चैव कैलाषो
रत्नभूषिते वैकुण्ठे ब्रह्मलोके च

देवराजपुरे शिवे यः शृणोति
थरापांच मुच्यते सर्वपातकै ब्रह्म
इत्याच गोहत्या स्त्रीवधादिव पा
तकं तत्सर्वं पातकं दुर्गे मातर्ग
मनपातकं सुभ्रगमन पापं च
कन्यागमन पातकं सतस्त्रीगमनचै
व यत्पापं प्रजायते ।
परदारघृते पापं तत्ताणां देवनश्य
ति नमनन्मात्राया पातकं हस्तादि
पातकात् मुच्यते मुच्यते दे
वि गुरुपत्नीषु संगमात्
मनसा वदसा पापं यत्पापं यत्पापं ब्रह्म
हिंसने मिथ्यायोचैव यत्पापं तस्या
पेनशपतिताणात् ॥ अथ एतां
पठनेनैव यः करोति भरातने ।
सधन्यश्च कृतार्थश्च राजा जापि यो
भवेत् यः करिष्यत्यवज्ञां वै रु
द्रपातचंडिका । योपे दे-
तेः समाग्रतो यैरं नरकं व्रजेत्
अथ ह्ये प्रजं वेति ते च पात
किनो नराः यैरं वक्तुं देवै क
मिजं देवमलस्यै प्रजस्ये देवी
रुक्ते पाति तेषां चिरेणा चै ततः
पितृगणैः साई विद्यायां जायते
कृमि मृगु देवि महामाये पाठे चं
डी शृणोत्यपि रायायै चैव पठ
तां काशपां विषे चराग्रतः ॥

तच्च

प्रयागेषु नैव हरिहारे हरे
रिहरे तत्प्राणं भवेदेति सत्यं
इति शिवे रमे त्रिगयायां त्रिका।
प्रयागे यत् प्राणं शृणु प्रियं त
मुप्राणं प्राणं तत्प्राणं न संशयः
भवानीच भवानीच भवानीच
यते नृपेः भकारस्तु भकारस्तु भ
कारः केवलः शिवः वानीचैव नग
हारी वयोदे भकारकः प्रेतव
देवि विशेषि भकारः प्रेतवत्
रा श्रोगेच नयं इति नारायणं
सावदईनं धनं प्रवे नारायणं
हं गलितनाशकं अर्द्धगोत्रं
नृपेत् ददुर्गोत्तमं पार्वति स
त्यं सत्यं जगद्वा वि महामायेति
वे रमे चेदे चेदे महोदरेवे
दिके व्याधिनाशितं मंदेदि
ने मदेशानि विशेषकलदापि
नी सर्वदः स्वात्ममैव भक्त्याचेंदी
शृणोति यः प्राप्तागो हितकारीव
पदे त्रियतमानसः मंगले मंगले
होमे मंगले जयमंगले भवेदि
उत्तमोत्तमं कल्याणसादिभिर्भुतः
तत्त्वज्ञानं निभने काने निर्वाण
माययात् महाराजोद्भवं प्राणं त
ला दिरापके यथा चेदी
अवप्राप्तागो पदेनाद्वाद्वापि सः

निर्वाण मेति देवेशि महासत्त्वय
ने कित्त सर्व विजये याति अत्र
एतादृशो वतः मृगते सर्व पापे
भ्या राजराजापि भवेत् ॥
महाचेंदी शिवोदरा भयानक व
प्रदा काली च कमला विद्याम
होरादिमर्दिनी गुह्यचेंदी चोरचेंदी
चेंदी त्रैलोक्यहर्ता देवानां
तथा चेंदी रुद्रायामलसंभवा
अप्रकाश्या महादेवप्रिया रावण
मर्दिनी मत्स्याप्रिया मांसरतामत्स्या
मांसवलिप्रिया मर्ममत्ता सरानि
ता भूत प्रथम मंगला मध्यभा
गा महाराजा धामरायनरत्नदा
वत्सदा माण्डा राज्यप्रदा विष
यवर्द्धिका मुक्तिदा सर्वदा चेंदी
महादिपदनाशिनी इमां चेंदी
पवते मनुष्यः शृणोति भक्ता प
मांशितस्य चेंदी धरत्या मतिप्राण
उक्तः पदेव गच्छेद्दरमंदिरं शुभं
यद्यन्मनो रणान्दुर्गे करोति
धरातीतले रुद्रचेंदी प्रसादेन किं
न सिध्यति भूतले रुद्रधिया
रुद्ररूपा रुद्राणी रुद्रवत्तथा रु
द्रभक्ता रुद्ररूपा रुद्रभूषा समन्ति
ता शिवचेंदी महाराजा शिवप्रीति
गाता निता भैरवी परमा विद्या महाविद्या

वोडशा सुंदरी परमा विद्या।
महादिप्रसंदरी गुह्यकाली भ
द्रकाली महाकालविमर्दिनी रु
द्राक्षससत्रपासा जननी मोह।
काविली अतितन्दा महातज्ञास
वंमंगलदायिनी चोरचेंदी भीम
रूपा भीमा देवी मनोहरा वरा।
ला वगता सिद्धिदायिका सर्वदा।
शिवा स्मृतिरूपा कीर्तिरूपा बुद्धि
पा मनोहरा विसृष्टिया शक्रपुत्रा
योगेदे रपि सेविता भयानकाम
हामत्स्या देवी भयविनाशिनी च
दिकाशक्तिहस्ता च कोमारी सर्वका
मदा वाराही च वराहस इन्द्रा।
णी शक्रपुत्रिता माहेश्वरी महेश
स महेशगणाभूषिता चांभुराना
रसिंदी च नसिंद शत्रुनाशिनी स
र्वशत्रुप्रशमनी सर्वारोपप्रदायिनी
नैव इति भयं किंचित्पदेनात्प
वाणाजनः इति सत्यं महेशानि
सत्यं सत्यं वदाम्यहं नैव शोकं
नैव रोगं नैव दुःखं भयन्नया
श्रेयस्य मंगले नित्यं करोति
शुभ मंगले महेशानि वराहो
वरी मि सत्य उत्तमं शुभक्ता
एवरातयं मम प्राणाधिकं शुभं
ममभक्ताय श्रुताय शिवविसृष्टि

याय च दद्यात्कराचिदेवेशि
सत्यं सत्यं न संशयः ॥ जनने
फलमाप्नोति शिवचेंदी प्रसादतः
अथमेव राजपेय राजसूयश
नेनेव तन्माः सुः पितरो देवा।
स्तथाच सर्वदेवताः इति त्वां प्र
न्यातां रुद्रायामलपुस्तकं मे
अमतरं संतानं यः करोति नरा
यमः अतएव महेशानि किं
ह्ये तव सन्निधौ तन्मोदराधिक
श्रेणीपदेनाद्वा वणाजनः तत्त्वम
सीति वाक्तेन मुक्ति माप्नोति
इति श्रीरुद्रायामलेद
गौरीसेवारे रुद्रायामलचेंदीप्रमाप्ता
रुद्रः १ पारदः इति राजनि
वेष्टः
रुद्रजरा सी लताविशेषः त
रार्ण्यः रोदी २ जरा ३ रुद्रा ४
सौम्या ५ सुगंधा ६ सुवरा ७
सुणा ८ ईश्वरी ९ रुद्रता १०
पुत्रा ११ सुगंधपुत्रा १२ सुभि १३
शिवाका १४ पञ्चवली १५ जराव
ली १६ रुद्राणी १७ नेत्रपुत्रा १८
महाजरा १९ जरा रुद्रा २० अस्या
गुणाः कहरसत्वं सातकावद्वा
दोग भूत रतो नाशित्वं च २
तिराजनिवेष्टः

रुद्रपत्नी स्त्री अतसी इतिर
 तन्माता दुर्गा इत्यादिकोषः
 रुद्रपत्नी स्त्री इतिरुक्ती इतिश
 रुद्रपत्नी पार्वतीच ॥
 रुद्रभूः स्त्री श्मशाने इतिकेवि
 त रुद्रविंशतिः पुं प्रभवादिव
 द्विवर्षान्तर्गतशेषविंशतिवर्षाणि
 तेषां नामानि फलानि च यथा
 आद्यातविंशतिर्द्वास्त्री द्वितीयावे
 सवी स्रता तृतीया रुद्रदेवता
 अथा मध्याध्या भवेत् दशाधा
 मानिपीयने ग्रीष्मेवर्षतिवासवः
 स्रवः पीयताः सर्वाः प्रजाश्च
 स्रवदिते १ जायन्ते सर्वपा
 स्यानि सभितं निरुपद्रवं सोम
 दृष्टि भवेदन्ता कालिव शुभं
 वदेत् २ सभितं तेम मातंग्य
 सुखं निरुपद्रवं सोम्यदृष्टि
 भवेदन्तासोम्य सोम्य प्रकीर्ति
 ते ३ जायन्ते भवेन्नेचोव
 र्धने च दिने दिने निरुपद्रवा
 अ राजानः सर्वसाधारणपिये
 ४ वासवोवर्धते देवि देपो
 चावेरमंडले दृष्टिच्छेद काय
 कृते विरोधी कृषिनाशकृत ५
 अभिभूतं नगत्वं कृते वंशविषे
 पिये मारुतैः फलदाहैश्च।
 परिवारिणि शोभने ६ निष्प
 तिः सर्वशम्भानां सुभितं भवति
 शिषे प्रमाथिनि जलोद्गारीतल
 दो मोदेते प्रजा ७ निष्पतिः
 सर्वशम्भानां सर्वशस्य महार्च
 ता वृते नैऋतसमे याति शाने
 देवेदिनी प्रजा ८ कौटुंबाः शा.
 निष्पद्वाध पौमन्ने वरवर्निनि
 सर्वेष्वथानि धान्यानि रात्रिमे नि
 दुराः प्रजाः ९ इभितं जायते चोरे
 भोजोपधि प्रपीडने अनने व
 समाख्यातं नाच कार्याविचार
 रा १० देशभंगोः य इभितं स
 मामात्कययाय्यरे पिंगले चारु
 यथाति इभितं नर्मदातटे ११
 गो महिषा विनश्यति ये वा
 मे नर नर्तकाः वासवो वधते
 देविशस्येव न रि जायते तिल
 सर्वपमावादि कार्पासानां महर्च
 ता गो महिषाः सवर्णानि कोम
 तावाचशेषतः तत्सर्वं देवि वि
 क्रीय कर्तव्यो धान्यसंबन्धः तेन
 धान्येन लोकोयं निस्तरिष्यति
 द्विनं पार्थिवा मोषका रीनाः
 कामपुत्रे प्रपीडिताः १२
 तोयप्राप्ताः स्रता मेवो वज्रशस्त्र
 मेदिनी मिथुनाः पार्थिवा देवि

सिद्धार्ये च वरानेन १३ अन्त
 तोया वनाश्चैव कीटकाः प्रवताः
 स्रताः विरुद्धाः पार्थिवा देवि
 रोदे वर्षे वरानने १४ इभितं
 मध्यमे प्रोक्तं चवहारो नवर्तते ।
 भवेदे मध्यमावृष्टि इभितो मय
 पस्थिते १५ सभितं जायते ।
 लोकः सर्वोपद्रववर्जितः शाणि
 ना जायते ह्यो डंडभोवरवा
 र्णिनि १६ महिषी गो हिर ।
 एपादिताश्च कोसाद्यशेषतः न
 सर्वदे विक्रीय कर्तव्यो धान्यसं
 बन्धः रक्ते संवत्सरे देवि कूर
 दुर्धिनरापिपः मानवाः कुरवे
 शाश्च संशामे न तयो भवेत् १७
 इभितं मरणां रोगो धान्येष
 धिनिपीडने पापयोगो भवेदेवि
 रक्ताख्यः मरववेदिते १८
 रोगो मरणा इभितं विविधोप
 द्रवाजले क्रोधे तु विषमे सर्वस
 माख्यातं दृष्टिये १९ मेदिनी
 चलते देवि सर्वभूतं वराचर ।
 देशभंगश्च इभितं सये सती
 यते प्रजा क्षोराष्टे मानवे देशे
 दक्षिणे कोंकने तथा इभितं
 जायते चोरे सये संवत्सरे पि।
 ये कौमुदी वर्मनयोश्च यमुना
 नर्मदा तटे विंध्यायां सैन्यवे
 चैव विनश्यति न संशयः सिंदतो
 मरुदेशश्च कातेनरं तथैव
 सये सपत्ति सर्वाणि नामया
 वरवर्णिनि २० इति न्योतिस्तत्वे
 रुद्रवीणा स्त्री वीणाभेदः यथा
 रंरः सादुद्रवीणाया मुखेका
 दशसंस्थितः अमदेश्छाद्य मितं
 शिरं तस्यकीर्तितं रंरस्योभय
 तो जेये कंसा सम्वरकदयं
 पञ्चात्मस्वरकंचात्र क्षुडीकृतपि
 रोभवेत् रंरस्य वेष्टने सार्द्धं
 चोशत मिदोरिते । तन्मिता
 लावरी तस्याः कर्तव्या संदरा
 कृतिः कऊभो रुद्रवीणाया
 सिधिराः परिकीर्तितः कुर्कु
 शिरसिदा तथा लोदपडी सम
 न्निता मूलतंत्री तदपरि तस्यालो
 री ततः परं दक्षिणे शिरसि
 ससेतकृति तंत्रीदयेकमात्र
 एवन्त कऊभं तत्र वीणादेरे
 निवेशयेत् द्योपलोच मूर्द्धनि
 रोऽर्धेमात्रं पार्श्वकं सप्ताहु
 लात्तरं तस्मात्तन्मूलं निवेशयेत्
 अन्ते तत अतस्त्रिशदंशलोतरसा
 तिपेत अष्टादशाहुः सप्तचक्रं
 वेचारु गर्भकं रंरं सप्तत्रतेकोतं

वर्तनं तस्य गुणकं औन्नते
किंविदापिका मलयश्च प्रशस्य
ते यर्हागलान्नरेपञ्चात्रस्य
पपेडुयः देवदेव वसुमेकस्याप
येचसमन्ततः लोकोकुशान्नकर्त
ये वर्तनपंकलाकृति तद्व्यनं
तस्मिन्नेषु वंये निवेशयत् प
तत्परायो मोदिनो वेष्टरंभञ्ज
शोस्तिपेत तन्मोटनी रुद्रंभ स
दृशं दंश रंभकं संप्रविते तत
त्रेववभीयान्मुख्य तेषिका तावत्
आमयेस्वर्वा मोटनीच शनैःशनैः
नपावेदति स्वस्याने तंतीयेत्र
विशारदः अस्मास्तुष्टादशमो
क्ताःशरिकाः पूर्वस्तरिभिः ता
संभृदतरा अष्टौ दशतदाःप्र
कीर्तिताः पताभु तारवारिभ्यः
स्तिष्ठन्निपरिकोपरि वितस्तिमा
त्र पदिकोपुष्टोद्यास्य गभंकः
तावत्पुस्त कर्तव्यो यथादे
ष्टिरोभवेत् मदनसच विद्य
स्य योगेन सट्ठीकता रुद्र
तीनाच सारीणां स्वनोपेतक
मात पतास्त सर्वावयवैः कथि
ता स्त्रोणला उभेः स्थाप्य देवस्य
ताःपृष्ठे यथा रागसंरंभः मद
नस्यच शिष्यस्ययोगेन सट्ठी

कृताः सर्वासोत्तोहकतिका म
स्तकेस्यः संप्रविताः पञ्चोत्तो
द्याः तदाः स्यः रितिशारी विनि
र्तायः पदे विनिर्मितरुद्रवीणा
जन यदोदराः ॥ यस्या
शिला त कर्तव्या दासिणाभ्योप
देशातः इति संगीतन्यासायाः
रुद्रसर्गः ॐ रुद्रकर्तृ कसहि
यथा इदानीं रुद्रसर्गं तेषात्
पार्थिवसत्तम दशावधे सदृशाणां
नपञ्चीती मराजने प्रतिबुद्धा
यदा रुद्र स्तरा चोवीसकाननो
दृष्टाशस्यवती रम्यो मनुष्य प
मुसंजुनो मुञ्चावच तदा शङ्कद
त्तिनोटसममनि आश्रमे पत्तिके
चोष्टे योगस्ये रिति कीर्तिता
ततः अन्तामरातेनाः सर्वैः परमे
श्वरः मुकोप सभशे देवो वाक्का
वेद मुवाचर यद्वैवतकविना
सष्टः सर्वात्मना विभुः प्रजाः स्वसे
ति तदा वाक्येन तन्मोक्तवान् ३
दानोकेन तत्कर्मकृतं स्वस्वार्थिणा
ने पवशक्ताभ्यो कोपात्रवारप
रमेश्वरः तस्य ता नदतो न्यानाः
त्रेभ्यो निर्येयुस्तदा त्व भूतानि
देताला उद्धृष्टाः प्रेत शूतनाः
ऊष्मांश यातपानाश्च सर्वे प्रज

लिताननाः उन्नस्यः कोदिशस्त
नाना प्रदराणावृताः इतिचरा
पराणां
रुद्रसावर्णिः ॐ हादशोमनुः ।
अस्मिन्मन्त्रे सुधामाव्यो इवता
वः स्तथामा इदं हरितादयोदे
वाः उपोमूर्त्तादयः सप्तर्षयः ।
देववज्रपदेवादयो मनु प्रजा भवि
ष्यति इति श्रीभागवतमते ।
अपिच हादशे रुद्रपुत्रस्य आमे
मन्त्रे मनो सावर्णाव्यस्य ये
देवा मुनयश्च मृत्तव्य तान सक
माणाः सममसो हरितो रोहिस्तथा
सरापाश्च सरा स्तत्र पंचैते दश
का गणाः विप्रकारा भविष्यति
एकैकविंशकोगाणाः तेषा मि
दो हि विज्ञेयो स्तथामा महा
वतः सर्वैर्मिदं गुणो युक्तः सप्त
पी नपि मे मृत्ता युति स्तपसी
स्तथा स्तेपामूर्त्तिलपो निधिः ।
तपोरति स्तथेवायः सप्तमस्त तपो
यतिः देवान् वामदेवश्च देवग्रेशो
विहरयः ॥ मित्रवामित्रह
तश्च भाविन स्तस्मृता मनोः ।
इतिमार्कंडेयपुराणे ॥

कातरुद्रस्तः इतिशतृत्तावती
रुद्राकीर्तिः ॐ प्रमशाने इतिवि
कोदशेषः
रुद्राणी स्त्री दुर्गा इत्यमरः त
सायुत्यति यस्या रुद्रस्यचतुर्दश
णी रोदं हन्ति करोति या
इतिदेवीपुराणे ४५ युध्यायः रु
द्रनरा इतिराजनिर्घटः
रुद्रावासः ॐ काशी इतिके
चित्
रुद्राविः ॐ कामदेवः इति ।
केचित्
रुद्रातः ॐ स्वामायातवृत्तः ।
तत्पर्यायः हारामेरुः १ अमरः
३ प्रथमामरः ४ इतिशतृत्ता
वती तस्य फलपण्यायः शि
वात् १ सर्पात् १ भूतनाशने १
पावने ४ नीलकंठान् ५ दशात्
६ शिवप्रियं ७ अस्य गुणाः
अमृतं उमत्तं रात कृमि शि
रोर्द्धि भूतग्रह विष नाशितं रु
द्रात्वेच इति राजनिर्घटः शि
वपुजायां अस्य मालाधारण मा
वपकं यथा लिंगपुराणे विना
भस्म विष्टेण विनारुद्रात्तमाल
या सज्जितोपि महादेवो नृप्यात्
सफतप्रदः तस्योत्पति यस्या

समस्तप्रदीपे विप्रस्य वधेका
ले रुद्रसाहोः पतेत्युये यथातो
विन्दते त रुद्रात्ता अभवत्युवि
यथोकादि चतुर्दशमुत्तरुद्रात्तेषु
मंत्रफलविशेषाः सन्ति तथापि स
लभतात्तुचवक्तुः फलमंत्राव
भिधीयेते यथा स्काने पंचव
क्तुः सयं रुद्रः कालानि नोमनः
ग्रहस्यगमनावेव अभतसचम
त्तात्ता मुच्यते सर्वपापेभ्यः पं
चवक्तुस्य पारणात् रुं नमः ३
तिप्रत्येक मष्टोत्तरशतं जप्त्वा शि
वोभसा प्रतात्प धाराणीये विना
मंत्रेण यो धत्ते रुद्रात्ते भुविमा
नवः स्याति नवकंचोरां पावरि
द्वाभ्यतर्दश इति तिथ्यादितत्तं
तस्यधारणो श्रावणकलं यथा स
मस्तप्रदीपे ग्रुद्रात्तथो भू
त्वाययन्कर्यं च वेदिकं करोति
अपरोमादि तत्सर्वं निष्फलं भवे
त स्काने ध्यानधारणादीनापि रु
द्रात्तं धारयेदुपः सर्वपाप विनि
र्मुक्तः स्याति परमां गतिं ३
नेकादशीतलं ग्रथरुद्रात्त
माहात्म्ये श्रीमहादेव उवाच ।
इदानीं देवदेवेशि मातातां धा
राणां शुभं रुद्रात्तस्य च माहात्म्यं

वदमेवमि श्रीदेवुवाच ।
शिवायोदस्तयोः कंदे कर्णयोश्च
पि यो नरः रुद्रात्तं धारयेद्भक्त्या शि
वलोक्तं मवाभुयात् नववक्तुं त
रुद्रात्तं धारयेदामकज्जना दत्त
वाहो तथानस्त धारयेद्यतमानः
सः शिवायो दशने धारये
कंदेच पंचविंशतिं कर्णयोः पंच
संभुत्वा इति चाष्टोत्तरशतं ना
भोसमच रुद्रात्तं धारणात्तात्ताभा
रभवेत् रुद्रात्तं धारणात्तु नरा
देवत्वमाभुयात् शिवायोदशने
हार्विश्वरिमितं तथा रुद्रा
त्तं धारयेन्निरं भुक्तं च संख्य
रुद्रात्तस्य महावाहो माहात्म्यं
यत्नतः पक्ववक्तुः शिवः सात्ता
त्वद्गदत्ता यथोदति श्रवणं तं
प्रतिष्ठोतो वक्तिस्तमं करोति व
द्विवक्तोदरगोरीस्यात् गोवधाधव
नाशकृत विवक्तोः पि सिन
मोत्पपापराक्षिप्रताशयेत् त
ताराणि यथा वक्ति भस्मकृतं
ते ह्य विवक्तोः पिव रुद्रात्तस्य
या ददति किल्बिषं चतुर्वक्तु
स्तथातास्यात् नरहन्तां यथोद
ति पंचवक्तुस्तकालानिरागमा
भक्त पापवृत्तं पदको यो गुरुः

हातातामर्हतां शमेदयं सप्त पिव मंत्रेण रुद्रात्तस्य शिवोत्तमः
वक्तो शनन्तस्य सर्वास्तेपावनस्तस्य प्रतिष्ठा विधिबन्धुर्न्यात्ततोऽधिः
विनायकोऽस्वक्तुः स्यात्सर्वान्तवि क फलं लभेत् ॥ ततो य
नाशकृत भैरवो नववक्तुः स्यात् यथासमं धारयेदक्तिः संपुनः
शिवसाप्रत्यदायकः दशवक्तुः स्यात् एकादि चतुर्दशवक्तुनां सेक्तुते
यं विष्णु धृत प्रेत पिशाचहा प प्रत्येकं क्रमेण मंत्रा यथा गज
कारशमुवि रुद्रो नाना यत्तफ भूषां नमः १ गोगोनमः २
तप्रदः द्वादशास्यो मवेदर्कः सर्व गोगोनमः ३ गोगो की नमः
तीर्थफलप्रदः त्रयोदशमुखः का ४ गोगोनमः ५ गोगोनमः
मः सर्वकामफलप्रदः चतुर्दशा द गोगोनमः ६ गोगोनमः
सः श्रीकंठा रेशोद्धारकरः सप्तः १ गोगोनमः ८ गोगोनमः ९ गोगोनमः
यथोक्तनेऽपि रुद्रात्ते तथेन्द्रा नमः १० गोगोनमः ११ गोगोनमः
ते प्रकीर्तितं भुक्तेऽपि स गोगोनमः १२ गोगोनमः १३ गोगोनमः
रेश्वर तज्जगं परिकीर्तितं १४ गोगोनमः १५ गोगोनमः १६ गोगोनमः
इति योगसारे २ परिकीर्तितः १७ गोगोनमः १८ गोगोनमः १९ गोगोनमः
अपिच निष्क्रिडास्य सुपकास्य रुद्रात्ते देहसंस्थे त रुद्रात्ते वि
रुद्रात्ता धारणा स्मृताः पंचास्र यते यदि सोपि रुद्रपदे या
ते पंचगव्यस्नानकाले प्रयोजयेत् ति किं पुन मीनवा गुरु सप्तविं
रुद्रात्तस्य प्रतिष्ठायां मंत्रं पंचा शतिरुद्रात्तं मातया देह संस्थ
तरं तथा श्रमकादिक मंत्रं पंचा या यः करोति नवः पुणं स
तथा तत्र प्रयोजयेत् गजसकं र्वं कोटिगुणं भवेत् योदराति
यनामदे सगोपिं पुष्टिवर्द्धनं ३ हिजातिभ्यो रुद्रात्ते भुविषाण
वीरुक मिव वधनात्सुतो भुक्ती च प्रयच्छति विना मंत्रेण योयत्र
यमास्तनात् तथा गौं हौं अचोरे रुद्रात्ते भुवि मानवः स्याति
हौं चोरे हौं चोरे चोरेतवे गौं नरकान्चोरान् यावदिदं श्रुतं तर्दश
हौं कीं श्रीं पं सर्वतः सर्वस इति पञ्चप्रणोरुद्रात्तमाहात्म्यं
र्वभ्योनमस्तु रुद्रात्तं हौं भुने इति तंत्रसारः ।

रुही स्त्री दीणाभेदः इति
 हस्ततली अस्मा विवरणं
 इतीणाशब्दे इत्यर्थः ॥
 रुयः ३ य ओ कामे अशुभे
 ये इतिकविकल्पदुः यः अ
 उरेयतेयनेलोकेः यो अशुभे इति
 र्गारासः रुयः ३ य ओ नि न श्राव
 तो इतिकविकल्पदुः ३ य अ
 थत अशुभेयः य न रुगादि
 रुये ओ रोहा नि रुहोस्तिरिति
 र्गारासः
 रुधिरे स्त्री शरीरस्पर्शसम्बन्धः
 तत्पर्यायः रुक्ते २ अशुभे ३ त
 मने ४ कीलाते ५ ततने ६ रो
 णिते ७ लोहिते ८ अशुभे ९ रो
 णो १० लोहे ११ वर्मने १२ इतिराज
 निर्वेदः रुकुमे इत्यर्थः ॥
 रुपिः ३ मंगलयुतः इति मे
 दिनी ॥
 रुपिराखे स्त्री मणिभेदः य
 याकृतभूय मादाय लनवय य
 येषिते नर्मदाया निवितेपकि
 द्विहीनादि भूतले तेरेन्दोगोप
 कलिते अकवक्तवर्णी संस्मानतः
 प्रकट पीत समान माने नाना
 प्रकार विहिते रुपिराखरत्न
 हस्त तस्य तस्य सर्व समानमे
 मभेदं पांशु मतीव विभुद्व
 र्गतवेदनीलमटशं पटले तले
 स्मात् मैसूर्य भस्मजनने कपि
 तेतरेव पक्केच तत्किल भवेत्स
 रवज्जवर्णी इतिगारु ३८
 अध्यायः
 रूप य ३३ विमोहे इतिकवि
 कल्पदुः विमोह आकुलीकर्
 णो य रूपतिलोके लोकः ३३
 ग्रुपत ग्रोपीत अस्मात्पुषा
 दितात्रिते ३ इत्यने इतिर्गो
 रासः ॥
 रुमा स्त्री सपीवभाष्या विधि
 पुनवणाकरः इति मेदिनी
 रुप्रः ३ ग्रुगाः इतिसिंहोत
 कौमुद्याशनादिहतिः ॥
 रुकः ३ मंगलविशेषः इत्यमरः
 ग्रसमांस गुणाः स्निग्धत्वं ।
 ग्रुते नराग्रि वलप्रदत्वं
 इति राजनिर्वेदः दैत्यभेदः
 इतिमेदिनी
 रुतः ३ परेडवृत्तः इतिरत्न
 माला रत्नेरुतः इति राजनि
 र्वेदः
 रुकुः ३ परेडवृत्तः इतिरत्न
 माला रत्नेरुतः इति राज

निर्वेदः
 रुकु ३ परेडवृत्तः इतिरत्न
 माला
 रुकुः ३ परेडवृत्तः इत्यमरः
 रुष्टो ओ श हिमे इतिकविक
 ल्पदुः ओ अशुभत श रुष्टाति
 रोत्यति इतिर्गारासः
 रुष्टे नि वये इतिकविकल्पदु
 मः नि रुष्टितोः स्ति रुष्टो
 इतिर्गारासः ॥
 रुष्ट य इति कुपि इति क
 विकल्पदुः य रुष्टति भूलाय
 भूपातः ३ ग्रुपत ग्रोपीत अस्मात्पुषा
 दितात्रिते ३ इत्यने इतिर्गो
 रासः ॥
 रुष्टे नि रुष्टः रुष्टितोः स्ति ३
 इतिर्गारासः ॥
 रुष्ट क कुपि इतिकविकल्पदुः
 करोषयति इतिर्गारासः ॥
 रुष्टा स्त्री अमर्षः तत्पर्यायः
 क्रोधः २ मद्यः ३ कुपः ४ क्रुतः ५
 कोपः ६ प्रतियः ७ रोषः ८ रु
 ह ९ इतिहेमचन्द्रः
 रुष्टः वि क्रोधप्रकृतः यथा त
 वागपाशो वेत्तिनेदनो वलीघ्नते
 सयैव रुष्टितो ववंध इति
 श्रीभागवते वाणाशुहे ६२ अध्या
 यः रुष्टः वि क्रोधप्रकृतः यथाशिरे
 दिनी ॥
 रुष्टे ग्रु साता ग्रो रुष्टे न
 कश्चनः इति तेजसारः ॥
 रुष्ट नि न ग्रो नमो इतिक
 विकल्पदुः निरुद्धिस्ति नरोदः
 रुष्टः ओ अशुभत नवि नम
 रोदति जेत नीयते इत्यर्थः ।
 रुष्ट तस्मानि प्राडभावे इतिपावः
 नमप्राडभावयो रेकोः यः ।
 इतिगोविंद भट्ट चतुर्भुजमिश्रो
 रमानाशक्त प्राडभाव स्फूर्तिरिति
 भेदमाह इतिर्गारासः
 रुष्टः वि जातः आशुः इति
 रुष्टातोः कर्त्तरि क प्रत्ययेन
 निष्पन्नः
 रुष्टं स्त्री छिद्रे इतिशब्
 चेदिका ॥
 रुष्टा स्त्री रुष्टा इत्यमरः महा
 समंता इतिराजनिर्वेदः
 रुष्टरुष्टिका स्त्री उक्तेता इति
 पुराणा ॥
 रुष्टा ३ रुष्टः इति सिंहोत
 कौमुद्याशनादिहतिः
 रुष्टः वि अशुभ अचिकणाः
 रुष्टातो रोणादिकमप्रत्ययेननि
 ष्पन्नः इत्यादिशेषः ॥
 रुष्टे वि जाते वसिष्ठे इतिमे
 यः रुष्टः वि क्रोधप्रकृतः यथाशिरे
 दिनी ॥

रुद्रः पुं प्रकृतिप्रत्ययार्थमनये
 स्याद्वोचननकः शब्दः यथा
 मुखो नात्तणिको गोणाः शब्दः
 सादोपचारिकः यो गिको यो
 गिको वा उक्तो वा मुल्य एव सः
 इति शास्त्रिका ॥ अपि च उ
 दमानस्यति विभजते च उक्तं
 संकेतवज्जाम सेव संज्ञिकी
 त्वेते नैमित्तिकी पारिभाषिकी
 पापिकपि तद्विद्य यन्नामया
 दृशार्थसंकेतित मेव नतयौगी
 कमपि तदुक्तं । योगवृद्धं
 पंकनादिकं न तथा उक्तानामेव
 वसंतापेदेनाभिनयते । नतः
 उक्तानामेव नात्तः वा
 न्तरभेदः येन विभाग आत्ता
 तः स्यात् संज्ञायाश्च त्रयो भेदाः
 नैमित्तिकी पारिभाषिकी ओ पा
 पिकी चेति पाचक पाठकादय
 स्तनसंज्ञाः संकेत श्रुत्यादिति
 वस्यते येन उक्तस्य नात्तस्य
 तद्विधत्तमाह सन्नात उपस्य
 ति नातिद्वयशोपदे धर्मैः सं
 केत वज्जाम जाति शब्दादिभेदे
 नचातर्विगोपरे जगः गो गव
 यादीनां गोत्वादि नामा यथा
 द्यादीनां लोचन धनादि श्लेषा

यमपि शुनादीनां प्राण देवादि
 गुणोन चत चपलादीनां च शब्दा
 नो कर्मणा वल्लिन्नशक्तिमत्त्वाद्वात
 विध्यमेव उक्तना मिति यदुक्तं
 देसाचार्यैः शब्दे रेव प्रतीयते
 नातिद्वय गुण क्रियाः चातर्वि
 ध्यादीनां शब्द उक्त श्रुतवि
 ध इति तदेतज्जगु सूत्रादीनां
 मयश्च नादीनां च शब्दानां मपरिग्र
 हापत्यापरित्यक्त मस्माभिः नैमि
 त्तिक संज्ञा लक्षयति जात्यव
 ल्लिन्नसंकेतवती नैमित्तिकी मता
 नातिमात्रेति संकेताद्युक्तेभानं
 सङ्करं यन्नाम त्याज्यवल्लिन्नसं
 ज्ञा यथागो वैजादिः साहिगोत्त
 वैजादिः सा हि गोत्त वैजादि
 नामवल्लिन्न मेव गवादि कमभि
 यन्नेन त गोत्वाति नाति मात्रे
 गोपदे गोत्वे संकेतित मित्ता
 कारक यथाहामानयेत्यासे गो
 त्वादिना गवादे स्तयात्रुपपत्तेः
 कशक्तत्वं गृहस्यात्मानुभावकत्वे
 ति प्रसंगात् पारिभाषिकी मो
 पापिकी च संज्ञा क्रमेणा लक्षय
 ति उभयावृत्तिधर्मेण संज्ञायात्मा
 रिभाषिकी गोपापिकी लक्षणतो
 पापिना या प्रवर्तते उभयावृत्ति

धर्मावल्लिन्न संकेतवती संज्ञा नामकस्याने माणा के इतिमा
 पारिभाषिकी यथाकाश दि नार्थरत्नमात्रा विषय हेमचन्द्राः
 त्यादिः यावानुगतोपाधवल्लि उपन्न योऽपि विषय यथा क्रमे
 संकेतवती संज्ञा सात्त्वोपापिकी दीर्घं २ स्पृहं ३ चतरसं ४ वृत्ते ५
 यथा भूत हतादि सादि सेवेतन श्रुतं ६ क्रमे ७ नीलारुणं ८
 वृत्तिविशेषगुणावत्त वार्ताहारकं तं ९ पीते १० कविने ११ विक्र
 लाद्यनुगतोपाधिप्रकारेणैव प्रवर्तते इति शब्दशक्तिशकाणिका ।
 रुद्रिः स्त्री जन्म प्रादुर्भावः स्तेमोत्तयर्मेः तस्य लक्षणं यथा
 इतिरुद्रातो भावे कि प्रत्य येन निष्पन्नं रुद्रशब्दनिष्ठशक्तिः
 यथा लक्ष्यात्मिका सती रुद्रिभ वेद्यागापराधिणी कल्पनीया त
 लभते नामाने योग वायतः इति कुमारभट्टकारिका ॥
 रूप त क तत्कृतो इति कवि कल्पद्रुमः तत्कृती रूपकराणां
 प्ररूपयत्प्रतिमांशित्वा । प्रति माया रूपं करोतीत्यर्थः नि पू
 र्वः स रूपकथने अनुमानं नि रूपत इत्यनुमानत्वे उ इतिर्गर्भा
 रासः रूपं स्त्री स्वभावः सौन्दर्यं । नामकं यद्यः शब्दः प्रत्या
 वृत्तिः नादकादिः याकावः श्राकः इति मेदिनी शब्दरत्ना
 वती भूमिप्रयोगाः मुक्तादिः नामकस्याने माणा के इतिमा
 नार्थरत्नमात्रा विषय हेमचन्द्राः उपन्न योऽपि विषय यथा क्रमे
 दीर्घं २ स्पृहं ३ चतरसं ४ वृत्ते ५ श्रुतं ६ क्रमे ७ नीलारुणं ८
 तं ९ पीते १० कविने ११ विक्र गां १२ स्त्रां १३ पिच्छितं १४
 सङ् १५ स्त्राणां १६ इति महाभा रतेमोत्तयर्मेः तस्य लक्षणं यथा
 संग्राम्यभूषिताम्बु केनचिद्रूप गादिना येनभूषित वङ्गातिम
 दुष मिति कथ्यते इत्यम्बु लनीलमणिः न्यायमते तच्च
 त्रिदिग्दिशां इय्यदिप्रत्यक्त कारणां चतुःसदकारि मुक्ता
 यनेक प्रकारं जलादि परमा रात्रूपं नित्यं अन्यत्र अनित्यं यथा
 वत्तर्ग्यं भवेदुपे इत्यादे रूपते भक्तं वत्तवः सररिस्फाञ्जला
 दिक मनेकधा जलादि परमा सो तन्निम मयत्तदेतके ।
 इतिभाषापरिल्लिदः ॥ उत्तर यदस्यरुणादिशब्दस्य उपमानवा
 चकत्वं यथा सुरुत्तरपदे शब्दः प्रकारः प्रतिमोनिभः भूतरूपा
 यमाः कायाः सन्नि प्रप्रतिताः परः इतिरेमचन्द्रः ॥ प्रति ।

शपथपस देवो यथा उमो समन्तवस्त विषय मेकदेशवि
वाच रूपातिशयसंपन्नाना तित्त आरोप्याणा मशेषाणां
गुणसमन्विताः किमर्थं इति प्रथमं मते यत्र कस्यापि
ताजाताः कांतसौख्यविवर्जिताः दार्थ्यमेकदेशविवर्जितं निरं
ईश्वरउवाच दमयंतीतथा सीता केवलमेव रूपं तदपि द्विधा
रूपातिशयपारगा ३ः लितातेन मात्ताकेवल रूपतातेनाष्टोत्पके
संजाता कांतसौख्यविवर्जिता निदा इति सादिस्य दर्पणाः
ग्रहत्वावेषकी जाता कपितस्य ॥ अथिच अमेदो भोसते
त योषिता रूपस्यत अभावे यस्मिन्नुपमानोपमेययोः ।
नदाही जाता तिलोतमा तस्मा रूपकं कथ्यते सदि रत्नकोरा
दुपंच नेच्छति तत्तणात्तालपो तमे यथा तस्मि पुष्पमृत्वाभोते
यनाः अतिरूपेणा सत्स्युः १८ लीलक मधुवते नकसरते
यो योषितोः पिवा अथ वा चेतो तसदृश केशरं अस्त्य
सौख्यहीनन्तनायेतभूमस्तपे नेक प्रकारत्वं रूपकोपमयोरपि
इतिदेवीप्रणी नंदऊर प्रवेशा संतेषणोक्त मयुत सुधीभि
धायः ॥ रवभीयतां । इतिकावचेदि
रूपकं स्त्री ताटकं मृते का का संख्याविशेषः यथा
यालेकरां इतिमेदिनी शे संवालीप्रोच्यत गुंजा सा तिलो
यस्य लक्षणं यथा रूपकंरूपि रूपकं भवेत् रूपकै र्दशाभिः
ता येषाविषये विरपक्रवे । शोक्तः कलेनो नाम नामतः
तमरंपरितं सोगे निरंग मि इतिपुक्तिकत्यतः ॥
ति व विधा यत्र कस्यचिद रूपतत्वं स्त्री गीले यथा स्या
शेषः परोपया कारणं तत्त दुपं लक्षणं भाव आत्मप्रक
रमपरितं श्रिष्टा श्रिष्टशब्द नि त्रिरीतयः सदृशो रूपतत्त्वंच यम
वेपथे प्रसक्तं केवलं मात्ता सुगो निसर्गेवत् इतिदेमचेदः
रूपेति चतर्विधं श्रेणिने य रूपधारी न वि सौंदर्यविशिष्टः
दि सोमस्य रूपां सोममेवतव यथा ततो विकस्वरूपोः सोः

सर्वशास्त्रार्थपारगः विवाहय चंदनचर्चिता इतिता कसमे
दिन सतो रूपेणावपमोर्हितः ईदोः सर्वकामफलप्रदा इति
सावमेने च भर्तारं सुशीलम देवीप्रणीसेवत्सर देवता विशा
पिभाविनी विरूप मितिम । ति विधिः प्रथमः
त्वानातः सोः भूत्सदः वितः त रूपे स्त्री आदतसर्गार्जनं इत
तेनिर्वेदसंपुक्तो गत्वाग्रम परं मरः हेमरूपं च आदते अथ
महत इरावत्या स्तरे श्रीमंरूप वराद पुरुषादिरूप मुस्यापि
धारिणामासदत् तमाराध्यनग ते निर्वातिकया तादिते रूपस्य
जाये नतत्रप्रुपेणा हि सत्त रूप अनेत्रणय आदते रूपे टवेका
तामवाप्याग्रातस्मिन्नेवच नत्त दितिस्पः इतिभरतः धात
नि इतिवामनप्रणी २६ ग्रथ्या विशेष रूपा इति भाषा तस
यः रूपाशनः ३ पेचकः ३ र्णायः मुधे १ रत्नश्रेष्ठं ३८
तिशद्वरत्नावली ॥ पिरं ५ चंदनोदकं ५ श्वेतकेद
रूपवान् न वि आकारविशिष्टः मदाभुधे ७ रजते ८ तमरूपकं
सौन्दर्यपुक्तः रूपशब्दादस्यर्थं १ चंदभूति १० सिते ११ तारे १२
वत प्रत्ययेननिष्पन्नोः ये ॥ कलधते १३ इंदनोदकं १४ शे
रूपानीवा स्त्री वेषणा इत्यमरः । ये १५ श्वेतं १६ सौधं १७ चंद
रूपासः १८ कामदेवः इतिवि हासं १९ इतिराजनिर्वेदः
कोरशेषः खर्जरं १९ इर्वर्गा २० श्वेतं २१
रूपिका स्त्री श्वेतार्कदृशः ३ रंगवीने २२ तमरेणं २३ लोह
तिरत्नमाता राजकं २४ इतिशद्वरत्नावली ।
रूपसरी स्त्री देवीविशेषः सा कलयोते २५ इतिजगधरः
तप्रभवादि षष्टिवर्षात्तर्गतक ग्रसगणाः स्त्रिरपते कषाय
विशवर्ध श्रुत्या यथा रूपेय ते अन्तर्ने विषाके मधुरत्वं स
रीप्रकर्तव्यादृष्टप्रमयवस्थिता न रत्नं वात पित रत्नं रूपत्वं व
रामुजट भारेनु विश्वतोराभूष लीपलित नाशितेव इतिराज
णा मणि मोक्तिक रोभासासि निर्वेदः अथरूपस्यासक्ति ।
त

नाम तत्ता गुणा विप्रस
वधारण्य निर्निमेषं विलोक
नेः निरीतयामास शिवः क्रोधे
न परिपूतः तत्तत्कालसम
पततस्यैकस्मादिलोकनात् प्रो
रुद्रः समभवदेवान् इत नल
न द्वितीयादपतनेत्रादङ्गविद्वत्
नामकाल तस्मादवतमयन
मुक्तकर्मसं योजयेत् कविमं
भवेत्तदि रंगादिरसयोगतः ३
प्यते रजते तारे चंद्रकालि
मितेभुभं गुरुस्त्रिपुंस्त्रेभुभं
दाद्वेद यनत्तये सार्गाधेचं
इदत्सत्वेरूपेनवगुणोभुभं क
दिनं कविमं रजतेपीतेदत्तनु
दाद्वेद वेने नष्टे रूपे
इष्टेप्रकीर्तिते रूपेपीतेकवा
याम्भस्मादपाक रसे सरं वयसः
स्यापने स्त्रियं लेखनं वातपि
तजित प्रमेहादिकरोगोभुभं ना
शयनविशतुवं । तारे शरीर
स करोति तापे विधे मने
यच्छति मुक्तनाशं दीप्यवले
दति तनोश्च पुष्टिं मरागदा
सोपयति शुभदे ॥ अथ
माराणाय योग्यं रूपं माद ग
रुस्त्रिपुंस्त्रेभुभं दाद्वेदवने
य

वर्णायां वेदवत्सव्यं तोरेन
गुणोस्त्रेभुभं यथायोग्यं कविने
कविमं रजते रक्तं पीते दत्तनु
दाद्वेद वेने नष्टे रूपे
कीर्तिते अथ प्रोथन विधिः
पतलीकृत पत्राणि तारस्याधो
प्रतापयेत् निधिचेतनं तमा
नि तैले तके च कान्तिके
गोमूत्रेव कृतस्यानो कवीयच
विधा विधा पंचरत्न पत्राणि
विशुद्धिः संप्रजायते अथाशुभ
सत्रप्यस्य रोष माद रूपेऽशु
देत करोति तापे विधुसने की
र्यवत्तयेच देहस्य पुष्टिं इ
तेतनोति रोगो स्तनः शोथनम
संजुषात अथ रूपस्यमाराणा
विधिः भागेकं तालकं मर्द्ययाम
मन्त्रेन केनचित् तेन भागवपेता
पत्राणि परिलेपयेत् शुक्लाम्
वापरे रुद्रा पुटेविशहनेपले
समुहय पुन स्ताने दत्ता रुद्रा
पुनष्पवेत्तपवं चतर्दश पुटेस्ता
रे भस्म प्रजायते अथ प्रकारः
स्त्रुदीलीरेतासं पिष्टमासिकं ते
न लेपयेत् तालकस्य प्रकारेण
तारपत्राणि बुद्धिमान् पुटेवतर्द
शपुटे स्तार भस्म प्रजायते ॥

एवंमार्तिस्य रूपस्य गुणाः
रूपेपीते कवायाम्भे स्वादुपा
करं सरं वयसः स्यापनेस्त्रि
गुणोस्त्रेभुभं वात पित्तजित प्रमे
हादिक रोगोभुभं नाशयत्यविश
तुवं इति भावप्रकाशः ॥
अथ रूपकराणां मधान्येगुद
ताप्रेव करोणा मासिके रसे
धमनाश्च भवेदोषं सवर्णाकर
गोमूत्रा इति गारुड १८८ अ
ध्यायः रूपं वि संदरे इति मेदि
नी रूप्याध्यतः पुं नेक्षिका
रमरः रूपे रजते तदेव निष्कं
एवंवत्सिकः रजताध्यतो नेक्षि
कः टंककपति नेक्षिकः इत्यने
गुरुषाद्यादि रूपे गदिते रजते
रूपे तस्याध्यतो नेक्षिक इतिके
चित् इति भरतः ॥
रुद्रकः पुं परंडः इति शत्रु
माला ॥
रुप त क विष्कुराणे इति
कविकल्पद्रुमः दीर्घी मूर्धन्योप
यः ग्रुद्रयत् इति डगोदासः
रुषकः पुं वासकः इति ज
तायनः ॥
रुषितं वि गुदितं इत्यमरः ।
इति गुदकेनैव प्रसिद्धे

गुदिक वेष्टे इषत्कस्यादिष्कर
गो कः इति भरतः
इत त क वाक्ये इतिक
विकल्पद्रुमः दीर्घा तथाव सप
नात वेने यश्च गोरजः पातवृत्ति
नो शिश्नु रुद्रिष यमजो नि
धिषेव तत्रुत्तितो इति कीच
कपमके वाक्य मक्षिपीभावः
इत्यपि इत्यापयति केशः तैला
भावादिति शेषः । इति डगो
दासः
रुते वि अथेम अचिक्राणां
इत्यमरः ॥
रुतः पुं रुतः इति देमचेद्रः
वरकटाणि इति राजनिर्वटः
रुतगंधकः पुं गुग्गुलुः इति
राजनिर्वटः
रुतगामिका स्त्री संकाभानं
इति राजनिर्वटः
रुतदर्भः पुं दीर्धः इति
राजनिर्वटः
रुतपत्रः पुं शाखोदवृत्तः इति
राजनिर्वटः
रुतप्रियः पुं अथभौषपं इति
राजनिर्वटः ॥
रुसस्ताडफलः पुं यवनवृत्तः
इति राजनिर्वटः ॥

रुता स्त्री देतीवृत्तः इति राज
निर्वृत्तः
रेखा संसोधनविशेषः यथा
संस्तोथनेः ३ भो पाट्यावृ
देहे हलोः रे रे पिव इति
मचंदः ॥
रेक ३ शंकायां इतिकवि
कल्पयुमः शंका सेशया रोपः
३ अरिरेकत ३ रेकते पुरुष
तं स्थाणो स्थाणो स्थावर्वा पुरु
वोवेति सेशयमारोपयन्तीत्यर्थः रि
रेके इतिर्गाशसः ॥
रेकः ३ शंका नीवः विरे
चनं इतिमेदिनी भेकः ३
तिविकोऽशेषः
रेकणाः स स्त्री स्वर्ण इतिपि
हान्नकोमुष्माणादिहतिः ॥
रेका स्त्री सन्देहः इतिदेम
चंदः ॥
रेखा स्त्री अत्यन्तं लघु या
भोगः इत्येवः इति विष्णुः ३
हेतु स्तत्र देहाकोरन्तिपिविशे
षः दंडी इति कसी इतिच
भाषा यथा यावती यावतीरे
खा गुहाणा महवर्गके तावती
क्षिणीकृत्य अष्टाभिः परिशोध
येत अष्टोपरि भवेदेखा अष्टाभ्य

नृर विन्दरः यत्र रेखा न विं
अ तस्मैपरिकीर्तिते इतिज्ञोति
स्तत्र शरीरस्यरेखयाशुभाशु
भलतायां यथा तलादे यस्य
दृष्टान्ते तिहो रेखाः समादि
ताः सखी पुत्रसमायुक्तः सर्वहि
नीवेतनरः चत्वारिंशच्च वर्षाणि
हिरवा दर्शनात्ररः विंशत्यह
मेक रेख आकाराणां प्रातायु
षः आकाराणां रिता रेखा स्ति
सशसुः शतायुषः समस्यामूर्तिरे
खा तपस्यायुल्लिखति भवेत् स
क्तायक्ताभी रेखाभि विंशत्ययु
रेव रि चत्वारिंशच्च वर्षाणिहीन
रेखस्त नीवति भिजाभिश्चैवरेखा
भिरपस्त नरस्य रि विमूलपदि
शंवापि ललाटे यस्य दृष्टते य
नपुत्र समायुक्तः सनीवेत्तारदः
शतं तर्जन्मामभ्यमायुस्या या
पुत्रेखा त मध्यतः सेशाता या
भवेदुद्ध सनीवेत्तारदः शतं
ऊलरेखात प्रथमा अंगुष्ठदन्
वर्तते मध्यमाया करे रेखा या
पुत्रेखा अतः परं कनिष्ठिकां
समाश्रित्य आपुरेखासमादिशे
त अक्षिजा वा विभक्ता वासु
नीवत्तारदः शतं यस्यपाणिनरे

ला आयुस्तस्यप्रकाशयेत् शते
वर्षाणिनीवेच्च भोगी रुद्रनसं
शयः कनिष्ठिकां समाश्रित्य मध्य
माया सपागता यष्टिं वर्षाणु
पंक्रुष्यात् आपुरेखातमानवं इति
गारुडे ६३ अध्यायः अपिच।
हनांगुलिश्च सयन स्तिहोरेखा
अयस्यैव रूपतेः करतलगामनि
बंधे समुत्थिता युगमीनां
कितकसे भवेत्सत्रप्रदो नरः व
जाकारश्च यनिनां मत्स्यपुच्छ
निभोवुधे शाखातपत्र शिविका
गनपद्योपमा नपे ऊंभोजश
पताकाभा म्पाताभा निरीक्ष
रे तामाभाश्चजाह्नानोस्तल्लिका
भान्दपेक्षरे चक्रासि तोमरपत्रः
ऊन्ताभा रूपतेः करे उद्गतला
भा यत्ताफो वेदीभाश्चापिहोवि
णि वापी देवक्रताभाश्च वि
कोणाभाश्च धार्मिके अंगुष्ठम्
लग्ना रेखाः पुत्राः सूत्माश्चकारि
कारिकाः प्रदेशिनीगता रेखा
कनिष्ठासूतगामिनी शभायुषं च
ऊरुते क्षिप्रया तरुते भये नि
स्त्राश्च उद्गरेखाः सुर्मिदेवा श्चिउ
केः कृशः इति गारुडे ६६
अध्यायः ॥

रेखागणितः पुत्रं श्रीनयसिंद
महायानपदित दिनसमुद्गजगत्रा
शकृत गणितग्रन्थविशेषः तस्य
संस्तिविवरणं यथा येनेष्ट
राजपेयाधे मेहादानानि पोरश
दत्तानि दिनवर्षेभ्यो गोश्राम
गनवात्तिनः ॥ तस्यश्री
नयसिंदस्य तस्यै रचयति स्फुटे
दिनः समुद्ग जगत्राया रेखाग
णिनमुत्तमं अष्टवं विहितेष्टा
सं यत्रकोणावबोधनात् सत्रे
पुनायते सम्पकच्युत्यति गेणि
तेतथा शिखशास्त्र मिदं प्रो
क्तं ब्रह्मणा विष्णुकर्मणो पारंप
र्येवपादेतदागतं पराणीतले
तद्विद्धि महायाननयसिंदान
या पुनः प्रकाशितं मया सम्प
काणाकानंददेतवे अष्टरेखाग
णिता अष्टग्रन्थे पंचदशाध्यायाः
संति अष्टसमोत्तर वत्तः शतेशक
लानि संति तत्र प्रथमाध्याये
अष्टचत्वारिंशच्छकलानि तत्रादौ
परिभाषा यः परार्थः दर्शनयोग्यः
विभागानंदः सविद वीच्यः यः
परार्थः दीर्घः विस्ताररहितः वि
भागादौः सरेखाशब्दाद्यः वि
स्तार रेखयो यद्विद्यते तद्वरा

तत्तं देवत्वेन तद्विधिपक्वं गतं बुधे निर्गदिता सा मध्ये
 जलवत्समेदित्वं विषमं अ
 योरेतापि द्विविधा एका वक्रा
 अन्ना सरला अथ सरलेखा
 लतायां यस्यामस्ता विदकः अथ
 लोकिताः सन्तः एकविंशत्या
 अन्तेसा सरला अथवा ऊरुता
 यततमपि समं विषमं च ते
 ये समं य आहतोति यतरे
 एतादृशं समं समानान्तरं न भव
 ति तस्य सन्निभदेशे वक्रान्तरं भ
 वति तद्विधि वदितयो रन्तर
 मुन्नरोत्तरं अधिक मेव भवति
 यत्रात्मन्तरं भवति तद्विधि
 वदितयोरेखयो रन्तरं मुन्नरो
 त्तरमन्तमेव भवति पावदेखासं
 योगे तदनन्तरं मन्तरं वदि
 सा भवति यत्रकोणशतः त
 त्र सरलेखाकृतपवकोणोत्त
 यः यत्ररेखाशतः तत्रसंज्ञेरेखा
 कृतमेव भूतन्तेये इतिरेखा
 गणितस्यपरिभाषा
 रेखाभूमि स्त्री लंकासमेरुप
 वतयोर्मध्यसूत्रगतदेशः यथा
 यत्रकोणयनी प्रोपरि ऊरु
 तेजादि देशाव्युपान्तरं मेरु
 गतं बुधे निर्गदिता सा मध्ये
 एतादृशः आदौ प्रागुदयोः पश्च
 विषये पश्चादि रेखादयान्ता
 तस्याक्तियते तदनन्तरं वेदे
 श्यां से फले इति सिद्धान्ति
 रोमणिः अन्यत्र रेखाकृतसूर्य
 सिद्धान्ते यथा रेखाभूमिहम रा
 तमानय देवोक्तः शैल्यो म
 यमसूत्राः रोहितक मवन्तीवतथा
 सन्निहितं शरः अस्यार्थः लेका
 समरुपवतयो मध्यसूत्रा देशा
 रेखा संज्ञिताः तान्देशानां रोहित
 कदेशोः वन्तीदेशः सन्नि
 दितं सरः ऊरुतेवेत्यर्थः । २
 एतायाः पूर्वदेशे परदेशे च यथा
 संज्ञासूर्योदय कालात्परकाले
 पूर्वकाले च वारप्रवृत्तिः स्यादित
 यः उतेनेतदुक्तं भवति रेखा
 संज्ञक देशस्थलोका यदासूर्य
 पश्यन्ति तदैव सर्वदेशे वार
 प्रवृत्ति रित्यर्थः तत्र रेखापूर्वस्थाः
 सन्निहितत्वादादौ सूर्यं पश्यन्ति
 तदनन्तरं रेखास्थाः अतोरेखा
 पूर्व सूर्योदयात्परं वारः तथा
 रेखास्थाः सूर्यं दृष्टे सति पश्चात्
 रेखा परस्थाः पश्यन्ति अतो रेखा
 परदेशे सूर्योदयात्पूर्वं वारः

सका यत्रभूमिन्तरं
 नवनलस्य

इत्यर्थः तत्र काल परिमाणा तिलकवृत्तः इतिराजनिर्वहः
 माह रेखातो पावेति देशान्तरं क्रीडार्थं नलनिःतेपयं पिव
 योनानि तत्समिताभि विवृती कारी इति भाषा यथा सिद्ध
 भिः पतेः पादहीनाभिः चतुर्थः मानोऽद्युत स्ताभि मंदिवोभिः
 भागहीनाभिर्विप्रवृत्तिः स्यादि स रेवकेः प्रतिविचित्रिचित्रीदे
 त्वर्थः देशान्तरसाधनप्रकारस्त यत्तीभि र्यतरादिव इति श्री
 सूर्यसिद्धान्ते उक्तः अत्रतसे भागवतं
 तेपेया किंचित्कथ्यते गोदेपेव रेवने स्त्री मत्तभेदनं तत्सूर्य
 दशाधिकशतयोनानि ११५ द यः प्रस्कन्दने १ विरेकः ३ वि
 क्षिणारोटे गंगातीरेदशाधिकश रेवने ५ इतिरत्नमाला रेकः ५
 तं ११ भेदवीतीरे विंशत्य रेवना ६ इतिशतवत्तावली
 थिकशते १३० वेगोत्तरार्धायाम रेवनकः ७ कं पितृकः इति
 हो चत्वारिंशदधिकशते १५० राजनिर्वहः
 वाराणस्यामद्योत्तरशते १५० रेवना स्त्री कां पितृः इतिश
 शान्तरं एव मन्त्राण्यहं तम सुरतावली
 तत्र लोकसंग्रहीत मिति किं रेवनी स्त्री कामिनी इतिश
 तसूर्यसिद्धान्ते अर्द्धरात्रावेववार सुरतावली कालोजनी रेतीवृ
 प्रवृत्तिरुक्ता यथा वारप्रवृत्तिः ता इतिरेदिनी ॥
 योगेशे त्पाहः अधिके भ रेवी स्त्री कां पितृकः प्रकोटः
 वेत तद्देशान्तरनाडीभिः यथा इतिराजनिर्वहः
 हने विनिर्दिशेत् इति ही रेन अ ३ सीमा इतिकवि
 पिकादीकायामर्थकौप्रयो गो कल्पदुमः अ ग्रिरेनत ३ रे
 विद्वानंदः ॥ नते रिरेने इतिउर्गादासः
 रेवकं स्त्री कंजुसम्यक्तिका इ रद अ न पावे वावि इति
 तिराजनिर्वहः ॥ कविकल्पदुमः अ ग्रिरेनत न
 रेवकं ७ यवतारः इति विकाटशेषः नयपालवृत्तः । रेरेति रेरेते पावो पावने

इतिर्गोदासः
 रेनुः ७ सी भूतिः इत्यमरः
 रेनुः ७ पर्यटः रेनुका ।
 पाशुः इतिराजनिर्वटः
 रेणकाष्टी मरिचाकृतिमुगं
 धिद्वयविशेषः तत्पर्यायः दि
 ना २ हेरेनुः २ कौंती ४ कपि
 ता ५ भस्मगंधिनी ६ इत्यमरः
 कोना ७ नंदिनी ८ मरिचा ९ रा
 जपुत्री १० हिमा ११ रेणुः १२ पोः
 पुत्री १३ हेरेणुका १४ सपर्याणी
 निशिग १५ शोता १६ हुता १७ क्वचित्
 स्तकेष्टता इतिव पाठः धर्मि
 एणी १८ कपिलोमा १९ हेमव
 ती २० पोटपत्नी २१ अस्मायु
 णाः कदले शीतले त्वर्क के
 नूति तस्मा दाद विषनाशिते
 सुखवेमत्तकारित्वेन इतिराज
 निर्वटः अपिच अथरेणकाः म
 रीचसदृशी रेणकाभानपुत्रीच
 नंदिनी कपिता दिना भस्मगं
 था पाण्डुपुत्रीस्तकोनीरि
 एणका रेनुका कदका पाके
 तिक्तावला कद लंबुः पितृता
 दीपनी मेधा पावनी गर्भपातिनी
 वतास वातवेक्य तद्वर्क विष
 दाहकत इतिभावप्रकाशः अमरः
 रेनुकाकफवा

तत्री दीपनी पितरा लंबुः इति
 राजवल्लभः परशुराममाता
 तद्विवरणं यथा मार्कंडेयउवा
 च अथ काले व्यतीते त नम
 दग्निर्महातपाः विदर्भराजससु
 तोप्रयत्नेन जितो स्वये भार्यायै
 प्रतिजग्राह रेनुकां लतणानि
 तां सा तस्मान्मुपवे पुत्रान्चतरो
 वेदसेमतान् रुषावन्तं स्वये
 गां च विषये विद्यावसे तथा प
 श्चात्तस्यास्यै क्रुते भगवान्म
 धुसूदनः कर्जवीर्यवधायाश्रुका
 यैः सकलैः सुदैः याचितः पंचमः
 मोः भूतेषां रासाकयस्त यः भा
 रावतारनार्याय जातः परशुनासर
 सदतः परशु स्तस्य तं जहाति
 कदाच न अयं निज पितामहा
 अरुभक्तिविपर्ययात् वज्राणाः त
 विपाचोरो रामोः भूत्कूरकर्महृत्
 सवेदानविलान् सातापनेर्वदो
 अ सर्वतः सताताकृतकृत्योः भूदे
 दविद्याविशारदः एकदा तस्य जननी
 स्नानार्थं रेणुकां गता मंगलतोये
 तथा पश्यन्नात्रा वित्रयं नृपं भा
 र्याभिः सदृशीभिश्च नलक्रीडार
 ते शुभं समालिन सकान्नेवत
 रुणां

वेदसंनिभं तथाविधं तपे ।
 दृष्ट्वा संजातमदना भूशे रेनुका
 मृदयामास तस्मै राते वंशेषु
 ने स्मृतायुताया तस्यास्त संजोदः
 समजायत विवेतना तथा किं ।
 ज्ञावत्ता सासाश्रमे यथो अवेधि
 जमदग्निस्तोरेनुकां विहृतो तथा
 धिकधिक्यापरतेमेवं निर्निद
 च समन्ततः ततः स्वतनयान्या
 द चतस्रः प्रयुग्मे मुनिः रुषाव
 त्पुत्रान्स्वर्वात्रकेकं क्रमतो हृतं
 क्षिप्येनां पापनिर्तो रेनुकां
 यमिवादिगी ते तद्वचोनेवच
 क्रमं प्राप्ता संजगता इव ऊपि
 तोजमदग्निस्तान्प्राशापेति विवे
 तनान् भवधं गुपे नचिराजडा
 गोवदिगर्हिताः अथानगामवर
 मोनामदग्निविदीर्यवान् तं वरा
 मं पिता शर पापिष्ठां क्षिपिमात्
 रं सप्राप्तेषु तथा भूतान्दृष्ट्वा
 शानविवर्जितान् पिता शमात्स
 हातेजाः प्रसे परशुनाक्षिनन्
 रामोरेणुकां क्षिप्त्वा दृष्ट्वाको
 थोः भवेत् जमदग्निः प्रसन्नः स
 त्रिति राम मुवाच २ श्रीतोमि
 पुत्र भद्रे ते यत्तया मद्धवः कृते
 तस्यादिष्टवरान्कामान्त्वेवैवरय
 साम्यते सत रामो रवान्
 त्रेणात रुम्यान मादितः वथ
 स्वास्मराणां तस्या धातुणाशाप
 मोचने मातृहत्या वपनये पुदे
 सर्वत्र वैजये प्रायः कृत्यान्तर्प्य
 नृकमादेन्त्यसतम सर्वात्तरान्
 श्रद्धां जमदग्नि मरातपाः समोमि
 तेवजननी रेणुकायभवत्तदा त्वं
 नचापि सस्मर सदृजप्रकृति तथा
 पुदे जये विरायुष्टं लेभे राम
 स्तदैव दि मातृहत्यावपोहाय
 पिता ते वाक् मववीत नपु
 व्वरदानेन मादत्यापगच्छति ।
 तस्मात्तं व्रजकुंठाय गच्छत्वातेव
 तजले तत्र स्नात्वा मुक्तपापोन
 विरासुन रेणुमि जगदिताय
 पुत्रत्वे व्रजकुंठे व्रजकुंठे सतस्य
 वचने अफुत्वा रामः परशुधकतरा
 उपदेशात्पित र्यातो व्रजकुंठे
 वृषोदकं तत्र स्नाने सविधिवत्
 त्वा पोतपरमथः प्रादीरात्रिः
 स्ततो सम्यक्सात्तरसां यतो क
 यत् ज्ञातसंप्रत्ययः सोऽयतीर्य
 मासाद्य तं वरे वीथिं परशुना
 कृत्वा व्रजपुत्र मवाहयत् व्रज
 कुंठात्सतः सोऽय कासारे लोहि
 ताकये केलासोपत्यकापा ।

स्वयंपतद्व्याणः सतः तस्या रेपकासतः पुं परशुरामः इति
पितरस स्त्रीरे सधन्यायमहा रेमवेदः ॥
वतः कृतारेणदिशं पूर्वाम रेपउधितः पुं गर्दतः इति
नयद्व्याणः सतः ततोः परशु विकोउशेषः धुतिप्रसितेवि
पि गिरिहैमश्रेण विभिधव का रेपवासः पुं धमरः इतिवि
मरणान्नरे पीठ मवाहयदसुंर कोउशेषः
रिः तस्यानाम विपिअक्रेलपतो शासासः पुं कर्परः इति वि
दितगंगकं नौदिमात्सरसोना कोशेषः
तो नौदिमात्सर सतोः ३५ रेपसासकः पुं कर्परः इति
वत सकामश्रम मविलेपीठ शश्वरत्नावली
मासावा नारिणी गोपयन्तरे रेतः म स्त्री मुक्तं पारदं १
तीर्थाति दक्षिण यातिसागरे तिमेदिनी ग्रण्ड रेतःपातविषे
प्रगोव दिव्ययुक्तोसंयत्तावद्व यो यथा न वामदक्षेनोद्व
णाः सतः पुनः यतति लोहिते तपिवेद्वेहा वा जले नोत्र
गत्वा हारश योनने वैवे मा रदनुपसृष्टण नापसु रेतः समु
सिसिनाष्टमा योनरो नियते त्स्नेत इति कोमे उपरिभागे
द्विपः स्नाति लोहिततोयेषु स १५ ग्रथायः ॥
याति ब्रह्माणाः परं वैवन्तस रेतना स्त्री वातुका इतिभा
कले मासे अविः प्रयतमानसः वप्रकाशः
लोहित्यतोये यः स्नाति स कै रेतने स्त्री मुक्तं इति शश्व
वत्य मवाप्रपात इति ते क वेदिका
धितं तन्यदर्थं मातरं द्वा रेते स्त्री पितने इत्यमरटी
हन्ति यीरो नामदन्वो यस्मा काया नौलकंठः
हा कुरकर्मकुत इदन्त मदरा रेवं स्त्री रेतः पीसुषं पर
ख्याये यः श्रेणाति दिने दिने स वासः सूतकं इतिमेदिनी ।
दीर्घायुः प्रमुदितो धनवानभिजा रेप इ. ३५ शश्वे गमने इति
यते इति कादिकाप्रमाणे ग्रथायः कपिकल्पदुमः ३५ रेपते विरेपे

३५ अरिरेपत इतिर्गारासः परः आश्वयुक्तः इतिशश्व
रेपः वि निदिनः कूरः क रत्नावली राजविशेषः सत
पाणाः इतिमेदिनी ॥ रेवतीपिता वलरामचमुरश्च
रेफः पुं रवर्णाः रागः इति इति महाभारतं ॥
शश्वरत्नावली ॥ रेवतकं स्त्री पारेवतं इतिरा
रेफः वि कृत्तितः इत्यमरः । ननिर्बटः
रेफाः स वि कूरः अथमः दुष्टः रेवतिः स्त्री कामदेवपत्नी इति
कृपाणाः इतिशश्वरत्नावली विकोउशेषः
रेम इ. ३५ शश्वे इतिकवि रेवती स्त्री वतदेवपत्नी नत
कल्पदुमः ३५ रेमते विरेमे ३५ रेभदः मात्काभेदः इति मे
अरिभत इतिर्गारासः ॥ दिनी स्त्रीगवी इत्यनयपातः
रेभने स्त्री गवोधनिः इतिवि इगा यथा रेवा त नर्मदादे
कोउशेषः ॥ रेविशाणाः पुं शिवाः प्रसुरः वीनरी वा रेवती मता अतिंत
रेविशाणाः पुं शिवाः प्रसुरः उनवंधा वा लोके देवीप्रकीर्ति
इतिमेदिनी चोरः इतिश ता इति देवीप्रमाणे ४५ ग्रथायः
दुरत्नावली ॥ रेवते स्त्री दक्षिणावर्तशंखः ३ रेवतीनत्तवन्त अश्विन्यादिसमवि
रेव ३५ स तौ ब्रमे इति शतिनत्तवन्तगीतशेषनत्तव
कविकल्पदुमः अतिः प्रवेनगम तस्यैवमत्स्याकृति हाविंशतारा
नं ३५ अरिरेवत ३५ रेवते क त्तकं तस्यापिहादेवता प्रधात्यः
पिः उत्पन्न गच्छतीत्यर्थः इति सूर्यः यथा दन्तसंख्यभवेने ऊसा
दुर्गासासः ॥ कृतावन्तभेदसदनन्तमध्यगे को
रेवते स्त्री दक्षिणावर्तशंखः ३ मलागिमिषुनोदयान्तिये काल
यनयपालः ॥ खानलकलाः प्रियेः चतुर् इतिका
रेवतः पुं मुकरः रेपः वा तिरामकृत राविलगननिर्गपा ।
तलः विषवेद्यः इत्यनयः तत्र नातफलं यथा चारुशीत
पालः ॥ रेवतः पुं जमीरः इतिजरा विभवो तिर्तेदियः सक्तलं स

भवनेकमानसः मानवो ननु भ
वेन्महीपती रेवती भवति यस्य
जन्मभे इतिकोपीप्रदीपः ॥
वातप्रविशेषः तद्वत्स्यवि
किन्ता यथा यस्यागोपानशृंगी
च शारिवाण पुनर्नवा मरा वि
दारीशेतासां काथेन परिवेचने
ग्रन्थेगीमेफाष्टरी सदा सेव
तीपुष्पनाति तेनमभेननेका
र्यंरुषे सनरसे तथा पलेक
पापानसदे तथा गौरकदेवके
सनरसः रातः पलेकपागुल
तः ननरं लामनक सपीरव
तीतल्लुवि गौरकदस्यको दारि
द्रकः ददशकदस्य इतिलो
के यवाशुका ककुभ शतकी
तिन्दके पुच कोकोत्यादे गोो
वापि सिद्धे सर्पिःपिबेदिसः अ
शुकराः सांख्यरितिलोके कृतत्वा
शान्दशाव प्रदेदः साखगंधिका
रुधोलेक पुरीपाणि यवान्ववफ
लो हुते संभयो रुभयोः कार्य
मेतद्वृषनेशिशोः यवफलोवं
शोकरः उक्ताः समनसो नानाः प
यःपात्यादनं दधिः वति निबिबो
तोतीर्थे रेवती प्रयतात्मना गो
तीर्थे गोष्ठे स्वाने थावीऊमारा

भ्यां संगेम कारयेद्विषक नाना
शास्त्रपरादेवी विजुमात्याचलेपना
चलत्केशलिनी प्रणामा रेवती ते
प्रसीरत उपासते या सतते
देवो विविधभूषणाः तस्माक
रात्ताविनता तथैव वदुप्रविहारे
वतीमुक्तासाव तभ्येदेवीपसी
त इतिभावप्रकाशः वनेदेव
पत्न्याविवराणां यथा रेवत्यै
वतःपुत्रः ककुमाजाम धार्मिकः
श्रेष्ठःपुत्रशतस्यासीज्जम्पुण्यां
पोः भवत स कन्यासहितः प्रा
यादेवतो वयसोऽन्तिके । न
नरा तत्पिपासा वा न मसस्त
वर्कद्वित्त इतवक्रं भवति
उत्पत्तिके द्विजोत्तमाः रेवतस्य
रातस्याय सा पुरी रातसै रूता
तस्य पुत्रशतं यत्न तस्मात्तमा
मदिशः तस्य वेशेत ये तत्र
सूर्याता इति विष्कताः तत्रि
यासभवन्निश दित सर्वासधार्मि
काः गते वदुप्रो काले यात
गामाय रेवतः पुत्रुते मेकं म
लासौ दर्श्या यादेवैर्दतां कृतो
हारवतीनामवक्रदारां मनोरमां
भोजदृश्यन्के रीमां वासुदेव
रोमाः गत्वा त रेवतः सस्य

तत्तभदाय रेवती पारुभुत ज्ञाता ऊपुशो हृदयायासं सर्व
रा तान्न वनेदेवो हलेनवेम राऊरुते पितः मातश्च सर्गसंस्था
मानोलुतो नीत्वा उवाहस्य अ सपितृन्यातयत्यथः सस्यो
हर्षतः दत्ता नगाम शिवरेमे नोपकाराय पितृणां नपितृम
रोक्षयसि रेवतः रेमे रामोपि ये पित्रोर्देवाय पिक्तम तस्य
धर्मात्मा रेवत्या सहितः सखी कृतकर्मणाः धर्मात्ते तनयाये
इतिवक्ति प्रगाणां ॥ रेवत पोसर्वलोकाभिसन्मताः परोप
मनुमाता तद्विवराणां यथा मा कारिणाः शाताः सभुकर्यपुत्र
कंदेयश्वाच पंचमोऽपिमनुर्धस ताः अनिर्वते तथा मूवे परलो
नेवतो नाम विष्कतः । तस्यो क पराशुवे नरकाय नसह
यतिं विस्तरं चण्डालस्य कथयामि ते ऊपुजालमि यमनः करोति
ते अविशलीन्महाभाग अतवाणि सुहृदोदेव महितानो तथासु
तिविष्कतः तस्यापुत्रस्यपुत्रोः दे प्रकालेच नरो पित्रोः ऊपुजः
भूतेवत्यन्ने महात्मनः सतस्य ऊरुते हि वै माकंदेवाच पवं
विधिवक्त्रे जातकर्मदिकाः कि सोऽमन्न दृष्टस्य पुत्रस्यच रि
याः तथोपनयनांदीश्व सचाशी ते पुनिः ददामामनुदति र्दंडं
लोऽभवन्मुने यतः प्रभृति ना गर्गमपुच्छत अपिरुवाच सुव
तोऽसौ ततः प्रभृतिषोष्णुषिः दीर्घ तेन पुरा वेदा गृहीता विपिव
योग परामर्श मवाप मुनिपुंगवः त्स्या समाप्य वेदानविपित्त
माता चास्य परा माति ऊपुशो तो दारपविग्रहः सदावेता यथा
गादि पीदिता नगाम सपितृना कार्यतः प्रोताः सातां सयाकि
सचितपासास ऊःवितः किमेत याः नानुमनाः कृताकाश्रियाव
दितिसोऽप्यस्य पुत्रोऽमन्नसहमे दद्य महामुने गर्भाधान विधाने
तिः नशाद भार्या ममस्यमुनि न न काममुत्पत्तापुत्रार्थेननि
पुत्रस्य मेदयीः ततो विपत्रो तत्रायं पुत्रो विभ्यता पुने सोः
मनसा अतवागिदमुक्तवान् यं किमात्मदोषेण मम दोषेणाभामु
ज्ञाता मनुष्यानां प्रेयसे न ऊपु ने असहः एवरो जाते रोः ।

श्रीत्यादंभुशोकदः गर्गउवाच
रेवत्येवमुनिश्रेष्ठ जातोःपुनन
यस्तव तेनहावाय तेकालेउ
ष्टेयस्मादजायते नतेःपचारे नै-
वास मातर्नोपिऊलस्यते तस्य
दोःश्रीत्यरेतत् रेवत्यन्नु मुपाग
ते अतवायवाच यस्यान्मेक
पुत्रस्य रेवत्यन्नुसमुदवे । दो
श्रीत्य मेतस्यातस्यातताभापु
रेवती मार्कंडेयउवाच । ते
नेवं व्याहृते प्रापे रेवत्यस्य
पात ह पृथपतः सर्वलोकस्य
विस्मयाविष्टवैतसः रेवत्यस्येव
पतितं ऊमुदाशैसमन्ततः भास
यामास सदसा वनकंदर निर्क
रान ऊमुदादिश्र तस्यातातयातो
रेवत्यकोःभवत् । प्रतीचरस्य
सर्वस्य शुचिर्वा शुचिर्वाथर
तस्यस्यतयाकांति जीता पंक
निमीसरः ततो जज्ञे तदाकन्या
त्रेपातातीवशोभना रेवतीको
तिसंभूतां हृष्टा प्रमुचो मुनिः
तस्या नाम चकारेत्य रेवतीति
हि भाग्ये पोषणाभास वैवेनो-
स्ताप्रभाभास संभवा प्रमुचुः
समराभाग स्तस्मिन्नेव मरावले
तान्नयौवनिनी हृष्टा कन्यकांउप

प्रातिनी सपुनि श्रिन्नयामास
कोःस्या भर्ता भवेदिति एवे विन्न
यतःकालो जगाम समस्तान्नः
नवाससाद सदृशं वरे तस्यामरा
मुनिः तत स्तस्या वरे प्रमुचिं
स प्रमुचो मुनिः विवेश वक्रि
शालांवे एष्ट सं प्राह हयभुक्
महावतो महावीर्यः प्रियवाक
धर्मवत्सलः उर्दमो नाम भवि
ताभर्ताश्यामही पतिः मार्कंडे
यउवाच अनन्तरं च मरायाप्रसे
गेनागतो मुने तस्याश्रमपदेशी
मीदुर्दमः सुनरापिपः प्रियत्र
तावपमवो महावनपराक्रमः
पुत्रो विक्रमशीलस्य कालिन्दी
जटरोद्भवः सप्रविष्णाश्रमपरे
तातन्वी जगतीपतिः अथप
मान स्तमधि प्रियेत्तामेव्य एष्ट
वान् राजोवाच ऊगतो भगवा
नसादाश्रमान्मुनिपुंगवः तंशो
न निदेह्यामि तत् प्रमुदिशोभने
मार्कंडेय उवाच अनिशालो
गतोविमस्ततःक्रत्वा तस्य भावि
तं प्रियेत्तामेव्यंवाचैव निश्चक्रा
मत्तरान्वितः सददर्श महात्मा
नं राजानं उर्दमं मुनिः नरेन्द्र
विक्रमसहितं प्रश्रयावनतंउरःतासी

दृष्टततः शिष्य उवाचसतगो रेवती वेदिकावियं अषिरुवा
तमे गौतमानीय तौशीत्र मर्वा च प्रियेति साप्यते येयं तपोक्ता
ऽस्य जगतांपतेः एष तावदयं वरवर्णिनी किं विस्मते तेभूषा
भूष श्रिकालङ्कारगतः नामा लश्यायेपेरहिणी तव राजोवाच
ताव विशेषेण योग्योर्वाःस्यस सत्यवृत्ते मया किंत भावोदृष्टो
तंमम श्रीमार्कंडेयवाच ततःस नमोमुने नात्र कोपं भवान्कतः
विन्नयामास राजानामातकार महत्पस्मासयावितः अषिरुवाच
तां विवेद नच तन्मोनी नारहे सत्सं वीषि भूपाल नभावस्तव
हंवतंन्यः तमासनगते विप्रर उषितः दानहार भवानेव वक्रि
हीतावं महामुनिः प्रसूतंशहरा नान्नोदितः मया दृष्टोऽतवहः
जेंद्र मपिते ऊगतं पुरे कोष कोष्ठा भर्तेति याधिव भविता
वलेऽशमिन्नेष्ट भत्यामात्येष्टे तेन वायुक्तो भवानेवाद्यवागतः
अर तथात्मनि महावाद्ये यत्र तद्गुणतो मया स्नातभ्यनरापि
सर्वप्रतिष्ठितं पत्नीचतेऊगति प प्रियेतामंज्ञतावेपं विद्यारे ऊरु
नी यत्तत्रवात्र तिष्ठति पृच्छामि पे कथं श्रीमार्कंडेयउवाच तत
स्यास्ततो नाहं शोऊलिन्योःपरास्त असोःभवन्मोनी तेनोक्तःशुधि
व राजोवाच त्वत्पसाररऊगते वीपतिः अषि स्तयोद्यतःकर्वत
नक्रविन्नुनिसतम जातकोतद्वत् स्यादेवारिकं विधिं समुद्यतेवपि
आसि समभार्यात्रका मुने ऊरु तरे विवाहायमहामुने उवाचक
षिरुवाच रेवतीकमराभागाज्ञेनो न्यासाकिंविद्यप्रयावनतानना य
को सापि छंदरी । तवभा दिमेप्रीतिमोक्षातप्रसारे कर्तुमिच्छ
योवरागेरा मानवेन्द्र नवेसि किं सि रेवत्येते विवाहेमेतत्करोत
राजोवाच स्वभद्रं शांततनयो प्रसादितः अषिरुवाच रेवत्य
कावेरीतनयो विभो शूरान्नजां तं न वै भद्रे चंद्रयोगे दिविधि
सज्जोत्तव कदम्बां वरुणो ते अग्नानि सन्नि अराणि
विपारानेदिनींचेव वेदिभार्या सधुवेवारिकानिते कन्योवाच
गरेहियाः तिष्ठन्ति मे नभगवन् ॥ तातेनेन विना-

कन्या

कातो विकसः प्रतिभाति
मे विवाहो विकले काते म
द्विधायाः कथं भवेत् अथिहवा
अतवागिति विद्यात लपसी
रेवती प्रति चकार कोपे कोपे
नतेनर्त्त तन्निपातितं मयाचासे
प्रतिज्ञाता भाष्येति मदिरेहो
नवेच्छसि विवाहं तं संकरेनः
समागतं कन्यावाच अतवा
कस्यनि स्नात किं मेकस्तोस्त
पः ननया समता तेन व्रजवे
योः सतास्मि किं अथिहवाच व्र
ह्यवेपोः सता ननं वाते नैवातप
स्त्रिनः सतास्ममयो रेवान्कर्तम
नान्मुत्तरे कन्यावाच तपसी
यदि मे तात स्तस्मिन्त मिदं
दिदि समारोपविवाहो मेनाव
र्त्तं कियते पितः अथिहवाच
पवं भवत भद्रे ते भद्रे प्रीतिम
तीभव शरोपयामीनुमार्गः रेव
तस्तेकते तव श्रीमार्कंडेयवाच
ततस्तपःप्रभावेन रेवत्युत्तं म
हासुनिः यथा एवं तथाचके
सोम योगे हिजोतमः विवाह
स्त्वैव इदित्वं विधिवन्मंत्रयोगेन
निष्ठाद्य प्रीतिमान्भूयो तामातर
मयाव्रवीत् अथिहवाच गेहादि

कंते भूपाल कथ्यते किं दरा
मदे इर्लभ्य मपि रास्यामिम
माप्रतिहते तपः राजोवाव
मनोसायंभुवस्यादमुत्तः सन्न
तो मुने मन्वन्तरापिपं पुत्रं
तुसादाहोमदे मुनिरुवाच
भविष्येतेष ते कायो मउत्त
नयो मरान् संकलाभोत्तये
भूमिधर्मविच्च भविष्यति श्रीमा
कंडेयः तामादाय ततो भूप
स्तदेव नगरे ययो तस्याचाना
यत सतो रेवतां रेवतो मनुः
समेतः सकलै र्धर्मै र्मानवे २
परानितः विज्ञाता विल शास्त्रा
यो वेद विद्यार्थ शास्त्रवित्
इतिमार्कंडेयपुराणे रेवतमन
नूरे समाप्त ॥
रेवतीभवः पुं शनैश्चरः इति
हेमचंद्रः
रेवतीरमनः पुं वलदेवः इत
मरः ॥
रेवतीशः पुं वलरामः इति
हेमचंद्रः
रेवतः पुं सूर्यपुत्रविशेषः स
चण्डिकापतिः तस्योत्तति
यथा ततोः सो योग सास्या
पसो भाष्या वडवा रविः ददर्श

नियमस्या स्ता मयुपमयाक
रोत मयुनायोपवज्जाम सूर्यो
सो चत्वारान्वितः वेच्छती तेनसे
योगपरंपुरोभिर्शंकया संग्रहात
संभूतीतिनो अत नासिकया रे
देवोवतः प्रजायेता मयिनोभिष
जामरो नासत्यो हो ततीयश्च
रेवतोः अथवाहकः इति वक्ति
पुराणं अपिच ततोः स
वृषभकाउ रुतरानगमत्करु
दृष्टो तत्र संज्ञान्न वरवारपया
रिंती सा च दृष्टा तमायान्ते
परंपुरोभिर्शंकया जगामसेमुत्त
तस्य वृष्ट रत्ता तस्या तत
अनासिका योगे तयो स्तवम
मेतयोः नासत्य दत्तो तनयाव
अवज्ञादिनिर्गतो रेवतोः नैव
रेवतः खड्गीयन्ती तत्रप्रभुः अथा
रुद्रः समुपजो वाता त्तासमन्वि
तः ततः संज्ञममलं दर्शयामास
भानुमान् तस्य साव समातोका
सूर्यमुत्तमादे सूर्यपथारिणीचे
मामानिनाय निजाग्रमु संज्ञा भा
र्योप्रीतिमती भास्वरो वारित
रुद्रः ततः पूर्वसतो योसाः
सोः भूदेवस्वतो मनुः द्वितीयश्च
यमः शापाहर्मदृष्टिरभूत्ततः ।

कमयोमोसमादाय पादतस्तेन
रीतले पतिष्यतीति शापास्ते
तस्य वजे पितास्वयं धर्मदृष्टि
र्यतश्चासो समो मित्रे तथास्ति
ततोतियोगं तेषामे चकार नि
मिरापरः यमुना च नदी नते
कर्त्तारतरवादिनी अश्विनो दे
वभिषजो कृतो पित्रा महात्मना
गुह्यकापिपतिवे च रेवतो विनि
योजितः इतिमार्कंडेयपुराणेव
स्तमन्वन्तरे ॥ सप्तदिनक
र्तव्यनीराननविधौ रेवतस्मान्जक
र्त्तक पूजाविधि र्यथा सप्तमेदि
तरेवन्ते पूजयेत्तोरान्तरे सूर्य
पुत्रं महाबाहुं द्विधुने कवचोज्ज
ते ज्वलन्ते अक्षवस्त्रेण केशान्ति
तस्यवासमा केशा वामकोरे विधु
दृष्टिगो त करे पुनः एवमेव
महातीर्त्ता सितसंधव संस्थिते
एवस्थितं रेवन्ते प्रतिमापाद्य
देपिवा सूर्यपूजा विधानेन पूजे
तोराणान्तरे इतिकालिकापुराणे
नीराननविधिः ८६ अध्यायः
कोजाग्रप्रतिमारात्रो हारोपान्ते
तस्य पूजाविधि र्यथा हारोपान्ते
सुदीप्तस्त संपूज्यो दद्याद्वाहनः
यवातत हतोपेतं संज्ञतेः स

तर्पितः संप्रतिनयः श्रोतः
 पयसा पायसेन च स्तुतः सभा
 यो रुद्रश्च तथा नेदीश्च रात्रिगो
 मदिः सरभिष्टुत्या गवदिर्ह
 ताशनः उरध्वदिवैरुगो गन
 वदि विनायकः प्रत्यासाधे
 अरेवन्नो यथा विभव विल्लरे
 इति तिष्ठारितम् ।
 रेवन्तमउरुः स्त्री संता इति
 त्रिकोणशेषः ।
 रेवा स्त्री नर्मदानरी इत्यमरः
 असौ शिवतिष्ठेति यथा ।
 रेवया चकते पूर्व तपः शिवस
 तष्टिदे मन तत्सदृशः पुत्रोभू
 यादिति विधौ तथा अहं क
 कप्पापि न सतः किं करिष्यामि
 चिन्तयन् रेवायास्त वरो देयस्त
 वरं प्रमगतां छन निश्चितेवे त
 दाशोक्तं प्रसन्नोत्तरात्मना लिङ्
 चपेया ते देवि गजानन प्र
 स्तुतः गर्भे तव वसिष्ठासि
 पुत्रो भूत्वा शिवमिये मम त्वम
 रामर्तिः ताता नतमयी शिवा
 शिवशक्ति विभेदेन चावामेकर
 संस्थितौ एवेदन्तवरो रेवामत्ता
 त्रिष्य मितागता रेवादिदमिति
 एवातं ततः प्रभृति गोपते ।
 इति वाराहे सोमेश्वरादिलिंगम
 सहिमाध्यायः । इतिः । सो
 व कामपत्नी नीलीवृत्तः इति
 मेदिनी इगा यथा रेवा त
 नर्मदा देवी नदी वा रेवतीमता
 अतिवृद्धेन देया वा लोके देवी
 प्रकीर्तिता इति देवीपुराणे ४५
 अध्यायः
 रेव ३३ केषायां इतिकवि
 कल्पद्रुमः केषा चोत्कर्तक
 शब्दः ३३ अविरेषत ३ रेवते
 विरेषः ३३ इति इगादासः ॥
 रे शब्दे इतिकविकल्पद्रुमः
 रेफादिः रापदि इति इगादा
 सः
 रेवतः पुं सार्णत्ववृत्तः शैल
 भेदः शंकरः इति मेदिनी ॥
 देवविशेषः इति धरणिः ।
 वर्तमानकल्पीयः पंचमो मन्त्रः
 सत देवती गर्भे इदं मन्त्रपुत्र
 अस्मिन्मन्त्रे विक्रंदोः वतारः
 विभूतिः भूतरयादयो देवाः
 दिशापरोमादयः समर्चयः वति
 विधादयस्तत्त्ववृत्ताः इति श्री
 भागवते तद्विवरणं यथा पं
 वमस्य मनोस्तद्वत् रेवतस्यान्तरे
 श्चा देववाहः सबाहुश्च पर्याप्तः

सोमपो मुनिः दिशापरोमास
 प्रायः समेते स्वयः स्यताः
 देवा आभूतस्वस स्तथा प्रकृत
 यः स्यताः अरुणा स्तत्त्वदर्शीचवि
 त्वात्स्वयः कपिः मुक्तो नि
 रुत्तका सत्तो निर्मोहोऽथ प्र
 काशकः धर्मवीर्यबलोपेतोद
 शोते रेवतात्मताः भगुः स
 धामा विरजः सहिसुनोद एव च
 विवस्वानतिनामा च षष्ठिमम
 र्चयोः परे इति मात्से १ अध्यायः
 मार्कंडेयपुराणोक्तं रेवतमनुवि
 गान्त्त रेवतीशब्दे दृष्टं ।
 रेवतकं ज्ञी पारेवतवृत्तः इति
 गमनिर्वृतः
 रेवतकः पुं रेवतपर्वतः । त
 सूर्यायः उज्जयन्तः २ इति हेम
 चंद्रः तस्य नामकाराणं रेवती
 शब्दे दृष्टं ॥
 रेवतिकाः त्रि रेवत्याग्रपत्न्ये इति
 सुप्रबोधपद्याकरणे ।
 रोकं ज्ञी छिद्रे इत्यमरः ।
 नौका चले इति मेदिनी ।
 रोकः पुं क्रयभेदः ॥ दीप्तिः
 इति मेदिनी ॥
 रेगः पुं क्रोशध्वं इति मे
 दिनी देहभंगकारकः तत्

पर्यायः रुक् १ रुक् ३ उपता
 यः ४ बाधिः ५ गदः ६ आमयः
 इत्यमरः अष्टादः ८ ग्रामः ९
 आतंकः १० भयः ११ उपवातः १२
 भंगः १३ अग्निः १४ तमोविकारः
 १५ प्रातिः १६ तपः १७ अतान्नरः
 १८ मृतभृत्यः १९ इति राज
 निर्घटः ग्रामः २० इति जटाधरः
 मोदो २१ आकल्पः २२ इति हेम
 चंद्रः अस्मिन्नादि र्यथा ।
 पत्न्यन्तरिकाच सर्वरोगनिदानेव
 वृत्ते सुकृत तन्तः आरेण्या
 मुनिवरे र्यथापूर्व सुदीपितं रे
 गः पाप्मा जगो बाधि विकारो
 उह मामयः यत्नातंकगदावाधाः
 शब्दाः पर्यायवादिनः निदानं
 पूर्वत्रपाणि र्णाणुपुण्यस्तथा
 संज्ञाभिः श्रुतिविज्ञानेन रेगा ।
 एते पंचधा स्मृते निमित्तरेवा
 एतन् प्रत्योत्पानकारणोः नि
 दानं मातुः पर्यायैः प्रागुच्येन
 तत्पते उमित्तं रामयोदोष
 विशेषज्ञानपिहितः । तिङ्
 मयक्त मस्यत्वात् पीना तद्यथा
 तपे तदेव अक्तं याने
 इष निरभिधीयते संस्थाने
 येनने तिङ् तत्तां चिह्नमाहतिः

हेतु व्यापि विषयसं विषय
स्नानकारिणो जेषधनविहाग।
एषो उपयोगं साधनं विद्या
इषयं व्यापेः सदिसाम्यमिति
स्मृतः विपरीतोपपन्नोपि।
साध्याभिसंहितः पथा इष्टतरो
पेण तथा चात्मविमर्षता निवृत्ति
रामयस्यासौ संप्रामिनांति रोगतिः
साध्यादिकस्य प्राधान्यवत् काल
विशेषतः स भिद्यते यथात्रैव
संख्यन्तरो जरा इति दोषाणां
समवेतानां विकल्पाशोकस्य।
ना स्नातं पारतंत्र्याभां व्यापेः
प्राधान्यमादिशेत् देहादि का
त्स्यावयवे वेत्तावन्विशेषाणां
नक्तं दिनं भुक्तांशो व्यापिका
लो यथा सत् इति योक्तो निरा
नार्यः सद्योसोपदेत्येते सर्वेषां
मेव रोगाणां निदानं ऊपिताम
साः तत्प्रकोपस्य त प्रोक्तं वि
विधिरितसर्वं अहितं सि
विधौ योगस्यपाणाप्राशदास
तः त्रिक्तोपण कथायास्तत्ताप
वितभोजनैः यावन्दीरणा नि
शानागरासुवभाषणोः क्रियाधि
योगभी शोक विन्ना व्याप-मे
धुनैः यीक्षाशोयवभुक्तान्नेयकृष्ण

तिसमीरणाः पित्तं कदन्नतीक्ष्ण
स्पर्द्ध क्रोध विरादिभिः शारल
ध्याक्राव्यर्हं विरादसमयेषु व
सादन्ननवणा स्निग्धं गर्वभिर्मेदि
शीतले प्रासास्यस्य साध्याजीव रि
वास्तप्रादिद्वेष्टाः प्रच्छर्दनाशयेषो
न भुक्तमात्रं वसन्त्येताः पूर्वाङ्गे
पूर्वरात्रेव श्लेष्मा वस्त्राभि शोक
रान् मिश्रीभावात्ममस्तानां सन्नि
पातस्तथा पुनः संकीर्णनीर्ण
विषम विरुद्धाध्यशनादिभिः या
पत्र मद्यपानीय शुष्क शकाम्भू
तकैः पाणपाक मत्स्यवसरा इतिशु
ष्क कृषामिषैः शोषत्रयकैः स्तैले
स्तथात्रपरिवर्ततः अतो दुष्टास
शोवाताविग्रहादेशादिहरात्
दृष्टमात्पर्यतश्चेष्टादुहे नन्मर्त
पीडनात् मिष्यायोगाच्च विवि
धात्यापानां च निषेधनात् स्त्रीणां
प्रसववैषम्यात्रया मिष्योपवा
रतः प्रतिरोग मिति कुहा
रोगाविध्यानगामिनः रसायनी
प्रपद्यासु शेषा देहे विकृते
इतिगारुह सर्वरोगनिदानं ॥
अध्यायः रोगविशेषाणां जेष
यानि गारुह १८६ १८७ १८८ १८९
१९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७

१८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७
सर्वरोगहरवैलवकवचं तत्रैव
१० अध्याये दृष्टव्यं अपिच
जनकः सर्वरोगाणां दुर्वारो राह
गोचरः शिवभक्तश्च योगीचर
एव विकृताकृतिः भीमस्ति
पादक्षिशिरा यद्भुजो नवलोच
नः तस्मिन्प्रदर्शो रोहः कालो
तक्यनोपमः मेराणि स्तस्यजन
कोमदाने नैनको स्वयः पित्त
श्रमसमीराश्च प्राणिनां दुःखदा
यकाः राघुनः पित्तजश्चैव श्रेष्ठ
जस्य तथैव च ज्वरभेदाश्च वि
विधा अतर्थाश्च विदोषतः पाद
कः कामलः कृष्णः शोथः सीराच
शून्यकः चरातिसार ग्रहणीका
शत्रुणा इतीमकाः मूत्रकृच्छ्रश्च
गुल्मश्च रक्तशोष विकारकः अपि
शो मेहनः ऊर्जोगोदश्च गलगण
कः भ्रमरी सन्निपातश्च विस
वी राहणीसति पक्षभेदप्रभेदेन
वृत्तः षष्ठि रुजः स्मृतः मत्स्यकया
सताश्चैते जरातस्याश्च कसका
जराच धातुभिः साहं शस्यदुमति
भूमले एतेषोपायवेत्तारं नगच्छ
निवस्यतः पलायनेनैव तेरुणावेनेते
यमिवोरगाः वृत्तर्तनेव या

यामः पादाथलेलेसेवने कर्णा
नैनं सृष्टिं नैनं जराव्यापिवि
नाशकं वसन्ते भ्रमणं वक्ति
वासप्रं करोति यः बालाच सेव
तेकाले जरा तं नोपगच्छति एता
तशीतोदकस्त्रापी सेवते चन्दन
इव नोपयाति जरा तं च निरावे
निलसेवितं प्रातुःकोदकस्त्रा
पी ज्वनतोये नसेवते समयेचस
मादारी जरा तं नोपगच्छति श
रौहं न गच्छति भ्रमणं तत्रव
र्जयेत् एतास्त्रापी समदारी जरा
तेनोपतिष्ठते एतास्त्रापी चरेयेते
काले वक्ति निषेवते भुक्ते न
वात्र मुखं च जरा तं नोपगच्छति
शिशिरेः शुक्ल वक्ति नवोत्सा
ज्वसेवते एतेषोसोदकस्त्रापी
जराते नोपगच्छति सद्योमांसं न
वात्रं च बालास्त्री सीरोजनं
चुतं च सेवते योदि जरा तेनो
पगच्छति भुक्ते सदने चत्का
लेत्स्त्रापी पीयते नले नितं
भुक्ते च ताम्बूलं जरा तेनोप
गच्छति दधि हेयगरीनं च नव
नीते तथाशुभं नितं भुक्ते संय
मी योचरा तेनैवगच्छति शुष्क
मांसं स्त्रियो हृहा बालार्कं भरुणो

संसेवने नरा याति प्रहृष्टाभ्यः एते यथा संवेरति सयं
हभिः सह रात्रौ ये दधिसेव योति च देदिषु तमेव विवि
नेपुंश्लीच रजसला तमुपेति योपायं साधि मतो निशामय
जरा हृष्टा आरभिः सर संदरि दधिना जल्पमानाया माराभावा
रजसला च ऊलरा चादीराजान् पवच प्राणिनां जायते पिते च
हृत्तिका श्रुदपानकपत्नीयास्त केष मणिशरके ताले विलफ
हीनाच या सति योहितासाम लंभुत्तान् लपानेव तत्ताण तरे
ज्जभोनीव हृदतालभेत्तसः तेन व तभवेत्पितं सयः प्राणाहरं परं
पापेन साहे सा नरा तमुपग। तमोदकं च शरदि भादेति किंति
हृत्तिपापानां व्याधिभिः साहेमि शोषतः देवग्रन्थस्य यो भुक्ते
जतासन्तते भुवे पापे व्याधिज पितं तस्य प्रजायते सशर्करं च
रावीने विज्वरीनेच निश्चितं पापे यन्माकं पिष्टं ग्रीतोदकान्ति
नजायते व्याधिः पापेन जायतेन चााकं सर्वगद्येव दधि तज्ज
रा पापेन जायते देव्य इः एवं विवर्जितं विल्व तालफलप
शोकं भयं कतिः तस्मान्पापे कुंसर्वमत्तारमेव च आदेकं मुह
महावेरं रोषवीन ममेगले। येषु च तिलपिष्टं सशर्करं अतार
भारते सन्तते सन्तो नाचरेति स्याने पेत्तवमिति वपातः पित
भयातराः सथर्माचारपुत्तवरी तयकरं सद्यो वलपुष्टिप्रदे परं
सितं हरिसेवकं शुभ देवाति पितनाशचतहीन मुक्तमन्ये निवो
पीनां च भक्तं सक्तं तपःसुच उ यमे भोजनानन्तरं खाने जलपाने
तोपवासपुक्तं च सरातीर्थनिधि विनाभ्रघातिनैतेन स्त्रियतेलेनि
चिने पापादवन्ति ते दृष्टा वै ग्यमामनकी इवं पर्युषितात्रं
नतेय भिवोद्याः एतां नरा नमे तज्जं च पक्करं भाफलं दधि ह्या
वेत व्याधि संवृष्टा इर्नयाः सर्ववो पामुशर्कराताये सुस्त्रियस्यत
या मसमये काले सर्वगदीय सेवने नारिकेलोदकं नूतस्तानं
ति नरस्य सर्वशेगाणां जनकः क पर्युषितं जले तरुमुंजा पक्कफ
धितं प्रतिपित श्लेष्मजनस्पजन लेसपक कर्कटीफलं स्वातन्त्रानेव

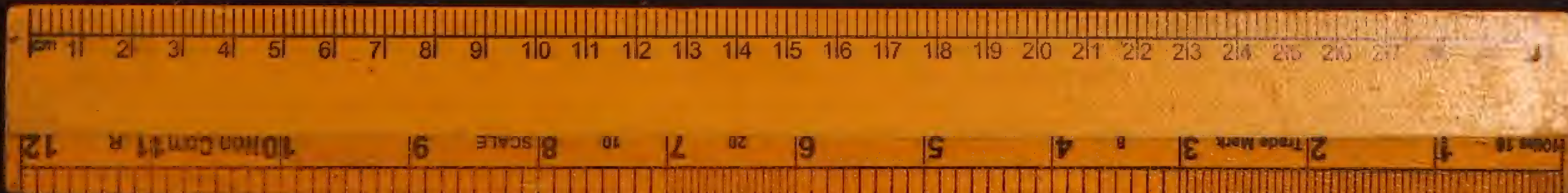
वर्षास मूलके श्लेष्मकाराणं व इवे शीतलोत्पादकस्तानं स
द्वारेभ्ये तज्जम् मरुहीर्यविनाश स्त्रियवेदनदवे स्त्रियपद्यपत्रतं
नेवक्रिस्तेरं भृष्टिभेगं पक्कतेले सस्त्रियवृत्तनानिलः एतेते कथि
शोषकं धुमणं शुष्कभतेच अ तेवले सद्यो वातप्रणाशने
कृष्णकं रीतकी पितारकमप वायवसि विधाः पुंसां लोश संज्ञा
कुंचरं भाफल मपक्ककं वेशवा एकामजाः व्याधि संवृष्ट क
२ सिंधुवार मनाहार मपानकं धितस्तज्ञाणि विविधानिच ता
संयुते रोचनाहणां सद्युते शुष्क। नि व्याधिप्रणाशाय कृतानि स
शुकरं मरीचं पिप्पली शुष्कमा दिरेव च तेजस्मिन्तानि सर्वाणि
इकं मीरकं मधु द्रव्याण्येनानि व्याधितयकराणि च रसायनार
गंधर्विसद्यः श्लेष्महाणि च वत यो येष चोपायस्य सदर्भः
पुष्टिकराण्येव वायुवीर्जनिशा नशक्तः कथितेसाधि माधार्थीव
मय भोजनानन्तरं सद्यो गमने सरोपाच मेघां च सर्व तेजाणां क
भाराणां तस्या छेदने वक्रितापस्य नापां नो विचत्तां इति ब्रह्मवे
शस्यद्रुमाण मैद्युने वृहस्वीग वर्ने ब्रह्म तरे १६ अध्यायः
मवेचं बमनः सेताप पवच यति अथ व्याधितलां तव वाग्भरः रो
नूतमनाहारं पुहं कलहमेव च गस्त रोषवेधस्य रोषशाम मरो
कदवाकं भयं शोकः केवलं ता गता रोगादः तस्य रातारो नर
पुकाराणां आत्तात्पवके तज्ज प्रभृतयो दि ते तेव साभावि
मनिशामय तदौषधं पक्करं भा। काः केचित् केविदागन्तवः सस्ताः
फलं वैव सवीर्जं शर्करोदकं ना मानसाः केचिदाख्याताः कथिताः
रिकेलोदकं चैव सद्यस्तकं सुमिष केपि कायिकाः तज्जसाभाविताः
कं मादिषेदधिमिष्टं केवलं वा शरीरस्वभावोदवनाताः सुस्त्रिया
सशर्करं सद्यः पर्युषितात्रेच सा सद्यसा जागरा ससप्रभृतयः
सोवीरं शीतलोदकं पक्कतेल अथवा सस्य भावाइयतज्जताः
विशेषस्य तिलनेलेच केवले। स्वाभायिकाः मरुजा इति पावत
लांगलीतालवृत्तेरं मुल्लमामलकी तेव जमोहादयः आगन्तवो ।

ऋषितादि ननिताः अथवा
नलोत्र भाविनः मानसाः का
मक्रोय लोभ मोह भयानिमान
देव पेयस्य विषादेष्टासुयासात्
यामास्य प्रभृतयः अथवा उन्मा
दापसार मूर्च्छा भ्रम तमः सन्ना
स प्रभृतयः कायिकाः पोटुरोगा
प्रभृतयः कर्मजाः कृमिताः केचि
दोषजाः सन्नि चापरे कर्मदोषो
द्वाभ्यामे व्यापयस्विविधाः स्म
ताः तत्र कर्मजा व्यापयः यस्याक्त
ने इकर्मप्रवले व्यापिशेषे केव
ले भोग्य मय्ये प्रापश्चित्तनाशे
वा ततो जाताः न त इष्टवाता
दिदोषेणा ननिताः तथा यथा
शास्त्रे निर्णीता यथाव्यापि
विकिस्तिताः नयामे योतिषेरो
गास्तेज्याः कर्मजाः बुधैः दोष
जाः मिथ्याहार विहार प्रकृषित
वातपित्त कफजाः ननु मिथ्या
हारविहारिणा अपि प्राक्तनस
कृतेनैवेरुन्मे दृश्यत एव ततो
दोषनेष्टपि शोक्तनकैर्येव कारणा
तत्कथं दोषजा इति उच्यते दो
षनेष्टपि वस्तुत आदिकारणो उ
क्कर्मवस्तुत एव किंतु तत्र मिथ्या
हारविहार मृषितारोषास्तेनोदृश्ये
त

इति दोषजा इत्युच्यते इति सभाषः
कर्मदोषोद्वाः । सत्यदोषा
गरीयोस ले जेयाः कर्मदोषजाः
अत्र कारणा इकर्मप्रवले पतोरो
घाल्लेपि आधे गरीयस्ते तत्त
मस्तयादेव सीतो भवति दोषास्त
सत्या अपि निदानतेनोक्तादृश्ये
तपवेति दोषाणां करणास्त
मनत इति कर्मदोषोद्वाः कर्म
तया कर्मकता दोषजाः स्वस्वमेव
जैः कर्मदोषोद्वा यान्ति कर्म
दोषत्तयात्तये दोषजाः स्वस्व
मेवजै रिति दोषनेष्टादिकार
णो इकर्म तद्वेषजायं द्युत्तया
दिननित इः तमोगेन कइतिक
कषायाद्यद्य भत्तणादि ननि
त इः तमोगेन वस्तये याति शे
वाहृष्टेतवो दोषा ले स्वस्व मे
वजैः तये यान्तीत्यर्थः साध्याया
प्यात्रसाध्याश्च व्यापयस्विविधाः
स्मताः सारसाध्यः कष्टसाध्योदि
विधः साध्य उच्यते याप्यतत्ता
माह यापनीयस्व तं विद्याक्तियो
धारयते दितं क्रियापात्तनिष्ट
तायां सद्यो यद्य विनश्यति प्रा
प्तो क्रिया भारयति सखितं प्रा
प्य मातरे प्रपतिष्य दिवागारस्तभो

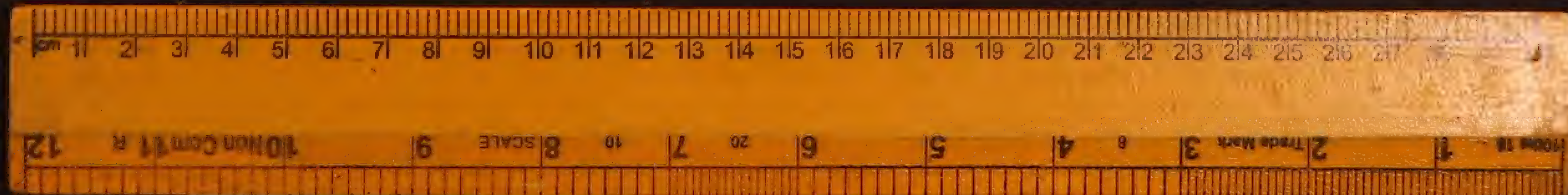
यत्नेन योनिनः साध्या याप्य पापः कर्म चेष्टा र चिकित्साचन
नमापोति याप्या आसाध्यतोतया वक्रिया इति अथचिकित्सावि
मंति शास्त्रानसाध्यास्त नराणाम भुपदेशः जात तत्र चिकित्साः
क्रियावतो अक्रियावतो चिकित्सा साजोपेत्याः स्यतया गदः वक्रि
सारहितानो अयोमदव तत्त शत्रु विषे सत्यः सत्योः चिक
णो रोगारंभक दोषस्य प्रको रोमसो रोगमादौ परीक्षेत त
पादपजायेत योः स्याविकारः तोः नन्तरसौषधं ततः कर्मभि
सुत्रये रूपद्वे इहोदितः । षक्यज्ञानपूर्व समाचरेत्
अथारिष तत्ता माह रोगि अयमर्थः भिषक आदौ रोगं
णो मरणो यस्मादवश्यं भावि परीक्षेत विचारयेत् ततोः नन्तरं
लक्षणे तत्तत्ता मरिष्टे स्यादि औषधे विचारनन्तरं ज्ञानपूर्वसा
ष्टवापि तद्वच्यते अथ रोगस्य वधानो न तद्वद्वया कर्म वि
चिकित्सा लक्षणा माह याकि कित्सा मोषध दानादिश्रुपं समा
यायाधिदृशी साचिकित्सा नि चरेदित्यर्थः रोगज्ञानेति
गद्यते दोष धातु मलानांया कित्साकरणो दोषमाह यस्त
साध्यकृत्सेव रोगद्वार क्रिया रोग मविज्ञाय कर्माणारभते
कर्मव्यापि क्रियते नयेति व्यापि मिषक अणोषध विधानतत्तस्य
दृशी करणाधिकरणोऽस्ति सिद्धि र्वद्वल्लया यद्वल्लयासे
ज्ज्जात्र करणार्थे स्युः तथाच रितयासिद्धि भवति नापि भवती
याभिः क्रियाभि नीयन्ते शरीरे तर्थाः अयस्य औषधं केवलं क
यातवः समाः साचिकित्सावि ज्ञे योजानाति नयामये वैद्यकर्म
काराणो कर्म तद्विषयो मतं । सचेत्कृत्स्नं द्रव्य महेति राजतः
यासुदीर्घाश्चमयतिनामं व्याधिं । रागज्ञाने मेवजा ज्ञाने दोषमाह ।
करोतिव साक्रियानतयाया । यस्त केवल रोगज्ञो मेवनेष्ट
पि द्रव्यमसुदीरयेत् क्रियात्र विचिताः । तद्वैद्ये
चिकित्सातथाचामरसिद्धिः आरंभो प्राप्य रोगीसाध्या नो।
निकृतिः शिवा पूजनं संस्कारां नोविकं विना ॥ नाविकं

* चिकित्सायुक्तं ततः पश्चात्
रोगोऽप्युच्यते

कार्णधारं विधा यथा नौः संक
 टे पतति तथा योगीश्वरः अन्य
 च यस्तु केवलशास्त्रसः क्रिया
 स्रज्जालो भिषकः सद्यः सात्वरं
 प्राणतीरुः प्राप्तीव चाहरे ।
 रोधोषधयोऽज्ञाने गुणामार यस्तु
 रोगविशेषतः सर्व भेषजकोवि
 दः देशकालविभागज्ञस्तस्य ।
 सिद्धिर्न संशयः आदावेत्तेरुतो ।
 ज्ञाने प्रयतेत विक्रिस्तकः मे
 षमानो विधानेऽथ ततः ऊर्ध्वा
 विक्रिसितं विक्रिस्त्रि सित्यत्र
 भावेक्तः इति भावप्रकाशे पूर्व
 त्वेऽः अथ येन रोगाणां
 ज्ञानं स्यात्तदाह देत स्रदउ
 संप्राप्तिः पूर्वशेषचलतए तथै
 वोपशमः एव रोगवित्तानदेत
 वः तत्र देतो लक्षणा माद य
 सनस्यादिना येन तस्य तद्देतकृत्य
 ते शास्त्रे संव्यवहारस्य तत्पर्याया
 त्यवस्थाने निदानं कारणादेतर्हि
 मित्रं च निबंधनं मूल मायत
 नं ततः प्रसरणेपि निगद्यते त
 अदेत र्याधीनो ज्ञानाय देत र्य
 यावर्षा वृत्तग्रम द्विमानशना ।
 तिमेधुन शाकविन्नाभयादयोवा
 तप्रकोपहेतवो दातनान्याधीन

तानां समदितानां दोषाणां ग्रं
शांश कल्पना हीन मध्याधिक
भेदेर्भाग कल्पना विकल्पः प्राया
मेविद्वेष्टोति स्वातंत्र्य पारतंत्र्य ।
भावाभावेः प्राधान्यमादिशेत् व्यापेः
स्वातन्त्र्येणा प्राधान्येपारतंत्र्येणां
प्राधान्यमेव न वेदेदित्य व्यापेः
प्रा तंत्र्यस्य न्यूनस्य प्राधान्येन
धीनानां व्याप्यासीना मप्राधान्ये ।
नतंत्र्येष्टोति हेत्वादि कार्त्त
ह्यावयवे र्वत्तावनत विशेषणां अ
त्रापि व्यापे रितनवर्तते हे
त्वादेः हेतुशृङ्गाणां कार्त्त स्विनसा
कलेन अवयवैः एकदेशेन ।
व्यापे र्वत्तावनयो विशेषणां वि
शेषवोयः । कार्त्तंत्र्येष्टोति
ति नक्तं दिनर्तं भुक्तांशौ व्या
पिकात्तो यथा वले नक्तमेव
अयं रात्रिवाचकं एतेनैतदुक्तं यस्मि
नक्तादे रंशे यस्य दोषस्य प्रको
पउक्तोति सौंश स्तदोषजनसया
भेदकाल इत्यर्थः नक्तादे रंशे
सुवातादि प्रकोप उक्तो वामपुटे
त तेवापिनोपि ह्यत्राभ्या रथोम
योर्ह संश्रयाः वयोः दो रात्रि
भुक्ताना मन्त्र मध्यादिनाः क्रमादि
ति ते वात पित्त कफाः ऋतुपुत्रा

इतिरानिर्वरः
रोगशिली पुं वृत्तविशेषः श
वाच इति भाषा इतिरानाथः
रोगश्रेष्ठः पुं नरः इति रान
निर्वरः
रोगरं क्ली ओषधं इतिशब्दः
चुदिकाः
रोगरद्वयं क्ली रोगनाशक
वस्तु यथा यन्त्रि रुवाव दद्या
गिमधुरादीनि वसे रोगहराण्य
हे शालिषष्टिक गोधूमदीरैववत
यामधु यथा श्रेणाटक यवकणे
वोरुक गोतुरं गंभारी पौक
रं वीतं शला खर्जरकं वला
नरिकेलत्वात्मगुमा विरारी च
पियालकं मधुकं ताल कृष्णं
मुखोः रोमधुरोगलाः । मूर्च्छा
राह प्रशमनः वडिदिय प्रसादनः
कृमिकृत्कफकृत्तम्य एको
मर्धनिषेवितः स्यात् काशास्पमा
धुर्य सरदाताउरा निच गल
गंड श्रीपदानि गुरेणादि कारये
त राट्टियामनकापेव कपित्थ
करमदंको । मातुलंगाया
तकेव वरं मितिरीफले द
दधि तक्रं कोनिकेव लज्जुचंवाप्त
वेतसं प्रयो दंतशायकतो जा

राणः पाचनो रसः केदनेवा
तक्ततृषो विरारी वाचलोमनः
ग्रन्थास्यमेवमानः कृष्णैरेव
हर्षकं शरीरस्य च शोथित्य सर
कंठनकृद्वेत खिन्न भिन्न द्राणा
रीनि पाचयत्यग्नि भावतः लवणा
दि यवतारः मर्नकारिश्च लावणः
शोधनः पाचनः केरी विप्रेष स
र्पाणादिकृत् मार्गशोथी मारद्वक्त
एकः परिषेवितः गारकंडू को
दृष्टोफ देवार्ण जनयेदसः रक्त
वाते रक्तपित्तं पुंस्तेदिय रुजा
दिकं व्याध शिपुं मूलकंच दे
वराह च कृष्णं लवणं नमुन
फले गुला गुणल लंगली कट
को दीपनः पोथी कृष्ण कंठकफा
नृकृत स्यात्पातस्य कृमिहरः शुक्र
मेरोविरोधनः एकोः सार्थं मेव
मानो ध्रुम राहादिकृदेवत
कृतमालः करीराणि दृष्टिदेव
वास्तथा साह कंठक वेवाणि
दृष्टीहय शंखिनी गुडवी चडव
नी वडिहन्नेरुकापेपि कारवेत
वातांज करवीरक वासकाः रो
दिगीशाल पुष्पी च कर्कोटोवेन
यंतिका माती वरुणाकं निस्कोमो
तिष्मती पुनापीवा तितो रस

श्वेदनः स्यादोवनो दीपनस्त ।
या शोधनो अर तस्माद्वोपुर्का
कंठिकादिजित विम्वर केदसं
शोथेयत्यर्थं सच सेवितः मया
स्तभतेपकार्ति शिरःशूलवणा
दिहृत विफला शलकी नमु
आवावातवरादिकं तितुके वकु
लं शाकं निष्पावंमुद्विलिका नि
ष्पावस्थानेपातंका इति कृविता
दः कषायोपाहको रोपीस्तभनः
केद शोषाणाः एकोः सार्थं मेव
मानो हृदपादय पीरकृत गुल
शोष नराधान मन्पास्तभादिका
रक्तः इतिशब्द कृष्ण लवणा मेव
गो वलाकृष्ण कृष्णपी शलकीप
त्रो पुनर्नवा शलावरी अग्रिमं ।
यो वृद्धादंती सदंष्ट्रैरंके तथा
यवकोल कृतत्पादिकर्षीवीद
समूलकं एषकृष्णमस्तोवातातो
वज्रपित्तहरस्तथा शलावरी विदा
री च बालकापी चंदनं हर्वा
वरः पिप्पलीच वदरीशालकी
तथा कदली चोसलेपधुमुंवर
परोलकं अथश्रेष्ठाहरो वतीहृदि
रा गुरुकृष्णं शतपुष्पीच जाती
च योवाप्रवधनाकुली सार्पिलेव
सा मत्तास्तेदुप्रवरं हते तथापी
स्रति

मेथानि कोत्तिगां शास्तेनुते
केवलैपैतिके सार्पिलेकेलव
गान्विते देयं वज्रकफे वापि
वोषचार समन्वितं गुन्मीनारी
क्रमि श्रेष्ठाहरो मारुतरोमिपु
तेलेलावव दांर्षाय कुरकोषेप
देहिपु वातातया सुभावातिव्या
याम तीणाहृत पुंस्तेद्विशक्त
यासमिवातहृत पथेपुव तथा
दाया हनध्रुवापोनिकमी शिरो
रुनि उतमसपले मात्रा विमिश्रा
तैश्च मध्यमे जवन्मस पलाहैन
स्तेर कायेषधेपुव जनमुले
हृते देयं पुष्पकैले नशास्यते
स्तेहे स्तेहे पीते तदलापो पिवे
इमोदकं नरः वातानुलोम दी
मानि वर्वा स्त्रिय समंमतेतुल्य
स्तेहनं कार्य मिति स्त्रियसंरुतणो
प्रपाक कोरहवात्र तक्र पिपा
क पथिभिः वातश्रेष्ठाणि वाते
वा कफे वा सेद इप्पते वसेदये
दतिष्णूल रक्तर्जल मूर्च्छितान्
त्यादि महापराणो गारुडयोगमारे
अध्यायः थन्त्ररिरुवाच वृत्तैला
दिवत्पामि स्यात् सङ्कृत रोगन
त रोगपुष्पी वचा सोमा वाह्रीव
हृत्सर्वता अभया गुडवीचव अ

दृष्टकवाकवी एते रत्नमेभा
गेहप्रस्य विपाचयेत् कंदका।
योरसप्रस्यः तीरप्रस्यसमवितः
पतद्वाही चूतेनाम प्रतिमेधा
करेपरं विफला विचक वलानि
गुडीनिम वासकाः पुनर्वाद्य
दुवीच दृष्टीच शतावरी एते
हृते यथात्माभं सर्वरोगविम
हने वला शतकवायेत तैलस्या
हृदकेपचेत् कल्के मधुक मंति
श चंदनोत्पल पप्रकैः सूत्रेला
पिपली कुष्ठ जोगेलाग्रकेशरैः
गंधाश्च जीवनीपैश्च सीरटकस
माधितं पतन्मृद्विना पक्व
स्यापयेदन्तेभ्यो सर्ववात वि
कासंस्तसर्वेषां तत्राग्रान्ते
लेमेतर प्रशमयेदन्ताग्रान्ते
हृते शतावरी रसप्रस्यतीरप्र
स्य तथैव शतप्रस्य देवराह
मोतीशोलेयकं वला चंदनं भग
वेकुं माला चोन्मती तथा प
तैः कर्षमैः कल्के तैलप्रस्य
विपाचयेत् कुष्ठ वामन पेरतो
हृदिप्रयोग ऊर्ध्वो वायुनाभय
गात्राणो येव सीदति मेषुनेज
शतर्तवात्राणो वाध्यानमयशो
विणा त्रगताश्चापि येवाताः शि
रस्ता

स्थाने सन्ने इतिच पाठः प
भिः शर्षपने तैल मनामृद्वि
योनिने मृद्विना पचेदेतत्
मृकतीरणा मंशुते अजमोहा
दिकं तैले गंडमालो योह
ति विदग्धस्त पचेत्पक्व पक्व
व विषोययेत् रोगां मृदभा
वंच तैलेनानेन कारयेत् य
जमोहादिकं तैले मरावीयेव
रोगस्त इति गारुडे १०८।
अध्यायः १।
रोगदारी न च वैद्यः इत्यमरः
रोगनाशकेवि ।
रोगितरुः १ अणोकवतः
इतिराजनिर्वटः ॥
रोगिवलुभं ज्ञी औषधं इति
शतवेदिका रोगिषिये वि ।
रोगी न वि रोगयुक्तः तस्यर्षी
यः वाधितः २ विकृतः ३ श्वा
नः ४ स्नानः ५ मंदः ६ शतरः
अध्यायः ५ अध्यायितः ६ रुग्णः ११
सामयः ११ अघटः १२ इतिराज
निर्वटः ग्रामपावी १३ श्वास्तुः
१४ इत्यमरः अथविकिसाधो
गिताः परीक्षा तत्र वायुतः १
दर्शनं संपूर्णं प्रश्नैः परीतेद
य रोगिणो यापुरादि दृष्टास्य
हृतीते प्रश्नतोः परं आयु ।
रदि आदि शब्दात्माध्यासाध
त्वादि दृष्टा दर्शनेन अत्रस
मदादिभ्यश्चति भावे क्षिप्रस
शीतोतादेः शीलोस मृद क
दिनतादिना परीक्षाव प्रश्नतः
उदर लावव गौरव दृष्टा उभ
लावलावलादिना मिथ्यादृष्टा
विकारादिदृष्टायाता सत्येवच न
या ड्व्यदिष्टाश्च मोहयेयुश्चि
कित्सकान् तत्र दर्शनं तत्र नि
का मृदादेः कर्तव्यं तत्रनेत्रपरी
ता यथा नेत्रस्यान्वनादुत्तं प
श्वणी तथाकां कोटरान्नः प्रवि
ष्टं च तथास्तेच विलोकने हरिद्रा
खंडवर्णाच रक्तं वा हरितं तथा
दीपदेभि सरा हंच नेत्रं स्यात्पि
नकोपतः चतुर्वलाश वज्रस्यात्
स्निग्धं स्यात्सलिलसुतं तथा य
वलवर्णाच ज्योतिहीनं वलानि
ते नेत्रं हिरोष वाङ्मस्यात्वाद्दे
षद्वय लतां हिरोष तिग्मं सेवेत
तत्रापरयति रोगिने हिरोष दृष्टि
ते नेत्रं मन्त्रमं भृशं भवेत् वि
तिग्मं सलिलस्वावि प्रान्तेनोन्नीत
यस्यपि अथ निक्ता परीता
शाकपत्रप्रभा रुक्ता स्फुटिता

रसनानित रक्ताश्यामाभवे
 त्तिनालिमाद धवला कफात्
 परिदग्धावरसर्षा कृसादोष
 हितयलतणा अथ मूत्रपरी
 ता वातेन पांशुं मूत्रं रक्तनीलं
 वपिततः रक्तमेव भवेत्कृत्वाहव
 लेफेनिलंकफात् अथशरी
 रस्य उल्लादिहानार्थस्यशरीने
 कार्यं तत्रनारीपरीता याद
 पुंसो दत्तिता हस्तस्य स्थितोवा
 मकरस्य त्वं अंगुष्ठं सन्तगानादी
 यरीत्येत भिषावरैः अंगुलीभि
 स्तुतिस्त्रि नारी मवदितः स्प
 श्रोत तवेष्टया सारं डः खेनली
 यातकुशलोः विलं मद्यः स्त्रात
 सस्त्रमस्य स्त्रमातपशीलिनः
 यमयामग्रान् देहस्य सम्प्रकारी
 नमुधते बोतः पिके भवेन्नारीप्र
 यक्ता तर्जनीतले पिते यक्ता
 यथमायां तर्जनीपांगुलिगा कफे
 तर्जनी यथमा मध्ये वातपिते
 धिकेस्फुटा अनामिकापांतर्ज
 यो यक्ता वात कफे भवेत्
 मध्यमानामिका मध्ये स्फुटा
 पितकफेः पिके ।
 अंगुलि दितयेपिस्त्रात्यय ।
 ता सन्निपातिनः ॥ वा

ताम्बकगति नारीपिताहस्तस
 गामिनी कफाम्बदगति ज्ञेया
 सन्निपातादतिदुता वक्रमुत्स
 त् चलति धमनी वातपित्ततः
 वेदकंच मन्दं वात श्लेष्मापि
 केततः उत्सुत मन्दं चलति
 नारी पित्त कफेः पिके का
 मात्कोधात्वेगवरा तीणावि
 न्ना मयास्तता स्थिता स्थिता
 चलेयासा इति स्यान्च्युता त
 या अतितीणाव सीतावप्रा
 णान्दन्ति नमंशयः नरकोपे
 न धमनी सोसा वेगवतीभवेत्
 मन्त्रायेः तीणाभातोश्च मेव स
 द्तरा मता चपला सपित्त
 स्यात्प्रमस्य भवति स्थिरा स
 विनोपि स्थिरा सेया तथा
 वलवती मता इतिभावप्रका
 शः रोगं वि अपथ्यं अहितं
 इति शब्दचंद्रिका रोगसंव
 धिनिच ॥
 रोचकः पुं लभा तत्पर्यायः
 बुभुक्षा २ अशाना ३ निचत्ता ४
 रुचिः ५ इतिमेवदः कदली
 इतिशब्दरत्नावली राजपला
 डः अवदः इति राजनिर्वदः
 शब्धिपणभेदः भेदि ३ इति

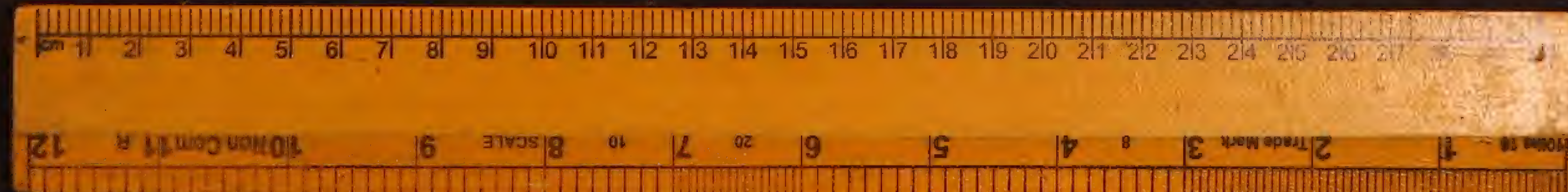
नेपालदेशोत्थातः तत्पर्यायः चना इति राजनिर्वदः मनः
 निष्ठावरः २ धनहरः ३ कित शिला इति हेमचन्द्रः सेत
 ४ ५ गणारसकः ५ अशशणाः विहता गुंशरोचनीतिख्यात व
 मरत्वे तित्तत्वे कटुत्वे पाके ।
 कटुत्वे लघुत्वे तीक्ष्णत्वे हृद्यत्वे
 हिमत्वे ऊष्ण कटु कफावितर
 होः श्री सेद मेरो नरगन्ध वि
 घवणा नाशित्व इतिभावप्र
 काशः रुचिकारके वि
 रोचनः पुं कूटशाल्मलिः इत्य
 मरः सेताशिशुः ॥ पलादः
 आशयः करनः अंकोदः ।
 राटिमः इतिराजनिर्वदः रो
 चके वि इतिमेदिनी ॥
 रोचनकः पुं जंबीरः इतिराज
 निर्वदः ॥
 रोचनफलः पुं बीजहरकः
 इतिराजनिर्वदः ॥
 रोचनफला स्त्री विभिटा इति
 राजनिर्वदः
 रोचना स्त्री रक्तकंदारः
 गोपितं गोरोचना इतिख्यातं
 वरयोपित इतिमेदिनी ।
 रोचनिका स्त्री रेश रोचना इ
 तिराजनिर्वदः अंशरोचनी इ
 तिरत्नमाला ॥
 रोचनी स्त्री आमलकी गोरा

चना इति राजनिर्वदः मनः
 शिला इति हेमचन्द्रः सेत
 विहता गुंशरोचनीतिख्यात व
 निष्ठावरः तत्पर्यायः कापि
 लः १ कर्कशः इचदं ४ रक्तोमः ५
 इत्यमरः कम्पितः ६ कंपितः
 ७ कम्पितः ८ कामित्यः ९
 चनी १० इति भरतः पर्यायान्न
 रंशणाश्च कंपितक शब्दे इवाः
 रोचमानः पुं अशशीवास्यारोमा
 वर्तः यथा श्रीहरी हृदयोवर्ती
 रोचमानो गतोदवः इति का
 डशेषः ॥
 रोचिः स स्त्री अभा इत्यमरः
 रोचिस्त्रि वि अलेकावारिनादी
 तिपीलः तत्पर्यायः विशा
 डः १ अनिसः ३ इत्यमरः ।
 रोची स्त्री हिलमेचिका इति
 शब्दरत्नावली ॥
 रोची न वि रोचिस्त्रि इतिदे
 मचंद्रः
 रोचं वि प्रकाशं प्रीति
 विषयः रुचयातोः कर्मणि
 प्रत्ययेन निष्पन्नः ५ यं
 रोचं वि हिलः वधकः रो
 चतीति विचि शाः इतिपुरा
 बोधवीकायां इग्रादिसः

रोहिका स्त्री विष्टकविशेषः
रोही इतिरुता इतिवभाषा न
त्तराप्रकारमाह अक्षगाधम
होर्न किंचित्प्रशंचपोलिका
तमकेस्वेदयेतकृत्वा भूयोगोरोपि
तापवेत सिद्धेया रोहिका प्रो
क्ता गुणानस्याः प्रवर्तते रो
हिका वलकदुच्छा हंरणीया
तवर्दनी वातघ्नी कफ हर्दुवी
दीप्ताग्नीनांप्रश्रुतिता अथलेरी
उद्गोममृगांत सासुगाहं
विमर्दयेत विधाय वटकाका
रे निधुमेनोशनेः पवेत अंगार
कर्करीहोष्ठा हंरणीया मुकलानुः
दीपनी कफहृदस्था पीनसया
सकामनित अथ यवराटिका
यवना रोहिका रुच्छा मधुरा
विषदा लघुः मलमुक्तानिलकरी
वत्सादन्ति कफामयान पीनस
आसकासांश्च मेरो मेरुगन्ताम
यान अथमापरोहिका हार्ता
यच्छ्रमावाणा वमसीचाभि।
धीयते वमसी रविता रोहीक
थते वलभदिका रुतोसावात
ता वत्पादीमाग्नीनां प्रश्रुतिता
मावाणारालय स्तोत्रे स्थापिता
ह्यक्तकुजाः श्रावपेशाविता यंत्रे

पिष्टा स्ता भुमसीमृता भुमसी
रवितासेव प्रोक्ता कर्करीकावृषे
कर्करीका स्थाने भुमदिका इति
गुणरिका इतिवा पाठः कर्करी
कफपित्तघ्नी किंचिद्वातकरीमृता
अथ चाणकरोहिका चाणक्यारो
हिका रुक्ता श्लेष्मा पित्तासुन
दुरुः विष्टेभिनी वत्तया तद्गुणा
तिलशक्नुली इतिभावप्रकाशः
रोउ अ अनादरे इतिकविक
तदुमः अ अरुरोदत इति
हर्गादासः ॥
रोहः स स्त्री सर्गः भूमिः इति
मेदिनी ॥
रोदनं स्त्री क्रूरने अस्तु इति
मेदिनी तस्य भुभाभुम यथा
अनश्नस्त्रिग्य रुदित मदीनं
मुभदेन्तां प्रशुराश्ररीने रुत
च रुदिते नसावावरे इतिगा
रुः ६६ अथायः कपिताथेन
नानेवास्तुना रत्नसमूहोनातः
यथा पुदे मुनि मते दृष्टा क
रोह कपिता मुद्रः इत्यपकम्पा
तदश्नविन्दनामसंरत्नसंभूवद
रोदनाश्रुपतनेन मत्तानां नरके
यथा तानिनो मारुदनेयवसा
रोहीः पुत्र साम्यते रोदना

अथपतनास्तानां नरके भुवं । सदप्रयोगेयनयो रोहः सादः
इतिवस्तुवैवर्ते गणापतिवन्दे ॥ पि रोदसीति विद्यः रोदसी-
अथायः मृत मुद्विष्य रो रोदसा साईं पृथ्वीसर्ग दिवि
दन निषेधो यथा श्लेष्माश्र वा तिनो इत्यनयः ॥ रोदसी
नवे मृक्तं प्रेतो भुक्ते यतोः मयय मयसि यथा घावाए
वशाः अतो न रोदितये दि । शिष्यो रोदस्यो रोदसी रोदसी
क्रियाकार्या विधानतः इति तिचेति इतिभट्टीकायांभरतः
मुद्वित्तं रोधः पुं नदीतीरे इत्यमर
रोदनिका स्त्री यवासः इति रोधः ॥ भरतौ ॥
राजनिर्वटः रोधनः वि रोधकर्ता रोधेक्ती
रोदनी स्त्री इरातभा इत्यमरः इतिव्याकरे एा
रोदसी स्त्री स्वर्गः भूमिः इत्य रोधवक्ता स्त्री नदी यथा निघ्न
मरः ॥ गारोयवक्ता वसवक्ती सिभुराप
रोदसी वं स्वर्गः भूमिः यथा गेतिनदीपर्याये भागुरिः इति
यावायुषिष्यो रोदस्यो रो भरतः ॥
दसी रोदसीति च इति भरत रोयोवक्ता स्त्री नदी इति वि
पुतकोषः ॥ कांडशेषः
रोदस्यो स्त्री भूमिस्वर्गो यथा रोयोवक्ती स्त्री नदी इतिराज
प्रसूरायापि भूयावो रोदस्यो निर्वटः ।
रोदसी वते इत्यमरः भूमिः रोधं स्त्री अथरायः पापं ।
द्योराकाशंपते सदिते विर इतिमेदिनी ॥
रीते च रोदसी रोहः शब्दो रोधः पुं लोभः इति मेदिनी
वीच्येते इति भूयावो परामथ्येते राजनिर्वटः ॥
यतेन ईवन्त सान्न शब्द ह्येन रोधपुष्यः पुं मथकचुतः इति
एक वचनान्ननापि भूयावोसमु राजनिर्वटः रोधपुषिणी स्त्री या
दिते इत्येते रादश्च रादसीचा तवृत्तः इतिराजनिर्वटः
पि दिवि भूमो पृथक् पृथक्

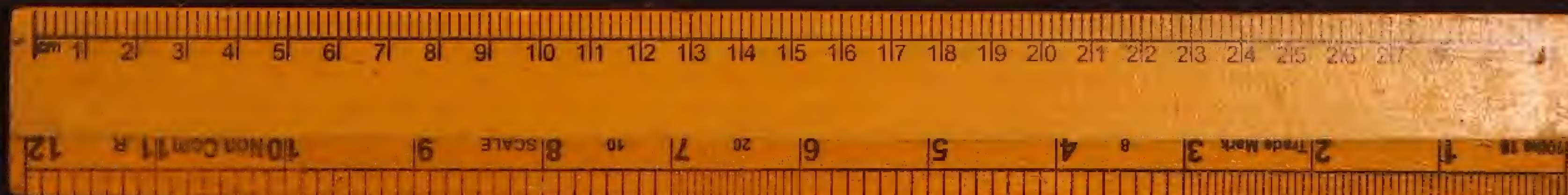

रोपः पुं वाणः इत्यमरः
 रोपणो इति मेदिनी छिदेत्की
 इति हेमचन्द्रः रोपणो क्ली विभो
 दने इयथातो भावेऽनुरूपत्वे
 न निष्पन्नं जनने प्रादुर्भावः
 अस्त रुदथातोः पशुदेशे अन्
 ट् प्रत्ययेन निष्पन्नं इति याक
 णे अंतनविशेषः यथा रोपणो
 रसकं पिष्टा सम्यक्साध्यावा
 णा रक्षणीयात्तत् सर्वं त्यजे
 र्गामयोगात् अक्षं च तज्जले
 सर्वं पर्येही सन्निभं भवेत् वि
 ह्वर्पितावयेत्सम्यक्प्रिवेत् त्रि
 फला रसैः कर्षस्म रसन्त
 दशमांशेन नित्तिपेत् अंतये
 न्यने तेन नेत्राविलगच्छि
 तः इति भावप्रकाशः ।
 रोपणाह्वानं क्ली नयनांतनवि
 शेषः यथा अयरोपह्वानं शि
 लायोरसकं पिष्टा सम्यगासाध्या
 वारिणा रक्षणीयात्तज्जले सर्वं त्य
 जेत्सर्गामयो गते अक्षं च तज्जले
 सर्वं पर्येही सन्निभं भवेत् विह्व
 र्पितावयेत्सम्यक्प्रिवेत् त्रिफला
 रसैः कर्षस्म रसन्त दशमां
 शेन नित्तिपेत् अंतयेन्यने

तेन सर्वदोषोपशान्तये समस्त
नेत्र रोमाञ्चं चार्ण मेतत्रमशयः
इतिभावप्रकाशः रोपाणीवर्तिः
स्त्रीनेत्रोजनभेदः यथा अथरो
पाणीवर्तिः अशीतिलितप्र
णि षष्टिः पिप्यति तदुत्ताः ज्ञाती
पुष्पाणि पंचाशन्मरिचानिचो
दश सप्तं पिष्ट्वाभुनावर्तिः कृता
ऊसमिकाभिषा तिमिरार्जनप्र
क्रान्ताशिनी मांसवृद्धिबुत्त
पतस्या शंभने प्रोक्तमाशमाहं
रोपाका ऊसमिकावरीरोपाणी ३
तिभावप्रकाशः ॥
रोप्यातिरोप्यः ॐ धान्यविशेषः
अस्यगताः रोप्यातिरोप्यालववः शी
त्रपाकाशणोन्नराः अरादिनो रो
षदरावत्यामूत्रविवर्धनाः इतिरात्र
वल्लभः रोमं क्ली नले इतिशब्द
चंद्रिका ॥
रोमं न क्ली शरीरजातं ऊरुः रो
पा इति भाषा तत्पर्यायः ।
लोम १ अंगजं ३ त्वजं ४ चर्म
जं ५ तनूरुदं ६ इतिरात्रनिर्वेदः
स्थानविशेषे तस्यशुभाशुभेय
या अन्यरोमयुता अथ नंचाद
न्निर्कायमा रोमैकैकरूपकस्या

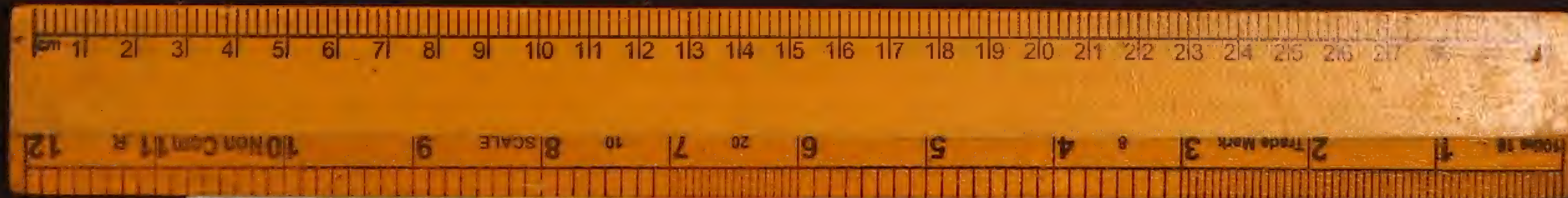
मृणान्त महात्मनां हे हे
 रोमे पंडितानां श्रोत्रिणां त
 येवच रोमवर्यं दरिद्राणां योगी
 निर्मासजानकः ॥ इति गारु
 डे ६३ अध्यायः रहस्यरोम्नो
 ऽस्पृश्यते यथा न सर्प शस्त्रैः
 जीडेत स्नानि खानिनसेस्पर्श
 त रोमाणिव रहस्यानि नाशि
 ह्नन् सदा व्रजेत् इतिकौर्म उपरि
 भागे १५ अध्यायः ।
 रोमकं ज्ञी पाञ्चलवर्णश्च य
 क्तान्तभेदः इति राजनिर्वटः ।
 रोमकंदः उं पिंडान्तः इति
 राजनिर्वटः ॥
 रोमकपतने ज्ञी देशविषेषः
 रुम् इति पारस्य भाषा यद्यालं
 का ऊर्मये यमकोटि रस्याः या
 दक्षिणे रोमकपतने च अथ
 स्ततः सिद्धपुरं समेरुः सोम्ये ।
 अथ यस्य वरदानलश्च ऊहन्न-
 वादान्तरितानि तानि स्थानानि
 पद्मोलविदे वदन्ति इति सिद्धा-
 न्तशिरोमणौ गोताध्यायः ।
 रोमरूपः उं लोमविवर - यथा
 प्रज्ञापतिश्चात्तमालो दरो ब्र-
 ह्मा कमाडले समस्त रोमरूपे
 पुनिन रश्मीन्द्रिकाकरः इति मात-

ॐ पुत्राणां देवीमाहात्म्यं ॥
 रोमकेशावं क्ली चमर इति
 विकोटशेषः ॥
 रोमगुच्छं क्ली चमरं इति हेम
 रोमगुच्छं चंद्रनाथरो ।
 रोमस्यः ॐ उद्दीर्घचर्वणो ना
 जोरकारा इति भाषा इत्यमरः
 रोमभूमिः स्त्री चर्म इति राज
 निर्घटः ॥
 रोमलता स्त्री लोमावलिः इति
 हेमचंद्रः ॥
 रोमवान् त्रिलोमविशिष्टः रोम
 श्लादस्त्वर्थेवतप्रत्ययेननिष्पन्नः
 रोमविकारः ॐ रोमोचः इति
 हताग्रथः ॥
 रोमशः ॐ मेघः इति हेम
 चंद्रः पिंडान्तः कुंभी मुकरः
 इति राजनिर्घटः अतिशयलोम
 विशिष्टे वि ॥
 रोमशफलः ॐ विंदिशवृत्तः
 इति राजनिर्घटः
 रोमशा स्त्री दायावृत्तः इति
 राजनिर्घटः लोमशाच ॥
 रोमशुकं क्ली श्लेषाण्यकं रं
 इति भावप्रकाशः
 रोमदर्वः ॐ रोमाः इति ह-
 ताग्रथः ॥

रोमहर्षाणी स्त्री रोमावाः ३ इतिरेमवद्रः रोमाली ३
 तमरः ॥ इतिशब्दमाला लोमरानी ४
 रोमहर्षाणाः पुं सूतः विभी यथा तस्याः प्रविष्टा नतना
 तकरुतः इतिमेदिनी आद्यस्य भिरेभं रान तलीनवलोमरा
 युसतिर्यथा ग्रसते सर्वरोमा जीनीवी मतिरुस्य सितेतस्य
 णा ववसा दृष्टितानियत हे तन्माला मध्यमणो रिवाहिः
 पायनस्य भागं स्ततो वै रोम इतिरुमारसंभवः सावयौवना
 हर्षाणाः भवन्तमेव भावान्या रम्भभवति अज्ञातयौवना यथा
 जहार स्वयंप्रभः इतिकौर्ष १ नौरात्रीर मुपागता अवगायोः
 ग्रध्यायः ॥ सोन्नि स्फुरन्नेत्रयो ओत्रे लग्न
 रोमावः पुं रोमहर्षाणो इत्यम मिदेकिमुत्पल मितिहातेकरं
 रः मुलुक कंटक रोमवि न्यस्यति मेवालांऊर शंकपाश
 क्रिया रोमोद्गम रोमहर्षाश्च शिशुवी रोमावन्ती प्रोच्छतिआ
 इतिभरतः ॥ न्नासीति मुहुः सखी मविदिश
 रोमाविका स्त्री रुदन्तीवृत्तः ओणीभरा वृद्धति इतिरसमेन
 इतिराजनिर्वंदः ॥ री रोमाग्रयफला स्त्री किक्कि
 रोमावितः वि जातप्रलकः रो हात्तपः इतिराजनिर्वंदः
 मोवविशिष्टः तस्यर्थायः रु रोमोद्गमः पुं रोमावः इति
 श्रोमा २ इतिरिकांशेषः इनायुथः ॥
 रोमाली स्त्री वयः संधिः ३ रोमोद्गदः पुं रोमावः इति
 निशब्दमाला रोमावलीव । त्रिकांशेषः ॥
 रोमातः पुं पिंडालः इति येलः पुं पावीयामकः इति
 राजनिर्वंदः ॥ शब्देंदिका ॥
 रोमप्रवदिटपी १ पुं ऊंभीवृत्तः येलमः पुं भ्रमरः इतिविको
 इतिराजनिर्वंदः ॥ दशेषः
 रोमावली स्त्री मोभेर्हुलोम रोपः पुं कोथः इत्यमरः
 ओणी तस्यर्थायः रोमलता रोषाणाः पुं पाददः रोमवर्ष

लोपलः इति मेदिनी ऊषरभू सपूर्वावधिः पकोदिएआइस्य
 मिः १ कोथने वि इतिरेम समापनकालः रोहिणीवास्य
 वंदः ॥ नामान्तरं यथा अत्र एवाक्ते
 रोहः पुं अंजुरः इतिरेम आह मभिधाय रोहिणान्न न
 वंदः ॥ लंबयेदित्यभिधानेन पूर्वाक्रया
 रोहकः पुं प्रेतभेदः रोह इत्यमरः संगतास्यो रोहिता पर्थ
 रि वि इतिमेदिनी । त गोणपूर्वाक्रकालः प्रतीयते
 रोहणा स्त्री मुक्त इतिराज। तेवरोहिणां पूर्वाक्र आहस्योणा
 निर्वंदः नम प्राडर्भावः इति कानत्वेनोत्तरावधिः अपराक्रया
 रुहधातो भावेः नट प्रत्ययेन इत्य पूर्वावधि रित्यवगम्यते ।
 निष्यत् ॥ रोहिणान्न द्विसस्य नवम मुहूर्तः
 रोहणाः पुं पर्वतविशेषः त तस्योतिषोक्त रोहिणी देवत
 तस्यार्थायः विहरादिः २ इतिनरा ज्ञात रोहिणान्न मिति आसः
 थरः ॥ आरभ्य ऊतये आहं ऊर्णारौ
 रोहन्तः पुं वृत्तभेदः इत्यहादि दितोऽथः विधितो विधिमास्या
 कोषः वृत्तमात्रं इति सेति य रोहिणान्न न लंबयेत् इति
 प्रसारोणादिवृत्तिः ॥ आहतत्वे ॥
 रोहन्ती स्त्री लताभेदः इत्याणा रोहिणाः पुं भूराणाः वटवृत्तः
 दिकोषः लतामात्रं इतिसेति रोहितकवृत्तः इतिराजनिर्वंदः
 प्रसारोणादिवृत्तिः । रोहिणिः स्त्री रोहिणीनतत्रं
 रोहिः पुं वीजं वृत्तः इत्य इतिशब्दमालावली ॥
 णादिकोषः धार्मिकः इतिसे रोहिणिका स्त्री कोपादिनारक्त
 ज्ञानकोमुद्यामणादिवृत्तिः । वणां स्त्री इतिनराथरः
 रोहिणां स्त्री कालभेदः इत्य रोहिणी स्त्री सीगवी इत्यमरः
 णादिकोषः सत दिवसीयनव तदित् कटभरा सोमवल्कः
 मयुरुजः पूर्वाक्रयाहस्योणाका लोहिता इतिमेदिनी निनानां
 लतेनात्रावधिः अपराक्रयाह विद्यादेवीविशेषः । इति

हेमचंद्रः काशमीरी हरीतकी
मंजिष्ठा इतिराजनिर्वरः कपि
लवणा वर्तनाकारा विरेचनेप्र
शस्ताहरीतकी इतिराजवत्तुभः
वत्तदेवमाता सा वसुदेव
भायी कश्यपपत्नी सुरभंया
जाता यथा देवकी रोहिणीवेम
वसुदेवस्यभीमताः रोहिणी सुरभि
देवी अदिभिर्देवकीसुभूतः ३।
तिमहाभारते हविर्वंशः सुर
भिकया यथा श्रीमर्कंडेयउवा
च दत्तस्य तनयो यामृतसुरभि
नोमनायतः गणो माता महाभागा
सर्वतोकोपकारिणी तस्मान्नृत
नया नत्ते कश्यपात् प्रजायतेः
नाम्नासा रोहिणी शुभा सर्वकाम
उच्चाट्याणां तस्याजते शूरेमनाह
लोरिति तपो ज्ञाता कामयेन
रिति ख्याता सर्वलक्षणासंप्रता
इतिकालिकापुराणे शेषाध्या
यः नववर्षीयाकया यथा य
हवर्षा भवेज्जोरीनववर्षातरोहि
णी दशमे कस्यकाशोकाशतर्
ह्वरतसला इत्युहाहृतते ।
अधियादि सप्तविंशति नक्षत्रा
न्नाम वतर्ष्य नक्षत्रं तस्यर्ष्यायः
रोहिणीः १ इतिशब्दरत्नावली

ब्राह्मी ३ इतिरेमचंद्रः तनु
शकुन्ताकृति पंचतारात्मकं त
स्यापिष्टात्री देवता ब्रह्मा गगनाम
ध्ये उदिते सति सिंहलग्रस्य अ
ष्टविंशत्यनाधिकदेउदितये गते
भवति यथा कमकंदि शकु
लाकृतौ नभोमध्यमागतवति प्र
जायते पंचमे गन ऊ पत्तनिमि
कानिःसुताः समुत्ति सिंहलग्नतः
इतिकालिदासकृतराविलग्रनि
रूपां तत्रजातफलं यथा
स्याहर्मकार्ये कशालः कुलीनः
सुचारुदेहो वितसक्तलेवुरः स
गनिनाकुलिताविलाशयो पोरो
दिणीजः सधनी समानी इतिको
ष्टीप्रदीपः गन्तुरोगविशेषः ।
यथा रोहिणीनामक गन्तुरोगाणां
नामानि संख्याचार रोहिणी पे
चथा प्रोक्ता कंदशान्तरुपवव अ
पिनिफस्य वलपोःनासनोमकृ
रुक्कः ततो हन्तः शतजीव मि
नायुः कंदविशेषिः गन्तुः प्रसर
ब्रह्म सोसताल सत्येवव विराही
कंददेशे त रोगा शृष्टारप्रसरताः
तत्रपंचानामपि रोहिणीनाममा
नसंश्रामिमार । गलेः नि
लः पित कफो च मूर्च्छितौ प्रहण

मांसं च तथैव शोणितं गलेप इवा पंचाक्षरिभं भूतासमाह
संवेधकौस्तुभंजरे निर्दन्तः स यवनोप्यिता ॥ कंदः
व्याधि रिये दि रोहिणी ग्रनितः शातकमार कोलास्थिमात्रः क
मूर्च्छितः प्रवृद्धः कफ पित्तौ च क संभवो यो ग्रन्थि गते कंद
मूर्च्छितोपित्तं वा मूर्च्छितं कफो क शुक्रभूतः एतः स्थिरः शस
वा मूर्च्छितः ननु अयोपिमूर्च्छितः निपातसाध्यकंदशान्तरुमिति
एषरोषमाया अविवत्तमानता बुवंति कंदकशुक भूतः कंद
त तस्या वातजाया लक्षणामार कवच्छकवत्तेरनाजनकः अधिनि
निकासमन्त्रादृष्टा वेरनामना कमार निकाग्रहणः ययशुक
संकुराः कंद विरोधनासः सा रो फात निकापरिष्ठादसृजैवमिष्ठात
दिणीवातकृता प्रदिष्टा वातास्य नेयोऽपिनिफाः एतु रोग एषवि
कोप्रदवगाढ यथा निकासमेताति वर्जयेदगातपाकमेनं अस्तनामि
कायाः सर्वतः वातात्मकोपदृष्टा आदेवेत्यन्यः वलमाह वलाश
दृष्टुषा स्तेभादिभिः रतिशयेनयु एवायतमुज्जतेवशोये करोत्यत्र
ता पित्तजा मार सिप्रोद्गमात्तिप्रवि गतिं निवार्य तं सर्वशेषाप्रतिवार्य
राह याका तीव्रजगपित्तनिमित्तजा वीर्य विवर्जनीयंवलयं वदन्ति
ता अक्षजामार ओतो निरोपित्यपि अलासमार गते त शोये ऊरुतः प्र
दृष्टाकाश्वी स्थिरासाकफसंभवात दृष्टो अस्मानिलोच्यमरुजोपपन्नं
तोतोऽत्र कंदस्वोतः सत्रिपातमा मर्मच्छिदे इक्षारमेनमाह रतासरे
मार गंभीर पाकिर्यनिवार्यवी तं भिषजो विकारं मर्मच्छिदेदृष्टय
वेत्ता रक्तजामार स्फोटं मर्मणि छेदेनेव वेदनाजनकं
श्रिता पित्त समान तिगा साध्या एकदन्तमार उतोत्रोत्तः सययुः
प्रदिष्टा रुपिरामिकात रक्त सदाहः सकंदुरोः पाकासृष्टंरुक्म
नेतरासंहारकत्वावधिमार सय नाधैकदंष्ट्रः परिकीर्ततेः सोया
विर्वलाशः शतन प्रसृतः शंतः धिर्वलाशः शतन प्रसृतः शंतः
विरोधना हन्ति यस्तत्कफस गन्तमये अणकी ईष्याकी ।
मु

अष्टः ईषन्तः रुद्रमाह यः स्यात्
समुद्रते वृत्त ममन्दाहंतीवृत्त
रुद्र मुद्राहन्ति तच्चापि पित्त
तन प्रकोपादिघाततोदे य
वनात्कन्त शतद्वीमाह
वर्तिर्वना कंठनिरोधिनीति
ततिमात्रेपि शितप्ररोहैः अनेक
रुक्शागादरी विदोषा तेषां
तद्वी सदृशी शतद्वी वनाकदि
ना अनेकरुक्शात पित्त कफ
तोदराद कंठादि युक्ता शतद्वी
सदृशीतोदकंठक सेच्छन्ना शत
द्वीमहतीशिता तन्त्या यतः प्राण
दरी गिलाप्रमाह अग्नि गले
तामनकास्त्रिमात्रः स्थिरोऽन्य
क्यात्कफ रक्तमूर्तिः संलस्यते
शक्तमिवाशितं च यशस्व साध्य
ल्लगितामुसंज्ञः गतविद्विषमाह
सर्व गले व्याप्य समुत्थितो यः
शोफो रुजः सन्नि व यवसर्वाः
समस्त दोषैर्गन्तुविद्विषित्त तमे
वतस्यः खलुसर्वनस्य गतोच
माह शोयो महाभक्त गताव
रोधी तीव्रज्वरो वायुगते निह
न्नाकफेन जातो रुधिरान्वितेन
गलेगलोचः परिकीर्ततेः सो वायु
गतेनिहन्ता उदानवायु गतिरो

यकः सरज्जमाह यः स्यात्
मानः सुसिति प्रसक्तं भिन्नस्वरः
मुक्कसिमुक्त कंठः कफोपद्वेष
नितायनेषु तेषां सरोगः श्वस
नात्सरज्जः ताम्यमानः तमः पश्य
न मुक्कविमुक्तकंठः मुक्को विमु
क्तोऽस्थीनः कंठो यस्यसः अन्वा
धीनता भुक्तं गीतितं अश्वस
त्वात् अतितायनेषु वायुवर्त्मस
वसनादातात् मांसतनामाह य
तानवायः यययुः सकष्टो गलो
परोधं ऊहते क्रमेण समातानः
कथितो वलसी प्राणप्रातुत्सर्व
कृतो विकारः प्रतामवान्विस्ता
रवात् सकष्टः प्रतिशयिते कष्ट
यवमः विदारीमाह सदाहतोदेष
ययुसनाप्र मन्त्रगले इति विशीर्णा
मांसं पित्तन विद्याहदेन विदारीप
र्यं विशेषान्नन येन शोते ।
पार्श्वविशेषान्नत येन शोते स
उरुघो येन पार्श्वेन विशेषाहो
त्येन शोते तस्मिन् पार्श्वे साविरा
री भवति इत्यर्थः अथ गत
रोगाणां चिकित्सा रोहिणीनाम्
साध्यानां हितं शोणित माहाणां ।
दमने धूमपाने च गेद्वी नस्यक
मव वातजान् हन्ते रक्ते लवणैः

प्रतिमारयेत् सुबोसान्तेद
गंदुषाचारयेद्याप्यभीक्ष्णशः ।
विस्वाद्यपि न संभूतां सितोत्तो
द्विपिंयुभिः वर्षयेत् कवेला
शोता पद्वैः कथितो हितः
आगारभूम कटुकैः कफनाम
तिसारयेत् आगारभूमः इति
लोके कटुकानि अंठीपिप
लीमरिचानि येना विदेगदती
प्रतेले सिद्धे ससैन्यं नस्यक
मंति दातव्यं कवलचकफा
ज्ये येतो अपगानिता पित्तव
त्साधयेद्वैयो रोहिणीरक्तसंभ
वो विस्वाद्य कण्टशात्कंसा
ययेत्तुडिकेरिवत् एककालेय
वात्रेच भुज्जीत स्त्रियमत्यशः
उपनिक्क वच्चापि साधयेदपि
निककं एकदृन्त विस्वाद्य
विधिं शोधन माचरेत् एकद्वेद
मिवशयो रुद्रं च समुपाचरेत्
गिलायुश्चापि यो व्यापि स्तेच
शस्त्रेण साधयेत् अमर्मस्यसं
पेक्षं रुदयेद्वलविद्विं इति भा
वप्रकाशः ॥
रोहिणीयतिः पुं चंद्रः इति
हेमचंद्रः ॥
रोहिणीरमाणाः पुं वृषभः इति

राननिर्दरः वसदेवश्च ॥
रोहिणीवृषभः पुं चंद्रः इति
हनापुथः वसदेवश्च ॥
रोहिणीशः पुं चंद्रः इति
मचन्द्रः वसदेवश्च ॥
रोहिण्यष्टमी स्त्री रोहिणीनत
अमुक्तभाद्रकसाध यथा कला
ष्टम्यां च रोहिण्या महेरात्रेऽर्चने
हरेः कार्या विद्यापि सम्पन्ना
रत्निपायं विनमज्जे उपोषि
तोऽर्चयेत्तत्रैस्त्रिभिर्भान्ते च
पाराणां योगाय योगपतयेयोगे
स्वराय योगसंभवाय गोविंदा
य नमो नमः स्नानसंज्ञः यन्ताय
यत्तेश्वराय यत्तपतये यत्तसंभ
वाय गोविंदाय नमो नमः ।
अर्चनस्य विद्याय विष्णुस्वराय वि
श्वपतये विष्णुसंभवाय गोविंदाय
नमो नमः शायनस्य सर्वाय सर्वे
श्वराय सर्वपतये सर्वसंभवाय
गोविंदाय नमो नमः पाराणस्य
स्यंदिले पूजयेद्वै सचंद्रो रो
हिणी नृपया शोतेतोयसमाहा
यसप्रप्य फल वन्दनं जानुभ्या
मवनीं गत्वा चंद्राचार्यं निवेदये
त् सीतोदार्णाव संभूत अग्निने
असुद्रव महाताम्यं शशोकेदे

रोहिण्य सहितो मम श्रिये
वसुदेवाय वसुदेवाय नन्दाय
शोरायै श्रुनवे वामने शौरि
वेङ्कटे पुरुषोत्तमे वासुदेवे
वीकेशे नमिदं देवसूतने ।
वराहं पुंडरीकाक्षं श्रीकांतं मन
मयये रामोत्तमं पद्मनाभं के
शवं गरुडधने गोविंदं मयुते
देवमनन्तमपराजितं श्रुतं तने
नगादीनं सर्गस्थितं नृकारकं प्र
नारि निधनं विश्वं त्रिलोकेशं वि
विक्रमं नारायणं चतुर्वर्जं शार
वक्रगदाधरं पीतांबरधरं दिव्यं
नमोऽस्तु विभूतिं श्रीवत्सोकं नग
राम श्रीपतिं श्रीधरं हरिं यं
देवं देवकी देवी वसुदेवादनीन
नत भोमस्य ब्रह्मणा प्रमेतमे
ब्रह्मात्मने नमः नारायणतानि सं ।
कीर्त्यं गत्यर्थं प्रार्थयेत्युतः ।
अदिमोऽसर्वपापघ्नः डाल योका
र्ता वायुभो देवको नन्दन श्रीश
ररे संसारसागरात् इवृत्तो ।
स्वायमे विलो ये सरन्ति सक
त सोऽं देवातिर्द्वैत स्वादिमां
यो कसागरात् पुष्करात् नि
मयोऽहं महामहानमागरे श
दिमां देवे देवेश त्वा मतेः मे

न रतिता स्वनम वासुदेवा
योगोवासागरादिताय च नगदि
ताय कसाय गोविदाय नमोऽस्तु
शान्ति रस्तु शिववास्तु यनहि
त्याति राज्यभाक् इति गारुड
१३३ अध्यायः ॥
रोहितं पुं सूर्यः इति मेदि
नी वार्ताभेदः मत्स्यभेदः इति
संतिप्रसादोणादिवृत्तिः
रोहितं स्त्री मृगी लताभेदः
इति मेदिनी ॥
रोहितं स्त्री ऊकुमे रक्तं ।
रजशक्रशरासने इति मेदिनी
रोहितः पुं मीनविशेषः मृग
भेदः रोहितकवृत्तः इति
मेदिनी रक्तवर्णाः रक्तवर्णा वि
शिष्टे वि इत्यमरः रोहि ।
तमत्स्यस्य तत्तां गुणाश्च यथा
कृत्स्नः शक्तीयेतज्जतिस्तमत्स्यो
यः श्रेष्ठोऽसौ लोहितो वृत्त
वृत्तः कोऽसं वत्स रोहितस्या
पिमां संवातेदन्तिस्त्रिगुण सभा
तिवीर्यं इति राजनिर्वटः अपि
व रक्तोदरो रक्तमुखा रक्ता
लो रक्तपत्तति कृशपत्तो क
सप्रेष्ठो रोहितः कथितो बुधैः
रोहितः सर्वमत्स्यानां वरो

वृषोऽदितानि नित कषायाच
रसः स्वाड वर्तमानो नातिपित्तकृत
कुङ्कुजं गताजोगान्ध्यादोहितं
उक्तं । इति भा
वप्रकाशः ॥
रोहितकः पुं वृत्तविशेषः ।
रोहता इति भाषा तस्यार्था
यः रोही २ सीदशब्दः ३ दादि ।
मपुष्पकः ४ इत्यमरः रो
हीतकः ५ रोहितः ६ रोहि
णाः ७ ऊष्णत्वान्तिः ८ दादिमपु
ष्पः ९ सदाप्रसूताः १० कूटशाला
तिः ११ विरोचनः १२ शास्त्रलिकः
१३ मत्स्यशालाः कटवे स्त्रियते
कषायत्वे मृशीतलत्वे क्रमिः ।
दोषघ्ना स्त्री रक्त नेरामयाप
हन्त्रे इति राजनिर्वटः अपि
रोहितो लोहितो रोही लो
ही दादिमपुष्पकः रोहीतकः ।
प्रीदवाती रुचो रक्तप्रसादनः
इति भावप्रकाशः अथ रो
हीतको यकृत्सीर गुल्मादरहरः
स्यतः इति राजनिर्वटः ॥
रोहिता स्त्री योगादिना रक्तव
र्णा यथा रोहिणी रोहितार
क्तालोहिनी लोहिता च सा र
तिजराधरः ॥

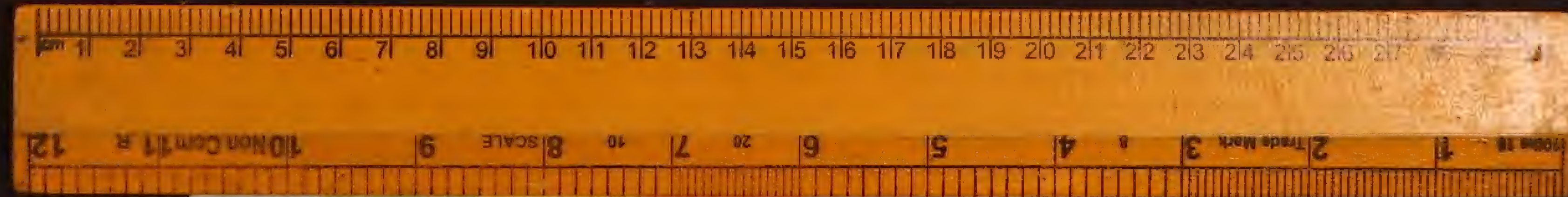
रोहितास्यः पुं अग्निः इत्यमरः
हरिश्चंद्रराजपुत्रः इति मेदिनी ।
रोहितिका स्त्री रागादिना रक्तव
र्णा इति जराधरः ॥
रोहितेयः पुं रोहितवृत्तः ।
यथा स्त्रीहारी रोहितेयः स्या
इत्तपुष्पश्च रोहितः इति भर
तधृत रत्नकोषः
रोही न पुं रोहितकवृत्तः ।
अथत्यवृत्तः वरवृत्तः इति
मेदिनी ॥
रोहीतकः पुं रोहितकवृत्तः ।
इति राजनिर्वटः ॥
रोचः पुं मनुविशेषः यथा
रोचादयस्तथापि सुनवः
संप्रकीर्तिताः रुचेः प्रतापतेः
पुत्रो रोचो नाम भविष्यति ।
इति मातृ १ अध्यायः तन्म
न्त्रे देवार्थो यथा उयोदश
मपुष्पाये ये रोचस्य मनोः सृराः
समर्षीश्च रणोश्चैव वदतो मे
निशामय सुपवीणाः सृरा स्त्र
सकर्मणा स्तथा परे सुशर्माणा
स्तथाशेते समस्ता मुनिसत्तम म
हावता महावीर्यं स्तेषामिन्द्रो दिव
स्यति भविष्यत्तमर्षीनादतो
मे निशामय । इति मान

ययञ्चैव तत्त्वदर्शी निरुत्तरकः
निर्मोहः सतपा आसौ निष्कप
असममः विवसेनो विविध
अनयकविर्भवो दृढः सनेत्रः
ववुद्विष्य सरतश्चैव तत्त्वताः ।
इति मार्कण्डेयपुराणे अन्यदि
वराणरुविशदेदृष्टयं विल
काष्टदेवः तत्सर्गोयः वैलः
इति हेमचन्द्रः ॥
रौद्र इ नादरे इतिकविक
त्यविदुमः वतर्दशस्त्री इ अ
रुद्रोत्त नादरोः नादरः रौद्रति
खलं लोकः इति हर्गदासः ।
रौद्र इ अनादरे इतिकविक
त्यदुमः अ अरुद्रोत्त इति ड।
गीदासः ॥
रौद्रं श्री शृंगारायहरसान्ना
तशेषरसः तत्सर्गोयः उग्रं १
इत्यमरः हेक्रोधस्याग्रये रुद्रो
देवता यस्य रौद्रं । यराद
भरतः शृंगारो विलदेवः स्या ।
दासः प्रमथदेवतः करुणायम
देवः स्यादोदो रुद्राधिदेवतः ।
इति हेक्रोधस्याग्रये उग्रतिक्र
या समवेति उग्रः उविर्गसम
दाधने नास्तीतिरक्त निपातना
द्यसगः पर्वभिभाविता रौद्रः य
या

रावागवित्तादि पञ्चवीभक्तरोदे
क्रीवे उपभेदात् अयेपुसिबीभक्त
रौद्रो चेति उल्लिग पाठइह
युक्तः इति भरतः ॥ अयि
अथरौद्रः रौद्रः क्रोधस्याग्रिभावे
रक्तोरुद्राधिदेवतः आनन्द ।
नेरिपुस्तवउवेषादीपने मते ।
मुष्टिप्रदार पातन विकृत छेदा
वदारणोश्च संगम संभ्रमाधेरसो
दीप्तिभवेत्योषा ॥ भुवि
भंगोश्च निर्देशवाङ्मोहन तर्जनाः
आत्मावदानकथन मायुधोतत्ते
पणानिव अनुभावास्तथातेपक
र सन्दर्शनादयः उग्रता वेग रो
मां च सेद वेपथवो मदः मोहा
दृषीदयश्चात्र भावाः सूर्यभिवा
विताः यथा कृत मनुमतदृष्टेवा
ये रिदः गुरुपातकंमनुजपमुभि
निर्मम्योदेभंवदिरुद्राधुपैः नरक
रिष्णा साहं तेषां सभूमकि
रीदिनामय मदमहेमदो मोमे
करो निदिशा वलि अस्सुह
रीरादेरमाह रक्तस्य नेत्रतावा
त्र भेदिनी मुहवीरतः इति
साहित्यदर्पणे १ परिच्छेदः ।
रौद्रः ९ सूर्यतेजः तत्सर्गोयः
वर्मः १ इति मेदिनी प्रकाशः १

द्योतः ५ आतपः ५ इत्यमरः
तत्सर्गोयः आतपः कटकोत्त
तः सन्दर्भान्तरावहः दादेवे
वापिजननो नेत्ररोगप्रकोपनः
इति राजवल्गुभाः समरौद्रा यथा
जटरः पिङ्गलो रौद्रो वीरा ।
त्यः कालसेतितः अग्निनामा
होतारौद्रः समरौद्राः प्रकीर्तिताः
गुण्यान्तरे समरौद्रः प्राणारा
हः तेषां फलानि यथा पिंग ।
नारौद्रनामाच कालत्रयः प्रजात
यस्य र्शने वज्ररोगः स्यात्सर्वनी
वसमुद्रवः जटरो रौद्रनामाच
क्षारश्चैव कारयेत् ब्राह्मदिपि
तरोगेव नानाक्लेशकरो नृणां
अग्नि नीम्ना यदा वर्षे रौद्रोभ
वतिनाम्यथा उत्तोपन विविध
षेत्त्राणां रोगो भवेत् रौद्र
नामा महारौद्रो यदादे च भवे
जुवं विनाहेगब्राह्मं कुर्यान्ना
नारोग समन्वितं चोरनामाम
रागौद्रो चोरश्चैव कारयेत् ३
तापेन सदा दग्धं नानारोगस
मन्वितं कालनामा महारौद्र उ
तापे पीडने सदा नाना रोग
समायुक्तं ब्राह्मदि कंठकं भवेत्
इति ज्योतिषं ॥ रसविशो

यः इति मेदिनी तद्विवरणां
क्रीवतिग रौद्रादे दृष्टये हे
मन्त्रस्तः इति हेमचन्द्रः यमः
इति धरणिः ॥
रौद्रः वि तोत्रः भीषणाः इति
मेदिनी रुद्रसंभितिव ।
रौद्रो स्त्री चंडी इति मेदिनी ।
रुद्रजरा इति राजनिवेदः रु
रुद्रसंभृतमहारौद्रोमाया मरा
रौद्रोनाम्रीवासेरा व यथा प
कत्र मरादेसो रुद्र स्त्रियां
दास्ये स च माया महारौद्रो
रौद्रो विमसर्जद सा माया
वदुषे भीमा सर्वदेव प्रमोहिनी
तया त मोहिना देवाः सद्यो
निद्रां त भेजिरे देवीच वि
शिविनानो तं देवं समता
उग्रत तया त तादितं तस्य देव
स अभलोचने चमि चंडेउभे
समस्यक भूते वभूततः
रुद्रोस्त दानवेन्द्रस्य चर्मसेदः
जाणाघतः अपहृत्य हरेदेवी
चामुद्रा तेन साभवत् सर्वभूत
महारौद्रो यादेवी परमेश्वरी ।
संहारिणी त या चै कालराविः
प्रकीर्तिता इति वाराहे विश
क्तिमाहात्म्ये ॥

शैवः क्री शैवः इतिराज क्रिना तेन धावति पदे पदे
निर्वैरः तत्कराणं यथा मधा पादोस शीर्षते जायते पुनः
संयुत तावकैरेणामासिकं अहोरात्रोद्गराणं पादनासे
संयमनाव भवेदोषसवर्णकर गच्छति पदेसहसं विस्तीर्णोपो
तामृण इतिगच्छे १८८ अथायः योननानं विद्यते इतिमार्कः
शैवः क्री शम्भिलवाणं इत्यम यपुराणो पितापुत्रमन्त्रादनामा
शरीकायोगामाश्रमः ॥ ध्यायः ॥
शैवः क्री शम्भिलवाणं त शैवः वि चंचलः धूर्तः शैवः
तर्पयः वृत्तक इत्यमरः इतिशब्दरत्नावली ॥
रुमानामनदीलवराणकरः तत्र शैविः पुं शैविष्यगः यथा
भवेरामकं ८ त्रैकादितिसः शैवः पय शैविष्यमथ्ये चरतीतिभ
ततः त्वार्थे कः शैवः क इति त वभूतिः इत्यमरः शरीकायोगभरतः
हीकायोगभरतः ॥ शैविः क्री दिवस्पवमभरतः
शैवतवाणं क्री शम्भिलवाणं यथा अत्र श्वार्क्रे आह मभि
इतिरत्नमाला ॥ धाय शैविणन्त्र न लेचयेदिस
शैवः पुं नरकविशेषः शैवः भिधानेन श्वार्क्रे आहस संगवा
रः इतिमेदिनी आद्यस्यविशेषः तयो शैविना पयैन्त्र गौणा ए
यथा शैवे कूटसातीत याति र्वाक्रकालः प्रतीयते तेन शै
यश्चात्तीनरः तस्य स्वर्पवद रिणा श्वार्क्रे आहस गौणाका
तो शैवस्य निष्कामययोननानां लत्वेनोनरावधिः अपराक्र आह
सहस्रे हे शैवो हि प्र स प्रवावपि तित्वगम्यते तत
माणातः जानुमात्र प्रमाणान्तत अ पूर्वदिने संगवासरं शैवि
त्रस्यं सडस्तरं तत्राह्वारवयो णापर्यन्तं तिथे तीभे परदिने
येन कृतं तद्व्यापी समे ज्ञान सङ्गतं यमावे ततिथिनाभे
त्यनातितीव्रेणा तापितास्वरभु र्वादिने आहं शैविणान्त्रं गो
मिना तन्मथे पापकर्माणो वि ता एवाक्रनाभात परदिनेत
मुचंति यमात्राः सदहमानस्तीवे यात्वाभावात् उभयदिनेसंगवाभा
गाव

परदिने अक्रपते तिथिर्गोशा ल लकारः सत यवर्गस्य हती
इतिवचनात् शैविणान्त्रं स्विस योवर्णो यंजनस्याष्टविंश वर्णाश्च
सनवमभरतं सस्य योतिवो अष्टोच्चारणं स्थानं दन्तः इति
शैविणीदेवतत्वात् शैविणान्त्रं व्याकरणा तस्य स्वरूपं यथा
मिति इति आहृतं ॥ १ ॥ लकारं चंचलापणि ऊर्लीवपु
शैविणाः पुं चेदनहृतः इति संप्रते पीत विद्युत्ताकारे सर्व
त्रिकोडशेषः ॥ रत्नप्रदायके ॥ पदेदेवमयं
शैविणाय क्री मरकतमणिः ३ वर्णो पंचशणमयं स विशक्ति
तिराजनिर्वैरः ॥ सहितं वर्णो विविडे सहितं सरा
शैविणायः पुं वलेदेवः पुथ आत्मादि तत्त्व सहितं इतिभा
श्वरः इत्यमरः ॥ वय पार्वति इतिकामयेनतं
शैविणायः वि शैवः इति अस्पलेखनप्रकारो यथा
मेदिनी ॥ ऊर्लीवपु संप्रज्ञा वामादत
शैविं क्री कट्ठां इतिमे गता तथः पुनर्नृप गतारेणा
दिनी शैविः पुं मृगविशेषः तासु नागपणाः शिवः व्रह्मश
इत्यमरः शैविमत्स्यः इत्यनय क्तिश्च सन्निधेयान मस्य प्रवत्त
पालः ॥ ते इतिवर्णोद्धारतन्त्रं ॥
शैविणी स्त्री मृगी हर्वा ३ तत्पर्याया यथा ल अदः पु
तिसंतिप्रसारोणादिवृत्तिः ॥ तनाष्ट्यो मायवः शक्रवाचकः
शैवः क्री रुतता वृत्तस्यभाव वलानुजः पिताकीशा मायको
इत्यर्थस्यप्रत्ययेननिष्पन्नं ॥ मांससंज्ञकः पृष्ठी नारोः स्तनेदे
यादि तैलं यदोत्प शेषे वीनवणं वारुणीपतिः शिखा
तैलं यदार्द्रकं स्तने तेनत्वा वाणीक्रिया माता भामिनी का
स्नापयास्य जगन्मातरमस्ति मिनीप्रिया ज्ञातिनी वेमिनीना
का इतिर्गोशनापो महाशमीम रः प्रत्युन्नः शोषणो हरिः विद्या
रानवस्या महास्तान प्रकरणोदे त्म मंत्रोवदौ चेता मेरु त्रिभिः
वीप्रगाणां ॥ कतारसः इति तन्त्रे अस्पथाने

यथा चतुर्भुजोपीतवसोरक्त ।
पंकजलोचनो सर्वदा वरहा
तीमो सर्वालोकारभूषितो यो
गीन्दसेवितो नितो योगिनो
योगप्रपिणी चतुर्वर्गप्रदो दे
वीनागरावेषोपभितो । एवं
ध्यातातकारन्त तन्मन्त्रदशाया
नपेत इति चतुर्गोहारतंत्रं ।
ले क्री प्रय्यीवीजं इति तंत्रं ।
लः पुं इंद्रः । इतिवेदिनी
लक क स्यादद्यापने इतिक
विकल्पदुमः स्वातो रसोपायने
क लाकयति मोदकं वातकः
इतिदुर्गादासः ॥

लकचः पुं लकचवृत्तः इतिश
इरत्नावली ॥

लकचः पुं वृत्तविशेषः देऊया
इतिमादा इतिच भाषा तम
र्णायः लिङ्गवः २ प्रातः ३ क
पायी ४ दृष्टवत्कतः ५ उङ्गः ६
कार्प्यः ७ मूलस्तंभः ८
यस गुणाः तिक्ररसत्वं कपाय
ले उमत्वं लज्जत्वं कंठदोषहर
ते राहितं मलसंशुद्धरायकत्वं
च इतिराजनिर्वृतः अपिच ल
कचः लक्षणमो लिङ्गवाङ्मयि
पि ग्रामे लकच सुमेव गुरुविष्ट

कृतया मधुरेव तयामुचरोष
वितपरक्तकृत मुक्ताग्निनाशनं
पिनेत्रायारहितंस्मरं सपक्वं तत्र
मधु मन्त्रे चानित पितृकृत
कफवक्रिकरुच्यं वृषं विष्टभकं
चतत् इतिभावप्रकाशः ।
अथ लकचं गुरुविष्टमिहा
दुष्टं रक्तपित्तकं श्लेष्मकारिमो
रत्नं सुमे मुक्ताग्निनाशनं इति
वैद्यकं ।

लककः पुं अलककः इतिश
इरत्नावली नीर्णावस्त्रावेडं नेक
रा इति भाषा तत्पर्यायः कर्पटः
२ इत्यमरः । नक्तकः इति
भरतः हे मलिनत्वाद्विष्टनी
र्णावस्त्रावेडं नेक रा इतिस्त्राते ।

लककापष्टकं वसमात्रे इतिके
वित यतोऽस्त्री कर्पटः शाटः
सिचय प्रोत लककाः इतिरभ
साः लकपते रीने रास्तायतेभव
भूयते लकः ३ क लक कला
दद्यापने बुभ्यानिर्वति विभाषि
तत्वाल त्रिः कर्मवि लः ततः
सार्थकः लककोः नृस्यादिः अ
न्यतेस्म अक्तं यक्तं अज्ञोः लः
न अक्तं कंठवे यस्मादिभिषि
पदवङ्गवीरो मनीषादिनातअक्तस

एवालोपे नक्तक सवर्गपंचमा
दिरपि इतिनदीकायो भरतः ।
लक्तकर्मा १ पुं रक्तवर्णलोभ
इतिशब्देदिका ।
लाव सपि इति कविकल्पदुमः
लावति सपि गतो इतिदुर्गादासः
सः ॥

लाव ३ सपि इतिकविका
ल्पदुमः ३ लेच्यते सपि गतो
इतिदुर्गादासः ॥

लग ३ लंजे गतो इतिकवि
कल्पदुमः ३ लेच्यते । लंजे
गतिवैकल्यं इतिदुर्गादासः ।
लग म प संगे । इतिकवित् ।
दुमः मतगयति प अतगीत ।
लगति ग्रयशब्दे इतिदुर्गादासः ॥

लाग ३ रके इतिकविकल्पदुमः
कलागयति रके साराम्योः ।
रके इति रक्तस्तादद्यापने ।
इत्यमने रनित्यत्वे भावे अति
रूपं इतिदुर्गादासः ॥

लागं वि चारु इति
त्रिकांशेषः

लगितं वि संगयुक्तं लागा ३
तिभाषा इतिलगयितोः कर्मणि
लप्रत्यये ननिष्पन्नं ॥

लग्नः पुं इंद्रः लावी इति
भाषा इत्यमरः लग्नं वंशा
दिमयो इंद्रः लोहमयोः स
भेदः इति सभृतिः लग्नो
लोहमयी यष्टि रन्मोपचारा
दित्यने इतिभट्टीकायाभरतः
लग्नं क्री राशीनामयः इत्यम
रः राति फलं राशि स्ताल
वशाकारः अहोरात्रमध्ये हादशा
राशय उदयन्ति उदयः शर्वाव
संयोगः तेषां क्रमेण उदयाचल
संयोगो लग्नं आतस्त्री बीडे अ
दितात्रनिपातनात्स गः इति
हापो भरतः तेषां अन्याय
नोपपत्तिमाणा यथा रामागवे
दे ३।४० नैलपित्तमैत्रे ४।४
जीतो रसेः ५६ पंच ख सभा
रेष ५।४० वाणाः ऊर्ध्वदे ५।४१ वि
षयोकपुमैः ५।४१ क्रमोक्तमा
न्नेष तत्तादिमाने तयादि ।
१।३ ४० ॥ ३।५।११ ॥
१।४।१४ ॥ १।५।१२ ॥
१।५।१५ ॥ १।५।१६ ॥
१।५।१७ ॥ १।५।१८ ॥
१।५।१९ ॥ १।५।२० ॥
१।५।२१ ॥ १।५।२२ ॥
१।५।२३ ॥ १।५।२४ ॥
१।५।२५ ॥ १।५।२६ ॥
१।५।२७ ॥ १।५।२८ ॥
१।५।२९ ॥ १।५।३० ॥
इतिदीपिका । दशयंगुताधिक

पंचोत्तरमे कलिकातावदेशे ८ वृश्चिकः । ११ । ३२ ॥ ५१ ॥ ४१ ॥
वर्तमानो न विद्यावाणो यो प्रमाणा ९ मृगः । ११ । ३१ ॥ ५१ ॥ ४० ॥
ककारिका यथा वेदो गेः १० मकरः । ११ । ३० ॥ ५१ ॥ ३९ ॥
सो न वेदे ५१ ४८ विष्णुमानवमेः ११ कुंभः । ११ । २९ ॥ ५१ ॥ ३८ ॥
३१ सोः नृतीतामनायोः ५१ ४० पा ११ मीनः । ११ । २८ ॥ ५१ ॥ ३७ ॥
रावराश्रयासेः ५१ ३९ गंगना तत्र सवेद्याधुनिकलमाने ।
नयनेः ५१ ३८ पट्टविमि ५१ ३८ श्र लघाः दिनभूतं । मासभूतं ।
द्ववेदे ५१ ३७ ग्रं कल्पाभिः ५१ ३७ त्तं यथा पले । विपले । देः । पले
समुद्रोः समुच्चिभि ५१ ३६ रत्नलो १ मेघः । ११ । ३६ ॥ ५१ ॥ ३६ ॥
षष्ठभिः ५१ ३५ सोता वेदे ३५ मे २ वृषः । ११ । ३५ ॥ ५१ ॥ ३५ ॥
षोडकोनविंशे गणित परिगतं ३ मिथुने । ११ । ३४ ॥ ५१ ॥ ३४ ॥
मान मत्रायनांशे । उदयलया ४ कर्कटः । ११ । ३३ ॥ ५१ ॥ ३३ ॥
स्तलययो दिने प्रति रधिभोग्यय ५ सिंहः । ११ । ३२ ॥ ५१ ॥ ३२ ॥
या लयन देः पले द्विजन्तसंख्ये ६ कन्या । ११ । ३१ ॥ ५१ ॥ ३१ ॥
क्रमतः पले विपले च रेवेभी ७ तुला । ११ । ३० ॥ ५१ ॥ ३० ॥
म मेवं कल्पन मस्तमे ॥ इति ८ वृश्चिकः । ११ । २९ ॥ ५१ ॥ २९ ॥
लोतिपे पतयो विवरणं यथा । ९ मृगः । ११ । २८ ॥ ५१ ॥ २८ ॥
तत्र प्रवीनलग्नमाने । १० मकरः । ११ । २७ ॥ ५१ ॥ २७ ॥
लग्नाः दिनभूतं । मासभूतं । ११ कुंभः । ११ । २६ ॥ ५१ ॥ २६ ॥
यथा पले । विपले । देः । पले १२ मीनः । ११ । २५ ॥ ५१ ॥ २५ ॥
१ मेघः । ११ । २४ ॥ ५१ ॥ २४ ॥ ग्रह तन्मकालीन लग्नस्य ग्रहस्य
२ वृषः । ११ । २३ ॥ ५१ ॥ २३ ॥ वितपले लग्नस्य ५ तिगेगीशः
३ मिथुने । ११ । २२ ॥ ५१ ॥ २२ ॥ मिनि वलयुतो इपवान्तिनपुतोभौ
४ कर्कटः । ११ । २१ ॥ ५१ ॥ २१ ॥ मेवगः सुवामी शाश्वरतनेपसर्व
५ सिंहः । ११ । २० ॥ ५१ ॥ २० ॥ शास्त्रार्थवेत्ता जीवे रातापवित्रः स
६ कन्या । ११ । १९ ॥ ५१ ॥ १९ ॥ कवि रण गते मार्गवि मंदलेशः
७ तुला । ११ । १८ ॥ ५१ ॥ १८ ॥ सोरो कंदूतिगात्रस्तमसिचनियते ।

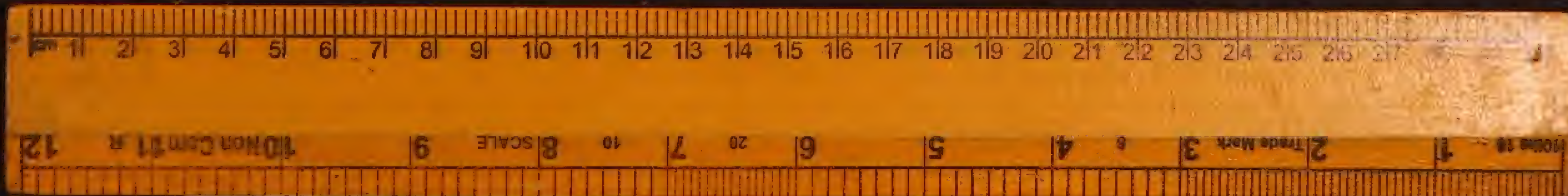
वंचितो धर्महीनः इति न्योति सत्तं यात्रा चेणा कर्तव्या प्रवेष्टव्यं
॥ श्रुतिव । हरिरुषा स्थिरात देवस्यापन वेदाद्यं
व उदयन्त समारम्भ राशो भावः द्विस्त्रभावेन कारयेत् इति गा
स्थितो हर स्त्राशपादो वनेदकि रुडे दः ग्रथायः
षड्भिः पडिस्तथा निशा मीने मेघे लयं पुं स्ततिपाठकः तस्यार्थो
व पंचसु स्तत्त्वो वृष कुंभयोः । यः प्रातेगीयुः २ स्ततिव्रतः ३
मकरे मिथुने तिस्रः पंच चापे च इति चिकोऽशेषः सूतः ।
कर्कटे सिंदे वृश्चिके षट्च सप्त इति तराथरः ॥
कन्यातले तथा पला लग्नप्रमा लग्नः वि सक्तः लजितः इति
गोनवदिकाः परिकीर्तिताः शरहर्षो मेदिनी ॥
वशावेष्ट रसावधीधुधिसागराः ल लग्नकः पुं प्रतिभुः इत्यमरः ।
कोदया हि हे वस्त लग्ना मेघादः । हेलागा इति नाभिन इति वाया
योः यथा मेघलग्ने भवेद्दृग्भा वृषे ते तत्कार्ये लग्नकः गलत्नी-
भवति कामिनी मिथुने शुभगा वीडेकः सार्यकः प्रतिनिधिर्भव
कन्या वेषण भवति कर्कटे सिंदे ति प्रतिभुः क्षिप इति मही-
वेवात्पञ्चाव कन्यायो ३ पसे कायो भरतः ।
पुता तलायो इपमेघर्ष्य वृश्चिके लग्निका स्त्री ननिका इत्यम
कर्कशा भवेत् सौभाग्यं धनुषि रलीकायो
स्याच्च मकरे नीवगामिनी । कु लव ३३ ग्रभुयातोः इति
मे वेवात्पञ्चास्मान्मीने वेरायसे कविकल्पदुमः इत्येच्छते ३-ले
पुता तला कर्कटको मेघो वते ग्रभुकोजनाभावः तथाच
मकरश्चैव गुशयः चरकार्या । ये गुणा लेवने प्रोक्ता स्ते गुणा
गिज्जर्पाच्च स्थिरकार्याणि चेव हि लजुभोजने इति वैषक लेव-
पंचाननो वृषः कुम्भो वृश्चिकः सः ने इपवासे इत्यर्थः इति दुर्गा
स्थिराणि हि कन्या धनुश्चमीन दासः ॥
श्रुतिमिथुने द्विस्त्रभावेनः द्विस्त्रभा तव इ शोषे इति कविकल्पदु
वानि कर्माणि ऊर्णादेष्ट विवत्ताः मः ३ लेच्छते शोष इत्यस्ती

कराणं । ये व्यापि इतिदीप्तो विःसारः इतिमेदिनी ॥ क्रस्तः
गंकदावितन संवति इतिरता इतिमेवचंद्रः । व्याकरणोक्तं ल
गुपः गतावप्ये अमेवालेवि बुसेहा यथा क्रस्तो लघुः
७ः शैलान् इतिर्गारासः । दीर्घा गुरु रिस्तचारणावशादस्येन
तव इक निवि इतिकविकृत तथा संयोगे सति क्रस्तोपिगुरु
दुमः इकलेवयति निविदीप्तो ३ रुमतोः नृद्ध इति वर्जनाच्च ।
तिर्गारासः ॥ इति दुर्गसिद्धकृतकलापट्टिः ।
लघुः पुं वायुः इत्युहादिकोषः चंद्रः शमोक्तं लघुलक्ष
लघुः पुं वायुः इत्युहादि कोषः लघु मा पुं लघुत्वे त
तुशिरस्याष्टस्यार्थान्तरात् पश्य । नकारो भादिगुरुः पुन रादि लघु
र्यविशेषः यथा लपिमा वशिः योः नृगुरुः कथितोः नृलघुस्तः ।
तेषित्वे प्राकार्यमदिमाणिमा य गुरु रेकोगाकारस्त लकारो लघुः
व कामावसापित्वे प्रातिरेख्यम रेककः इति छत्तेमेनरी ॥
एथाइतिरेमचंद्रः ॥ लघुकायः पुं छागः इति विक्र
लविष्टः वि अयमनयोरेषासाय उशेषः तद्वशीरश्च ॥
तिशयेन लघुः इत्यर्थे इष्टप्रत्ययेन निष्पन्नः इति व्याकराणं लघुकायपर्यः पुं कडफलवृत्तः ।
लघीयान् वि अयमनयो रेषा इतिराननिर्वंदः ॥
माप्रतिशयेन लघुः इत्यर्थे इत्यस्य मत्तयेन निष्पन्नः इति व्याकराणं लघुलदिका स्त्री तदावदा तस्य
लघु स्त्री ग्रीवं इत्यमरः कृष्ण यथायः शमन्ती २ इति हारा
गुरु इतिमेदिनी नामजकं । वती ।
इतिराननिर्वंदः ॥ लघुगाः पुं ग्रहिणी उष रक्त
लघुः स्त्री एकानामशेषपिः ३ नत्तवाणि यथा उग्रः पूर्वमवान्न
मेदिनी ॥ काधुवगण स्त्रीगुप्तगणि लभूवी
लघुः वि अग्ररुः मनोक्तः ॥ तादित्य हरिवये वरगणाः पुष्पा
लघुः वि अग्ररुः मनोक्तः ॥ धिरत्तानलघुः इतिदीपिका ॥
लघुगर्गः पुं विक्रंरकमत्स्यः ।

इतिहागवती । इहती कंदकारी मोक्षसमुक्त
लघुविर्भिता स्त्री सगेवोरु ३ यथा शालपर्णी शुष्मिपर्णीवा
तिराननिर्वंदः ॥ तीकी कंदकारिका मोक्षरः पे
लघुनेगलः पुं लावकपत्ती इति चभि श्रेतेः कनिष्ठं पंचमूलकं
विक्रंउशेषः ॥ अथ गुणाः पंचमूलं लघु स्वा
लघुदन्ती स्त्री तद्वदन्तीवृत्तः य डवत्तं पिन्नानिलापहं नासुमे
या लक्ष्मी दन्ती विशाखाचम्पा वृंहणं प्रादि नृर स्यासापमरीप
इत्यमरपार्ष्णि तथैरुफलाशी एतत् इतिभावप्रकाशः
आशेनवेरा जुनप्रिया वरांगी लघुपत्रकः पुं रोचनी अंडा
वकथिता निजुभय मरुलकः । रोचनी इतिख्यातः इति शब्
असागुणाः दंती इयं सरंपा चेदिका ।
केरसे च कड दीपने गुरोङ्गा लघुपत्री स्त्री अयम्यीवृत्तः ३
इममूलास्व कड ऊष्ट विराहज तिराननिर्वंदः
त तीतोसं इति पितासक लघुपिच्छिलः पुं भूकर्दुरारकः
फोपोदर क्रिमीन् इतिभावप्रका इति राननिर्वंदः ॥
शः तत्फलगुणाः । तद्वदंती लघुपुष्पः पुं भूमिकदम्बः इति
फलनृस्यान्मथरे रसपकेयाः । राननिर्वंदः ।
शीतले सध्विन्मूत्रं गलशोथक लघुवदरः पुं तद्वकोलिः तस्य
फापहं इतिभावप्रकाशः । योयः सत्तफलः २ वज्रकरः ३
लघुवेडभिः पुं इगडवाघं इति सत्तपत्रः ४ इमशः मधुरः ८
शब्दरत्नावली ॥ दरदारः ७ शिविप्रियः ८ अम
लघुदाता स्त्री काकली शता पक्षफल गुणाः मधुरामृतं
इति राननिर्वंदः ॥ कफवातनाशित्वं रुच्यत्वं ति
लघुनामने स्त्री अग्ररु इतिश म्यत्वं नेत्रकारकत्वं ईष्यतिता
वृंदिका ॥ ति रादृशोषज्ज त्वेव इतिराननि
लघुपंचमूलं क्री तद्वपंचमूलण र्वंदः लघुवदरी स्त्री भूवदरी इति
वने तत्त शालपर्णी शुष्मिपर्णी राननिर्वंदः ॥

लघुब्राह्मी स्त्री लघुब्राह्मी तस्य
र्यायः लघुब्राह्मी २ सत्यब्राह्मी
३ इति राजनिर्घटः ॥
लघुमध्यः ३ लघुमध्यः इति
राजनिर्घटः ॥
लघुमांसः पुंतिरिपत्ती इति
कोटशेषः ॥
लघुमांसी स्त्री गंधमांसी इति
राजनिर्घटः
लघुतपः स्त्री वीरामृतं इत्य
मरः ॥
लघुसदाफला स्त्री लघुदमरि
का इति राजनिर्घटः ॥
लघुदस्तः पुं शीघ्रवेधी इति
देमवेदः
लघुदेमद्वया स्त्री लघुदमरिका
इति राजनिर्घटः ॥
लघुदमरिका स्त्री लघुद्वया
रिका लघुद्वयसुर इति भाषा त
सर्वायः लघुपत्रफला २ लघु
देमद्वया ३ लघुसदाफला ४ ल
घुगुदमरिका ५ रसवीर्यवि
पोकेषु लघुदमरिकां विज्ञानं गुणो
यं इति राजनिर्घटः ॥
लघ्वी स्त्री लाघवयुक्ता सत्य
प्रभेदः इति मेदिनी एका
इति राजनिर्घटः

मृत्वं गत्सपेगवाः श्रमराव
 तीसमासाद्यसेन्द्रा इव दिव्येकसः
 लंकाङ्गसमासाद्य शत्रूणां
 शक्रसदनाः इराधर्षा भविष्ये।
 निरातसेर्वद्रभिर्हताः इतिव।
 क्षिप्रगो कपिलदर्शननामाध्या-
 यः शाखा शाकिनी जलता ।
 इतिमेदिनी धान्यविशेषः तस्य
 र्णायः करातविप्रता २ कांडि ।
 का ३ इतणात्मिका ४ अस्या ।
 गुणा रुच्यते रिमते गोत्य-
 त्वं पित्रनाशित्वं वातकारित्वं ।
 गुरुत्वेव इति राननिर्वैरः ।
 लंकादारी न पुं हनूमान् इति
 शशरत्नावली ॥
 लंकाधिपतिः पुं रावणाः इति
 जलंकापतिः क्षापरभूरिप्रयोगो
 लंकापिका स्त्री एका पिडिशब्द
 लंकापिका इतिभाषा इति
 लंकारिका शशरत्नावली ।
 लंकास्थायी न पुं हतविशेषः
 लंकासिन् इति भाषा यथा लंका
 स्थायी रानवृत्तो भद्रचरो विशा-
 यकः इतिशश्वेदिका लंकावा-
 सिनि विलंकेषाः पुं रावणाः इति
 विकांडशेषः ।
 लंकापिका स्त्री एका इतिशश्व-

लज्जातयति चेदं मेवः इति॥ रक्तमूला १० स्वगुमा ११
गौरासः
लज्जा इक भाष्यार्थे इति
विकस्यदुमः इकलेनयति।
भादीभिः पदार्थो निकेतन हिंसा
वतदानानि इतिर्गौरासः ॥
लज्जा तत्क भाषने इतिकवि
कस्यदुमः कलनयति भास
नेदीभिः इतिर्गौरासः ।
लज्जाकारिका स्त्री लज्जातल
ता । इतिशब्दमात्रा ।
लज्जा स्त्री ग्रन्थः कुर्याद्वृत्तिवि
शेषः इतिनागोनीभट्टः अक
तेद्येकमेणि परमानमये ला
न इतिभाषा तत्पर्यायः नेरा
से १ स्त्रीः १ उपा ५ स्त्रीया ५ सा
अमृतयेतअपत्रपा ६ इत्यमरः
गन्तामे ५ लज्जा ५ स्त्रीः १ स्त्री
उत्तं १ इतिशब्दरत्नावली लज्जा
तः इतिशब्दनिर्वहः ॥
लज्जातः पुंस्त्री लज्जाविशेषः
तत्पर्यायः रक्तपासी १ शमी
पत्रा १ स्फुक्ता ५ खदिरपत्रि
का ५ सेकोचिनी ६ सुमेगी
१ नमस्कारी ८ प्रसारिणी १ सप्त
पत्नी १ खदिरा १ गह्वरमात्रि
का १ लज्जा १ लज्जिरी १ सप्त
लज्जा १ अस्त्रयेपिनी १६

रक्तमूला १० स्वगुमा ११
ग्रन्थनिकायिका १० । इति
शब्दनिर्वहः महाभीता ११ व
शिनी ११ महोषधिः १३ इति
शब्दवैदिका अस्या गुणाः क
दृत्वे शीतत्वे पितातिसारशोक
राह अम स्यास त्राण ऊष्णक
फातिनाशित्वेव ॥ तेरेला
यथा लज्जात विपरीतायाश्च
त्यक्तप चरद्वला वैपरीत्याव
लज्जात संधिधाने प्रयोजयेत
लज्जातवैपरीत्याः कद रुमः
कफापत्रत रस निषामकश्च
वनाना विज्ञानकारकः इतिरा
ननिर्वहः अस्या हंसपादोशब्दे
इष्ट्या अपिच लज्जातः सा
त्वासीपत्रासमेगोनलिकारिका
रक्तपादीनमस्कारी नाम्ना वि
रिक्तेत्यपि लज्जातः शीतला
तिक्ता कषाया कफपित्तनिर्ह
रूपित मतीसारं योनिरोगान्
विनाशयेत अथ लज्जातभे
दः अलसुषा खरत्नक तथा
मेरुगता स्मृता अलसुषात
बुः स्वादः रुमि पित्त कफापत्रा इति
भावप्रकाशः अमाहृषिकाशब्दे
इष्ट्या ।

लज्जाशीलः वि लज्जाविशेषः लज्जाशीलः स्त्री लज्जा इतिरा
तत्पर्यायः अथर्वपिसः १ ननिराजनिर्वहः ॥
इत्यमरः लज्जितः १ इति लज्जाः पुं इर्जनः इतिशब्दरत्ना
शब्दरत्नावली ॥ वली ॥
लज्जितः वि लज्जाशक्तः तत्
पर्यायः स्त्रीणाः १ जीतः ३ स्त्री
इत्यमरः ॥
लज्जिरी स्त्री लज्जातः इतिरा
ननिर्वहः ।
लज्जा स्त्री लज्जा इतिशब्द
त्वावली
लेन तत्क भाषने इतिकवि
कस्यदुमः क लेनयति लेनाय
यतिभाषने दीभिः इतिर्गौरा
सः लेनः पुं पदः कच्छः इति
हेमचंद्रः प्रच्छः इतिनयथरः ।
लेनिका स्त्री वेष्या इतिहेम ।
चेदः ॥
लज्जा वात्योक्त्याः इतिकवि ।
कस्यदुमः चालोः तः तस्य भा ।
वो वात्यव्यामोद इतियावत्
लज्जितोक्तः शिष्टः स्यात् किं
विददतिवेत्यर्थः इतिर्गौरासः
लज्जाः पुं प्रमादवचने दोषः ।
इति विषयः ॥
लज्जातः पुं इर्जनः इत्यमरः
कोषः

लज्जाशीलः स्त्री लज्जा इतिरा
तत्पर्यायः अथर्वपिसः १ ननिराजनिर्वहः ॥
लज्जाः पुं इर्जनः इतिशब्दरत्ना
वली ॥
लज्जाः पुं ज्ञातिविशेषः नेदुया
इतिभाषा रागभेदः लज्जागमः
इत्यमरः इत्यमरः इत्यमरः
लज्जा स्त्री लज्जातः इतिरा
ननिर्वहः ।
लज्जा स्त्री लज्जा इतिशब्द
त्वावली
लेन तत्क भाषने इतिकवि
कस्यदुमः क लेनयति लेनाय
यतिभाषने दीभिः इतिर्गौरा
सः लेनः पुं पदः कच्छः इति
हेमचंद्रः प्रच्छः इतिनयथरः ।
लेनिका स्त्री वेष्या इतिहेम ।
चेदः ॥
लज्जा वात्योक्त्याः इतिकवि ।
कस्यदुमः चालोः तः तस्य भा ।
वो वात्यव्यामोद इतियावत्
लज्जितोक्तः शिष्टः स्यात् किं
विददतिवेत्यर्थः इतिर्गौरासः
लज्जाः पुं प्रमादवचने दोषः ।
इति विषयः ॥
लज्जातः पुं इर्जनः इत्यमरः
कोषः

कोन्मन्यने इति परित्यागिका दुमः ल३पति अल्लनारु इति
या उन्मन्यने उल्लेपनमिति वा दुर्गासः ।
एवापल३ति निक्ता सर्प इत्येवो ल३रुः वि मनोतः इति वि
राशन्ति इति दुर्गासः ॥ कौटशेषः
ल३रु उपसेवे इति कविक ल३रु वि दुर्जनः इति शब्दत्वा
ल३रुमः उपसेव इह अल्लनपा वनी
लने कलालयेत्यववर्षाणिपुत्र ल३रुः पुं पिष्टविशेषः ल३रु
मिति अत्र इत्यो रेकत्वात्वे । इति भाषा यथा ल३रु को ३
कल्पनाया मस्य प्रयोगः इति जेगे गुरुः इति राजे वल्लभः
रमानाथः ल३रुपति ल३तोवापः अपिच तेनेन हविषा पक्वम्
इति दुर्गासः वेत घ्राणं च ल३रुः इति शब्द
ल३रु क ३ बीषे इति कविक वंदिका ।
ल३रुमः क ३ ल३रुपते लाभय ले३ क्री विद्या ल३रु इति
व३स्ये विशेषेणा ग्राममि । भाषा इति केचित्
ल३रुवीषा इति दुर्गासः । ले३नः वि ल३रुदेशजातः यथा
ल३रु ३ कि भाषणा इति कवि पूर्वाच्चाये नवशते पश्यीतिः
कल्पदुमः ३ ले३ने किलेदुय प्रकीर्तिताः फिरेगभाषया ते
नि ले३ति भाषणा कथने अये आस्तेषां संसाधनाभुवि अयि
कैश्चिन्न मन्यते इति दुर्गासः पा मेरुनामोच संग्रामेषपरा
ल३रु अ ३ कि उल्लेपणे इति जिताः ईरेजा नव षट् पंचले३
कविकल्पदुमः अ ले३रिनः अत्र ना अपि भाविनः इति मे
रुम वलादिभ्यवधानेपिनिष्ठा रुतेरे २३ प्रकाशः ल३रुस्त
तस्मन्ते प्रस्तानिष्ठाया मिमृसा अथुना ले३न इति आतः ईरे
दित्येके ल३रु इति ३ ले३ने । ज्ञातो राजधानीव ॥
कि ले३रुपति ले३ति ले३ते लो ल३रु इति सौवधातरयं इति
का इति दुर्गासः ॥ कविकल्पदुमः ल३रु इति दुर्गा
ल३रु त क ले३पे इति कविकल रासः ॥

ल३रु ली ल३रुति वेष्टयेया । ल३रुकस्तिका मापवी हर्वा
साशावादिरेहिता गुरुचादिः इति मेदिनी कैवर्तिका । सा
तस्यार्थायः वली २ वृत्ति ३ मिवा इति राजनिर्वटः ।
इत्यमरः वलिः ५ वेलिः ५ ल३रुकरेनः पुं करेनविशेषः ।
ततिः दसाशावापत्रसमायुक्ताचे कंठकरेन इति हिन्दीभाषा ।
त्यतानिनी इति शब्दत्वावली । तस्यार्थायः दुष्पराः २ वीरायः ३
तस्यार्थायः वीरुत २ गुल्मिनी वज्रवीजकः ५ धनदात्री ५ कंठफ
३ उलपः ५ इत्यमरः ग्रामायो लः ६ ऊवेराती ७ अस्सपत्रगणाः
वीरुथो छेदकर्तुं निन्दा यथा कइत्वे उल्लेखे कफ वात ना
अप्य तस्मिन्नलोरात्रे पूर्वविश शिलेच तहीन गणाः दीपन
ति चंदमाः ततो वीरुत्तरव हं पथ्यत्वे शूल गुल्मविपद
ति प्रयात्यर्के ततः क्रमात् । ले३च इति राजनिर्वटः
ल्लिनति वीरुथो यस्त वीरुत्ते ल३रुकस्तिका ली ल३रुकस्तरी
स्ये निशाकरे पत्रं वा पातय तस्यार्थायः कटुः २ रतिगदेश ।
त्येकं ब्रह्महत्या स विन्दति । ना ३ अस्या गणा तिक्तत्वे ।
इति विस्त्रुपराणो २ अंशो १२ । स्वाइत्वे दृष्यत्वे हिमत्वे ल३रुत्वे
अध्यायः आश्रमे रोपणीया वल्लभत्वे छेदनीत्वे श्लेष्म ।
अभदा ल३रुदि र्पथा आला तस्या वरुपास्सरेग नाशितेव ।
उच्चापि ऊष्मोउ मायामुष्मस च इति पथ्यापथ्याविवेकः अपिच
कामकः त्वर्तरी कर्कशौचापि ल३रुकस्तिका तिक्ता हृद्याशी
शिविरे मेगलप्रदा वास्तुकः का तीस्यरोगनुत् इति राजवल्लभः ।
खेलश्च वार्ताजश्च शुभप्रदा ल ल३रानिकः पुं सर्पः इति शब्द
भाफलेश्व शुभदे सर्वे सर्वत्र नि माला ॥
श्रितं इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्ण ल३रुतरुः पुं नाशगुरुतः ताल
जन्मलेदे १२ अध्यायः ॥ वृत्तः इति शब्दमाला शाल
शावा प्रियंगुः टक्का अशन वृत्तः इति विकारशेषः
पानी इत्यमरः मोर्तिकाती । ल३रुदुमः पुं ल३रुशालः तत्

पर्यायः भार्गवः १ अश्वकर्माः
१ ऊशिकः ५ वनः ५ दीर्घः ६३
तिरन्ताला ।
लतापनसः ५ फलतलाविशेषः
तरुण इतिख्यातः तस्यार्थः ।
वेलातः १ विशफलाः १ सखाश
५ रानेतिमिषः ५ नाटाश्रुः ६ सेडः
७ इति विकोशेषः ।
लताएकः स्त्री समुद्रान्ता पिदि
३ शाक इति भाषा इतिशब्द
त्वावली ॥
लताप्रतानिनी स्त्री शाखापत्र
पवतीलता तस्यार्थः वीरुत १
गुल्मिनी १ उतपः ५ इत्यमरः
१ तौ वीरुपा ५ वरुत ६ इतिश
ब्दत्वावली ॥
लताफलं स्त्री पटोलः यथा
वास्तवः कारवेतश्च तानांशु
शुभप्रदा लताफलं शुभदे सर्व
सर्वत्र निश्चितं इतिप्रसवेवर्त
श्रीकृष्णसम्बन्धे १११ यथायः
लताभरा स्त्री भरालीहृतः इति
शब्दमात्रा ॥
लतामणिः ५ प्रवालः इति
विकोशेषः राननिर्वैरश्च ।
लतामरुत स्त्री शुक्ला इतिश
ब्दत्वावली ।

लतामाथवी स्त्री माथवीलता
इतिशब्दत्वावली
लताषष्टिः स्त्री मन्त्रिणा इति
शब्दमात्रा ॥
लतापावकं स्त्री प्रवालं इति
शब्दवली ॥
लतारसनः ५ सर्पः इतिशब्द
वली ॥
लतार्कः ५ दीर्घलातुः तस्य
र्थः ३ दुडुमः १ इत्यमरः
लतातकः ५ रस्ती इतिविको
शेषः ॥
लतावेष्टः ५ पोदशरतिबंधा
नृगततलीयवन्तः यथा वक्राभ्यां
पादपुष्पाभ्यां वेष्टपित्वा सिंघे
रमेत लवुलिंग तारने पोने
लतावेष्टोप मुच्यते इतिरति
मन्त्रिणी देष्टाविशेषः यथा
ग्रन्थेणा निरुद्धसुवराव्यादिषु
वान्तरा शुभन्तरेव मार्गधेवा
सुतश्च समन्ततः रोगमतेन
तावेष्टं तथा रैवतकं गिरिं ३
लवन्ते गिरिचैव मार्गधेवतिता
हयेः इतिहरिंशे नागापुत्रे ।
लतावेष्टितकं स्त्री गालिगनभरः
यथा ॥ उद्धृक्पीरितकं नता
वेष्टितकं तथा इतिशब्दमात्रा

लताशोखः ५ शालवृत्तः इति
शब्दत्वावली ॥
लतिका स्त्री लता इतिलता
शब्दार्थे कण्ठ्येन सिक
प्रत्ययेन वानिष्यन् ॥
लतिका स्त्री गोधा इति सिद्धान्त
कौमुद्यामुनादिहृतिः ॥
लव ३ भावे इति कविकल्पदु
मः ३ अलीलपत्र अलतापत्र
भाषः कथने इतिर्गोदासः ।
लपने स्त्री सुवे इत्यमरः ।
भाषाणो इति लपथात्पर्यदर्शना
तलपिते स्त्री वचने कथिते वि
इत्यमरः ॥
लपिका स्त्री खाद्यविशेषः ल
प्पी इतिख्याता यथा समिते
सर्पिषा भक्ष्यं शर्करां पयसिदि
पेत् तस्मिन्नुनीकृते न्यसेत् ।
लवेग मरिचादिकं सिद्धेष्टाल
सिकाख्याताशालानस्या वदास
हे लपिका वृद्धाणी वृष्णान इतिर्गोदासः
लापितानिलापहा स्त्रियाश्चे
स्म कंठी गुर्वी रोचनी तर्पणी
परं इतिभावशः लव ।
३३ संसने शब्दे । इति
कविकल्पदुमः इत्यमरे ३ ल
सने संसने मिहावलसनमिति
लमकः ५ धिङ् इति सिद्धांत

गोविन्दभट्टः ननाद चराणां प्रव
यत्तदपिमेन मालमसे इतिर्गो
दासः ।
लवः वि ग्रामः इत्यमरः ।
लववर्णाः ५ पडितः इत्यमरः
लव्या स्त्री नायिकाभट्टः यथा
लेडितोत्कंविता लव्या तथा
प्रोषितभर्तृका कलुषान्विता
वाससजा स्थायीनभर्तृका इति
ताथरः ॥
लभ ३ ३ शब्दे इति कविक
ल्पदुमः ३ लभते ३ लभते ।
इतिर्गोदासः ॥
लभ ३ ३ ३ य ग्रामो इति
कविकल्पदुमः ३ लभिम ३
लव्या ३ लभते ३ लभालभ
नि उन्नतुपान मिति गणकृता
नित्यत्वादिति श्रमानायाः वस्तुत
स्तलभते लभः पचादिवाटन्ततो
लभ इवाचरतीति को साध्यं
इतिर्गोदासः
लभसः ५ वानिवेधनरक्तः ३
सुगादिकोषः धने याचकः
इति सिद्धान्तकौमुद्यामुनादिहृतिः
लभं वि न्यायं इत्यमरः ।
लवयं इति मेदिनी ।
लमकः ५ धिङ् इति सिद्धांत

कौमुद्याप्रणदितिः ।
 तं परः ५ पिहः इति लेपाः ।
 कशब्दार्थे मेदिनी आसक्तः ।
 यथा यशेरिकाभुषिककामल
 सप्तः सतेषु शेषेषु धनेषु चित्तप
 न शकते विहाककेनवरात्मया
 य स्तस्य यत्नः श्रम एव केवले
 इति श्रीभागवते ५ स्कन्धे १९
 अध्यायः ॥
 लम्बाकः ५ तं परः देशभेदः
 इति मेदिनी ॥
 तं पादः ५ परववाद्यं इति
 दारावती ॥
 लम्फः ५ सुतगतिः लाफइति
 भाषा इति लोकप्रसिद्धः ३
 लम्फने प्रलम्फनेचात्र ॥
 लम्बः ५ नर्तकः संगो कान्तः
 इति संतिप्रसारणादितिः ॥
 उक्तावः यथा प्राभते शेकने
 तं वोक्तावः कोशालिकामिषे ३
 पादावः परानेरा शरोशाया
 येने अपि इति हेमचंद्रः ॥
 अतभेदः यथा च लम्बग
 माभेदाः पादकोः सारिवालने
 इति शास्त्रमात्रा तोत्रादौ लम्बः ।
 मानेरावा स्रवे वा यथाविभू
 ने भुजयो योग सदनन्तरण
 गो

भुवास्तो लम्बा हिम्बा भूतन
 गुता दलितावाधे उपाः स्याते
 सावाधा भूजकृतो रत्नर मूने
 प्रजापते लम्बः लम्बगो भुज
 इत्येवं विभुने फले भवति ३
 शरणां सेवे मरी मनुमिता
 विभुने भुजो न यत्र चयोदशति
 थि प्रमितो दि वस तत्रावतम
 कस्यो कशयाववाधे तिष्ठे तथा
 च समकोष्ट मिति फलाख्या ।
 गामः भूः ५ भुजो १३ । १४
 लम्बे शावाधे ५ १ लम्बोत्तम
 श्र १२ सेत्रफलच ५५ इति ली
 लावती रीचः लम्बा इति भाषा
 यथा हरतः शोभते सूर्वोत्त
 स्वशाट परावृत्तः तावच्च शोभ
 ते सूर्वो यावत्किंचिन्न भाषते
 इति वाणसे ॥
 लम्बकर्णः ५ ग्रंकोवृत्तः ब्रा
 गः इति मेदिनी राससः रस्ती
 इति शब्दरत्नावली प्रपन्नपत्नीर
 ति राजनिर्वंदः ॥ रीचेशात्रे ।
 तद्युक्तेवि ॥
 लम्बकेशः ५ विष्टरः स भवि
 वाटकात्त वरोपवेशनाशेसा
 ईदितपवामावर्तवलितापोमुखा
 प्रसेत्यातर्दभाः यथा उर्द्वकेशा

लम्बा ४१५ लम्बोष्ठ

भवेत् ब्रह्मा लम्बकेशस्त विश
 १ः दक्षिणावर्तको ब्रह्मा वामाव
 र्त्तस्तविष्टरः इति संस्कारतत्वे के
 शोच्चाये इति शायश्चित्ततेन गंगा
 माहात्म्ये प्रतिविहितद्वन्द्वस्तान
 प्रकरणो निविते ॥
 रीचकेशाश्रुतेवि ॥
 लम्बदन्ता स्त्री सेंदलीपिप्पली ३
 तिराजनिर्वंदः वृद्धदर्शनविशिष्टे
 विलम्बने स्त्री नाभिलम्बितकंठि
 कादिः तत्पर्यायः ललत्रिका २
 इत्यमरः लम्बते लम्बने गंधादि
 तादनः इति तटीकायां भरतः ।
 लम्बशब्दाश्रयात्र ।
 लम्बनः ५ कफः इति शब्द
 चंद्रिका ।
 लम्बमाणं वि लंबायमानवस्त
 लवधातोः कर्त्तरि शान प्रत्ययेन
 निष्पन्नं ।
 लम्बवीजा स्त्री सेंदलीपिप्पली ।
 इति राजनिर्वंदः
 लम्बा स्त्री ललीः गौरी तिल
 तस्त्री इति मेदिनी ॥ दत्तकणा
 विशेषः यथा ग्रन्थतो रस्ते
 यामी लम्बा भावे महत्वंती ।
 सेकलोच मुहुर्तोच साध्याविद्यां
 भारत मनवे दत्तप्रज्ञाय दत्त
 पतादौ प्रभुः इति दक्षिणो-
 यपिपतिस्थापने हिमालयकन्या
 विशेषः यथा तत स्मृतवचः
 श्रुत्वा देवी लम्बा मयाववीत
 गच्छस्व लम्बे श्रीचं तं वातासंर
 त्तोक्तं ततोयोगे समाधायश्रुत्
 श्वाहिमवस्तता कृष्णसैकस्य त
 दुपं दर्शयत्यार्थमागता । सा
 ल्हान उपगम्य तत्का सावाससी
 पुनः परिक्राणाय वातास्य विजया
 पिष्टिता ततः प्रमुले वासदेव
 सदिवासाः कोहवीक्षिता इति
 महाभारते दक्षिणेशो वातापुष्टं ।
 लम्बिका स्त्री तात्तुर्द्वन्द्वनिका
 तत्पर्यायः चंद्रिका २ इति राज
 निर्वंदः सथास्रवा ३ गलमुष्टि
 का ५ इति हेमचंद्रः अतिजिका
 ५ अतिजिकिका ५ इति शब्द-
 रत्नावली
 लम्बितः वि संसितः शङ्खितः
 इति लव धातोः कर्मणि क्तप्रत्यये
 ननिष्पन्नं लम्बमानमात्मादिश्रुत
 मोदरः ५ गणेशः इत्यमरः
 जेदरिके वि इति हेमचंद्रः ।
 लंबोष्ठः ५ उष्ट्रः इति राज ।
 निर्वंदः लम्बमानोष्ठपुक्ते वि
 लम्बोष्ठः ५ उष्ट्रः इति विकीर्त

शेषः शीर्षोऽविशिष्टेति ॥ अथरे त द्विपदीसाहसतिका-
लम्भने स्त्री प्रतिनम्भः इतिरे जलिका स्त्रिज्वेदिका वामभु
मवेदः धुनिः लभिः ३ः शब्देऽम् वस्तुत स्त्रिजा वेदपावा फुडक
स्मात्मावेः नद प्रत्ययेन निष्पन्न कः जेभटिका कलतिकः वेदकः
मिति ॥ तुरिकलया कथितश्चतरेत्ता
लेभा स्त्री वाद्वेष्टवला इतिहा इ अतस्त्वोय ननेकः अतः ५
रावलीतय ३ः गमो इतिकविक मृन्मलनावकुश मन्वरीत्यपि
लदुमः ३ः लयते इतिर्गारा कादम्भश्चर्वरी बहा मिश्रोर्हवति
मः लयः ५ विनाशः संश्लेषः तातनः अतिविश्रः समयश्च वनि
तोयविकससाम्भे इति मे मोर्हलेस्तथा आविस्मदेकक
दिनी प्रलयः इतिशब्दत्वाव स्तत स्त्रिज विचित्रेको आनी वि
ली गीतवाद्यपादस्यासानाक्रिया कृतथावावमुज्जोय विनोतकः
कालयोः परस्परसमतालयः ती रमणीय स्ततश्चैव करकंदकसेत
यन्ते शिष्यदेः नेनतिलयेति कः चत्वारिंशदिम प्रोक्ता लयान
वनेति साम्यगीतादयोः जेतिवा यविशारदः लयेन वर्या भगवा
लयः ॥ तीः य गशि लये लीनो जनार्दनः इतिसेगी
विलयगता वा अत इतमरी तदामादरः ॥
कायो भरतः ॥ लयस्यान लयउडी स्त्री नर्तकी इतिशब्
विवर्तने गायकस्य चतुर्दशदो रत्नावली ॥
षात्तुर्गतदोषविशेषो यथा ल लयासंभः ५ नरः इतिचिकार
जित भीतमुनेषु अद्यत्तमनु शेषः ॥
नातिके काकम्बरः शिरःकपोत लयालम्भः ५ नरः इतिशब्द-
यस्यानविवर्तितं चिम्बरं चिरं त्तावली ॥
चेव विशिष्टं विषमादते आकृतं लव गतो लवति इति मिहान
तानलीनेव गातु शेषा अतर्दश कोमुदी ॥
ग्रथनयाः रुदिस्थितिः कंठस्थि लन ३ः क ईप्पायो इतिक
तिः कपालस्थिति मितिलययो विकल्पदुमः कः लालयते ईप्पा

ग्राममिच्छा इतिर्गारासः ॥ यरा नरमातादिभूषणा हीपिच
लत त क ईप्पो इतिकविक मयरीथाना मुकुनोसातिभरवा
लदुमः ईप्पा इति आपथातो अतिविस्तारवदना निकालन
मनन्तस्य इपे शोस्पाद इम भीषणा इतिदेवीमाहात्म्य ॥
कारेणा मर्याः पि अत्कयो लननः ५ वातः सातः पि
न वाध्यते इति चेन्न स्त्रीवि यालः इतिगननिर्घटः
दितप्रत्ययेः कचित्सूत्रोपिनवा ललना स्त्री कामिनी नारीभेदः
यते इत्यस्य वाच्यत्वात् ग्रम निक्ता इतिमेदिनी
याकाराणाकाराण मिन्मादयो ललनाभियं स्त्री स्त्रीवेरं इति
पि नमः पवंवत्समारोपु जीट राजनिर्घटः ॥
लजे इत्यादिष्वपि बोध्यं ललय ललनाभियः ५ कदम्बः इति
ति भवेत्लो कः इतिर्गारासः गननिर्घटः कामिनीवत्तभश्च
लनजिक ५ उडः ऊकुरः लननिका स्त्री नाभिलम्भकोटि
दिसेवि इति मेदिनी ॥ कादिः तत्पर्यायः लम्भने १३
ललन वि विलासयुक्तः उल समरः गोथा इतिशब्दमाला
म्यनविशिष्टः निष्कभक्रियावि ललाकः ५ मेहनं इतिशब्
शिष्टः लेपविशिष्टः वीप्पावि चंदिका ॥
शिष्टः उपमेधाविशिष्टः भा ललाटे स्त्री अवयवविशेषः
अप्यविशिष्टः उत्तमविशिष्टः कृपात् इतिव्याते तत्पर्यायः
इतिलङ्घातोः कर्तरिशब्दप्रत्य अनिकं १ गोपिः ३ इतमरः
येनरसलकारादेशेन व निष् मरुशालः ५ भालः ६ कपा
त्रं ललदसुः ५ लिम्पाकः ३ लकः ५ अलीकं ८ इतिशब्द
तिनहायरः त्तावली ललाटकं ९ इतिथेन
ललने स्त्री केतिः इतिहेमचं यः तस्यमुभाभुभ ललाणं यथा
३ः चालने इतिनागोजीभटः उज्जते विपुनैः शोले लेलादेवि
यथा कालीकालवदना वि घमे स्तथा निर्हना धनवत्तश्च
निष्कालासिपाशिनी विवित्राव श्रद्धेदुसदयो नराः आचापाः
रुग

शुक्तिविशाले शिरालेः पापका
रिणाः उज्जताभिः शिराभिल्ल
स्वस्तिकाभिर्यनेयराः निघ्नैर्लता
दे र्वभारः कुरकर्मरता सया
मंरुतेश तलारेश कृपाण उज्ज
तैर्लताः तलारिपस्तता स्ति
सो ररासाः शतवर्षिणा नपत्त
स्यावतस्तुभिरागुः पंचनवमय
अरेवेणापुनर्वति विच्छिन्नाभि
अपुञ्जलाः केशान्नोपगतभिश्च
अशीसापुनरो भवेत् ।
पंचभिः सप्तभिः षड्भिः पंचाश
दरुभिः सया चत्वारिंशच्चवका
भित्तिशुद्धुलप्रगामिभिः विद्या ।
निर्वासवक्राभि रागुः तदाभिर ।
त्यक्तं न पृथु तानेन्दुनिभेधुवोवा
यतलारिकं शुभमर्देन्दु संस्थात
मत्तंगं सादलोमशं इतिगारुडे
६५ अध्यायः
तलारिकं क्री प्रशस्ततलारि
इतिशतवत्तावली तलारगात्रं ।
इतिधनेनयः
तलारन्नपः पुं सूर्यः इतिमि
हान्नकोमुदी ॥
तलारिका स्त्री स्वर्णादिवित-
तलाराभरणं टिका इतिख्याता
तस्यार्थाः पञ्चपाषा २ इत्य ।
मरः तलारस्यचंदने । तत
र्यापः शोखवर्ची २ इतिशत
रत्नावली ॥
तलाम १ क्री तलामं यथा
प्रधानधनप्रेषेण प्रेडवातधित
सम्भूषणानिप्रभावेण तलामं
स्याल्लतामच इतिरुडः ॥
तलामं क्री चिकं धनः प्रेणं
प्रधानं भूषा रस्यं वातपिः
पुंरं तरंगः प्रभारः इति
मेदिनी ॥ अस्मत्तलारि शुभ
वार्त्तिकं गवादीनो तलारवि
त्रे अस्मत्तलारि इत्यमरीका
यो भरतः ॥
तलामकं क्री पुरोम्यस्तमासे
इत्यमरः तदेवमात्तं पुः
संशुत्वभागे त्यक्तं तलार पर्वत
मागते तलामकं तलामं तित
क मिव इति शब्दार्थकः इति
भरतः
तलामी स्त्री कर्णाभूषणविशे
षः तस्यार्थाः उत्तिमिका २
इतिशतमाता ॥
तलितं क्री शृंगारभावनकि
याविशेषः इत्यमरः सज्जमा
विधानेन भुनेत्रादि क्रियास
चिवकर चरणगवित्यासातलितं

तथाच सज्जमासंग विद्यासे म
स्या तलितं भवेत् यथासु
भेगं करकिशतपावने नैवागत
नी सलित्पत्नी तलित तलित
लोचनसंगनेन विगम्पनीचरण
कमले लीनया सेरपाते निशं ।
कांचशयमवयसा नर्तिका पंकजा
ही भुनेत्रादि क्रियाशालि सज्जमा
रविधानतः स्त पादंगविन्यास
स्तुमान्तलितं विड रितयेपि ।
अनावाण्योपदिष्टेसातलितेरति ।
वेष्टितं इत्यमे । तलत्के
सेभावेतः लडविलासे इत्यस्य
मनीषादित्यातस्य लत्ते वा
इति भरतः अपिच विन्यास
भेगि रंगानां भुवितासमनोदया
सज्जमा भवेद्य तलितंतड
रीरितं इत्युज्ज्वलनीलमणिः ।
तलितः ९ रागविशेषः तस्य
स्वरूपं यथा प्रकृतसमलदमा ।
लथारी पुवातिगौराः तसलोच
नशीः विनिःसरन् वासगदरात् ।
भाते विलासिवेशो तलितः प्र
दिष्टः तस्यगानसमयो यथा
प्रातर्गोयास्त देशागो तलितः
पादमजरी विभाषा भैरवीचैव
कामोदो गोरकीर्यपि ॥ इति
संगीतदामोदः ।
तलितः वि संदरः इस्मितः
इति मेदिनी तलितः इति
विश्व शब्दरत्नावली ॥
तलितकान्ता स्त्री शृंगलचटि-
का तस्याध्याने यथा ये सान
तितकान्ताया देवी शृंगलचटि
कावरा भयस्तु व हिभुजा
गोरदेहिका रत्नकौषेयवस्त्राव
स्मितवक्त्रा सुभानना नवयौव
नसंपन्नचर्चंगी तलितप्रभा इति
तिथ्यादितत्त्वं ॥
तलित स्त्री कस्तूरी नारी इ
तिराजनिर्वेदः नदीविशेषः यु
यानिमित्तान्नस्त राजर्षेः शापा
इत्यसतः प्रा वशिष्ठो ह्यशरी
रोऽभूत्पापाच्च निमित्त सया
ततो ब्रह्मोपदेशेन निर्जने का
मत्र्यके संस्थाचले तपस्तेपेत
स्य विसृभृत्तदा प्रमत्तस्तस्य
देवस्य वरदानान्महाभुनिः अ
स्तान्यवतार्याभुजैरेकतागिरे
स्तटे तत्र स्नात्वा च पीत्वावश
रीरे प्राप पुरितं तस्मादभूत
ऊरात संस्था नाम नदी वरानिः
स्तता तत्र चास्तस्य विशु रा
देतवेत् तस्मात्सर्वत ऊरात

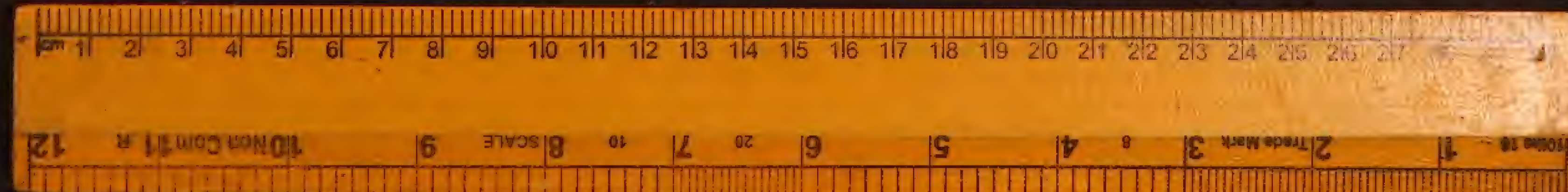
तलिताया सरिदरा सागरा तलितासप्तमी स्त्री भाद्रपदस
 दलिताया सर्व महादेवावतारि तमी तत्रकुङ्कुमीवनेकार्ये यथा
 ता वैशाखशुक्लपक्षसप्तमीया भविष्ये भादे मासि सिने पते
 यांनरस्तयः ऊर्यादैनलिताया समस्यानियमेन या स्वात्ता शिने
 ने सशोभुसदनं वनेत तलि तेवपिता मेडलेच महासिके
 तायाः पूर्वतीरे भगवात्रामपर्व एतेयच तदा तस्या इष्टापे नेव
 तः स्वये विमु र्निगवपीतर्जित विद्यते इदेज्जुला वनेनेनाया
 भागवान्तरिः तलिताया नरः ते इतिमिथ्यादितत्वे ॥ त
 स्वात्ता हादशपाशुपतके भ धिर्यथा तत्रादौस्वस्तिवाचन पूर्व
 गवेते समाहृत्य यो यनेत्यरेमे के संकत्यंजुर्पात औद्येस्यादिभा
 स्वरं स्याति विमु भवनं शरी देमासि मुक्ते पते समस्यान्त्रिथो
 रेणा विरामता इति कालि यावजीवनपर्यन्ते अस्तक गोत्रा
 काशराणे ८५ अध्यायः गो श्रीमदमुक्ती शिरर्गाप्रीतिकामा
 पीविशेषः यथा अविनरसा प्रतिवर्षीय भाद्रपद सप्तमां
 स्त मूर्तिः प्रसर रुवि रुहता गणेशादिदेवता पूजा पूर्वकशि
 रकापातिः कलित यामात वपावती पूजा यावजीवन शेर
 नितो राधाप्रेयानिधुर्नयति । यागण भविष्यपुराणोक्त वतक
 इति भक्तिरसास्तसिन्धुः तलि याअवाणरूप तलितासप्तमी व्रतम
 ताश्यामता शैया पद्याभद्राश्च दंकरिष्ये ततः संकत्यंजुर्पात
 अयन्ते इतिमटीकायां जीव सामानार्च्य विधाय गणेशादीन्
 गोस्वामी तस्याः स्वरूपं यथा । एत भूतमुद्रादिकं निधाय
 या कुर्गा सेव तलिता तलिता मेडलादिषु शुना मारभते ततो
 सेव राधिका यतासा मन्त्रैः ध्यात्वा सशिरसि उष्णं दत्त्वा मा
 नास्ति सत्वं सत्वं हि नारद । नैसोपचारैः संसृज्य अर्च्ये संस्या
 इतिपादो पातालखंडे रामती प पुनर्ध्यात्वा आवाहयेत ।
 तायां नारदे प्रति श्रीकृष्ण शिवपुताविधिना शिवे उर्गा
 वाक्य ॥ जाविधिना उर्गाव यथा शास्त्रपुत्राः

संस्त्य आवाहयेवात्युपेत । प्रिया प्रोदितस्य तस्यैव पत्नी
 ततोः पृथग्युक्तोत्तरकं दुग्धे माता च नामिका तयो वामी
 न सिकं शिवर्गाभ्यां अपपिता दृढपीतिः स्पृहनीया परस्परं अ
 ततदोरकं वामकरे वद्धा भोज्य यतेपि च भिरिणो स्वानार्थं स
 उत्तर्य कथा श्राव्यात् अष्टफ रघुनले प्राप्ते प्रामास्त तत्रैव
 लानिदयात् ततो दलिता द वरुशोनगरोगनाः स्वाता स्तामे
 घात अथ कथा श्रीकृष्णवाच । उले चकुलमध्ये व्यक्तपिणाले
 लोमशोनामदेवविर्मथुरा मागतः त्वपित्वाशिवे शान्त मुमया स
 प्रा सोः चितो वसदेवेन देव र शोकं गेयपुष्पात्तते भक्त्या
 स्वाच गुपिषि उपविष्टः कथाः नयित्वा यथाविधि प्रणाम्यशि
 प्राणाः फद्यमास वै तदा ततः रसा भक्ता इष्टाभ्यां ववसि
 कथयिते भूयः कथा मेताः प्रच यः किमिदं क्रियते साध्यः कथ
 क्रमे कंसेन निरताः प्रज्ञा जाता तो एदिवोचते कदावा क्रिय
 जाताः पुनः पुनः स्तवत्ता देव ते किवा फलसम्पन्नइत्यतां
 कित्वे प्रज्ञ इतिनडः विता यथा सिधुः पुनः इतिनोः स्माभिरतस्मिं
 वेदमुत्ती दीना वभूव नरुषधि पावत्यासदशोकरः वद्धा सूत्र सिदे
 या तथा ते देवकी भदे प्रज्ञः ते अमुंशिवस्यात्ता निवेदितः या
 नदः लिता पञ्चाक्षीणीवतासात राणीय सिदे तावद्यावत्प्राणाय
 वभूवात्यप्रज्ञिका तमेव देवकी धारणां तासान् तदवः प्रत्वा
 देवि भविष्यसि नमः प्रायः देव ते कृत्वा मानसं तथा कृत्वाव
 कृवाच कासा चंद्रमुत्तीदीनावभू समतिं तत्र वद्धादोर्भां सरोरकं
 वनरुषधिना कथंवीर्णावतेसम्य ततस्ताः स्वरदंजमुः सावीभिः प
 कृत्वाः सन्नतिकारणं सुपत्नी रिवादिताः कोलेन महता तत्रवि
 र्यदलने सोभाणारोग्यवहेन । स्तते तदुत्तरेय प्रमत्तया चतु
 लोमशउवाच अयोध्यापो प्राः रवा विस्मतेचसरोरकं स्ता कैधि
 राजा नरुषो नाम विप्रतः तस्य रदोरात्रैः सा वभूव सवेगमीमा
 यतो महादेवी नात्रा चंद्रमुत्ती लाच कुङ्कुमी जाता त्वसम्पन्नत

पातनात् तथैवतेव मित्रिणो
जाते जानिस्मरे ऊले संभूयन्त
त्रेव प्रामञ्ज समयः पुनः तदि-
ने तदिनेप्राप्ते पुनः कालेच तेर
ते तदेवमात्के देशे जायते गो
ऊलसेकुले यतो जाया वभूवा
यष्टयतीनायस सा पुनः ईश्वरी
नामवित्याता सात राज्ञोभि
वहभा यष्टिमीलदिनस्यासीडा
याभूषणानामिका पुरोहितस्य
कालेन ऊकृती वरुपुत्रिणी
जानिस्मरा चाष्ट पुत्रा तथैवचा-
स्तप्रजा पुन निर्द्वन्त्रा प्रीतिव
भूवाय तयोर्दिन तत्रसरी पुत्र-
मेकप्रसूतातव रोहिणी नवव
र्षत पंचत्वमगातवपुष्टिरत
व्रतभूषणादष्ट मानगर्भातिडः
वित्ता सविभावादिस्त्रेराद
ष्टपुत्र समन्विता अयुक्ताभराणा
निर्म सभावेनैवभूषिता तांष्टु
पुत्रिणीभयाप्रनन्वालेसरीकषा
ततोत्तरद्वेषपिता तांसांवीतीव
मत्सरा विन्तयाया स सारासी त
स्याः पुत्रवधेप्रति रता रताअये
पुत्राः पुनतीवन्मनामयाः वरुपुत्रा
जीववसाप्रपुता भराणा कयो
शोभमेष्टयिकं मरे तदिस्त्रो।

रामिनी यथा भूषणोवाच भादे
मासि सितेपत्ते समेस्या तन्त्रिका
नये सात्ताशिवं लेखयित्वा सं-
लेख सत्तामिकं संष्टय विपिवत्ता
त्रे त्रेतोको यष्ट विष्टते । त
देवदित्रते श्रवत्तया सद मयाहते
तन्मयावरिते भक्त्या तेनादेसष्टि
रा सवि तथा नाचरितेसम्पक्
र्षभात शरीरया तेन तेम
नृति स्त्रिजा रज्येऽपि सति डः
वित्ता प्रभाव पषः कश्चित्ते व्रत
स्यास्य मया सवि अहे तथे
प्रदास्यामि तस्य धर्मस्य मवेत ।
सविभावात्पतीच्छते नात्र कार्या
विचारणा संष्टय शंकरं भक्त्या
करे वद्वा सत्तरकं यावजीव
मया तावत्सिवस्यात्मा निवेदितः
इत्येवं समये कृत्वा ततः प्रभ
ति शेरकं स्त्रीरूपमये वापिक
रशारवास्वभाराणा शंकरेवोभया
हं सौवर्गा राजतन्त्रया तावृषा
त्र प्रतिष्ठाप्य वात्स्याणयोपपादयेत्
पायसे पिष्टकंचेव भक्त्यो
सं प्रयत्नतः सगोत्राभोजन यित्वा
त सये भुंजीत तत्पर ॥
संदले सोमसृष्टं शिवस्यात्म नि
वेदिते इत्येव प्रतिनशार व्रत

रान फले ततः वभूव स्वप। ईषत् इतिगाननिर्वरः ॥
जासाधी ईश्वरी भुवनेश्वरी व्रत लवः पुं लेशः विनाशः ।
स्यास्य प्रभावेन सपुत्रा त्वंचदेव छेदनं रामपुत्रः इति मेदिनी
कि भविष्यति विलोकेशेषुत्रेव श्व विनाशस्याने विलासः
ननयिष्यति इत्येवं प्रावपित्वाच इतिविष्टाः हेमचंद्रश्च कालेभदः
विराममुनिस्तदा नगामस्तपुः यथा अष्टादशानिमेवास्त काष्ठा
यार्थ मयाप्येवं तवोदिते याः काष्ठादप्येवः इतिहेमचंद्रः
स्त्रियः साचरिष्यन्ति व्रतमेतद्यु। लावानामापत्ती इतिगाननिर्वरः
पिष्टि ऊकृतायं सवंगाद्यं दे तन्त्रेगं स्त्री सनामाख्यातवनिक
वकाचरिते शुभं तासां सतति इत्यभेदः तत्पर्यायः देवजसमे
विलेदेनकराविद्विष्यति । सि श्रीसंज्ञे १ इत्यमरः । श्रीप्रम
यष्टेवाचरिष्यति व्रतमेतत्सर्वप्रदे ने ५ इति भावप्रकाशः तन्त्र-
अस्मिल्लोकेसर्वे भक्त्यायास दूकं ५ इतिशारत्तावली त
न्ति शिवमंदिरं । याऊकृ तावगकलिका ६ दिव्यं शेष
रीव्रत मिदं सवंगी समेतं देवं दे ८ तन्त्रे १ श्रीपुष्पं १० रुचिरे
विभाव्य इत्येव उक्तं निधाय। वारिसंभवे ११ तीक्षापुष्पं १२
भक्त्या करोति कलषौच विचात अगुरं १५ गीर्वाणजसमे १६ चंदन
दत्तं साधी सदा भवतिशोभन पुष्पं १६ अस्मगणाः शीतलत्वे
जीववत्सा इति भविष्यपुराणोज्ज तिकृत्वे चक्षुषां भुक्तरोचनत्वे
ऊरीव्रतकथा समाप्ता ॥ वात पित्त कफनाशित्वं ।
मेचरोगस्यगणिणी यथा त तीक्षात्वे मूर्द्धमापदत्तेच इति
लित्ता मानसी गौरी नारी देव राजनिर्वरः आध्यानानादभ्यास
किरी तथा मेचरागस्य राशि। व्रतं दीपनत्वे लघुत्वेच इति
णो भर्तृमाः समथमाः इति राजवत्तुभः अपिच तन्त्रेगं कुरु
मेगीतरामोदरः कं तिकृत् लघु नेत्रहितं स्त्रिमं
तन्त्रे स्त्री ज्ञातीफलं इतिश। दीपनं पाचनं रुच्यं कफं पित्तस्य
हृचदिका तन्त्रेगं ताम्रजकं नाशकत तस्माच्च दि तथाध्याने

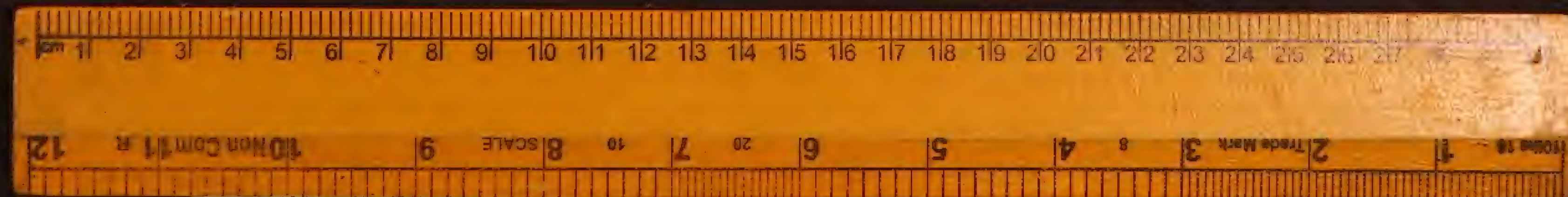

मूलमात्र विनाशयेत् कामं विशेषः रसविशेषः इति मे-
 खासेव हिक्काव लयेतपपतिभु द्विती पृथिव्याग्रिगुणावाक्याह
 वे इति भावप्रकाशः ॥ वणाः इति चक्रपाणिदत्तकृत
 लवंगकं स्त्री लवंगं इति शब्द-
 रत्नावली तस्यार्थः पदः १ तस्यार्थाः
 लवंगकलिका स्त्री लवंगं १
 ति राजनिर्वहः ॥ तवणो रुचिकृदसोऽग्रिदयी य
 लवंगलता स्त्री पृथिव्यविशेषः य तो नितरो जरोच पिते शिति
 यानलितलवंगलतपरिशीलन मानेव ददाति कृष्टकारी इति
 कोमल मलयसमीरे मधुकरनि राजनिर्वहः अग्रिच लवणाः क्ल
 करकरवित कोकिलकृन्तित के दन स्त्रीलाः पाचनो दीपनः सर
 ततदीरे विहरति हरि विहसर स्त्रिणोरुचिकरः स्पन्दी दृष्टिभु
 सवसन्ने न्यति सुवतिनेनन क्रूरगो ननुः अमच्च लवणाः
 समंसति विरहितनस इत्ये प्रोथनो रुचः पाचनः कफपित
 इति जयदेवः राधायाः सखीवि रः प्रुक्त वातहरः कायशैथिल्य
 शेषश्चलवणां स्त्री लारसयुक्त मरुताकरः सोऽतिप्रुक्तो ५ ति
 इयं तत्तपत्रविषं यथा सौवर्चते पाकास पित कोष्ट क्षणपकृत
 १ सैन्यवे २ विरे ३ ओद्विरे ४ सा इति राजवल्लभः ॥ लवणासुरस
 मुदे ५ तथादि सामदे यत्तत्तव विवरणं यथा प्रुवं कृतगुणोरा
 गामर्त्तं ६ मिरिच तत्र सैत्यवो ननरेतेयः समदामति लोलापुत्रो
 ७ स्त्रीशीतशिवं मधुनिर्मत्येव सिः भवतेषो मधुर्नाममहासुरः स
 पुने रोमके वसकं पाके विरे मधु वीर्यसंपन्नो धर्मच ससमाहितः
 च कृतके इयं सौवर्चते ८ च वरुमानावृद्धदेणा दत स्तस्यादुतो
 रुचके इममरः छेदने यथा वरः ॥ मूलं मूलभ
 लवोऽभिनामो लवण इति वा हिनिष्कृष्य महावीर्यं महा प्रभे
 मरः मं देसो महात्मा सुशीतो वाको
 लवणाः पुं सित्युभेदः राक्षस चेतुवावद यावन्मुरेय वि

प्रेक्षुन विरुध्ये मेहासरः भाव सशोक मापेदे नचने कितिर
 लुते भवेदे स्यादन्वया नाशमे। ब्रवीत् सविद्य इमं लोकं
 यति यश्च त्वा मभिपुंजीतमुक्ता प्रविष्टो वरुणात्मने मूलं निवे
 यविगतन्तरः ते मूलो भवसात् शपलवेणा वरं तस्मै न्यवेदयत्
 कृत्वा पुनरेष्यति ते करं पवेरु। सशभावेणा मूलस्य दैरात्म्यनाम
 शहरं लव्या भूषणव महासुरः नस्तथा सन्नापयति लोकों स्त्री
 अणिपत्तमहादेवे वाक्यमेतदुवाच निशेषेणा च तापमान आहारः
 र भगवन्ममवेशस्य मूल मेतद सर्वसत्ताणि विशेषेणा चतासाः
 लुप्तमे भवेत् सततेदेव सुगणो प्राचारो रोडता नित्यं वासो म
 मीश्वरो मृषि ते पुवाणो मधु। भुवने तथा इत्या चरुसहसा
 देवः सर्वभूतपतिः शि प्रत्यु । सिद्ध व्याज्ज म्हांरजान् मानुषां
 वाच महादेवो नेतदेवं भविष्य। अवेकुरुते नित्य माहार माक्ति
 सि माभूते विफला वाणीमव के तल्लत्वा राखवो वाक्यमुवाच
 साद कृता मुभा सवतः पुत्र मे स महासुनीन जातपिष्यामितद
 केतुमूल मेतद्विष्यति याव तो वापगच्छ वो भये प्रतिज्ञा
 करस्यः मूलोः ये भविष्यति सत यतरोतेषो मुनीनामुग्रतेजसो मधा
 स्मते अवध्याः सर्वभूतानां मूल। हंसहितात्मर्वाचुवाच रजुवेदेनः
 हस्तो भविष्यति एवं मधुर्वे कोदन्ता लवणा वीरः कस्येशः
 लव्या देवात्ममहद्भूतं भवने सविधीयतो भरतस्यमहाबाहो
 सोऽस रेअष्टः कारणासासस्य शत्रुघ्नसचपीमत राखेदेवमु
 भं तस्यपत्नीमहाभागापियाकुं कस्त भरतो वाक्य मब्रवीत् यद
 भीनसीतिया विद्यावसो रपत्तसा मेने वपिष्यामि मनोशः सवि
 प्यनलायां महाप्रभा ॥ तस्या धीयतो भरतस्यवचः कृत्वा धैर्य
 पुत्रो महावीर्यो लवणां नामराह प्रोथं समन्विते लसणावरजस्त
 गाः वात्स्यात्मरति इष्टात्माणा स्यां हित्वा सौवर्ण मासने शत्रुघ्न
 पात्रेव समाचरेत् ते पुत्रे ३ स्तववीहाको प्रीतिपत्त नरापिय
 विनीतेत ह्मा क्रोध समन्वितः कृतकर्मा महाबाहु मध्यमोरचुनेर

न आर्येण रि पुरा श्रुत्वा त्वं दसतश्च वृद्ध मुञ्जः शत्रुञ्चो वीर्यं
 योथा परिपालिता सन्नापेह सम्पन्नो रोषादङ्गणवासनत उ
 रये कृत्वा आर्यस्यागमने प्रति वाच चसमेकुहः शत्रुञ्चः सनिश्वरं
 प्रेष्ये मयि स्थिते राजत्र भूयः योद्धु मिक्षामि इवुदे हंरुपदे
 केशमामुयात् तथाश्रुवतिश उमेरावकः पुनश्चवीति एवंभवत्
 काकृत्य क्रियतां ममशासनं यतीन् तिष्ठ तिष्ठति चाव्वीत्
 सत्वंदत्वा मधुसूतं लवणापाय ग्राहृतस्तु पुन स्तेन शत्रुञ्चनमरा
 निअपे रानेप्रशापि धर्मणावत्स त्ना लवणाः क्रोधसेपुतो पुहाय
 मेयमवेत्तमे यदात्त गृहमाका ससुप्रस्थितः आकारात्सविकृष्याय
 तन यदिकश्चित्तमाकुर्येत् तद्वत्तु धेन्विनोवरः ससुमोच महा
 दाभूतेरदरीत्वात् भस्मरत्तः को वाणलवणास्यमदोरसि उरस्तम
 तिरि सत्वं पुरुष शाहंत तमा विदार्याप्रविवेश रसातले पु
 मुयविनाकृतं व्रमविष्टे पुरे एवं नरेवागमन्तां सित्वाकृतनंदरे।
 हारितिष्ठ धृतायुधः श्रमयाकि शत्रुञ्चशरनिर्मितो लवणाः स निष्का
 यमोणात् श्रवथाः स भविष्यति चरः पपातमदसा भूमौ वज्राहत
 ततःप्रभाते चिमले तस्मिन्काते इवाचतः तच्च श्रुते महद्विद्येह
 मरात्तसः निर्गतस्तु पुराहीरो भ तेनवाणा रात्तसे यशयतोसर्वदेवा
 स्याहार प्रचोरितः एतस्मिन्नु नां रुदस्य वशमन्वगात्
 रे वीर उतीर्य यमुनो नदीं हतेतलवणे देवाः सेंद्रा सापिउ
 तीर्त्वा मधुपुरं हारि यनुष्पाणि रोगमाः कुवः सुमधुरा वाणी
 रतिष्ठत ततो ईदिवसे प्राप्ते शत्रुञ्चंशत्रुतापने धरदास्त महा
 क्रूरकर्मा सरात्ततः आगच्छदङ्ग वाटो सर्वपवसमागताः विजया
 साहसं प्राणिनो भार मुदहन त कात्तिपास्तभममोदंरशंनंरिनः
 तो ददर्शाशत्रुञ्चं स्थिते हारि धृता देवानां भाषितं कृत्वा मूरोम
 युधं तमुवाच ततोस्तः किमेनेन द्वि कृताचलिः पत्सवाच मरावा
 करिष्यसि तस्यैवं भाषमाणासु ङः शत्रुञ्चः प्रयतात्मवान् इयंमधुप्री

रमा मधुरादेव निर्मिता निवेशं भीते स्वतनये दृष्ट्वा तत्पानतां
 जाम याद्वीन्नि मेघ मेस्त वरः प कृपानिधिः क्रोदे चकार वाते
 रः तदेवाः प्रीतमनसो वारमिमे सा कृत्वा राधागदं यपो प्रवो
 वराचवं भविष्यति पुरीरम्पूर ध्वालेसा साधी नददर्शान्तिके
 सेना नसेशयः ते तयोक्तामः शिष्ये विललाप भूषो तत्र मुगा
 हामानो दिव मारुऊ स्तदाश रा त्समामासा प्रशायेस्वसुत
 उद्योपि महातेना स्तोसेनासध कोपातलवणोदे भविष्यति क
 यानयत् सासेना प्रीवमागः रापितेजसेकैचित्त्वत्वादियस्ति
 लुत्पन्नाशत्रुञ्चशासने निवेश नीविनः शशाप सर्वान्नालोभ्य
 नेव शत्रुञ्चः आवाणेन समारभत योतमृष्टा मदीतले गल्लुधचम
 तोपरीदिवसेकाशानानापोषा रौमृफानमुहीपेमनोदरे स्थितिर्न
 पशोभितो निरीत्य परमशीतः प वप्रष्पाकेभविष्यति एयकृष्यक
 रंरुधमुपागमत् तस्यउदिःसमु हीपे हीपे स्थिति कृत्वा तिष्ठन्
 त्यत्रानिवेषण मधुरा पुरीराम सतिनःसताः हीपस्याभिर्नदी
 पादे निरीयेदेवैषे द्वादश भा भिअ सर क्रीडन् निर्जने कनि
 गते इतिश्रीरामायणेउत्तरका षो माहशापाञ्च लवणोदेवभू
 देपकपक्षादिसत्यन्ताभ्यायेभ्यः वर कनिष्ठः कथयामासमाहणा
 संकलितं लवणासमुद्रस्योत्पत्ति पेबवालकान् आजगृह्णैवित्ताः
 यथा विरजा सारजो युक्ताधृत्वा सर्वे माहस्यानववालकाः कृत्वा
 वीर्यममोचकं सद्यो वभूवन्ने विवराणे सर्वे प्रजासु धराणीत
 वधन्यागभवती सती तस्यावत्र ले प्राणस्य मात श्रुणाभक्तिन
 सत्वासीना साहंउडैअसतभिः प्राणकेयराः समहीपे समुद्राअ
 एकदाहरिणा साहंउत्पारणे समतस्तुर्विभागशः कनिष्ठाह
 सनिर्जने विजरा पुनःसाधीपे हपयन्ने दिगुणो दिगुणमुने
 गा सक्त मानसा एतस्मिन्नेतरेत लवनेतरा सपि रंयि उग्न जला
 प्रमातः क्रीडन्तगामह कनिष्ठु र्गावाः एतेषांच जले प्रस्थाअ
 उल्लस्याअभ्रादभिः पीरितोभिषा सार्धवभविष्यति ।

व्यानाः सद्यः समैव समीपाव मया न्य लिङ्गं शर्करायाम्
 सुंयगं इति वसवेवेर्मे श्रीकृष्णस्य व्याणं मयेतया नेत्रे रत्नमये
 रिदे २ यथायः लवणाः वि लव पीत्कोणो पत्रमयो तथा ।
 एतत्सुक्तः इति मेदिनी नावण्य श्रीतिः शृंगकोटौ च नवनीत
 पुक्तश्च लवणाकिंशुका स्त्री मरा मयाः स्तनाः सुवपुष्ठा ताप्रशु
 ज्योतिष्मती इति राजनिर्घटः । दर्भरोमी पयसिनी । कोमो
 लवणाख्यानिः स्त्री संधरिलवणा पदोरा रजेंद्र वंशभरणा भूषि
 तानिष्ठावं तस्योपायः रुमा २ ता सगन्धपुष्प धूपश्च पुनपिना
 इति हेमचंद्रः लवणाकस्माच्च विधानतः आख्यायवस्तुमेन
 लवणाख्याः स्त्री त्वाविशेषः त आख्याय निवेदयेत् ग्रहोवा
 तस्योपायः तोतातया २ त्वात्रे ३ यमेकान्तो व्यतीपाते तथानये
 पट्टात्कं ४ अत्रकोटं ५ अस्म नत्तत्र ग्रहपीडाश्च सर्वकालेपरा
 गुणाः सतीरत्वं अमृतत्वं क पयत दिनाय साधुवृत्ताय क
 पायते अमृतत्वं अमृतदिक। नीनाय च भीमते वेद वेदायति
 रत्नेव इति राजनिर्घटः । दुषे आधियायादितामये इह
 लवनवये स्त्री सैथवं विदे रुच शाय प्रदातया तथामत्सरिणो
 केव इति राजनिर्घटः ॥ तप जप्तयमेव मत्वेत पुच्छे
 लवणायेनः स्त्री दानार्थलवणा शोषविषय च कुडकोपानहोदयो
 दिनिसितथेयः तदिवराण यथा मुदिका कर्णपत्रके आख्यायवस
 दोतोवाच लवणायेनं वरामि युमेन दतिगा कनकं देदेत् ।
 तं विवोभमदीपते अनुलिमेम शृङ्गेकेन विधानेन सशस्त्रा कन
 दीष्टे कृमान्नित्र ऊषात्रे ॥ केन तः ३ मां रत्नाणा भोविप्र
 येनं लवणमयीकृत्वा षोडशम रुद्रये नमोस्त ते रसज्ञासर्वभू
 स्यमपुतो वस्ते चतुर्भी रजेंद्र तानां सर्वदेवनमस्कृता कामं
 इत्तपालंश्च कारयेत् सोवार्ता कामदेवे कामा तारयेना नमो
 सुव शृंगाणि त्वरा रोष्यमयास्त स्तते दत्ता येनं लवणोन एका
 या मुंते गुरुमये तस्यादेताफ र म्येव निष्ठति स्वये विराज ।
 ल

विशेषा तथैव लवणाशिना स न लोकपालानिवेशयेत् सरो
 हसेणाशनेनाय सशस्त्रा कने सिकामदेवादीस्तद्व्याय भिदे
 केनत रत्नेमांसगमाश्रिति यत्रदे शयेत् ऊर्ध्वाजागर मत्रापि
 वोदृषधनः य इदं मृगयाद्रुक्ता दान मत्र निवोपत । सोभापर
 आवयेहापि मानवः मुच्यते संभूतो यतोऽवे लवणा
 सर्वपापेभ्यारुद्रतोक्च गच्छति रसः तदात्मकत्वेनच मापाहिपा
 इत्यादिवागहपराणि श्रुतो पात्राणोत्रम यस्मादन्नरसोः स
 पात्यानेलवणायेनमाहान्य । वेनोत्कटा लवणा विना प्रिय
 लवणमदः पुं लोणारस्तावः इति श्रुतं शिवयो निस्ते तस्मात्वातिप्र
 राजनिर्घटः ३ लोणारस्तावः ये भव विस्तरे सद्युते
 लवणातारः पुं लोणारस्तावः यस्मादरोग्य वहेनं तस्मात्तवेत
 राजनिर्घटः रूपेणा पाहि संशारसागरा त ।
 लवणा स्त्री नदीभेदः दीप्ति अनेन विधिना यस्त दद्या
 इति मेदिनी प्राश्रुतावत्यो मरा लवणापर्वते उमानोके वेसत
 ज्योतिष्मती इति राजनिर्घटः । कृत्ये ततो याति परा गति ।
 लवणाचलः पुं दानार्थलवणा इति मात्से ३३ अध्यायः ॥
 दिनिसितपर्वतः यथा प्रयातः लवणाधिने स्त्री सासुइलवणा
 संप्रवत्सामि लवणाचल मुत्रमे इति राजनिर्घटः ॥
 यत्पुता नरो लोकं प्राप्नोति । लवणाजं स्त्री लोणारस्तावः
 शिवमपुते उत्तमः षोडश दे इति राजनिर्घटः ॥
 एाः कर्तव्यो लवणाचलः मध्यमः लवणातमं स्त्री सैथवं इति
 सातद्वेन चतुर्भि रयमः स्तः रत्नमाला ॥
 विमहीनो यथा शक्तादोणा लवणातं स्त्री लोणारस्तावः इति
 हृद्वेत्कारयेत् चतुर्थांशेनवि राजनिर्घटः
 कृभासर्वतान्कारयेत्पुष्पक । लवणातः पुं लवणामशुद्रः ३३
 विधाने शर्ववतऊर्ध्वात्तदादी मरः ॥
 नां सर्वदा तदहेमतत्सर्वा । लवने स्त्री छेदनं इत्यमरः ।

लवणी स्त्री फलवृत्तविशेषः लो भूतवः ९ उग्रगंधः ९ यस्य गुणाः
ना इति भाषा तस्यर्थायः श्रीषा ग्रन्थवसेनकृतत्वे गुरुत्वे उभये
ना १ यन्निषा ३ इतिशब्दवैदि कफ वात नाशित्वे प्रमुचिते
का लवली स्त्री फलवृत्तविशेषः कमि हृदये शोफकृत्वे स्था
नोपादि इति भाषा तस्यर्थायः यथात्वे इति राजनिर्घटः
संगंधमूलः २ शङ्कः ३ कामलव ग्रन्थे लघुनस्त रसेनः साह
त्कता ४ इति राजनिर्घटः तस्यक गंधो महोषधं ग्रन्थे स्ते
लगुणाः हृदये संगंधित्वे क ल्लकंदश्च पवनेशो रसेनकः य
फवातनाशित्वे इति राजवृत्त रामते वैनतेयो नहार सरस
भः लवलीफल महोषो वातधि तमात तदा ततोऽपतद्भिनुः
तदरे लघु इतिकेचित ॥ सरसो नोऽपतद्भिनु पंचभिश्च
लवाकः ५ छेदनद्वये इत्याणा रसे गुक्तो रसेनाप्रेन वर्जितः
दिकोषः छेदने इति संस्तिमसा तस्माद्रसेन इत्युक्तो इत्याणा गु
रोणादिदृष्टिः ॥ गावेदिभिः कटुक आपि मृतेषु
लवाणकः पंचशदिः इत्याणा तिक्तः पत्रेषु संस्थितः नाने क
दिकोषः ॥ षाय उदिष्टा नालाये लवाणाः स
लविः वि छिद्रः इत्याणादि वीने त मधुरः प्रोक्ता रस लघु
कोषः ॥ गावेदिभिः रसेनो वृद्धाणां
लवित्रं क्री दावे इत्यमरः ॥ वृष्णा स्निग्धोपाः पावनः सरः
लशक शित्ययोगे इति कविक रसे पाके च कटुक स्तीतो म
त्यदुमः क लाशयति कृशतो भुरक्तो मतः भग्नसंथानकृतं कोष
न्य शित्य पुनर्जीत्यर्थः इति रुः पितामह वृद्धिदः वलवर्णा
दुर्गादासः ॥ करोमेषा हितो नेत्रो रसापेन
लघुने क्री रसतः तस्यर्थायः इदं नीर्णावर कृत्स्नित्वि
महोषधे ३ रसेनः ३ ग्रन्थे वन्यगुल्मारुवि काम शोफान् ह
महाकन्दः ५ रसेनकः ६ इत्य गांमज्जानतसा नन्त समीराणा
मरः रसेनः ७ स्तेलकन्दः ८ चाकफोश्च दन्ति मधे मांसे

तथास्त्विति लघुनेवेति लसा स्त्री हरिदा इतिहरावली
नोवायाम मातपे रोष मतिनीरं वसिका स्त्री लाला यथा लाला
पयो गुडे रसेन मधु मृता यो पिच्छता ख्याता लसिकाता
वस्यनेदेनत्रिस्तरे इति मा सिका तथा इतिशब्दवैदिका ।
वशकाशाः ग्रन्थे लघुनः लसीका स्त्री इत्यमरः तंमांस
तारमधुरः कंठा हृद्यो गुरुः मध्यगारसः इतिकेचित ॥
मरः भग्नसंथानकृतं रक्तपित्त तस्त ई जो उः व्रीडे इति
प्रदृषणाः इति राजवल्लभः ॥ कविकल्पद्रुमः ॥ क्विपि संयोगा
लघुनः ५ लघुनः इतिशब्द दिनोपेनक ई जो लघुः ३ लज्ज
लावली ॥ ते इतिदुर्गादासः
लघ क शित्ययोगे इतिकवि लस्तः वि श्लिष्टः क्रीडितः शित्य
कल्पद्रुमः कलापयति कृशतोदये युक्तः लसपातोः क प्रसयेन
शित्य पुनर्जीत्यर्थः इतिदुर्गादा निष्पन्नः इति लस्तकशब्दयुत
सः ॥ नो भरतश्च
लघ य न सृष्टि इतिकविक लस्तकः ५ यनुषोमथभाभाः ।
त्यदुमः य न लघति लघते इत्यमरः ॥
इतिदुर्गादासः ॥ लस्तकी ५ यनुः इतिशब्दा
लघ न सृष्टि इति कविकल् ता लहरिः स्त्री महातरंगः त
दुमः न लघति लघते इति लहरी १ यर्थायः उल्लोतः १
दुर्गादासः । कलोचः ३ इतिहेमचन्द्रः शब्द
लघः ५ नर्तकः इत्याणादिको श्लावली च ।
यः लस क शित्ययोगे इतिक लल क ३ दर्शने ग्रंथे इति
विकल्पद्रुमः क लाशयति कृश तोदये शित्य पुनर्जीत्यर्थः ॥
तिदुर्गादासः ॥ यते वृद्धे लोकः पश्यति विकपुक्तं
लस श्लिषि क्रीडे इतिकविक करोतीत्यर्थो वा इतिदुर्गादासः
त्यदुमः लसति इतिदुर्गादासः । तत्ते क्री व्यानः शरयं इति

मेदिनी
लत्तकं स्त्री रक्षाशुतमेत्या ।
लत्तकं स्त्री लत्तयति यत् य
या लत्तकं नाम लत्तयति या
शार्थस्य सम्भवति शक्तं य
इवेत् तत्र लत्तकं नाम लत्तयति
विभुं यदि यादृशार्थस्य सम्भव
ति यजाम शंकेति तदेव तादृ
शार्थलत्तकं यदि तदृशार्थं प्रा
क्तृत्वं भवेत् सैव वादयस्तत्र
हातृशादि सम्बन्धिनि लत्तका
विवर्तगादावपि शक्ता एव गंगा
दयस्त तीरादावसंकेतिताः तत्र
संबन्धि तीरादिशक्तत्वेन रक्षिता
एव तीराद्यन्तरे बोधयति तत्र
लत्तका एव अपिच तदेवेति
य लत्तगावत्तालुत्तकं नामा
पि जटन्त्यादिभेदादनेक विध
मित्यर्थः स्यादेतद्यदि तीरादिलत्त
कतया गंगादिपदस्य ज्ञानेती
शब्दभवे भवेदेतस्मिन् क्रमेणा
लत्तकानां विभागो नत्वेतर
स्ति तीराद्यन्तरे बोधं प्रति
तीरादिशक्तत्वेनेव पदज्ञानस्य
लाघवेन हेतुतया लत्तकानाम
ननुभावं कृत्यान्तराणां मयो शैतं

स्पष्टोदितादौ शक्तेन दहना
दिनेव गंगायां बोध इत्यादौ ल
त्तिनेन तीरादिना सार्धं गच्छतीता
संसर्गकस्यैव सम्बन्धार्थेयत्वात्
यद्यपि प्रविष्टत्वादिति चेन्न प्र
कृत्यार्थवच्छिन्नस्यैव प्रत्ययार्थस्य
धर्मन्तरेऽन्यत्र देव सुसज्जतया ती
राद्यविशेषितस्य स्वार्थार्थेयत्वा
देवोपादाहन्त्यैव शेषायोगात्
नव शक्त्यैव पदस्य स्वसाक्षात्
पदान्तरोपस्थाप्यार्थान्वित सार्थ
धर्मिकान्वय बोधं प्रति हेतुत्वाद्
न्यत्र देवो लत्तार्थस्य प्रवेशः कुतः
प्रविशन्तीत्यादौ लत्तस्य कृत्य
शब्दे रन्त्य विशेषणत्वात् नपपत्तेः
क्रमतिः पशुमित्यदौ लत्तार्थयो
र्मिथोन्वयबोधस्याप्यत्र भविकत्वा
च्च तस्माच्छक्ते विव भक्ते रपि
ज्ञान मनुभावंकं भवत्येव कार्यं
तावेच्छदकस्य संकोचाच्च नवभि
वारः इति शब्दशक्तिप्रकाशिका ॥
लत्तां स्त्री विद्धं नाम इति मे
दिनी दर्शने इति लत्तयात्वे
र्षदर्शनात् लत्तेन ज्ञायते ने
नेति लत्तां । तद्विविधं ।
इतरभेदानुमापकं व्यवहारप्रयो
जकं च इति न्यायमतं ॥

याक्रणामते त कृतद्वितस
मासानां मभिधानं नियामकं त
त्तान्मनभिज्ञानोत्तरमभिज्ञानेनैव
कं इति बोधदेवः ।
लत्ताः ॐ सोमिभिः सारस
यती इति शब्दत्वावली ॥
लत्ता स्त्री सारसी इति मेदि
नीहंसी इति सिद्धान्तकौमुद्या
श्रुणादिद्विभिः शक्यसेवत्यः य
या लत्ता शक्यसेवत्य स्तात्पर्यं
नुपपत्तितः इति भाषापरिच्छेदः ।
गंगायां बोध इत्यादौ गंगाया
दस्य शक्यार्थे प्रवाहत्वे चो
पस्थाप्यनुपपत्तिस्तत्पर्यानुप
पत्ति र्वा यत्र प्रतिसंघीयते तत्र
लत्ताया तीरस्य बोधः सावश
क्यसेवत्युपा तथाहि प्रवाहत्
पशक्यार्थसेवत्यस्य तीरे रक्षीत
त्वातीरस्य स्मरणं ततः प्रादुर्बोयः
इति सिद्धान्तमुक्तावली । अ
पिच जटन्त्यादिभेदादनेकवि
हृत्पुनिकादिकाः लत्तावि
विधा स्ताभि लत्तकं स्यादनेकधा
काचित् लत्ता शक्यावृत्तिरेणा
बोधकतया जटन्त्यार्थस्य भवेत् ।
य तीरत्वादिना गंगादिपदस्य ।
काचित् लत्ता लत्तोभयवृत्तिना प्रा
कावृत्तिनेव वा रूपेणानुभायक
त्वादनद्वित्यर्थः यथा इत्यत्वादि
ना नीलवदत्तादिना च वृत्तादिप
दस्य काचित् लत्तावच्छेदकीभूत
तत्तदुपेया एवं एवं प्रत्यायकत्वा
निश्चया यथा आराणादिप्रका
रेणानुभायक इत्यानुभावकत्वाद
रणादिपदस्य काचित् एवं एवं
तादुपेया प्रत्यायकत्वात् तादुपेयिनी
यथावृत्तत्वादिना परादिपदस्य आ
दिना शक्यसेवत्येव प्रकारेणा बो
धकतया गोणीत्युपपत्त्येते यथा
अग्नि र्मानवक इत्यादावग्निसदृ
शत्वादिना ग्राम्यादिपदस्य इति श
ब्दशक्तिप्रकाशिका ग्रन्थः ।
मुख्यार्थनाथे तथैको यथान्यार्थः
प्रतीयते शब्देः प्रयोगोद्देशोत्त
राणां शक्ति रर्पिता । कनिष्ठः
सारसिक इत्यादौ कनिष्ठादिशब्दो
देशविशेषादित्ये स्वार्थे असेभ
वत्यया शब्दस्य शक्यास्वसेवत्तास्य
रुषादीन्वत्याययति यथा च ग
गायां बोध इत्यादौ गंगादिश
ब्दे जलमयायैव वाचकत्वात्पुनते
संभवन्तस्य सामीप्यादि सम्बन्ध
संबन्धिने तदादि बोधयति सा
काचित् लत्ता लत्तोभयवृत्तिना प्रा
कावृत्तिनेव वा रूपेणानुभायक

रायद्रावितावा शक्ति तत्तत्ता. ३ इति प्रयोजनयो तत्तत्ता तत्त
ताम पूर्वव देव रुदि प्रसिद्धिरे
व उत्तरव गंगातटे चोप इतिप्र
तिपादनादलभ्यस्य शीतल पाव
नत्वातिशयस्य बोधनरूपप्रयोजने
हेतुं विनापि यस्य कस्यचित्सम्ब
न्धिनो तत्तत्ताः तिप्रसंगः स्याद
तत्तत्ता रुतः प्रयोजनान्नेति ॥
तद्देवानां उपायार्थसेतरोत्तेपो.
वाक्यार्थः नव सिद्धये स्या
दात्मनो पुपादानादेशापादानन
त्तत्ता १ सेतो यावति प्र
योजने यथा कृत्ताः प्रविश
ति अनयो हि सेतादिभिः कृता
दिभिश्च अवेतनतया केवलैर्धा
वनप्रवेशन क्रिययो कर्तृतयाः
नयमनभमानै रेतसिद्धये आत्म
सम्बन्धिनोः स्यादयः प्रुपादयश्च.
आक्षिप्यन्ते एवैव प्रयोजनभा
वाङ्गिः उत्तरव कृतादीनामति
गहनत्वे प्रयोजने अत्रच माया
र्यस्यात्मनोः पुपादाने । तत्तत्ता
नत्तत्तायात परसेतोपत्तत्तामि
त्यनयो भेदः इय मेवाजहत्वा
र्थस्यच्यते । अर्पने स्वसबा
क्यार्थं यस्यानय सिद्धये उपल
त्ता हेतत्तादेश तत्तत्तालत्तत्ता

पुरुषनिर्देशात्सारोपात्ते रुदो तानि तैतानि हेमन्ते मुत्तानिश्च
तत्तत्तालत्तत्ता यथा कर्लिगः सारसिकागं
पुरुषो पुष्पमि अत्र पुरुषकर्लि
गयोराधार्याधारता संवधः प्रयोज
ने यथा आप्रुर्तते अत्राप्रुक्कार
ता सपिष्टते कार्य कारणात्मा
व समन्वयसंस्थापुक्तादात्म्ये
न प्रतीयते अन्यवेत्तत्तापेनाय
भिचारितापुक्काराप्रयोजने य
थावराजकीये पुरुषेगच्छतिरा
जसौगच्छति इत्यत्र समामिभा
वलत्तत्ता संवधः यथा वा अय.
मावेः वयवे हस्तोयं अत्रावय
वावयविभारलत्तत्ताः संवधः ।
इन्द्रायांसस्यरास अमी इन्द्राः
अत्र भादर्थ्यरूपः एव मन्त्रश्च
पि निगीतीस्य पुनर्विषयस्यान्य
तादात्म्यप्रतीतिकृताभ्यवसाना
अस्याअतर्ष भेदेऽ पूर्वोदाह
राणामेव सादृश्येतरसदस्याः अ
दात्ताः सकृता अमि सादृश्यपातु
मतामोत्पत्तेन चोडश भेदिताः
१ ताएवोक्ता अष्ट भेदा न
त्ताः सादृश्येतर संवधाः ।
कार्यकारण भावादयः अत्रच
हानाएवोदाहराणामेव उदाह
पादानतत्तत्ता सारोपागोणीय
या य

दं प्रतीयेते धर्मि धर्मगतत्वेन फलस्यैता अपि द्विधा ॥ एता अपि तत्त्वोक्ताः षोडश भेदाः तत्त्वणाः फलस्य धर्मगतत्वेन धर्मगतत्वेन च प्रत्येके द्विधा भूता द्वाविंशः देवाः क्रमेणोदाहरति त्विग्नपश्चात् मलकान्ति लिखयितो वेदद लाका बना वीताः शीकरिणाः प षोड सददा मानंदकेकाः कलाः कामे सन्तु हृष्टे कंदार सदयोर मोः सि सर्वसदे वेदेही त कपं भविष्यति इ हा हा देवि धीरा भव अवात्तन इः खस रिश्रुपे रामे धर्मिणि लक्ष्मणस्य वातिशवः फले गंगायां चोषः तत्र तरादिषु लक्ष्मण शीतल पावनत्वादिरूप धर्मसातिशयः फले तदेवं तत्त्वणा भे दाश्चतारिंशन्मताउपेः रुद्राव द्यौ फलेहाविषादिनिचत्वारिंशत् तत्त्वणादुदा किंच - ॥ पर ताक गतत्वेन प्रत्येकता अपि द्विधा ८ ता अनन्तराक्ताः अत्र पदगतत्वेन यथा गंगायां चोषः वासगतत्वेन यथा उपरुतेवज्जत इति पर मशीति प्रकारेण तत्त्वणा इति साहित्यदर्पणाः ॥ तत्त्व स्त्री लक्ष्मण दशावतरे तत्त्व स्त्री लक्ष्मण इति मेदिनी दत्तितः त्रि आलोचितः दृष्टः संकितः प्रति लक्ष्मणातोः । कर्मणि क्त प्रसयेन निष्पन्नं तत्त्वणाप्रयश्च ॥ तत्त्वित्तत्त्वणा स्त्री लक्ष्मण तत्त्वणा यथा शिरफ पदेन क्व व्रीहि तत्त्वणायोपस्थापितादेक द्वययुक्त धर्मपरदादधिययेवभे गोपस्पितिः अत्र इति रत्नि प्र कृते त इति प्रयोननाभावाद्वा यार्थे इयमेव तत्त्वित्तत्त्वणोत्पद्य ते न च तत्त्वणाद्व्याभावात्कथ मियं तत्त्वित्तत्त्वणाति वाचे य च तत्त्विताद्व्याध्यामिथाने तत्रैव तत्त्वित्तत्त्वणायाः परिभाषितत्वा त इति साहित्यदर्पणा वीकाकृ त श्रीरामचरिततर्कवागीशः ॥ तत्त्विता स्त्री परकीयान्तागतना यिकाभेदः अस्या तत्त्वणा प्रश्न लीभावनिष्ठाणा उदाहरणा यथा यद्वतं तद्वतं यद्वपातदपि वा भूयात यद्वत तद्वतवावि फल सव योपनोपायः इति रसमेजरी ॥ तत्त्व स्त्री विज्ञे प्रथाने इत्यमः

तत्त्वणा स्त्री विज्ञे इति शब्दत्वा तत्त्वणा स्त्री श्वेतकंदकारी इति वही नाम इत्यमरटीकायां भूत तः श्रीविशिष्टे वि इति मेदिनी ॥ तत्त्वणाः ७ सारसः इति हेमचंद्रः श्रीरामभूता इति मे दिनी सव जेतायुगे अयो। ध्यायो समिश्रणार्थे दशरथाभा तः इंदुनिदधार्थे तस्य चतुर्दश वर्षपर्यंतं आहार निद्रादि रहि तत्त्वं यथा एकदा सुनायमसी तया लक्ष्मणेन च स्नातः सरसि तत्रैस्या स्म्य पंचवटी तटे । उवाच सीता हेमन्ते जले सखा इनिर्मलं तथानयोजने स्म्य सर्वं वस्तु सशीतलं फलंचयनचक्रे। सीतायै प्रददौ पुनः ततो ददौ तत्त्वणाय पश्चादुक्ते सयं प्रभु तत्त्वणास्त गृहीत्वा च नैवभुंक्ते फलेजले मेवना वधार्थं न सो तोद्वारा कथमात निद्रा न याति न भुंक्ते वर्षाणां च चतुर्दश य पव प्रकृषो योगी तद्व्यो रावणात्मजः इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णनन्मावेदे ॥५५॥ अथायः तत्त्वणाप्रसूः स्त्री समिज्ञा इति शब्दरत्नावली तत्त्वणा स्त्री श्वेतकंदकारी इति राजनिर्घटः सारसी जेवधिमे दः इति मेदिनी शेषस्त तत्त्व णाकंद इति नात्रा व्यातः तस्याः पर्यायः पुत्रकंदा १ पुत्रदा ३ नागिनी ४ नागाका ५ नागपत्नी ६ तलिनी ७ मजिका ८ अश्वविंद चरा ९ पुत्रदा १० अस्या गुणाः मधुरते शीतल स्त्रीवध्यतनापि ते रसायनकरत्वं वत्तत्वं । विदोषशमनत्वं इति राज निर्घटः अपि च पुत्रकाकार १ क्ताय विदुभि लोद्धिता सरा तत्त्वणा पुत्रजननी वस्तुपाकृ तिभवेत् इति भावप्रकाशः । इयं धनकन्या सातश्रीकृष्णपुत्रे णा सोमेन विवाहिता इति म रामारते ॥ तत्त्वः स्त्री विसृपत्नी तत्त्वर्पायः पद्मातया १ पद्मा ३ कमला ४ श्रीः ५ शीघ्रिया ६ इंदिरा ७ नोकमाता ८ मा ९ सीराधितन या १० रमा ११ इत्यमरः तत्त्व धिता १२ भार्गवी १३ इति शब्द रत्नावली हरिवल्लभा १४ इया धितनया १५ तीरसागरसता १६ इति कविकल्पलता । अथ तत्त्व

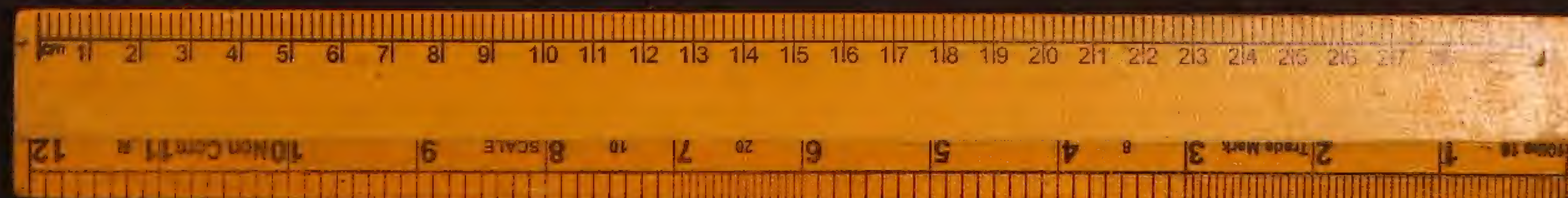
मेरा: वाने वक्ति समाद्वेवा समान्यै: संशय शोच स्थापनेउ
मनेवेड संशय वीज मेतत्प्रिय: योत तत: पीठ एता विधाय
प्रोक्ते सर्वकाम फलप्रदे । केशरेषु मध्ये च विभूत्यादि पीठ
अस्य एताप्रयोग: प्रात: कृत्वा मन्त्रेण एताविधाय पुनर्थात्वा वा
दि पीठस्यामाने कर्म विधायसु हनादि पंच प्रयोजनानि दान पुण्यं
तद्यस्य एतादि केशरेषु मध्ये च विधाय आचाराण पुनः मारभेत्
पीठशक्ती: पीठमण्डप नसेत् ओं अग्नादि केशरेषु मध्ये दित्तवशा
विभूत्येनम: एवं उच्यते कोट्यै हृदयाय नम: इत्यादिना संशय
संशयै कीर्त्यै मन्त्रैः युक्तं उक्तं दिग्नेषु एतादि गतासदेवाय
ए अथै तत: श्रीकमलासना नम: एवं संकर्षणाय प्रमुखाय च
यनम: इत्यासने विमलसंस्था निरुद्धाय-विदिरुलेषु ओं दमका
दित्यासे कुर्यात् शिरसि भृगुश्च य ओं सलिलाय ओं गगुतवेष्टे
ष्येनम: मुवे निरुद्धन्दसे नम: रुं ऊरुंरुकाय ततो देवा दक्षिणे
श्रियेदेवताये नम: तत: कर्ता ओं शोचनियेनम: एवं वसुधारा
स्यासौ कुर्यात् ओं चण्डाभ्यां यै वामे ओं पद्मविषये वसुमतेष
नम: श्री तर्जनीभ्यां स्वाहा ओं ज्ञेयेषु एतादि ओं वलाकेनम:
मध्यमाभ्यां वषट् इत्यादि एवं एवं विमलायै कमलायै वनमा
ओरुदयाय नम: इत्यादिना च न लिकाये विभीषिकायै शोकैर्ये
सेत् तथा च निवन्धे मृगानिदी सुमातिकाये तददि विद्वारीनवा
वैपुक्तेन समावीजेन कल्पयेत् दीश्व एजयेत् ततो एतादि विम
ततो ध्याने कोसा कोचनसत्रिभा र्जनातेऽर्चम समापयेत् यस्य प्रश्न
दिमगिरिप्रदे अतर्भि रां सप्तहादशमलनय: तथाच भाउ
जे ईलोत्तिम दिरागमयास्तच लते नपेन्मंत्रे दीक्षितो वित्ति
देराविद्यमानो श्रिये विधाणावर न्दिय: तत्सदस्वच नृजयात्म
मन्त्रायाम मभये हस्ते: किरीटोन्न ते मंथु रास्तै: जपान्ते नृजया
तां लोमावहनितमविमलतितो मंत्री तिते वीमधरास्तै: विले:
वन्दे: रविदक्षितो एवं ध्याता फने वा नृजयात्रिभि वीसायको

तत: वाग्धवचनित विमो क: मानु र्म: वसेधरात: वा
मीया मकरकेतन: चतुर्वीजात्म नैसिन्धै वासिन्धै वक्तिषिपासाहा
को संत्र अतर्वर्गफलप्रद: वाम श्रमएताप्रयोग: पूर्ववत्पी
वै ऐ विसुवनिता श्री: प्रमएता ठमन्त्रे विमस्य ऋष्यादिनासे
दिर्कएववहोथे तथा च रमा। कुर्यात् शिरसि दत्त अषये नम:
या: कल्पिते पीठे तद्विधानेन पुन मुवे विराड्छन्दसे नम: रुदि
येत् कुर्यात्पयोगान्नृजया ननेन श्रिये देवताये नम: तथा च
साधकोत्तम: निधिभि: सेव्यते शारदायां ऋषि ईतो विराड्छ
निसं मूर्तिमद्विरुपस्थितै: ध्या। दो देवता श्री: प्रकीर्तिता तत:
नेत विधाय: माणिक्य प्रतिमय करोगमासौ ओं देवैर्नमो: रुष्टा
ओं हिमनिभै स्तुगे अतर्भिर्गजे भ्योनम: ओं पद्मिने नम स्तर्ज
ईस्तशदित रत्नकुम्भसलिलेरापि वीभ्यो स्वाहा ओं विसुपते नमो
अमानो सरा हस्तामै वरदानम् मध्यमाभ्यां वषट् ओं वरदाये नमो
मुनयुगाभीतीर्दधानो हरे: कातो नामिकाभ्यां ओं ओं कमलत्रयाये
काक्षित पारिजात लतिका वन्दे नम: कनिहाभ्यां फट् एवं
सरोनासनां अस्म पुरश्चराण पवहृदयादिषु ओं देवै नमोद
हादश लतनय: तथाच भाउ दयायनम इत्यादि तथाच निवन्धे
लते हविर्षशी जपेदन्ते सरो देवेरुदय माख्याते पद्मिने शिर ई
रुहे: नृजयादरुणो: पुष्पैस्तत्सह रितं विसुपते शिवाप्रोक्ता वा
हन्ति तैर्दिपु: मञ्जान्तरं । राये तवच्छन्दे अत्र कमलत्रयाये
नम: कमलान्ते वासिन्धै दहयमि तमोन्ना: प्राणादिका: ततो
ति प्रोक्तो दशाक्षर: तथाच ध्याने असीना सरसीरुहे स्थित
निवन्धे दीर्घा यदि विसर्गान्तो मुखी हस्तास्तुजे विभूती दाने प
वस्या भाउ वसुधरा वान्तैसिन्धै अयुगाभये च वषुषा सौदामिनीस
पिपा वजे मनु: प्रोक्तो दशाक्षर: त्रिभा मुक्ताक्षर विराजमान शुषु
दीर्घा नकार: यदि र्म: वस्या लोत्तंग लेनोद्वाषिणी पायाह: क
मला कराक्ष विभवे रानन्दयन्ती

इति एवं ध्यात्वा मानसैः सं
पूज्य शोचस्मापने कृत्वा पूर्वोक्त-
पीठशक्ति मरित पीठमन्त्रतो ए
जोविधाय पुन ध्यात्वा वाहणादि
पंचपुष्पोजलि दान पर्यंतविधा ।
यावत्प्राप्तता मारभेत अग्रादि च
तत्केदित्त च ओं देव्यै नमो इत्या
य नमः ओं यक्षिण्यै नमः शिवायै
लारा ओं विष्णवे नमः शिवायै
बध्ने ओं वरुणाय नमः कवचाऽयं
कमलत्रयायै नमोऽस्तु फट ।
ततः पूर्वोदितेष्टु श्रवत्तलात्मा
दि पूजयेत् तद्वि हिन्दादीन्
जादौष्ट पूजयेत् ततो एवादि
विसर्जनान्ते कर्म समापयेत् अथ
प्रश्नप्रणो दशलक्षणपः तथाच ।
दशान्तै नपेक्षं मंत्र विहिति
तैदियः दशोष्टो नृजयान्तेऽं म
धुराक्तैः सरोरुदैः अथतत्ती
स्तात्रं ईश्वरउवाच त्रेलोका
इतिते देवि कमले विष्णु
वत्तमे यथावे सखिरा कुरु तथा
भव मयि स्थिरा ईश्वरी कमला
तत्ती अन्ता भूति ईरिपिया पद्मा
पद्मालया संपन्नदृष्टिः श्रीः पद्म
धारिणी हादशैतानि नामानि
तत्ती संज्ञन यः पठेत् स्थिरा ।

तत्ती भवेत्तस्य पुत्र दारादिभिः
सद इति तंत्रसारः विष्णुप्रणो
क्त तत्तीस्तोत्रं तत्रैव । अंशे
अध्याये इष्टयं । अथतत्ती
ज्ञानिप्रणो क्तप्रणो पोष
वैत्रे तथा भादे पूजयेष्टः सियः
प्रियं सिद्धे येनपि मीने च स्थि
तेममतरंगमे प्रसव् पूजयेत्तत्ती
शुक्रपते गुरो दिने ना परा-
ऊं नराशो च ना सिने नञ्दस्वधि
हादशोचैव नन्दाया रिक्तायोच
निरंशके त्रयोदशो तथाष्टमा
कमलो नैव पूजयेत् ॥
न पूजयेत्तानो भौमे न कुपे नैव
भार्गवे पूजयेत् गुरो वीरे चाथ
मे रवि सोमयोः गुरुवारे विष्ट
र्णा व यत्नेन यदि लभ्यते तत्र
प्रस्था त कमला धन पुत्र विवर्हि
नी नऊर्णीत प्रथमे मासि नैव
र्याहिसर्नने नचैतो वादयेत्तत्र नैव
किंती प्रदा पयेत् पोषे चर
शमी प्राप्ता चैवके पंचमीतथा
नभसे पूर्णिमा जेया गुरुवारे वि
शेषतः आरकं धान्य संशो-
नानाभरणा भूषितं सगंधि शुक्र
उष्येन शुक्रपते पूजयेत्त पोषे
त पिष्टकं दद्यात्परमाज्ञेव वै ।

के पिष्टकं परमाज्ञेव नभस्य त वेरं पूजयेत्तदनन्तरं तत्ती
विशेषतः गुरुवार समाश्रुता न चरित्रे न कृष्णपते रिक्तायोद
भस्य पूर्णिमा शुभा कमलो पूज
येत्त पुनर्नमनविद्यते एकेन
कमलेव कमलो पूजयेद्यदि ।
इदन्तोकेसावे प्राप्य परत्र केशः
तं ज्ञेत् प्रोचामी पूजयेत्तत्ती
पश्चिमानन संस्थितो गंधपु-
ष्पपदीपनैवेद्यामुपचारकैः । रा
त्यहारेति मंत्रेण गंधनावाहयेदमौ
प्रिये जात इति हाभ्यां पुष्पे
रावाहयेत्ततः ततो ध्याने ।
दिशापवाणां हरिणीं सुवर्णरत्न
सुजं चंदो दिशामयी तत्ती जा-
तवेदसमावर्तं गौरवर्णात दिशु-
जं सितपद्मोपरिस्थितो विसो र्व
तः स्पलस्याव जगद्धोभा प्रकाशि
नी ध्यावेराद्यो सदा देवी पूजा ।
काने विशेषतः ततः पूजादिकं
ऊर्ध्वत श्री तत्ती नम इत्युवा-
तत्तीः पद्मालया पद्मा कमलाश्री
धृतिः तमा तृष्टिः पुष्टि क्तया
कातिर्मथा विद्या रसाश्रुतिः हरि
प्रिया तथा विसो प्रिया नारायणा
सव पताभिः समदशाभि तत्तीवी
जादिनार्चयेत् तत्ती नारायणाभ्या
च नमानेन प्रपूजयेत्-धिपणोच
ऊं

श्मशानेषु नदी पर्वत मानेषु वृ
तस्येषु गोक्षेत्रेषु चतरेषु गच्छेषु च
वस्तेः प्रयोः शोभितव्याः क्रुष वि।
क्रुष भूमया दीपमाता परितिमेषु
दोषे तदनन्तरे ब्राह्मणान्मोजपि
तादो विभज्य च वृभुतितान् ग्रन्थे
तेन भोक्तृव्येन च वस्तेषु शोभिना वि।
ये मुग्धे विदोषेषु वंथवे भूत
कैः सर ग्रन्थलक्ष्मीपुत्रायो प
पदानकाले नमस्ते सर्वदेवा।
नाचरदामि हरिपिये या गतिल्ल
त्यपन्नानां सोमे भूयात्तद्वर्नात्
तस्ये नम इत्यनेन वाच्यं प्र
नयेत् सारगामो प्रदोषेत्त क्रुदे
रे पुनयेति ये इति रुद्रयष्टि
ताऊवेर मपि पुन येति यनदाय
नमस्तुभ्यं निधि पद्माधिपाय च
भवन्तु तत्पुत्रादाने धनधान्यादि
संपदः इति पविता क्रुदेरायनम
इति विः पुनयेत् ततो देवरादादि
पुरीपादघात तद मंत्रः अग्नि
ज्योती रविम्योति अन्तर्यामि
शेवच उत्तमः सर्वज्योतीनां दी
पोः ये प्रतिरराता ततो ब्राह्म
ब्राह्मणान्वेष्य भोजपित्तस
येभ्यो सारं सप्ता प्रत्ये भवि
ष्यात्तं कर्म कुर्यात् यथा सारग

रुषः काले प्रदीपोत्तलितानये ।
वंथ वंथनवंधेषु वाचा कृषातया
चयेत् प्रदीप वंदनं कार्यं तलीम
दून देतवे गोरोचनाततेचैर द्या
दक्षेपु सर्वतः ॥ तली
पुना मंत्रः विद्युत्पय भाषासि
पद्मे पद्मालये शुभे मरानलिन
मस्तुभ्यं सुगविं क्रुदधमे वधि
कालेमराचोरे यन्मया उद्धृते
ते सारराविप्रभातेः य तले
तली व्यपोहत या राविः सर्व
भूतानां या च देवेष्ववस्थिता स
स्वत्तरप्रियायाच सा ममास्तस्ये
ता मातात्वं सर्वभूतानां देवानां
मृष्टि संभवा ग्राह्याता भूतेन
देवि सारराविनमोःस्तु ते ॥
तस्ये नम इति विः पुनयेत् इति
तिष्ठादितत्वं तस्या उपा
ख्याने यथा नारद उवाच श्री
कृष्णस्वात्मन श्रुत्वा निर्गुणास्य नि
राकृते सावित्री यमसेवादे प्रकृते
सुनिर्मलं यथाः तद्गुणात्कीर्तनेन
ते मंगलानां च मंगलं प्रभुना
प्राप्तमिच्छामि तत्पुण्यपादानमेव
कोनादौ पुनिता सावि किंभूता
केन वा पुन तद्गुणात्कीर्तनेन स
मे वदेव विदाम्बर श्रीनारायणा

उवाच हृष्टे रादौ पय व्रजन गोपै गोपीभि गृहते चत भुं
कृष्णस्य परमात्मनः देवी वामोपा नम्य वैजंटे प्रययौ पद्मयासर
संभृता वभूव रासमेदले यतीव सर्वशेन समोदो तो कृष्ण नारा
संदरी रामा न्यग्रोथपरिमंदला योपा पयो महा तलीय योरोन
यथा हादणावधीपा शय्यन्त्यस्थि नानावृपा वभूव सा वैजंटेव म
रयोवना श्रुतवस्यकवर्णाया सार दान्तयोः परिणीतमा रसा मुह
हृष्टा मनोहरा शारत्पावणा सत्त सवृपा च सर्वसोभाय सेपु
कोटीसुप्रभाप्रच्छादितानना श ताप्रेजा साच प्रधानाच सर्वासर
रंमथ्याकृपयानो शोभा मोचन मणीपु च स्वर्ग तलीय शक्र मे
लोचना साच देवी द्विधा मृता पत्तत्रिणी पातानेपु च मर्मे
सदमेवैद्यरेच्छया समा रूपेणाव शु राजतलीय राजस गदरतली
होत तेनसा वधसा त्रिषा यशसा रद्वेष्टेव गदहिणी च कलौषाया।
वाससा सत्ता भूषणोन गुणोन संपत्त्वृपा गदहिणी सर्वमंगल
च स्मितेन वीक्षितेनैव वचसाग मंगला गवो प्रसत्ता सुभी द
मनेनच सभुरेणा स्वरोणाव नयेना क्षिणा यत्तकामिनी तीरोदसिभु
उनयेनच तद्गमोशा महानलीदे कन्यासात्रीरूपा पद्मिणीपुत्र शो
क्षिणांशाच राधिका राधादेवरया भास्वरुपाचदेव सूर्यमेउल मदि
मास दिभुनेच परात्पर महा ता विभूषणोप रत्नेषु फलेषु च
तलीय तस्यश्चाचुकमे कमनीयकं जलेषु च सर्वशोभेषु वक्षेपु रया
कृष्णलक्ष्मणेवैणोव द्विधा रूपो वभू नेषु संकृतेषु च प्रतिमास च दे
वर दक्षिणांशाश्च विभुजो रामा वाचो मंगलेषु वदेपु च माणिषो
शश्च चतुर्भुजः चतुर्भुजाय दिभुजो पुन युक्तासमासेपु च मनोहरा
महानलीदरो पुन तस्यते ह मनीन्द्रेषु च तीरेषु तीरेषु चंदनेपु
पुते विष्टे त्रिग्य हृष्टाययानिषो च वृत्तपावासरम्यास नवमेवेपु
देवीक्ष्मया च महती महानलीय वस्तुप वैजंटे पुनिता सादौदे
वास्तता दिभुजो राधिकाकान्तोल वी नारायणो न च द्वितीयेवद्वा
लीकांतश्चतुर्भुजः शुद्ध सत्त्वस्वरुपाव

रादौ पय व्रजन गोपै गोपीभि गृहते चत भुं
कृष्णस्य परमात्मनः देवी वामोपा नम्य वैजंटे प्रययौ पद्मयासर
संभृता वभूव रासमेदले यतीव सर्वशेन समोदो तो कृष्ण नारा
संदरी रामा न्यग्रोथपरिमंदला योपा पयो महा तलीय योरोन
यथा हादणावधीपा शय्यन्त्यस्थि नानावृपा वभूव सा वैजंटेव म
रयोवना श्रुतवस्यकवर्णाया सार दान्तयोः परिणीतमा रसा मुह
हृष्टा मनोहरा शारत्पावणा सत्त सवृपा च सर्वसोभाय सेपु
कोटीसुप्रभाप्रच्छादितानना श ताप्रेजा साच प्रधानाच सर्वासर
रंमथ्याकृपयानो शोभा मोचन मणीपु च स्वर्ग तलीय शक्र मे
लोचना साच देवी द्विधा मृता पत्तत्रिणी पातानेपु च मर्मे
सदमेवैद्यरेच्छया समा रूपेणाव शु राजतलीय राजस गदरतली
होत तेनसा वधसा त्रिषा यशसा रद्वेष्टेव गदहिणी च कलौषाया।
वाससा सत्ता भूषणोन गुणोन संपत्त्वृपा गदहिणी सर्वमंगल
च स्मितेन वीक्षितेनैव वचसाग मंगला गवो प्रसत्ता सुभी द
मनेनच सभुरेणा स्वरोणाव नयेना क्षिणा यत्तकामिनी तीरोदसिभु
उनयेनच तद्गमोशा महानलीदे कन्यासात्रीरूपा पद्मिणीपुत्र शो
क्षिणांशाच राधिका राधादेवरया भास्वरुपाचदेव सूर्यमेउल मदि
मास दिभुनेच परात्पर महा ता विभूषणोप रत्नेषु फलेषु च
तलीय तस्यश्चाचुकमे कमनीयकं जलेषु च सर्वशोभेषु वक्षेपु रया
कृष्णलक्ष्मणेवैणोव द्विधा रूपो वभू नेषु संकृतेषु च प्रतिमास च दे
वर दक्षिणांशाश्च विभुजो रामा वाचो मंगलेषु वदेपु च माणिषो
शश्च चतुर्भुजः चतुर्भुजाय दिभुजो पुन युक्तासमासेपु च मनोहरा
महानलीदरो पुन तस्यते ह मनीन्द्रेषु च तीरेषु तीरेषु चंदनेपु
पुते विष्टे त्रिग्य हृष्टाययानिषो च वृत्तपावासरम्यास नवमेवेपु
देवीक्ष्मया च महती महानलीय वस्तुप वैजंटे पुनिता सादौदे
वास्तता दिभुजो राधिकाकान्तोल वी नारायणो न च द्वितीयेवद्वा
लीकांतश्चतुर्भुजः शुद्ध सत्त्वस्वरुपाव

ः रपेपु रपपत्नीपु दिवसीपु गच्छेपु वः

ताम्रभक्त्या तृतीये शंकरेणाच वि वभूव सा देवी एषिया सिंधु
सुनाश्रुनिता साच तीरेदेभारतेषु मका किं तद्धानेच स्तवने सर्वे
ने स्वाभुवेन मन्त्रा मानवेन्द्रेषु एता विधि क्रमं पुरा केन स्तुता
सर्वतः श्रुतीद्वेषु सुनीद्वेषु स दौ सा तन्मा व्याख्यातमहेशि श्री
द्विषु महेशिवे गंधर्वीयेषुना नारायणाउवाच प्रा हर्वाससः
गाथैः पातालेशु च श्रुतिता । शापातधृष्टप्रीषु प्रवरः । व
मुक्ताष्टमो भाद्रभदे कृता एता भूव देव संवत्स मर्त्यलोकसु नारद
ववराणा भक्ताव परपर्यंतं विपु तत्सीःस्वर्गादिकं तत्ता कृष्ण प
लोकेषु नारद चेरे पौषेच भा रमङ्गःविता गत्वा लीना च वैकुंठे
देव प्राणे मंगलवासरे विस् मरान्तस्यासु नारद तदाशोका
ना निर्मिता एता विपु लोकेषु यय देवा इःविता वराणाः सभा
भक्तिः वर्षान्ते पौषसंक्रान्त्या वराणाच प्रस्तुत यय वैकुंठमेव
मेध्या मावाहा प्रोगने मन्त्र स्ता च वैकुंठे शशापना देवा नाराय
प्रनयामास सा भूता भुवनत्रये तो पुरे अतीवदेव्यतासु शुक्र
रातेदेवा एनिता सामंगनेनेवा केवाष्ट तातकाः तदा तत्सीसु
मंगला केदारोणैव नीलेन तले कलया पुरा नारायणावया कभू
नमवलेन च भुवेतोतानपादेन वसिष्ठकृत्वा सा शक्रसंपत्सुपिणी
शक्तेता वलिना तया कश्यप तथासुधित्वा तीरीदे देवा दे
नचरुतेता कर्मेन विवसता तगणैः सह संशुभसु वरे
प्रियव्रतेनचंद्रेण ऊवरेणोववापुना तस्या ददृशु स्तोच तत्र हि सुता
यमेन वरुि नावेव वरुणोनेव शु दिभ्यो वरं दत्वा वरसमातांचवि
जिता, एवं सर्वत्र सर्वेषु वंदिता सने ददौप्रमनवदना तस्या तीरोर
प्रनिता सदा सर्वस्यार्थापिदेवीसा शापिने देवा आण्स्वरयस्तेरात्रे
सर्वसंपत्सुपिणी अथिच ॥ प्राप्नुयु तद्भगत तासंप्रज्यच संभ
नारद उवाच नारायणाधिया साव य सर्वत्र च निरापदः ।
वरा वैकुंठवासिनी वैकुंठा पिष्टा इतिवदत्येववर्त प्रकृति त्वेदे
हरेवी मरान्तसीःस्वतनी कथं ३१ । ३३ अध्यायो तस्या

अगस महाराणि यथा ये यंरु नञ्च नयामि तस्य मेदिरे यत्क
होशु देवो माता तार्तव्यवोथ मे दत्तिणाहीने मूढधीःकुरुते
वः अतिथिः पितृलोकाञ्च नया शतः सपापी प्रापहीनञ्च नयामि
मितस्य मेदिरे मिथ्या वादीक्यः तस्य मेदिरे मातरं पितरंभार्याः
शयनास्तीति वाचकः सदा सत्त गुरुपत्नी गुरुच ते । अना
हीनञ्च इःप्रीतो नमेदे तस्यया यो भगिनी कन्या मन्त्राश्रयवा
महं सत्यहीनः स्याण्दारी मि स्यान् कार्पण्यघो न पेसाति
प्रासादप्रदायकः विष्वासव्रः । संवय कुरुते सदा तद्भूरात्रका
कृतस्यो यो नयामि तस्य मेदिरेः कारानयामि तान्मनीसराः मू
विन्नायलो भययुक्तः शत्रुयुक्तो वे प्रीय युक्तस्य य स्तस्यपति
ःतिपातकी स्यातोःतिरुपातो मेदधीः यः श्रोते स्त्रियापदेनन
नगेरे यामि पापिनो दीप्ता यामि तस्य मेदिरे अथेतपा
हीनञ्च शोकार्तो मेदधीः स्त्रीनि दशापी यो नयः श्रोतेः तिवि
तःसदा पुंश्रुती पतिपुत्रो यो दितः संधाशायी दिवाशायी न
तदेदे नैव याम्यरे पुंश्रुत्यने यामि तस्य मेदिरे मूर्द्धि तेते
चावीगत्रं यो भुंक्ते कामतःसदा । पुरो दत्ता योःमदेग सुपेष्टोत
श्रदात्रभाजी तद्यानी तदेदे नैव द्याति यथाज्ञावेवा नयामि तस्य
याम्यरे यो इवाकृतता विष्टः मेदिरे दत्ता तेते मूर्द्धि गात्रे
कतिः शयदजालये स्त्रीप्रधाना विष्णुपुत्रं यः समुत्सजेत प्राणमे
हरे यस्य नयामि तस्य मेदिरे राद्रेत्युषे नयामि तस्य मेदिरे
यजनान्ति हरेः एता तदीयगुण त्तां क्षिनन्ति नावरेनवरेविति
कीर्तने नोत्तकस्य प्रशंसायो न त्वेमेही गात्रे पादे मलेयस्य
यामि तस्य मेदिरे कन्यात्रवेदं नयामि तस्यमेदिरे ॥ दशाने ।
विकेता नरचाती च हिसकः न वसने यस्य समने इत मल्लकं
रुक्तागार सट्टो नयामि तस्यम विहृतो ग्रामहासौ च नयामि त
द्विरे स्वदत्तो परदत्तो वा व्रस स मेदिरे मेत्र विद्यो पनीवीच
इति सरस च योहरेदानही । ग्रामयाजी विकित्तकः सुयहदे

वतश्चैव न यामि तस्य मेदिरे । देवा रुद्रः कथयस्य नगजायकेषु
विवाहं धर्मकार्यं वा यो निहस्तिवको स्थानेष्ववस्थिताः पुरुषाणां फले-
पतः दिवा मैथुनकारी यो न किंवा प्रयच्छत्यथ नश्यति ॥
यामि तस्य मेदिरे इत्यादि ३ तावेय उवाच ॥ त्वां पादस्थिता
सर्वैर्वर्ते गणेशात्वेरे तत्त्वीवरित्वा तत्त्वी नितये संमयच्छति सन्धि-
म २१ अध्यायः अपिच कुचेति नीसंस्थिता वत्तं रत्ने नानाविधे
ने दन्तमलोपधारितो वृक्षा शिते यम कलत्रदा गुह्यसंस्था क्रोदस्या
तिष्ठत्वाकाभाषितो सूर्योदये वा पत्यदापिनी मनोरथान्तरयति पुरु-
स्तस्ये चशापिने विमुच्यति श्रीरथि पातो हृदिस्थिता तत्त्वी तत्त्वी
चक्रपाणिने नित्यं ह्येदं स्तूयानां वतो श्रेष्ठं कंदस्या कंदभूषणा
यशसाविलितवने पादयो रस्यमा- ग्रभीष्ट देधुदोरेश्च तथाश्लेषप्रवा-
हिदेन्द्रानामत्यशोचं वसनमनिन सिमिः मृष्टानं वाक्यलावापमाता
ता इतता सूर्यजानां दे संधेचा मवितया सत्या मुलसंस्थाकवि-
पिनिदा विवसदशयने ग्रामहासा त्वंच यत्नतदपि संभवा शिरोगता
तिरेकः स्वागे पीठे च वासं नि- संसज्जति ततोऽन्ये याति संश्रयं
धनमुपनयेत्केचनस्यापि तत्त्वी । सेयं शिरोगता देव्यान्तरित्ततिता
शिरःमुधोते चरणे मुमानितो मृतं इति मार्कंडेयपुराणे दत्ता
वरागणोत्सेवनं मत्स्यभोजनं यनये- त्रेयचरिताध्यायः ॥
शापितं मधर्वं मैथुनं चिरप्राणा अथ तत्त्वीवरित्वं श्रीसुतउवाच
हो श्रिय मानयेति घटं यमक- मेरुपृष्ठेसुतासीनां तत्त्वी पृच्छति
सुतपुष्पस्य पादरस्य विशेषतः पि केशवः केनोपायेन देवित्वं त्वां
रसा धार्यमाणस्य अतत्त्वीः प्रति भवसि निश्चिता श्रीरुवाच मुक्ताः
दस्यते सीपस्य पश्चिमाच्छाया । पादावता यत्र मदिराणी यत्र चोन्न-
च्छायाशयामनस्यच रत्नकस्तय ला अकलरावसति युंय तत्रकस्त-
तीर्थमलत्ती स्तत्र तिष्ठति इत्या वसाम्यदे धामे सुवर्णामदृशं तद-
दिवाहरे ॥ ५ अध्यायः श्रेयाविशे लारजतोपमाः अन्नदेवात्तव यत्र
ये तस्याः स्थिति फले यथा । तत्र कस्त वसाम्यदे यःसेविभागी

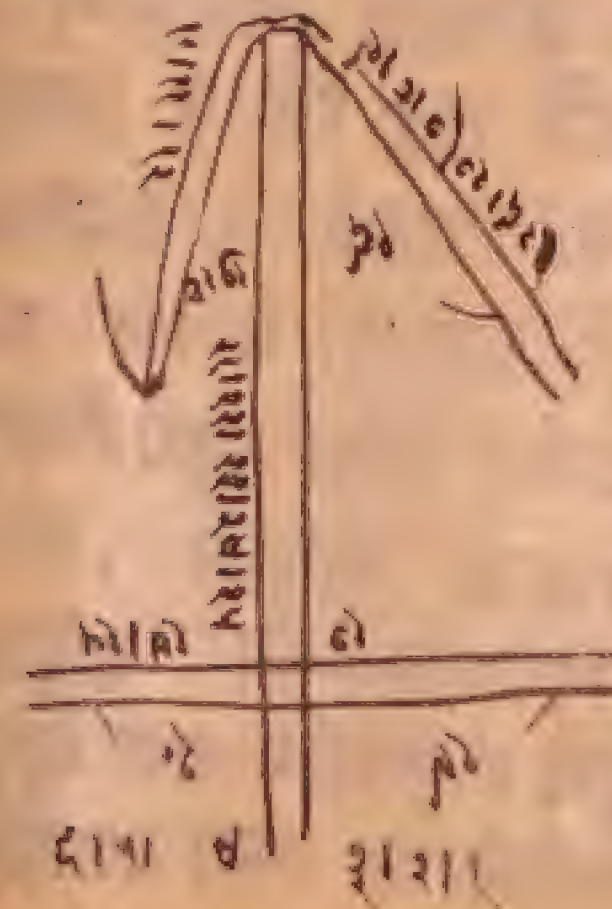
प्रियवाक्यभाषी ब्रह्मपसेवीपि सौभाग्य युक्ताच सशोभना च
यदर्शनस्य अत्यप्रतापीनचरीर्दे- लावापयुक्ता भियदर्शना यावति
सूत्रीतस्मिन्सराहं पुरुषे वसामि । व्रता या च वसामि तासु श्ला-
शोधर्मशीलो विजितेन्द्रियश्च वि मास्मात्ती कृशमध्यभागा सुभुः
याविनीतो न परोपतापी भगति सुकेशी सगतिः सुशीला गभीर-
तो यश्च जनानुरागी तस्मिन्सराहं नाभिः समदन्तपेक्ति स्तस्याः शरी-
पुरुषे वसामि चिरं स्थाति दुर्ते रेनियते वसामि यापापभक्तापि
शुंते प्रथमं यथ न निज्जति यो युनस्तभावा स्थापीनकान्ते परिभू-
तपश्येत्स्वियं नया नियते सच तये च अमर्षकामा ऊचरित्रीला
मेधियः भ्यामाः समेव शोचंच- तामेयनो प्रेतशरी तज्जामि पुष-
त्रपयतेमरागणाः यःप्रभोतिग पृथुधितेति शेषां वक्रभिः
हानेताम्यादावात्सवेमे प्रियः ॥ सर भयासने ऊनारीच हरतः
सर्वे तत्तामथे तत्ताम एव वि परिवर्जयेत् चित्ताङ्गारक मस्मीति
इते काले देशे च पात्रेचस वक्ति भस्म दिनेच गो नपादेन
चत्यागः प्रशस्येत नित्यमामृत एषोत्पादे कापीसापि तथे
के तत्त्वी नित्यं वसति गोमये गुरुं नाव केशोदके चैव मैथुने
नित्यं शोचंच यमे च नित्यं श्रीः पर्वसंधयोः वर्जयेन्नशायित्वेन
मुक्तावाससि वसामि पद्योत्त काकी मिष्टभोजने शिरः सपु-
तशोच मथे वसामि वंदे च महे- ष्वचरणौ मृष्टजितौ विजोगनासेव
स्मरेव नारायणे चैव तसंधराया नमस्तभोजने अननशापित मप-
वसामि निमोत्सवमेदिरेषु वस वर्मैथुने चिरप्राणां श्रिय मानये
नाराया मित्यत्र वसो यरायामि तिघट समार्जनीरजोवाते निर्गुजौ
तिदापातः यथोपदिष्टा गुभक्ति कपित्यं वर्जयदधि सुगावासने
युक्ता पत्यर्वचो नाक्रमते चनित्यं मरु चेतया रात्रौ वित्- पलाशं च
नित्यं व भुंक्ते पतिभृक्त शेषं त यो तीर्थे अष्टजा मूर्हपादयोः
स्याः शरीरे नियते वसामि उल्लिख्यस्पर्शने मृद्धि स्नानाम्यंगं च
तथा च श्रीरा प्रियवादिनी च वर्जयेत् प्रायनेचामकारे च रात्रि

वासो दिने तथा स्नानेवरे। तथा नोत्सीय मयः कुर्यात्पुनः।
 ऊवेशेव वर्जयेत्पुनः भोजनेप पादेन भोजनं अशविज्ञानवत्ता
 रेतोदतिं वतः स्वयं मात्पाप च इयां मयावावरो अभूपा
 कर्षणं आलस्य मवसादेव नडा मपुष्पां न कुर्यादात्मन स्तसं क
 पाहोष्टमर्दने मुकवारि च यत्नेन तोच वदेन ज्ञाणे तथा करतलेः पि
 शिलापिष्टं दर्शके स्वयं समेन च पादे एष्टे तथावेन न कुर्यादनुने
 मूर्धने पाणिना नैव संस्पृशेत्ता दनुतेपने चत्तर्गने स्तं श्रेयोमु
 रकाः प्रथवेतो च न पश्येत्पुनः खलये धनतयः दरिद्रः कारालयेव
 पुमान् दनेतेदुष्टं परस्त्रीणां नालं पादे मुष्टे तथापुषः गन्धे पुष्टे
 यान्ते दिवाकर कुर्यात्पुनः पुनाको तथा गोयं रत्नैवेव महोदधि ।
 वा परस्त्रीणां तथैव परेषां प्रति ररतीं प्रथमे वति वर्जयेत्त कराव
 कृतेव उदितोर्के प्रवोयने नाव न अनरतः खररज स्तथा मस्मार्त
 कटक रत्नैश्च मृत्तिकागार वारि नीरजः स्त्रीणां पादरत्नो रानन्याका
 भिः वृथा विलेखनं भूमौ न कुर्या दपि हरेत्पुनः ऊचेतिने दत्त
 समकोतया स्वये दोहे स्वयंमा मन्त्रप्रधारिणामराशदे निष्ठुराक
 त्यस्वयं वृष्टं चंदनं नापितस्यार भाषिणः स्वर्पादये वास्तमिते त
 हेतोरे शाकादपि हरेत्पुनः स्वयं शापिणः विप्रसति श्रीरपि चक्रा
 दोदमित्यत्र प्रथितं चेति वापाठः ॥ गिने मराशठ मिते च वकाशि
 ननिर्वा गणके विप्रे पादयोर्नर्तन नमिति वा पाठः नित्ये क्तेदस्त
 स्तथा प्रतिकूलं चरत्स्त्रीणां भुक्ता तानोत्तिति नावलिखने पादयो
 चदन्तपाशां अतुतं मोसपुषं च त्यशोचंपकां गो तैलरीने वसनमति
 नप्राचे सियन्तथा भत्तगादर्शना नताः वननेमूर्दनां दे संभेवापि
 सेव शाकादपि हरेत् पिये मंत्रे निद्रा विवसनपायने ग्राम हासाति
 रपुक्तः परदारसेवी आचारहीनः प रेकाः स्त्रीणां पीठे च वाघे द्रति
 रसेवकश्च संकीर्णवारी पवित्रादशी धनपदः केशवस्यापि तली प्र
 तस्ते निष्ठुरे हंभये तजा मि । वनन मित्त्र रुतत्रो इति वापाठः
 शयनेवादे पादेन वाविवासेदिने एतं यः कुरुते नित्ये मयोक्तामि ।

व केशव तथा तवामितस्यादे तलीगदं स्त्री रक्तोमले इति
 तथेषा निश्चला यथा श्रीभा विंकोऽशेषः तलीवेष्टम च ।
 पित सिंदे स्तोत्रे प्रात रुत्याय तलीजनार्दनः पुं शालग्रामवि
 यः पदेत तद्दे विप्रले रम्य शेषः तस्य लक्षणं यथा एक
 नित्यं भवति नात्यथा व्याधिः हारे चतश्चक्रं नवी नवीरदोषमे
 तो पुचते रोगी वक्षो मुच्यते तलीजनार्दनं सेयं रहितेवन
 वंधनात् आपद स्तस्य नपुणः मालया इति वसवेवर्ते प्रक
 तितमः स्वर्पादये यथा इति स्तं तिलेडं ॥
 दपुष्पां तलीकेशवमस्मादेन तलीतालः पुं श्रीतानवतः ।
 लीचरिने समामं ॥ इति राजनिर्घटः तोष्यविकस्य
 तलीः स्त्री दुर्गा यथा स्तुतिः परिच्छेदविशेषः तस्य इत लक्ष
 सिद्धिरिति व्याता श्रिया संश्रयः ण विराम क्रमो यथा दो नोए
 एाह वा तली वा ललनावा दो विरामात्तो दतो एर द विरा
 पि क्रमात्ताकांति रुच्यते इति मकः विरामात्तो दुतो लक्ष दुतो
 वीपुष्पां ५५ अध्यायः संपतिः ॥ लक्षविरामकः इति संतीतरत्नाक
 शोभा अहोषयं वृदिनामो रे तलीतंतः ॥
 वधं फलिनीवृत्तः इति मेदिनी तलीनारायणः पुं शालग्रामवि
 सीता वीर्यापित ॥ इति शेषः तस्य लक्षणं यथा एक
 शहरत्नावती स्पतपक्षिनी ह हारे चतश्चक्रं वनमालाविभूषितं
 रिद्रा शमी इयं मुक्ता नवीननीरदाकारं तलीनारायणा
 इति राजनिर्घटः मोक्षप्राप्तिः ॥ धिये इति वसवेवर्ते पुष्पां ॥
 इति चंडीटीकायां नागभट्टः ॥ तलीरसिंदः पुं शालग्रामवि
 तलीकांतः पुं नारायणः यथा शेषः तस्य लक्षणं यथा द्विचक्रं
 नमः कमलेनेत्राय हरेये यथा विस्तृतासेव वनमालासमन्वितं
 तने नगतः पातयिने च तली तलीरसिंदं विज्ञेयं रहिणां
 कांत नमोस्त ते इति तन्नाष्टमी चतुष्टयं इति वसवेवर्ते पुष्पां
 वतकथा ॥ तलीपतिः पुं वास्तदेवः नः

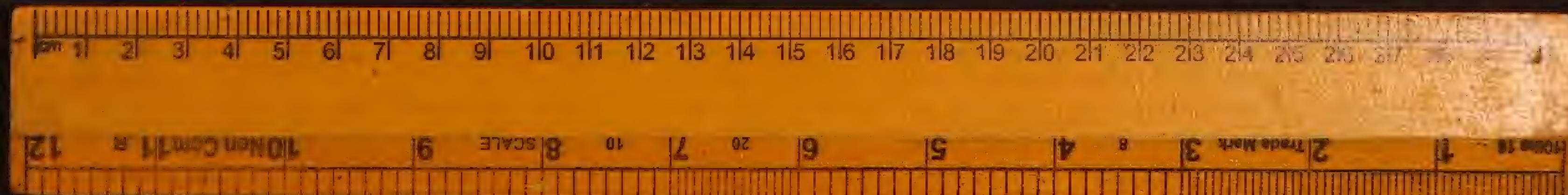
पतिः इति मेदिनी लवंगद्वयः मरः प्रतिकायः ५ वेधं ५
 पुगः इति विष्णुः ॥ इति नक्षत्रः वेधं ६ इति रत्ना
 लक्ष्मीपुत्रः पुं कामदेवः जो वली ।
 रकः इति मेदिनी कृशः ॥ लक्ष्मिः वि लक्ष्मणावधः इति
 लवः इति शहरत्नावली ॥ सादिसदर्पणः दर्शनीयः इति
 लक्ष्मीपुत्रः पुं पद्मयोगमणिः । तथा त्वर्पदर्शनात् ॥
 इति हेमचंद्रः ॥ लक्ष्मि गृहे इति कविचतुष्टयः
 लक्ष्मीफलः पुं विल्वद्वयः इति लक्ष्मि गृहे गृहाणि इति
 राजनिर्वटः गांधारः ॥ ला ली गृहाणि रानं इति मे
 लक्ष्मीवान् पुं पुनमद्वयः इति दिनी ॥
 शाहमाता स्मृतोदितद्वयः । इति ॥
 इति राजनिर्वटः ॥ ला ल अ प्रोवातमर्थयोः इति
 लक्ष्मीवान् वि श्रीपुत्रः धनवा कविकल्पद्वयः अ अतलावत
 न् तत्परीयः लक्ष्मणाः २ श्रीनः इति डगर्गद्वयः ॥
 ३ श्रीमान् ५ इत्यमरः ॥ ला ल अ ३ शक्ती इति कवि
 लक्ष्मीवेधः पुं श्रीवेधः इति कल्पद्वयः अ अतलावत ३
 राजनिर्वटः ॥ ला ल अ ३ शक्तिः सामर्थ्यं इति
 लक्ष्मीशः पुं विष्णुः इति मुग्य डगर्गद्वयः ॥
 बोधयाकरणं । ला ल अ ३ शक्ती इति राज
 लक्ष्मीसमाकृता ली सीता इति निर्वटः लक्ष्मी लक्ष्मी भाव
 शहरत्नावली ॥ ॥ इत्यर्थे म प्रत्ययेन निष्पन्नं
 लक्ष्मीसहजः पुं चंद्रः इति ला ल अ ३ शक्ती इति राज
 दृष्टत्नावली ॥ ला ल अ ३ शक्तिः सामर्थ्यं इति निर्वटः लक्ष्मी लक्ष्मी भाव
 लक्ष्मणरामः पुं वनमेदः इति इत्यर्थे म प्रत्ययेन निष्पन्नं
 शहरत्नावली ॥ ला ल अ ३ शक्तिः सामर्थ्यं इति निर्वटः लक्ष्मी लक्ष्मी भाव
 लक्ष्मी लक्ष्मी शरवेयस्यानं तस्य इति भरतः लिंगः इति विष्णु
 सीयः लक्ष्मी ३ शरवेयः ३ इति इत्यर्थः पुष्पविशेषः ॥

ला ल अ ३ शक्तिः सामर्थ्यं इति निर्वटः लक्ष्मी लक्ष्मी भाव
 मेदिनी ॥ ला ल अ ३ शक्तिः सामर्थ्यं इति निर्वटः लक्ष्मी लक्ष्मी भाव
 लोगतपुत्रः पुं कृषकः लांगले तत्परीयः इति ३ इत्यमरः ॥
 रक्षाति यदर्थे अत्यन्त येन निः इति ३ इति शहरत्नावली ॥
 पुत्रः ॥ लांगलचक्रं ली कृषिकर्मनिहता लांगलपुत्रः ली लांगलेखा
 कारवकविशेषः यथा अथ मिरान इति भाषा तत्परीयः
 लांगलचक्रं स्वरोदवे ला ल अ ३ इति शहरत्नावली ॥
 दंडिका पुं योक्तृद्वय समन्ति लांगलिकः पुं स्यादविशेषः
 दंडिकादि लिखितानि दिनेषा इति हेमचंद्रः ॥
 ज्ञातभादिने दंडिका इत्युपा लांगलिका ली लांगलीद्वयः ।
 ना हि दिक्ष्याने विकं विकं इति शहरत्नावली ॥
 योक्तृयोश्च विकंचैव मध्ये पंचाश्र लांगलिकी ली दृष्टविशेषः
 केदिकं दंडुष्ये च गवां हानिर्मु लांगलिया इति विष्णुलांगलिया
 पश्ये स्वामिनो भयं । लक्ष्मी इति च भाषा तत्परीयः अयि
 लांगल योक्तृस्मात्तवा रंभदि शिरा ३ इत्यमरः अनिच्छता ३
 नक्षके इति ज्योतिस्तत्वे ॥ लांगलिका ५ लांगली ५ इति
 शहरत्नावली गौरी ६ दीप्ता ७
 लीनी ८ गर्भवातिनी ९ अयि
 निका १० उद्वृष्टा ११ अतिशुद्धी १२
 वक्रिणिता १३ इति लक्ष्माणा
 ग्रन्थागुणाः ऊर्ध्व उद्वृष्टाणां यि
 से इति राजवल्लभः राजनिर्वटः
 क गुणा पयोधः कलिकारी शब्द
 इष्ट्याः लांगली न पुं वनरामः इति
 शहरत्नावली नाविकलः इत्यमरः

सर्पः इतिशब्दिका ॥ लोपलिका स्त्री पृथिव्यां इति।
 लोपली स्त्री लोपलाकारपुष्पेन राजनिर्वटः ।
 लनशाकविशेषः कौचडा इति लोपलीने पुं वानरः इतिशब्दे
 भाषा तत्पर्यायः शास्त्री २ दिका अपभ्रानामोषधे । इति
 तोपपिप्पली ३ शक्रलादनी ४ राजनिर्वटः ॥
 इत्यमरः नलात्नी ५ नलपिप लिः ६ इतिशब्दत्वावली पि ताञ्च ३ लक्षणि इतिकविकलडु
 तता ७ प्रपादास्त्री ८ मत्पागो मः ३ लोपलते लोपुति ।
 धार इतिनराधरः कलिकारी इतिङ्गारासः ॥
 इतिराजनिर्वटः लाज भर्त्सने भर्गे इति क
 लोपुने स्त्री पुल्ले इत्यमरटी लाज ३ विकलडुमः द्वौ द्वितीय
 कासारसंदरी ॥ सविणो लाजवति ३ लोपते ।
 लोपलते स्त्री पञ्चपञ्चादमिते भर्त्सने एवकेश्चित्पुत्रे । भ
 स्वमानलोमायावयविशेषः तो भर्त्सने इतिङ्गारासः
 त्याज इति भाषा तत्पर्यायः लाते स्त्री उषीर इतिमेदिनी ॥
 पुल्ले २ लम ३ वातदस्तः ४ लाजः पुं शार्दतुलः इतिमे
 इत्यमरः लोपलते ६ लोपलते दिनी ॥
 लताम ८ श्वावातः ९ इतिश लाता स्त्री अततः इतिमेदिनी
 दृशत्वावली लंजः १० पिच्छः ११ लाजाः पुं भूमि भूधामे लो
 वातः १२ इतिनराधरः गो तोपपिपः अततः २ इत्यमरः ।
 लोपलननमारात्पं यथा लोप लाजा ३ अतताः ४ इति भरतः
 लेनोदृते तोपे मृद्धा गङ्गाति अस्म गणाः तस्मा लुप्यतीसारप्रमे
 पो नरः सर्वतीर्थ फले प्राप्य २ मेदःकफ नाशिते ।
 सर्वपापैः प्रमुच्यते इतिवागदश काम पितापशमनत्वे अशिकारि
 रागा शोफः इति मेदिनी कृमूलः ३ ते लवुत्वे शीतलत्वे च यस्य मंदगणाः
 ति सिद्धोत्कोपयागुणादिहृतिः । अशिकारित्वेदार तस्मा नरातीसारनाशिते

अशेष दोषामपावनत्वेन तस्य प्रकाशः
 पेया गुणा लामकंदस्वप्रमत्तेन लाङ्गने स्त्री नाम विक्रं इति
 लुभादस्मादिदोर्वत्पुत्ररोगः इतिमेदिनी ।
 नाशित्वेच इतिराजवतुभः वाङ्मनः पुं रागीधामे इति
 अपिच एते च वीरयो मष्टा ले राजनिर्वटः कवितुलके लोपु
 लाना इति संज्ञिताः यदाव नीतिव पादः ।
 यश्च ये भूषा ले धानाः परिकीर्ति लाटः पुं देशांतरं वसे ।
 ताः लाजाश्च यवधानाश्च तर्प इति मेदिनी जीर्णभूषणादि ।
 ताः पितृनाशनाः गोधूमयाव इति शब्दत्वावली ॥
 नातोभ्याः किंविडसाश्च दीपना लाटुक्त सेपे इति कविक
 हस्मातीसारशमनो धातुशास्त्र सडुमः लाटयति अतलादत ।
 करः परः मंदायि विषमाग्रीनो इतिङ्गारासः ॥
 वातस्य विरयोषिता देयश्च स लापः पुं कथने लपथातोर्भावे
 ऊमागणो लानमंडः सुतेरुतः । चन् प्रत्ययेनेति निष्पन्नं ।
 इतिराजनिर्वटः ॥ तस्य चूर्णा लापे वि कथनीये लपथातोः
 गुणाः शक्ता दादिस एवर्त्त मदि कर्मवि व्याप प्रत्ययेनेति निष्पन्नं
 ताम्बु मशकरी लानचूर्णो समया इतिप्रत्ययव्याकरणं ॥
 सं संतर्पण मुदाहते । लान लाभः पुं मूलधनादधिकं वाप्ति
 चूर्णो क्षतारि नलशर्करा मध्याम् ज्योपार्जितं धनं तत्पर्यायः
 सहितं तर्पण पुक्त मित्यर्थः । फला २ इत्यमर भरतो लभं
 लानशक्तगुणाश्च शास्त्रेण ला ३ रुद्धिः ४ इति शब्दत्वावली ।
 जानो शक्तवः तौद पितापुत्रादि शक्तिः इति लभत्वात्तर्थादर्शनात्
 शेषतः लुप्यतीसार रड् राट् लाभं स्त्री लाभः इतिशब्द
 विष मुच्छा नरापरा त्वकश्च । त्वावली ॥
 तत्रतर्पण मेधादौ प्रदेये लान लामनकं स्त्री वीरगामूले इय
 शक्तभिः जरापहेः फलर से मरः अस्म पर्याय गुणादुशीर
 पुं संमथ शर्करं इति भाव शब्दे इष्टयो उशीरवतीति ।

द्वि तलाविशेषः तत्पर्यायः
सनाते १ ग्रमाल १ तले १ त
बु ५ इधिकापयिकं दशीवृ
दीर्घमूले ८ नलाशये १ ग्रमग
णाः हिमते तिलते मधुरते ।
वात पित र ३ रार ग्रममूला
तिरक्तमूल नरापदत्तेच इतिरा
ननिर्वेदः
लालने स्त्री ग्रमनस्तेदकया
ग्रमपूर्वकवानकाश्या मोहाग
इति भाषा लउकोपसेवे उप
सेव इर ग्रमनपालने कला
नयेत् पववर्षाणि ७३ मिति ग्र
उरतयो रेकतातुते इतिकवि
कल्पद्रुमः दीकायो इगादासः त
यादि लालने वरवो शेवास्ता
इने वरवो गुणाः तस्यासुवे
वशिष्यच तादयेवत लालपेत
ग्रपिच लालपेतवर्षाणि २
शवर्षाणितादयेत प्राप्तेत यो
इश वेधं पुत्रे मित्र कराचरेत
इतिवाणाको ॥
लालसा पुं स्त्री महाभिलासः
इत्यमरः ओत्सवा पात्रा ।
इति मेदिनी दोहरे यथा
दोहरे दोहरे अहा लालसा
सूति मामित इतिहेमचंद्रः

लोतः इतिनानार्थे सपव ।
लावसीवे स्त्री पिच्छते इतिशब्द
स्नावती ॥
लाला स्त्री सुवभवजते लाल
इतिभाषा तत्पर्यायः सणिका
१ मेदिनी ३ इत्यमरः इविका
४ स्त्रीवा ५ इतिशब्दस्नावती
सुवस्तावः इति राजनिर्वेदः
लालाटिकः वि प्रभोर्भालदर्शी ।
कार्योत्तमः इत्यमरः यः सेव
कः क्रोध प्रसाद चिह्न लालायप्र
भो लालाट मेव पश्यति यश्च
प्रभोः कार्योत्तमोः शक्त लो
लालाटिको पूर्ववत्त्विकः । के
चित् कार्यात्तम इति भातरशि
नपव विशेषण मुक्ता एकमेव
लालाटिकमाह नत इविति भाव
दर्शीति वपावः लालाटिकः सरा
तसे प्रभुभावनदर्शिनि इत्य
नयः इति तद्दीकायो भरतः
ग्रामेष्टाविशेषे पुं इति मे
दिनी लालाटसंबंधिनि वि यथा
प्राप्तिस्त लालाटिकीत्यादि ॥
लालामेदः पुं प्रमेदविशेषः ।
यथा लालातन्त्रयुते मूत्रं लाला
मेदेन पिच्छिते प्रमेदतीतिशेषः
ग्रमोषधे गुड्याः स्वरमः ।

येयो मधुना सर्वमेदजितरश्मि यथा प्रीति भक्तननस येभन
वृणा पुक्तो वा रसो रात्रा समा येते विज्ञे विविन्नस्मृत स्त वृत्ता
तिकः अपिच वेद प्रभा वचा रक वृत्त वेदित पदे नला मत
मुक्ता भूनिमे सरस्वत हरिडा नानने पाटी सङ्गणितस वचि
तिविद्या दावी विष्णुलीमूल चित्रके चतर प्रीतिप्रदे प्रसूता से
हृदहनी पत्रकंच त्वगे वंश सिमात्तर कोमलामलपदे लो
लोचना प्रमेकं कर्षमात्राणिऊ लित लीलावती इतिनीला
यीदेतानि उदिमान् धान्यके । वती ॥
त्रिफला चये विडेगं गजपिष लावः पुं स्त्री पतिविशेषः ।
नी सुवर्णमातिकं योयं होतोरो लातया इतिभाषा इत्यमरः
लवाणवय एतानि टंकमात्रा । तो ग्रममासगुणा लज्जते
णिसेरस्त्रीयात्पृथक्पृथक् दिकर्ष कटुते मलवदकारिते साङ्गते
हतलोहंस्माञ्चतः कर्षा सित म शीतते विदोषनाशित्वेच इतिरा
वेत णितान्तवृकषं स्यादेषो । जवतुभः ॥
कर्षाश्च गुणतोः विधिना यो लावकः पुं लावपत्नी । तत्प
जिते रेतैः कर्तव्या गुटिकाश्च र्यायः लज्जंगलः १ इति वि
भा चंद्रप्रभातिविद्याता सर्वरोग कोटेशावः ॥
प्रणाशिनी निरंति विंशतिभेदा लावणां वि लवाणोसंस्कृतं यथा
कृच्छ्र मष्टविधं तथा इत्यादि । सार्पिकं दधिकं सर्पिं ईधिभो
प्रभावप्रकाशः संस्कृते क्रमात् लवाणोदकाभा
लालाविषः पुं ललादिः इति मुदकेलावणीकषदस्थिति ओद
हेमचंद्रः ॥ स्थित मोदस्थितं लवाणो स्यात्
लालासावः पुं कुर्णनाभः इति लावणां इतिहेमचंद्रः लवाणा
हेमचंद्रः ॥ सन्धि च नसे स्त्री इति रत्न
लालिकः पुं मदियः इति हे माता ॥
मचंद्रः ॥ लावणिकं वि लवाणोसंस्कृतं ।
लालितं स्त्री ललितसभावाः इतिहेमचंद्रः लवाणसन्धि च ।

लावणविकेतरि पुं लावणपोत्रे लाव स्त्री पतिविशेषः तस्य
 स्त्री इति केचित् । लावणं स्त्री लावणं लावणं
 सभाव इत्यर्थे लावणं प्रत्ययेन विष्-
 ने सौन्दर्यविशेषः तस्मिन् लावणं
 यथा मुक्ताफलेषु व्यापायाकार
 लत्वमिवान्तरा प्रतिभाति यद्
 नेषु तर्हि लावणं मिश्रयते इत्यन्त
 लनीलमणिः तथाहि नीति ।
 भूमिभूतानति गुणावतां स्त्रीणां
 नानां प्रति दर्शयतेः शिशवो-
 रदस्य कविता उद्देः प्रसादो हि
 यो लावणं वपुषः स्मृतिस्तु
 मनसो शांतिं हिंस्य तमाशक्त
 सद्बिधां रराश्रमवतो स्वास्पस
 तां मेरुने इति नवरत्नात्तर्गतामर
 सिंहाः
 लावणान्नितं स्त्री विराहकालीनं
 यस्मिन् लावणं दत्तं यथा प्रीत्या
 दत्तं च यत्किंचित्पुत्रा वा यस्मिन्
 लावणं पादवेदनिकं यत्र लावणं
 नितमयते इति विस्मयवित्ताम
 सिद्धं कात्यायन वचने लाव
 तां प्रीतिनैषाणादि तथाच पादप्र
 ताताये प्रीतिरित्येव वासिषेय
 शुभादिना दत्तं तृतीयं स्त्रीयनमि
 त्तयं इति तद्व्याख्यानं ।

लाव स्त्री पतिविशेषः तस्य
 र्थायः लावकः २ लावः ३ लावः ४
 यस्या मोस गुणाः यथ्यत्वे ।
 श्रुतिं तदुत्वेच इति राज
 निर्वेदः ॥
 लावः १ स्त्री अलावः इति शब्द
 लावः २ रत्नावली
 लासः पुं तत्पमात्रं स्त्रीणां
 दत्तं इति शब्द रत्नावली युषः
 इति शब्दवेदिको ॥
 लासकं स्त्री मटकं मटका इति
 भाषा इति शब्दावली ॥
 लासकः पुं लासकारी मण्डपः
 तसकः इति मेदिनी । वेष्टः
 इति धर्माः ।
 लासको स्त्री नर्तकी इत्यमरः
 लासिका
 लासकोटनी स्त्री आसकोटनी वेध
 निका इत्यमरटीकायां राय-
 मुकुटः ॥
 लासं स्त्री दत्तं इत्यमरः ।
 तोर्यविके इति मेदिनी । भा
 वाश्रयं दत्तं ताललयाश्रयं
 दत्तं इति भरतः पुं दत्तं ।
 तां उवे प्राङ्गः स्त्री दत्तं लास
 मुच्यते इति संगीतनारायणो
 नारदमंदिता ॥

लासः पुं नर्तकः इति शब्द
 रत्नावली
 लासकं स्त्री दत्तं इति शब्द
 रत्नावली ॥
 लास स्त्री नर्तकी । इति शब्द
 रत्नावली ॥
 लासकी स्त्री सीता यथा राव
 ने इयं सीता हारकेशस्य रु
 क्षिणी विमोः वतार मात्रस्य ।
 लक्ष्मी या कमलाख्या वारा
 लासा विशालाक्षी विमलाप्रका
 ने वेकुंवे त महालक्ष्मी राधा
 वृंदावने वने ॥ लक्ष्मीः कम
 लासा यस्याः सा लासकी म
 तापवंशतमहस्ताणा मीश्वरी
 पिकापिका इति यामोत्तरखंडे
 ५५ अध्यायः ॥
 लाताणिकः पुं लतायाप्रति
 पादकः इति साहित्यदर्पणः ल
 ताणामक इति मत्स्ये ला
 ताणिकत्वे इति मारमंजरी ।
 लाता स्त्री रक्तवाणवृत्तनिर्णय
 विशेषः लाता इति भाषा तस्य
 र्थायः लाता २ जल ३ पावः ४
 अलक्तः ५ दुर्गमयः ६ इत्यमरः
 खदिरिका रक्ता ४ रतामाता
 ५ पलंकषा ६ क्रमिता ७ दुर्गम
 व्याधिः ११ अलक्तः १२ पलाशी
 १३ अदिणी १४ दीप्तिः १५ जलका १६
 गंधमादिनी १७ नीला १८ इवसा १९
 पितायः २० यस्या गुणाः ।
 कदले तिलले कषा यत् शेष
 पितामिशोफ विष रक्त विषमन्त्र
 र नाशित्वेच इति राजनिर्वेदः
 भग्नविमर्ष तरोषनाशित्वे वल्
 त्वेच इति राजवल्लभः अपिच
 लाता वार्णा हिमा वल्गास्त्रिधा
 चतवरा लघुः अनुसा कफ पिता
 स्रष्टिका काम ज्वर प्राणत उणादः
 लत वीर्यं कृमि ऊष्णरापहाय
 लक्तको गुणो स्रष्टिद्विषाद्येष
 नाशनः इति भावप्रकाशः ॥
 लातातकः पुं पलाशवृक्षः इति
 शब्द माला ॥
 लातातेन स्त्री पक्तैलविशेषः
 लातादिनैव मिति ख्याते त
 द्विविधं सत्त्वं वृद्धं यथाक्रमे
 तत्प्रकारे तदुणाचार । लाता-
 रदिद्रा मंजिष्ठा कलकै स्तेले वि
 पावितं सुशोणानरनालेन हा-
 र्णीयः राता २ जल ३ पावः ४
 अलक्तः ५ दुर्गमयः ६ इत्यमरः
 ले वृद्धयथा लाताभसादके प्रस्य
 तेनस्य विषचेद्विषक । म
 स्वादक समायुक्तं पिष्टाचार

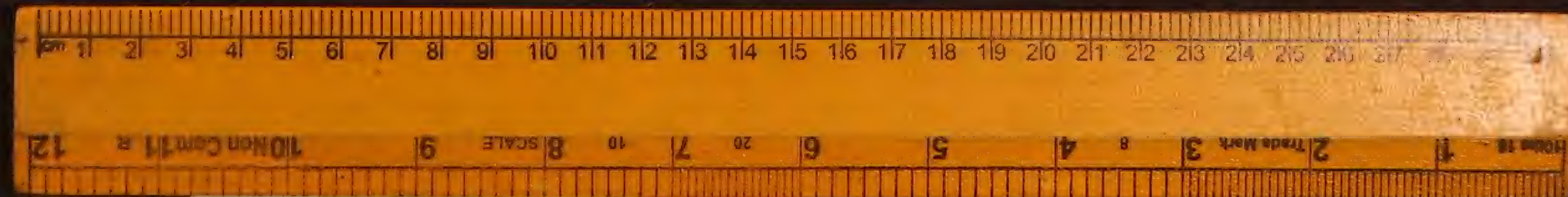
समावपेत् प्रातःपणं हरिदोचस्यै
ऊर्ध्वं शेषाको कर्को मधुको।
रात्रौ मधुगंधोच दारुच मुक्तकः
चंदनैवेद्यं प्रयुज्यते समानकैः ॥
येरेतेषु तस्मिन् ग्रन्थे गान्धारुता
पदे । विषमाख्यानं न्वयान् ।
सर्वानां येन प्रश्नमेव नयेत् कामं
सामं प्रतिष्ठापयं कंठं शैर्गंध
गौरवं विकष्टं ग्रहे मृतं गा
जाणां स्फटनन्तया । पापात् ।
स्त्रीप्रश्नमेव सर्वप्रश्ननिवारणं ग्रन्थि
भ्यो निर्मितं सम्यक्काले ता
त्परिकं मरुत इति वृत्तात्ता
नैले इति सारवोधः ।
नात्ताप्रसादः ॐ परिकानोभः
इति रातनिर्घटः ।
लात्ताप्रसादनः ॐ रक्तलोभः ।
तस्यार्थः क्रमकः २ परिकार
पटा ५ इत्यमरः ॥
लात्तावृत्तः ॐ कोष्ठाग्रः इति
रातनिर्घटनिर्घटः पताशावृत्तः
इति रावली ॥
लिकुचैस्त्री वृक्कं इति राज-
निर्घटः
लिकुचः ॐ तक्रुचः इत्यमरः ।
लिका सी लिता इति शब्द-
तावली ॥

लित ग लेखने इति कविक
रुद्रमः श लिखति पुस्तकं लेख
कः यय विभाषया ऊर्ध्वं रिति
केचित् तेन लिखितं विश्वस्यो
अपि शक्तिरिति रिति लिखि
तयं लेखितं लिखनं इत्यादि-
भिर्ह इति उर्ध्वार्धः ।
लित ३ मृषि इति कविकरुद्रमः
३ लिखते स्मृषि गतो इति उ-
र्ध्वार्धः
लितः ॐ लेखनं इति लिख
यातोः क प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
लिखनं स्त्री लेखनं लिपिः ।
इत्यमरटीकायां सारसन्धी ॥
विधिलिपिरावेदनीया यथा य
स्य लिखने सर्वं यत्र काले नि
रूपितं तदेव लिखितं वापे त
मेनादेव को लिपिः विधातुश्च
विधातारं येषां ये लिखनं कृतं
ब्रह्मादीनां च सदातो नवतरो
कदाचन इति ब्रह्मादेर्वर्तिनीक
सनन्तावेते ५ अध्यायः ॥
लिखितं स्त्री लिपि इत्यमरः
लेखनं इति भरतः लिखित
पदादौ वि यथा प्रमाणं लि
खितं भक्तिः साक्षिण्य इति
कीर्तितं इति मितासरायोपात्तः

वत्सः मुनिविशेषः ॐ यथा धातुं लिगं शब्दगतं भवेत्
पराशर व्यास शौव लिखिताद ग्रन्थं श्रैवाभिधेयत्ता तावदि गुणा
संगोतमो ज्ञानातपो वशिष्ठश्च विशदः इति लिखादितत्वे पतत्का
धर्मशास्त्रप्रणेनकाः इति शब्दाद रिता व्याख्यायां खुनेदनः
तत्त्वयात्तुल्यः ॥ अथ शेषार्थस्य लिगस्य पर्यायः
लिखा स्त्री परिमाणविशेषः । लिङ्गः १ स्मरस्तंभः २ उपस्यः ३
यथा ज्ञानान्तरगते भावो यथा मदनोक्तः ४ कंदर्पचपलः ५
गो ईष्यते रजः ते अतर्भिर्भवे शोकः ६ मेहनं ७ प्रोफः ८ मेहुः
लिखा लिखा वद्विश्च सर्वयः लोभः ९ धुनः १० रागलता ११
इति शब्दचरिका ॥ वंगः १४ इति शहरत्तावली ॥
लिग ३ गतो इति कविकरुद्रमः
रुद्रमः ३ लिखते इति उर्ध्वार्धः
लिग ३ क चित्रे इति कविक
रुद्रमः ३ क लिगयति प्राप्ते ।
स्त्रीनृपसकैः शादिकाः चित्रकैः ।
तीत्यर्थः इति उर्ध्वार्धः ।
लिग स्त्री मनः इति सिद्धान्तः
कोमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥ तद्वत्तरे हेमवर्णानं वस वार्णं चत
लिगः ॐ सार्वः इति सिद्धान्तः
कोमुद्यामुणादिवृत्तिः भूमदेशः
रगः इति नानार्थरत्नमाला ॥
लिगे स्त्री चित्रं प्रोफः इत्य
मरः प्रयुज्यमानं सांख्योक्तप्र-
कृतिः शिवमूर्तिविशेषः इति
मेदिनी व्याख्येयं ।
पुस्तकारिः इति विकोरशेषः
कामर्थ्यं यथा यावता भव ।

११

१२

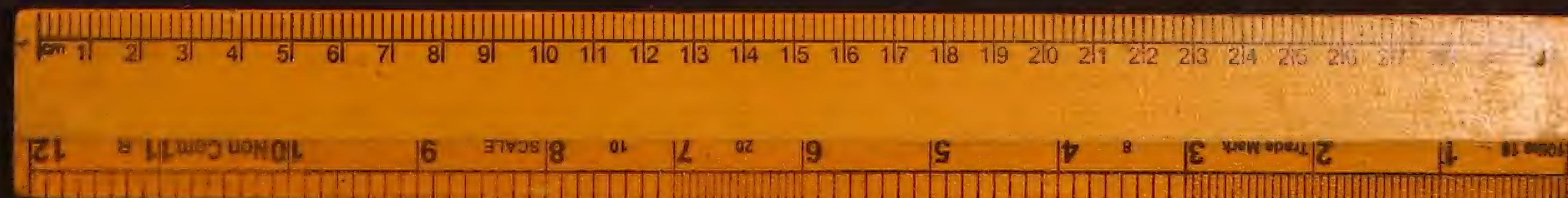

यस्यमात्रं लक्षणं यथा । सव काराणं यथा दिलीपउवाच
सत्यलिंगे च धनवाक्याहपुत्रा वैशिष्ट्यादे हि नमो हृद लिपि
दिवर्तितः स्पृष्टलिंगो हरिः हन्तकः कस्मादिगर्हितं रूपं प्राप्त
स्यादः त्वेकं वृषणी भवेत् इतिगा वान्तर भार्याया योनि लिङ्गस्त
रुद ८१ अध्यायः अपिच मरुदि पंच कृतं स्यात्समहात्मनः पंचवक्त्र
राय राव्यातं सत्यलिंगो धनीभूः अतवाजः शूलपाणि सिलोचनः
अपत्यरहितश्चैव स्पृष्टलिंगो य कथं विगर्हितं रूपं प्राप्तवादिन
नोक्तितः मरुदिजातुभि रिति पुंगव एवं सर्वं समावृत्त मि
शेषः मेष्टे वामनते चैव सता ज्ञावरुणानंदन वशिष्ठ उवाच
नररितो भवेत् वक्त्रः नय्याप श्राउरानन्यवस्यामि यस्मै एव
ब्रह्मात्म्यारिषं विनित त्रयः सिगौरवात् स्तायं भवोक्तः पूर्व
अनेत तनयो लिंगे शिरालेः मेदेर पूर्वतोत्तमे रुपान मुनि
ग्रहावी नरः स्पृष्टप्रमिपुतेति मिः साई दीर्घ सव मनुजमेत
हे भवेत्पुत्रादि संयुतः इति गारु स्मिन्तमागताः सर्वं मुनयः संशित
२ ८६ अध्यायः अन्यच्च दीर्घ व्रताः अनेष्टे देवतातेन मिश्रः
लिंगेन हरिः स्पृष्टलिंगेन निर्ध प्रोचु स्तपोधनाः विप्राणां चेर
नः कृशालिंगेन सोभाषे कृत्वति विदुषां कः एत्या देवता वरः
हेनभूपतिः कर्कशः कदिनैः ति इतितस्यववः अत्वा सर्वेष्वमर
मेपरदारभतः सदा रमतेचसदारा वयः भयं तपोनिर्धि विप्रं प्रो
सी निर्धनो भवति युवे कृश वुः प्रान्तपत्तदा ऋषयः वुः
लिंगेन सुस्तिहा रक्तलिंगेनभ्र ग्रस्माकं संशयं छेत्ते समर्थो
पतिः परस्त्री रमते नितं नारीणा सि अभवत ब्रह्मविलसमंदेषाना
वृक्षभो भवेत् कृशालिंगेन रक्ते मेतिकेवन सवत गता तेषां
मलभते चोत्तमांगनां रागं मयु मीपन्त तथा दृष्टा व विग्रहाव
चु दिव्योग्राः कल्याकायाः पतिभ मरु सत्वगुणा स्तपो यस्मिन्नेति
वेत् इति सामुद्रिके । शिव यते सुने स एव एत्या विप्राणां
स्य लिंगरूपस्य तन्निर्मात्याशास्त्र नेतरस्तकदाचन तस्मात्तद्विमुनिश्रेष्ठ

विदुषा निरासने ॥ लिपं कु पञ्च पञ्च फलादिकं निर्मात्यमं
रुग्निश्रेष्ठ सर्वलोकहितं प्रभो स्य चाशां भविष्यति नमोऽयः
एव मुक्त स्वतस्त्वा कैंलाशं सु एवं शक्ता मरुतेजाः शंकरे लो
निसत्तमः नगाम वामदेवेनयत्र कश्चित् उवाच गाता मत्पुत्रं न
क्षेत्रभजनः तद्वहारमुपागम्यं लिङ्गलथरे नृप रुद्र भक्ताश्च ये
करसमहात्मनः शूलरुद्र महागो लेके भस्मलिङ्गास्थधारिणाः ते
इ नेदि दृष्टावरीदिनः संश्रामो पाषंडत्त मापना वेदवाद्या भव
दि भय विप्रो हं इष्टं सुरेन तिचे एवं शक्ता सु नि स्त्ररुद्र
मं निवेदयस्वमे श्रीं शंकर रायमहात्मने तस्य तद्वचनं श्रु ।
तानंदी सर्वगोप्यः उवाचपुत्रं सर्वलोके नमस्कृतं इतिपाद्योत्तर
वाकं मरुषि समितोत्तमं असा त्वरीयाहससतितमाध्यायात् से
त्रिधः प्रभो तस्य देवा जीरति कलिते शिवलिङ्गास्य एजा
शंकरः निवर्तस निवर्तसपदिनी पारत्त यथा एजानाति वसामि
वित मिच्छसि एवं निराकृतस्ते यस्मिन्तानिधितो वनेत् लिङ्गास्यां
नतवातिमुन्मत्तायाः वरुनि दि इजयेदेवी स्पंदितस्यां तथैवच
वसानस्मिन्तद्वहारे मुनीश्वरः । उल्लकस्यामहादेवी पाउके प्रति
ततः क्रोध समाविष्टो भयः प्रो मास च तल्लिंग माश्रयेन्मंजी
वाच शंकरे विनष्टस्तमसाश्रयो मुक्ताये रत प्रतिष्ठितं कवाधै
मान जानाति शंकरः नारीसंग येन कृतं लिंगी वर्जनीयेत साम्
स मतोमो यस्मात्तामवमयते केः अन्यसौख्यप्रदे प्रोक्तं वेदमे
येनि लिङ्ग सवपं वे रूपं त त्रैः प्रतिष्ठितं सादिकारत्न सहि
आद्रविष्यति ब्रह्माणं मान जा गे भक्त भोगे तथैवच । ता
रुति तमसा चापुपागतः अवस्था तयं साधकेन्द्रण । सिद्धिदेवा
त्पत्त मापत्रो वष्टयो सो हिनन् एय सिद्धि देवमुवाच साविकार
नो तस्मात् जलमव्रत तसेदने न्न यल्लिगं मेवहीनं प्रतिष्ठितं नि
श्वरि स्तथा शिवस्यात्र नलेचव र्वति भक्तिवात्सल्यं लोकानो

वासनात्मकं इति तेन विदितं
योगिनामप्येवमर्थं न इ
धिये नाथ कथं विज्ञायते विभो
इत्युवाच साधु साधु महादेवि
इदं विदुः पुनरपि यत्तु वाचि-
ते मदे तत्रैव न चाप्यथा इति
ज्ञेयं सर्वथापि किंपुनर्न नत
भिः आधिसमाधकं तेन हृदया
नेदकरकं इदियाणां च योत्सु
तदरापि लिंगदर्शने सेवमानं
ततो लिंगे नित्यं मानंदरायकं
सुखमाप्नुयते नित्यं विमानस्या
वरंगानां । भैरवं पश्यते नित्यं
क्रीडते माहमेतन्ने इत्यामदेस्य
चापि स्वप्ने पश्यति साधकः अ
निवर्तिताधिकारेतल्लिंगे विभवेनेष
रि आक्रमति महाविज्ञाः सदै-
त्यागतमादयः । अन्तरे यथा
देवि आक्रमति नराः प्रिये अत्र
दि तन्त्रं भुजंति तथा लिंगं त्रु-
सना येते यथा सगर्भं तं आक्रम
ति पिशाचकाः अन्ये च योगलिंगं
आक्रमंति तथा प्रिये इत्याद्येदे
वीपराणां नेदां प्रवेशाभ्यायः ।
अथ लिंगं ललाटं । तत्र
वागलिंगस्य ललाटं यथा वाग
लिंगं तथा तेषां भुक्तिमुक्तिप्रदा

नवारुचं धनाभं धनसंपत्ते म
ल्लके स्थापितं तस्य नूनं नूनमि
तस्ततः अथ ऊचेल्लिंगं लला-
टं ललाटं स गदाकारमथ
गुरु कौबेरेशस्य मध्यगे ॥
अथ गौडलिंगं ललाटं दिनेवा
पथ वा रात्रिं संप्रोक्तं रविवर्-
से अग्निं प्रोक्तं किं तं गौडं हेम
ऊचेल्ललाटं अथ वेत्तल्लिंगं
ललाटं चतुर्वर्णमयं वापि वे-
सवे ज्ञायतेः अतः वेत्तल्लिंगं
हो वक्रां क गदादि विभुषितं ।
अथ वेत्तं कौस्तुभं कं च सर्वसिं-
हासनां किं तं वेत्तं यं समोके
वा तथा विस्मयं पदोक्तिं वेत्तं
नामतत्त्वोक्तं सर्वस्य फलप्रदं
सात्त्विकमादि संस्पृष्टं शाश्वतं
ग्रीविवर्द्धनं यशोके सन्निकं
कं वा श्रीवत्साकं विभूतये इति
इति ज्ञेयं धृतं कात्तानरः ।
नादउवाच अथ वत्सामिते वि-
प्रचिन्त मेकादशे परं अथवा
यस्य पापानि नाशं मायाति तत्त-
लात् मधुपिण्डं ललाटं भुक्तं
इति का पुनं ललाटं लिंगमा ॥
इत्यातं सर्वसिद्धे निधेयिते ना-
नावारिसमाकीर्णं नदाभूत्तम
मन्त्रित

कृत्वा वदन्तानां नितं मते शशि ते वाणालिङ्गं तदा विहि नृत्
वर्णं महाकालं नदीशं पद्मरोमं
त पद्मरागनिभं सर्वं महाभसि
दृष्टानि मौक्तिकाभेनीवनिभं
शालिनेः प्रपूजितं वसुदेः मे
इ यतेशं गुह्यं यथाथाने
नानावर्णमयं नीले शशांक
मंडलप्रभं इति वीरमिशोदयत
कान्तोत्तरः इति वाणालिङ्गं तत
अथ तस्य परीक्षा इत्येत
लक्षणां प्रोक्तं परीक्षातत्त्वको
विदेः त्रिःसप्त पंचवारं वा तला
साम्यननायते तदा वाणसमा
ख्यातं शेषं पाषाणा संभवं इ
ति वीरमिशोदयत तलाकार
गान्तं इत्येत अथ तलादिपु
तं उलाययधिकाः स्य सदा तति
गं गदहिणा एतन्मवधार्य लिङ्गे
दधिकं तं दारासीनश्च नृदिनि
किम्बरस्तीति हेमादिपुत लक्षणा
कां इ मम कृतं लक्षणां इति हेमादिमे
ति नदीयते वाणालिङ्गं विनिश्चया
तं शेषं नार्मदं मुच्यते त्रिपंचवारं
यस्यैव तलासमं ननायते तदा
वाणं समाख्यातं शेषं पाषाणा
संभवं इति स्तुतसेहिता नद्यां
वा यतिपद्मरागदरा तदुपलभ्य

तत्फलं लभते मर्त्यो वाणानि रात्रयो भवेत् विपिटे एजिते
नैक एतन्नात् । तथा ताप्री तस्मिन् रश्मिभंगो भवेद्भुवं । एक
वाष्पादिकी स्त्रीणी पाषाणीराज पाशस्थिते येन उत्र दार धनस्य
तीतया वेदिका च प्रकृत्यातत्र पिरसि स्फुरिते वाणो व्याधिर्मरणा
संस्थाप्यजयेत् ॥ प्रत्यहं मेव च छिद्रलिङ्गेऽर्चिते वाणो
योचं ये लिङ्गे नार्मदं भक्तिभावतः विदुः प्रागमने भवेत् । लिङ्गे च
पेदिकं किं फले तस्य मुक्ति कर्णिकोदृष्ट्या व्याधिमन्त्रायते पु
स्तस्य को स्थिता इति प्रसह वा मान् अस्तुति विज्ञायेत गो
णालिङ्गप्रतायाः फले इति या धनानां लया भवेत् तीक्ष्णाय
तवत्समं हिता संस्थाप्यमी वक्रशीर्षं च अस्तुलिङ्गे विवर्जयेत्
वाणालिङ्गं रत्नकादिगुणो भवेत् यतिस्फुल्लेचातिक्रुशं स्वस्य वाभूष
रसलिङ्गे ततो वाणात्फलं कोदि एणानिते गरी विवर्जयेत्तादृकत
गुणं स्यते गुणोस्त रसलिङ्गस्य दिमोत्तार्थिनो दिते इति इष्टुवा
वक्तं प्राप्नोति शकरी सिद्धयो गालिङ्गलक्षणां इति हेमादिः ।
रसलिङ्गे सुराणिमाद्याः समं स्थि शुभलिङ्गमाद अर्पये कपिले लि
तां इति स्तुतसेहिता ॥ इत्येव नाम मोक्तकांतिनाः लघुवा
श्लभातमयात्येव लिङ्गानिकथि कपिले स्फुल्लं गरीनेवाचयेत्कवित
तामपि पवित्राण्येव एतानि सर्वं श्रुतिचारादस्येन वीरान् भूमयो
कामप्रदानं च येतेषा मपि पते तत्सपीत मपीते वा मेव
सर्वेषां कायमीरेदि विधिष्यते । संस्कारं वर्जितं सिद्धि मुक्तिप्रदं
कायमीरादपि लिङ्गाच्च वाणालि लिङ्गे सर्वप्रासादपीदमे इति शु
गं विशिष्यते वाणालिङ्गात्परं नाम भवाणालिङ्गं लक्षणां इति वीर
स्वविश्व मिह दृश्यते । पेदिका मिशोदयः वाणालिङ्गे वाहना
मुष्मिकं सर्वं श्रुताकर्तः प्रयच्छति दि न कर्तव्यं यथा वाणालिङ्गा
इति वाणालिङ्गं प्रशंसा इति के निराज्ञेद स्थितानि भुवनत्रये न
राशवेद ॥ निशुलिङ्गमाद त प्रतिष्ठा न संस्कार स्तेषामावाह
त्रैव कर्कशो वाणालिङ्गे तपुत्र नेच इति भविष्यपुराणं ब्राह्मो

सुरुतेचोत्पाययः स्मरेहाणनिह। भरतस्यच मुनीनां योगदात्रे च
केसर्वत्र नय माप्नोति सत्यं सत्यं- रात्तमानोत्तया च नमः स्तुभ्यं नमः
देस्य इति योगसारे ५ परिच्छेदः स्तुभ्यं नमस्तुभ्यं नमो नमः ॥
॥ अथ वाणालिंगध्याने । ओं येदाहिकाशक्तिपुक्ताय महाभाषा
प्रमत्ते शक्ति संशुक्तं वाणाख्यं च प्रियाय च भागप्रियाय सर्वगुर्वैरि
दाप्रभं कामवाणानिते देवें सं तां विप्रहायच परिनाय याणि
सारदहनत्तमं भृगादि रसा- गिनो कौलिकानां प्रिया यच क
त्तमे वाणाख्यं परमेश्वरं एवं लोचनानां भक्ताय कृताचारता
ध्यात्वा वाणालिंगं यजेते परमं यच कलभक्ताय योगाय नमोना
शिवं मनसा गेयप्रणामैः संपूजा रायाणाय च मधुप्रमत्ताय यो
स मउं स्मरेत् प्राणायामं ततः गेयाय नमो नमः कलनिन्दाप्र
कृत्वा वाणालिंगं ततोर्ध्वतः एणशाय कौलिकानां सत्वाय च
उदिष्टदेव्या रेकां विभाज्यवागं कलयोगाय निम्नाय मुद्राय पर-
वेनपत ततोत्तमं समाप्याय स्त मात्मने परमात्मस्वरूपाय लिंगमू
वेनामेनतापयेत् अथ स्तवः । लात्मकाय च सर्वेश्वराय सर्वो
वाणामहाभाग संसारा जाहिमाप्र य शिवाय निर्गुणाय च इत्येतत्पर
भो नमस्ते वोगप्रणाय नमस्ते संग्रहं वाणालिंगस्य शोकर यः पदे
ऽव्यक्तयेनये संसारकारिणोत्- साधकश्रेष्ठो गणपते नमस्ततः
भ्यं नमस्ते सत्सङ्गप्रभृक प्रमत्ता- स्तवस्यास्पृश्यादेन योगी योगी
य महन्दाय कालचूपायैवेनमः त्वमाप्नुयात् शम्भार्थिनो भवेदात्रं
रहनाय नमस्तुभ्यं नमस्तुयोग भोगिनो भोग परच साधुनासा
कारिणो भोगिनो भोगकर्त्रे च सो धने देव कौलिकानां कृते भवेत्
सदात्र नमोनमः नमः कामाग येयं कामयते मंत्री तेतमाप्नोति ती
नाशाय नमः कल्मषहरिणो न लया वाणालिंगप्रसादेन सर्व-
मोविष्यप्रदात्रे च नमोविष्यस्त्र माप्नोति सत्तवं किं मन्यक्त
पिणो वाणास्य वरदात्रे च गवयास्य यशमीद सर्व वेत्ति कुलेश्वर
तयाय च रामस्यावप्रसाधायग महाभये समुत्पन्ने शतहारे-
न्याय

कुलेश्वर देशान्तर भये प्राप्ते द सिद्धिं नर्मदा संभवं रोदं वाणा
सुचोरादि संकुले पठेनात्तव लिंग वदीरितं इति रोदलिंग
राजस्य न भये लभते क्वचित् वा लताणां इति लताणां समुद्रयो-
णालिंगस्य महात्मं संतेपात्क। पि अथ शिवनाभि लिंग लताणां
श्रितं मया तस्य अत्राणा मोत्राणा उत्तमं मध्यममयं त्रिविधं लिंग
नरो मोक्ष मुवाप्नुयात् वाणालि मीमितं चत्वरंगुलमुत्तमं रम्य-
गंसदाख्यं योगिनां योगसाधने। वेदिकं सुतमं उत्तमं लिंग मा
कौलिकानां ऊचारे पशूनां श ल्यातं मुनिभिः प्राप्तकोविदैः
मुनिप्रदे वेदज्ञानां वेद पाठे तदई मध्यमं प्रोक्तं तदई मध्यमं
रोहिनी रोहनाशने यो यो स्मृते तस्य महिमा शिवनाभि-
नारायणेदेनं सर्वं तन्निष्कलं म मयं लिंगं प्रतिष्ण्य महर्षिभिः
वेत् इति श्रीयोगसारे सर्वांगमो श्रेष्ठं सर्वलिङ्गं तस्यात्मजं
तम पार्वती शिवसेवादे वाणा विशेषतः इति शिवनाभि लिंग
लिंग स्तोत्रं समाप्तं ॥ अथ रो लताणां इति वीरमित्रोदयश्रुतशि-
इलिंग लताणां नदी समुद्रवेगो वनारद सेवादः । अथ देवलि
इमयोन्मस्य विवर्षणात् । नदी रः लताणां सिद्धान्तशास्त्रे ।
वेगात्मने स्त्रिंशं संज्ञातं रोद। करं संपुट संस्पर्शं शून्यं टेकेन्दु
मुच्यते इति वीरमित्रोदयः ॥ भूषितं शैवाकोटं संशुक्तं वि
सरित्स्वराट् संस्पानं वीरलिंग प्रोत्रुत समन्वितं दीर्घाकारं य
समाकृति तदन्वदपि बोद्धव्यं। लिंगं ब्रह्म भागादिवर्जितं लिंगं
रोदलिंगं सावावहे नदीसारव। गोल मिति प्रोक्तं गोलकं प्रोच्य
मंदाया वाणालिंगं समाकृति त तेऽधुना ऊष्माश्म फलाकारं मा
दन्वदपि बोद्धव्यं लिंगं रोदंभ शरंग फलोपमं । काक-
विष्यति रोदलिंगं तस्याख्यातं दिम्ब फलाकारं गोललिंग मिति
वाणालिंग समाकृति येते रक्तं रितं इति गोललिंगलताणां ॥
तथा पीते कृष्णं विषादि पूजितं ग्रन्थार्थलिंगलताणां तत्रैव ।
सभावात्कलवर्णो वा सर्वनातिष्ठ नाना कौलफलाकारं ब्रह्मसूत्रविव

तने मने स्पलेव यलिंगे क
पितृफल सनिभं नानसवाफला
कारंमयेस्पलेव यदुवेत मये
स्पले वरं लिंग मविवाणचदास
ते इत्यर्धलिंग लताण ॥ ग्रथ
लिंग लताण लिंगे दि दिविपे
कविमंकविमंक तलिंगे दि
विपे जेय मचलेव चलनया प्र
मेकं विविपे जेय लिंगं तद
भयात्मकं प्रासादे स्थापिते लिंग
मचलेतच्छिलादिने । स्थापिते
मचले गेदे स्थिरे लिंग म ।
येनिते पंचथा तस्मिन्ने लिंगे
सयदेवपालकं । शार्धचमा
नसे लिंगे तेपा लताण मुच्यते
इति सिद्धान्तशेखरः आचार्यमु
नेय खरे स्वयंभूता महेस्वरः ।
यवचेव सयं यत्ते लिंगमस्तुस
यंभु तत यमनी यस्य संस्पर्शात्
इति सिप्र मेवत इति घट
कर्म दीपिका ॥ नानास्त्रिस
संयुक्तं नानावर्णं समन्वितं घट
हमले यलिंगं कर्कशं भुविदण
ते तलिंगं स्वयंभूत मयरे लत
गाचुते स्वयंभुविगमितकृतचुना
नाविथं मते प्राज्ञाभमस्तकेति
गवेसवे तद्वदायते यद्वाभमस्तके

आर्यं लुत्राभं शाक मुच्यते
शिरोयुग्मे तद्वद्वेयं विपदे याम
मीरिते तद्वदाभं नैर्जनं लिंगंवर
णं कलसाकृति तापये धनव
हिङ्गः कौवेरं त गदान्वितं ई
शानस्य विष्णुलाभं नोकपालादि
निःसृतं स्वयंभुलिंग माख्याते
सर्वशास्त्रविशारदेः इति स्वयंभु
लिंग लताण इति सिद्धान्तशेखरः
इहा लिंगे महेशस्य स्वयंभूतस्य
पावेति सर्वपाप विनिर्मुक्तः ।
परे वृद्धाणि लीयते एतेषां
प्रता फले तत्रैव विशेषाच्छत
ने मुक्तं भक्तये वाचवगतः
पार्थिवे भक्तये शक्त भक्तये वा
नर्षगतः परे वै लान्ने तेये
चिह्नलिंगं तथा पुनः स्थिरलक्ष्मी
प्रदे तेये हेमं रासप्रदेव तत
पुत्रवृद्धिकरे तात्रे रांग मापुः
प्रवहेने इति मत्स्यसूक्तमहातेये
पादचमराभूते सौभाग्यायव
मौक्तिके चंद्रकान्तमस्तुजित्या
हाटकं सर्वकामदे ॥
इति पद्मपुराणं सर्वप्ररा भू
मि मणाय सतदेवदि अनघाः
सुता दृष्टो माणाय विद्युज्जलाः
रागो प्रकाशकाः सर्व विवाया

ज्ञातकारिणः नानावर्णास्तुविने
यारसे गेयेषु चणतः वज्राघाः
स्फाटिकाघाश्च गुराज्जादि विनि
मितं सर्वकामप्रदे प्र सो लिंगे
तात्कालिके मते । इति वीरमि
त्रेदय धृत कालोत्तरः ॥ रा०
यं सौभाग्यदे लिंगे पोष्यं मुक्ति
प्रदायकं नाना मुनोद्भवं लिंगं ।
नानाकामप्रदायकं मेकते गुण
दे लिंगं सौभाग्यायव तावण ।
उच्चारणे त पाशासं मौलेषुवृत्त
यावहं तात्कालिके दमिद्वक्तृत्वा
भक्त्या समर्चयेत् इति लताणसमु
चयः ग्रथ गंधलिंगं । गरु
टपुराणे कस्तुरिकाया हो भागे
चत्वारश्चन्दनस्य च जंजमस्य त्रय
अथ प्राणिनां च तसमे । एतदे
गंधलिंगं कृत्वा संस्पृश्य भक्तिः
शिवसाधुस्य मामोति वेधभिः स
क्षितोत्तरः प्रथमयलिंगं यथा ।
कार्यं प्रथमयं लिंगं इयंगोप सम
न्वितं नवावेगो यगं भुक्ताग ।
गोशोऽपि पति भवेत् ॥ ग्रथ ।
रजोमय लिंगं रजोभि निर्मितं ।
लिंगं यः प्रजयति भक्तिः विद्या ।
धरपदे प्राण पञ्चाब्धि वसमो म
वेत् ग्रथ गोशकृतिगं ।

श्रीकामो गेशकृतिगं कृत्वा भ
क्त्या प्रभूतयेत् सत्त्वेन कौपिते
नैवगोमयेन प्रकल्पयेत् सत्त्वेन
भूमिपतन रहितेन मृनोद्भूतेन
तिपावत् अथ यवगोभूमशा
लिङ्गलिंग कार्यं यष्टि क्रमं
लिंगं यव गोभूम प्रातिज्ञे श्री
कामः प्रष्टिकामश्च पुत्रकामस्त
दर्शयेत् यथासितावेदमये लिंगे
कार्यमारोग्य वर्द्धने तस्ये लव
गात्रे लिंगे ताल त्रिकटुकानि
ते ॥ ताले हरि
तालं त्रिकटुकं मुंठी पिपलीम
रीव मिति प्रसिद्धे रात्रुतमयं
लिंगं संस्पृश्य उद्भिद्वर्द्धने तथा
नवागेन च सौभाग्यं पार्थिवं सर्व
कामदे कामदे तिल पिष्टात्वे
तपोम्ये माशो मृतं तस्मात्वे
सर्वफलदे गेडास्य मीतिवर्द्धने
गेथोम्ये गुणादे भूरि शकरोम्ये
स्रावप्रदे वंशोक्तोम्ये वंशकरे
गोमये सर्वरोपदे केशास्पिस
मवे लिंगं सर्वशत्रु विनाशनं
सौभवे सारगो पिष्ट संस्पृश्ये लिंग
मुत्रमं सारिद्वर्द्धने दुमोद्भूते पिष्टं सा
रस्तप्रदे दधिगुणोद्भवं लिंगं
गे कीर्ति तस्मै स्रावप्रदे धाम

सितावेदमये लिंगे

दे धामने लिंगे फलोत्पत्तये
देभवेत् प्रथमं दिग्भोगेष्टम्
ते यात्रीफलोद्भवे नवनी।
तोद्भवे लिंगे कीर्ति सौभाग्य
वर्धने हर्षाकाऽसमुद्भूतमपम
मुनिवारणं कर्षरं संभवे लिंगे
चलावे भुक्तिप्रक्रियाः प्रयुक्ता
चतुर्धातु ते ये सासान्वसिद्धिः।
सर्वे नव भवे प्रष्टं तत्र वज्रमणि
छिदि यमलिंगे मलयभूमे मो
भाषाय च मोक्तिके पुष्टिमुले।
महानीले ज्योति स्तीर समुद्भवे।
सर्षके कलमन्त्रे तेन संसृष्टं
कांतने चन्द्रापीदेष्टमिति एका
दिकं सर्वकामदे चन्द्रापीते चंद।
कांत मित्यर्थः सुखाख्य मणि
जंशत्रुत्तयायं मोक्तिके तथा
यत्सत्रियानात्पुलरोगनाशः स
प्रलमणिः प्रापुञ्चरीकं ते ये
रोगस्य मोक्तिकोद्भवे सुमकुल
कले तीर्थं वेदं शत्रुदण्डत
नीले नत्मीप्रदे ते ये स्फादिके
सर्वकामदे इति मारसंशयविशेष
षः महाभक्तिप्रदे हेमराजते
भुक्तिवर्धने आरक्तं तथाकोम
प्राप्त सामान्य भुक्तिं आरक्त
दंपितले विप्र श्रीशायसे लिंग

शत्रुणां नाशने हितं कीर्तिनेको
सज्जे लिंगे राजते पुष्टिवर्धने ये
नेले भुक्ति मुक्तये निश्चये
सर्वसिद्धिदे मिश्रज मष्टपातनिर्मि
ते इतिकालोत्तरः पितृणां मुक्तये
लिंगे पूजे रत्नसंभवे।
हेमने सत्सलोकस्य प्राप्तये पूज
येत् प्रमान्। पूजयेत्ताम्रने
लिंगे पुष्टिकामो हिमानवः।
इति शिवनारद संवादः ॥
ताम्रदिलिंगं पूजनं कृत्वा कृत्वा
दे ताम्रलिंगं कलौ नाचेत् रत्नस्य
श्रीशकुन्तल रत्नचंदन लिंगे च
शिवकोम्ययसे तथा त्र्यम्बकाम
स्तु मृतते लिंगे पितृल संभवे
कीर्तिकामो यजेन्नित्ये लिंगे का
स्य समुद्भवे शत्रुमारणं कामस्त
लिंगं लोहमयं सदा सदा श्री
शमये लिंगं मायुकामोऽप्येते
नरः इति मत्स्यसक्त महातेजः।
स्फिरलत्मीप्रदे हेमराजते चै
व राग्यदे प्रजावृद्धिकरे रागः
ताम्र मायुः प्रवर्धने विद्वेषकारणं
कांसे रीतिने शत्रुनाशने।
रोगघ्नं प्रोशके लिंगं मायुसं-
शत्रुनाशने श्रुतलोहमयं लिंगं
रुद्ररोगक्षयावदे विलोह संभवे।

लिंगं विज्ञानं प्रति सिद्धिं
इति वसुधासमुच्चयः ॥ श्रीप्र
दे वज्रने लिंगे शिलाने सर्वसि
द्धिं धातने धनदे साक्षादाह
ने भोगसिद्धिं इति लिंगपुण्या
॥ गंधपुष्पमयलिंगं तथादि
विनिर्मितं कल्पी संभवे लिंग
धनाकोत्ती प्रपूजयेत् लिंगे गो
रोवनेत्येव रूपकामस्तु पूजयेत्
कांतिकामस्तु सतते लिंगे जंज
मसंभवे श्वेतागुरु समुद्भवे म
रावुदि विवर्धने धाराणाशक्तिं
लिंगं हस्तागुरु समुद्भवे यत्कदे
मसंभवे इतिकालोत्तरः ॥
पार्थिवे शिव पूजायो सर्वसिद्धि
युतोभवेत् पाषाणे शिवपूजा
यादिगुणफलमीरिते स्वर्णलिंगे
वशनायाशत्रुणां नाशने मते।
सर्वसिद्धिभोगे रोप्ते फलं तस्माच्च
तृणं तापे पुष्टिं विज्ञानीयात्।
कांसे च धनस तपः गंगायांच
तत्तृणं लाक्षायां रोगक्षमवेत्
स्फादिके सर्वसिद्धिः स्यात्तथा
मरुक्ते पिये लोह लिङ्गे रियो
नाशकामदे भस्म लिंगं ॥
वातकायां कामसिद्धि रोमयेरि
पुष्टिने सर्वलिंगसमाहात्ये।

धर्मकामार्थ मोक्षदे इति मात
काभेदतंत्रे १२ परतः। अस्मा
संज्ञयेन्नित्ये लिंगे शैलमयेष्टम
तस्य संज्ञनान्तेन प्राप्तं वसुध
मुक्तं इदानीतमये लिंगे।
विश्वः समर्चयेत्सदा विश्वं प्रा
मवात्तेन सोऽभूद्वै कपाल
कः स्फादिके निर्मने लिंगे क
लाः भवयेत्सदा तेन तद्वृणात्वे
दि प्राप्तं तेनो वत्तान्वितं इति
षड्कर्मदीपिका पुन शिवधर्मः
पूजयेत्पार्थिवे लिंगे पाषाणाति
ङ्केऽथवा स्वर्णलिंगेऽथ वा
देवि रोप्ते तापे च कांसेके ॥
पारदे वायु गंगायां स्फादिके म
रुक्तेऽपि वा कार्यभेदे लोहलिंगे
भस्मनिर्मितलिंगके ॥ वा
लुकानिर्विते लिंगे रोमये वायु
पूजयेत् संस्कारेण विनादेवि प्रा
पाणादौ न पूजयेत् इति मातृकाभे
दतंत्रे ७ परतः। इति शिवलि
गनिर्माणादव्याणि ॥ अथ
शिवलिंगं संस्कारः संस्कारे च प्रव
हामि विशेष इह यद्भवत् रो
प्ये च स्वर्णलिंगं च स्वर्णपात्रे विधा
य च तस्मादन्तोत्त तल्लिगं दुग्धम
धेदिनयं अमृतेन स्नापयित्वा कात

रुद्रं प्रशूनेत योऽशेनोपचारे परमेशानि ब्रह्म विष्णु शिवानि
 ता वेद्यां पार्वती यजेत । कामादेविफलयाकारैः शिवे वेसा
 तस्माद्वेद्योऽस्य तल्लिंगं गंगातोये सदास्थिता शक्तिं विना महेशानि
 दिनत्रये ततो वेद्योक्त विधिना प्रेतत्वं तस्य निश्चितं शक्तिरूपे
 संस्कार माचरेत् संधीः पूर्वोक्त गमात्राणां कर्मकर्ता सदाशिवः
 वचनैः फलविशेषकामनया नाना अत एव महेशानि पूजयेच्छिवः
 विधिलिङ्गप्रज्ञोक्ता साव पुना ॥ लिंगकं इति सशक्तिक शिवलिंग
 लिंगं सुतत्तां ऊर्ध्वोत्पत्तेर्लिंगं पूजनं फलं इति लिंगार्चनतंत्रे
 मन्त्रतया देव्यंहीने भवेद्यापि १ पटलः देव्युवाच लिंगप्र
 रधिके शत्रु बह्वेन मानहीनेवि माता देवेश कथयस्व मयिप्रभो
 नाशः स्यादधिके च शिमुत्तयः । पार्थिवे च शिलादौ च विशेषो य
 विस्तार वापिके हीने राष्ट्रनाशो यो भवेत् श्रीशिवउवाच म
 भवेद्भुवं पीठहीने त रात्रिस्थेपि त्रिकोत्पत्तकं यास्य मथवा तोकह
 रोहीने जलतयः ब्रह्मसूत्रं वि यं पतदस्यैवैवैतकदाविदपि
 हीने च रातो राष्ट्रं नश्यति । पार्वति इति मातृकाभेद तंत्रे
 तस्मात्तत्त्वं प्रपत्तेन लिंगं ऊर्ध्वोत् पटलः अपिच सत्तिकात्तोल
 सुतत्तां इत्यादिना सुतत्ता कंयास्य मथवा तोलकं हयं
 लिंगस्यैव फलदातृत्वं मुक्तं । विमूत्रस्य प्रमाणेन वृत्तनकारे
 इति मातृकाभेदतंत्रे २ पटलः दुयः स्नायंगुहपर्वमाणतकला
 देव्युवाच इदं देव्यं रक्षितोदेवः लिंगप्रशूनेत सदाशिवलिंगवद
 प्रसन्नरूपः सदाशिवः । आकारो नेप्रमाणोपरीकीर्तितं फलमुक्तम
 नास्ति देवय किं तस्य पूजनेफ वाप्येति श्रमथा चेत्तदमया ३
 तं शिवउवाच प्रेते श्रुताम तिषट्कर्मदीपिका धृत विष्णुसार
 देशानि कदाचिन्नास्ति पार्वति ॥ तत्रुं लिङ्गं वेद्यां तथा पीठे
 रुद्रस्य परमेशानि रोही शक्तिरि समसूत्रनिपातनात् समैवेव वि
 तीरिता रोही त परमेशानिशाया ज्ञानीयावित्तुजीकराण क्रिदे इति
 कुंदलिनी भवेत् । वर्तते कातोत्तरः सत्तिकाभेदेन ।

ब्रह्मणादीनां एनाफलस्यप्रशस्त मरकतादीनां पंचसूत्रीकराण मुक्तं
 तं यथा चतुर्था पार्थिवे लिंगे यथा शिवलिंगस्य यन्माने तस्मान्
 त्त्वाभेदेन पार्वति मुक्ते रक्तं नेतदयोपि तथा भवेत् इति लि
 पापीते कृष्णं परमेशयि मुक्तं 'दत्तं सययोः योमयमपि यन्मा
 त्त्राहाणो शक्तं त्रिविधं रक्तमी ३-पुराणं लिंगस्य पाटमिस्तारः
 धृते पीतन्तु वैश्वनातोसात्क परिणामोऽपि तादृशः लिंगस्य
 लंघने प्रकीर्तितं तथा मुक्तं दिग्गणावेरी योनिस्तदर्थंमिता ।
 हि पार्थिवे लिंगं निर्माय यत्तद्व जयत सयव परमेशानि त्रिवर्गं ऊर्ध्वोत्पत्तुतो कृत्स्नं नकदाविदपि
 फलभाग्यचेत् त्रिविस्त वरादे रक्तं निर्माय पार्थिवं पूजयेत्तततो कृचित् रत्नादि शिवनिर्माणे मान
 यत्त त्रिवर्ग फलमाप्नुयात् हरितं मिच्छावशाद्भवेत् इति तंत्रान्तरे
 पार्थिवे देवि निर्माय यत्तद्वनयेत् लिङ्ग-युत्तरित्यथा । आकारोऽलिंग
 सच वैशेषो महेशानि त्रिवर्गफल आलयः सर्वदेवानां तयना
 भाग्यवेत् कृत्स्नं हि पार्थिवे लिंगे लिंगं मुच्यते इति स्तंभपुराणं
 निर्माय यत्त पूजयेत् समुद्रः प ॥ लिंगं महिमा यथा शिवउ
 रमेशानि त्रिवर्ग फलभाग्यवेत् ३ उष्णभूय निवेदनेः लिंगोऽर्चिते
 तिलिङ्गार्चनतंत्रे ३ पटलः शिला तथास्यैव परं तस्यामि पार्वति
 दौव महेशानि स्थलेच फलदायकं पव देविपुरा कुले जीनोः हं
 मानकं क्रमेणा देवेदेवेशिफलं सर्व देवतेः लिंगत्वा लिंग मि
 वरुविधं तभ स्थानास्थानतरे तत्तं सदेवासुर किन्नरैः प्रय
 लिंगं रुद्रात् परमेशयि पूजं ह्यामि दिवं देवि यो मल्लिङ्गार्च
 नाहादेवि फलं वरुविधंस्तते नेरतः सत्त्वा सर्वाणि पापाणि
 स्थानास्थल मिति पार्थिवं लिंगे निर्गदो दायकत्वा ममना मन्त्रम
 तरपरं सत्तिका तोलक मिति स्तारो मासेव प्रतिपद्यते इतिवीर
 विशेषवचनात् शिला स्फाटिक त्रिवेदवधृत कृत्स्नपुराणं ॥
 इत्यविशेषणा एनादि फल यथा

वसुधैव कुटुम्बकम् लिङ्गं स्तुतिना मम शिवस्य एतन्मोहवि चतुर्वर्गाधि
मानवाः लक्षाणां वासुधैव कुटुम्बकम् यो भवेत् अष्टसुखं पुनो मर्त्यः शो
लमाप्नोति सत्तमः सगंधिचंदनः शु नामयाम एतन्ना स्वयं नाराय
सै लिङ्गं मालिष्य भूक्तः आ गाः प्रोक्तो यदि शोभं प्रपूजयेत्
लिप्यते सरसीभिः सगंधे येन च स्वर्गं भवेत् पातालं ये देवाः संधि
ईमैः इति तत्रैव लिङ्गं स्तुता ताः सदा तेषां स्तुता भवेद्देविशेष
कथादाय तत्तत्फलं च यथा । नायस्य एतन्नात् इति लिङ्ग
विना लिङ्गार्चनं यस्य कालो गच्छति निर्यशः महा हानि भवेत्तस्मात्
रौतस्य इरात्मनः एकतः सर्वदा ना निवृत्तानि विविधानि च तीर्थानि
नियमा यत्ता लिङ्गाराधनं मेकतः न लिङ्गाराधनं नारदस्य तत्र वेदे चत
र्धपि विद्यते सर्वशास्त्राणां मेव एव सुनिश्चितः भुक्तिमुक्तिप्रदे
लिङ्गे विविधा यन्त्रादाराणां पूजयि ता नरो नित्यं शिवसायुज्यमाप्नु
यात् सर्वं मनस्यपि त्यक्तं कियत् तान् मणेषतः भक्त्या परमया
विद्वान्निगं एकं प्रजयेत् ॥ इति स्तुत्यपराणां अष्टमेय स
हस्राणि नानपेय शतानि च म दे शार्चनं प्रापस्य कालो नारदं नि
षोडशी इति मत्स्यसूक्ते १६ परतः वडनाय किं मुक्तेन द्वाचर विदेन
गत शिवलिङ्गं समभ्यर्च्य स्थितम् गत शिवलिङ्गं समभ्यर्च्य स्थितम्
नरपराणां मूले वस्ति तथा वनमंशयः इति लिङ्गपुराणो ।

मध्ये दिशः स्तिभुवनेश्वरः रुद्रो शानि शानि सत्ययने चरेत् पा
रि महादेवः प्रगावात्सः सराशि रं शिववीजं हि ताडने दिन
वः लिङ्गवेदी महादेवी लिङ्गं कारयेत् ताडनाद्विज्ञानाशः सा
सात्तात्मदेवः तयोः प्रपूजना ताडनाद्विज्ञानता ताडनादोगपु
त्रितं देवी देवश्च एजितो इति कृत्वा ताडनाम्नराणो भवेत् । इति मा
लिङ्गपुराणो ॥ अथ पारद शिव लिङ्गमाहात्म्ये । न्यातिस्मय अथ शिवलिङ्गात्म्यतिः ब्रह्मोवाच
महालिङ्गं कैलाश नगरे पिये । पुरात्वं चंचले ज्ञाता तद्रे न
तस्मैव षोडशांशैकः काष्ठा प्रकाशितं इदानीं योगिने ज्ञा
विश्वेश्वरः स्थितः पूर्णलिङ्गं महे ता कथयामि न संशयः अतिगुह्य
शानि शिववीजं न चात्यथा शि मतिगुह्यमतिगुह्यं न संशयः गो
तामये यथा वक्ते लक्ष्मीनारायण पितृव्यं गोपितव्यं गोपितव्यं तथा
परं पारदस्य शानेशैको लक्ष्मी पितृ शंभुना गोपितं तत्रे ।
नारायणो न हि प्रकारं विस्तृते तेजान्तरे प्रकाशितं श्वात् तत्क
वशाकारं कान्तिका स्वयं रफः श्याम्यस्य सावधानावधारस्य स
शिवं दकारं च ब्रह्मरूपं न चामथा र्गदो विविधाः सर्गा मया सृष्टा हि
परं परमेशानि ब्रह्म विस्तृतिः नारद देवदानव देवाश्च गंधर्व
वात्मके यो यजेत्पारदं लिङ्गं स यत्त रात्तमाः सर्वस्वीवशागाः श्रे
पर शंभु रवयः शानन्ममध्ये । या मैशुना ज्ञायते प्रजा केव
यो देवि एकदा यदि एजयेत् ते हि शिवः शंभु शीरधरा कर्मेणि
सणव धर्मो देवेशि सज्जानीसच कदापि न मनश्चक्रे हृष्टा चिंताप
तत्तवित सवस्यवता सधनी स रात्तगाः मामेव शरणां जग्मुः से
राजा भुवि एज्येत अणिमादि ति कृत्वा उपतस्थः समादिताः
विभूतीना मीश्वरः साधकोत्तमः प्रोक्तुः प्रोक्तयः सर्वं भयावहं रुद्र
अथ पारदशिवलिङ्गनिर्माणं । मानसाः देवाद्या ऊवः इहा
विधिः पारद शिवनिर्माणो ना दिता वये सर्वे भवानपि ज्ञानार्दनः
नाविज्ञं यतः पिये अतएव महे

केवलं हि महादेवो देवदेवजग
त्यतिः विवाहे नमनश्चक्रे क
या वा मोहते शिवः उपायेवि
नय विमो सदाः कथमीश्वरः।
येन स्थापिता नाथ सात्कुरु
दयानिधे इति श्रुत्वा वचस्तेषां
ततो ब्रह्मा प्रजापतिः सह ते
गङ्गाद्वये जगाम कमलासनः।
उवाच तेजगन्नाथं विमं कमन
लोचने ब्रह्मोवाच सृष्टा मया स
त्तत्र मानुषा मेभ्योद्भवाः सर्वे
स्वर्गा विनाशोभ्युक्तर्तव्यं वद
स्वमे श्रीभगवानुवाच पभिः सह
महावाहो गच्छाम स्त मदेषिवे।
कर्तव्यं सचिन्ते तेन प्रवृत्तानेयं
याविधि किंत तथोपा नारीन्वा
विवाहार्थं प्रकल्पय ब्रह्मोवाच द
सगच्छामहे सर्वे अचक्षापय तेदे
शाया शक्ति महाभाषा प्रसादय
त वै लघु कथा भूत्वा महाशेभं
मोहयिष्यति शंकरं परमुक्तात
तेः साहं जगत्तु विधि केशवो
यत्र दत्ता महातजाः प्रावृत्तः कार्य
मासनः उवाच दत्ते तच्छ्रुतः
यस्तस्मिं प्रजापतिः ब्रह्मा विसृ
ञ्च सर्वे ते तपसा तोषयेच्छिवो
आविर्भव सा देवी कालिकाज
गदी ।

शरी शरमावः किमर्थस्तम
मुक्तेवाः सदाः सदाः देवुवाच श्री
ब्रह्मं यथा कामं भवतां प्रार्थ
नेफले अचिरात्तदास्यामि सते
सत्यं न संशयः देवाद्याहुः भू
त्वा त दत्तकन्यात्वं शंकरं
परिमोहय श्रुत्वा के वाञ्छित
वैतकुरु सिद्धिं सराशिवे ।
पतत्कन्या वच स्तेषां निरीक्ष
कमलासनं उवाच विष्णुवाविश
कालिका जगदीश्वरी देवुवाच
शंभु रघुतनो बालः किं मां सेते
वयिष्यति मम योग्यं पुंमांसं
न्तु अन्येवै परिकल्पय ब्रह्मोवाच
शंभुः सर्वगुरु देवो ह्यस्माकं पर
मेश्वरः महासत्त्वो महातेजाः सते
तोषं करिष्यति शंभुतल्यः उमा
नास्तिकराचिदपि कुत्रचित्
इत्युक्त्वा ब्रह्मणा देवी वाङ्मि
ताहवेयरी दत्ताय दर्शने दत्ताय
वाचउच्यते वरः इतोपि दत्ता तं
देवी तद् कर्तव्यं परो त्वं
लम्बाहवी वाञ्छुचमीदृतेकरिष्य
तां नीनोत्पल कपानाष्टा करुणा
वरप्रदां कृतकृत्य मिवात्मनेषेन
दत्तः प्रजापतिः दत्तु उवाच ।
यदि मे वरदासित्वं देवानामपि

वाञ्छितं मदीयं तनया भूत्वा। हीनया वाचा देवदेवं जगद्गुरुं
शंकरकिल मोहय तथेष्टत्वाज भगवन्नरि शक्नोमि सवभारं सदाः
जगद्वात्री अन्तर्धानं गता तदा सहं तमस्वमोमहादेव कृपाज
देवताश्च ततो नत्वा यत्र तेपतयो रु जगत्सते निशम्यवचने त
द्वः सखीका परमात्मान उपेत सा भगवानुपभभुजः निर्भर
स्युर्जगत्पतिं प्रतोष स्तुष्टुभं रमणो वक्ते गाहं निर्देष मानसः
त्वा प्राङ्गोद्भवापिणः देवाद्या कृत्वा संस्थां रमणो सती वत्सक
कुचुः भगवन्नेव देवेशलोकनाथ मेभ्युना उत्पानायमनश्चक्रे उ
महापाय वयं सर्वे त सखीकाः भयो स्तेन उज्ज्वे एपातय
रक्षार्थं परमेश्वर अतस्त्वज्जुत एगीष्टे तेभ्योमि मवितेनगतपा
कोदाहे स्पष्टिरता यथाभवेत्त द ताते भूतले सर्गे शिवलिंगास्त
त्तोदेमहाकाली मायेतिपरिकौ। द्वाभवन तेन भूता मविष्णाश्चशि
र्तिता ज्ञाता ते प्रीतये शोभासोतेपो वलिगाः सयोनयः यत्र लिंगोत्प
त्पानसंशयः ईश्वर उवाच भवतां योनि यंत्र योनि स्तक शिवः उ
प्रीतये सम्यक् करिष्ये नात्र। भयो श्रेव तेजोभिः शिवलिंगे
संशयः उद्योगः क्रियतांस्त्रियं यनायत इतिशिवलिंगोत्पत्ति
विवाहाय ममेव हि इत्युक्त्वास्त कथन मिति नारदयंत्रावाङ्मार्गत
सदाः सर्वे ईश्वरोपामहात्मना कृ। दतीश्वरो प्रथमायाये नारद
तकृत्वागताः सर्वे भवने सर्वसद र्मासंवादः शिवलिंगप्रनायोसर्व
रं दत्ताय कथयामासः शंकरः। धामधिकारो यथा शाक्तो ना
गोदितं वचः ततो विवाहे निवे वैसवो वापि सौरो रागाणयो
त्सुकृतकृता यथा गताः गताः स यथा शिवार्चन विहीनस्यकृतः
वैमहेशोपि सत्ता सह तदागदं सिद्धि भवेत्त्रिये अनाराथाच
जगाम रमे सत्ता च चिरं निर्भर मा देवि योः चयेदेवतातरे ।
मानसः अथ कालेकदाचित् नारदणाष्टि ब्रह्मदेवि प्रापे द
सत्तासद महेश्वरः रमेन शोके त्मज्जनेतुं पर्वताग्रसमं देवि
तंसोऽ सतीश्रान्ताभवतस उवाच क्षिप्रान्तादि क्रमेण हि फलानिबद्ध

धात्वेव पुष्पात्वेव यथाविधि य वित्पयैर्वशने यश्चास्ते
समेक सटशो वात्रे नानाविधं मदेशा लिङ्गप्रार्थप्रश्नयेत्
मदेशा स्यादिकं मदेशानि ग्रन्थान्मूत्रवत्सर्वे शिवज्ञो-
यदिस्मात्तागरोयमे यद्वत्तपुष्प विनाशिये इति लिङ्गार्चनतत्रे
नैवेद्ये सर्व विष्णुसमे भवेत् । पटलः
शिवार्चन विहीनो यः पूजयेद्वत् लिङ्गकः पुं कपित्थवृत्तः इति
तोतरे विशेषतः कलिपुगेस शब्दचन्द्रिका ॥
नरुपायभाभवेत् इतिउत्पत्ति लिङ्गवर्हः पुं कपित्थवृत्तः इति
तत्रे ८५ पटलः सर्व शुक्ल शब्दचन्द्रिका शिञ्जिवृद्धिकर्मा
स देवेषु लिङ्गसत्ता परंपदे । तस्यायं यथा कद तेन भ
लिङ्गसत्ता विना देवि ग्रन्थज्ञो हातकं वृहतीफल दाहिमे व
करातियः विफला तस्य शुक्ल कलेः साधितं लिङ्गे लिङ्ग तेन
स्यादन्ते नरक मायान तस्मा विवर्हते अपिच ऊष्ट माषमरी
लिङ्गे मदेशानि प्रथमे परिष्कृत चानि तगरं मयु पिप्पली ।
येत यज्ञसं लिङ्गसत्ताये इति अणामागोसगंधाच वृहती सित
तेसततं प्रिये तज्ञसं पतिते मर्षपाः यथा सितं संधवेव
मये विष्णुभूमिसमे स्सते वृद्ध पाणिगोदत्तनं शुभं लिङ्ग वाड
विहृ त्रिषो देवि यदि लिङ्गे सनानोच कर्णयो ऋदिकुडवेत्
नष्टयेत् तत्तागात्परमेशानि इतिगारुडे १८० अथायः
अयश्चरालता मियः अश्मयः लिङ्गवर्हिनी स्त्री अणामार्गः इति
मेशानि सरा अकरवद्वेत् पि शब्दचन्द्रिका ॥
वाचनेन देवेषु यस्मिन् गेदे । लिङ्गवृत्तिः पुं जीविकाश्चनरादि
विवर्हितं विष्णुगतेसमे देवित विरुधारी तत्पर्यायः धर्म
इहं विदि पार्वति अज्ञेविष्णु धनी २ इत्यमरः नीविकादि-
योमूत्रं तस्मिन्नेशमनि पार्वति निमित्तत्त योविभर्ति नरादि
शाक्ता वावैसवो वापिशेचोवा कं धर्मधनी लिङ्गवृत्तिर्हं तत्र
परमेश्वरि आदोलिङ्गे प्रष्ट्या निगद्यते इतिशब्दरत्नावली ।

लिङ्गालिका स्त्री सद्रूपिकाः त लिपिः स्त्री लिखितवर्णा न
सर्वायः दीना १ इतिशब्दरत्नावली सर्वायः लिखिते १ अक्षरस-
लिङ्गिनी स्त्री लताविशेषः पेश्प स्थाने ३ लिपि ५ इत्यमरः लि
रिया इति हिन्दीभाषा । त तने ५ लेखने ६ अक्षरविद्या
सर्वायः वज्रपत्नी २ ईश्वरी ३ पि सः ७ लिनी ८ लिनी ९ इति
ववहिका ५ स्वयंभूः ५ लिङ्गसंभूता डोका अक्षरचना १० इतिजरायः
६ तैज्जी ७ विजफला ८ चांशली लिपिका ११ इतिशब्दरत्नावली
लिङ्गा ११ देवी ११ चेरा १२ आ लिखितपुस्तकादि इतिशब्दरत्नावली
पल्लभितो १२ शिवज्ञो १३ शिवज्ञो केचिदिति भरतः ॥
१४ असागणाः कुरुते उल्लेख । लिपिकरः पुं लेखकः इत्यम
उगीयते रसायनत्वे सर्व सिद्धि । ररीका ॥
करत्वे दिव्यत्वे वशत्वे रसनियाम लिपिका स्त्री लिपि इतिशब्द
नलेच इति राजनिर्घटः ॥ रत्नावली ॥
लिङ्गिनी पुं हल्ली इतिजरायः लिपिकारः पुं लेखकः इत्यम
धर्मधनी यथा अलिङ्गी लिङ्ग रः ॥
वेशेन यो लिङ्ग उपजीवति । लिपी स्त्री लिपिः इति शब्द
सलिङ्गिनी दरेदेन स्तिर्यग्योनेच रत्नावली ॥
गच्छति इति कौर्म उपरि लिङ्गे वि भर्तितं कृतलेपने ।
भागो १५ अथायः । तत्पर्यायः दिग् १ इत्यमरः ।
लिप नि ओ पा पन लेपे इति वित्तिमितं ३ इति शब्दरत्ना
कविकल्पद्रुमः नि लिप्ताः लि वली चर्चितं ४ इति नरा
जे नेमा प्रा पन लिपति लि धरः मिलितं इति सिद्धान्त
मते चन्दनेन गात्रं सुखी इति कौ मुद्यामुणादिवृत्तिः विषदिय
उगीरासः । इतिमेदिनी ॥
लिपः पुं लेपनकर्ता इति लि लिप्तकः वि विष्णुक्तवां इत्य
पथातो कर्तरि क प्रत्ययेन नि मरः
षत्रं । लिपिका वि दंडः यथा वैष्ण

सचतर्थाः प्राः प्रवणादौ लिपि लिपी स्त्री लिपिः इति शब्दः
काचतर्कं अभिहित इति सक्त तावती ॥
मुक्तावती ॥ लिपि ३. य मे तौल्ये इति क
लिप्ता स्त्री इच्छा इत्यमरः । विकल्पदुमः तौल्य मलीभावः ३.
लिपिः वि लयमिच्छः तत्पर्यायः पलिप्यते धर्मः कतो अ लेशः ।
रथनः २ गह्वरः ३ रसक ४ न इति दुर्गादासः ॥
यः ५ प्रथितासकः ६ लोत्तयः लिपि ३ गे गत्वा इति कविक
० लोत्तयः ८ इति हेमचन्द्रः । लदुमः लिपति ३ अतिरुतते
लिपिः ३ लेपनकर्ता इति या इति दुर्गादासः ॥
लिपिधातोः कर्तरि शप्रत्यय नि लिपिः ३ नर्तकः लघुधातोः ।
षात्रे इति मयवोभयाकारणं । कर्तरि क्व प्रत्ययेन निपातनात्
लिपिदः ३ शिङ्गः इति दारा सिद्धः उपधाया इत्यमपि इति सि
वती ॥ हान्नकोमयागणादिवृत्तिः ॥
लिप्याकं स्त्री मिमृकविशेषः लिह न न गे सोद इति कवि
पातिलेव इति भाषा तस्य गणाः कल्पदुमः ल न नेदि पुष्पाणि
सुरभितं स्वादत्वं नात्मज्ञत्वं । षट् पदः लीके अे अतिरुत
भक्तरोचनत्वं वात श्लेष्महरत्वं । इति दुर्गादासः ।
रुच्यत्वं छुर्दिग्रत्वं नाभिपित । लिता स्त्री श्कांटे इत्यमरः ॥
कृत्वंच इति राजवहभः ॥ निकि इति भाषा इत्यमरभरतौ
लिपिकः ३ नलीरः एवः । तत्पर्यायः । लिक्का २
इति शब्दरत्नावली ॥ लीता ३ लीक्का ५ लिहिका ५
लिपिः स्त्री लिपिः इत्यमरः । इति शब्दरत्नावली परिभाषा वि
लिपिकरः ३ लिपिकरः लिपि । शेषः यथा नान्तर गते ता
करोति इत्यर्थे स्रज्ज इत्यनेन नो यद्वापारदृश्यते रजः तै अ
कर्तरि प्रत्ययेन निष्पन्नः । तर्हि भवेद्विज्ञा लिता षड्विंश
लिपिकरः ३ लिपिकारः इत्य सर्वपः इति शब्दचन्द्रिका । स
मरीकायां भानदीतितः ॥ यकारकवर्गादितोयवतीतपिपाठः

ली ३. य मे लिपि इति क लीला स्त्री केलिः विलासः ॥
विकल्पदुमः ३. य लीयते वंदः स सुंगारभाववेष्टा इति मेदिनी ॥
ये ग्रीनीनः इति दुर्गादासः ॥ वेला इति विश्वः अलक्षपिय
ली गि लिपि इति कविकल्पदुः समागमया सचित्रविनोदनाद्यपि
मः गि लिनाति वाला लावापे यस्य वेश गति इष्टि इति
प्राप्नोतीत्यर्थः कर्माविवक्षायां त भणिते रक्तकृतिः क्रियते सा
लिनाति नलयो नदी लीनः ली ला तथा च अप्राप्त वतुभ
निः ग्रये अन्तस्परतीयादिः इति समागम नायिकायाः सख्याः पुरा
दुर्गादासः ॥ अनिजविनोदनुद्या याताप
ली कि श्वाणे इति कविकल्पदुः वेश गति दाम्य विलोकनाद्यैः
मः श्वाणे इवीकरणे किलागयः प्राणेश्वराश्रुति मा कथयेति
तिनयति भिम्मा र्यज्ञाविति नाप्य लीनामिति प्रियानुकरणं लीला
तिलोदयप्रो कर्मकारः स्नेह इवेत यथा तेनोदिते वदति याति त
ताल्या नर्तनाविति जनो वृत्तम यातयासावित्रादीमन्योपि ली
ग्रीनीनयत्यपि इति दुर्गादासः । ३. य मे लिपि नाम्नीति लज्जी
लीक्का स्त्री लिता इति शब्दरत्ना ला इत्यमरीकायां भरतः
वती ॥ सा प्रकटाप्रकटभेदेन द्विविधा
लीटः वि आस्तादितः इति लिह यथा प्रकटाप्रकटा चेति लीला
धातोः कर्मणि क्त प्रत्ययेन निष्पन्नं सेये द्विधोचते इति यज्ञपुरा
लीनः वि लयप्राप्तः श्लिष्टः । तां तथा हि सदाननैः प्र
लीधातोः क्त प्रत्ययेन निष्पन्नः काशैः स्व लीलाभिश्च सदीयति
इति व्याकरणे । अपिच दि तत्रैकेन प्रकाशेन कदाचिज्जग
वाकरादितति यो गुहासलीनं दि दन्तरे सदैव स्वपरीवारे जन्मा
वाभीत भिन्नान्यकारे । तदे । दि कुरुते इतिः क्लृप्तभावानु
पि नूनंशराणां प्रपन्ने ममत्वमुहैः साशेण लीलाया शक्ति रेव
शिरसा मतीव इति कुमारः सा तेषां परिकराणां तंतभावे
संभवः ॥ विभावयेत प्रपंच गोचरत्वेन

सा लीला प्रकटा स्मृता अस्मा
स्वप्रकटा भोति मादृश स्मद
गोचराः तत्र प्रकट लीलायामेव
स्यात्तं गमागमो गोकुले मय
शयोच दारकायोच शार्गिनः या
स्मत् तत्र प्रकटा स्मत् तत्रैव स
तिताः इति श्रीभागवतामृतं ।
लीलावती स्त्री केनिप्रका वि
तासवती प्रेमाभावेष्टान्विता
विताविशिष्टा इति लीलाशब्दः
शेदर्शनात् भास्वराचार्यस्य
लीला तत्कालकथ्याः यथा गो
दावरी तीर निवासिनो महापु
देशोद्भवस्य श्रीभास्वराचार्यस्य
ग्रन्थकर्तृः सपिपा लीलावतीति
वरवितिसदृशस्य तापदेनी ।
लावता लीलावती मिव इति ली
लावतीग्रन्थस्य मंगलावराणामाक
सरीकायां भवेशः वेषावि
शेषः यथा ग्रन्थिरेषा संपन्न
न वदयिता विनाभति धर्म
कार्यमिति ज्ञातानरुकाति क
यंचन पोः सौ सवर्णाकप्रभद
रिदीः पयसत्वदात् नमूत्यमारा
द्वेषातः सभास्य रुदि संयुतः
समदीपयतिर्जातः सूर्यायतस्य
प्रभः इति मत्स्यपुराणे लीला

वतीवेषणाया लवाणावलसनेहेम
तरु चटकस्य तशाविधकलदर्शना
त इति तिष्ठादितत्त्वं स्यात्
ग्रन्थविशेषः तस्य द्वितीय श्लोको
यथा इत्येनाकुलसुखलो गुणाय
ताः कर्मधिकं श्लाघ्यते जाति विम
तिमागता नव पुनः श्लाघा विषे
षस्थितिः सम्ययः सहनो गुणा
दिभिर्भूय यज्ञस्त सत्योतये सान्नी
सानय वेषमकर्म कृशता श्रीया
यतीलावती इति मंडनमिश्रः
लीलायानं स्त्री देववने इति विक
इशेषः ॥
लीला स्त्री लिता इति शब्दरत्ना
वली ॥
लक ५ लोपः यथा समोर्लक
स्त्रीवात्वरयोः समो लकस्मात्
इति गुणवोधपद्याकरणा ॥
लकापितः वि अन्नहितः यथा
अन्नधानं लकायन मिति शब्द
यथा गुरो रन्नरते शिम्भुः निले
यते यथायते लकायते लका
यतीति लवापनयनेपि लकलक
कायः शरीरे यस्य स लकायः
मतः स इव आचरतीति कौसा
ये इति कारकरीकायां इगर्गदासः
कर्मणि कृतप्रत्ययेन निष्पन्नोपे ॥

लुंगुषः ५ ह्येतेनः इति रत्न
माला ॥
लुज ३ क भाषदार्थे इति कवि
कल्पद्रुमः ३ क लुजयति । भा
दीप्तिः घटार्थो निकेतन हिंसाव
त्त दानानि इति इगर्गदासः ॥
लुव अपनयने इति कविकल्पद्रुमः
मोः लुंवीत्कारानामिकं । इति इ
गर्गदासः ॥
लुट ल ३ दीप्तिप्रतिहसो इति
कविकल्पद्रुमः लु अलुटत् इत्ये
दत्ते प्रतिहति शोकादिनापतनेपु
नर्हनेन वा । इति इगर्ग
दासः ॥
लुट ३ कृतो इति कविकल्पद्रुमः ।
३ लुंसेते कृति श्योर्षे इति इ
गर्गदासः
लुट क भासे इति कविकल्पद्रु
मः क लोटयति भासो दीप्तिः ।
इति इगर्गदासः ॥
लुट ल ३ य विलोटविलोडन
योः इति कविकल्पद्रुमः लुअल
लुअल अलुटत् अलुलोडत् य
लुअति विलोटः संवधीभावः ।
तत्र लसन्श्लोको भुवि रोद
दावात् इति महिः विलोडने
लसतदानकानुगीतवारानि । लवितः वि मुजुर्भुविपराहृजः

च लोटति इति हलाप्रथः ३
ति इगर्गदासः ॥
लुट विलोटविलोडनयोः इति
कविकल्पद्रुमः लोटति इति
इगर्गदासः ॥
लुट ३ गसानस्य लोडो
इति कविकल्पद्रुमः ३ लुंसेते
ग्रानस्य मंदीभावः स्तये चो
र्षे लोटः लोडने इति इगर्ग
दासः ॥
लुट ल ३ प्रतीक्षते इति
कविकल्पद्रुमः लु अलुटत् ३
लोडते इगर्गदासः ॥
लुट उपवाते इति कविकल्प
द्रुमः लुटति इगर्गदासः
लुट शि लोटे इति कविकल्प
द्रुमः शि लुटति अलुटील्लोड
लोडः संवधीभावः हारो ५ ये
हरीणां लोणां लुवति स्तन मंडने
इति इगर्गदासः ॥
लुट क चोर्षे इति कविकल्पद्रुमः
क लोटयति इति इगर्गदासः ॥
लुट ल ३ अलुटत् अलुलोडत् य
लुअति विलोटः संवधीभावः ।
प्रमोयहनने लोरा इति गङ्गा
दि इति च भाषा तत्पर्यायः ।
वेहनं २ इति विकोडशेषः
लवितः वि मुजुर्भुविपराहृजः

अमशोभनः ३०० भूमौ लवि-
तोः ३५ तस्योपः ३५३ तः २
इत्यमरभरतौ वेदितः ३
इतिशब्दावली अपावृत्तः ४
परावृत्तः ५ इति हेमचंद्रः १
लट मस्य इतिकविकल्पदु-
मः लोडति मस्यो विलोडने
इतिङ्गादासः ॥
लट पि संवृत्तौ श्रेष्ठे इति-
कविकल्पदुमः पि लटतिप्र-
लुडीतल्लोड इतिङ्गादासः
लट कि अवलोक्ये इतिक-
विकल्पदुमः दंतनकायकति-
टपोगान्धर्वः तेनभारिपते
यगादौ तलोपे ललत इत्यादि
कि लोटयति लोटति । इति
ङ्गादासः ॥
लेखकः पुं शाकविशेषः नखा
इति भाषा तस्योपः मासवः
२ इतिशब्देदिका ॥
लेडी स्त्री लटने इतिकावि-
त शब्दावली ॥
लेटीकः पुं वोरः लटधातोः
लकप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
लेटीकी स्त्री वोरस्त्री इतिप्रुभ
बोधवाकराणो ।
लेखकः वि लयकारकः लटेश

इति भाषा यथा ये वोरः वकि
ना दृष्टा गरदा शमलंदकाः सार-
मेपादने ते वे पातन्ने पातकालि
ताः इतिप्रुभे पातालवेदे ॥
लेटने स्त्री लटने इतिकाविना
दृष्टावली ॥
लेटी स्त्री लटने इति काविना
दृष्टावली ॥
लेटीकः पुं काकः इति विकोड
शेषः ॥
लेटी स्त्री लटने इतिकाविना
दृष्टावली ॥
लेट क चौर्ये इति कविकल्-
पदुमः कलडयति इति डर्गा दा
सः ॥
लेटिका स्त्री मायसारिणी इति
रागवली ॥
लेटी स्त्री मायसारिणी इति
विकोडशेषः ॥
लघु ३ कृम्ये इतिकविकल्पदु-
मः ॥
इत्यम्यते कृम्यो वथ क्लेशो ।
इतिङ्गादासः ॥
लघु ३३ श प ल न गे छेदे
इतिकविकल्पदुमः ३३ अतलप
त अतलोपत श प न लपति
लपते ल अतपत गे लोमा ।

इतिङ्गादासः ॥
लघु ३२ य पुपि इतिकवि
कल्पदुमः ३२ अतपत अलोपीत
ग्रामात्पुषादिनामिने ३ इत्य-
मे वपुषति पुपि आकलीभावे
। पाते पुपति लावापे-
नेजंजलिपुटे नरः । इति हला
पुषः इतिङ्गादासः ॥
लघु पुं लोपः यथा । अमो
भगोः बोभोः वे लघु इतिप्रुभ-
बोधवाकराणो ॥
लघु स्त्री चौर्ययने लोत इति
लघाते इतिशब्दावली लो
प्रवति वि यथा चत्तमानितिल
म्राते चोडाले वाद्यगोति च प्र
संशा निन्दने हेवात्यरुषात्रविशि
ष्यते इतिनिष्पादितत्वे ॥
लघु कि ३ अर्दने इतिकविकवि
लघुमः किलंवयति लसति इल
स्यते अर्दने वथः इतिङ्गादासः
लघु पुं व्याथः लेपटः इति
शब्दावली ॥
लघु वि आकांक्षी इतिमेदि
नी तस्योपः ररथनः २ गह्वनः
३ अभिलाषुकः ४ तसक ५ इत्य-
मरः ॥
लेखकः पुं व्याथः इत्यमरः ।

लेपटः इतिलथशार्थदर्शना
त लभ श विमोहने इतिकवि
कल्पदुमः शलभत्यात्मनिकोमेच
इतिहलापुषः लेभिना लोधा
इतिङ्गादासः ॥
लघु य ३ गार्थे गार्थे माकां
लाव लभति यनेलथः ३३ अत
भत अलोभीत ग्रामात्पुदितानि
मे ३ इत्यमे इति डर्गा-
दासः ॥
लभितः वि विमोहितः विमो-
हनार्थ लभधातोः क प्रत्ययेन
निष्पन्नं ॥
लघु विमर्दने इतिकविकल्-
पदुमः सोनधात रये ललापः
इतिङ्गादासः ।
ललापः पुं मदिषः इत्यमरः
ललापकौ पुं मदिषकंदः ।
इतिराजनिर्वहः ॥
ललापकोता स्त्री मदिषी इति
राजनिर्वहः
ललितः वि आदोलितः यथा
प्रेतोलित ललितो ललित
दोलितावपि इति भूषियो
गः
लघु स्तेषे इतिकविकल्पदुमः
लोपति इतिङ्गादासः

वा

२ः

तृष द्विसने इतिकविकस
दुमः सौत्रातस्य तृमः इति
दुर्गासः ॥
तृषभः ३ मन्त्रदन्ती इत्या
दिकोषः
तृष गे गार्थे इतिकविकस
दुमः ३ मन्त्रतत गार्थेन्युमि
ल्लातोरति यत्ने लोकः इतिदुर्गा
रासः ॥
तृ म गिहिरि इतिकविकसदु
मः ३ गि लुनाति लुनीते लुनः
लुनिः इतिदुर्गासः ॥
लृता स्त्री कीदविशेषः माक
उसा इति भाषा तत्पर्यायः त
नृवायः २ दुर्गाभाभः ३ मर्कट
कः ४ इत्यमरः मर्कटः ५ लति
का ६ दुर्गाभाभिः ७ शनकः ८
तंत्रवायः ९ इतिशब्दरत्नावली
पिपीलिका रोगविशेषः इतिमे
दिनी शेषसपर्यायः मर्षत्राणः
२ वृक्षा ३ इतिराजनिर्वदः ४
शोणसनिनादि यथा लृताः
नानेतविशेषाणां सुत्यति लृता
चोद यस्मात्तत्तत्तां प्राप्ता मुने
प्रसेद विन्दवः तेभ्यो ज्ञातास्त
तो लृता इतिवातास्त चोद
श अवसप्रतः विद्यामित्रोदप

वरः कराविटपि सत्तमे वशिष्ठं
कोपयामास गत्वाप्रमपदे किल
ऊपितस्य मुने सस्यलनोर सेद
विन्दवः अपतनदशनादेव सधु
स्तानीववचसः लृते तृणमहर्ष
स्तुथेत्वेयं संभते पि च ततोना
तास्मिन्ना चोरा नामात्राण मराविवा
तासामष्टौ कष्टमाध्या वन्ती स्ताव
त एवदि तत्रवृणामंडना प्रस्त
योष्ट कष्टमाध्याः सोवर्णिकाप्रभ
तयोष्टवसाध्याः तासो सामा
मनो देश लत्ताण मार ताभि
दृष्टे देशकोषप्रवृत्ति तत्तजस्य
च जरो दाहोः तिसारश्च गदाः
सुश्रु विरोषनाः पिडिकावि वि
थाकारा मंडनानि महान्तिव ।
शोण्या महान्नो म्दवो रक्ताः प्रपा
वा अलास्तथा सामान्यं सर्वत
ताना मेतदंशसलत्ताणं देश
कोषदेशमध्य प्रतिभावः देशम
ये तयत्कले प्रपावं वा जा
नकावृते दपाकृति भ्रशं पाकं
क्रैद प्रोथ्य चरानितं हृषीविषा
भि लृताभिस्तदृष्ट मिति निर्दिष्टे
त सोवर्णिकारोषावसाध्या प्राप्ता
हरा स्तासो लत्ताणामाद शोण्यः
अनासिता रक्ता पीताच पिडिका

तृतः प्राणस्तिको भवेदादः । रत्नावली ॥
शोसा रिक्ता शिरोयहः ॥ तृतः वि लिजः इत्यमरः ॥
तत्सोषथं यथा रत्ननीग्रम पते तृतकाः पुं स्त्री इतिमुम्यवेत्थ
ग मंतिमा नागकेशरैः प्रीताः ॥ अकस्मत् भेदेतः पशुः इति
मुपिष्टे गलेषः सधो लृता वि मेदिनी लृतिः स्त्री छेदः इतिमु
नाशयेत् अपिच यभयो गो ग्पवोथयाकशा ॥
चनो ऊष्ट मर्कटपुष्पे तथोत्पले । तृमे स्त्री लोतले इत्यमरः ।
नलेवेतमस्तनानि गरले सरमा तृमविषः पुं वृश्चिकारिः इति
तथा सकलितो समेनिष्ठा मने हेमचंद्रः ॥
नोच शतावरीं पुं गटकं समं । तृष क वधे लेये इतिकवि
गाच पम पमकेशर मित्यपिक कल्पद्रुमः ॥
त्कीकृत पवेत् सर्पिः पयोदयाव कल्पद्रुमो कलषयति इतिदुर्गास
तर्पणो सम्पकाकोः वतीर्लोच सः ॥ लेखः पुं देवः इत्यमरः ॥
शीते तस्मिन्निनिः लिपेत् ॥ लेखः इतिमेदिनी ॥
सर्पिल्लसे भिषक लोदं कतर लेकः पुं लेखनकती तस्य
लेविषापयेत् विषाणि इस्तिड र्थयः निषिकरः २ अत्तरवनः
गनि गरदोषकृता नि च स १ अत्तरवेचुः ४ इत्यमरः ॥
शीदृति विषे सर्वे गदै रुपद वोलकः ५ करकः ६ मसीपापः ७
तो लवो योगनन्तमके कंडे । करपाणीः ८ इतिशब्दरत्नावली ।
सोमसादं विसेत्ततो नाशय । वर्णी १ इतिनराधरः ॥
तन्नाभ्यगोपानवस्तिष्ठ योनिः तस्यलत्ताणानि यथा सर्वशो
तं सर्प कीलावु लृतादि दृष्टानो तरा भित्तः सर्वशास्त्रविशारदः
विषहृत्परं मस्यपाशकैरिचुते लेखकः कथितो रातः सर्वाधि
इतिभावप्रकाशः ॥ करोषु वै श्रीर्षोपेतान् स
लृतादिः पुं डग्यफेनीत्तपः इति संश्रुणान् समश्रेणिगतान्समात्
राजनिर्वदः ॥ अत्तरान्ने लिखेयस्त लेखकः
तृतिका स्त्री मर्कटकः इतिशब्दः सवरः स्मृतः उपाय वाकजश

तः सर्वशास्त्रविप्रारः वक्तुं
वक्तावातेनलेकः साङ्गुतम वा
क्याभिप्रायतन्तो देशकालवि
भागवित् अनाद्यर्थोत्पेभक्तो ॥
लेखकः साङ्गुतम इतिमात्से
१६६ ग्रन्थायः यपिच सङ्गुत
गरीतार्थो लघुस्तोतितात्तरः ।
सर्वशास्त्र समालोकीप्रकृष्टोनाम
लेखकः इतिचाणाकस्यप्रः रा
नलेखक लक्षणा यथा आद्याणो
मेवणाभिन्ना राजनीतिविशा
रः नानालिपितोषधावी नानाभा
षासमन्वितः ॥ संवत्सावतरोपीमा
नीतिशास्त्रार्थकोविदः संधिवि
द भेदज्ञोराजकार्यविचक्षणः स
राजदितान्तेपी राजमनिपिसेमि
तः कार्यकार्यविचारतः सत्यवारी
नितेदियः स्वपरादीश्रुहात्माथ
धर्मज्ञो राजधर्मवित् पवमादि
गोणो युक्तः सपव राजनेखकः ।
रूपानुवर्ती सतते रूपविश्यासव
क्तकः नपते रित्कान्तेपीस एव
राजनेखकः इति यत्रकोमुदी-
॥ लेखकर्मकायस्येन कतेव्ये ।
यथा लेखकानपि कायस्थान्ते
एककृते विवत्ताणान्कुर्यादिति ।

शेषः इतिपराशर संदितायो ॥

ग्रन्थायः ॥

लेखनं स्त्री वर्द्धनं भर्तृत्वक ।

अन्तरविन्यासः इति मेदिनी

॥ भूमौ लेखन निषेधो य

था न भूमौ विलिखेद्दण्डो मंत्रन

प्रसक्तं लिखेत् इति योगिनी

तत्रे तृतीयभागे ५ परतः ले

खननं यथा दत्ताङ्गुतकिा

ता काचशोव चंदन सेंयवैः इति

तै रंजनं प्रोक्तं पुष्पादि ति

कृन्तनं दत्तः ऊकुटः तस्यागुस

तक शिला मनःशिला इति

भावप्रकाशः ॥

लेखनः पुं काशः इतिराजनि

र्वरः ॥

लेखनिकः पुं लेखहारकः पर

रमेनेलेखकः सस्तेनेलेखकः

इतिमेदिनी ॥

लेखनी स्त्री लिख्यतेः नपा लेख

तसायनवन्त तस्यर्पायः वार्ता

लिका २ इतिराजवली वार्ता

तूनी ३ कलमः ४ अन्तरनिका

इतिनराथरः कराग्रयः ५ वि

त्रकः ७ इतिशारवतावली ॥

लेखनीकराण्यभ्याश्रुभं यथा वं

शस्रया लिखेद्दण्डो तस्यानि भ

वेदुवः ताम्रस्रया तविभवो भ
वेत्त तत्तयो भवेत् ॥ महा
तत्सी भवेचितं सवार्ण्य शला
कया वृद्धतस्य स्रया वै मति ।
वृद्धिः प्रजायते तथा अग्निमयैर्दे
वि प्रज पौत्रधनागमः अग्निम
ये श्वित्रकाश्रुमयैः रेतेनविप्र
ता तत्सीः कासेन सरणा भ-
वेत् वृष्टेगुलप्रमाणेन दशा ।
हुतेन वायवा चतुरंगतस्रयावा
वयो लिखेत् पुस्तके शुभ ॥
तत्रदत्तर सेखे त सस्यागुर्पाति
वै दिने यथा रेतेनेत्यादिवचने
एकत्रैव विधि निषेधो न
यात्राप्यष्टगुल दण्डागुलयोर्विधिः
निषेधः अत्ररुद्धे इतियोगिनी
तत्रे तृतीयभागे ५ परतः ।
लेखनीयः वि लेखं लेखित
व्ये इति लिखथातोः कर्मणनी ।
यप्रत्ययेन निषजं ॥
लेखर्षभः पुं इन्द्रः इत्यमरः ॥
लेखहारः पुं पञ्चवाहकः लेखं
लेखहारकः ७ इति इत्यर्थेअन्य
तयेन कन प्रत्ययेन च निषज
इतिसिद्धान्तकोमुदी ॥
लेखा स्त्री लिपिः पंक्तिः इति
मेदिनी ॥

लेखार्थः पुं श्रीभानवृत्तः इति
राजनिर्वरः लेखनयोग्येति ॥
लेखितं वि लेख्यते यत् लि
खितं इति अन्त लिखथातोः क
प्रत्ययेन निषजं ॥
लेख्ये वि लेखित्यं लेखनीयं
इति लिखथातोः कर्मणि य प्रत्य
येन निषजं यवहारोक्तकि
याप्रादंगे यथा यान्तासिकेपि
समये भ्रंतिः संजायते य-
तः यात्रात्तराणि स्रष्टानि यत्रा
इत्यानतः प्रय लेखन्तु हिविधं
प्रोक्तं सदस्तायकृत कथा प्र
सात्तिकं सात्तिमच्च सिद्धि देश
स्थिते कयोः सतास्त सात्तिरो
यत्र धनिकर्णिकलेखकाः तदप्य
पार्थकराण मते ताथेः स्थिराश्र
यात दर्शितं प्रतिकालेच पति
तेश्रावितेच यत् लेखं सिध्यति
सर्वत्र स्तेषपिच सात्तिप्र ॥
इति यावहारतत्ते वृहस्पतिः ।
यपिच साम्यते लेख्येतिवृ-
रूपते तत्र लेखं हिविधं ।
शासनं जानपदेचेति शासनं
निष्पितं जानपदमभिधीयते ।
तच्च हिविधं सदस्तकृत ममक
तं चेति तत्र सदस्तकृत मसात्तिकं

अन्यकृते ससात्तिकं । अनयो पतः अल्लः कृमो वा ग्रह लि
श देशावागुसारेण प्रमाणे । धिः प्रतिपदादिः नाम धनिका.
यदाद नारदः लेखान् दिवि. धर्मायोः जाति व्रीडाणादिः स
यंतेय सहस्रानकृत नृणा श गोत्रं वाशिष्ठादिगोत्र मतेः समा
सात्तिमत्सात्तिमच्च सिद्धि देश रिभि सिद्धितं तथा सव्यचा
स्थिते स्तयो रिति तत्रान्क रिक्तं वक्रुवादिशाखाप्रभुते गुण
तमाद यः कश्चिदर्थोनिष्ठातः नाम वक्रुचः इति आत्मीय पि
सकृद्यावपरम्पर लेखान् सा हनाम धनिकार्णिक पितृनाम.
तिमत्कार्यन्नसिन्धनिक श्वकं आदिगृहणाद्वय जाति सेव्यावा
धनिकाधर्मायो योऽर्थोदिर रोदयेदगा पते सिद्धितं लेख.
एपादिः परम्पर सव्यचा इय कार्य मिति गतेन सेवधः किंच
ता कालेनेतावदेय मितीयतीच समाप्तः ये आत्मीनाम स्वदस्तेन
अतिमासंवेदि रिति निष्ठातोय निवेशयेत मते मेः नकप्रसयद
वस्थित स्मिन्नर्थकात्तान्त्रेवि शेषवि लेखितं धनिकाधर्मायो
प्रतिपत्तौवस्तुतत्र निर्णायार्थेने योऽर्थः सव्यचा अवस्थितः त
खं सात्तिमत्त लक्षणः सात्तिस्मिन्नर्थं समाप्तं लिखिते आणी
क्तं धनिकाः पूर्वो यस्मिन्नह्निक द्रयमार्गो नामात्मीयं स्वदस्तेनासि
पूर्वकं धनिक नाम लेखिनश्च लेखे यदपरि लेखितं तन्मामु
क मितिपावत्कार्यं कर्तव्यं उक्त कप्रसय मते मभिप्रेत मिति निवे
लक्षणः सात्तिणा वाकर्तव्याः क शयेतत्रे विलिखितं तथा ।
जीत यत्कृतं कार्यः सिद्धयस्तस्य सात्तिणाः प्रवर्तने विवादेप्रस
कृतं वाप्यनोक्त मितिस्मरणा पूर्वकं अत्राद ममुकः सात्तीति.
त अस्मिन्नप्रवर्तने विकारेप्रस विद्युरिति ते समाः तस्मिन्लेखे
कृतं वाप्यनोक्तमितिस्मरणा येसात्तिणो लिखिता सेव्यात्मीय
अपिचसमा मास तदहोद नाम जाति पितृनाम लेखन पूर्वकमस्मिन्न
मृगोत्रकैः सव्यचारिकात्मीयपि र्ये अदममुको देवदत्तः सात्तीति
हेनामादि विद्धितं समासवत्सरः सा सव्यचारि सारदः लिखेपुस्तोचसमाप्तं

ख्यातो गणतश्च कर्तव्याः यद्य कृतन्नयेति तवैतत्सदस्त कृते.
मार्गः सात्ती वा लिपितो न भव परदस्त कृतं च यत्लेख्य देशावा
ति तदाऽधर्मोन्नेन सात्ती च रात्रसारेण सवेथक यवहारे वंध
सात्तन्नेया सर्वसात्तिसिद्धौ स कचवहारयुक्त मर्थ क्रमापरितो
मतेलेखयेत यथाद नारदः अति पेन लिप्यत्तरपरिलोपेन व.
पितृः आणीयः स्यात्समत्तन्न सले लेख मिमेतावन्न पुनः साधुभावे
विषेत सात्तीवा सात्तिणान्येनस रेव प्रातिस्विक देशभाषयापिले
र्वसात्ती समीपत इति अथिव खनीये यथाद नारदः देशावा
उभयात्पर्यते नैतन्मयासमुक्त राविकृते यद्यत्ताधि विधि लक्षणं
सूचना लिखितं शमुकेनेतिले तन्ममाणेस्मृतं लेख मविलम्बक
सकोऽन्ने ततो लिखितं ततोले मात्तर मिति विधानं विधि राधे
त्वको धनिकाधर्मािकाभ्याम् विधि राधीकरान्नस लक्षणं गो
भाभ्यांप्राथितेन मयासुकेन दे याधि भोगयाधि कालकृत मिमा
वस्तेनविस्ममिन्न सूचना यतले दि तद्यत्तं विस्मष्टं यस्मिन्त
खं लिखितं मिमन्ने लिखितं । द्यत्ताधि विधि लक्षणं अविस्म
साम्प्रतेसकृतलेखमाह विनापि क्रमात्तरं अर्थानाक्रमः क्रमेचा
सात्तिभिर्लेख्यं स्वदस्त लिखितं सरानि चक्रमात्तराणि अविस्म
न्न यत् तन्ममाणे स्मृतं लेखिव नि क्रमात्तराणि यस्मिन्सदवि
तोपधिकृताहेत यत्लेख्यं स्वदस्ते लम्ब क्रमात्तरं तदेवेभूतेलिवि
न लिखितं अधर्माणं तस्माति तन्ममाणे रात्रशासनवन्न साधुशा
भि विनापिनापि प्रमाणे एतेम हुनियमोऽवेयमिमायः लेखप्र
वादिभिः वेलापधिकृताहेत वते मेगेन लेखात्रु मण्यां विभि
न लेख क्रोधभय मरादित्तु रेव देयमित्याह आणो लेखकृत
एतान्यत्कृते तस्मादिना नारदो देयं पुरुषे स्मिभि रेव त यथा
प्याह मत्ताभिपुक्तस्त्री वातवला सात्तदि कृत मणांविभि रेवदेयं
त्ताहकृतं यत् तदप्रमाणो लिखि तथालेखकृत मण्याहर्त्तप्रु तत्र
वेस्तिभि रेव देयं न चतथादिभि

मिति नियम्यते ननु ७३ पौत्रे ।
 ईशादेय मित्यविशेषणार्थमात्रं
 भिरेव देय मिति नियतमेव ।
 वाङ्मस्यैवात्सर्गस्य पञ्चाङ्गानां
 विषयेऽस्मत्पुत्रं प्रभवामपवादः
 शोका मपनेत मित्यमचनमात्रं
 तथाहि । पञ्चलक्षणा मभिधाय
 कालाद्यनेनोभित्तिं एवंकालम
 तिकात्तपित्वात्ताप्यते अणामि
 ति इत्यपञ्चाङ्गमतिक्रान्तकाल
 मपि पितृतामपि पितृणां संबंधि-
 राप्यते अत्र पितृतामिति वक्तव्यं
 चन निर्देशात्कालमतिक्रान्तिमि
 ति वचनात्तथापि दीप्यते इति प्र-
 तीयते तथाप्येतादृशेनापि लेख्यं
 स्पभवेदस्ते लाभंतस्य विनिर्दिशे
 दिति अत्रापि यस्य हस्ते पञ्च म
 स्तितस्यापि लाभ इति सामान्येन च
 तर्थादिभ्योः प्रमाणलाभोः स्तीति प्र-
 तीयते अतश्चेतदाशंका निवृ-
 त्तये पतद्वचन मिति अस्ते वा
 चनद्वयान्न योगीश्वर वचनानुसा-
 रेणा योजनीयं अस्यापवादमाह ।
 आपिस्त भुज्यते तावद्यावत्त प्र-
 दीयते सवेधकेपि पञ्चाङ्गैः
 तात्रिभिरेव देय मिति नियमा
 दृष्टापकर्षणानधिकारणान्यादे-
 र्गोऽप्यन

धिकार प्राप्तादिदमुच्यते यावच्च
 तर्धेन पंचमेनवाङ्गानां दीयते
 तावदेवापि भुज्यते इति वदतास
 वन्यकालापाकरणो वृत्तयादेश
 पधिकारा दर्शितः नन्वतदप्य
 युक्त मेवफलभोगो ननु शक्नो-
 ति सत्यं तदप्येतस्मिन्नसमवारे
 वचने पुरुषत्रयविषयमेव स्या
 दिति सर्वमनवयं शासद्भिः कप
 रिसमाप्य प्रकृत मेवावसरति
 देशान्तरस्य इत्येव नष्टेनष्टे
 ते तथा भिन्ने द्रव्येयवा चिन्ने
 लेख्ये मन्तकारेयत्त अवधारान
 मे पञ्च पञ्चान्तरं क्रमादिति विधी-
 यते अवधारान्तमन्तवापन्यव
 दित देशान्तरस्य पञ्च इत्येव
 एतिसंदिग्धानानि अवाचकानि
 वा लेख्यानि लिप्यन्तराणि पदा
 निवा यस्मिं स्तुडैर्लेख्ये तस्मिन्
 लेख्ये नष्टकालवशेन उत्तरं म
 स्ती दौर्वत्यादिना सदिते लिप्यन्त
 रे हस्ते तत्सरादिभिर्भिन्ने विदति
 ते दामे अग्निनास्त्रिन्ने हि धाभू
 ते सति हि भवति पतवापि प्रम
 र्थितोः परम्परानुमतौ समो वि
 मत्यान्त अवधारामासो देशान्तर
 स्य पञ्चानुपनायापेक्षया कालो
 दातव्यः इदं प्राव

स्थिते नष्टेवा पञ्चसाक्षिभिरेव
 वरार निर्णयः कार्यः यथाह ना
 रदः लेख्ये देशान्तरस्य स्त्रीणां हि
 तिविते ह्यते सत स्तत्कालकर
 णाममतो दृष्ट दर्शन मिति स
 तोविद्यमानपञ्चस्य देशान्तरस्य
 नयनाय कालकरणा कालावधि
 दातव्यः असतः पुनरविद्यमानस्य
 उल्लेखं ये इष्टवः साक्षिणास्ते द
 शनं अवधार परिसमापने कार्यं
 यथाह साक्षिणो न संति तदादि
 येन निर्णयः कार्यः अलेख्यसा-
 क्षिके देवी अवधार विनिर्दिश-
 दिति स्मरणात् पतञ्ज नानप
 दंयवस्यापञ्चं राजकीय मपि
 वस्यापञ्चमीदृशमेव भवति श्यो
 स्तविशेषः राज्ञः सत्सत्संयुक्तं
 सपुत्रा चिकित्सन्त्या राजकीय-
 सत्तं लेख्ये सर्वेष्वप्य साक्षिमदि
 ति तथाप्यदपि राजकीयं नय
 पञ्चं वृद्धवशिष्टेनोक्तं यूपोपन्य
 स्त साध्वार्य संयुक्तं सोतरकि
 ये साध्वाराणां केचन नयपञ्चक
 मिष्यते आदिवाकादि दस्ताकेषु
 दिते राजपुत्रा सिद्धिः यैनादि
 नेदयाजपिच नयपञ्चक मिति
 तथा सभासदपि सतमेऽमुक

पुत्रसति सत्सत्सं दयुः सभा
 सत्सत्सं ये तत्र स्मृतिशास्त्रविदः
 स्थिताः यथा लेख्य विधा तद
 स्तदस्ते दयु रेवत इति मनुस्मर
 णात् सभासदां च परंपरासुमति
 व्यतिरेकेणावधारो निःशयो भव
 ति यथाह नारदः यत्र सभ्येन
 नः सर्वः साध्यतदिति मन्ते सनिः
 शास्त्राविवादः स्यात्तथास्तस्य
 भवेदिति एतच्चतुर्थं अवधारपत्त
 साधयेत्ताथ्ये मर्त्यं यच्चतुष्पाराति
 तं च यत् राजपुत्रां कितं चेव नयपञ्च
 कमिष्यते इति स्मरणात् यत्र तदी
 नता यथा अन्ववादी क्रियादेवी
 नोपस्थाता निरुत्तरः आहृतप्रप
 लायी वहीनः पंचविधः स्यत इति
 तत्र नयपञ्च मस्ति अपितहीन
 पञ्चमेव तच्च कालान्तरे देव प्राप्स्य
 यं नयपञ्चं न प्रादुः स्याद विधिमि
 ह्यर्थमिति विशेषः लेख्य सन्देहे
 निर्णाय निमित्तात्माह संदिग्धलेख्य
 शुद्धिः स्यात्सहस्र लिखितादिभिः
 युक्ति प्राप्ति क्रिया विक्र सन्वेष्टा
 धागमहेतुभिः शुद्ध मशुद्धेति
 संदिग्धस्य लेख्यस्य शुद्धिः सहस्रानि
 लिखितादिभिः स्यात् सहस्रानि लिखि
 तं यत्तद्व्यापारत्वेन शुद्धिः परिसद

शाम्भुत्तराणि भवेति तदाशुद्धिः मित्रत आर लेख्यस्य एषः भि
 सादित्यर्थः आदि शब्दात्सात्तिने लिखित्वा दत्तार्थिकोपने धनी
 एक सहस्र लिखितान्तरसेवा चोप गते दद्यात्सहस्र परिवर्ति
 राशुद्धिरिति युक्ता प्राप्तिर्भुक्तिः ते यथाधर्माधिकः सकल मंगला
 प्राप्तिः देश काल पुरुषाणां इ त्वमसमर्थ सदा शक्तानुसारेणाद
 योगासर संबंधः प्राप्तिः अस्मिन्ने त्वा दत्ताश्वकृतस्य लेख्यस्य एषः भि
 शे अस्मिकाने अस्य पुरुषस्य देव लिखितेतावन्मया दत्तमिति उत्तम
 यं वदत इति युक्तिः प्राप्तिः पूर्णा उपगतं प्राप्तं धनं तस्यैव ले
 क्रिया तत्सात्त्विक्यासः विक्रम त्वस्य एषे दद्यादभिलिखितेताव
 साधारणां श्रीकारादि संबंधः मया लब्ध मिति कथं सहस्रप
 अर्थि प्रत्यर्थिनोः पूर्वमपि परस्पर विविक्षितं सहस्र लिखितान्तर वि
 विष्णुसेन दान ग्रहणादिसंबंधः कितं यदोपगतं प्रवेशपत्रं सहस्र
 यागमोः स्येतावतोः र्यस्य संभावि लिखित विविक्षितमथमणीयोजनस
 तः प्राप्नुयायः एव एव हेतवः पूर्ण दद्यात् अग्रे तत्कृत्वे दत्ते
 एभिर्हेतुभिः संदिग्ध लेख्य शुद्धिः लेख्यं किं कर्तव्यमित्यत आह दत्तां
 सादित्यन्वयः यदात लेख्यस पाठयेतेत्येवमहो वान्त कारये
 देऽनिर्णयो न ज्ञायते तदासात्ति त क्रमेण सकृदेव वाक्यत्वे
 भि निर्णयः कार्यः यथादकाया एतत्ता एवं कृतं लेख्यपाठयेत्
 यनः हस्ति पत्रके वादी तदा यदात इति देशावस्थितं लेख्येन
 नृजाल निदिशेदिति सात्तिस एवा तदा शुद्धा अधर्मात्वं नि
 भवविषय निदम्बनं सातासे हस्यं मन्त्रेण कारयेत्तमणी
 भवविषयन्त सारीतवचनं नमवे मयवर्णाः सर्वोक्त क्रमेणोत्तमणी
 त कृतं पत्रं कुरु मेतेन कारितं विशुद्धिपत्रं अधर्माणां दद्या
 अधरीकृत तत्त्वमयदियेन नि दित्यर्थः समाप्तिके अग्रे कृत्वे
 र्णाय इति एवं शोधिते पत्रे दातव्ये किं कर्तव्य मित्यत आह
 अग्रे च दातव्य प्राप्तेयदाकृत सात्तिमन्त्रभवेद्यद्वा तदातव्यं समा
 मेवार्णानां असमर्थस्तदा किं लिखे यत्त समाप्तिक मणोत्त
 मं

समस्तमेव दद्यात् इति लेख्य लेपने स्त्री लेपः लेपा इति
 प्रकारां इति मितात्तराणां भाषा यथा वैशाखस्य सितेप
 वदाराध्यायः से दतीयात्तय संज्ञिता ।
 लेख्यद्विर्णिका स्त्री तलिका इ तत्रमातेपयेद्भयलेपने इति शोभि
 ति शब्दरत्नावली ॥ तं इति तिष्ठादितत्त्वं ॥
 लेख्यपत्रः पुं तालवृत्तः इति विस्मयहेतुपन फलं यथा ।
 भावप्रकाशः लेखनीयपत्रे स्त्री वागदवाच श्राप तत्त्वेन मेदे
 लेख्यस्थाने स्त्री लिख्यते यत्र विलिप्यमानस्य यत्फलं सर्वं ते
 अफिस इति दत्तशब्दानां इति कथयिष्यामि यथा प्रामोतिमा
 चनेच्छभाषा तत्पर्यायः ग्रन्थक नवः गोमये गन्ध वे भूमे मम
 टी २ इति शब्दरत्नावली । देष्मोपतेयेषु तत्त्वानि तत्र
 लेखं स्त्री गृह्ये माद इति भा यावन्नि पदानि च विलिप्यतः ।
 या यथा उत्तमसर्ज वृद्धेतेनू तावद्दर्थ सहस्राणि दिव्यानि दि
 उंच भयमापद इति वसवेव विमोदते यदि द्वादशवर्षाणि
 ते श्रीकृष्णजन्मावरे येन कासर निष्पते मम कमेते जायते वि
 वय २२ अध्यायः ॥ पुने शुद्धे धन याग समाकुले
 लेप ३२ ३. गमने इति कवि दिव्ये नमस्कृतो देवि ऊषादीपा
 कृत्यदुमः ३२ अलिलेपत ३. ले यगच्छति ऊषादीप मनुशायसहस्रं
 पतेलिलेपे इति उगीदासः ॥ जीवते दश मद्रक्त अत्र जायते
 लेपः पुं लेपने भोजने मस्तिमा गुणावाङ्मुविः ऊषादी
 इति मेदिनी स्या च न इति पात्वरिधेः मम कर्म परायणाः
 भाषा इति विष्णुः ॥ राजावे जायते सद्रु सर्व धर्मेषु
 लेपकः पुं जातिविशेषः यत्त निष्ठितः लेपनस्य प्रभावेण मम
 इति शैकर इति च भाषा तस्य कर्म परायणाः भक्त्या यवदित
 र्यायः पतंगोदः २ इत्यमरः । अपि सर्वशास्त्राणि गच्छात
 लेपी ३ इति शब्दरत्नी ॥ देविकारयेते सर्वं मम जायत
 लेपकृत ४ इति हेमवन्दः ॥ नानि च कारयित्वा यथायाये

मये लोकायगच्छति गोमयस्य
त वक्ष्यामि तच्छास्त्रं वसुधैव
गोमयेन समासाद्य यावद्वैको
नुगच्छति समीपे यद्विवाहरेण
त्वानयति गोमये यावेति तत्त-
दात्मसात्तवदर्थं सदस्यकं गोमया
नयितावेव स्वर्गलोके मरीयते
एकादश सदस्याणि एकादश-
शतानि च ततः सप्तशतलेहोपर
मृतेन मुदापुनः शास्त्रान्तात्तया
भूयोराना भवति धार्मिकः सद्
तश्चेद जायेत सर्व धर्मविदास्यः
अथ हादशवर्षाणि मन्त्रितः स
दृष्टवतः वरते गोमये सुभुम
मलोकाय गच्छति इति वराह
पुराणे देवीभरद्वाजपनफले
यथा देवा गच्छन्त यः शुक्रगो
मयेनावेलेपयेत् स्त्रियो वा यः
दिवा प्रेमः घण्टासंत निरन्तरं
स लभेदीप्तिताम् कामान् दे
वालोके च गच्छति इति देवीपु-
राणे ४२ अध्यायः ॥
लेपनः पुं तद्वक्ष्यामि गोमये द्य-
इति शब्दनिर्घटः ॥
लेणी न पुं लेपकः शैकर इति
भाषा इति शब्दरत्नावली ने
पकर्त्रे लेपविशिष्टे च वि ॥

लेपं वि लेपनीयं लेपयं ।
लिपभातोः कर्मणि य प्रत्ययेन
निष्पन्नं ॥
लेपकृतं पुं लेपकः इति दे-
मवेदः ॥
लेपमयी स्त्री काष्ठादिचदितपु-
न्रतिका तत्पर्यायः श्वेतनिका
रिका २ इति देमवेदः ॥
लेपस्त्री स्त्री सुगंध द्रव्यलिप्ता
स्त्री इति शब्दरत्नावली ॥
लेयः पुं सिंहराशिः इति ज्योति-
स्तत्वे ॥
लेलिहानः पुं शिवः इति शब्द-
रत्नावली सूर्यः इति देमवेदः
पुनः पुनर्लेह्यकर्त्रे वि
लेलिहाना स्त्री मुदाविशेषः ।
यथा वक्त्रे विस्तारिते कृताय
यो निक्ताय चानयेत् पार्श्वे
मुष्टिं पुगले लेलिहानेति को-
र्तिता पषा तारागयने ग्रन्था
लेलिहाना वक्तव्या योनि मीषा
यः सेन्दु वंशः कुर्व कसादि
इः वीजानि बोधुरन्मयी मुदाव-
ननमावरेत् तर्जनी मध्यमा
माः समं कुर्यादधोमुखे ग्रन्थमा-
यां लिपेद्बुद्धौ अन्ती कृता कनि-
ष्ठिको लेलिहा नाममुदये जीव

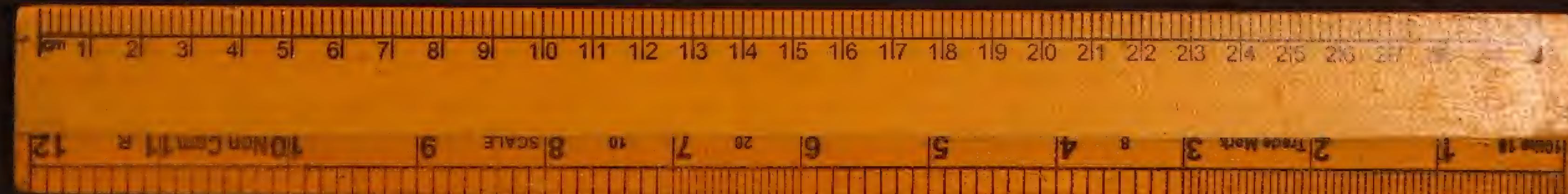
मासे प्रकीर्तिता इति तत्रसारः मासेकोर्म तथा लेणं शैवे.
लेणः पुं कणा इत्यमरः ॥ स्त्रौ तथैव इत्यारि पञ्चा
लेणः पुं लोह इत्यमरः ॥ तत्रादि ७४ अध्यायः ॥
लेह्यः पुं लेह्यभेदनः इति श-
ब्दरत्नावली ॥ लेणी स्त्री लिङ्गिनी इति गान-
निर्घटः लिङ्गसेवेयि वि ॥
लेह्यभेदनः पुं लेह्यभंगसाधन
शुद्धः महे इति व्यातः इति
केचित् इति भरतः तत्पर्यायः
कोटिशः २ इत्यमरः ॥ लोक अ क दीप्ति इति क-
कोटीशः ३ इति रत्नकोषः । विकल्पदुमः अ अल्लोकक
लेह्यः ४ लेह्यभेदी ५ शर्णादेरः लोकयति इति दुर्गादासः ॥
६ इति शब्दरत्नावली ॥ लोक अ ३. इति इति कवि
लेह्यः पुं दक्ष्यागेदकः तत्पर्यायः कल्पदुमः अ अल्लोकक ३.
ययः कश्चिरोदकः २ इति श- लोकते विलोकयेत्यो वपु रापु
ब्दमाता ॥ रत्नाप्रकाम विस्तार फलेदरी
लेहः पुं आहारः भक्षणं । अपः इत्यादौ विलोकने विलोकः
इति देमवेदः तत्पर्यायः पञ्चातं करोतीति ज्ञो साध्यं ।
स्वादने २ रसने ३ स्वरने ४ स्व- इति दुर्गादासः ॥
दिः ५ इति गाननिर्घटः ॥ लोकः पुं भुवने जनः इत्य-
लेहने स्त्री निक्षयारसग्रहाण मरः सप्तलोक नामानि यथा
शब्दने इति भाषा तत्पर्यायः । भूर्भुवः स्व मंदश्चैव जनश्चै त
निष्कासादः २ इति देमवेदः ॥ पृथक् सप्तलोकश्च सप्तैते लो-
लेहिनः पुं टंकमे इति देम- कास्त परिकीर्तिताः इत्यनिपु-
वेदः ॥ राणां अपि च भूर्भुवो भुरः
लेहः स्त्री शुभ्रं इति शब्द- स्वर्लोकः स्वर्लोका मिदं मुच्यते
माता लेहनीये वि ॥ मरर्जने रूपः सत्यः सप्तलोकाः
लेणं स्त्री लिङ्गपुराणं यथा इहं यथा क्रमे भूतमाधिप- प्रकीर्तिताः भूर्लोकः पार्थिवो
लोकोऽन्तरीक्षं भुवः स्मृतः लोकौऽन्तरीक्षं भुवः स्मृतः
भाष्यो लोको दिवि होतल्लेषा

तिर्ह्यग्नि स्ततो भूतपतिस्रसः ते देवयोनयः ते ब्रह्मादस्य स
वायुर्नभसोऽधिपति स्तेन वायु ध्यास्याः परत स्तमसाहते ततो
नभस्यतिः भावस्य सूर्याधिपः ॥ मि वायु राकाशे ततो भूतादि
तिलेन सूर्यो दिवस्पतिः गयः रुचते ततो महाव प्रधानश्च
वीर्यस्य श्वेव गुह्यकाः महाराज कृतिः पुरुषः स्ततः पुरुषादीश्वरो
मेः भूलोक वासिनः सर्वे श्रुत हेयो यस्य शास्त्राहते नृगत
रीत्यचरान् शृणु मरुतः सप्रभिः शिवोमा भानु देवानां पशुपरत
स्तथैरुद्धा सश्वेव चाश्विनौ या रामताः इति देवी पुराणे ॥
दिवावसः सर्वे तथैव च गवोः लोकान्भुदये गुह्यगति नामाध्या
गनाः चतुर्थे त महर्लोकैतिष्ठे यः दिव्यानां लोकायथा
ते कृत्यवासिनः प्रजानोपतिभिः प्रजा पतिस्त भगवानुपातः प्रे
सर्वैः सेव्येन पंचमो महान्मनुः स देवतो आधिपत्येषु सु
सनत्कमाराया वैराजश्च सुताः क्लेश न्ययोनयत योगवित पया
स्रयः षष्ठे तस्मिन्ना ह्येतेदेवा तामपि लोकानां देवतानां हि
देवविरोधकाः सप्तस्त सप्तमो ज्ञोतमाः चकार शक्रं गजानं
लोको ह्यपुनर्भववासिनो ब्रह्म देवानां इति पूर्वने पूर्वस्यो
लोकः समाख्यातो ह्यप्रतीचातन कौशिको राजा दक्षिणास्यो यमो
राजाः महीतलात्तदस्योशस्तत दिशि वरुणाः पश्चिमायोत ज्ञ
रुधे दिवाकरः दश तानिभुवे रस्या मरा धनी प्रापवतोसो
यावद्दिगो हिगुणान्तरे दशयो का यथा एवं विभक्त्यग्या
जन लोकस्त मेरु इह भुक् निष्ठा प्रोक्तानि यानिच लोका
स्ततः त्रयोविंशति तत्ताणि अविदधे दिव्यान्दावय एयक्
लोकोशेक उच्यते दिगुणोपस यक् कस्यचित्त्वर्षसंकाशान्क
हृत्तेप्रयोजनानां प्रातेषु च लोः सविहकि निर्मलान् कस्यविहि
कान्तरमेयैवेकं भुवाहर्हं विपी स्पविद्योतात्कस्यचिद्वर्षनिर्मलान्
यते देव राजव गंधर्व यक्षराज नानावर्णान्काममयानुनेक शतयो
स यज्ञगाः भूतविद्यापराश्वेव य नाना सतान् सकृत्तिना लोकान्

पावनायव संस्थितान् भानुर्ह वली चिखः इति तस्य सदस
ये तपसेति सौम्या स्तारागणाः नाम स्तोत्रं शिवः यथा य
सदा पते सकृत्तिना लोकाये किंचनः सत्यभवः स सपदोम
शान्ताः प्राणकर्मभिः ये यन्तेति लोकनाथः पितृसद्यगोचरः ।
मथैः प्रोणः समाप्त वर दक्षिणेः समीपतः शिव इत्यदीर्घतेन
सदभ विरता राज्ञा अनवः स संति पाथार्यविदः पिताकि
नवादिनः दीनानुग्रहकर्तागो नः इति कुमारसंभवः ॥
ब्रह्मणा लोकपतिताः योग लोकपालः पुं राजा इति
पुका महात्मनो यान्ति तत्र तपो लापुथः दिव्यातः यथा इदो
जताः सर्वमराः तथापुकाकोपि वक्रिः पितृपतिर्निर्गति वेरुतो
ता ये तमोनिताः । एवं निलः धनरः प्रोकरश्चैवलोक
नियोज्य तनयान्स्वये लोकपिः णलाः प्रातनाः इतिवक्रिपु
तामदः पौकरं ब्रह्मसदन माहा ण ॥
रोर प्रजापतिः सर्वस्येधुद लोकवाधवः पुं सूर्यः इति
तेषु पावनेषु दिवौकसः रेमि दायरः ॥
रे स्तेषु लोकेषु महेन्द्राभिषा लोकमाता स्त्री लक्ष्मीः इत्यमरः
तिताः इति वक्रिपुराणो वास लोकलोचनः पुं सूर्यः इति
हृषाडर्भावनमाध्यायः ॥ शत्रुतावली ॥
लोककांता स्त्री अहिनामोषधं लोकवाहः पुं सर्वाचारवर्ति
इतिराननिर्वदः ॥ तः यथा लोकवाहस्तयोवा
लोकचक्रः पुं सूर्यः इतिश निगवाप्याचारवर्तितः इतिजरा
हृमाला जनस्यलोचनव ॥ पुरः ॥
लोकनित पुं उरुः इत्यमरः लोकविनायकः पुं गुह्यविषे
लोकतघारः पुं कर्षरः इति वः यथा स्तंश्रुदयोयेच
राननिर्वदः ॥ शार्यक आसनादयः कौमारा
लोकनाथः पुं वुरः इति। स्ते भुवि ज्ञेया येच लोकवि
विकारैश्वर्यः ब्रह्मा इतिशत्रु नामकाः सदस शत संख्या
ता

ता मर्तलोक विचारिणः इति नोचप्रभुश्च ॥
 वक्रिपराणो लोकविश्रुतिः लोकेश्वरस्यैव स्त्री उदशक्तिभे
 स्त्री नवश्रुतिः किम्वदन्ती ३ दः तत्पर्यायः तारा २ महाश्रीः ३
 ति केचित् लोकायते स्त्री त ओंकारा ४ सारा ५ श्रीः ६ मनोर
 र्कभेदः चार्वाकशास्त्रे इत्यमरः मा ७ तारिणी ८ नया ९ अनन्ता
 र्त्वे लोकायतिकः १० चार्वाकः ११ शिवा १२ खट्वरवासिनी १३
 इति हेमचन्द्रः ॥ महा १४ वैश्या १५ नीलसरस्वती
 लोकालोकः १६ स्वनामात्मा १७ श्रान्तिनी १८ महातारा १९ व
 तपर्वतः तत्पर्यायः चक्रवाटः २० संध्या २१ पनेदरा २२ विनोचना
 २३ इत्यमरः हेमाधिदोषाम् २४ लोचना २५ इतिहेमचन्द्रः ॥
 दोषावष्टय प्राकारचतुष्टयेति लोच २६ क भासि इति कविक
 र्त्तोलोकात् इति स्वनामात्मा लोचमः २७ अल्लोचत भासिदी
 ते येतर्लोकोत्ते सूर्यरश्मिभिः प्रो किंत्त पुरुषोत्तम प्रराणादे
 स्वरूपमानत्वात् इतिलोकः त वो भाष इति मूर्द्धस्य प्रकारम्
 याचदिः सूर्यकिराणोपरीतः लावचनार्थं मादतः इतिङ्गोश
 लोकात्ते इतिश्लोकः लो २८ इति २९ चर्त्तलोचने इतिश्लो
 कनीते कर्मणि वृत्त लोका लोच ३० इति इङ्गोशः
 आलोचनोक्तयेति लोकालोकः ईशः पर्यालोचने प्रणिधान
 चक्रमर्त्तवर्त्त वेडते वेष्टयति पिति यावत् ३१ अल्लोचत
 चक्रवाटः वदि ३२ वेष्टेच पाण ३३ लोचते कार्ये संधीः इति
 ज्ञापकसिद्धसानित्यत्वात्तुगा इङ्गोशः ॥
 इतिभरतः ॥ लोच ३४ स्त्री अश्रु इतिजराश्रुः
 लोकेशः १० व्रमा इत्यमरः लोचकः ११ मोसपिंडे अक्षितारका
 उदभेदः इति विकोडशेषः ॥ कज्जले सीमान्तारभरणे कदनी
 पारदः इतिराननिर्वंदः ॥ नीलवस्त्रे निर्वंदिः कर्णाश्रुः मूर्त्ती
 लोकेश्वरः १२ उदभेदः इति भुश्रुपचर्म इतिमेदिनी नि
 विकोडशेषः भुवनानो जना मर्कः इतिशब्दरत्नावली ॥

लोचने स्त्री चतुः इत्यमरः त राननिर्वंदः ॥
 सप्रभाभुवनतारो यथा वक्ता लोचमर्कदः १० लोचमस्तकः ३
 नेः पञ्चपञ्चभेदोचनेः सारभाणि तमरदीकायोस्वामी
 तः मार्जारलोभैः पापो महात्मा लोचमस्तकः ११ मधुरशिलोष
 मधुपिगलेः क्रूराः केकरनेजा ये रुद्रजय इतिख्यातः हेव
 अक्षरिणात्ताः सकत्सवाः जिह्वे जयमानिकेति केचित् तत्पर्यायः
 अलोचनाः गेभीराता ईश्वराः स यथा २ कारवी ३ दीप्यः ४
 र्मविताः स्थूलचतुषः नीलोत्प मधुरः ५ इत्यमरः लोचमर्क
 लात्ताविहोमः मोभाग्यप्रपावचत्तः दः ६ इति भरतः ॥
 वो सात्कृततारकात्ताणा म लोच ३५ उल्मादे इतिकविक
 ता मुत्तादेन कित १ मे लोचमः ३६ अल्लोचत लोच
 इलात्ताश्च पापाः सूर्यिः स्वाः स तिलोकः उल्मायतीत्यर्थः इति
 दीर्घलोचनाः इतिश्लोका वि३ इङ्गोशः ॥
 ला भोगे अस्यापु लीति चोत्र लोचनः १० अभिलारकः इति
 ता विशालोचतामविनि र्दिश सतिप्रसारोपादिगुणिः
 विषमधुवः इति गारुडे ३६ लोच ३७ उल्मादे इतिकवि
 अथायः ॥ कत्यडुमः ३८ अल्लोचत
 लोचनदिता स्त्री तत्पर्यायनेति इतिङ्गोशः ॥
 राननिर्वंदः ॥ लोकारणो स्त्री लवणात्तारो
 लोचना स्त्री उदशक्तिभेदः ३ इति राननिर्वंदः ॥
 स्याः प्रवाणो पर्यायाश्च लोकेश्वरा लोणा स्त्री त्वदश्रिका इति
 त्ना शब्दे इष्ट्याः ॥ राननिर्वंदः ॥
 लोचनमयः १० चतुर्गोविशे लोणारे स्त्री त्वदश्रिकः
 षः तत्पर्यायः अभिजम्बः २ तत्पर्यायः लवणोत्प २ लव
 इतिविकोडशेषः ॥ एाकरजे ३ लवणमदः ४ ज
 लोचनी स्त्री महाश्रावणिका ३ लने ५ लवणात्तारः ६ लव
 ति लावणाः ७ अक्षरगणाः यत्स
 सने तीक्ष्णानि पितृवदि

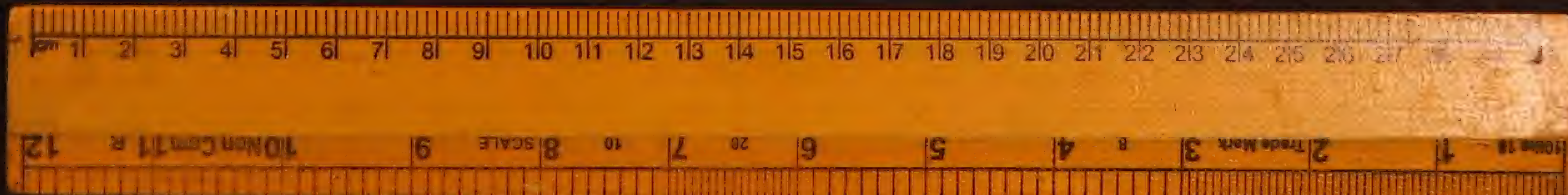
कारित्वं सारत्वं श्वत्वं
वात गुल्मादि मूलनाशित्वं
च इति राजनिर्वटः ॥
लोणान्ना स्त्री लक्ष्मिका ।
इति राजनिर्वटः ॥
लोतं स्त्री स्तेपथने तत्पर्यायः
लोभं १ इति जलधारः ॥
लोम्बी १ लोभं ४ लम्प ५ ३
तिशारवत्तावली ॥
लोतः पुं स्त्री नेत्रासु इति
विकोशेषः विज्ञं इति सिद्धा
नकोष्ठाभ्यामादिहृतिः लवा
ग्रश्रुपातः इति संतिप्रसारो
णादिहृतिः ॥
लोभं स्त्री लोतं इति शब्द-
रत्नावली नेत्रजले इति सं-
तिप्रसारोणादिहृतिः ॥
लोपः पुं स्वनामख्यातवृत्तः
इक्ष्वाणीस्य तस्य पर्यायः ति-
रीदः १ मार्जनः ३ रुक्मः ४ लो-
भः ५ तिलुकः ६ सेतस्य तस्य
पर्यायः मुक्तः १ शरवलोभः
२ महालोभः ३ शावरः ४ ३
तिरत्नमाला श्रस्य गुणाः श्र-
स्य गुणाः श्रस्य कंकवातना-
शित्वं चक्षुष्यत्वं शोथजित्वं स-
रत्वं च इति राजवल्लभः ॥
लोभः पुं लोथवृत्तः तत्पर्यायः

लपधातो भवे चन प्रत्यये
 ननिष्पन्नोऽयं व्याकरणा मतेव
 र्नानाशः तथाहि नाशविधिर्न
 यातोपोऽस्यो मासो रित्तादि
 अपिच मकलेभ्यो विधिभ्यः
 स्वाहतीलोपविधि स्यात् लो
 तोपस्वरदेशयोस्तु स्वरदेशोवि
 धिर्वली इति दुर्गादसः ॥
 तोपा स्त्री अगस्त्यमुनिपत्नी ।
 इति जराधरः ॥
 तोपाकः पुं शृगालः इति ।
 बिकांडशेषः ॥
 तोपायकः पुं शृगालः इति ।
 शृङ्गमाला ॥
 तोपापिका स्त्री शृगाली इति ।
 शृङ्गमाला ॥
 तोपामुद्रा स्त्री अगस्त्यमुनि ।
 भार्या इत्यमरः तोपयति योषि
 तां नृपाभिधानमिति तोपापवा
 यव शमुद्रयति स्वयः सृष्टिमि
 त्त्यामुद्रा अनन्ततः कर्मथाभ्यः
 किंचानमुद्रं गति श्मुद्रापतिश्च
 श्रुधाया तोपे श्मुद्रा तोपामु
 द्रतोपा च तोपामुद्रा त्वेदंभी
 तोपा स्त्री कुंभः नमनः इति
 कंठभूषणो इति भरतः अस्या
 अर्घ्यदान प्रसंगेन अगस्त्यार्घ्य
 दानं

लोपशिका स्त्री शृङ्गाती इति
हावली ॥
लोभे स्त्री स्नेयपने लोभे ।
इत्यमरः ॥
लोभी स्त्री लोभे इति शब्द-
रत्नावली ॥
लोभः ॐ आकांक्षा परदयामि-
ताद्यः तत्पर्यायः तस्या २ ।
लिप्ता ३ वशाः ४ स्त्रिया ५ कांक्षा
६ शोभा ७ गर्हः ८ वाङ्मय ९ इ-
च्छा १० तद्व ११ मनोरथः १२ कामः
१३ अभितायः १४ इति हेमचन्द्रः ।
तत्सत्त्वाणां यथा । पर-
विनादिकं दृष्ट्वा नेतव्योद्धारि-
जायते अभिताया हितश्रेष्ठस्य
लोभः परिकीर्तितः इति पा-
दे क्रियायोगसारे १६ अध्यायः
॥ स च ब्रह्मणोः धराज्ञातः ।
यथा भुमय्य मभवेत्क्रोधो ।
लोभ आधर संभवः इति मा-
तृसंवाद्यन्तिनाम १ अध्यायः
॥ सतु नाश कारणं यथा
लोभ प्रमाद विश्रामैः पुरुषो-
नश्यते त्रिभिः तस्मादलोभो न
कर्तव्यः प्रमादो न न विश्रमेत ।
इति गार्कटे नीतिसारे ११५ अ-
ध्यायः अपिच विविधे नरक-

खेदे हारं नाशनमात्मनः कामः
क्रोधस्तथा लोभः सत्सादेतज्ज्ञाप-
त्येतत् इति श्रीभगवद्गीतायो १६
अध्यायः ॥
लोभी न वि लोभयुक्तः तत्त-
र्पायः रश्मिः २ गर्हनः ३ लुब्धः ४
अभितायकः ५ तत्सकः ६ लोभ-
पः ७ लोभुषः ८ इति जयधरः
लिप्ताः ९ इति हेमचन्द्रः ॥
लोभ्यः १० मुद्रः इति हेमचन्द्रः
लोभनीये वि
लोभे स्त्री लोभने इति नय-
धरः ॥
लोभ न स्त्री प्राचीरस्यकेशः त-
र्पायः तनुरुद १ रोम २
इत्यमरः तनुरुद ४ तनुरुद ५
इति शब्दरत्नावली तत्तुर्गमस्य
स्य षष्ठ्यमास भवति इति सादरोप्यः
अपिच षष्ठ्यमासिच नारीणां वै-
दिके नाधिकारिता उदरस्यस्य
नालस्य नाव लोभ प्रवर्त्तनात्
इति स्मृतिः ॥
लोभकराणि स्त्री मांसज्जुदा ३
तिराजनिर्वन्दः ॥
लोभकराणि १० शशाकः इति हेम-
चन्द्रः लोभयुक्तकर्णाविशिष्टे वि-
लोभने स्त्री इदं लुभकं दोक इति

भाषा इति श्रुतिप्रयोगः लो १ सुगंधी ४ सूचपातनः ५ गं
मद्यतके वि ॥ यमार्जरीकः ६ इतिराजनिर्वेतः
लोमपादः पुं अंगदेशीषराज ग्रस्यमुकशराणाः गंधमार्जरीरवीर्य
विशेषः सत्त अणुपेगमुनिष त्ववीर्यकुत्तफनाहृत कंडुको
पुरः इतिगमायाणो ॥ एदरंनेअसुगंधंतेदगंधनुत ।
लोमपादशः स्त्री पुरीविशेषः इतिथावप्रकाशः ॥
अधुनाभागलपुर इति ख्याता । लोमशा स्त्री काकनेच मोसी
तत्पर्यायः चंपा १ मालिनी १ वचा मूकशिमिः मरामेदा ।
कर्णाष्टः ४ इति हेमचंद्रः ॥ कासीसे प्राकिनीभेदः इतिमे
लोमफलं स्त्री भव्यं इतिराज दिनी अतिवला इति विष्णुः
निर्वेतः ॥ प्राणापुष्पी एर्वाकः गंधमोसी
लोमविषः पुं व्याघ्रादिः इति इतिराजनिर्वेतः ॥
हेमचंद्रः लोमसातनं स्त्री लोमपातनं
लोमशाः पुं मुनिविशेषः मेषः तस्येषथानि यथा हरिताले
अतिलोमान्विते वि । इति मे शात्वर्षाणां कदलीदलमसना
दिनी कदाचिदन्तरो मूर्तः । पतद्भूषणो बोद्धर्त लोमसात
कदाचित्लोमशाः सखी इतिता नमुतमं लवणां हरितालेचतेद
मुद्रकं ॥ त्यामुक्तलानिच लाहारासस
लोमशकांठा स्त्री कर्कटी १ मापुक्तलोमसातन मुतमे सय
तिराजनिर्वेतः ॥ च हरितालेच फालेचैव मनःषि
लोमशपर्णानी स्त्री साषर्णाणी ला सैधवेन सहैकत्र व्याग
इतिशाब्दचंद्रिका ॥ मूत्रेणा पेथयेत तत्ताणोद्धर्त
लोमशपेष्मकः पुं शिरीषवृक्षः नोदेव लोमसातन मुतमं इति
इतिराजनिर्वेतः ॥ गारुड १८५ अथायः ॥
लोमशमार्जरीः पुं मार्जरीविशेष लोमहर्षणां स्त्री रोमोचः ३
षः गंधगजला इतिभाषा त- त्पमरः
सर्पायः शतिकः १मारजातकः लोमहर्षणाः पुं सूतः यथा

पुण्यसंहितां चक्रे पुण्यार्थं समन्विताः तेषां तिलेन सा ते
विशारदः प्राच्यान्ते वासशि-
ष्योः भूतलो वे लोमहर्षनः
पुण्यसंहितां तस्मै ददौ या
सोमरायुनिः इति विष्णुपुरा-
णो ३ ग्रंथो २ ग्रन्थायः सन्तु
तस्मात्त एतः यथा तयाते
असत्पुत्रो निहतो लोमहर्षणः
वनराजास्त्रात्मा नैविष्यः भू-
त्वबोद्धया इति कल्किपुराणो
२० ग्रन्थायः ॥
लोमहर्षत पुं रीताने इति
हेम चंद्रः
लोमालिका स्त्री श्रृंगालिकाय
या लोमालिका रीमजिका।
किशिरुत्काशदीच सा इति वि-
काटशेषः ॥
लोतः वि चंचलः साकोलः
इत्यमरः ॥
लोता स्त्री जिह्वा तल्लीः ३
तिमेदिनी चंचलास्त्री च ॥
लोत्तार्कः पुं सूर्यः यथा पु-
नस्तुवाच ततः सुकेशि व
चनान्वयपव निशाचराः तना
दिते तेषां चक्रुर्मुदितमा-
नसा ततः प्रवृद्धिसुतरामगच्छ
न निशाचराः पुत्रपौत्रार्थमं
क्ताः सदाचार

श्रृंगालिने मसाय भास्व लोष्टः ३ इतिः ४ इतिहेमचं
शर्षीय वाराणासा मुपानयेत
ततो दिवाकरं भूयः पाणिना लोष्टः पुं लेष्टभेदनः इत्यम
रायशंकरः कृत्वा नामासलो रहीकायो भगतः ॥
लेतिरथा मायेषवत्तनः आरो लोष्टभेदनः पुं लोष्टभंगसाधन
पिते दिनकरे ब्रह्माभेत सके मुदरः महे इति एवाते इति
शिनं सर्वाधर सनगरपुन रा केचित् तस्यार्थः लेष्टभेदनः
शेषयदिवि इति श्रीवासन पु १ लोष्टः २ लेष्टः ४ को
राणो सुकेशि चरिते लोत्तार्क दिशः ५ कोटीशः ६ इत्यमरही
जननं नाम १५ ग्रन्थायः ॥ का लोष्टः पुं लोष्टः इति हेम
लोत्तिका स्त्री चांगरी यथा चंद्रः ॥
तदा दत्त शतामश चांगरीलो लोष्टः स्त्री यगरु इत्यमरः ॥
लिकाच सा इति जयधरः ॥ लोष्टः पुं स्त्री लोष्टं जोगकं
लोत्तितः वि श्रृंगः कोला इ सर्व तेजसं इति मेदिनी ॥
तिभाषा लतविमर्द अस्माद्भावे रुषिर् इति राजनिर्घटः
वृजि लोत्तः सोः सजातः इत्य ग्रंथ मुदलोहस्य पर्यायः मुदं
र्षे इत्यप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥ १ मुदयमे ३ दृष्टत्तारे ४ शि
लोत्तपः वि अतिलव्यः इत्य लात्मने ५ अश्मने ६ कृषिलो
मरः लोत्तुभः वि लोत्तुयः इत्य हं ७ आरं ८ कृत्वायमे ९ अथ
मरः लोष्ट ३. संरतो इतिक तीत्तालोहस्य पर्यायः तीत्ता २
विकल्पदुमः ३. लोष्टते थान्ये शस्त्रायमे ३ शास्त्रं ४ पिंडे ५
लोकः इतिर्गार्हपत्यः ॥ पिंडायमे ६ प्राहं ७ आयमे ८
लोष्टं स्त्री लोहमते इति राज निष्पितं ९ तीक्ष्णं १० खड्गं ११
निर्वटः लेष्टः इत्यमरः ॥ मुदं १२ अयः १३ विजायमे १४
लोष्टः पुं स्त्री मलिकावेदं ३ वी नने १५ असृग्णाः इत्यने
ला इति भाषा तस्यार्थः लेष्टः उल्लं तं तिकृतं वात पित्तक
२ इति शहरत्नावलीग्रन्थः ॥ फ प्रमेद पांडु श्रृंग नाशितं

तीक्ष्णत्वं मुद्राधिकगुणत्वं च ३ सारं मभिधीयते लोहं सा
तिगजनिर्वहः अथ लोहः राक्षसं दम्पादुराणी मभिसारकं
स्योत्पत्ति नाम लताया गुणाः अर्हं सर्वगजं वाते मूलेषु
पुनः लोहितं देवानां निवृत्ताः परिणामजं हृदि च पीनसेपि
नो मरे भुवि उल्लानि शरी तं स्यास मास्य अपोदति ॥
रेभ्यो लोहानि विविधानि च अथ कान्तलोहसत्ततां गुणाः
लोहोः स्त्री शस्त्रकं तीक्ष्णपिण्डं यत्प्राप्तमस्यरति नते तैलविहः
कालायमायसी गुरुतादृक्ता प्रतेम दिगु गंधं सजति च नि
क्लृप्तं कफ दाहस्य कारिता अ ने निरुता निम्बकंदः । तमे
शमरोषः सुखं यथो दोषाः सप्राप इयं भवति शिखराकारकं न
स्यत लोहं तिक्तसंशीतं म तिभूमिं कुसुमाः स्यात्सजतवणा
धुरं तवरा गुरु रुतं वयस्य कः कान्तलोहं तदंते गुल्मादा
चक्षुष्यं लोहने वातले जयेत शीः मूलाम मामवाते भगत्स
कफे पित्ते गरं मूले शोथारी कामलोपाय ऊष्टानि तपे को
मीर पोदताः मेरो मेर कू त मयोजयेत सीरान ननुपि
मीन्कुषं तत्किदं तददेव हि तेच यकृत्वापि शिरोरुजं सर्वाजो
पटत ऊष्णमय मसुदे भवेत गान्धिनयेत कांतलोहं नसेशयः
हृदोग मूलो ऊरुतेः प्रमरी वनेवीर्यं वपुःपुष्टिं ऊरुतेः
नो नाना रुनाचापि तथा प्र पिबिवहयेत अथ किरी ।
कोपं करोति हृत्तास मपुडः आयुमामस लोहस्य मले मेरु
लोहं जीवहारि मरुकाविवायसे मुच्यते लोहं सिंदूरिका कि
चेष्टुहिमदसंस्कृते भुवं पा ही सिंदूरनेच निगद्यते यलोहं
एवं नतनुते शरीरकलका यद्गुणं प्राक्तं तत्किदमपि
हृदि रुजाव युज्यति तत्र सारं गुणं अथ लोहस्यामुदस्य
लोहस्य लताया गुणाश्च त दोष माह वगुत्त ऊष्णमय
माध्यन्तिवराकारापेगानेत मसुकारि हृदोग मूलो ऊरु
नलोपिते लोहे स यंत्र सत्ताणी तेः प्रमरी च नाना रुना नोह तथा प्रते
तत्

यं ऊर्ध्वं हृत्तास मपुडलोहं इवेदं यत्त राषो मसेत
॥ अथ लोहस्य दोष शोतये तः दन्तोपि शरावेच विदिना
शोथन मभिधीयते पतलीकृत ने सपुदरेत पिष्टाच गालयेद
पञ्चाणि लोहस्यायो प्रभापयेत् स्यादेवेवारितरं भवेत् दाडिम
निषिंचेत त तमानि तैले तक्तेच सदर्तं पिष्टा तच्चतुर्गुणं वारि
कान्तिके गोमूत्रे च ऊलत्पानो । णा तदमेनायसमृणां सत्रीया
कषाये च त्रिधा त्रिधा एवेतोह स्त्रावेप्यपि आनेप शोषयेत्
स पञ्चाणां विमुदिः संमनाय च उदेदेव पुनः पुनः एकविं
ते अथ लोहस्य सारणा विधिः शतिवारं लम्बियतेनात्र संप्रापः
मुदलोह भरे हार्ता पातालगरी एवं सर्वाणि लोहानि सर्वादीम
रसेः मदेपित्वा उदेदको दया पिनायेत एवंमारित लोहस्य
देवमुदहयं उदत्रयं ऊमार्पायः णाः लोहं तिक्तं सरेशीतं कषाये
ऊरारखिलिकारसेः प्रर वरुं मधुरं गुरु रुतं वयस्य चक्षुष्यं ले
ततो दघादेवं तीक्ष्णमस्ति भ खनेवातले जयेत् कफे पित्तं
वेत् अन्यच्च तिपेहादशमांशो रे मूले शाफापीः मीर पोदताः
न दरे तीक्ष्णं हार्ताः मर्द मेरो मेर कूमीकुषं तत्किदं
येत् कसकादावे यामयामततः तदेव हि गुंजा मेकां समार
उदेत् एवं सप्तपुटे ईत्यः लोह म यावत्समेव रक्तिकाः ।
हार्ता सवासुयात् सयोः दुभृतो तावलोहं समुप्रीवा घृणादोषा
योगीद्वैः कुमोः यो लोहमारणो नलेनरः ऊष्मादे तिलमैलेच
॥ कथ्यते रामराजेन कौतूह माषात्रं राजिकान्नुया मधमस्र
लपियाधना सूतकादिगुणाः रसेच वजयेतोहं सबकः इति
नंधं दत्ता ऊर्ध्वं कज्जली इयोः भावमुकाशः लोहपात्रे भत्ता
समे लोहचार्ता मर्दयेत् कसका निषेधो यथा यदाह आयमे
इवैः यामपुमे ततः पिण्डं कृत्वा पात्रे एक मश्राति वै दिजः स
तामस पात्रके यर्म धुतात्रु पापिष्टोऽपि भुंक्तेः त्रै रैरेवेप
कस पञ्चैराद्यादेयुधः यामह रिपच्यते इति मत्स्यसूक्त १
या

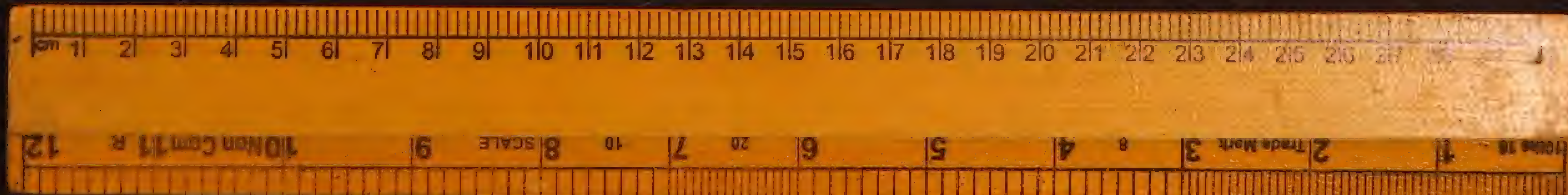
तत्र अपिच अयः पोरपयः शोफ नाशित्वे इति राज-
 पाने गये सिहात्रमेव च २ निर्वैटः अपिच ध्यायमानस्यो
 शदिकं मधु गुदे नारिकेलो दस्य मते मंदूर मुच्यते ।
 दकन्तया फले मृतवयक्ति लोहसिंहानिका किहो सिंहो
 विदमसे सुनि रजवीत इति व निगद्यते यतोरे यदुणा ।
 ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्णनमोवदे । प्रोक्तं तन्किह मपि तदुणा ।
 लोहकंदकः ३ मदनवृत्तः ३ इतिभावप्रकाशः ॥
 तिपावृद्धिका लोहमयकंदक लोहवर्णो क्री लोहकिह इति
 अ लोहकान्ते क्री अयस्कान्ते राजनिर्वैटः ॥
 इतिराजनिर्वैटः ॥ लोहजने क्री लोहकिह इति
 लोहकारः ३ लोहकारकाः । राजनिर्वैटः कांसे इति हे
 इति इलायुधः ॥ मवेदः ॥
 लोहकारकाः ३ वर्णसंकरता लोहद्वी ३ पुं देकाणाः इतिरा
 तिविशेषः कामार इति भाषा ननिर्वैटः ॥
 तत्पर्यायः चोकारः २ इत्य लोहनातः ३ नाराचः इति
 मरः लोहकारः ३ अयस्कारः ४ त्रिकारशेषः ॥
 कर्मकारः ५ कर्मकारः ६ इति म लोहप्रष्टः ३ कंकपली इत्य
 रत रभसा तस्योत्पत्ति येषां मरः लोहमयप्रष्टपुत्ति ॥
 गोपालात्रनवाया वै कर्मका लोहप्रतिमा स्त्री लोहमयीप्रति
 रोः पभूतेतः । इति परा मा तत्पर्यायः समी ३ स्यात् ॥
 पारपदतिः ॥ इत्यमरः प्रमी ४ प्रमिः ५ प्र
 लोहकिहः क्री लोहमले तस्य मेः ६ इति भरतः प्रमिका ३
 यायः किहः २ लोहवर्णो ३ इतिपावृत्तावली ॥
 अचोमले ४ लोहजने ५ कृष्णव लोमये वि लोहात्मके लो
 णो ६ लोहं ७ लोहमले ८ अय हनिर्मितं लोहशब्दानुपायम
 गुणाः मधुरत्वं उमत्वं कृमि । यद् प्रत्ययेन निष्पत्ते ॥
 वात एकिष्णुत मदकृतमेद गुल्म लोहसारकः ३ शालिचशाकः

इतिविहोःशेषराजनिर्वैटो ॥ भिसार इतिपटन्नामे तत्र लो
 लोहतः ३ मृत्तुताचार्यः इति देशत्वे अभिसार्यते प्रस्थाप्यते
 मेदिनी ॥ ३ इति संवाचनापथादे निः शो
 लोहतः वि अयस्कवाक इत्य वेण राजने यत्र सा नीराजना
 मरः लोहपादकश्च ॥ नीरस्य शान्मुदकस्य अन्ननेते
 लोहवर्णो क्री सार्णो इतिविहो पो यत्रसा नीराजना वा इतिभ
 उशेषः ॥ रतः लोहार्गलः ३ तीर्थविशे
 लोहशेषाणाः ३ देकाणाः इतिरे षः यथा वराह उवाच मृगा
 मवेदः ॥ देविच तत्त्वम यन्मोले परिष्ट
 लोहसंकरं क्री वर्तलोहं इति लुप्ति गृह्यमन्यच्च वसामि म
 राजनिर्वैटः मिश्रितत्वेनसंच । रतः कर्मणो गतिः ततः सिद्धव
 लोहाख्यं क्री अगुत इतिरत्न दे गत्वा विंशद्योजने हरतः स
 माता च मध्ये वराहोहे दिग्भवन्ते
 लोहाभिसारः ३ लोहाभिसारः समाश्रितं तत्रलोहागते नामनि
 इत्यमरटीकायां भरतः ॥ वासे मे विधीयते गुहा पंचद
 लोहाभिसारः ३ शान्भृतां रा । शा यत्र समन्तात्संचयेजनं
 को नीराजनाविधिः इत्यमरः ॥ मूलमे प्राप्यपुक्तानां मम कर्मा
 महानचमी दीक्षायां यथादी । नुसारिणां तत्रतिष्ठास्यहे भदेउरी
 कोनीराजने सति यथात्मास । चो दिशमास्थितः तत्रत्रसाच
 थारिणां राहो यःशासोक्तोनि रुद्रश्च कृत्येदंश्च मरुदगाः
 मेखुत प्रथानो विधिःप्रस्थानात्वा आदिमा वसतो रुद्रा अश्विणौ
 का लोहाभिसारः लोहस्य प्रा च महोजसः सोमो रुद्रस्यतिथे
 सस्य अभिसारः सर्वतोहरणाम व ये जामेव दिवौकसः तेषा
 ३ इति वज्रवीदिः लोहाभिसारश्च चेवार्गते दत्ता चक्रं गृह्यम
 को विधि नी राजनोत्तर ३ । होनसं ततो मे सानथाः सर्वक
 ममरमाला लोहोः स्त्री शास्त्र मन्त्रोक्तोक्तममं मयाचैवान्त
 केलोहे इति मेदिनी लोहा रे कृताकृताशायोच वैसवी श

तकोरिसदस्वाणि शीघ्रमेवनि
पातितं पवेतोरागलेत्यासीत्ता
म मेतद्वकारितं एकधारापत
मत्र इंदुगोपक संनिभा पल
३ ऊहेत स्नाने सप्तगोत्रिणिता
नरः ब्रह्मलोकं समासाद्य ॥
स्नानासरमोदते शृणात्रमुसते
श्राणानरंकार विवर्जितः ॥
सुलोक परितन्य समलोक
प्रपद्यते गुह्याख्यान मराभा
गेहोत्रे लोहार्गले मम सिद्धि
कोमन मत्प्रेन गन्तव्येनायमे
शयः पतते कश्चित् भदे लो
हार्गल निवासिनः माहात्म्यप
द्यपञ्चालि गुह्यं पंच महोज्ञमे
मंगलं च पवित्रं च मम भक्तस
त्वावहे इत्यारि वरादप्रराणा
लोहार्गलमाहात्म्य वार्जनेना
माध्यायः लोहकीलके ज्ञीसी
व लोहि ज्ञी श्वेतरेकता इति
कश्चिदज्ञाननिर्वेदः ॥
लोहिका स्त्री लोहपात्रं तम
यीयः लोहमोदः २ लोहपात्रं
३ इतित्रिकोटशेषः ॥
लोहितं ज्ञी रक्तगोत्रीर्व
ऊकुमे रक्तचंदने इतिमेदिनी
पतेगं इतिचंदने त्वा ॥

ऊकुमे रुधिरं इतिराजनिर्वेदः
॥ पुहे इति हेमचंद्रः ॥
लोहितः पुं नदविशेषः भोमः
रक्तवर्ण इति मेदिनी । गेति
तमस्यः सगविशेषः इतिशब्द
रक्तावली सर्पः सगन्नरः ।
इति यशसिः मसरः इतिशब्द
चंद्रिका रक्तालः रक्तशालिः
इति राजनिर्वेदः वनेभदः
इतिहेमचंद्रः ॥
लोहितः वि रक्तवर्णशुक्तः ३
तमरः ॥
लोहितकं ज्ञी रीतिः इतिराज
निर्वेदः ॥
लोहितकः पुं मंगलशूरः इति
शब्दमाला यद्गारागमणिः इति
हेमचंद्रः ॥
लोहितचंदने ज्ञी ऊकुमे ३
तिहेमचंद्र ३ रक्तचंदनेच
लोहितपृष्णकः पुं दादिमदुतः
इतिभावप्रकाशः ॥
लोहितप्रतिका स्त्री गैरिकं ।
इतिरत्नमाला रक्तवर्णप्रतिका
व लोहिता स्त्री रागादिनारक्त
वर्णा इतिजटाधरः वरादकोता
इतिशब्देदिका रक्तपुनर्नवा
इतिराजनिर्वेदः ॥

लोहितगः पुं मंगलाशूरः ३ दित इत्यर्थेच सिक प्रत्यय
तमरः कश्चिद्विकः इतिरा निष्पन्नः इतिश्रुत्यवोधव्याकरणां
जनिर्वेदः ॥
लोहिताननः पुं वज्रालः इति इत्वे शिष्टाचारेः स शब्दसभूति
राजनिर्वेदः रक्तवर्णमुवेति । प्रयोगः ॥
लोहितायः म ज्ञी तात्रे इतिवि लौकिकाग्निः पुं असेकताग्निः
काटशेषः ॥ यथा न पैत्र यत्तियो लोमो
लोहितायसे ज्ञी रक्तवर्णलो लौकिकोद्योविधीयते इतिश्रा
दनातिः इतिश्रुत्यवोधव्याकर इतत्वे ॥
णां लोहितानः पुं विसः इति लोह ऊ उन्नादे इतिकविक
शब्दमाला लौकिकः इतिशब्दः लुडुमः चतुर्दशस्वरी ऊ अत
चंद्रिका रक्तवर्णवत्तुक्ते वि । उत इतिहर्गादासः ॥
लोहिनी स्त्री रक्तवर्णास्त्री यथा लोहः पुं लोहः इत्यमरीका
रोहिणी रोहिता रक्ता लोहिनी यो भरतः सव पंचविधः यथा
लोहितावसा इतिजटाधरः ॥ कामिः १ पंडिः २ कोतः ३
लोहोतमे ज्ञी सगो इतिहे कालिगः ४ वज्रकः ५ अस्त्र
मचंद्रः ॥ योदशविधसंस्काराः यथा शा
लोकायतिकः पुं तार्किकभेदः लिख्यमाणं १ उदत्तने २ अन्नभा
चावीकशास्त्रवेत्ता लोकायते वने ३ आतपशेषः ४ निषेकः ५
वेति इत्यर्थेसिकप्रत्ययेनविष्य मारणा ६ बदलने ७ लालने ८
ज्ञेयः ॥ लोहिकः वि लोहकव्यवहारि सूर्यपाकः १ स्थालीपाकः २ वृ
दः यथा वेदिका लौकिकज्ञे शाने १ घटपाकः २ पाकविष्य
सुश्रेय यथोक्ता स्तथैव ते नि नः १३ अस्त्रगुणाः आशुवेले
गीतायास्त विज्ञेया शास्त्राते वीर्य कामदातृत्वे योगाशि
वा मसंगदः इतिकलापव्याक ते प्रोक्तस्य गुणाः प्रोश म्
रणे संपिष्टौ प्रथमप्रकरणां लार्सः ऊष्ट पोट प्रमेहेमद
लोकाय वाश नाशिते । वयःस्थैर्येव

तस्मैः कारितं सारकत्वं । चंदिका ॥
 गुरुत्वं शोषितमास गुणे लोदितः पुं लोदितः । इति
 सर्वयोग नाशितं मरणानां प्रत्ययेन
 त्वं शुद्धं तस्य गुणाः । निष्पन्नं लोदितसंवेपिनि वि
 नाराण्योग्यत्वं आपूर्णशकं लोदितिकः वि लोदितवर्णित
 त्वं योग्यत्वं तस्मा नरता । त्वः इति लोदितशब्दात् स्वार्थे
 कारित्वं इति रत्नावल्यादयः ईक प्रत्ययेन निष्पन्नं इति सि
 अन्यलोदप्रोष्ठे इष्टये ॥ दान्तकौमुदी ॥
 लोदचारकः पुं नरकभेदः लोदितं स्त्री लोदितत्वं इति
 यत्र निगुटे वंध्यन्ते इति प्राणा मेदिनी ॥
 लोदने स्त्री मेदुरे इति रत्न माता ॥
 लोदभांः पुं शुष्मभाले रस निष्ठा इति भाषा इति शब्द-
 चंदिका लोदनिर्मितभांते स्त्री । लोदभूः स्त्री कदिनी सात
 लोदपात्रविशेषः यथा लोद-
 लावापुगालाहा लोदभूः करि-
 नीत्यपि इति शब्दचंदिका ॥ लोदमने स्त्री लोदमने इति
 गाननिर्वटः ॥
 लोदशंक्रः पुं नरकविशेषः यत्र सुखीभिः भिद्यते इति प्रा-
 णं लोदनिर्मितकीलकश्च ॥ लोहा स्त्री लोदभूः इति शब्द-
 चंदिका ॥ लोदात्मा स्त्री लोदभूः इति श-

महासती दिग्गपगर्भसमुनेस्तु यातिपरीतात्मा दुतं वै स्त्राय
 दुदाप्रमोदवा तया साहं स मेययो गते वेथमि शान्तु
 केलासमप्योदापर्वतेऽवसत । निजसायम गागतः आगतदृ
 लोदित्वाद्यस सस स्त्रीरे वे द्या हेमानोपदत्तोभं तथा भुवि
 जयमादने एकदास उपोति । तेनाप्रतिभं भूमी विधातन्नेलना
 शो निजपुण्यादिगोचरे जगाम पमे अमोचो परिपमच्छ पार्तिशा
 वनमभ्यन्त चित्त्वं वज्रतानि लान्तरस्थिता किमेतत्ते शुभयो
 च तस्मिन्वसरे वस्त्रा सवेतो-
 कृपितामहः तजानगामयत्र च पदलोभं तेन अदेव कीट
 लि अमोवा सान्ननोः प्रिया तो श मातस्य वचने अत्वा शान्त
 दृष्टादेवगर्भो मुवती मतिस्त ते मुनिसत्तमे अमर्षितेवम्यगद
 दरी लोदितो मदनेनाश्रुतया हाकलाविकलानना हेम युक्तस्य
 भूविर्षितेदियः उदीवितेदिगोभू-
 तातिवृत्तला महासती अया । मेदुरकरोती इति लोममयव
 थावतरा वस्त्रा मेष्ठो मदना । त ततोमया भर्त्ति तस्य उदना
 दितः थावमानं विधातारं दृष्टु न्तर लीनया प्रचाय तेनः मेया
 मोदासमसती मेवं मेवं मितिशा तो मया शापभयार्हितः ऊरुत
 क्तापार्तिशालो व्यतीयत इदेवो । व प्रतीकारं यदि शक्नोमि शा
 वावधातार ममोदा कृपितातरा नूनो नहिमाधपेणो सोदे क
 पार्तिशालान्तर गता हारमावस श्वितशक्नोति नीवभूत सतसा
 तत्प्राणात् अकार्येनमया कार्ये वचने अत्वा स्वयं वस्त्रा समाग
 मुनिपत्न्या विगर्हितं वलात्यय । तः इति निश्चितमनसा तव था
 श्चिदारे तत्तया त्वाव प्रापाम्य नपरोः भवेत् स्थिथानेन त
 रं अमोचया चेव मुक्ते विधात ज्ञात्वा देवकार्यं उपस्थितं ती
 अ तदादप रेतश्च सुंदरतेदे श्चिवतारणं चापि दितायजग
 वायमेशान्ननो मुनेः च्युतेरेता तो मुनिः ध्यातोर्दकं चित्त
 सि आतापि हेमयाने समास्थितः पित्वा स्वभार्या सिद्ध मञ्जवीत्
 तज इदंनेतो अस्या स्तं पिशापो

वे ममात्तया हिताय सर्वेन यश्चिमे शैलः श्वेते समर्तकाह
गतो देव कार्याय सिद्धये भव यः तेषां मध्येत्येवं कुंठेपूर्वतानो
त्या निकटे ब्रह्मासयमेवस विधेः सतः कृत्वातिवृद्धये निने
मागतः तामप्राप्यमहाकृतमा शरदीव निशाकरः ततोय म
वयोः समसर्प्यच गतो निजोपदे यमो पुत्र मासाद्य दुर्दिगाः सुये
तत्ते कर्त मरुसितदवः ततश्च क्रमत सस्य संस्कारानकादे
त्वा शातनो वोकासमोवातीव रश्मिहय ग्रथकाले वज्रतिथेय
नजिता श्रान्त्यन्तीवते प्राहप तीते ब्रह्मणाः सतः तोयराशि
तिनत्वा महामती नामस्य तेजो स्वपेणा वृद्धये यंस्वयोजनान्
धास्यामिन चेत्तेविमनस्कता य तस्मिन्नेवाः पप्रः सन्नुर्दितीय
वश्ये यदि कर्तव्यपीत्वात्वंम इवसागरे शीतामनजले हये
पिबोत्सजा ततस्तस्याववः श्रुः देव्यप्राप्तवसो गाँः तस्मिन्नेव
त्वा युक्तं तथैव शान्तनुः सः सेर रामो नामदग्नः प्रतापवान्
येपीत्वावततेन सस्यागर्भेयसव चके मादवये वोर मसुये पित
यत संक्रामितैः सातनुनातेतो राक्षया तस्य पापसमोत्तायस
भि ब्रह्मणाः सती गर्भेदधानामो पित श्रोपदेशतः स जगाममहा
वाद्या हिताय जगतो ततः कंठे ब्रह्माख्यः स्नात पिच्छया
तस्योक्ताले तसेप्राप्तेसेनातो नन तत्र स्नात्वाच पीत्वाच मादहसो
संचयः तन्मध्ये तनयस्यापिनी यपानयेत् गोथी परशुना कृत्वा
लवासाः किरीटयुक्त इत्यमाता तस्य ज्ञामवतारयत् इतिकालि
ममापुक्तो रक्तगौरश्चब्रह्मवत् इति कालि कापुराणां नामदग्नेपाख्याने ८९
चतुर्भुजः पद्मविद्याधरशक्तिश्च श्रध्यायः अपिच जाते संप्रम
रस्तथा शिशुमारशिरः स्थायः यः सोऽथतीर्थ मासाद्यतेवरे
तत्प्रकारो जलोत्तकरैः ते वीथीपरशुना कृत्वा ब्रह्मपुत्र
जातेच तस्याभूते शान्तनुर्लो मवाहयत् ब्रह्मज्जात सतः सो
कृशान्तनुः चतुर्णां पर्वतानां वः शकासारेनोदिताकृये कैला
मध्ये शेषवेशयत् कैलासश्रोत्रे सोपत्यकायान् मयतद्ब्रह्मणाः सतः
पाशे दक्षिणे गंधमादनः नारुपिः

तस्यापि सरस स्तीरे सश्रुत्या लीतः लीतिः गि लिनाति
यमहावतः शारोरेण दिशो ए लीनः लीनिः गिनेव ज्वादिन
वामनयद्ब्रह्मणाः सतं ततोः पर सिद्धौ गकराणो घादित विक
अपि गिरि देमशृंगेविमिद्यच ताथं इतिदुर्गादासः ॥
कामरूपान्तरे पीठमवाहयदमुं व वकारः सच योजनस्य कुत
रिः तस्य नाम विधि श्रुकेस्य विंशवर्णाः यवर्गस्य चतुर्थेव
लोहितगोकं लोहितात्सुसो। णीश्च असेक्षुरास्याने दन्तः
जातो लौहिताख्य सतोः ओष्ठश्च इतिव्याकराणो यवर्लो
ऽभवत् स कामरूप मखिते यवकारस्यपक्व ममवा इत्येक
पीठमासाद्य वागिणा गोपय। पदोक्ताउत्पत्तिस्थान मोष्ठयुक्ता
त्सर्वतीर्थानि दक्षिणां गतिमा दन्मकारार्थं दन्ममध्येपि तथ्य
गरे प्रागेव दिव्य यमुनासेमत्ता धनलसाव इतिभिन्नपदे परि
ब्रह्मणाः सतः पुनः यतति लो तवान् यथातेकुर्वन्ति इमादौ
रिते गत्वा द्वादशयोजने चो वकारस्य गृह्यात्वात् उर दन्म
त्रेमाति सिताष्टमा योनरोनि त्वात् यनुस्वारस्य मकारो न
यतेविद्यः स्वाति लौहित्यतोये स्नातवेदिकास्त अस्मोमतिस्था
पु स याति ब्रह्मणाः पदे वैज ने दन्त एवेत्याहुः अतएव त
नृसकृते मासे अविः प्रयतमा हिसोः परमे पदे इमादौ तथै
नसः लौहित्य तोये यः स्वाति वोद्धारयन्ति इति शुभबोधदी
सकैवत्य मवामुयात् इति का काये दुर्गादासः ॥ तस्य
पुराणे ८५ अध्यायः ॥ पर्यायः वो वाणो बाहणीसू
ली गि श्रिधि इतिकविक। सावरुणो देवसेजकः तोयेना
सदुमः ओष्ठ वर्गदोपयः लि नृश्च वामोपाः इतिवीजवर्णा
नाति लीनः लीनिः यन्त्रस्या। मिथानं अपिच वकारो व
द्योपथरतिरमानाशः लिनातिर हणो वाणाः सेरः एवरीश्वरोन
तिदुर्गादासः ली गिरा गत्वा इति रः इतिरुद्रयामले मेत्रकोषः
कविकत्सदुमः वकारोपयः गली तस्य सूर्ये यथा वकार चंच
नाति ।

नापोणि ऊंरनी मोलमय ने इतिनानेकात्तरकोषः ॥
 ये येच शाणामये वार्ण विशा कः वि युक्तान् युष्मभ्य युष्मा
 क्ति सदिते मदा विविदुसहिते के युष्मद्ग्राह्यस्य द्वितीया चत
 वार्णामात्मादितन्मंयुते पंचदेव धी षष्ठी वरुववनान्नरपोःये
 मये वार्ण पीतविद्युत्तुभामये इतिवाकराण ॥
 चत वेग मदे वार्ण सर्वसिद्धि रायके त्रिशक्ति सदिते देवि
 विविदु सदिते मदा इतिकाम वंशः पु उत्रपौत्रादिः । तस
 येनते कोणात्रय पुनोरावा र्णयः संततिः १ गोत्रं २ जनं
 ब्रह्मविष्णुशिवात्मिका माया ४ कुले ५ अभिजनः ६ प्रत्य
 शक्तिः परानित्या ध्यान मस यः ७ अन्ववायः ८ संतानः ९
 प्रवसते इति वर्णोद्धारतेत्रे इत्यमरः निवने १० नातिः ११ इ
 अस्पृश्याने ऊत्तपुष्पभोदेवी तिनसथरः कुलेच विद्यया न
 दिभुनो पंकजतलाण पुत्रः मना वाशाणिना मेकतत्ताः
 मात्पास्रथरो रत्नहारोन्तला सन्तानो वंश इति नपादिसः
 एरो साधकाभीष्टदा सिद्धा धनेन विद्ययावा स्वातस्यायस
 सिद्धिदा सिद्धमेवितो एवं थारा वंश इति सभः समति
 ध्यात्वा वकारान्न तन्मन्त्रेदश उद्दिशति पूर्वपुरुषान् वंशः ना
 ध्यानेत इतिवार्णोद्धारतेत्रे द्वातीतिशः इत्यमरटीकाया भरतः
 वय इवार्थः मेदिनी ॥ द्वातानातिविशेषः वाश इति
 वे स्त्री प्रचेताः इतिमेदिनी भाषा तस्यर्णयः त्वत्सारः २ क
 वरुवीने इति तंत्रं ॥ मारः ३ त्वचिमारः ४ त्वाधुनः
 वः पु साद्वयनं वायुः वरु शतपवा ६ यवफलः ७ वेणुः
 गाः इति मेदिनी वाङ् मंत्र मस्तरः ८ तेजनः ९ इत्यमरः कि
 गा कत्याणा वनवान् वसतिः कुपवा १० इतिनसथरः वंशः ११
 वरुणात्पः इतिशहरत्तावः इतिशहरत्तावती त्वाकेतकः
 ती शार्दतः वसे शात्तकः वे १२ कंटालः १३ कंटकी १४ मरा
 द वलः १५ टाङ्गुयिः १६ टाङ्गु पत्रः १७ यनुडुमः १८ थानुषः १९ टाङ्गुकाः

१ अस्पृश्याः अमलले कषा वली ॥
 एते किंवित्तिले शीतलले वंशकके स्त्री शाकाशोहीयमा
 मूत्रकृच्छ्र प्रमेहाशीः पित्तहास नेमूत्रे यथा वृद्धमूत्रक वित्ता
 स्वनाशितेच इतिराजनिर्वटः ॥ इरिन्दुले मनीषिणाः श्रीकला
 अपिच वंशः सरो हिमः स्नाडः सेवेशकके वात तले मरुद्भुजं
 कषायो वल्लिशोधनः छेदनक इतिहावली ॥
 फपित्तवृः ऊष्णस्ववणा शोथनि वंशकहरोचना स्त्री वंशरोच
 त तत्करीवः कटुः पाके रसेरु ना इतिराजनिर्वटः ॥
 तो गुरुः सखः कषायः कफक वंशानः पु वेणुयवः इतिराज
 त्वाडविदाही वात पित्तलः त निर्वटः ॥
 यवास्त सरो वृताः कषायाः क वंशानः वि सहृणजातः तस
 ट्पायिनः वात पित्तकराडसा पोयः वीजः २ वंशपः ३ इति
 वृद्धमूत्राः कफापदाः इति भाव हेमचन्द्रः ॥
 प्रकाशः पृष्ठावयवः १ पि वंशना स्त्री वंशरोचना इतिश
 देरराडा इति भाषा वर्गः इति दूरत्तावली ॥
 मेदिनी वाद्यभोदविशेषः १ वंशतेडुलः पु वेणुयवः इति
 दोशी इति भाषा इतिथर राजनिर्वटः ॥
 गिाः इत्तः सालवृत्तः इतिराज वंशथाने स्त्री वेणुयवः इति
 निर्वटः ॥ राजनिर्वटः ॥
 वंशकः पु मत्स्यविशेषः वाश वंशानात्मिका स्त्री वंशी इतिश
 पातामाच इति भाषा इतिश दूरत्तावली ॥
 ह्याला इत्तविशेषः वाशा इ वंशनेत्रं स्त्री इत्तमूत्रं इतिरा
 ति सोमशाडा इतिच भाषा निर्वटः ॥
 इतिरत्नमाला ग्रस गुणाः वंशपत्रः पु नलः इति राज
 वंशक स्वनभिष्यन्ती लघुदोष निर्वटः वंशसदले स्त्री ॥
 इयापदः इतिराजवल्लयः ॥ वंशपत्रके स्त्री हीनाने इति
 वंशके स्त्री अग्रह इतिहारा हेमचन्द्रः ॥

वंशपुत्रकः पुं तदमत्सविशे
यः वंशपातासाच इतिभाषा
इतिपातमाता नतः येनेतः
इतिराजनिर्वटः ॥
वंशपुत्रपतिते क्री समदशा
सरपादल्लोविशेषः यथादि
द्युति वंशपुत्रपतिते भरनभ
नलगोः नूतन वंशपुत्रपतिते
रजति मलनवे पशु खड्ग
दमौक्तिक मिवोतम मरक
तगं पषच ते चकोरनिकरः
मपिवतिमुदितो वान् मवेतवे
इकिगोरमृतकाणामिव वंशप
उचवितेति केचित् वंशद्वनमि
ति श्रेष्ठो इतिह्येमेनरी ॥
वंशपुत्री स्त्री नारीद्विगुः त
गाविशेषः तस्यार्थः वंशदे
ला २ नीरिका ३ नीर्णापत्रिका
४ अस्यागणः समधुरत्वे णी।
शिरत्वे पितृरक्तदोषनाशित्वे
चात्वे पशुनो इयदायित्वे च
तिराजनिर्वटः
वंशपीतः पुं कणागुगुलः
इतिराजनिर्वटः ॥
वंशपुष्पा स्त्री सदेवीलता
इतिराजनिर्वटः
वंशपरकं क्री इत्तमृतं ३
ति

राजनिर्वटः ॥
वंशरोचना स्त्री सुनामाख्यात
वंशपर्वस्मितयेतवोर्णयवि
शेषः वंशलोचन इति भाषा
तस्यार्थः त्वक्तीरा इत्तमरः
वंशलोचना ३ इतिभरतः ॥
तगातीरी ४ शुभा ५ वंशी ६
वंशजा ७ इति रत्नमाना स्त्री
रिका ८ इतिशहरत्नावली ॥
तगा ९ त्वक्तीरी १० शुभा ॥
वंशतीरी १२ वंशावी १३ त्वक्ता
रा १४ कर्मरी १५ येता १६ वंशक
रंरोचना १७ तंगा १८ रोचनि
का १९ पिगा २० वंशशर्करा २१
अस्यगणाः रुत्तत्वे कषायत्वे
मधुरत्वे हिमत्वे रक्तमुदिकारि
त्वे ताप पित्तोदकदरत्वे च ॥
इति राजनिर्वटः अपिच वंश
जा वृंदही वृष्पा वल्गु स्त्री
चणीतला तस्या कामत्वरस्यास
तय पितास कामलाः हरेत्
ऊष्टं वृणां पोटुकषाया वातक
ज्जित इति भावप्रकाशः ॥
वंशलोचना स्त्री वंशरोचना
इति हेमचंद्रः अस्या गुणाः
कषाय मधुरा रुक्षा वातघ्नी
शलोचना तगातीरी तय आस

कासघ्नी मधुरा हिमा इतिरा पर्व्यायः करीरं २ वंशाये ३
जवतमः ॥ यवफलांजुरः ४ अस्यगणा ।
वंशशर्करा स्त्री वंशलोच कुरुत्वे तिलत्वे अम्लत्वे कषा
ना इतिराजनिर्वटः यत्वे लघुत्वे शीतलत्वे पिता
वंशशलाका स्त्री वीणामृते। स्वराद रुक्मिण्यत्वे रुचिकारित्वे
इतिहेमचंद्रः वंशनिर्मितशला तस्यवर्णो निर्गुणो निर्गुणत्वे च
काचवंशस्तनिते क्री द्वादशा इतिराजनिर्वटः ॥
वंशस्थविले सरपादल्लोवि वंशिकं क्री अगुरु इत्तमरः
विशेषः यथा बदस्तिवंशस्थ वंशिका स्त्री अगुरु इत्तमररी
विले नतो नरो विलासवंशस्थ कायो भरतः वंशी । इति
विले मुत्तवानिलैः प्रश्रयायः पंच शहरत्नावली ॥
मरागमुद्दिशु उन्नोगनाना मपि वंशी स्त्री मुरती वंशी इति
मानशालिनो नहारमानेसररिः भाषा इति शहरत्नावली कर्ष
पुनातरः वंशस्तनित मपिका चतष्टये इतिराजनिर्वटः ॥
पि इतिह्येमेनरी ॥ वंशीवाद्यस्यविवरणं यथा ता
वंशतीरी स्त्री वंशरोचना इति लेन राजते गीते तालो यदि
राजनिर्वटः ॥ असंभवः गरीय सेन वादित्रे त
वंशाये क्री वंशांजुरः इति चतुर्विधं मुच्यते तते अघिरमा
राजनिर्वटः ॥ नडे बनमित्ये चतुर्विधं तते
वंशानुचरिते क्री वंशचरित्र तंती गते द्वाघे वंशाये अघि
वर्णने तत्त प्रमाणस्य पंचलता रे तथा चमोदनडे मानह्वे च
एान्तर्गततत्ताविशेषः यथा नेतालादिके मते अघिरे यथा
सर्गश्च प्रतिमर्गश्च वंशो मत्वं वंशोप्य पारी मधुरी तिलिरी
नराणीच वंशानुचरितेचेतिपु। शास काहलाः भोदरी मुरती
राणां पंचलतणा इतिशहरत्ता बुक्ता अंगिका खरनाभयः अंगो
रुन्नी वंशांजुरः पुं वंशांजुरः। काणालिके वंश अमवैशस्तथा
शंशरकोडा इतिभाषा त त्। परः एते अघिर भेदास्तकधि

ताः पूर्वसिद्धिः वर्तुलः सरल
 श्रेयः पर्वदोष विवर्जितः वैशा
 वः स्वादिगे वापि रक्तचंदनजो
 : यवा श्रीखंडनोऽयसौवर्णोद
 त्तिदन्तमयोऽपिवा गजतस्ताम्र
 जोवापिलौहः स्फादिकोऽयवा
 कनिष्ठांगुलि तत्पेन गर्भरंध्रेण
 शोभितः शिल्पविद्याप्रवीणो न
 वैशाः कार्यो मनोहरः वैशानेव
 मतोऽपीति मतेगमुनिनोरिते
 ततोऽपि तराकारा वैशापव
 प्रकीर्तिताः तत्रत्यक्ताशिरोदे
 शादयो हिमिंत मंगुले फुत्का
 ररंध्रे कुर्वीत मित मंगुलियव
 णा पंचांगुलानि संत्यज्य तारै
 भ्राणि कारयेत् ऊयोत्रयाभ्यरे
 भ्राणि मममोखानि कौशातात
 वदरीवीततस्यानि संत्यज्याहोहं
 मंगुले प्राज्ञयोर्वहने कार्यं स्वरा
 योनीद हेतवे सिक्ककेन कलादे
 या तेन सम्वरतात्रेत पंचांगु
 लोऽयं वैशाः स्यादेकैकांगुलिह
 दितः पदंगुलानि नाश्यात्
 याददशादशांगुले फुत्कारतार
 रंध्रस्ययावदंगुलिमतेर तदेवनाप
 वैशायां वैशिकैः परिकीर्त्यते प
 कोयनोदंगुलश्च मंगुलश्च त्रयं
 तः

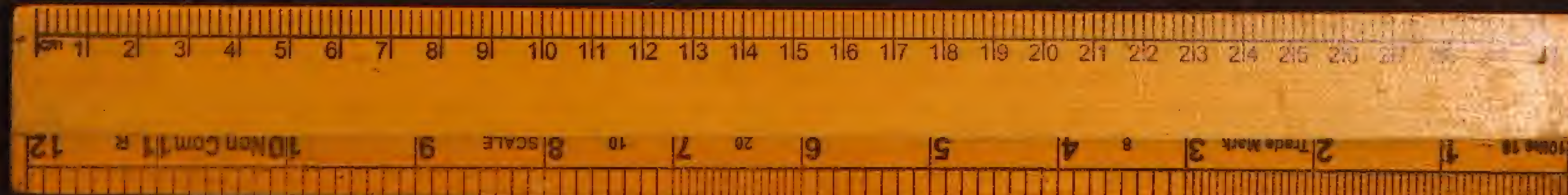
प्रतितातरेत्वेन वांशिकैः मनु
 पेक्षितः त्रयोदशांगुलो वैशाः प
 रः निन्दितो वैशा तत्पेनैकस्था
 समदशांगुलः मसनैद स्तथाने
 दोविजयोऽय तयस्तथा वत्तार
 उत्तमा वैशा मतेगमुनि मम
 ताः दशांगुलोमदानेदो नंद प
 कादशांगुलः हादंगुलमानस्त
 विजयः परिकीर्तितः चतुर्दशा
 दन्तमितो नय इत्यभिधीयते व
 द्यारुदोरवि विष्णुः क्रमादत्र
 यवस्थिताः नैविसे श्रोतवापि
 सुस्वरत्नचशीघ्रता माधुर्य मिति
 पंचामीफुक्तेषु गुणाः स्मृताः
 श्रीत्कारवक्रतः स्तदो विमरः
 स्फुरितो लवः श्रमधुरश्च विजे
 याः पदुदोषाः फुक्ते क्रमात्
 दृष्ट्याप्रयोगवाक्यस्य मत्यतागी
 तवादेन एतिदोषं युतोऽतीव
 निन्दितो वैशिकोमतः स्यान्का
 दिनयाभितोगमकायः स्फुटा
 त्रयः श्रीचंद्रस्तः कलाभितो वा
 शिको रक्त उच्यते प्रमुक्तिर्वह
 मुक्तिश्च मुक्तिश्च मुक्तिश्च मंगुल
 गुणाः सस्यानते सम्वरत्नं मंगु
 ली सारणा क्रिया समस्तगमक
 ज्ञानं रागरागावादिता क्रिया

भाषा विभाषासुदत्ततागीत। वली अथिच हंस सारसः ॥
 वादने स्वस्थानेवापिः स्थाने कावात्त वक कौच सरारिकाः
 नादनिर्माणकोशते गात्राणा नेदीमुली सकादस्मा वलाकाया
 स्यान्नाहत्वंतदोषाह्वादेतथा सवाः स्मृताः सवन्ते सलिते य
 वांशिकस्य गुणा त्रये मया संति स्मात्पेते तस्मात्सवाः स्मृताः ऊ
 षदशीताः इति संगीतदोमादः ऊलेचराः सवायापि कोशस्याः
 वंशपः वि सहेषानातः तस्य पादिन स्रुथा मस्या पेते समा
 यः क्रुत्यः १ वीमः ३ इति ण्याताः पंचाधानुपजातयः या
 त्रिकांशेषः वक इ ३. कौरि नृपा मधुराः स्त्रिया गुर्वेव
 ते गतो इतिकविकसदुमः क्रिमादनाः श्रेष्ठाताः पिच्छता
 कौटिल्य मिहकटिलीभाकः आपि मांसपृष्ठिपदा भ्रशेतथा
 ऊटिलीकराणां च इवेकतेदु भिष्येदिन स्ते हि प्रायो पश्यतमाः
 वंकते काष्टे ऊटिलेस्यादिसर्पः स्मृताः इति भावप्रकाशः
 वंकते काष्टे ऊटिलेकरोतीसः सनामायातपृष्ठहतः तत्पर्यायः
 र्थः इति दुर्गादासः वकः ९ सना शिववली १ पाशुपतः २ पका
 मख्यातपदिविशेषः तत्पर्यायः शीलः ४ वसः ५ इत्यमरः
 ककः १ इत्यमरः हारवतिभुक् पकाशीला ६ उकः ७ वसकः ८
 १ कसेकः ४ मुक्तवायसः ५ वी वसकः ६ तति तटीका वक
 र्वजंजः ६ वकोदः ७ गदहवति प्रणः १ शिवमली ११ इति शार
 प्रियः ८ इति शारदावली नि तावली काकशीर्षः १२ स्मृत
 शेतः ९ शिावी १० चंद्रविहंगमः प्रणः ११ शिवप्रियः १४ काक
 ११ इति त्रिकांशेषः तीर्थः सेवी नामा १५ वसहटः १६ स्वशरकः १७
 १८ तापसः १३ मीनवाती १४ रक्तपृष्णः १८ मुनितरुः १९ अगालिः २०
 सवाप्यायी १५ निप्रलंगाः १६ वेगसेनकः २१ इति रत्नमाला श्रग
 दभिकः १८ इति राजनिर्घटः स्यः २२ श्रीचंद्रपृष्णः २३ मुनिदुमः २४
 अयमोसस्यगुणाः शारविक व्रणारिः २५ दीर्घफलकः २६ वक्रप
 काकाशुदासदाः पवनापराः षः २७ सरपियः २८ सित पीतनील
 रतिरत्ना

तोरितकसमभेदाच्चतर्विधोऽपि
 स्तिः मधुर शिशिर दोष अस
 काम विनाशनश्च भूतघ्नः तथा
 च अगस्तिशिर गोक्ष विदोषघ्न
 अमापदं वृत्तासकामदेवार्पभूत
 ज्वरवत्तावदं इति राजनिर्वटः अ
 पिव अगस्ति ऊसमं शीतं वात
 र्थकनिवारकं नक्तोष्णनाशने
 तिक्तं कषाय वातघ्नं मुनिभिर्मते
 इति भावप्रकाशः अमञ्ज नास
 कस्य च पृष्ठाणि वेगसेनस्य चैव
 दि कटुपाकानि तिक्तानि का
 सतयकराणि च इति राजवल्लभः
 वकः पाण्डुपतञ्जैव शिवापीड्य
 सञ्जतः वसुकस्य शिवोकस्य शि
 वेष्टः कस्य प्रकः शिवमल्लिः शि
 वाज्ञादः शाम्भवो रविसंमितः
 वकोति शिशिर स्तितो मधुरो म
 धुगमकः पित्तहार कफघ्नास
 अमरारौचरीपनः इति वराज
 निर्वटः शिवमल्ली पाण्डुपत
 र्मिकाहीला वुकोवस्तः वुकोः
 शिवाः कटु स्तितः कफपित्त
 विषापहः गोनिभूत तथा
 वाद ऊस प्रोद्यासनाशनः इ
 तपि भावप्रकाशः तानयश
 कारः यथा शोवात्रो वपरोवकः
 इति

वीनवर्णाभिधानं ऊवेरः ॥
 रतोविशेषः स च भीमेन
 रतः इति मेदिनी अत्रकोषेप
 पर्वणीय वकारादौ पठितोऽपि
 शादः किन्तु अमरहीकोषा भ
 रतेन अन्त्यस्य वकारादि वव
 वक धातव्या क्रमेण च प्र
 त्ययेन अन् प्रत्यये न च साधितः
 पञ्चविशेषः । यथा जलक
 ल्प पातान्न दोला भूथरवा
 लकाः वकाद्या यत्र भेदाः
 स वज्राद्याश्च मृषिकाः इति
 शाब्देदिका अस्या विवरणा य
 या दीर्घकंठ काचकुपाणि
 लयेत्स्वल्पाभाउके तीर्थकृता
 पंचतचस्या वकयत्र मिति
 तं इति वेद्यके अत्रविशेषः
 स च श्रीकृष्णेन रतः यथासं
 संवत्सकते सर्व पाययिषान्नप
 करा गत्वा कृताशयाभ्यासेपाय
 यित्वा पुपुर्जनं ते तत्र दह्य
 दीप्ता जहासत्वमवस्थितं तत्र स
 वज्रनिर्मित्रं गिरेः कूटं निवच्यते
 सवेवकोनाममरानसरो वकत्रण
 क आगस्त्यतस्मा कृसेतोत्पातेऽय
 सहलीकसे महावकपुले इष्टाग
 मादयाः भेदाः वभूवु रिदियाणी
 व विनाशोण विवृतसः तं तानुपूत

प्रदन्त मग्निवहोपातसूत्रेपि साधनतमः शोको मिथ्या
 तरेजगद्गुरोः चक्षुर्द सघोऽति विनीतश्च वकहति रुदायतः
 रुपातते वक स्तुडनरक्षेपः इति तटीकायां श्रीधरस्वामी
 नरत्पपुत तनापतन्नेसनि अपि च अथोदधिर्वैकृतिकः
 तद्वत्तदयो दोभ्यां वके कसं सार्धसाधनतमः शोदः शि
 सविसतो गतिः पश्यतवालेषु स्त्रीविनीतश्च वकहति रुदा
 दार लीनया मुरावहोवीरणा दतः इति पात्रोत्तरांतरे ॥ अथा
 वदिवोकसो इति श्रीभागवते यः वकवेरी पुं भीमसेनः इति
 १ स्कंधे ॥ अथायः ॥ नराधरः श्रीकृष्णश्च ॥
 वकचिचिका स्त्री मत्स्यविशोः वकवती पुं मिथ्याविनीतः व
 षः तत्पर्यायः वकाची २ इति कवतिः इति नराधरः तस्य
 रावली ॥ लक्षणं यथा अथोदधिर्नैक
 वकजित पुं भीमसेनः इति वि तिकः सार्धसाधनतमः शोदः
 कोदेषः श्रीकृष्णश्च ॥ मिथ्याविनीतश्च वकवत धरो
 वकधपः पुं वकधपः इत्यमरः दिनः इति राजसागरमनुः ॥
 टीका वकाची स्त्री वकचिचिकाम
 वकनिसदनः पुं भीमसेनः ३ त्साः इति रावली ॥
 तिरेमवेदः श्रीकृष्णश्च ॥ वकाधिः पुं श्रीकृष्णः यथा त
 वकप्रमः पुं वकहतः इति रावकारि सरलोकवासिनः
 शब्दरावली अगस्तिऊसमे समाकिरेवेदन मल्लिकारिभिः
 स्त्री वकहतिः पुं वकतत्यवः समीदिव वानक शोव सास्त
 तं नतिशिशुः यथा पाण्डुरिनो वे स्तुडोत्पातसूत्राविति
 विक्रमस्यानवेरालवतिकाया स्मिरे इति श्रीभागवते १ स्कंधे ॥
 गान् हेतकान्वहंतीश्च वाद्या अथायः वज्रतः पुं सनामाया
 वेणापि नाद्येयत् इति विल्लुग तपुष्वहसः तत्पर्यायः केसरः २
 गो ३ अंशे १८ अथायः तस्यत इत्यमरः केरावः ३ इति भरतः
 दारो यथा अवीरदृष्टिनेकृतिकः वकूलः ४ सिंहकेसरः ५ वर
 सार्ध

ततः ६ सीधुगंधः १० मुक्तः ऊरुमायुधः आराखितोयते
 ८ मुक्तः ११ शिशुवत्तावली यत्नी सन्नापयित मुचतेः ततः
 सीधुवमथ १० रोहनः ११ मथ सतमयतो दृष्टा क्रोधाभात दृ
 पुषः १२ सुरभिः १३ अमरानेदः शारदः स्मरमालोकयामासः
 १४ स्थिरजसमः १५ आरदिकः शिताशाचराणां निकं आलो
 १६ करकः १७ सीधंतः १८ वि कित सिनेत्रेण मदने मुतिमा
 शारदः १९ गुरुप्रयकः २० य नपि शारदयत तदा वसुनया
 ती २१ मदनः २२ मयामोदः २३ दादाम्भकस्यवत प्रदहामो
 चिरपुष्यः २४ अमृगणाः शीत लं ह्यते विषदोषनाशि
 तं मधुरत्वं कषायत्वं मदा पत्ते दधेदायुक्तत्वं तत्कृ
 मगणाः कषयत्वं सीराफात्वे नीतः स्वगंधाजो गुणाकृतिः
 सुरभितं शीतलत्वं मधुरत्वं नादस्यानेसभाकारं यदासीद
 त्रिगुणत्वं कषायत्वं मलमंयुः नुभूषितं तज्जातं केशवागपेव
 कारकत्वं इति राजनिर्वटः ने नामतो नगः याच कोरी
 युपिच वज्रतो मधुरात्सुखं शुभा ह्यासीद्विन्दनीतविभूषि
 दकसारकस्तथा वज्रत स्ववरो ता ज्ञाता सापादता स्या स्या
 २५ नुलः कटः एके रसे गुरुः क राजिविराजिता नातोपरी तथा
 कपित विषु सिद्ध कृमि वन मुष्टो स्यानेचंद्रमणिप्रभं पंच
 गदापदः इति भावप्रकाशः ततः गुण्यमभवज्जाती शशांक विरो
 फलगणाः वज्रत्वं मधुरेणारिः ज्वला रुद्धमुष्ण ग्रयः कासाः
 नृण्येयकार परं तत्सुषुगणाः स्याने विदुमभूषितं तस्मादह
 एतं कषाय मधुरे शीतेपि पुत्र मल्ली संजाता विविधाशुने
 प्रकफाखनुत तद्वत्कलपु इति श्रीवामनपुराणे ६ अध्यायः
 ज्ञाग कल्हरोत्पत्त पाटले इति वज्रता स्त्री कटका इति रा
 राजरत्नः प्रसोमतिर्यया वि ननिर्वटः ॥
 चरन्तं तदा भूया मदेण

वज्रली स्त्री काकोली इति या यथा भवत्पदं समं वज्रं वि
 दूषिका ॥ यमं च कदाचन तयो र्वयो रू
 वज्रतः ३ वज्रतवतः इति यान्तेः वज्रतः सतदधुनोचतेव
 शारदतावली ॥ ॥ तं गुण्यमगोसाता मवेर्यो
 वकोरुका स्त्री वलाका वा नृभि र्व्याते अत्र दिगवर्ष
 तावर्जितशाखा इति मेदिनी स्त्रोकः पूरयितव्यः वज्रतोभोजे
 वकोदः ३ वकः इति विको सदा स्मरेवत्तनीतोत्पलं फले
 दूषयः ॥ चतुर्वीनो मुरागते सेतो भेगे
 वज्र ३ गतौ इति कविकृत नहारोच्चैः इति वज्रोभेनरी
 इमः ३ वज्रते इति उर्गादा वज्रावुरः ३ रत्नः इति वि
 सः वक्तव्यः वि कृतितः स्त्री कोदूषयः ॥
 नः वचनार्हः इति मेदिनी व वक्तव्यः ३ आह्वानः इति वि
 चनेज्जीवता ३ वि यो वक्तव्यः कोदूषयः मुत्तनाते वि ॥
 नातिसः इति भरतः ओचित्या वक्तव्यत्वं स्त्री मुत्तवाद्ये इति
 तद्विशिष्टं वर्तते इति मुक्तः केचित् त्रिकोदूषयमुत्तवाद्ये
 तत्तयोयः वदः २ वदावदः ३ वज्रमालमिति लिखितं ॥
 इत्यमरः वदन्त्यः ४ वदा ५ इति नटाधरः संघट्टवत् इति भा
 तः वज्रभाषी उच्चैः श्रेयः पात्रं तोवरा इति भाषा तस्य
 तमरेव इति शब्दमात्रा ददि योयः तलिका २ जनसारके ३
 योयः वाचोयुक्तपदः २ वामी इति नटाधरः ३ वज्रभाषी ३ वज्रभाषी ३ वज्रभाषी ३
 ३ वावदकः ४ इत्यमरः वचकः देवदः मुत्तभदके वि ॥
 ५ सवचाः ६ प्रवाकः ७ इति न टाधरः पंडितः इति मेदिनी वक्त
 स्त्री मुत्त इत्यमरः तगरसूने ३ वक्तव्यत्वं स्त्री भवे इति
 ति शब्दमात्रा वस्तुभेदः इति मेदि राननिर्वटः मुत्तमुदिकोणाव
 नी क्लेशविशेषः इति देवदः त वक्तव्यत्वं ३ जमीरः इति
 सतत्ताणादि

नराधरः सुखयोगके वि १० वेहिता ११ इत्यमरः वेक्रः
वक्रासवः ३ अथरमथ ३ १२ वेक्र १३ विनते १४ उदरे १५
तिविकोदेशः ॥ इतिशब्दरत्नावली अवनतः १६
वक्रं क्री नदीवेक्रः तत्पर्या १७ अततः १८ भंगुरः १९ इति
यः उदभेदः २० इत्यमरः वेक्रः २१ इति
इति भरतः ॥ रायः वक्राणि यथा अलकः
वक्रः ३ शनैश्चरः इतिमेदि २२ भालः २३ भुः २४ नावचिक्रं २५
नी संगलशरः इतिहेमचंद्रः २६ कृपाः २७ ऊत्तिका २८ भग्नकंक
रुद्रः विप्ररासरः इतिथर्गा २९ तां ३० वानेन्द्रः ३१ दात्र ३२ ऊदा
मर्पटः इति राजनिर्वटः ॥ लः ३३ वेक्रकः ३४ मुकास ३५
वक्रगतिविष्टरः सतयस्य ३६ पलाशपुष्प ३७ विष्टत ३८ कता
ग्रहस्याप्रितातुमधिष्ठितराशी ३९ तः ४० शक्रयनः ४१ फाला ४२
य विंशोऽंशोऽर्गतादेशात्संवम ४३ प्रयोथः ४४ करः ४५ हस्तिदंतः ४६
षष्ठोऽंशे रवि स्तिष्ठति यथा व ४७ श्रुकरदन्तः ४८ सिंहरादिः ४९
क्राः सः पंच षष्ठः केतति व इतिकविकल्पनताकरः इतिम
क्रानगाष्टमो नवम दशमेभा ५० दिनी वक्रकंदः ऊदिलकंदक
नोनायने सदनागतिः द्वाद ५१ वक्रकंदकः ५२ एवदिरव
शेकादशे सूर्य लभते शीघ्र ५३ तः इतिराजनिर्वटः ॥
तो पुनः रावस्थितेशकवि ५४ वक्रखड्गः ५५ करवालः इतिरा
शावयः शब्दात्र कर्णते न ननिर्वटः ॥
त रापपन्नरसर्गाहिनीया ५६ वक्रशीवः ५७ उष्ट्रः इतिविकोड
दि निरूपणां राककेतु सरा ५८ शेषः ॥
वक्रो शीघ्रगो वेद्रभास्त्रो ५९ वक्रचंद्रः ६० अकपती इतिशब्
इतिनोतिस्तत्वे वक्रः वि अ रत्नावली ॥
तत्रः वक्रा इतिभाया तस्य ६१ वक्रतालं क्री वाद्यविशेषः
योगाः सराले २ वृत्तिने ३ निहो ६२ तत्पर्यायः
५३ मर्मित ५४ वृत्तिने ६ मर्ते ६३ सखवाद्य ६४ वक्रनालमिति
आविकं ६५ ऊदिले ६६ भुम् । वा पादः इति विकोड

शेषः ॥ वक्रवक्रः ३ अकरः इतिश
ः कृतानी स्त्री सुखवाद्यं ३ वृत्तावली ऊदिलसुखवि
तिशब्दरत्नावली ३ शिष्टे वि वक्रशब्दा स्त्री ऊदिल
वक्रतदः ३ अकपती इति नीतपः इतिराजनिर्वटः
शब्दरत्नावली ॥ वक्राय क्री कवारवक्रतः
वक्रदंष्ट्रः ३ अकरः इतिके इतिरत्नमाला ऊदिलगुभागश्च
चित्कनक्रः ३ पिप्पुनः अ वक्रांगः ३ हंसः इतिहेमच
कपती इतिमेदिनी ॥ दः ऊदिलावयवे क्री ॥
वक्रनालं क्री सुखवाद्यं ३ वक्रिः वि मिष्णावादी वक्र
मुद्रांकित विकोडशेषः ॥ धातोः कियत्येन मिष्णः
वक्रनासिकः ३ पेचकः इति वक्रीने ३ वृद्धः इतिशब्दरत्ना
विकोडशेषः ऊदिलनासाय वली वक्रविशिष्टे वि यथा
ते वि वक्रपुच्छः ३ स्त्री ऊकु लम्पेणे यदि वक्रा स्थातुं सः
रः इतिविकोडशेषः सलोमज कोर्य ३ वक्रता लम्पेणेऽस्ती
दिलनालतं व ॥ ते मर्तो ३ वादि व्याधिसं
वक्रपुष्पः ३ वक्रहस्तः इति पुतः इतिनोतिस्तत्वे ॥
शब्दरत्नावली पलाशहस्तः ३ वक्रोक्तिः स्त्री काकूक्तिः य
तिराजनिर्वटः ॥ यां कामयेवकल्पतत्तुष्टवृद्ध
वक्रवालधिः ३ ऊकुरः इति प्रगाणे अथ वृत्ते वृषोत्तमं
हेमचंद्रः ऊदिलपुच्छश्च ॥ दातावक्रोक्तिभिः एदेः द्वाद
यक्रभाणितं क्री ऊदिलवा एगानादयकिचित्तोयान्तरवृत्त
को तत्पर्यायः वक्रोक्तिः २३ निर्मने तत्कश्चिदयो न नयेन
तिविकोडशेषः ॥ विभागे यथाक्रमे नवाद्येनव
वक्रमः ३ पलायने इतिश तत्तीरेपातये केनचित्कवित
वृत्तावली ॥ कृतप्रदीपेयेवं वक्रोक्तिभिः का
वक्रतागतः ३ ऊकुरः ३ कूक्तिभिः इतिप्रहितं ३
तिराजनिर्वटः ऊदिलपुच्छोऽस्ती दितोक्तिः यथा वादीयाकरां

विमैव विदुषां पृष्टः प्रविष्टः वंकः नदीवक्रं इत्यमरीका
संभोजनमभिः सपातुव
इ भुंभंग वक्रोक्तिभिः स्तुतः
सत्रपरासमति गणकोगो।
नानभिन्नलया नोतिर्वित्तदः
सि प्रगत्य गणकः प्रप्रप्रपंचो
क्तिभिः इति सिद्धान्तशिरोमः
गो गोलाध्यायः वक्रोष्टिका
स्त्री मृदुमृदरासं इवहासं।
तत्परायः स्मितं इति हेमचं
इः वय इरुपि इतिकविक
लडुमः इ वंगते सपि गतो
इतिर्गदासः ॥
वाव सपि इतिकविक
डुमः वावति सपि गतो इति
इर्गदासः ॥
वगाहः पु अवगाहः इतिम
पवोयवाकरणभरतय ॥
वसुः पु वक्ता इति सिद्धान्त
नौकोलमहासागरादिवृत्तिः वाव
वक्रः इति सतिमसावाणादि
वृत्तिः वक्र इ ३ गतिविन्दा
रंभ ऊवेपु । इति कविक
लडुमः ॥
इ वयते ३ वंवेते । न
वे पव कैश्चित् पस ते इ
तिर्गदासः ॥

वंकः नदीवक्रं इत्यमरीका
प्रांभरतः ॥
वंका स्त्री वस्याग्रभागः तस्य
प्रायः पत्ययते इतिविका
एटशेषः ॥
वकिः पु कंटकः इतिवि
काटशेषः ॥
वक्यः वि वक्रं यथा वंकं
काष्ठं इतिगुणवायव्याकरणां
वंकिः स्त्री पाश्चात्पि तत्परायः
पुंस्कं इति हेमचंद्रः ॥
वंकिः पु स्त्री वाद्यभटः इ
त्याणादिकोषः गृहकारु पार्था
स्थि इति सिद्धान्तकौमुद्या
णादिवृत्तिः ॥
वंगे स्त्री यात विशेषः रां इति
भाषा तत्परायः ३७ः स्वर्णा
ने ३ नागजीवार्ण ४ सहंग ५२
गं ६ गुरुपत्रे ७ पित्रुटे ८ वक्र
संज्ञं ९ तमरे १० नागने ११ क
स्त्रीरं १२ आलीनकं १३ सिंहने
इति हेमचंद्रः स्ववेते १५ नागे
३७ इति शश्वरत्नावली ॥
अस्यगणाः तिलत्वं मधुरत्वं।
भेदितं पाटले कृमि वातना
शितं लेखनत्वं किंचित्
पित्तकारित्वं इति राजवल्लभः

असदंगशब्दे इष्टव्यं ॥ वंगशुल्बनं स्त्री कोसे इति
सीसकं देशविशेषे पुंभूति
इति मेदिनी सतशावीदेशा
स्वर्गतदेशविशेषः यथा अं
गवंगा महुका अन्तर्गिरि व
दिर्गिगाः इत्यपक्रमशलाभा
गद्यगोनर्दी प्राच्याननपराः।
स्तुताः इत्यस्तमत्पराणाव
चने मतान्तरे यथा आग्नेया
मंगवंगोपवंग विप्रकोवनाः
कलिंगोद्यान्धु किङ्किन्धा वि
र्ध सवरादयः इति मोतिल्ल
धृत कूर्मवक्रवचने तस्सीमा
यथा यत्नाकरं समारभ्यवस्य
पुत्रान्गोशिवे वंगदेशो मया
प्रोक्तः सर्वसिद्धिप्रदशकः इति
शक्तिसंगमतेजो ७ पटलः ॥
वंगः पु वंदवशीयवलिग
नपुत्रः यथा वलिः सतपसो
मते अंगवंग कलिंगकाः स
त्य पौंड्राश्चवालेया अनपान
स्तथागतः इति गार्हते ७४।
अध्यायः वार्ताकः कार्पासः इ
ति मेदिनी वंगने स्त्री सिंहरे इ
ति रत्नमाला वंगदेशनाते वि
वंगनः पु वार्ताकः वंगुन इति
भाषा इति शश्वरत्नावली ।

वंगशुल्बनं स्त्री कोसे इति
हेमचंद्रः ॥
वंगेसनः पु वकहृत्तः यथा
वंगसेनकं वंगसेन स्वगस्ति
उ अकनाशोमुनिडुमः अन
तिः ऊनलीति विकारशेषः
अपि च वक्रपुष्पा मुनितरु
रास्ति वंगसेनकः इति रत्न
माला अस्यपुष्पगुणाः वामका
च पुष्पाणि वंगसेनस्य वैवदि
कटुपाकानि तिक्तानि कास
क्षयकाराणि च इति राजवल्लभः
वंगला स्त्री रागिणी विशेषः
इति दत्तात्रयः वंगलीति च ना
मान्तरं वंगलः पु भेरवराग
सपुत्रः यथा वंगलः पंचमः
षष्ठो मधुरो हर्षकस्तथा दे
शातो माधवः सिंधुः भेरव
पुत्राः प्रकीर्तिताः अस्य ध्यानं
कृत्वा निवेशितकरं देवरा स्तप
स्वी भास्विश्रुतपरिमंडितवा
मदस्तः भस्मोज्ज्वलो निविडवह
नटाकलापो वंगल इत्यभिहित
गुरुणा कर्वाणीः वौडवो देववंगा
नो गृहशस्यास मध्यमः प्रहर्ष
विनियोजकः प्रोक्तोः वंमुनिना
स्य इति संगीतरत्नाकरः ॥

वेगीति ॐ हरिताले इति कविकल्पद्रुमः ॐ वक्ता ग्रंथे
हेमवेदः ॥ सेम इत्येके नवचत्प्रियंवद
वंगाली स्त्री भैरवरागस्य इतिहतायुधः इतिहर्गादासः
गिणी यथा भैरवी कौशि। वच क संदेशो इतिकविकल्पद्रु
कौचैव भावेलावती तथा वं मः संदेशो वचनविशेषः ।
गाली वेतिरागिणो भैरवस्य क वाचयत्तवितो लिपि मिति
व वलमाः इति संगीतदामो हतायुधः इतिहर्गादासः ॥
रः ग्रन्थमूर्तिः मनोत्तम वचनमे वाचि इतिकविकल्प
काशगाभूषितामीशुकः दया दुमः लवक्तिर्नप्रयोग्या इत्याते
ना भगानीधरस्याः प्रोम्भः कुमा कारिकाः इतिहर्गादासः ॥
री कमनीयमूर्तिर्वेङ्गालिके वचः ॐ कीर पत्नी इतिमेदि
येषुचि संगीता इतिसंगी नी वचः स स्त्री वाक् इत्यमरः
तरत्नाकरः वंगाली गौडवाते वचक्रः ॐ ब्राह्मणः इतिमेदि
गारहाश्रमास यद्वजभाक नी वचक्रः वि वावहकः इति
ऋ यदीनाच वित्तेषा मृच्छ मेदिनी वचंती स्त्री शारिका व
नाप्रथमा मता इतिसंगीतप र्तिः शास्त्रभेदः इतिशब्दरत्नावली
र्णाः वेत्ताः ॐ कुरुसंधिः ऊ मेदिन्या वचंता इति वचंता इ
चकीइति भाषा इत्यमरः वर तिचपाठः ॥
तः स्त्री गंगास्रोतोविशेषः । वचने स्त्री अंटी इतिशब्दचंदि
यथा तस्याः स्रोतसि सीताव का वाक् तस्यार्थः इराम
वदतः भद्रा व कीर्तिता इ रस्वती ब्राह्मी भाषा वाणीच
तिशब्दमाला सावकेतमानवेष मारदा गिरा मीश्व शिरोदेवी
स्यागेगा यथा एवंमात्यवच्छि गीर्देवी भारतीसूरी वागवा
वरात्रिष्यतन्त्री ततउपतवेगा वचसामीशा वपदेवी वागीमा
केतमानमभि वंतः पत्नीच्यारिणि हका वचने भाषितं चोक्ति
सदित्यतिप्रविशति इतिश्रीभाषा र्वाहारोत्पत्तिवचः
वते ५ स्तुते १० ग्रन्थायः वचमेवा वागदेवी वच सो
वि संदेशः । इति

रेषपर्यायः परिकीर्तितः य निष्पत्तेः ॥
शास्त्राने यथायोग्ये भेदे वचनीयतास्त्री लोकापवादः
शोभनीविभिः इतिशब्दरत्नाव ययाननप्रवादः कौलीनेविगा
नी तत्र विविधं यथा वणि। नवचनीयता इतिहेमवेदः ॥
मुद्राव वचने विविधं शैल। वचनेस्थितः वि वचने तिष्ठति
लौकिके वैदिके तथा सर्वज्ञ ये १ विनयगारी २ आश्रयः ३
नातिशास्त्रो निर्मलमान वच वचनस्यः तस्यार्थः विधेयः ४
वा असत्यमदिते यथास्तुते इत्यमरः वचनः ५ प्रयोगः ६
अति संदर् सवुहि शब्दवद इतिकेचिदिति भरतः ॥
तिनदि तेषा कदाचन शपदः वचनोपक्रमः ॐ वाक्यार्थः
प्रीतिजनकं परिणामसूता इतिभरतशब्दरत्नावली तस्य
वदं दयात् धर्मशीलश्च वो योयः उपमासः १ वाङ्मते २
थयसेववोधेन अतिमाज्ञात् इत्यमरः ॥
यातत्सर्वकाले सखावदं स वचः ॐ ऊक्तः शतः इति
तस्यारहितकरवचसो अष्टसु मेदिनी ॥
स्थितं पदं विविधं शैलनी वचतः ॐ शत्रुः यथापुंसि
तिसारनिर्गुणितं कथ्यते विष मंतः क्षणापुत्र वचनं जंगल
मथेकिंवदामि वाक्यमीप्स स्या भगणपुत्र शरापुः स्या
ते इतिब्रह्मवैवर्तेश्रीकृष्णजन्म दमित्रे सृणुदित्यपि इतिशब्द
वदे ७ ग्रन्थायः विभक्तिः सा माता ॥ वचसोपतिः ॐ वृह
तस्यादिस्त्यादिश्च यथाक्तेरे स्यतिः यथानीवोऽद्रिः राः स
केके वचने क्रमात्क्रुद्रवृम रगुरुवचसोपतीयो इतिदी
नेत्यात् इति मुण्यवोधयाक धिका वचस्करः वि वचने
रां वचनगारी १ वि वचनेस्थि स्थितः इतिकेचित ॥
तः इत्यमरीकायोगमानाथः । वच स्त्री ग्रन्थविशेषः वच
वचनीयः वि कथनीयः इतिव इतिभाषा तस्यार्थः उपयोग्या
वयातोः कर्मणि प्रतीयप्रत्ययेन २ वदुग्न्या ३ गालामी ४ शत

परिका ५ इत्यमरः तीत्ता ८ अथ चोपचीनीति लोकेप्रसिद्धा
 ऊटिला ७ मंगल्या ८ विनया तस्यागुणाः हीपान्नर वचा क
 १ उवा १२ तोत्री ११ इतिरत्नमा हीतिज्ञोत्सावक्रिदीमिकृत वि
 ता वचा १२ तोमशा १२ इति वेहाभान अतस्त्री शकृन्त्रवि
 नटाथरः भटा १५ असा ७ शोधिनीवातयाधीनपसारमु
 णाः अतितीत्तात्वे कट्वेउ न्मादेतनुवेदनं यपोरति विशेषे
 सत्वे कफभगुन्नि शोफवा चेणाकिरंगमयनाशिनी इतिभा
 तन्त्रातिसार साद भूतनाशि वयकाशः अपरं वचापुष्पावा
 ते वांतिकारित्वेच इतिराज त कफ तसीत्री स्थितिर्वहि
 निर्वटः अपिच वचोगुग्ंधा नी इति राजवत्तुभः अमच
 पदग्रस्यागेतोमी शतपर्वि अद्रिर्वा पयसाजैनमासमेकत
 का त्तरपजीवमंगल्याऊटि सेविता वचा ऊर्ष्यामरे प्रोक्तं
 लोयाव तोमशा वचोगुग्ंधा अतिधाराया संयुते चेद सूर्य
 कटका तिज्ञोत्सावक्रिदक्रि ग्रदे पीते पलमेकं पयोनिते
 कृत विषोपिनी अपसार वचाया सत्तला ऊर्ष्यामरायना
 कफोन्माद भूत जंतुनिता न्वितेनरः इतिगासदे ॥८८
 ह्येत अथापुरासानीवचापा अथायः
 रसीकवचा अक्रादेमवतीति वचोगदः पुं कार्पा इतिराज
 सादेमवसरिता तद्वत् अनेर विर्वटः
 त्रिविशेषतः अथमराभरीव वन गतो इतिकविकल्पदुमः
 वा यस्यालोके ऊलीजन इति वनति इतिदुर्गादासः ॥
 नामान्नरं सुगंधापुगंधा वनक संस्कृतो गतो इतिक
 त विशेषाकफकासप्रतस विकल्पदुमः अयं मार्गोणम
 स्वरत्नकरीरुच्या इतकेतुशव स्तारे इति प्राचः मार्गाण्यश
 शोधिनी अपरासुगंधास्यलग्न सपत्तादिना संस्कारो मार्गणा
 म्पिपसा लोकमराभरा इतिना संस्कारः करानयति पत्तैर्वाणं
 म स्यात्तुगंधिः सुगंधायातेता काटकारः इतिरमानायः ।
 दीनगुणास्मता

मार्गणा संस्कारयो रितिकथि रेवेः पुनः अर्चामपि ततः पादौ
 त इतिदुर्गादासः नकथितकारयेतकचित यःक
 वचं ७ जी इदस्यास्वविशो रोति सपापिष्टो गतिमाप्रोतिनि
 यःवान् इति भाषा तत्पर्यायः नितो ऊषरोग मवाप्रोतिनि ।
 क्रोदिनी २ ऊलिश ७ भिदुरं ४ लोकेस्मिन् इः त संयुते तस्मात्
 परिः ५ शतकोदिः ८ स्वरः ७ धर्म कामाथी विज्ञेयायतनेच
 शवः ८ देभोतिः १ अहानिः १ नकचित्कारयेत्याये देवदेवस
 इत्यमरः ऊलीश ११ भिदिरं १२ धीमतः इतिमात्ये ११ अथायः
 भिदः १२ स्वरुम् १४ सेवः १५ अपिच प्रविष्य ऊटरे अटो ।
 सेवः १६ अशानी १७ वजाशानिः देव मातः प्रदेरः ददशोर्दुमु
 १८ इतिवटीका जंभायिः १९ विवाले कटिन्मस्त करे मदत्
 विदशापुयं २० शतपार २१ श तसेवानेः अ ददशे पेशीमो
 ताये २२ आपोत्रं २३ अतने २४ मोसस वासवः अट स्फटिक
 इतिप्रुषोतमः गिरिकंदकः संकाशो कराम्भा नगरेष्टता
 २५ गोः २६ अमोत्यं २७ सेवभू ततःकोप समाभ्यातो मोसपे
 तिः २८ गिरिन्वरः २९ इतिशब्द शीशतकतः कराम्भामदेयाता
 रत्नावली नाम्निः ३० देभः ३१ सततः साकविनाभवेत कुर्हेना
 इतिजलाथरः भिदः ३२ अमुने देव वदये सयोः ३३ वदयेतथा
 ३४ इतिविकोदशेषः ॥ अ शतपर्वा च ऊलिशः संजातोयो
 सोत्यति रय्या तथेसक्तः स। सपेशितः इति वामने ८८ अ
 रविणा भ्रमो कृत्वा दिवाकरेः ध्यायः वजासरवधार्यं २धी
 एयक्कार तेननअकं विसो विमुने रसा इदात्तया विष
 रकल्पयेत विष्णुलेखापि कदस कर्मणानिर्मितवज्रस्य अमाणां
 वज्रमिदस्य वाधिकं देवदानव यथा पवेकृतयवसितो द्युयेडा
 संदर्भः सदस्वकिराणात्मक रूप यवणा सतुपरे भावति असा
 च प्रतिमेवके तेषा पादाद्वेन गणात्माने सत्रयन्तरो यतात्तास
 रत नशशाकाथ तदपु पादपुं मनो वृदि सत्तदक धुसवथनः

आस्थितः परमयोगं न देहं वज्रपे
गतं अद्येदो वज्रमुष्मनिर्मितं
विश्वकर्मणा मुनेः सविश्विह
स्तितो भगवतेन सान्निभः वृत्तोदे
वगणैः सर्वगजैर्दो पर्यशोभत स्त
यमानो मुनिगणो हेलोकोर्ध्वयत्रि
व इति श्रीभगवते ६ स्कन्धे १९ प्र
ध्यायः तन्निर्वोपवारकविधिर्था
या श्रवणं वचनानाते मेवेपुमनि
नेपुयः त्रिपरेजैमिनीयोस्मिप्रादु
लोचाप्युदयुतः तस्य साभूदय
चोरे विद्युतीयोः वसीदति इत्या
क्रिकतत्तुत वसपुगणो मुनेः
कल्याणा मित्रस्य जैमिनेश्चापि
कीर्त्तनात् विद्युदग्नि भयं नास्ति
प्रदितेव तदोदरे निवितेचाव
लोदेरे इतिवायातः नैमिनिश्चस
मन्त्रश्चैवोपायन एतव पुतस्यः
पुल्लक्ष्येव येवते वज्रवारकाः ३
तिपुगणो रत्नविशेषः दीरा
इतिभाया तस्यार्थः इन्द्रागुप
२ तीरे ३ भिद्वे ५ कुलिशं ५ पु
ति ६ अमय ७ अशिरे ८ रत्ने
९ हृद १० भागवक ११ पटकोण
१२ वज्रधार १३ शानकोटिः १४ अ
स्यगणाः पट्मोपेतत्वे सर्वरागा
यदारकत्वे सर्वावशमनत्वे सो
रत्नं

नृसा इत्याकर्षणा सिद्धिरस्त प्रयोजयेत् सर्वेभ्यः सर्वदादे
सुतरावैष्णोः अश्वो भवेत्त याः पुरुषा वीर्यवर्हनाः अश्व
द्व्यापिहस्तदेव कथितो इन्द्रकृते वज्रं ऊष्टेपार्थयथा
वज्रस्य वर्णागणाः इतिराज तथा पंडितो पंगुरत्वेव तस्मा
निर्वटः अपिच अश्ववज्रस्यना तेषोध्यमारयेत् मातितसवजु
मत्ततागणाः दीरकः पुंसिव स गणाः आशुः पुष्टिं वलेवीर्य
जोः स्वीचंदो मणिरश्मसः सत वर्णा सौख्यं करोतिच सेविते
श्वेतः स्फुटो विप्रो लोहितः स सर्वरागज्ञे स्त वज्रं न संशयः
विद्योमतः पीतो वैष्णोः सितः इतिभावप्रकाशः अस्मज्ज
अश्ववर्णात्मकश्च सः वसा अश्ववज्रगणाना विस्वधर्मोत्तरे
येन मेताविशः सर्वसिद्धिप्रदा वज्रं मरकतेवैव पद्मरागेचमो
यकः त्रिविधो आधिविधुंसी क्तिकं रेद्वीते मरानीले वै
जरा मरुदरः परः वैष्णो धनश ह्ये गेधं सज्जके चंद्रकान्तसूर्य
दः प्रोक्त स्तथादेहस्य लक्ष्योक्त कोते स्फादिके वलकेतथाक
त अश्वो नाशयतिवाधीत्यप केतरे पुष्परागे तथा ज्योतीर
स्तेभं करोतिच पुंस्वी न पुंस सेदिज स्फादिके राजवर्तेच
काश्चेते तत्तणीयानिलतणोः तथाराजमते शुभं सोमधिकेत
सहताः फलसंपूर्णास्तिनोपुक्ता शार्गेने शोत्र व्रजमये तथा मो
हस्तयाः पुरुषा स्तसमावाता मेदेरुथिराद्यव तथा भूतात
रावाविदुसमापुक्ताः पट्मोपेत के दिन पूतीमरकतश्चेवतस्य
स्तियः स्मृताः षडस्ताः षडको के सीम मेवव पीले मवाल
णाः त्रिकोणाश्च सरीर्वाश्चते केचैव तस्यके सीम मेवव सी
विज्ञेया नपुंसकाः तेषि सुः पु गिरिवज्रैव भार्गव अनेगमामणि
रुषाः श्रेष्ठारसवेधनकाणिः सि श्वेततया वज्रमणिः शुभः तिति
यः ऊर्वेति कायस्य कान्तिस्तीणा तेव तथा पीते शमरेव तथास
सुखयदाः नपुंसकाल्पवीयोः स ते वज्राण्येतानि सर्वाणिर्था
रकाणाः सत्त्वनिताः सिपुली अपेव मदीहता सर्वाप्रतिव
भः प्रदातयाः कीवर्त्तने

हानि नयारोग्य समुद्भवे इति प्रोक्तः वर्णस्य विभागः का
 युक्तिकृतः तस्योत्पत्तिपरी योवर्णाश्रयादेव हरित सितपी
 तौ रत्नावतो नामासरो भवे तपिग प्रणामाताश्रः सभावतो
 त इदाद्या निर्मिता स्तेन निर्जेतं चिराः हरि वरुणा शक इतरे
 तेन शकते इत्युपक्रम्य मराश्रः पिरपति मरुतो स्वकावर्णाः
 भवे विजये यस्माद्वज्र मराश्रते विप्रस्य शोव ऊमुद स्फटिका
 वज्रवर्षा परीक्षेयं ततोऽस्माभिः वरातः स्यात्तत्रियस्य शशा वधु
 प्रकीर्त्यते तस्यास्पिशेषो निप विलोचनाभः वैश्वस्य कांतक
 पान्ते येष भुवः प्रदेशेषु कथं वि दनीतसन्निकाशः शूद्रस्यो
 देव वज्राणि वज्रस्मि वज्राश्रु त करवालसन्निकाशः शूद्र
 य निर्जिगीषो भवेति नानाक स योत करवालसमानदीतिः
 तिमन्ति तेषु त्स्म मातंगमोरा होवज्र वर्णो एषिवीपतीनासदिः
 होः योऽनुकानिगकोषलाः वारा प्रतिष्ठानतमावर्ज्यो यः स्यात्
 तदाः सतोवीरा वज्रस्याश्रविदा बाविद्रम भेमाशोतो योवह्रि
 कुराः श्रुताश्रदिमशेतनाश्रुश शरससन्निकाशः ईशानासर्व
 शिभा वेणवातदीयाः स्मृताः सो वार्णानां गुणावसावर्णिकं का
 वीरे त्वधिताज्ञ मेव मरुशास्त्रा मतो धारयेदज्ञानतन्त्रात्क
 श्रुश्र मोराश्रुताः कालिगाः कुन श्वेवन श्रुश्रोतर वृत्त्यादि याह
 कावदानरुचिराः पीतप्रभाः को क्स्माद्वर्णसंकरः ततः कश्चरोव
 मले प्रणामाः प्रभुमता मतेगविष जी वर्णानां संकरो मतः नवमा
 ये नात्यन्तपीतप्रभाः अत्यर्थेन ग विभाग मात्र इत्यादिद्रुषा व
 शु वर्णातश्च गुणावसावर्णिकं वृषमिश्रोविषेयः गुणावसावर्णिकं
 वरुमे देवा विड कलक काक रां विभूति विपरीतोयसनाद
 वरकशसादिभि र्वर्जितं लोकोस्मि श्वस्य देतः एकमपि यस्य शुभे
 यस्यापामात्रमपि यत्तत् कचिदृश विदन्ति मवलोक्यते विशीर्णा
 ते तस्मिन्नेव समाश्रयोस्तवितय वा गुणावदपि तत्र धार्ये वज्रेश्रा
 स्तीक्ष्णगुणारे यदि वज्रप्रवर्णाश्र योष्टिभि भवेन स्फुरितामि विर्णा
 त्सा देवाना मपि परिग्रहः तां मरादेश मलवर्णाः एषुतेरु
 येत मध्ये नदि वज्र भेतापिवज्र

माश्रु मिय मस्याश्रय नालमोने माह्वानि गुणगतस्यत्वेकावसान
 ऊणात यस्मैकदेशः सतजावभा सविनिश्रयोः ये न वापि तेदने
 सो यहा भवेतोहित वर्णाचिरे रे वज्राणां धारणाक्रमः यथाभिः
 न उज्ज्वलीयमानामाश्रुसुख मर्ष ये गो वे स्तोदने पुरिकस्य
 द मतो अपि जीवितान्ते को येत यत सर्व गुणा युक्तं वज्र
 द्वाः पार्थाणि धाराश्रा वज्रेश्रा तरति वार्हिणि रत्नवर्णमि मस्त
 दशेतिव उत्तंग समतीक्ष्णश्राव पितस्य धारणा मिष्यते अनेनापि
 ज्ज्वाकरजागुणा घट्टकोटिमुद्रम दि दोषणा तस्यालसेणाहृषिते
 मनेस्फुटतीक्ष्णाधारे वर्णा न्विते स्वमृत्पातेश्रमभागेवज्रे लभतिमा
 लवु सपाश्रमपेत दोषे इदाश्रुथो नवः प्रकरानेक दोषस्यस्यस्य
 शु विस्तिष्ठति ततो तरोत्तमेव मरुतोऽपि वा समृत्पात्तशोभा
 त्विधं भुवि भवेत्सुखं नवज्ज गो वज्रस्य न विधीयते स्पष्ट
 तीक्ष्णाय विमलमपेत सर्वदोषे दोष मलेकारे वज्रे यथापिद्रुषा
 धर्तयः प्रयततनुः सदैव वज्रे हरि ते रत्नानां परीक्षार्थं मृत्य
 स्तं प्रतिदिनेमेति यावदाश्रुः श्री तस्य भवेत्तनु प्रथमे गुणमप
 संपत्ततधनधान्यगो यम्पुनोवा दाम्भुपेतं प्रतिवहं सधुपैति य
 नवकिविषयात्रुतस्करास्तुभवा चुरोषे अलमाभरणान तस्मरा
 निचः दृगात्तस्य निवर्तते कर्माणा होगुणादीनापि मणि नभृषणा
 यवेणानिच यदिवज्रमपेत स य नार्थवज्र मथार्ये गुणावदपि
 र्वदोषे विभयात्तेद्रुत विशानिगुरु सतमसतिनिजन्ता अम्यत्र दीर्घ
 ते मणिशास्त्रविदो वदेन्तिस्य विषिट क्स्मादुगा विमुक्ताञ्च
 दिगुणा उपक तत्तगा मय्येम् प्रयसा प्रमरोगा तथामोमद
 रं विभागदीनाहं तददशेषेव केनच वैदर्भ्यस्फटिकाभेगाचका
 योदशे त्रिंशदतोर्ध्वभागाः अशी वे अपि एषाविधेः प्रतिद्रुषाणि
 ति भागोय शतोश्रमभाः सस्म ऊर्वन्ति वज्रस्य ऊषाताजनाः
 भागोत्स समान योगः यत्तेदं परीक्षा तेषु कर्तव्या विददिस
 होदशभिः कृतस्य वज्रस्य मृत्ता परीक्षकैः तोगोहेवनशास्त्राभि
 प्रथमे प्रदिष्टं हाभ्यां क स्तोषी कार्ये परीक्षणा ।

एधिप्योपानि रत्नानि येवान्मे
लोहपातवः सर्वाणि विलिखे
द्वयं तच्चैतन् विलिख्यते गुरु
ता सर्वरत्नानां गोस्वाधारकार
गोवृत्तेतान्परीत्येन सरयःपरि
वृत्तते जाति रत्नाति विलिखे
ति वज्रं कुरुविन्दाः वज्रं वज्रं
विलिखति नामेन लिखितेव
वज्राणि मुक्ता मणयो येचकेव
वेजातयः नतेषां प्रतिवहानां
भा भवत्सुहृगामिनी तिर्यक
ततन्नात्केषां विलिख्येविषदिह
प्रपते तिर्यगानिख्यमानानां
सा पार्श्वेषुपि हन्यते यद्यपि
विशीर्णा कोटिःसविहरेणानि
होवितर्णावा तदपि धनयाम
पुञ्जान् कुर्याति सैदापुणो वज्रः
होदाहिनीविस्फुरिताभिरामेरा
ना यथोक्तं कुलिशोदधानःप
राक्रमाक्रोत परप्रतापः सम
सामान्न भुवे भुवन्ति इति
गुरुदे ६८ अध्यायः ॥
वज्रं श्री वालकः पायी ३
तिरोहिती कोनिके इतिथ
रतिः वज्रपुष्पं इतिशब्दः
तावली कोदविशेषः सचव
इविषो यथा नीलपिङ्गः अरु
ताभ २

मोरके १ नागकेशवं ४ तिलि
शंगं ५ स्वां वज्रं ६ शोवालव
शोवालव ८ रोहिणी ९ कोको
ले १० यूपिवज्रं ११ मदनारं
१२ इत्यादि तेषां नामानुरूपेति
कं इति प्रमाणं अध्वविशेषः
तस्योत्पत्त्यादि यथा । पुरा
वृथाप वृथस्य वज्राणा वज्रमु
ते विस्फुरितास्ततस्तस्य गंगा
परिसर्पिताः ते निपेत वृथा
नाल्लिखरेषु मरीभ्यो तेभ्य
पवसमुत्पन्ने ततश्चिपुचादुक्त
तद्वज्रं वज्रनातन्नादुक्तं मरु रवो
द्ववाते गुगनात्सुवर्नितं यस्मात्ता
गनेव ततो मते पिनाके २
हरे नागे वज्रवेति चतुर्विधं
वज्रं वज्रवन्तिहेतुतज्ञाप्रोविक्त
ति वृत्तेत सर्वाभेय वरेवज्रेया
पिवादेव प्रसह्यत इति भाव
प्रकाशः ॥
वज्रः ९ कोकिलारुहः सेत
ऊशः इति राजनिर्घटः सैङ्ग
वृत्तः इतिभावप्रकाशः ॥
श्रीकृष्णपौत्रः यथा अनिरु
हान्तभद्राया वज्रो नाम न्यो
भवत् प्रतिवाह रवसुतश्चा
रुस्तस्य सन्तोःभवत् इतिगुरुदे
ताभ २

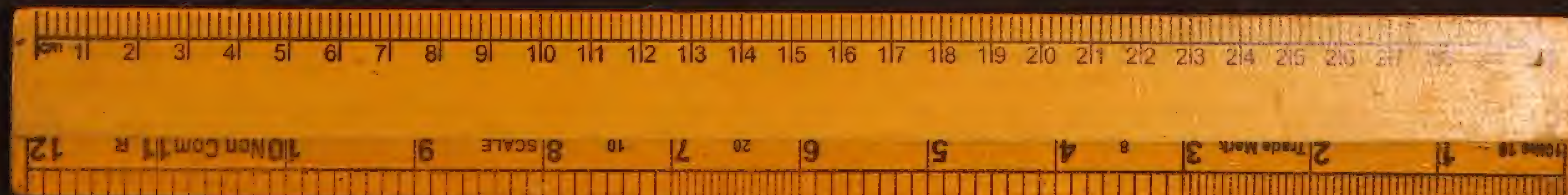
४२ अध्यायः अधिव प्रधुम्न
आसीत्यथमः पितृवड्किणी
सुतः सरुकिणी इतिरमुप
येमेमहारथः तस्यो ततोः निरु
होः भृङ्गागुत वलानितः स
वापि रुकिणीः पौत्री दौहित्रो
जगदे ततः वज्रस्तस्यामदुष्टस्त
मोषलादवशेषितः प्रतिवाह
रभृत्स्यान्त्वाहस्तस्यवात्मनः ।
इतिश्रीभागवते १ स्कन्धे १० ।
अध्यायः विष्कंभादि समविश
तियोगान्तर्गतं यंचदशयोगः ।
तस्याद्यनवदेरा वज्रनीया यथा
तनयो पंच विष्कंभे सप्तशूलेव
नारिकाः गंड्याद्यातयोत्पद्य
नव रथेण वज्रयोः वैधित्यति ।
पात्रौव समस्तौ परिवर्जयेत ।
शेषायथार्थनामानो योगाः का
र्येण शोभनाः इतिन्योतिसत्त्वे
अवनातफले यथा शुभा ९
गालो वलवान् महोनाः स
द्रव वस्त्रादि परीतकः स्यात्
वज्राभिधाने यदि चेत् प्रसूतो
वज्रोपमः स्यादि ९ कामिनीना
इतिकोटीप्रदीपः ॥
वज्रके श्री वज्रतारं इतिराज
निर्घटः सर्वतोभद्रचक्रान्तर्गतः
सूर्यभोग मत्तवातत्रयोविंश
नत्तवात्मक उपशब्दः यथा स
र्यभात्तचमंधिष्ये जेयं विधुम्न
त्वाभियं शूमेचाष्टमं शोक्तं
सन्निपाते चतुर्दशं केतमष्टाद
शं शोक्तं मुक्तास्पादेक विंशतिः
हाविशतितमे कम्पे त्रयोविंश
न वज्रके निर्वातेच चतुर्विंश
मुक्ता अष्टावुपशब्दा इतिन्यो
तिसत्त्वे ॥
वज्रकेटः ९ इन्मान् इति
हेमचंद्रः ॥
वज्रकेटकः ९ सुदीप्तः ३
तिनराथरः कोकिलारुहः
इतिराजनिर्घटः ॥
वज्रकेटः ९ वज्रकर्णः मक
रकेटशाल इतिभाषा इतिरत्न
मालावज्रकपाली ९ पुं पुंड्रवि
शेषः तस्यार्थाः देवः १ देव
काः ३ वज्र समरः ४ देवः ५ नि
मुंभीशः ६ शशिषोखरः ७ वज्र
टीकः ८ इतिहेमचंद्रः ॥
वज्रकालिका स्त्री मायादेवी इति
हेमचंद्रः ॥
वज्रकेटः ९ नरकरानः यथा
गते वशिष्ठे नरकः श्रीवैवि
स्यसपुतः इत्यपक्रम इतिवा

मीमांसि स्तस्य वज्रकेतोस्तदा
चना हन्तेन शरिणोत्पत्तेना
एतन्नगरप्रति इतिकालिका
पुराणे ३८ अध्यायः ॥
वज्रवर्मा ३९ एतद्गी गंडकं ३
तिराजनिर्वंदः ॥
वज्रजित ३ गण्डः इतिरेम
चंदः ॥
वज्रजाला स्त्री वज्राग्निः इति
हलाप्रथः ॥
वज्रदीकः ३ वज्रकपालीनाम
कवुहः इति त्रिकोणशेषः ॥
वज्रतेजः ३ गण्डः गणेशः
इतित्रिकोणशेषः प्रथः मश
कः इति राजनिर्वंदः ॥
वज्रदेतः ३ शूकरः मूषिकः
इतिपादमाला ॥
वज्रदशनः ३ मूषिकः इति
हेमचंदः ॥
वज्रदुः ३ सुदीहृतः इत्यम
३ वज्रदुः ३ सुदीहृतः ३
तिशद्वरत्नावली ॥
वज्रधरः ३ उदः इतिहला
गः निनविशेषः इतित्रि
कोणशेषः ॥
वज्रनिर्वाणः ३ वज्रनितश
दः इतिहलाप्रथः ॥
वज्रनिषेधः ३ वज्रनिर्वाणः ॥
तस्यार्थायः स्फुर्जयुः ३ इत्यम
३ वज्रनितशद्वे अमोत्पत्ते
हनात्मने माग्नि मज्जितेवज्रमि
त वज्र तस्य साटोपधनोदयमि
तिकेचित् दोस्फुर्जीवज्रनिर्वा
णेष निषेधः संवत्स्रधनिः प्र
शान्ताज्ञात इत्येक निषेधश्रुणा
नेसाटोपधनमिच्छतधनिरभिप्रे
तः कृता विःफुर्जयु प्रथे
निनादे परिदेविनीति भट्टिः हि
तोःतुरिति अयुः निपातनात्
दीर्घः स्फुर्जरय रिति दीर्घार्थ
परमूत्रं केचित्दीर्घेनेच्छति क
विदिभाषया दीर्घमिच्छति व
ज्रमतिषेधोवज्रनिषेधः योपि
षत्तृहर्णने वज्रनिषेधो हिमूह
मः इतिभरतः वज्रपाणिः ३ इ
इतित्रिकोणशेषः ॥
वज्रपुष्प स्त्री तिलपुष्प इत्यम
३ वज्रपुष्पा स्त्री शतपुष्पा ३
तिराजनिर्वंदः
वज्रमूली स्त्री माधवल्ली इति
राजनिर्वंदः ॥
वज्रयः ३ त्रिविधः इतिपुराण
वज्ररदः ३ शूकरः इतित्रिको
शेषः वज्रतत्पदेतम् ॥

वज्रवल्ली स्त्री अस्थिसंसारतता
इतिहारावली ॥
वज्रवागरी स्त्री मायादेवी ता
त्यार्थायः मारीची ३ विभुता ३
वज्रकालिका ३ विकरा ५ गौ
री ६ पौत्रिरथा ३ इतित्रिकोण
यः वज्रवीजकः ३ लताकरेनः
इतिराजनिर्वंदः ॥
वज्रवृत्तः ३ सेकंडवृत्तः इति
राजनिर्वंदः ॥
वज्रशल्पः ३ शाल्यकनामानंतः
इतिराजनिर्वंदः ॥
वज्रशृंगवला स्त्री विद्यादेवी इति
हेमचंदः ॥
वज्रसर्पः ३ उदविशेषः ३ इति
त्रिकोणशेषः ॥
वज्रतारं स्त्री तारविशेषः तस्य
र्यायः वज्रकं ३ तारशेषे ३ वि
हारकं ३ सारः ५ चंदनसारः ६
धूमोत्प ३ धूमजोगकं ८ अस्या
गणाः अतस्मत्ते तीक्ष्णत्वे ता
रत्वे वेचनत्वे शुल्कोदयार्ति वि
ष्टम श्रेष्ठमसं मूलोदयार्तिमि
नत्वे सरेत्वेच इतिराजनिर्वंदः
वज्रा स्त्री सुदीहृतः उद्वी ३
तिमेदिनी इर्गा मथा वज्रोक्त
शकारी देवी वज्रा तेनोपगीयते
इतिदेवीपुराणे ५५ अध्यायः
वज्रोमाः ३ सर्पः इतिराजनि
र्वंदः वज्रोमा इतिवापाटः
वज्रतत्पोगमुक्तेवि ॥
वज्रोमी स्त्री गवेधुका इतिश
रुचैदिका अस्थिसंहारी इति
भावप्रकाशः ॥
वज्राभः ३ इयपाषाणाः इति
राजनिर्वंदः दीरकतत्पदीमि
मति विवज्राशानिः ३ वज्रं इति
त्रिकोणशेषः ॥
वज्रास्थिशृंगवला स्त्री कोकिला
हृदतः इतिराजनिर्वंदः ॥
वज्री ३ पुं रंदः इत्यमरः उदः
इतिमेदिनी ॥
वज्री स्त्री स्तु दीर्घेदः इतिमे
दिनी वंचकः ३ शृंगालः इत्य
मरः गद्वचुः इतिमेदिनी ॥
वंचकः वि एतः धूर्तः इति
मेदिनी ॥
वंचयः ३ धूर्तः इत्यणादि
कोपः वंचना कोकिलः इति
सेलिमसारोणादिवृतिः ॥
वंचने स्त्री प्रतारणे इतिहेम
चंदः तस्य गोपनीयत्वे यथा
वंचनेवावमानच मतिमानप्रका
शयेत् इतिवापाकासेयदः ॥

वटकः ३ पिष्टकभेदः वटा समनाहिताः अथ माववर
इतिरव्यातः इत्यमर भरतो टकः मावाणां पिष्टिका हिं
अस्य गुणो विहादिता तस्मा लवाणां संस्कृताः तया वि
कारित्वेन इतिराजवतुमः ॥ रचिता वटो वटिकाः साधुशो
अपिच मावाणां पिष्टिकां ३ धिताः तानिता समतेतता
तो लवाणां संस्कृता हिं गभिः कृता अथवा सप्रतेहिताः वटकस्य
विदध्यादटकां लोलेते ३ पचे। गोषुक्ताज्ञातया रुचिराभशो
ल्लवैः विमुक्ता वटका वल्वा मय्युक्ताउवटिः ऊष्णोडकवरी
हेहाणा तीर्थवर्द्धनाः दाताम ज्ञेया पूर्वोक्तवटिकागुणा वि
यद्वा रुचा विशेषाद्विहापराः शेषातिरक्तव्री लक्ष्मीचकधि
विवेयभेदितः अथकारिणाः तावुथेः अथ मुहवटिका ।
तपिपनिताः संज्ञापनितिये मुहानो वटिका तद्वद्वितासाधि
तके भूषं नीरक हिं गव लव ता तथा पय्या रुचा ततो ल
गा तत्रवटकात्मकलानपिम ल्मीमुहसपगुणा स्मृता इतिभा
जयेत् अक्रुत सत्र वटकोवत वप्रकाशः अष्टमाषकपरिमाणो
क्रोचनो गुहः विवेयकृदिता यथा दशगुनास्त माषः स्यात्
हीवनेफलः पचनापटः राज शानो माषचतुष्टये होशाणो
कृयाति रोचिमाषावमा तोस्त वटकः कोणा लोलेकोद्वला
भक्तयेत् अथान्निकावटकः अ असः इतिशब्दमाला ॥
त्रिकोखेदपिलात नतेनसद वटपत्रः ३ सितार्जकः इति
रुदयेत् तत्रैरे कतसेस्तोरे व राजनिर्वटः ॥
टकात्मजयजनः अन्निकावट वटपत्रा स्त्री विप्रमालीपुष
का लोलेरुचा वकिप्रदीपनाः वृत्तः इतिरत्नमाला ॥
वटकस्यगुणः पूर्वै रेतैःपिच वटपत्री स्त्री पावाणाभेरीवि
समलिताः अथतकवटकः ३ शेषः तत्पर्यायः इनानी ३ ये
ज्ञानावटका लोके मज्जितान रावती ३ गोधावती ४ शरावती
चकोदिमाः संस्कारनप्रभोवनवि प्रणामा ६ खट्वांगनामिका ७ अथागुणा
लेष

हिमत्वं गोलात्वं मेद कृच्छ्र गुडो वर्ति सथोचते लेदवत
विनाशित्वं वनदाहत्वं अणार साध्यते वक्रो गुडो वाशर्कराय
नृत्तं किंविहीपनकारित्वेचर वा गुग्गुलु र्वा लिपेत्तत्र गुणोत
तिराजनिर्वटः अपिच वटपत्री निर्मिता वरी तत्र वकि सिद्धे
तकथिता मोहियेवावती बुधेः शरीर ऊर्णोदवक्रिसिद्धेनकविद्ग
वटपत्री कषायोसा योनि सूत्र गुलनावरे इवेगा मधुना वापि
गदापरा इतिभावप्रकाशः ॥ गुटिकाकारयेदुथः सित चतुर्थ
वटः ३ ऊर्णोदः वेषः शठः एा देवोवटी ३ हिं गणो गुडः व
चौरः चंचलः इति शब्दरत्ना र्णो हार्णसमाकार्यो गुग्गुलुमेध
वती ॥ तत्समं तत्समं हार्णसमं इवन्तु
वटवासी ३ स्त्री यतः इति हिं गणो देयं मोदके ३ भिषग्वरेः
हेमचंद्रः वटहस्तवासकर्तारि वि इवे चतुर्गुणमितिवापाठः इवे
वटाकरः ३ रज्जुः इत्यमरटी इवत्रय द्रव्यं कर्षप्रमाणा तमा
कायो स्त्री रज्जुः दडि इति जा वले दृष्टाप्रपुन्यते वलमि
वेदे इतिच भाषा इतिप्रमाणं ति कालादे रपुपलत्तया इति
वटावीकः ३ चौरविशेषः यथा भावप्रकाशः येननोपयोगिद्रव्यं
नामचोरो वटावीकः संधिचौर अस्यापि वरी इति भाषा यथा
स्त हारकः इतिशब्दमाला । मावाणांपिष्टिका हिं ग लवाणा
वटिः स्त्री उपनिक्षिका यथा ईक संस्कृता तथा विरचिता व
उपनिक्षिकोत्पादिकाव वटि से वटिकाः साधु शोधिताः ता
रुहेदिकादिवी इतिदारावती लिता समतेलेतो अथवासप्रते
वटिका स्त्री वरी वरी इतिभा रिताः वटकस्य गुणो पुक्ताज्ञात
वा तत्पर्यायः निस्तली ३ इति या रुचिरा भूषो ऊष्णोडकव
शब्देदिका अथ वटिकाविधिः टी ज्ञेया पूर्वोक्त वटिकागुणा
वटका अथ कथ्यन्ते तत्रामाद विशेषातिरक्तव्री लक्ष्मीचकधि
टिका वरी मोदको गुटिकापिंरी तावुथेः मुहानो वटिकातद्वद्विता
संधिता तथा पय्या रुचाततो

तच्चोपहृष्टपुष्पास्तथा इतिभा रामनः अस्पृष्टा प्रातःकृ
वप्रकाशः वृत्तविशेषः तत्पर्यं तादि प्राणायामांते विधाययी
यः नदीवदः १ यत्तद्वृत्तः ३ सिद्धा द्यासेज्योत यथा यमोदि
र्यः ४ वृकः ५ अमरा ६ भेणि। यनेच्योते देवे विन्यस्य अणा
णी ७ लीरकाष्टा ८ अस्यागणाः दिव्यासेज्योत यथा शिरसि
कषायत्वं मधुरत्वं शिशिरत्वं । ओष्ठद्वाराणक सुषये नमः
पित्तनाशित्वं दाहहृत्वा अमसा मुनिगायत्रीस्तुते नमः हरि
सविषं हृदि अमनत्वं इति वृकभैरवाय देवताये नमः
राजनिर्वदः ॥ तोमृत्त्रिमासः क्रो गैशाना
वरी वि वृत्तः इत्यमरः ॥ यनमोऽनुष्टुपोः क्रो रे तस
वृकः ९ माणवकः यथा वृकः रुषाय नमस्तर्जयोः क्रो अ
पुनर्माणावकोभिलासाशासमा चौराय नमो मध्यमयोः क्रिं वि
वृकं इतिहेमचंद्रः व्रजचारी य वामदेवाय नमोः नामिकयोः
या वृद्वर्णी व्रजचारी इतिश क्रो संघोनाताय नमः कनिष्ठ
वृत्तावली कृत्तवृत्तः यथासं क्रो पुन स्ततदेगुलीभिः शिशो
वृकपार्श्वः प्रेषणाकः शुकना योः पुन स्ततदेगुलीभिः शिशो
सः कृत्तवृत्तः इत्ये वृद्वर्णी वृत्तवृत्तः यथासं वदनं हृदयं पदिषु तत्तदीजा
तो दीर्घवृत्तक इत्यपि इतिवश दिक्तास्तत्तर्जनी न्यसेत तथोद्देश
वृत्तावली वानकः यथा वा रतिगोदीचपश्चिमे ९ प्रविषु
तकोमानवो वानः किशोरोवृ च ताग्रसेत तथाच निवेये अ
दित्यपि अत्यपिणावृत्तावली यती देववृत्ते ९ मृत्तीनीमेयथा
वृकः १० वानकः इतिशह पुरा सत्यादि पंच रुसाक्षाशक्ति
वृत्तावली भैरवविशेषः अस्प री प्रः सरं वकारं पंचरुखाक्षा
पेयादि यथा उदरेवृकं देन मीषानादिषु योजयेत् ततः क
मापद्वाराणां तथा क्रुद्धये रोगमासौ तद्यथा गैशोवो अंग
पुनर्देवः वृकं च समुदरे प्लुष्टा भ्यां ममश्वादि गैशोवोद्व
विशमस्तथा शक्तिरुद्रो म याय मम इत्यादि वृद्वर्णीज
हयेनज्योत तथाचनिर्वदे वृद्वर्णी

पुक्तया शक्त्या वकारेणापि तद धर्मकामार्थसिद्धिरे १ तामसंश
ता अंगानि जातिपुक्तानिशा वृशमने कृताभृतगदापदे ३
वायेनकल्पयेत् ततोऽध्याने त एवंध्यात्वा मानसैः संस्पृशत
सध्याने विधा योक्तं सात्त्विका स्थापनेकुर्यात् अस्पृष्टायेवं
दि प्रभेदतः सात्त्विकं यथा वेद धर्माधर्मादिभिः कृते पीठे पं
वातेस्फटिक सहस्रं कुंडलोद्भापि कन्योभिते यद्वोणांत स्रिको
वृक्तं दिव्याकल्पेनैवमाणमपैः किं राख्येवोमपंकनसेयुते ततो
किं लीनपराधैः दीप्ताकारे विषद मूलेनमूर्ति संकल्प एवंवत्तथा
वदनं सप्रसन्नं विनेत्रं रत्नाञ्जा त्यावाहनादिकंज्योत तत्रक
भ्यां वृकमनिशं वृत्तदेगुदधानं मः मूलेनसंघोनातमेवेणावाह
१ एवंध्यात्वा राजसेयथा उद्य। ने मूलादिबामदेवेन स्थापने
दास्तर सन्निभं चिनयनेरक्तो ग मूलेन सान्निध्यं अचोरेणासनि
रागस्तनं स्मेरासं वरदकपालम बोधने तत्पुरुषेण योनिमुद्भाप्र
भये वृत्तं दधानं करैः नीलश्री दर्शने ईशानेन वंदेन मिति वि
व अरार भूषणाशने शीतोष्ण शेषः ततः कर्णिकायांदिता
वृद्वर्जने वृषकारुणावाससेभय कोणेषु इशानादीन्यनेत त
हरे देवे सदा भावये २ ॥ तोवोम पंकजदलेषु अस्मितोमा
तामसयथा ध्यायेन्नीलादिकां दि भैरवान् यजेत अस्मितोमा
तंशशिसकलधरे मुद्रमालमदे रुद्र अंशः कोथोक्तोच भैरवी
शदिवस्तं पिंगकेश इमरुमयष्ट कपाली भीषणाश्वसेहरोष्ठा
णिखज्जुलाभयानि नागोचरो व भैरवाः पते रश्मिभूत हिंती
कपालंकरसरसिरुद्वै विभ्रतेभीम यावराण ततः वृद्वोणापुक्रो
देष्टंमर्पाकल्पेविनेत्रंमणिमयति वाद्ययाय नम इत्यनेनसंज्ञये
लसत्किंकिणीनपराधो ३ सा त ततः पूर्वोदि शक्तिनीयकि
त्तिकंध्यानमाख्यातमपस्पृवि णी साकिनी काकिनीसाकि
नाशने आपुरोरोपजननमपत्ता नीसाकिनी मालिनीपुजानदेवी ९
फलपदे १ राजसे ध्यानमाख्यात ज्ञानउमा पुत्राकदपुत्रान्नादका

पञ्चानन्दतिथो यनेत ऊर्द्धु
हृन्प्रलीपञ्चान् अथोः योसुवी
पञ्चान् तदति १४५३५३५३
शान् वृत्तकपञ्चान् जयेत त
दतिः पूर्व जेञ्ज्याणीपञ्च
नमः पवः मीशानेमाहेसरी
पञ्चान् इतरे वेसवीपञ्चान् ।
अनिनेकोमारीपञ्चान् पश्चि
मे इत्याणीपञ्चान् नेस्तेमस
लत्तीपञ्चान् यामे वारादी
पञ्चान् अननेचासुपञ्चान् त
प्राच निवेधे व्रज्याणीपञ्चकं
पूर्व माहेशीपञ्चमेयरे वेसवी
पञ्चकं सोम्येकोमारीपञ्चमानि
ने इत्याणीपञ्चकं भूयः पश्चि
मेयनेयजतः महालत्तीसुतेप
आदितोदिशि समवेयेत वा
दीपञ्चकं यामे चासुपञ्चमा
नते तदति इत्यादिस्तव देत
दतिपुरात्तकं वेतांल वक्ति
निकंकवालकालांतकं पक
पादशीमृष्टं अचनेवारकेसरे
इत्येत ततोपागिनीसदितदि
जयागीशानमः पवे योगिनी
सदित भूयिष्ठयोगीशानमः
इत्यादि निजुतिपुष्टनेयत
अस्यपुष्टपुष्टासकविशतिल
वनपः चालितनेयस्मृते इति

सर्वशास्त्रागमादिषु आपङ्कहार येहापि पुस्तकं नाप्रि चौरभ
तोमेञ्च सर्वसिद्धिपदं तत्तां सर्वं येहापि यद्वाजभयंतथा नव
वाचेव भूतानो दितार्थे वाञ्छिते सारीभये तस्य सर्वसुखवान्
मया विशेषतस्तत्तातोवेयातिषु वेत आपु रागेय मेय्येपु
हिप्रसाधने अंगमास करमास पौडादि संपदः भवेति सतते
वीजमास समन्विते वक्तमर्हति तस्यपुस्तकस्यापि पुननात् श्री
देवेश मम हर्षविवर्द्धने श्रीभगवा पार्वत्युवाच यपम भैरवोनाम
नुवाच म्हाउ देवि महामेजमाप आपङ्को मतः तयाच कथि
उद्धारदेवकं सर्वदुःख प्रशमने तोदेव भैरवः कल्पउतमः तस्य
सर्वशत्रुनिवर्द्धां अयस्मारादिरो नामसदस्त्राणि आपुतामर्ध
गानां चरादीनां विशेषतः नाश दानिच सांस्मृदस तेष्वावेनामा
नेस्त्रतिमात्रेण मंत्रान मिमेषि दृशतकंवद श्रीभगवानुवाच
ये यद्वाज भयानाच नाशनेसख यत्तसेकीतेयेदेतत्सर्वदुष्टनि
वर्द्धने स्वेदाहस्यामि ते मंत्रे वर्द्धेण सर्वान्कामानवाप्नातिसा
सर्वसारमिमं प्रिये सर्वकामार्थ यकः सिद्धिमेवव म्हाउदेवि
दे मंत्रे गन्धभोगप्रदेन्तां । प्रवत्सामि भैरवसमहात्मनः
प्राणवैश्वदेव्यार्य देवीप्राणवम आपङ्कहारकसेरनामापुशत
हरेत वृत्तकायेतिवै पञ्चादाप सुतमे सर्वपापहरेपुणं सर्वा
उद्धारणाय च ऊरुदये ततः य परिनिवारकं सर्वकामार्थदे
आदृक्काय पुनः लिपेत देवीप्र देति साधकानो सुखावहे देहा
गाव सुदृम मंत्रान मिमेषि गन्धसनैवे पूर्वकुर्यात्समा
मेजोद्धार मिमं देविज्ञेनोकास्या दितः भैरवे मुर्दि वित्ससत
पि इर्तभे अप्रकाश मिमं लादे भीमदर्शने अत्तोभूतो
मंत्रे सर्वशक्ति समन्वितेस्तरणा अयं नम्य वदने तीक्ष्णायाने
देव मंत्रसमूतप्रेतपिशाचकाः सैवंपकणीयो र्धये सेत्रपाले
विद्वन्नि भूयार्ता वै कानरुद्रा रुदिससेत तेनाख्य गमिदेशे
दिवप्रताः पदेहा पाठेयेहापि पुन वक्तव्यं सर्वादिनाशने विनेत्र

सर्वोर्विमस नचयो रक्तपा पचिवारकः भूर्तो दिगंबरः शोर्ति
 गिकं पादयो देवदेवेशं सर्वो रिताः पादलोचनः प्रशान्तः शा
 मे वृकं ममेत पंचमासवि निदः मुहः पंकरपियवोयवः श्र
 थिक्ता तदनंतरं मुत्तमं नामा हृमूर्ति निर्भीशश्च तानचत्तलः
 एशतकस्यापि हृन्दोः मुष्टुस मोमयः मुष्ठाधारः कलाधारः सर्प
 हतं वृद्वारणकानाम् अवि पुक्तः शशीशितः भूयरो भूय
 श्च परिकीर्तितः देवताकधि राधीशो भूपति भूपरान्तकः कं
 ता चेद सद्रिवृकभैरवः पर्मा कालधारी मुंरीच व्यातयज्ञोपरी
 र्थ काम मोक्षे विनियोगः भवान् जंभना मोहनः स्तंभीमा
 कीर्तितः ओं भैरवो भूतनाथ राणाः तोभाण स्तथा मुदनीलोन
 श्च भूतात्मा भूतभाववः तेत्रः नशाय देहो मुदविभूषितः वति
 तेत्रपातश्च तेत्रसः तत्रियोवि भुक्तलिभूतात्मा कामी कामप
 राट् पमशानवासीमोसाशीत राक्रमः सर्वापतारको इगो इष्ट
 पराशी यालोतकृत रक्तपः भूतनिषेवितः कामी कलानि
 प्राणयः सिद्धः सिद्धिदः सिद्ध पिः कोतः कामिनीवशाकृद्दुष्टी
 सेवितः कालः कालशमनः सर्वसिद्धिप्रदो वैयः प्रभाववान्
 कलाकाशतनः कविः विनेत्रो १८ अष्टोत्तरशतेनामभैरवस्यम
 वृद्धेवश्च तथापिगतलोचनः दाम्ननः मयाते कथिते देवि र
 मूलपाणिः खट्वाणिः कंका हस्यं सर्वकामिकं यद्देवदति
 ली भूतोचनः श्भीरुभैरवो स्तात्रेनामाष्टशतमुत्तमे ॥
 भीरुभूतयो योगिनीपतिः य नतस्मृतिं किंचिन्न रोगेभ्योभ
 नये धनदारीचधनयः प्रति यं तथा नशब्दभोभयं किंचिन्मा
 भाववान् नागहरोनागदे मोति मानवः कुचित ॥
 शोकोमलेशः कपालभूतका पातकानो भये नैव एवेत्तोत्र
 लः कपालमात्रीचकमनीयः क मनसधीः मारीभवे रागभये तथा
 लानिधिः विनोवेनालतत्रेवसि वैराग्निने भये गैर्यातिकेसहायो
 शिखीव तिलारुपातविद्वतनय रे तथा उः स्वम दर्शने
 नो डिभः शातः शातजननियः व वृको वृकेशश्च खड्गवरधारकः भूताध्यतः पशुपति र्भितकः

वृधेन च तथा वीरे पदेत्तो नयने चतुर्वीहं दिवाङ्कं
 वंसमाहितः सर्वे प्रशामयेया भुत्तेगमेवते देव मधिवाशि
 निभयाद्वैरव कीर्तनात् प रोहं दिगम्बरं ऊमारीशं वृ
 कादशसदसित पुरुषश्चरण काये मलावले खड्गं मसि
 मुद्यते विसंभयः पदेदेवि सेवत पाशं च मूलं चैव तथा पुनः उम
 सर मतेदितः समिहिमाशुयादिशं रुच कपालं च वरं भुजगं तथा
 इर्लभामपि मातुषः घामासान् नीलजीमूतसंकाशं नीलोजन
 निकामस्त स नस्वात्मभेतेमरी वयप्रभं देवा करालवदनं
 राजा शत्रु विनाशाय जपेन्मा पुराणदभूषिते आत्मद्वार्गसमो
 साष्टकं पुनः रात्रौ वारचयंचैवना पेत सारमेयसमन्विते आत्मा
 शयतेव शाश्वतान् जपेन्मासत्र जपेत्सुखं तैव दृष्टः सर्वोत्कामान
 यं रात्रौ राजानेवशमानयेत् य वाशुयात् पतल्लुत्पाततोदेवी
 नार्थीवसताधीच दारार्थीयस्त नामाष्टशत मुत्तमे भैरवाय प्र
 मानवः पदेहाश्चये यदा वारमे दृष्टाभूत्सयंचैव महेष्परी इति
 कंतथा निशि पुनेष्टुजं स्तथाया विष्णुसारोदाहतेत्रे आयुद्वारक
 रात्र्यामुयात्रात्रे सेशयः रागीयो लेभैरवस्तवराजः समानः यद्य
 गात्रमुद्यते वृद्धो मुद्यतवेधना वृकभैरवकवव श्रीभैरवउवाच
 त भीतो भयात्पमुद्यते देविस देवशिंदेह रत्ताय काराकथा
 तेन संशयः यान्यात्समीहते तो भुवे प्रियेते साधका येनवि
 कामो स्तोस्तानामोतिनिमित्तं नाशमशानभूमिं शोणु वाति
 अग्रकाशमिदं गुह्यं नदेयं यस्य चोरेषु महाबाहु जलेषु च मुद्रि
 कसचित सन्कुलीनायशाहा मकर वज्रे पुनरादियापि वक्तिषु
 यस्मिन्ने दंभवर्जिते दद्यात्तो श्रीदेवुवाच कथयामि मुदाशत
 त्रिदिष्टापेसर्वकामफलप्रदं विदोस्तु कवचेभ्यो गोपनीये सुय
 ने वतामि देवस्य यथाध्यासा त्तेन मातृजरोपमे यथातस्य ध्याने
 एदेजः ओं मुहुर्मुहुरिकसेका त्रिधाशोक्तं सात्विकादिप्रभैरतः
 शंसस्तदित्यवचसे अष्टवाङ्गि सात्विकं राजसेवैव तामसे दवतत

प्राप्तं वेदे वाते स्फटिकसदृ
शोऽङ्गुलीनां वक्त्रं दिवाक
त्येनं वमणिमयेः किंकिणीनृप
रायोः दीप्ताकारे विषवदने मुम
सत्रे विनेत्रं रत्नाङ्गाभ्यां वृक
मनिशं मृतावहो रथाने ॥ ३
यद्वाक्तरसत्रिभं विनयने रत्ना
रु. रागस्वने स्यात्संवरदेकपात
मभयं मृत्त रथाने करैः नील
ग्रीवदाय भूषणाशतं शीतो
मुच्यते ज्वलन्ते वक्त्राकारावासे
भयहरे देवसदा भावये ॥ ४
येऽङ्गीतादिकोते शशिसकला
धरे मंदमाते मदेशे दिवसपिंग
केशे इमरुमय मृत्तिवदृश
लाभयानि नागे चंदो कपालेक
उमरसिके विभ्रते भीमदंष्ट्रस
पाकस्य विनेत्रे मणिमयवित्तस
किंकिणीनृपराजो ॥ ५
कभैरवकवचस्य मदाकाल इषि
॥ ६
वृतीने ज्ञीशक्तिरापत्तास्ताये
ति कीलके मम सदा भीमसिद्ध
र्ण विनियोगः शिशो मे भैरवः
पाततलादे भीषणास्तथा नृप
चभूत रत्नः सारमेयानुगो मुता
भूतनायकमकाणा कपोलोभेत

प्रदो तयोऽथैव भस्मोऽंगः सर्वेष
राः भीषणासोममासं वशक्ति
दस्तो गले मम स्तंभो दैत्यविप
पात वारु अततविक्रमः पाणी
कपाली मे पात मुंडमातायते
हृदे वत्तः स्युते तथा शोतः काम
चारो स्तनं मम उदरे च स मे तपः
तेजेशः पार्श्वत स्तथा तेजपातः
पृष्ठदेशे तेजाव्यो नाभितस्तथा
कंठी पापेचनाशश्च वृककेति
गदेशके गुदे रत्नाकरः पात
कुन्तरत्नाकरः सदा ज्ञानच बुधो
रावो जंवे रत्न रत्नपः गुल्फो
पाङ्कजा सिद्धः पादपृष्ठे सरस्वरः
प्रापादमस्तु कचेव प्रापद्दारा
स्तथा सरस्वारे मदाप्ये कपूरे
धवलो गुरुः पातसो वृको
देवो भैरवः सर्वकर्मस्य प्रवक्ष्याम
सितंगो मे दिशिरत्नसर्वदा
प्रापेप्योच रुद्रः पातरतिगोचर
भैरवः नैरदंष्ट्रा क्रोधनः पात
माधुमत्तस्त पश्चिमे वायव्ये
कपाली च निमेषायात्सरेष्वरे
भीषणो भैरवः पाततस्पादिशि
सर्वदा सेंदारे भैरवः पातदिशे
प्राप्यामेदृश्वरः कुन्तुपात विशा
ना वै पाताते नंदिका ॥

विभः सद्यो नातस्तमोपायात्सर्व
तो देवसेवितः ॥ वामदेवोऽव
त प्रीतो रणे चोरे तथा वत्त
अते तत्पुरुषः पात स्थलेपा
त गुरुः सदा शक्तिनीप्रवकः ॥
पातदारोस्तु लाकिनीसतः ॥
पातसाकलको प्रातृनृप्रिये मे
सततं गिरः लाकिनीप्रवकः प्रा
तृप्रयनयानजोस्तथा ॥ महा
कातोऽवत छत्रं सैन्ये वैकाल ॥
भैरवः रागं राग्यप्रियं पाया
त्तैरवो भीतिहारकः ॥ २
तादीनेत यत्स्थाने वृत्तितेकव
चेनच तत्तत्तत्तमे देव त्वं य
तः सर्वरत्नकः ॥ एतत्कव
वमीषान तव स्नेहात्तकापितं
नावियं नरतोकेषु सारभूतं
सप्रियं यन्मै कुस्मै नदातव्यं
कवचेशं सुदर्शनं नदेयं पर
शिष्येभ्यः कृपयाभ्यश्च प्राकर
यो रताति निषिद्धेभ्यः सर्वेभ्य
ष्टो भवेद्भुवं अनेन कवचेशे
नरतोक्तो द्विजोत्तमः विवरु
यवक्रुशपि विज्ञो वैः प्राप्यते न
सः मेवेता प्रियत योगीकवच
यत्र रतितः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन
इलेभे पापेवतसो अर्ज रंभा
त्वे वापि त्रिविधा विधि
वत्सभो धारयेत्पातयद्वापित
स्येहापि निमेषः संशयो
ति प्रभावं वै कवचस्यास्य
वर्णितं नमो भैरव देवाय सारभ
ताय वै नमः नमस्तैलाकना
थायनाथनाथाय वै नमः इति
विष्णुसारोद्धारतंत्रे प्रापतहा
रकस्य भैरव भैरवीसेवादे वृ
कभैरवकवचं समाप्तं ॥
वृकशां ज्ञी उपनयने इ
ति त्रिकोडशेषः ॥
वृक इ इ. एकचरे इतिक
विकल्पदुमः एक कटुकच
शां इवेसते इ. वंदते चोरे
प्राप्यते एकप्रतीत्यर्थः
इति दुर्गादासः ॥
वृक स्योत्य इतिकविकल्प
दुमः स्योत्य मिर सायर्थे व
वृत्तिदाता दाते समर्थः स्यादि
त्यर्थः इति दुर्गादासः ॥
वृकः पुं मूर्तिः इत्यादिको
वः श्रेष्ठः इति देवचंद्रः प्रा
कारः वृकः इति सत्तिमसोदो
णादिवृत्तिः ॥
वृकः त्रि शवः मंदः इति
विकोडशेषः

वड ३ क विभागे इतिक वाताले कुंत्तं यतोऽने पिडे ।
विकल्पदुमः इकवन्दयति अ पिडे चूर्णं वसे वरा इति शब्द
येकेऽपि पसते इति दुर्गा । चंदिका ॥
रासः वड ३ इ. वेष्टे विभागे वडिशो स्त्री मत्स्यधरापर्यं वरु
इतिकविकल्पदुमः ३ वंस्ते उ लोऽकंठकविशेषः वंशी इति
वंडते इति दुर्गादासः वड आ भाषा तत्पर्यायः मत्स्यवेधने
रोहो मंत्रभातये । ३ इत्यमरः वलिशो ३ वडिशो ४
ति कविकल्पदुमः वडभी व वडिशो ५ इति भरतः ॥
डिशो इति दुर्गादासः वलिशी ६ मत्स्यवेधनी ७ इति
वडभी स्त्री गृहद्वारा मुरनि ३ महीकोतरे वलिशी ८ वलिसे ९
तिभाषा इत्यमरः तत्पर्यायः । वरिशी ९ वलिशिः १० इति
गोपानसी २ इति तटीका सा वृत्तावली मत्स्यभेदेन १२
रसंदरी चंद्रशालिका ३ क इति जराधरः ॥
रागारे ४ इति त्रिकोटशेषः ॥ वडिशो स्त्री वडिशो इति शब्द
चंद्रशाला च वडभी स्थातो प्रा रत्नावली ॥
स्थादमृदंति इति श्रीधरः वि वडं वि वृत्त इत्यमरः यस
लायां वडभी वडा इति रुद्रः भाषा वड ॥
वडभी चंद्रशालेति प्रमादादौ वाग २ प्राप्ते इतिकविकल्
च मंडपे इति कोषान्तरं अ दुमः २ अवीवत अवलाणात ३
हान्ते वडभी चंद्रशाले रोधा ति दुर्गादासः ॥
हविषमनि इति भरतः कृत्वा वंडं त क भागे इतिकविकल्
नापि वरभिः तो कस्यां चि दुमः वंडयति वंडायति ।
इवन वडभाविति मेवहते इति दुर्गादासः ॥
वडभिः वडभी वलभिः वल वंडः पुं भागः राजशुषिः इति
तीचेति चातुर्यमिति वडाः ३ हेमचंद्रः अकृतोद्धारः इति
भरतः ॥ शावमाना ॥
वरा स्त्री वरकः यथा कदलो वंडकोः पुं भागः इत्यमरः
नाथ

वतः पुं अकृतोद्धारः ॥ एतवः कोषः ॥
कुंतापुथः इति मेदिनी ॥ वतः पुं देवनदी सतवाक
वंडरः पुं स्पृगिकारेजः ऊज्ज पेष्याः अल्लिगः । इति
रस्य तांगुले । करीरकोषः ता मेदिनी सारोणादिभूतिः ॥
तस्य पट्टवं यथोध्यः । इति वतोका स्त्री अवतोका इत्यम
मेदिनी तत्र जोषवकाशो ग रटीकायां भरतः ॥
गितोयं किंत वडिडः एकच वत्स स्त्री वत्तः इत्यमरः ॥
रेडसमात अरव प्रत्ययेन निष्प वत्सः पुं वर्षः गोशिशुः बाह्व
त्रातंसवकाशो लिखितः । र इति भाषा तत्पर्यायः शकु
वंडालः पुं मूरपुंडः नौकाव तकरिः ३ तार्किकः ३ इति वैश्व
निवं इति मेदिनी हेमचंद्रश्च वर्गेनानार्थेतामरा पुत्रादि वा
वंडः पुं अनादृतमेद्रः तस्य च्छा इति भाषा इति मेदिनी ॥
योयः इत्यमरः २ दिनप्रकः ३ शि वत्सकं स्त्री पुष्पकासीसे इति
पिविष्टः इति हेमचंद्रः ॥ राजनिर्वेदः ॥
वंडः वि दस्तादिवर्जितः वंडे वत्सकः पुं ऊटनः इत्यमरः ।
इति भाषा इति मेदिनी वंडा इंदयवः इति राजनिर्वेदः ॥
वत्स स्त्री वत्स्य साम्यं । तत्पर्यायः । वत्सकवीने स्त्री इंदयवः इति
वा २ यथा ३ तथा ४ एव ५ एव राजनिर्वेदः ॥
६ इत्यमरः वत्सकामा स्त्री वत्साभिलाषि
वत ये वेदः अनुकंपा । सा नी तो तत्पर्यायः वत्सला २
तोषः विस्मयः आसंज्ञा । इति राजनिर्वेदः पुत्रादिकामा
इत्यमरः ॥ सीच ॥
वत्सः पुं कार्पाशः कार्पाश वत्सतरः पुं प्राप्तदमनका लग
षाणो वः दोषाने बाह्वर इति भाषा
शालरः शिरोभूषणो इति मे तत्पर्यायः दम्पः २ इत्यमरः ॥
दिनी ॥ इंदीतः ३ गरिः इति राजनिर्वेदः
वत्तंडः पुं मुनिभेदः इत्यणादि

वत्सतरी स्त्री वृषोत्सर्गदृष्य वृषभस्य त मोक्षणे । तामो
 त्रीत्वेनकल्पिता विहायणी । वयःप्रमाणं यथा विहायनीभि
 गौः यथा कात्यायनसूत्रे म धन्याभिः सुत्रपाभिः सुशोभिताः
 यस्मिन्माः प्रोपुष्टे च रूपवास्या सर्वोपकरणापेतः सर्वशस्यचरो
 त्तमलंकृतमृग्य सुख्या अतस्तो महान् उत्तुष्टयो विधानेन
 वत्सतर्पणाश्चालेकस्य पनेपु ति स्मृति निर्दर्शनात् इति
 वाने पतिवोददानि तेन कीर्तं हि तत्वे वृषोत्सर्गविचारः ॥
 ती अथ प्रियेणमानः साप्रन वत्सनाभः पुं विषद्वत्विशेषः ।
 नृपा सभगा रायेपोषेण समि इत्यमरः सतस्यावरविषभेदः ।
 षा सदेम इत्येतयेद्वेचोत्तरे प्रायो वत्सात्रम्यति दिनस्तिवत्स
 रत्रिभिः अगर्थस्तदेवत्सतर्पणो नाभः एवम् अ हिंसे चात्यत्रिति
 पुष्पाके पनेपुवानेपतिस्मि। घन वत्सस्य नाभिर्विवत्सनाभः
 न ददानीत्युक्तप्रार्थयामि तेन ह्वाः अतिश्रुति नद्विदः अयेतिपु
 येण सर कीर्तनीः विनेत्यश्चर वारपत्रसदृशपत्रः इति भरतः तत्
 य भ्रमश्च देवत्सतर्पणी पुपमपि पर्यायः अमृतं २ विषं ३ अंशं ४
 मानः नास्तत्सत्त्वविषयाभविष्य मरौषधं ५ गरले ६ माशां ७ ना
 य किंत मया त्यक्त्याः दयं हृष नागः ८ लौकिकं ९ प्राणाहारकं १०
 स्य दयं हृषस्य वत्सतरीणांच त्या स्थावरादि ११ अस्मगणाः अति
 मेन रायमोषेन धन सस्त्र्या मधुरत्वे उमत्वे वात कफकंदक
 साप्तनृपा सप्तनम्यापकेन कृत्रिणातनाशित्वे पित्तसन्नापका
 इत्यायत्रेन च समसदेम इत्याभ रकत्वेच इतिरानलिर्बेदः अस्मर
 वामः सभगा लोकस्य प्रिया इति पतिनृपां यथा सिन्धुवार सर
 समसदेम इति भविष्यत्सामीप्ये कपत्रोवत्सनाभ्याकृति स्तथा
 दर्जनान इति पाणिनिस्वरसाह यस्यार्थेन उवो इहिवत्सनाभः
 विजयर्षेवर्त्तमान वत्सतरीविशेष सभापितः तस्य सभास्यगुणा
 यति स्मृतिः सुगुणोत्तरितापत्नीया यथा विषं प्राणाहरं प्रोक्तं
 यीमानीववादे एतत्तत्तभवेत्क वापि
 सा

च विकासिच आनेयं वात क वत्सरः पुं द्वादशमासात्मकका
 फलयोगवादि मदावहे यवा लः अयनदण्डात्मकश्च तत्पर्या
 यिसकलकायव्यापनपूर्वकपा यः संवत्सरः १ अदः ३ हायनः
 कगमनशीले विकासिगेनः शरत् ५ समा ६ इत्यमरः श
 शोषणाश्वत्कं संधि वंथ पि। रदा ७ वर्षं ८ वरिषं ९ संवत् १०
 धिनीकरणाशीले आग्नेये अ इतिशहरत्नावली व्रतवयवि
 धिकाग्रंशयोगवादि संसर्गग वाहे च वत्सर परिकल्पनमाह
 णायाहकं मदावहे तमोगाया राचार्याः आधानपूर्व मेके प्रस्
 पितेनउद्विधुंमकं तदेवमु तिपूर्वं सदाभेत् ॥ सौरसाव
 क्तिपुक्तं तप्राणारापिरसायने न नात्तत्र चोदभेदेन चतविधो
 योगवादि विशेषश्च दृष्टांवी वत्सरः यथा चूडोपनयनारिषु
 र्यवर्हने येदृगुणा विषेः मुहे वषगणना सावनेन शुभाशुभ
 तेसुहीनाविशोधनात् तस्मा गणनेतसौराणां सिद्धे सावन
 हिमप्रयोगेषु शोथयित्वाप्रयोज संवत्सरेण एकदिनाधिकवत्स
 येत् इतिभावप्रकाशः ॥ रोनात्तत्रो भवतीत्यनयो भेदः
 वत्सपत्तने स्त्री भारतवर्षातो सौरस्त्य पंचषष्ट्यधिकविशतदि
 रेदेशविशेषः तत्पर्यायः कौ नैभवति यथा मेघादीना महर्ह
 प्राप्ती २ इतिहेमचंद्रः ॥ न्ने घण्टी सप्ताष्ट चंद्रकं १७३
 वत्सपालः पुं श्रीकृष्णः ॥ वत् तलादीना मष्ट सप्तचंद्रकंतलि
 देवः यथा वृन्दावने गोद खिततः १७८ चोदवत्सराः पिडा
 ईने यमुनाप्रतिनानिच वीसा दशमासैर्भवति । सलमा
 सीडतमा प्रीती राम माधयो सपाते त त्रयोदशमासे भवति
 र्हेय एवं वृजोकसापीति य तथा चक्रतिः द्वादशमासाः स
 खंतो वाल चेष्टितैः कलवाकैः वत्सरः क्वचिद्वयोदशमासाः स
 सकालेन वत्सपालो वृष्टवतः वत्सर इति त्रयोदशमासिमा
 इति श्रीभागवते १ स्कंध ॥ से स्मृतिः यस्मिन्नेह द्वादशैक
 अध्यायः ॥ अयव्य इति यद्वेमास इति प

व्यामासाः समेकः समस्तः ३
 तिशातपथ आत्मा यवसमेक
 शब्दयोमीसवर्षं यययतोक्ता ३
 ति मलमासतत्वे ग्रथषष्टि सेव
 त्तरगाणाना शकैः कालः प्रथः
 गाकृति २१ नृः शशाक नराधि
 मुगैः ४२१ समेतः शरादि वस्ति
 नु १८५५ हतः सलथः यथावशि
 षाः प्रभवाद्योद्याः वषट्कस्त
 यच्छेषं सूर्यैः सूर्योत्तमिभिः
 ६ हतयुक्तमतः वागिनहतेः
 शमासकादयः शमासः शकैः
 कालः शकराजक कालः प्रथ
 कआकृति २१ हाविंशत्पा
 रितः शशाक नराधिपुग रेक
 नवत्यधिक शतहृषिकवतः
 सहस्रैः समेतोः कः शरादि वस्ति
 नुतः यवसप्रत्यपिकाष्टदशः
 शान्ति र्यावत्सर्वे रतेशाकृति
 तावता हतः कर्तव्यः सलथः
 र्वाकावः शरेत्पादिना तव्यसे
 त्याया युतः कार्यः यथासंशेष
 यथावशिष्टः कः शर्ववत्सयाहृत
 च्यावशिष्टे प्रभवादयः एकावश
 षे प्रभवाः आद्यवशिष्टे विभवा
 दिः वर्षवर्तन यच्छेषं वर्षातिरि
 क्तं शरादि वस्ति इत्युतावशिष्टं त
 त्सूर्ये हाटशभिः सूर्योत्तमिभिः

यथा हते व्यक्तमत इत्यनेन
 धिहतावशिष्टा शंका देशाधि
 हतलथाशके व्यापिहते वि
 शताहतेः वशिष्टा शशाकालथा
 मासाः सु रिति प्रभवादि वर्षाण
 यक्रम आद्या तविंशति त्रिंशी
 द्वितीयावेसवी स्मृता नदीयारु
 इदेवमाश्रेष्ठा मथायमा भवेत्
 भविष्यपुराणे भैरव उवाच यथा
 वृक्षश्याम्यत्र क्रूराः सौम्याश्च ये
 प्रिये संवत्सरफले श्रव्यप्रभवतो
 वरानने वज्रताया स्तथा मेवा
 वज्रशस्याच मेदिनी वज्रतीरास्त
 था शावेत्याधिरोग विवर्तिताः
 प्रशाताः पार्थिवाश्च प्रभवेपरि
 कीर्तिताः १ सभित्तं तममारोग्यं
 र्व व्याधिवर्तिताः प्रशाता मानवा
 स्तत्र वज्रशस्या वसंधरा हृष्टा स्त
 था जनाः सर्वे विभवेचवरानने
 रोगा वज्रविधाश्च वसंधरा वानि
 क्रूराः सर्ववप्रणापति श्रुक्व
 र्व वरानने ३ उन्मत्तं च नगासर्वं
 नथामसमाजले तिर्योत्सवः प्रजा
 वृद्धिः प्रमोदे जायते प्रिये ४ नीरो
 गाग्र निरावाथा मानवा विगतहि
 दः वज्रतीरा स्तथा गाराः प्राजापते

वरानने ५ निरातं कं जगात् सखंदिते १५ वनका मुद्रमावा
 सर्वधनयौवन गर्वितं अंगिरसि अ अमच विरते प्रिये महा
 प्रजाः सर्वा तिर्योत्ताहा वरानने वृंताम्यते सर्वं चित्रभानो वरान
 ६ सभित्तं तममारोग्यं वर्षा ने १६ सभित्तं तममारोग्यं वि
 काले सशाभने १ शस्यवृद्धिः श्वं निरुप्रदवं व्यवहारो भ
 विनानीयात् श्रीमुलेखरवेदिते वेहृष्टः सभानो देवप्रजिते १
 ७ वज्रतीरा स्तथा गावो धामं १० अभिवृष्टिश्च जायते याम
 व वलवत्तर जायते सर्वशस्या नि भावेवेष वरानने ८ मदाव
 ति भावेवेष वरानने ८ मदाव जायते सर्वश्रुत तैलरसादिकं प्र
 जायते सर्वश्रुत तैलरसादिकं प्र जानां च भवेद्वृत्ति र्मुनि संवत्सरे
 सुमे ६ निष्पत्तिः सर्वशस्यानां म आधातरि कीर्तिता इत्तः तीरा
 आरीनां प्रवत्तं वरानने १० १ अनाहृष्टिः समाख्याता व्ययेस
 सभित्तं तममारोग्यं कार्यासस्य सत्सुरे प्रिये ११ उद्यतो
 महावृत्ता लवनं मधुगव्यं च १ वर्षतो मेवा जले नैवोपजायते
 सखंदितं प्रिये ११ सभित्तं तम मदाव सर्वनिहर्ष सर्वमेव व
 मारोग्यं प्रशाताः पार्थिवाः प्रिये रानने ११ कोदवाः प्रातिमुद्रा
 तत्करोपरते विते वज्रथाने अकण्ठमावास्तयैव वलभे
 वरानने १२ राष्ट्रभेगश्च दुर्मितं जायते सखं जगद्दे सर्वधारिणि
 तत्करोः शोपपीडने जालीया अनप्रिप्रवत्ता लोका थामोपधि
 दिशंते तोरं प्रमाथिनिवरान प्रपीडने जायते मानुषे कष्टं वि
 ने १३ जायते सर्वशस्याणि मे रोधिनि न संशयः १३ सर्वाः
 दिनी निरुप्रदवा लवनं मधु प्रजाः प्रपीडने व्याधिः शोकश्च
 गव्यं मदाव विक्रमे प्रिये १४ जायते शिरो वतीः तिर्योगा
 कोदवाः प्राति मुद्राश्च शक्रमा अ पापादि विकृते जनाः १४
 पालशेवच मदाव जायते सर्वशेष उपद्रुते जगत्सर्वं तत्करोः मुधि

कैः खगेः पीडिताश्च प्रजाः स ते जायते सर्वा मेदिनी दुष्पति
 वादेशभंगाः खरे प्रिये २५ स प्रिये स्नेह सवति तोयानि पी
 भित्ते तैम मारोग्यं शस्यं भव दिता मानवा भूवि २५ सुवर्णा
 ति प्रोभने वज्रवीरा लक्षणावो पथान्यानि जगत्सर्वे सप्रोभने
 नंदने नंदने प्रिये २६ अत्यतो ब्राह्मणा वृत्तिनः स्तथाः सुभि
 पा स्तथा मेवा वर्षति त्वं ते शुभकृत्प्रिये २६ सभिते तैम
 इने नश्यास्ति सर्वशस्यानि वि मारोग्यं तस्मा तो ब्राह्मणाः पि
 जयेनाश्नेशयः २७ सत्रियाश्च ये सस्थिताः प्रोभने वर्षे प्रजाः
 तयावेष्टपाः प्रदाश्च नट नतकाः सर्वाः सुतोचने २७ विषमस्यजग
 पीडिता स्ते वगरोहे जये सर्वेन स्तवेयाजलसमुदायते जनानो
 संशयः २८ सरोधेव तयादे जायते भदे क्रोधे क्रोधः परस्य
 वि राहन्तरसमन्वितं शुभिभूतं २८ सर्वत्र जायते तैमस-
 जगत्सर्वसमर्थं सखेदिते २९ वेशस्य मराचता विस्वावसो व
 तप धाम तयो देवि सर्वश रागेहे कार्पासस्य मराचता ॥
 स्पमराचता व्यवसायश्च नश्यति ३० पाथिद्वे तप तयैश्च सम
 दुर्मुदि दुर्मुताः प्रजाः ३० पीडा स्तः विटमंदल प्रपीडते तनाः
 तसर्वशस्यानि देशे देशेषु वि सर्व भय भीताः पराभवे ३
 स्मिते देमतेवे प्रजाः सर्वाः स्ती त्वाथान्यानि पीडते पीये वर्ष
 येतेनाश्नेशयः ३१ तस्करः पा तिवासवः प्रवेगे पीडिताः सर्वाः
 धिदेव अविभूत मिदेना प्रजाश्च सखेदिते ३१ जायतेस
 त अर्वा भवति साधानो विल सर्वशस्यानि सभिते निरुपदेवं
 मेतभयं मदत ३२ विषमस्यजग सोमपट्टि भवेदज्ञा कालिके
 गत्सर्वे निरोधे भय संसवे वि च सभं वदेत ३२ सभितेते
 कारीसर्हतः पाणे ममदात्पुत्र ममारोग्यं सावेव निरुपदेवं सौ
 ज्ञानया ३३ कविहर्षति पुनो मपट्टि भवेदज्ञा सोमो सोमेष
 देशेषु खिन्नयुतः दुर्मित्तवावरी कीर्तिते ३३ तोय एणा भवेन
 दधेत्तद्वदो विपर्ययः ३४ दुर्मि तो वर्षते च दिने दिने निरुप-

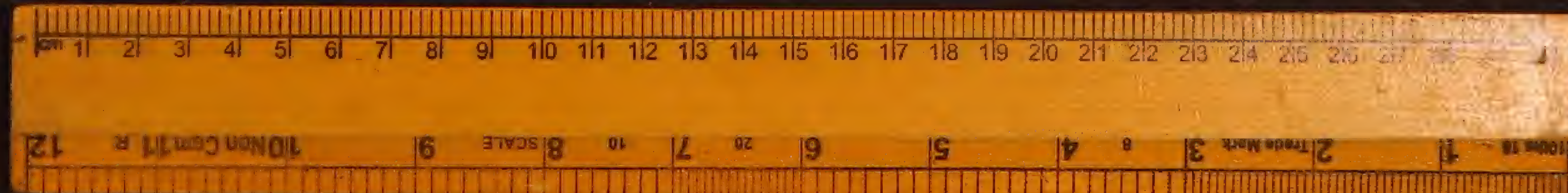
इवाश्च गगानः सर्वसाधारणोपि सर्वे देवि विज्ञीय कर्तव्योथा
 ये ४४ वासवो वर्षते देवि देशे न संवयः तेन धामेन लोकोः
 चावेदमंडले अदिच्छेत्त कान्यः येनिल्लिखति इदिने पार्थिता
 ऊने विरोधी कृषिनाशकृत ४५ मोषका दीनाः कालपुक्तोप्रपी
 अभिभूते जगत्सर्वे क्रोधे वंरुवि डिताः ५१ तोय एणाः स्तनामे
 धेः प्रिये मारुतैः फलराहैश्च वा वज्रपासाच मेदिनी निष्ठुराः
 रितारिणि प्रोभने ४६ विष पार्थितादेवि सिद्धार्थेव वगतने
 तिः सर्वशस्यानां सभिते भवति अत्यतोपा कनाश्चैव कीटकाः
 प्रिये प्रमाथिनि जलाहारीनल वनाः स्तनाः विरुहाः पार्थिता
 दो मोदते प्रजा ४७ निष्पत्तिः देवि रोद्रेसेवत्सरेषिये ५६
 सर्वशस्यानां सर्वशस्य मदा इर्मितं मध्यमे प्रोक्तं व्यवहारो
 वता वृते तैलसमे याति आ न वृतेते भवेद्वे मध्यमा वृष्टि
 नंदे नंदति प्रजा ४८ को इर्मितो समुपस्थिते ५५ सभि
 इवाः शान्तिमुद्राश्चपीडनेवर तैनायते लोकः सर्वोपदेव वृत्ति
 वर्णिनि सर्वेषथानि धान्यानि तः प्राणिनां जायते इर्षो दुर्दुभौ
 तसे निष्ठुराः प्रजाः ४९ इर्मिते वरवर्णिनि ५६ महिषी गोदि
 जायतेचोरे धान्योपपि प्रपीडने एषादि तात्र कांसाद्यशेषतः तस्य
 अनले च समाख्याते नाचकार्यं वेदेवि विज्ञीय कर्तव्यो धाम
 विचारणा ५० देशभंगः सुदुर्मि संवयः रक्तेसेवत्सरे देविकूर
 तं समात्तातकथयाम्यहे पितु बुदि वैराधियः मानवाः कुरवे
 ते वारुपश्याति इर्मितं नर्मरा क्षुब्ध संग्रामेनजयो भवेत् ५०
 तेद ५१ मोमहिष्मो विनश्य ५१ इर्मितं सवातां रोमो धामो
 वि वे चासे मट नतकाः चास धधि प्रपीडने पापरोमो भवे
 कोवर्षते देवि शंभेचनहिना देवि रक्तातेः मखेदिते ॥
 यते तिलसंधेय मापादिकोश ५२ रोमो जराण इर्मितं विरो
 सानोमराचता गो महिषः सुवर्णा यो वज्रसंजलः क्रोधेनविषये
 निकोस ताप्राद्यशेषतः ॥ तत् सर्व समाख्याते हरप्रिये ५६

५१

वत्साली स्त्री गोदुग्धा । इति इत्यमरः ॥
नटापरः ॥ वदामे स्त्री फलविशेषः वार
वद ३ इ. वसभिवादयोः ३ न इति भाषा तत्पर्ययोः सफ
तिकल्पदुमः अभिवादे नम त २ वातेवेरिः ३ नेत्रोपमे ४ ।
स्कारः इवन्ते ३. वन्ते ७ यस्यगताः उमत्वे सन्निवृत्ते
रुंलोकाः नमस्करोति स्तोति वातवृत्ते गुरुत्वे शुक्रकारिते
वा इत्यर्थः इतिङ्गादासः । च इति राजनिर्घटः अपिच ।
वद पे वाति इतिकविकल्प वातादौ वातवेरीसात्रेयोपमफ
दुमः पे उद्यात इतिङ्गादासः तस्यधा वाताद उमः सन्नि
वद क वाक्पदेशयोः । इति रथोवातमः शुक्रकुरुः वाता
कविकल्पदुमः क वादयति रथजा मधुरो वृष्णः पितानि
सन्निवृत्ते वचनविशेषः अयमा नापरः स्निग्धोऽपि कफदात्रेयो
त्सनेपदीत्येके इतिङ्गादासः रक्तपित्तपित्त विकारिणा इतिभा
वद न इ. वाक्पदेशयोः इति वप्रकाशः ॥
कविकल्पदुमः न वदति इ. व वदन्तः पुं मन्त्रविशेषः । वो
दते अवसामनेपदीत्येके इति आलि इतिभाषा तत्पर्ययोः ।
ङ्गादासः ॥ पाटीनः २ इति त्रिकोडशेषः
वदः वि वक्ता इत्यमरः ॥ इत्यकययो स्तस्योपयोगिते य
वदने स्त्री मुते इत्यमरः ॥ या पाटीन रोहितावायौ नि
वदन्तकः पुं अथदसपु इति युक्तोदयकययोः इतिमनुः
वृत्तिविशेषः ॥ वदन्तकः पुं पाटीनमत्सः ।
वदन्तिः स्त्री कया इतिमिहा इतिभूरिप्रयोगः ॥
वदन्ती नृकोपदी विरुग्म वदन्तः वि वक्ता इत्यमरः ।
मे वदन्तिपदक्रियापदे वदन्ति वधू स्त्री पृक्ता नारी स्त्रिया
वदन्त्याः वि वदात्यः इत्यमरः इत्यमरः शारिरोषधिः शरी
हीदा सारसंदरी ॥ त्रैवाङ्गा भार्या इतिमेदिनी
वदात्यः वि वदप्रदः वत्सालः भरतमलिकेन अमरकोषटीकायां

पर्वणी यवकारादि वंशधातना सोपसर्ग सेव निम्नं क्रुत्सः ।
विष्कारितोऽयं शब्दः । मेदिनी वनयति वानयति व्यापृति की
कोषकारेणा त अस्मिन् वका पारः अयंत कामेवत क्रियामा
रादिशब्दमथे परिगणितः ॥ न इत्यमे इतिङ्गादासः ॥
पितृभोजनानन्तरं स्वामि वन २ उ इ. याचे इति कविक
पितृभोजने अस्यो दोषो यथा ल्यदुमः २२. ववृते उवनिताव
भुक्ता पितृभोजने कन्या भुक्ते त्या इतिङ्गादासः ॥
स्वामिभोजने यदि दोषाग्रे नोय वन कि उपकृतिशब्दात् शब्दो
ते तस्याः शपेति कृतवापिकाः पतापेय इति कविकल्पदुमः ॥
इतिकर्मलोचने नववधागमन कि वानयति वनयति अये कश्चि
दिने पर्वणी यवकारादिवधूषणे नमन्यते इतिङ्गादासः ॥
इष्टये ॥ वने स्त्री स्त्री वज्रवृत्तपुक्तस्या
वधूजनः पुं योषित इतिविको ने तत्पर्ययोः अटवी २ अणपे ३
इष्टेषः ॥ विपिने ४ गदने ५ कानने ६
वधूशयने स्त्री गवाक्षः यथा इत्यमरभरतो दारः ७ दवः ८
वातायने गदात्ता सादृष्टश अटविः ९ भीरुको १० फाट ११
यनन्या इतिविकोडशेषः ॥ गुरिनं १२ इति शब्दरत्नावली ॥
वधूही स्त्री स्त्रिया इति विकोड शब्दे १३ समने १४ ज्ञानरे १५
शेषः स्ववासिनी इति हेम। विक्ते १६ इतिनराधरः । का
चंदः अस्यावधूः इतिहारावली नारे १७ इतिराजनिर्घटः ॥
वन संभक्तिशब्दयोः इतिकविक मरुवमीपकर्तव्यवने यथा शि
ल्यदुमः वनति संभक्तिः सेवने विराभ्यन्तरे भद्रा स्थापिता तल
इतिङ्गादासः ॥ सीट्ट्या सार्गादानफले लभेत सीट्ट्या
वन उ म व्यापृते इतिकवि मालतीपुष्पिका कुन्दमाधवी के
कल्पदुमः उवनिता वत्सामपव तकी तथानागेश्वरे मलिकाच
नयति मिलेपि अस्यनौलक काचने
वत्सालिना केवलस्यक्रुत्स विकस

सीट्ट्या भन पुत्रवत्सीव पुण्य
राहर्भक्तिरा मभाने तलः

वज्रं शुभं अपराजिताव शुभावेण नागलोकं सगच्छति
भदा तेषां मुद्यानमीप्सितं प्रमत्तं वने भूमे एवादिरेलोक
वेव दत्तितो चैव शुभदे नात्र सं विकृतं तत्र गत्वा नरो भूदे मम
शयः इति वदन्नेवेते श्रीकृष्ण लोकं सगच्छति महावनं वापु
न्यावेदे ॥ १२ ॥ यथायः मधुरायो मेतसदेव त मम प्रिये तस्मिन्ना
हादश वनानि यथा रम्यं मधुव तात मनुजो इंदलोकं महीयते
नेनाम विस्मयान मनुजमे तद् लोहनं यवते नाम लोहनेवेनर
हामनुजो देवि सर्वान्तामानवा तिते नवमस्त वने देवि महा
मुपात्त वनेतालवनेचैव द्विती पाहक नाशने वने विल्ववनेना
यवन मुत्तमे तत्र स्नात्वा नरोदे मदशमे देवपुनिते तत्रगत्वा
विकृतकृतो हि जायते ततोयं तमनुजो ब्रह्मलोके महीयते प
ऊषदे नाम वने चैवोत्तमे तया कादशस्त भाडीवे योगिनोपि
तत्रगत्वा नरोदेवि कृतकृतो हि जायते यमुत्तमे तस्य दर्शनं मात्रेण नरो
जायते एकादशी कृष्णपक्षे मा गर्भेन गच्छति भाडीवे ममनु
ति भाद्रपदे हि या तत्रगत्वा प्राणवनाना वनमुत्तमे वास
तो नरो देवि रुद्रलोके महीयते देवं ततोदृष्ट्वा पुनर्नम न दिद्यते
उत्तरेण कामकवने वनालोवनस हन्तावनं द्वादशमे हन्त्यापरि
तमे तत्र गत्वा नरो देवि ममलो तिते समवेव प्रिये भूमे महातक
के महीयते विमलसचकुंतेतस नाशने हन्तावनं गोविंदं येपुप
र्वपापैः प्रमुच्यते यस्त प्रमुच्यते तिवस्तं भूरे नतेयमपरेणाति वेकु
शाणान मम लोकं सगच्छति देशमुत्तरेणः इति वाराहे इति
मे पंचवक्रतदने वनस्थान मनुज मधुरातीर्थ वनहादशकवार्तने
मे तत्रगत्वा नरो देवि शशिस्थाने नामाध्यायः वनविशेषे मशा क
स गच्छति यमुनायाः परे पारेदे ते यथा येदेवं कथिते प्राण मया
वानामपि इत्येवं अतिभद्रवनेना ज्ञापयामासुते तत्समयं भवेतस
म सधेवन मनुजमे तत्र गत्वा तत्र अग्रेष्वेतेषु च अशापानि प्रस
सथेमनुजो मत्तयायाः तद्वनस साभि तया चैवोपरोणाव मेथवं
प्र

दहुकारणं नैमिषं ऊरुजंग वनकोलिः स्त्री वनजवदरी तल
ते उपलब्धं मारापि नमुमा रीयः कर्कशिका २ फलकर्कशा
मोर्गाश्च पुष्करं हिमवासस्ततो ३ इतिकोषान्तरे ॥
अशापजमः परिकीर्तितः नवसे वनगोचरः पुं व्याथः इति के
तेष्वशापेषु यस्त प्राणानपवित चित ॥
जेत ब्रह्मलोकातिथि भूतास वनगोः स्त्री गवयः इति राज
यातिपरमे पदे इतिदेवीपुराणे निर्वंदः ॥
अशापोषप्रमेशा ॥ अशापे वनचंदने स्त्री अग्ररु देवराह
वर्णनीयानि यथा अशापेः शिव इति विषयः ॥
रादेभयस्य सिंहादयो दुमाः वनचंदिका स्त्री मलिका इति
शुक काक कपोताद्या भित्त राजनिर्वंदः
मलदवादयः उद्याने वर्णनीः वनचंपकः पुं वनजचंपकप्रथ
यानि यथा उद्याने सरणिः सर्व वृत्तः तत्पर्यायः ॥ वनदीपः २
फलप्रथ लता दुमाः पिकाति देमाकाः ३ खजमार् ४ अश
केकिहंसायाः क्रीरा वायधुग गणाः कटते उसते वातकफ
स्थितिः इतिकविकृतलताया नाशिते वार्पिते वल्लभते व्रा
स्तवके ३ ऊरुमे ॥ रोपहाते वयक्तभकारित्वेच ।
वने स्त्री जले निवासः या इति राजनिर्वंदः ॥
लयः इति मेदिनी प्रस्तवसां वनच्छागः पुं अशापच्छागः
इतिदेमवेदः ॥ तत्पर्यायः यटकः १ शिशुवाह
वनकदली स्त्री काष्ठकदली ३ कः ३ इति विकोदुषेयः ॥
तिराजनिर्वंदः शुकः इति शाहमाला ॥
वनकंदः पुं वनश्रगाः थर वनजं स्त्री अंबुजं इति मेदिनी
लीकनः इति राजनिर्वंदः ॥ वनजः पुं मुलकः इति मेदिनी
यनकापसी स्त्री वनोदचकारा गजः इति विषयः वनश्रगाः
सः तत्पर्यायः त्रिपाणा २ भार इति राजनिर्वंदः ॥
हाजी ३ वनोदका ४ इति राज वनजा स्त्री मुद्रपाणी इति मेदिनी
ला

अराणकापीसी वनोपोदकी इपिपली ३ वनकाणा ४५
 ॥ अयंगथा गत्यपत्रा । मि स्थागुणाः कइते उसले ती
 अ्रेया पेइं इति राजनिर्वटः तात्वे रुच्यत्वे रीपनत्वे सा
 वननीरः पुं वनोद्वनीरकः । ग्रामागुणाणां मुक्ता स्वत्यु
 त्तमर्थायः वृत्तयनी २ मूल पत्रः ३ अराणनीरः ४ काणाः ५
 अयंगुणाः कइते प्रीतत्वे राजनिर्वटः ॥ वनप्रप्या स्त्री शतप्रप्या इति
 वापानाशिलेच इति राजनिर्वटः वनप्ररकः पुं वनवीजप्ररकः
 वनतिक्ताः पुं हरीतकी इति इति राजनिर्वटः ॥
 शाहमाला ॥ वनतिक्ता स्त्री वनतिक्ता ३
 तिरत्तमाला ॥ वनप्रियः पुं कोकिलः इत्यम
 वनतिक्ता स्त्री पाठा इत्यम २ः अराणप्रियमात्रे वि ॥
 वनरः पुं मेघः इति शाहमा वनभक्षिका स्त्री भद्रवला इति
 ला वनरातरि वि ॥ केचित् ॥
 वनदमनः पुं अराणदमनः इति वनभुक पुं अणभौषधं इति
 राजनिर्वटः ॥ शाहचदिका ॥
 वनदीपः पुं वनवंपकः इति । वनमली स्त्री वनोद्वनलिका
 राजनिर्वटः ॥ इति शाहचदिकावली ॥
 वनधेनुः पुं गदधु इति राज वनमलिका स्त्री देशः इत्यम
 निर्वटः ॥ २ः वनमाला स्त्री श्रीकृष्ण माला तत्सुत्रपंथ्या आना
 वनपल्लवः पुं प्रोभाजनकः इति राजभरः अराणपत्रपत्रं व
 लखिनी माला सर्वतज्जुमोला
 वनयोमलः पुं व्याधः इति ला मध्येमूलकदमाला वन
 प्ररत्नावली कोलेति कीर्ति इति शाहमाला
 वनपिपली स्त्री वनोद्वपिप ली तमर्थायः सलपिपली २ इति
 वनपिपली स्त्री वनोद्वपिपली २ इति त्रिकोटशेषः वाराही इति

मेदिनी ॥ निर्वटः ॥
 वनमालीने पुं श्रीकृष्णः इत्यमः वनवर्विका स्त्री अयंगवर्वी
 वनभुक पुं मेघः इति शाह वनवाडुइति माया तमर्थायः
 तावली ॥ सुगंधिः २ सप्रसन्नकः ३ दोषा
 वनभुजः पुं मज्जकः इत्यमः क्लेशी ४ विषयः ५ समुलः ६
 तमर्थायः वरकः २ निगदकः मूलपत्रकः ३ निशलाः ८ शोफ
 ३ कुलीनकः ४ खंडी ५ इति होरी ६ खवकः ७ अयंगुणाः
 मवेदः अयंगुणाः अयंगुणाः गुणो उसले सुगंधितं पिपाचे वाति
 मुकुट मज्जकः प्रादुयो र्दुष्टयो भूतवृत्ते ज्ञाणमन्त्रप्राप्तेच इ
 वनभुजा स्त्री मुहपणी इति ति राजनिर्वटः ॥
 ननिर्वटः ॥ वनवहरी स्त्री निःश्रेणिकाणां
 वनमूलः पुं मेघः वननलेम इति राजनिर्वटः ॥
 ते वहे अनेन वनं भुचति इ वनवर्ति ३ दविनेन इति
 ति वामनीपादिः इत्यमरलीकाया र्दमवेदः ॥
 भरतकृत जीमूतशब्दयुक्त्यति द वनवासनः पुं खडासः इति
 शनात् ॥ त्रिकोटशेषः ॥
 वनमूर्धना स्त्री कर्कटमृगी इति वनवासीने पुं अणभनामौषधं
 राजनिर्वटः ॥ मुक्ककटतः वाराहीकंदः प्रा
 वनमोचा स्त्री काष्ठकदली इति त्मलीकंदः नीलमस्त्रिकटः ।
 राजनिर्वटः ॥ इति राजनिर्वटः वनवासक
 वनरः पुं जानरः इति भरत तैरि वि ॥
 दिशकोषः ॥ वनवीजः पुं वनवीजप्ररकः
 वनराजः पुं सिंहः इति शाह वनवीजकः इति राजनिर्वटः
 माला वनसगजाच ॥ वनवीजप्ररकः पुं अराणजात
 वनलक्ष्मीः स्त्री कदली इति वीजप्ररः तमर्थायः वननः २
 राजनिर्वटः ॥ वनवीजकः ३ वनवीजः ४ अयंग
 वनवर्वरः पुं कुसार्जकः इति राज म्ना ५ गंधाद्या ६ वनोद्ववाडुदे

वनस्पतये स्त्री कपिकञ्जः ३
तिराजनिर्वटः आराण्यवराही
च वनस्पत्याः पुं वनोद्भवौलः व
नगोल इतिधाषा तस्योपः ॥
सितश्रृङ्गाः ५ वनजः ६ सुतश्र
ङ्गाः ७ वनकंदूलः ८ अश्रृङ्गा
कृत्यत्वे कदत्वे उल्लत्वे कुमि
श्रृङ्गादिदोष सर्वायेव क
नाशित्वे इति राजनिर्वटः ॥
वनशृङ्गाः पुं गोस्तवकः ३
तमरः ॥
वनशृङ्गाटकः पुं गोस्तवकः ३
तिराजनिर्वटः ॥
वनशोभने स्त्री पयं इतिश्रा
वत्तेति वनशोभाकर्तृदि वि
वनश्रीपुं गंधमातीरः वंशकः

वनाति ४२१ वनेच

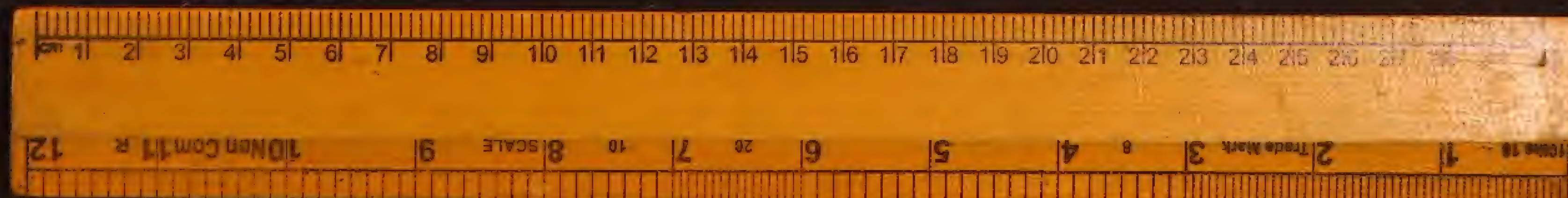
वनाखः पुं शशकः इतिविका
 एदशेषः ॥
 वनाखकः पुं सङ्गः इतिविकोऽ
 शेषः ॥
 वनजः पुं वनव्यागः तत्पर्ययः
 इडिकाः १ शिशुवाहकः ३ एष्ट
 ष्टंगः ४ इति हेमचन्द्रः ॥
 वनाङ्गः पुं वर्वाणा जीवमत्तिका
 इतिशब्दचङ्किका ॥
 वनामलः पुं कृष्णपाकफलः ।
 इतिशब्दमाला ॥
 वनाग्रः पुं कोषाग्रः इति राज-
 निर्वटः ॥
 वनाग्रः पुं देशविशेषः यथा ।
 गथा गयम् वायु वनाग्र्य मङ्गलान्
 तं इतिशब्दरत्नावली ॥
 वनाग्रजः पुं वनाग्रदेशादवबोद
 कः अग्रजपान्तरं वनाग्रजः ।
 इतिशब्दरत्नावली ॥
 वनारिष्ठा स्त्री वनद्विष्टा इति
 राजनिर्वटः ॥
 वनार्हकः पुं पुष्पजीवी माला
 कारः इतिजटाधरः ॥
 वनार्हका स्त्री वनभवाहकं इति
 राजनिर्वटः अस्याः पर्याय य
 णो पेंदशब्दे इष्टव्यौ ॥ व
 नालिका स्त्री दन्तिशृङ्गी यथा

रत्नेत्संग निषक्तभासः भ तन्नामस्मरणं तथा कीर्तनेन
 वंतिप्रसन्नमथो रज्ज्यामते तांचैव वेदने पादसेवने तस्या
 लपराः सरत प्रदीपाः इति ह दौटकसेवा तन्निवेदिता भोजने
 मारसंभवे १ सर्गः ॥ तदीयानां च संसेवा ह्यदृश्यान्त
 वनेनः पुं बहिरालः इति निष्पत्ता तत्तसीरोपता विमोदे
 राजनिर्वंदः ॥ वदेवस्य शक्तिः शक्तिः घोटश
 वनेसर्तः पुं असनवृत्तः ३ या प्रोक्ता भवदेधविमुक्तये ॥
 निरत्नमाला ॥ इति ह्यभिक्तिविमोदे ॥ विलासः
 वनेचदा स्त्री करंजः इति घोटशेषावधारणान्तर्गतशेषावधार
 रत्नमाला ॥ वः यथा आसने स्वागतेषां
 वनेचदा स्त्री वनकार्पावी मर्त्या माचवनीयकं मधुपर्काच
 इतिरत्नमाला ॥ मन स्नान वसनाभूषणानि च मे
 वनौकाः पुं वानरः इत्यम पप्रुषे मधुपर्काच नैवेद्यं वेदने
 रः वंदका स्त्री वंदा यथाव तया इत्याधिकृतत्वे आचारवि
 दाकाशोखरी सेवा वंदा च न्नामणिः अथवेदने प्राणम
 दकेस्पते इति भरतधृतदृष्ट दृष्ट साष्टांगं तन्मुद्रां प्रदर्श
 वेदशः पुं देवाता स्तस्य ॥ येते पदेतप्रतिप्राणमेव प्राप्ता
 वेदिधातो रथ प्रत्ययेन नि दभगवन्निति तदुक्त मेकावशेषा
 यन्तुः इति सिद्धांतकोषोदी भगवता स्तवै रुद्रावयैः स्तवैः
 वेदने स्त्री वेदने इतिप्रवच पौराणे प्राकृतै रपि स्तुत्या प्र
 दिका प्राणमः सत घोट सीद भगवन्निति वेदेत दर्श
 श्रामाभक्त्यन्तर्गतभक्तिविशे त अथ प्राणम विधिः कालि
 सः यथा माद्योत्तरविदेसि काप्राला यः स्वयं गद्य पद्याभ्या
 वपादेतीकवादे प्राप्तिं तवेस वरिताभ्यां नमस्कृतिं शिरोम
 वं प्रोक्तं प्राणं चकोकचर म्पादयोः कृत्वा वाङ्मयां परं
 ३ः धारणं चोदं छुद्राणां तम अपन्नं पादि मामीश भीते म
 ज्ञानोपविष्टः प्रवेनेच जपो त्पुमराणां वा किंचागमे दोर्भा
 याने

पद्मां च जानुभ्यां मुखा शिरसा नमस्कारेणा चेकेन नरः एतो
 दृष्ट्या मनसा वचसा चेतियणा हरेि व्रजेत तत्रैव शिवो मासं वा
 मोऽंशं ईरितः जानुभ्यांचैव दे भूमि मापीडु जानुभ्यां शि
 वाङ्मयां शिरसा वचसाधिना रप्राणेषु वै भुवि प्राणमेत्योदि
 पंचांगकः प्राणमः सात्तजासु देवेशो सोऽस्मैध फले लभेत
 प्रवराविमाविति मरुतं दक्षिणे तत्रैवान्मत्र तीर्थकोटि सरसा ॥
 कृत्वा ऊर्ध्वान्तस्थितो बुधः अथ गिा तीर्थकोटि शतानि च ना
 शं च प्राणामां स्त्रीन्यात्तश्च दधि रायणप्राणमसकलानां देतिषा
 कृषिकान् तथा च नारदपंचरात्रे टप्रीणां सेनापि नमस्कारं कुर्व
 संधिं वीरा हरेि कायं गुरुत्तय तः शार्गधन्विने शततन्मातिते
 रुक्मगुरुमेव च द्विचतुर्विंशदश पापं तत्तत्प्राणदेव नश्यति रेनु
 वासतर्विंशतदर्शकं नयेत दर्शमं गुदितगात्रस्य कणा देदे भवे
 यथा तदहं सर्वेषां नयेत तिसृ ति ये तावदर्थ सरसागिा वि
 धर्मोत्तरे देवाद्या दर्शनादेव प्रा सुलोके महीयते विसृथर्मा
 मेमभुसदन स्थानापेक्षानक जरे अभिवाद्य नमज्जाय कृता
 तंथा इत्येवा द्विजसंज्ञाः देवाद्यां र्णश्च तथा भवेत नमस्कार
 दृष्टं तं द्विष्ट वि सर्वप्रकीर्तिते क्रियां तस्य सर्वपाप प्राणाशि
 अथ नमस्कारमाहात्म्ये नारसि नी जानुभ्यांचैव पाणिभ्यां शि
 दे नमस्कारः स्तुतो यतः सर्वय रसाच विचराणाः कृत्वा प्राणमं
 तेषु वीजमा नमस्कारेणा चेकेन देवस्य सर्वान कामानवाप्नुयात्
 नरः एतो हरेि व्रजेत स्तां दे । ब्रह्मप्राणे अनादिनिधने देवे
 देउप्राणमे कुरुते विसृदे भक्ति देवदानव दाराणां ये नमेति न
 भाविताः रोगासां च वसेत्यर्थे श रानित्ये नदि पश्यति ते यने
 तमन्त्रं नरः तत्रैव श्रीकृष्ण येन ना जयतो नापे निसेनारा
 नारदसंवादि प्राणमदेउवर्द्धन गार्हदिजाः नमेति नदि ते विमोः
 मस्कारेणा योऽर्चयेत संप्रपति स्थानादन्मज्जगामिनः नारदेया
 मवाप्रोतिवतो कृतशते रपि । कोटिहसस्य सकृत्प्राणमा

दशाष्टमेधावत्तै नवत्वाद सः प्राणमं ये प्रकुर्वन्ति तेषाम
 शशमेधी पुनरेति नमस्कृतं पि नमो नमः मविष्येति तरे वतल
 प्राणमी नपुनर्भवाय भक्तिसः येन प्रमेगे विमोर्देवतागहातर्ज
 भेदये विमोर्देवतागार्थं भक्ते नार्दननगतपते प्राणमं ये प्रकु
 वपततामुवि पातितं पातकं कुरुते तेषामपि नमोनमः इत्यादि
 त्रनोतिष्ठेति पुनः सह अविपा अथ प्रप्राणमनितया वृद्धावही
 पेट्याचारे नरेत्तयागतं हरे ने ये त्र वृक्षापात्यानां मे सकृत्वा
 तेने किंकरायाया उल्लुकास्त नममेवस्तु विसृज्य शर्मकारिणो
 षने यथा श्रीविष्णुप्राणो श्री श्रवोपमं विनालीयात कुर्याति
 समस्तनिभरावृणामने हरि दपि नालयेत किंच पाशे वेश
 ममरगतार्चितोऽपि पद्मप्राण मतिप्राः परमार्थतो हिमर्त्यः त
 मपगत समस्तपापवंधो वृज लुदे प्रकृता तत्प्राणमादि योति
 परिहृत्य यथाप्रिमात्पसितं ते नरेकोकसः अथ नमस्तारनि
 वृद्धवेवेर्षे श्रवणागतवृत्तौणा पिहानि विसृज्यो नमः प्रभति
 पते हरिमीशो प्राणमस्तिये यत्किंचिद्युमानै धर्म माचरेत् सर्वं
 कराः नपतेति भवामुयोक्तुं तत्रिच्छते याति पकटस्तुभिवा
 एतितावृद्धवतिस्तानयो अथ दनात् तारादे वत्तशततदस्तया
 मस्तं ये च बलिवाको अष्टोम नमः प्राणमेतयो धिजीसजायते
 एतयाय कृत/समुद्यमः प्रपुत्रं मार्वः सप्रजमानि भाषिणि किंवा
 कार्यविधौ समादिताः यलोक जन अथे एते वामभागे समीपे
 पादेऽनुरूपदोऽनुरे रत्तमाय मयंमदिरे जप होमनमस्तारात्र
 वापसदेः पूरेः पितः अतपयन् ऊर्ध्वतकेवावालेय अपित सकृ
 रायास्तुदस्तये अष्टोभापसदो रूचो निपतितो नशक्तः प्राण
 भापसदेः भापसराणामिदं पेयां मेमृजुः उम्यायोत्याय कर्तव्येदं
 रिपराजापिरो यस्तु यथा तथा उच्यते पातने ततः प्रदतिणां
 किंच करणिदेष्टीयमोक्तो तस्य ऊर्ध्वत भक्त्या भगवतो हरेः ।
 वै नारसिंहस दियो रमिततेन

नामादिः शीर्षयन प्राक्तोक्तोच वेदनी स्त्री नतिः जीवातः ॥
 साष्टा वेदना इति हरिभः वरी याचनकर्म इति मेदिनी
 क्तिविलासे ॥ विलासः अ कचित्तुलके वरी स्थाने कटी
 यतनमस्ताराष्ट्रे प्राणमशब्दे याचन कर्मस्थानेमाचनकर्म इ
 चदष्टव्यं ॥ तिचपाठः तत्रतपवगीय वका
 वेदनमाला स्त्री तोरणाः इति रादौतिवितोः यंशब्दः किंच व
 हतायुधः देभास्तंभचतष्टयवे दि३. नुतभिवादेया रिमस्या
 धितमृषत्ररवितमाला यथा त अनदप्रत्यय निष्पन्नतातय
 ऊर्ध्वददनमाला यो देभास्तंभे नृस्य वकारादौलिहितः
 सणोभनेः चतुष्टयद्वेः प वेदनीयः वि स्रदनीयः वंशः
 ३ जीगेर वक्रपाणिनः गुणानि वंदितयः वदधातो राणीय प्र
 पत्र सांयानां स्वयो तस्योत्सवो यथेन निष्पन्नः ॥
 भुवेत एत्यते वासवाद्येष्ट्र की वेदनीयः ३ पीतभंगाराजः
 ३ वापरोष्ठः इति हरिभक्ति इतिगनविचटः वेदनीया स्त्री
 विलासे ॥ विलासः वेदनमालि गोमेवना इति विकोऽशेषः
 का स्त्री वहिहोपरिष्ठभदामाला वेदा स्त्री वृहोपरिवृत्तः वीडः
 यथा तोरणादेतं भास्तंभमवे इति परगात्रा इति च भाषा
 दनमालिका इति हेमचंद्रः ॥ तत्पर्यायः वृत्तादनी २ वृत्तरुद्रा
 वेदना स्त्री स्तुतिः तत्पर्यायः १ जीवंतिका ४ इत्यनरः वेदा
 समीची २ इति विकोऽशेषः ॥ का ५ सेतुवी ६ सेवा ७ वेदका
 होमभक्त्यातिलके यथा १ प इति भरतधृतदंडः वेदकाः ६
 शान्ताभारेद्रुमं अवा राधेष्ट्र नीलवल्ली १ इति रत्नमाला ॥
 वेणावा वेदनी कारयेतेन शि वेदाकी १ परवासिका १२ इति
 ४ कंठशेकेष च कण्ठपपेपति शब्दरत्नावली वशिनी १२ प्रवि
 मेत्रेण युष्मानुक्रमयोगतः ३ एषी १४ वेद्या १५ परप्रष्टा १६ प
 तितिष्ठादिततेवशिष्टवर्चने ॥ राप्रया १० इति प्रादुर्चदिका ॥

लताविशेषः मित्तकी इति वेंदिः स्त्री आकृष्टमनुष्यगतादिः
मेदिनी अस्याः पर्यायान्तरं कपदी इति भाषा तत्पर्यायः
एतच्च वेंदाकशब्दे द्रष्टव्यः ॥ अग्रहः १ उपग्रहः २ वेंदी ४
वेंदाकः पुं वृत्तोपरिवृत्तः १ इत्यमरभरतौ वेंदिका ५ ।
वेंदा इति हिन्दीभाषा तत्पर्यायः पादपरुदा २ शिवरी ३
तत्पर्यायः ४ वृत्तादनी ५ वृत्त वेंदियादः पुं अस्यायुधदेवता
रुदा ६ कामरुतः ७ शिवरी ८ गगभेदकः यथा वेंदि शास्त्रे
केशरुपा ९ तत्परुदा १० तत्पर्यायः स्तथा वाणि कुंजरगणचर्याणां
११ गंधमादनी १२ काक्षिणी १३ अग्रहचरित्तत्पर्यायः प्रतानासोप
तत्परुदा १४ इत्यादि १५ उपदी वेंदियादनीन वलाव
१६ अस्यागुणाः तित्तले पि। छंभेन जातकोष्ठ नरान्प्रताना
शिरले कफ पित्तप्रमासहते। रोषयेत अयं च वपमकारविशे
वपपादिमिदितले वपते क कोषदेशः अस्यागारायुधगार
वायते अमयनत्वेन इतिज्ञा देवतागार भेदकान् हस्त्यश्व
निर्वेदः अयिच वेंदाकः स्यादि अरुतंश्च हमादेवाचिचारयन
म स्तित्तः कफम मधुरो रमे। इति मनुस्मृत्यात् इति मित्तत्त
वेंदाकः कफ वाताह रतो ब्रह्म सतावहारकांटेदेवप्रकरणे ॥
निष्पादकः इतिभावप्रकाशः। वेंदिचोरः पुं वेंदियादः तत्पर्या
वेंदाकः स्त्री वेंदा इति भरत मः माचलः २ इति द्वावली
४१५ ॥ वेंदीकाः ३ इति दिकोऽशे
वेंदीका स्त्री वेंदा इति शब्द वः ॥
वेंदावली ॥ वेंदिपादः पुं स्तुतिप्रमाणः तत्
तत्पर्यायः वि वेंदनशीला तत्पर्यायः भोगावली २ इतिवि
पर्यायः अभिवादकः २ इत्य कांउशेषः वेंदी स्त्री वेंदिः ३
नरः तत्पर्यायः ३ इतिशब्द त्पर्यायः कायां भरतः ॥
रत्तावली ॥

वेंदी पुं राजादेव्याश्चोदीवीया चिह्नाभः ४ इतिविकोऽशेषः ॥
दिस्तित्तकारकः तत्पर्यायः १ वेंदा स्त्री वेंदा इति शब्दे
स्तुतिपादकः २ इत्यमरः मारा दिका गोरोचना इति भावप्र
यः ३ मगधः ४ इत्यमरः इतिर कापाः
हीकायां भरतः अस्यायुधं य वेंदं स्त्री कल्याणं इतिमिदं
या हनिपादिकस्यायां स्तुते नृकोमुयाप्रकादिवृत्तिः
भवति जातितः वेंदशान्मागध वेंदः त्रि प्रनकः इत्यादि
वेंदेहो राज विप्रोगणस्तुते। कोषः
इतिमानवे ५ अध्यायः ॥ वेंदं स्त्री त्वे इति राजनिर्वे
आहोतरमस्मैशक्तिदानस्या दः वन्यः वि वनोदतः इतिमे
करणे निन्दा यथा वेंदिभ्यश्च दिनी वन्यः पुं वनप्रराणाः वाया
वमर्थिभ्योऽत्रार्थिभ्योऽत्रमर्थितः दीकंदः देवनलः इति राजनिर्वेदः
यदि तत्र नदद्यात् विफलं शक्ति वस्या स्त्री वनसमूहः इत्यमरः
तो भवेत् वेंदिनो वीर्यस्तोतावः जलस इतिः इति मेदिनी
अर्थितः सत्यदि पभ्योऽत्र न मुद्रपाणी गोपालककंदी पुंजा
दद्यात् आह विफलं भवेदि भिश्चैवा भद्रमुक्ता गंधपत्र
मर्थः स्तुताः पौराणिकाः प्रोक्ता इति राजनिर्वेदः
मगधवेंदाशेषकाः वेंदिनस्त्वम वनोपेदकी स्त्री लताविशेषः
लपनाः प्रस्तावसदृशोक्तयः ३ वनपुं इति भाषा तत्पर्यायः
मक्तेः इत्यं च आहोतरदानविषे वनता २ वनमाकया ३ अस्या
धात आह वेंदिप्रभृतिभ्योदाना अगाः तित्तले कदत्वे उमत्वे
करणेनिदाप्रवाणश्च आहोतत्वे रोचनत्वे च इति राजनिर्वेदः
तदर्थं भोग्यादिकं उत्तरजेत। उक्ता पुं अग्रही भारी इति
इतिआहोतत्वे ॥ सिद्धान्तकोमुयाप्रकादिवृत्तिः
वेंदिकारः पुं वेंदियादः सिद्धं वन मे न इ प सुदतस्तवी
चोर इतिभाषा तत्पर्यायः माने जोम्पा इतिक विकल्पदुमः
तः २ प्रसस्योदः ३ गोवमा नवपति वपताइउअ

मं सुते सुदितकरणं तपति वस ४२७८ वस
 मस्तके नापितः वपति तत्तु वस ४२७८ वस
 वनायः यदि वपति कृष्णादिः वस ४२७८ वस
 वनायः यदि वपति कृष्णादिः वस ४२७८ वस
 रपः ३ केशमुने वीतवपने वस ४२७८ वस
 इतिवपनातो भवेत् वस ४२७८ वस
 निष्पत्ते ॥
 वपने स्त्री केशमुने वीना वस ४२७८ वस
 थाने इतिमेदिनी ॥
 वपणी स्त्री नापितशाला इति वस ४२७८ वस
 हेमचंद्रः ॥
 वपा स्त्री स्त्रियं मेदः इत्यमरः ॥
 वपिलः ३ पिता इत्यादि वस ४२७८ वस
 कोवः
 वपः स्त्री शरीरे इत्यमरः वस ४२७८ वस
 वपलाकृतिः मेदिनी ॥
 वपः ३ शरीरस्य वस ४२७८ वस
 वः इतिराजनिर्घरः ॥
 वपनः ३ देवता इतिराजनिर्घरः ॥
 वपनी ॥
 वपः स्त्री स्वपः इतिराजनिर्घरः ॥
 वपः ॥
 वपः स्त्री पद्मवारिणी इतिराजनिर्घरः ॥
 वपः ३ जनकः इतिमेदिनी ॥
 वपः ३ इति जराथरः ॥

वपा स्त्री मंजिष्ठा इति राज नैवेद्यस्य केचिदुधिरमितादिना
 निर्वृतः ॥
 वधिः ३ देवं वपथातोः कित् जन्मसाधनतांसीज्वेति केचि
 प्रत्ययेन निष्पत्तेः ॥ इति सिद्धोत न्न वग्यवकारादि धातुत्तरमण
 कोमयाद्यादिभूतिः दुर्गातिः ॥ इति इतिप्रत्ययेति जन्मः वमः
 मनुजः इति संतिमसारोणादि उवमिवा वान्ना इवमयुः इति
 वृत्तिः ॥
 वः ३ वलीकः इतिहलभुथः वान् अमन्त्रेपि औ वन कल
 वः ३ पकादशकरणांतगतम् इत्यादिना केवलस्य कसविक
 श्रुत्तरात् तस्याधिपतिर्द्विः त लवान्नापमर्गस्य नित्यं कलः व
 इतिरितानि यथा पौष्टिकस्य मयतिवामयति प्रवमयति इति
 शुभानि ववावि इति ज्योति दुर्गादासः ॥
 वः ३ अजनातफल ववाभिधा वमः ३ स्त्री वमने इतिवम
 ने जनने इति यमः ३ इति धातो र्व प्रत्ययेन निष्पत्ते ३
 ये मनुजः कृती सात पमानया तिस्रः कौमुद्याद्यादिभूतिः
 तत्रिलये निवासं करोति नित्यं वमयुः ३ वमिः हस्तिमुखेति
 विवचनाः सात इतिकोष्ठी प्र रीतजलकाणा तत्पर्ययः कर
 दोषः ॥ दाक्षिणात्यमते अस्म शीकः ३ इत्यमरः ॥
 शब्दस्य अममवकारः पदगीयः वमने स्त्री खर्दवं अर्द्धं इति
 शेषवकारोऽन्यस्याः ॥
 वमः गता इति कविकल्पद्रुमः वमनः ३ माता इति राज
 वकारादिः ओष्ठवर्ग चतुर्थीपथः निर्वृतः ॥
 वमति इति दुर्गादासः वमनी स्त्री जलोक्त इति राज
 वम ता नट उद्गिरि इति क निर्वृतः
 विकल्पद्रुमः वकारादिः एा वेमनः वमनीया स्त्री मंजिका इति
 वमनः अन्त्य त पत्कारविधा राजनिर्वृतः वमनोपि ३ ॥
 एकस्त्रेफणादौचमनपट ॥ वमिः स्त्री प्रच्छदिका इत्यमरः ॥

不

सामादकैव अत एव सा आगेतु
तापंचमी विभावयेत अववथये
त उपद्रवानाद कासः स्यासोत्तर
हृत्सा हिक्का बेबित्तमवच इदो
गल्लमकश्चैव तेया सुदेरुपद्रवाः
बैचितं विरुतचित्तत्वे तमकाः
अतमः स्यामयेदेव तमका ।
त्यस्यापि स्यात्सोत्ता ॥ अ
साध्या साध्याचार नीशासाया
तुर्दि रतिप्रशात्ता सेपद्रवाभो
पितृप्यता सचंदिका तां
प्रवेदेदसाध्या साध्या चिकित्
सेत निरुधद्रवांच सचंदिका म
अपिचुवेदिका सभायुक्ता ॥
अथचुदे चिकित्सा आयाश
योक्तेषा भवा हि सर्वा स्याया ।
मता लघुन तेव तस्यात् विधी
येनगरुतजा विनात संपोथने
वाकप चित्तदारी अचक्षुतीपा
तः । तस्यात्तीरोटकं मीते अ ।
हि पक्वसंभवा अद्रामलका
प्रोवा समर्पिका समेंधवाः सरीरे
दकं नीचि सरीराय उदके ५ गु
दुची विफला निम्ब पालेः क
थितं तले पिवेन्मधुपुतं तेनच
दिर्नश्यति पित्तना ॥ हरीतकीनां
हारीति लिङ्गामादिकसंपुतं अथो

कुरः तिरमाच्छर्त्तनीसारवेचनर
इवाकृति निर्गुह कायः ॥ १२ ॥
स्वाप्रपत्तव मृतेलाजनः संपुते
शीते शमयतिमधुना पुक्तं वमिम
तिसारं रवात्रिमृगो ॥ १३ ॥ वीभत्सनां
सुयत्ते मेरिहै हेंद्रुदनां फलैः त
हृन्नेरामनां दुर्दिनपेसां रसा
त्पनां ॥ १४ ॥ कुमिहृदोगवहस्यात
मि कुमि सपद्मवो तव तव यथा
रोषं क्रियां कुपीतचिकित्साका ॥
इति लुब्धधिकारः इति भावप्रका
शः वसिः पुं अग्निः इति मेदिनी
धृतः इति शहरत्नावली ॥
वसितः वि वान्तः वमनकृतव
स्त इति मुग्धवेध्याकरणां ॥
वैभः पुं वंशः इति शहरत्नाव
ली ॥
वशीकृतः पुं वलीकः इति
हेमचंद्रः ॥
वय ३ गायो इति कदिक
लदुमा ३ वयते इति दुर्गादा
सः वयं हि असदादिः ग्रामरा
हकिभागा अस्मद्वहसवभादे
शे नसिहृदोः इति व्याकरणां
वयः पुं क्ली पत्नी वात्पादिः ३
तमयः यौववं इति मेदिनी ॥

वयोविशेषे कर्तव्यानियथा ।
शेषावेः भ्यस विद्यानो यौवने
विमयेषिणां चार्हके मुनिवृत्तीनां
योगेनांते तन्मज्जा इति खुवं
शो १ सर्गः ॥ अपिच ।
प्रथमे नार्जिता विद्या द्वितीये
नार्जिते धने तृतीये नार्जिते पुण्ये
पुण्ये चतुर्थे किं करिष्यति ॥
इति चाणक्य वयोविशेषाणां
नियमाद्यथा कुमारं पंचमा
शान्तं योगं स दशमावधिकेण
१ भाष्ये च दशात् यौवने चतुः
परं इति प्रायश्चित्ततत्त्वधनव
वं अपिच । आषोढशुद्ध
वेहाल स्वरूपा स्तुत उच्यते ।
द्वयः सात्त्विके त्रयं र्वायान्तर
ते परं इति भरतधृतास्मृतिः
॥ अमच वालं दुहिर्वयो
इपे चत्तुस्तकश्चात्रेतभी दश
केन निवर्तन्ते मनः खर्वदि
याणिच इति महाभारते व्यासः विष्णु
तयाः स्याः नि पुवा इत्यमरः वय
सि यौवने तिष्ठति इति वयस्यः
३ः निष्पाताहिसर्गस्य वात्सकव
यः स्यस्य वयः पतिणि वात्सादौ
वयोयौवनमात्रके इति निम्नः इति

भरतः ॥
वयस्या स्त्री ग्रामलकी हरीतकी
सोमवहनी इत्यमरः ॥ गुट्टी
सूलेना काकोली ॥ आली
इति मेदिनी शास्त्रमतिः । इति
हेमचंद्रः ॥ लीरकाकोली इति
भावप्रकाशः ॥ अत्यज्ञपणी ॥
मत्स्यली ॥ गुवती । इति राज
निर्वहः ॥
वयस्यः पुं समानवयस्कः । तम
पायः स्निग्धः २ सवयः ३ इत्य
मरः ॥
वयस्या स्त्री सखी इत्यमरः ।
वयने क्ली ज्ञाने यथा हस्ताया
होश्चयति विधिं पीठकोडावता
घेक्षिदं ह्यन्ननिर्दिष्टवयनेः शिका
भोरेषु तद्विद । इति श्रीभागव
ते १ स्कंधे ८ अध्यायः शिका ।
भोरेषु ह्यन्ननिर्दिष्टवयस्यो वयु
ने ज्ञाने यमस्यः ॥ इति तद्वी
काया श्रीधरस्वामी ॥
वयनः पुं देवतागारे ॥ इति
णादिकोषः ॥
वयोधाः पुं पुवा इत्यादि
कोषः ॥
वयोवेगं क्ली सीसकं इति राज
निर्वहः ॥
वयस्य ईषे इति कविकल्प
डुमः रेफोपथः वयस्यति । इति
दुर्गादासः ॥
वरं क्ली ऊज्जमे ॥ मनाक्षिये
इत्यमरः ॥ तथाच । वरं प्राणा
स्त्याया नच शिमुविनाशेषुभिष
इति वरं मोने कार्ये नच वचन
मुक्ते यदन्ते वरं क्लीवे भावे
नच परकलत्राभिगमने वरं भित्ता
शित्वेनच परधनानां हिरण्यो ॥
इति वामनपुराणे ५८ अध्यायः
वरं वा मनाक्षियं यथा म
नाक्षिये वरं क्लीवे केविदाकृत
द्वयये इति मेदिनी ॥
वरः पुं वरणा तत्पर्यायः ॥
वृत्तिः २ इत्यमरः हे वेष्टने
आर्यनाविशेषे इत्येव इति भर
तः देवाहुतः । देवसकाशा
त्पाचितः उक्तेच । तपोभिरि
ष्यते यस्तु देवेभ्यः सवरोमनः
इति च भवतः नामाना ॥
विदुः इति मेदिनी आगुलः
इति शहरत्नावली पतिः इति
हेमचंद्रः ॥
वयः वि अयः इत्यमरः ॥
वरकं क्ली योताच्चादनं इति
रासवली योतायौत साभरणा

वसे इति शहरत्वावली तत्पर्यायः वरदा २ अस्यागणाः
 वरकः पुं वनप्रतः इति हेम मधुरत्वं स्निग्धत्वं रक्तपित्त क
 चेदः पर्यटः इति राजनिर्वटः फापत्वं कषायत्वं शीतलत्वं ।
 तण्णायामभेदः चीना इति भाषा गुरुत्वं अदृष्टत्वं अनिलापर
 तत्पर्यायः स्मृतकण्टः १ रतः त्वं इति भावप्रकाशः ॥
 १ स्मृतपियंगुः ४ अस्यागणाः वराण क्ली कम्पादिवराण वेष्टने
 मधुरत्वं इत्येवं कषायत्वं वात इति मेदिनी पूननादि । इति श
 पित्तकारित्वं च इति राजनिर्वटः वरत्तावली ॥ अथ वराणां
 वरकतः पुं रंदाः इति हेम पिः तेषां आचार्यादीनां होमसा
 चेदः वरचंदनं क्ली कालीयं दे ध्ये कर्मणि होमार्भाहवमान
 वदरु इति मेदिनी ॥ तर्था यत्तमानेन स्वयं वराण
 वरदं क्ली कृतं पुष्पं । इति श कार्यं दानं वाचनान्तरं वराण
 वरत्तावली ॥ इति मेदिनी व्रतं प्रमाणेषु यत्तमाने प्रतीयात्
 वरदः पुं रंदाः इति मेदिनी इति हरिशर्माधृतकात्यायनसूत्रा
 कीदृविशेषः वेलता इति भा त तत्र व्रतवराण प्रथमतः शो
 षा ॥ तिष्ठेमे व्रतोद्धार होत्रधर्मि
 तत्पर्यायः गंधोली २ वरत्ता ३ त्पादि क्रमदर्शनेनात्मनाकांत
 इत्यमरः गंधोनिः ४ वरत्ता ५ या दृष्टपरिकल्पनाया साया ।
 इति शहरत्वावली वरत्ता ६ ज्ञातं सगतिं सोपानं प्रभृतयो
 इति वरत्ता ७ वरत्ता ८ श्रेयं वराणं गंधादि दानं
 वरत्ता ९ इति राजनिर्वटः दारा प्रीतिं प्रत्याद्य कर्मकराणां
 वरत्ता १० इति राजनिर्वटः यप्रेराणं तत्रच सर्वत्र प्रादु
 कृत्यवली ॥ इति ॥ आ लोहाता गुरीना च वरदं पुत्र
 वरत्ता ११ इति मेदिनी इति वचनात्तमानं प्रत्याद्युत
 वरत्ता १२ इति मेदिनी जे आचार्यादीनां मुदं मातृत्वं प्रती
 वरत्ता १३ इति मेदिनी यत्ते वराणां विपिमाह कात्यायनः
 वरदिका क्ली कृतं भवति तत् मासने माहार्यं याह साधुभवानाका

मर्चयिष्यामो भवेत मिति आतेन विहरा विष्कृता वराणोत्पेवेस
 माहाराणीय संस्थाप्याह साधुम र्वापपदरागभा ॥ सव्यादमादि
 वानात्ता मिति साधुम मासे तीयाच अमि रित्येव विष्कृता
 इति प्रतिवचने ॥ अर्चयिष्या ते उभेच सरित्येव लोकेष्टे
 मोभवेत मिति पुनरुक्ते अर्चय वधुवतः ताभ्यां मध्ये तयो
 इति प्रतिवचने सामर्थ्यात् इति देश स्तत्वेन योगशास्त्रिनः मे
 रिशर्मा इति संस्कारतत्त्वं ॥ लोकप्रभवं तीर्थं सर्वपापप्र
 मेदिनीवते पर्वतीयवकारादि मोचने न तादृशोक्तिगाने
 दोःयं किंतु अंत्यस्थवकारादि न भूमां वरसातले । त
 द्वातो रनद प्रत्येयन निष्पन्न शालि नगरी प्राणा एवाता वा
 तादत्र लिखितः ॥ राणासी शुभा यस्यान्तु भोगि
 वराणः पुं प्रकारः वरुणाकृतः नौनाशं प्रयोति भवतो लयं ३
 इत्यमरः ३ इति वरावली तिवामेन १ अध्यायः
 संक्रमां सौको इति भाषा वरदः पुं अंत्यगवेदिः समरः
 इति वरावली ॥ सुखयोगः सत्तवा इति वर
 वराणां स्त्री वारावली । इति सरफोरा इति वराणा इति मे
 शहरत्वावली ॥ रिची मन्त्रे पर्वती यवका
 वराणां स्त्री नदीविशेषः इति यदि रये किंतु अंत्यस्थवकारा
 शहरत्वावली सात वराणां दि हेनवातो रोणादिक अंत्य
 तरसीमा तस्या उत्पत्तिं पृष्ठा प्रसयतिष्ठन्त्याह लिखितः
 हरिवाच महेस्वर शास्त्रिणां वरदकः पुं मातृगवेदिः काति
 ममवाचकलसना वरावली इति भाषा योवन
 एकरी शुभदो प्राणवर्द्धिनी ॥ कंदकः वयसफोरा इति भाषा
 योः सौ प्रादुर्दले प्राणमदेण वरतः गोल इति भाषा इति
 प्रभवोऽयमः प्रयागे वसते मेदिनी भितिः इति हेमचंद्रः
 निमं योः प्राणी त विष्कृता ॥ मेदिनी कारेणाप पर्वती यव
 वराणद्विगान्तस्य विनिर्वाता कारादो लिखितः किंतरेष

वन्देता वृत्तं धातु विष्णुवत्तात आदित्यभक्ता इति राजनिर्वटः ॥
 श्रेयस्सवकारादौ परिगणितः ॥ अथ गंधा इतिभावप्रकाशः ॥
 वरुडकः वि विशालः भयसेप वरदाचीच ॥
 नः कृपाणाः इति शम्भुत्वावली वरदाचतुर्थी स्त्री मातृशुक्लचतुर्थी
 वरुडा स्त्री सारिका ॥ वर्तिः तस्यां गौरीश्रृङ्गा यथा भवि-
 शस्यभेदः इतिमेदिनी ॥ श्रोत्रे मातृशुक्लपक्ष मधिकृत
 वरुडालः ॐ पवेडवृत्तः इति वि चतुर्थी वरदा नाम तस्यां गौरी
 कांडशेषः ॥ सप्रजिता सौभाग्य मन्त्रे कृपा
 वरतिक्तः ॐ ऊरुमवृत्तः इति तत्तम्यं श्री रपि श्रियं ॥
 राजनिर्वटः ॥ इति तिष्ठादितत्वे ॥
 वरतिक्तिका स्त्री पाठा आकना वरदात ॐ वृत्तविशेषः भृश
 दि इति भाषा इतिराजनिर्वटः ह इति हिंदीभाषा तत्तम्यः
 वरुडारी स्त्री रेनुकानामगंधद भूमीसदः १ दारदातः १ एव
 वं इति शब्दचंद्रिका ॥ छंदः ४ असगुणो शिशिरवत्
 वरदा स्त्री दलिकत्तरुजः का कृपितप्रसादनत्वेच इति भाव
 छंदरी इति ख्याता तत्तम्यः प्रकाशः ॥
 तृष्ठा २ कक्षा ३ कक्षा ४ चर्मर वरपाणाख्याः ॐ तीरकंचुकीवृत्तः
 ५ तत्तम्यः नदी १ वही १ व इति रत्नमाला ॥
 स्त्री ४ वाही ५ इत्यमरभरते ॥ वरप्रदा स्त्री लोपामुदा । इति
 वरवृत्तः ॐ निमवृत्तः इतिरत्न हेमचंद्रः वरदा तदि वि ॥
 माला श्रेष्ठवल्कके स्त्री ॥ वरफलः ॐ नारिकेलवृत्तः इति
 वरदा वि अशीष्टदाता तत्तम्यः शब्दचंद्रिका तत्कले श्रेष्ठफले
 या समर्हकः २ । इत्यमरः ॥ च स्त्री ॥
 समर्हः ३ वाह्मितीर्यदः ४ इति वरुडाली स्त्री रेनुकानामगंधद
 शम्भुत्वावली प्रसन्नः इति वं इतिशब्दचंद्रिका ॥
 मेदिनी ॥ वरम् व इत्यमरः ॥ इतिमे वरदा स्त्री कथा इतिमेदिनी
 दिनी ॥

वरुडारी स्त्री चर्पणी चाकलिवा नी ३ उत्तमा ४ इत्यमरः मत्त
 इतिभाषा इतिशब्दचंद्रिका ॥ काशिनी ५ इति भरतः लाता
 वरुडारी ॐ भनी इति हेम हरिदा येचना फलिनी ॥
 वरुडः वरुडकारपिताच ॥ सापीस्त्री इतिमेदिनी गौरी
 वरुडविः ॐ कविविशेषः तम सरस्वती लक्ष्मी इतिशब्दचंद्रिका
 र्पायः पुनर्वसुः १ इति त्रिकां वली ॥
 दुषेयः सचविक्रमादित्यराज वरुडालीकं स्त्री ऊज्जमं इत्यम
 रभाषा नवरत्नातगत रत्नविशे रलीकायां
 यः यथा धृत्तन्त्रिः सपणाका वरुडः ॐ शिवः इतित्रिकां
 मरुसिंहशेख वेतालभट्ट वरुडार शेषः ॥
 र कालिदासाः ख्याते वरुडमि वरा स्त्री फलविकं इतिमेदिनी
 द्विरेवपतेः सभायो रत्नानिवेच रेणुकानामगंधदयं इतिशब्द
 रत्नं वरुडः ॐ स्त्री वरुडः वोल चंद्रिका गुडची वेदा काही
 ता इतिभाषा यथा विषसक्तौ विदेगं पाठा हरिदा ।
 भंग रेलो वरुड स्त्राणवृत्तः इतिराजनिर्वटः श्रेष्ठच ॥
 इतिशब्दमाला वरुडः ॐ चंपकवृत्तः इति वरुडः ॐ शिवः इतिमेदि
 त्रिकांशेषः वरुडारि ॥ नी पुनं इतिहेमचंद्रः ॥
 वरुडा स्त्री हेसी इतिमेदिनी वरुडः वि शेषमीयः इतिमेदि
 तत्र पदमीयवकारादौ पठितो ली पुनः इति प्रादुमाला
 यं वरुडाच वरुडः ॐ नक्षत्रे गुणं इत्य
 वरुडाली स्त्री वरुड इतिशब्दच मय गुडवक योनिः इति
 रः वरुडाली स्त्री अश्वत्थमी त्रिकांशेषः श्रेष्ठवर्णं स्त्री
 इतिशब्दमाला ॥ तस्यै वि ॥
 वरुडाली स्त्री अश्वत्थमी त वरुडः ॐ हली इति त्रिकांश
 र्पायः वरुडार १ मन्त्रकादि शेषः त्रिकांशः यथा सवर्णावर्णो
 इति तस्य सहस्रनामस्तोत्रं ॥

वराहकं स्त्री गुणक इम वती अथिच ताप्रिकाः कार्ष्णि
मरः श्रेष्ठवयवपुत्रे वि ॥ कः पणः इति यात्तवत्पुत्रवलेन
वराहना स्त्री अतिप्रशस्तो ग पुजाः पंचायमाचक के घोडशा
मुक्ता स्त्री यथा शिरः मधुषं सः कर्षीः स्त्री इत्यमरसिंहोक्त
चरणौ सुप्रजितौ वराहनां सव नच अशीतिरनिकापरि मितता
नमस्सभोजनं अनप्रशाधित्वं प्रपाशादः संकेतितः सच तावत्
पर्व मेषुनं विरप्रपाशा प्रियमा त्यकवराहकैर्लभाते इति वराह
नयलि षट इति लस्मीचरित्रं ॥ केसपि तथा व्यवहारः ॥ प
वरोमरूपोपेतः वि श्रेष्ठरूपं तस्मूलकं भविष्य मत्स्यतं वृषे
क्तः संदर इत्यर्थः तत्पर्यायः र्वचने यथा अशीतिभिर्वराहकैः
सिंहसंहननः २ इत्यमरः ॥ पण इत्यभिधीयते तैः घोडशैः
वराणी स्त्री हरिद्रा इति राज पुशाणे सादतं तमभि क्तैः
निर्वंदः ॥ इति ग्रायस्मिन्नतत्वे ॥
वराणी १ पुं अश्वदेतसः वराण तेव दक्षिणार्थं विधीयन्ते यथा
चाश्ववेतसे इति वापाठः इति इह मप्रोत्रियं दाने ह्येत यत्
रत्नमाला श्रेष्ठमायुक्ते वि स्तदक्षिणाः तस्मात्सने काकि
वराटः पुं कपर्दकः इति राज नीवा फले पृथ मयापि वा प्रद
निर्वंदः रत्न यथा रत्नः अला यादक्षिणा यत्ने तथा समक
वराटो ना इति स्त्रीकैरे रत्न लो भवेत् इति मुद्रितं ॥
कायः इत्यमरसीकायां भरतः वराटकाः पुं रत्नः मयवीजं
वराटकाः पुं स्त्री कपर्दकः कटि इति मेदिनी ॥
इति भाषा इत्यमरः तस्मात्सया वराटकरताः पुं नागवेशभृ
भेदेन संज्ञाभेदा यथा ॥ सः इति शब्दमाला ॥
वराटकां दशकद्वययत्साका वराटिका स्त्री कपर्दकः इम
किनी नाय मण अतसः तेषो भरतीकायां भरतः राजनिर्वंदश्च
उप दस इवावगमा इत्येत तच्छाविकां यथा प्रपागे
याशोदशभिश्च निष्कः इति ली मूच्यते येन तेन गंगा वराटिका
ला

इत्यदः वराहः पुं इंदः इति विकोड वराणि १ जीवमिति जराधरः
शेषः वराहवत् इति शब्द वरासने स्त्री गेडुपुष्पे इति श
तावली ॥ दमाला इत्यमरसनेच ॥
वराणसी स्त्री दाश्री यथा का वरासनः पुं विद्वः दारपालः
शीवगनसी वाराणसी शिरपुरी इति विश्वः ॥
वराइति हेमचंद्रः ॥ वरासिः पुं स्थलशाटकः खड्ग
आदनं स्त्री राजादनं इति श १ इति धरणीः ॥
वंदिका ॥ वरासी स्त्री म्यानवासः इति श
वराभिधः पुं अश्ववेतसः इति दमाला ॥
राजनिर्वंदः श्रेष्ठनामाच ॥ वराहः पुं पशुविशेषः वरा
वराणः पुं करमर्दः कराम्भरति ति भाषा तत्पर्यायः अकरः २
वा पाठः इति रत्नमाला ॥ रुधिः ३ कोलः ४ घोडी ५
वराहकः स्त्री दीरकं इति हेम किमिः ६ किटिः ७ देमी ८ हो
चंद्रः ॥ ली ९ लक्ष्मणमा १० कोडः ११ भू
वराहः पुं दम्भारोहः ॥ १२ इत्यमरः किमिः १३ अस्तारः
वराहः इति विश्वः ॥ १४ अतलोपलः १५ इति नद्यथ
वराहः स्त्री अतमाही ॥ १६ वक्रवक्त्रः १७ दीर्घतरः १८ आत
मः कटिः इति हेमचंद्रः ॥ १९ निकाः २ भूतिव २१ वक्रसः २२
वराहिका स्त्री दुर्गा इति विको इति शब्दमाला वली अस्मासीस
शेषः स गणाः वृष्यत्वं जानयते
वराणिः पुं स्थलवत्सं मोक्षा वलवहेनत्वच इति राजवल्लभः
कापाइ इति भाषा तत्पर्यायः वदभूयत्वे विस्तरात्त्वच इति
स्थलशाटकः २ इत्यमरः वरासिः तत्रैव पाठान्नं अनाम्युक्तदशादे
१ स्थलशाटकं ४ स्थलशाटिका दृष्टव्यं तस्मात्तं लिखते न दे
१ इति नदीकायां भरतः ॥ ये ॥ यथा ॥ नाभसने
स्थलपट्टाकः ६ इति शब्दमाला वेद्यर्थं भस्वेवना मदिपी
ली

लीर्नयेत् पंचनाव मत्स्य व ततो भूत्वा तिष्ठेत्सप्तदिने ततः
 राह मांसानि चेति इत्यादि क शतार लवणं सप्त सक्तभिस्तथा
 तत्तद्विस्तृतं ॥ वराहमा वयः तिनभत्ता दिनात्मन सप्त
 से भुक्त्वा विस्तृतादि निषेधो य पापाभक्तः तपो भुक्त्वा दिनं
 या वराहउवाच भुक्त्वा वाराह सप्त कारयेद्बुद्धि मात्मनः शोत
 मांसं यो वै मासुपसर्पति पतनं दोत पराः कृत्वा ग्रहेकारविवर्ति
 तस्य वत्सामि यथा भवति सुंदरि ताः दिनामेकोनपंचाशच्चरेतक
 वाराहो दशवर्षाणि भूत्वा तत्र तनिष्ठयः प्रभुक्तः सर्वपापेभ्यः
 ते वने व्याधो भूत्वा महाभागे सेतो विगतमरः । कृत्वा तु
 सजाः सप्त सप्तभिः कुमिर्भूत्वा मम कर्माणि मम लोकाय गच्छ
 समाः सप्त तिष्ठते तस्य प्रकृते इति वाराहमांस भक्षणपरायथा
 अष्टौ वै मृषिको भूत्वा वर्षाणि यस्मिन् इति वाराहपुराणे ॥
 चतुर्दश एकादशिवर्षाणि कया वमवराहमांसं ग्रहाहो विहितं य
 तथानश्नतायेत शतक आसवर्षे या अष्टौतीतनुवृत्ते हारीयतः ।
 णिजायते भवने वरु व्याघ्र सिंहा महराणवासिनस्य वराहो सत्ये
 निवर्षाणि जायते पिपिठाशनः ति एवंच विवदन्ते अग्रामभू
 एषसेसारितो गत्वा वाराहमिष करांश्चेति वशिष्ठाक्तं सेतभ्येत
 भक्तः जायते विप्रले सिद्धे ऊ याववस्थितं कल्पतरुत्त आह्वेति
 ले भागवतस्तथा । सुषीकपाव युक्तानि युक्तयेति वित्पास
 चः कृत्वा सर्वसंक्षालिताणि शि कससर्वथा निषेधाः यथा वाराह
 वरा चोजति कृत्वा वातवेदसु भगवद्वाको भुक्त्वा वराहमांसं
 वातस्य पतनेपरमपुंश्च तदभ शल्लमासुपसर्पति दशदेवशवर्षा
 तस्यैव वराहमांसं भक्ष्यतां पि भूत्वा वै चरेत् वने द्वाका
 येन पुच्यति किलिषात् वरा हपीतसं यातवत्करः । हस्तिषा
 दउवाच भवति मानवा येनति ज्ञेन वै मांसं प्रायसेन चवत्सरं
 योक्ताकारसागान गोमयेनदि मास्यदाराण्यकारथ प्राकृति
 नपंचकपादोरासप्त वै पानीय क्षाण पाय तैः पेषा रोख-

वाराहशौ मांसै र्यथाक्रमे मा कमः ग्रामे महर्षिभि र्दत्तमाशु
 स दृष्ट्याभिरुपेति दत्तेनेह पि वेति सुभाऊतं ततो देवदूतकरे
 तामहाः इति आहृतं ॥ पुराणे शाल मनुजमे वक्तृणाद
 विस्मयवतारविशेषः यथा स्ता भौवेगेन विस्तिपनदैत्यजीविते ॥
 सुवउवाच ऊच प्रजाः स्थास्येति ततः संरक्तमयनो हिराण्यो म
 शिवी तावत्पलयाएवे मयातस्या हासुरः कोपेति विद्वोधाज्ञा
 उदरान् यत्नं ऊरु इति श्रुत्वा च रायणा मुदत्त वाराहदूषितादे
 स्नाभगवंते ध्यातवान् ध्यायतस्त वे स्थिते पुरुषविश्वे । शाल
 सनासाविवरात अंगुष्ठप्रमाणे च चक्रोद्यतकर देवानामर्तिनाशनं
 राहपोतो निशात सच आका वराण शाल चक्राभ्यां ताभ्याम
 शस्यः सत्ताणामात्रेण पर्वतोपमो सरसदनः सूर्यचंद्रसमोर्मध्ये
 वभूव तं विसं मत्वा ब्रह्मा तेषा पौर्णमास्या मिवामुदः ततोदि
 वसच तेन स्तुतः प्रलयाणवच राणस्तमुवाच सर्वे समाद्रवन्तदे
 तमध्ये प्रविष्टं दंतोयथा एष्टी मुहु तगणाः सुरेश निहतकामाः स
 न विजयाराणस्तथा संस्था अंत हसा वराहं गृहीत शस्त्रावल
 हितोवभूव ततः एष्टिवाराजस्ता एष्टीदयाः त्रै र्वध्यमानोभिषायेन
 यंभुवमनु रासीत् इति श्रीभागवत शस्त्रे दैमासुरे दीनतपुंगवैश्च ।
 ततं तदवतारकतैक हिराण्यक्षव नामो चंचालासुरहंसा वै भवैः
 यो यथा वराहपर्वतो नाय यः सृष्ट्या इव मंदरादिः दैत्यस्त
 पुय हरिनिर्मितः स एव भूतो तोऽसौ ह्यवराह माहवे विपातया
 भगवानाजगामासुरातिके रतश्च मास कृपा जलनीं प्राप्तिं यथा
 द प्रतीकाया मरुज्जाह्वावमनु दिद्युतमाशु ऊजे प्रवर्षमानोपि
 तमे सरसावे तत अक्रं सूर्यवकि मारिमुमेवः स हयमानो गदया
 समुभं यो वै ऊचः सुरेन्द्राणामन प्रविशः प्रोवाच दैत्य ह्यवराहसू
 न्ना भाणिना मपि विस्तुर्योयोग तिः प्रजापतेः सेतु निमे निहयवृ
 विष्णो यो यतो यत्तकमणा । मेष्ट्या सति यथा सुरेन्द्रः वल
 विष्टे यस्य प्रसादेन सवनस्यादिवो समासाद्य परे रत्ने विनाशपि

मह मेव मातो देवां स्वयासा संखविशाव इव पादपः ततः
 कमतोहिदेवान् हतस्वकीयास्तु स्थितमेव शिरः स्वस्य भूमावपात
 नवोपपन्नान् संस्थापयिष्यामि न यत् हिस्मयं रुक्मचित्रं सेरोः
 संशयोऽत्र देवोन्दर्पः कनुमत्सु प्रुम मिबोत्तमं हिरण्पाते इते
 मीपे पवंब्रुवति वाक्यं वि देवा ये शेषा अ दानवाः सर्वे त
 सो व-स्पानतयत् सवाङ्गशत स भयान्तुला जामु रानी दिशाह
 सुद्यम्य सर्वप्रहरणं रतो दानवा श इति वक्रिमुग्राण ॥ अथ
 आपि समरे मय तार पुरोगमाः वराहावतारकारणं सभत्रुपि म
 उद्यतायुध निक्षिपाः सर्वे तं सनु हादेवकर्तृकतच्छरीरनाशश्च वे
 पादवन् स तासमानोतिवले लाका मखिले दपे यदा काला
 दैत्यैः सनायुधोद्यतेः नचचाल पिना तदा अनेतः पृथिवी तत्ता
 दगाहस्तु मेलाक उवपर्वतः ॥ तपथिवी जगामादयोगता । त
 क्रोयसेरक्तनयनः शरदचक्रपशो तो पदादृपेण निमग्नो पृथिवीत
 हरिः चावर्हत सवेगेन व्याघ्रवन् ले मप्रो समुद्रधारायुसधातस
 वतोदिशं ते जघावासरेदणावर्ह निक्षोपरि वराहोपि सये गत्वा
 जाने नभस्तले ऋषयः सहगंधर्व लोकालोकारुय गिरि ॥ वरा
 क्कसु मधुसूदनं दीप्ताग्निसदृ हा मह रेमे स पृथिव्याचारुत्रप
 प्रेतोरे हरीनीयसवर्णने सव या सतया रजमाणास्तु सविरेपरे
 तादेवपर्वतं वसुधाभं भयावरे मे तोत्रमे नावाप तोषं लोकेशपो
 देः स्थि मत्ता रुधिरैः सिक्तं दानव ची परमकायुकः पृथिव्याः पेरि
 सेभदेः अहिनीयं प्रहोदस्त सूर नृपाया रमयन्मो सताः सताः
 मय्येन गेइले स्वासाम माजावित अयो आता हिनप्रोहा लेषा ना
 स कामयं कामरूपिणं चक्रमुद्य यानि वै मृषु इहेतः कृपाकोवी
 स सगरे कायकः स्वेन तेजसा य सर्व पव महाबला सतेः प्रे
 विच्छेद याह अक्रेण हिरण्पा परिहृतो वाराहो भार्यया स्वया
 सस्यके तथा सज्जिववाङ्गदिशि रममाणा सदा काययागे देवाणा
 रानप्रकण्टकागवः कवेयवस्थितः

दिया इत सतस्य शिशुभिः कीर गत वाराहे तदहं कार्यं तत्तमि
 दिः पोविभिसुदा जगति तत्र च्यामि शंकर निदेश शक्ते तत्र
 भयानि नदीः कत्यतरुस्तथा ततो क स्वेच्छया नदि शक्यते ॥ ते
 देवगणाः सर्वे सहिता देवयोनि ताजयस्त तत्कायं यशस्मा शंक
 भिः शक्रेण सहिता मेवं वक्रुः स राधुना स्वमाण्यायस्त तेनोभिर्ब्रुवन्
 मक्रुगहितं ततो निश्चितते सर्वे स्मरहरे मुजः आण्यायेत ततोरे
 शक्रया मुनिभिः सह ॥ वाः शंकरो हन्तु पोत्रिणं रज
 अत्रापे शरणं जगु नीरायणम स्वलायाः संसर्गातिप्राणोमारणात्
 जेविधुं तं समासाय गोन्विदेवा था कायः पापकरो भूत संत
 सदेवं जगत्पतिं प्राणस्य सर्वेति क्तं मुस्यते पुना ॥ प्रायश्चित्तैरु
 दणा स्तुष्टु गुरुउधने देताऊवः पेतेयः प्रायश्चित्त महे ततः
 ॥ तमेतदेव देवेषा जगत्का वरिष्यामि तदर्थं मे तनुयन्नेन पा
 शाकारण कालस्वरूपिभगवन् ततो प्रजाणास्या मम सदा पादि
 यानप्ररुषात्मक ॥ इति स्तुतो सीदति नित्यशः मत्कृते प्रत्य
 देवदेवो भूत भावनभावनः सदै हं तस्माद्यत्ते कार्यं प्रजाकृते ।
 देवगणो रुचे तात्सर्वान्नेवनिस्वनः श्रीमार्कंडेयउवाच इत्युक्तो वा
 ॥ श्रीभगवानुवाच यदर्थं मा सदेवेन तदाच ब्रह्मशंकरो तथा
 मता युयं यदो भय कृपस्थितं य यथोक्तं तत्कार्यं मिति गोविंद
 न यदा मया कार्यं तदेवा स्तुती मुनयः वासुदेवोः पितास्वर्गान्नि
 मुच्यते देवाऊवः प्रीर्यते वसुधा ह्यत्र विदणां सदा वासुदेनेज
 निसे कीडया यत् पोत्रिणाः लोक सा इहें सयं भ्यानपरो तवत
 असर्वे संक्षुवा नाप्रवन्मपशानि ॥ प्राणेः शाने यदा तेज आहर
 इति तेयो निगदतोऽस्तुतावाक्तेन तेम माभवः तदा देहज्ज वा
 नार्दनः उच्च शंकरं देवं ब्रह्मा राह सज्जहीनं यथायतं ब्रह्मया
 गाव विरोधतः यत्कृते देवताः स्तिदशाः सर्वे महादेव मुमापति
 सर्वाः प्रजासु सकलाश्चमाः प्रमु धनुजामु सत्या तेन आभातं स
 वति मदुः एवं शीर्यते सकलेन रनाशने ततः सर्वे देवगणैः मे

भिलाससमेते चोपजाः स्मृताः
 घोलीममनादौ लोको यथा प
 तेवोत विप्रो गत्वा भुक्ताचम
 तिगृह्य च पतसत्तानतो विप्रो
 तानात्ताम्यं गच्छति इति प्रा
 यश्चित्ततत्तुत यमवचने अ
 स्योत्पत्ति र्यथा केवर्तस्यवक।
 माया प्रेण्डिकादेव सौचिकः सो
 चिकात् पौण्ड्रिकाज्ञातो नरोव
 वरुण पवच इति पराशरप।
 इति ॥
 वरुणाः पुं देवताविशेषः सव
 कणपयस्यदितिनामिपसो जा
 तः तस्य चर्षापां पत्न्या भृगु।
 वात्सीकी पुत्रो जातो इति।
 लीभागवतमते सव जलाधिप
 तिः पश्चिमदिक्पालश्च तत
 पीयः प्रचेताः २ पाणी ३
 योऽसंयतिः ४ अस्मतिः ५
 तस्यः यादः पतिः ६ अजेपतिः
 ७ इति तदीकायो अरतः
 क्रमकाः ८ मेचनादः ९ जनेषु
 १० परमेशः ११ देवदेवः १२ जी
 वनावातः १३ लंदपालः १४ इति प्रा
 द्धरत्तायली नावितिमः १५ ऊर्ली
 १६ राहः १७ सुखाशः १८ इति जल
 धरः जलाशयात्सवी

सौ अस्मज्जाविधि र्यथा । हव
 प्रीपपंचरात्रे अथ गुण्यमतः
 कुर्यात्स्नान रत्नादि निर्मिते हि
 भूतं हंसपृष्ठस्य दक्षिणोनाभय
 प्रदे वामेन नागपाशोत थार
 यंतं सुभोगिनं सलिलं वामेना
 भोगं कारयेद्यादसोपति ॥
 वामेन कारयेद्विदक्षिणे पृष्ठ
 रंभं नागे नक्षत्रे योरोभिः सु
 मुद्रेः परिवारितं कृत्वेव वरुणा
 देवं प्रतिष्ठाविधिनाचयेत् पुन
 रंत्युजं ततो ध्यानं प्रसन्नवद
 नंसौम्यं हिमऊर्देनुसन्निभं स
 र्वाभरणा संयुक्तं सर्वलक्षण न
 हितं किरीणो शीतलेः सौम्यः प्री
 तायेत अवस्थितं लावण्यसूतथा
 राभिरुपयेत मिवजनाः राजदं
 सममात्रुं पाशययकरं शुभं ७
 करायै गर्गोः सर्वे समन्तात्
 रिवाहितं गोर्घा कांतवाचुग
 तं नदीभिः परिवारितं नागे र्य
 देगरो पुंक्तं ब्रह्माणा मिवचा
 पुरे सृष्टि संसारकर्तारं नाराय
 ण विद्यापरे इति ध्यात्वा पुनये
 वरुणमंत्रोद्वारस्तु तेदेव अष्टाविं
 पांतवीजेन वतर्दपासरेपातय
 ईन्दुविन्दुयुक्तेन प्राणोदीपितेन च

तेन ओं वै इति मंत्रः प्रतिमाया लस्मी तथाप्रायो तेन हूं श्रीं श्रीं
 श्रितिं कृत्वा प्रावेन निवोययेत् इति अक्षरमंत्रं नाभिमात्रजल
 पूजयेदं यप्रयाद्यैः सात्रिधं पाश मध्ये प्रविष्य यदि जपति तदा
 मुद्या स्थितिं प्रतिष्ठां निवोय अनादृष्टि हरति मरादृष्टि भवति
 येत अन्नर्गतो गुह्यमुष्टिभ्यो निवो यष्टसदसजपः सोढ्या चतुर्गुणा
 धमुदी दर्शयेत् नमस्तारमंत्रः तेन द्वाविंशत्सदसजपः दिन
 स्तु वरुणा भवतो निमः पुरुषो अथानन्तरं चतुर्दिने जपसमाप्तिः
 निमगाधिपः पाशहस्तो मदावाक नाभिमात्रजले श्रित्वा जपेत्संज्ञं
 लस्मी नित्यं नमोनमः इति जला प्रसन्नधीः वसुसदसं जपेत्संज्ञं
 प्रायोत्सर्गतत्वे हृत्संज्ञं सजप न विदिनं व्याप्य यत्नतः अथवा प
 नीयमंत्रा यथा प्रकृतावर्त्मकैर्म दसदसं जपेन्नित्यं तदादृष्टि भवेत्
 चेसावयंतं वसंधरो । विमुक्तं भुवं इति षट्कर्म दीपिका ॥
 जितसन्नय तोपात्मानं नमामहे पुस्तकांतरे वे इति पकांतरे मंत्रो
 यस्य केषोऽ जीमूतो नद्यः स पि जप्यतेन लिखितः ॥ मरा
 सर्वगसंधिषु ऊक्तो समुद्राश्च ता पातकिनो देवयने गरीत्वा राता
 त्वारं स्तस्मै तोवात्मानं नमः इति वरुणाय प्रतिपादयेत् यथा ना
 ध्यात्वा सानसै रूपचारैर्वरुणा सा दरीते नयः साधुप्रापातकिनो
 राध गूलमंत्रे जपेत् प्रजापति धने आददानस्त ततोभातेनरो
 रं स्तुष्ट्यान्तो वरुणा देवता धेगा लिखते अस्तु प्रवेष्टपते
 एता वदाह मभिधाय सवद्वार्य देवं वरुणापोपपादयेत् अत
 जपे विनियोगः मंत्रस्तु गुरुभावा वृत्तापपने वा आद्योऽ प्रतिपाद
 तेजयः स यथा ओं वृष्टिदिवा येत ईशो देवता वरुणा यत्तो
 वृत्तरयो आरुतास्यश्रीगच्छवशा दंडमरो हिमः ईशः सर्वसजग
 पृष्टिरेत्या दिवं गच्छत तेवो वृष्टि तो आद्याणो देवताराः इतिमा
 नादह इति मंत्रस्य सदसजपानंतरं नवे ६ अथ्यायः स्वनामध्यात
 सवृष्टिप्राप्ती वसुमती भवति अस्मं वृत्तः तस्यर्थायः वराणाः १
 देहो नकार्यः ॥ मंतान्तरं कूर्चं श्वेतः ३ तिलपाकः ४ ऊमारकः ५

इत्यमरः अल्परोगः ६ सेतकः
१ वराणाः ८ शिविमेवः १३
तिशद्वरावली सेतवतः १५
तदुमः १६ साधवतः १७ तमलः
१८ मारुतापदः १९ मयगुणाः १
कद्वत् उलत् रक्तोपशीत
वातद्वत् त्रिगत् दीपवत् ॥
विद्विरोगनिवृत्ति इति राजनि
र्वतः अपि वरुणाः पित्र
लो मेदी श्लेष्म कृच्छ्राग्रमा
रुतात् निवृत्ति गुल्म वातात्
किमीश्लेष्मोपिदीपनः कषायो
मधुरलितः कटुको वृत्तकोल
वुः इतिभावप्रकाशः अमृतव
रुणोः निल शूलघ्नो मेदीचोला
ः शरीरदरः पुष्पे वरुणाज्जाहि
मित्तो ग्रामवातनिवृत्ति इतिरा
जवृत्तः जलं इति मदि
नी सूर्यः इति विष्णुः ॥
वरुणात्मना स्त्री मद्ये इत्यमरः
वरुणावी स्त्री वरुपत्नी इति
रायः ॥
वरुणं स्त्री अतरीयवत् एतलो
रुजं प्रतयेन विष्णुं इति सि
होतकोपुष्पामुगादिहतिः ॥
वरुनः पुं संभक्तः इतिमेति
प्रसारोपादिहतिः ॥

वरुणं स्त्री तनुवाणं इति हेम
चंद्रः वर्म इति मेदिनी ॥
तत्र पवर्गी पवकारादौ गणितो
ऽयं प्रवृत्तः ॥
वरुणः पुं परमहरणभित्तात्
कार्ये रथस्य सत्राहवयदावराणाका
दिद्वयंतत् तत्पर्यायः ॥
रथगतिः २ इत्यमर भरतौ ॥
रथसं वृत्तिः ७ इति नराधरः ॥
वरुणिनी स्त्री सेना इत्यमरः ॥
वराणं स्त्री कुंजमं इति राजनि
र्वतः ॥
वराणः वि प्रधानः इत्यमरः ॥
वरेन्दी स्त्री मोददेशः इति विको
दशेषः ॥
वरेण्यः पुं शिवः इति शर्
रत्नावली ॥
वरोदे स्त्री मरुवकपुष्पं इति
कोट्ट शावमाना वरोदः उल्लोवराः
वरेण्यः पुं पुवपुष्पः इत्यमरः
मेघशावकः इति तट्टीकायो
भरतः परित्यासः ह्यागः ॥
इति मेदिनी ॥
वर्कगटः पुं कटाक्षः तरुणादि
इति ॥ नारीपयोधरोत्स

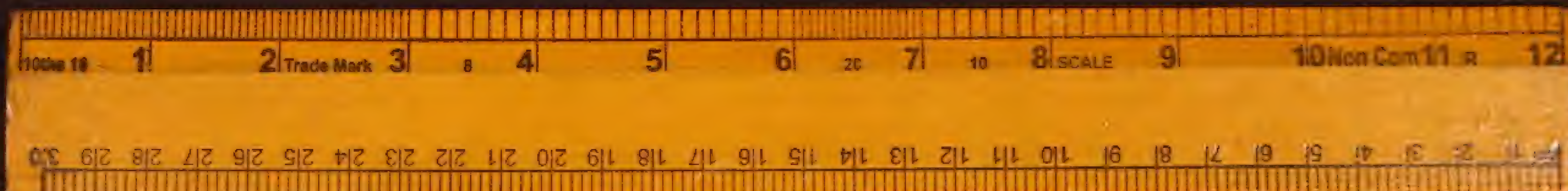
४२६
॥ कोतदंतनवत्ततः ॥ इतिमेदि
नीवर्गः पुं सत्तातीयसम्बद्धः समा
नधर्मिभिः प्राणिभिरप्राणिभिरुप
लक्षितं वृद्धं यथा कवर्गः यत्र
कत्वत्वादिना विजतीयतेपिप्रा
नसाममस्ति इत्यमरभरतौ ग्रंथप
विच्छेदः यथा सगो वर्गपरिच्छे
दोद्वाताध्यायाकसंयत्ताः उच्छ्वासः
परिवर्तश्च पटलः कोडमस्त्रियो ॥
स्थानप्रकरणं पर्वोक्तिकेवयंयमे
ययः इति त्रिकोडशेषः समाना
द्वयसंश्रयां तत्पर्यायः कृतिः
१ यथा समद्विवातः कृति रुच्यते
ऽयस्यापोन्मवर्गो दिगुणोन निजः
सलोपरिष्ठाच्च तथापरेका रूप
त्वात् सत्तायै पुनश्च राशिः ॥
वृद्धवर्गैक्यगुता कृति वा इष्टो
विद्वयस्याभिरति हिनिज्जीतत्
नपुश्रिः वधः कृतिः स्पष्टिष्यस
वर्गोत्तमः सगत्तितो वा अस्तराणो
सवे नवानोच चतुर्दशांशो बुद्धि
त्रिहीनस्य शतत्रययस्य पंचोत्त
स्याप्युत्तस्य वर्गं जानामिचेहर्ण
विधानमार्गं इति लीलावती ॥
वर्गोत्तमः पुं चराणां यथीतेष
कटकं तन्ना मकर राशीनांयथ
मोऽंशः ॥ स्थिराणां यथात्त
वृष सिंह वृश्चिक कुंभाराशीनां
पंचमोऽंशः ह्यात्मकानां य
थोत्तिष्ठुन कयाधनुर्मीन राशी
नांनवमोऽंशश्च यथा चराणां
प्रथमे चोशे स्थिराणां पंचमे
तथा नवमे ह्यात्मकानांच वर्गो
तम इति स्मृतः अपिच राशी
नांस्वकीयनवोऽंशः ॥ यथा खन
चोशस्त राशीनांवर्गोत्तम इति
स्मृतः इतिमोतिस्तत् ॥
वर्च ३ दीप्तौ इति कविकल्प
दुमः उ वचैते ॥
इतिकविकल्पदुमः ॥
वर्चः स्त्री रूपं विद्या तेजः ॥
तिमेदिनी वर्चस्तः पुं स्त्री विद्या इत्यमरः
वर्चस्वी ने पुं चंद्रः यथा रोदि
रापाम भवद्वी वर्चस्वी येन चंद्रमाः
इतिवक्तिपुराणं ॥
वर्चा पुं चंद्रपुत्रः इति मेदिनी
अमृत रोदिरापामभवद्वर्चा व
र्चस्वी येन चंद्रमाः अस्याधेवक्ति
पुराणो स्यादुकीर्तने सतीवेद
सागनामाध्यायः ॥
वर्जनं स्त्री हिमा त्यागः इति
मेदिनी मारणं ॥ इति हेमचंद्रः
वर्जितः वि मरुतः वृत्तयातोः क
प्रत्ययेन निष्पन्नः यथा श्रवत्ता

तस्यावृत्ते सरोधे विस्मयानि वैवात्रे एवात्रे सुश्रुतस्य च
 ते गुरो रपि नभोक्तव्य मंत्रं प्रजावात नारीणां कृतञ्च तथै
 त्वावर्जितं इतिकोर्मे ३ वदि कंडकात्रे विशेषेण शस
 परिभागे १६ अध्यायः विक्रिया स्तथा शोडात्रे वरका
 वर्जनीयं वि वर्जनयोगं यत्नं मंत्रं भिषजामत्र मेवच विद्व
 चं वर्तनीयात्रेयथा राजानं जननस्यात्रे परिविम्ब मेवच
 त्रकात्रे त्रसोत्रे चक्राकारि प्रनर्भवे विशेषेण तथैव दिपिपु
 ताः गजात्रे भाणिकात्रे चषेरा पतेः प्रवजानवावृत्ते सरोधे वि
 त्रैवैवर्जयेत चक्रापजीविरज स्मयानितं ॥ गुरो रपि न
 क तस्कर धृतिनां तथा गोधर्मे भोक्तव्यं अत्रं सत्कारवर्जितं ॥
 लोहकारात्रे सतकात्रे विरर्जये इहृतं दि मनुष्यस्य सर्वं मंत्रे
 त्रं कृतान्तविजर्मानं वार्धुषेः उधितं यो यस्याने समप्रातिस
 तितस्यच पौनर्भवच्छात्रिकयोः तस्याप्राति किलिपं इति श्रीकर्म
 भिषास्तस्यैवदि सवर्णाकार्ये प्रमाणे उपरिभागे १६
 त्रस्यपितृस्यातुरस्यच त्रिकि अध्यायः
 त्रकस्यैवात्रं पुंश्चत्वादीक वर्जः वि वर्जनीयः यथा अतः
 सच लेखनालिकयोः त्रैदेवता परंष्टाअस्यत्वे वर्ज्यावर्ज अतिक्रिया
 निरकस्यच सोमविक्रयिनश्चा भोम मंत्रं पुंषितं स्निहाकं चिरसं
 त्रैषपाकस्यविशेषतः भार्यानि स्थितं अस्त्रिहाआपिगोसुस यवगो
 तस्यवात्रं यस्त्वोपपतिर्दिदे ३ रसविक्रियाः । शशकः क
 त्रस्यस्य रुदर्थस्य तथैवोच्छिष्ट चूपो गोधा सेधा मत्सोः य
 भोजिनः शशोक्तात्रेच सद्योत्रा शालुकः भट्टा ह्येने सदा वर्जो
 शालीवस्य चैव दि जीवस्योः शायश्चकर ऊकटो ।
 सिनश्चत्रं ज्ञेयान्तस्य चैवदि ॥ चित्देवादिशेषं च आदे ब्राह्मण
 भीतस्य रुदितस्याजमवक्रुष्टं कामया प्रेरितं चैवथार्थं च
 रिलितं रुदादिषः शपकचेः आ खादन्मांसं नदोषभाक । इति
 हात्रे मन्त्रस्यच वृथापाकस्य मार्कंडेयपुराणे सदाचारभाष्यः ॥

वर्ण त्रक स्ततिविस्तारुक्तायुक्ति अध्यापने यजनं दानं च वतद्दे
 दीपने इतिकविकल्पदुमः ॥ वर्ण जीविकाः कृषिः गोरक्षणे वर्णा
 यति वर्णापयति कवि स्तोतीत्यं जं कृषीदेवेति ३ श्रद्धासत्तत्रस
 र्थः वर्णयति तन्ने विस्तारयतीत्यं तत्रविशो सुश्रुता धर्मो जीवि
 र्थः वर्णयति प्रतिमांशुक्तादिवां काच ४ ब्राह्मणाश्राधम चत
 करोतीत्यर्थः वर्णयति उद्योक्तलेपं प्रयवेतोभवति ब्रह्मचारी गृह
 तेवेत्यर्थः अन्त्यायुक्ति दीपमेइत्यं स्यः वानप्रस्थः सत्यासीच तत्रउप
 पि पाठः इति कविकल्पदुमः ॥ नयनानंतरेनियमे कृतापो गुरोः
 कर्वायति मयंकस्मिन्नमन्तो व सत्रियोस्थिता संगवेराध्यायने
 र्णः अन्त्यादिक्रिया इतिहर्गादासः करोतिसत्तत्रचारीत्युचते । संग
 वर्णांजी कंजमं इति हेमचंद्रः ॥ वेदाध्यायने समाप्यो दानपरिग्र
 वर्णाः पुं जातिः प्राच ब्राह्मणः हंरुता तथर्माधरणं करोतिसत्त
 त्रियो वैश्यः शूद्रश्च । पशुपुत्र हस्यउचते ३ पुत्रमुत्पाद्योवेन
 पादि युष्मा यदा भवान्युरुप्रये वासे कृता अकृष्टपञ्च फलादि
 ण सति कृतवान् तदास्य पार् मन्त्रयित्वा ईश्वराश्रयने करोतिस
 शब्दत्वाये वर्णा उत्पन्नाः । वानप्रस्थ उचते ३ यः सर्वत्र
 मृतने ब्राह्मणाः वाऽतः हविषाः हारिकं तत्त्वा मुदितंमुदो गेति
 कुरुतो वैष्णवाः पारतः शूद्रा जाताः ककोपीनाह्यारने वेदं कमउत्ते
 । पतेषां वर्णानां धर्माः शास्त्रे चविधृतभित्ताहति निर्जने तीर्थे
 १ निरूपिताः सति तत्रब्राह्मण वास्थिता केवल मीश्वराश्रयनेक
 धर्मा उच्यते अध्यापने यजनंदा रोति स मन्मासीत्युचते ४ त्रिय
 नेचेति जीविकास्तयः अध्यापने वैष्णवोस्त प्रथमाश्रमत्रये विदि
 यजनं प्रतिगृह्येति ॥ तं शूद्रस्यैक एव गृह्यश्रमः ई
 त्रियस्य त्रयो धर्माः । अध्याप श्वराश्रयने सर्वेषां वर्णानामाश्र
 ने यजनं दानं च प्रजावां स्त माणावसाधारणो धर्मः तस्मैय
 ताजीविका २ वैश्यस्यत्रयोधर्माः स्त विष्णुपासकाः यन्मव उच्यते
 शिवोपासकाः शैवः कुर्गीदि शक्त

हृदि यस्य शिव—त्या भवेन्नरः
मुच्यते सर्वपापेभ्यो रुद्रलोकं
स गच्छति इति स्तोत्रपुराणो रुद्र
कवचसमाप्तं इति त्रुसारः
रुद्रगणाः ॐ शिव . . .
यथा अपरे रुद्रनामानो जरा
वैश्वदेवमंडिताः देवेन्द्रस्य वियोगे
न वर्ज्यन्ते विदिते सदा
तेषां सोऽप्या चैव कोटि स्ते सर्वे
लवन्नराः कुर्वन्ति हि सदा सेवा
हरस्य सततं — विस्मयः
न्नि च पाणिना मर्मिषा मालयेति च
अनुवर्तन्ति सततं धृतपाशपत
ज्जानन् विद्वान् सततं इति
योगिनां प्रयत्नात्मनो पट्टविंशत
कोटयश्चैव हरस्य सकला गणाः
। वराहगणानां शार्ङ्गद्विता
यजगता तथा शंकरस्यायुसेवा
ये समुत्पन्ना इमे गणाः इति
कालिकापुराणे १९ अध्यायः
रुद्रचंडी स्त्री रुद्रयामतोक्तदेवी
माहात्म्यं यथा अस्य चंद्रिकाम
हामंत्रस्य महारुद्रस्य पि रुद्रस्य
सुअंद्रिकादेवता रुद्रचंडीजपेति
नियोगः जनमअंद्रिकाये श्री
शंकरताव । चंडिकारुद्रप
मस्य सारांशः करान्यपि अनेत
कलमोति देविचंडी प्र दतः
रविबारे यराचंडी पदेरागमस
माता नवावृत्तिफलं तस्य जाय
तेनात्र संशयः सोमबारे यदाच
ंडी पदेदयस्तु समाहितः सदा
वृत्ति पाठस्य फलं जानीहि सु
व्रते ऊजवारे जगहावि पदेषा
मल समतां शातावृत्ति फलं त
स उभे लल फलं भवेत्
युगे यदि महामाये ललपुष्पफ
लं भुवं शुके देवि जगहावि
चंडीपादेन शंकरि तेयं तस्य फ
लं इगे यदि चंडी समाहितः
— निवारे जगहाविकोटावृत्ति फलं
भुवं अतएव जगहांडी यश्च चंडी
समभ्यसेत सधन्यश्च कृतार्थश्च
राजराजापि — भवेत् आरोग्यं वि
जयं सौख्यं वस्तु रत्नप्रवालकं
पदेनाच्छवाणा चैव जायते नात्र संश
यः भस्मप्रवालं च वस्तु रत्न
विभूषितं चंडी सखा मावेणा ऊ
र्णात्सर्वमहेश्वरि ओं चो रचंडी म
हाचंडी चंडे चंडविचंडिनी चंड
वक्ता महामाया महादेवविभूषिता
चतुर्वर्त्तकस्यपि पाठः रक्तदेता
वाराहो महासविमर्दिनी ता
रिणी जननी इर्गाचंडिका चंडविक्रमा

गुहाकाली जगहांडी चंडी च याम
लोदवा प्रमथानवासिनी देवी जो
रचंडी भयानका शिवा चोरा रु
द्रचंडी महेशगणाभूषिता ज्ञानवीप
रमा कृष्णा महाविपुलसंदरी ॥ वि
द्या श्री परमाविद्या चंडी च वैरिम
र्दिनी इगेर्दिगा शिवा चोरा चंडर
नी प्रवेदिका महेशीवगलादेवी भे
रवीचंडविक्रमा प्रमथै भूषिता
कृष्णा चामुंडा मुंडमर्दिनी ॥ रा
चंड चंडे चंडा रागारामवरप्रदा ।
तारिणी भद्रकाली च शिवा चोरा
भयानका विष्णुप्रिया महामाया न
दुष्पट्टोदवा मंगला जननी
चंडी महाकुहा भयंकारी विम
ला भैरवी निद्रा ज्ञानिपुणा मनोर
ता तस्मा निद्रा तथा माया शक्ति
पुणा मनोहरा तस्मै देवे नमस्त
से सर्वरूपेणा संस्थिता प्राणापिषा
ज्ञानिमाया निद्रारूपा महेश्वरी ।
पादेवी सर्वभूतेषु सर्वस्थेणा सं
स्थिता नमस्तस्मै नमस्तस्मै नमस्त
स्मै नमोनमः यतो चंडी जगहांडी
ज्ञायास्तु सदा पठेत् नान्य
स्त पाठेकोदेवि पठेत् ब्रह्महभ
वेत् नारदः पाठकश्चैव कैलापो
रत्नभूषिते वैकुण्ठे ब्रह्मलोके च
देवराजपुरे शिवे यः शृणोति
यरापो च मुच्यते सर्वपातके ब्रह्म
इत्याच गोदत्ता स्त्रीवधाद्वय पा
तके तत्सर्व पातके इगे मातर्ग
मनपातके सुप्रगमन पापं च
कन्यागमन पातके सतस्तीगमनचै
व यन्मापं प्रजायते ।
परदारहंतं पापं तत्ताणा देवनश्य
ति नमनन्मान्तरात्पातान् रुद्रहत्मादि
पातकात् मुच्यते मुच्यते दे
वि गुरुपत्नीषु संगमात्
मनसा ववसापापं यत्पापं यत्पापं ब्रह्म
हिंसने मिथ्यायोजेव यत्पापं तस्मा
पेन पपति तत्तात् ॥ अथ एतां
पठने चैव यः करोति धरातले ।
स धन्यश्च कृतार्थश्च राजाज्ञाधिपो
भवेत् यः करिष्यत्यवज्ञां वै रु
द्रपा मलचंडिका । पापे दे
तेः समापुक्तो यैरं नरकं व्रजेत्
अथ इत्येव प्रवर्तते ते च पात
किनो नराः यैरं रक्तजंडेव रु
मिजंडे मलस्यैव शुक्रमजंडे स्त्री
रक्ते याति तेषां विरेणा वै ततः
पिहगोः साहं विद्याया जायते
कृमि मृगु देवि महामाये पाठे च
ंडी शृणोत्यपि गपायो चैव यत्
तापं कापणं विषे स्यात्ततः ॥

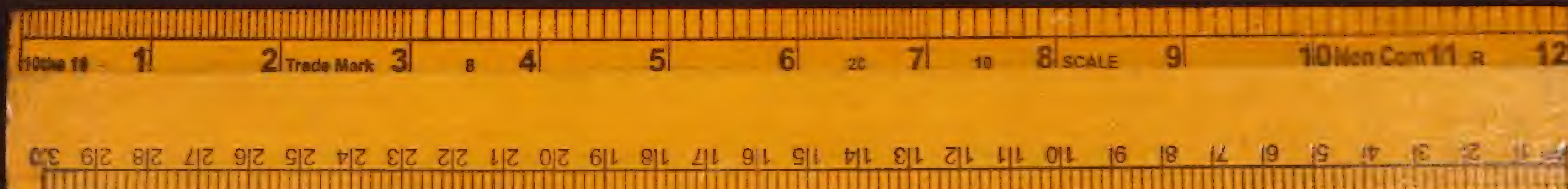

तत्र

प्रयोगेभ्यः नैवेद्यं हरिहारे हरे
रहे तत्प्राप्तं भवेदेति सत्यं
इति शिवे रमे त्रिगयायां विका।
श्यावे यद्वा पुण्ये श्याय शिपे त
प्राप्तं पुण्यं तत्प्राप्तं न संशयः
यः भवानीच भवानीच भवानीच
च्यते नृपेः भकारस्तुभकारस्तु भ
कारः केवलः शिवः वानीचैव नग
हारी वराहोदे भकारकः प्रेतव
देवि विद्येति भकारः प्रेतवत्तः
रा श्यायैव नृपेः इति नाशने
सावर्द्धने धनेपुत्रे नृपारोप्यं
हं गलितनाशकं श्रद्धागोपा
मुच्येत ददुरोगादि पार्वति स
सं सत्यं जगद्वा वि महामायेति
वे रमे चेदे चेदे महोदोरेच
दिके व्याधिनाशिनि मंदेदि
ने महेशानि विशेषकलदापि
नी सर्वदः स्वात्ममुच्येत भक्त्याचेंदी
श्यायैव नृपेः इति कारीव
पदे त्रियतमानसः मंगले मंगले
नेयं मंगले जयमंगले भवेदि
पुत्रपौत्रादि कल्यादासादिभि युतः
तत्त्वज्ञानं निधने काले निर्वाण
मायुयात् महाराजोद्भवं प्राप्य त
ला दिराणके यथा चेदी
अवणामोत्रेण पदेनाद्वासापोपिसः

निर्वाण मेति देवेशि महासत्पय
ने हितत सर्व विजये याति अत्र
एतद्गुरोवतः मुच्यते सर्व पापे
भ्या राजराजापि भवेत् ॥
महावंदी शिवाचोरा भयानक वर
प्रदा काली च कमला विद्याम
होराविमर्दिनी गुहावंदी चोरवंदी
वंदी त्रैलोक्यदर्तभा देवानां
लभा वंदी रुद्रयामलसंभवा
अप्रकाश्या महादेवप्रिया रावा
मर्दिनी मत्स्याप्रिया मोसरतामत्स्य
मोसवलिप्रिया मदमत्ता सरानि
ता भूत प्रथम संगता मध्यभा
गा महारामा धाम्नाथनरत्नदा
वसुदा मातादा राज्यप्रदा विष
यवर्द्धिका मुक्तिदा सर्वदा वंदी
महादिपदनाशिनी श्मां व चेंदी
यदने मनुष्यः श्लोति भक्त्या प
मंशितस्य वंदी धरन्ता मतिप्राण
युक्तः पदेव गच्छेद्भूमिरेभुभे
यद्यन्मयो रणान्दुर्गे कपेति
धरणीतले रुद्रवंदी प्रसादेन किं
न सिध्यति भूतले रुद्रधेया
रुद्ररूपा रुद्राणी रुद्रवत्तभा रु
द्रभक्त्या रुद्ररूपा रुद्रभक्त्या समन्ति
ता शिववंदी महारक्ता शिवपीति
गणान्विता भैरवी परमा विद्यामहाविद्यार

बोडशा संदरी परमा विद्या। याप च दद्यात्कराचिदेवेशि
महाविप्रसंदरी गुहाकालीभ सत्यं सत्यं न संशयः ॥ अनन्त
द्रकाती महाकालविमर्दिनी क फलमाप्नोति शिववंदी प्रसारतः
शक्रसुखरूपासा जननीमोह। अथमेव राजपेय राजसयश
काविली अतितन्दा महातज्ञास तेनेवे त्प्राः स्यः पितरो देवा।
वमंगलरापिनी चोरवंदी भीम स्तथाच सर्वदेवताः इति त्वां
रूपा भीमा देवी मनोहरा वरा। न्यायज्ञानं रुद्रयामलपुस्तकं मे
ला वगलासिद्धिराधिका सर्वदा। त्रमत्तर संतानं यः करोति नरा
शिवा स्मृतिरूपा कौर्त्तिरूपावुद्धिः थमः अतएव महेशानि किं
पा मनोहरा विसृष्टिया शक्ररूपा से तव सन्निधौ तन्मोदराधिक
योगेन्द्रे रपि सेविता भयानकाम श्रद्धीपदेनाद्वासाजनः तन्म
रासत्मा देवी भयविनाशिनी च सीति वाक्तेन मुक्ति माप्नोति
दिकाशक्तिरूपाच कौमारीसर्वका इतंभो इति श्रीरुद्रयामलेदर
महा वाराहीच वराहस्य इन्द्रा। गोरीसेवारे रुद्रयामलचेंदीममाप्ता
णी शक्ररूपा माहेश्वरी महेश रुद्रनः पुं पारदः इति राजनि
स्य महेशगणाभूषिता चासुंदराना वेंदरः
रसिंदी च त्सिंद शत्रुनाशिनीस रुद्रनरा स्त्री लताविशेषः त
वंशत्रुप्रशमनी सर्वारोगप्रदापिनी सखीयः रोदी १ जरा ३ रुद्रा ४
नैव इः एवं भयं किंचित्पठेनात्स्य सोम्या ५ सुगंधा ६ सुवरा ७
वाणाजनः इति सत्यं महेशानि वाणा ८ ईश्वरी ९ रुद्रता १०
सत्यं सत्यं तदास्पदं नैव शोकं पुत्रा ११ सुगंधपुत्रा १२ सुखि १३
नैव रोगं नैव इः एवं भयन्त्रया शिवाका १४ पञ्चवली १५ जराव
ग्रोम्य मंगले नित्यं करोति ली १६ रुद्राणी १७ नेत्रपुकरा १८
शुभ मंगले महेशानि वराहोदे मराजटा १९ जयरुद्रा २० अस्या
व्री मि सत्य उत्तमं अभक्ता गुणाः कद्रसत्वं स्यात्कामदा
यनदातव्यं मम प्राणाधिकं शुभं दोग भूत रतो नाशित्वं च ३
ममभक्ताय शोताय शिवविसृष्टि तिराजनिर्वेंदरः

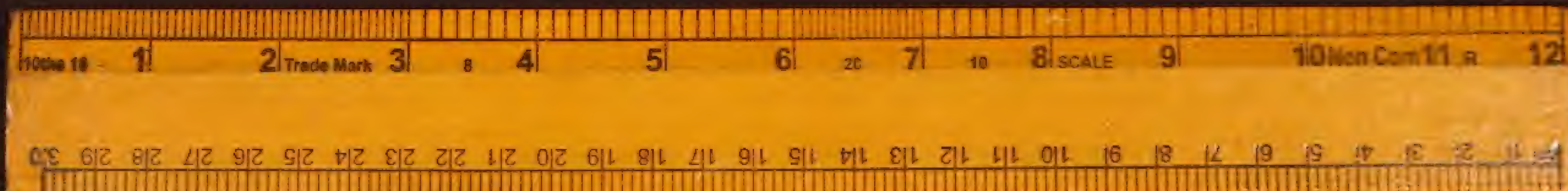

रुद्रपत्नी स्त्री अतसी इतिर
 तन्माता इति इत्युक्तिकोषः
 रुद्रपत्नी स्त्री इतिर
 वरत्तावती पार्वती च ॥
 रुद्रभूः स्त्री प्रमशाने इतिकेवि
 त रुद्रविंशतिः पुं प्रभवादिव
 द्विवर्षान्तशेषविंशतिवर्षाणि
 तेषां नानाविधानि च यथा
 आद्यातविंशतिर्वाही द्वितीयावे
 सवी स्रता तृतीया रुद्रदेवता
 अथा मध्याध्या भवेत् तृतीया
 मानिपीरुने ग्रीष्मवर्षतिवासवः
 सवर्षे पीरिताः सर्वाः प्रजाश्च
 स्रवन्दिने १ जायन्ते सर्वश
 स्यानि स्रभित्ते निरुपद्रवं सोम्य
 इष्टि भवेद्वाजा कालिच शुभं
 वदेत् २ स्रभित्ते तेम मारोग्यं
 सुखं च निरुपद्रवं सोम्यइष्टि
 भवेद्वाजासौम्ये सौम्यं प्रकीर्ति
 तं ३ त्रोग्यपूर्णो भवेत्तेचोव
 र्धते च दिने दिने निरुपद्रवा
 अ राजानः सर्वसाधारणपिये
 ४ वासवोवर्धते देवि देशे
 वावेरमंडले इतिच्छेदे काम
 ऊज्जे विरोधी रुद्रिनाशकृत ५
 अभिभूतेजगत्सर्वेक्षणे वंरुविपे
 पिये मारुतैः फलदाइय।

परिवारिणि शोभने ६ निष्प
 तिः सर्वशस्यानां सुभित्ते भवति
 श्रिये प्रमाश्रिणि जलोहारीजल
 दो मोदते प्रजा ७ निष्पतिः
 सर्वशस्यानां सर्वशस्य मरार्च
 ता वृते मेत्तसमे याति श्राने
 देवदिनो प्रजा ८ कोइवाःशा.
 तिमृद्वाश्च पीरुने वरवर्तिनि
 सर्वेषथानि धान्यानि रत्नसे नि
 दुराःप्रजाः ९ इभित्ते जायतेचोरे
 थामोषधि प्रपीरुने अनले च
 समाख्याते नात्र कार्पाविचार
 ता १० देशभंगोःच इभित्ते स
 मासात्कथयामहे पिंगलेचारु
 यद्वाति इभित्ते नर्मदातदे ११
 गो मरिष्यो विनप्रपति ये जा
 ये नर नर्तकाः वासवो वर्धते
 देविशस्येच न दि जायते तिल
 सर्वप्रमावादि कार्पासाना मरार्च
 ता गो मरिष्यःसर्वार्पानि कोम्य
 ताशुचशेषतः तत्सर्वं देवि वि
 क्रिय कर्मयो धान्यसंबयः तेन
 धान्येन लोकोयं निस्तारिष्यति ३
 दिने पार्थिवा मोषका रीनाः
 कामपुते प्रपीरिताः १४
 त्रोग्यपूर्णः स्रता मेचोवद्रासाव
 मेदिनी निरुगाः पार्थिवा देवि

सिद्धार्थे च वरानेन १२ प्रत्य
 तोया वनाश्चैव कीटकाःश्वलाः
 स्रताः विरुद्धाः पार्थिवा देवि
 रोदे वर्षे वरानने १५ इभित्ते
 मध्यमं प्रोक्तं व्यवहारो नवर्तते ।
 भवेद्दे मध्यमावृष्टि इभित्ते समु
 पस्थिते १५ सभित्ते जायते ।
 लोकः सर्वोपद्रववर्जितः शाणि
 ना जायते इषो इंडभोवरवा
 णिनि १६ मरिषी गो हिर ।
 एणादिताम्र कोस्याद्यशेषतः न
 सर्वदे विक्रीय कर्मयो धान्यस
 वयः रत्ने संबन्धरे देवि क्रूर
 बुद्धिर्नराधियः मानवाःक्षत्रेव
 शाश्च संग्रामे न जयो भवेत् १७
 इभित्ते मरणो रोगो धान्योष
 धिनिपीरुने पापयोगो भवेद्देवि
 रत्नाखिःस्रवन्दिने १८
 रोगो मृगा इभित्ते विविधोप
 द्रवजले क्रोधे तु विषमं सर्वस
 माख्याते हरपिये १९ मेदिनी
 चलते देवि सर्वभूते वराचर ।
 देशभंगश्च इभित्ते तये संती
 यते प्रजा सौराष्ट्रे मालवे देशे
 दक्षिणे कोकने तथा इभित्ते
 जायते चोरे तये संबन्धरे यि।
 ये कौशुदी चर्मनयोश्च यमुना

नर्मदा तदे विंध्यायो सैन्यवे
 चैव दिनशक्ति नसंशयः सिद्धो
 मरुदेशश्च कातेनरे तथैव
 तये तयन्ति सर्वाणि नामथा
 वरवर्णिनि २० इतिन्योतिस्तानं
 रुद्रवीणा स्त्री वीणाभेदः यथा
 रंरः साद्रुद्रवीणाया मुष्टिका
 दशसंस्थितः प्रमदगुण्य मितेभू
 धिरे तस्यकीर्तितं देरस्योभय
 तो जेयं कांस्य समरकदये
 पञ्चात्मस्वरकंवात्र सुशीकृतपि
 रोभवत देरस्य वेष्टने साईपे
 चोशत भिवोरिते । तस्मिन्ना
 लातरी तस्याः कर्तव्या संद्रवा
 कृतिः कऊभो रुद्रवीणाया
 सिधिराः परिकीर्तितः कुर्बु
 शिरसि तया लोहपट्टी सम
 न्निता मूलतंत्री तदपरि तस्यालो
 ही ततः परं दक्षिणे शिरसि
 मस्यैतत्कृति तंत्रीहयंकृमात्
 पवन्न ककुभं तत्र वीणादेरे
 निवेशयेत् शृंगलोच मूर्द्धशि
 रोः २१ हेमावन्त पार्थकं सप्ताहुः
 लान्तरं तस्मात्तन्मूलं च निवेशयेत्
 अये तत अतस्त्रिंशदेगुलोतरसा
 तिपेत अष्टादशाहुःलघुलं चऊं
 वैचारु गर्भके देरे समुज्जतेकोतं

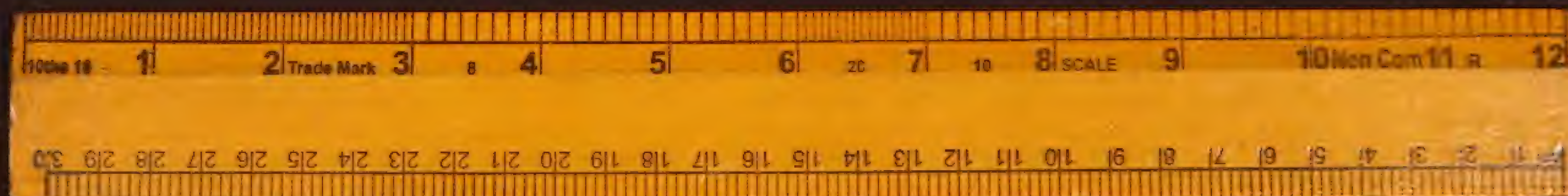

वर्तते तस्य ग्रामकं औजते
किंविदपि मलयप्रशम
ते यदौगतात्रेपञ्चात्रसंस्था
पयेदुधः देवपुष्टे ब्रह्ममेकस्याप
येचसमन्ततः लोकोकुशान्कर्त
ये वर्ततेपंकताकृति तद्व्यने
तस्मिन्नेष वंये निवेशयत प
तत्तया मोदिसो वेष्टरंभ्रं
शक्तिपेत तन्मोटनी हन्तरेभ्र स
दृशो देश रंभ्रकं सुयंविनेतत
त्रैववभ्रीयास्तुय तेविको तावत्तु
आमयेत्तर्वा मोदनीच शनैःशनैः
नपावेदति स्वस्थानं तंतीयेत्र
विशारदः यस्यास्तुष्टादशमो
क्ताःशुभिकाः पूर्वस्तरिभिः ता
संवृद्धतरा अष्टौ दशत्तदाःप
कीर्तिताः एतास्तु तारवारिन्
लिष्टन्निपदिकोपरि वितस्तिमा
त्र पदिकोपुष्टोच्चायस गर्भकः
तावत्पुस्त कर्तव्यो यथादे
स्थिरोभवेत् मदनस्यच सिध्य
स योगेन सदृढीकृता वृद्धः
तीनाच सारीणां स्वनोयंतक
मात् एतास्तु सर्वावयवैः कथि
ता स्तंगुता उभेः स्थाप्य देवस्य
ताःपुष्टे यथा रागस्वरंभ्रनः मद
नस्यच शिष्यस्ययोगेन सदृढी

कृताः सर्वसोत्तोदकतिका म
स्तकेस्यः सुयंविताः एकोगुतो
द्याःत्तदाः स्यः रितिशारी विनि
र्णयः एवं विनिर्मितरुद्रवीणा
जन यवोदराः ॥ यस्या
शिता त कर्तव्या दक्षिणास्योप
देशतः इति संगीतन्यासायाः
रुद्रमर्गः ॐ रुद्रकर्त्त कस्तुहि
यथा इहानी रुद्रमर्गं तेषु
पार्थिवसन्तम दशावयं सदृष्टाणा
तपश्चीत्वा मस्तजले प्रतिबुद्धा
यदा रुद्र स्तरा चोवीसकाननो
दृष्टाशस्यवती रस्या मनुष्य प
मुसज्जलो मुञ्जावच तदा शङ्ख
लिङ्गादन्तममति आश्रमे यन्निने
चोह्ये योगस्ये रिति कीर्तिताव
ततःक्रतामरातेजाः सर्वतःपरमे
श्वरः शुकोप सभ्रशो देवो वाका
वेद मुवाचर ग्रहंर्वतकविता
सृष्टःसर्वात्मना विभुः प्रजाःसृजते
ति तदा वाक्येनतन्मोक्तवान् ३
दानोकेनतत्कर्मकृत दृष्ट्यादिवा
ने पवशुक्ताभ्रं कोपात्रनादप
रमेश्वरः तस्यता नरतो ज्ञाताःआ
त्रेभ्यो निर्ययु स्तरा तव भूतानि
वेताता उल्लुषाः प्रेत पूतनाः
ऊष्मारा यातथानाश्च सर्वे प्रज

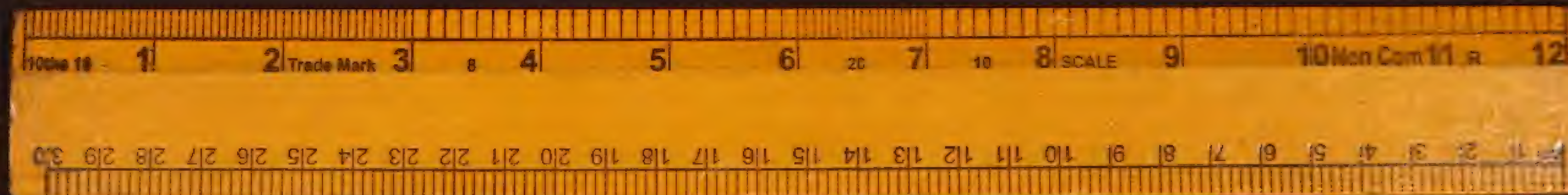
लिताननाः उन्नस्यः कोदिशस्त
अनाना प्रहरणावृताः इतिचरा
पराणां
रुद्रसावर्णीः ॐ हादशोमनुः ।
अस्मिन्मन्त्रे सधामावो अवता
वः स्तथासा इन्द्रः हरितादयोदे
वाः उपोमूर्त्यादयः सप्तर्षयः ।
देववज्रपदेवादयो मनु उवा भवि
ष्यति इति श्रीभागवतमते ।
अपिच हादशे रुद्रपुत्रस्य प्राप्ते
मन्त्रे मनो सावर्णाव्यस्य ये
देवा पुनश्च श्वायस्य तान् सक
र्माणाःसमनसो हरितो रोहिस्तथा
सुरापाश्च सुरा स्तत्र पंचैते दृश
का गाणाः विप्रकारा भविष्यति
एकैकविंशकोगाणः तेषा मि
द्वौ हि विज्ञेयो स्तथासा महा
वतः सर्वैरिन्द्र गुणो पुंक्तः सप्त
र्षी नपि मे श्वाय मुनि स्तपसी
स्ततपा स्तेपामूर्तिस्तपो निधिः ।
तपोरति स्तपेवायःसप्तमस्त तपो
पतिः देवान् वामदेवश्चदेवश्रेष्ठो
विहरथः ॥ मित्रवान्मित्रह
तश्च भाविन स्तस्मृता मनोः ।
इतिमार्कंडेयपराणां ॥
रुद्रस्य स्त्री एकादशोपुत्रजननी
यथा विलसद्दर्शपुत्रासादेका

कातरुद्रस्यः इतिशतृत्तावती
रुद्राकीर्तिः ॐ शमशाने इतिवि
कोदशेषः
रुद्राणी स्त्री इर्गा इत्यमरः त
स्यामुत्पत्ति रंया रुद्रस्यपुत्ररुद्रा
णी रोदं हन्ति कोरति या
इतिदेवीपराणां ४५ युष्मायः रु
द्रनरा इतिराजनिर्घटः
रुद्रावासः ॐ काशी इतिके
चित्
रुद्राविः ॐ कामदेवः इति ।
केचित्
रुद्रात्तः ॐ स्वनामाव्यातवृत्तः ।
तत्पर्यायः हारामेरुः २ अमरः
३ उष्णचामरः ४ इतिशतृत्ता
वती तस्य फलपर्यायः शि
वात् १ सर्पात् २ भूतनाशनं ३
पावनं ४ नीलकंठं ५ दरात्
६ शिवप्रियं ७ अय्य मुणाः
अमृतं उमृतं वात कृमि शि
रोर्नि भूतघ्नर विष नाशितं रु
द्रात्वंच इति राजनिर्घटः शि
वपनायां अय्य मालाधारण मा
वपके यथा लिंगपराणां विना
भय विपुंड्रेण विनारुद्रात्तमाल
या रजितोपि महादेवो नश्यत्
सफलप्रदः तस्योत्पत्ति रंया

रुही स्त्री वीणाभेदः इति ॥
 इति वीणाभेदः इति ॥
 रुपि ३ य ओ कामे अनुपूर्वो
 य इति कविकल्पद्रुमः य ३ य
 उरोप्यते य नैलोक्योऽनुशेषः इति
 रुपासः रुपि ३ य ओ नि न प्राव
 तो इति कविकल्पद्रुमः ३ य अ
 थत योत्सीत य न रुपादि
 रुपे ओ रोहा नि रुहोस्ति इति
 रुपासः
 रुपि ३ स्त्री शरीरस्य रसभवात्
 तत्पर्यायः रक्तं २ य ३ त
 म्ने ४ कीलात् ५ ततन् ६ शो
 णितं ७ लोहितं ८ अस्मक ९ शो
 णो १० लोहं ११ वर्मजं १२ इति राज
 निर्वेदः ऊं ऊं इत्यमरः ॥
 रुपि ३ पुं मंगलग्रहः इति मे
 दिनी ॥
 रुपि ३ स्त्री मणिभेदः य
 याकृतभूय मादाय दानवस्य य
 योषितं नर्मदायां निवित्तेपकि
 त्विहीनादि भूतले तत्रेन्दुगोप
 कलितं युक्त्ववर्णां संस्पानतः
 प्रकट पीत समान मानं नाना
 प्रकार विहितं रुपि ३ स्त्री रत्नस्य
 हृत्य तस्य एव सर्व समानये
 मध्येन पांशु मतीव विमुहव
 र्णितवेदनीलमटशो पटले तले
 स्मात् मैसूर्य भस्मजनने कपि
 तेतदेव पक्वे च तत्किल भवेत्
 रत्नवर्णा इति गारुड ७८
 ग्रन्थायः
 रूप य ३ र विमोहे इति कवि
 कल्पद्रुमः विमोह आकुलीकर्
 णो य रूपानिलोकं लोकः ३
 य रूपत ग्रोपीत अस्मात्पुषा
 दितान्त्रिते ३ इत्यने इति रुपा
 दासः ॥
 रुपा स्त्री सयीवभार्या विशि
 ष्टवर्णाकरः इति मेदिनी
 रुपः पुं ग्रहाः इति सिद्धांत
 कौमुद्याश्रयादिवृत्तिः ॥
 रुकः पुं मृगविशेषः इत्यमरः
 ग्रसमांस गुणाः त्रिगुणत्वं ।
 गुरुत्वं नन्वाग्नि वलप्रदत्वं
 इति राजनिर्वेदः दैत्यभेदः
 इति मेदिनी
 रुवः पुं परं उवृत्तः इति रत्न
 माला रत्नैरुः इति राजनि
 र्वेदः
 रुकुः पुं परं उवृत्तः इति रत्न
 माला रत्नैरुः इति राज

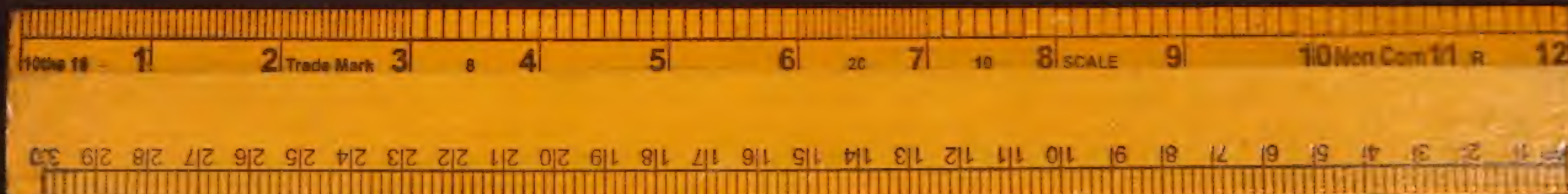
निर्वेदः
 रुकु पुं परं उवृत्तः इति रत्न
 माला
 रुकुः पुं परं उवृत्तः इत्यमरः
 रुपा ओ शा हिसे इति कविक
 ल्पद्रुमः ओ अरुत्तत श रुपाति
 रोराति इति रुपासः
 रुप नि वधे इति कविकल्पद्रु
 मः नि रुपितोऽस्ति रुपोषा
 इति रुपासः ॥
 रुप य इति रुपि इति क
 विकल्पद्रुमः य रुपाति भूतय
 भूतानः ३ य अरुत्तत आरोपीत
 अस्मात्पुषादितान्त्रिते ३ इत्य
 ने नि रुपः रुपितो ऽस्ति ३
 ति रुपासः ॥
 रुप क रुपि इति कविकल्पद्रुमः
 करोषयति इति रुपासः ॥
 रुपा स्त्री अमर्षः तत्पर्यायः
 क्रोधः २ मसुः ३ क्रुधा ४ क्रुत ५
 क्रोषः ६ प्रतिघः ७ रोषः ८ रु
 द ९ इति हेमचंद्रः
 रुपितः वि क्रोधप्रकः यथा त
 नागपाशे वलिनंदनो वलीघ्नते
 सशैले रुपितो ववंध २ इति ।
 श्रीभागवते नागापुष्टे ६२ अथा
 यः रुपः वि क्रोधप्रदः यथाशिवे दिनी ॥
 रुपे गुरु साता गुरो रुपे न
 कश्चनः इति तेजसारः ॥
 रुद नि न मे नमो इति क
 विकल्पद्रुमः निरुद्धिस्ति नरोदः
 रुदः ओ अरुत्तत ननि नम
 रोदति नंत नीयते इत्यर्थः ।
 रुद नमनि प्राडर्भावे इति प्राचः
 नमप्राडर्भावयो रेको ऽर्थः ।
 इति गोविंद भट्ट चतुर्भुजमिश्रो
 रमानाथस्त प्राडर्भाव स्फूर्तिरिति
 भेदमाह इति रुपासः
 रुदः वि जातः आरुहः इति
 रुदधातोः कर्त्तरि क प्रत्ययेन
 निष्पन्नः
 रुदकं स्त्री छिद्रे इति शाव
 चेदिका ॥
 रुदा स्त्री हर्षा इत्यमरः मरा
 समंगा इति राजनिर्वेदः
 रुदिरुदिका स्त्री उक्तेया इति
 पुराणो ॥
 रुका पुं वृत्तः इति सिद्धांत
 कौमुद्याश्रयादिवृत्तिः
 रुतः वि अश्वेन अचिक्राणः
 रुदधातो रोणादिकमप्रत्ययेन नि
 ष्पन्नः इत्यादिकोषः ॥
 रुदं वि जातं वसिष्ठे इति मे
 यः रुपः वि क्रोधप्रदः यथाशिवे दिनी ॥

रुपः पुं प्रकृतिप्रत्ययार्थमनये
 क्षणशब्दोपजनकः शब्दः यथा
 सुखो नादाणिको गोणाः शब्दः
 सादोपचारिकः योगिको यो
 गश्चो वा शब्दो वामुख्य एवमः
 इतिशादिका ॥ अपिच ३
 द्वात्मत्वमिति विभजते च शब्दं
 संकेतवज्जाम सैव संज्ञातिका
 र्थते नैमित्तिकी पारिभाषिकी
 पापिकपि तद्विदा यजामया
 दृशार्थसंकेतित मेव नतयौगी
 कमपि तद्वत् । योगशब्दं
 पंकनारिकं न तथा शब्दानामेव
 च संज्ञापदेनाभिलष्यते । नतः
 शब्दादिवत्संज्ञापि नाम्नो वा
 न्तरभेदः येन विभाग व्याजा
 तः स्यात् संज्ञापाश्र्व त्रयो भेदाः
 नैमित्तिकी पारिभाषिकी ओ पा-
 पिकी चेति पाचक पाठकादय
 स्तनसंज्ञाः संकेत श्रुत्यादिति
 वस्यते येन शब्दस्य नाम्नश्च
 तद्विधत्माद्वा स्तनत मुपयस्य
 ति जातिद्वयगणपदै धर्मैः सं-
 केत वक्ष्या जाति शब्दादिभेदे
 नचातर्विधपरे जगुः गो गव
 यादीनां गोत्वादि ज्ञाया यथा
 कादीनां लोणत धनादि इवेण

यमपिमुनादीनां गुणप देषादि
 गुणेन चत चपलादीनां च शब्द
 नोक्तमणावच्छिन्नशक्तिमत्ताज्ञात
 विध्यमेव शब्दना मिति यदुक्तं
 देसाचार्यैः शब्दे रेव प्रतीयंते
 जातिद्वय गुण क्रियाः चातर्वि-
 ध्यादमीषां च शब्द उक्त अतर्वि-
 ध इति तदेतज्जड सखादीना
 मयश्रुत्यादीनां च शब्दानां मपरिग्र
 हापत्यापरित्यक्त मस्याभिः नैमि-
 त्तिक संज्ञां लक्षयति जात्यव-
 च्छिन्नसंकेतवती नैमित्तिकीमना
 जातिमात्रेहि संकेताद्योक्तैर्मानं
 सुदृक्करं यजाम त्याग्यवच्छिन्नमे
 ता यथागो वैजादिः साहिगोल
 वैजादिः सा हि गोत्व वैजादि
 नामवच्छिन्न मेव गवाधिकमभि
 यजेन त गोत्वाति जाति मात्रे
 गोपदे गोत्वे संकेतित मित्या
 कारक यदाह्वयमानयेत्यादौ गो
 त्वादिना गवादे स्तयानुपपत्तेः प-
 कशाक्तत्वं गृहस्यामानुभावकत्वे
 तिप्रसंगात् पारिभाषिकी मो
 पापिकीव संज्ञा क्रमेणा लक्षय-
 ति उभयावृत्तिधर्मेण संज्ञास्याया
 रिभाषिकी गोपापिकीत्वगुणतो
 पापिना या प्रवर्तते उभयावृत्ति

धर्मावच्छिन्न संकेतवती संज्ञा नामकस्याने माणा के इतिमा
 पारिभाषिकी यथाकाश दि नार्थरत्नमाला विषय हेमचंद्राः
 त्यादिः यावानुगतोपाध्यवच्छि- रूपत्र योउपा विधे यथा क्रमे
 संकेतवती संज्ञा सात्त्वोपापिकी दीर्घे १ स्थाने २ चतुरस्रं ४ चतु
 यथा भूत हतादि सादि संवेतन अक्षे ६ क्रमे ७ नीलाकां ८
 वृत्तिविशेषगुणावत्त वार्तासारकः के ९ पीते १० कविने ११ विष्णु
 त्वाद्यनुगतोपाधिपुकारोपावयव गां १२ अक्षो १३ पिच्छिले १४
 र्ते इतिशब्दशक्तिशकापिका। स्र १५ शुरुणा १६ इतिमहाभा
 रुदिः स्त्री जन्म प्रादुर्भावः रतेमोक्षधर्मः तस्य लक्षणा यथा
 इतिरुद्धातो भावे कि प्रत्य युगायभूषितायै केनचिद्विषय
 येन निष्पन्नं रुद्रशब्दनिष्पत्तिः गादिना येनभूषित वक्ष्यते
 यथा लयात्मिका सती रुदिभ दुप मिति कथ्यते इत्युक्त
 वेद्यागापरादिणी कल्पनीया त लनीलमणीः न्यायमते तच्च
 लभते नाम्नां योग वायतः तद्विद्विषयाद्यं इत्यादिप्रत्यक्त
 इतिज्जमारभट्टकारिका ॥ कारणा वत्तःसदकारि मुक्ता
 रूप त क तत्कतो इतिकवि घनेक प्रकारं जलादि परमा
 कल्पद्रुमः तत्कृती रूपकरां रात्रूपं निर्ये अन्यत्र शनिमे यथा
 ग्रहपृथग्व्यतिमांशित्वी । प्रति वत्तर्ग्यं भवेदुपे इत्यादे रूपते
 माया रूपं करोतीत्यर्थः नि पू भक्तं वत्तवः सरदिमाच्छ्रुता
 र्वः सत्रूपकथने अनुमानं नि दिक मनेकथा जलादि परमा
 रूपत इत्यनुमानत्वे उ इतिङ्गा तो तन्नित मयत्तदेतकं ।
 रासः इतिभाषापरिच्छेदः ॥ उत्तर
 रूपं स्त्री स्वभावः सौन्दर्यं । यदस्यरूपादिशब्दस्य उपमानवा
 नामकं पञ्चः शब्दः ग्रन्था वक्तव्यं यथा सुकतरपदे प्रत्यः
 वृत्तिः नादकारिः याकारः प्रकारःप्रतिसोनिभः भूतरूपा
 श्रोकः इति मेदिनी शब्दरत्ना पमाःकाशः सन्नि प्रप्रतितः परः
 वती धर्मप्रयोगाः अज्ञादिः इतिहेमचंद्रः ॥ श्रुति ।

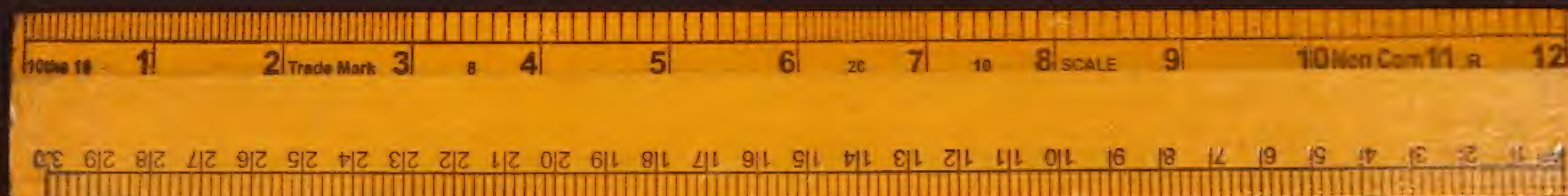
शय्यरूपस्य दोषो यथा उक्तो
वाच रूपान्तरसंज्ञा नाना
गुणसमन्विताः किमर्थं इति
ताज्जाताः कांतसौख्यविवर्तिताः
ईश्वरउवाच दमयेतीतया सीता
रूपान्तरापरगा इति तातेन
सेजाता कांतसौख्यविवर्तिता
अहस्याबंधकी जाता कपितस्य
त योषिता रूपसत्त प्रभावे
नदासी जाता तिलोत्तमा तस्मा
दुपेच नेच्छति तत्तत्तात्तात्ता
यनाः अतिरूपेण सत्तापुः ५५
यो योषितोऽपिवा अथ वा
सौख्यदीननृजायतेभूमसत्तये
इतिदेवीप्रणीता नंदाऊरु प्रवेशा
ध्यायः ॥
रूपकं स्त्री नारकं मूर्ते का
यालेकराणं इतिमेदिनी प्रे
षस्य लक्षणां यथा रूपकंरूपि
ता रोषाविषये निरपक्रवे ।
तत्परंपरितं संगे निरंग मि
ति च विधा यत्र कस्यविदा
रोषः परारोपणा कारणा तत्र
रस्यरितं श्रिया श्रियुषाव नि
बंधनं प्रसक्तं केवलं सात्ता
रूपेति चतविधं श्रेणिना य
दि संगस्य रूपां संगमेवतत

समन्तवस्तु विषय मेकदेशविव
र्तिच आरोप्याणा मशेषाणां
वृत्ते प्रथमं मते यत्र कस्यवि
दार्थत्वमेकदेशविवर्तितत् निरंग
केवलमेव रूपां तदपि दिधा
मात्ताकेवल रूपात्तातेनाद्ये रूपके
भिदा इति सादित्य दर्पणाः
॥ अपिच अभेदो भोसते
यस्मिन्नुपमानोपमेययोः ।
रूपकं कथ्यते सदि रत्नकोरा
तमे यथा तन्नि पुष्पमुखाभोजे
लीलक मधुव्रतं नकसद्वरे
चेतो लसद्वश केशरं अल्प
नेक प्रकारत्वं रूपकोपमयोरपि
संतेपेणोक्त मनुते सुधीभि
रवधीयतां । इति काव्यचेदि
का संख्याविशेषः यथा
संवालीप्रोच्यत गुंजा सा तिष्ठे
रूपकं भवेत् रूपकं रंशभिः
शोक्तः कलेनो नाम नामतः
इतिप्रुक्तिकल्पनः ॥
रूपतत्त्वं स्त्री शीलं यथा स्या
दुपे लक्षणां भाव आत्मप्रकृ
तिरीतयः सदनो रूपतत्त्वेच यर्म
सुर्गो निसर्गेवित् इतिदेमचेदः
रूपधारी न रि सौंदर्यविशिष्टः
यथा ततो विकररूपोऽसौ

सर्वशास्त्रार्थपारगः विचारय वेदनचर्चिता इतिता उत्तमे
दिन सता रूपेणाद्यमोक्षितः ईश्वरः सर्वकामफलप्रदा इति
सावमेने च भतीरे सुशीलम देवीप्रणीतोसंवत्सर देवता विश
पिभाविनी विरूप मितिम । ति विधिः प्रथमः
तानातनःसोऽभूत्तदःचितःत रूपे स्त्री आदितस्वार्जनं इत
तेनिर्वेदसंपुक्तो गत्ताअम परे मरः हेमरूपेच आदिते अथ
मदत्त इरावत्या स्तरे श्रीमंरूप वराद पुरुषादिरूप मुत्तापपि
धारितामासदत्त तसाराधनं ते निर्वाकिकया तादिते रूपे
त्रायं नतत्ररूपेणा रि सत्त रूपे नतत्ररूपेणा रि सत्त रूपे
तामवाप्याग्रांतस्मिन्नेवच जन्म दितिस्यः इतिभरतः भात
नि इतिवामनप्रणीतो ४६ अध्या विशेष रूपा इति भाषा तस्य
यः रूपनाशनः ५ पेचकः ३ रूपायः अर्थः १ वस्तुअर्थः ३
तिशारत्तावली ॥ धिरं ४ वेदलोहकं ५ सेतकं ६
रूपवान् तं वि आकारविशिष्टः मदाशुभं ७ रजते ८ तमरूपकं
सौंदर्यपुक्तः रूपशारदस्यर्थं ९ वेदभूति १० सितं ११ तारं १२
वत प्रत्ययेननिष्पन्नोऽयं ॥ कलधत्तं १३ रंजलोहकं १४ शै
रूपानीवा स्त्री वेषा इत्यमरः । यं १५ यौते १६ सौधं १७ चंद्र
रूपास्तः १८ कामदेवः इतिवि हासं १९ इतिगजनिर्वेदः
कोऽशेषः तर्जने २० इर्वर्णा २१ सेतं २२
रूपिका स्त्री सेतार्कवृत्तः ३ रंगवीने २३ राजरंगं २४ लोह
तिरत्तमाला राजकं २५ इतिशारत्तावली ।
रूपेसरी स्त्री देवीविशेषः सा कलधौतं २५ इतिजराधरः
तत्रभवति षष्ठिवर्षात्तर्गतैक अमृगणाः स्निग्धत्वं कषाय
विशवर्ष रूपा यथा रूपेय त्वं अमृत्तं विपाके मधुरत्वं स
रीषकर्तव्यावृषपुग्मव्यवस्थिता ज रत्वं वात पित्त इत्येवं रुच्यत्वं व
रावृक्त भारेण विमृत्तोरागभूष लीयन्ति न शित्वं च इतिगज
णा मणि मोक्षिक रोभासासि निर्वेदः अथरूपस्यात्मनि ।
त

नाम नत्ता गुण विपुल्य वार्तायां वेदवत्सल्यं तोरेन
वर्थाय निनिमै विनोक गुणस्मरं यथायोग्य कठिनं
नेः निरीतयामास शिवः क्रोथे कृत्रिमं रक्तं पीतं दलं लव
न परिपूरितः तत्तत्सत्तासम दारुद्वेद वने नष्टे रूपं दृष्टं
पततस्मैकस्मादिलो कनात प्रतो कीर्तितं अथ प्रोथेन विधिः
रुद्रः समभवद्देवानर इव जल पतलीकृत पत्राणि तारस्याधो
न द्वितीयादपतेज्ज्वादक विद्वत् प्रतापयेत् निषिञ्चेत्तम तमा
नामकात् तस्माद्वज्रतमुपन नि तैले तके च कौनिके
मुक्तकर्मसं योनयेत् कृत्रिमं गोमूत्रे च कृतस्यानो कर्षीयच
भवेत्तदि रंगादिरसयोगतः ३ विधा विधा पर्वजनत पत्राणि
प्येत रजतं तारं वेदकाति विमृष्टिः संप्रजायते अथाशुद्ध
सितं शुभं गुरुस्निग्धं स्रष्टेयं सत्तूप्यस्य रोष माह रूपेण
दारुद्वेद यनत्तयं स्रष्टीयं च दंत करोति तापं विधुसने की
द्वत्सल्यं रूपेण वशांशुभं क र्थवत्तयं च देहस्य उष्टिं दृ
दिनं कृत्रिमं रक्तं पीतं दलं लव तेतनोति रोगां स्तनः शोथनम
दारुद्वेद वने नष्टे रूपं स्रज्ज्यात् अथ रूपस्य माराणा
उष्टे प्रकीर्तितं रूपं शीतं कषा विधिः भागेकं तालकं मर्घयाम
याम्बुस्त्राडपाक रसे सरं वयसः मन्त्रेन केनचित् तेन भागयंतार
स्यापने त्रिपुं लेखने वातपि पत्राणि परिलेपयेत् धृत्वा स
तजित प्रमेहादिक रोगांश्च ना वापरे रुद्रा पुटे विंशद्द्वेनोपनैः
शयनविशतुवं । तारं शरीर सम करोति तापं विधुं सने सप्रुहृत्य पुन स्नात् दत्वा रुद्रा
यच्छति मुक्तनाशं वीर्यवले पुनर्घृते पवं चतुर्दश पुटे स्ना
इति तनेश्च उष्टिं मरागदा रे भस्म प्रजायते अमप्रकारः
लोषयति स्रष्टुं ॥ अथ स्त्रुहीरीरेणासं पिष्टं मासिकं ते न लेपयेत् तालकस्य प्रकारेण
माराणाय योग्यं रूपं माह य तारपत्राणि बुद्धिमान् पुटे चतुर्द
रुद्रिगं स्रष्टेयं दारुद्वेद वने शपुटे स्नार भस्म प्रजायते ॥

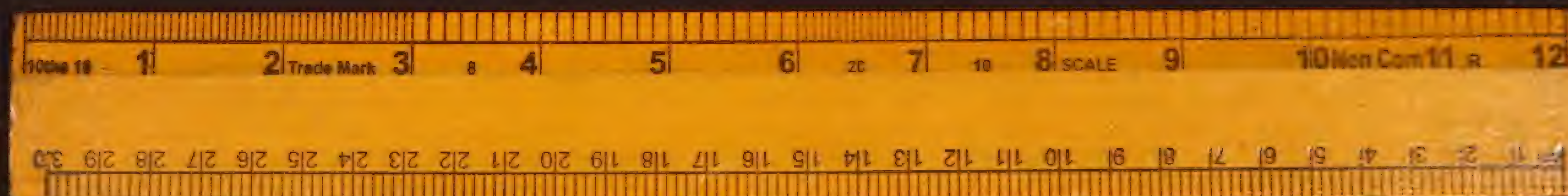
एवं मारितस्य रूपस्य गुणाः रुचिक वेष्टे रूपकस्याद्विष्टर
रूपं शीतं कषायान् स्त्राडपा रोक्तः इति भरतः
करं सरं वयसः स्यापने त्रि रक्त त क पारुष्ये इतिक
रूपेण वने वात पित्रजित प्रमे विकल्पदुमः दीर्घा तथाच सप
रादिक रोगांश्च नाशयत्यविग नात वने यश्च गोमूत्रः पातयति
त्युवं इति भावप्रकाशः ॥ तौ शिशु रुद्रिष यमजौ नि
अथ रूपकराणां मध्यान्वेयुः विषेष तत्तितौ इति कीच
तापं करोणा मासिकं रसे कयमके पारुष्य मधिपीभावः
धमनाश्च भवेदोषं सवर्णकर रूतयति रूतापयति केशाः तैला
ताम्राण इति गारुडे १८८ अ भावादितिशेषः । इति इर्गा
ध्यायः रूपं वि सुंदरं इति मेदि रासः
नी रूपं यतः पुं नैक्षिकः रूते वि अथेम अचिक्राणां
तमरः रूपं रजतं तदेव नैक्षि इत्यमरः ॥
पूर्ववत्सिकः रजतायतौ नैक्षि रुतः पुं वृत्तः इति देमवेदः
कः टंककपति नैक्षिकः इत्यमे वरकटाणो इति राजनिर्वटः
गुरुषाद्यादि रूपं गदितं रजतं रुतगंधकः पुं गुग्गुलुः इति
रूपं तस्यायतौ नैक्षिक इतिके राजनिर्वटः
चित् इति भरतः ॥ रुतगण्डिका स्त्री लंकाभ्यां
रुद्रकः पुं परं डः इति शब्द इति राजनिर्वटः
माता ॥ रुतदर्भः पुं रीदर्भः इति
रुच त क विष्णुराणे इति राजनिर्वटः
कविकल्पदुमः दीर्घा स्रष्टुं यः ग्रुहयत इति इर्गादासः रुतपत्रः पुं शाखोदवृत्तः इति
रुचकः पुं वासकः इति ज राजनिर्वटः
तायः ॥ रुतप्रियः पुं अथ भोषयं इति
रुचितं वि गुदितं इत्यमरः । राजनिर्वटः ॥
रुचिगुंडकेनैव प्रसिद्धे रुतस्त्राडफलः पुं यत्नवृत्तः
इति राजनिर्वटः ॥

रुता स्त्री देतीवृत्तः इति राज
निर्वर्तः
रेखा संज्ञोपनविशेषः यथा
संज्ञोपनः ५५ भौः पाट्याट
देहे देहोः रे रे पिव इति
मवेदः ॥
रेक ५ ५ शंकायां इति कवि
कल्पद्रुमः शंका संशया रोपः
५ अतिरेकतः ५ रेकते पुरुष
ते स्थाणो स्थाणो स्थाणो पुरु
खोदेति संशयमारोपयतीत्यर्थः रि
रेके इति र्गादासः ॥
रेकः ५ शंका नीचः विरे
चने इति मेदिनी भेकः ३
तिचिकोऽशेषः
रेकाणां स स्त्री स्वर्ग इति पि
हान्नकोमुयामुणादिवृत्तिः ॥
रेका स्त्री सन्देहः इति हेम
चंद्रः ॥
रेखा स्त्री अत्यं कं ह्यप्र आ
भोगः उत्प्रेतः इति विश्वः ३
होत स्तत्र देशकोरस्तिपिविशे
षः बोदी इति कसी इति च
भाषा यथा यावती यावती रे
खा ग्रहाणां मष्टवर्गके तावती
किं गणीकृत्य ग्रहाभिः परिशोध
येत् ग्रहेषु परि भवेदेखा ग्रहाभ

नर विन्दः यत्र रेखा न विंद
अ तत्समं परिकीर्तित इति ज्योति
स्तत्वं शरीरस्य रेखायां भाग्य
भनत्तां यथा तलाटे यस्य
दृश्यते तित्वा रेखाः समाहि
ताः सती पुत्रसमापुक्तः सवर्हि
जीवते नरः चत्वारिंशच्च वर्षाणि
दिशेता दर्शनात्तरः विंशत्य
मेक रेख आकर्णान्ताः शतायु
षः आकर्णान्तरिता रेखा स्ति
स्रष्टुः शतायुषः समस्यमूर्द्धिरे
खा तृषष्ट्यायुस्ति सभि भवेत् अ
क्तायक्ताभी रेखाभि विंशत्ययु
रेव रि चत्वारिंशच्च वर्षाणि रीन
रेखस्त जीवति भिन्नाभिश्चैव रेखा
भिरपस्त नरस्य रि त्रिंशत्तपदि
शंवापि तलाटे यस्य दृश्यते य
न पुत्र समापुक्तः सजीवेत्तारदः
शतं तर्जन्माम्भनोपुत्या आ
पुरेता त मध्यतः सेप्राता या
भवेदुद्व सजीवेत्तारदः शतं
ऊलरेखात प्रथमा ग्रंथुशद्व
वर्तते मध्यमाया करे रेखा आ
पुरेता अतः परं कनिष्ठिको
समाश्रित्य आपुरेता समादिशे
त अक्षिजा वा विभक्त्या वासु
जीवत शरदः शतं यस्य पाणि तले

ला यागुस्तस्य काशयेत शतं रेखागणितः पुत्रं श्रीनयसिंद
वर्षाणि नीवेच्च भोगी रुद्र न सं मद्राजपेदित दिनसंज्ञा नगना
शयः कनिष्ठिको समाश्रित्य मध्य शकते गणितस्य विशेषः तस्य
माया सुपागता षष्टिं वर्षां पु संस्तिमविवरणं यथा येनेष्ट
पंक्रुष्यात् आपुरेता तमानवं इति रानेपयाधे महादानानि चोदश
गाहते ६३ ग्रन्थायः अपि च दानानि दिनवर्षेभ्यो गोशाम
तृनां पुनिश्च सयन स्तिखोरेखा गननातिनः ॥ तस्य श्री
अयस्यै तपतेः करतलगामनि नयसिंदस्य तस्यै रचयति स्फुरं
वंधे समुत्पिता युगमीनां दिनः सञ्चार नगनायो रेखाग
कितकरो भवेत्सत्रप्रदो नरः व णितमुत्तमं अष्टवं विहितं शा
त्राकारश्च धनिनां मत्स्यपुच्छं स यत्र कोणावबोधनात् तेष्वे
निभोवुधे शाखातपत्र शिविका पुनायते सम्पत्कमुत्पति र्गणि
गनपमोपमा न्ये जंभोजश तेतथा शिखशासु सिंद प्रो
पताकाभा म्हाणाताभा निरीक्ष के ब्रह्मणा विष्णु कर्मणो पारंप
रे दामाभा अगनाहानोस्त्वस्तिका यं वप्राहेतदागतं यवाणीतले
भा न्येस्यरे चक्रासि तोमरयुः तद्विद्धे मद्राज नयसिंदान
ऊन्नाभा न्यपतेः करे उद्वत्तला या पुनः प्रकाशितं मया सय
भा यत्ताप्ये वेदीभा आश्रितो वि काणाकानंदेहेतवे अष्टरेखाग
णि वापी देवऊन्नाभाश्च वि णिता अत्रग्रन्थे पंचदशाध्यायाः
कोणाभाश्च धार्मिके ग्रंथेषु संति अष्टसमोत्तर चत्वारः शतेशक
लग्ना रेखाः पुत्राः सुत्माश्चकारि लानि संति तत्र प्रथमाध्याये
कारिकाः प्रदेशिनीगता रेखा अष्टचत्वारिंशच्चकलानि तत्रादौ
रुनिष्ठा मृतगामिनी शभायुषव परिभाषा यः पदार्थाः दर्शनयोग्यः
ऊहते स्त्रियया तहतो भये नि विभागानर्हः सविद्व बोध्यः यः
लाश्च वज्ररेखाः सुनिंदया श्रियु पदार्थाः दीर्घः विस्ताररहितः वि
कैः कथैः इति गाहते ६६ भागादः सरेखा शशवाच्यः वि
ग्रन्थायः ॥ स्तार रेखयो यदि यते तदरा

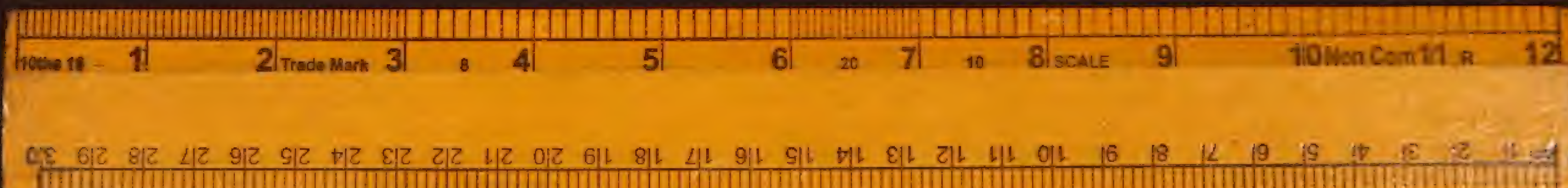
तत्तं देवसेवं तद्विधिपुष्पं
नलवत्समेदितोयं विषमं अ
द्योत्वापि द्विविधा एका वक्रा
ग्रन्था सरला अथ सरलरेखा
तत्तां यस्यामस्ता विदुःश्रव
लोकिताः सन्तः एकविंशत्या
घन्तेसा सरला अस्याज्जुलिता
भरातत मपि समं विषमंचते
ये समं य आहोति पतरे
एवाहयंसमं समानान्तरं नभव
ति तस्यस्मिन्देशेवक्रान्तरं भ
वति तद्विधि वदितयो रन्तर
मुत्तरोत्तरं अधिक मेव भवति
यत्रात्मनन्तरं भवति तद्विधि
वदितयोरेखयो रन्तरं मुत्तरो
त्तरमत्यमेव भवति यावेदेखामे
योगे तदनन्तरं मन्तरं वदि
सु भवति यत्रकोणशब्दः त
त्र सरलरेखाकृतपवकोणोने
यः यत्ररेखाशब्दः तत्रसूत्रेवरेखा
कृतमेव भूतनेनेये इतिरेखा
गणितस्यपरिभाषा
रेखाभूमि स्त्री लंकासमेरुप
र्वतयोर्मध्यसूत्रगतदेशः यथा
महंकोज्जपनी प्रोषपी ऊरु
हेत्रादि देशादृष्टान्तरं मेरु

जग यत्रभित्तम्
नलवत्समे

गतं युधे निर्गदिता सा मध्ये
लाभवः आदौ प्रागुदयोः परत्र
विषये पञ्चादि रेखोदयान्तरा
नस्यात्क्रियते तदनन्तरं वेदे
ष्टां से फले इति सिद्धान्तशि
रोमणिः अन्वय रेखात्तासूर्य
सिद्धान्ते यथा रेखामधिकम् रा
तसालय देवोक्तः शैलयो म
ध्यसूत्रगाः रोहितक मवन्तीचतथा
सन्निहिते शरः अस्यार्थः लंका
समेरुपर्वतयो र्मध्यसूत्रगा देशा
रेखा संतिताः तान्देशानाहोहित
कदेशोः वन्तीदेशः सन्नि
हितेसरः ऊरुतेवेत्यर्थः । रे
खायाः पूर्वदेशो परदेशेव यथा
संख्यसूर्योदय कालात्परकाले
पूर्वकालेव वारप्रवृत्तिः स्यादित्य
र्थः वृत्तेनैतदुक्तं भवति रेखा
संज्ञक देशस्यलोका यदासूर्य
पश्यन्ति तदैव सर्वदेशे वार
प्रवृत्ति रित्यर्थः तत्र रेखापूर्वस्थाः
सन्निहितत्वादौ सूर्यं पश्यन्ति
तदनन्तरं रेखास्थाः अतोरेखा
पूर्व सूर्योदयात्परं वारः तथा
रेखाभ्यःसूर्यं दृष्टे सति पश्चात्
रेखा परस्थाः पश्यन्ति अतोरेखा
परदेशे सूर्योदयात्परं वारः

इत्यर्थः तत्र काल परिमाणा
मात्र रेखातो यावेति देशान्तर
योजनानि तत्संमिताभि विचर्य
भिः पन्नेः पादहीनाभिः चतुर्थः
भागहीनाभिर्वारप्रवृत्तिः स्यादि
त्यर्थः देशान्तरसाधनप्रकारस्त
सूर्यसिद्धान्ते उक्तः अत्रतमे
सेपेता किंचित्कथ्यते गोदेपेव
दशाधिकशतयोजनानि ॥ १॥ द
क्षिणारो गंगातीरेदशाधिकश
तं ॥ मेरवीतीरे विंशत्य
धिकशतं ॥ १२॥ वंगेसुवर्गाशमा
दौ चत्वारिंशदधिकशतं ॥ १३॥
वाराणस्यामद्योत्तरशतं ॥ १४॥ दे
शान्तरं एव मन्त्राणां तम
तत्र लोकसंरक्षीत मिति किं
तत्सूर्यसिद्धान्ते अर्द्धरात्रेववार
प्रवृत्तिरुक्ता यथा वारप्रवृत्तिः
पात्रेशे सपाईः सपिके भ
वेत तद्देशान्तरनदीभिः यथा
हने विनिर्दिशेत् इति रे
पिकादीकायामर्थकौप्यो गो
विदानेदः ॥
रेचकं स्त्री कंजसुमत्तिका इ
तिराजनिर्वटः ॥
रेचकं पुं पवत्तारः इति
विकाशशेषः जयपालवृत्तः । रेचति रेचते पाचो पाचने

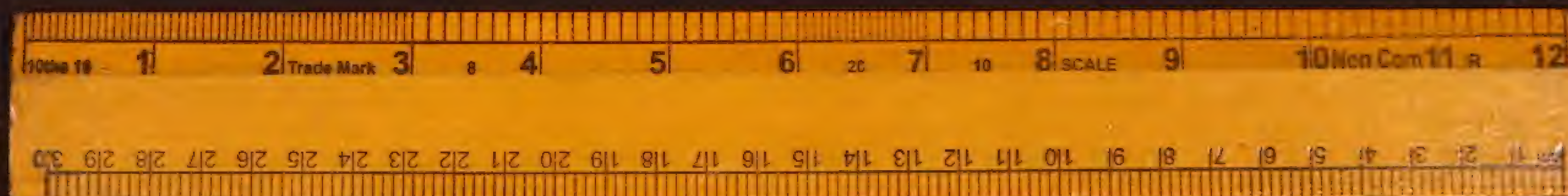
तिलकवृत्तः इतिराजनिर्वटः
जीर्णार्थनलनिःसेपयंत्रं पिच
कारी इति भाषा यथा सिच
मानोऽद्युत स्नाभि र्मदिवीभिः
स रेचकैः प्रतिचिचन्निचिचिरे
यत्तीभि र्यत्तारादिव इति श्री
भागवतं
रेचने स्त्री मलभेदनं तत्सूर्य
यः प्रस्कन्दनं १ विरेकः २ वि
रेचने ४ इतिरत्नमाला रेकः ५
रेचना ६ इतिशहरत्नावली
रेचनकः पुं कंपितकः इति
राजनिर्वटः
रेचना स्त्री कंपितः इतिश
हरत्नावली
रेचनी स्त्री कामिलः इतिश
हरत्नावली कालोजनी देतीवृ
त्तः इतिराजनिर्वटः सेतविट
ता इतिमेदिनी ॥
रेची स्त्री कंपितकः प्रकोवः
इतिराजनिर्वटः
रेच अ उः सीमो इतिकवि
कल्पद्रुमः अ ग्रिरेचत उः रे
चते रिरेते इतिङ्गोदासः
रु अ न यावे वाचि इति
कविकल्पद्रुमः अ ग्रिरेचत न
रेचति रेचते पाचो पाचने

इतिर्गोदासः
रेनुः ७ स्त्री भूतिः इत्यमरः
रेनुः ७ पर्यटः रेनुका ।
पाशुः इतिराजनिर्वैरः
रेणकास्त्री मरिचाकृतिसुगं
पिड्याविशेषः तत्पर्यायः दि
ना १ हेरेनुः १ कौंती ४ कपि
ता ५ भस्मगंधिनी ६ इत्यमरः
कौंता ७ नंदिनी ८ मरिता ९ रा
जपुत्री १० हिमा ११ रेणः १२ पोः
पुत्री १३ हेरेणका १४ सपर्याणी
मिषिग १५ शोता १६ हुंता १७ कृचि
स्तकेट्टा इतिच पाठः भूमि
एगी १८ कपिलोमा १९ हेमव
ती २० पांडुपत्नी २१ अस्यायु
णाः कर्तुं शीतत्वं रत्नं कं
रुति तस्या दाह विषनाशितं
मुवैमत्यकारित्वेन इतिराज
निर्वैरः अपिच अथरेणकाः म
रीचसदृशी रेणकाभानपुत्रीच
नंदिनी कपिता दिना भस्मगं
था पाण्डुपुत्रीस्तोकोनीहरे
एणका रेनुका कटका पाके
तिक्तावसा कटु लज्जुः पितृता
दीपनी वेधा पावनी गर्भपातिनी
वत्सास वातवेक्य हृक्केटु विष
दाहनुत इतिभावप्रकाशः अमरः
रेनुकाकफवा

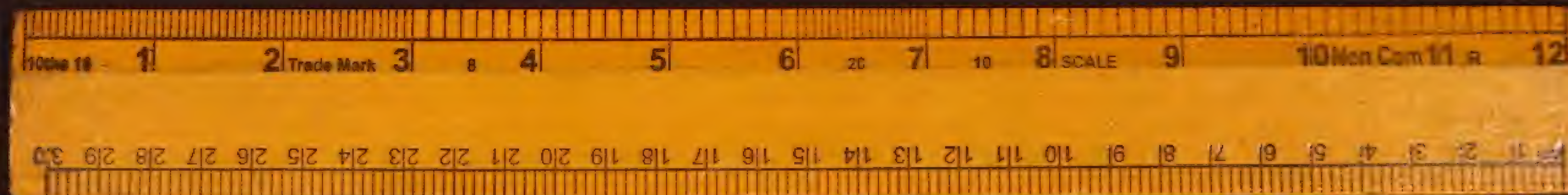
तत्री दीपनी पितृता लज्जुः इति
राजवल्लभः परशुराममाता
तद्विवरणं यथा मार्कंडेयउवा
च अथ काले यातीते त नम
दग्निर्महातपाः विदग्धराजस्य सु
ताप्रयत्नेन जितो स्वयं भार्गव
प्रतिनशाह रेनुकां लतणानि
तां सा तस्मात्सुषुवे पुत्रान्चतरो
वेदसेमतान् रुषावन्ते सपे
णावविशे विद्यावसे तथा प
श्चात्तस्मात्सपे ऊते भगवान्म
धुसूदनः कर्तव्यवधायामुक्ता
द्यैः सकलैः सुरैः यावितः पंचमः
सोऽभजेवां रामाकृतस्त यः भा
रावतारनार्याय जातः परशुनासर
सदनः परशु लस्य तं मरति
कदाच न अयं निज पितामहा
अरुभक्तिविपर्यायात् अद्याप्यः त
विषाचरो रामोऽभूत्कर्मकृत
सवेदानवितान् साताथनेर्वदां
अ सर्वतः सताताकृतकृतोऽभूहे
दविद्याविशारदः एकदा तस्य जननी
त्वानार्थं वेणुका गता गंगालोये
तथा पश्यन्नाम्ना विवरणं नपं भा
र्याभिः सदृशीभिश्च नलक्रीडार
तं शुभं समातिन सकान्तेवत
रुणी

वेदसंनिभं तथाविधं नपं । साम्प्रतं सत रामो रवान
दृष्ट्वा संजातमदना भयो रेनुका
सुहृदामास तस्मै राते वनेषु
ने सुहायताया सस्यास्त संजदः
समजायत विवेतना तथा किं ।
त्रास्ता सासाग्रमे ययो प्रवोधि
जमरगिस्तोरेवको विकृतो तथा
धिकपिकापरतेमेवे निनिर्द
व समन्ततः ततः स्वतनयान्या
ह चतुरः प्रथमे मुनिः रुषाव
त्युतात्सर्वान्कैक क्रमतोरुते
क्षिप्त्येनो पापनिरतो रेनुकां
अभिवारिणी ते तद्वचोनेवव
कुर्मंछा आसंजरा इव ऊपि
तोमरनिस्तान्याशापेति विवे
तनान् भवधुंयुपे नचिराज्जरा
गोवदिगर्हिताः अथानगामवर
मोनामदन्त्योतिवीर्यवान् तं वरा
मंथिताप्रार पापिशां क्षिपिमात
रं सधात्स्य तथा भूतान्दृष्ट्वा ।
तानविवर्जितान् पित्राशमान्
हतिनाः प्रसं परशुनाक्षिनन्
रामेणारेणकोक्षिन्नो दृष्ट्वाको
यनोऽभवेत् जमदग्निः प्रसमः स
व्रिति राम मुवाच ह प्रीतोसि
पुत्र भद्रे ते यत्तया मद्धवः कृतं
तस्मादिष्टवगन्तामानत्वेवैवश्य
साम्प्रतं सत रामो रवान
त्रेमात रुथ्यान मादितः वध
स्यास्मराणां तस्या भ्रातृणांशाप
मोचने मातृहत्या वपनये पुदे
सर्वत्र वेत्तये आशुः कल्याणपर्य
नैकमाहेनपसतम सर्वान्तरान्
प्रदौजमदग्नि मरतातपाः समोक्षि
तेवजननी रेणकापभवत्तदा वधं
नचापि सस्मात् सदनेप्रकृतितया
पुदे जये विरापुष्टं लेभे राम
स्तरैव दि मातृहत्यावपोराय
पिता ते वास मववीत नप
अवरदानेन मादत्यापगच्छति ।
तस्मात्सं वसंजराय गच्छत्वातेव
तजले तत्र स्वात्ता मुक्तपापोन
विरासन रेणुसि जगदिताय
पुत्रत्वे वसंजरे वनदुते सतस्य
वचने आत्ता रामः परशुभक्तदा
उपदेशास्मिन् पीतो वसंजरे
दृष्ट्वाकं तत्रस्नानं सविधिवत्
त्वा धोतपरशुयः शरीराग्निः
सतो सम्यक्मातृहत्यां यत्नोक्त
यत् जातसंप्रसयः सोयतीर्य
मासाद्य तं वरं वीथिं परशुना
कृत्वा अद्याप्य मवादयत् वसं
जरास्ततः सोय कासारे लोहि
ताकये कैलासोपसकापा ।

स्वयंपतद्भ्याः सतः तस्या शेवकासुतः पुं परशुरामः इति
 पिसरस स्त्रीः समुत्पायमहा शेववेदः ॥
 वतः ऊतारेणदिशो पूर्वाम शेवउचितः पुं गर्दतः इति
 नयद्भ्याः सतः ततोः परशु विकोउशेषः भुलिप्रसितेति
 पि गिरिहैमश्रेण विभिद्यवका शेववासः पुं भ्रमरः इतिवि
 मरणान्नरे पीठ मवाहयदसुंर कांउशेषः
 रिः तस्यानाम विपिअकेखपेत्तो शेवसारः पुं कर्षः इतिवि
 दितगंगकं लोहिमात्सरसोना कांशेषः
 तो लोहिमात्स सतोः ५५ शेवसारकः पुं कर्षः इति
 वत सकामरूप मवितेपीठ शवुरत्नावली
 मास्त्रावा वारिणी गोपयन्सर्व शेवः स स्त्री मुक्तं पारदं १
 तीर्णानि दक्षिणा यातिसागरं तिमेदिनी अणु शेवः पातविषे
 प्रागेव दिव्ययुक्तोसत्काव्रह्म थो यथा न वामहस्तेनोहु
 णाः सतः पुनः पतति लोहिमे तपिवेह्नेका वा जले नोत्र
 गत्वा हादश योजने वैवेमा रदनुपस्यथ नापस शेवः समु
 सिस्तिनाष्टमो योनरो नियते त्सेनेत इति कोमे उपरिभागे
 द्वियः स्नाति लोहिततोये ७ स ५५ ग्रन्थायः ॥
 याति ब्रह्मणाः परं वैवत्तस शेवना स्त्री वातका इतिभा
 कले मासे अविः प्रयतमानसः वप्रकाशः
 लोहिततोये यः स्नाति स कै शेवने स्त्री मुक्तं इति शव
 वत्य मवाप्रणात् इति ते क वेदिका
 पितं राजन्यदर्श मातरं उरा शेव स्त्री पितने इत्यमररी
 हन्ति थीये नामदग्नो यस्मा काया नीलकंठः
 हा क्रूरकर्मकृत इदं मरदा शेवं स्त्री शेवः पीयूषं पर
 ख्याने यः शृणोति दिने दिने स वासः सतकं इतिमेदिनी ।
 दीर्घायुः प्रमुदितो धनवानभिजा शेव उ. ३५ शवे गमने इति
 येते इति कारिकाप्रमाणे ग्रन्थायः कपिकल्पदुमः उ. रेपते विरेपे

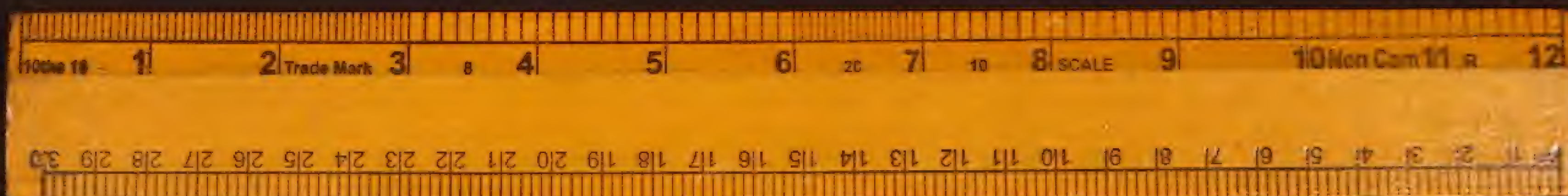
३५ अविरेपत इतिर्गारासः परः आश्वयधृतः इतिशव
 रेपः वि निंदितः क्रूरः कु रत्नावली राजविशेषः सत
 णाः इतिमेदिनी ॥ शेवतीपिता वनरामस्यश्व
 रेफः पुं रवणाः रागः इति इति महाभारते ॥
 शवुरत्नावली ॥ शेवतकं स्त्री पारेवते इतिरा
 रेफः वि कृत्तितः इत्यमरः । जनिर्वटः
 रेफाः स वि क्रूरः अयमः ३५ शेवतिः स्त्री कामदेवपत्नी इति
 कृपणाः इतिशवुरत्नावली विकोउशेषः
 रेभ उ. ३५ शवे इतिकविः शेवती स्त्री वनदेवपत्नी नत्त
 कल्पदुमः उ. रेभते विरेभे ३५ रेभदः मातृकामेदः इति मे
 अविरेभत इतिर्गारासः ॥ दिनी स्त्रीगवी इत्यनयपालः
 रेभने स्त्री गवोधनिः इतिवि इर्गा यथा रेवा त नर्मदादे
 कांउशेषः ॥ वीनरी वा शेवती मता यतिव
 रेविशाणाः पुं शिवः प्रसुरः उनवंधा वा लोके देवीप्रकीर्ति
 इतिमेदिनी चोरः इतिश ता इति देवीप्रमाणे ५५ ग्रन्थायः
 शवुरत्नावली ॥ शेवतीनत्तवन्तं अश्विन्यादिसमवि
 शेव ३५ सु तौ ब्रूने इति शतिनत्तवन्तं गार्ग्यशेषनत्तं
 कविकल्पदुमः सुतिः सवेनगम तस्यरूपमत्पाकृति हाविशानारा
 नं ३५ अविरेवत उ. शेवते क त्मकं तस्यापिशादरेवता प्रसाखः
 पिः उत्पन्न गच्छतीत्यर्थः इति सूर्यः यथा दन्तसंख्यभवेने ऊसा
 दुर्गारासः ॥ कृतावन्तभेदसदनन्तमध्यगे को
 शेवते स्त्री दक्षिणावर्तेशाखः ३ मलांगिमिषुनोदयाभिये काल
 राजयपालः ॥ खानलकलाः पिपेः चनर इतिका
 शेवतः पुं मूकरः शेवः वा तिरासकृत राविलग्ननिर्णयः ।
 तलः विषवेद्यः इत्यनयः तत्र जातफलं यथा चारुशील
 पालः ॥ शेवतः पुं जमीरः इतिनरा विभवो नितेदियः सक्तने स

भवनेकमानसः मानवो ननुभ
वेन्महीपती रेवती भवति यस्य
जन्मभं इतिकोपीप्रदीपः ॥
वातग्रहविशेषः तत्तद्वि
कित्ता यथा यस्यागंधानशृंगी
च शरीराय पुनर्नवा महा वि
दारीहोतासां क्राथेन परिचने
अनशृंगीमेकाशृङ्गी महा सेव
तीप्रवृत्तिरिति तेनमभ्यनेका
र्यंरुषे सर्जरसे तथा पलेक
घाणनसदे तथा गौरकदेवके
सर्जरसा रालः पलेकघाण
तः नतरं लामन्नक सशीरव
तीतद्वि गौरकदसको दामि
इकः दसद्विअकदस इतिलो
के यवाश्चका ककुभ शालकी
तिनुके पुच कोकात्यादौ गो
वापि सिद्धे सर्पिःपिवेद्विभुः अ
शकणीः सातुशितिलोके ऊतत्या
शोवहोचि प्रदेहः सावगंधिकः
रथोलेक पुरीषाणि यवान्ववफ
लो मुने संधयो हभयोः कार्य
मेतद्वपनेपिशोः यवफलोवं
शोकुरः पुक्ताःसमनसो नानाःप
यःशालोदनं दधिः वलि निविभो
तोतीर्थे रेवत्ये ययतात्मना गो
तीर्थे गोषे स्वानं यात्रीऊमारा

भ्यां संगेम कारयेद्विषक नाना
शास्त्रपरादेवी विजुमात्याउलेपना
चलकंरुलिनी प्रणामा रेवती ते
प्रसीदत उपासते या सतते
देवो विविधभूषणाः तस्माक
गन्ताविनता तथैव वरुणिकारे
वतीशुक्रनासाव तभ्यरेवीयसी
त इतिभावप्रकाशः वलेदेव
पत्न्याविवराणां यथा रेवत्यरे
वतःपुत्रः ककुघात्राम धार्मिकः
श्रेष्ठःपुत्रशतस्यासीत्प्रमोपुर्णोद
पोऽभवत् स कन्यासहितःप्रा
यादेवतो व्रजगोःनिकं । न
जरा तन्निपासा वा न मृत्युस्त
उकद्विचित अतवक्रंभवति
व्रजलोके हितोत्तमाः रेवतस्य
गतस्याय सा पुरी रातसे ह्यता
तस्य पुत्रशतं यच्च तस्मातामग
मदिशः तस्य वंशेत ये तत्र
सूर्याता इति विष्कताः तद्वि
याद्यभवन्निपा दित सर्वसंधार्मि
काः गते वरुणगे काले गान
गामाय रेवतः पुहृते मेकं म
तासौ दृष्टा यादेवैवतां कृतां
हारवतीनामवहृदारां मनोरमां
भोजनदृष्ट्यन्वके शुभां वासुदेवपु
रोगमैः गन्ता त रेवतः सस्य

गवतभदाय रेवती शराभुक्त उता ऊपुत्रो हृदयायसे सर्व
रा तान्न वलेदेवो हलेनवैम दाऊरुते पितः मातश्च सर्गसेसां
मानोतनुतो नीत्वा उवाहसप्र अ स्वपितृन्यातयस्यः सहरो
हर्षतः दत्त्वा नगाम शितवेमे नापकाशय पितृणां नापित्त
रोस्तपसि रेवतः रेमे रामोपि ये पित्रोर्होवाय पित्रोः तस्य
धर्मात्मा रेवत्या सहितःसारी कृतकर्मणाः धर्मात्ते तनयोप
इतिवक्ति प्राराणां ॥ रेवत पोसर्वलोकाभिसन्मताः परोप
मनुमाता तद्विवराणां यथा मा कारिणाः शाताः सभ्यकर्मणपुत्र
कंद्रेयश्वाच पंचमोऽपिमनुर्ब्रह्मा ताः अनिर्वृते तथा यावे परतो
नैवतो नाम विष्कतः । तस्मात् क पराश्रुति नरकाय नसह
पतिं विस्तरेवस्थाप्य कथयामि ते ऊपुत्रातस्मि यस्मिन् करोति
ते अघिरासीन्महाभाग अतवापि सहरोदेव्य महितानो तथापु
तिविष्कतः तस्यापुत्रस्यपुत्रो दे अकालेच नरो पित्रोः ऊपुत्रः
भूतेवत्यन्ने महात्मनः सतस्य ऊरुते हि वे मांकीदेवाच पवे
विधिवद्भक्ते जातकर्मदिकाःकि सोऽत्यन्त दृष्टस्य पुत्रस्यच पि
याः तथोपनयनादीश्च सचाशी ते र्छनिः दत्तामामनुवति ईहं
तोऽभवन्मुने यतः प्रभृति ना गर्गमएच्छत अघिरवाच सुव
तोऽसौ ततः प्रभृतिषोष्पुषिःदीर्घ तेन पुरा वेवा महीता विधिव
योग परामर्श मवाप मुनिपुंगवः न्या समाप्य वेदानविधित्क
माता चास्य परा माति ऊपुत्रो तो हारपरिग्रहः सदोरेता यथा
गादि पीडिता नगाम सपिताया कार्यतः प्रोताः सातो सथाकि
सचितपासा इःखितः किमेत याः नानुमनाः कृताकाश्रिधाव
दितितोऽप्यस्य पुत्रोऽत्यन्तसहर्म दय महामुने गर्भाधान विधाने
तिः नशाद भार्या मन्यस्यमुनि न न काममुरुषतापुत्रार्थेननि
पुत्रस्य मंदपीः ततो विपत्रो तस्यायं पुत्रास्त्रो विभ्यता मुने सोः
मनसा अतवापिदमुक्तवान् अ यंकिमात्महोषणा मम दोषेणभामु
उता मनुष्यानां श्रेयसे न ऊपु ने असहृःतवहो जातो होः ।

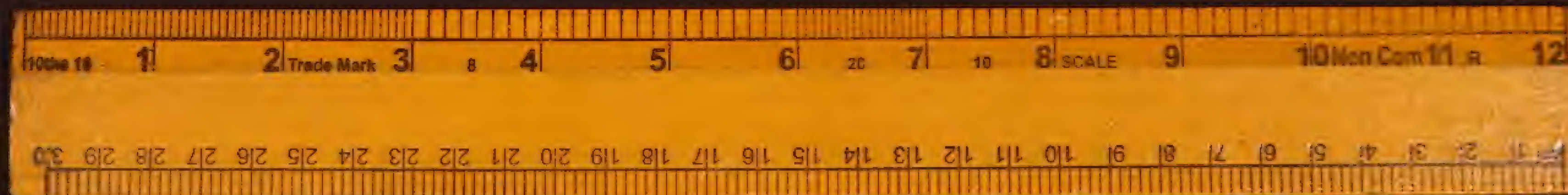
शीत्याहंभुशोकदः गर्गुवाच
रेवत्यनेमुनिप्रसू जातोःपुन
यस्तव तेनडावाय तेकालेउ
हेयस्मादजायते नतेःपुनरो नै
वास मातर्नपिऊलस्यते तस्य
दोःशीत्याहेतवे रेवत्यन्मुपाग
ते अतवायुवाच यस्यान्मैक
पुत्रस्य रेवत्यन्मसुदवे । दो
शीत्या मेतस्मात्तस्मात्तत्तामात्र
रेवती मार्कंडेयउवाच । ते
नैवं व्याहृते प्रापे रेवत्यन्प
पात ह पश्यतः सर्वलोकस्य
विस्मयाविष्टचेतसः रेवत्यन्तेव
पतितं ऊचुराशेषमन्ततः भास
यामास सहसा वनकंदर निर्क
रान् ऊचुरादिभ्य तस्यातातयातो
रेवत्यकोःभवत् । प्रतीचरम्
सर्वस्यां श्रुत्वा श्रुत्वा श्रुत्वा
तस्यात्तस्यात्तांति जीतापंक
निनीसरः ततो जते तदाकन्या
नृपेणातीवप्रोभना रेवतीको
तिसंभूतां हृष्टा प्रमुचो मुनिः
तस्या नाम चकारेत्य रेवतीति
दि भाग्ये पोषणामास वैवैनां
स्वाग्रमाभास संभवो प्रमुचुः
समराभाग स्तस्मिन्नेव मरावले
तान्नयोवनिनी हृष्टा कन्यकोरुप

प्रातिनी सपुनि शिन्नयामास
कोःस्या भर्ता भवेदिति एवे विन्न
यतःकालो जगाम समरात्मनः
नवाससाद सहशे वरे तस्यामरा
मुनिः तत स्तस्या वरे प्रमुचि
स प्रमुचो मुनिः विवेश वक्ति
शालांवे एष्ट स्तं प्राह हयभुक्त
मरावलो मरावीर्यः प्रियवाक
धर्मवत्सलः उदयो नाम भवि
ताभर्ताश्यामही पतिः मार्कंडे
यउवाच अनन्तरं च मरगाप्रसे
गेनागतो मुने तस्याश्रमपदंभी
मीदुर्दमः मनराधिपः प्रियत्र
तात्त्वयभवो मरावलपराक्रमः
उज्जो विक्रवशीलस्य कालिन्दी
जठरोद्भवः सप्रविष्णाश्रमपरे
तातन्वी जगतीपतिः अपश्य
मान स्तस्मिन् प्रियेतामंज्य एष्ट
वान् राजोवाच कुगतो भगवा
नस्मादाश्रमान्मुनिपुंगवः तंश्रो
तु निदेह्यामि तत्वे प्रमुदिशोभने
मार्कंडेय उवाच अग्निशालां
गतोविशस्ततश्चत्वा तस्य भाषि
ते प्रियेतामंज्यंरांवेव निश्चज्जा
मन्तरान्वितः सददर्श मरात्मा
ने राजानं उदमं मुनिः नरेन्द्र
विक्रसदिते प्रश्नयावनतेपुरःतामि

हेतुतः शिष्य मुवाचसत्तगो
तमे मोतमानीय तोषीज्जु मर्वो
ःस जगतोपतेः एष तावदयं
भूय शिरकालङ्घपागतः जामा
ताव विशेषण योग्योर्वाःस्यस
तमम श्रीमार्कंडेयवाच ततःस
विन्नयामास राजानामात्कार
तां विवेद नच तन्मोनी नगरहे
हं चतंदपः तमासनगते विप्र
हीतावे मरासुनिः प्रसूतंआहारा
जेंद्र मयिते ऊपाते पुरे कोष
वलेःश्रुतिज्ञेभ्य भृत्यामात्येभ्य
श्वर तथात्मनि मरावादे यत्र
सर्वप्रतिष्ठितं पत्नीचतेऊपाति
नी यतत्रवाच तिष्ठति एष्ट्याम
स्यास्ततो नाहं शोऊलिमोःपरास्त
व राजोवाच त्वत्पत्न्यारादऊपाते
नक्तचिन्मुनिसत्तम जातकोतइत
आमि ममभार्याजका मुने ऊ
धिरुवाच रेवतीतमराभागावेतो
दो सापि संदरी । तवमा
योवरागेरा मानवेन्द्र नवेसिकिं
राजोवाच सभद्रो शाततनयो
कावेरीतनयो विभो मूरात्मजो
सुजातोच कदम्बोच वरूयजो
विपादांनेदिनीचेव वेद्यिभाष्या
रदेदियाः तिष्ठन्ति मे नभगवन् ॥

रेवती वेद्यिकान्तिं अपिरुवा
च प्रियेति साधुते येये तयोक्ता
वरवर्णिनी किं विस्मते तेभूपा
तश्चाद्येपरदिप्ती तव राजोवाच
सत्यसक्तं मया किंत भावोइष्टो
नमेमुने नात्र कोपं भवान्कर्त
महेतस्मात्सपावितः अपिरुवाच
सत्तं ववीषि भूपाल नभावस्तव
इषितः दानहार भवानेवे वक्ति
नान्नोदितः मया सुष्टोऊतवहः
कोस्या भर्तेति पार्थिव भविता
तेन चायुक्तो भवानेवाद्यचागतः
तद्गुणतो मया दत्तोत्तम्येनरापि
य प्रियेतामंजीतावेये विचारं कुरु
ये कपे श्रीमार्कंडेयउवाच तत
असोःभवन्मोनी तेनोक्तःश्रुति
वीपतिः अपि स्तशोयतःकर्तंत
स्यावेवाहिकं विधिं समुद्यतेचपि
तरे विवाहायमरासुने उवाचक
मासाकिंविन्मयावनतानना य
दिमेप्रीति मांसातशसादेकतेलिल
सि रेवत्यन्ते विवाहेमेतत्करोत
प्रसादितः अपिरुवाच रेवत्य
हं न वै भद्रं चेदयोगे दिविशि
ते अन्यानि सन्नि ऊचाणि
सुभुवेवाहिकानिते कन्योवाच
ताततेन विना

कन्या

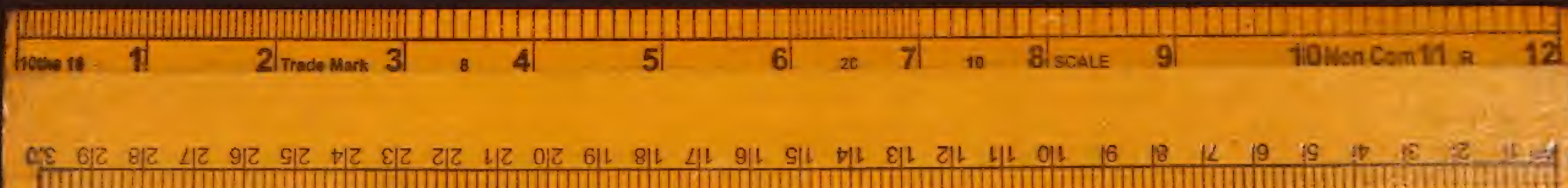

कानो विकलः प्रतिभाति
मे विवाहो विकले काने म
हिधायाः कथं भवेत् अथिरुवा
अतवागिति विद्यात सपत्नी
रेवती प्रति वकार कोपे कोपे
नतेनर्त्त तन्निपातिते मयाचासे
प्रतिज्ञाता भार्येति मदिरुणो
नवेच्छसि विवाहे ते संकरेनः
समागतं कन्यावाच अतवा
कसमुनि स्नात किं मेकस्तोस्त
पः ननया समता तेन ब्रह्मवे
धोःसुतास्मिन् अथिरुवाच ब्र
ह्मवेधोःसुता नते काने नैवातप
स्मिनः सुतात्वंमयो देवान्कर्तुम
न्यान्मुक्तदे कन्यावाच तपस्वी
यदि मे तात स्तुतिस्तुति मिदं
दिवि समारोपविवाहो मेनात्र
र्त्तं क्रियते पितः अथिरुवाच
पवं भवत भद्रे ते भद्रे प्रीतिम
तीभव आशेषयामीदुमार्गः रेव
त्यत्तेकते तव श्रीमार्कंडेयवाच
ततस्तपःप्रभावेन रेवत्युत्तं म
हासुनिः यथा पूर्व तथाचक्रे
सोम योगे हिजातमः विवाह
चैव इदिव विधिवन्मंत्रयोगेन
निष्ठाद्य प्रीतिमान्मयो नामातर
मयात्रवीत् अथिरुवाच गेहादि

कंते भूपाल कथ्यते किं ददा
मरे इर्लभ्य मपि राष्णामिम
माप्रतिरते तपः राजोवाच
मनोसायंभुवसादुत्तमः सन्न
तो मुने मन्वन्तरापि पृष्ठेन
तुसादाहोमरे मुनिरुवाच
भविष्येतेष ते कामो मनुस्त
नयो महान् संकलाभोत्पते
भूमिधर्मविच भविष्यति श्रीमा
कंडेयः तामाराय ततो भूप
स्तदेव नगरे ययो तस्यावाना
यत सतो रेवतां रेवतो मनुः
समेतः सकलै र्धर्म मानवे र
पशानितः विज्ञाता विल शास्त्रा
यो वेद विद्यार्थ शास्त्रवित्
इतिमार्कंडेयपुराणे रेवतमन्
त्रं समाप्तं ॥
रेवतीभवः पुं शनैश्चरः इति
हेमचंद्रः
रेवतीरमनः पुं वतदेवः इत
मरः ॥
रेवतीशः पुं वतगमः इति
हेमचंद्रः
रेवन्तः पुं सूर्यपुत्रविशेषः स
चण्डिकापतिः तस्योत्पत्ति
र्यथा ततोः सो योग मास्या
यसो भार्या वटव रविः ददर्श

नियमस्या स्ता मय्युपमयाक
रोत मेमुनायोपवज्जाम सूर्यो
सो चत्वरान्वितः वेच्छती तेनसे
योगपरंपरोभिशंकया संश्रान्त
संमुत्तीतेनो अथ नासिकया रेव
देवोयतः प्रजायेता मयिनोभिष
जास्वरो नास्यो हो तनीयश्च
देवन्तोः अथवाहकः इति वकि
पुराणे अथिच ततोः स
रूपक्याउ रुतरानगमन्त्रुत्त
दृश्ये तत्र संज्ञान्न वरुवाप्या
रिती सा च दृष्टा तमायान्न
परंपरोभिशंकया जगामसेमुत्त
तस्य पुष्टे रत्ता तस्य तत
अनासिका योगे तयो स्तत्रम
मेतयोः नासत्प दत्तो तनयाव
अवज्ञादिनिर्गतो रेवतोः नेत्रव
रेवन्तः खड्गीयन्ती तनुप्रधक अथा
रुद्रः सपुत्रो वाता तणासमन्त्रि
तः ततः संश्रुपममले दर्शयामास
भातुमात्र तस्य साव समातोका
सत्रपमुदमादे सत्रपथारिणीचे
मामानिनाय निजाग्रमे संज्ञाभा
र्यीप्रीतिमती भास्करो वारित
स्वरः ततः पूर्वसतो योसाः
सोः भूदेवस्वतो मनुः द्वितीयश्च
यमः शाणाहर्मदृष्टिरभूत्स्वतः ।

कुमयोमोसमादाय पादस्तेम
रीतले पतिष्पन्तीति शापास्त
तस्य चक्रे पितास्यं धर्मदृष्टि
र्यतश्चासो समो मित्रे तथास्मि
ततो नियोगं तंयामे चकार ति
मिरापतः यमुना च नदी नते
कलिदातरवादिनी अस्थिनो दे
वभिषेजो कृतो पित्रा महामना
गुह्यकापिपत्तिव च रेवन्तो विनि
योजितः इतिमार्कंडेयपुराणेव
स्तमन्वन्तरे ॥ समदिनक
र्तव्यनीराजनविधौ रेवन्तस्मानक
र्त्तक पूजाविधि र्यथा सममेदि
वरेवन्ते पूजयेत्तोरणान्तरे सूर्य
पुत्रं महाबाहू द्विभुजं कुवचोच्च
ले ज्वलन्ते शृङ्गवस्त्रेण केशान्नि
तस्यवाससा केशा वामकरे विभु
दृष्टिगो त करे पुनः खड्गस्य
महातीक्ष्णं सितमेषव संस्थितं
पवस्त्रिधन्त रेवन्ते प्रतिमायां
दृष्टिवा सूर्यपुत्रा विधानेन पूज्ये
तोराणान्तरे इतिकालिकापुराणे
नीराजनविधिः ८६ अध्यायः
कोजातरदृष्टिमागोत्रो हारोपान्ते
तस्य पूजाविधि र्यथा हारोपान्ते
सुदीप्तस्त संपूज्यो हयवाहनः
यवात्तत वृत्तोपेतं स्तंभेऽथ स

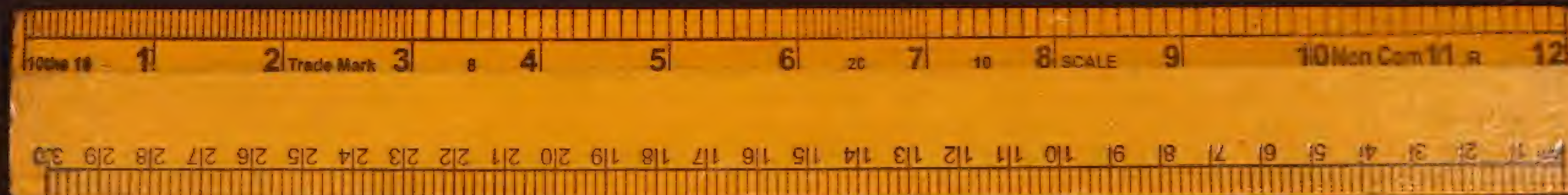

तर्पितः संपूजितः प्रोदः
यस्य सा पायसेन च स्तुतः सभा
यो रुरुश्च तथा नदीस्य गच्छति गो
महिः सरभिः पूज्याः स्याद्विर्द्धः
ताशानः अश्ववद्विर्वरुणो गन
वदि विनायकः पूज्याः सभा
अरेवन्नो यथा विभव विलसैः
इति तिष्ठादितम् ।
रेवन्नमस्तुः स्त्री संता इति
विकोदशेषः ।
रेवा स्त्री नर्मदानरी इत्यमरः
असौ शिवतिष्ठेति यथा ।
रेवया चक्रेते पूर्व तपः शिवस
तष्टिदे मम तत्सदृशः पुत्रो भू
यादिति विधौ तथा अहं क
कस्यापि न सतः किंकिष्णमि
चिन्नयव रेवायास्त वरो देयत्
वर्षमगतां छन निश्चितैवेत
दापोक्तं प्रसन्नैनात्तरात्मना लिङ्ग
चपेता ते देवि गजानन पुत्र
स्तुतः गर्भे तव वसिष्ठासि
पुत्रो भूत्वा शिवप्रिये ममन्तम
रामर्तिः त्वाता नतमयी शिवा
शिवशक्ति विभेदेन वावामेकर
संस्थितौ एवं दत्तवरा रेवामत्सा
त्रिध मिहागता रेवादिउमिति
त्वाते ततः प्रभृति गोपते ।

इति वारादे सोमेश्वरादिलिंगम
महिमाध्यायः । इति । सा
व कामपत्नी नीलीवृत्तः इति
मेदिनी इति यथा रेवा त
नर्मदा देवी नदी वा रेवतीमता
अतिवृत्तेन रेवा वा लोके देवी
प्रकीर्तिता इति देवीपराणो ४५
अध्यायः
रेव अ ३ः केषायां इतिकवि
कृत्यदुमः केषा चोदककर्तृक
शब्दः अ अविरेषत ३ः रेवते
रिरेषः अः इतिङ्गारासः ॥
रे शब्दे इतिकविकृत्यदुमः
रेफादिः रायदि इतिङ्गारा
सः
रेवतः पुं सार्णाल्लुतः शैल
भेदः शंकरः इति मेदिनी ॥
देसविशेषः इति धरणिः ।
वर्तमानकल्पीयः पंचमो मजः
सत रेवती गर्भे इदं म राजपुत्र
अस्मिन्मन्त्रे विजुदोः वतारः
विभृदिः भूतरयादयो देवाः
दिशापरोमादयः समर्घयः वति
विधादय स्तम्भसुताः इति श्री
भागवते तद्विवरणं यथा पुं
वमस्य मनोस्तद्वत् रेवतस्यान्तरे
श्राव देववाः सबाहुअपर्याणः

सोमयो मुनिः दिशापरोमास
सासः समैरे अथयः स्यताः
देवाश्चाभूतरजस स्तथा प्रकृत
यः स्यताः अरुणा स्तत्तद्विचवि
तवान्दयपः कपिः सुतो नि
रुत्तका सतो निर्मोहोऽथप्र
काशकः धर्मवीर्यवलोपेतोद
शैते रेवतात्मताः भृगुः स
धामा विरजः सहस्रनाद एवच
विवस्तानतिनामा च षष्टिसम
र्षयोऽपरे इतिमात्से १ अध्यायः
मार्कंडेयपुराणोक्तं रेवतमनुवि
राणान् रेवतीशब्दे इष्टं ।
रेवतकं स्त्री पादेवतवृत्तः इति
राजनिर्घटः
रेवतकः पुं रेवतपर्वतः । त
तर्क्ययः उजयन्तः २ इतिहेम
चंद्रः तस्य नामकारणं रेवती
शब्दे इष्टं ॥
रेवतिकः त्रि रेवत्याग्रपत्न्येति
अथवोधवाकराणो ।
रोकं स्त्री द्विदं इत्यमरः ।
नौका चलं इति मेदिनी ।
रोकः पुं क्रयभेदः ॥ दीप्तिः
इति मेदिनी ॥
रेगः पुं ऊशेषथं इति मे
दिनी देहभंगकारकः तत्

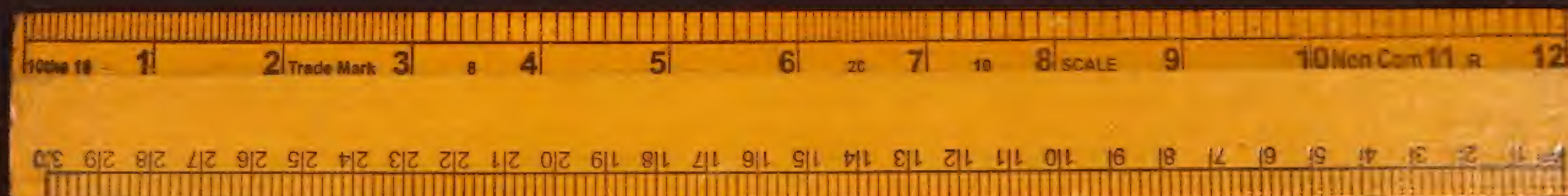
पर्यायः रुक २ रुजा ३ उपता
यः ४ व्याधिः ५ गदः ६ आमयः
इत्यमरः अथादः ८ आमः ९
आतेकः १० भयः ११ उपवातः १२
भयः १३ अर्तिः १४ तयोविकारः
१५ आनिः १६ तपः १७ अतार्जवः
१८ ससुभयः १९ इति राज
निर्घटः अमः २० इतिजतपः
मोदो २१ आकल्ये २२ इतिहेम
चंद्रः असाविराविरि यथा ।
यत्नन्तरिरुवाच सर्वरोगनिदानेव
वृत्ते सुकृत तत्ततः आयेयाथै
मुनिवरे यथापूर्वं सुदीपितं रे
गाः पाप्मा जरो व्याधि विकारो
इष्ट मामयः यस्यातेकगदावाधाः
शब्दाः पर्यायवादिनः निदानं
पूर्ववृत्ताणि वृणाणुपशय स्तथा
संशान्ति श्रुतिविज्ञानेय रेगा ।
एतां पंचथा स्तते निमित्तेहेत्वा
यतन प्रत्योत्थानकारणोः नि
दान माहुः पर्यायैः प्रायुषेयेन
तत्पते उमित्स्व रामयोदोष
विशेषेणानपिष्ठितः । लिङ्ग
मवक्त मत्तत्वात् पीना तपथा
तपे तदेव अक्ततां याते
इप नित्यभिधीयते संस्थाने
येनने लिङ्गे तत्तां चिह्नमाहतिः

हेतु व्याधि विपर्यस्त विपर्य
स्तार्थकारिणां ज्योतिषाद्विहारा
णां उपयोगं सूत्रावरं विद्या
उपशमं व्याधेः सदिसाम्प्रमिति
स्मृतः विपरीतोपशमोप्याधि।
साम्प्रभिसंहितः यथा दुष्टेन दो
षेण तथा चात्माविपर्यस्त निवृत्ति
रामयस्यासौ संप्रभिसंहित रोगतिः
संख्याविकल्प प्राधान्यवत् काल
विशेषतः स भिद्यते यथात्रैव
संख्यन्तश्चैव जरा इति दोषाणां
समवेतानां विकल्पाशोशकत्वं ।
ना स्वातंत्र्यं पारतंत्र्याभ्यां व्याधेः
प्राधान्यमादिशेत् हेत्वादि का
तत्त्वावयवै वैतावत् विशेषणं
नक्तं दिनर्तं भुक्तांशौ व्याधिका
लो यथा मत्तं इति प्रोक्तो निरा
नार्थः स्यात्संनोपदेक्षते सर्वेषां
मेव रोगाणां निदानं ऊपिताम
त्वाः तत्त्वकोपस्य त प्रोक्तं वि
विभक्तितसवने अस्ति सि
विधौ योगस्वभावां प्राशस्त्य
तः तिक्तोपमा कषायान्तरात्
मितभोजनैः यावन्नोदीरणा नि
शानागरासुखाभाषणः क्रियाभि
योगभी शोक विन्ना व्याया-मे
धुनैः श्रीमदोरात्रभुक्तान्तरात्

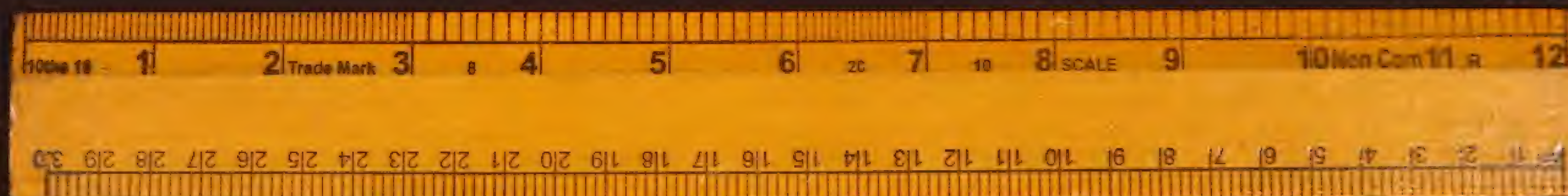
तिसमीक्षाः पित्तं कदम्बतीक्ष्ण
स्पर्श क्रोध विरादिभिः शरत्
भ्यान्तरात् विरादसमयेषु च
स्वादनान्तवशा स्निग्धं गर्वभिसंदि
श्रीतले प्राप्तास्तम्बं स्वाजीव दि
वासप्रादिद्वेष्टाः प्रकृद्देनाद्ययो
न भुक्तमात्रं वसन्त्योः पूर्वार्द्धे
पूर्वरात्रेव श्रेष्ठा वत्सामि शंक
रान् मिश्रीभावात्मस्तानो सन्नि
पातस्तथा पुनः संकीर्णनीर्ण
विषम विरुद्धाभ्यानादिभिः वा
पत्र मद्यपानीय शुष्क शाकाम्भू
तकैः पिपापाक मत्तवसरा श्निग्ध
कृष्णमिषैः दोषत्रयकैः सैस्ते
स्तथापरिवर्ततः अतो दुष्टात्
रोवातात्विग्रहावशादिहरात्
दृष्टमात्रवर्ततेषां दुष्टे नैस्ते
पीडनात् मिष्यायोगाच्च विवि
धात्पापानां च निषेवनात् स्त्रीणां
प्रसववैषम्यात्तथा मिष्योपवा
रतः प्रतिरोग मिति कृद्वा
रोगाविधानगाभिनः रसायनी
प्रपद्याश्च दोषा देहे विकृते
इतिगारुड सर्वरोगनिदानं ११
अध्यायः रोगविशेषाणां ज्यो
धानि गारुड ११ ११ ११ ११
११३ ११४ ११५ ११६ ११७

११४ ११५ अध्यायेषु दृष्ट्यानि
सर्वरोगहरवैलवकवचं तत्रैव
११ अध्याये दृष्ट्यं अपिच
जनकः सर्वरोगाणां डर्वारो शरु
गोत्ररः शिवभक्तश्च योगीचर
एव विहृताकृतिः भीम सि
पादसिधिरा यद्भुजो नवलोच
नः तस्मिन्प्रदेशे रोदः कालो
तत्त्वकोपमः मेहादि स्तम्भजन
कोमदाग्नेर्जनको स्वयः पित्त
श्रेष्ठासमीराश्च प्राणिनां दुःखस
यकाः रात्रिजः पित्तजश्चैव श्रेष्ठा
जम्ब तथैव च नैस्तेदाश्च वि
विधा अतथैश्च विदोषनः पाद
कः कामतः ऊष्णः शोथः सीराच
शूलकः ज्वरातिसार ग्रहाणीका
श ब्रूणा स्त्रीमकाः सूत्रकृच्छ्रश्च
गुल्मश्च रक्तरोष विकारकः प्रादि
शो मेहनः ऊष्णोदश्च गन्धगु
कः भ्रमरी सन्निपातश्च विस
वी हाहाणीसति प्लोभेदप्रभेदेन
वतः षष्ठि रुजः स्मृताः मत्तकम्पा
सताश्चैव जरातस्याश्च कम्पा
जराच आत्मभिः सार्धं श्वश्रुमति
भूतलं पतेवोपायवेत्तारं नगच्छ
तिचसंपत्तं पलायने च तं दृष्ट्वा वेनेते
पमिवोरगाः वत्तर्जने च आ
यामः पादाभ्यन्तरे सवने कर्णा
नैने सूक्ष्मे तैने जराव्याधिवि
नाशकं वसन्ते भ्रमरां वक्रिसे
वासप्रं करोति यः बालाच सेव
तेकाले जरा तं नोपगच्छति एता
तशीतोदकस्त्रापी सेवते चन्दन
इव नोपयाति जरा तं च निरावे
ऽनिलसेवितं प्रादुर्घोदकस्त्रा
पी सुनतोये न सेवते समयेच स
माराही जरा तं नोपगच्छति श
रदोश्च न गच्छति भ्रमरां तत्र
जयेत् एतास्त्रापी समाराही जरा
तेनोपतिष्ठते एतास्त्रापी चरेमते
काले वक्रि निषेवते भुक्ते न
वात्र मुसं च जरा तं नोपगच्छति
शिथिलैः शुक्ल वक्रि च नवोसा
नचसेवते यपतोमोदकस्त्रापी
जरातं नोपगच्छति सधोमोमंन
वात्रेव बालास्त्री सीरभोजने
दुते च सेवते पादि जरा तं नो
पगच्छति भुक्ते सदने चत्का
लेस्त्रापी पीयते नते निम्ने
भुक्ते च तामूलं जरा तं नोप
गच्छति दपि रोगगरीने च नव
नीते तथाश्च भुक्ते निम्ने भुक्ते संय
मी योनरा तं नैव गच्छति शुक्ल
मोमं सियो हृदा बालार्क भ्रमरां

संसेवन्ते नरा याति प्रहृष्टाश्च
हभिः सह रात्रौ ये दधिसेव
न्ने प्रसूतीव रजस्ततो तमुपैति
जरा हृष्टा आरुभिः सह सेंदरि
रजस्तला च ऊलरा चावीराजरा
हृतिका श्रुदयानकपत्नीयाश्रत
हीनाच या सति योदितासाम
जभोनीवृद्धात्तोलभेत्तसः तेन
पापेन साहं सा नरा तमुपग।
ल्लुतिपापानां व्याधिभिः साहंमि
त्रतासन्तते भुवे पापे व्याधिज
रावीजं विज्जवीजं निश्चितं पापे
नजायते व्याधिः पापेन जायते न
रा पापेन जायते देव्यं दुःखं
शोकं भयं कलिः तस्मात्पापे
महावेरं दोषबीजं मम गले ।
भारते सन्तते सन्तो नाचरेति
भयातयाः सधर्माचारयुक्तचरी
त्तितं हरिसेवकं शुभं देवातिः
शीनां च भक्तं सक्तं तपःसुव व
तोपदासयुक्तं च सदातीर्थनिषे
दिनं पापादवन्ति ते दृष्ट्वा वै
नतेय मित्रोपाः एतान्नरा नसे
वेन व्याधि संज्ञा अर्जुनः सर्ववो
या मम मये काले सर्वशरीर
ति न्वरश्च सर्वरोगाणां जनकः क
थितं इति पितृ श्रेष्ठान्नरस्य जन
का

वर्षास मूलके शेषकारणं व
द्वारे तज्जन्म मदहीर्ष्यविनाश
नेव क्रिस्तिरे भृष्टिभंगं पक्वतेन
शोषकं भुमणं शुष्कभक्तं च श्रु
कृपकं शरीतकी पिंशरकमप
कं चरं भाफल मपक्वकं वेशवा
र सिंधुवार मनाहार मपानकं
सन्तरोवनात्तं सन्तं शुष्क।
शकरं मरीचं पिप्पली शुष्कमा
इकं नीरकं मधु द्रव्याणेतानि
गंधर्विसयाः श्रेष्ठारणिव वन
पुष्टिकराण्येव द्रागुवीजं निशा
मय भोजनानन्तरं सद्यो गमने
धारणं तथा छेदने वक्रितापस्य
शस्त्रद्रुमाण मैथुनं वृद्धस्त्रीग
मने चैव मनःसेतापः पवच प्रति
नूतमनाहारं पुष्टं कलहमेव च
कदवाकं भयं शोकः केवलं वा
मुकाराणां आत्तात्पवके तज्ज
मनिशामय तदौषधं पक्वरेभा।
फलं वैव सवीजं शर्करोदकं ना
रिकेलोदकं चैव सद्यस्तकं सुमिष्ट
कं मादिषेदपिमिष्टं च केवले वा
सशर्करं सद्यः पृथुषिताजं च
सोवीरं शीतलोदकं पक्वतेन
विशेषं तिलतेले च केवले ।
लांगलीतालावर्जं युक्तमामलकी
इवे शीतलोदकोदकं स्नानं स
स्त्रिगुणं देन देवं स्त्रिगुणं पवतत्
सस्त्रिगुणं नानिलः एतेन कथि
तं वसे सद्यो वातप्रणाशनं
वायवसि विधाः पुंसां लोष संज्ञा
पकामजाः व्याधि संज्ञा क
थितस्तज्जाणि विविधानि च ता
नि व्याधिप्रणाशाय कृतानि स
द्विरेव च तेजोमितानि सर्वाणि
व्याधित्तयकराणि च स्नायनाद
यो येष चोपायश्च सङ्दर्भः
नशक्तः कथितं साधि याथायां च
सरेणाच तेषां च सर्वं तेजोमि
तार्थानो विचत्तौ शति अद्यै
वर्ते अद्य खेदे १८ अध्यायः
अथ व्याधित्तं तत्र वागभरः रो
गस्त दोषवैषम्यं दोषशाम मरो
गता रोगाः त्वस दातारो नर
प्रभृतयो दि ते तेव स्वाभावि
काः केचित् केविदागन्तवः सस्ताः
मानसाः केविदायाताः कथिताः
केपि कायिकाः तत्र स्वाभाविकाः
शरीरस्वभावोदेवजाताः क्षमिषा
सा सङ्गप्ता जागरा ससप्रभृतयः
अथ वा सस्य भावाः सस्यजाताः
स्वाभाविकाः मरुजा इति यावत्
तेव जमादयः आगन्तवो ।

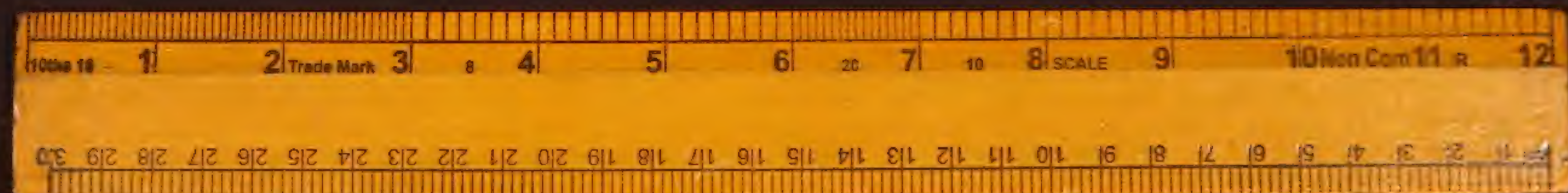

भिन्नादि ननिताः अथवा
नन्मोत्र भाविनः मानसाः का
मक्रोथ लोभ मोह भयानिमान
देव पेयस्य विषादेवीसयासात्
यामात्स्यं प्रभृतयः अथवा उन्मा
दापस्तार मूर्च्छा भ्रम तमः सन्मा
सप्रभृतयः कायिकाः पांडुरोगा
प्रभृतयः कर्मजाः कश्चिताः केचि
दोषजाः सन्नि चापरे कर्मदोषो
द्वाभ्यामे व्यापयस्तिविधाः स्म
ताः तत्रकर्मजा व्यापयः यत्राक
ने इकर्मप्रवले व्यापिषं केव
ले भोग यत्रं प्रापश्चित्तनाशं
वा ततो जाताः न त इष्टवाता
दिदोषा ननिताः तथा यथा
शास्त्रे निर्णीता यथाव्यापि
विकिसिताः नशामं यान्तियेरो
गास्तेजेयाः कर्मजा उयेः दोष
जाः मिथ्याहार विहार प्रकृषित
वातपित्त कफजाः ननुमिथ्या
हारविहारिणा अपि प्राक्तनस
कृतेननेरुन्मं दृश्यत एव ततो
दोषनेषपि प्रोक्तनकर्मैव कारणं
तत्तयदोषजा इति उच्यते दो
षनेषपि वस्तुत आदिकारणं उ
क्कर्मवतत एव किंतु तत्रमिथ्या
हप्रविहार भूषितादोषाहेतवोदृश्यं
त

इति दोषजा इत्युच्यते इति समाधः
कर्मदोषोद्वाः । सत्यदोषा
मरीयोस स्ते जेयाः कर्मदोषजाः
अत्र कारणं इकर्मप्रवले यतो दो
षात्तत्रेपि व्यापे मरीयस्ते तत्त
मत्तयादेव सीता भवति दोषास्त
सत्या अपि निदानलेनोक्तादृश्यं
तपवेति दोषाणां कारणस्त
मन्वत इति कर्मदोषोद्वाः कर्म
तयात्कर्मकृता दोषजाः स्वस्वभे
जैः कर्मदोषोद्वा यान्ति कर्म
दोषत्तयात्तयं दोषजाः स्वस्व
भेजैः इति दोषनेषादिकार
णं इकर्म तद्रेषजायं इत्यतया
दिननित इः तमोगेन कइतिक
कवायाद्यद्य भत्ताणादिननि
त इः तमोगेन वतये याति शे
षाहृष्टेतवो दोषा स्ते स्वस्व भे
जैः तयं यान्तीमर्थः साध्याया
प्याअसाध्याअ व्यापय स्तिविधाः
स्मृताः सावसाध्यः कष्टसाध्योदि
विधः साध्य उच्यते याप्यतत्ता
माह यापनीयस्ते तं विद्यात्किं
धारयते कितं क्रियायान्निष्ट
तायां सद्यो यश्च विनश्यति प्रा
प्तो क्रिया धारयति सविने प्रा
प्य मातरं प्रपतिष्य दिवागारंस्तमो

यत्नेन योजितः साध्या याप्य
तमायांति याप्या आसाध्यतोतया
मंति प्राणानसाध्यास्त नराणाम
क्रियावतो अक्रियावतो चिकित्
सारहितानां अयोमदव लक्ष
णं रोगारंभक दोषस्य प्रको
पादुपजायेत योऽन्याविकारः
सउपे रूपदेव इहादितः ।
अथारिष लक्षणा माह रोगि
णो मरणं यस्मादवप्रभावि
लक्षते तत्तत्ता मरिष्टं स्यादि
ष्टंवापि तदुच्यते अथ रोगस्य
विकिसा लक्षणा माह याकि
याव्याधिदृशी साविकिसा नि
गद्यते दोष धातु मलानाया
साम्यकृत्मेव रोगस्त क्रियात्र
कर्मव्यापि क्रियते नयेति व्यापि
दृशी करणाधिकरणयोश्चेति स
त्रेणात्र कारणार्थेसुइ तथाच
याभिः क्रियाभि नीयन्ते शरीरे
यातवः समाः साविकिसावि
काराणां कर्म तद्विषयो मते ।
याहुदीर्गाअमयतिनाम्यव्यापिं
करोतिव साक्रियानतयाया ।
पि दृश्यममुदीरेयेत क्रियात्र
विकिसातयाचामरमिदः आरंभो
निकृतिः शिला पूजनं संस्कारां
पापः कर्म चेष्टा च चिकिसाचन
वक्रिया इति अथविकिसावि
धुपदेशः जात तत्र धिकिसाः
स्याजोपेत्याः स्यतया गदः वक्रि
शत्रु विषे सत्यः स्वयोः पि विक
रोमसो रोगमारो परीक्षेत त
तोऽनन्तरमोषधं ततः कर्मभि
षकां आत्तानपर्व समाचरेत्
अयमर्थः भिषक आदौ रोगं
परीक्षेत विचारयेत् ततोऽनन्तरे
जोषधं विचारानन्तरे ज्ञानपूर्वसा
वधानो न तत्रवदतया कर्म वि
किसा मोषध दानादिनृपं समा
चरेदित्यर्थः रोगाज्ञानेवि
किसाकरणं दोषमाह यस्त
रोग मवित्ताय कर्माण्णारभते
भिषक अपोषध विधानतस्तस्य
सिद्धि र्मदृष्ट्या यदृष्ट्या सै
रितयासिद्धि भवति नापि भवती
त्यर्थः अमस्य जेवधं केवलं क
र्तं योजानाति नचामये वैद्यकर्म
सचेत्कृत्वाइय मईति राजतः
रोगज्ञाने भेषजा ज्ञाने दोषमाह ।
यस्त केवल रोगज्ञाने भेषनेष
विचत्ताः । तदेव
प्राप्य रोगीस्यावस्था नौ।
नौविकं विना ॥ नाविकं

* विचारयेत् मनःपथ्या
तरोमोषधः

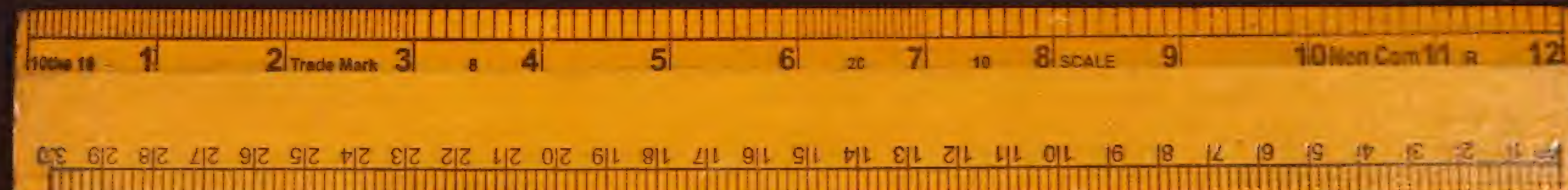

कार्पाधारविधा यथा नोऽसंक
दे पतति तथा रोगीत्यर्थः यथा
च यस्तु केवलशक्तः क्रिया
स्वशक्तो भिषकः समुद्यत्तरे
प्राप्य तीरः प्राप्तीव वाहरे ।
रोगोपधयोक्तोने गुणामादयत्
रोगविशेषतः सर्वभेषजकोवि
दः देशकालविभागज्ञस्तस्य ।
सिद्धिर्न संशयः आदावनेरुता ।
ज्ञाने प्रयतेन विकिसकः मे
पुनानो विधानेऽयं ततः ऊर्ध्वा
विकिसितं विकिसितं मित्तत्र
भावेतः इति भावप्रकाशेपूर्व
खंडः अथ येन रोगाणां
ज्ञानेऽप्यतदाह देत स्रद्ध
संप्रामिः पूर्ववृत्ततत्तां तेषां
वोपशमः एव रोगवित्तानहेत
वः तत्र हेतोर्लक्षणमाह य
जनस्यादिना येन तस्य तदेतदुच्य
ते शास्त्रे संव्यवहारस्य तत्पर्याया
त्यवत्सहे निदानं कारणहेतुर्नि
मित्तं च निबंधनं मूलमायत
नं तत् प्रत्ययोपि निगद्यते त
अहेतु र्यापीनांज्ञानायेतदर्थः
यावर्षा वृत्तमम हिमानशनाः
तिमेषुन शोकचिन्ताभयादयोवा
तप्रकोपहेतवो वातजान्वाधीन

बोधयन्ति शरत्कदस्त्रोसतीदा
क्रोध नृषा क्षुधाभिवातादयःपि
तप्रकोपहेतवः पित्तजान्वाधीनो
ययन्ति वसन्त मधुर स्निग्धशी
तादयः कफप्रकोप हेतवःकफ
जान्वाधीन बोधयन्ति अथ
संप्रामे लक्षणमाह यथा डोष्टन
दोषेणा यथा चतुर्विधसर्पताउत्त
ति र्यामयस्यासौ संप्रामिर्जाति
रातिः यथा डोष्टन दोषेणा यथा
कारणाभेदेन दोषेणा यथा
वानुविमर्षता अनेकधा दोषाणां
विमर्षणा मूर्द्धा स्निग्धगादिग
तिभेदेन तथाच विमर्षताया
मयस्याउत्पत्तिः यसौ संप्रामिः
शास्त्रेऽवधारय संप्रामेः पर्याया
वाहजाति रातिरिति संप्रामे
रोगापिक भेदानाह सांख्यविक
संप्रामास्य वल काल विशेषतः
साभिद्यते यथा वैव वत्पन्नः
छेजरा इति सांख्यादित्रयाये वि
शेषास्तिभ्यः सा संप्रामिर्भिद्य
ते भेदवती क्रियते इत्यर्थः त
त्र संख्याविष्टोति यथान्तरो
ऽथवा अतीसारः घटिय इत्या
दि विकल्पविष्टोति दोषाणां सम
वेतनविकल्पाः शांशकत्वा सपवे

तानां समुदितानां दोषाणां यं
शांश कल्पना हीन मध्याधिक
भेदेर्भाग कल्पना विकल्पः प्राया
मेविष्टोति स्तान्त्रे पारतेजा ।
भ्यामायेः प्राधान्यादिशोत व्यायेः
स्तान्त्रेणा प्राधान्येपारतेष्टोतां
प्राधान्येव वेदे दित्य व्योये
या सतंत्रस्य नृस्य प्राधान्येनरा
धीनानांयासारीना मप्राधान्ये ।
वलंवेष्टोति हेलादि कार्त्त
स्यावयवे वलानल विशेषाणां य
अपि व्याये दित्यवर्तते हे
तादेः हेतुशरणां कार्त्त स्त्रेनसा
कल्पेन अवयवैः एकदेशेन ।
व्याये वलानलयो विशेषाणांवि
शेषवोयः । कालेविष्टोति
ति नक्तं दिनर्त भुक्तोशो व्यो
धिकालो यथा वलं नक्तमेजा
अपराविवाचकं एतेनेतदुक्तंयस्मि
नक्तादे रंशे यस्य दोषस्य प्रको
पउक्तोति सांश स्तदोषजनस्यवा
भेकाल इत्यर्थः नक्तादे रंशे
पुनतादि प्रकोप उक्तो वागुपे
त तेव्यापिनोपि सुत्राभ्या रथाम
योर्ह संख्याः वयोः दो रादि
भुक्ताना मन्त्र मध्यादिनाः क्रमादि
ति ते वात पित्त कफाः ऋतपुवा

तादिकोपो यथा वर्षास्य पिपि
रेवायुःपित्तं शरदि उष्णके वसेते
त कफः ऊष्मेरेषा प्रकृति रान्त्री
संशानि र्यापीनां ज्ञानायदेत यं
या । मिथ्याहार विहार ऊ
पित वाताद्यामाशय गमन रसह
पणाकोलाति वेदिर्निरसनत्रपेन
येत्यन्निप्रकारे बोधयति तथाव्या
धीनो संख्या दोषांशांश कल्पमा
प्राधान्य वलकालोअ बोधयति
तेषु ज्ञानेषु चिकित्साविशेषः
स्यात् अथपूर्ववृत्तस्य लक्षणमाह
पूर्ववृत्तस्तु तथेन विद्याज्जाविन
सामये सामान्यं च विशिष्टं च हि
विधं तद्वदाहृतं सामान्यं तत्रो
पाणां विशेषे रनधिष्ठितं ।
विशिष्ट मीषद्यक्तं स्यात् विशेषश्च
समन्वितं दोषाणां विशेषाः न
भातिशय नेत्रदाराणि मान्यादयः
तत्र पूर्ववृत्तं व्यापीनां ज्ञानायदे
त यथा अमादयो भाविने जरे।
बोधयन्ति अथच तथैव अमा
दयोः निशचितं जंभापुक्ता भावि
ने वातजरे नेत्र दाहपुक्ता भाविने
पित्तजरे वृक्षिणान्य पुक्ता भावि
नेऽप्येवजरे बोधयन्ति अथ
लक्षणस्य लक्षणमाह पूर्ववृत्तं

विशिष्टं यद्यत्तं तद्वत्तात्पर्यं
संस्थानं लिङ्गं चिह्नं चयनं
यनाकृतिः विशिष्टं पूर्वपक्षं
द्यत्तं त्रयं तदेव समग्र्यत्वं त
त्तात्पर्यं तत्र शास्त्रे व्यवहाराय
पर्यायानाह संस्थानं विनादि
तत्तात्पर्यायं लीनाय हेतुयथा
सेवावरोधः सन्नापः सर्वोपग्रह
एवं युगपदेतत्तात्पर्यं चररोध
वोधयति अथोपशयस्तत्तात्पर्य
माह जेषथात्र विहाराणां उपयो
गोसत्तावहं दृष्टाव्युपशयं विद्यात्
दि सात्त्विकमिति स्मृतः तत्र
वातस्योपशय माह मधुरत्ववा
सान्नास्त्रिभुवनस्योस निद्राशुरुवि
कर वलि सेद संमर्दनानि दहन
जल शेषाभंग सन्तर्पणानि प्रकुपि
तपवमाणां शान्तमेतानि ऊर्ध्वः ।
अथ पित्तस्योपशय माह तिक्त
स्ताड कषाय शीत पवन ह्यापा
निपावीजन ज्योत्स्नी भ्रातृ यत्र
वारिजलद स्त्रीगात्रसंपर्शाने स
र्पिः तीर विरेक सेकरुपिरस्त्राव
प्रदेहाधिकं यानाहार विहारभे
षजमिदं पित्तं प्रशान्तिं मेयेत्
अथकस्यापशय माह तृत्ता
र कवाय तिक्त कटुक व्यायाम

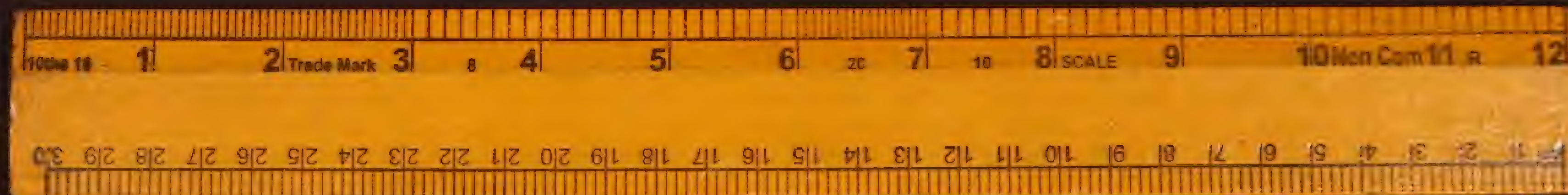
निष्ठीवने एमाससशिरो विरेक
वसनं सेरोपसादिकं तद्वत्ता
ध निग्रह जागर जलजीराह्न
सेवनं पानाहार विहा भेषज
विदे शेषान सुये हरेत् ।
जलजीरा कथं कथं द्यति त
राह जलजीरा जवित शोथेनाव
रुद्धेहोष्मा पंकलित पाकाग्नि मि
वोयो भूत्वा कफं शोषयति इति
समाधि उपशयो व्याधेर्लानाय
हेतु यद्वत्तं चरेका । गुरु
लिङ्गं संकीर्णं लक्षणां च व्याधि
मुपशयावपशयाभ्यां परीक्षेतेति
तथाच सुप्रकृते अत्यंग सेदन
स्त्रेहे विरक्तरो वातिकोनयः श
मेतत्र त विज्ञेयं रक्तमात्रालि
हृषितं सर्वेषां मेवेषां मेव रोगा
णां निदानं ऊर्ध्वं मलाः त
त्यकोपस तत्रोक्तं विविधास्ति
मेवनं सर्वेषां रोगाणां निदानं
सन्निकृष्टं कारणोः ऊर्ध्वं मलाः त
हेतुदृष्टाः मलाः वात पित्तक
फा एवेत्यत्रयः तथाच वाग्भ
टः दोषा एव हि सर्वेषां रोगाणां
मेककारणमिति नत्तागन्तव्या
धिषु यमिवातः स्यात् तन्नय
तन्नयन्नि दोष प्रकोपस्यावश्यं भावि

त्वात् उत्पन्न इत्येषु गुणयो
गत्वेव इति भावप्रकाशः ॥
पायनरोगा यथा शातातपीय
कर्मविपाके ऊर्ध्वं रानयत्माव
प्रमेहो ग्रहणी तथा सूत्रकृच्छ
प्रमरी काशा अतिसारभगन्तरो
दृष्टव्यां गंडमाता पक्षाघातोः ।
तिनाशनं इत्येव मादयोरोगास
क्षणापोद्भवाः स्मृताः ॥ जलो
द्वयकृत्स्नीह शूलरोगा व्राणानि
च व्यासातीर्णान्तर हृदि धूमो
द गतगृहा रक्तावृद्ध विस्पर्षा
उपपापोद्भवा गदाः देहावतोक
स्त्रिं वधः कंठ विवर्धिकाः व
त्सीक पुंडरीकद्या रोगाः पाप
समुद्भवाः तथा अर्शः प्राधान
तां रोगा अतिपापाद्भवन्ति हि
अनेच वज्रपाशो जायन्ते रोग
संकराः उच्येते हि निदानानि प्रा
यश्चित्तानि च क्रमात् सर्वे रोग
गनाशक दाने यथा हेमादि
धृतदानखंडे भगवदाको सुवर्णा
दानं सर्वेषां रोगाणां नाशकारणं
तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन कर्तव्यं कर्म ।
तोद्भव इति मलमासतत्त्वं ।
अथारोगपत्तानदिनं । तत्र
तिययो रिक्ताः प्रशस्ताः दशमी

प्रतिपत्तिर्यथा वपादशी पंचमी
मित्रा मध्यमा तत्र नक्षत्राणि ।
स्वाती श्रवणा धनिष्ठा शतभि
षाज्येष्ठा हस्ता पुष्य पूर्वफाफापूर्व
फल्गुणी पूर्वभाद्रपद मघा भरणी
मृगशिरसि तत्र वाराः कूराः ।
तत्र योगो द्यतीयातः अष्टाभन
अंशः लग्नापेक्षा केदेव पापग्रहः
। इति ज्योतिस्तत्त्वं
अपिच । चेदाशुद्धो द्यतीया
ते भौमार्कशानि वासरे व्राण
मुक्तो व्याधि मुक्तः कृशाः स्त्रानेस
माचरेत् पूर्वार्धे मवाशेषा भर
णी कृतिका तथा आश्विनोच ति
थौ रिक्ते चारोगपत्तान माचरेत्
इति ज्योतिःसारसंग्रहः ।
रोगज्ञं स्त्री औषधं इति वैद्यकं
रोगनाशके वि
रोगभूः स्त्री शरीरं इति शब्द
वेदिका ॥
रोगराजः पुं राजयत्ना । इति
राजनिर्घटः
रोगलक्षणां स्त्री निदानं इति
राजनिर्घटः ॥
रोगशान्तकः पुं वेद्यः इति श
रुचदिका ।
रोगशिला स्त्री मलः शिला

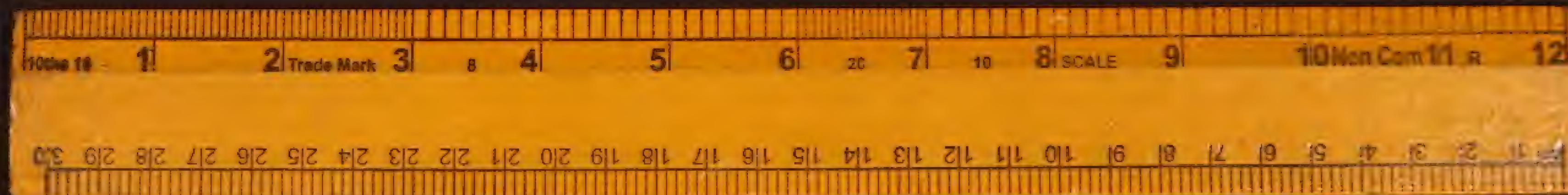
इतिरानिर्वरः
रोगशिली पुं वृत्तविशेषः श
वाच इति भाषा इतिरानाथः
रोगप्रेशः पुं नरः इति रान
निर्वरः
रोगरं स्त्री ओषधे इतिशब्दः
चुदिकाः
रोगरद्वयं स्त्री रोगनाशक
वस्तु यथा यन्त्रि रुवाव द्या
तिमधुरादीनि वस्ते रोगदराण
हं शालिषष्टिक गोधूमदीर्घैव
यामथ मत्ता मृगाटक एवकशे
वोरुक गोक्षरं गंधारी यौक्
वं वीनं शला खर्जरकं वना
नारिकेलत्वाल्लगुमा विदारी च
पियालकं मधुकं ताल ऊकांडे
मुखोऽयं मधुरोगताः । मूर्च्छा
दाद प्रशमनः घट्टिदिय प्रसादनः
कृमिकृत्कफकृत्तप एको
मर्धनिषेवितः आस काशासमा
धुर्म सरवातार्द्रा निच गल
गंड श्रीपदानि गृह्णेपादि कारये
त दाहिमामलकाप्रं च कपित्थ
कर्मदेको । मातलंगाया
तकच वदं मिमिरीफलं द
दधि तक्रं कानिकंच लज्जचं च
वेतसं प्रयो दंतश्रावणो जा
शाः पाचनो रसः क्लेशोत्ता
नक्ततृषो विदारी वातलोमनः
यश्चात्यर्थमेवमानः ऊर्णद्वै रक्त
हर्षकं शरीरस्य च शोथित्य सर
ऊठनकृद्वेत् छिन्न भिन्न व्राणा
रीनि पाचयत्यग्नि भावनः लवणा
दि यवतारः सर्नकादिश्च लावणाः
शोधनः पाचनः क्लेशी विघ्नेष म
र्पणादिकृत मार्गरोधी मादं वक्तु
एकः परिषेवितः गारकंडू को
दशोफ वेवार्ण जनयेदसः रक्त
वाते रक्तपित्तं पुंल्लेदिय रुजा
दिकं योष शिगुं मूलकंच दे
वराक च ऊष्टकं लवणां नमुन
फलं मुस्ता गुग्गुलु लंगली कट
को दीपनः शोथी ऊष्ट कंडू कफा
नक्ततृषो लोमलस कृमिहरः शुक्र
मेहो विरोधनः एकोऽर्थे सेवा
मानो ध्रम दादादिकृद्वेत्
कृतमालः करीराणि दीर्घेद्वय
वास्तथा साद कंटक वेवाणि
वृहतीद्वय शोथिनी गुडूची चद्व
नी वविहृन्मृदुकपर्पि कारयेत्
वार्ताक करवीरक वासकाः रो
दिगीशाल प्रष्ठी च कर्कोटोवेन
यंतिका माती वरुणाकं निम्बो
तिष्मती पुनातीवा तिक्तो रस

स्त्रेदनः साद्रोवनो दीपनस्त ।
या शोधनो अर तसाद्रोपुर्का
कंरुतिकादिजित विन्मूत्र क्लेशं
शोथेयस्यै सच सेवितः मया
संभलेपकार्ति शिरःशूलव्राणा
दिहृत विफला शालकी जम्बु
आघ्राघ्रातवदिकं तिन्दुकं वज्र
लं शाकं निष्पावं मुद्रविहिका नि
ष्पावस्थानेपालेका इति कृविना
ठः कषायोशादको रोपीस्तभनः
क्लेश शोषाणाः एकोऽर्थे सेवा
मानो हृदपादथ पीडकृत मुत
शोष ज्वराधान मन्वास्तभादिका
रक्तः हरिद्रा ऊष्ट लवणा मेषये
गी वलाक्ये हृच्छपी शालकीप
द्रो पुनर्नवा शतावरी अग्निमे ।
यो वृद्धदेरी सदेष्टेष्टके तथा
यवकोल ऊलत्यादिकर्षीसीद
समूलकं पृथक्ममलोवातान्नो
वज्रपित्तहरस्तथा शतावरी विदा
री च वाल्मकाणी चंदनं हवी
वटः पिप्पलीच वदरीशालकी
तथा कदली चोत्तलेपय मुद्रं वर
परोलकं अथशेषाहरो वती हरि
द्रा गुडऊष्टकं शतप्रष्ठीच जाती
च योषागवथनाऊली सर्पिलेन
सा मत्तास्त्रेष्टप्रवरं वृते तथापी
स्मृति
मेधाग्नि कोत्तिगां शस्यतेवृते
केवलपेनिके सर्पिवीतिकेलव
गान्विते देये वज्रकफे वापि
बोषचार समन्वितं गुम्भीनारी
क्रमि शेषामेरो मारुतरोगिषु
तेनेलावव दाह्याय कुरकोष्टे
देहिषु वातातया सभावातिद्या
यामं तीणाहृत पुंल्लेष्टेष्टके
यासमिवातकृत पयेषुव तथा
दाया हनधुष्टायोनिकमी शिरो
रुनि उत्तमसपले मात्रा विमिश्रा
तैश्च मध्यमे जवन्यस पलाहंन
स्त्रेष्ट काथोषधेषुच जनमुसं
वृते देये पृथक्केले नशास्यते
क्लेशे स्त्रेष्टे पीते तत्सायां पिवे
इमोदकं नरः वातानुलोम दी
मानि वर्वा स्त्रिग्य समेतेतृत्तस्य
स्त्रेष्टनं कार्य मति स्त्रिग्यस्य तृत्त
प्रपाकाकोरह्यात्र तक्र पिपापा
क षष्टिभिः वातश्लेष्मिणी वाते
वा कफे वा सेद इष्टते नसेदये
दतिष्मूल रत्तर्द्वल मूर्च्छितानर
त्यादि महाप्रराणो गारुडयोगसार
ग्रन्थायः यन्त्रारिरुवाच वृतेना
दिवत्तामि म्मास सङ्क्रत रोगनु
त लेगप्रष्ठी वचा सोमा दाद्रीव
हामवर्जला अभया गुडूचीच व

दृष्टकवाजवी एते रत्नसमेभा
गेतुप्रस्य विषययेत कंठका।
प्यारसप्रस्यः तीरप्रस्यसमन्वितः
पतझझी हृतेनाम प्रतिमेषा
करपरं विफला चित्रक वलानि
उदीनिम्व वासकाः पुनर्णीवाय
इवीच वृदतीच शतावरी एते
हृते यथाभामं सर्वरोगविषम
हृते वला शतकवायेत तैलस्या
होटकपचेत कल्लै मधुक मंनि
श चंदनोत्पल पप्रकैः मूलैला
पिपली कृष्ट त्रोगेतायुकेशैः
गंधाश्च जीवनीयैश्च चीराटकस
माश्रितं पतन्मृदुमिना पक्कं
स्यापयेदन्तेभ्युमे सर्ववात वि
कासस्तसर्ववातनृपप्रणत तै
लेमेतत् प्रशम्पेदलाखंराजवा
तुभं शतावरी रसप्रस्यतीरय।
स्य तथैव शतपुष्पा देवराक
मासीशैलेयकं वला चंदनं भग
वंकुष्ठं माला बांशुमती तथा प
तैः कर्षसमैः कल्लै तैलप्रस्य
विषययेत कृष्ट वामन पेरतो
वपिरवंग कृष्टिनो वायुनाभय
गात्राणां येव सीदति मेषुनेज
राजर्तदगात्राणां बाध्यानमुपशो
विणां त्रगाताश्चापियेवातापि
रास्त्रा

स्थाने सन्तै इतिच पाठः प
भिः शर्वपने तैल मजामुवैश्च
योनिने मृदुमिना पचेदेतत्
अर्कतीरणा संशुते अजमोला
दिकं तैले गंडमालां यपोह
ति विदग्धस्त पचेत्यक्तं पक्कं
व विषययेत रोपणां मृदुभा
वंच तैलेनानेन कारयेत अ
जमोलादिकं तैले मजामुवैश्च
रोगस्त इति गारुडे १०८ ।
अध्यायः ।
रोगहारी १७ वैद्यः इत्यमरः
रोगनाशकेवि ।
रोगितरुः ७ अणोकद्वतः
इतिराजनिर्वर्तः ॥
रोगिवलुभं क्री जौषधं इति
शतवेदिका रोगिमिये वि ।
रोगी न वि रोगयुक्तः तस्यर्था
यः व्याधितः १ विकृतः २ स्त्रा
नः ४ स्त्रानः ५ मेदः ६ श्रातरः
अभ्यान्तः ४ अभ्यामितः १ रुग्णः ११
सामयः ११ अघटः १२ इतिराज
निर्वर्तः ग्रामयावी १३ स्त्रास्तुः
१४ इत्यमरः अथचिकित्सापरो
गिणाः परीता तत्र वामभटः ।
दर्शनं सप्रानं प्रश्नैः परीतेद
य रोगिणां यापुरादि दृष्टासर्श
स्त्रीलोदे प्रश्नतोऽपरं आयु ।
रादि यादि शवात्माध्यासाध्य
त्वादि दृष्टा दर्शनेन अथस
मदादिभ्यश्चति भावे क्तिपस्य
शीतोतीतादेः शीतोस मृद क
दिनत्वादिना परीतणां च प्रश्नतः
उदरं लाञ्छव गौरव तथा बुभ
लावलावलादिना मिथ्यादृष्टा
विकारादिदृष्टायाता लयवच त
या डध्यरिष्टाश्च मोहयेद्युधि
किस्सकान् तत्र दर्शने नेत्र नि
का मृज्जोदेकर्तव्यं तत्र नेत्रपरी
ता यथा नेत्रस्याम्यवनादुत्ते य
श्वराणां तथाकाणां कोटरान्तःप्रवि
ष्टं च तथास्तेच विलोकने रविश
खंडवर्णांच रक्तं वा रमितं तथा
दीपदेपि सरा दंच नेत्रं स्यात्पि
नकोपतः चत्तर्वलाश वजस्यात्
स्त्रिगं स्यात्सलिनसुतं तथा य
वलवर्णांच न्योतिहीनं वलानि
ते नेत्रं हिरोष वाजस्यात्साहो
वहय लताणां विरोष लिगं सेवेत
तन्पारयति रोगिने विरोष दृषि
ते नेत्रं मज्जर्मप्रं भृशं भवेत् वि
लिगं सलिनस्वावि प्रान्तेनोलील
यमपि अथ निक्ता परीता
शाकपत्रप्रभा रुक्ता स्फुरिता

रसनानि रक्ताश्यामाभवे
निनालिमाइ धवला कफात्
परिदग्धावरसर्षा कृशादेष
हितयत्ततणा अथ मूत्रपरी
ता वातेन पोटं मूत्र रक्तेनीलं
वपिततः रक्तमेव भवेद्वक्ताहव
लेफेनिलेकफात् अथशरी।
रस्य उल्लादिज्ञानार्थस्पर्शने
कार्यं तत्रनाडीपरीक्षा मार
उंसो दत्तिगा हस्तस स्थिपोवा
मकरसत्त अंगुष्ठ मृत्तगानाडी
परीक्षेत भिषगवैः प्रेगलीभि
स्तुतिरुभिर्नाडी मवरितःस्य
श्रोत तच्चेष्टया सविडःखननी
यातकशलोःवितं सद्यःस्वात
ससप्तस सत्तसातपशीलिनः
अयामश्रान् देहस्य सम्पकारी
ननुप्यते वातःपिके भवेन्नाडीप्र
यक्ता तर्जनीतले पित्ते यक्ता
मध्यमायां तृतीयोङ्गलिगा कफे
तर्जनी मध्यमा मध्ये वातपित्ते
ऽधिकेसूरा अनामिकायांतर्ज
यां यक्ता वात कफे भवेत्
मध्यमानामिका मध्ये सूरा
पित्तकफेऽधिके ।
अंगुलि वितयेपिस्वात्यय ।
क्ता सन्निपातिनः ॥ वा

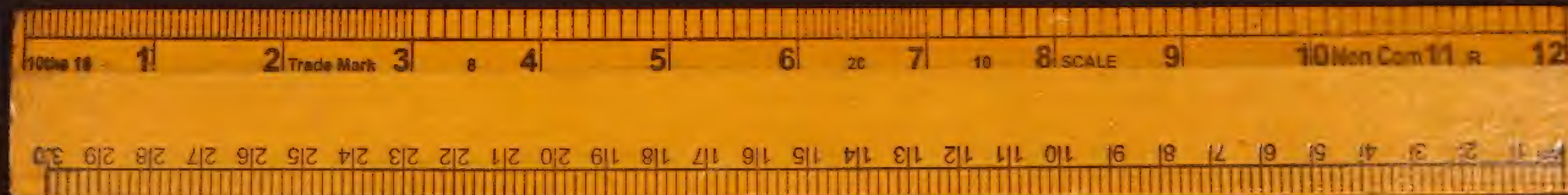
ताम्बकगतिर्नाडीपिताहस्तस
गामिनी कफामरगतिर्ज्ञेया
सन्निपातादतिदुता वक्रमुत्स
त्य चलति धमनी वातपित्ततः
वरेदकंच मन्दं वात श्रेष्ठापि
केतनः उत्सुम मन्दं चलति
नाडी पित्त कफेऽधिके का
मात्क्रोधात्वेगवदा तीणावि
न्ना मयासता स्थित्वा स्थित्वा
चलेद्यासा इन्नि स्थानच्युता त
या अतितीणाच सीताच प्रा
णान्दन्ति न संशयः जरकोपे
न धमनी सोसा वेगवतीभवेत्
मन्त्रायेः तीणाथातोश्च सेव स
दतरा मता चपला सधित
स्यान्मस्य भवति स्थिरा स
विनोपि स्थिरा ज्ञेया तथा
वत्तवती मता इतिभावप्रका
शः रोगं वि अपश्ये अरिते
इति शब्दचिह्निका रोगसंव
धिनिच ॥
रोचकः ॐ सभा तत्पर्यायः
बुभुक्षा २ अशाना ३ निचत्ता ४
रुचिः ५ इहमेमचंदः कदली
इतिशब्दश्चावली राजपला
उः अवदंशः इति राजनिर्वटः
ग्रन्थिपतीभेदः भेदि ३ इति

नेपालदेशोऽप्यातः तत्पर्यायः
निशावराः २ धनहरः ३ कित
१ः ४ गणारासकः ५ अस्यगणाः
मरत्तं तिलत्तं कटुत्तं पाके ।
कटुत्तं तनुत्तं तीक्ष्णत्तं हृद्यत्तं
हिमत्तं ऊष्ण कंडू कफानिल
तोऽग्नी सेद मेदो जर गन्ध वि
षयणा नाशित्व इतिभावप्र
काशः रुचिकारके वि
रोचनः ॐ कूटशास्त्रलिः इत्य
मरः श्वेताशिशुः ॥ पलादः
आश्रयः करेनः अकोदः ।
दष्टिमः इतिराजनिर्वटः रो
चके वि इतिमेदिनी ॥
रोचनकः ॐ जेवीरः इतिराज
निर्वटः ॥
रोचनफलः ॐ बीजशरकः
इतिराजनिर्वटः ॥
रोचनफला स्त्री विभिटा इति
राजनिर्वटः
रोचना स्त्री रक्तकल्पा
जोषितं जोरोचना इतिख्यातं
वश्योषित इतिमेदिनी ।
रोचनिका स्त्री रेश रोचना इ
तिराजनिर्वटः अंगुरोचनी इ
तिरत्नमाला ॥
रोचनी स्त्री आमलकी गोरा
चना इति राजनिर्वटः मनः
शिला इति हेमचन्द्रः श्वेत
विहता अंगुरोचनीतिख्यात व
णिकृत्तं तत्पर्यायः कामि
लः १ कर्कशः इचन्द ४ रक्तोगः ५
इत्यमरः कम्पितः ६ कंपितः
१ कम्पितः ८ कामित्वाः ५२
चनी ११ इति भरतः पर्यायान्न
रंशगाश्च कंपितक शब्दे इवाः
रोचमानः ॐ अश्वशीवास्यारोमा
वर्तः यथा श्रीहस्तो ह्यदयोवर्त
रोचमानो गलोदवः इविका
इशेषः ॥
रोचिः स स्त्री प्रभा इत्यमरः
रोचिस्तुः वि अलेकारादिनाडी
मिषीतः तत्पर्यायः विशा
इ १ आनिसुः ३ इत्यमरः ।
रोची स्त्री हिलमोत्तिका इति
शब्दरवली ॥
रोची न वि रोचिस्तुः इतिहे
मचंद्रः
रोचं वि प्रकाश्यं प्रीति
विषयः रुचयातोः कर्मणिाय
प्रत्ययेन निष्पन्ना ५ ये
रोचं वि हिलः वपकः रो
चतीति विवि गुणाः इतिशुशु
बोधरीकायां दुर्गादासः

रोहिका स्त्री पिष्टकविशेषः
रोटी इतिरुत्तरा इतिवभाषा त
त्तराप्रकारमाह शुक्रगाधूम
रूपेण किंचित्शुचपोलिका
तमकेसेदयेतकृत्वा भूयोगेपि
तापेवत सिद्धेया रोहिका प्रो
क्ता गुणानस्याः प्रवर्त्यते रो
हिका वलकदुच्चा हंरणीया
तवहंनी वातघ्नी कफहृद्घ्नी
दीप्ताग्नीनाप्रमृजिता अथनेरी
मुद्गगोधूमतृणांतिसासुगाफं
विमर्दयेत् विधाय वटकाका
२ निर्धुमेनोशनैःपवेत् अंगार
कर्करीहोष्ठा हंरणी शुक्लालवः
दीपनी कफहृदत्या पीनसया
सकामजित् अथ यवराटिका
यवजा रोहिका रुच्चा मधुरा
विषदा लघुः मलमुक्तानिलकरी
वत्याहन्ति कफामयान पीनस
आसकासाश्च मेदो मेदगन्ताम
यान् अथमाषरोहिका तृणां
यक्ष्ममावाणां चमसीत्ताभिः
धीयते चमसी रचिता रोटीक
अपते वलभटिका रुतोसावात
ला वत्यादीमाग्नीनां प्रमृजिता
माषाणोदालय लोये स्थापिता
स्तप्तकंजुकाः आतेपेयोषितायत्रे

पिष्टा स्ता भुमसीस्यता शुक्सी
रचितासेव प्रोक्ता कर्करीकाये
कर्करीका स्थाने शुभ्ररिका इति
गुणैरिका इतिवा पाठः कर्करी
कफपित्तघ्नी किंचिद्वातकरीस्यता
अथ चाणकरोहिका चाणक्यारो
हिका रुक्मा श्लेष्म पितास्त्रज
हुरुः विष्टंभिनी वल्लभा तदुगा
तितशफुली इतिभावप्रकाशः
रोड अ अनादरे इतिकविक
लदुमः अ अरुडत इति
हर्गादासः ॥
रोदः स स्त्री सर्गाः भूमिः इति
मेदिनी ॥
रोदनं स्त्री क्रन्दनं अस्तु इति
मेदिनी तस्यमुभाशुभे यथा
अनश्नस्त्रिग्य रुदित मरीने
मुभदेन्तणां प्रपुराश्रुदीने रुत
च रुदितं नस्यत्वावहे इतिगा
रुडे ६६ अथायः कपिलायेन
जोनेनासुना रत्नसमूहोजातः
यथा पुडे उनि सते दृष्टा रु
रोद कपिला मुहुः इत्यपकस्या
तदश्नविन्दनामर्त्तरत्नसं वधूवर
रोदनाश्रुपतनेन सत्तानो नरके
यथा तानिनो मारुदन्नेवसा
रोदीः पुड साम्यत रोदना

अप्रपतनास्तनो नरकं भुवं । सदप्रयोगेयनयो रोदः सादः ।
इतिब्रह्मवैवर्ते गाणपतिखंडे ३० पि रोदसीति विद्यः रोदसी-
अथायः सत मुदिष्य रो रोदसा साहं पृथ्वीसर्ग दिवि
दन निवेधो यथा अस्माश्च वा स्तितो इत्यनयः ॥ रोदसी
स्ये उक्तं प्रेतो भुक्ते यतोः मयय मयसि यथा यावाए
वशाः अतो न रोदितव्ये हि । धियो रोदस्यो रोदसी रोदसी
क्रियाकार्या विधानतः इति तिचेति इतिभट्टीकायाभरतः
शुद्धित्वे रोधः पुं नदीतीरे इत्यमर
रोदनिका स्त्री यवासः इति रोधः ॥ भरतौ ॥
राजनिर्वटः रोधनः वि रोधकर्ता रोधे स्त्री
रोदनी स्त्री इरातभा इत्यमरः इतिवाकर एां
रोदसी स्त्री सर्गाः भूमिः इत्य रोधवक्ता स्त्री नदी यथा निम्न
मरः ॥ गाथवक्ता वसवन्ती सिन्धुराप
रोदसी वं सर्गाः भूमिः यथा गतिनदीपण्याये भागुरिः इति
यावायधियो रोदस्यो रो भरतः ॥
दसी रोदसीति च इति रोयोवक्ता स्त्री नदी इति वि
धुतकोषः ॥ कोडशेषः
रोदस्यो स्त्री भूमिसर्गा यथा रोयोवती स्त्री नदी इतिरात
प्रसरयापि भूयावो रोदस्यो निर्वटः ।
रोदसी वते इत्यमरः भूमिः रोधं स्त्री अथरायः पापं ।
योरकाशपते सहिते विर इतिमेदिनी ॥
रीते च रोदसी रोदः पाव्यो रोधः पुं लोभः इति मेदिनी
वीद्येते इति भूयावो परामध्येते राजनिर्वटस्य ॥
एतेन ईवन्त सान्न शब्द ह्येन रोधपुष्पः पुं मधुकवतः इति
एक वचनान्ननापि भूयावोसमु राजनिर्वटः रोधपुष्पिणी स्त्री या
रिते उच्येते रोदस्य रोदसीवा तवृत्तः इतिराजनिर्वटः
पि दिवि भूमौ पृथक् पृथक्

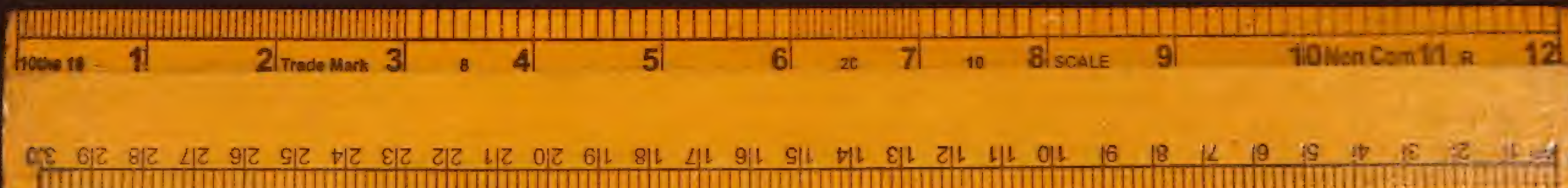

रोपः पुं वागाः इत्यमरः
रोपणं इति मेदिनी छिदेच्छीः
इति हेमचंद्रः रोपणं स्त्री विभो
हने रूपयातो भावेः नृप्रत्यये
वनिष्पन्नं जनने प्राड्भावेः
मस्त रुद्रथातोः पञ्चदेशे अन
द प्रत्ययेन निष्पन्नं इति आकर
णो अंतनविशेषः यथा रोपणं
रसकं पिष्टा सम्यक्साधवारि
णा गच्छीयात्तलं सर्वं तज्जले
गार्मयोगे गते शुक्लं तज्जले
सर्वं पर्यटीसन्निभं भवेत् वि
ह्वर्पितावपेत्सम्यक् विवेले वि
फला रसेः कर्षस्य रसत्रय
दशमांशेन निलिपेत अंशये
त्रयने तेन नेत्रातिनगृच्छि
तः इति भावप्रकाशः ।
रोपणाहर्णा स्त्री नयनांतनवि
शेषः यथा अथ रोपहर्णा शि
लायोरसकं पिष्टा सम्यगासाध
वारिणा गच्छीयात्तलं सर्वं तज्जले
नेत्रगार्मयो गते शुक्लं तज्जले
सर्वं पर्यटी सन्निभं भवेत् विह्व
र्पितावपेत्सम्यक् विवेले विफला
रसेः कर्षस्य रसत्रय दशमां
शेन निलिपेत अंशयेन यनं

नेन सर्वलोपोपशान्तये समस्त
नेत्र रोपणं हर्णा मेतत्र संशयः
इति भावप्रकाशः रोपणीवर्तिः
स्त्री नेत्रांतनभेदः यथा अथ रो
पणीवर्तिः अशीति तिलप्रणा
णि वष्टिः पिप्पलि तडुलाः नाती
पुष्पाणि पंचाशन्मरिचानि चो
दृश ससं पिष्टा मुनावर्तिः कृता
कृसु भिकाभिषा तिमिरार्जनशु
क्रानोनाशिनी मांसवृद्धिउत्त
पतस्या अंशने प्रोक्तामाशमाहंर
रोपणं कृसु भिकावरी रोपणी र
ति भावप्रकाशः ॥
रोप्यातिरोप्यः पुं शान्तविशेषः
अस्य गणाः रोप्यातिरोप्यान्वकः शी
वपाकाणोन्नराः अरादिनो रो
षरावत्यामृशिविर्वनाः इति राज
वल्लभः रोमं स्त्री जले इति शब्द
चंद्रिका ॥
रोमं स्त्री शरीरजातं ऊरुः रो
मा इति भाषा तत्पर्यायः ।
लोम १ अंगजं ३ त्वजं ४ चर्म
जं ५ तनूरुदं ६ इति राजनिर्वहः
स्थानविशेषे तस्य शुभाशुभय
या शून्यरोमशुता अथ जंचा र
न्तिकरायमा रोमकैकरूपकस्या

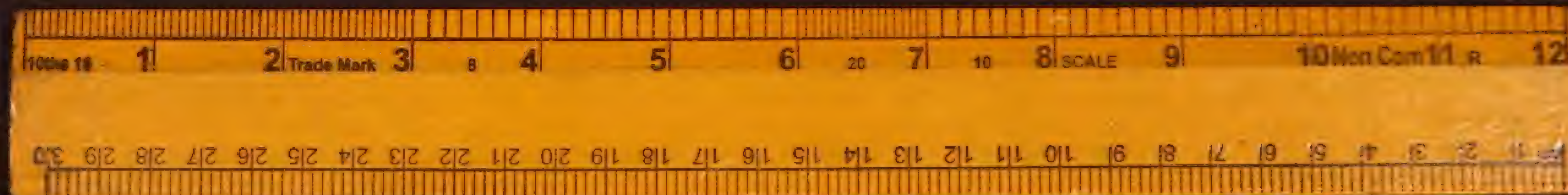
रूपान्तरं महात्मना हे हे
रोमे पंडितानां श्रोत्रिणां त
थैव रोमत्रयं दग्निदाणां रोमी
निर्मांसजानकः ॥ इति गारु
डे ६३ अध्यायः रदस्य रोमो
ऽस्य प्रत्ये वया नसर्प शस्त्रेः
क्षीरेत खानि खानि नसंस्थे
त रोमाणि च रदस्यानि नाणि
हृन्सदा व्रजेत इति कौर्म उपरि
भागे ॥ अध्यायः ।
रोमकं स्त्री पोश्चलवर्णं अथ
स्नानभेदः इति राजनिर्वहः ।
रोमकंदः पुं पिंडालः इति
राजनिर्वहः ॥
रोमकपतने स्त्री देशविशेषः
रुम् इति पारस्य भाषा यथालं
का ऊर्मध्ये यमकोटि रस्याः प्रा
कश्चिमे रोमकपतनेन अथ
स्ततः सिद्धयुरं समेरुः सोमे ।
अथ यास्य वरवानलश्च ऊरुत
पादान्तरितानि तानि स्थानानि
षट्कोलविदे वदन्ति इति सिद्धा
न्तशिरोमणो गोलाध्यायः ।
रोमरूपः पुं लोमविवर-यथा
प्रजापतिश्चात्तमालां ददौ ब्र
ह्मा कमाउले समस्त रोमरूपे
पुनिन रश्मीन्दिवाकरः इति मार्क

देय पुराणे देवीमाहात्म्ये ॥
रोमकेशावे स्त्री चामर इति
विकोदशेषः ॥
रोमगुच्छे स्त्री चामरं इति हेम
रोमगुच्छं चंद्रनाथरो ।
रोमस्यः पुं उद्गीर्णवर्णो ना
जोरकारा इति भाषा इत्यमरः
रोमभूमिः स्त्री चर्म इति राज
निर्वहः ॥
रोमलता स्त्री लोमावलिः इति
हेमचंद्रः ॥
रोमवान् विलोमविशिष्टः रोम
शब्दादस्यैव तत्प्रत्ययेन निष्पन्नः
रोमविकारः पुं रोमोचः इति
हलायुधः ॥
रोमशः पुं मेषः इति हेम
चंद्रः पिंडालः ऊर्भी मुकरः
इति राजनिर्वहः अतिशयलोम
विशिष्टे वि ॥
रोमशफलः पुं विंदिशवृत्तः
इति राजनिर्वहः
रोमशा स्त्री दायावृत्तः इति
राजनिर्वहः लोमशाच ॥
रोमशुकं स्त्री स्फोणोष्कं रं
इति भावप्रकाशः
रोमहर्षः पुं रोमाः इति ह
लायुधः ॥

रोमहर्षणां स्त्री रोमांवाः ३ इतिरेमवद्रः रोमाली ३
 तमरः ॥ इतिशट्माता लोमरानी ४
 रोमहर्षणाः पुं स्रुतः विभी यथा तस्याः प्रविष्टा नतना
 सकवृत्तः इतिमेदिनी आद्यस्य भिरेभं रान तत्तीनवलोमरा
 युत्यतिर्यया ग्रसते सर्वरोमा नीनीवी मतिरुस्य सितेतस्य
 णि ववसा द्युषितानियत है तन्नावला मध्यमणो रिताचिः
 पायनस्य भागं स्रुतो वे रोम इतिरुमारसंभवः सावपोरना
 हर्षणाः भवन्तमेव भागवान्या रस्मेभवति अज्ञातयौवना यथा
 नहार स्वप्रेषः इतिकौर्ष १ नीरानीर मुपागता अवाणोः
 अध्यायः ॥ सोन्नि स्फुरन्नेत्रयो ओत्रे लग्न
 रोमांवाः पुं रोमहर्षणां इत्यम मिदंकिमुत्पल मितितानुकरं
 रः मुलक कंटक रोमवि रस्यति सेवालांऊर शंकयाश
 क्रिया रोमोद्गम रोमहर्षाश्चात्र शिशुवी रोमावन्ती प्रोच्छतिआ
 इतिभरतः ॥ न्नास्मीति मुहुः सवी मविरित
 रोमांवािका स्त्री रुदनीवृत्तः आणीभरा वृच्छति इतिरसमेन
 इतिराजनिर्वटः ॥ री रोमाअयफला स्त्री किन्किरि
 रोमांवाितः वि जातपुलकः रो वृत्तपः इतिराजनिर्वटः
 रोमांवाविशिष्टः तस्यर्थायः ह रोमोद्गमः पुं रोमांवाः इति
 श्रोमा २ इतिविकांशेषः इत्यायुयः ॥
 रोमाली स्त्री वयःसंधिः ३ रोमोद्गदः पुं रोमांवाः इति
 निशट्माता रोमावलीव । त्रिकांशेषः ॥
 रोमातः पुं पिंडालः इति रोलः पुं पानीयामकः इति
 राननिर्वटः ॥ शट्पंदिका ॥
 रोमस्तविटपी १ पुं ऊंभीवृत्तः रोलम्बः पुं धमरः इतिविको
 इतिराजनिर्वटः ॥ टशेषः
 रोमावली स्त्री माभेईलोम रोषः पुं कोथः इत्यमरः
 आणी तस्यर्थायः रोमतता रोषणाः पुं पारदः हेमवर्ष

लोपलः इति मेदिनी ऊषरभ सपूर्वावधिः पकोदिष्टादस्य
 तिः । कोथने वि इतिरेम समापनकालः रोहिणीचास्य
 वद्रः ॥ नामान्नरं यथा अत्र पूर्वाक
 रोहः पुं अंऊरः इतिरेम आह मभिधाय रोहिणान्न न
 वद्रः ॥ लेचयेदित्यभिधानेन पूर्वाक्या
 रोहकः पुं प्रेतभेदः रोह हस संगवात्सरो रोहिता पर्य
 रिचि इतिमेदिनी । त गोणापूर्वाककालः प्रतीयते
 रोहां स्त्री मुक्ते इतिराज नेनरोहिणां पूर्वाक आहस्योणा
 निर्वटः नम प्राडर्भावः इति कालत्वेनोत्तरावधिः अपराक्या
 रुह्यतो भावेः नट प्रत्ययेन हस पूर्वावधि रित्यवगम्यते ।
 निष्पत्रे । रोहिणान्न द्विसप्त नवम मुहूर्तः
 रोहाः पुं पर्वतविशेषः त तस्योतिषोक्त रोहिणी देवत
 स्यर्थायः विहरादिः २ इतिनरा त्वात् रोहिणान्न मिति आसः
 थरः ॥ आरभ्य ऊतये आहं ऊर्ण्यादौ
 रोहन्तः पुं वृत्तभेदः इत्यहादि दिगोडयः विधिज्ञो विधिमास्या
 कोषः वृत्तमात्रं इति सति य रोहिणान्न न लेचयेत् इति
 प्रसारोणादिवृत्तिः ॥ आहतने ॥
 रोहन्ती स्त्री लताभेदः इत्याणा रोहिणाः पुं भूभराः वटवृत्तः
 दिकोषः लतामात्रं इतिसंति रोहितकवृत्तः इतिराजनिर्वटः
 प्रसारोणादिवृत्तिः । रोहिणिः स्त्री रोहिणीनतत्रं
 रोहिः पुं वीजं वृत्तः इत्य इतिशहरत्तावली ॥
 णादिकोषः धार्मिकः इतिसि रोहिणिका स्त्री कोपादिनारक्त
 ज्ञानकोमुद्यामुणादिवृत्तिः । वर्णा स्त्री इतिनराथरः
 रोहिणां स्त्री कालभेदः इत्य रोहिणी स्त्री स्त्रीगवी इत्यमरः
 णादिकोषः सत दिवसीयनव तदित् कटुभरा सोमवल्कः
 मुहूर्तः पूर्वाक्याहस्योणाका लोहिता इतिमेदिनी निनानो
 लेनेनात्तरावधिः अपराक्याह विद्यादेवीविशेषः । इति

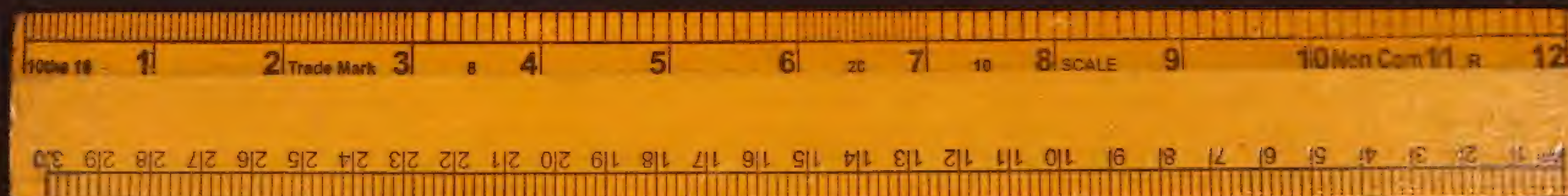

हेमचंद्रः काशरी हरीतकी
मंजिष्ठा इतिराजनिर्वरः कपि
लवणा वर्तलाकारा विरेचनेप्र
शस्ताहरीतकी इतिराजवर्तुभः
वसुदेवमाता सा वसुदेव
भाष्या कश्यपपत्नी सरभ्यं
जाता यथा देवकी रोहिणीवेम
वसुदेवस्यभीमः रोहिणी सरभि
देवी इतिभिर्देवकीसुभूतः ३।
निमहाभारते हरिवंशः सुर
भिक्या यथा श्रीमार्कंडेयवा
च दत्तस्य तनयो याभूत्सुरभि
नीमनायतः गवोमाता महाभाग
सर्वतोकोपकारिणी तस्यान्तत
नया नत्ते कश्यपात् प्रजापतेः
नात्रासा रोहिणी शुभ्रा सर्वकाम
उवाचाणां तस्यां जते शूरेसेनाह
लोहितं तपो ज्ञात कामयेन
रिति ख्याता सर्वलक्षणासंपुता
इतिकालिकापुराणे शेषाध्या
यः नववर्षीयाक्या यथा ३
एवर्षा भवेद्गौरीनववर्षीयरोहि
णी दशमे कल्पकाशेत्तायतः
ह्येतस्यता इत्यहस्ततले ।
अश्विनादि सप्तविंशति नक्षत्रा
न्नात वतर्ष्य नक्षत्रं तत्पर्यायः
रोहिणिः २ इतिशहरत्नावली

ब्राह्मी ३ इतिरेमचंद्रः तत्त
शकुलाकृति पंचतारात्मकं त
स्यापिष्ठात्री देवता ब्रह्मा गगनाम
ध्ये उदिते सति सिंहलप्रस्य ३
एविशमलाधिकदेववितये गते
भवति यथा कसकंदि शकु
लाकृतौ नभोमध्यमागतवति प्र
जापतौ पंचमे गन ऊ पत्त निमि
कानिःस्तताः सप्रवि विंद लप्रतः
इतिकालिरासकृतराविलप्रनि
रूपाणां तज्ज्ञातफलं यथा
स्याहर्मेकार्यं ऊशतः ऊलीनः
सुचारुदेहो वितसक्तलेवुरः स
गनिनाऊलिताखिलाप्रया योरो
हिणीजः सथनी समानी इतिको
ष्ठीप्रदीपः गत्तरोगविशेषः ।
यथा रोहिणीनामक गत्तरोगाणां
नामानि संख्याचार रोहिणी पे
चथा प्रोक्ता कंदशास्त्रकण्वव ३
धितिकृष्ण वलयोः लासनामकर
त्तकः ततो हृन्ः शतजीव मि
तायुः कंदविद्विः गत्तोचः प्रसर
ब्रह्म मांसताल स्तथेवव विराही
कंददेशे त रोगा प्रशरप्रशस्तः
तत्रपंचानामपि रोहिणीनांमामा
त्यसंप्राप्तिमार । गत्तेः नि
तः पित कपो च सृष्टितौ प्रदण

मांसं च तथेव शोणितं गलोप
संबोधकैस्तथांजरे निर्दमः स
व्याधि रिये दि रोहिणी ग्रनितः
सृष्टितः प्रवृद्धः कफ पित्तो च
सृष्टितोपित्तं वा सृष्टितं कफो
वा सृष्टितः ननु चयोपिसृष्टिता
एवरोषमाया अविवत्तमानता
त तस्या वातजाया लक्षणमार
तिक्तासमन्नाद्रूपा वेरनाक्तमा
संकुराः कंद विरोधनासः सा रो
हिणीवातकृता प्रदिष्टा वातात्म
कोप्रद्वगाढ युष्म निक्तासमेताति
कायाः सर्वतः वातात्मकोपद्रुगा
हृदयस्थ स्तभादिभिः रतिशयेनपु
क्ता पित्तजा मार सिप्रोद्गमात्तिप्रवि
राह याका तीव्रज्वरपित्तनिमित्तजा
ता श्लेष्मजामार श्रोतो निरोधिमपि
दृपाकाश्वी स्मिगसाकफसंभवात्
तोतोः ३ कंदस्तोतः सत्रिपातजा
मार गंभीर पाकिन्यनिवार्यवी
र्या विरोध तिगा विभवाभ
वेत्सा रक्तजामार स्फोटे
श्रिता पित्त समान तिगा साध्या
प्रदिष्टा रुधिरात्मिकात् रक्त
जेत्रासंसारकत्वावधिमार सम
विरोधना इति चसक्तफस
मु

इवा पंचाक्षरिभं भूतासमाहा
सवनोप्यिता ॥ कंदः
शातृकमार कोनास्थिमारः क
फसंभवो यो ग्रन्थि गते कंद
क शुक्रभूतः एतः स्थिरः शस
निपातसाध्यस्तंकंदशातृकमिति
बुवंति कंदकशूक भूतः कंद
कवल्कलवत्वेदनाजनकः अथिति
कमार निक्ताग्रहणः अथयुक्त
फात निक्तापरिहारसूत्रैवमिच्छात
सेयोऽपिनिक्ताः वृत्त रोग एषवि
वर्जयेदागतपाकमेने अस्तनामि
आदेवेत्यन्यः वलमार वलाश
एवायतमुज्जतं चेशाये करोत्यत्र
गतिं निवार्य ते सर्वशैवाप्रतिवार्य
वीर्यं विवर्जनीयं वलये वदन्ति
यत्तासमार गते त शोथे ऊरुताप्र
हेहो श्लेष्मानिलोच्यारुजोपपने
मर्मक्षिदे इक्षारसेनमाऊ रतासमे
हं भिषजो विकारं मर्मक्षिदेहदय
मर्मणि छेदेनेव वेदनाजनकं
एकहृन्मार हृत्तोत्रोत्तः सपयुः
सदाहः सकंदरोः पाकमृदुर्गुत्त
नामैकहृदः पिकीर्त्यतेः सोद्या
धिर्वलाशः शतज प्रस्ततः श्रंतः
गत्तमध्ये श्रणकी ईषत्याकी ।

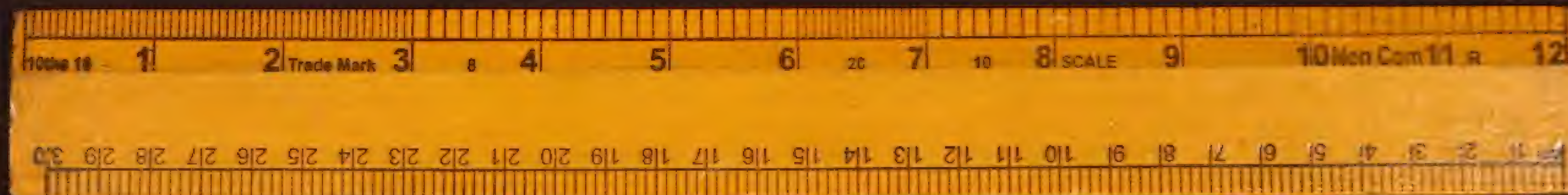

अमरः ईषन्तः रुद्राह यस्तस्य
समुद्रतं वृत्तं ममन्दाहंतीवृत्तं
रुद्रं मुद्राहन्ति तद्वापि पित्तं
तन प्रकोपादिमात्सतोदे य
वनात्कन्तं प्रातर्द्वीमाह
वर्तिर्वना कंठनिरोधिनीतवि
तातिमात्रं पिशितप्ररोहः अनेक
रुक्माणाहरी विदोषा जेयाशा
तद्गी मद्रशी शतवी वनाकदि
ना अनेकरुक्मात पित्तं कफज
तोदराह कंठादि युक्ता शतद्गी
सहशीलोदकंठक सेच्छना शत
द्गीमहतीशिला तत्तस्या यतःप्राण
हरी गिलाप्रमाह ग्रन्थि गले
नामनकास्थिमात्रः स्थिरोऽस्य
कपात्कफ रक्तमूर्तिः संतत्यते
शक्तमिवाशितं स शस्त्रसाध्य
स्तगिलायुसंतः गलविदधिमाह
सर्वं गले व्याप्य समुत्थितो यः
शोफो रुनः संन्नि व पत्रसर्वाः
ससर्वं दोषैर्गलविदधित्त तमे
वतलः पत्रसर्वजस्य गलौव
माह शोयो महात्स्य गलान
रोधी तीव्रजरो वायुगतैर्निह
न्नाकफेन जातो रुधिरान्नितेन
गलेगलौवः परिकीर्ततेऽसौ वायु
गतेर्निहन्ना उदानवायु गतिरो

यकः सरञ्जमाह यस्तस्य
मानः स्यसिति प्रसक्तं भिन्नस्वरः
मुष्कविमुक्त कंठः कफोपदेषु
नितायनेषु जेयः सयोगः स्यस
नात्सरञ्जः ताम्यमानः तमः पश्य
न मुष्कविमुक्तकंठः मुष्को विमु
क्तोः स्वाधीनः कंठो यस्यसः अस्वा
धीनता भुक्तं गिलितं अशक्य
त्वात् अनितायनेषु वायुवर्त्मस
सतनादातात् मोसतनामाह प्र
तानवायः स्यपयः सकष्टो गलो
यरोथे ऊहतेक्रमेण समातानः
कथितोचलसी प्राणप्राप्तसर्व
कृतो विकारः प्रतामवाचिस्ता
रवान सकष्टः अतिशयितं कष्ट
यत्रसः विरारीमाह सदाहंतोदेषु
यद्युसनाप्र मन्त्रगले एति विशोणी
मांसपित्तं विद्याहन्ते विदासीप
थे विशेषात्सत येन शोते ।
पार्थविशेषात्सत येन शोते स
उरुवो येन पार्थेन विशेषाद्वाह
त्येन शोते तस्मिन्पार्थे साविदा
री भवति इत्यर्थः अथ गल
रोगाणां चिकित्सा रोहिणीनाम्न
साध्यानां हि तं शोणित मोक्षणां ।
रमनं धूमपानेन गंदूषो नस्यक
मव दातनाम्न हन्ते रक्ते लवणोः

प्रतिसारयेत् सखोमान्तेह
गंदूषाचारयेद्याप्यभीक्ष्णशः ।
विस्त्राद्यपि न संभूतोसितोत्तो
इ प्रियं गुभिः चर्षयेत्कवला
दोदा यत्रैः कथितो हितः
आगारभूम कटुकैः कफजोप
तिसारयेत् आगारभूमः इति
लोके कटुकानि श्रुतीपिण
लीमरिचानि येना विदेगदती
भुतेन सिद्धं समेत्यच नस्यक
मंति दातव्यं कवलचकफा
ख्येयेतो अपराजिता पित्तव
त्साथयेदेषो रोहिणीरक्तसंभ
वा विस्त्राद्य रुण्णशालकंसा
ययेतुडिकेविवत् एककालेय
दात्रेच भुञ्जीत स्त्रियमल्लशः
उपनिष्क वच्चापि साथयेदपि
निककं एकहृन्त विस्त्राद्य
विधिजोधन साचरेत् एकहृद
प्रिययायो रुद्रं च समुपाचरेत्
गिलायुआपि यो व्यापि स्तेच ।
शलेणासाथयेत् अमर्मस्यसं
पंकुलेदयेद्वलविदधि इतिभा
वप्रकाशः ॥
रोहिणीपतिः पुं चंद्रः इति
हेमचंद्रः ॥
रोहिणीरमाः पुं वृषभः इति

राजनिर्दरः वसुदेवश्च ॥
रोहिणीवृत्तमः पुं चंद्रः इति
हनायुधः वसुदेवश्च ॥
रोहिणीशः पुं चंद्रः इतिहे
मचंद्रः वसुदेवश्च ॥
रोहिण्यष्टमी स्त्री रोहिणीनत
अपुक्तभाद्रकृमाह यथा कृसा
धूम्याव रोहिणा महेरात्रेऽर्चनं
हरेः कार्या विद्यापि सप्तम्या
रत्निपापं विनमज्जे उपोषि
तोऽर्चयेत्संवेत्तिथि भात्रे च
पाराण योगाय योगपतयेयोगे
सराय योगसंभवाय गोविंदा
य नमो नमः स्नानमंत्रः यज्ञाय
यज्ञेश्वराय यज्ञपतये यज्ञसंभ
वाय गोविंदाय नमो नमः ।
अर्चनस्य विधाय विष्णेश्वराय वि
श्वपतये विष्णुसंभवाय गोविंदाय
नमो नमः शायनस्य सर्वाय सर्वे
श्वराय सर्वपतये सर्वसंभवाय
गोविंदाय नमो नमः पाराणस्य
स्युडिले इत्येदेवं सर्वेदो रो
हिणी नृया शंखेतोयंसमादा
यस्य फल चन्दनं जानुभ्या
मवर्त्तनी गत्वा चंडाचार्यं निवेदये
त् सीरोदाणीव संभृत अनिते
असुद्रव गह्वानार्च्यं शशोकेद

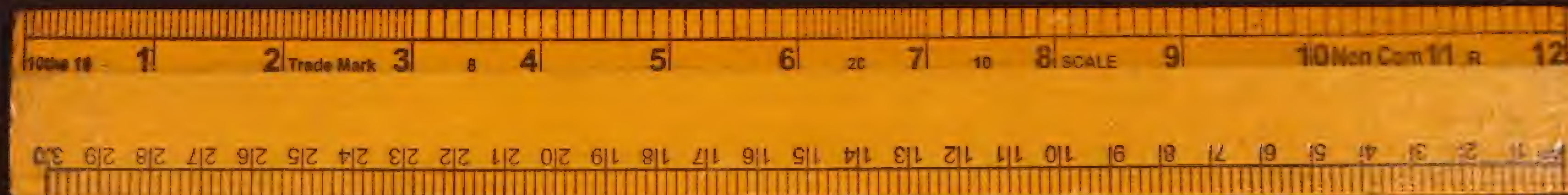

रोहिण्य संहितो मम श्रिये
वसुदेवाय वसुदेवाय नन्दाय
शोभाय युनयं वामनं शौरि
वैकुण्ठं प्रकृष्यते वसुदेवे
वीकेषु नृसिंहे देवसूतने ।
वराहं पुंडरीकाक्षं श्रीकांतं मन
मयं हामोथं पद्मनाभं के
शवंगरुद्धं गोविंदं मयुते
देवमनन्तरं पराजितं अभोतनं
नगादीनं सर्गस्थित्यन्तकारकं
नादि निधनं विलं विलोकेषु वि
विक्रमं नारायणवतर्कं शत
वक्रगदाधरं पीतोवरधरं दिव्यं
नमालाविभूषितं श्रीवत्सोकं नग
हाम श्रीपतिं श्रीधरं हरिं ये
देवं देवकी देवी वसुदेवादनीन
नत भोमस ब्रह्मणा गुह्येते
ब्रह्मात्मने नमः नामो न्यतानि सं ।
कीर्त्तयन्त्ये प्रार्थयेत्तुनः ।
अदिमो सर्वपापघ्न इति शोका
र्त्तावात्मभो देवकीनन्दन श्रीश
हरे संसारसागरात् उद्धृता ।
स्वायमे विलो ये स्मरन्ति सक
त सोऽं देवातिर्द्धत स्वादिमां
शोकसागरात् प्रकृतात् नि
मग्नोऽहं महत्मानसागरे श
दिमां देवेदेवेश त्वा स्तेः सा

न रतिता स्वन्म वासुदेवा
योगवाद्यादिताय च नगादि
ताय कृष्याय गोविदाय नमो नमः
शान्तिं रक्त शिववास्तु धनं हि
ख्यातिं राज्यभाक इति गारुडे
॥३॥ अध्यायः ॥
रोहितं पुं सूर्यः इति मेदि
नी वार्ताभेदः मत्स्यभेदः इति
संतिमसारोणादिवृत्तिः
रोहितं स्त्री सगी लताभेदः
इति मेदिनी ॥
रोहितं स्त्री ऊं ऊं रक्तं ।
रक्तशक्रायासनं इति मेदिनी
रोहितः पुं मीनविशेषः स्त्री
भेदः रोहितकवृत्तः इति
मेदिनी रक्तवर्णाः रक्तवर्णां वि
शिष्टे वि इत्यमरः रोहि ।
तमत्स्यस्य लतायां गुणाश्च यथा
रुसः शक्तीयेतज्जित्स्वमत्स्यो
यः श्रेष्ठः सोऽलोहितो रक्त
वक्त्रः कोऽस्य वत्स रोहितस्या
पिमां संवातेदन्ति स्त्रियं स्त्रभा
तिवीर्यं इति राजनिर्वटः अपि
च रक्तो देवो रक्तमुखा रक्ता
लो रक्तपतति कृष्णपतो क
संश्रेष्ठो रोहितः कथितो बुधेः
रोहितः सर्वमत्स्यानां वरो

वृषोऽर्त्तातिजित कषायान्
रसः स्वाडर्वातमो नातिपित्तकृत्
कुड्मज्जु गताजोगान्ध्यादोहितं
उक्तं । इति भा ।
वृषकाशः ॥
रोहितकः पुं वृत्तविशेषः ।
रोहता इति भाषा तस्यार्था
यः रोही २ स्त्रीदशतुः ३ दादि ।
मृग्यकः ४ इत्यमरः रो
हीतकः ५ रोहितः ६ रोहि
ताः ७ ऊष्णाल्पलिः ८ दादिमृ
ग्यः ९ सदाप्रसूतः १० कूटशाल्प
लिः ११ विरोचनः १२ शास्त्रालिकः
१३ अस्पृशताः कर्तृत्वे स्त्रियते
कषायत्वे मृशीतलत्वे क्रमिः ।
दोषत्रया स्त्रीर रक्त नेत्रमयाप
हन्त इति राजनिर्वटः अपि च
रोहितो लोहितो रोही लो
ही दादिमृग्यकः रोहीतकः ।
स्त्रीरवाती रुच्यो रक्तप्रसादनः
इति भावप्रकाशः अथ रो
हीतको यकृत्सीद गुल्मादरुहः
मृतः इति राजवल्लभः ॥
रोहिता स्त्री रोगादिना रक्तव
र्णा यथा रोहिणी रोहितार
क्तानोदिनी लोहिता च सा ३
तिजराधरः ॥

रोहितायः पुं अग्निः इत्यमरः
हरिश्चंद्रगजपुत्रः इति मेदिनी ।
रोहितिका स्त्री रगादिना रक्तव
र्णा इति जराधरः ॥
रोहितेयः पुं रोहितवृत्तः ।
यथा स्त्रीरारी रोहितयः स्या
इत्तुपुष्पश्च रोहितः इति भर
तधृत रत्नकोषः
रोही न पुं रोहितकवृत्तः ।
अथत्यवृत्तः वरवृत्तः इति
मेदिनी ॥
रोहीतकः पुं रोहितकवृत्तः ।
इति राजनिर्वटः ॥
रोचः पुं मनुविशेषः यथा
रोचादयः स्त्रियां नः पि सुनवः
संप्रकीर्त्तिताः रुचः प्रजापतेः
पुत्रो रोचो नाम भविष्यति ।
इति मात्स्ये १ अध्यायः तन्म
नन्तरे देवादेयो यथा त्रयोदश
मप्यर्थाये ये रोचस्य मनोः सुराः
समर्षीश्च रणोश्चैव वदतो मे
निशामय सुपर्वाणाः सुरा स्त्र
सकर्मणा स्त्रियां ये सप्तर्षीणा
स्त्रियां रोते समस्ता सुनिसतम म
दावतो महावीर्यं स्त्रियामिन्द्रादि
सतिः भविष्यथ समर्षीनादतो
मे निशामय । इति मान

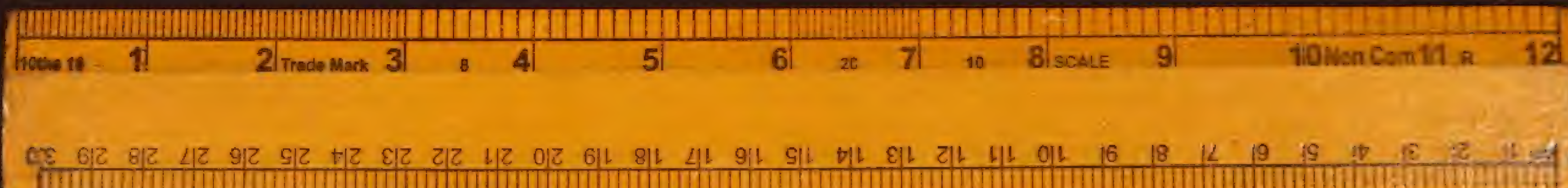

ययश्चैव तत्त्वदर्शी निरुत्सुकः
निर्माहः सतपा आसौ निष्कप
असममः विवसेनो विवि
अनयकविर्भवो दृढः सनेत्रः
बुद्धिश्च सतश्चैव तत्त्वताः ।
इति मार्कण्डेयपुराणे अथ हि
वराणरु विशदयेदृष्टयं विल
काष्टदेवः तत्पर्यायः वैलः
इति हेमचन्द्रः ॥
रौद्र ऋ नादरे इतिकविक
सविदुमः रतर्दशसरी ऋ अ
रुद्रोत्त नादरोः नादरः रौद्रति
त्वलं लोकः इति हर्षादासः ।
रौद्र ऋ अनादरे इतिकविक
त्यदुमः ऋ अरुद्रोत्त इति
गदासः ॥
रौद्रं क्री शृंगाराद्यष्टरसान्तर्ग
तशेषरसः तत्पर्यायः उग्रं
इत्यमरः हेक्रोधस्याश्रये रुद्रो
देवता यस्य रौद्रं । यदाह
भरतः शृंगारो विलदेवः स्या ।
दासः प्रमथदेवतः करुणायम
देवः स्यादोदो रुद्राधिदेवतः ।
इति हेक्रोधस्याश्रये उग्रतिक्
या समवेति उग्रः उचिर्यसम
वाधने नास्तीतिरक्त निपातना
द्यस्यगः सर्वाभिभाविता रौद्रः य
या

रावागविरितादि पशुवीभत्सरोद्रे
क्रीवे उपभेदात् अयेपेसि वीभत्स
रौद्रो चेति उंलिग पाठश्च
युक्तः इति भरतः ॥ अपि
अथ रौद्रः रौद्रः क्रोधस्याधिभावे
रक्तोरुद्राधिदेवतः आलम्ब ।
नेरिपुस्तत्र उचेषादीपनं मते ।
अधिप्रदार पातन विवृत छेदा
वदारणश्चैव संशाम सध्रमाधरसो
दीप्तिभवेत्येषा ॥ भुवि
भंगोष्ठ निर्देशवाङ्मोदनं तर्जनाः
आत्मावदानकथन मायुयोतले
पणानिव अनुभावास्तथात्तेपक
र सन्दर्शनादयः उग्रता वेग रो
माच सेद वेपथयो मदः मोहा
दृषादयश्चात्र भावाः सूर्यभिजा
दिताः यथा कृत मनुमतेदृष्टेवा
ये रिदः गुरुपातकं मनुजपशुभि
निर्मज्जोदेभं वदिरुदापुयेः नरक
रिषणा साहं तेषां सभीमकि
रीदिनामय मरुमहेमदो मोक्षे
करो निदिशा वलि अस्पृष्ट
रीरादेरमाह रक्तस्य नेत्रतावा
त्र भेदिनी मुहवीरतः इति
साहित्यदर्पणे १ पीछेदः ।
रौद्रः ५ सूर्यतेजः तत्पर्यायः
वर्मः १ इति मेदिनी प्रकाशः १

द्योतः ५ आतपः ५ इत्यमरः
तत्पर्यायः आतपः कटकोरु
तः सेरमुल्लिख्यवहः दादेव
वापनननो नेत्रयोगप्रकोपनः
इति राजवल्गुः समरौद्रा यथा
जटरः पिङ्गलो रौद्रो वीराः
त्यः कालसेतितः अग्निनामा
होतारोः समरौद्राः प्रकीर्तिताः
गुण्यान्तरे समरौद्राः प्राणारा
हः तेषां फलानि यथा पिङ्ग ।
लोरोद्रवामाच कालत्रयः प्रजात
यंस्पर्शने वज्ररोगः स्यात्सर्वनी
वसमुद्रवः जटरो रौद्रनामाच
कोरभ्रं च कारयेत् ब्राह्मदिपि
तरोगं च नानाकेशकरो नृणा
अग्नि नीन्ना यदा वर्षे रौद्रोभ
वतिनाम्यथा उतापेन दिति
षेत्ररातां रोगो भवेत् रौद्र
नामा महारौद्रो यत्रोदे च भवे
द्वे विनाहेगब्राह्मं कुर्यान्ना
नारोग समन्वितं वीरनामाम
हारोदो वीरभ्रं च कारयेत् उ
तापेन सदा दायं नानारोगस
मन्वितं कालनामा महारौद्र उ
तापे पीडनं सदा नाना रोग
समायुक्तं ब्राह्मदि केद्रुं भवेत्
इति ज्योतिषं ॥ रसविषो

यः इति मेदिनी तद्विवराणां
स्त्रीवर्तिग रौद्रादे दृष्टयं हे
मन्त्ररतः इति हेमचन्द्रः यमः
इति भरतिः ॥
रौद्रः वि लोत्रः भीषणाः इति
मेदिनी रुद्रसंभविनिव ।
रौद्रो स्त्री चेदी इति मेदिनी ।
रुद्रजरा इति राजनिर्घटः रु
रुद्रस्य कृतमहारौद्रो नामाया मदा
रौद्रो नामास्त्रीवाधेरा च यथा प
कत्र मदादेसो रुद्र स्याम
दाम्ये स च माया महारौद्रो
रौरपी विसर्जह सा माया
वदथे भीमा सर्वदेव प्रमोदिनी
तथा त मोहिना देवाः सचो
निद्रां त भेजिरे देवी च वि
शिविनानो ते देसं समता
उग्रत तथा त नादितं तस्य देस
स शुभलोचने च भि मुं दे उभे
सम्पदयक भूते वभूवतः
रुद्रोस्त दानवेन्द्रस्य चर्ममुदे ।
जाणाघतः अपहृत्य हरेदेवी
चाधेरा तेन साभवत् सर्वभूत
महारौद्रो वादेवी परमेश्वरी ।
संहरिणी त या चै कालराविः
प्रकीर्तिता इति वाराहे विश
क्तिमाहात्म्यं ॥

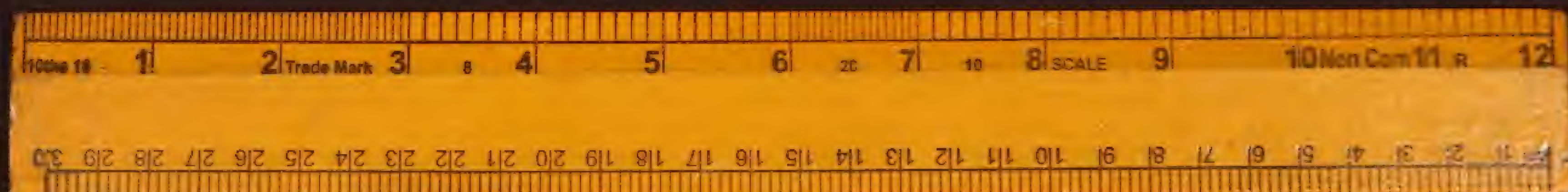
क्रिना तेन धावति यदे पदेव
पादोस्य शीर्यते जायते पुनः
अहोरात्रोदराणं पादस्यासेस
गच्छति एवेसहसं विस्तीर्णयो
योजनानां विषयते इतिमाकंते
यपराणो पितापुत्रसन्वादानमा
ध्यायः ॥

शैरवः वि चंचलः धूर्तः चोरः
इतिशब्दरत्नावली ॥

शैरिद्रुं शैरिषस्याः यथा
पष शैरिषोमथ्ये चयतीतिभ
वभूतिः इत्यमरीकायोभरतः
शैरिणां स्त्री दिवस्पनवमशुर्लः
यथा अत्र श्वार्क्रे आइ मभि
धाय शैरिणान्न न लंबयेदित्य
भिधानेन श्वार्क्रेआइस संगवा
त्सरो शैरिणा पर्यन्त गोणा श
वार्क्रेकालः प्रतीयते तेन शै
रिणां श्वार्क्रे आइस गोणाका
लत्वेनोत्तरावधिः अपराक्रआइ
स श्वार्क्रेवधि रित्यवगम्यते तत
श्च श्वार्क्रेदिने संगवात्सरं शैरि
णापर्यन्तं तिथे लीभे परदिने
शुद्धत्रैयमात्रे तत्तिथिलाभेः
वर्दिनेआइं शैरिणान्नरूप गो
णा श्वार्क्रेताभात् परदिनेत
द्यात्वाभावात् उभयदिनसंगतलाभे

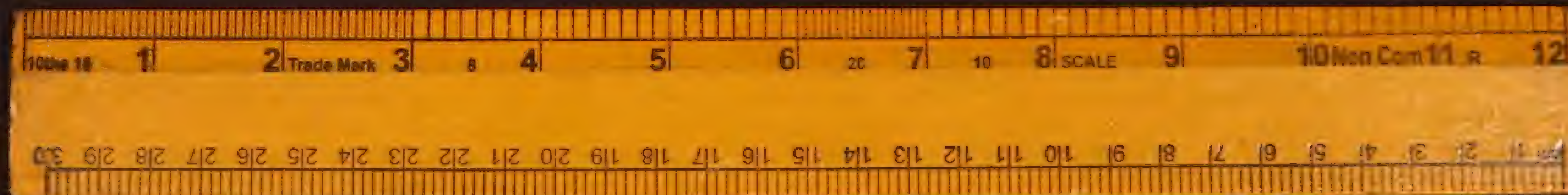
परदिने श्रुतपते तिथिर्गोदा
इतिवचनात् रोहिणान्न स्विम
मनवमयुर्धनं स्वस्य ज्योतिषो।
रुद्रोहिणीदेवतत्वात् रोहिणान्न
मिति इति श्रावतत्वे ॥ ।
रोहिणाः पुं चेदनवृतः इति
त्रिकांशशेषः ॥
रोहिणोयं स्त्री मरुतमणिः इ
ति गन्निर्वटः ॥
रोहिणोयः पुं वलेदेवः पुथ
ग्रहः इत्यमरः ॥
रोहिणोयः वि गोवत्सः इति
भेदिनी ॥
रोहिवं स्त्री कटणं इति मे
दिनी रोहिषः पुं मृगविशेषः
इत्यमरः रोहिमतस्याः इत्यनय
पातः ।
रोहिणी स्त्री मृगी हर्वा इ
ति संक्षिप्तसंज्ञादिवृत्तिः ।
रोहं स्त्री रुतता वृत्तस्य भाव
इत्यर्थस्य प्रत्ययेन निष्पन्नं त
थादि तैलं यद्गोत्प दोषत्रं
तैलं यद्वा ईकं स्मृतं तेन त्वं ।
स्वापयास्यद्य जगन्मातरमस्मि ।
का इति दुर्गास्त्रजायां महाष्टमीम
हानवस्या मेहास्त्रान् प्रकरणोदे
वीपराणां ।

ल लकारः सप्त यवर्गस्य हत्ती
 योवर्णा व्यञ्जनस्याष्टविंश वर्णाश्च
 अष्टोच्चारणा स्थानं दन्तः इति
 याकशां तस्य सङ्ख्यं यथा
 लकारे चंचलापोणि ऊङ्नीत्रय
 संयुते पीत विद्युलताकारैर्व
 रत्नप्रदायकं ॥ पंचदेवमयं
 वर्णं पंचशाणमयं स त्रिशक्ति
 सहितं वर्णं विविङ्ग सहितं सरा
 आत्मादि तत्त्व सहितं रुदिभा
 वय पार्वति इतिकामयेनुतवं
 अस्पृश्यतनप्रकारो यथा
 ऊङ्नीत्रय संयुक्ता वामादत्त
 गता त्वयः पुनर्नृथ गतरेखा
 तासु नारायणाः शिवः ब्रह्मश
 क्तिश्च सन्निधेद्यान मस्य प्रवत्स
 ते इतिवर्णोद्धारतन्वं ॥
 तत्पर्याया यथा ल अद्भः पू
 तनायुध्या मायवः शक्रबावकः
 वलानुजः पिताकीशो मायको
 मांससंज्ञकः पृथ्वी नारोऽमृतदे
 वीलवणं वाहणीपतिः शिखा
 वाणीक्रिया माता भामिनी का
 मिनीप्रिया ज्वालिनी वेमिनीना
 दः प्रहृन्नः शोषणो हरिः विद्या
 त्स मेत्रोवली चेतो मेरु रितिः
 कलाभसः इतितेवं अस्पृथानं

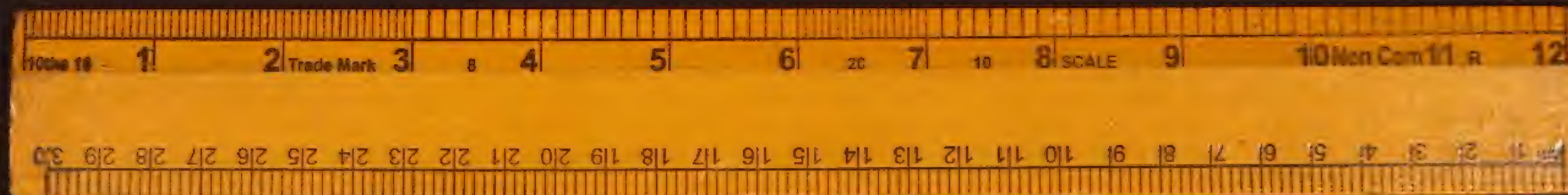
यथा चतुर्भुजोपीतवसोरक्त । कृतया मधुरं च तथासुखेन
 पंकजलोचनं सर्वदा वरुणं वितरक्तकृतं शुक्राग्निनाशनेन
 तीर्णं सर्वात्मकारभूषितं यो पितृनाशयारहितं सत्तं सपत्नं तत्त
 गीन्दसेवितं नित्यं योगिनीं मधु मन्त्रं वानिल पितृकृत
 योगश्रिणी चतुर्वर्गप्रदं दे कफवक्रिकरुच्यं वृषं विष्टभकं
 वीनागहरोपशोभितं । एवं चतत इतिभावप्रकाशः ।
 ध्यातातकारत्त तन्मन्त्रदशाया अन्यच्च लकुचं गुरुविष्टमिस्त्रा
 जपेत् इति चरणोद्धारतंत्रं । हस्तं रक्तपित्तकं औषधकारिसमी
 लं क्ली पृथ्वीवीजं इति तंत्रं । रक्तं मुसं शुक्राग्निनाशने इति
 लः ५ इन्द्रः । इतिमेदिनी वैषकं ।
 लक क स्नादप्रापने इतिक लक्तकः ५ अलक्तकः इति
 विकल्पदुमः स्नादो रसोपाशनं वृत्तावली जीर्णावस्रवेडं नेक
 क लाकयति मोदकं बालकः श इति भाषा तत्पर्यायः कर्पटः
 इतिदुर्गादासः ॥ १ इत्यमरः । नक्तकः इति
 लकचः ५ लकुचवृत्तः इतिश भूरतः हे मलिनत्वादिदृष्टनी
 वृत्तावली ॥ एवमवर्ते नेकश इतिस्त्राते ।
 लकुचः ५ वृत्तविशेषः देजया लक्तकाघटकं वसमात्रे इतिके
 इतिमादा इतिच भाषा तम वित परोक्षी कर्पटः प्रादः
 र्णायः लिङ्गः २ प्रातः ३ क सिचय प्रोत लक्तकाः इतिरभ
 षायी ४ दृढवृत्तः ५ उज्जः ६ सः लक्षते हीनै रास्त्रायतेयु
 कार्ष्ण्यः ७ अरः ८ स्मृतस्तथः ९ भूयते नक्तः १० लक कला
 ग्रस गुणाः तिक्ररसत्वं कषाय दप्रापने बुभोनिर्वेति विभाषि
 तं उमत्वं लकुचं कंठरोषदः तत्तात्त्र मिः कर्मनि क्तः ततः
 त्ने राहितं मलसंग्रहायकत्वं सार्थकः लक्तकोः नृस्यादिः अ
 च इतिराजनिर्वेदः अपिच ल न्यतेस्म अक्तं यत्ने अन्नोक्तः
 कुचः लदपनसो लिङ्गचोरुदिय न अक्तं कंठवे यस्मादिभिवि
 पि ग्रामे लकुच मुसं च गुरुविष्ट पदवज्रीहो मनीषादिनातप्रक्तस
 भ

पूर्वालोपे नक्तक लवर्गपंचमा लगुः ५ देः लादी इति
 दिरपि इतिहरीकायो भरतः । भाषा इत्यमरः लगुः वंशा
 लक्तकर्मा ५ पुं रक्तवर्णलोभ दिमयो देः लोदमयोः स
 इतिशब्देदिका । भेदः इति सभृतिः लगुः
 लाव स्त्रपि इति कविकल्पदुमः लोदमयी यष्टि रस्योपचा
 लावति स्त्रपि गतो इतिदुर्गादा सः ॥ इत्यने इतिभट्टीकायोभरतः
 सः ॥ ३ स्त्रपि इतिकविका लगुं क्ली राशीनामुरयः इत्यम
 लव ३ स्त्रपि इतिकविका रः राति फलं राशि स्नात
 ल्यदुमः ३ लंघने स्त्रपि गतो यशकारः अदोरात्रमथे हादश
 इतिदुर्गादासः ॥ राशय उदयन्ति उदयः श्वर्वावत
 लग ३ खेने गतो इतिकवि संयोगः तेषां क्रमेणा उदयाचत
 कल्पदुमः इत्यप्यते । खेनो संयोगो लगुं जलस्त्री वीरे अ
 गतिवैकल्यं इतिदुर्गादासः । दितात्रनिपातनातस गः इति
 लग म प संगे । इतिकवित्वा हायां भरतः तेषां अन्त्याय
 दुमः मतगयति प अलगीतः नोशपरिमाणं यथा रामोगवे
 लगति ग्रथराशे इतिदुर्गा दा ३ ५० नेलपिल्लमेवै ५१५
 दासः ॥ जीणो रसैः ५६ पंच ल सभा
 लाक रके इतिकविकल्पदुमः रैश्च ५१५१ वाणाः कुवेदे ५१५१ वि
 कलागयति रके स्नादास्योः । ष्योक्तपुग्मेः ५१५१ क्रमोक्तमा
 रके इति रक्तस्नादप्रापने । तेष तनादिमानं तस्याहि ।
 इत्यमने रनित्यत्वे भावे अति ११३ ५० ॥ ३१५१११ ॥
 रूपं इतिदुर्गादासः ॥ ११५११४ ॥ ११५११५ ॥
 लादे वि चारु इति ११५११६ ॥ ११५११७ ॥
 विकांशेषः ११५११८ ॥ ११५११९ ॥
 लगितं वि संगयुक्तं लागा ३ ११५१२० ॥ ११५१२१ ॥
 तिभाषा इतिनगयोनाः कर्मणि ११५१२२ ॥ ११५१२३ ॥
 लप्रत्यये नविष्यत् ॥ इतिदीपिका । दशचंगुनाधिक

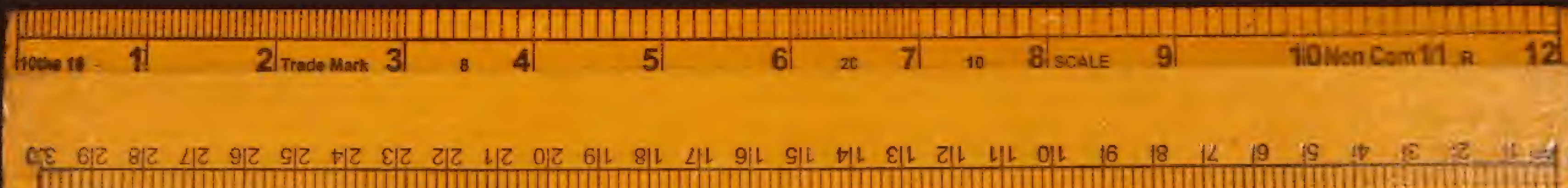
पंचोत्तममे कलिकाताव्यदेशे
वर्तमानो न विशाषाणो प्रमाण
ककारिका यथा वैशंगोः ॥ ६
सो न वेदै ॥ ४८ विप्रश्ननवमैः ॥
२० सोः नृगीतामृतायैः ॥ ४८ पा
रावाराप्रमाणैः ॥ २५ गंगना
नयनैः ॥ २५ पट्टविमि ॥ २५
द्वे वैदै ॥ ४८ शंकलाभिः ॥ २५
समुद्रोः सुमुविमि ॥ २५ रत्नलो
हेषुभिः ॥ २५ सोता वैदै ॥ २५
वादेकोनविशे गणित परिगतं
मान मत्रायनोशे । उदयलग्ना
स्तलग्नयो दिने प्रति रथिभोग्येय
या लग्न दंड पले द्विजंतसंख्ये
क्रमतः पले विपले च रेवेभौ
म मेवं कल्पन मस्तमे ॥ इति
मोतिषे पतयो विवरणं यथा ।
तत्र प्रचीनलग्नमानं ।
लग्नाः दिनभूतं । मासभूतं ।
यथा पले । विपले । देः । पले
१ मेघः । १ । ३५ ॥ २५ ॥
२ वृषः । ८ । ३५ ॥ २५ ॥
३ मिथुने । ११ । २५ ॥ २५ ॥
४ कर्कटः । ११ । २५ ॥ २५ ॥
५ सिंहः । ११ । २५ ॥ २५ ॥
६ कन्या । ११ । २५ ॥ २५ ॥
७ तुला । ११ । २५ ॥ २५ ॥
८ वृश्चिकः । ११ । २५ ॥ २५ ॥
९ धनुः । ११ । २५ ॥ २५ ॥
१० मकरः । ११ । २५ ॥ २५ ॥
११ कुंभः । ११ । २५ ॥ २५ ॥
१२ मीनः । ११ । २५ ॥ २५ ॥
अथ तन्मकालीन लग्नप्रश्नसू
चितफलं लग्नसूर्ये ५ तिथेगीशः
शिनि वलयुतो इषवान्निगुक्तोभौ
मेखंगः स्वामी शशधरतनयेसर्व
शास्त्रार्थवेत्ता नीवे रातापवित्रः स
कवि रथ गते भार्गवे मंडलेशः
सौरो कंदूतिगात्रस्तमसिचनितं ।

वैदितो धर्मसीनः इति योति स्तने
॥ अथिच । हरिरुपा यात्रा चरेण कर्तव्याप्रवेष्टयं
व उदयन्न समारम्भ राशो भावः स्थिरात देवस्यापन वैवासे
स्थितो हर साराण्यादे जनेदकि दिसभावेन कारयेत इतिगा
षडैः पडिल्लथा निशा नीने मेघे रुडे दै ग्रथायः
व पंचसु अतस्त्वे वृष कुंभयोः । तयं पुं स्ततिपाठकः तस्यार्थ
मकरे मिथुने तिस्रः पंच चाये च यः प्रातेर्गयुः २ स्ततिवतः ३
कर्कटे सिंहे वृश्चिके षट्च समा इतिचिकोऽशेषः सूतः ।
कन्यातले तथा पता लग्नप्रमा इतिनराथरः ॥
गोनचटिकाः परिकीर्तिताः शरणा वानि वि सक्तः लजितः इति
वशावेष्ट रसावधीधुधिसागराः ल मेदिनी ॥
द्वोदया दि हे वस्त लग्ना मेवादः । लग्नकः पुं प्रतिभूः इत्यमरः ।
योः यवा मेघलग्ने भवेद्व्या वृषे हेलागा इति नाभिन इतिवाच्या
भवति कामिनी मिथुने शुभगा ते तत्कार्ये लग्नकः गलस्त्री
कन्या वेषा भवति कर्कटे सिंहे व्रीडेक्तः सार्यकः प्रतिनिधिभव
वैवात्पड्याव कन्यायो इपमे । ति प्रतिभूः किय इति मही
पुता तलायो रूपमेष्यार्थ वृश्चिके कायो भरतः ।
कर्कशा भवेत् सौभाग्ये धनुषि । लग्निका स्त्री नग्निका इत्यम
स्याव मकरे नीचगामिनी । कु ररीकायो
मे वैवात्पड्यास्त्रीने वैरापसे लव इ ३ ग्रभुयातोः इति
पुता तला कर्कटको मेघो कविकल्पदुमः इत्येच्छते ३ ल
मकरस्यैव गुणायः चरकार्या । जते ग्रभुकोननाभावः तथाच
गिज्जर्पाच्च स्थिरकार्याणि वैवदि ये गुणा लेवने प्रोक्ता स्ते गुणा
पंचाननो वृषः कुंभो वृश्चिकः स ननुभोजने इतिवैधकं लेच
स्थिराणि हि कन्या धनुश्चमीन ने उपवासे इत्यर्थः इतिदुर्गा
अमिथुने दिसभावनः दिसभा रसः ॥
वानि कर्माणि ऊर्षादेष्ट विवत्ताः तव इ शोषे इतिकविकल्पदु
मः ३ लेच्छते शोष इत्यस्ती

कराणं । ये व्यापि इतिदीप्तो निःसारः इतिमेदिनी ॥ क्रस्तः
गंकदावितन लंचति इतिरता इतिरेमवेदः । व्याकरणोक्तं ल
ग्रुथः गतावप्ये अनेवालेवि कुसंज्ञा यथा क्रस्तो लघुः
७ः शैलान् इतिर्गारासः । दीर्घो गुरु पितृचारणवशाद्भस्ते
तव इक तिषि इतिकविकस तथा संयोगे सति क्रस्तोपिगुरु
दुमः इकलवयति तिषिदीप्तो इ रुमतोः तच्छ्रुति वर्जनाव ।
तिर्गारासः ॥ इति दुर्गसिंहकृतकलापट्टिः ।
लघुः पुं वायुः इत्युदादिषु लघुलक्ष
लघुः पुं वायुः इत्युदादि तां यथा म सिगुरु सिलवुथ
कोषः लघि मा पुं लघुत्वं न नकारो भादिगुरुः पुन रादिलेव
नशिबसाष्टैश्वर्यान्तरा न पेष्य । यो गुरुमथो रो लघुमथः
यविशेषः यथा लपिमा वशिः सोऽन्तगुरुः कथितोऽन्तलघुस्तः ।
तेषितं प्राकाम्यमदिमाणिमा य गुरु रेकोगाकारस्त लकारो लघुः
व कामावसापितं प्राप्तिरेष्वर्थम रेककः इतिह्रस्वमेवरी ॥
एषा इतिरेमवेदः ॥ लघुकायः पुं छायाः इति त्रिका
लक्षिष्ठः वि अयमनयोरेषालाभ उशेषः तद्वशरीरश्च ॥
तिशयेन लघुः इत्यर्थे इष्टप्रत्य लघुकाश्रम्यः पुं कटुफलवृत्तः ।
सयेन निष्पन्नः इतिव्याकराण इतिराजनिर्वटः ॥
लघीयान् वि अयमनयो रेषा लघुवदिका स्त्री तदावदा तय
माश्रितिशयेन लघुः इत्यर्थे इत्यस्य ययायः आसन्ती २ इति हारा
प्रत्ययेन निष्पन्नः इतिव्याकरा वली ।
लघु स्त्री श्रीञ्च इत्यमरः कृष्ण लघुगाणः पुं ग्रथिनी उष रस्त
गुरु इतिमेदिनी नामज्ञकं । नत्तवाणि यथा उग्रः पूर्वमचान्न
इतिराजनिर्वटः ॥ काधुवगण स्त्रीपुनराणि सभूतो
लघुः स्त्री एका नामशेषपिः ३ तादित्य हरित्रये वरगणाः पुष्पा
मेदिनी ॥ खिरत्तालघुः इतिदीपिका ॥
लघुः वि अग्रुः मनोतः ॥ लघुगर्गः पुं त्रिकंठकमत्स्यः ।

इतिहागवली ।
लघुविर्धिता स्त्री मयोर्बोरु इ
तिराजनिर्वटः ॥
लघुनेगलः पुं लावकपत्नी इति
त्रिकोशेषः ॥
लघुदन्ती स्त्री तद्वदन्तीवृत्तः य
था लक्ष्मी दन्ती विशाखाचम्पा
इत्यमरपार्षणि तथैरेडफलाशी
आशेनवेरा कुनप्रिया वरासमी
वकथिता निजुभश्च मङ्गलकः ।
ग्रसागुणाः दंती इये सरंभा
केरसे व कटु दीपनं गुरोकरा
रमभूनास्त कटु क्रुष्ट विराह्य
त तीक्ष्णोस्ते इन्नि पितामक ।
फोषोदर किमीन इतिभावप्रका
शः तत्फलगुणाः । तद्वदन्ती
फलतृप्त्यान्मथुरे रसपाकेयाः ।
शीतले स्रष्टविन्मृते गलशोथक
फापदं इतिभावप्रकाशः ।
लघुदंभिः पुं इगदवाद्ये इति
शहरत्तावली ॥
लघुदाता स्त्री काकली दाता
इति राजनिर्वटः ॥
लघुनामने स्त्री अग्रु इतिश
वृद्धिका ॥
लघुपंचमूले स्त्री तद्वपंचमूलपा
वने तत्त शालपर्णी एशिपर्णी
वृहती कंदकारी मोक्षरसयुक्त
यथा शालपर्णी शुष्मिपर्णीवा
तीक्ष्णी कंदकारिका मोक्षरः पे
चभिः श्रेतेः कनिष्ठं पंचमूलकं
ग्रस गुणाः पंचमूले लघु सा
इवत्ये पिन्नानिलापदं नामसं
वेदो ग्रादि नर व्यासापरीप
रात इतिभावप्रकाशः
लघुपञ्चकः पुं रोचनी भृदा
रोचनी इतिव्यातः इति शब्
वेदिका ।
लघुपञ्जी स्त्री अश्वत्थीवृत्तः ३
तिराजनिर्वटः
लघुपिच्छिलः पुं भृकर्वदारकः
इति राजनिर्वटः ॥
लघुपुष्पः पुं भूमिकदम्बः इति
राजनिर्वटः ।
लघुवदरः पुं तद्वकोनिः तय
योयः सत्सफलः २ वज्रकरः ३
सत्सपुत्रः ४ इत्यर्शः मधुरः ५
दरदारः ६ शिविप्रियः ७ अम
पक्षफल गुणाः मधुरास्त्वने
कफवातनाशिते रुच्यते स्ति
म्यते नंतकारकत्वं ईषतिता
ति राहपोषध त्वेव इतिराजनि
र्वटः लघुवदरी स्त्री भृवदरी इति
राजनिर्वटः ॥

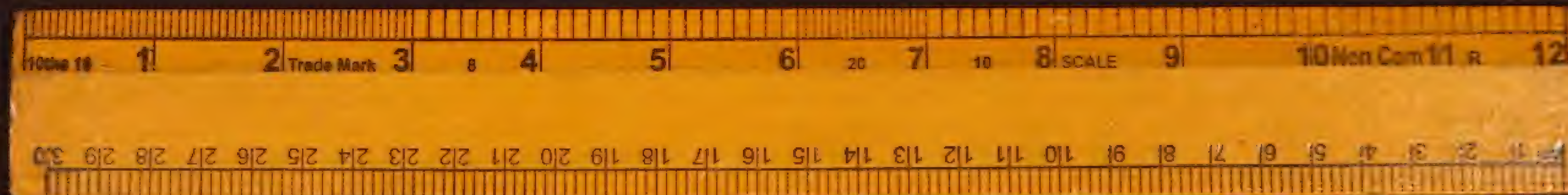

लानयति वंदं मेवः इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 गीरासः
 लज इक भाष्यार्थे इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 विकस्यदुमः इकलेनयति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 भादीभिः घटार्थे निकेतन हिंसा रक्तमूला १८ सशमा १९
 वलदानानि इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 लज तक भासने इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 कस्यदुमः कलनयति भास रक्तमूला १८ सशमा १९
 नेदीभिः इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 लजकारिका स्त्री लजातल रक्तमूला १८ सशमा १९
 ता । इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 लजा स्त्री ग्रन्थः कस्यावृत्तिवि रक्तमूला १८ सशमा १९
 शेषः इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 त्वेकमेति परज्ञानमयं ता रक्तमूला १८ सशमा १९
 न इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 से १ स्त्रीः १ वृषा ४ स्त्रीः ४ सा रक्तमूला १८ सशमा १९
 अत्यंतश्रेष्ठपत्रपा ६ इत्यमरः रक्तमूला १८ सशमा १९
 मन्दासे ७ लज्या ८ स्त्रीः ८ स्त्री रक्तमूला १८ सशमा १९
 उनं ९ इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 लः इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 लजातः १० स्त्री लजविशेषः रक्तमूला १८ सशमा १९
 तस्यार्थः रक्तपादी ११ शमी रक्तमूला १८ सशमा १९
 पत्रा १२ स्त्री ४ वदिरपवि रक्तमूला १८ सशमा १९
 का ५ संकोविनी ६ समेगी रक्तमूला १८ सशमा १९
 नयस्कारी ८ प्रसाहिणी १२ सत रक्तमूला १८ सशमा १९
 पाली ११ वदिर ११ गार्दमाति रक्तमूला १८ सशमा १९
 का ११ लजा ११ लजिरी ४ मर्श रक्तमूला १८ सशमा १९
 लजा ११ अत्योपिनी १६ रक्तमूला १८ सशमा १९

लजाशीलः वि लजाविशेषः लजपार्श्वे स्त्री लवे इति॥
 तस्यार्थः अथपिषः १ ननिराननिर्वैरः ॥
 इत्यमरः लजितः ३ इति लजः १० इत्येनः इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 शरत्तावती ॥ लजितः वि लजाप्रकाः तस्य रक्तमूला १८ सशमा १९
 र्थायः स्त्रीः १ स्त्रीतः ३ स्त्री इत्यमरः ॥
 लजिरी स्त्री लजातः इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 ननिर्वैरः । लज्या स्त्री लजा इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 तावती लज त क भासने इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 कस्यदुमः कलनयति लजाप रक्तमूला १८ सशमा १९
 यतिभासने दीभिः इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 सः लजः १० वदः कलः इति रक्तमूला १८ सशमा १९
 हेमवदः १० इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 लजिका स्त्री वेष्या इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 वदः ॥ लज वात्योक्त्याः इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 कस्यदुमः वात्योक्त्याः तस्य भा रक्तमूला १८ सशमा १९
 वो वात्योक्त्यामोद इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 लजितोक्तः शिष्टः स्यात् किं रक्तमूला १८ सशमा १९
 विददतिवेत्यर्थः इति॥ रक्तमूला १८ सशमा १९
 लजः १० प्रमादवचने दोषः । रक्तमूला १८ सशमा १९
 इति विद्यः ॥ लजः १० इत्येनः इत्येनः रक्तमूला १८ सशमा १९
 लजः १० इत्येनः इत्येनः रक्तमूला १८ सशमा १९
 लजः १० इत्येनः इत्येनः रक्तमूला १८ सशमा १९

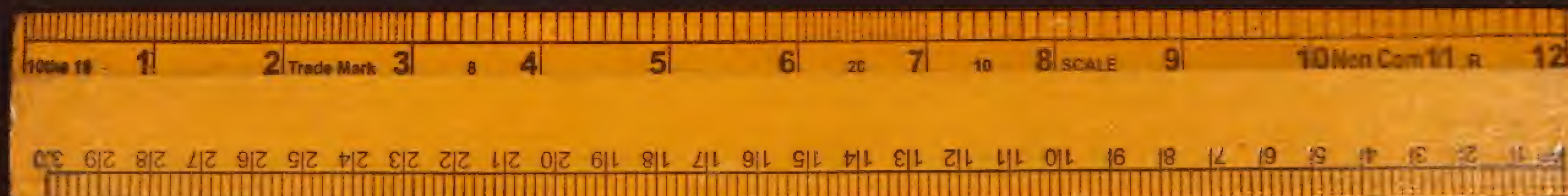
कोमल्यने इति परित्याजिका दुमः ल३यति श्रुतलाइत इति
या उन्मयने उन्तेपनमिति या दुर्गासः ।
व्यायत्तइति निको सर्प इमेवो ल३रः वि मनोतः इति वि
राहन्ति इति दुर्गासः ॥ कोरुशेषः
ल३क उपसेवे इतिकविक ल३रु वि उर्जनः इतिश्रुतला
ल३रुमः उपसेव इद ग्रन्थपा वली
लने कलापयेत्तववर्षाणिउत्र ल३रुकाः पुं पिष्टविशेषः ल३रु
मिति श्रुत इत्यो रेकलाहने इतिभाषा यथा ल३रुको ३
कल्पनाया मस्य प्रयोगः इति जंरो गुरुः इतिराज वलुभः
रमानाशः लाइयति लतावापः अपिच तेलेन रविषा पक्षेभ
इतिदुर्गासः वेत शूर्पाच ल३रुकाः इतिश्रु
ल३ क ३ रीषे इतिकविक चंद्रिका ।
ल३रुमः क ३ लाइयते लाभप लेदे क्री विद्या ल्पाइ इति
रश्मये विशेषेणा आश्रमि भाषा इतिकेचित
व्यावीषा इतिदुर्गासः लेइजः वि लंइदेशानाः यथा
ल३ इ कि भाषणे इतिकवि एवांघ्राये नवशते पटशीतिः
कल्पडुमः इ लेइते किलेइय प्रकीर्तिताः फिरेगभाषया ते
ति लेइति भाषणा कथने ग्रये आस्तेषा संसाधनात्सुवि ग्रथि
केष्विन्न मन्यते इतिदुर्गासः पा संइनानाच संग्रामेषपरा
ल३ अ ३ कि उत्तपणे इति जिताः इरेजा नव षट् पंचलेइ
कविकल्पडुमः अ लेइतिः श्रुत ना आपि भाविनः इति मे
वभ वलादिम्यवधानेपिनिष्ठा रुतेवे १३ प्रकाशः लेइस्तु
तस्यनते ग्रस्तानिष्ठाया मिमृषा ग्रधना लेइत इतिव्यातः इरे
दित्येके ल३रु इति ३ लेइते नानां राजधानीच ॥
किलेइयति लेइति लेइते लो लत वाते सौत्रथातरयं इति
कः इतिदुर्गासः कविकल्पडुमः लता इतिदुर्गा
ल३ त क लेपे इतिकविकल दासः ॥

लता सी लतति वेष्टयेया । लताकस्तुरिका मायवी हर्वा
साशावादिइति गुरुवादिः इति मेदिनी कैवर्तिका । सा
तस्यर्थायः वली २ वतति ३ रिवा इतिराजनिर्वेदः ।
इत्यमरः वलिः ५ वेलिः ५५ लताकरेनः पुं करेजविशेषः ।
ततिः ६ साशावापउसमायुक्तावे कंठकरेन इति हिन्दीभाषा ।
लतानिनी इतिश्रुतलावली तस्यर्थायः डुषार्थाः १ वीरायः ३
तस्यर्थायः वीरुत २ गुल्मिनी वज्रवीजकः ५ यनदासी ५ कंठफ
३ उत्तपः ५ इत्यमरः आमायां लः ६ ऊवेरासी ५ ग्रसपत्रगुणाः
वीरुथां छेदकर्तुं निन्दा यथा कइत्वे उल्लं कफ वात ना
ग्रप्त् तस्मिन्नसोरात्रे एवंविश शित्वेच तहीज गुणाः दीपन
ति चंदमाः ततो वीरुत्सवस तं पथ्यात्वे शूल गुल्मविपद
ति प्रयात्यर्के ततः क्रमात् लेव इतिराजनिर्वेदः
छिनत्ति वीरुथो यस्त वीरुत्से लताकस्तुरिका सी लताकस्तुरी
त्ये निशाकरे पत्रं वा पातय तस्यर्थायः कइः २ इतिरादेशः ।
तेकं ब्रह्महत्या स विन्दति । ना ३ अस्या गुणा तिक्तत्वे ।
इतिविस्मृपराणे २ ग्रंथे १२ स्वाइत्वे दृष्यत्वे हिमत्वे लवुत्वे
ग्रध्यायः आश्रमे रोपणीया चतुष्पत्वे छेदनीत्वे श्रेष्ठा ।
शुभदा लतादि र्मथा आला तस्या वरुणास्यरोग नाशित्वेच ।
वुआपि ऊष्माडे मायामुश्च च इतिपथ्यापथ्याविवेकः अपिच
कामकः एवर्जरी कर्कटोवापि लताकस्तुरिका तिक्ता हृद्याशी
शिविरे मंगलप्रदा वास्तुकःका तोस्यरोगउत्त इतिराजवलुभः ।
खेलश्च वार्ताऊश्च शुभप्रदा ल लतानिकः पुं सर्पः इति श्रु
भाफलं शुभदे सर्वं सर्वत्र नि माता ॥
श्रितं इति ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृस लतातरुः पुं नाशेगुत्तः ताल
जन्मलेदे १२ ग्रध्यायः ॥ हृत्तः इति श्रुमाता शाल
शावा प्रियंगुः एकुा अशन हृत्तः इतिविकोरुशेषः
पणी इत्यमरः शोभित्वाती । लताडुमः पुं लताशालः तत

पर्यायः भार्गवः १ अश्वकर्माः
१ कुशिकः ५ वनः ५ दीर्घः ६३
तिरुत्तमाला ।
लतापनसः पुं फललताविशेषः
तरुज इतिख्यातः तत्पर्यायः ।
वेलातः १ विशफलाः १ सावाश
५ रान्तेमिषः ५ नाटाश्रः ६ सेडः
३ इति विकोशेषः ।
लताएकः स्त्री सञ्ज्ञाना पिटि
३ शाक इति भाषा इतिशब्द
त्वावली ॥
लताप्रतानिनी स्त्री शाखाप्रव
यवतीलता तत्पर्यायः वीरुत १
गुल्मिनी ३ उत्पः ५ इत्यमरः
रौ वीरुता ५ वरुत ६ इतिश
ब्दत्वावली ॥
लताफलं स्त्री पदोलः यथा
वास्तकः कारवेल्लश्च तार्ताकश्च
शुभप्रदा लताफलं शुभदे सर्व
सर्वत्र निश्चितं इतिप्रसंगेवर्तते
श्रीकृष्णमखिदे १११ अथायः
लताभ्रः स्त्री भ्रालीवृत्तः इति
शब्दमाला ॥
लतामणिः पुं प्रवालः इति
विकोशेषः राजनिर्वटश्च ।
लतामरुतः स्त्री शृक्ता इतिश
ब्दत्वावली ।
लतामाथवी स्त्री माथवीलता
इतिशब्दत्वावली
लतापष्टिः स्त्री मन्तिश इति
शब्दमाला ॥
लतापावकं स्त्री प्रवालं इति
शब्दवली ॥
लतारसनः पुं सर्पः इतिशब्द
वली ॥
लतार्कः पुं स्त्रीमलं दुः तत्
पर्यायः दुडुमः १ इत्यमरः
लतालकः पुं दल्ली इतिविको
शेषः ॥
लतावेष्टः पुं पोरशरतिबंधा
न्तर्गतस्त्रीयवत्यः यथा वारुभ्यो
पादशुभाभ्यो वेश्पित्वा सिरे
रमेत लवुलिग तारुनं योनौ
लतावेष्टोय मुच्यते इतिरति
मंजिरी देशविशेषः यथा
अन्वेषण निरुद्धमवगन्त्यादिष्ट
वान्तरा शम्भन्तरेव मार्गध्वंवा
युतश्च समन्ततः शेषमन्तरे
तावेष्टं तथा रेवतकं गिरि ३
लवन्ते गिरिचैव मार्गध्वं लविता
हयेः इतिहरिंशे वाणाप्रहं ।
लतावेष्टकं स्त्री शालिगनभरः
यथा ॥ उद्धृक्पीरितकं लता
वेष्टकं तथा इतिशब्दमाला

लताशेखः पुं शालवृत्तः इति
शब्दत्वावली ॥
लतिका स्त्री लता इतिलता
शशास्त्रार्थे काप्रत्ययेन सिक
प्रत्ययेन वानिष्यन्ते ॥
लतिका स्त्री गोधा इतिसिंहान्न
कोमुद्यामुनादिवृत्तिः ॥
लव ३ भाषे इतिकविकल्प
मः ३ अस्त्रीलपत् अललापत्
भाषः कथने इतिदुर्गादासः ।
लपनं स्त्री सुखे इत्यमरः ।
भाषा इतिलपथात्वर्थदर्शना
तत्पितं स्त्री वचनं कथितेति
इत्यमरः ॥
लक्षिका स्त्री रवायविशेषः ल
प्सी इतिख्याता यथा समितो
सर्पिषा भृष्टां शार्करां पयसिति
पेत् तस्मिन्नुनीकृते न्यसेत् ।
तवेग मरिचादिकं सिद्धेष्टाल
सिकाख्याताशालानस्या वरास
हं लक्षिका वृद्धाणि वृष्णाव
सापितानिलापहा स्त्रिणां श्रे
ष्ठा करी ग्रीवी रोचनी तर्पणी
परं इतिभावशः लव ।
१३ संसने शब्दे । इति
कविकल्पदुमः इत्यमरः ३ ल
सते संसन मिहावलसनमिति
लमकः पुं धिदः इति सिद्धोत
गोविन्दभट्टः ननाद चरणाशुब
यस्तदपिमोन मालममे इतिदुर्गा
दासः ।
लव्यः वि ग्रामः इत्यमरः ।
लव्यवर्णाः पुं पदितः इत्यमरः
लव्या स्त्री नायिकाभट्टः यथा
वेदितोक्तंविता लव्या तथा
प्रोषितभट्टका कलहन्निता
वाससजा स्त्रीनभट्टका इतिन
राधरः ॥
लभ ३ ३ शब्दे इति कविक
ल्पदुमः ३ लम्पते ३ लभते ।
इतिदुर्गादासः ॥
लभ ३ ३ ३ य ग्रामो इति
कविकल्पदुमः ३ लम्पते ३
लव्या ३ लभते य लभा लभ
न्ति पुनरुत्थान मिति गणकता
नित्यत्वादिति रमानायाः वस्तुतः
स्तलभतेलभः पचादितादन्ततो
लभ इवाचरीति को साध्यः
इतिदुर्गादासः
लभसः पुं वानिवेधनरजः ३
मृगादिकोषः धनं याचकः
इति सिद्धान्तकोमुद्यामुनादिवृत्तिः
लभ्ये वि न्यायं इत्यमरः ।
लव्यं इतिमेदिनी ।
लमकः पुं धिदः इति सिद्धोत

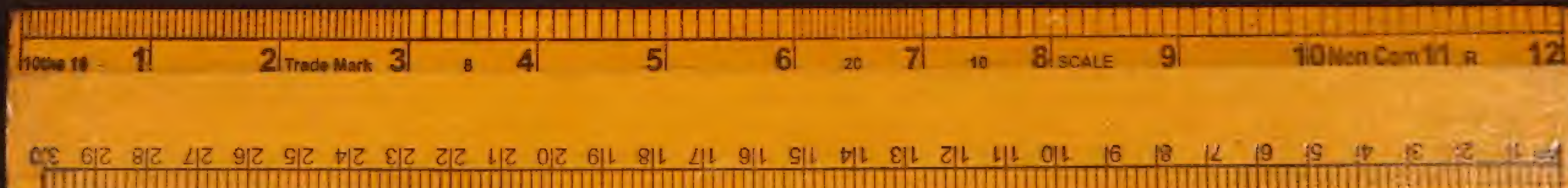

कौमुद्याप्रादिहतिः ।
 लेपः ॐ पिहः इतिलेपा ।
 कशवर्ध मेदिनी शासकः ।
 यथा यथेदिकाभुषिककामल
 सतः सतेषु शेषे भूनेषु वित्त
 न प्रकृत विहाङ्कलेवगम्या
 य सस्य यत्नः प्रम एव केवलं
 इति श्रीभागवते ५ स्कन्धे १९
 अध्यायः ॥
 लम्पाकः ॐ लेपः देशभेदः
 इति मेदिनी ॥
 लेपादः ॐ परदवाद्यं इति
 हारावली ॥
 लम्फः ॐ सुतगतिः लाफइति
 भाषा इति लोकप्रसिद्धः ३
 लम्फने प्रलम्फनेवाच ॥
 लम्बः ॐ नर्तकः शृंग कान्तः
 इति संक्षिप्तसारोणादिवृत्तिः ॥
 उत्कावः यथा प्राभते लोकने
 लेवोत्कावः कोशलिकामिषे ३
 पाञ्चाशः प्रदानंदा शरोपाया
 येने ग्रपि इति हेमचन्द्रः ॥
 अतभेदः यथा च लम्बा
 माभेदाः पादकोः तारिवालने
 इति शब्दमात्रा लोकादौ लम्ब ।
 मानरेता लम्बे वा यथाविभू
 ने भुजया योग सदनन्तरं
 लो

भुवाहतो लम्बा दिव्या भूतन
 युता दलितावाये उपाः स्याता
 सावाधा भूजकृतो रत्न मूलं
 प्रजापते लम्बः लम्बगुण भुम
 हेमचन्द्र विभूने फले भवति ३
 शरणा लेवे मरी मनुमिता
 विभूने भुजो त यत्र त्रयोदशति
 धि प्रभितो हि वस तत्रावलम्ब
 कमयो कथयाववाये त्रिषं तथा
 च समकोष्ट मिति फलाख्या ।
 मासः भूः १५ भुजो १३ । १५
 लम्बे आवाधे ५ । १ लम्बोलम्ब
 अ १२ लेवफलच ८५ इति ली
 लावती दीर्घः लम्बा इति भाषा
 यथा हरतः शोभते मूर्खो ल
 स्वशाट परावृत्तः तावच्च शोभ
 ते मूर्खो यावत्किंचिन्न भाषेत
 इति वाणसे ॥
 लम्बकाः ॐ शृङ्कोटवृत्तः बा
 गः इति मेदिनी रात्तमः हस्ती
 इति शब्दरत्नावली प्रेपनपत्नी
 ति राजनिर्वन्दः ॥ दीर्घश्रोत्रे ।
 तद्युक्तेवि ॥
 लम्बकेशः ॐ विष्टरः स भुवि
 वादकाले वरोपवेशनाथसा
 ईदितयवामावर्तवलितापोमुता
 श्रमेत्यातर्दभाः यथा उर्ध्वकेशा

लम्बा ४१३ लम्बोष्ठ

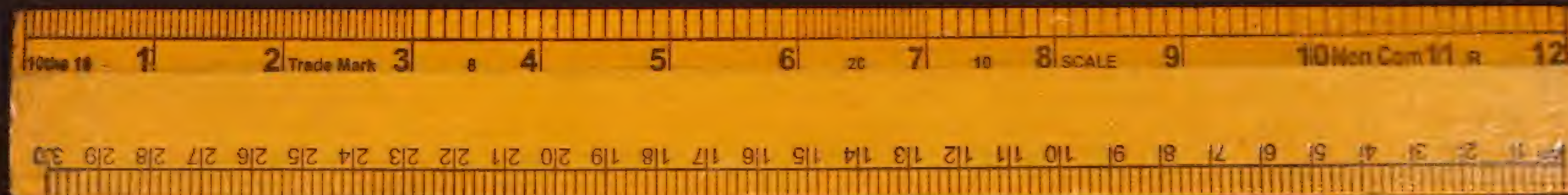
भवेत् ब्रह्मा लम्बकेशस्त विश
 २ः दक्षिणावर्तको ब्रह्मा वामाव
 र्त्तस्तविष्टरः इति संस्कारतत्वे के
 शोऽवाये इति प्रायश्चित्तनेत्रे गंगा ।
 माहात्म्ये प्रतिनिहितद्वन्द्वस्तान
 प्रकरणे लिखितं ॥
 दीर्घकेशायुक्तेवि ॥
 लम्बदन्ता स्त्री सेंदलीपिप्पली ३
 ति राजनिर्वन्दः वृद्धदर्शनविशिष्टे
 विलम्बने स्त्री नाभिलम्बितकेवि
 कादिः तत्पर्यायः ललन्तिका १
 इत्यमरः लम्बते लम्बने नद्यादि
 तादनः इति तद्दीकायां भरतः ।
 लम्बशब्दार्थोऽत्र ।
 लम्बनः ॐ कफः इति शब्द
 चन्द्रिका ।
 लम्बमाणं वि लेवायमानवस्त
 तवधातोः कर्त्तरि शान प्रत्ययेन
 निष्पन्नं ।
 लम्बवीजा स्त्री सेंदलीपिप्पली ।
 इति राजनिर्वन्दः
 लम्बा स्त्री ललीः गोरी तिल
 तस्मी इति मेदिनी ॥ दत्तकमा
 विशेषः यथा अरुन्धती रस्तं
 यामी लम्बा भावे मरुत्वती ।
 संकलाच मुहूर्त्ताच साध्याविद्याच
 भारत मनवे दत्तपञ्चाय दत्त
 पतादौ प्रभुः इति हरिरश्मोः
 अधिपतिस्थापने हिमालयकन्या
 विशेषः यथा तत स्त्रस्तवकः
 कृत्वा देवी लम्बा मध्यावचीत
 गच्छन्तमे प्रीतिं तं वातासेर
 तण्णैरु ततोयोगे समाधायप्रद
 प्रपादिसवस्तता कृष्णस्यैकस्य त
 दुपं दर्शयत्यार्थमागता । सा
 नृदानं मुपागम्य सत्का सावासरी
 पुनः परिव्राज्या वातासं विजया
 पिष्टिता ततः प्रमुचि वासदेव
 सदिवासाः कोहवीक्षिता इति
 मराभारते हरिवंशे वाणापुहं ।
 लम्बिका स्त्री तात्तद्देवस्तनिका
 तत्पर्यायः चन्द्रिका २ इति राज
 निर्वन्दः सुधासूवा ३ गलशुद्धि
 का ५ इति हेमचन्द्रः अतिजिका
 ५ अतिजिकिका ८ इति शब्द-
 रत्नावली
 लम्बितः वि संक्षितः शब्दितः
 इति लव धातोः कर्मणि क्तप्रत्यये
 वनिष्पन्नं लम्बमानमात्मादिश्रुत
 स्त्रोदरः ॐ गोपेशः इत्यमरः
 मेदरिके वि इति हेमचन्द्रः ।
 लेवोष्ठः ॐ उष्ट्रः इति राज ।
 निर्वन्दः लम्बमानोष्ठयुक्ते वि
 लम्बोष्ठः ॐ उष्ट्रः इति विकोड

शेषः शीर्षोऽविशिष्टे ॥ अथ त शिपरीस्यादलतिका-
लम्भने स्त्री प्रतिनयः इतिहे
मवेदः धुनिः लभि उः प्रादेश्म
स्मात्तावेः नद प्रत्ययेन निष्पन्न
मिति ॥
लेभा स्त्री कादश्चवला इतिहा
रावतीतय उः गम्मा इतिकविक
लदुमः उः लयते इतिङ्गादा
सः लयः उं विनाशः संश्लेषः ।
तोर्ध्वविकससामं इति मे
दिनी प्रत्ययः इतिशब्दत्वाव
ली गीतवाद्यपादस्यासानाक्रिया
कालयोः परस्परसमतालयः ली
यन्ते शिष्यद्वेः नेनतिलयेति
व्रजेति साम्यगीतादयोः जेतिवा
लयः । लीः य आशि
विलयगता वा अल इत्यमरी।
कायां भरतः ॥ लयस्यान।
विवर्जनं गायकस्य चतुर्दशदो
षान्तरगतदोषविशेषो यथा ल
जितं भीतमुनेषु प्रयत्नमनु
नासिकं काकम्बरः शिरःकपोत
यस्यानविवर्जितं विस्मरे विरेय
चेव विशिष्टं विषमादत्तं आकृतं
तालहीनेव गातुं दोषा अतर्दश
अथलयाः रुदिस्थितिः कठमि
तिः कपालस्थिति रितिलययं

अथ त शिपरीस्यादलतिका-
कलिका छिन्नवदिका वामधु
वस्तुन छिन्ना वदिका फड्क
कः जेभटिका कलतिकाः वदकः
वुरिकलया कथितअतरेत्वा
हे अतरेत्वाय नतेकः अतः प
मन्दातनावकुश मन्दाहीत्यपि
कादम्बश्चर्वरी वहा मिश्रोर्ध्वनि
तातनः अतिवित्रः समयश्च वनि
तोर्ध्वलेस्तथा आविदस्तदेकवक
स्ततश्चित्र विवित्रेको आनीवि
कृतथावाचमुक्तोय विलोककः
रमणीय स्तनश्चैव करकंदकसेत
कः वलारिशादिम प्रोक्ता लयान
यविशारेदः लयेन वश्यो भगवा
लये लीनो जनार्दनः इतिसेगी
तदामादरः ॥
लयपञ्जी स्त्री नर्तकी इतिशब्
रत्नावली ॥
लयासंभः उं नरः इतित्रिकार
शेषः ॥
लयासम्भः उं नरः इतिशब्द-
त्वावली ॥
नर्व गतो लर्वति इति मिहान्न
कोमुदी ॥
लत उः क ईष्यायो इतिक
विकल्पदुमः कः लालयते ईष्या

ग्राममिच्छा इतिङ्गादासः । अथ नरमाताविभूषणा हीपिव
लत त क ईष्ये इतिकविक । मयरीथाना मुक्तनोसातिभरवा
लदुमः ईष्या इति आपथतोः अतिविलारवदना निकाललन
मन्त्रस्य रूपे शोभाद इत्य । भीषणा इतिदेवीमाराम्य ॥
कारणा मरुपोः वि अल्कयो । लतनः उं वातः सानः प्रि
न वाध्यते इति चेन्न स्त्रीवि । यालः इतिराजनिर्वदः
दितप्रत्ययैः कचित्सत्रोपनिवा ललना स्त्री कामिनी नारीभेदः
यते इत्यस्य वाच्यत्वात् प्रत्या । निक्ता इतिमेदिनी
याकारणाकारणा मित्यादयो ललनाप्रियं स्त्री क्रीवरं इति
पि नस्यः पवंवत्प्रमाणेऽङ्गीट । राजनिर्वदः ॥
लतो इत्यादिष्वपि बोध्यं लतय ललनाप्रियः उं कदम्बः इति
ति धनेलो कः इतिङ्गादासः राजनिर्वदः कामिनीवतुभश्च
लतनिक उं उष्टः ऊकुरः लतनिका स्त्री नाभिलम्बकोटि
दित्सेवि इति मेदिनी ॥ कादिः तन्मर्णायः लतने २३
लतन वि विलासयुक्तः उन्म लमरः गोथा इतिशब्दमाला
न्यनविशिष्टः निष्कप्रक्रियावि ललाकः उं मेहनं इतिशब्
शिष्टः लेयविशिष्टः वीष्पावि चंदिका ॥
शिष्टः उपसेवाविशिष्टः भा- ललाटे स्त्री अवयवविशेषः
षणविशिष्टः उत्सेषविशिष्टः कपाल इतिव्याते तन्मर्णायः
इतिलुप्यतोः कर्तरिशब्दप्रत्य अतिक २ गोपिः ३ इत्यमरः
येनस्पलकारादेशेन च निष्प महाशंखः ५ भालः ६ कपा
नं लतदुमः उं लिम्पाकः ३ लकः ७ मलीकं ८ इतिशब्द-
तिजराधरः त्वावली ललाटकं ९ इतिधनेन
लतने स्त्री केतिः इतिहेमचं यः तस्यमुभासुभ ललाणे यथा
दः बालनं इतिनागोजीभट्टः उज्ज्वले विपुले शोवे ललाटेवि
यथा कालीकालवदनावि षमे स्तथा निहंता धनवन्तश्च
निष्कालासिपाशिनी विवित्राव शर्ददुमदो नराः आचार्याः
रुग

शुक्तिविशाले शिरावैः पापका
रिणाः उज्जताभिः शिराभिल्ल
स्त्रिकाभिर्यनेश्वराः निघ्नैर्लता
दे र्वधारीः कुरकर्मरता स्त्रया
संघ्नैश्च लतादेश्य कृपणा उज्ज
तैर्लताः लतादेश्य स्त्रिया
स्तो रेवासाः शतवर्षिणां नृपतं
सावृतस्त्रियाः पंचनवमय
ग्रयेदेणापुनर्वति विच्छिन्नाभि
अपुनर्वताः केशान्तोपगताभिश्च
ग्रशीत्मापुनरो भवेत् ।
पंचभिः सप्तभिः षड्भिः पंचाश
द्वजभिः स्त्रया चत्वारिंशद्वज
भित्तिशुद्धमगामिभिः विद्या ।
तिर्वाभवकाभि राशुः लताभिर ।
लकं न पृथु बानेद्विभेधुवौचा
यनलताकं मुभमर्देद संस्थान
मतंगं सादलोमशं इतिगह्वरे
६५ अध्यायः
लताकं क्री प्रशस्तलतादे
इतिशतवर्त्तावली लतावर्त्ता
इतिधनेनयः
लतावर्त्ताः पुं सूर्यः इतिमि
हान्तकोपरी ॥
लतादिका स्त्री सार्णादिवित
लतावर्त्ता दिका इतिव्याता
तस्यार्थायः पत्रपाषाण २ इत्य ।
मरः लतादस्यचंदनं । तत
र्थायः शोखवर्त्ता २ इतिशत
वर्त्तावली ॥
लतामं क्री लतामं यथा
प्रधानधनस्येष्टं पुंरुवातपित
ससभूषावनिप्रभावेष्ट लतामं
साल्लतामव इतिरुद्रः ॥
लतामं क्री चिकं धनः पुंरु
प्रधानं भूषा रम्यं वातपिः
पुंरु तरेणः प्रभारः इति
मेदिनी ॥ अमलतादे ग्रम
वार्त्तिकं गवादीनां लतारवि
त्रे अमलभूषा इत्यमरीका
यो भरतः ॥
लतामकं क्री पुरोनलमासे
इत्यमरः तदेवमासे पुः
संशुद्धभागे न्यस्त लताद पर्यन्त
मागते लतामकं लतामं तित
क मिव इति श्वोर्थकः इति
भरतः
लतामी स्त्री कर्णाभूषणविशे
षः तस्यार्थायः उत्तिमिका २
इतिशतमाता ॥
ललितं क्री सुंगारभावनकि
याविशेषः इत्यमरः सज्जमा
विधानेन भुनेत्रादि क्रियास
चिवकर चरणगविन्यासात्तलितं

तथाव सज्जमारंग विन्यासे म
स्या ललितं भवेत् यथासु
भंगं करकिशनयावते नेवागत
नी सालिम्यनी ललित ललित
लोचनसंजननेन विन्यासनीचरा
कमले लीलया खेराते निशे ।
कांचप्रथमवयसा नर्तिका पंकजा
ही भुनेत्रादि क्रियाशालि सज्जमा
रविधानतः इत्यं पादंगविन्यास
लस्याललितं विड रित्येपि ।
ग्रनाचार्योपदिष्टस्याललितेरिति
वेष्टितं इत्यं । ललिते
मेभावेत्तः ललितलासे इत्यं
मनीषादित्यादस्य ललं वा
इति भरतः अपिच विन्यासः
भंगि रंगानां भुवितासमनोदया
सज्जमारा भवेद्यं ललितेतद
रीरितं इत्युज्जलनीलमणिः ।
ललितः पुं रागविशेषः तस्य
स्वरूपं यथा प्रकृतसमल्लदमा
लथारी पुवातिगौराः लसलोच
नश्रीः विनिःसरन् वासदत्ताय ।
भाते चित्तासिवेशो ललितः प्र
दिष्टः तस्यगानसमयो यथा
शतर्गयास्त देशागो ललितः
पादमंजरी विभाषा भेरवीचैव
कामोदो गोरकीर्षपि ॥ इति
संगीतदामोदः ।
ललितः वि संदः इति
इति मेदिनी चलितः इति
विश्व शब्दरत्नावले ॥
ललितकान्ता स्त्री संगतचदि
का तस्याध्याने यथा ये सान
लितकान्ताया देवी संगतचदि
कावरदा भयदस्ता च दिभुजा
गोरदेहिका रत्नकोषेयवस्ताव
स्मितवक्त्रा सुभाषना नवयौव
नसंपन्नाचार्यगी ललितप्रभा इति
तिष्ठादित्तत्वे ॥
ललित स्त्री कल्लरी नारी इ
तिराजनिर्वेदः नदीविशेषः य
थानिमिनाम्ल राजवैः शापा
द्वयसतः पुत्रा वशिष्ठो सुशरी
रोऽभूत्पापाच्च निमिन स्त्रया
ततो अयोपदेशेन निर्जने का
मरूपके संस्थाचले तपस्तेपेत
स्य विस्मयभूतदा प्रसक्तस्तस्य
देवस्य वरदानान्तराभुनिः प्र
स्तान्तरवतार्थ्यामुज्जैकलागिरे
स्तदे तत्र स्नात्वा च पीत्वावश
रीरे प्राप पुरितं तस्मादस्त
ज्जगत संस्था नाम नदी वरानिः
स्तता तत्र चास्तस्य विरापु रा
देतवेत् तस्मात्तर्वत ज्जगत

ललिताया सरिदरा सागरा
हस्तिणात्सर्वं मरादेवावतादि-
ता वैशाखपक्षपक्षसप्तमीया
यानरस्तयः ऊर्ध्वद्वैललितास्त्रा
ने सशंभुसदनं व्रजेत ललि-
तायाः पूर्वतीरे भगवान्नामपूर्व
तः स्वयं विष्णु विंगत्पीतर्ह
भगवान्हरिः ललिताया नरः
स्त्रात्वा हादशपांशुपक्षके भ
गवते समारुह्य यो यजेत्परेमे
स्यं सयाति विष्णु भवनं शरी
रेण विराजता इति कालि-
कापुराणे ८१ अध्यायः गो
पीविशेषः यथा श्रवितरसा
स्तन मूर्तिः प्रसर रुचि रुहता
रकापातिः कलित श्यामाल
लितो राधाप्रेषाविधुर्नयति ।
इति भक्तिरसास्तसिन्धुः ललि
ताश्यामला शैव्या पद्माभदाश्च
अयन्ते इति नटीकायां जीव
गोस्वामी तस्याः स्वरूपं यथा ।
या उर्गा सेव ललिता ललिता
सेव राधिका यतासा मन्त्रे-
नास्ति सत्वं सत्वं हि नारद ।
इति पादो पातालावेदे रामली
लायां नारदं प्रति श्रीकृष्ण
वाक्यं ॥

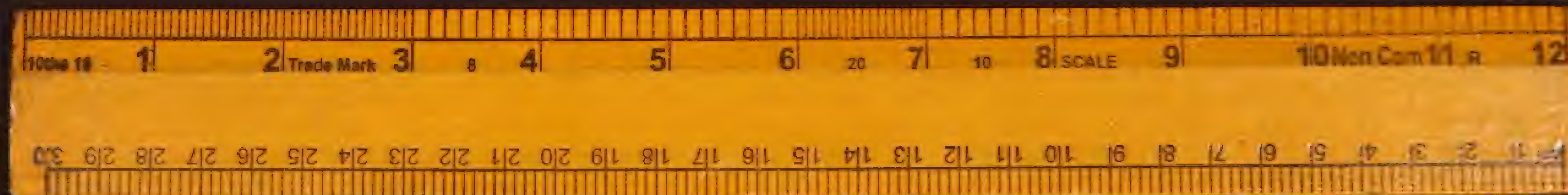
ललितासप्तमी स्त्री भाद्रपक्षस
प्तमी तत्र कुक्कुटीव्रतकार्यं यथा
भवित्ये भादे मासि सिते पक्षे
सप्तम्यां नियमेन या स्त्रात्वा शिवं
देवपिता मंडलेच मरासिके
पूजयेच्च तदा तस्या उद्यापं नैव
विद्यते इदं कुक्कुटी व्रतलेनाया
तं इति मिथ्यादितत्वं ॥ त
पिर्पथा तत्रादौ स्त्रातिवाचन एवं
कं संकल्पं ऊर्ध्वत औघोषादिभा
देमासि शुक्ले पक्षे सप्तम्यान्तिथौ
यावज्जीवनपर्यंतं अस्मक गोत्रा
श्रीमदशुक्ली शिवदुर्गाप्रीतिकामा
प्रतिवर्षीय भाद्रपक्ष सप्तम्यां
गणेशादिदेवता पूजा पूर्वकृषि
वपार्वती पूजा यावज्जीवन दोष
याशान् भविष्यपुराणोक्त व्रतक
थाश्रवणारूप ललितासप्तमी व्रतम
हंकरिष्ये ततः संकल्पसूक्तं पठित्वा
सामानार्थं विधाय गणेशादीन्सं
स्तुय भूतशुद्धादिकं निधाय
मंडलादिषु पूजा मारभेत ततो
ध्यात्वा सुशिरसि उष्णं दत्त्वा मा
नसोपचारैः संस्तुय अर्घ्यं संस्था
प्य पुनर्ध्यात्वा आवाहयेत् ।
शिवपूजाविधिना शिवं उर्गापू
जाविधिना उर्गां च यथाशक्त्युपचारैः

संस्तुय आवाहयेदवाग्नयेत् ।
ततोऽष्टम्युक्तोत्तरं दुग्धे
न सितं शिवदुर्गाभ्यां यपयित्वा
ततश्चोक्तं वामकरे वद्धा भोज्य
मुत्सृज्य कथां शृणुयात् अष्टफ
लानिदद्यात् ततो दक्षिणां द
द्यात् अथ कथां श्रीकृष्णउवाच ।
लोमणोनामदेवविर्मशुरा मागतः
पुरा साः विता वसुदेवेन देव
साच पुषिषि उपविष्टः कथाः
प्राणाः फणयामास वै तदा ततः
कथयित्वं भूयः कथा मेताः प्रच
क्रमे कंसेन निहताः पुत्रा जाता
जाताः पुनः पुनः स्तवस्ता देव
कितं पुत्र इः विनदः विता यथा
चंद्रमुखी दीना वभूव नक्षत्राणि
या तथा तं देवकी भदे पुत्रदः वि
नदः विता पद्मास्त्रीणां व्रतासात
वभूव तस्य पुत्रिका तमेव देवकी
देवि भविष्यति न संशयः देव
कुवाच कामा चंद्रमुखीदीनावभू
वनक्षत्राणि कथं चोर्गाव्रतं सम्य
कस्याः सन्नतिकारणं सपत्नी
दुर्गदेवने सौभाग्यारोग्यवर्धने ।
तमशुभं वाच यथोप्यायो पुरा-
तजा नक्षत्रो नाम विष्णुतः तस्य
यतो महादेवी नात्रा चंद्रमुखी
प्रिया पुरोहितस्य तस्यैव पत्नी
माला च नामिका तयो वासी
दृष्टमीतिः स्पृहनीया परस्परं अ
यतेपि च भविष्ये स्त्रानार्थं स
रघुनते प्राप्ते प्रामास्य तत्रैव
वज्रशान्गारोगनाः स्त्राता स्त्रामे
उले चक्रस्तनभ्ये व्यक्तदृष्टिनाले
खयित्वा शिवं शान्तं मुमया स
द शंकरं गेयप्रवृत्तते भक्त्यापू
जयित्वा यथाविधि प्रणाम्यपि
रसा भक्त्या दृष्टास्त्राभ्यां ववसि
यः किमिदं क्रियते साध्यः कथ्य
तो यदिचेते कदावा क्रिय
ते किंवा फले सम्यक्कृत्यतां
स्त्रियकुतः इति तोः स्त्राभिरतस्मिं
पार्वत्यामरणं करः वद्धा सूत्रमिदं
मुमुक्षुशिवस्यात्मा निवेदितः या
राणीय मिदं तावद्यावत्प्राणाय
धारणा तासान् तदवः कृत्वा
ते कृत्वा मानसतया कृत्वाव
संस्तुतिं तत्र वद्धादोर्भा सरोरकं
ततस्तः स्वरदं नमः सखीभिः प
रिवारिताः कोत्न महता तत्रवि
स्मृते तद्गुतेत्यप्यप्रमत्तया चंद्रमु
ख्या विस्मृतेचसरोरकं स्तता कोष्णि
दरोरकैः सा वभूव प्रवेगमीमा
लाच कुक्कुटी जाता त्वसंयुक्ता

पातनात् तथैवतेव सिद्धिपो
जाते जातिस्मरे ऊले संभूयति
धैव प्राप्तस्य समयः पुनः तदि-
ने तदिनेप्राप्ते पुनः कालेव तेर
ते तदेवमात्मे देशे जाते गो
ऊलसेकुते गतो जाया वभूवा
यपय्यीनायस सा पुनः ईश्वरी
नामविद्याता सात राज्ञेभि
वहभा यप्रिमीतदिनस्यासीडा
याभूषणानामिका पुरोहितस्य
कालेन ऊकुटी वडुडिणी
जातिस्मरा चाष्ट पुत्रा तथैवचा-
स्तप्रजा पुन निर्दन्तरा प्रीतिर्व
भूवाय तयोर्दिन तत्रेश्वरी पुत्र-
मेकप्रसूतातेव रोमिणो नवव
र्षत पंचत्वमगात्रपुषिष्ठिरत
उतंभूषणादष्ट मानगायातिडः
विता सविभावादतिस्त्रिराद
ष्टपुत्र समन्विता प्रमुक्ताभरणा
निसं सभावेनैवभूयिता तोडष्टा
पुत्रिणीभयाप्रनन्तातेचरीरुषी-
ततोत्तरं प्रेषयिता तांसांवीतीव
मत्सरा विन्तयामा स साराती त
स्याः पुत्रवधंप्रति दत्ता दत्ताश्रये
पुत्राः पुनर्तीवन्त्यामयाः वडुपुत्र
जीववत्साप्रपुक्ता भरण कये
शोभसेशपिकं भदे तदि लो।

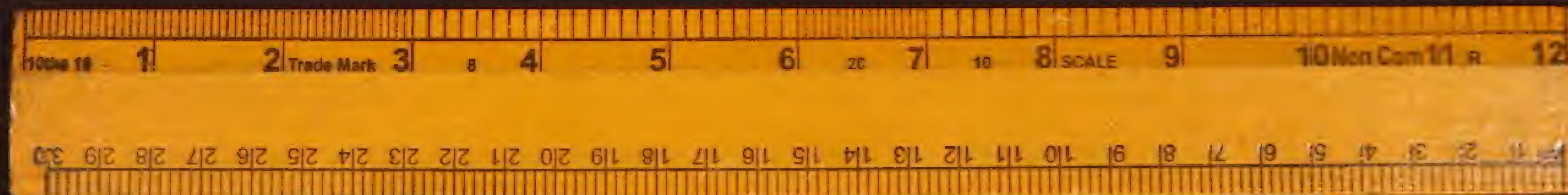
हामिनी यथा भूषणोवाच भोदे
मासि सितेपते समेष्वा ललिता
लये साक्षाशिवं लेवयित्वा मेर
लेव सरामिकं संश्रुय विधिवत्ता
मे त्रेतोको यव विद्यते । त
देवदित्रते प्रवत्तया सद ययाकृतं
तन्मयावरितं भक्त्या तेनादेस्यि
रा सति तया नाचिन्तिसम्पक्
पध्मात शरीरया तेन तेम
नृति छिन्ना राज्येपि सति डः
विता प्रभाव पयःकथितो व्रत
स्यास्य मया सति अर्धे तथं
प्रदास्यामि तस्य धर्मस्य सुवते ।
सविभावात्पतीच्छत्वा नात्र कार्या
विचाराणा संश्रुय शंकरं भक्त्या
करे वद्धा सुशरकं यावजीव
मया तावत्सिदस्यात्मा निवेदितः
इत्येवं समयं कृत्वा ततः प्रभ
ति शेरकं स्तुतिरूपमये वापिक
रशाखासुधारणा शंकरेचोमयासा
हं सोवर्णा राजतन्त्रया ताप्रया
प्रतिष्ठाप्य द्वास्त्राणयोपपादयेत्
पायसे पिष्टकंचेव भक्त्यभा
जं प्रयत्नतः सगोत्राभोजयित्वा
त स्वये भुंजीत तत्पर ॥
सदले सोमसुदशं शिवस्यात्म नि
देदिते इत्येवं प्रतिनशार व्रत

रान फले ततः वभूव स्वय। ईषत इतिगाननिचंदरः ॥
नासाधी ईश्वरी भुवनेश्वरी व्रत लवः पुं लेशः विनाशः ।
स्यास्य प्रभावेन सपुत्रा त्वंचदेव छेदनं रामपुत्रः इति मेदिनी
कि भविष्यति विलोकेण पुत्रेव श्रव विनाशस्याने विलासः
जनयिष्यति इत्येवं प्रावपित्वा इतिविद्याः हेमचंद्रश्च कालेभदः
विराममुनिस्तदा जगामस्वपुं यथा यथादशानिमेवास्त काष्ठा
पार्थ मयाप्येवं त्वेदितं याः काष्ठाहयेतवः इति हेमचंद्रः
स्त्रियः साचरिष्यन्ति व्रतमेतमु। लावानामापत्नी इतिगाननिचंदरः
विष्टि ऊकुटापयं सवेगाप्यदे लवंग क्ली सनामायातवनिक
वकावरितं शुभं तासां सेतति इत्यभेदः तत्पर्यायः देवऊसमे
विच्छेदेनकराविद्विषयति । हि श्रीसंते ३ इत्यमरः । श्रीप्र
यश्चेवाचरिष्यति व्रतमेतत्सर्वपदे ने ५ इति भावप्रकाशः लवः
अस्मिन्लोकेसावे भुक्तायास हुकं ५ इतिशारदावली ल
न्ति शिवमंदिरं । याऊकु वगकलिका ६ दिवं ५ शेष
तीव्रत मिदं सवंगी समेते देवं ६ ८ लव ६ श्रीपुष्प १० रुचिरे
विभाव्य हृदयेव उरुं निधाय। वारिसंभवे ११ तीक्षापुष्प १३ भ
भक्त्या करोति कलधौव विवात अगुरे १५ गीर्वाणाऊसमे १६ चंदन
दत्तं साधी सदा भवतिशोभन पुष्प १६ अस्मशानाः शीतलत्व
जीववत्सा इति भविष्यपुराणोऊ तिक्तत्वे चक्षुषत्वे भुक्तरोचनत्वे
ऊकुटीव्रतकथा समाप्ता ॥ दात पित्र कफनाशित्वे ।
मेघरोगस्पर्शाणि यथा ल तीक्षात्वे मूर्धरुमापदत्वेच इति
लिता मानसी गौरी नाटी देव राजनिचंदरः प्राधानानादभ्यस
किरी तथा मेघरागस्य राणि। ज्ञत्वं दीपनत्वे लघुत्वेच इति
णो भरेतीमाः समग्रमाः इति राजवल्लभः अपिच लवंगं कटु
मेगीतरामोदरः के तिक्तं लघु नेत्रहिते स्निग्धं
लव क्ली नातीफलं इतिश। दीपनं पाचनेरुच्यं कफ पितास्त
वृद्धिका लवंग लाभजेके नाशकत तस्माच्छुद्धिं तयाभ्याने

मूलमात्र विनाशयेत् कामं
 खासेव हिक्काच लयेतपयतिभु
 वं इति भावप्रकाशः ॥
 लवंगकं ली लवंगं इतिपाद्
 रत्नावली
 लवंगकलिका ली लवंगं ३
 ति राजनिर्वटः ॥
 लवंगलता ली पुष्पविशेषः य
 शालतिललवंगलतापविशीलन
 कोमल मलयसमीरे मधुकरनि
 करकरवित कोकिलरुनित जं
 नतदीरे विहरति हरि विरसर
 सवसने नमति सुवतिजेनेन
 समंसति विरहिजनस उपने
 इतिनयेदेवः राधायाः सखीवि
 शेषश्चलवंगं ली सारसमुक्त
 इयं नतपेवविधं यथा सौवर्चते
 १ सैत्यवे २ विरे ३ ओद्विदे ४ सा
 मुदे ५ तथादि सामुदे यत्तलव
 णामर्त्तुं प्रमिरं तत् सैत्यवे
 ६ लीशीलशिवं मधुनिमयं च सि
 पुने शैमकं वसुकं पाकं विरे
 च कृतेक इयं सौवर्चते ७ च
 रुचके इममरः छेदने यथा
 लवे ८ भित्ताने लवण इतिचा
 मरः
 लवणः पुं सिन्धुभेदः राक्षस
 विशेषः रसविशेषः इतिमे
 दिनी पृथिव्याग्निगुणावाहत्याह
 वणः इति चक्रपाणिदत्तकृत
 वगुणोपरी शिवदासीयरीका ॥
 तत्पर्यायः पदः २ तस्यगणाः
 लवणो रुचिकृदसोऽग्निशयी प
 चनः स्वाङ्कश्र सारकश्च रति
 तो नितरो जगोच पिते शिति
 मानं च ददाति ऊष्टकारी इति
 राजनिर्वटः अपिच लवणः क्ल
 दन स्त्रीणाः पाचनो दीपनः सरः
 त्रिणोरुचिकरः स्पन्दी रुष्टिमु
 क्रहो लवुः अमच्च लवणः
 पोथनो रुच्यः पाचनः कफपित्त
 दः पुंस्त्व वातहरः कायशैथिल्य
 मृदुताकरः सोऽतिप्रुक्तो ९ ति
 पाकास पित्त कोष्ठ तृणापकृत
 इतिराजवल्लभः ॥ लवणासुरस
 विवरणं यथा पूर्वं कृतगुणो
 नन्देतेयः समहावति लोलापुत्रो
 १ भवजेशो मधुर्नाममहासुरः स
 मधु वीर्यसंपन्नो धर्मवत्समाहितः
 वज्रमानाच्चरुदेण दत्त स्तस्यादुतो
 वरः ॥ २ ॥ मूलं मूलम्
 हिनिष्कृष्य महावीर्यं महा प्रभं
 मं देवा महात्मा सुशीतो वाकं
 चेतइवाचद यावत्सुरैश्च वि

प्रेमून विरुधे मेरासुरः भाव सशोक मापेदे नचने किंतिर
 ल्लते भवेदं स्यादन्त्या नाशमे। उवीत सविशय इमे लोक
 यति यश्च ता मभिपुंजीतयुक्ता प्रविष्टो वरुणानये मूल निवे
 यविगतन्यरः ते मूलो मध्यसात यलवेणा वं तस्मै न्यवेदयत्
 कृता पुनरेष्यति ते करं पवेरु। सप्रभावेणा मूलस्य रोगाल्पनाम
 शदरे लव्या भूयपव मरासुरः नस्तथा सन्नापयति लोकं स्त्री
 प्रणिपत्यमहादेवे वाक्यमेतइवाच निषेधेणा च तापमान् प्राहारः
 र भगवन्ममवेशस्य मूल मेतद सर्वसन्नाणि विषेधेणा चतुःसा
 उन्नमं भवेत् सततं देव मराणा प्राचारो रोदता निमं वासा म
 मीश्वरो हसि ते जुवाणं मधु। पुवेने तथा इत्या वज्रसदस्ता
 देवः सर्वभूतपतिः शि प्रत्य । सिद्धं व्याज्ज मगांरजान् मानुषां
 वाच महादेवो नैतदेवं भविष्य। अवेकुरुते नित्य माहार माफि
 सि माभूते विफला वाणीमय के तल्लता राचवो वाक्यमुवाच
 साद कृता मुभा भवतः पुत्र मे स महामुनीन् ज्ञातपिप्यामितद
 कंतमूल मेतइविष्यति याव तो व्यगच्छ वो भये प्रतिज्ञा
 करम्यः मूलोः यं भविष्यति सुत यतरोतेषोमुनीनामुपुतेजसो सथा
 स्मते अवध्यः सर्वभूतानांमूल। हंसदितामर्वानुवाच रतुनेदनः
 हस्तो भविष्यति एवं मधुर्वरे कोदन्ता लवणं वीरः कस्यांशः
 लव्या देवात्समहदइते भवने सविधीयतो भरतस्यमहावाहो
 सोऽस रेअष्टः कारयामाससुप्र शत्रुस्यचपीमत राचवेनेवमु
 मं तस्यपत्नीमहाभागापियाऊं। कस्त भरतो वाक्य मववीत प्र
 भीनसीतिपा विद्यावसो रपत्येसा मेने वधिष्यामि मनांशः सुवि
 यनलायो महाप्रभा ॥ तस्या धीयतो भरतस्यवचः श्रुत्वा धैर्य
 पुत्र महावीर्यो लवणानामराह शौर्यं समन्वितं तस्मात्तावन्नस्त
 णः वात्यात्वमिति इष्टात्मापा शो हित्वा सौवर्णं मासने शत्रुज
 पानेव समाचरेत् ते पुत्रं उ स्वयवोहाकां प्रणिपत्य नराधिपे
 दिनीतंत हृष्टा क्रोध समन्वितः कृतकर्मा महावाज्ज मध्यमोरचुनेर

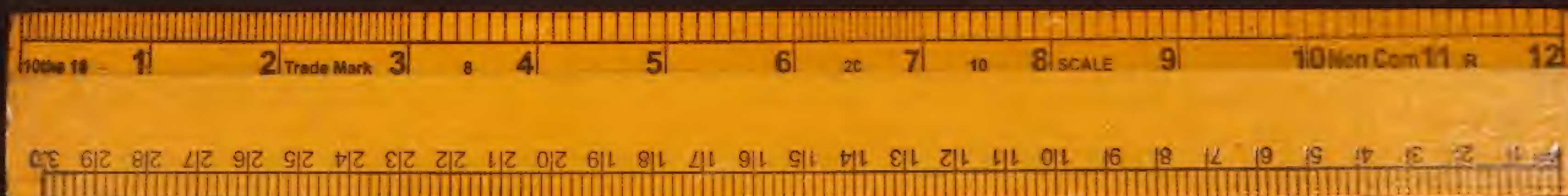

न शार्प्या हि पुरा श्रुत्या त
योध्या परिपालिता सन्नापह
दये कृता शार्प्यागमने प्रति
प्रेष्ये मयि स्थिते राज्ञे भूयः
क्लेशमाश्रुयात् तथाश्रुवतिश
शुभेरावकः पुनश्च वीर्यं एवंभवत्
काजत्स्य क्रियतां ममशासनं
सत्वंदत्ता मधुसूतं लवणापाय
निम्नं रात्रेप्रशापि धर्मणावका
मे यथवेत्तसे यदात पुद्गमाका
तन यदिकश्चित्तमाकुर्येत् त
राश्रुतंरहीत्वात भस्मरतःको
तिहि सत्वं पुरुष शार्प्यं तमा
मुयविनाकृतं अमविष्टं पुरं एवं।
हारिनिष्ठ भुतायुधः श्रमयाकि
यमोणात् श्रव्यः स भविष्यति
ततःप्रभाते बिम्बे तस्मिन्काते
सरात्तसः निर्गतस्तु प्रगङ्गीरो भ
त्पाहार प्रचोदितः एतस्मिन्त्र
रे वीर उत्तीर्य यमनो नदी
तीर्त्वा मधुपुरं हारि यनुष्माणि
रतिष्ठत् ततो हृदिदिवसे प्राप्ते।
कुरकर्म सगतसः आगच्छदङ्ग
साहसं प्राणिनां भार मुदहन त
तो ददर्शशत्रुं स्थितं हारि भुता
युधं तमुवाच ततोऽरतः किमेनेन
करिष्यसि तस्यैवं भाषमाणस्य

इत्यतश्च मुञ्जः पुञ्जः शत्रुञ्चो वीर्यं
समञ्चो रोषादङ्गणवाहनत उ
वाच चसमंक्रुद्धः शत्रुञ्चः सतिशत्रुं
योडु मिच्छामि उर्वदे हृदपुदे
तयासर तल्लता भाषितं तस्य
शत्रुञ्चसमसात्मनः क्रोध माहार
यतीव तिष्ठ तिष्ठति चाववीत्
आहूतस्तु पुन स्तेन शत्रुञ्चमरा
त्मना लवणाः क्रोयसंयुक्तो पुद्गाय
समुपस्थितः आकारात्सर्विकुषाय
तदनु धेन्विनावरः समुमोच मरा
वाणतवाणमहोरसि उरस्तस्य
विदार्योऽप्यविवेश रसातले पु
नरेवागमन्तुर्गा सिद्धाज्जकृतनंदरे।
शत्रुञ्चशरनिर्मितो लवणाः स निष्का
चरः पपातसदसा भूमौ वज्राहत
इवाचतः तच्च श्रुते महद्विद्योद
तेनलवणा रात्रेसे यप्रयतोसर्वदेवा
नां रुदस्य दशमन्वगात्
इतेतलवणा देवाः सेंद्रा साग्रिपु
रोगमाः कुचः सुमधुरो वाणी
शत्रुञ्चशत्रुतापने वरदास्त मरा
वादे सर्वपवसमागताः विनया
कात्तिपास्तभूममोहोदर्शनेदिनः
देवानां भाषितं कृत्वा श्रुगेभू
द्भि कृताजलिः शत्रुवाच मरावा
ङ्गः शत्रुञ्चः प्रयतात्मवान् शयंमधुपुत्री

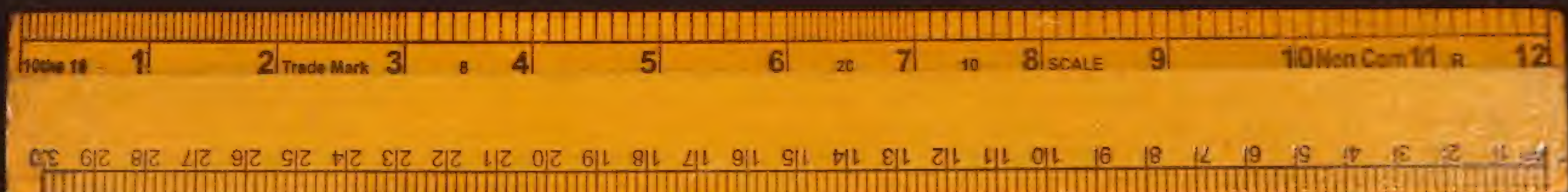
रमा मधुगदेव निर्मिता निवेशं
जाम् यच्छीघ्रं मेघ मेस्त दयःप
रः तंदेवाः प्रीतमनसो वादमिमे।
वराचवं भविष्यति पुरीरम्पार
सेनो नसंशयः ते तयोक्ताम।
हामानो दिव मारुक्क सदाश
उद्योपि मरातेना स्तोसेनासमु
पानयत् सासेना प्रीचमाग
ल्लुत्पत्ताशत्रुञ्चशासनं निवेश
नेव शत्रुञ्चः श्रावणेन समारभत
तांपरीदिव्यसंकाशानापाणेपा
पुष्पाभितो निरीक्ष परमप्रीतःप
रंहर्यमुपागमत् तस्युद्विःसमु
प्यत्रनिवेशप मधुरो पुरीराम
पासेनिरीक्षेदेवैव द्वादश या
गते इतिश्रीरामायणोऽन्तरका
रेपकपसादिसंगन्ताध्यायेभ्यः
संकलितं लवणासमुद्रसोत्पत्ति
वर्णा विरता समञ्चो युक्ताधृत्वा
वीर्यममोचकं सद्यो वधुवने
वध्यागभवती सती तस्यातत्र
सुखासीना सार्द्धेपुत्रैश्चसप्तभिः
एकरादरिणा सार्द्धेचुन्यारणे
सूनिर्जने विजरा पुनःसाधीष्ट
गा सक्त मानसा एतस्मिन्नेतरेत
इमातः क्रीडंतगामद कनिष्ठपु
त्रस्तस्याश्च आटभिः पीडितोभिषा

भीते स्वतनये दृष्ट्वा तत्पानतो
कृपानिधिः क्रोरे चकार वाने
सा कृत्वा राधागदं ययो प्रवो
प्यवातेसा साधी नददर्शान्तिके
प्रियं विललाप भ्रंशं तत्र मुगा
रा तत्प्रमान्नाप्रशाष्टस्वसुत
कोपातलवणादेो भविष्यति क
रापितेनलंकेचित्तलादिष्यन्ति
नीविनः शशाप सर्वान्नालोभ
योतमृष्टा मदीतते गल्लुधेचम
दीमृदाजमुदीपमनोदरे स्थितिर्न
वप्रप्राकंभविष्यति पृथक्पृथक्
हीपे हीपे स्थिति कृता तिष्ठन्
सत्विनःसताः हीपस्याभिर्नदी
भिश्च सद क्रीडन्त निर्जने कनि
ष्ठो मादशापाच्च लवनेदोसभू
वद कनिष्ठः कथयामासमादशा
पेववातकान् यानामुर्द्धाविताः
सर्व मादस्यानचवातकाः कृत्वा
विवरणो सर्वे प्रजामु धराणीत
ले ग्राम्य मात श्ररणोभक्तिन
आत्मकंथराः सप्तहीपे समुद्राश्च
सप्ततसुर्विभागशः कनिष्ठाह
दपृथ्पन्ने दिगुणो दिगुणमुने
लवनेतत्र सपि रंधि उप जला
गीवाः एतेषांच जले शृङ्गाश्च
स्यार्थंभविष्यति ।

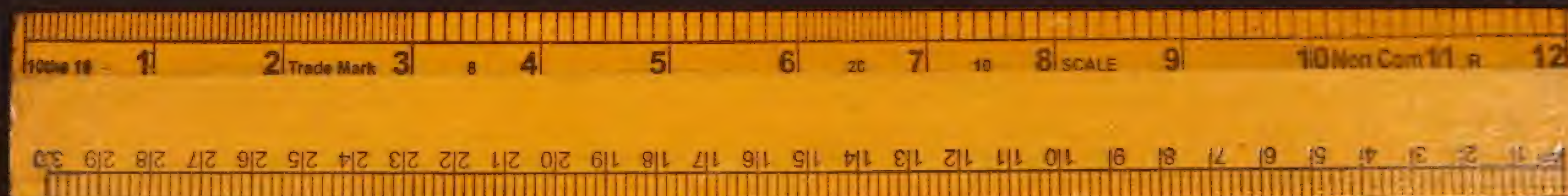
व्याप्ताः समुद्राः समैव सप्तदीपांश्च
सुंथरां इति त्रसैवैतन्मन्त्रोक्तं सप्त
विंशे १ यथायः तवाणाः वि लव
पारसयुक्तः इति मेदिनी तावत्प
युक्तश्च लवणाकिंशुका स्त्री महा
ज्योतिष्मती इति राजनिर्घटः ।
तवाणाख्यानिः स्त्री सांभरिलवाणा
तन्निष्पावं तत्पर्यायः रुमा २
इति हेमचंद्रः तवणाकरमात्रं च
तवाणाख्याः स्त्री त्वाविशेषः त
त्पर्यायः त्वाणाख्या २ त्वाणात्रः ३
पट्टत्वात्के ४ अत्रकांडे ५ अस्म
गुणाः सतीरत्वे अम्लत्वे क
पायत्वे अलनत्वे अमृदुदिका
रत्वे च इति राजनिर्घटः ।
तवनत्रयं स्त्री सैथवं विंशे रुच
कंच इति राजनिर्घटः ॥
तवाणाथेनः स्त्री रानाथेतवाणा
दिनिमित्तथेनः तद्विवरणं यथा
होतावाच तवाणाथेनं वसामि
तां विवोधमस्तीपते अनुलिमेम
हीष्टे कृष्णाजित् जशोत्तरे ॥
थेनं तवाणामर्थीकृता षोडशप्र
स्थमेषुता वत्सं चतुर्थी गजेन्द्र
इत्यपरांश्च कारयेत् सौवर्गा
मुत्त शृंगाणि त्रुग रोष्ममयास्त
या मुत्तं गुडमये तस्मादेताफ
ल

विप्रेण तथैव लवणाग्निना स
इसेणाशतेनाय स्वशास्त्रा कर्त्तुं
केनत इत्येमांस्वर्गमाप्नोति यज्जे
वोदृषधनः य इदंमृगाययाङ्गना
आवयेद्वापि मानवः मुच्यते
सर्वपापेभ्यारुद्रलोकं गच्छति
इत्यादि वाराहप्रणालि श्रेतो
पाद्यानेलवणाग्नेनुमाह्वय्ये ।
लवणामदः पुं लोणारस्तारः इति
राजनिर्वटः
लवणास्तारः पुं लोणारस्तारः
राजनिर्वटः
लवणा स्त्री नदीभेदः दीप्ति
इतिमेदिनीप्रहरत्वावय्यो महा
ज्योतिष्मती इतिराजनिर्वटः ।
लवणाचलः पुं दानार्थलवणा
दिनिर्मितपर्वतः यथा ग्रथातः
संप्रवक्ष्यामि लवणाचल सुतमं
यत्प्राप्ता नरो लोकं प्राप्नोति ।
शिवसंश्रुतं उत्तमः षोडश इ
णः कर्तव्यो लवणाचलः मध्यमः
सातद्वर्षेन चतुर्भि र्यमः स्मृतः
विमहीनो यथा शक्ताद्रोणा
द्वैतकारयेत् चतुर्थशेनवि
कृभाम्बर्वात्कारयेत्पञ्चक
विधाने शर्ववत्कुर्षीत्यस्यादी
नां सर्वदा तद्देहेमतत्त्वार्वा ।
न लोकपालानिवेशयेत् सरो
सिकामदेवादीस्तद्वात्र निवे
शयेत् कुर्यान्नागर मन्त्रादि
दानं यत्र निबोधत । सौभाग्य
संश्रुतो यतोऽने लवणा
रसः तदात्मकत्वेनच मां पाहिषा
पात्रोत्तम यस्मादन्नरसोऽस
र्वै नोत्कटा लवणा विना प्रिय
न्न शिवयो र्निवे तस्मात्वातिप्र
ये भव विमुदेह समुद्रते
यस्मादारोग्यं वहेनं तस्मात्पर्वत
इषेण पादि संसारसागरा न ।
अनेन विधिना यस्त दद्या
लवणापर्वते उमातोके वेसत
कृत्ये ततो याति परा गतिं ।
इतिमात्स्ये ७३ अध्यायः ॥
लवणाग्निने स्त्री साङ्गइलवणां
इतिराजनिर्वटः ॥
लवणारजं स्त्री लोणारस्तारः
इतिराजनिर्वटः ॥
लवणोत्तमं स्त्री सैन्यवं इति
रत्नमाला ॥
लवणाण्यं स्त्री लोणारस्तारः इति
राजनिर्वटः
लवणादः पुं लवणासमुद्रः इत्य
मरः ॥
लवने स्त्री छेदने इत्यमरः ।

लवणी स्त्री फलवृत्तविशेषः लो भूतः १ उग्रगंधः २ अमृगणाः
ना इतिभाषा तत्पर्यायः यीषा अमृतवसेकनते गुरुते उमते
ना १ अतिवा ३ इतिशब्देदि कफ वात नाशिते अमृतिते
का लवली स्त्री फलवृत्तविशेषः कमि हृदोग शोफनते स्मा
नोपादि इति भाषा तत्पर्यायः यथातेच इति राजनिर्घटः
संगंधमूल २ शङ्खः ३ कामलव अणिव लघुनस्त रसेनः साड
त्कता ४ इतिराजनिर्घटः तस्यफ शोधो मसौषधे अरिष्टो म्ने
लघुणाः द्रव्यते संगंधिते क छकंदश्च पवनेष्टो रसेनकः य
फवातनाशितेच इति राजवह दाम्भते वेनतेयो नहार सरस
भः लवलीफल मसौषो वातपि तमात तदा ततोऽपतद्विदुः
नहरे लघु इतिकेचित ॥ सरसेनोऽपतद्वि पंचभिश्च
लवाकः ५ छेदनद्वयं इत्याः से युक्तो रसेनापेन वर्जितः
दिकोषः छेदने इति संस्तिमसा तस्मादसेन इसक्तो दद्याणो गु
योगादिवृत्तिः ॥ गावेदिभिः कटुक आपि मृतेषु
लवाणकः पुंवादिः इत्याः तितः पेषु संस्थितः नाते क
दिकोषः ॥ षाय उदिष्टा नात्वाय लवाणः स्म
लविः वि छिद्रः इत्यादि वीजे त मधुरः प्रोक्ता रसस्तदु
कोषः ॥ गावेदिभिः रसानो वृद्धगो
लवित्रं स्त्री दावं इत्यमरः ॥ वृष्णा स्निग्धोसः पाचनः सरः
लशक शिल्पयोगे इति कविक रसे पाके च कटुक स्त्रीलो म
त्यदुमः क लाशयति ऊशलो भुरको मतः भृशसंथानकलंकोशु
रस शिल्पे पुनर्जीत्यर्थः इति रुः पितामह वृद्धिदः बलवर्णा
डुर्गादासः ॥ कुरोमेधा दितो नेत्रो रसाधनेः
लघुने स्त्री रसनः तत्पर्यायः इदोग नीर्गाज्वर ऊसिशूलवि
मसौषधे २ रसेनः ३ अरिष्टः ४ वन्यगुल्मारुवि काम शोफान् ह
महाकन्दः ५ रसेनकः ६ इत्य गांमज्जानतसा नन्त समीराणा
मरः रसेनः ७ स्नेहकन्तः ८ आकफोश्च दन्ति मये मांसे

तथास्त्वच हितं लघुनेसेवि। लघु स्त्री रविदा इतिराजवली
नोवायाम मातपे रोष मतिनीरे रसिका स्त्री लाता यथा लाता
पयो गुडं रसेन मस्य मरु। यो पिच्छता त्याता लसिकाता
वस्त्रनेदेतजिस्त्ररे इति मा सिका तथा इतिशब्देदिका ।
वपकाशः अमृच लघुनः लसीका स्त्री उत्तरसः त्वमांस
हारमधुरः कंठा वृष्णा गुरुः मध्यगसरः इतिकेचित ॥
मरः भृशसंथानकदन्त्योरक्तपिते लघु ई ओ उ. जीदे इति
प्रद्वषणाः इति राजवेलभः ॥ कविकत्यदुमः ॥ विपि संयोगा
लघुनः पुं लघुनः इतिशब्द दिनापेलक ई ओ लघुः उ. लज
लावली ॥ ते इतिडुर्गादासः
लघ क शिल्पयोगे इतिकवि लघुः वि श्लिष्टः क्रीडितः शिल्प
कत्यदुमः कलापयतिऊशलोत्तरे उक्तः लसयातोः क प्रत्ययेन
शिल्प पुनर्जीत्यर्थः इतिडुर्गादा निष्पन्नः इति लल्लकशब्दयुत
मः ॥ नो भरतश्च
लघ य न स्मृदि इतिकविक लल्लकः पुं यनुषोमध्यभाषाः ।
त्यदुमः य न लघति लघते इत्यमरः ॥
इतिडुर्गादासः ॥ लल्लकीने पुं धनुः इतिशब्दमा
लघ न स्मृदि इति कविकल ला लहरिः स्त्री मदातरंगाः त
दुमः न लघति लघते इति लहरी } तत्पर्यायः उद्योतः १
डुर्गादासः । कलोलः २ इतिरेमचदः शब्द
लघः पुं नर्तकः इत्यादि लल्लवली च ।
षः लघ क शिल्पयोगे इतिक लल्ल क उ. दर्पने ग्रंथे इति
विकत्यदुमः क लासयतिऊश- कविकत्यदुमः कडः लल्लयति
लोत्तरे शिल्प पुनर्जीत्यर्थः ३ लल्लकं कुरोतीत्यर्थो वो ।
तिडुर्गादासः ॥ यते वदे लोकः पश्यतिविकृष्टं
लघ श्लिषि क्रीडे इतिकविक कुरोतीत्यर्थो वा इतिडुर्गादासः
त्यदुमः ललति इतिडुर्गादासः । लल्ले स्त्री व्याजः शरयं इति

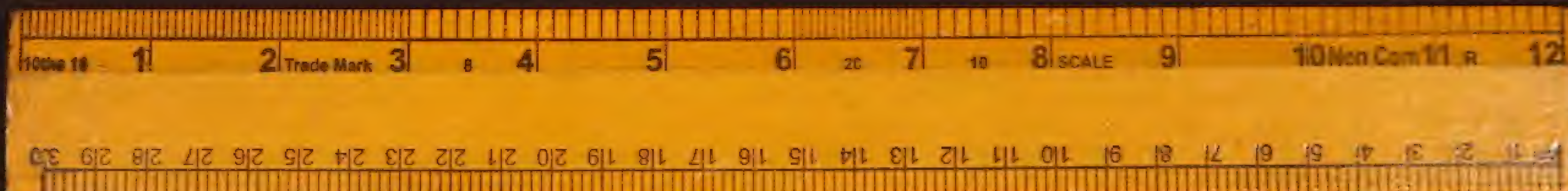

मेदिनी
लत्तं स्त्री स्त्री दशाशुतमेत्या।
लत्तकं स्त्री लत्तयति यत् य
या लत्तकं नाम लत्तयति याद
शार्थस्य सम्भवति शक्तं य
देवेत् तत्र लत्तकं नाम तच्छक्ति
विभुं यदि यादृशार्थसम्भव
ति यज्ञाम शंकेति तदेव तादृ
शार्थलत्तकं यदि तदृशार्थं प्रा
क्तमृत्वं भवेत् सैव वादयस्तथा
हातृणां समं धिनि लत्तकादा
विवर्तगादावपि शक्ता एव गंगा
दयस्त तीरादावसेकेतिताः तत्र
संवधि नीरादिशक्तत्वेन दृशीता
एव तीराद्यन्वये बोधयति तत्र
लत्तका एव अपिच तदेवेति
य लत्तगावत्तालत्तकं नामा
पि जदत्तार्थादिभेदादनेक विध
मित्यर्थः स्यादेतद्यदि तीरादिलत्त
कतया गंगादिपदस्य ज्ञानेती
राद्यवभवे भवेदेतत्सदोक्तक्रमेणा
लत्तकानां विभागो नत्वेतर
स्ति तीराद्यन्वये बोधं प्रति
तीरादिशक्तत्वेनैव पदज्ञानस्य
लाववेन हेतुतया लत्तकानाम
ननुभावंकत्वात्तुलगा मयो शैले

स्पष्टेदिगादौ शक्तेन दृशना
दिनेव गंगायां बोध इत्यादौन
सितेन तीरादिना सार्द्धपरहीता
संसर्गकस्यैव सम्प्रत्ययित्वान्न
यवोय प्रविष्टतादिति चेन्न प्र
कृत्यार्थवच्छिन्नस्यैव प्रत्ययार्थस्य
धर्मन्तरेऽन्यत्र दे युत्तत्रतया ती
राद्यविशेषितस्य सम्प्रत्ययित्वान्न
दे बोधादावन्वय यथायोगात्
नव शक्तस्यैव पदस्य समाकात्
पदान्तरो पस्याप्यार्थान्ति स्तार्थ
धर्मिकान्वय बोधं प्रति हेतुत्वात्
न्यत्र दे लत्तार्थस्य प्रवेशः ऊनाः
प्रविशन्तीत्यादौ लत्तस्य ऊन्य
गरे रन्वय विशेषान्नानुपपत्तेः
ऊमतिः पञ्चरित्तदौ लत्तार्थयो
र्मिथोन्वयबोधस्याप्यत्र भविकत्वा
च्च तस्माच्छक्ते चिब भक्ते रपि
ज्ञान मनुभावंकं भवत्येव कार्या
तावेच्छदकस्य संकोचाच्च नयभि
चारः इतिशब्दशक्तिप्रकाशिका ॥
लत्तां स्त्री विहं नाम इतिमे
दिनी दर्शने इति लत्तधातु
र्द्यदर्शनात् लत्तने लायते ने
नेति लत्तां । तद्विविधं ।
इतरभेदानुमापकं व्यवहारप्रयो
जकंच इति न्यायमतं ॥

आकराणामते त कृतद्वितस
मासाना मभिधानं नियामकं त
त्तान्मनभित्तानां तदभित्तानेव
कं इतिवोपदेवः ।
लत्ताः ॐ सोमिभिः सारस
पत्नी इतिशब्दत्वावती ॥
लत्ता स्त्री सारसी इतिमेदि
नीहंसी इति सिद्धान्तकोष्या
मुणादिद्विभिः शक्यसंवन्धः य
या लत्ता शक्यसंवन्ध स्तान्यार्थ
नुपपत्तिः इतिभाष्यपरिच्छेदः ।
गंगायां बोध इत्यादौ गंगाया
दस्य शक्यार्थे प्रवाहत्वे चो
षस्यान्वयानुपपत्तिस्तान्यार्थानुप
पत्ति र्वा यत्र प्रतिसंधीयतेतत्र
लत्ताया तीरस्य बोधः सावश
क्यसंवन्धत्वात् तथाहि प्रवाहत्
पशक्यार्थसंवन्धस्य तीरे दृशीत
त्वातीरस्य स्मरणं ततः प्राद्वोयः
इति सिद्धान्तपुत्रावती । अ
पिच जदत्तार्थाजदत्तार्था नि
रूढाधुनिकादिकाः लत्ताणां वि
विधा स्ताभि लत्तकं स्यादनेकधा
काचित्तत्ता शक्यावृत्तिरूपेणा
बोधकतया जदत्तार्थसुच्यते ।
य तीरत्वादिना गंगादिपदस्य ।
काचित्तत्ता लत्तोभयवृत्तिना प्रा

कृतद्वितस वा उपेक्षानुभायक
त्वादनदत्तार्था यथा इयत्तादि
ना नीलवदत्तादिना च वृत्तादिप
दस्य काचित्तत्तावच्छेदकीभूत
तत्तदुपेक्षा एवं एवं प्रत्यायकत्वा
निर्वादा यथा आराणादिप्रका
रेणानुवाच्य इयानुभावंकत्वाद
रुणादिपदस्य काचित् एवं एवं
तादुपेक्षाप्रत्यायकत्वादाधुनिकी
यथावृत्तादिना परादिपदस्य प्रा
दिना शक्यसदृशत्वं प्रकारेणा बो
धकतया गोणीसुपदस्यते यथा
अग्नि मीनवक इत्यादावग्निसदृ
शत्वादिना अग्नादिपदस्य इतिश
ब्दशक्तिप्रकाशिका अन्यच्च ।
मुख्यार्थनाथे तद्यत्ता यथाव्यर्थः
प्रतीयते रूढेः प्रयोगोदासीन
त्ताशक्ति रर्पिता । कविः
सादृशिकइत्यादौ कलिगादिशब्दो
देशविशेषादिशब्दे स्तार्थे असेभ
वन्वया शब्दस्य शक्यसंवन्धत्वात्
रुषादीन्वत्याययति यथा च ग
गायां बोध इत्यादौ गंगादिश
ब्दो जलमयाद्यर्थवाचकत्वात्पुनरे
संभवन्वस्य सामीप्यादि सम्बद्
ध संवेधिनं तदादि बोधयति सा
शब्दस्यार्पिता स्ताभाविकेतर इत्य

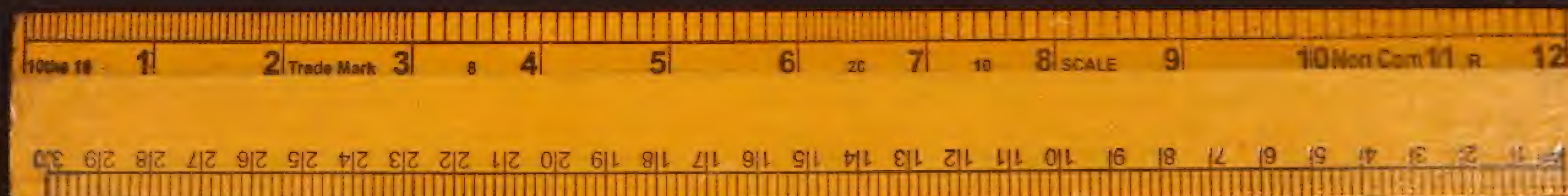

राजद्रावितावा शक्ति तत्तत्ता
नाम पूर्वव हेतु रुदि प्रसिद्धिरे
व उत्तरव गंगातेरु चोप इतिप्र
तिपादनादलभ्यस्य शीतल पाव
नत्वातिशयस्य बोधनरूपेप्रयोजने
हेतु विनापि यस्य कस्यचित्सम्ब
न्धिनो तत्तत्ताः तिप्रसंगाः स्याद
तत्तत्ते रुदः प्रयोजनोहेति ॥
तद्देवानां सुखार्थसेतरोत्तेपो-
दाकार्येऽन्य सिद्धये स्या
दात्मनो पुपादानादेशापादानत
त्तत्ता १ सेतो यावति प्र
योजने यथा कृताः प्रविश-
ति अनयो हि सेतादिभिः कृता
दिभिश्च अवेतनतया केवलैर्धा
वनप्रवेशन क्रिययो कर्तव्याः
न्यमलभमाने रेतसिद्धये आत्म
सम्बन्धिनोऽप्यदयः प्ररुपादयश्च-
आक्षिप्यते सर्वत्र प्रयोजनभा
वाङ्गुलिः उत्तरव कृतादीनामति
गहनत्वे प्रयोजने अत्रच सुखा
र्थस्यात्मनोऽपुपादाने । तत्तत्ता
नत्तत्तायांत परसेनोपनत्तत्तामि
त्यनयो भेदः इय मेवान्नहत्वा
र्थेत्स्यते । अर्थनं सस्यवा
कार्ये परस्यान्य सिद्धये उपल
त्ता हेतुतादेवा तत्तत्तालत्तत्ता

३ इति प्रयोजनयो तत्तत्ता तत्त
त्ता यथा कर्त्तव्यः सादसिकागे
गायांचोष इति व अनयो हि पु
रुषतरयो वाक्कार्येऽन्यसिद्धये
कर्त्तव्य गंगा प्राद्यावात्मान मर्पयतः
यथा रा उपकृते वरु तत्र कि
मुद्यते सजनता प्रथिता भवता
यं विदधदीदृश मेव सरा सखि
सखित मास ततःशरदोशतं अ
श्वानुपकारादीनां वाक्कार्येऽन्य
सिद्धये उपकृतादयः प्राद्याः आत्मा
नमर्पयंति अत्रापकारिणा प्रति उ
पकारादि प्रतिपादनामुत्थार्थवा
यः वेपरीत्यतत्ताः सम्बन्धः फलम
पकाराद्यतिशयः इय मेव नह
त्वार्थेत्स्यते आरोपणवसानोभा
प्रत्येकं ता अपि दिधा ताः
एवोक्ता अतर्भदा तत्तत्ताः
विषयस्यानिगीर्णस्यान्यतादात्म्य
प्रतीतिकृत सारोपास्यानिगी
र्णस्य मता साध्यवसानिका ॥
४ रुद्रावुपादानतत्तत्ता सारो-
पा यथा अथः सेतो यावतिप्र
वदि सेतुगणावान् अथोऽनिगी
र्ण स्वरूपः ससमवेत सेतुगणा
तादात्म्यन प्रतीयते प्रयोजने यथा
पूतेकृताः प्रविशति अत्रसर्वनामोक्त
न्यायि

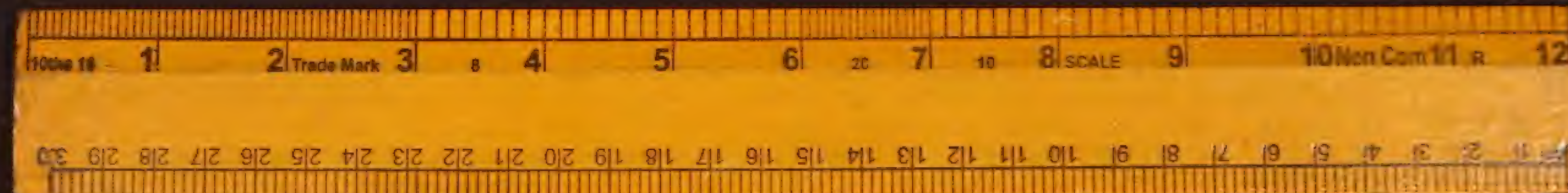
पुरुषनिर्देशात्सारोपात्ते रुद्रो
तत्तत्तालत्तत्ता यथा कर्त्तव्यः
पुरुषो अथमि अत्र पुरुषकर्त्त
गयोराधार्थारता संवन्धः प्रयोज
ने यथा आपृच्छते अत्रापुकार
ता सपिच्छते कार्य कारणाभा
व समन्वयसम्बन्धापुस्तदात्म्ये
न प्रतीयते अन्यवैतन्तापेनाय
भित्तिरिगापुकाराप्रयोजने य
थावराजकीये पुरुषेगच्छतिरा
जसौगच्छति इत्यत्र समामिभा
वनत्तत्ता संवन्धः यथा वा अथ-
मात्रेऽवयवे हस्तोयं अत्रावय
वावयविभावतत्तत्ताः संवन्धः ।
इदार्थासम्पत्तासु अमी इन्द्राः
अत्र भादर्थ्यरूपः पुरु मय्यत्र
पि निगीर्णस्य पुनर्विषयस्यान्य
तादात्म्यप्रतीतिकृताध्यवसाना
यथाअतर्भ भेदेष्ट एवोदाह
रणात्मेव सादृश्येतर संवन्धाः
दास्ताः सकला अपि सादृश्यता
मतामोप्य सेतु वोरुश भेदिताः
५ ताएवोक्ता अष्ट भेदा त
त्तत्ताः सादृश्येतर संवन्धाः ।
कार्यकारण भावादयः अत्रच
हानाएवोदाहरणामेव रुद्राव
पादानतत्तत्ता सारोपागोणीय
या य

तानि तैतानि हेमन्ते सुखानिअ
नेतत् प्रादृ स्थित भव हेतुदृष्टे
सुखार्थ सुपादायेव सार्यपादिसि
हेष्ट वनेते प्रयोजने यथा राज
कुमारेष्ट तत्तत्तत्ताष्ट व गच्छत
पते राजकुमारे गच्छति रुद्राव
पादानतत्तत्ता साध्यवसाना गोणी
यथा तैतानि हेमन्ते सुखानि प्र
योजने यथा राजकुमारा गच्छति
इदोतत्तत्तालत्तत्ता सारोपागोणी
यथाराजा गोदेन्द्रः काटकेषोभय
तिप्रयोजने गोवोदीकः इदोतत्त
त्तालत्तत्ता साध्यवसाना गोणी यथा
राजाकेटके शोभयति प्रयोजने य
थागोर्जत्यति वंगस्य गृह्णामरु
त्वादिधासुः फलतत्तत्ताः ६ प्रयो
जने या अष्टभेदा तत्तत्तादृशि
ता साप्रयोजनरूप वंगस्य गृह्णाम
ऊतयाप्रत्येकं दिधा भूता वोरुशभ
दाः तत्र गच्छः वाक्कार्यभावनाप
रिपक्ववदि विभक्त आत्र वेद्यः य
था उपकृते वरुतत्रेयादि अम
द्रोऽतिसप्ततया सर्वजन वेद्यः य
था उपदिशति कामिनीनो यौव
न मरुपवनलितानि अत्रोपदिश
तीमेवेनआविष्करोतीति तत्तत्ता
आविष्कारातिशयस्याभिधेयवत्सु

दंष्ट्रीयते धर्मि धर्मगतनेन फ
लस्यता अपि हिधा ७ एता अ
नन्तरोक्ताः षोडश भेदा तत्त्वानां
फलस्य धर्मगतनेन धर्मगतनेन
व प्रत्येकं हिधा भूत्वा द्वाविंश
भेदाः क्रमेणोदाहरति त्रिगुण
मलकान्ति लिखितो वेदद
लाका बना वीताः श्रीकृष्णाः ५
योद सदा मानंदकेकाः कलाः
कामे सन्त दृष्टे कदाय ददयारा
मोः स्मि सर्वसदे वेदेही त
कपं भविषति इ हा देवि
धीरा भव अवाप्तन इः एवम
हिसुदूषे रामे धर्मिणि लक्ष्मणे
वातिशवः फले गंगायां घोषः
स्य तदादिषु लक्ष्मणे प्रीतल
पावनत्वादिरूप धर्मसातिशयः
फलं तदेवं लक्ष्मणा मे
दाअत्ताविंशन्मताउधेः रुदाव
ष्टौ फलेद्वाविंशदितिचत्वारिंशत्
तत्त्वानुदा किंच १०० पद
वाक्य गतनेन प्रत्येकंता अपि
हिधा ८ ता अनन्तरोक्ताः अत्र
पदगतनेन यथा गंगायां घोषः
वाक्यगतनेन यथा उपकृतवज्रत
इति एव यशीति प्रकारोतत्त्वानां
इति सादित्दर्पणाः ॥ तत्त्व स्त्री चिक्रं प्रधानं इतमः

तत्त्वानां स्त्री चिक्रं इतिशब्दत्वा
वती नाम इत्यमरटीकायां भव
तः श्रीविशिष्टे वि इति
भेदिनी ॥
तत्त्वानां ७ सारसः इतिदेमचं
दः श्रीरामभूता इति मे
दिनी सच वेतापुगे अयो।
ध्यायो समिवागर्भे दशरथात्ता
तः इन्द्रनिदधार्थं तस्य चतुर्दश
वर्षपर्यंतं आहार निद्रादि रदि
तत्त्वं यथा एकदा खुनाथमसी
तया लक्ष्मणेन च स्नातः सयसि
तत्रेष्वा एम पंचवटी तदे ।
उवाच सीता देमन्त्रे नले सखा
उनिर्मले तथानव्यजनं रम्यं सर्वं
वस्तु सशीतले फलेचयनेचक्रे ।
सीताये प्रददो प्रः ततो द्योः
तत्त्वानां पञ्चाङ्गुले सयं प्रभु
तत्त्वानां गदरीता च नैवभुंके
फलंजले मेवना वथार्थं सौ
तेद्वारा कायान्त निद्रो न
याति न भुंके वर्षाणोच चत
दंश य पव प्रकृषो योगीतद्वयो
रावाणात्मनः इति ब्रह्मवेवर्ते
श्रीकृष्णनमस्ते १५ अध्यायः
तत्त्वानां प्रसूः स्त्री समिवा इति
शहरत्तावती
तत्त्वानां स्त्री चेतकंदकारी इति
राननिर्वंदः सारसी जेषधिमे
दः इति भेदिनी शेषस्त तत्त्व
णाकंद इतिनात्रा त्यातः तस्याः
पर्यायः प्रवक्ता १ प्रवदा ३
नागिनी ५ नागाका ५ नागपत्री ६
तलिनी ७ मजिका ८ अस्वविद
छरा ९ प्रच्छरा १० अस्वा गुणाः
मधुरत्वे प्रीतले सीवध्ननाशि
त्वे रसायनकरत्वे वत्पत्वे ।
विदोषशमनत्वेव इति राज
निर्वंदः अपिच प्रवक्ताकार २
क्तास्य विदुभि लोडिता सदा
तत्त्वानां प्रवजननी वस्तुगयाक
तिभवेत इतिभावप्रकाशः ।
इयोधनकत्वा सातश्रीकृष्णप्र
ता सोमनेन विचारिता इतिम
राभारते ॥
तत्त्वानां स्त्री विष्णुपत्नी तस्यर्पायः
पद्यालया १ यमा ३ कमला ५
श्रीः ५ शरिप्रिया ६ इंदिरा ७
नोकमाता ८ मा ९ सीराधितन
या १० रमा ११ इत्यमरः नल
पिना १२ भार्गवी १३ इतिशब्द
रत्तावती हरिवल्हभा १४ इयथा
धितनया १५ तीरसागरसुता १६
इतिकविकल्पलता । अथ तत्त्व

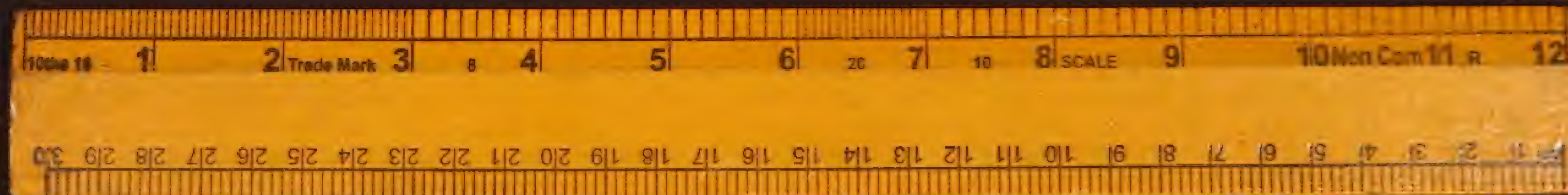

मेशः वाने वक्रि समाश्चन
मनेत्रेड संश्रुते वीज मेतत्प्रियः
प्रोक्तं सर्वकाम फलश्रदे ।
अस्य एताप्रयोगः प्रातः कृत्वा
दि पीठन्यासाने कर्म विधापस्य
तस्यस्य एवदि केशवेष्ट मध्येच
पीठशालीः पीठमंत्रं नसेत् ओ
विभूत्येनमः एवं उत्रमे कोत्ये
स्ये कीर्तिं सत्रमे युष्टे उत्त
ष्टे ऋष्टे ततः श्रीकमलासना
यनमः इत्यासने विमलस्यैष्या
दिन्यासे कुर्यात् शिरसि भृगुऋ
षयेनमः मुवे निश्चल्यन्ते नमः
श्रियेदेवताये नमः ततः करंग
न्यासो कुर्यात् ओ ग्रेगुष्टाभ्यां ।
नमः श्री तर्जनीभ्यां स्वाहा ओं
मध्यमाभ्यां वषट् इत्यादि एवं
ओरुदयाय नमः इत्यादिनाच न
सेत् तथा च निवन्ते ग्रेगानिदी
वेष्टुक्तेन रमावीनेन कल्पयेत् ।
ततो ध्याने कोसा कोवनसत्रिभो
दिमगिरिप्रोत्वे अतर्भि रं
जे हस्तोत्तिष्ठ हिरण्ययास्तचं
देराविद्यमानो श्रियं विधाणांवर
मन्त्रायाम मभये हस्तैः किरीटोन्न
तो सौम्यवद्वनितमविमललितो
वदेः रविदस्थितो एवं ध्यात्वा

समानैः संश्रुतं प्रातः स्थापनेऊ
प्रातः ततः पीठ एता विधाप
केशवेष्ट मध्ये च विभूत्यादि पीठ
मन्त्रेन एताविधाप पुनर्ध्यात्वा वा
हनादि एवं प्रणान्ति दान पथे
तेविधाप प्रादुराणा पूजा मारभेत्
अप्रादि केशवेष्ट मध्ये दित्तवशो
हृदयाय नमः इत्यादिना संश्रुत
दिरलेष्ट एवदि ओतासदेवाय
नमः एवं संकर्षणाय प्रमुद्राय
निरुद्धाय-विदिरलेष्ट ओ हमका
य ओ सलिलाय ओ गगुतवेष्टे
ऊरुदकाय ततो देव्या दक्षिणे
ओ प्रातनिययेनमः एवं वसुधारा
ये वामे ओपद्मनिधये वसुमतेय
जायेष्ट एवदि ओ वनाकेयनमः
एवं विमलाये कमलाये वनमा
लिकाये विभीषिकाये शोकैर्येव
सुमालिकाये तद्वदि विद्यादीनत्रा
दीष्ट एजयेत् ततो एतादि विस
र्जनांतर्कर्म समापयेत् यस्यप्रश्न
स्तोहारश्चतुष्टयः तथाच भाव
लतं नपेन्मंत्रे दीक्षितो वित्तिते
नियः तत्सदसंच नृजपात्म
तै मंथ रासुतैः जपान्ते नृजपा
मंत्री तिलै वीमथरासुतैः विलैः
फलै वा नृजपात्रिभि वासायको

तमः वाग्भवेवनिता विमो कः भानु र्मः वसेधरातः वा
मया मकरकेतनः चतुर्वीनाल
तो मंत्र अतर्वर्गफलप्रदः वाग्भ
वै वै विसुवनिता श्रीः अस्म
दिकैर्ववेष्टोध्यं तथा च रमा ।
याः कल्पिते पीठे तद्विधानेन एत
येत कुर्यात्प्रयोगान्नृजपा ननेन
साधकोत्तमः निधिभिः सेव्यते
नितं मूर्तिमद्विरुपस्थितैः ध्या
नेत विशेषः माणिस्य प्रतिमप्र
भो रिमनिभै स्तुंगे अतर्भिर्गजे
हस्तशदित रत्नकुम्भसलिलैरापि
चमानो सरा हस्ताभै वंदनम
मुनयुगाभीतीर्दधानो हरेः कातो
कांसित पारिजात लतिका वन्दे
सरोनासनां अस्य पुरश्चराणां
हादश लत्तनयः तथाच भाव
लतं हविर्षशी नपेदन्ते सरो
रुदः नृजपादरुणैः पुष्पैस्तत्सद
संतिष्ठेदियुः मंत्रान्तरं ।
नमः कमलायै वासिन्ने दहयमि
ति शोक्तो दशाक्षरः तथाच
निवन्ते दीर्घा यदि विसर्गान्तो
ब्रह्मा भाव वसुधारा वान्तैसिन्ने
पिपा वंसे मनुः शोक्तो दशाक्षरः
दीर्घा नकारः यदि र्मः ब्रह्मा

कः भानु र्मः वसेधरातः वा
नेसिन्ने वासिन्ने वक्रिपिपासाहा
अस्य एताप्रयोगः पूर्ववत्पी
दमन्त्रेन विमलस्य ऋष्यादिन्यासे
कुर्यात् शिरसि दत्त ऋषये नमः
मुवे विराट्छन्दसे नमः हृदि
श्रिये देवताये नमः तथा च
पारदायो ऋषि रंते विराट्छ
न्दो देवता श्रीः प्रकीर्तिता ततः
करंगन्यासो ओ देव्येनमोः दुष्ट
भ्योनमः ओ पश्चिमे नमः सूर्ज
नीभ्यां स्वाहा ओ विसुपत्तये नमो
मध्यमाभ्यां वषट् ओवरदायेनमो
नामिकाभ्यां ऊं ओकमलत्रुपाये
नमः कनिष्ठाभ्यां फट् एवं
एवं हृदयादिष्ट ओ देव्ये नमोः
दयायनम इत्यादि तथाच निवन्ते
देव्ये हृदय मात्माने पश्चिमे शिर ई
दितं विसुपत्तये शिराप्रोक्ता वा
दाये तच्छन्दे अष्ट कमलत्रुपाये
नमोन्नाः प्रणवादिकाः ततो
ध्याने असीना सरसीरुदे स्मित
मुखी हस्तामुने विभूती दाने प
अयुगाभये च वषट् सौरामिनीस
न्निभा मुक्तासार विराजमान शृणु
लोत्तंग लेनोद्गाहिणी पापाहः क
मला कराक्ष विभवे रानन्दयन्ती

हरी एवं ध्यात्वा मानसेः सं
 पूज्य शोचस्मापनं कृत्वा पूर्वोक्तं
 पीठशक्तिं सहितं पीठमन्त्रतो ए
 जंविधाय पुन ध्यात्वा वाहणादि
 पंचपुष्पोजलि दानं पर्यंतं विधा ।
 यावराणां मारभेत श्रद्धादि च
 तच्छेदितं च जं देवै नमो हृदया
 य नमः जं पश्चिमे नमः शिरसे
 सारां जं विसृज्य नमः शिखायै
 वषट् जं वक्ष्याये नमः कवचाङ्गं
 कमलरूपये नमोः स्वाय फट् ।
 ततः पूर्वोदितेषु सर्ववत्सलाका
 दि पूजयेत् तदति रितादीन्
 ज्ञादीन् पूजयेत् ततो एवादि
 विसर्जनान्ते कर्म समापयेत् यस्य
 पुरश्चारां दशतत्तजपः तथाच ।
 दशतत्त जपेत्तं मंत्रं विहितं
 तैदियाः दशांशं नृज्यान्त्रं म
 धुगक्तैः सरोरुहैः अथतस्मी
 स्तात्रं ईश्वरउवाच त्रेलोका
 एतिते देवि कमले विसृ
 वलभे यथात्वे सुखिरा कृते तथा
 भव मयि शिरा ईश्वरी कमला
 तस्मी अला भूति हरिप्रिया पद्मा
 पद्मालया संपन्नः श्रीः पद्म
 धारिणी हादशतानि नामानि
 तस्मी संपन्न यः पठेत् शिरा ।

तस्मी भवेत्तस्य पुत्र दारादिभिः
 सट् इति तंत्रसारः विसृज्यारो
 क्त तस्मीस्त्रोत्रं तत्रैव । यंशे
 ग्रन्थाये इष्टं ॥ अथतस्मी
 श्रुतानिपुणां स्तुतपुराणां पौष
 चैत्रे तथा भादे पूजयेत्तः सियः
 श्रियं सिद्धे येनपि मीने च स्थि
 ते समतरेगमे प्रसहं पूजयेत्तस्मी
 शुक्लपते गुरो दिने ना परा
 के नरांशे च ना सिते नञ्दस्यपि
 हादशपौचैव नन्दाया रितायोच
 निरंशके त्रयोदश्यां तथाष्टम्या
 कमलो नैव पूजयेत् ॥
 न पूजयेत्तानो भोमे न बुधे नैव
 भार्गवे पूजयेत्त गुरो वीरे चाप्य
 मे रवि सोमयोः गुरुवारे हि
 र्गा व यत्नेन यदि लभ्यते तत्र
 पूज्या त कमला धन पुत्र विवर्हि
 नी नृज्यात् प्रथमे मासि नैव
 र्गदिसर्जनं नचैतो वादयेत्तत्र नैव
 किंती प्रदा पयेत् पौषे चर
 शमी प्राप्ता चैत्रके पंचमीतथा
 नभसे पूर्णिमा ज्ञेया गुरुवारे वि
 शेषतः आरकं धान्यं संपूर्णं
 नानाभरणं भूषितं सगंधि शुक्ल
 पुष्पेन शुक्लपते प्रपूजयेत्त पौषे
 तपिष्टकं दद्यात्परमात्रं चैत्रं ।

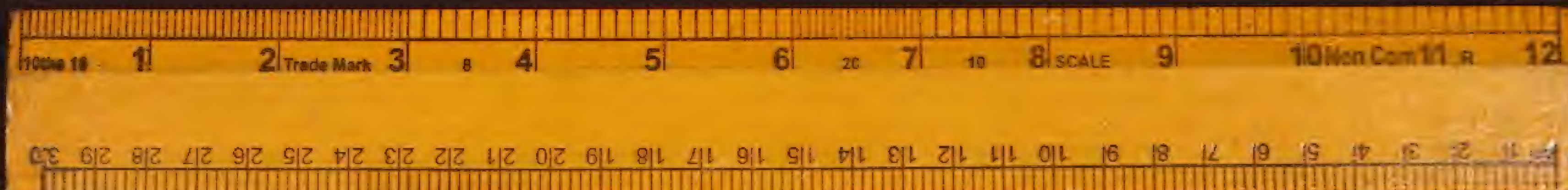
के पिष्टकं परमात्रं नभस्य त
 विशेषतः गुरुवार समाश्रुता न
 भस्य पूर्णिमा शुभा कमलो पूज
 येत्त पुनर्जन्मनविघ्नते एकेन
 कमलैव कमलो पूजयेद्यदि ।
 इदं लोके सारं प्राप्य परं केशः
 तं ज्ञेयं प्रोच्यते पूजयेत्तस्मी
 पश्चिमानुन संस्थितं गंधपु
 ष्यपरीपनैवेद्यामुपचारकैः । ग
 त्वाहरेति मंत्रेण गंधनावाहयेत्त
 श्रिये जात इति द्वाभ्यां पुष्पे
 रावाहयेत्ततः ततो ध्याने
 दिशापवाणां हरिणीं सवर्णरत्न
 स्रजे चंद्रां दिशापवाणीं तस्मी जा
 तवेदसमावहं गोरवाणां त्रिभु
 जं सितपद्मोपरिस्थितं विस्रो व
 तः स्थलस्थोच जगद्धोभा प्रकाशि
 नी ध्यायेद्यथा सदा देवी पूजा ।
 कान्ते विशेषतः ततः पूजादिकं
 कुर्यात् श्री तस्मी नम इत्युवा
 तस्मीः पद्मालया पद्मा कमला श्री
 धृतिः तमा तष्टिः पुष्टिस्तथा
 कोतिर्मया विद्या रसाप्रतिः हरि
 प्रिया तथा विस्रो प्रिया नारायणा
 सच एताभिः समदशाभि तस्मीवी
 जादिनार्ययेत् तस्मी नारायणाभ्या
 च नमानेन प्रपूजयेत् शिष्यां च
 वेरं पूजयेत्तदनन्तरं तस्मी
 चरित्रं न कृमपते रितायोद
 शमी हादशी च अवगादि ।
 वतर्जते तस्मीपूजा न कारयेत्
 इति कालचंद्रिका । शीपा ।
 न्वितामावस्यायो तस्मीपूजा
 विधिर्यथा तत्ताराशि गते भा
 नौ अमावस्या नराधिपः स्वात्मादे
 वान्मिहृन्मत्ता संप्रज्याय प्रा
 म्यव कृत्वा त पार्वणाग्रहं दधि
 तौर गुरादिभिः ततो पराक्रा
 समये बोधयेत्तगरे तपः तस्मी
 संप्रज्यातोलाकाउत्कामि अभिवेत्स
 तो अमावास्या परा रात्रौ ।
 दिवाभागे वतर्दशी पूजनीयात
 दा तस्मी विज्ञेया सारवात्रिका
 अमावास्या यदा देवाः कार्तिके
 मासि केशवात् शुभये श्रप्य
 सप्ताश्व तीरोदाणाविसानुष ल
 सीर्देत्यभयानुक्ता सारं सप्ताश्व
 जोदे वतर्पुगसरसात्त ब्रह्मा स
 पिति पंकते यतोत्र विधिवत्ता
 र्ग मनुष्यैः सारसमिका दिवातत्र
 नभोक्तय सते वालातुराजना ।
 प्रदोष समये तस्मी पूजयित्वा
 यथा कर्म दीपवत्ता सथाका
 र्ग भक्तादेवदेवेषु चतुषथ

श्मशानेषु नरी पर्वत मानेषु वृ
तस्तेषु गोष्ठेषु चतरेषु गृहेषु च
वस्तेः प्रथोः शोभितव्याः क्रुष वि।
क्रुष भूमयः सीपमाता परितिमेषु
दोषे तदनन्तरे ब्राह्मणाभोजपि
त्वाद्ये विभज्य च उभुत्तितान् प्रतेक
तेन भोक्तव्येन वस्त्रोपशोभिना वि।
ये मुंये विदेयेषु बांधवे भूत
कैः सह प्रवृत्तसीपनायां प
षदानकाले नमस्ते सर्वदेवा।
नां वरदामि हरिषिये या गतिस्त
त्यपजानां सोमे भूयात्तदवनात्
तस्ये नम इत्यनेन वारयं पृ
नयेत् सावरायां प्रदोषेत् ऊवे
रं पूजयेति ये इति रुद्रपरशु
ताऊवेर मपि पूज येति धनदाय
नमस्तुभ्यं निधि पद्माधिपाय च
भवन्तु तत्प्रादास्ते धनधामादि
संपदः इति पवित्वा ऊवेरायनम
इति विः पूजयेत् ततो देवगृहादि
पुरीषाद्वात् तत्र मंत्रः अग्निः
ज्योती रविज्योति अन्धत्वातिस्त
थैव च उत्तमः सर्वज्योतीनां री
पोः ये प्रतिगृह्यतां ततो ब्राह्म
ब्राह्मणान्तेषु भोजपित्तान्
यंभुक्ता सवै सप्ता प्रत्ये भवि
ष्यात्तं कर्म कृणीत् यथा सावरा

रुषः काले प्रदीपोत्तलितालये ।
वेधु वेधनवेधेषु वाचा ऊषातया
चयेत् प्रदीप वेदने कार्ये तस्मीम
इत्त इतवे गोरोचनात्तवे र दया
दक्षेपु सर्वतः ॥ तस्मी
पूजा मंत्रः विष्णुपस्य भार्यामि
यमे पमालये शुभे मरालस्मिन
मस्तुभ्यं सवैरि ऊरुषमे वर्षी
कालेमहावारे यन्मया उद्धृते क
ते सावराविप्रभातेः च तस्मी
तस्मी र्यपोत्त या राविः सर्व
भूतानां या च देवेष्ववस्थिता स
स्तत्परशियाय च सा ममास्तस्ये
ता मातात् सर्वभूतानां देवानां
सृष्टि संभवा प्राख्याता भूतेन
देवि सावराविनमोःस्त ते ॥
तस्ये नम इति विः पूजयेत् इति
तिष्ठादितत् तस्या उपाः
ख्याने यथा नारद उवाच श्री
कृष्णस्मात्मन श्रेव निष्ठायास नि
राकृते सावित्री यमसेवादे प्रकृते
सुनिर्मले यथाः तद्गुणात्कीर्तने स
ते मंगलानां च मंगले ग्रधुना
आतमिच्छामि तत्प्राप्यात्मानमेव
कोनादौ पुनिता साधि किंभूता
केन वा पुरा तद्गुणात्कीर्तने स
ते वदेवेविदाम्बर श्रीनारायणा

उवाच ह्ये रादौ परा व्रजन् गोपैर् गोपीभि गृहते चत भु
कृष्णस्य परमात्मनः देवी वामोश नञ्च वैजंते प्रययौ पञ्चयामह
संभृता वभूव रासमंडले यतीव सर्वोशन समोदो लो कृष्ण नारा
संदरी रामा त्यगोपपरिमंडला यणो पयो महा तस्मीञ्च योगेन
यथा हादशावर्षीया शयन्त्यस्थि नानाचूपा वभूव सा वैजंतेव म
र्योवना श्रेतवस्यकवर्णाया सवै हालस्मीः परिणीताया रसा मुद्र
हृणा मनोहरा शारत्पावणा सत्व सत्तया च सर्वसौभाग्य संप
कोटीनुप्रभाप्रच्छादितानना श तोषेना साव प्रधानाच सर्वासुर
रंमथ्याकृपयानां शोभा मोचन भागीपु च स्वर्ग तस्मीञ्च प्राकृ मे
लोचना साच देवी दिधा मृता पन्तत्रिणी पाताने पु च मर्ते
सहमेवैष्यरेष्ठ्या समा त्रुपणावा पु राजतस्मीञ्च राजस गदरतस्मी
होने तेजसा वधसा तिषा यशसा ररेष्ठेव गदहिणी च कलोशया।
वाससा सत्सा भूषणोन गुणोन। संपत्त्वत्रया गदहिणां सर्वमंगल
च स्मितेन वीक्षितेनैव वचसाग मंगला गवो प्रसस्ता सुभी द
मनेन च मधुरेणा स्वरोणाव नयेना क्षिणा यत्तकामिनी तीरोदसिभु
नुनेयन च तहामोशा महातस्मीदे कम्पासाञ्चीरूपा पद्मिणीपुव शो
तिगांशाच राधिका गुधादौवरया भास्त्रयाचदेव सूर्यमंडल मदि
मास दिभुनेच परात्पर महा। ता विभूषणेषु रत्नेषु फलेषु च
तस्मीञ्च तत्प्राचकमे कमनीयकं जलेषु च सर्वशोषेषु वलेषु स्या
कृष्णलहोरवेणोव दिधा त्रयो वधू नेषु संकृतेषु च प्रतिमास च दे
वर दक्षिणांशाञ्च दिभुजो वामो वानां मंगलेषु वदेषु च माणिक्य
शञ्च चतुर्भुजः चतुर्भुजाय दिभुजो पुच मुक्तासमालेषु च मनोहरा
महातस्मीदरो पुरा तस्यते इ मनीन्देषु च तीरेषु तीरेषु चंदनेषु
शृणो विषं स्त्रिय दृष्टायपानिशा च वृत्तशाखासरम्पास नवमेवेषु
देवीच्छाया च महती महातस्मीञ्च वस्तुषु वैजंते पुनिता सादौदे
सास्ता दिभुजो राधिकाकान्तोल वी नारायणो न च द्वितीयेव द
लीकांतश्चतुर्भुजः शुद्ध सत्वस्त्रयाव

ः त्रयेषु त्रयपत्नीषु दिवसीगदरेषु च

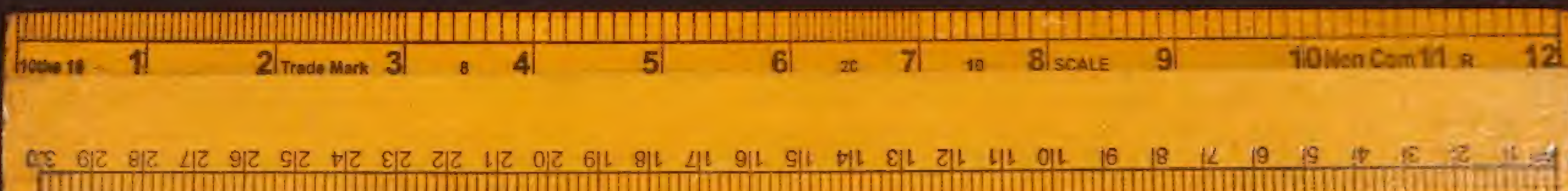

तामभ्या तत्तीये शंकराव वि वभूव सा देवी एषिया सिंधु
सुनाएनिता साव लीरोदेभारतेषु मका किं तद्धानेच स्तवने सर्वे
ने स्वाभुवेन मन्ना मानवेन्द्रेण एना विधि क्रम पुरा केन स्तता
सर्वतः स्वर्णीदेष्टु मुनीदेष्टु स दौ सा तन्मा व्याख्यातमहसिष्टी
द्विष्टु महसिष्टे गंधवीयेष्टुना नारायणाउवाच पुरा हर्वासः
गायः पातलेषु च एनिता । शापातभृष्टप्रीष्टु प्रदरः । व
मुक्ताष्टुभा भद्रभदे कृता एना भूव देव संवष्टु मर्त्यलोकश्च नारद
ववष्टुणा भक्त्या पक्षपर्वतं विष्टु तत्तीःस्वर्गादिकं तत्ता कृष्टा प
लोकेषु नारद चैव पौषेच भा रमडःविता गत्वा लीना च वैकुंठे
देव प्राणे मंगलवासरे विस् मरालस्याश्च नारद तदाप्रोक्ता
ना निर्मिता एना विष्टु लोकेषु यष्टु देवा इःविता ब्रह्माणाः सभा
भक्तिः वर्षान्ते प्रोषसंक्रान्ता ब्रह्माणाच प्रवृत्तयः पृष्टुवैकुंठमेव
मेष्ट्या मावाहा प्रोगने मत्र स्ता च वैकुंठे प्रागापना देवा नाराप
एनयामास सा भूता भुवनत्रये तो परे अतीवदेनयुक्ताश्च मुक्त
रानेदेष्टा एनिता सामेगलेनैवा कौवाष्टु तातकाः तदा तत्तीश्च
मेगता केदारेणैव नीलेन नले कृतया पुरा नारायणाज्ञया वभू
नखवलेन च भुवेणोत्तानपादेन वसिष्ठकृत्वा सा शक्रसंपत्सुष्टिणी
शक्रेणा वलिना तस्या कश्यपे तयामधित्वा तीरीदे देवा दे
नवदहोणा कर्दमेन विवस्वता तगणैः सह संशोषुष्टु वरे
प्रियव्रतेनचंदेष्टा ऊचैरेणैववायुना तत्स्या ददष्टु स्ताच तत्र दि सुरा
पमेन वरुं नाचैव वरुणैवैव ए दिभ्यो वरं दत्वा वरश्चमालोचसि
जिता एवं सर्वत्र सर्वेष्टु वंदिता स्वेव ददौप्रमनवदना तस्या तीरोर
एनिता सदा सर्वेश्वर्यापिदेवीसा शाधिने देवा आण्यसुरयस्तीराणे
सर्वसंपत्सुष्टिणी अपिच ॥ प्राप्नुष्टु तद्दगात् तामेष्टुच संभ
नारद उवाच नारायणाधिया साव य सर्वत्र च निरापदः ।
वरा वैकुंठवासिनी वैकुंठा पिष्टा इतिवष्टुवैवर्ते प्रकृति विंदे
हरेवी महानत्तीःसन्नातनी कथं ११ । १३ अध्यायो तत्ता

अगस्त्य महर्षिणा यथा यं यं नष्ट नयामि तस्य मंदिरं यत्क
लोचक देवो माता तार्तश्चोप मं दक्षिणाहीने मूढधीः कुरुते
वः प्रतिष्ठाः पितृलोकाश्च नया श्रुतः सपापी प्राणपदीनश्च नयामि
मितस्य मंदिरं मिष्ट्या वादीच्यः तस्य मंदिरं मातरं पितरंभार्याः
प्राणजास्तीति वाचकः सदा सत्त गुरुपत्नी गुरुच ते । अना
हीनश्च इःप्रीतो नगेदे तस्यया यो भगिनी कृत्वा मनयाग्रयवा
महं समुदीनःस्यापहारी मि न्यवान् कार्पाणघो न पुंसाति
ष्ट्यासासप्रदायकः विद्यासङ्गः । संचय कुरुते सदा तद्दृष्टात्रका
कृतज्ञो यो नयामि तस्य मंदिरः काराजयामि तान्मुनीश्वराः स
विद्यायुक्तो भयशूलः शत्रुशूलो त्रै पुरीष मुत्स्य य स्तस्यपति
ःतिपातकी स्थातोः निरुपातो मंदधीः यः श्रोते त्रिपणोदेनन
नगेदं यामि पापिनो दीक्षा यामि तस्य मंदिरं अथोतपा
दीनश्च शोकार्त्तो मंदधीः स्त्रीनि दृष्टायी यो नयः श्रोते : तिति
तःसदा पुंश्रुती पतिपुत्रो यो दितः संस्थाशायी दिवाशायी न
तरेदं नैव याम्यहं पुंश्रुत्पत्रं यामि तस्य मंदिरं मूर्द्धि तेने
वावीगत्रं यो भुंक्ते कामतःसदा । पुरो दत्ता योःमंदेग उपेष्टुष्टो
श्रुदात्रभोनी तद्यानी तद्देहं नैव ददाति पश्चाद्वाचेवा नयामि तस्य
याम्यहं यो इवाक्कुलदा विष्टु मंदिरं दत्ता तेने मूर्द्धि गात्रे
कृतिः शश्वदवालये स्त्रीप्रधाना विष्टुमंत्रं यः समुत्सनेत प्राणमे
महे यस्य नयामि तस्य मंदिरं रादेष्टुष्टु नयामि तस्य मंदिरं
यत्रनालि होःएना तदीयगुणा तणा छिनत्ति नासरेर्नवैर्विति
कीर्तने नोत्तकश्च प्रशोसायो न तेमही गात्रे पादे मलेयस्य
यामि तस्य मंदिरं कस्यात्रवेदं नयामि तस्यमंदिरं ॥ दृष्टाने ।
विक्रता वरवाती च द्विसकः न वसने यस्य समने वृत्त मस्तके
रकागार सट्टो नयामि तस्य म विकृतो ग्रासहासो च नयामि त
दिरं सदसो परदत्तो वा ब्रह्म स मंदिरं मेत्र विष्टो पत्नीवीच
वृत्तिं सुरस्य च योहरेदानही । ग्रामयानी चिकित्सकः सपकृदे

वनस्यैव न यामि तस्य मेदिरे । देवा रुद्रः कश्यपस्य नगजायकेषु
विवाहे धर्मकार्ये वा यो निरस्ति वको स्थानेष्ववस्थिता पुरुषाणां फले-
पतः दिवा मेधुनकाशी यो न किंच प्रयच्छत्यथ नृपति ॥
यामि तस्मै मेदिरे इत्यादि ॥ तत्रैव उवाच द्वाणां पादस्थिता
स्यैवैते गणेशावरे तत्त्वीवरितमा तत्त्वी निलये संययच्छति सक्ति
म २१ अध्यायः अपिच कुचेति नीसंस्थिता वत्तं रत्ने नानाविधे
ने रत्नमलोपधारिणा वृक्षाणि येषु कलत्रदा गुह्यसंस्था क्रोडस्था
निष्ठुरवाकाभाषिणा सूर्यादये वा पत्यदापिनी मनोरथान्तरपति पुरु
स्तमये चशापिने विमुक्तिश्चरिषि षाणां इति स्थिता तत्त्वी तत्त्वी
चक्रपाणिने नित्यं छेदं सूर्यानां वतो श्रेष्ठं केवस्था केवभूषाणां
यशोविलितने पादयो रत्नमा ग्रभीष्ट वेधुदारेषु तथा श्रेष्ठं प्रवा
सिद्धिं देवतामत्यशोचं वसन्मलिन मिमिः सहाजं वाक्यतावापमात्रा
ता इतता सूर्यजानां दे संध्ये वा मवितथा सत्था सुखसंस्थाकवि
पिनिद्रा विवसन्पायने ग्रामहासा त्वेच यच्छत्यदधिसंभवा शिरोगता
तिरेकः स्वागे पीठे च वाद्यं नि संसजति ततो न्ये याति संश्रयं
धनमुपनयेत्केशवस्यापि तत्त्वी मेयं शिरोगता देसात्यरित्यजति सा
शिरः सुधोतं चरणे सुमार्जिते स्यते इति मार्कंडेयपुराणे दत्ता
वरोगाणां सेवनं मत्स्यभोजनं अन्नमे वेयं चरिताध्यायः ॥
शायित्वं मधुर्वं मेधुनं चिरप्राप्ता अथ तत्त्वीवरितं श्रीसुतउवाच
ष्टां श्रियं मानयेति घटं यस्य क मेरुष्टे सुखासीना तत्त्वी एच्छति
सतप्रप्यस्य पादरस्य विशेषतः शि केशवः केनोपायेन देवित्वं द्वाणां
रसा धार्यमाणास्य अतत्त्वीः प्रति भवति निश्चला श्रीरुवाच शुक्लाः
इत्येते दीपस्य यश्चिन्माच्छाया । पादावता यत्र मृदिणी यत्र चोन्न
च्छायाशय्यासनस्य च रत्नकसतय ला अकलरावसति यत्र तत्र कस
तीर्थमतत्त्वी सत्र तिष्ठति इत्या वसास्पदे धामे सुवर्णासदृशं तदं
दिगाहते ॥ १४ अध्यायः अंगविशे लारजलोपमाः अत्र वेवातष यत्र
ये तस्याः स्थिति फलं यथा । तत्र कस वसास्पदे यः सेविभागी

प्रियवाकाभाषी वृद्धोपसेवीपि सोभास्य युक्ताच सशोभना च
यदर्शनश्च अत्यप्रतापीनचरीर्षः तावापयुक्ता प्रियदर्शना यावति
सूरीतस्मिन्सदाहं पुरुषे वसामि । अता या च वसामि तास्य श्या
योधर्मशीलो विनिर्दिष्टश्च वि माम्मासी कृशमध्यभागा सुधुः
याविनीतो न परोपतापी अगति मुकेशी सगतिः सुशीला गभीर
तो यश्च जनानुरागी तस्मिन्सदाहं नाभिः समदन्तपेक्ति स्तस्याः शरी
पुरुषे वसामि चिरं स्नाति कुत रे नियते वसामि यापापस्त्यापि
शुक्ते प्रप्यंशाय न निज्जति यो सुनसभावा स्वाधीनकान्ते परिभू
नृपप्रेतस्त्रियं नशां नियते सच तये च अमर्षकामा ऊचरिषीता
मेप्रियः भ्यामाः सत्येव शोचं च नामेयनां प्रेतशोती तजामि पुण
त्रयपतेमरागणाः यः प्राप्नोति गु पशुधितेति प्रापतां वरुभिः
णानेताम्यावावात्सवमे प्रियः ॥ सर भग्नासने ऊनारीच हृतः
सर्वं लताममये तस्याग एव वि परिवर्जयेत् चित्तोद्धारक मस्मीनि
श्रुते काले देशे च पात्रेचम वक्ति भस्म दिने च गो न पादेन
वत्यागः प्रशस्येत नित्यमागत स्फोतपादे कापीसाधि तथ
के तत्त्वी नित्यं वसति गोमये गुरुं नात केशादके चैव मेधुने
नित्यं शोचं च पत्रे च नित्यं श्रीः पर्वसंध्ययोः वर्जयेत्प्रशापित्वे
शुक्लवाससि वसामि पद्मोत्त त्वाकी मिष्टभोजने शिरः सपु
तृणात् मध्ये वसामि वंदे च महे ष्वेचरणे सप्तनितां विजोगतासेव
श्रेयं नारायणे चैव वसंयराये नमस्त्यभोजने अन्नानशापित सप
वसामि नित्योत्सवमंदिरेषु वस वंमेधुनं चिरप्राप्तां श्रियं मानये
नाराया भित्त्यत्र वसो यरायामि तिघटं सप्पार्जनीरजोवाते निर्गुंजी
तिवापातः यद्योपदिष्टा गुभक्ति कपित्यं वर्जयेदधि सगावासने
पुक्ता पत्यर्वचो नाक्रमते वनित्यं लकु चेतया रात्रौ वित्त- पलाशं
नित्यं भुंक्ते पतिभुक्तशेषं त यो वीधे अष्टमा मृहपादयोः
स्याः शरीरे नियते वसामि उच्छिष्टस्पर्शनं मृद्धिं स्नानाभ्यंगं
तथा च थीरा प्रियवादिनी च वर्जयेत् प्रायनं वायकारे च रात्रि

वासो दिने तथा स्नानावरे। तथा नोत्तरीय मयः कुर्यात्पुष्क-
 ऊवेशं च वर्जयेत्पुष्कभोजने प-
 रेषो हर्तिते वतः स्वयं मात्स्याप-
 कर्षणं आलस्य मवसादं च नडा-
 र्पोलोममर्दने शुक्रवारे च यत्नेन-
 शिलापिष्टं च दर्पाके स्वयं समेन
 मूर्धानं पाणिना नैव संस्पृशेत्ता-
 रकाः प्रपवेत्तौ च न पश्येत्पुष्पवि-
 प्रमान् दनेते दुष्टं परस्त्रीणां नास्ते
 यान्ते दिवाकरं कुर्यात्पुष्पनाको-
 सो परस्त्रीणां तथैव च परेषां प्रति-
 कृतं च उदितोर्के प्रबोधने मात-
 कंठक रक्तैश्च स्त्रिकोणार वारि-
 भिः वृथा विलेखनं भूमौ न कुर्या-
 त्ममकोत्तया स्वयं दोहं स्वयं मा-
 त्स्यं हृष्टं च चंदनं नापितस्पाद-
 हेतोरे पाकादपि हरेत्स्त्रियं स्वयं-
 दोहमित्यत्र प्रथितं चेति वा पाठः ॥
 ननिन्तो गणके विप्रे पादयोर्नर्त्तन-
 स्तथा प्रतिकृतं च रत्नीणां भुक्त्वा
 च दन्तधारणं ग्रहते मंसं शुष्पं च-
 नग्राचै स्त्रियन्तथा भक्षणादर्शना-
 चैव शकादपि हरेत् स्त्रियं मंत्रै-
 रशुक्तः परदारसेवी आचारहीनः प-
 रसेवकश्च संकीर्णकारी परित्यादशी
 तस्ते निष्ठुरे देभये त्यजा मि ।
 शयने चार्दे पादेन वा विना सो दिने

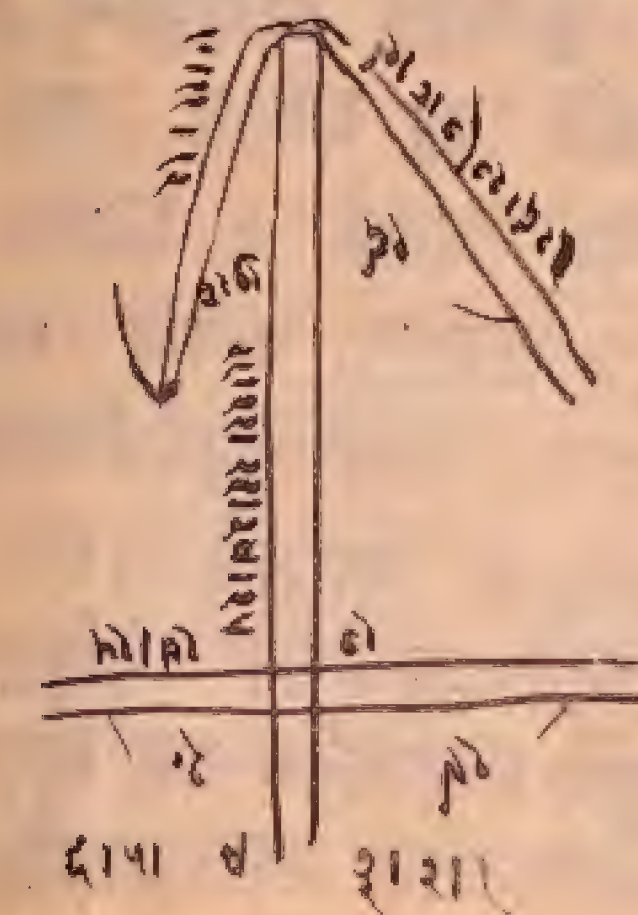
तथा नोत्तरीय मयः कुर्यात्पुष्क-
 पादेन भोजनं यथा विज्ञानवत्ता-
 च्छर्माया मशुवावहो अभूषणा-
 मधुषां च न कुर्यादात्मन स्तुष्टं क-
 र्त्तुं च वदने ज्ञाणे तथा करतलेऽपि
 च पादे एष्टे तथा नेत्रे न कुर्यादनुले-
 दनुलेपनं च चर्तुर्लगे दत्तं श्रेयो भु-
 ललेपे धनक्षयः दरिद्रः कर्णालमेव
 पादे एष्टे तथा पुष्पः मन्त्रं पुष्प-
 तथा नेत्रे रत्नैश्चैव मरोदपि ।
 रक्षीते प्रथमे वस्ते वर्जयेत्त कदाच-
 न अन्नरजः तिरस्ज स्तथा सस्मार्त्त-
 नीरजः स्त्रीणां पादरजो रान्ध्याका-
 दपि हरेत्स्त्रियं ऊचेलिनं दत्त-
 मन्त्रप्रधारिणामराणां निष्ठुरवाक-
 भाषिणो सूर्यादये चास्तमिते त-
 शापिणो विमुसति श्रीरपि चक्रपा-
 णिने मराशठ मित्तत्र वक्षाशि-
 नमिति वा पाठः नित्यं कौदस्त-
 णानोत्तिति नावलिखने पादपोर-
 त्पशोचंकां गो तैलहीने वसनमति-
 नताः वन्यने मूर्द्धनानो दे संध्ये वापि
 निद्रा विवसनशयने ग्राम सामाति
 रेकः स्त्रीगे पीडे च वाघे हरति
 धनपदः केशवस्यापि तस्मी श्र-
 वत्यन मिम्वर रुतत्रा इति वा पाठः
 एवं यः कुरुते नित्यं मयोक्तामि ।

च केशव तथा तवामितस्यादे-
 त्वेषा निश्चला यथा श्रीभा-
 धित मिदं स्तोत्रं प्रात रुत्थाय
 यः पठेत् तद्दहं विप्रले रमे-
 नित्यं भवति नान्यथा वापि ।
 ते मुच्यते रोगी वडो मुच्यते
 वंधनात् आपद स्तस्य नश्ये-
 तितमः तस्योदये यथा इति स्तु-
 दपुणो तस्मी केशवमन्त्रादेन
 स्त्रीचरित्रं समाप्तं ॥
 तस्मी स्त्री दुर्गा यथा स्तुतिः
 सिद्धिरिति व्याता श्रिया संश्रय-
 णाच्च वा तस्मी वा तलनावा-
 पि क्रमात्पाकांति रुच्यते इति दे-
 वीपुराणे ५५ अध्यायः संप्रतिः ॥
 पोभा सहोषयं वृद्धिनामो-
 षयं फलिनीवृत्तः इति मेदिनी
 सीता वीर्यापित ॥ इति
 शतवत्तावती स्यतपयिनी ह-
 रिद्रा शमी इयं मुक्ता ।
 इति राजनिर्घटः मोक्षमाप्तिः ।
 इति चंडीसीकायां नागभट्टः ॥
 तस्मीकांतः पुं नारायणः यथा
 नमः कमलनेत्राय हरेये परमा-
 त्मने नगतः पातपित्रे च तस्मी
 कांत नमोस्तु ते इति तन्माष्टमी
 व्रतकथा ॥

तस्मी गृहे स्त्री रक्तोत्पलं इति
 विकारशेषः तस्मी वैष्णव च ।
 तस्मी जनादेनः पुं शालग्रामवि-
 शेषः तस्य तल्लो यथा एक
 हारे चतुश्चक्रं नवी नवीरदोषमे-
 तस्मी जनादेनं सेये रक्षिते वन-
 मालया इति वस्यैवेते प्रक-
 तित्वे ॥
 तस्मी तालः पुं श्रीतानवृत्तः ।
 इति राजनिर्घटः तौर्ध्वविकस्य
 परिच्छेदविशेषः तस्य दुत लक्ष-
 णा विराम क्रमो यथा दौ नोप-
 दौ विरामाच्चौ दनौ एव विरा-
 मकः विरामाच्चौ दुतौ तस्य दुतौ
 लक्षविरामकः इति समीतरत्नाक-
 रे तस्मीर्त्तनः ॥
 तस्मी नारायणः पुं शालग्रामवि-
 शेषः तस्य तल्लो यथा एक
 हारे चतुश्चक्रं वनमालाविभूषितं
 नवीननीरदाकारं तस्मी नारायणा-
 धियं इति वस्यैवेते पुराणं ॥
 तस्मी रक्षितः पुं शालग्रामवि-
 शेषः तस्य तल्लो यथा द्विचक्रं
 विस्तरात्स्येव वनमालासमन्वितं
 तस्मी रक्षितं विज्ञेयं रक्षिणां
 वसुधैव कुटुम्बकम् इति वस्यैवेते पुराणं
 तस्मीपतिः पुं वासुदेवः नर-

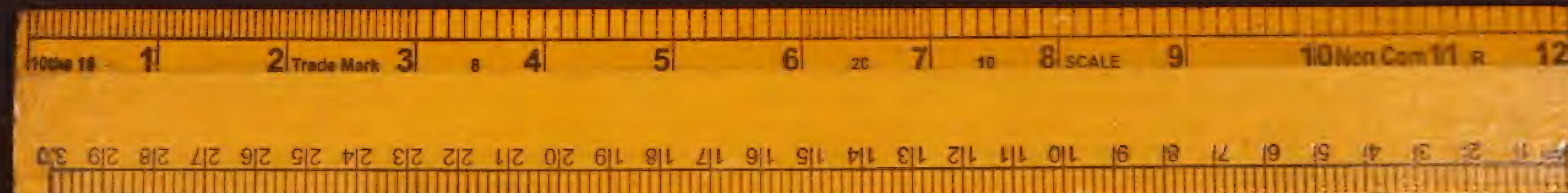
पतिः इति मेदिनी लवंगवृत्तः मरः प्रतिकायः ५ वेधं ५
 पुगः इति विष्णुः ॥ इति जयधरः वेधं ६ इति रत्ना
 लक्ष्मीपुत्रः पुं कामदेवः जो वली ।
 रकः इति मेदिनी कृपाः ॥ लक्ष्मिः वि लक्ष्म्यायोध्याः इति
 लवः इति शहरत्तावली ॥ सादिसदर्पणाः दर्शनीयः इति
 लक्ष्मीपुत्रः पुं पद्मरोगमणिः । तथा लक्ष्मिदर्शनात् ॥
 इति हेमचंद्रः ॥ लाल ग्रहे इति कविपुत्रदुमः
 लक्ष्मीकलाः पुं विल्ववृत्तः इति ललाति ग्रहे ग्रहाणि इति
 राजनिर्वदः ॥ गदासः ॥
 लक्ष्मीवान्ते पुं पुनसवृत्तः इति ला स्त्री ग्रहाणि रानं इति मे
 शहरत्तावली ॥ स्नेहोदितवृत्तः । दिनी ॥
 इति राजनिर्वदः ॥ लाव ॥ शोषातमर्षयोः इति
 लक्ष्मीवान्ते वि श्रीयुक्तः धनवा कविकल्पदुमः ॥ अतलावत
 न् तत्पर्यायः लक्ष्मणाः २ श्रीलः इति उगर्गसः ॥
 ३ श्रीमान् ५ इत्यमरः ॥ लाव ॥ ३ शोको इति कवि
 लक्ष्मीवेष्टः पुं श्रीवेष्टः इति कल्पदुमः ॥ अतलावत ३
 राजनिर्वदः ॥ लावते शक्तिः सामर्थ्य इति
 लक्ष्मीशः पुं विष्णुः इति मुग्य दुर्गादमः ॥
 बोधयाकरणा । लावते स्त्री आरोपे इति राज
 लक्ष्मीसमाकया स्त्री सीता इति निर्वदः लघुते लघो भाव
 शहरत्तावली ॥ इत्यर्थे स प्रत्ययेन निष्पन्नं
 लक्ष्मीसहजः पुं चंद्रः इति लांगले स्त्री स्वनामाख्यातभूमि
 हरत्तावली ॥ कर्षणार्थं तत्पर्यायः हलं २
 लक्ष्म्यारामः पुं वनभेदः इति गोदाराणि सीरः ५ इत्यमरः ।
 शहरत्तावली ॥ हला ५ रानं ६ रान ७ श्रीरः ८
 लक्ष्मी स्त्री शारवेयस्थानं तस्य इति भरतः लिंगः इति विको
 यीयाः लक्ष्मी १ शर्यं ३ इत्यमरः । इत्यर्थः पुष्पविशेषः ॥

लातवृत्तः ररदराह । इति । लाङ्गलदेवः पुं लोगतमध्य
 मेदिनी ॥ स्पर्काष्टं लोगतेश्वरेश इति भाषा
 लोगतग्रहः पुं कृषकः लांगले तत्पर्यायः इत्या २ इत्यमरः ।
 ररकाति यश्चर्ये अत्यन्त येन नि । इषा ३ इति शहरत्तावली ॥
 पुनः ॥ लोगतचक्रं स्त्री कृषिकर्मनिहता लोगतपद्धतिः स्त्री लांगलेखा
 कारवकविशेषः यथा अथ सिगत इति भाषा तत्पर्यायः
 लांगलचक्रं सरोदवे लाङ्गलः श्रीता २ इत्यमरः सीता ३
 दंडिका युग योक्तद्वय समन्ति इति शहरत्तावली ॥
 दंडिकादि लिखेभानि दिनेषा । लोगतिकः पुं स्यादविषभेदः
 कातभादिने दंडिका इत्युपा । इति हेमचंद्रः ॥
 तो वि दिस्थाने विके विके । लोगतिका स्त्री लांगलीवृत्तः ।
 योक्तयोश्च विकेचैव मध्ये पंचाय इति शहरत्तावली ॥
 केदिके दंडुष्ये च गवोहानिषु लोगतिकी स्त्री वृत्तविशेषः
 पश्ये स्वामिनो भयं । लक्ष्मी लोगतिया इति विषलांगलिया
 लांगल योक्तस्यात्तेवा रंभदि । इति च भाषा तत्पर्यायः अग्रि
 नर्तके इति ज्योतिस्तत्वे ॥ शिवा २ इत्यमरः अनिज्जला ३
 लोगतिका ५ लांगली ५ इति शहरत्तावली गौरी ६ दीप्ता ७
 तिनी ८ गर्भवातिनी ९ अग्रि- निका १० इत्युपा ११ अनिज्जला १२
 वक्रिशिता १३ इति रत्नमाला
 प्रसागुणाः कृष्ण इष्टव्रानाधि- त्वे इति राजवल्लभः राजनिर्वदः
 क्त गुणा पृथक्पृथक् कृतिकारी शब्दे- क्त गुणा पृथक्पृथक् कृतिकारी शब्दे
 इष्टव्याः लांगली न पुं वल्लभः इति इष्टव्याः लांगली न पुं वल्लभः इति
 शहरत्तावली नाविकलः इत्यमरः

सर्पः इतिशब्दचिंका ॥ लोपलिका स्त्री एप्रियर्णी इति.
 लोपली स्त्री लोपलाकारप्रयुज्जन राननिर्वटः ।
 लज्जाकविशेषः कौचश इति लोपली न पुं वानरः इतिशब्दे
 भाषा तत्पर्यायः शाररी २ दिका अपभ्रानामोषधे । इति
 तोयपिप्पली ३ शकुलादनी ४ राननिर्वटः ॥
 इत्यमरः जलात्नी ५ जलपिप निः ६ इतिशब्दरत्नावली पि ताञ्ज ३ लसणि इतिकविकलदु
 तता ७ प्रपादादनी ८ मत्पागे मः ३ लोप्यते लोप्यति ।
 धा ९ इतिनराधरः कलिकारी इतिङ्गारासः ॥
 इतिराननिर्वटः लाज भर्त्सने भर्गे इति क
 लोपलं स्त्री पुच्छ इत्यमरदी लाज ३ विकलदुमः द्वौ द्वितीय
 कासारभेदरी ॥ सविणे लाजयति उलोजते ।
 लोपलं स्त्री यम्पश्चाद्वर्तित भर्त्सने एवकेप्रियसते । म
 स्वमानलोमायावयवविशेषः तो भर्त्सने इतिङ्गारासः
 त्याज इति भाषा तत्पर्यायः लाज ३ उषीरं इतिमेदिनी ॥
 पुच्छ २ लम ३ वातदस्तः ४ लाजः पुं शार्दतुलः इतिमे
 इत्यमरः लोपलं ६ लोपलं लाज ३ अततः इतिमेदिनी
 लताम ८ आवातः ९ इतिश लाजाः पुं भृष्टि भृष्टधामे लो
 दुरत्नावली लंजः १० पिच्छः ११ शेषा इति एव इति च भाषा ।
 वातः १२ इतिनराधरः तो तत्पर्यायः अततं २ इत्यमरः ।
 लोपलजलमाहात्म्यं यथा लोप लाजा ३ अतताः ४ इति भरतः
 लेनोद्धृतं तोयं सूक्ष्मं रक्षति अस्य गुणाः तस्या हृद्यतीसारप्रमे
 यो नरः सर्वतीक्ष्णं फले प्राप्य द मेदःकफ नाशित्वे ।
 सर्वपापैः प्रमुच्यते इतिवारादु कास पित्रोपशमनत्वे अशिकारि
 रागां शोफः इति मेदिनी रुम्भतः ३ ते लवुले शीतलत्वे च अस्य मेदगुणाः
 ति सिद्धांतकोमुद्यामुणादिवृत्तिः । अशिकारित्वेदाद तस्या जरातीसारनाशित्वे

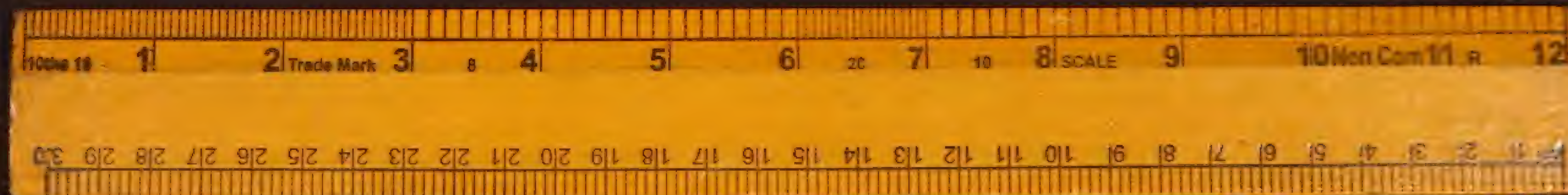
अशेष दोषामपावनत्वे च तस्य प्रकाशः
 यथा गुणा लामकेटस्यप्रमचने लाङ्गने स्त्री नाम चिह्नं इति
 लुधात्स्मभ्यानिर्देवत्यज्जिरोगः इतिमेदिनी ।
 नाशित्वे च इतिरानवल्लभः वाङ्मनः पुं रागीधामे इति
 अपि च एते च जीहयो मृष्टा स्ते राननिर्वटः कविसुलके लोप
 लाना इति संज्ञिताः यदाद नीतिव पादः ।
 यम्प ये भृष्टा स्ते धानाः परिकीर्ति लाटः पुं देशान्तरं वसे ।
 ताः लानाश्च यवधानाश्च तर्प इति मेदिनी जीर्णभूषणादि ।
 ताः पित्रनाशनाः गोभृष्टाश्च नातोऽस्याः किंविडसाश्च दीपनाः इति शब्दरत्नावली ॥
 हस्तातीसारशमनो धातुशास्य लाङ्क स्तेपे इति कविक
 करः परः मंदाग्नि विषमाग्नीनां लडुमः लाटयति अतलादत ।
 वातस्य विरयोषिता देयश्च स इतिङ्गारासः ॥
 ऊसाराणां लानमंडः सुसंस्कृतः लापः पुं कथने लपयतोर्भावे
 इतिराननिर्वटः ॥ तस्य चूर्णा चन् प्रत्ययेनेति निष्पन्नं ।
 गुणाः शक्ता दादिम खर्जूर मदि लापे पि कथनीयं लपयतोः
 ताम्बु सशर्करं लानचूर्णा समधा कर्मवि व्याण प्रत्ययेनेति निष्पन्नं
 जं संतर्पणं मुदाहते । लान इतिप्रत्ययव्याकरणं ॥
 चूर्णां शक्तादि जलशर्करा मध्यास्य लामः पुं मूलधनादधिकं वाति
 सहितं तर्पणं मुक्त मित्यर्थः । ज्योपार्जितं धनं तत्पर्यायः
 लानशक्तगुणाश्च गुणाश्च लो फला २ इत्यमर भरतौ लम्बं
 जानोशक्तवः तौद शिताशक्तावि ३ रुद्धिः ४ इति शब्दरत्नावली ।
 शेषतः हृद्यतीसार तद् दाह शामिः इतिलभन्नात्यर्थदर्शनात्
 विष मूल्या जरापरा वरकश्च लाम्यं स्त्री लामः इतिशब्द
 तत्रतर्पणं मेघादौ प्रदेयं लान लामजकं स्त्री वीरामूलं इत्य
 शक्तभिः जरापहेः फलर से मरः अस्य पर्याय गुणाः पुशीर
 पुं संमथ शर्करं इति भाव शब्द इष्टयो उशीरवत्प्रीत ।

लवि लालविशेषः तत्पर्यायः
सनाते २ यमलाल ३ लवे ४ त
बु ५ इधिकापथिके दशीवृत्तः
दीर्घमूलं ८ जलाशयं ९ यमल-
लाः हिमलं तिललं मधुरलं ।
वात पित्त तृ हार यममूला
तिरक्तमूल जरापदलं च इतिरा
ननिर्वेदः
लालने स्त्री यमलल्लेखकाणां
प्रेमश्लेखकालकाश्या मोहाग
इति भाषा ललकोपसेवे उप-
सेव इदं यमललालने कला
लयेत पववर्षाणि पुत्र मिति य
उरलये रेकलालुते इतिकवि
कल्पद्रुमः दीकायो दुर्गासः त
याहि लालने वरवो दोषास्त
उने वरवो गुणाः तस्यासुत्रं
वशिष्येव तादयेत्रत लालयेत
अपिच लालयेतेववर्षाणि २
श्रावर्षाणितादयेत प्रामेत घो
इषा वेधं पुत्रं मित्रं कराचरेत
इतिवाणकां ॥
लालसा पुं स्त्री महामिलासः
इत्यमरः जेतुकां याच्ना ।
इति मेदिनी दोहदं यथा
दोहदं दोहदं ग्रहा लालसा
सूति मासित इतिहेमचंद्रः

लोलः इतिनामार्थे सपव ।
लालसीवे स्त्री पिच्छले इतिशब्द
लालवती ॥
लाला स्त्री श्रावभवनले लाल
इतिभाषा तत्पर्यायः स्फुटिका
२ स्रदिनी ३ इत्यमरः श्रविका-
ध स्फुटीना ५ इतिशब्दलालवती
श्रावसावः इति राजनिर्वेदः
लालाटिकः वि प्रभोर्भालदर्शी ।
कार्यतमः इत्यमरः यः सेव
कः क्रोध प्रसाद चिरु लालायप्र
भो ललाल मेव पश्यति यश्च
प्रभोः कार्यः तमोः शक्त स्तो-
लालाटिको पूर्ववत्त्विकः । के
चित् कार्यतम इति भातदर्शि
नपव विशेषणं युक्ता एकमेव
लालाटिकमाह नत इविति भाव
दर्शीति वपादः लालाटिकः सरा
लसे प्रभुभावनदर्शिनि इत्य
नयः इति तद्दीकायो भरतः
श्रावेषाणविशेषे पुं इति मे
दिनी ललालसेवधिनि वि यथा
प्राप्तिस्त लालाटिकीत्यादि ॥
लालामेदः पुं प्रमेदविशेषः ।
यथा लालातन्त्रयुते मूवं लाला
मेदेन पिच्छिले प्रमेदतीतिशेषः
असौषधं गुटुच्चाः स्वरसः ।

येयो मधुना सर्वमेदनितद्विडा यथा प्रीतिं भक्तननस योजन
वृणां युक्तो वा रसो रात्रा समा येते विभं विविन्नस्मृत स्ते रत्या
तिकः अपिच चेद प्रभा वचा रक वृन्द वेदित पदे तत्ता मत
ग्रन्ता भूनिष्पे स्रस्वरुच हरिडा नानने पाटी स्रस्पातस वचि
तिविषा रावी पिप्लीमूल चिके चतर प्रीतिप्रदे प्रस्फुटा सं-
द्वदनी पत्रकंच तयो वंश स्तितात्तर कोमलामलपदे लो
लोचना प्रमेकं कर्षमात्राणिज लित नीलावती इतिनीला-
यदेतानि उदिमान् धान्यकं वती ॥
विफला चये विडेगे गनपिप नी सुवर्णामातिकं योयं द्योतयो-
लदालायं एतानि टंकमात्रा ।
गिसेरस्त्रीयात्पृथक्पृथक् दिकर्ष
हृत्तोहंस्पाञ्चतः कर्षा सित भ
वेत शिलाजलवृकषं स्पदेशि ।
कर्षाश्च गुणुतोः विधिना यो-
निते रतेः कर्तव्या गुटिकाश्च ।
भा चंदप्रभातिविद्याता सर्वयोग
प्रणाशिनी निरंति विशतिमेहा
कृच्छ्रं मधुविधं तथा इत्यादि ।
प्रभावप्रकाशः
लालाविषः पुं ललादिः इति
हेमचंद्रः ॥
लालासावः पुं कृणाभाः इति
हेमचंद्रः ॥
लालिकः पुं मदिषः इति हे
मचंद्रः ॥
लालितं स्त्री ललितस्यभावः ।
यथा प्रीतिं भक्तननस योजन
येते विभं विविन्नस्मृत स्ते रत्या
रक वृन्द वेदित पदे तत्ता मत
नानने पाटी स्रस्पातस वचि
चतर प्रीतिप्रदे प्रस्फुटा सं-
स्तितात्तर कोमलामलपदे लो
लित नीलावती इतिनीला-
वती ॥
लालः पुं स्त्री पतिविशेषः ।
लालया इतिभाषा इत्यमरभर-
तो यममामगुणा ललुते
कटुत्वं मलवदकारितं साइलं-
शीतलं विदोषनाशितं च इतिरा
जवतुभः ॥
लालकाः पुं लालपत्नी । तस्य
र्यायः ललुनेगतः २ इति वि
कोटिशेषः ॥
लालाणि वि लवणोसंस्कृतं यथा
सार्पिकं दधिकं सर्पिं ईपिभो
संस्कृतं क्रमात् लवणोदकाभा-
मुदकं लवणीकमुदसिति ओद
शित मोदशितं लवणं स्पात
लालाणि इतिहेमचंद्रः लवणा-
सम्बन्धि च नसे स्त्री इति रत्न
माता ॥
लालाणिकं वि लवणोसंस्कृतं ।
इतिहेमचंद्रः लवणासम्बन्धि च ।

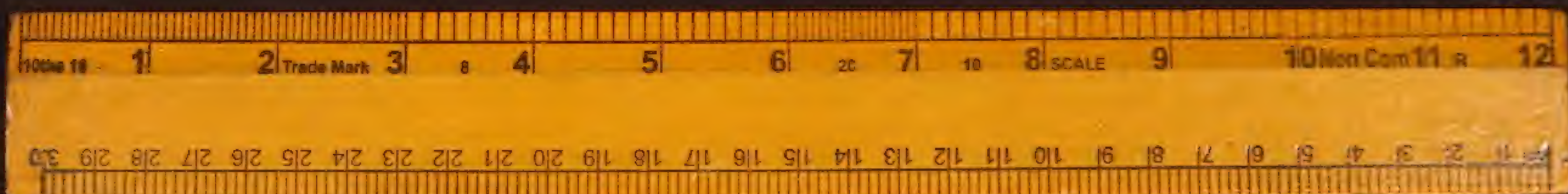

लवाणविक्रेतवि पुं लवाणपात्रे
 ज्ञी इतिकेचित् ।
 लावणं ज्ञी लवाणात् लवाण
 सभाव इत्यर्थस्य प्रत्ययेनविष्
 ने सौन्दर्यविशेषः तस्मत्तत्तां
 यथामुक्ताफलेषु व्यापायासार
 लत्वमिवान्नरा प्रतिभाति यद्
 ज्ञेषु तर्ह्येवामिद्वेद्यते इत्युक्ते
 लनीलमणिः तथाहि नीति ।
 भूमिभुजानति गुणावतां ज्ञीरंग
 नानां धृति र्दृश्यतोः शिशवो
 गदस्यकविता बुद्धेः प्रसादो मि
 रं लावाणं वषयः स्मृतिस्तु
 मवसंशान्तिं हिंस्य तमाशक्त
 सद्भविणं गदश्रमवतोस्वास्थ्यम
 तांमंडनं इति नवरत्नान्तर्गतामर
 सिंहः
 लावाणान्नितं ज्ञी विवाहकालीनं
 शुश्रुराभ्यां दत्तं धनं यथा प्रीत्या
 दत्तं च यत्किं वित्त्यश्ना वा शुश्रुरे
 णावा पादवेदनिकं यत्र लावाणा
 न्नितमुच्यते इति विसद्विद्वान्म
 सिधूत कात्यायन वचने लाव
 णं शीतनैपणादि तथाच पादप्र
 णातायै शीलादिमन्त्रे वासियै स
 शुगदिना दन्तं स्तूपं स्तूपनमि
 त्पथ इतितद्याख्यानं ।

लावा स्त्री पत्तिविशेषः तस्य
 र्पायः लावकः १ लावः ३ लवः ४
 अस्या मोस गणाः यस्यात्वे ।
 श्रावित्वं लवुत्वेच इति- राज्ञ
 निर्वन्दः ॥
 लावः स्त्री अलावः इति शब्द
 लावः स्त्री अलावली
 लासः पुं तस्यमात्रं स्त्रीणां
 नृत्यं इति शब्द अलावली युषः
 इति शब्द वंदिका ॥
 लासकं स्त्री मटकं मटका इति
 भाषा इति हारावली ॥
 लासकः पुं लासकारी मयुषः
 तसकः इति मेदिनी । वेषः
 इति भर्गवाः ।
 लासकी स्त्री नर्तकी इत्यमरः
 लासिका स्त्री
 लासकोटनी स्त्री आसकोटनी वेध
 निका इत्यमरटीकायां रायः
 मुकुटः ॥
 लास्यं स्त्री नृत्यं इत्यमरः ।
 तौर्यविकं इति मेदिनी । भा
 वाश्रयं नृत्यं ताललयाश्रयं
 नृत्यं इति भरतः पुं नृत्यं ।
 तांडवं प्राज्ञः स्त्री नृत्यं लास्य
 मुच्यते इति मंगीतनारायणो
 नारदमंडिता ॥

लासः ५ नर्तकः इति शब्द
 रत्नावली
 लासकं स्त्री नृत्यं इति शब्द
 रत्नावली ॥
 लासा स्त्री नर्तकी । इति शब्द
 रत्नावली ॥
 लासकी स्त्री सीता यथा राव
 ने इयं सीता दारकेशस्य रु
 विण्णी विमोऽवतार मात्रस्य ।
 लक्ष्मी या कमलाख्या दारा
 शास्या विणालाही विमलाप्ररूपे
 तमे वैकुण्ठे त मन्त्रालक्ष्मी राधा
 दारावने वने ॥ लक्ष्मिः कम
 लादास्यो यस्याः सा लासकी म
 तापर्व शतसहस्राणा मीसरीरा
 पिकापिका इति पाञ्चोत्तराखंडे
 ५५ अध्यायः ॥
 लासणिकः ५ लक्षणावाप्रति
 पादकः इति साहित्यदर्पणाः ल
 क्षणात्मक वृत्ति मन्त्रदेवे ला
 सणिकत्वं इति सारमेजरी ।
 लासा स्त्री रक्तवर्णाश्चतुर्निपास
 विशेषः लासा इति भाषा तस्य
 रण्यः रासा २ जत ३ पावः ४
 मूलकः ५ दुग्धमयः ६ इत्यमरः
 खडिरिका ७ रक्ता ८ रंगमाता
 ९ घनकषा १० क्रमिका ११ दुग्ध

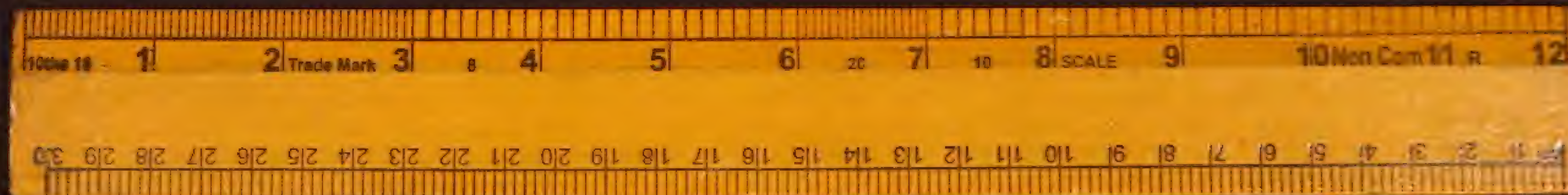
व्याधिः १२ अन्तर्गतः १३ पलाशी
 १४ मुदिता १५ दीप्तिः १६ जलका
 गंधमादिनी १७ नीला १८ इवसा
 पितामिः १९ अस्या गुणाः ।
 कटुत्वे तिक्तत्वे कषा यत्ने श्लेष्म
 पितामिशोफ विष रक्त विषमन्त्र
 र नाशित्वे च इति राजनिर्वटः
 भग्नविषर्प त्वगोषनाशित्वे वल
 त्वे च इति राजवल्लभः अपि च
 लाक्षा वार्पा हिमा वल्गुस्त्रिगुण
 चेतवरा लघुः अनुसा कफ पिता
 सहेका कास ज्वर प्राणत उग्रोदरः
 क्षत वीर्यं हृमि ऊष्णरापदाग्र
 लक्तको गुणो स्तद्विषेभ्याद्यंश
 नाशनः इति भावप्रकाशः ॥
 लाक्षातकः पुं पलाशहतः इति
 शब्द माला ॥
 लाक्षातैले ल्पौ पक्वतैले विशेषः
 लाक्षादितैले मिति व्यातं तं
 द्विविधं स्वतं वृत्त्वं यथाक्रमे
 तत्प्रकारे तदुपांवाह । लाक्षा
 दग्निद्रा मंजिष्ठा कलकै स्तेतं वि
 यायितं मृद्गोनाशनानेन दा-
 शीतल्यरापहे इति खल्लाक्षातै
 ले वृद्धयथा लाक्षासाधके प्रस्थं
 तैलस्य विषचेद्विषक् । म
 स्वाधक समायुक्तं पिप्पलाच्च

समावपेत शतप्रभां हरिदोचमूर्त्ति
ऊष्ट रोगको कटको मधुको।
रास्त्रा मधुगंधोच सुरुच मुक्तकः
चंदनैवेष्ट प्रशस्त समानकैः २.
येरेतेष्ट तस्मिन् अभ्यगास्त्राकता
पदे । विषमाब्जान् ज्वरान् ।
सर्वानायेष्ट प्रशमं नयेत् कामं
शामं प्रतिष्ठापयं कंठं दौर्गंधं
गौरवं विकष्टं ग्रहे श्रुतं गा
शाणां स्फुटनन्तथा । पापात् ।
स्त्रीप्रशमं सर्वग्रहनिवारणं श्रद्धि
भ्यां निस्सितं सम्पत्तैलं ला
त्वादिकं मरुत इति वृहत्तात्ता
नैलं इति सारवोधः ।
लाताप्रसादः ३ पट्टिकालोभः
इति रातनिर्वटः ।
लाताप्रसादनः ३ रक्तलोभः ।
तमर्यायः क्रमुकः २ पट्टिका ३
पटा ४ इत्यमरः ॥
लातावृत्तः ३ कोष्ठाग्रः इति
रातनिरातनिर्वटः पलाशवृत्तः
इति हारावली ॥
लिकुचं स्त्री वृक्तं इति राज.
निर्वटः
लिकुचः ३ लकुचः इत्यमरः ।
लिका स्त्री लिता इति शहर
तावली ॥

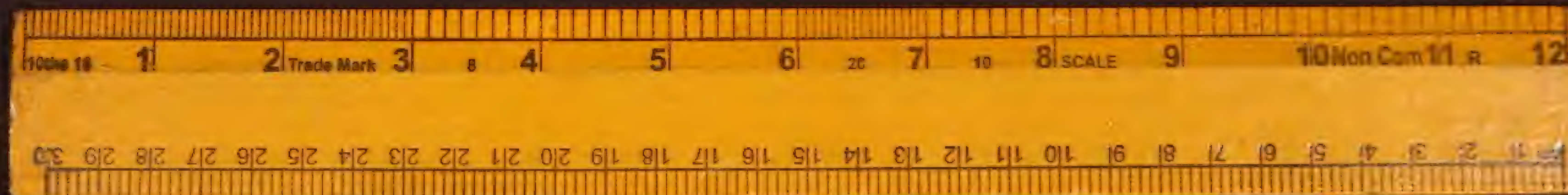
लित ग लेखने इतिकविक
रुद्रुमः श लिखति पुस्तकं लेख
कः ययं विभाषणा ऊरादि रिति
केचित् तेन लिखितं विश्वस्यो
अपि शक्तिरिति रिति लिखि
तयं लेखितयं लिखनं इत्यादि
सिद्धे इति इगादासः ।
लित ३ सुपि इतिकविकरुद्रुमः
३ लिखते स्फुटि गतो इति इ
गादासः
लितः ३ लेखनं इति लिख
थानोः क प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
लिखनं स्त्री लेखनं लिपिः ।
इत्यमरटीकायां सासन्तरी ॥
विधिलिपिरित्तेडनीया यथा य
सयद्विखने एवं यत्र काले नि
श्चितं तदेव लिखितं नाथे स
अनादेव को विधिः विधातश्च
विधानादे येवा ये लिखने कृते
ब्रह्मादीनां च सदातो न लिखे
कदाचन इति ब्रह्मवेत्तैर्न श्रीक
सनन्तवेदे ५ अध्यायः ॥
लिखितं स्त्री लिपि इत्यमरः
लेखनं इति भरतः लिखित
पत्रादौ वि यथा प्रमाणं लि
खितं भक्तिः साक्षिण्य इति
कीर्तितं इति मिताक्षरायोगात् ।

वल्गुः मुनिविशेषः ३ यथा यात्रां लिग इति गते भवेत्
पराशर व्यास शोव लिखिताद ग्रथं अनाभिधेयत्ता तावदि गुणा
संगतमे शान्तातपो वशिष्ठश्च विशदः इति लिखादिते पतका
धर्मशास्त्रप्रयोजकाः इति व्याह रिता व्याख्यायां रुचनेदनः
तदेवावतन्त्यः ॥ अथ शेषाद्येस्य लिगस्य पर्यायः
लिखा स्त्री परिमाणाविशेषः । शिग्रुः २ स्मरन्तंभः ३ उपस्यः ४
यथा ज्ञानान्तरगते भानेयत्ता मदनोक्त्याः ५ कंदर्पसुपलः ६
गर्भं पते रजः ते श्रुतं भिं भवे शोकः ७ मेहनं ८ शोफः ९ मेहः
लिखा लिखा वद्विश्च सर्वथः लोभः १० भुजः १२ रागलता १३
इति शहरचंद्रिका ॥ वंगः १४ इति शहरतावली ॥
लिग ३ गतो इति कविकस्य लोभः १५ साधने १६ मेफः
रुद्रुमः ३ लिखते इति इगादासः कामाकृशः १७ इति जराधरः
लिग ३ क चित्रे इतिकविक लिगमूले वादि लान्न वार्णयु
रुद्रुमः ३ क लिगयति प्राह । कृत्वाधिष्ठान नामकं घट्टदत्तप
खीनपुंसकैः शाविकः विजंकेरा घनस्ति यथा मृत्ताधारे विकोणा
तीमर्याः इति इगादासः । खे इच्छा ज्ञान क्रियान्तके मध्येस्य
लिग स्त्री मनः इति सिद्धान्तः यंभुतिगोत्र कोटिसूर्य समप्रभं
कोमुधाशुणादिवृत्तिः ॥ तद्वत्तं देववर्णाभं वस वार्णं चत
लिगः ३ सार्वः इति सिद्धान्तः दत्तं तद्वर्द्धिसमप्रत्ये वृद्धत्वं
कोमुधाशुणादिवृत्तिः भूप्रदेशः होरकप्रभं वादि लान्न घर्शानियु
रागः इति नानार्थरत्नमाला ॥ तंवाधिष्ठान सत्तके सप्रवृत्तं य
लिगं स्त्री विजं शोफः इत्य रंलिगं साधिष्ठानं ततो विडः ३
मरः अनुमाने साधोक्तप्र तितं असाधिष्ठानदेवतादि
कृतिः शिवमूर्तिविशेषः इति र्यथा प्रजनः सर्वभूतानां मुपस्था
मेदिनी व्याषे यक्तं । ध्यात्म मुच्यते अधिभूतं तथा
पुंस्त्वादितः इति विकोरशेषः शृङ्ग देवते च प्रतापतिः इति
सामर्थ्यं यथा यावता भव । महाभारते आश्वमेधिकपर्व ।

अस्यभामुभ नृणां यथा । सच काराणं यथा दिलीपउवाच
स्वत्येतिगो च धनवान्पावपुत्रा वैशिष्ट्यां दिनमेष्ट रुद्र लिपि
दिवर्तितः स्पल्लिगो दरिद्रः हन्तकः कस्मादिगर्हितं रूपं प्राप्त
स्यादः लोकं वृषणी भवेत् इतिगो रुद्र ६३ अथायः अपिच मरुदि
राशु गायान्तेत्यल्लिगो धनीभवः अतर्वाजः मूलपाणि सिलोचनः
अपमरुदितश्चैव स्पल्लिगो य कथं विगर्हितं रूपं प्राप्तवान्निज
नोक्तितः मरुदिजानुभि रिति पुंगव यवं सर्वं समाचक्ष्मि
शेषः मेष्ट वामनते चैव सता शबरुणानेदन वशिष्ठ उवाच
मरुदितो भवेत् वक्त्रेऽन्यापु शृणुगान्मयवस्मि यन्मो एव
ब्रवास्यान्मपिदं विनितं तथः सिगौरवात् स्तायंभुवामनुःपूर्वं
अन्वेत तनयो लिंगे शिरालेः मेदरे पूर्वतोत्तमे रूपान्मुनि
असारी नरः स्पल्लिगुमिपुतेलि भिः सार्द्धं दीर्घं सत्र मनुजमेत
हे भवेत्पुत्रादि संयुतः इति गारु मिन्ममागताः सर्वं मुनयः संशित
२ ६६ अथायः अन्वच दीर्घं व्रताः अन्वेष्टे देवतातले मिथः
लिंगेन शरिरे स्पल्लिगो न निर्ध प्रोबु स्तपोधनाः विप्राणां चेर
नः कृशलिगेन सोभाये कृस्वति विदुषां कः पूजा देवता वरः
हेनभूपतिः कर्कशोः कदिनैः लि इतितस्यवः कृत्वा सर्वेष्वमर
गेऽपरदाभरतः सदा रमतेचसदादा र्थयः भूयं तपोनिधिं विप्रं प्रो
सी निर्धना भवति भुवे कृश वुः प्रोजलपत्तरा अषयकृपुः
लिंगेन सुस्तिहा रक्तलिगेनभू अस्माकं संशयं छेत्ते समर्थो
पतिः परस्त्री रमते निमं नारीणां सि शुभव्रत ब्रह्मविस्ममेशाना
वत्तमो भवेत् कृशलिगेन रक्ते मेतिकेव्रत सव्रत गान्ता तेवास
मलभते वीरमोगनो राज्ञे सगव मीपन्न तथा दृष्ट्वा व विग्रहान्
च दिवांग्राः कन्याकाणाः पतिभे अद सत्वगुण स्तथा यस्मिन्संवि
वेत् इति सामुद्रिके । शिव द्यते सुने सयव एज्यो विप्राणां
स लिंगरूपस तन्निर्मात्याशास्त नेतरस्तकदाचन तस्मात्वेदिमुनिश्रेष्ठ

विबुधा निरासनं ॥ लिपं कु पत्रं पुष्पं फलादिकं निर्मात्यमं
रुमुनिश्रेष्ठ सर्वलोकहितं प्रभो स्स चाशाहं भविष्यति न संशयः
एव मुक्त स्वतस्त्वर्णं कैलाशं मु एवं शम्भा मरुतेजाः शंकरं लो
निसत्तमः नगाम वाग्देवेनयत्र कश्चित् उवाच गाता मत्पुत्रं न
क्षेत्रभयतः गृहहारमुपागम्यं न्दिमूलपरं नृप रुद्र भक्ताश्च ये
करसमहात्मनः शूलहस्त महागो लोके भस्मलिगास्थिधारिणाः ते
इं नेदिं दृष्ट्वावतीदितः संश्रुतो पाषंडत्वं मापना वेदवाद्या भव
दि भयं विप्रो हं इष्टं सुरेण तिवे एवं शम्भा मु नि स्तत्र रुद्र
मं निवेदयस्वमं शीघ्रं शंकर रायमहात्मने तस्य तद्वचनं श्रु ।
तानंदी सर्वगणेश्वरः उवाचपरुषं विपुलरुहं समितोजसं असा
वाको मरुदि समितोजसं असा कलितं शिवलिगास एजा
त्रिधः प्रभो स्तस्य देवा क्रीरति धारत्वं यथा एजानानि वसामि
शंकरः निवर्तस निवर्तस्वपदिनी यस्मिन्तानिधितो व्रजेत् लिंगस्यां
वित मिच्छसि परं निराकृतस्ते श्रुयेदेवी स्पंदितस्यां तथैवच
नतवातिष्ठन्महातयाः वरुनि दि उल्लकस्यामहादेवी पात्रकं प्रति
वसायस्मिन्गृहारे मुनीश्वरः । मास च तल्लिग माश्रयेभ्योत्री
ततः क्रोध समाविष्टो भूयः प्रो मुक्राद्ये र्यत् प्रतिष्ठितं कवाद्ये
वाच शंकरं विनष्टस्तमसारूपो र्यत्कृतं लिंगं वर्तनीयेत साय
मान जानाति शंकरः नारीसंग केः अन्यसौख्यप्रदं प्रोक्तं वेदमे
म मतोसो यस्मान्मामवमन्यते वैः प्रतिष्ठिते साविकारत्न सलि
येनि लिंगं सत्तपं वै रूपं त । गो भक्त भोगं तथैवच । ता
स्माद्विष्यति ब्राह्मणो मान जा तयं सायकेन्द्रेण । सिद्धिदेवा
कति तमसा चापुपागतः अग्रह्य प्प सिद्धिदे देवुवाच साविकार
त्पत्त मापत्रो नष्टोऽसौ हिनन्त न्नु यल्लिगे मेवहीने प्रतिष्ठितं नि
तो तस्मात् ननमव्रत तस्मैदत्ते वर्तितं विकारं च अक्षयं सुखं भवे
द्वि स्तथा शिवस्यात्र नलंचैव ऊर्वति भक्तिवात्सल्यं लोकानां

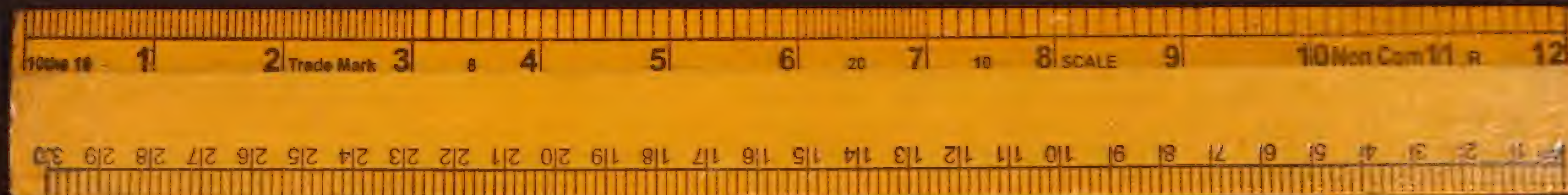

वासनात्मकं इति चेत्तं मिदं तानं
योगिनामप्येवम् मर्त्यं नृद
यिष्ये नृष्य कथं विज्ञायते विभो
इत्युवाच साधु साधु महादेवि
रहस्यमिदं पुत्रमे यत्तया बोदि-
तं भदे तन्नैव नचाप्यथा इति
नेयं सखेऽपि किंपुनर्ननु जेतु
भिः आधिपत्यसाधकं तेन हृदया
नंदकरकं इदियाणां च जेतुः ।
कंदराभिः लिंगदर्शने सेवमानं
ततो लिंगं नित्य मानंदरायकं ।
सुखमान्यपते नित्यं विमानस्या
वरागना । भेदे पश्यते नित्यं
क्रीडते माहमंडले उमा महेश्वर
चापि सप्रे पश्यति साधकः अ
निवर्तिताधिकारं तल्लिंगं विभवेन
रि आक्रमंति महाविद्याः सदै-
त्यागतसादयः । श्रुत्यां यथा
देवि आक्रमंति नराः प्रिये अन
र्वि तन्न भुंजते तथा लिंगं नृक
त्यना येते यथा सगप्यते आक्रम
ति पिपाचकाः श्रुत्यं चोगलिंगं
आक्रमंति तथा प्रिये इत्याद्येदे
वीपुशो नंदा ऊरुप्रवेशाभ्यायः ।
अथ लिंगं लक्षणं । तत्र
वाणलिंगस्य लक्षणं यथा वाण
लिंगं तथा तस्य भुक्तिमुक्तिप्रदा

यकं उत्पत्तिं वाणलिंगस्य लक्ष-
णं शेषतः शृणु नर्मदा देविका
याश्च गंगा यमुनयोः सत्या सति
प्राण नदीनां च वाणलिंगानि यन्म
ते इत्यादि एतित्यत्र उच्यते किं
हितानि च सदा संनिहिते सत्र
शिवः सर्वार्थदायकः इदं लिंगं
नितासाङ्गः सांज्ञाचार्यप्रदाचि
अथाग्रेयलिंगं लक्षणं आरुणं
हित्यकीलालमुसमशीकरायते
अप्रेयं तस्याक्ति निभ मय वा
शक्तिं लोहितं इदं लिंगं वरेण्या
प्यते नसापि पति भवेत् ॥
अथ यास्यलिंगं लक्षणं देवका
रं भवेद्यास्यमिष्टावसनाकृति ।
यद्युक्ते सहेतेन निर्मितं जाय
ते तदा निषिक्तं निधने तेन कि
यते स्थापितेन त्रयणैस्तति
ग लक्षणं राहमे एव सहेते
ज्ञान योग फलप्रदे कर्करादिप्र
तिभेत् ऊरु कृति पुते तथा रा
समे निष्कृते लिंगं गार्दस्पनसत्
प्रदे अथ वाहलिंगं ल
क्षणं वाहलिंगं वर्तलाकारं पाणो
कं वातिवर्चसे इति श्रुतं बोदः ऊ
सत्वं संभोगात्तत्र मध्यगे ॥
अथ वायुलिंगलक्षणं कृष्णं भूषं

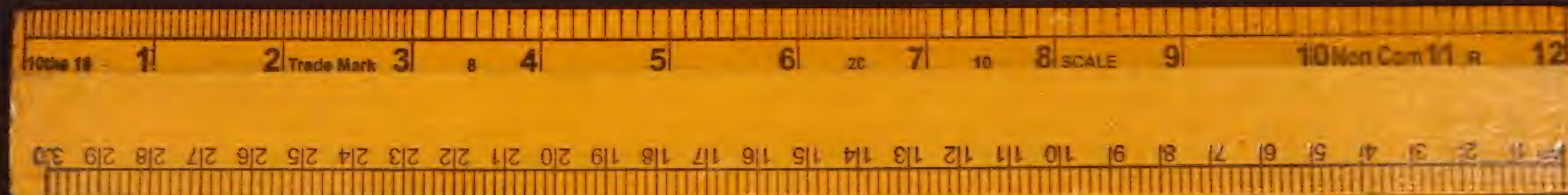
नवारुचं भुजाभं धनं धनं म
लके स्थापितं तस्य नूनं नूनमि
तस्ततः अथ ऊरुलिंगं लक्ष-
णं तलकापीस गदाकारमथ
गुरु कौबेरयास्य मध्यगे ॥
अथ गौडलिंगलक्षणं दिनेवा
पथ वा राविं सशोणं रविवर्च
सं अग्निं श्रुत्वा कितं गौडं इमं ।
ऊरुलवर्चसं अथ वैश्वलिंगं
लक्षणं वतर्वाभयं वापि वै
सवं ज्ञायतेऽग्रतः वैश्वलेश
हं वक्राक गदाङ्गादि विभूषितं ।
श्रीवलं कौस्तुभं केच सर्वसिं
हासनाकितं वेनेत्येय समोके ।
वातया विस्र पदाकितं वैश्ववं-
नामतत्त्वोक्तं सर्वैश्वर्य फलप्रदे
सारगामादि संस्पृष्ट प्राणांके ।
श्रीविवर्धने पद्माके सलिका ।
कंवा श्रीवत्साके विभूतये इति वी
रमिष्टोदय धृत कोलातरः ।
नारद उवाच अथ वस्त्रामिते वि
प्रविक्त मेकादशे परं अवाणा
यस्य पापानि नाश मायाति तत्त
णात् मधुपिण्ड लवणाभं कृष्णं
इलिका पुते सयं भूलिंगमा ॥
ख्याते सर्वसिद्धे निधेविते ना-
वावांसमाकीर्णं जटाश्रुतम
मलितम्

तंत्रयाकपं लिंगं सगस्रं न
मस्तुते दीर्घाकारं मुधुर्वाकस
विदु समन्तितं नीलकंठं समा-
ख्याते लिंगं पुनः सगस्रंः मु
क्ताभं मुक्तकेशं च नववयसम
नितं विलोचनं महादेवं सर्वपाप
प्रणोदने स्वललिंगं जटात्रदे
कृष्णभस्मलविग्रहं कालापि
रुद्र माख्याते सर्वसत्ते निधेवि
तं मधुपिण्ड लवणाभं चेतयते
एवीतितं चेतपद्मसमासीने चंद
रेवाविभूषितं प्रलयास्वमायुक्तं
विप्ररात्रि समाकये मुधुर्वाभं पिण
लजरे मुद्रमात्माधरे परे विशे
तथ मीशाने लिंगं सर्वार्थसाध
ने विष्णुत इमरुधरे मुधु रक्ता
ईभागतः अर्धनारीश्वराकाने स
वेदेवै रभिष्टुते इयइत्तमयेका
नस्पल लिंगे सनुज्वले महा
काले समाख्याते धर्मकाचार्यमो
तरे एतत्त कथिते तथे लिंग
चिह्नमदेषितः एकेनैव कृतार्थः
सात्वज्जभिः किञ्च सज्जत इति
देमादिधृतलक्षणकोऽ उक्तोके
अप्यसे पोस्ते श्रीर्ष मंत्रे विव-
र्जयेत् यमवर्णितं यल्लिंगं य
मो के वाकमरे तं द्वाकं सज्जवि

कृत्वा वदन्तानां चित्तं मत्तं शशि ते वाणालिङ्गं तदा विहि सत्वं
वाणं महाकाते नदीपापघ्नो गवः सख विवर्द्धनं इति वीरमिशोदयः
त पद्मरागनिभं सर्वं महाभेसि वाणशब्दयुतमिति रपि तत्र
दृष्टानि मोक्तिकाभनीलनिभं व यथ वाणं समाख्यातं यथा
द्रादित्येः प्रसूतिं वसुदेः से वसे तथा दितः वाणः सदा शिवो
इ यत्तेशं गुप्तकै र्यातभानकै देवो वाणो वाणोतरोऽपि च तेन
नानावाणमयं नीले शशांक यस्मै कृते तस्मान्वाणालिङ्गं महा
मंडलप्रभं इति वीरमिशोदयधृतं हृतं सदा सत्रिदित सत्र शिवः
कालोत्तरः इति वाणालिङ्गं तत सर्वायुदायकः कृतप्रतिष्ठं तति
अथ तस्य परीक्षा इत्येतः कृत्वा वाणालिङ्गं शिवेन च पंकज
लक्ष्मणो प्रोक्तं परीक्षातत्त्वको सफलाकारं ऊर्ध्वलस्य समाकृति
विदेः त्रिःसप्त पंचवारं वा तला भुक्ति मुक्ति प्रदेवैव वाणालिङ्गं
साम्पन्ननायते तदा वाणसमा मुदासते पंकजफलं पद्मदीप्तं
ख्याते शेषं पाषाणं संभवं इ पंकजसु फलाकारं ऊर्ध्वलस्य
तिवीरमिशोदयधृतं तलाकारं समाकृति इति हेमादिधृतलक्षणा
गान्धर्वादेन अपर तलादिषु कोटपादः देवी प्रति शि
तं उलाययधिकाः स सदा तति ववाको प्रशस्तं नार्मदं लिङ्गं
गं गृहीणा एतन्मवधार्य लिङ्गं पंकजं फलाकृति मधुवर्णीत
दधिकं तदादासीनश्चन्द्रदिनि आशुक्तं नीलेमरकतप्रभं हंसदि
किं चरस्तीति हेमादिधृतं लक्षणा स्वाकृति पुनः स्थापनायां पश्याते
कांडं समकृतस्तुला रूढिदिमे स्वयं संभवते लिङ्गं गिरितोन
तिनहीयते वाणालिङ्गं मितिख्या मदानंते पुरो वाणासरेणाहं
तं शेषं नार्मदं मुच्यते त्रिपंचवारं आर्पितो नर्मदातदे आविरासेपि
यस्मैव तलासयं ननायते तदा गौ तत्र लिङ्गं रूपीमहेधुरः ॥
वाणं समाख्यातं शेषं पाषाणं वाणालिङ्गं मपि ख्यातं मतोऽर्था
संभवं इति स्तुतसेहिता नद्यो जगतीतले अन्येषां कोटिलिङ्गा
वा प्रतिपेदुषाधदा तदुपलभ्य नो यत्तने यत्कृते लभेत ॥

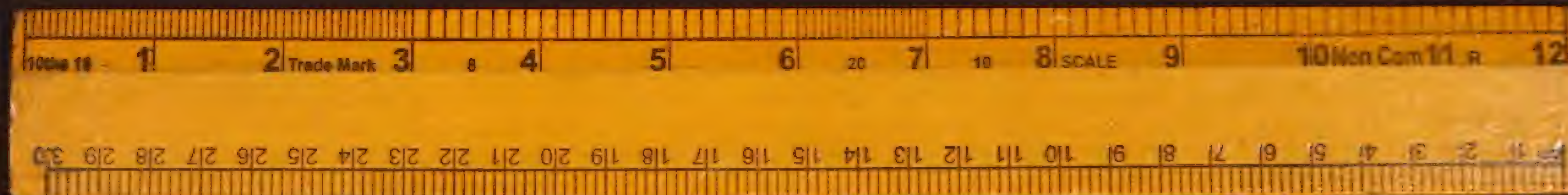
तत्कृते लभते मर्त्यो वाणालिङ्गं तदा विहि सत्वं
हेक वृत्तनात् । तथा ताप्री वाष्पादिकी स्थाणी पाषाणीराज
तीतथा वेदिका च प्रकर्तव्यातत्र संस्थाप्ययेत् ॥ अथ हे
शोचयेतिङ्गं नार्मदं भक्तिभावतः योचयेतिङ्गं नार्मदं भक्तिभावतः
पेरिकं किं फले तस्य मुक्ति लस्य करे स्थिता इति प्रसद वा
णालिङ्गं ज्ञायाः फले इति या तवत्प्रासेहिता संस्थाप्यथी।
वाणालिङ्गं रत्नकाटिगुणो भवेत् रसलिङ्गे ततो वाणात्कलेकोटि।
गुणं स्तुते गुणोस्त रसलिङ्गस्य वक्तुं प्राप्नोति शकरी सिद्धयो
रसलिङ्गे स्मरणात्माद्याः समेस्थि तां इति स्तुतसेहिता ॥
यत्तथा तमयात्वेव लिङ्गानिकशि तास्यपि पवित्रात्वेव स्यान्नि सर्व
कामप्रदानं च एतेषा मपि सर्वेषां काप्रमीरं हि विशिष्यते ।
काप्रमीरं हि लिङ्गाच्च वाणालि गं विशिष्यते वाणालिगात्परं नाम
सवित्रं विदं दृश्यते । पेरिका मुष्मिकं सर्वं ज्ञाकर्तः प्रयच्छति
इति वाणालिङ्गं प्रशंसा इति के शरवन्दे ॥ निशुलिङ्गमाह त
त्रैव कर्कशे वाणालिङ्गे तपुत्र तस्मिन् लभते भवेत् विपिटे एजिते
तस्मिन् रत्नभंगो भवेद्भुवं । एक पाशे स्थिते येन पुत्र दार धनस्य
पिपसि स्फुटिते वाणे व्याधिर्मरणा मेव च छिदलिङ्गेऽर्चिते वाणे
विदेप्रागमने भवेत् । लिङ्गे च कर्णिकोदृष्टा व्याधिमान्नायते
मान् अस्त्रजतिं विनायेत गो धनानां लपो भवेत् तौलगायं
वक्रशीर्षे च अस्त्रलिङ्गे विवर्जयेत् यतिस्फुल्लेचात्किंशं सत्संवाभूष
णालिङ्गे गरी विवर्जयेत्तादृकत दिमोत्तार्थितो दिते इति दृष्टवा
णालिङ्गं लक्षणा इति हेमादिः । शुभलिङ्गमाह अर्थादे कपिले लि
ङ्गे च नामं मोक्तकांक्षिणाः लक्षुवा कपिले स्फुल्ले गरीने वाचयेत्कचित
इति तयं गरीस्येन वर्णान् भूमयो पमे तत्सपीव मपीदे वा मेव
संस्कारं वर्जितं सिद्धि मुक्तिप्रदं लिङ्गं सर्वशसाद पीदमे इति शु
भवाणालिङ्गं लक्षणा इति वीर मिशोदयः वाणालिङ्गो धावाहना
दि न कर्तव्यं यथा वाणालिङ्गा निगजेद स्थितानि भुवनस्ये न
प्रतिष्ठा न संस्कार स्तेषां वाह नैव इति भविष्यपुराणं ब्राह्मो

सुहृत्तैर्वाप्ययः स्मरेहाणतिङ्गः ।
 कंसर्वत्र नय माप्नोति सत्यं सत्यं-
 देव्य इति योगसारे ५ परिच्छेदः
 ॥ अथ वाणालिङ्गध्यानं । ओं
 प्रसन्नं शक्तिं संयुक्तं वाणालिङ्गं च
 हाप्रभं कामवाणालिङ्गं देवं सं-
 सारदहनक्षत्रं शृङ्गारादि रक्षा-
 क्षमं वाणालिङ्गं परमेश्वरं एवं
 ध्यात्वा वाणालिङ्गं यजेत् परमं
 शिवं मनसा गंधपुष्पाद्यैः संपुष्पा-
 म् स्रजं स्मरेत् प्राणायामैर्नतः
 कृत्वा वाणालिङ्गं ततोर्ध्वयत् ।
 उद्विष्टदेव्यै रैकां विभाव्यवाभ
 वैनपत ततोर्ध्वं समाप्याय हस्त
 वेनामेनतोर्ध्वयत् अथ स्तवः ।
 वाणामहाभाग संसारा जहिमाप्र
 भो नमस्ते वायुपुत्राय नमस्ते
 ऽव्यक्तयोगने संसारकारिणे न
 भ्यं नमस्ते सत्सङ्गप्रेमक प्रमत्ता-
 य महेन्द्राय कालनृपायैव नमः
 रदनाय नमस्तुभ्य नमस्तु योग
 कारिणे भोगिनां भोगकर्त्रे च सो
 त्तोत्रे नमोनमः नमः कामाग
 नापाय नमः कल्पवृक्षारिणे न
 मोविद्यप्रदात्रे च नमोविद्यस्तत्र
 पिणे वाणालिङ्गं वरदात्रे च गवणास्य
 तपाय च रामस्यावृष्टापायग
 न्याय

भरतस्य च मुनीनां योगदात्रे च
 राक्षसानोत्तया च नमस्तुभ्यं नमः ॥
 ऐतद्विहासशक्तिपुक्ताय वरमाया
 प्रियाय च भागप्रियाय सतीय वैरि
 णां विग्रहाय च परिजाय योगि
 णिनां कौलिकानां प्रियाय च ऊ
 लोचनानां भक्ताय कृताचारता
 य च कुलभक्ताय योगाय नमोना
 रायणाय च मधुप्रमत्ताय यो
 गेशाय नमो नमः कृतनिन्दाप्र
 णाशाय कौलिकानां सखाय च
 कृतयोगाय निश्चाय मुहाय पर-
 मात्मने परमात्मस्वरूपाय लिंगमू
 लात्मकाय च सर्वेश्वराय सती
 य शिवाय निर्गुणाय च इत्येतस्य
 मंत्रं वाणालिङ्गस्य प्रोक्तं यः पठे
 त्साथकश्रेष्ठेणाप्यतलभेत सः
 स्तवस्यास्य प्रसादेन योगी योगि
 त्वमाप्नुयात् रात्र्यार्चिनो भवेदाजं
 भोगिनां भोग परच साधुनासा
 थने देव कौलिकानां कुलं भवेत्
 येयं कल्पयते मंत्री तंतमाप्नोति ली
 लया वाणालिङ्गप्रसादेन सर्व-
 माप्नोति सत्वरं किं मन्यत्क
 थयामीह सर्वं वेत्ति कुलेश्वर
 महाभये समुत्पन्ने रानहारे-

कृतेष्वर देशान्तर भये प्राप्ते द सिद्धिर्दे नर्मदा संभवे रोद वाणा
 सुचोरादि संकुले पठेत्तात्तव लिंगं वदीरितं इति रोदलिंग
 राजस्य न भये लभते कवित वा लतायां इति लतायां समुच्चयो-
 णालिङ्गस्य महात्म्यं संक्षेपात्क । पि अथ शिवनाभि लिंग लतायां
 धितं मया तस्य अत्राण मंत्रेणा उत्तमं मध्यमयमं विविधं लिंग
 नरो मोक्ष मुवाप्नुयात् वाणालिङ्गं मीमितं चतुर्गुलमुत्तमं रम्य-
 गंसदायं यो गिनां योगसाधने । वेदिकं उत्तमं उत्तमं लिंग मा
 कौलिकानां ऊचारे पशूनां श्रुतिप्रदे वेदज्ञानो वेद पाठे
 रोणिनां रोगनाशने यो यो तदर्थं मध्यमं प्रोक्ते तदर्थं मध्यमं
 नारायणेदेनं सर्वं तन्निष्फलं भूयस्ते तस्य मद्रिमा शिवनाभि-
 वेत् इति श्रीयोगसारे सर्वांगयो श्रेष्ठं च सर्वलिङ्गं तस्यात्मन्ये-
 तमे पार्वती शिवसंवादे वाणा विशेषतः इति शिवनाभि लिंग
 लिंगं स्तोत्रं समाप्ते ॥ अथ रो लतायां इति वीरमित्रोदयशतशि-
 इति लतायां नदी समुद्रवेगे वनारद संवादः । अथ देवलि
 इमं नमस विवर्धयान् । नदी ङ्ग लतायां सिद्धान्तशेखरे ।
 वेगात्मनं स्त्रिंशं संजाते रोद । कर संघट संस्पर्शं श्रुतं देकेन्दु
 मुच्यते इति वीरमित्रोदयः ॥ भूषितं रोवाकोट संयुक्तं वि
 हरित्यवाह संस्थानं वीरलिंगं श्रोत्रं समन्वितं दीर्घाकारं च य
 समाकृति तदमदपि बोद्धव्यं । लिंगं त्रय भागादिवर्जितं लिंगं
 रोदलिंगं सावावहं नदीसारव । गोल मिति प्रोक्ते गोलकं प्रोच्य
 मंदया वाणालिङ्गं समाकृति त तेऽधुना ऊष्मादस्य फलाकारं
 दमदपि बोद्धव्यं लिंगं रोदंभ गणं फलोपमं । काक-
 विषयि रोदलिंगं तस्याख्याते दिम्ब फलाकारं गोललिंगं मितं
 वाणालिङ्गं समाकृति येते रक्तं रितं इति गोललिंगलतायां ॥
 तथा पीते कृष्णं विष्णुं शक्तिं अथार्धलिंगलतायां तत्रैव ।
 सभावाक्कलवर्णा वा सर्वनातिष नाना कौलफलाकारं वदन्त्यसुविव

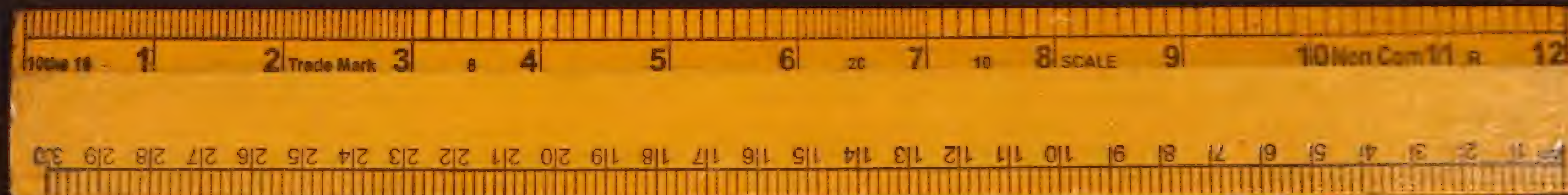
तेन मते स्पलेच यलिंगे क
पितृफल सनिभं नालसवाफला
कारेमध्येस्पलेच यदुवेत मध्ये
स्पले वरं लिंगमधिवाणसुदाह
ते इत्यर्धलिंग उत्तमं ॥ अथ
लिंग उत्तमं लिंगे हि द्विविधं
कृत्रिमं कृत्रिमं तल्लिंगे हि
विधे ज्ञेय मचलेच चलन्तया प्र
त्येकं विविधं ज्ञेयं लिंगं तदु
भयात्मकं प्रासादे स्थापितं लिंग
मचलेतच्छितादिने । स्थापितं
सचले गेहे स्थिरं लिंगं म ।
पोनिते येचथा तस्मिन्ने लिंगे
सयंदेवपालकं । आर्चयन्
नसे लिंगं तेषां लक्षणं मुच्यते
इति सिद्धान्तशेखरः आचार्यमु
नेये सैरे सयंभूता महेश्वरः ।
यत्रैव सयं यत्ने लिंगमस्तु
यंभु तत धमनी यस्य संस्पर्शात्
इति लिप्र मेवत इति घट
कर्म दीपिका ॥ नानाखिदस
संयुक्तं नानावर्णा समन्वितं श्रद्ध
हृमले यलिंगं कर्कशं भुविदृश्य
ते तल्लिंगं सयंभूत मयरे लल
गाच्यते सयंभुलिंगमित्युक्तं तच्चना
नाविधं मते प्रोत्ताभमस्तकं लि
गंवेसवे तद्वदाहृतं यद्वाभमस्तकं

आहृतं लुजाभं शाक मुच्यते
शिरोधुमे तद्विधे विपदे यास
मीरिते तद्विधे नैर्ऋते लिंगंवरु
गो कलसाकृति नायवं धनव
लिङ्गे कोवेरेत गदान्वितं इ
शानस्य विष्णुनाभं लोकपालारि
निःसृते स्वयंभुलिंगं माह्व्याते
सर्वशास्त्रविशारेदेः इति स्वयंभु
लिंग उत्तमं इति सिद्धान्तशेखरः
उह्य लिंगं महेशास्य स्वयंभूतस्य
पावति सर्वपाप विनिर्मुक्तः ।
परे वृद्धाणि लीयते पतेषोश्च
प्रता फले तत्रैव विशेषाच्छन
ने मुह्ये भक्तये चानुषंगतः
पार्थिवे भक्तये शक्ते भक्तये वा
नुषंगतः यवे वै दारुणे ज्ञेये
चिह्नलिंगं तथा पुनः स्थिरतल्ली
प्रदे ज्ञेये हेमं रासप्रदेच तत्
प्रवृद्धिकरे तात्र रांग मापुः
प्रवहेने इति मत्स्यसूक्तमहातेज
पायदेचमहाभूतै सौभाग्यायच
मौक्तिकं चंद्रकान्तसप्तजित्वा
दायकं सर्वकामदे ॥
इति पद्मपुराणां सर्वप्रदा भू
मि मंगाय सतदेव हि अनघाः
स्मृता दृष्टो मगायो विद्युद्वज्रलाः
रात्रौ प्रकाशकाः सर्व विषाघा

जातकारिणः नानावर्णास्तुविज्ञे
यारसे गेयेश्च चपतः वज्रायाः
स्फाटिकाद्याश्च गुग्गुनादि विनि
मित्तं सर्वकामप्रदे प्र सो लिंगं
तात्कालिकं मते । इति वीरमि
त्रेदय धृत कालोत्तरः ॥ गौड
प्रसोभापदे लिंगं पोष्यं मुक्ति
प्रदायकं नाना भूतोद्भवं लिंगं ।
नाना कामप्रदायकं सैकते गुण
दं लिंगं सौभाग्यायच तावगं ।
उच्चादेने त पाशासे मोलेषावृत्त
यावहं तात्कालिकं दमिदश्चकृता
भक्त्या समर्चयेत् इतिलक्षणसमु
द्ययः अथ गंधलिंगं । गह
उपराणे कस्तुरिकाया हो भागो
चत्वारश्चदनस्यच ऊज्जमस इय
अथ प्राशिनाच चतसमे । एतदे
गंधलिंगं कृत्वा संस्तु भक्तिः
शिवसायुज्य माप्नोति वेधुभिः स
हितोत्तरः प्रथमयलिंगं यथा ।
कार्यं प्रथमयं लिंगं उद्योगं सम
न्वितं नवावशं यथा भुक्तागा
लोशोऽपिपति भवेत् ॥ अथ
रत्नोमय लिंगं रत्नोभि निर्मितं ।
लिंगं यः श्रद्धयति भक्तिः विद्या
धरपदेप्राप्य पद्माब्जिस्वसमो म
वेत् अथ गोशकलिंगं ।

श्रीकामो गोशकलिंगं कृत्वा भ
क्त्या प्रयत्नयेत् सत्त्वेन कौपिने
नेवगोमेयेन प्रकल्पयेत् सत्त्वेन
भूमिपतन रक्षितेन प्रसोद्भूतेन
तिपावत अथ यमगोभूमशा
लिङ्गलिंगं कार्यं यदि क्रमे
लिंगं यव गोभूम प्राप्तिने श्री
कामः उष्टिकामश्च पुत्रकामस्त
दर्शयेत् अथसितालेरुमयलिंगं
कार्यमारोग्य वईने वप्तेलव
गाजे लिंगेतात विकटकावि
ते ॥ ताते हरि
ताते विकटकं मुंटी पिप्पलीम
रीच मिति प्रसिद्धं रायवृत्तमयं
लिंगं संस्तु उद्विर्वईने तथा
नवागोन च सौभाग्यं पार्थिवं सर्व
कामदे कामदे तिल पिष्टात्ये
तद्योत्यं मागो स्मृतं तस्मात्यं
सर्वफलदे गेडात्यं श्रीतिवईने
गेथोत्यं गुणादे भूरि शर्करोत्यं
सावशदे वंशोक्तोत्यं वंशकरे
गोमये सर्वरोगदे केशास्थिस
मवे लिंगं सर्वशत्रु विनाशने
लोभने साराणो पिष्ट संभवे लिंग
मुत्तमं सारिदंदुमोद्भूतं पिष्टंसा
रस्तप्रदे दधिगुणोद्भवं लिं
गं कीर्तिं तल्ली सावप्रदे धाम

सितालेरुमयं लिंगं

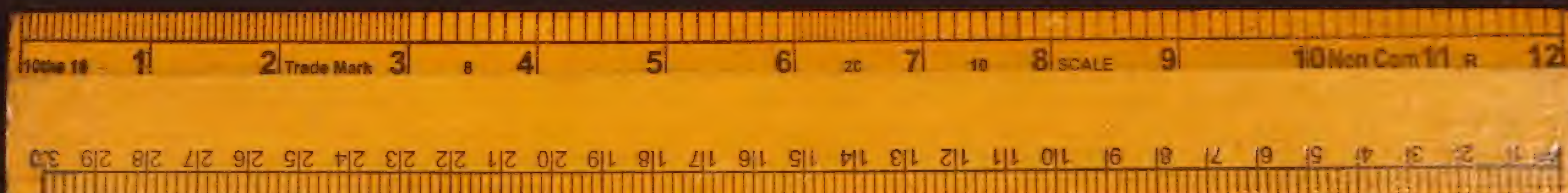

दे धामने लिंगे फलोत्पत्तये
 देभवेत् प्रद्योत्य दिग्भोगेभ्यः
 ते यात्रीफलोद्भव नवनी।
 तोद्भवे लिंगे कीर्ति सौभाग्य
 वर्धने हर्षकांड समुद्रतमपम
 सुनिवारण कर्षर संभवे लिंगे
 चलावे भुक्तिभुक्तिदाः प्रयत्नात्
 चतुर्धात जेये सासानसिद्धिषु।
 सर्वे नव भवे श्रेष्ठं तत्र वज्रमदि
 छिदि यमलिंगे महाभूत्ये सो
 भाषाय च मोक्तिके पुष्टिमुले।
 महानीले ज्योति स्तीर समुद्रवे।
 सर्षके कृतसत्रये तेजसंभूर्यः
 कोतने चन्द्रापीडं सजिते स्फा
 टिके सर्वकामदे चंद्रापीते चंद।
 कोत मितर्षाः मृत्नाथ्य मणि
 जंशत्रुत्तयार्थ मोक्तिके तथा
 यत्सत्रिथानात्पुनरोगनाशः स
 मृतमणिः शत्रुत्रुंहीरकं जेये
 रोगक्षमोक्तिकोद्भवे शुभकृत
 कृतं तीर्थे वैदूर्य शत्रुदण्डित
 नीले लसीप्रदे जेये स्फाटिके
 सर्वकामदे इति सारसंग्रहे विष्णु
 षः महाभुक्तिप्रदे हेमराजते
 भूतिवर्धने आरकूटं तथा कोस्य
 मृगाड सामान्य भुक्तिदे आरकू
 टं पित्तले विष्णु शीशायसे लिंग

शत्रुणां नाशेन हितं कीर्तिनेको
 सजने लिंगे राजते प्रष्टिवर्धने ये
 जेतुं भुक्ति मुक्तये निश्चये
 सर्वसिद्धिदे मिश्रज मष्टभातनिर्मि
 ते इति काकोत्तरः पितृणां भुक्तये
 लिंगे पूजे रत्नतसंभवे।
 हेमने सलोकस्य प्राप्तये पूज
 येत प्रमान्। पूजयेतां पुने
 लिंगे पुष्टिकामो हिमानवः।
 इति शिवनारद संवादः ॥
 तात्रादिलिंग पुननन्त क्लीतरप
 दे तात्रलिंगे कलौ नाचेत रत्नस्य
 प्रीशकस्य च रत्नचेदन लिंगे च
 शालकोस्यायमे तथा तृष्टिकाम
 स्त सतते लिंगे पित्तल संभवे
 कीर्तिकामो यजेन्नित्ये लिंगे का
 स्य समुद्रवे शत्रुमारण कामस्त
 लिंगे लोहमये सदा सदा श्री
 शमयं लिंग मायुकामोऽच्येते
 नरः इति मत्स्यसूक्त महातेज
 स्थिरलसीप्रदे हेमराजते चै
 व रागदे प्रजावृद्धिकरे रोगो
 तात्र मायः प्रवर्धने विदुषकारणे
 कास्य रीतिने शत्रुनाशने।
 रोगघ्नं प्रीशके लिंग मायसे
 शत्रुनाशने शुष्टलोहमये लिंगे
 ऊष्टरोगक्षयावरे त्रिलोह संभवे।

लिंगे विज्ञाने मति सिद्धिरे
 इति वसुधासमुच्चयः ॥ श्रीम
 दे वज्रने लिंगे शिलाने सर्वसि
 द्धिदे धातने धनदे साक्षादाह
 ने भोगसिद्धिदे इति लिंगपुराणा
 ॥ गंधपुष्पमयेलिंगे तथादि
 विनिर्मितं कस्तूरी संभवे लिंगे
 धनाकांक्षी प्रपूजयेत् लिंगे गो
 रोचनोत्पेच रूपकामस्त पूजयेत्
 कांतिकामस्त सतते लिंगे कुंज
 मसंभवे स्नेहागुरु समुद्रते म
 रावुदि विवर्धने धाराणाशक्तिदे
 लिंगे कृष्णागुरु समुद्रवे यत्कर्द
 मसंभवे इति काकोत्तरः ॥
 पाथिवे शिव पूजायां सर्वसिद्धि
 युतो भवेत् पाषाणे शिवपूजा
 यां दिग्गोफनमीरिते स्वर्णलिंगे
 वज्रपाशशत्रुणां नाशने मते।
 सर्वसिद्धिमुखे रोप्ये फलं तस्माच्च
 तृणैः तापे पुष्टिं विज्ञानीयात्।
 कांस्ये च धनस तपः गंगापांच
 तृणैः लाक्षायां रोगवाम्भवेत्
 स्फाटिके सर्वसिद्धिः स्नातया
 मरुक्ते प्रिये लोह लिङ्गे रिणे
 नाशकामदे भस्म लिंगके ॥
 वातकायां कामसिद्धि गोमये रि
 ष्टिसने सर्वलिंगसमाहात्ये।

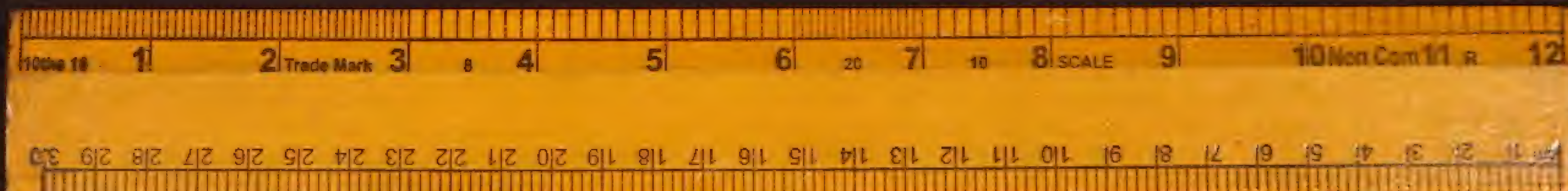
धर्मकामार्थ मोक्षदे इति मान
 काभेदतेज १२ परतः। अस्मा
 संप्रत्यये जिते लिंगे शैलमये शुभ
 तस्य संप्रजननेन प्राप्तं वसुध
 मृतमं इदानीं लमये लिंगे।
 विष्णुः समवेये सदा विस्तृतं वा
 सवान्नेन सोऽभूदने कपाल
 कः स्फाटिके निर्मने लिंगे वरु
 णोऽभ्यर्चयेत् सदा तेन तदरुणात्
 दि प्राप्तं तेनो वत्तान्वितं इति
 षड्कर्मदीपिका एत शिवधर्मः
 पूजयेत्पार्थिवे लिंगे पाषाणाति
 ङ्गकेऽथवा स्वर्णलिंगेऽथ वा
 देवि रोप्ये तापे च कांस्यके ॥
 पारदे वाथ गंगायां स्फाटिके म
 रक्तेऽपि वा कार्यभेदे लोहलिंगे
 भस्मनिर्मितलिंगके ॥ वा
 लुकानिर्मिते लिंगे गोमये वाथ
 पूजयेत् संस्कारेण विना देवि पा
 षाणाद्यै न पूजयेत् इति मातृकाभे
 दतेज १३ परतः। इति शिवलि
 गनिर्माणद्वयाणि ॥ अथ
 शिवलिंग संस्कारः संस्कारे च प्रव
 ह्यामि विशेष इह यद्भवत् रो
 प्ये च स्वर्णलिंगे च स्वर्णपात्रे विधा
 य च तस्मादज्ञात तल्लिङ्गं गंधम
 धे दितव्यं अम्वकेन स्नापयित्वा कात

रुद्रं प्रश्नयेत् चोद्देशेनोपचारे
गा वेद्यां पार्वती येन ।
तस्माद्भक्त्या तल्लिङ्गं गंगातोये
दिनत्रये ततो वेद्योक्त विधिना
संस्कारं माचरेत् सधीः पूर्वोक्त
वचनैः फलविशेषकामनया नाना
विधलिङ्गप्रोक्ता साव पुना ॥
लिंगं सुतत्तां ऊर्ध्वाम्नेलिंगं
मन्त्राणां दैर्घ्यादीने भवेद्यापि
रधिके शत्रु बह्वने गान्हीनेवि
नाशः स्यादधिके च शिशुतयः ।
विस्तारे वाधिके हीने राष्ट्रनाशो
भवेद्भुवं पीठहीने त दारिद्र्येण
रोहीने कलतयः ब्रह्मसूत्र वि
हीने च राज्ञो राष्ट्रं नश्यति ।
तस्मात्सर्वं प्रपदेन लिंगं ऊर्ध्वान्
सुतत्तां इत्यादिना सुतत्तां
लिंगस्यैव फलदाहृत्य मुक्तं ।
इति माहकाभेदतरे ७ पटलः
देव्युवाच इन्द्रिये रहितो देवः
भूयः सदाशिवः । आकारो
नास्ति देवस्य किं तस्य पूजनेन
तं शिवउवाच प्रेते पूजाम
हेतुना कदाचिन्नास्ति पार्वति ॥
रुद्रस्य परमेशानि रोही शक्तिरि
तीरिता रोही त परमेशानिशाया
ऊर्ध्वलिनी भवेत् । वर्तते

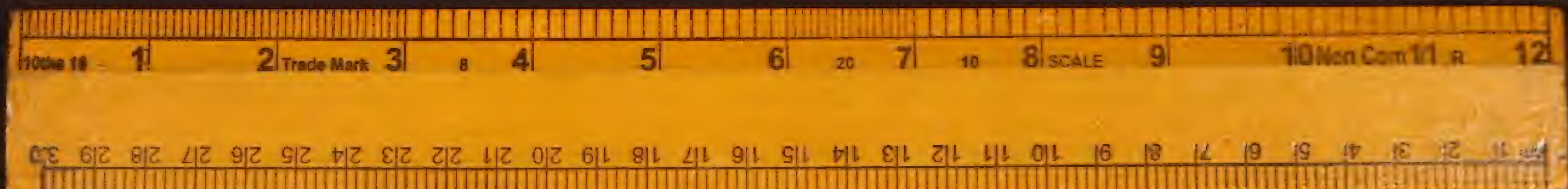
परमेशानि ब्रह्म विष्णु शिवानि
कासाईविफलयाकारैः शिवे वेद्या
सदास्थिता शक्तिं विना महेशानि
प्रेतत्वं तस्य निश्चितं शक्तिर्मेयो
गमात्रेणाकर्मकर्मा सदाशिवः
अत एव महेशानि पूजयेत्किञ्च
लिंगकं इति सशक्तिक शिवलिङ्ग
पूजनं फलं इति लिंगार्चनतरे
१ पटलः देव्युवाच लिंगप्र
माणं देवेश कथयस्व मयिप्रभो
पार्थिवे च शिलादौ च विशेषो य
त्रयो भवेत् श्रीशिवउवाच स
त्तिकोत्तलकं यास्य मथवा तोकद
यं पतदस्यैव ऊर्ध्वान्कदाचिदपि
पार्वति इति माहकाभेद तरे ७
पटलः अपिच सत्तिकोत्तल
कं यास्य मथवा तोलकं हयं
विस्तृतस्य प्रमाणेन वृद्धनकारेण
दुयः स्थाप्येष्टपर्वमाणानुक्ता
लिंगप्रश्नयेत् सरारिलिङ्गवद
ने प्रमाणोपरिकीर्तितं फलमुक्तम
वाप्नोति अथवा चेतदस्य ३
तिष्ठत्कर्मदीपिका धृत विष्णुसार
तरे लिंगं वेद्यां तथा पीठे
समसूत्रनिपातनात् समं चैव वि
जानीयात्सिद्धीकरणा न्दिव इति
कालोत्तरः सत्तिकाभेदेन ।

ब्रह्मादीनां पूजाफलस्य प्रशस्तं सरकतादीनां पंचसूत्रीकरणं मुक्तं
तं यथा चतुर्धा पार्थिवं लिंगेन यथा शिवलिङ्गस्य यन्माने तस्मान्
त्वाभेदेन पार्वति मुक्तं रक्तं 'नेतदथोपि तथा भवेत् इति लि'
यापीते कृष्णं च परमेश्वरि मुक्तं 'दत्तं सद्योः योमयमपि यन्मा'
नृनाम्नां शक्तं च विद्ये रक्तमी ३-पुणः लिंगस्य पादप्रविस्तारः
प्राप्ते पीतन्तु वैष्णवास्तौष्णात् परिणामोऽपि तादृशः लिंगस्य
लंघ्ये प्रकीर्तितं तथा मुक्तं दिग्गणादेवी योनिस्तदर्थं मिता ।
दिपार्थिवं लिंगं निर्माय यस्तद्व कवीतोऽप्युक्तो कस्तं न कदाचिदपि
जयेत् सपत्न परमेशानि विवर्गं कुवित रत्नादि शिवनिर्माणे मान
फलभाग्भवेत् तच्चियस्त वरादे रक्तं निर्माय पार्थिवं पूजयेत्ततः
यस्त विवर्गं फलमाप्नुयात् हरितं पार्थिवं देवि निर्माय यस्तद्वर्जयेत्
सर्वं वैष्णो महेशानि विवर्गफलं प्राप्तयः सर्वदेवानां तथना
भाग्भवेत् कस्तं हि पार्थिवं लिंगं लिंगं मुच्यते इति स्कंधपुणः
निर्माय यस्त पूजयेत् ससूदः प ॥ लिंगं सत्तिका यथा शिवउ
मेशानि विवर्गं फलभाग्भवेत् ३ वाच नतप्यसर्वितोऽर्च्यो ।
तिलिङ्गार्चनतरे १ पटलः शिला गुणधय निवेदनैः लिंगेऽर्चिते
दौव महेशानि स्थाने च फलदायकं तथास्यैव परं तथापि पार्वति
अंगुष्ठमाने देवेशि यदा हेमादि पव देविपुरा कृमे जीनोः दे
मानकं क्रमेण देवेदेवेशिफलं सर्वं देवतेः लिंगत्वा लिंगं मि
वृद्धिर्धं तमे स्थानात्पूजितं तत्तं सदेवासुर किन्नरैः प्रय
लिंगं रुद्रास्तं परमेश्वरि पूजं छामि दिवे देवि यो मल्लिङ्गार्च
नाहादेवि फलं वृद्धिर्धं सते । नेरतः सत्ता सवीरि पापाणि
स्थानात्पूज मिति पार्थिवं लिंगं निर्गदो दायकत्वा ममना मन्त्रे
तस्मिन् सत्तिका तोलक मिति स्कारो मासव प्रतिपद्यते इतिवीर
विशेषवचनात् शिला स्फादिक मित्रोदवधृत कृतपुणः ॥
इत्यविशेषाणां पूजादि फलं यथा

वस्यतजने लिंगं स्वपिता मम
मानराः सत्ताणां वास्यमेधानां फ
लमाप्नोति सज्जमः सगंधिवेदनः
सै लिंगं मालिष्य भूकृतः आ
लिष्यते स्वरस्त्रीभिः सगंधे र्यत्तव
ईमैः इतितत्रैव लिंगप्रज्ञा
कशादाषतस्त्रज्ञाफलं च यथा ।
विना लिंगार्चने यस्य कालो गच्छ
ति नित्यशः महाज्ञानि भवेन्नस्य उ
र्गेतस्य उदात्तमनः एकतः सर्वज्ञाना
निवृत्तानि विविधानि च तीर्थानि
नियमा यज्ञा लिंगागन्धन मेकतः
तल्लिंगागन्धनादन्तरा वेदे चत
र्थपि विद्यते सर्वशास्त्राणां मेघ
एव सुनिश्चितः भुक्तिमुक्तिप्रदं
लिंगं विविधा मन्त्रिवाश्यां पूजयि
त्वा नरो त्रितं शिवसाधुज्यमाप्नु
यात् सर्वं मन्यतामिष्यन्त्या क्रिया
ज्ञान मणेषतः भक्त्या परमया
विद्वान्लिंगं एकं प्रजयेत् ॥
इति स्तुत्यपुराणो अष्टमोऽध्यायः स
हस्राणि वाक्येभ्यः प्रकृतानि च म
हे शार्वनं प्राणस्य कालो नार्हन्ति
षोडशी इति मन्त्रसूक्ते १६ पटलः
वङ्गनायकि मुक्तन चराचर मिदं
गत शिवलिंगं समभ्यर्च्य स्थितम्
ब्रह्मसंशयः इति लिंगपुराणो ।

मध्ये विष्णुः स्त्रिभुवनेश्वरः रुद्रो
परि महादेवः प्रणवात्मः सदाशि
वः लिंगवेदी महादेवी लिंगं
सात्तात्मदेस्यरः तयोः प्रभुजना ।
त्रितं देवी देवश्च भूतिता इति
लिंगप्रमाण ॥ अथ पारद
शिव लिंगमाहात्म्यं । ज्योतिर्संय
महालिंगं कैलाश नगरे प्रिये ।
तस्यैव षोडशांशैकः काशपा
विष्णेश्वरः स्थितः पूर्णलिंगमदे
शानि शिवबीजेन चात्यथा शि
तामध्ये यथा वक्त्रे तस्मीनारायणा
परं पारदस्य शानेशैको तस्मी ।
नारायणोनरि पकारे विष्णुश्चै
वङ्गाकारे कालिका स्वये रेफः
शिवं दकारेव ब्रह्मरूपे नचामथा
परं परमेशानि ब्रह्म विष्णुशि ।
वात्मकं यो यजेत्पारदं लिंगं स
पद शंभु रययः आनन्ममध्ये ।
यो देवि एकदा यदि एजयेत्
सपद यस्यो देवशि सजानीसव
तत्त्ववित सवज्ञेवेता सधनी स
राजा भवि एत्येत अणिमादि
विभूतीना मीश्वरः साधकोत्तमः
अथ पारदशिवलिंगनिर्माणं ।
विधिः पारद शिवनिर्माणो ना
नाविद्धं यतः प्रिये अतएव मदे

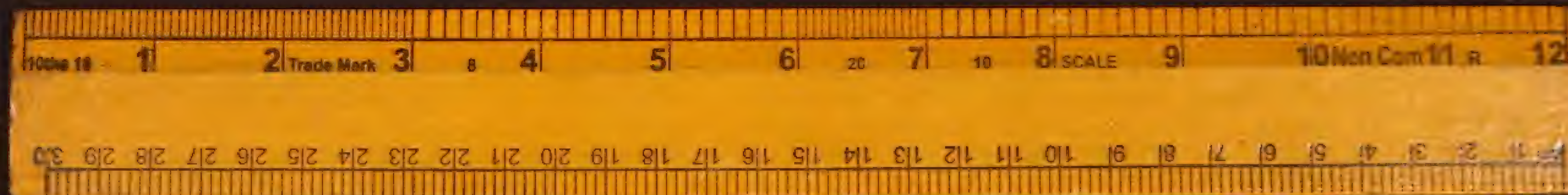

केवलं हि महादेवो देवदेवतग शरी शरमावः किमर्थस्तस
 मतिः विवाहे नमनश्चक्रेक शुक्लाः सगाःसगाः देवुवाच श्री
 या वा मोहाते शिवः उपायेवि ज्ञेयं यथा कामं भवतां प्रार्थ
 नय विभो सदाः कथमीश्वरः। नेफलं अचिरात्तदास्यामि सत्त्वं
 येन स्याज्जातो नाथ सत्कुरुषु सत्त्वं न संशयः देवाद्याकुषुः भू
 दयानिधे इति श्रुत्वा वचस्तेषां ता त दत्तकस्यात्वं शोकरं
 ततो ब्रह्मा प्रजापतिः सह ते परिमोहय शुक्लाकं वाञ्छित
 गृह्णन्त्ये नगाम कमलासनः श्रुत्वाकुरु सिद्धिं मराशिवे ।
 उवाच तेजगजाय विष्णु कमल पतत्कृत्वा वच स्तेषां निरीस
 लोचनं ब्रह्मावाच सदा मया स कमलासनं उवाच विष्णवाविश
 रश्च मानुषा मेषुनोद्वाः सर्वे कालिका जगदीश्वरी देवुवाच
 स्वेगा विनाशोभयकृतं वदः शोभु रश्मतेन वालः किं मां सेतो
 समे श्रीभगवानुवाच पभिःसह वपिष्यति मम योग्यं पुमांसः
 महावाहो गच्छाम स्त महेशिवे । न्तु अयेवे परिकल्पय ब्रह्मावाच
 कर्तव्यं सचितं तेन प्रवृत्तातेर्युः शोभुःसर्वगुरु हेवो ह्यस्माकं परः
 याविधि किंत तद्योग्य नारीन्तु मेष्वरः महासत्त्वो महातेजाः सते
 विवाहार्थं प्रकल्पय ब्रह्मावाच द तोषं करिष्यति शोभुतल्यः उभा
 तगच्छामहे सर्वे अवज्ञापय तदेरे नास्तिकराचिदपि कुत्रचित्
 आद्या शक्ति महाभाया प्रसादय इत्युक्त्वा ब्रह्मणा देवी वाङ् मि
 त्वे लघु कस्या भूत्वा महाशोभे ताहवेश्वरी दत्ताय दर्शने दत्ताउ
 मोहयिष्यति शोकरं पव मुक्तात वावउच्यते वरः दत्तोपि दत्ता तं
 तेः साहे नमस्त विधि केशवो देवी लङ् कर्त्तव्यं परो त्वर्वा
 यत्र दत्ता महातेजाःमाचक्षुः कार्य लम्बादवी व्याघ्रचर्मोदतकरिष्य
 मात्मनः उवाच दत्ते तमुक्तेन ला नीलोत्पल कपाताङ्ग करशुभा
 यस्तप्तं प्रजापतिः ब्रह्मा विस्र क्तवदां कृतकृत्य मिवात्मनेमेने
 अ सर्वे ते तपसा तोषयेच्छिवो दत्तः प्रजापतिः दत्तुउवाच ।
 आविर्वश्व सा देवी कालिकाज यदि मे वरदासित्व देवानामपि
 गरी ।

वाञ्छितं मदीय तनया भूत्वा। लीनया वाचा देवदेवं नगदुरु
 शोकरकिंत मोहय तथेत्सत्ताज भगवद्वरि शक्तोमि सवभारुसदः
 जगद्वात्री अन्तर्हाने गता तदा सह तमस्समामरादेव कृपाऊ
 देवताश्रितो नत्वा यत्र तेषतयो रु जगत्सते निशम्यवचने त
 दः सस्त्रीका परमात्मान उपत सा भगवान्पुष्पभुजः निर्भर
 स्फुर्जगत्पति प्रोशु कुरुभुः रमाणं चको गाङ् निर्देष मानसः
 त्ता प्राङ्गदभाषिणः देवाद्या कृत्वा संपूर्णा रमाणं सती वसक्त
 कुचुः भगवन्देवदेवेशलोकनाथ मेषुना उत्पानायमनश्चक्रे उ
 महापाय वयंसेवेन सस्त्रीकाः भयो स्तेन उज्जमे पुपातय
 सस्यपरमेस्वर अतस्त्वेकुरु एगिष्टे तेयोमि मचित्कमगत पा
 वोदाहे सधिरत्ता यथाभवेत र ताते भूतले स्वेगं शिवलिङ्गास्त
 त्गोहेमहाकाली मायेतिपरिकौ। दाभवन् तेन भूता मविष्णाश्चशि
 तिता जाता ते प्रीतये शोभोसातेयो वलिङ्गाः सयोनयः यत्र लिङ्गेतत्र
 ग्यानसंशयः ईश्वरउवाच भवतो योनि यंत्र योनि स्तकः शिवः उ
 प्रीतये सम्यक् करिष्ये मात्र। भयो अये तेजोमिः शिवलिङ्गं
 संशयः उद्योगः कियतांतिपे यजायत इतिशिवलिङ्गेत्याति
 विवाहाय ममेव हि इत्युक्तास्त कथन मिति नारदपंचरात्रान्तर्गत
 मराःसर्वे ईश्वरोमहात्मना कृ। दतीयरात्रे प्रथमाध्याये नारदव
 तक्रुत्यागताःसर्वे भवनेसर्वसुद ससंवादः शिवलिङ्गज्ञानायांसर्व
 रं दत्ताय कथयामासः शोकर। षामधिकारो यथा शाक्तो वा
 गोदितं वचः ततो विवाहे निवे वेसवो वापि सोरो रागाणापो
 त्रकृतकृत्ता यथा गताः गताःस श्रवा शिवार्चने विहीनसकृतः
 र्वमहेशोपि सत्ता सह तदागृहे सिद्धि भवेत्तिये अनाराधुच
 जगाम रमे सत्ता च चिरं निर्भर मा देवि येःसर्वदेवतांतरे ।
 मानसः अथ कालेकराचित नारदह्याधि ब्रह्मदेवि शामे द
 सत्तासह महेश्वरः रेमेच शोके त्मन्नेत्युप पर्वतायसमे देवि
 त्तोः सतीश्रोताभवतस उवाच शिष्टाज्जादि क्रमेणादि फलानिबद्ध

धातेव पुष्पातेव यथाविधि य विस्वपदैवराज्ञे पञ्चाक्षरे
समेक सदृशं वात्रे नानाविधं महेशा लिङ्गप्रार्थनप्रणयेत्
महेश्वरि सूर्यादिकं महेश्वरानि ग्रन्थान्मूत्रवत्सर्वं शिवहोत्रं
यदिस्वात्मागरोयमे यद्वत्तपुष्प विनाप्रिये इति लिङ्गार्चनतत्रे
नैवेद्यं सर्वं विष्णुसमे भवेत् । पटलः
शिवाचनं विहीनो यः पूजयेद्वत् लिङ्गकः पुं कपित्थहस्तः इति
तातरे विशेषतः कलिप्रणेतः शतचंद्रिका ॥
नरुपायभाभवेत् इतिउत्पत्ति लिङ्गवर्द्धः पुं कपित्थहस्तः इति
तत्रे ८५ पटलः सर्वं पूजा शतचंद्रिका शिवहस्तिकरा
स देवेषु लिङ्गप्रज्ञा परंपदे । तस्याप्ययं यथा कद तेलं भ
लिङ्गप्रज्ञा विना देवि ग्रन्थप्रज्ञा हातकं वृहतीफलं दाहिमे व
करातियः विफला तस्य पूजा क्लृप्तेः साधितं लिङ्गे लिङ्ग तेन
स्यादन्ते नरक मायुयात् तस्मा विवर्द्धते अपिच ऊष्ट मायमरी
लिङ्गे महेश्वरानि प्रणमे परिपूज चानि तगरं मयु पिप्पली ।
चेत् यज्ञस्य लिङ्गप्रज्ञायां यदि अपामागीस्यगंधाच वृहती सि
तेसततं प्रिये तज्ञास्य पतिते सर्वपाः यथा स्तिते संपवेच
मये विष्णुभूमिसमे स्मृते वृद्ध पाणिगोद्वर्तने शुभं लिङ्ग वाङ्
विट् त्रिवियो देवि यदि लिङ्गे स्तनानोच कार्णयो अदिकुद्वेत्
तपूजयेत् तत्तागात्परमेशानि इतिगारुडे १८० अध्यायः
त्रयम्बकानता मिश्रः शुद्धप्रयः लिङ्गवर्द्धिनी स्त्री अपामार्गः इति
मेशानि सरा शुकरवद्वेत् शि शतचंद्रिका ॥
वाचनं देवेषु यस्मिन् गेहे । लिङ्गवर्द्धिः पुं जीविकार्थनरादि
विवर्द्धितं विष्णुगतेसम देवित विक्रपारी तत्पर्यायः धर्म
इहे विदि पार्वति अनेविष्णुप धनी २ इत्यमरः जीविकादि
योमूत्रं तस्मिन्नेशमनि पार्वति निमित्तन्त योविभर्ति नरादि
प्राज्ञा वावैसवो वापिशोवोवा के धर्मधुनी लिङ्गवर्द्धिर्दयं तत्र
परमेश्वरि आदौलिङ्गे प्रपूज्या निगद्यते इतिशहरत्नावली ।

लिङ्गालिका स्त्री सप्तम्यधिकत लिपिः स्त्री लिखितवर्णा न
सर्पायः रीना १ इतिशरावली सर्पायः लिखिते २ अक्षरसं
लिङ्गिनी स्त्री लताविशेषः पंचग स्याने ३ लिपि ४ इत्यमरः लि
रिया इति हिन्दीभाषा । न त्वने ५ लेखने ६ अक्षरविमा
सर्पायः वज्रपत्नी २ ईश्वरी ३ शि सः ७ लिनी ८ लिनी ९ इति
ववहिका ४ सवभूः ५ लिङ्गसंभूता डोका अक्षरवना १० इतिनरायः
६ तैज्जनी ७ विजफला ८ चांरली ११ इतिशहरत्नावली
लिङ्गा ११ देवी ११ चेरा १२ आ लिखितपुलकादि इतिमहामा
पक्षमिनी १३ शिवजा १४ शिवली केविदिति भरतः ॥
१५ ग्रन्थागाराः कद्वत् उल्लेख । लिपिकरः पुं लेखकः इत्यम
उर्गायते रसायनत्वे सर्वे सिद्धि । ररीका ॥
कद्वत् दिव्यत्वे वषपत्वे रसनियाम लिपिका स्त्री लिपि इतिपाट
नत्वेच इति राजनिर्वटः ॥ रत्नावली ॥
लिङ्गिनी पं हस्ती इतिनरायः लिपिकारः पुं लेखकः इत्यम
धर्मधुनी यथा अलिङ्गी लिङ्ग रः ॥
वेशेन यो लिङ्ग मयजीवति लिपी स्त्री लिपिः इति शह
मलिङ्गिनी इरेदेन स्तिर्यग्योनोच रत्नावली ॥
गच्छति इति कौमे उपरि लिङ्गे वि भर्तितं कृतलेपने ।
भाग १५ अध्यायः । तत्पर्यायः दिग्मे २ इत्यमरः ।
लिपि नि ओ पा पन लेपे इति विलिप्तिते ३ इति शहरत्ना
कविकल्पदुमः नि लिप्ताः लि वली चर्वितं ४ इति नरा
जे लेप्ता श पन लिपति लि धरः मिलिते इति मिहान्न
मते चन्दनेन गात्रं स्यात् इति को मुद्यागुणादिवृत्तिः विषदिय
उर्गायसः । इतिमेदिनी ॥
लिपः पुं लेपनकर्ता इति लि लिप्तकाः वि विष्णुक्तवां इत्य
पथातो कर्तरि क प्रत्ययेन नि मरः
यत्र । लिपिका वि दंडः यथा वैद्य

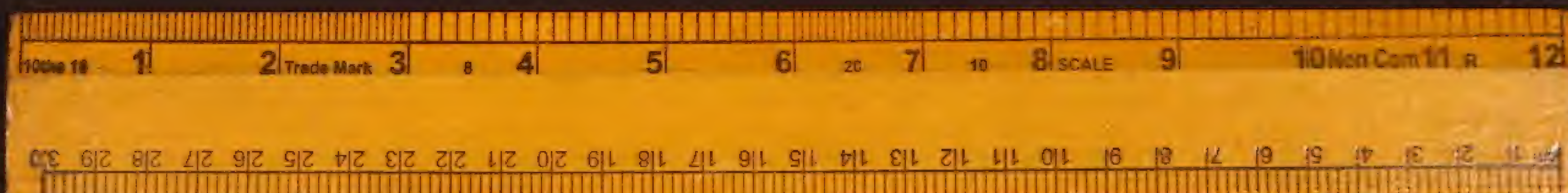
सचत्वर्षाः प्राः श्रवणादौ लिपि
काचतर्षे अभिहित इति सक्त
मुक्तावली ॥
लिप्ता स्त्री इत्या इत्यमरः ।
लिपः वि लयमिहः तत्पर्यायः
रथनुः २ गहनः ३ तसक ४ न
यः ५ प्रभितासकः ६ लोतयः
७ लोतमः ८ इतिरेमवेदः ।
लिपः ९ लेपनकर्ता इति
लिपधातोः कर्तरि शप्रत्यय नि
षत्रे इतिमुगधोयव्याकरणां ।
लिमटः ९ शिङ्गः इति दाग
वली ॥
लिम्पाके स्त्री मिमृकविशेषः
पातिलेव इतिभाषा तस्यगणाः
सरभित्ते स्ताडत्वं नात्यस्रत्वे ।
भक्तरोचनत्वं वात श्रेष्महरत्वे ।
रुघत्वं छर्दिघ्नत्वं नाभिपित्त ।
कृत्वंच इतिराजवह्नमः ॥
लिपाकः ९ जल्वीरः खरः ।
इतिशब्दरत्नावली ॥
लिविः स्त्री लिपिः इत्यमरः ।
लिविकरः ९ लिपिकरः लिपि ।
करोति इत्यर्थे रुक्क इत्यनेन
कर्तरि प्रत्ययेन निष्पन्नः ।
लिविकरः ९ लिपिकारः इत्य
मरीकायां भानदीतितः ॥

लिवी स्त्री लिपिः इतिशब्द
रत्नावली ॥
लिश ३ य गे तौल्यो इतिक
विकल्पदुमः तौल्यो मन्वीभावः ३
यलिष्येत धर्मः कलो जे लेशा ।
इतिङर्गादासः ॥
लिश श गे गत्वा इतिकविक
ल्पदुमः लिशति जे अलिप्तत्वे
ष्टा इतिङर्गादासः ॥
लिषः ९ नर्तकः लषधातोः ।
कर्तरि क्व प्रत्ययेन निपातनात्
सिङ्गः उपधाया इत्यमपि इति
हान्नकौमुद्याग्रादिभूतिः ॥
लिद ल न जे सोद इतिकवि
कल्पदुमः ल न लेटि पुष्पाणि
षट् पदः लीटि जे अलिप्तत्वे
इतिङर्गादासः ।
लिता स्त्री श्कांडे इत्यमरः ॥
लिकि इति भाषा इत्यमरभरतौ
तत्पर्यायः । लिक्ता २
लीता ३ लीक्ता ४ लिक्तिका ५
इति शब्दरत्नावली परिभाषादि
शेषः यथा जलान्तर गते ता
नो यच्चापार्श्वेपते रतः ते अ
र्धं भवेद्विक्ता लिता षड्विंश
सर्षपः इतिशब्दचंद्रिका । स
यकारकवर्गाद्वितीयवतीतपिपाठः

ली ३ य जे लिपि इतिक
विकल्पदुमः ३ य लीयते वेदः स
र्जे जेलीनः इति डर्गादासः ॥
ली गि लिपि इति कविकल्पदु
मः गि लिनाति वाला लावाण्य
प्राप्नोतीत्यर्थः कर्मविवक्षायां
लिनाति जलथो नदी लीनः ली
निः श्रयं अन्तस्परतीयादिः इति
डर्गादासः ॥
ली कि श्रवणे इतिकविकल्पदु
मः श्रवणे इवीकरणे किलायय
तिलयति भिम्या र्यत्राविति नापय
तिलोहमग्नौ कर्मकारः स्नेह इवेत
नात्या र्जनाविति जनो हृतम
ग्नोलीनयत्यपि इतिङर्गादासः ।
लीक्ता स्त्री लिता इतिशब्दरत्ना
वली ॥
लीटः वि आस्तादितः इति लिह
धातोः कर्मणि क प्रत्ययेन निष्पन्नं
लीनः वि लयप्राप्तः श्लिष्टः ।
लीधातोः क प्रत्ययेन निष्पन्नः
इतिवाकरणां । अपिच दि
वाकरादितति जे गुहासलीनंदि
वाभीत भिवात्यकारे । लडे ।
पि नृलेशराणो प्रपन्ने ममत्वमुच्चैः
शिरसा मतीव इति कुमारः
संभवः ॥
लीला स्त्री केलिः विनासः ॥
शृंगारभाववेष्टा इति मेदिनी ॥
लेला इति विद्याः प्रलक्ष्मिय
समागमया सवित्रविनोदनाद्यपि
यस्य वेश गति इष्टि इति
त भणिते रवकृतिः कियते सा
लीला तथा च अप्राप्त वस्तुम
समागम नापिकापाः सख्याः प्रा
ः अनिजवित्रविनोदयया आताप
वेश गति दास्य विलोकनाद्यैः
प्राणेश्वरावकृति मा कथयंति
लीलामिति प्रियानुकरणं लीला
यथा तेनोदितं वदति याति त
यातयासावित्रादीमन्योपि ली
डः य जे लिपि नाम्नीति लली
ला इत्यमरटीकायां भरतः
सा प्रकटाप्रकटभेदेन द्विविधा
यथा प्रकटाप्रकटा चेति लीला
संयं द्वयोच्यते इति पद्मपुरा
णे तथा हि सदानन्तैः प्र
काशैः ख लीलाभिश्चसदीव्यति
तत्रैकेन प्रकाशेन कदाचिजग
दन्तरे सहैव स्वपरीवर्त्तते जन्मा
दि कुरुते हरिः कलभावाव
साशेना लीलाख्या शक्ति रेव
सा तेषां परिकराणां तंतंभावं
विभावयेत् प्रपंच गोचरत्वेन

सा लीला प्रकटा स्मृता ग्रन्थ
 स्वप्रकटा भान्ति भाट्टश्रुत
 गोचराः तत्र प्रकट लीलायामेव
 स्थाने गमागमो गोकुले मधु
 गयोव हारकायोच शार्गिनः या
 स्तत्र तत्रप्रकटा स्तत्र तत्रैव स
 तिताः इति श्रीभागवतामृतं ।
 लीलावती स्त्री केलिप्रकटा वि
 लासवती शृंगारभाववष्टान्विता
 विलासिनिष्ठा इति लीलाशब्दः
 प्रदर्शनात् भास्कराचार्यस्य
 लीलां तत्कृतं कथयन्त्याः यथा गो
 दावरी तीर निवासिनो महापट्ट
 देशोद्भवस्य श्रीभास्कराचार्यस्य
 ग्रन्थकर्तृः सप्रिया लीलावतीवि
 बरवित्तिस्मरदयस्य तापदेनी ।
 लावत्या लीलावती मिव इति ली
 लावतीग्रन्थस्य संगतावराणां श्लोक
 सटीकायां भवशः वेश्णावि
 शेषः यस्या ग्रन्थिरेषा संपन्ना
 न वदयित्वा विनाभ्यति धर्म-
 कार्यमिति ज्ञात्वा न गदकाति क
 थं वनयोः श्लो सवर्णाकारश्च द
 रिदोऽप्यथ सत्त्वान् न मृत्युमादा
 देशपातः सभार्य ऋद्धि संप्रतः
 समदीपयतिर्जातः सूर्यायतनस्य
 प्रभः इति मत्स्यपुराणे लीला-

त्वं गः ॐ ह्योनेगः इति रत्न
 माला ॥
 लुन इ क भाष्यार्थे इति कवि
 कल्पद्रुमः ३ क त्वंजयति । भा.
 दीप्तिः षट्शर्था निकेतन हिंसाव
 ल दानानि इतिङर्गादासः ॥
 लुव अयनयने इतिकविकल्पद्रुमः
 मोल्लंघनीकर्णनासिके । इतिङ
 र्गादासः ॥
 लुट ल उ दीप्तिप्रतिहृत्यो इति
 कविकल्पद्रुमः ल अलुटत इतो
 दते प्रतिहति शोकादिनापतनेपु
 नर्हनेन वा । इतिङर्गा
 दासः ॥
 लुट इ कृतौ इतिकविद्रुमः ।
 इ लुटसते कृति और्ध्वे इतिङ
 र्गादासः
 लुट क भासे इति कविकल्पद्रु.
 मः क लोटयति भासो दीप्तिः ।
 इतिङर्गादासः ॥
 लुट ल ऋ य विलोटविलोडन.
 योः इतिकविकल्पद्रुमः ल अल
 रत् ऋ अल्ललुटत अल्ललोडत य
 लसति विलोटः संवधीभावः ।
 तत्र लसन्शोको भुवि रोड.
 दावान् इति भट्टिः विलोडने
 लससहानकादुर्गोक्तवाराणि ।
 व लोटति इति दत्ताप्रथः ३
 तिङर्गादासः ॥
 लुट विलोटविलोडनयोः इति
 कविकल्पद्रुमः लोटति इति.
 र्गादासः ॥
 लुट इ गत्यानस्यत्वेयलोटे
 इतिकविकल्पद्रुमः ३ लुटते
 मालसं मेरीभावः स्तये चो
 र्ये लोडः लोडने इतिङर्गा
 दासः ॥
 लुट ल उ प्रतीच्याते इति
 कविकल्पद्रुमः ल अलुटत उ.
 लोटते र्गादासः ॥
 लुट उपवाते इतिकविकल्
 ड्रुमः लुटति र्गादासः
 लुट षि लोटे इतिकविकल्
 ड्रुमः षि लुटति अल्लवील्ललोड
 लोटः संवधीभावः हारो उ ये
 हरिणात्तौणांलुटति स्तन मेडने
 इतिङर्गादासः ॥
 लुट क चौर्य इतिकविद्रुमः
 कलोडयति इतिङर्गादासः ॥
 लुटने ली अश्रमभूषणपुनःपुनः
 प्रमोयहनने लोटा इतिगडाग
 डि इति च भाषा तत्पर्यायः ।
 वेहने १ इति विकोडशेषः
 लुटितः षि मुञ्चभुविपराहृन्नः

ग्रामशान्त्यर्थेऽनः प्रनभ्यौलवि-
तोः शः तत्पर्यायः उपावृत्तः १
इत्यमरभरतौ वेदितः ३
इतिशब्दत्वावली अपावृत्तः ४
परावृत्तः ५ इति हेमचंद्रः ।
लट मन्थे इतिकविकल्पदु-
मः लोटि मन्थो वितोदने
इतिङ्गादासः ॥
लट णि संवृत्तौ श्रेषे इति-
कविकल्पदुमः णि लटिग्र-
लुङीतल्लोटः इतिङ्गादासः
लट कि अवज्ञाचौर्य इतिक-
विकल्पदुमः दंतनकायकृतिः
ट्योगात्सूहेनुः तेनभादिपते
यगादौ तलोप लसत इत्यादि
कि लटयति लटति । इति
ङ्गादासः ॥
लेटकः पुं शाकविशेषः नखा
इति भाषा तत्पर्यायः मासवः
१ इतिशब्दवेदिका ॥
लेटी स्त्री लटने इतिकावि-
त शब्दत्वावली ॥
लेटाकः पुं वोरः लटधातोः
नाकप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
लुंराकी स्त्री चौरास्त्री इतिमुभ-
योधयाकरां ।
लेटकः वि लैयकारकः लटेश

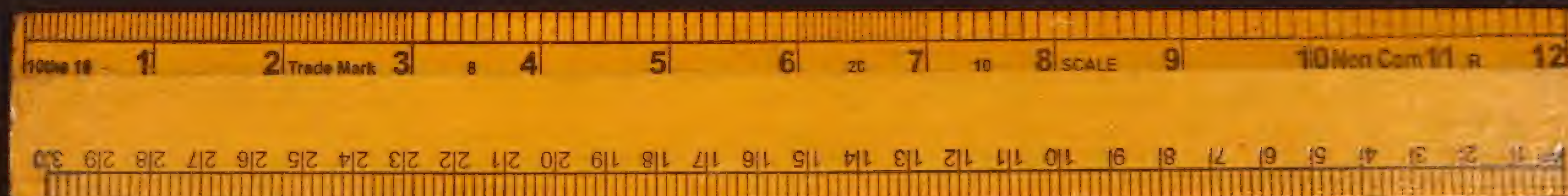
इति भाषा यथा ये चौरा वक्ति
ना दृष्टा गररा ग्रामलेटकाः सार-
मेणादने ते वे यासन्ने पातकानि
ताः इतिपात्रे पातात्तावेदे ॥
लेटने स्त्री लटने इतिकाचित्ता
दृष्टत्वावली ॥
लेटा स्त्री लटने इति काचित्ता
दृष्टत्वावली ॥
लेटाकः पुं काकः इति त्रिको-
शेषः ॥
लेटी स्त्री लटने इतिकाचित्ता
दृष्टत्वावली ॥
लेट क चौर्ये इति कविकल्-
पदुमः कलटयति इति ङ्गा दा-
सः ॥
लेटिका स्त्री मायसारिणी इति
रागवली ॥
लेटी स्त्री मायसारिणी इति
त्रिकोडशेषः ॥
लप ३ ऊन्ये इतिकविकल्पदु-
मः ॥
इत्यम्यते ऊन्यो वथ क्लेशो ।
इतिङ्गादासः ॥
लप ३३ शा प ल न गे छेदे
इतिकविकल्पदुमः ३३ अतूलप
त अतूलोपत शा प न लोपति
तपते ल अतूलपत गे लोमा ।

इतिङ्गादासः ॥
लप ३३ य गुपि इतिकवि-
कल्पदुमः ३३ अतूलपत अलोपीत
ग्रस्मात्तुषादित्वात्रिसे ३. इत्य-
मे अतूलपति गुपि आकलीभावे
। पाते गुपति लावाए-
नेवात्रलिपुदे नरः । इति हला
युथः इतिङ्गादासः ॥
लप ३३ लोपः यथा । अमो
भगोः बोभोः वे लप इतिमुभ-
योधयाकरां ॥
लप ३३ चौर्यथने लोत इति
ल्लोत इतिशब्दत्वावली लो
पवति वि यथा चत्तमानितिल
प्राते वांशले वाद्यगोति च प्र
संशा निन्दने देवात्पुरुषात्रविशि
ष्टते इतितिष्ठादितत्तं ॥
लव कि ३ अर्दने इतिकविकल्-
पदुमः किलेवयति लम्बति इल-
म्यते अर्दने वथः इतिङ्गादासः
लथः पुं व्याथः लेपटः इति
शब्दत्वावली ॥
लथः वि आकांती इतिमेदि-
नी तत्पर्यायः गृथनः २ गर्दने
३ अभिलाषकः ४ तसक ५ इम-
मरः ॥
लथकः पुं व्याथः इत्यमरः ।

लेपटः इतिलचशब्दार्थदर्शना
त लभ शा विमोदने इतिकवि-
कल्पदुमः शातभत्यात्मनिकामेव
इतिरत्नायुथः लेभिता लोच्य-
इतिङ्गादासः ॥
लभ य ३३ गार्थे गार्थे माकां
ताव लभतिथनेलवः ३३ अत-
भत अलोभीत ग्रस्मात्तुषादित्वात्रि-
से ३. इत्यमे इति ङ्गा-
दासः ॥
लभितः वि विमोदितः विमो-
दनार्थ लभधातोः क प्रत्ययेन
निष्पन्नं ॥
लत विमर्दने इतिकविकल्-
पदुमः सौत्रधात रथे ललापः
इतिङ्गादासः ।
ललापः पुं महिषः इत्यमरः
ललापकपुं महिषकंदः ।
इतिगजनिर्वटः ॥
ललापकोता स्त्री महिषी इति
गजनिर्वटः
ललितः वि आलोलितः यथा
प्रेतोलित स्तरलितो ललिता
लोलितावपि इति भृविप्रयो-
गः
लप लेषे इतिकविकल्पदुमः
लोषति इतिङ्गादासः

वा

रः

तृष द्विसने इतिकविकल
 दुमः सौत्रातयं तृसः इति
 दुर्गादासः ॥
 तृषभः ॐ मन्त्रदन्ती इत्याणा
 दिक्कोषः
 तृह गे गार्थे इतिकविकल
 दुमः ॐ अततत गार्थतयुमि
 ल्हातोदति यनं लोकः इतिदुर्गा
 दासः ॥
 त न गिह्दि इतिकविकलदु
 मः ३ गि लनाति त्वनीते तृनः
 तृनिः इतिदुर्गादासः ॥
 तृता स्त्री कीटविशेषः माक
 दुसा इति भाषा तत्पर्यायः त
 तृवायः १ दुर्गाभाभः ३ मर्कट
 कः ४ इत्यमरः मर्कटः ५ तृति
 का ६ दुर्गाभाभिः ७ शनकः ८
 तंत्रवायः ९ इतिशब्दरत्नावली
 पिपीलिका रोगविशेषः इतिमे
 दिनी शेषसपर्यायः मर्मत्राणाः
 १ दुक्ता ३ इतिगजनिर्वटः त
 रोगस्यनिरादि यथा तृता
 नानंतविशेषाणा मुत्यर्ति संख्या
 चोद यस्मात्तृताणां प्राप्ता मुने
 प्रस्तेर विन्दवः तेषांजातास्त
 तो तृता इतिव्यातास्त षोड
 श अवसृष्टतः विश्वामित्रोत्प

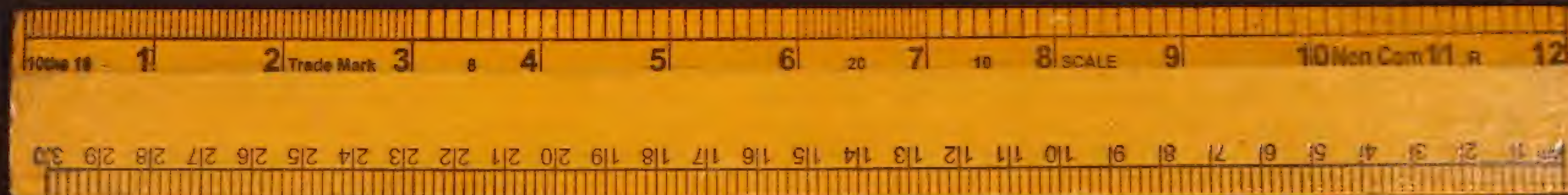
वरः कराविट्टि सत्तमे वशिष्ठं
 कोपयामास गत्वाप्रमपदे किल
 ऊपितस्य मुने सस्यलनोद सेर
 विंदवः अपतनदर्शनादेव श्रुधु
 स्तातीवद्वसः तृते तृणमर्ह
 स्तयेत्यर्थं संभते पिच ततोना
 तास्मिमा चोरा नामात्रा मराविवाः
 तासामष्टौ कष्टमाया वर्या स्ताव
 त एवदि तत्रद्वामेउता प्रस्त
 योष्ट कष्टमायाः सौवर्णिकाप्रभ
 तयोष्टवमायाः तासो सामा
 यतो देश लक्षण माद ताभि
 र्दष्टे देशकोषप्रवृत्ति सतजस
 च जरो दाहोः तिसारश्च गदाः
 सुभ्य विदोषजाः पिडिकावि वि
 थाकारा मंडनानि मरान्निच ।
 शोया मरान्नो म्दवो रक्ताः प्रपा
 वा अनास्तथा सामान्ये सर्वत
 ताना मेतदंशसलत्ताणां देश
 कोषदेशमथ्य प्रतिभावः देशम
 थ्ये तयत्कले प्रपावं वा जा
 लकावृते दापाकृति भ्रंशं पाकं
 केर प्रोथ्य ज्वरान्ति र्षीविषा
 भि र्ज्वाभिस्तदष्ट मिति निर्दिशे
 त सौवर्णिकादयोष्टवसाध्य प्राणा
 दरा स्तासो लक्षणामाद शोथः
 सतामिता रक्ता पीताच पिडिका

तृतः प्राणास्तिको भवेदाहः । रत्नावली ॥
 श्वासे रिक्ता शिरोधरः ॥ तृतः वि लिङ्गः इत्यमरः ॥
 तृसोषथं यथा रजनीप्रगम पते
 ग मंतिमा नागकेणरैः प्रीता ।
 सुपिष्टे शलेपः सद्यो तृता वि
 नाशयेत अपिच अभयां तो
 र्को ऊष्ट मर्कटुष्ये तथोत्पले ।
 नलेवेतसमूतानि गयले सरमा
 तृथा सकलितो समंतिमा मने
 त्ताव शतावरीं शृंगाटकं समं ।
 गाव पम पमकेशर मित्यपिक
 लीकृत पचेत सर्पिः पयोदद्याव
 तर्गो सम्पक्यके २ वतीर्णाच
 शीते तस्मिन्निनिः लिपेत् ॥
 मर्धिल्लं भिषक तौदं कृतर
 तंनियपयेत् विद्याणि हस्तिद
 र्गानि गरदोषकृता नि च य
 श्नादिति विषे सर्वं गरै रूपह
 ता त्वो योगजन्तमके कंदु ।
 मोससादं विसेततो नाशय ।
 तंननाभ्यगोपानवस्तिष्ठ योजि
 तं सर्प कीलावृ तृतादि दद्यानो
 विषस्य मरुपाशच्छेदिचुतं
 इतिभावप्रकाशः ॥
 तृतादिः पुं दुग्धफेनीक्षपः इति
 राजनिर्वटः ॥
 तृता स्त्री मर्कटकः इतिशब्दः
 तृतावली ॥
 तृतः वि लिङ्गः इत्यमरः ॥
 तृनकाः पुं छेदः इतिमुष्यवेद्य
 म्कस्त ॥ मेरितः पशुः इति
 मेदिनी तृनिः स्त्री छेदः इतिमु
 ष्यवेद्यव्याकरणं ॥
 तृमे स्त्री लोचने इत्यमरः ।
 तृमविषः पुं वृश्चिकादिः इति
 हेमचंद्रः ॥
 तृष क वथे स्नेये इतिकवि
 कल्पदुमः ॥
 कल्पदुमः कल्पयति इतिदुर्गादा
 सः ॥ तृतः पुं देवः इत्यमरः ॥
 तृयः इतिमेदिनी ॥
 लेकः पुं लोचनकर्त्री तम
 र्थायः लिपिकरः २ अक्षरवनः
 ३ अक्षरवेचुः ४ इत्यमरः ॥
 वोलकः ५ करकः ६ मसीपापः
 करपाणीः ८ इतिशब्दरत्नावली ।
 वर्णी ९ इतिनराधरः ॥
 तस्यलत्ताणानि यथा सर्वशो
 तरा भित्तः सर्वशास्त्रविशारदः
 लेखकः कथितो राज्ञः सर्वाधि
 कृतोष वै श्रीर्वीयेतान् स
 संश्रणीन् समश्रेणिगतान्स्मान्
 अक्षरात्वे लिखेयस्त लेखकः
 सवरः स्मृतः उपाय वाक्पुत्रा

लः सर्वशास्त्रविशारदः वक्तुं
वक्तावासेनलेकः साङ्गुत्तम वा
व्याभिप्रायतत्त्वतो देशकालवि
भागवित् अनादयोऽप्यभक्तो ॥
लेखकः साङ्गुत्तम इतिमासे
१८६ अध्यायः अपिच सहस्रं
गृहीतार्थो लघुहस्तानितात्तरः ।
सर्वशास्त्र समालोकीयकृद्येनाम
लेखकः इतिचाणाकसंग्रहः रा
जलेखक लक्षणं यथा ब्राह्मणो
मंत्राणाभिज्ञो राजनीतिविशार
दः नानालिपितोमेधावी नानाभा
षासमन्वितः ॥ मंत्राणाचतुरोपीया
त्रीतिशास्त्रार्थकोविदः संधिविश
द भेदज्ञेयानकार्यविवक्षणाः स
दाज्ञानहितान्वेषी राजसन्निपिसेमि
तः कार्याकार्यविवारतः सत्यवारी
नितेन्द्रियः स्वप्नवादीश्रुहात्माथ
धर्मज्ञो राजधर्मवित् एवमादि
गुणो युक्तः संपन्न राजलेखकः ।
नृपावर्तनी सततं नृपविद्यासब
त्तकः नृपते रितकान्वेषीम एव
राजलेखकः इति यत्रकौमुदी
॥ लेखकर्मकायस्येन कर्तव्यं ।
यथा लेखकानपि कायस्थान्ते
ल्यकृते विवक्षणावर्ज्यारिति ।

शेषः इतिपराशर संहितायां ॥
अध्यायः ॥
लेखनं त्रीं वर्धनं भर्तृत्वक ।
अक्षरविन्यासः इति मेदिनी
॥ भूमो लेखन निषेधो य
था न भूमो विलिखेदहो मंत्रन
पुस्तकं लिखेत् इति योगिनी
तत्रे तृतीयभागे ७ पटलः ले
खनानने यथा दत्तोऽवविश
ता कावशाव चंदन संधवैः त्रीणि
तै रंजनं शोक्तं पुष्पार्मादि नि
कृन्तने दत्तः ऊकुटः तस्यागुस
तक शिला मनःशिला इति
भावप्रकाशः ॥
लेखनः पुं काशः इतिराजनि
वेदः ॥
लेखनिकः पुं लेखहारकः पर
हस्तेनेलेखकः स्वहस्तेनेलेखकः
इतिमेदिनी ॥
लेखनी स्त्री लिख्यतेऽनयालेख
नसाधनवस्तु तत्पर्यायः वार्ता
लिका १ इतिहासवली वर्णा
तली १ कलमः ४ अक्षरतलिका
इतिनरायणः कशाग्रयः ६ वि
जकः ७ इतिशब्दवत्तावली ॥
लेखनीकरणश्रुभाश्रुभं यथा वं
शसूच्या लिखेदहो तस्यानि भ

वेदुवः तासूच्या तविभवो भ
वेत्तत्तयो भवेत् ॥ महा
तत्त्वी भवेन्नित्यं सर्वाण्यं शला
कया वृद्धजलस्य सखा वै मतिः
वृद्धिः प्रज्ञायते तथा अग्निमयेव
वि पुत्र पौत्रधनागमः अग्निम
यं शिवाकाष्ठमयैः रैरेनविषु
ला तत्त्वीः कोसेन मरणं भ
वेत्तं शृङ्गुलप्रमाणेन रक्षा ।
कुलेन वायवा चतुरंगलसूच्यावा
द्यो लिखेत् पुस्तकं शुभ ॥
तत्रदत्तर सेखे त सत्यायुपीति
वे दिने यथा रैरेनेत्यादिवचने
एकत्रैव विधि निषेधो त
थात्राप्यष्टंगुल दण्डागुलयोर्विधिः
निषेधः अत्ररुद्धे इतियोगिनी
तत्रे तृतीयभागे ७ पटलः ।
लेखनीयः वि लेखं लेखित
व्ये इति लिख्यतातोः कर्मण्यनी ।
यश्मयेन निषेधे ॥
लेख्यभः पुं इदं इत्यमरः ॥
लेखहारः पुं पञ्चवारकः लेख
लेखहारकः ७ इति इत्यर्थेअन्य
मयेन कर्तुं प्रमयेन च निषेध
इतिमिहान्तकौमुदी ॥
लेख स्त्री लिपिः पंक्तिः इति
मेदिनी ॥
लेखार्थः पुं श्रीमानवृत्तः इति
राजनिर्वहः लेखनयोपेति ॥
लेखिते वि लेख्यते यत् लि
खितं इतिअन्यत् लिख्यतातोः क
प्रमयेन निषेधे ॥
लेख्ये वि लेखितव्यं लेखनीयं
इति लिख्यतातोः कर्मणि य प्रम
येन निषेधे यवहारोपकृति
याप्रादोगे यथा यान्तासिकेपि
समये भ्रातिः संज्ञायते य
तः यावत्तराणि सूत्रानि पञ्च
शृङ्खान्तः पञ्च लेखन्तु द्विविधं
शोक्तं स्वहस्तान्कृतं कथा अ
साक्षिकं साक्षिमञ्च सिद्धि र्देश
स्थिते सयोः सत्तास्त साक्षिणो
यत्र धनिकर्णिकलेखकाः तदप्य
पार्थकराण्ये ते त्राथैः स्मिराश्र
यात् दर्शितं प्रतिकालेच पठि
तेआवितेच यत् लेखं सिध्यति
सर्वत्र सतेष्वपिच साक्षिषु ॥
इति व्यवहारतले वृत्तस्यतिः ।
अपिच साम्यते लेख्येतिदः
इष्यते तत्र लेखं द्विविधं ।
पाठनं ज्ञानपदेचेति शासनं
निश्रुपितं ज्ञानपदमभिधीयते ।
तच्च द्विविधं स्वहस्तकृतं मनक
तं चेति तत्र स्वहस्तकृतं मसाक्षिकं

अथ कृतं समाप्तिकं । अथो
अ देशवायुसारेण प्रमाणे ।
यदाह नारदः लेखनं दिवि
यं लेख्यं सहस्रान्महान् कथा अ
सात्त्विकसात्त्विकमिदं सिद्धिर्देश
स्थिते स्तयो रिति तत्रान्मह
तमाह यः कश्चिदर्थो निष्पातः
सर्वथा तत्परम्परं लेखनं सा
त्त्विककार्यं तस्मिन् यनिकं सर्वकं
यनिकायमार्गो योऽर्थो हि
एणादिः परम्परं सर्वथा इय
ता कालेनैतावदेव मित्तीयनीच
प्रतिमासं दृष्टि रिति निष्पातोऽय
वस्थितं तस्मिन्त्रयकालान्तरे वि
प्रतिपत्तौ तदस्तु तत्र निर्माणार्थं ने
खं सात्त्विकं लक्षणं सात्त्विक
त्वं यनिकः पूर्वो यस्मिन् नृदिक
पूर्वकं यनिकं नाम लेखनं सर्व
कं मितियावत्कार्यं कर्तव्यं उक्तं
लक्षणं सात्त्विकं शक्यत्वाः क
जीतं यत्कृतं कार्यः सिद्ध्यर्थस्तस्य
सात्त्विकाः प्रवर्तन्ते निवादेऽस्य
कृतं वाप्यलोचकं मितिस्यराणा
त अस्मिन् प्रवर्तन्ते विवादेऽस्य
कृतं वाप्यलोचकं मितिस्यराणा
अपि च समा मास तददीह नाम ज्ञाति
सुतोऽर्थः सद्यश्चारीकाल्मीयपि
हनामादि विक्रितं समासेवत्सरः मा
स अत्रादि सदृशः

व्यातो गणान्त्र कर्तव्याः यद्यपि
 मार्गः सात्ती वा लिपितो न भव
 ति तदाऽयमर्णोत्तेन सात्ती च।
 साक्षत्रेणा सर्वसाक्षिनिधौ
 मन्त्रेणैव यथा नारदः अति
 पित्रः अणीयः स्यात्त्वमतन् सते
 विवेत सात्ती वा साक्षिणात्तेन स
 र्वसात्ती समीपत इति अपि च
 उभयात्पर्यन्ते नैतन्मया श्रमुका
 सूचना लिखितं श्रमुकेनैतिले
 त्वकोऽन्ते ततो लिखितं ततोले
 त्वकोऽन्ति कायमार्गिकाभ्यामु
 भाभ्यां प्रार्थितेन मया श्रमुकेन दे
 वदेतेन विस्मिन्नं सूचना पतले
 एवं लिखितं मितन्त्रे लिखितं।
 साम्प्रतं स्वकृतं लेख्यमाह विनापि
 साक्षिभिर्लेख्यं स्वहस्त लिखितं
 न यत् तत्प्रमाणं स्यते लेख्यं
 तोपपि कृताहते यलोख्यं स्वहस्ते
 न लिखितं अथमर्णोत्तं तस्मात्ति
 भि विनापि नापि प्रमाणं स्यते म
 त्तादिभिः वेलापपि कृताहते वते
 न वलात्काराणा उपविधिनाञ्च
 न त्वेव कोपभय मदादित्त
 तोनयत्कृते तस्मादिना नारदो।
 पार मत्ताभिपुक्तस्ती वातवला
 त्कारकृतं यत् तदप्रमाणं लिखि

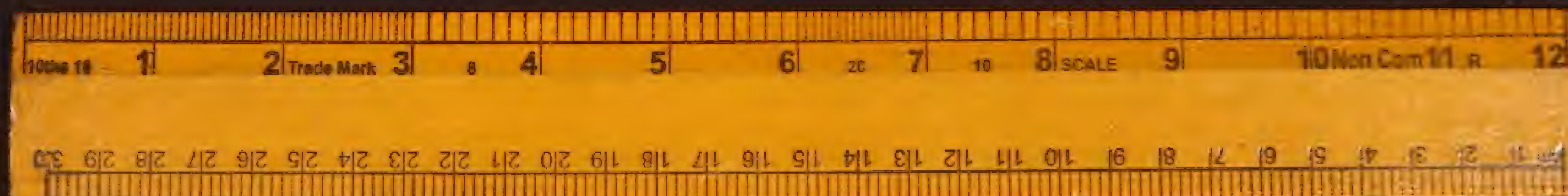

रिति नियम्यते ननु ३३ पौत्रे ।
 ईशां देय मित्यविशेषणार्थमात्रे
 भिरेव देय मिति नियतमेव ।
 वाङ्मस्यैवात्तरस्यपञ्चाङ्गानां
 विषयेऽस्मत्पुत्रं प्रभवामपवादः
 शोका मपनेत मित्स्वचनमारु
 तथादि । पञ्चलक्षणमभिधाय
 कात्यायनेनोभित्तिं एवंकालम
 तिकान्तेपितृणां पते अणामि
 ति इत्यपञ्चाङ्गमतिक्रान्तकाल
 मपि पितृणामपि पितृणां संप्रति-
 दाप्यते अत्र पितृणामिति वक्तव्यं
 चन निर्देशकालमतिक्रान्तमि
 ति वचनाच्चतर्थादि दीप्यते इति
 तीयते तथाहारीतेनापि लेख्ये
 सम्भवेद्वेत्ते लाभतस्य विनिर्दिश
 दिति अत्रापि यस्य हस्ते पञ्च म
 लितस्यार्थलाभ इति सामान्येनच
 तर्थादिभ्योऽप्युक्तानामोऽस्तीति
 तीयते अतश्चेतदाशंका निवृ-
 त्त्यर्थं एतद्वचन मिति युक्तं वा
 चनद्वयन्त योगीश्वर वचनानुसा-
 रेणा योजनीयं अस्यापवादमाह ।
 आपिस्त भुज्यते तावद्यावत् प्र
 दीयते सवंधकेपि पञ्चाङ्गैश्च
 गोत्रिभिरेव देय मिति नियमा
 दृष्टापकरणानपिकारणाध्याह-
 रणोऽप्यन

धिकार आमाविदमुच्यते यावच्च
 तर्धेन पंचमेनवाङ्गानां नदीयते
 तावदेवापि भुज्यते इतिवदताम
 वन्यकारणापकरणो वृत्तार्थादे-
 षधिकारा दर्शितः नन्वेतदप्य
 युक्तमेवफलभाषणे ननशती
 ति सत्यं तदप्येतस्मिन्नसम्यवा-
 रचने पुरुषत्रयविषयमेवस्या
 दिति सर्वमनवयं आसङ्ग-क्य
 रिसमाप्य प्रकृतमेवावसरति
 देशान्तरस्य इत्येव नष्टेनष्टे
 ते तथा भिन्ने दग्धेयवा द्वित्रे
 लेख्ये मन्वतकारयत अवसारात्
 मे पञ्च पञ्चान्तरं ऊर्ध्वदिति विधौ
 यते अवसारात्तमत्वेचात्पन्तयव
 दित देशान्तरस्य पञ्चे इत्येव
 एतिसंदिग्धानानि अवाचकानि
 वा लेख्यानि लिप्यक्षराणि पदा
 निवा यस्मिंस्तु इत्येव तस्मिन्
 लेख्ये नष्टकालवशेन उत्सृष्टम
 सी दौर्वत्यादिना सदिते लिप्यत
 रे हस्ते तत्कारादिभिर्भिन्ने विदति
 ते दग्धे अग्निनास्त्रिने हिधा भू-
 ते सति हि भवति पतञ्चार्यि प्रम
 र्थितोः परस्परानुमतौ सत्यो वि
 मत्पान्त अवसाराप्रामो देशान्तर
 स्य पञ्चानुयनाध्यापेत्तया कालो
 दातव्यः इदं प्राव

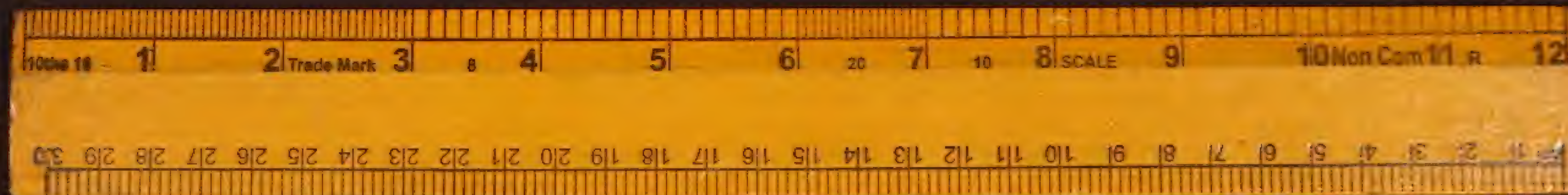
स्थिते नष्टेवा पञ्चेसातिभिरेवय
 वहार निर्णयः कार्यः यथाह ना
 रदः लेख्ये देशान्तरस्यस्तेषां
 लिखिते ह्यते सतस्तत्कालकर
 णाममतो दृष्ट दर्शन मिति स
 त्रोविद्यमानपञ्चस्य देशान्तरस्यस्या
 नयनाय कालकरणे कालावधि
 दातव्यः असतः पुनरविद्यमानस्य
 त्रयपूर्वं ये दृष्टावः सातिगास्ते द
 शनं अवहार परिसमापनेकार्यं ।
 यदाह सातिगा न सन्ति तदादि
 केन निर्णयः कार्यः अत्रोच्यसा ।
 तिके देवी अवसारे विनिर्दिश-
 दिति स्मरणात् एतच्च जानप
 दं व्यवस्थापञ्च राजकीय मपि
 वस्यापञ्चमीदृशमेव भवति श्यो
 स्तविशेषः रासः सहस्रसंयुक्तं
 सगुणं विस्मिन्नं नृणां राजकीयं
 स्तलेख्ये सर्वेष्वर्थेषु सातिमदि
 ति तथागदपि राजकीयं नय
 पञ्च दृष्टवशिषेनोक्तं युधोपम
 स्त साध्यार्थं संयुक्तं सोतरकि
 ये साध्याणां केचन नयपञ्चक
 मिष्यते आदिवाकादि हस्तोक्तं
 दितं राजमुद्रया सिद्धेऽर्थेनादि
 नेदयाजपिन नयपञ्चक मिति
 तथा सभासदोपि सतमेऽमुक

पुत्रसति सहस्रं दयुः सभा
 सदस्य ये तत्र स्मृतिशास्त्रविदः
 स्थिताः यथा लेख्य विधा तद्व
 त्सहस्रं दयु रेवत इतिमनुस्म-
 णात् सभासदोच परेषामुमति
 व्यतिरेकोऽप्यवसरो निःशयो भव
 ति यथाह नारदः यत्र सम्पोज
 नः सर्वः साध्यतदिति मन्ते सनिः
 शस्योविवादः स्यात्तथास्तस्यथा
 भवेदिति एतच्चतुर्थद्वयवसरपव
 साध्येत्याथ्य मर्थं युक्ततयाति
 तेचयत राजपञ्चकितेचन नयपञ्च
 कमिष्यते इतिस्मरणात् यत्रतदी
 नता यथा अस्यादी क्रियादेवी-
 नोपस्थाता निरुत्तरः आरुतप्रप
 लायी वहीनः पंचविधः स्मृत इति
 तत्रन नयपञ्च मस्ति अपितदीन
 पञ्चमेव तच्च कालान्तरे देहप्राप्त
 र्थेनयपञ्च त प्रादुःन्याय विधिमि
 द्यार्थमिति विशेषः लेख्य सन्देहे
 निर्णाय निमित्तात्माह संदिग्धलेख
 मुद्रिः स्यात्सहस्र लिखितादिभिः
 युक्ति प्राप्ति क्रिया चिरं समं
 धागमहेतुभिः मुद्र ममुद्रचेति
 संदिग्धस्य लेख्यसमुद्रिः सहस्रति
 दिवादिभिः स्यात् सहस्रन लिखि
 तं यत्तद्व्यापारत्वेन मुद्रिः यदिह

शास्त्रराशि भवेति तदाशुद्धिः मित्रत आर लेखस्य पृष्ठे ३ भि
 स्पादिस्यः आदि शब्दात्तात्तिते तिवेदना दत्तार्थिकोपने धनी
 एक सस्तर तिवितान्तरसेवा चोप गते दद्यात्स्वरस्त परिविक्रि
 दास्तुदिरिति पुत्रा प्राप्तिर्भुक्तिः ते यदाधर्माधिकः सकल मंगला
 प्राप्तिः देश काल पुरुषाणां इ तमसमर्थ स्तरा शक्तनुसारणार
 योगासर संवधः प्राप्तिः अस्मिन्ने त्वा दत्ताश्वकृतस्य लेखस्य पृष्ठे ३ भि
 शे अस्मिकाले अस्य पुरुषस्येदेर तिवेदेतावन्मयादत्तमिति उत्तम
 यं वदत इति युक्तिः प्राप्तिः त्वा उपगतं प्राप्तेयनत्तमेव ले
 क्रिया तत्तात्पुण्यासः विक्रम त्वस्य पृष्ठे दद्यादभिलिखितेताव
 साधारणां श्रीकारादि समर्थः मयातय मिति कथं स्वरस्तप
 अर्थि प्रसर्थिनोः पूर्वमपि परस्पर रिचिक्रिते सस्तर तिवितान्तर वि
 विद्यासेन दान ग्रहणादिसंवधः क्रिते यद्दोषगतं प्रवेशपत्रं स्वरस्त
 प्रागमोः स्मेतावतोः र्यस्य सभावि लिखित विक्रितमथमार्णायोत्तम
 तः प्राप्तिपायः एव एवहेतवः गो दद्यात् अणो तत्कृतेन दत्ते
 एभिर्हंतभिः संदिग्ध लेख शुद्धिः लेखकिं कर्तव्यमित्यत आर दत्तां
 स्पादिसन्धयः यदात लेखस्य पाटयेलेखशुद्धौ वास्तव कारये
 देऽनिर्णयो न जायते तदासाति त क्रमेण सकृदेव वाक्यत्वम
 भि निर्णायः कार्यः यथादकारा एतत्ता एवं कृतं लेखस्यादयेत
 यनः दक्षिते पत्रके वादी तदा यदात इतिदेशावस्थितं लेखेन
 द्वाज्जोस्त निर्दिष्टादिति सात्तिस एवा तदा शुद्धौ अथमार्णात्त नि
 भवविषय निदम्बनं सातासे हसर्थमन्तेत्य कारयेदत्तमार्णा
 भवविषयन्त हारीतवचनं नमने मथवार्णाः पूर्वोक्त क्रमेणोत्तमार्णा
 तत्कृतं पत्रं कुर मेतेन कारितं विशुद्धिपत्रं अथमार्णाय दद्या
 अथरीकृत तत्तत्रमथदियेननि दित्यर्थः ससातिके अणो कृतेन
 णाय इति एवं शोधिते पत्रे दातव्ये किं कर्तव्य मित्यत आर
 अणो च दातव्य प्राप्तेयदाकृत्त सात्तिसमववेद्यदा तदातव्येसा
 मेवार्णान्त मसमर्थस्तदाकिं लिके यत्त ससातिक म्पात
 र्त्तय

समस्तमेव दद्यात् इति लेख लेपने क्री लेपः लेपा इति
 प्रकारा इति मितात्तरायेव भाषा यथा वेशावस सिनेप
 वदाराध्यायः लेखचर्णिका स्त्री तलिका इ ते दतीयात्तय संज्ञिता
 तिशाद्वत्तावली ॥ तत्रमातेपयेदभलेपनेरतिशोभि
 लेखपत्रः पुं तालवृत्तः इति तं इति तिष्णारितत्वं ॥
 भावप्रकाशः लेखनीयपत्रे क्री विस्मरहेतेपन फते यथा ।
 लेखस्याने क्री निखतेयत्र वागदवाच श्वा तत्तेन मेदे
 अफिम इति दत्तरावाना इति विलिप्यमानस्य यत्कले सर्वे ते
 वस्त्रेभ्यः तत्पर्यायः ग्रन्थक कथयिष्यामि यथा प्राप्तेतिमा
 री २ इतिशाद्वत्तावली नवः गोमये गद्या वे भूमे मम
 लेखे क्री गद्ये माद इतिभा वेष्मोपतेपयेत म्मानि तत्र
 या यथा उत्तमर्ज वृद्धेदेम् जावन्ति पदानिच विलिप्यतः ।
 उव भय मापद इति वस्त्रेव तावदर्थ सस्तराणि दिव्यानिदि
 तं श्रीकृष्णजन्मावदे येनुकासुर विमोदते यदि द्वादशवर्षाणि
 दये २२ ग्रन्थायः ॥ निष्पते मम कमेत जायते वि
 लेप ३३ गमने इतिकवि पुने शुद्धे यन यान्य समाकृते
 कृतदुमः ३३ अतिलेपतः ३३ दिव्ये नमस्कृतो देवि ऊषादीपा
 एतेलितेपे इतिदुर्गादासः ॥ यगज्जति ऊषादीप मनुशायस्वरसं
 लेपः पुं लेपने भोजने जीवते दश मद्रक्त श्रेव जायते
 इतिमेदिनी सुधा वुन इति सहिमा शाणावाग्मुविः ऊषादी
 भाषा इतिविश्वः ॥ पात्परिक्षेपो मम कर्म परायणाः
 लेपकः पुं जातिविशेषः राजा राजावे जायते सडु सर्व धर्मपु
 इतिथेकर इति च भाषा तत्त निष्ठितः लेपनस्य प्रभावेण मम
 र्यायः पलंगदः २ इत्यमरः कर्म परायणाः भक्त्या यवदित
 लेपी ३ इतिशाद्वत्तावली आपि सर्वशास्त्राणि गच्छात
 लेपकृत ४ इतिहेमचंद्रः ॥ देविकारयेते सर्वे मम चायत
 नानिच कारयित्वा यथान्याये

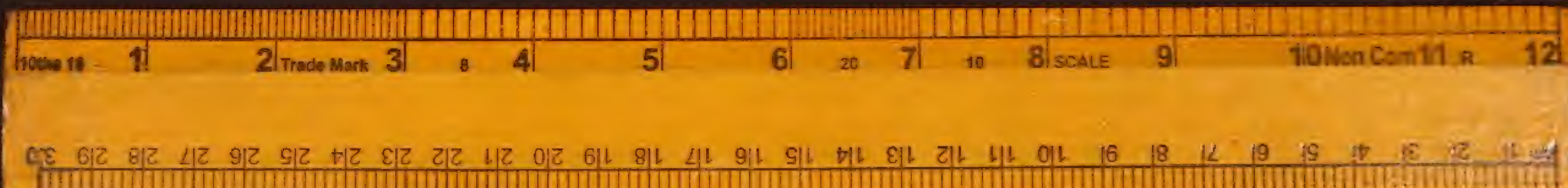

ममे लोकायगच्छति गोमयस्य
त वत्सामि तच्छास्य वसन्त्यरे
गोमयेतु समासाय यावलोको
नुगच्छति समीपे यदिवाहरे ग
त्वानयति गोमये यावेति तस्य
दास्यतावदर्थ सदस्यकं गोमया
नयिताचैव स्वर्गलोके मदीयते
एकादश सदस्याणि एकादश
शतानि च ततः सयात्सलेहीपेर
मनेच मुदापुनः शास्त्रान्तायपरि
भृष्टराजा भवति धार्मिकः मद्र
तश्चैव जायेत सर्व धर्मविरास्यः
अथ हादशवर्षाणि मन्त्रितः स
दृष्टवतः वरते गोमये सुभुम
मलोकाय गच्छति इति वराह
पुराणा देवीप्रदत्तपनकले
यथा देवा गच्छन्त यः शुक्रगो
मयेनावलेपयेत् स्त्रियो वा या
दिवा पुंसः घण्टासंत निरन्तरं
स लभेदीप्तिमान् कामान् दे
या लोके च गच्छति इति देवीपु
राणा ४२ अध्यायः ॥
लेपनः पुं तदुक्तनामोप द्यो
इति राजनिर्घटः ॥
लेखी न पुं लेपकः शैकर इति
भाषा इति शब्दरत्नावली ने
पकत्रेति लेपविशिष्टे च वि ॥

लेखं वि लेपनीयं लेपयं ।
लिपभातोः कर्माणि य प्रत्ययेन
निष्पन्ने ॥
लेपकृत पुं लेपकः इति हे
मचंद्रः ॥
लेपमयी स्त्री काष्ठादिचरितपु
त्रतिका तत्पर्यायः श्वेततिका
रिका २ इति हेमचंद्रः ॥
लेपस्त्री स्त्री सुगंध द्रव्यानिमा
स्त्री इति शब्दरत्नावली ॥
लेयः पुं सिंहराशिः इति ज्योति
स्तत्वे ॥
लेलिहानः पुं शिवः इति शब्द
रत्नावली सूर्यः इति हेमचंद्रः
पुनः पुनर्लेहकत्रेति वि
लेलिहाना स्त्री मुद्राविशेषः ।
यथा वक्त्रे विस्तारिते कृत्वाप
यो निक्तां च चालयेत् पार्श्वे
मुष्टि युगले लेलिहानेति की
र्तिता पया तारायथने ग्रन्था
लेलिहाना वक्तव्या योनि मीया
थरः सेतु वधुः कूर्च क्रमादि
इः वीजानि चोच्चरन्मञ्जी मुद्राव
स्थानमावरेत् तर्जनी मध्यमा
माः समं ऊर्ध्वादिधोमुखं ग्रन्थमा
यां लिपेद्बुद्धौ अस्ती कृत्वा कनि
ष्ठिको लेलिहा नाममुद्रये जीव

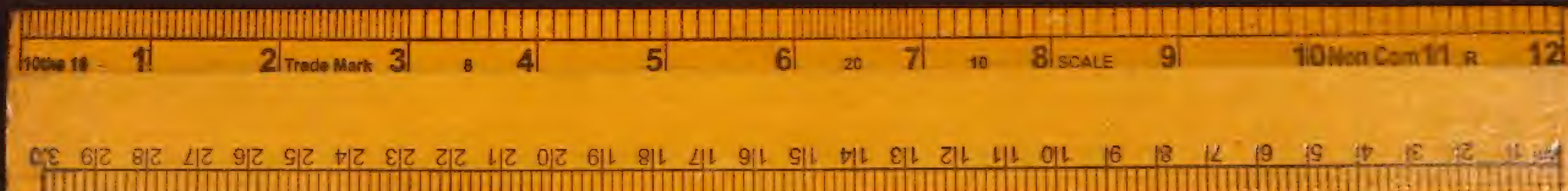
मासे प्रकीर्तिता इति त्रैलोक्यः
लेखः पुं कृष्ण इत्यमरः ॥
लेखः पुं लेख इत्यमरः ॥
लेखः पुं लेखमेदनः इति श
ब्दरत्नावली ॥
लेखमेदनः पुं लेखभंगसाधन
मुद्रः महे इति व्यातः इति
केवित इति भरतः तत्पर्यायः
कोटिशः २ इत्यमरः ॥
कोटीशः ३ इति रत्नकोषः ।
लेखः ४ लेखभेदी ५ हार्णदरः
६ इति शब्दरत्नावली ॥
लेखिकः पुं दृष्ट्यारोदकः तस्य
यायः कदिरोदकः २ इति श
ब्दमाता ॥
लेखः पुं आहारः भक्षणः ।
इति हेमचंद्रः तत्पर्यायः ।
खादनं २ रसनं ३ खदनं ४ ख
दिः ५ इति राजनिर्घटः ॥
लेखे स्त्री निक्षयारसग्रहाण
वादन इति भाषा तत्पर्यायः ।
निक्षासादः २ इति हेमचंद्रः ॥
लेखिनः पुं टंकमं इति हेम
चंद्रः ॥
लेख स्त्री युमतं इति शब्द
माता लेखनीये वि ॥
लेखं स्त्री लिङ्गपुराणा यथा

मासेकोर्म तथा लेखं प्रोक्तं
स्त्रोद तथैव च इत्यारि पाश्चा
त्तरावदे ५४ अध्यायः ॥
लेखी स्त्री लिङ्गिनी इति राज
निर्घटः लिङ्गमेवेति वि ॥
लोक अ क दीप्तौ इति क
विकल्पदुमः अ अल्लोककत क
लोकयति इति दुर्गादासः ॥
लोक अ ३. इति इति कवि
कल्पदुमः अ अल्लोककत ३.
लोकते विलोकयेतो वपु राप
रत्नाप्रकाम विस्तार फलेदपि
रापः इत्यारो विलोकने विलोकः
पश्चात्तेकरोतीति जो साध्यः ।
इति दुर्गादासः ॥
लोकः पुं भुवनं जनः इत्य
मरः समलोक नामानि यथा
भूर्भुवः स्व मर्दश्चैव जनश्च त
पपवच समलोकश्च समेतो
कास्त परिकीर्तिताः इत्यग्निपु
राणा अपि च भूर्भुवो भुवः
स्वर्लोक स्वर्लोका मिदं मुच्यते
महर्जन सप्तः सप्तः समलोकाः
प्रकीर्तिताः भूर्भुवोः पार्थिवो
लोकोऽन्तरीक्ष भुवः स्वतः
भावो लोको दिवि सेतल्लेखा
लेखं यथा क्रमे भूतस्याधिपः

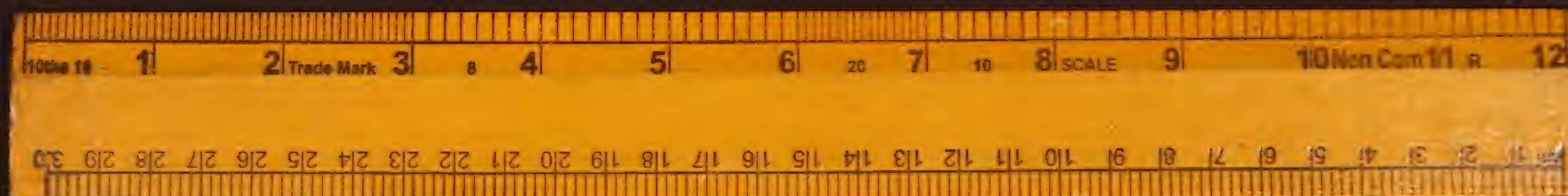
तिर्हानि स्तो भूतपतित्तमः ते देवयोनयः ते ब्रह्मादस्य म
वापुर्नभसोऽधिपति स्तेनवापु ध्यस्याः परत स्तमसाहते ततो
नभेपतिः भावस्य सूर्याधिपः ॥ ग्नि वापु राकाशे ततो भूतादि
तिस्तेन सूर्यो दिवस्पतिः गय रुचते ततो महान् प्रधानेश्वर
वीपरस्यैव गृहकाः सहारा कृतिः पुरुषः स्तनः पुरुषादीश्वर
सः भूर्लोक वासिनः सर्वे ग्रंथ हेयो यस्य प्राज्ञाहृतं नगत
रीतचरान् भूतान् मरुतः सप्रधिः शिवोमा भानु देवानां परापरत
स्तथैरुषा स्तथैव चाधिनां ग्रा रामताः इति देवी पुराणो ॥
दितावसः सर्वे तथैव गवाः लोकाम्भुदेय गृहगति नीमाया
गनाः चतुर्थे त महर्लोकैतिष्ठे यः दिक्कानानां लोकायथा
ते कस्यवासिनः प्रजानां पतिभिः प्रजा पतिस्तु भगवान्प्राणतः प्रे
सर्वैः सेव्येते पंचमो महान्मनुः स्य देवता आधिपत्येऽपु सु
सनत्कुमागया वैराजश्च सताः क्लेश स्योनयत योगवित् पया
स्वयः षष्ठे तसंस्थिता होतेदेवा एवमपि लोकानां देवतानां हि
देवविरोधकाः सत्यस्त सप्तमो ज्ञानमाः चकार प्राक् रानाने
लोकोऽपुनर्भववासिनो ब्रह्म देवानां दिति एवं न एवंस्यो
लोकः समाख्यातोऽप्रतीवातन कोणिको राना दहिगास्या यमो
त्ताः महीतलात्सहस्रांशस्तत दिशि वरुणाः पश्चिमायोत अ
रुधे दिवाकरः दश तानिभूवे रस्या सदा धनी प्रापवतो लो
यावद्दिगुणो दिगुणान्तरे दशयो का यथा एवं विभक्त्य राना
जन कोटस्त मरु इहं भुक् निपरा प्रोक्तानि यानि च लोका
स्सतः त्रयोविंशति नत्ताणित्र अविदधे दिव्यान्दावय एयक
लोकोऽंशेक उच्यते दिगुणोऽपुम थक कस्यचित्स्वर्यसंकाशान् क
हस्तेऽपुनानां प्रातेऽपु च लो। स्पविहृदि निर्मलान् कस्यविहि
कान्तरमेयैवेकं भुवाहर्हं विपी स्पविघातान्कस्यचिद्वन्निर्मलान्
पते देव रानव गंधर्व यक्षराज नानावर्णान्काममयानुनेक शतयो
स पन्नगाः भूतविद्यापराश्चैव य ननाव सतान् सृकृतिनां लोकान्

पावनायव संस्थितान् भावुर्ह वली चिद्यः इति तस्य सदस
ये तपसेति सौम्या स्तारागताः नाम स्तोत्रं शिवः यथा य
सदा एते सृकृतिनां लोकाये किंचनः सत्यभवः स संपदोम
प्राप्ताः प्राणकर्मभिः ये यजेति लोकनायाः पितृसम्यगोचरः ।
मथैः प्रणोः समाम वर दक्षिणेः सभूमरूपः शिव इत्यदीर्घतेन
सदप्र विरता दान्ता अमवः स संति याथाव्यविदः पिताकि
तवादिनः दीनानुग्रहकर्ता नः इति कुमारसंभवः ॥
ब्रह्मणा लोकपूजिताः योग लोकपालः पुं राना इति
पुक्ता महामनो यान्ति तत्र तपो लायुथः दिक्कालः यथा इहो
जताः सर्वमदाः सयापुक्ताकोपि वक्रिः पितृपतिर्निर्गति रूकालो
ता ये तमोनिताः । एवं निलः यनरः शंकरश्चैव लोक
नियोज्य तनयान्स्वये लोकपि पाताः प्रातनाः इति वक्रिपु
तामदः पौकुरे ब्रह्मसदन मारु ण ॥
रोह प्रजापतिः सर्वस्वयेभूद लोकवायवः पुं सूर्यः इति न
तेषु पावनेषु दिवौकसः रेमि दायरः ॥
रे स्तेषु लोकेषु मदेदेगाभिषा लोकमाता स्त्री लक्ष्मीः इत्यमरः
तिताः इति वक्रिपुराणां वाश लोकलोचनः पुं सूर्यः इति
ह्राडभावनामाध्यायः ॥ शत्रुतावली ॥
लोककांता स्त्री रुहिनामोषधं लोकवायः पुं सर्वाचारवर्ति
इति राननिर्वदः ॥ तः यथा लोकवायस्त योवा
लोकवत्तः पुं सूर्यः इतिश निगवाप्राचारवर्जितः इति नरा
दुमाला जनसलोचनव ॥ युरः ॥
लोकजित पुं उरुः इत्यमरः लोकविनायकः पुं गुरविषे
लोकतवारः पुं कर्षरः इति वः यथा स्तंशरादयोपेच
राननिर्वदः ॥ शर्यक ज्ञासतादयः कोमा
लोकनायाः पुं उरुः इति। स्ते भुवि ज्ञेया येच लोकवि
विकोऽंशेषः ब्रह्मा इतिशत्रु नायकाः सदस्य शत सौम्या
ता

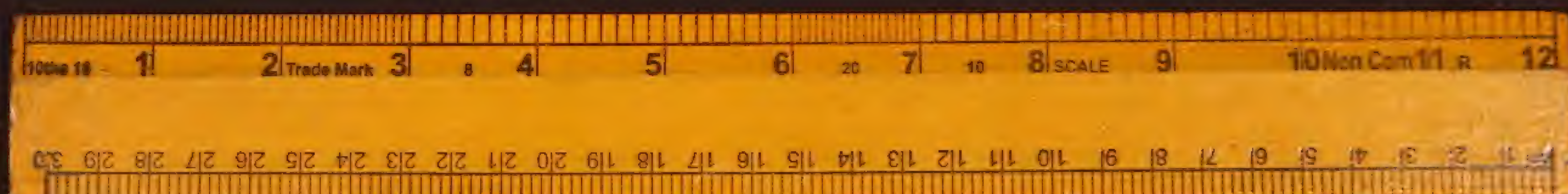
ता मर्त्यलोकविचारिताः इति नोचप्रभृत् ॥
 वक्रिपराणां लोकविश्रुतिः लोकेश्वरात्मना स्त्री उदशक्तिभे
 स्त्री जनश्रुतिः किमदन्ती ३ दः तत्पर्यायः तारा १ महाश्रीः ३
 ति केचित् लोकायते स्त्री त ओंकारा ४ स्त्रा ५ श्रीः ६ मनोर
 कभेदः चार्वाकशास्त्रे इत्यमरः मा ७ तारिणी ८ जया ९ अनन्ता
 रतो लोकायतिकः ९ चार्वाकः १ शिवा ११ खड्गवासिनी ११
 इति हेमचन्द्रः ॥ भद्रा १३ वैष्णवा १४ नीलसरस्वती
 लोकालोकः पुं स्वनामात्वा १५ शोविनी १६ महातारा १७ व
 तपर्वतः तत्पर्यायः चक्रवादः सुधारा १८ धनददा १९ विचोचना
 १ इत्यमरः हेमाधिदोषामः २० लोचना २१ इतिहेमचन्द्रः ॥
 होमोवस्य प्राकारवत् स्थितेति लोच अ क भासि इति कविक
 रालोकालोक इति स्वनामात्वा लडुमः अ अल्लोचत् भासितो
 ते अतर्लोकोते सूर्यरश्मिभिः प्रो किंत्त पुरुषोत्तम श्ररणादे
 स्पृश्यमानत्वात् इति लोकः न वो भाष इति मूर्धस्य प्रकारेण
 यावदिः सूर्यकिरणोपशीलः तावचनाय मादतः इतिङ्गोरा
 लोकाते इतिश्लोकः लो नः ईहः चर्जलोदने मर्त्येण
 कृतीते कर्मणि वृज लोका लोच अ उः इति ङर्गादासः
 आलोचलोकश्चेति लोकालोकः ईहः पर्यालोचने प्रणिधान
 चक्रमदीवक्रं वेदते वेष्टयति पिति यावत् अ अल्लोचत्
 चक्रवादः वदि उः वेष्टे च पाण ३ लोचते कार्ये सथीः इति
 हापकसिद्धस्यानित्यत्वात्तुगा ङर्गादासः ॥
 इतिभरतः ॥ लोचं स्त्री अक्र इतिजराथरः
 लोकेशः पुं ब्रह्मा इत्यमरः लोचकः पुं मोसपिंडे अक्षितारका
 उदभेदः इति त्रिकांडशेषः ॥ कज्जते सीणान्ताराभरणे कदली
 पारदः इतिराननिर्वदः ॥ नीलवस्त्रे निर्वदिः कर्णाशरः मूर्वी
 लोकेश्वरः पुं उदभेदः इति भुशुण्यचर्म इतिमेदिनी नि
 त्रिकांडशेषः भुवनानां जना मर्कः इतिशहरत्नावली ॥

लोचनं स्त्री चतुः इत्यमरः त राननिर्वदः ॥
 सप्रभाशुभलताय यथा वक्ता लोचमर्कदः पुं लोचमस्तकः ३
 नेः पश्यपञ्चभैर्लोचनेः सखभागि त्मरटीकायोस्वामी
 नः मार्जारलोचैः पाणे महात्मा लोचमस्तकः पुं मधुरशिवोष
 मधुपिङ्गलेः कूराः केकरनेजा यं रुद्रजय इतिख्यातः चेष
 अक्षरिणात्ताः सकल्मषाः जिह्मे त्रयमानिकेति केचित् तत्पर्यायः
 अलोचनाः गंभीरात्ता ईश्वराः स यथाया १ कारवी ३ दीप्यः ४
 र्मविणाः स्पृतचतुषः नीलोत्प मधुरः ५ इत्यमरः लोचमर्क
 तात्ताविहोसः मोभायेप्रपावचत् दः ६ इति भरतः ॥
 वा साक्तसतारकात्ताणा म लोच अ उन्मादे इतिकविक
 ताया मुत्तारने कित । मे लडुमः अ अल्लोचत् लोच
 उन्मात्ताय पापाः सूरिः स्त्राः स तिलाकः उन्मायतीत्यर्थः इति
 दीर्घलोचनाः इक्ष्वाया विपु इर्गादासः ॥
 ला भोगे अत्यापु नीतिचोत्र लोचलः पुं अभिलासकः इति
 ता विशालोचतामविनि ररिश मतिप्रसादोपादिवृत्तिः
 विषमधुवः इति गारुडे ६६ लोच अ उन्मादे इतिकवि
 अथायः ॥ कल्पडुमः अ अल्लोचत्
 लोचनदिता स्त्री तन्पांजनं इति इतिङ्गोदासः ॥
 राननिर्वदः ॥ लोचनं स्त्री उदशक्तिभेदः अ
 स्त्राः प्रमाणा पर्यायाश्च लोकेश्वरा इति राननिर्वदः ॥
 त्मना शब्दे इष्टयाः ॥ लोचनं स्त्री तदशक्तिका इति
 लोचनामयः पुं चतुर्गोविशे राननिर्वदः ॥
 यः तत्पर्यायः अभिमन्यः १ लोचनं स्त्री तत्पर्यायः लवणात्मे २ लव
 इतित्रिकांडशेषः ॥ णाकरजं ३ लवणामदः ४ ज
 लोचनी स्त्री महाश्रावणिका ३ लने ५ लवणात्तारः ६ लव
 ति रावणाः ७ असगुणाः अतु
 सत्वे तीक्ष्णत्वे पितृवृद्धि

कारित्वे तारत्वे इवन्व-
वात गुल्मादि प्रूलनाशितं
च इतिगाननिर्वटः ॥
लोणान्ता स्त्री तद्वान्निका ।
इति गाननिर्वटः ॥
लोते स्त्री स्तेयथने तसर्पायः
लोमे २ इतिजरायः ॥
लोम्नी ३ लोत्रं ४ लम्प ५ ३
तिपाद्वत्तावली ॥
लोतः ७ स्त्री नेत्रासु इति
विकोशशेषः चिह्नं इतिमिडा
न्रकोम्याभ्यामादिहृतिः लवणा
ग्रश्रपातः इति संतिप्रसारो
णादिहृतिः ॥
लोत्रं स्त्री लोते इतिशब्-
रत्नावली नेत्रनते इति सं
तिप्रसारोणादिहृतिः ॥
लोथः ७ स्वनामाख्यातहृत्तः
रुक्तावांस तस्य पर्यायः ति-
रीदः २ मार्जनः ३ रुक्तः ४ लो-
थः ५ तिलुकः ६ स्येतस्यतस्य
पर्यायः शुक्रः १ शरवल्लोथः
२ महालोथः ३ शावरः ४ ३
तिरत्नमाला अस्त्रगुणाः अ-
स्य गुणाः अस्त्रकंवातना-
शितं चक्षुष्यत्वं शोथजित्वे स
रत्नं च इतिगानवल्भः ॥
लोथः ७ लोथहृत्तः तसर्पायः

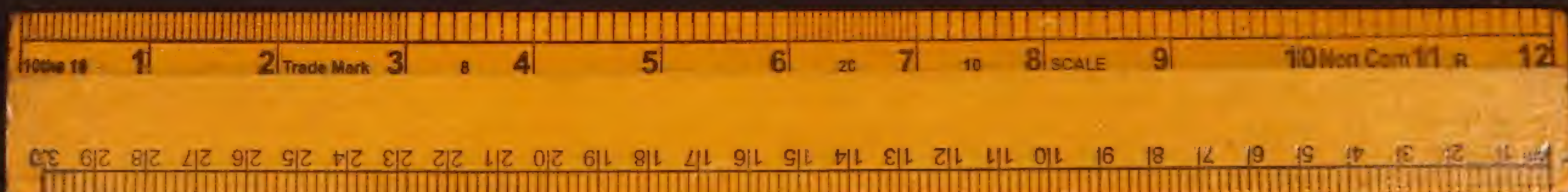
लपधातो भावे चन प्रत्यये
 नतिष्यत्रोऽयं व्याकरणा मतेव
 रानिनाशः तस्यादि नाशविधिर्ग
 शालोपोऽस्यो मासो रित्तादि
 अपिच मकलेभ्यो विधिभ्यः
 स्वाहतीलोपविधि स्यात् लो
 तोपस्वरदेशोक्त स्वरदेशोवि
 धिर्वली इतिङ्गादासः ॥
 तोपा स्त्री अगस्त्यमुनिपत्नी ।
 इतिजटाधरः ॥
 तोपाकः पुं शृगालः इति ।
 त्रिकोणशेषः ॥
 तोपापकः पुं शृगालः इति
 शब्दमात्रा ॥
 तोपापिका स्त्री शृगाली इति
 शब्दमात्रा ॥
 तोपामुद्रा स्त्री अगस्त्यमुनि ।
 भार्या इत्यमरः तोपयतिषोषि
 तां व्याभिधानमिति तोपापका
 यद् आमुद्रयतिस्वष्टः सष्टिमि
 तिआमुद्रा अनुततः कर्मधार्यः
 किंवानमुद्रं राति अमुद्रापतिश्च
 श्रुधाया तोपे अमुद्रा तोपामु
 द्रातोपा च तोपामुद्रा त्वेदंभी
 तोपा स्त्री कुंभःजन्मनः इति
 कंठभूषणो इतिभरतः अस्या
 प्रव्यदान प्रसंगेन अगस्त्यार्थ
 दानं

लोपाशिका स्त्री शृण्वती इति
हरावती ॥
लोभे स्त्री लोभयने लोते ।
इत्यमरः ॥
लोभी स्त्री लोभे इति शब्द-
रत्नावली ॥
लोभः पुं आकांक्षा परद्वयामि-
लाभः तत्पर्यायः तस्मात् १ ।
लिप्ता ३ वशः ४ स्पृष्टा ५ कांक्षा
६ शोभा ७ गर्हः ८ बाह्या ९ ३
ब्धा १० तृ १२ मनोरथः १३ कामः
१४ अभिलाषः १५ इति हेमचन्द्रः ।
तत्सत्त्वज्ञां यथा । पर-
विज्ञादिकं दृष्ट्वा नेतृयोगादि
जायते अभिलाषो दिनश्रेष्ठस्य
लोभः परिकीर्तितः इति पा-
दो क्रियायोगसारे १६ अध्यायः
॥ स च ब्रह्मणोः धराज्ञातः ।
यथा भुमन्मन्मन्वेतक्रोधो ।
लोभश्चाथर संभवः इति सा-
त्त्वसत्त्वोत्पत्तिर्नाम ३ अध्यायः
॥ सत्त्व नाश कारणं यथा
लोभ प्रमाद विद्यामैः पुरुषो-
नश्यते त्रिभिः तस्मादलोभो न
कर्तव्यः प्रमादो न न विद्यसेत ।
इति गार्कटे नीतिसारे ११५ अ-
ध्यायः अपिच विविधं नरक-

स्येदं हारं नाशनमात्मनः कामः
क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतज्ज्ञाय-
त्वनेत इति श्रीभागवद्गीतायो १६
अध्यायः ॥
लोभी न वि लोभयुक्तः तत्त-
र्थायः मरुः २ गर्हनः ३ लुब्धः ४
अभिलाषकः ५ तत्सकः ६ लोभ-
पः ७ लोभुभः ८ इति नराधरः
लिप्ताः ९ इति हेमचन्द्रः ॥
लोभ्यः पुं युद्धः इति हेमचन्द्रः
लोभनीये वि
लोभे स्त्री लोभने इति नरा-
धरः ॥
लोभे न स्त्री शरीरस्य केशः त-
त्पर्यायः तनूरुदं १ रोम ३
इत्यमरः तनूरुदं ४ तनूरुद ५
इति शब्दरत्नावली तत्त्वगर्भस्य
स्यष्टेमासि भवति इति सत्त्वगोथः
अपिच षष्टेमासिच नारीणां वै-
दिके नाधिकारिता उदरस्य स्य
नालस्य नात्र लोभ प्रवर्त्तनात्
इति स्थितिः ॥
लोभकराणी स्त्री मांसच्छेदा ३
तिगन्तविर्घटः ॥
लोभकराः पुं शपाकः इति हेम-
चन्द्रः लोभयुक्तकर्माविशिष्टे वि-
लोभने स्त्री इन्द्रलुभकं लोकशति

भाषा इति श्रीप्रयोगः लो
मपातके वि ॥
लोमपादः पुं ग्रंथेशीषराज
विशेषः सत् अथग्रंथमुनिष
पुरः इतिगमायाणं ॥
लोमपादपुः स्त्री पुरीविशेषः
अधुनाभागलपुर इति ख्याता ।
तत्पर्यायः चंपा १ मालिनी ३
कर्णाष्टः ४ इति हेमचंद्रः ॥
लोमफलं स्त्री भव्यं इतिराज
निर्वटः ॥
लोमविषः पुं व्याघ्रादिः इति
हेमचंद्रः
लोमपाः पुं मुनिविशेषः मेघः
अतिलोमाच्छिते वि । इति मे
दिनी कदाचिदन्तरो मूर्तः ।
कदाचित्तोमशः सखी इतिसा
मुद्रकं ॥
लोमशकांश स्त्री कर्कटी ३
तिराजनिर्वटः ॥
लोमशपर्णानी स्त्री माषपर्णी
इतिशब्दचंडिका ॥
लोमशपुष्पकः पुं शिरीषवृक्षः
इतिराजनिर्वटः ॥
लोमशमार्जारः पुं मार्जारविशे
षः गंधगऊला इतिभाषा त-
त्पर्यायः शतिकः १सारजातकः
३ सगंधी ४ मृजपातकः ५ गं
धमार्जारका ६ इतिराजनिर्वटः
अस्यमुक्तगणाः गंधमार्जारवीर्य
तृतीयकृत्कृत्वाकृत कंडूको
षट्तरनेत्रसंगंधसेदगंधनृत ।
इतिभावप्रकाशः ॥
लोमशा स्त्री काकनेच मांसी
वचा शूकषिप्तिः मरामेदा ।
कासीसे प्राकिनीभेदः इतिमे
दिनी अतिवृत्ता इति विष्णुः
शणापुष्पी पर्वारुः गंधमासी
इतिराजनिर्वटः ॥
लोमसातनं स्त्री लोमपातनं
तस्यौषधानि यथा हरिताले
शोवह्वाणं कदलीदलभस्सना
पतद्भ्येण जोहर्त्रं लोमसात
नशतमं लवाणं हरितालेचतंड
ल्याश्रुफलानिच लाहारसम
माशुक्तलोमसातनं शतमं सया
च हरितालेच शोवंचैव मनःप्रि
ता संधवेन सदैकत्र ह्याग
मूत्रेणा पेययेत तत्ताणाद्वर्त
नादेव लोमसातनं मुत्तमं इति
माकंडे १८५ अध्यायः ॥
लोमहर्षाणां स्त्री रोमोचः ३
त्यमरः
लोमहर्षणाः पुं सूतः यथा

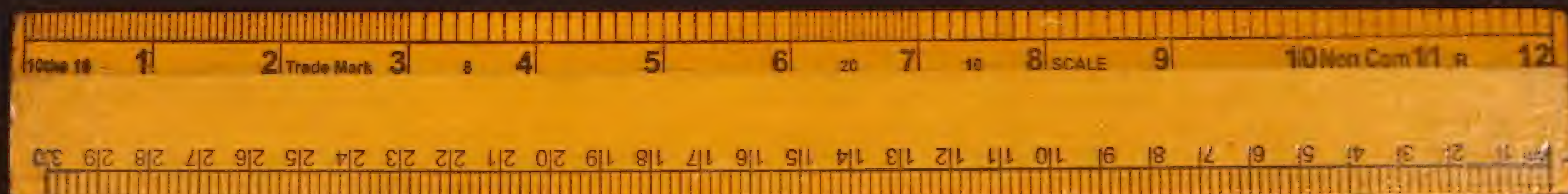
पराणसंहिताचक्रे पराणार्थ
विशारदः प्राणातो वासशि-
घोः भूत्तलो वे लोमहर्षनः
पराण संहिता तस्मै देवोया
सामरायुनिः इति विसृष्टा
गो १ ग्रंथो २ ग्रन्थायः सन्तु
लग्नामेवा इतः यथा तथाते
असतपुत्रो निरुतो लोमहर्षणः
वत्तरामास्त्राउक्तात्मा नैविषेः भू
त्सवांशुया इति कल्किप्रणो
११ ग्रन्थायः ॥
लोमहर्षत पुं हरिताले इति
हेम चंद्रः
लोमातिका स्त्री श्रृणुतिकाय
या लोमातिका दीप्तजिका।
किश्किरुल्काश्रीच सा इतिवि
कांशुशेषः ॥
लोतः वि चंचलः साकोतः
इत्यमरः ॥
लोता स्त्री जिका लसीः ३
तिमेदिनी चंचलास्त्रीच ॥
लोत्तार्कः पुं सूर्यः यथा मृ-
लस्तउवाच ततः सुकेशि व
चनात्सर्वपव निशाचराः तना
दितंत तेयमं चक्रुर्मुदितमा-
नसा ततः प्रवृद्धिसुतरामगच्छ
न्निशाचराः पुत्रपौत्रार्थसंपु-
त्ताः सराचर

समन्विताः तज्ज्योतिस्तेनसा ते
यो राक्षसानो मरामनो गते-
नाशक्रुवन्स्यो नत्तजाणिच वे
इमाः ततस्त्रिभुवने ब्रह्मविशा
चरपुत्रोः भवत् दिवा सूर्यस्य स
दृशः त्पादायोचन्दवत ततः क्रो-
धाभिभूतेन भानुना विप्रभेदिभिः
भानुमी राक्षस पुत्रो तदष्टव य
थेक्षुया तद्भानुना तदादृष्टे क्रो-
धाभातेव चक्षुषा निषपाताम्सरा
दृष्टः सीताप्राप उव ग्रहः पत
मानं समालोका पुं प्रातःकंदक
टः नमो भावाय सर्वाय इदमुच्ये
रथीयत तेषां कंदित माकार्प
चाराणागगणेचराः राक्षसबुक्कुपुः
सर्वदेव भक्तः पतत्योसो तद्वा
राण वचः शर्वः श्रुतवात्सवतो
ऽग्रयः श्रुतासविन्नयामासके
नासो पाततेभुवि तातवानदेव
पतिनासदस्त्रकिरणान तत पाति
ते राक्षस पुं ततः क्रुद्ध सिलो
चनः क्रुद्धस्त भगवान् हभिर्भा
नुमन्त मयपणत दृष्टमात्रस्त्रिनेत्रे
णा निषपात ततोः स्वरात ततो
ब्रह्मा स्रष्ट पतिः सूर्यः सादृष्टं सम
भ्यपात रस्यमदेष्टरावास मदर
रवि कारणात् गत्वा दृष्ट्वा चरेवशेषकं

श्रुतपाणिने प्रसाध मास्त लोत्तः ३ इतिः ४ इतिहेमचं
शर्थाय वाराणासा उपानयेत
ततो दिवाकरं भूयः पाणिना लोत्तः पुं लेष्टमेदनः इत्यम
रायशंकरः कृत्वा नामासलो रदीकायो भरतः ॥
लेतिरथ मारोषवत्तनः आरो लोष्टमेदनः पुं लोष्टभंगसाधन
पिते दिनकरे ब्रह्माभेत्य सके मुद्रयः मदे इति एवाते इति
शितं सर्वांशर मनगरेपुन रा केचित तत्पर्यायः लेष्टमेदनः
शेषयदिवि इतिश्रीवासन पु १ लोष्टज्ञः २ लेष्टज्ञः ४ को
राणो सुकेशि चरिते लोत्तार्क दिशः ५ कौटीशाः ६ इत्यमरटी
जननेनाम १५ ग्रन्थायः । का लोष्टः पुं लोष्टः इति हेम
लोत्तिका स्त्री चोगरी यथा चंद्रः ॥
तदा दत्त शतामश चोगरीलो लोत्त स्त्री अग्ररु इत्यमरः ।
लिकाच सा इतिजयधरः । लोत्तः पुं स्त्री लोत्तं जोगकं
लोत्तितः वि अथः कोलाइ सर्व तेजसं इतिमेदिनी ॥
तिभाषा लुत्तविमर्द अस्माद्भावे रुषिरे इतिराजनिर्घटः
वृजि लोत्तः सोऽस्यजातः इत्य अथ मुद्रलोत्तस्य पर्यायः मुद्रं
षे इतप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥ १ मुद्रायमे ३ दृष्टत्तारं ४ शि
लोत्तपः वि अतिलुत्तः इत्य तात्मने ५ अश्मने ६ कृषिलो
मरः लोत्तभः वि लोत्तपः इत्य हे ७ आरे ८ कृत्वायेस ९ अथ
मरः लोष्ट ३. संहतो इतिक तीत्तालोत्तस्य पर्यायः तीत्ता १
विकल्पदुमः ३. लोष्टते थान्ये शस्त्रायसे १ प्राप्ते ४ पिंडे ५
लोकः इतिदर्शादसः ॥ पिंडायसे ६ प्रादं ७ आयसे ८
लोष्टं स्त्री लोहमते इतिराज निष्पाते ९ तीक्ष्णे १० खड्गे ११
निर्घटः लेष्टः इत्यमरः ॥ मुद्रने १२ अथः १३ विनायसे १४
लोष्टः पुं स्त्री मृत्तिकाखंडं ३ चीनने १५ असृगणाः इत्यने
लो इति भाषा तत्पर्यायः लेष्टः उल्लंघं तिक्रान्ते वात पित्तक
१ इति शब्दरत्नावलीग्रमरश्च । फ प्रमेह पांडु शूल नाशितं

तीक्ष्णं मेरुधिकगुणत्वे च ३ सारं मभिधीयते लोहं सा
 तिगन्तनिर्वहः अथ लोहः राक्यं द्यादृशणी मभिसारकं
 स्यात्ति नाम लता गुणः अर्धं सर्वगन्तं जाते मूले च
 पुनः लोहितं देयानां निरता। परिणामने छर्दिन् पीनसेपि
 नो मरे भुपि उमजानिशरी तं स्यास मास्य व्योहति ॥
 रेभ्यो लोहानि विविधानि च। अथ कान्तलोहस्य लतागुणाश्च
 लोहोः स्त्री शसकं तीक्ष्णपिष्टं यत्पञ्चनमस्यति जले तैलविडुः
 कालायसायसी गुरुतादृशतो प्रतमे दिगु र्गंधं त्यजति च नि
 क्लेद कफ दाहस्य कारिताश्च ने तिक्रतो निम्बकंदः । तमे
 श्मरोषः सुखं यो दोषाः सप्ताप इयं भवति शिलाकारकं नै
 स्यत लोहं तिक्रमं शीतेमा तिभूमिं कृत्वाः स्यात्सजलवा
 भुरं तवरं गुरु रुतं वयस्य कः कान्तलोहं तदुक्तं गुल्मादा
 चक्षुष्यं लावने वातले जयेत शीः मूलाय मामवाते भग्नस्य
 कफे पित्तं गरं मूले शोथार्थः कामलोपाय ऊक्षति तपं को
 मीर पांडिताः मदी मेरु क त मयानयेत स्त्रीदान नम्रपि
 मीन्कुष्ठं तत्किं तददेव हि तं च यकृद्वापि शिरोरुने सर्वाजो
 षट्त्व ऊक्षामय मसुदे भवेत् गान्तिनयते कांतलोहं न संशयः
 हृदोग मूलो ऊहतेः प्रमरी वलं वीर्यं वपुः पुष्टिं ऊहतेः
 च नाना रुजांचापि तथा प्र पिं विवर्धयेत् अथ किरी ।
 कोपं करोति हृत्तास मसुद। आयुमामस्य लोहस्य मले मेरु
 लोहं जीवदारी मदकारिवायसे मुच्यते लोहं सिंहातिका किं
 चेदृशमिदं संस्कृतं भुवे पा ही सिंहातं च निगद्यते यलोहं
 दवं न तनुते शरीरकेशरुणां यद्गुणं प्रोक्तं तत्किं दमपित
 हृदि रुजोच यच्छति तत्र सारं गुणं अथ लोहस्या मसुदस्य
 लोहस्य लता गुणश्च त दोष माह वगुत्वं ऊक्षामय
 माभ्यखिलका रापेगामेन मसुकारि हृदोग मूलो ऊह
 नलोपितलोहे स र्यत्र सस्त्राणी नेः प्रमरी च नाना रुजां नाह तथा प्रो
 तत्

लोह ४१० लोह
 ५०१
 पं ऊर्ध्वं हृत्तास मसुदलोहं अवेदं यान्य रापो मसेत
 ॥ अथ लोहस्य दोष शान्ते तः दलोपि शरावे च विदिना
 शोधन मभिधीयते पतलीकृत नै सपुदेत पिष्टाव मातयेद
 पञ्चाणि लोहस्याग्रे प्रभाषयेत् स्यादेवेकारितं भवेत् दादिम
 निषिद्धे तस्य तमानि तैले तज्जेच सदर्तं पिष्टा तच्चतुर्गुणं नारि
 कान्तिके गोमूत्रे च कुलत्पानां । णा तदमेनायसमृणां सत्रीपा
 कषाये च त्रिधा त्रिधा एवे लोह त्वावपेदपि आतेप शोषयेत्
 स पञ्चाणां विमुद्दिः संप्रजाय च पुदेदेव पुनः पुनः एकविं
 ते अथ लोहस्य सारणा विधिः शतिचारे लम्बियते नात्र संपापः
 मसुदलोह भरे हृर्णा पातालगरी एवं सर्वाणि लोहानि स्वांगादीम
 र्शेः मर्दयित्वा पुदेदको द्या पिमारेयेत एवेमारित लोहस्य गु
 देवपुदहयं पुदवपं ऊर्ध्वार्थम् । णाः लोहे तिक्रं सरे शीते कषाये
 ऊर्ध्वारुद्धिलिकारसेः पुद वरुके मधुरं गुरु रुतं वयस्य चक्षुष्यं ले
 ततो दद्यादेवं तीक्ष्णमस्ति भ खने वातले जयेत् कफं पित्तं
 वेत् अथ च लिपे हृदशमायो र मूलं शाफाशोः स्त्रीर पांडिताः
 न दये तीक्ष्णं हृर्णातः मर्द मेदो मेरु कृमीन्कुष्ठं तत्किं
 येत कमकादावे यो मयुमततः तदेव हि गुना मेकां समार
 पुदेत् एवं सप्तपुदे हृत्सः लोह म् यावत्सुनेव रक्तिकाः ।
 हृर्णा सवायुपात सतोः सुभुतो तावलोहं समुप्रीवा घृणादोषा
 योमीदैः क्रमोः यो लोहमारणो नलेनरः ऊर्ध्वार्दे तिलतैले च
 ॥ कष्यते रामराजेन कौतूह माषात्रे रानिकान्त्या मधमस
 लधियाधना सूतकादिगुणो रसे चैव वर्जयेत् लोहं सवकः इति
 मंधं दत्ता ऊर्ध्वं कज्जली हयोः भावप्रकाशः लोहपात्रे भत्ता
 समं लोहचूर्णं मर्दयेत् कयका निषेधो यथा यदात आयसे
 दवेः यामपुमे ततः पिष्टं कृत्वा पात्रे एक मश्राति वे दिजः स
 तावस्य पात्रके यमी धुतात्रु पापिथोः पि भुक्तेः ३ रौरवेप
 कस पत्रे गन्धादयेदुधः यामह रिष्यते इति मत्स्यसूक्त १
 या

तत्र अपिच अयः पत्रे पयः शोफ नाशितेच इति राज-
 पाने गये सिद्धात्रमेव च २ निर्वटः अपिच ध्यायमानसलो
 शदिकं मधु गुटे नारिकेलो हस्य मने मेरुर मुच्यते ।
 दकन्तथा फले मूलव यत्किं लोहसिंहानिका किंही सिंहोने
 चिदभसं सुनि रजवीत इति च निगद्यते यलोरे यहुणा ।
 ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्णजन्मावटे । प्रोक्तं तत्किं मपि तद्गुण ।
 लोहकंदकः ३ सदनवृत्तः इति भावप्रकाशः ॥
 तिपावृचदिका लोहमयकंदक लोहचूर्णं क्री लोहकिटं इति
 अ लोहकान्ते क्री अयस्कान्ते राजनिर्वटः ॥
 इतिराजनिर्वटः ॥ लोहजे क्री लोहकिटं इति
 लोहकारः ३ लोहकारकः । राजनिर्वटः कांसे इति हे
 इति हलायुधः ॥ मवदः ॥
 लोहकारकः ३ वार्णसंकरजा लोहशवी न पुं टंकाणाः इतिरा
 निविशेषः कामार इति भाषा ननिर्वटः ॥
 तत्पर्यायः व्योकारः १ इत्य लोहनालः ३ नाराचः इति
 मरः लोहकारः ३ अयस्कारः ४ चिकारशेषः ॥
 कर्मकारः ५ कर्मरः ६ इति भ लोहपृष्ठः ३ कंकपत्नी इत्य
 उत रभसा तस्योत्पत्ति येषां मरः लोहमयपृष्ठपृष्ठेति ॥
 गोपालात्तनुवाण्या वे कर्मका लोहप्रतिमा स्त्री लोहमयीप्रति
 रोः प्रभृत्सुतः । इति परा मा तत्पर्यायः समी १ स्थाना २
 शारपदतिः ॥ इत्यमरः प्रमी ४ प्रमिः ५ प्र
 लोहकिटं क्री लोहमले तस्य मः ६ इति भरतः प्रमिका ७
 यायः किटं १ लोहचूर्णं ३ इतिपावृत्तावली ॥
 अचोमले ४ लोहने ५ कसच् । लोमये वि लोहात्मकं लो
 णं ६ लोष्टं ७ लोहमले ८ अय हनिर्मितं लोहशब्दात्तदुपायम
 गुणाः मधुरत्वं उमत्वं कृमि । यद् अत्ययेन निष्पत्ते ॥
 वात शक्तिशून्य मरुच्छूतमेद लोहमारकः ३ शालिचशाकः
 गुल

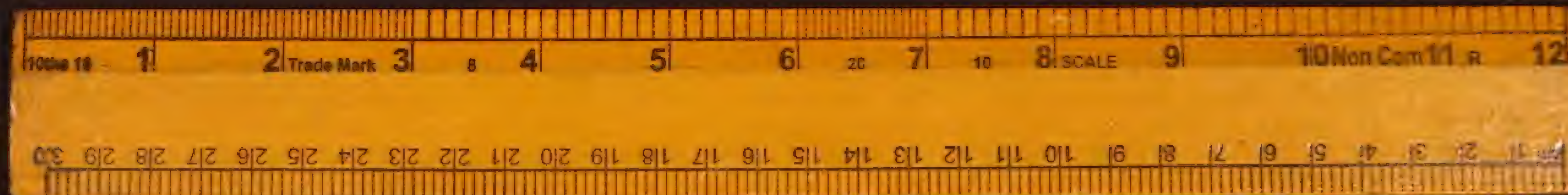
इतिविकारोऽप्येवराजनिर्वटो ॥ भिसार इतिपदनामे तत्र लो
 लोहतः ३ मृत्तुनाचार्यः इति देशत्वे अभिसार्यते प्रस्थाप्यते
 मेदिनी ॥ ३ इति संसारनायथादे निः प्रो
 लोहनः वि अयत्नवाक इत्य घेणा राजने यत्र सा नीराजना
 मरः लोहपादकश्च ॥ नीरस्य शान्मदकस्य अजनने
 लोहवं क्री सार्णो इतिविकारो यो यत्र सा नीराजना वा इतिभ
 रशेषः ॥ रतः लोहार्गलः ३ तीर्थविशे
 लोहभेषाणाः ३ टंकाणाः इतिरे षः यथा वराद उवाच मृगा
 मवदः ॥ देविच तन्मे यस्मात्ते परिप
 लोहसंकरं क्री वर्तलोहं इति लुप्ति रदृश्यमन्यव वसामि म
 राजनिर्वटः मिश्रितत्वेनसंच । दतः कर्मणा गतिः ततः सिद्धव
 लोहाय क्री अगुत इतिरत्न टे गत्वा विंशद्योजने हरतः स्त्र
 माला च मध्ये वरादे दिग्मवत्ते
 लोहभिसारः ३ लोहाभिसारः समाश्रितं तत्रलोहार्गलं नामनि
 इत्यमरटीकायां भरतः ॥ वारं मे विधीयते गुहा पेचद
 लोहाभिसारः ३ शस्त्रभृतां वा शा यत्र समन्तामेवेयाजने
 हो नीराजनाविधिः इत्यमरः ॥ सूलभे प्राप्यपुक्तानां मम कर्मा
 महानवमी दीक्षायां अथादी । नुसारिणां तत्रतिहास्यदे भदेउरी
 कोनीराजने सति पश्चात्प्राप्त । नौ दिशमास्थितः तत्रवस्माच
 धारिणां राज्ञो यः शास्त्रोक्तोनि रुद्रश्च कृत्येद्रश्च मरुद्गणाः
 मेखन प्रथानो विधिः प्रस्थापनाया आदित्या वसवो रुद्रा अश्विणा
 का लोहाभिसारः लोहस्य प्रा च महोजसः सोमो रुद्रसतिशे
 हस्य अभिसारः सर्वलोहगाम व ये चानेव दिवौकुसः तेषां
 इति वज्रवीरिः लोहाभिसारइत्य चेतार्गले दत्ता चक्रं रुद्रम
 हो विधि नी राजनोत्तर ३ । होजसं ततो मे दानधाः सर्वक
 समरमाला लोहो ऽस्त्री शस्त्र मन्त्रोलोकपुत्रमे मयाचेवान्
 केनोरे इति मेदिनी लोहा रे कृत्वाकृतायायाच वैसवी प्र

नकोरिसदृशाणि श्रीचमेव नि
पातितं पवेतोदार्गलेत्यासीत्ता
म मेतवकारितं एकधारापत
तत्र इन्द्रगोपक संनिभा युक्त
व कृते स्त्राने सप्तरात्रिपितो
नरः ब्रह्मलोकं समासाद्य च।
स्त्राणासदृशोदते अष्टात्रमुसते
प्राणानन्दकार विवर्जितः ब्र
ह्मलोक परित्यज्य ममलोकं
प्रपद्यते गुह्याख्याने मराभा।
मेतवे लोहार्गले मय सिद्धि
कोमन मर्त्येन गन्तव्यनाम
शयः पतेते कश्चित् भदे लो
हार्गल निवासिनः साहाय्ये
अपञ्चति गुह्यं पंच महोजने
मंगल्यं पवित्रं च मम भक्तस्य
त्वावहे इत्यादि वराहपुराणे।
लोहार्गलमाहात्म्य वर्णनेना।
माध्यायः लोहकीलके स्त्रीस्त्री
च लोहि स्त्री स्त्रेतरं कला इति
कश्चिदज्ञाननिर्वेदः ॥
लोहिका स्त्री लोहपात्रं तम
र्षीयः एवमोदः एवमपात्रं।
इतिश्रिकोदशेषः ॥
लोहितं स्त्री रक्तगोशीर्ष-
ऊंऊमं रक्तचन्दने इतिमेदिनी
पतेमं इतिचन्दने त्वा।

ऊंऊमं हपिरे इतिगजनिर्वेदः
॥ पुहे इति हेमचन्द्रः ॥
लोहितः पुं नद्विशेषः भौमः
रक्तवर्ण इति मेदिनी। रोहि
तमत्स्यः मगविशेषः इतिशब्द
रत्नावली सर्पः सगन्तरः।
इति यशसिः मत्स्यः इतिशब्द
चंद्रिका रक्तान्तः रक्तशालिः
इति गजनिर्वेदः वलेभदः
इतिहेमचन्द्रः ॥
लोहितः वि रक्तवर्णशुक्तः इ
त्यमरः ॥
लोहितकं स्त्री रीतिः इतिगज
निर्वेदः ॥
लोहितकः पुं मंगलयरः इति
शब्दमाला पद्मरागमणिः इति
हेमचन्द्रः ॥
लोहितचन्दने स्त्री ऊंऊमं इ
तिहेमचन्द्रः ॥ रक्तचन्दने च
लोहितपुष्पकः पुं दाडिमवृत्तः
इतिभावप्रकाशः ॥
लोहितप्रतिका स्त्री गौरिकं।
इतिरत्नमाला रक्तवर्णीप्रतिका
च लोहिता स्त्री रागादिनारक्त
वर्णा इतिजटाधरः अरकोता
इतिशब्दचंद्रिका रक्तपुनर्नवा
इतिगजनिर्वेदः ॥

लोहितंगः पुं मंगलायरः इति इत्यर्थे च सिक प्रत्यय
त्यमरः कम्पिलकः इतिग
जनिर्वेदः ॥
लोहिताननः पुं नकुलः इति
गजनिर्वेदः रक्तवर्णमुतेषि।
लोहितायः स स्त्री तात्रे इतिवि
कादशेषः ॥
लोहितायसे स्त्री रक्तवर्णलो
हनातिः इतिमुग्यबोध्याकर
णं लोहितातः पुं विलुः इति
शब्दमाला लौकिकः इतिशब्दः
चंद्रिका रक्तवर्णवत्तपुत्ते वि।
लोहिनी स्त्री रक्तवर्णीस्त्री यथा
रोहिणी रोहिता रक्ता लोहिनी
लोहितावसा इतिजटाधरः ॥
लोहोत्तमं स्त्री सगो इतिहे
मचन्द्रः ॥
लोकायतिकः पुं तार्किकभेदः
चावीकशास्त्रवेत्ता लोकायते
वेति इत्यर्थे सिकप्रत्ययेन निष्प
न्नः ॥
लौकिकः नि लोकव्यवहारमि
दः यथा वेदिका लौकिकेन
तन्मये यथोक्ता लथैव ते नि
र्णीतार्थस्त विज्ञेया शास्त्राते
षा ममंगरः इतिकलापव्याक
रणे संपिष्टो प्रथमप्रकरणं।
लोकाय

दित इत्यर्थे च सिक प्रत्यय
निष्पन्नः इतिमुग्यबोध्याकरणा
लौकिकता स्त्री लोकव्यवहारमि
दत्वे शिष्टाचारेः स शब्दसम्भवे
प्रयोगः ॥
लौकिकाग्निः पुं अमंस्कृताग्निः
यथा न पेयं यन्नियो लोमो
लौकिकोऽग्नौ विधीयते इतिशा
ब्दत्वे ॥
लोह अ उन्मादे इतिकविक
त्यमुमः चतुर्दशसूरी अ अत
उत् इतिदुर्गादासः ॥
लोहः पुं लोहः इत्यमरटीका
यो भरतः सर्व पंचविधः यथा
कामिः १ पोटिः २ कोतः ३
कालिगः ४ वज्रकः ५ अस्त्रं
योदशविधमेकायाः यथा शा
लिचर्यणं १ उदत्तं २ अज्जभा
वने ३ आतपशोषः ४ निषेकः ५
माराणं ६ बदलने ७ तालने ८
सूर्यपाकः ९ स्थालीपाकः १० ह
णाने ११ पुटपाकः १२ पाकनिष्प
न्नः १३ अस्त्रगणाः आशुर्वल
वीर्यं कामदातृत्वे रोगाणां शि
ते अश्वतस्य गुणाः शोथ मू
तार्शः ऊष्णं पोटु प्रमदमेद
वाय नाशिते। वयःस्थैर्यं च

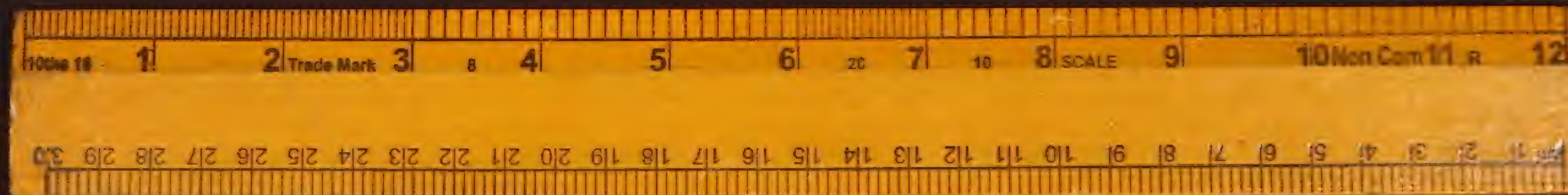

लमेनः कारितं सारकत्वं । चंदिका ॥
 गुरुत्वं शोधितस्यास्य गुणो लोहितः पुं लोहितः । इति
 सर्वरोग नाशितं मरानाशि लोहितशशास्त्रार्थस्य प्रत्ययेन
 त्वं शुभदस्य तस्य गुणाः । निष्पन्नं लोहितसंवेपिनि वि
 नारायणयोगत्वं आपुर्नाशक लोहितोक्तः वि लोहितवर्णित
 त्वं रोगहृत्वीज तस्मा नरता । लोहितशशात् इवार्थ
 कारित्वं इति रत्नावल्यादयः ईकक प्रत्ययेन निष्पन्नं इति सि
 अन्यलोहशब्दे इष्टम् ॥ हान्नकोमुदी ॥
 लोहचारकः पुं नरकभेदः लोहितं क्ली लोहितत्वं इति
 यत्रनिगडे वेधने इति प्रयोगा मेदिनी ॥
 लोहने क्ली मंद्रे इति रत्न माता ॥
 लोहभांडः पुं शुभभाते राम इति शब्दाला तस्य नदवि
 निष्ठा इति भाषा इति शब्द शेषस्य उपनि यथा सगुर
 चंदिका लोहनिमित्तभांडे क्ली । उवाच अमोवायां कथं जते
 लोहभूः स्त्री कदिनी सात लोहितो ब्रह्मणाः स्वतः कथं
 लोहपात्रविशेषः यथा लोहा शीतनुभाषायां रतः सकमता
 लावायुगलाहा लोहभूः करि सनः पारस्वैण्येय प्रज्ञो वाक्ये
 नीत्यपि इति शब्दचंदिका ॥ नते पितामहात् तत्सर्वं श्रो
 लोहमने क्ली लोहमने इति तमिच्छामि कथयस्व द्विजोत्तम
 राजनिर्वैटः ॥ शैव उवाच शृणु त्वं नृपकार्द
 लोहशंक्रः पुं नरकविशेषः लकथयामि मद्वरं आत्मानं
 यत्रसर्वं भिद्यते इति प्रग ब्रह्मप्रज्ञस्य लोहितस्य महात्म
 णां लोहनिमित्तकीलकम् ॥ नः हविर्वर्ष महावर्षे प्रान्तनु
 लोहा स्त्री लोहभूः इति शब्द नोमुनामतः मुनि वासीमहा
 चंदिका ॥ भागोत्तानवान् स्वतपोधनः तस्य
 लोहना स्त्री लोहभूः इति श भार्या महाभागा अमोवाया ।

महासती शिरापगर्भस्य पुत्रे स्तौ यातिपरीतात्मा दुते वे स्तात्र
 दुंराप्रमोदवा तथा साहं स मययो गते वेधमि शान्तु
 केलासमर्प्योदापर्वतेः वसत । निनसात्रम गागतः आगत्य
 लोहितायास्य सरस स्त्रीरे वे ह्या देसानोपदत्तोभं तथा भुवि
 गंधमादने एकदास उपोनि । तेनाश्रितं भूमौ विधातन्तेनना
 श्रो निनपुष्पादिगोचरे जगाम पमे अमोवा परिपश्यन् पार्श्या
 वनमध्यन्तु चित्तन् वज्रलानि लान्तरस्थिता किमेतत् प्रभुगे
 च तस्मिन्वसरे ब्रह्मा सर्वतो प्रवृत्ते दृश्यते तयत् पतिगा
 कपितामदः तजानगाम यत्र च पदतोभं तेन अदेव कीट
 सि अमोवा सान्ननोः प्रिया तो शो सातस्य वचने अत्ता शान्त
 दृष्टादेवगर्भाभौ युवती मतिस्व ते मुनिसत्तमे अमर्षितेवमगद
 दरी मोहितो मदनेनाश्रुतया राजलाविकलानना हेम युक्तस्य
 भूषितेन्द्रियः उदीवितेन्द्रियोभू दनेन कोष्पागत वतुश्रवः क
 तातिवृत्तं महासती अया । मेद्वकरोतीव रतिं मोसममव
 भावतरा ब्रह्मा संश्रुतो मदना । त ततोमया भर्त्सि तस्य उद्गा
 दितः धावमानं विधातारं दृष्ट्वा न्नर लीनया प्रच्याय तेनः सेया
 मोवा महासती मैवं मैव मितिशा तो मया शापभयार्दितः क्रूरत
 क्तापार्श्यालां व्यतीयत इदं चो । व प्रतीकारं यदि शक्नोमि शा
 वावधातार ममोवा ऊपितातरा न्ननो नहिमाधर्षणे सोदं क
 पाणशालान्तर गता हारमावृत श्वितशक्नोति जीवभूत सतस्या
 तत्प्राणात् अकार्येनमया कार्ये वचने अत्ता स्वयं ब्रह्मा समाग
 मुनिपत्न्या विगर्हितं वलात्यम । तः इति निश्चितमनसा तत्र धा
 श्रिचारे तत्त्वया त्वात् प्रापास्य नयरोः भवेत् स्थिधानेन त
 रं अमोवाया चैव मुक्ते विधात श्लावा देवकार्यं मुपस्थितं ती
 अ तदादप्य रेतश्चकंदचतेदे श्वावतारणं चापि दितायजग
 वाश्रमे शान्तनो मुनेः च्युतेरेता तो मुनिः ध्यातोर्दकं चितं
 सि धातापि हेमयाने समास्थितः पित्वा त्वभार्या सिद्ध मव्रवीत्
 तज्ज इदं नेतो ब्रह्मणा स्तं पिबामो

वे ममास्त्या दिताय सर्वेन पश्चिमे शैलः पूर्वे समस्तका
गतो देव कार्पाय सिद्धये भव यः तेषां मध्येत्येवं ऊर्ध्वतानो
त्या निकटे ब्रह्मास्यमेवस विधेः सतः कृत्वातिवृद्धये निसे
मागतः तामप्राप्यमहाकृत्यमा शरदीव निशाकरः ततोय म
वयोः ससमर्प्यव गतो निजोपदे ध्यो पुत्र मासाद्य मुदिताः सपे
तत्वे कर्तुं महसितदवः ततश्च क्रमते सस्य संस्कारानकरो
त्वा शोतनो वोक्तममोवातीव हस्तुद्धये अथकाले वज्रतिथेय
लज्जिता शण्डयन्त्रीवत्तं प्राह्य तीते ब्रह्माणाः सतः होयराधि
तिनत्वा महासती नामस्य तेजो सङ्गेषा वृद्धये पेक्षोजनान्
धास्यामिन चेतविमनस्कता अ तस्मिन्नेवाः पप्रः सन्नुदितोय
वपुषे यदि कर्तव्यपीत्वात्वंम श्वसागरे शीतामसजले संधे
पिबोत्सजा तत्तत्सत्पावतः क्र । देव्याप्राप्तवसो गाणोः तस्मिन्नेव
त्वा युक्तं तथ्यव शान्तनुः सि सर रामो नामदग्धः प्रतापवान्
यंपीत्वावततेज सस्यागर्भेयमेव चके माहवये होर मस्यपे पित
यत् संक्रामितैः सान्तनुनातेनो राक्षया तस्य पापसमोत्तायस
भि ब्रह्माणाः सती गर्भेदधानामो पित ओपदेशतः स जगाममहा
वाच्या दिताय जगतो ततः ऊर्ध्वं ब्रह्माव्यः स्नात मिच्छया
तस्यांकाले तसंश्रान्तसंज्ञातोमन तत्र स्नात्वाच पीत्वाच माहहो
संचयः जन्मये तनयश्चापिनी यपानयेत् वीथी परशुना कृत्वा
लवासाः किरीटयुक्त रत्नमाला तस्य स्नामवतारयत् इतिकालि
समाश्रुतो रत्नगौरव्यब्रह्मवत् इतिकालि कापुराणां नामदग्धोपाख्याने २४
चतुर्भुजः पद्मविद्याधरशक्तिध अध्यायः अपिच जाते संप्रम
रक्तया शिशुमारशिरः स्थश्च यः सोऽथतीर्थ मासाद्यतेवरं
तत्पकायो जलोत्करैः तं वीथीपरशुना कृत्वा ब्रह्मपुत्र
जानेच तस्याभूतं शान्तनुर्लो मवाहयत् ब्रह्मऊडात् सतः सो
कशान्तनुः चतुर्णां पर्वतानोव शकासारेनोदिताकये कैला
मध्ये शेषवेशयत् कैलासमोहो मोपत्यकायोत स्यपतद्ब्रह्माणाः सतः
पार्थे दक्षिणे गंधमादनः नारुपिः

तस्यापि सरस स्तीरे सगुत्या लीतः लीतिः गि लिनाति
यमसवतः शशारेण दिशो ए लीनः लीनिः गिनेव आदिन
वीमनयद्ब्रह्माणाः सतं ततोऽपर सिद्धौ गकराणां घादिन विक
अपि गिरि हेमशृंगेविभिद्यच लार्थे इतिर्गर्गादासः ॥
कामरूपान्तरं पीतमवाहयदग्ध व वकारः सच योनस्य ऊन
रिः तस्य नाम विधि अकेस्ये विंशवर्णाः यवर्गस्य चतुर्थव
लोहितगंगकं लोहितास्तरसो णां असेहोराणां स्थाने दन्तः
जातो लोहिताय सतः ओष्ठश्च इतिव्याकराणां यवर्गो
भवत् स कामरूप मखिले यवकारस्यपक्व ममवा इत्येक
पीतमासाद्य वाणिणा गोपय परोक्ताउत्तमिस्थान मोष्ठमुक्ता
सर्वतीर्थानि दक्षिणे यातिसा दन्मकार्पाय दन्ममध्येपि तथ्य
गं प्रागेव दिव्य यमुनोसेमत्का धनलसाव इतिभिन्नपदे परि
ब्रह्माणाः सतः पुनः पतति लो तवान् यथासुवृद्धयति इत्यादौ
रिते गत्वा द्वादशयोजनं च वकारस्य जगन्नात उर दन्ता
ब्रह्माणि सिताष्टमा योनोनि त्वात् यन्स्वारस्य मकारो न
यतेविद्यः स्वाति लौहिलोये स्यात्वेदिकान्त अस्यामतिस्था
पु स याति ब्रह्माणाः पदे वैच ने दन्त एवेत्याहुः अतएव त
नृसकले मासे अचिः प्रयतमा हिसोः परमे पदे इत्यादौ तथे
नसः लौहिय तोये यः स्वाति बोद्धारयन्ति इति अयवोथदी
तकैवत्य मवाश्रुयात् इति का कायो दुर्गादासः ॥ तस्य
पुराणे २५ अध्यायः ॥ पर्यायः वे वाणो बाह्यामीस
ली गि श्रिषि इतिकविक स्मावरुणो देवसेजकः तोयला
सदुमः ओष्ठ वर्गदोपथः लि नृश्च वामोशः इतिवीजवर्णा
नाति लीनः लीनिः अन्तस्था मिधानं अपिच वकारो व
होपथश्चिरमानाथः लिनातिरु णो वाणाः सेदः त्वदीश्वरोज
तिर्गर्गादासः ली गिरा गत्वा इति रः इतिरुद्रयामले मेवकोषः
कविकसदुमः वकारोपथः गत्वा तस्य सङ्गं यथा वकारं च
नाति ।

लापोणि ऊरुली मोलमय न इतिनानेकात्तरकोषः ॥
 ये पंच प्राणमयं वर्णं विशा वः वि पुष्पान् पुष्पभ्यं पुष्पा
 किं सहितं सदा विविदुर्महिनं कं पुष्पद्रवस्य द्वितीया चत
 वार्गमात्मादितनसंयुते पंचदेव श्री षष्ठी वज्रवचनान्नरोप्ये
 मये वर्णं पीतविद्युत्तभामये इतिवाकुराण ॥
 वत वर्गं प्रदे वर्णं सर्वसिद्धि वंशः पुं उज्जयिनीदिः । तत्
 दायकं त्रिशक्ति सहितं देवि र्पायः सुततिः १ गोत्रं २ जनने
 विविदुर्महिनं सदा इतिकाम ४ कुले ५ अभिजनः ६ ग्रन्थ
 येनतैव कोणात्रय पुनोरावा यः ७ अन्तर्वायः ८ संतानः ९
 ब्रह्मविष्णुशिवात्मिका माया इत्यमरः निवृत्ते १० जातिः ११
 प्राप्तिः परानित्या ध्यान मस्य तिजराधरः कुलेच विद्यया ज
 अवसते इति वर्णोद्धारतंत्रे मना वाशाणिना मेकतत्ताणा
 ग्रस्यध्याने ऊत्तपुष्पभोदेवी सन्तानो वंश इति जयारित्यः
 दिभुजो पंकजेतणां पुक्तः प्रनेन विद्ययावा त्वातस्यापम
 मात्पास्वरथरो रत्नशोभनेना धारा वंश इति सभः वसति
 परो साधकाभीष्टदां सिद्धो उद्भिरति पूर्वपुरुषान् वंशः ना
 सिद्धिदां सिद्धसेवितो एवं श्रीतिशः इत्यमरटीकायां भरतः
 ध्यात्वा वकारान्न तन्मन्त्रं दश दृष्टानातिविशेषः वाश इति
 ध्यानपेत् इतिवर्णोद्धारतंत्रे भाषा तत्पर्यायः त्वक्तारः १ क
 वय इवार्यः मेदिनी ॥ मीरः ३ त्वचिस्वारः ४ दृष्टाधनः
 वं क्री प्रचेताः इतिमेदिनी शतपर्वो ६ यवफलः ७ वेणुः
 वरुवीजे इति तंत्रं ॥ मस्करः ८ तेजनः ९ इत्यमरः कि
 वः पुं सान्धनं वायुः वरु कुपवी १० इतिजराधरः वंशः ११
 णः इति मेदिनी वाङ्मयः मंत्र इतिशब्दरत्नावली दृष्टाकेतकः
 णा कल्याणं वलवान् वसतिः १२ कंठालः १३ कंठकी १४ मरा
 वरुणात्तपः इतिशब्दरत्नावः वलः १५ टङ्गग्रन्थिः १६ टङ्ग
 ली शार्दतः वसे शातकः व पत्रः १७ भवद्विभः १८ धानुषः १९ टङ्गकोः
 द

११ अस्मगणाः अमलत्वे कषा वनी ॥
 एते किंविन्निकृते शीतलत्वे वंशकफं क्री प्राकाशोद्दीपमा
 मूत्रकृच्छ्रं प्रमेदार्णः पित्तदाय नेमूत्रं यथा सुहृत्त्रक मित्या
 स्वनाशित्वेच इतिराजनिर्वटः ॥ ऊरिन्दत्वे मनीषिणाः श्रीफल
 अपिच वंशः सरो हिमः स्नाडः संवेणकफ वात तत्ते मरुद्भुजं
 कषायो वल्लिशोधनः क्षेदनक इतिहावनी ॥
 फणितन्त्रः ऊष्णस्ववर्ण पोथयनि वंशकईरोचना स्त्री वंशरोव
 त तत्करीवः कटुः पाके रसेरु ना इतिराजनिर्वटः ॥
 त्रो गुरुः सरो कषायः कफका वंशानः पुं वेणुयवः इतिराज
 त्वाडविदाही वात पित्तलः त निर्वटः ॥
 शवास्त सरो इत्ताः कषायाः क वंशानः वि सहेणजातः तत्
 ट्पायिनः वात पित्तकराडसा र्पायः वीजः २ वंशपः ३ इति
 वदमूत्राः कफापहाः इति भाव हेमचंद्रः ॥
 प्रकाशः पृष्ठावयवः १ पि वंशजा स्त्री वंशरोचना इतिश
 देरराडा इति भाषा वर्गः इति दृष्टत्वावनी ॥
 मेदिनी वाद्यभोदविशेषः १ वंशतेडुनः पुं वेणुयवः इति
 कौशी इति भाषा इतिथर राजनिर्वटः ॥
 गिाः इत्तः सालवृत्तः इतिराज वंशधान्यं क्री वेणुयवः इति
 निर्वटः ॥ राजनिर्वटः ॥
 वंशकः पुं मत्स्यविशेषः वाश वंशानालिका स्त्री वंशी इतिश
 पातामाच इति भाषा ७ इतिश दृष्टत्वावनी ॥
 वृमाला इत्तविशेषः वाशा ३ वंशनेत्रं क्री इत्यमले इतिरा
 ति सोमशाडा इतिच भाषा ननिर्वटः ॥
 इतिरत्नमाला ग्रस्य गुणाः वंशपत्रः पुं नलः इति राज
 वंशक स्वनभिष्यन्ती लघुदोष निर्वटः वंशसरले क्री ॥
 इयापहः इतिराजवल्लभः ॥ वंशपत्रकं क्री दृष्टिताले इति
 वंशकं क्री अगुरु इतिहास हेमचंद्रः ॥

वंशपञ्चकः पुं तदमन्त्रविशेषः
 वंशपातासाच इतिभाषा
 इतिपातासाच नतः येनेतः
 इतिराजनिर्वटः ॥
 वंशपञ्चपतिते स्त्री सप्तदशा
 त्रयाद्विन्दोविशेषः यथादि
 द्युति वंशपञ्चपतिते भरनभ
 नतयोः नूतन वंशपञ्चपतिते
 रजनि जलनवे पशु सुत्रो
 दमौक्तिक मिवोतम मरक
 तगे पञ्च तं चकोरनिकरः
 यपिवतिमुदितो वान्म मवेत्त
 इकिरागारमृतकाणामिव वंशप
 उचवितेति केचित् वंशदलमि
 ति शंभो इति छन्दोमेजरी ॥
 वंशपञ्च स्त्री नारीहिणः त
 राविशेषः तत्पर्यायः वंशदे
 ला १ जीरिका १ जीर्णपत्रिका
 ४ अस्मागणाः समधुरत्वे स्त्री।
 शिरत्वे पितृरक्तदोषनाशित्वे
 च्यत्वे यम्भुनो ज्ञापयित्वे च इ
 तिराजनिर्वटः
 वंशपीतः पुं कणाग्रमुत्तः
 इतिराजनिर्वटः ॥
 वंशपुष्पा स्त्री सदेवीलता
 इतिराजनिर्वटः
 वंशपरकं स्त्री इत्तमूलं इ
 ति

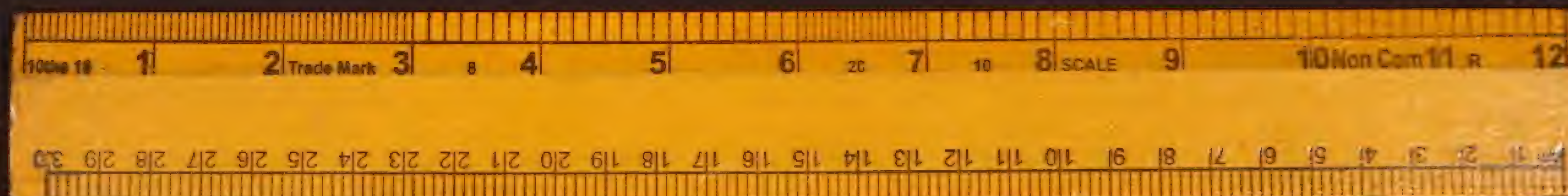
राजनिर्वटः ॥
 वंशरोचना स्त्री सुनामाद्यात
 वंशयवस्थितेयतवोर्लोषयवि
 शेषः वंशलोचन इति भाषा
 तत्पर्यायः तत्तारा इत्यमरः
 वंशलोचना १ इतिभरतः ॥
 तगात्तीरी ४ शुभा ५ वांशी ६
 वंशजा ७ इति रत्नमाला स्त्री
 रिका ८ इतिशारदावली ॥
 तगा ९ त्वकत्तीरी १० शुभा ॥
 वंशत्तीरी ११ वैणावी १२ त्वका
 रा १३ कर्मरी १४ येना १५ वंशक
 ररोचना १६ तंगा १८ रोचनि
 का १९ पिगा २० वंशशर्करा २१
 अस्मागणाः रुतत्वे कषायत्वे
 मधुरत्वे हिमत्वे रक्तमुदिका
 त्वे ताप पित्तोदकद्वयत्वे च ॥
 इति राजनिर्वटः अपिच वंश
 जा वृद्धत्वा वृष्णा वत्या स्त्री
 चशीतला तस्या कामत्वरस्यास
 तय पितास्य कामलाः हरेत्
 ऊर्ध्वं वृणो पादुकेषाणां वातक
 छनित इति भावयकाशः ॥
 वंशलोचना स्त्री वंशरोचना
 इति हेमचंद्रः अस्या गुणाः
 कषाय मधुरा कृता वातघ्नी व
 शलोचना तगात्तीरी तय आस

कासघ्नी मधुरा हिमा इतिरा
 जवत्तमः ॥
 वंशशर्करा स्त्री वंशलोच
 ना इतिराजनिर्वटः
 वंशशलाका स्त्री वीणामूलं।
 इतिहेमचंद्रः वंशनिर्मितशला
 काववंशस्तनिते स्त्री द्वादशा
 वंशस्यवितं त्रयाद्विन्दोवि
 विशेषः यथा बदस्ति वंशस्य
 वितं जतौ जरो वित्तासवंशस्य
 वितं मुवानितैः प्रख्यायः पंच
 मरागमुद्दिश्य व्रजोगनाना मपि
 तानशालिनां नहारमानं सरिः
 पुनात्तरः वंशस्तनित मपि का
 पि इति छन्दोमेजरी ॥
 वंशत्तीरी स्त्री वंशरोचना इति
 राजनिर्वटः ॥
 वंशाये स्त्री वंशोक्तः इति
 राजनिर्वटः ॥
 वंशानुचरिते स्त्री वंशचरित
 वर्णने तत्त प्रमाणस्य पंचलता
 णान्तर्गतलताविशेषः यथा
 सर्गश्च प्रतिमर्गश्च वंशो मन्त्र
 त्तराणि च वंशानुचरिते चेति पु।
 राणां पंचलता इतिशारदा
 वली वंशोक्तः पुं वंशोक्तः
 शोशरकोडा इतिभाषा तत्त।
 पर्यायः करीरं १ वंशाये ३
 यवफलोक्तः ४ अस्मागणा।
 कुरुते तित्तत्वे अम्लत्वे कषा
 यत्वे लघुत्वे शीतलत्वे पिता
 स्वदाह कृच्छ्रघ्ने रुचिकारित्वे
 तत्पर्यायो निर्गुणो निर्गुणत्वे च
 इतिराजनिर्वटः ॥
 वंशिकं स्त्री अग्रक इत्यमरः
 वंशिका स्त्री अग्रक इत्यमररी
 कायो भरतः वंशी १ इति
 शारदावली ॥
 वंशी स्त्री मुरली वांशी इति
 भाषा इति शारदावली कर्ष
 चतस्र्ये इतिराजनिर्वटः ॥
 वंशीवाद्यस्य विवरणं यथा ता
 लेन रानते गीते तातो यदि
 ब्रह्मभवः गरीय स्तेन वारिजे त
 चतुर्विधं मुच्यते तत्त अपिरमा
 नदं वनमित्यं चतुर्विधं तत्तं
 तेज गतं वाघ वंशाद्यं अवि
 रं तथा चर्मावनह मानहं च
 नेतालादिकं मते अघिरे यथा
 वंशोप्य पारी मधुरी तिभिरी
 शाव काहताः भोदरी मुरली
 बुक्ता शृंगिका स्वरनाभयः शृंग
 कापालिक वंश अमवेंश स्तथा
 परः पंत अघिर भेदास्तकधि

ताः पूर्वमभिः वर्तुलः सरल
शेव पर्वदोष विवर्जितः वेण
वः स्वादिये वापि रक्तवेदनो
ऽथवा श्रीवेदनोऽथसौवर्णोद
न्निदन्मयोऽपिवा रानतस्तथ
जोवापिलोदनः स्फादिकोऽथवा
कनिष्ठांगति तत्पेन गर्भरेधेण
शोभितः शिष्यविद्याप्रवीणो
वैशः कार्यमनोहरः वैशेनैव
मतोऽपीति मतेगमुनिनोरितं
ततोऽपि तराकारा वैशापव
प्रकीर्तिताः तत्रयत्नाशिरोदे
शादयो द्विमित मंगुले फल्का
रंथं कुर्वीत मित मंगुलियव
णा पंचोक्तानि संस्यतारः ।
आणि कारयेत् कुर्यात्तथान्यरे
आणि मममंढानिकोपलात
वदरीवीनतत्पानिसंन्याहोर्ह
मंगुले प्रान्तयोर्वदने कार्यं स्वरा
येनीद हेतवे सिष्यकेन कलादे
या तेन सम्वरतात्तरेत पंचोया
लोऽयं वैशः स्यादेकैकांगुलिह
दितः षडेगुलानि नाश्र स्यात्
यावदष्टांगुलं फल्कारतार
रंधस्यावदंगुलिमंतरे तदेवनाम
वैशसंवापिकैः परिकीर्त्यते प
कोगुलोऽंगुलश्च मंगुलश्चतुर्ग
लः

शतितारतरत्नेन वांशिकैः मनु
पेक्षितः त्रयोदशांगुलोवैशोऽय
रः निरुद्धो वैश तत्पेनैकया
सप्तदशांगुलः मन्वानेदस्तथाने
दोविजयोऽथ नयस्तथा चत्वार
उत्तमा वैशा मतेगमुनि सम्म
ताः दशांगुलोमन्वानेदो नंद प
कादशांगुलः द्वादशगुलमानस्त
विजयः परिकीर्तितः चतुर्दशा
ङ्गुलमितो नय इत्यभिधीयते व
द्धारुशोरवि विष्णुः क्रमादत्र
वावस्थिताः नैविसे श्रोतवापि
सुस्वरत्नचशीघ्रता माधुर्ये मिति
पंचामीफल्कतेषु गुणाः स्मृताः
श्रीत्कारवज्रतः स्तहो विस्तरः
स्फुरितो तनुः श्रमधुरश्च विज्ञे
याः षड्दोषाः फल्कते क्रमात्
दृष्ट्याप्रयोगवाक्य मत्पता गी
तवादेने पतिदोषे पुनोऽतीव
निर्दिष्टो वैशिकोमतः स्यान्का
दिनयाभितोगमकायः स्फुटा
तरः श्रीवृद्धस्तः कलाभितो वां
शिको रक्त उच्यते प्रमुक्तिर्वेद
मुक्तिश्च मुक्तिश्च मुक्तिश्चोत्पेन
गुणाः सस्यानत्वे सम्वरत्नेषु
ली साया कृपा समस्तगमक
ज्ञाने गगरागोपावेदिता क्रिया

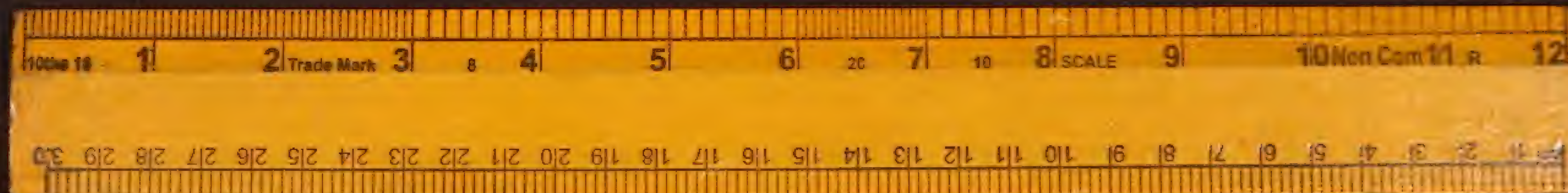
भाषा विभाषासदस्ततागीत। वली अपिच हेम सारस ॥
वादेन स्वस्थानेचापिदःस्थाने काचात् वक कौच सरारिकाः
नादनिर्माणकोशले गात्राणा नेदीश्वरी सकादमा वलाकापा
स्थानदारत्नतदोषाच्छादनेतथा सवाः स्मृताः सवन्ते सतिने य
वांशिकस्यगुणा जने मया मंति स्मात्पेते तस्मात्सवाः स्मृताः ऊ
षदृशिताः इति संगीतदोमादरः ऊलचराः सवाश्चापि कोशस्थाः
वैशपः वि सडेशानातः तस्यो पादिन स्या मस्या पेते समा
यः कृत्यः १ वीर्यः ३ इति त्याताः पंचाधानुपजातयः आ
त्रिकांशेषः वक ३३ कौदि न्वा मथुराः स्त्रिया गुरेवाव
ते गतो इतिकविकस्यदुमः क्रिमादनाः श्रेष्ठाताः पिब्यता
कोदित्य मिहकृदिलीभाबः अपि मांसपुष्टिप्रदा भ्रंश तथा
कृदिलीकराणां च इवेकतेडः भिष्येदिन स्ते हि प्रायो पण्यतमाः
वंकते काष्टे कृदिलेस्पादिमर्थः स्मृताः इति भावप्रकाशः
वंकते काष्टे कृदिलेकरोतीसः सनामायातपुष्पवृत्तः तत्पर्यायः
र्थः इतिदुर्गादासः वकः ७ सना शिववली १ पाशुपतः १ एका
मत्वातपक्षिविशेषः तत्पर्यायः छीलः ४ वसुः ५ इत्यमरः
कफः १ इत्यमरः दारवलिभुक एकासीला ६ वकः ७ वसकः
३ कलेरुः ४ शुक्रवायसः ५ वी वसकः ६ तति तहीका वक
वर्जनेचः ६ वकोरः ७ रद्वलि पुष्पः १ शिवमली ११ इतिशहूर
प्रियः ८ इतिशहूरतावली नि तावली काकशीर्षः १२ स्मृत
शेतः ९ शिावी १० वंडविहंगमः पुष्पः १३ शिवप्रियः १४ काक
११ इतित्रिकांशेषः तीर्थःसेवी नाना १५ वसदृष्टः १६ सशरकः १७
१२ तापसः १३ मीनवाती १४ रक्तपुष्पः १५ मुनितरुः १६ अगालिः १७
सषाण्यायी १५ निश्चलांगः १६ वेगसेनकः १७ इतिरत्नमाता अग
राभिकः १८ इतिराजनिर्वटः स्मृः १९ श्रीवृष्णः २० मुनिदुमः
अस्ममांसस्यगुणाः शारारिवक ब्राह्मणिः २१ दीर्घफलकः १६ वक्रपु
काकाश्वरासदोः पवनापराः षः २२ सरप्रियः २३ सित पीतनील
इतिरत्ना

तोरितकुसुममेदावृत्तविधोः
 स्तिः मधुर शिशिर दोषश्रम
 काम विनाशनश्च भूतघ्नः तथा
 च अगल्लिशिरं मोक्षं विदोषघ्नं
 अमापदं वलासकामदेवार्पभूत
 ज्वरवलावदं इति राजनिर्घटः ॥
 अथिच अगल्लि कुसुमं शीतं वात
 र्थकनिवारकं नक्तोष्णनाशनं
 तिक्तकषाय वातघ्नमुनिभिर्मते
 इति भावप्रकाशः अथ च वास
 कस्य च प्रघ्णाणि वंगमेन स्य वैवा
 दि कटुपाकानि तिक्तानि का
 सत्यकराणि च इति राजवल्लभः
 वकः पाशुपतश्चैव शिवापीडश्च
 सञ्जतः वसकश्च शिवोक्तश्च शि
 वेशः कमण्डलुः शिवमल्लिः शि
 वाक्रादः शाम्भवो रविसेमितः
 वकोतिशिशिर स्तितो मधुरो म
 धुराभकः पित्तहार कफघ्नास
 अमराचदीपनः इति वराह
 निर्घटः शिवमल्ली पाशुपत
 प्रकाशीला दुकोवस्तः दुकोः
 कटु तिक्तः कफपित्त
 क्षिपापदः योनिशूल तथा
 दाह ऊष्ण शोथामनाशनः ॥
 तपि भावप्रकाशः तालव्या
 कारः यथा शोधान्नो वपरावकः
 इति

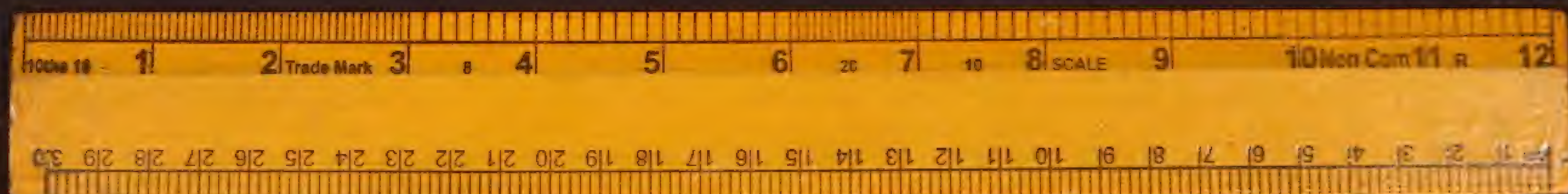
वीजवर्णाभिधानं ऊवेरः ॥
 रत्नविशेषः स च भीमसेन
 रतः इति मेदिनी अत्र कोषेण
 पर्वणीय वकारादो षडितोऽयं
 शाब्दः किन्तु अमरटीकायां भ
 रतेन अन्त्यस्य वकारादि वच
 वक धातुभ्यां क्रमेणा च प्र
 त्ययेन अन् प्रत्यये न च साधितः
 यंत्रविशेषः । यथा जनक
 ल्प पाताल दोला भूथरवा
 लकाः वकाद्या यंत्र मेराः
 स रत्नाद्याश्च मृषिकाः इति
 शाब्दचिदिका अथ विवराणां य
 था दीर्घकंठ काचकुण्या मि
 लयेत्सत्यभोडके तीर्थकृता
 पचेत्तत्रत्यां वकयंत्र मिति
 तं इति वैद्यके अस्तरविशेषः
 स च श्रीकृष्णेन रतः यथा स
 संवत्सकाले सर्वे पाययिष्यन्त
 करा गत्वा कृताशयाभ्यासे पाय
 यित्वा यपुर्जने ते तत्र दह्यु
 र्वात्ता महासत्वमवस्थितं तत्र स
 वज्रनिर्भिन्नं गिरेः कूरु मिव च्युतं
 सवेवकोनाममदानसरो वक्रुण
 क आगत्य तस्मा कृसेतीत्यादिः ॥
 सहलीकसे महावक्रुणं दृष्ट्वा
 मादयाः भक्ताः वभूवु रिदियाणी
 व विनाशान् विचिंतयः ते तालुपुत्रे

प्रदत्त मनिवहोपालसुखं पि साधनतत्परः शनो मिथ्या
 तरेन गङ्गरोः चन्द्रस्योऽति विनीतश्च वकहति रुदासतः
 रुधातते वक स्तुडनद्वयं ॥ इति तटीकायां श्रीधरस्वामी
 नरत्नपद्मते तनापतने सति अपि च अथोदधिर्वैकृतिकः
 तद्वत्तदयो दोभ्यां वके कुसुमार्थसाधनतत्परः शनः शि
 साविसतो गतिः पशुपतबाले ॥ स्त्रीविनीतश्च वकहति रुदा
 ददाय लीलया मुदावहोवीरणा सतः इति पात्रोत्तरावदे ॥ १५ ॥ अथा
 वदिवोक्तसो इति श्रीभागवते यः वकचैरी पुं भीमसेनः इति
 १॥ स्तुभे ॥ अथायः ॥ नराधरः श्रीकृष्णश्च ॥
 वकचिचिका स्त्री मत्स्यविशेषः वकचैती पुं मिथ्याविनीतः व
 षः तस्यार्थायः वकाची २ इति कवतिः इति नराधरः तस्य
 दारावली ॥ लतायां यथा अथोदधिर्नैक
 वकजित पुं भीमसेनः इति वि तिकः स्वार्थसाधनतत्परः शनो
 कोटेश्वरः श्रीकृष्णश्च ॥ मिथ्याविनीतश्च वकचैत भरो
 वकधूपः पुं वकधूपः इत्यमरः दिनः इति राजसागरमनुः ॥
 टीका वकाची स्त्री वकचिचिकाम
 वकनिसदनः पुं भीमसेनः ३ त्सः इति दारावली ॥
 तिदेमचंद्रः श्रीकृष्णश्च ॥ वकायि पुं श्रीकृष्णः यथा त
 वकप्रथः पुं वकहतिः इति दावकायि सरलोकवासिनः
 शब्दरत्नावली अगल्लिकुसुमे स्माकिरवेदन मल्लिकारिभिः
 स्त्री वकहतिः पुं वकतत्त्ववः समीडिन् वानक शाख सासु
 तंनविशिष्टः यथा पाचिदिनो वे स्तहोत्सगापालसता विमि
 विक्रमस्थानवैराजवतिकाया स्मिरे इति श्रीभागवते १॥ स्तुभे ॥
 गत देतकान्वहंतीश्च वाद्या अथायः वकलः पुं सनामाया
 त्रेणापिनाद्येयत् इति विसृष्टा तपुष्यद्वयः तस्यार्थायः केसरः २
 गो ३ अंशे १८ अथायः तस्यल इत्यमरः केशवः ३ इति भरतः
 तारां यथा अवीरदृष्टिनेकृतिकः वकलः ४ सिद्धकेसरः ५ वर
 सार्थ

तदः ६ सीधुगंधः ७ मुक्तः ऊसमायुधः आरात्सित्वागते
 ८ मुक्तः ९ इतिशब्दावली यत्नी सन्नापयित मयते तत
 सीधुवमथ १० रोहता ११ मथ सतगते दृष्टा कोथाभात द
 पुष्पः १२ सुभितः १३ अमरातेरः आदरः सारमालोकयामास
 १४ स्थिरकसमः १५ आररिकः शिवाशाचराणां फिकं आलो
 १६ करकः १७ सीधंतः १८ वि कित सिनेत्रेण मदनो मुतिमा
 आदरः १९ गुरुपुष्पकः २० य नपि आदह्यत तदा वसन्तुण
 ती २१ मदनः २२ मयामोदः २३ दादारभ्यकस्यवत प्रदह्यमानो
 चिरपुष्पः २४ अमरागणाः शीत चरणोदृष्टासो ऊसमायुधः ३
 तत्त्वं दृष्टत्वं विषदोषनाशि त्समर्जयतुः अष्टं तजगामाय
 तं मधुरत्वं कषायत्वं मदा पंचथा यदासीन्मुष्टिवन् सतु
 फात्त्वं हर्षदायकत्वं च तत्कस कसृष्टं मदाप्रभं सवम्पकतरु
 मगणाः कषयत्वं सीराफात्त्वं नीतः स्वगंधादो गुणाकृतिः
 सुभितं शीतलत्वं मधुरत्वं नादस्थानेसभाकारं यदासीद
 त्रिपत्त्वं कषायत्वं मलसंग्रहं नुभूषितं तज्जातं केशवारापवज
 कारकत्वं च इति राजनिचैरः ते नामतो नगः या च कोही
 शुपिच वज्रलो मधुगन्धश्चि सुभा ह्यासीदिन्दनीतविभूषि
 ह्वेसरकस्तथा वज्रल स्तवरो ता जाता सापारता रम्पा भेय
 २५ सुसः कदः पक्के रसे गुरुः क रानिविशानिता नाहोपरी तथा
 फपित विषु स्थि ३ कभि दन मुष्टो स्थानेचंदमणिप्रभं पंच
 गदापदः इतिभावप्रकाशः तत्ता गुन्माभवजाती शशांक विभो
 फलगणाः वज्रले मधुरेणारिद जना ऊर्द्धमुष्मा अयः कोटाः
 नृप्येयकार परं तत्सुपगणाः स्थाने विदुमभूषितं तस्मादृज
 यमं कषाय मधुरं शीतेपि पुटा मली संजाता विविधानुने
 त्रकफास्नुत तद्वत्त्वजलपु इति श्रीवामनपुराणे ६ अध्यायः
 नाग कल्हरोत्तल पाटने इति वज्रला स्त्री कटका इति रा
 राजवतुभः अस्मात्तियेषा वि ननिर्वटः ॥
 वरत्ने तदा भूया मदेशे

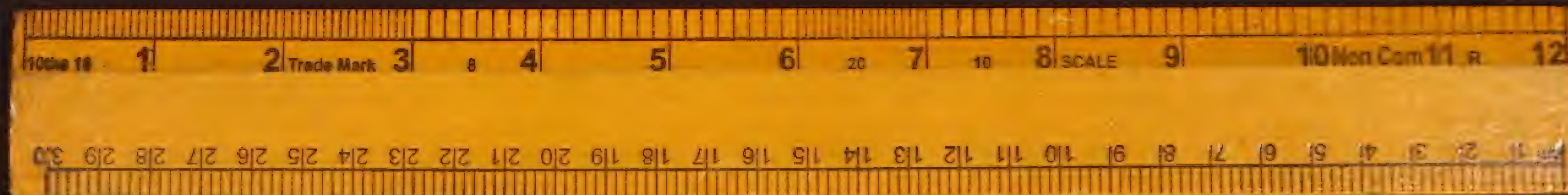
वज्रली स्त्री काकोली इतिषा यथा भवत्सर्दसमे वज्रं वि
 वृद्धिका ॥ पसेचकदाचन तयो हंयो ह
 वज्रलः ३ वज्रतवतः इति यान्तेः वज्रल स्तदधुनोचतेव
 शब्दरत्नावली ॥ ॥ त्तगाम्यामगोसाता मयेर्या
 वकैरुका स्त्री वलाका वा नृभि एवाते अत्र दिगवर्त
 तावजितशाखा इति मेदिनी स्मैकः परपितयः वक्तृभोजन
 वकोदः ३ वकाः इति विका मरा स्मेचतनीलोत्पले फले
 दृशयः ॥ वलवीनो मुरागते येतो भेगे
 वज्र ३ गतो इतिकविकस नरागवैः इतिबन्धोमंनरा
 दुमः ३ वज्रते इतिउर्गाता वज्रागुरः ३ दन्तः इतिवि
 सः वक्तव्यः वि ऊत्सितः स्त्री कोउपोषः ॥
 नः वचनाहः इति मेदिनी व वक्तृजः ३ आस्याणः इतिवि
 वनेजीवता ३ वि यो वक्तृजा कोउपोषः मुवजाते वि ॥
 नातिसः इतिभरतः ओचित्या वक्तृनाते जी मुववाद्ये इति
 तद्विशिष्टं वर्तते इतिमुक्तः केचित् विकाउपोषमुववाद्ये
 तस्योयः वदः २ बटावदः ३ वज्रमानमितिलितितं ॥
 इत्यमरः वसन्तः ४ वज्रा ५ वज्रपदः ३ यस्यात्रभोजन
 इति नदाधरः संघुवर्तइतिभर पात्र तोवडा इति भाषा तस्य
 ता वज्रभाषी उल्ले इत्येकः पायः तलिका २ जलसारके ३
 तमिन्दु इतिशब्दमात्रा व इतिहमवेदः ॥
 र्यायः वाचोउक्तयतः २ वामी वक्तृभेदी ३ पुं तित्तरसः इति
 ३ वावदकः ४ इत्यमरः वज्रः देवदः मुवभदके वि ॥
 ५ सववाः ६ प्रवाक ७ इतिन वक्तृवासः पे नारेगः इतिराज
 राधरः पंडितः इति मेदिनी वक्तृ निर्वटः मुवगंधश्च ॥
 स्त्री मुवे इत्यमरः तगरसूने इति वक्तृशोधने स्त्री भवे इति
 तिशब्दमात्रा वस्तुभेदः इति मेदि राननिर्वटः मुवमुद्रिकरोपाव
 नी क्तेदविशेषः इतिहमवेदः त वक्तृशोधनी ३ जम्बीरः इति
 सतत्ताणादि

नराधरः सुखशोधके वि
वक्रासवः पुं अथरमपु ३
तिविकोदेशः ॥
वक्रं स्त्री नदीवेकः तत्पर्या
यः उदभेदः १ इत्यमरः वेकः ३
इति भरतः ॥
वक्रः पुं शनैश्चरः इति मेदि
नी संगलशरः इति हेमचंद्रः
रुद्रः त्रिपुरासरः इति धर्मशू
पर्यटः इति राजनिर्घटः ॥
वक्रगतिविष्टः सत्ययस्य
शरस्याश्रितावयधिष्ठितशी
य विंशंशोतर्गतादेशात्वंचम
षष्ठोशे रवि स्तिष्ठति यथा व
क्राः स्रः पंच षष्ठः केतति व
क्रानगाष्टगे नवमे दशमेभा
नौनायते सदनागतिः द्वाद
शोकादशे सूर्ये लभते शीघ्र
ता पुनः रावस्थितेशकवि
शावयः स्रव्यात्र कंपते न
त रापपन्नस्पर्शादितीया
दि निरूपणं राजकेतुसदा
वक्रो शीघ्रगो वेदभास्तौ
इति ज्योतिस्तत्वे वक्रः वि अ
दन्तः बांका इति भाषा तस्य
पीयः अराते १ वृजिने इति
५ अर्मिमत् ५ ऊचितं ६ मते ७
आविकं ८ ऊदितं ९ अग्ने ।

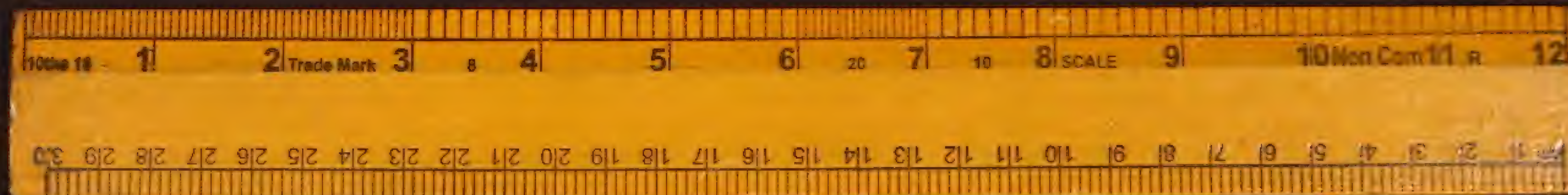
१ वेहितं ११ इत्यमरः वेक्रं
१२ वेक्र १३ विनते १४ उदरे १५
इति शरत्तावली अवनतः १६
आनतः १७ भंगरः १८ इति न
रायः वक्राणि यथा अलकः
भालः १ भुः २ नावविज्ञं ३ अ
ऊषाः ४ ऊचिका ५ भनकेक
ता ७ बलेन्दुः ८ दात्रे ९ ऊदा
तः १० वेद्रकः ११ अकास १२
पलाशपुष्पं १३ विद्युत् १४ कला
तः १५ शक्रयन्त्रः १६ फाणा १७
प्रवोयः १८ करः १९ हस्तिदन्तः २०
श्रुकरदन्तः २१ सिद्धनवादिः २२
इति कविकल्पलताकुरः इति मे
दिनी वक्रकंदः ऊदिलकंदक
श्च वक्रकंदकः पुं तदिरवृ
तः इति राजनिर्घटः ॥
वक्रवक्रः पुं करवालः इति रा
जनिर्घटः ॥
वक्रशीवः पुं उष्ट्रः इति त्रिको
शेषः ॥
वक्रवेधुः पुं अकपती इति श
रत्तावली ॥
वक्रतालं स्त्री वाद्यविशेषः
तत्पर्यायः
सुखवाद्यं २ वक्रनालमिति
वा पाठः इति त्रिको

शेषः ॥
ऋताली स्त्री सुखवाद्यं ३
तिशरत्तावली
वक्रतंडः पुं अकपती इति
शरत्तावली ॥
वक्रतंडः पुं अकुरः इति के
चित्कनकः पुं पिप्पुनः अ
कपती इति मेदिनी ॥
वक्रनालं स्त्री सुखवाद्यं ३
मुद्राकितं त्रिकोदेशः ॥
वक्रनासिकः पुं पेचकः इति
त्रिकोदेशः ऊदिलनासायु
क्तेवि वक्रपुच्छः पुं स्त्री ऊकु
रः इति त्रिकोदेशः सलोमज
दिललादलं ॥
वक्रपुष्पः पुं वक्रवृत्तः इति
शरत्तावली पलाशवृत्तः ३
तिराजनिर्घटः ॥
वक्रवालधिः पुं ऊकुरः इति
हेमचंद्रः ऊदिलपुच्छश्च ।
यक्रभाषितं स्त्री ऊदिलवा
दां तत्पर्यायः वक्रोक्तिः २३
तित्रिकोदेशः ॥
वक्रमः पुं पलायनं इति श
रत्तावली ॥
वक्रलागलः पुं ऊकुरः ३
तिराजनिर्घटः ऊदिलपुच्छो
वक्रवक्रः पुं अकुरः इति श
रत्तावली ऊदिलसुखवि
शिष्टेवि वक्रशत्या स्त्री ऊदुनि
नीत्तपः इति राजनिर्घटः
वक्राये स्त्री कवादवक्रवृत्तः
इति रत्नमाला ऊदिलगुभागश्च
वक्रागः पुं हंसः इति हेमच
ंद्रः ऊदिलवाद्यवे स्त्री ॥
वक्रिः वि मिथ्यावादी वक्र
धातोः कियत्येन निष्पन्नः
वक्रो न पुं रुद्रः इति शरत्ता
वली वक्रविशिष्टे वि यथा
लम्पुशो यदि वक्रो स्यात्वंसः
कार्ये ७ वक्रता लम्पुशोः लम्पु
ते मत्तो ३ वादि व्याधिसं
युतः इति ज्योतिस्तत्वे ॥
वक्रोक्तिः स्त्री काकूक्तिः य
थाकामेवकल्पतरुधृतवृक्ष
प्रमाणे अथ वृत्ते वृषोत्सर्गे
दातावक्रोक्तिभिः पदेः ब्राह्म
णानाहयत्किंचित्प्राप्तवृत्त
निर्जने तत्कश्चिदमोन नयेत्र
विभान्ये यथाक्रमे नवाहंनव
तत्तीरेपातये केनचित्कवित
कामप्रदीपेपेवं वक्रोक्तिभिः का
कूक्तिभिः इति सुहितं ३
दिलोक्तिः यथा वादीयाकरां

विमैव विदुषां एषः प्रविष्टः वंकः नदीवज्रं इत्यमरीका
सभाजनसमभिः सभासुदव योभरतः ॥
इ भुभंग वक्रोक्तिभिः स्तुतः वंका स्त्री वस्याग्रभागः तस्य
सत्रुपरासमेति गणाकोशः ययः पत्ययने १ इतिविका
तानभिन्नलया न्योतिर्वित्पदः एडशेषः ॥
सि गगल्य गणाकः प्रप्रप्रपंचो वेकिः ३ कंटकः इतिवि
क्तिभिः इति सिद्धान्तशिरोमः कांशेषः ॥
तो गोलाभ्यायः वक्रोष्टिका वंकाः वि वक्रं यथा वंका
स्त्री मृदुष्टरदासं श्वहासं काष्ठं इतिगुणैवाथव्याकरणा
तस्योयः स्मितं २ इतिहेमचंद्रः वंकिः स्त्री पार्श्वीस्य तस्योयः
इः वय इरुपि इतिकविक पशुकं १ इति हेमचंद्रः ॥
त्यदुमः इ वंघते रूपिगतो वंकिः ३ स्त्री वाद्यभेदः इ
इतिगोदासः ॥ तृणादिकोषः गृहद्वार पार्श्वी
वाव रूपि इति कविकस्य स्थि इति सिद्धान्तकौमुद्या
दुमः वावति रूपिगतो इति णादिवृत्तिः ॥
इगोदासः ॥ वंगे स्त्री यात विशेषः गं इति
वगाहः ३ अवगाहः इतिगु भाषा तस्योयः ३७ १ स्वर्णा
ग्यवोथव्याकरणंभरतश्च ॥ जं ३ नागनीवाणं ४ सहंगं ५
वसुः ३ वक्ता इति सिद्धा गं ६ गुरुपत्रं ७ पिच्छं ८ चक्र
न कौमुद्यामुहादिवृत्तिः वाव संज्ञं ९ तमवं १० नागजं ११ क
हूकः इतिसतिमसायाणादि स्त्रीरं १२ आलीनकं १३ सिंहने
वृत्तिः वय इ ३ गतिनित्या इतिहेमचंद्रः स्ववेते १५ नाग
रंभ ऊवेण १ इति कविक ३७ १० इतिशब्दरत्नावली ॥
त्यदुमः ॥ अस्पृशाणाः तिलत्वं मधुरत्वं
१ वंघते ३ वंघते १ न भेदित्वं पांडुत्वं क्रमि वातना
वे पव केशित पस ते १ शित्वं लेखनत्वं किंचित्
तिडगोदासः ॥ पित्तकारित्वं च इतिशब्दरत्नभः

अमदंगशब्दे इष्टयं ॥ वंगमुल्लंजं स्त्री कोसं इति
सीसकं देशविशेषं पुंभूति हेमचंद्रः ॥
इति मेदिनी सतषाचीदेशा वंगेसनः ३ वंकाहृत्ता यथा
सर्गतदेशविशेषः यथा वंगेसनकं वंगेसेन स्थास्ति
गवेगा मधुरका अन्नगिरि व दु अकनाशोमुनिदुमः अन
दिर्गिराः इत्यपक्रमशालामा तिः ऊनलीति विकांशेषः
गयगोनर्दी प्राच्याननपराः अपिच वृक्तपुष्पा मुनितरु
स्तताः इत्यस्तमस्यपुराणाव दगस्ति वंगेसनकः इतिरत्न
चने मतान्तरे यथा आग्नेया माला अस्पृश्यगुणाः वामका
मंगवेगोपवेग विप्रकोवला च पुष्पाणि वंगेसेनस्य वैवदि
कलिगोछान्धु किक्किथा वि कटपाकानि तिलानि काम
दंभ सवरादयः इतिमोतिलत्वं सयकराणि च इतिशब्दरत्नभः
एत कूर्मवक्रवचने तस्यसीमा वंगला स्त्री रागिणी विशेषः
यथा रत्नाकरं समारम्भवत्स इतिहृत्तायुधः वंगालीतिचना
पुशन्नो शिवे वंगदेशो मया मान्तरवंगालः ३ भेरवराग
प्रोक्तः सर्वसिद्धिप्रदशेकः इति सपुत्रः यथा वंगालः पंचमः
शक्तिसंगमतेजो ७ पटलः ॥ षष्ठो मधुरो हर्मकस्तथा दे
वंगः ३ चंद्रवशीयवलिरा शाखो माधवः सिंधुः भेरव
नपुत्रः यथा वलिः सूतपसो पुत्राः प्रकीर्तिताः अस्पृश्याने
मते अंगवेग कलिगकाः स कृत्तामिवेशितकरेडवर स्तय
न्य पौंड्राश्चवालेया अनपात स्त्री भास्वजिश्चलपरिमडितवा
स्तथांगतः इतिगोदासः १४४ मरस्तः भस्मोज्ज्वलोनिविडवह
अध्यायः वार्ताकः कार्पासः ३ नटाकलापो वंगान इत्यभिहित
तिमेदिनीवंगने स्त्री सिंहं ३ मुरुणाकंवाणः पौंड्रवोदेववेगा
तिरत्नमाला वंगदेशजाते वि तो गृहशस्यास मध्यमः प्रहर्ष
वंगनः ३ वार्ताकः वंगुन इति विनियोक्तयः प्रोक्तोऽयमुनिना
भाषा इतिशब्दरत्नावली ॥ स्वयं इति संगीतरत्नाकरः ॥

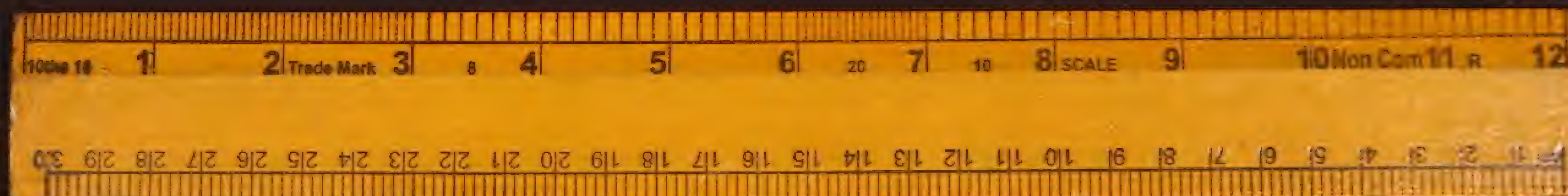

चेतीरि पुं हरिताले इति
देमवेदः ॥
वंगाली स्त्री मेरवरागसरा
गिणी यथा मेरवी कौशि।
कौचेव भावेलावती तथा वं
गाली चेतिरागिणी मेरवस्ये
व वलभाः इति संगीतदामो
दरः ग्रन्थमूर्तिः मनोज्ञ
कागगाभूषितामीशुकः द्या
नां यरागीधरस्याः प्रभुः कुमार
री कमनीयमूर्तिर्वैदालिके
येषुचि संगीता इति संगी
तरत्ताकरः वंगाली गौरवाते
पारहाश्यास पञ्चभाक्
कृ यदीनाच विज्ञेया मूर्च्छ
नाप्रभुमा मता इति संगीतप
र्णाः वंत्ताः पुं कुरुमेधिः ऊं
चुकी इति भाषा इत्यमरः वरु
तः स्त्री गंगातोविशेषः।
यथा तस्याः स्त्रोतसि सीताच
वदुतः भद्रा च कीर्तिता इ
ति शकुन्ता सावकेतमानवर्ष
स्यांगेगा यथा पंचमासवच्छि
त्वात्रिष्यतन्त्री ततउपतवेगा
केतमानमभि वंत्तः पत्नीयांदिशि
सदित्यतिप्रविशति इति श्रीभा
वते ५ स्तुते १३ ग्रन्थायः वचगेवा
वि सेदः ॥ इति

कविकल्पद्रुमः मे वक्ता अपे
सेम इत्येके नवचत्प्रियंवद
इति दत्तापुथः इति दुर्गादासः
वच क संदेशो इति कविकल्प
मः संदेशो वचनविशेषः।
क वाचयत्प्रितो लिपि मिति
दत्तापुथः इति दुर्गादासः ॥
वचन मे वाचि इति कविकल्
पद्रुमः लवक्तिर्नप्रयोग्या इत्याले
कारिकाः इति दुर्गादासः ॥
वचः पुं कीर पत्नी इति मेदि
नी वचः स स्त्री वाक् इत्यमरः
वचक्रः पुं ब्राह्मणः इति मेदि
नी वचक्रः वि वावहकः इति
मेदिनी वचंदी स्त्री शारिका व
र्तिः शास्त्रभेदः इति शकुन्तावती
मेदिनी वचंदा इति वरेदा इ
ति वपाठः ॥
वचने स्त्री श्रुती इति शकुन्ता
का वाक् तत्पर्यायः इत्यम
रस्वती ब्राह्मी भाषा वाणीच
सारदा गिरा गीष्वा गिरादेवी
गीर्देवी भारतीसूरी वाग्वा
वचसामीशा वपदेवी वार्ता
हका वचने भाषितं चोक्ति
श्रीदत्तगोत्रपितंवचः
वपदेवी वच सो

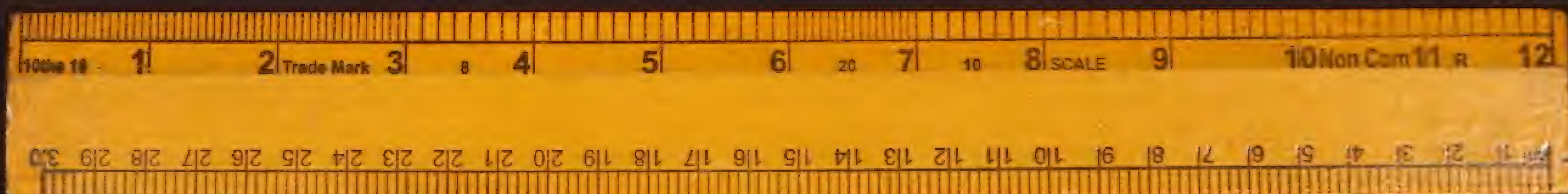
रेष्यर्थायः परिकीर्तितः य
ग्रास्थाने यथायोग्ये भेदे
शोमनीषिभिः इति शकुन्ता
नी तत्र विविधं यथा वशि।
शुद्धाच वचने विविधं शेल।
लौकिके वेदिके तथा सर्वज्ञा
नातिशास्त्रो निर्मलज्ञान चत
या असत्प्रमदिते पश्चात्संप्र
कृति संदरं सवुद्धि शत्रुवेद
तिनदि तेषां कदाचन अपदः
प्रीतिजनकं परिणामसत्ता
वदं दद्यात् धर्मशीलश्च वो
धयसेववोथवे कृतिमाश्रित
यातत्सर्वकाले सखावरे स
तंसारहितकरवचसां श्रेष्ठस्य
स्थिते पंचसं विविधं शेलनी
तिसारनिवृत्तितं कथ्यते विप्र
मथेकिंवदामि वाक्प्रीति
ते इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णज
लेंदे ७ ग्रन्थायः विभक्तिः सा
तस्यादि स्थादिश्च यथाक्तेरे
कैके वचने क्रमात्कृद्वचसं
तस्यात् इति मुग्धबोधयाक
शां वचनश्रीः वि वचनेस्थि
तः इत्यमरीकायाप्रमानाथः।
वचनीयः वि कथनीयः इति
व्यातोः कर्मणि प्रतीयप्रत्ययन

निष्पन्नः ॥
वचनीयतास्त्री लोकापवादः
यथाननप्रवादः कौलीनेविगा
नेवचनीयता इति हेमचंद्रः ॥
वचनेस्थितः वि वचने तिष्ठति
येः १ विनयश्री ३ आश्रवः
वचनस्यः तत्पर्यायः विधेयः
इत्यमरः वचनः ५ प्रयोगः ६
इतिकेचिदिति भरतः ॥
वचनोपक्रमः पुं वाक्कारभः
इति भरतशकुन्तावत्या तत्प
र्यायः उपमासः १ वाङ्मते
इत्यमरः ॥
वचनः पुं कृकृतः प्रादः इति
मेदिनी ॥
वचनः पुं शत्रुः यथा पुंसि
मंतः स्यात्पुत्र वचनं जंगल
स्तथा भ्रातृपुत्र शरापुः स्या
दमित्रे स्त्रियादित्यपि इति शकु
माला ॥ वचसोपतिः पुं दृढ
स्यतिः यथानीबोः द्विः राः स
रगुरुवचसोपतीत्यो इति दी
धिका वचस्करः वि वचने
स्थितः इतिकेचित ॥
वच स्त्री शेषविशेषः वच
इति भाषा तत्पर्यायः उग्रयो
१ वदुग्या ३ गोलासी ४ शत

पर्विका ५ इत्यमरः तीक्ष्ण ८ अथ बोधनीति लोकेप्रसिद्धा
 कृत्स्ना ३ मंगल्या ८ विजया तस्यागणाः हीपान्नर वच क
 १ उवा १० स्तोत्री ११ इतिरत्नमा हीतिस्तोत्रावक्रिरीमिकृत वि
 ता वच्चा १२ लोमशा १३ इति वेदाध्यान श्रुतज्ञी शकृन्मृवि
 नराधरः भद्रा १४ अस्मा १५ शोधिनीवातयाधीनपस्मारसु
 णाः अतितीक्ष्णत्वं कर्तृत्वेन न्मादेतनुवेदनं यपोदति विशेष
 स्तत्वं कफमग्न्यु शोफवा पोणाकिरंगमयनाशिनी इतिभा
 तत्त्वरातिसार साद भूतनाशि वप्रकाशः अथर्व वचागुष्मावा
 त्वं वांतिकारित्वं च इतिराज त कफ त्सीञ्जी स्मृतिवर्दि
 निर्वटः अपिच वचोगुग्ंधा नी इति राजवत्तुभः अस्मच्च
 पट्टस्यागोलोमी प्रातपर्वि अद्रिर्वा पयसाजेनमाममेकंत
 का त्तरपञ्जीवमंगल्याकृदि सेविता वचा ऊर्णाभरं प्रोक्तं
 लोमश्च लोमशा वचोगुग्ंधा अतिधारणा संयुतं चंद्र सूर्य
 कटका तित्तोलावास्तिवक्रि ग्रदे पीतं पनमेकं पयोन्वितं
 कृत विशेषिनी अपस्मार वचाया सत्त्वाणं ऊर्णामराप्रना
 कफोन्माद भूत जंतुनितो न्वितंनरः इतिगच्छे ११८
 ह्येत अथावुरासानीवचापा अध्यायः
 रसीकवचा श्रुक्कादेमवतीति वचोयहः ३ कार्पाः इतिराज
 सादेमवसरिता तद्वत्प्रलेह निर्वटः
 त्रिविधेषतः अथमराभरीव वन गतो इतिकविकल्पदुमः
 वा यस्यालोके ऊलीनन इति वनति इतिडर्गादासः ॥
 नामान्नरं सुगंधाण्युगंधा वनक संस्तुतो गतो इतिक
 च विशेषाकफकासमुत्स विकल्पदुमः अयं मार्गाणस
 स्वरवकरीरुच्चा सतकंतगुव स्कारे इति प्रोचः मार्गाणस्य
 शोधिनी अपरासुगंधास्यलग्न सपत्तारिना संस्कारो मार्गाण
 न्यपसा लोकमराभरा इतिना संस्कारः कर्गजयति पत्तैर्वाण
 म स्यात्तुगंधिः सुगंधामातेता काटकारः इतिरमानाथः ।
 हीनगुणास्मता

मार्गाण संस्कारयो रितिकधि रेवः पुनः अर्चामपि ततः पादो
 त इतिडर्गादासः नकचितकारयेतकचित यः क
 वृत्तं ३ जी इदस्यास्वविशो रोति सपापिष्टो गतिमाप्नोतिनि
 यःवान् इति भाषा तत्पर्यायः दितो ऊग्ररोग मवामोतिनि ।
 क्रादिनी २ कलिशो ३ भिदुरं ४ लोकेस्मिन् इः एव संयुते तस्मात्त
 परिः ५ शतकोदिः ६ स्वरुः ७ धर्म कामार्थी विवेकायतनेच
 शंवः ८ दंभोतिः ९ अहानिः १० नकचितकारयेत्याद्यो देवदेवस्य
 इत्यमरः ऊलीशो ११ भिदिरं १२ धीमतः इतिमात्से १३ अध्यायः
 भिदः १३ स्वरुम् १४ सेवः १५ अपिच प्रविश्य ऊटयं शुद्धो ।
 सेवः १६ अशानी १७ वजाशनिः देव मातः पुंरदरः ददर्शोर्दृष्टु
 १८ इतिवहीका जंभादिः १९ विदपायुधे २० प्रातपार्थ २१ त्विवाले कदिमस्त करे मदत्
 तां २२ आपोत्रं २३ अतने २४ तस्यवान्नेऽथ ददृशे पेशीमां
 इतिप्रुषोत्तमः गिरिकंदकः सोमस वासवः शुद्ध स्फटिक
 २५ मोः २६ अमोत्यं २७ मेवभू ततःकोप समाध्यातो सोमये
 तिः २८ गिरिनरः २९ इतिशब्दं प्रीशतकृतः कराम्यामदेपामा
 रत्नावली नाम्निः ३० देभः ३१ सततः साकदिनाभवेत ऊर्द्धना
 इतिनराधरः भिदः ३२ अमुने हेच वदये सयोः ३३ वदयेतया
 ३४ इतिविकोटशेषः ॥ अ प्रातपार्थ च ऊलिशः सेजातोमा
 सोत्पति रय्या तथेत्यक्तः स। सपेशितः इति वामने ६८ अ
 रविणा भ्रमो कृत्वा दिवाकरे ध्यायः वजासुरवधार्थं दधी
 एयक्तकार तत्तनश्चक्रं विमो विमुने रस्मा इडाजया विष
 रकल्पयेत् विमृतेवापि कदस कर्मणानिर्मितवज्रस्य प्रमाणां
 वृमिदस्य वापिकं देवदानव यथा पवेकृतयवसितो दध्यंदा
 संहर्तः सहस्रकिराणात्मकं रूपं यवणा सनंपरे भगवति ब्रह्म
 च प्रतिमेचक्रं तेषा पादाद्वेतम गणात्माने सन्नयन्नाहो यतात्मा
 हत नशशाकाय तद्वत् पादरूपं मनो बुद्धि सत्तद्वत्क धुस्तवंथनः

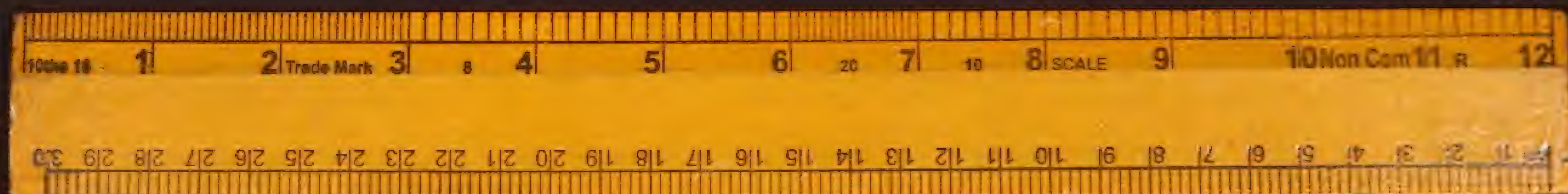
यास्थितः परमयोगं न देहं उच्यते
गतं अथोदो वज्रमुद्यमनिर्मितं
विश्वकर्माणा मुनेः सविष्णुविह
स्तितो भगवतेन सान्निभः वृत्तोदे
वगणैः सर्वैर्गर्जनेदो पर्यणोभतस्त
यमानोमुनिगणो हेलोकोद्वययत्रि
व इति श्रीभागवते ६ स्कंधे १७ अ
ध्यायः तन्निर्वाणवारकविपर्यय।
या प्रचंडपवनाचाते मेवेमुनि
तेपुयः विपरेजैमिनीयोस्मिप्रादु
विवापुदुस्मातः तस्मात्भूदय
चारे विद्युतीयोः वसीदति इत्या
क्रिकतवधृत वज्रपराणा मुनेः
कल्याणा मित्रस्य जैमिनेश्चापि।
कीर्तनात् विद्युदग्नि भयं नास्ति
पठितेच गृहोदरे तिहितेबाह
होदरे इतिवापादः जैमिनिश्चस
मन्त्रश्चैवेषापायन एवच पुनस्तपः
पुनरुच्चैव यंचैते वज्रवारकाः ३
तिपराणा रत्नविशेषः हीरा।
इतिभाषा तत्पर्यायः इहापुयं
२ हीरं ३ मिह्वं ४ कुलिशं ५ प
रिः ६ अभयं ७ अशिखरं ८ रत्नं
९ हृत् १० भार्गवकं ११ घटकोण
१२ वज्रधारं १३ शतकोटिः १४ अ
स्यगणाः घटकोपेतत्वं सर्वैरोगा
यदायकत्वं सर्वावशमनत्वं सो
ल्यत्वं

नसा इत्याकर्षण सिद्धिरस्त प्रयोजयेत् सर्वैः सर्वैरादे
सतरावैश्वोः अथो भवेत्त याः पुरुषा वीर्यवर्धनाः अथ
व्याधिहरे स्तदय कथितो देऊरुते वज्रं ऊष्टपार्थक्यो
वज्रस्य वर्णागताः इतिराज तथा पंडुतो पंगुरत्वं तस्मा
निर्वटः अपिच अथवज्रस्यना तेशोभ्यमारयेत् मापितसवजु
मत्ततागताः दीरकः पुंसिव स गताः शशुः पुष्टिं वनेवीर्य
जोः स्वीचंदो मतिरश्चसः सत वार्ता सोलं करोतिच सेवितं
सेतः स्तोविषो लोहितः स सर्वैरोगां स्तं वज्रं नसेयापः
वियोजतः पीतो वैश्वोः सितः इतिभावप्रकाशः अथवज्रं ।
अथवज्रवर्णात्मकश्चसः वसा अथवज्रगताना विस्वधर्मात्तरे
येने मतोविशः सर्वसिद्धिप्रदा वज्रं मरुतत्वंच पद्मरागंचमो
यकः त्रिविधो व्याधिविध्वंसी किकं इदानीं मरुनीलं वे
जरा स्तदरः परः वैश्वो धनुष इयं गंधसक्तं चंद्रकान्तसूर्य
दः प्रोक्त स्तथादेहस्य सज्जोक्त कोते स्फादिकं वनकं तथाक
त अथो नाशयति व्याधीन्यप केतरे पुष्परागे तथा ज्योतीर
स्तंभं करोतिच पुं स्त्री न पुंस सेदिज स्फादिकं रानवर्तंच
काश्चैते लक्षणीयानिलतंगोः तथाराजमते शुभं सौगंधिकं त
सहताः फलसंपूर्णास्तिजोपुक्ता शरांगे शंख व्रजमये तथागो
हरतयाः पुरुषा स्तसमाख्याता मेदेरुधिराद्यव तथा भहात
रेवाविदुसमायुक्ताः परस्वास्ते के दिज धृतीमरुतश्चैव तस्य
स्तियः स्तताः घटस्वाः घटको कं सीम मेवच पीतं प्रवाल
णाः त्रिकोणाश्च सदीर्घाश्चैते कंचैव तस्मै सीम मेवच सी
विशेषा नपुंसकाः तेषुः पु गिरिवज्रं भार्गव भुजंगमामणि
रुषाः श्रेष्ठारसवेधनकारिणाः सि श्वेततया वज्रमणिः शुभः तिति
यः ऊर्वेति कायस्य कान्तिस्तीणा तंच तथा पीतं शमरं च तथास
सुखप्रदाः नपुंसकास्तवीर्याः स तं वज्राण्येतानि सर्वाणि पर्या
रकाणाः सत्त्वनिताः सिधुस्त्री तेषु मदीहता सवार्तातिव
भ्यः प्रदातव्याः स्त्रीवैक्तीरे

सांख्यसिद्धि
या वीर्यपरी

हानि नयारोप समुद्रये इति प्रोक्तः वर्णमश्रविभागः का
शुक्तिस्ततः तस्योपनिषदी योवर्णाश्रयोदेव हरित सितपी
सांख्यज्ञानोवतो नामासरोऽभवे तपिग प्रणमातायाः सभावतो
त उदाघा निर्जिता स्तेन निर्जेतं चिराः हरि वरुणा शक इतवद
तेनशक्ते इत्युपक्रम मराप्र। पितृपति मरुतो स्वकावर्णाः
भवे विबुधे यस्याहुः उदाहृते विप्रस्य शौर कमुद स्फटिका
वज्रपरीतेयं ततोऽस्माभिः वरातः स्यात्तत्रियस्य शशा वधु
प्रकीर्त्यते तस्यास्थितेशोनिप विलोचनाभः वैश्यस्य कांतक
यात येष भुवः प्रदेशेषु कथंवि दलीदत्तसजिकाशः शूद्रस्यो
देव वज्राणि वज्रस्मि वज्रायु त करवालसजिकाशः शूद्र
थ निर्जिगीषो भवेति नानाह स योत करवालसमानदीप्तिः
तिमन्ति तेषु हेम मातगसोरा होवज्र वर्णा एधिदीपतीनासदिः
ष्टोः पौंड्रकातिगकोषलाः वारा प्रतिष्ठानतः सार्कजस्यो यः स्याज्ज
तदाः समोवीरा वज्रस्याहाविता वाविदुम भेगशोतो योवाहमि
कराः प्राज्ञाश्रदिमशेतनाश्रश इशलात्सर्व
शिभा वेणवातदीयाः स्मृताः सो वार्णानां गुणावत्तावर्वाणिकं का
वीरे त्वधिताज्ज मेव सट्टशास्त्रा मतो धारयेदज्ञानत्वम्यात्क
श्राम्भसोराष्ट्रजाः कालिगाः कुन धंवन श्रयरोत्तर वृत्पादि याह
कावदातरुचिराः पीतप्रभाः को क्पाह्वांसंकरः ततः कष्टतोव
षते प्रणामाः पुंड्रभवा मतंगविष जी वर्णानो संकरो मतः नवमा
ये नात्यन्तपीतप्रभाः श्रत्यर्थत रं विभाग मात्रवृत्पाविज्जवा व
बु वर्णातश्च गुणावत्तावर्वाणिकं गुणविशेषः गुणावत्तावर्वाणिकं
वत्तमे देवा विड कलंक काक सं विभूति विपरीतोयसतोद
वदकवासादिभि र्वर्जितं लोकोस्मि श्वस्य हेतः एकमपियस्य श्रुगे
परमात्मामात्रमपियत्वं क्वचिदृश विदलित मवलोकते विशीर्णां
ते तस्मिन् देव समाश्रयोस्त्ववितथ वा गुणावदपि तत्रार्थवज्रश्रा
स्तीत्तागुथारं यदि वेज्रवर्णां योष्टिभि र्भवेन स्फटितामि विगी
त्ता देवना मपि परिश्रः तां श्रुगदेश मलवर्णाः एवनेरु
येत मय्यं नदि वज्र भेतापिवज्र

माश्रु प्रिय मस्याश्रय लालसोने माश्रानि मुपागतस्यत्वेकावसान
ऊयोत यस्यैकदेशः सतजावभा सविनिश्रयोऽयं न वापि तं दे
तो यदा भवेत्तेरित वर्णाचिं रेव वज्राणां धारणाक्रमः अशभिः
न उज्ज्वलदि यमाणा माश्रुस्वल् मर्ष ये गो वै स्तेरुने पुरिकस्य
द मत्तो अपि जीवितान्ते को। येत यत सर्व गुण पुंते वज्र
द्व्याः पार्थाणि धाराश्रा षड्छेदा तरति वशिणि रत्नवर्णमि मस्ते ।
दशतिच उतंग समतीत्ताश्राव पितस्य धारणा मिष्यते श्रननापि
जुसाकरजागुणा षट्कोटिमुदम दि दोषेणा तस्यालसोराहृषिते
मत्तस्फुटतीत्ताभां वर्णा निते स्वमृत्पादिशमभागेवज्र लभतिमा
तनु सपाशमपेत दोषे रंदायुधो नवः प्रकटानेक दोषसस्तस्य
शु विस्तिब्धु रितां तरोत्तमेव। मरुतोऽपिवा स्वमृत्पाद्युतशोभा
निधं भुवि भवेत्तुलभ नवज्ज गो अत्यस्यन् विधीयते स्पष्ट
तोत्ताये विमलमपेत सर्वदोषे दोष मलेकारे वज्रे यद्यपिदृश
धृतेयः प्रयततनुः सदैव वज्र दृदि ते रत्नानो परिकर्मायं मृत्य
स्तं प्रतिदिनेमेति यावदायुः श्री तस्य भवेत्तनु प्रथमे गुणमप
संपत्ततधनधान्यगो यम्पुनोवा दाभ्युपेतं प्रतिवहं संपुपैति य
नवकिविषयाज्जतस्करासुभवा च्छेदोषे अलमाभरणेन तस्या
निवः हरातस्य निवर्तते कर्माणा होगुणादीनोपि मणि र्भूषणा
श्रवणानिच यदि वज्रमेपेत स य नोर्वावज्र मथायै गुणावदपि
वदोषे विभ्यातं दृष्ट विशानिगुरु सतप्रसूतिनिबन्ता अन्यत्र रोच
ते मणिशास्त्रविदो वदेतितस्य विषिट कस्तानुा विमुक्ताश्च
दिगुणा उपक लत्तरा मय्येम् प्रयसा उष्यरोगा तयागोमद
स विभागहीनाह तददंशेषं केनच वेदार्थस्फटिकाभाचका
योदशं त्रिंशदतोर्हभागाः अशी वै आपि पृथग्विधेः प्रतिरूपाणि
ति भागोय शतोशभागाः सट्टस ऊर्वन्ति वज्रस्य ऊशालाननाः
भागोस्य समान योगः यत्तेरुने परीता तेषु कतेया विददिः स
हंशभिः कृतस्य वज्रस्य मृत्य परोत्तकः तागोहोवज्रप्राप्ताभि
प्रथमे प्रदिष्ट हाभ्यां क स्तोषो काये परीततां ।

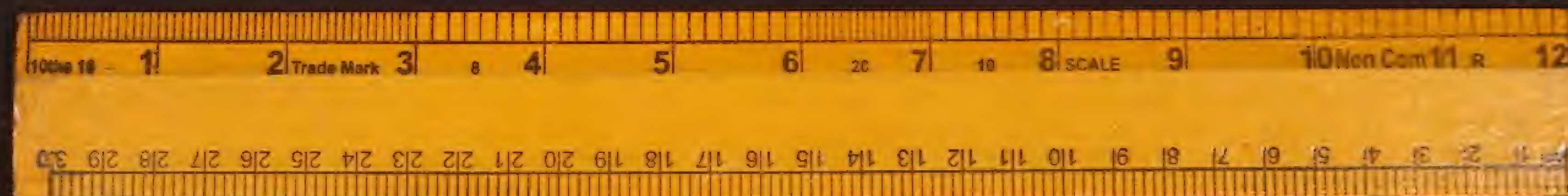

पृथिव्यानि रत्नानि येनानि
लोहपातवः सर्वाणि विलिखे
हृत्तं तत्तैर्न विलिखते गुरु
ता सर्वरत्नानां गोस्वाधारकार
णां ध्वजेतान्नेपरीत्येन सरयः परि
वृत्तते जाति रत्नाति विलिखे
ति वज्रं तुरुविन्दाः वज्रं वेज्रं।
विलिखति नाम्नेन लिखितेव
वज्राणि मुक्ता मणयो ये च केत
वेजातयः नतेषां प्रतिवहानां
भा भवत्तुङ्गामिनी तिर्यक
स्तन्नात्केषां विलिख्यविषदिह
प्रपते तिर्यगालिख्यमानानां।
सा पार्श्वेषु हि हसते यद्यपि
विशीर्णा कोटिः सविन्द्रेणानि
तोवितर्णोवा तदपि धनधाम
पुञ्जान् कथेति सेंद्रागुधो वज्रः
सौदामिनी विलिखति भिरामेण
ना यथोक्तं कृतिशब्दधानः प
राक्रमाक्रोत परप्रतापः सम
स्तसामन् भुवं भुनक्ति इति
गारुडे ६८ अध्यायः ॥
वज्रं क्ली वालकः पात्री ३
तिमेदिनी कोनिके इतिथ
रतिः वज्रपुष्पे इतिशब्दः
त्वावसी लोहविशेषः सचव
ऽविधा यथा नीलपिङ्गः प्र
णामे २

मोरके २ नागकेशव ४ तिलि
रागं ५ स्वर्गावने ६ शैवालवने
शोणावने ८ रोहिणी ९ कोको
ले १० ग्रेथिवज्रके ११ मदनाय
१२ इत्यादि तेषां नामानुपेक्षि
के इति प्रमाणं अधविशेषः
तस्योत्पत्त्यादि यथा । पुरा
वधाय वज्रस्य वज्राणां वज्रमु
ते विष्कलिगास्तत्तत्सगोता
परिमर्षिताः ते निपेत वंमधा
नास्त्रिवरेण मरीभक्तो तेभ्य
पवसस्यने ततद्भिपुचादुक्
तद्वज्रं वज्रजातत्वादु मज्जु रवो
द्रवात् गुणनास्त्रवर्तितं गुप्तात्ता
गनेव ततो मते पिनाक २
हरे नागं वज्रवेति चतुर्विधं
वज्रं वज्रवेतिहेतुतत्राप्रो विह
तिं वृजेत सर्वाभेभ्य वरेवज्रेणा
पिवादेव मत्तस्त इति भाव
प्रकाशः ॥
वज्रः ५ कोकिलारुद्रः सेत
ऊशः इति राजनिर्वटः सेंद्रः
हृतः इतिभावप्रकाशः ॥
श्रीकृष्णपौत्रः यथा अनिह
हात्सभशयो वज्रो नाम न्यो
भवत् प्रतिवाह वचसत आ
रुस्तस्य सतोः भवत इतिगारुडे

१५५ अध्यायः अथिच प्रमुम्
आसीत्यथमः पितृवड्किणी
सुतः सरुकिणी इतिरमुप
येमेमहारयः तस्यो ततोः निरु
होः भृजागायुत वलानितः स
वापि रुकिणीः पौत्री रोहिणे
जगदे ततः वज्रस्तस्यामदुयस्त
मोषलादवरोधितः प्रतिवाह
रभृत्तस्मात्तवाहस्तस्योत्पन्नः।
इतिश्रीभागवते १ स्कन्धे १५।
अध्यायः विष्कभादि सप्तविंश
तियोगान्तर्गतं यचदशयोगः।
तस्याधनवदेरा वज्रनीया यथा
त्यज्यो पंच विष्कभे सप्तशूलेव
नारिकाः गण्ड्याद्योतयोत्पद्य
नव र्षणा वज्रयोः वैद्युत्तियति।
पात्रोव समस्तो परिवर्जयेत।
शेषायथार्थनामानो योगाः का
र्येण शोभनाः इतिन्योतिस्तत्ते
अज्जनातफले यथा गुणी गु
णानो बलवान् महौनाः स
द्रव वज्रादि परीक्षकः स्यात्
वज्राभिधाने यदि चेत् प्रसूतो
वज्रोपमः स्याद्विप्र कामिनीनां
इतिकोष्ठीप्रदीपः ॥
वज्रके क्ली वज्रतारं इतिराज
निर्वटः सर्वतोभद्रचक्रान्तर्गतः

सूर्यभोग्य मत्तवातत्रयोविंश
नत्तवात्मक उपशब्दः यथा स
र्यभात्येचमंधिषो जेयं विष्णु
त्वाभिधे श्रमेचाष्टमगं श्रोतं
सन्निपाते चतुर्दशं केतमहाद
शो श्रोतं मुक्तास्यादेक विंशतिः
हाविशतितमे कम्पे यथोविश
नव वज्रके निर्वीतेव चतुर्विंश
मुक्ता अष्टावुपपदा इतिन्यो
तिस्तत्ते ॥
वज्रकेटः ५ हनुमान् इति
हेमचन्द्रः ॥
वज्रकेटकः ५ स्तुदीहृतः ३
तिजराथरः कोकिलारुद्रः
इतिराजनिर्वटः ॥
वज्रकेटः ५ वज्रकर्णीः मक
रकेटग्राह इतिभाषा इतिरत्न
मालावज्रकपाली ५ पुं वज्रवि
शेषः तमर्थायः देवस्यः २ देव
कः ३ वज्र समरः ४ देवः ५ नि
मुंभीशः ६ शशिशाखरः ७ वज्र
टीकः ८ इतिहेमचन्द्रः ॥
वज्रकालिका स्त्रीमायादेवी इति
हेमचन्द्रः ॥
वज्रकेतः ५ नरकरानः यथा
गते वशिष्ठे नरकः श्रीवृत्ति
स्यसपुतः इत्यपकम्प इतिव्या

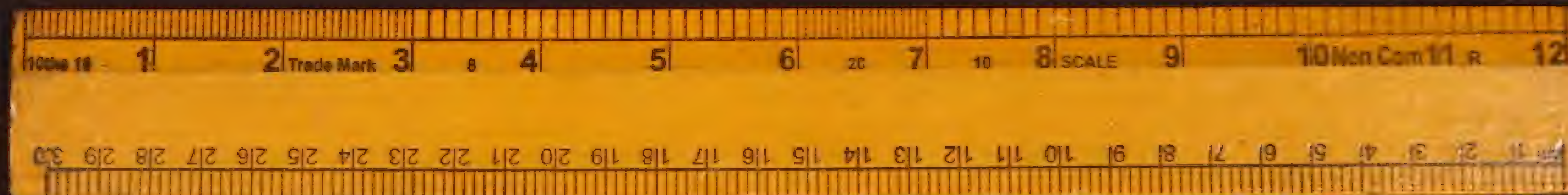

मीस्मति स्तस्य वज्रकोतोस्तदा
वला हनेच प्रादितोत्तस्तेवा
गासनगरं प्रति इतिकानिका
पराणो ३८ ग्रन्थायः ॥
वज्रवर्मा १७ एवही गंडकं ३
तिराजनिर्वंदः ॥
वज्रजित ७ गरुडः इतिरेम
वंदः ॥
वज्रजाला स्त्री वज्राग्निः इति
हलाग्रयः ॥
वज्रटीकः ७ वज्रकपालीनाम
कवुडः इति त्रिकोडशेषः ॥
वज्रतंडः ७ गरुडः गणेशः
इति त्रिकोडशेषः ग्रन्थः मश
कः इति राजनिर्वंदः ॥
वज्रदेतः ७ शूकरः मूषिकः
इतिपादुमाता ॥
वज्रदशानः ७ मूषिकः इति
हेमवंदः ॥
वज्रदुः ७ सुदीवृतः इत्यम
रः वज्रदुमः ७ सुदीवृतः ३
तिशद्वरावली ॥
वज्रधरः ७ इंद्रः इतिहलाग्र
यः निनविशेषः इतिवि।
कोडशेषः ॥
वज्रनिर्वोषः ७ वज्रननितश
वः इतिहलाग्रयः ॥

वज्रनिषेधः ७ वज्रनिर्वोषः १
तस्यार्थायः स्फुर्जयः २ इत्यमरः
हे वज्रननितशवृत्तं ग्रन्थोत्तसेव
हनात्मने साधि मज्जवरेवज्रमि
व वज्रं तस्य साटोपधनोदयमि
तिकेचित् दोस्फुर्जीवज्रनिर्वि
षेधे निषेधः मज्जवृत्तानिः अ
ग्रान्याज्ञात इत्येके निषेधग्रन्था
नेसाटोपधनिश्चइहत्तधनिरभिप्रे
तः अतः विःफुर्जयु प्रत्ये
निनादे परिदेविनीति भट्टिः हि
तोःखुरिति ग्रन्थः निपातनात्
दीर्घः स्फुर्जरय रिति दीर्घार्थ
परस्मै केचित्दीर्घनेच्छति के
विदिभाषया दीर्घमिच्छति व
ज्रसनिषेधोवज्रनिषेधः योपि
पतहणीने चननिषेधो हिमृह
मः इतिभरतः वज्रपाणिः ७ इंद्र
इतित्रिकोडशेषः ॥
वज्रपुष्पे स्त्री तितपुष्पे इत्यम
रः वज्रपुष्पा स्त्री शतपुष्पा ३
तिराजनिर्वंदः
वज्रमूली स्त्री श्रावर्षाणी इति
राजनिर्वंदः ॥
वज्ररथः ७ त्रिविधः इतिपराण
वज्ररदः ७ शूकरः इतित्रिकोड
शेषः वज्रतत्पदेतम् ॥

वज्रवली स्त्री ग्रन्थिसंसारलता।
इतिहारावली ॥
वज्रवागही स्त्री मायादेवी ता
त्यार्थायः मारीची १ विमुक्ता ३
वज्रकालिका ४ विकटा ५ गो
री ६ योत्रिरया ७ इतित्रिकोडशे
षः वज्रवीजकः ७ लताकरेनः
इतिराजनिर्वंदः ॥
वज्रवृत्तः ७ सेकंडवृत्तः इति
राजनिर्वंदः ॥
वज्रशालः ७ प्रात्यकनामानंतः
इतिराजनिर्वंदः ॥
वज्रशृंगवला स्त्री विद्यादेवी इति
हेमवंदः ॥
वज्रसूर्यः ७ उदविशेषः १ इति
त्रिकोडशेषः ॥
वज्रतारं स्त्री तारविशेषः तस्य
र्यायः वज्रकं १ तारश्रेष्ठे ३ वि
दारकं ४ सारः ५ वंदनसारः ६
श्रुमोत्यं ७ प्रमज्जोगकं ८ अस्या
गणाः प्रत्यस्मत्ते तीदगात्ते ता
रत्ते वेचनत्ते शुल्कोदगार्ति वि
ष्टंभ श्रेष्ठप्रसं मत्तेमत्तर्ति
नत्ते सरत्तेच इतिराजनिर्वंदः
वज्रा स्त्री सुदीवृतः शुद्धी ३
तिमेदिनी इत्या यथा वज्रोक्त
शकारी देवी वज्रा तेनोपगीयते

इतिदेवीपराणो ४५ ग्रन्थायः
वज्रागः ७ सर्पः इतिराजनि
वंदः वज्राग इतिवापाटः
वज्रतत्पोगमुक्तेवि ॥
वज्राग्री स्त्री गवेधुका इतिश
वृचैदिका ग्रन्थिसंहारी इति
भावप्रकाशः ॥
वज्राभः ७ इत्यपायायाः इति
राजनिर्वंदः दीरकतत्पदीति
मति विवज्राशानिः ७ वज्रे इति
त्रिकोडशेषः ॥
वज्रास्पृष्टवला स्त्री कोकिला
दहृतः इतिराजनिर्वंदः ॥
वज्री ७ इंद्रः इत्यमरः वुडः
इतिमेदिनी ॥
वज्री स्त्री स्तु दीभेदः इतिमे
दिनी वंचकः ७ शृगालः इत्य
मरः गदवधुः इतिमेदिनी ॥
वंचकः वि खलः धूर्तः इति
मेदिनी ॥
वंचयः ७ धूर्तः इत्यादि
कोषः वंचना कोकिलः इति
सेहिमसारोपादिश्रुतिः ॥
वंचने स्त्री प्रतारणे इतिहेम
वंदः तस्य गोपनीयत्वे यथा
वंचनेचावमानेच मतिमानप्रका
शयेत् इतिवापाकासेयदः ॥

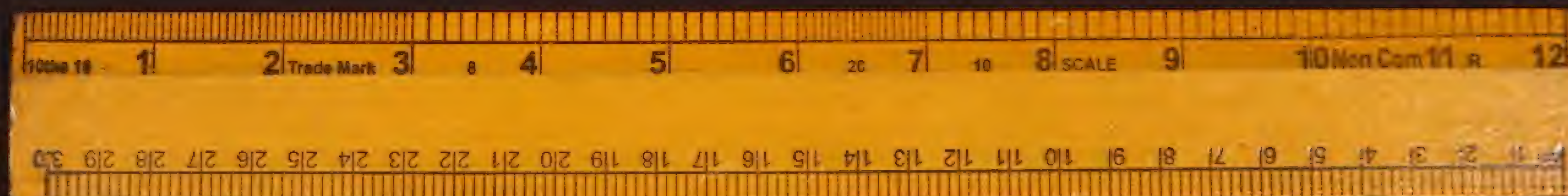
वंचना स्त्री प्रतारणा ज्योतव
नृपातो भावे अनप्रत्ययेन
निष्पन्नः प्रयोगो यथातेका
नृमुनयोदिद्याः प्रेस हेमवतं
पुरं सर्गाभिसेपि स्रुते वंच
ना मित्रमेनिरे इति कुमारसंभ
वे ६ सर्गः ॥
वंचितः वि वंचनाविशिष्टः
प्रतारितः तत्पर्ययः विप्रतः
वाः १ इति हेमचंद्रः ॥
वंचुकः वि प्रतारणाशीलः त
त्पर्यायः धूर्तः १ वंचुकः ३३
तिशहरत्नावली ॥
वंच्ये वि गमनीयं इति या
यवंचधातोः कर्मणि व्याप्रा
त्ययेन निष्पन्न इति मुग्धवोध
याकरणा वंचुलः पुं तिनश
वृत्तः अशोकवृत्तः इत्यमरः ॥
वेतसवृत्तः इति मेदिनी स्थूल
पद्मवृत्तः इति शहरत्नावली ॥
पक्षिविशेषः इति हलायुधः
वंचुलकुमः पुं अशोकवृत्तः
इति राजनिर्वटः ॥
रंजलकुमः पुं अशोकवृत्तः ३
वेतसवृत्तः यथा विडलोवेतमः श्री
तो वानीरावेतलपियः इति रत्न
माला वंचना स्त्री वरुणप्राणा
इति

हेमचंद्रः ॥
वट तक वेष्टे भागे इति
कविकल्पद्रुमः वटयति इति
डुर्गादासः ॥
वट वेष्टे इति कल्पद्रुमः वटः
ति वृत्ते लता इति डुर्गादासः
वट ३ कि वटने इति कविक
ल्पद्रुमः वटने विभागः इति
हस्ततेकि वटयति वटयति वे
देति हाटकं यस्मात्प्राप्य विशाख
रंपुर इति हलायुधः अयं वृत्त
दोके श्रिजपसते इति डुर्गासिंहा
दयः इति डुर्गादासः ॥
वट म उक्तो इति कविकल्प
द्रुमः वटयति इति डुर्गादासः
वट ३ स्तये सौत्रयात्तरये इति
कविकल्पद्रुमः इवटकः इति
डुर्गादासः ॥
वटः पुं वृत्तविशेषः षड्ग
ल इति भाषा तत्पर्यायः न
ग्रोथः १ वरुणात् ३ इत्यमरः ॥
वृत्तनाथः ४ यमप्रियः ५ इति
शहरत्नावली रत्नफलः ६ शु
गी ७ कर्मजः ८ भुवः ९ लीरी १०
वैश्रवणावासः ११ भोरीवः १२
इति नरायणः नरालः १३ रोहि
ताः १४ अत्रोदी १५ विटपी
इति

१६ स्तंभरुः १७ मंडनी १८ संकेत वटाया यमुनाया अत
महाब्जायः १९ भंगी २० यत्ता रणीति क्रोश मर्षादोत्तरदति
वासः २१ यत्ततः २२ पादयोः एतत्तर उटयोः षोडशवनानि
हनः २३ नीलः २४ शिफारुहः पादो संकेत वटमादो त भा
२५ वरुणादः २६ वनेपतिः २७ अ एरीगाव्ये वटे हयं पावकाव्ये
सगुणाः कषायत्वे मधुरत्वे तृतीयं वटे शृंगार संज्ञके ॥
शिथिरत्वे कफ पित्तचरदाह त्वयं वैशिवटे अष्टं येचमे श्री
हृषामोद व्रणा शोफ नाशि वटेच षट् सप्तमं च नरान्ते
त्वे इति राजनिर्वटः अपि व कामाख्यावट मष्टमे मनोयव
वटः शीतो गुरु शोदी कफपित् र्कनाम नवमं परिकीर्तितं आ
व्रणापदः वार्ता विस्मयदाहजः शावटे महाश्रेष्ठं दशमं शुभदा
कषायोपनिदोषहत इति भा यके अशोकाव्ये वटे अष्टमे
वप्रकाशः सचरुदत्तद्वयः यथा कादश मुदाहृतं नामकेलिव
अथ ऋतुः कथं त्वया सत्यव दंश्रेष्ठं हादश परिकीर्तितं ना
दोगो ब्राह्मण समो कृतो सर्व मत्रसवटेचैव त्रयोदशमसंज्ञ
भोपि तरुभ्यस्तो कथं एतत् के नामरुदवटे अष्टं चतुर्दश
मोक्तो सूतउवाच अथ त्वत्पु भगवान्निस्सरेवनसंशयः रुद
त्पु वटस्तु हृत्पलापो वरुण पृथक् दर्शनं स्पर्शं सेवास त
वेपापदोः स्मृताः ३ः वापद्या पिदृशानो विनाशकारिणो भू
वं इति पाद्योत्तरादे १६ अथा यः अमातलाश शोहे दृष्ट
वं वृत्तमंडलाभ्यंतरीणावटः वं वृत्तमंडलाभ्यंतरीणावटः
संज्ञक षोडश वनानि यथा वरः वि गुणाः वेदे इति भा
अथैषा षट्सांगवनानामभ्यंतरे वा इति मेदिनी ॥

वरकः ३ पिष्टकभेदः वरा समनादिताः अथ माववर
इतिख्यातः इत्यमर भरतो टकः मावाणां पिष्टिका हिं
अस्य गुणो विदादितो तस्मा तवाणां मेरुताः तथा वि
कारित्वेच इतिराजवल्गुः ॥ रचिता वरे वटिकाः साधुशो
अपिच मावाणां पिष्टिकां ३। धिताः तानिता समतेलेता
लोत्तवणां हिं गभिः कृत्वा अथवा सप्रतेदिताः वटकस्य
विद्व्यादृकां तानेते ३ पदे। गोर्षकाज्ञातया रुचिराभ्रं
ल्लनेः विप्रक्ता वटका वत्या अथज्ज्वाडवदिः ऊष्माडकवरी
वेहाणा दीयवर्दनाः वाताम ज्ञेया पूर्वोक्तवटिकागुणा वि
गदरा रुचा विशेषाददितापराः शेषातिरक्तव्री लक्ष्मी वकणि
विवेयभेदितः श्रेष्ठाकारिणोः तावुयेः अथ मुद्रवटिका ।
मप्रिष्टिताः सञ्चारनितिये मुद्रानां वटिका तद्वद्वितासाधि
तके भ्रष्ट नीरक हिं गव लव ता तथा पथ्या रुचा ततो ल
या तत्रवटकात्कलानिमि लक्ष्मीमुद्रसपगुणा स्मृता इतिभा
जयेत् अकल सत्र वटकोवत वप्रकाशः अथमावकपरिमाणं
कुरोचनो गुरुः विवेयकृदिस यथा दशगुनास्त मावः स्यात्
हीचश्रेष्ठलः पवनापदः रान शानो मावचतुष्टये होशाणो
तयाति रोदिमापचमा तोस्त वटकः कोणा सौलकोदंता
भक्तयेत् अथाशिकावटकः अ असः इतिशब्दमाला ॥
त्रिकोखेदयित्वात जनेनसद वटपत्रः ३ सितार्जकः इति
मदेयेत् तत्रैरे कतमेस्तोरे व राजनिर्वटः ॥
टकात्मजयेजनः अत्रिकावट वटपत्रा स्त्री विप्रमालीपुष्प
का लोत्तरुचा वकिप्रदीपनाः वृत्तः इतिरत्नमाला ॥
वटकस्यगुणः पूर्वै रेतैःपिच वटपत्री स्त्री पाषाणाभेदीवि
समन्विताः अथतक्रवटकः ३ शेषः तस्यार्थायः इनानी २ ये
ज्ञानोवटका सङ्के मज्जितान रावती ३ गोधावती ४ श्रावती ५
चवोदिमाः संस्कारनप्रभावेनवि प्रणामा ६ त्रहोगनामिका ७ अस्यागुणा
सेष

स्मितं मोल्यते मेरु हृष्टं युरो वर्ति सथोचते लेद्वत
विनाशितं वलदाहते वणाद साध्यते वक्रो युरो वाशर्कमाय
नृत्ते किंविदीपनकारित्वेच व वा गुग्गुलु वी तिपेत्तत्र हार्ता
तिराजनिर्वटः अपिच वटपत्री निर्मिता वरी तत्र वकि सिद्धे
तकथिता मोहिमैरावली बुधेः उरौ ऊर्ध्वदक्षिसिद्धेनकविद्व
वटपत्री कषायोसा योतिमूत्र गुल्मावरं देवा मधुना वापि
गदापदा इतिभावप्रकाशः ॥ उदिकाकारयेदुधः सित्ता चतुर्थ
वटः ३ ऊर्जाटः वेष्टः प्रादः एता देवोवटी ३ दिगुणो मुद्रः व
चौरः चंचलः इति शब्दरत्ना र्णो हार्तासमाकार्यो गुग्गुलुमधु
वती ॥ तस्मै तस्मै हार्तासमं इवन्तु
वटवासी ३ स्त्री यत्नः इति दिगुणो देयमोदके ३ भिषावरः
हेमचंद्रः वटवृत्तवासकर्तृरिति इवे चतुर्गुणमितिवापावः इवे
वटाकरः ३ रज्जुः इत्यमरदी इवत्रपे द्रव्यं कर्षप्रमाणा तन्मा
कायो स्त्री रज्जुः ददि इति ज्ञा वले दृष्टप्रपुन्यते वलमि
वेदे इतिच भाषा इतिप्रमाणं ति कालादे रम्पुपलत्ता इति
वटावीकः ३ चौरविशेषः यथा भावप्रकाशः येननोपयोगिद्रव्यं
नामचोरो वटावीकः संधिचौर अस्यापि वरी इति भाषा यथा
स्त हारकः इतिशब्दमाला । मावाणांपिष्टिका हिं ग लवणा
वटिः स्त्री उपनिक्तिका यथा ईक मेरुता तथाविरचिता व
उपनिक्तिकोत्पादिकाच वटि से वटिकाः साधु शोधिताः ता
रुद्वेदिकादिवी इतिरावली तिता समतेलेतो अथवासप्रते
वटिका स्त्री वटी वरी इतिभा दिताः वटकस्य गुणो प्रेताज्ञात
वा तस्यार्थायः निस्तली ३ इति या रुचिरा भ्रं ऊष्माडकव
शब्दवटिका अथ वटिकाविधिः टी ज्ञेया पूर्वोक्त वटिका गुणा
वटका अथ कथ्यन्ते तत्रामाव विशेषातिरक्तव्री लक्ष्मीवकणि
टिका वरी मोदको गुदिकापिंरी तावुयेः मुद्रानां वटिकातद्वद्विता
साधिता तथा पथ्या रुचाततो

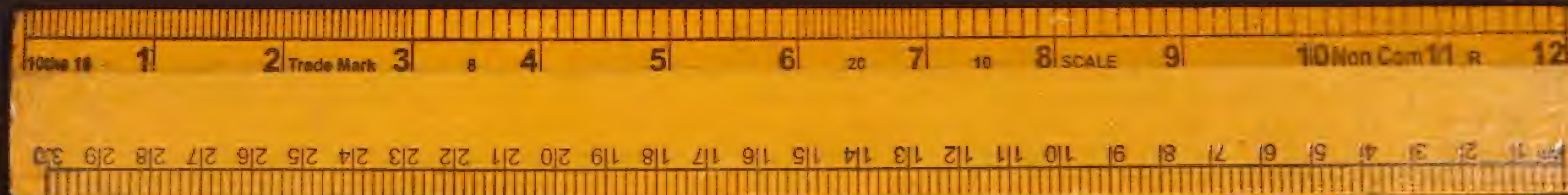
तन्वीभृदसृग्गणास्तता इतिभा
वप्रकाशः वृत्तविशेषः तत्पर्य
यः नदीवटः १ यत्तवृत्तः १ सिहा
यः ४ वृकः ५ अमरा ६ भेगि।
णी ५ तीरकाष्टा ८ अस्यागणाः
कषायत्वं मधुरत्वं शिथिलत्वं।
पित्तनाशित्वं दाहकत्वा अमसा
सविषं हृदि अमनत्वं च इति
राजनिर्वृतः ॥
वटी वि वृत्तः इत्यमरः ॥
वृकः पुं माणवकः यथा वृकः
पुनर्मणावकोभिलासाश्रमा
वृकं इतिहेमचंद्रः वृक्षचारी य
था वृक्षचारी वृक्षचारी इतिश
वृत्तावली ऊटवृत्तः यथाय
वृकपर्णीः श्रेष्ठाणाकः मुकना
सः ऊटवृत्तः अतो वृक्ष दीर्घवृ
त्ता दीर्घवृत्तक इत्यपि इतिवृत्त
वृत्तावली वानकः यथा वा
नकोमानवो वातः किशोरोवृ
त्तपि इत्यपिश्रुतवृत्तावली
वृकः पुं बालकः इतिशब्द
वृत्तावली भेरवविशेषः अस्म
मंजादि र्यथा अहरेवृत्तकं डेन
मापुत्रहारणं तथा ऊटवृत्तं
पुनर्देहं वृत्तकं च समुहं एकं
विशालहस्ता शक्तिरुद्धो म

रामनः अस्मृता प्रातःकृ
त्वादि प्राणायामांते विधाययी
द्व्यासेज्योत् यथा यर्मादि
यनेच्योते देहे विन्यस्य अस्या
दिन्यासेज्योत् यथा शिरसि
जेवृत्तहारणकं अथये नमः
मुत्तगायत्रीछन्दसे नमः हरि
वृकभैरवाय देवताये नमः
तोमर्त्तिमासः क्रो गेइशाना
यनमोः सुष्टयोः क्रो रे तत्त
रुषाय नमस्तर्जयोः क्रुं अ
चौराय नमो मध्यमयोः क्रिं वि
वामदेवाय नमोः नामिकयोः
क्रुं सद्योजाताय नमः कनिष्ठ
योः पुन स्ततदंगुलीभिः शिरो
वदनं हनुषं पादेषु तनूदीना
दिकास्ततस्मृती न्यसेत् तथोद्देश
रत्तिगोदीचपश्चिमेऽ मुलेषु
च ताग्रसेत् तथाच निवर्त्ये अं
गुली देहवत्केषु मूर्तीन्यसेद्यथा
पुरा सत्यादि पंच क्रुत्वा अशक्ति
वी प्रः सरं वकारं पंचक्रुत्वा
मीशानादिषु योजयेत् ततः क
रंगमासौ तद्यथा गेफोवो अंग
ष्टा भ्यां मम इत्यादि गेफोवो ह्य
याय मम इत्यादि वृद्धीवृत्तं
हयेन ऊर्ज्यात् तथाच निवर्त्त वृद्धीवृ

पुन्यया शक्ता वकारेणापि तद
ता अंगानि नातिमुक्तानि प्रा
वाद्येन कल्पयेत् ततोऽध्याने त
सध्याने विधा शोक्तं सात्विका
दि प्रभेदतः सात्विकं यथा वेदे
वातेऽस्फटिकं सहस्रं ऊटवृत्तादि
वृत्तं दिवाकल्पेन वमणिमयेऽ किं
किणीनृपराधैः दीप्ताकारं विषद
वदनं सप्रसन्नं विनेत्रं रक्ताङ्गा
भ्यां वृकमनिशं शूलदेजोदधानं
१ एवं ध्यात्वा राजसेयथा उद्य।
द्रास्तरं सन्निभं चिनयने रक्तो ग
रागस्तनं सेरासं वरदकपालम
भये शूलं दधानं करैः नीलशी
व अरारं भूषणाशतं शीतोष्ण
सृजोत्तले वंशकारुणावाससेभ्य
हं देवं सदा भावये ॥
तामसयथा ध्यायेन्नीलादिकं
तंशशिसकलधरे सुंदरमालमहे
शं दिवस्त्रं पिङ्गकेशं दमरुमयं
शिखं ज्वलामयानि नागे चंदो
कपालं करसरसिरुद्धं विभ्रतेभीम
दंष्ट्रं सर्पाकल्पं त्रिनेत्रं मणिमयं वि
लसत्किंकिणीनृपराधो ३ सा
त्विकं ध्यानमाख्यातमयस्सुवि
नाशनं आपुरारोग्यजननमयवग
फलप्रदं १ राजसे ध्यानमाख्यातं
धर्मकार्यसिद्धिदं १ तामसे श
शुशमने कृताभूतगदापदं ३
एवं ध्यात्वा मानसैः संप्रत्यशाव
स्थापनं कुर्यात् अस्मृतायं च
धर्माधर्मादिभिः कृतं पीठे पं
कजशोभिते यक्षोणांत सिको
णाख्ये योमपंकजसेयुते ततो
मूलेन मूर्तिं सकृत् स्पर्शवत्प्रा
त्यावाहनादिकं कुर्यात् तत्र क
मः मूलेन सद्योजातमंत्रेणाचार
ने मूलादिनामदेवेन स्थापनं
मूलेन सान्निध्यं अचारेणासन्नि
वोधने तत्पुरुषेण योनिमुद्राप्र
दर्शने ईशानेन वंदेन मितिवि
शेषः ततः कर्णिकायां दिक्ता
कोणेषु ईशानादीन् यजेत् त
तोऽयाम पंकजदनेषु असितो ग
दि भैरवान् यजेत् असितो गो
रुक् अष्टः क्रोथोत्तमोच भैरवी
कपाली भीषणाश्च वसेद्वारोष्टा
व भैरवाः एते रश्मिभैरव हिती
यावराणां ततः घटकोणापुक्रो
वाद्यदयाय नम इत्यनेन पूजये
त् ततः पूर्वोदि शक्तिनीराकि
णी लाकिनी काकिनी साकि
नीराकिनी मालिनी प्रजान् देवीं
ज्ञानउमा प्रजाकृदप्रजात्मा रका

पुत्रान्दत्तितो यनेत उद्धृष्ट
हृषीकेशान् प्रयोः योमाली
पुत्रान् तद्वदि २४५३५३५३
शान् वृद्धकपुत्रान् जयेत् न
दृष्टिः पूर्व जेष्ठपुत्राणीपुत्राय
नमः एवं मीशानेमाहेष्टरी
पुत्राय उत्तरे वैसवीपुत्राय ।
अनितेकोमारीपुत्राय पश्चि
मे इन्द्राणीपुत्राय नैऋतेमहा
लक्ष्मीपुत्राय यामे वाराही
पुत्राय अनलेवामुपुत्राय त
स्याव निवेधे ब्रह्माणीपुत्रके
पूर्व माहेष्टीपुत्रमेष्टरे वैसवी
पुत्रके सोम्येकोमारीपुत्रमानि
ले इन्द्राणीपुत्रके भूयः पश्चि
मेष्टनेष्टतः महालक्ष्मीसुतेप
आद्रतोदिशि समवेयेत वाग
हीपुत्रके यामे चापुत्रपुत्रमा
नले तद्वदि दृष्टादित्तव देव
कविपुत्रान्ते वेताल वक्ति
निकंकवालकालांतके एक
पादंभीमत्रुष्टे श्रवलेवाटकेष्टरे
पुत्रयेत् ततोयोगिनीसद्वितदि
वयोगीशायनमः एवं योगिनी
सद्वित भूमिष्टयोगीशायनमः
इष्टानाप्रि निरुतिष्टपुत्रयेत्
असपुत्रस्यपुत्रासकविशतिल
वनपः वार्तितेनयेस्यत्र इति

सर्वशास्त्रागमादिषु आपड्डहार
गोमेष्टे सर्वसिद्धिप्रदे तत्तां सर्व
वाचैव भूतानां दितार्थे वाञ्छिते
मया विशेषतस्तत्तांवेष्टातिषु
ष्टिप्रसाधने अंगमास करमास
वीजमास समन्विते वक्तुमर्हति
देवेश मम स्वैविवर्द्धने श्रीभगवा
नुवाच शृणु देवि महामेष्टमाय
इहारेष्टके सर्वदेव प्रशमने
सर्वशत्रुनिवर्द्धां अयस्मारादिरो
गानां ज्वरादीनां विशेषतः नाश
नेष्टतिमात्रेण मेष्टरान् मिमेष्टि
येष्टरान् भयानां च नाशनेसुत
वर्द्धने स्त्रेष्टाहस्यामि ते मेष्टे
सर्वसारमिमेष्टिये सर्वकामार्थ
दे मेष्टे गन्धभोगप्रदेष्टाणां ।
प्रणावेष्टेष्टुष्टार्थे देवीप्रणावस
हरेत् वृद्धकायेतिवै पञ्चादाप
इहाराणाय च ऊरुष्टये ततः य
आहृष्टकाय पुनः लिपेत् देवीप्र
णाव सुहृष्ट मेष्टरान् मिमेष्टिये
मेष्टोद्धार मिमेष्टे विष्टेष्टोक्तस्या
पि इष्टेष्टेष्ट अष्टकाष्ट मिमेष्टे
मेष्टे सर्वशक्ति समन्वितेष्टरणा
देव मेष्टसमूहप्रेतपिशाचकाः
विद्वन्नि भूयार्ता वै कानरुष्टा
दिवप्रताः पठेष्ट पाठेष्टेष्टापिष्टने चकष्टां सर्वाष्टनाशने विनेष्ट

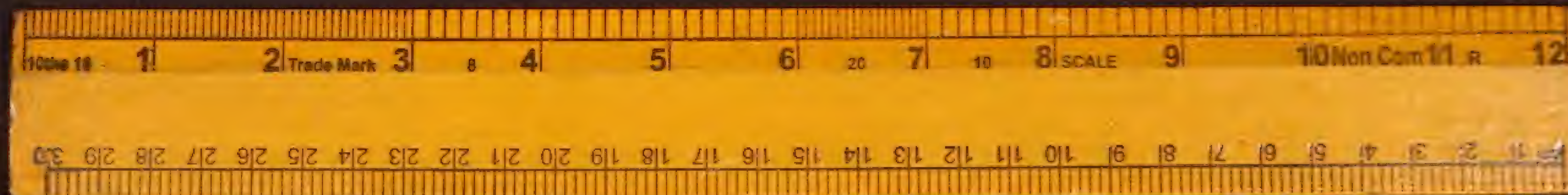

सूर्वोर्विमस नचपोरक्तपा पविचारकः भूर्तो दिगंबरः शोभि
 गिकं पादपो देवदेवेश सर्वो रिताः पादलोचनः प्रशान्तः शा
 मे वृकं मसेत पवेमामवि न्निदः मुहः पंकरप्रियवायवः अ
 थिं कृत्वा तदनंतरं सुतमे नामा हृमूर्ति निर्भीशश्च तानचत्तलः
 एषातकस्यापि हृन्तोः शुभ्रुदा मोमयः अष्टाधारः कलाधारः सर्प
 हृते वृदराण्येको नाम अमि पुक्तः प्राणीशिवः भूपरो भूप
 अ परिकीर्तितः देवताकपि राभीशो भूपति भूपरात्मकः के
 ता चेद सद्रि वृकभैरवः पमी कालधारी मुंडीच बालयज्ञोपवी
 र्य काम मोक्षेण विनियोगः प्र भवान् जंभेनो मोहनः स्तंभीमा
 कीर्तितः जं भैरवो भूतनाथ राणाः तोभाण स्तथा मुदनीलोन
 अ भूतात्मा भूतभावनः तेत्रः नशाय देहो मुंडविभूषितः वलि
 तेत्रपातश्च तेत्रस्तः त्रिविधो वि भुक्तलिभूतात्मा कामी कामप
 गृह प्रमशानवासी मोक्षार्थी ल राक्रमः सर्वापत्तारको उर्गो इष्ट
 पराशी मखोतकृत रक्तपः भूतनिषवितः कामी कलानि
 प्राणयः सिद्धः सिद्धिदः सिद्ध पिः कोतः कामिनीवशकृदृष्टी
 सेवितः कालः कालशमनः सर्वसिद्धिप्रदो वैद्यः प्रभाववान्
 कलाकाण्ठतनुः कविः विनेत्रो १८ अष्टोत्तरशतं नाम भैरवस्य म
 वरुनेत्रश्च तथापिगतलोचनः दान्मनः मयाते कथिते देवि र
 मूलपाणिः खड्गपाणिः कंका हसं सर्वकामिकं यदं देवति
 ली भूतलोचनः श्रीरुर्भैरवो स्तोत्रं नामाष्टशतमुत्तमं ॥
 भीरुभूतपोयोगिनीपतिः ध नतस्त्रुपितं किंचिन्न रोगेभ्योभ
 नदो धनहारी च धनयः प्रति यं तथा नशुभ्योभयं किंचित्पा
 भाववान् नागहारो नागके प्रोति मानवः कुचित् ॥
 शोयोमकेशः कपालभृतेको पातकानो भये नैव पदेस्तोत्र
 तः कपालमाली चकमनीयः क मनमथीः मारीभवे राजभये तथा
 तानिपिः रिताचनोत्ततत्रेसि चैराग्निने भये गैत्यातिके महादो
 शिखीच दिशोकपातविद्वतनय दे तथा डः स्वम दर्शने
 नो डिभः प्रगतः प्रगतजनविद्यः व
 वृको वृकेशश्च खड्गगवरधारकः भूताध्यतः पशुपति धितकः

वृधेन च तथा वीरे पदेस्तो नयने चतुर्वीहं दिवाङ्कं
 वंसमाहितः सर्वे प्रशमनेया भुजेगमावने देव मधिवर्णाणि
 निभयाद्वैरव कीर्तनात् ए शेरुहं दिगम्बरं ऊमारीशं वृह
 कादशसद्वित पुरुषश्चरण काखं महावले खड्गं मसि
 मुद्यते त्रिसंध्यः पदेदेवि सेम्वत पाशोच मूलं चैव तथापुनः उम
 सर मतेदितः ससिद्धिमायुषादिशं रुच कपालेच वरदेभुनगेतथा
 इर्तभामपि मातुषः घामासान् नौलजीमूतसेकाशं नीलोजन
 मिकामस्त स नस्तात्मभेतेमरी वयप्रभं देष्टा करालवदनं
 राजा शत्रु विनाशाय जपेन्मा पुराणदभूषिते आत्मदार्ढ्यसमो
 साधकं पुनः रात्रौ वारत्रयं चैव ना पेत सारमेयसमन्विते ध्यात्वा
 शयतेव शास्त्रवान् जपेन्मासत्र जपत्सुभेसवदृष्टः सर्वान् कामान्
 पंग्रात्रो राजानेव शमानयेत् य वासुयात् पतल्लुत्वा ततो देवी
 नार्थीचस्तार्थीच दार्थीयस्त नामाष्टशत मुत्तमे भैरवाय प्र
 मानवः पदेहाश्च य द्वा वारमे दृष्टाभूत्स्वयं चैव महेश्वरी इति
 कंतथा निशि भुनेपुत्रो स्तथा रा विद्युसारो हारतेत्रे आयुडहारक
 रात्र्यामुयात्रात्र सशयः रागीशो ल्भैरवस्तवराजः समानः अथ
 गात्रमुद्यते वदो मुद्यतवैभना वृकभैरवकवच श्रीभैरवउवाच
 त भीतो भयात्समुद्यते देविस देवेशिदेह रत्नार्थ कारणांकय
 तनसंशयः यान्यान्समीहते तो भुवे प्रियेते साधका येनवि
 कामो स्तोत्तानामोति निश्चिते नाशमशानभूमिषु शोणु वाति
 अग्रकाशमिदं गुह्यं नदेयं यस्य शोरेषु महावापु जनेषु च मृद्धि
 कसचित् सत्कुलीनाय शोता मकर वज्रेषु नराद्यापि वस्तिषु
 यस्तत्रेवं दंभवर्जिते दद्यात्तो श्रीदेवुवाच कथयामि मृगाशत
 त्रिनिदं प्रापे सर्वकामफलप्रदं ॥ त्रिदं स्तुतवचेषुभे गोपनीये प्रय
 ने वक्ष्यामि देवस्य यथाध्यात्वा त्नेन साहजोरपमे यथातस्य ध्यानं
 पदेत्रः ॐ मुदुम्फरिकसेका त्रिधा प्रोक्तं सात्त्विकादिप्रभेदतः
 शसस्त्रादित्यवर्चसे अष्टवाक्ये सात्त्विकं राजसेवेव तामसे देवतत्

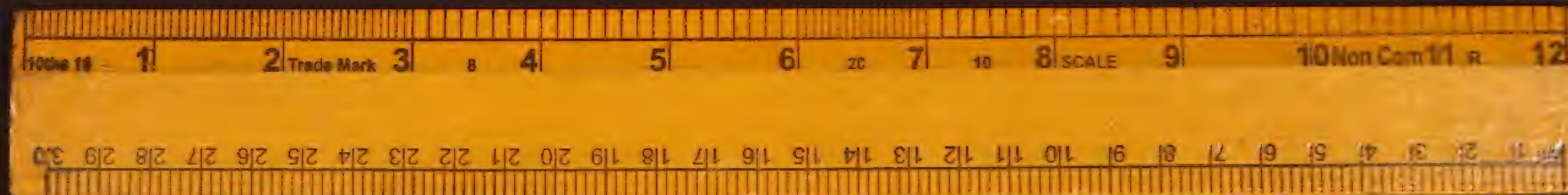
प्राण वेदे वाते स्फटिकसह प्रदे तयोश्चैव भस्मोऽङ्गः सर्वभूष
 शंक्रोऽन्ताशसि वक्तुं दिवाकः एतः भीषणासोममासेवशक्ति
 त्येनैवमणिमयेः किंकिणीवृष दस्तो गले मम स्तब्धे देवप्रियः
 रायोः दीप्ताकारेविषवदनेसुम पात वारु अतलविक्रमः पाणी
 मत्रे विनेत्रं हस्ताङ्गाभ्यांवदक कपाली मे पात उडमात्ताथरो
 मनिशं मृतावहो स्थाने ३ हृदे वलः स्थलेतथाशोतः काम
 यद्रास्तरसत्रिभे विनयने रक्ता चारी स्तनं मम उदरेच स मे तसः
 ३. रागखनेसेरासेवरदेकपात तेजेशः पार्श्वतः स्तथा तेजपातः
 मभयेमृत दधानं करैः नीलः पृष्ठदेशेतेजाव्योनाभितस्तथा
 ग्रीवमुदार भूषणाशतंशीतो कटी पापेचनाशश्च वदकेलि
 सुहृदोज्वलेवैधकारुणावाससे गदेशकं गुदे रक्ताकरः पात
 भयहरे देवेसदा भावये १ व्या कुत्ररक्ताकरः सदा जानव बुधु
 येजीतादिकोते शशिसकुल रावो जेवे रत्न रत्नपः गुल्फोच
 धरेमंडुमातमदेशोदिवसेपिंग पाङ्का सिद्धः पादपृष्ठे मरेश्वरः
 केश इमरुमयमृणिखड्गः आपादमल्लकचेव आपडहाणा
 लाभयानि नागवेदो कपालक स्तथा सरसोरे महापद्मे कपूर
 रसरसिहरे विभ्रत भीमदंष्ट्रस धवला गुरुः पातमो वदका
 याकसेविनेत्रमणिमयवितस देवो भैरवः सर्वकर्मस प्रवेस्याम
 किंकिणीवृषराफो १ यस्यवद सितोङ्गो मे दिशिस्ततःसर्वदा
 कभैरवकवचममदाकालरुधि आग्नेयांच रुरुः पातदक्षिणोवेद
 रनुष्टुप्छंदः श्रीवृकभैरवोदेवता भैरवः नैर्दया क्रोधनः पात
 वेवीजं श्रीशक्तिरापडहासाथे माशुमत्तल पश्चिमे वायव्यमे
 ति कौलके ममसर्वाभीष्टसिद्ध कपालीच नितेपायात्सरेधरः
 र्थ विनियोगः शेषिरोमेभैरवः भीषणोभैरवः पातत्ररसोदिशि
 पातलतादेभीषणस्तथा नेत्र सर्वदा संहारभैरवः पातदिशे
 चभूतदहनः सारंगपातुगोभुवो पान्यामदेश्वरः कुहुपात विधा
 भूतनायश्चमकाणा कपोलैश्चत ता वे पाताले नंदिको ।

विशः सघोनातस्तमोपायात्सर्व त्वे वापि तिरिविता विधि
 तो देवसेवितः । वामदेवोऽव वत्सभो धारयेत्पाठयहापित
 त प्रीतो रणे वीरे तथावत म्पेहापि नित्यशः संश्रयो
 जते तत्पुरुषः पात स्थलेपा ति प्रभावे वै कवचस्यास्य
 त गुरुः सदा शक्तिनीप्रवकः । वर्णितेनमो भैरव देवायसारथ
 पातदारोस्त लाकिनीस्ततः ॥ तायवे नमः नमस्तैलाकना
 पातसाकलको धातुनश्रियं मे शायनायनायायवे नमः इति
 सततं गिरः लाकिनीप्रवकपा विष्णुसारोहारतेत्रे आपतहा
 तपश्चनयानजोस्तथा । महा रकत्मेभैरव भैरवीसिंहोदे वद
 कातोऽवत छत्रे सैम्येकाल । कभैरवकवचे समाप्ते ॥
 भैरवः रागं राग्यश्रियं पाया वदकराणां जी उपनयने ३
 तैरवो भीतिहारकः ॥ २ तित्रिकोदशेषः ॥
 तादीनेत यत्स्थाने वर्जितेकव वद इ इ. एकचरे इतिक
 चेनच तत्सर्वस्तमे देव त्वे य विकल्पदुमः एक कटेकच
 तः सर्वस्तकः ॥ एतत्कव राणां श्वेसते उ. वेदते वीर
 वमीशान तव स्नेहात्प्रकाशिते आरपिते एकश्ररतीत्यर्थः
 नावोयं नरलोकेषु सारभूतेच श्रुतिर्गोदासः ॥
 सप्रियं यन्मे कस्मैनदातव्यं वद स्थोस्य इतिकविकल्प
 कववेशं सुदुर्लभं नदेयं पर दुमः स्थोस्य मिद सामर्थ्यं व
 शिष्येभ्यः कृपयाभ्यश्च शोकर उतिदाता दाते समर्थः स्यादि
 यो ददाति निषिद्धेभ्यः सर्वेध तर्थाः इतिर्गोदासः ॥
 एो भवेद्भुवं अनेन कववेशः वदः पुं मूर्तिः इत्याहारिको
 नरलोक्तो दिनोत्तमः विचरन् षः अवेष्टः इति हेमचंद्रः प्रातृ
 यवक्रापि विज्ञोचैः प्राप्यते न कारः वक्रः इति सौत्तिमसोवो
 सः मेवेगा श्रियते योगीकवच एणादिश्रुतिः ॥
 यत्र रतितः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन वदः वि शवः मंदः इति
 इलेभे पापेवतसो अर्ज रभा त्रिकोदशेषः

वडा ३ क विभागे इतिक वाताले पुंते यतोदने पिडे ।
विकल्पदुमः इकवडयतिश्च पिडे चोर्ण वले वडा इतिशब्द
येकैश्चिन्न पसते इतिङ्गाः चंदिका ॥
दासः वडा ३ इ. वेष्टे विभागे वडिणे स्त्री मत्स्यथरापर्यं वक
इतिकविकल्पदुमः ३ वडातेड लोइकंदकविशेषः वंशी इति
वेडते इतिङ्गादासः वडा आ भाषा तस्यार्थायः मत्स्यवेधन
रोहो सोवभातये । ३ इत्यमरः वलिशो ३ वडिणी ४
ति कविकल्पदुमः वडाभी व वडिणा ५ इति भरतः ॥
दिशो इतिङ्गादासः वलिणी ६ मत्स्यवेधनी ७ इति
वडाभी स्त्री गद्वडा मुदनि ३ महीकोतरे वलिसी ८ वलिसं ९
तिभाषा इत्यमरः तस्यार्थायः १ वरिणी १० वलिशिः ११ इतिश
गोपानसी २ इति तटीका सा ह्वत्तावली मत्स्यभेदेन १२
रसंदरी चंडशालिका ३ क इति जटाधरः ॥
दागारे ४ इतिविकोडशेषः ॥ वडिणी स्त्री वडिणो इति शब्
चंडशाला च वडाभी स्यातां प्रा रत्नावली ॥
स्यादमृहेति इति श्रीधरः वे वडे वि वृहत् इत्यमरः ग्रस
लायां वडाभी वडा इतिरुद्रः भाषा वडा ॥
वडाभी चंडशालेति ग्रामादादौ वागा २ शब्दे इतिकविकल्
च मंडपे इति कोषान्तरं शु दुमः २ अतीवत अववाणात् ३
दान्ते वडाभी चंडशाले सोभा तिङ्गादासः ॥
ह्वेषमनि इतिभरतः कृत्वा वंड, त क भागे इतिकविकल्
नापि वडाभिः तां कस्यांवि दुमः वंडयति वंडाययति ।
इतिङ्गादासः ॥
इवन वडाभाविति मेवहत्तः वंडः पुं भागाः दावमुष्टिः इति
वडाभिः वडाभी वलभिः वल हेमचंद्रः अकृतोदाहः इति
तीचेति वातवृष्मिति वडाः ३ प्राट्माला ॥
भरतः ॥ वडा स्त्री वटकः यथा कदलो वंडकेः पुं भागः इत्यमरः
वडा स्त्री वटकः यथा कदलो नाथ

वंडः पुं अकृतोदाहः ॥ एवः कोषः ॥
कुंतापुथः इतिमेदिनी ॥ वतः पुं देवनदी समवाक
वंडरः पुं स्पगिकारंजः ऊऊ पेष्याः मुत्तियोगः । इति
रसलांगुले । करीरकोषः ता मेदिनीसारोपादिवृत्तिः ॥
नस्यपलवं पयोधरः । इति वतोका स्त्री अवतोका इत्यम
मेदिनी तत्रजोषवकारादौ ग रटीकायां भरतः ॥
गितोये किंत वडिड एकव वत्स स्त्री वतः इत्यमरः ॥
रेडमस्मात् अरव प्रत्ययेन निष्प वत्सः पुं वर्षः गोशिशुः वाह
त्रतादेमवकारादौ लिखितः । र इति भाषा तस्यार्थायः प्राक
वंडालः पुं शूरमुष्टः नौकाव तकरिः २ तार्काकः ३ इतिवेष्य
निवें इतिमेदिनी हेमचंद्रश्च वर्गेनानार्थेचामरः पुत्रादि वा
वंडः पुं अनादृतमेष्टः तस्य च्छा इतिभाषा इतिमेदिनी ॥
यायः इष्टमो २ दिनग्रकः ३ शि वत्सकं स्त्री पुष्पकासीस इति
पिविष्टः इतिहेमचंद्रः ॥ राजनिर्वेदः ॥
वंडः वि दस्तादिवर्जितः वंडे वत्सकः पुं ऊटनः इत्यमरः ।
इति भाषा इतिमेदिनी वंडा इंदयवः इतिराजनिर्वेदः ॥
वत्सकवीजे स्त्री इंदयवः इति
वत्सकवीजे स्त्री इंदयवः इति
राजनिर्वेदः ॥
वत्सकामा स्त्री वत्साभिलाषि
नी गो तस्यार्थायः वत्सला २
इतिराजनिर्वेदः पुत्रादिकामा
स्त्रीच ॥
वत्सतरः पुं प्राप्तदमनकालग
वः दोशाने वाहुर इतिभाषा
तस्यार्थायः दस्यः २ इत्यमरः ॥
वत्सतः पुं मुनिभेदः इत्यणादि
इदीतः ३ गतिः इतिराजनिर्वेदः

वत्सतरी स्त्री वृषोत्सर्गदृष्य
 त्रीनेनकल्पिता विहायणी।
 गौः यथा कात्यायनसूत्रं य
 यस्मिन्नाः प्रोक्तं च रूपवासा
 तमलंकृतं यथा मुखा अतस्त्रो
 वत्सतर्पसा अलंकृतं पतं
 वाने पतिवोदहानि तेन क्रीडं
 ती अथ प्रियेणमानः सामन
 नृषा सभगा रायेपोषेण समि
 षा मदेम इत्येतयेवेरुचोत्तरे
 रत्रिभिः अगर्थस्तदेवत्सतर्प्यो
 युष्माकं एतेषु वानेपतिं स्तामि।
 न ददानीमृक्तं प्रार्थयामि तेनह
 षेण सर क्रीडतीः खेलेष्वथ
 य अमथ देवत्सतर्प्यो पुमपि
 मानः नास्मत्स्वतविषया भविष्य
 य किंत मया त्यक्तव्याः वयंदृष
 स वयंदृष्यवत्सतरीणां च त्वा
 मेन रायमोषेन यन सस्त्र्या
 सामननृषा समनस्यपकेन
 इषा अत्रेन च समदेम दृष्टाभ
 वामः सभगा लोकस्य प्रिया इति
 संसादेम इति भविष्यत्सामीप्ये
 वर्तमान इति यातिनिस्तरसाह
 विष्मदं प्रोक्तं मान वत्सतरीविशेष
 यति स्मृतिः प्रशतोलाहिरापत्नीया
 यथा विषं प्राणाहरं प्रोक्तं
 यथा विषं प्राणाहरं प्रोक्तं
 सा

च विकसिच आनेये वात क
 फरुयोगवादि मदावहं यवा
 पिसकलकायव्यापनश्वकपा
 कगमनशीले विकसिगेनः
 शोषणश्वकं संधि वंथ शि।
 शिलीकराशीले आनेये अ
 पिकाग्रंशयोगवादि संसर्ग
 गाग्रहकं मदावहं तमोगा
 पिकेन उद्विधंसकं तेदेव
 क्तिपुक्तं प्राणापिरसायने।
 योगवादि विशेषज्ञे हेहावी
 र्यवर्धने येदृगणा विषेः मुदे
 तेस्मदीना विप्रोथनात् तस्मा
 हिमं प्रयोगेषु शोथयित्वा प्रयोज
 येत इति भावप्रकाशः ॥
 वत्सपतनं स्त्री भारतवर्षस्योत
 रेदेशविशेषः तत्सर्पयः को
 प्राप्ती २ इति हेमचंद्रः ॥
 वत्सपालः पुं श्रीकृष्णः ॥ वत्
 देवः यथा वृन्दावने गोव
 र्धने यमुनाप्रतिनानिच वीणा
 सीडतमा प्रीती राम माधयो
 रंय एवं वृजोकसोप्रीतिं य
 लंतौ वान चेष्टितैः कलवाकैः
 सकालेन वत्सपालो बभूवतः
 इति श्रीभागवते १ स्कंधे ॥
 ग्रन्थायः ॥

वत्सरः पुं द्वादशमासात्मकका
 लः अयनद्वयात्मकश्च तत्सर्प
 यः संवत्सरः १ अहः ३ रायनः
 शरत् ५ समा ६ इत्यमरः श
 रदा ७ वर्ष ८ वरिवं ९ संवत्
 इति शहरत्नावली व्रतवयवि
 वाहे च वत्सर परिकल्पनमाह
 राचार्याः आधानश्वं मेके प्रस
 तिष्टे सदायेत ॥ सौरसाव
 न नातत्र चंद्रभेदेन चतर्विंशो
 वत्सरः यथा वृद्धोपनयनारिषु
 वषंगणना साचेन शुभाशुभ
 गणनेतसौराणां सिद्धं सावन
 संवत्सरेण एकदिनाधिकवत्स
 रानास्ते भवतीत्यनयो भेदः
 सौरस्त पंचषष्ट्यधिकविंशति
 नैभवति यथा मेघादीना महर्ह
 ने घापो सप्ताष्ट चंद्रके १८
 तलादीना नष्ट सप्तचंद्रकेतलि
 खेततः १८ चंद्रवत्सरोः पिडा
 दशमासैर्भवति । मलमा
 सपाते त त्रयोदशमासे भवति
 तथा चक्रतिः द्वादशमासाः स
 वत्सरः क्वचिद्वयोदशमासाः स
 वत्सर इति त्रयोदशमासधिसा
 से स्मृतिः यस्मिन्नेह द्वादशक
 अथवा इति यद्योमास इति य

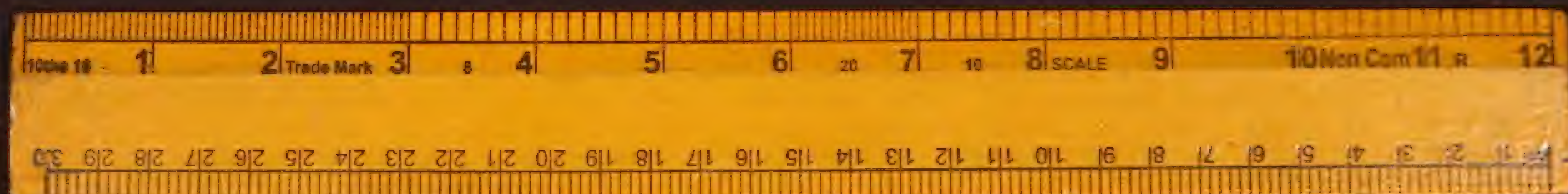
व्यामासाः समेकः समस्तः ३
 तिशातपयः क्रत्या ययसमेक
 शब्दयोमीसवर्षः पर्यायतोक्ता ३
 ति मनुमासतत्वे अश्वपदि सेव
 त्तरगणानां शकैश्चकालः पृथ-
 गाकृतिः ११ अश्वशक नराधि-
 युगैः ४११ समेतः शरादि वस्ति-
 नु १८५५ हतः सलथः यस्यावशि-
 ष्टाः प्रभवाद्योद्याः वप्रवजस्त-
 यच्छेषं सूर्यैः सूर्ययोर्मिभिः
 ६ हतयुक्तमतः त्वानिहतेः
 शमासकादयः अस्माभ्यः शकैश्च
 कालः शकराजह कालः पृथ-
 क्काकृतिः ११ हाविंशत्पाप-
 रितः शशक नराधियुगै रेक
 नवत्यधिक शतद्वयाधिकवतः
 सहस्रैः समेतोः कः शरादि वस्ति-
 नुहृतः येषमप्रत्यपिकाष्टदश-
 शतं रीवत्सोऽयं दत्तं शक्रोति
 तावता हतः कर्तव्यः सलथः प-
 र्वशकाहः शरेत्यादिना लयमे-
 ल्यया युतः कार्यः यस्यामशेष-
 पश्चादेषाः कः पूर्ववत्स्याहृतं
 यस्यावशिष्टे प्रभवादयः यकावश-
 षे प्रभवः साद्यवशिष्टे विभवा-
 दिः वर्षवर्जं यच्छेषं वर्षातिरि-
 क्तं शरादि वस्तिनः हतवशिष्टं त-
 त्सूर्यैर्हृदशभिः सूर्ययोर्मिभिः

वस्या हते व्यक्तमत इत्यनेन
 धिहतावशिष्टा अंका देशाधि-
 हतेतथाशके व्याप्रियते वि-
 शताहतेः वशिष्टा अंशकालया
 मासाः सूर्य रिति प्रभवादि वर्षाण-
 यक्रम आद्या तविंशतिर्वाशी-
 द्वितीयावसवी स्मृता तृतीयाह-
 इदेवमाश्रेष्टा मध्याधमा भवेत्
 भविष्यप्रमाणं भैरव उवाच यथा
 वृक्षयाम्यत्र क्रूराः सौम्याश्च ये
 प्रिये संवत्सरे फले मायं प्रभवदौ
 वरानने वज्रताया स्तथा मेवा
 वज्रशस्याच मेदिनी वज्रतीरास्त-
 था शावोद्याधिरोग विवर्जिताः
 प्रशाताः पार्थिवश्च प्रभवेपरि-
 कीर्तिताः १ सभित्तं तममारोग्यं
 र्वं व्याधिवर्जिताः प्रशाता मानवा-
 स्तत्र वज्रशस्या वसंथरा हृष्टा स्त-
 ष्ठा जनाः सर्वे विभवेचवरानने १
 रोगा वज्रविधाश्च वमनुष्णा वा नि-
 ऊजराः सर्ववप्रणापंति मुक्ता-
 र्वं वरानने ३ उक्तं च जगत्सर्वं
 नथामसमाकृतं नित्योत्सवः प्रजा-
 हृदिः प्रमोदे जायते प्रिये ४ नीरो
 गाग्र निरावाथा मानवा विगतहि-
 दः वज्रतीरा स्तथा गाः प्राजापते

वरानने ५ निरातं कं जगत् सखंदिते ५ वनका मुद्रमाणा
 सर्वधनयोवन गर्वितं अंगिरसि
 प्रजाः सर्वा नित्योत्सवा वरानने
 ६ सभित्तं तममारोग्यं वर्षा-
 कालं संशोभनं १ शस्यवशि-
 विजानीयात् श्रीमुलेखरवेदिते
 ७ वज्रतीरा स्तथा गावो धाम-
 व वलवत्तरं जायते सर्वशस्या
 ति भावेवर्षे वरानने ८ महार्ध-
 जायते सर्ववृत्तं तैलरसादिकं प्र-
 जानाच भवेद्वृत्ति रूनि संवत्सरे
 सुभे ९ निष्पत्तिः सर्वशस्यानोम
 व्याधितरि कीर्तिता इत्युत्तीरा-
 गरीनां प्रवत्तत्वं वरानने १०
 सभित्तं तममारोग्यं कार्यासस्य
 महार्धता लवनं मधुगन्धं ११
 अरेर्दन्तं प्रिये १२ सभित्तं तम-
 मारोग्यं प्रशुगताः पार्थिवः प्रिये
 तत्करोपरते विते वज्रधामे
 वरानने १३ राष्ट्रभंगश्च दुर्मितं
 तत्करोः शोपपीडनं जालीया
 दिशं वोरं प्रमाथिनिवरान
 ने १४ जायते सर्वशस्याणि मे
 दिनी निरुपद्रवा लवनं मधु
 गन्धं महार्धं विक्रमे प्रिये १५
 कोदवाः शालि मुद्राश्च शक्रगा
 पास्तथैवच महार्धं जायते सर्ववृत्ते
 उपद्रुते जगत्सर्वं तत्करोर्मृषि-
 सखंदिते १५ वनका मुद्रमाणा
 अत्र अत्र विरले प्रिये महा-
 र्वतायते सर्वं विजमानो वरान-
 ने १६ सभित्तं तममारोग्यं वि-
 श्वं निरुपद्रवं व्यावहारो म-
 वेदः सभानो देवप्रजिते १७
 अमिच्छिष्य जायते धाम-
 स्याथ प्रपीडनं प्राप्ते भवतिता
 मायं दाहोण सखंदिते १८
 वज्रशस्यानि जायते सर्वदेशे
 सुलोचने सौराष्ट्रे जाटदेशे च
 पार्थिवेनावसंशयः १९ दुर्मितं
 जायते वोरं सर्वोपद्रवसंयुते १
 अनाहृष्टिः समाख्याता व्येस
 सत्सुरे प्रिये २० उद्यतो
 वर्षाणो मेवा जले नैवोपजायते
 महार्धं सर्वनिर्द्वेषं सर्वमेव व-
 रानने २१ कोदवाः शालिमुद्रा
 अकं गुमावास्तथैवच सलभं
 जायते सस्यं जगद्दे सर्वधारिणि
 अनप्रिप्रवला लोका धामोषधि
 प्रपीडनं जायते मानुषे कष्टं वि-
 रोधिनि न संशयः २२ सर्वाः
 प्रजाः प्रपीड्यंते व्याधिः शोकश्च
 जायते शिरा वतीः सिरोगा
 पापादि विकृते जनाः २४
 उपद्रुते जगत्सर्वं तत्करोर्मृषि

कैः खगैः पीडिताश्च प्रजाः स तं जायते सर्वा मेदिनी दुष्पति
 र्वादेशभंगाः खगैः प्रिये २५ स प्रिये ज्ञेयं सर्वं तेषां नि पी
 भित्ते तेम मारोग्यं शस्यं भव दिता मानवा भूति २५ सुवर्णा
 ति शोभने वरुणीया स्यागवो पथान्यानि जगत्सर्वं सशोभने
 नेदने नेदने प्रिये २६ अत्यतो व्राह्मणा वृत्तिनः स्तथाः सुभि
 या स्तथा मेचा वर्षति विरमं ते शुभकृत्ये २६ सभित्ते तेम
 इते नशास्ति सर्वशस्यानि वि मारोग्यं तमा गो व्राह्मणाः पि
 जयेनात्रसेप्रयः २७ सविद्याश्च ये सस्थिताः शोभने वर्षे प्रजाः
 तथावेप्रणाः मृदाश्च नट नर्तकाः सर्वाः सुलोचने २७ विषमस्यंजग
 पीडिता स्ते वरागोहे जये सर्वेन सवेद्याजलं सपुटासते जनानो
 संशयः २८ सरोवरे च तथादे जायते भदे क्रोथे क्रोथः परम
 वि राहज्वरसमन्विते शुभिभूते रं २८ सर्वत्र जायते तेमस-
 जगत्सर्वं सत्यं सखेदिते २९ वेशस्य महार्चता विस्वावसो व
 त्वष धाम तयो देवि सर्वश रागोहे कार्पासस्य महार्चता ॥
 समहार्चता व्यवराशश्च नपेति ३० पार्थिवे त्वं रात्यश्च सम
 दुर्मति दुर्मताः प्रजाः ३० पीडा स्तेः विरुमेदने प्रपीडने जनाः
 ते सर्वशस्यानि देशे देशेषु वि सर्व भय भीताः पराभवे ३०
 स्मिते हेमतेवे प्रजाः सर्वाः स्ती त्राधाम्यानि पीडने ग्रीष्मे वर्ष
 यतेनात्र संशयः ३१ तस्करैः पा तिवासवः प्रवेगे पीडिताः सर्वाः
 धिवे ज्ञेयं अभिभूत मिदेनग प्रजाश्च सखेदिते ३१ जायतेस
 त अर्चो भवति सागामो वित सर्वशस्यानि सभित्ते निरुपद्रवं
 मेतभयं मदत ३२ विषमस्यंज सोमपट्टि भवेदज्ञा कालिके
 गत्सर्वं विरोधे भय संसवे वि च सभं वदेत ३२ सभित्ते
 कारीसर्वतोः पायो ममवाक्येन ममारोग्यं स्वावेच निरुपद्रवं सो
 नात्यया ३३ कविद्वयं पनयो म्यट्टि भवेदज्ञा सोम्य सोम्य
 देशे संखिन्नमेदनेः दुर्भित्तेषां वरी कौर्त्तिते ३४ तोय प्राणा भवेन
 वर्षे त्ववहारो विपर्ययः ३५ दुर्भि जो वर्षते च दिने दिने निरुप-

इवाश्च यानाः सर्वसाधारणोपि सर्वे देवि विज्जीय कर्तव्योथा
 ये ३६ वासवो वर्षते देवि देशो न संचयः तेन धामेन लोकोः
 वावेदमंडले अदिच्छेवे कान्य यं निस्तारिष्यति इति न पार्थिव
 ऊर्ध्वे विरोधी कृषिनाशकत ३५ मोषका दीनाः कालप्रकोपपी
 अभिभूते जगत्सर्वं क्षेत्रे वंरुवि दिताः ५२ तोयप्राणाः स्तनामे
 धेः प्रिये मारुतेः फलरादेश्च वा वरुणास्याच मेदिनी निष्ठाः
 विवारिणि शोभने ३६ विष्य पार्थिवो देवि सिद्धार्थे च वरातने
 तिः सर्वशस्यानां सभित्ते भवति अत्यतोपा सनाश्चैव कीटकाः
 प्रिये प्रमाथिनि जनाहारी नल वलाः स्तनाः विरुद्धाः पार्थिव
 दो मोरते प्रजा ३७ निष्पत्तिः देवि गेदेसे वत्सरे प्रिये ५६
 सर्वशस्यानां सर्वशस्य महा इभित्ते मध्यमे प्रोक्तं व्यवहारो
 वृता वृते तैलसमे याति आ न वर्तते भवेद्दे मध्यमा वृष्टि
 नंदे नंदति प्रजा ३८ को इमेता समुपस्थिते ५५ सभि
 इवाः प्राणिसुहाश्च पीडने वरु तं जायते लोकः सर्वोपद्रव वनि
 वर्तिनि सर्वेषां धाम्यानि तः प्राणिनां जायते इषो इंडुभो
 तमे निष्ठुराः प्रजाः ३९ इभित्ते वरवर्तिनि ५६ महिषी गोदिर
 जायते चोरे धाम्यापि प्रपीडने एपादि तात्र कांसाय प्रोचतः तस
 ग्रनेले च समाख्याते नावकायं वेदेवि विज्जीय कर्तव्यो धाम्य
 विचारणा ५० देशभंगः सुदुर्भि संचयः रक्तेसे वत्सरे देवि कूर
 तं समासातकययाम्यदे पिंग बुद्धि नेरापिषः मानवाः कूरवे
 ते वारुपश्याति इभित्ते नर्मरा ह्यश्च संशामेन जयो भवेत् ५३
 ते ५१ मोमहिष्यो विनश्य ३८ इभित्ते सवतां रोगो धाम्यो
 वि वे चामे मट नर्तकाः वास मधि प्रपीडने पापगोभो भव
 को वर्षते देवि शंस्ये च नदिना देवि रक्तातेः मरवेदिते ॥
 यते निरुसर्षप मापादिकायो ५८ रोगो मरणा इभित्ते विरो
 सानां महार्चता गो महिष्यः सुवर्णा यो वरुसंजलः क्रोथे त्वविषमे
 निकोस तात्राय प्रोचतः ॥ तत सर्व समाख्याते दशप्रिये ५९

मेदिनी चलते देवि सर्वभूते
 चराचरं देशभेदात् उभित्तं
 ये संज्ञीयते प्रजा सौगहमान
 वे देशे दक्षिणे कोकणतथा
 उभित्तं जायते चोरे तथे संव
 त्तरे प्रिये कोमुदीचमनयोश्च
 यमुना नर्मदा तदे विष्णुपां
 संधवे चापि विनश्यति न संश
 यः सिंहलं मध्यदेशश्च कानन
 रे तथैव च तथे तथेति सर्वाणि
 नाम्ना वरवर्णिनि ६ का
 त्तिकादि हादशावर्षाणि यथा व
 राहसंहितायां नक्षत्राणां संहोदय
 मस्तंवा येन याति सरराजमंती
 तत्संज्ञं वृत्तं वर्षे मासक्रमे
 गोव वर्षाणि कौत्तिकादीनि च
 प्रेयाद्द्वयानुयोगीति क्रमशस्ति
 भवे पंचम मन्त्र उपान्तं च विवे
 ये कृत्तिका पंचम फाल्गुनेव
 ये मन्त्रमाश्रिते उपान्तं भा
 द्वे मन्त्रोपात्तौ विभो ज्ञेयोपा
 लान्त्र विभो मतः शेषामासा
 द्विभाज्येयः कृत्तिकादि व्यवस्था
 वेदे चित्रादि ताराणां पूर्णपूर्व
 नृसंगते मासा अत्रादयो ज्ञेया
 सिद्धेः पञ्चान्न सप्तमाः इति स
 र्घाकांटाच्च पूर्णपूर्वसंज्ञ
 ते पूर्णमासीयुते हेहे तारे तदे
 कवाक्यतया पूर्ववचने योर्गोमा
 स्माकृतिकादि सन्ध्यातकार्तिका
 दित्तं तथा वर्षानामपि गुरोः कृ
 त्तिकादावस्तोदय संवत्कार्ति
 कादित्तेन कृत्तिका रोहिण्यो
 रेकतरस्मिन्गुरो रस्तोदयेऽनतर
 ताभेकार्तिके वर्षे एवं मार्गशीर्षा
 दि अत्र वर्षद्वय वृत्तकयो नैतत्र
 यो रेकतरस्मिन्संगतो गुरु रस्त
 रस्मिन्नुदेति तत्रका गति रिति च
 त्कार्तिकोत्तरं मार्गशीर्षं ततः पो
 ष मित्यादि क्रमादिति रिति ॥
 फलानि च प्राकृतानलोपजीविक
 गोपीरा व्याधिशोकश्च वृद्धिस्त
 रक्तपीतजस्रमानो कार्तिके वर्षे
 सोम्येऽत्रेऽनावृष्टि र्दगात्तु शत
 भोदनेश्च शास्त्रनाशः । व्याधिभ
 ये निवे शपि भूषां न जायते वै
 रे २ सुभक्तज्ञातः पौषो नि
 वृत्तवैराः परस्परं भूषाः ।
 द्वि विगणो धान्याच्चः पौष्टिक
 कर्म प्रसिद्धिश्च ३ ॥ पितृ
 श्ना परिहृदि मां च हार्दं च सर्व
 भूतानां आरोग्य वृष्टि धान्यां

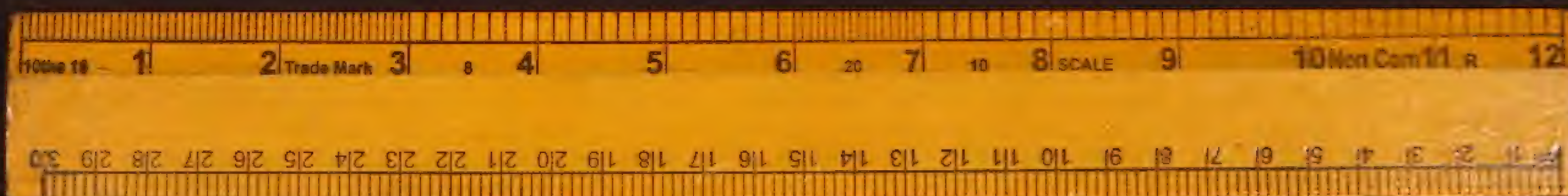
यं नक्षत्रेण ग्रह
 नमाननक्षत्रेण

संपदो वित्तलाभश्च ४ फाल्गु
 नेवर्षे विधात्वचित्त्वचित्तमवृ
 ष्यादि शास्त्रानि दोर्भागे प्रम ।
 रानां प्रवृत्ता ओरा नृपाभ्यां
 ५ चैत्रे मदा वृष्टिः प्रियमज्ज्ञे
 समवनिषा म्दवः वृद्धिश्चकोष
 धामस्य भवति पीडाच रूपवतो
 ६ वैश्याखे धर्मपरा विगतपम
 याः प्रमुदिताः प्रजाः सत्प्राः यज्ञः
 क्रियाप्रवृत्तिः निष्पत्तिः सर्वशस्या
 तो ७ ज्येष्ठेऽज्ञाति कुल्यर्मश्चेष्टी
 श्रष्टान्ताः सर्वधर्मज्ञाः पीडने
 धान्या निच हित्वा कंठुमीजानि
 ८ आषाढे जायते शास्त्रानि कृ
 विद्वष्टि रन्त्र यो ग हेमं मध्ये
 शास्त्रया भवति भूषाः १ ।
 आषाढो वर्षे हेमं कामं प्राप्ता
 निषाक म्पायांति तत्रा येपा ।
 धिवास्ते पीडने येच तदज्ञाः
 ९ भाद्रपदे वीजे निष्पत्तिरिति
 पूर्वशस्येच न भवत्यपरं प्राप्ते
 क्वचित्त्वभित्तं क्वचित्त्व उभित्तं ॥
 शास्त्रयुगेऽप्यनस्ते पतति जले
 प्रमुदिताः प्रजाः हेमं प्राणाचयः
 प्राणभतो सर्वेषामर्थ बाहुल्ये १
 इति श्रौतिस्तत्त्वं ॥ समा निर्वृतः ॥
 यदि पंचत्तरा यथा । शका
 वृत्तचभिः शेषात्समायादिप्रव
 त्ताराः सम्यगीराजपूर्वाश्च त
 योदापूर्वका मताः समत्तरादि
 फलमुक्तं विस्मयमोत्तरे समत
 सेरे तथा दाने तित्तस्य त मरा
 फले परिपूर्वं तथा दाने यवा
 नोच हिजोत्तमाः इदापूर्वः ३
 वत्साराणां धान्यानां चानपूर्वके ३
 रासंवत्सरे दाने रजतस्य मरा
 फले ज्योतिर्विदस्ति न मध्यात्
 भवादेशे संभवे । ४ कुमुदहस्त
 माघादि वर्षानामपि संभवे ।
 इत्यमथ्यात् गुरुमध्यभागात्
 नात प्रभवादेः प्रभवादिवर्षे
 ५ इति मलमासतत्त्वं ॥
 वत्सरान्तकः ५ फाल्गुणमासः
 इति राजनिर्वृतः
 वत्सलः वि स्तदुक्तः । तस
 र्यायः स्त्रियः २ इत्यमरः ॥
 वत्सलः ५ शृंगारादिदशरसान्
 यंतरसविशेषः तस्योयः
 वात्सल्यं २ इति जटाधरः ॥
 वत्सला स्त्री वत्सकामागोः इति
 हेमचंद्रः ॥
 वत्सादनः ५ वृकाः इति राज
 वत्सादनी स्त्री गुडूची इत्यमरः ।

वत्साली स्त्री गोदुग्धा । इति इत्यमरः ॥
 नटापरः ॥ वदामे ऋषी फलविशेषः वारा
 वद ३ ३. उरभिवाद्योः ३ न इति भाषा तस्यर्थाः सफ
 तिकल्पदुमः अभिवाद्यो नम ल २ वातेवेरिः ३ नेत्रोपमे ४ ।
 स्तारः इवन्ताते ३. वन्तातेः प्रसङ्गाः उस्तत् सन्निध्यते
 रुंलोकः नमस्करोति स्तोति वातज्ञत्वे गुरुत्वे मुक्तकारित्वे
 वा इत्यर्थः इति दुर्गादासः । च इति राजनिर्घटः अपिच ।
 वद पे वाति इति कविकल्प वाताहो वातवेरीसात्रेणोपमफ
 दुमः पे उद्यात इति दुर्गादासः लस्तथा वाताह उस्तः सति
 वद क वाक्पदेशयोः । इति रघोवातज्ञः मुक्तकुरुः वाता
 कविकल्पदुमः क वादयति दम्भा मधुरो वृष्णः पित्रानि
 सन्देशो वचनविशेषः प्रयमा लापरः स्निग्धोऽस कफदात्येषो
 त्मनेपदीत्येके इति दुर्गादासः रक्तपित्तपित्त विकारिणो इति भा
 वद न ३. वाक्पदेशयोः इति वप्रकाशः ॥
 कविकल्पदुमः न वदति ३. व वदति इति भाषा तस्यर्थाः ।
 दते अयमात्मनपदीत्येके इति पाटीनः २ इति त्रिकोडशेषः
 दुर्गादासः ॥
 वदः वि वक्ता इत्यमरः ॥ ह्यकथयोः सस्तेपयोगिते य
 वदने ऋषी मुखे इत्यमरः ॥ या पाटीन रोहितावाद्यो नि
 वदनासवः पुं अथरमथ इति युक्तोऽयकथयोः इति मनुः
 भूरिप्रयोगः ॥ वदालकः पुं पाटीनमत्स्यः ।
 वदंतिः स्त्री कथा इति सिद्धा इति भूरिप्रयोगः ॥
 वदंती नृकोमदी विस्मयू वदावदः वि वक्ता इत्यमरः ।
 मे वदंतिपदेक्रियापदं भवति वधू स्त्री एका नारी स्त्रिया
 वदन्त्याः वि वदन्त्यः इत्यमरः शारिरोषधिः शरी
 हीका सारसंदरी ॥ नैवाका भार्या इति मेदिनी
 वदन्त्यः वि वदप्रदः वत्प्राक भरतमलिकेन अमरकोषटीकायां

पर्वणी यवकारादि वंथधातना सोपसर्ग सैव नित्यं ऋत्तः ।
 विष्वादिनोऽप्यं शब्दः । मेदिनी वनयति वानयति व्यापति र्वा
 कोषकोशा त अस्मस्य वका पारः अयंत कमेवत क्रियामा
 रादिशब्दमथे परिगणितः ॥ न इत्यमे इति दुर्गादासः ॥
 पितृरहभोजनानन्तरं स्नाति वन २ ३ ३. याचे इति कविक
 रत्नभोजने अस्या दोषो यथा ल्पदुमः २३. वनुते उवनिताव
 भुक्ता पितृरहे कन्या भुङ्क्ते त्वा इति दुर्गादासः ॥
 स्नातिरहे यदि दोभापे जाय वन कि उपकृतिप्रदायात शब्दो
 ते तस्याः शपेति कलनायिकाः पतापेऽ इति कविकल्पदुमः ॥
 इति कर्षलोचने नववधागमन कि वानयति वनयति अपे कश्चि
 दिने पर्वणी यवकारादिबधूषण इत्यमरः इति दुर्गादासः ॥
 इष्टये ॥ वने ऋषी स्त्री वदुत्तयुक्तस्या
 वधूननः पुं योषित इति त्रिको ने तस्यर्थाः अटवी २ अरण्ये ३
 द्योषः ॥ विपिनं ४ गहने ५ कानने ६
 वधूशयने ऋषी गवाक्षः यथा इत्यमरभरतो दारः ७ दवः ८
 वातायने गवाक्षः सादृष्टशः अटविः ९ भीरुके १० काटे ११
 यनक्षया इति त्रिकोडशेषः ॥ ग्रदिने १२ इति शहरत्तावती ॥
 वधूरी स्त्री स्त्रिया इति त्रिकोड शत्रे १३ समने १४ अन्तरं १५
 शोषः सुवासिनी इति हेम। वित्तं १६ इति जराधरः । का
 वंदः अस्यावधूः इति दारावली न्तरे १७ इति राजनिर्घटः ॥
 वन संभक्तिशब्दयोः इति कविक गहसमीपकर्तव्यवने यथा पि
 ल्पदुमः वनति संभक्तिः सेवने विराभ्यन्तरे भद्रा स्थापिता तल
 इति दुर्गादासः ॥ सीट्ट्या स्वर्गादानफले तमेत सीट्ट्या
 वन उ म व्यापतो इति कवि मानुषीपुष्टिका क्रुद्धमाधवी के
 कल्पदुमः उवनिता वत्ता मप्रव तकी तथानागेश्वर मलिकाव
 नयति मित्येपि अस्य नौनलक काचने
 वेत्यादिना केवलसकृत् विकस

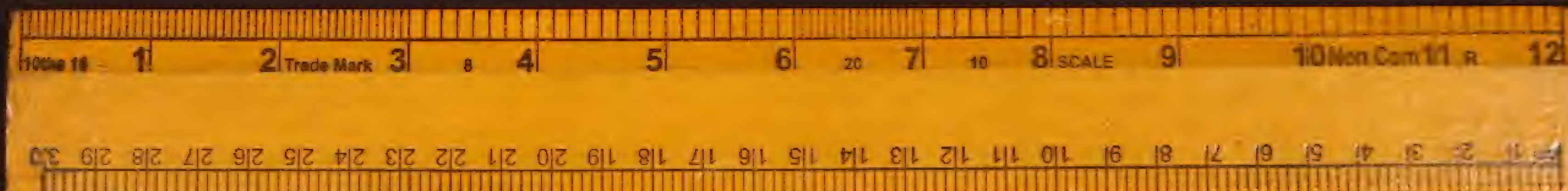
सीतलो मन पुत्रपत्नीव प्रणय
 राहभक्तिरा मभाने तलः

वज्रले श्रुमं अपराजिताव शु
भदा तेषा मुद्यानमीप्सितं ए
वैव दक्षिणे चैव शुभदे नात्रसे
शयः इति त्रयोवेवेर्त श्रीकलन
नाते १२ ग्रन्थायः मथुरायो
हादश वनानि यथा रम्भमधुव
नेनाम विस्मयान मनुजमे तद्वृ
हामनुजो देवि सर्वात्मानाना
मुपात्त वनेतालवनेचैव द्विती
यवन मुनमे तत्र स्त्रात्वा नरोदे
विकृतकृत्यो हि जायते तृतीयं
कुरुदे नाम वने चैवोत्तमे तथा
तत्रगत्वा नरोदेवि कृतकृत्योदि
जायते एकादशी कुरुपत्तेमा
सि भाद्रपदे दि या तत्रस्त्रा
तो नरो देवि रुद्रलोके महीयते
चतुर्थेकात्मकवने वनानावनशु
तमे तत्र गत्वा नरो देवि ममलो
के महीयते विमलसचकुंडेतस
र्वपापैः प्रमुच्यते यस्तु प्रमुच्यते
प्राणान् मम लोकं सगच्छति
मे पंचवक्रतवने वनस्थान मनुज
मे तत्रगत्वा नरो देवि श्रिष्ट्याने
स गच्छति यमुनायाः परे पादे
वानामपि इलेमं अस्ति भद्रवनेना
म सुखेन मनुजमे तत्र गत्वा तत्र
सुखेन मनुजमे तत्र गत्वा तत्र
सुखेन मनुजमे तत्र गत्वा तत्र

भावेण नागलोकं सगच्छति
ममेत वने भूमे त्वादिरेलोक
विकृतं तत्र गत्वा नरो भद्रमे
लोकं सगच्छति महावने चाष्ट
मेतसदेव त ममप्रिये तस्मिन्ना
त्वात मनुजो इदलोके महीयते
लोहने यवले नाम लोहनेचैव
हिते नवमस्त वने देवि महा
पात्रक नाशने वने विल्ववनेना
मदशमे देवपुनिते तत्रगत्वा
तमनुजो ब्रह्मलोके महीयते ए
कादशस्त भाद्रीवे योगिनोपि
यमुनमे तस दर्शनं मोक्षेण नरो
गर्भेन गच्छति भाद्रीवे समनु
प्राणवनाना वनमुत्तमे वास
देवं ततोऽष्टमा पुनर्मम न विद्यते
वृन्दावनेहादशमे वृन्दापरि
सिते ममेव प्रिये भूमे महातक
नाशने वृन्दावनेत गोविंदं येषु
निवसन्धरे ननेयमपुण्याति वैकु
ण्ठेषामुत्तरेः इति वाराहे इति
मथुरातीर्थ वनहादशकवर्णानं
नामाध्यायः वनविशेषे मराणा फ
ले यथा येदेवं कथिते प्राणं मया
ब्रह्मपुण्यात्पुनं तत्समं भवेत्तस
अस्य पुण्यं च अत्रापानि प्रव
सामि तथा चैवोपयोगिच सैथे

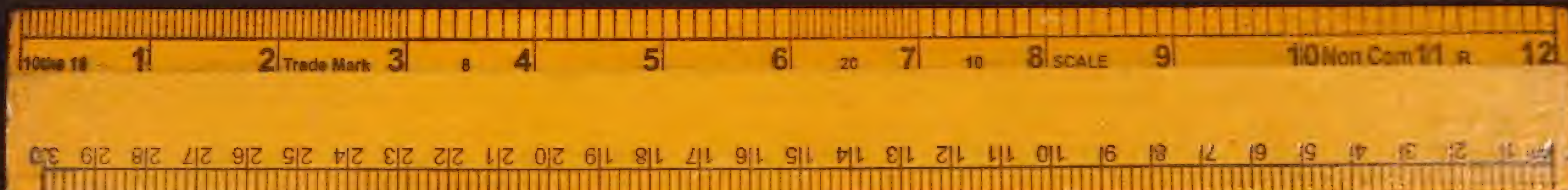
दङ्कुकारणं नैमिषं कुरुजोग वनकोलिः स्त्री वनजवदरी तन
ले उपतावृत मारणं जम्बुना यीयः कर्कशिका २ फलकर्कशा
मार्गोऽथ पुष्करं हिमवासस्ततो ३ इतिकोपान्तरे ॥
शरणपुत्रमः परिकीर्तितः नवसे वनगोचरः पुं व्याथः इति के
तेधरणेषु यस्तु प्राणानपरिम चित ॥
जेत ब्रह्मलोकातिथि भूत्वा स वनगोः स्त्री गवयः इति राज
यातिपरमे पुं इति देवीपुराणे निर्वेदः ॥
शरणोपरप्रमेशा ॥ शरणे वनचंदने स्त्री अग्ररु देवराह
वर्णानीयानि यथा शरणेः द्वि वनचंदिका स्त्री महिका इति
रादेभयथ सिंहादयो दुमाः ॥ वनचंदिका स्त्री महिका इति
शुक काक कपोताद्या भित्ति राजनिर्वेदः
मलदवादयः उद्याने वर्णानी वनचंपकः पुं वनजचंपकप्रम
यानि यथा उद्याने सरणिः सर्व चतः तस्यार्थः ॥ वनदीपः २
फलप्रम लता दुमाः पिकालि हेमाकः ३ खड्गमारः ४ अस
केकिहंसाद्याः क्रीडा वायध्या गणाः कटले उसले वातकफ
स्थितिः इतिकविकृतताया नाशिते वापिते चतुष्पते ब्रा
॥ सुवके १ कुरुमे ॥ रोपताले वयस्केभकारित्वेच ॥
वने स्त्री जले निवासः या इति राजनिर्वेदः ॥
लयः इति मेदिनी प्रसवणा वनच्छायाः पुं अत्रापच्छायाः
इति हेमचंद्रः ॥ तस्यार्थः यदकः १ शिशुवाह
वनकदली स्त्री काष्ठकदली ३ कः ३ इति विकान्दशेषः ॥
तिगजनिर्वेदः ॥ शूकरः इति शङ्खमाला ॥
वनकंदः पुं वनशृणाः यथा वनजे स्त्री अंबुजे इति मेदिनी
लीकन्दः इति राजनिर्वेदः ॥ वनजः पुं मुल्लकः इति मेदिनी
यनकार्पासी स्त्री वनोद्भवकार्पा गजः इति विश्वः वनशृणाः
सः तस्यार्थः त्रिपणा २ भार इति राजनिर्वेदः ॥
हानी ३ वनोद्भवा ४ इति राजमा वनजा स्त्री मुल्लपाणी इति मेदिनी
ला

अराणकापीसी वनोपोदकी इपिपली ३ वनकाणा ४
 ॥ अयुग्मं गन्धपत्र ॥ मि स्थागुणाः कटुत्वं उष्णत्वं ती
 श्रेया येहं इति राजनिर्वटः स्थात्वं रुच्यत्वं हीपनत्वं सा
 वननीरः पुं वनोद्वनीरकः ॥ ग्रामागुणाः ५ अका स्वल्प
 तत्पर्यायः वृद्धत्वं २ मूल पत्रः ३ अराणनीरः ४ काणाः ५
 अयुग्माः कटुत्वं शीतत्वं वानाशिलेच इति राजनिर्वटः
 वनतिलः पुं हरीतकी इति शकुमाला ॥
 वनतिलः स्त्री वनतिलिका ३ तिरत्तमाला ॥
 वनतिलिका स्त्री पाठा इत्यम २ वनदः पुं मेघः इति शकुमा
 ला वनरातरि वि ॥ वनदमनः पुं अराणदमनः इति
 राजनिर्वटः ॥ वनदीपः पुं वनचंपकः इति
 राजनिर्वटः ॥ वनधेनुः पुं गवयी इति राज
 निर्वटः ॥ वनपल्लवः पुं शोभाजनपल्लवः
 इति राजभरः अराणपत्रपत्रेच वनपोमूलः पुं व्याधः इति
 शकुमालावली वनपिपली स्त्री वनोद्वपिप
 ली तत्पर्यायः सलपिपली २

इपिपली ३ वनकाणा ४
 स्थागुणाः कटुत्वं उष्णत्वं ती
 स्थात्वं रुच्यत्वं हीपनत्वं सा
 ग्रामागुणाः ५ अका स्वल्प
 ॥ इति राजनिर्वटः ॥
 वनपुष्पा स्त्री शतपुष्पा इति
 राजनिर्वटः ॥ वनशरकः पुं वनवीजशरकः
 इति राजनिर्वटः ॥ वनप्रियः स्त्री त्वच इति राज
 निर्वटः ॥ वनप्रियः पुं कोकिलः इत्यम
 २ अराणपियमात्रे वि ॥ वनभद्रिका स्त्री भद्रवला इति
 केचित् ॥ वनभुकः पुं अयुग्मभूषणं इति
 शकुमाला ॥ वनमल्ली स्त्री वनोद्वमलिका
 इति शकुमालावली ॥ वनमलिका स्त्री दंशः इत्यम
 २ वनमाला स्त्री श्रीकृष्ण
 माला तत्पर्यायः ३ अज्ञान
 लक्ष्मिनी माला सर्वतर्जसुमाला
 ला मध्येमूलकदम्बाद्या वन
 मालेति कीर्ति इति शकुमाला
 वनमालिनी स्त्री हारकापरी
 इति त्रिकोटशयः वाराही इति

मेदिनी ॥ वनमालीनं पुं श्रीकृष्णः इत्यम २
 वनभुकः पुं मेघः इति शकुमा
 लावली ॥ वनभुजः पुं मज्जकः इत्यम २
 तत्पर्यायः वरकः २ निगलकः
 ३ कुलीनकः ४ खरी ५ इति
 मचदः अयुग्म अयुग्मपुष्पा गुणो
 मुकुट मज्जक शकुमाला इत्यम
 वनभुजा स्त्री मुहर्षाणी इति
 राजनिर्वटः ॥ वनमूलः पुं मेघः वनजलेम्
 ते वहे अनेन वने मुचति ३
 ति वामनीयादिः इत्यमरसीकाया
 भरतकृत जीमूतशब्दस्युत्पत्ति २
 शोनात् ॥ वनमूर्धना स्त्री कर्कटभृङ्गी इति
 राजनिर्वटः ॥ वनमोचा स्त्री काष्ठकदली इति
 राजनिर्वटः ॥ वनरः पुं वानरः इति भरत
 द्विषकोषः ॥ वनराजः पुं सिंहः इति शकु
 माला वनसराजाच ॥ वनलक्ष्मीः स्त्री कदली इति
 राजनिर्वटः ॥ वनवर्वरः पुं कृष्णार्जकः इति राज
 निर्वटः ॥ वनवर्वरिका स्त्री अयुग्मवर्वरी
 वनवाडु इति भाषा तत्पर्यायः
 संगोधिः २ सप्रसन्नकः ३ दोषा
 क्लेशी ४ विषयः ५ समुत्तः ६
 सलपत्रकः ७ निशालः ८ शोफ
 हारी ९ खरकः १० अयुग्माः
 उष्णत्वं संगोधित्वं पिशाचं वाति
 भूतघ्नत्वं ज्ञानासन्नपेक्षात्वेच इ
 ति राजनिर्वटः ॥ वनवलरी स्त्री निःश्रेणिकाद्यां
 इति राजनिर्वटः ॥ वनवर्तिः पुं दवानजः इति
 दमचदः ॥ वनवासनः पुं खरासः इति
 त्रिकोटशयः ॥ वनवासी न पुं अयुग्मभनामोषयं
 मुष्ककचतः वाराहीकंदः प्रा
 ल्मलीकंदः नीलमहिषकंदः ।
 इति राजनिर्वटः वनवासक
 तेरि वि ॥ वनवीजः पुं वनवीजशरकः
 वनवीजकः इति राजनिर्वटः
 वनवीजशरकः पुं अराणजात
 वीजशरः तत्पर्यायः वनजः २
 वनवीजकः ३ वनवीजः ४ अयु
 ग्मा ५ गंधाम्ना ६ वनोद्ववा ७ दे

वहती ८ पीता ९ देवदासी १० दे
वेशा ११ मातलंगिका १२ पचनी
१३ मराफला १४ मसगुणाः
अश्वत्थं कटुत्वं उल्लंघं रुचिप्रदं
ते वातामदोष कृमि कफघ्ना
स नाशित्वेव इति राजनिर्वटः
वनवृक्षाकी स्त्री वृहती इतिरा
जनिर्वटः ॥
वनव्रीहिः पुं नीवारः इतिरेम
चंद्रः ॥
वनमृकरी स्त्री कपिकच्छः ३
तिराजनिर्वटः आरापवराही
व वनमृगाः पुं वनाइवोलः व
नगोल इतिभाषा तस्योयः ॥
सितमृगाः ४ वननः ६ सेतमृ
गाः ७ वनकंडुतः ८ असगुणाः
कटुत्वं कटुत्वं उल्लंघं कृमि
गुल्ममृतादिदोष सर्वाशेवक
नाशित्वे इति राजनिर्वटः ॥
वनमृगाः पुं गोत्तवकः ३
तमरः ॥
वनमृगाटकः पुं गोत्तवकः ३
तिराजनिर्वटः ॥
वनशोभने स्त्री पमं इतिरा
वृहति वनसशोभाकर्तृ वि
वनस्थाने पुं गंधमाजीरः वंशकः
आश्वः इति मेदिनी ॥
वनमृकटः पुं मसुरः इतिरा
चंद्रिका ॥
वनमृकटः पुं अरापसंहतिः
तस्योयः वापा २ इत्यमरः ॥
कामा ३ इतिरावृत्तावली ॥
जनसमूहश्च ॥
वनसरोजिनी स्त्री वनकार्यासी
इतिरावृत्तावली ॥
वनस्थः पुं स्याः इति रावृ
चंद्रिका वनवासिनि वि ॥
वनस्या स्त्री अश्वत्थीवृत्तः इति
राजनिर्वटः ॥
वनस्थतिः पुं विनाप्रयोजनं
दुमः वृत्तमात्रे इति मेदिनी ॥
मालीवृत्तः इति राजनिर्वटः
वनदरिद्रा स्त्री अरापजहरीश
तस्योयः शोली २ शोलिका
३ वनारिष्ट ४ अस्यागुणाः ॥
कटुत्वं गोल्मत्वं कटुत्वं तिक्त
त्वं दीपनत्वं इति राजनि
र्वटः ॥
वनहासः पुं काशत्वां इतिवि
कांडेशः ऊदवृत्तः इतिराज
निर्वटः ॥
वनहासकः पुं काशत्वां इति
रावृत्तावली ॥

१२ वमः ३ वनकरः ४
अरापमृगाः

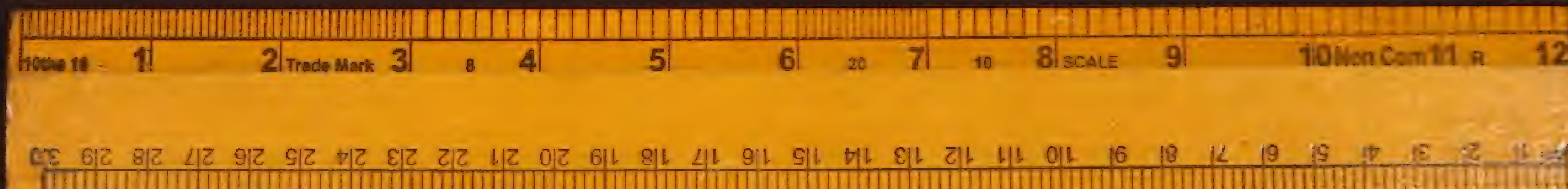
वनारुः पुं शशकः इतिविका वनवृक्षस्मिंशरो दन्तिमुदी
एतेशः ॥
वनाडकः पुं स्रः इतिविकोद वनानिका इतिरावली ॥
शेषः ॥
वनाजः पुं वनव्यागः तस्योयः वनाश्रयः पुं द्रोणाकाकः ३
इदिकाः १ शिशुवाहकः ३ एष्ट तिजराथरः ॥
श्रेयः ४ इति हेमचंद्रः ॥ वनारिः पुं मृकरः इति वि
वनाडः पुं वर्वाणा नीलमत्तिका कांडशेषः ॥
इतिरावृत्तिका ॥ नि अमि वसि वनि सनिधनि
वनामलः पुं कसपाकफलः ॥ तो पूर्वानुवृत्त ३ प्रत्येन निष्प
इतिरावृत्ता ॥ ज्ञः इति सिद्धांतकोमुद्यामुनादि
वनाश्रः पुं कोशाश्रः इति राज वृत्तिः वनितः वि याचितः से
निर्वटः ॥ वितः इति मेदिनी ॥
वनायः पुं देशविशेषः यथा वनिता स्त्री जातरागस्त्री स्त्री
गया गयश्च वायु वनायु मेडसात सामान्ये इति मेदिनी ॥
तं इतिरावृत्तावली ॥ वनी स्त्री वने इत्यमरटीकायां
वनायुनः पुं वनायुदेशादवबोद भरतः ॥
कः अस्यावृत्तावली ॥ वनीने पुं वानप्रस्थः यथा ग
इतिरावृत्तावली ॥ रमेथी शरद्वसंतयोत्रीदि यवा
वनारिष्टा स्त्री वनदरिद्रा इति भ्यो यचेत वनी वर्षास प्रणामा
राजनिर्वटः ॥ के रापकलेः नैः पुरातने वा
वनार्चकः पुं पुष्पनीवी माला इतिरावृत्तिनामोणे हारीतः
कारः इतिजराथरः ॥ वनीकः वि याचकः इत्यमर
वनाईका स्त्री वनभवाईकं इति टीकायांसारसंदरी ॥
राजनिर्वटः अस्याः पर्याय ग वनीयकः वि याचकः इत्यमरः
गो पेंद्रशते इष्टयो ॥ व वनेचरः पुं अरापचारी यथा
नानिका स्त्री दन्तिमुदी यथा वनेचराणा वनिता सखानांदरी

गच्छेत्संग निषक्तभासः भ
 वंति यत्रोद्यमो रज्यामते
 लपराः स्रुत प्रदीपाः इति
 मारसंभवे १ सर्गः ॥
 वनेयः पुं बहुरसालः इति
 राजनिर्वंदः ॥
 वनेसर्तः पुं असनवृत्तः ३
 निरत्नमाला ॥
 वनेत्तदा स्त्री कर्जः इति
 रत्नमाला ॥
 वनोद्वा स्त्री वनकार्पासी
 इति रत्नमाला ॥
 वनोद्वाः पुं वनरः इत्यम
 रः वेदका स्त्री वेदा यथावे
 दाकाशोखरी सेवा वेदा च
 दकेष्वते इति भरतधृतदृः
 वेदथाः पुं वेदाता स्वयः ॥
 वेदिधातो यथ प्रत्ययेन नि
 ष्यत्तः इति सिद्धान्तकौमुदी
 वेदन क्री वेदने इति प्रवृच
 दिका प्राणमः सत षोड
 शधाभक्त्यंतर्गतभक्तिविशे
 षः यथा पादोत्तरखंडेशि
 वपावेत्तीसंवादे आरं तवेस
 वं प्रोक्तं शंख चुकोकवेद
 नेः धाराणं चोदं पुद्गलां तम
 आनोपरिग्रहः अर्चनेव जपो
 ध्याने

तत्रामस्मरणं तथा कीर्तनेन
 तां चैव वेदने पादसेवने तस्या
 होटकमेवाव तन्निवेदित भोजने
 तदीयानोच संसेवा ह्यदृष्टीवृत्त
 निष्ठता तलसीरोपता विद्योदे
 वेदेवसंशर्गिनः भक्तिः षोडश
 या प्रोक्ता भवत्येव विमुक्तये ॥
 इति हरीभक्तिविलासे ॥ विलासः
 षोडशोपवाचश्चान्तर्गतपञ्चोपवा
 चः यथा आसने स्वागतेपाद्य
 मर्त्य माचमनीयकं मधुपकोच
 मन स्नान वसनभूषणविनये
 पपुषे मृपदीपो नैवेद्यं वेदने
 तथा इत्यादिभिरुक्तं आचारवि
 न्यामणिः अथवेदनं प्राणम
 दृष्ट्या साष्टांगं तन्मुखं प्रदर्श
 येत पदेतमतिप्राणमेव प्राणी
 दभगवन्निति तद्वक्तृ मेकादशेष्टी
 भगवता स्तुतै रुद्रावचैः स्तुतैः
 पौराणैः प्राकृतै रपि स्तुत्या प्र
 सीद भगवन्निति वेदेन दर्श
 त अथ प्राणम विधिः कालि
 काप्रमाणं यः स्वयं गद्य पद्याभ्या
 वदितभ्यां नमस्कृतिं शिवोम
 त्पादयोः कृत्वा वारुभ्यां च परं
 प्रपन्नं पादि मामीश भीते म
 तुमहात्मनात् किंचभोमदेभ्यां

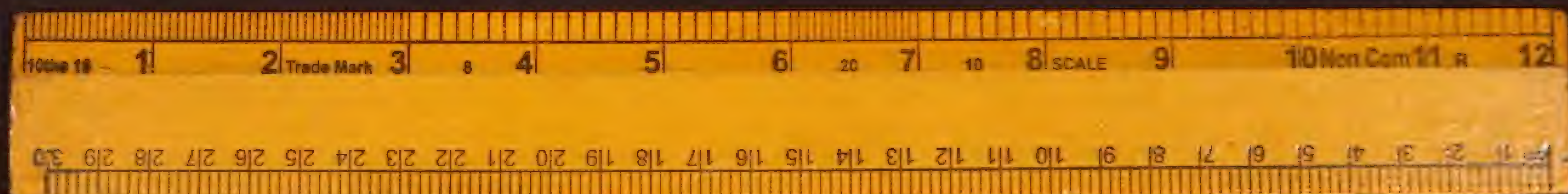
पद्मोच जानुभ्यां मुखे शिरसा
 दृष्ट्या मनसा वचसा चेति प्राणा
 मोऽष्टांग इति तः जानुभ्यांचैव
 वारुभ्यां शिरसा वचसाधिना
 पंचांगकः प्राणमः सातजानु
 प्रवराविमाविति मरुते दक्षिणे
 कृत्वा ऊर्ध्वतटस्थो बुधः अथ
 शंखप्राणमोऽस्तीत्याहुः अथ
 कथितं तथाच नारदपंचरात्रे
 संधिं वीर्यं रश्मिं चायं गुरुस्त्वय
 रुक्मगुरुमेव च द्विचतुर्विंशदृष्ट
 वासतर्विंशतदहंके नमेतदहंम
 धुवा तदहं सर्वथा नमेत तिस्र
 यमोत्तरे देवाही दर्शनादेव प्रा
 मेमधुसूदनं स्थानापेक्षेता न क
 तंवा इष्टां हि जसस्तुमाः देवाही
 दृष्टं तं द्विष्टं वि सर्वप्रकीर्तितं
 अथ नमस्कारमाह्वानं नारसि
 दे नमस्कारः स्मृतो यत्तः सर्वय
 तेषु वीर्यमः नमस्कारेणा चैकेन
 नरः एतो रश्मिं व्रजेत स्कोदे
 देउप्राणमे कुरुते विलंबे भक्ति
 भावितः रेणुसंख्ये वसेत्सर्गेश
 तमन्त्रनरे नरः तथैव श्रीकृष्ण
 नारदसंवादे प्राणमदेउवर्द्धयोन
 मस्कारेणा योऽर्चयेत् स योग्यति
 मवाप्नोति नतो कृतघाते रपि

नमस्कारेणा चैकेन नरः एतो
 रश्मिं व्रजेत तथैव शिवोमायंवा
 दे भूति मापीडा जानुभ्यांशि
 रग्राण्य वै भुवि प्राणमेत्योदि
 देवेशो सोऽश्मेध फले लभेत
 तथैवास्त्र तीर्थकोटि सरस्वा ॥
 णि तीर्थकोटि शतानि च ना
 रायणप्राणमसकलानां रतिषो
 रप्रीयाक्षेनापि नमस्कारे कवे
 तः शोभयन्तिने शततन्मात्रिते
 पापं तत्ताणादेव नश्यति रेनु
 गुदितगात्रस्य कणा देदे भवे
 ति ये तावदर्थं सदस्वाणिवि
 सुलोके महीयते विसृथेर्मा
 तरे अभिवाद्य नमजाय कृता
 र्थश्च तथा भवेत् नमस्कार
 क्रिया तस्य सर्वपाप प्राणाशि
 नी जानुभ्यांचैव पाणिभ्यांशि
 रसा च विचक्षणाः कृत्वा प्राणमं
 देवस्य सर्वान कामानवाप्नुयात्
 ब्रह्मप्राणे अनादिनिधने देवे
 देवदानव दारणा ये नमेद्विन
 शानि यं नदि पश्यंति ते यत्न
 येनना जयतो नाथं निजं नारा
 याणं हिताः नमंति नदित विसोः
 स्थानादस्य गमिनः नारदेयी
 कोटिहस्तस्य सकृत्प्राणमा

दशासुमेधावदत्तैर्नतुत्सदः सः प्रणामं ये प्रकुर्वन्ति तेषाम
 शशमेधी पुनरेति नमस्कृत्य पि नमो नमः मविष्णोतिने वनन
 प्रणामी ननु नभवाय भक्तिः येन प्रमेगे विसोर्देवजगद्गतर्ज
 भेदये विसोर्देवप्रणामार्थे भक्ते नार्दननगतपत्ने प्रणामं ये प्रकु
 र्वन्ति तेषामपि नमोनयः इत्यादि
 त्वनोतिहेति पुनः सदः अपि पा श्रयप्रणामनिमत्ता वृद्धावही
 पेदराचारे नरेत्तत्प्राप्तं हरे ने ये न वृकोपाद्यावाग्भे सकृत्ता
 तेने किंकरायास्या उत्तकाल नवमेष्टुक्त विसुदेशमकारिणो
 एने यथा श्रीविष्णुपरातो श्री श्रवोपमे विजाजीपात कदावि
 यमसन्निभभरावप्रामने हरि दपि नालयेत किंच पात्रे वेशा
 ममरगणार्चितोऽपि पद्मप्रणा त्वमाहात्म्यमवाद्याणा सेवाद
 मतिप्रः परमार्थतो हिमर्तः त पश्यन्तो भगवद्गुरोनामशतपर
 मपगत समस्तपापवशे वृन ह्यदे प्रकृत्वा तत्प्राणामादिपति
 परिहृत्य यथाप्रिमाज्यसिक्तं ते नरेकोकसः अथ नमस्कारनि
 ब्रह्मवेवर्त्त प्रणामगतत्तरेणा पिदानि विसुस्मृतो जन्म प्रभृति
 घृते हरिमीशं प्रणामस्तिये यत्किंचित्तुमानै धर्म माचरेत् सर्वं
 नराः नपतेतिभवावुयोस्तुद तन्निष्कले पाति पकदस्ताभित्ता
 पतितावृद्धरतिस्तानसो अष्ट दनात् वागदे वसुधावृत्तदेहस्तया
 मस्त्ये च वलिवाको अष्टोम नराः प्रणामेतमो धित्रीसनायते
 एणमाय कृतः समुद्यमः प्रपूजभ मार्तः समजमानि भाषिनि किंच
 कार्यविधौ समाहितः यलोक मन् अये एहे वामभागे समीप
 यालेस्तदनुग्रहोऽमरे रत्नयष्ट गर्भमंदिरं जप होमनमस्काराव
 वापसदेः सुतेः पितः अतएवना कुर्यात्केवावालय अपिच सकृ
 रायणावृद्धस्तवे अष्टोभापसरो दूमो निष्पतितो नशक्तः प्रणा
 भापसरो भापेनगापमिदं येपांर मेमुः उस्यायोत्याय कर्तव्ये
 पिपराज्जापशिरो न्यस्त यथा तथा इवत्यागिपातने ततः प्रदक्षिणां
 किंच नारसिंदे श्रीयमोक्तो तस्य कुर्यात् भक्त्य भगवतो हरेः ।
 वै नारसिंदस विसो रमितनेन

नामादि पीतयन् प्राक्तोक्तो च वेदनी स्त्री नतिः नीवातः ॥
 साष्टा वेदनी इति हरिभः । वरी याचनकर्म इति मेदिनी
 कृतिनामे ॥ विलासः अ कचित्तुलके वरी स्थाने कटी
 मतनमस्कारप्रार्थे प्रणामप्रार्थे याचन कर्मस्थानेमाचनकर्म इ
 चरुष्यं ॥ तिचपाठः तत्रतपवगीय वका
 वंदनमाला स्त्री तोरणाः इति रादौतिवितोः यंशत्रुः किं व
 हलायुधः रेभास्तंभचतष्टयवे दिः नुत्तभिवाद्या रिप्यस्मा
 धितामुपत्ररवितमाला यथा त अनदप्रमय निष्पन्नतातय
 कुर्याद्वंदनमाला यो रेभास्तंभे नृस्य वकारादौतिवितः
 सपोभनेः वृत्तवृत्तद्वेः प वेदनीयः वि स्तदनीयः वंशः
 वे नागोरे वक्रपाणिनः गुणानि वंदितव्यः वदधातो राणीप प्र
 पत्र सांख्यानां स्वर्ग तस्योत्सवो तयेन निष्पन्नः ॥
 भवेत् एवमे पासवाधेय्य की वेदनीयः पुं पीतभंगाराजः
 इति वापरोवृत्तः इति हरिभक्ति इतिगननिर्घटः वेदनीया स्त्री
 विलासे ॥ विलासः वंदनमालि गोरोचना इति त्रिकोणशेषः
 का स्त्री वदित्योपरिभूतमाला वेदा स्त्री वृद्धोपरिवृत्तः कोडु
 यथा तोरणाद्वैत भंगसं समवे इति परगच्छा इति च भाषा
 दनमालिका इति हेमचंद्रः ॥ तत्पर्यायः वृत्तादनी ३ वृत्तरुद्रा
 वंदना स्त्री स्तुतिः तत्पर्यायः १ नीवेतिका ४ उत्तमः वेदा
 समीची २ इति त्रिकोणशेषः ॥ का ५ सेतुरी ६ सेया ७ वेदका
 होमभस्मनातिलके यथा १ प इति भरतधृतदंडः वेदका ६
 शानामाहरेदुर्मं कृत्वा वायंश्च नीलवल्ली १ इति रत्नमाला ॥
 वेणावा वेदनीं कारयेत्तेन शि वेदाकी ॥ परवासिका १२ इति
 रः कंठाशकेष च कश्यपप्रेपति शहरावावती वशिनी १५ प्रवि
 मेवैण यथानुक्रमयोगतः ३ एी १४ वंदा १५ परप्रष्टा १६ प
 तितिष्णदित्तैवशिष्टवने ॥ राप्रया १३ इति प्रादुर्चदिका ॥

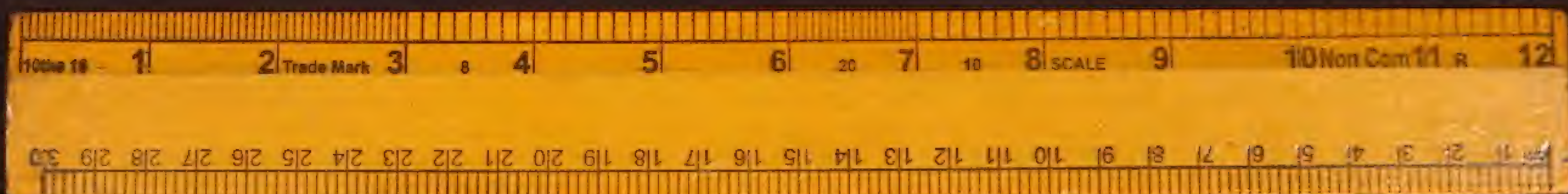

लताविशेषः सितकी इति वंदिः स्त्री आकृष्टमनुष्यादिः
मेदिनी श्रृङ्गाः पर्यायान्तरं कपदी इति भाषा तस्यार्थाः
गात्रं वंदाकशब्दे इष्टाः ॥ प्रग्रहः १ उपग्रहः १ वंदी ४
वंदाकः पुं वृत्तोपनिवृत्तः ॥ इत्यमरभरतौ वंदिका ५ ।
वंदा इति हिन्दीभाषा तस्य इति शतरत्नावली सोपानकः
र्यायः पादपरुहा १ शिखरी ३ इत्यादिः ॥
तस्मिन्दिनी ४ वृत्तादनी ५ वृत्त वंदिग्रहः पुं अष्टाशुभदेवता
रुहा ६ कामरुहा ७ शैलवी ८ गारभेदकः पुं या वदि ग्रहो
केशरुहा ९ तरुहा ९ तरुया स्तया वाजि ऊनराणां चराणि
११ गंधमादनी १२ कामिणी १३ अमरावातिनश्चैव श्रृङ्गाणां रोप
तरुभुक् १४ श्यामा १५ उपदी येनरात वंदिग्रहादीन् वन्ता
१६ अमराणाः निरुत्तं णि। एतेन चातकोश्च नराभ्याना
शिरत्वे कफ पित्तप्रमापदत्वे। शेषेयत् अयं च वधमकारविशेष
वर्णादिसिद्धिदत्ते वृषात्वे क कोपदेशः अष्टागारापुधागार
वायत्वे रसायनत्वे च इतिरात देवतागार भेदकान् हस्त्यश्च
निर्वैतः अथिच वंदाकः स्यादि शरद्वैश्च हस्मादेतविचारयन्
म स्तितः कषाय मधुरो रसे। इति मनुस्मरणात् इति सितात्
मेगत्याः कफ वाताह रतो वृणा शयवहारकांडेदेप्रकरणे ॥
विषापहः इतिभावप्रकाशः। वंदिचौरः पुं वंदिग्रहः तस्यार्था
वंदाका स्त्री वंदा इति भरत याः माचलः १ इति शरावली
धृतद्वंद्वः ॥ वन्दीकारः ३ इति त्रिकोणशेषः ॥
वंदाकी स्त्री वंदा इति प्राद वंदिपाठः पुं स्तुतिग्रंथाः तस्य
रत्नावली ॥ वंदीवर्णः तस्य र्यायः भोगावली १ इतिवि
वंदारुः वि वंदनशीलाः तत् कांडशेषः वंदी स्त्री वंदिः ३
पर्यायः अभिवादनकः १ इत्य तमरदीकायो भरतः ॥
मरः अभिवादिता ३ इतिशब्द रत्नावली ॥

वंदी पुं राजादेर्याज्ञादीवीर्या चित्ताभः ४ इतित्रिकोणशेषः ॥
दिनितिकारकः तस्यार्थाः ॥ वंदा स्त्री वंदा इति प्राद्वं
स्तुतिपाठकः १ इत्यमरः माग दिका गोरोचना इति भावप्र
यः १ मायः ४ इत्यमरै इतिर कापाः
हीजायो भरतः अष्टोत्तमि र्य वंदं स्त्री कल्याणं इतिमिह
या हनिग्राहिकन्यायां सत्तो नृकोमुयाप्रहादिवृत्तिः
भवति जातिनः वेश्यात्मागथ वंदः त्रि एनकः इत्यादि
वेदेहो राज विशोगाणास्तौ। कोषः
इतिमानवे १ अध्यायः ॥ वंसे स्त्री त्वं इति राजनिर्व
आहोतरमस्मैशक्तिदानस्या टः वन्यः वि वनोद्गतः इतिमे
करणे निन्दा यथा वंदिभ्यश्च दिनी वन्यः पुं वनश्रृङ्गाः वारा
वमर्धिभ्योऽर्धाभिभ्योऽत्रमर्धितः हीकंदः देवनलः इति राजनिर्वैतः
यदि तत्र नदद्यात् विफलंशक्ति वन्या स्त्री वनसमूहः इत्यमरः
तो भवेत् वंदिनो वीर्यस्तोतावः नलस इतिः इति मेदिनी
अर्धितः सत्यदि पभ्योऽत्र न मुद्रपाणी गोपानककंदी पुंजा
दद्यात् आहं विफलं भवेदि मिश्रेषा भद्रमुक्ता गंधपत्रा
मर्त्यः सत्ताः पौराणिकाः प्रोक्ता इति राजनिर्वैतः
मागधावेशशंसकाः वंदिनस्त्वम वन्योपोदकी स्त्री लताविशेषः
लुप्रजाः प्रस्तावसदृशोक्तयः ३ वनपुं ३ इति भाषा तस्यार्थाः
प्रोक्तेः इत्यं च आहोतरदानविषे वनजा १ वनसाकया ३ अस्या
धात आहो वेदिप्रभृतिभ्योऽना शृणाः तित्तत्वे कटत्वे उलत्वे
करणेनिदाश्रवाणश्च आहोत्सर्व रोचनत्वे च इति राजनिर्वैतः
तदर्थं भोग्यादिकं उत्सृजेत्। वनः पुं अंशी भागी इति
इतिआहृतत्वे ॥ सिद्धान्तकोमुयाप्रहादिवृत्तिः
वंदिकारः पुं वंदिग्रहः सिद्धं वल मे न इ प मुद्रतस्तवी
चर इतिभाषा तस्यार्थाः माच जोम्मा इतिक विकल्पमुमः
लः १ प्रसस्यचौरः ३ गोवसा नवपति वपताउउप्रि

मं सुते सुदितकरणं तपति वस ४२०८ वप्र
 मस्तके नापितः वपति तत्तु वस ४२०८ वप्र
 वनायः यदि वपति कृष्णान्ते उदुतस्तिकास्तुयवदेयदपि
 वमासाय लीजं इति दुर्गादासः प्राकारो निवेष्टते तत् तथा
 रणः पुं केशमुने वीजवपने र्यशासं एतादृशं मदा वपे
 इति वपनातो भवेत् वप्रमयेन कारयेत् तस्योपरि प्राकारसि
 निष्ठा ॥ ति तस्यार्थः वयः १२५२
 वपने ली केशमुने वीजा भरते यतिकोस्तपः ३ इति
 याने इति मेदिनी ॥ शब्दरत्नावली महावप्रो यथा
 वपणी स्त्री नापितशाला इति मद्योद्यानं महावप्रो तदु
 हेमचन्द्रः ॥ तातशोभितो प्राकारः रूढं स
 वषा स्त्री छिद्रं मेदः इत्यम लाभा सिद्धमेवामरावती ॥ म
 रः ॥ हात्वया यस्याः प्राकाराया
 वपितः पुं पिता इत्यादि १२५२ कुशिलेच्छिता भूमि
 कोषः वप्रः ४२०८ वप्रः वपति वी वप्रसंता इति विसृष्टा ५
 वप्रः ४२०८ वप्रः वपति वी जयं देत इति भाषा तस्यार्थः
 प्रशस्तकृतिः मेदिनी ॥ केशरः १२५३ इत्यमरभरतौ
 वप्रः स्ववः पुं शरीरस्थस्यथा निष्कृतः ५ वजनं ५ वाजिका
 तः इति राजनिर्घटः ॥ पादोरः ५ इति जटाधरः
 वप्रजः पुं देवता इति शब्द रेवः तदः इति मेदिनी
 रत्नावली ॥ कर हेमचन्द्रः ॥
 वप्रुषा स्त्री रुषा इति भाषा वप्रं ली सीसकं इति हेमचं
 प्रकाशः ॥ दः ॥
 वप्रुषा स्त्री पद्मवारिणी इ वप्रः पुं तातः इति मेदिनी
 तिजटाधरः ॥ प्राकारः इति विसृष्टः प्रजापतिः
 वस ४२०८ वप्रः पुं जनकः इति मेदिनी इति संतिमसारोणादिवृत्तिः ॥
 नी ॥ कति इति जटाधरः ॥

वमि स्त्री मेनिष्ठा इति राज नेवेसुष केचिदुधिरमित्यादिसा
 निर्वंदः ॥ धनाय तत्सुवे देवकारादिव
 वमिः पुं तेषं वपनातोः किं ननस्यनित्तोस्त्रीज्वेति केचि
 प्रमयेन निष्ठा ॥ इति सिंहोत लन वर्यावकारादि धातन्त्रमण
 कोमुद्याणादिवृत्तिः दुर्गादासः ॥ ति इति प्रलपेति नवामः वमः
 समुद्रः इति संतिमसारोणादि उवमिता वान्ता इवमयुः इति
 वृत्तिः ॥ रि वान्तौ वमति अत्रमनीति
 वमिः स्त्री वलीकः इति हलमुथ वान् अमन्त्रेपि नौ वन कल
 ववः पुं एकादशकराणोतगतप्र रसादिना केवलस्य कसविक
 शुद्धकराणो तस्याधिपतिर्निद्रः त त्वालोपसर्गस्य नित्यफलः व
 त्रविहितानि यथा पौष्टिकस्मिन् मयतिवामयति प्रवमयति इति
 शुभानि ववायि इति नोति दुर्गादासः ॥
 स्तसं अत्रजातफलं ववामिधा वमः पुं स्त्री वमने इति वम
 ने जनने दि यम्य प्रये इति धी धातो रच प्रत्ययेन निष्ठा ३
 रो मनुजः कृती स्यात् पद्मालया तिसिद्धान्तोकोमुद्याणादिवृत्तिः
 तत्रिलये निवासं करोति नित्यं वमयुः ५ वमिः हस्तिमुद्रनि
 विवदणाः स्यात् इति कोष्ठी प्र गतजलकाला तस्यार्थः कर
 दोषः ॥ दाक्षिणात्यमते अस्य प्रीकः १ इत्यमरः ॥
 शब्दस्य प्रथमवकारः पदार्थः वमने ली ह्यदेनं अर्द्धनं इति
 शेषवकारोऽन्त्यः ॥ मेदिनी प्राजतिः इति विष्णुः
 वम गतो इति कविकुलदुमः वमनः पुं शाहाः इति राज
 वकारादिः शेषवर्ग चतुर्थोपथः निर्वंदः ॥
 वमति इति दुर्गादासः वमनी स्त्री जनोका इति राज
 वम ता तद उद्गिरि इति क निर्वंदः
 विकलदुमः वकारादिः ता वेमतः वमनीया स्त्री मस्तिका इति
 ववमतः अम त एकावविधा राजनिर्वंदः वमनयोपे वि ॥
 एकसंज्ञेफणादौचेमनपठ ॥ वमिः स्त्री प्रहर्दिका इत्यमरः ॥

अथ कुर्याधिकारः तत्र लुद्धि वि
प्रकृष्ट सन्निकृष्ट निदानेऽर्थात्
पं संश्रान्तिवार अतिदेवैरति
स्त्रिपै रहये लवणो रमि अ
काले चातिभावेऽथ तथा सामो
अ भोजनेः आमादयातयोहे
गोदनीर्णातकमिशोषतः नाया
आपन्नसत्तायाः सत्तातिदुतम
प्रतः हृष्टदोषः अथ कुर्याद्विभी
त्तालोकनादिभिः लीले हं वमि
आने भुक्त मुक्तिप्रपते वनात्
आमात् असम्यक्काइसात्
अनीर्णातयथास्थितादुक्तात् ।
आपन्नसत्तायाः आम गभायाः अ
मेवीभक्त विहृते हंतभिः द्वा
गाकारिभिः अनिष्ट अवगम्य
शून्य दर्शनभक्ता द्वाणोरुक्ति
प्रपते ऊर्द्धनीत्या मुवाहदिकि
यते एवंप्रमाह हतासोद्धारो
यो च प्रसेको लवणां यता हं वा
ऽवपाने च भृश वमीनाएवत
त्तां छेदः सामामलतागमा
द आदयजानने वेतोऽदयज
गभंजनेः निरुच्यते छुर्दि रित्तो
योवक्तृप्रधावितः आदयसुरयन
ग्रंभंजने ग्रंभेदेः अदयन अ
गानिपीडयन् वक्तु प्रधावितः व
क्त

प्रतिधावितः दोषः छुर्दि निरुच्य
ते वातजाया लताया माह ।
हतासो पीडा आदयोष श्रीर्ष
नाभर्ति काम स्वभेद तोदेः ३
हारा शब्द प्रवले सफेने वि
ह्वितकृतं ननु के कवाये क
तच्छा चाले मदता च वेगे
नातेः मिलाच्छुर्दयतीव डः वि क
वाये कवायसे डः विडः एवमि
छुर्दयति पित्तजा माह मूर्च्छापि
पासाभावशेष मूर्द्धतात्यति संता
प तमोभमातेः पीते भृशोभं
वित्तवित्तं प्रभु पित्तेन वमेत
दाह कफजा माह तेरासमाभु
यकफप्रसेके संज्ञेय निशः रुचि
गौरवान्नः स्त्रिपुं चने स्वादक
फोणि मुक्तं सलोमहर्षोः लरुजं
वमेत संतोष रुचिः त्रिदो
षनाशार भृतापिपाकारुचिरा
ह हतास आस प्रमाद प्रवलाप
शक्ते छुर्दि विदोषाहवणां स्त्री
लसोदोस रक्त वमेत रणासा
त आगतजोमाह असाम्पना
च कृमिजामजाच वीभत्सजा
दोहृदनाव या हि सा पंचमीते
च विभावयेन्न दोषोद्येनेव य
योक्तमादौ पताः पंचांगेन जेत

सामादकेव अने एव सामागत
नापंचमी विभावयेत अनेवये
त उपदवानाह कासः आसोना
हतासि ह्वा वेचितमेव च हदो
गालमकश्चैव जेया सुर्देरुपदवा
वेचितं विहृतचित्तं तमकाः
ऽवतपः आसयदेवे तमका ।
एवमपि आसयोक्ता ॥ अ
साध्या साध्याचार जीणायया
लुर्दि रतिप्रशक्ता लोपदवापो
पित्तपुण्या सचेदिका तां
प्रवेदेदसाध्या साध्या चिकित
सेत निरुप्रदवांच सचेदिका म
अपि लुचदिका अभायुक्ता ॥
अथ छुर्दि चिकित्सा आमाश
योक्तेश भवा हि सर्वा सुधी
मता लचन मेव तस्मात् विभी
एतेण रुतजा विनात संशोधने
वाकफ पित्तदारी अथ छुर्दीषा
दुः १ रसादीरोदकं पीते छु ।
हि एवप्रसंभवा अहामलकप्र
मेवा समर्पिकः समंधवः लीरो
रक्तनीक्षिपसरीरमा उदके ५ ग
द्वित्री त्रिफला निम्ब पटोलैः क
थितं नलं पिवेन्मधुपुतं तेन छ
र्दिनप्रपति पित्तजा २ रतीवकीना
होति लिह्यामासिकसंयुतं अथो
यागीकृते दोषे छुर्दि जीवेति
वनेते ४ विदंग विफला विषा
हृणो मधुपुतं पिवेत विदंगमव
मुदीनां ह्वा वा कफजो वमि
मवं कौवती मुक्तं गुडतनी इति
लोके ५ पिमायाजीफले नानाव
रुकेरा च पलायिता दत्ता
मधुपुतंचापि ऊर्द्धं सलिलम
वा वाससा पालितं पीते हंति
छुर्दि विदोषजो ६ गुडचारचितं
देति हि मधुसमन्वितं कुनिवा
य अपि छुर्दि विदोष जनिताव
तात् ७ पला लवंग गजकेश
१ कालमज्जलान् पिबेत् गुड
न चंदन पिप्पलीना ।
हृणानि मासिक सिता रुदि
नानि लीला छुर्दि विदन्तिक
फमारुत पित्तजातो पलादि
हृणो ८ राश्या वल्कलं मुक्त
दधं निर्वासितं जेत तदनेपा
नमायेता छुर्दि नयति इज्यो ९ य
या त्रिकथामक जीरकाणां
रुनो लिहन् मधुना नाशयेच्च
हि मेरुचिच विदोषजो १० वि
ल्वनचो गुड्या वाक्तायाः लो
देशो संयुतः छुर्दि विदोषजो हंति
पर्यटः पित्तजो तथा ११ आश
सि तिलान्दुहः पीतः समधुश

कैरः निरुत्तमार्थनीसारवैशानर
इवाकृति निर्गुह कायः ॥ न
स्वाप्रपलव प्रतताजनः संयुते
शीतं शमयतिमधुना पुक्तं वमिम
तिसारं रघुनिमुखा ॥ ३ बीभत्सना
हृद्यस्तमेरिष्टे दैर्दुदत्तफलेः त
हृन्नेरामजोद्धर्ति जयस्तान् रसा
त्पत्तां ॥ ४ कृमिहृद्गोवहयात्
मि कृमि सगुहो तत्र तत्र यथा
दोषं कियं ऊर्णतचिकित्सकः ॥
इति लघुविकारः इति भावप्रका
शः वमिः पुं अग्निः इति मेदिनी
धर्तः इति शहरत्नावली ॥
वमितः वि वातेः वमनकृतव
स्त इति मुग्धबोध्याकरणा ॥
वेमः पुं वंशः इति शहरत्ना
वली ॥
वशीकृतः पुं वस्तीकः इति
हेमचंद्रः ॥
वय ३ गतां इति कविक
लादुमः ३ वयते इति उगीदा
सः वयं वि अस्मदादिः चामरा
इति भाषा अस्मच्छब्दस्य वयादे
शे न सिद्धोऽयं इति व्याकरणा
वयः स क्ली पटी वात्पादिः ३
तमरः यौवनं इति मेदिनी ॥

वयोविशेषे कर्तव्यानियथा ।
शेषादेः भ्यस्त विद्यानां यौवने
विषयेषिणां वार्धके मुनिवृत्तीनां
योगेनांते तत्त्वज्ञा इति रघुवे
शो १ सर्गः ॥ अपिच ।
प्रथमे नार्जिता विद्या द्वितीये
नार्जिते धने तृतीये नार्जिते पुण्ये
पुण्ये चतुर्थे किं करिष्यति ॥
इति चाणक्यं वयोविशेषाणां
नियमाद्यथा कुमारं पंचमा
शते योगे सं दशमावधिके शो
र मापंचदशात् यौवने चततः
परं इति प्रायश्चित्ततत्त्वधनव
नं अपिच । आषोढशाद
वेहाल स्वरूपा स्तुत उच्यते ।
वृद्धः स्यात्समेत वृद्धं वधीयात्त
ने परं इति भरतधृतास्मृतिः
॥ अमच वालं वृद्धिर्वयो
रूपं चक्षुस्त्वकाच्चात्रेतसी दश
केन निवर्तन्ते मनः सर्वेन्द्रि
याणि च इति मराभारतव्याख्याः विप्र
वयः स्यः वि युवा इत्यमरः वय
सि यौवने तिष्ठति इति वयस्यः
३ निष्पातादिसर्गस्य वात्कव
यः स्यस्य वयः पतिणि वात्पादे
वयोयौवनमात्रके इति विश्वः इति

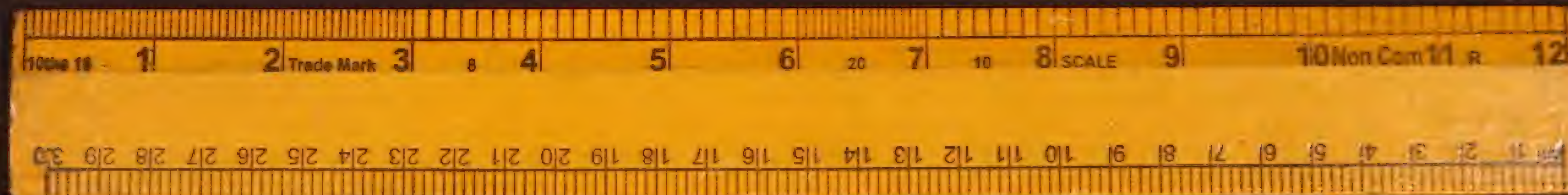
भरतः ॥
वयस्या स्त्री ग्रामलकी हरीतकी
सोमवहनी इत्यमरः ॥ गुट्टी
सूलेना काकोली ॥ आली ।
इति मेदिनी शात्मलिः । इति
हेमचंद्रः ॥ लीरकाकोली इति
भावप्रकाशः ॥ अत्यज्ञापी ॥
मत्स्यली ॥ युवती । इति राज
निर्वहः ॥
वयस्यः पुं समानवयस्कः । तस्य
पौर्यः स्त्रियः २ सवयाः ३ इत्य
मरः ॥
वयस्या स्त्री सखी इत्यमरः ।
वयने क्ली ज्ञाने यथा हस्ताया
होरचयति विधिं पीठकोडावता
येस्मिदं ह्यन्तर्निहितवयनः शिक
भांडेषु तद्वत् । इति श्रीभागव
ते १ स्कंधे ८ अध्यायः शिका ।
भांडेषु अन्तर्निहितवयस्यो वयु
नं ज्ञानं यस्यसः ॥ इति तशी
काये श्रीधरस्वामी ॥
वयनः पुं देवतागारे ॥ इत्य
णादिकोषः ॥
वयोधाः पुं युवा इत्यादि
कोषः ॥
वयोवर्गं क्ली सीसकं इति राज
निर्वहः ॥
वयस्य इति कविकल्प
वयस्यः पुं रेफोपथः वयस्यति । इति
दुर्गादासः ॥
वयं क्ली ऊर्जमं ॥ मनाक्षियं
इत्यमरः ॥ तथाच । वयं प्राणा
स्त्याज्या नच शिशुविनाशेषु भिन्न
रति वयं मोने कार्ये नच वचन
मुक्ते यदन्तं वयं जीवे भावे
नच परकलत्राभिगमने वयं भित्ता
शिलेनच परधनानां हिरण्यं ॥
इति वामनपुराणे ५२ अध्यायः
वयं य मनाक्षियं यथा म
नाक्षिये वयं जीवे केविदाकृत
दयये इति मेदिनी ॥
वयः पुं वयसां तत्पर्यायः ॥
वृत्तिः २ इत्यमरः हे वेषने
प्रार्थनाविशेषे इत्येव इति भर
तः देवाहृतः । देवसकाशा
त्पाचितः उक्तं च । तपोभित्ति
पाते यस्त देवेभ्यः सवरोमतः
इति च भरतः जामाता ॥
विद्वः इति मेदिनी गुग्गुलुः
इति शहरत्नावली पतिः इति
हेमचंद्रः ॥
वयः वि श्रेष्ठः इत्यमरः ॥
वयस्यं क्ली योताब्धादने इति
रागावली योतायौत साभरणा

वस्ति इति शहरत्वावली
वरकः पुं वनप्रतः इति हेम
चंद्रः पर्यटः इति राजनिर्वटः
हणधायभेदः चीना इति भाषा
तत्पर्यायः स्पलकेशः १ वृत्तः
३ स्पलपिण्डः ४ अस्पृष्टाणाः
मथुरत्वं इत्येव कषायत्वं वात
पित्तकारित्वेव इति राजनिर्वटः
वरकृतः पुं रंजः इति हेम
चंद्रः वरचंदनं क्ली कालीयं दे
वदारु इति मेदिनी ॥
वरटं क्ली ऊट्ट प्रथं । इति भा
हरत्वावली ॥
वरटः पुं रंजः इति मेदिनी
कीटविशेषः विलतो इति भा
षा ॥
तत्पर्यायः गंधोली १ वरला १
इत्यमरः गंधोनिः ४ वरला १
इति शहरत्वावली वरलो ६
इति जटाधरः वरला १ कुरा ८
तद्वर्वाणा ६ इति राजनिर्वटः
वरला स्त्री रंजो वरला इत्यम
ऊलभवीजं ॥ इति भा
वप्रकाशः ॥
वरली स्त्री रंजी इति मेदिनी
गन्धोली इति विकारदेशः ॥
वरदिका स्त्री ऊलभवीजं तत्

तत्पर्यायः वरला १ अस्पृष्टाणाः
मथुरत्वं स्निग्धत्वं रक्तपित्तं क
षायत्वं कषायत्वं शीतलत्वं ।
गुरुत्वं अदृष्टत्वं अनिलापर
त्वं इति भावप्रकाशः ॥
वरला क्ली कर्मादिवराणां वेष्टने
इति मेदिनी पूजनादि । इति भा
हरत्वावली ॥ अथ वरलाति
पिः तेषां माचारीदीनां होमसा
धे कर्मणि होमार्भात्सर्वमान
तर्था यजमानेन स्वयं वरला
कार्यं दानं वाचनात्वारभ वरला
व्रतं प्रमाणेषु यजमानं प्रतीयात्
इति हरिश्चर्मधृतकात्यायनसूत्रा
त तत्र व्रतवराणां प्रथमतः जो
तिष्ठेमे व्रत्योद्गात होत्रधर्षि
त्यादि क्रमदर्शनेनात्मजाकांत
या दृष्टपरिकल्पनायां न्यायः ।
न्यातं सगतिं सोपानं प्रभृतयो
ऽप्येवं वरलांतं गंधादि दान
द्वारा प्रीतिं मुत्साद्य कर्मकराणां
यप्रेषां तत्रच सर्वत्र प्रादु
होदाता गृहीता व उदस्तुतिः
इति वचनात्पूजमानस्य प्रादुस्तु
त्वं आचारीदीनां मूर्द्धमावत्वे प्रती
यते वरलाविधिमाह कात्यायनः
आसने माहार्यं आह साधुभवानात्

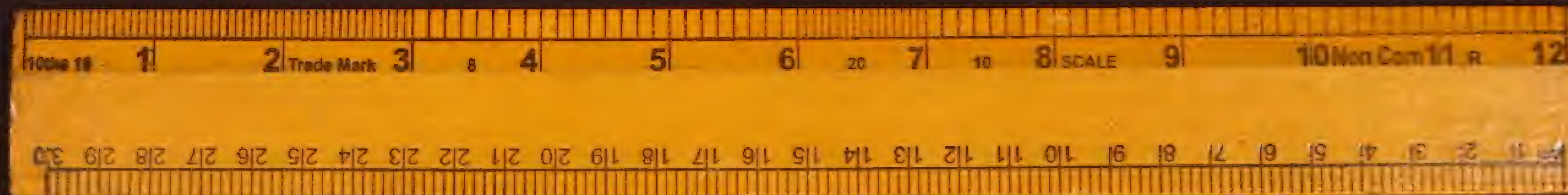
सर्वविद्यामो भवत मिति आसेन
माहाराणीय संस्थाप्या साधुभ
वानात्ता मिति साधुभ मासे
इति प्रतिवचने ॥ सर्वविद्या
मोभवेत् मिति पुनरुक्ते सर्वय
इति प्रतिवचने सामर्थ्यात् इति
विशर्मा इति संस्कारतत्त्वं ॥
मेदिनीसूत्रे पर्वणीयवकारादि
दोःयं किंतु अंत्यस्यवकारादि
वृथातो रनद प्रत्येयं निष्पन्न
त्वादत्र लिखितः ॥
वराणाः पुं प्राकारः वरुणावृतः
इत्यमरः उष्ट्रः इति शरावली
संक्रमां सौका इति भाषा ।
इति हलाग्रथः ॥
वराणां स्त्री वारानली । इति
शहरत्वावली ॥
वराणां स्त्री नदीविशेषः इति
शहरत्वावली सात वाराणसु
नदीमा तस्या उत्पत्तिं यथा ।
हरिवाच महेस्वरं प्राप्तेमो
तमवाचकलसनां वसुदेव्यात्
यकरीं मुभदो प्राणवर्द्धिनीं ॥
योः सो प्रादुर्गते प्राणमदेना ।
प्रभवोऽचराः प्रयागे वसते
नित्यं योगशायी तु विष्णुतः ॥
वराणां हस्तिणा तस्य विनिर्वाता

विष्णुतः विष्णुता वरालोमेवेस
वपापदराभा ॥ सव्यादमादि
तीयाच अमि गित्येव विष्णुता
ते उभेच सतिव्येष्टे लोकेष्टे
वधुवतः ताभ्यां मध्ये तयो
देशे स्तुते योगशायिनः ॥
लोकाप्रभवे तीर्थं सर्वपापप्र
मोचने न तादृशोऽस्ति गगने
न भूमे न रसातले । त
वास्ति नगरी प्राणा एवाता वा
राणां स्त्री मुभा यस्यान्तं भोगि
नोवापं प्रयोति भवतो लये ॥
तिवामेन १ अथायः
वरटः पुं अंतरावेदिः समुद्रः
मुखरोगः सतव्राणा इति वर
यसफोडा इति चर्भाषा इति मे
दिनी तन्मते पर्वणी यवका
रादि रये किंतु अंत्यस्यवकारा
दि वृजवातो गेणादिक अंत्य
प्रत्ययनिष्पन्नादत्र लिखितः
वरदकः पुं सातगवेदिः हाति
रराजोला इति भाषा योवन
कटकः वयसफोडा इति भाषा
वर्जलः गोल इति ख्यातः इति
मेदिनी भित्तिः इति हेमचंद्रः
मेदिनीकोशेणाये पर्वणी यव
कारादो लिखितः किंतु हेम

चंदेण वृत्तं यावत् दिष्वाज्ज्वात् आदिसभक्ता इति राजनिर्घटः ॥
 श्रेयस्यवकारादौ परिगणितः ॥ अथ गंधा इतिभावप्रकाशः ॥
 वरुडकः वि विष्णुः भयसंप वरदाचीच ॥
 नः कृपाः इति शब्दत्वावली वरदाचतुर्थी स्त्री मातृशृङ्खलचतुर्थी
 वरुडा स्त्री सारिका ॥ वर्तिः तस्यां गौरीशृङ्गा यथा भवि
 शस्त्रभेदः इति मेदिनी ॥ घोले मातृशृङ्गपक्ष मधिकृत
 वरुडालः पुं पवंडवृत्तः इति वि चतुर्थी वरदा नाम तस्यां गौरी
 कांडशेषः ॥ सप्तमिता सौभाग्य मन्त्रे कर्पा
 वरतिक्तः पुं ऊटजवृत्तः इति तत्त्वम् श्री रपि श्रियं ॥
 राजनिर्घटः ॥ इति तिप्पादितत्वे ॥
 वरतिक्तिका स्त्री पाठा आकना वरदात् पुं वृत्तविशेषः भूइस
 दि इति भाषा इति राजनिर्घटः इ इति हिंदीभाषा तत्पर्यायः
 वरुडारी स्त्री रेनुकानामगंधद भूमीसदः १ दारुणतः १ रवर
 वं इति शब्दचंद्रिका ॥ छंदः ४ अथगणो शिशिवत्वर
 वरदा स्त्री हस्तिकतरुः का रूपितप्रसादनत्वेच इति भाव
 छंदटी इति ख्याता तत्पर्यायः प्रकाशः ॥
 चषा १ कक्षा १ कक्षा ४ चर्मर वरपाणाख्याः पुं लीरकंचुकीवृत्तः
 कुः तत्पर्यायः नद्दी १ वद्दी १ व इति रत्नमाला ॥
 स्त्री ४ वाङ्मी ५ इत्यमरभरतो ॥ वरप्रदा स्त्री लोपाभुदा । इति
 वरत्वचः पुं निमवृत्तः इति रत्न हेमचंद्रः वरदा तपि वि ॥
 माला प्रेषवल्कके स्त्री ॥ वरफलः पुं नारिकेलवृत्तः इति
 वरदः वि अभीष्टदाता तत्पर्या शब्दचंद्रिका तत्कले प्रेषफले
 यः समर्हकः १ । इत्यमरः ॥ च स्त्री ॥
 समर्हः १ वाङ्मिताप्यदः ४ इति वरमुाती स्त्री रेनुकानामगंधद
 शब्दत्वावली प्रसन्नः इति यं इति शब्दचंद्रिका ॥
 मेदिनी ॥ वरम् वा ईप्स्यः । इतिमे वरदा स्त्री कथा इति मेदिनी
 दिनी ॥

वरसरा स्त्री चर्पणी चाकलिवा नी ३ उतमा ४ इत्यमरः मत्त
 इति भाषा इति शब्दचंद्रिका ॥ काशिनी ५ इति भरतः लाता
 वरपिता २ पुं भर्ता इति हेम हरिदा रेचना फलिनी ॥
 चंद्रः वराणकारपिताच ॥ साधोस्त्री इति मेदिनी गौरी
 वरुविः पुं कविविशेषः तस्य सरस्वती लक्ष्मी इति शब्दत्वा
 र्पायः पुनर्वसुः १ इति त्रिको वली ॥
 दुषेयः सच विक्रमादिसराज वरदास्त्रीकं स्त्री ऊंजमं इत्यम
 सभासा नृपत्वातगत रत्नविशे रतीकायां
 यः यथा धृत्वादिः तपणाका वरुहः पुं शिवः इति त्रिको
 मरसिंहशंख वेतालभट्ट वरुर्क शेषः ॥
 २ कालिदासाः ख्यातौ वरादमि वरा स्त्री फलविकं इति मेदिनी
 दिशेदपतेः सभायां रत्नानिवेव रेणुकानामगंधदयं इति शब्द
 रत्ने वरलः पुं स्त्री वरदः बोल चंद्रिका गुडूची मेरा वाङ्मी
 ता इति भाषा यथा विषसक्ती विडेगे पाठा हरिदा ।
 भंग रेलो वरल स्त्राणवृत्तः इति राजनिर्घटः प्रभाच ॥
 इति शब्दमाला वराकः पुं शिवः इति मेदि
 वरतयः पुं चंपकवृत्तः इति नी मुहं इति हेमचंद्रः ॥
 त्रिकोणशेषः वरप्राप्तेवि ॥ वराकः वि प्रेचमीयः इति मेदि
 वरला स्त्री हेसी इति मेदिनी नी गुरवः इति शब्दमाला
 तत्र पर्वतीयवकारादौ पठितो वरोगं स्त्री नक्तके गुहं इत्य
 यं वरदाच मरः गुह्यक योनिः इति
 वरली स्त्री वरदा इति नराय त्रिकोणशेषः प्रेषावयेव स्त्री
 रः वरवत्सला स्त्री सम्प्रभायां तद्युक्ते वि ॥
 इति शब्दमाला ॥ वरोगः पुं हस्ती इति त्रिकोण
 वरवाणिनी स्त्री अतत्तमास्त्री त शेषः विस्तः यथा सवर्णावर्णा
 तर्पायः वराणेहा १ मन्त्रकासि हेमोगो वरोगप्रदनांगरी ।
 इति तस्य सवत्तनामस्तोत्रं ॥

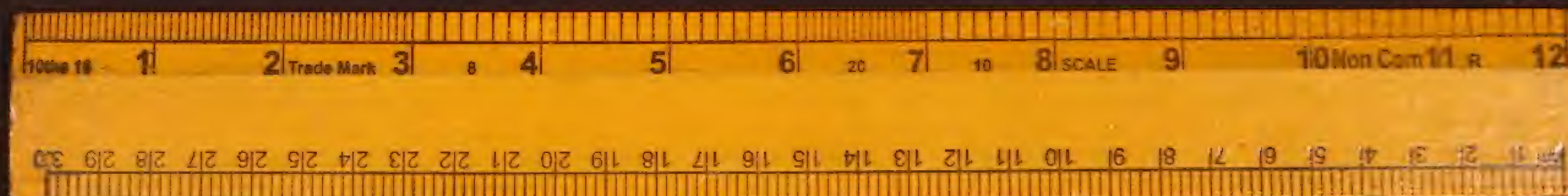
वराहकं स्त्री गुणक इम वती अपिच ताविकः कावि
मरः प्रेष्टावयवपुत्रे वि ॥ कः पणः इति याज्ञवल्क्येन
वराहना स्त्री अतिप्रशस्तो ग पुजाः पंचागमायक के योऽप्या
पुत्रा स्त्री यथा शिरः सपुष्पं सः कर्षीः स्त्री इतमरसिंहेने
चरणौ सप्रजितौ वराहनासेव नच अशीतिरत्रिकापरि मितता
नमस्सभोजनं अनयुशापित्तव मेपाणशतः संकेतितः सच तावसे
पर्वमेषुने विरप्रणाशं प्रियमा त्यकवराहकैलभाते इति वराह
नयस्ति घट इति लक्ष्मीचरित्रे ॥ केसपि तथा व्यवहारः ॥ प
वराहमद्रोपेतः वि प्रेष्टरूपं तन्मूलकं भविष्य मत्स्यतंत्रये
क्तः सुंदर इत्यर्थः तत्पर्यायः र्वचने यथा अशीतिभिर्वराहकैः
सिद्धमंदनतः २ इत्यमरः ॥ पण इत्यभिधीयते तैः योऽप्योः
वराहो स्त्री हरिद्रा इति राज पुराणो स्यादजने सप्तभि क्ततैः
निर्वृतः ॥ इति यायश्चित्ततन्त्रे ॥
वराहो न पुं अमृतवेतसः वराह तेव रक्षिणार्थं विधीयन्ते यथा
चास्रवेतसे इति वापाठः इति इह मन्त्रावियं दाने इतो यत्
रत्नमाला प्रेष्टांगपुत्रे वि स्तदक्षिणाः तस्मात्सने काकि
वराहः पुं कपर्दकः इति राज नीवा फले पुष्प मयापि वा प्रद
निर्वृतः रजः यथा रजः शुला यादक्षिणां यत्ते तथा ससक
वराहो ना इति स्त्रीकर्मदे रत्न लो भवेत् इति मुद्रिततै ॥
काषः इत्यमरटीकायां भरतः ॥ वराहकः पुं रजः समवीजं
वराहकः पुं स्त्री कपर्दकः कडि इति मेदिनी ॥
इति भाषा इत्यमरः तस्मात्सया वराहकरजाः पुं नागकेशभृ
भेदेन संज्ञाभेदा यथा ॥ सः इति शतृमाला ॥
वराहकानां दशकद्वययत्साका वराहिका स्त्री कपर्दकः इम
किनी तास्य यथा अतसः तेच मरटीकायां भरतः राजनिर्वृतं
उषा इत्य इवावगम्या इमेस्त तच्छ्रवाविकाच यथा प्रपाणे
यायोदशभिश्च निष्कः इति लो मूच्यते येन तेन गंगा वराहिका
ला

इत्युदः वराहः पुं इंदः इति त्रिकोद वराहः ॥ स्त्रीवसिति जराधरः
शेषः वरुणावृतः इति शतृ वरासने स्त्री योऽप्युष्णं इति श
तावली ॥ इमाला उन्नमासनेच ॥
वराहमी स्त्री दाशी यथा का वरासनः पुं विद्रुः द्वारपालः
शीवराहसी वाराहसी शिरपरो इति विष्णुः ॥
वराह इति हेमचंद्रः ॥ वरासिः पुं स्थूलशार्दकः खड्ग
वराहने स्त्री राजादने इति श १ इति धरणीः ॥
वेंदिका ॥ वरासो स्त्री स्यान्वासः इति श
वराभिधः पुं अमृतवेतसः इति इमाला ॥
राजनिर्वृतः प्रेष्टनामाच ॥ वराहः पुं पशुविशेषः वराह
वराहः पुं करमर्दः कराम्भरति ति भाषा तत्पर्यायः शूकरः २
वा पाठः इति रत्नमाला ॥ सुष्टिः ३ कोलः ४ योत्री ५
वराहकः स्त्री हीरकं इति हेम किमिः ६ किटिः ७ दुग्दी ८ जो
चंद्रः ॥ ली ६ सत्वरोमा ११ जोडः ११ भू
वराहोः पुं इत्यमरोहः ॥ १२ इत्यमरः किरः १३ सुस्तारः
वराहः इति विष्णुः ॥ १४ मावलोपलः १५ इति नदार्थ
वराहो स्त्री अतमाही ॥ इत १ स्थापनामिकः १६ देतोपुयः १७
मरः कटिः इति हेमचंद्रः ॥ १८ वक्रवक्रः १९ दीर्घतरः १९ आब
वराहिका स्त्री दुग्गा इति त्रिको इति शतृमाला वली अस्यामांस
शेषः स गणाः दृष्टत्वे वातज्ञत्वे
वराहः पुं स्थूलवत्सं मोक्षा वलवहेनत्वेच इति राजवत्तुभः
कापाइ इति भाषा तत्पर्यायः वदमृत्तत्वे विरत्तरात्वेच इति
स्थूलशार्दकः २ इत्यमरः वरासिः तत्रैव पाठान्नं अमृत्युकरवाहे
३ स्थूलशार्दकं ४ स्थूलशार्दिका दृष्टत्वे तन्मांसं विमवे न दे
५ इति मरटीकायां भरतः ॥ यं ॥ यथा ॥ नाभसने
स्थूलपट्टकः ६ इति शतृमाला वेद्यार्थं भवेद्यना मद्विपी
ली

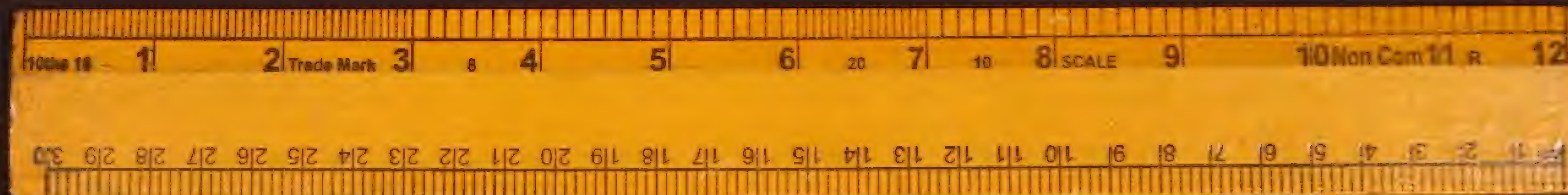
सीर्वर्जयेत् पंचनख मस्य व ततो भूत्वा तिष्ठेत्सप्तदिने ततः
 राद मांसानि चेति इत्यादि क अतार लवणं सम सक्तभिस्तथा
 तत्तद्विस्मृतं ॥ वराहमा वयः तिलभक्ता दिनात्मन सम
 स भुक्ताविस्मृतादि निषेधोय पापाभाभक्तकः तपो भुक्ता दिने
 या वराहउवाच भुक्ता वराह सम कारयेत्तुहि मात्मनः शोत
 मांसं यो वे मासुपसर्पति पतने दंत परः कृत्वा अदेकारविवर्ति
 तस्य वक्ष्यामि यथा भवति सुंदरि ताः दिनामेकोनपचाशच्चरेत्क
 वाराहो दशावर्षाणि भूत्वा तत्र तनिष्ठयः प्रभुक्तः सर्वपापेभ्यः
 ते वने व्याधो भूत्वा महाभागे संतो विगतज्वरः । कृत्वा तु
 सजाः समव समभिः कुमि भूत्वा मम कर्माणि मम लोकाय गच्छ
 समाः सम तिष्ठते तस्य पुत्रले इति वाराहमांस भक्षणापराधया
 ग्रथोचै र्मुषिको भूत्वा वर्षाणां यश्चित् इति वाराहपुराणं ॥
 चतुर्दश पकानविंशवर्षाणि च या वमवराहमांसं आहोयै विहितं य
 तथा नश्च जायेत शतक आसवर्षा या अष्टमीतनुवृत्तौ हारीयतः ।
 णि जायते भवने वरु आत्र सिंश महाशयवासिनश्च वराहो लब्धे
 ति वर्षाणि जायते पिशिताशनः ति एवंच विवदन्ते अग्राम्य
 पक्षसंसारितो गत्वा वाराहमिष करंश्चेति वशिष्ठाक्तं येताम्वेन
 भक्षकः जायते विपुले सिद्धे ऊ यायवस्थितं कल्पतरुत्त आह्वेति
 ले भागवतस्तथा । इषीकृष्णव युक्तानि युक्तयेति विलपास
 वः श्रुत्वा सर्वसंश्लिष्टाणां पि कससर्वशा निषेधः यथा वाराह
 वसा चोजति कृत्वा वाक्चंद्रेषु भगवदाकां भुक्ता वराहमांसत
 वाचर पतन्नेपरमं प्रुष्टं तवभ यस्तु मासुपसर्पति वराहेशवर्षा
 तस्य बाह्वं वाराहमांसभक्षणात् णि भूत्वा वै चरेते वने द्वाका
 येन मुच्यन्ति किल्बिषात् वारा दशीतसं यातवत्तरः । दक्षिणा
 दउवाच भवति मानवा येनति वेन वै मांसं प्रायसेन चवत्सरं
 यैवसंसारसागरात् गोमयेनदि मात्स्यद्विपाकारं भ्रष्टं प्राजुनि
 नपंचवक्त्राहोरासम वै पानीये क्षाग पाष तैः पेषा रोवः
 त

वाराहशर्मे मांसै र्यथाक्रमे मा कमः ग्रामं महर्षिभि र्देत मासु
 स वृक्षाभितप्येति दत्तेनेह पि वेति सुधाकृतं ततो दैत्यवकरं
 तामहाः इति आहृतत्वं ॥ पुराणो शोच मनुजमे वक्राणाद
 विस्मरवतारविशेषः यथा स्ता और्वेनो विस्तिपनदैत्यजीविते ॥
 सुवउवाच ऊच प्रजाः स्थास्येति ए ततः संरक्तनयनो दिरापातो म
 शिवी तावत्पलयाणांवे ममातसा द्वासुरः कोयति विदत्रोपाजा
 उद्वरणो यत्ने ऊरु इति श्रुत्वा उ रायणा मुदेतत वाराहदृष्टिणां दे
 ह्याभगवते ध्यातवान् ध्यायुतस्त वे स्थिते पुरुषविग्रहे । शोच
 सनासाविचरात् अंगुष्ठप्रमाणो व चक्रोद्यतकर देवानामतिनाशम
 राहपोतो निरागत सच आका वराच शोच चक्राभ्यां ताम्भाम
 शयः सन्ताणमात्रेण पर्वतोपमो सरसदनः सूर्यचंद्रसमो मध्ये
 वभूव तंविस् मत्वा ब्रह्मा तेषा पौर्णमास्या मिवाभुदः ततो दि
 वसच तेन स्तुतः प्रत्ययाणां वज रापात्तमावाच सर्वे समाद्रवन् दे
 तमयेप्रविष्टदेतायेणा एष्टी मुहु तगणाः सुरेश निहतकामाः स
 त विजयाराणशक्त्या संस्था अंत दसा वराहं गृहीत प्राप्तावृत्त
 दितोवभूव ततः एष्टिवाराजास्ता शर्मादयोः ते वध्यमानो भिषायेन
 यंभुवमनु रासीत् इति श्रीभागवत शब्दे दैत्यासुरै र्जनवपुंगवेभ्यः ।
 ततं तदवतारकत्वेक दिरापात्तव नामौ चचात्तासुरहंदसा वै मेवैः
 यो यथा वराहपर्वतो नाम यः सवृक्षा उच मंदरादिः दैत्यस्त
 पुरा हरिनिर्मितः स एव भूतो तोः सो वराह माद्वे निपातया
 भगवानाजगामासुरातिकं ततश्च मास रुषा जलन्तीं शक्तिं यथा
 द प्रतीकाश मारुज्जाह्वावमनु विद्युतमाश्रु ऊंचे प्रवर्धमानोपि
 तमं मरुमावं ततश्चकं सूर्यवज्जि गिरिस्तमेवः स हसुमानो गदया
 समुभं यो वैजंठः संरंहाणामन प्रमेयः प्रोवाच दैत्य वराहमू
 न्ना भोगिना मपि विस्मुर्योयोग तिः प्रजापतेः सेतुमिमे निहत्य
 विदुषां यो यज्ञो यत्तकर्मणा । नेष्टुक्त सक्ति यथा संरंदा वल
 विष्टे यम्य असादेन सवनस्यादितो समासाद्य परे रतेये विनाशयि

सह मेव मातो देवां लयासा संविशिष्टाव श्व पादपः ततः
 कमतोहिदेवान् हतसकीयान् स्थितस्येव शिरः सस्य भूमावपात
 नवोपपन्नान् संस्थापयिष्यामि यत् हिस्मयं रुक्मचित्रं मेरोः
 संशयोः त्रैलोक्यदर्पः कुरुमत्स्यं प्रुगं मिदोत्तमं दिशणात्ते इते
 मीये एवंब्रुवति वाक्कांत वि देव्या येशेषा अं दानवाः सर्वे त
 सो व-स्पयातयत् सुवाङ्मणत स भयान्तस्ता जामु रात्री दिशोः
 मुद्यस्य सर्वमहरणं रतो दानवा श इति वक्रिमुखा ॥ अथ
 आपि समरे मय तार पुरोगमाः वराहावतारकारणं सभन्नुपि स
 उद्यतायुध निशिशाः सर्वे तं समु द्देवकर्तृकतत्त्वरीरनाशश्च
 पादवन् स तादृशमानोतिवले लोक्य मखिले दायं यदा काला
 दैत्यैः सजायुधोद्यतेः नचचान पिना तदा अनेतः पृथिवी तत्त्व
 बराहस्त मेनाक उवपर्वतः ॥ तपश्चिवी ज्ञानामादयोगता । त
 क्रोयसंरक्तनयनः शंखचक्रपरो तो परादत्रेण निमानं पृथिवीन
 हरिः यवर्हत सवेगेन व्याधुवन्स ले मग्नं समुदधाराभुमभातत्
 र्वतोदिशं ते नवावासर्वेदणावर्ह लिलोपरि वराहोपि स्वयं गत्वा
 जानं नभस्तले ऋषयः सहगंधर्वं लोकात्प्रकाशय गिरि ॥ वारा
 लसुव मधुसूदने दीप्ताग्निसदृ द्या सह रेमे स पृथिव्याचारुत्प
 शंचारं दर्शनीयसुदर्शनं सुव या सतया रममाणस्त सविरेपर्व
 गांस्तुपयंतं वज्रनाभं भयावहं मे तोत्रमे नावाप तोषं लोकेशः पो
 दोः स्थि सत्ता रुधिरैः सिक्तं दानव वी परमकाशुकः पृथिव्याः पोनि
 संभवैः अद्वितीयं प्रदोरेस्त सुर नृपाया रमयन्त्या स्ततः सताः
 पयंतं मंडनं स्वादाम मालावित त्रयो भाता दिनश्रेष्ठा लेशा ना
 तं कामगं कामरूपिणा चक्रमुद्य मानि वै मृषु उर्वतः कणाकोवो
 म समरे वाराहः स्वेन तेजसा रः सर्व पव महाबला सतैः पुं
 चिह्नेद वारं अक्रेण दिशणा परिहृतो वाराहो भार्यया स्वया
 सस्यके तथा सन्निववाङ् विशि रमणाता सदा कायन्तां नैवाणा
 रानशकं पतदानवः कवेधवत्स्थितः

दिया इत सनस्य शिशुभिः कीद गत वाराहं तदहं कायं सक्तमि
 दिः पोविभित्तदा जगति तत्र क्षामि शंकर निदेश शक्तं तत्र
 भयानि नदीः कल्पतरुस्तथा ततो क स्वेच्छया नदि शक्ते ॥ तं
 देवगणाः सर्वे सहिता देवयोनि ताजयस्त तत्कायं यथात्मा शंक
 मिः शक्रेण सुहिता मेवं चक्रः स राधना स्वभाषायस्त तेजोभिर्विभूत
 मङ्कगहिते ततो निश्चितते सर्वे स्मरहरे मुञ्जः प्राणायंत तदार
 शक्या मुनिभिः सह ॥ वाः शंकरो हन्त पोत्रिणं रज
 अवपे शरणं जगु नीरायणाम स्तनायाः संसर्गान्निशाणामारणात्
 जंविधुं तं समासाय गोन्निदेवा या कायः पापकरो भूत संत
 सदेवं जगत्पतिं प्रणाम्य सर्वे वि तं मुसते पुना ॥ प्रायश्चित्तैरु
 दशा स्तुष्टु गुरुउभयं देवाः कुवः पेतैर्यः प्रायश्चित्त मरे ततः
 ॥ तमेतदेव देवेश जगत्ता चरिष्यामि तदर्थं मे तनुयन्तेन पा
 राकारण कालस्वरूपिभगवन्म- त्यतां प्रजापात्या मम सदा पारि
 यानपुरुषात्मक ॥ इति स्तुतो सीदति नित्यशः मत्कृते प्रत्य
 देवदेवो भूत भावनभावनः सैदे ह तस्मात्प्रत्ये कायं प्रजाकृते ।
 देवगणो रुचे तात्सर्वान्नेवनिस्वनः श्रीमार्कंडेयउवाच इत्युक्तौ वा
 ॥ श्रीभगवानुवाच यदर्थं मा सदेवेन तदाच ब्रह्मशंकरौ तपा
 मता यूयं यदो भय मुपस्थितं य यथोक्तं तत्कार्यं मिति गोविंद
 त्र यद्वा मया कार्यं तदेवा स्तुर्णा मूवतः वासुदेवोः पितामर्वास्मि
 मुद्यता देवाः कुवः प्रीर्यते वसुधा सञ्च विदशां सदा वासदेतेज
 निते कीटया यत् पोशिणाः लोका सा र्वे सयं ध्यानपरो तवत
 अ सर्वे संस्तुया नाशुवन्मपशोतिते ॥ शानैः शाने र्यदा तेज आहर
 इति तेषां निगदतोऽस्तवावात्पेन ज्ञेय माधवः तदा देहन्त वा
 नार्दनः उवाच शंकरं देवं ब्रह्मा राह सत्तहीने व्यजायत ब्रह्मया
 गांश्च विशेषतः यत्कृते देवताः स्त्रिदशाः सर्वे महादेवं मुमापति।
 सर्वैः प्रजाश्च सकलाऽहमाः प्राशु अनुजगु सत्या तेन आधातं स
 वंति मरुतुः वि शीर्यन्ते सकलेन रनाशाने ततः सर्वे देवगणोः सं

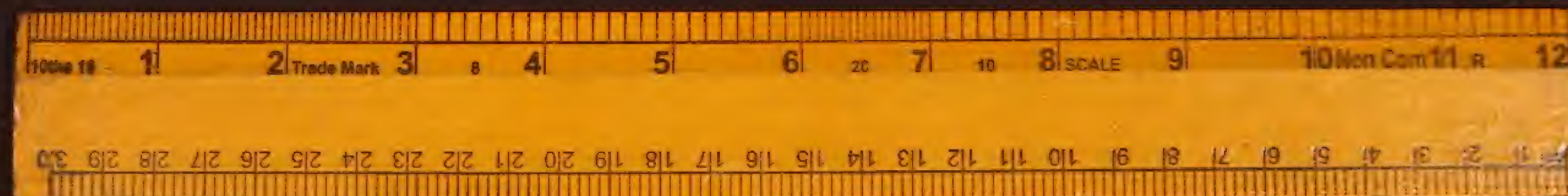

सं तेजो वृषधने आदये तेन
वलवान् सोतीव समजायत ततः
सरभन्तुपी सतन्ताणाद्रिणिशोभ
वत् ऊर्ध्वो भावत आसपाद
पुतः संभवेवः हिलत्तयोजनो ।
व्यायः सार्धलैकविल्लतः ऊ
ल्लान्दविल्लतः पार्श्वे बर्हमान
स्तदा भवत् तमायानं ततोदृष्ट
क्रोधादावेत मंजसा सुवृत्तः क
नकोचोर आसेदः क्रोधमूर्च्छिताः
उच्चित्तिपु सं युगपत्योज्ञातेर्म
दावलाः तत स्तम्भद्वारेणसरतः
कंठ मध्यतः । भित्ता वपुर्व
रदस्य पातयामास तद्भले ॥
तेपातत्विषयप्रथमं संवृत्तं कनकं
तथा चोरेव कंठदशेषु भित्ता
भित्ता नवानर तत्प्रमाणस्त
ते सर्वे पेट स्तोषे मरणावे
जलशब्दं वित्तानाः काला
नलसमर्चिषः पतिनेषु वराहेशु
ब्रह्माविसर्द्धस्तथा सस्यार्थवि
न्यामासः पुनरेव समागताः
इतिकालिकापराणीयाष्टाविंश
तुनविंशाध्यायलेकलितः ॥
वराहः ३ विल्लः मानभेदः ॥
पर्वतेभदः मुक्ता इतिमेदिनी ॥

विराहकायल्लतये
ननविल्लतः

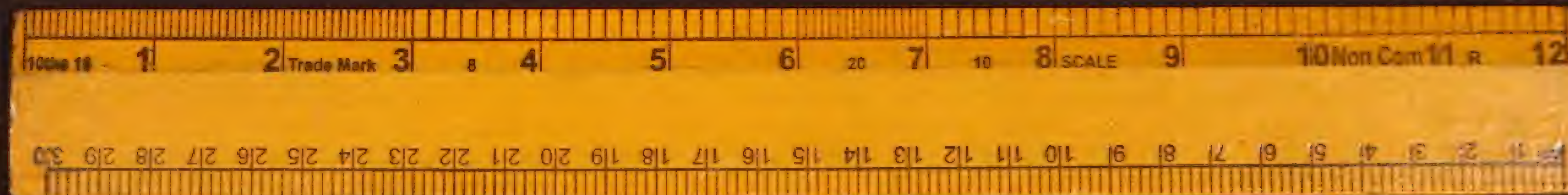
शिशुमारः वाराहीकंदः ॥
इति राजनिर्घटः अष्टदशाष्टी ।
पातर्गत तदहीपविशेषः यथा
मंभर्देवरुणः सोमो वराहः देव
पवच ऊवदश्च कपेरुश्च नरो
भद्रा कल्लण वंदेन्दमत्तयाः शो
लववांगक गभंलिमान् तावज्ज
श्रुत्वा मारी च तज्जहीपादशाष्टिः
इतिपादमाला ॥
वराहकंदः ३ वाराही इति रा
जनिर्घटः ॥
वराहकांता स्त्री वाराही वृत्तः
इति प्राहुरत्नावली ॥
वराहकांती १ ३ सूर्यमणिपुष्प
वृत्तः तस्यार्थायः सूर्यावर्तः २
इतिदासवली ॥
वराहकांता स्त्री तपविशेषः
इतिशब्दमाला तस्यार्थायः ॥
लज्जालः २ समंग ३ लजकारिका
४ वराहनामा ५ वदरा ६ मुकरी
भित्तगंधिका ७ नमस्काही ८ गंड
कांती ९ खदिरी १० इति वत्तमा
ला लज्जालका ११ अंजलिका
रिका १२ कृतंजलिः १३ गंड
कारी १४ समीच्छरा १५ इतिपु
न्यांतरं वाराही चामाराल इति
व्याते इति सभृतिः इत्यमरः ॥

रीकायां भरतः ॥
वराहना ने पुं वाराहीकंदः ॥
इतिपादमाला
वराहिका स्त्री कपिकव्यः ३
तिराजनिर्घटः ॥
वराही स्त्री अष्टदशाष्टी मुकरी
कंदः इतिराजनिर्घटः ॥
वराही स्त्री अष्टदशाष्टी मुकरी
वसितः वि उपासितः इत्यमरः ॥
वरिवस्या स्त्री मुष्कवा इत्यम
रः वरिवसितः वि उपासितः
इत्यमरः ॥
वरिणी स्त्री वरिणी इतिपाद
रत्नावली ॥
वरिषं स्त्री वत्सरः इतिपाद
रत्नावली ॥
वरीषाः स्त्रीभून्नि वर्षा इतिभरत
द्विद्वयोः ॥
वरिषाधियः पुं चातकपत्नी ।
इतिपादरत्नावली ॥
वरिष्टं स्त्री तापे इत्यमरः ।
मरिचं इति मेदिनी ॥
वरिष्ठः वि अयमनयोरतिशयो
नरुः इति व्याकरणं वरतमः
उरुतमः इतिमेदिनी वत्सः ३
तत्तमः वरिष्ठः पुं तितिरिपत्नी ।
मेदिनी नारेगदत्तः इति एन
निर्घटः ॥
वरिष्ठा स्त्री आदित्यभक्ता इति
राजनिर्घटः ॥
वरी स्त्री प्रातावरी इत्यमरः
सूर्यपत्नी इति विकोउशेषा
वरीयान् स वि श्रेष्ठः वरिष्ठः
अतिप्रका इति मेदिनी
वरीयान् पुं विकंभादिप्रविश
तियोगान्नर्गताष्टदशाष्टीः तत्र
जातफलं दाता दयालुः सतरो
सवेशः सत्कर्मकर्ता मधुर स
भावः नरो वलीयान्नवान्नना
द्रोयोगो वरीयान्यदि तमका
ले इतिकोष्ठीप्रदीपः ॥
वरीवर्दः पुं वलीवर्दः इत्यम
रः स्त्रीकायो रमानायः ॥
वरीष्ठः पुं कामः इतिकोशे
षः ॥
वरुडः पुं श्रेष्ठजातिविशेषः ।
यथा पुलित्ता नादला निष्ठाः
शवरावरुड भद्राः माला भित्ताः
किराताश्च सर्वेपि श्रेष्ठजातयः
इति हेमचंद्रः वरुडः पुं अंत्यजना
तिविशेषः यथा रत्नकश्चर्मका
श्च नरो वरुड एवच कैवर्तमेद

भिलाससमेते चोपजाः स्रताः
 पोलीममनादौ दोषो यथा प
 तेवोत हियो गत्वा भुक्ताचम
 तिगृह्य च पतयत्तानतो विप्रो
 ज्ञानात्ताम्यं गच्छति इति प्रा
 यश्चित्ततत्त्वयुत यमवचने अ
 योत्यति यथा केवर्तस्य चक।
 मायां प्रौढिकादेव सौचिकः सो
 चिकात् प्रौढिकाज्ञातो नरोव
 वरुड पवच इति पराशरप।
 हतिः ॥
 वरुणाः पुं देवताविशेषः सव
 कण्ठयस्य अदितिनामिपमां जा
 तः तस्य चर्षाणां पत्न्यो भृगु।
 वात्सीकी पुत्रो जातो इति।
 श्रीभागवतमते सव जलाधिप
 तिः पश्चिमदिक्पालपालश्च तत
 र्थायः प्रचेताः १ पाणी ३
 यादसांपतिः ४ अम्पतिः ५ ३
 तमः यादः पतिः ६ अणोपतिः
 ७ इति तद्दीकायां भरतः
 क्रमुकः ८ मेचनादः ९ जलेय
 १० परंजयः ११ दैत्यदेवः १२ जी
 वनावासः १३ लंदपालः १४ इति प्रा
 वृत्तावली वारितामः १५ ऊंडली
 १६ रामः १७ सुबाणः १८ इति जल
 धरः जलाशयात्सर्गो
 दौ अस्मज्जाविधि रयथा । इव
 श्रीपंचरात्रे अथ राणासतः
 ऊर्ध्वत्स्न रत्नादि निर्मिते हि
 भूते हंसपृष्ठस्थं दक्षिणोनाभय
 प्रदे वामेन नागपाशोत धार
 यंत सभोगिने सलिले वामसा
 भोगं कारयेद्यादसांपति ॥
 वामेन कारयेद्दक्षिणो पुष्क
 रंभं नागे नदीभि र्योदोभिः स
 मुदेः परिवारितं कृत्यैवं वरुणा
 देवं प्रतिष्ठाविधिनाचयेत् पुष्क
 रंतत्पुत्रं ततो ध्यानं प्रसन्नवद
 नंसौम्यं हिमऊन्देनुसन्निभं स
 र्वाभराण संयुक्तं सर्वलक्षणं न
 तितं किरीणं शीतलैः सौम्यैः श्री
 णयेत अवस्थिते लावाणासुतथा
 राभिरुपयेत मिव प्रजाः राजरे
 ससमावृणुपाशययकरं भुभं पु
 ष्कराद्यै र्गणैः सर्वै समन्तात्
 रिवारितं गौर्या कात्पावातुग
 तं नदीभिः परिवारितं नागै र्य
 दोगणै पुक्तं अस्याण मिव वा
 परं सृष्टि संहारकर्तारं तसाय
 ण निवापरे इति ध्यात्वा पुनये
 वरुणामंत्रोद्वारस्तु तेनैव अष्टावि
 शोतवीजेन वतर्दशसुरेणावय
 र्हेन्दुविन्दुपुक्तेन प्राणोदीपितेन च

तेन ओमैरिति मंत्रः प्रतिमाया लक्ष्मी तथासायो तेन हं श्रीं श्रीं
 स्थितिं कृत्वा प्राणैर्न निवोययेत् इति अक्षरमंत्रं नाभिमात्रजल
 पूजयेद्देवपुण्याद्यैः सात्रिभ्यं पाश मध्ये प्रविश्य यदि जपति तदा
 मुद्रया स्थितिं प्रतिष्ठां निवोय अनादृष्टि हरति मराट्टिभवति
 येत अन्नर्गतो गुणमुष्टिभ्यो निवो अष्टसरसनपः सोढ्या चतुर्गुणा
 धमुद्रां दर्शयेत् नमस्कारमंत्रः तेन हाविशात्सरसनपः दिन
 स्तु वरुणा यवलो निस्तुः पुष्करो अयानन्तरं चतुर्दिने जपसमाप्तिः
 निम्नगायिपः पाशहस्तो मदावाक्य नाभिमात्रजले स्थित्वा जपेत्सर्व
 लक्ष्मीं नित्यं नमोनमः इति जला प्रसवधीः वसुसहस्रं जपेत्सर्व
 शायोत्सर्गतत्वं दृश्यर्थं अस्मज्जप विदिनं व्याप्य यत्नतः अथवा प
 नीयमंत्रा यथा पुष्कवावर्तकैर्म दसहस्रं जपेन्नित्यं तदा वृष्टिभवेत्
 वैसावयेत वसुधारा । विमुक्तं भुवं इति पुष्टकर्म दीपिका ॥
 नित्यं च त्रयं तोषात्मानं नमामहे पुस्तकांतरे वै इति पकात्तरं मंत्रो
 यस्य केशेषु जीमूतो नद्यः स पि जपत्येन लिखितः ॥ मरा
 सर्वगसंधिषु ऊत्तो समुद्राश्च ला पातकिनो देरथने गरीत्ता राना
 त्तास्ते स्तस्ते तोवात्मानं नमः इति वरुणाय प्रतिपादयेत् यथा ना
 ध्यात्वा मानसै रुपचारैर्वरुणा मा ददीत तपःसाधुर्महापातकिनो
 राध मूलमंत्रं जपेत् प्रजापति धने आरदानस्त ततोभातेन दो
 षं स्तृष्ट्युद्धो वरुणा देवता क्षेण लिप्यते अस्म प्रवेशपते
 एता वराश्च मभिवाप्य सवृष्यार्थं वंदे वरुणायापपादयेत् अत
 जपे विनियोगः मंत्रस्तु गुरुशुवा वृत्तापपने वा आक्षेपे प्रतिपाद
 तलेयः स यथा ओं वृष्टिदिना वा येत् ईशो देउस वरुणां यज्ञो
 वृत्तरयो गुरुतास्य शोती गच्छ वशा दंडधरो हिमः ईशः सर्वस्य जग
 पतिर्देवा दिवं गच्छत तेनो वृष्टि तो आक्षेपे वेदपाशः इति मा
 मातर इति मंत्रस्य स हस्रजपानंतरं नवे १ अथायः स्वनामख्यात
 सवृष्टिमती वसुमती भवति अमुं वृत्तः तस्यार्थायः वराणाः १
 देहो नकार्यः ॥ मंतान्तरं कूर्च सेतः ३ तिलपाकः ४ ऊमारकः ५

इत्यमरः अल्मरीचः ६ सेतकः
१ वराणाः ८ शिविमेवः १३
तिशद्वत्तावली सेतवत्ताः १५
तदुमः १६ साधुवत्ताः १७ तमलः
१८ मारुतापदः १९ अस्मगुणाः १
कडत्वं इत्यत्वं रक्तदोषशीत
वातहरत्वं स्त्रियत्वं दीपनत्वं ।
विदधिरोगनिवृत्तिं इति राजनि
र्घटः अपिच वरुणाः पित्त
लो भेदी श्लेष्म कृच्छ्राशम मा
रुताव निहन्ति गुल्म वाताव
क्रिमिश्चोषोपिदीपनः कषायो
मधुरलितः कटुको उत्तकोल
वुः इतिभावप्रकाशः अमृतव
रुणोः निल शूलघ्नो भेदी चोषो
ऽशमरीहरः पुष्पं वरुणाजं शक्ति
पित्तघ्नं आमवातनिवृत्तिं इतिरा
जवलभः जलं इति मदि।
नी सूर्यः इति विद्यः ॥
वरुणात्मजा स्त्री मयं इत्यमरः
वरुणानी स्त्री वरुपत्नी इतिज
राधरः ॥
वरुचं स्त्री उत्तरीयवस्त्रं धृतातो
रुचं प्रत्ययेन निष्पन्नं इति सि।
होतकोमुष्मागुणादिवृत्तिः ॥
वरुलः पुं संभक्तः इतिमेति
मसारोणादिवृत्तिः ॥

वरुचं स्त्री तनुजागं इति हेम
चंद्रः चर्म इति मेदिनी ॥
तत्र पवर्गी पवकारादौ गणितो
ऽयं प्रादः ॥
वरुचः पुं परस्परद्वाराभिजात
कार्यं रथस सत्राहवद्यदावरणाका
दिद्वयंतत तत्पर्यायः ॥
रथगतिः १ इत्यमर भरतौ ॥
रथसं वृत्तिः ७ इति नराधरः ॥
वरुचिनी स्त्री सेना इत्यमरः ॥
वराणं स्त्री कुंजमं इति राजनि
र्घटः ॥
वराणः वि प्रधानः इत्यमरः ॥
वरेडी स्त्री मोउदेशः इति विको
दुशेषः ॥
वरेचरः पुं शिवः इति शर
रत्नावली ॥
वरोटं स्त्री मरुवकपुष्पं इति
कोट शतमाला वरोतः पुंसीवृत्तः
वरेकरः पुं युवपशुः इत्यमरः
नेषणावकः इति तट्टीकायो
भरतः परिहासः छागः ।
इति मेदिनी ॥

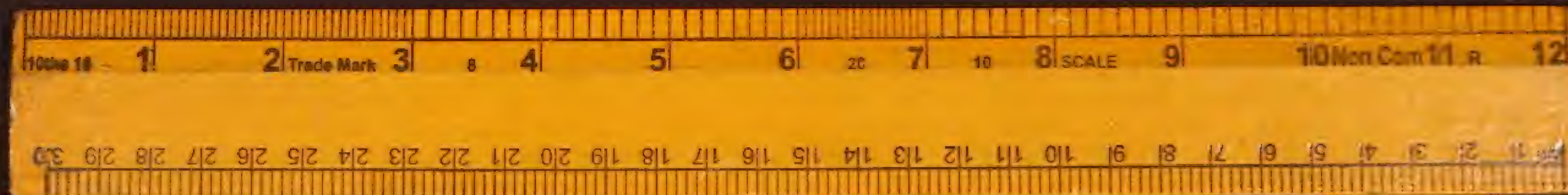
वर्कराटः पुं कटाक्षः नरुणादि
इरोचिः । नारीपयोधरोत्स

१. कोतदंतनवत्तः ॥ इतिमेदि
नीवर्गः पुं सजातीयसमूहः समा
नधर्मिभिः प्राणिभिरप्राणिभिरुप
लक्षितं वृद्धं यथा कवर्गः अत्र
कत्वत्वादिना विजतीयत्वेपि स्या
नसाम्यमस्ति इत्यमरभरतौ प्रथम
विच्छेदः यथा सर्गो वर्ग परिच्छे
दोद्घाताध्यायोक्तसंयताः उच्छ्वासः
परिवर्तश्च पटलः कोडमस्त्रियो ॥
स्थानप्रकरणं पर्वोक्तिकेवयंशसं
ययः इति त्रिकोडशेषः समाना
कृद्दयस्यस्यराणं तत्पर्यायः कृतिः
१ यथा समद्विवातः कृति रुचते
ऽयस्यापोन्मवर्गो दिगुणोन निजः
सलोपरिष्ठाच्च तथापरेका स्य ।
क्तान् मत्साये पुनश्च राशिः ॥
विडवर्गैकाग्रता कृति वा उष्टो।
विडद्वयसामिदति हिनिर्ज्जीतत
नपुशशि वपः कृतिः स्यादिष्टस्य
वर्गेण समन्वितो वा उष्टराणां ।
सत्वे नवानां च चतुर्दशाणां बुद्धि
त्रिहीनस्य शतत्रयत्रयस्य पंचोत्त
स्याप्युत्तस्य वर्गे जानासिचहर्ण
विधानमार्गं इति लीलावती ॥
वर्गीतमः पुं चराणां अर्थीत्येष
कुकटं तला मकर राशीनां प्रथ
मोऽंशः ॥ स्थिराणां अर्थात्

वृष सिंह वृश्चिक कुंभाराशीनां
पंचमोऽंशः द्यात्मकानां अ
र्थीत्येषुन कस्याधुनीन राशी
नोनवमोऽंशश्च यथा चराणां
प्रथमे चोशे स्थिराणां पंचमे
तथा नवमे द्यात्मकानां च वर्गो
तम इति स्मृतः अपिच राशी
नां स्वकीयनवांशः । यथा खन
चोशास्त राशीनां वर्गो तम इति
स्मृतः इति ज्योतिस्तत्त्वं ॥
वर्च ३. दीप्तौ इति कविकल्प
दुमः दुर्वर्चः ॥
इति कविकल्पदुमः ॥
वर्चः स्त्री रूपं विद्या तेजः ॥
तिमेदिनी वर्चस्तः पुं स्त्री विद्या इत्यमरः
वर्चस्त्री न पुं चंद्रः यथा रोहि
ण्याम भवद्वर्चो वर्चस्वी येन चंद्रमाः
इति वक्रिपुराणां ॥
वर्चा पुं चंद्रपुत्रः इति मेदिनी
अमृत रोहिण्यामभवद्वर्चा व
र्चस्वी येन चंद्रमाः अयाद्येवक्रि
पुराणां स्मृत्युक्तौर्त्तने सतीदेह
त्यागनामाध्यायः ॥
वर्जनं स्त्री हिंसा त्यागः इति
मेदिनी मारणां । इति हेमचंद्रः
वर्जितः वि त्यक्तः वृत्तधातोः क्त
प्रत्ययेन निष्पन्नः यथा श्रवता

तस्मादप्येते सरोषं विस्मयानि वैवात्रं एवात्रं सुमुरस्य च अ
 ते गुरो रपि नभोक्तव्य मंत्रं प्रजानां नारीणां कृतव्रत तथै
 त्कार वर्जितं इतिकौर्म उ वदि कंडकात्रं विशेषण शस
 परिभागे १६ अध्यायः विक्रयिण स्त्रिया प्रौढात्रं वरका
 वर्जनीयं वि वर्जनयोगं तत्तु जेव भिषजामत्र मेवच विद्व
 यं वर्जनीयात्रं यथा राजात्रं नवनसात्रं परिविस्त्र मेवच
 त्कात्रं च तत्तोगः चं चक्राकारि प्रनर्धवो विशेषण तथैव दिपि
 ताः गजात्रं भाणिकात्रं च घटा पतेः अवजात्रं चावष्टत सरोषं वि
 त्रैव वर्जयेत् वक्रोपजीविरज स्मयान्ति ॥ गुरो रपि न
 क तस्कर धृतिनां तथा गोधर्व मोक्तव्यं अत्रं सत्कारवर्जितं ॥
 लोहकारात्रं सूतकात्रं विवर्जये इहूतं रि मनुष्यस्य सर्व मंत्रेषु
 त ऊनालविचर्मात्रं वार्धुषेः उषितं यो यस्मान् समप्राप्तिस
 तितस्य च पौनर्भवच्छात्रिकयो तस्याप्राप्ति किलिपं इति श्रीकूर्म
 भिषक्तस्य चैव हि सर्वपाकारौ प्रणालो उपरिभागे १६
 तस्य व्यापितस्या तुरस्य च चिकि अध्यायः
 तस्य चैवात्रं पुंस्त्रियादौ किक वर्जः वि वर्जनीयः यथा अतः
 स्य च स्तेननास्तिकयो रज्जुदेवता परंष्टाउष्टवे वर्जावर्ज प्रतिक्रिया
 निहकस्य च सोमविक्रयिनश्चा भोम मंत्रं पुंषितं निहाते चिरसं
 न्नेष्टपाकस्य विशेषतः भार्यानि स्थितं अस्तिहापि गोधूमयवगो
 तस्य वात्रं यस्य चोपपत्तिरिहे उ रसविक्रियाः । शाशकः क
 त्स्त्रस्य कदर्यस्य तथैवोच्छिष्ट चूपो गोधा सेधा मत्स्योः शु
 भोजिनः अणोक्तात्रं च संवात्रपा शातुकः भक्ष्या ह्येते सदा वर्जो
 स्वाजीवस्य चैव हि जीवस्योत्था ग्रामशूकर ऊकृतौ ।
 सिनश्चात्रं मेतामत्तस्य चैव हि ॥ पितरेवादिशेषं च आदे ब्राह्मण
 भीतस्य रुदितस्यात्र मवक्रुष्टं प कामया प्रेक्षितं चौषथार्थं च
 रितितं ब्रह्मादिषः पापरुचेः आ त्वादन्मो संनदोषभाक । इति
 द्वात्रे मत्तकस्य च दृष्टापाकस्य मार्कंडेयपुराणे सदाचारभाष्यः ॥

वर्ण तत्क स्ततिविस्तारमुक्तायुक्ति अध्यापनं यजनं दानं च वतदे
 दीपने इतिकविकल्पदुमः ॥ वर्ण जीविकाः कृषिः गोरक्षणां वर्णा
 यति वर्णापयति कवि स्तोतीत्य । जे ऊमीदेवेति १ मृदस्य तत्रस
 र्यः वर्णायति तन्ने विस्तारयतीत्य तत्रविशो सुश्रया धर्मो जीवि
 र्यः वर्णायति प्रतिमो मुक्तादिवाणी काच ४ ब्राह्मणा आश्रम चत
 करोतीत्यर्थः वर्णायति उद्योक्तरोप ह्ययदेतो भवेति ब्रह्मचारी गृह
 तेवेत्यर्थः मुक्तायुक्ति दीपमे इत्य स्यः वानप्रस्थः समासी च तत्र उप
 पि पाठः इति कविकल्पदुमः ॥ नयमानं तरेनियमं कृतापो गुरोः
 कर्वायति अयंकश्चिन्नमनतो व सत्रियो स्थिता संगवेदाध्यायने
 र्णाः मुक्तादिक्रिया इति वर्गादासः करोतिस ब्रह्मचारी त्र्यचते । संग
 वर्णाङ्गी ऊज्जमं इति हेमचंद्रः ॥ वेदाध्यायने समाप्ययो दारपरिच
 वर्णाः पुं जातिः प्राच ब्राह्मणः हंकृत्वा स्वधर्माचरणं करोतिस गृ
 त्रियो वैश्वः मृदश्च । पषाधुत हस्य उच्यते १ पुत्रमुत्पाद्योवेन
 पादि र्यथा यदा भगवान्मुरुषरूपे वासे कृत्वा अकुरुष्व अ फलादि
 ता सष्टि कृतवान् तदास्य प्राप्ति भक्तपित्वा ईश्वरायनं करोतिस
 शब्दत्वमो वर्णा उत्पन्नाः । वानप्रस्थ उच्यते ३ यः सर्वदि
 भुवतो ब्राह्मणाः वाङ्मतः त्रिविधाः दारिके तत्का मुदितं मुदो गौ
 कुरुतो वैश्वः पारतः मृदा जाताः ककोपीना ब्यादनं देवं कमउते
 । पतेषां वर्णानो धर्मोः शास्त्रि चविधतभिहादृति निर्जने तीर्थे
 पु निरूपिताः सति तत्र ब्राह्मण वास्थिता केवल मीसरायनं क
 धर्मा उच्यते अध्यापनं यजनेदा गौति स समासी त्र्यचते ४ त्रिवि
 नेचेति जीविकासयः अध्यापने वेषयोस्त प्रथमाश्रमत्रये विदि
 यजनं प्रतिगृह्येति ॥ तं मृदस्यैक एव गृह्यश्रमः ई
 त्रिविधस्य त्रयो धर्माः । अध्याय श्वरायनं सर्वेषां वर्णानामाश्र
 ने यजनं दानं च प्रजानां रत्त माणां च साधारणो धर्मः तन्मध्य
 तां जीविका १ वैश्वस्य त्रयो धर्मोः स्त विष्णुपासकः स वेत्तव उच्यते
 शिवोपासकः शैवः कूर्मादि शक्त

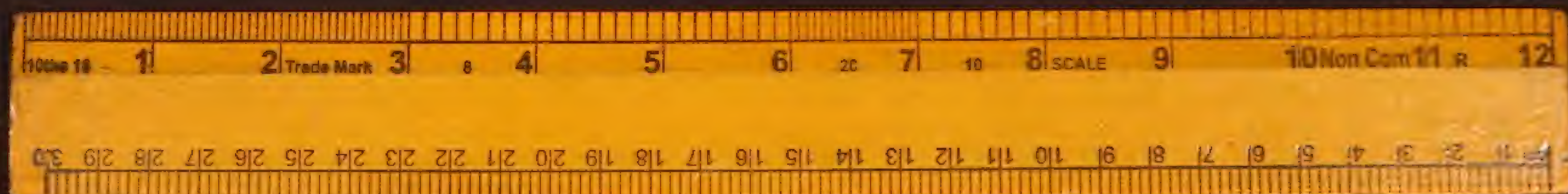
यासकः शाक्तः सूर्योपासकः
सौरः गणेशोपासकः गणपतः
उच्यते इति पुराणार्थप्रकाशः
अपि च ब्रह्मोवाच सर्गादिकृद
रिषेव एतः स्वायंभुवादिभिः
विप्राद्यैस्तेन धर्मेण उद्भवेया
सर्वेभ्यः यजनं यजनं दानं
ब्राह्मणस्य प्रतिग्रहः अथाप
नं चाध्यायने षड्कर्माणि द्विजे
नमे दानमध्ययनं यज्ञो धर्मः
तत्रिय वेषयोः । दंड
स्तथा तत्रियस्य कृषिवेशस्य शस
ते शुश्रूषेव द्विजातीनां श्रद्धाणां
धर्मसाधनं कारुण्यं स्तयाजीवः
पाकयतोऽपि धर्मतः भिक्षुचर्चाय
शुश्रूषा गुरोः स्वाध्याय एव च
संध्याकर्मप्रकार्यं धर्मोऽयं ब्रह्म
चारिणः सर्वेषां माध्यामाणां
दैवियं चतुर्विधं ब्रह्मचर्यं
ऊर्वाणां नैष्ठिकं ब्रह्मतत्परः ॥
योऽधीत्य विधिवदेदानीं दद्यात्
अम मावनेत उपऊर्वाणां को
ज्ञेयो नैष्ठिको मरणांतिकः अ
ग्नयोऽतिथिः शुश्रूषा यज्ञो दानं सुरा
चनं गृहस्थस्य समासेन धर्मोऽयं दि
जसत्तमाः उदासीनः साधकश्च गृ
हस्थो हि विधो भवेत् ऊरुभरणो
युक्तः साधकोऽसौ गृही भवेत् ॥

अणानि जीवपाकृत्य सक्ता भार्या
धनादिकं एककीयस्त विचरेत्
उदासीनः समौत्तिकः भूमौ मूल
फलशितं स्वाध्याय स्तप एव च
संज्ञिभागे यथासायं धर्मोऽयं क
दासिनः तपस्तपति योऽशोपय
नेदेवान्नुदोति च । स्वाध्याये च
व निरतो वनस्थ स्तापसो मतः ॥
तपसा कर्षितोऽर्थं यस्तथ्यान
परो भवेत् समासीह स वित्तेशो
वानप्रस्थाश्रमे स्थितः योगाभ्यास
रतो नित्यमारुह्य निर्तेदियः ता
नाय वर्तते भिक्षुः प्रोच्यते पार
मेशिकः यस्त्यामरतिरेव स्यात्ति
सत्तमा महामुनिः ॥
सम्पुक्तदमसंपन्नः स योगी भिक्षु
रुच्यते भेत्तं अकृतं च मोनितं
तपोध्याने विशेषतः सम्पुक्ता
नवेरागं धर्मोऽयं भिक्षुके मतः ॥
ज्ञानसञ्जासिनः केचित्त्वरसञ्जासि
नोऽपरे धर्मसञ्जासिनः केचित्ति
थः पारमेशिकः योगी च विविधाज्ञेया
भौतिको मोक्ष एव च तृतीयोऽनाश्र
मी प्रोक्ता योगमूर्तिसमाश्रितः ॥
प्रथमा भावना एवं मोक्षे
तत्तरभावना तृतीये चान्तिमोक्षात्

भावना पारमेश्वरी धर्मासंज्ञायते है ब्राह्मणः कर्म एकचित्तो निर्ते-
मोक्षो अर्थात्तामोभिजायते । दियः इष्टार्थं च कुरुते स माये
प्रवृत्तं च निवृत्तं च निवृत्तं च द्वि
धं कर्म वैदिकं ज्ञान सर्वं निवृत्तं
स्वाप्त्यर्थं चाग्नि देवकृतं समाप्त
मो दया दान मलोभोऽभ्यास ए
व च आर्जव चीनसूयाच तीर्थां
सर्गा तथा सत्तं संतोय शालि
कृतया वैदियनिग्रहः देवताभ्य
र्चनं पूजा ब्राह्मणानां विशेषतः
अहिंसा प्रियवादिष्व मयैश्वर्यम
नूतना पत आश्रमका धर्माश्चा
तवांश्चिदीमतः प्राजापत्ये ब्रा
ह्मणानां सत्तं स्थानं क्रियावतो ॥
स्थानं मैत्रं तत्रियाणां संग्रामे
धृपलायिनो वेषणानां मारुतं
स्थानं सत्यं मनुवर्ततो गोधर्वं
शूद्रजातीनां परिचारे च वर्ततां ।
इति गारुडे ४६ अध्यायः ॥
असञ्च ब्राह्मणस्य तवराभिश्च
एकं कर्म वसंधरे योनि कर्माणि
ऊर्वात मम भक्तिपरायाणः षड्
कर्माणि रतो भूत्वा अदंकारवि
नितः लाभालाभं परित्यज्य भिक्षा
होर्जितेदियः मम कर्म समायु
क्तः पैशुमेन विवर्जितः शास्त्रानुसा
री मयस्थानमृदः शिष्टचेतनः पत
भावना पारमेश्वरी धर्मासंज्ञायते है ब्राह्मणः कर्म एकचित्तो निर्ते-
मोक्षो अर्थात्तामोभिजायते । दियः इष्टार्थं च कुरुते स माये
प्रवृत्तं च निवृत्तं च निवृत्तं च द्वि
धं कर्म वैदिकं ज्ञान सर्वं निवृत्तं
स्वाप्त्यर्थं चाग्नि देवकृतं समाप्त
मो दया दान मलोभोऽभ्यास ए
व च आर्जव चीनसूयाच तीर्थां
सर्गा तथा सत्तं संतोय शालि
कृतया वैदियनिग्रहः देवताभ्य
र्चनं पूजा ब्राह्मणानां विशेषतः
अहिंसा प्रियवादिष्व मयैश्वर्यम
नूतना पत आश्रमका धर्माश्चा
तवांश्चिदीमतः प्राजापत्ये ब्रा
ह्मणानां सत्तं स्थानं क्रियावतो ॥
स्थानं मैत्रं तत्रियाणां संग्रामे
धृपलायिनो वेषणानां मारुतं
स्थानं सत्यं मनुवर्ततो गोधर्वं
शूद्रजातीनां परिचारे च वर्ततां ।
इति गारुडे ४६ अध्यायः ॥
असञ्च ब्राह्मणस्य तवराभिश्च
एकं कर्म वसंधरे योनि कर्माणि
ऊर्वात मम भक्तिपरायाणः षड्
कर्माणि रतो भूत्वा अदंकारवि
नितः लाभालाभं परित्यज्य भिक्षा
होर्जितेदियः मम कर्म समायु
क्तः पैशुमेन विवर्जितः शास्त्रानुसा
री मयस्थानमृदः शिष्टचेतनः पत
यवि यानि कृत्वा त शूद्रो महं

यवस्थितः दंपती मम भक्तौ यौ रवे दत्तिणास्तनः गार्हस्थ्याश्रमका
मम कर्मपरायणो उभो भागव मत्त गार्हस्थ्याश्रममाश्रयेत् वान
नो भक्तौ मत्तयै कर्मनिष्ठितौ । प्रस्थाश्रमं चामि चतुर्थं सेव्यायाव
देशकालौ च जानाति रजसात सेत तथैव च गुरो गेहे हिजो नि
मसोन्मिक्तः निरहंकारपुक्ताला प्रामवापुयात् गुरो रभावे तत्
आतिथेयो विनीतवान् अ तद्देव निषेवेयेत् । एवं
हृधानोतिहृतासा लोभ माहः जयति मत्तं स दिनः शानंकरे
विवर्जितः नमस्कारप्रियो नित्यं कट उपावृत लत सत्सातदहस्या
मम चिंतायवस्थितः श्रद्धकर्मी अमुकाम्यया असमानकृतो कमा
णिमे देवि य एवं स समाचरेत् मुहुरेत निशाचर स्वकर्मा धने
त्यक्ता श्रुषिसहस्राणि श्रद्धमेव लब्धा पितृदेवातिथीनपि समकं
भजामहे इति वाराहे विधिक प्रीणायेदस्या सदाचाररतो हिजः
मोक्षतिनामाध्यायः अपरं च गार्हस्थं ब्रह्मचर्यं च वानप्रस्थं च
सकेशिरुवाच । विप्राणां च याश्रमाः त्रिविद्यापि गदिता
तराश्रमं विल्लगमे तपोयनाः यथाचारा हिजसदि वैवानसत्वे
आचक्षुधंत मे तमिः श्रावतः गार्हस्थ माश्रमदितयं विधाः ।
प्रतिविद्यते मृषयश्रुतः कृतोप गार्हस्थ मुत्तमं तेकं श्रद्धसत्ता
नयनः सम्यक्कसचारी गुरोदसनं दाचर स्वानि वर्णाश्रमोक्तानि य
तत्र धर्मोऽस्य स स्तं च कथ्यमानं मीलीह नहा पयेत् योहापयति
निशामय स्वाध्यायोर्ध्याः प्रिभु तस्यासो परिजुषति भास्करः
श्रुवास्त्रानं भित्तादेन नृणां गुरो इति वामनपुराणे ५ अध्यायः
निवेद्य तद्वाद्य मउत्तानेन नित्यशः पुनश्च । श्रीउर्वडवाच वाम
यमार्थ काममोक्षार्ण सम्यक्कृत्य एतद्विद्य विशां श्रद्धाणां च यथा
पपादनं तेनाहूतः पठेच्चैव त क्रमे त्वमेकाग्रमना भूत्वा श्राव
तरीभूय नित्यशः । श्रुवापसक मीमषोदितान् दानं दद्याद्यनेह
तान्नेदास्यात्तं प्राप्य गुरोर्भुवा वान् यतैः स्वाध्यायतत्परः ॥
त ततो दद्याद्दद्याद् दद्याद् नित्योदकी भवेद्विप्रः ऊर्णाचापि

परिग्रहं चतुर्थं यानयेच्चाश्रम संश्रये कर्म तादर्थ्यं तेन पोषाण
मानध्यायेतथा ऊर्णाचापि य क्रय कियतेन वीपि धनेः काउ
हदानं अज्ञार्थाश्रयतो हिजः इवेन वा दानेच दद्यात्परोपि
श्रुक्तार्थाश्रयः श्रद्धायापोषाणि पाकयते यजेदपि पिशादिकं च
तोऽर्थो यस्य तस्मात् इति तदी सर्वं वै श्रुतः ऊर्णाचापि तेन च ध
का सर्वालोकाहितं ऊर्णाचाहितं तस्यादिभरणायाय सर्वेषां च प
कस्यविहिजः मैत्री समस्तसत्ते विग्रहः अतकालाभिगमने सदा
शु ब्राह्मणस्योत्तमं धने यास्ति रेश महीपते दया समस्तदूतेषु
रत्नं च पारको समनुहि भवेत् तितित्ता नाभिमानिता । सत्तं
हिजः अतावभिगमः पत्न्याश्रयते शौचमनायासो मंगलं प्रियवादि
चाप्यपार्थिव । दानानि दद्यादि ता मैत्र्यस्सदा तथा तदहकार्य ।
ह्यतो हिजेभ्यः त्रिविद्योपि हि य एषं नरेश्वर अनस्य च सामासा
जेव विविधे र्यते रथीयीतवपा वार्णानां कथिता गुणा चाश्रमा
र्थिव शस्त्राजीवो महोरकाप्रव एणाच सर्वेषोमते सामान्यतत्ताराः
रा तस्य जीविका तस्यापि प्रथमे गुणा लथा पदमीअ विप्राहीना
कते पृथिवीपरिपालनं धरित्री विमोक्षाय तात्र कर्महिजस्या
पालनेनैव कृतकतो नराधिपः कं वैष्णवकर्म तथापदि राजस
भवन्ति रपते रंशा यतोयनादि सच वैष्णवकं शौचं कर्म नचैतयोः
कर्मणां इष्टानां शासनाज्ञातापि सामर्थ्यं सति तस्यान्ममुभाध्याम
हानां परिपालनात् । प्राप्नोस पि पार्थिव तदेवापदिकर्तव्यं
भिमतलोकां वार्णसंस्कारको नऊर्णात्कर्मसकरं ॥ इत्ये
तपः १ पाशुपालं वार्णसंस्च ते कथिता राजनर्णाकर्मा मयातव
कृषिं च मनुजेश्वर वैष्णव जीवि धर्ममाश्रमिनो सम्यगुवतो येति
को ब्रह्मा ददो लोकपितामहः ॥ शामय श्रीउर्वडवाच ॥ बालः
तस्याप्यधयने यतो दानधर्मश्च कृतोपनयनो वेदाहरण तत्परः
श्रुसते नित्यं नैमित्तिकोद्यता गुरुगेहे वसेद्भूप ब्रह्मचारीसमा
मउद्धानं च कर्मणां ३ हिजाति दितः शौचाचारे वता तत्र का

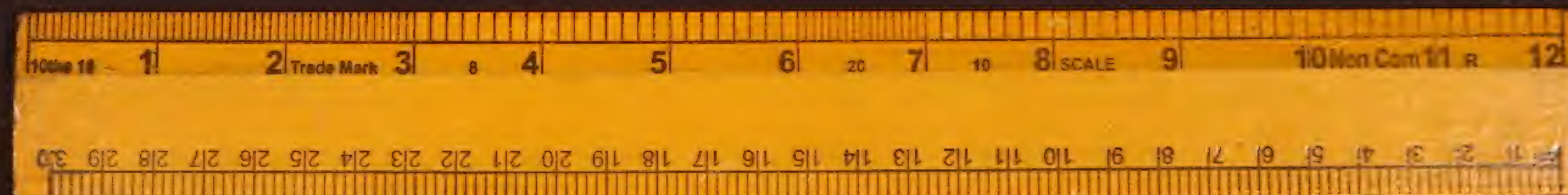

यदि वर्णो विभज्यते सर्वेषां
 लवर्णानां दृश्यते वर्णसंकरः
 कामः क्रोधोभयलोभः शोकश्चिन्ता
 क्षमा श्रमः सर्वेषां न प्रभवति
 कर्माद्वर्णो विभज्यते स्वेदमुत्र
 पुरीषाणि श्रेष्ठापित्रं श्रेष्ठाणि
 तं तनुत्तरति सर्वेषां कर्माद्वर्णो
 विभज्यते जंगमाना मसंखेयाः
 स्थावराणां जातयः तेषां विवि
 धवर्णानां क्रिया वर्णविनिश्चयः
 नारदउवाच नविशेषास्ति वर्णानां
 सर्वत्रयमयजगत् ब्रह्मणाएवं
 स्पृष्टं हि कर्मभिर्वर्णानां गतं का
 मभोग प्रिया स्त्रीत्याः क्रोधनाः
 प्रियसाहसाः सक्तस्वयमां रक्ता
 मास्तेदिजाः स्रगतां गताः गो
 श्पोद्वर्ति समास्याय पीताः कृष्ण
 जुतीविनः स्वधर्माजानुतिष्ठति
 ते हितावेषणतो गताः हिमाद
 तप्रिया लुब्धाः सर्वकर्मोपजीवि
 नः कृसाशोचणीभ्रष्टा स्ते हिजाः
 शूद्रतां गताः कुम्भेनैः कर्मभिर्ब
 स्ता हिजाः वस्मन्तरेगताः इत्येते
 कर्मभिर्व्यक्ता हिजा वर्णान्तरगताः
 इत्येते चतस्रो वर्णा येषां ब्राह्मी
 सरस्वती विदिता ब्रह्मणाएवंलो
 भादत्तानतो गताः ब्राह्मणा धर्म
 तेवस्था स्तत स्तेषां न नश्यति ॥

ब्रह्मधारयतो निम्नं ब्रतानि नि
 यमां सत्या ब्रह्मवैव परं सुष्टयेन
 जानेति तद्विदः ऋषिभिः स्तेन
 तपसा सज्जते चापरे परैः आ
 दिदेवसमुद्रता ब्रह्ममूलात्तयाः सु
 याः सासृष्टिः सीनसी नाम धर्म
 तेवपरायणाः ॥ मान्वातोवाच
 ब्राह्मणाः देन भवति त्रिविधो वा
 दिज्ञानम वैश्यः शूद्रश्च देवर्षे
 तद्गुरि वदमे वर नारदउवाच
 जातकर्मादिभि र्यस्त संस्कारैः सं
 स्कृतः शुचिः वेदाध्ययनसंपन्नः
 षट्सकर्मस्ववस्थितः शौचाचारैर्नि
 यमैर्निमग्नो सत्पुरुषः सर्वब्राह्मण
 उवाच सत्त्वं दान मयोः शोह आद
 शंस कृपा दाना तपश्च दृश्यतेय
 स ब्राह्मण इति स्मृतः तत्र न संवे
 ते कर्म वेदाध्ययनसंयुतः दाना
 दान वदि र्यस्तु स वै त्रिविद्युच्यते
 विशाखाश्च पशुभ्यश्च कृपादानह
 विः शुचिः वेदाध्ययनसंपन्नः स
 वैश्य इति संज्ञितः ॥ सर्वेभ्य
 रति निम्नं सर्वकर्मकरोः शुचिः
 सक्तवेद स्तनाचारः सर्वेशूद्र इ
 ति स्मृतः शूद्रे चैव भवेत्तत्
 दिनेवैव न विद्यते न वै शूद्रो ।
 भवेच्छूद्रो ॥ ॥

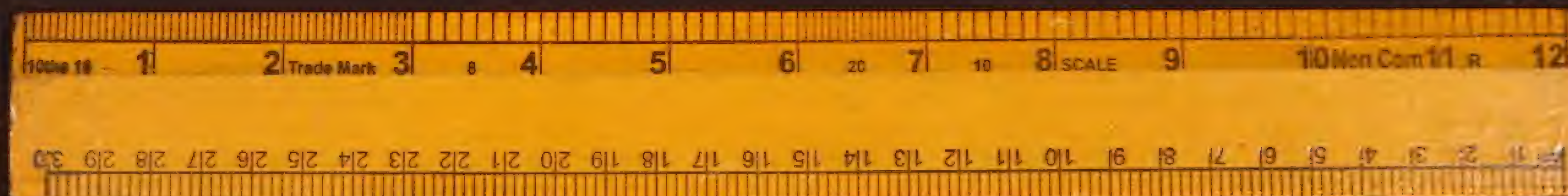
ब्राह्मणो न च ब्राह्मणः सोपातो
 वाच क धर्माः सर्ववर्णानां चात
 वर्णस्य के एयक चातवर्णा
 प्रमाणान् राजधर्माश्च के मताः
 नारदउवाच यकोयः सत्पुरुषं
 संविभागाः सुमा तथा प्रजनः स्ते
 पु दारेषु शास्त्र मशोह एवम् ।
 आर्जुनं भयभरणं न वेनेसावेवर्णि
 काः ब्राह्मणास्तयो धर्मस्तेन व
 स्तामि केवले दममेव मराराज
 धर्ममाजः प्रगतं स्यात्प्राधाभ्य
 सनेश्चैव तत्र कर्म समाप्नुते ते
 वेदितं सुपागच्छेद्वैमानस्वकर्म
 णि अजर्वाणं विकर्माणि प्रांतं
 प्रज्ञानतर्पितं ऊवीतोपेतसंतान
 मयदद्याद्यजेत च संविभमापिभो
 त्वयं धने सदि रितीष्यते ॥
 परिनिष्ठितकार्यस्तु स्थाप्यायेने
 ब्राह्मणाः ऊर्पादन्मज्जवाऊर्पा
 तेनो ब्राह्मणाउवाच ॥ त्रिवि
 सापियो धर्म स्तेन वस्तामिपा
 धिव दद्याद्भाना न याचेतयाजे
 त न च याजेते नाध्यापयेदधी
 यीत प्रजाश्च परिपालयेत् नि
 तोयुक्तो दसवधे रणो ऊर्पात्प्रा
 क्रमे येत कृत्वभि रीजानाः अ
 तवेतश्च पाथिवाः येतु शुद्धे । मिशुने भवेत् । लयाच्च स

विनेतार स्ते तु लोकनिनो न्याः
 अविस्तत शरीरो हिसंगराद्योनिव
 वर्तते त्रिविद्यस्त तत्कर्मनोभय
 च यशः प्रदं ॥ त्रिविद्याणाम
 येधर्मो विणीतो मुनिभिः परः
 नास कृत तमेकिचिदतो दस
 विनि यदात् दान मध्ययने यज्ञो
 रातोसेमोः भिधीयते तस्मादाज्ञा
 मराराज योद्धये धर्मशीलि
 ना ॥ प्रजाः स्तेषु च युर्ध्वेष्ट स्या
 पयेत मरीपतिः धर्मात्पवदिक
 मीणि कारयेत्सततं प्रजाः ॥ प
 रमो सिद्धिमाप्नोति दपतेः प
 रिपालनात् ऊर्पादन्मज्जवाऊर्पा
 लेनो राजन्म उच्यते ॥ वै
 श्यस्य च प्रवक्ष्यामि यो धर्मा वेद
 संमतः दान मध्ययने शौचे यज्ञ
 शु यनसचयः पानयेच्च पशून्
 वैश्यः पितृवहर्ममर्जयत् विकर्म
 तद्देवदत्तकर्मयेत्समाचरेत्
 रक्षया स हि तेषां वै मदन्ताव
 मवाश्रयात् प्रजापति दिवैश्या
 य सृष्टा परिददे प्रजाः ब्राह्मणो
 भ्यश्च राजे च सर्वाः परिददे प्रजाः
 तस्य हृति प्रवक्ष्यामि यच्च तस्यापजी
 वने पाप्मामेका पिचेदेनुशताच्च
 मिशुने भवेत् । लयाच्च स

प्रमं भागं तथा शृंगैकलतरे ॥ लोभदेण च मरानयो भर्ता क
शास्त्रानां सर्ववीजानि पया संवत्स सांचिदायदि यतिकेण भर्तव्यो
नो भक्तिः नव वैश्वस कामः सा भर्ता इवपरित्यजे नदि समस्ति
नरतेयं पशुनिति ॥ वैश्व श्रुदस भर्तृहार्यधनो हिसः ॥
रत्तति नामेव रत्तितयाः कथंच उक्तस्वयाणां वर्णानां यत्त स्तस्य
न श्रुदस्यापिदि यो धर्म स्ततेव च पाथिव स्वाहाकार वषट्को
स्यामि सूपते । प्रता पति हिं मंत्रः श्रुदेण विद्यते तस्माद्भूतः
र्णानां दासे श्रुद मकलयत न पाकयसे योजयेत नच स्वयं ।
स्माद्भूदस वर्णानां परिचर्यावि पूर्णपात्रमयी माऊः पाकयत
धीयते तेषां श्रुदश्रुदेषां चैव मद्र स्पदतिणा श्रीनारद उवाच
त्वरुमवामुयात श्रुद पतामरि इदानी माश्रमाणां च धर्म वस्यापि
चरेजीनृवर्णाननुसर्वसाः संचयो भूमिप इवचर्षाश्रमे नावत्प्रा
अनज्वीतजातश्रुदः कथंचन ण सर्वाधिवासन गता गुरुगदंशि
पीयान्तिथनं लया वशे ऊर्याह षो नमस्तुय गुरुं श्रुचिः वृषा
रीयसः राज्ञा वा समनुज्ञातः कामे दध्यत मायातः शिष्याः हे तव
ज्वीतधार्मिकः तस्य वृत्तिप्रवत्ता मारिष ततस्तस्मात्तया नित्यमथे
मियच्च तस्योपनीवनं अवश्यंभर तद्येनराधिप । सदाचिचारः शा
शीयोहि वर्णानां श्रुद उच्यते ॥ स्वस्य गुरुपाराभिवादनं । त
छत्रं वेष्टन मोशीर मुपानहज राज्ञापालनेचापि ध्यानं देवत
ना निच यातयामानिदेयानि श्रु भावना लाभेन येन केनापित
द्रायपरिवारिणो अथार्याणिविणी धिः सद्रिः समागमः । समा
र्णानि वसनानि हिजातिभिः श्रुदा विद्यो गुरवे दक्षिणा प्रतिपाद्य
येवप्रदेयानि तस्य धर्मधनेहितेन च गृहाश्रमे ततो गच्छेद्गुरो रा
पश्रु कश्चिद्विजातीनो श्रुदः श्रुशु ता मधिजनन उहदेकुलनो
पु रात्रेत कल्पन्तेः स्य त तैनाज कयां सश्रीलां धर्मचारिणी ॥
हृत्ति धर्मविदो जनाः देयः पि अनदे वादिनी सौम्या सचरि
द्रोः नपत्याय भर्तव्यो वृह इव नो प्रियसदो गृहिणां प्रयत्न

धर्मोऽतिथिर्नैव पार्थिव ॥ अ वैः भैसचर्यासधीकारः प्रशस्त
प्राण प्रता मतिथि र्यस्य गेहात्रि इह मोक्षिणः यवास्तमिदशापी
वर्तते सयाति नरके चोरं प्राण साजिरपि रनिकेतनः यषोयल
तस्मै प्रदाय च प्रथमे स्वागतं यजीवीस्यान्तु नि दीनो नितेदि
पृच्छेदासनंचापि सं दिष्टेन । पा यः निराशीः स्यात्सर्वसमो निर्योगो
युव मधुपर्कंच दद्यात्प्रातिपूर्व निर्विकारवान विवेकी यनमुत्रा
कं संवादंच शिष्यात्पापं ऊर्यातेन दौवित्तलः करुणः सदा संसारं
संज्ञततः भोजनंच यथाशक्ति स्वमवदीक्ष तातः संतुष्टमानसः
कारयेदतिथिं त्य देवाश्रयितरं पत्रमूलफलाहारी जताशी वाश्र
आपि श्रीयते : तिथिपूजने । भोजनः निराहारोऽथवा श्रुदोः
आतिथ्यसदृशं कर्म गृहस्थानां न हर्निशं तप आचरेत् पवेऊर्व
विद्यते यस्य नित्यं स्थितिर्ना महाभाग ब्राह्मणः सिद्धिमाश्रु
तिस्तोऽतिथिः परिकीर्तितः सर्वा पात चतर्थ नाश्रमे वत्सेसु
अमाणांमधिको गृहाश्रम उदाह क्तिसौपन मेवहि श्रुदोः प्ररोध
तः यस्मान्निस्सिमायति भित्तार्थ मासाद्य भित्तुः संन्यासधर्मवित
माश्रमा स्वयः पितृदेवाचने का विचरेत्सकलाष्टुंवी तयाशी
यं गृहिणांस्वामिभ्युता ॥ वनप्र शांत उत्सुकः योगाभासरतेगति
स्याश्रमे वरे तृतीयं जगतीपते सं धर्मसंचयत्परः ॥ धर्माधर्म
वाणप्रस्थाश्रमे गच्छेत्कृतकृत्यो विहीनो वा भित्तुकः सिद्धिमाश्रु
गृहाश्रमात् तदाराण्यकशास्त्राणि यात इति पाये सर्गावेदे १५
शमधीत्य सधर्मवित उहरेताः प्र ४६ ११ अध्यायाः ॥ अमत्तार
व्रजिता गच्छत्यत्तरसामता ॥ सिंहपुराणे ५६ अध्याये मार्कंडे
सते भार्यापरिणयस्य वने गच्छे यपुराणे महात्मोपाख्यानेक्रम
सहैववा शांतः श्रुदोतरात्माच पुराणे १ ३ अध्याये च दृष्टव्यं
सर्वभूतहितेतरतः ॥ चरितव्रसव वर्णाः पुं गजचित्रकमलः चारि
र्यस्य ब्राह्मणस्य विप्रसम्पत्ते कर्त रकुत् इति भाषा तस्यार्थाः
यानीह रानंद कथ्यते मुनिपुा प्रवेणी १ आस्तुरा १ परिस्तारः

४ ऊष्णः ५ ऊष्णः ६ इत्यमरः मत्तरं यत्र व्यक्ते धनौ तं प्रत्यय
 प्रवेष्टिः ७ परिशेषः ८ ऊष्णः ९ ति अर्थात्कलभाषणादिकं करो
 इति भरतः मुक्तादिः । रंग इति तदा मूलाधारे विद्यमाना
 इति त्वातः सव वज्रविधौ यथा हायते सप्रज्ञाव मुकुर्वहते इति
 श्वेतः १ पादः २ धूमः ३ क्लृप्तः तद्दीका ॥ अथ ऊर्जलीस्त्र
 ४ पीतः ५ हवितः ६ रक्तः ७ शोभा पत्रं यथा ऊर्जलीभूतसर्पाणा
 ८ श्रुताः ९ पादतः १० शोभाः मंगस्त्रिय मुपेयुषी त्रिधामजन
 ११ धूमः १२ विंगलः १३ कर्तुः १४ नीदेवी शङ्खस्त्रसत्रुपिणी दिव
 इति चामरः गर्भस्थवानकस्य ताविशदहर्मा पंचाशदहर्मा
 पष्ठे सासि वर्णा भवति इति णी गुणिता सर्वगात्रेण ऊर्जली
 सखदोयः यशः गुणाः स्तुतिः परदेवता विद्यात्मना पवुडा साम
 इति मेदिनी स्तुतिं व्रते ॥ तेमंत्रमये जगत एकथा गुणिता
 रूपं मत्तरं भेदः गीतक्रमः शक्तिः सर्वविद्यप्रवर्तिनी विप्रक
 चित्रं तालविशेषः ॥ रंस्त्रान् देवी ब्रह्मादीनां अयं वयं
 अंगरागः इति हेम चंद्रः ॥ इति सारदातिलकं अस्मार्थः ।
 वर्णाः ७ क्ली भेदः रूपं अ त्रिधामेति चंद्रमार्गप्रिया दिव
 सरं विलेपने इति मेदिनी ॥ त्वाविशदिति भूतलिपि मंत्रमयी
 वर्णाश्च दिविधः धन्यात्मकोय पंचाशदिति मातृकामयीत्यर्थः ।
 त्तरात्मकाश्च अस्मोत्पत्तिप्रकारे सर्वगात्रेण सर्ववर्णेन गुणिताया
 यथा श्रवणयान्ताव श्रोत्रमा सर मिलिता सती मंत्रमये जगत्
 गंसाविषदात्तरं । अण्वयक्तं ते प्रकाशयति इत्यर्थः । मूलाधा
 प्रत्यपति यदा सा ऊर्जलीतदा रे सर्पवत्ऊर्जलीभूता नाडीवर्तेत त
 मूलाधारे विद्यमाना समस्तौ मध्यस्थापित्वादियं ऊर्जली ।
 वेष्टते मुहुः इति प्रपंचसारः सर्वविद्येतुभयोपादानात्यक्षार्थं ३
 अस्मार्थः श्रवणोद्भवास्पावे पोभयप्रतिपादिकेति सूचितं
 यथा अत्रैर्मन्त्रादितो यदासा विप्रकर मिति मेष्ट मध्यम
 ऊर्जली अविषदात्तरं अविषष्ट कनिष्ठतत्वन तीर्थत्रयं स्त्रानिति

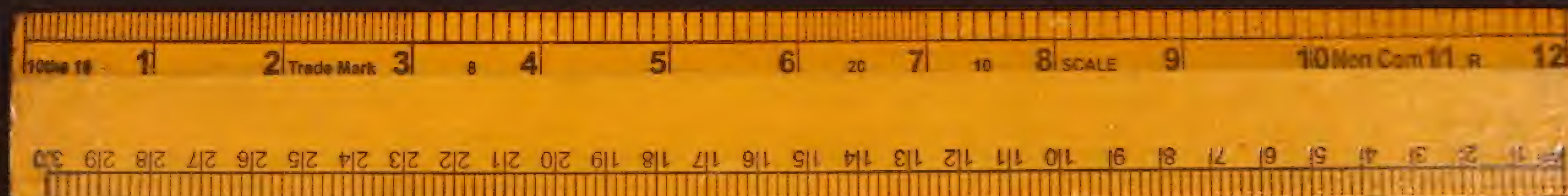
उदात्तावराज समाहारान् इति णीच सा शक्तिः क्रियाव्याह
 तदीका अपिच दिव्यारिणः नतिप्रभुः असावेव विंडः स्थानो
 तान्मूलगुणिता विद्यनायिका सा तरगतः पराद्यात्वा भवति पश्य
 प्रसूते ऊर्जलीनी शङ्खस्त्रमपीवि तीमध्यमा वाची वैवरी शङ्ख
 अः शक्तिं ततो धुनि स्तस्मात्तादस्त मभुः तत्र परामूले पश्यंती स्ता
 स्तानिवोयिका ततोऽर्द्धे स्ततो धिष्ठाने मध्यमा हरये वैवरीयु
 विंड स्तस्मादासीत्तराततः इति ले तदुक्ते पुरायादपि स्तस्मात्
 सारदाया मावाणीः मूले मूला एर्जलीनी मध्यमाति मंत्रास्त्र
 धारे दिव्यारिणतो गुणिता वि पिणी अशोत्रविषया तस्माद्दे
 शनायिका ऊर्जलीनी अनेनक्रमे कृत्यर्द्धगामिनी स्वयं प्रकाशाप
 णा अकारादि सकारांतो दिव्यत्वा श्रपंती सप्तप्रामाश्रिता भवेत् मे
 रिशदात्मिका भूतलिपि मेजालि व हृत्संकर्षणमध्यमानादत्रपि
 कावर्णमालिका सूते इत्यनयः णी ततः संज्ञत्यमात्रास्पदविभ
 क्रममाह शक्ति मिति सा ऊर्जलि कौर्द्ध गामिनी संचोरः कंठ ता
 नीशक्तिं सूते ततः शक्ते धुनिरा तस्या पिरो द्वारा वदस्थिता नि
 हीदिति योजना ततो धुने रि कामूलौष्ठनिधित सर्ववर्णापरिश
 तादि सेयं अयंच क्रमः सर्वा हा शङ्खप्रपंचजननी श्रोत्राद्या
 त्तोत्तमोत्तमैः तत्र सत्त्व प्र तवैवरी इच्छानक्रियात्मको
 विद्या चिच्छक्तिशब्दा पुन राका तेजोत्रया गुणात्मिका क्रमेणा
 शस्या सैव सत्त्वप्रविद्या रजोनवि नेन सजति ऊर्जली वर्णमालि
 हा सती धुनिशब्दाया अत्तराव को अकारादिसकारांतो दिव्यत्वा
 स्यासैव तमाः नुविहा नादशब्दा रिशदात्मिका पंचाशदहर्मा
 चाश्रयतावस्या सैव तमः प्रातृयो ता पंचाशदहर्मात्मिका सूते त
 त्रिवोयिकाशब्दाया सैव तदुभ हर्णीतो भिन्नाः कला रुद्रादिकान्
 यप्रातृयादहर्द्धे शब्दाया उक्तं च क्रमात् इति तद्दीका अशोस्थाना
 एवाध्यादेशे इच्छाशक्तिबलोद् निवर्तानाश्रुः कंठः शिरस्तथा
 शे ज्ञानशक्तिप्रदीपकः पुंनृपि निकासूले च दंतश्च नासिकोश्च
 तालुका इति शिवास्त्रं किंचो

पथा भवेति देहोत रमीपंचा
शदत्ता भेदा येन प्रकारेणात
प्रावस्थामितन्वतः समीरिताः स
मीरिताः सप्तमारेभ्रनिर्गताः अ
किंप्रयति वदने कंदादिस्थानव
हिताः तच्चैरुमार्गो वायु रुदा
ते कुरुतेस्वरं नीचं गतोः नुराते
च स्मितिर्निर्यगागतः अर्द्धकहि
चित्तेत्याभिर्मात्राभिर्लिपयः क
मात् सव्यजन कस्त दीर्घस्तुत
संज्ञा भवेतिताः अकारेकारयोर्थे
गादेकारो वर्ण इत्यने तस्यैवा
कारयोगेन स्यादेकाराक्षरे तथा
उकारयोगात्तस्यैव सारोकारा
क्षयः स्वरः तस्यैवोकारयोगेन।
सादोकाराक्षयः स्वरः संध्यत्
राः स्रज्ज्वालो मंजु सर्वाय सा
प्रकाः लवणा वर्णयोर्व्यक्तिर्नव
सम्पक प्रदपूते विंडु सर्गात्स
जो व्यक्ति मनसा रजपा वदेत्।
कंसात्त निःसरस्वर्गः प्रायोः चा
स्तकतः परः नश्यः सर्गावसा
लोच्चासः प्राणकस्तवः ससर्ग
मेधितः कंटे वायुना कादिमी
येत वर्गसर्जन मात्रेण कंस्वर
सर्पनात्तैव लोक गभीर संस्य
ज्ञाताद्यै इव बहिर्गतं विसर्ग
लात्तगः

लोका प्रो चवर्गव ये तथा।
ऊट रेफ सकारेच मूर्द्धगो दंतग
स्तथा लृ तवर्ग लसानोष्ठानुप
पथान संज्ञकान् दंतोष्ठाभ्यां व
च तत्तत्स्थानगोः स्त्रीसमीरयेत्
इति प्रपंचसारे १ पटलः ॥
सर्गो विसर्ग एव नश्यो विकृ
तः सोच्चासः सकाररूपः उच्चा
सोः स्तः ग्रवेशशाली वायुः स्यादि
त्यन्वयः एवेशशाली वहिर्निर्गम
नशाली वायुरेः स्यात्तपव उच्चा
सः सोच्चासः प्राणाश्चासोकोवायुश्च
ति प्राणकः इति तहीका प्रवर्ण
कवर्गर विसर्जनीयाः कंसाः।
इवार्णववर्ग यशास्तालव्याः १ रु
वार्णववर्ग रवा मूर्द्धगः १ लवणा
तवर्गलसा दंताः ४ उवर्ण पवर्ण
पथानीया श्रेष्ठाः ५ वोदंतोष्ठः
६ एपेकंस्त तालव्यो ७ ओ ओ
कंकोष्ठो ८ इति शिस्तस्य ॥
अपिच यदुस्य सवर्तत्रेण वर्णो
चार विधिं शिवे तव स्त्रिहामहे
शानि तदद्य कथयामि ते पंचा
शस्त्रात्कावेणोच्चाराणो गुरुतोः
भ्यसेत अजुवदुतपुपुश्रयशैव
गीः प्रकीर्तिताः अऊराः कंदतो
नेया १ स्तात्त अयशाः स्मृताः

१ रुद्रसाल मूर्द्धगः ३ दंतार् विंडु नसिका मूलनाः स्मृताः य
तलसा मताः ४ उपर आश्रसे कार अ ततीयत्वे पदादौ सर्वरा
भूताः ५ स्थानानि कथितानि ते ब्रजेत् केयरादावपि तथा यम
विशेषं कथयाम्यथ प्रोच्चार्याः क वृकंदमात्रगः नादिष्य शसयोष्ठ
एवतः स्वराः १ रुद्रये निकयाय त्वे स्वरयोगोतवर्गके प्रश्नः स्वा
होवाच्चाः सकारः कारवातनः १ न इत्यादौ वर्णोत्तरेषु उ फ्या
अननद्वयसंयोगे भवेत् एवं स्वरोगु वक्रनिकादिवाच्यता वेजात्तुम
रुः पदातादिम वागस्य संयोगे पितेनाति गुरो रेव समभ्यसत
अति हयोः अपदातादि संयोगे आदिरेस्त संपोक्ता दृशे रापो
द्योरनत्र तथेष्यते १ द्योः ब्रजेदुतो पंच ज्ञानो महेशानि
अतिस्तु तिरोभूय स्वरवत्प्रकृतितो पटेत्तेतां जपेन्मनु कवचचम
ब्रजेत् श्रिया वीजेशकारस्य अति हेशानि नामथा फतमाभुपात्
तिः परमेश्वरि ल्यप्रतिष्ठा गादि इतिप्रपंचसारे ३ पटलः अपि
भूतो तथादिष्ये तव अति सहस्र च कस्तः स्वरः प्रोक्तः परोदीचः
इत्याद्यौ नम स्तसे आस्था इत्या क्रमादिमे शिवशक्तिमयो स्तस्य
दोच रेफादिके तदन्ते वा हकारे विन्दु सर्गावसानकाः विन्दुः प्र
समवाच्यता बहेः रुद्र इत्यादौ मात्रविः प्रोक्तः सगः शक्तिनिशा
कित वेजात्त माश्रित्य स्फुटनात्र करः स्तराणा मध्यग यत्तत्तु
स वाच्यता सुतथैधुनिमाप्नोति नृक नपुसके विना स्वरस्तनाय
यादिष्ये परमेश्वरि वाद्य इत्या पा जायते व्यक्ति रंजसा शिव
दौ पुचतथ धुनिं याति वादिष्ये शक्तिमया न्याऽ स्तस्माहेणान्
तविशेषतः आकान मित्यादौ नीषिणः कारणात्संभूतानामु
तादिष्येप्यथ नादिष्ये वेजात्तस्य इता माहका एतः ततोत्तमाव
स वाच्यता प्रज्ञाद अज्ञाय ३ र्णाः पंच पंच विभागतः वासुपि
तादौ नादिष्य भेद मस्यापिना क्रमात् पंचक्रत्वाः पंचरीचो वि
सिकामूलवाच्यता उड. एा न मा न्हेताः संधि संभवाः पंचशः का

भूता

दयः यत् न संहताः समीरिताः
 इति सारदा अतरहृकारणाय
 या वामासिकेपि समये भ्रान्तिः
 संजायते यतः धावात्तराणि
 हानि पत्राङ्गान्तः प्रगः इति
 ज्योतिस्तत्तद्देवस्यतिः वार्तात्त
 नप्रकारस्तत्तद्देवो दृष्टव्यः व
 र्णानामानि येषां तत्र संकेतवा
 पार्थमास्तत्तद्देशास्ततः वार्ता
 मानि कतिचित्स्थानि विदुषाम्
 दे गङ्गादेवतस्ततो वामास्ततः
 सकारणं मंत्रायः प्रणवः सत्तं वि
 दृशक्तिस्तिदेवतं सर्वजीवोत्पाद
 कश्चपंचदेवो भुवस्विकः सावित्री
 विश्विवा ब्रह्म विष्णोर्गुणजीव
 कः आदिवीजबेदस्यो वेदवी
 जमतः परं पंचरस्मि विष्णुदेववि
 भवेभवनाशतः गायत्री वीजपंच
 णोमंत्रविद्याप्रसूः प्रभुः अतरमा
 त्कास्तस्यानादिरहेत मोक्षरो ॥
 ओम् अः श्रीकेशः स्वदेशश्च ल
 तादेवकमाविकः पाणादरीर
 धिमेधो सारस्वतः प्रियंवदः महा
 ब्राह्मी वासुदेवो धनेशः केश
 वोत्पत्तं कीर्तिनिवृत्तिवीगीशो
 नरकारिहरो मरुत ब्रह्मावामाघ
 नो रुद्रः कुरुः प्रणवायकः ब्र
 ह्मा

एषी कामरूपश्च कामेशी वाशिनी
 विषत विषेशः श्रीविष्णुकंतोष
 तिपतिथि वंशिनी अर्कमंडलवर्णा
 घो ब्राह्मणः कामकर्षिणी अः
 आकारो विजयानंतो रीवेष्टायोवि
 नायकः तीरोदधिः पयोदम्पपाशीरी
 वीर्य दूतको ॥ प्रचेदपकतो
 रुद्रो नारायण इमेष्टरः ।
 प्रतिष्ठा मानदा कोतो विष्णोतकग
 जातकः पितामहो द्विदन्तोः भूः
 क्रिया कान्तिश्च संभवः द्वितीयामा
 न्दा काशी विजयराजः ऊनो विषत
 स्तरान्तकश्च हृदय मंगुष्टा भगमा
 तिनी आ इः सत्त्वा शास्त्रुली
 विद्याचंद्रः पूषा सुगुह्यकः समिन्न
 सुंदरो वीरः कोटेशः काटेशः पयः
 भुमथो माथव जति दत्तनेत्रचवा
 मिका प्रातः कोतः कामिनी च
 कामो विजयविनायकः नेपालोभव
 एषी रुद्रो नित्या क्लिप्ताच पावकः
 ३ः इ स्मिन्नि मंहामाया लोला
 ती वामलोचनं । गोविंदः प्रो
 त्वरः प्रष्टिः सभक्ष रत्नसत्तकः
 विष्णुलेल्मीः प्रह्लासश्च वाविष्णुहः
 परापरः कनोत्तरीया भेत्तुरति
 अ पौंड्रबह्वेनः शिवोत्तमः शि
 वा तथिश्चतुर्थी विंडमानिनी

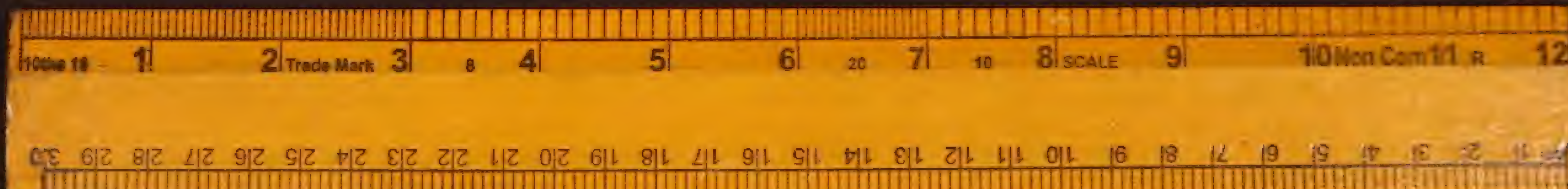
वेसवी वेन्दवी जिक्ता कामकला
 मनादका पावकः कोटेशः कीर्ति
 नोदनी कालकारिका ऊचदहं न
 र्जनीच शान्ति स्तिप्रसंदरी ॥ ३ः
 ३ः शंकरो वर्त लाही भूतः कला
 गावाचकः अमेशो दत्तकर्णः य
 रक्तो मोहनः शिवः उग्रः प्रभुर्ध
 ति विष्णुर्विष्णुकर्मा महेष्टरः । प्र
 वृत्त अरिका प्रष्टिः पंचमी वक्ति
 वाशिनी चेदिकास्थाने चेदिका इति
 वापाठः कामरूपः कामना चेशोमो
 द्विती विजयस्मरी इटसः ऊदिला
 श्रोत्रं पारहीयो वृषो हरः ॥
 रुद्रश्च इति ऊचचिन्ता ॥ ३ः
 ५ः कंदको रतिः प्रांति कोभेनेम
 भुस्तदनः कामराजः कुतेशश्चमहे
 णो वामकर्णिकः कंदकस्थानेकं
 रक्त इति वापाठः अवीशो भेशवः
 सत्त्वा रीवेष्टोणा सरस्वती ।
 वितासिनी विजयकती लत्तणोरूप
 कर्षिणी महाविघ्नेश्वरी वृषा सुंदरो
 भूकामऊर्जकः ५ः अः एदीवेष्ट
 एवीरुद्रो देवमाता त्रिविक्रमः भा
 वभूतिः क्रिया कुरा रेविकानासि
 काष्टतः एकपादशिरो माला मेद
 ला शान्तिनी जले कर्णः कमल
 भामेयो निवृत्ति र्गणनायकः रोहि
 णी

शिवहतीच पूर्णगिरिश्चसम
 मीमयः स्थाने मेष इतिचपावः
 अः अः कोयोः तिथिपोवा
 एषी वामनोऽयोऽय्यधीर्धतिः ऊर्ध्व
 शुवीनिशानायः पद्ममाला विन
 द्यधीः शशिनी मोविका प्रोष्टा
 हेतुमाताप्रतिष्ठिता एकदेताक
 पो माता हरिता मिशुनोदपा मा
 तास्थानेमाया इतिवा पाठः
 कामलः प्रणामला मेधीप्रति
 ष्ठा यति रक्षमी ब्रह्मण्यप मित
 कीलाले पावको गंधकर्षिणी
 मिवस्थाने संवति वा पाठः
 अः लः स्थानः श्रीधरः मु
 होमथा एष्टो वको वियत् देव
 यानिदंतगटो वदेशः कोतरुद्र
 को वदेश स्थाने वादग इति
 वा पाठः विष्णुसरो रीवेष्टि
 का महेदोलोगतिः परं चंद्रिका
 पार्थिवोष्टा हिदंतः कामवहनः
 शुचिस्मिताच नवमी कांति राषा
 तकेष्टरः चिन्ताकर्षिणी स्थानेचि
 ताकर्षिणी इतिवा पाठः लः ल
 कारः कमला हर्षा हृषीकेश मधु
 व्रतः सत्त्वाकांति वीमगंडो रुद्रः
 कामोदरी मरा प्रांतिहृत्सलिका
 शक्रोमायावी लोलपो वियत्

ऊशमीसुस्थिरो माता नीलपी
 तो गजाननः कामिनी विष्णुषा
 कालो नित्याश्रुदः शुचिः कृतो वि
 स्मयास्याने विस्मया इति वापा
 वः सूर्यो धेयो कर्षणी चपका की
 दनुजप्रभः लः पकाशे वास्तवः
 शक्ति किं नीशासो भगमरुत
 सत्ता भूतोः द्वे केशी वृत्तोत्ता
 प्रहा प्रमर्दनः भूतस्थाने श्रुत इ
 ति वापाटः भयंतां कृपाधीरा
 नंता सर्वसमुद्रवः वक्रिर्विस्त
 भगवती ऊंडली मोदिनी वसः
 योषिदाधारशक्तिश्चिकोणा
 ईशसेतकः संधिरेकादशी भद्रा
 पमनाभः ऊलाचलः पः पैलता
 भौतिकः कातावायवी मोदिनी वि
 भुः दत्तादामोदरः प्रतोः यरो वि
 कृतमुख्यपित्तमात्मकोत्तगया
 निः परः परनिबोधकृत तानाम
 ताकपदीश्रीः पीटेशोः मिः समा
 त्कः विपरा तोदिता राती वा
 भवाभौतिकासनः महेश्वरोद्वा
 दशीच विमलश्च सरस्वती काम
 कोतो वामनानुरंमुमान्वितयान
 टा पेः ओकारः सस पीयूषोपमि
 मास्यः श्रुतिः स्थिरा संघाजोता
 वासुदेवो गायत्री दीर्घनेत्रकः ॥

आप्यायनी चोई देतो लस्सी वीली
 सुखी दिनः उद्देशदर्शक स्त्रीचः के
 लाशो वसयात्तरः प्राणवोषोत्तम
 सूत्र मनेशः सर्वमंगला । ज्योद
 श्री दीर्घनासा रतिनाथो दिगेवरा
 त्रैलोक्यविजया प्रता प्रीतिवीजदि
 कर्षणी ओः ओकारः शक्तिको ना
 दस्तेनसी वामनेकः ।
 मनुवद ग्रेशश्च शक्रकर्णः सराशि
 वः अधोदंतश्च कंदोष्टा सेकृषणाः
 सरस्वती आता चोई सुखी श्रोतो
 व्यापिनी प्रकृतः पयः युनेतो जा
 लामालिनी वामाच तदंशोर्ध्वेयः
 नेत्रमात्मकर्षणी वज्राला मा
 लि निभृगु
 योमास्याने रोमा इति वापाटः ओः
 ओकारश्च दधोदेतो चटिका समग्रहा
 कः प्रद्युम्नः श्रीमाली प्रीति वीजयोवि
 दृषधुनः दंतस्थाने दंभ इति वापाटः
 परंशशी प्रमाणीशः सोमविंदः ।
 कलानिधिः अक्रुश्चेतना नादप्रणी
 इः खड्गः शिवः शिवः शंभुनेश
 अ सुखदः खप्रवर्तकः सर्णिमारेव
 ती शुद्धः कम्पाचर विय इतिः ॥
 अस्ताकर्षणी प्रत्य विचित्राद्यो
 मद्रूपिणी केदारो रात्रिनाशश्च
 ऊजिका चैव बुद्धदः प्रं अः केरका

महासेनः कलः कला एणीरुता पंचांतको गाय गंधर्वः सर्वगः
 इतिः इन्द्रा भद्रा गणेशश्च रति स्मृतिः सर्वविदिः प्रभा भृशहि
 विद्यावलीसखं दिविंद रसनासो जात्यः शिवदर्शनः विष्णुत्मागा
 मोः निकटो इः खस्तचकः दिजि एयशूपा वानवाथ विनाचनः
 कः ऊंडले वक्तः सर्गः शक्ति निशा गीते सरस्वती विद्या भोगिनी ने
 कः सदरी खयशानेता गायनाः दनो यग भोगवती च सुदयज्ञाने
 यो महेश्वरः यः कः क्रोधीशम जानयरो लवः लवस्थाने नर
 हाकाती कामदेवः प्रकाशकः कया इति वा पाटः गः वः खड्गी वु
 लीतेजसः शान्ति वीसुदेवो जया वुरो सरी वंटीपा विप्रगतकः
 नला चक्री प्रनापतिः सृष्टिः वायुः शिवोत्तमः सत्ता किंकि
 सत्कंधो विशांपतिः अनंतः योर्ध्वे गीतोर्ध्वनायकः मरीचि वेरुणा
 वो विंदु स्लापिनी परमात्मकः दत्त मेधाकालरूपी च दाम्भिकः लेवो
 कंध स्थाने दत्तकतो इति वापाटः दराजालमूल नेदशा हनुनेध
 वः वर्गाद्यश्च सुखी वज्रा सखायो निः त्रैलोक्य विद्या संहती का
 भः शिवो जतं मादेश्वरी तनापः माखमनवामयः वः उः खड्गी
 व्यामंगलश्ररणी करः निष्ठाकामे भैरवश्चंद्रो विद्वत्तः शिशुपिषः
 सरी सुखः कामरूपो गजेन्द्रकः पकरुद्रा दत्तनरवः खपरोविष
 श्रीपुरं रमणो रंगः ऊत्तमापर यस्महा कोति सेताकयो धीरोदि
 मात्मकः कः खः प्रचंडः कामरु जालान्नालिनी वियत मंत्रशक्ति
 शक्तिद्विर्वक्तिः सरस्वती आका अ मदनो विज्ञेशी चामनायकः
 गुरुः शिवंदी देवजीतीशः कफो पकनेचोमहानंदो इहंर अदमाय
 शिर्गरुतो यदि शूरप कपाली तिः शिवयोषा नीलकण्ठः कामेशी
 कृष्णाणी सूर्यकोणाः जरामरः अ चमयो शुको इः उक्ररो इतीवा
 धामेयाचंद्रलिंगो जनावांगारख एणी चामशक्तिः सदृशः चर्मयु
 द्वेकोवः जो जोरी गोरवो गंगा उधरो भूत्वा महिषाचारसेविनी
 गणेशो गोजलेश्वरः । शोर्गी पकरुपो रुचिः कूर्मश्चासुंदा दीर्घ

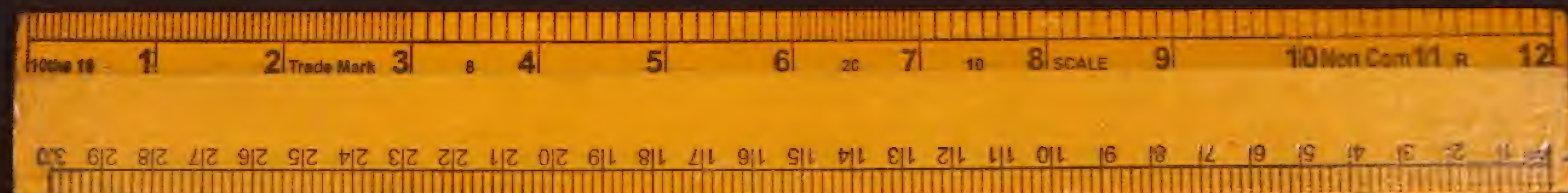

वाल्मीकिः वामनामूलमायावत
मूर्तिसंश्रयिणी दयितश्च हिनेत्रश्च
लंसीकृतयलोचनः चंदनं चंद
मादेव श्रेतनादृष्टिकोत्तुयः ॥
देवीकेटुमुवेच्छात्मा कोमारीपूर्व
फलानीं ग्रनेग मेखला वायुमे
दिनीच मुलावती चः ॥ ४३२ ॥
सुप्रभाच पशुः पशुपतिर्दितिः नि
मंलंतरले वक्रि भूतमात्रा विलासि
नी एकनेत्रश्च वृषली द्विषिरा वा
मज्जपरः गोकर्णालांगलीवामका
ममता सदा शिवः माता निशाच
रः पाशु विरक्ततः स्थितिः शत्रुकः ॥
जः शरो वानरः श्रुती भोगदावि
जया शिरा लनदेवो जयो जेता
यातकी सुगुली विभुः लमोद
रीस्तरतिः शाखा सुप्रभा कटेका
परा दीर्घवाह रुचि हंसो नंदीतेजाः
सुरापिपः जवनेवेगितो वामामा
नवाक्षः सदात्मकः हस्ताकृतेश्वरो
देगी चामोदा मदविक्रलः ॥
जः को कंकारी गुरो कंकावा
युः सतः वृद्धतः ॥ अनेशो इति
नीनादः पाशी निका जते स्थितिः
विराजेदो धनुर्दलः कर्कशो नाद
जः ऊजः दीर्घवाह वलो रूपमा
कंदितः सचंचलः इर्मलानेष्ट ग्रा

सावान् विकराजचमंडलः कलत्रे
सपिया वामा ग्रंथलीमध्यपर्वकः
दक्षहातादृष्टासंश्र पाथात्मा ये
जनः स्वः कः जकारो केथनीवि
स्या कंडली मालतो विपुत को
मारी नाग विहानी सवागुलनाव
रो वका कंडली स्थाने ऊंडलीम
तुदस्थाने सख इतिवा पाठः ॥
सर्वेश चूर्णितो बुद्धिः स्वर्गात्मा व
चरधुनिः धर्मकपादो सुमुखो वि
रजाचंदनेश्वरी उद्विस्थाने सिद्धिः
स्वर्गस्थाने सर्ग इति वापाठः गा
यनः पुष्पाधन्वाच परात्माच वरा
तिणी नः टण्डकारः कपालीच
सोमवाः खेचरी धुनिः मुकुंदो वि
नदा एष्टवी वैस्वी वारुणी नवः
सोमवा स्थाने सोमेश इति कविमा
ठः दत्तागकादं चंद्रश्च जरा भूतिः
पुनभरः वृहस्पति धनु स्थिता प्रमो
हाविमलाकटिः राजा गिरिमहा
धनुर्मानमासुगुवा मरुत ठः
ठः श्रुता मंजरीवीजः पाणिनीलो
गलीक्षया वनजो नंदनो जिह्वास
नंज चूर्णाकः सथा वर्तलः ऊंडलो
वक्रिस्तेने चंद्रमंडलः दत्तजानूरु
भावश्च देवभर्या वृहद्वनिः एक
पादो विभूतिश्च लतां सर्वमित्रकः वृषको

ननिनी विस्म मे दे शो यामणीः श
शीतः ३ः स्मृति दीरुको नेदि
दृष्टिणी योगिनी प्रियः कोमारी
शकर साधा स्तिवको नदकोधुनिः
उद्धो नटिली भीमा द्विजिकाः
पृथिवी सती कोरगिरिः तमाको
ति नमिः स्वातीच लोचने नटि
ली स्थाने नटिल इति कांतिस्या
नेशोति रितिवापाठः ३ः
तो दत्तानिर्णयः सर्वो यज्ञेष्टादन
देव्यः अर्धनारीश्वर स्तोत्र मीश्वरी
विशाली नरः यज्ञेष्टा दनदेष्टर
इमेव यज्ञेष्टो यनदेष्टर उत्पि
पाठः दत्तपादांगुले मूले सिद्धिं
दो विनायकः प्रहासा विवेराज
दि विर्गुणो नियमो धुनिः ॥ प्रहा
सा स्थाने प्रहास इति वा पाठः
विज्ञेशः पालिनी त्वक्ता धारिणी
क्रोडप्रच्छकः यलापरे तगात्माच
विशाखा श्रीर्मनो रतिः तक्कास्थाने
त्वक्ता इतिवा पाठः २ः ॥ गो
निर्गुणो रतिर्ज्ञानं जंभनः पस्तिवा
हनः जया प्रभो नरकजित निष्क
ला योगिनी प्रियः द्विचतं कोट
वी श्रोत्रं समद्विचोपनी मता ।
विनेत्रो मानुषी योम दत्तपादांगु
ले श्रुतं माधवः शोभिनी वीरो

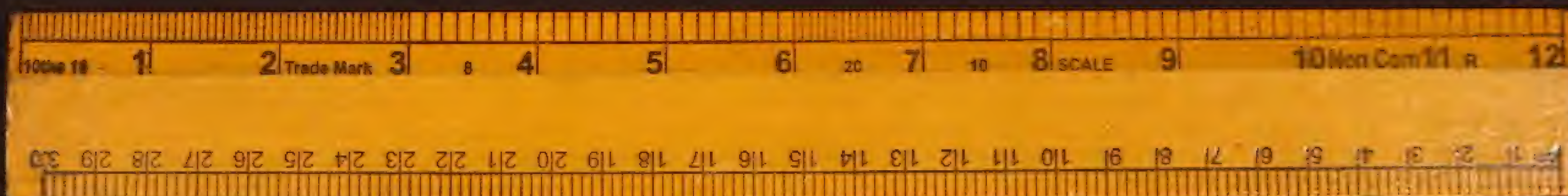
नारायणश्च निर्णयः सुखस्थाने
नखे इति वा पाठः ॥ तः सत
नादरिः बुद्धिः शक्ती शक्ति नरा
धना वामस्थिकामकलाचका
मिनीमथकाणिकः हरि स्थाने हरिः
इतिवापाठः आषाढी तंड तख
श्च कामिका एष्टच्छकः रत्नकश्च
प्रणामश्रुती वाराही मकरोः रुपा
आषाढी तंड तखश्च स्थाने आषा
ढी तंड तखश्च इति रत्नकश्चस्था
ने रत्नकंठ इति वापाठः ॥ सगते
ः हंसवा उद्ध जानुश्च क्रोड प्रच्छ
कः गंधी विद्या मरुच्छत्र आन
राधा चतौरकः उद्धस्थाने उद्ध इति
सौरक स्थाने सेविक इति वापाठः
जयेति प्रलको भ्रान्ति शांग भवना
तुग तः यः स्थिरामी महायंशि
मुष्टिग्राहो भयानकः । शिली
शिरसिजो दंडी भद्रकाली शिलो
स्रयः कुंसा बुद्धिर्विकर्माच दत्त
नापाधिपोः मरः वरदा भोगदाके
शो वामनाव रमोः नलः ॥
कुंसा बुद्धिर्विकर्मास्थाने कुंसा
वक्रिर्विकारा इति वापाठः लो
लौजजयिनी गुराः शरचंद्रोविदा
रकाः लोला इत्यादि स्थाने लोला
जयिनीसूर्यश शरचंद्रदिवाकरो

इतिवापाठः यः सोऽशीषो
 धातुकि धाता राता दत्तं कलत्र
 कं दीने सानेव दानेव भक्तिरा
 हवनीयरा रातादत्तं स्थाने रा
 नादनु इति वापाठः सपुत्रापो
 गिनी सद्यःकुंडलो वामगुल्फकः
 कात्यायनीशिवा इगी लंबनाना
 नि कुंडकी लंबना स्थाने संचना
 कुंडकी स्थानेकुंडकी इतिवापाठः
 स्वस्तिकः ऊरिता इपः कृष्णो
 मानितेदियः धर्मसुद्धामदेवस्य
 भूमा वड सुवला धर्मसुस्थानेय
 मेकत्वस्य स्थाने वर इति वापाठः
 हरिश्चाप मज्जोव दत्तपाणि सि
 देवकः दः धो धनार्थो रुवि
 स्थानुशास्यतो योगिनी प्रियः मी
 नेशः शोविनी तोयनागेशो विद्य
 पावनी धनार्थ स्थाने धनार्थ इ
 तिवापाठः विषणा धराणा विंता
 नेत्रपुमं प्रिद्यो मतिः पीतवासावि
 वर्णा च धाता धर्मप्रवेगमः धर
 गाविता स्थाने धराणी विरा इति
 वापाठः संदर्शो मोहनो ललाव
 पुतेडा धरं धरा वामपादांगुलेन
 ले जेष्ठा सरपुं भवः स्रग्गामा
 दीर्घजंवा च धनेशो धनसंवयः
 यः नोगर्हिनी तमा सोरि ।

वार्हणी विष्णुपावनी मेघस्य सवि
 ता नेत्रं देवरो नाररोऽंजनः ॥
 वारुणी स्थाने वरुणा इतिवापा
 ठः रुद्रवामी दिग्दंष्ट्र वामपादो
 लेमूवः वेनतेय स्तुति रत्नं तश्लि
 वीति रगमः वामाणो ज्वालनी
 दीवी निरीहः सुगति विंय शा
 शुभा दीर्घवाणा च इतिवापाठः
 चको गिरिनायकजीलोच शिवो
 नादि मेहामति नः ॥ पः
 प्रप्रियता तीत्ता लोहितः पंच
 मो रमा गुह्यकर्ता निधिः शेषः
 कालरात्रिस्त्रिवाहिता ॥ तपनः पा
 लनः पाता पमरेण निरंजनः ।
 सावित्री पातिनी पाने वीर तलो
 धनुर्धरः पालन स्थाने पावन इति
 तत् स्थाने तत्र इति वा पाठः
 दत्तपाथस्य सेनानी मरीचिः पवनः
 शनिः उद्दीशो जयनी कुंभोः लक्ष्म
 रेया च मोदकः ऊभ स्थानेको
 ता इति रेवा स्थाने रेवा इति
 वा पाठः मृत्ता द्वितीय मित्राणी
 लोकात्मी मन आत्मनः आत्मनः
 स्थानेआत्मक इति वा पाठः पः
 फः सती उर्गिनी धृवा वामपा
 र्थजनार्दनः जयापादः शिवालो
 दीफेत्कारः शाविनी प्रियः उमा

विहंगमः काल ऊजिनीप्रियपा भय इति विंताडक स्थाने विमूर्ते
 वकोप्रलयप्रिनीलपादोः तरः पशु क इति वापाठः माणात्मातापि
 पतिः शशी फुत्कारो यामिनी वचा विष्णुपीच वंदिका भीम
 बक्ता पावनो मोदवर्धनः निष्क सेनः सुधासेनः सलो माया प्रेदः
 लवागहकारः प्रयागो ग्रामनीः फ वचस्थाने रुद्रा इति स्तवस्थाने
 ले बक्ता स्थाने कंफा इति प्र सुख इति वा पाठः भः
 पाग स्थाने प्रयाग इतिवापाठः मः काली के शितः कालो महाका
 फः वो वनी भूयरो मार्गे चर्व लो महांतकः वैजंठो वसुधाच
 रीतोवनप्रियुः । प्रचेताः कलसः द्यौ रविः पुरुषराजकः वसुधा
 पत्नी स्थलगतः कपर्दिनी पृथ्वे स्थानेवल्लदा इतिवापाठः काल
 शो भया मातः शिविवाहोयुग भद्राजया मेधा विस्मया दीप्तमेत
 मरः स्वावविडवली वृंदा योहा कः ऊदरुच भुनामान लक्ष्मीमा
 विनोचनप्रियः स्वावविड स्थाने तोयबंधनो दीप्त स्थाने दीप्त इति
 सुवविड इतिवा पाठः केदिनी वापाठः विषे शिरो महावीरः प्रा
 तापिता भूमि सपनिंदु वलिधि शिप्रभा जनेस्वरः प्रमत्तः प्रिय
 यः सरभिर्गुह्यविस्मयसरोरोवस सूरुदः सर्वोंगो वक्रिमडले मातं
 थापिपः सपनिन्दु स्थाने सुगंधि गमालिनी विन्दुः श्रवाणाभरथा
 श्रेतिवा पाठः सष्टी प्रेक्ष पेरी वियत् रथस्थाने मय इतिवा
 तमोदको गगने प्रति पूर्वाषा पाठः सः योवानीवसुधावापुर्वि
 कामपलिंगो शनिः कुंभहृतीय कृतिः पुरुषोत्तमः युगांतः सुस
 कौवः भः क्लिप्ता भूमरो भीमोवि नः श्रीचो भूधरिः प्राणिसेवकः
 सुमूर्ति निशातवे दिग्दंष्टो भूषः युगांत स्थाने युगाभ इति वापाठः
 एतेमूलं पत्तसुवस्य वाचकः प्रादा भूमा जटी लोला वापुव
 निशातव स्थाने निशाभयं इतिवा गौरशंकरी संकर्षणाः तपावाला
 पाठः लक्ष्मं भ्रमणा दीप्ति रव्यो हृदये कपिला प्रभा आग्नेयोया
 भूमिः पयोधमः नाभि भद्रं महावा पकास्पागो रोमो याने प्रमाहृतं
 ऊर्विसमूर्ति विंताडकः वयःस्थाने चेडः सर्वेश्वरीभूम आमुंदा समु

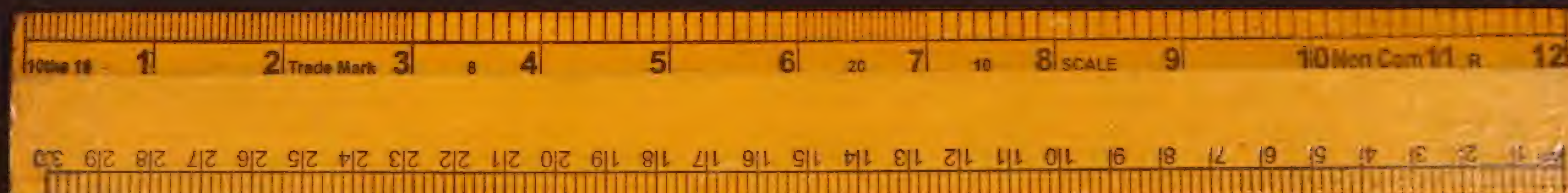
विश्वरी प्रमा स्थाने प्रभा इति वापाठः त्वगात्मा मलयोमाता
हंसिनी भणिनायकः तेनमः। शेषको मीनो धनिष्ठानेगवेदि
नी त्वगात्मा स्थाने विगात्मा इति तेनमस्थाने येमन इतिवापाठः
मेघः सोमः शक्तिनामा पायदाया
एासंज्ञकः मेघ स्थाने मेघ इति वापाठः यः रो रक्तः क्रोधिनी
रेफः पावकल्लानसो मतः प्रका
शा दर्शनो दीपो इतहसापरं
बली स्त्रानस स्थानेनैनन इतिरत कृष्ण स्थाने रक्तकृष्ण इति
तिवा पाठः भुंनगेशो मतिः स्त्री
योभातरक्तः प्रकाशकः व्याप
को रवती दासं कृष्णोवक्रिमं
इतंदासस्थाने दान मिति कृतं
शायाने दत्तोश इतिवापाठः ३
यरेखा स्थलदेदो वेदकंठ पाता
परा प्रकृतिः सगलो वृद्धशब्द
गायको धनं वेदकंठपाता
स्थानेवेदकप्रपाता इतिवापाठः
श्रीकंठ उष्मादयं सुंदरी विप्र
सुंदरी सविंदर्योनिनो ज्ञाताश्री
शेतेविश्वतोमुखी श्रीशेतेलस्या
नेश्रीशेता इतिवा पाठः वः ल
सुंदः एतना पृथ्वीमाधवःशक्रव
चक्रः वलाचनः पिनाकीशेता
पको मांससंज्ञकः माधव स्थाने
माधवी इति वा पाठः खंगीना
दोमतं देवी लवणं वारुणीपतिः
शिखा वाणी क्रिया माता भा
मिनीकामिनी प्रिया स्त स्थाने
इमिति लवण स्थाने मरासमिति
वापाठः जालिनी वेगिनी नारः
प्रमुमुः शोषाणा हरिः विस्मयं
जो बली चेतो मेरुगिनिः कला
रसः मंत्रस्थाने मंद इति कला
स्थाने कणा इतिवापाठः लः
वो वालो वारुणी सत्त्वा वरुणी
मेदसंज्ञकः खंगीशो जालिनीवक्रः
कलसधनि वाचकः वृंकस्थाने रंक
इति कलसधनि स्थाने कलसेरवि
इति वापाठः उक्तारोपास्तु नावी
तो वज्रा स्फिकतागरः शुचिः।
विधातः शंकरः श्रेष्ठो विशेषो य
मसादनं वः प्राः सव्यश्चकामरूपी
कामरूपो महामतिः। सोल
नामा ऊरोष्णि श्रीकंठो वृषके
तनः वृषवृः शयनेशोता सभगा
विष्णुनिगिनी प्रत्यु देवो महा
लक्ष्मी मंहेंदः ऊलकौलिनी वारु
हंसो विरहहृत्कं हृदनेगाऊशः ल
लः वामातः पुंदरीकात्मा कोतिः

कत्यागा वाचकः हंसस्थानेर्हि नोयव इति वापाठः सः
मा इति वापाठः प्राः पः हः शिवो गगने हंसो नागलोको
मेतो वासुदेवश्च पीता प्रताः शिकापतिः नऊनीशो नगत्या
विनायकः परमेष्ठी वामवाक्रः एाः प्राणेशः कपिला मलः मल
होर्गर्भविमोचनः पीता स्थाने स्थाने मत इति वा पाठः परमा
प्रीता इति प्रता स्थाने अहा त्मानो नीवो युवाकः शोतिदे
इति वा पाठः लम्बोदरो यमो हः एाः मृगो भयो कणो स्थानुः
नेशः कामधुक कामधूमकः कुरुकुरुपविरावणः यवाकस्या
सुशीरुष्मा वृषोलजा मरुद्वसः ने वराक इतिः गन स्थानेः न
प्रियः शिवः कामधूमक स्या इति कुरुकुरुपविरावण स्थाने कुरु
वेकातधूमक इति वा पाठः को परिवाराण इति वापाठः लक्ष्मी
सुपीत्मा जवरः कोषो मताव र्मविहरः शंभुः प्राणाशंकिर्ललाट
हो विदारिणी कलकंठो मधु नः सकोपवाराणः श्रुती चेतनेपा
भिन्ना बुद्धात्मा मलसः शिवः दृष्टाः मविहरस्थाने हरिहर इति
यः तोरसः सव्यशाविस्त्रभावी सकोपस्थाने सकोप इतिवापाठः
शम्भुदसंज्ञकः नगहीने शक्ति महालक्ष्मीः परं नादो मेचनारो
नामा मोहं वेशवती भृगुः सव्य हरि संतः विंदुर्गा प्रिया देवी
शास्थाने सजन इति मोहस्थाने मेचप्रणामेश्वरः पुमान् दत्तपा
सोहं इतिवा पाठः प्रकृतिरीष हः सदा शंभुः शाखोटः सोममेद
रः शुद्धो प्रभा श्वेता ऊलोत्तलः २ ते हः लः पृथ्वी विमलामे
तपादो मतं ज्ञाप्ती परमात्मापरो वोः नन्नो हव्यवहा सिता व्या
ः लः सुहृपाच गुणेशीयौक पिनी शिवरा केतर्जगत्तारतरे
नकंठो वृकोदरी शाणायाशुपुराद हवः न्नोर्मगतीच वेदार्थः सारो
वी नसीसोमोहिराणपुः उगीतारि पीता शिवेशः नगमालिनीलः
तिः प्रमोहाजीवोमूर्तिर्मनोहरः ३ लः कोप समुक्तः कालावृत्तः स
मोहः रिगा स्थानेदगीतारिणी इतिमूनो स्वतैकः परः नृसिंहो वि

हस्यनम

घृता माया महातेजा युगांतकः
 त्वं वृकस्थाने त्वं वृक इति तत्तस्या
 नेव्यत्तमिति परं स्थाने पृथ इति
 बापाटः परात्मा क्रोध महागो
 वलांतो मेरुवाचकः । सर्वांगः सा
 गरः कामः संयोगांत विष्टरकः ॥
 वलांत स्थाने नलांत इति स
 र्वांग स्थाने सर्वांग इति वा
 पाटः तेजपातो महातोभो ।
 मातृकांतानलतयः । मुवंक
 व्यवहानंता कालजिका गाणो
 श्वरः द्वाया पुत्रश्च सेवातोमल
 यः श्रीर्नलाटकः इति नंदनभू
 टाचार्यं विरचितं वर्णाभिधानं
 समाप्तं ॥
 वर्णांकं स्त्री हरितालं इति रत्न
 माला गात्रावलेपनयोगं पि
 ष्टं वृष्टं वा सगंधिद्रव्यं इत्यमरः
 चंदनं इति शब्दरत्नावली ॥
 वर्णांकं पुं स्त्री विलेपनं चंदनं
 मेदिनी ॥
 वर्णांकः पुं स्त्री हिंगुल हरिता
 लकावली लोकादिः इत्यमरभर
 तौ वर्णांकः पुं चारणाः इति मेदि
 नी संदलं इति शब्दरत्नावली
 वर्णांकविः पुं ऊवेश्वरः इति
 त्रिकोडशेषः ॥
 वर्णांकपिका स्त्री मस्याधारः यथा
 मसीधानी मसिमणि मेलोयुर्वा
 र्णांकपिका इति त्रिकोडशेषः ॥
 वर्णाचारकः वि चित्रकारः इति
 शब्दमाला ॥
 वर्णांशेषः पुं वाद्यगायः इति वि
 कोडशेषः
 वर्णांशेषः वि सवर्णापेक्षोत्तम
 वर्णाः पारिभाषिक हीरावर्णांक
 र्त्तकपारिभाषिक वर्णांशेषकया
 विवाहनिषेधो यथा मीनकर्क
 ट वृश्चिकविषाः सिंह तलाय
 नः त्वयि यत्ताः कुंभ नरद्वय मे
 ष विशाः सुर्मकर वृषस्त्री कश्चि
 ः वस्त्रातिः वर्णांशेषा चया नारी
 वर्णाहीनश्रयः प्रमान् तयो विंदा
 हे मृत्युः स्यात्प्राणासात्रात्र शेषः
 ज्योतिस्तत्त्ववर्णांशोदयः ॥
 वर्णांतलिः स्त्री लेखनी इति शब्द
 रत्नावली ॥
 वर्णांतलिका स्त्री लेखनी इति
 शब्दरत्नावली ॥
 वर्णांतली स्त्री लेखनी इति वि
 कोडशेषः ॥
 वर्णादं स्त्री कालीयकं । इति
 नटाधरः वर्णादातरवि ॥
 वर्णादात्री स्त्री हरिदा इति रत्न

निर्वटः वर्णाशतरि त्रि ॥
वर्णाडितः ५ लिपिः तत्पर्यायः
तेष्वः १ वाचिकशरकः ३ स्त।
स्तिप्रवः ४ इति विकांशेषः ॥
वर्णाधर्मः ५ स्त्री ब्राह्मणतत्रिय
वैश्यशूद्राणां कर्तव्यं कर्म तद्य
था यजनं याजनं दानं ब्राह्मणा
स प्रतिग्रहः आध्यायनं चाध्यय
नं षट् कर्माणि हितोन्नमाः दान
मध्ययनं यज्ञो धर्मं तत्रिय वैश्य
योः दंडो पुष्टं तत्रियसकृषिवैश्य
स शसते शुश्रूषेव हिजाती
नो शुश्रूषाणां वर्णासाधनं कारु
कर्म तथा जीवः पाकयज्ञोऽपिध
र्मतः समा दयो दया दान स
लोभ स्थाग एवच आर्जवंचा
नसूयाच तीर्थानुसरणां तथा ॥
सत्संसेतोष आस्तिको आह्राचे
दियनिग्रहः देवता भर्चनं पूजा
ब्राह्मणानां विशेषतः आहिंसा
प्रिय वादित सपेक्षस सकल्क
ता समासिक मिमं धर्मं चातर्व
र्णोऽव्वीन्मुनिः प्रजापत्यं ब्राह्म
णानां स्मृतं स्थानं क्रियावतां ।
स्थानं मैत्रं क्षत्रियाणां सेग्रामे
षपतायिणां वैश्वपानां मारुतं
स्थानं स्वधर्मं मनुवर्ततो गांधर्वं

नित्यं नैमित्तिकं धर्मं कर्षयति वाणिज्यं कर्षयति यथाविधि
प्रयत्नतः गुरुश्रमप्राप्तं चैव य दानं धर्मं यथाशक्त्वा हितशुभ
यान्तापमतेदितः सायंशतरुणा एतां तथा लोभं दं विनिर्मुक्तः
सीतविधिनापि हितोत्तमः कृत सत्यवागनस्यकः सुदारनिर्गतो
त्तानः प्रकुर्वीत वैश्वदेवंदिनेदि दानः परदारविवर्जितः ॥ धर्मै
ने प्रतिशिक्षागतं भक्ता पुन्यच्छ विप्रासमभ्यर्च्य यत्काले त्वया
क्तितो गृही श्रमानप्यागतावि वितः श्रमतः स्वधर्मेऽ वर्तते
प्राप्तं पुनयेदविरोधतः सुदारनि रूपातनात् यथाध्ययन दानानि
रतो नित्यं परदार विवर्जितः कुर्यान्नित्यं मतेदितः । पितृका
सत्यवादी नितक्रोधः स्वधर्मनि र्ध्वं तत्काले नारसिंहार्चनेतया
रतो भवेत् श्रमकर्मणि च संपाप्ते पतद्देश्यस्य कर्मोक्तं स्वधर्म म
प्रमादे नैव रोचयेत् प्रियादि नुतिष्ठतः । पतद्देश्यमानस्तु
तो वदेहाचं परलोकाविरोधि मुक्तः सात्रात्रसेवायः ॥ वर्ण
नी पक्षधर्मः सद्युदिष्टो ब्राह्मणं त्रयस्य शुश्रूषां कुर्यात्पुनः प्रयत्न
स्य समासतः धर्ममेवंत यः कुर्या तः दासवत्त्वाद्वापानां विशेषे
त्स याति ब्रह्मणः पदं हारीतः एतासमाचरेत् यथावितः प्रदाता
वाच तत्रादीनां प्रवक्ष्यामि यथा स्मात्कृषिं वृत्त्यर्थं माश्रयेत् पाक
वदनुपूर्वशः येन ये न प्रवर्तते यत् विधानेनयनेदेवान तेदितः
विधिना तन्मियादयः राजाचत् श्रद्धाणां मासिकं कार्यं वपनेमा
वियुञ्जेत् प्रजा धर्मणा पालयेत् य वर्तिना । धाराते जीर्णवि
कुर्यादध्ययनं सम्यक्पुण्युक्तोय स्वसविप्रसोच्छिष्टभोजनं सदार
याविधि दद्यादानं दिजायेभ्यो पुरतिष्ठेव परदार विवर्जितः ७
धर्मवृद्धि समन्वितः देव ब्राह्मणं एताश्रवाणां विप्रान्नारसिंहस एत
भक्तश्च पितृकार्यपरस्तथा धर्म न तथा विप्रमस्तारस्तथा मे
एतै नृणांकांती अथमस्य विवर्त दिने दिने सत्ते सेभाषणं चैव
येत् उत्तमां गतिं मामोति त्रिविधो रागं द्वेष विवर्जितं शस्यं कुर्व
होव माचरन् ॥ तोरत्तं कृषि । स्वया श्रद्धा मनोवाककायकर्मणि

स्थान मंद मवाप्नोति तत्तपायः एता मस जीणि जीविका या
प्रपणकृत इति नारसिंहे १० ननाध्यापने चैव विष्णुहस्तप्र
१५ अध्यायो यत्तच्च । मदा तियुद्धः त्रयो धर्मा निवर्ततेच
जसोवाच दान मध्ययनं यत्तो द्याणात्तरियं प्रति अध्यापनेया
ब्राह्मणस्य विधोदितः धर्मोनाम ननेच तत्तीयश्च प्रतियुद्धः
श्रुतयोस्ति धर्म स्तस्यापदेविना वैश्वप्रति तद्येवेते निवर्तरेनि
योजनाध्ययने यत्त स्तथा पुत्रप्रति ति स्थितिः सतो प्रति हिताम
गुरुः पतस्सम्पत्तमाख्यातं वित मात्मन रात्रप्रजापतिः प्रा
यं चास जीविका ॥ दान मध्य स्वा स्वभूते तेजस्यवाणिक्
यने यत्तः त्रिविद्याप्ययं विधा श्रुतिविधिः श्रुतीवनायधर्म
धर्मः प्रोक्तः तिते रत्ता प्राज्ञानी स्तु दान मध्ययने यतिः वेदा
वञ्च जीविका दान मध्ययनेयतो भासो ब्राह्मणस्य त्रिविद्यमचरत्
वैश्वस्यापि त्रिवैवसः वाणिज्यं । एतां तार्तकर्मवैश्वस्याविशिष्टानि
वाश्रुपात्तेच कृषिश्चैवास जीवि । सकर्मस्य अजीवेस्त ययोक्तेनवा
का दानं यत्तो ३ य शुश्रूषादि द्याणाः स्तेनकर्मणा जीवेत्त्रिवि
जातीनां त्रिधा मया व्याख्यातः धर्मेणासस्य प्रत्यनंतरः ३ भाष्याम
श्रुद्धधर्मोऽपि जीविका कारुक पनीवेस्त कथंसादितितेदेवेत्
मना तद्विजातिशुश्रूषा योषाणां कृषिगौरवमास्यायजीवेद्देश्यस्यजी
कुर्यादिक्रयेः वर्णधर्मा त्विमेप्रो विकां वैश्वस्यापिजीवेत्त ब्राह्मणः
तोः श्रयता माश्रमा स्वयः इति त्रिविद्योपि वा हिताप्रयो पराधीनो
माकं देवपुराणो मदानसानुशास कृषिं यत्नेन वर्तयेत् कृषिस्तधि
नाध्यायः अपरं च ब्राह्मणा व तिमयेते सावृतिः सहिगर्हिता भू
द्योनिस्था ये स्वकर्मापवस्थिताः मिभूमिशायांश्चैव हेति काश्रमयो
तेसम्यगुपजीवेयुः षट्कर्मणिगु स्यावे इदं त वृत्तिवैकल्यात्मनोथ
शाक्रमे अध्यापन मध्ययनं यने मनेपुनं विदुषाणं गृहोद्धारं
यानने तथा दानं प्रतियुद्धं चैव विक्रेयं वितवर्द्धने सर्वोत्तमान
षट्कर्मणापयजमानः सांपातुकर्म पोहेत कृतात्रेच तिते

सह अग्रमनो लवणं श्रेयं तं एता निर्देनं कृत्वा तिष्ठ मेव
शतोयेच मानुषाः सर्ववृत्तात् प्रवासयेत् वरं स्वधर्मो विगुणो
वं रक्तज्ञान लोकाविकानिचय न पारसः सनुषितः परधर्मो जीव
पिचेत्स रक्तानि फलमृतेत दि सद्यः पति जातिः ॥ वै
घोषधीः अयःशसं विषमोसं प्रेषः जीवस्वधर्मो अदृष्टापि
सोमगंधाश्च सर्वशः क्षीरे लोदे तेयेत घनाचरत्रकायाणां निव
दधिद्युते तैले मधुगुदे कृष्णात् तेत च शक्तिमान् ॥ १॥ शकुवेष
अरण्येषु पशून्सर्वान् देहि अश्वेषु शूद्रः कर्तुं हिजमना ७
गाश्च वषांसि च मधुनीनि च ॥ २॥ अदारास्यपासो जीवेत कारुक
लाक्षो च सर्वाश्च कशकांस्तथा मभिः वैकुर्मभिः प्रच रिताः सु
कामस्यस्य कृष्णात् स्वयमेव श्रुयंते हिजातयः तानि कारुक
कृषीवतः विक्रीणीत तितान् कर्मीणि शिस्तानि विविधाणि च
अहान्यभीर्यमविरक्षितान् भो वैश्वरुति मनातिष्ठत ब्राह्मणाः से
जनाभंजनादानाद्यदसत्कुरुते पण्डितः अदृष्टिकर्षितः सीर
तिलैः कृमिभृतः अविष्टायां पि निरं धर्मसमाचरेत् सर्वतः प्रतिग
त्तभिः सहमज्जति सद्यः पतति स्त्रीयाद्वाभ्रम स्वनयंगतः पवित्रं
सोसेनलासया लवणो न च अ दुष्पतीसेत भर्मतो नोपपद्यते ॥
हेन शूरी भवति ब्राह्मणाः तीरवि नाध्यापनाद्याजनाहा गरिता हा
कृयात् इतरेषां पाप्मानां वि प्रतिश्रुतात् दोषो भवति विप्र
क्रयादिह कामतः ब्राह्मणाः मत् एतां नतनां च समारिते ॥ जी
रात्रेणा वैश्वभावं नियच्छति वितास्यमापन्नो योत्रमंति यत
रक्षा रसेर्निमातव्या नत्वेव लव स्ततः आकाश मिव ऐकेन नम
तां रसेः कृतात्रं चाकृतज्ञेन ति पापेन लिप्यते अजीगतैः सतेहेत
ताभ्येनतत्तमाः जीवेदेन रातन्यः नृपासर्पदुभुक्षितः नचालिप्यत
सर्वेणाप्यनयंगतः नत्वेव न्याय पापेन लक्ष्मीकारमाचरन् सम
मी वृत्ति सुभिप्रमेत कर्हिचित् समिद्धजातोः तं धर्मो धर्मविव
योनाभादथवा जात्याजीवदुर्लभक स्याः प्राणानां परिरक्षार्थं ।
मभिः

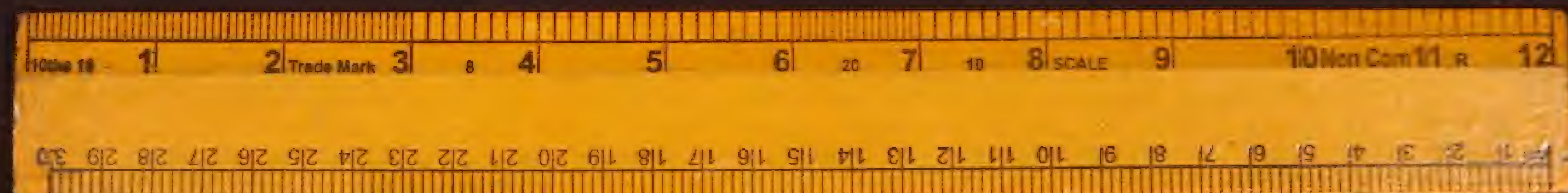
रामदेवो न तितवान् ॥ भरद्वाजः त्रिविधो वापि वृद्धिं नैव प्रयोज
तथार्तस्त स पुत्रो विजृम्भे वने व येत कामं एतल धर्मार्थं दया
कीर्णाः प्रतिनश्राद वृथो लक्ष्मी तापीयसेः सिको चतुर्थ नाद
महातपाः तथार्तश्चात्रमभ्यागादि दानोपि त्रिविधो भाग मापदि
शामिद्रः सजाचरणी चंडालहस्ता प्रनारत्ननरं शत्र्या किलिपात्य
दाहाय धर्मीधर्म विचक्षणः प्रति तिपुत्राने स्वधर्मो विजय स्वस्य
श्राद्याजनाहा तथेवाध्यापनाद नादवे स्वात्मराश्यालः श्रास्तेगावे
पि प्रतिश्रुतः प्रत्यवरः प्रेम विप्र पणवृत्तिता धर्म माहायेदृति
सगर्हितः याजमाध्यापने निवेकि धाम्यः एमे विषां शुल्कं विंश
येते संकृतात्मनां प्रतिग्रहस्तुकि कार्षापणावरे कर्मोपकरणाः
यते शूद्रादप्यंमज्जमानः जपरो शूद्राः कारवः शिल्पिन स्तथा शू
मै रपेसेनो याजनाध्यापनैः क दस्तवृति माकांततत्र माराधये
तं प्रतिग्रहनिमित्तस्तमोगेन त यरि धनिने वापुषाराधयेषु
पमेव च शितोच्छ्रमप्यादसीतवि प्रदो निमीविष्टात् स्वार्थमुभया
प्रो जीवन्मत् स्ततः प्रतिश्रुतादि येत्ताविप्रानाराधयेतसः जातवा
लः श्रेयो स्ततो पुंलः प्रशसते ॥ अग्राणाहस साहस्य कृतकृतता
सीददिः ऊष्म मिच्छदिर्यन वा ए विप्रमेवैव शूद्रस्य विप्रिष्टं कर्म
पिवी पतिः याच्यः सात्त्वातकै कीर्तने यदतोऽन्यदिकुरुते त
विप्रे रदित्सेत्पाग मरति । अ इवतस निष्फलं प्रकृत्या तस
कृतं च कृतात्तेवाहौरजाविकमे तै हृतिः सऊदं वाययादतः श
वच हिरापं धान्यमनेच सर्व किंचावेस दासं च भत्यानोच
एवं मदीषवत सप्तवितागमाथ परिग्रहं उच्छिष्ट मन्नं दानव्यनी
मोदायो लाभः कृयोजयः प्रयोगः एतानि वसनानि च पुताश्चैव
कर्मयोगश्च सत्यतिश्रुत पवच ॥ धात्यानां जीर्णाश्चैव परिच्छिदाः
विद्या शिसे भति सेवा गोरसे नमस्ते पातकं किंचित् नृच स
विपणिः कृषिः धति भैतं ऊसीदे स्तारमर्हति नास्याधिकारो य
व दशजीवमेतवः ब्राह्मणाः मेस्ति नधर्मात्यतिसेधनं । ध

मेफन सत्यमज्ञाः सतो वृत्तिम
वृत्तिताः मंत्रवर्जितव्योतिपशमो
प्राप्तवैतिव यथा तथाहि सह
तमातिष्ठत्यनसूयकः तथा तथे
मंचामुच लोकं प्राप्नोतिनिदिनः
शक्तेनापि हि अद्वेष्टा न कार्यो-
धनमेचयः अद्वेष्टा हि धनमासाद्य
आप्तानानेव बाधते पतेचतर्णां
वर्णानां मापद्वर्माप्रकीर्तिताः
यास्तस्यगनु तिष्ठते वृत्तंति पर
मोगतिं पश्यधर्मविधिः कृत्स्न ।
आतर्वर्ण्यस्कीर्तितः अतःप
रंप्रदत्तामि प्रायश्चित्तविधिंमुभे
इति मानवे धर्मशास्त्रे भृगुप्रो
क्तायांसेदितायां दशमोः ध्या
यः अन्तर्वर्णशब्दे दृश्यं ॥
वर्णनं स्त्री सवनं विलक्षणं
मुक्तादिवर्णयोनने दीपने ३
तिवर्णधातो भावेः नट प्रत्यये
ननिष्पन्नं ॥
एताना स्त्री गुणकथनं तस्यार्था
यः ३३२ स्तवः ३ स्तोत्रं ४ स्तुतिः
५ नृभिः ६ आद्या ७ प्रशंसा ८ अ
र्थवादः ९ इतिहेमचंद्रः ॥
वर्णनीये वि वर्णो वर्णितव्यं ३
तिवर्णधातोः कर्मणि अनीयप्र

ययेननिष्पन्नं वर्णानिपदार्थानिय
था अथ वर्णानि कथ्यंते तानि या
निकवीच्यैः महाकाव्यप्रभृतिषु प्र
बंधेषु वंद्यैरे राजारानवधुपरोदि
त ऊमारामास्य सेनाधिपाः देश प्राप
परी सरोः चिसरिडधानाद्यापाश
माः मंत्रोदृत राण प्रयाणा मयायाधे
भक्तिनेन्दुदया वीरादो विरहः सयेव
सुराप्रध्यातु खेला रते इतिकवि
कल्पलतायां १ स्तवके ३ ऊसमे
वर्णपात्रं स्त्री चित्रकारस्यनीत्यादि
रागस्थाधारः यथा मलिका वर्णा
पात्रं स्मातनिका लेख्यकविंका ३
तिशब्दमाला वर्णप्रणयकः पुं राज
तरुणीपुष्पवृत्तः इति राजनिर्वटः
वर्णप्रणयी स्त्री अष्टकांदीपुष्पवृत्तः
इतिराजनिर्वटः वर्णप्रसादने स्त्री
अगुरु इति राज निर्वटः वर्णमा
ता स्त्री लेखनी इति हाराव
ली वर्णमाटका स्त्री सप्तमती
इतिशब्दरत्नावली
वर्णमाला स्त्री जाति माला अ
तरंगेराणी तत्र संस्कृतवर्णाः ५
नपमालायां ५१ इदुःखेनीयव
र्णाः २६ ॥ ॥

करासीयाः २३ दिव्यं अर्थात् ३
ऊदीयाः २२ । आरवीयाः २८ ।
पारसीयाः ३१ तरस्कीयाः ३३ ।
रुशीयाः ४१ शिक अर्थात् ३७
नानीयाः २४ लादिदेशीयाः ३३
३७ अर्थात् अतन्नाजीयाः ३६
सान्देशीयाः २० इतिदेशीयाः
१ तातारीयाः २१ २ अस्म
देशीयाः ५६ चीनदेशीयवर्णाः
शब्दात्तकाः तब्बद संख्या ८०००
अकारादित्कारातवर्णत्रयैक
पंचाशन्नपमाला । यथा ।
सनत्कुमारसंदितायां । क
मोक्तमगते मीला माटकार्णीः
तमेरुकेः सविडकेः साधुबोरे ।
नृयजनकर्मणि आदिज बुद्धत
पशु शब्दोऽथो वर्णाः प्रकीर्तिताः
अकारादिवर्णान्सर्विहत्प्रत्येके ।
कृत्वा प्राते सैन्य अकारादी
नां कवर्णादीनांच वर्णानां अ
न्निमवर्णां मानुसारं कृत्वा पूर्व
मुच्चार्य मंत्रजपः कार्यः अनेन
प्रकारेणाष्टोत्तरशतसेवा जा
ये भवति अंतर्यजन मित्य
नृत्तानां सविडं वर्णमुच्चार्य प
श्चात्तत्र जपेत्तथीः अकारादि
त्काराते विडपुक्त विभाषा

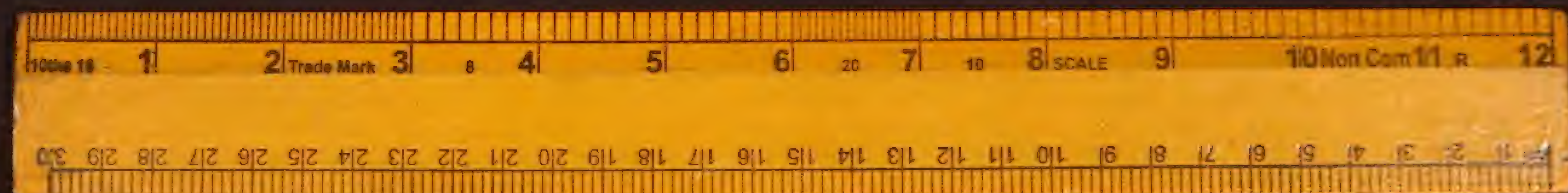
च वर्णमाला समाख्याता अ
नुलोम विनोमिका स्तकारं मे
रुमेवात्र तत्र मंत्रं जपेन्नहि ॥
इतिनारदीयवचनात् प्रकारात्
रे विष्णुदेव्ये अनुलोमविनो
मेन वर्णोष्कविभेदतः मंत्रेणा
नृत्तान् वर्णानां वर्णानां
रितान्मन्त्र ऊर्णहणामयीमाला
सर्वतंत्रप्रकाशिनी चरमार्गमेरु
रूपे तंत्रेनैवकारयेत् इति
तंत्रसारः अपिच अनुलोमवि
लोमेन कृत्वा वर्णमालया ।
आदि लान्तलादि आन्त केषु
परमेश्वरि स्तकारं मेरुत्पंचन
वयेत्र कदाचन इति मुंडमा
लातंत्रं ॥
वर्णरेखा स्त्री कविनी इतिवि
कांशेषः ॥ वर्णलेखा
वर्णलेखिका स्त्री कविनी इति
रत्नमाला ॥
वर्णवती स्त्री हरीदा इतिजरा
यः वर्णविशिष्टे वि ॥
वर्णविलोडकः पुं ओकस्तेनः
संथिवोरः इति मेदिनी ॥
वर्णसंकरः पुं मिश्रितजातिः
तद्विवरण यथा वधुव वंद्येणा
वक्तादमा ज्ञाप्तानातयः ज्ञाप्ता

तो वाङ्मेषाच्च ज्ञाताः तत्रियज्ञातयः
 उरुदेशपात्र पादतः शूद्रजात
 यः तासां संकरजातेन वभू
 वुर्वासांकराः ॥ गोपनापि
 तलीलाश्च तथा मोदकमूल।
 वो तोडुलि पार्णिकारो च तथा व
 णिकजातयः लीलास्थाने भा
 ला इति घलवस्थायो कवर इति
 चण्डः इत्येव माद्या विप्रैश्च सत
 शूद्राः परिकीर्तिताः शूद्राविशो
 लु करणोः स्वशा वेषा हि जन्म
 नाः विश्वकर्मा च शूद्रायां दीर्घा
 नेचकारसः ततो वभूवुः पुत्रश्च
 नेवेते शिष्यचारिणः मालाका
 रः कर्मकारः शिल्पकारः ऊविद
 कः ऊभकारः कंसकारः पटुते
 पिलिनीवराः सूत्रधारश्चित्रक
 रः स्वर्णकारः स्रष्टे वच पतिता
 सेवदशापादनात्मा वरीसंक
 राः अज्ञात्वा इत्यत्र अयात्मा इ
 सपिपादः स्वर्णकारः स्वर्णचौ
 र्यात्तद्व्यापानो हि ज्ञोत्तम वभू
 वसद्यः पतिनो ब्रह्मशापोणाकमे
 णा सूत्रधारो हि ज्ञातीनां शा
 पेन पतिनो भुवि शीघ्रं च यज्ञका
 र्थे च नददौ तेन हेत्वा यतिक
 मेराचिजाणां सद्यः चित्रकरस्तथा
 पति

तो ब्राह्मणापेन ब्राह्मणानां च को
 पतः कश्चिद्वनिकविशेषश्च स
 सर्गीस्वर्णकारिणः स्वर्णचौरीदि
 रोषेण पतिनो ब्रह्मशापतः ॥
 ऊतरोयोच शूद्राया चित्रकारस
 वीर्यतः वभूवोऽलिकाकारः प
 तितो नारदापतः शूद्रा लिका
 कार वीर्याङ्गभस्योषिति ।
 वभूवकोटिकः सद्यः पतिनो ररु
 कारकः ऊभकारस्य वीर्या स
 यः कोटिक योषिति वभूव तैल
 काश्च ऊरिलः पतिनो भुवि ॥
 सद्यः चित्रियवीर्या रानपुत्रस्य
 योषिति वभूव तीवरश्चैव पति
 तो नारदोपतः तीवरस्य तवीर्य
 ण तैलकारस्य योषिति वभूव
 पतिनो दस तैदश्च परिकीर्तितः
 तैद लीवरकन्यायां जनयामास
 खानरान् मालं मलं मातरेश्च
 भट्टकोले च कंदर कंदरस्थाने क
 तन्दर इति वापादः ब्राह्मणा
 शूद्रवीर्या पतिनो नारदापतः
 सद्यः वभूव चांडालः सर्वमाद्य
 मोः भुविः तीवरेणोच चांडालोच
 मकारो वभूव रर्मकारोच चांडा
 लात् मांसच्छरी वभूव र मांस
 य तीवरेण कोचश्च परिकीर्तितः

र्तितः कोचस्त्रियांत कैवर्त्तकोरा
 रः परिकीर्तितः सद्यः चांडाल
 कन्यायां तैदवीर्या शौनक व
 भूवत लो हो पुत्रो रदिकशोदि
 को तथा रदिकशोदि रत्नोप पादः
 क्रमेण रदिकन्यायां सद्यः चांडा
 लवीर्यतः वभूवुः पंचपुत्राश्च भुव
 वनचराश्च ते तैरातीवरकन्यायां
 गंगातीरे च शौनक वभूव सद्यो
 यो वालो गंगापुत्रे प्रकीर्तितः ॥
 गंगापुत्रस्य कन्यायां वीर्या वेषा
 धारिणः वभूव वेषाधारी च पुत्रो
 पुंगी प्रकीर्तितः वेषाधीवरक
 न्यायां सद्यः शूद्रो वभूव र शूद्रो
 योषिति वेषात पौत्रकश्च प्रकी
 र्तितः तत्रात्करणाकन्यायां श
 जपुत्रो वभूव र राजपुत्रातुकर
 णादागवीति प्रकीर्तितः तत्रवी
 र्या वेषायां कैवर्त्तः परिकीर्ति
 कलो तीवरसंसर्गाहीवरश्च प्रकी
 र्तितः प्रकीर्तित इत्यत्र पतिनो
 भुवि इति वापादः । तीवर्ण्या
 पीवरान्पुत्रो वभूव र रजकः स्मृतः
 रजकां तीवराश्चापि कोदालीच
 वभूव र ना पिताशोपकन्यायां
 सर्व स्त्री तस्य योषिति तत्राहभु
 वन्यायश्च वलवान् स्मरिंसकः
 तीवराश्च शरीकन्यायां वभूवः सद्य
 पुत्रकाः ते कलो हेदि संसर्गाह
 भूव र सद्यः सद्यः ब्राह्मणा म
 विदीर्या स्तोः प्रथमवासरे ऊ
 तित आदरे जातः रुद्र स्तेनकी
 र्तितः तदेषां विप्रतस्य पति
 तो स्तुतरोपतः सद्यः कोटिकसं
 सर्गाद्यमो जगतीतले तत्रवी
 र्या वेषायां स्तोः प्रथमवासरे
 जातः पुत्रो महादस्य रत्नवांश्च
 भुव रः चकार वागतीतव त्रि
 यो वारित सया तेन ज्ञात्वा स
 पुत्रश्च वागतीतः प्रकीर्तितः त
 त्रवीर्या शूद्राया स्तुतरोपेणापाप
 तः वलवसो इरेताश्च वभूव
 तैल जातयः भुविकाणां कृष्ण
 विभयां रगादनेयाः शोवाचारवि
 दीनाश्च इहं पूर्ण भुमवर्जिताः तैल
 कविदकन्यायां ज्ञाताजाति वभू
 वर नोलाकविन्दकन्यायां शरकः
 परिकीर्तितः ॥ वर्णसंकरो
 षेण वकाश्च शूद्रजातयः ता
 संनामानि संख्याश्च कोवा वक्तं
 हि ज सद्यः वैद्योः शिनीकुमारेण
 जातश्च विप्रयोषिति वैद्यवीर्य
 ण शूद्रायां वभूव र वरतो ज्ञाः

ते च ग्रामगुणाश्च मंत्रोपधि
परायणाः तेभ्यश्च जाताः शुद्धा
या ते व्यालशक्तिः भवि इति
ब्रह्मवैवर्ते ब्रह्मवैवर्ते १ अध्यायः
अपिच ग्रये हिने हि विह
रिः पञ्चधर्मो विगर्हितः मनु
ष्याणां मपिमेको वेतो राज्ञे
प्रशासति समही मखिलो भुंज
राजर्षिप्रवरः पुराः वर्णानो सक
रेचके कामोपहतचेतसः ततः
प्रभृति यो मोहात्प्रसीतयतिको
द्विये नियोजयत्पत्न्यायं ते
विगर्हन्ति साधवः ब्राह्मणाः त
त्रियो वैष्णवस्यो वर्णाहिनात
यः चतुर्थं एकजातिसुश्रूषणा
लितपंचमः सर्ववर्णेषु तस्यास
पत्नीषुततयोनिषु आनुलोमेन
संभूताजात्याज्ञेया स पवते स्त्री
घनंतरजातासुहिने रुत्यादिता
न सुतान् सहशानेव तानाहु
मोहदोषविगर्हितान् अनंतरा
सुजातानोविधिरेष सनातनः
होकांतरासुजातानां धर्मविद्या
रमुं विधिं ब्रह्मस्मृत्यैषकया
यामसुखो नामजायते निषादः
शुद्धकथायाः पादशब्दोच्यते च
विद्याच्छुद्ध कथायां कुराचारवि
हारवान् सः

रुकेन ऊर्ध्वगामुत्तरो वेण उच्यते
हिनातयः सर्ववर्णसुजनयेमवतो ।
सुतान् तान्सावित्रीपरिश्रुतान् वा
ता इति विनिर्दिशे ब्राह्मणं जा
जायते विप्रात्पापात्मा भूर्जकंद
कः श्रावत्पवाटधानौच पुष्पधः
शोव पवच फलो मलश्च राज्ञे
मात्वात्मात्रिद्विरेवच नटश्च
कराण्येव त्वष्टा इविदपवच ।
वैष्णव जायते ब्राह्मणस्य भ्रात्रा
र्यपवच कारुष्यविज्जमाच मेघः
सात्वत पवच व्यभिचारेण वर्णा
नामेवद्यावेदनेन च सकर्मणा च
त्यागेन जायते वर्णासकराः संकी
र्णयोनयो येतप्रतिलोमानुलोमनाः
अयोम्य अतिवक्ताश्च तान्प्रवत्सा
मशेषतः सतो वैदेहकश्चैव च
शलश्च नराधमः । मगधः
तत्तजातिश्च तयायोगव पवच
पेत षट् सट्शान्नार्णान् जनयति
सयोनिषु माहजात्यो प्रसूयतेप्रव
रासुच योनिषु यथात्रयाराणव
र्णानां हयोरात्रासजायते आनेत
र्यासुयोन्मात तथावाहोषपिक्र
मात् तेचापि वाहान्स्ववैहस्ततो
अधिकदृष्टितान् परंपरस्यदारेषु
जनयति विगर्हितान् यथैव
शुद्धो ब्राह्मणो वासंजं प्रसूयते
तथावाहोष वाहोषातवर्णो प्र
सूयते शतिकूलं वर्तमाना वा
ह्यावाहोषतान् पुनः हीनारी
नानप्रसूयते वर्णान् पंचदशैव
त प्रसाधनोपचार मदास ताम्
जीवने सैविधुं वाशरावृत्तिं सते
दस्ययोगेव मेघेयकंत रेदेहोमा
धुकंसेप्रसूयते नटप्रशंसत्यज
स यो चंद्रातोः कालोदये ॥
निषादो मार्गवे सतेदासं नौक
मृजीविने केवर्तमितियथाहु रा
योवर्तनिवासिनः सतवसभस्त
वारीषु गहितात्राशनास च भ
वत्यायोगवैधेने जातिहीनाः प्र
यज्यः कारावरो निषादान्न
चर्मकारः प्रसूयते वैदेहकादे
धमेदो वरिद्योम प्रतिग्रयो च
शालासोडोपाकस्तस्कारव्यव
हारवान् आदिडिको निषादेन
वैदेहा मेवजायते चंद्रालेन तसा
पाकोमूल बसन हनिमान् प्रकु
सांजायते पायः सदा सजनगहि
तः निषादस्त्री त चंद्रालासुत्रम
तावसापिने प्रमथानगाचरे स
तेवाहानामपि गहिर्ते संकरेना
तय ल्पताः पितृ साह प्रदर्शिताः

प्रकृता वा प्रकाशा वा वेदितः स्वकर्मभिः चेदश्वपचानांतवदि
सकर्मभिः सतिजानंतर्जाः वृत्तादिनां प्रतिप्रश्रयः । अपपात्रा
दृष्टता दिनधर्मिनः श्रुताणां च कर्तव्या धनमेवां श्रुतार्थं
सधर्माणां सर्वेषुसजाः सृताः वासांसि सत चेत्तानि भिन्नभावे
तपोवीजप्रभावेस्तुते गच्छति भोजने कार्त्तव्यस मतेकारः प
गुणेषु उक्तवर्षावकषं च मरु रिन्न्याच नित्यशः ॥ न तेः समय
षेष्टिह जन्मतः शनकेस्तक्रिया मन्त्रिहेतुप्ररुषो धर्ममाचरन् अ
लोपादिमाः त्रियजतयः वृष वहारो मिथ सेषो विवाहः सृष्टेः
नत्वगता लोके ब्राह्मणादर्श सर अत्र मेवां परार्थीने देयं
नेनच षोडशक श्रोत्र इविदाः स्याद्विभजनने रात्रौ न विव
कावोजाजवनाः शकाः पारदाः रेपुस्ते ग्रामेषु नगरेषु च रिवा
परुवाश्रीनाः किराता दारवाः चरेषुः कार्यार्थं चिक्रिता राजशा
वृषाः सुववास्तुपज्ञानाया मनेः श्रवार्थं श्रवणेन निहरेषु
लोके जातयोवदिः स्त्रिजवाच रिति स्थितिः वध्याश्च हनुः स
आयवाचः सर्वे तेदसवः सृताः तते यथाशास्त्रं नृपाज्ञया वथ
ताः येद्विज्ञानमपसदाये चापधंस वासांसि गृहीयेः शय्याश्चभरणादि
जाः सृताः तेनिदिनेवर्तयेपुदिना च वर्णापेत मविज्ञाने नरे क
नामेव कर्मभिः सृतानामश्वसार लपयोनिजं आर्यरूप मिवानार्थं
या मसृष्टानां चिकित्सिते वेदेद कर्मभिः स्त्रिभावेत अनाय
कानां स्त्रीकार्यमागधानां वणि तानिस्त्रुताकरता निष्क्रियात्माः
कषाः मत्स्यजातो निषादानांतदि पुरुषं यनयेतीद लोके कनुष
स्त्रायोगवसच मेदांश्च वुचु मद्र योनिजं पित्र वा भजते शीते
ना माराणपशुहिं सने स्त्रुषु पु मात वैभयमेववा नकषंवेनउ
कुसानांतविनोकोवधेयनं यानिः प्रकृतिं स्त्रा नियच्छति
पिबनानां चर्मकार्यं वेणानां कृते मुखेपि जातस यस्सोषो
भोदवादनं चेत्सदुपमशानेषु ये निमकरः सप्रयत्नेव तल्लीनं
तेषुपवनेभव वसेपुरेतेविहा नरीः स्य मपि वा वरु यत्र तेने
ना वर्तयंतः

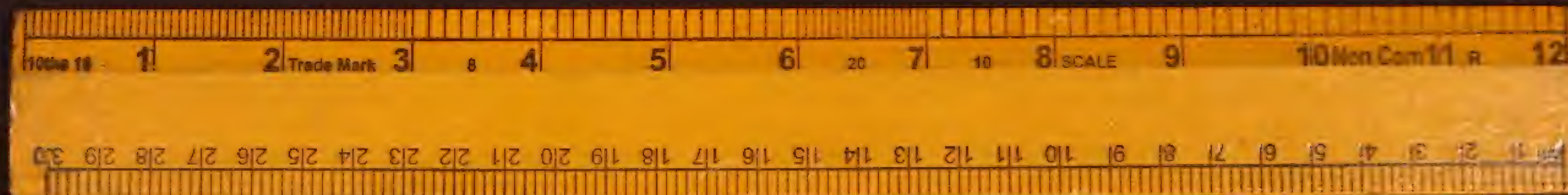
परिधंसा जायते वर्णहृषकाः
राष्ट्रिकैः सर तदाष्टं त्रिप मेव वि
नशति ब्राह्मणार्थं गवार्थेवादे
हृत्पाणोः उपस्कृतः स्त्रीवाताभ्य
पपत्तोच वासानां सिद्धि काराण
अहिंसा सतमस्तेयं शौचमिदि
यनियदः एते सामासिकधर्मवा
तर्वणेपः व्रीह्यः ॥ श्रुतापोत्रा
ह्याणां जातः श्रेयसा चेत्यजायते इतिमानवे १ ॥ श्रुतापो ॥
अश्रेयान्श्रेयसीं जातिं गच्छता वर्णासिः पुं जने अश्रुतादि
सममाद्युगात् श्रुते ब्राह्मणात् कोषः
मेति ब्राह्मणाश्चेति श्रुतां त्रि वर्णा स्त्री आदका इति हेमचंद्रः
यज्ञात मेवत विद्यादृष्टपात्रये वर्णाका स्त्री लेखनी इतिश
वच अनायायासमुत्पन्नो ब्राह्म वृत्तावली ॥
णात यदृच्छया ब्राह्मणमप्यना वर्णादः पुं गायनः चित्रकरः
यातु श्रेयस्त्वे केति चेद्वेत् स्त्रीकृतजीवनः इतिमेदिनी
जातो नाया मनायीया मार्यादा वर्णात्मानं पुं शत्रुः इतिजराथ
योभवेदुगोः जातोप्यनायां दार्यो वरः वर्णादः पुं मुद्रः इतिराजनि
या मनार्य इति निश्चयः ताव ह्यंदः वर्णिक् स्त्री सर्गा इति सि
भावपसंस्कार्या विति धर्मोव्यव हातकोवृदी ॥
स्थितः वैशाखाजन्मनः पूर्व उत्तरः वर्णिकः पुं लेखक यथा ले
प्रतिलोमतः सवीजं च सृतेत्र एकेः तरुणोः सश्रुण जीवक
जातं संपद्यते यथा तथार्या चचवः वर्णिको लिपिकर आत
जात आर्यायां सर्वं संस्कार म राण्यासे लिपि लिपिः ॥ इति
इति वीजमेके प्रशं सति हेत्र हेमचंद्रः ॥
मने मनीषिणाः वीजहेत्रे तथे वर्णिका स्त्री करिनी यथा लेख
वाने तत्रेयंत व्यवस्थितः शत्रे एषां कर्णिकापि स्मात्कविना

प्रतिषेधार्थं द्वयोरुपादानमिति
माधवी इत्येव प्रदर्शनार्थमिति
तिरायमुक्तः इति तद्वीकासार
संदरी साच वदेरपरी इतिना
मा ख्याता असा सोस गुणाः
वर्तिका मधुरा दृष्टा कफमाह
तनाशिनी इतिराजवर्तनः अ
नशुंगी इतिराजनिर्वटः वर्तिका
वाति इति शालिता इति पति
ता इतिचभाषा । इत्यादि
षः सापंचविधा यथा ।
पद्मसूत्रभावा दर्भगर्भसूत्रभावा
यथा शालिता वादरी वापि क
लकोषोद्वायवा वर्तिका ही
पद्मसूत्र सदा पंचविधा सता
इतिकालिप्रयोगा एव ग्रन्थाय
वर्तिसुः वि वर्तनशीलः त
तर्पायः । वर्तनः इत्यमरः ॥
वर्ती इति हेमचंद्रः ॥
वर्तिष्ममाताः वि भविष्यत्काला
दिः वर्तनश्रगभावाग्रयः इति
राजनिर्वटः ॥
वर्ती ही वर्तिका इतिहेमचं
मरुतीका ॥
वर्ती वि वर्तिसुः हेति हेमचं
द्रः वर्तले वि गोतवस्त तस्य
यः निजले २ वृत्ते ३ इत्यमरः ॥
मंडलायितं ४ इति शास्त्रवती
संस्मार्गगर्भवृत्तानि यथा संस्मार्ग
गर्भवृत्तानि सुत पमेडु दर्पणाः
वक्रावदृष्ट किलक मृदेगुट शा
यकाः आवर्तः कर्मतो तृतामरे
लुत्त मरुपके शालवाल महीना
त वर्मकं शालाकादयः ॥
वृत्तानि यथा वृत्तानि वाङ्मनरेग
स्तथ धमिल मोदकाः रथागता
वक कज तंमि ऊंभोटकादयः
कार्पाश भुजापाशाकृष्वाप
वृत्ताननं मुद्रिका परिखायोगप
योगपट्ट स्तर स्वगादयः इति
कविकसलतायो २ शेषस्तवके
ऊतमं ॥
वर्तले क्ली गुंजनं इति राज
निर्वटः ॥
वर्तलः पुं कलायविशेषः वाह
ता इति भाषा यथा कलाय
सत्रयो भेदा सिपुटो वर्तलौक
ही इति शास्त्रमाला ॥
वर्तला स्त्री तर्जपाटी देकोर
वाङ्मल इति भाषा इतिहारा
वर्ती ॥
वर्तली स्त्री गजपिप्पली इति
राजनिर्वटः ॥
वर्तनी स्त्री पंथाः इत्यमरः नेत्र

लुदाः इति मेदिनी ॥
वर्तनः स्त्री पंथाः इत्यादि
कोषः ॥
वर्त क उर्तिच्छिदाः इतिकवि
कत्युमः कवर्तयति कथकरी
प्राविमत्रेव इतिच्छिदोअपुलादि
ए सिद्धावस्य पाठश्रुतादिभ्यान्ने ।
रनितता बोधयति तेन कदा
चित् ने रपामो यगादो वृथक
इत्यस्य वृथते इत्यादि अस्यत
वर्तते इत्यादि भेदः इति डर्गा
दासः ॥
वर्त क्ली सीसकं इति हेमचंद्रः
वर्तः पुं ब्राह्मणायष्टिका । इति
जहाथरः पूर्तिः छेदः । इतिव
वर्तथातर्थादशोनात् ॥
वर्तकः पुं ब्राह्मणायष्टिका इत्य
मरः एतेके छेदके च वि ॥
वर्तकिः पुं तस्या इत्यमरः ॥
वर्तकीने पुं वार्तासंकरजातिवि
शेवदृ इतिहिंदीभाषा । त
तर्पायः तस्या २ वर्तकिः इत
ता ४ सूत्रधारः ५ रथकारः ६
रथकरः ७ काष्ठतट ८ काष्ठत
ट ८ काष्ठतटकः ९ । इतिश
हेरत्तावती वर्तने क्ली छेदने वृ
दिः इति मेदिनी ॥
वर्तनः वि वर्तिसुः इत्यमरः
वर्तनी स्त्री बरी इति मेदिनी
संभावेनी ॥ इति हेमचंद्रः ॥
सनालपात्रविशेषः वर्तना इति
भाषा यथा आलुः स्त्री कर्क
रीपारी वर्तनीच तलेतिका इति
जहाथरः प्रतिसादिकर्मणि
तपोजनं यथा प्रतिसा यम
देवस्य तदाख कलसंयमेत
ऐशानां प्रनयेद्यामे असेणोवच
वर्तनी कलसं वर्तनीचैव यथा
न्यालोषति तथा प्रासेनेतानि
सर्वोणि प्राणावायं नपेदुरुः
सूत्रगीवं रत्नगर्भं वसुधुमेनवे
ष्टिते सर्वेष्वथी गंधतिमं एतये
कलसं गुरुः देवस्य कलसे
न्यवर्तमा वसु सुतमं वर्तमा
तसमायुक्तं कलसं धामयेदनु
वर्तनी धारया सिंचयन्तो धातु
येन्नरः अभ्यर्च्य वर्तनी ऊंभस्य
दिते देव मर्चयेत् इति गारु
डे ४८ ग्रन्थायः ॥
वर्तमानः पुं पदवृत्तः इत्य
मरः पशुभेदः शतरः ॥
विसुः इति मेदिनी निनवि
शेषः ततर्पायः वीरः २ चरम
तीर्थकृत ३ महावीरः देवायः ५

अज्ञातनंदनः ६ इति हेमचंद्रः ॥ भाषा तत्पर्यायः नदी २ वरजा ३
 धनिजोगरहविशेषः । यथा इत्यमरः वर्दी ४ इति भ
 सतिको वर्द्धमानश्च नद्यावर्द्धाद
 योः पिच इति हताग्रुयः स्व वर्षः सज्जी इयं इत्यादि कोषः ॥
 नामाख्यातदेशः यथा प्राच्या वर्षं गतो वषे इति कविकल्प
 मागध शोणो च वारं दी गौड मः वर्षति इति दुर्गादासः ॥
 राटकाः वर्द्धमान तमोतिप्र प्रा वर्म न तनुं इत्यमरः ॥
 ज्योतिषोदयादयः इति ज्यो वर्मकंटकः पुं पर्यटः इति राज
 तिल्लेक्ष्मणचक्रं ॥ निर्वटः ॥
 वर्द्धमानः पुं शराचः इति थरः वर्मकषा स्त्री सतला तामारकषा
 णिः वर्द्धमानका वि वृद्धि वि इति भाषा इति शहरत्नावली ॥
 शिष्टः शरावः इत्यमरः सार्थक वर्म न पुं क्षत्रियसंप्रवृत्तिः यथा
 प्रत्यये परेडवृत्तश्च ॥ शमीनं वासाणस्पृशमोक्षे न
 वर्द्धयने स्त्री नारीच्छेदनं य वियस्य च गुप्त दासोत्तक नामप्र
 या अर्द्धरात्रे वसोधापोपातये शस्त्रे वैश्य प्रदूषोः ॥ इति श
 हुड सर्पिषा ततो वर्द्धयने वषी हतत्वधृतपातातयवचने ॥
 नामादेः करणं मम कर्तव्यं त वर्मिपुं मत्स्यविशेषः वाति ।
 त्वाणाशौ प्रभाते वर्द्धयदिने । इति भाषा अस्म मांस गुणाः
 यथा मम तथा कार्यो भगवत्सा गुरुत्वे वृषत्वे कषायत्वे । रक्त
 महोत्तरः वर्द्धयने नारीच्छेदनं पित्तनाशित्वेच इति राजवल्लभः
 इति तिष्ठ्यादितत्त्वं ॥ वर्मितः वि वर्मयुक्तः कृतसजादः
 वर्द्धितं वि प्रसृतं विन्नं ॥ तत्पर्यायः सज्जः २ सजः ३
 प्रवितं इति मेदिनी ॥ दंशितः ४ व्युत्कंकटः ५ इत्यमरः
 वर्द्धितः वि वर्द्धनशीलः तत् रुद्रकंकटः ६ इति सभृतिः
 र्यायः वर्द्धनः २ इत्यमरः ॥ वर्मिष पुं मत्स्यविशेषः । वा
 वर्द्धे स्त्री वर्म इत्यादि कोषः ॥ मित्रं इति भाषा अस्म मांस
 वर्द्धी स्त्री वर्मरजः वरी इति गाः । वातनाशित्वे सिग्यत्वे ।

वृद्धोप नाशित्वेच इति राज वीति विसर्प विष त्वयोप ना
 वल्लभः ॥ शित्वेच इति राजनिर्वटः
 वर्म वि प्रथाने इत्यमरः ॥ वर्वरकं स्त्री चेदनभेदः तत्प
 प्रेष्टे इति माधवोपध्याकारणं ॥ र्यायः वर्वरोस्य २ येतवर्वरकं
 वर्मः पुं कामदेवः इति मेदिनी ३ शीते ४ संगोधिः ५ पितामिः ६
 वर्म स्त्री पतिमरा । इत्यमरः सरभिः ७ असगुणाः शीततत्वे
 कसा इति माधवोपध्याकारणं तित्तत्वेकफ मारुत पित्त ऊष्ट
 वर्वाणा स्त्री नीलमलिका इत्या कंद इत्या नाशित्वे विशेषाद्
 मरः नीलाकारवर्णमलिकावर्मे त्वरोपजित्वेच इति राजनिर्वटः
 णां भवभाणिया इति ख्याता म वर्वरा स्त्री पुष्पभेदः शाकभेदः
 लिकाख्याया इमेके वरिति व इति मेदिनी मलिकाभेदः ।
 णातिवर्णा वाणवाण भाणशेषे इति शहरत्नावली ॥
 जादित्वादेन आप् किम्वा वृणी वर्वरा स्त्री सदृष्टविशेषः वाउ
 ते प्रतिपद्य भजेत इति वृद्धावि वर्वरी इति भाषा तत्पर्यायः
 वि वर वाणते रणि वाणा ततः क कवरी ३ भुगी ४ त्वरपुष्पा ५
 मंथारये वर्वराणा इति तटीकायां भ अजगोपिका ६ अजगोथा ७ कव
 रतः वर्वरे स्त्री हिंसात्वे पीतचेदनं रा पत्वरपुष्पिका ८ इत्यमरः
 वेले इति राजनिर्वटः ॥ वरत्नावल्या तस्याः प्रकारगुणा
 वर्वरः पुं पामरः सूचनीवजा वर्वरी कवरी भुगी त्वरङ्गपान
 ति केषः वावरी इति भाषा ॥ गोपिका पूर्णास स्तत्र कृत्वे त
 चक्रतः देशविशेषः फंनिका विजय ऊदरेको कालुमारः करा
 इति मेदिनी । वृत्तविशेषः । लश्च मलकः कृष्णमलिका तत्र
 कालवाउ इति भाषा । तत् शुक्लेः जेकः प्रोक्तो वटपत्र स्त
 र्यायः सुभ्रावः २ गरजः ३ कृष्ण तोः परः वर्वरी चितयं वृत्तशी
 वर्वरकः ४ स्रकंदनः ५ गययत्रः ६ तं कड विदा दिव नीत्तोरुवि
 पूतगंधः ७ सवादकः ८ अस्सु कमे रायं दीपने लघुपा किच
 णाः कटुत्वे असत्वे संगोथित्वे पित्तत्वे कफ वातास दड हृषि

विषयः इति भावप्रकाशः ॥
 वर्वरीकः ५ वाङ्मयायधिकारः
 तः कृतिकृतः इत्यादि।
 कोषः अजगंधिका वाङ्मयायधिकारः
 इति भाषा इति शब्दवैदिकाम
 हाकातः इति हेमचंद्रः तत्र
 पर्वणी यवकाशो पविताः यः
 किंतु मेदिनी वर्वरीकशब्दा
 यमर्थः ॥
 वर्वा स्त्री वर्वरी इति शब्दवैदि
 का वर्विः ५ चर्मरः इत्यादिको
 षः वर्वरः ५ वृत्तविशेषः वाव
 ला इति भाषा तत्पर्यायः पुग
 लातः २ कंटातः ३ तीक्ष्णकंठक
 ४ गोमृगः ५ पक्षिवीजः ६ दीर्घ
 कंठः ७ कफान्नकः ८ टण्डीजः
 ९ अजभतः १० अम गुणाः कषा
 यत्वे उमत्वे कफकामरक्ता
 तिसार पित्त दाहाशी नाशित्वे
 इति राजनिर्वटः ॥
 वर्ष ५ स्त्री वृष्टिः जंबुद्वीपः
 वसः इत्यमरः जंबुद्वीपः ।
 इति मेदिनी भवः इति हेम
 चंद्रः अथ समद्वीपानां वर्ष
 विभागो यथा यत् पर्वतः स
 प्रभुद्वीपा नमुसद्वीपानि क
 श

वर्षानि जंबुद्वीप
 सप्तवर्ष

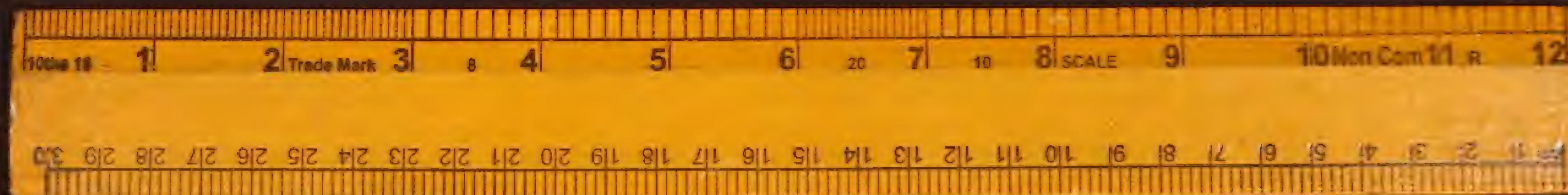
सि गायंती पूर्वचिन्ति नामाप्सस्त
 मभियापयामास तस्या मुहवा
 तजान् राजवर्ष आनीधोनाभि
 किंपुरुष इतिवर्षलातुत रम्यक
 दिशामय ऊरु भद्राश्च केतमा
 तसेतान् नवपञ्चाननयत आ
 ग्रीधसता स्ते मातृनयरादौत
 तिकेनैव संदननवतोपेताः पित्रा
 विभक्ता आत्मतत्त्वनामानि यथा
 विभागं जंबुद्वीपवर्षाणि तुभुजः
 यस्मिन्नववर्षाणि नवयोजनसह
 स्त्रायामात्रि अष्टमि मयीदागिरि
 मिः सुविभक्तानि भवन्ति पर्वमथे
 इत्यादं नामाभ्यंतवर्ष यस्या
 भ्यामवस्थितः सर्वतः सोवर्णः ऊत
 गिरिराजो मेरुद्वीपायाम समुद्रा
 दः कर्णिकभूतः ऊवलय कमल
 स्म मूर्धनि द्वाविंशत्सहस्रयोजन
 विततो मूले षोडशसहस्रता
 वृत्ततर्भूमा प्रविष्टः उत्तरोत्त
 रोत्तावृत्ते नीलः श्वेतः शृंग
 वान् इति त्रयो रम्यक दिशामय
 ऊरुणा वर्षाणामयीदागिरयः
 गायता उभयतः तारोदाययोदि
 सहस्रयोजन एषव एकैकशः स
 र्वस्मात्सर्वस्माद्वृत्तरोदशायायिका
 शेन रैर्द्य पवाकयेति एवेदति
 नेतावृत्ते निषधो हेमकुले हिमा
 लय इति प्रागायता यथानीता
 दयः अयुतयोजनोत्सेधा हरिवर्ष
 किंपुरुष भारतानां यथासंख्य
 तथैवेतावृत्त मपरेण पूर्वपाव
 मासवर्षमादनावानीलनिष
 धायतोदिसहस्र पञ्चयतः केत
 मान भद्राशुषाः सीमानं विदधा
 ते भारतेष्वस्मिन्नर्थे सविहताः
 सेति वरवः मलयो मंगलयसो
 मैनाक सिङ्गट अथभः कूटकाः
 कोणवः सहो देव गिरिर्ऋषभ
 कः श्रीशैलावैकरो महेंद्रो वारि
 धारो विंध्यः मुक्तिमादतगिरिः
 पारिपात्रो द्रोण शिखंडो गोव
 र्दनो रेवतकः कज्जभानीलो गो
 कामाव इंदकीलः कामगिरि
 रिति चामे शतसहस्रशः शैला
 तेषां नितम्बप्रभवा नदानुय
 अ संतसेख्याताः पतासामपो
 भारतः प्रजा नामभिरेव पुन
 तीनामात्मना चोपेयप्राति चेद
 वशा तामुपार्णी अवदोदा कृत
 मालावेदायसी कावेरी वेस्वाप
 यस्मिनीशर्करावृत्ता त्वगभद्राकस
 वेस्वा भीमश्री गोदावरी निर्विन्धा
 ययोसीतापी रेवा सरसा नर्मदाव

मैत्रेयीश्रुतः शोभनः नदी मरुतरी
वेदस्मृतिः ऋषिः कृत्वा विज्ञातः कोपि
कीर्तिमन्तः किनी यमुना सरस्वतीहृशव
तीर्णमती सरयु रोववती वष्टवती
सप्तवती सुषोमा शतद्रु अद्भाग
मरुहृथा वितका अतिज्ञी विष्टेति
मरुतः अस्मिन्नेव वर्षे प्ररुषे
लंघनन्मतिः शुक्ले लोहिकसवर्णो
नस्तारथेन कर्मणा दिव्यमानुष
नारकगतयो वक्ता आत्मन श्राव
एवैतामर्वाहोव सर्वेषां विधीयं
ते यथा वर्णविधान मपवर्गश्चभ
वति ॥ अतः परस्मत्तादीनां प्रमा
णालक्षणा संज्ञानतो वर्षविभाग
उपरापते मतो जेनु प्रमाणोद्दी
पात्वातिकरो हिगणयडित्यतो
यत्राग्नि रुषाले सप्तजिह्वः तस्या
धिपतिः प्रियव्रतात्मज इधमनि
कल्लेहीयं सप्तवर्षाणि विभज्य
सप्तवर्षनामभ्य आत्मनेभ्य आक
तया सप्तमात्मायोगेनोपराम
अशिवं वयसं सप्तमं शान्ते तेम
मस्तत मभयमिति वर्षाणि तेषुणि
रपोनयश्च सप्तैवाभिज्ञाताः मणि
कृतोवक्रकृत इंद्रेतेनो ज्योतिष्मा
नवर्णादिगणोमेवमात ३
तिसेतशेताः अरुणा नमणा

आंगीरसीसावित्रीसुभाता अचंभरा
सप्तैवेति मरुतः २ सत्तत्समा
नेनेखरसोदेनावृते यथा तथाही
पोपि शात्मलो दिगुणाविशालः
समानेन सरोदेनावृतः परिवृत्ते य
यत्र ह वै शात्मलीसतायामा तद्दी
पाधिपतिः प्रियव्रतात्मजो यज्ञवहः
सप्तैभ्यः सप्तैभ्य सप्तैवानि सप्तव
र्षाणि अभजत सरोचने सौमव
से रमनकं देववर्दे पारिभद्रमाया
यन मभिज्ञात मिति तेषुवर्षाद्वयो
नयश्च सप्तैवाभिज्ञाताः सरसः शत
श्रेणो वामदेवः ऊदः ऊदः पुष्पव
सहस्रश्रुतिरिति अनुमदी सिनी
वाली सरस्वती कुरु रजनी नैराके
ति ३ एवं सरोराहदि सदिगुणाः
समानेनावृतो सुतोदेन यथा शर्वा
ऊशहीपो यस्मिन्कुशलस्यो देव
हृत सद्दीपाव्यायनो ज्वलन इवा
परः सुशण्णरोचिषा दिष्टो विराज
वति तद्दीपपतिः प्रियव्रतो राजन्
दिगणपरेता नाम सद्दीपं सप्तभ्यः
सप्तैभ्यो यथाभागं विभज्य त
ये तप आतिष्ठत् वस वस
दान हृदरुचि नाभिगुह्य सराव
तविश्रनाम देवनामभ्य स्तेषां वर्षे
पुसीमागिरयो नयश्चभिज्ञाताः

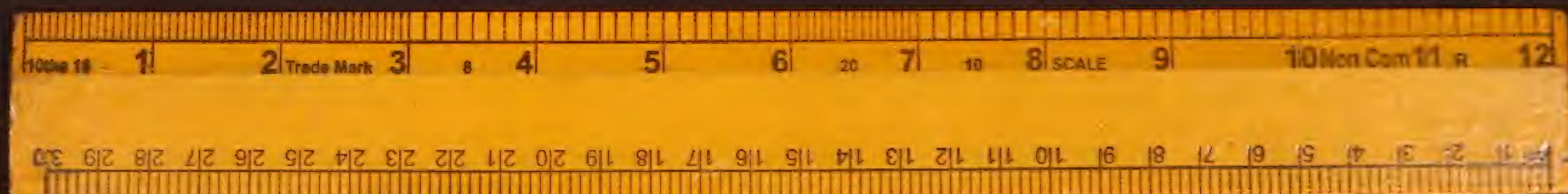
सप्तैवा वदुश्चतः श्रेणः कपिलशि
वृद्धो देवानीक ऊर्ध्व रोमा इवि
गा इति रसकृत्या मधुकृत्यामि
विदा अतर्विदा देवगभी वृत्तच्यु
तामंजमालेति ॥ तथा वरिः
क्रौंचहीपो दिगुणाः समानेनलो
रोदेन परित उपक्रमः वृत्तो
यथा ऊशहीपो सुतोदेन यस्मिन्
क्रौंचनामा पर्वरोजो हीपनामा
निर्वर्तकस्तो तस्मिन्पि प्रियव्रतो
वृत्तष्टो नामाधिपतिः सद्दीपे व
र्षाणि सप्त विभज्य तेषु पुत्रनाम
सप्तैभ्यः सप्तैभ्यः वर्षपाननिवेश
सप्तै भगवान् भगवतः परमकत्या
गा यशस आत्मभूतस हरेश्चराणा
रविंद मुपजगाम आत्मा मधुकृतो
मेवष्टुः सधामा आतिष्ठेतोहि
तानो वनमति रिति वृत्तष्टुस
ताः तेषां वर्षाणि सप्तैव नय
आभिध्याताः शुक्लो वृद्धमानोभ
जन उपवर्हणो नंदो नंदनः सर्व
तोभद इति अभया अस्तौवा आ
र्यकातीर्थावतीरुपवती पवित्रव
तो शुक्लेति ५ एवं परस्तात ती
रोदावरित उपवेशितः शा
कहीपो ह्राविंशतुत्तयोन्ननाया
मः समानेन दधिमेरोदेन यो
नः

यस्मिन् हि शाको नाम महीरुतः
सत्तेजव्यपदेशकः यस्मिन् मरुतः
रक्षिगंध सद्दीप मनुवासयति ।
तस्यापि प्रियव्रत पवाधिपति नोवा
मेधातिथिः सोपि विभज्य सप्त
वर्षाणि पुत्रनामानि तेषु स्वात्म
नात् पुरोजव मनोजव वेपमानय
शानीक चित्ररेफ वज्रप विष्वा
धारसंज्ञान् निधाणाधिपतीन्स
यभगवत्सनेत आवशि तमतिस्तपो
वने प्रविवेश । पतेषां वर्षमयो
रागिरयो नयश्च सप्त सप्तैव ईशा
न उरुश्रेणो वृत्तभद्रः शतकेशरः
सहस्रसोता देवपाला मरुतस
इति अत्रवा आगुर्घ उभयस्यधि
रपराजिता पशपदी सहस्रश्रु
तिनिजधृति रिति ६ एवं मेवद
धिमंदोदास्वरतः पुष्करहीपस्तो
दिगुणायामः समतत उपक्रमः
समानेन साहृदकेन समदेता
वहि गवतः तद्दीपसथो मानेसात
रुतामेक पवाचाचीन पराचीनव
र्षयो मेयीदावलोः पुतेयाननोवा
यायामः यत्रचतस्रष्टु दित्तव
त्यारि पुराणि लोकपालानां य
उपरिहात्स्येशयस्य मेरु परिका
मतः सप्तसरात्मके चक्रं देवा

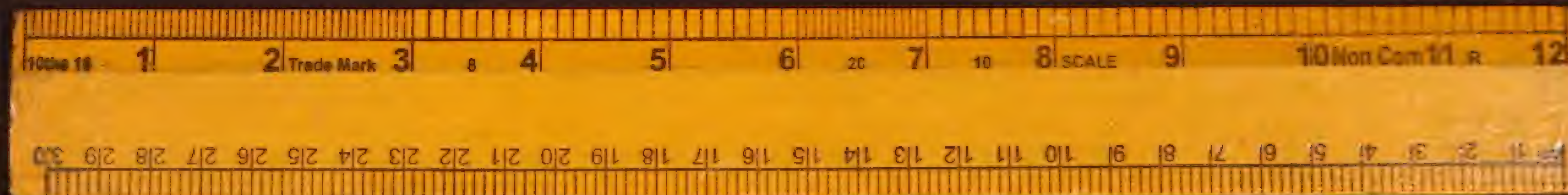
होरात्राभ्या परिश्रमति तद्दीपस्यापि तो वर्षे पुकरे स मवेशयत
 पतिः प्रेषतो वीतिहोत्रो नाम तस्या वस पुत्रः समासत्रामत स्नामिचो
 त्तो रमाक थातक नामानो व य मे जलदश्च ऊमारश्च सऊमा
 र्ववतीनिष्ठस स्वये पूर्वजवद्वगव मणीवकः ऊशोत्रोऽथ मोदा
 कर्मशील आले तद्वर्षपुरुषा अ की समस्तमहादुमः तत्रामोका
 गवंतं वसुधैव कुटुम्बकम् कर्म निवर्षाणि शाकदीपे चकारसः ।
 एताराधयेति ॥ इति श्रीभागवते ५ तथापुतिमतः समपुत्रोऽपि नि
 स्कये ॥ श्रीदीर्घा २ अध्यायाः ॥ वोयेम ऊशोमनोनुग आसः प
 अपिच कसेहेदश पुत्राश्च सथा धान आधिकारकाः मुनिश्च दुर्दभि
 र ऊतिश्च ते उते त्रेहोर्द आनरः श्वेव समस्त तथावरः तेषां
 पूराः प्रनामति समा दश अग्नी नामधेयानि क्रौलदीपे तथाभव
 अश्वाग्निवाङ्म मेधा मेधातिथि न ज्योतिषतः ऊशदीपे पुत्रनामा
 र्वपुः ज्योतिषान्युतिमाह्वयः स दितानि वै । तत्रापि सप्तवर्षाणि
 वनेमिष एववा मेधाग्निवाङ्म तेषां नामानि मे शृणु ।
 मिश्रस्तत्रो योगपरायणाः उद्भिजे येनुमच्चैव हेरुयं तस्ये
 नातिस्मरामहा भागा नराज्याय वच पुतिमत्प्रभाकरेचैव कापिल
 मनो दधः प्रियव्रतोऽभ्यर्चिता अपि सममे वपुष्मतः सुताः सम
 त्सम समसपा र्थिवान् दीपेपुते शास्त्रलेखास वाभवन् ॥ सेत
 पु धर्मगादीपास्तोश्च निवोधमे अ हरितश्चैव जीमूतो रोहितस्त
 जंडुदीपे तथाग्नीध्रं राजानं कृत या वेष्टुतोमानस एव महीधः
 वामिता सतदीपेश्चरश्चापि लेत सृषभ तथा तथैव शास्त्रलेत
 मेधातिथिः प्रतः शास्त्रलेतवपु या स्वनामानि त समवे सम
 मेते ज्योतिषतं ऊशकये कौच मेधातिथेः पुत्राः सतदीपेश्चरस
 दीपेपुतिमंतं ह्यं शाकाकयेस ये तेषां नामांकिते दी पेस्तद
 ते पुकरापिपतिचैव सवनं कृ र्वं सप्तभि दूतं पूर्वं शांतभयेव
 तवास्तुतं महावीतो थातकिश्च र्वं शिशिरं सलोदयं आन
 पुकरापिपतेः सतो दिवा कृत्वा रं च शिवेचैव सेमकेच तथा

वर्ष ४३५१ वर्ष
 भवं सतदीपादिपुकेषु शाक समसेअयः हिमकं दतिगो
 दीपालिकेषु च तेषां पंचसुय वर्ष भरताय ददो पिता तस्माच्च
 मोत्र वार्ताश्चम विभागजः यानि भारते वर्षे तस्य नाम्ना महात्मनः
 किंपुरुषाद्यानि वर्जयित्वा हिमा भरतशाणभृत्पुत्रः समति नाम
 कयं सुख मापुश्च रूपेच वनेथ यार्मिकः तस्मिन्नायं समावेश
 र्मश्चनितपाः पंचस्वतेषु वर्षेषु स भरतोपिवनं येषो एतेषां पुत्रयो
 र्वसाधारणं स्मृतं आग्नी प्रायः वैश्च सतदीपेन वस्तभरा ।
 पिता एवं जेवुदीपे ददो दिन प्रियव्रतस्य पुत्रेस्त भुक्ता स्थायेभ
 तस्य पुत्रा वभूवु हि प्रजापति वेऽन्तरे एष स्थायेभुवः सर्गः क
 समानव मेष्टानाभिरिति व्यातस्त धितस्तो हिजोतम एवमन्तेतेश
 सकिंपुरुषोऽनुजः हरिवर्ष स्मृती सकिमस्त कथयामिते इतिमा
 यस्त चतुर्योऽभूदित्वावृतः रम्यः कंडेयपुत्राणो स्थायेभुवेमन्तेतेश
 अपवमः पुत्रो दिशाणः षष्ठ उच वनकोषः अमच्च सतउवाच
 ते ऊरुस्तसमस्तेषां भद्राश्च । केतमाले नराकालाः सर्वपनुभो
 आष्टमः स्मृतः नवमः केतमाले ननाः स्त्रियश्चोतल पञ्चाशती
 श्व तत्रासावर्षसंस्थितिः यानि वंतिच वर्षायुते भद्राश्चैपुरु
 किंपुरुषाद्यानि वर्जयित्वा हिमा या अक्ताः स्त्रिय अंदां पुसत्रि
 कयं तेषां सभावतः सिद्धिः स भाः दशवर्ष सहस्राणि जीव
 तयायाशएज्जतः विपर्ययोने ति वा सुभोजनाः रम्यके पुरुषा
 वृत्तिजरा सत्य मयं नव धर्मी नार्यो रमंसारजतप्रभाः दशव
 धर्मोनेष्टास्तो नांतमायममभ्य षसहस्राणि शतानि दशपंचव
 माः नवैचर्युगावस्थानाश्चमाः जीवति तत्र सतस्या मयोधफ
 कतवेनच आग्नीध्र सतो नाभेअ लभोजनाः दिशाणये दिशाणा
 रूषभोः भूत्सतो हित अषभाद्र भाः सर्वे च लज्जवाशनाः पक्ता
 रतोन्तः वीरः पुत्रशतादरः सा दशसहस्राणि शतानि दशपंच
 भिषिच्येषभः पुत्र महाप्रवन्मसा च जीवति ऊरुवर्षे तृपाभागाः
 स्थितः तपस्तेपमहाभागः पुतरा लीरभोजनाः सर्व निष्ठुननाताश्च

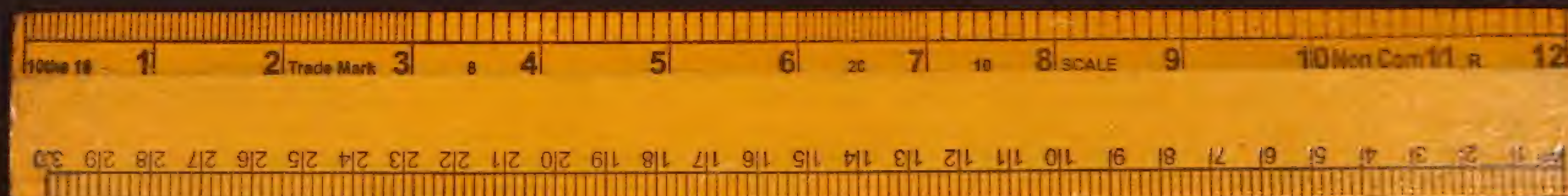
नित्यं स्वातन्त्र्ये विनः चंद्रहीणे नमस्यद्विप्रमाथवे तत्र देवदिते
मदेवं युनेति शततं शिवे ॥ देवस्य विसो रमितेजसः रा
तथा किंपुरुषे विप्र मानवा देम जानः सर्वकालस्य महिमानं प्रकु
सत्रिभा दशवर्षसहस्राणि जीव र्वते गायंति चेवदन्ति विलासि
वतिसहस्राणि युनेति सततं सोमनोरमाः सियो यौवनशा
देवं चतुर्भूति चतुर्भावे ध्यानेम लिमः सदा मेऽनंततराः ॥
नः समाधाय सदा वा भक्तिमुगु इलाहते पद्मवर्णा नेत्रफलरसा
ताः तथा च हरिवर्षेऽपि महा शिनः त्रयोदशसहस्राणि वर्षा
रजत सत्रिभाः दशवर्षसहस्रा गावैस्त्रिगुणः भारते तस्त्रिषु
णिजीवन्तीस्त्रिसाधिनः तत्र ना पुंसो नाना वर्णाः प्रकीर्तिताः
रायाणां देवं विष्णुयोनिं सनातनं नाना देवार्चने पुक्ता नाना कर्माणि
उपासते सदा विष्णु मानवा वि कुर्वते परमायुर्मते तेषां प्राते वर्षा
स्त्रिभाविताः तत्र चंद्रप्रभं शुभं णि सव्रताः नवयोजन साहसं व
शुद्धस्फटिकनिर्मले विमानं वा र्षमेतत्प्रकीर्तितं कर्मभूमि रिपे
सुदेवस्य पारिजातवनाश्रितं चतु विप्र नराणा माधिकारिणां म
होरमनोपमं चतुस्तोराणामुप हेन्दो मलयः सदाः शुद्धिमादत्त
तं प्राकारे दशभिर्गुणं संगंधेव पर्वतः विभश्च पारिपाञ्चस्य सप्र
समुद्रमे स्फाटिकैर्मेरुपे गुह्यं दे कुलपर्वताः इन्द्रहीपः कशेरुणा
वराजारहो यमे स्वर्णसंभसद स्ताश्वर्या गभस्तिमान् नागही
सेश्च सर्वतः सखलं कृतं ॥ देमसो यस्तथा सौम्यो गंधर्व स्वयं वाक्ताः
पानसंयुक्तं नाना रत्नोपशोभितं अयेत नवम स्तेषा ह्रीयश्च सागरा
दिक्कसिंहासनोपेतं सर्वशोभा स वृतः योजनानां सहस्रं तु हीपोः
मन्त्रिते सरोभिः स्वाडपाणीये यंदक्षिणोत्तरः पूर्वे किरातास्त
नदीभिः शोपशोभितं नाराया स्तीते पश्चिमे यवनास्तथा आ
परेः शुद्धे वैदाथ्ययुन तस्यैः द्याणाः त्रिविधा वेषणा मध्ये शु
योगिभिः समाकीर्तित्यायुदिः हास्तयवच इत्यायुथ वर्णायाः
पुरुष द्विषः स्वद्विः सततं मे भिर्वर्तयंतत्र मानवा स्वते पावनानयः

पर्वतेऽप्यो विनिःसृताः ॥ शतं दु णाः स्वानयनारि कर्मस तासि
श्रद्धाभावा च सरयु यमुना तथा मेरुपेचाना मध्यदेशाद्योजनाः
इवावती वितस्ता च विपाशादेवि पूर्व देशादिकाश्चैव कामत्रपुनि
का ऊरुः गोमती प्रतपापा च वासिनः जेद्राः कलिग मगधा
वाङ्गदाच दशदती कौशिकी तो दक्षिणात्याश्च सर्वशः तथापरा
हि ता चैव हिमवतादनिःसृताः न्नाः सौराष्ट्राः शूद्राभीरा स्तथापु
वेदस्यति वैदमती युतञ्जी विविदा राः मानका मालवाश्चैव पारिपा
तथा पुरासा सुंदना चैव सदा अनिवासिनः सौदीराः सैन्यवाहनाः
नीरासनोरमा समेष्टवती तथा शालाः कमनिवासिनः सदा वा
न्या विदिशा वेवतपि शिङ्गः सास्त्याम्बुधाः पारसीका स्तथावच
प्राणिमपितथा पारिपाञ्चस्य आसो पिवन्ति सन्ति वसन्ति स
स्तथा नर्मदासुरसा शाना दर्शनी रिताः सदा चत्वारि भारते वर्षेपु
च महानदी नैराकिनी चित्रकूटा गानि कवयोऽमुवन् कृतं वेता
तामसा च पिशाचिका चित्रोत्ता हापरश्च कलिश्चास्यवनकचित्
विपाशा च मौजना वाङ्गदादिनी हि यानि किंपुरुषाद्यानि वर्षाण्ये
मवतादज्ञानघः सर्वपापहरादो मर्षयः नतेषु शोको नायासो नो
तापी यथोत्थी निर्विन्धा प्रीञ्चो देगः क्षुद्रयज्ञश्च सुस्थाः प्रजानि
दाच महानदी वेत्ता वेतराणी चैव यतंकाः सर्वदः त्रिविर्जिताः रमे
वत्ताकाच ऊमृहती तोया चैवम तेविविधे भावेः सर्वाश्च स्थिरयो
रातोरी इगीचोतः शिला तथा वि वनाः इतिकर्मपुराणे ४४ अध्या
न्यापादप्रसृतास्तु नद्यः प्रापन् यः अपरे वासनपुराणे १३ अध्या
नाः शुभा ऋषिकृत्वा त्रिसामाच ये दृष्टव्यं प्रभवदि षष्ठिवर्षाणि
मेदगा मदगाभिनी त्वा पातापि वत्सरशब्द इष्टव्यानि । तत्र
नीचैव ऋषिका वंशकारिणी षष्ठिषा शृत्वा देवो यथा संवत्स
शुक्तिमयादसेनाताः सर्वपापहरा र प्रमाणेन देवाः कृत्वा पुरोहि
राणां आसोनयुपनयश्च शतशो ताः यष्ट्याविधिना तात स
दिनपुंगवाः सत्वाः पापहराः पु र्वकामप्रसिद्धिदाः महाभय वि

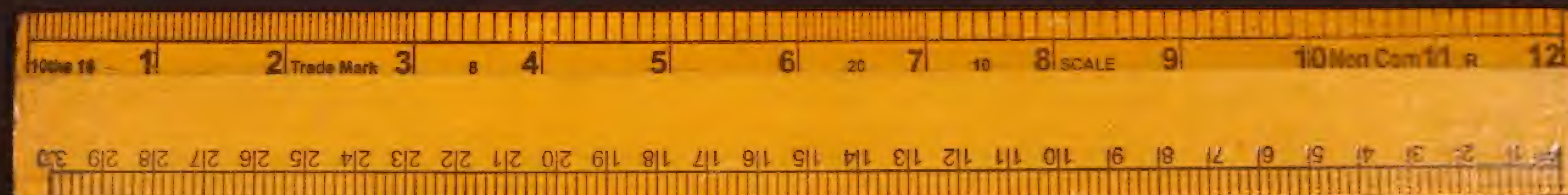
नाशायमहारिपु वधायच महासु
दयकाभाय महासिद्धिफलाय च
एतयेतघनेदेवी वधिधा परमे
स्वरी स्तुत नाग कृतापीडा य
त्तरत्त ग्रहोद्वा संवत्सर महादे
व जन्मर्ष मुपमर्देना केतुत्का
शानि राहुतो भौमार्क सितभाज
नाः शम्भवेष्टनमानस्य देवीहो
मस्तस्यच मेरुत्तारि विधानेन
महास्त्वानभिषेचनेः चंद्र संस्र
राष्ट्रपर्वक फलरत्नाभिषुननेः म
गन्नामंगले धत्ते विधिना एति
ता मुने उत्यात लोभ निर्वर्त वि
कृतानां प्रमाद कथयामिमहा
आत्त श्वाष्ट्येकमनाधुना मंगला
विनया भद्रा शिवाशानि र्भूतिः च
मा इति हृद्यन्तिः सिद्धिस्तुष्टिः
ष्टिः श्रियाश्मा दीप्तिः कांतिः र्य
शो लक्ष्मीरीश्वरीति प्रकीर्तिता वि
शताश्रोतमा देवः सत्वभावव्यव
स्थिताः प्रथमे संस्थिता वत्ससवे
सिद्धिप्रदायिकाः १ ब्राह्मी न
यावती प्राक्ती अनितावापरा
जिता जयंती मानसी मायादिभिः
येताः विमोहनी शरणपा कोशि
की गौरी विमला ललितालसा
ग्रहंयती क्रिया दुर्गा रानसा इति
वायुना मध्यभागे स्थिता देवोप
गानामशुभापहाः १ काली
शेदी कपालीच वंदाकर्णामय
रिका वक्ररूपा सुरपात्र विनेवा
रिपुदासिका मोहस्यरी ऊमारीच
वैष्णवी सरपजिताः १
वसुती तथा ज्यो कयली विक
रादिभिः चर्विका चे धातुस्या
देव तिलोक्पविश्रुताः एतित
या मुनिश्रेष्ठ सर्वकामप्रसाधिकाः
१ विदशास्त्र मंधर्व यक्षरतो
गोरो देताः १ भावकालाश्र
याः कार्य द्रव्य रूप फल प्रदाः
प्रत्येकशः समस्तावाकृतेयामुनि
सुतम अथवा युगभेदेन पंच
पंच प्रसजिताः ॥ इति देवी
पुराणा सेवत्सरदेवता विंशति
विधिनामाध्यायः ॥
वर्षकरी स्त्री फिलिका इतिहे
मचंद्रः ॥
वर्षकेतुः पुं रक्तपुनर्णावा इतिरा
जनिवेटः ॥
वर्षकोषः पुं देवतः ॥ इति
शब्दरत्नावली मासः इतिशब्
माला ॥
वर्धने नि वृद्धिजाते वत्सरा
ने जंबुद्वीपजाते द्वीपशः ॥

जाते मेवजाते ॥ इतिशब्द
वर्धनधातो ईप्रत्ययेननिष्पन्नं ॥
वर्षाणे स्त्री वृष्टिः इतिशब्दत्वात्
नी वर्षाणि स्त्री वर्तने कृतिः अस
णादिकोषः कृतः वर्षाणे इति
संक्षिप्तसारोणादिवृत्तिः ॥
वर्षपर्वतः पुं वर्षविभाजकगिरिः
यथा हिमवान्नेमकुरुष्व निष
धो मेरुश्चैव चैत्रः कर्णीच
स्त्रीच मेमेने वर्षपर्वताः इति
शब्दवली
वर्षाकीर्तये आशुतकः इति
हेमचंद्रः ॥
वर्षपुष्पा स्त्री सहदेवीलता इति
राजनिवेटः ॥
वर्षप्रियः पुं चातकपत्नी इति
विकोदशेषः ॥
वर्षवरः पुं घंटः लोका इति
भाषा इत्यमरः ॥
वर्षवृद्धिः स्त्री जन्मतिथिः इति
स्मार्तव्याख्या दर्शनात् अथज
मतिथि कृतं तन्मलमासेनकर्त
वं चांदमासीयत्वेन सावकाश
त्वात् तच्च तस्य सौरमासीयत्वेन
प्राप्ते तस्मात्ते तत्तिथेः कदा
विद्यमानो तदर्थं तत्कृत्य लो
पायेतः नचेष्टापत्तिः प्रतिस
मत्सरंतेहिधानात् यथा वत्सपु
रां गगोश्च सर्वेभ्य नन्मदिभेत्ता
नै मंगलपाणिभिः गुरुदेवाप्रिवि
आश्च शतनीयाः प्रयत्नतः ॥ त
मत्तत्रच पितरो मद्योदवप्रनापतिः
प्रतिसेवत्सरंचैव कर्तव्यममरो
स्यः स्त्राते स्तितस्त्रातेः प्रनाप
तिवृत्त्या तथाच तन्नि यिमपि
कृत्य तिलोहर्ती तिलस्त्राद्यो ति
लहोमी तिलप्रदः तिलभुक्ति
तापीच घटतिली नावसीदति
मंगलपाणिभिः अभिप्रतायसि
हिर्मंगले तदेतत्तया गोरोचनादि
कमपि मंगले तेन धृतगुणानादि
पाणिभि रित्यर्थः तथाच कृत
वितामणो गुडुङ्गप तिलानयान
नयत्येष्य वृत्ते गणतु तिस
सिद्ध्यर्थं दूवी गोरोचनापुते संप्र
भाज विज्ञेयो महर्षि प्रार्थयेदिरं
चिरनीवी यथात्वे भो भविष्यामि
तथा मुने रूपवान्नितायेवधिया
युक्तश्च सर्वदा मार्कंडेय महाभा
ग समकल्पात्तनीवन ॥ शार्प
रिष्यर्थं सिद्ध्यर्थं मस्माकं अदाभर
स्वनेत्तेवेति स्वनक्षत्रं यथिनो
यन्त्रागत जन्मकालीन नक्षत्रं नाम
करेण तथा दर्शनात्समाप्राप्तम्

प्राणीक प्रणादि नमोतेन न तद्विस्तोः परमं पदं सदा पश्येति
 त्रैव एजाविधानाच्च । तदज्ञाने स सूरयः दिवी च चतुर्गततम वाम
 नत्तत्राय नम इत्येतत्त्वं एजयाम नपराणां सर्वमेगत संगत्वे तरे
 ह्यानेतर पाद्यमाह मत्स्यपराणां रापवरं शुभ नारायणो नमस्तु
 यार्च पाद्यादिकंतत्र मधुपर्कप्र ससर्वकर्माणि कारयेत् ॥ संकल्प
 योजयेत् पाद्यानेतरे प्रार्थमा करण निदामाह भविष्यपुराणं
 ह नरसिंहपराणां पाद्यंचेत् ततो संकल्पेन विना राजन्यर्कचित्
 यया चतुर्थार्च्यं प्रदापयेत् त क्रुरुते नरः फलंचात्मासकंतस
 तीयया पुरुषसत्तीय तृतीयया च धर्मसाहचर्यो भवेत् ब्रह्मपरा
 चा उभयक्रमदण्णिदिच्छाविक णं प्राणादि समयुक्तं नमस्तु
 सः इति श्रीदत्तः श्रीपतिव्यवहार रीतकीर्तितं स्वनाम सर्वसत्त्वानां
 निर्णये नवासदर्थो भूत्वा एतये मेव उपभूयते अनेनेव विधा
 च विरायुषं तथा हिभुजं नृदिन नेन गंधपुष्पे निवेदयेत् एकैक
 सोमं सवृद्धं चिरजीवितं मार्कंडेयं सप्रजुवीत यथोदितं क्रमेण त
 नरोभक्त्या पूजयेत्सयत स्रष्टा ॥ गंधपुष्पमात्रं पंचोपचाराद्यसंभ
 ततो दीवीयुषं व्यासे रामं द्रोणिं क वे मंत्राच्छतद्रुणं प्रोक्तं भक्ता
 पं वलिं प्रस्ताद्वेच हनुमंतं वि लक्ष्मणोत्तरं भक्तिं मे समेतत
 भीष्माण मथाचयेत् रामोत्रपु कौटिकौटिगुणोत्तरं सर्वत्रक
 षरामः चिरजीविसाह चर्यात्तदो मोपदेशकं दक्षिणादिभि रचं
 गिरास्यस्यामा तथा सनत्त्रं जस येत् तथोपदेशारमपि एतयेव
 तिथिं प्राप्य संपन्नयेन्नरः वशीच ततो गुरुं व सज्यते गुरु यंत्र
 दधिभक्तेन वर्षे वर्षे पुनः पुन नैस्तत्राफला क्रिया इति मत्स्य
 योगि याज्ञवल्क्यः ध्यायेन्नाराय पुराणावचनात् ततः कर्मा
 णां नित्यं स्नानादिपुचकर्मस नेतरं तिलहोमस्त एतितदेवता
 तद्विस्तो रिति मंत्राणा स्नायादं पु नामभिः कार्यः एकैको देवतां
 पुनः पुनः गायत्री वैसवी शेषावि राम सद्यदिष्ट यथा विधि वत
 स्तोः सस्मर्याय वे ध्यायेत्सरेत् स र्पत्रेण धर्मज्ञ नाम्ना च प्राणादिना
 च मंत्रः

होम इव मध्येकैकं शतसंख्येत् वावचैरुत्त समानं सुखानि तस्य
 होमयेत् इति विसृथमीतरदर्श कृतात जनयो वीरे यस्य जन्मति
 नात् एव होमे स्वाहांतता च म णि भवेत् शुद्धयोगसं प्राप्तो
 नृस साहा वसाने मुज्यात्पाय विद्व स्तस्य एदे पदे कृतोत ऊ
 नै मंत्रदेवता । इति स्मृतः । नयोः शनिमंगलयोः । तस्य स
 प्रशक्तो त देवीपराणां होमोय वीषधि स्नाने गृह विप्रसराचेन
 हादि एजाया शतमष्टोत्तरं भ गृहाउदिष्ट होमो वा गृहाणा
 वेत् अष्टाविंशति रष्टौ वा यथा श्रीतिमिच्छता सौमरयो दिनेषु
 शक्ति विधीयते स्कादौ त्वरेनः का देया त्ते त कांचने मरा
 नालकेशानो मेषुनाधान मेवच मासी वचा ऊषं शैलेयं रजनीद
 ग्रामिषं कलहं हिं सो वर्षवृद्धौ यं शटी चंपकस्तं च सर्वोषधिग
 विवर्जयेत् अधाने अधगमनं । गोः स्मृतः रजनीद्वयं हरिद्रादाह
 कलहं मित्यत्र संगर मितिकवि हरिद्रेति पतेषा पञ्चदीनो गृहाण
 तावः संगरे पुहं वर्षवृद्धौ जन्म कषायावयव गृहाणो मत्स्यपुराणो
 दिने वृद्धमनुः स्मृते जन्मनि सं विस्मथर्षोत्तरयो स्तथा दर्शनात् त
 कृतो ग्राह्येनमदिने तथा अस् यथा पक्षा पञ्चाणि साराणिम्
 एषसर्पिने चैव नस्त्रायाड्यवारि तानिऊसमानिच एव मादीनिचा
 णा जन्मनि पुत्रजन्मनि ज्ञानिष न्यानिकवावाया गाताः स्मृतः आ
 स्नात्वा जन्मदिने स्त्रिय परिहरन् शुर्वेदोक्ता परिभाषा अंगेयनुक्ते
 शमोसभीष्टां श्रियं मत्स्यान्माच विहितं सृते भागेयनुक्ते सम
 यतो हिजाय ददतोः प्यायुशि ताविधेया तत्रक्रमः नित्यो हर्त
 रं वर्हते शक्तुन् त्वादति यस्त नं तिलपुक्तनलेन स्नाने नववत्
 सरिपवो नाशो प्रयंति भवे म परीधाने गुग्गुलु निम सिद्धार्थहर्वा
 तेयस्तु निराभिषे सहिभवेज्जन्म गोरोतनात्मक जन्मश्रुतिं दक्षिणो
 नरेपंडितः दीपिकायां जन्मच पाणो वभीयात् गुरुदेवाभिषिषा
 युक्ता यदि जन्ममासे यस्य भुवं ज अप्रजनीयाः स्नतत्रं रजनीये शु
 नतिथि भवेच्च भवेति तदस्मरे व नच रत्ना स्नानी अवणा अन्ती
 व

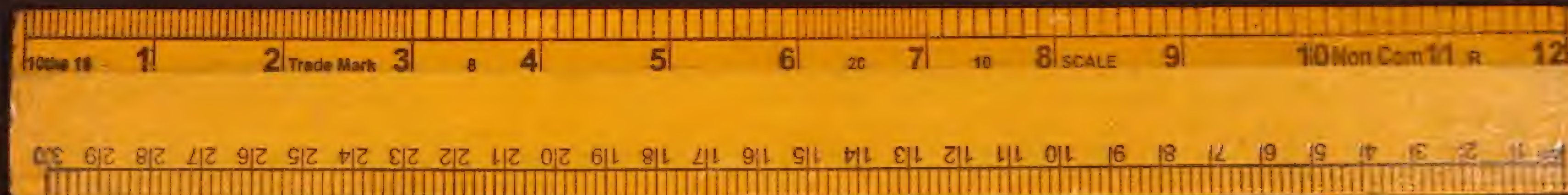

वे मगशिरो नृंति स्मात् पुंसि च
पुनर्वसु पुष्यो मृतं तंत्रां विप्रां शे
शेषाः इत्यनेन लिङ्गनिर्णयः ॥
नन्तु नृत्तज्जादीनां गोपनमाह विस्र
धर्मेति गोपयेत्तन्मन्त्रं धनसा
रं गृहे मले प्रभो रण्यपमानं च
तस्य इत्यर्थितं च येत् ॥ ध
नसारं धनश्रेष्ठं मलं छिद्रं पि
तरो प्रजापतिः सूर्यो गणपति
मार्कण्डेयश्च एतनीयः तत्रपार्थ
नमोऽहो चिरजीवी यथा तंभोभ
विष्णोमि तथा मुने रूपवान् वि
तरोऽथैव श्रियायकश्च सर्वदा मा
र्कण्डेय महाभाग सप्तकृत्योतनी
वनं प्रापु विष्णुर्षि सिद्धये मस्माकं
वरदा भव ततोऽप्यस परुष्परा मा
श्रुत्याम कृप वलि प्रह्लादश्च
नमदिभीषणाः एतनीयाः पक्ष
पि एतनीयात्रैलोक्ये याति भू
तानि स्यावराणि चराणि च द्रुमवि
स्तुषि वैः साहं रत्नां कुर्वेत् तानि मे
इति मत्स्यपुराणीयं रत्नार्थं पठेत्
पितृ मातृ पादगुहाय कृमस्तु
विस्तुपुराणादुत्रेयः यथा कृमोपि
वसुदेवस्य पादौ जग्राह सत्वरः
देवक्याश्च महाबाहुर्वलदेवस्य
रायदात् एवं च सरस्वते पितृमीता

गौरवेणातिरिच्यते इति मनुव
चने पितृ रपेक्षया यत्सहस्रं मात
गौरव मुक्तं तस्योषणा रत्नार्थं
अत्र एव मनुः मते भर्तेरि पुत्र
स्तुवाचो मातृ ररक्षिता इति
वाचो गर्हणीयः गुडं दुग्धमि
लेपात्ते तुमंत्रः सति ते गुडसे मि
मं नित्यं मिमं पयः मार्कण्डेय
वरं लब्ध्वा पिवास्यापुष्पादेतवे ॥
अत्र वैदिकेतर मंत्रपाठेष्टुदादे
रण्यधिकारः जन्मतिथेः प्रोक्त
ब्रह्मपुराणीयतात्परागीमासतमा
सादरः जन्मतिथे रुभयदिनतामे
त देवी पुराणां गुणाद्या वर्षवृदि
श्च सप्तमी पावेतीप्रिया ।
रेव रुद्रय मीलेते न तत्र तिथि
यदि स्यात्तस्या तदा जन्मभस्युते
व प्रसंगता भेन दिनहृषेवि
न्यापराया भवतीह यत्नात् भन
त्तत्र परवचने दृष्टान्तमात्रेदेपि
पूर्वाह्ने तिथि नक्षत्र लाभ एवे
देन सते नक्षत्रे विदिते येन प्रा
प्तः कालस्तु कर्मणाः उत्तमक
मीरणश्चैव तिथिकर्म तथैव च
ति दृष्ट स्पतिवचनात् विदिते
विडम्बय मुक्ते येन नक्षत्र ।
विडेन विदितकालः प्राप्तः

नक्षत्र हेतु त बोधायन मार्क
ण्डेयो तत्रतत्र महो रात्रं यस्मि
ज्ञातं गतो रविः । यस्मिन्
देति सविता तत्रतत्र दिनेष्ट
ते इति तिथ्यादितत् ॥
वर्षाः स्त्रीभूमि स्नामाद्यातक
तः तत्पर्यायः प्रावृष्ट ३ इत्यमरः
चनकालः ३ जलाएविः ४ प्रवृष्ट
५ मेवागमः ६ घनाकरः ७ इति
प्रावृष्टावली प्रावृष्टा ८ इति
विकाटशेषः सच द्युतः सौर
प्रावृष्टाभाद्रमासाहयात्मकः प्रा
वृष्ट प्रमाणः यथा । तपस्तप
प्रावृष्टादिमासचतुष्टयात्मकश्च
सौशेषिरावृष्टः मधुश्च माधवश्च
वासंतिकावृष्टः शुक्लश्च अवि
ष्टेष्टावृष्टः अथैतद्वदगयने दे
वानो दिने तभाश्च नभस्यश्च
वार्षिकावृष्टः इष्यश्च ऊर्जश्च प्रा
वृष्टावृष्टः सदाश्च सदस्यश्च हेम
तिकावृष्टः अथैतद्वदिगायने दे
वानो रात्रिः इति मलमास तत्र
पृताश्रुतिः शेषस्य प्रमाणं त
वृत्तातमास्यवतनियमश्च यथा
वाराहे आषाढ शुक्लदश्या यो
गामासा मयापि वा चान्दमास
वृत्तारंभ ऊर्णात्ककेट संक्रमे ॥

अभावे त तलोकेपि मंत्रेणा
नियमे वृत्ती कीर्तिके शुक्ल
हादश्याविधिवत्तत्समापयेत् च
तथापि हि तस्मीर्णा चातुर्मास्यं
तंनरः कार्तिकेयशुक्लपक्षे तहादश्या
तत्समापयेत् ॥ मास्यं च
तरो वार्षिकामासान् देवस्यो
स्यापनावधि मथसरो भवेन्नित्यं
नरो गुड विवर्जनात् तैलस्य च
ननादेव संदरागः प्रजापते ॥
कद्रुतैतपरिमाणोत्पन्नाशः प्र
जायते लभते संतति दीर्घा
स्यालीपाक मभक्तयन् सदाभुनि
सदा योगी मयुमांसस वृत्तनात्
निगधि नीरुगोतस्वी विमुभक्त
अजायते एकांतरोपवासेन वि
सुलोक मवाभुयात् भाराणां
तलोप्रांच गंगास्नाने दिने दिने
तावुलवर्जनादोगी रक्तकर्म
जायते वृत्तयाणात्तत्तावपेस
वै स्तिगु वपु मंवेत् फलमा
गात्र मतिमात्रं ७३३ जायते
नमो नारायणायेति नम्राज्ञान
नंफलं पादाभिवदनाहिसौ र्त्
भेदोदात्तनं फले एवमादि
वृत्तः पार्थ तष्टिमायाति केशवः
सनत्कुमारः । इदे वृत्तं

मया देव गृहीते पुनस्तव
निर्विघ्ना सिद्धि माप्नोत प्रसन्ने
नपि केशव गृहीतेस्मिन्वर्ते
व यद्यप्येतां त्वरे विद्ये तस्मै
वत संपूर्ण तत्पसादाजनाई
न समोच इदं त्वं म
या देवकृतं प्रीति तव प्रभो
मनं संपूर्णतां प्रीति यातु तव
सादाजनार्दन अत्रेव यति
मधिकृत्य काठकरां एक
रात्रं वसेद्गामे नगरे पंचरात्रकं
वर्षाभ्योत्तरवर्षास मासांश्च
चतुरो वसेत् पतदशक्तवि
यं कुर्यं वार्षिकाभ्यां मासाभ्यां
नैकस्यानवसीति पांदातेः
इति तिष्ठादितत्त वर्षेर्त्तव
र्त्तनीयानि यथा वर्षास वन
शिविस्मय हेमगमाः पंककंद
लोडेहो ज्ञाती कदम्बकेतकेव
फानिल विप्रगा इति प्रीतिः
तिकविकल्पतायां स्तवक
इ कृतं ॥
वर्षाशः पुं मांसः इति त्रिकां
दशेषः ॥
वर्षाचोषः पुं महामेदूकः इति
राननिर्वेदः
वर्षागः पुं मांसः इति जग।

वली ॥
वर्षागी स्त्री पुनर्नवा । इति शब्द
रत्नावली ॥
वर्षाभवः पुं रक्तपुनर्नवा इति
राननिर्वेदः वर्षाजातेवि ॥
वर्षाभूः पुं मेकः इत्यमरः ॥
इंदगोपः इति राननिर्वेदः ॥
भूतता इति मेदिनी ॥
वर्षाभूः स्त्री पुनर्नवा इति मेदि
नी मेकी इति भरतपुत्रतृपरत्वा
करः वर्षाभवे वि ॥
वर्षाभी स्त्री मेकी इत्यमरः ॥
पुनर्नवा इत्यमरमाता भाडुरिष
वर्षामदः पुं मयूरः इति केचित्
वर्षाभः पाराशरतः पुं चातकपत्नी
इतिकेचित् ॥
वर्षारात्रः पुं वर्षाकालीनकाविः
इति पुंलिंगेष्टदृष्टीरायां भ
रतः ॥
वर्षाविः स पुं मंगलग्रहः इति श
द्वत्तावली ॥
वर्षानंकायिका स्त्री एका इत्य
मरतीकायां भरतः
वर्षावसानः पुं शरत्कालः इति
राननिर्वेदः
वर्षिकं वि वर्षासंवधि वर्षसंव
धि वर्षाशब्दात्पशब्दाच्च पोरणा

लिक प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
वर्षिष्ठः वि अतिशयवृद्धः अय
नयो २ तिशायेन वृद्धः इत्यर्थेवृद्ध
स्थानेव वीदेशे इष्ट प्रत्ययेन ति
ष्ठः ॥ स वि आतिवृद्धः त
सर्वायः देशमी २ ज्ञायान् ३
इत्यमरः ॥
वर्षकः वि वर्षणा कर्त्ता वृष्या
ते मुं क प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
वर्षकावः पुं वर्षणाशीलमेकः
इति जशयः ॥
वर्षेत्तः वि वर्षाकालज्ञानः वा
सरज्ञानः समस्यंत वर्षशब्दपूर्वक
जनयातो डे प्रत्ययेन निष्पन्नः ।
वर्षोपतः पुं मेघभवशिला ।
करका इत्यमरः ॥
वर्षेन स्त्री शरीरं प्रमाणां इत्य
मरः प्रमाणा मेघात्राति इति
स्त्री इयत्ता इति भरतः अ
तिसंदराकृतिः इति मेदिनी ॥
वर्षे स्त्री शरीरं इति द्विरूप
कोषः ॥
वर्षे क वये दीप्तौ इति
कविकल्पद्रुमः रेफोपथः कवरे
यति इति उर्गादासः ॥
वर्षे इ. श्रेष्ठ इति कविकल्पद्रु
मः

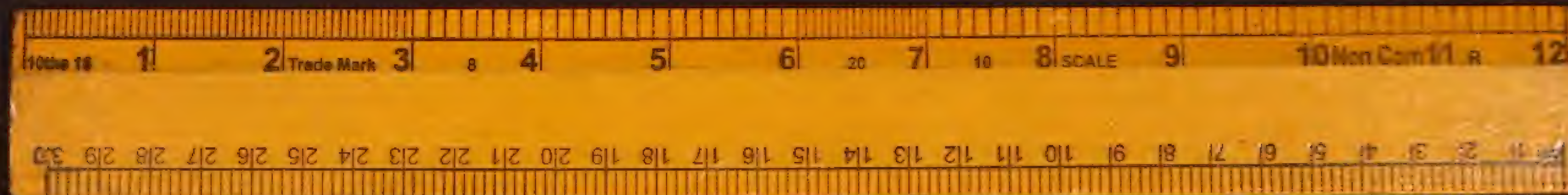
इ. वर्षेते यनी श्रेष्ठः स्यादि
सर्वाः
वर्षे स्त्री मयूरपिच्छं इत्यमरः
गुंथिपर्णा इति भरतः पत्रं
इति शब्दरत्नावली ॥
वर्षेणां स्त्री पत्रं इति शब्द
त्तावली ॥
वर्षेः पुं अग्निः इति मेदिनी
दीप्तिः इत्यणादिकोषः यतः
इति हेम चंद्रः चित्रकं इत्यम
रः ॥
वर्षेः स पुं स्त्री उष्णः इति मे
दिनी वर्षेः स स्त्री गुंथिपर्णा
इति शब्दरत्नावली ॥
वर्षेः पुं स्त्री गुंथिपर्णा ३
समरीकायां भरतः
वर्षेः अष्पाने पुं अग्निः इत्यमरः
वर्षेः स स्त्री वर्षेणं जीवरे ।
इत्यमरभरतौ ॥
वर्षेः स पुं स्त्री गुंथिपर्णा इति
शब्दवेदिका ॥
वर्षेणाः पुं मयूरः इत्यमरः
वर्षेणावाहनः पुं कार्तिकेयः
इति हलायुधः ॥
वर्षेधुना स्त्री चंडी इति वि
कांडेश्वरः ॥
वर्षे पुं स्त्री गुंथिपर्णा इत्यमरः

वह्निमोतिः ॐ वह्निः इति वलय मि ३. संवरणो इतिकविक
 हेमचंद्रः ॥ लक्ष्मः मिवलयति वलयति
 वह्निर्देवः ॐ देवता इत्यमरः ३. वलयते यने लोकः संवरणोतीत्य
 वह्निश्चक्षुः ॐ वह्निः इत्यमरः सूर्यः इतिङ्गीदासः ॥
 वह्निर्वदः ॐ पितृगणाविशेषः वले क्री सैम इत्यमरटीकायां
 यथा अयन्तान् यन्तनपितरो यमुकटः
 ब्रह्मसत्ताः अप्रित्ताता वह्निः वलयः १ स्त्री वरभी इतिशब्दः
 दो द्विधा तेषां व्यवस्थितिः इति वलयी २ त्वावली अमरीकायां
 कोर्मे १२ अन्धायः १ अपिच वलयः ३ क्री सार्गादिशिवितप्रको
 अपसत्ये ततः कृता सचंजावु छाभरणं वाला इति भाषा तम
 च भूतते अप्रित्तातां सपासौ रीयः आवायकः २ परिहार्यः ३
 म्पान्दविषन्त्र लयोष्पापान् कटकः ४ इत्यमरः ॥ पारिहा
 सकालिनो वह्निर्वद आसपा र्यः ५ शोखकः ६ इतिशब्दः
 लयेनेतः तपयेच्चपितृभ्यः वली कंडुः ७ ऊंडले ८ इति न
 रतिलोदकचंद्रः दर्भपाणि १ राधरः ॥
 हविषिना हस्ताभ्यां तपयेन्नतः वलयः ३ अष्टादशगलरोगोत्तरो
 अत्र केचित्पितृभ्यां भिदेशादि तगलरोगविशेषः यथा वला
 अपितृनामपि अंजलित्रयदा सपवायतमुन्नते वशोयंकरोत्तत्र
 नं तदसत् कचवाले नले गतिं निवार्यते सर्वथेवाप्रतिज्ञा
 सोमं यम सयमने तथा अ र्य वीर्यं विवर्जनीयं वलयं वर
 दिवाताः सोमपाश्च वह्निर्वदः ति अथ गलरोगाणां वि कित्ता
 सकलसकृत् इतिच्छंदोगपरि कंतरोगेष्टस्योत्तैस्त्री तौर्वसा
 शिष्टः विशिष्टकोजलिविधा दि कर्मभिः चिकित्सक श्रिकित्ता
 नात् इत्याहिकतत्वं ॥ न्न ऊशलात्र समाचरेत् ॥
 वह्निर्देशः ॐ अग्निः इति स्तार्थं दद्याच्च दावी तदुनिम
 पाचिकप्राशदृशनात् ॥ तार्थं कलिगर्भं ॥ श्रीतकी
 वह्निं क्री क्रीवेर इत्यमरः कपायो वाहितो मात्तिक संयुतः

कटकातिविषा दारु पाठाशुला ३ वला वलयस्य साध्यत्वेना
 कलिगकाः गोमूत्र कथिताः पी स्त्रीयवि वा इति रायमुकटकत
 ताः कंठ रोगविनाशनाः सही युत्तनिहयेन पर्वणीयवकारा
 का कटका व्याघा दावीत्वकि दि रंतस्यावकारादिश्रेयं ॥
 फला चनं पाठा रसोजने हवीने विद्याविशेषः यथा मंत्रगामे
 जोकेति सत्पुर्णितं होइपुर्णं गदागामे वला मतिवला स्या
 विधातये अल्लोगे महोषधं ॥ नम्रमो नजरो वा ते नरूपसवि
 योगा ह्वेते त्रयः प्रोक्ता वात पर्ययः तत्र सप्त प्रमत्तवाधर्ष
 पित कफापदाः नवायजे ते पिच्छंति वैर्जताः दवाक्रोः सट
 ज्वली सपता रसोजने दारु शोवीर्ये प्रथिव्या मलि कश्चन
 निशां सकृत्सौ होइएा ऊपीता विपुलोकेषु वा राम नभवेत्स
 रिकोसुखेनतां धारयेत्सर्वगताः य दशस्तव वला सतिवलांचेव
 ३ इति भावप्रकाशः ॥ पठत स्नात रात्रव नेलोभापेनदा
 वेला कंकणां ॥ इति विष्णो उक्ताने बुद्धिनिश्रेणे नोत्तरे
 जटाधरः ॥ प्रतिवक्तये समो लोके तदात्रव
 वलयपिते वि वेष्टितं इत्यमरः पतद्विहाहये लये न भवेत्सट
 वलास्त्री स्वनामत्वातोषधिवि शा क्तव वला चातिवला चेव स
 लोचः वाला इतिवाडियाला ३ र्वलानस्य मातरो सुलिपासेनते
 तिष्ठ भाषा तस्योयः वाङ्मालकः राम भविष्येत् नरोत्तम ।
 २ वासप्रधी ३ सजोषण ४ विलता वला सतिवलांचेव प्रवत स्नात
 ५ पताः सेतवलाः कृष्णप्रोक्ता ६ रात्रव विद्याहय मथीराने य
 ति वला ७ पीतप्रधी ८ महावला प्राश्नाय भवेद्वि पितामहस
 ९ पताः पीतवलाः इतिरत्नमात्रा तेह्येते विद्येनेजः समं धिते ॥
 अस्या गुणाः स्त्रिगुणं अयुष्मत् प्रदाते तव काकत्स्यसदृशस्त
 रुष्मत् आहितं १ वायु पित्त २ हिपार्थिव कामं वरुगणाः सर्वं
 ताशित्वं च इति राजवल्लभः १ त्वयेते नात्रमेशयः तपसासंभ
 वलतिसेवणोति वलयवलयसंवरणो ते चेते वरुषे भविष्यतः ।

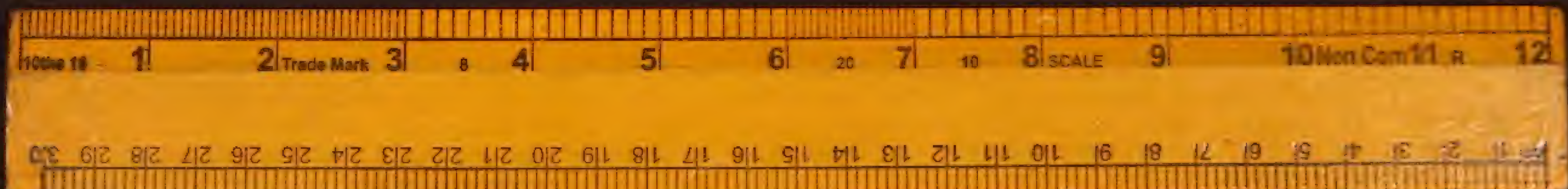
ततो रामो नलेष्वाप्रसन्न वद दारुकाः भुरंगाः शैव्य सयीवमे
नःश्रुचिः प्रतिनशाहते विद्ये वृषभवलाहकाः इति वि का
महर्षे भावितात्मनः विद्यासम् उशेषः ॥
दितो रामः सुश्रुभे भीमविक्रमः वलिः वि केकरः इत्यमरः ॥
इति रामायणे वाल्मीकीये वा वलिशं क्ली वडिशं इतिशब्दत्वा
लकां ३२ सर्गः ॥ वली ॥
वलाकः पुं वकजातिः इति वलिशिः स्त्री वडिशं इतिशब्द
वलाका स्त्री भरतः लुङ्गवक वलिशी स्त्री वलावली ॥
जातिः इति सारसंदरी ॥ त वलीकं क्ली पुं लक्ष्मिहोत्तरः
तयोयः विसर्गविका ३ इत्यम वलावली इति भाषा इत्यमरः जटा
रः विसर्गविका ३ वलाकी ४ धरो अस्पृश्यायः पटलप्रोतशब्द
इति शब्दत्वावली ॥ कागपि पच्यः ॥
का ६ लिंगलिका ६ इति जटा वलाकं क्ली पञ्चमृतं पक्षिविषे
धरः वलेन शास्त्रा ह्य मूर्धमक षे पुं इति सिद्धोक्तौमुद्यामुणा
ति वलवत्तु सस्त्रा वलाकाद दिवृतिः उणादिकोषश्च ॥
यश्चत्पाकवलाका इति रायमु वल्लः वि वलवान् वलशब्दातो
ऊटकृत मुसनिहयेन पर्वणी य तपोत्पादिना कुलप्रत्ययेन निष्प
वकागदि रत्नवकारादिश्चायंश नः इति सुग्यवोध्याकरणा ॥
तुः अस्मां सगुणाः वायुना अस्पृश्यायकारादितेपि तदा
शित्वं त्रिग्यत्वं रुद्रमलत्वं व लिखितत्वादत्र लिखने ॥
प्रातं वलपितृहत्वं हिमत्वं वलक भाषणे इति कविकल्
इति राजवल्लभः ॥ दुमः कवल्कयति भाषणे कथ
वलाहकः पुं गेवः सुल्लकः ने इतिङ्गीदासः ॥
इत्यमरः पर्वतः दैव विशेषः वल्कं क्ली वल्कलः इति
नागविशेषः इति मेदिनी ॥ मेदिनी शब्दत्वावली ॥ वडि
श्रीकृष्णस्य चोदकविशेषः यथा इति विष्णुः ॥
संदनस्तशानंदः सारथिश्चास्य वल्कः पुं पट्टिकातोभ्रः इति

राजनिर्वृतः ॥ वलाधातो भीवे इत्यमरः
वल्कतरुः पुं पुगवृत्तः इतिरा ननिष्पन्नं ॥
जनिर्वृतः ॥ वल्कलः पुं भूर्जवृत्तः इतिरा वल्का स्त्री दंतालिका लागम
वल्कदुमः पुं भूर्जवृत्तः इतिरा इतिभाषा तस्योयः अस्पृश्या
जनिर्वृतः ॥ वल्कलः क्ली त्वं दातविति ३ २ रश्मिः ३ कृशा ४ इति हेम
तिभाषा इतिराजनिर्वृतः ॥ चंद्रः ॥
वल्कलः पुं क्ली वृत्तत्वक वा वलितं क्ली अस्पृश्याविशेषगमने
कल इतिभाषा तस्योयः त्वक तत् वेगेन विस्मिपपरिवरा ॥
३ वल्क ३ इत्यमरः त्वचा ४ त्व इत्यमरभरतो ॥ गमने ॥ वल्
व ५ त्वं ६ वोलकं ७ शल्कं ८ भाषाणे ॥
छलकं ९ छलिः १० छली ११ वो वल्का पुं द्यागः संदरे वि
तकं १२ इतिशब्दत्वावली ॥ इतिमेदिनी ॥
वल्कला स्त्री शिलावल्का इति वल्क क्ली चंदनं विपिनं
राजनिर्वृतः ॥ पने रुचिरे वि इत्यमरः ॥
कल्कलोभ्रः पुं पट्टिकातोभ्रः तत्रपर्वणी यवकारादौ लिखितो
इतिराजनिर्वृतः ॥ येषाहः अस्माभिरु तत्रातिवि
वल्कवान् पुं मत्स्यः इति वि तत्वादत्र लिखितः ॥
कोडशेषः वल्कपुत्रे वि ॥ वल्कपत्रः पुं वनशृङ्गः इतिशब्द
वल्कलः पुं कंदकः इतिशब्द चेदिका ॥
वलावली ॥ वल्कलः क्ली वल्कलः इतिशब्द वल्कला स्त्री वाऊची पक्षिविषे
वल्कलः क्ली वल्कलः इतिशब्द षः शेषस्योयः चक्रविष्ट ३ दि
वृचदिका ॥ वलावली ॥ वल्कलः क्ली वल्कलः इतिशब्द कोथा ३ निशाचरी ४ सैरिणी ५
तत्ता गतौ इति कविकल्कदु दिवास्त्रापा ६ मांसेष्ट ७ मोहवा
मः वलाति अयंमतगताविति दिनी ८ इतिराजनिर्वृतः ॥
भट्टमहः इतिङ्गीदासः ॥ वल्कलिका स्त्री तैलपायिका यथा
वल्काने क्ली स तगमने वल्कभा लपायिका इति हेमचंद्रः
षां

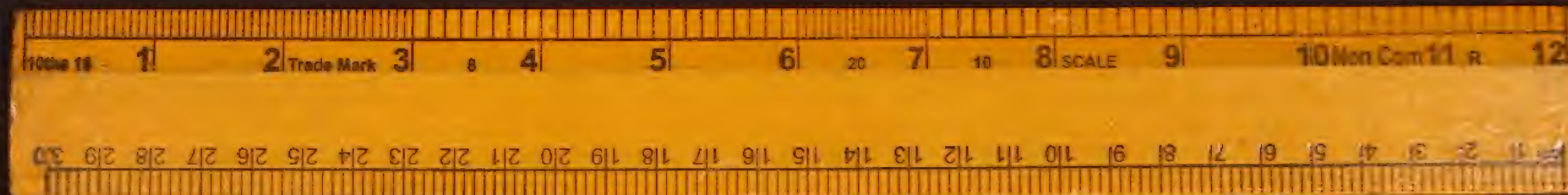
वल्म ३. भत्ताणो इतिकविक
लडुमः वल्मते अत्रे लोकाः इति
डुगादासः ॥
वल्मनं ज्ञी भत्ताणं इति हेमचं
इः वल्मिकः पुं ज्ञी वल्मीकः
इति शहरत्नावली ॥
वल्मिकिः पुं ज्ञी वल्मीकः ३
त्समरीकायां भरतः ॥
वल्मीकः पुं ज्ञी उपाकाकृत
स्तिकास्तपः तस्यार्याय वाम
त्तरः २ नाजः ३ इत्समरः वल्मि
कः ४ वाल्मीकः ५ वाल्मीकिः ६
वाल्मिकिः ७ इति तट्टीकायां भर
तः उगतकः ८ शक्रमूर्द्धी ९ क
मिशैलकः १० इति शहरत्नावली
तन्मत्तिकायां शौचनिषेधो यथा
विष्णुपराणं वल्मीकमूषिकोत्वा
तां सदमेतर्जतां तथा शौचावशि
ष्टां गेहाच्च नादद्यात्पसंभवा
श्चेतः प्राणवपत्रांच हतोत्वा
तां न कर्दमां इत्याह्निकाकारत
त्वं देवप्रतिष्ठायां स्नातृर्वशि
स्त्रिदोषशान्त्यर्थं तन्मत्तिकायां ता
तनं यथा वल्मीकस्तिकाभिस्तु
तोमयेन सुभसना ।
ज्ञातयेत् शिल्पिसंस्पर्शं दो
षाणामुपशान्तये वल्मीकसदा

वल्मीकं लाराग्रिभ्यां प्रसाधयेत्
विधानेनार्द्धोक्तेन शोधयित्वा
च शोधयेत् वल्मीकं भवेद्य
स नातिवृद्ध मर्ममर्जनं तत्रसं
शोधनं कृत्वाशोणितं मोक्षयेत्
भिषकः कृत्षिकानां मूलैश्च
इत्या लवणं न च आरेवतसम्
लेश्च दंतीमूलैः सधैवच श्या
मामूलैः सपल्लैः शक्तमिश्रेः प्र
मलेपयेत् सन्निपेभ्यः श्रोत्रांच
अ भिषकः तमुपवाहयेत् एकं
तद्वा विज्ञानीयाद्वतीः सर्वा य।
या क्रमे अभिज्ञाय गतीं कृत्वा
प्रदिशान्मतिमान्भिषकः संशो
या इष्ट मासानि क्षोणाप्रतिमा
रयेत् ब्राह्म विष्णुं विज्ञाय
शोधयेन्मतिमान्भिषकः ॥ मनः
शिलात् अत्रात सत्सलागुरुच
द्वयैः जातौ पतुव अस्त्रनि
सत्सले विपाद्ययेत् वल्मीकं
शोधयेत्तद्दि वज्रच्छिदं वज्रब्राह्मण
शिपादोपरिहृतं छिदैर्वज्रभि
राहतं वल्मीकं यत्तेशाफं
स्याहर्नं तवि दिज्ञानता मतः
शिलाद्यं तैले इति भाव
प्रकाशः ॥
वल्मीकिः पुं वल्मीकः इति श

इतिभूरिप्रयोगः
 वलभा स्त्री प्रिया यथा प्रेया
 स्त्रीदयिताकाता प्राणेशावतः
 भाप्रिया इदयेशा प्राणसमाये
 शाप्रणयनीवसा इतिहेमचंद्रः
 वलवं स्त्री कृष्णाग्रः इतिराज
 निर्वंदः मंजरीः इतिशहरत्वा
 वली गहनं ऊर्जं । इति
 धरणिः ॥
 वलविः स्त्री मंजरी इत्यमरः
 वलरी भरतो मेयिका चि
 मूल इति राजनिर्वंदः ।
 वलवः पुं गोपः इत्यमरः ।
 भीमसेनः इति मेदिनी ॥
 वलभः वि रूपकारः इत्यमरः
 वलवी स्त्री वलवजाति स्त्री वल
 वपत्नी तत्पर्यायः अमीरी
 गोपिका ३ गोपी ४ महाप्रहरी
 ५ गोपालिका ६ इति शहरत्वा
 वली ॥
 वलि स्त्री लता इत्यमरटीका ।
 योभरतः पृथिवी इतिशहरमा
 ता वलिकंठकारिका स्त्री अग्नि
 दमनीक्षपः इति राजनिर्वंदः
 वलिहर्वा स्त्री मालाहर्वा इति
 राजनिर्वंदः ॥
 वलिशाकटयोति स्त्री मूलपोती
 इति राजनिर्वंदः ॥
 वलिस्तरणाः पुं अस्त्रपरणी ३
 ति राजनिर्वंदः ॥
 वली स्त्री लता इत्यमरः सूच
 भूमिप्रसारा वर्षमात्रस्यापिनी ऊ
 षादाया अजमोदा । इति
 मेदिनी कैवर्तिका ॥ चयः ।
 इति राजनिर्वंदः ॥
 वलीगडः पुं मत्स्यविशेषः ।
 भोला इति वालिकडा इति च
 भाषा अस्मगणाः लघुत्वे ।
 रुदात्वे अनभिष्यदिते मरुतक
 रत्वे सूर्यत्वे कफनाशनत्वे ॥
 इतिराजवलभः ॥
 वलीजे स्त्री मरीचं इति राज
 निर्वंदः पावचंडिके ॥
 वलीवदरी स्त्री भूवदरी इतिरा
 जनिर्वंदः ॥
 वलिमुद्रः पुं मऊएकः इतिरा
 जनिर्वंदः ।
 वलीवृत्तः पुं सालवृत्तः इति
 राजनिर्वंदः ॥
 वलरं स्त्री ऊर्जं मंजरी त्वं ।
 निर्जलस्थाने शाहलः इतिहे
 मचंद्रः गहनं इति मेदिनी
 विष्णु धरणि शहरत्वावलि ९
 वलरमिति ॥

वलवं वि श्रानपादिनाश्रुक्रमांसं
 इत्यमरः श्रुकरमांसं । इति
 मेदिनी वनचंद्रः ॥ वाहनं ।
 उपरभूमिः इति हेमचंद्रः ॥
 वत्सा स्त्री धात्रीवृत्तः इतिहारा
 वली ॥
 वल्जः पुं उलपः इतिहेमचं
 दः वाव इति व्यातहरां ।
 इत्यमरः वलतेभुं वेष्टयति ।
 विशादिनातव प्रत्यये वल्जःपवे
 तः तत्र जाता वल्जना इत्यने ।
 सभावात्तुल्ये वल्जनाः एको
 वल्ज इति भाष्यकारवचनादेक
 तमपि अत एव समनोः सरोव
 लनादेवेति पाणिक्वडत्वात्
 क्रमदीप्तरसत्वं इति तटीकायोम
 रतः ॥
 वल्जना स्त्री त्वाविशेषः सावे
 वोगे इति हिंदीभाषा तत्पर्या
 यः दृढपत्री २ तृणोत्तः इत्या
 वल्जना ४ मौजीपत्रा ५ दृढतरा
 णा ६ पानीयाया ७ दृढतरा
 ८ अस्मागणाः मधुरत्वं शातत्वे
 पित्तदाद तृषापहत्वे वातप्रको
 पनत्वं उद्यत्वं कंठस्थिकादि
 त्वेव इति राजनिर्वंदः ।
 वल्ज क लिषि इतिकविकलडुमः
 क वल्जयति लिषि दीप्ते इति
 दुर्गादासः
 वल्ज ३. अये इतिकविकलडु
 मः ४. वल्जते धनीअेषः स्यादि
 तर्थाः इति दुर्गादासः
 वल्ज ल स्पदि इतिकविकलडु
 मः ल वल्जि धने लोकाः इतिउ
 र्गादासः ॥
 वल्ज स्त्री इत्या प्रभुत्वं आय
 तता इति शहरत्वावली ॥
 वल्जः वि आयतः इतिशहरत्वा
 वली ॥
 वल्जः स्त्री आयतः इतिशहरत्वा
 पुं इत्या इति संकीर्णवर्गे अमरः
 वेषपादरे आयतता प्रभुत्वं इति
 बिकोउशेषः जन्म इति हेमचंद्रः
 वल्जना स्त्री वल्जानारी इतिश
 हरत्वावली ॥
 वल्जक्रिया स्त्री वल्जीकरां तम
 र्यायः संवदने २ इत्यमरः ॥
 मणिमंजरीषधेर्वल्जीकरां संवदने
 संसर्वा वदि वल्जीकरां भावे
 नड संवदना च इति केचित्
 कराणः नदि वल्जक्रियासाधने
 मणिमंजरावपि जयप्रियः संव
 दने यत स्यादिति रघुः संवत
 वल्ज क लिषि इतिकविकलडुमः नं इति पाठांतरं इति तटीकायो

भरतः ॥ वशिनी स्त्री शमीवृत्तः वृत्ता ।
वशगा स्त्री वशीभूता इतिश ॥ इति शतचंद्रिका ॥
वृत्तावली ॥ वशिचं स्त्री सायुद्धवरां । इति
वशमदः वि वशंवदतिथः आ इत्यमरः ॥
यनकरवाक्यवक्ता इति मुगधो वशिष्ठः पुं गजपिपली । इति
ध्याकराणं ॥ मरः ॥ चयं इति राजनिर्घटः
वश स्त्री वंधा सता योधा । ग्रामागः इति मेदिनी वचा ।
स्त्रीगवी करिणी इति मेदिनी ॥ इति शतचंद्रिका ॥
बंधागवी इत्यमरः ॥ वशिष्ठः पुं स्वनामाख्यातमुनिः
वशाच्छकः पुं शिशुमारः इति तर्क्यः अरुंधतीनाथः २ इति
शतचंद्रिका ॥ हेमचंद्रः अरुंधतीनाथः ३ । वा
वशापायी पुं ऊजुरः इतिशब्द शिष्टः ४ इति शतचंद्रिका ॥
माला ॥ त वराणां प्राणाजातः तस्य भार्या
वशि स्त्री वशित्वं इति शब्द कदमकन्या अरुंधती पुत्राः सप्त
माला ॥ यः इति श्रीभागवतमते ॥ अ
वशिकः वि शूनं इत्यमरः ॥ पितृ वशिष्ठश्च तथोर्जयसप्त
वशिका स्त्री अग्रुः इतिशब्द ज्ञानजीवनतः कन्या च पंडरीकाक्षी
चंद्रिका ॥ सर्वशोभा समन्विता ॥
वशिता स्त्री वशित्वं इति हेम रजोगात्रोर्हवाऊश्च मचनश्चानवत्
चंद्रः ॥ या सतपाः शुक्र इत्येते सप्त
वशित्वं स्त्री शयनतत्वं शिवसा जा महौजसः सर्वे तपसिनः प्रो
ष्टेचर्योर्गतैश्चर्यविशेषः यथा क्ताः सर्वे यज्ञेऽ भागिनः ।
अनिमतविमा प्राप्तिः प्राकाम्यं अयन्तानश्च यन्तानः पितरो व्रत
हिमा तथा इशित्वं वशित्वं राः सताः इति कौर्मि १२ अध्यायः
तथा कामावशापिता वशित्वं मित्रवरुणायोः पुत्रः यथा ।
स्वातंत्र्यं येन स्वतंत्र्यं अस्ति । इतिष्टहा नरेंद्रेण कथ्यता मिति
इत्यमरटीकाणं भरतः ॥ भूपते वशिष्ठे चोदयामासः स

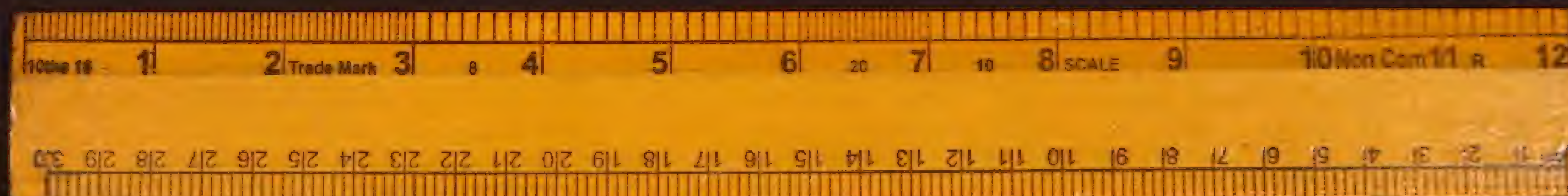
मस्ता स्ति तपोयनाः मुनिभिः लैवेव नीलोत्तमसमन्वितं गु
प्रेरितः सोपि यथावद्यमान देन धूपपित्वात् राजहारे पियो
सः योगमास्थाय सचिरे मेवा भवेत् सेतापरानितामूलपिष्टे
वरणिगामवान् अयस्य मित्रा रोचनया पुते यं पश्येत्तिलकेने
वरुणायोश्चैव ऊर्ध्वो ये परि व वशीकुर्यात्प्रणालये ५ ॥
कृता एकावैया लैवेवोत्त व काकनिका वचाऊषं निम्ब पत्रं स
शिष्टा नाम विष्कृताः पतेपता ऊर्ध्वे आत्तरक्तं सभावेयं वशी
वशिष्ठानां स्मृता शेकादश्वेवत भवति मानवः ६ ऊर्ध्वः सर्व
अष्टावेते समाख्याना व्रतगोपा सन्नेभ्यो नमः सिद्धिं कुरु कुरु
नसाः सताः इति वशिष्ठराणेन स्वाहा सप्तभि मेचितं कृत्वा
तथेव विधि तारादमाह भावा करवीरस्य पुष्पकं स्त्रीतामेष
आयो ॥ भ्रामयेच्चत्ताराहेसा वशाभवेत्
वशीकराणां स्त्री माने मंत्रोपधे व्रतदेदी वचा पत्रं मधुना सह प
यज्ञीकराणां इति भरत नराय वेयेत् योगलेपाच्च वणिता नाम
रो अस्पृश्योयः वशक्रियाश भर्तारमिच्छति ८ मूले जयेत्ता वक्त
हे दृष्टयः तन्नाथनौ सधानिय स्थंयवहारे जयपदे ९ भृंगराज
या व्रतदेदी वचा ऊषं प्रियंगु । स मूलेत पिष्टे शुक्रेण संयुते अ
नागकेशरं दद्यात्तद्वलं पुष्टं तिणी चोजयित्वात वशी कुर्या
स्त्रीणां मंत्रेण तदंशे ओं नारा चरे किल १० प्रपराजिता शिफा
यणायेति स्वाहा तावलेदीय दद्याच्चीलोत्तम समन्वितां तान्
ते यस्य सबशीमात्रसेशयः गौर लेनप्रदानाच्च वशीकरणा मुत्तमं
रि हरि स्वाहा १ गोदेते हरिताले चतुःषष्टिकलाः प्रोक्ताः कामशा
व संयुक्तं काकनिकाया चर्णाङ्ग स्वेवशीकराः आलिगनाद्यादही
हा यस्य शिरेदीयते सबशीभवे एणं ऊमायां दे वशीकराः ११ रोच
त १ विनरीटसमांसं तमधुना नानागुण्याणि विलुप्ये प्रियं
सहपेषयेत् ऋतुकाले यो निते गवः ऊर्ध्वं चंदने चैव तिलकेन
पातुरुषोदासतामियात् १२ अग्रहं जगद्देशे १३ उरुलभा वचाऊषं
गुग्गु

ऊंऊंमं च शतावरी तिलतेवेन सं योषितः ११ मनःशिला पत्र
 पुक्तं योनिलेपातशो नरः ॥ कंच सगोरोचन ऊंऊंमे पभिः
 १५ निम्बकाष्ठस्य धूपेन धूपयित्वा कृतेच तिलकेसदा स्त्रीवशात्तानि
 भग्नस्त्रियः सभगासात्साव रुद्र यात् २१ सहदेवो भृंगराजः
 पति दीप्तो भविष्यति १५ मा मितापरानिता वचा तेनैव तिल
 दिष्टं नवनीतेच ऊंऊं च अधुप कंकुत्वा त्रैलोक्यं वशाता मियात्
 छिका लोभापं भगलेपास्यात् १४ गोरोचना मीनपित माभ्या
 निर्दसो भवेत्तदा १६ पंच १ च कृतवर्तिका यः पुमां स्तिल
 क्तानि पुष्पाणि पुष्पनात्या स कं ऊंऊंमं हस्तकनिष्ठया ॥ स
 साहरेत् ऊंऊंमेन समाशुक्तया स करोति वशं सर्वं त्रैलोक्यं नात्रमे
 रक्तसमन्वितं पुष्पाणां वसपिष्ठा प्रायः १५ गोरोचनामहादेव अत
 च रोचनायां समेकतः स्त्रिया पु शाणातभाविता ततः कृताव
 साकृतो रुद्र तिलकोऽयं वशी। तिलकान्मानवं यन्निरीक्षते ते
 करः १७ ब्रह्मदेवीत पुष्पाणां याने च सर्वं वशं ऊंऊंमं कार्यादि
 पाने वशीकरः १८ ओं गं गाणप चारणा १६ नागेश्वरं च शैलेयं
 तयेसाहेति अयं गाणपतेमैत्रोय त्वरात्रं च हरीतकी चंदनं काष्ठ
 नविद्याप्रदायकः ३४ मधु सस्त्रं सूक्ष्मेना रक्तशर्करासमन्विता एते
 च जम्बा वट्टा शिला ततः व्यव धूपा वशीकरः स्मरवारा श्वेच्छा
 हारेनयः साह शतनाप्यात्राणां १७ रतिकाले अरादेव पार्वती
 प्रियः १९ तिलानां तृताक्तानां प्रियशंकर निजशुक्रं गरीता
 कृसानां रुद्र होमयेत् अष्टोत्तर त्वामहस्तेन यः पुमान् कामिनी
 सहस्रं राजा वश्यं विभिर्दिने रगां वामं निमित्तसात्स्वियाः पि
 २० क्रीकारं सविसर्गं च प्रातः यः २० संधुवंच महादेव पा
 सूर्यसमुद्युति स्त्रीणां नलादेवि वावतमले मधु पभिर्लिप्तं
 यस्य वश्यतो नयति ध्रुवे २१ लिङ्गं वैकामिनीवशाद्देवतं
 यस्तं नरुयादयुते शुचिः प्रयत पुष्पाणि पंचरक्तानि गरीता
 मानसः दृष्टिमात्रे सदातस्य वश यानिकानिच तदुतं च प्रियं वं चेषे
 मायाति

देकयोगतः अनेन लिप्तलिग तस्य वक्रिनायावधि मंत्रेन
 सकामिनी वशाता मियात् १५ पेदशासदस्तकं दशांशादिप्रमा
 इतिगुरुते १८१ १८६ १८४ शोन होमादींश्च समाचरेत्
 ग्रथायाः ग्रथान्तं प्रवत्ता। प्रीतः स्वात्मा रविष्वाशीमुचिर्भू
 मि वशीकरा सुतमे । येन तानितेन्द्रियः प्रातः काले समार
 विज्ञानमात्रेण मंत्राः सिद्धंतिन भ्य नपेन्मध्यदिनावधि नपेत्
 त्वात् प्रतिमां कारयेद्विप माभेदेवेशिङ्गनेदिने दिने शुभे
 लेन रजतस्य च पलाहेनम नातीपुष्पस्य होमेन वशायेनात्र
 देशानि साध्यस्य प्रतिमां शिव संशयः कर्पूर मिश्रितं स्तोत्रैस्त
 हितानि पलाहेन हरिद्राच र्ययेत्परदेवतां पूर्वप्रणाव मुह
 र्णाकं तथा गते कृत्वा साह तचासुं प्रवेदेततः तर्पयाम्यपि
 हस्तं तद्वनिः सिध्य संदरि । जायाते मंत्रं जानीहि संदरि ।
 ता सने तत्र दत्त्वा विज्ञेयं शुभेनैव विधानेन संतर्पयदेव
 तमानसः चतुर्दिक्षु महेशानि ना सिद्धिः प्रयागाहेवेशि जाय
 ताकाविनिवेशयेत् रक्तासने ते नात्र संशयः अभिषेकं ततः
 चोपविष्टा एवीस्यो नपमारभेत ऊंऊंमं शंकरि प्राणावलम्बे प्राणा
 एजाया नियमं देवि जानीहि वंच महेशानि चासुं तदनेतरं य
 भगनेदिति तिलाएणाचरेत् तत्र भिषिचामि तत्प्रातः हृदेतेना
 स्थापयेत्तत्र देशिकः प्राणाप्र भिषिचयेत् तदुपशोच देवशि
 तिष्टमंत्रेण प्राणांस्तस्यापये द्वाद्याणां भाजयेत्तदा पवेकते
 दुयः शुभः कृत्वा एजयित्वा म महेशानि वशीकरा सुतमे जा
 वालमानया जयेत् दशासाहस यते नात्र संदेहः सत्तं सत्तं नमे
 जापेन प्रयोगादेर्भवेत्ततः प्राण शायः कामतत्प्राज्ञ नारीणां रि
 वंश्वं शुभाय मायावीजं द्वितीय एणां असुनोपमः यावज्जीवित
 कं कावेत्तलाकिनीपुक्तं वामक पर्येत स्मरवारा श्वेच्छा जायते
 लोन्धुषितं ततो रक्तपदं युयाद्या नात्र संदेहः सत्तं स्मरवाराचितं
 मुंटे तद्वेत्तं राधनाम तेनात्यस्य शेतापरानितामूतं योष
 वशीमानय

येदोचयुतं । शतेनामंजितं कृ
त्वा तिलकं कारयेत्ततः वश
येत्रात्र संदेहः सत्यं सत्यं मे
स्मरि चंद्रसूर्यो यदि वृथा न
हानिष्फलभाभवेत् रक्तवस्त्रेण
चामुंडां तोषयेद्भयततः स्व
र्गादिनिष्ठा देवा विनाशकारकः ।
प्रिये आद्येते मरुतीं पूजां कुर्यात्
स्यावगमने पंचदिनप्रयोगेणारा
जानं वशमानयेत् ॥ तव
प्रीते महादेवि कथितं भुवि
उत्तमं इति वृद्धीलतंत्रं ॥
वशीभूतः त्रि वशपतांशः अ
वशो वशो भवति इत्यर्थे द्विप्र
त्ययेन निष्पन्नः ॥
वशीरः उं गजपिण्णली । इति
नराधरः ॥
वशं स्त्री लवंगं इति शब्दं ।
दिका ॥
वशः त्रि शयनतांगतः तस्य
र्षयः प्रणयः १ इत्यमरः ॥
वशः ३ इति शब्दरत्नावली ॥
वशका स्त्री वशगास्त्री इति श
ब्दरत्नावली ॥
वशपा स्त्री वशीभूतानारी तस्य
र्षयः वशगा २ वशासा ३ ।
वशपका ४ इति शब्दरत्नावली ॥
वधे इति कविकल्पद्रुमः ॥
वधति इति दुर्गादासः ॥
वध इव देवोद्देशकदविष्णा
गमंत्रः इत्यमरः स्त्राहा औषट्
वोध इव वधट् सभा एते पेश
हादेवहविर्दाने वक्रिमुवज्जते
वर्जते देवाय हविषोदाने देव
हविर्दाने तत्र देवा इन्द्रादयः अत्र
पितरो देवातांस्तिष्ठन्ते स्तेषु
देवाः हविर्दाने इत्यनेन एतेमं
त्रा इति सूचितं इति भरतः ॥
वषट्कारः उं देवोद्देशकपागः
तत्पर्यायः देवयुतः १ आहुतिः
३ होमः ४ होत्रे ५ इति हे
मचंद्रः ॥
वषट्कृतं त्रि ऊतं इत्यमरः ॥
अथो ऊतं यद्वयं तस्माद्विषु
वषट्कृतं इति शब्दरत्नावली च
वक्र ३ गतो इति कविकल्पद्रु
मः क्विपि वट् ३ वक्रते इति
दुर्गादासः ॥
वक्रयः उं एकदायनोवत्सः
इत्यमर टीकायां रायमुज्जट एत
शाकदायनः ॥
वक्रयणी स्त्री चिरप्रसूता गोः
वक्रयिणी इत्यमरः वक्रते ए
रिक्तामति वक्रय शिरकातीनवत्सः

वक्रना इति व्यातः वक्र ३ गतो
नास्तीति अयः वक्रय स्त्रेकदाय
नोवत्स इति कोषः तद्योगात्तक
पिनी नैकानादिति इत वक्रय
नीति पाठे गोहोणोत्पादिनापा
मादिनात्तः नदादिना दीप् इ
षामुषती गवेधित वक्रयिणीति
महंमधमये गदसिंहः इति तद्वा
कायां भरतः ॥
वसकं स्त्रेद्विदोश्च ॥ इति कवि
कल्पद्रुमः स्त्रे इह प्रीतिः क
वासयति वधुः चकारात्तये च
इति दुर्गादासः ॥
वस य उ इर स्त्रेमे इति कवि
कल्पद्रुमः यवस्यति उवसित्वाव
त्ता इर अवसत अवासीत्तयव
सीत् अस्मात्पदादिनामिसे इ
इत्येमे स्त्रेभ इह नयतारिती
भावः यो वसतविधितिहला
गुथः इति दुर्गादासः ॥
वस पैवे औ निवासे इति कवि
कल्पद्रुमः पे उस्यात् औग्रवात्
सीत् इति दुर्गादासः ॥
वस ल ३ स्त्रेते इति कवि
कल्पद्रुमः लूतिदिह आद्यादनस
र्वकआरणा लट् वस्ते लोकः
वस्ते इति दुर्गादासः
वस ल वासे इति कविकल्पद्रुमः
वसयति इति दुर्गादासः ॥
वसतिः स्त्री वासः यामिनी ॥
वसती निकेतनं इति मेदिनी
वसने स्त्री वसं इत्यमरः ॥
आदने इति मेदिनी ॥ निवा
सः स्त्रीकलीभूषणा इति शब्द
रत्नावली ॥
वसना स्त्री स्त्रीकलीभूषणां यथा
सारसनं सारणं वसना वशना
तथा वसने वलनेचेति स्त्रीक
लीभूषणो भवेत् इति शब्दरत्ना
वली ॥
वसेतः उ अतिसारः इति शब्द
रत्नावली स्त्रेविशेषः । सच
चैत्र वैशाख मासद्वयात्मकः यथा
मधुश्रु माधवश्च वासेतिकावृत्तः
इति मलमासतत्त्वधृता अतिः
तत्पर्यायः पुष्यसमयः १ सरभिः
३ इत्यमरः मधुः ४ इति शब्द
रत्नावली माधवः ५ फल्गुः ६ इति
नराधरः स्त्रेराजः ७ पुष्यमासः
८ पिकानंदः ९ कोतः १० काम
सातः ११ तत्कालीन जलगुणाः
कषायत्वं मधुरत्वं सूक्ष्मत्वं ॥
इति राजनिर्घटः ॥ अस्मादिष्ठा
तदेवतोत्पत्तिं यथा मज्जय ।

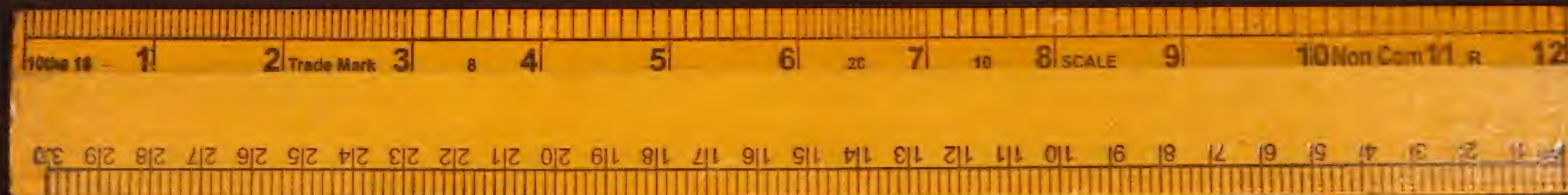

उवाच करिष्ये ॥ इति तव विभो
वचनादहमोहनं किंत योषि
नरात्वं मेततः ततः कौता भवा
न मया संमोहिते शोभोयया
तस्याहमोहनं कार्या मनोरमा
कामो तन्निरेय लोकाभ्युदया
महं नहि पश्यामि यथा तस्याह
मोहनं कर्तव्य मधुना यात स्तुति
पाये ततः कुरु माकंडेय उवाच
एवं वादिनि कंदर्प याता लोक
पितामहः कपासमोहनी योऽय
मिति चिंतो जगामह ॥ चिंता
विष्टः तस्याय निःश्वासो योषि
निहतः तस्याहसतः सज्जनः पु
ष्पजात विभूषितः चूतोऊवाच
कलिकां लिखिष्ये मरुतं किं
मुकासारसा रेन प्रफुल्ल इव
पादयः प्रोता गतीव संकाशः
फुल्लतामरेसत्ताः संशोदिता
खंडशशि प्रतिमासः सुनासिकः
शालवच्छवणावर्तः श्यामकुंचित
मूर्धनः संध्याश्रुमालि सदृशः ऊड
लहय मंडितः प्रमत्तवारणागति
विस्तीर्णादयस्यलः पीनसूत्राय
तभुजः कलाकरयुगमकः सुवृत्ता
कलीजवाः कंबुशीवोन्नतासकः गूढ
जघः पीनवत्तः संशर्माः सर्वततोः
ता

दृष्टो ॥ अथ समुत्पन्ने संशर्मा ऊचुः
माकरे ववो वायुः सशरभिः पादपा
अपि प्रणिताः पिकाश्च नैः
सततं पंचमं मधुरस्वराः प्रफुल्ल
यथा अभवन्स्वराः सल्ल उक्ताः
इति कालिकापुराणे ४ अध्यायः
हरमोहनकाले अस्मकमोहिणी यथा
मधुश्च ऊरुते कर्म यद्यतसवि
मोहने तन्मृगाश्च मयाभार
नितं तस्योचितं पुनः चंपकात्
शरानाश्रुनकराणां पादलो क
या नागके प्ररुद्राणां किंशुकान्
केतकान् वकान् माधवी मलि
कायां सोराण्क रुदेकां स्तथा उ
त्कृतयति तत्रस यत्र तिष्ठति वेद
तः सरास्यत्फुल्लपद्मानि वीजयन्
मलयानिलैः सुगंधिः कृतवायना
त अतीव शंकराश्रमं ललाः सर्वा
सुमनसो नूतनांकर संख्याः वृत्ता
नुचिरभावेता वेष्टयंतिस्व तत्रच
लाभतांश्वरुप्रयोगां लोः सुगंधि
समीवणोः दृष्टा कामवेश गाते न
तत्र मुनिरपुत्र तदृशा अपि लो
केश नानाभरेः सुशोभनेः रम
नेस्व सुराः सिद्धा ये ये चापि त
पोयनाः नतस्य पुनरस्माभि रू
मोहस्य कारणा भावेन ऊहने

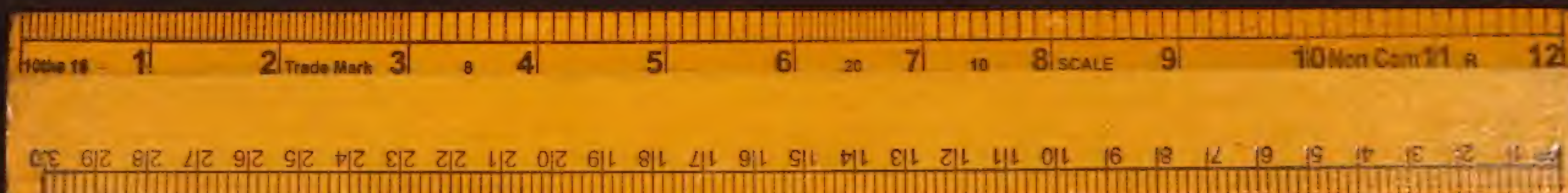
कामः कायोत्प मपि शंकरः ॥
इति कालिकापुराणे ५ अध्यायः
वसंते वर्णनीयानि यथा ॥ सुर
भो दोला कोकिल सारत सूर्य
गति तरु दलोदियाः ॥ नातीत
रघुवचयाप्रमजरी भुमरुंकाराः
इति कविकलताया प्रथमस्तव
कः सद्गोतर्गतहितीयगाः ॥
यथा रागाः षडेव त प्रोक्ता रा
गिण्यस्तिशेदेव त भिरतोय व
संतश्च नर रागयथा स्तथेत्यादि ॥
तस्य पंचरागिण्यो यथा श्रीदो
लिता च देशाख्या लोला प्रथम
नरी मयरी वेति रागिण्योवसे ॥
तस्य सद्युगाः अस्याध्याने ॥
यथा शिखंडिवर्त्तयवहहडः ५
समिकं हृतलतांकरा अमन्तरा
वामनोत्तमूर्ति र्जतेगमनः सवस
नरागः अस्यागनसमयो यथा ॥
श्रीपंचम्याः समारभ्य यावत्साल्य
न हेरा तावद्वसंतरागस्य माम
मुक्तं प्रतीमिभिः इति संगीतदा
मोदः कलाजायमने अस्याय
श्रीम्या यथा अंशुली १ गमकी
१ पदमंजरी १ गौडकरी ४ धामक
ती ५ देवशाखा ६ हनुमन्मतेरि
नेतरागपुत्रनामानो ५ स्थाष्टौ ॥

पुत्रा किंत तेषां मध्ये विभा
सस्याने हिनेन इति लिखितं
लोमेश्वरमते तस्य सद्गुणिण्यो ॥
यथा देशी १ देवगिरी १ वरासी
३ लौडिका ४ ललिता ५ हिन्दो
ली ६ तन्मते ७ स्य रागसरा
गिही महितस्य वसंतर्गमीनस
मयाः इति संगीतशास्त्रे ॥
तावविशेषः यथा नयमंगल
गंधर्व मज्जरे विभगमाः इति
तालो वसंतश्च जगन्कपोः यथा
रुणि रितादि वसंततालेकर्त
यो नगणो मगाण स्तथा न
गन्तुमे गुरुश्चैको विरामोमेव
एतदयं इति संगीतदा मोदः ॥
वसंतकः ५ पृष्ठा नाकप्रभेदः
इति राजनिर्घटः ॥
वसंतऊसमः ५ हृतविशेषः य
था वसंतऊसमः सेलः पायितो
दिनऊसितः इति शास्त्रमाला
वसंतऊसमाकरः ५ औषधविशे
षः यथा प्रवाल रस मोक्तिको
वरमिदे चतुर्भागाभाकएचकृपरा
यस्यते रजत हेम तो शृंगके
अयो भुजग रंगकं विल्वकं
विमयातिवले प्रभे इति विभा
वयेभिनिद पिया सप्तशः द्वे

वृषविशेषतैः कमल मालती ७ मेदिनो ॥
 छनैः पयः कदलि कंदनै मलय वसंतहती स्त्री पादलीवृत्तः माथ
 नैलानामुद्रवैः वसंतजसपाक वीलना इति मेदिनी गणिका
 रो रसपति द्विवलोऽशितः सम रीपिकी इति राजनिर्घटः ॥
 लगदराजवेत्तकिलनिजानुपाने वसंतदुः प्रे आशुवृत्तः इतिशब्दा
 रये इतिवृहयोगतर्गिणी ॥ ला ॥
 वसंतशोषी ७ कोकिलः इति वसंतसावः ७ कामदेवः १ इति
 केचित् ॥ लापुषः ॥
 वसंतजा स्त्री वासंतीलता इति वसा स्त्री मांसप्रभवधातविशेषः
 राजनिर्घटः ॥ इत्यमरः मांस रोहिणी ॥
 वसंततिलकं स्त्री चतुर्दशाक्षर इति राजनिर्घटः अस्याविवरणेमे
 पादच्छंदोविशेषः पुष्पविशेषः दः प्राइ इष्टव्य ॥
 यथा जेयं वसंततिलकं तभ वशाज्योः ७ शिशुमारः इतिविको
 जाज मोगः फल वसंततिलकं दृशेषः ॥
 तिलकं वनाया लीलापरंपिक वसिः ७ वसने इत्यणादिको
 कलेकलमत्र गौति वातेष ७ षः ॥
 छसुरभिर्मलयदिवातोयातो ह वसिरे स्त्री सामुद्रलवणां ॥ राज
 रिः स मधुरा विधिना दताः सः पिपली इति थरापमरतीके ॥
 इति छंदोमंजरी जेयथविशेषः वसिष्ठः ७ वशिष्ठमुनिः इतिदिश
 यथा अक्षरत दहन मंधव वि कोषः ॥
 स्य शक्र ज्ञा करेजसहितमणिः वसु स्त्री रत्न थने इत्यमरः ॥
 तेन पीते नैवं प्ररोहतिपुनर्गु वृक्षेषु प्रपामे इति मेदिनी ॥
 दनः स्वदेतो स्तसे वसंतति हाटको इति विसः ॥ जने
 लके रपि कलकले इति वृत्त इति सिद्धांतकोमुद्यामुणादिहृतिः
 रत्नावल्या पुनरोगचिकित्सा ॥ वसुः ७ वकवृत्तः अनलः ॥
 वसंतहता ७ आशुवृत्तः को रश्मिः गणादेवताविशेषः १ र्य
 किलः पंचमरागः इति विस मरः सचाष्टसेख्यातः १ यथा ॥

धरो भुवश्च सोमश्च विस्र अवा यरः १ भुवः २ सोमः ३ सावित्रः
 तिलोऽनलः प्रत्युश्च प्रभासश्च ४ अनिलः ५ अनलः ६ प्रत्युश्च
 वसवोऽष्टौ क्रमात्प्रजाः इति प्रभासः ८ इति महाभारतेदा
 भरतः दत्तो द्वितीयजन्मनि पृथ तथर्मः अपिच आपो भुवश्च
 मन्वतरे अशित्रा एतां षष्टिः सोमश्च परमैवानिलोऽनलः ॥
 कृत्वा जनयामास ताः प्रजापति प्रत्युश्च प्रभासश्च वसवोः सो
 भ्योदत्तवान् धर्मायदश तासां ना मुकीर्तिताः आपस पुत्रो वे
 प्राणि भावतेसा कज्ज्यामि विद्या तद्वः अमः आतो धनि स्तथा
 साय्या मरुत्वती वसुधैव कुटुम्बकम् भुवस पुत्रो भगवान्कालो लोक
 ला आसा मध्ये वसो रक्षो वसवः प्रकालनः सोमस भगवान्बो
 पुत्रा यथा ज्ञाणाः प्राणाः भुवः अ वचुसी येन जायते थरस ७
 कीः अग्निः दोषः वसुः विभावस्त्र ज्ञोदविरो उतो हववद स्तथा
 रिति ज्ञाणास अभिमभ्यो पत्माद मनोहरायाः शिरसः प्राणाः श
 पृथोक भयादयः पुत्राः १ प्रा रमण स्तथा अनिलस शिवो भा
 णस उर्जसभ्यो होपुत्रो सहसा र्यी तस्या पुत्रः पुरोजवाः ॥
 युः पुरोजवश्च २ भुवस्य धाराणां अवितातगतिश्च होपुत्रावनि
 पुरः पुत्रः ३ अर्कस्य वासनायां त लसत अग्नि पुत्रः कुमारस्तुश
 वीदयः पुत्राः ४ अग्ने वसोर्धारा रस्तेव यजायत तस्या प्राणा
 या इविणाकादयः पुत्राः ५ विष्णवश्चानैगमेयश्च शृष्टजाः
 दोषस्य शर्वर्णाशिशुमारो हरे प्रत्युश्च विदुः पुत्रं रुचिनामा
 रंशः ६ वालो रोगिरस्योविष्य चदेवन् हो पुत्रो देवतस्यापित
 कर्मा विद्यकर्मणाः पुत्रश्चात्तवो मावतो मनोविरो हृदसतेश्च
 मन्त्रभूत विष्णो साय्या मेनोः ७ विरिणी वरसी ज्ञाचारिणी
 स्तथाः ७ विभावसो रुपायां च प्रभासस तसा भायीवस्तुम
 यः पुत्रोऽयुष्ट रोविद्यातप ना हृमसव विदुः स्त्री महाभाग
 जानः ८ इति श्रीभागवतमते स्तसां जने प्रजापतिः इतिवदि
 मतांतरे अष्टौ वसवो यथा एो कश्चपीय प्रजासर्ग नामाथा

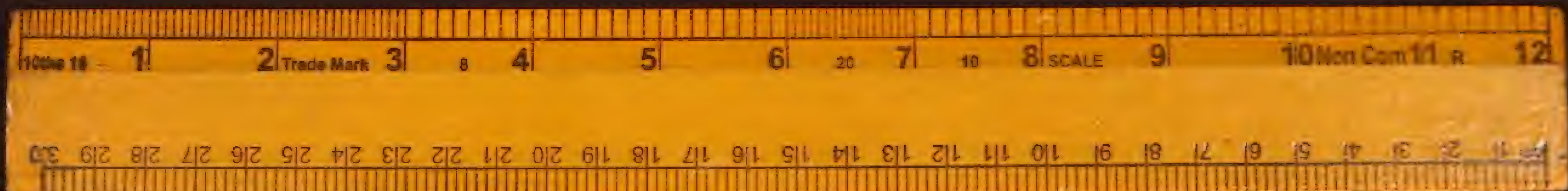

यः कौर्म ॥ ५ ॥ यथायत्र ॥ योक्तं
 राना इति मेदिनी ॥ यना
 धिपः इति विष्णुः ॥ यथुः
 इति शहरत्वावली ॥ पीतवृद्धः
 वृत्तः इति हेमचंद्रः ॥ ५ ॥ किरिणी
 इति सिद्धांतकौमुद्यामुणादिहृतिः
 ॥ शिवः सूर्यः ॥ इत्येनकार्यलो
 षः ऊनीनकायणसपदति विशेष
 षः यथा शूद्राणां नामकारणो
 वसुधोपादिपदतिपुक्तनामत्वे
 दोषं इत्युहादतत् ॥ अष्ट
 संख्या यथा पुमापि कृतभूता
 नि घातुन्यो वसुधेभ्योः ॥ इति
 तिप्पादितत् ॥
 वसुः स्त्री दीप्तिः वृद्धोपथं इति
 शहरत्वावली ॥
 वसु वि मधुरं शुक्लं इति हे
 मचंद्रः ॥
 वसुकं स्त्री संभरितवर्णं इत्य
 मरुः पांशावं वसुकं इतिरा
 जनिर्चंद्रः ॥
 वसुकः ५ अर्कवृत्तः इत्यमरः
 शिवमती इति मेदिनी पुष्प
 विशेषः सत् स्येत रक्त भेदनदि
 विधाः तत्पर्यायः ॥ वसुः २
 शोवः ३ वक्रः ४ शिवमदिका
 ५ काष्णपतः ६ शिवमतः ७ सरो
 ८ शिवशेखरः ९ अस्यगणाः १
 कदत्वं तिकत्वं उत्तत्वं ॥ पाके
 शीतत्वं दीपनत्वं अनीर्णं वात
 गुल्मनाशित्वं श्वेतस्पर्शायनत्वं
 इति राजनिर्चंद्रः ॥
 वसुकीटः ५ याचकः इति हारा
 वली ॥
 वसुखिद्या स्त्री महामेदावृत्तः इति
 रत्नमाला राजनिर्चंद्रः ॥
 वसुदः ५ ऊवेरः इति धनदशा
 वदशीनात् धनदातरि वि ॥
 वसुदेवः ५ श्रीकृष्णजनकः तत्प
 र्यायः आनकडंडीभिः २ ॥ इत्यम
 रः २ ॥ मुरः ३ कृष्णपिता ४ ॥ इतिश
 हरत्वावली अस्मदिवर्णं यथा
 नारायणाउवाच कश्यपी वसुदे
 वसु देवमाता च देवकी पूर्वपुण्य
 फलैरेव संशय श्रीहरिं सुतं ॥
 देवमीकान्मारिषायां वसुदेवमहा
 नभूत तस्य जन्मनि देवश्रवा
 दयामास इन्द्रमि आनकंचमहा
 रुष्टाः श्रीहरे जनकं च तं ॥
 सतः पुरातना स्तेन वदत्मानकड
 न्दुभि इति वसुदेवते श्रीकृष्णजन्म
 त्वदे ७ यथायः वक्रिपुगाणेव ॥
 वसुदेवता स्त्री धनिष्ठानत्वं इति
 हेमचंद्रः ॥

वसुदेवभूः ५ श्रीकृष्णः इति
 हेमचंद्रः
 वसुधा स्त्री पृथिवी इत्यमरः
 वसुधापवर्जिका स्त्री भूवर्जि
 का इति राजनिर्चंद्रः ॥
 वसुधारा स्त्री जिनशक्तिविशेषः
 तत्पर्यायः तारा २ महाश्रीः ३
 जेकारा ४ स्वाहा ५ श्रीः ६ मनो
 रमा ७ तारिणी ८ जया ९ अने
 ता १० शिवा ११ लोकेश्वरा १२ आ
 मता १३ खड्गवासिनी १४ भद्रा १५
 वैष्णवी १६ नीलसरस्वती १७ शीत
 नी १८ मदातारा १९ धनंदा २०
 विनोचना २१ अनोचना २२ इतिहे
 मचंद्रः ऊरेरपरी ३ इति शत
 माला वृद्धिआह पूर्वकर्तव्यं
 दिगजवसुदेवकं ऊज्ज्वलं च
 तथारा यथा छंदोगपरिशिष्टेका
 त्यायनः ऊज्ज्वल्यो वसो धीरो
 सप्तवारान्कृतेन च कारयेत्तं च वा
 रात्वा नातिनीचानचोद्धितं ॥
 आयुष्मानिति शीतार्थं नस्वा तत्र
 समाहितः ॥ पट्टाः पि
 तृभ्य स्वदत्त आह्वाने सुपक्रमे
 त वसो आदिवानस वसो धारा
 भिति वसोर्धाराधिपानेनत्वादि
 दर्शनात् अनुवक्तमासेनवप्रयो
 गः कर्तव्यः इति आह्वानं ॥
 सामानां तस्यातन मेजो यथा
 यद्वर्षा हिरण्यस्य यदा वर्षो ग
 वास्तत ततस्य ब्राह्मणो वर्चस्तेन
 मासे ह्यज्ञामसि यजपा यथा
 वसोः पवित्र मसि शतधारे वसोः
 पवित्र मसि सप्तधारे देवस्या
 सवितापुनात वसोः पवित्रेणा श
 तधारेणास्तत्वा कामधुत इतिआ
 ह्वययोगतत्त्वं अवेदिनां यथा ॥
 अपसम्पन्न यागच्छंती भूरि थारे
 पयसतीचतप्रवाते सुकृते सुवि
 ब्रते राजेतयस यस्य भुवनस्य
 रोदसी आसुरेत सिंचितं यन्मनुक
 ते ॥ अन्नाश्च वज्रतमे तवास्तेन
 ना अभिवाकसीमि यत्र सोमः
 अयते यत्र युक्तोपतते वृतस्य धारा
 सधुमस्य वृथेत ॥ वृतवती भुवना
 नामभि श्रियावी पृथ्वी मधुदेव
 सुपेशसा यावापृथिवी वरुणस्य
 धर्मणा विक्रमिते अजरेभूरिरेव
 तसा ३ शतधारेमुत्समीत्यमातां
 विपश्चितेपितरं रुक्म्याना अभि
 मंदंत पित्रोरुपस्यते रोदसी पि
 एत सत्यवाचं शतधारे वाधुम
 कं चर्विषं रचयिषेस्तेऽभिचत
 ते हवीः ये च प्राप्स्यति अथुल

त्रि संगमेति उद्धरे सप्तधारे ५ व
 सोः पवित्रमसि शतधारे वसोः पवि
 त्रमसि सहस्रधारे देवस्त्रा सविता
 पुनात वसोः पवित्रेण शतधारे
 एतच्चाकामधुत्त द्मूर्धनं दिरो
 रतिं शुश्रित्वा वैष्णवर रत सा
 जातमग्निं करिं सञ्जानमतिथिं न
 नावा मासत्राः पात्रे जनयन्त देवाः
 स्वाहा ७ इत्येते मंत्रे सप्ततृताश
 दद्यात् इति जालेसिः ॥ वि
 शेषवसुधारा यथा मूला या वहते
 धारा मानात्सर्पिर्न सा शुभा।
 नापिका शस्यते विघ्नहर्षिकृति
 कारिका बुरुते वह मानाया श
 सते च ऊनाशनं सवर्णा देमव
 र्णाचधारा रात्रिविह्वले संतताप
 तते यात तनोती वच पात्रके।
 तनोति न्यपराष्टं च वसोधीराद
 संशयः सगंधि त्वक् विमलतह
 निकीर विवर्जितं शस्यते च व
 रोधीरा या सर्पिर्गव्य एजिता
 शुभावातावनानं वा होतव्यत्
 सुशोधुनं वृत हौद यथोधा
 रा सर्वधोडा निवारिणी वरु
 द्वां वृत्तमात्र मरुते हविका
 विकं तस्य धारा सदा देया वसो
 धीरा हि सा मता वसनास्य
 का

अथावहाः एवं यो वाहयेदाहः
 शास्त्रद्वयेन कर्मणा तस्य भूः
 सिद्धिने मती सनागा सदसगारा
 इति देवीपराणे वसोर्धाराणाम
 १५ अध्यायः ॥
 वसुंधरा स्त्री पृथिवी इत्यमरः
 वसुप्रणाः पुं अग्निः इति शब्द
 रत्नावली
 वसुमती स्त्री पृथिवी इत्यमरः
 वसुरोविः स्त्री यत्तः वसोरुवः
 तैत्तिरीयानिगनेन हेतु प्रत्ययेन
 निष्पन्नं इति सिद्धांतकौमुद्यामु
 यामुणादिवृत्तिः ॥
 वसुतः पुं देवता इति त्रिकां
 दुशेषः ॥
 वसुश्रेष्ठं स्त्री रूपं इति राज
 निर्वहः ॥
 वसुसेनः पुं कर्णारजः इति वि
 कोदशेषः ॥
 वसुस्थली स्त्री ऊवैरपुरी इति
 शब्दमाला ॥
 वसुदहः पुं वकुदहः इति व
 त्तमाला ॥
 वसुदहकः पुं वकुदहः इति
 माला ॥
 वसुकं स्त्री मोक्षरिलवारां इति
 हेमचंद्रः वकुपुष्प इति

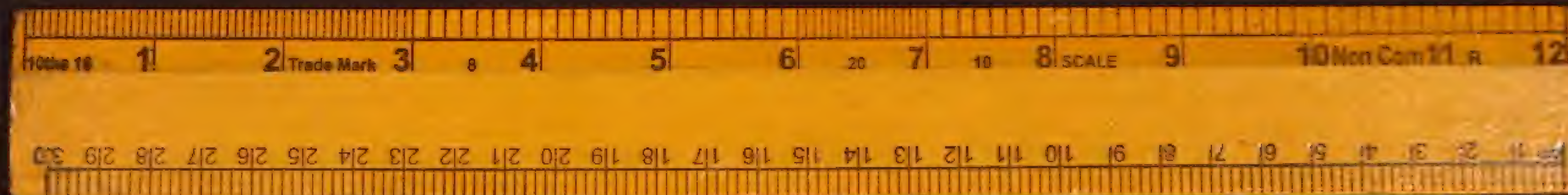
वस्तिमोदा स्त्री यजयोदा इति
राजनिर्वहः
वस्तिः ५ स्त्री वस्तिमदशाः ५
या स्त्रियां वस्ति वस्तिमदशाः
सर्वस्त्रियो हयोः इत्यमरः ॥
वस्ति स्त्री छ लोत्रीत्यपः तस्य
र्यायः वृषगोधाया २ मेघास्त्री ३
वृषपक्षिका ४ अनास्त्री ५ वोक
जी ६ अस्मा गुणाः कदुरसत्वं ।
कासदोषविनाशित्वं बीजदात्त
त्वं गर्भजनकत्वं च इति राज
निर्वहः
वस्तिः ५ स्त्री नाभेरधोभागः ॥
वस्तिमदशा इत्यमरः वस्ति आ
ख्यादयति मृत्राशयप्रदे वस्तिः व
सन् ३ स्त्रौ नास्तीति तिक मृ
त्राशयप्रदे वस्ति रिति रत्नमा
ला इति तद्दीकाया भरतः ॥
अथ वस्ति विधिः वस्ति हिंथाउ
वासाख्यो निरुद्धश्च ततः परः यः
स्त्रिहो दीयते सस्मादनुवासनेना
मकः कषाय हार तैले यो
निरुद्धः सनिगद्यते वस्तिभिर्दीय
ते यस्मात्तस्मादस्ति रिति स्मृतः
वस्तिभिः स्मगादीनां मृत्राण्यैः
तजानुवासनाख्यादि वस्ति र्योः
३ कष्यते अनुवासान भेदश्च ।

मात्रा वस्ति रुदीरितः पलहयं
तस्मात्त्रा तस्मादहोपि वा भवेत्
अनुवासस्त दूतः स्नातीत्यादिः के
वलानिली नानुवासस्त ऊर्ध्वीणा
मेदी स्थूलस्तथोदरी नास्माणा
नानुवासाः स रज्जीरोन्माद तद्
युताः शोथमूर्च्छाः रुवि भयस्यास
कास तयात्रा नेत्रकार्यं सवर्णा
दि धातुभि र्दत्तवैराभिः नले
र्दत्ते विषाणायेर्मणिभिर्वा विधी
यते नेत्रं नाडी तथाच विषयका
शो नेत्रं पणि गुणो वस्ति तरुमूले
विलोचने नेत्र वेषे च नाड्याच ने
त्रो नेतरि भेदवदिति पकुवर्षा
त मरुषं यावन्मान पङ्गुले ततो
हादशकं यावन्मान सादृष्टम मि
ते ततः परं द्वादशभि रंगुलैर्नेत्रदीर्घ
ता मुहूर्च्छिदं कलायाभक्षिदं को
लास्थि रभक्तं यथा सौंय
भवेत्नेत्रं स्मृतां गोपुच्छं सति
भ मूले स्थले । ततः क्रमात्
कृशं मुहूर्च्छिदं प्रमाणा नेत्रे
क्रमेण षट्पाय द्वादशवर्णय ।
द्वह्वर्षाय त्रेय आठरंगुषाय
नमूले स्थले विधीयते कनिष्ठे
कायरीणाद मयेच उदिका मुले
पणिणादो ३ स्थौलं तन्मूले

कर्णिक हेच कार्ये भागाच्चतुर्थे
कात कर्णिका गवादि कर्णवत् कारको उभोवस्ती अनुवासननि
कर्णिकाच्छत्राकारा गुदाधिकतः प्र रसाद्यो उरमा स्यात्तैः वद्वि
वेशोधिनी कर्णिकेति कर्णिका मध्यमा स्यात्तै विधिः ॥
कार्त्तकर्णिकेति कथ्यते यो नत्र पलहयेन हीना स्याड्का मात्राउ
त्रवर्त्तिव दंष्ट्रद्वय विधानतः सगा वासने अथ स्त्रिहवस्तिः ।
नप्रकर गवा मरिषस्यापि वा भ शताका सेंयवाभ्यां देये स्त्रिह
वेत् वस्ति रितिशेषः मूत्रकोष च दूर्णाकं तन्मात्रोत्तम मथ्याताः
स वस्तिस्त तदनाभेत चर्मनः पद चत इय मापकैः विरेच
कषाम रक्तः सस्त्रु वस्तिस्त्रिगोह नात समरात्रे गते नातवलायव
द्वीरितः ब्रह्मावस्तेस्त नेत्रस्यास्य भुक्ताजायानुवासाय वस्ति र्दयो
द्वामण्युलोमिते मुहूर्च्छिदं पदनालिका परिणादि च शरी मुनामुसेदिते प्राणैः भोजयिता
रोपचयं वर्णा वलमभोगमपुषः यथाशक्ति कृते चक्रमार्गा ततः
कुरुते पविष्टिच वस्तिः सपुष्य उत्तरानिल विन्मूत्रं योजयेत्स्त्रि
पासितः दिवा प्रीति वसेते वस्ति हवस्तिना उस्मासुसेदिते उस्मा
हवस्तिः प्रदीयते ग्रीष्म वर्षाश मुनास्त्रापिते समस वामपासने
रत काले रात्रौ सादनुवासने न वामजैवाप्रसारिणः ऊचितोपरजे
वातिस्त्रिगुप मशाने भोजयितानु वस नेत्रं स्त्रिगु गुदे यसेत् ३
वासयेत् मदे मूर्च्छां च जनयेत् ह्वं वस्तिमुले मूत्रे वामरस्तेनथा
द्विधास्त्रिह प्रयोजितः द्विधाभोज रयेत् पीडयेदतिरोनेव मध्य
देवस्त्रोच दूतं भुक्तवतोऽसंत वेगेन पीरधीः जंभा कासतवा
वत् वर्णां च हापयेत् युक्तस्त्रिह दीश्च वस्तिकाले वकारयेत् जि
मते जंतं भोजयितानुवासयेत् शस्त्रावामितः कालः प्रोक्तो
युक्त स्त्रिह यथावित स्त्रिहोभोम बले स्त पीडने ततः प्रणिदि
भोजयित्वा इत्यर्थः हीनमात्रा तैस्त्रिह उन्नानो वाक् शते भवेत्
उभो वस्ती नातिकार्यकरोस्ते सजानुनः करावत् ऊर्ध्वीणादि

कथामुत्तं एषा सात्रा भवेदेकासर्व
 त्रैवैष निश्चयः निवेद्योमेपांशुं
 सा मंगला होरिकायवा ॥
 गुर्वक्षयोरुत्तरां वावामात्रेण स्मृता
 उभेः प्रसारितेः सर्वगात्रे यथा
 तीर्थं प्रसर्पति अन्तर्वीर्यक्षेहा
 दि तादृशेनलो रेण ॥ ३ ॥
 स्त्री सारास्यतेः शनैः स्फिचो
 मेव तथा श्रोणी शय्यादेवोत
 निपेततः स्फिचो ज्ञेन सपा
 सिभ्यो पूर्ववताउगेदुयः शयन
 पाद तल्लस चीन वारावलिपेन
 तः ज्ञाने विधाने त ततः रुयी
 त्रिहं यथा सखे सानितः सप
 रीषय स्निहः प्रेममिथसत उप
 दुवं विवा रीत्रं स समानुवा
 वितः उपदवस्थाने उपचोषावि
 ति लुप्तते पावः जीर्णात्रमथ
 सायात्रे स्निह प्रत्यागते पुनः लह
 न योनयेत कामं दीप्ताप्रिसन
 रोयदि मृदुवासिताय देय मितरे
 : क्रिस्त्वोदकं धाम्य सुदी कषा
 यं वास्तेह व्यापति नाशनं खलो
 दहमुत्सोकं व्यापतिर्वाधिः अने
 नविधिना षट् वा समवाद्येनवा
 पिला विधेया वस्तुय स्तेषा मेतेचे
 वनिहने दहस्तु प्रथमा वलिः ॥
 रोदलि वडुत्तरेणो सम्पादतो रिती
 यत्त स्रद्धे स्य मनितं जयेतवते
 वार्तिन जनयेत तृतीयस्त प्रया
 जितः चतुर्थ पंचमौ दत्तो स्तेक्षे
 तो वस्तुयनी षष्ठो मारो स्तेक्षति
 सप्तमो मेद पव न अष्टमो न
 वमश्चापि मज्जानेच यथाक्रमे य
 थाक्रम मिति वचनायस्यमोः स्फि
 तिहयेत एवं शुक्रगतान्दोषान्ति
 गुणः साधु साधयेत दिग्गताः य
 द्वादशादिवसाधिको वलिः यथा
 दणाष्टादशकान्तलीनो यो निवेद्ये
 स ऊर्जर वतोः सस्य रेये तस्यो
 : अरुप्रभाः वृत्ताय वक्रवातायति
 हवलि दिने दिने दद्यादैयज्ज
 थायेषा मग्नावाध भयाज्जहार
 स्नेहोः स्याज्जो वृत्ताणो दीर्घकाव
 मन तायः अनस्यो : वाधकः ।
 तथा निहृहः स्निग्यातो मतपात्रः
 प्रसासते अथवा सप तत्काले
 स्नेहो निर्याति केवलः तस्यासो
 : सतरो देयो नदि स्त्रियति तिष्ठ
 ति त्रिमुति स्त्रिपे तिष्ठति दत्त
 स्नेह इति शेषः अष्टदसभेत्ता
 मिथः स्नेहो मेति मरा पुनः तदा
 गवेदनायस्यो मूल स्यासश्च ला
 यते पक्वाशय गुरुत्वच तत्र दद्याति

वृत्तं तीक्ष्णं तीक्ष्णं वये युक्ता विचारणा अथ निहृहवलि
 फलवर्ति ताशु वा यथाचराम विधिः निहृहवलि वरुपा भिष
 तो वायु मते स्नेहश्च जायते तथा तेकारणातरेः तैरेव तस्य नामा
 विरचने दद्यात्तीक्ष्णं नस्येव शा निकृतानि मुनिपुंगवैः कारणा
 मते यस्यनोपदेवं ऊपात्स्नेह व तरेः समवाधिकारणाभेदः निह
 लि विनिःस्मृतः सर्वोः स्ना वा हस्यापरं नाम योक्तसास्यापने उ
 वृता रोह्याउपेयः सविज्ञानतो ॥ रेः स्नेह्यानस्यापनादोष धातुना
 अनायाते हृदयारवे स्नेह संशोय स्थापने मते निहृहस्य प्रमाणव
 ने हरेत स्नेहवस्तुवनायातेना ॥ प्रम्यः पादोत्तरे परं मध्यमे प्रम्य
 ताः स्नेहो विधीयते गुह्योरेदसती मुदिष्ट रीनेच ऊढवा सयः पदेअ
 क भागी वृष्पाक रोहिषं ॥ षे अतिस्त्रिपोः स्त्रिष्टदोषः व
 प्रातावरी सहचरं काकनासो प ततोः स्तः कृष्ण सस्या अस्त्रिष्ट
 तोमिता यवमाधानसी कोलज्ज दोषः अनुक्तिः स दोषः अदतो
 लस्यात्यस्तोमिता चतुर्दशोः त्तिशन इति यावत् ततोः स्तः
 : मृसः पक्वा रोहाणोपेयाने नच उरेः ततवान् आभान लुदि हिका
 पचेत्तलाक के पेष्य जीवनीयेः प शीः प्रोचस्यास प्रपीडितः पुटशा
 तोमितिः अनुवासन मेतहि सर्वः फातिसागती विसृही ऊष्ट संयुतः
 वात विकारनत ॥ गर्भिणी मधुमेरीच नास्याप्याश्र मतो
 प्रतिकः करेजः रोहिषं रोहिष दरी वातव्याथानुरावर्ते वातास
 इति सुगंधटादिशेषः काकना विषमचरे मूर्च्छा तस्योदसनाह
 साकौपाणागेरी प्रसूते पनहयं मृदुच्छाशमरीषुच दृढस्यस्वमे
 षट्सप्तभि व्यापदस्त जायते व दानिप्रमेहेषु निहृहते मृतेः स
 लिकर्माः दृष्टितासमुदायेनता पित्तहृदोगे योजयेदिपिबुदुयः
 अक्षित नेत्रादि सामग्या पाला उत्पष्टानितविमूत्र स्त्रिगोः स्त्रि
 रार विचारश्च वक्तिकर्मणि कु न मभोजितं मथ्याके स्तरमथ्ये
 त्वशः स्नेहपाव मयाः कार्यानात्र च यथा योगे निहृहयत स्त्रिगं
 सभ्यते स्त्रिं उसासुस्त्रिपितं स्ने

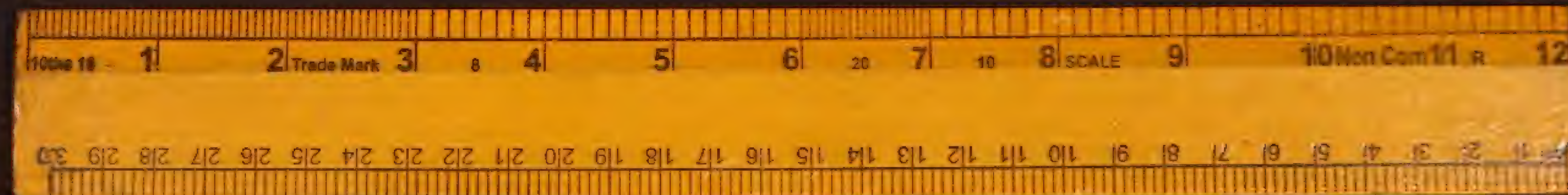
हवसि विधानेन उयः कर्मात्रि
हने जाते निरुहे च ततो भवेदत
कटकासनः तिष्ठेत्तुल्यतः प्राच्येन
निरुहागमनेच्छया अत्र मुरुतेमा
त्रावनेतदपि बोधितं निरुह प्र
तागमनकालो मुरुतेमात्रः अना
याते मुरुतीति निरुहे शोधनेरे
निरुहे रेव मतिनास्तार मृत्रात्र
सैथयेः यस्य क्रमेण गच्छते विरु
पित कफ वायवः तावदेवोपजा
येत सुनिरुहे तमादिशेत विवि
क्तता मनस्तुष्टिः स्त्रियता व्याधि
निरुहः आस्थापनं त्वहवस्याः स
मः एते तत्तत्तानां विधिना पुंजा
निरुहं वसि शानवित् द्वितीयं
वा तृतीयं वा चतुर्थं वा पश्चाच्चि
ते सस्तेर पक्षः पवने पिते होप
यसा सर कलाय कटका मृत्राक
फे तस्मा स्वये दिताः पित श्रेष्ठा
निला विष्टं तं युष रेसेः क्रया
त् निरुहे भोजयित्वा च ततस्त
मनुवासयेत् सुकुमारस वृद्धसवा
तमच मृदुरितः वसितीत्या
प्रयुक्तादितेपो हमाहतामुषी
दद्यात्तुल्ये शाने पूर्व अथे हो
षहरं ततः ।
पश्चात्तेशमनीयं दद्यादिति

विधिकृत देवोष
धनिः यमो अनेन

विचक्षणः परं उवीजे मधुकं पिप
ली सैथवे ववा हृषया फलकल
अवसि रुक्ते शानः स्मृतः इत्युल्ले
शन वसिः शताका मधुकं वि
ले कोटजं फलमेव च सकानिका
सगोमूत्रो वसिदीवदरः स्मृतः इति
होषरे वसिः ॥ अथ
गुमधुकं मुला तथैव च रसोजने
सत्तीरः शस्यते वसि होषाणा शमनः
स्मृतः इति शमन वसिः ॥
विफला काय गोमूत्र सौद्र तारस
मायुताः कुषकादि प्रतीवाया वस
यो लेखनाः स्मृताः कुषकादिप्रती
प्रतीवायाः कुषकादिगाविशेषव
र्णप्रतेयाः इति लेखन वस्यः ॥
हृदयादय निःकायेः कल्ले मधु
रुके पुताः सर्पिर्मास रसोपेता वस्त
याः वदयेवाव ती शालुणास्
लीपुष्पजाकराः पेशावती नारा
गी जेतः वज्रशरः । वीर
सिद्धा होइ मुक्ता नास्त्राणि चित्त
संज्ञिताः अजोरभेगा रुधिरं मुक्ता
देया विचक्षणैः अजस्रागः उर
अ मेघः पलाः कलस्रगाः माशपि
च्छिव स्तीना पलेहोदशः मीता
इति पिच्छितावस्तयः ॥
दत्वाधौ ॥

सैथवसात् मधुमः प्रसूतिहयं ।
वितिर्मथ्य ततो दद्यात्स्वेदसप्रस
तिवयं पक्षीभूते ततः स्वेदे
कल्लस्य प्रसूति तिष्ठेत् संमूर्ति
ने कषायंत चतः प्रसूतिसमितं
रक्तीयाच्च तदावाप मंते हि प्रसूतो
मितं तिमो विमथ्य दद्याच्च निरु
हं कुशलो भिषक एव प्रकल्पि
तो वसि हृदशप्रसूतो भवेत् ।
वाते चतः पले सौद्र दद्यात्स्वेदस
प्रसूतं पिते चतः पले होइ ।
स्वेदे दद्यात्स्वेदस्य । कफत व
दुपले सौद्र तिष्ठेत्स्वेदे चतः प
ले ॥ इति निरुह शाना ॥
पवंडकाय तुलांशं मधु तैले ।
पलायकं शानप्रुषापलाहने मे
शवाहने सपुते मधुतैलिक से
होः पं वसि दीरुविलोडितः
सेदो मूल कृमि सीरमतोवाव
नाशनः वतवर्णद्वारश्चैव वृ
द्धो दीपन हृदहाः मधुतैलिकव
सिः तैलाज्य होरनेतानो प्रसू
त प्रसूते भवेत् हृषया सैथवा
तांशो वसिः स्थापनः यरः
यापनः सारकः यायन वसिः ।
परं उमूल निष्काशो मधुतैलसुहे
यव पययुक्तश्चो वसिः सवचो

पिप्पलीकनः पुकराय वसिः
पंचमूलसनिष्काशलेते मागधि
कामय ससंगेवाः सयस्याकः ति
दवसिपिनिस्मृतः सिद्धवसिः
स्नान मृशोदकैः ऊयोदिवास्त्रमै
मनीर्णतो वनेयेदपरं सर्वमाच
रेत्स्वेदवसि वत् अथोतरः
वसि विधि अतः परं प्रवृत्तामि
तुल्यमुत्तर संज्ञितं निरुहाउत्त
रो यस्यात्समाङ्गतर संज्ञकः डा
दशागुलकं नेत्रे मध्ये च कृतक
गिकं मानतीपुष्पहृताभं लि
हं सर्वपनिर्गमं पंचविंशतिव
र्णाणामधोमात्रा द्विकार्पिका त
हृदं पलमात्राच त्विरसोत्ताभि
षावरैः अथस्यापन सुदसत
मस्य स्नानभाजनैः स्थितस्य ना
नुमात्रेणापीठेः निष्पशलाकया
स्त्रिपयामेष्ट नागंत ततो नोत्रे
नियोजयेत् शनैः शनैः हृताम्य
के मेष्टुं प्रेष्टुं तानि षट् ततोऽपी
उपेहृतिशाले मंत्रं विनिर्हरेत्
ततः प्रसागते स्वेदे स्वेदवसि
क्रमोदितः सीणा कनिष्ठिका
स्मृते नेत्रे ऊयोदशागुले मुरुः
प्रवेशो योज्येव योज्यत अतः परं
ले हृगुले मृत्रमार्गं च सल्लनेरेवि

योजयेत् मृगकृच्छ्रविकारेषु
 वानानां त्वेकमेव तं नानैर्निष्क
 म मायेय सत्तनेत्रं विचक्षणैः
 मानतीपुष्पताभं नेत्रमित्ता
 तात् पुनः सत्तशब्दभिधानेन
 नानातोपिनेत्रसत्तता बोधः
 नार्थं योनिमार्गेण नारीणां त्वेद
 मावाहिपालिका मृगमार्गेणो-
 त्ताना वानानां च द्विकार्थिकी उ-
 त्तानाये द्विये दद्यात् ऊर्ध्वजाने
 विचक्षाणः अप्रमागच्छतिभिव
 कृत्वा उन्नतसंज्ञिते भूयो वसिर्विद
 ध्यात्तु संशुक्तं शोधने गुणैः फल
 वसि विदध्याहा योनिमार्गे दृष्टं
 भिषक् सूत्रेर्विनिर्मितं त्रिगुणं
 शोधनद्रव्यसंयुतं दद्यात्ताने तथा
 वसो दद्याद्वसि विप्रारदः स्त्री
 विद्वत्कषायेण पयसा शीतनेन
 वा दद्यात्ताने वसो यस्मिन् स्थाने व
 सि दत्तं तस्मिन् दद्यात्ताने वसिः
 शुक्ररुजः प्रसादीणां मार्तवजारु
 जः दद्यात्ताने वसिस्त नोचितो मे
 दिनां कृत्वा सम्पदत्तसंज्ञितानि
 व्यापदकम एव च वसिस्तनरसंज्ञ
 स्मृत्मानः त्वेदवसिना अथक्
 लवतिविधिः वृत्तापत्ते गुरनिष्ठा
 स्मृत्तां त्वागुपुत्रिभा मत्प्रवर्ति

वर्तिः फलवर्तिश्च सास्त्रता । इति
 भावप्रकाशः ॥
 वसिकर्माणां पुं अरिष्टवृत्तः ।
 भूविहा इति व्यातः यथा अरिष्टो
 वसिकर्माणां वेणीरः फेनितः
 त्वाणः इति शब्दवदिका ॥
 वसिमले स्त्री मूत्रं इति हेम
 चंद्रः ॥
 वस्तु स्त्री इत्यं यथा । उदरं च
 स्तोपिकं स्यात्तत्त्वं इत्यं वस्तु च ।
 इति पदार्थः यथा । भावः
 पदार्थो धर्मः स्यात्तत्त्वं तत्त्वं वस्तु च
 इति च विकीर्णशेषः ॥
 नगति वस्तुद्वयं भावः भावश्च ।
 इति व्याख्यातं सविरानेराहयं वस्तु
 इति वेदोत्तराः ॥
 वस्तुकं स्त्री वास्तुकं इति शब्द-
 त्वावली राजनिर्घटश्च ॥
 वस्तुकी स्त्री श्वेतचिलीशकः इ-
 ति राजनिर्घटः ॥
 वस्तु स्त्री गदरं इत्यमरः ॥
 वस्तु स्त्री परिधानाद्युपयुक्तकार्पा
 सादिनिर्मितवस्तु कापड इति भा-
 षा तत्पर्यायः । आख्यातने २ वा-
 सः ३ वस्त्रं ४ वस्त्रं ५
 मुक्तं ६ इत्यमरः सितयः ७
 शीतः ८ लल्लकः ९ कपटः १०

शाटकः ११ कशिपुः १२ । इति
 जराधरः वासनं १३ दिव्यं १४
 श्रोतं १५ छादं १६ वासं १७
 इति शब्दरत्नावली ॥ अस्य
 परिधान विधि र्यथा भृगुः वि-
 कृतोऽन्नरीयश्च न गच्छावस्तु पवा-
 च श्रोतं स्मार्त्तं तथा कमेन न गच्छि-
 तयेदपि विकृतः परीधानासंज्ञित
 कल्लः तथाच परीधानादहिक
 ता निवहा दासरी भवेत्तस्मिन्
 वामे दृष्टे तथा नाभौ कर्तव्य
 मुदाहृतं पभिः कर्तुः परीधते
 यो विप्रः स मुचिः स्यात्तः बोधाय-
 नः नाभौ धृतं च यदस्माच्छाद-
 यति जानुनी अन्नरीये प्रशस्तं तदह-
 न्मुभयो सयोः प्रवेताः दद्या-
 नाभौ प्रयोजयेत् स्मृतिः न स्यात्
 कर्माणि कंचुकीति अन्नरीयथा-
 णं चोपवीतवत् यथा यज्ञोप-
 वीतं च धार्यते च द्विजोत्तमैः ।
 तथा संधार्यते यत्वाङ्गुलीद्वयं
 श्रुथं इति स्मृतेः अथ यथा दि-
 ज्ञोत्तमैः सव्यापसव्यादिना उप-
 वीतं धार्यते तथा उत्तराच्छादनम-
 पि द्विजोत्तमैरिति प्रदर्शनमात्रं ॥
 प्रागुक्तभृगुवचनेन सर्वेषां द्विवस्तु
 ता प्रतीतेः पारस्करः एकं चेद्वा
 सो भवति तस्य उत्तरादेन प्रच्छा-
 दयतीति इत्याह्निकतत्त्वं ॥
 अस्मभ्यारणगुणाः यथा काम्यं
 शस्य मायुष्य मन्तस्त्रीं प्रदर्शय-
 श्रीमत्पारिषदे शस्ते निर्मितामर-
 थाराणं इति राजवृत्तभाः ॥
 अपि च स्नातस्यानेतरसम्प्रावृत्त्या
 तनुमानेन कौत्तिप्रदं शरीरसंके-
 द्वा रोपनाशने कौषेयं चित्र-
 वस्त्रं रक्तवस्त्रं तथैव च वान-
 श्वेत्तं तत्तं शीतकाले विधा-
 येत्त कौषेयं पशुम्वरं तत्तत्त
 त्वं मेध्यं सुशीते पितृभ्यं क-
 षाये वस्त्रं सुच्यते तद्द्वारेपदस्य
 काले तद्वापि लघुश्राप्यते कषा-
 ये कौकची इति लोके कषाय-
 रागरक्ते वा मुञ्जते शुभदे वस्त्र-
 शीता तप निवारणं न चोत्संनव-
 वाशीते तत्त वर्षासु धारयेत्त य-
 प्रास्यकाम्य मायुष्यं श्रीमदानंद-
 वरुने तत्तं वशीकरं रुच्यं नवेनि-
 मलमम्वरं काम्यं कामोदीपकं
 कदापि न चनेः सद्भिर्धार्यं मलिन-
 मम्वरं तत्तं कंदं कृमिकरं प्रास-
 तस्त्रीकरं परं अतस्त्री रशोभा-
 रारिद्रं वा इति भावप्रकाशः
 अथ नववस्त्रपरीधान दिने प्रच्छा-

नरायणवसभिषयविशाखावहस्त
चित्रोत्तराश्रिपवनादितिरेवतीष।
जन्मर्क्ष नीव उथ शुक दिनेत्तरा
देवार्थनवं वसन मीसुर देवत
द्यौ इति ज्योतिस्तत्वे अपिच
सूर्यचात्यथनेत्राणाः शशिदिनेकै
पाः सदा भूमिजे वस्त्राणा वज्र
ता बुधसुरेणो विद्यागमः संपदः
नानाभोगयुतः प्रमोदशायने दि
योगना भार्गवे शोरे स्युः खलु
गणेशक कलदा वस्त्रेयुते दूतने
इतिलोकवने अस्या त्वावसं
योग निषिद्धदिनानि यथा मे
द मंगल घटीषु द्वादश्या आ
इवासरे वस्त्राणां तारसंयोगोद
हत्यासप्तमं कलं इत्याक्रिकावा
रतत्वे तद्दानफलं यथा वासो
दश्रदसालोक्य मधिसालोक्य
मस्यदः इतिमुद्रितत्वे अपिच
हिजानो येन सततं शुभवस्त
प्रदा नराः वसुगंधयुतः पेशा
तेषां सजलशीतलः इत्यायेव
क्रिपराणो गुमशर्मिलोफात्वा
ननामाध्यायः तेन विरुपक्षवि
पि र्यथा इहल पट्टकौषेयदा
त्क कार्पासकादिभिः वासोभिः
एतयेहिंसंशुभेरात्मनः प्रियैः ३

क्रियायोगनामाध्यायः ॥
तद्गुहा विधि यथा विल यमी
तरे वस्त्रे दशोत मा द्यात्परी
थाय तथा पुनः आरुषोपानहो
यानमारुह्यैव पादके तस्या
पिपति र्यथा तत्रैव वार्दस्यतो
स्मृतं वासः सौम्यानि रत्नानि च
पत्तिणाश्च तथासर्वे वायव्याः प
रीकीर्तिताः तस्यतिगुहप्रायुषि
ते यथा हारीतः मणि वासा
गवादीनां प्रतिगुहे सा विग्रहस
हसं नृपेत् अष्टसहस्रे श्रेष्ठत
रसहस्र इतिमुद्रितत्वे ॥
अपिच श्रीभगवानुवाच कार्पासं
कास्तलं वात्कं कौषेयं वस्त्रमिष
ते तस्यैव पूजयित्वैव मेव देवा
वायवोत्सृजेत् निदेशं मलिनैर्जी
र्णं स्निग्धगात्रवर्तिगितं परकीर्णं
वातुदष्टं शुचिविद्धं तथोषितं ॥
उमकेषां विधौतं च श्रेष्ठं सूत्रादि
हृषितं प्रदाने देवताभ्यश्च देवैषे
अथ कर्मणि वर्जयेत् शपयोगे
न यज्ञादावपयोजने । शप
योगेन इत्यत्र श्लोपयोगेन रत्निक
वित्तस्तके पाठः उत्तरीयोत्तरास
गो निचोला मोदचेलकः ॥
परिधानं च यंचै तामस्यतानिप्र

प्रयोजयेत् शशावसं नीशारं
च तथैवानुपवासां क्वचित्सल
केशाणावसु मित्यत्र मणिवसु
मितिपाठः चेदतकं तथादृश्यं पंच
स्त्रातुदृष्टये पताका भजदं दौ
स्मृतं वस्त्रं प्रयोजयेत् अन्यत्र
वस्त्रादौ च तद्विना शक्तमपि च
रक्तकौषेयवस्त्रं च महादेवे य
शस्यते पीते तथैव कौषेयं वा
वासदेवाय चोत्सृजेत् रक्तक
मत्तं दद्यात्पिवायपरमात्मने वि
वित्रं सर्वदेवेभ्यो देवीभ्यो ऽप्यु
निवेदयेत् कार्पासं सर्वतोभद्रं
दद्यात्सर्वेभ्य एव नैकातरकं ।
दद्यात् वासदेवाय चेलकं ।
तथा नैकातरकं तं पिवायवि
निवेदयेत् नीलीरक्तं यद्वस्त्रं
सर्वत्र विवर्जितं देवे पेशेत्
पयोगे वर्जयेत्तद्विचक्षाणाः ॥
नीलीरक्तं प्रमादात् यो दद्यादि
सर्वे बुधः निष्कला तस्य तत्प्राप्त
रा भवति मेख विचित्रे वाससि
पुन त्रयं नीलीतिवर्जितं । वस्त्रं
दद्यात्सरादेवे नामसैतु कदाच
न ॥ द्विपदा द्वासाणां यद्वदे
वानां वासवो यथा तथाभूषणा
वीषु वसु अतम मुच्यते वस्त्राणा
रायते ततो वस्त्राणां रायतेतत्वे
वस्त्राणां सर्वतः सिद्धिस्तवर्ग्य
देव तत् इति कालिकापुराणे
६८ अध्यायः ॥ रासा सदा
वस्त्राद्यादिन शरीरे कर्तव्यं यथा
सर्वदा मंगले रत्नं आयेत्सद
हृदयां प्रवस्त्राद्यादिनं गात्रे न वि
श्रेष्ठः प्रदर्शयेत् इति तत्रैव ।
८१ अध्यायः नीलवस्त्रं परिधा
य वित्तपूजननिषेधो यथा वा
राहउवाच भूषितो नीलवस्त्राणा
यो हिमा मुपसर्पति वर्षाणां च
शान्ते पंच कुमि भूत्वा भूत्वा सति
श्रुति तस्य वस्त्राणि सप्रोणी अ
परायविशोधनं प्रायश्चित्तं विना
लाति येन मुच्यते किलिपातं च
तैचोदायानं कृत्वा विधिदृष्टेन क
र्मणा मुच्यते किलिपातं य
मेतज्जसंशयः इति वाराह नील
वस्त्रपरीधानप्रायश्चित्तनामाध्या
यः वित्तपूजने रक्तवस्त्रपरीधान
निषेधो यथा वाराह उवाच रक्त
वस्त्रेण संयुक्तो यो हिमा मुपसर्प
ति तस्यापि श्राप सप्रोणिष्क
र्मसंसारमोक्षं रत्नसत्ताम ना
रीषु रत्नोपतत्त्ववर्जितं तेनासौ
वीषु वसु अतम मुच्यते वस्त्राणा
रत्नसंपृष्टो कर्मदोषेणानतः

वर्षाणिदश पंचैव वसते तत्र नि
 श्रयः रजो भूत्वा महाभागे रक्त
 वस्त्रपरायणाः प्रायश्चित्ते प्रवृत्ता
 मितसकायविशोधने येन शु
 ध्यन्ति वै भूमे पुरुषाः शास्त्रवर्ति
 ताः एकादशे ततः कृत्वा दिनत्रयीणि
 दशसप्तच वापुभक्तो दिनत्रयीणि
 दिनमेकं जलाशनः एवं सपुच्यते
 भूमे मम विप्रियकारकः प्रायः
 श्रितं ततः कृत्वा ममाहो रोचते स
 ह पतते कथितं भूमे रक्तवस्त्र
 विभूषितं प्रायश्चित्ते महाभा
 गो सर्वसंसारमोक्षार्थं ॥ इति
 तत्रैव रक्तवस्त्रपरीधानप्रायश्चि
 त्तं परिहृतं कृत्वा वस्त्रस्य विस्त्रपा
 सननिषेधो यथा यः पुनः कृत्वा
 स्त्रेण मम कर्मपरायणाः देविक
 माणिर्जुवीत तस्यैव पतने मृग्य
 दूना वै पंचवर्षाणि काष्ठभक्त
 श्रुनायते मणिक स्त्रीणि वर्षाणि
 कच्छ स्त्रीणावपेच च नसगच्छ
 ति संसारे मम कर्मपरायणाः
 परावतश्च जायेत नववर्षाणि पं
 चच जातो ममापरायेन सितः पा
 रावतो भुवि तिष्ठते मम पार्श्वे पुत्र
 त्रैवारं प्रतिष्ठितः प्रायश्चित्ते प्रवृत्ता
 मितससंसारमोक्षार्थं येनासौ तभते
 सिद्धि

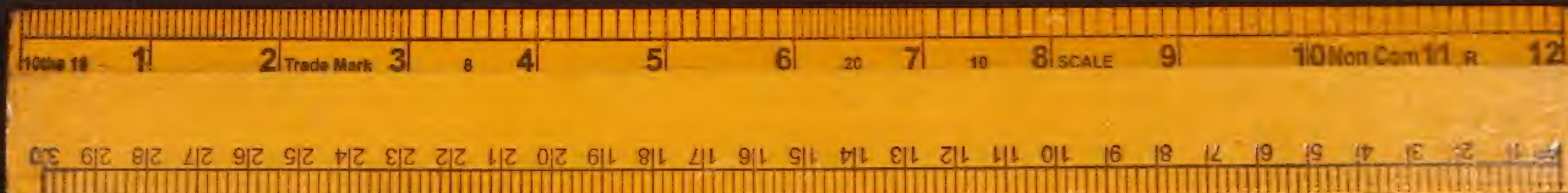
कृत्वा वस्त्रपरायतः समाहं यावत्
 भुक्ता विरारंशकपिंदिका जीणि
 पिंदान् निरावेत पंचपुच्यते कि
 ल्विष्ठात् य पतेन विधानेन दे
 वि कर्माणि कारयेत् शुचिभागव
 तो भूत्वा मम मार्गानुसारकः नम
 गच्छति संसारे मम लोकाय गच्छ
 ति इति तत्रैव कृत्वा वस्त्रपरीधान
 प्रायश्चित्तं परिहृतं योतवत्तस्य
 विस्त्रकर्मकराणि निषेधो यथा वा
 रादुवाच वाससाच्च योतेन
 योमेकर्माणि कारयेत् शुचिभा
 रावतो भूत्वा मम मार्गानुसारकः
 तस्य दोषे प्रवृत्तामि अपराधे वस
 त्रे पतति येन संसारे वाससाच्छि
 ष्टकारिणाः देवि भूत्वा गजोत्त
 तस्तिष्ठेत्तेके नरो भुवि उग्रश्रेके
 भवेज्जन्म जन्मचैकं त्वरस्तथा गो
 मापु रेकजन्मा वै जन्मचैकं दय
 स्तथा सारंगश्रेकजन्मा वैस्त्रो
 भवति चैकतः समजन्मातरं प
 श्यातलो भवति मानुषः मरुक्त
 श्रुणात्तश्च मम कर्मपरायणाः नि
 रापराधो दत्तश्च अहंकारविवर्ति
 तः यवापुवाच अत मेतत्पुण्यते
 न युत्वा सपुत्राहं संसारे
 वाससाच्छिष्ट येन गच्छति मानवाः

प्रायश्चित्तं च मेव हि सर्वकर्मसत्त्वा
 वदं किं विधातेन मुच्यति तव क
 र्मपरायणाः वाससा उवाच श्रा
 तत्वेन मे देवि कथ्यमानं मयानेव
 प्रायश्चित्ते प्रवृत्तामि मम भक्तिप
 रायणाः यावत्केन दिने जीणि पि
 णाकेन पुन स्वयः कणाभक्तो दि
 नत्रयी पायसेन दिनत्रयं एवं कृ
 त्वा महाभागे वाससाच्छिष्टकारिणाः
 अपराधं न विद्यते संसारे च न गच्छ
 ति इति तत्रैव श्रेयोतवासः परिधा
 न प्रायश्चित्तनामाध्यायः ॥ अथ
 परिहितपरकीयवस्त्रस्य विस्त्रपा
 दिकारो प्रायश्चित्तं वाससा उवाच
 यः परावृत्ता वस्त्रेण नावधूतेन मा
 धवि प्रायश्चित्ती पुमान्स्त्रो मम
 कर्मपरायणाः करोति मम कर्मा
 णि सृष्ट्वा ते मां तमः स्थितः स्त्रीणां
 वैजायते देवि वर्षाणि जीणि सप्त
 च दीनपादेन जायेत चैकजन्म वस
 त्रे मूर्तश्च कोपनश्चैव मरुक्तश्चै
 व जायते तस्य वृत्तामि सृष्ट्वाणि
 प्रायश्चित्ते महोजने येन गच्छति
 संसारे मम भक्तो व्यवस्थितः अष्ट
 भक्तं ततः कृत्वा मम कर्मपरायणाः
 माचसेवत मासस्य शुक्लपक्षस्य
 द्वादशी तिष्ठेज्जलाशये तत्र

सोतो दांतो नितेन्द्रियः अनममा
 नसो भूत्वा मेम चिन्तापरायणाः
 प्रभातायान्त शर्वर्या उदिते च
 दिवाकोरे पंचगव्यं ततः पीत्वा
 श्रीं मुच्यते किं विधात यपते
 न विधानेन प्रायश्चित्ते समाचरेत्
 सर्वपापविनिर्मुक्तो मम लोका
 यगच्छति इति वासरे परकीयव
 स्त्रपरीधान प्रायश्चित्तनामाध्यायः ॥
 कोचननिमित्तवस्त्रप्रमाणं यथा
 यावत्कोचनवस्त्राणां वादिकारोप
 कथकाः काश्चित्तायपुः श्रीं
 यत्र चेदावली मृदा इति ब्रह्मवेव
 तैश्चैकजन्ममात्रे २८ अध्यायः
 आसने वसने शय्या जायापत्यं
 कर्मदलः आसनः शुचि रेतानि
 नपरेषां कलाचन इषहोतादिव
 स्त्रस्य पश्चिमायादिप्रसारितवत्
 सच अथोतत्वं यथा ईषहोतं
 सिद्धि योते यहेतं रजकसत
 अथोतं तद्विजानीयादृशा दत्ति
 रापश्चिमे इति कर्मलोचनं ॥
 सत्यतयाः प्रागुत्तरदगग्रन्ताधो
 तं वस्त्रं प्रसारयेत् पश्चिमाधो
 दत्तिगाग्रं पुनः प्रसारनात्पुनः
 अग्रधो दृशा वृत्तवत् प्रचेताः
 स्वयं धोतेन कर्मव्या क्रिया य

मयि विपश्चिता न च राजकथोते
 न नाथोतेन भवेत् क्वचित् पुत्र
 मित्र कलत्रेण सजाति बोधयेन
 च दासवर्गेण यद्वैतं तत्प्रवित्र
 मिति क्षितिः स्नानोत्तरं उस्मी
 ष वस्त्रस्य धार्यत्वं यथा उस्मीष
 धारणा शिरोजलापनयनायतेन
 तदनेतरं शिरोजलापनयनाय
 तेन तदनेतरं न धार्यं तथा महाभा
 रते आस्तुतः साधिकासेन जलेन
 च सुगंधिना राजहंसनिभं प्राप्य
 उस्मीषं शिथिलार्पितं जलतय
 निमित्तं वै वेष्टयामास मूर्धनि ।
 शिथिलार्पितं अगाढवह्ने ॥
 निषिद्धवस्त्राणि यथा तारते न
 स्युतेन रूपेण पारकोपा विषे-
 षतः शूषिकोत्कीर्ण जीर्णो न कर्म
 ऊर्याद्विचक्षाणः नारसिंहे नरक
 मुत्सर्गा वासो न नीले च प्रशस्यते
 मत्ताक्तं च दशाहीनं वर्ज्यदम्बरं
 बुधः उत्थनं उत्कटशक्तविशेषं ।
 आचाररत्ने उशाना दशाहीनेन
 वस्त्रेण ऊर्यात्कर्माय भावतः
 विसृथमोतरे । वस्त्रं नाम धृ-
 तं धार्यं नरकं मलिनं तथा जी-
 र्णं स्थापदपौचैर्वेष्यते धार्यं प्रयत्न-
 तः उपानहनामधृते वस्त्रसहस्रं च धा-

योजयेत् इति तिष्ठादित्ते ॥
 वस्तुज्जटिमं स्त्री लुब्धे इति वि
 कांडशेषः वस्तुग्रहं ॥
 वस्तुग्रहं स्त्री वस्तुनिर्मितशा
 ला लोच इति भाषा तत्पर्यायः
 पटवायः २ पटमये ३ हृष्ये ४
 स्थले ५ इति त्रिकोणशेषः
 वस्तुयथिः पुं परिधानवस्तुसंयु
 यने तत्पर्यायः उत्तयः २ नीकी
 ३ इति त्रिकोणशेषः ॥
 वस्तुपञ्चलः पुं कोलकंदः इति
 राजनिर्घंटः ॥
 वस्तुप्रतिका स्त्री वस्तुनिर्मित
 प्रतिका, इति पाश्चात्ता ॥
 वस्तुभूषणाः पुं साकरुं उवृत्तः ३
 तिराजनिर्घंटः ॥
 वस्तुभूषणा स्त्री मंनिष्ठा इति रा
 जनिर्घंटः ॥
 वस्तुयोनिः स्त्री वस्तुनोत्पत्तिकाराणां
 यथा लवफल क्रमि रोमार्गाव
 स्तुयोनिर्दशादिषु । इत्यमरः ॥
 वस्तुर्जनः पुं ऊर्ध्वः इति राज
 निर्घंटः ॥
 वस्तु स्त्री वेतने मूल्ये वस्तुने
 द्वये इति विभ्यः यने सतिः
 इति हेमचंद्रः लव इत्यम
 रटीकायां रामाग्रमः ॥

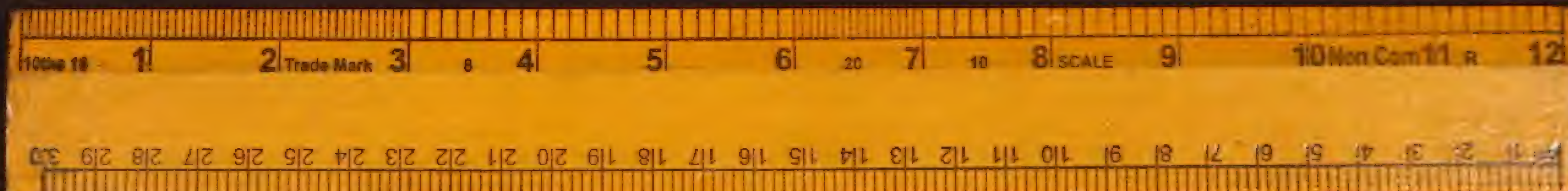
नेकार्यत्वात् सखाव इत्यर्थः ॥
य वव इत्याह इत्येव व्याख्यानं
इतिर्गर्भादासः ॥
वरः पुं वृषः प्रवेशः इत्य-
मरः खोटकः वायुः इति मे-
दिनी पंथाः इति त्रिकोण-
षः नदः इति हेमचंद्रः ॥
वदतः पुं वृषः पंथाः इत्य-
णादिकोषः ॥
वदतिः पुं वायुः । इत्याणा-
दिकोषः गौः सचिवः । इति
मेदिनी ॥
वदती स्त्री नदी इति केचित्
वदतः पुं पशुकः वृषभः ।
इति मेदिनी ॥
वदने स्त्री होतः ऊटी इति भा-
षा यथा तरणो भेलके वापि
यो नो स्तरिकः सवः होत स्तरां
वदने वदिते वारवतः पुमान् ॥
त्रिकोणशेषः ॥
वदतः पुं वायुः इति सिंहांत
कोमुद्यामणादिवृत्तिः वाने वि
इत्याणादिकोषः ॥
वदतः पुं पोतः इति हारा
वली वृद्धिः इति हेमचंद्रः ॥
वदतगंय स्त्री शास्त्रचन्दनं इ-
ति राजनिर्वटः ॥

वदतवतः पुं मेघमंजी इति
रत्नमाला पुस्तकांतरे नंदीवृत्तौ
मेघमंजी तथा मेघविशीलिका
चतुर्वदलं वत्तुश्च मेघमंजी
रत्नदुमाः इत्यपि पाठः
वदतवतः पुं सतलोभः इति
राजनिर्वटः ॥
वदता स्त्री शातप्रथा इति राज-
निर्वटः स्पृजैता । इति भाव
प्रकाशः ॥
वदा स्त्री नदी इति हेमचंद्रः
वदितः व वाह्य इत्यमरः ॥
वदितः ऊटीचरः पुं ऊलीरः इति
त्रिकोणशेषः ॥
वदितः वि अवदितः इति हि
रूपकोषः ॥
वदिते स्त्री पोतः तत्पर्यायः ।
वारवतः २ इति त्रिकोणशेषः ॥
वदितकं स्त्री जलपाने यथा
सायाविकः पोतवणिक्यापन
ने वदितकं रोहितं वदने पो-
तः पोतवाहो नियामकः ॥
इति हेमचंद्रः ॥
वदितोर्वदितः स्त्री तोरणं इत्य-
मरः वदितोर्वदितः स्त्री तो-
रस्यद्वारादितिः प्रकोष्ठं तत्पर्यायः
अचाराः १ प्रचारा २ लिंदा ४

इत्यमरः ॥

वदि भूतः वि वदिर्गतः वदिः
शत्रुपूर्वकं प्राप्त्यर्थं भूयातोः क
तैरिक्तं प्रत्ययेन निष्पन्नः यथा प
तविषयिता वदिभूतसाध्यविष-
यिता वदितं धर्मावच्छिन्नं प्रतिव-
धताशालि संशयः पतता इति
गदीशः ॥
वदिर्भावः वि विभावः । यथा
नरसिंहाचार्यधृतं ईशानसंहि ।
तायां श्रवो वा वैलवो वापि
यो वा स्यादन्वयनकः । सर्वं पु-
त्राफलं हेति शिवरात्रिवदिर्भावः
इति तिष्ठादितत्त्वं ॥
वदिश्वरः पुं कर्कटः इति हेम-
चंद्रः ॥
वदिश्वरः पुं विभीतकवृत्तः इति
इति राजनिर्वटः ॥
वकिः पुं चित्रकः भलातकः
विमृकः इति राजनिर्वटः रेफः
इति तंत्रं अग्निं इत्यमरः ॥
तत्पर्यायानि यथा तेजातवेदा-
सः सर्वं कल्पायः ऊत्तमं स्तथा २
दहनः शोषणाश्चैव तर्पणाश्च महा-
वतः पितरः पतंगः स्वाणि स्तथा
योधाज पवच अमृज तन्नामात
ग एपुक्तानि यथा नृभकोदीपकं

अथ विभ्रम भ्रम शोभनाः अथ
संख्याहवनीयो दक्षिणाग्निं स्तथा
वच प्रजाहार्यो गार्हपत्य इत्येते
दशा वक्रयः अथैव रम्योक्तानि
यथा भान्तो रंजकश्चैव रंजकः
स्नेहक स्तथा भारको वेधकश्चैव
वडावकायश्च सप्तथा व्यापकः पा-
वकश्चैव श्रेयको दशमः स्तथा
शरीरस्य वेजः स्थानानि य-
था । वक्रया दोषदृष्ट्यु सती
नादशा देहिनः दोषदृष्ट्यो यथा
वात पित्त कफा दोषा दृष्ट्याः स्युः
सप्तथातवः इति साररातिनकः
॥ तत्र निषिद्धकर्मणि यथा ।
नाशुहोः मि परिचरेत् देवान्की-
र्तयेदृषीन् नचाग्निं तेष्वेहीमा-
न नोपदधादयः कवित न
चैने पादतः ऊपीत मुविन नय
मेदुयः अग्नौ न निःसिपेदग्निना
दिः प्रशमयेत्तथा न वकिं कुल
निष्ठासे र्जतयेजाशुचि दुयः स
मग्निं नैवदस्तेन एषोजापुचिरेवसे
त नापविपेजापयसेत न सूर्येणा
वपाणिना मोचनानि समिज्जति
मुतादग्निं रजायत इति कौर्मउप्री
भागे १५ अध्यायः ॥ अस्मोत
नि रयथा शोभकं उवाच सर्वं

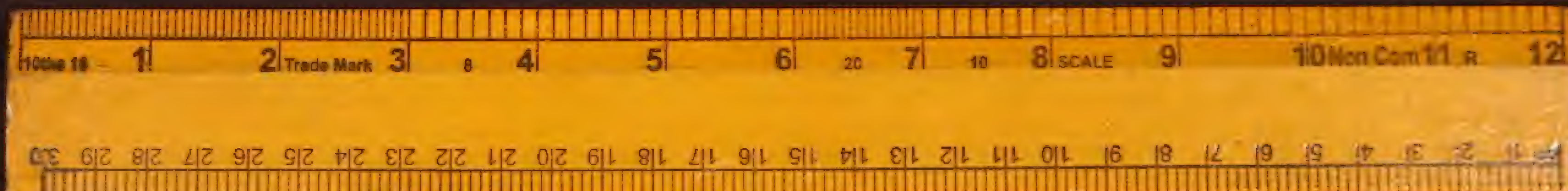

कृतं महाभाग परिपूर्णं मनोमम
अधुना श्रोतमिच्छामि वक्रैरुक्त
ति मीक्षितं सतउवाच ।
पकरासृष्टिकाले च ब्रह्मानंतमहे
श्वराः श्वेतहीयं ययुः सर्वे दृष्टं
विष्णुं जगत्सति परस्परं च सं
भाषां कृत्वा तिस्रसनेषु च ऊचुः
सर्वे सभामेभ्यः सरसो प्रसूतोदरे
विष्णुगजोद्भवा स्तत्र कामिन्याः
कमलाकलाः ॥ तत्र नृत्य
न्ति गायन्ति विष्णुगाथांश्च सुख
रं तासांच कविनां श्रेणीं कवित्वे
स्तनमंडले सस्मितं श्राव्यं च
दृष्ट्वा ब्रह्मा सकाशुकः मनोनिवा
रणकतुं न शशाक पितामहः ।
वीर्यपपातवच्छाद तज्जया वास
साविभुः तद्दीर्यं वसुसहितं प्रत
प्रेकामतापितः सीरोदे प्रेरयामा
स संगीते विरते हिज जलाड
स्याप पुरुषः प्रज्वलन् ब्रह्मतेज
सा उवास ब्रह्मणाः कोदे नज्जित
स्वच संसदि पतस्मिन्नेतरे रुष्टो ज
लाडस्यापसत्वरः प्रताप्य वरुणोदे
वात्सालेनेते समुद्यतः वालोदधार
ब्रह्मणां वक्राणां च भयादुद्वेगः ।
किंचिन्नोवाच जगतां विधाता ल
जयादिन बालकस्य करधृत्वा च
कार

कर्षणां रुषा वरुणाश्च सभामेभ्य
तंचितेषु प्रजापतिः यपातद्वर
तो देवो वरुणोऽर्चुत स्तथा
मृच्छां संप्राप्य सतवत्तो पदद्वया
विधेरहो चेतनं कारयामासां
तदद्वयाच शंकरः संप्राप्य चेतनं
तत्र तमुवाच जलेभ्यः वरुणा उ
वाच वालो जले समुद्यता मम पुत्रो
यमीक्षितः अहं गृहीत्वा शासा
मि ब्रह्मा मांता उयेत्कथं ब्रह्मावा
च बालकः शरणापन्नो मयि
विष्णो महेश्वर कथं दास्यामिभी
तच्च रुद्धं शरणागतं शरणागत
त दीनार्तं यो नरत्तेदयेदितः
पच्यते निरये तावत्यावच्छेदरि
वाकरो उभयो र्वचनं कृत्वा प्रह
स्य मधुसूदनः उवाच सर्वतज
ज्ञः सर्वशस्त्रययोचितं श्रीभग
वानुवाच दृष्ट्वा सकामिनीं श्रोतिं
वीर्यं धातुः पपात तत्र तज्जया
प्रेरयामास श्रीरोदे निर्मले जले त
तो वभूव बालश्च धर्मतो विधिषु
व्रतः तेजजश्च सतः शास्त्रे वरुणा
स्यापि गोरातः महादेव उवाच यो
विद्यायोनि संवेद्यो वेदेषु च निरूपि
तः शिष्यो मुञ्चेत् समतां च तित्वे
दविदो विदुः मत्र ददात वरुणा

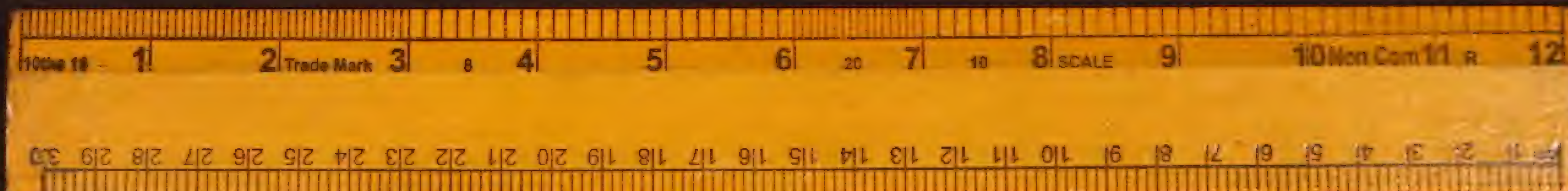
विधांच बालकाय च पुत्रो विधात
वक्रिश्च शिष्यश्च वरुणाश्च वि
सृष्टस्त बालाय दार्ष्टिकं शक्तिमु
त्तरां सर्वदग्धो जगताश्च निवी
तो वरुणां च विसृष्ट दार्ष्टिको
शक्तिं देदो तस्मै शिवाज्ञया मंत्रे
विधांच वरुणो रत्नमालामतोद
रां क्रोदे कृत्वा च तं बालं पुत्रं
मायया सुरः इति ब्रह्मदेवर्षी क
स्तनमावेडे वक्र्यत निर्नमः ॥ अ
ध्यायः तदा हनिवारणोषधानि
यथा सामुद्रमेषु च यवा वि
मुद्राया च सत्तिका तयानुलि
तं यदेष्टम नाग्निना दहते न्ये ३
ति मात्से राजधर्म राजरत्नानाम
॥ अध्यायः ॥ अग्निवैकृतं त
शांतिश्च यथा अनग्निदीप्यते य
त्र यश्चे यस्य निर्विधनः नदीप्य
ते तेन्यनवान्तराष्ट्रः पीड्यते न्ये
प्रज्वलेदप्युमासं वा तथा ह्येवापि
किंचन प्रासाद तोरणाद्वारं न
पवेश्य सरातये पतानि यत्र द
ह्यते तत्र गुणभयं भवेत् विष्णु
ता वा प्रदह्यते तत्रापि न्यपतेभ्यं
धूमश्चानग्निनो यत्र तत्र विद्यात्म
हृदये विनाग्निं विस्तृतिगाश्च
हृदये यत्र ऊच्यते विराजो यो

वित आत्र पुरोधाः समसाहितः
समिद्धिः सीरवृक्षाणां सर्वपैक्त
हृतेन च दद्यात्सवर्णां च तथा हि
जैभ्यो गाश्चैव वस्त्राणि तथा भु
वे च एवेकते पाप मुपैति नाग
यदग्निवैकृतमभव दिनेद इति त
त्रेवाद्भूतशान्तिरग्निवैकृतं नाम
१५ अध्यायः ॥ मुखाग्रयो
यथा गार्हपत्या दत्तिगाग्निस्तथे
वाहवनीयकः पतेः अयस्योम
त्याः शेषाश्चोपसदस्तथाः इति व
क्रिपुगागो गागाभेदनामाध्यायः
वक्रि विप्रमध्यगमननिषेधो यथा
हो विप्रो च देपत्योर्गुरुशिष्यायाः
दत्ताये च न गतवो ब्रह्मरताप
दे पदे ॥ इति कर्म
लोचनः ॥ अग्निचः नाग्नि
ब्राह्मणायो रंतेरा वपेयात्ताभ्यो
नैवाह्यायो नैगुरुशिष्यायोरनु
जयात् वपेयात् इति तिष्ठा
दितस्त्वभूतवचनं अय वक्रिल्ल
भने मानुषस्य दसो गद्या जलो
का तत्रपेययेत् दत्तो त लेष
येतेन अग्निस्तेभन मुत्तमं शा
त्मलीस मादाय एवमूत्रे निधा
यनं अग्निगागरे तिपेतेन अग्नि
स्तेभन मुत्तमं वायसी उदरं रस्य

मंदकवसयासद गडिकाकारयेने
न ततोऽपि प्रतिपेक्षणी पवमेत
त्ययोगेन अपिस्तभन मुत्तमे सु
गदीतक वचापुक्त मरीचनागर
तथा चर्विलाच उमं सद्यो नि
कायो जल्लेख लिङ्गेत गोरो
चना भंगराजं ह्योक्तान्नुत्तस
मं दिव्यस्तंभश्च पीत्वा स्थानेनो
नेन वेस्तथा ओ अपिस्तंभनेज
इति गारुडे २८६ अध्यायः ॥
वक्रिकरी स्त्री धात्रीश्वरी धाई
कुल इति भाषा । इति शब्द
चंद्रिका ॥
वक्रिकाष्टं स्त्री दादागुरुः इति
राजनिर्घटः ॥
वक्रिगंधः पुं यत्तधूपः इति
शब्दचंद्रिका ॥
वक्रिगंधः पुं वंशः इति शब्द
चंद्रिका ॥
वक्रिगंधा स्त्री शमीवृत्तः इति
शब्दचंद्रिका ॥
वक्रिवक्रा स्त्री कलिकारीवृत्तः
इति भावप्रकाशः ॥
वक्रिन्ताला स्त्री धातकी वृत्तः
इति राजनिर्घटः ॥
वक्रिदमनी स्त्री अग्निदमनीव
पः इति राजनिर्घटः ॥
वक्रिदीपकः पुं जलंभे । इति
शब्दरत्नावली ॥
वक्रिदीपिका स्त्री अजमेरा इति
राजनिर्घटः ॥
वक्रिनामा पुं विचक्रः भला
तकः इति रत्नमाला ॥
वक्रिनी स्त्री जलामासी । इति
रत्नमाला ॥
वक्रिपुष्पी स्त्री धातकी इति रा
जनिर्घटः ॥
वक्रिभाष्ये स्त्री वृत्तं । इति श
ब्दचंद्रिका ॥
वक्रिमंथः पुं गणिकारिकावृत्तः
इति जराधरः अग्निमंथः इति
राजनिर्घटः ॥
वक्रिमारेकं स्त्री जलं इति शब्द
चंद्रिका ॥
वक्रिमित्रः पुं वायुः इति शब्द
चंद्रिका ॥
वक्रिरेताः पुं शिवः इति रत्ना
पुषः ॥
वक्रिलोहकं स्त्री कांस्यं इति रा
जनिर्घटः ॥
वक्रिवधूः स्त्री सारा इति शब्द
रत्नावली ॥
वक्रिवर्णा स्त्री रक्तोत्पलं इति
शब्दचंद्रिका ॥

वक्रिवलभः पुं सत्तरेसः इति
विकोटशेषः ॥
वक्रिवीजं स्त्री रेवीजं इति तंत्रं
निमूकं इति राजनिर्घटः ॥
वर्णा इति हेमचंद्रः ॥ तेषां
सति यथा एकदा सर्व देवाश्च
समुद्रः सर्गं संसदि तत्र कृत्वा च
रत्नं च गायंत्स्पर्शसंगणाः वि
लोक्य रंभो सप्रोतां सकामोव
क्रिरेव च पपात दीर्घचच्छादल
न्या वाससा तथा ॥ उत
स्यो सर्गापुंजश्च वसंतिस्त्राजल
त्यतः ततो न बहुयामास ससुमे
हवभूत ह दिराणपरतसे वक्रिप्र
वदन्ति मनीषिणाः इति ते कथि
तं सर्वं किं भूयः प्रोक्तमिच्छामि ॥
इति ब्रह्मवेवेने श्रीकृष्णसत्तरेव
दिराणोत्पत्तिर्नाम १३ अध्यायः
वक्रिषिखं स्त्री कुतुंभे इत्यमरः
कुतुंभे इति राजनिर्घटः ॥
वक्रिषिखरः पुं लोचमस्तकः
इति शब्दरत्नावली ॥
वक्रिषिखा स्त्री फलिनी इति
धरणिः कलिकारी धातकी इ
ति राजनिर्घटः ॥
वक्रिसंतकः पुं विचक्रः इत्य
मरः ॥
वक्रिसावः पुं जीरकः इति राज
निर्घटः वायुः इति वक्रिमि
त्रशब्ददर्शनात् ॥
वश्यं स्त्री वारने इति हेमचं
द्रः शकटे इत्याणां कोषः । इति
वश्या स्त्री मुनिपत्नी इत्याणां
दिकोषः ॥
वत्त रोषसंदयोः इति कविक
ल्पद्रुमः वत्तति इति उगीरासः
वत्तः स्त्री अंगविशेषः सत्तस्य
दयोपरिकेरादयो भागः उक्त इति
भाषा तस्यार्थायः कोटः ३
भुजोत्तर ३ उरः ६ वत्ते ५
इत्यमरः अंकः ६ उत्तंगः ३
इति जराधरः वत्तणं च गायत्री
वक्तं ६ इति शब्दचंद्रिका अपि च
अथ वत्तश्च वत्तस्यादरो रत्तः
स्थले त्रयं इति शब्दरत्नावली
तस्मिन्नुभाष्यभूततणो यथा अ
नवान्ममवत्ताः स्यान्मिनेवलोभि
रर्जितः वत्तोभिर्विषमैर्निमः ।
शस्त्रेण निधनं स्यात् इति गारु
डे ६६ अध्यायः ॥
वत्तणं स्त्री वत्तः इति शब्द
चंद्रिका ॥
वत्तानं स्त्री सनः इति श
ब्दरत्नावली ॥

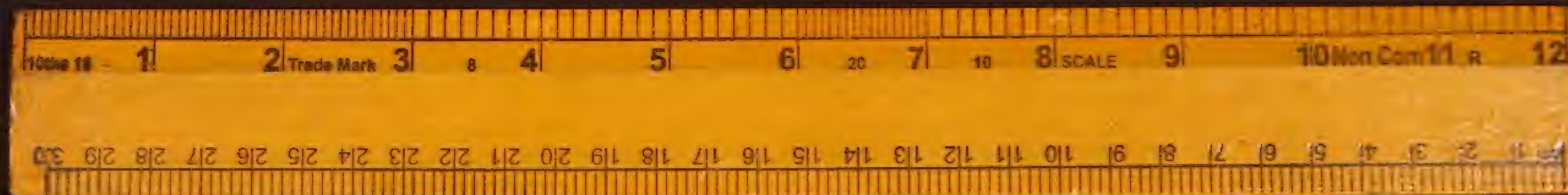

वत्तोरुतः पुं स्तनः इति वि।
कांडशेषः ॥
वाक स्यात्तिगतिमेवास इति
कविकल्पद्रुमः कवापयति इति
इगीदासः ॥
वा ल गमवहिंसयो इतिकवि
कल्पद्रुमः ओष्ठादिरप्यगमिते
के लमन मिह वापुर्कर्त्तक मेव
लवाति वापुः हिंसने सूचनमि
ति चतुर्थः इति इगीदासः
वा व विकल्पः उपमा वितर्कः
पादप्रमाणं सद्यः ॥ इति
त्रेदिनी एवार्थः इतिविश्वः
वाः स्त्री जल इत्यमरः ॥
वाः वि वंशसंवर्धनी वंशसा
यमित्यर्थे सप्तम्येन निष्पन्नः
वांशिदः पुं वंशीवादकः इ
तिजटाधरः ॥
वांशी स्त्री वंशरोचना इति
वाजपिर्वटः ॥
वाः किरिः पुं शिशुमारः वारो
जलस्य किरिः स्फुरः इतिकवि
त वाः सदनं स्त्री जलाधारः इ
ति त्रिकांडशेषः
वाकं वि वक्तृसत्त्वेपि वक्तृदे
इत्यर्थे न प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
वाक् स्त्री वाकं सरसती इति

मरः ॥
वाकची स्त्री औषधविशेषः इति
ऊच इति भाषा तत्पर्यायः ॥
लोमगनी २ सोमवली ३ सुबलि
का ४ सिता ५ सितावरी ६ चंद्र
लोका ७ चंडी ८ सुप्रभा ९ ऊच
हंती १० काव्योनी ११ एतिगंधा १२
वल्गुला १३ चंद्रगनी १४ काल
मेची १५ तज्जोषापरा १६ कोति
दा १७ अवल्गुला १८ चंद्रप्रभा १९
अस्यागणाः कटुत्वं तिक्तत्वं
उसत्वं कृमि ऊच कफ त्वरो
षविष कटु त्वर्ज नाशित्वं च इ
ति राजनिर्वहणः ॥
वाकते स्त्री वक्तृत्वफले अस्य
गाः वाकते मधुर ग्राहि दत्त
स्थैर्यकर पर इति राज व
हृयः
वाक्तीरः पुं पालकः इतिशत्रु
रत्नावली ॥
वाक्छते स्त्री वाक्यान्तः यथा
वचन विद्योतेः च विकल्पोप
पत्ताच्छले त्रिविधं वाक्छते
सामान्यच्छले उपचारच्छले च
अविशेषाभिरितेः च वक्तृभि
प्रापादर्थीतरकल्पना वाक्छते
१ संभवतो २ यीस्यातिसामान्य

योगात् असंभृतार्थकल्पनासामा
न्यच्छले २ धर्मविकल्पनिर्देशो
ग्रथसंज्ञावनिषेध उपचारच्छले
३ इतिगोतमसूत्रं ॥ शक्ये
कार्यश्रुत्येव तात्पर्यक शत्रु
संज्ञाया अर्थान्तर तात्पर्यकत्वे
कल्पनया दृष्टाभिधाने वाक्छ
लच्छाणा यथा नेपालासगतोयं
नवकल्पवल्गुलात् इत्युक्ते ऊचो
ऽस्य नवसंख्याकाः कमलाः ॥
सामान्यविशिष्ट संभवदर्थभिधा
येना उक्तस्य सामान्ययोगादसं
भवदर्थकल्पनया दृष्टाभिधा
ने सामान्यच्छले यथा बुद्धाणां
यं विद्याचरणसंपन्न इत्युक्ते ब्राह्म
णात्वेन विद्याचरणसंपदं साधय
ति इतिकल्पयित्वा परो वदतिऊ
तो ब्राह्मणात्वेन विद्याचरणसं
पत्तामेवभिचारान् २ शक्ति ल
हारायो रेकतरुत्वा यः प्रति
षेधः स उपचारच्छले यथा
मंचाः क्रोधाक्ति इत्यत्र मंचस्या
पवक्रोशति नत मंचाः पवंच
हं विस इतिशक्त्या प्रयुक्तेषु
काहुतत्र स्त्वे कथं नित इति
प्रतिषेधोः ३ उपचारच्छले ३ इति
नहीका अपिच सर्वेष्टेष्टेति ॥

वादेपु वाक्छते नावसीदति य
अ स्त्री भस्मृणादाने शासोप्यर्था
नहीयते इति व्यवहारतत्त्वे ॥
वाक्छतिः पुं वृत्त्यतिः ॥ इति
शत्रुत्तावली ॥
वाक्छतिः वि उहामवचनः इति
संयमकटः अनवद्योदानादिप
द्वचनः इति भरतः स्वदृष्टा
वाक्छवचकः इति सारसेदरी
पद्वचनः इतिपदार्थकौमुदी
यक्तवाकजनः इतिनीकंतः ॥
तत्पर्यायः वागीशः २ इत्यम
रः अनवद्योद्यमवचाः ३
इति जटाधरः वाग्मीवाग्मिर्वा
वटको वाचोयुक्तिपदं सूत्रा वा
गीशो वाक्छतिश्चेति पदेनेस
सुरक्ति इति शत्रुत्तावली
वाक्छारुष्य स्त्री अप्रियवाक्यो
च्चारणं तत्त समवायसंज्ञात
गतव्यसनविशेषः यथा मगया
ताः स्त्रियः पानं वाक्छारुष्यार्थ
दृष्टो दंष्ट्रारुष्यमित्यतश्चेयं
व्यस नसमकं इति हेमचंद्रः न
लच्छाणा नावदेनोक्तं देश जाति
ऊलादीना माक्रोश मगसंपुते
यद्वचः प्रतिस्फुल्लार्थं वाक्छारु
ष्यतद्वच्यते देशादीनां आक्रोश

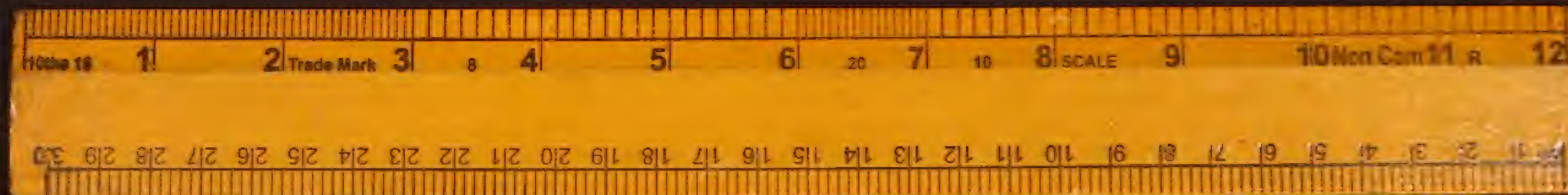

संगसंयुते उच्चैर्भाषणं माक्रो
शः संग मनुष्ये तदभयसुक्तं यत्
प्रतिहृत्कार्यं उच्चैर्भाषणं नार्थं वा
क्यं तदाकारुष्यं कथ्यते ॥
तस्यच दंडतारतस्यार्थं निष्ठुरा-
दिभेदेन वैविध्यं मभिधायतत्त-
त्तां तेनैवोक्तं निष्ठुराशीलनी
ब्रजान्तदपि त्रिविधं स्मृतं गौरा-
वानुक्तं मात्रस्य दंडोपि स्यात्
क्रमादुरुः सोत्तेयं निष्ठुरे जे-
य मझीलं संगसंयुते । पत-
नीये रुपाक्रोशे स्त्रीब्रमाह मनी-
षिण इति तत्र निष्ठुराक्रोशो-
सवर्गा विषये दंडमाह सत्या-
समान्या स्तोत्रे मनीर्गोदियरो-
लितां हेपेकरोति चेह-
णसः पाणानर्हं योदश कारा-
ताप्यथा एव मन्त्रापितया
विधे नयेनापि ब्रुवन्त्यापोदंड-
कार्षीपरावरमिति यन्मनुवच-
ने तदतिद्वेष्टेन वार्ग विषये युदा-
पुनः पुत्रादयो मात्रादीन् प्रापति
तदा प्रातं दंडनीया इति तेनैवो-
क्तं मात्रं पितरं जायो भ्रातरं
हरे गुहं आचार्यनप्रातं दण्डः
पेष्पानेचादददुरो रिति च पत-
स्वपरायेषु मात्रादिषु गुरुषु मि-

पराधायोच जायायोदधुवं ॥
अशीलासेपे दंडमाह अमिगोता
स्मि भगिनी मात्रस्त्रातवेति ह-
शपन् तेदापयेदना पंचविंश-
तिकं दमे दंड प्रणयने कार्य-
वर्गं जातुतयथैः प्रातिलोमाप-
वादेषु दिगुणा विगुणा दमाः ॥
वर्णाना मानुलोमेन तस्मादही-
ईहानिभः मनुः प्रातं ब्राह्मणमा-
कृष्णक्षत्रियोदंडमहेति वैश्वो-
पदं शतं देवा मूहस्त वध महेति
पंचाशद्वाह्यो दंडः क्षत्रियस्या-
भिप्रासने वैश्वे स्यादह्यं पंचाशत्
दे दंडशतं दमः ॥ वाह्य-
ग्रीवा नेत्र सक्थि विनाशे वाचि-
केदमः प्रातः सदर्दिकः योदो ना-
सां कारां करादिषु अशक्तस्त्व-
दत्रेव दंडनीयः पाणान् दश त-
थाशक्तः प्रतिभुवं दण्डः हेमा-
यंतसप्त पतनीयकृतं स्तेपेदंडो-
मध्यम सादसः उपपातकयुक्तो-
तु दण्डः प्रथमसादसः ॥
त्रैविध्यं नृपदेवानां सेप उक्तं
सादसः मध्यमो जातिपूणानां
प्रथमो ग्राम देशयोः ॥ इति
मिताक्षरा ॥ वाक्यारुष्ये अ-
भियोगमतिस्तीर्य प्रत्यभियोगने

जने प्रतिप्रसवो यथा । कुर्या-
त्यभियोगं कलहे यादसेषु
व वाक्यारुष्ये प्रास्तादिप्रकारेषु
व यथा पूर्वमदप्यनेनाहुः प्र-
सिद्धा हतः इत्यपराधाभावाय
प्रत्यभियोगं कुर्यात् ॥ इति
वदन्तस्ते ॥
वाक्यं क्री परसमुदायः इति ।
वाकरणां तिङन्तचयः सवेतच-
यः कारकान्विताक्रिया इत्यमरः
इह अकृतिलोकयो विविधं नि-
रुक्तं वाक्यसंज्ञं तिङ्स्ववेतयोश्च
यः समुदायः कारकान्विताक्रिया
चवाक्यं तिङ्प्राप्तेन निवादीनि
साशीति प्रातःसंख्यकानि वचना-
नि उच्यन्ते एवं संप्रदायेन स्यादी-
मेकविंशति रुच्यन्ते । इहोक्तं
र यः अयते लभते स्तो अ-
त्येकं अभिसंबंधं मित्येतदु-
भयो रपि संबध्यते । अत्र तिङ्-
त समूहो यथा पचति भवति
पाको भवति इत्यर्थः पतञ्जल-
समेव सवेतसमूहो यथा प्रकृ-
तिसिद्धं मिदं हि महात्मनां आ-
त्यर्थः क्रिया कारकः कर्त्रादिभि-
रन्विता संबद्धार्षी कारकान्विता
अन्वितत्वे च क्रिया कारकाणां
शाका

होयोगता सन्निधि वशात्ते
येतिङ् सवेतचयान्मकेऽपि सव-
हार्थतो बोध्या असेवहार्थसा-
प्रयोगात् अतएव परंपराभि-
संबंधः पदसमूहो वाक्यमिति
बुद्धाः कारकान्विता क्रिया यथा
देवदत्तो ग्रामं गच्छति इति
हीकायो भरतः ॥ वाक्य-
रूपमाह वाक्यस्यात्मोपनाका-
ता संज्ञियुक्तः पदोच्चयः वाक्यो-
च्चयो महावाक्यमित्यं वाक्यं हि
था मते उक्तं च स्वार्थबोध समा-
माना संगोमित्यपेक्षया । वा-
क्यानां मेकवाक्यत्वं पुनः संभूय
जायते इति यत्र वाक्यं यथा
श्रुते वासरह मित्यादि महा-
वाक्यं यथा रामायणं महाभार-
तरत्नवंशादिः इति साहित्य-
पर्यायः परिच्छेदः ॥ अत्रियवा-
क्यं भाषणं निषेधो यथा न
हिंसात्सर्वभूतानि नाहतेच व-
देतकवित् नाहितं नाप्रियं वा-
क्यं नस्तेनः स्यात् कदाचन पापं
श्रादिभिर्भाषणं निषेधो यथा
पापदिनो विकर्मस्थान् वाक्वाचा-
रां स्तुयेवच पंचरात्रान् पाशु-
पतान्वाग्मात्रेणापि नाचयेत् ॥

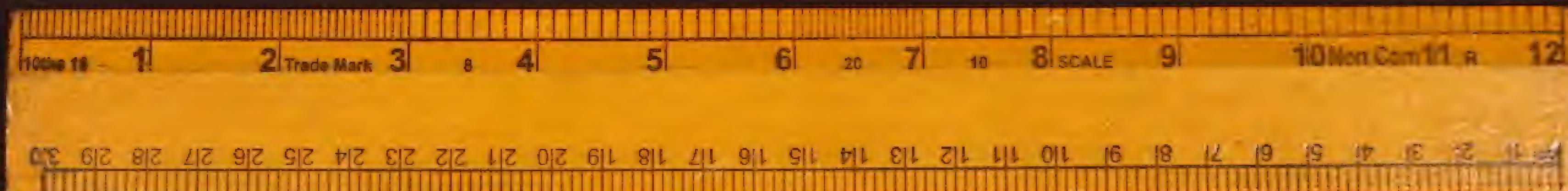

इति कोर्मैऽपि भागे १६ य
 ध्यायः शुभाशुभवासानियथा
 नैवरात्रेन मरुता न वै वार्यस्य
 राशिभिः प्राप्यते ज्ञानकथनं
 परलोकासु भाषितं स्वर्गापवर्ग
 सिद्धार्थं भाषितं यत्तु शोभनं
 वाक्यमुनिवैरैः श्रोतुं सति तेन
 सुभाषितं राग हेतुना तत्र को
 यकाम तत्सावसारियत वाक्य
 निरय हेतुना तदभाषितमुच्य
 ते संस्कृतेनापि किं तेन मुदः
 नाललितेन वा श्रुतिद्या राग
 वाक्येन संसारकेशहेतुना य
 त्फत्वा नापते प्राणं रागादी
 नां च संज्ञयः निरुद्धं मपितुं
 कं विज्ञेयं प्रतिशोभनं इति
 वक्तिपुत्राणि वैभवधर्मं मुदि
 त्तत्वासाध्यायः ॥
 वागारः पुं वाक्कः शाणः
 निर्णयः वाडवः वृकः प्रसृतः
 पंडितः पुरित्यक्तभयः ॥
 इति देवचंद्रः ॥
 वागारः वि वागारं तं यथा
 रागां वलवर्गी दत्ता योहेति
 पिशुनो ज्ञः सनीवासोपि वा
 गारु ईगो राजस्व दातरि इ
 ति शब्दमात्रा ॥

वागारानिः पुं वृहः इति शब्द
 दत्तादत्ती ॥
 वागीशः पुं वृहस्पतिः इति
 शब्दरत्नावली ॥
 वागीशः वि वाक्कतिः सुख
 त्वा इति यावत् इत्यमरः ॥
 वागीशा स्त्री वाक्कतिस्वती
 यथा वागीशा यस्य वदने तस्मी
 र्यस्य वक्तुमि यस्यास्ति रुदयेस
 वित् तं न सिद्धं महे भजे इति
 श्रीभागवतरीकायां श्रीधरस्वामी
 वागीश्वरः पुं मंजुलोषः इति वि
 कांडेशः वाक्कलीश्वरे वि ।
 यथा कदाचित्कदाचित् वैमपु
 तेन समन्विते जगद्भा मासु
 वा स्याद्भूमे वागीश्वरो भवेत्
 इति गारुडे १६६ च ध्यायः
 वागीश्वरी स्त्री सरस्वती इति
 विकोडशेषः ॥
 वागुनी स्त्री होमराजी इत्यम
 रः ॥
 वागुणाः पुं कर्मरंगः इति प्रा
 द्मात्रा ॥
 वागुरा स्त्री सगंधनार्थानां
 विशेषः इत्यमरः ॥
 वागुदिकः पुं वायुः वागुरया
 सगादीनभाति यः इत्यमरः ॥

वागुदः पुं पक्षिविशेषः इति
 विकोडशेषः एतद्योनिकाराणं
 यथा कोषेयं तित्तिरि ह्यत्वा
 तौमं ह्यत्वा इ दंडः । काष्ठी
 सत्तंतरं क्रौंचो गोधा मां वा
 गुरो गुरं इति मानवे १३
 अध्यायः
 वागुतिः पुं तांस्त्री । रांस्त्री
 तांस्त्री इति प्रादुमाना ॥
 वागुलिकः पुं तांस्त्री इति
 विकोडशेषः ॥
 वागुदिकः वि मितभाषी । त
 र्थायः वागुयः २ इति प्रादु
 मात्रा ॥
 वागुदं स्त्री जोषाभाषी इति
 विकोडशेषः ॥
 वागुष्टः पुं वायुः । इति ज
 राधरः ॥
 वागुष्टः वि वाक्कलोषयुक्तः य
 था वाग्भाव इष्टाश्च तथा इष्टे
 श्रीपदं ता स्या वासया चारु
 तानि वर्ज्यानि आदकर्मणि इ
 ति आदृतत्वं तदत्र भक्त्या प्राय
 श्चित्तं तत्र शोचः वागुष्टं भाव
 दुष्टं च भाजने भावदूषितं भुक्त्वा
 नं वाग्गणः पश्चात् त्रिरात्रं त्रुती
 भवेत् एतदभासे त्रुती यावत्केन

तत्र द्वादशपक्षा देयाः इति
 प्रायश्चित्तविवेकः ॥
 वागुदेवता स्त्री सरस्वती यथा
 पंचाशतिपिभिर्विभक्तं मुत्तदोः
 एमथ वृहस्पत्या भासन्तीति
 निवेदं चंद्रसकता मापीनतंग
 स्तनीं मुदा मत्तुगं तथा क्क
 लसंविद्याच दत्तामुने विभ्राणां
 विशदप्रभा विनयना वागुदेवता
 माश्रये इति तंत्रसारः ॥
 वागुदेवी स्त्री सरस्वती इति वि
 कांडशेषः ॥
 वाग्मीने वि वक्ता इत्यमरः
 पदः इति मेदिनी ॥
 वाग्मीने पुं सरोचार्यः । इति
 मेदिनी ॥
 वाग्मः वि वाग्मविदः इति प्रा
 द्मात्रा निवेदः कल्पः इत्य
 मरः ॥
 वाग्मनः वि वाक्कसंयतः य
 था प्रत्येकं नियतं कान्तमात्म
 नो वतनादिशेत् प्राश्चित्त
 सुपासीनो वाग्यत तिस्रवसे
 शेत् इति प्रायश्चित्ततत्त्वधृतं
 खलितितवचने ।
 वाग्यामः वि वाग्मत्पादिनावा
 चं यच्छतियः इति सिद्धान्तकौमुदी

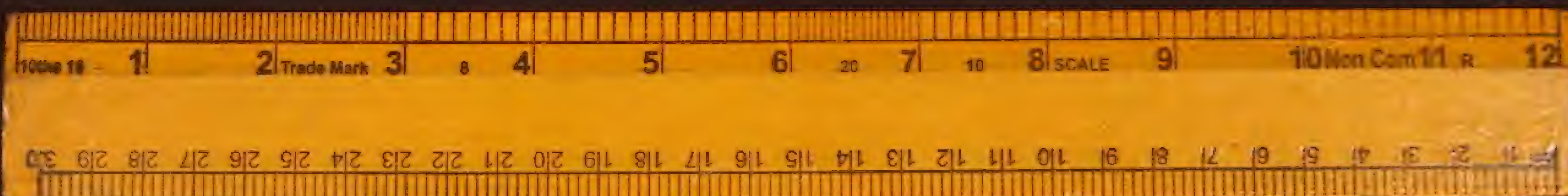
वाकः ५ समुद्रः इतिविक्तः
शेषः ॥

वाचकं वि वाक्यात्मकं यथा
मर स्तनभ्रगेत्तैरेभि ईशभि
स्तैः समस्तं वाचकं यामेने
लोका निव विसृज्य अपिब ।
पद्यं गद्य मिति प्राक् वाचकं ।
द्विविधं बुधाः शक्यं लक्षणं
पद्यं गद्यं संप्रति गद्ये ॥
पद्यं यथा पद्यं वृत्तवदीत
वृत्तं ताति रिति द्विधा वृत्त
स्वरसंख्याते जाति मीमांसा कृता
भवेत् सम मर्द्धसमे हते वि
षमं चेति तत्रिधा समसमच
तथादं भवत्समं पुनः ॥
आदि स्तनीयवद्यप पादस्त
लो द्वितीयवत् मित्र विकृत
लादं विषमं परिकीर्तितं गद्यं
यथा अपादः परसंतानो गद्यं
तत्रविधा मतं वार्ताकोकलि
काप्रयवृत्तगधि प्रभेदः अक
लोकात्तरं स्तनसपासं वार्ताकं
विदुः तदि वेदभरीतिस्मार्थ
स्तनं भवेत् अवतक ।
लिकाप्यं सवासात्तद्वत्
वृत्तं कोकदेव संवेधाहुनपि
पुनः स्तनं इतिवृत्तमेव वाचक

पापानि यथा पापमन्त्रतेव
प्रेम्ण्येवापि सर्वपाः असंबद्ध
प्रतापश्च वामयेसावृत्तविधं ॥
तथा परुष उचन मपवादः पैम्
न मन्त्रे वृष्णातापो निष्ठुरवने
इतिवाच्यपानिषद् परेषो देश
जाति ऊल विद्याशिल्पश्च वृत्ता
चार परिलब्ध शरीर कर्मजीविने
प्रत्यक्षदिषवचने परुष राज्ञा
न्यक्त्याथ संताप प्राप्त संवन
ने वचः परुषं तच्च विज्ञेयं य
ज्ञानञ्च तथाविधं चतुष्कानिति
तस्मात्तं चादालं वाच्योतिच ।
प्रसंगानिन्तनं हेष्वात्परुषाद्वि
शिष्यते तेषा मेव परुषवच
नानां परोक्ष मुदाहरणं अप
पवादः गुरु उपति वंश आह
मित्र सकाशे अपोपवातापुष्टो
पोपात्वात्तं पैम्ण्यं । अतः
द्विविधं असत् मन्त्रवादोति ।
देश राष्ट्र प्रसंगात् परुषापरि
कल्पनात् नर्मदास प्रसंगाद्भा
षाणं वार्ता भाषणां मुद्राणां मेथ
संतानां भाषाणां निष्ठुरं विदुः ।
यदयहा वक्तो नीचसीपुतो किं
युनाभयं इत्येते वदिकस्य
वृत्तावस्य भाषणात् इहवाच्य

कुर मनर्थं प्रति पद्यते प्रसं
शया निन्दनं प्रसंगानिन्दनं अत्र
वृत्तविधं पद्ययो रविरोधः स
मन्त्रासमन्त्रा भेदानादरेणापा
रुष्पापवादयो रैक्यात् निष्ठुरस्य
पारुषात् भोजान्त्र प्रसवयप्रता
पवर्ध भाषणायोः पर्यायत्वात्
धीतरं इतिविद्यादितत्त्वं ॥
वाच्यमी स्त्री नदीविशेषः यथा
हिमाद्रि स्तंगणितरात् ओद्रता
वामती नदी भागीरथ्याः शत
गुणं पवित्रं तज्जलं स्तनं तत्र
स्नात्वा हरे लोकाउपस्थं दिव
स्यतेः तस्मात् देहं नरा यांति
ममलोके नमेशयः इति वा
राहे गोकर्णमाहात्म्ये नलेख्यं
माहात्म्ये वार्ता नमाध्यायः ॥
वाच्यमी स्त्री सरस्वती । इति
केचित् ॥
वाच्ये स्त्री उपन्यासः इत्यमरः
वाचः ५ मत्स्यविशेषः । वाचा
इति भाषा अस्यगुणाः स्वाडत्वं
गुरुत्वं स्निग्धत्वं स्नेहलत्वं ।
वात पित्र नापित्वेच इति राज
वृत्तमः ॥
वाच्यमः ५ मुनिः इत्यमरः
मोनव्रती इति केचि दितिभक्तः

वाचकः ५ शब्दः यथा शास्त्रे
पाठस्त वाचकः इत्यमरः हेवा
चके प्रकृति प्रत्यय हारेणार्थस्य
वाचको गदादित्रयः शास्त्रे व्याक
रेणो तर्कादौच शब्दोच्यते लो
केत संस्कृतोऽसंस्कृतः शब्द उ
च्यते वक्ता वाचकः एवमः इति
भरतः तत्पर्यायः यथा । श
ब्दाभिलाषो त्वभिया भिधानेवा
चको मुनिः हासः ऊह्यते चेति
विकाउपोषः कथकः । पुन
रादिपाठकः यथा वाच्योवा
चकं विद्यानाम वार्ताजमादात्
अन्तान्ववर्णानां ज्ञानत्वावकाश
के ज्ञेयत तथा देवार्तामयतः क
लावाच्योवाचो विशेषतः गुंथिच
शिथिलं ऊर्णाहाचकः ऊरुनंदन
पुनर्विभीत तैत्तिरीयं न मुक्ता था
रयेत् कचित् द्विराप रजतंगा
श्च तथा कासोपरोहनाः । रत्ना
त वाचकायेद आतस्याप्रोतित
फलं कासोपरोहनाः कास
क्रोडाः वाचकाः सन्नितो येन
प्रसजा स्तस्य देवताः तथाज्ञा
त्वा परसमाप्तिच प्रत्येहाचकं
बुधाः आत्मन यपि चिकीय य
इहोत्सफले कते तथाविस्

ए मङ्गलं शान्ते सखात्तर पदे
तथा कलस्वर समापुक्तं रसभा
वसमन्तितं॥ बुधमानः सदात्तः
र्यंशयार्थकत्तशोरप ज्ञाणा
दिषु सर्वेषु ग्रेयार्थं चार्पयेत्पर
एवं वाचयेद्द्वयन्तविशेषो व्यासउ
चते तथा सप्तस्वर समापुक्तं
काले काले विषाम्पते प्रदर्शय
त्रसान्स्वीन्वाचयेद्वाचको जप
इति तिष्ठादितत्वं ॥
वाचनं क्ली पठनं कथनं य
पाञ्चहेनान्वचितेन पठितं
प्रयत्नतः न कार्यसक्तमनसाका
र्यंस्त्रय वाचनं इति वाराही
तंत्रं तथा दान वाचनान्वाभ
वराण व्रत प्रमाणेषु यजमाने प्र
तीयात् इतिकान्तायनसूत्रं ॥
वाचनं क्ली प्रहेलिका इति
हाशवली ॥
वाचसापतिः पुं वृहस्पतिः ॥
इतिशत्रुतावली ॥
वाचस्पतिः पुं वृहस्पतिः इत्य
मरः ॥
वाचा स्त्री वाक् इति त्रिकां
उपोषः ॥
वाचादः वि वाचलः इत्यमरः
वाचलः वि वज्रज्जितभाषी

तस्यार्थायः तस्याकः १ वाचादः ३
इत्यमरः सवज्रभाषिणपि ज
त्याकादय स्वयो वर्तते वाचादोवा
चलो तस्याकः सवज्रभाषीसादि
ति श्लोकार्थं पर्याये वोपातिः
नित्य प्रगल्भा वाचला सुपतिहे
सरस्वती इति सुशवि रिति त
हीकाया भरतः
वाचिकं वि वाचाकृतं यथा।
शरीरज्ञैः कर्मदोषैः यीतिस्थाव
दन्तानरः वाचिकैः पति स्मृता
मानसै रेतज्जातिता ॥ इति
प्रायश्चित्ततत्वं अपिच । कायिकं
वाचिकं चैव मानसं यच्च इकृतं
एकजपेन तत्सर्वं प्राणायामेन
मायतः इतिशास्त्रपुराणसूर्यतो
त्रं अन्यच्च कायिकं मानसेच
नमस्कारं हित्वा आचार्येणाक
थंवाचिको जपस्कारः कृतः इति
सुगन्धोपदीकाया इगोवासः ॥
वाचिकः पुं वाक्कारेभः यथा।
आलापश्च विलापश्च संलापश्च
लापकाः अचलापो ऽ पलापश्च
सन्देश आतिदेशिकः । अ
पदेशोपदेशो च निर्देशो च
पदेशकः कीर्तिता वचनारंभा
द्वादशामीमनीषिभिः इत्यञ्जल-

नीलमणिः ॥
वाचिकपञ्च क्ली लिपिः सेवा
दपञ्च इतिकेचित् ॥
वाचिकहारकः पुं लेखनं इति
त्रिकांशोषः ॥
वाचोयुक्तिः त्रि वागी इत्यमरः
टीकायामाश्रमः
वाचोयुक्तिपटः त्रि वागी इत्य
मरः ॥
वाचं निज्जितं हीनं ॥
वचनार्हः इति मेदिनी शक्तं
यथा नचात्यन्त वज्रत्वाभां प्रयो
गानां विशिष्यते वाचवाचक
भावैः य मत्तपादादि प्रावृत्त
विभीतकेः पक्ष शब्दो यद्यप्य
त्यैः प्रयुज्यते तथापि वाचक
स्तत्पत्तायते शक्तो गवत् इति
मलमासतत्त्वधृतः भट्टवाचिक
वचनं अपिच अर्थो वाचश्च
तत्त्वश्चैवैवैति विधायकः प
कोस्तूप मार वाचोः शोभिथ
यावोधा तत्त्वो लक्षणायामतः
वंगो व्यंजनया ताः स्तु स्तिसः
प्रावृत्त शक्तयः इतिसादि
सदृशतो १ परिच्छेदः ॥
वाचं क्ली प्रतिपादने दूषणं
इति धरणिः ॥
वाचं १ काने कविकल्प
इमः इवाञ्छते इतिद्वर्गारा
सः वाचं क्ली मुते यतः अ
नवादि इति मेदिनी ॥
यानः पुं शरपत्तः इत्यमरः ॥
निम्बनः पत्तः वेगः इतिमेदि
नी मुनिः इति विद्यः ॥
राजपेयं क्ली पुं योगविशेषः
इत्यमरभरतो सद्यु श्रोत सम
सेस्यान्गते पंचमयोगः यथा
अग्निष्टोमोः सग्नितोम उक्त्यः
पोडशी राजपेयश्च इत्यास्य
लायनसूत्रं पेनः पोडरीक
अति सप्तयोगाः ॥
वाजभोजीने पुं वाजपेययागः
इतिशत्रुतावली ॥
राजसनेयः पुं जनमेजयकृत
वेदार्थयथः सत्वेवैशंपायन
शापाङ्गुलः इतिमत्सपुरा
णं वाजसनेयीने पुं यजुर्वेदी
यथा आर्षक्रमेण सवेवश्च
द्वा राजसनेयिनः इतिमहा
जन परितृहीतवचनात् यजु
र्वेद विधिनेव कर्म ऊर्ध्वः इति
मलमासतत्त्वं वाजिगोपासीप्र
सृगंथा इतिरत्नमाला ॥
वाजिदेनः पुं वासकः इति

रत्नमाला ॥

वाजिदंतकः ३ वासकः ३
तमरः वाजिनं क्री आमिता
मस्तु क्षाना रत्न इति भाषा
इति हेमचंद्रनिकांडशेषो ॥
वाजिनी स्त्री अश्वगंधा चोदकी
शेषस्य पर्यायः वडवा २ वामी
३ प्रसका ४ आर्तरी ५ अस्याः
होरागणाः अश्वानीरं रूपा
तत्तु लवणा दीपनं लघु देहस्थे
येकरवत्तं गौरवं कातिकल्पं
तदधिगुणाः अश्वदधिसाम्
भुवकषायं कफार्ति मूर्च्छामय
इति रत्ने वातत्यदे दीपनकारि
नेत्रदोषापहं तत्कथितं पृथि
यां तत्रवनीत गुणाः आश्वेत
नवनीतं स्यात्कषायं कफका
सजितं चक्षुषं कटुकं चोसमी
सहातापहारकं तद्वत् गुणाः
अश्वसर्पिल कटुकं मधुरं च
कषायकं इषहीपनं देहलीला
दिवातापहं गुरु इति रात्रिनि
र्वतः अपिच रुतोसं वडवाही
३ वत्सं शाखानितापहं अ
श्व कटु लघु स्वादु सर्वमेकशफं
तस्या इति भावप्रकाशः ॥
वाजिपृष्ठः ३ अज्ञानदृष्टः इति

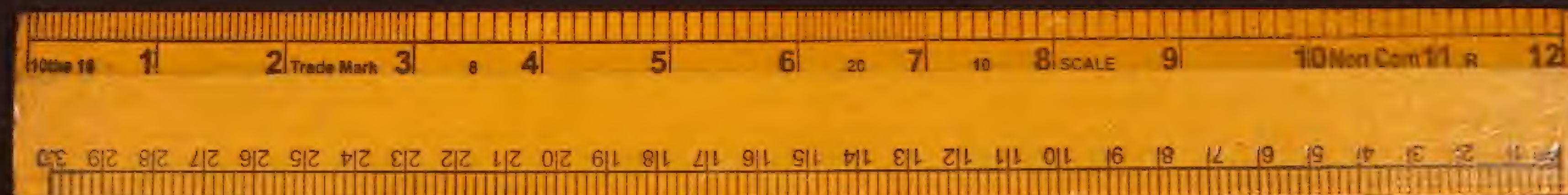
शरुचंद्रिका ॥

वाजिभक्तः ३ चणक इति रा
जनिर्वतः ॥
वाजिभोजनः ३ मुद्गः इति रा
जनिर्वतः ॥
वाजिमान् ३ पशेलं इति रत्न
माला ॥
वाजिशाता स्त्री चोदकरं अ
स्तवत् इति आरवीभाषा तत्त
र्यायः मंडरा २ इत्यमरः ॥
वाजीनं ३ चोदकः ॥ वाणाः ॥
पद्मी इत्यमरः वासकः इति
शरुचंद्रिकावली ॥
वाजीकरां क्री वीर्यवृद्धिकरं ।
इति राजनिर्वतः वाजीकराद्वय
सत्तत्तण माह यद्वयं पुरुष
कृपित्वाजिवत्तुत्तमं । त
हाजीकरमाख्यातं अतिभि भिष
जो वरेः अत्र प्रसंगात्कैवसत्त
त्तां सत्यानिदानं चार ।
क्रीवः सात्तुत्तताशक्त सदावः
कैव्य अच्यते तत्तु सप्रविधं
तं निदानं तत्तु कथ्यते तैस्ते भा
वे रक्तयेस्त्विरं सोर्मनसितते
धनः पतसतो नृणां कैव्यं स
मुपजायते देव्यस्त्रीसंग्रयोगाच्च
कैव्यं तन्मानसस्सते तै स्ते

भावे भयं शोक क्रोधादिभिः श
रुचैः हृदयादिभिः इति वदत्ता
हते पीडिते अमृत्सीकृत इति
यावत् धनः शिवाः पतति तत्र
मति संप्रयोगे मेघुनं १ कटुका
होस लवणो रतिमात्रेपसेवितः
पित्तकृतयो दृष्टः कैव्यं तस्मा
तज्जायते कटुकादिनातिमात्रे
राप्रवृद्धेन पित्तेन मुक्तसदाप
त्वात्कैव्यं भवति पित्तज्ज मेतदि
तीयं १ अतिववायशीलो योन
चवाजीक्रियावतः धनभंगमवा
प्रोति सम्पुक्तस्य हेतुके मुक्त
यत्नं रतीये ३ महता मेघुरोगे
राचतर्षीस्त्रीवता भवेत् ४ वी
र्यवाहिशिरोहृदोदात्ते हनान्न
ति भवेत् ५ वलिनः मुहमज
सो निरोधाद्वाच्यतः यष्टकै
वांस्सते तत्तु मुक्तं भनिमित्त
कं वलिनः प्रपुष्पपुरुषस्य तथम
नमः कामात्तं च सितस्य मनसः
असचर्यतो निरोधात्कैव्यं भवति
६ मन्मप्रभृति युक्तैव्यं सहजं त
दि सममं ७ अस्याथ कैव्यमाह
अस्याथं सहजे कैव्यं मर्मलि
राच्च यदेवत् मर्मल्लेदात् वीर्य
वाहिशिरोहृदोदात्त अथकैव्यस
चिकित्सायां
वाजीकरा विधिमाह नरोवा
जी करान् योगान्मयक मुहूति
रामयः सममेतं प्रकुर्वीत वर्षाह
हेतुवोदृष्टात् नचवे वोदृष्टादवोक
समसाः परतो नच आयुक्तामो
नरः स्त्रीभिः संयोगः कर्तुमर्हति ॥
तय वृद्युपदेशाद्याचोराश्चातीव
इमेयाः अकालमराणां च साह
ज विद्वन्मनसा अकालमरंता
कृत्वा ज्ञेयं सिय मनसा विला
सिना मर्षवत्तां नृम यौवनया
लिनां नराणां वज्रभार्याणां वि
थिवीजीकरोहितः स्यादिराणां
मिरेसनां स्त्रीणां वातभ्यमिच्छतां
योषित्वसंगात् स्त्रीणां क्रीवना
मृत्परासं हिता वाजीकराणां
प्रीत्यपसवलप्रराः एतेपि प्रष्टे
रानां सेवाः कालाद्येत्तया वा
जीकराणां भोजनानि विवि
धाणि पानानि विविधानि च वा
चः ओजभिरामाश्च तचः सर्ष
सवावहाः यामिनी सेन्दुतिन
का कामिनी नवयौवना गीतेशो
वमनोहारि तां हले मदिरासनः
गंधा मनोज्ञा वृणाणि चित्राण्य
पवनानि च मनसश्चा प्रतीयातो वा
जीकर्वन्ति मानवंमाजीक पातम
चिकित्सायां

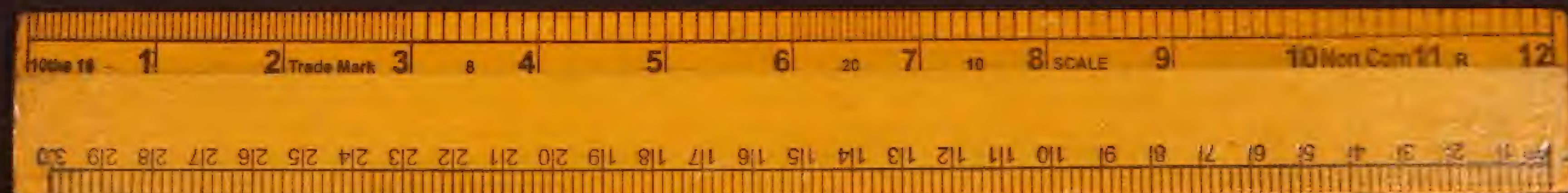
धु पारद लोहशोपणाशि-
 लानत विदंगुतानिलिहोत प
 पकाय विंशति विनानिगदितो-
 पिशोःपीति कोपिरमयेत्तुमदाय
 वेव गवोविद्रुवस्तानोसिहं पयसि
 पायसंगेपमहूर्ताचतया सितामधु
 चतान्वितं भुक्ताह्यंतिनीर्णोपिर
 शदारान्नजसपि अथ रसाला
 दध्नाह्वाटक मीषदन्त मधुरं व
 उमवेदद्युतेः प्रस्यंत्तोदपलं चपच
 हरिषः सुन्नास्यतुर्माषकान् पला
 आय चतष्टयं सविचतः कर्षतवे
 गंतया धृता मुक्तपदेशनेः कृत
 लेनोमप्य विस्तारयेत्सहोद्रेम
 नाभि चंदन रसस्त्रेः गुडरूपिते
 कर्पूरेणसंगंधिकेतद्विलेपिते
 स संस्थापयेत् स्वसार्धमधुरं
 रेण रचिताशेषा रसालास्यं भो
 कर्ममथ दीपनी सुतकरीको
 तेव नित्यं पिपा गोक्षेत्ररवीजा
 नि बाजिगंधा शतावरी मूषलीवा
 नदीवीजं पृष्टी तागवलावेला पशु
 चूर्णा दुग्धसिद्धं गवोमन्नेन भजि
 ते सितयामोदकं कृत्वा भक्षंवा
 जीकरं परं चूर्णादष्टगुणं सीरं च
 चूर्णसमं स्रजे सर्वतोदिगुणं त
 उं खोदद्विचले यथा वाजीक
 राणि भूरीणां संगदसु

वीजं च राजीवजं श्वेतं चंदनमत्र वरी शतावरी वानरी कपिकल
 रक्त अपिच श्रीसंज्ञप्रथेः समं स्रसा वीजं ग्रहं उत्तरः कोकि
 सर्वं चति एष्यकायक पलमितं लासः तस्य वीजं गोक्षेत्रस्यापि
 संक्षार्य तत्र क्षिपेत् स्रजे वंगध वीजं मरुमीतर्जिका खोराग
 जंग लोद गगगां समारितं खेळ सीरिकासीरी प्रयुक्ता कारवीम
 या कस्तूरी वनसारहर्णा सपिच गयेता इतिलोके वरुटिका वरेरे
 प्राप्ते यथा प्रतिपेत्य आदस त इति लोके शावरु मेषां कंदः
 मोदकान् विरचयेद्विलेपमाणां न साहीनकोषे वराटिका मोसी
 य ज्ञानोक्ताति सदा यथानल जहामंसी मिसिः सौफः गंधर्वग
 वलं भुंजीतनाम्नं रसं सर्वस्मिन् पि न्या अश्वगंधा तस्यामूलं श्रीसंज्ञे
 ते गते परिणति प्राप्नोतनाद्भन लवेगं चनसारः कपूरः विल
 हयेत् नित्यं श्रीरतिवत्तुभायक प्रमाणात् पलप्रमाणात् रतिव
 मियंयः हगपाकं भजेत्सस्याही तुभाय्येगपाकः पलस्मिन्नतिव
 र्यविहृदि वृद्धमदनो वाजीवशक्तो लभेयदि पुनः सम्यक्पुण्याणि
 रतो दीप्ताग्निं बलवान्बली विर का थनरस्य वीजमर्ककरभा
 हितो हृष्टः स प्रष्टः सदा वृद्धेयो यासोः पिशोष स्रसा सन्नाज्जफ
 पि पुवेव सोपि रुचिरः पणोन् लकंतया तस्यफलत्वकापि नि
 वत्सन्तरेः वसगुणे गृष्टगुणे सिष्यते चूर्णाह्वाविजया तदास
 अंजलिर्हृष्टगारं तलाहो पंचा दि भवेत् कामेश्वरः संज्ञया महा
 शालमितां संहिताः सुक्रता कामेश्वरः रक्तपितापिकारोक्तः त
 याः नागवला गरसकरी गरति उज्ज्याउको महान् रक्तपितादि
 डी इतिच लोके वलावहलिया रोगघ्नो महावाजीकरः स्रतः पक्वा
 व तस्यामूलतर्कं चयला पिपा अस्त्रसे शोणो सिता माटकसंमि
 ली जातीपत्रकं जाइपृष्टी विष्ठा तो हृतप्रस्यमिदं दद्यान्नागरस्य
 अंही वीराणं पतसमूलं उशीरं पलाष्टकं मरिचं ऊरुवोम्मानं पि
 आशवादि सुगंधवाला वारिदः प्लीहिपलाभितं सलिलसा
 गुल्लकः वरा विफला वाशी वंशरो ढकं दत्वा सर्वं मेकत्र कारयेत्
 चना

पवेतम्भये पवे राहुद राहु ककोलफलकं लक्ष्मणकं नाग
 दर्व्याप्रवालयेत चूर्णायेवालिपेन केशवं वालकं च तपोशीरं ओ
 रवनीभूतेवताति धाम्कं जी सी राहुसितापिवा मुग कर्षक
 रके पवे चित्रकं मुलकं लवं आपि शैलेयं भद्रमुलकं । १
 हृत्तीरक मपत्र गुंथितं नागके उकाच भियंशु श्रीवातो गुण
 शवं पलावीजं लवंगं एयक ललया लातानलशालशुभा
 जातीफल पले सिंह शीति म तकीऊमने तथा गुंथि पोंच मे
 दयाच मधुनः ऊडवहयं भत्तये जिष्ठा तगरं सिक्कके तथा पता
 दोमनादवीकाल मात्र मिदेनः निशागमानानि कल्कीकृत्य श
 ग्रथवा नियता नात्र माशावा नैः पवेत तैले प्रममिने सम्यक्
 देघयानले मानवः सेवनादस पत्तयोत्र शुभे लिपेत् अनेनाभ्य
 टाजीव मरते भवेत् समर्थोव कृगावस्त दृष्टोशीति सुगोपिः
 लवान्यो हृष्टो नितं निशमयः शुभो भवति मुकाष्टः स्त्रीणाम
 युदाणी नाशयेदेय तयंसासम तेत दुर्लभं वंध्यापि लभते गर्भं
 रोचकं अष्टपितेच पित्तच रक्त परोपि तरुणायते अष्टत्रः पुत्र
 पितेच पोंडुतो हृत्तीरकं ना माप्रोति जीवेत् प्रभतो प्राते च
 लागयेला ग्राम्याकः ॥ श दनादि मद्रतेले रक्तपित्तं तयं
 ममति गोदुरक्षां व्यामहीरेता तरे दाद प्रसेद वैगेथं ऊष्टं
 साधितं समधु भुक्तं तपयतिमा केंद्रं विनाशयेत् पत्रेण वकम्
 जयजनितं ऊप्रयोगेण दया इतिलोके कालीयं दलम्ब
 णिचंदनादिना चंदनं रक्तचंद क इतिलोके लताकस्तुरिका
 नं पत्रेण मयकालीयागुरुकसा पुष्पकदाना इति लोके कृको
 गुडणिच देवदुमः ससरलः पय लफतसाभावे जातीपुष्पशायं
 कंतुणिकोऽपिच कर्षो मगणा तदलाभेपि लवंगं यासं राहु
 भिश्चलताकस्तुरिका पिचसिल सिता राहुचिनी शैलेयं हूर इति
 काः ऊऊमं तयं जातीफलकमत्रच लोके श्रीवासः गुगरी इतिलो
 नाती पवेतवंगं व सस्तेलामहती के गुंथिपणीः गतिवन् इतिलोके
 च सा

अशीतिसमः अशीतिवार्षिकः साच द्विविधा यथा उपायविष
 चंदनादिनेले वीजानिकीशकः पिणी फलविषयिणीवा फले
 ल्याः ऊडव मितानि सेदयेत् सखंडः स्वाभावश्च तत्र फलेच्छा
 त्रकैः प्रथि गोभवडाये उप प्रतिफलज्ञाने कारणं उपायेच्छा
 पावद्वेदादि ॥ तयहितानि प्रति श्रुसायनता ज्ञाने कारणं
 नकला सल्लं संयेषयेतानि पि इति सिद्धांतमुक्तावली ॥ तय
 छिकया लक्ष्मवदिका कृत्वा गयेप र्णयः इच्छा १ कोला ३ सहा ४
 वेदाये दिगुणित शकस्या वा इहा ५ मृद ६ लिप्सा ७ मनोरपः
 वरिकाः संप्रकया लेप्साः वदि कामः ९ अमिताषः १० तर्पः ॥
 का मास्तिक मध्ये मज्जनयोगे इत्यमरः आकांक्षा १२ कोतिः
 विताः स्याप्याः पंचदेक मित १३ अगचयः १४ दोहरः १५ आ
 लास सायं प्रातश्च भत्तयेत् मिताषः १६ इति शत्रुवत्ताव
 अनेन शीघ्रं द्रावी यो यस्मि ली रुक् १७ रुविः १८ मतिः १९
 ततितधनः सोपि प्राप्नोति रु रोहलं २० खंदः २१ । इति
 रतेसामर्थ्य मिति वाजिवत् । ज्ञाथरः ॥
 नानेनसदृशं किंचिद्वयं वाजी वाञ्छितं वि अभिलषितं यथा
 करं परं वाजीवदिको ॥ अविच्छेदं पवेहीमास्यात्वा दे
 आकारकरभा मुनी लवाणं वी सरस्वती मुक्तास्वरपादे
 ऊमंकाणा जातीफलं जातिपुष्पं वी मुक्ताभरणाभूषिता वाञ्छि
 चंदनं कार्षिकं एयक चूर्णाये तंफलमाप्नोति सलोके नात्रसश
 दक्षिणेण तत्र दद्यात् लोनिनं यः इतिव्याख्यं प्राद सरस्वताः
 सर्वमेकीकृतं माषमात्रं लोद्रेण स्तरं शुभं इति तंत्रसारः ॥
 भत्तयेत् मुक्तसंभकरं प्रसा । वाञ्छिनी स्त्री वाञ्छनीयानारो तत
 मिदमानेदकारकं नारीणां श्री र्णयः लंजिका २ कलतलिका ३
 तिजनकं सेवेत निशिकाशकः इति त्रिकोदशेषः वाञ्छनीय
 इतिभावप्रकाशः ॥ मात्रे वि ॥
 वाञ्छा स्त्री आसहतिगणविशे वाटः पुं मार्गः वृत्तिस्थानं इति
 यः

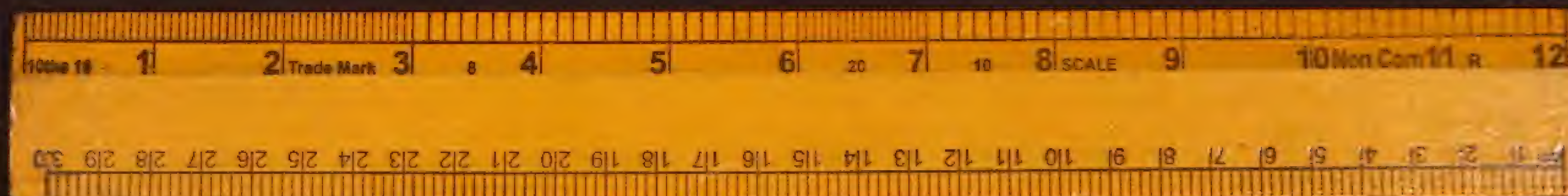

मेदिनी शपिच सुवं निःसर
 गोवादे प्राचीनावेष्टौ हतिः
 इति हेम चेदः ॥
 वाट्पुंरला स्त्री यमरोधकं
 गला तनयायः तंभा २ इति
 दारावली ॥
 वाटिका स्त्री वास्तु वास्तानकः
 इतिशहरत्तावली दिगुपत्री ।
 इतिशहरत्तावली ॥
 वाही स्त्री वास्तानकः इतिशह
 रत्तावली ऊटी वास्तु इतिमे
 दिनी रोपसपर्यायः । वास्तु
 स्त्रीवेपस भूवीही वाटिकावदपो
 नकः इतिशहरत्तावली ॥
 तस्मान्नत्तादि रथ्या विष्का
 रुवाच केते वृत्ताः प्रशस्ताः
 निषिद्धाः अपि केचन भद्राभ
 प्रशस्त्यापि तानदस नगदुरो
 केपामंत नियुक्तं च शिविरं
 मुभाभुमं दिशि ऊत्र ऊतं भद्र
 मभुमं च वद प्रभो हाराणां च
 हाणां च प्राकाराणां प्रमाणा
 के भद्रप्रदश्चोक्तोदिशि ऊ
 प्रकुर्वते किं प्रमाणां गृहा
 णां च प्रांगणानां नगदुरो मग
 लं ऊ समेधानं दिशि ऊत्र तरो
 स्तथा प्राकारं किं प्रमाणां च परि

एवानां सुरेश्वर हाराणां च गृहा
 णां च प्राकाराणां प्रमाणां के कस्य
 कस्य तरोः काये प्रशस्तं शिविरे
 प्रभो अमेगलं वा केषां चामंतं
 मोवक्तमहंसि श्रीभगवान्वाच
 आश्रमे नारिकेलस्य गृहाणां च
 धनप्रदः शिविरस्य यदीशाने पूर्व
 पुत्रप्रदस्तुः सर्वत्र मेगलाईस्य
 तरुणो मनोहरः रस्तान् वृत्तः
 पूर्वसिद्धाणां सम्यक्प्रदस्तथा स
 भप्रदश्च सर्वत्र सरकारी निशाम
 य विल्वप्रपनसंश्रव जंवीरो वद
 री तथा प्रनाप्रदश्च पूर्वसिद्धति
 णो धनदस्तथा संपत्प्रदश्च सर्वत्र
 वतो हि वदते गृही नमुवृत्तस्य
 दाटिमः कदम्बाप्रातकस्तथा वं
 भुप्रदश्च पूर्वसिद्धतिणे मित्रद
 स्तथा सर्वत्र भुभदश्च यनपुत्रस्य
 भप्रदः रथप्रदो गुवाकप्रदस्ति
 णो पश्चिमे तथा इशाने सत्
 दैव्येवं सर्वत्रेवं निशामय सर्वत्र
 च पकमुहो भुवि भद्रप्रदस्तथा
 यलाउम्पापि ऊकाडे मायामुत्र
 सकामकः एवमेव कर्तव्यं च दिशि
 विरेमंगलप्रदाः वास्तुकारेदेत
 सवालीश्च भुभदः लताफनेच
 भुभदः सर्व सर्वत्र निश्चितं प्रश

इति के मे उमरीभने र्द प्रभा
 यः मुभाभुमवाक्यानि यथा
 वेदराजेन मरता न वे सार्ध
 यथा शिविः प्राम्पते सानकस्य
 तंभुमे कर्तव्यमिति सुगमं च
 स्त कथितं कारो निषिद्धं च निशाम
 य वमवृत्ता निषिद्धं च शिविरेन
 गोपिच वदो निषिद्धः शिविरेनि
 तं चौरभयंततः नगरेषु प्रसि
 द्धश्च दर्शनात्प्राप्तस्तथा हेको
 रो तिति द्वी वृत्तो यत्नातं परिव
 र्जय शोरेण धनहानिः सात्यजा
 हानिभवेत्पुनं शिविरेः तिति निषि
 द्धश्च नगरे किंचिदेव च निषिद्धः
 प्रसिद्धश्च नगरेषु तथा प्रे वासा
 मति निषिद्धश्च प्राप्तस्तं परिवर्जये
 त एवमेव उक्तं च निषिद्धः शि
 विरे तथा निषिद्धः प्रसिद्धश्च य
 मेषु नगरेषु च वृत्तश्च चनकादी
 नां धानं च मेगलप्रदं ग्रामेषु न
 गोवापिशिवे च तथैव च इत्येव
 स्य भुभदः सततं भुभदस्तथा
 अशोकस्य शिरीषस्य कदम्बस्य
 भप्रदः कवी हरिदा भुभदाश्च
 भद्राईकस्तथा इरीतकी च
 भद्राग्रामेषु नगरेषु च नवालोभ
 द्वातित्य तथा चामलकी भुवं
 गजानां मस्थि भुभदं कस्याना
 च तथैव च कल्याण सुखेः श्रव

समस्तानि पुं उदा रतिम
 रत्नवली ॥
 रामीया पुं वृत्तसि रति
 सत्त्ववली सीताल्लोकापन
 कारिणां नमुभप्रद मनेषामुव
 नकाराणां परं वानराणां नराणां
 च गर्दभानां गतामपि ऊक्रराणां
 सुगातानां माजीराणां मभुदकं
 भद्रकानां मुकराणां सर्वेषां वा
 भप्रदं ईशानेचापि पूर्वसिद्धि प
 श्चिमेच तथोत्तरे शिविरस्य जलेभ
 द्मन्मन्मभमेव च दीर्घं प्रसिद्ध
 सानचनऊर्यान्निरेवुयः चतुरस्र
 गृहेकारो गृहाणां धननाशने
 दीर्घप्रस्यः परिमितो नेत्रो केनापि
 सहातं प्रत्येकं रहितं भद्रं मूने
 मूने प्रदं नृणां पत्ये दस्तदया
 सर्व दीर्घं दस्तत्रयं तथा गृहि
 णां भुभदं हारे प्राकारस्य गृहस्य
 च न मध्यदेशे कर्तव्यं किंचिद्
 नापिके भुभे तत्रस्तं चंद्रवेधं शि
 विरे मेगलाप्रदं भुभदस्तथा
 वेधं शिविरे मेगलाप्रदं भुभद
 दं सूर्यवेधं प्राज्ञागने तथैव च
 शिविराभतरे अश स्थापितावत
 सीन्ताणां धन पुत्र प्रदात्री च प्राप
 दा हरिभक्तिदा प्रभाते तत्तसीह
 द्वा स्वर्गादानफले लभेत मातृती
 रथिका ऊद माधवी केतकी तथा

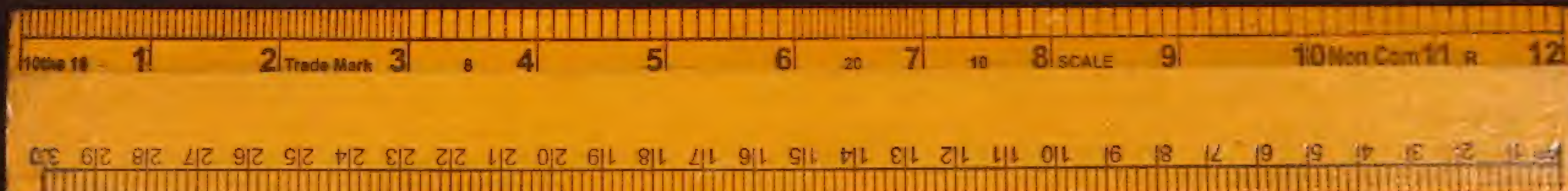

नारोसुरमलिकाचकोचने वज्र
लंघुभं अणरानिताचमुभदातेषा
मुद्याममीषिते प्रवेव दत्तियोचे
वज्रभदेनाचमेशयः ऊर्ध्वोदृशाद
लेभ्योनेवेज्यपीदाददंरही ऊर्ध्वेति
शतिहस्तेभ्यः प्राकारः नमुभप्रं
सूत्रधारंतेतकारंस्वर्णाकारंरही
कं वाटीमूले ग्राममये नऊपीत्स्या
पनंबुधः बाह्याण तत्रियं वेपस
त्यादेगाणकं मुभं भट्टं वेद्यं प्र
कारस्यापयेत्विविगतिके प्रस्येव
परित्वामानंशतहस्ते प्रशहस्तकं
परितः शिविराणां गभीरं दृषा
हस्तकं संकेतपूर्वकं चैव परित्वा
हार मीषित शरी रास्यं भिज्जुस्य
गम्य मेव सखेन च शास्त्रलीना
तित्तिरीनाहिन्नाना सखेव नि
स्वानासिंधुवाशाणा उडसराणाम
भद्रकं भुस्तराणा वंदानांचाप्ये
एगनामवोछिते यतेषां मतिरित्ता
नाशिविरे काष्ठ मीषिते हस्तेचव
चदत्तकं हस्तो वर्जयदुधः पुत्ररा
३ यने हस्तात् इत्याह कुमनाद
वः कथितं लोकशिक्षार्थं ऊरु
काष्ठं विनापुरी मुभलत्ताणावा
पधुना गच्छ वत्स यथास्त्विति
तिवस्यवेवेर्ते श्रीकसनत्तावेदे
१२ अथायः

वाटी वि वेष्टितस्यालभागा इत्य
मरः यत्तवाट मुपस्तस्य इतिरा
मभद्रोक्तिः वाटः पस्या इति
वदवः वाटो वृद्धि रिति मधुः
वाटं वाटश्च । इतिभरतः ॥
वाटीदीर्घः पुं इत्कटवृद्धः इति
रत्नमाता ॥
वाटुकं स्त्री भक्षयवः इतिश
वृचदिका ॥
वाटप्रणी स्त्री वाटालकः इति
रत्नमाता ॥
वाटा स्त्री वाटालकः इतिर
रमाता ॥
वाटालः पुं वाटालकः इति
शब्दरत्नावली ॥
वाटालकः पुं तपविशेषः ।
वाटियाला इतिभाषा तस्यार्थायः
शीतपाकी १ वाटा ३ भद्रो
दनी ४ वला ५ वाटी ६ विनया
७ वाटाली ८ वाटिका ९ इति
शब्दरत्नावली अस्मपर्यायोत्तरं
गुणाश्च वला शब्देदृष्ट्याः ॥
वाटाली स्त्री वाटालकः इतिश
ब्दरत्नावली ॥
वाट ऊ ३ ग्रासावे इतिकेवि
कल्पद्रुमः ऊ अवेवाडत इवार
तेलोकः ग्रासावः स्नाने उत्तमः

नं इत्येके इति इगादासः ॥
वाटः पुं वेष्टनः । इतिशब्
माता ॥
वाट् स्त्री अभिशयः प्रतिला
इत्यमरः वाट् मित्वायमपी
ति वृद्धः इति भरतः वाट्
विषु दृष्टे स्त्रीव मउमत्तामयावि
मु इति नानार्थरत्नमाता ॥
वाणाः पुं शरः इत्यमरः गो
स्तनः देसभेदः केवलः ॥
मेदिनी अग्निः इति वि
कांडशेषः कांडावयवः इति
विश्वः भद्रमुजः इति राज
निर्वटः कुविवरः इति यशसिः
अमत्यवर्गीयवकारोदृष्ट्यं ॥
वाणादंडः पुं वाणदंडः । तस्य
र्थायः वेमा १ इति हेम चं
दः ॥
वाणापुरं स्त्री वाणराजपुरं तस्य
र्थायः देवीकोटः १ कोटीवर्षं ३
उषावाणा ४ प्रोणिनपुरं ५ ।
इति विकांडशेषः ॥ आग्नेयं
उषावनं ७ कोटरीपुरं ८ इति
शब्दरत्नावली ॥
वाणापंखा स्त्री शरपंखा इति
रत्ननिर्वटः ॥
वाणभट्टः पुं ग्रंथकारविशेषः

यथा नउ मंगले कथं क्रिय
तेमंगलादिग्रंथसः विग्रंथसा
त्यारिषित सिद्धि रिति चेन्न
वाण भट्टादे मंगले सत्यपि
शसमाप्रभावात्मावादी मंगला
भावेपि समाप्ति दृश्यात् इति
मुग्धबोधतीकाया इगादासः
वाणाचारः पुं भद्रोदंशोलाकृति
सज्जदः तस्यार्थायः वाणराणाः
१ वाणराः ३ इतिशब्दरत्नावली
चोत्तकः ४ इति हाशवली ॥
वाणास्त्रता स्त्री कुषा इतिशब्
रत्नावली ॥
वाणाक्षणे पुं विस्रः इतिहेम
चंद्रः ॥
वाणा स्त्री पुं नीलकिंरी ३
तमरः ॥
वाणास्त्री वाणामूलं इतिमेदि
नी वाणाविः पुं विस्रः इति
केचित् वाणाश्रयः पुं यजुः ३
तिहस्तायुधः ॥
वाणासने स्त्री यजुः इतिह
स्तायुधः ॥
वाणिः स्त्री वयनं इत्यमरः
वाणदंडः इति हेमचंद्रः ॥
वाणिनी स्त्री नर्तकी छेकः
मनस्वी इति हेमचंद्रः ॥

वानी ह्री सरस्वती इत्यमरः
वचने वपने इति शहरत्ना
वली ॥
वात त क गतिसेवयोः सुखे
इतिकविकल्पदुमः प्रववातत
त्रयोः र्थाः रमानायस्त गतिस्त
सुखसेवयो रिति मत्वा गतौस्त
विगतिसुखे वातयति पोथेवा
तः गच्छते सावयतीत्यर्थः इत्या
ह सावसेवनयो रितिजौमराः इ
ति दुर्गादासः
वातः १० पंचभूतगतवर्तव्यभू
तः वातास इति भाषा तस्यार्थो
यः गंधवहः १ वायुः ३ पवमा
नः ४ महावहः ५ पवनः ६ स
र्शनः ७ गंधवहः ८ मरुतः ९ आ
मुगः १० सुसनः ११ मातरिष्ठा
१२ नभस्वान् १३ मारुतः १४ अ
नितः १५ समीरणः १६ जगत्वा
राः १७ समीरः १८ सदागतिः १९
जीवनः २० पदस्थः २१ तरस्ती २२
प्रभेजनः २३ प्रधावस्तः २४ अन
वस्थानः २५ धूननः २६ मोहनः
२७ खगः २८ अस्पृगाणाः सैरुत्वे
लघुत्वे शीतत्वे श्लेष्मत्वे
संज्ञानकत्वे लोककारित्वे च त
संकोपकारणं यथा माधुर्यान्न
तभागा ।

साधुकातः अपराधकातः प्र
सुषकातः अन्नजीर्णसमयश्च ३
तिराजनिर्घटः रोगविशेषः ।
यथा अथ वातव्याध्याधिकारः
तत्र वातव्याधीनां सामान्यतो वि
प्रकृष्ट निदानान्याह कषाय कटु
तिक्तक प्रमित रूत लघुव्रतः ।
प्रः पवनजागर प्रतरणाभिचा
तप्रमेः हिमादनशानाज्या निधु
वनाच्च धातुतयात्मलादि रपधा
रणात्मदनशोकचिंता भयेः अति
तज्जमोत्साहातादकृतातिमोस
तयादतीव वमनाच्छाणा मतिवि
रेचनादामतः पयोदसमये रिज
त्वाद्यो स्तृतीयोशयो जंश मति
गतेः शिते शिशिरसंज्ञकालेऽपि
च देहे स्तोतोसि रिक्तानिहरपि
त्वा निलो वली करोति विवि
धाजोगान्स्वीकैर्गोमंश्च अथान्
प्रमितं चात्रैवपरीत्ये शोपसर्गो ले
न अपरिमित मितर्थः ।
प्रकर्षेण मित मत्स्ये वालवृ
त्ते अतिपुराणी धात्यादि कति
चिदन्नानि नवामपि वातलानिय
त शह गुणरत्नमालायोनौवार
विपुटः सतीन चणक प्रपाक
मुद्गादकी निष्पावाश्च मऊएकश्च
रहा मंगल

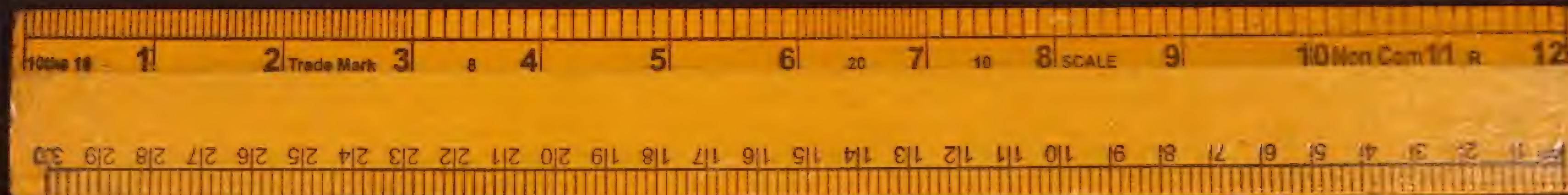
कः कोदवः पते वातवरा इ
तिशेषः नीवारः प्रसाधिकाती
नी इतिलोके विपुटः यमारी
सतीनः कलायः निष्पावो राज
मायः वोडा इतिलोके मऊए
कः मोदुइतिलोके वररा वरदि
का वरेर इतिलोके मंगल
काः प्रसूरी इतिलोके प्रः प
वनः प्राग्वातः आमतः अमेन
मार्गवशात् यत् उक्तं बायोडो
तत्तयाक्तोपो मार्गस्यावरोधनेच
ति पयोदसमये वर्षास जरा मु
तिगतेः शिते भुक्तेः तीव्रजीर्णात्
गते देहे स्तोतोसीत्यादिना संश
निरुक्ता कषायादिभिर्देतभि
वर्षादोसमये हेतुभूते वलीयनि
तः प्रवृद्धो वायुः करोति विवि
धाजोगान् ते रोगाः कथ्यन्ते शि
रोग्रहोऽत्येकशतं जंभास्यं २
बुधरः निष्कास्तभो गदगदत्वेमि
स्मिनत्वे च मूकता वा चालता प्र
लापश्च रसाना मनभित्ता वापि
र्यकारिनादश्च स्पर्शजत्वे तथादि
ते मत्स्यास्तंभोत्र गीणतो वाङ्मो
वोयवाङ्कः चर्चिता चैव विश्ववी
कुर्वन्वात उदीरितः आध्मानं च
प्रत्याध्मानं वाताहीला प्रतर्हीला
तृणीच प्रतित्नी च वक्तिवैय
ममेवच आरोपः पार्श्वभूतं च
त्रिकभूतं तथैवच मऊश्च मूच
निग्रहो मलगाढता पुरीषस्या
प्रवृत्तिश्च मृदुसीच ततः परः
कलापवित्ता चापि खंडता पं
गतातया क्रोशप्रोषक तुल्योच
वातकंटक पूर्वच पादरर्षो पा
दवाहः आक्षेपो देहकाभिधः वा
तपित कृतात्तेप आयासो हि
विधः स्मृतः श्रोतश्च तथा वा
होपधुवोतश्च ऊर्जकः अपतेशो
पतानश्च पतावातोऽविलोककः
कंप स्तभो यथा तोदो भेद
अस्फुरणं तथा वोले काप्यश्च
कार्ष्यं च सैले लोघोच हर्षणं अ
रुमर्दोऽगविभंशः शिरासंकोच
पवच अंगशेषश्च भीरुत्वे मोह
अचलचितता निदानाशः स
दनशो बलहानि सुधेवच मु
कृतयो रजोनाशो गर्भनाशः परि
श्रमः पत पवाशीति सेव्या रो
गा योगेन रूढितः वातव्याधी
ति नामानो मुनिभिः परि
कीर्तिताः ॥
पत पव शिरोग्रहा दय पवयो
गेनवातेन वाताहायापि रीतया

पिति निरुत्ता तदा वातजरा
दिषपि प्रसंगाः स्यादत आह ३६
तः प्रसिद्धिः शिरोग्रहादयोः प्री
तिरेव वातव्यापिसेता प्रसिद्धान
त वातजरादयः ॥ अथ वा
तवायीनां सामान्य चिकित्सा मा
ह मधुर लवण साम्न स्निग्धन।
सोमनिद्रा गुरु रविकर वल्लिसे
द संतर्पणानानि दहन जलरसे
काभोगसमर्दनानि प्रकृपितपु
माने शोत मत्तानि क्रयुः इति
भावप्रकाशः अपिच वलप्रशि
कराण्येव वायुवीजं निशामय
भोजनानंतरं सद्यो गमने धार
ने तथा छेदने वक्ति तापशुश
स्रुमाणा मेद्युने वृद्धस्त्रीगमन
चै मनःसेताप एवव अतिरुत्तम
नाहारे पुहं कतर मेवच कटुवा
का भयंशोकः केवलं वायुकायां
ज्ञात्य चैक तज्जन्म निशामयत
शोषयं पक्करभा फलं चैवसवीजं
शर्करोदके नारिकेलोदकेचैव
सद्यस्तज्ज समिष्टकं । मा
हि पंदधि मिष्टं केवलं वास
शर्करे सद्यः पयुषितामेव सो
रीरं शीतलोदके पक्कतेलवि
शोषेच तिलतेलेच केवलं ला
गती

तात् त्वरेर मस्त मामलकीद
वं । शीतलोदीदकत्ताने सन्नि
ग्धेदनदवे स्निग्धपमपचपत्ता
सन्निग्धयजनानिले पतनेकधि
ते कथिते वसेमद्यो वातप्रणा
शने वायवसिविधाः पुंसोक्त्यामे
ताप कामजाः इति श्रीवस्यवेवते
ब्रह्मावडे १६ अध्यायः अथच वि
त्वाप्रिमंथ शेषाना पटला पाणिभ
इके प्रसारपुपुगंधाच हस्तौक
टकारिका वलाचातिवला रात्ता
सुदंष्ट्राच पुनर्णावा परंष्ट्राविवा
पणीगुट्टी कपिकच्छुवः एषां
शपलिकान्तागान्तायुयेत्सलिते
ऽमले तेन पादावशेषेणा तिले
पात्रे विपाचयेत आने वा यदि
वा गंधे तीरे दत्ता चतुर्णां श
नावरी रसेचैव तैलतस्य प्रदा
येत इत्याणि यानि पेष्वाणि
तानि वत्तामि तद्वत्ता शतप्रभा
देवदारुशालपर्णाविचा गुरुः क्रुष्ट
मासी मेधवेच पलमकं पुनर्णावा
पाने नसे तथाभंगे तैलमतस्य
दापयेत द्रुक्कले पार्श्वशुल्लेचं
उमालाच नाशयेत् । अ
पसारं वातरक्त मायुष्माश्च पु
माभवेत् गर्भमश्चतरी विघात

किं पुन मांनुषी शिव अस्थानो
वातभंगानो कृत्तराणां न्नाणां
तथा तैल मतस्यदातव्यं सर्व।
तातविकारिणां । पुनश्च ।
पतद्वयं मेधवेच शुंठी विवक
पंचकं पंचप्रस्थं त्वारनातेतैल
प्रस्थं पचेततः शरदश्च प्रव
प्रीर सर्ववातविकारवृत् इति
गारुडे १६८ अध्यायः ॥
वातकः पुं अशननपणी इत्य
मरः ॥ १५५
वातकर्म स्त्री मरुक्किया पर्देने
यथा वागद उवाच स्पृशमा
नेन मे भूमे वातकर्म प्रवृत्ति।
एवदि पुरुषो युक्तो वातपी।
दित मानसः सलिका पवव
र्षाणि वीणिवर्षाणि मूषकः स्या
चैव वीणि वर्षाणि कूर्मो वैजाय
ते नव पृष वै तापने देविमेर
ने मम शोसति यो वै शास्त्रेवि
जानाति ममकर्मपरायणाः क्रुता
वाक् भगवतो प्रसवाच वसंथ
रा धरापुवाव अतले लभ
ते पापं तव कर्मपरायणाः तस्य
देव सत्वाशाय विष्णुदि वक्तम
ईसि वागद उवाच शृणुकार्त्त
नमे देवि कथ्यमानं मयानचे अ
निर्वरः ॥

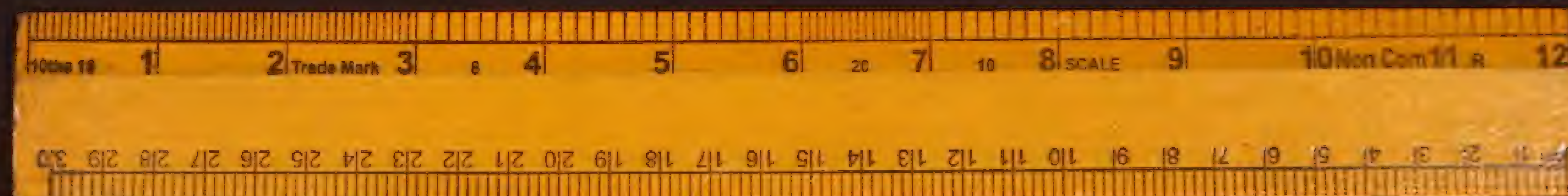
पराध मिमे कृता सेतोयेन
कर्मणा यावकेन दिन वीणि
नेतेनच पुन सयः कर्मचेवततः
कृता स चमे नापराधतिसर्व
शंकोपरित्यज्य ममलोकायगच्छ
ति एतते कथिते भदे मरुक्कमी
पराधिनः दोषेचैव गुणोचैवय
तथा परिष्कृष्टिते इति वराह
पुराणे मरुक्कर्मपरायधिते ॥
वातकीने त्रि वातरोगयुक्तः त
सर्वायः वातरोगी २ इत्यमरः
वातजंभः पुं गतजंभायोभा
गः इति हेमचंद्रः ॥
वातकेतः पुं भूति इति वि
कांडशेषः ॥
वातकेतिः पुं कलातापः वि
रुगदेतततः इति येदिनी ॥
वातगामीने पुं पत्नी इतिके
चित् वातशुलः पुं वातलः यथा
वातलो वातशुलः साधारवायु
निदाचनः ऊकानिलाः प्रावृषि
जोवासेतो मलयानिलः इति वि
कांडशेषः रोगविशेषः तस्य
निदानादि गुल्मशोहे दृष्ट्याः
वातजी स्त्री शालपर्णी अथ
गंधा शिखरीक्षुपः इति राज
निर्वरः ॥

वाततले स्त्री आकाशोद्गीय
मातसुत्रं बुद्धिरसता इति भाषा
तत्पर्यायः वृद्धसुत्रं २३३
तले ३ ग्रीष्महासे ४ वंशकः
फं ५ मरुहजं ६ इतिहासवली
वातधनः पुं मेवः इतिहास
माता ॥
वातपित्तज्वलं स्त्री शूलरोग
विशेषः तस्योषधं यथा मा
तुल्यगस्य निर्यामं यथा न्यस
मन्विते वातपित्तज्वलानि ह
न्निवै पानयोगतः इति गारु
डे १८८ अध्यायः ॥
वातप्रवः पुं मरुधूर्तः भीम
सेनः इत्युक्तम् । इति मेदि
नी वातपायः पुं पलाशवृक्षः
इत्यमरः ॥
वातप्रमीः पुं स्त्री वातप्रगः
वागोद् इति भाषा इत्यमरः
नकुलः ॥ अश्वः इति संति
मसौराणादिहृत्तिः ॥
वातफलांजं स्त्री पुष्पसः
इति भूरिप्रयोगः ॥
वातमजः पुं वातप्रगः इति
नराधरः ॥
वातमंडली स्त्री वात्मा इति रि
कोटशेषः ॥

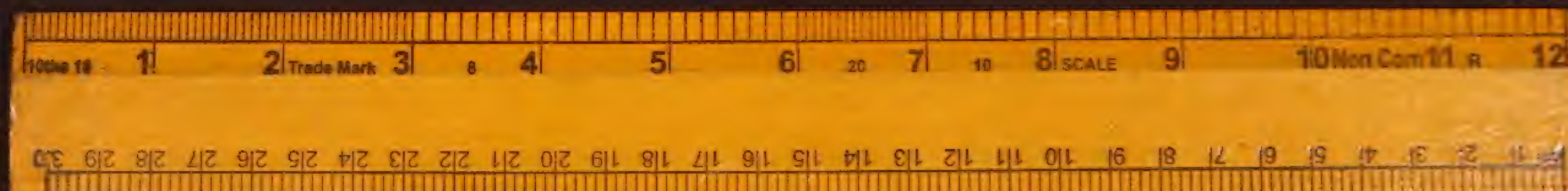
वातप्रगः पुं वातप्रमी इत्यम
रः ॥
वातरक्तं स्त्री रोगविशेषः तस्य
विषकृष्टं निदानं माह लवणा
स्त्रकृत्तारं स्त्रिभोसानीर्भाभोज
नैः किञ्च शुक्रामुजान्प मांसपि
ण्णाक मूलकैः ऊनस्य मांस नि
ष्पाव शाकादि पललेसभिः दध्ना
रनालसौरीर शुक्र तक्र सरासवैः
विरुद्धाध्मशन कीध दिवास्वप्नाति
जागरैः प्रायशः सुकुमाराणां मि
ष्णाहारविहारिणां स्पृत्तानां स
विना चापि प्रकुप्येहानशोणि
तं हस्तस्योष्ठे गच्छत आश्रतश्च
विदाहजं संविदाहशानस्य ॥
लोरो यवत्तारदिः अनीर्भा
जनैः अनीर्णीय भोजनैः । अ
तिमात्र भोजनै रित्यर्थः किञ्चारी
निमांसस्य विशेषणानि किञ्च
शदितं शुक्रमातपेणोपितं अ
मुजं मत्स्यादिमांसं आनूपं गो
दादि श्वदेष्टमांसं पिण्णाकं कि
कंतिलवलिः मूलकं प्रसिद्ध
मेव निष्पावः वोडाशाकं शाकं
पत्रशाकं आदिशब्देन वृत्ता
कादीनि फलशाकानि गृह्यते
एतत्तं शदितत्वादि दोषरहित

मपि मांसं वात शोणितं प्रको
पयेत् शदितत्वादि त मांसं वि
शेषतो वातशोणितं प्रकोप
येत् आरनालं संधानभेदः ।
शुक्रं संधानभेदः । सौवीरं स
ंधानभेदः तक्रं चतुर्थी श ज
त शुक्रं वस्त्रपुं दधि सरासं
नभेदः आसवः संधानभेदः वि
रुद्धं लीर मत्स्यादि । अध्मशन
अनीर्णी भुजते यत् नदध्मशन
मुच्यते अतिजागरो निशि प्राय
शः वाङ्मतेन सुकुमाराणां अरु
तरकायव्यापाराणां अथवा ।
विष्णाहारविहारिणां । अथशा
हारविहारभ्यां स्पृत्तानां सवि
णां चरकवृद्धा हस्तस्योष्ठे गच्छतः
यतो वायु विवर्हते रुधिरं चाथो
गच्छति हस्तादय उपलक्षणाणि
पञ्चामप्यतिवर्ततः अश्रुतः विदा
हजं विदाहि निष्पाव ऊनस्य
सर्वप शाकादि संविदाहेऽशनेय
स्य शुक्रं विदग्धि तद्वपि भुञ्जान
सेत्यर्थः अध्मशन मुक्तापेतह
नं विदग्धानीर्भाभोजनस्य विशेष
तो हेतुत्वार्थं पञ्चात्वातशोणितं
प्रकुपेदित्यनेनान्वयः एतेषां कार
णानां मध्ये केनविहायः केनचि
दुभयमपि प्रकुपेत् संभ्राति
माह कृत्स्नं रक्तं विदग्ध्या
शुतस्य इष्टं सक्तं पादयोऽप्रीय
ते त तत्संयुक्तं वायुना इषितेन
तत्प्रावल्याद्व्यते वातरक्तं प्रवी
क्तं हेतुभिः कृत्स्ने समस्ते र
क्तं विदग्धति अत्र दग्धात् रवि
वर्तितकर्मकाः तेन विदग्धति
विदग्धं भवतीत्यर्थः तच्च इष्टं
क्तं सक्तं अयोगतं पादयोऽप्री
यते संश्रितं भवति तद्वपि रक्तं
पितेन सहैतवायुना संयुक्तं
निलितं वातरक्तं व्यते ननु चेत्
संश्रयमिह कृत्वा सक्तं तेन श्री
रक्तं इष्टिमायातितववायो मीमांस
रणाचाशुवातः ऊहोऽत्यर्थं मार्ग
रोधात्सवापुरस्युदिकं दृष्येद्वक्त
माश्व अत्र अश्रुतं रक्तस्य इष्टि
रतो रक्तवातमिति व्यपदेश्य मुचि
तं भवसतश्चाह तत्प्रावल्यादि
ति तस्य वातस्य दोषत्वेन प्राधा
म्याहातरक्तमिति व्यपदिश्यते
श्वर्तकूपमाह सेहोऽत्यर्थं न वाका
श्वर्तस्पर्शाज्जने तत्तेऽतिरुक् संधि
श्रीथिस्य मालसं सदनं पिडको
ज्जमः जानु नंदोरु कस्यशरत्त

पादागसंदिग्ध निस्त्रिदः स्फुरणं
 मेदो गुरुत्वं सन्निरेव कंदुः
 संधिषु रुक् दादा भूतानश
 तिवासकृत वैवर्ण्यमंउलोत्यति
 वातास्कावर्तनतां ॥ अ
 थाधिकतवातसवातरक्तसल
 तणामाद वातेधिकेऽपिकंत
 शूलस्फुरण तोदनं शोथसरो
 चंकुसत्वं प्रपावता वृद्धिदान
 यः धममेगुलि संधीनां सेकी
 वोऽंगुदोःतिरुक् शीतहेषा
 उपशयो सभवेपयुमुप्रयः ।
 तत्रपादयोः शूनादिकमधिकं
 यत आरुसकृतः सशोदिश्रोतो
 दभेदप्रशोकोस्वायोपेतो वात
 रक्तेन पादाविति अत्र सन्निः
 सशोक्तता अधिकरक्तं वातरक्त
 माद रक्तेशोयोऽतिरुक्तोदत्ता
 अ श्मिचिमायते स्निग्ध रक्तैः
 समंनेति कंदुक्तेदसमन्वितः
 अधिक पित्तं तदाह पित्तं विदा
 दः समोदः स्वेदो मूर्च्छा मदल
 या स्पर्शासहत्वं रुदाहः शो
 थपाको भूशोक्तता विदाहश्च
 पादावेवोद्वयः यत आरु स
 कृतः पित्ताहभाप्रयदाभवे
 तामस्योसौ वक्तु शोथोमृदव पा
 दावितिशेषः ॥ अधिकककं
 तदाह कफे सैमित्य गुरुतास
 मि स्निग्धत्व शीतता गुरुताद
 यः पादयो रेव यत आरु स
 तः कंदुयंतो स्वेदशीतो सशोथो
 पीनस्तथो श्रेष्ठदृष्टे त रक्ते ॥
 अतिक्रियमाण वातरक्तस उप
 दवानाह अस्मभरोचकस्यासभो
 सकोथ शिरोग्रहाः मूर्च्छाच मेर
 रुकलसा न्वर मोह प्रकोपकाः
 द्विक्तायोगुल्म वीसर्प पाक तोद
 धमक्तमा अंगुलीवक्रता स्फोदरा
 दममेग्रहावेदाः मांसकोथोमां
 सगतने असाध्यादिकमाह
 पते रुपदेवै वैज्यमोहेनैकेन
 वापियत अकृत्स्नोपदवंयापं
 साधं सान्निरुपदेव ॥
 एकदोषानुगं साधं नरे यापं
 द्विदोषनं विदोषन मसाध्यंसा
 यस्पच स रुपदेवाः ॥
 अथवात रक्तस विक्रिस्ता माह
 वात शोणितिनो रक्तं स्निग्ध
 स वज्रशो हरेत् अस्मत्सं रक्तये
 हायं यथादोषं यथावत् उग्रो
 ग राह तोदेषु नलोकोभि विनिह
 रेत् शृंग तेवै श्मिचिमाकंदु
 रुवेदनान्वितं प्रच्छिन्नं शिरा

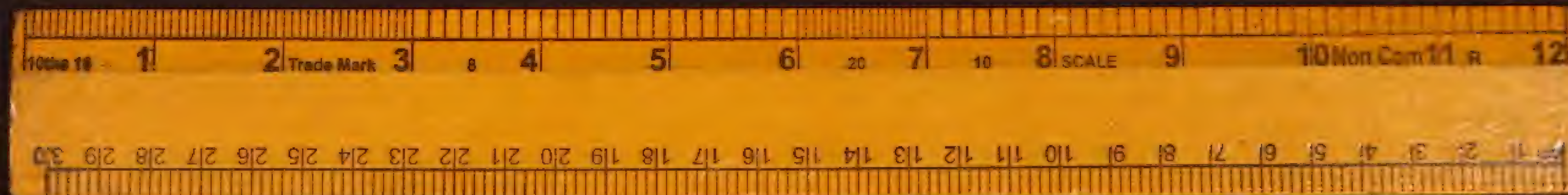
मि वा देशादेशांतरं व्रजेत अ
 ने. श्मिनेन तत्त्वायं रुक्ते वातोतरं
 च यत् गंभीरं अपथं स्तंभक
 पंग्दानिशिरामयात् । रोमान
 माश्च वातेत्यानुयीहाय र
 तितः विविधान्वातरोगान्तासु
 वातवशेषितं ॥ रक्तं ऊर्जा
 ततः स्निग्धातमागोन निहरेत्
 विरेचयेत् पित्तदो स्नेहयुक्तं वि
 रेचनैः वाह मातेपनाभ्यंग परिषे
 कोपनाहनेः ॥ विरेकस्याप
 ना स्नेहपाने गंभीर नाचरेत्
 दिवास्मैव कोपंच व्यायामे मे
 युने तथा कडुसं गुर्वभिषेदिल
 वाणास्त्रो च वर्जयेत् प्रशणाय
 दगोभूम शालयःषष्टिका स्या
 भोजनार्थं रसाद्ये त विक्षिराःप्र
 तदा रिताः आटका श्राणकोग्र
 मसुराः सऊलत्यकाः पुष्यार्थे च
 ऊसर्पिष्ठाः प्रशला वातशोणिते
 सनिषण्णक वेद्यं काकमाचीश
 तावरी वाक्त्रकोपोदिकाशकंशा
 कंसेवर्वत्ते तथा दृत मोस रसे
 र्दंष्ट्रं प्राक मत्स्याच दापयेत् ।
 रिता गोभूम ह्योश्च छागदीर
 दृतसतैः लेपसदृतिता भृष्टा
 विष्टाः पयसि निहताः स्त्रीरपि
 शतसीभि वा वर्धमान फले रपि
 इगुपिष्टैः प्रलेपैः सादितः प
 वनशोणिते गुद्वीकाय क
 त्याभ्यो सपयुक्तं वृते स्तं वा
 तरक्तं निहंस्यासु ऊषे द्रतिह
 स्तरे गुद्वीचते तला पचे
 दुद्व्यास्त जनदो चवष्टये पा
 दशोषः कषायस्त गोहायं दोषा
 कणास्तथा तिलतैलाटकं ताभ्या
 पचेन्मूहपित्ता भिषक वक्षमा
 गो स्ततो द्रव्यैः समकालोक्तैः
 पचेत् मेनिष्ठा मधुकं ऊषेजी
 वनीयगास्तथा एलायुरुच ह
 दीका मीमीयाजनरेवा नावी हरे
 राः आवाणीवोषं शिरा तामल
 की तथा मृगी प्रपामा शताका
 च विस्त्रुक्ताच पत्रके नागके
 शर वालत्वकमकोत्पत चेदने
 पत्तानि कल्कवस्तुनि कथितानी
 ह कोविदैः पानेऽभ्यंगेऽनुवासेच
 तैल मेतन्निषेविणो वातरक्तं त
 दुदुतो पद्वानासु नाशयेत् य
 मे पुंसवन स्त्रीणां गर्भदं वा
 त पित्तवृत्ते स्वेद कंदु रुनायाम
 शिवः कंषाहितामयान् इत्याहु
 एकातान्दोषानुद्वी तैल मुतमे
 इतिगुद्वीतैल इतिभावप्रकाशः

वातरक्तः पुं ऊर्ज्जरुतः ऊर्ज्जरुतः इति भाषा इति शब्द
चंदिका ॥
वातरक्तारिः पुं पितृजीलता ।
गुत्तं च इति भाषा इति शब्द
चंदिका ॥
वातरोगः पुं अश्वत्थः इति शब्द
रत्नावली ॥
वातरथः पुं मेघः इति त्रिकां
शेषः ॥
वातरायाणः पुं उत्तमः निष्प
योजनपुरुषः कांडे ॥ कर
पात्रं कृतः परसेक्रमः इति
मेदिनी सरलद्रुमः इति शब्द
रत्नावली ॥
वातरथः पुं वातूलः उत्कोचः
शक्यधनुः इति मेदिनी ॥
वातरोगः पुं वायुव्याधिः तत्त
र्यायः वातव्याधिः २ चलांतकः
३ अनिलामयः ४ इति राज
निर्वटः ॥
वातरोगीने वि वातरोगयुक्तः
तत्तर्थायः वातकी २ इत्य
मरः ॥
वातार्हिः पुं कामलौहोभयनि
र्मितपात्रं तत्तर्थायः काष्ठ
लौही २ इति त्रिकांशेषः ॥

वातलः पुं चणकः इति शब्द
चंदिका वायुकारके वि ॥
वातलमंडली स्त्री वात्मा इति
भूरिप्रयोगः
वातवान् वि वायुयुक्तः वातो
विद्यते ॥ इत्यर्थे वतप्रत्ययेन
निष्पन्नः ॥
वातवेरीने पुं वातादः ॥ इति
राजनिर्वटः वायुशब्दे वि
वातव्याधिः पुं वातरोगः ॥ इति
राजनिर्वटः ॥
वातशीघ्रं स्त्री वस्तिः इति
राजनिर्वटः ॥
वातशोणितं स्त्री वातरक्तरोगः
इति भावप्रकाशः ॥
वातसरः वि अत्यंतवायुयुक्तः ।
यथा वातासरो वातमरो वा
तूलो वातलोऽपि च इति शब्द
रत्नावली ॥
वातसारथिः पुं अग्निः इतिके
चित् ॥
वातस्कंधः पुं आकाशस्य भाग
विशेषः यत्र वायुर्वे इति इति
केचित् ॥
वातहा वि वातघ्नः वायुनाश
कौषथं इति वैद्यकं ॥
वातादः पुं सूर्यस्यः ॥ इति

त्रिकांशेषः ॥ वातस्याः इति क स्यात्वा रात्रिर्नेष्टुमतेषां
शब्दरत्नावली ॥
वातादः पुं मुक्कुरोगविशेषः ।
तस्य लक्षणं यथा हृषणोदृष
येहापुः स्नेहाणा यस्यसेहतः त
समुष्कश्चलनेको रोगो वातादः ।
सेहकः इति माधवकरः ॥
वातादः पुं फलवृत्तविशेषः ।
वाताम इति व्यातः तत्तर्थायः
वातवेरी २ नेत्रोपमफले ३ ।
वातायः ४ अस्मगुणाः उत्सवं
स्त्रिगुणं वातघ्नं मुक्कुरा
दितं गुत्तं च अस्मगुणाः
मधुरत्वं वृष्यत्वं पित्तानिलापह
त्वं स्त्रिगुणं उत्सवं कफकारि
त्वं रक्तपित्तविकारिणं श्रेष्ठत्वं
च इति भावप्रकाशः ॥
वातापिः पुं अस्मरविशेषः म
चक्रादसधमनौपत्योजातः अ
गस्तेन भस्मितः इति श्रीभागवत
मते कल्यांतरे त विप्रचित्ते
सिंहिकायाजातः यथा सिं ।
हिकाया मद्योत्पन्ना विप्रचित्ते
अतर्दंश शोवः शवलगात्रश्च
गः शाल्वस्तथैव च इत्यनोनमु
वि श्रेय वातापी हृस्वो जिकः
हरकल्पः कालनाभौमश्च नर
क स्यात्वा रात्रिर्नेष्टुमतेषां
वैचं सूर्यप्रमर्दनः इत्येते सिं
हिकापुत्रा देवै रपि इरासदाः
इति वक्ति प्रमाणे कापपीयवं
शः अमच विप्रचित्तिः सैहिके
यासिंहिकाया मनीजनत दि
रापशिपो र्थे वै भागिनेयास्त
योदश वत्सः शतम् रातेदो
तमो वापि रेव च ॥ इत्य
लो नमुविश्रेय एवम् आन
नस्तथा नरकः कालनाभश्च नर
कागस्तथैव च कल्पवीर्यश्च विख्या
तो दनुर्वेशविर्वर्दनः ॥ इति मात्स्य
६ अध्यायः ॥
वातापिदिट् पुं अगस्त्यशुनिः
इति हेम चंद्रः ॥
वातापिस्तदनः पुं अगस्त्यः इति
वातापिहाने १ त्रिकांशेषः ॥
वातामोदा स्त्री कस्तूरी इति
शब्दसाला ॥
वातायनं स्त्री गवाक्षः इत्यमरः
तेन परवाधानिषेधो यथा ।
परवाधो नजर्वीत जलवाताय
नादिभिः कारयित्वा त कर्माणि
कारुपश्चात्त वंचयेत् ॥ इति
कौर्म उपदिभाग १५ अध्यायः
वातायनः पुं वोटकः इति वि

त्रिकोडशेषः ॥ वातिगः पुं भंकी ॥ वातवा
वातायुः पुं हरिणः इत्यमरः दिनि वि इति मेदिनी ॥
वातारिः पुं पर्वदृष्टः ॥ इति वातिगमः पुं वातार्जः ॥ इति
शहरन्नावली शतमूली इति शहरन्नावली ॥
शरवेदिका पुत्रदात्री शे वातिगनः पुं वातार्जः ॥ इति
फालिका यवानी ॥ भार्गी त्रिकोडशेषः ॥
सुहृदी विदंगः शरणः भला वातीयं क्ली कोनिकं इति शर
तकः नतका इति राज वेदिका ॥
निर्वैटः ॥ वातुलः पुं वात्मा इत्यमरः
वाताली स्त्री वात्मा ॥ इति वि काया भरतः ॥
कोडशेषः ॥ वातलः वि वातविकारासदः
वातायुः पुं ऊलीनायः तस्य उन्नतः इत्यमरः काया भरतः
यायः हयोत्तमः २ जायः ३ वातलिः स्त्री तरुतलिका वाड
ग्रजानेयः ४ इति त्रिकोडशेषः ॥ इति भाषा इति शरावली ॥
वातसदः वि वातलः इति शर वातलः पुं वात्मा वातसदे
रन्नावली ॥ वि इत्यमरः वात्मा वातसमू
वातिः पुं वायुः यथा वाति हः अत्र जनवलादि गोशयवा
वीपुर्मरुहातः सुसनः पवनोः तादिति कुलः वातसदो वात
निलः इत्यमरः काया भरतः विकारासदः वायु इति शरावली
साहसोकः सूर्यः वंदः यथा अत्र गोलापोसादिना कुलः वा
वाति रादित्य सोमयोः ॥ इति तलः वाते नीम्नीति तले प्रसो
भसः ॥ कारवानपि वातलः वातलोवा
वातिकः पुं वायुनवापिः यथा तलोपि सादिति द्विरूपकोषः
वातिकोवातनो व्यापिः येनिकः पि उन्नतेपि वातलः इत्यमरः
तसंभवः श्रेष्ठिकः श्रेष्ठसंभ काया भरतः ॥
तः समूहः साविषातिकाः ॥ वातोना स्त्री गोनिफातुपः २
इति राजनिर्वैटः ॥ ति राजनिर्वैटः वायुरी ने वि

वात्मा स्त्री वातसमूहः यथा वन भर्गव यामदप्यामुवत्यव
आसंगिनी च वाताली स्यात्वा इत्युदाहरणं ॥
वात्मा वातमंडली ॥ इति त्रिको वात्सायनः पुं मुनिविशेषः ॥
उशेषः ॥ तस्यार्थाः मंदनागः २ पत्ति
वात्सकं क्ली वत्ससमूहः इत्यम नः ३ स्त्री ४ इति त्रिकोड
दः शेषः ॥
वत्सत्यः पुं असविशेषः ॥ यथा वादः पुं यथार्थबोधेच्छोर्वाको
वात्स्य शान्तो त रसो शृंगारः यथा विजिगीषोः कथानत्यावा
कोशिकः स्मृतः ॥ इति त्रिको द स्तवविवेदिषो इति नटाथरः
उशेषः एतदसाधिकारी यथा अस्मत्तत्वा यथा प्रमाणं तर्क
शान्ते ब्राह्मण एवसात्मीतेरासः साधनोपासंभः सिद्धोताविरुद्धः
प्रकीर्तितः प्रेषति स्युः सखा पंचावयवोपपन्नः पक्षप्रतिपक्ष
यदि यशोदावत्सलेस्मृता ॥ परिग्रहो वादः ॥ इति गौतमसू
मधुरे वाधिका नेया हास्येसा त्रं अपिच सर्गात्मा मारिरेत
मधुमेगलः सखीशृणोः इत्येते अ मध्वेवाह मर्जनं अथा
यो वीरे वारणा गोवृषाः ॥ मविद्याविद्यानां वादः प्रवदता
करुणो वत्सवृत्तादि जेदिलाया मरे इति भगवद्गीतायां ॥
सुशेडके गोवर्द्धनोः भिममुष्म गुण्यायः प्रवदतो वादिनां स
अयानक उदाद्यतो तपस्विना संथियो वाद जस्य विनेताख्या
दयो सत्र वीभत्सेपरिकीर्तिताः स्तितः कथाः प्रसिद्धा स्तासंमये
व्रजस्था नियता नेया आलस्यन वादोरे यत्र हाभ्यामपि प्रमाणात
विभावकाः इत्युज्ज्वलीलमणिः स्तकीतश्च सपक्षः स्याप्यतेपरपक्ष
वत्सलसभावे क्ली ॥ सुतजाति निग्रहस्याने ईष्यते स
वात्सीपुत्रः पुं नापितः इति जस्योनाम यत्र तेकः सपक्षस्या
त्रिकोडशेषः ॥ पयति अमस्तु ब्रुत नाति निग्र
वात्स्यः पुं मुनिविशेषः यः दस्याने स्तसत्त ह्यति नतस
या वात्ससावर्णि गोत्रयोरोर्वेय पक्षे स्यापयति सावितंशनाम

कथा तत्रजल्पवितंडेविनिगी
षमाणयोर्वादिनोः शक्तिपरीता
मात्रफलेवादस्तुवीतरागयोः शि
ष्याचार्ययो रम्यो वा तत्त्वनिर्
पाणफलः अतोऽसौ श्रेष्ठत्वात्
हिभूतिरित्यर्थः इति तटीकायां
श्रीधरस्वामी ॥

वादकाः त्रि वाद्यकरः वक्ता ।
वदधातोः कर्तरि शक प्रत्यये
ननिष्पन्नः ॥

वादनं क्ली वाद्यं अंतवदधा
तोभावेऽनट प्रत्ययेन निष्पन्नं
वादेरं वि कार्पासनिर्मितवत्त्वा
दि वादरायाः कार्पासाजातं इ
त्यर्थेन प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥

वादेरंगः पुं अस्मत्प्रवृत्तः इति
त्रिकोटशेषः ॥

वादरा स्त्री कार्पासी इतिश
हरत्वावली ॥

वादरायाणां पुं व्यासदेवः इति
वादरायाणां शहरत्वावली ॥

वादरिकाः त्रि वदरवयनकर्ता व
दरं चितोतीत्यर्थेऽधिकप्रत्ययेन
षन्नः ॥

वादलं क्ली मधुयष्टिका इतिश
हरत्वावली ॥

वादवादी पुं त्रिन भेदः तस्य

पर्यायः आर्हतः २ इति हेमचं
द्रः ॥

वादार्थे क्ली सनामाख्यातफले
तस्यगुणाः उल्लेखे स्वस्तिपत्ते
वातव्रत्ते वल शुक्रकारित्वे च ।
इति राजवल्लभाः ॥

वादाम्यः वि वदाम्यः वक्तृप्रदः
इति भरतद्विरूपकोषः ॥

वादालः पुं मत्स्यभेदः बोमालि
इति भाषा तस्यार्थाः ।

सहस्रदंष्ट्रः २ इति हेमचंद्रः
वादिः त्रि विद्वान् इत्यादि-
कोषः ॥

वादित्रं क्ली वाद्यं इत्यमरः
वादिरे क्ली वदरीसदृशसूक्ष्म
फलवृक्षः इति शहरत्वावली

वादिराट्टे पुं मंजुवोधः इति
त्रिकोटशेषः ॥

वादिशः त्रि साधुवादी इति
शहरत्वावली ॥

वादीने वि वक्ता अर्थी विवाद
कर्ता फरियादी इति पारस्य-

भाषा यथा सभापते कर्तव्यमा
ह कात्यायनः अथ चेत्प्रति

भूनीति वादयोग्यस्त वादिनः
संज्ञितो दिनसंज्ञिते दद्याद्

ताय चेत्तनं वादिनो भाषा

वादिनः उत्तरवादिनश्च ॥ सयं
विवादशक्तौ प्रतिनिधि माद

नारदः अर्थिनासंनियुक्तोवाच
प्रतिनिधित्वेन वा प्रत्यर्थि

प्रतिनिधित्वेन वा यो यस्मात्
विवदते तयो र्जयपराजयो ॥

तयो वादि प्रतिवादिनोः का
त्यायनः मनुष्यमारणोस्तेष्वपर

दाराभिर्मर्षणो । अमुदभक्तो
चेव कस्माद्वरणादृषणो पारुष्ये

कूटकरणो नृपदोदे तथैवच
प्रतिवादीनदातव्यः कर्त्तात वि

वेदेत्स्वयं आवादीतरस्यपक्षस्थि
तस्य दंडनीयत्वमाह नारदः योन

भाता पिता वापिनपुत्रो ननियो
जितः परार्थवादी दंसः स्यात्पुत्र

होरेष्विविबुवन नारदः पूर्ववादे
परीत्यन योम मालसतेपुनः ।

वादसंक्रमाणां ज्ञेयो हीनवादीस
वेनरः प्रत्यर्थी यदि कश्चित्का

लंप्राथयते सलभते अर्थी त
काले प्रार्थयन् अर्थित्वमेव इमा

दिति तेन कालो नप्राथनीयः त
दाह प्रत्यर्थी लभते काले अ

हं समाह मेवच अर्थी त प्रा
थयत्काले तत्तत्प्रादेव हीयते

कचित्प्रत्यर्थी काले नलभते ।

यावत्तत्कालः साहसं ज्ञेयं वा
रुष्यगोमिश्राणां तेष्वर्थि वि

वादयेत्सद्य एव कालोऽन्वेद्य
यास्ततः अथ भाषापादः ।

तत्र भाषा सत्प्रमाणतः का
त्यायनं वृहस्पती । प्रतिज्ञादेष

निर्मुक्तं साध्यं सत्प्रमाणान्वितं
निश्चितं लोकसिद्धं यत्तं प

क्षविरो विदुः सत्यतः प्रभूता
र्थी निःसंदिग्धो निराकलः ।

विरोधिकारणो मुक्तो विरोधिप्र
तिबोधकः यदा त्वेवमिधः प

रः कल्पितः पूर्ववादिना । दद्या
त्तस्य ससंयं प्रतिवादी तदो

नरं नारदेनापि सारत्वं वावहारा
णां प्रतिज्ञा समुदाहृता ।

तदानीं हीयतेवादी तरेस्ता मु
क्ता भवेत् ॥ तज्ज्ञोभनमाह

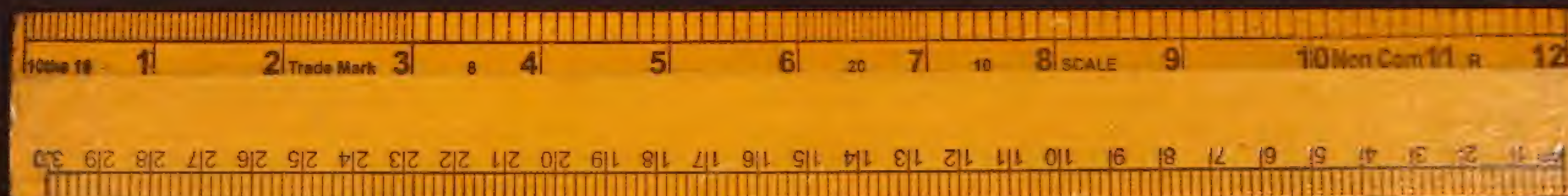
वृहस्पतिः नृनाधिकं पूर्वपक्ष-
तावहादी विप्रार्थयत । नदया

उत्तरं यावत्प्रत्यर्थी समसन्निधौ
इतिवदन् तत्तं ॥

वाद्यं क्ली वादयंति धनयंति यत्
वाच्चा इति भाषा तस्यार्थाः

वादित्रं २ वातोद्यं ३ । तच्चत
विधं यथा तत्तं वीणादिकं वा

यमानं सरजादिकं वंशपादिक

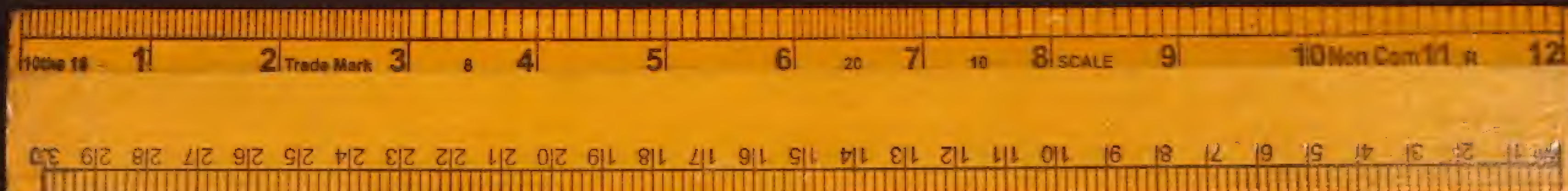

तुमुशिरं कांस्यतालादिकं च
तं इत्यमरः इदं ततादिचतुर्वि
धं चतुःप्रकारं वाद्यादिषां त्रय
वाद्यं इदं चतुर्विधं वाद्यं वा
दिशादि हिनामकं वाद्यमित्यस
मस्तुप्रथमाते विशेष्यपदं इति
कलिंगादयः फलतो न विशेष्यः
इति तटीकायां भरतः अथवा
द्यानि तातेन राजते गीतेता
लो वादित्र संभवः गरीयस्तेन
वादित्रं तद्वतर्विधं मुच्यते तत
मुशिरं मानहं वन मित्यं चतुर्वि
धं ततैतद्गीगते वाद्यं वंशाद्यः
मुशिरं तथा चर्मावनहं मानहं
चने तालादिकं मते तत्र त
तं यथा अलावनी व्रसवीणा
किन्नरी विपंची बलकी जेष्ठा
चित्रा ज्योष्वती जय हस्तिका
ऊर्जिका कूर्मी पारंगी परिव्रा
दिनी विशवी शतचंडीचनऊ
लौष्टी च छसवी ओडमरी पिना
कीच निवेयः शुक्ल सल्या
गदावारणा हस्तश्चरुदोः शशरमेड
लः कपिला सोमधुसंदीचोरोता
दिततं भवेत् अलावणी यथा
कनिष्ठिकापरिधर्द्धिमध्यच्छिदे
ण संयुतः दशयष्टिमितो दंडः त्वा
दिरो वेणोवो

अथवा अयःकरभवावृद्धं वृत्रा
वत्याभिषोभितः नरोगुतादय
श्चिदोपरि चंद्रार्द्धसन्निभो नि
वेश्य चुम्बिका भद्रातावुवेडंति
वेशयेत् हादशोगुल विस्तारं
पकं मनोहरं तं विका वेध मध्ये
न देडच्छिदे त निर्मितो अला
वुमभर्गा दौरी कृता सत्यास्तु
काष्ठिका तथा संवेष्टा तन्मध्ये
काष्ठिका धामयेततः यथासा
त्रिअलातावु वन्धश्च करभोपरि
पंचांगुलिषु संस्पृश्यालावु सत्ता
चवेधयेत् केशोतनिर्मिता पट्ट
नयी सूत्रकृताय वा समास्तु
ला दृष्टातत्र तत्र देया विचर
णोः एतल्लता सयोरणात्मा
वणी प्रकीर्तिता निदुनानसमु
येत तस्मै निः तिष्य वत्ससिम
धमानामिकाभ्यां च वाद्यादित्ता
पाणिना तारे मदेव बोधेच वि
स्याने विंडु रिष्यते तं वीमूलं समु
तवा मांगुष्ठेन धारयेत् तत स्ता
भिल्ल सर्वाभिः स्वरव्यक्ति विधीय
ते विसरो दक्षिणाः पाणि वाम
स्तत्र चतः स्वरः अलावण्याशि
ता हेयाः सप्त षड्जादयः स्वराः
रागव्यक्ति र्यथा रोगे भवेत् षड्जा
दि भेदतः

अंश मास विभेदाच्च तद्यात्रा
पिविधीते इय मलावणीप्रो
क्ता मनःश्रवणा रंजणी प्रत्यता
सारदा देवीवीणा रूपेण संस्थि
ता अलावणी अमेकोलत्ताण
विस्तरभयाजोक्ते मुशिरं यथा
शोः शपारी मधुरी तित्तिरी शंख
कारलाः तोउरी मुरली उक्ता
श्रीकासरनाभयः शृंगं कापा
तिकं वंशश्चर्मवंश स्थापारः
एते मुशिरभेदास्तु कथिताः एवं
मुशिरिः वर्तते सत एकपर्व
होष विषवर्जितः वेणोवः त्वादि
रो वापिरक्तचेदनजोः अथवा श्रीत
इजोः अ सौवर्णी दंतिदंतमयोः
पिवा राजत स्ताम्रजोवापिलोह
जस्फाटिकोः अथवा कनिष्ठोगुलि
तस्मै नगमरेधेन शोधितः शिल्प
विद्याप्रवीणो न वंशः कार्यो मनो
हरः वंशो नैव मतो पीति मतेगमु
निनोदितं ततोऽपि तदाका
रा वंशा एव प्रकीर्तिताः तत्र
न्या शिरोदेशादयो हिमित मंगु
लं फुत्कारेभ्यं ऊर्वीत मित
मंगुलिपर्वणा पंचांगुलानि सं
स्पृश्या तावद्वाणि कारयेत् ऊ
र्यातथासंभ्राणि समसंख्यानिको

शला वदरीवीजतस्यानि सं
स्पृश्या र्द्धं मंगुले प्रांतयो वर्त
ने कार्ये स्वराद्ये नादहेतवे
सिक्तेकेन कृता देया तेन सप्त
ताभवेत् पंचांगुलोप वंशः सा
देकैकांगुलिवृद्धितः षडंगुला
निनाम्रासावदष्टादशांगुलं फुत्
कार तारंभस यावदंगुलिमते
तदेव नाम वंशस्य बोधिकैः प
रिकीर्त्यते एकांगुलो द्यंगुलश्च
अंगुलश्चतुरंगुलः अमितारतर
स्तेन बोधिकैः समुपेक्षितः अ
योदशांगुला वीणापरः निर्दिता
वंशातस्तै स्तथा समदशांगुलः
महानंद स्तथानंदो विजयोः अ
न्य स्तथा चत्वार उत्तमा वंशा
मतेगमुनि संस्पृश्याः दशांगुलो
महानंदो नन्दपकादशांगुलः हा
दशांगुलमानस्त विजयः परिकी
र्तितः चतुर्दशांगुलमितो जय इत्य
भिधीयते वृद्धा रुद्धो रविर्विस्तुः
क्रमादत्र व्यवस्थिताः नैविडंशो
छता चापि सप्तस्वरत्वे च श्रीमृता
साधुर्य मिति पंचामी फुत्कतेषु
गुणाः स्मृताः श्रीत्कार वज्रतः स्त
व्यो विस्तरः फुटतो लघुः अम
पुराश्च विज्ञेयाः षड्रोषाः फुत्

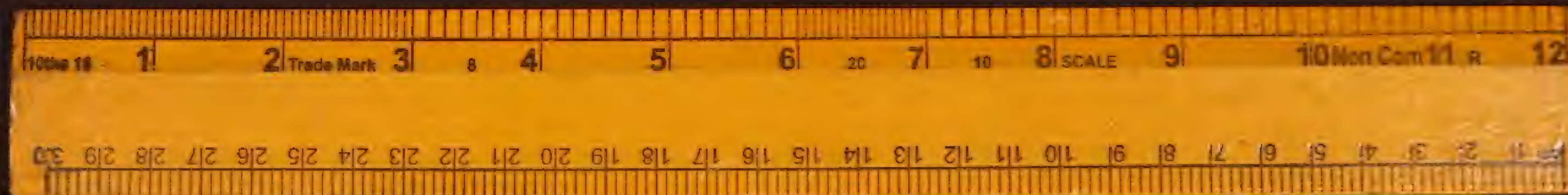

तेजमात दया प्रयोगवाक्य
मत्तता गीत वादने पभिर्देवैर्धु
तोः तीव निदितो वृषिको मतः
स्नानकादि लयाभितो गमका
छाः सुदात्तः श्रीगुरुस्तः क
लाभितोवांशिको रक्त उद्यते प्र
प्रभुक्तिर्वर्द्धमुक्तिश्च युक्तिश्चैव
लेर्गणाः सस्यानत्वे सुखरत्ने श्रे
युती सावनक्रिया समस्त गमक
ज्ञाने राग रागो वेदिता क्रिया
भाषास दत्तता गीत वादने स्त
स्यानेचापि दुःस्थानेनादनिर्माणा
कौशले गान्तां स्नान दातृत्वे त
देवाच्छादने तथा वांशिकस्य
एता येनेमया संक्षिप्य दर्शिताः इ
तिवशाः काहला स्त्री निषंगः
तोडरी मुरली वृक्षा इत्येतेच
स्त्रियांसमस्वराणां नामि विवस्व
रनाभिः स्त्रियां वर्तते इत्येतेषां वि
स्तरभयाज्ञातं ॥ आनन्दे
यथा आनन्दे मर्दलः श्रेयान् इ
त्युक्तं भरतादिभिः अपिच सु
न पटदटक्का विस्वकोदर्पवांश
पणाव चन सहजा लावताकृति
वत्याः कस्त भेदीसात्कुरुक्ता
कुरुक्ता ऊनस मुरलीकलीक
कली शैविशाना इमुरुटमुक्तिमे
दुः ऊडली

संगुनामा राग मभिचर वाघेन्द्र
भी च रजश्च क्वचिदपि कुण्डली
स्पादुरे चाप्युपोगं प्रकृतितम
नवत्ये वाघमित्ये जगत्या विपु
रमयन कर्तृ स्नादवे तत्प्रयोगात्
तमश्च मुशिरं चानह मित्ये चनेच
मर्दलः खादिरः श्रेयो स्त्रीनः सा
दस्य दारुजः रक्तचन्दनो वाघो
गभीरहनि रुचकैः सार्द्धहस्त प्र
माणास्त देव्ये मस्यविधीयते न
योदश्यां गले वाम मण्डपा द्वादशा
हुते दक्षिणां च भवेद्दीन मेकेना
हो जुनेनवा करणानह वदन्ताम
थैववपुषु भवेत् यन्मासीवाभवे
त प्राप्त स्तुष्टिं करणां मते मति
कानिर्मितश्चैव मर्दगः परिकीर्ति
तः पातये खरलिं वाघे मारना
श्रेव मर्दले विधुति गेरिकेभ
क्त केडकेन चसंमते यदा चि
पीदके देये जीवनी सत मिश्रि
ते सर्व मेकत्र पिष्टेनलेपः खरलि
रुच्यते वामास्य प्रविका कृत्वाते
पदद्याच्चदतिगो पदं मर्दलकः
श्रोक्तः सर्ववाद्योत्तमो मतः यस्य
संयोगमासाद्य सर्ववाद्य शोभ
ते पतदोगवीनकोष्ठ दलम
हंगुले विजः तपिथोते मिति

तेषां पादवर्णा मर्दगताः शो
दं छे धिक्कट सही ताकंदं दं
योगं विधि खर्ककिं ने गरे दं
या कूट पाटा मता शमी तथि
शो छे तक्कपी दो दंदं धिगा
एतां तते तपि तक्कते यथिदोत
पिपाक खंडे त्वये क्रमः तथाव
यति माने पादखंडः इगतयेनो
इगतयेनो धो धो धिक्क तापि
काथोजो योजो तक्क ततोधिका
थोता इगत तापि पिपिधिकत
ताकडना थोधिक थोजो थोताद
गतता इगतता इगतता पि ३
तियतिमानपादखंडः ॥ यति
रोक्ता प्यवच्छेदो गजरो रूपकं
धुवं गलपः सारिगोणीच नादश्च
कथितं तथा प्रदश्यां रुन्दनेच
प्रवंधा द्वादश स्मृताः यथा
दं श्यात इत्येकतात्मा यतिः
ऊडवाघं यथा दं तथो त
धितत तत थवि थवि दिष्णो
दिष्णो टडुनकि टडुनकि तट्ट
ऊतदट्ट खवट्ट खवट्ट तमी
नगितगिनगिदो दं दंदं दीदीदं
ता तथा इत्योडवाघं ॥
अवच्छेद वाघं यथा दंश्यातः
दंश्यातः धिक्कि धिक्किदिगं दंश्या
तः इत्यवच्छेदवाघं ॥ गजरो
वाघं यथा थोकरे न नेन छे
दं गथो गथोक दंश्यात
किपिकतकि धिक्क दंश्यात पिपि
करतकथोक तपि करतकथोक
तथो गतेगी इत्येकतात्मा गजरो
रूपकवाघं यथा तक्क धिक्कत
कथिक्क थवितकि थवितकि
धिक्क दंश्यातः इतिरूपकवाघं
धुवकवाघं यथा तक्क तक्कट
धिक्कधिक्कट इति निमाहताले
धुवकः गलपो यथा तपिधिधि
कतक तपिगल गं थ थ दंश्या
थोतेनन इत्येक तात्मा गल
पः सारिगोणी यथा थोंग
रज तक्क धिक्क तकाथकत
कथोदंश्यात दंश्यात थोंगक
कथोः इतिप्रथमखंडः देनखो
धिखोरः दंश्यात देन दक्क तगाद
क्क धिक्क तदितक्कदं गदं
गालो गालाक तक्क तक्कपि
कत धिक्कत थोदंश्यात थोदंश्यात
थोदंश्यात गल खोंग खोदंश्यात
दंश्यात इत्येकतात्मा इति
सारिगोणी गजरो यथाथोकारि
तय एवं दंश्यातिति ततत्तयं

धिकतपि
वदंश्यात
कथिगो

दोहं धिक्त्रयं यत्र इतिनादः
 शचीभियः इतिनादः दुतमानस
 मारव्यं शुद्धं विनिर्मितं सप्त
 घेउमयं वाद्यं करिषं तदिहोच्यते
 दुतमानदातप्रतिताले यथा त
 तततत्रत ककि तकि दिदं पि
 गनलोपिगणलो धिक्त्रयिक
 धिक्त्रयिकनगि नगमि शोषोपि
 धिधिः दोहंधिक्त्रयो पोषोहयो
 ह नजिथो नजिथो शोह डेदि
 डेदिशोह शोह तदि तदक
 मी मी यी धीगततथे त
 धे तत तगि द्वीनजी थोगथो
 ग थोथोग गथो गथो तताता
 इतिसप्तपदामाहुः कथितेवा
 य यंदिताः प्रतितालेन तालेन
 पादवर्णं समासतः गंधर्वप
 मिनामूर्ध्वमूर्ध्वी लास नर्तने
 सुथमार्तनार्थं करिभंप्रक
 टीकृतं प्रहरणं यथा शोगका
 तहिकायागकरगो दंथोग
 दिदिक धिक्त्रयिकदेन इत्येक
 तास्यां प्रहरणं वाद्यं विमुच्य
 ते येन छंदः तजिगद्यते यथा
 तदिशो दि न र न तत्रः इति
 छंदः कलासाविकलासश्च
 कली चाहं यकालीनोलायक
 लिका चैव गोमुदी

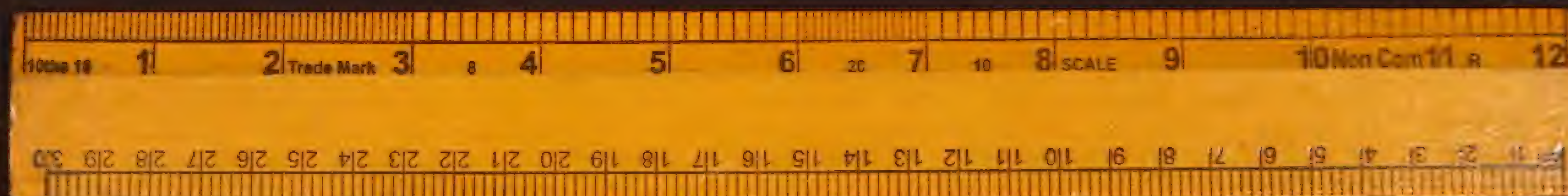
मुरनः सुथा यलावुधंमेचवा
 धं मदेनः त्रयोदशगुलतामसु
 लो हादशगुल दक्षिणामुलः ।
 मुरज सुषादशगुल वास मुलः
 सप्तदशगुल दक्षिणामुलः मदे
 त मुरजयो रयं भेदः वने यथा
 अनुरक्तं किरक्तं विविधं वन
 वाद्यकं गीतानुग मनुक्तं वि
 रक्तं तालसंश्रयं करतालाः को
 सवलो जयवंदोय मुक्तिका क
 तिका पटवाद्यं च पटानोच्चवर्च
 रं ऊफो तालेभ्यः मंजीर कर्तुं
 दूर इत्यपि हादशोते वृत्तीन्देहा
 कथितावन संज्ञकाः त्रयोदशा
 ह लयामो शुद्धकास्यविनिर्मितो
 मध्यमुलो स्तनाकारो तन्मये र
 नु गुम्फितो यधिया पीयूषादृ
 शोकराभ्यो रजयंत्रितो करता
 लावुभौ वाद्यौ पादे ऊनरंकेरिति
 यद्वा त्रयोदशयव्यामं वक्रव
 दोन्मितं यवपंचकं गंधीरं मध्ये
 चयवसप्तकं विद्वतं वर्तुलं नि
 म्बं यवत्रयमितं ततः पृष्ठतो म
 ध्यदेशे च शिवलिंगसमाकृतिं श्र
 मस्तं पेष्टी निर्दग्धं शुद्धकास
 विनिर्मितं संज्ञागुनि सुस्तिथि
 सुदीर्घं मधुरधुनि वना निशाविभरं

दृढं शुक्लं मनोहरं काश्मीरादि
 सप्तदशं ताल माहु मंजीरिणाः
 सुनादेदक्षिणं तालं ततो हीनेच
 वामकं ऊवीत तदयं कार्यं त
 र्जनं गृह्यो गतः वामहस्तस्थिता
 तस मध्यमं सज्जिनादितं । तिर्य
 रक्षिता तालस परिवेशेन ताल
 येत तालादौ वादेयं च सुतदी
 र्च लघु दुतैः । इति करताल
 विशेषः कर्तरी वनविशेषः उंऊ
 रश्च वनविशेषः देतेरफोत पु
 तिगाः अमेघो लक्षणा विस्तर
 भयाजोक्तं रुक्मिणायाः सत्यभा
 मायाः कार्तिदी मित्र विन्द्याः ।
 ताम्रवत्या नाय जिस्मा लक्षणा भद्र
 योरपि कृष्णसायमहिषीनोपुष्टा
 र मेहात्सवे । ततेशुशिरमा
 नदं वनेच युग पञ्जेनाः ॥ अ
 वाद्यत्रयस्यात मितिपोराणिकी
 क्रुतिः ततवाद्यं देवानो गंधर्वा
 णांच शोषिरे आनंदं राक्षसाना
 न्न किन्नराणां वने विदुः नि
 जावतारे गोविंदः सर्वमेवानयत्
 क्षितौ यावन्ति वाद्यभारा निराम
 रावणं पुंषि तावतो नाभवन्ने
 नाः ऊरुपांडुव संगरे ॥
 किंच लिङ्गिप ह्यत्कमन तोम

रेण रणो सरो मयनात्सरे
 णा अभूतताद्येवपि सिंदनादेः
 सायं चणवीति काणाद वादः पु
 देसैरानो योः देकार रवः स
 सिंदनादः ततोदिभि रेभि अ
 तर्भि वीधे अप्पनां सिंदनादे
 अपेचणवी वाद्य मभूत सिंदना
 देन सह वाद्यपेचविधं भवती
 मर्याः इति संगीतसामोदरः
 विसृष्टदेवायकराणां फले य
 था अयोपहारे विविधे वृत्तरी
 राभिषेचने गीतवादित्र नत्या
 धे स्तोत्रयस्वाद्युतं नय प्राप
 रात्रिष गोविंदं गीत नय रवो
 जनेः भूषणागरेण भक्त्या तोष
 याद्युत मययं येन नवितेने
 भक्त्या मार्जनाद्युपलेपनैः तो
 षितो भगवानिस्व रंदात्यभिम
 तेफले देव कर्मणि सत्कानांते
 धोसंस्मृति संस्तवे तोषितोभि
 मतात् कामान्मयल्लुतिननादे
 नः इतिवक्रिपुणाणि क्रियोयोग
 नामाध्यायः देव प्रतिष्ठायां वा
 द्य विधि र्यथा ततः प्रासादेस्या
 णोहं गीतवादित्र मंगलैः सर्वगं
 थोस्तो रश्च हेमं मंत्रं मुदाह
 रेत इतिवशादे शोलाचस्याप

नध्यायः देवताविशेषादेवा
घविशेष निषेधो यथा यो
मिनी तत्रे शिवागारेकृतकं
सूर्यागारेच शंखकं इगीगारेवं
शीकायं माधुरीच नवादेयत
कृतकं कोसनिर्मितकरता
ले मत्स्यपुराणे गीत वादित्र
निर्घोषं देवस्यायेव कारयेत्
विरिन्नेत्र गेह फक्तावंताल
स्त्रीगटे तजेत चेता भवेदण
कस्यसर्वदायमयी यतः इति
निष्पातत्वं ॥
वाद्यभोडं स्त्री वादनीयपा
त्रेभुरजादि यथा प्रकुरं क
रिहसोये वाद्यभोडमुवेजते
इत्यमर श्लोकटीकायाभरतः
अपिच वाद्यभोडं मिदं देवि
नानास्वरसमन्वितं भेरी पट
हसंयुक्तं मया भक्त्या निवेदि
ते इतिबृहन्नंदिकेस्वरपुराणे
कडगीत्सवपद्धतिः ॥
वाध ३३ विहृतौ इतिक
विकल्पदुमः ३३ अथवाधत
३३ वाधत इतिदुर्गादासः ॥
वाधने स्त्री वाधा इतिशब्दः
त्नावली ॥
वाधा स्त्री यीडा इत्यमरः नि
षेधः इतिरेमचंद्रः ॥
वाधकं स्त्री विवाहः इतित्रिको
टशेषः ॥
वाधः ३३ वदितं इति शब्द
त्नावली ॥
वाधीनसः ३३ वाडीनसः खट्वा
इतिहलापुथः ॥
वाने नि शुष्कफलं इत्यमरः ॥
शुष्कं इति मेदिनी ॥
वाने स्त्री सुतिकर्म कटः गतिः
इति मेदिनी जलसेसुतवातोमिः
सुहृगा सोदेभः इतिरेमचंद्रः गो
लीरजं तवत्तीरं ।
इति राजनिर्घटः ॥ वन
सम्बन्धिनि नि ॥
वानप्रस्थः ३३ मधुकवृत्तः । प
लावतः नृतीयाश्रमे इतिवि
श्वमेदिनौ ॥ पुत्रमुत्पाद्यवन
वासं कृत्वा अकृष्ट पच्य फला
दिभक्त्यपित्वा इत्यरागधनं करो
तियः सवानप्रस्थः स च द्विविधः
ग्रामजटः देतोडावलिकश्च इति
श्रीभागवतमते तस्य धर्मो यथा
श्रुतो मूल फलाशिते स्थाप्याय
स्वयं पवच सन्निभोगो यथासा
ये धर्मोऽयं वनवासिनः तप
स्त्वपि योः शोणे यज्ञेदेवान्

नरोति च स्थाप्याये वैव नि
रतो वनस्थ स्थापसो मतः तप
साकषितोत्तर्यं यत्तुथानपरोभ
वेत् सञ्चासीहस वित्तयो वानप्र
स्थाश्रमेस्थितः इतिगारुडे ४॥
अध्यायः अपिच याज्ञवल्क्यउवाच
वानप्रस्थाश्रमे वसे तत्पुण्येव
महर्षयः पुत्रेषु भार्या निःक्षिप्य
वने गच्छेत्सदैव वा वानप्रस्था
ब्रह्मचारी साग्निः सोपासनः तमी
ग्रफालकृष्टेनाग्नींश्च पितृदेवाति
थीं स्तथा भूत्यास्त तर्पये शमश्च
नरालोमभद्रात्मवान् रातःक्षिप्य
वागस्वायी निवृत्तश्च अतिशुद्धात्
स्थाप्यायवाग्यानशीलः सर्वभूत
हिते रतः अज्ञो मासस षोमाता
ऊर्याहानपरिग्रहं कृत्य सजे
दाश्वपुजे नयेत्काले अतादिवा
पते मासे त वाग्नीयाहंतोत्तराव
लिको भवेत् चांदायणी स्वये
मौ कर्मऊर्यातफलादिना यीक्ष
पंचानिमथस्या वर्षास्य संदिते
शयः आर्द्रवासास्तु हेमन्ते यो
गाभ्यासाहिने नयेत् । इतिग
रुडे १२ अध्यायः पुनरपि ।
नरित्वमग्निहोविने तपयाजिन
भारणं वने वासःपयो मूलं
नीवार फलवृत्तिता प्रतिसिद्धा
निवृत्तिश्च विस्त्राने वनधारिता
देवतातिथि एताव धर्मोऽयं व
नवासिनः इति गारुडे १५ अध्या
यः अमरश्च वानप्रस्थाश्रमे धर्म
ने वत्सामावधार्यता अपत्यसेत
ति इहा प्राज्ञो देहस चायतिवा
नप्रस्थाश्रमे गच्छेत्सन्तनः शुदि
कारणं तत्राराणोपभागेनतपोभि
श्चालदर्शनं ॥ भूमौशय्या
ब्रह्मचर्यं पितृ देवातिथि क्रि
या होम स्निग्धवागस्त्राने नराव
कृतभारणा वयस्तेहनिषेविते
वानप्रस्थ विधि स्वयं इतिवामने
अध्यायः अपरेच वासुउवाच
पवंशहाश्रमे स्थित्वा द्वितीयं भा
गमायुषः वानप्रस्थाश्रमे गच्छे
सदाशःसाग्निरेवच निःक्षिप्यभा
र्या पुत्रेषु गच्छेदन मयापिवा
दृष्टापत्यस्य चापत्यं जर्जरीकृत
विग्रहः शुक्लपत्यस्य पूर्वाज्ञे प्र
शस्ति चात्तरायणो गताय्यराप
नियमो स्वयःऊर्यात्समाहितः फ
लवृत्तानि पत्राणि निरमाहम
माहरेत् यदाहरो भवेत्तेन पूज
येत्पितृदेवता पूजयेदतिथिनि
ने स्नात्वा चाभ्यचयेत्तदग्नं गु

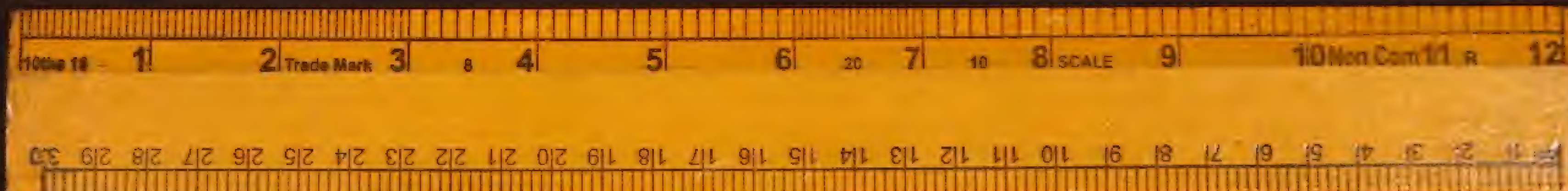

मारानीय वापसीयारणीयासा
समाहितः जराप्र विष्टयात्रितं
नख रोमाणि नो तज्जेत सा
ध्यायं सर्वदा कुर्यात्तियच्छेदाच
मन्त्रतः अग्निहोत्रं नृजयात्
चयत्तं समाचरेत् मुमत्रै विवि
धैर्मे ध्यैः शाकसूत फलेनत ॥
वीरवासा भवेन्नित्यं स्नायाविष
वाणमुचिः सर्वभूतानुकंपीया
त्यतियर विवर्जितः दर्पेनैषा
र्णमासेन यजेत नियतं दिनाः
पक्षेष्टा आचरणे चैव चातमीसा
निवाहरेत् अजरायणा क्रमशा
दृष्टस्यायन मेवच वासेत शार
दैर्मे ध्यैः मुमत्रै सयमादरेत्
रोराशं गुरुंश्चैव विधिवन्निर्व
पेष्टयक देवताभ्यश्च तद्वत्वा
बन्धं मेध्यातरे हविः शेषस
मुपभुंजीत लवाणच सयंकृतं
वर्जयेत्सधु मोसादि भोमानिक
इष्टानिच भूत्वाणं सिगुकेचैव
श्रृङ्गातकफलानिच नकालक
ष्ट मग्नीयातुत्तष्टमपि केनचि
त नशमजातामार्त्ता वापुष्पा
णिच फलानिच आचरणे चैवविधि
नावर्जि पदिचरेत्सदा नदुहोत्स
वर्भूतानि निहृहो निर्भयोभवेत्

नवर्तं किंचिदग्नीयातराचै ध्या
नपरो भवेत् नितेदियो नितको
य सत्त्वज्ञानविचितकः वृद्धवा
री भवेन्नित्यं नपत्नी मुपि सभ्य
येत् यस्त पत्न्यावन गत्वा सेषु
नेकामत श्रूयेत् तद्वत्तं तसत्त्व
त प्रायश्चित्तो भवेत् हिनः तत्र
यो जायते गर्भोन संस्पृष्टा हि
नातिभिः नदि वेदाधिकारोस्त
त्तमपेव मेव हि अथः शयीत
सततं सवित्रीजयतमरः शार
णः सर्वभूतानो सेविभागपरः
दा परिवादं मृषावादे निद्राल
सेपि वर्जयेत् एकाग्रनिकेतः
स्वात्तोसितो भूमि माश्रयेत् ॥
मृगोः सह चरेदासेनैः सेह्वचसे
वसेत् शिलायोशकैरायासाश
यीत सुसमाहितः सद्यः प्रवत्ता
लको वास्यात्माससच यिकोपि
वा घन्मासनिचयो वा सात्समा
निचये एववा नक्तैचात्र सम
श्रीया दिवा वाहय शक्तिः
चतःकालिको वास्यात्माहा
ग्रष्टमकालिकः चोदायणा विधा
नैवी श्रुक्ते क्रमे च वर्जयेत् प
क्षेष्टे समश्रीयात्वावागं कृषि
तातवाः शुभ मूल फलेवीपिकेतै

वर्जयेत्तदा साभाविकैः सयं
शीर्णो वैत्वानसमते स्थितः भू
योवा परिवर्तेत तिष्ठेहाप्रपदे
दिनं स्थानामनाभ्या विहरेत् न
कुचिद्वैर्यसत्त्वे ग्रीष्मे पंचतपा
श्रृङ्गाहवास्तथावकाशिकः आर्द्र
वासास्त हेमते क्रमशा वर्जये
स्तपः उपस्पृष्ट विषवरापित
देवांश्च तर्पयेत् एकपादेन तिष्ठेत्
मरीचीवीपिवेत्सदा ॥ पंचानि
भूमयो वास्याहृष्टपः सोमपोःश
वापयः पितृत् सुक्तपते क्रमप
ते तगोमये शीर्णपार्णशेनावा
सात्कृच्छेवी वर्जयेत्सदा योगाभा
सरतो वा स्यादुदाध्यायी भवेत्स
दा अथर्वशिरसोपेतो वेदांताभ्या
स ततरः यमान्तेवेत सतते नि
यमांश्चाप्यतेदितः ॥ कृत्वाणि
नी सोत्तरीयः श्रुक्त यज्ञोपवीत
वान् अथग्रीत्समारोप सात्तानि
ध्यानतमरः ॥ अनग्नि रनिके
तः स्थानुनि मोक्षपरो भवेत्
तापसेधेव विप्रेषु यात्रिकेभ
हमाहरेत् गृहमेधिषु चाग्निषुदि
नेषु वनवासिषु ग्रामावाहयत्वा
श्रीयादष्टौ शास्त्रानेवसन् प्रति
गृह्य पुष्टेनैवपाणिना सकलेनवा

विविधा ओपनिषथ आत्मसेसि
हये जपेत् विद्या विशेषा
सावित्री रुद्राध्यायं तथैवच
मराप्रस्थानिकं सौ कुर्यादनश
नंतया अग्निप्रवेश मन्त्राव
द्यार्पणाविधौ स्थितः येत सम
गिम माश्रमं शिव माश्रयसपि
वपुंजनाश्राने ते विप्रंति पदमे
श्वरपुं योति चैव जगतोसमे
स्थिति इतिहर्मपुगाणे उपरि
भागे १६ अध्यायः अन्य तिस्र
पुगाणे ३ अंशे ५ अध्यायेदष्टयं
वानरः ५ स्त्री सनामात्वातप
शुः वादर इति भाषा तस्ययी
यः कपिः १ सवंगः ३ सुवंगः
शात्वाभगः ५ वलीमुक्तः ६ म
कैरः ७ क्रीशः वनोकाः ८ इत
मरः मर्कः ९ सवः ११ प्रवंगः १२
प्रवंगः १३ सुवंगमः १४ प्रवंगमः
१५ गोलादरलः १६ कपित्पासः
१७ दधिशाणाः १८ हरि १९ त
रुमगः २० नगादना २१ कंपी
कम्पारुः २२ कलिप्रियः २४
इतिश्वरत्वावली किथिः २६
शात्वाकः २७ इतिनराधरः
वानरप्रियः २८ सीरिवृत्तः ३
तिरत्तमाला ॥

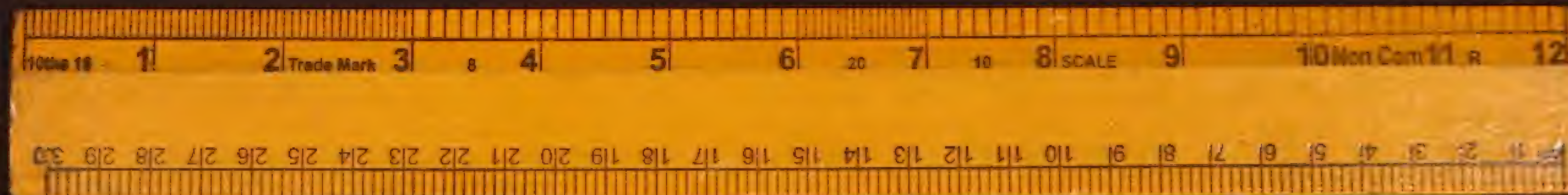

वानरावातः पुं लोभवृत्तः इति
शब्दचंद्रिका ॥
वानरातः पुं वनच्छायाः इति
हारावली ॥
वानरीस्त्री मर्कटी शूकशिखी
इति शब्दरत्नावली ॥
वानरेदः पुं सुशीवः इति
शब्दरत्नावली ॥
वानरः पुं वायव्यः कृष्णबाहु
इति शब्दचंद्रिका ॥
वानरस्यः पुं प्रसन्नानुपलब्ध
तः सत्प्रभुजन्मादि इत्यमरः
वाना स्त्री वर्तिकापस्त्री । इति
जराधरः
वानायुः पुं देशविशेषः सत्
भारतवर्षस्य उत्तरपश्चिमे वर्त
ते इति शब्दरत्नावली ॥
वानायुजः पुं वनायुदेशोत्पन्न
लोदकः इत्यमरः ॥
वानीरः पुं वेतसवृत्तः इत्यम
रः वोजल इति ख्यातवृत्तस्य
तत्पर्यायः वृत्तप्रभः १ पाता
लः ३ जलवेतसः ४ व्यापिचा
तः ५ परिवाथः ६ नादेयः ७
जलसंभवः ८ शृङ्गगुणाः तिरु
तं पिशिरत्वं रत्नोद्भूतं वृणाशो
यनत्वं पितामहकफदोषनाशितं

संशोधितं कषायत्वं । इति
राजनिर्वृतः ॥
वानीरकः पुं खंजटाण । इति
राजनिर्वृतः ॥
वानीरजे स्त्री ऊषं इति राज
निर्वृतः ॥
वानेयं स्त्री कैवर्तिमुलकं इत्य
मरः ॥
वातः वि वमतिवस्तु वमथातोः
कर्मणिक्त प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
वातादः पुं ऊकुरः इति वि
कोदशेषः ॥
वातिः स्त्री वमने वाति इति
भाषा यथा वास्ति रुहोत्पन्नं
दिर्वमने वमशुर्वभिः इति रत्नमा
ला वाति इति पुं लोदकंदकवृ
त्तः मयना इति भाषा इति
शब्दचंद्रिका ॥
वातिदा स्त्री कटकीवृत्तः इति
शब्दचंद्रिका ॥
वात्या स्त्री वनसमूहः इति शब्
दरत्नावली ॥
वापः पुं वपने वपथातोर्जन
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
वापकः वि वपनकारयिताज्जंत
वपथातोः कर्तरि णाक प्रत्ययेन
निष्पन्नः ॥

वापदेदः पुं वपनार्थदेदः वैश्व
इति भाषा तत्पर्यायः वेमा ३
इत्यमरः वेम ३ वेमः ४ वा
यदेदः ५ इति भरतः ॥
वापिः स्त्री वापी इति भरत
द्विरूपकोषः ॥
वापितं वि वीजाकृतं संश्रितं
इति मेदिनी धामविशेषस्त्री
वाडोयाधान इति भाषा तस्य
गुणाः वापितं गुरु तद्वात्मिकं
विहीनमवापितं इति राजव
लभः
वापी स्त्री दीर्घिका इत्यमरः
उप्यते पद्यादिकसंज्ञा वाप्यंवा
पि अपि स्मृता इति द्विरूपकोषः
इति तट्टीकायां भरतः ॥
तस्यालक्षणे यथा नववर्द्धमा
नष्टो वशिष्ठः शतेन यजुर्भिः
पुष्करिणी विभिः शते दीर्घिका
चतुर्भिर्दोषाः पंचभिस्तदगः दो
षादृशागुणावापी तेन चतुर्द्वि
पंचविंशदस्ताम्रतयायां दृष्ट्या
शतदस्ताम्रतयास्मन्तेन दीर्घिका
चतुर्द्वि चतुर्विंशदस्ताम्रतयाया
दृष्ट्या शतदस्ताम्रतयास्मन्तेन दो
षाः चतुर्द्वि चतुर्विंशदधिक शतद
स्ताम्रतयायां दृष्ट्या शतदस्ताम्रतया

वापितेन वापी इति जलाया
योसर्गतत्वं ॥ ततवननफ
त्वं यथा यो वापी मथवाक्त
पदेशो वारिविवर्तिते खानयेत्
दिव याति विन्दो विन्दो शतं
समाः इति कस्तुरी वायुप्रशा
तज्जलगुणाः वाप्यं गुरुक
दुस्तारं पित्तं कफ वातजित्
इति राजवल्लभः ॥ ततवनने
दिनिषेधो यथा वापी रूपं त
दग्रेवा प्रासादे वा निकेतने न
ऊर्ध्वदृष्टिकामस्त यनलानित
नेर्हते शग्नेयमनसस्तापो नेर्ह
ते कुरकमेकत वायव्यां वल
वित्तं पीयमाने जलेपिये स्या
नस्य पावकेभागे वापी रूपं त
दग्रेकं शग्नेदारं सदा ऊर्ध्वस्त
मानघ चतुष्पदं नेर्हते पीयमा
नेन यात्मना दुःखितो भवेत् क
सापि तज्जलेपीत्या पति गदस्ता
ति कामतः इति देवीपुराणेन
दाऊं प्रवेशाध्यायः तत्करणाफ
त्वं यथा शर्मिल उवाच तदा
गोदक वापीनां कृतानामिदं
कले विशेषेण पितृप्रेषवत्
मर्हस्येषतः यमउवाच यस्मा
यस्य कामस्य यशसश्च द्विजोत्त

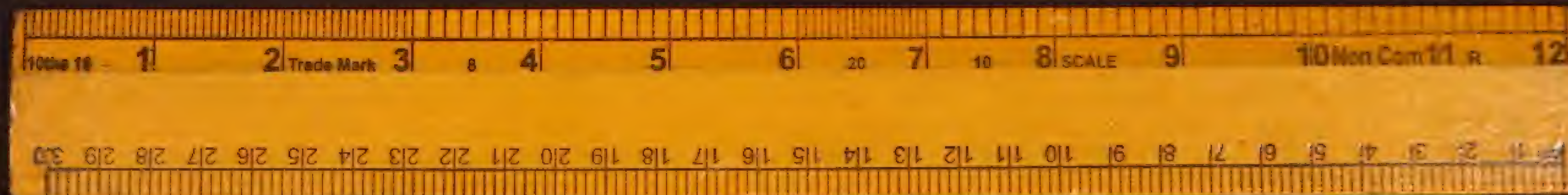

तम तडागं सप्रभृतमपुष्पमायनं
नस्ते देवताः पितरो नागा गंध
र्वा यत्तदात्तमाः पशुपति मनुष्या
असंख्यंति जलाशयं कृत्वा ता
रयते वंशं पशुपति जलाशये गा
रः पितृपानीयं मनुष्याः पशव
क्षया शरद्वतो तडागेषु सति
तयस्यतिष्ठति अनिष्टो मफलं
सप्रवदंति मनीषिणाः येषां शि
षिरकाले तपानीयं प्रतिष्ठति रा
जपेयाति सत्राभ्यां फलं विन्दति वा
नवाः वसते चैव ग्रीष्मे तस्य सति
यस्यतिष्ठति राजसूयासमेथा
भ्यां सफलं सपुष्पाश्रुते तडागं स
र्वसत्त्वानां जीवन्तं दिवानिषां
तस्मात्सर्वान्मना वत्स तडागमि
हकारयेत् कृत्वा इति तारयेत्
शेषुरुष्यस्य न संशयः सावतीरः
कृतः रूपः संप्रभृत जल क्षया
यस्य स्वादु जलं रूपे पितृपति सत
तं जनाः सनरो विरजो लोके
देववदिवि मोदते पीत्वा वेत्सु
संसीरं दधि मधु सुरासवे ताव
त्पिपासानोपैति यावत्तोयं न पी
यते जीवति चाप्तरदिता दिव
सानि वरुणपि रपितस्तोयं रदि
तो दिनमेकं जीवति तस्माद्ददा
ति

योनितं पानीयं प्राणिना मिह ।
सद्वानि नरप्राणान्मातेह्य
रसंशयः प्राणानामरं नाम
नामदानं हि विद्यते तस्माद्वा
पीश्रूपांश्च तडागानि न कार
येत् सद्वानि ह विप्रद्वेष्यरी
क्षेत श्रेयमात्मनः शुक्लं परनि
पानंतयः कारयति शक्तिः ॥
संसारयति भूयोपि दिग्गंतस्य
वैफल्यं इति वक्रिपुगाणे तडाग
वृत्तप्रसंगा नामाध्यायः ॥
वापीरः पुं चातकपत्नी इति
विकोउशेषः ॥
वाप्यं स्त्री जघाषथ इत्यमरः ॥
वपनीये वापी भवे च त्रि ॥
वामं स्त्री धनं इति मेदिनी ॥
वास्तुके इति जटाधरः ॥
वामः वि वल्युः प्रतीपः सवः
इत्यमर मेदिकारो अथमः
इति सिद्धांतकोमुद्यामुणादिवृत्तिः
वामहस्तेन जलपानं भोजनं नि
षेधो यथा हारीतः । न पितृ
त्र च भुञ्जीत हिजः सवेन पा
णिना मेकहस्तेन च जलं शूदे
णावर्जितं पितृ इति शक्ति
कृतं अपि च न वामहस्तेनो
द्वयं पितृहस्तेन वा जलं नो

नोत्तरेदुनपस्यप नास रेतः स
मुत्सृजेत् इति कौर्म १५ अथा
यः ॥ वामः कायो ब्रह्म
णोपि मांस मद्यादि भुक्तये ।
कृतो मया मोहनाय चावीकादि
प्रवर्तकः इति कालिकापुराणे
३३ अध्यायः ॥
वामः पुं द्वयः कामदेवः ॥
पयोधरः इति मेदिनी ॥
वामदक्षः स्त्री नारी इति रा
जनिर्वरः
वामदेवः पुं शिवः इत्यमरः ॥
वामनः पुं दक्षिणादिगजः क
स्तः इत्यमरः अंकोष्ठवृत्तः रतिः
इति मेदिनी । विलोः पंचामाव
तादः तस्य प्राडभावा यथा ।
सदाशिव उवाच प्रफादस्य स
तो यस्ते विरोचन इरीरितः ।
तस्य पुत्रो महा बाहु वीति वेषा
नरप्रभः सतु धर्म विदो अेषः
सत्यशेसी नितेदियः । हरेः ।
प्रियतमो भक्तो निते धर्मरतः शु
विः सजित्वा सकलात् देवान्सेवा
श्च समरुद्धरुणान् ब्रिताकान्स्व
वेशः स्थाप्य रामं वक्रं महावतः
इंदादि त्रिदशास्तस्य किंकराः
समुपस्थिताः अश्वराजं सुर ।

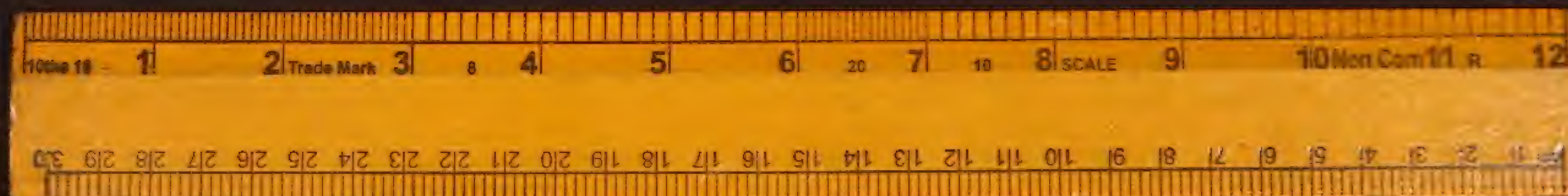
पतिं दृष्ट्वा तस्य पितार्हितः
कश्यपो भार्याया साई तपसे
ये हर्षि प्रति आदिता सद
धर्मात्मा पयोव्रत समन्वितः
अर्चयामास देवेशं पद्मनाभं न
नार्दनं ततोवर्षं सरस्वाती तेन
संयुजितो हरिः तथैवाविरभूतस्य
देव्या सद सनातनः तेहस्रज
गतामीशो हर्षनिर्भरचेतसो ॥
पत्न्या सद नमस्कृत्य तस्या वच
हिजोत्तमः कश्यप उवाच नमोनमे
लक्ष्मीया सर्वज्ञ जगदीश्वर सर्वा
त्मन्तर्वदेवेश हृदि संहारकारक
इत्यादि स्तुतिभिः सम्यक्स्तुयमानो
महर्षिणा प्राद गंभीरयो वाचा
परितोषो जनार्दनः संततोऽस्मि
द्विजश्रेष्ठ त्वया भक्ता समर्चितः
वरं ह्यणीष भद्रेते कोमि तव वा
स्त्वितं ततः प्राद हृषीकेश भार्या
या सहकश्यपः पुत्रं त्वं मम देवेशं
प्राप्य विदशा हितं ऊरुष वलिना
देव त्रैलोक्यं नितितं वतात् ।
इंदसवरतो भूत्वा उपेद इति
नामतः येन केनात्मार्गेणा व
लि निर्जितं मायया त्रैलोक्यं
मपुत्रा देहि शक्राय शाश्वतं
इत्युक्तेन विप्रेणा तथेत्याहज

नार्दनः संस्तवमान सिद्धेश्वर
त्रैलोक्यधीपत एतस्मिन्त्रे का
लेकपुष्पस्य महात्मनः अदिता
गर्भमोषद भगवान् भूतभावः
इति पाप्मोत्तरविदे ४८ अध्यायः
श्रीसदाशिव उवाच अथ वर्षत
हस्तांते सर्वलोकमहेश्वरं अदि
तिर्जनयामासवामनं विस्मय
नं श्रीवत्सकौस्तुभोरक्तं शूर्पे
तुसहस्रशुक्तिं सुंदरं पुंडरीकात्
प्रतिवर्तते हरिं वद्वेश्वरं दे
वं सर्वदेवतगोचरं महात्मानि
नदं ददिविक्तेनांकित मीश्वरं
तं दृष्ट्वा देवतोः सर्वं शतक्रतु
रोगमाः स्तुत्वा महर्षिभिः सार्धं
नमस्कृत्य महीजमः ततः प्रसन्नो
भगवान्मोवाच सरसतमान् किं
कर्तव्यं मया वाच तद्वीतसु
रोत्तमाः ततः प्रदृष्ट्वा सिद्धेश्वर
स्तुतुः परमेश्वरं शसित्कालेव
ले यज्ञं वर्तते मधुसूदन प्रथमं
दानकालोऽयं तस्मै देवपतेः प्र
भोवाचित्वा वि दिव लोके तत
स्त्वेदातमर्दसि इत्युक्तं सिद्धेश्वरः
सर्वराजगाम वतिं हरिः यागदे
श समासीत महर्षिभिः सार्धं मत्स्ये
श्रद्धागतं वरं दृष्ट्वा सहस्रोत्पायदे

तवर्तु श्रद्धागतं स्तयं विस्मय
हारं समन्वितः पूजयामास वि
धिना निवेश्य कृतमासने प्रणि
पत्यनमस्कृत्य प्राह गद्गदपा गिरा
धमोस्मि कृतकृत्योऽस्मि सफलं
जीवितं मम त्वामर्चयित्वा विप्रै
रु किं करोमि तव प्रियं आगतो
सि यदर्थं तं मासुदिशु हि नोत्त
म तत्प्रयच्छामि तेषां वरिदे
दविदां वर ततः प्रदृष्ट्वा मनसत
उवा मही पतिं शृणु राजेद्व
स्यामिममागमन कारणां अग्रिज
एतस्मै शिवी देहि देवपते मम मम
त्रिविक्रमं पादं मही सदात म
ईसि सर्वेषां मेव दानानां भूति
दानं मनुजैर्मे यो ददाति मही
राजनृविश्रायार्किचनार्यैश्च शुभ
मात्रं मधुवास भवेत्त एषि वीपतिः
न भूमिदानं सदृशं पवित्रमिह
विद्यते तस्माद्भूमिं महीपाल
प्रयच्छ त्रैपदे मम पतदत्युम
हीरातं माविशंकमहीपते न
राज्यप्रदानं तस्मात्तु भविष्यति
ततः प्रदृष्ट्वा वदनं स्तुत्यादमहीपतिः
तस्मै महीप्रदानं कर्तुं मेव
विश्रानतः तदृष्ट्वा देवराजाने
तदा तस्य प्ररोहि उवाचाना ।

अब्रवीद्वाकं माराज नदीयतो नसः संमात मपि देवानां मधी
मही पयविलः परेशो यो देवैः एतां च महात्मनो नवकमपि
संशयितो नृप वचयित्वा मही कोऽप्युवाच शंकरस्य च तत्पदे
सर्वो ततः प्राप्नु मिश्रगतः त एषिवी सर्वा माक्रम्य गिनिने
स्वाम्मही न दातव्या तस्मै राज भे अतिविक्रं समभवत्यातयोजन
महात्मने अत्यमर्थं प्रयच्छस्व मायते दिव्यं चत्त देवो तस्मै देव
वचनात्मम भूपते ततः प्रहस्य राते सनातनः ॥ तस्मै सदर्श
राजासोते गुरुं प्राह धैर्यतः प्री यामास स्वर्कं त्रयं जनार्दनः
तयेवास्तु देवस्य पुण्यं सर्वकृतेम तद्विस्मय देवस्य दृष्ट्वा देवे
या अद्य यत्सोम्यहं विलुः स्वय श्वरो वलिः प्रदर्यं मत्तले लेभे
मेवागतो यदि तस्माप्ययामि रा सोनेदाकपरिस्तुतः दृष्ट्वा देवेन
जं हिजीवितं च महत्तमं तस्मा मस्कृत्य स्तुत्वा स्तुतिभिरवच प्रा
दस्मै प्रयच्छामि वीलोकानपि रगद्गदया वाचा प्रहर्षेणोत्तमान्
माचिरं इत्युक्त्वा भूपति स्तुत्या पा ना धमोस्मि कृत कृत्योस्मि ता द
दो भूमिं वारिपूर्वं विधानतः क्षापरमेश्वरं लोकत्रयं ममैवेतत्
परिणीय नमस्कृत्य दत्त्वा वैदति गद्गदा मधुसूदन अथ सर्वेश्व
एतां वस उवाच तं वदं विप्रं प्रह राविसु द्वितीयं पदमवयं ऊह
यैतां तस्मान्ना धमोऽस्म्युवाह तः समस्तं महोपेतं सर्वदेवस्य
तोस्मि तव दत्त्वा मही दिन यष्टे माहृत पादनापरिप्राणोऽभू र
ष्टं तव विप्रेन्द्र तद्गद्गदा महीमि शुतः सप्रभानने ततः पिताम
मां पंचाशत्कोटि विल्लीतां स हो दृष्ट्वा वक्र पद्मादि विक्लिते
कानन महीधरो समागच्छस्व श्रीपादं देवदेवस्य हर्षसंभ्रम
हीपां सदेवासुरमानुषा पादेन चेतसा धमोऽस्मीति वदन् दृष्ट्वा
केन पुरुषो विक्रम्य मधुसूदनः ३ गद्गदीता से कमेडत्वं भक्त्या प्र
वाचते देवराजं किं करोमीति शा दानयामास तत्र संस्थित वारिता
स्थतं तत्रैव विक्रमं रूपमीश्वरस्य म अक्षय मभवतोप तस्य विलोः
हो

प्रभावतः तत्तीर्थं मेरुशिखरेषा
पतद्दिमते जले जगतः पाव
नार्थाय वतर्हित प्रवारितं सी
ताचालकनन्दाव वदन्त भद्राय
शाक्रमात् प्रसंगादिदमात्मातंगे
गाजन्मसुतम ततोनाययणाः
श्रीमान्वलेर्देत्यपतेः प्रभुः रसा
तले शुभं लोकं ददौ भक्तवत्
मलः सर्वेषां दानवानां च नारा
नोयादसो पतेः राजानेव व
लिचक्रे यावदाकृत संसवं प्रति
रह्य वलेर्लोकान्द्रवेषान दे
तदा भद्रेन्द्राय देवो श्रीत्याका
शपिर्विलु रययः ततोदेवाः स
गंधर्वाः ऋषयश्च महोजनसः तद्
बुः स्तुभिर्दिद्यैः पुन्यमासु रक्षु
तं संतिष्ठ तन्महदुपं तेषां स
दुर्प्रनाय वै संप्रज्यमान सिद्धे
रंतर्धीनं ययौ हरिः इति पात्रो
नरविंदे ४४५४ अध्यायः ॥ तद
वतारप्रकारांतरं यथा नारद उ
वाच सांप्रतं भगवान् विह्वलो
काक्रमणं वपुः करिष्यति जग
त्सामी वलेर्वधन मीश्वरः तत्क
थं पूर्वकालेपि विभूरासीन्निवि
क्रमः कस्य वावेधनं विलुः कृत
राक्षसचम्रे वद पुनस्तुतवोच शु
यता

कथपिष्णामि योयं प्रोक्त तिति
क्रमः यस्मिन्काले समभूव यं
च वंचितवानसौ आसीत् भुंभु
रिति व्यातः कथपिष्णोरसस्ततः
दनुर्गर्भसमुद्गतो महावत्परा
क्रमः समाराधय वरदे ब्रह्म
पातपसासुरः श्रवण्यत्वे सुरैः
सर्वैः प्रार्थयन्तु नारद तद्वरेण
सच प्रादात्तपसा पंकजोद्भवः
परितृष्टः सचवलीनिर्जगाम
त्रिपिष्टपं चतुर्थस कले रादौ
जित्वा देवान् सवासवान् भुंभुः
शक्रत्वमकरोत् क्षिण्य कशि
पो सतिः तस्मिन् काले सव
तवान् क्षिण्य कशिपु स्ततः व
वार मंदरगिरौ देसं भुंभुं समाशि
तः ततोः सुरा यथाकामं वि
हरन्ति त्रिपिष्टपे ब्रह्मलोके च वि
दशाः संस्थिताः उवसेपुताः त
तोः मरान् ब्रह्मसदो निवासिनः
ऋत्वा च भुंभु दिभिर्जानुवाच ह
गच्छाम देसा वयमग्नेजस्य स
दो विजेत विदशान् शक्रान्
ते भुंभुवाकोत्त निशम्य देवाः
योचुर्ननो विद्यति लोकपाल ग
ति र्यया याम पितामहानिरसउ
र्जमोः यंपरतोहि मार्गः उतः स
हस्रैर्वज्रपाजनाख्यै लोको म

हार्गम मरुर्षि पुष्टः येषां हिना
सापवनादिनेन दस्यंति देवाः स
दसेत्तिनेन तेषां वचन माक
र्ण्यभुंभुः प्रोवाच दानवान् गंतका
मः ससदनं ब्रह्मणो जेत मीश्वरान्
कथं त कर्मणा केन गम्यते दान
वर्षभाः कथं तत्र सदात्ताः संभा
प्रः सद्देवैः तेषु भुना दानवैः
पृष्टाः प्रोवाच वचोऽपि कर्मतत्र
यं विद्मः शुक्र लहेत्यसंभावे दे
सानां वचनं श्रुत्वा भुंभु देत्य पुरो
हितं पप्रच्छ शुक्र किं कर्म कृ
त्वा ब्रह्मसदो गतिः ततोऽस्य कथ
यामास देवाचार्यः कलिप्रियः
शक्रस्य चरितं श्रीमान्दुरा वृत्रवि
धोः किल शक्रः शतैत पुण्यानां
कृतना मजयेत्तरा देतेन्द्र वा
जिमेधानो तेन ब्रह्मसदो गतः
तदाको दानवपतिः श्रुत्वा शुक्र
सवीर्यवान् यदुं तरामेधानो व
कार मति मुत्तमो ग्रामेऽप्यहम
रगुह्मदानं प्राप्नुनत्तमान् प्रोवा
च यसेहं यत्तैरस्यसेधैः सदतिगोः
ग्राह्येतां च निधय आत्ताप
न्नां च गुह्यकाः प्रयामो दे
विका यत्र गंगा प्रचीन वाहि
नीसादि प्राणा सरित्प्रेसा सर्वेपि
दि

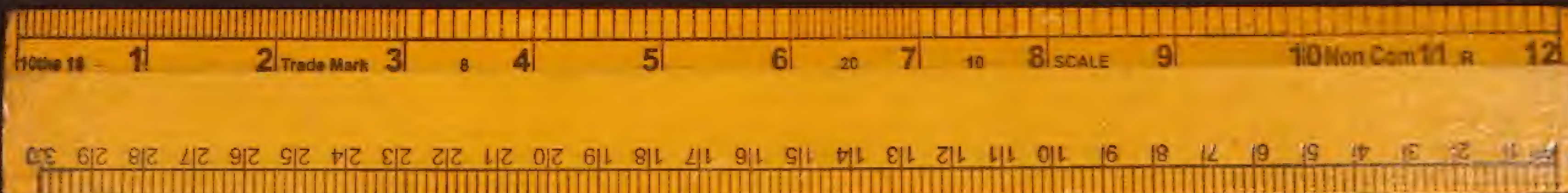
करी पिता जले प्राचीनमासा
यवानि मेधाया नामहे इत्यं सग
रिवचनं निशम्य सगराजकः वा
क्त्रमित्यववीहृषो निधयः संदिदे
शसः ततो भुंभु देविकायाः प्राची
नेपापनाशने भार्गवैरेणा शुक्रे
णावानि मेधाया दीक्षितः ततोऽपि
भूमेन मही संशोला व्याप्ता दिशः
तु विविशश्च प्राणिः तेनोयगंधे
नदिवस्त्रेण मरुद्वैवद्यलोक
मरुर्षे तंगंध माज्ञाय सग वि
षसाजानेत भुंभुद्वयमेधदीक्षितं
ततः शराणं शरणा जनाहं न न
गुः सयाक्राजगतः परायणो प्राप्ता
म वरदेदेवं पद्मनाभं जनाहं न प्रो
बुः सर्वे सुरगणा भयगद्दया
गिरा भगवन्देवदेवश चराचरप
रायणा विलासिः श्रुयतो विलो
सराणामार्ति नाशन भुंभुर्ना
क्ता सरपतिवेलवान् लहेदितः
शुक्रस्य मत्माश्याय सोमं मेधाया
दीक्षितः शतं कृतला मिष्टासात्र
द्वालोकमहासुरः आरोहं मिष्ट
ति वली विजेत विदशानपि
तस्मादकालहीनं चित्तयस
जगद्गुरो उपायं मावविधुं मे भ
वामो येन विद्वेताः श्रुत्वा सुरा

एतदेव न भगवान्मुसदः द
त्वाभयं महाबाहुः प्रेषयामास सो
यतान् विष्णु देवताः सर्वात्मा
जेतुं महासुरं वेचनायमतिचक्रे
सधुं यो रश्मिस्तैः ततः सकृत्वा
भगवान्नामनेरूपमीश्वरः देहं कृ
त्वा निरात्मकावदेविकाज
ने तानात्मज्ञ सशोन्मज्जमुक्त
केशो यदृच्छया दृष्टो यदेतप
तिना देवैः श्रामैः सूरिभिः ततः
कथं परित्यज्यति यं ब्राह्मणो
जमाः समुत्तारयितुं विप्र मदव
न्त समाकृताः सदस्यायनमाना
श्च ऋत्विजश्च मल्लो जसः निमज्ज
मानमुद्धर्तुं सर्वं तं वामने हि न
समुत्तार्य हसन्तस्ते प्रसन्नस्तु
पवति किमर्थं पतितो सीदकेन
तिष्ठो सिवा वद तेषां माकार्पव
चने कं प्रमानो मुहु मुहुः प्रादु
भुपुरोगां ज्ञात्कृत्यतामत्र कारणा
ब्राह्मणो गतावन आसीत्तास इ
ति विप्रतः तस्य पुत्रद्वयं जाते
मदपश्ये सङ्घः खितं तस्य ज्येष्ठो म
मम भ्राता कनीयान परस्वदे ने
वभात इति ख्यातो मेष्टो भ्राता त
तोः सुराः समनामपिता चक्रे इति
भासोऽतिकौतुकात् ततः काले

आवयोः सपितामृतः तस्योद्दे
दिकं कृत्वा गृहमावोसमागतो
ततो मयोक्तः सभाताविभुजानोर
हं वयं तेनोक्तो नैव भवतो
विद्यते भाग इत्यहं ऊज्ज्वल
नवेजानो क्रीवानो शिविणाम
पि उन्मज्जानो तद्योधानो धनभातो
नविद्यते पवमुक्तो मया सोऽयं
किमर्थं पैतृकाद्गृहात् यनाहं
भाग मर्हन्मिने न्यायेन केन वै
इत्यतवति वाक्येऽसौ भ्राता
मे कोप संयुतः समुत्तिष्ठाति
पत्रया मस्यामामिति कारणात्
ममास्यां निम्नगायांत मध्येच पु
रतो गतः कालः समस्त रात्र्य
स्तुष्टाभिरिह चोद्धतः केभवं
तश्च संप्राप्ताः सन्नेहा बोधवा इव
तेवामन वचः श्रुत्वा भार्गवा हि
जसन्तमाः प्रोचुर्देवपतिं सर्वं वा
मनार्थं करं वचः इति हि जाना व
चने श्रुत्वा देवपतिवचः प्राह हि
न ददामीति यावद्विच्छसि वैधने
तदाको दानवपतेः श्रुत्वा देवो
ऽयं वामनः प्राहामुदयति धुं धुं
स्वाशंसिदिकं वचः सोऽरोणापि
हि भ्रात्रा क्रियते यस्य संपदः
तस्यात्तमस्य यदहं किमनो न

हरिष्यति । मम प्रमाणं मातुका
मामकंच क्रमवयं संप्रयच्छस्व दे
तेद नाधिकं रतिते समः ॥
इमेव मुक्ते वचने महात्मा विरस
देवाधिपतिः सकृत्कि ॥ प्रादा
दिजेदाय पदत्रयं तदायदासनात्
जगदेव किंचन क्रमवयं तो
य मवेस्य दंतं महासुरैरेण वि
भू र्यशस्ती चक्रे ततो लघुः पिते
त्रिलोकीं विविक्रमं रूपं मनंतश
क्तिः कृत्वा तत्रापि दितिजोऽग्रह
हत्वा प्रणामं चर्षीन् प्रथमक्रमेण
महो महीधेः सहितं महापांवा
जहार रत्नाकर पत्रने युतो भुवं
सनाके त्रिदशाधिवासे सोमार्कं ऋ
ते रश्मिं दितं नभः । देवो
द्वितीयेन जगाम वेगात्कमेण दे
वप्रियलोक मीश्वरः कमं ततो
यं नयदास्य पुरितं तदा तिकोपा
दनुष्ठावस्य पपात दृष्टे म
गवो स्त्रिविक्रमो मेरुप्रमाणेन त
विग्रहेण पतता वासदेवेन दान
तोपरि नारदं विंशद्योजनसाहस्री
भूमिं भूतां चोदीकृता ततो
दैत्यं समुत्पात्त तस्यां प्रतिष्पवे
गतः वर्षाशिक्षाभिदृष्ट्या तां
गर्भभूमिं मणुरयत् ॥ ततः स्वयं

सरस्वतो वसुदेवप्रसादतः ।
सराश्च सर्वे त्रैलोक्य मवावृति
रुपद्रवाः भगवानपि दैत्येदे
प्रतिष्प सिकताणां वि कालिनां
रूप माधाय तत्रैवांतरधीयत
इति वामने ॥ अध्यायः ॥
वामनः नि प्रतिलुद्रः तत्पर्या
यः सङ् १ नीच १ त्वर्क ४५
स्तः ५ इत्यमः अत्रुचः ६ प्रना
यतः ३ इति जराधरः ॥
वामनेत्रं क्री दीर्घविकारः यथा
देशो वैश्वानरस्यः शशधरविल
सहामनेत्रेन युक्तो वीजते हृदं
मय दिगलितचिजरे कालिकय
जयंति इत्यादिकं प्रगायतां त्रै
वामनः ५ वल्लीकः इत्यमरः
वामनोचना सी सी भेदः वा
मेचारुणा लोचने यसाः इत्यमरः
वामवेधशुद्धिः सी सराण्येत्त
या हारश चतुर्थं नदम गृहस्था
विरुद्धेपि चंद्रः यदि मुक्त शक्तिः
जनीवार्क युक्त गृहस्थमम गृहे
तिष्ठति तदानारायणां यभित
सित फलेदाता भवति यदि त
सित शनि ऊज नीवार्क युक्त
गृहाद् शम पंचमाष्टम गृह
तिष्ठति तदा

नराणां साराशपेक्षया यथा
 सौख्यं अष्टम मंचम द्वितीयत
 द्दगोपि चंद्रः प्रचुर फलदाता
 भवति यथा सित शानिऊज
 जीवाकीर्ण इंडर्नराणां यय
 सख नवमस्थोपीष्टताथते
 पो एवसत निधनग श्रेष्ठतप
 ज्ञार्थगोपिप्रचुरभफलंसाहा
 मवेयेनमुद्रिः वामवेयत्वेच घुन
 जन्मेति एवमत्रेति वसमाणाव
 चनाध्यामेकाशुत्वाहोय्यं अथ
 दक्षिणाधेधवामवेय कथनंता
 भविक्रमवशतुप्रस्थितः प्रोभ
 नो निगदितो दिनाकरः विचरेः स
 त तपो जलांसरोर्वाकिभियं
 दि न विध्यतेतरा घुनजन्मरि
 पु लाभ एव विगच्छंद्ग्राः शुभः
 फलप्रद सुदा सामाजोत्तमनिव
 शु धर्म गे विध्यतेनविबुधेयेदि
 एदेः विक्रमभयदिपुगः शुभः ऊ
 जः स्यात्तदोत्तमसुत धर्मगैः एवगैः चे
 न विद्व इन्सुतु रपसौ किंतव
 र्मवृत्तिनानविध्यते स्वामुशुतु
 ति एवायगः शुभो न सुदानव
 ल विध्यतेयदा आत्मजविनवका
 यनेधनशोभगे विविधुभिर्नभश्च
 रेः स्वायधर्म तनय घुत स्थितोना
 क

नायकपुरोहितः शुभः रिष्क रन्ध
 एव जल विगै यदा विध्यते गगन
 चारि भिर्नहि आसुताष्टम तपो
 व्ययायगो विद्व आसु निदुशोभ
 नःस्सतः नैयनास्त तउ कर्म धर्म
 धी लाभ वैरि सुदजस्य विचरेः ॥
 इतिन्योतिस्तत्त्वं ॥
 वामा स्त्री सामान्यास्त्री इत्यमरः ॥
 इर्मा यथा वामे विरुद्धरूपेनविप
 रीतंत गीयते वामेन सखदादे
 वी वामा तेन मता बुधेः इतिदे
 वीपुराणे ४५ अध्यायः ॥
 अपिच बालात वात्य दक्षिणाप
 भावाभ्यामपि एजयेत् स्मशान भे
 रवी देवी मयुतांश तथैवच उच्छि
 ष्ठभैरवी चंडी तांश विष्णु भे
 रवी पतास्त वामभावेन यजेत्विप
 रभैरवी सर्वत्र पितृदेवादे यस्मा
 इवति दक्षिणाः देवीच दक्षिणा
 यस्मात्तस्मादक्षिणा मुच्यते याजः
 पूज्यमानात देवादीनांत् परतः य
 ज्जभागं स्वये धेते सा वामा तप्रकी
 र्तिता इति कास्तिकापुराणे ॥
 अध्यायः ॥
 वामाचारः पुं आचारविशेषः ।
 यथा पंच तत्त्वं एवमुष्यं च एजयेत्

ऊलयोषितं वामाचारो भवेत् निवेदयेत् एतद्वंत शूद्रस्य
 ३ वामा भूत्वा यजेत्प्रां ॥ ३
 इत्याचारभेदतं ॥ तदाचार
 वतां नरकगमनं यथा स्वधर्म
 रहिता विप्रा वेदात्यसेविना सदा
 भ्रष्टाचाराश्च वामाश्च ते यांति
 नरकं भुवं इति ब्रह्मवैवर्ते प्र
 कृतिखंडे २६ अध्यायः ॥ तत्र
 संशा यथा चत्वारो देवि वेदा
 याः प्रभुभावे प्रतिष्ठिताः वामा
 घास्त्रय आचारो दिव्ये वीरे प्र
 तिष्ठिताः इति नित्या तंत्रे ॥
 सर्वेभ्य औत्तमा वेदा वेदेभ्यो ॥
 वैसवे महत् वैसुवाडतमे शंब
 शेवाद्यक्षिणा मुत्तमं दक्षिणादुत्त
 मं वामं वामास्त्रिहोते मुत्तमं ।
 सिद्धांतादुत्तमं कौलं कौलात्तरत
 रं नदि इति ऊलाणीव तंत्रे २
 खंडे तदाचारमुक्तस्य निधि
 हकर्माति यथा नदघात ब्राह्म
 णोमघं महादेव्ये कथंचन वामका
 मो ब्राह्मणो हि मघंमोसं नभ
 तयेत् तदनुकत्यो यथा ।
 ऊलहृदामोणा यज्ञसव मवश्य
 न्नु ब्राह्मणं विप्रोपतः तत्र यज्ञ
 ईकं दद्यात्ताम्र वा विस्त्रजेत्तु ॥
 देव्यास्त दक्षिणा भागे चक्रपार्थ

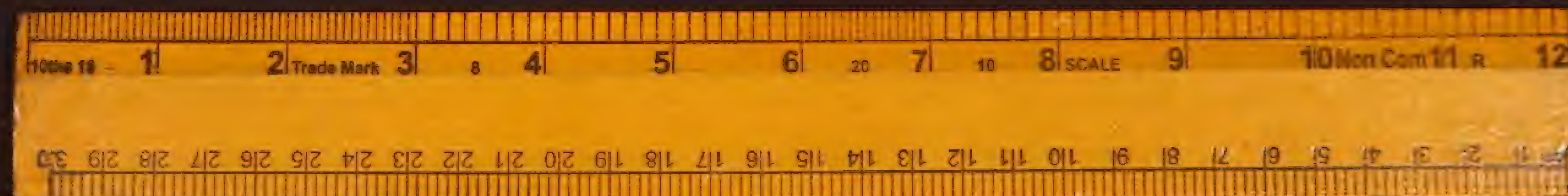
निवेदयेत् एतद्वंत शूद्रस्य
 नामेयांत कदाचन वैश्यसमा
 तिकं शुद्धं तत्रियस्तत साम्य
 के ब्राह्मणस्य गवां जीरे ताम्र
 वाविस्त्रजेत्तु नारिकेलोदकंका
 से सर्वेषां इवपोषणे ॥
 सत्रिय वैश्ययोस्त गोर्वा माधी
 चदानया तत्र तपो रपिकारोत्त
 दभावे अनुकत्य विधाने तथा
 च गोर्वा ब्राह्मणो दद्याद्द्वयमा
 मंच वाडतः वैश्यश्च मादिकं
 इयं शूद्रः पैष्णादिके पुनः ते
 न शूद्रस्य नाचकत्यः ऊलाणीव
 जलंतीरे वृत्तं भद्रे मधु मेरेय
 मेत्तरं पौष्पं तरुभवे धान्यसंभवे
 तक्र निर्मितं सहकारभवं देवि
 विविधं वज्रभेदक मारकं धर्म
 संभेदाहृजी मासीत सलोचने
 ज्ञानेन संस्कृतं तत् महापातक
 नाशने तद्वाने पातकाभावो दि
 यभाव विषयस्य माकंदफल
 जं रसं इयं सेव्यं हिजातिभिः
 अमादकलादेवेषि पेत्रं सेव्य
 ते बुधेः एतेन सत्रियादिभिर
 मादकेइयं सेव्यं मादकसपाप
 हेतुकत्वगतं भैरवंतंत्रे मयं
 मोसं विना वत्स यत्किंचित्क

लसाधने शक्तौ दत्ता ततः शो
षं गुरवे तन्निवेदयेत् तदनुजो
मूर्द्धि कृत्य शेष मातृनि यो
जयेत् तेन तन्निवेदादीनां मुक्त्या
ने अपिकारः नपाने यत्तु पीत्वा
पीत्वा पुनः पीत्वा पतित्वाच महीत
ले ज्ञायायच पुनः पीत्वा पुनर्न
न नविद्यते तत्तु चतुर्थीप्रमि
परा। तद्व्यकरणे जातिवितान
जयात् मदिगयां मेधुवेच जा
तिविज्ञानकारयेत् पतेषापो
धनस्यावश्यकत्वं तथाच संशे
धनमनाचर्य स्त्रीषु मधेषु साथ-
कः आचार्य सिद्धिदानिः सा कु
राभवति सुंदरी मेघपु मुक्तायु
कलेषु तथा जलपूजायामसा
वश्यकत्वं तथाच मधुसंसेवि
ना देविजलपूजा समाचरेत् न
त्मातरसदृशसमकृतं तस्मिन्
ति अश्वमासादि शोधने मांसं
तद्विविधं जेयं जल स्वेचरभ
चर मांसत विविधं प्रोक्तं देवता
प्रीतिकारकं मत्स्यं च विविधं
देवि उत्तमाधम मध्यमं उत्तमं
विविधं मत्स्यं प्राल पाटीन रो
हितं प्रवीणां कंठकैकहीनं ते
लाक्तं वल्गुनै युतं देव्याः प्रीति

करं चैव मध्यमं तच्चतुर्विधं तदा
णि तानि सर्वाणि अथमाति विर
र्द्धाः भूचरे मांसं च । गोमेवा
स ललापोस्य गोधाजोष्ट म्मो
द्वं महाभासाष्टकं प्रोक्तं देवताप्रो
तिकारकं ॥ मांसा भावे
अनुकल्पः समयाचारे ।
तवणाईक पिपाक तिल गोधूम
माषकं लघुनच महादेति मांस
प्रतिनिधिः स्मृतः ॥ मुदा त
हिविधा ऊलापावे कृषवे मंडलाका
रे चंद्र पद्म निभे शुभे चारुपंकज
नोहादि शर्कराधैश्च पूजिते ॥
पूजाकाले देवताया मुद्रापापिकी
र्तिता नामने । अथ ध्यानादिकं
पातुच्चर्वनीय प्रकल्पयेत् ।
तेषां संज्ञा कृता मुद्रा महामोदप्र
दायिनी ॥ तेषां शोधनस्त
स्वतंत्र तंत्रे ओं प्रतद्विष्म रिम्मादि
मांसं अश्वक मित्यादि मीनं ।
तद्विष्म रिम्मादि मुद्रा ॥ अथ
शक्तिशोधने तत्र भावसुखामनौ
अरीक्षित ऊलासेगात्सिद्धिदानिः
प्रजायेत तत्कथा अवगा चेत्सा
तत्तल गमने यदि स ऊली
कः कथं देवि पूजयेत् परमेषु
री श्रीक्रमे संशोधन मनाचरेति

कौलिक तंत्रे अभिषेकाद्देवस्य
हिर्मन्त्रोच्चार विद्वभिः वला
हा यत्नतो वापि अभिषेकेस
माचरेत् अभिषेकमंत्रस्त आद्यो
वाणी समुच्चार्य विप्रराये समुद्र
रेत् नमः शङ्ख समुच्चार्य इमां
शक्तिं ततो वदेत् यवित्रीकुरु
शङ्कोते मम सिद्धिं कुरु प्रिये ।
वक्रिजायां समुच्चार्य मुद्रिमंत्रः स
रेश्चरि तस्याः कर्णोऽभेदुद्धा ।
मायावीजं समुद्धरे । इतिशक्ति
शोधने ततः शोधित इव्यम-
र्द्धतिपेत श्रीक्रमे अर्थ वि
यो पूर्वशोधित इव्यंत गुप्तेनैव
च संलिपेत् सुतंत्रे ॥ आ
द्य इव्य मर्द्यापात्रे निःक्षिप्य प्रय
तः स्थीः ऊंउ गोलाइव इव्यंत
यंभू ऊसमं तथा अर्थ दत्ता
महेशानि सर्वसिद्धीमुखे भवेत्
सुरया चाद्य दानेन योगिनीनां
भवेत्प्रियः महायोगी भवे
देवि पीठप्रक्षालिते जलेः ।
भैरवतंत्रे पंचमात्र परना-
स्ति शाक्तानां सखमोक्षेयाः ।
केवलैः पंचमै वापि सिद्धौ
भवति साधकः ॥ तेनपंचम
कारेण पूजा कर्तव्या इति तंत्रः

सारः ॥
वामापीडनः पुं पीतवृत्तः इति
शब्दचंद्रिका ॥
वामासि स्त्री वामचक्रः दीर्घ
ईकारः यथा कर्पूरं मथ्य मांस
स्वरपरिरहितं सेंद्रु वामासि यु
क्तं वीजते मातरे तद्विप्ररस-
वधु विःकृते ये नपति इत्यदि
कर्पूराद्यस्तोत्रे ॥
वामास्त्री स्त्री वामलोचना इति
हेमचंद्रः ॥
वासिका स्त्री चंद्रिका यथा
वक्षस्त चंद्रिका देव्या वामिका
मृत्युः स्मृताः लक्ष्मस्त वामिका
मूर्ति कृता दहन भैरवी । नाप्रि
लाहं प्रशाम मदिरेष करोत्य-
ले अमृजिता महालक्ष्मी देहला
तास्त पूजयेत् वामभैरवीसरस्त
त्या वामिका मूर्ति रीरिता ।
तस्या मंत्रे उरा प्रोक्तं मुक्तवर्णा
तसा स्मृता इति कालिकापुरा
ण ३३ अध्यायः ॥
वामिलः वि दामिकः वामः
इति मेदिनी ॥
वामी स्त्री मृगाली वडवा रा
समी करभी इति मेदिनी ॥
वामोदः स्त्री नारीविशेषः ॥

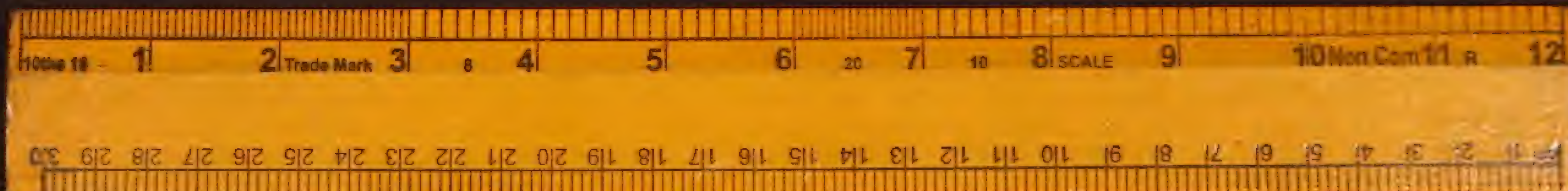

मो संदरी ऊरु यसाः इति
मुग्धवायवाकरणा ॥
वायकः पुं समूहः इति प्रा
चडिका ॥
वायदः पुं वायदः । इति
भरतहिरपकोषः ॥
वायनं स्त्री पिष्टकविशेषः तत्
पर्यायः वृत्तोपायनं १ प्रहेण
कः ३ इति विकीर्णशेषः ॥
वायवी स्त्री उत्तरपश्चिमदिक्
इति जटाधरः
वायवं वि वायुसंवेधिरिगा
दि यथा विल्लयुग्ममुपक्रम्या
वात्तं वायव्यं नैर्ऋतस्येन
महतीयात्कटाचन इति तिप्पदि
तत् वायसः पुं अगुरुहृत्ः श्री
वासः काकः इति मेदिनी शेषः
सात्यनि र्यथा अरुणस भा
याप्रेयनी वीर्यवंतो महाबलौ स
म्यानिश्चनरायश्च प्रभृतौ यत्सि
तयो सम्पाति जनयन् मधान्
काकापुत्रा जरायुषः इति वलि
पुराणे वासदत्तादभावः अयम्
काति नाशस काराण्यथा सा
र्कडेयउवाच गते त्व भर्ते नमि
त्रामः कमलेनोचनः तत्क्षण
सह भ्रात्रा भार्यया सीतया सह
वाक

मूल फलाहारो विचचार महाव
ने एकदा लक्ष्मणा मते रामदे
वः प्रतापवान् चित्रकूटे वने देशे
वैदेया संगमाश्रितः सुखापस
मुहूर्तं च ततः काको डगमवान्
सीभिश्चात् समेतविद्वार लना
नरं विदार्य वृत्त मारुह्य शि
तोः सौ वायसायमः ॥ ततः प्र
वृद्धो रामोऽसौ दृष्ट्वा रक्तं स्तना
नरं शोका विह्वल सीतो ता
मुवाच कमलेनोपाः किमिदं
स्तनोन्ते भदे तव रक्तस्य कार
णं इत्युक्त्वा साच तं प्राह भर्ता
रं विनयालितो पश्यपण्डित वृत्तये
वासं दुष्ट चेष्टितं येनैतच्च क
तं कर्मसमे त्वयि महामते रा
मोपि दृष्ट्वा तं काकं तस्मिन्कोथ
मथाकरोत् पेषिकास्तं समारा
य ब्रह्मास्त्रेनाभिमेवि काक मु
ह्यिष चित्तेण सोऽभ्यधावदया
न्तितः सत्विदस्य सुतो राजन्
इत्युक्तो विवेश द रामास्त्रे प्र
जले दीपं तस्मानुप्रविवेश वै
विदितार्थश्च देवेदा देवैः सर्वैः
समन्वितः निष्क्रामयच्च ते दृष्ट्वा
राजवसायकारिणा ततो सो
सर्वदेवैस्त देवतोकाहहिफुतः

पुनः सोभेत्य रामं च राजानं
शरणां गतः नादि राम म
हाबाहो अज्ञानादपकारिणो
तिब्रुवंत स प्राह रामः कमललो
चनः अमोवाय ममास्त्राय अस्ति
मेकं प्रयच्छ मे ततो जीवसिद्धि
मन्त्रे पराधो मरान्कृतः इत्युक्त्वा
सौ स्वकं नेत्र मेक मंत्राय देत
वान् अस्त्रं च नेत्र मेकं त भषी
कृत्य समं ययौ ततः प्रभृति
सर्वेषां काकाना मेक नेत्रता
वत्तयेकेन पश्यति देवतानेन
पार्थिव इति नरसिंहपुराणे ४३
अध्यायः ॥
वायसारतिः पुं पेषकः । इत्य
मरः ॥
वायसादनी स्त्री महाज्योतिष्मती
काकतंजी इति राजनिर्घटः ॥
वायसाका स्त्री काकनामा का
कमाची इति राजनिर्घटः ॥
वायसी स्त्री काकोडुम्वरिका ॥
काकमाची इति मेदिनी ॥ महा
ज्योतिष्मती काकनामा ॥ काक
तंजी इति राजनिर्घटः ॥
वायसेत्तः पुं काशः इति रा
जनिर्घटः ॥
वायसोलिका स्त्री काकोली इति

शब्दरत्नावली
वायसोली स्त्री काकोली ३
त्यमरः ॥
वायु पुं उत्तरपश्चिमिकाणाधि
पतिः वातियः वातास इति
भाषा तत्पर्यायः सुसनः ३
सर्पिनः ३ मातृमिष्टा ४ सदागतिः
५ एषदशः ६ गंधवदः ७ गंधवा
दः ८ अनिलः ९ आशुगः १० स
मीरः ११ मारुतः १२ मरुतः १३
जगत्प्राणाः १४ समीरणाः १५ नभ
स्तान् १६ वातः १७ पवनः १८ पव
मानः १९ प्रमंजनः २० इत्यमरः अ
नमत्प्राणाः २१ लव्ध्यासः २२ वा
हः २३ सतिधुनः २४ फणिप्रियः
वातिः २५ नभःप्राणाः २६ भोगिका
तः २७ स्वकंपनः २८ अततिः
कंपनस्ता २९ शसीनिः ३० वाचकः
हरिः ३१ इति शब्दरत्नावली
वासः ३२ सखाशः ३३ मृगवाह
नः ३४ सारः ३५ चंचलः ३६ विर
गः ३७ प्रकमनः ३८ नभःस्वरः ३९ नि
श्वासकः ४० स्तनूतः ४१ एषतो
पतिः ४२ इति जटाधरः सवस्ति
काले आकासाज्ञातः यथा
तस्माद्वा पतस्मादात्मन आका
शः संभूत आकाशाहायुः इत्यादि

तेतिरीय कृतिः कृणपंचा
शहाय रदितेः प्रजाः ते सर्वे
प्रजाः इंद्रेण देवतं प्रापिताः
शरीरं तवीं भेदेन दृषया य
था प्राणाः १ तस्य कर्मवर्ग
मने अपानः २ तस्य कर्मयोग
मने व्यानः ३ तस्य कर्म प्राक
चनप्रसादनादि समानः तस्य
कर्म अशित पीतादीनां समेन
यने उद्गारेनाग द आख्यातः
कर्म ५ उन्मीलने स्मृतः कृकरः
८ कृकरो जेयो देवदत्तो १ विज्
भने ननहाति स्तं चापि सर्वया
पी धनेजयः १ इति भाग
वतरीकाया श्रीधरस्त्रीनी ॥
अथ द्वितीयं मारुतो भूतं
त्वगध्यामेव विष्कृता स्पष्ट
अधिभूतच विद्युत्त्रायिदेवते
इति महाभारते आश्वमेधिकपर्व
तस्य गुणाः १ यथा ।
वायो रनियमस्यो वादस्थानं
स्तं वता वतं प्रोचं व मोक्ष
कर्म चेष्टामता भवः इति मरा
भारते मोक्षधर्मः ॥ अनिय
मस्योः अनुशासीतस्योः १ वा
वादस्थानं वागिन्द्रियगतकानि
२ ॥

१८५ उदानः ५ तस्य कर्म ऊर्ध्वनयने ५

स्तं वता गमनादौ ३ वले ४
प्रोचं ५ मोक्षः स्वजादेः ६ कर्म
उत्पेणादि ७ चेष्टा स्यात् प्र
आसादि ८ आत्मता प्राणरूपेण
विहायित ९ भवः जन्म मरणो
इति तटीका ॥ सायमते अ
स्य गुणादि यथा अपाक
जानुसाशीतस्योक्तं पवने मतः
तिर्यगागमनवानेष तेयः स्योदि
लिंगकः पूर्ववन्नित्यतामुक्तं देह
वापि त्रिगिन्द्रियं प्राणादिस्तु मदा
वायु पर्यंत विषयो मतः इति भा
षापरिच्छेदः वायु निरूपयति अ
पाकज इति अनुशासीतस्योक्तं
वृष्टिग्रामपि सत्वात् अपाकज
इति अपाकजस्योक्तं जलादाव
पि सत्वात् उक्तमनुशासीत इति
यत्नेन वायो विज्ञानीय स्योक्तं
दर्शितः तज्जन्मकतावच्छेदकवायु
त्वमिति भावः पञ्चवायुः स्योदि
लिंगकः वायुर्हि स्योक्तं प्राह धृति
कंपै रज्जुमीयते विज्ञानीय स्योक्तं
प्रेतं विलक्षणा प्राह न ह्यादी
नां धृता प्राणादीनां केषुनेन च वा
यो रनुमानात् तथाच वायुर्न प्रत
तस्तथाये वस्तुते वायुर्नित्यः इति
तो वापरमाणुश्रुते नित्यस्तदयोः नित्यम

वेताश्च सोपि त्रिविधः शरीरं
द्विय विषय भेदात् अशरीरं
मयोनिजं पिशाचादीनां देह्या
पीति शरीरव्यापकं स्योक्तं प्राह
क मिन्द्रियं तत् तच्च वायवीयं
रूपादिषु मध्ये सार्धं सैव व्यंजक
त्वात् अंगसंसर्गं सलिल प्रोम
व्यंजक व्यंजन वातवत् विषयेदर्श
यति प्राणादि रिति यद्यप्यनि
तो वायु अतर्विधः तस्य चातर्वि
ध्यं प्राणादिना इत्युक्तं साकारं त
थापि सत्वेपोत् अत्रैव विध्य मुक्तं
प्राणास्त्वैक पव ह्वादि नाना
स्थानवशात्पुनरनिर्गमादिना नाना
यावशाच्च नाना संज्ञो लभत इम
र्थः इति सिद्धांतमुक्तावती तस्या
त्यति यथा पुलस्त्य उवाच प्रवि
शन्तवरे मुहो हेतु मातः प्रवे
रः ददर्शोद्भूतं वानं कटिम
स्तकरं महत् तेनैव गर्भं दितिनं
वज्रेणा शतपर्वणा विच्छेदस
प्रधाव्रस्य सारुयेद सविस्वरे प्रा
क्रोपि प्राह माहुरुदेमेति
सद्यैव इत्येव मुक्ता चैकेकं भू
यश्चिच्छेदसप्रधा तेजातामरुतो
नाम देवादिनाः शतक्रतोः मातरे
वा पचोरेणा वलवीर्यं पुरस्कृताः
तामदः तानादाय विद्यवासीमा
वामने १८ अध्यायः ॥ यदमी
भवता प्रोक्ता मरुतो रिति सं
भवाः तत्केन पूर्व मासन्ते मरु
त्सोर्गणा कथ्यतां पुस्त्य उवाच ॥
अयतोर्पूर्वं मरुता मुत्पत्तिं कथ
यामि ते स्तायं भुवं समारभ्य या
वन्मन्त्रेतरं त्विदं स्तायं भुवस्पृशे
ः भूस्मनोर्नाम प्रियव्रतः तस्मासी
त्तमवर्णा नाम पुत्रं स्वैतोक्त्यु
जितः त्वमुत्पत्ताया सकामचा
रीसमं हिंसा वस्तमान पुत्रा २
राम तन्या सद कामचारी ततो
ः स्वरात्प्राच्यवताम्य मुक्तं १ पति
भिः समनुज्ञाताः पशुः प्रकरं सं
स्थितं तं मुक्तं पार्थिवेन्द्रस्य म
ममाना सदासत्तं पीतमात्रेणा
मुक्तेणा पार्थिवेन्द्रोद्भवेन च वस
तेनो विदीनास्ता जाताः पुत्र्यस्त
पत्निनां सुपुत्रः सप्ततनया स्तरु
दंतोऽथ भेरवं तेषां रुदित
शस्त्रिन सर्वमाश्रितं जगतं अ
थानगम भगवान्ब्रह्मलोकात्
तामदः समभ्येत्याश्रवीहालात्मा
रुदं महावत्सः मरुतो नाम
सूयं वैभदिष्यं विद्यवासीमा
व मुक्ता देवेशा वसा लोकापि
तामदः तानादाय विद्यवासीमा

रुद्रानादिदेश द ते वासन्मरुत
आद्या मनोःस्वायेभवात्तरे ॥
स्वरोविषेठ मरुतो वक्ष्यामि
प्राणनासद सारोविषस्य पुत्रम्
श्रीमानासीत् कृतधनः तस्य पु
त्राभवत्सप्तसप्तार्षिः प्रतिमायुते
तपोऽर्थेते गताः शोते मरुमेरु
नभश्चराः प्रायथयेतो ब्रह्माण
पदेभ्यः मयेप्सवः ततो विपश्चि
त्रामांशसदस्तातो भयातुरः एत
तामप्सरो मुख्या प्राह नारद वा
क्यवित् यथा हि तपसो विज्ञेते
षां भवति संदरि तथा ऊरुषमा
तेषां सिद्धि भवतु वै यथा इमे
व मुक्ताश्चक्रा एतानां रूपशालि
नी तत्राजगाम त्वरिता यत्र तप्ये
ति तेतपः आश्रमस्याविडरेत्
नदीमंदोदवाहिनी तस्या स्नाते
सत्तावर्गं त्ववतीर्णमहानदीं द
दृष्टुं से रणाः स्नातुं तप्तश्चतु
भिरे सुने तेषां च प्राचवत् अक्रे
तत्तपो ऊलचारिणी ॥
शंखिनी ग्राहमुखस्य महाप्रांत
सवत्तभा ते वै विनष्ट तपसो ज
गृह्णाजंत पेटकं अहो वक्रति
ये काले सा ग्राही शंखरूपि
णी समु

समाधाताः सर्वव्यवहारः सातस्नातः

दृता महानातै मत्स्य वंधेनमा
निनी सतो दृष्टा महाप्रांतीस्य
तस्या मत्स्यजीवनः निवेदया
मास तदा कृतधनः सुते पु वै त
थाभ्येत महात्मानो यो गिनो योग
धारिणः नीत्वा समेदिरे सर्वे पु
रुवाप्यो समस्तजन ततः क्रमा
च्छिनी सासवे सप्त वै शिष्टून्
जातमात्रेण पुत्रेषु मोक्षभाव मगा
च्च सा ग्रमात् पितृका वृत्ताज
मध्यविचारिणः स्तुत्यार्थिनो वैरु
जुरथाभ्यागान्तेतामहः ॥ मारु
दध मिति प्राह मरुतो नाम पुत्र
काः स्युः देवा भविष्यध वायवो
ऽम्बरचारिणः इत्येव मुक्तायारा
य सर्वा स्नान देवतान् प्रति नियो
य च महम्मार्गे वैराजभवनेगतः
एवमांसश्च मरुतो मनो स्वरोविषा
न्तरे जेतम मरुतो येच तांस्पर्ण
सुतपोयन जेतमस्तान्वा येच रा
जासीन्निषधापिपः वपुष्म निनि
विद्यातो वपुष्म भास्करोपमः
तस्य पुत्रो गगान्प्रेष्टो ज्योतिष्मा
न्यासिकोऽभवेत् सपुत्राणी तप
सेये नदी नन्दाकिनी मनु तस्य
भार्या च सुशोणी देवाचार्य स
ता

शुभा तपश्चरणा युक्तस्य वभूव
परिचारिका तेजोयुक्ता स्वार्थ
जीदृष्टा सप्तर्षिभि वने तोतया
चारु सर्वांगी दृष्टाय तपसाह
शां पप्रच्छ सपसा हेतुं तस्यास्त
इति रेवच सावर्वाजनयार्थाय
आवाभ्या वै तपः क्रिया तेचासौ
वरदा ब्रह्माज्ञाताः सप्त महर्ष
यः व्रजधे ननयाः सप्त भविष्य
तिनसंशयः सुवयो गुणासंयुक्ता
महर्षीणां प्रसादतः इत्येव मुक्ता
जामु सेसर्व यव महर्षयः सोपि
राजर्षिरगमन्महार्थो नगरे निजे
ततो वक्रतिथे काले सा राजोम
महिषी प्रिया अवाप गर्भे तद
ह्री तस्मात्प्रपतिततमान् गुर्वि
एवमथ भार्यायोममारासोनरा
धिपः साचाप्यारोह मिच्छतीभ
र्तारं वै पतिव्रता निवारिता तदा
माते न तथापि व्यतिष्ठत तस्या
मालिङ्ग भर्तारं चिताया मारुह
क्षसः ततोमि मध्यास्तलिलेमा
स्येशपतन्मुने सांभसासुव
शीतेन संसिक्ता सुप्रधा भवत्
तेजायंताथ मरुत जेतमस्यान्तरे
मनोः तामससांतरे येच म
रुतोऽप्यभवन्तरा । तानह

कीर्तिपिषामि गीत न्त कलि
प्रिय तामसस्य मनोः पुत्र अ
तधज इति अतः सपुत्राणी न
सावाग्रेस्वमांसं कृषिरे तथा अ
स्यीनिरोम केसाश्च स्नायु म
जा यरुहणा अक्रच विप्रसो राजा
सताधी चेतिमः अतः सप्तार्षिम
प्राच ततः अक्रपातादनंतरे मामे
तिपक्षेत्पसरतावः सोपि नपो
स्ततः तत स्तस्मादुतवदात्तम
उत्तेजसोपमाः शिशवः समजा
येततेरुदेतश्च तन्मुने तेषां तु
धनि माकार्ण भगवाण्ममंभ
वः समागम्य निवार्योय सचक्र
मरुतः स्नान तेत्वासस्मरुतोव्रष्टे
स्नामसे देवतागणाः ये भव
वैवते ताश्च सृणुष्व तं तपोयन
देवतस्यात्रवाये त राजासीदि
उजिहली रिपुनित्राम सख्यातो
नतस्यासीत्ततः किल सप्तमारा
थ तपसा भास्करं तेजसोनिधिं
अवाप कृत्यो सृति तो प्रगट्टा
रहं ययो तस्या पितृरहं ब्रह्म
म् वससोच पिता स्ततः सापि
उः त्वपरी तोगी स्वां तमु त्यक्त
मुद्यता तत स्नां वारया मातृकं
यः सप्तमानसाः तस्या मासक्त

चिन्तास्तु सर्व एव तपोयनाः यथा
 रयंती तदुःखं प्रज्वालामि विवे
 शतं तेषां पश्यंत ऋषयस्तद्धिता
 भावितास्तथा ताम्रतोऽप्येषा
 दृष्टी कष्टकष्टेति वादिनः प्रज
 य जलनाद्यापि समानायंत दा
 रकाः तेषामात्र विना भूतारुह
 दुस्तान् पितामहः निवारयित्वा
 हुतवान् लोकनाथो महाप्राण रे
 वतसंतरेनाता मरुतोऽमी तपो
 यन श्रुत्वा क्रीर्तयिष्यामि चा
 तृषसांतरेमनोः आसीन्नांकी
 ति विख्यातो तपस्वी सत्सवाक
 श्रुतिः सप्तसारस्वते तीर्थे सोः
 तपत महत्तमः विज्ञार्थं तस्य तप
 सो देवाः संप्रेषयन्त्युं साचाभ्ये
 त नदीतीरं लोभयामास भावि
 ती ततोऽस्य प्राचवृद्धकं सप्त
 सारस्वते जले तौ चैवापशमन्
 द्वाभुनिर्मोकनिको वधुं गच्छा
 लजेति मूढत्वं पापस्यास्य फलं
 महत् विधुं सयिष्यति हयो भव
 ती यत्त संसदि एवं सत्ता ऋषिः
 श्रीमान् जगामाश स्वमाश्रमं सरस
 तीर्थः सप्तम्यः सप्तवे मरुतो भव
 न् पतेत बोक्ता मरुतः पुरा यथा
 जाता विद्यया भिक्ता महेष येषां
 श्रुते

जन्मनि पापहानि भवेच्च धर्माभ्यु
 दयामहान्ये इति वामने मरुतोत्
 तिर्नाम दर्शयथायः यन्मच्च य
 तः परं प्रवक्ष्यामि मरुतोऽमी न पि
 तृनयदान् प्रावाहो निवहन्ते
 उहहः संवह स्तथा विवहः प्रव
 हन्ते वपरिवारं सत्येव च अंतरी
 क्षे च दास्यते पृथग्वार्गविचारिणः
 महेन्द्र प्रविभक्तो गा मरुतः सप्त
 कीर्तिताः सूर्योऽग्निश्च शुचिर्ना
 मा वैद्युतः पावकः स्मृतः नि
 र्मण्य पचमानोऽग्नि स्वयः प्रोक्ता
 इमेऽग्नयः अग्नीनां प्रज्ञपौत्राश्च
 चत्वारिंशजैवेव त मरुतामपि स
 र्वेषां विज्ञेयाः सप्तसप्तकाः इति
 देवीपुराणे कालव्यवस्था नामा
 ध्यायः ऊनपंचाशहायु नामानि
 यथा एकज्योतिश्च द्विज्योतिश्चि
 न्मोति त्र्योतिरेव च एकशक्रोः
 द्विशक्रश्च विशक्रश्च ततः पतिस
 कृत्परः सितश्च संसितश्चैव स
 सितश्च महावनः स्तनजित
 सजिश्चैव सवेगाः सेनजितथा
 अंति मित्रोऽनमित्रश्च पुरुषवि
 त्रोऽपराजितः स्तनश्च स्तनवाह
 अथर्षा च धरुणा अरुवः ।
 विधारणो नाम

तथा देवेदेवा महावनः इत्येव
 आण्डस्तश्च एते दश मिताशि
 व्रतिनः प्रसदस्तश्च सभरश्च म
 हायशा धातुर्गो यिति भीम
 स्तभिपुक्त स्वपास्ततः वृत्तिर्व
 रनायोऽय वास कामो जयो वि
 राट् इत्येकोनाश्च पंचाशान्मरुतः
 सर्वसंभवाः इति वक्रिपुराणे
 गणभेद नामाध्यायः वायो
 विकारदेत यथा व्यायामादप
 तर्पणात्पतनाद्भगात्स्वयं
 गरात्वेगानां च विधारणादति
 श्रुचः श्रेयादतिवासतः रुत
 ताव कषाय तिल कटुकै रेभि
 प्रकोपेन जेतवायु वारिधिरागमे
 परिणते वाचेऽपराजेषि च ॥
 तस्य लक्षणं याध्यात तैभ्यो
 सस्फुटन विमथनैताभ केपप्र
 तोदाः कंठधंसावसादो अमक
 विलपनं स्वेस शूल प्रभेदाः पा
 रुष्य कार्पाणादो विषय परिण
 ति शंस दृष्टिप्रमोहा विस्मयोद्भ
 टतादि स्तपनमनशने ताडनेपी
 इनेच नामौज्जामो विषादो धूमपरि
 सदनं जंभारा रोमहर्षं विक्षेपल
 पप्रोषयुष्माणं शुधिरतालेदने च
 घृनेच वणाः श्लाघाः कृष्णा वा त्तपि
 च म

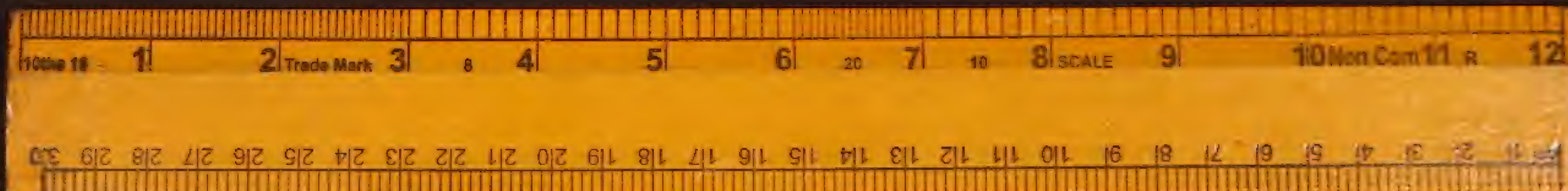
दती साय विज्ञेय संग विद्या
 कर्माण्यमूनि प्रकृपित पवनः स्या
 कषायो रसश्च यश्च वदन
 विरसता स्याद्वर्चसः कर्कशात्वे भ
 वतिवप्रधि कार्पण्यं रात्रि निद्रानि
 वृत्तिः त्वचिच परुषता स्यात्साम्ब
 वैषम्यमग्रे रिति पवन विकारे ल
 क्षणां प्रोक्तमतत ॥ तस्य प्रणम
 ता कारणा यथा रुतः शीतो ल
 बुः सत्सम्यक्तोऽय विशादः खरः वि
 परीतगुणो ईर्ष्य मीरुतः संप्रशा
 मति क्षिणोऽस स्थिर वृष्य वल्य
 लवणा स्वादुः सत्तातपस्ताना
 भोजनवृत्ति मास मदिरा सखा
 हनोऽमर्देने क्षिण्य सेद निद्रा
 होपशमनः स्निहोपनादादिकं पा
 नाहार विहार भेषज सिद्धं वातं
 प्रणोतनेयेत स्तनभेदेन विहार
 दिना च तस्य च प्रकोप प्रणमा
 नि यथा श्रीक्षि संचीयते वायुः प्रा
 वृद्धकाले प्रकृपति प्रायेणोप
 शमयति सयमेव समीरणाः प्रा
 रत्काले वसेते च पित्तं प्रावृ
 त्तौ कफः च य कोपशमानोष्ण
 विहासेवनैः समानैर्यत्काले पि
 विपरीते विपर्ययः सच प्राणा
 दिभेदेन पंचविधः यथा

पिते पंगुः कफः पंगुः पंगवो
मलधातवः वायुना यत्रनीयेते
तत्र वर्धते मेघवत् वायुरायुर्व
ले वायुर्वायु भूताशरीरिणा वा
पुर्विष्मिदे सर्वं प्रभुर्वायुः प्रकी
र्तितः वायु मंडल चक्रेषु यथा
राजा प्रशस्यते तथाशरीरमधे
ऽपि वायुरेकः परोविभुः वायुः प्रा
णादिभेदेन स च पंचविधः स्तः
हृदि प्राणो गुदेः पानः समानो ना
भिमध्यगः उदानः कंठदेशे त्रया
नः सर्वशरीरगः योऽनिलो रक्त
मेचारी स प्राणो नाम देहभूक
सोऽन्ने प्रवेशयेत्यतः प्राणाश्च
वाक्त्वस्ते ऊपितः ऊरुते रो
मन्त्रिकृधानादिकानपि उदा
नो नाम यत्तर्ह्युपैति पवनोत्त
मः तेन भाषित जीतादि विशेषे
षोपि प्रवर्तते ऊर्ध्वेन उ गतादो
गात्करोति ऊपितश्च सः ।
ग्राम पक्षाशयचरः समानः
ग्रिमहायवान् यत्र पवति तत्रोश्च
विकाराविविक्तः सः शुष्मापि
सादातीसारा ऊपितश्च करोति
सः यक्षाशयस्थः पानस्तु का
ले कषैति वायुधः वात मृग
रीणाणि शुक्र गर्भार्तवानि च ऊ
रुश्च

ऊरुते रोगान् वोरान्वास्तिगुरा
प्रधानं सर्वदेहचरो यानो रस
मेवाहेनाद्यतः सेदासक्तवाणा
श्चापि पंचधा वेष्टयत्यपि ऊरुश्च
ऊरुते रोगान् प्रायशः सर्वदेह
गान् शुक्रदोषाः प्रमेहाश्च वा
नापान प्रकोपनाः पुणपतक
पिता आमी देहं हन्त्य रंशयः
तत्र प्रकृतिकस्य लक्षणं यथा
अत्यकेशः कृष्णरक्तो वाचाल
अलमानसः आकाशचारी स
मेघ वातप्रकृतिको नरः प्राणा
दि पंचवायुना यथाक्रमे संज्ञात
माह प्राणाः पानः समान आदा
नयानौ च वायुवः नागः क्रमेण
कृकरो देवदत्तो धनंजयः प्राणास्त
प्रथमो वायु नराणामपि मः प्रभुः
नित्य मावापयेत्सर्वात्प्राणिना
मुपसि स्थितः निःश्वासोच्छ्वास
कश्चैव प्राणो जीवं समाश्रितः
प्रसाराज्जनो वायुः प्रकाशे था
रास्तथा प्राणास्त्वैव सिधेज
र्यात्प्राणिनां प्राणाधारकः प्रा
णानं ऊरुते यस्मात्तस्मात्प्राणाः
प्रकीर्तितः प्राणो हि भगवा
न् ईशः प्राणो विष्णुः पितामहः
प्राणो न धार्यते लोकः सर्वप्राणमयेनान

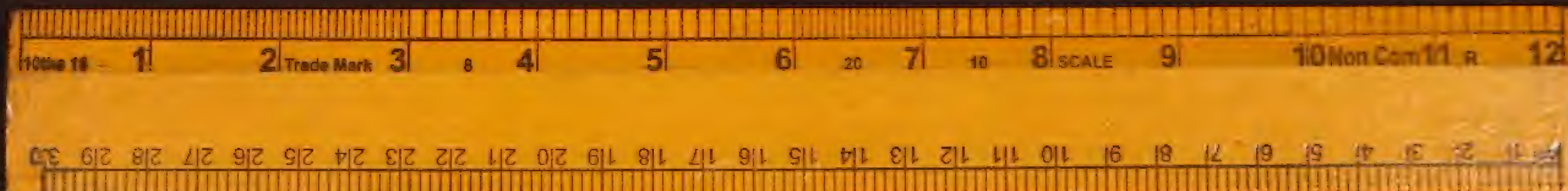
हृदियाणि प्रवर्तते यावत्प्राणा
ते हृदि नष्टे नश्यते सर्वत
स्मात्प्राणो रत्येत रज्ज्वदो
यथा शेषतो गतो ऽप्याहृष्यते
पुनः गुणवद् स्तथा जीवः प्रा
णापानेन कृष्यते अपानयेत्त
यादौ रंमज्जानो यतो ऽधमः शु
क्रमृज्ज्वने वायु रपान सैनकी
र्तितः पीते भक्षित माद्यांतरंते
पित कफानिलात् समेनयतिगा
त्रेषु समानो नाम मारुतः समा
नोऽग्रिसमीपस्थाः कोष्ठे च वातिस
र्वतः अन्नं गृह्णाति पचति विरेचय
ति उचति स्पंदयत्यथ वत्केने
वगात्र प्रकोपाणाः उद्देजयतिम
मर्मीणि उदानो नाम मारुतः ॥
यानो विनामयत्येव यानो व्याधि
प्रकोपणः प्रीति विनाशकश्चायं
वाहकोत्पादक स्तथा ॥ वा
योध्मोस्थानाणि शिदमोनासिकीया
त मुदान स्थान मुच्यते । नाभे
पादतले यावदपानस्य प्रकीर्तितः
शरीरव्यापको यानः प्राणाः स
कृत नायकः उद्गारे नाग इत्य
क्तः क्रमश्चोन्मीलने स्थितः कृतः
क्षुधिते चैव देवदत्तो विजृम्भिते
धनंजयस्त्वितो मेहे रतस्यापिन

उचति भूतावाप्ति स्तत स्तथा
जायते दिय गोचरात् ॥ उक्ता
होश्वास निःश्वास चेष्टा धातुग
तिः समाः समा मोहे गतिम
तां वायोः कर्मविकारने इति
सुखबोधः अयदिभववायुग
णाः प्राचानो मधुरः तारो व
क्रिमानाकरो गुरुः वैरस्य गौर
वोष्मातिकरोत्प्लोषधीश्च
भयात्पिष्ट तनाधेय रागाश्च
यद्यु दाह कृत सन्निपातत्वर
श्चास त्वेहायाशो विष क्रमी
न् कोपयेदामवातेच वनस
वात कारणा दात्तिणो मारुतोव
त्य अक्षुष्यः प्रासवातकः मधुर
आन्ति दाहीच कषायाचरसोत्त
तुः रक्तपित प्रशमनो नच मा
रुतकोपनः गुह्यदादि कीरा
नाजनकः प्राणाकोरकः पश्चिमोपि
वयु वर्णा वसारोप विवर्द्धनः ।
कषायः शोषणः सूर्यो रोचनो वि
शोदोत्तुः अयो लघुव वैशद्य
शोषवैमत्यकारकः सर्वदेवोयमि
व्यक्तप्रभाव रस वीर्यकृत व्रणसं
रोपण स्त्वयो दाह शोथ तथा
पहः जेतरो मारुतः स्निग्धो म
इमेधुर पवच कषायाचरसः श्री
तः सर्वदोषप्रकोपनः क्षीणस्त

विषातां हितो दाह रघावरः करणादायुः प्रधानं दोषसंयुतैः
 शीतोपिकः सनीहारः सविमुक्तः पक्ताशय कटी प्राक्पि ओवापि
 नयितुमान् विमुक्त्याय रनायुः स्पर्शनेदियं स्थाने वातस्य तत्रा
 यः प्राणिनो नैकरोपकृत सर्वः पि पक्ताथानं विशेषतः एको वा
 तनिदको देता कृतात्मा उरः युः पित्तवशाज्जाम स्थान कर्मभेदः
 सरः व्यजनवायुगुणाः मू पंचविधः तेषां वायुनां नामा
 र्छी दाह रघा स्वेद श्रमज्जो नामायाह उदान स्तदनु प्राणाः
 व्यजनानिलः तालहंतमयो वातः समानोऽप्यन पंचव व्यानश्चेता
 त्विदोष शमनो लघुः वंशव्य निनामानि वायोः स्थानप्रभेदतः
 जनजो वातो वृत्तोऽसा वातपि यथोदानादीनां स्थानायाह ।
 तदः बालव्यजन मोजसं सति कंठ इति तथा यस्तत्कोष वक्त्रे
 कादीन् व्यपोहति सायुवा व मलाशये सकलपि शरीरेऽसौ
 सुनोवेज्जा वाता दोषत्रयापराः क्रमेण पवनो वसेत् अथ तेषां
 इति राजवल्लभः अपचि तत्र कर्मायाह उदानो नाम यस्तुहं
 वायोः स्वरूपमाह दोषधातुम मुपैति पवनोत्तमः तेन भाषित
 लादीनां नेता शीघ्रः समीराणः गीतादि प्रवृत्ति रुपितस्तुसः
 रजोगुणमयः सूक्ष्मो वृत्तशीतो रुहं ननु गतावैरातिरथाति
 लघुश्चल नेता स्थानांतरेषाप विप्रोक्तः प्राणकारि अन्यत्र
 उक्तादोह्यास निःस्वास चेष्टा सखिगच्छति देहभृक् सोऽं प्र
 वेग प्रवर्तनैः सम्यक्कात्मा च वा वेशयेत्येतः प्राणोश्चाप्य बलस्य
 वेग प्रवर्तनैः सम्यक्कात्मा च वा ह्ना सिंदियाणां च पाटवेः अ
 नुगुक्तात्पविक्तो हृदयेदिये ते प्रायशः ऊरुते इष्टो हिक्रा
 चित्तभृक् रजोगुणमयः सूक्ष्मो स्तासादिकानादान् श्रामपक्का
 रत्तः प्रीतो लघु अलः सरो शयचरः समानो वक्रिगतः सो
 मद्र योगवाही संयोगादभ ऽन्नं पचति तत्राश्च विशेषान्
 याद्यैकं दाहहंतनसायुक्तः विविनक्ति हि तज्जानित्याह अ
 शीतकृत्सोमसंश्रयात् विभाग नजान् रस मल मूत्रादीन् एष
 करोतीत्यर्थः सङ्क्षोभकिमाया

तिसारगुल्मानकरोति हि । प कांडशेषः ॥
 क्वाशयालयः पानः कालेकर्षति वायुपुत्रः पुं मीमः इतिथ
 वायुयं समीराणः शक्रन्मूत्र शुक्र नैनयः हनूमान् यथा हनूमा
 गर्भातवायुयः ऊहस्त ऊरुते रो नेननासुत वायुपुत्रो महाबलः
 गान् चोरान्वस्ति गुदा अयान् इति तस्यदादशनामस्तोत्रं ॥
 शुक्रदोष प्रमेहोश्च व्यानापान वायुफले स्त्री शक्रधनुः कर
 प्रकोपजान् सच । कृत्स्नदेहव का इति मेदिनी ॥
 रो व्यानो रस संहनो यतः ॥ वायुमलः पुं सर्पः इति राज
 सेदास्तक आवाणाचापि पंचधावे निर्वैटः वातभक्तकेवि ॥
 ह्ययमपि गत्यपेक्षणास्तैपनिमे वायुरोषा स्त्री राविः इति न
 बोत्सेषणादिकाः ॥ प्रायः स थरः ॥
 वाः क्रिया स्तस्मिन्पतिवंधाः शरी वायुर्वत्मानं पुं आकाशः इति
 रिणा प्रसंदनं चोदहनं प्राणा शवचंद्रिका ॥
 च विरेचने धारणाति पंचेत्ता वायुवादः पुं धूमः इति हे
 अष्टा प्राक्ता न भस्वतः ऊहः मचंद्रः ॥
 स ऊरुते रोगान् प्रायशः सर्वदे वायुवाहिनी स्त्री वायुसंचारि
 हगान् पुण्यपक्वपिता एतेदेह एणीशिरा इति वैद्यकं ॥
 भिद्यु रसंशयं । देहमि वायुषः पुं मत्स्यविशेषः का
 नं ऊर्ध्वं मीरयेषु रित्यर्थः । तवायुषोना इति भाषा त
 इति भाव प्रकाशः ॥ सगुणा वायुषो हृदयो वृष्टा
 वायुकेतः स्त्री भूतिः इति हारा मधुरो भाववर्द्धनः इति राजव
 वली ॥ तमः वायुसत्वः पुं अग्निः इति
 वायुगदः पुं अनीर्णः इति वि भरतः वायुसत्वा पुं अग्निः इ
 कांडशेषः ॥ ति मरुतः वायुसद स्त्री आ
 वायुगुल्मः पुं अनीर्मः इति मि काशः इति धनेनयः ॥
 मसाधुमः इति त्रिकांडशेषः वाः स्त्री जले । इत्यमरः
 वायुरारुः पुं मेघः इति वि वारे स्त्री मदिरापात्रं इति

हेमचंद्रः
वारः पुं समूहः अवसरः
इत्यमरः सूर्यादिवासः द्वाः
द्वारः ऊर्ध्ववृत्तः क्षणः इति
मेदिनी अथवासाणं सं
ज्ञा वरः सोमो गुरुः तिथौ
मृदः शुक्रो रवि भुवः प्राति
प्रातिशुद्धाकारो ज्ञेयो भौमः
शुः प्राज्ञीसमः चरतिप्रैः प्रया
तयंप्रवेष्टव्यमृदभुवैः दारुण
प्रेक्ष्य योद्धव्यं तत्रियै नयको
तिभिः नृपाभिषेकोः गिकायैव
सूर्यवारे प्रशस्यते सोमवृत्तेषु
यानेवज्जयीवैव गृहकारिकं से
नापसंशोर्ग्यं युद्धेष्टाभ्यासः
ऊर्जे तथा सिद्धिकार्यं मंत्रं च
याज्ञं चैव बुधे स्यात् पठने दे
वपूजा वृत्ताद्याभरणं गुह्यं
कन्यादानं गजरोहः शुक्रेणा
समयः स्त्रिया स्थाप्यं गृहप्रवे
शश्च गजवंधः शनौ शुभः इति
गारुडे ६२ अध्यायः सावनदिन
वहाव प्रवृत्तिः सूर्यादियावधिरे
वसूर्यसिद्धांते सूतकारि परि
च्छेदो दिन मासावृत्तया मध्य
मग्रं भुक्तिश्च सावनेन प्रकी
र्तिता अत्र रितापि पसरवादेर्भौ

यं दिनं वारचरं सावनगणानो
क्तव्यवहारोपि भाट्टेन तिथि
विवेकेषु भवत वारयोगे व्यस्त
तिथे र्यस्यां तस्य दिनद्वयेऽसंभ
भवादित्युक्तं सावनदिनं माह सू
र्यसिद्धांतः उदयाद्योदयं भौना
भौम सावन वासराः भौमेतिपि
त्रादि दिनव्यावृत्तार्थं यत्तु रेखा
पूर्वामरयो रितादिना ज्योतिष
वारप्रवृत्तिरुक्ता तज्ज्योतिः शा
स्त्रोक्तं कालं होरादि सापनार्थं
मिति ज्योतिस्तोत्रं वज्रया विदुते
नेवास्तमनं मर्कसं नोदयः सर्वदास
तः उदयास्तमनाद्यो दिदृशनादर्श
नं रवेः यैर्यजुश्च शपते भास्वान्त
तेषां मुदयः स्यात् इति विष्णु
गणान्तर्यदर्शनं योग्यं कालादेव
वारचरकं कर्मसं सपव कालः इति
ज्योतिस्तोत्रं अथशोभनवाराः
रविः सोमो मंगलश्च बुधोजीवः सि
तः प्राणिः एतेषां नामतो वाराः
विख्याताः सर्वकर्मसु ॥
सिद्धे बुध जीवानां वाराः सर्वजपो
भनाः भानु भूस्तत मरानां शु
भकर्मसु केषपि इति ज्योतिः
सागरः अथ वार वेला ।
कृतं मुनि यम शर मंगलार्थं

भास्करादियामार्गे । प्रभवति
दिवारवेला न शुभाशुभ कार्य
करणाय वारवेला कालसवे
ला रवितः शरासि कालानला
गाम्बुथयो गजैर्ह दिने तिथा
याम्बु वेर नेत्र नेगु रामा विद
रतिनोच कालवेला इति ज्योति
स्तोत्रं ॥ तयो वर्ज्यं यथा
रवौ वर्ज्यं चतुः पंच सोमे सप्त
द्वयं तथा ऊर्जे षष्ठे हयं चैव
बुधेवाणा तृतीयकं गुरो ममा
ष्टकं चैव चित्तारिच भार्गवेश
नावायं च षष्ठं च शेषं च परिव
र्जयेत् रवौ षष्ठं विधौ वेदं ऊ
र्जवारे द्वितीयकं बुधे सप्तगुरो
पंच भुवारे तृतीयकं शनौ
वाद्यं तथा चांसं रात्रौ कालं
विवर्जयेत् इति सारसं गृहः
अथ स्त्रीणां प्रथमरजस्तला
यां वारकलं । आदिने विथ
वानारी सोमे चैव पतिव्रता
वेश्या मंगलवारे च बुधे सो
भाग्य मेव च वृहस्पतौ पतिः
श्रीमान्शुक्रे पुत्रवती भवेत् ।
शनौ वंध्या तद्विज्ञेया प्रथम
स्त्रीरजस्तला इति मधुरेशक
तसारसंग्रहः ॥

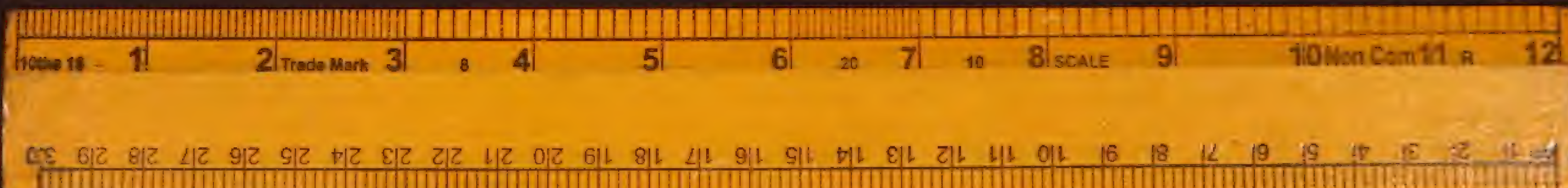
वारकं स्त्री कष्टस्यानं इति
राशवली स्त्रीवैरं इति हेमचंद्रः
वारकः पुं प्रसवतिशेषः इति
विष्णुः अश्वगतिः निषेधके
वि इति मेदिनी ॥
वारकी पुं शत्रुः चित्राश्वः
परार्जनीवी पयोधिः इति
मेदिनी ॥
वारकीरः पुं प्रणालकः इति
विकोडशेषः वारणाही ॥ वार
वः शुक्ला वेणिनेषिनी नीरा
नितद्वयः इति मेदिनी ॥
वारकाः पुं पत्नी इति विकोड
शेषः ॥
वारणः पुं त्वद्गादिशुद्धिः शुद्ध
इति वौट इतिच भाषा इति सि
द्धांतकोश्यामुत्पादित्वतिः ॥
वारवं स्त्री सेवं इति विकोड
शेषः सैनसमूहः इति शब्द
रत्नावली ॥
वाररा स्त्री हंसी इति हेमचंद्रः
वारणा स्त्री प्रतिषेधः इति मे
दिनी रत्नवारणा इति जराथरः
दावकाले वारणानिषेधो यथा
ने देव गुरु विप्राणां दीयुमा
नेतवारयेत् न चात्मानं प्रशसे
दापरनिंदोच वर्जयेत् इति को

मंडपविभागे १६ अध्यायः ॥
 वाराणः पुं हस्ती ॥ इत्यमरः वा
 णावारः इति शब्दरत्नावली ॥
 वाराणुषा स्त्री कदली इत्यम
 रः वाराणवत्तमा स्त्री कदलीवृत्तः
 इति विक्रान्तशेषः ॥
 वाराणसी स्त्री वाराणसी का
 शी इति हेमचंद्रः ॥
 वारत्रं स्त्री चर्मवंधनी इतिकेचि
 त् वारवृषा स्त्री कदली इति
 शब्दरत्नावली ॥
 वारवृषा स्त्री कदली इति श
 ब्दरत्नावली ॥
 वारमुखा स्त्री जनैः सत्कृतावे
 श्पा इत्यमरः ॥
 वारम्भारः य पौनः पुमं यथा
 वारम्भारं मुद्रः शस्त्रदिति शब्
 रत्नावली ॥
 वारन्ता स्त्री वरदा हंसी इति
 हेमचंद्रः ॥
 वारलीकः पुं वल्गुना वावुः
 तिख्यातः इति शब्दरत्नाव
 ली वारयिता पुं यतिः इति ह
 लायुधः ॥
 वारवृषः स्त्री वारमुखा इति
 हेमचंद्रः ॥
 वारवाणाः पुं स्त्री कंबुकः ॥

मरः
 मारवाणिः पुं वंशीवादकः ॥
 तिविक्रान्तशेषः उत्तमगायकः ॥
 इति शब्दरत्नावली धर्माध्यतः ॥
 सेवत्सरः इत्यन्यफलः पतन्मते
 पवर्गी यादिः ॥
 वारवाणिः स्त्री वेश्पा इति वि
 क्रान्तशेषः ॥
 वारवाणी स्त्री वारमुखा इति
 शब्दरत्नावली ॥
 वारवित्तामिनी स्त्री वेश्पा इति
 शब्दरत्नावली ॥
 वारमुदरी स्त्री वेश्पा इति
 शब्दरत्नावली ॥
 वारसेवा स्त्री वेश्पानांक्रमः ॥
 तामांगणः इति जटाधरः ॥
 वारसी स्त्री वेश्पा इत्यमरः ॥
 वारोनिधि पुं समुद्रः इति
 शब्दरत्नावली ॥
 वाराणसी स्त्री मोक्षदापुरोवि
 शेषः वनारस इति हिन्दीभाषा
 तमर्यायः वरानसी २ काशी
 ३ शिवपुरी ४ इति हेमचंद्रः
 जिलरी ५ उपस्थली ६ वर
 णसी ७ तीर्थराजी ८ काशिका
 इति शब्दरत्नावली तस्मात्
 हात्मे यथा ईश्वरउवाच पर

गुह्यतमं त्वेवं मम वाराणसी ७
 री सर्वेषां मेव भूतानां संसार
 णावतारिणी तत्र भक्ता महादेवि
 मदीये ब्रत माश्रिताः निवसन्ति म
 हात्मानः परं नियम माश्रिताः
 उत्तमं सर्वतीर्थानां स्थानानां मुक्त
 मं ज्ञानं अविमुक्तं पुरं मम स्था
 नांतरेपवित्राणि तीर्थानामप्यतना
 निव प्रमथानसंस्थितान्येव दिव्यभू
 मिगतानि च भूतलैके नैव संलग्न
 मंतरीदे ममात्यं अमुक्तास्तत्रप
 र्शपतिमुक्ताः पश्यन्ति चेतसा प्रमथ
 नमेतद्विख्यातं मविमुक्तं मितिक्र
 तं कालो भूत्वा नगदिरे संहरा
 म्भरसंदरि देवीदे सर्वग्रहानां ॥
 स्थाने प्रियतरं मम मदक्ता स्तव
 गच्छन्ति मामेव वदितुं ते २
 तंजमं ऊतं चेष्टं तपस्तपस्कृतं च
 यत् ख्यान मथयने ज्ञानं सर्वत
 त्रात्तये भवेत् जन्मोत्तरं संद्वेषेण
 यत्पापं हर्षसंचितं अविमुक्तं प्र
 तिष्ठस्यतस्तत्वं व्रजति तयं ब्रह्म
 णाः क्षत्रिया वेश्पाः सदायेव
 णांशकराः सि यो ज्ञेय्याश्च ये वा
 मे संकीर्णाः पापयोनयः कीमा
 पिपीलिकाश्चैव ये चानेष्टा
 पक्षिणाः ॥

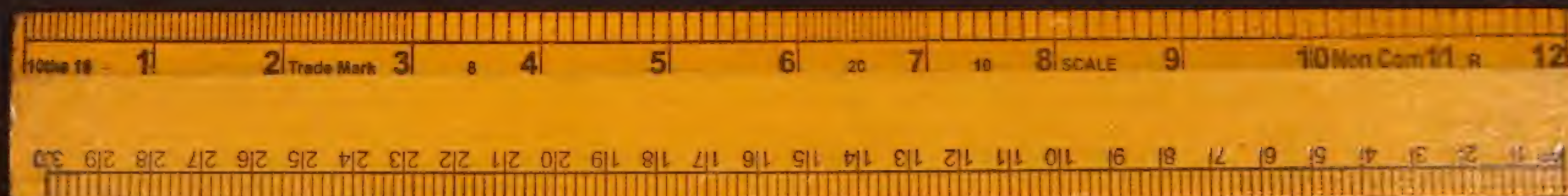
कालेन निधने प्राप्ताः स्वविमु
 क्तवराणाने चंद्रार्धमौल्यत्वात्
 मरावृषभ वारनाः शिवे मम ७
 रे देवि जायते तत्र मानवाः ना
 विमुक्ते मृतः कश्चिन्नरकं पाति किंलिपी ईश्वरानुगरी
 परो गतिं मोक्षं मुहूर्तभंग
 ता संसारचातिभीषणां अश्रमना
 चरणे रत्ना वाराणसी वसेन
 रः इत्येता तपसा चापि प्रतप्त
 परमेश्वरि यत्र तत्र विपन्नस्य ग
 तिः संसार मोक्षणी प्रसादात्ताय
 ते होतुमम प्रोत्तेज नैदिनि मु
 प्रबुद्धा नपश्यन्ति मम माया विभा
 रिताः अविमुक्तं न पश्यन्ति मूढा
 ये तमसाहताः विन्मूत्र रेतसामथे
 तेष्वां वासः पुनः पुनः इत्यमा
 नोपि यो विद्वान् वसेद्विज्ञाते
 रपि सयाति परमे स्थाने यत्र
 गत्वा न शोचति जन्म मृत्यु जरा
 पुक्तं परं योति शिवालये अश्रु
 नर्मरणां हिंसा गति मोक्षको
 काक्षिणां चोप्राप्य कृतकृत्यः
 स्यादिति मन्तेति पंडिताः नदा
 ने नैतपोभिश्च नयस्ते नापि
 विषया प्राप्यते मतिरुत्कृष्टा
 याविमुक्तेषु लभ्यते तानावर्णा
 विवर्णाश्च

वांराणां नृपतिः किलिषैः
प्राग्देहाये विधिषैः पातकैः
प्राग् भेषजं परमं तेषां मविमु
क्तं विडुर्वाः अविमुक्तं परं
नमविमुक्तं परंपदं । अविमुक्तं
परं तत् मविमुक्तं परं शिवं
कृत्वा वै नैषिकीं दीक्षां मविमु
क्तं वसंति ये तेषां तत्परमं ज्ञानं
ददास्यंते परं परं ॥ प्रयागं
नैमिषपुराणं श्रीशैलं ॥ हिमा
लयः केदारं भद्रं कर्णोच गया
पुष्करं मेवच ऊरु त्रेत्रं रुद्रको
टिर्नर्मदास्नातकेष्वरं प्रास्ताया
मेव ऊर्जामु कोकामुव मनुजं
मं प्रभाषं विषयेषां गोकर्णं
इकार्णिकं पतानिपुणस्थानानि
त्रैलोक्यविश्रुतानि नयास्यं
ति परं मोक्षं वाराणसीं तथाम
ताः वाराणसीं विशेषागंगा
विषयगामिनीं प्रविष्टानां शये
त्यापेजलांतरातैः कृतं शुभं
शुभगांगेया आहं दानं तपोन
पः व्रतानि सर्वं मेवैतत् वाराण
स्यासद्वर्त्मं यजेत नृपुत्राणि
तेददात्सर्वयतेः मरान् वायुभक्त
असततं वाराणसीं स्थितो नः
यदि पापो यदि शत्रो यदि वा

धार्मिको नरः वाराणसीं समासा
द्युनाति सकलं नरः वाराण
सोमहादेमहादेवं येर्वयति स्तुवं
ति वै सर्वपाप विनिर्मुक्तं लेविने
या गणेश्वरः अत्यत्र योगज्ञाना
भ्यास्तत्रासादय नान्यतः प्रापते
तत्परं स्थानं मस्तुष्टौव जन्मनः
येभक्त्या देवदेवेशं वाराणसीं
वसंति वै ते विदंति परं मोक्ष
मेकैर्नैव तज्जन्मना यत्र योगज्ञ
या ज्ञानं मुक्तिं रेकेन जन्मना
अविमुक्तं तदा सारु नामहं
तपोवते ज्ञानाज्ञानाभिनिष्ठानां
परमानंद मिच्छतां या गतिवि
दिता सुभु साविमुक्तं मृतस्यत
यानिचैवा विमुक्तस्य देहे भुक्तानि
कृत्स्नशः पुरी वाराणसीं तेभ्यः
स्थानेभ्यो ह्यधिकं शुभा यत्रसा
त्तामहादेवो देहांतं स्वयंमेश्वरः
आचष्टे तारकं ब्रह्म तत्रैव ह
विमुक्तको यत्तत्परं तत् मवि
मुक्तं मिति श्रुतं एकेन जन्मना
देवि वाराणसीं तदामुवात्
भुमये नाभिमयेच हृदये वै
बमूर्हति यथाविमुक्त मादिते
वाराणसीं व्यवस्थितं वाराण
यास्तथा चास्मामर्थं वाराणसीपुरी

तत्रैव संस्थितं भद्रं नित्यमेवा २८ अध्यायः अन्तश्च वारा
विमुक्तको वाराणसीः परंस्थानं ग्रासी नाम पुरी गंगातीरमनोर
न भूतं नभविषति यत्र नारा रे वराणाया स्तथा वासे मध्येवा
प्राग् देवो महादेवाधिरीश्वरः । पाकृतिः सदा स्वयं दृषधुजस्तत्र
तत्र देवासिगोपुर्वाः स यत्तोरग निमं वसति योगिनां । सदा
रात्तसाः उपासते मां सततं दे श्रीतिकरो योगी स्वयं चाप्यात्मा
वदेवः पितामहः महापातकि चिंतकाः वियस्या सा पुरी नित्यं
नो ये च येव वै पापकृतमाः भर्गयोग वलाङ्गता दिव्यं ज्ञानं
वाराणसीं समासाद्य ते याति प ददातेषु तत्र यो धियते जनः
रमां गतिं तस्मान्मुमुक्षु विवशो तस्मै स्वयं महादेवः संसारं गुं
वसेद्देमराणां तिकं वाराणसीं म धिमुक्तये स भूत्वा परमो योगी
हादेवात्तने तथा विमुच्यते स्त सत्र भवोतरे सतमेनैव
किंत विद्वा भविषति पापेषु निर्वाणा मामोति स्मरहा समः
हृत वेतसः यथा नारायणः प्र पुक्तो महादेवः पार्वत्या सह
हो देवानो पुरुषोत्तमः यथेष तः सदा देव गंधर्व यत्तानां
राणां गिरिशः स्थानानां वै त मानुषाणांच नित्यशः ज्ञेया द
इतमे येः समारापितो रुद्रः प रः प्रकाशश्च त्रेत्रं तत्र प्रकाशितं
वस्मिन्नैवजन्मनि तेविंदति परं नतत्र कामदे देवो न चिराच्च
हेवमविमुक्तं शिवालयं ये स्मरं प्रसीदति आराधित श्रिरे भक्ता
तिसरा काले वदेतिच पुरीसिवा निर्वाणाय प्रसीदति गौर्यादिव
तेषां दिनशपति लिप्र मिहामुत्र र्जिता सा त पुरी तत्र नगच्छति
च पातकं आचत्तधुमिनेस्थानं योग स्थानं महादेवं कदाचिद
सेवितं मोक्षकोटिराणं सता पिशोकरी आसनें प्रवयोः सत्र
नाच पुनर्जन्म नभूयो भवसाग मिदं वाराणसीं त यत् कथितं
रे तस्मात्सर्वप्रयत्नेन वाराण नातिदूरे च वर्तते ॥ मरुतत्तमो
सावसेन्नरः योगी वाणश्च यायो इति कालिकापुराणे ॥ अध्यायः
गीपापी वाणायकृतमः इतिकोर्म अथ काशीयात्रा विधिः

सूतडाच यात्रा परिक्रमं ब्रुहि
ननानां रितकामया यथाव
तिहि कामानां सत्तवताः सुतो
मम व्यासडाच । निशामय
महाप्राज्ञ लोमहर्षणा वसिते ।
यथा प्रथमतो यात्रा कर्तव्याया
विके श्रुदे सचेत् मादौ संस्वाय
चक्रपक्षीरणीजने संतर्पदेवान्
सपिहन् ब्राह्मणाश्च तपस्विनः
आदित्यं होपदीविसु देवपा
णिं मेदेसुरं नमस्कृत्य ततो ग
च्छतदष्टं छंदि विनायकं शान
वापीमुपसृश्य नंदिकेशं ततो
ऽर्चयेत् तारकेशं समम्पर्वमहा
कालेश्वरं ततः ततः पुनर्देव
पाणिं सितेषा पंचतीर्थिका
देवदिनी विधातया महाफल
मभीप्सुभिः ततो वेष्टेसुरी या
त्राकार्या सुवीर्यं सिद्धये हि स
मायतनानां च कार्यायात्रा प्रय
त्नतः कृसां प्रति पदे प्राप्यभूत
वधियथाविधि अथवा प्रतिभू
तं च द्वेष्टसिद्धिमभीप्सुभिः त
ततो र्थकृतस्नान स्नानलिङ्गक
तार्चनः मौनेन यात्रां कुर्वीतः फ
लं प्राप्नोति यात्रिकः शंकारं प्रथ
मे पश्येत्सप्तोदयोक्तोदकः
विधि

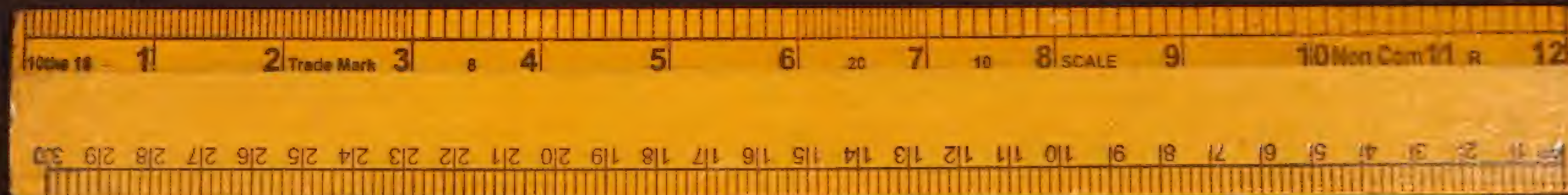
सप महांदेवं ततो वे कृतिवास
सं रत्नेषां चाप्य चंदेशं केदारं च
ततो ब्रजेत् धर्मेश्वरं वीरेशं ग
च्छेत्तामसुरं ततः विश्वकर्मा
श्वरं चाथ माणिकर्णीसुरः ततः
अदिमुक्तेश्वरं दृष्ट्वा ततो विष्टे
शानं चयेत् पश्चायात्रा प्रयत्नेन
कर्तव्यात्तेजवाग्निभिः यस्तत्तेजश्च
षित्वापि नैतो यात्रा समाचरेत्
विज्ञास्तस्यापजायते तेजाश्चात्म
सूचकाः ब्रह्मयतन यात्रायाक
तव्या विज्ञाताये दक्षेणः पा
र्वतीयाश्च तथा पशुपतीश्वरः
गंगेशो नर्मदेशश्च गभस्तीशः
सतीश्वरः अष्टमस्तारकेशश्च
प्रत्यष्टमि विशेषतः दृष्ट्वा ते
तानि लिङ्गानि महापापापणां
नृये अपरापिमुभा यात्रा योग
हमकुरी सदा सर्वविघ्नोपहंती
च कर्तव्या तेजवाग्निभिः शैलेषां
प्रथमं वीर्यवराणां स्नानं सर्वक
स्नानं तं संगमकृत्वा दृष्ट्वा संगमे
श्वरः स्वर्गीयतीर्थं सत्तातः पश्ये
त्स्वर्गीयतीर्थं स्नात्वा मेदाकि
नीतीर्थं दृष्ट्वा मध्यमेश्वरः प
श्येद्दिशापगर्भात् तत्र तीर्थं क
तोदकः पंचवृद्धं दे स्ना मेष्टस्नानं ततो

ऽर्चयेत् चतः समुद्ररूपेण स्नात्वा ततो यायां या यात्रा विश्वरुद्रि
देवं ततोऽर्चये देवसाये त कागोपेसतीर्थे सत्ताय सत्तानि
या वापी तत्रोपसृष्टीने कृते ॥ मालिको ब्रजेत् मेष्टवापां नरः
शुक्रेश्वरं ततः पश्येत् त्वय वि स्नात्वा मेष्टी गौरी समर्चयेत्
हितोदकः देवावाते नरः स्नात्वा सोभाग्यगौरी संस्तुया सानवा
यात्रेशं पूजयेत्ततः शौनकेय पां कृतोदकेः ॥ ततः शृंगार
रजं दे त स्नानं कृत्वा ततोऽर्चये शृंगारं तत्रैव च कृतोदकः स्ना
जसुकेशं महालिङ्गं कृत्वा यात्रा ता विप्राल गंगायां विप्रताली
मिमो नरः कुवित्र जायनेभ्यः ततो ब्रजेत् सत्तातो तत्तिता
संसारे डः खसागरे । समारभ्य तीर्थं तत्तितामर्चयेत्ततः स्नात्वा
प्रतिपदे यावत्कृत्वा चतुर्दशी भवानीतीर्थं भवानीं परिपूजये
यतत्कामेण कर्तव्यात्तेजदायत तं संगमाच ततोऽर्चये विडती
नानि वै इमो यात्रा नरः कृत्वा र्थकृतोदकैः ततो गच्छेत्तदात
नभ्यो पभिजायते अस्याया स्त्रीस्थिरतस्त्रीसमृद्धये इमो या
त्रा प्रकर्त येकादशायातनोद्वा ज्ञानरः कृत्वा तेनेऽस्मिन्नुक्तिज
अग्नीध्र ऊंड सत्तातः पश्येदग्नी स्मति न डः खे रभिभूयत इहा
अग्नीश्वरः उर्वशीं ततो गच्छे मुत्रापि कुत्रचित् कुयात्प्रतिच
तउत्तनजलीश्वरं आषाढीं तत तर्था द एतो विज्ञेयितुः सदा
तो दृष्ट्वा भावभूतेश्वरं ततः लांग ब्राह्मणोभ्य सङ्गदेशादया वै
लीशमद्यालोका तत्तत्प्रशान्त मोदका मुदे भोमे भेरव यात्रा
क ततो मनः प्रकामेशं प्रीतिके चकार्या पातकहारीणी रविवा
शमयो ब्रजेत् सदा लसेश्वरं ततः ररेवे यात्रां पश्यां वा रविसेयुनि
स्नात् तिलपौष्पं ततः या तथेव रविसमयो सर्वविघ्नोप
त्रैकादशालिङ्गानां मेष्टी कार्या प्र शान्तये नवम्या मध्य बाषष्ठा च
यत्नतः इमो यात्रा प्रकुर्वीत रु शीयात्रा शुभावहा प्रतर्हिहस
इत्येष्टा मुयात्ररः अतः परं भवत्या यात्रावे कर्तव्या प्रतिवत्सरं शतः
सिगौरीयात्रा मनुजमां सुकृपत स्नान विधायादौ तत्वा पंचविना

पकान् नमकलाय विष्णोः शि
त्वानिर्वाण मरुपे अंतर्दस
याचंदि करिषेः चोचरांतये
रहीत्वा नियमंचेति गत्वायम
रिणकर्णिको स्नात्वा मोनेनवा
गत मणिकर्णीश मर्चयेत् कं
स्वत्वास्वतरी नामोवाचकीशं व
णाम्पच पर्वतेषां ततो दृष्टागेगा
केशव मय्यय ततस्तुल्लितां
दृष्टा जसंथेचरंततः ततो वै
सोमनाथं च वराहं च ततो ब्रजेत
ब्रह्मेश्वरं ततो नत्वा नत्वागस्तीय
रंततः कश्यपेशं नमस्कृत्यदरि
केशवनस्तथ वेद्यनाथं ततो
गत्वा भुवेश मयवीर्यच गोकर्णो
शं ततो भर्च हाव केश मथोव
जेत अग्निहोत्रपतंगो गथ दृष्टावे
कीकेशेश्वरं भावभूतं ततो नत्वावि
त्रगुप्तेश्वरं ततः चित्रचंद्रं प्राण
म्याय ततः पशुपतीश्वरं पिताम
हेश्वरं गत्वा ततस्तु कलसेश्वरं
चंद्रेशंतथ वीरेणोविजेशोः प्री
शपवच नागेश्वरो हरिश्चंद्रश्चि
न्नामणिविनायकः सेनाविना
यकश्चाय दृष्टव्यः सर्वविघ्नह
त वशिष्ठवामदेवो च मूर्तिर
पथरात्रोभो दृष्टव्यो यत्नतः का

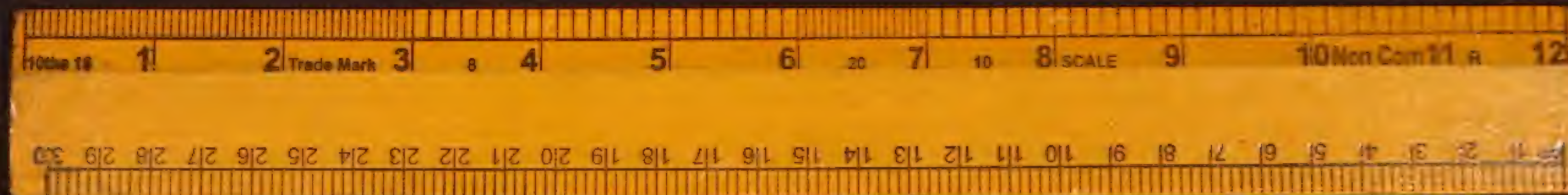
विनाशनो सीमाविनायकं नाथं
करुणेशं ततो ब्रजेत विसेधे
शो विशालाक्षी धर्मेशो विष्णु
वाजका प्राशाविनायकं स्थाय
दृष्टादितस्ततः पुनः चतुर्वक्त्रे
श्वरं लिंग ब्रह्मेशस्त ततः परं त
तो मनः प्रकाशेश ईशानेश स्ततः
परे चंडीचंडीश्वरो दृष्टव्यो भवानी
शंकरो ततः कुंठि प्राणाम्यच
ततो राजराजं समर्चयेत् तोगली
शस्ततोः भर्चमैह स्नात्वा लोमलीक
तस्तु नकुलीश्वरः प्राणेश म
थो नत्वा परद्वयेश्वरं ततः प्रति
ग्रहेश्वरं वापि निष्कलंकेश मेवच
मार्कंडेयेश मय्यचतत अक्षरं मय्य
गंगेशोचस्ततो ज्ञानवाणो ज्ञानं
समाचरेत् नंदिकेशं तारकेशं
महाकालेश्वरं ततः दंडपाणिम
हेशं च मोक्षेशं प्राणमेततः तौर
भद्रेश्वरं नत्वा अविमुक्तेश्वरं ततः
विनायका स्ततः पंच विष्णुनाथं
ततो ब्रजेत ततो मोने विस्मया
य मंत्रे मन उदीरयेत् अंतर्द
सयात्रेयं यथावदालयाकृता
मृताति रिक्तया शोभः प्रीयता
मन्याविभुः इति मंत्रं समुच्चार्य
हारी वैमुक्तिमरुपे विश्रामयायाद्रव

निष्ठापः प्रापतात्रः संप्राप्य वाराणसेयः त्रि वाराणसीजातः
वासवं विलो विस्मृतीर्थं सर्वतः वारासी शालसेय प्रत्येन
कार्यं यात्रा प्रयत्नेन महाप्राण निष्पन्नः ॥
समृद्धये नवम्पा पंचदश्याचक्र वारासने स्त्री नत्वाथारः तत्
ल संभ समर्चये डः ख रुद्रपि र्मायुः वाः सदन २ इति वि
शाचनेन भवेदस पूजनात् अस्मा कोडेशः ॥
पूर्वमिमा यात्राः कर्तव्यास्तीर्थवा वाराहः पुं महापिंडीतकवृत्तः
सिमिः पर्वस्वपि विशेषेणाका इति राजनिर्घटः वराह पवरा
यो यात्राश्च सर्वतः नवथ्यं दिव राहः तस्मिन्नि वि ॥
सं ऊर्यत्तिना यात्रां कुचित्वाती वाराहकर्णी स्त्री यम्यगंथा इति
यात्राद्वयप्रयत्नेन कर्तव्यप्रति राजनिर्घटः ॥
सवं आदौ स्वर्गतरेणिएपा स्ततो वाराह पुत्री स्त्री यम्यगंथा इति
विष्णेशितुर्धुवं यस्य वेधे दिनेजा राजनिर्घटः ॥
तं काशं निवसतः सतः निरा वाराहोमी स्त्री दंतीवृत्तः इति
णाः पितरस्तस्य तस्मिन्नेव दिनेभ भावप्रकाशः ॥
वच स दृष्टः कालसर्पेण सहश वाराही स्त्री ब्रह्माण्यचमार्
स्तनास्तुटं समुद्र स्तत्रदिव कोतगतमात्रकाविशेषः यथा
से विष्णेशोयत्रनेक्षितः सर्वती वराहपथारीच वराहोपमश्चते
येषु सस्त्रोससर्वबाणायथास्तव वाराहनननी चाय वाराही व
मणिकर्णस्तुः स्नातो योवि वाहना इति देवीपुराणे देवीनि
शेषे निरुत्त सत् सत् पुनः स रुक्ताभ्यायः ४५ योगिनीविशे
सं सत् सत् पुनः पुनः दृष्टेपावि षः यथा डगां चंडेश्वरी चंडी
श्वेश्वरोनिसे स्नातव्या मणिक वाराही कार्तिकी तथा हरसि
र्णिका वासुदेवाव सुतस्कोद हातया कार्त्तवी इडाणी वैसवी
निमंश्रत्वाकाशीमाहात्म्यमुत्तमे तथाभद्रकालीविष्णालाक्षी भेर
नरो न निरय याति कृत्वाप्यव वी कामरूपिणी पत्ताः सर्वाश्च
सहस्रकं इति काशीवरे १० योगिनो भंगारः स्नापयंतते तीर्थ
अथ्यायः

विशेषः यथा वारही यमुना
गंगा करतोया सरस्वती कारेवी
चंद्रभागा च सिंधु मेरु सागराः
पशुत्ताव विधानाय सान्निध्यमि
हवत्या इति वृद्धेदिकेष्टर ७
रागाक्त दुर्गाष्टजा पदतिः
वराहदेवस्य शक्तिः यथा यत्
वारह मन्त्रं रूपं या विभुतो
हरेः शक्तिः सायायधो तत्र
वारही विभुती तर्जु इति चरी
अपि वाराह इति गीतं देवी।
देष्टा हृत वसुंधरा मुभदोस्त
प्रभां मुभं वाराही तो नमा
महे इति वृद्धेदिकेष्टर ७
रागाक्त दुर्गाष्टजा पदतिः ॥
वराहकोता वामात् इति च्या
तः तत्पर्यायः विष्णुकसेनपिया
१ वृष्टिः २ वदरा ४ इत्यमरः
रष्टिः ५ इति भरतः शूकरी ६
क्रोडकम् ७ विष्णुकनकाता ८
वराही ९ कौमारी १० विनेत्रा ११
वसुध्वी १२ कोटी १३ कम्पा १४
मृष्टिका १५ माधवेष्टा १६ शूक
रकंदः १७ क्रोडः १८ वनवासी
१९ ऊष्टनाशनः २० वत्सः २१ शूट
तः २२ महावीर्यः २३ महोष्पथः
शम्बरकंदः २४ वराहकंदः २५
वारिः २६ वारहीकंदः २७ सक्तं
काः २८ वृद्धिः २९ व्याधिरत्ना ३०
असागणाः तिरुत्वे कटुत्वे
विष पित्त कफ ऊष्ण मेह कम्पि
नाशिते वृषत्वे वसुत्वे रसाय
नत्वे च इति राजनिर्घटः ३१
मच्च वाराहीकंद एवामे अमेका
रात्रको मतः अत्रैषम भवेदे
यो वाराह इव लोमवान् ॥
इति भावप्रकाशः ॥ प्रथमा
पत्ती इति राजनिर्घटः ॥ मे
दिनीमते पर्वणीय वकारादि
रयेश्वरः ॥
वारि स्त्री जने इत्यमरः स्त्री
वेरं इति हेमचंद्रः दिग्विशेषे
तस्य निषेधविषी यथा । इ
शाने चापि पूर्वस्मिन् अश्विमेव
तपोत्तरे शिविरस्य जने भद्र
ममत्राशुभ मेवच इति वसु
वैवेने श्रीकृष्णजन्मदे १२ प्र
ध्यायः जलक्रीडायां वारिनीया
नि यथा जलकेनो सवः लो
भचक्र हंसायसर्पाणां पद्मज्ञानि
पयोविंड दृष्टाग भूषणाद्यतिः
इति कविकल्पलतायां १ स्त्र
के ३ ऊसर्मे ॥
वारिः स्त्री वाक् सरस्वती राज

वंधनी हस्तिबंधनभूमिः व
दिः कपदीति भाषा इति मे
दिनी कारदेम चंदौ ॥
वारिकंदकः पुं शृंगाटकः इति
जराधरः त्रिकोणशेषः ॥
वारिकर्णिका स्त्री त्वमूनी पाना
भाषा इति शब्दरत्नावली ॥
वारिकर्णः पुं इति शमस्तः ।
इति त्रिकोणशेषः ॥
वारिकृत्तकः पुं शृंगाटकः इ
ति शब्दरत्नावली ॥
वारिकृत्तकः पुं शृंगाटकः इति
त्रिकोणशेषः ॥
वारिकृमिः पुं जलौका । इति
त्रिकोणशेषः वारिचक्रः पुं ऊभिका
वारिचरः पुं मत्स्यः । इति
नंजयः जलचरजन्तुमात्रं च
वारिचामरं स्त्री शैवालः इति
त्रिकोणशेषः
वारिजं स्त्री शोणीलवाणं गो
रसवर्णं पद्मं लवणं इति
राजनिर्घटः ॥
वारिजः पुं पांशुः इति हेम
चंद्रः शंभुकः इति शब्दमाला
वारितस्करः पुं मेघः इति शब्द
माला सूर्यः यथा स्वरूपधारी
गौ चैना मानिनाय निजाम्भमे
सैतो भार्या प्रीतिमती भास्को
वारितस्करः इति मार्कंडेयपुरा
ण ॥
वारिा स्त्री छत्रं इति त्रिकां
शेषः ॥
वारिदे स्त्री बाला इति शब्दरत्ना
वली ॥
वारिदः पुं मेघः मुक्तकः इत्य
मरः ॥
वारिधिः पुं समुद्रः इति शब्द
रत्नावली ॥
वारिनाथः पुं वरुणः समुद्रः मेघः केचित्
शब्दरत्नावली ॥ (वारिनिधिः पुं समुद्रः)
वारिपथिकः वि जलपथगामी
वारिपथं गच्छतीत्यर्थे सिकप्र
त्ययेन निष्पन्नः ॥
वारिपर्णी स्त्री ऊभिका इत्यमरः
अस्मा गुणाः वारिपर्णी हि
मान्निता लघ्वी स्वाद्वी सरपट
दोषघ्नकरी चूता शोणितज्वरा
शोषकृद् इति राजवल्लभः ॥
वारिपालिका स्त्री त्वमूलिका
इति शब्दमाला ॥

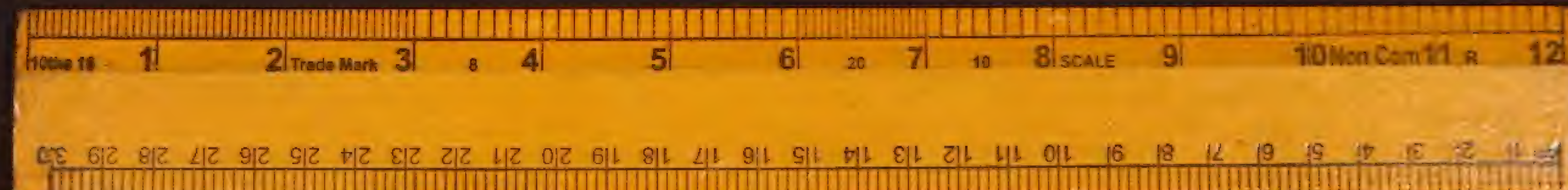

वारिववारः पुं निर्जरः इति
 शवमाता ॥
 वारिमश्री स्त्री वारिपणी ३
 इतिशवमाता ॥
 वरिवदरा स्त्री प्राचीनामतकं
 इति त्रिकोडशेषः ॥
 वारिवालकं स्त्री श्रीवेरं इति
 हारावली ॥
 वारि भवं स्त्री श्रीतोन्ननं इति
 राजनिर्वटः ॥
 वारिमसिः पुं मेवः इति वि
 कोडशेषः ॥
 वारिमकुचं पुं मेवः इतिशव
 रत्नावली ॥
 वारिमस्त्री स्त्री वारिपणी इति
 शवमाता ॥
 वारिरथः पुं भेलकः ॥ इति
 त्रिकोडशेषः ॥
 वारिराशिः पुं समुद्रः इति
 त्रिकोडशेषः ॥
 वारिरुरं स्त्री कमलं इति रा
 जनिर्वटः जलजाते वि ॥
 वारिलोमानं पुं वरुणाः इति न
 राधरः ॥
 वारिवदनं स्त्री प्राचीनामतकं
 इतिभूरिमयोगः ॥
 वारिवरं स्त्री करमर्दकं इति

जलाधरः ॥
 वारिवलुभा स्त्री विदारी इति
 राजनिर्वटः ॥
 वारिवासः पुं शैलिकः इति
 हेमचंद्रः ॥
 वारिवारः पुं मेवः ॥ मुक्ता
 इत्यमरः ॥
 वारिवारुनः पुं मेवः इति श
 वरत्नावली ॥
 वारिशः पुं विस्र इति त्रिको
 डशेषः ॥
 वारिसंभवं स्त्री लवेगं सौवी
 राजनं श्रीरं इति राज
 निर्वटः ॥
 वारिसंभवः पुं यावनालम्बरः
 इतिराजनिर्वटः ॥
 वारी स्त्री गजवेपिनी कलसी
 इतिथरणिः ॥
 वारीटः पुं रस्ती इति शव
 माता ॥
 वारीशः पुं समुद्रः इति हे
 मचंद्रः ॥
 वारुः पुं विजयकुंजरः इति
 हारावली ॥
 वारुवः पुं लुहः श्वेतश्या
 त्रिकोडशेषः ॥
 वारुणा स्त्री जलं इति राज

निर्वटः वरुणासंस्थिति वि य
 या पश्चिमे पुण्यदेतं वारुणां
 प्रशस्यते उत्तरेणा त भूतानं सो
 मं च सुभदे भवेत् ॥ ३३३३
 लया यामे वारुणे पिप्लः पु
 भः सत्तुष्टोत्तरतो यमो विपरी
 तास्तसिद्धये इति मात्से ३३३
 ग्रन्थायः ॥
 वारुणाकर्म स्त्री जलाशययन्ना
 दि तस्य शुभाशुभ कलादि य
 या यमवाच सुदिने शुभनत
 वेचंदतारा वृत्ते पुंते स हस्त
 भवेद्यत्र काले तस्मिन्निधिः स
 तः सदृशो त कृते कर्तव्यः संपूर्ण
 लम्बनोरथः कर्कटे पुत्रलाभस्त
 सोऽयं त मकरे भवेत् मीने
 वशोर्ध्व लाभस्त जंभे च सुवर्जर
 कं वृषेव मिथुने वृद्धि वृद्धिके
 निर्जले भवेत् पितृहृत्पितृक
 मायां तलायां सत्य संगतिः ॥
 सिद्धे मेघे धने नापां जलस्य
 कृते द्विज तथा चैतेषु लम्बेषु
 वारुणां कर्म नोदिशेत इति व
 क्रि पुराणे वारुणां राम प्रति
 ष्ठा नामाध्यायः ॥
 वारुणिः पुं अग्रस्तपुनिः ३
 ति त्रिकोडशेषः ॥

वारुणी स्त्री सरा पश्चिमदिक्
 इत्यमरः शतभिषानत्तरे ॥
 इति हेमचंद्रः गंडर्वा इति
 मेदिनी इदं वारुणी हवी ॥
 इति राजनिर्वटः शतभिषान
 तत्रपुत्रचैत्रकस्तपोदशी यथा
 स्कंदपुराणे वारुणां सप्तपुत्रा
 मथो कृत्वा त्रयोदशी गंगाया
 यदि लम्बत सूर्योदयशतैः स
 मा वारुणा शतभिषा शनि
 वारसमायुक्ता सामं वारुणीम्
 ता गंगाया यदि लम्बत कोटि
 सूर्य ग्रहेः समा शुभयोगा स
 मायुक्ताशतौ शतभिषा यदि स
 हा महेति विख्याता त्रिकोटि ऊ
 लमुद्धरेत् अत्रसंज्ञाविधेः सार्ध
 कलाय निमित्तत्वेन मासपक्षति
 य्युहोत्थानंतरं महावारुणीमहा
 महावारुणावुहोत्थनीये तेनैव
 त्रेमासि कल्पेते त्रयोदशप्राति
 ष्ठा महावारुणामहामहावारु
 णां यथा यथे प्रयोगे नवात्र
 स्नानं कुर्वन्ति या नार्य अंदेशत
 भिषां गते सप्तजन्म भवेयुक्ता
 दुर्भगा विधवा भुव इति ३
 योदश्यां तृतीयायां दशम्यां
 च विशेषतः मृद विदं तवि

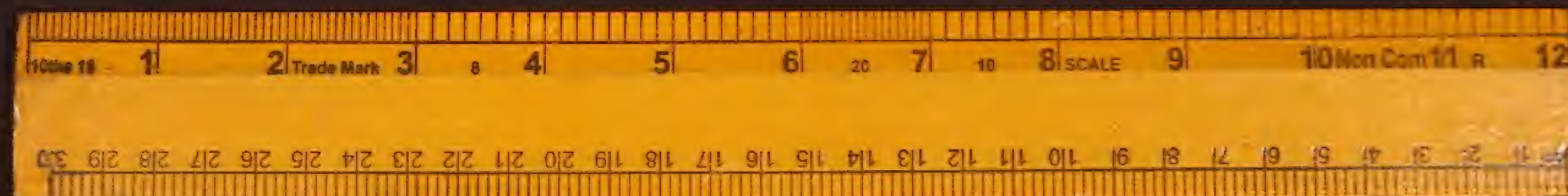

याः स्नाननारेयुः कथंवन इतिप्रवे
जावालि वचनाभ्यांसी श्रुदा
दीनांच स्नान निषेध इति वाचं
भोगाय क्रियते यत्स्नानंयाद
यादृष्टिकं नैः तन्निषिद्धंदेश
म्यादे निम नैमित्तिकेन त॥
इति हेमादि धृत वचनेन राग
शमस्नान पव निषेधात्तत्वे
पि तथा कल्पनात् अत्र अयोद
श्यां हारायां पूर्वोक्तेतरकाले
नत्तजादिसत्वे परदिने पूर्वोक्ते
तिथि नत्तत्र लाभेपि पूर्वदिने
पवस्नानं रात्रावपि बारुणादि
प्र गंगायां स्नानं दिवा रात्रौ च
संध्यायां गंगायांच प्रसंगतः ।
स्नात्वाश्वमेधं प्रणयदरेष्पुहुत
तज्जलेः इति ब्रह्मांडपुराणे
सामान्यतः प्रतिप्रसवात् इति
तिष्ठादितत्त्वं वरुणा प्रेरि
त हुंदावनस्य कदंबतुरुकोट
रनिःस्त वलेदव पीत बारुणी
यथा पराशर उवाच वने विव
रत्तस्तस्य सद गोपे मंदात्मनःसा
नुषच्छम्रपस्य शेषस्य पराणी
धृतः निष्पादितोरुकापेसका
र्यगोवीविचारिणः उपभोगार्थ
मस्य वरुणाः प्राद बारुणी

ग्रभीष्टा सर्वदा यस्य मदिरे तं
महौजसः ग्रनंतस्योपभोगाय तस्य
गच्छ मुदे शुभे इत्युक्ताबारुणी
तेन सन्निधान मथाकरोत् ।
हुंदावन वनोत्पन्न कदंबतुरुको
टेरे विवरन् वलेदेवोपि मदिरेतं
धुतमे । आद्याय मदिरेत
र्ष मवापाय पुरातनं ततःकद
म्बात्सदसा मयथारो सतांगली
पुतेती वीसमेवेय प्रययो परमायु
द ॥
पयो च गोप गोपीभिः समवेतो
मुरावितः उपगीयमानोत्तलिते
गीत वाद्य विशारदेः ॥
इति विस्वपुराणे ५ अंशे २५
अध्यायः ॥
बारुणीवल्गुभः पुं वरुणाः इति
शबुमाला ॥
वाहुः पुं फणिनांराजा इति
मेदिनी तस्मते पवर्गी यादिः ।
किंतु वृथातोः उाउप्रत्यय निष्प
न्नत्वात् अतस्यादो लिखितः ॥
वाहुः पुं स्त्री नौसेकपात्र ॥
देवमले कार्गमले इति मेदिनी
वाहुं स्त्री हार्षिदी । इति
मेदिनी ॥
वारेदी स्त्री देशविशेषः इति

शहरत्नावली यथा प्राच्यो मा
गध शोणैच वारेदी गौडरा
छकाः वर्धमान तमोलिप्र प्रा
त्पातिषोदयादयः इति ज्यो
तिस्तत्त्वं अधुना राजशाहीना
मक देशैकदेशः ॥
वार्ताकः वि लोचकः इति शा
बुमाला ॥
वार्ताः पुं हेमः वारि चरती
तर्थे ३ प्रत्ययेन निष्पन्नः इति
मुख्यबोधवाकराणं ॥
वार्ता स्त्री असार शारोग्यं ।
इत्यमरः ॥
वार्ताः वि निरामयः इत्यमरः ॥
वृत्तिशाली इत्यनयपालः ॥
वार्ताकः पुं पतिविशेषः वदेर
इति भाषा यथा वार्ताकोवा
र्ताक शिब स्ततोऽन्या वर्तका
स्तता वर्तकोष्णिकरः शीतोत्तर
दोषत्रयापहः सुरुच्यः शुक्र
हो वस्यो वर्तकाल्यगुणा नतः
इति भावप्रकाशः ॥
वार्ता स्त्री दुर्गा यथा पथा
दिपालनादेवी रुधिकर्मांतका
राणात् वर्तनाद्धारणादपि वा
र्ता सा पव गीयते इति देवीपु
राणे ५५ अध्यायः वृत्तिः न

इत्यमरः उदंतः वार्ताकः
रुष्पादि इति मेदिनी ॥
वार्ताकः पुं वार्ताकः इति वि
कोटशेषः वार्ताकपत्नी इति
भावप्रकाशः ॥
वार्ताको न पुं वार्ताकः इत्यम
रीकायां भरतः ॥
वार्ताकी स्त्री वृद्धती इति भा
वप्रकाशः वार्ताकः इत्यमरः
वार्ताकः स्त्री स्वनामाख्यात
फलवृत्तः वायणा इति भाषा
तत्पर्यायः दिगुली ३ सिद्धी ३
भरीकी ४ इत्ययमिणी ५ वा
र्ताकी ६ वार्ता ७ वार्तिगाणाः ८
वार्ताकः ९ शाकविलः ९ राजक
कोटः १० इतिजराधरः वार्तिकः १३
वार्तिगमः १३ वृत्ताकः १४ वेगाणाः १५
अंगराः १६ इतिशहरत्नावली
कंदवृत्ताकी १७ कंदालः १८ के
दपडिका १९ निदातः १९ मांस
कफला २१ वृत्ताकी २२ महोदि
का २३ चित्रफला २४ कंदकि
नी २५ महती २६ कटफला २७
मिश्रवणफला २८ नीलफला २९
वृत्तफला ३० शाकप्रेक्षा ३१ वृत्त
फला ३२ त्र्ययिफला ३३
ग्रसा गुणाः कदंब रुच्यत्वे मधुर
त्वे पिन्ननाशित्वे ।

वनप्रधिकारितं ह्येतत् गुरु
तं वातेषु निर्दिष्टत्वं इति
राजनिर्घटः अपिच अपिश्रद्धा
मारुतनाशिनीच शुक्रप्रदाशे
गातवर्हिनीच हृत्तासकासारु
चिनाशिनीच वार्ताकु रेखा गुण
सप्तप्रकासा वाला कफवात
द्वी प्रकासत्वारपितला सदाफ
ला विदोषद्वी रक्तपित प्रसाद
नी घेगारपक्का वार्ताकुः किं वि
पित्तकरीमता कफ मेदोः नि
लदरा सदातनुतरा परा इतिरा
नवलभः अमृच्च वृत्ताकं स्वाड
तीक्ष्णसंकटपाकमपित्तल न
रवातवलासञ्चरीपनं शुक्रलं व
तु तद्वालंकफ पित्तं वृद्धं पित्त
करं गुरु वृत्ताकं पित्तं किंचि
दंगारोपरिपाचितं कफ मेदोः नि
लामञ्च मसंते लघु दीपनं तेदे
व दिगुरु स्निग्धं सतेलं लवण
त्वितं अणुं सेतवृत्ताकं ऊर्जु
दांडसमं भवेत् तदप्रीः सुवि
शेषेणाहितं हीनेच सर्वतः ३
तिभावप्रकाशः ॥
वार्ताकुः ५ वार्ताकी इति वि
कोटशेषः ॥
वातायनः ५ प्रवृत्तः तत्

पर्यायः हेरिकः १ गुरुप्ररुषः ३
प्रणिधिः ४ यथार्हवर्णः ५ अथ
सर्पः ६ मेवविशतः ७ वरः ८ सेशः ९
वारः १० इति हेमचंद्रः ॥
वार्तावहः ५ धामतं दुलादेवार्ता
वहतियः पसारी इति भाषा
तत्पर्यायः वेवधिकः १ इत्यमर
भरते ॥
वार्तिकः ५ प्रवृत्तः वरः १
इति विकोटशेषः वैश्वः ॥
वर्तिकपत्ती इति राजनिर्घटः ॥
वार्ताकी इति शब्दरत्नावली ॥
वार्तिकं क्ली उक्तानुक्तकार्य
यत्कीकारकगुणः यथा उक्तानु
क्तदुरुक्तार्थचित्राकारित वार्तिकं
इति हेमचंद्रः ॥
वार्तिका स्त्री पतिविशेषः वेदे
इति भाषा तत्पर्यायः विसलि
स्त्री १ इति हावली ॥
वार्तव्यः ५ अर्जनः इति विको
टशेषः जयंतः वृत्तसम्बन्धिनि
वि ॥
वार्दरं क्ली कृसनावीनं दति
रागवर्तशालः काकचिंचा तारती
इति मेदिनी कृमिजं ॥ जले
प्राशुवीनं इति विश्वः ॥
वादेत क्ली इति मेदिनी

तन्मते पवणीयादिः ॥
वार्दलः ५ मेलानेदा सान
मस्याधारः इति मेदिनी ॥
वार्हकं क्ली वृद्धसंवातः वृद्ध
भावः वृद्धसकर्म इति मेदिनी
वार्हकं क्ली वृद्धावस्था तत्पर्या
यः वार्हकं १ वृद्धत्वं ३ स्याविरं
इति मराथरः ॥
वार्हिः ५ समुद्रः इति विको
टशेषः ॥
वार्हिभवं क्ली शोणीलवाणं इति
राजनिर्घटः
वाहुषिः ५ वृहानीवः इत्यमरः
वाहुषिकः ५ वृद्धिजीवी तम्भ
शुक वादिश्वार इति सद्वार
इतिवभाषा तत्पर्यायः ऊसीर
कः १ वृहानीवः ३ वाहुषिः
४ इत्यमरः तस्य लक्षणं य
था समर्व धानमादाय मदाव
यः प्रयच्छति सैवे वाहुषिकोना
मदय कथं वहिहृतः इतिस्
तिः तस्य वृद्धिद्वाराणियमो य
थामनुः अशीतिभागं गृही
यामासाहाहुषिकः शतात् हि
केशतं वा गृहीयात्सतां धर्म
मनुस्मरन् द्विकं शतं च गृह्णा
नोनभवत्पर्यकिंलिखी शतका

ःशीतिभागं विंशतिः पत्ताः ।
द्विकं प्रयागादयं पवसिधे निय
ममतिक्रम्य अनापदि सय मन
हारा वा साक्ष्येन यो वावर
तितसेव प्रायश्चित्तं आपदितस
ये करेण नियमातिक्रमे च न
दोषः इति प्रायश्चित्तविवेकः इत्या
क्रिकतत्वं ॥
वाहुष्यं क्ली धामवर्हनं इति
विकोटशेषः ॥
वार्ह्यं क्ली शोणीलवाणं इति
राजनिर्घटः ॥
वार्ह क्ली स्त्री चर्मरजः इत्य
मरीकायां रायमुक्तः ॥
वार्हीनसः ५ गंदकः गंदारः
ति भाषा यथा वार्हीनसत्वे
कचरो गणोत्सादश्च गंदकः
इति विकोटशेषः ॥
वार्हीणीसः ५ पशुविशेषः य
थाचिसव विदियतीणां सेतवृ
दमजापतिं वार्हीणीसः प्रोच्य
तेः सौ ह्ये कथं वसक्तः
पतिविशेषः यथा । नील
शीवो रक्तशीर्षः कृसपादः सि
तच्छदः वार्हीणीसः स्यात्सती
शोमम विस्मो रतिप्रियः तेषां
वतिदान फलं यथा रोदि

तस्मिन् मत्स्य मांसे वर्द्धी
 एतस्मिन् तस्मिन्मांसे वर्षा ।
 एतानि शीतानि मत्स्यमांसे
 हिमाणां च तस्मान्नो ह्यपिरेः शत
 वार्षिकी तस्मिन्मांसे परमा ।
 शाह्नो ह्यपिरे स्तथा इतिका
 तिकाप्रराणो ६६ अध्यायः ॥
 तन्मांसेन पितृ तस्मि र्यथा वा
 धीमासामिषं लोहं कालशाकं
 तथा मधु उद्विगमिष मत्स्यं य
 दन्तं तत्कलोद्भवेः अनेततोप्रय
 छति तस्मि गोरीसुत स्तथा
 पितृणां नात्रसंदेहो गयाश्चाहं
 व प्रवृत्त इति मार्कंडेयपुराणे
 आह कल्याणायः विविधं लि
 दियतीरां शोते वृद्धमनापति
 वाधीमासेततं प्राज्ञायास्तिकाः आ
 ह कर्मणि रक्तपादो रक्तशिवा
 रक्तचक्षुर्विहंगमः कृष्णवर्णो न
 च तथा पत्नी वाधीमासो मतः
 लोहं रक्तव्यागः दोहिवं खंग ।
 मिमाह रयसं उदितलितः
 कपिलाया वृतेवैव दोहिवमि
 तिचोचते गोरीसुतः दशवर्षी
 फ्रानः इति तटीका ॥
 वार्षिकः ॐ ऊंभीरः इति वि
 कांडशेषः ॥

वार्षिकं स्त्री वर्मसमूहः इत्यमर
 टीका सारसंदरी ॥
 वार्षिकं स्त्री वर्मसमूहः इत्य
 मरटीकायां स्तामी ॥
 वार्षिकं ॐ मेवः इति शाह्नो
 वली ॥
 वार्षिकं स्त्री पदं इति पदं
 नयः नलेन वि ॥
 वार्षिकं वि वार्षिकं वि वार्षिक
 द्वात्स्य प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
 वार्षिकीयं वि वार्षिकीयं ।
 वृजधातोः ज्योतादनीयप्रत्ययेन
 निष्पन्नं ॥
 वार्षिकः ॐ समुद्रः । इति
 पुराणं ॥
 वार्षिकः ॐ वरिष्ठः इति विका
 ङशेषः ॥
 वार्षिकं स्त्री नीलीमलिका इति
 शाह्नोवली ॥
 वार्षिकं स्त्री सधुप्रकृतपथिवी
 दशभागांतर्गतभागविशेषः यथा
 दशधा विभज्यते मकरोत्पि
 वी मिमांसा इत्याह मेघदायादो म
 धदेशमवाप्तवान् ॥
 कोष्ठवे वार्षिकं तेषं रराहृष्टि
 भूव र इति वक्रिपुराणे सागरो
 पाख्यानाध्यायः ॥

वार्षिकभावां स्त्री वृषभाजक्या निष्पन्नं ॥
 श्रीराधा यथा यथा परात्परः
 कृष्ण स्तथेयं वार्षिकभावां इति
 पाश्चात्तरवेदे ६० अध्यायः ॥
 वार्षिकं स्त्री शयमाणा इति मे
 दिनी ॥
 वार्षिकः वि वर्षभवः वात्स्य
 कः इति मेदिनी वर्षकालोद्
 वृष्ट वार्षिकी स्त्री शयमाणा
 इति राजनिर्घटः वर्षकर्तव्यप्रकारि
 यथा शरत्काले मराष्ट्रजा क्रिय
 ते याव वार्षिकी तस्यां मेमेत
 म्मारात्स्यं पठितव्यं समाहि
 तेः इति मार्कंडेयपुराणायण
 णं वार्षिकं स्त्री करका इति श
 ह्वेदिका ॥
 वार्षिकः वि वर्षाणशीलः वृष
 धातोर्नुक प्रत्ययेन निष्पन्नो वर्ष
 कः ततः स्तार्थेऽस्य प्रत्ययः ॥
 वार्षिकं स्त्री वृत्तीफलं इत्य
 मरः ॥
 वार्षिकः ॐ नरासंघः इति श
 ह्वेदिका वली वृद्धयराजसंघे
 ति विवाहद्वयः ॐ नरासंघः ।
 इति त्रिकांडशेषः ॥
 वार्षिकं वि वृद्धयराजसंघे
 वृद्धयतेरिदं इत्यर्थेऽस्य प्रत्ययेन
 निष्पन्नं ॥
 वार्षिकः ॐ नास्तिकः यथा
 साह्यदवाद्याहृतः साह्यदवादी
 भुसोगतः नेयापिक स्वतपादो
 योगः साह्यस्तु कापितः वे
 शेषिकः साह्योलको वार्षिक
 स्तनास्तिकः चार्वाको नोकायति
 कश्चेते घशपि तार्किकाः इति
 हेमचंद्रः नीतिशास्त्रे स्त्री इति
 केचित् वृद्धयराजसंघेति वि ॥
 वार्षिकं स्त्री वृत्ते इति हेमचंद्रः
 वृत्तसंघेति वि यथा वार्षिक
 वित्तप्रदं लिंगं स्फाटिकं सर्व
 कामद इति तिथ्यादितत्त्वं ॥
 वार्षिकं स्त्री विशेषः इति
 महाभारतं ॥
 वालकः ॐ स्त्री पारिवार्यः
 अंगुरीयके वि इति मेदिनी ॥
 अस्माद्योतारानि पवर्गीय वाका
 रादो इष्टव्यानि ॥
 वालकः ॐ ववाघेकादशकर
 णातगतद्वितीयकरणाः तत्रजात
 फले कार्यस्य कर्ता स्वजनस्य
 भर्तासेना प्रणोता कुलशीलपु
 त्तः उदारबुद्धिर्वलवान् मनुष्य
 श्रेष्ठालवाख्ये जनने हि यस्य
 कोटी प्रदीपः ॥

वाल्कं वि वल्कसंवेधिवत्सं ले
मादि इत्यमरः ॥
वाल्कलं वि वल्कलनिर्मितं व
ल्कलसेदं इत्यर्थेस प्रत्ययेननि
षत्वाल्कली स्त्री मरिच इतिवि
कोटशेषः ॥
वाल्मिकिः ७ वाल्मीकमुनिः ३
तिहित्रकोषः ॥
वाल्मीकः ७ रामायणाकर्ता
मुनिः तत्पर्यायः प्राचेतसः ३ वा
ल्मीकिः ३ कविनेष्टः ४ ऊष्णीव
शः ६ वल्मीकः ७ इतिविकोटशेषः
षः कविः ८ प्राचकविः ९ ३
तिजराधरः ॥
वाल्मीकिः ७ भृगुवंशीयमुनि
विशेषः इति विकोटशेषः ।
यथा रामायणातकरो राजारक्ष
णावशवहनः वाल्मीकिर्यस्य
वरितं वके भार्गवसत्तमः इति
मात्से १३ ग्रन्थायः ॥
वावहकः वि अतिशयवदन
शीलः तत्पर्यायः वावागुक्तिप
टः २ वाग्मी ३ वक्ता ४ इत्यमरः
वचनः ५ सुवचाः ६ प्रवाकः ७
इतिजराधरः ॥
वावयः ७ तलसीविशेषः कृ
सवावु ३ इति भाषा इतिशब्दः ।
चंद्रिका ॥
वावुटः ७ वरिचं इति शब्दः
रत्नावली ॥
वावुत य उ ३ संभक्तौ वरगो
इति कविकल्पद्रुमः य उ वावु
त्यते उवावर्तिता वावुत्वा संभ
क्तिः सेवने इति दुर्गादासः ॥
वावुतः वि कृतवराणाः इत्यमरः
ततो वावुतमाना साविति भट्टिः
वाश ३ उ य शब्दे इति कवि
कल्पद्रुमः शब्द इह तिरश्चावेव
तिरश्चा वाशितं कृत मित्यम
रात् य उ वाशपते पत्नी ३ य
ववाशात् उवाशपमानः पितरं स
राम मिति भट्टो ग्रनेकार्यत्वा
दाकानार्थः वासितं सुखभीकृते
ज्ञानमात्रे स्वगारावे वासितं व
वसवेष्टिते इति विश्वप्रकाशदे
न्यातोयमपीति इति दुर्गादासः
वाशा स्त्री वासकः इति शब्द
रत्नावली ॥
वाशिः ७ अग्निः । इत्यणादि
कोषः ॥
वाशिका स्त्री वासकः इतिश
द्वरत्नावली ॥
वाशितं स्त्री पशुपत्नादीनांश
दः इत्यमरः ॥

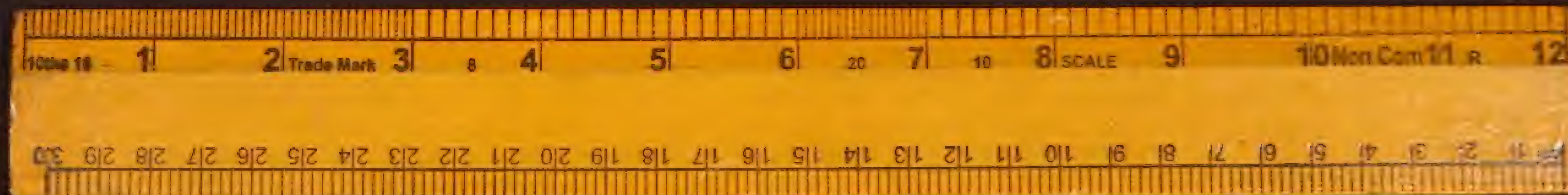
वाशितः वि सखीकृतः । इत्य
मरटीकायां सामी ॥
वाशिता स्त्री स्त्रीमात्रं कविणी
इत्यमरः ॥
वाशिष्ठः वि वशिष्ठसंस्थो वशि
ष्ठसेदे इत्यर्थेस प्रत्ययेननिषत्तः
वाशिष्ठी स्त्री गोमतीनदी इति
हेमचंद्रः ॥
वाष्परा स्त्री रात्रिः इत्यणादि
कोषः ॥
वाष्पं स्त्री मंदिरं वतपथः ३
तिमेदिनी ॥
वाष्पः ७ दिवसः इति मेदिनी
वाष्पः ७ उष्मा लोहः । इति
मेदिनी ग्रन्थ इत्यमरः ॥
वाष्पकः ७ मारिषः नटिवाणा
क इति भाषा यथा मारिषो वा
ष्पको मार्षः स्येतो रक्तस्य सस्मृतः
मारिषो मधुरः शीतो विष्टभीषि
तनुहुतः वात श्लेष्मकरोरक्तपित्त
उद्विषमानिजित् । रक्त
मार्षो गुरु नीति सत्तारो मधुरः
मरः श्लेष्मलः कटुकः पाके स
सदाष उदीरितः इति भाव
प्रकाशः ॥
वाष्पका स्त्री हिंगुपत्री इतिश
द्वरत्नावली ॥
वाष्पिका स्त्री हिंगुपत्री तस्य
पर्यायः कावरी ३ पृथ्वी ३ क
वरी ४ पृथुः ५ इत्यमरः त
वाष्पी ६ वाष्पिका ७ कवरी
इति तटीका ॥
वाष्पी स्त्री वाष्पिका इतिश
द्वरत्नावली ॥
वाष्पीका स्त्री हिंगुपत्री इति
राजनिर्वहः वाष्पीनी इतिव्या
तश्च ग्रसगणाः कर्त्तव्ये तौ
स्वातं उस्वतं कृमि शोषना
शित्वं च इति राजवल्लभः
वास तक उपसेवाया इति
कविकल्पद्रुमः उपसेवातुगणा
नगराणां श्रववासद्वयं वेदनः
इति दुर्गादासः ॥
वासः ७ गृहं इत्यमरः वस्ते
इति तटीका श्रवस्थानं इति
हेमचंद्रः वासकः इति शब्दः
रत्नावली सुगंधिः इति वा
सधात्यर्थदर्शनात् स्यान्विशेष
ये वासस्य कर्त्तव्याकर्त्तव्यत्वेयथा
देवपासुवाच वेदाह तातवाला
पि कार्याणां गतागतिं क्रो
धेचैवाभिवादे वा वेद चापि
वत्तावले शिष्यसाशिष्यवृत्ते
हि नक्षत्रये उभृषता तस्मा

संकीर्णवृत्तेषु वासो ममनरोव
तेषुसो ये नाभिनंदेति वृत्तेना
भित्तनेन चने तेषुच वसेत्या
ज्ञः श्रेयार्थी पापबुद्धिः ॥
येत्वेव मभिजानेति वृत्तेनापि
जनेनच तेषु साधुषु वस्तव्यं
सवासः अय उच्यते इतिमात्स
१८ अध्यायः ॥ अथिच ।
धार्मि कै राहते ग्रामे नवापि
वज्रले भूषा न शुद्रायेनिव
सेत्त पाषंडजनै हते हिम
वद्विषयो मध्यं पूर्व पश्चिम
योः शुभं शुक्ला समुद्रयो देशे
नायत्रनिवसे दिनः शुद्धकोशा
नदीकृतं वर्णयित्वा दिनोत्तमः
नायत्रनिवसेत्तथा नायत्रनया
मसत्रियो नसेवसेव पतिर्नैव
राते न पुक्त्योः न शुर्वैर्न
वलिप्रेष नाद्रे नान्वावसा
यिभिः इति कौर्मे उपरिभा
गे १५ अध्यायः ॥
वासः १ क्री वसं इत्यमरः प
त्रकं इति राजनिर्घटः ॥
वासकः १ वृत्तविशेषः वा
कस इति भाषा तस्यार्थाय वै
द्यमाता १ सिंदी ३ वासिका ४ बु
धः ५ अट्टरुषः ६ सिंहास्यः ७ वाजि

दंतकः ८ इत्यमरः वाशा ९ वा
शिका १० वृषाः ११ अट्टरुषः १२
वाशकाः १३ इति तट्टीका ॥
वासा १४ वासः १५ वाजी १६ वै
द्यसिंदी १७ मात्सिंदी १८ इति
शुद्ररत्नावली वासका १९ ॥
सिंदीपत्नी २० इतिजराधरः ॥
सिंदिका २१ मिषडुमाता २२ वसा
दनी २३ सिंदीपत्नी २४ कटीर
शितकर्णी २५ वाजिदती २६ ना
सा २७ पंचमुखी २८ सिंदीपत्नी २९
सुगंधाणी ३० ॥ अमराणांति
कृतं कटुत्वं । शीतत्वं ४
काश रक्तपित्त कामलाकफ वै
कृत्य जर श्यास दय नापित्वेव
तत्तुष्यगुणाः ॥ कटुपाकित्वं ति
कृतं कास दयहरत्वेच इतिरा
जनिर्घटः अथिच ।
वासको वासिको वासा मिषडु
माताच सिंदिका सिंहास्योवा
जिदंतः साटाटरुषो अट्टरुषकः
आट्टरुषो नासो सिंदीपत्नीअसस
तः वासको वासकत्वर्यः कफ
पित्तास नाशनः तित्त स्वरको
हयो लघुः शीत स्फुटिर्निद्रातया
स कास जर कृदि मोरुजघ्नः
यापहः इति भावप्रकाशः ॥

गानांगविशेषः । यथा ।
प्रतोदरोऽय कंदर्पश्चारु नंदन
पवच वत्सरो वासकाः प्रो
क्ताः शंकरेणा सयं प्रा केय
द्विस्मते नामास्यपि एथक वि
नेदो वरदश्चैव नंदः ऊगुदपव
व वत्सरो वासकाः प्रोक्तागीत
वाद्य विशारदैः इति संगीत
दामोदरः ॥
वासकर्णी स्त्री यज्ञशाला इति
शुद्ररत्नावली ॥
वासकसज्ञा स्त्री स्त्रीपादिनापि
काभेदः तस्या लक्षणं यथा
ग्रथमे प्रियवासर इत्यं निश्चित्य
यास्वरत सामग्री सङ्गीकरोति सा
वासकसज्ञा वासको वासवः ।
ग्रस्या श्रेया मनोरथ सार्वीपरि
दास हतीप्रभसायणीविधानमार्ग
विलोकनादयः मुग्धा वासकस
ज्ञा यथा हारं गुम्फति तारकाति
रुचिरं यथाति कांचीलतां दीपं
मस्यति किंतु तत्र वज्रले स्नेहं
नदते पुनः आसीना मिति वास
कस्यजनो कामानुरागः क्रियाः
साविस्मरमुखी नवोद सुमुखी
उरात्समुद्गते सध्या वासक
सज्ञा यथा शिल्पं दर्शयितुं क

रोति ऊतुकाकल्हार हार सनं
विष प्रेक्षा कैतवेन किमपिहा
रंसमुद्गीक्षते मरुतामाभरणानरं
सहचरी भूषाजिगीषा मिषा
दित्यं पद्मदशाः प्रतीत्य चरितं
स्मेराननोऽभूत्स्मरः प्रोक्तावास
कसज्ञा यथा कृतं वज्रपिभू
षां विजयधोराणी प्रणिताह
ताशयनसन्निधौ कण्ठकरीदिका सं
भृतिः प्रकारि स्त्रीराणी दृशाम
वनमेव देहमिषा स्मरत्कनकके
तकी ऊतुमकोतिमि ईर्द्धिने म
नोरथश्च यथा आवेषा रापो
हृये भूयो विरह पल्लवः श्रद्धे
तेव स्मितस्फूर्तिं नस्पादस्योम्य
वीर्यां परकीया वासकसज्ञा
यथा श्रुतं स्थापयितुं छने
नच तिरोभते प्रदीपोऽजराय धने
सौधकपोत पोत निनदेः सा
केतिकं चेष्टितं शश्याभ्युवि
वर्तितांग लतिकं लोलकपो
लघुति क्वापि क्वापि करामुजं
प्रियथिया तस्यातिकं मस्यति ॥
इति रसमेजरी ॥
वासका स्त्री वासकहस्तः इति
नराधरः ॥
वासकह स्त्री गर्भागारं इत्य

मरः द्वे गृहमध्यभागे शयन
गृहे च गृहोत्तरे इत्येकेनिर्वा
तत्वात्तार्क इवागारे गर्भागारे
। वासाय गृहं वासगृहं वा
मेषमादि वात्र इति भरतः ॥
वासतः पुं गर्दभः इति शब्द
त्वावली ॥
वासतेयी स्त्री रात्रिः इति वि
कोटिशेषः ॥
वासनं स्त्री धूपनं वाविधानी ॥
वसं इति मेदिनी वासः इति
शब्दत्वावली ज्ञानं इति धर
णिः निक्षेपाधारः यथा ।
यासवल्कः आधिमीमोयनिते
प नर वाल धने विना तथा
पनिधि राजस्त्री आधियाणा य
नैरि उपनिक्षेपस्त वासनस्य
मनाख्याय समुद्रं यद्विधीयते ।
इति नारदोक्तः वासनं निते
याधारभूत समुद्रादिकं समुद्रं
ग्रंथादिपुत्रं इति व्यवहारतत्वे
वसनसमन्विनि वि ॥
वासना स्त्री प्रसाशा ज्ञानं इ
ति मेदिनी स्मृति हेतुः तत्
यीयः संस्कारः २ भावना ३
इति नारदः देवामनुजितन्य
मिथ्या संस्कारः इति न्यायशा
स्त्र

डुर्गा यथा वसत्यष्टा सर्वभूते
संतर्हिताय च पात्र वस निवा
सेति वासना तेन सा स्मृता ॥
इति देवीपुराणे ४५ अध्यायः ॥
वासंतः पुं उष्ट्रः इति मेदिनी ॥
कोकिलः इति राजनिर्घटः ॥
मलयवायुः मुद्गः इति त्रिको
शेषः कृष्णमुद्गः इति हेमचंद्रः
मदनवृत्तः इति शब्दमात्रा ॥
अवहिते वि इति मेदिनी ॥
वासंतकं वि वसंतसंवेधि । वस
न्तसेद मित्यर्थे काण्यसेननिष
न्नं ॥
वासंतिकः वि विरूपकः यथा
वासंतिकः केलिकिलो वैरासि
को विरूपकः इति हेमचंद्रः ॥
वासंती स्त्री माधवी युयी इति
मेदिनी पाटला इति विश्वः ॥
कामोत्सवः तत्पर्यायः चैत्रवली
१ मधुस्तवः २ सुवसंतः ४
काममरः ५ कर्दनी ६ इति त्रिको
टिशेषः मणिकारी पुष्पतताविशे
विशेषः तत्पर्यायः १ प्रहसंती
२ वसंतता ३ माधवी ४ महाजातिः
५ जीतसदा ६ मधुवक्रता ७ वसंत
हती ८ अम्बागुणाः ९ शिशिरं
हृद्यत्वं सरभिले १० अमदावितं ।

धर्मिलामोदितं मंदमरोन्मादन
दायित्वं च इति राजनिर्घटः नव
महिका नेवारि इति हिन्दी भा
षा यथा नेपाली कथिता तज्ज्ञैः
समन्ता नवमालिका वासंतीशी
तत्तालत्वी तिल्ला दोषत्रयास्तनित
इति भावप्रकाशः अथ वासंती उ
र्गापुत्रा प्रमाणां तत्र भविष्यपुरा
णां मीनराशिस्थिते सूर्ये शुक्लप
क्षेत्राधिय सममी दशमी यावत्
ज्येष्ठमिकां सदा भविष्योत्तरे ।
चैत्रे मासि सिते पक्षे समस्यादि
दिनत्रये पूजयेद्विधिवद्गंगां दश।
मां च विसर्जयेत् काल कौमुद्यां ।
जावालिः चैत्रे मासि सिते पक्षे
समस्यादि दिनत्रये पूजयेद्वि
धेर्देवैः सर्वगजसमे स्तथा नाना
विधैश्च वलिभिर्मेघाभैर्दोषव
र्जितैः विचित्रभरणैः पापे पट्टव
स्त्रादिभिः स्तथा एवं यः कुरुते
पुत्रो वर्षे वर्षे विधानतः कुप्ति
तान्भते कामासुत्र पौत्रादिकान्
प इति अत्र भविष्यपुराणां
विरुपपद मासशब्दं संकेतात्
भविष्यपुराणा वचने मीनराशि
स्थित इति मीनस्य स्वरूपं बोध
मासीय तिथिपरं सौरव्याख्य ।
ने कदाचित् समस्यादिनिश्चि
यात्ताभातद्वेषं तत्कृत्य लोपः
स्यात् नवेष्टामतिः भविष्यपुरा
णे सदापदोपादातजावातिवच
ने वर्षे वर्षे इत्युपादानाच्च नि
सत्त्वं पतद्विद्वत् कालविवेक
एवं जावालिशेषवचन परार्द्धे
पुत्रादिरूप फलश्रवणात्काम्य
च ततश्च काम्यतया पूजनेक
ते प्रसंगाजिनसिद्धिः सिताष्ट
मातचैत्रस्य पुष्ये स्तत्कालसंभ
वेः अष्टौकै रपि यः कुर्यात्सवे
त्तानेन पूजनं नतस्यजायते शा
को रोगो वाप्यथ डर्गतिः इति
कालिकापुराणा वचनात्केवला
ष्टमीकृत्य उक्तः चैत्रमास मधिक
तनवस्यो पूजयेदेवी मरिचास्त्र
मर्दिनी ऊं कुमायुक्त कस्तूरीपु
पात्रधुन तर्पणोः दमनैर्मुंरप
त्रैश्च विजयाख्य पदं लभेत् इत्य
नेन केवल नवमी कल्प उक्तः
अवस्थातशरदीय पूजाप्रकरणो
क्ता ग्रन्था विशेष स्तत्र बोधन
प्रक्रिया नास्ति बोधिताया बोधना
संभवात् इति प्राकृत्युक्तं होमादिकं
च पूर्ववत्तय मिति दिक् इति
गोत्सवविवेकः अपि च श्री

नारायणावाच पुरा स्तुतासागे
लोके कृष्णेन परमात्मना । सं
पुत्रमधुमासे च प्रीतेन वासमेत
ते मधुकैटभयो पुंहे द्वितीये
विष्णुना पुरा तत्रैव काले सा
ङ्गा व्रज्याणां प्राणा संकटे इति
ब्रह्मवेवर्ते प्रकृतिर्विदे ६३ अ
थायुः ॥
वासयोगः पुं ह्यां इत्यमरः
हे आविर् इति व्याते परस्ता
होदे इत्ये चूर्णाते प्रेर्यन्ते
चूर्णाणि चूर्णा प्रेरणे अन्त वा
सेस्वरभीकरणे पुज्यन्ते उपपु
ज्यन्ते इति चूर्णि वासयोगः ३
ति तद्दीकायो भरतः तत्पर्यायः
गंधर्वा २ पटवासे ३ चूर्णाकं
४ इति शहरत्नावली ॥
वासवः पुं क्ली दिवसः इत्यम
रः नागप्रभेदे पुं इति मेदिनी
वासवः पुं इंदः इत्यमरः ॥
वासवी स्त्री वासमाता यथा ।
वासस्याम्वा सत्यवती वासवीग
न्धकालिका योजन गंधा दामे
यीशीलंकायनजीवसः इति हेम
चंद्रः ॥
वाससज्ञा स्त्री नायिकाभेदः ।
यथा खेदितोत्कंठितालयात

या प्रोषितभर्तृका । कलहांतरिता
वाससज्ञा स्थायीनभर्तृका ॥
अभिसारिकाप्यथै ता वंधकाणां
प्रतासती इति जराधरः ॥
अस्याः विवरणां वासकसज्ञा शब्द
दृष्टव्यं ॥
वासा स्त्री वासकः इति शब्द
रत्नावली ॥
वासागारं क्ली वासगृहं तस्य
पर्यायः भोगगृहं २ कस्याटः ३
पत्न्याटः ४ निकुटः ५ इति विकां
टशेषः ॥
वासिः पुं ऊगारभेदः वाइस इति
भाषा इत्यणादिकोषः ॥
वासिका स्त्री वासकः इति शब्द
रत्नावली ॥
वासितं क्ली रुतं इति मेदिनी
ज्ञानमात्रं इति हेमचंद्रः ॥
त्वगरवः इति विस्रः ॥
वासितः वि सरसीकृतः तत्पर्या
यः भावितः २ इत्यमरः ॥
हे सुगंधिपुष्पादिवासितद्रव्ये भा
व्यते प्राप्यते भावितं भुक्त्वा प्रप्रा
कर्मणिक्तः । वासं सौरभं करो
ति इति अंतात्कर्मणिक्ते वासितं
। इति तद्दीकायोभरतः ।
जलादेवाहितः । इति

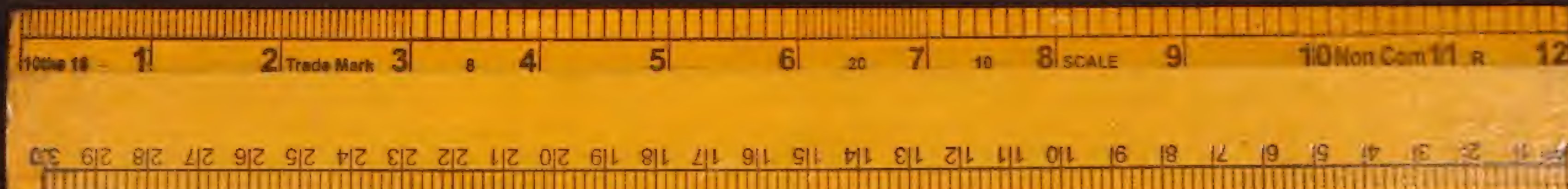
शहरत्नावली व्यातः वस वासकेयससा स्त्री मनसादे
वेष्टितः इति थरणिः ॥ इत्यमरः ॥
वासिता स्त्री स्त्रीमात्रं करि । वासदेवः पुं श्रीकृष्णः इत्यमरः
णी इत्यमरः ॥ तत्पर्यायः वासदेवभूः २ इति
वासिनी स्त्री अकृकिरी इति हेमचंद्रः सव्यः ३ सुभद्रः ४
शब्दचंद्रिका ॥ वासभद्रः ५ चतुर्गजित ६ च
वासिष्टं क्ली रुधिरं इति हेम चंद्रः ॥
वासिष्टं वि वसिष्ठकृतयोगशा
स्त्रादि वसिष्ठेन कृतं मित्याद्यर्थे
संप्रत्ययेन निष्पन्नं वसिष्ठसंबन्धं
धिववासी स्त्री तद्वाणी वाइस ३
तिव्याताहं इति विकांटशेषः ।
वासिः पुं नारायणः इति विकां
टशेषः श्रीनिवासोऽप्यज्ञावासः
इति जराधरश्च विस्रुपः ॥
पुनर्वसुः इत्याणादिकोषः ॥
वासकिः पुं ग्रहपतिः तस्य
पर्यायः सपर्यायः २ इत्यमरः ॥
वासकेयः ३ इति शहरत्नाव
ली तस्योत्पत्तिं यथा सरसाज
निरे संपीक्येयां गता ततश्च
कः वासकिश्चैव नागानां ग
णाः क्रोधतमोधिकः इति व
किप्रराणां काश्यपीय वंशः ॥
वासकेयः पुं वासकिः इति श
हरत्नावली ॥
वासकेयससा स्त्री मनसादे
इत्यमरः ॥
वासदेवः पुं श्रीकृष्णः इत्यमरः
तत्पर्यायः वासदेवभूः २ इति
हेमचंद्रः सव्यः ३ सुभद्रः ४
वासभद्रः ५ चतुर्गजित ६ च
रुविदः ७ प्रश्निमृगः ८ प्रश्नि
भद्रः ९ गदायुजः १० मार्जः ११
वधुः १२ लोहिताक्षः १३ परमा
तृवगकः १४ इति शहरत्नावली य
नत्कृष्णशब्दे दृष्टव्यं श्रीकृष्ण
रीरस्य नित्यत्वे यथा श्रीसनत्कु
मारइवाच भद्रं वा मुनयः शम्भु
नयसाफलमोक्षितं कृष्णस्य कृत
प्रश्नशिवर्वाजस्य निष्फलं माम्भते
ऊशालवश्वदर्शनं परमात्मनः भ
क्तानुरोधोद्देशस्य परस्य प्रकृतेर
पि निर्गुणस्य निरीदस्य सर्ववी
जस्य तेजसः भगवतासागायवचा
विभूतस्य साम्भते श्रीकृष्णउवाच
शरीरधारिण आपि ऊशालप्र
श्नीक्षितं तत्कथं ऊशाल प्रश्नी
मपि विप्रन विद्यते सनत्कुमा
रइवाच शरीरे प्राकृते नाय स
नैव शुभाशुभं नित्यदेहं तेम
वीजशिव प्रश्नमनर्थकं श्रीभग
वानुवाच यो यो विप्रधारिव

सचप्राकृतिकः स्मृतः देहो ववि
द्यते विप्रतां नित्यं प्रकृतिविना
सनत्कुमार उवाच रक्तविह
द्रवा देहा स्नेह प्राकृतिकाः स्म
ताः कथं प्रकृतिना प्रसवीत
स प्राकृते वपुः सर्वबीजस्य स
सर्वादि भक्तो भगवान्स्वयं
सर्वेषां भवतां गणानां प्रधानं बी
जमव्ययं ह्येता वदति वे
दाश्च नित्यं नित्यं सनातनं यो
तिः स्वयं परमं परमात्मानमीय
रे साययासगुणैश्च मायेणो नि
गुणा परं प्रवदन्ति च वेदांगा
स्तथा वेदविदः प्रभो श्रीकृष्ण उ
वाच सायते वासदेवो हं भक्त
वीर्याशितं वपुः कथं न प्राकृतो
विप्र पिबप्रश्नमभीष्टितं सनत्कु
मार उवाच वासः सर्वनिवासश्च ति
ष्ठानि यस्य तोमस तस्येदवः परं
ब्रह्म वासदेव इतीरितः वासदे
वेति तन्नाम वेदेषु च तेषु च पु
राणेषु निहासेषु यागादिषु च दृश्य
रक्तवीर्याश्रितो देहः कृते वेदे
निद्रपितः साक्षिणो मुनयश्चा
त्रयमः सर्वत्र पवति साक्षिणो
ममवेदाश्च सवि चंद्रोच साम्प्रतं
इति ब्रह्मवेतेन श्रीकृष्णजन्मसं
३

८३ अध्यायः तस्य नाम व्युत्पत्तिः
सर्वज्ञसौ समस्तं च वसत्येति
वैयतः ततः स वासदेवेति वि
हृदिः परिपद्यते ॥ इति
विसृष्टरागो १ श्रुष्टो २ अध्यायः
श्रुति च सर्वोणि तत्र भूतानि वस
ति परमात्मनि भूतेषु पितृ स
वीत्मा वासदेव स्ततः स्मृतः एव
कजनकायाद एष्टः केशिधुनः पु
रा नाम व्याख्या मनेतस्य वासदे
वसतस्ततः भूतेषु वसते सांतेव
संस ज्वतानि युत धाता विधा
ता जगतां वासदेव स्ततः प्रभुः
इति तत्रैव ६ श्रुष्टो ५ अध्यायः
अस्य अंगं प्रत्यंगं मंत्रा यथा बी
जं त वासदेवस्य पुरेव प्रतिपादि
ते तदंगं मंत्रं राजेद्र हादशाक्षर
मुच्यते गोनमो भगवते वासदेवाय
वैपदे अंगमंत्रं तस्यैतस्य वासदे
वस्य कीर्तितं अस्य प्रत्यंगं रूपं
दधिवासन सक्तं तस्य मंत्रं नर
श्रेष्ठ शंभुना भाषितं श्रुता ॥
गोनमो विसृते पूर्व पदे तस्य
प्रकीर्तितं पदेन सरपतेये चत
ष्टीते मरावले ॥ स्मारांतं हृद
यासत्रं प्रत्यंगं वैसृते मते ।
मंत्रं ह्येत वा वेद बीजं प्रत्यंगं म

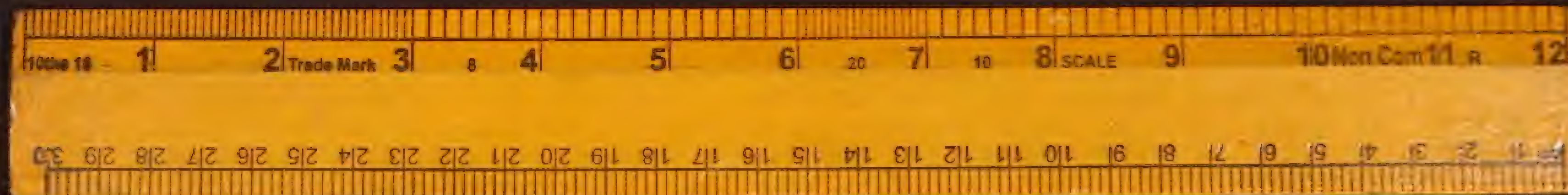
नक्तं स एवा देवतामस्तन सर्व मन्त्रं पूर्ववत् यथादशा
सभूयोऽभिजायते सर्वस्तत्र
रतस्मात्काकमो याया प्रपुनते
विप्रमंत्रेषु च उयो विशेषेण
राष्ट्र भूयते रूपं वीजमंत्रस्य
प्रथमं श्रुत्वा भूयते पूर्णा चंद्रोप
मः श्रुत्वा रक्षिणोपविशितः च
तन्मंत्रं पीब्यते त्रिभिः संवीतं
हृत् रक्षिणां हृदं गदां धत्ते तद
यो विक्रवास्तुने वामो हृदं चक्रम
सुयं धत्तेः यः शोच मेव च श्रीव
स्तवताः सततं कौस्तुभं हृदि
धत्ते धत्ते कते यथो वामे त्रिणी
रे रागाहरिते रक्षिणो कोपगोवि
देनंदकं सशरापाने शीर्षे विरी
टं सघोतं कार्पायोऽङ्गुलद्वयं आ
जानुलक्षिनीं चित्रं सार्धमात्रं
गलस्थितो दधानं रक्षिणो देवी
श्रियं पार्श्वे त विधत्ते सरस्वती
वामपार्श्वे चित्रये हरदं हरी ।
मंत्रस्य बीजं रूपं कथितं तव पा
शिव हादशाक्षरमंत्रस्य रूपं म
राष्ट्राण्डमे नीलासलदलं यथा
मंतयेव च चतुर्भुजं ॥ रक्षिणां
हृदि स्थितं पद्मे गदाचापः प्रचोदये
त वामेथ श्रुत्वा मन्त्रं मूर्ध्नि प्रो
त्थितं विप्रतं चित्रये हरदं देवं

सर्व मन्त्रं पूर्ववत् यथादशा
तरस्यास्य प्रत्यंगस्य च चित्रं श्रु
त्वा राजवदितो दारिद्र्य भयभन
नेष्टो सटशो कामे श्रुत्वा वसंति
चितयेत करं चित्रितये हामपी
गुणाहरितं हृदं दध्यत्र विस्मय
ते रक्षिणो सार्धभाजनं पुष्पासन
गतं देवं चंद्रमंडलमध्यगं श्रुत्वा
वस्तुधरे देवं प्रमाराणाहामने स
दा ईयहाससमापुतं त्रिलोकेशं
त्रिविक्रमं चित्रये हरदं देवं स
र्वकामफलपदं इति कालिका
पुराणो ८२ अध्यायः तस्यातः
पति यथा ततस्त दशमे मासि
विधौ ब्रह्मर्षे संगते अष्टम्याम
हंरात्रौ च तस्यां जातो जनार्दनः
इंदीवरदलपामः पद्मपत्रायते
क्षणाः चतुर्भुजः संदं गी दिवा
भरणाभूषितः श्रीवत्सकौस्तुभो
रक्तो वनमाला विभूषितः वस
देवस्य नाताः सौ वासदेवः सना
तनः इति पाद्मोत्तरावदे ६५
अध्यायः तस्य चतुर्धा मूर्ति यथा
पक्षीशेन नगाक्षतं व्यापना
सयणाः स्थितः चतुर्हावस्थितो
व्यापी मगुणा निर्गुणोऽपि वा पक्ता
भगवतो मूर्तिर्ज्ञानरूपा शिवाम

लावासदेवभिधाना सा उपगताः कारिणी च ॥
 सनिकला द्वितीया कालसेना वासुदेवः प्रो जिनविशेषः ॥
 मातामसी शेषसेनित्वा निरं निरेमचंद्रः ॥
 ति सकलांशान्ते वैसवीपरमा वासुभद्रः ॥ श्रीकृष्णः इति
 तनः सन्निदिता तृतीयायाः दमाला ॥
 प्रत्यक्षेतिव संज्ञिता । जगत वासुदेवा स्त्री स्त्रीमात्रं कारिणी
 स्थापयते सर्वं सा विष्णुप्रकृति रात्रिः भूमिः इति हेमचंद्रः
 भुवा चतुर्थी वासुदेवस्मृति वासुः स्त्री नास्तीति वासुः ॥
 ज्ञास्त्री संज्ञिता राजसी वा तमरः ॥
 निरुहाद्या प्राप्नुमी स्मृति कारि वासोक्तः ॥
 का यः सपितृयिते इत्या प्रमुने गार्भांगारेः पदरको वासोक्तः
 नसर प्रभुः नारायणाव्यवस्था शयनास्पदः इति हेमचंद्रः ॥
 सो प्रजासर्गकरो हि सः या वास्तवं स्त्री यथार्थभूते यथा
 सा नारायणात्मनः प्रमुखाया धर्मः प्रोक्तित केतवोऽत्र पव
 मुनीसुराः तथा संमोहपक्षिण्य मो निर्मत्सराणां मतो वेधंवास्त
 देवासुदेवासरमानुषं सेव सर्व व मत्र वस्तु शिवदे तापत्रयो
 तगस्मृतिः प्रकृतिः परिकीर्ति न्नूनने इत्यादि श्रीभांगवते प्र
 ता वासुदेवो ज्ञानेतात्माकेव यमस्कंधे ॥ अध्यायः वास्तवं
 लोनिर्गुणो हरिः प्रधानेप्ररुपः परमार्थभूते वस्तु यहा वास्तव
 काल सद्ब्रह्मय मन्त्रमं वा शब्देन वस्तुनोऽवशो नीतः वस्त
 सुदेवात्मके नित्य मेतत्तिज्ञ नः शक्ति मीयाच वस्तुनः कार्येन
 न मुच्यते एकैवेदं चतुष्पादे गज्वतस्सर्वं वस्तुव नेततः पुण्यक
 चतुर्होत्रं रच्युतः विभेदवास्त इति तद्गीकारो श्रीधरस्वामी ॥
 देवाः सो प्रमुखा हरि रच्ययः वास्तवेकं चि परमार्थभूते वस्त
 इति कर्मप्रमाणं ४८ अध्यायः वास्तव मेव इत्यर्थं वास्तवश
 देवासुदेवप्रियंकुरी स्त्री शान्तव हातमिक प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
 ही इति राजनिर्वटः श्रीकृष्णपि वास्तवोया स्त्री रात्रिः इति

विकांडशेषः किं वास्तुवा ३ राजस्य मगः पितृगता सत्या दो
 वा इति नामद्वय मिति साधुपाठः वारिकोऽथ मयीवः पुष्पदंतोय
 वास्तव्यः चि वासकर्त्री यथा । गतापियः अस्त्रः शेष पाणोव
 वसे स्तव्यत्कर्त्तरि णिव वसतीति रोगोऽदि मुच्य पवच भलाटः
 वातव्यः इति सिद्धान्तकोमुदी ॥ सोम सपोच अदितिश्च दिति
 वासयोग्यश्च ॥ वसंतो १ ॥ स्या वदि द्विंशदेते तु न
 वास्तु स्त्री वास्तुकशाकं इतिरा देत अतरः श्या इशानादिच
 जनिर्वटः ॥ तकोण संज्ञितान्मृजयेदुपः या
 वास्तु १ ॥ स्त्री गृहकरागयोग्य प अवायु सावित्रो नयो रुद्रस्त
 भूमिः तत्पर्यायः वेपथुः २ इत्य थैवच मध्यं नवपदे ब्रह्मा न
 मरः पोतः ३ वादी ४ इतिजटा स्याशो च समीपगता देवानिको
 धरः वाटिका ५ गृहपोतकः ६ त्रयनेतान् पूर्वादेो नामतः श्या
 इति प्रावरत्नावली ॥ वास्तु आर्यमा सविता चैव विवस्वान्नि
 करणा प्रमाणादि र्यथा श्रीहरि दुधापियः मित्राथ राजयस्ताव त
 रुक्मव वास्तु संज्ञेपतो वसे गृ थाष्टदीयरः क्रमात् अष्टम आप
 हादो विद्वनाशनं ईशान को वस्तुश्च परितो ब्रह्माणाः स्मृताः ॥
 णादारभ्य होकाशीतिपदे यजेत शानकोणादारभ्य उत्तयो वंश
 ईशाने च शिवः पादो नैऋतेः श्र उच्यते आग्नेयकोणादारभ्य वंशो
 निले करो आवासवासवेष्मदो भवति इहंरः अदिति दिमवंत
 प्रै २ ग्रामे वणिक्पथे प्रासाद न्न नयंतं च इहं वयं नादिका
 राम इगेय देवानय मटेपुच हा कारिकानाम शक्रादेयवंगा १
 विशत्रुसुरानवाहो तदेतश्च त्रयोद नः वास्तुदेवात्नयित्वा गृहप्रा
 श ईशांश्चैवाथ पर्जन्यो नयंतः ३ सादकुरुवेत सारभ्यः प्रतः कार्यं
 तिशापुयः दिष्पाग्नेयो मरानमं रूप ति
 सूर्यः सत्यो भृशश्चैव आकाशो गमणे येन पूर्वतः सत्रमंडपं ॥
 वायु रेवच प्रपाच सितश्चैव गंधपुष्पादं कार्यं मेशानां प
 गृहस्तेन यमात्रुभोग्यवी भंगः पटुसंपुते भोजगावेव कोवेर्या

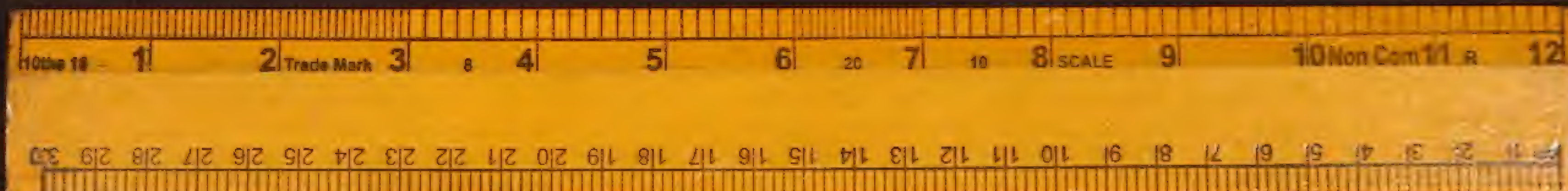

गोष्ठागारं च वायवे उद्गाथ्य
ये च वारुणा वातायन समन्वि
तं समित्कृतेन न स्यात् साधुधा
नोच नैर्ऋते अभागात्तालयं २
मंशयासन सपादकं तोषाग्नि
दीप मद्रुते प्रोक्तं दत्तातो भ
वेत् तद्वैतराणि सर्वाणि सनते
कदलीगृहेः पंचवर्णाश्च
ऊर्ध्वमेः प्रोभितानि प्रकल्पयेत्
प्राकारं तद्वि रंध्यात्तु च दत्तं प्र
माणातः एवं विस्त्राज्य मंजुपादने
शोषवने प्रोते चतुःषष्टिपदे वा
स्तुः प्रसादादौ सुप्रनितः मध्ये चत
ष्टपदे ब्रह्मा द्विपदा स्तुर्धमादयः
कोर्णं चैवाथ पत्माद्या स्तुया दे
वाः प्रकीर्तिता तेभ्योऽप्युभयतः सा
ह्यं अन्तेऽपि द्विपदाः स्वराः ॥
चतुःषष्टिपदे देवा इत्येवं परि
कीर्तिताः चरकीच विदारीच
तना पापराक्षसी ईशानाद्यास्त
या वाद्ये देवाया देवकादयः ।
देवक विप्रातश्च अग्निर्वैताल
का यमः अग्नि निरः कालक
स्तुकरालो लोकपादकः ईशान्या
भीमत्रपस्तु पाताले प्रेतनायका
आकाशे गन्धमाली स्यात्तत्रपा
लां स्तुया यजेत् विस्तारमिहत्तं

दीर्घं राशिद्वारं तु कारयेत् वस्तुभि
र्भाग्यं हि च प्रोषाकादाय नादि
प्रोत् पुन उग्राणि मृष्टाभि र्ऋत
भागेत भाजयेत् यत्नेयं तद्वे
दत्तं भागे रूपाय वायं भवेत् ॥
अतः वस्तुगोला कृत्वा नवभिर्भाग
हारितं शेष संश्रविजानीयादेवत
स मते यथा अष्टाभि गुणितं वि
राट् षष्टिभिर्भागं हरितं ॥ य
त्नेषत्तं भवेत्तु च मय्या भूत हा
रितं वास्तुकोडे गृहं कुर्यात् न
ष्टे मानवः सदा वामपाशेन स
पिति नात्र कार्या विचारणा सिंद
कन्या तलायां च द्वारे शुद्धेदयोत्त
रं एकं च वृष्टिकादौ स्यात्तदेव
त्तिरा पश्चिमं द्वारं दीर्घाद्विस्तार
रं द्वारापर्वणो स्मृतानि च । स
तात् प्रेषणीचत्ते सुपाने सुव भू
षणां पुत्रहीनं रोदेता वीर्यं च
त्तिरा तथा वदोऽवंध्याश्च देहि
पुत्रलाभ सत्त्वमिदे पुनरं नृपपी
शद मर्षं रोगदं जले नृपभी
ति संतापन्या अनपत्यं च वैरिदं शर्थ
दं वार्षदं वाथराभेव रोषदं पुत्र
सत्तदं द्वारापुनर संज्ञानि पूर्वहा
राणि वच्चारं अग्निभीति वेदक
ता यन सम्मान कोपदे राज्ञं

कोपदे पूर्वं कलतो द्वार मीरितं
ईशानादौ भवेत्तत्त्वं आशेयादौ
तुदात्तिरा नैर्ऋत्यादौ पश्चिमे
स्यात्वायव्यादौ त चोत्तरे ।
अष्टभागे कृते भागे द्वाराणां च
कलाफलं अष्टाथ सत्तयशेषाः
पूर्वादी स्यादुत्तराः तद्वत् प्रोभ
नः प्रोक्त ईशाने चैव प्रात्मलिः
पूजितो विद्वद्वारी स्यात्प्रासादस्य
सच इत्यादि गारुडे वास्तुमाने
तत्तां ४६ अथायः प्रासादस्त
गात्र प्रासादशब्दे दृष्टव्यं अपि च
रूपय ऊर्ध्वः प्रासाद भवनादी
ना निवेशे विस्तारश्च ऊर्ध्वान्ते
न विधानेन कश्च वास्तुगुदाह
तः सत्तु उवाच भ्यु रविवेशिष्ठ
श्च विश्वकर्मा यम स्तथा नारदो
नृगतिश्चैव विष्णुतातः प्ररंरः ब्र
ह्मा ऊमारो नंदीशः प्रोक्तोऽयं
न एव च वास्तुदेवोऽनिरुद्धश्च
या अक वृहस्पती ॥ अष्टाद
शेते विस्तारो वास्तुशास्त्रोपदेश
काः संक्षेपेणोपदिष्टं यन्मन ।
वेमत्स्यत्रपिणा तदिदानीं प्रव
क्षामि वास्तुशास्त्र मनुजसं पु
राण्यकवपे चोरे चोररूपस्य श्रुति
तः ललाटस्वेदमलिन मयतदुवि

भीषणां करालवदनं तस्मात्समुद्र
ते मयुदं सप्तत्वां गुप्तमानमि
वाकाशं सप्तद्वीपां वसेथरां ततो
ऽन्यकानां रुधिर मपिवत्यन्तितं
तितो तेन तत्समेतमव पतितं
यन्महीतले तथापि तन्निमग्नम
तद्वत् नतय यदा ॥ तदा
शिवस्य पुरत स्तप अके सुरा
णां स्थाविष्टं तद्वत् मादतुं न
गतां वयं ततः कालेन संवृष्टाभे
ख स्तस्य चादरात् वरं दृष्ट्वा
षमदे ते यदभीष्टं भवानव तसु
वाच ततो भूते त्रेलोका ग्रसन
त्तमं भवामि देवदेवश तथेत्त
क्तं च श्रुतिना तत स्तत्रिदिवसर्व
भूतगुल मशेषतः सदेहेनातरीपे
च वयानं प्रापतदुवि भीतभी
ते स्ततो देवै ब्रह्माणा वायुप्
तिना दानवास्तु वदामि रवुष्ट
रं समेततः येन यवैव चाक्रान्त
स तत्रैवाभवत्तनः । निवासान्
वदेवानां वास्तु रितमिधीयते ॥
अवष्टयेन तेनापि विस्ताराः सर्व
देवताः प्रसीदथं स्वराः सर्वेपु
ष्पाभि निश्चलीकृतः स्यात्प्राप्ति
किं यदाहार मवष्टथ मथेमुते
ततो ब्रह्मादिभिः प्रोक्तं वास्तु

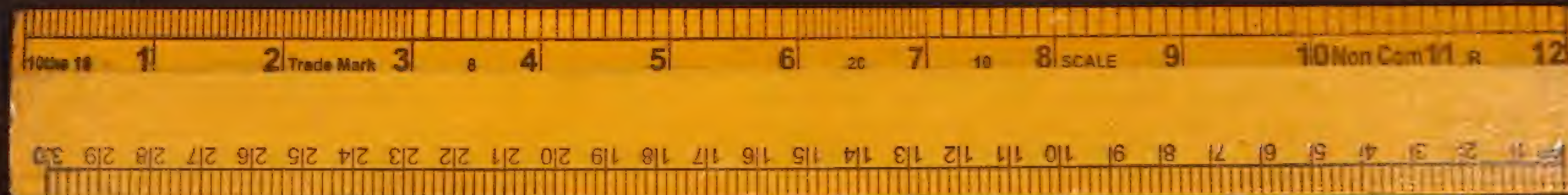

मध्ये तयो वलिः आहारो वै
सुदेवांते नून मस्मिन् भविष्यति
वाल्मीकिमनो यत्तु सत्वाहारो भ
विष्यति पव मुक्त सतो दृष्टः स
वास्तुभवन्नदा वास्तु यत्तुः स
तत्तस्मात्ततः प्रभृति शान्तये ॥
इतिमात्से वास्तुभूतोद्भवानाम ।
२२६ अध्यायः सूर उवाच ॥
अथातः संप्रवक्ष्यामि गृहकाल
विनिर्णयः ॥ यथा कालं शुभं काला
सदा भवन मारभेत वैत्रे वायिम
वाभोति यो गृहं कारयेन्नरः ।
वैशाखे धन रत्नानि मेष्टे मत्स्यं
शेवच आषाढे भूतस्तनानि पशु
वर्ज मवाभुयात् आरोग्य भूतत्वा
भवे दानि भाद्रपदे तथा पत्नी
नाशः श्वशुरे विन्यात्कार्तिके ध
न धन धान्यकं मार्गशीर्षे तथा
भक्तपुष्टे तस्करतो भयं लाभं च
वृद्धो विद्यादग्निं मावे विनिर्दि
शेत् फाल्गुनकोचने पुत्रा निरि
कालवलेष्टे अश्विनी रोहि
णी मूल मृगशिरस्य मेदरे स्ता
तीरस्तावराया च गृहकारेभे प्रश
स्यते आदित्य भोम वर्जन्त सर्वे वा
राः शुभावहाः वज्र वाचात मूले
पुष्यतीपातातिगंडयो विष्कंभः

गंडपरिच वर्जं योगेषु कारयेत्
श्वेते मेष्टेय मोहरे गान्धर्वः भिति
द्रोहिरो ॥ तथा वैराजसावि
त्रे मूर्ध्ने गृह मारभेत ॥
चंद्रादित्यवले तथा लयं शुभ नि
रीक्षितं संभोद्धायादि कर्तव्य म
न्यत्र परिवर्जयेत् प्रासादेष्वेवमेव
स्यात्कृप वापीषु चैव हि ॥
एवं भूमि परीक्षेत पश्चाद्वास्तु
प्रकल्पयेत् श्वेता रक्ता तथा पीता
कुला चैवानुश्रवशः विप्रदेः प्रास्य
ते भूमि रतः कार्यः परीक्षाणां ।
विप्राणां मधुरा स्वादा कषायात्त
वियस्यच कषाय कटुका तद्वैशेष
श्वेदेषु प्रास्यते रत्निमात्रे त्वे गते
सुवलिमे त सर्वतः सुत माम
प्रागवस्यं कृत्वा वर्जितेषु जेत
येत् भूपरीक्षार्थं एवं तत्सर्वदि
श्वेति दीप्तां एवदि गृह्णीयात्
गार्गना मनुश्रवशः वास्तुसामुद्रि
को नाम दीप्ताते सर्वतस्त यः
शुभदः सर्ववर्णानां प्रासादेषु गृहेषु
च रत्निमात्र मयो गते परीक्षाया
तपराणां अधिके श्रेय माप्नोति
मूले दानिः समे समे हलकृष्टे
ऽथवा देशे सर्ववीजानि वापयेत्
वि एव समरात्रेण यत्र रोहेति ।

तामपि रोहेतमा कनिष्ठा भूर्व
र्जनीयतरा मता पंचगव्योपधिज
लैः परीति ताव सेचयेत् य
काशीतिपदे कृत्वा रेखाभिः कन
केन त पश्चात्पिष्टेन चालिष्य
त्स्वर्णात्तोम सर्वतः दशश्रु
यता रेखा दशचैवोत्तरायताः
सर्वा वास्तुविभागेषु विज्ञेया
नवका नव एकाशीतिपदे कृ
त्वा वास्तुवित्तर्वेवास्तु पश्य
मन्येदं वा स्विशसंचरशेवत ।
हाविंशहायतः पूजाः पूजा ।
आत सयौदश नामत स्तान्यव
स्थामि स्थानानि च निबोधत ।
ईशानकोणादिषु तान् पूजयेद्
विषा नरः शिखी चैवाथ पूज
येज्येतः कृत्तिशायुधः सूर्यसमो
भूषा श्वेव आकोणा वायु रेवच
पूषा च वितथ श्वेव गृहस्तत य
मात्रमो गंधर्वा भंगराजश्च शः
पितृगणा तथा देवदिकोः य
सुग्रीवः पुष्पदंतो जलाधिपः य
मुरः शेष पापेच रोमोः हि मुखाप
वच भृताः सोम सपौच यदि
तिष्ठ दिति स्तथा वहिर्हाविंश
दंते त तदंतश्चतुरः शृणु ईशा
नादि चतुष्कोणे संस्थितामनये

यथा आप श्वेवाथ सावित्री न
यो भद्र सत्येवच मध्ये नवपदा
ब्रह्मा तस्यांश्च समीपगान सा
ध्याने कांतरान्ध्यातवाद्यानाम
तः शृणु अयं मा सविता चैव
विवस्वान्निवृथाधिपः मित्रोः य
राजयस्त्वाच तथा शुष्मीधरः
सूर्यः अष्टम स्वापवत्सस्त
परि तोत्रहाराः स्मृताः प्रापश्वे
वापवत्सश्च पञ्चमोऽग्निं दिति
स्तथा पदिकानां चैवर्गाय मेवं
कोनेषु शेषतः तन्मध्यत वदिर्विश
द्विपदा स्ते तसर्वतः अयं माच
विवस्वांश्च मित्रः शुष्मीधर स्तथा
ब्रह्माणाः परियो दित्तु द्विपदा
स्ते तसर्वतः वंशानि दान्नी वत्सा
मि सूर्यपि पृथक्पृथक् वाप
यावत्तथा रोमास्तिष्ठभ्यः शिखि
ने पुनः शृणु दश मयोपोषा
स्तिष्ठंश्चावदेवत सयौवादिति
यावत्तः पञ्चमोऽग्निं च तत्तं वंशः
समाध्याताः कृत्विज्जनेय पवच प
तेषां यस्तु सेपातः पदं मध्यं स
मेततः मर्मचैतत्समाध्यातं विष्म
ले कोणागंधयत स्तंभमासेत
वृत्तानि तत्ताविधिषु सर्वदा की
लीलिषोपचानानि वर्जयेद्यत

तो नरः सर्ववस्तु निर्दिष्टैः पि
र वैष्णवरायतः मूर्धन्यमिनः समा
विष्टो मुनि वापः समाहितः पृथ्वा
धरोऽयमा चैवतयो स्तावदधि
धितो वतः स्थालेवापवत्सः एत
नीयः सदाबुधैः नेत्रयो र्दिति पुन
यो श्रोत्रैः रिति जयंतको सप्यंश
वंशसंस्थो च एतनीयो प्रयत्नतः
सत्य गोगादय स्तद्वडाहोः पंच
च पंच च रुद्रश्च राजयत्साचवा
महस्ते समास्थितो सावित्रः सवि
ता तद्वद्वत्सि मास्थितो वि
वस्वानथ मित्रश्च जदेर संभवस्थि
तो एषाच पाप यत्साच रस्तयो
मणिबंधेन तथैवास्तर सोमोचवा
मपास्ये समास्थितो पार्श्वत दक्षि
तो तद्वद्विषयः सादरस्ततः उर्वी
ः यमास्तुपो जेयो जानो गंधर्व
पुषको जंघया भृगु सयीवो
क्षिक्यो दोवारिको मृगः जय
शको तथा मेदि पादयोः पितर
स्तथा मधेनवपदो ब्रह्माहद
यसत एतने चतः षष्टिपदो वा
स्तः प्रासाद वरुणास्ततः ब्रह्मा
चतुष्टय सत्र कोणोऽर्धपरास्त
तः वरिष्कोणोतवाष्टो तसाही
श्रोभय संस्थिताः विंशति र्दिप
दा श्रेषा चतः षष्टिपद

स्मृताः गृह्यारम्भे तर्कः रूभिः स्थाप
ये यत्र नायते शाल्येनपनेयेतत्र
प्रासादे भवनेऽपि सप्रालं भय
दे तस्मादशालं शुभदायकं ॥
हीनाधिको गभावा स्त सर्वथात
विवर्जयेत् नगर ग्राम देशेषु
वै वै प्रकल्पयेत् चतः शालं वि
शालं त्रि शालं चैकशालकं
नामत स्तानि वस्वामि सत्रयाहि
जोत्तमाः इति मास्ते एकाशीति
पदवास्तु निर्णयोनम ॥ अथा
यः स्तुत उवाच चतः शालं प्रवत्सा
मि सत्रयाजामत स्तथा चतः शा
लं हय द्वौ रनिदैः सर्वतो मुखे
नाम्ना तत्सर्वतोभंद शुभदेव नृपा
लये पश्चिमद्वारहीनं तनेयावर्तं
प्रचक्षते ॥ इति गार्हपत्यहीनं
तद्वद्विमान मुदाहृतं पूर्वद्वारवि
हीनतत्सुस्तिकं नमविश्रुतं ॥
रुचकं चात्ररद्वारविहीनं तत्प्रव
दते सोमशाला विहीनत विंशालं
धमकंचतरे तेमवृद्धिकरे नृणा
वरुप्रत्र फलप्रदं शालया पूर्व
या हीनं सत्तेत्र मिति विश्रुतं
॥ धर्मं यशस्य मायुष्यं शो
क मोद विनाशनां चुलीतया
मया हीनं विंशालं शालयात

यत् कुलतयकरं नृणां सर्वथापि
भयावहे हीनं पश्चिमया यत्
पतत्रनाम तत्तनः मित्र वंश
स्तान् दक्षि तथा सप्यं भयावहे
याम्ना पराभ्यां शालाभ्यां धन
याम फलप्रदं तेम इदिकरेत्
णां तथा पुत्रफलप्रदं । यमे
सूर्यच विज्ञेयं पश्चिमोत्तर शाल
कं राजाग्रिभयरे नृणां कुलतय
करं चतरे उदकरं चतः शालं हे
दंशाले यत्र तद्वेत् ॥ अका
तस्त्वभयदे परवक्रभयावहे ध
माख्यं याम पूर्वोभ्यां शालाभ्यां
यदिशालकं तद्वत्तभयदे नृणां
पराभव भयावहे चुली पूर्वा प
राभ्यां सा भवेत् सत्सुचनी ॥
वथ वंधाय शास्त्राहा मनेकय
भकारकं काच पुनरयाम्नाभ्यां शा
लाभ्यां भयदं नृणां सिद्धार्थं व
र्जवर्जीति द्विशालानि सदा बुधैः
अथातः संप्रवत्सामि भवने एषि
वीपतेः पंचप्रकारं तत्सोक्तमुत्त
मादि विभेदतः । अष्टोत्तरं हस्त
शतं विस्तारश्चात्तमो मतः ।
चतुर्धनेषु विस्तारो हीयते वाष्ट
भिः करैः चतुर्थांशधिकं दैर्घ्यं
पंचसपि निगद्यते पुनराजस-

वस्वामि तथा भवन पंचकं षड्भिः
षड्भिः स्तथाशीति हीयते तत्रविल
रात्र अंशेन चाधिकं दैर्घ्यं पंच
सपि निगद्यते ॥ सेनापतेः प्र
वत्सामि सदा भवनपंचकं चतः
षष्टिस्त विस्तारात्तद्विः षड्भिस्तु ही
यते पंचसेनेषु दैर्घ्यं च षड्भागेना
धिकं भवेत् मंशिला मशवत्सा
मि तथा भवन पंचकं चत
शुतर्भि हीनास्वात्करषष्टिः प्रवि
स्तरे अष्टांशेनाधिकं दैर्घ्यं पंचस
पि निगद्यते सामेतामात्र ला
कानो वसे भवन पंचकं ।
चत्वारिंशत्तथाष्टोच चतुर्भिहीयते
क्रमात् चतुर्थांशधिकं दैर्घ्यं पं
चस्तेषु शस्यते । शिथिलो
कचुलीनोच वेपथानोमद पंचकं
अष्टाविंशत्तथाष्टोच द्विहीना वि
स्तरेणा तत् द्विगुणं दैर्घ्यं मेवोक्तं
मध्यमेवेव मेवत दूतकमीतिका
हीनां तस्य भवन पंचकं चत
र्थांशधिकं दैर्घ्यं विस्तारो हाद
शेव त अथर्ह करद्वानिः स्थात
विस्तारात्तचक्रमात् दैवतश
रुवेधानो महास्तार प्रयेयसा ॥
तेषा मपि प्रवत्सामि सदा भवन
पंचकं चत्वारिंशच्च विस्ताराच्चत

भिर्हीयते क्रमात् पंचसेतेषु दै
र्द्यं च षड्भागेनाधिकं भवेत् ॥
चतुर्वर्णास वक्ष्यामि सामान्ये
हपंचकं द्वाविंशकं करणान्तच
तर्भि हीयते क्रमात् योषोडशा
दिति परं नूनं संस्वावसायिनां
दर्शांशेनाष्टभागेन विभागेनाथ
पादिकं अधिकं दैर्द्यं मित्याङ्क
ब्रह्मणादेः प्रशासते सेनापतेर्
पस्यापि गृहसंवेत्तरेण त ।
नृपवासगृहं कार्यं भाद्रपद
नृपैव च सेनापते गृहस्यापि च
तवर्णास चान्तरं वासकोष गृहं
कार्यं राजप्रेषु सर्वदा अंतरप
मवाणां च स्तूपित इह सिध्यते ।
तय दस्त शाता दवाकगदिते व
नवासिनां सेनापते तं पस्यापि सप्त
त्या सदिते निते चतुर्दश द्यते
व्यासे प्राला न्यासः प्रकीर्तितः
पंचविंशद्विंशते तस्मिन् यनिन्दः स
मुदाद्यतः तथा षट्त्रिंशद्विंशत्ता
समागुल समन्वितः विप्रस्यमह
तीषणला न दैर्द्यं परतो भवेत् ।
दर्शागुलाधिका तद्वत्त्रिंशद्विंश
धीयते पंचविंशत्करा वैशेषः नृना
नि त्रयोदश । तावत्करे
स्तु मृदस्य पुता पंचदशागुलेः

शातायास्त विभागेण यस्याये
वीथिका भवेत् सोम्यीशं नाम
तहास्त पञ्चाब्जोद्भूय संवेत्
पार्थिवो वीथिका यत्र सावस्म
नृद्व्यते समंताद्दीथिका यत्र स
स्थितं तद्दीराच्यते शुभदंसर्वमेतस्या
जातवर्णचतुर्विधं । विस्तारा
स्तोडशो भाग स्तथा दस्त व
तष्टयं प्रथमो भूमिकोद्भाय उप
रिष्टात्तदीयेत द्वादशांशेन सर्वास
भूमिकास्त तथोद्भूयः ॥ प
क्षेष्टके भवेदितिः षोडशांशेना
विस्तारत दानेन विकल्पः स्यात्
तथा मन्मथ भित्तिके गर्भमानेन
मानेन सर्व वास्तुषु शासते गृह
वासस्य पंचाशदष्टादशाभि रदुःसैः
संयुतो द्वार निष्कंभो दिग्गोशो
द्भूयो भवेत् द्वादशांशास वाङ्म
मुद्भायं करसमितेः अंगुलैः सर्व
वास्तुनां पृथक् शासते बुधैः ॥
उडमवोत्तरांगेव तदहं प्रवि
स्तारैः इति मात्सेवास्तविद्यासगर
द मान निर्णय नाम ३२८ अध्यायः
सूतउवाच अध्यातः संप्रवक्ष्यामि
स्तेभमान विनिर्णाय कृता स
भवनोद्भाये सदा समगुणं बुधैः
अशीत्यन्ते पृथक् स्यादयं नव

गुणैः सह रुचक अंतरसः साद
ष्टांशो वत्त उच्यते । दिवजः यो
दृशास्वस्त द्वादशासः प्रलीनकाः म
ध्यप्रदेशे यः स्तेभो वृत्तो वृत्त इति
स्यतः एते पंच महास्तभाः प्रश
स्ताः सर्ववास्तुषु पञ्चवली लताका
या पञ्चदर्शनं त्रुपिता स्तेभसनव
मंशेन पञ्चकंभोत्तराणि च ।
स्तेभतला तला प्रोक्ता हीना ओ
पतला ततः विभागेणोह सर्वत्र
तर्भागेण वा पुनः हीनं हीनचत
र्थांशातथा सर्वास्तभूमिषु ॥ वास
गेहानि सर्वेषां प्रवेशे दक्षिणेन
तु द्वागणि त प्रवक्ष्यामि प्रशस्ता
नीह तानि त पूर्वोर्णं जयंतं चहा
रं सर्वत्र शासते यामे च वितथे च
व दक्षिणेन विड बुधाः ॥ प
श्चिमे उष्णदेतं च वारुणं च प्रशास
ते उत्तरेण त भूलादे सोम्ये च शुभ
दं भवेत् तथा वास्तुषु सर्वत्रेयं
हारस्य वर्जये हारेतरावया विदे
भवेत्सर्वजलतयः ॥
तरुणा दोष बाङ्गस्य प्रोक्तः पंके
न जायते अपसारो भवेन्नृनृपवे
धेन सर्वदा यथा प्रसवणेन स्या
त्कीलेनानि भयं भवेत् ॥
विनाशो देवताविदे स्तेभेन स्त्री
ज्ञतो भवेत् गृहभर्तृ विनाशः
सातरदेण च गृहे कृते अमे
था वस्तुर् विदे गृहिणी वंथ
नसेवेत् तथा शासभयं विद्यादे
तजस्यगृहेण त उद्भाय दिग्गो
भूमित्यक्ता वेथो न विद्यते स्वयं
हारिते हारे उन्मादो गृहमेधिनां
सयं च पिहिते विद्याकुलनाशः
विचक्षणः मानाधिके राजभयं नी
च तस्करतो भयं हारेपरिचय
हारं तदंतकं मुते स्यते आधा
नेमध्यदेशे त अधिको यस्य विल
रः वज्रं त शकते मध्ये संगोभ
रे विनाशाने तथाप्यपीडित हारेव
इदोषकर स्तेभवेत् मूलहारतथा
अंतनाधिकेपोभन भवेत् ऊंभ
श्रीपणि वलीभि र्मूलहारेतथो
भयेत् पूजयेच्चापि तत्रितं वलि
नावात्ततोर्कैः ॥ भवनस्य वदः
पूर्वेदिग्भागे सार्वकालिकः उडुम
रस्तथा यामे वारुणो पिण्यतः शु
भः सत्त ओत्तरतो धनो विपरी
तस्तसिद्धये कंदकीसीसुतश्च
आसन्नः सफलो दुमः भयंरा
निप्रजाहानि ऊर्वन्ति क्रमशः स
दा नक्षिण्याद्यदि तानन्यानन्तरे
स्थापयेत् शुभान् पुत्राणां प्रोक्त

वक्रलशमी तिलक वंपकान्
दाहिमीपिपली शला तथाऊसु
समंउपजसीर एगपनस डुमकेत
कीभिर्जाती सजेन शतपत्रिकम-
लिकाभिः यज्ञादिकेल कदलीर
ले पाटलाभिर्गुक्तं तद्व भवनेषु
य मातनाति इति मात्स्यवास्तुवि-
द्यासुवेधपरिवर्जनो नाम ३१५
ध्यायः सूतउवाच उदगादिस्त्व-
वाल्मीकस्मान्निशिरस लयापरी-
त्य परीक्षा पूर्ववत्कुर्यात्स्त्वभोज्या
येविचत्तयाः नरेवर्त सविव च
त्तराणां समीपतः कार्येऽवनेप्रा-
ज्ञा इत्य शोकभूयंयतः तस्यप्र-
वेशाश्चत्तरास्तस्मात्संगोऽयतः सुभः
एषुतः एषु भंगस्त सव्यावर्तः प्र-
शस्यते अथसव्याविनाशाय दत्ति-
तोणीर्णाकस्तथा सवेकामफला-
नृणांसंश्लोताम वामतः पवंप्र-
वेशा मालोका यत्नेन गदर मारभे-
त अथसत्त्वरेणो मुक्तं सुभ-
लक्षणे रत्नोपरि शिलोक्तुत्तास-
र्ववीजसमन्वितो चतुर्भिर्वाह-
तोस्त्वैस्त्वस्त्वानेकारणनिते अ-
थुज्जास्त्वधरः पिपली सदितोवेद-
पारणोः स्थापितं विमसेत्तहस्त-
वैधधिसमन्वितो नानाततफलो-
येते

वसनांतुल सं युतं अथ घोषेणावा-
येन गीत मंगल निम्नैः ॥ या-
यसं भोजयेदिष्टान्दोमस्त मधुसर्पि-
षा वस्तोस्यते प्रतिजानीदिमंत्रेणा-
नेन सर्वदा सूत्रपाते तथाकार्यमे-
वं स्तस्मोदये पुनः । हारवंधोस्त-
ये तद्वत्त्ववेश समये तथा ॥
वाल्मीकः पशामने तद्वत् वास्त यत्तु-
पंचधा ईशाने सूत्रपातः स्यादाग्नेये-
स्तंभरोपणा प्रदत्तिगोच ऊचीत-
वाल्मीकः पदविलोचने ।
तर्जनी मध्यमा चैव तथोगुष्ठस्तद-
क्षिणे प्रवाल रत्न कनकं फल पि-
ष्टकतोदकं सर्ववास्त विभागेषुश-
स्तसदविलोचने न भस्मागारकाष्टे-
नन शस्त नत्वचसिभिः नव सा-
स्थिकपालेन कविहास्तु प्रनेत्रये-
त यति विलेखितं ऊर्ध्वः त्रिशोका-
मयादिकं यदा गदर प्रवेशः स्याद्विस्ती-
तत्रोपलेखयेत् ॥ स्तंभ-
सूत्रादिके तद्वत्त्वभाष्यम फलोद-
ये आदिताभिमुखं येति शक्यतः
परुषं यदि तत्त्वकाले स्पष्टेदेगात्
हभर्तः समात्मनः । वास्तुगे-
तद्विजानीयात्रशालं भयप्रं शक्य-
नानेतरे यत्र हस्तस्य स्थापदंभवेत्त-
दंग संभवं विद्यातत्र ॥

शालं विचत्तयाः प्रसार्यमाणोसुत्रे-
त सगोभाष्यः विलेखिते । तत्रशालं
विजानीयात्तरशाले च भरेवे ॥
यदीशानेऽथ दिग्भागेमधुरं द्यौति-
वायसः धनं नत्र विजानीयादेगे-
वास्त्वाम्पिष्ठिते सूत्रेच्छेदे भवन्त्य-
तुर्वाधिः कीले तेषांशुते अंगारेषु
प्र तथोन्मादे कपालेप्र च संभ्रमं ।
कम्पुशालेच जानीयात्संश्रयस्वीषु-
वास्तवित गदरभर्तं गदरस्यापि वि-
नाशः शिलि संभ्रमे ॥ स्तंभ-
स्थाने अथे ऊर्ध्वे शिरोरोमं वि-
निर्दिपोत् ऊर्ध्वपदोरे सर्वसज-
लस्यापि तेषां भवेत् ॥ स्तंभ-
स्थाने अथे ऊर्ध्वे भये वंधं विड-
दुधाः करसेख्या विनाशे त-
नाशं गदरपते विडः वीजोपधि-
हीने त भूतेभ्यो भय मादिशोत्
प्रादक्षिणेने विमस्य स्तंभे छेदे-
विवेशयेत् ततः प्रदक्षिणेनाय-
ज्यसेत्स्तंभं विचत्तयाः । यस्माद्-
यकरं नृणां यानितोत्प्रदक्षिणा-
स्ता ऊचीत यत्नेन स्तंभोपदव-
नापिनी तथा फलवतीशावा-
स्तंभोपरि निवेशयेत् प्रागुदक्म-
वर्णा कार्ये दिगुत्तं न कारयेत्
स्तंभत्वा भवनस्यापि हारत्वा सार-
परं ततः सास्तस्त्रोदिष्ट दिनेया

तथा दिग्भागे ऊर्ध्वनाशः स्या-
तनवसम्पदंयद्गदं यदि सप्त-
द्वयेदेसवादिस्त विवर्धये पूर्व-
णा वर्धितं वास्त ऊर्ध्वदिशोविम-
दा दक्षिणे वर्धितं वास्त मत्स्य-
वे स्थानसंशयः पश्चाद्द्वंद्वं यदा-
स्त तदर्थं लयकारकं वर्धयितं तथा-
सोम्यवजसतापकारकं प्राग्भयेय-
वर्धितः स्यात्तदपि भयद भवेत्
वर्धितं रास्त्रसे कोणा शिष्टुत्
यकस्मवेत् वर्धयितं वाय-
वे वातवाधि प्रकोपकृत ईशा-
ने त प्रजादति वीजो समर्द्धि-
तेसदा ईशाने देवतागारं तथा-
शान्तिगदरं भवेत् मरानसं तथा-
मेयेतत्प्राये वातरं जले गदरस्यो-
पस्करं सर्वे नैर्द्धते स्यापयेदु-
धः वंधस्याने वदिः ऊर्ध्वत्वा-
न मंडपमेवच धनं यात्यच वाय-
वे कर्मशाला ततो वदिः पव-
त्वास्त निवेशः स्याद्गदभर्तः प्र-
भावदः इतिमात्स्य वास्तुविद्या-
गदरनिर्णयो नाम ३१५ ध्यायः
सूतउवाच अथातः संप्रवक्ष्यामि-
दावाहरणा मुत्तमे धनिष्ठा पं-
चकं तत्त्वा विष्णवादिक मतः
परं ततः सास्तस्त्रोदिष्ट दिनेया

वाहने युयः प्रथमं वलिपूजा
नृकृपावृत्ताय सर्वदा प्रवर्तते
गापतिनं मदे दारु प्रशस्यते
अन्यथा नश्वरं विद्यायाम्पाप
निपातने लीरवृत्तोद्भवस्तु न
गदे विनिवेशयत् कृतापिवा
संविदग्रे रनितानन पीरितं ।
गजावभयं तथा विद्युन्निवीत
पीरितं गृहेषुक्तं तथा दारु भ
गृष्टुक्तं तेष्वेव चैव देवान
योत्तननदीसंगमनं तथा प्रम
शान कृपनितयं तडागदिस
मुद्रवं वनेष्वेव तथा दारु यदी
द्विष्टलाप्रियं तथा कंदकि
नो वृत्तात्रीपनिष्ठ विभीतका
न श्रेष्ठातकानूपततर्जने
तद्वत् कर्मणि ग्रशने शाक मथ
क सन्न शाताः शुभावसाः चंद
नं पुनसं यमस्तुदरु द्विष्टका
हाभ्यमेकेनवाक्योत्त्रिभिर्वाभ
वनं शुभं वरुभिः कारितं यस्मा
दनेक भयं भवेत् एकैक शिवा
पा यन्माश्रीपाणी निनुकीतथा ।
यतानामसमायुक्ताकदाचिद्धम
कारिकाः संदनः पुनस्तद्वत्सर
लाज्ञेन पकाः यतेनान्यस
मायुक्ता वास्तकार्ये शुभप्रदाः
तरुच्छेदे म

हापीते गोधां विद्याद्विचक्षाणाः
मांतिष्ठ वार्ता भेदकः स्वात्मीलेसर्प
द्विनिर्दिशेत् अरुणो सरदेविद्याल
क्तामे शुक्र मादिशेत् ॥
कपिले सूषिकाविद्यातवज्ञाभे न
तमादिशेत् पवस्त्रियं सगर्भं व
जंयेहास्तकर्मणि पूर्वं सिद्धं तद्वत्
यातनिमित्तं शकुनेः शुभः ॥
व्यासेन गुणिते देवैः शुभं वेदने
तथा यद्वेषमायते विद्यादष्ट भेदे
वदामि वः भुजो धूमश्च सिंहश्च
वृषः खरः पवच रत्नी धातश्च पूर्वा
द्याः करिषावा भवन्त्यामी भुजः सर्व
मुखो धूमः प्रत्यक्षारो विप्रयतः
उदयुवो भवेत्सिंहः प्रायुवो वृष
भो भवेत् रक्षिणाभिमुखो रत्नी
समभिः स उदाहृतः ॥ एकेनध
न उदिष्ट सिभिः सिंह उदाहृत
पंचभिः वृषभिः प्रोक्तो विकोपास्या
स्त वनेयत तमेवाष्टगुणकृता वि
द्यादाणि विचक्षाणाः समविश
दृते भागे ऋते विद्याद्विचक्षाणाः
शुभं भांजिते ऋते यद्वेष सद्य
यो मतः । अयाधिकेन ऊर्ध्व
त यतो दोषकरं भवेत् ॥
आयाधिके भवेच्छान्ति रित्पार भा
वान् रविः कृताग्रतो दिनवरा

नव एतां भेदे दध्यस्तताग्रदत्त
अफलोपशोभं दत्ता दिशपवस
जानि तथा दिनेभ्यो मोग्यशा
न्ति नितयाय गदे विशेषे गदो
क्तोमविधिना वृत्तिकर्म ऊर्ध्वत्वा
साद वास्तु शमनेच विधिर्यक्तः
संतर्पयेत् दिनवरानथ भय भो
मेः शुद्धास्त्रश्च भवने प्रविशे
त्तुभं इति मात्स्यवास्तु वि
द्यानुकीर्तने समाम् ३१ अध्यायः
अन्यच्च अथ वास्तु उक्तिः ।
तत्र स्थाननिर्णयः नदी प्रमशान
शैलानां वनस्य निकटे तथा न
वास्तुकर्मजुर्वी तनद्वन्द्व नगरात्तया
तत्र दिउः निर्णयः राक्षसानिल
वृक्षीनां यमस्यदिशि वेषमनः ना
रंभकारयेदन्ना भीरुग्राहत्तयप्र
दं तथादि भोगः कीर्तिर्धनं
रोगः स्थिरता च भयः तया ।
दारु इत्येव कथितो दिशि वास्तु
फलोद्भवः भाजेच यत्तु गेनाथ
ते राजा तस्य तत्प्रसयः पतिः
वादिक्तस्य न्य सप्तो वास्तु
भं समाचरेत् एवं च ऊर्ध्वपिपति
केमेषलमे जातस्य भूपते ऊर्ध्व
पिपति काया दक्षिणास्यामपिवा
स्तुनेदप्यनीति पराशरस्तु यदृशा

जनितो राजा वास्तु संभक्त त
दिशि पतेन सूर्यादि जनितस्य
न्यपतेः पूर्वोदि दिक्षु वास्तु क
रणे तेन शुक्र दशायां जातस्या
मेयामपि नृप्यति अथ लक्षणां
वास्तु ऊर्ध्वमदीपालः समं सृजि
त्य सत्तिकं प्राग्दक्षवर्तनं रम्यं
मवृत्तेपशोभितं लक्ष्मी दीदः
सयोभीति धननाशोः भूभूम
ता समदृष्टि रिति प्रोक्तं पूर्वोदि
कज्जभां फले तथादि सवन
मयत् जन्मलयेन दिक्षु आत्मा
वास्तुसर्वो मतः पतेन सूर्याधि
पतितलात्ताने जातस्य न्यपतेः
यापिपतेः पूर्वस्याः पश्चात्पश्चिम
सेवापि नृप्यति अथेत यद
शाजनिने राजा तद्विप्रोय स
वेमतः पतेन गुरु दशानातस्य
न्यपतेः दक्षिणा स्तोपि नृप्यति
अन्यत्रत वृक्ष तत्रिय विद्वद्वाः
पूर्वोदि दिग्गुणे क्रमात् वास्तुस
वन मिच्छति निज संपत्ति हेतवे
नीतिशास्त्रे च वास्तु कर्मदपः
ऊर्ध्वोदतवद्वेगो दिशि दीर्घा
वाचवर्त्ता वा वास्तुभूमिर्मही
क्षितां पतेया लक्षणा तद्वत्फलं
च नगरेयथा अथ माने राजका

तेन नृपति रीत्याभे समाचरेत्
 नयो भोगः सत्त्वं इति भी
 ति अयःस्मिन् इत्यथै वास्तु
 नामानि राजकोटं रजकमात्र
 यन्त्रत नमस्तत्र मदीभर्तुर्दे
 इत्येतं पवदि राजकोटंस्तुता
 वद्विवास्तु कुर्यात्सदीपतिः सद
 प्राच्छद संख्येन राज पदेनभूष
 तेः वास्तुःकर्म समारंभो धनधा
 सनयप्रदः पतयो रपि पूर्वव
 द्वाख्यानं राजकुत्रेण ऊचापि
 वास्तुपतन भिष्यते तस्यापिपूर्व
 वन्मान मिति भागुरि भाषितं
 अग्रदोष गुणो परनिर्मित वा
 स्तस्यान तिष्ठति चिरंरूपः नस
 त्वायनधर्माय ततसधुविनाय
 ते अमरापि राजात्सवीर्यप्रतापी
 परवास्तुकृतस्थितिः नस्तत्ताभ
 वेन्द्रणां यथा परगृहे गृहः यः
 सुनिर्मित वास्तुस्या निनलगा
 दि संवृतः विचारितपुरो राजास
 चिरंस्तुतममृते अमरापि राजा
 स्ववाकवीर्यालो निन निर्मित
 वास्तुभाक् सचिरं तनुते सौख्यं
 स्मरदृष्टोयुद्धे यथा अथका
 लःवर्षातेःभुदिते मुक्ते केन्द्रेस
 रगुरो मुभे वास्तुकर्म समारंभ

मुक्त चंद्रार्क भूमिने गृहयुक्तोयः
 समयः कर्तव्य सत्त्वं वै मुभे वास्तु
 रंभः कार्यः मुभ संपति कामिना
 राजा इति वास्तु युक्तो वास्तुदेश
 अयेषां यथा यदाह वास्तुजुड
 त्यां स्तामि हस्तैश्चतुर्भिः स्यादं
 स्तनेव मापयेत् तेमो भयंकरो
 भयः प्रोक्तकृद्दिनयः मुचिः ॥
 वंशकृत्पापकारी च विकारीयो
 भनः शिवः ऊचापः कामदोभूषो
 योमो धनहर स्तथा धनदः स
 त्वकृत्चेति वातोः सादश कीर्ति
 ताः तद्यथा मायाम परिवारा
 भ्यां योऽकपिरोऽभिजायते ।
 उनविंशति द्युते भागे शेषेणोता
 यथाकर्म तेमे सर्वार्थं संधिदि
 भयकारी भयंकरः भयो भोगे
 प्रकृतेर्दृष्टिं मुचिः सर्वस्तुतं
 हेतु वंशकृत्कृते वंशपाप
 कारी ऊचापदः ॥ विकारी
 कृते इति शासनः मुभमावरे
 त शिवः सर्वार्थ सिद्धे सात ऊ
 चापः सर्वनाशनः कामदोःभी
 सुताभः स्याभूषो ददति सर्वशः
 योमो धर्ममतिः सौख्यं इतिथ
 नदरे भवेत् धनदे धनताभः

शोककृद्दुनाशनः विनयः कृतेः

सात्त्विकवृत्तवकारकः इति
 प्रोक्तोऽतिसंक्षेपाद्वास्तु लक्षणा
 संयुक्तः भोजस्त दंडमानेनैव
 किंतु युक्ति रमा स्वरणाद्युतो
 द्विगुणो स्तेः शुभावह अतरस्त
 पव नववास्तु शिष्यते किमुन
 तदंड मित दंड समितः प्रकरो
 तिवास्तु रति सौख्य सम्पदं ऊप
 रा वालका क्तिना त्रय मेतदिति
 न्दितं विकीर्णो वर्तुलो दीर्घो यव
 मथो दृष्टन्तुतः तथा डमरुत्र
 पुश्च सर्पाकार स्तथैवच छिन्नोभि
 नो मध्यनिन्दो वज्रनाभ अतथ
 यः विषयो ननुदीर्घो वृत्तदीर्घो
 तथापरः गतमुद्राकृति अथोपद
 वाः परिकीर्तिताः । वास्तु त्वं
 महादोषा हेया सस्माद्विवर्तणोः
 चतरस्तः शुभो दीर्घ स्तुत्याः श्रोतः
 समाश्रितः दोषे विहीनो विज्ञे
 यो वास्तु त्वंऽस्तुतावरः इति
 युक्तिकल्पतरो वास्तुयुक्तिः तत्र
 कालनिर्णायः वैशाख आवणा
 षाढमा फाल्गुन कार्तिकाः सुप्र
 शास्तागृहारेभे पत्नीपुत्रसद्विदाः
 मुक्तपदे भवेत्सौख्यं कृतेच भव
 ते भयं आदित मोम वर्तुतस
 वै वाराः शुभावहाः तथास्तु

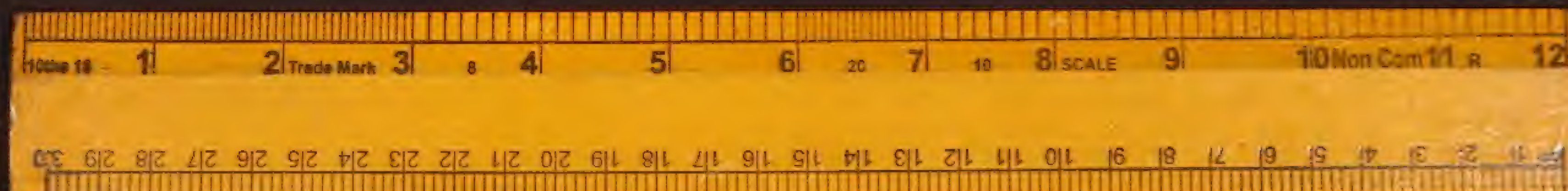
शर्णिमाद्यष्टमो पावस्तुसंवर्जः
 येद्वदं उत्तरासं न ऊचीतनवमा
 दि चतुर्दशी ॥ अमावास्याष्टमी
 यावत् पश्चिमास्यं विवर्जये नव
 म्यादि तथा याम्ययावत्पुनः च
 तदंशी वज्र व्याघात मुलेच
 यतीपातातिगंडयो विष्कंभगा
 एडयो अथ गृहारेभं न कारयेत्
 आदित्यद्वय रोहिणी मृगशिरा
 मेघा धनिष्ठाज्या रेवत्याथ म
 चानुराध हरिभिः शुद्धेः सभावादि
 भिः सौम्यानां दिवसेऽथपापर
 दिते योगे विरिते तिथौ विधि
 त्यक्तदिने वदेति मुनयो वैश्व
 दि कार्यं शुभं मत्स्यपुराणोपि
 चंद्रादिम चलं तत्वा लुपे शुभ
 निरीक्षितं सप्तोच्छायादि कर्त
 यममत्र त विवर्जयेत् अश्विनी
 रोहिणी मूल मुतरात्रय मेन्दव
 स्वाति ईस्तानुराधा च वास्तुकर्म
 रिताशस्यते तथाच विभि सिभि
 वैष्मनि कृतिकाद्यै रशेष पुत्राणि
 धनानि शाकाः शत्रो भये राज
 भयं च स्तुः सत्त्वं प्रवासश्च नव
 मेदाः नाशदिशति मकरालिङ्ग
 लीर लये मेघे धदे धनुषि कुर्य
 सदीर्घसूत्रं कृत्वा कथे मिथुनक

राज हस्तेः प्रतिष्ठितः अस्याधि-
देवता भोमो रत्नतीर्थं वसंथरा
हाराणि विंशति आस्य रक्तवि-
त्राहृतानि च रक्तपट्टावृतो गेहः
सकलार्थ प्रसाधकः । अत्रस्थि-
ता महीपालः सुविरे पातिमेदि-
नी दीर्घ ५१ प्रस्य ४० इति संद-
रः ॥ हो राजहस्तावायामेव
रिणादे तथेव इत्येव सर्वतो-
भद्रः सुक्र आस्याधिदेवता दान-
वा रत्नकाश्चैव पूजा स्तेवात्र
यत्नतः चतुर्दशस्य हाराणि कृ-
त्वा चित्रावृतानि च ॥ पीतपट्टा-
वृतो ह्येष सर्वानिष्टविनाशनः ।
अत्र स्थिता महीपालः सर्वान्यात्र
निहंतति दीर्घ ११ प्रस्य १० ।
इति सर्वतोभद्रः ॥ अष्टको-
त्तो भवेद्भयः कोणो हस्त चतुष्ट-
यः राजहस्ताभ्यः कार्यो बुधस्या-
स्याधिदेवता रत्नका वसवस्यास्य
पूजा स्तेव प्रयत्नतः अष्टौ हारा-
णि चास्य सः पीतचित्रानि च ॥
पीतपट्टावृतो ह्येष सर्वानिष्टवि-
नाशनः अत्रस्थाता हितियतिर्न-
रिष्टे रत्नपट्टावृतो राजदेवो भवेद्दी-
र्घः प्रस्य राजहस्तकः राजह-
स्ते राज हस्ते प्रकोष्ठान्नकार-

येत अयं नान्दीमुखो नाम चंद्रशा-
स्याधिदेवता । नक्षत्रलोकाः प्र-
मोः त्रस यस्मादस्य रत्नकाः हारि-
शानिस्तु हाराणि दीर्घ दश तथा
नृते अयम दीर्घ एकं स्यात्स-
रे एक मेव च दीर्घ हितये दश
हाराणि प्रस्य हितये एकं कृत्वा
हितयं एवं ११ हाराणि मुक्तचि-
त्रेण सहितः मुक्तपट्टेन शोभितः
सर्वार्थ साधको राज्ञो लक्ष्मीवि-
जयवर्धनः दीर्घ ११ प्रस्य १० इति
नोदीमुखः ॥ दीर्घ त्रयो राज-
हस्ताः प्रस्य हो प्रतिष्ठितो वि-
नोद एष हाराणि त्रिंशत्को-
मुद्रयं भवेत् रक्तचित्रेण चित्रांगो
रक्तवस्त्रोपरहितः अत्र स्याता-
नरपति भवेत् कौर्त्ति प्रता पवा-
न सूर्याधिदेवता चास्य रत्नकाः
सकलशराः दीर्घ ११ प्रस्य १०
दीर्घेण राजदेवो प्रस्य राज-
हस्तको विलास एष हाराणि च
त्वारिंशद्बुधा विद्युः गन्धर्वा रत्न-
काश्चास्य प्रकोष्ठचितयं भवेत्
चित्रपट्टेन शोभितेन चित्रवस्त्रेण
शोभितः दर्भितशमनो ह्येष शस्य-
सप्तकारकः तत्र स्थितान्
यति प्रस्य सारवममुते दीर्घ

५१ प्रस्य १० इति विश्वामयदं ॥
हादशाहस्ताः प्रस्य दीर्घ होरा-
जहस्तको कथितो विजये हाद-
शभवन हाराणि सृजय प्रस्य
त्र सूर्याधिदेवता चास्य रत्नतीर्थं
हंगराट ग्रहाणोभोन चित्रांगो
ग्रहाणाम्भूर भूषितः तत्र स्थि-
तानरपतिः कृत्वा शान्ति वसंथ-
रा दीर्घ ११ प्रस्य १२ आयामेरा-
जदेवो हो प्रस्य राजदेवकः ।
शतहारोपरहितः प्रकोष्ठे दश-
भि युतः दिक्पाला रत्नकाश्चास्य
ऊन आस्याधिदेवता नानावर्ण-
चित्रेण वसनेन विभूषितः अत्रस्थि-
ता नरपतिः सुविरे सारवममुते ।
यस्मिन्नात्र प्रतिष्ठित विमलो ग-
हमन्तमः उर्मितै नात्र जायेत ने-
तयो न च विस्रवः न रोगो नापि
शोकश्च नैवोत्पात भय स्या-
त्तुत्यादि गुणा वाङ्मनमन्त्रकथि-
ते बुधैः दीर्घ १० प्रस्य १० ॥
आयाम परिहाणाभ्यो राज्ञोः चो-
रा हस्तकः हाराणि चोदशोवास्य
गुरु रस्याधिदेवता रत्नका देवता
चास्य मुक्तवस्त्रे विभूषणं अत्रस्थि-
ता नरपतिः सर्वार्थान् भुवि सा-
धयेत् दीर्घ १० प्रस्य १६ इति

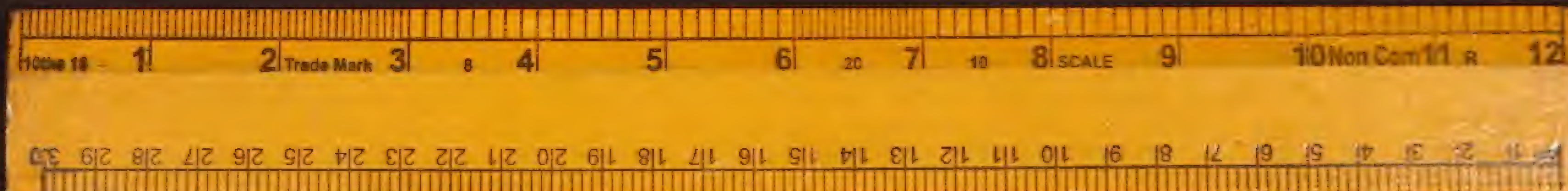
रंगः आयामे राजदेवः स्यात्स-
रे च तदर्धकं दशप्रकोष्ठा ।
हाराणि शान्ति रस्याधिदेवता ।
पिशाचा रत्नका आस्य नीलवस्त्रा-
दिभूषणो नाम्नाये केलि रात्र्या-
तो भय रोगविनाशनः अत्रस्थि-
तानरपतिः सुविरे विजयते म्रियते
दीर्घ १० प्रस्य ५० राजहस्तेन को-
णाः स्यादेव केलि अतर्दश ।
चतुर्दशैव हाराणि रादुरस्याधि-
देवता नक्तं चरा रत्नकास्त नाना-
वर्णास्त्रादिकं । अयं जयः प्र-
प्रकृतितः सर्व जैव जयप्रदः आ-
यामे राजहस्ताः स्यात्परिहादेष्ट-
हस्तकः नाना रूपः ऊटो त्रयो-
वीरो नाम जयप्रदः वृद्धसतिदे-
वतास्य रत्नका आस्य विचराः
विचित्रव सनोपेतः सर्वकामार्थ-
दायकः दीर्घ ११ प्रस्य ८ इति वीरा-
या यस्य गदितो वर्णा स्या-
स्यान्नामरोपि च राजहस्तावृत-
व चामराः सुर्महीभुजा चंद्रोपि
दर्पणो हस्त उपवि क्रमतो न-
सेत् यताका धुज पुक्ताश्च गद-
रत्नकरत्नसा च्छत्रपुक्ते गदं ग-
ताविज्ञेयं चक्रवर्त्तिनां पश्यानि
यमः परवत् इति हादशचिह्नानि

गृहाणांकपितानि च विस्मयेता
नि नृपति गृहकारं समाचरेत्
इति सिंहासन स्थान मिति गृहे
समस्तकं इतोने चित्तर्षायाः
प्रासादाः पृथिवीभूतः जलयेन
दयो येन तेन नास्ति विनिश्चयः
स्वजन्म गेह संस्थो यो नृपतिः
शुभचेतनः सचिरं पृथिवीशाली
सर्वाणीत्यायुष्यपि यो वातस
रोगेहस्यो दुर्माहात्यरसीयतिः
नचिरं पाति वस्यो चोररोगं
च विंदति स्वल्पपति मित्रस्य
गृहवारो न दुष्यति ॥
एवं हीरकस्य विष्णुस्य वृद्ध
जाते मर्दाद्युतेः सूर्यभा सूर्यमा
त्रेण वमतो दीप्तिमन्निवाः ग
ह्ये यारयेद्राजा तद्वै वज्रवा
राण वात्सल्य गृहेषु मणि
विन्यासे विज्ञेयो न च दंडवत् ।
विष्णुहीरकस्यासौ विधेयः सद
नोपरि तेन सर्वाणि नृपति
परिष्ठानि महीभूतं भोजोपि
वास्तुविज्ञोऽब्रूयः स्थानधाय
नीमभिः स्तकैः यम ह्यारत्नमार
भ्य यावद्द्वार मिच्छते उद्यथा
स्तस्य भयः स्थिरश्चंद्रो धनं विभ
वयवच वीरस्तापश्च इत्येव वास्तु

भागा यथाक्रमेण यमनेर्जत भोजे
श वायु यत्तेषां शंकराः इत्यो वक्ति
रिति प्रोक्ता विभागाना मधीस्य
राः स्तौ कोशालये कृपात्मयस्या
नेच पतयः स्थिरे सहचरान् र
देवदे वाणि गजान्दयः धनं
धान्यादिकं रत्नेषु विभवे कोष
रत्नां रत्नपट्टे भवेद्दीरो तापे
कश्चिन्नगलयाः प्राचीर प्रतिभा
जति इति भोजस्य सम्मतं ।
इति पुक्तिरुत्तरं राजगृहपुक्तिः
वास्तु मानेन नियमो गृहमाने
न निर्णयः तत्र वास्तु सब लक्षणं
एवंसर्वो वृद्धिकरो धनदश्चोत्तर
सर्वः दक्षिणो मत्स्योवास्तु ह
नरा पश्चिमसर्वः कोणोरेवाहय
कृत्वा मध्ये रेखाद्वयतया पेष्वा
न कोणातो रेखा दक्षिणाद्यैर्धु
जास्तथा ॥ नाचामरोनाम
णिश्च नापताकापि नाधुजः ना
कृष्मादि नीवितानो नावित्रो नाति
वित्रयक नात्स्यो नातिनीचो वा
ना प्रकीर्ण प्रकीर्णकः नाधातु
नागवाश्च नचैकोनेक द्वारभाक् ॥
नियमोस्तु महीन्द्राणां सर्वसंपति
हेतवे इति राजगृहपुक्तिः ॥
अनेषांत यथा वास्तु मानेन नियमः

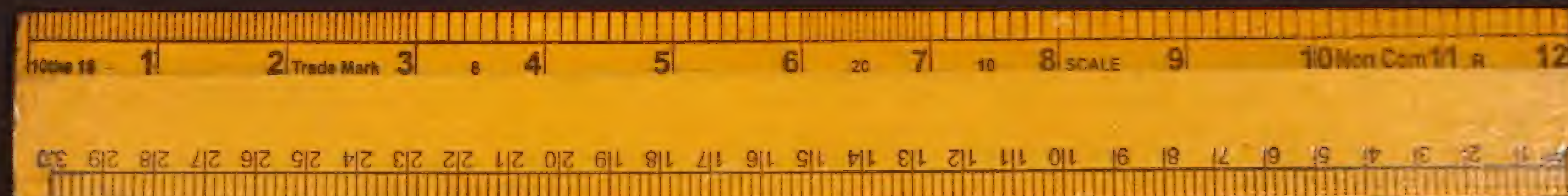
धुजो धूम स्तथा सिंहः स्या दृषो
गर्दभो राजः काक इत्येव गदितो
वास्तु स्थानस्य निर्णयः आधुमे
सुखसंपति युग्मं च विपदास्यदं
तमन्यत्रापि धुने विभूति विपदास्य
धुमे सिंदे विभोगः शुनि सर्वना
शः दृषे सुखे गर्दभतो विनाशो
गते धने काकपदेच मत्स्यः कोण
रेखा कोणाशुविः सुख संपति ना
शिनी पूर्वे पश्चिमतो दंड उदया
ख्यः सुखावहः दक्षिणोत्तरतो द
रो वंशहा यमदंडकः गृहाणिपा
तयेद्दीर्घां दंडयथांतरं ॥
एका चेदक्षिणो शाला हेव दक्षिण
पश्चिमे तिस्र ओसर्वतो हीनाश्च
तः शालं सुखावहं पश्चिमासंक्ष
ने वेष्य सिंदे तदस्मृतं शुभं
पूर्वानये दृषस्थाने दक्षिणाभिमु
त्तंगते पदावातः परिवावातः प
थात लथेवच जलदोषो वृत्तदो
षो दोषा इत्येव मारयः गच्छ ।
तां पदतालस्य अवगां यदि वेष्य
नि पदावातो नाम दोषः पुत्र पोत्र
धनापहः परिवादेडयो वीतोवा
स्तनोः प्रतिवेशिनोः परिवातो
नाम दोषः कुलवीर्य यनापहः
पथावातो नाम दोष आद्या ।
तो वास्तुनः पथः स दंतिभोगं
वंशं च तस्य भेद मतः शृणु एक
मार्गे सुखे कृपांत द्विपथं कुल
वर्द्धनं विपथं कुलनाशाय सर्व
नाश अतः पथे स्ववास्या परवा
स्यां च य स्तिष्ठति जलाशयः त
द्वेयो जलदोषः स्थान्म इति कुल
संपदः रुदि मान सुखययस्य
सु कृष्ण भयाभयाः पते जला
शये दोषाः पूर्वादि दित्तवक्रमा
त स्ववास्तुवृत्ततो दोषः कुलसस्य
नि नाशनः वर्जयेत्सर्वतोऽस्यत्यं
सुतंदक्षिणात स्तथा पेशात्परात
प्रथेच आग्नेय्यां तीरिणा स्तथा
यत्र तत्र स्थिता वृत्ता विलदादिम
केशमाः पनसा नारिकेलाश्च शुभ
ज्वेति निश्चयं निशा नीलीपता
शश्च चिंदा स्येतापराजिता को
दारश्च सर्वत्र सर्वं निज्जति मंग
ले गृहपातेन क्रमात् पूर्वाद्विषु
शिबः कुला नागः शोते विमिस्त्रि
भिः भाद्राद्ये वास पार्श्वेन तस्य को
टोदरे शुभं तत्र प्रमाणां स्त्रा
मिदस्त प्रमाणान जेषपत्नीक
रेणा वा ॥
गृहाभ्यंतरसंस्थाने मापयेद्भि
तो नरः तत्र सामान लक्षां

गृह भूमि समारत पिंडपदं
सुलोचनं रंभ गजे गुणितं रवि
भूयः त्रिंशत्योग हतं भवनाय
वायु स्थितिः कृत्तपदं एकाशी
प्रीतिगुणो हस्ते दिवाणोक हते
घटिन्दुगुणे संभक्ते पिंडुः स्यात्
वैवेषमनः इयथा धनादिगेह
संस्थाने गृहमाने सुभावहं ।
दीर्घे भाजुः परीणादे सप्तवैवा
गुलिहये इदं प्रव फलं गेहं
षष्ठ्याने सुदीर्घे दीर्घे षट्प
सरे पंच वतस्तोः गुलयोः पिव
इदं प्रव फलं गेहं गजस्थाने
प्रकीर्तितं दीर्घे त्रयोदश भू
जागुलय श्रेक विंशतिः प्रसरे
ष्टौ सुखे फलं गेहं गजस्था
ने गृहं विडः इतिहादशकं
लं गृहाणासर्वसंमतेः प्रवेग
हं समाचर्य गृहस्थाः सुभमिच्छ
ति ॥ भोजस्त ।
आयाम परिणाहाभ्यो योः क
पिंडो विनायते येन केनापि
कोकेन शोधनीयः स इत्येते एक
दि पंच समाभिमुभास्यनिवा
सया आयाम परिणाहाभ्यो सा
हं द्वादश हस्तकं पतञ्जसालं
नाम गृहं सुखं विवर्धने आया
मपरिणाहा साहं हस्तवर्धने

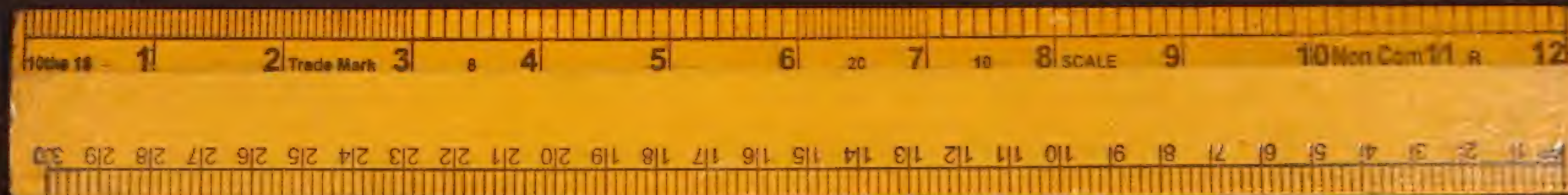
इदं कमलकं नाम गृहं सम्यक्
कारकं आयाम परिणाहाभ्यो साहं
हस्तालं षोडश इदं हि सर्वतो
भदं सामिनः सुखकारकं आया
म परिणाहाभ्यो साहं द्वादश
हस्तकं कल्याण नाम वैषमेदधन
धान्य सुखप्रदं आयाम परिणा
हाभ्यो साहं विंशति हस्तकं ॥
इदं हि सुखदं नाम भर्तुः सुखवि
वर्धने मया यदिद मुदिष्ट गृह प
चक मद्रते नते प्र स्थाननियमः
सर्वेष्टेतानि कारयेत् स्थानं मानं
च दोषाश्च ये प्रोक्तास्तु मया क्रमा
त् तद्विचार्य गृहं कृत्वा गृहस्थाः
सुख मयुते अज्ञानादथ मोहाद्वा
योमया गृह माचरेत् सविषीद
ति नश्यत तस्य कीर्तिः जले वले
प्राचीराणां न नियमो गृहस्थानो
च विद्यते यथा वास्तु यथा
शक्ति प्राचीराजवयेद्गृही गृहो
यो यथा नस्मात् तथा प्राचीर
कस्याना इति युक्तिकस्ततरो ग
दशुक्तिः अथ वास्तुयोगप्रमा
णां लेगे । ततः षष्टि पदे ना
स्तु सर्वदेव गृहं प्रति एकाशी
तिपद वास्तु मानुषे प्रति सिद्धि
दं अयतः शोधयेद्वास्तुभूमियम

पुरोदितं चतुर्हस्तं दिदस्तं वा
जलाते वापि शोधय च समं च
तदा कृत्वा मदारचने ततोभवेत्
पुरोदितं ब्राह्मणादि भेदेन प्रश
स्तत्वेनोपपादितं तथाच मत
सप्रसादां अयंति मात्रं गते वै
अनुलिप्ते च सर्वशः सुतमाभ्यु
रावस्य कृत्वा वर्ति चतुष्टय ।
जालयेत्परीक्षायां एवं तत्सर्वदि
शुतं दीप्ता पूर्वादि गृहीयात्वा
स्तुना मनुष्यशः वास्तुः समहि
को नामदीप्यते सर्वतोऽरिः सुभदः
सर्ववर्णानां प्रसादेऽप गृहेऽप
वास्तुकर्तु ररति मात्रं गते तत्रैव
स्थापिते ग्राम शरावे पूर्वादि क
मेण वर्ति चतुष्टये कृत्वा गयतु
तेनास्य वर्ति चतुष्टये प्रज्वालये
त् तत्र प्राचादीप शिवाया उत्त
लत्वे तदास्तु ब्राह्मणास्प प्रश
स्तं पवंद्विणादि दिशि शिवा
या स्थापितं त्रिपादेः सर्वशिवा
समते सर्ववर्णानां सुखप्रदः
प्रशस्तः जलात मितितमस्य
रागो पविभाषितं प्रसादपरं त
थाच मात्मे प्रकृषायः स्थितं शान्
न गृहे दोषदं भवेत् प्रसादे दोष
दं शान्मभवेद्यावत्कालातिकं प्रसादम
वनादीनां निवेशं विस्तारदर ऊ
र्यात्केन विधानेन कश्च वास्तुरुदा
हृतः इत्यपक्रम्य वाप्यादीनाम
मिथानादादिपदात्क पादयो गृह
ने प्रासादेऽप च मेव स्यात्कृपवा
पीपुचैव हि इत्यभिधानाच्च कृ
पादावपि वास्तुप्रकृषय कश्य
पसादरिणां तसिद्धिका वासाद
वास्तुतनया वजीजनत एवं जेदरि
निकृतकं यरो देवतेरवस्थानो निपाति
तः तथा चैत्रेयापि मनामोति
यो गृहं कारयेन्नरः वैशाख्य
नरत्नानिषेष्टे मत्स्यमवा मुयात् ॥
आषाढे भस्मरत्नानि पञ्चवर्जमवा
मुयात् आषाढे मित्रलाभस्त हा
निभादपदे तथा आश्विने पत्नीना
शः स्यात् कान्तिके धनधान्यकं मार्ग
शीर्षे तथा भर्तुः पौषे तस्करतोभ
ये माघे वाग्निभयं विद्यात्कोचनं
कालानुसृतान् मुक्तपदे भवेत्
व्यं कृष्णं तस्करतो भयं ॥
अश्विनी रोहिणी मूल शुक्लरात्रय
मेन्द्रे सार्गी हस्तानुराधा च गृहारा
मे प्रशस्तं आदिस भोम वर्ज
तु सर्वं वासाः सुभावराः वज्रवा
जात शूले च यतीपातातिगंडयोः
विष्कंभ गंडुपविच वर्जं सर्व

योगेय कारयेत् सेत सेत मैत्रेयः प्राण्य एते शुभं शुक्ल मतीते वो
गोधर्वेषुभिर्निर्देशितोः पितृ तथा तारायणो यंचमी च द्वितीयाचरः
विजय सावित्रे मुरुते गदमारभत तीया सप्तमी तथा दशमी पौर्ण
चंद्रादित्य वलं लुगं तथा शुभ मार्सी च तथा श्रेष्ठा त्रयोदशी
निरीक्षिते प्रासादे येव मेवस्यात्क आसृतिष्ठा विधिबत कता वद
पवापीषु चैवदि । पेंदवंस् फला भवेत् प्रतिष्ठासमुच्चये ।
रुगशिवः मुरुतेसंवर्तः रोदःशे मावे बाफत्पुने वापि चैत्र वेशा
तश्च मैत्रेय स्या प्राणकटःस्तः त्वयो रपि मेष्ठाषाढकया वापि
सावित्रश्च जयंतश्च गोधर्वः कृतप प्रतिष्ठा शुभदा भवेत् कल्पनरो
स्तथा रोहिणाश्च विगिचिश्च वि देवीपुण्यां मरिष्यासर हस्त्या
जयो नैर्ऋत स्तथा माहेद्रोवरु अप्रतिष्ठा रतिगायुणे ज्योतिष
ताश्चैव वदः पंचदश स्तथाः तेन गुरो भेगो रस्त वात्से वाईकेसि
द्वितीय तृतीय सप्तमाष्टम नवमे रगे गुरो गुर्वदित्य दशादेव
कादश पंचमान्यतम मुरुतेसेता वक्रि जीवाष्टविशिके ॥ पूर्व
दोवास्तु कर्म कुर्यात् चैत्रादिफल राणावनायातातिचारि गुरु वस्त
तनरादे देवरादेत प्रतिष्ठाकाल रे प्रागाशिगोत् जीवसचातिचारे
वृषात्तत्काल परियुदः ॥ तथा त्रिपतके कम्पायडुत सप्ताहेनीव
च कल्पतरौ देवीपुण्यां यस्यदे स्थिते मलिमूचे । पौषादिकव
वस यःकालः प्रतिष्ठा भुन रोप तमीसे चरणाकितवर्षणे एके
गो गतोपरशिलात्यासे शुभदस्त नात्ता चैकदिने द्वितीयेन दिनत्र
स्पृजितः यस्य देवस्य प्रतिष्ठाभुन ये तृतीयेन त सप्तादे मांगत्यानि
रोपणी यःकालःशुभद स्तस्यगती विवर्जयेत् वृत्तारंभ प्रतिष्ठेचर
परशिलात्यासे गदहारंभे सकालः दारस्य प्रवेशने प्रतिष्ठारंभो
पुनित इति प्रतिष्ठा कालश्चमा देवकृपादेः परिवर्जयेत् स्मृति
त्यो चैत्रे वा फाल्गुने वापिमे सागरे उल्कापाते च भूकंपे श
षे वा माघे तथा माघे वा कालवर्ष गर्जिते वज्रकेंतग्रसो
सर्वदेवानो प्रतिष्ठा शुभदा भवेत् ताते ग्रहणे चंद्र सूर्ययोः प्रया

गांत तनेत्पदः समरात्र मतःपरं पर्वत्याः पद संस्थितः द्विपदस्यो
ब्राह्मणाः त्रिवयो वैश्य स्तनेतक नयेतश्च शक्रः स्यादेककोट्यगः
कर्म विरात्रके भूद स्तन्ता चैक भास्करश्च पदो ज्ञेयो द्विपदः
रात्रे ततःकर्म समाचरेत् परा सप्त उच्यते भूशःपदस्यो ज्ञा
शराः प्रयाणे समरात्रेत् विरात्रे तयो योम चैव पदाईके ज्ञा
व्रतबंधने एकरात्रे परितमज्यया शनःपदाई तु श्रया च पद सं
त पाणिगुहे ग्रहे ॥ स्थितः वितथो द्विपदो ज्ञेयःप
मत्स्यपुराणे नव्यद मारुहत्वा देकस्या गदहत्ततः वेवस्तनःपदे
ततःकर्मसमाचरेत् यमथाफलदे कस्या गंधवा द्विपदास्थितःभूश
पुंसांन काम्य जायते क्वचित् ॥ एकपदो ज्ञेयो रुगश्चाहंपद
नय बर्हमान भूत वचने पितृभ्यो स्थितः पितरोः हंपदे ज्ञेयाः
हृदये हृदिआह दत्ता सदतिगा पंद दोवारिक स्तथा सृणीवा
कुर भूत वलिचैव संस्त्य वास्त द्विपदे ज्ञेयः पदस्यः पुष्पदेतकः
देवताः एकदिने वास्तयाग गदो पयसा पति रेकस्याःसरा दि
सर्गयोःकरोण सकृदेव वृद्धिआ पद संस्थितः शोषश्चैकपदो
हं करणीये गराशः क्रियमाणत् ज्ञेयःपापोः हंपद उच्यते ।
माहभ्यःपुनने सकृत् सकृदेवभ रोग आहंपदो ज्ञेयो नागश्चापि
वेत् आह मादो न पृथगादिषु ॥ पदेस्थितः द्विपदे विश्वकर्मात
इति छंदोगपरिशिष्टात् ॥ भूतारः पदसंस्थितः ।
मात्से कुहापोदार्थ तत्वज्ञोवास्त यत्सेयरः पदो ज्ञेयो नागराड
शास्त्रस्य पारगः । आचार्यश्चभवे द्विपदस्थितः पादस्या श्रीमहा
त्रित्यं सर्वदा दोष वर्जितः ॥ बी दिति अहंपदस्थिता ग्राण
देवी पुण्यां प्रासादेच चतःषष्टिरे न्नाद संस्युः स्यादापवस्तःपदस्थि
काशीति पदे गदरे चतुरस्वीकृते तः चतुषदस्या विज्ञेय आर्यमा
ज्ञेये चाष्टथा नवथा कृते कोणो मध्य पूर्वगः सावित्रस्त पदो ज्ञे
रेथा स्ततो दत्ता नव भागान्यक यः सावित्री पदसंस्थि ततोविव
लयेत् ईशःकोणाहंतो ज्ञेयः । स्तान विज्ञेय अतुके मध्य सं

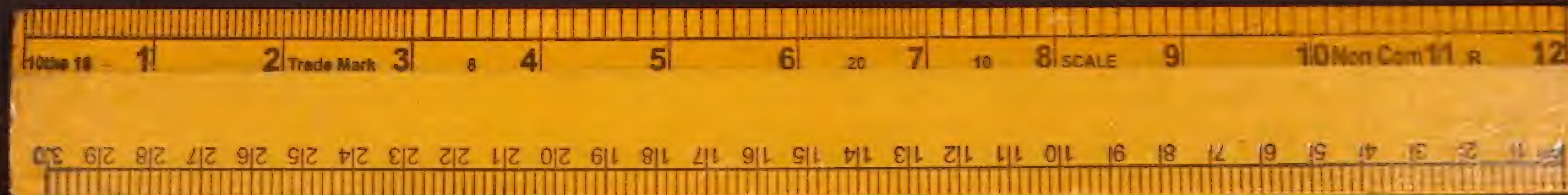
स्थितः इन्द्रोऽन्तर्गतोऽभवेत्
 क पद संस्थितौ मित्रशत्रुष्वद
 श्वेव यश्चिमे च वावस्थितः रुद्र
 श्वेकपदो ज्ञेयो राजयस्या पद
 स्थितः धराधरश्च विज्ञेय उत्तर
 वचतष्वदे चतष्वद श्वतर्हस्तो म
 धेयः प्रजापतिः देवानुवरा ।
 वाद्ये सर्वे चान्न सत्या सुराः प
 वं प्रगृह्य कोष्ठानि रजसाश्च देवि
 का पतेषा मेव देवानां वलिद
 यातृकामिकं रजसेति पंचवर्णा
 रजोभिः तथाच शारदाया ।
 उक्तानामपि देवानां पदासाध्यं
 पंचभिः रजोभिः स्ते घृष्टोक्तैः
 पायसान्नं वलिं हरेत् तथा पी
 ते हरिद्रा चूर्णोऽस्मिन् तंडुल
 संभवं कुसुमं चूर्णं मरुतां कुसु
 मं दध्वा प्रलाकते विल्लादि पत्रं
 श्याममितं वार्णयकं स्यात्
 पुलाकस्तुल्यं धान्यं इत्यमरोक्तः
 तच्छेषपक्षे मृगामंडलवाद्ये
 तं पूर्वप्रेषादिकं क्रमात् स्कंद
 श्वेव विदारीव अर्थमा एतनात्
 या जंभका पापराक्षसोऽपिलिपि
 न्नुश्चरकापि मंडलकराणामपि
 श्यालश्याम समीपे सर्वे ह्यः
 श्यालश्याम शिलाचूर्णे यत्र तिष्ठति
 के

श्वरः तत्र देवासुरा यत्ता भुवना
 निवर्तदंश इति पद्यपुराणं वचना
 त तत्रावाहनं विसर्जने नस्तः श्याल
 ग्रामे स्यात्तत्रैव नावाहनं विसर्जने
 इति वचनात् तदसंभवे चलादिन
 ले प्रतिमास्थानेषु आवाहनं वि
 सर्जनं वर्जं इति बोधायन उच्यते
 नात् यथा विशेष वलिमस्य पुरा
 णा देवीपुराणाभ्यां उक्तोपीदानीं
 ने नं व्यवहिते ।
 इति न लिखितः किंतु मत्स्यपुरा
 णोक्तं पायसं वलिं दीयते । त
 थाच पायसं वापि दातव्यं स्वनाम्ना स
 वतः क्रमात् नमस्कारेण मंत्रेण
 प्रणावायेन सर्वतः अतएव प्रागु
 क्तं शारदा वाक्ये पायसं मात्रं मु
 क्तं तेन एव पायसं वलिः अं ई
 शानाय नमः इत्यादिना प्रयोगः
 नच वाचस्यति मिश्रोक्तं समुक्तं देव
 ताये एव पायसं वलिं नम इत्या
 दि प्रणावादि नमस्कारांत स्वनाम
 त्रय मंत्रमध्ये देव्यं प्रवेशमायुक्तत्वा
 त तथाच ब्रह्मपुराणं ओंकारादि स
 मायुक्तं नमस्कारांत कीर्तितं स्वना
 मां सर्वसत्त्वानां मंत्र इत्यभिधीयते
 देवीपुराणा पवं भूतगणानां तु व
 लिं देवतृकामिकः पतान्प्रजयेदे

वान् क्रमात्प्रयातते उर्थः पवं विग्रहं गंधैः पुष्पैश्च पुष्पैश्च नै
 प्रयतिता देवाः शान्तिप्रतिप्रदा
 त्वाणां अयतिता विनिर्वातिका
 कंस्थापकं तथा पतान्प्रजयेदे
 वाक्कुशं पुष्पात्तैः स्यात् ।
 अत्र प्रयत्नाया नित्यत्वात् स्यात्ता
 मत्स्यपुराणा वचने होमानंतरं व
 लिदानां च वलेः कामत्वात् स्यात्ता
 मानंतरं वलिरानाचारः । तथा
 ब्रह्मस्थाने तथा ऊयोहासदेव
 संप्रजयेत् श्रियाश्च प्रजने ऊयो
 हासदेवगणस्य च गंधार्थं पुष्प
 नैवेद्यं पुष्पाद्यैः स्रजस्तम ततः ।
 संप्रजयेत् तस्मिन्सर्वलोकं यथा
 मही स्रजपाप्रमदा चूर्णं दद्यात्
 भरणा भूषितां ध्यात्वा तामचयेदे
 वीं परितुष्टां स्मिताननां ततः ।
 स्वनाम मंत्रेण सर्वदेव मये रति
 ध्यात्वा समचयेत्तत्र यजेद्वात्तनं
 परं ब्रह्मस्थाने ततो विहातुर्गौरा
 धारं मत्ततः तस्मिन्संस्थापयेत्कुंभ
 वहेत्या सरं प्रति ॥
 हेमं वा राजतं पात्रं सन्सयं वा
 हृदि शुभं सर्वबीजोपधीयुक्तं स
 वार्णरत्नान्वितं ब्रह्मस्थाने ततो
 मंत्रं कलसं स्थाप्य प्रजयेत् त
 स्मिन्संस्थापयेत् देवं प्राज्ञेशं मंत्र
 विग्रहं गंधैः पुष्पैश्च पुष्पैश्च नै
 वेद्यैः समनोदरेः । ततो मंडल
 वाद्ये तं प्रतीच्या प्राग्मुखाः स्थि
 तः प्राचार्यो गृह्य संभावं वस्त्रा
 दीं स्पर्शयेत् सुरान् प्राज्ञेशं तर्पये
 दिहात् आकृतीनां शोभनं च इति
 रात् दशाभिर्देवानां कृतिभिः प्रत
 र्पयेत् ततः प्राणायामं विज्ञाप्य कृ
 तां वै स्तुतिवाचने प्रगृह्य कर्क
 रीसम्यग्प्रदत्तांतः प्रदक्षिणां सूत्रमा
 र्थेण देवेन तोय धारेण कारये
 त इवेव जैन मार्गाणामप्युक्तं
 वापयेत् आरम्भं तेन मार्गाणां
 स्य स्वातस्य कारयेत् ॥ ततो
 गतं त्वेनेत्येव दत्तमानं प्रमाणातः
 चतुरंगुलं मात्रं तदथः त्वन्मातु
 सस्मितं गोमयेन प्रलिप्याथ चंदने
 न विलेपितं मध्ये दत्त्वा तदुष्णा
 णां शुक्लांस्ततः सेवच ॥ या
 चार्यः प्राग्मुखा भूत्वा ध्यायेदेवं
 चतुर्गुणं तर्पं संगतं कोषेणात्र
 जोषं रेवेणाच अर्थं दद्यात्सर
 श्वेष्टं कुम्भतोयेन मंत्रवितं प्रा
 ह्यककरी तांत तत्तत्तांतं प्रयेज
 लेः सर्वरत्नं समायुक्तं विमले
 स्रगंधिभिः तस्मिन्संस्थाप्य शु
 क्कानिप्रतिपेदोमिति स्मरन् तदा

वर्तपरीक्षेत दधि भक्तान्वितेतिपे संकल्प वाको तेनैवोक्तं माचर
 त मुभेस्मादितिगवर्तेः मुभे वा नि ग्रन मिलितामिलित दक्षिणा
 वामे भवेत्ततः दीर्घैः शालि यवा दानात्फलतारतमं मात्मकारणे
 दीनां गर्ते तं प्रयेत्ततः । ते त देवीप्रणामं कालत्र सं
 व्रजाभिः परिशभि र्दृष्टिं गर्तं प्र तेतः सर्वेषु स्थानं यजमानस्य
 प्रयेत् सर्वेषु पर्वणिषाद्यवि पतीष्टो वेलेवात्मा क्तितोः ॥
 पिना वास्तुयागं सरोत्तमं सुवर्णं येत ब्राह्मणान् भोजयित्वा तन्म
 गाचवस्त्रं च आचारीय निवेदयेत् गीतादि कारयेत् प्रासादं कारये
 इतरानीशादीन् होमस्तु प्राणादि दानादौ वापि मनोहरं ।
 दिस्वादात् तत्र नामभिः तथाच कार्यस्तु पंचभि र्द्वि त्वेर्विल्वो
 विष्णुर्मातरे पक्षेकां देवतां गम जेरथापिवा होमात्ते भस्मभाज्ये
 समुदिष्य यथाविधि चतुर्थते अ वास्तु योगे वर्ति हरेत्
 न धर्मतो नाश्राव प्राणादिना इति मत्स्यपुराणे होमात्ते वलि
 होमइत्य मध्येकैकं शत संख्यात विधानात् अत्रापि होमं कृत्वा व
 होमयेत् शतसंख्य मिति पूर्वोक्त ल्पादि प्रागुद्धित सर्वे कर्मकराणां
 वचनानुसारेण वास्तुयोगितरेप चारः अत्र प्रजापति नामाग्निः प
 रस्मृतिः स्नाहवसाने जुहुयात् तिष्ठाया लादितश्च वास्तुयोग प्र
 ध्यायन् वे मंत्रदेवतां होम दत्ति जापतिः जलाशय प्रतिष्ठायां वरु
 णा सम्प्रदानं माह कुंरोगपरिणि णाः समुदाहृतः इति मत्स्यसूक्त
 ष्टे ब्रह्मणे दक्षिणा देया यत्र वचनात् एकाशीति परवास्तुयो
 या परिकीर्तिता कर्मातेः नुच्यमा गेमत्स्यपुराणा भूमधिकारे पंच
 नायां प्राणाश्रदिका भवेत् वि गयोषधिनलेः परीक्षित्वा तं स
 दध्यां होम मत्स्येदक्षिणादेहं चयेत् एकाशीति पदे कृत्वा रे
 गो भवेत् सयं वेदभयं कुर्यादम एवाभिः कन केनत पश्चालेपेन
 सैप्रतिपादयेत् अथो यजमान वालिप्य सूत्रेणालोम सर्वतः ।
 भिन्नः उभयं ब्रह्मकर्म होतकर्म दश एवीयता रेखा दशवैवोत्तरा
 च उपसंहारे वास्तु याग मितिष्क यताः सर्ववास्तुविभागतविने
 तः

वास्तु ४५३३
 या नवधा नव पंचगव्य मन्त्रमा द्वाहातः एत्याः श्रुत्या आत सयो
 दशोक्तः गायत्र्यादाय गोमूत्रं गंध दश नामत स्तानि वस्त्यानि स्या
 द्योरेति गोमयं प्राणायत्नेतिच नानिच निबोधमे ईशानकोणा
 दीरं दधिकोत्रेति वै दधि तेजो दिष्ट तान् प्रजयेच्च विधानतः प्रा
 सीति हृतं चैव देवस्यत्वा ऊणोद एवीचैवाय पर्वन्मो नयंतः ऊति
 कं ओषधीराह कात्यायनः औद शाप्रथः सूर्यः सत्यो भृशश्चैव
 यः शालयो मुद्रा गोधूमाः सर्व आकाशो वायु रेव च प्रवाच वि
 याल्लिलाः यवा औषधयः सप्त तथश्चैव गदरत्तत यमावुभौ गंध
 विपदो ह्येति धारिताः औदः श वोभंगरातश्च रगः पितृगाणास्तथा
 र्मकथाम् षष्टिकाख्य शालयो दौवारिकोऽथ सग्रीवः पुष्पदेतो
 हेमंतिकाः दशोति वास्तुमंत्रे जलाधिपः अक्षरः शोष पापो
 वायवे उपविश्य एवीभिमुत्तोग च रोगोदि मुत्वा पवच भूतारः
 रुः उत्तरस्या माभ्य दशरेखाः प्रोत्त सोम संपीच अदितिश्च दिति
 एवी यथादक्षिणा ऊपात पर्वे ने कृष्णा वहि द्वाविंशदेतेच तदेत
 संख्या मुपविष्य पश्चिमतः एवी अक्षरः शृणु ईशानादि चतको
 परा दशोत्तरायता रेखाः ऊपा णा संस्थितान् प्रजयेदुधः प्रापश्च
 तदनक शलाकादिना रुद्रयाम वाय सावित्री नयो रुद्रस्तथैव
 ले तासो नामानि शतायशोव च मध्ये नवपदे ब्रह्मा तस्माश्चैव
 तीकांता विशाला प्राणावाहिनी समीपगाः सर्वानेकोत्तरान् विद्यात्
 शची समनसा नरा सुभद्रा सर एवीयाज्ञामतः शृणु अर्यमा सवि
 था तथा इमाद्या दशरेखाः हि ताचैव विवस्तान्निबुधाधिपः मि
 णा सव्रतालत्मी विभूति विमला श्रोऽथ राजयस्ताच तथा पृथ्वीथ
 प्रिया जयाकला विशोकाच इडा रः क्रमात् अष्टम आपवत्सश्चप
 संज्ञा दशोत्तराः इत्यंत दशरे रितो ब्रह्मणाः स्मृताः प्रापश्चैवाप
 खाः एकाशीति पदेकृत्वा वास्तु वत्सश्च पर्वन्मोग्नि दिति कृष्णा
 कृत्वा वास्तु पदस्यान्तयेदेवा पादिकानां च वर्गाः य मेवं कोणा
 नृविंशतं च दशैव त द्वाविंश ९ शेषतः तन्मध्ये त वहि विंश

हि पदा स्ते त सर्वतः अर्थमा
विविक्ताश्च मित्रः प्रसीधरस्तथा
ब्रह्मणः परितो दित विपदास्ते
त सर्वतः एव मिति यथा ईशा
नकोणा कोष्ठ चतुष्टये ग्रंथस्थि
तेककोष्ठसहिते देवता पंचक
मेवमाग्रेयादिकोणोष्णीमर्थः दि
त्त प्रदीदित्त वेशानिदानीं
वत्सामिवरुपि प्रयत्नयुक्त्वा
यु यावत्तथा रोगात्पितृभ्यः शि
स्तिनंपुनः मुख्याद्वा मथोशो
षादितथ यावदेवतमेवचप
तेवशाः समाख्याताः क्वचित्तर
एवच येतेषां चैव संपातः पदम
थे समस्तथा समं चै तत्समा
ख्याते विष्मत्तं कोणां चयत्तं
भक्त्यासेष वृत्तानि तत्ता विपिष
सर्वदा कीलाच्छिष्टोपचातानिव
र्जयेत्तत्ततो नरः सर्वत्र वास्तुनि
दिष्टः पितृ वेशानरायतः मृदंन
ग्रिः समाविष्टो मुवे चापः समा
श्रितः प्रसीधरोऽयमा चैवस्तनयो
स्तावपिष्टितो वत्सम्यत्तेचापवत्तः
प्रजनीयस्तथा युधेः नेत्रयो हिं
तिपनंन्यो ओत्रे रिति जयेतको
सर्पेद्रा वेश संस्थो च प्रजनीयो
प्रयत्नतः सोम सूर्याद लहहा
कोः पंच च पंच च रुद्रश्च रात
यत्साच वामरुत्त समाश्रितोसा
वित्रः सवितातद्वदस्तं दक्षिणासो
श्रितो विवस्वानथ मित्रश्च ऊवर
सव्यवस्थितो एषाच पाप यत्सा
च हस्तयो र्मणिर्वंथके तथैवास्त
रशोयौव वामयार्थं समाश्रितो पा
र्थेत्त दक्षिणो तद्वदितथाः सगरुत्त
तः उर्वो र्यमास्तुपो तेयो जालोर्ग
धर्वप्रथको जंचयो भृंग सृष्टीवो
कदा दौवारिको मृगः जयःशक्र
स्तथा मेघपादयोः पितरस्तथा ।
मथे नवपदो ब्रह्मा हृदये सत
प्रज्यते चरकोच विदारीच प्रतनां
पायरात्तसी ईशाग्रेयादिकोणो
ष मंत्रनादाद्यतो यजेत
पितृभ्य इति पितृगणादाभ्य
वक्षिणावत्त यो वेशः प्रसारितस्त
हृदायतो वास्तुप्ररुपः अनुषोव
रुगाः उष्कः प्रयदतः तथा प्रद
क्षिणोत्त ऊर्वीत वास्तोः पदवि
लोत्तने कोष्ठां नो लिखने प्रदक्षिणा
कार्यं तथा तजनी मध्यमा चैव
तथागृह्य दक्षिणाः प्रवालवत्
त्वकनकंल पुष्पात्ततोदकं त
चैव वामभागेषु शस्तं परवित्

सर्वत्र वास्तुनि दिष्टः पितृ वेशानरायतः मृदंन

त्तने तथा वास्तो परीक्षिते स
मवास्तदेदे विचक्षाणाः । वास्तु
पशमनेज्यात्समिद्धि वलिकमणा
जीर्णोद्धारं तथोयाने तथ्यागदहनि
वेशाने द्वाभिवर्द्धने तद्वत्पासा
देशे गृहेषु च वास्तुपशमनेज
र्यात्सर्वमेव विचक्षाणाः । एका
शीति पदं लोखं लोखके वास्तु
पिष्टकेः दोम सिमेखले कार्यः ।
ऊर्दे तत्तप्रमाणाके । विचक्षमा
त्ताताथके भवेद्दोगी हीने धेनुय
नतयः वज्रोत्तं त संतोषा मराणां
क्षिप्रमेखले मेखला रक्षितेशा
को द्यधिके वित्तसंतयः । भा
र्याविनाशकं ऊर्दे प्रोक्तं योन्मा
विनाशकं अपत्यधंसने प्रोक्तं
ऊर्दे यत्कंठ वजितं वशिष्ठसंदि
त्तायां तस्मात्सम्यक्कारीक्षवकर्त
वं शुभवेदिकं पवं विधु ऊर्दा
संभवे क्रियासारः ऊर्देमेवस्थि
नस्यात्संदिनंवा समाश्रयेत मत्स
पराणां यवैः कृमिले लहत्समिद्धिः
दीरिसंभवेः पातासैः त्वादिरेगपा
मागोऽन्तर संभवेः ऊर्दा हवीं मयेवा
पि मधु सर्पिः समन्वितैः कार्यस्त
पंचमि विल्वैर्विल्ववीजै रथापिता
होमोते भय भोज्येष्ट वास्तुदे
शे वलिं हरेत् अत्र होमेमे
कानाद विल्वपेर्मातरं वास्तो
धतेन मंत्रेणा यजेत्त गृहदेव
तो वास्तोष्यतेन वास्तोष्यति
देवतेन पंचमंत्रेणा वलिद्वयं च
पायसं प्रागेव लिखित ब्रह्मण्या
नेततः ऊर्द्यादासुदेवस स्तनमि
त्यादि स्तुर्वा गावस्त युगमाता
र्यापनिवेदयेत् इत्येत मत्रापिचो
धं कल्पतरो मत्सपराणां ततः
सर्वोपपिष्टानं यमानस्य कार
येत् हिनांश्च प्रजयेद्ब्रह्मा ये
चामे गृहमागताः एतद्वास्तुपश
मने कृत्वा कर्म समाचरेत् प्रासा
दभवनाद्यान प्रारंभे परिवर्तने
प्रवेशे प्रवेशेषु सर्वदोषापनु
तये इति वास्तुपशमनेकृत्वा
सूत्रेणा वेष्टयेत् इति मत्सप्रा
णो उपक्रमपसंस्कारयो वास्तुप
शमनेनेनाभियानात्वास्तुपशम
ने कर्मणां नामधेयं इति तेनैवा
लोतुः सर्वदोषापनुतये इतिश्रु
श्रुतश्च वास्तु सर्वदोषापनादनं
फलं संकल्पे तु तदलोतुः कार्यः
एतत्त प्रारंभ प्रवेशान्तरस्मिन्
वशं कर्तव्यं यावत्पकले प्रमाणां

प्रयोगोक्तं इति श्रीरघुनंदन
भट्टाचार्यविरचिते वास्तुयोगत
त्वे समाप्तं ॥
वास्तुकं स्त्री वास्तुकपाकं ३
तमरीकायां भूतः ॥
वास्तुकी स्त्री चिलीशाकं इति
राजनिर्वटः ॥
वास्तुकं स्त्री शाकविशेषः
वेतया इति भाषा तत्पर्यायः
वास्तु १ वास्तुकं ४ वास्तुकं ५
हिलमोविका ६ शाकुरानः ७
राजशाकः ८ चक्रवर्ती ९ अश्व
गुणाः मधुरत्वं सुशीतलत्वं रा
रत्वं मादनत्वं विदोषनित्वं रोव
नत्वं ज्वरहरत्वं मदाशीमां नाश
नत्वं मल सूत्र शुद्धिकारित्वं
इति राजनिर्वटः अपिच वास्तुकं
वास्तुकं वृक्षात्कारपञ्च च शा
करादृ तदेव त इदमत्र रक्तं
स्याद्वास्तुकं प्रायशो युव
मध्ये स्यात्वावत्याकमतः स्मृतं
वास्तुकं हितयं स्वाड चारं पाके
कट्टितयं दीपनं पाचनं रुच्यं
लघुं शुक्र वलप्रदं सरस्वीहा
सपिनास क्रमि दोषत्रयापहं
इति भाव प्रकाशः ॥
वास्तुयं वि वल्लिसंयुधि वस्तु

संयुधि वस्तुसंयुधि वास्तुसंयु
धि वल्लि वस्तु वस्तु शब्देनः संयु
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
वास्तुपतिः पुं इदः इत्यमरः
वस्तु वि वस्तुवृत्तरथः इत्यमरः
वस्तुसंयुधि ॥
वास्तु वि वारि तिष्ठति यः वार
प्रादुर्भव स्याथातो ई प्रत्ययेन
निष्पन्नः ॥
वास्तु पुं उष्मा लोहं इतिके
चित् मूर्धापमध्य इति साधुपा
ठः ॥
वास्तुयः पुं नागकेशरः ॥ इति
रत्नमाला ॥
वार इदं यत्ने इति कविक
ल्पमुः ॥ अववाहन इदं वारते
ववाह रक्तं पुरुषा स्ततो जाताः
सदस्वशः इत्यादि सिद्ध्यर्थं मोक्षा
दिच वरथात्वं मन्त्रेण वरादेश
शरादेवो वस्तुतस्तु वृक्षवायु
सम्पत्त्यादेवोष्णादि रनेनोपेतितः
ववाहेति चेदीप्रयोगस्तु वार इदं
यत्ने इत्यस्मात्प्राकृता नित्यत्वात्
रस्तेषु सिद्धिः अनेकार्थत्वात्
स्वावेत्यर्थः ॥
अथवा वव इत्याह इमेव वात्या
नं इति दुर्गादासः ॥

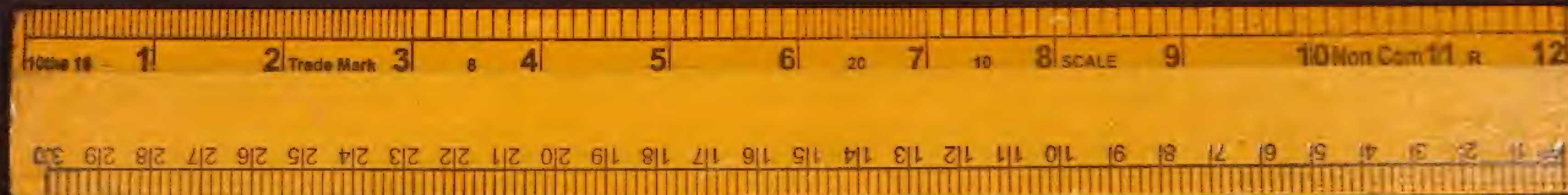
वाहः पुं वोटकः परिमारा वि
शेषः ॥ इत्यमरः ॥ यथाहुः ॥
एतं प्रज्ज्वलं मुष्टिः ऊडवस्तु
तद्यं चत्वारः ऊडवाः प्रत्युत्तः
प्रत्यु मथादकं अथादको भवेत्
दोषो द्विदोषः सूर्य उच्यते ॥
साहं सूर्यो भवेत्तवारी द्वेवर्षो गो
प्रादुर्भूता तामेव भाव जानीया
त्वाहो भार चतुष्टयं ॥ इति
भरतः चतुर्दश भेदास्तस्यान्या
त्वं तथाच चतुर्दशकोदोषाः षोड
शदोषा रवारी ॥ विंशति
दोषा जंभः दशजंभो वाहः ॥
इति स्वामी अजः ॥ वृषः ॥
वायुः इति शब्दरत्नावली ॥ व
हनकर्तृवि वि ॥
वाहकः वि वहनकर्ता ॥ वहतियः
इत्यर्थे एक प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
वाह दिषत् पुं महिषः इत्यमरः ॥
वाहनं स्त्री दन्त्यश्च रण दोलादिः ॥
तत्पर्यायः यानं १ युयं ३ पञ्च ॥
४ योशा ५ इत्यमरः ॥ देव्या
वाहनानि यथा विस्तु ब्रह्म शिवे
ह वै धियते सा जगन्मयी सित
प्रेतो महादेवो ब्रह्मा लोहितपंक
जः हरि र्हमि स्तु विज्ञेयोवाहना
नि महोजसः समर्प्य ॥
वाहनत्वं तेषां यस्मात् प्रयतेत
स्मान्मूर्त्यंतरं कृत्वा वाहनत्वं गता
स्तयः यस्मिन् यस्मिन् रामाया श्री
गाति सततं शिवा तेन तेनैव
रूपेण आसनान्भवन्त्यः इति
कालिकापुराणे ५० अध्यायः ॥
देव रानवानां वाहनानि यथा
उत्तम्य उवाच शृणुष्व कथयि
ष्यामि सर्वेषां मपि नारद वा
हनानि समासेन एकैकस्यानुप्र
र्वशः रुद्रहस्तलोत्पन्नं महा
कायं महागजं श्वतकर्णं महा
वीर्यं देवराजस्य वाहनं ॥ रा
द्वैतः संभवं भीमं कृष्णवर्णमिना
जं पौंड्रकं नाम महिषं धर्मरा
जस्य नारद रुद्रमानसं संभूतं पृष्ठा
मं जलधि संतकं ॥ शिशुमा
रं दिव्यगतिं वाहनं वरुणासव
रौद्रं शकटचक्रात्वं शैलाकारं
नरोत्तमं अश्विकाषादसंभूतं वाह
नं धनदस्य त एकादशानां रुद्रा
णां वाहनानि महाप्रभे ॥
संधर्वाश्च महावीर्या अजगेन्द्राः
महाकृष्णाः श्वेतानि शौरभेयाणि
वृषाणुयुजका निच ॥ रथं च
कूमस्य शार्ङ्गं सदस्व हंसवाहनं
हयादं रथं वाह्यं आदित्या ॥

मुनिसत्तम ऊंजरस्याश्च वसवो
यत्ताश्च नरवाहनाः किन्नरा भु
जगादृषा इयार्द्रा तथाचि
नो शारंगपिष्टिता ब्रह्मरु
तोवोरदर्शनाः मुकादृषाश्चक
वयोगार्धवर्षा यरातिनः शारु
हवाहनानेव स्तानि स्तान्मरो
तमाः सन्नह्य निर्ययुर्दृष्टा पु
हायसमहोजसः नारद उवाच
गदितानि मरादीनां वाहनानि
महामुने दैत्यानां वाहनानेव
यथावहक महसि पुनस्तु
वाच शृणुष्व दानवादीनां वाह
नानि दिव्योत्तम कथयिष्यामि
तत्तेन यथावत्प्राप्त महसि प्र
भकस्य रथो युक्तः श्रेष्ठः परम
वातिभिः कृत्स्नवर्गाः सहस्रार
स्त्रिंशत्परिमाणवान् प्रकाद
स रथोदियाः श्वेतवर्णोद्दयोत्तमः
उद्दामान् लुणाशुभिः श्वेतरुक्म
मयाः शुभः विरोचनस्य त गनः
ऊमस्य त तुरंगमः जंभस्यतर
श्वोदिव्यो हयैः काचनसन्निभैः
शुककण्ठास्य तुरंगो दयग्रीवस्य
ऊंजरः रथो मयस्य विख्यातो
उद्दमेश्च महोरगः शम्बरस्यवि
मानोः भूरायः शंको र्मे गा

धियः इति श्रीवामनपुराणे ।
अध्यायः ॥
वाहेश्वरः ॐ अश्वः इति राज
निर्वहः ॥
वाहसः ॐ अजगरः इत्यमरः
वादिनिर्याणं सुनिषत्सकं इति
मेदिनी ॥
वाहा स्त्री वाहुः इत्यनयपालः
हित्रपकोषो ॥
वाहावाहवि वा वाहुपुं हाना
हानि इतिभाषा इति मुयवोध
याकराणो ॥
वाहिकः ॐ ङ्का गोवाहः ।
शकटादि इति धरणिः ॥ भार
वाहकश्च ॥
वाहिन्य स्त्री गजऊंभसोयो
भागः इत्यमरः ॥
वाहिनी स्त्री सेना नदी सेना
भेदः तद्यथा राज्ञाः पक्षाशीतिः
रथाः पक्षाशीतिः अस्या स्त्रिवत्ता
रिंशदधिक शतद्वयं पदतिकाः
पंचाधिक चतुःशतं । समुदा
येन दशाधिकाष्टशतं वाहाः
सन्ध्याः इत्यमरः भरतो ॥
वाहिनीपतिः ॐ सेनापतिः ३
त्यमरः समुद्रः । इति श
हरत्नावली ॥

वाहीकः ॐ देश भेदः तत्त
योयः अष्टकाः ३ । इतिहे म
वंदः जर्तिकतातिः जादृ इति
भाषा यथा तत्र वृहः उगावृ
ताः कथाः कश्चिद्विज्ञोत्तमः वा
हीकदेशो महोश्च ऊत्सयन्वा
कमव्रवीत् पंचानो सिधुषणा
ना नदीनां येऽनुराश्रिताः तान्
धर्मवासानुश्रूयन् वाहीकान्परि
वर्जयेत् ॥ शाकले नामनगर
— गानामनिष्ठागा । जर्तिका
नावाहीका स्तेषां वृत्ते सन्निहितं
इति महाभारते कार्णपर्वणि ॥
अध्यायः ॥
वाहुः ॐ कत्तावध्यं गल्यपय्य
न्नावयवः यथा भूज वाहुः प्रवेष्ट
दो रितमरः वदत्यनेन वाहुः
नास्तीति उगा चमि वाहोऽदेतः
वाहोऽय भुजयोः प्रमान् ॥ इति
हामोदरः स्त्रियो वाहा च ।
वाहो वाहा भुजा वाहु र्दोषोदो
षाच दोः प्रमान् इति काण्डोत
रं इति तद्दीकाया भरतः ॥
रूपरसोद्दे भागो वाहु लस्या
योभागाः प्रवाहुः यथा मुखं
वाहु प्रवाहव मनः सर्वेदिया
णिच रत्नव्यादतैश्चयंस्तवना
रायणा

वायः इति विसृष्टराणो ५ अं
शो ५ अध्यायः वाहु प्रवाहवर्ज्य
रसोद्दे भागो इति महाका ॥
अन्यतर्वाण्य वकारादि वाहुश
वे इत्यं ॥ अश्वशुभा शुभत
त्वाणं यथा निमोसो चैव भग्नोत्त
प्रियो च विप्रलो भुजो यन्तानुन
स्त्रिनो वाहुवृत्तो पीनो नृपस्य
निःस्तानो रोमणो कस्तो अश्वो
करिकुरप्रभो हस्तागुल्य पवसु
रापुदो ललिताः शुभाः मेधावि
नोच सत्ताः स भग्नानां विपिराः
सुताः स्युलागुलीभि निःस्तस्य
नेताः स्युवदि रत्नदीः कपि तुल्य
करा निःस्तस्य याव तत्तकरे धनं
मणिवैधर्निगरेषु सन्निष्ठ शुभस
न्निभिः नृपा हीनैः करुदः सश
वे धनवनिताः पिद्विनेविहीना
अ निष्ठाकरतलाजगः ॥ मे
वृत्ते अश्व निष्ठा यनिनः परिकी
र्तिताः प्रोक्ता नरकदातारो विप
मे विषमा नराः ॥ करैः करतले
अश्व लाताभे रीश्वरा स्तनैः ।
परदारवताः पीतै वृत्तै निःस्ता
नरा मताः तप तस्य नावाः क्री
वाः ऊदिते सुदितै नराः निस्त्रा
ऊनवे लहदिवोः परतर्ककाः

ताम्रै भूपा धनाद्या अंगुष्ठैः
सयवे सता अंगुष्ठ मूलजैः प्रेषा
सादीर्घाणिपवेकः ॥ दीर्घाः
सुभग अथ निर्यनो विरलागु
लिः वनाहनि आ सथन लिखा
रेवाअयस्यवे नपतेः करतुगा
मणिवेधे समुत्पिताः युगमीना
कितकरो भवेत्सुप्रदो नः व
जाकाराश्च धनिना मत्स्यप्रु
निभा वुधे प्रासातपत्र शिवि
कागजपद्मोपमा नपे ऊभाऊ
प्रापताकाता म्माताभानि
रीश्वरेदामाभाश्च गवाङ्गानां
स्तस्मिकाभा नपेच्छरे वक्रासि
तोमरधनः ऊताभा नपतेः करे
उडवलाता यन्तासे वेदीभाश्च
गिरोविणि वापी देव ऊताभा
अत्रिकोणाभाश्च धार्मिके अ
गुष्ठमूलगा रेवाः प्रजाः सुत्पा
श्च दारिकाः प्रदेशिनीगता रेवा
कनिष्ठमूलगामिनी प्रातायुवव
ऊरुते लिङ्गया तरुतो भये निः
स्ताश्च वङ्गरेवाः सुनिर्द्वया
अश्विकेः कृशाः इति गाहते ६६
अध्यायः ॥
वाङ्मूलं क्री भुनहयस्य आ
यभागः कौक इति वगल इति च

तस्यार्थायः कत्तः १ इत्यमरः
भुजकोटरः ३ दोर्मूलं एव
कः ५ कत्तः ६ इति हेचंदः ॥
वाङ्मूलः ५ कार्तिकमासः इत्य
मरः प्राक्पुनिसुतः इति हेम
चंद्रः अथ कार्तिक मास
स्य नारद उवाच कार्तिकस्य
तमाहो मासस्य वक्तुं महं
सिद्धं कार्तिक मासस्य यथा
वक्तुं महं सिद्धं त्रयोवाच साधु
पृष्ट्वेतया उवाच लोकोद्धारण हे
तवे कथयामि न सन्देह स्वस्त
नो वास्ति वैभवः एकतः सर्वती
थानि सर्व यज्ञाः सदा सिगाः का
र्तिकस्य मासस्य कौल्यो ना
पि विभुति एकतः प्रकृते वासः
ऊरुदेव हिमाचले एकतः का
र्तिको वत्स सर्वप्राणपिको मतः
स्वागनिमेरुतल्पानि स सर्वदा
नानि वैकृतः एकतः कार्तिको व
त्स सर्वदा केशवप्रियः कृत्याको
टि सहस्राणि प्राणानि सवक्तु
नपि निमेषादेन सर्वाणि वित्त
य याति कार्तिके यत्किंचित् कृ
रुते प्राण विस्मृदिष्य कार्ति
के तदत्तये भवेत्सर्वं मरणं तव
नारद तस्य तय न पपूषामि समुक्तं

तवानव सोपान भूतं स्वर्गात् पञ्चैव तथा कृतं तदत्तये तमे
मानुषं प्राप्य दुर्लभं ॥ तथा । ते प्राप्स्यन्ते विशेषतः यथा
स्नातं समाध्यायया न स्यादितः नदीनां विप्रेन्द्रशैलानां चैव नारद ।
पुनः इम्याप्य प्राप्य मानुषं का उदधीनां विप्रेष्य हयो नैवोपप
र्तिको वत्स वै मासं सर्वमासेषु चो सते तदत्तकार्तिकमासेन यत् किं
तमे प्राणानां परमे पुण्यं चित्ते योने । न तस्यास्ति
तं श्रेष्ठं समात् पितृ वातकः कार्ति चयो विप्र पापं याति सहस्रधा
कं एव वै मासं सर्वमासेषु चो तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन कर्मणा मनसा
प्राणानां परमे प्राणेषु वानां च पाव गिरा पापं समाचरेत्तैव कार्तिके वि
प्रस्मिन्मासे यत्किंचिद्देवाः सन्नि स्त तस्यः ज्ञानाद्वा यदि वा ना
दिता अथे अत्र त्वानानि दानानि नाङ्कुरते येन यत्कृतं ।
भोजनानि व्रतानि च तिलयेन दि ततस्य नश्यति सिधे वापुना पां
राणानां रजते भूमि वाससां गोप शवो घषा संप्राप्तं कार्तिके द
दाना ऊवेति सर्वभावेन नारद । ह्य पराजं यस्त वर्जयेत् दिने
वाङ्मालां नाच ये कन्या दास्यति वि दिने सकृच्छ्रुत्सफलं प्राप्ताय सपा
पि वनराः दानानां फलमेतेषां ये प्रवृत्तानां भवार्णो कार्ति
प्राप्तुं ते विधानतः तानि दान के नियमे कृते अवपेप विस्त्र
निरुद्धंति देतानि विधिवत्सरा पत्वं प्राप्यते सुक्तिरे सुभं ॥
यत्किंचित् कार्तिके दत्तं तपश्च नकार्तिकसमो मासो न कृतेन
वृत्तया कृतं तदत्तय फलं प्रो समं युगे न वेद सद्यो प्राप्ते
क्तं विस्मृता लोककर्तृणा वृषां न तीर्थे गंगया समं ॥ न चात्रेन
मोक्षार्णं चैव कार्तिके मासि ये समं दाने न सुखं भार्यया समं ।
कृतं अथैवमादिकं प्राणैर्तैश्च न कृषेत्तु समं वित्तं न लाभः सर
प्राप्तेन संशयः तस्माद्यत्नेन वि भीसमं भीसमः न तपोः न शोने स्त
प्रेन्द्र कार्तिके मासि दीयते । त्य न दमात्समो नयः नव भर्मादि
यत्किंचित् कार्तिके दत्तं विस्मृदि यातव्यो न ज्योति अक्षया समं ॥
प्रमानवैः कृतं दत्तं विप्रेन्द्र त न रप्ती रसना तत्पान प्रीतिस्तु

तंविना नकारिक समो मासो वै
सवातो प्रियः सदा प्रवृत्तेनत
येद्यस्त मासदामोदपियं ।
तिर्यग्वोनि मवामोति सर्वधर्म
वदिकृतः इत्तमं वैसवे ज्ञानेड
लभा वैसवी तथा इत्तभा वैस
वी दीता इत्तभा ज्ञागार मया
इत्तमं कपिला दाने इत्तमंजा
कवीजने इत्तभा वैसवी विप्रो
इत्तमं नीलमोलाणे इत्तमं पु
क्रे दाने इत्तभाः कार्तिके ति
ला इत्तभा ज्ञागो विमोः पत्त
योहभयोरपि इत्तभा कार्तिके वि
प्र द्वादर्शो हरिवोधिनी इत्तभा
मालती एता इत्तभा तलसीगुने
इत्तमं कार्तिके स्नाने इत्तमंमाधु
वदनं प्रालग्राम शिलाएजाइल
भामुतिपुंगव समुद्रगा नदीयमड
लभा स्नान प्रालिनां कुलशी
तवतीकया इत्तभा दम्पतीदणां
इत्तभा जननी लोके पिता वैववि
प्रायतः इत्तमं माधुसम्मानेइल
भोधारिकः सतः इत्तमं भेकादर्शो
लोके दशमी संगवर्जिता पत्त
हयं व्रतेवत्स ग्रयने दक्षिणोत्त
रे इत्तमं वैसवे दाने माच स्नाने
नदीजने जेष्ठापादे त पानीय

मिथुनं पौष मासयोः वाङ्मल
इत्तमं विप्र इत्तमं तीर्थसेवनया
येनोपार्जिते वित्ते इत्तमं कुलव
ईने इत्तमं वत्स इत्याणापादे
यत्प्रतिपादिते ॥ पाङ्गाणाम
पि तत्पात्रे सदाचारकियान्ति
संप्राप्य कार्तिके मासेविमुत्ता
ये जनादने तेषां यनपुरेवा
सः पितृभिः सह नारद ।
इति श्रीपाद्योत्तरावडे कार्तिके
माहात्म्ये ॥४५॥ अध्यायः ॥
ब्रह्मावाच कार्तिकस्य त माहा
त्म्यं पुन रेव म्पाद्युने यत्प्र
त्ता मुनिशाहल सर्वोत्कामानवा
प्स्यसि व्रतानां मिद सर्वेषां मेक
जन्मावगफलं कर्तुंविस्व व्रतस्या
क्तं प्रातजन्मावगे फले प्राप्तिन
समितयते पुकादर्शो हिजोतम
वैसवे वैसव धर्म प्रारंभोः स
विधीयते यावत्कार्तिक शुक्लस्य
योगीमामी तिथि भवेत् ताव
दस्य व्रतस्याक्तं सम्पगाचरणं पु
अमथा तृकृतं विप्र व्रत मेतत्स
इत्तमं कार्ये सदिः प्रयत्नेन
कार्तिकेन विशेषतः त्रिंशदि
नानि पुण्यानि विप्रप्रीतिकरा
णि वैकार्तिकस्य व्रते विप्रप्रीति

प्रीति कारणां तदर्थं भीष्मस्य व
तं पुने तदधिकं यं प्राप्य यं
चदिने प्रोक्तं दत्तं तस्मै व
विस्मना नरो वा यद्विवा नारीक
रुते वैसवे व्रते दिने दिनेः
सायफलं भवेत्तस्मैवकार्तिके ॥
अतस्त्वं विधिवत्तु वैसवे व्रत
मुत्तमं श्रीदामोतस्य प्रकुरुष्व
समारितः उन्ने मासि मुनिप्रेष्ठ
प्रातःकाले तयामने । गोप्य
देपि जने स्नाने सर्गदे पापि ।
नामपि इति पाद्ये उत्तरावडे ॥४५॥
अध्यायः ब्रह्मावाच पुण्यप्रा
वर्णं यच्च ऊवेति हिजसतम ते
षां करस्थिता मुक्ति विद्यते नात्र
संशयः कार्तिके मासि यो भक्त्या
ऊर्वाद्वाङ्मल भोजने प्रत्यहं विस्व
तत्प्रार्थं स याति भवने हरेः ॥
कार्तिके मासि यः ऊर्वात् तिल
तैलेन दीपकं ब्रह्मराजमुनिप्रे
ष्ठ स याति परमं परं का
र्तिके मासि यो दद्यात् पादत्रा
णां हिजस्मने दद्याद्वाङ्मलिते वृत्त
यमं नेव स यश्नपति यतोपवीतं
योदद्यात्तुमिं वै वाङ्मलायत
सयाति ब्रह्मसदनं पुनरावृत्ति
वर्जित ॥ तासूलेवैव यो

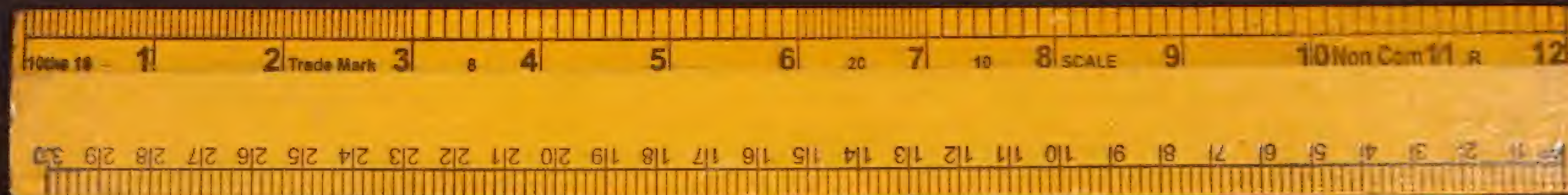
दद्यात्तुमिं विधिवदित गंध
वैलोक मासोति भक्ता भोगा
न्यूनारमान् श्रीचंदनं च योद
योदवृत्तनाथं मादरात् वि
शय वेदविद्वयं पुनरावृत्तं व
नेत नारिकेलफलं वत्स सब
सर्व सदक्षिणा यो दद्यादेद
विद्वयं स शयात्तुवाभवेत्
इति पद्योत्तरावडे ॥४५॥
अध्यायः ॥
वाङ्मलं श्री वङ्मलं वङ्मलस्य
भानु इत्यर्थं ज्य प्रत्य येन नि
ष्यम वाङ्मलारः पुं मेष्मांतक
वृत्तः इति राजनिर्घटः अमस्य
वर्गीय वकारादि तल्लेखेद्वयं
वाङ्मलं श्री यानं यथा यानंयुगं
पञ्च वाङ्मलं वङ्मलं वाहन धोरणं
इति हेमचंद्रः ॥
वाङ्मलः ति वरुनीयः वदिः वा
दिः इति भाषा यथा ग्रपविः
पवित्रोवा सर्ववस्थां गतोपिवा
यः स्मरेत्पुत्रीकांतं स वाङ्मल
भुंतेरः शुचिः इति स्मृतिः
वाङ्मलियः पुं वदिरिदियः ।
तद्यथा वृत्तः जिह्वा नासिका
तकं श्रोत्रं पतदकं कण्ठाः
यथा पते त हीदिय याद्या

अथ संपर्गत शब्दाः वाह्ये
केकेदिय शाशा गुत्वाहृष्ट
भावना इति भाषापरिच्छेदः
वाक्त्रिकः ५ वाक्त्रिकदेशः
इत्यमरीकाया भरतः ॥
वाक्त्रिके जी ऊंम दिगु
वाक्त्रिके इत्यमरीकाया
रो वाक्त्रिकः ५ देशभेदः व
लात् इति आरवी भाषा तदे
शजातवोरकः इत्यमरीकाया
करो गंधर्वविशेषः इति शाह
रत्नावली ॥
वाक्त्र ३ कोत्ते इति विकल्प
डमः ३ कोत्ते नम्य पादेनेवे
प्रसिद्धे इदनुवहो वेदेष्टार
णभेदायः इति तरीकाया ड
गोदासः विच नियतः निगोषः
परप्रणा निगोषः असहने
हेतुः अग्राणि विनियोगः
इषदर्थः परिभवः अहं अ
वलत्तने चित्ताने इति मेदि
नी विशेषः गतिः आलंभः
पालने इति शाह रत्नावली ॥
उपसर्गविशेषः अग्राणीः वि
शेष वेदस्य नमर्थ गति दाने
प्र इति मृगयोधदीकाया ३
गोदासः ॥

विः ५ स्त्री पत्नी इत्यमरः ॥
विंशः वि विंशतेः प्रणाः इति
सिंहोतकोमुदी ॥
विंशकः वि विंशतिः इति सि
ंहोतकोमुदी ॥
विंशतिः स्त्री संख्याविशेषः वि
शेषा विंश इति जटि इति भाषा
यथा विंशत्यायाः सदेकत्वे सर्वा विंश
संख्यायां द्विवर्जने सत्त्वात् स चान संख्यायाः
वभेदः सियः इत्यमरः तदावका
निरावणवाङ् १ मंगलिः २ इति
कविकल्पलता नावे ३ इति मत्स्य
कृत्यमुत्तावली ॥
विंशतिकः वि विंशतिवोग
यथा संख्यायाकक्यादादीचैर्ये
विंशति विंशत्या कामत्ताया
ग्राभ्यां कन्यात् असेतायात् टन
त्वात् विंशकः संख्यायात् विंशति
कः इति सिंहोतकोमुदी ॥
विंशतितमः वि विंशः इति सि
ंहोतकोमुदी ॥
विंशतितमः वि विंशः इति सि
ंहोतकोमुदी ॥
विंशही ५ विंशतिः इति सिहो
तकोमुदी ॥
विकं स्त्री सद्यः प्रसूताया गोः स्त्री
रयथा स्त्री सद्यः प्रसूतायाः

पेयुषः पालने विकं इति शाह
वेदिका ॥
विकंकटः ५ गोत्तरः १ इति
शाहमाता ॥
विकंकतः ५ वृत्तभेदः वेङ्ग
इति भाषा तस्यार्थः साड
कंकटः २ स्तुवावृत्तः ३ ग्रंथितः
आद्यपा ५ इत्यमरः अग्राहः
६ मधुपाणी ७ इति रत्नमाला
कंकटपादः ८ वज्रफलः ९ गोप
जोटा १० स्तुवावृत्तः ११ मृदुफ
लः १२ दंतकाष्ठः १३ यत्नीयवृत्त
पादपः १४ पिंजराः १५ हिमका
१६ शृतः १७ किंकिरी १८ अम
गुणाः अमधुरत्वे पाकेः तिमधु
रत्वे लघुत्वे रीपनत्वे कामलात्
स्त्रीद नाशिते पाचनत्वे च
इति राजनिर्घटः अपिच सप
वयसवृत्तमुकंकटको आद्यपाद
पि विकंकतफले पक्के मधुरं सर्व
होषजित इति भावप्रकाशः
विकंकता स्त्री अतिवला १ इति
राजनिर्घटः ॥
विकचः ५ तृणाः केतः इति
मेदिनी ॥
विकचः वि विकसितः इत्यमरः
केशमूत्र्यः इति मेदिनी ॥

विकचा स्त्री महाप्रावाणिको
इति राजनिर्घटः ॥
विकच्छः वि कच्छरहितः प्रत
कच्छः इति स्मृतिः ॥
विकटः ५ विष्काटकः इति
शृङ्गरत्नावली साङ्गुडवृत्तः ३
तिराजनिर्घटः ॥
विकटः वि विंशालः विकरा
लः इति मेदिनी सुन्दरः इति
विश्वः दंतः इति अग्राणि
विकृतः इति विकटशेषः
विकटा स्त्री मायादेवी साववा
हृदेवीभेदः तस्यार्थः मायी
१ विमावाः २ वज्रकालिका ३
वज्रवारादी ४ गोरी ५ पोटि
या ७ विकटशेषः ॥
विकंकटः ५ यवासः इति जटा
धरः वृत्तविशेषः तस्यार्थः
मृदुफलः २ ग्रंथितः ३ साडक
पादकः ४ गोकेटकः ५ काकवा
सः ६ आद्यपादः ७ वनडुमः ८
गर्जीफलः ९ वनफलः १० मेव
सवितास्वः ११ मुदिरफलः १२
श्रावणः १३ हासफलः १४ सनि
तफलः १५ अमगुणाः कषायत्वे
कटत्वे उल्लेखे रुचिप्रदत्वे रीपन
त्वे कफहारित्वे वत्तस्यविधाय

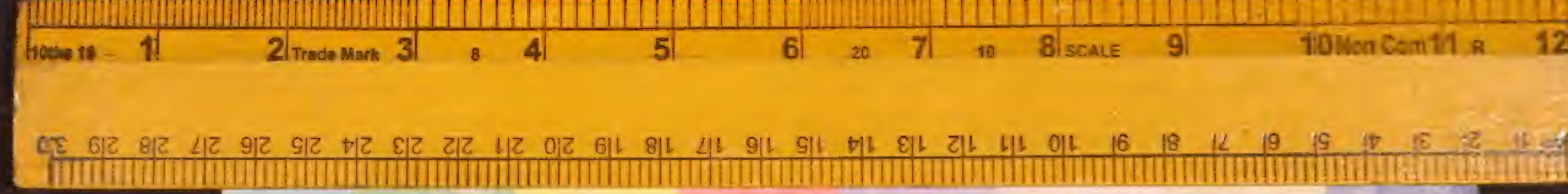

कतेच इति राजनिर्वेदः ॥
विकल्पने क्री मिथ्याशावाय
या सावा प्रशंसार्थवादः सा
तु मिथ्याविकल्पने इतिरेम
चेदः विकल्पितः विविशेषणा
कम्पविशिष्टः विषयककंपथा
तोः क्तप्रत्ययेन निबन्धः ॥
विकारः पुं रोगः इति शाह
चंद्रिका ॥
विकारलः वि भयानकः इ
ति विकटप्राचार्ये मेदिनी ॥
विकारिः पुं डेयोधनपत्नीयश
रः यथा अश्वत्थामा विकारि
श्च सोम दत्ति जेयद्रयः अन्म
च वरवः अरामदर्थे सक्तनीवि
ताः इति भगवद्गीतायां ॥ अध्या
यः ॥ विकारिकः पुं सारसतदे
शः इति हेचदः ॥
विकर्तव्यः पुं सूर्यः अर्कवृत्तः
इत्यमरः ॥
विकर्मकृत वि निषिद्धकर्म
कारी यथा नसासी नृपतिः का
यो नकारक ऊशीलवो नश्री
त्रियोन लिगस्या नसंगेभ्यो वि
निर्गतः नभ्यधीनो न वक्तव्यो न
दसुर्न विकर्मकृत नष्टो न शिष्ट
नैकोनां तो न विकलेन्द्रियः इति

मानवे ८ अध्याये ४६ श्लोकः
विकर्मकृत निषिद्धकर्मकारी इति
ऊर्कभट्टः ॥
विकर्मस्थः वि निषिद्धकृत यथा
पाण्डिनो विकर्मस्थान् वेदात्
व्रतिकान् पाठान् हेतुकान् व
कवृत्तींश्च वाङ्मात्रेणापि तावे
ये इति विसृष्टगो १ अश्वे
अध्यायः ॥
विकर्षः पुं वाणाः इति विक्रा
डशेषः ॥
विकर्षणं क्री आकर्षणं वि
वृक्षयथातो खट् प्रत्ययेन निष्प
न्न विकलः वि विकलः इति न
राधरः स्वभावहीनः इति भरतः
विकलपाणिः पुं स्वभावहीन
पाणियुक्तः यथा ऊणि विकल
पाणिः इति हत्नायुधः
विकला स्त्री अतहीना इति श
हरत्नावली ॥
विकलांगः वि स्वभावतोमुनो
गः तत्पर्यायः अपोगंडः ॥
इत्यमरः पोगंडः १ अंगहीनकः
इति शहरत्नावली ॥
विकली स्त्री अतहीना इति श
हरत्नावली ॥
विकल्पः पुं भ्रातिः कल्पने इति

मेदिनी विविधकल्पः ॥ स च
द्विविधः व्यवस्थितः ऐच्छिकश्च
सेष्पाकोत्ता विवदे प्रकृतः तथा
च भविष्ये स्मृतिग्राह्ये विकल्पः
स्तु आकांक्षाप्ररो सति इच्छावि
कल्पः प्रदोषाः यथा प्रमाणात्वाप
माणात् परित्याग प्रकल्पना प्रत्य
जीवेन हानिभ्यां प्रत्येक मष्टदोष
ता व्रीदिभि र्यजेत यवे र्यजे
त इति अयते ॥ तत्र व्रीदि
प्रयोगे प्रतीतयवप्रामाण्य प
रित्यागः अप्रतीत यवाप्रामा
ण्य परिकल्पने इदं सर्वस्माद्
यवाको अन्वया समुच्चयेपिया
गसिद्धिः स्यात् अतएव विकल्पे
न उभयः शास्त्रार्थ इत्युक्तं ॥
प्रयोगात्तर यवे उपादीयमानेप
रित्यक्त यव प्रामाण्यात्जीवनं स्त्री
कृत यवाप्रामाण्य हानि रितिव
त्वाद्दोषाः एवं व्रीदावपि चत्वारः
इत्यष्टौ दोषा इच्छाविकल्प तथा
कोक्तं एव मेवाष्ट दोषापि यद्वा
दि यव वाक्योः विकल्प आ
श्रित स्तत्र गति रत्या न विद्यते
इति पकार्यतया विविधकल्पते
इति विकल्पः तस्मादष्टदोषभिया
उपोष्य हे तिथी ३ ॥

तत्र न इच्छाविकल्पः कितय
वस्थितविकल्पः इत्येकादशीत
त्वं विकल्पः वि विकासी इत्यमर भरतः वि
टीकायां रायभुज्जटः सोमरो कथा स्त्री मेनिष्ठा
दिगी इति राजनिर्वेदः ॥
विकल्पः वि विकल्पः इत्यम
रमेकायां भरतः ॥
विकल्पः पुं चेदः इति विक्राड
शेषः ॥
विकल्पा स्त्री मेनिष्ठा इत्यमरः
विकल्पिते वि दत्तानाममोना
विश्लेषः तत्पर्यायः उन्मथिते
१ उन्मथं ३ सितं ४ उन्मथि
ते ५ विनिर्दे ६ उन्मि ७ उन्मी
लितं ८ विन्मथितं ९ उन्मथं १०
उन्मि ११ धिन् १२ उन्मि १३
रसितं १४ विकल्प १५ विकल्पे
याकोष १६ फल १७ संफल १८
स्फुटं १९ उदितं २० दलितं २१
दीर्घ २२ स्फुटितं २३ उन्मथितं
प्रफल २४ इति राजनिर्वेदः
विकल्पः वि विकासशीलः
तत्पर्यायः विकासी २ इत्यमरः
विकल्पति कसज्जीतो दंशतः
यापाय भास कसेति चरेति
कल्पः ॥

विकासः कृते यत्तावति २
न्याते धरणि ईशेषायै रजन
लाशयोविता मुदा रमेतेकल
भाविकस्वरेः प्रगीयते सिद्धग
गोत्र योविता मुदा रमेतेकल
भाविकस्वरेः इति माचयमके
पि देववत्ते कषवधे मूर्ध्ना
त इत्यस्य रूपमिति केचित्
इति तदीकाया भरतः ॥
विकस्वरा स्त्री रक्तप्रननवाइ
ति राजनिर्वटः ॥
विकारः ५ प्रकृतेरस्य भा
वः तत्पर्यायः परिणामः २ वि
कृतिः ३ विक्रिया ४ इत्यमरः
विकृता ५ इति भरतः केचित् प्र
वचये प्रकृतिधुंसनमविकारे
यथा काष्ठस्य विकारो भस्मा
मृत्पिंडस्य वट इति परद्वयं वि
कारमात्रे यथा मुखस्य विकृ
तिः क्रोधरक्तता काष्ठस्य भस्म
व इति भरतः रोगः इति मेरि
नीविकालः ५ देवपेत्रादिक
मृत्पि विरुद्धकालः वेकाल इ
ति भाषा तत्पर्यायः सायः २ दि
नांतः ३ सायंकः ४ सायं ५ इति
शास्त्रज्ञावली उत्तरः ६ विक
लकः

१ इति विकोडशेषः
विकालकः ५ विकालः इति वि
कोडशेषः ॥
कालिका स्त्री मानरेषा ताम्री
तारी इति भाषा इति विको
डशेषः ॥
विकाशः ५ रक्तः प्रकाशः इत्य
मरटीकाया भरतः विकाशोविज
ने कृते इत्यमरः
विकाशने स्त्री विकाशः विर
वकाशः दीप्तः इत्यस्मात् अनट
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
विकाशीने वि विकासशीलः इ
त्यमरटीकाया भरतः ५ यमुजटः
विकाशीने वि विकासशीलः इत्य
मरटीकाया भरतः ॥
विकाशीने वि विकस्वरः इत्यमरः
कृपः इति विकोडशेषः पूना
कालीन विज्ञानारण्यार्थं ज्ञेयणी
यतं इत्यदिः यथा फटिति सप्र
जमानं विकिरानादाय अप्रसर्पत
ते भूता ये भूता भूवि संस्थिताः
ये भूता विज्ञ कर्तार स्ते नश्यंत
शिवानया इति विकिरत यथा
लान चंदन सिद्धार्थं भस्म दूर्वाज
शास्त्रज्ञावली उत्तरः ६ विक
लकः

सर्व विज्ञोचनाशकाः इति तत्र
सारः अग्निदग्धादीनां पिंडदानं
यथा अग्निदग्धादीनां यो
गिनां कुलयोषिताः ॥ उच्छिष्टं
भागधेयस्यादभेषु विकिरमयः
अपिच पिंडनिर्वापरहिते यत्
प्राद्विधीयते सभावाचनना
पोत्र विकिरस्त ननुपते इति
प्राद्वतत्वं ॥
विकीराणं स्त्री वित्तेपाणं विहि
सने विज्ञाने इति कथातर्कदर्श
नात् ॥
विकीराणः ५ अर्कवृत्तः इत्यम
रः ॥
विकीराणः वि विलिप्तः कृत्स्न
इति भाषा यथा अथ सा प्रनरे
व विकृता वतथाविगन भूस्वर
स्तनी विललाप विकीराणमूर्ध्ना
म मडः त्वामिव ऊर्वती स्पृष्टी अ
तिऊमारसंभवे ४ सर्गः ॥
विकीराणोमे स्त्री स्थाणाय इति
राजनिर्वटः ॥
विकीराणसंज्ञं स्त्री स्थाणाय इति
राजनिर्वटः ॥
विकृतीणाः वि उर्धमाणाः ३
रमरः ॥
विकृताः ५ चंद्रः इत्यादि ।

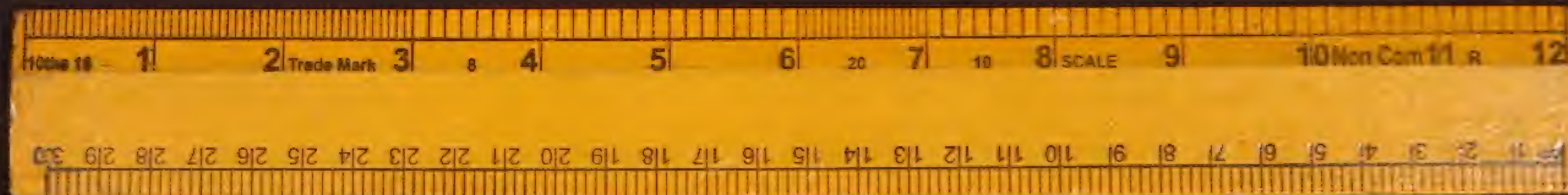
कोषः ॥
विकृतिः ५ इत्याज्जानप्रवः
यथा वेवसतमनो रासीदित्वा
ऊः पृथिवीपतिः तस्य प्रवृत्तते
वासीदित्वा तस्य उच्यते ॥
सोः योधापिपति वीर सस्य
पंचदश स्मृताः इति वक्रिपरा
गोसागरोपाख्यान नामाध्यायः
विकृतििका स्त्री नासिका इति
देमचंद्रः ॥
विकृते वि वीभत्सं रोगितं
असंस्कृतं इति मेदिनी ॥
विकृते स्त्री विकारः तस्य लव
णं यथा स्त्री मानेर्वादिभिर्य
नोच्यते संविवर्तितं यमते चे
द्वयेवेद विकृते तद्विद्वं युधाः
इत्यल्लनीलमणिः प्रभवादिष
टि संवत्सरोत्तगतं चतविशव
धं यथा भविष्यपुराणे भेरुवा
च सर्वाः प्रजाः प्रपीयते वापि
शाकश्च जायते शिरो वत्सोः
३ दि रोगाश्च पापादि विकृते
जनाः इति ज्योतिस्तत्वं ॥
विकृतिः स्त्री विकारः इत्यमरः
विकृति दिग्भ रगयो रितिवि
श्वः ॥
विकृती स्त्री रोगः रितः वि

कारः मृदादि इति हेमचं
२ः ॥
विकृष्टः विविशेषणकर्षितः
आकृष्टः विष्टवृष्टधातोः क्त
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
विकेशी स्त्री पटवर्तिः केशव
र्जिता इति धरणिः मदीरप
शिवस्य पत्नी यथा सूर्यो जले
मही वक्ति वायुराकाशमेव
च दीक्षितो ब्राह्मणः सोम इ
मेतास्तेनवः क्रमात् सवर्चला
तथै वोषा विकेशी चापराशि
वा ह्यादिशक्त्यादीनां रोहि
णीच यथाक्रमं सूर्यादीनामि
माः पत्न्योरुदाघैर्नामभिः सर इ
ति मार्कंडेयपुराणे रुद्रसर्गः
विकोक्तः पुं वृकासुरपुत्रः स
च कल्किदेवेन हतः यथा कल्
क्किः कोकविकोकाभ्यां गदापा
णिर्गुणोपतिः गुण्ये विशेषेण वि
स्तृप्तोक्तो जनयन् भय वृका
रूपपुत्रो नो नम्रायो शक्रनेहरी
तयोः कल्किः संप्रयुगे मधुकैर
भयो यथा तयो र्गदाप्रदोराणां
चूर्णितो गम भूपतेः काराच्युतो
ऽपतद्गमो दृष्टोचु रिमहो जनाः
ततः पुनः क्रुधा विमर्जजिह्वा

महाभुजः नंदकोन शिर लस
विकोक्तस्यास्ति नम्रः इतिकल्कि
पुराणे १ अध्यायः ॥
विशेषः वि कोषरहितः नि
कोषः इति पुराणे ॥
विक्रः पुं करिणावकः इति
विकोदशेषः ॥
विक्रमः पुं विस्तः यथा ईश्वरो
विक्रमी यन्त्री मेधावी विक्रमः
इति विसुसहस्रनाम्नो ॥
शौर्यातिशयः तत्पर्यायः ॥
अतिशक्तिता २ इत्यमरभरतौ
कांतिमात्रं इति मेदिनी ॥
विक्रमादिसराणां यथा यन्त्रे
रित्पणकामरसिह शक्र वेताल
भट्ट चटकपर कालिदासाः एषा
नौवराह मिदिनौ रूपेण सभाषा
रत्नानि वै वररुचि नैव विक्रम
स इति नवरत्नश्लोकः चराणां
शक्तिः इति राजनिर्घटः प्रभ
वादिषष्टिसंवत्सरान्तर्गत चतुर्द
शवर्षं यथा जायते सर्वशस्या
निमेदिनी निरूपदवा लवनं म
धुगन्धेच मदाद्यै विक्रमे श्रिये
इति ज्योतिस्तत्वे ॥
विक्रमादित्यः पुं सनामत्वातो
राजा सच उज्जयनीदेशाधिपणो

तिः सम्बन्धोक्तः ॥ तत्पर्यायः ॥
साहसोक्तः २ शकारिः ३ इति
जटाधरः अस्य विवरणं हाविं
श तुनलिका कथाया इष्टव्य
विक्रमार्कः पुं विक्रमादित्यः ॥
इतिकेचित् ॥
विक्रमी पुं सिंहः इति राजा
निर्घटः विसुः यथा ईश्वरो
विक्रमी यन्त्री मेधावी विक्रमः
क्रमः इति महाभारते शान्तिपर्व
णि तस्य सहस्रनाम्नो ॥ अति
शक्तिविशिष्टे वि ॥
विक्रयः पुं विक्रयणक्रिया वे
दा इति भाषा तत्पर्यायः विप
नः २ इत्यमरः विपणने ३ पण
नं ६ इति शब्दरत्नावली व्यवहारः
५ पणायाम् ६ इति जटाधरः अस्य
विदिताविदित नृत्तवाणि यथा
यमादि शक्राणि कृताश सदा ने
ष्टः क्रये विक्रयेण प्रशस्ताः यो
स्माद्विचित्रा शान्तिर्विद वाताः क्रये
दिताविक्रयणो निषिद्धाः इति न्यो
तिसारसंग्रहः ॥ क्रय विक्रय
निर्णयो यथा मूलं दास्यामीति
कृता ग्रहणादपि क्रय सिद्धिः त
थाच विवादविनामलो कात्या
यनः पणं गृहीत्वा यो मूल्यम्

अनेत अतन्त्रयसोपरिगत
हने दृढिमायुयात् यत एव
हस्यति गृहत्वेनादिकं क्री
ता तुल्यमूल्यत्वात्तान्त्रित पत्र
कारयेत यत् क्रयत्वेन तद
अने क्रयविक्रये समय विषो
षाभ्यन्तरे पञ्चात्तापादसिद्धिः य
था मनुः क्रीता विक्रीय वाकि
न्वित्यस्य हानुशयो भवेत् सेनैर
शोद तद्व्ये दद्याच्चैवादीतवा
पतयात्तवन्मोक्ततरपरे यथा
यानवन्त्यः दशैकं पंचसमार
मासग्रहार्हमासिकं वीजायो वा
ह्य रत्नवी रोह पुंसां परीक्षा
अनवृत्तसतिः अतोर्वाकार्यं रो
पस्त यदि संजायते क्वचित् ति
क्रेतप्रतिदेयन्नक्ततो मूल्य मवा
मुयात् अतस्तद्व्य परीक्षाका
ला कात्यायनः अविज्ञातमूल्यक्री
ते इष्टं यथाहिभावितं क्रीतं
तत्त्वामिने देयं यणं काले
ऽयथा नत काले प्रायुक्तं
परीक्षा कालाभ्यन्तरे परीक्षिते
तद्वृत्तसतिः परीक्षेत सपेक्षां
अनेषां प्रदर्शयेत् परीक्षि
ते वज्रमते गृहीत्वा न पुनस्त
नेत अत्र विशेषयति नारदः

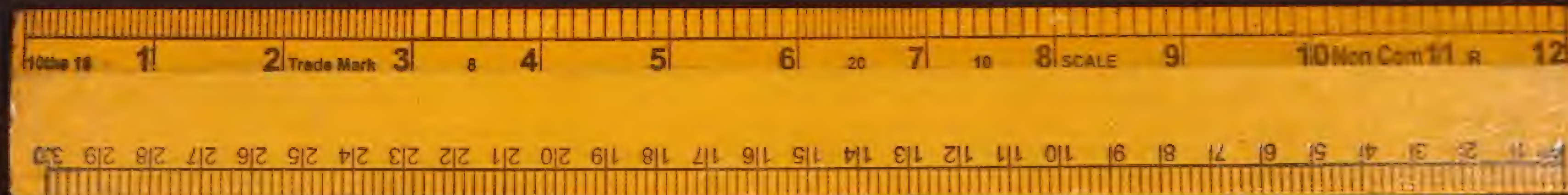

क्रीतामूल्येन यो द्वयं इक्रीते मय
ते क्रीया विक्रीतः प्रतिदेयं तत्र
स्मिन्नेव वस्तुवित्तं द्वितीयः
ः किं इदं क्रीता मूल्याविशेषः
श माहरेत द्वितीयं तृतीये
क्रिपरतः क्रीतेवतत आहरे
दयात विक्रीते इति शेषः द्वि
तो त्रिंशोऽंशस्य यावत्त्वः रान
देवोपचातेन पन्ने दोष उपा
गते दानि विक्रीते रेवासौ या
वित्तस्याप्रयच्छतः नारदः उप
हनेत वा एतापि दत्तोतापकि
ये तवा विक्रीते रेवासोऽनर्थो वि
क्रीयासंयच्छतः दीयमानं
तत्क्राति क्रीते पापं त यः क्रीया
सपवसभवे दोषो विक्रीतेयोः
प्रयच्छतः इति प्रायश्चित्ततत्वे
अपि च न्यासे कृत्वा पराधि
कृत्वा वाधिं करोति च विक्रयं
वाक्रिया तत्र पश्चिमा वलवत
रा न्यासे कृत्वा आधिं करोति
आधिं कृत्वा वा विक्रयं करोति
विक्रयपदे सत्तु धंसकृत्वा तदा
ने तत्तयति तत्र पराक्रिया मि
हेत्यर्थः एवं च विक्रीते दोषो म
राणादिना आध्यनुहार विक्रयदा
ने तत्कृतं तत्तु सत्तु जननात्तत्र
तत्कृत

प्रतिगृहीतव्या साधुहारः कार्यः
इति तत्र च न च स्यादवश्यं सत्तु
स्तस्य गोत्र साधारणस्य नैकः
क्रीयात्कथं दाने परे सारं मतेति
ना विभक्ता अविभक्ता वा मर्षि
शः स्यादवश्यं सत्तु एको हानीशः
सर्वत्र दानाधमन विक्रये इति वा
सर्वत्र दानाधमन मेकस्य दानं वंधक
विक्रयाधिकारः इति वाच्यं यथे
हृदि नियोगादं तत्तु सत्तु सत्तु
इवांतर इतीजाया विशेषात्त्वने
च स्वामित्वेन हर्षतः पुरुष गोत्र
र विक्रया दिना ऊट विरोधादथ
मन्त्रायनार्थं निषेधार्थं ननु विक
याय निषेधार्थं सिति दायमाताः
एवं च स्यादवश्यं विक्रयो नास्ति क्रीया
दायिमनुजया इति स्यादवश्यं के
वलविक्रय प्रतिषेधात् एवं भूमि
यः प्रतिगृहीतातीत्यादि वचने दान
प्रशंसा दर्शनाच्च विक्रयेऽपि कर्त
ये सत्तु सत्तु मुदकं दत्ता दानरूपे
ता स्यादवश्यं विक्रय इति विज्ञाने
अरः वस्तु तत्तु स्यादवश्यं विक्रयति
येयो अविभक्त स्यादवश्यं विषयः त
त्रापि यदि विक्रयं विना अवस्थिति
न भवति तदा विक्रयः कर्तव्यः एवं
एवं पुरुषान्तिनष्टाद्वारे विशेषयति
मितादरा

यां स्या वरं द्विपदे चैव यद्यपि
स्यमर्जितं यत्तु सत्तु सत्तु
त्रदानं न च विक्रय इत्यादि अस्मा
पवाद माह एकोऽपि स्यादवश्यं क
यादीनाधमन विक्रये आपत्ता
ले ऊटस्यार्थे धर्मार्थे च विशेषतः
इति दायतत्वे इत्यविशेष वि
क्रय निषेधो यथा स्मृतिः विक्री
तामध्य मांसादि दानतत्तु सत्तु भ
द्वाणां ऊटत्रगमागमने मूद्रः प
ततितत्तु सत्तु कपिलादीना
नेन दद्याणी गमनेन च वेदात्त
रविचारेण मूद्र आदालतात्र
नेत कालिकापुराणां विक्रये स
वंस्तु नो ऊटमूद्रो न दोषभाक्
मधु चर्मसुरो लातो तत्तु मा
संच पंचमे मधुः सद्यः पत
ति लोहेन लातया लवणेन च
अहेन मूद्रो भवति द्राघाणाः सी
दीरविक्रयात् अशक्तो भेषजस्या
र्थयत्तु हेतो लायवच यद्यवश्यं
तविक्रया स्तिना धामेन तत्तु मा
इत्यादि कर्तव्यं गवा विक्रयका
री च गविलोमाति यानि च तावद
प सत्तु सत्तु गवा गोष्ठे क्रमि भ
वेत इति यमवचनं गोवेधोऽप
त्तु सत्तु पादार्थात्तविक्रयाः त

द्राणां म दाराणां मपत्यस्य च वि
क्रयः भूताद्याध्वनादान मपराणा
नो च विक्रयः इत्यादि माने ॥
अथाये उपपातकमभ्यगणितं
विक्रयाणां क्री विक्रयः यथा
यमादि शक्राणि कृताशा पूर्वा
नेष्टाः क्रये विक्रयाणां प्रशस्ताः
पौसापि विज्ञाशात विद्व वाताः क्र
ये दत्ता विक्रयाणां निषिदाः इति
ज्योतिः सारसंग्रहः ॥
विक्रयिकः ५ विक्रीता ॥ इत्य
मरः ॥
विक्रयो वि विक्रयकर्ता इति
शब्दरत्नावली ॥
विक्रीत क्री वैक्रांमणिः इति
राजनिर्घटः ॥
विक्रीतः पुं मूरः इत्यमरः ॥
सिंहः इति राजनिर्घटः ॥
विक्रीतिः स्त्री अश्रयगतिः तत्तु
यायः प्रलायितं २ इति विक्री
दशेषः विक्रमश्च ॥
विक्रयिकः ५ विक्रीता इति हे
मचंद्रः ॥
विक्रिया स्त्री विकारः इत्यमरः ॥
विक्रीतः विक्रीतविक्रयः यथा
वृहस्पतिः नाष्टिक श्रेव ऊरुते
तदने सतिभिः स्वकं अदत्त

यत्न विक्रीते कृत्वा संलभते
धन्वी इति प्रायश्चित्तम् ॥
विक्रुष्टं वि निष्ठुरं इति हेमच
द्रः ॥ ३॥
विक्रेता वि विक्रयकर्ता त
त्पर्यायः विक्रयिकः १ इत्यमरः
विक्रयी ३ इति शब्दरत्नावली ॥
विक्रायिकः ४ इति हेमचन्द्रः ॥
विक्रेयं वि विक्रययोग्यद्वयं
तत्पर्यायः यणित्वं २ पाण्य
३ इत्यमरः विक्रययोग्यायोग्या
नि यथा उदन्त दृष्टिवैकल्यात्
जतो धर्म नैष्ठिका विदूषणमुद्
तोहारं विक्रेयं वित्तवर्द्धनं ॥
सर्वोत्तमानपोद्देत कृतानेवतिलैः
सर अश्विनो लवणैश्चैव पशवो
येच मानुषाः ॥ सर्वचत्तात
रे रक्तं शाणा सौमाविकानिव
अपि चेत्स रक्तानि फलमूले
तथोषधीः ॥ अयः शाखं वि
विषं मोसं सोमं गंधाश्च स
र्वशः स्त्रीरं तोदं दधि दृतं ते
ले मयु गृहं कृशान् आराणां
अ पशून्सर्वान्दृष्टिणाश्रवणमि
च मयं नीलिच लातांश्च सर्वा
श्चैकशफां स्रथा ॥
काम मुखाय कृष्णात सयमेव

कृषीवलः विक्रीनीत तिलाभ्य
हान धर्मार्थं मचिरस्मितान् ३
तिमानेव १ अथायः ॥
विक्रवः वि विक्रलः इत्यमरः
विक्रिन्नः वि जरसाजीर्णः शीर्णः
आदः इति मेदिनी ॥
विल वि गतनासिकः इतिभ
तद्विरूपकोषः ॥
विरुनाः पुं वृत्ता यथा नल
लगापिकानेदना भवानविल
देहिना मंतरात्मक विवर्नसा
र्थितो विषगुप्तये साव उदेपिवा
म्भावतो ऊले इति श्रीभागव
ते १ स्कन्धे ३ अथायः ॥
विखः वि गतनासिकः इति भ
रतद्विरूपकोषः ॥
विचुरः पुं गतसः इति विको
रुशेषः चौरः इति संहितसा
रणादिहृतिः ॥
व्यः वि गतनासिकः १ इति
केचित् ॥
विख्यातः वि व्याप्यपत्रः १
विश्वं व्याधातोः क्त प्रत्ययेन
निष्पन्नः ॥
विख्यातिः स्त्री प्रसिद्धिः सुखा
ति विश्वं व्याधातोः क्त प्रत्ययेन
निष्पन्ना ॥

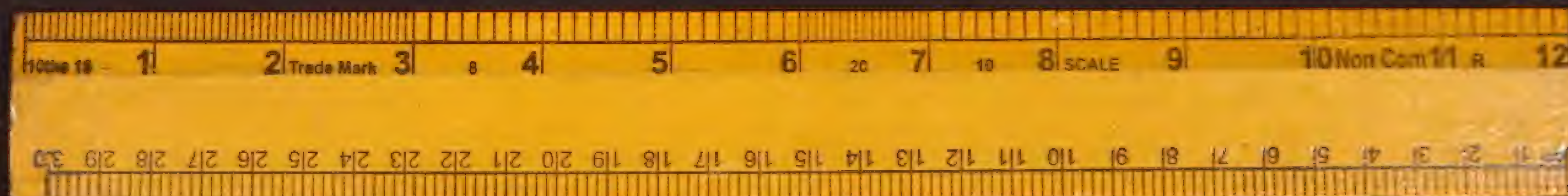
विख्यापने स्त्री व्याख्यानं विश्वं
ज्योत व्या धातो रनट् प्रत्ययेन
निष्पन्नं ॥
विखः वि अनासिकः इतिहे
विखः मचन्द्रः खिन्ननासिकः ३
ति शब्दरत्नावली ॥
विगाने स्त्री क्लामुक्तिः ३
तित्रिकोडशेषः ॥
विगतः वि प्रभारहितः तत्पर्या
यः निष्प्रभः १ अरोकः ३
इत्यमरः वीतः ४ इतिरुद्रः ॥
विशेषेणागतः इति हेमचन्द्रः ॥
विगताश्री र्दम्पत्येकैक
कः वि श्रीरहितः विगताश्रीये
स इति वृद्धीहो क प्रत्यये
न निष्पन्नः ॥
विगतार्त्तवा स्त्री पंचपंचाशद्वे
भ्य ऊर्द्धे निवृत्तरजस्का तत्पर्या
यः निष्कली १ निष्कला ३ निष्क
ली ४ निष्कला ५ विकली ६ वि
कला ७ इति शब्दरत्नावली विग
मः पुं नाशः यथा एकदेहिना वे
दातिनृत्त यदप्यनवच्छिन्नसत्र
वृक्षाणां विच्छेदरूपता तादृशापा
पि विगम यव कैवल्यं विदेडिनृत्त
आनेदमय परमात्मनि जीवात्मनो
लयो मोक्षः जीवात्मपरमात्मनाभेद विगाहः वि स्वातः अवगारितः

वि उपाधिविशे
य विशिष्टस्यात्मनो जीववृत्तया
तस्योपाधिकः परमात्मभेदः ॥
इति भेदकोपाधि विगम एवनी
वस परमात्मनि लयः यथा च
राकाशस्य वृत्तविगम एवमुदशा
काशे तस्य लयः तिगशरीराव
च्छिन्नसंवात्मनो जीवभाव इति
तिगशरीर नाश एव पर्यवसि
तो मोक्षः इति मुक्तिवादः ॥
विगंधका पुं इंगदीवृत्तः इति
राजनिर्वहः ॥
विगंधिका स्त्री रघुषा इति
राजनिर्वहः ॥
विगर्हणा स्त्री निन्दनं भस्मनं
विगर्हणा इतिविश्वं ज्योत गहं
धातो रणाट् प्रत्ययेन अन्त्यप्रत्ययेन
निष्पन्नं ॥
विगर्हितः वि निन्दितः निषिद्धः
इति विश्वं गहं धातोः क्त प्र
त्ययेन निष्पन्नः ॥
विगलितः वि मत्तलितः यथा
विगलित वसनं परिहृतसरसनं च
दय जघन मपिधानां किशालय
आयनेयवृत्तनयने निधिनिवृत्त
हर्षनिधाने इति गीतगोविन्द १
सर्गः

विष्व गोह धातोः क प्रत्यये
न निष्पन्नः ॥
विगाने क्ली निन्दा । इति हेम
चंद्रः ॥
विगाहमानः वि विलोडनक
र्ता अवगाहनकर्ता विष्वगाह
धातोः आन प्रत्ययेन निष्पन्नः ।
विशालः पुं गुणवैपरीत्यविशिष्टः
यथा यथा मनो ममाचष्ट नेयं
माता यथा मम विश्वेणसुपिपु
त्रेषु न माता विश्वेण भवेत्
इति मार्कण्डेयपुराणे वैवस्वतम
न्तराध्यायः ॥
विश्रुः वि गर्हितः गुप्तः इति
मेदिनी ॥
विश्रः वि गतनासिकः इत्यमरः
विश्रः पुं शरीरं शुद्धं ॥
विस्तारः इत्यमरः विभागः ।
इति मेदिनी वाक्यभेदः सत
समासवाक्यं तत्पर्यायः विस्तारः
१ इत्यमरः देवविश्वरूपादि
प्रमाणं श्री मूर्तिशब्दे दृष्टव्यं ॥
विश्रः पुं क्ली शुद्ध इत्यमरः
विश्रदावरं क्ली एष इति शब्द
चंद्रिका ॥
विचटिका स्त्री पले इति राज
निचंद्रः

विचटितं वि विशेषेण चालितं
विष्व चट धातोः क प्रत्ययेन
निष्पन्नं ॥
विचुसं क्ली शिक्क्यकं इति रा
जनिचंद्रः ॥
विचसं पुं भोजनशेषः इत्यम
रः देवपित्रतिथि शुवादिभुक्त
कस्य शेष इति भरतः ॥
आहारः इति शब्दरत्नावली ॥
विचातः पुं क्ली व्याघातः आ
घातः यथा वृष्टि तेषं तदिवा
तेः वशादावयरो समो इत्यमरः
विचाती न वि निवारकः घातकः
विचात शब्दादिन प्रत्ययेन विष्व
चहनधातोर्गृहादित्वात्रित्यत्ययेन
वा निष्पन्नः ॥
विचः पुं व्याघातः तत्पर्यायः
अंतरायः १ प्रतूरः ३ इत्यमरः
कृसपाकफला । इति शब्दचं
द्रिका शेषार्थे अमरे अविम इति
पाठः ॥
विचकारी न वि तोरदर्शनः वि
चाती इति मेदिनी ॥
विचनयकाः पुं गोपः इति श
ब्दरत्नावली ॥
विचनयकाः पुं गोपः इति
विचनयानः शब्दरत्नावली ॥

विचनयः पुं गोपः इत्यमरः ॥ इति दुर्गादामः ॥
विचनयनायकः पुं गोपः इति विचकिलः पुं मलीषभेदः म
काशीखंडः ॥ दनकवृत्तः इति मेदिनी ॥
विचनयरीने पुं गोपः इति वि विचयने क्ली मार्गता इत्यमरः
कांडशेषः विचनयशके वि ॥ विचर्विका स्त्री रोगविशेषः वि
विचित्रः वि जातविचित्रः विचमस्य कच इति भाषा तत्पर्यायः ।
जाते इत्यर्थे विचनयशब्देन प्रत्येय कल्लः १ पाम २ पामा ६ इत्यमरः
न निष्पन्नः ॥ अणिव कल्लः कल्लः पाम पामा
विचनयः पुं गोपः । इति शब्द पादरोगे विचर्विका इति शब्द
रत्नावली ॥ रत्नावली तद्विषये यथा कर
विचनयवाहनः पुं महानृषकः । वीर भृगुराजं लवाणजस्र कर्क
इति राजनिचंद्रः ॥ टं चतुर्गुणो न मृदेण पंचैतेन हरे
विचनयानकांता स्त्री श्वेतहर्वा । ततः पामो विचर्विका ऊरु मध्य
इति राजनिचंद्रः ॥ रादि व्यापानि वै इति गारुडश
विचः पुं अष्टात्रयः इति विचो अथायः अत्रच मरीचं विच
रुशेषः ॥ तं ऊषे हरिताले मनः शिलादेव
विच इर लि य मे न पृथक्ते दारु हरिद्रो ऊषे मांसीच च
इति कविकल्पद्रुमः ३२ अविचत दने विशाला करवीरच अर्कली
अवेत्ती न वि न वेवेक्ति वेवेक्ति रसकृतले । पयोच कार्षिको
मूर्खीत्येतिः पृथक्कादित्यर्थः । भागो विषस्याई पले भवेत् ॥
न इति ज्ञातो याः सपव चाला प्रस्य कटुकतेनस गोमूत्रः शुग्रा
पि यज्जते कसचिदनुरोधातते पचेत् सृत्वावे नोहपात्र वाशने
न निनावेरेण विमस वृत्तावि मंडप्रिता पचेत् ॥ पामा
जयदरो नैवास्य ग्रहाणातेवर्ण विचर्विका चैव ददु विष्णोरका
णाः धन विनक्ति विच्रे वि निचम्येणेन प्राणश्रुति कोम
विनक्ति दिवः स्वान् । इति लन्वेचनायते प्रसूतामपि सिद्धा
पृथक्करोमीत्यर्थः मे वेत्ता । गितैलेनानेन व्रतयेत् । विरोपि

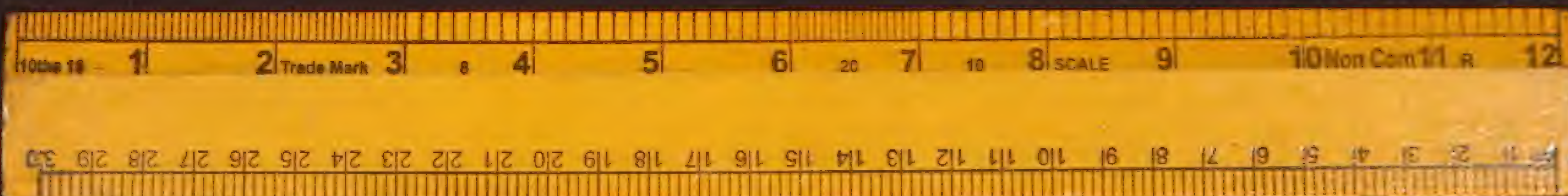

त मपि स्थिं विवर्णं तत्तणा
द्वेते इति गारुडे १५८ अथा
यः स्वल्पजुषविशेषः यथा
यकजुषस्ते प्रवे गनचमेत
तः स्मृतः ततश्चर्मदत्तं प्रोक्तं तत
आपि विचर्विका विपादिकामि
था सेवणमा कल्लस्ततः परा त
तो ददुश्चविष्कोटः किटिमवत
तः परं ततश्चालमकं शोक्तं शता
रुश्चततः परं तदुश्चानिचेता
निकथितानि भि यवरेः सक
उः पिडका श्पावा वरुत्वादा वि
चर्विका पिडका तदपिडकादा
त्यते त्वक्वरा रुक्ता जालो र्त्तया
विचर्विका पादे विपादिका जे
यास्यान भेदा हिचर्विका दाल
तेविदार्यते केविदिचर्विकातो
विपादिका भिन्नमाजः इतिभा
वप्रकाशः ॥
विचरः वि अस्थिरः विपूर्वचल
यातो रत्यतयेन निष्पन्नः ॥
विचलितः वि सलितः पतितः
विपूर्व चलयातो क प्रत्ययेन
निष्पन्नः ॥
विचत्तणः पुं पंडितः इत्यमरः
निप्रणो वि इति राजनिर्वटः ।
विचत्तणा स्त्री नागदेती इतिराज

निर्वटः ॥
विचत्तः वि विमनाः इतिविं
शेषः विगतचत्तपि वि ॥
विचारः पुं तत्त्वनिर्णयः इति
वहारतत्वे संदिग्धे वस्तुनि प्र
माणान तत्त्व परीक्षा इति गोयी
चंद्रः प्रमाणे रथं परीक्षा विम
शमात्र मिति केचित् इति भरतः
तत्पर्यायः तर्कः २ निर्णयः ३ पुं
जा ४ चर्चा ५ इति विंकोटशेषः ॥
संख्या ६ विचारणा ७ इत्यमरः
चर्वने ८ संख्याने ९ इति तटीका
विचारणा १० वितर्कः ११ कुटः १२
कुटः १३ कुटः १४ वितर्कणा १५
इति शहरत्नावली प्रतिधाने १६
समाधाने १७ इति जटाधरः विचा
राणां स्त्री विचारः इति शहरत्ना
वली ॥
विचारणा स्त्री विचारः इत्यमरः
मीमांसाशास्त्रे इति हेम चंद्रः ॥
विचारणीयं वि विचार्य विपूर्वजं
त चरयातो रतीय प्रत्ययेन नि
ष्पन्नं प्राप्ते इति हेम चंद्रः ॥
विचारितः वि कृत विचारः त
त्पर्यायः विन्नः २ वित्तः ३ इत्यम
रः ॥
विचार्य वि विचारितव्यं विचार

लीयं विपूर्व च र थातो न्योता
प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
विचालं वि अम्येतरं अंतरालं
इति हेमचंद्रः ॥
विचिः पुं स्त्री वीची तरंगः
इत्यमरटीकाया भरतः ॥
विविकित्ता स्त्री सन्देहः इत्य
मरः ॥
विचित्रं स्त्री कर्तुंस्वर्णाः इतिश
हरत्नावली तद्वति वि आश्च
र्यं यथा विचित्र मिद माख्याते
भगवन्भवता सम देया श्रित
माहात्म्ये रत्नवीजवधाश्रिते ॥
इति देवीमाहात्म्ये ॥
विविचकः पुं भूर्जवृक्षः इति
राजनिर्वटः ॥
विचित्रदेहः पुं मेघः इतिशह
चंद्रिका ॥ आश्चर्यशरीरे नाना
वर्णादेरे च वि ॥
विचित्रवीर्यः पुं चंद्रवंशीयरज
विशेषः स चशोतनो रीसकन्या
या जातः तस्य हेतुं सम्यवत्या ।
तया बामो धृतराष्ट्र पादुवं न
तयामास इति श्रीभागवतम
तं विचित्रवीर्यस्य स्त्री सत्यवती
इति शहरत्नावली ॥
विविच स्त्री स्योर्वारुः । इति

राजनिर्वटः ॥
विचित्रंगः पुं मयूरः इतिशहर
त्नावली व्याघ्रः इति शब्द चंदि
का आश्चर्यशरीरे वि ।
विची स्त्री भरंगः इति हिमप
कोषः ॥
विचेताः वि विगतचित्तः तस्य
योगः इमेनाः २ अंतर्मणाः ३
विमनाः ४ इति हेमचंद्रः ॥
विचेष्टितः वि विगतः ईहितः ।
इति मेदिन्या चेष्टित शब्दार्थं द
र्शनात् ॥
विच्छ क लिपि इतिकविकल्पदु
मः कविच्छयति लिपि दीप्तौ इति
डुर्गादासः ॥
विच्छ शा गतौ इति कविकल्पदु
मः विच्छायति विच्छायते आये
नृत्वाभयमिति तोपदेवः पत्ते
विच्छति शविच्छतो विच्छती इति
डुर्गादासः ॥
विच्छेदकः पुं ईश्वरसमप्रभेदः
इत्यमरः विशिष्ट स्यंदोः भि
शयोऽत्र विच्छेदकः किंवा वि
शिष्टेच्छा निर्मितो विच्छेदकः
छेकादिति कः एवं लताामु
पत्यस्तंसांजेन यथा उपपुं परि
यद्देहं तद्विच्छेदक संज्ञकं भरतः

विच्छेदकः ५ विच्छेदकः ३३
मरुतीकायां रायमुज्ज्वलः ॥
विच्छेदयं स्त्री पक्षिणां छाया।
इत्यमरः समासे षष्ठांस्तत्पराच्छा
यास्त्रीवे स्यात् साचेत्वरुनांस
संधिनी स्यात् समयमुदाहरति ।
वीनां पक्षिणां छाया विच्छेदयं
इत्यमरटीकायां भरतः छाया
हिते वि ॥
विच्छेदयः ५ मणिः इति यातव
गैलाया प्रावृटीकायां भरतः
विच्छेदितः स्त्री अंगरागः वि
च्छेदः हारभेदः इति मेदिनी ॥
छेदः विनायाः इति त्रिकांशेष
षः अंगरागः गेहावधि ॥
इति हेमचंद्रः अकल्पकल्पनाया
पि विच्छेदितः कात्रिणोषकृत ३
तुज्जलनीलमणिः ॥
विच्छेदः वि समालयः विभ
क्तः इति मेदिनी ऊदितः इति
हेमचंद्रः ॥
विच्छेदः ५ वियोगः विरहः
भेदः यथा कालः करोतिकल
ने स च भेदः करोति च सर्वे
कालकृतं मात भेदं समीलनं
नृणां इति ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृ
ष्णमावेते ॥ अध्यायः अपि

कांतायाः कांतविच्छेदो मरणार
तिविच्छेते इति ब्रह्मवेवर्ते गण
पतिवेदः ॥
विद्युतः वि विगतः विश्वं च
धातोः क्त प्रत्ययेन निष्पन्नः वि
वित्तवितः विश्वं च्युत धातोः
क प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
विद्युतिः स्त्री वियोगः यथा
सोपि वैष्ण क्तो ज्ञानं वज्रेनि
विज्ञ मानसः ममेत्यह मिति
प्रातः संग विद्युति कारकं ॥
इति मार्कंडेयपुराणे देवीमाहा
त्म्ये ॥
विज्ञ इति न जे वेके इति
कविकल्पद्रुमः वेक इति विवि
लियो न एषकत्वे इत्यमरानि
द्वये ३३ अविज्ञत अवेत्तीत ।
ति न वेवेक्ति वेवित्तेमूर्त्तित
दितः एषकत्वादित्यर्थः जे वे
क्ता इति दुर्गादासः ॥
विज्ञ ईध जे भीकंपे । इति
कविकल्पद्रुमः ईधो विम यवि
नक्ति इति दुर्गादासः ॥
विज्ञ ३ ई प्रा जे भीकंपे इति
कविकल्पद्रुमः ३ प्रा विज्ञते ई
जोविम दावर्थो । इति दुर्गादासः
विज्ञतः वि निर्जनः तत्पर्यायः

विविक्तः २ छत्रः ३ निःशलाः प्रतापवान् अवरन् परमां प्री
कः धरतः ५ उपोशु ६ इत्यमरः ति जलनस्य मरात्मनः इति
विज्ञानने स्त्री प्रसवः इति हेमचं कालिकापुराणे भैरववंशानुकी
दः विज्ञपिते स्त्री एकः यथापि तेने २ अध्यायः विस्ववृक्षवि
ल्लुलंस्पतिजपिते एक प्रादो शेषः यथा विस्ववृक्षे अंशु
निषदरः इति हलायुधः ॥ चंड जय विज्ञयादयः इति पुंलि
विज्ञानाने वि जारजः विरुद्धजः गसंघदे भरतः ॥
नविशिष्टः इति लोकप्रसिद्धः विज्ञयंज्ज्वरः ५ राजवासुहल्ली
विज्ञयः ५ जयः इत्यमरः ॥ विज्ञोऽशेषः ॥
अर्जुनः इति मेदिनी ॥ वृत्ता विज्ञयल्लुलः ५ पंचशतश्लोकिक
हंसिता जिनवलदेवः ॥ विमा हारः इति हेमचंद्रः ॥
नः इति हेमचंद्रः ॥ यमः इति विज्ञयनेदनः ५ इत्याजरेशज
प्रावृद्धिका कल्किपुत्रः यथा राजविशेषः तत्पर्यायः जयः २
ततः कल्किश्च पद्मायां जयोति इति हेमचंद्रः ॥
जयपवच होपुत्रो जननयामास विज्ञयमर्दलः ५ टका जयका
लोकव्याप्तो महाबलौ इति श्री क इति भाषा इति त्रिकांशेषः
कल्किपुराणे १३ अध्यायः भैरववंशीयकल्परानुपुत्रः सका विज्ञया स्त्री तिथिविशेषः सा
श्रीरानः एवावचनकर्ता च य विज्ञयादशमीतिख्याता तत्काले
या समते अभवत्कल्पः सतः स दुर्गाप्रावृद्धेयं उमासावी इति
तस्य इति मः विज्ञयसाभवदा मेदिनी सात्वगोत्रमकन्या यथा
धिर्गाथे मित्रोऽभवत्सतः तेषां ता मागता सती दृष्टा जयामे
कल्पोऽभवदाज्ञा कल्पात् विज्ञ का मुवाच ह किमर्थं विज्ञया
योऽभवत् यो विनित्य त्रिति स नागाजयेतीचापराजिता सादे
वोपाधिवाभूरितेन शक्रस्यानु व्यावचने प्रकृत्या उवाच परमेश
मते चक्रे एवोदुरं प्रातयोजने । सीमहस्यताः सर्वपित्रा गोतमेव
यत्सवसाची ह्यदहत्यापुत्रः । माता चाप्यनुराधया । इति

वासनपराणो ४ अध्यायः कालि
कापराणो १३ अध्यायेष्वेवं ॥
विष्णुमित्रोपासि तविष्णुविशेषः
यथा विष्णु मध्येन विजयोजयो
चरतो गणो स्तिमु मवित्ततात्मा
अथापि पत्तोपि सतो यथावत्रि
वातयिष्यन् युधि यातयानान्।
इति भट्टिः ॥ इगा इति हेम च
इः तथाच विजित्य पद्मनामाने
देम राजे महाबले विजया तेन
सा देवी लोके वैवापरानिता ॥
इति देवीपराणो ४५ अध्यायः ॥
यमभार्या हरीतकी इति जहा
धरः वचा इति रत्नमाला जयेती
सेफालिका मंजिष्ठा शमीभेदः
अग्निमंशः ॥ इति राज
निर्वेदः मादकद्रव्यविशेषः भा
इति सिद्धि इति च भाषा । त
तर्क्ययः त्रैलोक्यविजया २ भंगा
३ इन्द्राणन ४ जया ५ इति शब्दं
दिका वीरपञ्च ६ गजा ७ च
पला ८ अजया ९ आनेदा १० द
विणी ११ यसागुणाः कइते ।
कषायते इस्मत्वे तिल्लत्वे वात
कफापहत्वे स्यादिते वाक्यद
त्वे वस्तत्वे मेधाकारित्वे अष्टरी
पनत्वे इति राजनिर्वेदः अ

पिब भंगा मातुलानी मादिनी
विजया जया भंगा कफहरी
तिल्लायादिणी पाचनी लघुः ती
होणसापितला मोह मद वाग
क्ति वर्हिनी इति भावकापाः
अस्य च प्रकाशनेन तीतोणसे
मोहकृत्कुशनाशने वल मेधापि
कृत्स्नसदोषहारि रसायने जाता
मंदर मन्थनाजलनिधौ पीयूषवू
पापुरा त्रैलोक्ये विजयप्रदेति वि
जया श्रीदेवराजप्रिया । लोका
ना दितकामया सितितने प्रामा
न्यैः कामरा सर्वातेकविनाशदोष
जननी यैः सेविता सर्वदा ॥
इति राजवृत्तमः ॥ अष्टमहा
हादपन्तगेतहादशीविशेषः य
था अथ विजयावते वृद्धप्रय
णो यदात शुक्ल हादपणो नत
त्रे अवाण भवेत् तदा सातम
हादपणा हादशी विजया स्मृता
तस्या स्नातः सर्वतीर्थ स्नातो भव
ति मानवः संपन्न वर्ष पूजायाः
सकलं फलमश्नुते एकजन्मात्
इत्यस्य जन्मस्याभाति सकलं राजे
सहस्रगुणितं तथा वै विप्रभा
जने होम स्तत्रोपवासश्च सहस्र
गुणितो भवेत् अथ व्रतविधिः

आदौ गुहं नमस्कृत्य ततः संक
ल्पमाचरेत् शरशार्गभरं देवं सो
वाणं रचयेत्तं संकल्पमंत्रः हा
दपणादे निगदतः स्थित्वा सपरं
इति भोसे त्रिविक्रमानेन शर
णो मे भवाद्युत सोपरीतेन क
लसंपूर्ववत्स्यापयेद्वती पात्रेन
इपरि मस्येताम्र वेणव मेव वा
तत्रो पवेश्य संस्त्राप्य देवं वि
शद चंदने आलिप्य शुभ्र व
सनं दद्याच्छुभ्र पादुके वस्त्र
देवायेति शिवः श्रीधरायेति वै
शुभ्र कृष्णायति च कंठ वै वस्त्रः
श्रीयतेये इति शस्त्रासधारिणे
वारु कलेच व्यापकाय वै करी
शाद्योदरं मेघं त्रैलोक्य जनना
यव जचने चार्चयेद्विश्वसर्वाधिप
तये इति सर्वात्मने इति यदा
वेव मंगानि पूजयेत् शंखचक्र
गदा पद्म शार्ङ्ग शर विभूषितं
रत्नहाताद्यै मया दत्तं शार्ङ्गपा
णोनमोस्तु ते इत्यर्थं पूर्वेवक्तुत्वा
धूप दीपो समर्प्य च व्रतपक्षप्रथा
नानि त्रैवेद्यानि निवेदयेत् ॥
तामूलारीनि दत्वाथ कृत्वा जा
गराणि निशि प्रातः स्नात्वा र्चयित्वा
प्रांशुषां नलि मथार्चयेत् नमस्तेःस्तु
मोविंदं बुध अवाण संतक अ
वोर चायं कृत्वा सर्व सौख्यप्रदो
भव इति प्रार्थ्य ततः सर्वं दत्वा
कथं प्रतोष्य हि शक्ता विमान
भोजयित्वा सुखे पारणा माच
रेत् भादे मासि बुधस्याक्रियदि
सादिनया व्रते तदा सर्वव्रते
भ्योऽस्य माहात्म्य मतिरिच्यते ॥
इति श्रीहरिभक्तिविलासे १३
विलासः ॥
विजयासप्तमी स्त्री रविवारे शुक्ल
पक्षीयासप्तमी यथा शुक्लपक्षस्य
सप्तम्या सूर्यवारो यदा भवेत् ॥
सप्तमी विजया नाम तत्र दत्तं स
हाकलं इति ध्यादितत्वं ॥
अथ विजयास्तव विधिः २ य मा
रोष्य देवेशं सर्वलंकार शोभितं
सासि त्वा यन् वीणा पाणिन
नक्तं चराकं सलीलयः जगज्जात
माविर्भूतं खुदरे राजोपचावेः
श्रीरामशमीवृत्ततले नयेत्
सीताकांतं समीयुक्तं भक्तानाम्
भयंकरं शर्वपित्वा समीवृत्तमर्च
येद्विज मासये ॥ तत्र मंत्रः
शमीशमयेत पापं शमीलोरित
कंदका धरिश्चर्जनं वाणानोवा
सस प्रिय वादिनी करिष्यमाणा

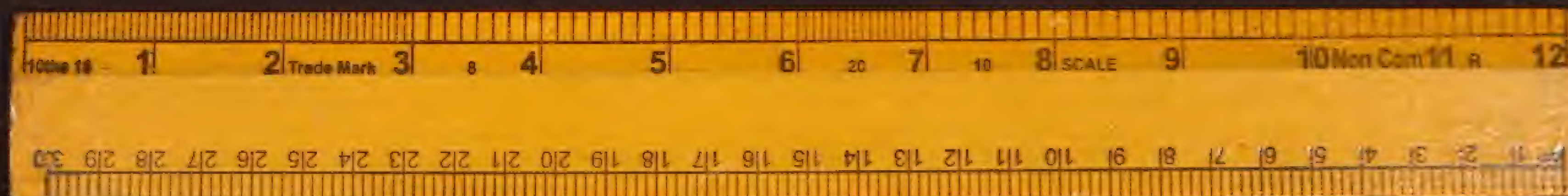
या यात्रा यथा काले सखं मया विजयी भवेत् इति तत्रसारः ॥
तत्र निर्विघ्नं कर्तव्यं भव श्रीरा विजयः वि जगद्विजयः विजयः
मपूजिता गृहीता सात्तता मांशं रायसेति वज्रवीहिसमासनिष्पन्नः
शामी मूलगतो मरुं गीत वादि विजले वि विजिते इति हेमचं
उनिर्वोये सतो देवं गुरुं नयेत् इति निजलेच ॥
कैश्चिद्दे सत्र भाव्य कैश्चिद्दे विजयः ७ वाक्यविशेषः यथा
व्यव वानवैः कैश्चिद्वाज सुते व्यक्त्यास्तयया गुरु मान मुद्रात
भावं कोशलेन्द्रस तष्टये ॥ रतया ग्रवृद्धिपिकटाक्षोक्ति विज
निर्जिता यत्तसा देत्या वैरिणा ल्या विडषो मतः इत्युच्यते नो
मगतीतले रामराज्य रामराज्य लमणिः ॥
रामराज्य मितिबुद्ध ॥ विजयः वि विजयः इति लोक
नीय स्यापयेदेवे निजसिंहार प्रसिद्धः ॥
नेसुते ततो नीरान्य देवेशं प्र विजया स्त्री ज्ञातपत्न्या यथा ।
गामेदेउ वडुवि महाप्रसादव विजयात्तच प्रजाताच ज्ञाता पत्न्या
स्त्रादि धारयेद्देसवैः सह इति प्रसूतिका इति हेमचंदः
श्रीविस्मयमोक्तानुसारेण यत्ने विजयातीयः वि विभिन्नधर्मांजोतः
त्ययं विधिः श्रीम विजयोत्स यथा प्रायश्चित्तादिनातीयात्ताह
वत्सोत्सवकृतता सीताष्टवे क्वाप विनाशने इति प्रायश्चि
ति द्रुमडाकां कृत्वा करोत्य ततले विशेषजातिविधिषुः
धुः विजयं वानवैः साहं वासवे यथा प्रवाहोनादिमानेयने विज
ः सिनशमीतलात् इति श्रीह तेषां शक्तिमान् । तलेय
विभक्तिविलासे १५ विलासः ॥ त्वेवता भाव्य मन्त्रय व्यतिरेकयोः
विजयिने वि विजिते इत्यम पयकार्य कारणा प्रवाहो नादि
रुटीकायां रायमुज्जटः ॥ मान् अनादिः विजयातीयेषु राणा
विजयी ने वि जययुक्तः यथा दिषु एकशक्तिमान् प्रवाहः
वज्रपंजर माभेदं यो वामक ग्रन्थव्यतिरेकयोः सुते निषत
ववेपटेत् सचिरायुःपुत्रीविन लेनियतात्त निर्वाहो यत्नेवताभावं

यत्तः करणीयः वैजात्यमितिभा विजितः वि पराजितः यथा
वः वक्रि सामान्ये प्रति विज पष्पाशिनां श्रीलवतां नराणां
तीयोस्पर्शवत्तेज एव कारणा सृष्टिभाजो विजितेदिषाणां
इति हरिदासीयजुस्तमांजलिटी पवे विधाना मिदमायु रव चिंतं
का विजिगीषाः वि जयेच्छः इति सदा वृद्धमुनिप्रवादः इति मल
सिद्धांतकौमुदी ॥ मासतत्वे ॥
विजिगीषा स्त्री स्वोदरपूरणाश विजिता १० पृष्ठाक भीतः क
क्ति निमित्तकनिंद्यागोच्छा इत्य मितः इति विजयात्तर्थादर्शना
मरुटीकायां स्मानायाः व्यवहा विजितिः स्त्री विजयः यथा ।
रः कश्चित्कथं इति तत्रैवभ तिति विजिति स्थिति विदिति
रतः विजयेच्छाच ॥ ब्रतरतयः परगतयः उरु रुह
विजिगीषा विवर्जितः वि केवल भुर्गुत्त इधुवुं युधि ऊरवः स म
मुद्राधीनः तत्पर्यायः । आधुनः रिजले इति देरी ॥
शेदरिकः ३ इत्यमरः ॥ विजिते वि विजिते इत्यमरटी
विजिगीषा व्यवहारः कश्चित्क कायां रायमुज्जटः ॥
या वा तेन विवर्जितो विहीनो विजिते वि विजिते सव्यजनादि ।
यः केवल मुद्राधीनः तत्र हावि तत्पर्यायः पिच्छिले २ । इत्यम
मो वर्तते इत्यर्थः । विगीषा जे ३ विजयिने ३ विजिते ४ ।
तमिच्छायां व्यवहार प्रकषयोः विजले ५ उजले ६ तालसीकं ।
इति मेदिनी तत्र स्वोदर पूरणा इति वाच सतिः विजिविले ८
शक्ति निमित्तक निन्द्यागोच्छा विजले ९ इति हेमचंदः पाक
विजिगीषा तथा रहिते हयमि उपसंस्कृतं पिच्छिले तालसी
तिरमानायाः इति तटीकायां भ त्रयं तैलपाक संसंस्कारे प्रयत्न
रतः ॥ कंच विजिते विजितेव तत ।
विजिगीषुः वि जयेच्छाशीलः य इति शत्रुवत्तावली ॥
या जेत मेघाशीलश्च विजिगी इति शत्रुवत्तावली ॥
शुरिति स्मृतः इति शत्रुमाला ॥ विजिविले वि विजिते इति

हेमचंद्रः ॥
विज्ञितः वि वक्रः ऊरितः ३
तिकेचित ॥
विज्ञतः पुं शास्त्रलीकंदः इति
राजनिर्वंदः ॥
विज्ञभाणं क्ली जम्भाणं विकस
नं इति केचित् ॥
विज्ञभितं क्ली चेष्टा इति मेदि
नीविज्ञभितः वि विकस्रः इति
मेदिनी जम्भायुक्तम् ॥
विज्ञने वि विज्ञिते इत्यमरटी
कायां रायशुद्धः ॥
विज्ञते क्ली वाणं यथा पत्र
वाहो विकर्षोऽयतीरे विज्ञलशा
यके लोहनालस्त नाराचः प्र
सरः काङ्गावरः इति त्रिकोऽ
शेषः विज्ञिते इति हेमचंद्रः ॥
विज्ञिते क्ली विज्ञिते इति शाब्
दशावली ॥
विज्ञते क्ली त्वं इति राज
निर्वंदः ॥
विज्ञलिका स्त्री जतका इति रा
जनिर्वंदः ॥
विज्ञः वि प्रवीणाः इत्यमरः ॥
अस्यपरीयाः निपुणशब्दे दृष्ट्याः
पंडितः इति राजनिर्वंदः ॥

विज्ञबुद्धिः स्त्री जतमांसी इति श
ब्दचंद्रिका ॥
विज्ञातः वि ख्यातः इत्यमरः ॥
विज्ञाने क्ली ज्ञाने कर्म । इति
मेदिनी कर्मणो इति हेमचं
द्रः मोक्षे धी ज्ञाने मन्त्रविज्ञा
ने शिल्पशास्त्रयोः इत्यमरः
विशेषेण सामान्येन चावबोधो
मोक्षो मुक्तिः शिल्पं विज्ञादि शा
स्त्रं व्याकरणादि मोक्षे शिल्पे
शास्त्रे च या धीः सा ज्ञानेविज्ञा
नंचोच्यते एषा विशेष प्रवृत्तिः
अमन्त्रं चट पटारो याधीः सापि
ज्ञाने विज्ञानचोच्यते ।
या सामान्य प्रवृत्तिः मोक्षे धी
ज्ञाने विज्ञानंच यथा ज्ञानांमुक्ति
रिति सायाचित्ताच विज्ञाने तद्वा
रुद्धिं प्रयच्छति इति अमन्त्रं य
था ज्ञानं मुक्तिं समस्तस्य जेतो
विषय गोचरे इति चटल प्रका
शकज्ञान मिति ये केचित्प्राणि
नो लोके सर्वे विज्ञानिनो मता
इति ब्रह्मणो नित्य विज्ञानानंदं
व्याकरणाज्ञानं चटपटविज्ञानमि
त्येतात् इति एवं विज्ञाने
त्यादिकं प्रयुज्यते पत्र तद्विगमे
गरुत्मदादिशब्दवतारुत्मत

शब्देति गरुडे पतिमात्रे च व
र्तते मोक्ष इति निमित्तसममी
मोक्ष निमित्तं शिल्पशास्त्रयोर्धी
ज्ञानं उच्यते तन्निमित्ततोऽयं
निमित्तं यातयो धीः सा विज्ञान
मिति केचित् मोक्ष विषया मो
क्षफला धी ज्ञाने अमन्त्रविज्ञा
नं क्लामन्त्र इत्याह शिल्पशास्त्र
योरेति केचित् अवबोध इत्यथा
ह्यम मोक्ष विषयेऽवबोधो धी
ज्ञाने अमन्त्रं चटपटादि विज्ञाने
शिल्पशास्त्रे विषये विज्ञान मि
मित्तिकेचित् ज्ञानाते शास्त्रज्ञाने
विविधं विष्णं वा ज्ञाने विज्ञाने
इत्यमर टीकायां भरतः ॥
तत् ब्राह्मणस्य लक्षणविशेषः
यथा तमा दयाच विज्ञानं सत्यं
व दमः शमः अथात्म नित्यता
ज्ञानं मेतद्ब्राह्मणं लक्षणं ज्ञानं
विज्ञानयोर्लक्षणं यथा चतुर्दश
नां विद्यानां धर्मणं हि यथार्थं
तः विज्ञान मितरं विद्याधेनधर्मो
विवर्धते । अधीत विधिवदि
या मर्घं चोपलभ्यत । धर्म
कार्यानिवृत्तं श्रेष्ठं तद्विज्ञानं मि
ष्यते यथा स देवो भगवान्
विद्यते यत्र विद्यते साक्षादेवमरा
महादेव स्तुतान मिति कीर्ति
तं इति कौर्म उपदिभागे ॥
अध्यायः ॥
विज्ञानपादः पुं वेदव्यासः ।
इति केचित्
विज्ञानमयकोषः पुं ज्ञानेदियैः
सहिताबुद्धिः इति वेदोतसा
रः ॥
विज्ञानमात्रकः पुं उदः इति हेम
चंद्रः ॥
विज्ञानिकः वि ज्ञानविशिष्टः ।
विज्ञः इति वैज्ञानिक शब्दटीका
यां भरतः ॥
विज्ञापने क्ली बोधने ज्ञानान
इतिभाषा विपूर्वं ज्ञेयं ज्ञायातो
इतर प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
विज्ञाप्तिः स्त्री विज्ञापने विपूर्वं
ज्ञेयं ज्ञायातोः क्ति प्रत्ययेन नि
ष्पन्ना ॥
विज्ञेयं वि विज्ञातव्यं विज्ञानी
यं विपूर्वं ज्ञायातो यः प्रत्ययेन
निष्पन्नं ॥
विज्ञामरं क्ली चतःशुक्लत्वेन ।
इति केचित् ॥
विज्ञोली स्त्री पंक्तिः इति वि
कोशशेषः ॥
विद आक्रोशे स्तेन इति कवि

कलदुमः वेदति आक्रोशः
केचिन्न यस्यते सनः शत्रुः इति
दुर्गादासः ॥
विटः पुं विट् इत्यमरः काव
कान्वरः पुनैः इति भरतः ॥
कामतंत्रकलाकोविदः इतिरुस
मंत्ररी पर्वतविशेषः लवाणभेदः
तुदिरविशेषः मूषिकः इतिमेदि
नी नारंगवृत्तः । इति
शत्रुमाता ॥
विटंकः पुं स्त्री कपोतपालिका
पायशखोप इति भाषा इत्य
मरः हे सोपादिषु श्रोतेकाष्टा
दिरचितेग्रहपक्षिस्थाने कपो
तान् पालयतीति कपोतपाली
कल्पण इति घासार्थकः कपो
तइत्यपलत्ताणं पक्षिमात्र पा
लिकेति बोधे वीन्यतिगाष्टक
यतिवधाति विटंकं टकिकव
त्येषाविवशेषाण टंकयत्येतिवा
ग्रन्थे न वा इति भरतः ॥
विटंककः पुं स्त्री विटकः इति
शत्रुत्तावली ॥
विटपः पुं स्त्री शाखापल्लवस
मुदायः तत्पर्यायः विल्लारः ॥ इत्य
मरः स्रसः इति मेदिनी ॥
शाखा पल्लवः इति शत्रुत्ता ।

वली अकवत्ताणोतरं यथा वि
टपंत महावीज्य मंतरासुक्तेत
गां इतिहेमचंद्रः ॥
विटपः पुं विटपिपः पाशदारी
कप्रेष्ठः इति मेदिनी ॥ आ
दित्यपत्रः इति राजनिर्वटः ॥
विटपी पुं वृत्तः इत्यमरः ॥
वटः इति राजनिर्वटः ॥
विटपियः पुं मुद्गरवृत्तः इति
राजनिर्वटः ॥
विटमासिकः पुं पातविशेषः
तत्पर्यायः ताण्यः १ नदीजः ३
कामारिः ४ तारारिः ५ इतिहे
मचंद्रः ॥
विटनवणं स्त्री विटनवणं इति
केचित् ॥
विटिः स्त्री पीतचंदनं इतिशत्रु
माता ॥
विट शत्रु वैषयः मनुजः इत्यम
रः प्रवेशः इति विश्वः ॥
विट स्त्री विष्टा इत्यमरः कन्या
इति विटपति शत्रु दर्शनात् ॥
विटकारिका स्त्री पक्षिविशेषः ।
तत्पर्यायः ऊगापी २ गोरी ३
गोकिरादिका ४ इति भरिप्रयो
गः विटमारिका ५ इतिशत्रुवली
॥ ॥

विटवदिरः पुं विशावदुर्गभात
दिरः गुणावावला इति भाषा
तत्पर्यायः अविमेदः २ इत्य
मरः हरिमेदः ३ अविमेदः ४
इतिशत्रुत्तावली हरिमेदः ५
कालस्केयः ६ अविमेदकः ७ अ
स्यगुणाः कषायत्वं उष्णत्वं
तुदतगदास केश विषमेषक
मि ऊष्ट्रवण शत्रु नाशित्वेच
ति भावप्रकाशः राजनिर्वटोक्त
गुणपर्यायौ अविमेद शत्रु इष्ट
वो विटचरः पुं शम्भुकरः ३
इत्यमरः ॥
विटपतिः पुं नामाता । इति
जटाधरः ॥
विटसारिका स्त्री पक्षिविशेषः
गुणासालिक इति भाषा इति
जटाधरः ॥
विटरः पुं वाम्नी इति संक्षिप्त
सारोणादिवृत्तिः ॥
विट आक्रोशे इति कविकल्पदु
मः वेदति शत्रु वली इतिदुर्गा
दासः ॥
विटं स्त्री लवाणविशेषः विट
लगा इति भाषा यथा पाकंविटं
चक्रुतके द्वये इत्यमरः हे स
मुद्रतीरासनभवा लवाणमुक्तिका
वम्बुत इति राजवल्लभः ॥

पाचयित्वा निष्पादिते लवणोवि
टनवणो इति केचित् कृतके क
विमे पाका विटनवणयो भेदे
ऽपि कृतकतात् पेय्य मिति सा
मी पचते इति पाकं ३ पच न
वो पाके हस्यसो रिति व्याच
नोर्वितीतिकः पाकेन निष्पादि
त मिति स्त्री वा वेदति भिनति
विटं विटकुषि इत्युत्तात्कः
इतिभरतः तत्पर्यायः विटगंधं १
काललवणं ३ विटनवणं ४
इतिरत्नमाला दाबिटकं ५ विटं ६
कृतकं ७ शत्रु ८ आसुरं ९ स
पाकं १० विटनवणं ११ भूतं १२
कृत्रिमकं १३ अम्य गुणाः उष्ण
त्वं दीपनत्वं रुच्यत्वं वाताजीरी
मूल गुल्म मेह नाशित्वेच इति
राजनिर्वटः अपिच विटं स
शत्रु मूद्गीयः कफ वातानुलोम
ने उर्ध्वं कफ मथोवाते संचारये
दित्यर्थः दीपनं लघु तीक्ष्णालं
रूतं रुच्यं अवापिच विटंधानाह
विष्टमहुरगोरव मूलमुत इति
भावप्रकाशः अन्यच्च विटनव
णमुत्तिदि वक्रं वल विटनं
मलवाताम विष्टम मूलगोपवि
वम्बुत इति राजवल्लभः ॥

विद्वत् ७ स्त्री सनामाख्यातोष
 यथे तस्यार्थायः वेले १ अमोचा
 १ विद्वत्तुला ४ तंनुलः ५ किमि
 ६ इत्यमरः रसायनः ७ पाव
 कः ८ भस्मकं ९ इति जराधरः
 वेलेः १० मोचा ११ तंनुलः १२
 इति प्रावरत्नावली नंतव १३
 केवले १४ इति रत्नमाला विड
 गा १५ कृमिदा १६ विना १७ तं
 ला १८ तंनुलीयका १९ वातापि
 तंनुला २० जंतवी २१ मृगगामि
 नी २२ केराली २३ गकरा २४
 कापाली २५ वरासः २६ विन
 बीजा २७ जतुहंजी २८ अस्पृशाः
 कटुत्वं उमत्वं लघुत्वं वातक
 फार्गमिसांयारुचि भ्रांति कृमि
 दोषविनिनाशित्वं इति राज
 निर्वटः इत्यतित्वं किमि विष
 नाशित्वं इति राजवृत्तमः विड
 गं कटुतीक्ष्णसं तूत्वं वक्रिकरं
 लघु मृलाध्यानोदरं मेषमकि
 मि वातविषंयुत इति भावप्र
 काशः ॥
 विडंगः वि अभितः ॥ इति
 मेदिनी ॥
 विडम्बने स्त्री स्त्री अनुकरणां य
 था

नवेदकश्चिद्गवश्चिकीर्षितं न
 वेदमानस्य न्यायं विडम्बने न
 यस्य कश्चिदपितोक्तिं करिषि
 देष्यश्च यस्मिन्विषमा मतिर्न
 णा इति श्रीभागवते १ स्कंधे
 अध्यायः प्रताशां यथा जन्म
 कर्मच विद्यामन्त्रजसाकर्तारामनः
 तिर्यङ् नृषिषु पादः स तदस्य
 नृविडम्बने इति तत्रैव ॥
 विडम्बितं वि कृतविडम्बना त
 र्थायः वास्तः १ आकुलः ३
 इगतः ४ इति प्रावरमाला ॥
 विडारकः ७ विडालः इति प्रा
 रत्नावली ॥
 विडालः ७ नेत्रपिंडः इति मेदि
 नी नेत्रोपयविशेषः इति भाव
 प्रकाशः सनामाख्यातपशुः वि
 स्त्री इति हिन्दीभाषा तस्यार्थायः
 गेहः १ मानीरः ३ वृषदंशकः ४
 आबुभुक ५ इत्यमरः विडालः
 य विलासः ७ इति तटीका दी
 मातः ८ नक्तं चरी ९ जाहकः १०
 विडारकः ११ इति प्रावरत्नावली
 विशंक्रः १२ जिह्वापः १३ मेना
 दः १४ सूचकः १५ इति जराधरः
 मृषिकारातिः १६ प्रालावकः १७
 मायावी १८ दीप्तोचनः १९

इति राजनिर्वटः ॥
 विडालकं स्त्री हरिताले इति
 हेमचंद्रः ॥
 विडालकः ७ विडालः नेत्रो
 गस्योपयविशेषः यथा यथा विडाले
 विडालकविधिः विडालकोवदि यथा
 र्त्तयेनेने पल विवर्जिते तस्य नृप
 मात्रा परित्येयो सुवालेपविधान
 वत् सुवालेपो यथा अंगुलस्य
 चतुर्थांशो सुवालेपः कनिष्ठिकः
 मध्यमस्तत्रिभागः स्यादन्तमोः
 गुणो भवेत् स्थितिकालोपित
 सोक्तो यावत्कल्पा न शुष्यति ।
 तेनापि गुणहीनः स्यात्तथा २
 दृषयति त्वं स यथा । यद्यो
 गेरिकसिन्धुस्य दावी तासैः स
 माशकै ऊलपिष्टे र्ददि र्त्तैः
 सर्वनेत्रमयापदः तासै रसोत्र
 न रसांजनेन वातेयः पश्याति
 विल्वदले रपि वत्ता हरिताले
 श्वेवी तथा नागर गेरिकैः इति
 भावप्रकाशः ॥
 विडालपदः ७ तोलकदयपरि
 माणां यथा तोलौ हो पिबु २
 तस्य सुवर्णं कटवग्रहः विड
 लपदकधौ च पाणीतल मुद्रस
 ३ इति प्रावरमाला मानीरचरणौ
 स्त्री

विडालपदकं स्त्री कर्षपरिमाणं
 इति वैद्यकपरिभाषा ॥
 विडाली स्त्री विद्यारी इति राज
 निर्वटः ॥
 विडाले स्त्री त्वगगतिविशेषः
 यथा हीने प्रदीपे मृदीने मंदी
 नेपरिदीपकं विडाले मवडीने
 च विडाले दीनडीनेकं गतागत
 प्रगतिरं पतायाश्च पत्तिगां
 तिगभेदा पत्तिग्रहं कृतायो
 नीर मस्त्रिया इति जराधरः
 विडुतः ७ वेतसवृत्तः इति हे
 मचंद्रः ॥
 विडोजाः १ इंदः इत्यमरः ॥
 विडोजाः २ इंदः इति भर
 तीयहिउपकोषः ॥
 विडु ७ वैश्वः यथा विद्वि
 इ विषो विषाः इति मुगधोप
 याकरणां ॥
 विडुष स्त्री विद्या इति विडु
 गंधादिप्राव दर्शनात् ॥
 विडुगंधं स्त्री विडुलवाणं ३
 तिरत्नमाला ॥
 विडुजः वि विद्याज्ञानः विषया
 वृष्टर्वक जन यातो ई प्रसये
 नेनिष्पन्नः ॥
 विडुलवाणं स्त्री विडं विद्वत्

एत इतिभाषा इतिरत्नमाला ॥
 विद्वद्वराहः पुं ग्राम्यम्करः ३
 तिजराधरः ॥
 वित्तसः पुं वीतसं सगच्छति
 णां वंथनोपकरणं इत्यमरः
 कार्यं भरतः ॥
 वित्तं स्त्री सपदास्थापनापर
 पत्न्युदासः इत्यमरः भरतः ॥
 कवीशकः शिलाकयः कश्चि
 री इति मेदिनी दर्वी इति
 रावली ॥
 वित्तं वि विस्तृतं वीणादि
 वाद्ये इत्यमरः ततश्चाद्यर्थदर्श
 नात् विततिः स्त्री विस्तारः विष्
 वे तनधातोः क्ति प्रत्ययेन निष्प
 न्ना वितये वि मिष्ठा इत्यमरः
 वितये वि असत् वितयश
 वात्सार्थेऽप्यप्रत्ययेन निष्पन्नः
 वितडः स्त्री नदीविशेषः सात
 पञ्चाचाख्य देशे वर्तते इत्यणा
 दिकोषः ॥
 वितरणं स्त्री दानं इत्यमरः ॥
 वितर्कः पुं कृतः संशयः इति
 मेदिनी ज्ञानसूचकः इति शब्द
 रत्नावली आहो उताहोकिमु
 तकिंकिमु उत पते षट् वि
 कल्पवितर्कोऽर्थे यथा स्थाणु गेहो

पुरुषः इति अहो कृत्वादि च
 विकल्पे विस्मयेष्वेता इति कृतः
 किमुकृत्वाते उतकृत्वादि चका
 रात् उताहोमिति आहोस्तिदि
 ति च यथा भारते उताहोस्ति
 द्वेद्वेदज्ञाना नलः परप्रयत्नः इति
 आहोस्तिमुत्त मिति भारवो इति
 भरतः ॥
 वितर्कणं स्त्री वितर्कः इति
 शब्दरत्नावली ॥
 वितर्ही स्त्री वेदिका इति शब्द
 रत्नावली ॥
 वितर्हिः स्त्री वेदिका इत्यमरः
 वितर्हिका स्त्री वेदिका इति
 शब्दरत्नावली ॥
 वितर्ही स्त्री वेदिका इत्यमरः
 कार्यं भरतः ॥
 वितले स्त्री पातालभेदः यथा
 अतलेनितले च वितले च गभस्ति
 मतं तले सुतले पातालेपाताला
 रि त सम वे ॥ इति
 शब्दरत्नावली ॥
 वितस्तिः पुं स्त्री विस्तृतसकृन्ति
 शंगुष्ठः विगत इति भाषा तत्पर्या
 यः हादशंगुलः २ । इत्यमरः
 २ ॥
 विताने स्त्री वृत्तिविशेषः इति

मेदिनी अवसरः इति विष्णुः
 वितानः पुं स्त्री कृतः विस्तारः
 उताहोचः चोदोया इति भाषा
 इत्यमरः अस्म पर्याय अंशत
 तपशब्दे दृष्टव्यः ॥
 वितानः वि तल्यः मेदः इत्य
 मरः अस्मः इति धरणी ॥
 वितानकः पुं स्त्री चडा तपः ॥
 इति पाट्टमाला ॥
 वितानकः पुं माउवृत्तः इति
 राजनिर्वटः ॥
 वितानमूलकं स्त्री उशीरं इति
 राजनिर्वटः
 वितत्रा स्त्री सुनिष्पाकं इत्यम
 रः प्रोवालेकं इति मेदिनी ॥
 वितत्रकं स्त्री धान्यकं तल्यं
 इत्यमरः ॥
 वितत्रकः पुं तामूलकी इत्य
 मरः ॥
 वितत्रा स्त्री भूमामलकी ३
 तिवितत्रिका ति राजनिर्वटः
 वित त क तगो इति कविक
 ल्यदुमः वितयति वित्तापयति
 इति दुर्गादासः ॥
 वितं स्त्री धनं इत्यमरः ॥
 वितः वि विचारितः विज्ञातः
 इत्यमरः लयः इति तट्टीका ।

यां रामाग्रामः ॥
 वितदः वि धनदाता वितेदरा
 ति यश्चर्ये उ प्रत्ययेन निष्पन्नः
 वितिः स्त्री विचारः नामः स
 म्भावना इति मेदिनी ज्ञानं ।
 इति हेमचन्द्रः ॥
 वित्तेषाः पुं कृवेरः यथा त्वं
 वस्त्रा ददित्वं सेतित त्वमिन्दो
 वित्तेषाः पितृपतिरुपः समीरः
 सोमोऽग्नि रीगाणा मदीयरादिषुः
 किं त्वय सुकलतरं सवृथा
 मेः इतिमाकदेयप्रयोगो अदिति
 कृत सूर्यस्तवः ॥
 वित्तस्तः वि प्राप्तपुक्त विपुर्वत्रस
 धातोः क प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 वित्तसः पुं भयं विपुर्वत्रसधातो
 भावे च प्र प्रत्ययेन निष्पन्नः
 वित्तनः पुं वृषभः इति शब्द
 रत्नावली ॥
 विष्णुः ३. याचे इति कवि
 कल्यदुमः वेद्यते इति दुर्गादासः
 विष्णुः पुं चौरः राजसः ।
 इत्यणादिकोषः ॥
 विष्णा स्त्री गोनिष्ठा इति शब्द
 रत्नावली ॥
 विद ३. क च चेतनाख्यान वास
 वादे इति कविकल्यदुमः चेत

नाज्ञानं वादः स्थैर्यं क३. वेद
यते शास्त्रं धीरः जानातीत्यर्थः
वेदयते स्तार्थं लोकः आख्याती
त्यर्थः वेदयते तीर्थं साधुर्वसती
त्यर्थः वेदयते वृत्तः स्थिरः स्या
दित्यर्थः न वेदयति वेदयते।
केचित् वादे न पठन्ति चेत्तना
स्थाने वेदनेति पठित्वा वेदयते
हृदः व्यथते इत्यर्थः इत्युदाहरति
अस्माच्च परस्मैपदं प्रमममाना
नितां सयत्नेन निवेदयिष्यत इति
निवेदने करोतीत्यर्थो नो समादथ
ते इति दुर्गादासः ॥
विद लृ प्रा प ओ नाभे इति
कविकल्पद्रुमः लृ अविदत् पश
नविदति विदते ओ वेत्ता इति
दुर्गादासः ॥
विद ३. यो मीमांसे इतिकवि-
कल्पद्रुमः मीमांसो विचाराणां ।
दुःखदिते प्रास्व धीरः ओ वेत्ता
इति दुर्गादासः ॥
विद य ओ ३. भावे इतिकवि-
कल्पद्रुमः भावः सत्ता स चेद्वि-
यमानत्वेव य३. विद्यते विस्तुः
ओ वेत्ता इति दुर्गादासः ॥
विद न मत्ते इति कविकल्पद्रुमः
न वेत्ति इति दुर्गादासः ॥

विदथः वि नागरः इति विको
उपोषः निपुताः इति राज
निर्वटः पंडितः इति प्राह
रत्नावली ॥
विदथता स्त्री विदथत्वे विद
थस्यभाव इत्यर्थे प्रत्ययेन निष्प
नाविदथता स्त्री परकीयांतर्गत
नायिकाभेदः यथा गुप्ताविदथता
ललिता कुलदा अनुशयाना मुनि
ताप्रभतीनां परकीयाया मेता
नर्भावः अस्याललातां वाक्का
प्रातृयुक्तत्वे साच द्विविधावा
विदथप्राकियाविदथप्राच प्रथ
मा यथा निविडतम तमानमति
वती विचकितरानि विराजितो
पकंदे पथिकसमुचितं लवाय
तीत्रे सवितरितत्र सरितदे निवा
सः द्वितीयायथा दासाय भवन
नाथे वदरीमपनेत मादिशति
हेमन्ते होराणांसी पयसि ऊवारं
विनित्तिपति इतिरसमजरी ॥
विदः पुं पंडितः विदथानेः क
र्तरिक प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
विदथः पुं अवदेशः इति राज
निर्वटः ॥
विदथः पुं योगी कृती । इति
मेदिनी ॥

विदन् वि पंडितः विदथानेः
त प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
विदरे स्त्री विदथसारकं फणी
मनसा इति भाषा इति शतचंद्रि-
का विदरः पुं विदरणां फाटन-
इतिचेदणा इतिच भाषा तस्यो
यः स्फुटाणां २ भिदा ३ इत्यमरः।
दारणां ४ विदरणां ५ इति शब्द
रत्नावली ॥
विदभः पुं स्त्री कुंडिमनगरं ।
इति हेमचंद्रः सत वंगदेशस्य द
क्षिणपश्चिमे वर्तते अधुना वद
नागपुर इति ख्यातः ॥ अथ
भीम सुतावलोकनेः सफलं कर्तुं
मरु लदेव सः तिति मेडन मेड
नायिते नगरं कुंडिन मेडनो य
यो इति पूर्व नेषथे २ सर्गः ॥
विदभना स्त्री अग्ररूपपत्नी त
सर्वायः कौशीतकी १ लोपास
दा ३ इति त्रिकांडशेषः दम्
यन्ती यथा धृत लोछन गोमया
चले विष्णु मालेपन पोटरे वि-
पिः भ्रमयत्सवितं विदभजानन-
नीराजन वर्धमानकं इति पूर्वनेष
थे २ सर्गः रुक्मिणीच ॥
विदभराजः पुं विदभदेशाधि-
पतिः तस्य नामांतरं भीमराजः दिदालि इति भाषा स्वर्णादेर

यथा स्मरो पतसोपि भ्रमं न स
प्रभु विदभराजे तनुना मयाचत
त्यनेत्यस्यामेव मानिनो वरं त
जंति न त्वेक मयाचितं व्रतं ।
इति पूर्व नेषथे १ सर्गः सजय
परिसार्थं सार्थकीकृत नामा कित
भीमभूपतिः यमवाप्य विदभभूः
प्रभुः इति यामपि शब्द भूमे
का इति पूर्व नेषथे २ सर्गः
विदभसदुः स्त्री दमयती यथा
विदभसदुः स्तन तंगतामये च
दानिवाप्यपदत्ते तपस्यतः फला
नि धूमस्य ध्यानयोमुत्तानसदा
दिमे दोहद धुपिनि दुमे इति पूर्व
नेषथे १ सर्गः ॥
विदभोपिपतिः पुं कुंडिनपतिः
सच भीष्मकराजः रुक्मिणीपि
ताच यथा ते ये विदभोपिपतिः
समभ्येत्ताभिवाद्य च निवेशयामा
स मुदा कल्पिताय निवेशने ।
इति श्रीभागवतीय दशमस्कंधे
अध्यायः अणिव राजा सकुंडिन
पतिः पुत्र स्तेर वशानुगाः ।
शिष्टपात्ताय स्त्री कन्या दास्यन्
कर्माण्यकारयेत् इति तत्रैव ॥
विदले स्त्री द्विधाकृतकलाया
पतिः तस्य नामांतरं भीमराजः दिदालि इति भाषा स्वर्णादेर

वयः दारिमकल्कः वंशादिकं
तपात्रविशेषः इति स्त्रीवर्तिग
मंथरे अमर भरतौ ॥
विदलः पुं रक्तकाचनः । इति
शहरत्नावली पिष्टकः । इति
शहरचंदिका ॥
विदला स्त्री विदल इति राज
निर्वटः पञ्चम्या यथा विशी
णाविदला कृत्वा स्यात्तादिया
कृता कृमिदश च दीर्घा व सपि
या नेवकारयेत् इति तंत्र ॥
विदा स्त्री ज्ञाने बुद्धिः इति मे
दिनी ॥
विदायः पुं गमनानुमतिः यथा
राणां वा चंपकवन गच्छति
हंसदरि राणां गच्छेत् यासामि
विशिष्टं कार्यं मत्ति मे विदायं
देहि मेप्रीत्या ताणां मां प्राणाव
हमे इति ब्रह्मवैवर्ते जन्मखंडे
श्रीराधा प्रति श्रीकृष्णवाक्ये ॥
विदारः पुं जलोच्छ्वासः ॥ विदा
राणं इति मेदिनी पुंशं इति रे
मचंद्रः ॥
विदारकं स्त्री वज्रदारं । इति
राजनिर्वटः ॥
विदारकः पुं जलमध्यस्थिततरु
शिलादिः तत्पर्यायः रूपकः १
इत्यमरः जलवेधकः ॥ इतिश
दरत्नावली मुष्कनद्यादौ जला
वस्थानार्थं गर्तः इति सर्वथरः ॥
अतएव रूपं इव रूपकाः ऊ
स्मिताश्च रूपं इतिवा विदारय
नीति विदारकाः जलंतर्गतान्तरु
रुशिलादयोः सानाहोकादि वि
दारकाः रूपकाः इति सोमः
वज्रत्वमतेव इति भरतः ॥
विदारणां स्त्री विदलः भेदः ।
इति मेदिनी मारणां इतिशब्
रत्नावली ॥
विदारणाः पुं स्त्री युद्धं इति मे
दिनी ॥
विदारणाः पुं कर्णिकारवृत्तः इति
शहरचंदिका ॥
विदारिका स्त्री शालपर्णी इति
शहरत्नावली ॥
विदारिणी स्त्री काशमरी इतिरा
जनिर्वटः ॥
विदारी स्त्री शालपर्णी । इति
मेदिनी भूमिज्जम्भारः । तस्य
पर्यायः तीरमुक्ता १ इत्युगंधा ३
क्रोष्टी ४ इत्यमरः विदारिका ५
साडकंदा ६ सिता ७ मुक्ता ८
शृंगालिका ९ वृष्यकंदा १० विदाली
११ वृष्यवहिका १२ भूजम्भादी १३

साडलता १४ गजेष्टा १५ वारिव
तुभा १६ गंधफला १७ अस्या
गुणाः मधुरत्वे शीतत्वे गुरुत्वे
स्निग्धत्वे अस्य पित्तनाशित्वे ।
कफकारित्वे पुष्टि वलवीर्येति
वर्धनत्वे च इति राजनिर्वटः ॥
विदारी वात पित्तघ्नी वृष्या वत्या
रसायनी इति राजवल्लभः ॥
अष्टादश प्रकारं कंदरोगांतर्गत
रोगविशेषः यथा अथ विदारी
माद मदार तोद स्यथु सताप्र
मन्त्रगले इति वीष्णीर्णामोसं पि
त्रेन विद्याहृदने विदारी पाप्यंति
शेषास्तत्र येन शोते ॥ पा
सं विशेषास्तत्र येन शोते ।
स पुरुषो येन पाप्येन विशेषा
हाजत्येन शोते तस्मिन्मार्गे सा
विदारी भवति इत्यर्थः इति भा
वप्रकाशः अस्या श्विकित्सादिशो
हिरण्यशोदे द्रष्टव्यं ॥
विदारीने वि विदारणाकर्ता विष
वदृ थातोः कर्तरि णिन् प्रत्यये
न निष्पन्नः ॥
विदारीगंधा स्त्री शालपर्णी ३
तमरः ॥
विदारुः पुं क्रकचपादः क्रक
लासः इति शरावली ॥
विदारि स्त्री दारजनकद्रव्यं अ
स्य सगुणो पित्त मलकारित्वे इति
राजवल्लभः ॥
विदिकं श स्त्री दिशोर्मध्ये अ
ग्निनिर्गते वायु ईषानकोणाव
बर्धनत्वे च इति राजनिर्वटः ॥
तद्वत्त्वं तत्पर्यायः अपदिश ३ इत्य
मरः प्रदिक इति जराथरः ॥
विदिशं ४ इति शहरत्नावली
कोणाः ५ राजनिर्वटः ॥
विदिकचंगः पुं हरिदंगपत्नी ।
इति शहरचंदिका ॥
विदितं वि अवेगते इत्यमरः ॥
अर्थितं इति मेदिनी उपगमः
इति शहरत्नावली ॥
विदितः पुं कविः इति जरा
थरः ॥
विदिष्टः पुं पंडितः योगी ।
इतिशहरत्नावली हस्ताक्षरमेदि
नीच मुद्रांकितमेदिना रेमचंदे
चविदय इति पाठः ॥
विदीर्णाः वि कृतविदारणाः चेरा
इति भाषा यथा पितरङ्गुवुः
आहानि नोऽपिबुधने प्रसभंत
नमे दत्तानि तीर्थे समये प्यपि
वमिलामु तस्मादरात्राव विदीर्णा
वपाद्य शार्द्धतस्मै नमो नरस्ये
ऽविल भर्मगोमे ॥ इति श्रीम

गवते ० स्कंधे ८ अध्यायः यपि वसुमती मुखेन संख्यावतो ।
 व अहीमे तिपती समस्तजगती इति बोधदेवप्रसंगा ॥
 सलोक शोकामुथो राधासंभ विहः पुं विहः गजकुम्भयोर्मथं
 तकाकुल मसो चक्रे तथा क्र मरटीका ॥
 ननं येन सन्दननेमि निर्मित विहरं वि अतिहरस्यरेणादिय
 महासीमंत देभादिदे रा सर्व था मासानष्टो तव जलधरोक्तं
 सह्यापि निर्भर मभूद्रादिदीर्घा ठया शुष्ककंदः सारंगोःसोप्रा
 भुवा इत्यज्जलनीलमणिः ॥ शतमिव व्यामिनायातिकुच्छात
 विहः पुं गजकुम्भद्वयमथभागाः ग्रामां तावन्नव जलकाणा भा
 इत्यमरः जानति इतिक्रियाप जनते विहरे वर्षाभं प्रथमसम
 दे ॥ ये राहोणा वज्रपातः इति चात
 विहः पुं नागरः धीरः को कपुकं ॥
 रवाणा मंत्री इति मेदिनी ॥ विहरगः वि अतिहरगंता विह
 ज्ञातरिवि इत्यमरः ॥ रेगच्छतीत्यर्थे उ प्रत्ययेन निष्पन्नः
 विहरोत्तमि र्यथा हेतुः प्रज विहरजं स्त्री विहरदेशान्नरत्नं वे
 स्पवे धातमीजोक्तो वादराय ह्यमणिः अति हरजाते वि ॥
 णाः धृतराष्ट्रं पादुवं विहरे इति केचित् ॥
 चापनीजनत इति श्रीभागव विहरथः पुं राजविशेषः यथा
 ते ६ स्कंधे ३२ अध्यायः ॥ मनोक्त दत्तपुत्रस हादशास्पास
 विहलः पुं वेतसः शम्भुवेतसः ज्ञान्मृगा देववानुपदेवश्च देवये
 इत्यमरः गंधरसः इतिरत्न मा ह्यो विहरथः मित्रगान्मित्रदेवश्च मि
 ला ॥ त्रविन्दश्च वीर्यवान् ।
 विहषी स्त्री पंडितास्त्री इति मु मित्रवाहः सर्वर्चाश्च दत्तपुत्र म
 र्थबोधवाकरणं ॥ नोःसुताः इति गारुडे ८॥
 विहसती वि पंडितवती यथा अध्यायः ॥
 यो वीचमतिनेव पत्रगपुरी प्रो विहरभूमिः स्त्री विहरदेशः यत्र
 वाहिनेवाभवद्येनैकेन विहसती वैहर्यमणि रुतयते यथा ।

तथा इति सतरांसविरीकरत विहसणं स्त्री विशेषेण हसणं
 प्रभामंडलया चकोसे विहरभू विहसं ज्ञात इत्यथातो रनदप
 भिन्नवृत्तेव प्राज्ञदभिन्नया रत्नश विहसं ज्ञात इत्यथातो रनदप
 लाकयेव इति कुमारसंभवः । त्वयेन निष्पन्न ॥
 विहरादिः पुं विहरदेशस्यपर्वतः विदेशः पुं परदेशः देशांत
 इति जटाधरः ॥ रः यथा ग्रंथोक्तकालाभ्यंतरे
 विहसकः वि कामुकः तत्पर्या विदेशस्यांशोच्यवर्णो शेषा
 यः विहः १ व्यालीकः ३ पदप्र हेः शुद्धिः इति शुद्धितत्त्वं अय
 तः ४ कामकेलिः ५ पीठकेलिः ६ द सुकोतिभावः समर्थानो किंरं
 पीठमर्दः ७ भविलः ८ छिद्रः ९ व्यवसायिनो कोविदेशः सवि
 विहः १० इति विकोदुशेषः चा धानो कः परं धियवादिनां ।
 द्विहः ११ वासस्तिकः १२ केलि इति चाणक्यं अन्ततदेशांत
 किलः १३ वैहासिकः १४ प्रहसी रणहे दृष्टयं ॥
 १५ प्रीतिदः १६ इति हेमचंद्रः ॥ विदेहः पुं जनकान्वयभूमिपः
 परनिर्वाकरः इति मेदिनी ॥ कायशून्येति इति मेदिनी ॥
 तत्पर्यायः । खलः १ रंजकः २ निमि राजस विदेहत कारणा
 अभीकः ४ क्रूरः ५ सखकः ६ कं यथा असमाप्ते ततो यत्ने वशि
 टकः ७ नागः ८ मलिनासः ९ ष्ट आगमदिवः तंष्टु ऊपितः
 परदेवी १० इति शतमाला । चत यस्मात्तस्मात्स्वयेयं तं विदेह
 धीनाय कातुर्गतनायेकविशेषः स्त्रं भविष्यति इति वक्रिपुग
 तस्य लक्षणं यथा अंगादि वेक णास्वर्यवशा समानाध्यायः ॥
 तेषांस्वर्यो विहसकः अस्या विदेहा स्त्री मिथिला इति हेम
 राहणा यथा अंगादि वेक चंद्रः ॥
 हासकारी विहसकः अस्याराट्ट विहः वि छिद्रितः इत्यमरः ॥
 नीयनीरजमुंतीशयनोपकंदयुक्तं तिस्रः सट्टाः बाधितः इति
 तितोस्मि ऊवकचुक मोचनाय अ मेदिनी ताडितः इत्यनयपा
 ज्ञातरेपुङ्गवकारि विहसकेणप्रात तः ॥
 तन लरुणा ऊकुरं केतनोदः १ समनरी

विद्वकर्णीः पुं विद्वकर्णी ३
 तिभरतद्विपकोषः ॥
 विद्वकर्णी स्त्री विद्वकर्णी ३
 ति भरतद्विपकोषः ॥
 विद्वकर्णिका स्त्री विद्वकर्णी
 इतिशतवर्त्तावली ॥
 विद्वकर्णी स्त्री वृत्तविशेषः
 कनादि इति भाषा तत्पर्यायः
 पाठा १ अक्षरा ३ स्थापनी ४
 श्रेयसी ५ रसा ६ पकाहीला
 पापवेली ८ प्राचीना ९ वनति
 क्तिका १० इममः अविद्वकर्णी
 ११ अविद्वकर्णी १२ इति तटीका
 अविद्वकर्णिका १३ विद्वक-
 र्णिका १४ इतिशतवर्त्तावली
 अत्यन्तशब्दे दृष्टं ॥
 विद्यमानः वि वर्तमानः इति
 त्वावलीकाया भरतः ॥
 विद्या स्त्री दुर्गा इतिशतवर्-
 त्तावली गणिकारिका इतिश-
 वृत्तिका ज्ञानं तत्त्वमोक्षेयीः
 इति जराथरः परमात्म पर-
 वार्थ साधनीभूता विद्या ब्रह्म
 ज्ञानरूपा इतिनागोजीभट्टः मंत्रः
 यथा एतद्व्यासो भोतेवियस्नय-
 तां मेतो मदिनि ठदयं अष्टा-
 दशरी समाख्याता विद्यामहिषम

दिनी विश्वसारे प्राणवायो न
 वेदिया मायायां वा नयेत्स्थयीः
 महिषमदिनीमंत्रः दशाक्षरी स
 माख्याता विद्या विभुवेनेष्टरी ।
 प्राणवेच तथा माया भवेद्विद्या
 पुनर्देश कामे प्राणव मित्तकैभ
 वेदिया पुन देश दुर्गामंत्रः वा-
 र्जीजाया यदा विद्या नागोशत
 प्रदायिनी कामाद्याच यदा वि-
 द्या सर्वकाम प्रदायिनी तारमा-
 यादिका विद्या भोग मोक्षेकरा-
 यिनी यहीनाया भवेद्विद्यातही
 जेनेगकल्पना अत्रसर्गांमंत्रः ।
 इति तंत्रसारः शास्त्रं तन्त्रग्रंथा
 दशविधं यथा शिला १ कल्पः २
 वाकराणां ३ निरुक्तं ४ ज्योतिषे
 छंदः ५ अथर्ववेदः ६ यजुर्वेदः ७ सा-
 र्ववेदः ८ अथर्ववेदः ९ मीमां-
 सा १० न्यायः ११ धर्मशास्त्रं १२
 पुराणां १३ आयुर्वेदः १४ अर्थशा-
 स्त्रं १५ यथाविस्तृपुराणां ।
 अंगानि वेदाश्चत्वारो मीमांसा-
 न्याय विस्तारः धर्मशास्त्रं पुराणां
 च विद्याहेतुश्चतुर्दश आयुर्वेदो
 धनुर्वेदो गोयुर्वेदश्चतुर्दशः
 अर्थशास्त्रं चतुर्थं च विद्याशेष-
 दशवत्ताः ॥ इति

प्रायश्चित्ततन्त्रं ॥ नीचार्थ परैः इति गारुडे ११ । ११५
 सुतमा विद्या शस्या यथाश्र अर्थाये ॥ अथविद्या दान
 दधानः शुभो विद्या मादरीता फले यस्तु देव्या गदे नित्यं
 वरादपि अन्त्यादपि परं धर्मस्त्री विद्यादानं प्रवर्तयेत् सभवेत्स
 रत्ने डकुलारपि इति मानवे २ सर्वलोकानां एतः एजापद
 अथाय विद्या प्रशसा यथा ब्रजेत विद्यारानं प्रवर्त्तामि य
 ये वान भावान् पठन्ति विद्या नतृष्यति मातरः लिप्यते दीयते
 येयौवनस्था अथवा अराराः ते येन विधिना तं प्राप्तुमनः सि
 शोचनीया इह जीव लोके मनु होतमोक्षशास्त्राणि वेदान्तगी
 यन्त्रपुष्पां मृगा अयेति भोजने दि साधकान् तदंगानीतिहासा
 भोजने चित्ते नज्यांल्लाससेवकः नि देयाधर्मं विद्वद्भ्ये गारुडवा
 स्तर मपि विद्यार्थं ब्रजेतारुड नतंच भूततंजाली भेरवे शास्त्रा
 वेगवान् येवालभावात् पठेति णि पठनोद्धानात् मातरःफल
 विद्या कामातरा यौवनवृत्तिः दान्ताण ज्योतिषं वेद्यशास्त्राणि
 ते वृद्धकाले भूषमानाः संदश कलकायं स्वभागपतः दानारा
 मानाः शिशिरे यथाज्ञाः ॥ शेषमाप्नोति गंधर्वं लभते परं
 माता वैरी पिता शत्रुर्वालो येन विद्याभ्यो वर्तते लोको धर्माप
 नपातितः सभा मध्ये नशोभं मेवद्वये तस्माद्विद्या सदादेया
 तेहंस मध्ये वको यथा विद्या दृष्टा दृष्ट फलार्थिभिः महीदा
 नामजुर्गुणं त्रयं अधिकं प्रवृत्त नंच गोराने हेमवस्तुतिलाजलं
 मंतर्हनेविद्या साधुजनप्रियाश्रुति धान्यदीपात्रदानं च महादानानि
 करी विद्या पुनं देवताविद्याभो दानस इराज दीयते दानं दीप
 ग्य यथाः ऊलोत्रतिकरी विद्या दानं नराधिप विद्याद्विप्रवोभा
 गुणो गुहः विद्या वंशुजनात्रिना ति दीयमानापि नित्यशः एको
 शानकरी विद्या परं देवताविद्या चोरेणाभूदाने दत्ते भवति भूमि
 भोग्य यथाः ऊलोत्रतिकरीविद्या य नदितद्विद्यते भूप देद पोता
 विहीनः पशुः गदे चाभ्यन्तरे द्यं दनेतरं ॥
 तमं चैव त उपपते अशेषं दराणीयं विद्यारानं नतद्वत् एकथा दशथा
 च विद्या न क्रियते

वत्सजयेत्सर्वान्कन्यास्त्रीहिज
पौरवान् तथातं पुस्तकं वस्त्रेवि
नसेहिपि प्रतिनं एवं कृत्वा त
प्राचिन्ता मातरः प्रीयतां ममय
येव शुल्कं तद्धासं प्रति प्रति
विकल्पयेत् तथा तपस्विनः
न्याः सर्व प्राप्तायार्थपाशः पि
वज्रत यगमुक्ता विसृज्य पराय
णाः महता संवेन रणस्य वा
वाहनेः प्रधाने वापि तत्रैव य
स्य देवस्य प्रणजे सामामंशिव
तीर्थेषु मातरो भवनेषु च त
स्मिन्ना तथा कृत्वा देवेन मु
लिना समर्पयेत्प्राप्त्येवं मात
रः प्रीयतां मम सदाध्ययनपुक्ता
य विद्यादानरताय च विद्यासं
युत पुक्ताय सर्वेषां कृताग्रमे
तेनैव वर्तते यस्तु तस्मिन् विनि
वेदयेत् जगदिताय वैशांतिस
ध्यायो वाचयेत्तथा तेन तोयेन दा
तारं सृष्टिं समभिषिचयेत् वरत्रे
त ततः शङ्खचार्थं जगत स्तथा
एवं कृते महाशान्तिं देवाय नगर
स्य च अनेन विधिना यस्तु सर्ववा
याः प्रामेति च अनेन विधिना यस्तु
विद्यादानं प्रयच्छति स भवेत्सर्व
लोकानां दर्शनादचनाशनः मृतो
पि गच्छते

स्यानें ब्रह्म विसृज्य नमस्कृतं स
तर्वापरान् वेषानात्मनः सर्व
एव च उद्धृत्य पाप कलिलादि
सुलोके महीयते यावत्तस्य
सात्वान् महाराणि विधीयते ता
वत्स विसृज्य लोकसु क्रीडते विवि
धैः सुदैः तदा त्रिं समायातो
याभक्तिरतो भवेत्समस्त भोग
संपन्ने विद्वान्तेजायते ऊले वि
द्यादानं प्रभावेन योगप्राप्तं
देष्टुं यदि आत्मविज्ञानुरूपेण यः
प्रयच्छति मानवः अष्टादशफल
माप्नोति सत्यं सत्यं न संशयः हि
या दानेन विधिना विद्या दानफ
लं लभेत् भर्तृवत्तया दत्तविध
वातातमुद्दिशन् विद्याधिने सरा
देयं वस्तु सभ्यं भोजनं हवि
काउदकं दीपं यस्मात्तेन विना
नदि लेखनी चटने तीक्ष्ण मसिप
त्रेत् लेखनी दत्त्वा लभते वस्तु
विद्यादानं मनुजं पुस्तकास्त्राणां
दत्त्वा तत्प्रमाणं सुशोभनं विद्या
दानमवाप्नोति सूत्रं यत्तु बुद्धि
मानं यत्र कामासनं चैव दंशसुन
मथापि वा विद्याधारणा शीलाय
दत्तं भवति राज्यं पुनः पुनः नृपा
दानादने विद्यापराया भूमिं गच्छेत्

तेजं स्वर्गाय फलं प्रदाय कृत्वा यद्विं यो दद्यात्तुभ
सभूम्यो स्थितो नित्यं विद्यादानं योस्तत्समं फलं विद्यादानाय
प्रवर्तते तस्यापि भवते संगं तत् २ दाने न मृतं न भविष्यति ये
प्रभावाच्चरिषि तस्मात्सर्वं प्र नदनेन चामोति शिवे परमका
यत्नेन विद्या देया सदा नरेः ३ र्णा विद्या च क्रयते लोके स
हकीर्तिमवाप्नोति मृतो याति प वैधर्मं प्रदायिका तस्मादिद्यात्
रागति इति देवीपुराणो विद्या रादेया पंडिते धर्मि के हिंजे
दानं महाभाग फलाध्यायः ॥ आत्मविद्या प्रदातारो ये भवे
अपि च दशावर्षी सदा कन्याभू ति सदा मुने न पुन स्तपि नित्यं
मिदानं च तस्मिन् भूमिदानाद् प्रविशति सुनिश्चयं विषय प्रक
प्रागुणा विद्यादाने विधिष्यते य कदत्ता धर्मशास्त्रस्य च दिन ७
प्रासराणां सर्वेषां रामस्य परमे राणां स च यो दद्यात्सदेवत्व मुवा
स्वरः तथैव सर्वदानानां विद्या मुयात् शास्त्र दृष्ट्या जगत्सर्वं स
दानं तद्विना दानस्य सदा स् अतएव शुभाशुभं तस्मात्प्राप्तं
स्य समगिष्ययत्फलं तत्फलं प्रयत्नेन दद्यादिप्राय कार्तिके
लभते विप्रो विद्यादानेन प्रा वेदविद्यां च यो दद्यात्सर्वं कृत
दानं सर्वशस्य समाप्तं सर्वं नयं वसेत् आत्मविद्यां च यो दद्या
ज्ञानप्राप्तिं विषयं वेदविद् त्सर्गं कृत्यं वसेत् ॥
ये मही दत्त्वा शशिपदे ॥ यत् आत्मविद्यां च यो दद्यात्समं
लं लभते विप्रो विद्यादानेन तत्त्वान विद्यते श्रीणि तत्त्वप्रदा
लं कपिलानां सद्वेषासम्पार नाति श्रीणि तत्त्वफलानि च प्रा
तेन यत्फलं लभते विप्रो विद्या संकामदुचा येनः शशिपदे वेषा
दानेन तत्फलं कपिलानां सद्वे सती यत्किंचित्कार्तिके दत्तं वि
रासम्पदनेन यत्फलं तत्फलं सुमुदिष्य मानवैः तदत्यवत
मवाप्नोति पुस्तकस्य पुरातनः भते तत्र दानादिशेषतः इदं लो
यावच्च पातकं तेन कृतजन्मश केवलं भोगात् भुक्त्वा याति
तेरपि तत्सर्वं नाशयत्प्राप्तं विद्या शिवानयं इति पादोत्तरविदे ॥
दानेन भो हि ज धर्मोपदेश यः अथायः ॥ अथ विद्यारंभेदि
कुर्यात्प्राप्तं ज्ञाना त वैसवे ॥ नादि विसृज्यते र संप्राप्तं

पंचमे वर्षे अष्टमस्रे जनार्दने ।
 षष्ठीप्रतिपदे चैव वर्जयित्वा तथा
 छमी रिक्तो पंचदशी चैव सोमि
 भोम दिने तथा एवं सनिधि
 तेकाले विद्यारंभत् कारये पु
 नयित्वा हरितस्मी देवीचापिस
 रसती स्वविद्या सूत्रकारांस्त
 चविद्यो विशेषः तमस्ते वडर
 पाय विसृजे परमात्मने स्तद्धे
 त्यनेन हरि विः पूजयेत् भद्रका
 त्यनेनो नित्यं सरस्वत्यै नमोनमः
 वेद वेदांग वेदांग विद्या स्या
 नेभ्य पवच स्तद्धेति वसुपुरा
 णीयेनचविः पूजयेत् तिवन
 विधिमाह नेदिपुराणं शुभे न
 तत्र दिवसे शुभ वारे दिनगृहे
 लेखयेत् सन्मदवेशान् रुद्रवस्त्र
 जनार्दनान् पूर्वदिग्बदनोभूत्वा
 लिखिते लेखकोत्तमः निरोधो
 हस्तवाकोश्च मसीपञ्चावधारण
 हस्तपुराणच श्रीषोपेतास्तसे
 ह्मणान् समष्ट्यागीगतास्तमान
 ग्रन्थान् विलिखेद्यस्त लेखकः
 सपरः स्मृतः नापीयोतेस्तुवतो
 मुनः रुधिरवच स्तुते गात्रात्पा
 त्वाच्चपरीक्षते रुधिरस्त्ववि
 नाशस्तथास्त मात्रेपि दीपिका
 या । तनु

वर शिव सूतापोषात् तदु पोष
 णाणिपुत्र हरिवोधे अकृ जीवा
 कृवारे उदिभवति च जीवे केन्
 कोरोगु सोम्ये रपवनदिनवर्जण
 दयेत्यंचमेव मदन पाविनाते
 विद्यारंभे गुरुः श्रेष्ठो मध्यमोभ
 गु भास्करो मर्यागा शानि भोमा
 भ्यामविद्या बुधसौम्याविद्यारंभः
 सर गुरु सित जेष्ठभीष्मार्थ
 दाया कतश्चायु श्रिरमपि करो
 त्पुमान् मध्यमोऽत्र नीहारा
 शोभवति जडता पंचता भूमि
 पुत्रतन्त्र्यः कोऽपीड दृष्टितः गु
 र्वर्केन्दु अदोच विद्यारंभः प्रश
 सते वृद्धसतिः प्राप्नुवा गुरु
 रासीनो वरुणाभिमुखे शिष्ये अ
 ध्यापयेच्च प्रथमं दिनाधीर्भिः प्र
 एजितं कर्मपुराणं स्वाध्यायस
 त्रयो भेदा वाचिकोपाय मानसाः
 शिवधर्म संस्तुतैः प्राकृतैर्वाक्यै
 र्यः शिष्य समुत्पतः । देशभा
 वाद्युपायश्च बोधयेत् गुरुः स्म
 तः आदिः ग्रन्थ करणादिः ॥
 नेदिपुराण प्रशस्त शब्द संयोगे
 ऊययति विरामण विरामणत
 ः आयासुनाविच
 मुनयः कीर्तयेतेवम
 द्याः भेदं गे भेदोत्तमः

दिनपाठ समाप्ति ॥ समाप्ते
 वाचकाभीष्टं ऊयदेव विचत्त
 णाः सुप्रकृतं सञ्जते भूयादस्त्वया
 त्वा नृनिमदा लोकः प्रवर्ततां
 धर्म राजा वास्त सदा नयीयम
 वाचनसंपन्नो गुरु आस्त निराम
 यः इति प्रोच्य युवायाते गतेष्वच
 विभाविनैः शिष्यैः परस्परं शास्त्रं
 चितनीयं चित्तगोः कथावस्त
 प्रसंगेन नानावाख्यानसंभवः
 पुक्तिभिश्च स्मरद्वारां चिन्तया
 पितृयं कृतैः एवं दिने दिनेवा
 त्वा मृगायान्नियतो नरः विसृ
 पुराण पुत्रे रथापिता येच ते
 पतेति अभजने स्तुतवाच
 प्रागल्भ्यहीनस्य नरस्य विद्याप्राप्ते
 यथा कापुरुष दस्त न रत्निमु
 तादयेते शरीरे ग्रंथस्य दाया
 दर्शनीयाः ॥ लिगपुराण ।
 यो गुरु पूजयेन्नित्यं तस्य विद्या
 प्रसीदति तस्यसादेन यस्मात्स
 प्राप्नुते सर्वसंपदः ॥ हर्वासाः ।
 संध्यायां गन्तिते मेवे शास्त्रचिन्ता
 करोतियः चत्वारि तस्य नश्यति
 चायुर्विद्या यशोवत् ॥ अपी
 तस्याधिने दान मावश्यकं तथा
 चक्रतिः योधीत्यादिभ्यो विद्यां

नप्रयच्छेत् कार्यदा स्यात्प्रयोज्यो
 हार माह्वगुणात् इति तदानेव
 ग्रंथापनेन वाच्यया विलिख्या
 पुराणच संभवतीत्यतो धीमदि
 निवयः क्रियते तस्याच विसृष्टा
 रां प्राणिना मुपकाशय यदेवेद
 परञ्च कर्मणा मनसा वाचा त
 देवमतिमान्भजेत् वृद्धसति ३पि
 अज्ञानतिमिरोपेतान्मन्दहृदपटला
 न्निनान् निरामयान्यः ऊरुते शा
 स्त्राज्ञेन शालाकया ॥ ३२ की
 ति राजपूजा नभते सद्गतिचमः
 वात्सासिके त समये प्रतिःसेना
 येत यतः पात्रात्तराणि स्थानि
 पञ्चरुदायतः पुरा । उपदेशानु
 मेताच लोके तस्यफलो म्प्यतो
 एवंच पुकनयेनानुपदेशापि दो
 णाचार्यो गुरुः कृतः अतोऽयं
 कर्तः सुतरां गुरुत्वे यथा मदा
 भारते अराप मनुसंश्रय कृत्वा
 दोणा मदीमये तस्मिन्नाचार्यवृत्तिव
 परमा मास्थित सदा इष्टस्य यो
 गमातस्य परनिश्चय मागतः ॥
 शास्त्रलिखितो न वेद मनुधीतो
 नोविद्यामपीपीतामत्र वेदांगस्त
 तिभ्यः अंगानिच शिन्ता कस्योवा
 करणं वृत्ते ज्योतिष मेवच ॥

विद्यादेवी स्त्री जिनपोऽशदेव
नृगतेदेवीविशेषः इति हेम
चंद्रः सरती च ॥
विद्यापने स्त्री विद्याप्रतिपत्ति
नय विद्यापन साह कासायनः
उपले त यल्ले विद्याया पण
पूर्वकं विद्यापनत्त तद्विद्यावि
भोगेन विद्योत्पत्ते शिष्यादाति
न्यतः प्रश्नात्तद्विद्यप्रश्ननिर्णीया
त सत्तानसंशनादादात्तयं प्रा
प्ययनात् यत् विद्यापनत्त त
त्याहु विभागेन प्रयोनयेत् शि
लेषपि हि धर्मोः यंमुत्पाद्य
जाधिकं भवेत् परंनिरस्य यत्
यं विद्याया सून पूर्वकं ।
विद्यापनेत तद्विद्यात्त न वि
भाज्य वृहस्पतिः ॥ यदि भवा
त् भद्र सुखस्यसति तदाभवत्त
एवमेवेतदेव मिति पणित यज्ञे
पन्थासं निस्तीर्य लभते तत्र वि
भाज्य शिष्याद्व्यापितात् याति
न्यतः यत्तमानादतिगायात्तयं
यने न प्रतिग्रहत्तयं वेतनत्रप
तात्तस्य तथा यत्किंचि दिद्याप
मे निस्तीर्णोऽपणितं यदिकश्चि
त्परितोवाहदाति । त
या यो सस्मिन्नास्त्यर्थे अस्माकं
संशयमपनयति तस्मै यन मिदं
दामीत्यपस्थितस्य संशय मपनी
यल्ले तथा वादिनो वादसेदे
न्याय करणार्थं मागतयोः सम्य
३. निरूपणान यल्ले यं यं प्रा
दिकं तथा शास्त्रादि प्रकृष्ट ता
नेसंभावयत् प्रतिग्रहादिना लयं
तथाशास्त्रज्ञान विवादे अन्तरापि
यत्तुचचिदयोऽन ज्ञान विवादेनि
नित यल्ले तथैकस्मिन् देय
वरुना उपसवे येन प्रकृष्टातय
ल्ले तथा शिष्यादि विद्याया वि
नकर सुवाणकारादिभि यल्ले
तथा सतेनापि परं निर्मित
यल्ले तत्सर्व मविभज्य मित
रेः । तस्माद्ययाकया
वित्तियया लयं मनेकसे व
तत्रेतेषा मिति प्रदर्शनार्थतका
सायनेन विस्तारित मिति राय
भागः नारदः ऊटसं विभृया
द्रात यो विद्या मधिगच्छतः भा
विद्यापनात्तस्मात्त लेभताऽकृतोः
पि सन् विभृयादितेक वचननि
र्देशात्त वदवः यदि विद्या मत्त
सतो आतः ऊटसं मपरो आता
मयनयय शरीरायासाभ्या समवे
यति तदा तद्विद्यानितयने तथा
धिकारः अकृतो मूर्तः कस्तत

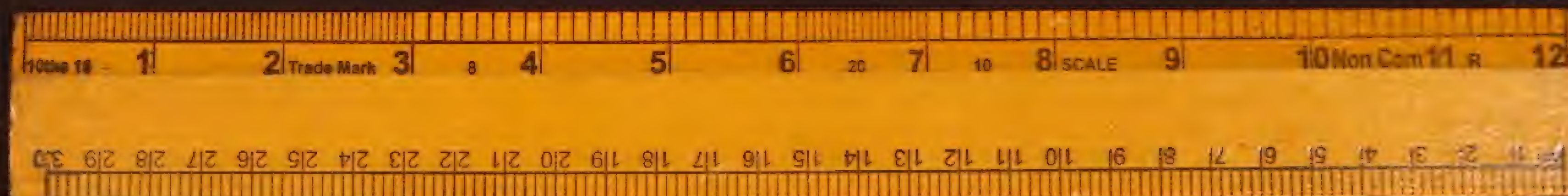
मिताक्षरा दीपकलिकासका
त्पायनः परमैकोपयोगेनवि
द्याप्रामात्यतस्त या तयात्तयं
यनेयत्तविद्यात्तयं तद्विद्ये य
न्यतः पित मात्त ऊट यतिरि
त्तात्त अत्रविशेषयति सपत्त ना
विद्यानोत्तदेयेन देयं विद्यापने
जाचित समविद्याधिकानात्तदे
यं वेयेनतद्वेन तत्राचरित विद्या
पदमुभाभ्या संवध्यते तेनसम
विद्याधिकविद्याना भागेनत
न्यतविद्याविद्ययोः वेयेन विद्युषा
पुन विशेषयति ऊट विनोत्त
विद्याना प्राहणा पिततोः पित
प्रोर्धमात्त यद्विने विभाज्य त
हृहस्पतिः ऊट सऊलेपि
तामद्र पितव्यादिभ्यः पित त
एववा शिस्तित विद्याना प्राह
णा यद्विद्या प्रोर्धमात्त यने
तद्विभजनीय मिति कस्ततर
त्ताकरो इति रायतत्त ॥
विद्यापनः ॐ देवयानिविशेषः
इत्यमरः विद्या मंत्रादिके य
इति पचार्तिहदः । पुण्यदेता
दिः कामरूपी खेचरः इतिभर
तः तस्यात्तयादि यथा नैकेयं
नृगाणे वीमं त्रैलोक्य मपरो
गणैः तेषा मुत्पादितान्योनं
महागंधर्वनायकाः उत्पादिताः
पुन स्ते ये विक्रान्ता मुदुर्द्धम
दाः विद्याधरेभ्यरा स्तेत खेचराः
कामचारिणाः दिरापरोमाकपि
लः सलोमा मायव स्या ३२
केतप्रपिगागो नारदश्च महाव
लः गाता इत्येव मादिल्ल दे
चामे वेसलोचने शिवाच स
मना अद्विताभ्यामपिच विप्र
वाः उनयात्तयादयामास विद्या
सौमनस गाता पते वीमो स
ये लोको विद्याधरगाता नि
भिः एभ्योऽनेकानिज्ञातानि स
वरातर चारिणा लोकेस्मिन्ना
गाता स्तानि मंत्रविद्या विद्या
रिणा विद्याधरा स्तयामपि वि
द्यावत्त समन्विताः इति वाङ्मि
गातो काशपीयवंशः कोऽशरति
वंशोत्तर्गत चरमवंशः तस्य लत्ता
यथा नापी ऊटपुगंधवा करा
भ्यो ताडयेत्तनः कामयेनिभरे
कामी वंशो विद्याधरो मतः इति
इतिमंजरी विद्यावाव वि विद्या
विशिष्टः विद्याशालात्त प्रत्यये
न निष्पन्नः विद्युज्जाला स्त्री कलि
कारीवृत्तः इतिराजनिर्वैतः तदि

तद्भावाविद्युत्तिकाः ३ रातसवि
शेषः यथा अग्निकेतस्य इहैव
अग्निकेतस्य वीर्यवान् विद्युत्तिका
कोहिनिक्तस्य सूर्यशत्रुश्च रा
तसः इतिरामायणे उत्तरका
३६ सर्गः ॥
विद्युत्तिका संख्या इतिमेदिनी
विद्योतते या तत्पर्यायः ।
शाम्बा २ रातस्रदा ३ क्रादिः
नी ४ पेरावती ५ क्षणप्रभा ५
तडित ५ सोरामिनी ८ चंचला
१ इतमरः वीपा ११ सोरात्री
१२ चिलमीलिका १३ सर्जः १४
अचिरप्रभा १५ सोरामनी १६
अस्थिरा १७ मेघप्रभा १८ यश
निः १९ इति प्राचरत्नावली
चटुला २० अचिररोचिः २१ राधा
२२ नीलोज्ज्वला २३ इति नटाथ
२४ साचतर्विधा यथा अविष्ट
नेमिपत्नीना मय्यानीरु घोड
प्रा वज्रपुत्रस्य विडम्ब्यतस्तौ
विद्युतः स्मृता इति विसाः ७ रा
तो १ अंशे १५ अथायः चतस्रो
विद्युतस्तु वाताय कपिलावि
द्युदातपाय हिलोरिता पीता
वर्षीय विज्ञेया इर्भितायासि
ता भवेत् इति ज्योतिःशास्त्रे मणि
राः इति

तटीका ॥
विद्युत वि निष्पुतः इतिमेदि
नीविद्युत्तिकाः ३ रातसविशेषः
यः यथा सकालभगिनीकलो
भयानाम मराभयो उदावद २
मेयात्मा स्वय मेव मरामतिः स
तस्याजनुयामास हेती रातसपु
गवः पुत्रपुत्रवतां अंशे विद्यु
त्तिका इति अकते इतिरामायणे
उत्तरखंडे ४ सर्गः ॥
विद्युत्तियं क्ली कांसं इति
हेमचंद्रः ॥
विद्युत्तान् वि विद्युद्विषयः
विद्युत्तदातत मय्येन निष्प
नः विद्युत्तान्ता सी अष्टाक्षरपा
पादव्यदोविशेषः यथा मोमो
गोगेविद्युत्तान्ता वासो वलीवि
द्युत्तान्ता वरंशेणी प्राकृष्टापा
यस्मिन्नास्ता तापोद्धितो मोम
अस्थिः कृष्णामोदः इति लंठो
मंजरी अपिच सर्व वाणी दीर्घा
गुण्याविश्रामः स्यादेवैवैवैः विह
हृदेवीरावाणी व्याख्याता सा
विद्युत्तान्ता इति अकतेवोधः ॥
विद्युत्तानीने पुं रातसविशेषः
यथा विद्युत्तान्ता नामकभिरा
तसो मादेस्यः तस्मै रुद्रासोवां

विमानं दत्तं ततोः कंस एषु
तो भुवनं विमानं दीप्यारवि
विलोपितवान् ततोः कंसा
निज तेजसा दावपित्वा तदि
मानं पातितं तज्जला ऊपिते रुद्र
भयादकः परादेवततो रुद्रसक
श्चा इत्या देवमानः पतन् वा
राणां पतितो लोनाकं नाम्ना
वित्वातः इति श्रीभारावते ।
कंधीय ७ अथापरीकायां श्री
भरत्सामी अपिच धर्मसपुत्रोव
लवान्मेषा इति विष्णुतः सवि
द्युत्तान्ता साहं अष्टाक्षरमरा
कपिः इतिरामायणे पुष्टकोडे
४२ सर्गः ॥
विदं क्ली जिदं इति शब्देदि
काविदधिः ३ रागविशेषः तस्य
र्यायः विदराणां २ हृदयिः ३ रु
द्राणां ४ इति राजनिर्घटः तत्र
विदधेः संप्रसि श्वकंसामाने
लक्षणा मार त्वयत्तमोस मेरा
सि प्रदृष्टास्मिसमाश्रिताः रोषाः
शोषे शने वीरे ननयंस्मिता
भृषा मराभूते रुद्रावेतंरुद्रं
वाप्यथ वायते सविदधि रि
तिव्यातो विज्ञेयः वदियस्यसः
अस्थि समाश्रिता रोषा इतिव

समाणाद्वाप्योपादिदधेर्भ
रायं यतो ज्ञाणोये देवाणा
मस्थि समाश्रय नियमा नास्ति
वीरे ज्ञाणोपादिराणा आयते
दीर्घे वदियत्वे विदधोति इय
रोषेः समस्तस्य ततेनाप्यसना
तथा घसामपि दि तेवांत लक्ष
णो संप्रचरते तत्र वातिकस्य
लक्षणा मार कृष्णः रुद्रो वा
विषमोभृश मत्स्यं वेदनः चि
ज्ज्ञानप्रपाकस्य विदधि वीत
संभवः विषमो भृशं क्षण मन्त्रः
क्षणा महान् चिज्ज्ञान प्रपाकः
चिज्ज्ञानाना विधो उद्गम प्रपाको
यस्यसः ऐतिकमार वदोद्गम
सेकाशः प्रपातो वा ज्ञादोवान्
चिज्ज्ञान प्रपाकस्य विदधिः
पित्तसंभवः श्रेष्ठिकमार ।
शराव सदृशः पोटुः श्री त्रिपो
त्यवेदनः चिज्ज्ञान प्रपाकस्य
विदधिः श्रेष्ठ संभवः तनुपीत
सिक्ताश्च मात्वावाः क्रमशोम
ताः सान्निपातिक मार नानावर्णा
रुद्रा स्त्रावो हारालो विषमोम
हान् विषमं पच्यते वापि विद
धिः सान्निपातिकः नाना अनेक
विधावर्णाः कृष्ण रक्त पोटुः रूपाः

रुजःतोद राद कंजदिश्याः इति रुचते अथिखानविशेष
 स्वावाःतउ पीत सित्त यस वा ता लिंगविशेषोपयुक्त माभे
 रालःवाटा कृकारिकास्यालि तरान विदधीनार आभेतानन
 इति वारातः अतुद्धिताय इ स्तुद्धिविदधीन परिवर्तते गुर्वसा
 तयः विषमःनिष्ठात्रतः विषमं ल विरुद्धात्र अक शाकात्रभोज
 पचते चापिचिराचिरगभीरोता नात्र अतिसंवीय व्यायाम वेगाद्वा
 नोद्धुंतेदेन विषमं यथास्यात्र तविराहिभिः एषकसंभय वा हो
 णा पचते अभिजातजस्यागतेः वाः ऊपिता गुल्मरूपाणि वल्मी
 संप्राप्ति एवंके लतागामाद ते कवत्समुन्नद्ध मन्तः ऊर्वेति विद
 सैर्भावे रभिहितेत्ततवाःपथ पिं गुदेवस्तिमुत्तेनाभ्यां ऊर्त्तैरे
 कारिणाः हतोष्मा वायु विस्- ताणया लया उक्तयोःसौम्य
 तःसरक्ते पित्त मीरयेत् त्वरस् कृतिरुदि वा क्लोमि वाप्यय मे
 सावराहस्य जायते तस्य देहिनः पाविज्ञानि जानीयान्तादिविदधि
 आगतुवि इति होष पित्त वि लराणाः संभूयवा मिलित्वा वा
 इति लतागाः ते स्ते भीवेःक सपुत्रदंतडन्ते स्यान् विशेषे
 ष लोष्ट पाषाणादिभि ईनेय ता उपविशेष माह गुदे वातनि
 षा रक्तस्वावो नभवति तथा रोयस्तवेत्ता कृच्छालमुचताना
 तते कृतेसतोष्मा अत्र सतश भ्यां दिक्कान्तालोपः ऊर्त्तो माह
 हेन हतमात्र मुचते तेनाधिरत तकोपने कटी एष गुद स्तीवो
 ततयो रपुष्पवायु विस्ततः अ रत्तालोत्थविदधो उक्तयोः ।
 भिरतो अभिजातात्तते रक्त- पार्थ सकोचःसीदः स्यान्निरोध
 यात्कपितेन वायुनाप्रस्तः २२ ने सवांग प्रग्रह स्तीवोदिका
 येत्कोपयेत् रक्तजमाह कस सञ्जनायेत स्यासा यकृति दिक्का
 स्फारावतःशपाव स्तीव राह च क्लोमिपेपीयते पयः सावसा
 रुजावः पित्तविदधि लिंगस्त गंमाह नाभेरुपरिजोःपकापोत
 (रक्तवि हं मितरे तपः अथः सुतेऽ जी
 भिरतेसने कृतेया अथवा त्वहसला वेच्च सुतेऽहं न जीवयति नाभे
 दिभिरते यथा रक्तस्वावो भवति तथा

परिजा उक्तादि जाताः यांतिस्वरे साध्या विदधयः पंच विवर्गः
 तिर्गुधुगुवात इतरे वस्त्रादिनाः सान्निपातिकः आयेपके विदध
 अथः गुदात् नाभिज स्तभाभ्यामा त्वेतेषां शोचवरादिशोत शोथ
 गभीयां तथाच सारीतः । ऊर्द्धं प्र वत्समाणा व्याशोचवत् ॥
 प्रभिन्नेषु मुलात्राणां प्रवर्ततेः अथ विदधे शिकित्सा जलोका
 सुक्लरितो हि द्यः अथःप्रभि पातने शस्त सर्वस्मिन्नपि विद
 त्रेषु त पायु मार्गोद्गम्याप्रवृत्ति योमृद विरेको लघुने सेदः पि
 स्तिर नाभिनेषु ॥ साध्यात्वादि जोतर विना अपक्व विदधोयु
 कमाह अथःसुतेऽ जीवेत्सुते ज्यादुराशोचवरोषधे वातत्र
 षहं न जीवति हन्नामिवस्तिप मूलकत्वे वातसा तेन वृत्ता
 र्याये तेषु भिन्नेषु वायतः जी नितैः सुतोसोवहलो नेपःप्र
 वेत्कराचितरुषो नेतेरेषुकराव योमोवातविदधो यव गोधूमसु
 न हन्नामि वस्ति पर्यायेसीद क्लोमादिजातेऽ वायतःशस्त व
 चयापरिणा भिन्नेषु पुरुषःकरा यते क्लोमेव शविषकस्त विद
 चितजीवेत् इतरेऽ हन्नामि व पिः पतिके विदधि वेपुःप्रदिद्या
 स्तिनेषु तथाभिन्नेषु नजीवेत् ह सर्पिषाग्रतैः पयस्यापीर मयुक
 दानांमर्मता त ~~मर्मता~~ वरनेईग्यपेधिते पयसानेकार्य
 अतएव भोजः असाथोमर्मजोत तात् अत्रतीरकाकोली गुणापि
 यःपकोःपक्वविदधिः सन्निपा क्वात् तस्याग्रतामे असागंधाश
 तोस्थितोप्येव पक्वपव दिवस्तिजः ह्या पंचवल्कल कल्केन वृतमि
 ह्यजोनाभेरथोजस्य साध्या मर्मस आता नेपयेत पिवेहा विफला
 मोपतः अपक्वस्यैव पक्वस्य साधो कायं चित्कल्कात्तसंयुते ३
 नोपरिनाभितः अय्याने वरुनि शिका सिकता लोदकीटै गोसक
 षांदं छर्दिदिका तथानिते रु ता सह सूत्रैः सुत्वासे तैपेनस
 जा स्यासमायुक्ते विदधिनीशये दयेत् शेष विदधिं दशमूनी
 नरे ॥ कषायेणा सस्तेहेन चतेनच शो
 वाहवि इधीनां साध्यासाधत्वमा थं वृणा वा कोसेन सञ्चते
 २ परिषेचयेत् पित्त विदधिवत्

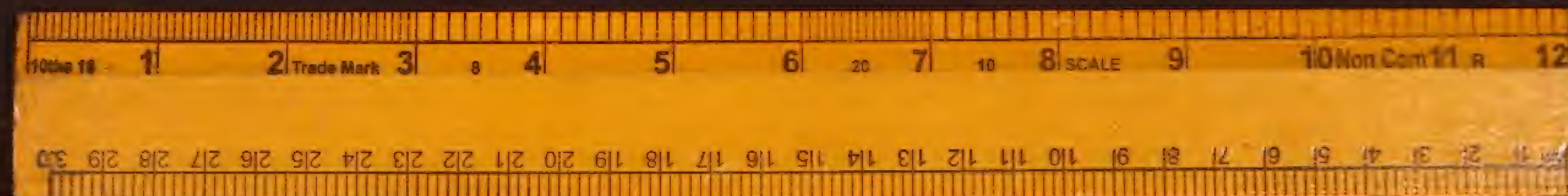
वीः क्रिया निरवशेषतः विदधो विदधः पुं पलायने इत्यमरः ॥
 ऊशतः ऊर्पादत्तगत निमित्तः बुद्धि इति मेदिनी निरा इति
 योक्तवन्तं मंजिष्ठा निशामथ शहरत्नावली सरां ।
 क मेमिकैः लीरा विदधो ले इति केचित् ॥
 पोशतगत निमित्तके कृसात्ता विदधः पुं विदधः विपूर्व डुधा
 जीविशालाच धामार्गवफलत तो चैत्र प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 या पीते शेते विदध्याश्च विदधि विदधिते वि पुलापिते यथा वि
 कोष्ठसंभवान् धामार्गवफलको दधिते भूतगणो ज्वरस्त विशिषा
 पातकीफलं श्वेतवर्षाधवामृतं भ्यात् इति श्रौभागवतेवाणपु
 मूलं वरुणाकसच जलेन कथि हं विदधतः वि प्रामद्वीभावट
 तेपीत मंतविदधिरुत्तरं गायः तादिः तत्पर्यायः विलीनः १३
 जीविफला निम्ब कटुका मधुकं तः १ इत्यमरः पलायितश्च ॥
 समं विदधरोल मूलाभ्यां चत्वा विदुः पुं प्रवालः रत्नवृत्तेः
 रोशाः श्वेतकायक मसुरात्रिः इति मेदिनी किशालयः इत्यम
 ल्पान्दयात् एष काथो वृता नयपालः ॥
 जयेत् विदधी गुल्मवीर्यरार विदुमलता स्त्री नलीनामगंध
 मोह जगपदः तन्मूर्च्छा बुद्धिर द्रव्य इत्यमरः ॥
 शो ग पितासक ऊष कामलाः विदुमलतिका स्त्री बलिका ३
 बाभरात् शिगुमूले जले धौ तिराजनिर्घटः ॥
 तं पिष्टं वस्त्रेणागतयेत् तद् विदधकल्पः वि ईषद्वेनोविज्ञान
 संमधुना पीत्वा हंत्यन्तर्विदधिः मुग्धबोधव्याकरणां ॥
 नयः शोभांजनक निर्युक्तो हि दिहृत्तमः वि अयमेवामनिश
 गु मेधव सद्यतः इत्यतविदधे येनविदधन् इति व्याकरणां ॥
 धिं जेतोः प्रातः प्रात निषेधितः विदधतः वि अयमनयोरतिश
 निर्युक्तः काथः इति विदधधि येनविदधन् इति व्याकरणां ॥
 कारः इति भावप्रकाशः ॥ विदधेष्टीयः वि विदधकल्पः
 विदधिनाशनः पुं शोभाजनव इति व्याकरणां ॥
 तः इति त्रिकाटशेषः ॥

विदधेष्टः वि विदधकल्पः इति भावः पुक्ता विदधकर्मणि व
 मुग्धबोधव्याकरणां ॥ पंपर्वादि मध्याह्ने विदधेष्टा
 विदधान् वि प्रातः प्रातः प्रातः रने तथा प्राति उष्टी दिनसा
 पंडितः इति मेदिनी ॥ ते संध्याकाले च मारणां ऊर्पा
 विदधिः पुं शत्रुः विदधेष्टके वि वृत्तभने कार्ये इत्यत वृष्णिको
 विपूर्वक दिषथातोः क प्रत्ययेन द्ये हेपोच्चादिकं कर्म कृत्वा
 निष्पन्नः ॥ रेवातलोदये भूतोदय नियम
 विदधेष्टः पुं वैरता तत्पर्यायः ॥ सार जलेशान्तिविधौ प्राक्ते वेष
 वैरं १ विरोधः ३ इत्यमरः ॥ वक्ति रुदीरितः संभने एषिदी
 अत्रशायः ४ हेष्टः ५ समन्वयः शास्त्रा विदधेष्टे योम कीर्तितं
 द वैरहं ७ इति जलाधरः हेष्टाः दिद्रिः यममार यामे रत्नसि वि
 ८ इति शत्रुत्तावली ॥ हेष्टे प्राति वारुणा वायेव
 विदधेष्टकः वि विदधेष्टी हेष्टकर्ता नक्षत्र नियममार विदधेष्टाचार
 विरोधकः वैरी विदधेष्टीति वि ने वक्ति वायुयोगेव कारयेत्
 पूर्व दिषथातो एक प्रत्ययेन अथ विदधेष्टां वत्से मिषो वि
 निष्पन्नः ॥ हेष्टां रिपोः करणीयं मंदशा
 विदधेष्टां स्त्री विदधेष्टः विपूर्व नि यद्वक्तं मालिनी मते अन्त्येय
 हिषथातो रााट प्रत्ययेन निष्पः पुहसंभ रुषितो समरे पुनो त
 त्वां अभिचारकर्मविशेषः तस्यवि दौय नादरोदीन पुलि मादाय
 हितदिनादि यथा सूर्योदयसमा साधकः पूर्वना तेन विदधेष्टा
 द्य चटिकादशकं क्रमात् ३ उनादभिजायेत परस्परं विपो
 तरः सर्वसंताया अदोरात्रे दि वैरं मित्रेणा सह निश्चितं ।
 ने दिने वसंत ग्रीष्म वर्षाश्च शर महिषाश्च उरीवाभ्यां गोमूत्रेणा
 हेमंत शोशिराः हेमंतः प्राति समालिखित यस्य नाम तयोः
 के प्राक्तो वसंतो वषप कर्मणि शीघ्रं विदधेष्टं च परस्परं रक्तेन
 शिशिरं संभने ज्ञेयो विदधेये महिषाश्चैन स्मशान वस्त्रके
 ग्रीष्म ईरितः पौर्णमासी मंदः लिखित यस्य नाम भवेत्तस्यकाक

यत्नेन लेखितं वेष्टयेद्विज-
चोत्रात् केशै रेकतरे स्तनः
गर्भे आमशरावेत पितृकानन
मध्यतः षट्कोणचक्र मध्येत
विधो नोम समन्वितं मंत्रानं
प्रवक्ष्यामि महाभैरव संज्ञकं ।
ओनमा महाभैरवाय रुद्ररूपाय
सप्तशानवासिने शुभकाशुकयो
विह्वेषं ऊरु ऊरु सुरुसुरु ऊं ऊं
फट् पतन्नेत्रं लिखितं विह्वेषो
जायते भुवं ॥ इति षट्कर्म
रीपिका ॥
विह्वेषाणी स्त्री स्त्री विशेषः य
था विह्वेषाणीत या कन्या भज
रीऊरिलानना तस्यहौ तनयावा
स्नामयकारप्रकाशको इतिमा
कैरेपुराणोऽसदंशोततिः ॥
विह्वेषी विह्वेषविशिष्टः वैरी
विह्वेष शब्दादस्यर्थे श्रुत्ययेन
निष्पन्नः ॥
विध श विधो इतिकविकल
द्रुमः विधि विधानं शविधति
वेधाजगत अनेकार्थत्वाच्छिद्रक
शोऽप्ययं विधित छिद्रितो वि
ह्वेषमरः कर्णवेधः । इति
दुर्गादासः ॥
विधः पुं विमानं हस्तत्रं ॥

प्रकारः वेधने स्थितिः इति भरत
धृत रभसानयो ॥
विधुवनं स्त्री कम्पने विह्वेष
धातो भावे अनट् प्रत्ययेन नि
ष्पन्नं ॥
विधवा स्त्री स्तनभर्त्तका । तस्य
र्यायः विधवा २ इत्यमरः ॥
जालिका ३ रेडा ४ यतिनी ५ यतिः
६ इति शब्दरत्नावली ॥ तस्याः
कर्तव्याकर्तव्यानि यथा विष्णुः
स्तन भर्त्तरि ब्रह्मचर्यं तदन्वारोह
णांवा इति ब्रह्मचर्यं मेयुन वर्जने
तामूलादि वर्जनेच यथा प्रचेताः
तामूलाभ्यञ्जनं चैव कांस्पपोच
भोजने यतिश्चब्रह्मचारी चविध
वा च विवर्जयेत् ॥
अभ्यञ्जने आशुवेदोक्तं पारिभा
षिकं स्मृतिः एकादशः सदाका
र्यो न द्वितीयः कदाचन ।
पर्यंकशापिनी नारी विधवा पा
तयेत्यति गंधद्वयस्य संभोगोने
व कार्यस्तयापुनः तर्पणप्रसरे
कार्यं भर्तुः ऊश तिलोदकैः ॥
पतत्त तर्पणे उज्ज पौत्राद्यभाव
इति मदन पारिजातः ॥
वैशाखे कार्तिके माघे विशेष
नियमंचरेत् स्नानं दानं तीर्थं

याचोविशो नामयदं उज्जः ३ कं वनेत नज्यान्केश संस्कारा
तिश्रुहितं अपिच ब्राह्मणीय रे गात्र संस्कार मेवच केशवेणी
तिदीना या भवेत्रिकाभिणी स जरायुं ततोर् तीर्थकं विना
दा एकभक्ता दिनाते सा हरिणा तैलाभ्यग न ऊवीत नदि पश्य
ज्वरता सदा नयने दिव्य वस्त्रे ति दर्पणं सुविच परंपराचया
गंधद्रव्यं स्तेलके स्ननेच च न न्तं महोत्सवे नतंकगायने
दानं चैव शोख सिद्धर भूषाणां ॥ चैव स्वेषं पुरुषं शुभं ॥
यत्का सलिनवसा सात्रिमे ना इतिब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्णजन्मात्
शयाणां स्मरेत् नारायणस्य सेवां उ ४३ अध्यायः ॥
च ऊरुने नित्यमेवच तजामोक्ता विधा स्त्री विधिः प्रकथः इत्यम
राणां प्राश्नकरुते नम भक्तिः २ स्थितिः गजात्रं वेतने ।
प्रवृत्त्येच पुरुषं सदापश्यति ॥ इति मेदिनी शब्दरत्नावली ॥
धर्मतः मिष्टान्नं नच भुंक्ते कर्म इतिवेदः वेधने ।
सा नज्यादिभवे वृत्ते । इति विकीर्षाः ॥
एकादश्यां न भोक्तव्यं कृष्णमा
ष्टमी दिने श्रीरामस्य नवम्याच विधाः पुं ब्रह्मा इत्युक्ताविशेषः
शिवरात्रौ पवित्र्या अचाराय विधाताः पुं ब्रह्मा इत्यमरः
च प्रेतायां चंदसूर्यपरागयोः ॥ कामदेवः इति मेदिनी ॥ मदि
श्रष्टद्रव्यं पविताजं भुजतेपरमे उज्जः तस्यभायां मेरुकन्यानिप
वच तामूले विधवास्त्रीणां लीः तस्यप्रवःशराः तस्यस्तः
तीनां ब्रह्मचारिणां ॥ संन्यासिनां वेदशिराः कविश्च । इति
च गोमासे सदातसे अतौअतं श्रीभावावतमतं ॥ विधातु
रक्तशाकं मसूरं च जमीरं पाणं विविजगति र्यथा कंस उवाच
मेवच अलाउर्वर्त्तलाकारावजे हणान पर्वते हन्ते शक्तो धाता
नीयाच तैरपि पर्यंकशापिनी च देवतः क्रीदेन सिद्ध शालेत्
नारी विधवा पातयेत्यति ॥ मशोकन गजे तथा शिशुनाच
यान मारोहणा कृत्वा विधवानर महावीरं महोत्ते सदानेत्वभिः ॥

अधिकेण च मार्जारं मेरुकेन भु
जंगमं एवं जयेन जनके भ
लेणैव च भक्तं वक्रिणा च
जने नष्टं वक्रिं पुष्प तणोनच
पीताः सप्तसुश्रुत हिजेनैकेन
जङ्गना धातु गति विविधा ॥
इत्येता भुवनत्रये इति ब्रह्मवैव
र्ते श्रीकृष्णजन्मखंडे ॥ अध्यायः
अपिच भलंदन उवाच ।
संवंधोहि विधिवशो नमेषाधो
ब्रह्मापिच प्रजापति योगक
र्ता जन्मदाता हमेवव का कस्यप
त्वीकन्यावा वरः कोवा समाधनः
कर्मानुत्पत्तदः सर्वेषां कारणा
विधिः भवितव्यं कृतं कर्म तद
मोचं श्रुतौ श्रुतं श्रमया निष्क
ले सर्व मनीषासोद्यमो यथा ।
दृष्टभानु प्रिया धात्रा लिखिता चे
त्सुता मम पुत्रा भूतेव कोवाहंके
नोन्मन निवार्यते । इति ब्रह्मवै
वर्ते श्रीकृष्णजन्मखंडे ॥ अध्यायः
यः शुभश्च तागे दोषः कामुकी
नां शापभाक्पापभाकरही ।
ब्रह्माजगदिधातापि न विरक्तः क
त्तवान् तागे दोष स्तुतदाचि
न्नास्माकं तत्तु योषितो यपरं
। स्तुतदुः खेन ३ः

स्वार्तो योऽयं शपति निश्चितं
तेशापे खेदिते शक्नो न विधा
ता जगत्पुत्रः इति ब्रह्मवैवर्ते
श्रीकृष्णजन्मखंडे ॥ अध्यायः
असौ जगतां पति र्यथा । हो
धाताच विधाताच योगातो ज
गतां पती हो प्राप्तासौ विने
केस्मिन्मार्गधर्मो प्रकीर्तितो ॥
इति वक्रिं प्रगणो गणभेदनामा
ध्यायः ॥
विधातुः पुं नारदमुनिः इति
त्रिकांडशेषः ॥
विधात्रा पुः पुं नारदमुनिः इति
त्रिकांडशेषः सूर्यशोभा यथावेषा
रानो विधात्रा पुं दिव्यवस्तोदिवा
करः इति श्रवचदिका ॥
ब्रह्माण्डवयः तद्यथा चतुर्दश
मन्त्रैरे ब्रह्माण्डं एकं दिने भव
ति तन्मनुष्यमानेनैकः कल्पं हि
शक्तस्ते ब्रह्माण्डं एको मासो भ
वति एतादृशो ह्येदं प्रमाणं ब्रह्म
णाः समस्तस्यो भवति एवं वर्षं
तं ब्रह्माण्डं आधुः तत्र पंचाशत्तुषां
वर्षाणां एकपंचाशदारभेऽधुना
श्वेतवाराहकल्पः अत्र मन्त्रैरा
णि अतीतानि यद् अयुता वैवश
तमन्तरे वर्तते इति श्रीभगवत्पते

विधात्री स्त्री पिप्पली इति श
वचदिका विधानकर्त्री यथाग
तासूनां वाक् प्रकर कृत को
ची परिलसेनितम्वा दिग्वस्तो
भुवन विधात्री चिनयनो म्म ।
ज्ञानस्य तत्पेशवद्विदमदाका
ल स्रतप्रपुक्तो त्वा ध्यायन न
ननि जउचेता अपि कविः इति
तंत्रसारे कर्पराव्यस्तात्रे ॥
विधानं स्त्री विधिः इति जरा
थरः करणं इति नानार्थविधि
श्रवटीकायां भरतः कविकवतः
इति हारावली ॥
विधानकं स्त्री यथा इति श
वचदिका ॥
विधायकः वि विधानकर्ता पुं
दितः इति श्रवटीकावली विधा
यकः वि विधानकर्ता विधित्ता
पकः विपूर्व धा न धातोर्णाक
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
विधापीने वि विधानकर्त्री वि
र्वक धान धातोर्णाक प्रत्ययेन
निष्पन्नः विधाये स्त्री कर्पेन
विपूर्व धातोर्णाक प्रत्ययेन नि
ष्पन्नं विधिः पुं ब्रह्मा भाग्येक
मः विधानं इत्यमरः कालः
इति मेदिनी विधिवार्ता ।

प्रकारः नियोगः इति हेमच
द्रः विष्णुः इति हनाग्रथः ॥
कर्म इति त्रिकांडशेषः गता
ने इति जराथरः वैद्यः इति
राजनिर्घटः यागोपदेशकयथा
इति भरतमुक्तकोषः यद्विद्य
सूत्रलताणां तगततत्ताविशो
यः यथा संज्ञाच परिभाषाच वि
धि नियमपवच श्रुतिदेशोऽपि
कारश्च यद्विद्य सूत्रलतायां अथा
प्रमाणको विधिः सत्त द्विविधः
वर्णोत्पादनरूपः भाववृत्त्यश्च व
र्णोत्पादनरूपो यथा सहर्णोर्व ३
त्यादिः अभाववृत्त्यो द्विविधः ना
शोनिषधरूपश्च नाशविधि र्यथा
लोपोऽस्य माद्रो दिव्यादि नि
षेध विधि र्यथा नाजोऽन्त इत्या
दि सामान्य प्राप्तस्य विशेषावधा
राण नियमविधिः यथा रंजो
विः सपि इत्यदि अत्यधर्मस्याम
नारोपणा मतिदेशविधिः यथा
श्वदिक इत्यादि पूर्वसूत्रस्थित
पदस्य परसूत्रेष्वप्यस्ति अधिक
रविधिः सत्त द्विविधः सिद्धावलो
किताव्यश्च मंडकमुनि रेवच
गंगाश्रोत इति त्वातो अधिका
रास्यो मताः सिद्धावलोकिता

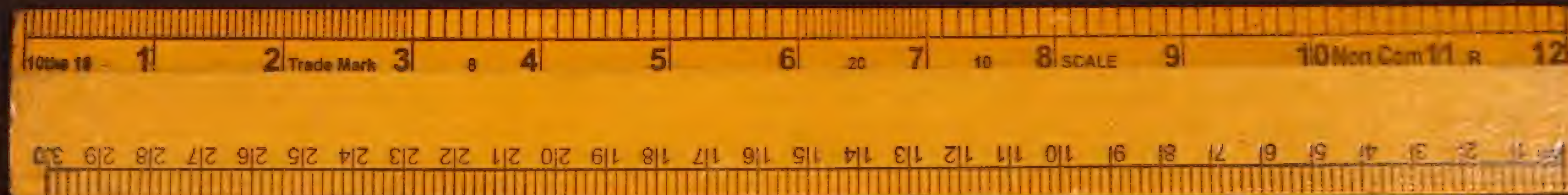
यथा वावगोदाते इत्यस्मादोते
इति पदस्य अकारागतेऽप्यस्य
तिः संकुक्ष्यति यथा लभिस
३.३.सीसस्मात् अत इतिपदस्य
आक्तिम भवि इत्यत्रोपस्थितिः गे
गाओतो यथा लेः सि ओ नस
इत्यस्मादेति इति पदस्य तदित
पर्यन्तेषूपस्थिति इति पवच ।
कार्यं कार्यं निमित्तं च विधिः
सूत्रमुदाहृतं कदाचित्कार्यिका
याभ्यां क्वचित्कार्यसंकार्यागदि
तो दुयैः क्रियते यत्र तत्कार्यं
आदेश प्रत्ययागमं यस्मात्प्रत्य
ये यस्मिन्निमित्तं द्विधामतं या
कात्तायांत सर्वेषां मनुवृत्तिः फे
भवेत् इति ॥ एवंचवहिरंग
विधिभ्यः सादन्तरंग विधि वृत्ती
प्रत्ययाश्रित कार्यंतुवहिरंगसु
दाहृतो प्रकृत्याश्रितकार्यस्या
दन्तरंग मिति भुवं प्रकृतेः एवैश्व
सादन्तरंगतरे तथा सावकाशवि
धिभ्यः साहलीनिर्वकाशकः क
स्य चिद्विन्न कार्यस्यप्रथमे परत
स्तथा ॥
संभवेद्विषयो यस्य संभवेत्साव
काशकः ।
आदौ हि विषयो यस्य यतो न

हि संभवेत् संपंडितगणो रुतो
विधि निर्वकाशकः तथा सामा
न्यकार्येभ्यो विशेषकविधि वृत्ती
वहवो विषयो यस्य सामान्यवि
धिर्भवेत् स्वतः साहिवयो यस्यस्य
विशेषविधि मंतः आगमादेशयो
र्मध्ये वृत्तीयानागमो विधिः प्रकृ
तिं प्रत्ययैवापि यो न हेति स
आगमः आदेश उपचातो यः प्र
कृते प्रत्ययस्य वा । सकलेभ्यो
विधिभ्यः साहली लोपविधिस्तथा
लोप स्वरादेशयोस्तुस्वरादेशो
विधि वृत्ती । इति सुप्रबोध
याकराण वीकायां उगीदासः ॥
अथविधिभेदाः तत्र कश्चित्प्रथा
नविधिः सतु सतः फलहेतुकि
याया कथमित्याकांतायां विधाय
कः । यथा ।
इतो यजति इत्यादि कश्चित्प्रयो
गविधिः सतु यावदंग युक्त
क्रियाबोधकः यथा ।
यावदंग युक्तं यजेत विलस
ता स्वर्गकाम इत्यादिकश्चिद्
ता फलविधिः ।
सतु आकांता निवृत्ते अधिक
फलाय प्राप्तकर्मणि गुणवि
धिः । यथा । गोदो

हेनापः प्रणयेत्यस्यकाम इत्या
दिः प्रधान विधिश्च द्विविधः ३
सतिर्नियोगश्चेति तत्रोत्पत्ति
स्तु धर्मस्वरूपबोधकः यथा
आग्नेयाष्टाकपालो ग्रमावासा
यो पोर्णमास्यां चाद्युतो भवति
इत्यादि नियोगश्च स्वर्गकांक्षेपि
कारि बोधकः यथा स्वर्गकामो
यजेत इत्यादि अंगविधिस्तु काल
देशकर्त्रादि बोधकतया अनिय
तपव प्रधानांगविधौ विधेया
प्राप्ति प्राप्तिभ्यो वैविध्यं तत्र प्र
प्राप्तितो हेविध्यं तत्राप्यतत्ताश
मोश्वैर्विधिः पक्षतोः प्राप्तो
नियमविधिः विधेय तत्प्राप्तिप
तयोः प्राप्तो परिसंख्याविधिः ।
अतएवोक्तं विधिरन्यत मप्राप्तो
नियमः पातिका सति तत्रचान्य
त्रच प्राप्तो परिसंख्या विधीय
ते तत्रप्रधानस्य विधिभेदो य
था अहरदः संध्याउपासीत इ
त्यादि एवैर्विधिः अत्र विधेय
स संध्यादेः शास्त्रतो रागतो
मायतो वाक्चिदप्यप्राप्तेः तथा
अतो भार्यामुपयात इत्यादि निय
मविधिः विधेयस्य भार्याभिगम
नस्य रागतः प्राप्तोऽपि रागाभावात्

तोः प्राप्तेः यथा प्राप्तितोऽपि
मुंजीत इत्यादिः परिसंख्याविधिः
विधेयस्य तत्प्राप्तिपक्षतास्य
रागतः प्राप्तेः अंगस्य विधिमे
दो यथाशारदीयपूजायां मह्यमा
उपवसेत् इत्यादिरएवैर्विधिः
अत्र विधेयस्योपवासस्य पतद
म शास्त्रतो रागतो मायतो
वाक्चिदप्यप्राप्तेः तथा आदे भु
जीत पितृसेवितमित्यादि निय
मविधिः विधेयस्य आह्वयशोभ भो
जनस्य रागतः प्राप्तोऽपि रागा
भावात्पक्षतोः प्राप्तेः तथा वृद्धि
आदे प्रातरामंत्रितान्तिप्राप्त इ
त्यादिः परिसंख्याविधिः अत्रविधे
यस्य प्रातर्नियमं वराणस्य तत्प
निपक्षस्य एवैदिन सायनिमेव
णस्य च पार्वणावजायतः प्राप्ते
रिति स्रते रुदाहरणं इति धर्म
दीपिका मायमते विधि यथा
प्रवृत्तिः कृति रेवात्र सावेच्छाता
यतश्च सा तज्ज्ञानं विषयस्तस्य
विधि स्तज्ज्ञापकाशुवा विधिजन
ज्ञानात्प्रवृत्ति दृष्टेयते सा इच्छा
तः चिकीर्षातः चिकीर्षाच कृति
साध्यतेषु साधनतज्ज्ञानात् तज्ज्ञा
नस्य

प्राप्ति
मोमभरणस्य

विषयः कार्यं तं इष्टसाधनत्वे
विधिरिति प्राचीनमतं स्वयमत
माह तत्रापकोऽयं वेति इष्टसा
धनत्वात्मापक ग्रामाभिप्रायो
विधि प्रत्ययार्थः इति हरिदासी
यज्ञसंज्ञाजतिः ॥ अपिच आ
श्रयत्वं सत्त्वेन प्रत्ययोपस्था
पितेष्टसाधनत्वात्स्वार्थपर
पदवदित वाक्यत्वे विधित्वमी
मांसकमते इष्ट साधनत्वेक
तिसाधनत्वे एक विध्यर्थः
इति गदाधर महाचार्यकृतवि
दित्तत्रयः विधिदर्शने ३ सदसः
इत्यमरः विधिदेशकः ३ सदसः
इति शबरवृत्तावली ॥
विधिवत्त्वं यथाविधि विध्यत
सारेण यथा तोषयेत्सततं भा
र्यं विधिवत्तापिपीडितं ।
इति कालिकापुराणे ॥ अथा
यः अपिच संध्या मुपास्य वि
धिवत्तिलपत्राद्युपाजयेत् ।
इति शिवरात्रिव्रतकथा ॥ अ
नन्व प्रमये इष्ट वित्तकर्तृ
देवस्वात्मके शिवे व्रतोपवास
विधिवत् अदयाव विमलरः
इति मत्स्यपुराणे योगमाहा
त्म्यं ४६ अध्यायः । अपरेच

इति नक्षत्र पुरुष उपोष्य वि
धिवत्तये सर्वान्कामामवाप्नोति
विस्मलोके महीयते ॥ इति
तत्रैव ५१ अध्यायः ॥
विधुः ३ चंद्रः विस्मः कर्षः ।
इति मेदिनी ॥ अथा इतिश
हरत्तावली ॥ राक्षसः । इति
विष्णुः आपुथः वायुः इति सं
क्षिप्तसारोपादिहृतिः ॥
चंद्रस्य हादशावस्था तत्काल
दिश्व यथा चंद्रस्य हादशावस्था
भवेति शृणु ता अपि विधु
विधुच सत्तेषु अस्मिन्नादि व
रास्पदे प्रवासस्थं पुन नष्टम्
तावत्संजयावदे हास्यावस्थत
तावत्स्य क्रीडावस्थं नक्षत्रे क
पावत्स्यसंस्थावस्थं हादशाव
स्थं भवेत् प्रवासं तानिस्तु
यशोदासी रतिः सत्ते शोको
भागोन्नरः कंयः संस्थावस्थाक
मात्कृतं जन्मस्यः कुरुते रति
द्वितीये नास्ति निर्हतिः तृतीये
राजसमानं चतुर्थे कलहागमे
यन्ध्यागमः पंचरतिः प्रजाव
सप्तमे अष्टमे ग्राह्यासन्देशे नवेम
क्षेत्रासंचयः दशमे कार्यनिष्
तिर्भव मेकादेशे जयः हादशेन

शशांकेन सत्ते रेव न संशयः
इति गाकडे अध्यायः ॥
चंद्रस्य तय दृष्टि कारणां य
था अस्मोवाच कारावाचमती
चैवदिविधा पूर्णिमा मता सिनी
वाली कुरुष्वैव अमावास्या दिये
वते अमा नाम रेव रश्मिभ्यं
लोके प्रतिष्ठिता यस्मात्तोमोव
समस्या ममावासी ततः स्मृता
पूर्वोदित कलाभिन्न पौर्णिमाया
निशाकरे पूर्णिमानुमती ज्ञेया
पंचास्तमित भास्करे यस्मात्ताम
नुमन्ते देवताः पितृभिः सत्ते
स्मादनुमती नाम पूर्णिमा प्रथ
मा स्मृता यदा चास्तमिते सूर्या
पूर्णाचंद्रस्य चोद्गमः युगपत्स्यात
रा रागस्तदावमति पूर्णिमा ।
राकाता मनुमन्ते देवताः पि
तृभिस्तद रेजनाच्चैव चंद्रसरा
केति कवयोऽनुवन् सिनीवाली
प्रमाणं त सीताशेषो निशाक
रः अमावास्या विशत्कर्त्तुं सि
नीवाली ततः स्मृता ऊदति को
किलेनोक्तो यः कालस्तु समा
प्यते तत्काल सत्ता तेषा वै अ
मावास्या ऊहः स्मृता अनुमता
शवाः कार्यो सिनीवाल्याः ऊहः
स्मिना पतासा विरलः कालः ऊ

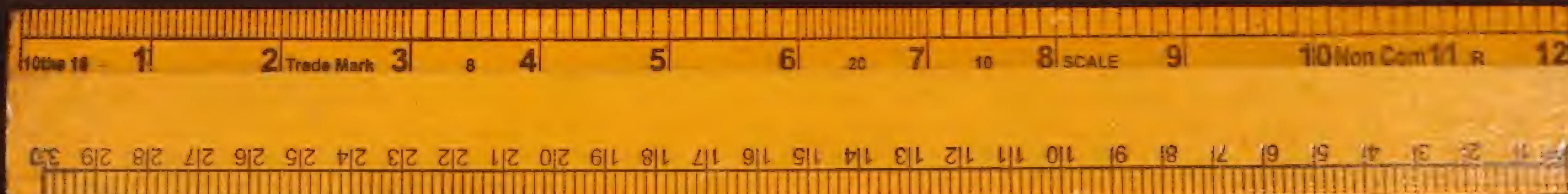
वेति ऊहः स्मृता कलाः चोदश
सोमस्य मुक्ते वर्धयते रविः अ
स्मतेनामते कालं पीयते देवतैः
क्रमात् प्रथमापिबते वक्रिर्हि
तीयोपवनः कला विभ्येदेवा स्त
तीयोत चतुर्थीत प्रजापतिः पं
चमी वरुणापि षष्ठीपिबति
वासवः सप्तमी मृगशो दिवा
वसवोष्टोतया सुमी नवमीक
सप्तम्यपिबती दुः कलामपि
दशमी मरुतश्चापि रुद्रा एका
दशी कला हादशीत कला वि
स्र धनदश्चयोदशी चतुर्दशी
पशुपतिः कलापिबति नितशः
ततः पंचदशीचैव पिबेति पित
रः कला कलावशिष्टा निष्पी
तः प्रविष्टः सूर्यमेतत्तं अमा
या विप्रते स्मैव अमावाशी
ततः स्मृता पूर्वाक्षे विप्रतेचा
र्कं मध्याह्ने त वनसति अ
पराक्षे विशाखस्य स्वयं विवा
दिसंभवः आपः प्रविष्टः सोम
संशेषया कलयेकया । तदा
गुल्म सताहृताग्निष्यादयति
चोषथी । तमोषपिस्थितं गावश्च
रथापः पिबेति च त्रैमास्यते गो
भ्यः सीरत्तं उपगच्छति तली
रमरते भूता मंत्रमते हिजात
मा

यः स्नाहाकार वषट्कारे नृकं
स्नारुतयः क्रमात्क्रुत मधिष्ठे
वाय पुनः सोमं विवर्हयेत् एवं
संतीयते सोमः क्षीणश्चाप्यायते
पुनः तस्मात्सूर्यः शशीकस्यत्
य इहीविधेर्विभुः इति देवीपुत्रा
गोचंद्रं तय इहिः ब्रह्मोवाच ।
यदयं वदते लोका वालिषा-
त्तात्महामते तदहं संप्रवक्ष्यामि
चंद्रसूर्योपरागिकं यदिसमम
येनस्त मेतोराशि दिवाकरः
तत्कथं नोदरेष्येन राजर्नभ-
मसात्कृतः अथवा राजणाक
म्य शत्रुवक्तुं प्रवेशितः तत्कथं
दशनेस्तीक्ष्ण शतधानं विवि-
दितः विमुक्तश्च पुन रंय स्तये
वारंवेडमंडलः नचास्यापद्यते
जोनस्यानादपसावितः यदिवा
होष निष्पातः कथं दीपतरोःभ
वत् तस्माज्जतेजसा शशी राहोवे
त्कं गमिष्यति भक्षार्थं सर्वदेवा
नासोमः सृष्टः सूर्येभुवा तत्रस्थ
मस्तेवापिसभूते सूर्ये तेजसा
पिवन्नुमयदेवा पितरश्च स्व
धाम्ते । त्रयं च त्रिशतं चैव
त्रयस्त्रिंशतं चैव । त्रय-
यश्च विसहस्राश्च देवाः सोमं पि-
बन्ति ये राहो रण्यस्ते भाग्ये ।

पुन सूर्यं स्वयंभवा तस्मात्तदा
ऊरागत्य पातु मिक्षति पर्वत
उद्धम पार्थिवी ज्ञायो मशकार
न्नेमामयः पातु मिक्षन्ततश्च
इ माच्छादयति चन्द्रमक्षि ज्ञा-
यया शुक्ले च चंद्र मभ्येति कं
मे पर्वणि भास्करे सूर्यमंडले
संस्थे चंद्रमेव निवासति तस्मा
मिबति तं वाज्ज सनु मस्याति
नाशयन् अविहिंसत्यथापमपि
वति भुमरो मधु चंद्रस्य ममूते
तदहं भद्रादाह् रश्मते चंद्रको
तो मणि यंदेहृदिने सूर्येत्त
णात्तरं पि नहीयेत तेजसा
नैवमुच्यते यथा सूर्यमणिः स
योद्धास पावकं शुभ नभवंता
हीनोपि तेजसा नैव मुच्यते ॥
एवं चंद्रश्च सूर्यश्च छादितावपि
राहुना सतेजसा नमुच्यते नोग
हीनो बभूवत पावेत्य च चंद्रस्य
माणिः कलसाकृतिः सोमा दे-
वत संयोगाच्छाया योगाच्च पा-
रिवात् राहोश्च वर लब्धाहं प्र-
सरेदस्ते शशी स्वदोर कालेमे
शान्ते वस्तेच्छा च गो रथ्या ॥
स्वागादेव सूर्येत्तीरे तेषुः
सूर्ये स्ते पितेव सूर्यो देवानो
सोमो मातेव लसते ॥

यथा मातः स्तनं पीत्वा जीवते
सर्वे जन्तवः पीत्वा मते तथा सो-
माच्छादयते सर्वदेवताः संभृतं स-
र्वयोगे च तथा ये सूर्ये शशी
तत्सूर्ये यथा भाग्यं मुपजीवति
देवताः तस्मिन्काले समभ्येति
राज्यं पवकं यति सर्वमेहंति भा-
ग्यं च पादपादार्हमेव च आक्रम्य
पार्थिवी ज्ञायो पावती चंद्र मे
उते स्मृतः सभागो राहोस्ते देव
भाग्यं लोकोष्ठाः तस्मिन्विधा-
य देवानां राहोः पूर्वगतस्य च
हो नृत्तय मायाति तेजसा नैव
मुच्यते तिथि भागाश्च यावतः
पुनस्त रं प्रमाणातः सर्वज्ञाया
स्थितः कालस्तावानेव प्रकीर्ति-
तः अतो राजभुजः सोमः सोमा
इहि दिवाकरः पर्वकाले स्थि-
ति स्त्वेवं विपरीतः पुनः पुनः
अतश्चादयते राजभुवच्छाशि
भास्करो राजभुवकसंस्थानः सो-
ममाच्छाद्य तिष्ठति उद्धमपा
पार्थिवी ज्ञायो भूममेव इवो-
स्थितः चंद्रस्य परवस्तुत्तराज
णाभास्करस्य च नात्रावतिष्ठति
तस्य केवलं यामतीकृतं कदेमे-
न यथा वत्त शुक्लमण्डपहमते
एकोद्देशेय सर्वयोगा राजा चंद्रमा

सथा
प्रतातिते तदेवेर पुनः शुक्ल
तरे भवेत् राजभुक्तं भवेत्तद
निर्मलं चंद्रमंडलं राजनाच्छा-
दितो वापि दृष्ट्वा चंद्र दिवाक
रो विष्णुः शोतिपरा भूत्वा पुन
राण्यापयति ते पर्व न गत्यते स
यं चंद्रमा स्तत्र गत्यते अनुया
स्तन पश्यति मानुषा मांसव
स्तयः जगत्समोहनं चेतस्गार
एव चंद्रसूर्यो यो इत्याद्ये देवोपु
राणो ग्रहाणां विकल्पः विधोदे
वपि शायनकारणात् राजय
स्नादिकाराणां च कालिकापु
राणो ११ अध्याययो रंष्टये
विधुतः चि त्तक्तः इत्यमरः
कंपितश्च ॥
विधूतिः स्त्री कम्पने विपूर्व
भूपातोः क्लिप्तयेन निष्प
जाविधुननं स्त्री कम्पने इति
जटाधरः ॥
विधुतः ५ राजः इत्यमरः
विधुपंजरः ५ तद्वत् इति शब्द
माता ॥
विधुप्रिया स्त्री चंद्रपत्नी यथा
राजाय एषा विधुप्रिया इति
कान्तरे ॥
विधुरे स्त्री प्रविशेषः इत्यमरः

वैकल्यं इति विकलः शेषः ॥
विधुः वि विकलः इति मेदि
नी विधुः सती रसाला इति मे
दिनी विधुः वने क्ली कं पने इत्य
मः विधुः वि कम्पिते तत्ते
इति हेमचन्द्रः ॥
विधुः स्त्री कं पने विधुः
धातोः क्ति प्रत्ययेन निष्पन्ना
विधुः वने क्ली कम्पने तत्तयोः
यः विधुः वने इत्यमरः विधुः
ने इति शब्दरत्नावली ॥
विधुः क्ति कं पिते विधुः
अतः धातोः क्ति प्रत्ययेन निष्प
न्ना विधुः क्ली विशेषणार्थं
यथा अथावकं विधुः
लोकादृष्टादिना उद्भूत
वासा उन्निष्ठे हर्षे विधुः तमेह
नः इत्यधिकृतत्वे ॥
विधुः वि विधातेशक्यः वा
काष्णः तत्तयोः विनयग्राही
१ वचने स्थितः २ आश्रयः ३
इत्यमरः विधुः स्वोपविष
यः यथा अनुवाच मन्त्रात्
न विधुः यदीयेत न सत्य
सदे किं विलुक्त्रचित्तमिति
ति इत्येकादशीतत्वे अपि च पु
माणात्तरासन्निहिते कर्म प्रथम
उद्भू न विधुः भवति शब्देन

तस्य कर्मणा उपस्थिति रित्यपरे
ये विधुः कर्मणा एकादो अवि
तत्काल जीवितः कर्मणिकारात्
प्रमातरं लभ्यते नाविधुः यत्नाति
यादिगुणाः इति तिथ्यादित
त्वे ॥
विधुः स्त्री विधुः वने विधुः
स्वोपविषयत्वे यथा यथावत्
धादिषु पापस्य निषिद्धतयोप
क्त बाह्याणां हि ज्ञाने हेतुत्वे त
थागंगास्नानादिषु पुण्यस्य विधे
यता वच्छेदकं गंगादि ज्ञाने हेतु
त्वे इति प्रायश्चित्ततत्वे ॥
विधुः १ विनाशः यथा र
हिते वेगाः नृतापः शास्त्रानाम्
तिभिश्च विधुः कपिते शीघ्र
गसत्त स्वेच्छधंसोः यदभित्तं ॥
इति तिथ्यादितत्वे ॥
विनयः वि प्रणतः भुगः शि
क्षितः इति मेदिनी ॥
विनया स्त्री गरुडमाता पितृ
कामेदः इति मेदिनी ॥
विनयास्तनः १ गरुडः इति हे
मचन्द्रः गरुडश्च ॥
विनयः १ विन्याकृतः क्षाति
यान् इति त्र्यातः इति शब्द
चन्द्रिका ॥

विनयकं क्ली भैरवपुत्रं इति
राजनिर्वृतः ॥
विनयं वि वणिक् क्षितः नि
भूतः विजितेन्द्रियः इत्यमर
पालः ॥
विनयः १ शिक्षा प्रणतिः ॥
इति मेदिनी भुगु विनयप्रस
शा वृद्धोऽपि निते सेवेत विप्र
त्वेदविदः सुवीन तेभ्यो हि
शिते त्विनय विनोतात्मा हि
तिमशः समया वशां क
योत्पत्तिवीजावसंशयः ॥ व
हवोः विनयादुष्टा राजानः स
परिच्छदाः वनस्या श्वेव राज्या
नि विनयात्पत्तिपेदिरे ॥ इति
मत्स्यपुराणे ८६ अध्यायः ॥
दंडः यथा यत्त एवेमाक्षारपेय
स्त नियते स्यात्त दोषभाक् ॥
पञ्चायः सोपसत्कारी प्रवृत्तः
विनयो गुरुः इति नारदवच
नं तत्सर्वोपेक्षया परमाधिक
वाकारुष्यात्पादकस्यापि सत्स
दंड विधायकं युगपत्प्रवर्त
ने अधिक दंडभाव माहसप
वपारुष्ये साहसे चैव युगपत्स
प्रवर्तयोः विशेष अत्र लभ्य
तविनयः स्यात्सम क्षयाः विनया
दुष्टक १ अतरेणा ३ अतरे ४

दंडः इति व्यवहारतत्वे ॥

विनयग्राही वि वचने स्थितः
इत्यमरः ॥

विनयस्यः वि आत्माकारी त
त्तयोः विधेयः १ आश्रयः २
वचने स्थितः ३ वषः ४ प्रणयः
इति हेमचन्द्रः ॥

विनया स्त्री वात्सल्यकः इति
मेदिनी ॥

विनयानं क्ली ऊरुत्वेन तत्त
रस्तिनाया उत्तरपश्चिमे वतेन

इति विकलः शेषः विनाशश्च
विनयः वि नाशश्च यः धंसति

शिरः यथा शिखी विनयाप
रुषो ननष्टः इति विशेष्य

मि रोकाया मशुरानाथः पति
तः यथानादः विनये वाप्य

रणे पितृपुत्रतस्तरे विनयेप
तिते इति वायभागः ॥

विनयिः स्त्री विनाशः इति वि
प्रवृत्तया धातोर्भावे क्ति प्रत्यये

ननिष्पन्ना इति सिद्धांतकौमुदी
विनयः वि गतवासिकः तस्य

योयः विप्रः १ विप्रः ३ विना
सकाः ४ इति नारायणः

विनाय वज्रेन तत्तयोः
विनाय वज्रेन तत्तयोः

विनाय वज्रेन तत्तयोः

हिरुक् ५ नाना ६ इत्यमरः ॥ ऊचुः देव देव महादेव मृत
विनायकं वि यत्नं इति वि पाणो विलोचन विज्ञाप्य मति
कांउशेषः ॥ शिष्टानां उपादयित महसि प
विनायकः ७ बुद्धः गणेशः वसुक्त स्तदा देवै भवः परमया
इत्यमरः गरुडः विज्ञः गुरुः मृदा उमा निरीक्षयामास वृत्त
इतिमेदिनी विनायकगणानां वानिभिषेगाद् देवानां सन्निधौ
यथा गान्धर्वो विसवश्चैव हो तस्य पश्यतो मा महात्मनः विना
विज्ञेयो विनायको इति वक्ति भूद्योनि मूर्तेभ्यो हृष्यते केन हे
पुराणो गणभेद नामाध्यायः तना श्रुत्या विद्यते मूर्ति रण
विनायकस्यातन्नि यथा प्रजा मूर्ति स्तथैव तेजसः ससनया
पात उवाच कथं गणपतेर्न पिमूर्ति रेवा त हृष्यते आका
ममूर्तिमत्त्वं सतम एतमे स शसकथं नेति मत्वा देवो जहा
शयं द्विपि धृतिकथं वावस्थितं सच ज्ञानशक्तिः गगन्तु य
महातपा उवाच पूर्वदेवगणाः दृष्टव्योन्निशंभना यच्चैकं ब्रह्म
सर्वं ऋषयश्च तपोधनाः कार्या गापूर्वशरीरेत शरीरिणां यच्च
रेभे यथा प्राप्ताः सिद्धिं तेन स पि दसितं तेन देवेन परमेष्टि
प्रायः सन्मार्गावस्थि ७ यथा ना पतत्कार्यं चतुर्केरा श्रुत्या
सिध्यते विज्ञतः क्रियाः यस्तत दि चतुर्थेपि मूर्तिमानति तेजसी
कारि ७ सर्वेषु तद्देवमविज्ञ रसतः परमेष्ठिनः प्रदीप्तामोमहा
तः ततो देवाः सपितरश्चिन्त्या दीप्तः कुमारो भासयन् दिशं पर
मास्त रोजसा असक्तार्ये ७ विज्ञ मेष्टिगणो युक्तः साता बुद्ध उवा
र्थे सर्वं यवाभ्यमंत्रयन् ततस्ते परः उमत्र माचो देवानां यापि
यां तदा मंत्रं ऊर्वतो विदिवोक तः संप्रमोदयन् कात्या दीप्तात
सां बभूव बुद्धि र्गमने रुद्रं प्रति था मूर्त्या रूपेणावमहात्मवान्
महामते ते तत्र रुद्रमायत्र के तदृष्टापरेम रूपं कुमारस्य महा
लास निलये गुरुं ऊचुः सविन तानः उमानिमिष नेत्राभ्या तम
यं सर्वप्रणिपात पुरःसर देवा पश्यतभामिनी तदृष्टा ऊपितोरेत

स्त्रीत्रकोप समन्वितः मत्ताऊ णि यस्ते विधो वक्तुसमुद्रवः प्र
मारुपेत शोभने मोहनं दृशो भुविनायका नाम वसन्ति मेऽगुगा
ततः शशापते देवो गणेशोपर भवेत्तथासात्मवेणावास्वेत्या
मेष्टरः कुमार गजवक्त्र स्त प्रत चतुष्टय शरीरचारी आकाशमे
स्वजदर स्तथा भविष्यति तथा तदृष्टया व्यवस्थितं त्वया चेकोव
संपेरुवौतगति भ्रंवे एवंशशा दतोते प्रयाताः प्रभु भवन्त्यतिभा
पते देव स्त्रीत्रकोपसमन्वितः ७ त्वपाणिना इमान्निचाते सुवरा
त्वया शरीर मुत्पाय ततो देवोरु अदेहि इमेव मुक्तापिगते पिता
धान्वितः यथा यथासौसशरी मेर विलोचन आत्मभरे जगाद
रमाद्यधनेति देवस्तिशिलास विनायको विज्ञकरो गजास्योग
पाणिः तथा तथा चागरुहाच गोशानामा त भवस्य ७ ३ः पते
कासनलेस्तिनोसंयपतेस्तथाने चसर्वे त्वपांत भूत्याविनायका
विनायका नेकमुत्वा गजास्यास्त क्रूरदृशः प्रवेशः उद्धम दानादि
माल नीलाननसन्निकाणाः उत विद्वद्देहाः कार्येषु सिद्धिं प्रति
स्य रुचै विविधास्तद स्त स्तत पादयेतः भवांश्च वेदेषु तथा म
देवा मनसाकुलेन किमेतदिम विप्रकार्येषु ज्ञानेषु महानुभावा
दुत कर्मकारी शेकः करोत्यपति त अथेषु एनो लभतेनयाचवि
मे महच्च कार्यसुराणां कृत मेतदि नाशयिष्यस्य कार्यसिद्धि इमे
ष्टं भवेत्तथेतं परितं ऊतस्तत दि वसुक्तो परमेष्टेरा सरेः समको
वोकसाचितयतां तथात विना चनऊंभ संख्येः जने स्तथा साव
यकैः स्तथा लभिता बभूव चतुष्टय भिषिक्त गात्रो वराज राजेद विना
आप्रतिमोविमान मारुहा रेवा युक्तानो दृष्टाभिषिचमाने तदेवा
कृत्तिदेनगाद भूत्यास्त देवास्त स्तगणानार्य के तदृष्टः प्रयताः
नायकेन विलोचनेनादुतत्रपिणा सर्वे शिष्टास्तस्य सन्निधौ देवा
व अनुग्रहीताः परमेष्टेरा सर ऊचुः नमस्ते गजवक्त्राय नम
दिवा विज्ञकृतो नतोच इमेव सु स्त गणनायक नम स्तस्त्वनमस्ते
क्ता प्रणितामर स्ताउवाच देवस्ति चेउविज्ञम नमोस्तते विज्ञक जैन
शिलासपा
'विनायक'

नमस्तेसर्पमेव नमस्तेरुद्वेजो
नमस्तेवे नमस्ते सर्वदेवनम
स्कारदविज्ञं ऊरु सर्वरा एवेत्तत
स्तरादेवे महात्मा गणनायकः
भिषिक्त स्तरुदेवा सोमस्यापत
तोगतः पतञ्जल्यो संपन्नं गणा
ध्यतस्यार्थिव यत स्तोत्रे मर
ती तिथीनां परमातिथिः एत
स्यां यत्किन्नाभक्त्या भुक्ताग्रा
पतिरप्यग्राधयति तस्याभ्यु
त्थते नात्र संशयः यश्चेतस्य
दत्तं स्तोत्रं यश्चेतस्यग्रापतः
या तस्य विज्ञानजायते नपायं
सर्वथाप्य इत्यादि वारादेवि
नायकोऽपि नामाध्यायः विना
यकस्य नामाष्टकस्तोत्रं यथा ।
श्रीविष्णुवाच गणेश मेकदं
व हेरत्वे विज्ञानायकं लम्बोदरं
सूर्यकांतं गजवक्त्रं गुराग्रं न ना
नामाष्टकार्यं पुत्रसंभूतं मतो
दरं प्रिये स्तोत्राणां सारभूतं
सर्वविघ्नहरं ज्ञानार्थवाचकं
गणनायकं निबोधावाचकं त
योरीशं परब्रह्म गणेशं प्रणामा
महे । एकशतं प्रथमायां दत्तं
अवनवाचकः वत्सपथाव सर्व
स्मादेकदंते नमामहे । दीनार्थवा
चको हेः

रत्नः पातनवाचकः परिपालकः
तेदीनानां हेरत्वे प्रणामाभ्यु
३ विपत्तिवाचको विज्ञो नायकः
तिरनार्थकः विपत्तेश्चकारेते
नमामि विज्ञानायकं ४ विस्तरं
अ नैवेद्यं यस्य लम्बोदरं पुरा
पिडा दत्तं विविधं वैदे लम्बो
दरं चतुर्धनं सूर्यकांतं च तत्क
र्मा विज्ञानवाचकाणां संपरा
स्फालत्वा च सूर्यकांतं नमाम
हे ५ विष्णुप्रसादं पुण्यं यन्महि
मुनिदत्तं तद्गुणं देवतकृतं गज
वक्त्रं नमामहे ६ गुराग्रं च जा
तोऽग्रं विभूतं हरहरं वेदे
राग्रं देव सर्व देवाग्रं प्रति
८ पुत्रजायाष्टकं इति नामार्थं
संपुतं परं पुत्रस्य पश्यवेदेव त
तरो कोपं वृथा ऊरु पुत्रजाया
ष्टकं स्तोत्रं नामार्थं संपुतं अभ
विसेधं यः पदेति स सहासी स
र्वतो जयी ततो विज्ञाः पलायते
वेन ते वा घोरगाः गणेश्वर प्रसा
देन महाहानी भवेदुव ॥ पु
त्रार्थी लभते पुत्रं भाग्यार्थी विप्र
तां सिधे मरान्नः कबीन्द्रावि
द्यावांश्च भवेदुव इति ब्रह्मवेव
ते गणापति रवे ४६ अध्यायः

अस्य कवचं यथा नारद उवा
च संसार मोचनस्यास्य कवचस्य
प्रजापतिः ऋषिस्तु दशरुतौ
देवोत्तमोदरः त्वयं धर्मार्थकाम
मोक्षेऽपि विनियोगः प्रकीर्तितः
सर्वेषां कवचानां च सारभूतमि
दं मुने जीर्णं मे श्रीगणेशाय
स्वाहा मेपात मस्तु कं हाविश
दत्तरो मंत्रो ललाटे मे सदावत
गोर्जां श्रीं श्रीं गमित्तिवस्तुते
पातलोचनं तारकोपात विज्ञ
शः सतते भरतीतले गोर्जां श्रीं
श्रीं मिति सतते पात नासिको
गोर्जां श्रीं श्रीं कर्णायां स्थाप्य
धरे मम दत्ताष्ट तालुको निको
पातमेवोदपात्तरः गोर्जां श्रीं
दरायति स्वाहा गंडे सरवत गोर्जां
गंगजाननायेति स्वाहा स्तंभं सर
वत श्रीं श्रीं स्त्रीमिति कंकाले
पातवत्तः स्थले च गोर्जां श्रीं
दोसरा पात सर्वो गो विज्ञानिक
त प्राचां लम्बोदरः पात आग्नेया
विज्ञानायकः दत्तिगो पात विज्ञे
शो नैऋत्यांत गजाननः पश्चिमे
पावतीपुत्रो वायुयां शक्रास्त्र
जः कुरुक्षेत्रां श्रीं नरत परिष्ठा
तमस्य च पेशाया मेकदंते ॥
हेरत्वे पात चोर्ध्वतः गणाधि
पोऽप्ययः पात सर्वेश्वर सर्व
तः स्वमे जागरौ चैव पातमेवो
गिनो गुरुः इति ते कथितं वस्तु
सर्वमंत्रो च विघ्नं संसार मोक्ष
ने नाम कवचं परमाद्भुतं श्री
कृष्णेन पुरा दत्तं गोलाके राम
मंडले वृन्दावेन विनीताय मह्यं
दिनकरात्मज मया दत्तं च तुभ्यं
च गुप्ते कस्मै न दास्यामि परैव
रे सवेष्टं सर्वसंकट तारको गु
रुमभ्युद्य विधिवत्कवचं धारय
तयः केव वा दत्तिगो वाहो मे
पि तिस्रं संशयः अष्टमे पसर
साणिगजस्य शतानि च ग्रहे
कवचस्यास्य कस्तो नादंति घोउ
श्रीं इदं कवचं मत्ताना योभने च
हृरात्मने शतलत प्रनमोपिन
मंत्रः सिद्धिरयकः इति ब्रह्मवे
वर्णं गणापतिं विज्ञे गणेशक
वचं नाम १३ अध्यायः अथ वि
नायक प्राप्ति याज्ञवल्क्य उ
वाच विनायकोपसृष्टस्त
त्तानि निबोधत स्वमेव
गाह्येः त्वर्थं जने मुनश्च
पश्यति विमना विफलाभः स
सीदत निमित्ततः राजा रामक

मारीच पति उच्चैर्गर्विनी नाम्ना
त्सपनेतस्य प्रापि विविधैकं
गौरसर्वप कत्केन सतेनोत्सारित
सच सर्वेषुः सर्वगंधैर्विनिमिषि
रत्नया भद्रासनोपविष्टस्य स्वस्ति
वाच दिनाशुभान् सति को रोच
गांगंधान्गुत्तं चामु नितिपेत
पाशता ऐकवर्णाश्रुतभिः कलसे
रुद्रात चमेयानुदरे रक्ते स्थाप्यं
द्रासनेतया सदस्तात शतधार
अभिभिः पाराणां कृते तेनत्वाम
भिषिचामि पावमानः पुनतते
भगवत्वरुणो राजा भगसूर्यो
वृहस्पतिः भगविन्दश्च वायुश्च
भगसमर्षयोदः यते कोषसु
सोभापसीमते यच्चसुहृदि ल
लाटे कार्यायोरुत्तरो गपलत्तुव
ते सदा स्नातस्सार्धपे तेलेअवे
गोदुम्बरेणात नृजयान्मृदंति
कुशास्त्रचन परिग्रहचमित
अ संवितश्च संमितश्चैव तथा
प्रातकटंकराः ऊर्ध्वाराजपुत्र
अत्यंतं सारासमन्वितैः रथा
चतुष्षण्ये सूर्यकुशानास्तोयं
सर्वशः कृताकृतो संदुतांशुप
लेनोदन मेवच पुष्पोचिवेसुग
पिच साराच विविधामपिमूलकं
शरिका

पृथा सत्यैवेरेदिकाः अजः रधि
पायसमदेव गुरपिष्टं समोदके एता
सर्वाउपास्य भूमोक्तता ततः शिवः
श्रविका सुपतिष्वेवद्यादयैकृतो
नलिः हर्वासर्वपुष्पश्च पुञ्जम्
तिरेततः कृतयुने चैव शार्श्वेयैर
धिकोसती त्रये देहियशो देहिभ
गे भवति देहि मे ॥ पुत्र
देहि श्रिये देहि सर्वकामांश्च देहि
मे ब्राह्मणा भोजयेत्प्राप्त्युक्तं च
स्वाचलेपनेः ॥ वसयुग्मेश
गे रंघादामेश्च ग्रोस्तया।
अथः कर्म फले विद्यात्सूर्यार्च
न रतः स्तथा ॥ इति गारुडे
अध्यायः ॥ अथ गणेशमे
शः पंचोत्तको गकारः ध्यानेत
गणेशा शब्दे दृष्टये अस्मप्रश्च
रगो चतुर्लक्षणः ॥
अथ महागणपतिमंत्रः निवंपेष्टी
क्लिस्मरभविज्जीवानि प्रशुमेवदे
तुंते गणपतिपञ्चात्मराते वर
दे परे उक्ता सर्वजन मेऽन्नेवश
सामय वहयं अष्टविंशत्युत्तरो
ये ताराशोमनुरीरितः ॥ भू
वीजमाद स्रतिस्मं मांसमो वि
डुपुक्तं भूवीजमीरितं स्रति पंकारः
कंशशिथरे वीजगणपते
विडः पंचोत्तः

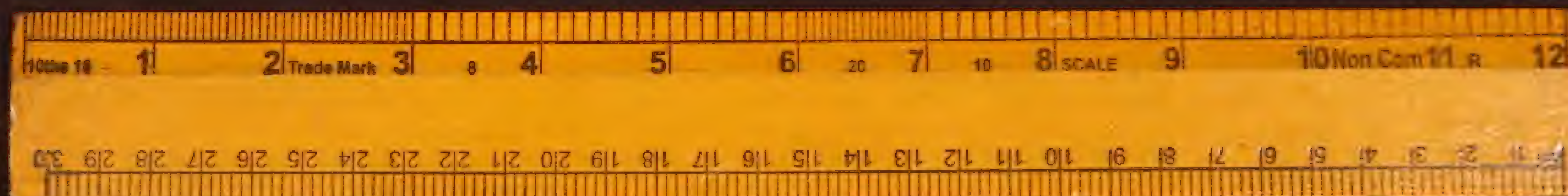
मांसंतकारः अस्म ध्याने न शोक्तो मंत्रोयं द्वादशाक्षरः अथ
वस्तु मयं हीपे स्मरेदित्तरसा ध्याने मुक्तागौर मद्गजमुखेवै
सुधो तदीचि धोत पर्यंतमेरु द्रुते विनेत्रे हस्तेः स्त्रीयेदंयतम
मारुतसेविते मदार पाणिजाता रविहंजशोरत्तजंभं शंकस्या
दिकत्यवृत्त लताकुले उदतर याः सरसिनरुच स्तद्वजालेविपा
तल्ल्यायाभिररुणीकृतभूतेनो गो देव्या योनो विनिद्रित करे
उद्यदिनकोरुभ्यामुद्राधितरि रत्नमोति भजामि अस्मप्रश्च
गंतरं तस्य मध्ये पाणिजातेनरं रणलसजपः मंत्रोत्तरे पाक्ति
त्वमप्यस्मरेत् अतुभिः सेविते रुद्धे निजे वीने वशमानय
यदि रनिशं प्रीति वहेने तस्या ह्ये तारायो मन्त्राख्यातारु
धस्तामहापीते रचिते मात्का इसायात्तरा नितः अस्म ध्याने
मुने पदकोणात सिकोणाम् हस्तेर्विधुत मित्तरं उ वररो पा
महागणपतिस्मरेत् हस्तीना शोऊशोपुकर स्पष्टसममरा
नन मिडुचुडमरुणाद्याय विने वरीग मनयाश्चिष्ट धजाग्रस
त्रं रसादाश्चिष्टं श्रिययासपम शा प्रणामोपाविधुताज्ञया वि
करया स्वांगस्याया संतते । नयने चरादेव उं नवारक्तं हस्ति
वीजाग्र गरा धनु सि शिखय सुखे स्मरामि सततं भोगातिनो
कुक्काज्जपाशालनेत्रीशयसवि ले विभु अस्मप्रश्चुरांतत्तत्र
पाणामंडकलसान् हस्ते वंदस्ते यजपः ॥ अथ हेरेस्वमंत्रः स
भने गंडपाणि गलहान प्रस्ता च ऊकार गुक्तो गकारः सवि
लसमानसान् द्विरेफान्काणाता इः प्रणावादि नमोत अतुत्तरः
ताभ्यो वारयेने मुद्रमुद्रः कराय विवेधे पंचोत्तको विडुमुक्तोवा
धुतमाणि काजंभवत्कुविनिःस मकाराविश्रुतः तारादिहृद
तेः रत्नवर्षः प्रीणायंत साधकं योक्तोयं हेरेस्व मन्त्रो रितः चत
मदविकृतं माणिका मुकुपेत वेणोत्तको रणाचतुर्गफल
उत्ताभरणा भूषिते अस्मप्रश्चुर त प्रः यस्य ध्याने मुक्ता कारुनवी
रो चतुर्लक्षणः अथिच शक्तिर त ऊरुसुखा ह्याये स्विनेजाति
ह निजे वीजं महागणपतिं वेरेत् ते नोगासेदं विवाहने शशियरेदे
उं नमश्चिध

रस मर्कभं हसं दान मभीतिमो विनाशः ॐ विनष्टः तस्यार्थः
 दकरदान देकं शिरोत्तमिकोमा अदर्शने १ इत्यमरः छल्लरु
 लोचुहं मेकुशं विशिखकं दोभि यथा यथाचोरतमा संधालोक
 दधानं भजे अस्म प्रस्मरणं विमो इति श्रीभा
 लत्तसंख्यकनपः ॥ मेजो गवते इति श्रीपरस्तामी ॥
 न्ने गेतिप्र प्रसादनायकृत विनाशकः वि विनाशकज्ञाति
 तथाच निवेये समवर्तको नेत्रप्र सर्वक नशाभातो एक प्रत्ये
 तः पार्थो वज्रासने स्थितः ॥ ननिष्पन्नः ॥
 प्रसादनाय हस्तेनः स्ववीजाघोद विनाशोने वि विनाशकरशीलः
 शास्त्रः अस्मभ्याने पाशाऊ विश्वे नशा भातो निव्यनयेन
 षो कल्लततो विषाणो दथत्त निष्पन्नः ॥
 मुशदित वीजमूरः रक्तस्त्रिनेत्र विनाशोन्मावे वि पक्के इत्यमरः
 स्तरुण्डु मौलि हीरोज्जलो द नाशोद्यतश्च ॥
 ल्लिमुखाः वतात्रः अस्मप्रस्म विनासकः वि गतनासिकः ३
 राणो लत्तनपः ॥ अथ हवि तिजराभरः ॥
 द्वागणोश मेजः पंचोतको धरा विनाशः ॐ कृपाननपिधानकः
 संस्थो विदुभूषितमस्तकः प इति शश्वरत्नावली ॥
 काक्षरो महामेजः सर्वकामफ विनिदः नि उन्मीलितः इति
 लप्रदः ध्यानेत हरिदाभंचततो शश्वमाला निरादितश्च ॥
 ऊंरादिद्वसनं विभु पाशाऊश विनिदत्वे स्त्री प्रवोधः इतिहे
 थरं देवं मोदके दत्तमेव च मचंद्रः निरादितत्वेच ॥
 अस्म प्रस्मरणं चतुर्लसजपः विनिपातः ॐ निपातः देवा
 इति तंत्रसारः ॥ दिवसनं इति मेदिनी अथ
 विनायिका स्त्री गरुडपत्नी ३ मानः इति हेमचंद्रः ॥
 तिशश्वमाला ॥ विनिमयः ॐ परिदाने प्रति
 विनाहेहा स्त्री विपत्तिकाः दाने इति शश्वरत्नावली वधकः
 निराजनिवृंदः ॥

इति शश्वमाला यथा विक्रये विनिर्हतः वि निवृत्तिविशिष्टः
 गो विनिमये देता गोमोमाला तातः निरस्तः विनि पूर्वक इ
 दके अते वादायणोऊर्पाहयेसा तथातोः क प्रत्ययेन निष्पन्नः
 तादधी भवेत् इतिमायश्चित्र विनिदतः वि विनष्टः विनिष्ट
 तत्तधुत गोभिलवचने ॥ र्वकस्तथातोः कप्रत्ययेन निष्पन्नः
 विनियोगः ॐ फलेअपरांशति विनिर्हतः वि विनिर्हताश्रयः
 हेमचंद्रः विनियोजने यथा परित्तः विनि पूर्वक सिपथा
 अनेनेदत कर्तये विनियोगः प्र तोक्त प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 कीर्तितः इत्याक्रिकतत्वे ॥ विनीतः वि विनयान्वितः वि
 विनियोजितः वि विनिष्पन्नः वि नयः शास्त्रतः संस्कारः इन्द्रिययो
 निष्टवे न्येत पुन भातोः कप्र वा तस्यार्थः निभतः २ प्रश्नि
 सयेन निष्पन्नः ॥ तः ३ इत्यमरभरतो निनेदियः
 विनिर्हतः वि हवस्ययाचलि प्रपनीतः कृतः निभतः इतिमे
 तः यथा ततो देवा विनिर्धु दिनीकार हेमचंद्रो स्तिमः ॥
 ता अष्टराज्याः परानिताः कृतो इत्यनयपालः कृतदंडः ॥ इति
 पिकारास्त्रिदशा स्ताभ्यो सर्व स्मृतिः ॥
 निराकृताः इतिमार्केरयेदेवीमा विनीतः ॐ सवहायः तस्यार्थ
 हास्यविनिर्भयः ॐ साधुगण यः साधुवाही २ इत्यमरः
 विशेषः यथा मना मेता तथा सष्टवादनशीलकः २ इतिशश्व
 शातो नृगेयानश्च वीर्यवान् रत्नावली वणिक इति मेदिनी
 विनिर्भयो नयश्चे हेसो नाराय रमनकवृत्तः शास्त्रितवृषभादिः
 लोहवः प्रभुश्चेति समाख्याताः इति राजनिवृंदः ॥
 साध्याः द्वादश पौर्विकाः इतिव विनीतकं ॐ स्त्री देनीतकं पर
 क्रिपराणकाप्रपीयवेषाः भ स्यावादेन इत्यमर टीकायां
 यरदितश्च विनिर्हतः वि समा राये मुज्जवः ॥
 निष्पन्नः विनिर्ह पूर्वक हतथा विनीयः ॐ कल्कः इति मुप
 तोः क प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥ बोधव्याकरण पापे इति सिहो

तकोमुदी ॥
 विनेता ५ देशकः राजा
 इति मेदिनी ॥
 विनेयः वि नेतव्यः विहर्षनी
 यातो र्यः प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 विनोदः पुं कौतूहलं इति
 लाघुयः क्रीडा इति भूमिप्रयो
 गः आतिगनविशेषः ।
 तल्लक्षणं यथा नायको नापि
 काया दक्षिणापादं वामपादम्
 समध्यदेशे स्वदक्षिणापादं वाम
 पादम् नापिका मध्यदेशे नि
 यायवत्तसि वत्सः प्रोष्ठे प्रोष्ठद
 न्वायदाभिषतितत इतिकाम
 शास्त्रं राजगृहविशेषः यथा
 दीर्घत्रयोरानन्दस्ताः प्रसरेद्वैप्र
 तिष्ठितो विनोद एव द्वागणि
 त्रिंशत्कोष्ठद्वयं भवेत् इति युक्ति
 कल्पतरुः द्वादशैते गृहान्वये
 तेषां लक्षणा मयतः सनदः सर्व
 तोभद्रो भव्यो नान्दीमुखस्तथा
 विनोदश्च विलासश्च विजयो
 विमलस्तथा रंगः केति त्रयो
 वीरोद्देशेन प्रकीर्तिताः इति
 भविष्योत्तरपुराणम् ॥
 विन्दः पुं जलकणा तत्पर्यायः
 एषत् १ एषत् १ विमुद ६ ।
 इत्यमरः एषंति ५ विमुद ६
 इति तट्टीका दंतस्तविशेषः
 भुवोर्मध्ये रूपकार्यप्रकृतिः ।
 इति मेदिनी ज्ञानशीलः इति
 शहरत्नावली अनुस्वारः यथा
 बिन्दु द्विवेद मात्रो वाणो क्रमा
 न्वरीसंज्ञो स्तः इति मयवेध्या
 करणं अपिच पिबो वज्रिस्ता
 युक्तो वामासि विंड भूषितः
 पकात्तरो महाभेदः श्रीसूर्यस्य
 कीर्तितः इति सूर्यकवचम् ॥
 विन्दत्यति यथा सच्चिदानन्द
 विभवात्मकलापरमेष्ठिनोत् ।
 आसीच्छक्ति स्तो नादा नारा
 हिनुसमुद्भवः इति सारदातिल
 के १ पटलः अपिच आसीद्विदु
 स्तो नादो नादाच्छक्तिः समु
 द्भवा नादस्या मरेशानी चिदु
 यो परमाकुला नादाच्चैव समु
 त्पन्नो अद्वैतविभो भुजगीजल
 ऊंजली इति कुञ्जिकान्तरे १ प
 टलः विन्दुनादो बीजमिति
 स भद्राः समीरिताः ।
 विंडः शिवात्मका बीजशक्ति
 नाद स्तयो मिथः ॥ समवा
 यः समाख्यातः सर्वांगस्य विशारदः
 इति सारदातिलकः अन्यद्व

विंडः शिवात्मक स्तत्र बीजं श
 त्वात्मकं स्मृतं तयो र्योगे भवे
 त्नादस्ताभ्यो ज्ञाता त्रिशक्तयः
 इति क्रियासारः ॥
 विंडः त्रिः ज्ञाता इत्यमरः ॥
 दाता इत्यन्यपालः वेदितव्यः
 इति शहरत्नावली ॥
 विंडविचकः पुं मगभेदः ३
 त्रिशहरत्नावली ॥
 विन्दुनाले स्त्री हस्तिशृंगेप
 रिविचित्रविंडसमूहः इति हेमे
 चंद्रः ॥
 विंडनालकं स्त्री गजस्यगुला
 दिव्या विंडसमूहः तत्पर्यायः
 पद्मकं २ इत्यमरः ॥ पद्मं ३
 अत एव पद्मी हस्तीति भरतः
 विन्दुतंत्रः पुं यत्तः इति द्वाग
 वती तंत्रगकः यथा विंड
 तंत्रः पुमान्वादिफलकचतुर
 ङ्गके इति पद्मी यवार्थो मे
 दिनी ॥
 विन्दुपत्रः पुं भूर्जवृत्तः इति
 रत्नमाला ॥
 विंडरेखकः पुं पतिभेदः ।
 इति शहरचंद्रिका ॥
 विंडसरः स स्त्री सरोवरविशेषः
 यथा अभुतरेण कैलासशिखरे
 चंद्रिका ॥
 सर्वोपेयं गिरिं गोरेत पर्वत
 श्रेष्ठं हरितालमयं प्रति ॥ दि
 राणु मृगाः समुद्रान् दिव्योपधि
 मयो गिरिः तस्य पारे मरुदिव्ये
 सरः कोचनसज्जिभं रम्यं विंडस
 ये नाम युवराजाभयोरथः ग
 गार्थे सत राजर्षि रुवास वज्र
 लाः समाः दिव्ये यास्येति मे पूर्व
 गंगातोष परिस्रुताः तत्र वि
 यण्णा देवी प्रथमेत प्रतिष्ठि
 ता सोमपा रात्र्यस्ता सा सप्तधा
 प्रतिभस्यते मृपा मरिामया स्तत्र
 चितयश्च दिराणमयाः तत्रैवाक
 तुभिः सिद्धः शक्रः सूर्यगोः सरः
 दिव्यस्त्रायपथ स्तत्र नक्षत्राणां
 त्रयंडले दृश्यते भास्वरो यज्ञो
 देवी त्रिपद्या तसा यंत्ररीते
 दिवंचैव भावयित्वा तुरंगताः
 भवस्य स्त्रोके पतिता सरुहा
 योग मायया तस्या ये विन्
 रः केचित्तत्तथायाः पतिता
 भुवि कृतस्त ते विन्दुसरास्तु
 तो विंडसरः स्मृतं इति मात्स्ये ११
 अध्यायः ॥
 विष्कप्य स्त्री जरापहा वेत्त
 मृदा इति भाषा इति शहर
 चंद्रिका ॥

विन्यः ॐ वंदः इति विन्यः
शेषः ॥
विन्यः ॐ पर्वतविशेषः इत्य
मः व्याथः इति मेदिनी ॥
विन्यपर्वतस्य निम्नशृंगकाराणां
यथा नारद उवाच किमर्थम्
दिभगवानगस्त्य स्तं निम्नशृंगं
कृतवान्महर्षिः कस्मै कृते केन
चकारोऽन नत्तद्वदस्माद्विलस
त्तद्वत्ते पुनस्तदुवाच परादिवि
धेनदिवाकरस्य गतिर्निरुद्धा
गगनेचरस्य रविस्ततः क्रुमभ
वं समेत्यहोमावसाने वचनं वभा
ये समागतोऽहं हिजयभत्वा
क्रुम मयुदश्या मुनीद रदस
दानंमम यन्मनीषितं चरामि ये
न विदिते स्तुतिर्हृतः इत्यदिवा
करवचो गुणसंगयोगि श्रुत्वा
तदाकलसतो वचनं वभाषे हा
नेददामि तव यन्मनसा त्वभीष्टं
नार्थीप्रयाति विमुक्तो मम क
श्चिदेव श्रुत्वा वचोऽस्तययंक
लसोऽवस्य प्राद प्रभुः करपुटे
प्रणिधाय मूर्द्धि ।
एषोऽय मे गिरिवरः प्ररुणादि
मार्गं विन्यस्य निम्नकरागभगवा
न्यतस्त इति रविदवचनदुवाच
क्रुमजन्मा कृत मिति तदिमया
दि

नीच शृंगं तव किरणा जितो
भविष्यतीति महीधो ममदिश
शासमागतसका व्यथा ते
तेवमुक्त्वा कलसोऽवस्तु संप्रैव
संस्तयविन्यं भक्त्या जगाम स
तस्य दिदेउकं हि विन्याचलेह
दुवपु महर्षिः गत्वावचः प्राद
मुनि मेदीधुयासे मरातीर्थवरे
सुप्राण वृक्षेणशक्तस्तवाधि
रोद तस्माद्वान्नीचतरोस्तस्यः
इत्यवमुक्तो मुनिसतमेन स
नीचशृंगं स्तुभवन्महीधुः स
माक्रमच्चापि महर्षिमुवाचः प्रो
लाख विन्यं हिजयाह शोले
याचनभूयो निज माज्जनामिम
हाश्रम धोतवपुः सुतीर्थात्
त्वयान तावत्सिद्ध वदितंयन
चेत्यापिषेद सवत्तया ते ॥
इत्येव मुक्त्वा भगवान्जगाम दि
शोसयामी सदसोतरीत्ते आक्र
म्यतस्यो सहि तो तदाशोका
ते ज्जनास्यत्र यदा मुनीद तदा
अमरस्यतरं दि कृत्वा संमुद जा
स्तुनदतोऽगाते तत्राप्य निःति
य विभं पुत्री स्तमाश्रमे सौम्य
मुपाजगाम अतावतो कार्ययो
गगस्त्यो नित्यं तदा स्ताश्रमा
वसतः शेषेच कालं सदिरकस्यस्य

अशमित कोतिमान्मुनिः वि नो तत्र स्थाप्य हरि देवी रता
न्योपि दृष्टागगने मराश्रमेह सिद्धेच वारनं भवामरादिदेवी
दिन यासेव भयान्महर्षेः नोतो ति युक्ता सर्ग ममुयात् इति
निवृत्तेऽभिमतिं निधाय मतो वामने ॥ ग्रन्थायः ॥ अन्व
स्थिता नीचतरागृष्टेणः एवैव विन्यः वतीर्य देवार्थं रतोवो
गस्त्यन मराचलेदः सनीचशृंगो यो मराभटः अद्यापि तत्रसा
दि कृतो महर्षे तस्यैह शृंगो वासो तेनसा विन्यवासिनी ॥
मुनिसंस्तता साउगा स्थितारा इतिदेवीपुगातो ॥ ग्रन्थायः ॥
नवशासनार्थं देवाश्च सिद्धाश्च विन्यः ॐ व्यादिमुनिः इति
महोदगाश्च विद्यापरा भूता जराधरः ॥
गाश्रमवै सर्वांशरोभिः सहि विन्या स्त्री लवनीवृत्तः इतिमे
तादिवानिशं कात्यायनी तस्य दिनी वृदिः एताचि इति भाषा
रोपतशोकाः इतिवामनपुग इति हेमचंद्रः ॥
तोदेवीमारात्ये १८ ग्रन्थायः विन्यावली स्त्री वाणाराजसा
आयोवर्तः पुणपभूमि मेधं वि ता इति पुराणो ॥
थदिमागयोः इत्यमरः विन्य विन्यावली पुत्रः ॐ वाणाराजः
स्यपश्चिमे भागे मत्स्यभुकाति इति जराधरः । विन्यः ॐ व
तो भवेत् इतिप्राञ्चवीनाः । विन्यः वि विचारितः ग्रामः ।
विन्यकृतः ॐ अगस्त्यमुनिः ३ इत्यमरः विन्यावलीसुतः ॐ वा
ति विन्यः ॐ ॥ इति विन्यः ॥
विन्यवासी ॐ व्यादिमुनिः ३ ज्ञातः स्थितः ।
ति हेमचंद्रः । इति विन्यः ॥
विन्यवासिनी स्त्री उर्गा यथा विन्यस्तः वि कृतविन्यासः य
सहस्राहोपितोऽरदा विन्यो वे शासद्व्या गुणागृप्तिता सकृति
गाजगाम ह तत्र गत्वा तयो नोसकर्मणां ज्ञापिका सत्सामा
वाच तिष्ठस्वात्र महावने एत न्यविशेष नित्य मिलिता भाव
मानास्ये नांन्यात्मातात्वे विन्य प्रकर्मोऽनव विमो वसंसि दि
वासि

स्वनाथकृतिना सिद्धांतमुक्ताव
ली विमलामनसो मुदे वित्तु
तो समुक्तिरेवा विरे इति सिद्धां
तमुक्तावली विमलकः ॐ विद
वृत्तः स्थातियान् इति शब्
वेदिका ॥
विमलः ॐ स्थापनं रचनं ।
यथा ज्ञानाणां वेदवे त
एकैकवर्गा मुद्राय मृत्पात्रा
विमलः नमो नमि मिति वि
मलः शांतः परिकीर्तितः अ
पिच कोमायेतो नमो नमो वास
विमलः वर्जितः पंचाशद
र्ण विमलः क्रमाङ्कितो मनीषि
भिः इति भट्टः इति तंत्रसारः
ग्रन्थे गृहेषु मणि विमलसो वि
हेयो नच हं वत विमलः हरी
कमलसो विधेयः सरनोपरी ते
न सर्वोणि नश्यति अविष्टानि
महीभुजो इति पुक्ति कल्पतरुः
किंच तथा कवितया किंचा
तया वनितयाच किं यदवि
मलसमावेगा ययाना यदुत्तमः
नः इत्यदः विपक हेये ।
इति कविकल्पद्रुमः क वेपय
ति इति दण्डासः ॥
विपेचिका स्त्री वीणा शब्
रत्नावली ॥
विपत्ती स्त्री वीणा इत्यमरः
केलिः इति मेदिनी ॥
विपत्ताः ॐ विक्रयः इत्यमरः वि
पत्ताः ॐ स्त्री पापविक्रयणा
ला इति हलायुधः हटः इत्यम
विक्रयार्थे प्रसारित नानाद्वया
यावन्निग्वीप्सा वाणिज्याविधौ
इति वाजार इति चत्वार्यामि
ति कचित् हटमेटपः इति के
चित् हटमध्यस्थ पापविक्रय
वीथी इति कचित् इति भवतः
तत्पर्यायः पापवीथिका २ ३
मरः प्रापताः ३ पापवीथी ४
पापे ५ इति रभसः निषया
वर्णिकथ ७ इत्यमरदेतुः ॥
विपने ८ वीथी ९ इति कायः
निषया विपत्ताः पापवीथि
कातापणि स्तथा पापविक्रय
शालायां भवेदेतच्चतुष्टयं इति
शब्दरत्नावली विपत्ताः पाप
वीथी च भवेदायान् पापयोः
इति मेदिनी ॥
विपत्ता ॐ वर्णिक रतिज
रायः ॥
विपत्ता स्त्री हटः इति हि
एकोषः ॥

विपत्तिः स्त्री आपत् । विपत्ति इति भाषा तत्पर्यायः पति
इत्यमरः यातना । इति मेदि
नी यथा भृगुरुवाच अतस्त्वं
सुरेश्वर मागेदी र्वचने मृताउ
कारोदिनीति च विपत्तौच कदा
चनः संपत्तिर्वातिपत्तिर्वा नस्य
सम्पत्तिर्वाति एवेत्येकमायत्ताच
स्वयंकृता तयो रपि इति ब्रह्म
वेवर्ते प्रकृतिर्वेदे ३४ अध्यायः
विनाशः यथा यस्मिन्नाशिगते
भावो विपत्तिं याति मानवाः ।
त्रेधातेवेवकर्तव्यापि उदानोदक
क्रिया इति मलमासतत्त्वे ॥
विपत्तः ॐ निन्दितपथः तत्
पर्यायः व्यधः २ इत्यर्थः ३ कदधा
४ कापथः ५ इत्यमरः ऊपथः
६ असमथः ७ कुलितवर्त्त ८
इति शब्दरत्नावली ॥
विपत्तिः स्त्री विपत्तिः इत्यमरः
विपद् स्त्री विपत्ति इत्यमरटी
कायां रायमुज्जरः
विपत्तिः वि विपदाक्रांतः इति
मेदिनी नष्टः इति शब्दरत्नाव
ली ॥
विपत्तिः ॐ सर्मः इति मेदिनी
विपरीतः वि विपर्ययः उत्तरा
इति भाषा तत्पर्यायः पति
सव्यः २ प्रतिकूलः ३ अपसव्यः
४ अपसव्यः ५ विलोमकः ६ इति
नरायणः प्रसव्यः ७ परावीने
८ प्रतीपः ९ इति शब्दरत्नाव
ली चोदशावभागत दशम
बंधः यथा पादमेक मुरोक
ला द्वितीयं कटिसंस्थिते ।
नारीषु रमते कामी विपरीत
स्त्वर्थकः इति रतिमंजरी अ
पिच पादमेक मुरोकत्वा हि
तीयं स्वेयसंस्थित कामियाः
कामयेतकामी बंधः साविपरी
तकः इति स्मरटीपिका ॥
विपरीता स्त्री कामकी इति
धनेजयः ॥
विपरीतः ॐ पलाशवृत्तः
इति शब्दचटिका ॥
विपर्ययः ॐ व्यतिक्रमः त
त्पर्यायः व्यमसः २ विपर्ययः
३ व्यमसः ४ इत्यमरः विप
पर्ययः ५ इति भवतः ॥
विपर्ययः ॐ विपरीतमयनं
ग्रन्थान्तरपद्यतां इति भर्
तः विपर्यये कुले नास्ति न
कुले रेउ पितृयोः इति कुला
चार्यकामिका ॥

विषयः पुं विपरीतमासः ॥
 न विषयः इत्यमरः ॥
 विषयः वि शोधनीयं विषयं
 प्रथातो ये प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
 विपरीतं पुं वृद्धभेदः इतिहेम
 चंद्रः ॥
 विपश्चित् वि पंडितः इत्यमरः
 विपत्तः पुं शत्रुः इत्यमरः ॥
 विपाकः पुं पचने सिद्धः कर्म
 णो विसृज्यते इति मेदिनी
 परिणामः इति स्त्रोतः इति
 हेमचंद्रः जातिः आधुः भो
 गः इति ऊर्ध्वगोचरः ॥
 जातरेणानिना योगात्पदे
 तिरसोत्तरं रसानां परिणामोते
 सविपाक इति स्त्रोतः इति
 अतः अपिच सिद्धः कटुश्च मधु
 रमस्त्रोः न्नपच्यते रसः कटुति
 क्त कषायानां पाकः साक्षात्
 यः कटुः तथाच वाग्भटः वि
 या रसानां पाकः साक्षात्पदे
 कटुकात्मकः प्रायः पदेन व्रीहिः
 स्त्रोतः रसविपाकः शिवाकषा
 या मधुपाका अंतीकटुक मधु
 रपाकेत्यादिः अथ विपाकानां
 गुणा अक्षय्यभुरपाको वात
 पित्तहोमः अम्लस्त्रोतः पित्त
 वात

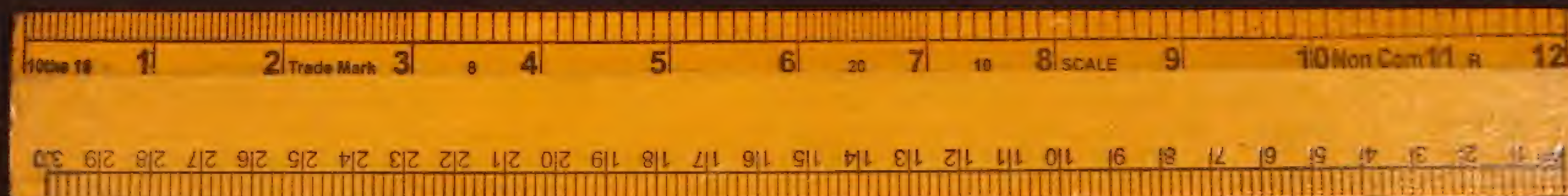
अक्षय्यभुरपाकः कटुः करोति
 चने कफं पित्तं नाशयेत् ।
 विशेष एष रसतो विपाकानां
 दर्शितः इतिभावप्रकाशः ॥
 विपादः स्त्री विपाशानदी । इत्य
 मरः ॥
 विपादः पुं बाणः इति विकोद
 पोषः ॥
 विपादिका स्त्री पादस्फोटः इत्य
 मरः प्रहेलिका । इति प्रावृमा
 ता वैपादिकं पाणिपादस्फुटनेती
 ववेदनं कटुमद्भिः सरागेष्वगैर्
 लसकं चितं ॥ विपादिका
 वातश्लेष्मोद्धरा । इतिमाधवक
 रः ॥ अयं ऊर्ध्वगोचरः ॥
 विपाशा स्त्री नदीविशेषः । इत्य
 मरः पुत्रशोकादेव गते पाशेव
 द्वा प्रविष्टं वशिष्ठं पाशच्छेदनात्
 विपाशि तवती विमुक्तपाशकृत
 वतीति विपाशानिः कस्यादे रि
 ति पाशं विमोचयति इत्यर्थे निः
 पचादित्वादनं आपापवे क्विपिवि
 पाट इति तट्टीकायां भरतः ॥
 तस्या जलगुणा शतद्रो विपाशा
 पुनः सिम्बुनद्याः सुशीते लवुसा
 इमवीमयं जले निर्मले दीपने
 पाचनेच प्रदत्ते वले वृद्धि मेधा

पुनश्च इति राजनिर्घटः पापा
 वर्जिते वि इति धरणिः ॥
 विपिने स्त्री वने इत्यमरः ॥
 विपुलः वि वृद्ध इत्यमरः
 अगाधे इति मेदिनी
 विपुलः पुं मेरुपश्चिमभूधरः
 इति मेदिनी समेरुः हिमा
 चलः इति धरणिः
 विपुलरसः पुं इत्युः इतिके
 वित् विपुला स्त्री पृथिवी आ
 योच्छेदभेदः इतिहेमचंद्रः अ
 स्यालक्षणादि यथा पद्यादि
 पुलावपलाभावचपलाजवन
 चपलाव गोष्ठ्यपगोष्ठ्यहीनय
 आयोगीतिश्चनवभायो संतं
 गात्रयमादिमे सकल्यो ह्यो
 भवति पादः यस्या स्तोपिगल
 नागो विपुलमिति समाख्या
 ति पुंसाकलिकालयालक्षणा
 नां नास्त्यपरतिरस्यापि वीर्य
 विपुला मुने चेत्यातोविदा
 त्व मंत्रकला इतिहेमचंद्रः
 विपुलास्त्रवा स्त्री रश्मिकला
 राजनिर्घटः
 विषयः पुं मुनः इतिमुण्य
 बोधय्याकरां यथा वसानाव
 त्कलेमुदे विषयैः कतेमेवतो
 मा मंजु पिंगा भी देहिनीम
 जिनास्त्रा इति भट्टिः ॥
 विप्रः पुं ब्राह्मणः इत्यमरः
 विशेषेण प्राति प्रयतिवृ
 कर्माणि विप्रः प्राल प्रती इत्य
 स्मात् इ प्रत्ययः किम्वा उपोने
 यमवीज मत्र इति वपे नोप्री
 ति रेनिपातनादतइत्ये इतिभ
 रतः नमस्तत्तणं यथा जन्म
 नावाद्याणो जेयः संस्कारैर्हित
 उच्यते विद्ययायानि विप्रत्वेवि
 भिः श्रोत्रिय लक्षणं इतिप्रा
 यश्चित्तविवेकः अस्त्यः इति
 राजनिर्घटः ।
 विप्रकारः पुं अपकारः तस्य
 योया विकारः २ इत्यमरः ॥
 खलीकारः इतिस्वामी तिर
 स्कारः इति हेमचंद्रः ॥
 विप्रकाशं स्त्री तनवृत्तः इ
 तिराजनिर्घटः ॥
 विप्रकृतः वि तिरस्कृतः त
 स्योयः निरुतः २ इतिहेम
 चंद्रः ॥
 विप्रकृतिः स्त्री विप्रकारः वि
 प्रश्वेक कृधातो क्ति प्रत्ययेन
 निष्पन्ना ॥
 विप्रकृष्टः वि हरः इतिहलापुथः

यः वृत्र विरोधे उक्तिर्वच सारसंदरी तत्पर्यायः डिम्बः
नैविरोधोक्तिः इति भरतः १ उमरः ३ इत्यमरः अस्तकल
अनर्थकवाक्यं इति हेमचंद्रः २ इति स्वामी ॥
विप्रलोभी १ पुं किंकिरातह विस्नावः पुं अश्वससुतगतिः
तः इति राजनिर्घटः ॥ विप्रव स्त्रियातो वृत्र प्रत्यये
विप्रशिका स्त्री देवता इत्यम
रः विप्रियः पुं अपराधः तस्य
पर्यायः मंतः १ बालीकं ३ आ
गः ४ इति हेमचंद्रः अश्विये वि
विप्रह स्त्री विप्रः इत्यमरः
वेदपाठे विप्रवो आवर्णिगेत
जलविद्वेदो वसुविद्वेदोच्यते
तेषुहाः यथा मत्तिकाविप्र
षष्ठायागो रश्मः सूर्यरश्मयः
रजोभूवागुरगिश्च सूर्योमे
ध्यानि निर्देशत इति अहित
हेमचंद्रवचने आचमनकालेमु
त्तुनिर्गताविप्रवो न उल्लिख्य
निकाः यथानोच्छिष्टं ऊवते
मुक्ता विप्रवोगंनयेति याः देत
वदेतन्नेष्टु निकासार्थः शु
वि भवेत् इति कौर्मोपनिभा
गो १२ अध्यायः ॥
विप्रोषितः वि प्रवासितः वि
प्र पूर्वक वसधातोः क प्रत्य
ये निष्पन्नः ॥ विप्रवः
पुं प्रवृत्तादिभ्यं ॥ इति
भरतः राष्ट्रपदवः ॥ इति

क्रिया आनादेः अपिच क्वीत विप्रवने क्ली प्रवोयने यथा
विशेष आभिधीयते विप्रव
स्त्रा दरीतको द्वितः पंचमा
गिकाः गुरेन तस्या वदिकार
रन्त्यानाह सुत्वेन वनिस्त्रिकट
संभव संप्रप गदप्रम ऊष्टम
नफलेः मधुनि गुडेवा पकेर्नि
हिता सोऽष्ट परिमाणान् वनि
रियं दुष्टफला शनैः प्रणिहि
ता गुदे सुतामके आनाहोदान
तो शमयति नवरं तथा गुले
विकट काता वनिः इति भाव
प्रकाशः ॥
विवाधा स्त्री विदेवनं इति विका
दुशेषः ॥ विविधः वि नानाप्रका
रं यथासंपकदावनेगत्वाहत्वा
विविधान्मृत् सोसभावे वरन्
गेहस्वकीये गते मुद्यतः इति शि
वराविब्रतकथा ॥
विबुधः पुं देवः इत्यमरः ॥
परितः इति मेदिनी चंद्रः ॥
इति हलाग्रुथः ॥
विबुधानः पुं आचार्यः परितः
देवः इति संतिसप्तसोपानादि
तिः ॥
विप्रवः पुं अनवधानता ३
तिकेचित प्रवोयश्च ॥

विप्रवने क्ली प्रवोयने यथा
तथाव योगनिर्ज्ञाता मेकाय
द्वयस्थितः विप्रवनायाय
हेरद्विनेत्रकृतानयो इति देवी
माहात्म्य ॥
विभक्तः वि प्राप्तविभागः वि
भिन्नः श्वक यथा वृहस्पतिः
पित्रा सह विभक्ता ये सापत्ना
वासरोदराः न चान्यताश्च येते
वापिहभासरा स्तुते अनीशः
एवंजः पित्रो आत्मागो विभक्त
जः विभक्तो विभागानंतरा
भोधानेन जातः ॥ अपिच
आसः आहूताजीवतोः पित्राः
सहवासो विधीयते तदभाववि
भक्तानो धर्मस्तेषां विवर्द्धते ॥
विभक्तानो स्वमात्रधने वेदि
कर्मकराणां तन्मात्र धर्मस्तेन
तद्विदित्पर्याः विभक्ता अवि
भक्ता वासपित्राः स्यावेरसमाः
एकादनीशः सवेत्र दानाधमन
विक्रये अपिच दानग्रहाण प
सन्न गृहस्त्र परिग्रहाः विभ
क्तानो एवक्रयाः पाकधर्मा
मययाः साहित्ये प्रातिभाद्य
च दाने ग्रहाण मेव विभ
क्ता आतरः ऊर्ध्वनाविभक्ताः प
रपरं ॥ येषां

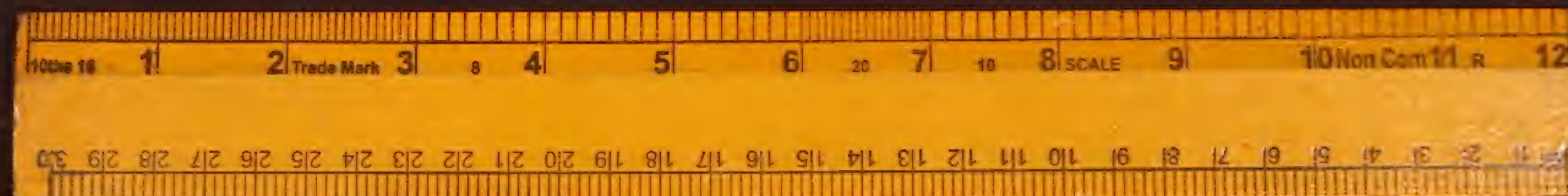
मेताः क्रियालोके प्रवर्तन्ते स्व
स्वयतः विभक्तानवगच्छन्ते
एव मयंतेरा ताव इतिना
द वचनां तथा आह्वानम
यदसतोः पितुः पुत्रस्यैव हि
प्रातिभास्यता सात्त्वमविभ
क्तेन तस्मिन् इति यावत्स्वव
चने तथा विभक्तो यः पुनः पि
त्रा आशौचकत्र संस्थितः पित
वोर्वापि वाप्येता सत संस्पृ उ
च्यते इति वदस्यति वचने येषा
मेव हि पितृभ्रातृपितृयादीनां
पितृ पिनामहोपाजितद्रव्याणां
विभक्तत्वमुत्पत्तिः संभवति
एव विभक्ताः सन्तः परस्परं प्री
ता एवेकत विभाग ध्यसेनय
तवधनेतस्ममथनेयन्ममथने
यन्ममथने तत्रापि इत्येकस्मि
कार्ये एकतरदिपुत्रयोः स्थि
ताः संस्पृष्टाः न त्वनेव श्रानांधन
संसर्गं सात्रेण नापि विभक्ता
नाप्रीति एवंकाभिस्थानं विना
तथा वेधुना सविभक्तानां भो
गं नैव प्रदाययेत् इति कात्या
यनवचने तथा आह्वानमवि
भक्तानां मेको यमः प्रवर्तते वि
भागसति यमोपि भवेत्तेषां
यकृषक तथा आह्वानमवि

विभक्तानां यमुत्पाने भवेत्सह
नतत्र भागं विषमं पितृदया
क्तयंचन इति मनुवचने तथा
कात्यायनः अविभक्ते मते पुत्रे
तत्सुते अस्म्यभागेने ऊचीतजी
वने येन लब्धनेव पितामहात्
तमेतोशं सपित्रं च पितृयात्रस्य
वास्ततात् । तथा ।
विष्णुः पितृविभक्ता विभागानंत
रोः पुत्रस्य विभाग दयुः ॥
अपि च अविभक्त विभक्तानां क
त्यायनसतोसर भूयो दायवि
भागः साराचतयादिति स्थितिः
इति कात्यायन वचने अविभक्ता
नां सुदवसतो संस्पृष्टां तां पुन
विभागो भ्रातृ तस्मत् तत्सुत
पर्यंत मेव तत्सुतावृत्तया निव
र्तते इति यस्या अविभक्ते स्या
वरं यत्सर्वेषामेव तद्भवेत् वि
भक्तं स्यावरं प्राप्तं नामादयैः
कराचन इति यमवचने यता
निवचनादीति दायतत्वे धृता
नि अपि च अविभक्ता वाङ्मयैः
आह मेदेविकं मवास्वतया
मत्रनाधिकारः एयक विना ॥
इति आहृतत्वे ॥ अन्यच्च वर
वः सूर्यरा पुत्राः पितृ रेकत्रासिनः

सर्वेषां त मते कृत्वा मेष्टेवैव
तयत्कृते इत्येता वाविभक्तेन
सर्वे रेव कृते भवेत् । इति
मुहितत्वे ॥
विभक्तजः पुं विभागानंतरंग
भाधानेन जातः यथा वृहस
तिः पित्रा सह विभक्ता येषा
यत्पावा सहोदराः ज्वत्सजा
अये तेषां पितृभागद्वारास्ते
अनीशः सर्वजः पित्रे आह्वान
मे विभक्तजः यथा पुने तयोर्वा
पि मुक्ता षोडशोदकक्रियाः इ
ति दायतत्वे ॥
विभक्तिः स्त्री विभागः स्यादि
त्वादित्यः यथा संख्यात्वया
ण सामान्यैः शक्तिमात्रसयत्त
यः साविभक्ति हिंथा प्रोक्तासु
तिउः चेति प्रभेदतः साव्या
त्वावातर जात्यवच्छिन्नशक्तिः
मात्र्यः प्रत्ययः साविभक्तिः स
मिहः इति भेदाद्विविधा इति श
वृशक्तिप्रकाशिका ॥
विभजनीयं वि विभाजं विभा
गयोगं यथा यद्यस प्रयो
जनाहं पुस्तकारि तन्मूर्खा
दिभिः सह पेरितारिभिर्न वि
भजनीयं इति दायतत्वे भजना
हं वि
एवं भजयातो राणीय प्रत्यये
न निष्पन्नः ॥
विभक्तः पुं पुनं मोक्षः ये
र्ये इति मेदिनी प्रभवति
यष्टिसेवत्सगन्तगत द्वितीयव
र्षे यथा भविष्यपुराणे भेरव
उवाच सधितं तम मारोम्य
सर्वे व्यापि विवर्जिताः प्रशा
तामानवा सत्र वरुणस्या वसु
मरा दृष्टा स्तुष्टा जनाः सर्वे
विभवेचवरानने इति श्रौतिस
त्वे विभा स्त्री किरणाः इति हे
मचंद्रः प्रकाशः शोभा इति
राज निवेदः ॥
विभाकरः पुं सूर्यः अर्कवृत्तः
वित्रकृत्तः इत्यमरः अग्निः
इति मेदिनी ॥
विभागाः पुं भागाः यस्य पर्षा
याः अंशशेषे दृष्ट्याः यस्य स
त्ता यथा एकदेशोपात्तस्य
वभृदिशापादावृत्तस्य स्वत
सविनिगमना प्रमाणाभावे
न वैशेषिक व्यवहारानरंत
या अवस्थितस्य गुरिकापा
तादिना अजने विभागः वि
शेषेण भजने स्वतत्पने वा वि
भागः इति दायभागः अपि च
विभागोः षोडशः

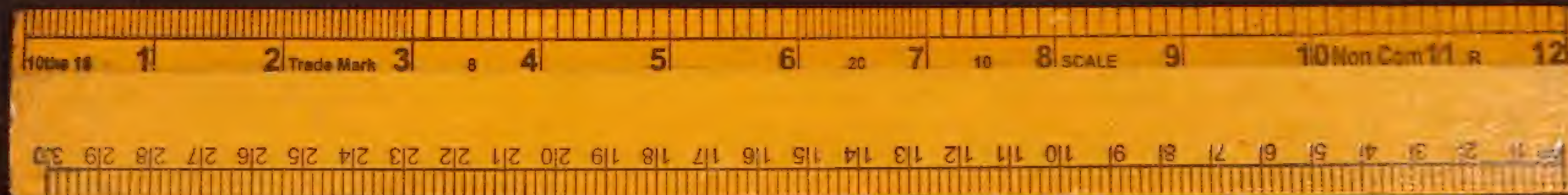
पिप्रस ७३३ यत्र प्रकल्पते गंदमु रिति गोत्र भाग विभा
 दायभाग इति योक्तं तद्विचार गार्थं सन्देहे समुपस्थिते गोत्र
 परंबुधे इति नारदवचने ए जे आपरिज्ञाने कृते सात्त्विक
 वंस्तमिस्तोपरमे सन्ध्यावि मरुति इति शोखवचने इतिरा
 शेषात्सन्ध्यापिनो संधयन प्रस यतस्ते सामान्य धर्मावच्छिन्ना
 तस्य स्वत्वसगुटिकापातादिना नामेव बहूनां परस्पर विरुद्ध
 प्रोदेशिक स्वत्ववस्थापने वि द्याप्य धर्म प्रकारेण प्रतिपाद
 भागः अपिच कात्यायनः जीव नेति विभागः इति आह विवेक
 दिभागेत पिता नैक पुत्रविशेष टीकायां श्रीकृष्णकीलकारः
 येत निर्भोजयेत्तच्चैवैकमक गायमते चतुर्विंशति गुणान्
 स्मात्कारणा विना उक्तकारणा र्गते गुणविशेषः सत्रिविधः य
 श्चैव विषयासक्तचेतनः अय या प्रज्ञाहेतु द्वितीयः स्वाविभागे
 या प्रासुकारीचनविभागेपि या प्रज्ञाहेतु द्वितीयः स्वाविभागे
 ता प्रभुः निवृत्तरनस्काया मेव या प्रज्ञाहेतु द्वितीयः स्वाविभागे
 मातरि पितामहधन विभाग या प्रज्ञाहेतु द्वितीयः स्वाविभागे
 मार वृहस्पतिः पित्रो रभावे आ या प्रज्ञाहेतु द्वितीयः स्वाविभागे
 त्वाणां विभागः सप्रदर्शितः या या प्रज्ञाहेतु द्वितीयः स्वाविभागे
 त निवृत्ते रजसि जीवतो रपिण या प्रज्ञाहेतु द्वितीयः स्वाविभागे
 स्यते अन्वय यावत्स्वः विभा इति एककर्मणि उदाहरणं शो
 गच्छेत्पिता ऊयोदिल्लया विभने नशोन विभागादिकं पूर्ववत्तथा
 त्वतान जेष्टराशेष भागेन सर्वे रतीयो विभागनः कारणाविभा
 वा सः समाशितः अपिच देव गजन्यश्रेति आद्य स्तावत्पुत्र कषा
 लः अविभक्तविभक्तानां कृत्या लकर्म ततः कपालद्वयविभाग
 नो वसना सदृश्या रायविभा स्तो चराभकसंयोगनाशस्त
 गः सारावतर्थादिति स्थितिः वि तोचटनाशः तत स्तेन एककण्ठ
 स्यः पितृविभक्ता विभागानंतो भागननः कारणाकारणविः
 तत्रस विभा

विभागेन सकर्मणाः कपालस्य अयथा शरीरे विभक्ताविभक्त
 देशान्तर विभागो जन्मते तत उ प्रत्ययेन स्यात् अतः संयोग
 त्रदेश संयोगः ततः कर्मनाश नाशेन विभागो नाम्नासिद्धो
 इति नच तेन कर्मणोव कथं भवति इति सिद्धांतमुक्तावली
 शातरविभागो न जन्मते इति वा विभागे वि विभजनीयं विभा
 चै एकसकर्मणा आरम्भक गाहे यथा कृते विनीत विद्या
 संयोग प्रतिहेदि विभागजनक नां आहणां पितृतोः पिवा ।
 तवियेधात अयथा विकसक्त शौर्यप्राप्तं यदि तं विभागं
 मनुजद्वय भग प्रसंगात्तस्माद्य तद्वृहस्पतिः शित्येषपि द्विपयो
 टीदे अनारभकसंयोगप्रतिहेदि ये सृत्याद्यधिकं भवेत् प
 विभागं जनयेत्तदा आरम्भक सं रं निरस बल्यं विद्यया धृत
 योगप्रतिवेपि विभागं जनयेत् वकं विद्याधनेत तद्विद्यात्रवि
 नचकारणाविभागेनैव द्यनाश भासं वृहस्पतिः तथा शौर्य
 सर्व कृते देशान्तरविभागो न ज भार्याधने कोमे यच्च विद्याधने
 त्यते इति वाच्यं आरम्भक संयो भवेत् नीलेपितामवितान्यानिप्र
 ग प्रतिवद्धि विभागवतो अवय साद्य यच्च पैल्कः इति रा
 वससति इये देशान्तरविभागा यतस्ते ॥
 संभवान्तर हस्त क्रियया हस्त विमांउक्तः पुं मुनिविशेषः स
 रुविभागः ततः शरीरेपिविभ तस्यैवमृगपिता इतिगमायां
 क्तप्रसयो भवति तत्रच शरीरत विभांसी स्त्री आवहेकीलता
 रुविभागे हस्त क्रिया नकारणा इति राजनिर्घटः ॥
 अधिकारात्वात्शरीरे त क्रिया विभाते स्त्री प्रत्ययः इतिशब्
 नकारणा अधिकारात्वा नास्ति रत्तावली ॥
 अवयविकर्मणां यावदवयवक विभावः पुं परिचयः रसस्यो
 म नियतत्वात् यतस्तत्रकारणा दीपणादिः इति मेदिनी त
 कारणा विभागेन कार्यकार्ये वि हृत्तणादि येषां विभावेनात्र
 भागो जन्मते इति अत एव वि भावेनयक्तः संचारिणा तथार
 भागो गुणानं सता

मेति रत्नादिः स्थायी भागः ॥ विभावेन स्त्री ॥ अलंकारविशेषः
 चेतसा विभावादेयो वसेते । विभावना स्त्री ॥ सच विनाकाराणां
 विभावादीनां यथा संख्येका उपनिबद्धमानोपि कार्यादयश्च
 रणाकार्य सहकारित्वे कथं यथा विभावना विनादेते का
 वयानामपि रसोद्दोषे कारणा योत्पत्ति र्यङ्च्यते उत्तानुक्त
 त मित्यच्यते कारणाकार्यसं निमित्तत्वात्तया सा परिचिन्ता
 चारि इषा अविदि लोकेतः ॥ ने उक्ता यथा अनायासकृशम
 सोद्दोषे विभावाद्याः कारणामे धमशोकातरले इषो अभूषणां
 वते मताः सद्भावाश्च विभावा मनोहारी वपु र्वयसि सधुवः
 दे हयो रेकस्य वा भवेत् कदि अनुक्ता यथा सपव जीणि नय
 त्यसं समात्तेये तदा दोषा नवि ति जगति ऊत्तुमाग्रुपः हरता
 यते विभावादिपरामर्श विष पि तने यस्य प्राभूतान् रतव
 यत्वात्स्वेतसां परानन्दसयत्वे ले इति सारित्यदर्शनाः ॥
 न समेयत्वादपि स्फुटं यथा विभावरी स्त्री रात्रिः इत्यमरः
 केते विभावानुभाव यमिचारि हरिदा ऊटनी वक्रयोधित ॥
 णा इत्यपेक्षाया विभाव मादर विवादवस्तुमुञ्जी इति मेदिनी
 भ्यामुद्दोषका लोके विभावाः मोखयुनिरतेत्री इति शब्दरत्ना
 काव्यतासयोः येदि लोकेरमा वली मेदावृत्तः इति रत्नमाला
 दिगतरति दासादीना उद्दोषका विभावसः पुं सूर्यः अर्कवृत्तः
 शानानि सीतादय स्तपवकाये अग्निः विश्वकवृत्तः इत्यमरः
 नादेव निवेशिताः सेतो विभा वेदः हारभेदः इति हेम च
 यन्ते आस्तादोऊर प्राडर्भावः ॥
 योग्याः क्रियन्ते सामाजिकरता विभावितः वि विचिन्तितः वि
 दिभावा पमि रिति विभावा उ शेषेणा उत्पादितः विशेषेणाप्रा
 च्यते आनखेनादीपनाद्या त पितः विभिन्न पितः इति ज्योत
 स्पमेदावुभौ स्मृतौ इति सा भुधातोः क्त प्रत्ययेन निष्पन्नः
 दित्यदर्शनाः ॥ विभाषा स्त्री विकल्पः यथा दयो

विभावयो मध्ये विधि निर्गमः ॥ विभिन्नः नि विभक्तः विदीर्णः
 इति मुग्धबोधव्याकरणां ॥ गालयः विभीतकं साडपाकं क
 यथा गदा परम्पु त्वद्देश चक्रोत्त कषायकफ पित्तमुत्त उसवीर्य
 मर शयकैः विभिन्ने वेदना या हिमसर्पभेदने कासनाशने इ
 दि त्वयथा सापि निर्जिता इति से नेवहिते केश्ये कृमि वैस्वर्य
 हाससमुच्चयः ॥ नाशने विभीतमत्ता तट् छर्दि
 विभीतकः वि वृत्तविशेषः वदे कफ वातहरो लज्जुः कषायो म
 डा इति भाषा तत्पर्यायः ॥ दहन्वाद्यथात्री मत्तापि तदुणाः
 अतः १ तयः २ कर्षफलः ३ इतिभावप्रकाशः अन्वयु विभी
 भूतवासः ४ कलिदुग्धः ५ इत्यमरः ते भेदि तीक्ष्णालं वैस्वर्य क्रिमि
 कल्पवृत्तः ६ समुत्तः ७ इतिर नाशने चक्षुष्यसाडपाकं कषा
 तमाला तैलफलः ८ भूतावा यंकफ पित्तमुत्त इति राजवल्लभः
 सः ९ सत्वतकः १० वासेतः ११ क अय कलिदुग्धमत्तकारणा यथा
 निवृत्तः १२ वहेदुकः १३ हायः १४ प्रतस्स उवाच ततो गते प्रदेवे
 विषज्जः १५ अनिलज्जः १६ कासज्जः पुत्रस्य लोके प्रति दिन ३
 १७ असगुणाः कडुत्वे तिक्तत्वे ॥ लोको पातयामास वति धर्मी
 कषायत्वे उसत्वे कषापहत्वे ॥ नितः सदा कलि सदा धर्मयु
 वृत्तव्यत्वे पलितवृत्ते ॥ वि तेजगदृष्टा कृते यथा व्रज्याणां
 पाके मधुरत्वे च तन्मज्जगुणाः शरणा भेजे स्वभावस्य निषेधना
 त्स्या छेदी कफ वातहरत्वे ल त शणिपत्य तमाहाय तिष्ठोव
 तुत्वे मधुरत्वे मदकारित्वे ॥ ह्याणामोच्चरे मय स्वभावो वति
 तत्रैतगुणाः स्वाडत्वे हिमत्वे ना नाशितो देवसत्तम ते प्रादभ
 केषपत्वे गुरुत्वे पित्तानिला गवान्योगी स्वभावो जगतोपिदि
 र्तिनाशित्वे च इति राजनिर्घटः नकेवले दि भवतो ह्यत स्तेनव
 अणिव अय विभीतकनामा लीयसा पश्येति त्व देवेदं
 नि गुणाश्च विभीतक स्ति वरुणांच समागतं भास्वरोपिदि

दीनत्वं प्रयातो हि वलाहतेः ।
इत्येव मुक्तो देवेन ब्रह्मणा क
लिख्यः दीनान्दृष्ट्वा च शक्रा
दीन्भीतकवने गतः इति वा
मेने २० अध्यायः ॥
विभीषणाः पुं रावणाभ्राता इ
ति गमायणो नलदृष्टो इति ।
गजनिर्वटः भगवके त्रि ॥
विभीषिका स्त्री भयप्रदणं
यथा कृत्वा शक्त विभीषिका
कतिपय शमेषु दीनाः प्रजाः
ममृतो विदुर्जल्पिते उपरताः
होणीभुजस्ते विस्तः विहोसो
ऽपि व्योपर विनगत्तोसर्गस्थि
ति वापदामीशस्तत्परिचय
या नगणितोये देव नारभ्य
गाः इति शोतिशतकं ॥
विभूः पुं प्रभुः सर्वगतः श
क्रः ब्रह्मा इति मेदिनी ॥
भूत्यः इति विकोऽशेषः ॥
विस्तः इति शहमाला वापकः
निम्य अर्हन् इति हेमचंद्रः ॥
दृष्टः इत्यनयपानः ॥
विभूः वि सर्वभूतेषु योगीपरम
महत्त्ववान् सत आत्मादिः य
या आत्मेदियादिप्रोक्तकणा
दिसकत्वेकं विभूर्ब्रह्मादिगणो
बुद्धित्वद्विविधा मता इति भा
षापरिच्छेद विभू रिति विभूते
परममहत्त्ववत्वं इति सिद्धोक्त
मुक्तावली कालाख्यान दिशा
सर्वगतत्वं परमं महत् इति भा
षापरिच्छेदः ॥
विभूतिः स्त्री अनिमित्तिकम
प्रधानतयायः भूतिः पेश्येयं
इत्यमरः शिवभूतभस्म अस्म
शिवस्य अनिमित्ति ग्रहप्रकाशे
वैभवे विभूत्यादि परब्रह्मवाच्ये
केचित्त विभूति भूति रिति इ
यं शम्भुभूत भस्मानि अणिमा
द्यष्टकेतपेश्येयं मित्याहुः विभ
वसनयाविभूतिः क्तिः भवतेः
क्तिः भूतिः विग्रहाणा मनोपस
र्ग निरासार्थं ईश्वर गुण पेश्येयं
भावे न्याः अनिमित्तिलक्षिमादि
लक्षिमा प्राप्तिः प्राकाशं महिमा
तथा शशित्वेव वशित्वेव तथा
कामावशापिता इति श्रुतं म
निमा येन सूक्तो भूत्या विचरति
ननुत्वं लक्षिमा येन वायु विवल्
वुत्तरो भवति प्राप्ति रभीप्ति
प्रापणा प्राकाशं मिच्छानविदा
तः नदिमा महत्त्वं येन चतुर्दश
भुवनात्मसोदरे वर्तते ईशित्वेश्वर

येन स्यात्वर जंगमादि भूतामा
देशकारीणि भवन्ति वशित्वेस्वा
तंत्र्यं येन स्वतंत्र्यं अस्ति कामेन
इच्छया अवशापिते स्यात्तेशील
मस्य कामावशापी श्रीश्वर गृहादि
तास्मिन्नास्म भावः कामावशापि
ता सर्वानेदस्त अनेकार्थत्वाद्वा
तनो स्मृति विह तिस्रस्तथा
अवशापी दंस मध्य ईश्वर ।
इति भरतः ॥ अथिच श्रीभ
गवाचवाच परात्परतरं तत्त्वेपरं
ब्रह्मैक मयये निमानंदस्वरं नो
ति रह्यं तमसः परं ॥
पेश्येयं तस्य यन्त्रित्वं विभूतिरि
ति गीयते इति कौर्म १ ।
अध्यायः
विभूतिहादशी स्त्री व्रतविशेषः ।
यथा नेदिकेश्वर उवाच । स्मृत
नारद वत्सामि विसो व्रतमनुज
मं विभूति हादशीनाम सर्वपाप
निसृष्टने कार्तिके चैव वैशाखमा
गंशीर्षेय फाल्गुणे । आषाढे वा
दशम्यात् शुक्लाया लवुभुङ्कर
कृत्वा सायंतनीं संध्यां गृह्णी
यान्नियमं बुधः । एकाद
शो निराहारः समभ्यर्चननादं
नं ॥ हादश्यां विधिसंयु
क्तः करिषे भोजनं
विभो तदविद्येन मे याव सा
त्वं मधुसूदन ततः प्रभाते चो
त्थाय कृतस्नानजपः सुचिः १
नयेत्पुंडरीकाक्षे मुक्तमात्मा
नुतेपनैः विभूतिदाय नमःपारा
वशाकायच जावनी नमःशि
वायेत्युच विष्णुमूर्तये नमःकारे
कंदर्पाय नमो मेघ मादिसायन
मःकरो दामोदराये तदरं वास
देवाय च नमो माधवायेति हरये
कंदमुक्तं विने नमः श्रीपरायमु
क्तेकं शान्ते शान्ते शवायेति नारद
शृंगशोर्मथरायेति अर्वाणि वस्त्यं
भवे स्वनाम्ना शंख चक्रासिगरा
परम्परायाः सर्वस्मिन्ने शिरोव
द्धानम् इत्यभिष्टुतेयत् मत्स्यसु
तलसंयुक्तं हेम कृत्वा त शक्ति
तः उदङ्गभसमायुक्त मयतः स्या
पयेहिभो गुडपात्रं तिलै युक्तं
सितवस्त्राभिवेष्टितं रात्रौ जाग
राणं ऊर्णादिति हासकयारिता
प्रभातायां च श्राव्यं ब्राह्मणाय
ऊट्मिने सकाचनोत्पत्तं देवं
सोदङ्गभं निवेदयेत् यथानु
द्यसे विसोऽसदा सर्व विभूति
भिः तथा माधुहराशेषः त्वसे
सारसागरात् दशावताररूपाणि

प्रतिमासं क्रमात्सुने दत्तात्रेये
ततो व्यासमुत्पलेन समन्ति
ते दद्यादेव समा यावत्पापं
ज्ञानभित्तयेत समाप्तेवैय
यायात्पा द्वादश द्वादशीनरः
संवत्सरीते लवणापर्वतेन सम
न्विता शय्या दद्यान्निश्रु
गुरवेः मरसंयुता ग्रामे च प्राप्ति
मान्वात्तेव माभरणात्तिते गुरु
संप्रज्ञ विधिवत्स्त्रालंकारभू
षणोः अन्यानपि यथाशक्त्वा
भोजयित्वा हितोत्तमान् तर्पये
दस्त गोदानेन च धनसंयुता
त अत्यन्तितो यथाशक्त्वा स्ना
को स्नोकं समाचरेत् यथा
यथातिनिम्बः पुरुषो भक्तिमा
न्यापयेत्प्रति पुष्पाचनविधानेन
सकृदाहस्तरहये अनेन विधि
नायुक्त विभूतिहादशी व्रते ॥
ऊपोत्सपाप निमज्जः पितृणां
नारयेच्छते जन्ममांशतसाह
स्व नशोकफलभागवेत् नच
यापि भवेत्तस्य नदारिद्र्यनवेथ
न वैलव्योय शैवो वा भवेत्तस्य
निजस्यनि पावयुग सदस्याणां
प्रातमहोत्सवं भवेत् तावत्सर्ग
वसेद्द्वयभूषतिश्च पुनर्भवेत् ।
मासे ८२ अध्यायः

विभ्रमोऽस्ती आभरणां इत्यमरः
विभ्रमोऽस्ती शोभा इति हेम
चंद्रः आभरणां च ॥
विभ्रमः वि अनेकतः यथा
विभ्रमरत्नां विभ्रमितां नीशिला
ततो रममये सूर्यम् । सत्वाप
विष्ट मदनोगराणां नगादता
को गिरिराजपुत्री इति स्का
ये नीलकण्ठस्तोत्रे ॥
विभ्रतवि धृतः पुष्टः विप्र
वेभ्रधातोः क्त प्रत्ययेन निष्पन्नः
विभ्रत वि विभ्रतिः धाराणां
पराकृता यथा चतुर्दशे नाशे
हे विभ्रते मेदमूर्जिते । ददार
करने त्रावेरको कटकयथा ॥
श्रीभागवते १ स्कन्धे १ अध्या
यः अपि च तरुणा सकलमि
त्यो विभ्रती शुभ्रकोतिः इत्यादि
तेजसारे सरस्तीध्यानं ॥
विभ्रमः ७ हावभेदः सत् स्त्रीणां
शृंगारभावजक्रियाविशेषः अ
मरः मर राग रर्षे जनित विषयो
सो विभ्रमः यथा अम्य निमित्त
मानसादित्यायान्त्र गमने प्रिया
रथकथा मास्तिप्य सख्या सदा
लपन मुचे हेसित क्रोपोपुष्पा
रीनां यात्रा सदसैव तस्मिन् ।

त्यागः वस्त्राभरणा मात्यानाम
कारणातः त्वेने माननेच य
उक्तं क्रोयः स्मितेच ऊरुमाभ
राणादियात्रा तद्वर्तनेच सदसै
व विमर्दनेच आस्तिप्य कोतव
चने लपने सखीभिर्निकारः
तोन्वितगतं वद विभ्रमे तत
इति चित्तवृत्त्यनवस्थानेच्छृंगार
विभ्रमो भवेदित्यम्यच तयान्त्र
विभ्रम स्वरया काले भूषणा
नविपर्ययः यथा अन्त्यायातं
वहिः कोतमसमापित भूषणा
नविपर्ययः यथा अन्त्यायातं
हिः कोतमसमाया भाले जने
दृष्टोलीला कपोले तिलकः क
तः इति योषितां यौवनजोवि
कारो विभ्रमः इमेके विभ्रमोति
विभ्रमः वज्र इति भरतः यपि
च वलभ प्राप्तिवेलायामदनावे
शसंभ्रमात् विभ्रमो हारमात्या
दि भूषास्यानविपर्ययः इत्यत्र
लमणिः भ्रंतिः इति मेदिनी
शोभा संप्रायः इति हेम चंद्रः
श्रुत्वावली विभ्रमा स्त्री वाहकं
शब्दवावली ॥
विभ्रमः ८ वि अनेकारादिना
विभ्रमः ९ रीमशीलः तत्पर्यायः
श्री

विमर्दः १ रोचिषः ३ इत्यमरः
विभ्रमः वि विभ्रमपुक्तः विप्र
रंभमथातोः क्तः प्रत्ययेन निष्प
न्नः विभ्रमोति स्त्री विभ्रमः इति
विभ्रमशब्दरीकायो भरतः वि
मतः वि विरुद्धमतिविशिष्टः
विप्रवे मन थातोः क्त प्रत्ययेन
निष्पन्नः ॥
विमर्दः वि विमर्दाः विनि
गदरीते मनोः स्येति वज्रवीर्य
र्थे कप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
विमर्दः १ वि चिंतादियज्जल
चित्तः तत्पर्यायः दुर्मीनाः १
यौतर्मेनाः ३ इत्यमरः ३ः वित
मानसः ४ इति शब्दवावली
विमर्दः ५ विनिमयः इति हेम
चंद्रः ॥
विमर्दः ५ कालंकतवृत्तः का
लकास्त्रदिया इति भाषा इति
रत्नमाता विमर्दने इति शब्द
वावली ॥
विमर्दकः ७ चक्रमर्दः इति
राजनिर्घटः ॥
विमर्दने स्त्री कुंजमादिमर्द
तत्पर्यायः परिमलः १ इत्यम
विमर्दः ३ इति शब्दवावली
ली विशेषण मर्दनेच ॥

विमर्शः पुं मरेनाज्ञातस
गंधादिः यथा ग्रथ गंधेपरि
मलो विमर्शेत्ये मनोदरे ह
रगामी मनोहारी गंध आमा
दरितः इति शब्दरत्नावली
विमर्शनं स्त्री परामर्शः विम
र्कः यथा विमर्कः स्याद्वनयने
परामर्शो विमर्शनं ग्रन्थाहार
स्तर्कः स्यात्सुगुण हृष
णो इति हेमचंद्रः ॥
विमर्षः पुं विचारणा इति न
रायः ॥
विमले स्त्री तारहेमदिभाक्त
तं तत्परसविशेषः तस्यो
यः निर्मले २ सच्छ ३ अमले
४ सच्छातकं ५ ग्रन्थगुणाः
कटुत्वे तिक्तत्वे त्वरोषव्रणा
नाशित्वे रसवीर्यादौ तत्सत्त्वे
पे भिन्नवीर्यकत्वे च राजनिर्व
रः विमलः पुं अहं इति हे
मचंद्रः ॥
विमले वि निर्मले तत्पर्यायः
वीथं २ इत्यमरः प्रत्ययतं ३
इति शब्दरत्नावली वारुः ३
तितत्रैव ॥
विमलदाने स्त्री नित्यनैमित्तिक
ककामदाने ईश्वरमीणानार्थ
दाने च

यथा नित्यं नैमित्तिकं कामेति
मले दान मीरितं अहमहनि
यत्किंचिदीयते नृपकारिणे ।
अनुदिष्टफलं तस्यात्वाद्याना
य त नित्यकं यत्तपोपशो
मेव दीयते विदुषा करे ।
नैमित्तिकं तद्विदुषा दाने सदि
रुचिंते अपत्य विजयेत्यर्थे
सर्गार्थे यत्पदीयते दाने तत्
काममाख्यातं सविमि र्म वि
तर्कः चेतसा सत्ययुक्तेन दाने
तद्विमले स्मरते इति गारुडः ॥
ग्रन्थायः ॥
विमलसाणिः पुं स्फटिकः इति
राजनिर्वटः ॥
विमला स्त्री सप्तला चामार
कषा इति भाषा इत्यमरः भूमि
भेदः इति मेदिनी देवीभेदः
यथा सृष्ट्या विमला कार्याश्च
हृदयेन वर्चसा मुक्तात्सूत्र
धारी च कमंडलुकरा वरा नावा
सनसमावृद्धा अतमात्मासू
प्रिया रपि लीरोदनाहारा कष
र मदचर्चिता सितपंकज होमे
न राष्ट्रापु र्वपवर्हिनी इति मेदि
नी प्राणोसमस्मरदेवता द्वितीय
विंशतिकाविधिः अत्यच्च प्रत्येक

कर्णिकामध्ये वासदेवेतना
विमला नायिका तस्य वासदे
वसकीर्तिता इति कालिकापु
राणे ८२ अध्यायः ॥ अपरं च ।
उक्ते नाभिदेशे च विमलात्ते
उच्यते विमला सा महादेवी ज
गन्नाथस्तु भैरवः इति तंत्रवृत्ता
मन्त्रो ५१ पीठे निर्णायः ॥
विमलात्मकः २ वि निर्मलः ३
स्मरविमलार्थकः ४ तमरली ५
युक्तरः विमलादिः पुं शब्देन
एव वर्ततः इति हेमचंद्रः ॥
विमोसः पुं अशुद्धमोसे तत्
ऊर्जरादिमोसे इति केचित् ॥
विमला स्त्री सात्त्विकपत्नी स
त्वातिभाषा साकनीयसपिन
मस्या यथा स्मरति मातःपितुः
कनीयांसे नन मेत्यस्य अधिकः
नमस्कृत्योत्तरोः पत्नी भ्रातृजा
यां विमातरं स्मरत्यसौ स्ति
यो नमस्या वृद्धाश्च वयसा एव
रेवताः यतः पत्यवेयसा तासि
यो वृद्धा अतः कनिष्ठा अपि न
मस्याः इति मलमासतत्वे वि
मातरं नृजो निर्द्वन्तावपि पिताम
ह धन विभाग कर्तव्यत्वे यथा
वृहस्पतिः पित्रो रभावे भातृतां
विभागः

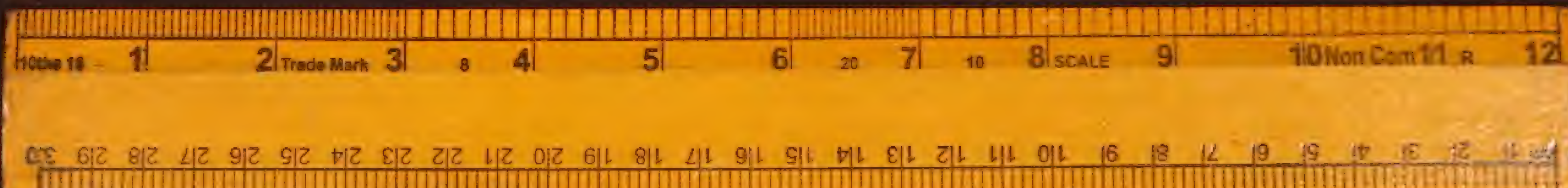
संप्रदर्शितः मात निर्द्वन्तेन
मिनीवतोरपि चास्ते अत्र
मातृपदे विमातरं पर मपि पुत्रा
नृजोत्यति संभावना तौल्यात्
इति रायतत्वे अस्या वनेषि
त्वे यथा सोदरभ्रातृभि विभा
गे क्रियमाणे मोत्र पुत्रसमोशो
दातव्यः समोशदायिणो माता
इति वचनात्मातृपदस जननी
परत्वात्सपत्नीमातृपरत्वं मपि
सकृच्छतस्य मुखा गौणात्प्रा
प्यते इति रायभागः ॥
विमातरः पुं मातृसपत्नीपुत्रः
तत्पर्यायः वैमात्रेयः २ इत्य
मरः वैमात्रेयः ३ इत्यमरः ३
इति जराधरः ॥
विमानः पुं स्त्री देवस्थानं
तयोयः व्योमस्थानं इत्यमरः
सार्वभौमरदं होतकः ॥ वा
नमात्रे इति मेदिनी ॥
विमार्गः पुं समार्जनी कृप
याः विमर्षं सजयातो वैनप्र
त्येन निष्पन्नः ॥
विमुक्तः वि विशेषेण मुक्तः
यथा येः मेः रविन्दात् विमुक्त
मा निनस्त्यस्तभावात् विमुद्धा
वृद्धयः आरुह्य कृच्छ्रापरय

दे ततः पतन्मथो नाहते गुम्भ
देवयः इति श्रीभागवते १९ स्कं
१७ अध्यायः ततः विमोचनं
धातोः क्त प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
विमुक्तिः स्त्री विमोचनं मोक्षः
यथा पित्रमसे दिवि येव
मूर्त्ताः स्वभाभुजः कामफला
भिसंधौ प्रदानशक्ताः सकला
पितातो विमुक्तिदायेऽनभि
संहितेषु इति प्रायश्चित्ततत्त्वं
विमुक्तः वि वरिष्ठः विरतः
यथा सागमैः कर्मितैस्त्वदिज
नान् मदिसुताङ्कुरु मां वगो
यय येन स्यात्सृष्टि रेषोत्तरो
तरा इति पाद्योत्तरवेदेष्टि
रंश्रति विमुक्तात् ॥
विमुदः वि प्रफुल्लः इति हेम
चंद्रः मुद्वारस्तिस्र ॥
विमोचनं स्त्री शरीकराणां
विमुक्तिः विपूर्वमुचधातोर्न
ट् प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
विमोहनं स्त्री वैवितीकराणां
विपूर्व मुहधातो रनट् प्रत्यय
न निष्पन्नः ॥
विमोहितः वि मोहयुक्तः मुग्धः
यथा तावप्यतिवेलात्मनो म
हामायाविमोहितो उक्तवेतोः

दशोसतो विद्यता मिति केशवे
इति देवीमाहात्म्ये ॥
विमोक्षणां स्त्री विमोचनं परि
त्यजनं यथा यथर्मकामार्थमु
क्ति कामा भजेत उष्टो गति
माशु वक्ति किंचाशिषो रास
विदेहमव्यये करोत मेऽदभट्टो
विमोक्षणां इति श्रीभागवते ८
अध्यायः ॥
विमं स्त्री प्रतिविमं कमेडलः
इति संतिमसारोणादिवृत्तिः
विम्विकाफलं तेलान्द्रा इति
भाषा इति मेदिनी । प्रोषण
पर्यायः तदिकेरी २ रक्तफला
३ विम्विका ४ पील्यपर्णी ५
रमरः गोष्ठी ६ विस्वी ७ इति
रत्नमाला विम्व ८ विम्वकं ९
विम्वना १० इति शब्दरत्नावली
अस्य गुणाः पित्तकफक्षयि
गाहृत्वा स ऊषणाशितं इति
राजवल्लभः अपिच विम्वीरक्त
फलात्तस्मी तदिकेरीच विम्वि
का गोष्ठोपमफला प्रोक्तापी
ल्यपर्णीचकण्यते विम्वीफले
साड्यगीतं गुरुपितास वातति
त स्तम्भनेलावनं रुचं विवेधा
ध्यानकारकं ॥ इति भावप्रकाशः

विम्वः पुं स्त्री सूर्यवेदमंडलं
इत्यमरः ॥
विम्वः पुं कृकलासः इति मे
दिनी विम्वकं स्त्री वेदसूर्यमंड
लं विम्विकाफलं इति शब्दरत्ना
वली विम्वना स्त्री विम्विका इ
ति शब्दरत्नावली ॥
विम्वरः पुं सर्वपः । इति शब्
दचिदा ॥
विम्व स्त्री विम्विका इति श
ब्दरत्नावली ॥
विम्विका स्त्री विम्व इत्यमरः
वेदसूर्यमंडलं इति शब्दरत्नाव
ली विम्वी स्त्री विम्विका इति
शब्दरत्नावली ॥
विम्वः स्त्री गुवाकः इति केचि
त विम्वोष्ठः वि विम्वविचन
ष्टो यस्य विम्वः इति मुग्धवो
धकाकरणं वियचारीनेषु वि
लुः इति शब्दमाला आकाशग
मिति वि वियत्स्त्री आकाशं
इत्यमरः वियङ्गा स्त्री सूर्यगंगा
इत्यमरः ॥
वियङ्गतिः स्त्री ग्रंथकारः इति
विकोशेषः ॥
वियन्मणिः पुं सूर्यः इति
रावली ॥

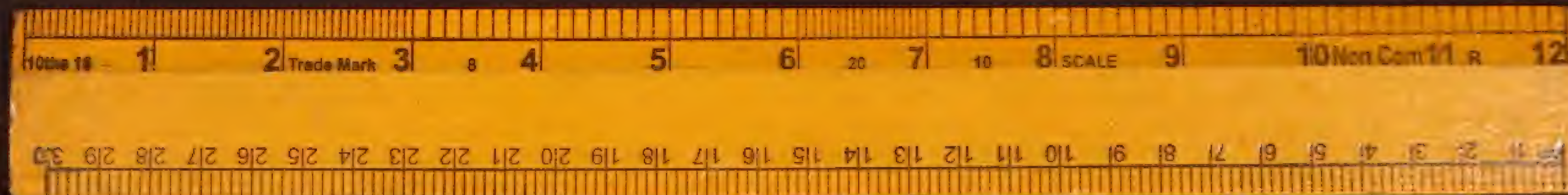
वियमः पुं संयमः इत्यमरः
इः खे इति मामी ॥
वियातः वि निर्गतः इत्यमरः
वियातः पुं संयमः इत्यमरः
वियुक्तः वि वियोगविशिष्टः
विपूर्व युज धातोः क्त प्रत्यये
न निष्पन्नः ॥
वियोगः पुं विच्छेदः तत्पर्यायः
विप्रलेभः २ विप्रयोगः ३
विरहः ४ इति हेमचंद्रः ॥
वियोगभाक् न वि विच्छेद्य
क्तः यथा वियोग भोजापि
यस्य पश्यता देव साक्षादस्मत्ता
मुमानने पिकेन रोषारुणाव
सृष्टा मुद्रः ऊरुहतास्यत चं
द्वैरिणी इति नैषधः ॥
वियोगीने पुं चक्रवाकः इति
शब्दचिदा वियोगयुक्ते वि
वियोजितः वि वियोगप्रापितः
विपूर्वयुज युज धातोः क्त प्र
त्ययेन निष्पन्नः ॥
विरक्तः वि विरागयुक्तः अन
नुरक्तः यथा ज्ञाननिष्ठो विर
क्तो वा मद्रक्तो वानपेत्तकः स
निगानाश्रमो स्यक्ता चरेदवि
धिगोचरः इति श्रीभागवते ॥
स्कंधे १९ अध्यायः ॥

विरजा स्त्री इर्भगा इतिवि.
कांदेशः अनवकृता यथायं
चित्तयामि सतते मयि सा विर
क्तासा चाय मिच्छति जनं सज
नोमसक्तः इत्याद्युदः ॥
विरक्तिः स्त्री विरागः यथा
देहो गुरु मम विरक्तिविवेक
हेतुर्विश्रमसत्त निधनं सतता
तुदकं तन्नामनेन विप्रसामि
यथा तथापि पारस मित्यव
पितो विचराम्यसंग इति श्रीभा
गवते ॥ स्कंधे १ अध्यायः ॥
विशं क्री कंजुए इतिराज
निर्वेदः ॥
विरचितः वि विशेषेण रवि
तः निर्मितः यथा एष श्रील
ह्वमता विरचिते श्रीमन्महा
नाटके वीरश्रीयुतरामचंद्र
रिते प्रसहते विक्रमोः इत्यारि
महानाटके विरजलसाः संपुं
सत्त्वगुणविशिष्टः तत्तर्णीयः द
यानिगः १३ममः विगते रज
समसी येषोते रज समोगुण
श्रुत्याः सत्त्वकनिष्ठाः साक्षात्क
तत्रस्यातो जीवमुक्तायासाद
यो हयातिगा उच्यते हयं हेतुं
तिक्रम्यगच्छति ३ इति भरतः

विरजाः स्त्री विगताज्ञेवा इति
नटाधरः ॥
विरजा स्त्री कपित्पानीवृत्तः
इतिरत्नमाला हर्वा इतिराग
वली यथातिमाता यथा उर
जाः पितृकन्याया विरजाया महा
वलाः यति र्ययातिः स्योति
रायातिः पंचमो लकः तेषां य
यातिः पंचानामहावल पराक
मः इति कौर्म १ अध्यायः
श्रीकृष्णसावी सा राधाभया
यत्तु प्राणा सती सरि दुषाभ
वत् तस्याः समपुत्राः समसमु
दा अभवन् यथा एकदा राधि
कासाहे गोलोके श्रीहरिः स्वयं
विजहार महारोप निजने रास
मंडले कृत्वा विहारं श्रीकृष्णसा
मदृष्टा विहाय च गोपिका
विरजा मया सुगारार्थं जगा
मद दृष्टा च श्रीहरि स्तुतिं
जहारतया सह तयासक्तं श्री
हरिचरन्मंडपं संस्थितं दृष्ट्वा
राधिकात्याश्च चक्रुस्तोच निवे
दनं जगाम सदसा देवी तंरत्न
मंडपं मुने हारे नियुक्तं ददर्श
रपाले मनोहरं तस्यवाचुषा
देवीरक्तपंकजलोचना हरगच्छत

हरं रतिलमट किंकर कीट नं तर्गा चुचुस्व च मुजुर्मुकः
श्रीमन्मरो कांतो इत्यामित्य- नावाभकार सुंगार विपरीत
भो ररं श्रुत्वा कोनारं शव दिकंप्रभुः रहसि प्रेयसी प्राप
गोपिकानां हरिः स्वयं ज्ञात्वा च चकारचपुनः पुनः विरजासा
कोपितो राधा मेतथाने चका रजोयुक्तापुत्वा वीर्य ममोचकं
रह विरजा राधिकाशहात यन सद्यो वभूयतवैव धन्या गर्भव
धानं हेर रपि दृष्ट्वा राधाभया ती सती तस्या तत्रसत्तासी
तो साजहो प्राणेश योगतः स ना साहे पुत्रेभ्य समभिः एक
यस्तत्र सविदपं तच्छरीरं वभूव रा हरिणा साहे वृंदागोपस
द व्यामच वर्तलाकारे तया निर्जने विजहार पुनः साधी
गोलोके मेवच कोटियोजनवि सुंगारासक्त मानसा एतस्मि
स्त्रीगोप्राप्तिनिमित्त मेवच हे ज्ञेतेरेतन मातः क्रोडं जगाम
वृंदशागुणोचरुनानारत्नकरप र कनिष्ठ पुत्र सस्याश्च भ्रात
रं राधारतिरहं गत्वा नददश भिः पीडितो भिया भीतेस्तन
हरिमुने विरजोच सरि दृष्ट्वा यं दृष्ट्वा तयाजतो कृपानिधिः
प्रागेहेजगामसा श्रीकृष्ण विरजा क्रोडचकार वालं सा कृष्ण रा
दृष्ट्वा सरिदृष्ट्वापियो सती उचैरु धारदेययो प्रबोध्य वालंसा
रोद विरजातीरे नीरमनोहरे त साधीनददर्शितिकं प्रियं वित
या विनाहं सुभगे कृपुजीवामि ताप भ्रंशतत्र सुंगारात्ममा
संदरि नयधिष्ठातेदेवी तं भवम् नसा प्राशापससते कोपात्त्व
त्रिसतीसति पुरातनं शरीरेतस एतोदो भविष्यति प्राशापस
रिदप मदस्तति जलाडत्याय वांत्वालोभ्य योतमृष्टा रसातलं
वागच्छ विधाय तत्र नूतने आ श्रुत्वा विवराणं सर्वजनानु धरं
जगामहरे रयं सात्तादायेव सं एतिले समदीपे समुद्राश्च सप्त
दरी पश्यते प्राणानायेव पश्यं तस्य विभागशः कनिष्ठाह
ती चक्रचक्षुषा तं च दृष्ट्वातीह दृष्ट्वाते दिगुणो दिगुणो मुने
दा प्रेम्नोदेको जगत्पतिः वका तवगोत्त सदा सपि देधिदृष्ट
रालिग नलापेवाः पतधाच जने श्रुत्या
प्राप्तायं च भविष्यति ब्रह्मवेते

श्रीकृष्णवे ११० अध्यायो जग
नाथतेच यथा उक्तले नाभिदे
शंच विरजातेन उच्यते विम-
लासा महादेवी जगनाथस्त
भेदेवः इति तत्रचुममो ॥
पीठनिर्णयः तत्रचुमोपवासो
नकतेयो यथा स्तोद मुंडनेचो
पवासश्चसर्वतीर्थेषु विधिः
वर्जयित्वा गयो गंगाविशाला
तथा इति प्रायश्चित्ततत्त्वं ॥
विरचः १ पुं वद्या इतिहेचं
विरचिः २ पुं वद्या इतिहेचं
विराणो स्त्री वीरणात् ॥
इति शब्द रत्नावली ॥
विरतः वि निवृत्तः यथा आ-
नवियो अने जीतो धातुस्वा-
तो निने भवोत् विरतोऽनृदि
तोऽष्टाष्टोकादोमगावारितः
इतिमुपवोध्याकरणा ॥
विरतिः स्त्री निवृत्तिः तत्पर्या-
यः आरति १ प्रवरतिः ३ उप-
रामः ४ इत्यमरः ३ परमः ५
विरामः ६ इति भरतः ॥
विरलं स्त्री दपि इति राज-
निर्घटः ॥
विरलः वि अवकाशः फा-
क इतिभाषा तत्पर्यायःपेत्तवः

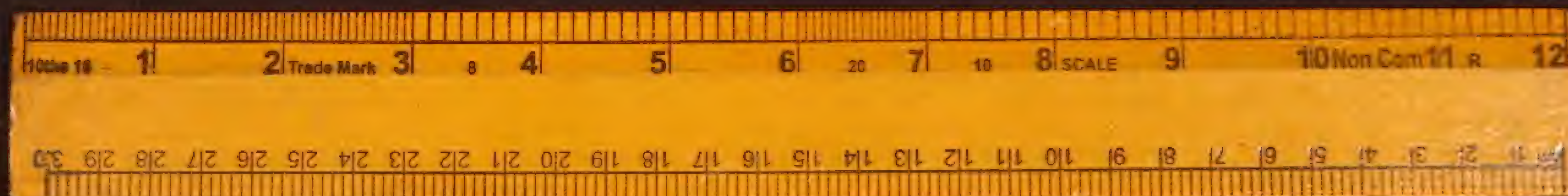
तनुः इत्यमरः ॥
विरलजानुकाः वि वक्रजानुवि-
शिष्टः तत्पर्यायः प्रत्तः १ प्रत्तः
इति हेमचंद्रः ॥
विरलद्रवा स्त्री मृत्तायवागः
यथा यवाग रुजिका आणासै
वतुतसिक्थिका विलेपी त-
लाचसात्मा मृत्ता विरलद्रवा
इति जटाधरः ॥
विरहः पुं विच्छेदः तत्पर्यायः
विप्रलम्भः १ विप्रयोगः ३ विप्रो-
गः ४ इति हेमचंद्रः विरहे
वर्णनीयानि यथा तापः निशा-
सः विना मोने कृशोराता वत्
१ तत्पर्यायः देव्यं जागराणो
शीतले उमताज्ञाने इति कवि-
कल्पलता ॥
विरहिणी स्त्री भूतिः इतिश-
ब्दमाला विच्छेदविशिष्टा नारी
यथा रतिः पुं सो विरहिणी शि-
वाः स्त्री विरही विरे हयो हयो
अ संप्राप्तो किं वभूव हयोसु
खे इतिब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्ण
नारदो ४६ अध्यायः
विरहितः वि त्यक्तः विहीनः
यथा अभिभूतवावमतेत्यक्तं
स्तस्यात्ममुक्तिं हीने विरहितं

भूत मत्स्य विधुते अपि ३
तिजगधरः ॥
विरही १ पुं विरहविशिष्टः वि-
योगी यथा विरहति हरि रिह
सरसवसेने नृत्यति युवतिन
नेनसमं सखि विरहि जनस
दुरंते इति जयदेवः ॥
विरागः पुं अनुरागः रागः
मृत्युः यथा विषेयसुखसंरागो
मानसो मल उच्यते तेधेवरि
विरागो हि नेर्मलं समुदाह-
ते इति प्रायश्चित्ततत्त्वं ॥
विरागार्हः वि विरोगयोग्यः ॥
तत्पर्यायः वैरगिकः १ ॥ इतिहे-
मचंद्रः ॥
विराजः पुं विराट् यथा इंडा
ग्रीवदनात्तभ्ये पशवो मलसं-
भवाः शेषध्वो रोमसंभूता विरा-
जन्त्येनमो स ते इतिवामने
८३ अध्यायः
विराजमानः वि रीतिविशिष्टः
यथा जरा कटाह संभ्रमदुम
त्रिलिम्पनिर्जरी विलोतवीचि
वलरीविराजमानमूर्हनि धराय
गहगज्वलललाटपट्टपावेके कि-
शोरचंद्र शोखरे रतिःप्रतिज्ञां
मम इतिकापीवदेरावगाहृत
लोत्रे

विराजितः वि प्रोभितः रीतः
यथा शतीव निर्मले सारसूर्य
मास विनिर्दकं परिकृतेच मा-
णिक्यो रीरकेण विराजिते ॥
इति ब्रह्मवैवर्ते गणपतिविते
१ अध्यायः ॥
विराट् न पुं लवियः इत्यमरः
सूलशरीर समस्यपक्षित चेत
मे इति वेसंतरसारः महा-
विराजत्यति यथा श्रीनाराय-
णाउवाच अथ टिमो जनेनि
धनयावहे ब्रह्मणोदयः ततः स
काले सहस्रिधा भूतो वभूवह
तम्ये शिष्य रेकश्च शतको
द्विविप्रभः क्षणं रोदूपयमा-
णश्चक्षुनेयः पीडितः क्षया पि
तमात् परित्यक्तो जनमय्येनि
रात्रयः ब्रह्मांड संवत्तायो योदद
शोई मनाथवत् सृतात्सृल
तमः सोपि नाम्ना देवो महावि-
राट् परमागु यथा सस्ताय
रः सृतातयाप्यसौ तेजसाधो
उशोशो यः कृत्स्न परमात्मनः
आधारोऽसंख्य विद्यानामहा
नविसुश्च प्राकृतः प्रत्येकं लो-
कं कृषेय विद्यानि निविलानि
च तस्यापि तेषां संख्याचक्रमो

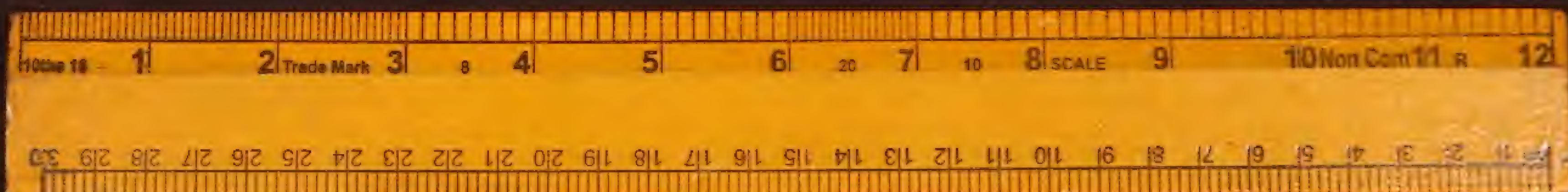
एतं सप्तमीशश्च संदत्तं च ततः सः बभूव ब्रह्मणा पुत्रा मानसाः
 तान् श्रीकृष्णश्च संहिंसुं सनकादयः ततो रुद्राः कपाला
 लब्धत्सनामिषमोदयो भव महा शु शिवोशेकादश स्मृताः बभूव
 विराट्मरूपे तदस्य विषेष्ट पात्रा विसृज्य तदस्य वामपाश्याः
 ता गच्छवत्स महादेव ब्रह्मभा चतुर्भुजश्च भगवान्यतहीपनिवा
 लोद्वेगो भव संशेन च महाभा सकृत् तदस्य नाभिपद्मे च ब्र
 ग स्वयंच सचिरं तपः इत्युक्त्वा द्या विसृज्य ससर्ज च स्वर्गं मर्त्यं च
 जगतां नाथो विश्वाम विधिक्ष पातालं बिलोकं सचराचरं पवं
 तः नगाम ब्रह्मा तेन ता शिवश्च सर्वं लोमरूपे विषं प्रत्येक मे
 शिवदायकः महा विराट्मरूपे वच प्रति विषे तद्विराट् ब्रह्म
 पे ब्रह्मोदे गोलके जने बभूव च विस्म शिवायः इत्येवं कथिते
 विराट् तद्विराट्शेन सा प्रते वत्स श्रीकृष्ण कीर्तने पुरे सखिदे
 प्रणमो मुवा पीतवासाः शायनो मोतरे सारं किं भूयः आत्मि
 जलतलके ईषद्वयः प्रसन्नस्यो लुप्ति इति ब्रह्मवेवेर्ते प्रकृति
 विश्वव्यापी जनार्दनः तत्राभिक विदे ३ अध्यायः स्वायंभुव मजुः
 सते ब्रह्मावभूव कमलोद्वः संभू यथा गते पुनेषु सृष्ट्यर्थं प्रणा
 य पद्मदेवे च वधाम पुगलत्तक मावनता मिमो उपयेमे स विश्वा
 नाते जगाम दंडस्य पद्मनाभस्य ता शतत्रया मनिदितां समभूव
 यमजः नाभिजस्य च यमस्य चित्ता तया सार्धं मतिकामातरो विभूः
 माय पिता तव स्वस्थाने पुनराग सलजो चक्रमे देवः कमलोदरे
 म दधौ हृष्टः पदाम्बुजे ततो र मंदिरे यावदस्य शान्ते दिव्यं यथा
 दर्शितुं इते कालेन दिव्यचक्षुषा मः प्राकृतो जनः ततः कालेन
 शयानेन जलतले च ब्रह्मांते गोत मरुता ततः पुत्रो भवन्मुनः स्वा
 कावते यतोमरूपे ब्रह्मांते ते च यंश्व इति ख्यातः स विराडिति
 तत्परे मेसुरे श्रीकृष्णस्त्रापि गो नः श्रुते तदुप गता सामान्यार
 लोकं गोप गोपी समन्वितं धि पुरुष उच्यते वैराजा यज्ञे जा
 संभूय वंशप्रप ततः सृष्टिचका ता वरवः शंसितव्रताः स्वायंभुवा

महाभागाः सम सम तथापरे समरुद्रजः उत्तमर्नशरं चोरे
 स्वारो विषायाः सर्वे ते ब्रह्मत कालदेशेपमे ततः तच्छरीरे
 त्याः स्वरूपिणाः जेतमिषमुक्ता महाकाये भित्ता पातालमा
 स्तद्वेष्टे ते सममोः पुनः ॥ पिशात पपातशु गतप्राणाः
 इति मात्से ३ अध्यायः ॥ सफेने रुधिरं वमन् ततोः सौ
 विराटः ५ देशविशेषः इति राममादेदं प्राजनिर्विणयानि
 प्रादुरत्नावली तद्वेशीयराज तेः तन्मुरु नाम गंधर्वः प्रविष्टो
 यथा श्रुतं श्रुता महेष्वासा भी राक्षसी तने श्रुभिशापादहं वा
 मार्जेन समापुधि पुपुधानो वि रेप्राप्तो वैश्रवणेनैवे प्रसाधमा
 राट्पदपदममारायः इति नः समया प्रावचन्मोपुनः पुनः
 श्रीभगवदगीतायो १ अध्यायः यदा दासं शी रामो भविष्य
 विराटकः ५ राजपटः इति तिमहावलाः प्रापस्वाज्ञो भवि
 देम चेदः ॥ विराटजः ५ विराटेशीयरां ष्यते तेन रामेणा संयुगे प्रसा
 रकः तत्पयायः राजपटः ३ दातव सक्तो हं गमिष्यामि स्व
 जावर्तः ३ इति हेमवेदः वि मालये इति वक्रिपुराणोत्सर्प
 राट् राजजाते वि ॥ गां ताकाराणां सिक्तोक्तनेना
 विराणीने हस्ती इति प्रादुमा माध्यायः विराधने क्री पीडा
 ला विराधः ५ राक्षसभेदः इति प्रादुरत्नावली ॥
 था लक्ष्मणासत तहाका श्रुता विराधाने क्री पीडा इति श
 रामं ततो ब्रवीत् पिता मेभूत्स दुरत्नावली विवाधानमिति
 पार्जन्यो माता मे च शतदुता वि चपातः विरामः ५ शेषः नि
 राध इति मा सारं पृथिव्यास वृत्तिः विरतिः तत्पयायः श्रव
 वंराक्षसाः तत्पज्य प्रपरा मेतो सानः २ सातिः ३ इति जराधरः
 यत्तायेतां परां मुदो तल्लता मे ४ इति चिकोडशेषः परव
 राममादेदं लक्ष्मणाः किं प्रतीत एणाभावः इति व्याकरणं ॥
 से इत्युक्त्वा लक्ष्मणो वीरग्राम्य रहीकायो ॥ विराला ५ विराला इत्यम

विराधः पुं शब्दः इत्यमरः ॥
 विरावीने वि विरावशिष्टः वि
 रावो विद्यतेः सति इत्यमरेण
 निष्पन्नः ॥
 विरिक्तः वि कृतविरेकः यथा
 इर्विरक्तस्य नाभेस्तु सत्यताकु
 तिस्रस्तर्कः पुरीष वातसंगश्च
 कंदमंडल गोरवं । इतिभावप्र
 काशः ॥
 विरिचः पुं वृद्धा विस्रः शिवः
 इतिशब्दरत्नावली ॥
 विरिचनः पुं वृद्धा इति हेम
 चंद्रः ॥
 विरिविः पुं शिवः विस्रः वि
 याता इतिशब्दरत्नावली ॥
 विरित्रः पुं स्रष्टः इति मृग्यवो
 यव्याकरणा ॥
 विरुद्धः वि विरोधविशिष्टः य
 था विरुद्धधर्मसमवाये भूयसो
 म्यात्सधर्मकत्वे इति जेमिनिस
 ने विरुद्धं गुरुवाक्यं यदत्र भा
 षितं मया तत्तत्तत्वं बुधे रेव
 स्मृति तत्त्वबुद्ध्या स्मृतितत्त्वे
 प्रमादाद्विरुद्धं वदभाषितं ।
 गुणानुशासनाद्येन तद्धोषं
 मंदर्शिभिः इति निष्पादित
 त्वाविरुद्धः वि अंजुवितः जातः

विशेषिका स्त्री ऊरूपा यथा
नाग्रयः परिविन्देति न यज्ञा
नतपोसि च नच आहं कनि
ष्टस्याच कन्या विशेषिका ३
सदाहतम् ॥
विश्वपीनेपुं जाह्नकजंतः इति
राजनिर्वृतः ऊरूपविशिष्टेति
विरेकः पुं मलभेदः । तत्
पर्यायः रेचने रेकः रेच
ना ४ विरेचने ५ इति शब्दरत्ना
वली प्रस्कंदने ६ इति रत्नमा
ला विरेचकः वि रेचकः मल
भेदकः जालाव इति आरवी
भाषा विश्वक विच धातोर्बुन्ध
येन निष्पन्नः इति वैयर्थ्यं ॥
विरेचने स्त्री विरेकः इति शब्द
रत्नावली तत्कारकोषयं यथा
हरीतकी समगुडा मधुना सह
पेषिता विरेचनकरी रुद्ध भवती
तिनसंज्ञयः त्रिफला चित्रकं वि
त्रं तथा कडुकरोहिनी ऊरुस्त
भद्रो श्लेष उतमं तु विरेचने अ
पिच-त्रिफला वरं हाता पिप्प
लीच विरेचकृत हरीतकी सो
मनीरा लवणांच विरेचकृत उ
तिगारुडे ६० १११ ग्रन्थायो

२ मेद्रामयान्तिताः सीर शो-
 षालिरोगात्ताः कृमिनाशनताः
 दिताः शूलिनो मूत्रचातार्तावि-
 रेकार्ता नरामताः वज्रपित्तो-
 डः शोको वज्रपित्तो मध्यमः
 वज्रवातः क्रूर कोष्ठाडविरेचः
 सकृपते महीमात्रास्यो कोष्ठे
 मध्यकोष्ठे च मध्यमा क्रूर तीक्ष्ण
 मता इवै मध्यम मध्यमतीक्ष्णः
 मृदुर्दृष्टा पयश्चुतेनैरापि वि-
 चिचते मध्यम सिद्धतातिता
 राजवृत्ते विरिचते क्रूरः खक्य
 यसा हेमतीरी दंतीफलादिभिः
 चवृत्तेल मेवेदतेल राजवृत्तः य
 नवदेरा हेमतीरी चोके दंतीफ
 ले वृहदुन्तीफलं जयपाल उ
 ति प्रसिद्ध मात्राजमा विरेकस
 विशद्वैः कफालिका वेगोविश
 तिभिर्मध्या हीनोक्ता दशवे-
 गिका दिपले श्रेष्ठमात्रातेमध्य
 मंच पलंभवेत् पलाद्वेकषाया
 णाकनीयस्त विरेचने कुल्कमो
 दकक्षणांनो कषमध्याजलेदतः
 कषहये पले वापि वयो रोगाय
 येतया पित्तोत्तरे विरुज्जोराता-
 कायादिभिः पितेत विफलाकाय
 गोमूत्रैः पितेत्योषेकफादितः वि-
 रुक्षेपव मुदीनो दृगा

नृसैः पितेन्नवः वातार्तिवि-
 रेतले विफलाकायेन दिग्गा
 नवा पुले पीते पयोभि वीनवि
 रेणविचिचते शीतमेव विरिच
 त इत्यर्थः विरुतो कोटजं वीजेपि
 पली विरुभेषजे समुहोकार
 संतोदं वर्षाकाले विरेचने वि-
 रुदुरालभा सुता शर्करोदीच
 चंदने द्राक्षासुना सपुष्पाकं
 शीतलेच वनात्यये उदीच्य वाता
 वनात्यये शरदि पिपली ना
 गरसिंधुप्रणामा विरुतयामर
 लिह्यात्तोदे शिशिरे वसंतेचवि
 रेचने प्रणामा कृससाउ विरुता
 शर्करा तस्या शीघ्रकाले विरेच
 ने अभयामरिचेषुटी विरेगाम
 लकानिच पिपलीमूले त्वकषं
 मुस्त मेवच पतानि समभागा
 निदेती तदिगणा भवेत् विरु
 तावृगणा जेया वज्रगणा वाजश
 कंरा मधुमा मोदकात्कृता कषं
 मात्रान्यमाणातः एकैकभक्तयेत्
 प्रातः शीतेचानुपिवेजले तावहि
 रिचते जेत यावदुसंन सेवते पा
 नाहार विरारेप्रभवेन्नियंत्रणाः
 रा विषमज्वर मंदाग्नि पोडकास
 भगन्दरान् । इनीम-

ऊरु यत्पार्शो गलगंजोदरधमान तस्य शीतामृभिः सिक्ताशरी
 विदार सीर मेलेष्य यत्पानेन रे तेदतामृभिः मधुमिश्रे सया
 यनामयान् वातरोगां लयाध्या शीतैः कारयेदमने मृदु सरका
 नेम्वकक्षणां चाशमरी पृष्ठा रत्नचः कल्का दभा सौवीरकेणा
 श्रीरु जवन जेचोदररुने जयेत् वा पिष्टानाभि प्रलेपेन हन्मती
 सततशीलनादेयां पलितानिप्र सारमुत्पलासौवीरत येवे रामैः
 णाशयेत् अभयामोदकाद्येतेर पक्वैर्वा निस्तपीकृतं सौवीरसं-
 सायन वराः स्रुताः अभयामोद थाने ग्रान्तेतीरे रसंचापि वैकि
 कोरसायनः पीत्वा विरेचनेशी रंहारिणां तथा शान्तिभिः वधि
 तजलेः सैसिच वृत्तपी सुगंधि केसुलं वस्त्रेदीपि भोजयेत्
 किंविद्याया तामूल शीलयेत् वर्तिका लावे विकिरकपिंज
 रे निर्वीतस्या नवेगांश्च धारये लकतिगिराः चकोर क्रकराया
 ज्ञयापीत व शीतोनु नस्पशत श्र विफिराः समुदाहृताः कपि
 कापिकोसनीरे पितेसुक्रः वला ज्ञल इतिख्यातो लोके कपि
 सोषथ पितानि वायु वीते यथा शान्तिरिः क्रकरः कपर इति
 व्रजेत रेकातथा मले पित्तं भेष लोके हरिणा स्नायुवार्णमगः
 न चकफो व्रजेत् उर्विरिक्तसः शीतैः संगादिभिर्द्वैः ऊपीले
 नाभेस्तस्यता कृति मूलक ग्रहाणं भिषक लाववे मनसल
 क पुरीष वातसंगश्च केदुमं श्रावचलोमं गतेः निते सुविरि
 लगौरवं विदादोः रुचिराधोने कंनरे तात्वा पाचने पाययेन्निशि
 अम सुदिश्च जायते तं पुनः पाव इंदियाणावले बुहेः प्रसादो व
 नैः स्नेहैः पक्तासंतिहा रेचयेत् किरीमता धातस्यये वयस्येयं
 तेनास्यापदवा याति दीप्तागुर्ल भवेदेचन सेवनात् प्रवातसे
 चुता भवेत् विरेकसाति योगेन वाशीतासु स्नेहाभ्यंग मनीर्णा
 मूर्द्धा भंसा गुदस्य च शूलकं तोयदायं मेषुने चैव नसेवेन
 फातियोगः स्यात्मास धारणासुनि विरेचितः शान्ति पष्टिकमुद्रा
 भं मेदोनिभंजलाभासं रक्तवापि विरेचते ॥ विफिराणां वा रसैः शात्पादनं

हितं विरोधेन ऊरेगर्धवातापुम तियोमिने इति विनामणिः ॥
गमात्काः गनीवः प्रवतश्चैवते साध्यासमानाधिकरणे इति से
वातासरभादयः इतिभावप्रका धितिः विरोधकरणो दोषो
शः विरोधनः पुं पीलवृत्तः ३ यथा अथपुत्रं रेवकासा कृत्वा
ति राजनिर्वटः ॥ स्नेहास्त्ववसि उवाच किंचि
विरोधः पुं नदमात्रं इतिथनं हचने परिणाम स्वावाहं अति
जयः रेफश्चम्य ॥ रोथो भवाथो च सर्वमंगल मंग
विरोधितः वि शक्तिः विर दं विरोधो नाशरीनेच सर्वोप
वेक रेभ थातोः क प्रत्ययेन दव काराण अकर्मयो विरोध
निष्पन्नः ॥ अ दारुणोः त्रिविधः सह प्रति
विरोधे क्ली छिदं इति वि सा चेष्टा कर्तव्या मदीये वचनेश्
कांशेषः सूर्यकिरणो पुं इति एउ इतिवृत्तवेचने गाणपतिवि
हतायुधः ॥ उ ३१ अथायः अपिच नरूपी
विरोधनः पुं सूर्यः अर्कवृत्तः इरुधिः साहं विरोधे वंशुभिस्त
इत्यमरः प्रज्ञादतनयः अग्निः या आत्मनः प्रतिकूलानिपरेषो
चरः इतिमेदिनी रोहितक नसमाचरेत् इति कौर्मे उपरिभा
वृत्तः शोनाकप्रभेदः वृत्तक मे १९ अथायः ॥
रेजः इति राजनिर्वटः ॥ प्रभवादिषष्टिसेवत्सरान्तर्गतत्रय
विरोधनस्ततः पुं वलिराजा स्तिशवर्थे यथा भविष्यपुराणो
इति त्रिकोशेषः ॥ भैरवउवाच विषमस्य जगत्सर्व
विरोधः पुं शत्रुता तत्पर्यायः विरोधे भयसेमवे विकारी स
वेरे १ विदेषः ३ इत्यमरः ॥ र्वतोः पायो मम वाकोत नामथा
देवः ४ देवता ५ इतिशब्द इति ज्योतिस्तत्त्वं ॥ अ
त्वावली अनुशयः ६ समस्त नैकाः विपरीतार्थः यथा अ
यः ७ इति जरायुः पर्यवस्था तिस्मति विरोधेत अतिरेवगरी
८ विरोधने ९ इति संकीर्णवर्गे यसी अविरोध सदा कार्यं सातं
अमरः जायमतेसाध्यापका वैदिकवस्तुता । इतिस्मतिः
भावप्र

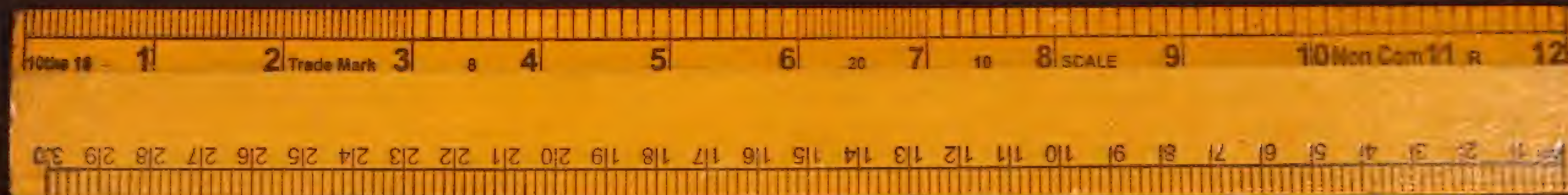
विरोधने क्ली विरोधः इत्यमरः विलः पुं उच्चैः स्वदायः इति
विरोधिनी स्त्री विरोधकारिका मेदिनी वेतसः इतिशब्द
यथा विरोधं ऊरुते चान्द्राय दिका ॥
तोः प्रीयमाणयोः वधुना सह विलकारी पुं मूषकः इति
होपिचोः पुत्रः सारणिकेः अया ॥ राजनिर्वटः गर्तकारके वि ॥
विरोधिनी सा तद्वत् ऊचीतव विलमे क्ली मध्यः यथा मध्यो
वत्तिकर्मणा इति माकेऽयपुरा वलमे विलमे मध्यमोऽयकटः
तोडः सहवैशोमतिः ॥ कटिः इति हेमचन्द्रः जन्मल
विरोधिनी पुं शत्रुः इति हला गने यथा गोचरे वा विलमे
युधः प्रभवादि षष्टि सेवत्सरा वा येयहा रिष्टिसूचकाः इज
नर्गतत्रयोविश्ववर्षे यथा भवि येतान्ययत्नेन एजिताः सुः अ
ष्यपुराणो भैरवउवाच अनुग्रिप्र भावहाः गोचरे स्वराश्ववश्यपे
वला लोका यामोषधी प्रपीडने सया यदाकरापि विलमे नत्स
जायते मातुषे कष्टं विरोधिनि न लमे इति संस्कारतत्त्वं मेघादि
संशयः इति ज्योतिस्तत्त्वं ॥ लग्नमात्रे यथा शुभग्रहाकर्तव्ये
विरोधविशिष्टे वि ॥ च मृडतिप्रभुवेषु च शुभराशि
विरोधोक्तिः स्त्री परवचनविरो विलमे च शुभं शोतिकपोष्टिकं
धिवचने तत्पर्यायः विप्रलापः इतिरीपिका संलग्ने वि यथा वि
१ विरोधवाक ३ ज्योतिः ४ प्र तमे नतियो मध्ये विषु साल
लापः ५ इति शब्दरत्नावली ॥ गनमात्रके इति मेदिनी ॥
विल श स्तौ इति कविकल्प विलजः वि तज्जारहितः । नि
दुमः स्तुति रिह आख्यादनेश लेजः यथा तनय गत दिनेषो
लति वस्तं लोकः पीरधाति शेषवे सौख्यभागी न भवति
इमर्थः वेलिता अपे कैश्चिन्न फलभागी यौवने व्यापियुक्तः
ममते इति दुर्गादासः ॥ जनयति सप्त मेकं निर्णयना
विले क्ली छिदं इत्यमरः ॥ शयित्वा चपलमति विलजः क
हा इति मेदिनी ॥ रकमोज्ज्वलः इति ज्योतिषे पे

चमस्यानेस्य रविफलं ॥ नो लयानो तत्तादिकाः सत्ताः ।
 विलपनं स्त्री विलापः भाषणं इति मधुः सान्ने दुता मध्य
 विह्वलं लप्यते अनरं प्रम नेहतिप्रयोगार्थतमथामो पि
 येन निष्पन्नं ॥ व्याणा मुपरोधार्थविलसितोस
 विलम्बः पुं लम्बनं गौणाः माचरेत् इति वेदव्यवस्था न्त
 यथा देवीपुराणे अकाले गीतादौ च प्रत्येक मवसरयोधा
 यथा वाकाले तीर्थयात्रेत प्रेकंर स्वरादि विलम्बनात् विल
 या नैः प्रामे रेव सदा कार्ये सेते करचरणारयः प्रत्येकं गति
 कर्तव्यं पितृतर्पणं पित्रदानेन विशेष प्रदर्शनायात्रेति विलम्बि
 अशक्तं पितृणां चातिदुर्लभं ते लविः स्वमने ध्रौव गत्यदना
 विलम्बो नैव कर्तव्यो न च विज्ञे र्थादिति आधारे क्तः भावे क्तः
 समाचरेत् इति प्रायश्चित्तत इति मुकुटः इति भरतः विलम्ब
 त्वे विलम्बनं स्त्री अशीघ्रं इ गमनशीलपञ्चः तद्यथा दिश
 ति विलम्बितशब्दरीकायाभर खड्गे मरिष गो गवय वरा
 तः प्रभवादिषष्टिसंवत्सरगतं वरादाः इति राजनिर्घटः ॥
 तद्वाविंश वर्षं यथा भविष्य त विलम्बो वि विलम्बविशिष्टः
 स्त्रैः पाणि वैश्वेव अभिभूतमिरे विलम्बशब्दादिन्यत्ययेन निष्पन्नः
 जगत अर्थो भवति सामान्योति विलम्बः पुं अतिदाने तत्पर्यायः
 लम्बितभयंमदत्त इति ज्योतिस्त अतिसर्जने २ इत्यमरः ॥
 त्वे विलम्बिते वि अशीघ्रं इत्य विलयः पुं प्रलयः इति शब्
 मरे श्रीघ्नपर्यायेः विलम्बितश रत्नावली ॥
 दृष्टीनात् सन्देह स्त्री यथा वि विलला स्त्री सेतवला इतिरत्न
 लम्बितं दुर्गं मध्यं तत्त्वमोक्षोच मात्ता ॥
 नेकसात् इत्यमरः सन्देह श्री विलवासः पुं जाह्नकजंतुः इति
 ज्ञत्वे उभयेतरत्नपुत्रेण न्त्य वि राजनिर्घटः ॥
 ययक गमनविशेषेषु क्रमात् विलवासी ने पुं सर्पः इति शब्
 तादिनामत्रये विलविलादीनां रत्नावली ॥

विलशयः पुं सर्पः इति शब्द मरः अपिच कंदनारो विला
 रत्नावली ॥ पः सात्यदिदेवन मिसपि ।
 विलसन्ने वि विलासयुक्तः य इतिशब्दरत्नावली विलापो
 या अजस्रश्रवो विनसत्कलाः इतिशब्दवचः इत्यजलनीलम
 अभवन्त्या सरवेरिणाः इतिछे णिः विलासः पुं सेने इतिमा
 रोमंजरी ॥ दृष्टेदिका विज्ञतः इत्यमरटी
 विलसः वि विस्मयान्वितः इत्य विलासः पुं हावभेदः इत्यमरः
 मरः विलसतां स्त्री हेतुप्रमा लीला इति मेदिनी ॥
 स्या निष्प्रयोजनमितिः यथावि सीणा विलासादयः अंगारभा
 नत्तामतेस्याने यद्वेनिष्प्रयो वजाः क्रिया रावशब्देनाच्यते
 नने इतिभाग्यः इत्यमर भरतो प्रियसमीपगमनेयः स्थानास
 भिन्ने वि इतिनराधरः ॥ न गमने विलोकनेषु विका
 विशेषलक्षणपुक्तं ॥ रोः कस्माच्चक्रोपस्मित चमत्का
 विलसतां स्त्री शय्याविशेषः य रसस विह्वलनस विलासः त
 यामत्यपुराणे अशोचोक्तादितो याच योवतुभा चानुगतं विका
 येकि शय्यो दद्यादितरत्ता । रो गतासनस्थान विलोकनेषु
 कौतुनं पुरुषं तद्वत्फल पुष्पसम तथा स्मृतेकोप चमत्कृतीच वि
 न्वितं संप्रज्य हिजदास्यतानाभ कूननेचास्पगते विलासः तथा
 राग भूषणोः वृषोत्सर्गश्चकर्तव्यो यत्र तात्त्विको विशेषस्त विला
 देया च कपिलाशुभा ॥ सोऽगक्रियादिषु तात्त्विको
 दिजस्यती प्रजयिता काचनेप्रे दयितालोकनादि भवः इतिभरतः
 त प्रतिकृतिरूपे पुरुषं फलव अपिच गतिस्थानासनादीनां
 सपुत्रं शय्याया मारोप्य भूषित एवनेत्रादि कर्मणा तात्त्विक
 हिज दस्यतीभ्यां शय्यां दद्यात् केत वैशिष्ट्यं विलासः प्रिय
 इति सुदितत्वं ॥ संगजे इत्यजलनीलमणिः अ
 विलापः पुं अनुशोचनोक्तिः । मच्च यदुप तदभेदेन स्वूपे
 तत्पर्यायः परिदेवने २ इत्य एविराजने आकृत्यादिभिरस्या

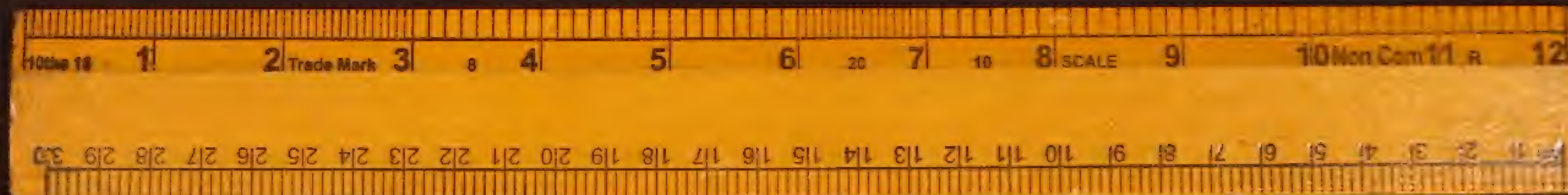
इवत् तदेकालं रूपकाः सविला मेदिनी स्मरः हरः । इति
 सः स्तोत्र इति धने भेदद्वयं पुनः शहरत्नावली ।
 तत्र विलासः स्वरूप मन्त्राकारं विलीनः वि ग्रामदसी भाववृत्तारिः
 यत्तस्य भाति विलासतः प्राये तत्पर्यायः विदुतः १ दुतः ३
 एतात्समं शक्त्या स विलोको वि श्रमरः विशिष्टः विशेषणालीनः
 गयते परमयोमनाथस्तु गो यथा करादस्य भुष्टे ननु शिख
 विन्त्य यथा स्मृतं परमयोम रिणीटपतिशिखा विलीनाः स्मः
 नाथस्य वासुदेवश्च पाटशः स्मः सः सत्यं नियतं मवयेयं तद्वति
 शाः ताटशो नूनशक्तिं यो वा लेः इति उस्मदोपावृत्त विभ
 नक्ति स्तोत्रा इतिः संकषणा तालाप जनितस्मितं विधेदेवोत्त
 दिर्मत्पादि यथा तत्तत्स्थाम गदवत् गोवर्धनधरः इति ह्ये
 स इति भागवतामृतं ॥ मंजरी ॥
 विलासकाननं क्ली क्रीडावनं विलोचनं क्ली लेखनं विश्वक
 विलासविपिनं यथा यरीयतनं लिख धातो रनट प्रत्ययेन निष्प
 तो विलोक विपदं कलित्त न विलेपः पुं लेपः वि श्वकलि
 नया जलोद्धतगतिः विलास प धातो र्बन् प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 विपिनं विवेश सदसा करोतुज विलेपने क्ली गात्रानुलेपनेषां
 शले हली स जगतो ॥ इति पिष्टं वृष्टं वासुगंधिद्वयं तस
 छेदामंजरी ॥ र्णीयः गात्रानुलेपनी १ वर्तिः ३
 विलासमंदिरं क्ली क्रीडागरं वर्णाकं ४ इत्यमरः हे गात्रानु
 इतिकेचित् ॥ लेपनयोगे वर्तितविलेपने ।
 विलासविभवानसः वि लब्धः वर्णाकादिद्वयं वृष्टं चटनादि वि
 इति जराधरः ॥ लेपने इतिकेचित् विनिष्पत्ते
 विलासिनी स्त्री नारी इतिग नेन करणोऽनरि विलेपने ।
 जनिर्वरः वेषा इति धनेनपः इति तहीकायो भरतः तेज
 विलासी पुं भोगी व्यालः मारिलेपने तत्पर्यायः समाल
 कृष्णः अग्निः चंदः ॥ इति स्मः १ इति च सं कीर्णवर्गः

ग्रमरः ॥ विश्व लोक धातो रनट प्रत्य
 विलेपनी स्त्री यवागः सवेश येन निष्पन्नं ॥
 स्त्री इति मेदिनी ॥ विलोकिने वि आलोकिने
 विलेपी स्त्री यवागः इत्यम विश्व लोक धातोः कृ प्रत्य
 रः अत्र पंचगुणो साध्यं विले येन निष्पन्नं ॥
 पीच चतुर्गुणो मउमृतरदेशः विलोचने क्ली चत्तः इतिज
 तो यवागः षट्गुणोऽमसि इति राधरः दर्शनं च ॥
 वैयकोक्तो भेद इह नाटतः इति विलोटकः पुं बलमीनः वा
 तहीकायो भरतः अस्म गुणाः नियामाद्य इति भाषा इतिश
 विलेपी तर्पणी लक्ष्मी शादिणी वृचदिका ॥
 लक्ष्म्यापरा इति राजवल्लभः विलोचने क्ली मन्थने आलो
 विलेपीने वि लेपनकर्ता विले उने यथा राधिका दपिविलो
 पयति यः इत्यर्थे गिन प्रत्ययेन उन स्थिता कृष्णवेगात् निनदे
 निष्पन्नः ॥ निष्पन्नः ॥ रणोदता यामुने तट निजैज
 विलेप्यः पुं यवागः इतिशब्द मेजसासा जगाम सविलासति
 रत्नावली विलेपनी ये वि ॥ ल्बलात् इति छंदोमेजरी ॥
 विलेवासी पुं सर्पः इति शब्द विलोडितं क्ली तक्रं इतिगन
 रत्नावली ॥ विलेशयः पुं सर्पः इत्यमरः निर्वरः आलोडिते वि ॥
 विलेशयः पुं सर्पः इत्यमरः ॥ विलोपः पुं विशेषण लोपः
 मूषिकः इति जराधरः गोधा वि पूर्व लपधातो र्बन् प्रत्य
 शशः शलुकी यथा गोधा येन निष्पन्नः ॥
 शशः भुजंगावुशाहकायावि विलोभः पुं विलोभनं । विशेष
 लेशपाः विलेशया वातरा मधु षलोभः वि श्वक लभ धातो
 गरसपाकयोः छेदणा वहविन् सेन् प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 शवीर्योसा अपि कीर्तिताः इति विलोमे क्ली अखरकः इति
 भावप्रकाशः ॥ मेदिनी ॥
 विलोकने क्ली स्त्री आलोकने विलोमे वि विपरीते तत्प

यायः प्रतिफलं २ अपसव्यं वित्तम् स्त्री प्रसूतदशपुत्रा यथा
 ३ अपसव्यं ४ वामं ५ प्रसव्यं समप्रसूतनायांसमस्तुः सतव
 ६ प्रतीपं ७ प्रतिलोमं ८ अप धरा वित्तम् दशपुत्रायादेका
 ९ इति हेमवन्दः सव्यं १० वि धिकात् रुद्रम् इति शश्वत्ता
 विलोमकं ११ इति जराधरः वृत्ती वित्तं स्त्री वित्तवृत्तस्य फ
 विलोमः १२ प्रतीपः सव्यः १३ इति मेदिनीः पलपरिमार्गो
 वरुणाः ऊर्जुः इति मेदिनी इति प्रावृत्तमात्रा
 विलोमकः १४ विपरीतः इति वित्तः १५ फलवृत्तविशेषः वे
 जराधरः १६ इति भाषा तस्योपः श्लाघ इति भाषा तस्योपः
 विलोमजिकः १७ इति शोडशः १८ शोडशः १९ मातृशः
 विकोदशेषः २० श्रीकलः २१ इत्यमरः महाकपि
 विलोमवर्गः २२ वर्गासंकर त्वाः २३ गोहरीतकी २४ इति वातः
 जातिः इति स्मृतिः २५ अतिमेगात्वाः २६ महाफलः २७ इ
 वित्तार्मी स्त्री ग्रामलकी २८ तिरत्तमात्रा शालः २९ इत्यम
 ति मेदिनी विलोमः नि चे अः ३० प्रालाटः ३१ कर्कराकः ३२
 वलः यथा कापिविलासवि शोडशः ३३ शिवेषः ३४ पञ्चश्रेष्ठः
 लोल विलोचन विलनननितम ३५ विपन्नः ३६ गंधपन्नः ३७ लली
 वोनं ध्यायति मुपवधुरपि फलः ३८ गंधफलः ३९ इत्यमरः
 कं मधुसूदनसरोजं श्रीतमो विषादपन्नः ४० विषातः ४१
 विदे ४२ सर्गः वित्तं स्त्री गालता शिवदुमः ४३ सदाफलः ४४
 ले यथा अववहावदोतल्लो समफलः ४५ सभृतिकाः ४६ समी
 तले वित्तं तलेव तत द्विजप्र रसारः ४७ यस्य फलगुणाः मधुर
 पातवाले साकदारः पञ्चम ते हयत्वे कषायत्वे गुरुत्वे पित
 दनः इति विकोदशेषः हिगुः कफज्वरातिहार नाशित्वं रुविका
 इति प्रावृत्तिका ४८ इति प्रावृत्तिका ४९ रिते दीपनत्वे च असमूलगुणाः
 वित्तमूला स्त्री वागहीकंदः विरोधवृत्तं मधुरत्वे लघुत्वे
 इति प्रावृत्तिका ५० वातिनाशित्वं च अस्य कोमलफल

गुणाः स्त्रियत्वे गुरुत्वे संश्रुतः शाला सा उमयादेवी स
 हित्वं दीपनत्वे च यस्य फलं वभोग्या भवाधमे ततः संश्रुता
 लगुणाः मधुरत्वे गुरुत्वे कटुत्वे ताभाना मासेवे भवतु प्रिये
 तित्तत्वे कषायत्वे उत्तत्वे १ सं प्रियत्वे सर्वलोकेषु सरासर
 ग्रहित्वं विरोधनाशित्वं च इति नमस्कृता मातात्वे सर्वलोका
 राजनिर्वहः अपि च श्रीफल ना मवतानाविशेषतः एवमा
 स्तवरस्तिष्ठो ग्राहीवृत्तोः प्रिः सवशां कृताशाप मोक्ष मया
 पितृकृतं बालः श्रेष्ठदेव वल्लोचनं वत वरं देवैश्च सा कामं शापमो
 गुरुस्मृत्तं पावनः इति भावप्रका सप्रदेन्वप तीराद्यौ तस्मात्के
 शः किंच वित्तं बालं कषायो गा सर गोभिर्धनेन च वसस्तम
 संपाचने वज्रिदीपने संश्रुतिः यने यावत्ततो विसृ मवाप्यपि
 तित्तं कटुकं तीक्ष्णं वातकफा प्रति त्वं सर्वलोकानां पुण्यश्रेष्ठ
 पदं पञ्चसंगं मधुरं उर्ज्वं महाबलं तस्य वृत्तः स्थिता भद्र
 ग्राहिरोषले फलेषु परिपक्वेषु दुष्टा ते विचरिष्यति लोकभो
 योगुणाः सशुद्धास्तः वित्तादय र्पाच भूतित्वा दन्तमेषु रूपेषु च
 ३ हेयो वित्तमामं गुणात्तरं क नजाति रूप शोर्वादिन वेषमन
 फ वातामपित्तघ्नी ग्राहिणी वित्त शुभा मतिः भविष्यति यदा चेद
 पेधिका इति राजवल्लभः अन्यच्च वंचला जलविडवत् वित्तवृत्तः
 कौनिके संस्थितं वित्तं मप्रिमं प्रियः शुभो स्तवयोनि भवि
 दीपनं परं इति वैद्यकं वित्तो ष्यति सर्वेष्व्योतमश्रेष्ठो देवा
 तस्यादि यथा वित्त्वादिपालने शो मनोरमः प्रच्छेद्यः सर्व
 ऊर्जात्पुमं भयद मनया श्रीव लोकानां छेदात्रायाः सरान्तां
 दात्रोपयेत्यं च यदि सर्गाज्जही येच पापा दुराचारः श्रीतरो
 यते भगो ललीश्रया येनर्गो छेदकाणिः ते त्ववीच्यादिन
 नृपासा गतामही तद्गोमयभ रके पातंते व्रजगो दिने स
 वो वित्तः श्रीश्च तस्मादनायत डः वित्ता भविष्यति नरो दुष्क
 निराकृतिपतिं दृष्ट्वा क्रोधेन मर तिनः सरा तत्र देशे भयेति त
 ता चिरं राजा नजीवति न च द्रव्यपतिः

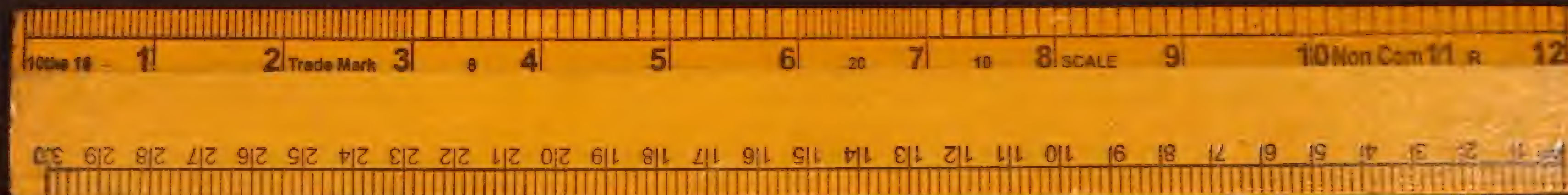

कश्चिद्विल्वतस्य छेदकः किं देवुवाच वैशाख शुक्लपक्षस्य तृ
यते यत्र विल्वेदः स पुण्य फलि तीयायां सति त्वयं जातो वैशी
न स्तरोः अनादृष्टिभयं चोरे त फल तस्मात्तत्त्वं तस्य कथ्यते
स्मिन्देशे प्रजायते इति वक्रिपुरा जाते तु श्रीफल तरो देवाः सर्वे
तो वामनप्रादुर्भावनामाध्यायः वासवाः ब्रह्मा नारायणाश्चापि देव
मतांते तस्योत्पत्ति र्यथा शिवः समागताः ददुःशुः स्त्रियपि
वाच मातः समुद्रतनये मामादि दयते विपद्दे र्मुने पुते रीपा
यि स्तनपरे यत्ने छिन्न स्तनो माने तेनेसेव शिवत्रये शिवयदे
वामो जायतो पुन देव सः शाः प्रणोमः सिधिवृत्तव वासवकुः स
ताते परमाभक्तिः पूर्णास्तेनमः त्वाः त्विताः तदत्तात्ताय भगवान्
नोरथः यश्च छिन्न स्तनोदतो वाच विल्वरचया विल्वरवाच
मल्लिगोपवितेभ्युमे सोः स्तवतः अये नाम्नाविल्व इति मातरः श्री
स्तितोऽपानाद्या श्रीफल इत्य फलस्तथा शादित्यश्चाथैतत्तयः
तः मूर्तिः मांस्तवैव भक्ति वृत्तः शिवः प्राणः शिवप्रियः देवावास
श्रीफल नामकः तत्कीर्तयेति स्तीर्थपदः पापघ्नः कोमलच्छदः त्र
ता वास्तोवावसुंदरिवाकरो स यो विजयनामाच विल्व तिनयनो
तरु मय वै तस्मिन्परमः सुप्रियो वरः पूजितः शुक्लवर्णाश्च सुयमी
भवेत् तस्यैवाव मे पूजाभविष्य प्रादुर्देवकः इत्येक विंशतिनाम्ना
ति नचामथा स्वर्गायुक्ताप्रवा दधात्वेष्टतत्तमः धनुः शतैर्वस
लादि पुष्पाण्यन्मानिचभ्रवं मृतातवेवाय स्तीर्थं मुच्यते अथो
श्रीफलच्छदः लेशसकलानार् भूमस्तथा तीर्थं मत स्तीर्थं त्रये
न्नि कोटिकां यथामे श्रीफ सविर्गुह्यं पञ्च हरो लेयः पञ्च वामे
लतरु र्यथा गंगाजलेममत विधिः स्वयं अहं दत्तिता पञ्च
या पियतमे तस्मिन् विपद्ः श्री विपद् दल मित्तत अमल्लायो
फलच्छदः उत्तमः सतयेत्तत्ता च पञ्चव लंबयेत्त पदास्पृशेत्त
महेष्टोतहये सवि कृपालमोच रते लंबनादायुः परा सशोक्ति
नलेष्टवत्तः श्रीफलकोर्जितः ३ येदेरेत् पद्मपुष्प सहस्रफल
तिवृद्धमपरातो १ अध्यायः

पञ्च समापिच दर्शने प्राणतो तात हादशीसायं मथाकृभि
स्पर्श स्थान समार्जने तथा ए कालतः प्राखाभंगो न कर्तव्यो
जने चयने दाने क्रमान्मेजानुरी मैवारोहेतया तर्क वरमारु
रयेत विल्ववृत्त महाभाग महे द्य विनयात्र प्राखाभजने क
प्रासस्तथा प्रियः शिवदर्शनक चित् रवेतिनेश्च शिवः प्रत्यः पञ्च
ज्योतिः प्रसीदायिस्तत्तास्तन वर रयेश्च वेदितेः धामासानन्तरं
एतेन मंत्रेण प्रकृतात्तः प्रगेष्प विल्वपत्र पञ्चधिते भवेत् ए
भ प्रयश्चेत्तशिवं यश्चेत्तुष्टाम मा एतेन वै देवाः सूर्य लम्बाद
तदनन्तरं ज्ञेनमो विल्वतरवेसरा रो विना विल्ववृत्तवने यत्र सात
शंकररूपिणो सफलानि ममा वाराणासी पुरी पञ्चविल्वदुमा
गानिकुरुषु शिवहर्षद मंत्रेणा यत्र तत्र तिष्ठेत्स्वयं हरिः स
नेन मातर मष्टोगः श्रामेत्क मविल्वदुमा यत्र तत्र शंभुमया
ती संवेल्लो मतो भक्तः समेपि सह विल्ववृत्ता यत्र दशा तत्रश
यतवः परः शिवपूजक मातर श मेया सह विल्ववृत्ता यत्र दशा
प्रियसर्गमहातरो सुप्रामितो तत्र शंभुगोपाः सह यतामृता
महापापसेचयान्मे प्रणाशय नि तीर्थानि देवाः सर्वे मरुद्गोपाः
देववृत्तवरप्रेष्ठ स्थानेते समनो यत्र वाष्ठा गहस्थस्य कोणा
हरे क्रीडेत्यागतविबुधा मार्जये शाननामके जायते श्रीफलत
तत्पसीदमे मंत्रेणानेन विल्वस रु न तत्र विपदः क्वचित् ए
दशाहस्तस्यलेमनेत समोमय एवस्योस्वावदः सस्याहत्तिरोय
जलेः प्रातः समये सत वैसवः मभीतिहा यश्चिमे च प्रजादायी
जोडुमाय श्रीफलाय नमो दश वृत्ता विल्व उदाहृतः एमप्राने
भि रत्तवैः मंत्रेण पुनयेद्विल्व चनरीतीरे प्रांतरे वा वनोतरे।
जपेच्छक्ति क्रमातथा प्रापवृ विल्ववृत्ततलं प्रोक्तं सितपीठे
त्त महाभाग मातर श्रीफलप्र स्थलेसुयीः नमध्प्रोगने वृत्ते
भो महेश पुननार्थाय तत्प स्यायेत् श्रीफलाखकं देवा
ज्ञाणि चिनोमहं मंत्रेणानेन यद्विप्रजायते तदा शिववदव्यं
चिनुषाद्विल्वपत्राणि भक्तिः येत वैशादि चतुरो मासान्वा
य

हासेहं त्वां स्वर्पतो त्वयिकैव तंउलादिः मार्गः पंथाः । ३
 त्वदे ज्ञाने धर्म कामार्थदंष्ट्रिये तमर भरतो ज्ञीरि त्वापारेः
 वज्रहीन मिदे देवि प्राप्नुयादा पर्याहरणं इतिस्वामी ॥ उपरि
 न्द्रितं फलं सवने प्रियेतन्य तोवद शिका स्तंथ वायकासे
 नं वज्रवातेन पार्वति । काव इति ख्यातं इतिभाजरी
 तस्माच्च साधकेन्द्रेण वज्रहीनं तितः भारः इति उज्जरधृत
 प्रदापयेत् ॥ विल्वपत्रा विष्यः ॥
 एाग्रहणानन्तरं गमनफलं य विवधिकाः पुं वैवधिकाः इत्यमर
 यात्राणां गरीत्वा यो गच्छेत्सर्वे टीका सारसन्दरी ॥
 सिद्धि मवाश्रयात् ऊर्ध्वं स्वर्शने विवरं ज्ञी छिदे इत्यमरः ॥
 रत्नेदयः पाशुपतस्तथा प्रो दोषः इति मेदिनी ॥
 माद्रेस्वरी रत्नेत्येव श्रुत्या विवरणं ज्ञी व्याख्या इतिरत्ना
 रिणी दत्तपाथेय श्रीनाथोवा युथः ॥
 मयास्यं प्रजापतिः चेद सूर्यो विवरनालिका स्त्री रेणुः इति
 धृतो ह्यत्र महं पादो को सदा त्रिकोडशेषः ॥
 इतिज्ञानभेदवर्तने शिवपार्वती विवर्णाः वि नौचः इत्यमरः ॥
 संवादे ६ पटलः ॥ मलिनश्च ॥
 विल्वपत्रिका स्त्री शुक्लविल्वं विवर्तः पुं समुदायः अपवर्तने
 उं वेत्तुं इति भाषा यथा त्वमं इति विष्यः ।
 कफवातामशूलज्जी आदिणीः विवर्तने ज्ञी परिभ्रमां विप्लवे
 विल्वपत्रिका इति गजनिर्वहः कवतथातो रनद प्रत्ययेन निष्प
 विवदमानः वि विवादकर्ता त्रं विवधः वि श्रवणपासा श्री
 विप्लवं वदथातोः शान प्रत्य येन निष्पन्नः ॥ छट्टपीः इति मेदिनी हे आ
 विल्ला स्त्री हिंयपत्री । इति सन्नमराणां स्वचित लक्षणोपहृष्टि
 राजनिर्वहः ॥ त उदो विरुहं वष्टि विवृणः
 विवधः पुं पर्याहारः सनुधान मरिष्ट तेनडष्टा पीर्यस्यस तथास्वस

टीकायां भरतः विवादः पुं विरुहो वायोविवा
 विवस्वती स्त्री सूर्यनगरी ३ दः सच धन विभागादिविष
 ति मेदिनी ॥ य म्यापादिः इति भरतः तत्र
 विवस्वान् पुं सूर्यः अर्कवृत्तः र्वायः व्यवहारः २ इत्यमरः २
 इत्यमरः देवता इति मेदिनी एणादिनायः ३ इतिजराथरः
 ग्रहणाः इति शहरत्नावली सरणादिनाय कलदे इयो वज्र
 वैवस्वतमनुः इत्यजयः ॥ तस्मात् विवायो व्यवहारस्मृत्य
 विवत्ता स्त्री वक्तृमिष्टा सनेत मेतन्निगद्यते इति शहरत्नावली
 वचथातो रप्रत्ययेन निष्पन्ना मात्रादिना विवादनियथो यथा
 यथा विवत्ता वृणात्कारकाणि आचरेत्सर्वधर्मं तद्विरुहे न
 भवेति इति व्याकरणाटीका ॥ वाचरेत् माता पित्रतिथीस्त्वैर्वि
 प्राप्तिः यथा प्रकृत्योपिख वादे नाचरेत्तद्वरी । इतिगा
 लेतडडिश्यस विशेषणं सोत्थ रुदे ६६ अध्यायः ॥ यथाद
 या तत्सनीतिनादविवत्ताप्रपदा श विवादस्यानानि यथा तेषा
 ते इत्येकादशीतत्त्वं ॥ मायस्त्रादानं निःसेपोःस्त्रामि
 विवत्तितः वि वक्तृमिष्टः सने विक्रयः संभूयचसमुत्पानंदन्न
 तववथातोःकप्रत्ययेन निष्पन्नः सानपकमेव वेतनेसव चादा
 शकार्यः यथा उपादेयगता नसेविदश्च यतिक्रमः क्रयवि
 याः संख्याया विवत्तितत्त्वेयुक्त क्रयानुशयो विवादः स्त्रामिपात
 अनुपादेयगता सोत्थान विव योः सोमाविवादधर्मश्च पारुष्य
 हित इतिमाधवाचार्यः इत्ये रउवाविके स्तयंच सारमेव
 कादशी तत्त्वं ॥ स्त्रीसंग्रहा मेवच स्त्रीप्रथमो वि
 विवाकः वि विवेचनकर्ता य भागश्च श्रुत माकृष मेवच ।
 या अर्थिप्रत्यर्थिनो वंचने विरु परानुवादशोतानि व्यवहारस्थि
 हे सत्येः सह विविनक्ति वि ता विदुः इति मनुः अस्या
 वेचयति वा विवाकः इतिमि र्योः स्वधनस्यात्यस्मिन्नपणा
 तात्तरः ॥ र्पो निसेपः अस्त्रामिनाच

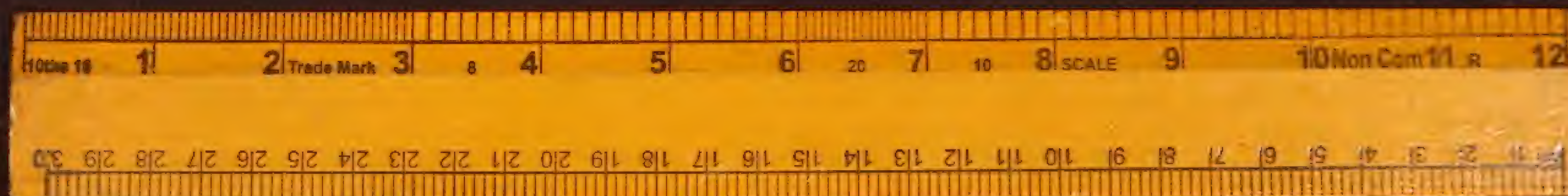
कृतो विक्रयः संभूयवर्णिगा
 दोनो क्रियानुष्ठानं रत्नस्य धन
 स्यापत्र उद्या क्रोधादिना वा
 गुराणो कर्मकारस्य भूतेरहा
 ने कृतव्यवस्थातिक्रमः क्रये
 विक्रयेच कृते पञ्चात्मा विप्र
 तिपतिः स्वामि पञ्चपालयोर्वि
 वादः ग्रामादि सीमा विप्रतिप
 तिः वाक्पारुष्यं आक्रोशनादि
 देवपारुष्यं ताडनादि स्तेयं।
 निरुवेन धनग्रहाण सारस
 प्रसह धनहरणादि चिद्याम्
 परपुरुष सम्पर्कः स्त्रीसहित
 स्य प्रेता धर्मव्यवस्था चेत्का
 दिधनस्यविभागः द्युते अत्तादि
 क्रोश आरुय पणव्यवस्था
 वेकं पत्तिमेवादि प्राणि योय
 ने इति कृतकभटः ॥
 विवादानुगतः वि विवादकर्ता
 यथा विवादानुगते दृष्टा समस्य
 सत्प्रयत्नतः विचारयति येनासौ
 प्रादिवाक स्ततः स्ततः ॥ इति
 मितात्तरा ॥
 विवादीने वि विवादकर्ता यथा
 अनुभावीच यः कश्चित्कर्ता
 सासे विवादिनो । इतिवव
 हारतत्वे ॥

विवाहः पुं दारपविश्रुतः तत
 र्थायः उपयनः २ परिणाः ३
 उद्धारः ४ उपयामः ५ पाणिनी
 उने ६ इत्यमरः दारकर्म ७ का
 ग्रहः ८ इति शास्त्रज्ञावली पा
 णिग्रहाणो ९ निवेशः १० पाणिनि
 राणो ११ इति जराधरः सचाष्टवि
 थः यथा ब्राह्मणे विवाह आह
 यदीयते शास्त्रलेकता तजःपुना
 सभयतः पुरुषानेकविशतिप
 सस्यायतिने देव मादायाधेत
 गोपुगे चतुर्दश प्रथमजःपुना
 सत्तरनश्च षट् इत्युक्ता चरतो
 धर्मं सहया दीयतेः धिने स
 कायः पावयेतजः षट्पणाञ्च
 सहात्मना आसुरो इविणादा
 नाताधर्वः समया निधः रात
 सो युद्धहरणात्प्रेषावः कमका
 ल्पतात् इतिपात्रवत्स्यः ॥
 अपिच गृहीतविद्यागुर्वेदता
 च गुरुदक्षिणां गार्हस्प्यमिच्छ
 नभृपाल ऊर्ध्वहार परिश्रुतं ॥
 वधै रेकगणां भार्या अहरेद्वि
 गुणाः स्वये नातिकेसा मकेसा
 वानाति कृच्छ्रो नपिंगलो निर
 गतोः धिकोगी दान्नाङ्गी मणि
 नोद्धेत अविश्रुतं सरोगांवा

ऊलनो वातिरोमिती नडुशं
 इष्ट वाचरो वाणिनी पित मात
 तः नयमक्र व्यननवतीनेवेवप
 रुपाकृति नचर्वरस्वरात्तमवा
 को काकसरो नच नानिवदेत्
 राणो तदहुतात्ती नोद्धेदुपः य
 यस्याश्च रोमेश जेवे गुल्फाचेव
 तयोत्रतो रूपो यस्या रसन्धोव
 गंडयो स्तोव नोद्धे । नातिवृ
 त्तविप्रादुकरता मरुणोत्ता
 आपीन रस्त पाशोच न कम्पा
 दहेदुपः नयामनो नाभिदीर्घानो
 हरेत्संदतधुवं न चातिच्छिदद
 नानकरालशुर्वीनरः ॥ पंच
 मो मातृपत्ताव पितृपत्ताव सम
 मी गृहस्य ओद्धेत्कन्याम्योन
 विधिनात्य ब्राह्मणे देव स्तथैव
 र्षः प्राजापत्य स्तथासुरः गोधर्व
 राक्षसो वासो ऐश्याच आशुमो
 धमः पतेषां यस्य यो धर्मीव
 णीसोक्तो मनीषिभिः ऊवीत
 दारहराणो तेनात्य परिवर्जयेत
 स धर्मचारिणी प्राप्य गार्हस्प्यस
 दि त स्तया समुद्धेददातेतस्त
 सगरां महाफले इति विसृपुश
 णो ३ अंशो ५ अध्यायः अमच
 पात्रवत्स्यउवाच श्रावत मुनेया
 धर्मान्तरहस्यस्य यतवताःपु
 रवेच धने दत्ता स्नात्वाचतर
 उक्तया सविस्तृतो ब्रह्मवर्षा
 लक्षणास्त्रियमुद्धेत अनम
 पूर्विको कौता मसपिंशयनी
 यसी श्रोमिणीभ्रातृमती म
 सनार्ध गोत्रजो येचमात्मतमा
 दृष्टं मातृतः पितृस्त्वया दिपंच
 नव विद्यातात्प्रेषियाणांमहा
 ऊत्तात् सर्वाः श्रोत्रियो बिहा
 न वरदोषान्वितो नच ॥
 यद्व्यते हिजातीनो श्रुदादा
 रोपसेयुरः नतन्मम मतयस्मा
 तत्राय जायते स्वयं तिस्त्रोवर्णा
 उपर्वेणा हे तथेका यथाक्रमे
 आस्राण सविय विशांभार्गावा
 श्रुदन्मनः ब्राह्मणे विवाह आह
 य दीयते शास्त्रलेकता तजः
 पुनासभयतः पुरुषानेकविश
 ति यत्तस्यायतिने देव मादायाध
 स्त गोपुगे चतुर्दश प्रथमजःपुना
 सत्तरनश्च षट् इत्युक्ता चरतो
 धर्मं सहया दीयतेः धिने सकायः
 पावयेतजः षट्पणानात्मनासह
 आसुरो इविणादानाताधर्वः
 समयानिधः रातसो युद्धहरणा
 त्प्रेषावः कमकाळ्पतात् चत्वा
 रोवास्राणस्या स्तथागाधर्व

रातसौ रात स्तथा सरोवैश्ये स्तथासेन स्त्री विवाहान्नियोपत
 शूदेवान्मस्त गरितः पाणिपयः द्राष्ट्या देव स्तथा चार्थः प्राजा
 सवर्णासुगृहीत त्रिविया शरं पयस्तथासुरः गान्धर्वो रातस
 वैष्णवा प्रतोद मादयादेनेवाय श्रवपेशाच आसमोऽधमः प्रसा
 जन्मनः पिता पितामहो आता यचार्ययित्वा च अतशीलवतेत
 सकृत्प्राजननी तथा कन्याप्रः यं दद्यात्कन्या यथाग्रायं द्राष्ट्या
 पूर्वनाशे प्रकृतिस्पपरः परः य धर्मः प्रकीर्तितः १ युते त विततः
 प्रयच्छत्सामोति भुगादत्या सम्यगतिने कर्म कुर्वते अलेकृत
 मृतावृत्तो यथाभावे दातृणां तथा दानं देवो धर्मः प्रपश्यते
 कन्याकृतीत्सयंवरं सकृत्दीय १ एकं गोमिथुने हे वा वरादा
 ते कन्यारं स्ता चौरदंडभाक दाय धर्मतः कन्यादानं विधि
 अइष्टोहि सजन्देयः सइष्टो वराधो धर्मः सउच्यते ३ सरोभो
 हिपरित्यजेत् इति गारुडे ५ चरतो धर्ममिति वैवानुभाषत
 ग्रन्थायः अपरेच यमउवाच कन्या प्रदान मभ्यर्च्य प्रजापत्यो
 न्याये त प्रयच्छति यथाशक्ता विधिः स्यतः ४ ज्ञातिभ्योऽविना
 स्वलेकृतो ब्रह्मदेयो दिनश्रेष्ठ दत्ता कन्याये चैवशक्तिः
 ब्रह्मलोकं व्रजति त कन्यादाने कन्याप्रदानं स्वाहृत्याराधनो धर्म
 त सर्वेषां दानानां पुत्रमंस्त उच्यते ५ इच्छयागान् संयोगा
 ते मत्तोपिसम्पदानि गोऽन्ता कन्यायाश्च वरस्यच गोधर्वः स
 विक यनाम्यतः स्त्रीसंये दशे त विज्ञेयो मिथुन्यः कामसेचरः
 मानि कृतानि परिवर्जयेत् ह्रीं ६ इत्या जित्वा च भित्वाच प्रम
 न ज्ञातिषु पाषंडसुने उहेगका शुरुदंतो गृह्णात् सराणि क्रियते
 रिणां ह्यग्रामय सदा वाचा यत्रास्तसो विधि रुच्यते ७ सु
 विवि कृच्छि कृतानि च यथा प्रामत्तारः कन्या ह्यमनानीयते
 स्त नभवेद्वाता नच विज्ञायतेपि तथा सपापिष्टो विवादानां पैशा
 ता तोपयच्छेत् तां प्रातः पुत्रिका चः प्रशितोऽष्टमः ८ पंचानां च
 धर्म शोकया चतुर्णां मपिर्णा यो धर्मा दावधर्मा दिनोत्तम ॥
 मोप्रेत्य वेद हितायच ग्रहाविना

पेशाच आसुर श्रव न कर्तव्यो योन भुजीयात्कदाचन रोहि
 कदाचन चतुर्णामपि वर्णाना वस्य अवं दृष्टा किमर्थ मन्
 मेवधर्मः सनातनः एवावायदि शोचसि महासन्त समाकीर्णा
 वा मिथ्या कर्तव्या नात्र संशयः ज्ञास्ति नरकादयं तीर्णस्त्वस
 कन्या येतुप्रयच्छति यथाशक्ता वेदः वेदभ्यः परंस्वर्गमवाप्स्यसि
 स्वलेकृतो विवाहकाले संश्रमेय इत्याद्येवक्रियमाणे तजगद्वत्तम
 योक्ते सटशे वरे क्रमात्कर्म क्र संशानामाध्यायः विवाहकाले मि
 त शतमनुपूर्वं लभेति ते अक्ता न्यावचने रोषाभावे यथा शर्मि
 कन्याप्रदानं पितरः प्रपिताम होवाच न नर्मयुक्तं वचनं हिने
 दाः विप्रक्ताः सर्वपापेभ्यो ब्रह्म स्ति न स्त्रीपुत्रजन् विवाहका
 लोकं व्रजति ते द्राष्ट्या त्रिवि ले प्राणात्यये सर्वधनापहारेपे
 देनयस्त कन्या प्रयच्छति ब्रह्मलो वादस्यमाह रपातकानि इति
 कं व्रजेच्छीं व्रज्याधैः एजितः स मात्स्ये ३१ ग्रन्थायः विवाहेवर्णा
 दिभ्येन त विवाहेन यस्त कन्या नीयानि यथा विवाहे स्नानं
 प्रयच्छति ब्रह्मलोकं व्रजेच्छीं श्रांग भूषोत्तल नयी रवाः देवी
 ब्रह्मयोः एजितः सूरैः दिभ्येनत संगीत तारेता लान मंगलवर्त
 विवाहेन यस्त कन्या प्रयच्छतिभि ने इतिकविकल्पलतायां स्तव
 ता दारं तस्यस्य सर्गलोकं च ग के ३ ऊसमे ग्रन्थ विवाहोक्त
 छतिः गोपर्वलोक मासाध कीरः दिनानि तवाहारि अदि र्यथा
 ते देववच्चिरं शुक्लेन दत्ता यो क प्रस्तुत्यानतः अदि र्विषमेष्वेस
 यां तोपश्चात्सम्यगवर्जयेत् सकिन्न मे क्रमात् विवाहे योषितो चे
 रेग्रगंधर्वैः कीरते काल मत्तये। शर्केत्य अदि र्योषितोः सभ
 नमन्यं कार्येतासां प्रत्याश्च सत हंक क्रियारंभेभर्त गोचर अदि
 ते गृहे ब्रह्मदेया विशेषेणा ब्राह्म तः यात्रोहादेगर्भकृत्ये स्वश्रद्धा
 भोत्या सदा भवेत् कन्यायां ब्रह्म मोति तत्फलं प्राश्य जन्मसम
 देयाया मभुजन्तावमभुते ग्रन्थ यातुवते विवाह मोजाहकेपुत्र
 भुजति यो मोहादुक्ता सानरक नयः शुभ मादिशति ।
 व्रजेत् यमजायोच कन्या। आधानतः प्रभृतितः सम ।

वसरेषु प्रोक्तं सत्ये न शुभद
स्तुविलोमवर्षे शुभे तर्जगा
नारी शुभे विधवा भवेत् त
स्माद्भीलिते शुभे विवाहे सा
पतिव्रता मासत्रयाद्द्वे मशुम
वर्षे शुभे च मासपत्र मेव पावत
विवाह शुद्धिप्रवर्तते सर्वे वा
सादयो ज्योतिषि जन्ममासात्
शुभाद्भुक्तेषु पुत्रे रपि जन्मसा
त्मासत्रयं विवरेण परमदृष्टि
प्राक्तु समस्तपुत्रयो विषमेत
वर्षे मासत्रयादपरितः खलु
जन्ममासात् राजमाते दे मांग
लेषु विवाहेषु कन्यासंवरोणा
च दशमासाः प्रशस्तं चेत्तयो
प्र विवर्जिताः कन्यासंवरोणा
स्तोदक विधो देपत्योर्दि नवा
ष्ट राशि रक्षिते दाराचक्रले
बो धंदे चार्कं ऊर्जाकिं मुकवि
पुत्रे मध्येः शुवा पापयोः त
क्ताचयतिपात वेधुतिदिनं वि
धिव रितो तिथिं कुरा दायगा
चैव पौषरक्षिते लग्नाशके मान
ये योगविशेषे दोषविशेषानार
रत्नमातायो जुलोद्धेदा वाती
पाते परिवे स्तामिद्यातिनी वेधु
तो विधवा नारी विषयादेतिग
उके याचाते याधिसंवातः शोका
तो नानुक्तं प्रतीक्षते यतिशोकाचपाकता

परिग्रहः सर्वकालिक इत्यस्य वि
षयमाह भुजबलभीमे । यद
शुद्धि मद्दृष्टि मासायनर्तदि
वसानां श्रवक दशावर्षेभ्योऽ
नयः कथयंति कन्याकानां पत
तरंत विवेक मंगिरो वचनं यथा
कात्यायने च कन्यायाः काल
दोषो न विद्यते ॥ मलमासा
दिकालानां विवाहाद्ये प्रयत्नतः
पुंसः प्रुति सदा दोषास्तुर्व देव
हि वनता कृतचित्तमयोगा ।
वापी रूप तदग याग गमन
होरप्रतिष्ठावर्त विद्यामंदिर कर्ण
वेधन महादानं वनं सेवने ती
र्थस्नान विवाह देवभवनं मेवादि
देवैस्तथा ह्योगोव जिनीविशुः प
दिहोरेदस्तं गते भार्गवे । इ
दद्वानमातेरे सर्वाणि शुभकर्मा
णि ऊर्ज्यादस्तंगते सिते विवा
हं मेखलावधं यात्रोच परिवर्ज
येत यात्रोचेति चकारो वचना
नरोक्त प्रातिष्ठिक निषिद्धकर्मा
नरं समुच्चिनोति बाले मुक्तेरुदे
मुक्ते नष्टे मुक्ते जीवेनष्टे बाले
जीवे रुदे जीवे सिंहादिते गु
वादिसे तथा मलिस्तु चेमासि
सराचार्येतिचारगे वापीरूप ।

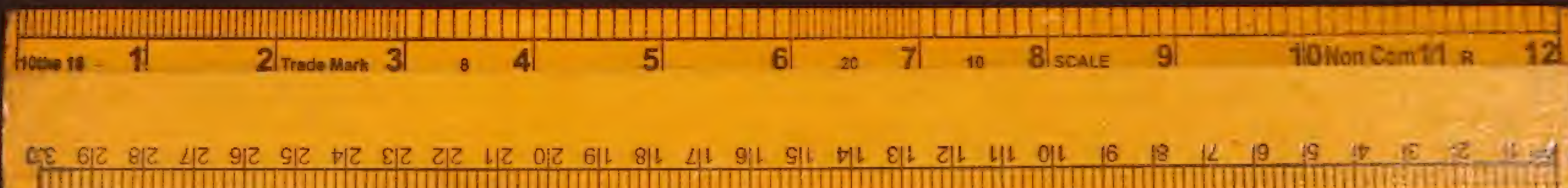
तदगदि क्रियाः प्रागुदितास्त
जेत अतीचारं गते जीवेवक्ते
चैव रुदस्यतो कामिनी विधवा
प्रोक्ता तस्मात्तो परिवर्जयेत्
अतीचारं गतो जीवः पूर्वभने
वगच्छति समचारेपि कर्माणि
नैवतत्रैव संस्थिते देवतः बाले
रुदे तपोवास्ते ऊरुते देवम
निनि तदादितायं कन्यायां द
स्यस्य रेव नापानं प्रागुक्तः
शिशु रुद स्तितयं मितः स्यात्
आदृष्टाद मिति पंचदिनानिह
हः प्राक्पत्त मेव कथिताचव
शिशुगर्भे जी वस्त पत्त मापितु
द शिशुर्विवर्जः अत्यन्ताशक्तो
राजमातेरे बाले रुदेच संभ्या
शोचतः पंच वि वासरात् जीवे
चभार्गवे चैव विवाहादिषुव
र्जयेत् वक्ते चेवातिचारं विदश
पतिगुरो देव इत्ये च सप्त गुर्वा
दिसेऽधिसोसे दिवसकरिपोवा
कतो चैव पौषे विष्णो के
तद्भूमे वा शरदि सरगुरो सिंद
संस्थे मनोसे वर्षाशोभाति चो
क्ता सनियत मराणं देवकन्या
पि भर्तः मुक्ता मधिकृत्य राज
मातेरे बालेच इर्भगानारीरुदे

नष्ट प्रजा भवेत् नष्टचरितं
माप्नोति सर्वं मेतद्गुरोवपि सिं
हेगुरो परिणीतापति मात्मान
मात्मजान्तेति क्रमशः सिद्धि
मादिषु वशिष्ठ गर्गादयः प्राहुः
गुरो हरिश्चन्द्रविवाह माहुः
रीरु गर्ग प्रभुदा मुनीराः य
दा नमाची मचसेपुता स्यात्
दात कनोदहनं वरेति ग्रमेव
मादयः मचाकृत परित्यक्त
यदा सिद्धे गुरु भवेत् तदा
कर्मकाचोष्ठा सभगा सपिया
भवेत् सारीतः प्रतीचांते
जीवे वृषे वृश्चिक ऊंभयोः ।
यज्ञा दाहादिकं जयीत तत्रका
लोनक्षत्रपते कृत्यवितामो
प्रतीचारं गतेजीवे वृषवृश्चिक
ऊंभयोः तत्र चोहादिता कन्या
संप्रणीयात्कृतद्वयं संकेत
कौमुद्यां भीमपराक्रमं यदाति
चारं सुरराजमेव करोति गो
मन्मथमीनसंस्थः नयाति चे
द्यद्यपि पूर्वराशिं शुभाय पा
णिग्रहाणां वशिष्ठः प्रतीचारं
गते जीवे स्थिराशोच संस्थिते
तत्रतत्पते कालोवदत्येव य
राशवः वापीकूपतडागादिनिधि
हे सिंहगे गुरोमकरस्थितत्का
यं नरोधःकाल

लोपजः यत कन्या वृश्चिक मे
घे ७ मन्मथे च कपे च ये प्रतिवा
रेषि कर्तव्यं विवाहादि उपेः
सदा उत्प्रेतदमृतं हेतुनिर्माणे
क्त दीपिकायां विवाहा ज्ञाया
धनलाभ राशौ वक्रातिचारेणा
रुः प्रयातः यदा तदा गार शुभेति
लघुद्वितीयपाणिग्रहाणां वशिष्ठः
देवीपुराणं मकरस्या यदा जीवे
वर्तयेत्तं च मांशकं शेषेष्वपि
भागेषु विवाहः शाभना मतः
भोजराजः यो जन्ममासेत्तरकर्म
यात्री कार्यास्य वेधे कुरुते च मो
हात् नूनं सरोगे धनपुत्रनाश
प्राप्नोति मूढो वय वेधनानि
जाते दिनं दृश्यते वशिष्ठश्चाष्ट
च राशौ जवनो दणादे नन्मा
त्यमासे किल भागुरिश्च चोडेवि
वाहे स्त्र कर्णावेधे श्रीपतिस
मुच्ये स्नाने दाने तपो होमः स
र्वमगत्यवहने उद्यास्य ऊमारी
गां जन्ममासे प्रशस्यते कृतवि
त्यामो जन्ममासेच पुत्राणा
धनाणां च धनोदये जन्ममेज्ज
राशौ च कन्यादि भुव संततिः
गर्गः ज्येष्ठे मासि तथा मासे सो
रं परिणयं व्रते । ज्येष्ठ

पुत्र इति ज्येष्ठ यत्नतः परिवर्तं
येत् अथ ज्येष्ठ मासि गर्भजात
तं तथानेव जन्मदिवसेऽपिका
रयेत् याद्य गर्भ भव पुत्र कन्ययो
ज्येष्ठे मासिनच जात मंगले अ
त्रजन्ममासादे पुत्रमात्रस्य निषे
धः ज्येष्ठमासेत ज्येष्ठपुत्रसेति वि
शेषः कुतिकास्य रविं त्यक्ताने
हे ज्येष्ठस्य कारयेत् ।
उत्सरेष्वच सर्वे ७ दिनानि दशव
र्जयेत् रवस्तत्र रोहिणीमगणि
रो मूलानुराधा मचा हस्ता स्वाति
पुनोति वृषमिथुनेष्वयत्तपाणि
गुरुः सप्ताष्टान्नावदिः शुभेरुप
तावेकादश दित्रिगे कुरेत्याय
वउष्टगेने त भूयो षष्ठे ऊजेवा
ष्टमे ज्योति विहितनक्षत्रादधिकं
चित्राश्रवाणा धनिष्ठा श्रुतिनी न
तत्र पारस्करोक्ते यथा ऊमार्याः
पाणिं रश्मीयात विष्व विष्वतरा
दिषु उत्तरफल्गुणपरिव्रजराशौ
द्वादश्यात्तर भाद्रपदादित्रयेषु
नवस नक्षत्रैश्चित्यर्थाः भीमपरा
क्रमे पूर्वोच्ये विशाखायां शिवा
ये भवत्तस्ये ऊजा चाशु भवे
त्कन्या विधवातो विवर्जयेत् वि
स्र भाये

विके विवे ज्येष्ठायां ज्वलने य
मेपमि विवादिता कन्या भव
मेवसङ्गः विवा एवंच पारस्त
रोक्ते यन्नेवेदि विषयमापदि
यय स्वावोध्यं याये मचा व
तर्भागेनैर्कृतस्याय एवव रेवम
त चतर्भागे विवाहः प्राणना
शकः कर्णावेधे विवाहे चवते ७
सवने तथा शशने चाय चरा
यो विहस्यते विवर्जयेत् विहर्त
न्त तिथ्य १५ अ. ६ वेदे ४ क।
देशा ११ नविश ११ मे १३ कादशा
सुदशा १६ विंश २० संख्याः
रक्षादना सूर्ययुतादनाच योगा
दसु अदशयोगभंगाः कर्मका
लीन नक्षत्र सूर्यभुजमाननक्ष
त्रयोर्मलने यदि पंचदशाद्यन्यत
म सौख्य भवति तदा नकर्मयोग
मित्यर्थः सप्तविंशतिपक्षे सप्त
विंशति मपराय शेषात्कलेय
मयेक संख्यावपपतेः अप
वादस्त आयपारे स्थिते सूर्येत्
रीयोशे प्रदृष्यति द्वितीयस्ये
तृतीयन्त विपरीततोऽन्यथा
यत्कमार सरोदये आयांशेन
चतर्भागे चतर्भागेन चादिमं
द्वितीयेन तृतीयेन तृतीयेनदि

तीर्थकं श्रेयैव त्वत्सर्वेषु । न हतस्य पवित्राणां स्वगन्धमासं
तथाच रत्नमाला एकाग्रं । शुभं च तदाहते यथा तथाशुभं
गतां योदश तथा तिर्यगाणां । उपारं पव प्रह्वितोऽन्योदशं
स्याप्येतत् शेषा अकर्मिरे उ । शुभावहं अथ पंचशलाकचक्रं
ये रभिरितं त्वत्सर्वं तत्र । रुद्रं रेवास्थिताः पंचतिर्यगांचित
वाचातादित् सृष्टिं भंत कथितं । येव च हेहे च केगायोरेव साभि
तत्रैक रेवास्थयोः सूर्या चंदम । नितकृति कारिकं ॥
सो मिथो निगदिता रुकपात । शुभं कोणो द्वितीयेन लेखयेत्
एकार्गलः वाचातादीति यावा । वेकर्मणि कौरे भिन्न मथो मोमे
तयोग संख्यांक स्वयोदशांकं । नतत्र परिवर्जयेत् नत्वापातेच
तथाचरत्तादीनि नत्वा निदे । ये दोष येच समशलाकके ते
यानीत्यर्थः अथ समशलाका । सर्व प्रभवस्यत्र नात्रा पंचशला
वेधः दीपिकायां कृतिकारिच । कके अथचक्रान्वये कश्चित्पाद
तः समरेवा राशे परिश्रमन् । वेध इदेवते तदुक्तं रत्नमाला
ग्रहशेदेकरेवास्थोवेधः समश । या के स्थितरापीयते पादवेध
लाकजः समसप्त विलिखित्ये । इति पंचशलाकचक्रं ॥
विका स्तिर्यगर्हमथ कृतिका । रत्नमालायां अते हादश युसर
दिकं लेखयेदभिजिता समन्ति । स्मि रवनी सूच स्तृतीये गुरुः प
ते चैक रेवग खगेन विधत्ते वै । पुंचाष्टम मर्कजस्त पुरतो हेति
प्रपस वतर्पेणो अवागादोति । स्फुटनत्वा पश्चात्समम मितु
का चतुर्कच अभिजितस्ये विव । ज्ञेयनवमं राजः सितः पंचमं हवि
रे विज्ञेया रोहिणीविहा तिमि । प्रंपरिष्णा मूर्तिरुदुपः संताप्ये
का रंरः यस्याः शशीसमशलाक । जेतत नत्वापातोऽये ॥
भिन्नः पापे रथवा विवाहे र । पापात्सममगाः प्राणी यदि भवेत्
त्तांशुकैनेव त रोदमाना प्रम । पापेन मुक्तोऽथ वा युत्ताते प
शान भूमिप्रमदा प्रयाति अस्या । रिचर्जयेत्मुनिभेता दोषोदायक
पवादो यथा राजमातेरे विषप्र । अतः यात्रायां विषदो गृहे
दिग्पे

सत वयः सौरेषु योगोदवोय । पुंसा मपि तादृशं फले तथा
हादे विधवा व्रते व मराणां मले । वयोदशाहातरतः ॥ वयो
वपुस्कर्माणि रवि मन्त्र ज्ञा । दशदिनामर्कोदश पद् यरणा
क्रांतं स्वगांकात्समं मजेत । सतः साहे दिनं च शीतांशु मा
विवाह यात्रा रूडासु गृहकर्म । समेकादश तमः सौरिः पादाधि
प्रवेशने यामित्रवेधः ॥ मूल । के वर्षमासानष्टो वृहस्पतिः भ
विकोणा निजमंदिरगोथ पूर्णा । वनाहं भगुः सोमो यावदाश्वपु
मित्रर्त सौम्यरहगोथ तदीक्षि । भाफले कष्ट व्रतादिके दगुर्नत
तोवा यामित्रवेध विहितानपस । या शेषभारागाः लेखितमेव
मदोषादोषाकरः शुभमनेकवि । मे तर्पे नवमे दशमे तथा ।
यं विधत्ते भोजराजः विषुदः । गुरु भर्गुवा रोपज्ञो विवाहेव
शेकादशगो दिनेशः सताथ । ईते शुभे अयमेव सतस्त्रिक
सौभाग्य शुभप्रदः स्यात् वेधव । योगः गोधति त्रिविधोवदति मु
राताममराशिसंख्याः शेषेषु ह । नयो नरीविवाहादिके हेमंते शि
गुः ख मुचः करोति रविमुहि । शिरे प्रयाति सृष्टोपिजीकृते भा
कमानत्तत्रमुहो स्यादिवारः शु । क्तरे श्रीमेः र्हास्तमिते वसेतसम
भक्तृणां पश्चाद्गते विमुद्या । ये भानोगते दृष्टतो सूर्यवास्त
त यात्राप्रणोत्सवादयः विद्याथ । मुपागतेच नियते प्रादुर् शरत्का
रीविनासे पुंसा मर्कः स्तोयो । लयो लग्नं यदानास्ति विमुहमम
वियोषिता मस्तद्युतिः अतः । लोभनिका तत्र शुभा वदेति ल
पुंयोषितोऽशक्तं वतमर्कशशां । त्रे विमुहे मतिवीर्ययुक्ते गोधति
कने गोचर अशविडे कमाया य । का नैवफलं विधत्ते नास्मिन्परा
ततः शुभं वीर्य तीमकिराचप । न तिथयो नच विष्टितारा अ
सः शेषे रवते रपि विवाहः ॥ तानि नैव जनयेति कदापि वि
द्वितीयपुत्रोक्तगतः प्रभाकरः ॥ व्र । अथास्तः सतत मेव
योदशाहातरतः शुभप्रदः नतत्र । विवाहकाले यात्रासुचाय मुदि
सम वय रंभग स्तथा करोति तो भगुनेन योगः ॥

मार्गे गोश्रुतियोगे प्रभवति. पिंगल लोचनो तादृशीवरयेत
विधवा मावसासे तथैवपुत्रा कन्या गृहस्थः सख मेधते ॥
पुत्र्यनयोवनेन सहिता ऊर्ध्वो भविष्ये प्रतिष्ठिततलाः सम्यक्
स्थिते भास्करे वेशाविसावरा रक्ताम्भोज समन्विताः तादृश्या
प्रना धनवतीयेष्टे पतेर्मानदा प्रतिष्ठितो भूमौ लग्नः सम स्तनो
आषाढे धनधान्य पुत्र वरुणा योभागो येवते तथा ॥
पाणिग्रहे कनका विवाहपटः मनुः नोददेतकपिलो कन्या
ले कृष्ण भवविचक्रतदा त नाधिकोत्तोन रोहिणी नालोमि
ले कृष्ण भवविचक्रतदा त नातिकोत्तोन रोहिणी नालोमि
सारसंग्रहे विवाहे तद्विवाहा कां नाति लोचनी नवाचालोपि
रो कन्यास्यासुवर्जिता वि गतां न संवृत्त नदी नास्ती ना
वाहानलदग्धा सानियतेस्वा न्मपवेतनामिका नपसहि प्रेष
मिच्छातिनी महाभारते राजोदा नास्ती नच भीषणा नामिका ॥
ने न प्रोसंतिविता चाभयदक्षि प्रतिप्रसव माह मत्पसूक्तं गंगा
गां विद्या कन्या दिजप्रेष्ठादी च यमुना चैव गोमतीच सरस्
पमत्रं प्रतिश्रयं व्यासः रिता ती नदीद्यासोनाम वृत्ते मानती
स विधवा कन्यादशोऽपि सा त्वनसौ अपि रेवती चाश्विनीमे
दिवादिता शनैश्चरदिने चैव य पुरोहिणी शुभरा भवेत् कृत
दारिद्र्या तिष्ठि भवेत् तस्मिन् वितामणा नेत्रे यस्याः केकर
वादिता कन्या पतिसन्ताववर्दि पिंगले वभ्याहुः शीलाप्रपावलो
ता स्रतिः धर्माथे काम मोक्षा लेक्षणा च कृपा यस्या रांडयोः
गां दाराः संप्राप्तिदेतरः परी सस्मिताया निःसंधिषा वेधकी
संते प्रयत्नेन पूर्वमेव करण तावदंति नंदिकेश्वर प्रारोपणा
रात मनुः अयोगोंगी सौम्य मा स्वकेशी तनुलोमराजी सु
नास्ती हंस वाराणागामिनौ तनु भुः सप्रोला सुगतिः सुदेता वे
लोम केश दशनामृद्गीमुहुरे रीविमध्या यदि पंकजात्ता ऊ
स्त्रियं शतातपः हंसस्वनामेवव लेन हीनापि विवाहनीया धुमाकृतंता
गां मयु

यदि पिंगलाही लोचो समाकी तो यथा प्रगाष्टं जन्मभंयस
एतिसमोगयष्टि मध्येच पुण्यादि तसनामर्त्ततो वदेत् हयो मंम
रान कन्या कुलेपि योग्यानविता भयोवेधो हयो नीम भयो स्तथा
दनीया हारीतः तस्मात्कुलन नामनमर्त्तयो वेधो नकर्त्तयेक
तत्र विज्ञानोपपन्नो वरयेत् न राचन एकनाडी स्थिता चेत्स्यात्म
तत्रोपपन्नो नाडीनत्तत्रहीनो ॥ मेनाशाय चांगना तस्मात्ताडी
नाडी नत्तत्र माह स्वरोदये यथोवीरो विवादे शुभमिच्छता
अस्मिन्नादि लिखेच्चके सर्पाका प्रोनाडा वेधतो भर्ता मध्यना
रेविनारिकं तत्र वेधवशात्तयेवि शो भयं तथा एष्टनाडी व्यथेक
वाहादि शुभाशुभं । विनाडी कन्यास्थियते नात्र संशयः एक
वेध नत्तत्र मस्मिन्नाडीपुणोत्तरा नाडीस्थिता यत्र गुरुमंत्रश्चदेवताः
हस्तेन्द मूल वारुणाः पूर्वभाद्र तत्रवेधं रुजं मत्सं क्रमेणाफल
पदास्तथा याम्यः सौम्यो गुरुयो मादिशेत् प्रभुः पापोगतामित्रं
निश्चिन्ना मित्र जलाकयं यनि देशो ग्रामः पुरं गृहे एकनाडीमा
होचोत्तरा भद्रा मथ्यनाडी अवस्थि ता भव्या अभव्या वेध वर्जिताः
ताः कृतिका रोहिणी सर्पो म प्रतिप्रसव माह ज्पातिषे एकर
वासाती विष्णावके उन्नराश्रव प्रपादि योगेत् नाडी येधोन
गापोसं एष्टनाडी अवस्थिताः विद्यते मयथा एकराणोचद
अश्वादि नाडी वेधेर्त्तं षष्ठं हि म्यतोः शुभं स्यात्समसप्तके ।
तीयकं क्रमात् याम्यादि त्र्यं चतर्थे दशमे चैव तृतीयेकाद
हर्ष्यं कृतिकादि द्विषट्कके श्रोतथा समग्रदण्डादिषम सप्त
एवंनिरीक्षयेद्देयं कन्या मंत्रेस के दोषः तथाच योदके सप्तके
रेगुरो पाण्य श्री स्नामि मित्रेष्टे मेव त्वते युग्म इयो तथा सिंह
शेग्रामे पुरे गृहे एकनाडीस्थ चरो सदा वर्मो स्रति तत्राववी
भिष्टानि यदि स्य वरकमयोः त छिवः श्रीपतिव्यवहारनिर्णये
दावेधं विज्ञानीयात्पूर्वादिष्टत सहदेकापि योगे तारावलेव
शैवच प्रकटे यस्य जन्मर्त्ततस्मन शराशो वा अपि नास्ति
मर्त्त

रि वेधे भवति विवाहोरितार्था
य राजमान्तेरे नराजयोगेश्वर
वेमिताच नारायणदि न गणात्र
यस्यात् न नाडीलोचो नच वार्ण
इष्टि रोगादय लेखनयो वरंति
राजयोगस्त एकरायणादियोग
एव तत्रैव नाश्यादि प्रतिप्रसवा
त श्रीपतिरत्नमालाया अष्टेभा
जफणिहयंच दृषभद्वेषोदरु
सूचिकश्चातुः गोकुमशास्ततो
यि महिषीयात्रः पुनः कौरभीया
ज्ञोतो मगजकुंठे कपि रजोश्च
हयं वानरः सिंहोऽथो मगराट्
पशुश्च करी योनिश्च भाना
सियं गोवाज्जगजसिंद मयम
हिषं श्रेणाच वधुरगं वैरं वानर
मेषकंच समदत्तद्विज्ञातोदरु
लोकानां च वदार्तो न्यदपि चरा
त्वा प्रयत्नादिदे दंपतो न्यभ
त्ययो रयिमदा वस्त्रेः शुभस्यायि
भिः मकरसमेते मिश्रुने कस्या
कलसो मगेंद्र मीनोच दृषभत
लेऽति मेधो कर्कट धनुर्वीचमि
त्र विधो षडष्टकाचितिप्रोषः शु
रिषडष्टकमाद मकरः करिऊल
रिपुणा कस्यामेषासद रुषः
स्तनया कर्कितोष्टेष धनुर्वीचमि
क मिश्रुने चारि विधो

यदि कस्याष्टने भर्ता भर्तः षष्ठेन
कनका षडष्टकं विजानीयादिति
ते विदेशे रपि पुंसो गृहास्तत
गृहे स्तनदाच कन्या धर्मा स्थि
ता स्तनवती पतिवत्तभाच हिहा
दृषो धनगृहे धनदाच कन्या अ
प्ये स्थिता धनवती पतिवत्तभा
च षडष्टकादो तारा नियममाद
भीमपराक्रमः सोहोयै शुभयो
हयो रपि तयो रेकाधिपेन पिवा
तारा षष्ठ स्तमित्रमित्र दहनत्ते
मार्थ संपदादि षडष्टकाष्टनवपं
चमे व्यय धने योगेच पुं योधि
तोः श्रीत्यायुः सार वृद्धिपुष्टिज
नकाः कार्यो विवाह स्तरा गर्गः
मरणं तारा विरोधेश्वर रिपुभावे
धुरेणा रोगादिनरनार्योः षडका
ष्टके वैरं मवपेभवेदाशु यासः
मेजादियोगेपि षडष्टकादो तारा
विपत्त्यपरि नैथनाद्याः वस्त्रा
वस्त्राविवाहे पुरुषोदतोदि प्रीतिः
पराजन्मसुतारकास नत्तत्र मेकंय
दिभिन्नराशि नंदपती तत्र सुवेत
भेतो विभिन्न सत्तं यदि चेकरा
शिलदाविवाहः सुत सोखरायो
एकर्ता च यदा कन्या राशेपकाव

यदाभवेत् यनप्रवती नारी नयंति पुहेन सर्वथा नात्रसेपा
साधी भर्तृप्रिया सदा षडष्ट यः रत्तसामानुपाणोच संशामे
के गोमिश्रुने प्रदेयं कासं सन् निश्चया सतिः कर्कमीनाल
पुनव पंचके त हि दावशाखे योविषाः तजाः सिंह तलाहयाः
कनकात्र ताये विप्रार्चने हेमव वेषा शुमान ऊभात्याः मू
नाडीलोच मरणं नाडीलोचक दावृष सगंगनाः सर्वाः परि
लहः षडष्टकाष्टके विपत्ति वा अ गायेद्विप्रः त्रिचियो नवभाग
नपयता त्रिकोणो हि दादशेच वेत षडष्टयो भवेदेष पत्तिस्तः
दादिदं कृत्य चिंतामणौ हला मूदे प्रकीर्तिताः वार्णश्रेष्ठाच
स्वाति अति मगशिवः पुष्पमे योनारी दीनवार्णश्च यः शुमान
जाप्तिभामि योसादिने जगोदि मदनपि ऊते जाता नासो भर्त
दुपादेव संतानि भानि प्रवीति रिमते इति ज्योतिस्तत्त्वं ॥
स्वः शिवभ भवणी रोहिणी ज्ञोत अमत उहादशावे दृष्टये ॥
राश्याज्ज मन्त्राकय सुगंगात् विवाहितः पुं स्त्री कृतविवा
न मेतेमुनीन्द्राः विवाश्रेष्ठा निरं हः यथा शानेश्वर दिने चैवय
ति पितृ भे वासवे वासवर्त्तं प्रा दि रिक्ता तिष्ठि भवेत् तस्मिन्नि
क्राश्रीभे वरुणा दहनत्तं चरतो वाहिता कन्या पति संतानवर्दि
गणोय फलमाह श्रीपतिः सज्ज ता अपिच विस्व भाधे त्रिकेवि
लेवोत्तमा प्रीति मध्यमा देवमा त्रेमेष्टाया ज्ञतेने यमे पभि
नुषे देवास्तरे कनिष्ठाच मसुमी विवाहिता कन्या निम मेवसु
नुष रात्तसे रात्तसीच यदाकन्या उः खिता इति ज्योतिस्तत्त्वं ॥
मानुषश्च वरो भवेत् तदास्त्य विवाहाः पुं नामाता इतिके
ने हरेष्ठा निधनत्त मयापिवा चित् विवाहयोगे वि ॥
राजमान्तेरे यदिस्पाशतसोभ विवित्तं वि पवित्रं विजनं ।
तां कनका मानुषी भवेत् वि इत्यमरः असम्पत्तः विवेकी
वादेस्पावमाप्नोति वैपरीते वि इति मेदिनी ॥
वर्जयेत् पुहजयाएवे देवा विविता स्त्री उर्भगा इतिविकां

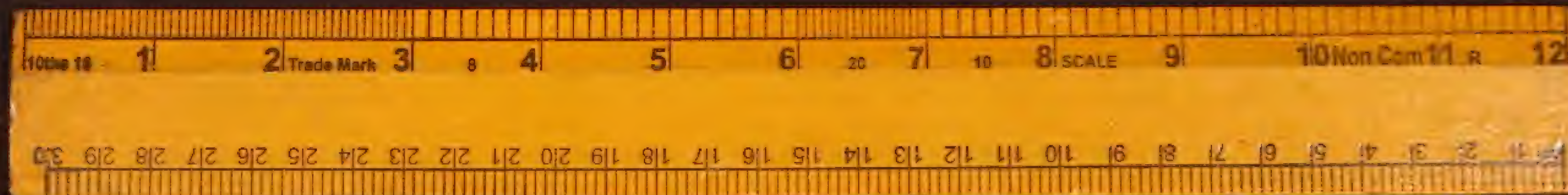
शेषः मुद्रांकितप्रस्तुते विरि
क्ता इतिपाठः ॥
विविधं वि नानाप्रकारं इत्य
मरः ॥
विवीतः पुं भूमिविशेषः यः
या सम मेघा विवीतिपितरो
ह्रमहिषी समे विवीतः प्रचुर
ह्राकाणो रत्नमाणाः परिह
हीनोभूप्रदेश स्तपद्यातेपी
तरत्तेवसमं रं मेघांमहिष्या
दीनां विद्यात इतिमितासरा
यो सामिणालविवादप्रकरणा
विवीतभर्ता पुं विवीतभूसा
मी इति मितत्तरा ॥
विहृक्ता स्त्री इर्भगा इति भू
विप्रयोगः ॥
विहृते वि विहृतं इति मेदि
नी विहृता स्त्री स्रद्धरुभेदः ३
ति मेदिनी ॥
विहृतात्तः पुं ऊरुदः इति हे
म चंद्रः ॥
विहृतिः स्त्री व्याख्या विहृवृ
धातोः क्ति प्रत्ययेन निष्पन्ना
विवरणां यथा शक्तियद्व्याक
शोपमान कोषात् वाक्याश्च
वहारतश्च वाक्यस्य शेषाविहृ
तेर्वदंति सात्रिभ्यतः सिद्धपदस्य

इति मत्तमासतत्वे ॥
विहृते वि चलिते यथा विहृ
नपार्थे रुविरोगहारं ससुह
हृत्कारुनितस्वरम् आमन्दमन्ना
धुनिदत्तनाले गोपोगणान्त
मनंदयते इति भट्टिः विहृते
तिर्यक्कलितेपार्थे यत् इतिभरी
विहृता स्त्री स्रद्धरुभेदः यथा
अथविहृता माद विहृतास्यो म
हादरे पकोरुम्भसविभो वि
हृता मिति तो विद्यामितीत्यप
रिमंडलं परितः शोयवतो
अथ तस्या चिकित्सा विहृ
ता मिद्धृतांच गर्दभी जल
गर्दभं ऐतिकस्य विमर्षस्यक्रिय
या साधयेत्तिष्ठक ॥ पाके
त शेषयेयमे यके मधुरभेषजे
इति भावप्रकाशः ॥
विहृतिः स्त्री चक्रवर्तुमाणां हृणां
नं विहृवृ वृत्त धातोः क्ति प्रत्य
येन निष्पन्ना ॥
विवेकः पुं परस्परव्याख्यात
स्वस्वरूप निश्चयः प्रकृतिः प्रव
योर्विभागेन ज्ञाने इत्यन्ये इति
भरतः तत्पर्यायः पृथगात्
ता इत्यमरः विवेचने ३
इति शब्दरत्नावली पृथग्भावः

इति पराणिः विवेको वस्तुनो रनीय प्रत्ययेननिष्पन्नः ॥
भेदः प्रकृतेः पुरुषस्यवा इति विहृवृत्तं वि विहृदवत्ता यथा
नराधुरः नलशोणी विचारः ॥ यो न धाता पिता वापि नपुत्रो
इति मेदिनी ॥ ननियोजितः परार्थवारी देवः
विवेकिता स्त्री विवेकितं विवे सात्यवहारेषु विहृवृत्तं विहृ
किनो भावः यथा योवने यनस वन्निरुद्धं वृवन् इति यावहार
स्पतिः प्रथममविवेकिता यके तत्वे ॥ ३
कमप्यनर्थाय किमु तत्र चतुष्ट विहोद्धा पुं वरः पतिः ३
ये इति द्वितोपदेशः ॥ ति हेमचंद्रः ॥
विवेकी पुं देवसेनराजपुत्रः ॥ विवोकः पुं स्त्रीणांभृंगारभाव
यथा देवसेनोऽपि केशिन्मात्र ना क्रिया इत्यमरः अभिमत
नयामास पुत्रकान् सममृगान् वस्तु प्राप्तावपि गर्वादनादरः
तान्ययं नामतः कीर्तितां स्तथा सापराधस्य च संयमने ताडने
सुमना वस्त्रदानश्च ज्ञातग्रणव चविवोकः यदुक्तं गर्वाभिमाना
नः कृती नीलो विवेकीमेतेवे दिष्टेपि विवोकोः नादरक्रिया
सर्वशास्त्रविषयारदाः ॥ इतिका तथा अभिमत वस्तुपदनाव
लिकापुराणोभैरवरंशानुकीर्तने पिगुरुगर्वादनादर स्तन्याः सव
१० ग्रन्थायः विचारकर्ता इति लतिप्रियस्य हृदये संयमताड
मेदिन्यो विवेकशब्दार्थ दर्शनार नमयन्तुविवोकः इति भरतः
विवेकविशिष्टे वि ॥ विवोक स्वतिगर्वेण यस्तु निम
विवेचकः पुं विवेचनकर्ता वि यनारदः नत्वर हषवागादेर्
वेचयति य इत्यर्थे नक प्रत्ययेन यिता गमनादिषु इति सारस्व
निष्पन्नः ॥ दरी इष्टेपि गर्वं मानाभ्यो वि
विवेचने क्ली विवेकः इतिश वोकः सादनादरः इत्युज्ज्वलनी
वृत्तावली ॥ लमणिः ॥
विवेचनीयः वि विवेच्यः विवेचि विषा ओ श प्रवेशो इतिकवि
तयः इति वि पूर्व विचधातोः कस्यदुमः शविषाति ओ अवि

इत विवेष कश्चिन्नदिल्ल निर्वेदः ॥
 पोक्कं विपरानि परिचयवती विशयः पुं संशयः यथावि
 निविशे त्वादिनात्मनेपद विधा योविशय औव सर्वपत्त लुयो
 नेपि भर्तुं रेकेनिविशतीभया तरे निर्गोये अति पंचभाषा
 दिति रौको केवनात्मात् प्रत्यय स्तःपिकराण मृतं विषयो वि
 विधाय पश्चादपसर्ग योगादि वाराहेवाका विशयोः स्याय मर्श
 तिडचंददृतिः निशय इहउप नवा इति संशयः इतिविश्या
 सर्गप्रतिपक्षो वा यस्माद्विष दितत्वे आश्रयः इति केचित्
 मिदं सर्वं तस्यशक्त्यामहान्नः विशयीने वि संशयी इतिविश
 तस्मा देवोच्यते विमु विशया यशदार्थदर्शनात् ॥
 तोः प्रवेशनादिति पुराणे विमु विशयः पुं वयः इत्यमरः ॥
 शहसुत्पादनात् मूर्द्धमान्ना विशयां स्त्री मारणा इति हे
 य मितिकेचित्त्वित्ते तानया मचंद्रः ॥
 न्नस्यैवसर्वं समेतत्वात् इतिड विशयः वि शत्यरहितः यथा
 गोदासः विशो स्त्री मृणाले इ सशक्तः सममाज्ञाय लस्याः
 तमररीकाया रायमुद्रतः ॥ परवीरहा विशल्या विरुजः श्री
 विशकंदीने पुं वलाका इतिग वृषदतिष्ठन् मदीतलात् इति
 न्ननिर्वेदः ॥ श्रीरामायणे युद्धकांडे १२ सर्गः
 विशोकः वि शकारहितः वि विशाल्यकराणि स्त्री ओषधिविश
 गता शोकायस्य वज्रवीदिः ॥ वः यथा सर्वत कश्चितो योः सो
 विशोकटः वि विशालः इत्य वीर नाम्बवता तव दक्षिणोशि
 मरः ॥ खरे जातो महोषधि मिहानय
 विशदः पुं श्रेतवर्गाः इत्यमरः विशाल्यकराणि नाम्ना सावर्णिक
 विशदः वि विमलः इति हेम राणी तथा संजीवकराणी वीर
 चंद्रः व्यक्तः इति मेदिनी ॥ संधानीच महोषधीः इतिरामा
 शुक्लगुणा युक्तः इत्यमरः ॥ यणो वाल्मीकीये युद्धकांडे १३
 विशाम्बर स्त्री पत्नी इतिराज सर्गः विशाल्यकृत पुं विशालीकृतः

हापरमालीतिष्णातः तत्पर्यायः इतिमेदिनीकर हेमचंद्रौ ७
 अतोऽकः २ सकल्कः ३ भूप तर्नवा इतिराजनिर्वेदः ॥
 लाशः ४ इतिरत्नमाला आस्को विशालनः पुं नारेगः इति
 तः ५ आचरतप्रियः ६ इतिशब्द शब्दचंदिका विशालनातेवि
 वंदिका विशाल्यकारिणिवि ॥ विशालने स्त्री युद्धकालेन
 विशाल्या स्त्री युद्धी अग्निशि योविमल्लपादद्वयं यथा वि
 लावृत्तः देवी इत्यमरः विप्रदा शालान्तरविमल्ले पादपुमेवि
 इति मेदिनी कलिकारी अत्र शाखले इति शब्दमाला ॥
 मोदा इति राजनिर्वेदः ॥ विशाला स्त्री कदिलकः ३
 विशालने स्त्री मारणा इत्यमरः तिमेदिनी अग्निमादि सप्तविं
 विशालनः पुं खड्गः इतिविको शतिनत्तनातगेत पोडशानस
 दृशेषः ॥ नं तत्पर्यायः राधा २ इत्यमरः
 विशालितः वि मारितः विप विशालिहे पत्न्यामध्यगत स्त
 र्वशस भातोः क प्रत्ययेन निष्प असुग्रीकः सुवर्गेश्वरः विशाल
 नः इतिमिहान्तकौमुदी ॥ यो मध्यगत संस्मृता इव चंद्र
 विशालः वि अविनीतः भृषि माः इतिरामायणे अतपव
 शसी वैजातो एतौ निष्ठाया म हित्व सुवितं किंत एक तारा
 विनयेपवानितोस्तः ५६० विश पेक्षया एक वचनमिहोक्ते इ
 स्तः अन्यत्र धर्षितः विशालितः ति भरतः तस्यापुं ताराणा
 इति मिहान्तकौमुदी ॥ कार चतुस्तशमये इतिमुद्रतं
 विशाला स्त्री पुं जंगुलः इति चिन्तामणि तोरेकश वईन
 संहिसारोणादिहृतिः ॥ विशालभे तन्नि यातिविव
 विशालकरः पुं भद्रहृत्तः लेका धाधमध्यग कुंभतो रस भुजाः
 सिद्ध इति भाषा इतिशब्दचं कलाः प्रिये २०।१२ इति का
 दिका विशालः पुं कार्तिकेयः लीदास कृत रावि लघुनि
 इत्यमरः धन्विना वितस्मंतरेण रूपकन्याः अस्या अपिदेव
 पादसंस्थान इतिभरतः पावकः ते शक्राग्नी इयं मिश्रगणा

नर्मता इति ज्योतिस्तत् तत्र इति राजनिर्घटः ॥
 नातफले मयान्नरक्तो विविध क्रियायां विशालत्वकं पुं समपवृत्तः
 स्वर्णाकारेऽपि साव्य मेति य इत्यमरः ॥
 स्पष्टमतेव भवेत् विशालावास विशालपत्रः पुं काशालः श्रीता
 त्वान कस्यापि भवेत् प्रसूतः इति राजनिर्घटः ॥
 तिकोष्ठीप्रदीपः ॥ विशालफलिका स्त्री निष्पावी
 विशायः पुं ग्रहविकादीनां इति राजनिर्घटः ॥
 क्रमेण प्रापने यथा उपशयो विशाला स्त्री इन्द्रवारुणी इत्य
 विशायश्च पर्याय प्रायनाथ मरः विशाला कफवातघ्नी मेरु
 कौ इत्यमरः ॥ ऊष्टरा सरा इति राजनिर्घटः ॥
 विशारणा स्त्री मारणा इति उर्जयनी इति मेदिनी उपो
 हेमचंद्रः ॥ दकी महेन्द्रवारुणी इति राज
 विशारदः वि विहान प्रगः निर्घटः तीर्थविशेषः यथा-
 त्मः इत्यमरः प्रसिद्धः इति मुद्रने चोपवासश्च सर्वतीर्थेषु
 दारावली श्रेष्ठः इत्यनयपा विधिः वर्जयित्वा गयो गंगो वि
 लः वज्रले पुं इति राजनिर्घटः ॥ शातो विरक्तो तथा ॥ इति
 दः विशारदा स्त्री लङ्कडाल प्रायश्चित्ततत्त्वं दत्तकन्या यथा
 भा इति राजनिर्घटः ॥ मनोरमां भावनमतीं विशालां
 विशालः वि वृद्ध इत्यमरः वाऊदो मथ दत्तः प्रादात्महा
 विशालः पुं मृगभेदः पत्ति देवचतस्रोः रिष्टनेमिने इतिगा
 भेदः इति मेदिनी नृपभेदः रुद्र ६ अध्यायः ॥
 वृत्तेभेदः इति प्रावरत्नावली विशालातः पुं दरः गरुडः ॥
 विशालता स्त्री पार्थिविस्तारः सुनेत्रे वि इति मेदिनी विसः
 गस्तार इति व्यातः तत्पर्या इतिकेचित् ॥
 याः परिणामः २ इत्यमरः सा विशालास्त्री स्त्री वरस्त्री इति
 मानविशालत्वं इति प्रावर विचः नागदेवी इति राजनिर्घटः
 त्नावली विशालतेलगर्भः पुं टः पार्वती यथा आदिनामने
 श्रकोवृत्तः

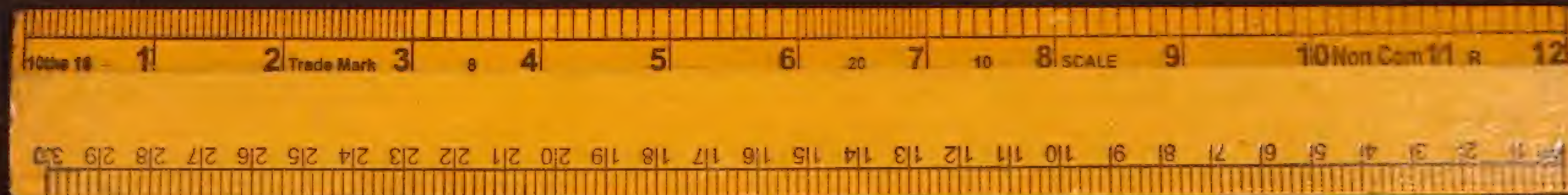
इत्यत्र उवाच भुव मायं समुद्रं व्यात्वा महादेवी सुपचारैः प्र
 तमायावीजं समुदरेत विशा जयेत् पुरश्चराकालेत्त वरा
 लाही परं देवैः रुद्रतं मेवमुद्र तत् जयेत्सुधीः पुत्रमप्येसमा
 रेत यथाचरी मराविद्या प्रष्ट वाश प्रतिष्ठाकारयेत्ततः त्रिको
 सिद्धिप्रदा शिवे प्रसंगात्कथिता एकाग्रपत्रं च ततो हरे समालि
 विद्या त्रैलोक्य इहं भा श्रिये ॥ तित चतुरस्रं चतुर्हार मे
 रूपि रम्या महेशानि सदाशि वेंमंडल मानित्वित तत्रावाहय
 दोमराभयः पंक्तिश्च छेदः कथि जेदेवी सर्वसोभाग्य सुन्दरी
 त विशालास्त्री च देवता प्राप्ति विशालास्त्री विशालाया यथा
 प्रराव मित्युक्तं ललावीजं च विधि प्रश्नयेत् त्रिकोणान्त्रम
 नके धर्माय काममोक्षेष विनि हादेवी संप्रत्यमातरः क्रमात्
 योगः प्रकीर्तितः शृंगग्यासकर पंथकजास्त्री विष्णुपत्नी रजास्त्री
 न्यासो यथावदभिधीयते षड् चंद्रलोचना पकनेत्रा द्विनेत्रा
 दीर्घभाजा वीजेन प्रणवाद्येन चकोटरास्त्री त्रिलोचना पताः
 कल्पयेत् मूलेन व्यापकेन स एस्या महेशानि पत्रायेष्टयो
 ध्यायेदेवी पराशिवो ध्याये शिनीः पश्चिमादि क्रमेणोव
 देवी विशालास्त्री तमनामून अष्टति द्विस्त्रिपिणीः चतुरस्रं
 दप्रभां द्विभुजा मलिकाचंद्रौ महादेवि लोकपालात्ममर्चये
 एवमपरंपर्यायिणीं नानालंका त तद्वदि श्रैव वज्राघान्मजये
 रसुभगा रक्तामरधरा शुभो दायदेवते ततो यथाप्राप्ति
 सदाषोडशवर्षीयां प्रसूतायां च तस्या पूर्ववत् समाचरेत् इति
 लोचनो मुद्रमालावती रम्या तंत्रसारः चतुःषष्टियोगिभ्य
 योनेनूनपयोधरा शिवोपरि नूर्गतयोतिनीविशेषः इति
 महादेवी जलमुद्रमेदिनी श दुर्गार्चापद्धतिः ॥
 वृत्तयकारी देवी साधकाभीष्ट विशाली स्त्री अजमोरा इ
 दापिकोसवेसोभाग्यजननीमहा ति राजनिर्घटः
 संपत्त्रदां स्मरेत् । एवं विशालः पुं शरवृत्तः इति

जननिर्वर्तः बाणः इत्यमरः
तोमरः इति मेदिनी शिला
रहिते वि यथा विशिष्टोऽत्र
पवीतीच कृतं कर्मन तत्कृतं
इतिस्मृतिः ॥
विशिष्टा स्त्री खनित्री श्या
नातिका इति मेदिनी ॥
विशिष्टं ज्ञौ मन्दिरे इत्याणा
दिकोषः ॥
विशिष्टः वि युक्तः यथा द
स्तानत्तत्र गंगाद्वय गुणद्वय
विशिष्ट दशमी विधेयस्मिन्न
इति तलाभस्तत्रज्ञाने इति
तिष्ठादितत्ते स्मार्तभटाचार्य
लिखने विशेषेणाभिष्टम् ॥
विशिष्टः पुं विशुः यथा वि
शिष्टः शिशुकृत्युचिः इति
सप्तदशनामस्तोत्रं ॥
विशिष्टादेतवादीने वि प्रकृ
ति प्रकृत्यो भिन्नत्वेपि मिलि
तयो सप्तोर्वस्त्ववादी तस्य म
ते यथा प्रकृतस्तदतिरिक्ता
प्रकृतिः किंत्वभयमितं ब्रह्म
चाक द्विदलवत् इत्येवम्
एकत्वे व्यवस्थितं चित्तम्
मात्रस्वरूपो जीवः समस्तवि
श्वब्रह्मोऽत्र इति माधवभा
ष्यादिः अदेतवादिमते यथा

ब्रह्मेव सत्त्वं प्रत्यक्षादि सिद्धे
विश्वं ब्रह्माणि शरीरपितं यथा
ब्रह्मः रजस्तत्त्वात्तानात्सर्ववत्
प्रति भाति तथा ब्रह्मस्तत्त्वा
ज्ञानाविश्वं वस्तुवत्प्रतिभाति
प्रकृतिर्जीवश्चापि पर्यवसाने
ब्रह्मेव ब्रह्मात्म्यसदृश नास्ति
अत्रप्रमाणं शारीरिकस्वरूपं शं
कराचार्यकृतभाष्य तटीका क
स्तत्प्रभाष्य रत्नप्रभादि ॥
विशीर्णाः वि शुक्लः यथा विशी
र्णाविदला कृत्वा वक्रा मृत्ना
द्विधा कृताः क्रमि देहाश्च दोषो
श्च समिधोऽनेव कारयुत इति तत्र
सारः विशीर्णाः पर्याः पुं निम्बवृत्तः
इति राजनिर्वर्तः ॥
विशुद्धं वि विशेषेण शुद्धं तत्र
यायः उत्पन्नं २ विमलं ३
विशुद्धं ४ वीथं ५ अद्वयं ६
अनाविलं ७ शुचिः ८ इति हेम
चन्द्रः निम्बं सत्त्वं इत्यनयथा
तः षड्वक्रातर्गतं पंचमचक्रं
तत्त कंदस्थं अकारादिषोडश
स्वरयुक्तं भूधवार्ता षोडशदल
पद्मे तन्मध्ये शिव आकाश
चास्ति यथा तद्वद्वत् विशुद्धा
त्वं दलषोडश पंचकं स्वैश्व

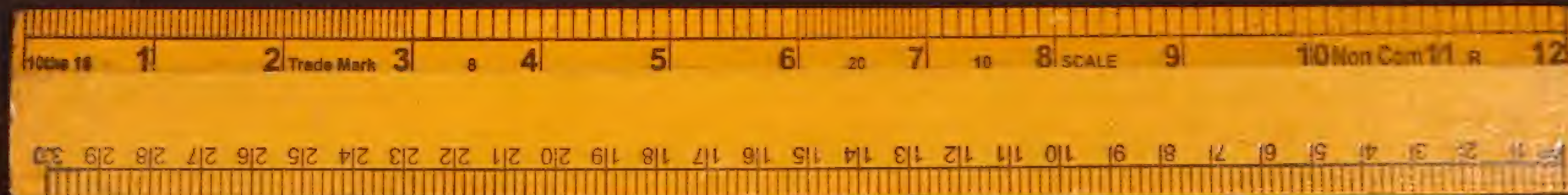
षोडशौ शुक्लं भूधवार्तामंदित्वं
विशुद्धं यम मात्मानं माकाया
त्वंमद्वत्तं इति तत्रं ॥ १ ॥
गत्पसंदितायां अकारादि षोडश
स्वरान्संविद्धं षोडशदलकमले
कंदमले न्यसेत् विशुद्धेषोडश
दले भूधमे स्वर भूषिते ३
तितंत्रसारः ॥
विशुद्धिः स्त्री समः प्रोथनं १
इति विश्वः सर्वकर्मण्युपादेया
विशुद्धिश्च तत्रयोः इति
श्रीतिषं ॥
विशुद्धतः वि श्रुतनाशक्तिः
अवदः विगता श्रुततायसेति
वक्रव्रीदि निष्पन्नः
विशेषः पुं प्रभेदः प्रकारः १
इति जटाधरः अक्तिः इति हेम
चन्द्रः तिलकः उतिदागवली ॥
समपदापोन्नर्गतपदार्थभेदः १
यथा द्रव्यं गुणं स्थाकर्मसा
मान्यं सविशेषकं १ समवाय
स्तथाभावः पदार्थाः समकीर्तिताः
इति भाषापरिच्छेदः ॥
विशेषेनिर्णयति अन्त्योनि
तद्वयवृत्ति विशेषः परिकीर्ति
तः अनेतः वसाने वर्तते ३
तिश्रुतः यदपेक्षयाविशेषो

वद पदादीनां हानकपर्यता
नाततदवयव भेदात्परस्परभे
दः परमाण्वत्ता भेदको विशेष
व पवसत स्वतपव व्यावृत्तः
तेन तत्रविशेषांतरापेक्षाना
स्ति इत्यर्थः इति सिद्धोतसु
तावलिः अनेकारप्रभेदः य
था विशेषः व्यावृत्तमाधारेविना
प्रापेय वर्णाने गते सूर्यपिंडी
यस्या समश्चिद्वेति तत्कारः
विशेषः सोपि यद्येकं वस्तु
नेकत्र वर्णने अंत वेतिः
पुरः पश्चात्सर्वदिशपिसेव
मे १ किंचिदारेभतोऽप्यव
स्त्वतर कृतिश्चसः त्वं यणपता
मया त्वं कल्पवृत्त निरीक्षणं
इति चेदालोकः ॥
विशेषकः पुं स्त्री सत्तादह
तिलकः इत्यमरः तिलवृत्ते
पुं इति राजनिर्वर्तः विशेषवि
तति वि इति मेदिनी ॥
विशेषकच्छेद्यं स्त्री चतुःषष्टि
कलातर्गतषष्ठकला इति यो
वतंत्र सात तिलकेषु नाना
विच्छेद रचना इति दशमस्क
धीय पंचचत्वारिंशाध्यायदो
काव्याव्याविशेषगुणः पुं बुद्धा

दिष्टकं रूपादिवत्तयः स्वे विशेषितं वि भिन्नं व्यवस्थितं
 हः स्वाभाविकवत्तं ग्रहः इति जटाधरः ॥
 भावना शब्दः इति भाषापरि विशेषोक्तिः स्त्री जलंकारभेदः
 छेदः विशेषविधिः पुं अस्म तल्लुत्तगादादरणा यथा कार्येन
 विषयकविधिः यथा तथा नि विशेषोक्तिः सति प्रकृत का
 सामान्य कार्यभोविशेषक शो हृदि स्वेर स्यो नाभूत्सु
 विधिर्वनी वदवो विषयो य रीपे अतन्मपि इति चेदातो
 स्य ससामान्य विधि भवेत् कः ॥
 अत्यः साहचर्यो यस्मसविशेष विशेषः वि धर्मियदार्थः सच
 षविधि मृतः इति र्गोदासः द्रव्यादिः विधिष्यते यः चट प
 सामान्य विशेषयो मध्ये विशेषेण भासमानवैशिष्ट्यानुयोगी
 षविधि ईतवान् इति स्मृतिः अस्म लक्षणां यथा भासमानवै
 विशेषणा स्त्री विशेष्यमः शिष्टानुयोगित्वे अस्ति च चट
 सत्तुगादिः यथा नीलोत्पल नि ज्ञाने चरादौ तत्तत्रदि भास
 मित्यादि वि शिष्यते समुध्य मानवैशिष्ट्ये चट चटत्वयोः स
 ते अनेन छात्रेण छात्र मद्राती वेध स्तदनुयोगित्वस्य चरादौ
 दिति भेदयति अत्यपराधेष्ट सत्तात् अनुयोगित्व मपि स
 यक्करोति इति भेदकं नात्रा रूपसमन्वयविशेषः प्रतियोगित्व
 शिवः गोत्रेण गार्ग्यः विशेष मनुयोगित्वे चातिरिक्त परार्थः
 गोदृष्ट मेव भेदयति भेदकं त सपेकदेशिनः इति काणादः
 अष्टष्टमेव भेदयति इति वि विशेषकः पुं अशोकवृत्तः इति
 शेषणा भेदकयो भेदः इति मु राजनिर्वटः शोकवृत्ति वि ॥
 र्धवोधरीकायां र्गोदासः ॥ विशेषधनी स्त्री देतौ वृत्तः इति
 विशेषव्याप्तिः स्त्री व्याप्तिभेदः राजनिर्वटः ॥
 तल्लुत्तगां यथा प्रतियोगि य विशेषाधिनी स्त्री नागदेतीः
 धिकरण स्व समानाधिकर ति राजनिर्वटः ॥
 गातत्ताभावाप्रतियोगित्वे इ विशेषाधिनीचीने स्त्री जयपातः

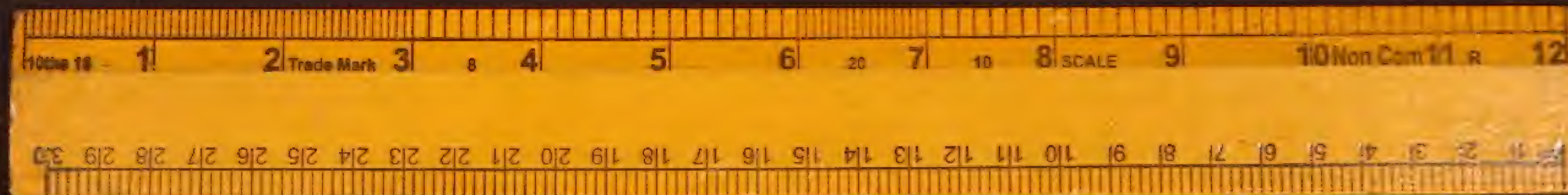
इति केचित् ॥ विश्वासः पुं विश्वासः इत्यमरः
 विश्वासः पुं दीप्तिः विश्वरोमोः केलिकलरः प्राणायः इति मे
 तस्मान्ननु प्रत्ययेन निष्पन्नः दिनी वयः इति विश्वः ॥
 इति सिद्धांतकोमुदी गतिः इति विश्वातानं स्त्री दानं इत्यमरः
 मुग्धवोधकीलया र्गोदासः ॥ विश्वातः वि श्वातिशुक्तः विप
 विश्वातानं स्त्री दानं इति शब्द वेद्यम थातोः क्ति प्रत्ययेन नि
 त्तावली ॥ षजा तीर्थविशेषः यथा रात
 विश्वातः वि अशुद्धः श्रोतः सडवाच पुरी उज्जयनीनामत
 विश्वस्तः अत्यर्थः इति हेम सांवासा हि मे सदा कस्मिंश्चि
 चटः गाढः इति मेदिनी ॥ दृष्टकालेन गतोहं विश्वमदि
 विश्वधनवोष्ठा स्त्री मुग्धानवे र तस्याय तिष्ठते विश्वो वाच
 द्वाभेदः यथा स्त्रीया त्रिविधा कौवेदपारागः विश्वाति तीर्थमा
 यामध्या प्रगल्भा च तथा अंजु सार्व आवयेत्सदिने दिने
 रितयोचना मुग्धा साच जातयो यस्य आवाग मांजणामम भक्ति
 वनाश्रयातयेवनाच सेव क्रमशो हैरिस्थिता सासेनाच अकृता
 लज्जा भय पराधीनरति नचोटा तत्र विश्वातेषु मयानच वास
 सेव क्रमशो जातप्रश्रया विश्वध नवोष्ठ असा अष्टा क्रिया मुने
 दरा कोपे मारदे नवविश्वेषा नार्दनः विश्वातं कुरुते तत्र ते
 समीक्षा च विश्वधनवेष्ठा य न विश्वातिसेविका इति वारा
 ध्यादरमुज्जित नव पाणि नी हे विश्वातिमाहात्म्यनामाध्या
 दी नियमित वाङ्मनोरुपम विश्वासः पुं विश्वासः इति भ
 वेधं करकलित ऊचस्थलेनवा रतद्विरूपकोषः अस्मृणाः
 द्वा स्वपितिसदीपमुपेतकस विश्वातो वलकृत्स्वेद अमनि
 रूनः इति रसमंजरी ॥ त्वास्पदः शुभः इति राजव
 विश्वमः पुं विश्वासः इति भर लुभः ॥
 तद्विरूपकोषः ॥ विश्वासः पुं अतिप्रसिद्धिः इम

मरः ॥
 विष्णुः पुं स्तुः इति संक्षिप्तं
 सारोपादिवृत्तिः ॥
 विष्णुः विष्णुः इत्यमरः
 ज्ञातः संक्षिप्तः इति विष्णुः
 विष्णुः स्त्री विष्णुः
 वि पूर्वप्रभातोः क्ति प्रत्यये
 न निष्पन्ना विष्णुः ७ विष्णुः
 अयोगः इति मेदिनी ॥
 विष्णुं ज्ञी जगत इति मेदिनी
 पुं वी केने इति राजनिर्घटः
 विष्णुः पुं गणादेवताविशेषः
 इत्यमरः वसु सत्पा क्रतु द
 लोकात् कामो धृतिः ऊरुः ।
 पुत्ररवामादवाश्च विशेषदेवाः
 प्रकीर्तिताः इति भरतः ॥
 इष्टिग्राहकतु दंतः सत्पा ना
 लीमुवे वसुः नैमित्तिके का
 ल कामो कामेव धृतिस्तो वनो
 पुत्ररवा मादवाश्च पावणे स
 मुदास्तौ इति स्मृतिः तेतथ
 मादत्तकन्यायां विष्णुयां जा
 ताः इति मात्से ५ अध्यायः
 नागरः इति विष्णुः स्मृतश
 रीरव्यस्युपरिते चेतने इति वे
 दोत्तमरः परिमाणविशेषः
 यथा गुंजा पसावति लोलाद
 शब्दे तद्वदेत्यलं

विष्णु विंशत्यलं प्रोक्ते दिवो
 कोटिगुणो हि तत् सेव कोटि
 गुणा ब्राह्मीविष्णुः शस्यादि
 संभवाः इति ज्योतिष्मती ॥
 विष्णुः वि सकले इत्यमरः ॥
 विष्णुकडः पुं स्तुगयाजलज्जु
 रः इत्यमरः धानः इति मेदिनी
 विष्णुकडः वि खलः इति मेदिनी
 विष्णुकर्मजा स्त्री सूर्यभार्या से
 विष्णुकर्मस्तुजा इति शब्दरत्ना
 वली विष्णुकर्मने पुं सूर्यो देव
 शिखी इत्यमरः तत्पायाः त्व
 ए २ विष्णुकात इ देववर्देकिः
 इति हेमचंद्रः मुनिभेदः इति मे
 दिनी सुप्रभावस्य वसोः पुत्रः
 यथा विष्णुकर्मा प्रभावस्य पुत्रः
 शिख्य प्रजापतिः प्रासाद भवना
 धान प्रतिमा भूषणादिषु त
 शगाराम कोपे स्तुतः सोम
 वर्देकिः इति मात्से ५ अध्यायः
 अथ च प्रत्यक्षस्य विदः पुत्र
 पि नात्ता तु देवते विष्णु
 कर्मा प्रभासस्य विष्णुतो देव
 वर्देकिः इति गारुडे ६ अध्यायः
 अपि च वृहस्पतेस्तु भगिनी व
 रस्त्री ब्रह्मचारिणी योगसिद्ध
 जगत्कृत्स्न मसक्ता विचरत्यत

शुभासस्य तभार्या सा वसुताम
 हृमस्य तु विष्णुकर्मा मदाभाग
 स्तस्यो जने मदाभितिः । कर्ता नवः परिकीर्तिताः इति मात्से
 शिख्यमदस्ताणा विदशानोच व
 र्देकिः भूषणानोच सर्वेषां कर्ता धारी विष्णोस्तु विष्णुकर्मान् (निर्मातृ
 शिख्यवतोवरः यः सर्वेषां विमा तर्पणः शाल चक्र गदापाणि
 नानि देवताना चकार ह । रीर्चयस्युर्जटाभरः रक्तपिंग
 मनुष्या ओपजीवेति यस्य शिखे तवर्णास्तुमितपशोपरिष्णि
 महात्मनः इति विष्णुपुराणे तः पुत्रतीय सरोतेन सेपुता
 ओषो ५ अध्यायः अथ च हो विदेनेदना कीर्तित स्तस्य मे
 प्रोक्ते विष्णुकर्माणो मयस्तथा ज्ञेये तेन तं परिपूजयेत् विस्
 योगवित हो धाता च विधाता च जने तथा विष्णो देवान्याप
 योराणे जगतः पती इति वक्त्रि रिकत्येत इति कोलका
 पुराणे गणभेदो नामाध्यायः पुराणे ८२ अध्यायः ॥
 विष्णुका स्त्री गंगाविली यथा विष्णुकर्मा स्त्री प्रियंगुवृत्तः
 गंगाविलीत देवही विष्णुकान्त इतिकेचित् ॥
 ऊर्जयो इति हारावली ॥ विष्णुगः पुं ब्रह्मा इति हेमचं
 विष्णुकृत पुं विष्णुकर्मा इति इः विष्णुगोपं ज्ञी कोले इति रा
 हेमचंद्रः ॥ जनिर्वरः ॥
 विष्णुकेतः पुं अनिरुद्धः इत्या विष्णुगंधः पुं पलांडः इति राज
 मरः ॥ निर्वेदः ॥
 विष्णुक व सर्वतः इत्यमरही विष्णुगंधा स्त्री पृथिवी इति रा
 का विष्णुकर्मानः पुं विष्णुः इम इचदिका ॥
 मरदीकायां भरतः त्रयोदशम विष्णुगोमा पुं विष्णुः इंदुः
 नः यथा मनु भूतिः सतस्तद इति केचित् ॥
 लोत्पो नाम भविष्यति ततस्त विष्णुगंधिः स्त्री २ सपरी ३
 मेरुसावर्णा ब्रह्मसूत्र मनुः स्तुतः राजनिर्वेदः ॥
 रतम्

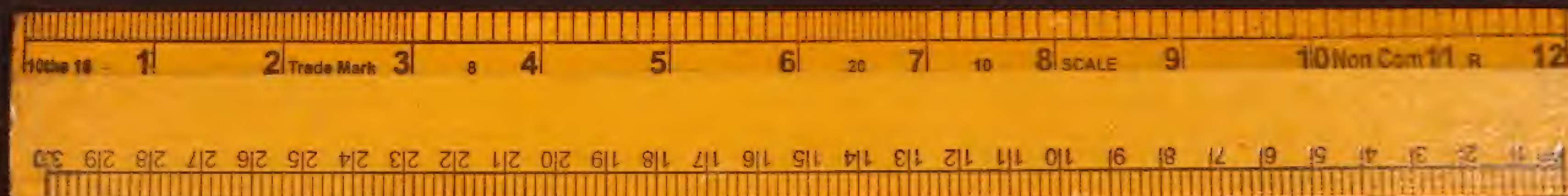

विश्वचः ॐ सर्वतोऽपि रामश्च रामश्च उद्भूतः कल्कीचते
वनः यस्य गणाः विश्वचः पुर दत्त तृतीयावरणो मोरी मार
रणापुष्पगणानां नैकदोष भि वक्रभिर्गुता चतुर्थोद्भवादि
कृत सर्वलिंगको रत्नाहू त्या वेदाश्चत्वार एवच पंचमेवं
त्यात्मात पुरःसरः इति राजव चभूतानि रुद्राश्चैकादशैवतु
लभः विश्वचः त्रि सर्वगामी लोकपाताष्टके षष्ठे दिव्याते
विश्वचंरति इत्यर्थे क्तिप् प्र गालथेवच सममेऽस्वाणि सर्वा
त्ययेन निष्पन्नः णि मंगलानि च कारयेत् अंतरा
विश्वचरः ॐ चक्षुः इति न्नरतो देवान् विमसेदष्टमे पुनः
केचित् विश्वचक्रं स्त्री मर्यादा तलापुरुषवत्प्राप समेतात्यरिक
नविशेषः यथा मत्स्य उवाच लयेत् रुद्रिदमेष सभास्मृणा
अथातः संप्रवक्ष्यामि महादा ह्यादतादिकं विश्वचक्रं ततः
नमनुत्तमे विश्वचक्रं मिति त्या ऊर्वाहूत्या निलोपरि त
ते सर्वपातकनाशने तपनी याष्टादश धामानि रक्षाश्चतव
यस्य शुद्धविश्वचक्रं त का णादयः प्रार्त्ताकृष्णाश्चकुर्वे व
रयेत् अष्टपत्तसदस्वेता तद स्त्राणि विविधानि च मात्सेतु फल
हेन त्व मध्यमे तस्याहेन क रत्नानि वित्ताने चापि कल्पयेत्
निष्टस्याहिश्वचक्रं सदा हृतं ततो मंगलं प्राचेन स्नातः शुक्ला
महिं शायता हृद्मशक्तोपि सरो गृही होमापि वासनानेत
निवेदयेत् सोरप्रातः तत्तत्तत्तत् गृहीत ऊसमोजलिः उपसृज्या
भूमिने स्पष्टकावृतेनाभिपद्येति येमत्रं त्रिकृत्वा त प्रदत्तिगो नमो
ते विलं योगात्रुं चतुर्भुजं श विश्वमयायेति विश्वचक्रात्सने
एवचक्रस्य पार्श्वे त्व देव्यष्टकस नमः परमानंदरूपीत्वं पादिनः
मावृते द्वितीयावरणो तद्वत्सर्व पापकर्दमात् तेजोमय मिदं य
तो जलशायिने अग्निर्भगुर्व स्मात्सरा पुष्पं पति योगिनः सदि
शिष्टश्च ब्रह्माकाशपपवच तत्रिगुणातीत विश्वचक्रं ममा
मत्स्यः कूर्मो वराश्च नरसिंहोः सदे वासुदेवे स्थिते चक्रं चक्रमथेव
श्यामनः । रामा

माधवं अमोन्मा धारदूपाप्रः विश्व चक्रात्मा ॐ विलुः य
गामाभि स्थिताविह विश्वचक्र या नमो विश्वमयायेति विश्व
मिदं यस्मात्सर्व पापरे परे ॥ चक्रात्सनेनमः परमानंदरूपि
आयुधे चापि वासेच भवाड्डरः त्वे पादिनः पापकर्दमात् ॥
मासितः इत्यामन्त्र्य च योदयानि इति मात्से १५१ अध्यायः ॥
श्वचक्रं ममत्सरः विश्वचक्रः सवेपा विश्वचक्रं ॐ यत्तमेदः इति
येभ्यो विसृलोके महीयते । जराधरः ॥ न्यायविशेषः यथा
वेजंतलोक मासाघवतवीरुः स यत्त फलाश्रिते नित्यत्व मभि
नातनः सेवतेः पसरसो संवैलि दितं तत्फलाश्रितो विश्वचक्रा
ष्टेत्कल्पशतत्रयं प्राणमहाशयः यात्सर्गः कल्पेते इत्यनेन वि
ऊर्वा विश्वचक्रादिने दिने तस्या रुद्रमिति सचम्यायो यथा वि
पुर्वदेते निमंललीश्च विप्रलाभ स्थानिता युजत इत्यादि श्रयते
वेत् इति सकल जगत्सरापि इमेकादशीतत्वं वरुणापाशः
याते वितरति यस्तपनीय घोड्या इति केचित् ॥
रे हरिभवनमुपागतः ससिद्धेः विश्वचक्रः ॐ सर्वतः इत्यम
रदोकायो ॥
मधिगम्य नमस्यते शिरोभिः अ विश्वदेवः ॐ गणादेवताविशे
सुदर्शनतो अयाति शत्रो मदन यः इत्यमरटीका विश्वदेवो क
सुदर्शनतो च कामिनीनो समुदर्शो यः तदतो सर्वास्तिष्ठिषु विश्वचक्रो
नकेशावातुरूपं कनक सुदर्शनदा तदतो सर्वास्तिष्ठिषु विश्वचक्रो
नदग्धपापः कृतगुरु इति तारि नित्यं नादीमावृत्ताद वसुस
घोड्यापरे अवित्रया प्रवराकृति तौ चपेत्तक नवान्नालेभनेदे
सुरारेः अभिभवति भवोद्भवानि वौकाम कालो मंदेवदि अ
भित्वा भवमभितो भवने भ पिकमगाते सूर्ये आदे चध
वानि भूयः इति मात्स्य महादा निरोचको षड्रवश्चात्रवाश्च
नानुकीर्त्तन विश्वचक्रं प्रादा विश्वदेवोच पर्वणि इतिव
निको नाम १५१ ॥ क्रिपुगणो गणभेदनामाध्यायः
अध्यायः ॥ ॥ विश्वदेवा स्त्री कृत्स्नवेधुका

गोरक्षाजलिषा इति भाषा ३ शब्द एवैक भुजधातो रौणादि
तिजराधरः नाभावला ग्रहण कसि प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
पुष्पदेगेयनः इतिरत्नमाला विष्णुमहा स्त्री अग्निजिका यथा
विष्णुः वि सर्वत्रगमनक काली कराली च मनोजवा च स
तो विष्णुसमन्तात् प्रवृत्ति लोहिता चैव च पुष्पवर्णा स्फुलि
गच्छति विष्णुः सर्वतोभा मिनी विष्णुमहाविष्णोः सैव
मी सूर्यमयः तालव मथो तिद्धाः कथिता मुनीन्द्रः इति
पीलेके इत्यमरभरतौ ॥ इमांला ॥
विष्णुधारिणी स्त्री एषिवी ३ विष्णुभवः पुं विष्णुः ईदः इति
ति केचित् ॥ मेदिनी ॥
विष्णुनाथः पुं शिवः इति श विष्णुभरा स्त्री एषिवी इत्यमरः
वृत्तावली ॥ अस्यामुत्पत्ति र्यथा विष्णुभरा
विष्णुपत्नी स्त्री भूष्णमती ३ तद्वरणान्नानेन तत्पतः एषि
राजनिर्वेदः ॥ वीष्टुकमत्ता वित्तुत्तत्तात्तत्ता
विष्णुपाः पुं विष्णुपातनक ने इति ब्रह्मवैवर्ते प्रकृतित्वे
स्त्री सत परमेश्वरः इति मु ३ अथायः
ग्यवोपवाकरणे ॥ विष्णुः पुं वायुः इति केचित्
विष्णुमा पुं अग्निः चंद्रः इति विष्णुरूपः पुं विष्णुः इति हेम
हेम चंद्रः देवः विष्णुकर्मा ३ चंद्रः ॥
ति संक्षिप्तसारोणादिवृत्तिः विष्णुरूपके स्त्री कलागुरु इति
सूर्यः इति शब्दरत्नावली ॥ राजनिर्वेदः ॥
विष्णुवोयः पुं वृद्धः इति वि विष्णुरेताः पुं ब्रह्मा इति हेमव
कांडोषः ॥ दः ॥
विष्णुः पुं बुद्धभेदः इति हे विष्णुरोचनः पुं नारीचणाकः
मचंद्रः ॥ यथा केचुकं पेचुली पेच नारीते
विष्णुभेषजं स्त्री अंती इत्य विष्णुरोचनः इति विकारोप
मरा विष्णुभोजाः पुं सर्वभूतकवि षः ॥

विष्णुवेदाः पुं सर्वतः विष्णु विष्णुस्त्री स्त्री विष्णु इत्यमरः
वेति इत्यर्थे विष्णुशब्द सर्ववि विष्णुस्त्री स्त्री शतावरी इति
दधातो रसप्रत्ययेन निष्पन्नः ननिर्वेदः ॥
यथा सस्तिन ईदो वृद्धप्रवाः विष्णु स्त्री अतिविष्णु इत्यम
सस्तिनः एषा विष्णुवेदाः सस्ति २ः शतावरी इति राजनिर्वेदः
न स्तार्योः विष्णुनेमिः सस्तिनो वृ पिप्पली इति शब्दचंद्रिका ॥
हसति दधातु इति यत्तवेदि विष्णुवी स्त्री अप्सरोविशेषः
सस्तिवाचन मंत्रः ॥ यथा उर्वशी मेनका रंभा मि
विष्णुसहा स्त्री अग्निजिकाविशे अकेशी सुलेखुषा विष्णुवीच
षः यथा हेतिः शिवाच समा रुतावीच पंचचूडा तिलोत्तमा
मेरिका स्ता एवकीर्तिताः का भावमत्तवला वची दादशास
लीकराली सहिता वृद्धवर्णा मनो रसः प्रभाः इति वक्रिप्रणो
जवा स्फुलिगीनी विष्णुसहा स गाराभेद नामाध्यायः ॥
ताकासा मुद्रायताः इति जराय विष्णुस्त्री पुं विष्णुः यथा ज
१ः विष्णुसारं स्त्री तत्रविशेषः न्नकर्मच विष्णुस्त्री न्नस्याकते
इति प्रसिद्धे ॥ द्वात्मनः तिर्यग् इति श्रीभा
विष्णुसारकं स्त्री विदरवृत्तः फ गवते १ स्तंथे ८ अथायः
णिमनसा इति भाषा इति शब्द विष्णुभायाः पुं देवता इति
चंद्रिका ॥ सिद्धांतकोमुदी ॥
विष्णुमितः वि विष्णुस्तः इति विष्णुमित्रः पुं ब्रह्मविशेषः
ग्राधवोपवाकरणे ॥ तत्पर्यायः गाधिजः २ इति
विष्णुस्तः पुं ब्रह्मा इत्यमरः त्रिकोणोपः विशांजयानी ३
विष्णुस्तः वि जातविष्णुस्तः ३ गाधेयः ४ कौशिक ५ इति
तिमेदिनी नविष्णुसेदविष्णु हेमचंद्रः गोधिभूः ६ ।
स्तेविष्णुस्ते नातिविष्णुसेत वि इति शब्दरत्नावली तस्योत्प
स्यासाद्र्यमुत्पन्नं मूलादपि वि ति र्यणाकृतदारं सुतेष्म
कृत्तति इति गारुडे ॥ अथा त्वा इष्टु पुत्रेत्तक
यः

भृगुः श्रुत्याजगाम मतिमान् विनी श्रुत्य स्नानदिनेः श्रुत्या
 स्नुषां हृष्टानन्दव दम्पतीन् लिङ्गारक्तं चरुं श्रुत्यात्मनः
 समासीने भृगु देवगणार्वि ती तस्या माता फलं सितं
 ते पूजयित्वा समासीने तस्य रु परिवर्तते ते ध्यात्वा दिव्य
 त स्नोक्तोत्तरी ततो भृगुः स्नु ध्यातो भृगु मुनिः श्रुत्यात्मनः
 षोत्सीयांशुपीत इद मन्त्रवीत षो तोत वचनेन्दुद मन्त्रवीत वि
 वरुणीष दास्यामि वोद्धितेव पर्यय स्वया भेदवृत्तोलिङ्गन
 रवर्णिनि श्रुदेय इफर वापि कर्मणि तथा चरु प्राशनेचर
 यज्ञते वर्तते स्मृता ततः सत्य त्रेदंते भविष्यति ज्ञास्याः तवि
 वतीपुत्रं तप श्राद्धायणारगे मा याचार स्वपुत्रो भविष्यति स
 तश्चवीर मन्त्रं पुत्रं वरमया वियोद्वास्याणाचारो मातु स्तेभवि
 चत सचैव मस्त्वित्तोव भूत्वा ता सतः इत्युक्त्वा भृगुणासाधी
 ध्यान परस्तदा विष्णुमावर्तम तदा सत्यवतीभृगु पुनः प्रसादया
 नसा यन्त्रास्यासे समर्जसः त मास पौर्णमास्येति तादृशः प
 स निष्ठासनातात निःस्वते वैव व मस्त्वितिप्रोक्ता स तेजवान्
 रुहयं तस्येतद्वितयं दत्वा म् दैधे भृगुः श्रुत्याकाले स्वते दीप्त
 गुप्ता मिदमन्त्रवीत चरुद्वयेन यमदग्निचगापिजा सुसवे जन्मी
 हाणात्वे सुषे सत्यवतिस्वये तस्या विष्णुमित्रे तपोनिधिं यम
 स्त्वात्वा स्तोत्रतो माता त दग्निस्तो वेदात् चतुरः प्रापमा
 दा त्वेव कपिषथः प्राति विरे प्राडुरासद्वेदेदः स्वयेतास्मि
 ग्यास्यत्यवृत्तेमातापुंसवना म्हात्मनि विष्णुमित्रोपि सक
 यवे चरु मायक्तं चेमसाभो लान्दिवानपि तथा चिरात् यन
 त्यति सत सतः त्वेचोद्वस्वरु वेदं तथाकृत्स्नं विप्र श्रुभूतपो
 संत समातिम्यमितं चरुं भोस धनः जन्वत्यमान स्तेजसी यम
 सेतेन पुत्रो भविष्यति सनात दग्नि म्हातपाः वेदे रूपोभिः स
 नः पदमुक्त्वा भृगु योतोयथे मुनीनत्यक्रामच्चस्येवत इति का
 ल्हेदं सापि संसृष्टे श्रुवापमा लिकापुराणे ८८ अध्यायः
 वा सद्विता भर्ता पित्राव भा

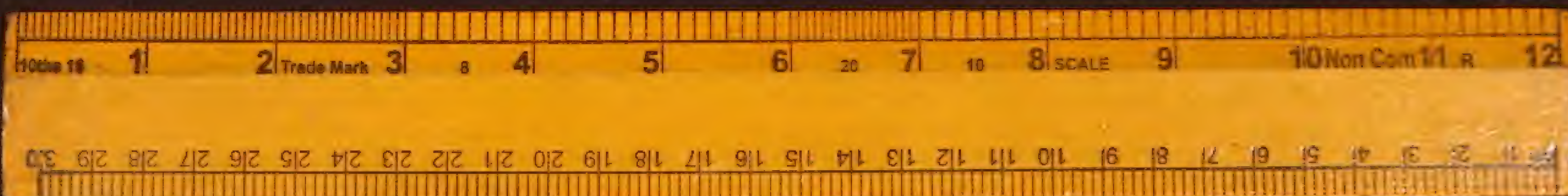
विष्णुमित्रमियः पुं नारिके स्ते विष्णुस्ते नातिविष्णुसेत
 लः इति शहरत्नावली ॥ विष्णुसादय मुमन्त्रे मूलादपि
 विष्णुराट् पुं विष्णु रातते निकुंतति इति गारुडे ॥ ६६
 यः विष्णुषो राट् राजा इति ध्यायः नखिनोच नदीनोच
 वा इति मुग्धतोभयाकराण श्रुगिणांशुस्वपाणिनां विष्णु
 विष्णुवसुः पुं गंधर्वभेदः नि सोनेव कर्तव्यः स्त्रीषु राजकृते
 शिखी इति मेदिनी श्रुथाजो पुत्र नविष्णुसेदविस्ते मित्रं वा
 धुरि वंभारी सूर्यवर्चास्तथाक पिन विष्णुसेत कदाचित्कपि
 धुः हस्तः सहस्तः स्तोचैवमूर्ध तंमित्रे गुप्तदोषं प्रकाशयेत्
 न्नाम्न महामनाः विष्णुवसुः इति चाणक्य ॥
 कृष्णवसु गंधर्वकादेशो गणाः विष्णुसचातकः वि विष्णुसं ह
 इति वक्रिपुराणे गणभेदना न्नियः विष्णुभनाशकः यथान
 माध्यायः विष्णुसः पुं प्रत्ययः भाराः पर्वता भारान भाराः स
 तस्ययोगः विष्णुभः २ इत्यमरः प्रसागराः निन्दका हि महाभा
 आस्थासः ३ आश्रमः ४ इति राभारा विष्णुसचातकाः इति
 शहरत्नावली लोभ प्रमाद कर्मनोचने ॥
 विष्णुसैः पुरुषो नश्यते विभिः विष्णुदेवाः पुं अग्निः आहदेवः
 तस्माहोभो न कर्तव्यः प्रमादो इति संक्षिप्तसारोणादिवृत्तिः
 नन विष्णुसेत साधो योनमदं कृत दंतो वसुः सत्यः कामः का
 कुर्यात् सखी तस्योक्तिः तस्मया धुनिः रोचक आद
 तन्मित्रं यस्य विष्णुसः पुरुषः वाश्वेतया नामे पुरुषाः वि
 सन्ति ते दिव्यः इति गारुडे नीति सेदेवाभवेत्तेते दश सर्वत्र इति
 सारे १५ अध्यायः यस्ययाव ताः इति वक्रिपुराणे गणभेद
 श्रु विष्णुसस्तस्य सिद्धिश्च ता नामाध्यायः श्रमहिंसप्रवृत्त
 वती यत्तावानिति कुमस्य प्र विष्णुषाः श्रुये छिप्रिवः
 भारः परिमीयते इति तत्रैव विष्णुसः इति शहरत्नावली
 २३ अध्यायः नविष्णुसेदविस् काशीस्यमहादेवः यथा सर्व

तीर्थेषु सर्वो सर्व यात्राया
त्तच मणिकर्णोत यः स्नातो
यो विष्णुं निरैतत् सत्यं सत्यं
पुनः सत्यं सत्यं पुनः पुनः
दृष्टो विष्णुं नित्यं स्नात
ग्रामणिकर्णिका इति काणी
विं विष्णुं पथं क्लीं भूमी इति
राज निर्वटः ॥
विष ३२ लि ३ ओ ३ वातो
इति कविकल्पद्रुमः ३२ अ
विषत अविस्तत् लि ३ वेवे
धि वेविष्टे ओ वेष्टा ३ वेविष्टे
उभयपदीयमे अफलवत्कतारि
आत्मनेपदार्थोऽकारः इति
गोदासः विष ग ओ विप्रयोगे
इतिकल्पद्रुमः गविस्मात्तिता
नीपुत्रादिभ्या विप्रुक्तः स्यात् ३
तर्थाः ओ अविस्त देगंतोयमि
ति विस्व व्युत्पत्तो मभूतिः ३
तिङ्गोदासः ॥
विष ३ वेवेने इति कविक
ल्पद्रुमः ३ वेष्टिता विष्ठा इति
उगादासः ॥
विषं क्ली नले इत्यमरः पम
केषवे इति नट्टीकाया मज्ज
टः वेले वत्सनाभः सामाम
विष इति राजनिर्वटः ॥

विषः ९ क्ली विषं तत्पर्याय
वेडः १ गरले ३ इत्यमरः ॥
आदेयं ४ अमृतं ५ गरले ६
कालकूटं ७ कलाकूटं ८ सारि
१ रक्तशृंगिकं १ नीले ११ गर
१२ घोरं १३ दालाहले १४ हला
हले १५ शृंगी १६ भृंगं १७ इ
ति राजनिर्वटः जांगलः १८
तीक्ष्णो १९ रसः २० रसायां २१
गरः २२ इति नटापरः जंगु
ले २३ नागुले २४ इति शब्
रत्नावली काकोलः २५ वत्स
नाभः २६ प्रदीपनः २७ सौत्तिके
केयः २८ ब्रह्मपुत्रः २९ इति रत्न
माता तदेरा यथा ३० सिद्धी
वे च काकोल कालकूट हला
हलाः सौराष्ट्रिकः सौत्तिकेयो
ब्रह्मपुत्रः प्रदीपनः दारदोवत्स
नाभश्च विषभेदा ग्रमी नव
इति पातालवर्गे अमरः ॥
अपिच विषः तेजो रस स्तीलां
गरलोः य इत्याहला वत्सना
भः कालकूटो ब्रह्मपुत्रः प्रदीप
नः सौराष्ट्रिकः शौत्तिकेयो
काकोलो दारदोपिच अहिल
डो मेघशृंग ऊष्ट वात्सके न
दनाः केराटको हेमवतो ३

कटः करवीरकः सर्वपो मूल
कोमोराईकः सकृक कर्दमो अ
कोलमारः कारिगः शृंगिकोम
धुसिकथकः इंदोलान्तिकोवि
स्फुर्तिगपिगल गोतमाः मुक्त
को दालवश्चेति स्थावरा विष
जातयः इति हेमचंद्रः अथ विष
सनामलक्षणा गुणाः विषं त
गरले त्वेदस्तेन देराउदाहरेत्
वत्सनाभः सौराष्ट्रिकः सकृकश्च
दीपनः सौराष्ट्रिकः शृंगकश्च
कालकूट स्तेयवच दालाहलो
ब्रह्मपुत्रो विषभेदा ग्रमी नव तव
वत्सनाभस स्वरूप निरूपणा
सिन्धुवारसटकाशो वत्सनाभ्या
कृति स्तथा यमाश्चैन तरो वृद्धि
वत्सनाभः सभाषितः अथ हारि
इस स्वरूपं हरिश्च तल मूलो
यो हरिदः स उदाहृतः अथ
सकृकस्य स्वरूपं यदुधिः स
कृकेनैव शृंगामथ्यः स सकृकः
अथ प्रदीपनस्य स्वरूपं प्रदीप
लोहितोयः स्यादीमिमान्दहन
ग्रभः मरादाहकरः पूर्वः कथि
तः सप्रदीपनः अथ सौराष्ट्रि
कस्य स्वरूपं सुराष्ट्र विषयेयः
स्यात्स सौराष्ट्रिक उच्यते ॥

अथ शृंगकस्य स्वरूपं ॥
यस्मिन् शृंगके वेदे इयं म
वति लोहितं सशृंगक इति
श्रोक्ता इत्यतस्तद्विषादेः ॥
अथ कालकूटस्य स्वरूपं देवा
सरोरो देवे हेतस्य शृंगमा
लिनः हेतस्य रुधिराजात स
रुच्यस्य सज्जिभः निर्यासः का
लकूटोऽसमुनिभिः पीकीर्ति
तः सौहृद्ये शृंगवेदे कोक
गो मलेय भवेत् अथ दाला
हस्य स्वरूपं गोस्तनाभफलो
गुच्छ स्तालपत्र च्छदस्तथा
नेजसा यस्य दहते समीपस्था
दुमादयः किंकित्यायो हिमा
लये दक्षिणाधितरे देशे कोक
गोपिवजायते अथ ब्रह्मपुत्रस्य
स्वरूपं वार्तातः कपितोयः स्यात्
आभवति सारकः ब्रह्मपुत्रः
सविस्तेयो जायते मलयाचले
वात्सनाभः पांडु स्तेषु च विद्यते
हितः प्रमः वैष्णः पीतोऽसितः
शृंगोविष उक्त अतर्विधः रसा
यने विषं विषं तत्रिपं देहपुष्ट
ये वेष्पं ऊष्टविनाशाय शृंगे
दध्याहयाय हि अथ विषस्य
गुणाः विषं शृंगारहे प्रोक्तं

वायव विकसिषिष चाग्नेयं
वातकफरुघोगवादिमदावरं
यवाधि सकलकायगुणव्या
पन हर्वक पाकागममशीलं
विकसि जेनः प्रोषणा पृ
वकंसेपि वंशशिपिलीकर
गाशीले चाग्नेयं अधिकाग्रं
योगवादिमंसेर्ग गुणशक्तं
मदावरं तमोगुणाधिकेन व
दिविधं सकं तदेव युक्तिगुणं
तथाणादायि रसायणं योग
वादि परंवात श्लेष्मनिस्तनि
पातकृत योगवादि विशेषं
हेरणं वीर्यवर्धनं ये इगुणा
विषेः शुद्धे ते सुदीनविशेष
नात् तस्माद्विषं प्रयोगेण शो
ययित्वा प्रयोजयेत् अथोप
विषाणां निरूपणं अर्कलीरं
सुदीनीरं तथैव कतिहारिका
करवीरः श धुस्तरः पंचवोपवि
योस्तराः उपविषाणां विषाः
एषां गुणा स्तत्र तत्र दृष्ट्याः
अपिच अर्कलीरं सुदीनीरं
गती करवीरकः गुजादिकेनो
स्तरः समोपविषजातयः यतेषां
शोधनं विले गुणा स्तत्र दृष्ट
याः अथविषाणां शोधनविधिः
मोक्षे विदिने स्थाप्य विषेतेन

विशुद्धानि रक्तसर्षपनेलाकं तथा
धामेव वाससि येः गुणा गरते
प्रोक्ता स्ते स हीना विशेषनात्
तस्माद्विषं योगेण शोधयित्वा
योजयेत् इति भावप्रकाशे
विदुः अथ विषाधिकारः तत्र
विषस्य देविष्य माह स्यावरं जं
ममं चैव द्विविधं विषमुच्यते २
शोधयित्वा माघत द्वितीयेषो
उपविषाणं स्यावरविषस्य दशा
अयानाह मूलं पत्रं फलं पुष्पं
कलीरं सारं मेव निर्यासो यतव
स्कंदः स्यावरस्याश्रया दशा तद्य
था मूलविषं करवीरादि १ पत्र
विषं विषयविकादि २ फलवि
षं केकोटकादि ३ पुष्पविषं वे
जादि ४ त्वक्सारं निर्यास विषा
णां करं भादीनि पाद ५ तीर
विषं सुद्यादि ८ धातविषं री
तालादि ९ कन्दविषं वत्सना
भ सक्तकादि १० जंगमविषस्य
योः रपाश्रयानाह दृष्टि निष्ठा
स दंष्ट्राश्च नावस्यपीः संदेशश्च
वमदितं गुदास्थिपित्तशूकानि
दशाष्टजंगमाश्रयाः तद्यथा
दृष्टि निष्ठास विषादियाः स
पुः १ दंष्ट्राविषाः भोमाः सर्पाः
दंष्ट्रा नाव विषाद्याचारयः ३

मूत्रप्रीविषा गृहगोधिकारयः ४
शुक्रविषा मृषिकादयः ५ ताला
विषा उच्चिदंगादयः ६ तालास्यर्षाम्
नृपरीषातेव शुक्र गुव संदेशं
प्रासशोवमदितं गुदप्रीविषा
श्वित्रीषादयः ७ अस्थिविषाः स
पादयः ८ पित्तविषा नकुलमस्या
दयः ९ शुक्रविषा भ्रमरादयः १०
स्यावरविषाणां सामानानां का
याणाह स्यावरं तत्र रिकं १०
नृहयं गतग्रहं फेन ह्यधेरुचि
स्यासमूर्च्छाव ऊरुते विषं अथ
यभेदेन विशिष्टानां विषाणां का
याणाह तत्र मूलविषस्य कार्यमा
ह उद्देश्यं मूलविषं मोहः प्रल
पने भवेत् पत्रविषस्य कार्यमाह
ज्ज्माने वेपने स्यासोन्माणापत्रवि
षं भवेत् फलविषस्य कार्यमाह
शुक्रशोथः फलविषं दीहो देषश्च
भोजने पुष्पविषस्य कार्यमाह भ
वेत् भवेत् पुष्पविषं सुदिग्धमा
नं मूर्च्छनं तथा ॥
त्वक्सारं निर्यास विषाणां कार्या
माह त्वक्सारं निर्यास विषाणां
कार्यामाह त्वक्सारं निर्यास विषे
पुष्पं भवेति हि आस्येर्गम्य
पारुष्य शिरोरुक्काफसंस्वाः ॥
तीरविष कार्य माह । के
नानामः तीरविषं विद्वेदे गुरु
निकृता धातविष कार्यमाह
हृत्पीडनं धातविषं मूर्च्छा
हृत्पीडनं धातविषं मूर्च्छा
नि विषाणां निर्यासं प
तानि मूलादीनि विषाणां नवका
लेचनीनिकालान्ते मारकाणि
कन्दविषस्य कार्यमाह कन्दजान्
शुवीयाणि यान्तानि त्रैयार
श सर्वाण्येतानि ऊशलेते
यानि दशाभिर्गुणैः स्यावरं
समेचापि कृत्रिमं चापि यद्विषं
सद्यो निदंति तत्सर्वं गुणोश्चेद
शभि युते तान्युगुणानाह
उत्तमस्य तथा तीक्ष्णस्य
माशुयवायिव विकसिषि विषा
दं चैव तदुपाकिचते दशा तेषु
गो विषस्य कार्यमाह तदोता
कोपये द्वापु मौलापित्तस
शोणिते तैत्तपान्मति मोहय
ति मर्मवधोश्चिनति हि शरीरा
वयवान्मोहात्तविषो हिकरोति
च आशुतादास्य तदंतिवयाया
त्यकृतिं हरेत् विकसितान्
पयति शेषात्पातत्सलान्यपि
अतिरिच्यत वैशाद्याह्मिकिन्त्य
च लाववात् इनेरं चाविषा
कीरविष कार्य माह । के
कित्वातस्मात्केशयते ।

चिरं विषलिप्तं शस्त्रतम वीक्षते च पुनः पुनः वर्तते वि
लक्षणमाह मयः पाकं पाति परीते च विषदाता विचिंतनः ३
यस्य च तं तत्त्ववेदकं पचते द्विजं मभिप्रायं मुचकं आकारः
वाप्यतीक्ष्णं कृसीभूतं क्रिन्नं मुत्वेकृतिं मुत्वेवैवाणीदिः प
मत्तयेति तत्तात्मासं प्रीयं भिल्लिगैः वत्तमातैः नरदासत
ते यस्य चापि तस्मात्तोपोदारं च पृष्टः स्त्रीयासत्कर्मनित्त्यापो
मूर्च्छं च यस्य दिग्धा विहंतं म हातः संकीर्णं अस्मरं भयजना
मुषं यद्वेसत लिगात्मेनाये वायु जनितं पर्व व्याघ्रापणीरा
व ऊर्ध्वदमित्रे रंतः स्तेरोवात्र वाहुः लीः स्फोटयेत् प्रहसेत् अदे
तो यस्य चापि पचते चाप्यभो तावपि ध्यामः दग्धसमानवर्णः
तो पुनः पुनः पाकं मेति ता आलभेत्स्पर्शेन विपरीतं यथा
पोवह्निस्तमना दारोः भूतरे स्यादेवं वर्तते जंगम विषाणा
ऊर्ध्वदित्तं च तं कर्तृपरं बो सामान्यानां कार्यमाह निदातेश
द्वयं प्रायेण राजादीना मन्त्र क्रमं दारं संपाकं लोमहर्षणं शो
दो शत्रुवैविधं ददति तेषां शब्देवातिशयं च ऊरुते जंगमं वि
ज्ञानार्थं लक्षणमाह इदं च जंगमेष्टुतीक्षा तरलेन मर्ण
तो मनुष्याणां वाक्तेष्टुमुत्वे नार वात पित्तकफात्मानो भोगि
वेकृतेः जानीयाद्विषदातासंमि मंशलि राजिलाः यथा क्रमं समा
लिङ्गेऽनुबुद्धिमान् नरदासत त्वाता द्योतरा दंडरुपिणाः भोगि
चं पृष्टो विवद्व माह मेति च य नः फणिनः ते च विंशतिः सं
पार्थवक्रमंकीर्णं भाषते चापि इले विविधेऽश्विजाः पृथवो मन्
मृद्वत अंगुलीः स्फोटयेद्वी गामिनः घटते मंशलिना जेपात्र
विलिखेत्पृष्टं मेरुपि वेपथुश्चा लनार्कं समाविधेः स्निग्धा विवि
स भवति वृत्तं अकेक मीक्षते य बाणाभि स्तिर्यग्रं च रानि
विवर्णवत्क्रो ध्यामश्च मातैः किं मिः विविधा इव ये भोगि रानि
विच्छिन्नति च आलभेत सकृदौ ला स्तरि तेपि षट् ॥
नः करेणाच शिरोरुहान् नि एते यथाक्रमं वात पित्त कफा
विंशत्यु रपहारं

मानः द्योतराः द्वे अंतरे भेदो चापि शस्त्रतमे यस्य नक्तम
येकोते द्योतराः यथा भोगिनो स्तिराज्यो लताभिश्च न संभवे
मंशलिभ्यो जाताः इत्यादि ॥ ति शीताभि रश्मि नरोमहर्षो
भोगि प्रभृति कृतदेश लक्षणमे विषाभिभूतं परिवर्तयेते निद्यं
दमाह दंशो भोगिकृतः क्रमः मुत्वं यस्य च केषु शातो मासा
सर्वं वात विकारं वृत्त पीतो मं वसाश्च सकं वभगः क्रमश्च र
वितः शोथो मृदः पित्त विकारश्च क्तः श्वयश्च दंशो हनोः स्थिर
न राजिलोत्पा भवेदंशः स्थिरश्च संच सर्वर्जनीयः केषु शातः या
शोथश्च पिच्छिलः पादः स्निग्धो कषणात् नासावसादः नासा
ः तिसान्द्रासकसर्वं श्लेष्मविकार यानतत्वं कंठभंगः ग्रीवाधार
वात देशविशेषकालविशेषे णाशक्तिः हनोः स्थिरत्वं इव
च दक्षसासाध्यत्वं माह । हयस्तंभः अपरं च वर्ति वृन्नी
अस्यत्य देवायतनं प्रमशान व । यस्य निरति वत्क्रोदकं सवेह
स्मीकसंध्यास वतथ्येषु ग्रामे हं मधश्च यस्य दंशो निपातो
सपिअपरिवर्जनीया अस्ते नराम अतरश्च पणेषु यो पि वैद्यैः
मंस ये च दंशाः ग्राम्ये भूराणां पि परिवर्जनीयः वर्तिरुधिरस्य र
अमवायां द्वावी कुराणा विषमा कं खवेहर्हं मधश्च यस्य यस्य
शु दंति सर्वोणा चोले द्विगुणी च नासा मुत्वं लिगं गुरादिभ्यो
भवंति उसे उषसंयोगे द्वावी रक्तं सवेत उन्नत मत्तयं उप
कर लक्षणमाह रथोगं लागत दुत्वेवादीनस्वरं वाप्ययता विवा
स्वस्तिकोक्रश थारिणः जेया सारिष्ठमत्तयं संवेगिने च जहा
द्वावी कराः सर्पाः फणिनः शीघ्रा नरं तस्मिन्कर्म ऊर्ध्वत अतथे
मिनः अपरेष्टुयेषु विष माशु मा मुपद्रुते राजरातिसारादिभिर
रक्तं भवति तान्नाह अजीर्णापि ति शोथेनोपद्रुते हीनस्वरं वक्त
ज्ञानप पीडितेषु शीघ्रो हते मेरि मत्तमं विवांरुक्षवर्णां साविष्टं
वातेषु वृद्धेषु बुभक्षितेषु हीरो नासाभगादियुक्तं अवेगिने द्यो
हते मेरिनि ऊर्ध्वपृष्ठे रुद्धे वले विषवेगः लहरि इति लोके तद
गर्भवती ७ हितं स्यावरं जंगमं विषमेवजी

गालादिभिः कारणे हृषीवि
 वसंज्ञं लभते तदाह जीर्णविष
 द्योषधिद्विषितं वा वावापि वाता
 तपशोषितत्वा स्वभावतो वायु
 ता विप्रहीने विषे हि हृषीविष
 ता भुपैति जीर्णप्रतिप्राण
 विषद्योषधिद्विषितं विषद्योषधि
 रोषधीभिः वीर्यहीनीकृतं स
 भावतो वा गुणा विप्रहीनेस्व
 भावादेव दशानां गुणानां
 मध्ये हि आदि गुणाहीने हृषी
 विषस्य कार्यमार वीर्योत्पत्ति
 वा न निपातयेत्तत्कफान्तिवर्ष
 गुणानुवृत्तिं तेनादिता भिन्न
 रीयवर्तोविगंथं वेरस्पृष्टः
 पिपासी मूर्च्छाग्रं गच्छेत् वा
 त्वमिव विचेष्टमानोऽस्तिमा
 मुयाहा न विधातयेत्तमारयति
 कफान्तिवर्षं कफेन मंदीकृतो
 स्त्रादिगुणावर्षगुणावर्षेपिक
 फेनाय मीत्यादीषत्याकाचि
 रमास्यापि भिन्नपरीषवर्णाः
 भिन्न पुरीषो दुतमलः भिन्न
 र्णाश्च विचेष्टमानो विरुहो च
 शोर्ज्वलच्छादीन्वापीन्लभते
 स्थान विशयस्थितं हृषीविषे
 तिगविशेषमार शमाशयस्य
 कफवातरोगी पक्काशयस्य नि
 ऽनिल पित्रोगी भवेत्तुद्वस्त

प्रकारान् अन्यत हृषीविषं ता
 स्तान्निकारान् विसर्प विस्रोत
 दीन हृषीविषस्य निरुक्तिमार
 द्विषितं देश कलात्रं दिवात्म
 रतीत्ताशः यस्मात्संद्ध्येहा
 तं तस्मात्तृषीविषं स्मरतां देशः
 ग्रनुपादिः कालो इदिनादिः य
 न्नज्जलस्य तिल मसूरादि यात
 हृषकलाहृषीविषं हृषीविषस्य
 साध्यत्वादिक मार साध्यमा
 त्ववतः सद्यो याप्येसस्यस्योषि
 तं हृषीविषस्यसाध्यत्वादिकमार
 साध्य मास्वतः सद्यो याप्येसस्य
 त्सरोषितं हृषीविष मसाध्यस्या
 लीलास्याहित सेविनः रुद्रिमं
 विषे हि विषं एकं सविषं हृषी
 विषसंज्ञं अपर मविषं तदेव ग
 रसंज्ञं तथाच काशपपसंहिता
 या संयोगनेच द्विविधं द्वितीयं
 विषं प्रच्यते हृषीविषं त्वमविष
 मविषं गरे उच्यते संयोगनेक
 विमं विषं द्वितीयं स्थाभातिका
 त तच्च द्विविधं तत्र हृषीविष
 मभिधाप्य गरे दर्शयितुमार
 सोभाषार्थं स्त्रियः सेद रजो वा
 नांगजानमलान् शत्रुप्रपुक्तं
 गरान् प्रयच्छेत्तत्र मिश्रितान्
 रकार्यमार तेऽस्यात्ताडकृशा
 त्याग्नि ज्वर आसोपजायेते

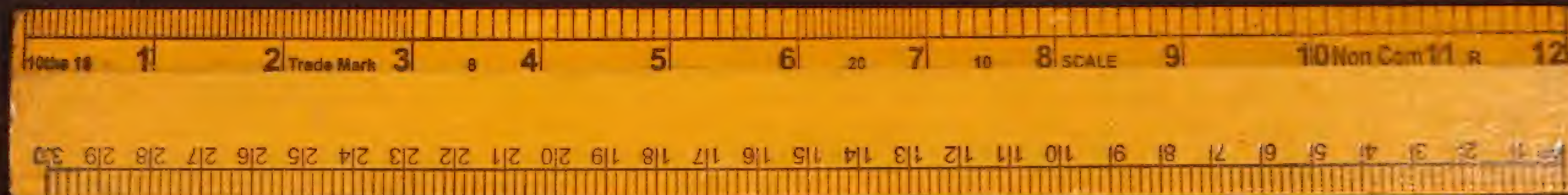
मर्मप्रथमनाथमानं हस्तयोः
 शोयसमवः ज्वरं गदहणी
 रोमायत्ता गुल्मः क्षयो ज्वरः
 पवस्त्रिधस्यचान्यस्य व्यापेति
 गंच जायते ते गरीः सेदर
 नः प्रभृतिभिः ज्वरः आसोप
 जायत इति अपाकात् मर्म
 प्रथमने मर्मव्यायां सयोथा
 तत्तयः त्वतानो जंतविशेषा
 णामुत्पत्तिं संख्योचार् यस्मा
 त्तेनेत्यां प्राप्ता भुनेः प्रसेदवि
 न्दवः तेभ्यो जाता स्ततो ल
 ता इतिख्यातास्त वादृशः
 तत्रसंज्ञतः विद्यामित्रो नप
 वरः कदाचिद्विषमत्तमे वापि
 श्रे कोपयामास गत्याश्रमपद
 किल ऊपितस्य मुनेस्तस्य लता
 रात्वेदविन्दवः अपतदर्शनादे
 व द्रुधस्तातो प्रवृत्तसः स्तेनहो
 मर्दर्थं स्त धेन्वर्थं संभृतपिच
 ततो जाता स्त्रिमद्योरानाना
 रूपा महाविषाः तासामशोक
 वृसाध्या वर्णा स्तावेत्य एव
 दि तच्चररा मंडला प्रभृतयो
 ऽष्टकहृसाध्याः सोवर्णिका प्र
 भृतयोऽष्टवसाध्याः तासोसामा
 म्पानोऽंश लक्षणामार ताभि
 दष्टदेशको षः प्रवृत्तिः क्षतज
 सच ज्वरादोऽभिमारश्च गदाः

सुप्रविशेषताः पिउकावि लक्षणा माह रदसगिरिवारो
विधाकारामेडनानि महांति नभिनत्रीवोर्ह माशुच वृश्चिक
न शोपामहोतोमदवो रक्ताः सविष याति पश्चादंशोवतिष्ठ
शपावा श्रुत्या लया सामासं ते असाध्यवृश्चिकदण्डसलत्त
सर्वलक्षणांमेतदंशसलत्तणां एामाह दण्डः असाध्यैस्तद्विद्वा
दंशकोष्पः दंशमध्ये मृतिभा एारसोपदतोत्तरः मोमेः पते
वः दंशमध्ये त यत्कसं प्रावं द्विरस्यं वेदनात्तोजहात्यसन्
नानालनाहृतं रपाकृतिभणं असाध्यै वृश्चिके स्तेषा मेवानुव
णकं क्लेद शोष ज्ञान्तिनं दृ तेः हृदादिपदतः हृदादिका
षीविषाभिर्लक्ष्णाभिस्तदंशमि यंरहितो भवति अस्यं वेदना
ति निर्दिशेत् सौवर्गाकारेण तैडसन्वयः कणभरदण्डसलत्त
ः शवसाध्याः प्राणहरास्तामा एामाह विसर्पः अययुः मूलन
लक्षणांमाह शोषः श्वेतोसिता रः हृदिस्थापि लक्षणांकाणा
रक्ता पीतावा पिउका ज्वरः श भे दंष्ट्रदंष्ट्राश्चैवावशीयन्ते कारा
णातिको भवेद्दहः आसदिका भः कीटविषाणः उच्चिदं दण्डस
शिरोयुद्धः आउट्टवीविपलत्त लक्षणांमाह कृमरोमोच्चिदं न
एामाह आदंशाच्छाणितं पा स्तव्यलिगो भृशान्तिमान् दण्डः
रु मेडनानि ज्वरः रुचिः लो प्रीतोरेकेनेव सिक्तासंगानिमस
मरुषश्च दहश्चाप्याउट्टवीवि तेकृमरोमा अधिकतरकृमरो
पादिते प्राणहरमृषक विष मा उच्चिदं शीटाकोटविषाणः
कार्यमाह मूर्च्छा माहशोथ सविष मंरुक् दण्डस लक्षणांमा
वैवापेक्लेद शब्दप्रतिज्वरः द एकदंष्ट्रादितः मूलः सरुजः पी
शिरोगुरुत्वं लातास्करुदिश्या तदः सलदं सनिदं हृदिमान्
साध्यमृषकात् अगशोश्चात्र शे मेदकैः सविषं भवत् एकदं
मृषकाकारो वोदय रति तत्रा एकदंष्ट्रादितः सभावादकयेव दं
नैरकृकतामदण्डसलत्तणामा प्रया दण्डो भवति ॥
द शोथस्य कार्यं मय तानाना मेत्स विषस्य कार्यं माह ।
वर्णात्त मेवच मोदोश्च वर्वसा मत्स्यास्त सविषाः
भेदोदण्डकृकतासकैः वृश्चिक विषस्य

ऊर्ध्वः र्दहं शोथं रुजं तथा स्वते नश्यत्यपि चतष्पादि
नलोकोविषकार्यं माह कंदू व्याज्जादिभिः हिपादि वनमान
शोथं ज्वरं मूर्च्छासविषास्तुन चादिभिः सूर्यते सूने भवति वि
लोकसः ऊर्ध्वं रिति शेषः न योक्तितस्य लक्षणांमाह प्रसन्न
हृगोपिकाविषकार्यं लते एामा दोषमकृतिस्थ पातमत्राभिका
ह विदारे अययु तोदं प्रसेदंर मेसममृत्र विदकं प्रसन्न वार्ता
हृगोपिकाः ऊर्ध्वं रिति शेषः ॥ न्युय चित्तवेष्ट वेद्योवमाच्छेद
प्रातपदी विषकार्यमाह दं विष मृज्यं प्रसन्नराष प्रह
शो सेदं रुजंदाहं ऊर्ध्वं प्रातप । तिस्पदोषं शोषंमृगमं अणवि
दीविषं प्रातपदी गिनाद रति चारणाचिकित्सा तत्रस्याव
लोके मशक विषकार्यमाह रविषस्यचिकित्सा स्यावेष्टाणा
कंदूमान्शकै रीषच्छायाः सा तनयंयत्नेन वामयेत् वमनेन
नन्दवेदनः असाध्यमशकन समनास्ति यत् सस्य कित्तिने
हाणमाह असाध्यकीट सट विषमत्यर्थं मुसं च तीक्ष्णं क
श मसाध्यं मशकदत्तं आसा शितं यतः शतः सर्वविषं युक्तः
धकीटसटशं असाध्योः कीट परिषेकस्तशीतलः ओष्पाते
र्लनाभिः कृतं यत्ततं तत्तदण रापादिशेषेणाविषं पित्तं प्रको
वेदनं मलिका दंशस्य लक्षणा पयेत् वामितंमेवयेत् स्याच्छी
माह सद्यः संस्त्राविणी शपावारा तलेन जलेन च पाययेत् सभ्रम
ह मूर्च्छान्तरान्तिता पिउकाम र्धिभ्यो विषज्ञे भेषजं दुतं भो
लिकादेशोतासोत्त शगिकाश्च क्तु मस्त रसेदयाचवेयेत्
हृत् तासामित्यादि तासोत्तशु रिचानि च यस्य यस्यचरोयस्य
तोक्तानोषसां मलिकाणां मये पुष्पेलिगानि भूविषाः तस्यो
स्यगिकानां प्रीतिं प्राणो हरती बधेः ऊर्ध्वदिपरीतगुणोः कि
मर्थः व्याज्जादि विषाणां कार्यं योः प्रातयः षष्टिका श्वेव कोर
माह चतष्पादि हिपादि वानोवे हृषाः प्रियेगवः भोजनार्थं वि
दंनैश्च यत्ततं सूयते पयतेतत्त विषाज्ञानो रिताः प्रदृष्टं सेव्य
व प्रियेगुः कंगुः मूल तकाञ्च

पुष्पाणि बीजं चेति शिरीषतः संजनाभ्यंग पान वस्तिप्रयोगे
गवाम्मूत्राणां पिष्टं पाद्विषदं तं सर्प कीटाद्युत्पादितं रक्षणे
रं भवेत् हृषीविषातं सन्निधौ विषद्वत्परं मृतपशुच्छिद्विषं
मूहं चाप्यशोषितं पायसं यत्रस्य शिफा पेया त्रीणा प
दगदं शुक्ल मिदं हृषीविषादं विषेष्टता ओकोटं वंशजाचापि
दं पिप्पली ध्यामकं मोसीलो अविषद्वी प्रयत्नतः रजनीगुम
प्र मेला सुवर्चिका मरिचं वा पतंग मजिष्ठा नागकेशरः शी
लकं चेला तथा कनकगौरि ताम्रपिष्टं रालपः सद्यो ललावि
कं तोद्विषद्वः कषायोः यद्विषं शयेत् जीरकस्य कृतः कल्को
विष मपोहति ध्यामकं रोहिषतं हृतं सन्धव संपुतः सलोमोसभु
दलाभे उषीरं देयं कनकगौरि नालेपोवृश्चिकस्य विषं हरेत्
कंसोपागोत्रं इति लोके प्रत्येत गंधमाद्याय मुदितं सूर्यावर्तदे
मारक्तं अश्वत्थं गमविषस्य विकि लसतं वृश्चिकस्य विषं हरेत्
त्वा अश्वत्थं रोचनं ऊषु मर्कटप्रो गंधमाद्याय मुदितं सूर्यावर्तदे
तथोत्पले नल वेतस मूलानि लसतं वृश्चिकेन नरो विहःत
गर्भे सुरसां तथा सकलद्रुम एण्डवति निर्विषः इति विषा
समनिष्ठा मन्ताच शतावरी पिकारः इति भावप्रकाशः पा
मृगादकं समद्राच पत्रकेश रिभाषिकविषा यथा न विषं वि
रसितपि कल्कीकृतं पंचेत्स ष मित्याऊ ब्रह्मस्य विष मुच्यते
पिः पयो दद्याच्चतुर्गुणं सम्य देवसेवापि युक्तेन सदा परिहरेत्
काकेवतीर्णा च शीते तस्मि तः इति कौर्म उपरिभागे १५
निनिःविषेत् सर्पिल्ललेभि अथायः अथिच उपरिभागे विषं वि
षकलेदे कृतस्ते विषा पयेत् या अनीर्णा भोजने विषं विषेगे
विषाणि हेति उगीणि गरदो ही द्रिद्विषद्वहस्य तरुणी विषं
ष कृतापिच सपां हेति वि विषं चक्रमणो गवो विषं रात्रो
ये सर्वं गवे रूपदितो लवोः नुकूलता विषं सियोः प्रमदो
योगज नमकं कंदुमाससाद विषं आपि बवीतितः इति चारणां
विमंजतो नाशय

विषकंदकिनी स्त्री वस्त्राकर्को नाशने १ लाक्षाप्रियंगुमेति
टकी इति राजनिर्वटः क्षामम मेला हरेणुका मयणा
विषकन्दः पुं नीलकंदः इति मधुनाप्रुक्ता वधुपित्तन कल्कि
राजनिर्वटः ॥ ता निरवने होविषाणां सम
विषद्व स्त्री गुडूची इति शब्द रात्रे महीतले तता कृत्वा मणि
चंद्रिका ॥ हेजावहे हस्तेन धारयेत् सस्य
विषवाती न पुं शिरीषद्वतः इति छे सविषं तेन सद्यो भवति निर्वि
शब्दमात्ता विषनाशके वि ॥ षे ३ मनो नलेशमीपुष्पं इदं
विषद्व पुं शिरीषद्वतः ॥ इति षी चैव कर्षकाः कपित्थ ऊषु
शब्दचंद्रिका यवासः विभोत मंजिष्ठाः पित्तेन अस्मकल्कि
कः इति राजनिर्वटः चंपकद्व ताः शूनो गोः कपिलायाश्च
तः इति जराधरः विषनाशके सोमाख्ययाः पयोः आदः विष
वि विषद्वोषयानि यथा ॥ नित्यरमे कार्यं मणिारत्नेचप
मनुवाच रत्नोद्धानि विषद्वानि ॥ र्ववत् मृषिका नलका वापि
यानि धार्याणि भुञ्जता अरादा हस्तेवहा विषापदा ४ हरेण
निसमाचल्य तानि धर्मभृताम्बर मासौ मंजिष्ठा रजनी मधुका
मत्स्यउवाच विल्लाफका यवता मधु अतलकसुरसे लाक्षासुपि
रपादता वाङ्मिकोषाणा औप ते प्रर्ववदुवि वादिजाणि पता
णीशहकोयुक्ता निष्काय्य प्रोक्ष काश्च पिष्टे रेतैः प्रलेपिताः अ
तापरे सविषं प्रीतिने तेन स ता दृष्टायवाद्याय सद्यो भवति
द्यो भवति निर्विषं ॥ यवसेयन निर्विषः ५ ऊषाणां पंचनवाणां
पानीय वस्तु प्राय्यासनादने ॥ मंजिष्ठा रजनीद्वये सूक्ष्मेलात्रि
कवचाभरणं छत्रं बाल्यजनने वृता पत्रं विडंगमिद्वारुणीम
श्वनी शूलः पादस्यतिविषागो पुकं वेतसे तोदं गोविषाणोनि
पी भार्गी पुनर्मेवा ॥ समंगा थापयेत् तस्माद्विषासुना मात्रा
वृक्षमूलतककपित्थवृष शोणि प्रागुक्ते योजयेत्तथा विषंभुक्तं
तं सह दंतशट नृद्वयोत्तां विष जाययति निर्विषेपिन दोषकृत
सक्तं सर्जरसेपेतं शर्षपा प

तवातकैः सवर्णातस्करतोः विद्याता शुभ लक्षणा वारणाच
 कुसुमे रत्नसतपुषो वासवः सगंधाच तथावे गंधनाजली ॥
 हे इति विषे स्यावर्जंगमे न ईश्वरीच शिलीभीच सोमली वे
 तत्र कोटाः सविधानदईरेसरीस शो तालिका जत काली मरा
 पाः नरुत्ताकर्मणा सत्ररूपोः सेता व मधुयष्टिका वज्रतः
 ये यत्र दृश्यते ७ कल्कि तैश्च तः पारिमदश्च तथावे सिधुवारिका
 गात्तीर पलास डुम वल्कलैः जीवानेदा वसुमती नर्तनारक
 दूर्ध्वलवात् सरसा नाजलीते टकी तालता जाल पाताला त
 दुलीयकैः कायः सवोदकोर्थे श्याच वटपत्रिका कार्तसीरीमरा
 काकमाचीयुते हृतः ८ रोचनाय नीली कटुरे रंसपादिका ॥
 च नेपाली कुंजमे स्तिलकोन मंदकपाणी वाराहीहे तथातं
 हे विषे र्मवाध्यते स्याच्चनर लीयके सर्पांती लवणा ब्राह्मी वि
 नारीत्यप्रियः ९ चूर्णाईरिदा श्रृणु सखिकरी रजापरा वृद्धि
 मंजिष्ठाकिण्णसी कृणानिम करी तथा शल्यापरा चया पत्रि
 कैः शिपेनिर्विषतामेतिगात्रे का रोहिणी चैव ररुमाता मसे
 सर्व विषादिने १० शिरीषसः यधी तथामलक वेराके याचवि
 फले पत्रे प्रपत्तइ मूलमेव वा यटोलिका काकोली तीरका
 चमोसुत्र वृषोद्यगदः सर्वकु कोली पीलुपर्णी तथैवच केरी
 र्मकरः स्यातः ११ एकवीर मदी नी वृष्टिकालीच मरानागा शता
 मध्याः मृगउचातः परंदिन वंथा वरी तथागरुडवेगाच स्यातेज
 कुकोटकीराजलिमुक्राता त मुदिनी तथा स्यलेचोयलिनीयाव
 शोक्ता शतमूलीशतानदी मराभूमिलता चया उन्मादिनी
 वला माचापेटालिका सोमापि सोमराजी सर्वरत्नानि पार्थिवेवि
 उ निशा चैव तथा रापरुहाच शोषतः जीवजाताश्च मायाय
 या स्यलेकमलिनी याचविषा सर्वधर्या विशेषतः रत्नोद्याश्च
 ली पाविमूलिका चेंगलीहृति सेवधर्या विशेषतः यशसाश्च कृत्या वेनाल नाशना
 चेंगलीगोचेंगलीचगंधिका र यशसाश्च कृत्या वेनाल नाशना
 ता चैव मदारता तथा वरिंशि ला चया कोषातकी नरुमाता

विशेषात्र नागाश्च गोतरोषे विषस्यता स्त्री जडता यथा ना
 समुद्रवाः सर्प तिलिरी गोमायु शोमोयि विषादोऽवसादः सादो
 वधुमेदकजाश्च ये सिंह यात्र विषस्यता इति हेमचंद्रः ॥
 हेमाजीर हापि वानर सभवाः विषतिदः पुं कारस्करवृत्तः
 कपिनलान गोधारि मदिषेष् इति राजनिर्वटः कृपीलः इति
 भवाश्च ये इत्येव मेतेः मकले भावप्रकाशः ॥
 रुपेते ईशेश्च सर्वैः सपुरस्सरतिन विषदं स्त्री प्रधकासीसे इति
 राजावसेतत्र गृहच शुभं गणानि राजनिर्वटः शुक्रवेणी पुं इत्यम
 ते लक्षणा संप्रयुक्तं ॥ मरीका ॥
 इतिमात्रे ११२ अध्यायः ॥ विषदं स्त्री सर्पकंकाली ।
 विषद्वी स्त्री हिलमोचिका इति इति रत्नमाला ॥
 विकोडशेषः ॥ इंदवारुणी ॥ विषदेतकः पुं सर्पः इति शब्
 वनववेरिका सत्यफला भूमा चेदिका ॥
 मती रक्तप्रणावा हरिद्रा ॥ विषदत्तकशर्शनमृतकः पुं वको
 वृष्टिकाली महाकरेनः ॥ इति रपत्ती इति हेमचंद्रः ॥
 राजनिर्वटः ॥ विषदुमः पुं कारस्करवृत्तः इति
 विषनिकः पुं देवताउत्तः इति राजनिर्वटः ॥
 रत्नमला ॥ विषधरः पुं सर्पः इत्यमरः ॥
 विषज्वरः पुं मदिषः इति शब् विषधर्मा स्त्री कुलतया शाल
 रत्नावली विषज्वरश्च ॥ कृपी इति भाषा इति शब्
 विषडे स्त्री मृगाले इति शब् चेदिका
 रत्नावली ॥ विषधात्री स्त्री जराकारमुनि
 विषासः वि विषादश्रातः यथा पत्नी इति शब्दमाला ॥
 इति विश्विमाकार्प गोष्पागो विषाणाशनः पुं शिरीषवृत्तः
 विरभाषिते विषासा भयनसंक इतिरागवली विषनाशक वि
 लाचिता मापु इंदमया इति श्री विषनाशिनी स्त्री सर्पकंका
 भागवते १ स्कंधे ११ अध्यायः स्त्री इति शब्दचेदिका ॥

विषमं पुं शोणाकृष्टः विषमं परिकीर्तितं इति चे
 इतिशब्दचंद्रिका ॥
 विषमं स्त्री नीलपद्मं इति वर्गमूलोक्तं उद्धृतं यथा
 शब्दमात्रा विषमपुंस्तु विषमपुंस्तु
 विषमपुंस्तु पुं लृट् नृत्तः मन फल इति भाषा इतिरत्नमा
 लाविषमपुंस्तुः पुं मदनचरः इति भावप्रकाशः विषमपुंस्तु
 लृट् नृत्तः इति केचित् ॥ विषमिषकं न पुं विवेचयः ३
 नि हेमचंद्रः ॥ विषमपुंस्तुः पुं विषमपुंस्तुः
 इति केचित् ॥ विषमं वि असमानं यथामनुः
 धात्वा मविभक्तानो यद्युत्था नभवेत्सर न तत्र भागं विषमं
 पिता दद्यात्कचन इति रायतत्वे ॥
 विषमं स्त्री पयस्य त्रिविधः तान्मर्गतत्तविशेषः यथा पय
 चतुष्पदी तत्र वृत्ते जाति रिति दिथा वृत्त मत्तर संख्याते जाति
 मीत्राकृता भवेत् सममर्द्धसमं वृत्तविषमं चेति तत्रिथा समं स
 मचतुष्पादं भवत्यर्द्धसमं पुनः यादि स्तुतीयवयस्य पादस्त
 योद्वितीयवत् भिन्नविकचतुष्पा २

विषमं परिकीर्तितं इति चे
 लोमंजरीं प्रथमस्तवकः ॥
 वर्गमूलोक्तं उद्धृतं यथा
 कान्नादिषमाकृतिं दिग्गोपेत्
 लं समं तद्वत् तत्का लय क
 तिन्नादाय विद्यमानये हिनि
 यसेत् पदः क्ता पदः किं सते स
 मेम विषमात्पत्तामेवगे फले
 पत्तान्नादिगोपेत्सदिति युजः
 पत्ते दंनेस्यात्तरे इति लीलाव
 ती ॥
 विषमः पुं प्रथमराशिः सत
 मेवः मियुनः सिद्धः तना भवः
 ऊभश्च यथा क्रूरः य सोमः
 पुरुषोऽनाच ओजोऽय शुभमि
 षमः समश्च चर स्थिर ह्यात्मक
 नामयेया मषादयोः मीक्रमशः
 प्रदिष्टाः ॥ इति ज्योतिस्तत्वे
 तालविशेषः १ यथा ।
 चतुर्विधः परिज्ञेयः स्तालः केक
 लानामकः पूर्णाः खंडः समश्चैव
 विषमश्चैव कथ्यते लचतुर्कंग
 लोपुणो खंडे विन्दुद्वयं गुरुः
 यगागस्तसमे ज्ञेय स्तगणो वि
 षमे भवेत् इति संगीतरामोद
 रः । विषमस्तदः पुं समस्तद्वे
 तः इत्यमरः ॥

विषमस्तदः पुं ज्वरोगविशेषः तस्य निदानकथनपूर्विका
 संप्राप्तिमाह दोषोः लोः स्ति
 संभूतो ज्वरोगस्तस्य वापुनः
 धातुमन्तमं प्राप्य करोति वि
 षमस्तदः प्रथमार्थः ज्वरोगस्तस्य
 ज्वरात् तत्तस्य सन्निकृष्टत
 णामाह दोषः अन्तः ज्वरमुक्तास
 त्वापि विप्रकृष्टं हेतुमाह अ
 दित माहारा विहारादि तेन ।
 संभूतः संश्लोको जातः अन्तमं
 धातुं रस रक्तादिकं प्राप्य दुष्यपि
 त्वापुनः विषमस्तदं करोति ज
 रोगस्तस्य वेति वा शब्देनेति चे
 ध्यते प्रथमतोपि विषमज्वरो
 भवति यतः उक्तं आरम्भादिष
 मो यस्मिन्धादिकं धातुं हृष्यपि
 ताकं विषमस्तदं करोतीत्ये
 तापामाह संततं रसरक्तस्यः
 संततं रक्तपातगः दोषः ऊहा
 ज्वरं पुंसां सोमेद्यु पिपिताश्चि
 तः मेदोगत स्तुतीयैः किञ्चिच्छि
 मजगतः पुनः ऊपोद्घातार्थकं
 होर मन्त्रकं रोग संकरं श्रुत
 कं अंतकं श्रुतं क मिवसारक
 तात् विषमस्तदं सप्तमान्यत
 तणामाह यः सप्तदिव्यात्

कालाच्छीतोसाभ्यां तथेव च वे
 गत आपि विषमो ज्वरः सवि
 षमस्ततः यस्तनियतात्काला
 त्पादिसप्तमार्थः यथा वा
 तिको ज्वरः सप्तदिनानि पेति
 को दश दिनानि श्लेष्मिको हार
 षा दिनानि शोषोणा प्रावत्येवा
 तिक अतर्दश दिनानि पेति
 को विंशति दिनानि श्लेष्मिक
 अतर्दशति दिनानि सप्तम्या वि
 षमस्तदो नियतं काले व्याप्यन
 सादित्यर्थः शीतोसाभ्यां गुणा
 भ्यां सात वेगतस्यापि विषमः
 कदाचिदपि वेगवान् कदाचि
 दपि शांतवेगः विषमस्तदं स
 दानाह सन्ततः संततोऽमेद्यु स्त
 तीयक चतुर्थको तत्र संत
 तस्य लक्षणा माह सप्तदश
 दशाहमा दशगार मथापि वा
 संतत्या योः विसर्गी स्यात्संततः
 सनिगयेते विकल्पो वातिका
 दिभेदात् संतत्या रेत्येया
 अविस्मर्गी अपरिस्मर्गी ननु
 शक्तावुच्यते विषमस्तमिति
 विषमस्तदं तद्वत् न च तद्वत्
 कथमयं विषमपुंस्तुते वृत्त
 पव इति दोषः वृत्त उक्तं चरेक
 ण विसर्गी दशो कृत्वा दिव

वसेः शक्त लक्षणं इत्युक्तं पशु
मः काले दीर्घमप्यनुवर्तते यत्
तुलनादः नराः पंचवये प्रोक्ताः
पूर्वं सततकादयः चत्वारः सत
तदित्यानेषां विषमत्वं ३
ति तद्विषया त्यागाभिप्रायेण
सतत लक्षणं मारु ग्रहोरात्रे
तत्तको हो कालावनुवर्तते हो
कालौ ग्रहमेककालं रात्रावे
क कालं यतो दोषाणाम्
होरात्रे प्रत्येकं हो हो प्रकोपका
लो यत उक्तं वाग्भटेन वयोः
हो रात्रि युक्तानामेतमभ्यादि
काः क्रमादिभिः ग्रहेषु कल
णामारु ग्रहेषु कलरात्रादे
ककालं प्रवर्तते एककालं हो
पायेत् एककालमपि द्विती
ये प्रथमकाले ह्येव दोषाणि
तेः तृतीयक चतुर्थकयोर्नत
णामारु तृतीयक तृतीये
चतुर्थे चतुर्थकः तृतीये
ः क्रि इत्यागमनं दिने गृही
त्वा यत उक्तं दिनमेक मतिक्र
म्य यो भवेत् तृतीयकः दिन
हयं ततिक्रम्य यः स्यात् तद्विच
तुर्थक इति अत्रारु ग्रहस्य
तः कफ स्यान्विभागेन यथा
संख्यं करोति दिसततामेव कफाद्यचतुर्थकपते

पा

निजस्थानं गमनं क्रमात्कथं
तीयवत्तथैव दिवसके जगमने उ
च्यते दोषो हि प्रकोप शमये वे
गवत्तया लावनात्स्थानेन वेग
दिनं पचयति यत आरु दोषः
प्रकोपकाले हि वेगवत्त्वेन ला
वात् वेगवासरे एवायं स्वस्था
नमभिगच्छति संधिषु स्थितः प्र
लेपकरोति संधिषु ग्रामाश्रये
पि सति तेषु स्थितः प्रलेपकं स
र्वशकरोति निवृत्तः पुन राया
ति विषमो नियते दिने स्वभावे
कारणं तत्र मन्यते मुनिपुंगवाः
स्वभावस्य कारणान्ते कफस्थान
विभागं निरूपयति अतर्थकादि
विपर्यया अपि जराः स्वसका
ले भवति अपि शोते यथा भूति
वीजं काले प्ररोहति अपिशोते
तथा भान्तोषः काले प्रज
यति सुश्रुतोप्याह सचापि
विषमो देह न कदाचित्पुत्र
ति श्रानि गौरव कार्ष्ण्यः स
युस्मान्प्रमुच्यते वेगेन समति
क्रान्ते गतोऽयमिति लसते या
तंतरस्या लीनत्वात्सौ सान्वेवो
पलभ्यते हि दोषो ल्यास्यत्
तीयकस्य लक्षणं मारु कफादि
न

पा

दोषता अपि न भवेति इति नै
 ज्ञः एवं प्रथमं जवाभ्यां यथा
 याज्ञे व्याप्य पश्चात्सकलेश
 रं व्याप्नोति एवं मुल्लगा वात
 तातः शिरसः एवं यथापि
 रो व्याप्य सकलं शरीरं व्याप्नो
 तीत्यर्थः विषमन्तर एवायम
 तर्थाक विपर्ययः अस्मिन्
 गतो दोष अतर्थाक विपर्ययः
 अन्तः सन्नतादि पंचकादपर
 अतर्थाक विपर्ययः पात्राज्जरः
 सोपि विषमन्तर एव सकिं
 धातस्य इत्येताया मार अ
 स्तीत्यादि तस्य चतुर्थकवि
 पर्ययस्य नक्षत्रा मार समथ
 ज्वरयस्य स्त्री आद्येते च विमुच
 ति चतुर्थक विपर्यय इत्य
 पत्तलां सततादि विपर्ययो
 पि बोद्धव्यः यथा ग्रहारात्रेका
 लौ मुचति शेषे सर्वे महो
 रात्रे तिष्ठतीति सततविपर्य
 यः मध्येपकं दिने ज्वरयति
 आदावेतेव दिने मुचति इति
 तृतीयक विपर्ययः पते वि
 षमन्तरा उपलक्षकाः अमे
 रात्रि ज्वरादयोपि विषम
 ज्वरा बोद्धव्याः यथा समो
 वात

वफौ यस्य स्त्रीणा पितृस्य रेदिनः
 रात्रौ प्रायो ज्वरस्तस्य दिवाहीनक
 फस्त प्रायो वाज्जलेन संतता
 हीनो शीतपृथ्वे दाह एवंतेव
 हेतुमार त्वक्यो श्लेष्मानिलौ
 शीत मादौ जनयतो ज्वरं तयोः
 प्रशांतयोः पि मन्त्रद्वारे करोति
 च शीतं शीत सदितं प्रशांतयोः
 प्रशांत वेगयोः अन्तः श्रमन्तरे
 करोभ्यादौ तथा पितृ त्वक्यदा
 द मतीवच तस्मिन् प्रशांतं त्वित
 रोऊरुतः शीतं मेततः अन्ततः
 रस्तपादादिनः शीतादि दाहदि
 ज्वरयो सिदोषजत मार दावे
 तोमार् शीतादी ज्वरो संसर्पतो
 मृतो दाह पूर्व स्तयोः कष्टः
 सत्वसाध्यतमाः परः संसर्गजो
 सान्निपातिको कष्टः कष्टसाध्यः
 विषमन्तर विशेषानाह विरोध
 दमे देहे अस्म पितृ यवस्थि
 ते तेनाहं शीतले देहं चा
 ईमुं प्रजायते अन्तरमे विर
 थे आहारज वसे इष्टे देहे
 श्लेष्मपितृव व्यावस्थिते तेन
 हेतुना शीतले कफन उल
 पितेन ग्रहं चार्हं नारीसरा
 कारणा नरसिंहाकारणा वा कारयेदं

पितं श्लेष्मा वाते व्यवस्थितः मुक्त मर्दश्लोक समापनाः क
 तेनोसत्ते शरीरस्य शीतत्वेदस्त वायाः शमयेत्याद्य पंच पंचवि
 पादयोः अन्ते रस्त पादयो का पन्तरं कालिगकः इदमवः व
 श्लेष्मायदादुष्टः पितृश्लेष्माते यव स्तकः ऊटनः चंदन मन्त्रस्तव
 स्थितः शीतत्वं तेन गोत्रे स्याद रने कपायाः पंच पंचविधं सेत
 सत्वं रस्त पादयोः विषमन्तर त सततामेष्टक तृतीय चत
 विशेषस्य प्रलेपकस्य लक्षणमा र्यपुं मरावला मूलमदोष
 द प्रलिम्पनिच गात्राणि चर्मणा याभ्यो काथोनिदस्यादिषमन्
 गोत्रेणा च मंदन्तरविलेपी चम रं हि शीतं सकम्पपरिदाहपुं
 शीतः स्यात्प्रलेपकः गोत्रेणा विनाशयेत हि वि दिने प्रयोगा
 उपलक्षितः मन्त्रन्तरविलेपी मे त सदा मत्तानागर पुंकारयेः क
 दवेगस्य ज्वरस्य सदा संमथोः स तः कपायः कफमारुतो ज्वरे सस्या
 स्तीति मन्त्रन्तरविलेपी अये विष स कासारुचिपार्थ रुन्त्रे मरावि
 मन्त्रः तथा च सुश्रुतः प्रलेपका दोषप्रभवेपि शस्यते सुदादि ।
 व्याविषमः प्रायः क्लेशाय शोषि त्वरा मत्तापयक चंदनं वनैर्भूनि
 णा मिति अथ विषमन्तराणां स स्व पर्यट पटोल पौष्करैः तिला
 मन्त्रविन्मा ज्वराश्च विषमाः सर्व कालिगपिचुमदे वासकै मंदोष
 सन्निपात समुद्रवाः अथाल्वा ये भार्गीवित्तनकैः समैः शृतेपि
 स दोषस्य तेऽ कार्यविकित्सितं वेत्सर्वदिने कपाये निहेति वृद्धन
 विषमस्य कर्तव्य मूर्द्धन्नाथश्च र उपशीतं सस्याममूर्च्छाकवि
 शोधने स्त्रिगोले रत्नपात्रे अश दाह मुल्लगा तेषा वषिकासम
 मयेद्विषमन्त्रं कालिगकः पटो तीव मूलकं आनाह तिकादि
 तस्य पत्रं कटुकरोहिणी पटोले शु सन्निपाते गलगुदे तेदिशिरो
 सारिवा मुक्त पादा कटुक रोहि रुदायो वृहेत्तदादि विषमन्त्रे
 णी निम्बः पटोलः विफला रुही मुस्तामलकगुह्वी विषोषयकं
 का मुस्तवत्सको किराततिकमष्ट टकारि काथः पीतः सकाणाव
 ताचन्दनं विषममेष्टनं गुह्यामलक णीः समथ विषमन्त्रेदेति तिलेते

त लवणशुक्र कल्कोलसन ऊकुराः ऊकुरा वनऊकुराः
 सेवितः प्रातः विषमन्त्रमपद विक्षिराः वर्तिका लाव विधि
 रते वातवायीनशेषाप्र काः २ चकोरायाः अणुसेततादीनां
 लाजाजी त सगुणविषमन्त्रा विशिष्टाचिकित्सा ज्ञयेती कुरु
 न कालाजाजीमगरेता इति कानतासारिवाभिः शृतेजले से
 लोके साच किंविद्वेषा गुदुत्ता ततायेनरे देयं वातादीनाति
 कर्षमिता भट्ठाणीया पीताम शिष्टाचिकित्सा ज्ञयेती कुरु
 रीच शूर्पान ततसीपत्रनार कानतासारिवाभिः शृतेजले
 सः शोणपुष्पी भवो वापिनि सेततायेनरे देयं वातादीनां
 इति विषमन्त्रान् ग्रन्थायाः निवृत्तये वृषा वृहदेती परेडव
 प्रातेशूर्पा वाससा परिशोधि तत्रविटणा तदलाभे रतीचयाया
 तं पृथक् षोडशभागाः स्रुगुड समानगुणात्वात् पटेलोन्दयवा
 मात्तिक सर्पिषा यथाग्निम नतापशृणारुताजले कथिते
 जयेदेतत्रो दि तमिताशनः तज्जले पीते नरे सेततकं जयेत्
 नास्यकश्चिद्वेद्याधिर्नन्वयप ग्रन्ता सारिवा ग्रिष्टः निम्बः ज
 लिते नच नन्वरा विषमानेन लेवालकं डाचापटोल निम्बद
 मेदनानिलरक्तकं नचनेवग शक्राक विफला मृतं जलेने
 ता रोगाः पर मेभदसायने मे तः पिवेद्वीच मनेयु ज्वरेणातप
 थाकरं विदोषधं प्रयोगादस्य शक्राकः इदयवः कर्मेसाधारण
 वृद्धिमान् जीवेद्वर्षशतंसायुष्ये त्वा तृतीय चतुर्थको भिषता
 येवादितिजस्तथा गुडुचीक प्रतिकर्तव्यो विशेषोक्त चिकि
 त्कः अथात्रमाद तक्रमांसेप त्तिनेः उग्रिरे चंदने मुस्ने गुडुची
 योमांसेदपि मांसमयापिवा धान्यनागरे शुभसा कथितं पयं
 माषमांसेच भुंजानोमुच्यतेवि शर्करा मधुयोजितं नरे तृतीय
 षमन्त्रात् शनिवेशाप्रसरा केपुंसात्स्ना दाह समन्विते य
 समंशपा नाय भोजने चरणौ यामार्गं जरो कस्तोदितैः स
 युथाः तित्तिरा विक्षिराः पण्याः प्रतद्रभिः वड्डा वारे रवे स्तार्णाने
 ऊकुराविषमन्त्रे चरणपुष्पा

१२२

ः त्रि तृतीयके स्थिरा तामलकी प्रज्ञादे चास्य विज्ञाय एयंता
 दाह शिवा वृष महोषधेः सिता कारयेतास्ये ततो दाहे तसे
 मधु युतः काय अतर्पकहरः परः ज्ञाने पत्रे रेरेड सेभवेः शीत
 स्थिराशानिर्वाणी तामलकीभूया लैर्वापिते ईद दाहे तस्यापनो
 यावी शिवा हरीतकी वृषोवासा दयेत् तालकं सक्तिका चूर्णा
 अगलि पत्रस्य रसेन नस्येनिदेति तस्य तत्रोभयो रपि नवमांसे
 वातार्थकमुग्रवीये शिरीष पुष्पा चतस्येस्यात्मदेयेत्कमकादवेः
 सनिशाहयस्य कल्केन वातलुते तत्त संप्रुक्त मुपनेवेमेगंजप
 सेयुतेन तत्तस्य ज्वरस्यवेगका देः पचेत् शीते तद्वाणयेचूर्णांगु
 तंच चित्तयन्तर्जयेततयः त नामात्रं शितायुते प्रभाते भूत
 स्पष्टे रडुते वापि विषये नोशये येनेन याति शीतज्वरतय वा
 त्स्मृति सन्तते विषमेवापि तीणा निर्भवति कस्यापि कस्यापिनभ
 म सचिरोत्थितं ज्वरसंभोजनेः वसपि एकेन दिवसेनेव शीत
 पथ्ये ज्वरद्वैः समुपाचरेत् सतता ज्वरहरे पर मध्याह्नसमये पथ्ये
 दि विपर्ययाणां विषमन्त्राणां वि शितारिणी भक्तकं च शीत
 षमन्त्राणां चिकित्सा सततादी ज्वरे भूतेभरवदूर्णा एकलाना
 नामिव कर्तव्या शीताभिभूते पु फले योष विफला जीरकंच
 रुषे ऊर्णोद्धीतदंरौक्रिया नः सविदुंगे सितायुक्तं चूर्णांशी
 दादाभिभूते त विधिं विदध्या तज्वरापदे कायस्या नाकलीति
 शरनाशनं चाल्वादेन वेकृते तावयस्या प्रवेवारकैः सहदेवा
 गुरुभिः कस्तुरादिभिः तत्तवसा वचाऊष्टः शीतद्वैः धूप लेपनेः
 मदाशीतशीतारिन्विणो हरेत् पत्तरेवोषधेः पिष्टे लवणा क्षार
 तत्तवती तत्तार् इतिलोके ॥ संयुतैः सास्त्रे विपाचितं तैलम
 तंस्तनाभ्यां सपीनाभ्यां पीवरोरु भंगाद्धीतनाशाने कायस्याह
 नितस्मिनी युवति गीष्मालिगे रितकीनाऊली रास्त्रा भेदसंग
 तेन शीते प्रशाम्यति कांतोरा इतिलोके वपस्या गुडुची पुराग
 संग संजाते तस्य शीते निवारिते गगुलः चोरकः भटिदरे तद

लाभे गदिवन सहदेवा वृहत्
लाभारो यवसारः कायस्थारि
धूपेलेपनं तैलेच परंइस त
पञ्चाणि लिप्त भूमौ निधापये
त दाहादि ज्वरिणा देहेतानि
पञ्चाणि धारयेत् तन नश्यति
दाहोऽस्य ज्वरश्चोपशाम्यति
दाहशोते यदा शोथं तच्चपुला
निवारयेत् नवनवक्र चलन-
मणिमेवला सरस चंदन चंद
विलेपना वन तैलेव तंरुपरिवे
ष्टयेत्पुलदाद निपीडितमेगना
चंदः कर्पूरः तदंग संग संजात
शोथोदोहे निवारिते प्राक्कदं
बास्य विज्ञायतां सी मयनेयत्
नः सवर्चिका नागर ऊष्णमूर्त्ति
लाक्षानिशा लोहित घण्टिका
भिः सिद्धं देहेतुगुण तक्रयंकं
तैलेचरेदाह समन्वितेव घटतक्र
तैले रास्ना नागर ऊष्ण चंदन-
निशा घण्टाकृ कृष्णा वलाला
ता संधवसारिवा मधुरसा देवदु
रोहीतकेः सोशीरामुपि फेनरो
द्विष जलैस्तैले पचेत्पुगुणो त
के तल्लमयेत्तरं टाढतरेदाहादि
शीतादिकं चंदन मत्र श्वेतमधु
रसामूर्त्ति रोहीतका रोहिणि इति

लोके रोहिषं रोहिष इति त
राविशेषः जले बालकं महाप
टतक्र तैले पद्मकोत्पलकल्पाभ
ताल विष पोषकैः ऊष्णोशीर
मेनिष्ठा पद्मगौरिक कटुफलैः सा
रिवाहय लोभाह् लीरी लज्ज
मस्तकैः यात्री शोतावरीयुक्तैः का
थे कल्के प्रयोजितैः ॥
लाक्षारस पयःशुक्ल मस्तभिः स
हकानिकैः पकृतैल मिदं लघु
दाहज्वर हरे परं लाक्षारसादिः
पृथक्कैल तस्यः पद्मकादिनैले
प्रलेपके प्रयोजित औषधज्वरं
क्रिया रुद्धज्वर गोष्णं विशाल
विद्योरगस्य निर्मोकः मदनफल
भूतकैशेणो वंशत्वगुदनिर्मालं धु
त यव मशूर चंद वगलक रोमा
णि सर्षपाः सवचाः ।
दिङ्गु गवास्थि मरीचाः समभागा
स्त्रागमूत्र संपिष्टाः धूपन विधि
नाशमयेतेते सवोन्मृगानियते
गुदराकिनी पिशाच प्रेत विका
रानयं धूपः रुद्धजटा जराधारी
भूतकेशी जटामोसी रुद्धनिर्मा
ल रुद्धनिर्माल्य पुष्पादि मशूर
रः मशूरपुच्छ चंदकं ॥ माहेश
रोधूपः सोमं सानुवरं देवः

समाह्वयणा मीश्वर एजयययतः विषमनयनः पुं शिवः इति
शीघ्रमुच्यते विषमचरात् सो हारावली ॥
मं उमादि सहितं सानुचरेनं विषमं पुं सर्पधारकः वारि
द्यादिगणा सहितं प्रयतः प या इति ख्यातः तस्योयः नो
वित्रः विस्मयस्त सृष्टीनेचराव गली ३ इति जटाधरः ॥
रपति विभुं स्ववज्राम सहस्रगा विषममये वि विषमादागतं
जरासूरान्यपोहति ॥ सह विषमत्रयं इति सिद्धांतकोमुदी
समृद्धाने मिति सहशीर्ष्यादिवे विषमदेनी श्री गंधनाकुली
दाभिहितं नामसहस्रगा भार विषमहेनिका उमिराननिर्वटः
तोक्तेनेमर्थः ॥ ज्वरस्यापि विषमविभागः पुं असमानांशः
देवतात्वात्का कार्या यतश्चा यथा यत्र तत्रात्म पव विभाग
ह विदेहः तीर्थायतन देवाणि मर्थयंते तत्र विषमविभागाभाव
गुरुद्वेषपसपणोः अक्षया ३ मार मनुः आत्मा मविभक्ता
जने आपि सहसा शाम्यति ज्वरः नायमुत्थाने भवेत्सह न तत्रभा
तीर्थांशधिविष जले आयतने गे विषमे पिता दद्यात्तथैव न ।
देवाधिष्ठितं पुरुषोत्तमत्वेव श्रीशे इति दायतत्वे ॥
तारि ॥ निम्बपत्रं वरायोष विषमस्यः वि असमानस्थितः
जवनी लवणात्रयं । हारो इतिकेचित उपस्रवदेशस्याः यथा
दिवाजि रामेश्व त्रिन त्रे क्रम नारदः अग्राम अवहारश्च हतो
शोः शकाः सर्वमेकीकृतं हारो दानोन्मुखा इती विषमस्याश्च
प्रत्यये भक्तयेज्वरः । पकादि नासेध्या न वेताज्ञाकयेत्पः वि
कं द्वादिकंच तथा विदिवसन्त घमस्याः उपस्रवदेशस्याः इति
रं चातुर्थिकं महावीर सन्ततेस अवहारतत्वे ॥
ततंदिवा धातुस्येव त्रिदोषोपे विषमशिष्टः पुं दोषविशेषः
ज्वरं हेति च मानवं निम्बदिष्ट सच अनुचितशासनत्रयः मह
र्ता इति विषमचराधिकारः ॥ द्वैषमं यथा अत्रकामत पव
भावप्रकाशः ॥ चोरायणा तत्रकृद्भयो विषमशि

जोगलिकः १ नरेन्द्रः ४ कौशिकः चंदनं वृत्त संयुते एतन्मात्रं
 ५ कथाप्रसंगः ६ चक्राटः ७ इति लेपाच्च विषनाशो भवेद्विदः
 जटाधरः बालगुहरी ८ जोगतिः पारावतस्यचासीणि हरिताले
 ९ जोगतिः १० अदितिकः ११ मनःशिला पय योगो विषे २
 बालगुहः १२ गारुडिकः १३ तिवेनतेय इवोरगान् संयवेय
 इतिशरत्तावली ॥ यथा चार्णं दधि मधुन संयुते
 विषवेदिणी स्त्री निर्विषा इ वृश्चिकस्य विषं हंति लेपोऽयं
 ति राजनिर्वेदः ॥ वृषभधन इति गारुडे एत
 विषशालकः ५ पयकंदः ग्रथायः ॥
 ग्रस्यगणाः गुरुत्वं विषंभितं विषदरा स्त्री मनसादेवी इति
 शीतलत्वेच इति राजवल्लभः विषदरी शरत्तावली ॥
 विषमृकः ५ भंगरोलः इति विषदा स्त्री देवदानीलता इति
 भूरिप्रयोगः ॥ निर्विषा इति राजनिर्वेदः ॥
 विषमृगी ५ भंगरोलः इति विषा स्त्री अतिविषा इत्यमरः
 दारावली ॥ बुद्धि इत्याणादिकोषः ॥
 विषसूचकः ५ चकोरपत्नी विषांकरः ५ शात्यास्त्र इति
 इति हेमचंद्रः विषसूक्ता ५ भं विषाणा स्त्री कुशोपथं पशुमं
 नृगलः इति विकीरशेषः ॥ गंदस्तिदन्तः इति हेमचंद्रः मेदिनी
 विषदस्त्री स्त्री अपराजितानि कोलदेतः इति हेमचंद्रः ॥
 विषा इति राजनिर्वेदः ॥ विषाणिका स्त्री मेघमृगी इति
 विषदरः वि गरुलनाशकोषथा रत्नमाला सातला ककटशृंगी
 दिः यथा अंजनः मंत्रोऽयं दरा आवर्तकी इति राजनिर्वेदः ॥
 ते रुद्र सर्ववृश्चिकने विषं पि विषाणी स्त्री स्त्रीकाकोली अ
 पत्नी नवनीतं वृं गवेरेच स नमृगी इति मेदिनी वृश्चिकाली
 यवं मरीचं दधि कुष्ठं नसेपा इति श्री राजनिर्वेदः ॥
 नेविषं द्येत विफलादंकजं तिन्निडी इति शास्त्रवेदिका ॥

विषाणी ५ हस्ती शृंगी इति राजनिर्वेदः ॥
 नयः अयमनामोषधं वृंगाटकः विषारिः ५ मदावेचशाकः ॥
 इति राजनिर्वेदः ॥ चतकरेनः इति राजनिर्वेदः
 विषादः ५ अवसादः यथा विषासः ५ सर्पः इति राजनि
 नासं मोर्त्यं विषादोवसादः वेदः ॥
 सादो विषासता इति हेमचंद्रः विषासः ५ सर्पः इति शास्त्र
 विषाननः ५ सर्पः इति शास्त्र तावली विषयुक्तमले वि ॥
 माला ॥ विषासः स्त्री मलातकः इति
 विषासः ५ स्त्री यलाशील शरत्वेदिका ॥
 ता इति राजनिर्वेदः ॥ विषु य सामं इति विषुवत्या
 विषान्नकः ५ शिवः इति हेम इरीकायां भरतः नानात्रपे ३
 चंद्रः विषनाशके वि ॥ ति रामाग्रमः ॥
 विषापदः ५ मुक्ककवृत्तः इति विषाणाः ५ विषुवं यथा विष
 राजनिर्वेदः ॥ नानात्रपे गमने विषुक्तं तदस्या
 विषापदः ५ मुक्ककवृत्तः इति स्त्रीति विषुहे अविशुभं पर
 ननिर्वेदः ॥ लोप आकृतसंघे रिति यामादि
 विषापदा स्त्री इंदवारुणी नि सूत्रेण नः एतत् इत्यमरटीका
 विषा इति राजनिर्वेदः नारा यो रामाग्रमः ॥
 दमनी इति भावप्रकाशः अर्क विषपं स्त्री विषुवं इत्यमरटीका
 मृता ईश्वरमूल इति भाषा ३ यां भरतः ॥
 तिशास्त्रवेदिका सर्पकैकालिका विषुवं स्त्री समराविदिवकालः
 इति रत्नमाला ॥ तस्यार्थायः विषुवत् ३ इत्यम
 विषाभावा स्त्री निर्विषा इतिग रः विषुपे ३ विषक ४ विष
 ननिर्वेदः ॥ विषक ५ इति शास्त्रतावली ॥
 विषायुधः ५ सर्पः इति शास्त्र विषाणाः ६ इति रामाग्रमः ॥
 रत्तावली विषयुक्तास्त्रे स्त्री ॥ विषुवः ५ इति मुक्तः तत्त
 विषारः ५ सर्पः इति शास्त्र वेदि मेघ तलपोः संक्रोती यथा म
 का विषारातिः ५ कृषयत्तरकः ग ककट संक्रोती हेतुद्वयविषा
 यने विषुवती तला मेघ

मोक्ष मध्ये तथापराः ॥ इति
तिष्ठादितत्त्वं तैत्त मरावि
७३२ जलविषय नामभ्यांक्रमे
गात्याने यथा विप्रवाभ्यावत
सरः स्यादिति शत्रुविदां मतं
मराविप्रव मात्याने कृतिभि
श्रेय विहितं तथा स्यात्तल
विप्रं क्रमादाश्विन विहितं
इति शत्रुत्वावती विप्रवारंभ
कालो यथा मृगसंक्रान्तिः प
पूर्वं पञ्चातारा दिनान्तरे एक
र्षचतः पंच पलमान क्रमेणात
षट्षष्टिवत्सरानेक दिने स्याद्य
ने रेवः एवं चतः पंच दिनम
यनारम्भाक्रमेण युक्तमे
गाच तदस्यादृष्ट्याने रेवभ्रु
कर्कसंक्रमणे तददभितोद
तिगायने श्रृणोशक्रमणे
व विप्रवारंभता तथा रविसे
क्रांतिते मेष तल्योरमितः ७
नः विप्रं मीन कृत्योर्दे त्वेका
हीदृशकाहके दिनमानाय
मीनाहीन्मेघोर्दे पालिकं शने
ततो वृषार्ध पर्यंतमशीतिः प
लभानिनी मिथुनार्धचतसि
शतमाना वदन्ते क्रमात्
कर्कटाहंत षट्त्रिंशत्सिंहार्ध
न दृशीतक । कन्याहंत

दिनवतिः क्रमात्तु सति रासो
कन्याहंतजनीमानं बोध्यं पूर्व
क्रमेणादि दिने दिने भागशरा
मानं बोध्यं दिवानिशोः एक
मानं देउ वक्ष्या तत्काल्य मान
निर्णयः षट्षष्टिवत्सरानेव
ततः स्यात्षोडशोपाके पुनस्तद
स्तरो स्तदत एवं समप्रशाधि
के इति ज्ञातिसूत्रे अन्यत्र
मेष संक्रमतः पूर्व पञ्चातारा
दिनान्तरे श्रान्तिनाम्नानुत्तम्यन
विप्रवारंभता भवेत् त्रयोदश
दिने सौरे चैत्रे माव तिथ्यांश
के विप्रवारंभां तत्र समं मानं
दिवानिशोः ततः प्रतिदिनं वेना
सपाद त्रिपलामिका वहेतेमे
ष विष्णोश पर्यंतं स्पूल मार्गतः
तथा मेघान्तपर्यंतं पादोनवि
पलामिका तादृगाषाढपर्यंतं
पादोनविपलामिका तादृगाषा
ढपर्यंतं पलैक प्रमिता मतांततः
कर्कट विष्णोशपर्यंतं प्रसरे क
मात् सपाद पलमानेन वेला
तु सति निश्चितं तादृग्भादात
पर्यंतं पादोन त्रिपलामिकाता
दृगाश्विन शेषांतं दशनेत्र पला
मिका दिवामानं देउ षष्टे
स्तका रात्रेः प्रमाणक वेषा

त्वाद्यै दिवामानं रात्रिमानं त
लादिषु षट्षष्टिवत्सरोनेवंततः
स्यात् द्वादशोपाके पुनस्तद
स्तरो स्तदत तन एकादशादि
के इति सत्कृत्यमुक्तावती ॥
विप्रवत ज्ञी विप्रवं इत्यमरः
विषेयथी स्त्री नागदेती इति
रत्नमाला ॥
विष्मिः ७३३ सप्तविंशतियोगा
न्नातप्रथमयोगः शुभकर्माणि
तस्य एवं देवास्त्याः यथा त
जादो पंच विष्मिमे सप्तश्रुलेच
नादिकाः गंदव्याघ्रातयोः षट्
च नव हर्षणावजुयोः वैष्टि
वतिपातोचसमस्ता परिवर्जये
त इति सत्कृत्यमुक्तावती ॥
तत्रज्ञात विष्मिमेयोगो यदि
जन्मकाले कार्ये सतत्रो मनुज
स्तदानीं सुहृत्कलत्रात्मजसौख्य
मुयं गृहस्य निर्माण विथो स
मर्थः इति कोष्ठीप्रदीपः ॥
विस्तारः प्रतिवेधः त्र्युपाका
प्रभेदः योगिनोवेधभेदः ।
इति मेदिनी वृत्तः इत्यमरः ॥
श्रुता इति भरतः ॥
विष्मिमी ७३३ श्रुता यथा
तद्विष्मिमी गालं नना इम।

मरोक्तो कपाटधाराकाशेय
गालं ऊटकादृ इति त्याते
तत्कपाटं विष्मिमाति रुपा
दि इति ग्रहादित्यास्मिन्नदिक
भी सूर्यवत्कार्यकयनमेतत्ति
कभोः गालं मिति सूत्रपाठः वि
कभोवेधननिमित्तदेउः इतिभ
इति मुकुटः विष्मिमेयोग
भेदे स्यात्विस्तार प्रतिवेधयोः
कपाटागप्रभेदे च इति मेदि
निदर्शनात् विष्मि इतिपा
ठः इति तटीकाया भरतः ॥
विष्मिः ७३३ ग्राम्याणकरः
इति राजनिर्घटः ॥
विष्मिः ७३३ पत्नी इत्यमरः
विष्मिः स्तिरिभयूर ऊकु
राद्यः लावायावेष्मिः वर्गः
प्रभुदा नागनामगाः लज्जवः
शोत मथुराः सकषाया दिता
रणा इति राजवल्लभः ॥
अथ विष्मिराणां गणानां ७
रणाश्च वर्तका लाव विष्मि
र कपिजलक तितिराः कुलिं
गजकुटाघाश्च विष्मिराः स
मुदाहृताः विकीर्य भक्तयेमे
ते यस्मात्तस्मादि विष्मिराः क
कपिजल इति शब्देः कथितो गो

रतिनिराः कृतिग गववैश्रा इति लोके विष्टिग मधुराः शीताः कषायाः कटुपाकिनः वसा हृष्या सिरोषन्नाः पथ्या स्ने लघवः स्मृताः इति भावप्रकाशः विष्टः वि प्रविष्टः वि प्राधातोः क प्रत्ययेन निष्पन्नः विष्टपं क्ली भुवने इत्यमरः विष्टपं पिष्टपः इति तट्टीका यात्रपदये ॥

विष्टम्ः पुं प्रतिव्ययः रोगविषोषः इति मेदिनी सत आनाहाराः तस्य लक्षणमाह ग्रामेशकृदा निचिते क्रमेण भूयो विवर्द्धं विगुणानिते न प्रवर्तमाने नयशास् मेने विकार मानाह मुराहरेति या मं प्रपक्व माहारमारं शकृत्य रीषवाक्रमेण निचिते संचिते भूयो विगुणानितेन इष्टवा पुना विवर्द्धं व्यामशोषितेन यथासं प्रवेदप्रवर्तमाने एने विकारं आनाह माहः तत्रा मज मानाह माह तस्मिन्भव त्यामसमुद्भवैत तस्या प्रतिष्ठा य शिरो विदाहाः ग्रामाशये शूलमथोगुरुत्वस्तभङ्गादि ज्ञातनेच वि

ज्ञातनेच प्रवृत्तिः शकृत्सेच यज माह स्तम्भः कटी एष प रीष सूत्रे मृतोद्यमस्तो शकृ तो वमिष्ठ आसम्भ पकाश यने भवति तथालसोक्तानि च लक्षणानि पकाशयने श कृत्सेचयने शूलसोक्तानि आ ध्यान वातनिरेषादीनि आना होदावर्तयेयौषिकित्साया स्तुल लाडभय चिकित्सात्र लिखते अष्टादावर्तानां चिकित्सा अथो वात निरोधोप्ये मुरावर्ते हिते मते स्वरूपाने तथा स्वेदो वस्ति यं द्वावर्तानां मते विद्धिवात समुत्थे तविद्धेयत्रं तथोपयं वस्त्रभगना वगाहश्च स्वेदो वस्ति हितो मतः वर्तिः फलवर्तिः सूत्रावरोधयति ते वीर वापि वचो पिवेत इष्टा शास्त्ररसंवापि कषायं कज्जभस च इष्ट्यर्शा कटकारी इरातभा च तस्य गुणात्वात् पर्वारुवीजं तोयेन पिवेदा लवणीकृतं सि ता मिद्वरसेत्तीरे शतारसमथा पिवा सर्वथैव प्रज्वीत सूत्रह द्वायमरीरिपि जस्माभिवात ने स्वेदं स्वेदेवापि प्रयोजयेत् अस्मानपि प्रयुजीत समीरणार रान्विधीन ।

नेत्रनीरावरोधोप्ये मुवेद्वै रं शो जले सप्यात्स्वेन तस्या प्रेकथयेच्च कथाः प्रियाः लि क्ताभिवातने तीक्ष्णा ज्ञानसमा क्त दर्शनैः प्रवर्तयेत्तु तसक्तं स्वेदं स्वेदोपलीलेयेत् तीक्ष्णम रीच राजिकादि उद्गारणावरो येत् स्नेहिकं भूम मावरेत् छर्दि निग्रह संजाते वमने लेचनेदि तं विरेचनं चात्र मतेनैलेनाभ्य जने तथा वस्तिप्रदिकारैः सि द्धं चतुर्गुणा जलेपयः आवारि नाशात्कषिते पीतवेते प्रकाम तः रमयेयुः प्रियानार्यः अक्रोरा वर्तिननरे तस्याभ्येगोवगाहश्च मदिरा चरणायुधः प्रालिः प यो निवृहश्च हितं मेषुनेमेव च तदिवात समुद्भूते स्त्रिग्य मुमे तथा लघु रुच्य मत्यदि ते भस्यं पुष्प सेयं सुगंधिय त त्वा विवात संभूते प्रीतः सर्वो विधि हितः कर्पूर शिशि रं स्वल्पपिवेत्तोयं शानेः शानेः अमस्यासे एते शान्ति विप्रामः सरसोदनः निद्रावगविवातोप्ये पिवेततीरे मितप्रुते सवाहनं स शय्यात्र हिताः आत्र प्रियाः कथाः वातादिवेगविवाततनित्ता ना मुरावर्तानां चिकित्सा म भिषायत्रादि कृपित वात ननितस्यादावर्तस चिकित्सा माह हिंगुमासिक सिभुत्थेः पिष्टे वर्तिविनिर्मितं तुताभ्य क्तो गुरे मस्येडरावर्तविनाशि नी फलवर्तिः मदनपिप्ली ऊष्टे वचा गौराश्वसर्षपाः उलीर समायुक्ताफलवर्ति विरोदिता मदनफलादिवर्तिः खंडपले विद्धातः कृष्णाकर्षे हयो अर्णां प्राग्भाजनस्य म भुना विदालपदकं नरो लिद्या त पतहाफ उरीवे देयं विसे रुदावर्ते मधुरे नरपतियोग्य चूर्णानारावकं नाम्ना नारावत् र्णं सक्वांषं पिप्लीमूलं विवर्द्ध नीवचित्रकं तद्गुर्णं गुडसंमिश्रे भक्षयेत्प्रातरुत्थितः पतुं दाम्बकं नाम्नावल वर्णाप्रि वर्द्धनं उदावर्ते सीर गुल्मशा य पांडामयापरे गुडाष्टकं मू लकं शुक्रमाईच वर्णाभू पंचमू लकं कृतमाल फलं चापुन्य क्ता तेन वृते पचेत् तत्पीतश मयेत्तिप्रमुरावर्तं मशोपतः प चमूलक मवृद्धत् शुक्रमूल कायवृते अथ अनाहस्य चिकि

त्वा तत्काला कार्यताः संज्ञानविदिता विष्णुस्तरो
दावर्तहरी कियो आनादेपिच अपि एवं पंचशदि भवेद्
ऊवीत विशेषाभिधीयते द्या तद्वेन तविष्टरः इति
विहृत्सादरीतको चतःपंच दि समूल तदा शाखान्तरोय
भागिकाः गुदेन तस्या वटि पतेन विष्टरेपचविंशतिसंख्या
का हरेत्यानाहमुत्तयो वर्ति भवदेव भटोक्ता निरस्ता पवति
स्त्रिकटु संधव सर्वपगदधु छर गुदांदास्ताभ्या मपि यदत्ते
म ऊह मदनफलेः मधुनि तदपि निरस्ते यत्रोपदिश्यतेक
गुदेवा पक्के निर्दिता संख्य म कर्त रोगन चोद्यते दत्तिता
परिमाणाः वर्तिरियं दृष्टफ स्तत्रविज्ञेयः कर्मणा पारगः क
लाशनेः प्रणिदिता गुदेच रः इति छंदोगपरिशिष्टात् इति
भ्यक्ते आनाहोदावर्तो ग्राम संस्कारतत्त्व ॥
यति जरतया गुल्म त्रिक विष्टरप्रवाः ५ विष्णुः इत्यमरः
इकाद्यावर्तिः इतिभावप्र विष्टरा स्त्री गुंममिना इति राज
काशः विष्टभा वि विष्टमभो निर्वरः ॥
गजनकः यथा वेदना गुंवा विष्टरुहा स्त्री स्पर्णकेतकी ३
भत्या विष्टभि सूक्ष्म मारुताः ति राजनिर्वरः विष्टरुहा
इति राजवल्लभः विष्टमभोग तिचक्रचित्पारः ॥
विशिष्टश्च विष्टरः ५ विटपी विष्टारः ५ छंदोविशेषः यथा
दंभयुष्टिः पीटाद्यासने इत्यम विष्टारः पंक्तिव्युदः इति पत्त
रः आदिनाऊशासनादियरः प्रकरणा दुर्गादासः ॥
इतिभरतः विष्टर लक्षणामाद विष्टिः स्त्री वेतने विना स्वादा
विष्टरस्तुसार्ह हितय वामाव रोहनादिक्लेशः वेगार इति
तं वलितायोमुवाया ग्रसेखा ख्यातः तत्पर्यायः आनुः २
त दर्भो तथाचरुसासंग्रहः ५ इत्यमरः स्वादभक्तिकः क्लेशो
हुं क्लेशो भवेद्दद्या लसुक्लेश विज्ञातचूपा विष्टिरितिभट्टसा
स्त्रविष्टरः दत्तितावर्तकात्रदा मी हे वेतन मन्त्रेणा कर्म करणे
वाशावर्तस्त विष्टरः इति छंदोग कर्म
परिशिष्ट दर्भ

कापिणि चेत्तमे विष्ट कर्मकरे विभाग पयः मुते कार्यधत्ति
विशिष्टिः स्त्रिया मभृति कर्मणीति भवति मयां ज्ञाय गतके पनसा
रुदः इतिभरतः वेतने । कर्म निर्वत्तस्यश्च कदितरे बुदि विलयः
इति मेदिनी भट्टा वर्षणा कलिनाभीदपो विजय मय प्रुले
इतिविष्टः प्रेषण इति हेमच वज्रगडः शरीरे भट्टायाः एयमि
द्रः साच भट्टा ववायेकादशक तिकले सर्वजनयोः मय वस्य
शान्तान्तर्गत सप्तम कराण वि तिष्ठि युग दश शिव गुणसे
पंनिकायां तस्या अंके मय्यं वि तिष्ठि युग दश शिव गुणसे
यथावेव वालव कोलव तैत्तिन व्यासतिष्ठिपु श्वोष्टोः ॥ ५८ ॥
गर वनिजाः सविष्टयः सप्त शक्र रेया एष्टे शुभरा प्ररस्त्वशुभरा
निचतयजागाः किंतुअश्रुवा श्वोष्टोः एवांष्टादि दिष्ट्याली
णि करणानि शक्तादि तिष्ठि भवति इत्यर्थः ॥ एकेन हीना
शोषाहोतकमेणा सु रष्टाष्ट्याव दिगुणा तिष्ठिस्त सप्तावशिष्टक
वादयः एकदश्या अतर्थाष्टो राणाववादि एवै परे षोडशयंवि
षोर्हंशुक्तपलेक यष्टमी पोर्णमा शेषो दिसंगुणा चेद विवर्जिता
सोअ श्वोर्हं विष्टिरीरिता कृष् च किंतुसंसे करणा प्रविष्ट
पत्ते रत्नीयाया दशम्याअ पराह मादे स्तिष्ठे रादि दत्ते सदेव उ
तः सप्तम्याअ चतुर्दश्याः श्वोर्हं पांस शेष शक्रनिस्त देशे एवै
विष्टि संभवः विज्ञाय विष्टोदा चतुष्पादपरे च नागः ॥ इदं
णि विष्टि सर्वत्र वर्जयेत् । कमलन विज्ञायम भूषिणः स
विष्टिशेषे त्रिदेदे दि प्रुले कार्य यमाववादेः कलिदृष्टफुलि
जयावदे कर्मप्रकाशो नास्त माहुताः पतयः पाऊन्वादेः व
पंच वदने गलक स्तथे कावेला वायपिपकयने योष्टिक स्मि
दशोकसहिता नियते चतस्तः शुभानि ववावे वालवे दित
नाभिः कटिः पृष्ठं शुद्धलताच दिताद्यपि कर्म कोलवेमम
तित्वो विष्टे भुवं निगदितोग द मित्र विधाने तैत्तिले शुभा
ताअयकर्मगरेच वीजाअयक

वर्णानि वणिन्यपि स्थैर्यवर्णिक
क्रियाच नसिद्धिमाप्नोति कृतं च
विष्णो विष्णुभिवातादिषु तत्रमि
दिः संशेषधानि शक्रनौचसंपो
ष्टिकानि गोविप्र रात्र्य पितृकर्म
वृत्तप्रदेत सोभाय दारुणाह
ति भुव कर्मनागे किंतु नानि
श्रुभणोष्टिकमंगनानि इति सो
तिस्तत्तं विष्टिः वि कर्मकरः ३
ति मेदिनी विष्टतं क्री इरस्था
ने यथा विज्ञ शमि परिभ्यः स्य
तस्य पभ्यलस्य सस्य यः स्या
त विष्टतं ऊष्टतं शमिष्टतं प
विष्टतं इति सिद्धांतकौमुदी ॥
विष्णु स्त्री विविधप्रकाराणां
रेतिष्ठति या तत्पर्यायः उच्चारः
१ अवस्करः २ शमलं ३ शक्र
त ४ पर्यं ५ पुरीषं ६ वर्चस्क
८ विष्ट ९ इत्यमरः वर्चः १० इति
जटाधरः अमेध ११ हर्ष १२
कल १३ मलं १४ इति शहरत्ना
वली किहं १५ शक्तिकं १६ इति
राजनिर्वंदः तदुपनिषयो
यथा ननम्रा सिय मीत्तत ९
रुयं वाकराचन नच मूर्धं पुरी
षं वानच संदृष्ट मेधुने जलेत
इत्सर्गनिषयो यथा नात्तैः क्रीः

त्रधावेत नास्मविन्मूत्र माचरेत्
नोच्छिष्टः संविशेन्नितं न नमः
स्नान माचरेत् इति कौर्म ३५
रिभागे १५ अथ्यायः ॥ त
इत्सर्गविधाने पुरीष प्रातः कृत
शब्दयो इष्टये ॥
विसः पु अग्निः इति प्राच्य
ता श्रुद्धः वस्तुदेवता इति य
राणी यमेशासकं मुनिविशेषः
यथा मन्त्रवि विस्व रातीत याज्ञ
वल्काशानोः हिः यमापस्तस
समर्ताः कात्यायन वृहस्पती परा
शर व्यास शोव लिखिता दत्तगो
तसौ सातातपोवशिष्टश्च यम
शास्त्रप्रयोजकाः इति याज्ञवल्क्य
संहिता ब्रह्मसंहिताविशेषः तस्य
युसति यथा वेयेष्टि व्यामोति
विश्वं यः वेपयति सिंचति आणा
यते विश्व मिति वा विश्वाति वि
युनक्ति भक्तात्मायापसारणेन सं
सारादिति वाविशति सर्वभूतानि
विशंति सर्वभूतानि अत्रेति वा
यस्माद्विष्णुमिदं सर्वं तस्य प्रात्मा
ह्मात्मनः १ तस्मादेवोच्यते
विस्व विष्णुपातोः प्रवेशानात्
इति विस्वपुराण ॥
इत्यमरः टीकायां भरतः ॥

तत्पर्यायः नारायणः २ कलः
१ वेकदः ४ विष्टप्रवाः ५ लामो
दरः ६ ह्यपीकेशः ७ केशवः ८
माधवः ९ स्वभूः १० देवगिरिः ११
पुंडरीकाक्षः १२ गोविन्दः १३ वा
रुद्धनः १४ पीताम्बरः १५ अच्युतः
१६ शशी १७ विस्वकोतः १८ ज
नादेनः १९ उपेंद्रः २० इशवरजः
२१ चक्रपाणिः २२ चतुर्भुजः २३ पद्म
नाभः २४ मधुरिपुः २५ वासुदेवः
२६ चिक्रिमः २७ देवकीनेदनः २८
श्रीरिः २९ श्रीपतिः ३० पुरुषोत्तमः
३१ वनमाली ३२ वल्लिभंसी ३३ के
शरानिः ३४ अयोत्तनः ३५ विश्व
भरः ३६ केदभन्ति ३७ विधुः
३८ श्रीवत्सलान्नः ३९ इत्यमरः
पुराणपुरुषः ४० वसिः ४१ प्रात
यामा ४२ गदाधनः ४३ एकमुग्गः
४४ नगजायः ४५ विश्वरूपः ४६ स
नातनः ४७ मुजंदः ४८ वाङ्मरी ४९
वामनः ५० शिवकीर्तनः ५१ श्रीनि
वासः ५२ अजः ५३ वासु ५४ इतिज
ताधरः श्रीहरिः ५५ केशविः ५६ न
हरिः ५७ विभुः ५८ मधुनित ५९ म
धुसूरनः ६० कोतः ६१ पुरुषः ६२
श्रीगर्भः ६३ श्रीकरः ६४ श्रीमान्
६५ श्रीधरः ६६ श्रीनिकेतनः ६७
श्रीकोतः ६८ श्रीपाः

६९ प्रभुः ७० मुरलीधरः ७१ जग
दीशः ७२ गदाधरः ७३ नैरात्मजः ७४
नरसिंहः ७५ इश्वरः ७६ गोपातः
७७ नेदनेदनः ७८ नरकजित ७९
सामगर्भः ८० अजितः ८१ जित
मित्रः ८२ कृतयामा ८३ शशविंदः
८४ पुनर्वसुः ८५ आदिदेवः ८६
श्रीवराहः ८७ सत्सवदनः ८८
विष्णु ८९ ऊर्ध्वदेवः ९० हरिः ९१
भुः ९२ यादवः ९३ अरिष्टहरनः
९४ सत्ययोगी ९५ भुवः
९६ चावसरनः ९७ देमशक्तिः ९८ श
तावनी ९९ कालनेमि विष्णुः १००
धेनुकारिः १०१ सोमसिंधुः १०२
विर्विचिः १०३ पराणीधरः १०४ वज्र
मूर्ध्नी १०५ वहेमानः १०६ प्रातावे
दः १०७ वृषांतकः १०८ मधुरेशः १०९
हारकेशः ११० रेतिदेवः १११ वृवा
कपिः ११२ इति शहरत्नावली
जिसः ११३ दाशार्हः ११४ अग्नि
शयनः ११५ इश्वरजः ११६ नरा
यणाः ११७ जनशायः ११८ यत्त
पुरुषः ११९ तादृधनः १२० म
इविन्दः १२१ पद्मेशः १२२
विभुः १२३ मानः १२४ जितः
कुमोदकः १२५ नक्रः १२६ वसुः
सत्तावर्तः १२७ मुजकेशी १२८ व
भुः १२९ वेधाः १३० अस्त्रिभुगः

सजते चेव विस्ते पातिनिम
शः रुद्वेचेव संदती एको देव
स्त्रिधा स्थितः सपवस्त्र्यः सच
सर्गकतो सपवपाता सवपात
तेव ब्रह्मावस्थाभिरशेषम्
निर्विस् वैरिषो वुरदो वरेण्यः
इति वक्तिपुराणोसर्गानुशास
न नामाध्यायः नारायणस्म
निर्विषोषो यथा योत्सो नारा
यणो देवः परात्परतरोत्प तस्य
चिन्ता सप्रत्यज्ञासृष्टि प्रति नरो
तम सृष्टा चेयं महासृष्टिः पा
लनीया मयैव कर्मकांडेत्वम्
नेन कर्तं नैवेद शक्यते तस्या
सृष्टिं सृजाम्येका यथापात्यमिदं
जात एवं चिन्तयतस्तस्य सत्वा
भिधायितो तप प्राकट्टिजा
तं राजन्वे मूर्तिमत्तसरोवभो
पुरो भूते तत स्तस्मिन्नेवोना
रायणाः स्वयं प्रविशन्तेददर्शा
य जैलोको तस्यदेहतः ततः
सस्मार भगवान्तरदानं प्र
रातने वागादीनां ततस्तपःपा
रातस्य पुन वरं सर्वतः सर्वक
तोत्वं सर्वलोकनमस्कृतः जैलो
काप्रतिपातामभवविस्ः सना
तनः देवानां सर्वदाकार्यकर्तव्यं
सृष्टास्तथा सर्वतत्त्वं भवततव

देवनसः शयः पवेमुक्ता ततोरे
वः प्रकृतिस्थो वभूव ह विस्
रप्य भुनापूर्वो बुद्धिं सस्मारस्य
भुः तदासेचित भगवान्योगनि
शमहातपाः तस्यासेस्याप्य भगवा
व ईदियाथोद्वाः प्रजाः ध्यात्वा
परागा रूपेणा ततः साक्षाच्चैप्रभुः
तस्य समस्य नटरात्महसमंवि
निःसृतं समदीपवती पृथ्वीसमु
द्रासकानना तस्यमूलस्य विस्वा
उं पातालतल संस्थिते कर्णिका
यातथा मेरु तलमध्ये ब्रह्माणभः
एवं दृष्ट्वा परं तस्य शरीरं रसतसे
भवं मुमुवे तच्छरीरं स्योवायु
र्वायुसमं सृजत अवि यविजय
चेम प्रावृषेणा धारय ।
अज्ञानेच्छदनाथीय त्वं तेस्त
तथाकरे कालचक्रमयं चोरं
क्रंत्वंधारयाच्युत अथमेराजवा
तार्थं गरांथाय केशव मातेये
भूतमाता ते कंदे निष्ठुत सर्वदा श्री
वृत्सकौस्तुभो चोमो चंद्रादित्य
लेनद मारुत स्ते गति वीरः गरु
त्मास्तव कीर्तितः जैलोकागामि
नी देवी लक्ष्मी स्तेस्त सदाप्रिया
हादशीच तिथि स्तेस्त कामन्
यीव जायते कृताशनो भवे

यस्तु हादश्यां तत्परायणाः सर्ग
वासोभ भवत प्रमात्सीवा विशेष
घनः पयविस्स्तवायातो मूर्त
यो देव दानवाः इति पाति पा
रीराणि सृजन्त्यानि चात्मनः यु
रोपुगे सर्वगोयं वेदोते पुरुषो
यं नदीनउद्या वक्तव्यो मनुष्योय
कदाचन इति वाचारे परापरनि
र्णय नामाध्यायः ब्रह्म विस्वशि
वाना मेकत्वं यथा । ततोब्रह्मा
शरीरे तद्विधा चक्रे महेश्वरः ।
प्रधानेच्छावलात्तुं विष्णोवि
गुणीकृते तद्वहभागः संजातश्चत
वेत्तश्चतुर्भुजः स्फुरिकाक्ष समः
कायः शुक्लः सवेदशोवरः ईषा
स्ततो ब्रह्मकाये सृष्टिशक्तिं तयो
जयेत स्वयं मेवामवेत्तश्चतुर्भुज
पेणा लोकभूत ॥ स्थितिशक्तिं
निजोमायोप्रकृत्यायां त्वयोजय
त महेशो वसुवे काये ज्ञानश
क्तिं निजो तथा स्थितिकर्ताभ
वद्विस् रद मेव महेश्वरः सर्वश
क्तिं नियोगेन सदा तदुपतामम
ग्रंतशक्तिं तथा काये शंभकेस
त्योजयत अन्नकर्ता भवच्छुम्भः
सपव परमेश्वरः अत सिधु श
रीरेषु स्वयमेव प्रकाशते ज्ञानरूपं
परं ज्योति रणादि भगवान्भुः
सृष्टि स्थितनकरणादेक पयम
देश्वरः ब्रह्मा विस्वः शिव ज्योति
सेसामाप पृथक्कृत अत स्तं
चविधाताच तथाह मपिनपृथ
क एवं शरीरं त्वयैव ज्ञानमस्मा
कमेतरात् इति कालिकापुराण
ग्रन्थायः अमच गुणातीतः
स भगवान् व्यापकः पुरुषः परः
अंतर्भोगयायीवषत्रार्थिकमला
दभूत विस्वश्च सच गोविन्द ई
श्वरश्च सनातनः यस्तं वेद मरा
त्मानं सजीवमुक्त उच्यते इति
वामनपुराणो ४२ ग्रन्थायः तन
गजेन्द्रमोक्षो यथा पुनस्तत्र
वाच भक्तिं तस्याय संचित्यना
गस्यामोददशनः प्रीतिमानभ
वद्विस्ः शोव चक्र गदाधरः सा
त्रिधैकतयायामास तस्मिन्सरसि
केशवः गरुडस्थो जगन्नाथो लो
काधार स्तोथनः शास्त्रस्तग
जेद तंतं चपादे जलाशयात् उ
ज्जराप्रेमेयात्मा तरसा मधुसूदनः
स्यलस्यं शरयाभास शादे चक्रे
न माधवः मोक्षपासासनायेदा
पापेभः शरणागतं सहि देवत
शीरेषु स्वयमेव प्रकाशते ज्ञानरूपं

इत्तमगमतकसाहं शपदिवं देव प्रद्युम्नानिरुद्ध पुरुषोत्तमो
गतः गतोपि विस्ना सृष्टोनातो सज्जन्मिच्छुत ननादेन उपेत्
दिव्यवपुःमान् इति वामनप्रमाणे हरि विस्वः वाक्कन्तु प्राणादि
८१ अध्यायः प्रस मंत्र प्रतादि केशवाय नम इत्यादि तथाच
येषां अथ वत्से महामेशान्तिः सचतुर्थी नमो नैश्च नामभिर्विन्
सोः सर्वार्थसाधकान् यस्य सं सेतुभीः ततः सामान्याद्यादिमा
स्मरणात्सेतो भवाद्ये पारमा त्कोते कर्मविधाय केशवकीर्त्तौ
प्रिताः तारेनमः पदे बुपात्तौ दिव्यासे कुर्यात् । अथ कृष्णादि
दीर्घसमन्वितो यवनोनायमं न्यासः शिरसि प्रजापतये अक्षयेन
त्रोये प्रोक्तो वस्तरः परः ॥ मः मुवे गायत्री च देसेनमः हरि
अथ प्रताप्रयोगः प्रातः कृ अहलत्सी हरये देवतायेः ततः क
तादि स्नानांतं कर्म कृत्वा प्रता रोमन्मासौ श्री अंगुष्ठाभ्यां नमः इत्या
मंडप मागत्य वेसवाचमनं दि श्री हृदयाय नम इत्यादि तथाच
कुर्यात् तयथा गौतमीये के गौतमीये अथिः प्रजापतिस्त्र्यंशो
श्रावाद्ये स्त्रिभिः पीत्वा हाभ्यां प्र यत्री वेदता पुनः अहलत्सी हरिः
हानयेत करो हाभ्यां मोक्षो वसे प्रोक्तः श्री वीजै न पङ्क्तं ॥
प्रत्यहाभ्यां सत्यान्मुखे ततः ततो ध्यानं उच्यते द्योतनशतकृति
पकेन दत्ते प्रतात्वा पादावपि समदेमावराते पाथे देहेन लपिस
तथेकतः संशोले केन मूर्धनैत तयो विस्वभावाव पुष्टे नानारत्नो
ततः संकर्षणादिभिः आसना हसितविविधा कल्प मापीतवसे
प्राति कर्णाभ्यां भुरस्तभु विस्व वंदे हर कमलकौमोदको
जो क्रमात् सृष्टो देवं भवेदात्म चक्रपाणिं ॥
नेच वेसवाचये यवमाचमनेक एवं ध्यात्वा नमसेत यथा । अ
त्वा सात्ताज्जराया गोभवेत केश केशवाय कीर्त्तये नमः ललाटे ।
वाद्यस्त केशवनागायणमा वार्णामुक्ता साई च दाम्भ्यस्ता
धवेगातिर विस्वमधुसूदन वि दितादि दर्शनात् सर्वत्र सा
विक्रम वामन श्रीधर हृषीकेश नुत्तारः श्री नारायणाय
पद्मनाभ रामादर संकर्षणावस

कांते नमो मुवे ३ माथवा ये मुहौ यं कृष्णाय उद्योदे
यतश्चै नमो रत्नेने ई गोति सत्याय भूते ये सात्ताय ममे
राय प्रस्ये नमो वामनेत्रे ३ ने सौराय हमाये वामपादमूल
विस्वये धृमे दत्तकोर्णं कुं मधु संध्यकेशु पंचराय रमाये रत्न
सुहनाय शान्ते वामकोर्णं अं वि पार्थे फं जनादेये उमाये वाम
विक्रमाय क्रियाय दत्तामासु पार्थे वे भूधराय क्तेदिमै प्रष्टे
देः लं श्रीधराय मेधाये दत्तमं भं विस्वमूर्तये क्रिज्जाये नामौ
देः लं हृषीकेशाय रूपाये वाम मेवे ऊराय सदाये उदरे यंतगा
गरे ये पद्मनाभाय अहाये ओष्ठौ लने पुरुषोत्तमाय वसुधराये ह
ये दामोदराय ललाये मुथरे । दि रे अमृतात्मने वलिने पराये
ओ वासुदेवाय लले मृहे देतये दत्तोशे लं मां सात्मने वल्लभुना
तो ओ संकर्षणाय सरस्वते अ य परायणाये कज्जदि वे मेर
यो देतयेतो अं प्रद्युम्नाय श्री आत्मने वलाय सत्याये वामोशे
ये मस्तके अः अनिरुद्धाय रत्ने श अस्यात्मने वृषट्वाय संध्योये
मुवे केचकिणो जयाये त्वगदि हारादि दत्तकरे वे मज्जात्मने
ने इगाये गं शार्ङ्गो प्रभाये वृषाय प्रताये हारादि कमक
चं विगिने सत्याये उः शंखिनेवे रे सं अक्रात्मने देसाय प्रभाये
अये दत्तकरमूल संध्यकेशु च हारादि दत्तपादे हं पाणात्मनेव
हलिने वाणै च्छं मुषलिने वि राहाय निपाये हारादि वामपा
लासिने ज मूर्तिने विजयाये दे लं जीवात्मने विमलाय अ
कृपाणिने विरजोये ज अं कृपाि मोक्षायै हाराद्युदरे लं क्रोधात्मने
ने विष्णोये वामकरमूल संध्यकेशु नर्मिहाय विद्युताये हारादि मुवे
पु दे मुकुन्दाय विनदाये ठेनेर इति नमसेत तथाच गौतमीयो
जायसुनेदाये उं नेदिने स्मरे ए केशवादि वये न्यासो न्यासमात्रे
नराय अष्टौ णं नरकनिने सम एादिदिणां अच्युतं देवातेव स
होदत्तपादमूल संध्यकेशु तंदर त्यं सत्यं सत्यं नसेपायः मातृकोर्णं
समुच्चार्य केशवा इति स्मरेत की

तेन नमसा युक्त मित्यादिना
समाचरेत् केशवाय ततः कीः
ते कांते नारायणाय च इत्याय
गस्त्यसेहिता वचनाद्यायक्रमः
नतकेशव कीर्तिभ्यां नम इति
तथा भक्तिमुक्ति मिहता अ
यं न्यासः कर्तव्यः श्रीबीजादि
कः यथा श्री शं केशवायकी
ते नम इत्यादि तथा च गोतमी
ये एवं प्रविमसेद्वा संलक्ष्मीवी
जपुरःसरं स्मृतिं धृतिं महाल
क्ष्मी प्राप्ते रतितां वनेत् ॥
ततस्तत्तन्नास पीठन्यासः
प्यादिन्यास विसृपेनरादिना
सान्क्यात् तत्तन्नासायस्तु
न्यागौरवभिया नोक्ताः ततो
ध्यायेत् उद्योकोटि दिवाकरा
भ मनिशं शांते गदो पंकजे
वक्त्रं विभ्रत सिद्धिरावसमतीसं
शोभिषास्यहयं कोरीरोगदहा
रजंरुधरं पीताम्बरं कौस्तुभो
हीमं विष्णुधरं पीताम्बरं कौस्तु
ससि त्समश्रीवत्सविक्रमजे
पवं ध्यात्वा मानसैः संश्रमणात्
स्यापने कुर्यात् तत्रैवैव पात्रे
गोतमीये ताग्रपात्रे च विप्रर्वतिलो
रतिप्रियं मते तथैव सर्वपात्राणां
पुण्यं शान्तिप्रकीर्तितं मत्पात्रे च

तथा प्रोक्तं
स्वां वा रातते तथा यंचपा
त्रेहरेः शुद्धं नामतत्र नियोजयेत्
नैवेद्यदाने तत्रैव ॥ स्वां
वा ताग्रपात्रे वा रोप्येवा पंकजे
दत्ते आगमकल्पदुमे देवापरा
जते कोपं ताग्रं सत्तय मेववा
पाताशो श्रीहरे पात्रं नैवेद्येकल
येदुधः पुरश्चरावेदिकायां सव
र्णं राजते रते इत्यादि ॥
ततः सामान्यपीठप्रज्ञानंतरं वि
मलादि शक्ति सहितपीठ मन्त्रे
त एजो कृत्वा पुन ध्यात्वा मू
लेन कल्पित मूर्त्तवाचानादि
पंचप्रणालिदान पर्यन्त विधा
य आचरण एतज्जुषीत यथा
दि चतस्रोऽङ्गोऽङ्गं दित्तव जे कुहो
त्काय हृदयाय नमः इत्यादिना
एजयेत् ततः केशरेषु श्रीदि
ओ नमः नं नमः मो नमः
नां नमः रां नमः ये नमः तां
नमः ये नमः ततो दत्ते एवोदि
दित्तं शोवास्तदेवाय नमः एवं
संकर्यणाय प्रभुध्याय अनिरुहा
यग्रथादि कोणादलेषु शोशातेनमः
पवंध्रियेसरसस्ये रते ततः पात्राये
एवोदि ओ चक्राय नमः एवंशं
ताय गदाय पद्माय कौस्तुभाय
मुषलाय खड्गाय वनमालाय

तद्विरये ओ गुरुभ्य नमः इति मसीति जने दत्ता वामरक्षेया
तो ओ शोवनिधये नमः वामे सप्रदां प्रदर्शय दत्तिगारक्षेन
ओपद्मनिधये नमः पश्चिमे ओ शान्तादि उदाः प्रदर्शयेत् य
धुनाय नमः अग्निकोणे ओविद्वा यो ओमाताय स्वाहेति कनि
यनमः नैर्दते ओ आर्यायेनमः क्षानामिके शंभुनेन संपायेत्
वाग्र कोणे ओदगाये नमः ईशा ओ अपानाय स्वाहेति तर्जनी म
ने ओ सेनायेनमः एवं सर्वैश्च थ्येन शंभुनेन संपायेत् ओच्याना
हृदि विद्वादीनज्जोरोश्च पूजयित्वा उरानाय स्वाहेति तर्जनी मथ्य
पुष्पदीपो दत्वा नैवेद्यं दद्यात् यथा मानामा शंभुनेन संपायेत् ओ
नैवेद्यमानीय देवताये मूलेन उरानाय स्वाहेति तर्जनी मथ्य
पाद्यादीवमनीय दत्वा फट्ठिति मानामा शंभुनेन संपायेत् ओ
मंत्रेणा नैवेद्यं संप्रोक्ष्य चक्रमुद समानाय स्वाहेति सर्वाङ्गीरेण
याभिरक्षयमिति मंत्रेणा दोषस छेन संपायेत् ततो शंभुभा
मूदं संप्रोक्ष्य रमिति दोषं संद मनामिकाय स्वाहेति नमः प
ह्य वामकरसोयधाराभिपूरां वि राय शंभुनात्मने मुनिरुहाय नैवे
मिति संदस्य वामकरसोयधारा ये कल्पयामीति नैवेद्यमुदां प्र
भिपूरां वमिति मंत्रेणाग्रमः र्पमून मुद्याये अमुकदेवतात
तीकृत्य मूलमत्र मष्टथा जपेत् पयामीति चतुर्हा सतर्प्य अमुक
ततो व मिति येन मुद्रयाम्बती देवताये पतज्जव ममतापिधान
कृत्य गोपप्रक्षाभ्या संश्रज्जुतां मसीति जने दत्ता आचमनीया
जलिः सन्दर्भि प्रार्थयेत् अस् दिक् दद्यात् वैमवे तनैवेद्य
मुत्ततो मूदः प्रसवेदिति विभा दाने सर्वाङ्गाय मेव विधिः ततः
अस्त्राहान्ते मुल मुद्याये नैवेद्ये सामान्य एजापहस्त क्रमेणा
जले दद्यात् ततो मूल मुद्याये विसर्जनान्ते कर्म समापयेत् य
तत्रैवेद्यं अमुक देवताये नमः स्य पुरश्चरां षोडशालक्षजपः
ततो नैवेद्यं रत्नाभ्यामुद्रमर्गे निवे तथाच विकार लक्षं प्रजपन्मनुम
दयामि भवते जुषाणां देवविदेरे न समाहितः तदृशांशं सरसिजे
इति नैवेद्यं समर्प्य अमुकदेवतायेप नैवेद्यान्मुपरास्तैः इति तं
तज्जले मरतोपलगा

सारः सत्यं विसृज्य आ नरके चोरे पतंतीति किमदुतं
क्रिकतत्वादौ दृष्ट्या तस्य चतुर्भावाय यदि कोटिवत्तोभे
नमस्कार स्तुतत्वादिस्य यथा वेन्नरः कोपि विमुद्वेताः सर्वे
सूतउवाच मुक्तिहेतु मनाद्यत गुणानाममुनेक देशे वेदेन वा
मजमत्तय मययं यो नमेत् देवरस्य विसोः आसाद्या मुनयः
र्वलोकस्य नमस्या ज्ञायतेनरः सर्वे स्तुवन्तो मधुसूदन मतिव
विस्रनानंद महते विज्ञाने स यात्रिवर्तन्ते न गोविन्द गुणात्
वंगे प्रथं प्राप्तामि सदा भक्ता अवशेनापि यत्राप्ति कीर्तिते
चेतसाहृदयलयं योऽनलि सर्वपातकैः प्रमान्मुच्यते सयः
शुन्नशेषस्यपप्रतीशः शुभाशु सिद्धयस्ते रंगे रिव सहउच्चरि
मे ते सर्वसाक्षिणो विसं नमस्य ते येन हरि रित्यत्तरहये वदः
परमेश्वरं साधेनापि नमस्कार परिकर स्तेन मोक्षय गमनेप्र
प्रयुक्तप्रकपाणये संसार त्वाव ति स्वमेपि नाममपि गरिपुमः
गीणा मुद्देननकरोदिसः कृष्णं सयं करोत्यक्षयपापराशि प्र
स्फुरजलथरादस्वारुक्से लो त्यक्ततः किं पुन रत्र प्रसांकी
काधिकारि पुरुषपरमेः प्रमेये तैते नाप्ति जनाहंनस्य नमः
एकोपि चारुगुणमात्र कृतप्र कृष्णान्मुत्तान वास्तेरेवेत्युदीरि
तामः सयः शपाकमपि शोथयि ते ये भव भाविते विप्रनतेय
ते समर्थः प्राणम्यदेवदमौन मपुंरे ययुः शमायातेजनेवके
मस्कारेण योर्वयेत् सयोगति स्तमसोभास्करोदयः क्षोतिः क
मवाप्नोति नतोऽकृतु शतैरपि ले स्तचौचस्य नामसंकीर्तनेर
दुर्गसंसारकांताराकृपापार मभि रेः कृनाकएभमागमनं पुनरा
धावतो एकः कृसनमस्कारे य याति ललाणं कृजपो वासदेव
स्ति तीरस्य देशकः आसीनोवा ति मुक्तिबीज मनुजमे गच्छ
शायानोवातिष्ठन्वा यत्रतत्रवा तो हर मधाने तस्मा मूर्च्छित
तमोनारायणायेति मन्त्रेकश चेतसा पापेयं पुंररीकस्तना
रोणा भवेत् नारायणोति शोहा मसंकीर्तनामृतं नम इमेव
ऽस्ति वागस्ति वशवर्तिनीतया योत्रुयातद्वक्तः अद्वयान्वितः
पि

सात्यो भवेन्नोकः शपाकस्यापि सर्व भिदे तते सकर्माणा तनभ्य
शोनक संसार सपदस्य निर्विचैक च्यसिदिं विन्देति मानवाः नरके
भेषने कृमेति वैसवं मजं नमा मु पचते यस्त यमेन परिभाषितः
को भवेन्नरः ॥ ध्यायन्कते किंनया नाचितो देवः केशवः क
यत्त यत्ते स्वेतायां हापरेः च्युं शिनाशनः उदकेनाप्यभावेन द
न यदोमाति तदोमातिकलो व्याणामर्चितः प्रभुः यो ददाति स
संकीर्त केशवं ॥ नूनं तत्केर केलोकं सत्यया किं नवाचितः
तात्क मय वाष्पयजिकिका नतत्करोति सा माना नपिताना
रोगाथारा नसा निष्का यान वक्ति पिवाथवाः यत्करोति हृषीके
हरे गुणान् ऊरुत्तेजा किंनया शः संतप्तः अद्वयार्चितः वागीश
काश्या वा शोतिकेन वा निष्का माचारवता पुरुषाण परः प्रमान्
गुवर्तते यस्य हरि रित्यत्तरहये ॥ विस्राराधते पेया नामस्ततो
विज्ञात इक्षुत सदस्य समावृते पकारकः नदाने विविधे दत्तेन
पिअयः परेतु परिअदिममीय पुषे नोचलेयनैः तोष मेति म
मानः स्वप्नान्तेपि किल योनिभ हात्मासा यथाभक्ता जनादेनः
यनपपेपजारायणा स्तुतिकथाप सपदेश्यमहात्म्य ज्ञान संतति
रमामनुष्मः इत्यादि गारुडे नारा कर्मणा विमुक्तैश्चकतालभ्य
याभक्तिनमस्कार नाम ३३३ अ मृत नारायणेहरेः प्राणामे स्त
ध्यायः सूत उवाच असाधुतेसे व्यते विस्र रतहे परमं यनं प्र
सारे सारमेकं विनिर्दिशेत् अ न्यथावा विशेषणक स्त मर्वि
सारशेष लोकस्य सारसाराय त मर्दति इतिगारुडे पूजास्त
नंदरे दद्यात्पुरुष सूक्तेन यः पु तिः ३३३ अध्यायः सूतउवाच
ध्यान्य पववा अर्चिते स्यात्तरा आलोका वज्रशास्त्राणि विवा
चेव तेन सर्वं चराचरं मातृवत् युव पुनः पुनः इदमेकं सनिष्प
रिरत्तन्ते सृष्टिसंहार कारकं यो त्र ध्येयो नारायणाः सदा किं
न पूजयते विसं तेविद्याहसया ससनः किंतीर्थः किं तपोभिः
तकं यतः प्रवृत्ति भूतानां येन किमध्वरेः योनिध्यायने देवं
नारायण मननधीः ॥

षष्ठितीर्थसहस्राणिषष्ठितीर्थ कर्म प्रचयेताधरेषु यत् समाना
शतानि च नारायणा प्रणामस्य देवतद्विषोः संशयोऽस्मादिति प्रक
कलानां देतिषोऽंशी प्रायश्चित्ता तिः ध्यानेन सदृशं नास्ति प्रोप
नशेषाणि तयः कर्मादिकानि वै धनं पापकर्मणां आगामिदेहे
यानि ते वा मशेषाणां कृत्स्नान् नतो राहकोपेयं यावकाः ॥
स्मरणां परं कृते पापेन तापो वै विनिष्पन्नसमाधिस्तु मुक्ति मयैव
यस्य वै यस्य पुंसः प्रजायते सा जन्मनि प्रामोति योगी योगाधि
यश्चित्तं तस्मै के हरि संस्मरणां दग्धकर्मचयोऽचिरात् यथाधि
परं मूर्तं मपियो ध्यायेन्नारा रुदतशिवः कृतं ददति सानितः
यानां प्रतोदितः सोऽपि तद्वृत्तिः तथा चिन्तयितो विष्णु योगिनो
मोति किं पुनस्तत्परायणाः ना सर्वकिल्बिषं यथाप्रिदादात्
यत्स्वप्रसुप्तेषु योग स्तस्य चो नक मयदोषं प्रजायते संश्रिष्टं
गिनः याकाचिन्मनसो वृत्तिः सा वासुदेवेन मनुष्याणां तथा मनः
भवत्यनुताम्रयात् उत्तिष्ठेति गंगास्नान सहस्रेषु पुष्करस्ता
पतस्त्रिषु व्रजत्वे विवसं स्तथा न कोटिषु यस्यापि विलये याति
भुजान्स्वपंश्च ज्ञातुं च गोविन्दं स्मरते नश्यति तद्दशं प्राणाया
मापवंस्मरेत् सेखे कर्मण्य स सदस्त्रयं यस्यापि नश्यति भुवं
भिरतः ऊयो विज्ञे जनार्दनं । दशमात्रेण तस्यापि दशे ध्याना
एवाशास्त्रानुसारांतिः किममे त्वासावपति एकस्मिन् प्रपति को
वैजभाषितेः ध्यानमेव परोप ते मूर्तं ध्यान वर्जिते दसुभि
मो ध्यात मेव परं शौचं तस्मा र्मयितेनेव युक्त माक्रन्दिते भूष
ध्यानपरो भवेत् नास्ति विषोः कलिप्रभावो इष्टोक्तिः पाषेडा
परं ध्येयं तपोना नशनात् प नां तथोक्तयः नक्रमे रन्मनस्त
रं तस्मात्प्रधानमत्रोक्तं वासुदे स यस्या चेतसि केशवः सातिष्ठि
वस्य चिन्तनं यदुर्लभं पदं प्राणं सुदहोरात्रे सयोगः स चंचलमा
मनसो युजगाचरं तदप्यप्राणि तमोतदेव विद्याते यत्र प्रसरं
ते ध्यातो ददाति मधुसूदनः ते हरिः सादानि स्तनदस्त्रिंश
प्रमदात्कुर्वता चौधनः

सूकता यन्मूर्तं ततो वापि वा ह्यते मधुसूदने वदत स्मिष
सदेवो न चिन्मते कलिः कृतयु तोन्यहा सेव्यया कर्मकृतेतः
गतस्य कलिस्तस्य कृते पुगे ह नापयाति यदा चिन्ता सिद्धममे
दये यस्य गोविन्दो यस्य चेतसि चपाराणां ध्येयः सदा सवित्तमे
नाच्यतः यस्यायत स्तथा एषे गल इतमध्यवर्ती नारायणाः सरसि
तस्मिन्तोपि वा गोविन्दे नियते वि जामवन्निविष्टः केयूरवानकन
त्रे कृतकृत्यः सदेव सः वासुदेव क ऊडलवान्किरीटी हारी हि
मनो यस्य जपदोमाचं नादिषु । रामयवपुष्टं तं शाख चक्राः कि
तस्यान्तरापो मेधेय देवेन्द्रत्वादि मत्र वज्रतोक्तेन युष्माक मधुना
कं फले श्रमेत्यच च गदैष्यमत हरिं स्मरता रनिशं विष्णु मशेष
स्याच मदत्तपः छिनेति वैष्णवी इतितापदे नदिध्यानेन सदृशेप
मायां केशवापिर्त मानसः ॥ विर मिह विद्यते सपाकेषपिभु
दमा ऊर्वेति कृदेष दया मूर्ते जानः पापे नैवात्र लिप्यते यदा
पुमानवाः मुदेव धर्मशीलेषु तो चित्ते समासक्तं जेतो विषयमाच
विन्दे हृदयस्थिते ध्यायेन्नाराय रे यदि नारायणो ध्येये को न
तां देवेस्त्रानादिषु च कर्मसु प्रा मुच्यते बंधनात् प्रतस्तमितभे
यश्चित्तं दि सर्वस्य इच्छुतमेति दे यत्सत्तामात्रं मगोचरं ।
विश्रुतं लाभस्तेषां नयस्तेषां ऊ वचसा मात्मसंवेद्यं तत्तज्ज्ञानं च
त स्तेषां पराभवः येषामिन्दीव ह्यसंज्ञिते तज्ज्ञानया याभागाया
रूपामो हृदयस्थो जनार्दनः ॥ योगिनो योति मे लये संसार
कौट पति गणानां च द्यौः संय कर्मणो ध्येते योति निर्वीत
स्तचेतसा ऊर्द्धमेव गतिं मनोकिं तोदिजाः इति गारुडे ध्यानस्त
पुन जीनिना न्याणां वासुदेवत तिः ३३८ अध्यायः तस्य माहा
रुद्धाया नातिशोता नचमेय न तस्य यथा सत्तुवाच विष्णु
रकदार प्रामनी सा किमर्थे नसे चित्तो भवेद्वक्तुस्तं युजत नमस्त
यते नच इवांससः प्रापो वत्त दा तमेवैष्यति मुक्तेव मात्मानं
चापिसची पतेः दैते समर्थादिस हरितत्परः तद्वान यत्र गोविन्दः
ले

सा यथा यत्र केशवः तत्कर्म
यत्र दर्शय किमने वदभाषि
तैः सानिका या हरिं स्तोति
तच्चित्तं यत्र दर्पितं तावेव के
वलौ श्राव्यो यो तत्प्रज्ञाकरो
करो प्राणाम मीमांस शिवः
फलं विदुस्तदर्थं पाणिफ
ले दिवौकसः मनःफलं तदु
गाकर्म चिन्तनं वचस्त गो
विन्द गुणा स्तवः फलं मेरुमं
दर मात्रोपि राशिः पापस्य क
र्माः केशवं वेद्यमासाद्य
कोपि विवर्णयति यत्किंचि
त्कुर्वते कर्मपुरुषः साधुसाधु
वा सर्वं नारायणो यस्य कुर्वे
त्रपि न लिप्यते तृणादि चतरा
स्तां भूतग्रामं चतर्विधं चराच
रं जगत्सर्वं प्रसप्तमायया तव य
स्मिन्नस्तमति नयति नरकं स
तोपि यच्चिन्तने विन्नो यत्र ति
वेशितात्मनसो ब्राह्मोपितो
कोत्पकः शुक्तिं चेतसि संस्थि
तो नरुपियां पुंसोदरात्पचयः
किंचिदेव उरितं प्रयाति विलयं
तत्राच्यते कीर्तिते मरुताप्राण प
तेपन येन क्रीतोः खिलं भवेत् त
स्य विष्णो प्रसादेन इदं कविप्र
थति अग्नि कार्यं नपे स्ताने वि

विष्णो यन्त्रं व एनने

गत इः खोटयैः पारंज्यु येन
भवन्ति ते राक्षस्य शरणो राजाणि
तरो वातकस्य च धर्मश्च सर्वस
र्मानो सर्वस्य शरणो हरिः ॥
येनमंति जगद्योनिं वास्तुदेवस
नातनं नतेभ्यो विद्यते तीर्थमधि
कं मुनि सत्तम अनर्चरत्न स
जात ऊयोत्वाध्याय मेव च ते
समुद्भितः शृङ्गे वा भगवद्भक्त
निषादे सुपच तथा दिनजा
ति समं मन्य नयति नरकं नरः
आदरेण यथा स्तोति धनत
तं धर्मद्वया तथा बुद्धिश्च क
तोरे कोनमुद्यत वंथनात् यथाज्ञा
तवन्नावक्ति देहताई मपीत्यने त
थाविधः स्मृतो विष्णु योगिनां स
र्वकित्तिषं प्रदीप्ते पर्वतं यदज्ञा
अयंति मृगादयः तद्वत्पापानि
सर्वाणि योगाभ्यासरते नरं
यस्य यावत्स्य विद्यास स्तस्य सि
द्धिश्च तावती एतावानितिरुस
स्पृभावाः परिमीयते विद्वेषादपि
गोविन्दे दमयोषात्मनः स्मरना
शिमुपोत्ता गतस्तत्त्वं किं पुनस्त
तरायणाः अयं देवो मुनि वैद्यः
पक्ष ब्रह्मा वृहस्पतिः इत्याद्या

जायते तावदाववाचयते हरिं ॥
इति गारुडे विष्णुमाहात्म्ये ४२५
अध्यायः तस्य पादोदकपात्रादि
फलं इति इयं सुवि नामनेवे
य मुदरे हरेः पादोदकं च निर्मा
ल्यमस्तके यस्य सोऽच्युतः ॥
नैवेद्य मन्त्र तलसी विभिन्ने वि
शेषतः पादजले पिवेत्त योऽग्रा
ति नित्यं पुरतो मुनोः प्राप्नोति
सुमेधयुतो स भक्तिं ॥ इत्यो
इति यद्विदुः संगतलसी स्तोत्रं च
पादोदकं नैवेद्यं वज्रमयपात्र
इति ते गुर्वंगसा संगमं इति पा
द्मोत्तराखरे १ अध्यायः तस्य ना
मो युत्तमयो भवति तस्माच्छेषो
ऽसि कीर्तितः यस्य नोत्पति युक्ते
षु ब्रह्मैव वरुणादिषु यस्मा
न्मयवसे स्थानात्सत्कीर्तयसे
ऽच्युतः ब्रह्मणा मिन्दं रुद्रं च य
मं वरुणा मेव च निगदद्यादयं
यस्मात्तस्मादपि रिहोच्यसे सस्मा
नयसि भूतानि वपुषा यशसाश्चि
या विरेणा वपुषा देव तस्माच्चा
सि सनातनः यस्माद्ब्रह्मादेवो
देवो मुनयश्चोयते नरः नतेऽन्ने
तपि गच्छेति तेनानंतस्त्वय्यते
नक्षीयसे न

तस्मै कल्पकोटि शान्ते रपि न
स्मात्त मन्त्ररत्नाच्च विस्मयेति य
कीर्तये विष्टरूपं च तया सर्वेन
गत्स्यावर जगाम जगद्दिष्टभना
चैव विस्मयेति प्रकीर्तये विष्ट
भतिष्ठेनेति तं त्रेतोकोसचराचरं
सयत्तगंथर्वतरं समदभूत पञ्चगे
याप्य त्वामेव विप्रान्ते त्रेतोकोस
चराचरं तस्माद्विस्मयति योक्तः
सयमेव सयं भवा नाव इत्यय
तेषां पः अविभि स्तत्त्वदर्शिभिः
अयने तस्मत्सर्वं तेन नारायणाः
स्मृतः युगे युगे प्राप्तास्तो गोवि
न्तो विन्दसि तत्त्वतः गोविन्देति त
तोनाम्ना प्रोच्यसे अविभि स्तथा
दुष्पीकाणीदियापाद्ग स्तत्त्वता
न विप्रारराः इष्टिन्ने वर्तसे द्य
वा दुष्पीकेश स्तथाच्यसे वसेतित
यिभूतानि ब्रह्मादीनि युगस्ये ते
वावससि भूतेषु वास्तुदेव स्तद
चसे संकषयसि भूतानि कल्प
कल्प पुनः पुनः ततः संकषयाः
प्रोक्त स्तत्त्वज्ञानविप्रारदेः प्रस
देव नतिष्ठेति सदेवास्तत्र गतस्मा
प्रतिपुः सर्वधर्माणां प्रपुष्ट स्तेन
वोच्यते निरोधो विद्यते यस्मा
न्नेते भूतेषु कश्चनः अनिरुद्धस्त

२ यथा यथिमुवाच जाते प्रोक्तोः ॥

तः प्रोक्तः विश्वमेवमदधिभिः
इति माते १२२ अध्यायः विस्
लोक गमन कारणा यथा क
मेभोगी सकामः सान्निष्कामो
निरुपदवः स्याति द्वेदं तत्का
च पदे विस् निगमय पुनरा
गमने नास्ति तेषां निष्कामिनां
सति ये सेवेते च द्विभुजेकस
मात्मानमेवच गोलोकं तेनरा
यांति दिव्यरूप विधारिणाः ये
चनारायाणां भक्ता सेवेतेवचत
भुजे वैजंते यांति ते सर्व दिव्य
रूप विधारिणाः सकामिनो वै
सवाञ्च गत्वा वैजंतेमेवच
भारते पुनरायांति तेषां जन्म
हिजाति ७ कालेन ते च निष्का
मा भवन्नेवक्रमेणाव भक्तिं च
निर्मलां उदि तेभ्यो दास्यति
निष्प्रितं द्विभक्ताञ्च निष्कामाः स
भूम रदितादिजाः तेपि यांति
हरे लोकं क्रमादृक्ति वलाद
हे इति वसवेवर्त प्रकृतिवि
दे १४ अध्यायः विस् उरुत्तं क्रो
अवाणानत्त्रं यथा उपोष्पदा
हरीणां विस् उरुत्तं सयु
तो एकादश्याद्वेशाणं नरः प्रा
मोत्तमपायः इति तिष्ठारितत्वे

विस् कंदः ७ मूलविशेषः तस्य
यीयः विस् गुप्तः १ समुद्रः ३
वज्रसेपुटः ४ जलवासः ५ वृक्ष
कंदः ६ दीर्घपत्रः ७ हरिप्रियः ८
अस्पृशाः मुभुरत्वे शिशिर
त्वं पितृ दाह शाफहरत्वे रुच्य
त्वं संतर्पणकारित्वे च इतिरा
जनिर्वटः ॥
विस्क्राता स्त्री अपराजिता ३
समरः अपराजिताया अम्यात्
पजातिः तत्पर्यायः हरिकोता
१ नीलपद्मा ३ अपराजिता ४
नीलकोता ५ सुनीला ६ विक्ता
ता ७ उर्दिका ८ अस्पृशाः
कुरुते तिरुत्वे कफ वातामयवि
षदोषनाशित्वं मुभदत्वे च इतिरा
जनिर्वटः ॥ मेधाकारित्वं पारनिर्ले
विस् गुप्तः ७ वात्स्यायनमुनिः
यथा विस् गुप्तः स कौटिल्यश्चा
णको शोमिणोगुलः वात्स्याय
नो मंदनागः पतिराः स्वामि
नावपि इति विकारशेषः वि
सकंदः इति राजनिर्वटः
विस् गुप्तकं स्त्री चाणक्यमूलकं
इति राजनिर्वटः ॥
विस् गृहं स्त्री विस् मंदिरं श्रव

पुं इति हेमचंद्रः ॥ विस् ति सरावृत्ता करिष्यामि ह
रदकराणां फले यथा अष्टमुका रे रदं तेषां विलीयते पापं सर्व
समापुंते यः कुर्याद्वैभवं रदं नत जन्मशतोद्भवं ये नृमोदंति कल
स फलं स्याति वेत्ते शक्यते के स क्रियमाने हरे रदं तेषां
वचित इति हरि भक्तिविनासे ॥ पविनिर्मला वैभवं लोकमाप्नु
विलासः येस्तु देवालये विस्त्राः उः कनिष्ठं मध्यमे अष्टमुका
श्रुभ दारुमयकृते कारयेन्मन्यये पिता हरे रदं स्वर्गचतुस्रं
वापि शृणु तस्य फले मुने ॥ लोकं मोक्षं लभते क्रमात्
अदम्यदनि योगेन यजतो यम समतीते भविष्यं च कृतानां
राफले प्रामोति तत्फलं विस्त्रा मयुते नरः विलासं नयत्या
र्यः कारयति मंदिरं कृतानां श मु कारपिता हरे रदं दृष्ट्वा
त मागामि समतीते तथाश्रुते प्य यत्कले विष्ठा वाजिमेधा
कुर्याद्वैभवं नयत्युत्तलाक दिभि मंतेः प्राप्यते तन्मति
ता समजन्मकृते पापं तत्वे वाय नेव निवेश भवने हरे ॥
दि वावज विस्त्रालयविन्या येदताभिप्रायाः श्रुता गाविश
स प्रांभादेव नश्यति ॥ ये शाण्डिलि सतत्फलं मना
समलोकमया विस्त्र यस्तस्य कृत मोति कारयित्वा हरे रदं पक्षे
ते रदं प्रतिष्ठो समवाप्नोति स ७ रचिते रम्य पंचप्रासादसयु
नरः सामलौकिकी प्रशस्तेशे तं कारयित्वा हरे र्याम धृतपा
भूभागे प्रयात्ते भवने हरेः काय पो वनेदिवं लक्षणादसहस्र
पत्न्यविलाल्लोकास्तनरः प्रतिप ण शतेनाहंन वा हरे ॥
यते इष्टकानां च विन्यासायावद तत्वं फले समाख्याते तदीय
कीर्ति तिष्ठति तत्तद्वर्ष सदस्या रदरि द्रयोः पतितं यत्मानं
णि तत्कर्ता दिवि संस्थितः ॥ ततथाहं पतितं तथा समुद्रस्य
चिकीर्षा रपि कलस्य मंदिरं ७ हरे र्याम दिगुणं फलमाप्नुया
गुणकारिणाः नरस्य तय मायाति त इति वक्षिप्रगाणे वैभवं कि
पापं जन्मशतोद्भवं ॥ येध्याय यायोगे यमानुशासन नामाध्यायः

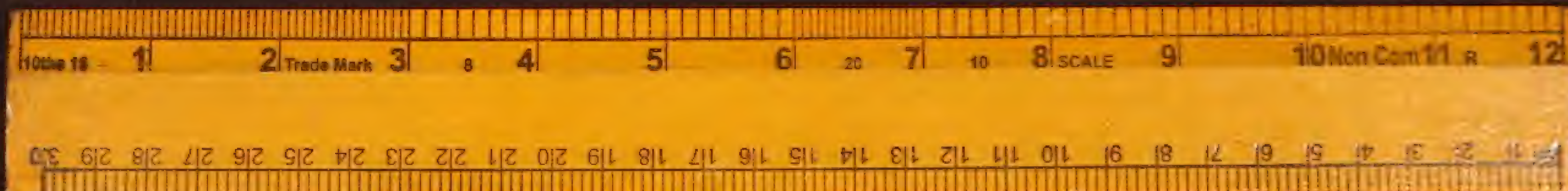
विष्णुचक्रं श्री हस्तेश्वरमय
 क्रविशेषः यथा विष्णुचक्रं क
 रेचिकं सर्वेषां चक्रवर्तिनां भ
 वस्यवाहना यस्य प्रभास विर
 शोऽपि इति विष्णुपुराणे । अ
 शे १३ अध्यायः शैवान्तराना
 कलेरेवा मय चक्रं इति तर्ही
 सुदर्शनचक्रं ॥
 विष्णुतैलं श्री अग्निनीकमा
 रकृतपक्वतैलविशेषः यथा
 स्नानीयं विष्णुतैलं च सर्वेषां
 विनिर्मितं इति ब्रह्मवैवर्ते गा
 पतिवर्गे १३ अध्यायः अथ स
 त्तविष्णुतैलं शालपानी वला
 मोरततैलनाः परस्परं च मू
 लानि वृद्धां प्रतिक्रम्य ॥
 प्रातावरी सरचरे पचेदतैः प
 तोस्मितैः तैलप्रस्य पयोदत्वा
 गव्यं वाने चतुर्गुणं अस्मिन्ने
 स्य पक्वस्य शाल वीर्यमतः परे
 वातातो नर नागाश्च पीत्वा दृढ
 तनुत्सवः ह्युत्पार्थ श्रुते वातासि
 गलगंदैः दितेक्षये प्राकगण्य
 रि पांशुत्व कामलादीवभेदके
 सीगां दिग्बन्धुहोच जगज्जने
 दिते दिते सीगा मस्यतरीणां
 वार्धस्थितिकं परं पतदंगर
 रैतैलं विष्णुना परिकीर्तितं ते
 इतः गोस्ततैरुतः वृद्धावर्तनी
 कटकायोः पुतिको नासाकरजः
 सरचरो किमसी । अ
 काथान्तरा भावात् सीरस्य चत
 गुणां जले कश्चिददाति स्तसतो
 रसागलैः पाको यवेरितः कश्चित्
 जले चतुर्गुणं तत्र वीर्यधानार्थं
 मारयेत् इति परि भाषा वला
 त कश्चिदिति पाठान्तरा काथान्
 र इति केवलसीरादि सरित
 तैलादिपाकेनातयेन तसर्वं पला
 चंदनं कुंकुमागुरु मुरा ककाल
 मोसीशरी श्रीवासस्य दग्धिपा
 शाशभत लोणीधुनोशोरक कल
 रि इति शैल जलमुष्णवी लवेण
 दिकं गव्यं द्रव्य मिदं प्रेदय मारि
 ले श्रीविष्णुतैलादिषु अथ वृद्धि
 स्तैलं जलधर मस्य गंधा जीवक
 र्धमको प्रादी काकोली सीरकाको
 लीजीवती मधुषष्टिका मधुष्टिका
 देवदारु पद्मकाष्ठं च सैन्धवं मोसी
 चेला त्वं जपं रक्तचंदनं शैल
 जं मंजिष्ठा मृगनाभिश्च सैतचनं
 नकुंजमे पाणी कुंदरु त्रिविधं
 ग्रंथिकं च नाडी तथा पतेषां प
 लिके भांगे तैलस्यापि तथा चकं

प्रातावरी रससनें दुग्धचापि स
 मंभवेत् विष्णुतैलचरं श्रेष्ठं सर्वे
 तातविकारनुत् ऊर्ध्ववातेऽथो
 वाते अंगविग्रह एव च शिरोम
 शिरोमध्यगता ये च मन्त्रास्तेभ
 गलग्रहेष्वस्युष्मति चैकांगगति
 र्यस्य विकल्पा येवातप्रभवो
 गा ये च पिते सपुद्गवाः सर्वोत्ता
 ज्ञाशयत्याश्च सूर्यस्तम इवोदितः
 इति भेषजप्रज्ञावली ॥
 विष्णुदेवतं । वि विष्णुधियाहरे
 वविष्णुदेवतं । गृहं सर्व देवतं
 यदनुक्तं हिनाजमाः तैतये विष्
 देवतं सर्वं वा विष्णुदेवतं
 इति मुहितले विष्णुधर्मोत्तरवच
 ने श्रवणान्तरे इति जो ति
 पं ॥
 विष्णुदेवता स्त्री एकादशीति
 शिः द्वादशीतिथिः यथा एकाद
 शीद्वादशी च प्रोक्ता श्रीवक्रपा
 णिनः त्रयोदशीतनंगस शिव
 सोक्ताचतुर्दशी इति स्मृतिः प
 कादशी मुपोषेव द्वादशीसमु
 पोषयेत् नवात्र विधितोषः ।
 साहभयो ह्येवता हरिः इति
 तिष्ठादितले ॥
 विष्णुधर्मः पुं शास्त्रविशेषः ॥
 यथा ब्रह्मचारिकां भविष्यपुरा
 णा अष्टा दशपुराणानि रामस्य
 चरिते तथा विष्णुधर्मादि शास्त्रा
 णिषिवधर्माश्च भारते कामं च
 पंचमा वेदो यस्मदाभारतं स्मृतं
 सोराश्च धर्मा रानेद मानवोक्ता
 महीयते जयेति नाम पतेषां
 श्रवदस्ति मनीषिणाः जयत्यनेन
 संसार मिति जय स्ततुभ्यः ३
 तितिष्ठादितले विद्याविशेषः य
 या अवाप जम्बा चेदं विष्
 धर्माद्य विद्या सवोत्तात्र नि
 निर्मितं तोच वसे महेस्वर ॥
 पादयो जंनुनो रुवी रुदरेह
 गुणारसि मुवे शिरस्यानुपूर्वा
 दोकारादि विनिर्दिष्टोऽं नमो
 नारायणायति विषयेय मयापि
 वा करमासे ततः ऊपातद्वाद
 शास्त्र विषया प्रावादि युका
 गतमंगुलं शुद्धपूर्वस न्यसेतद्वा
 दय ओकारं नुकारं ममसूहेनि
 मोकारं भुवो मध्ये शिवा ने
 आदिसूहेतः ओ विमवे नम इति
 इमे मेव मुरादरेत आत्मानं परमं

ताकं यथा ज्ञतो
 एकं गुणं सर्वकथि
 ते सर्व देवताः ॥ १३

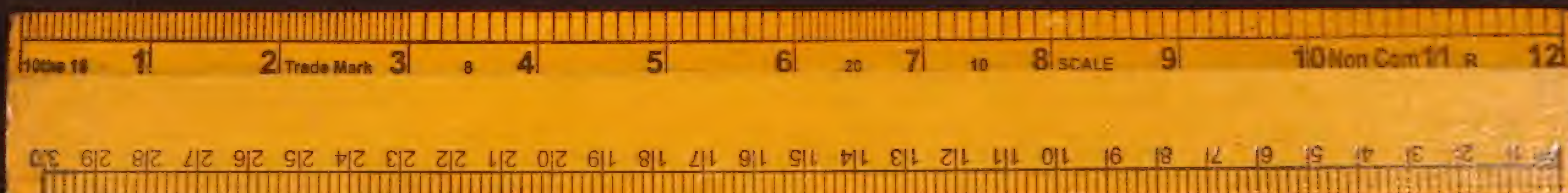
ध्यायेच्छेष घटशक्तिभि र्युतेम मां विदित्त्त दित्त व सदा न
मरत्तो ततः कुर्यान्मात्स्यसूत्रि न सिद्धश्च रत्त एतद्वा रयमाण
लेवत विविक्रम स्तयाकाशे यं यं पश्यति चत्तवा । स
स्थले रत्त वामनः श्रुत्या न वशी स्याद्विपाय्याच रोगानुक्तो
रसिद्धस्त रामो रत्त पर्वते दिवं व्रजेत् इति गारुडे १०
ध्यायः ॥
विष्णुधर्मोत्तरं श्री संरिताविशेषः
तत्र प्रश्नकर्ता जनमेजायसतः
वक्तारः शोभकादि ऋषयः तत्र
१० वृत्तान्ता स्तुत्ये दृष्ट्याः
विष्णुपंजरं श्री विष्णुकवचविशेषः
यथा प्रवक्ष्याम्यधुना तेतद्दे
सर्वे पंजरे शुभे नमो नमस्त
माविन् चक्र गदग सरपिने
श्रुत्वा रत्तस मां विष्णो तामहं
शरागं गतः गदोकोमोदकीर
गदग पद्मनाभामितपुत्रे या
मो रत्तस मां विष्णो त्वा महे
शरागगतः इत्यमाराय सोनरे
नमस्तपुरुषोत्तम ॥ प्रतीचो
रत्तमो विष्णो भवेत् शरागागते
पांचजम तथा शोले शोदेवा
पाण्य पंकजं प्रददौ रत्तमोविष्णो
आग्नेया यज्ञसूकर चर्मसर्पण
ते गदग त्विगे चद्रसमं तथा
नेत्रयोमोच रत्तस दिव्य मू
र्तकेकेशरित वैजयेती प्रभृता

तं श्रीवत्स कंठभूषण वायवां चराचरं भाव्यं विष्णं मेवैय
रत्तमो देव अश्वशीर्ष नमस्त तद्विष्णोः परमं पदे दिवी
ते वैजयेयं समारुह्य अंतरी वत्तरातते वितते तन्मदात्मनो
तेजनादेन मोत्ते रत्ताजित स विवेक ज्ञान वृद्धेच तद्वि विष्णोः
रा नमस्तैः स्तुतपरानित विशा परे पदे इति विष्णु प्रमाण ५
लासेसमारुह्य रत्तमोत्ते रसात ग्रंथे ८ अध्यायः ॥
ते अक्षुपायनमस्तुभ्यं ग्रहामीन विष्णुपदी स्त्री गंगा इत्यमरः
नमोस्तते करणीर्षोद्वि सर्वे ९ ग्रंथाः कारणा यथा नारदः
तथाभूजपंजरे कृत्यात्वे र कुलः पंचसहस्रादे समतीते
त मो देव नमस्त पुरुषोत्तम । सर्वस्वरी को गता सा मराभा
पतङ्क भगवता वेसवं पंजरे गतं व्याख्यात महेमि ना
महत् पुरो रत्तार्थ मीशोनका रायणाउवाच गंगा सरस्वती
स्यायना द्विजोत्तम यदासावा लक्ष्मी श्रैता स्तिवो हरेः प्रियः
शायमास दानवंतेदिवासरं तलसी सदित व्रह्मन्वतस्वः
चामरं रत्तवीजं च तथात्मात्त कीर्तिताः श्रुतो नारद उवाच
रकंटकान् इति वामने १३ वभूव साशुनिश्रेष्ठं गंगा नाम
अध्यायः ॥ यणाप्रिया श्रो केन प्रकारे
विष्णुपदे श्री आकाश इत्यमरः पा तन्मे व्याख्यात महेमि
तीरोदः इति मेदिनी ॥ नारायणाउवाच पुरावभूव
पद्मे इति हेमचंद्रः विष्णोः गोलोके गंगा सा इवत्रिणिगी
स्थान यथा अष्टाण्य उपाप राधा कृसांगमे भूता तदंशा
रमेदीणाशेषमि हेतवः यत्र त्स्त्रिणिगी द्वापिष्ठात् देवी
गत्वान शोचेति तद्विष्णोः परम सा त्रिणिगाप्रतिमा भूरि ।
पदे धर्मभुवाया स्तिष्ठति अत्रे सा सकामा कृस पार्थसमुवा
लोक साक्षिणाः तस्माद्योमज स सनजिता प्रफलवदनाद
योगेहा स्तद्विष्णोः परमं पदे ॥ योजवसंगम लालसा मूर्ति
यत्रैतदोते प्रोते व यद्गते स ता प्रभुपेण पुनकाकिते वि
शरा एतस्मिन्नेतरे तत्र विद्यामा

नाच राधिकामोषी विंशत्को रमे नश्यामां ललितो सती ॥
 दि वृता कोटिचंद्रमप्रभा । गंगा रहस्यविज्ञाय योगेन सि
 कोपेन रक्तपद्मास्या रक्तपद्मज हयोगिनी निरो भूय सभामध्या
 तोचना सचारु राग संयुक्तो त्वजले प्रविवेश सा राधा योगे
 ध्रुं कंपयतीरुषा तांच दृष्ट्वा नविज्ञाय सर्वज्ञावस्थितोच तो पा
 मुनयो ह्रस्वःसादर पूर्वकं उ नं कर्त्तुं समारंभे गंडूयात्सिद्धयोगि
 त्याच गंगासदसासेभाषांच नी गंगा रहस्यं विज्ञाययोगेन
 चकारसा ज्जालं परिपप्रच्छ सिद्धयोगिनी श्रीह्रस्व चरणोभो
 भीतातिविनयेन च ध्यानेन श जंविवेश प्रारणा ययो ॥
 रागा पत्रा श्रीह्रस्व चराणा मोलोकंचैव वैकुण्ठं ब्रह्मलोकां
 मुने तद्दृष्ट्वा स्थितो विसृभी रिक्तं तथा ददर्श राधा सर्वज्ञैव
 ताये चाभयं ददौ वभूव स्थि गंगाददर्शसा ब्रह्म विसृ शिवा
 रचिता सा सर्वेश्वरवेशा नेत येर्मन्दं दिवाकराः मनवो
 च कुट्टं सिंहासनस्थांच राधां गुनयः सर्वे देवाः सिद्धा क्षपस्विनः
 गा ददर्शसा पतस्मिन्नन्तरे रा मोलोकंच समाजामः शुक्कं हो
 था जगदीशमुवाचसा केयश प्लुतालुकाः सर्वे प्रणाम मोविन्दे
 गोश कल्याणीसस्मिता तन्मु सर्वेशं प्रकृतेः परं विज्ञाय त
 वास्तुने पश्येती सस्मितं पार्श्व दमिप्राय तानुवाच सुरेश्वरः श्री
 सकामा चक्रलोचना तेचापी भगवानुवाच आगताः सुमहाभा
 मां सन्निरीक्ष्यसकामः सस्मितः स गा गंगानयन कारणात् गंगाम
 दा सयि जीवति मोलोकभूता चराणोभोजे भयेन प्रारणं गता
 दुर्बुति गीदृशी त्वमेवैवचदहेत राधेमां पातमिल्लेती दृष्ट्वा मां
 वारं वारं वारं करोमि च तमा त्रिधानतः रास्यामीमां वदितु
 करोमि प्रेक्षाचस्तीजानिः स्ति तावयं ऊरुते निर्भया श्रीह्रस्व
 रथमानसा मंगद्वयोमां श्रिया मि स्पवचः श्रुत्वा सस्मितः कमलो
 ध्रुं मोलोकान्गच्छ लंपट अथ द्रवः तेषांच सर्वसाध्यां तो राधां श्री
 प्यावदि ते भद्रे भविष्यति वने ह्रस्व रजितो वत्सै अतर्मिः संतृप्त
 स्यां शेषव सत्ता सा राधा वत्सै कनलाचना गंगा वत्समा

किञ्चिन्मार्गकथनः यानां चतुर्णां
 वेदानामुवाच चतुराननः गंगात्
 द्वांसंभृता प्रभोश्च रासमंडले शु
 बयो ईश्वरपासा मुणयोः शोक
 रस्वरात् कृष्णांशा चत्त देशाच्च
 तत्कन्यासदृशी प्रिया तन्मित्र
 द्वां कृत्वा करोत एतन्नं तव
 भविष्यति पतिसस्या वैकुण्ठेश
 श्रुतर्भुजः ब्रह्माणो वचने श्रुत्वा
 स्वीचकारवसस्मिता वरिर्वभूव
 सारुलपादगुप्त नावायतः त
 त्रैव संवृताशोता तस्यां तेषां
 मध्यतः उवास तोयाडम्याय त
 दपिष्ठात्देवता तत्रायं ब्रह्माण
 किञ्चित्स्यापितव कमंडलौ किं
 विदध्यापिपरमि चेशैर्देवदशोत्त
 रः गंगा पैरापिकामंत्रं वृद्धौ
 कमलोद्भवः गंगा तामेवमंश
 मवैकुण्ठे प्रययौ सती गोलोके
 वस्थिता गंगावैकुण्ठे शिवलो
 कके ब्रह्मालोके तथाभ्यत्र य
 तत्र प्रराप्तिता तत्रैव सा ग
 ता गंगा वास्तया परमात्मनः नि
 र्गता विस्रपादाज्ञात्तेन विस्रप
 री स्मृता इति श्रीब्रह्मवैवर्ते
 कृतिखंडे गंगोपाख्याने ११ अ
 वृष वृश्चिक सिंह कुंभसंक्रांतयः यथा भविष्य मास्य ज्योतिषे
 यत्र मिथुन कन्यास मीनेच
 षडशीतयः वृषवृश्चिककुंभे
 सिंहे विस्रपरी स्मृता अपिच
 एवं षडशीत्यादिष्ववकाश
 मल भमाने अरोकषादश वि
 सेया नास्यः पश्चाच्च षोडशाका
 लः प्राणोर्कसंक्रांते विदद्विःपदि
 कौर्तिताः इतिज्ञाततपीये दिवा
 विस्रपरीविषये अतएव जवानि
 वृहद्वशिष्टौ प्राणयो विस्रपरी
 च प्राक्यश्चादपि षोडश तत्रस्त्रा
 नादिकले अयने कोरि गुणितं
 तत्तविस्रपरीषुच षडशीतिस
 संत षडशीत्या मुराहंत इति
 मिथ्यादितत्वे ॥
 विस्रपरीचक्रं ज्ञी ज्येष्ठाग्रहाय
 णाभाद फाल्गुनमासीय रविसं
 क्रमकालीन नक्षत्रविमासंगक
 शुभाशुभफलज्ञापक नराकारच
 क्रं यथा ऋते संक्रमणां यत्रवि
 स्त्रपयां भुवि तत्र चत्वारिद
 क्षिणो बौद्धो त्रिणि त्रीणि पदद्व
 ये चत्वारि वामबाहौ च हृदयेपे
 चर्तिर्दिशेत अक्षोर्ग हयं हयं यो
 ज्यं मूर्द्धि हौचैककं गुदे फले
 यथा गेगो भोग स्तथा याने

वंधने लाभ एव च ऐश्वर्यं गत
पूजा च अप्रमत्त रिति क्रमात्
इति ज्योतिस्तत्त्वं ॥
विष्णुभक्तिः स्त्री भगवत्सेवा य
था सूत उवाच विष्णुभक्तिं प्रव
क्ष्यामि यथा सर्वं मवाप्यते यथा
भक्त्या हरिं स्तुष्येन्न यथा नानेन
केनचित् सदतः श्रेयसो मूलं प्रस
दः प्राप्य संतेतः जीवितस्य फले
स्वाङ्ग इति स्मरणादहरेः भज
इत्येष वै धातुः सेवायां परिकी
र्तितः तस्मात्सेवा बुधैः प्रोक्ता
भक्ति साधनं भूयसी तेभक्ता
लोकनाथस्य नाम कर्मादिकी
तैने मुंचन्मश्रुणा संदर्शयते
च ह्यष्ट तनूरुदाः जगद्गातमं
हे प्राप्सदिव्यान् चरुणावयवाः
इह नित्यक्रियाः ऊर्ध्वैः स्निग्धा ये
वैसवास्तुते प्राणाम पूर्वकं ता
न्या यो वदेहेसवो हिसः तद्
तज्जनवास्तस्य पूजायां चानुमो
दने तत्कथा श्रवणो प्रीतिः स
खेज्जोगविक्रिया येन सर्वात्म
ना विष्णो भक्ता भावो निवेशि
तः विशेषीश्वर इष्टिश्च महाभा
गवतो हिसः विष्णोश्च कारणं
नित्यं तदत्र दम्भवर्जितं सय म

भर्त्तुने चैव यो विष्णुं चोपजीवति।
भक्तिवशविधा शेषा यस्मिन्नेक
पि वर्त्तते सविप्रेक्ष्यो मुनिः श्रीमा
नोजातः सच येदितः । तस्मै
देयं ततो ग्राह्यं सच प्रेक्षा यथा
हरिः स्मृतः संभाषितो वापि प्रणि
तो वा द्विजातमः पुनाति भगवद्
क्त स्तपसोपि यदृच्छया ॥
प्राणायाम प्रपन्नाय तवास्मीति च
यो वदेत् यमयं सर्वभूतेभ्यो इशा
देतद्भुते हरः मेव याजि सहस्र
भ्यः सर्वदेवान् पारगाः सर्वव
दानवित्कोटा विष्णुभक्तो विंश
ष्यते ऐकोतिकाश्च पुरुषा गच्छ
न्निपरमं परं एकान्तेनासमो वि
सूर्यस्मादेवां परायणाः तस्मादेका
न्तिनः प्रोक्ता सद्भगवत चेतसाः ।
प्रियाणामपि सर्वेषां देवदेवस्य
सुप्रियः आपत्तपि मदा यस्य भ
क्ति रयमभिचारिणी यात्रीतिर
विवेकानां विषयेष्वनपायिनी ।
विष्णुं संस्मरतः सा मे हृदयाज्जोष
यत अन्तर्गतोपि वेदानो सर्वज्ञा
स्तार्थवेद्यपि यो न सर्वेश्वरभक्त
स्तं विद्यात्पुरुषार्थनं ॥
नाथीत वेदशास्त्रोपि न कृताध
रसंस्मरः यो भक्तिं वहते विष्णो

नेन सर्वं कृते भवेत् यजानं क्र
तं मुद्यानां सर्वेषां पारगः य
पि नतां योति गतिं भक्ता यो
यांति मुनि सतम यः कश्चिदे
सुखो लोके मिथ्याचारोपनाश
मी पुनाति सकलान् लोकान् स
हस्तोऽमुं विवोदितः ये दशसाद
शान्तानः पापाचाररताः सन्था
तेपि यांति परं स्थानं नारायण
परायणाः इहा जनादेन भक्ति
ये देवाय भिचारिणी तदा कि
त्सर्गसुखं सैव निर्वोणा देवकी
भ्राम्यतां तत्र संसारे नराणां क
मंडुर्गमे दस्तावनमनो शेको
भक्तिवशे जनादेनः नष्टातोति
गुणान्दिव्यान् देवदेवस्य चक्रिणाः
सर्वे वाधिरो ज्ञेयः सर्वधर्मव
द्विष्टतः नास्ति संकीर्तिते विष्णो
यस्य पुंसो न जायते शरीरे पुल
कोद्भासि तदेवैतं ज्ञापोपमे
यस्मिन्स्मरते दिनश्रेष्ठ मुक्तिरप्य
चिरादेवैतं विष्णो निविष्ट मन
सां किंपुन हंजिन तयः सपु
रुषमभिवीक्ष्य पाशरत्नं वद
ति यमः किल तस्य कारां मु
ले परिहर मधुसूदन प्रपन्ना
भु रर मन्यन्ता न्येसवाणा ।
अपि चेन्मंडरा

चोरो भजते मामनन्यभाक् सा
धुरैव समन्ततः सम्यग्यवसिन्नो
हिमः सिद्धं भवति परमात्मा प्रा
प्यच्छांति नियच्छति विप्रेन्द्रप
तिजानीहि विष्णुभक्तो न प्रपति
धर्माशु कामैः किंतस्य मुक्ति
स्तस्य कर स्थिता समस्त जगतां
मूलयस्य भक्तिः शिरा इरे देवी
शेषा गुणमयी हे माया हर
यथा तमेव ये प्रपद्यन्ते माया
मेतो भवेति ते कियदाश्रयेण
सामिष्यते हरिभयसः भक्त्या
राध्यते विष्णु नान्यत्तज्जोकारणा
नरां विविधे रंते न पुण्येनी
मुलेपेनः तोष मेति महात्मासा
यथा भक्ता जनादेनः सं
सार विषदृक्षस्य हे फले सुखेता
गमे कदाचित्केशव भक्तिस्त
इत्तै वा समागमः पदेषु पु
पुण्येषु फलेषु तोये सुकष्ट न
भेद सदैव सत्स भक्त्यैकल
भ्ये पुरुषे पुराणा मुक्त्यै कथं न
क्रियते प्रयत्नः आस्तोदयस्ति
पितरः प्रन्यन्निपितामहाः वे
सुखोऽस्तुलनेनातः सनः संतारयि
ष्यति अज्ञानिनः सुखेरे समपि
क्षिपति ये वापि शिशुपाल स
योधनाद्याः

शक्तिं गताः स्मरणाभावे विभूत
पापाः कः संशयः परमभक्तिम-
तो जनानो शरणं तं प्रपन्ना ये
ध्यानयोगविवर्जिताः तेषाम-
सु मतिक्रम्य योति तद्वैलव्यं
दे भवेत्तु क्लेशशतारुतस्त-
था परिभ्रमन्निद्रिय वृत्तकः
पथैः नियम्यतो माधवमे मनो
हय स्वदहन्निशंको हृद्भक्ति
बंधने विस्मरेव परं वसदा
भेदमिदं पठते वेद सिद्धान्त
मार्गेषु तं वृत्तानेति मोहिताः
वसति हृदि सनातने च तस्मि
भवति पुमान्मगतोः ससौम्य
रूपः सिति वसन मतिरम्यमा
त्मनोः नृः कथयति वारुतये
वमानपतेः इति गारुडे ३१
अध्यायः ॥
विष्णुमाया स्त्री उर्गा यथा ।
नारद उवाच उर्गानारायणीया
ना विष्णुमाया शिवा सती निमा
सता भगवती सर्वाणी सर्वमेग
ला अंविका वैष्णवी गोरी पावे
तीचसनातनी नामानि कोपुमो
तात्रिष्णुभाति शुभानि शुभदा
निच अर्घ्योपश नाशोच सर्वेषां
मीप्सितेवरे बुद्धि वेदविरोधवरे
सर्वे

संमते नारायण उवाच सदा
माया पुरा सद्यो विष्णुना परमा
त्मना मोहिते मायया विष्णुवि-
मायाच कीर्तिता इति ब्रह्मवेव
ने प्रकृतिवदे ५४ अध्यायः अथि
ब्रह्मोवाच विष्णुमाया स्त्रे हत
महामाया जगन्मयी नात्या से
मोदकरी स्यात्संस्था साविष्णुपा
सिका तस्मादहं विलम्बायोग
निद्रो जगत्पते स्तोमिमा चा
रुत्पेरा शंकर मोदपिप्पति
भवाश्चरततामेव यन्तोविच
रूपिणी यथा तव सुता भूता
रजनाया भविष्यति इति का
लिकापुराणे ५ अध्यायः ॥
विष्णुपराः ५ अध्यायः ॥
सर्व कल्किपिता यथा नारद
उवाच अरो वलवती माया स
वर्षाभ्यमयी शुभा पितरं मातरं
विष्णो नैव भवेति कर्तृचित ॥
एतौ नारायणो यस्य सतः क
ल्किर्जगत्पतिः तं विहाय विष्णु
यथा मतो शक्ति मभीप्सति ॥
विविचोत्थं ब्रह्मसतः शर ब्रह्म
यथा सतं विविक्ते विष्णुपरां
ब्रह्मसंयदिवहनं इति कल्कि
पुराणे ३ अध्यायः ॥

विष्णुपराः ५ गुरुः इत्यमरः
विष्णोः सत्त्वनश्च ॥
विष्णुपराः ५ परीक्षितानः ।
यथा देवेनाप्रतिवातेन शुक्ले
संस्था मुपेपुषि रातो वोः नुय
राणीय विष्णुना प्रभवविष्णुना
तस्मान्नाद्या विष्णुपते लोके
एवाति गमिष्यति न सन्देहो
महाभाग महाभागवतो मस्तं
इति श्रीमद्भगवते स्कन्धे १५ अध्या-
विष्णुलिङ्गी स्त्री वर्तिकापदी
इति त्रिकोऽणेषः ॥
विष्णुवत्तमा स्त्री तनुमी । इति
राजनिर्वर्तः ॥ तस्मीः
यथा त्रैलोक्य एजिते मातः क
मने विष्णुवत्तमे यथा त्वमच-
ला कुंभ तथा भव मपि पिय
रा इति तं वसारः अग्निशिखार
तः इति प्रादु चंडिका ॥
विष्णुवाहनः ५ गुरुः इतिरेम
वेदः ॥
विष्णुवाद्यः ५ गुरुः इतिश
वृत्तावली ॥
विष्णुः ५ धनुर्गणाशब्दः इम
मरः धनुर्गणास स्तान् शंकारो
विष्णुः स्फुरशिव स्फूर्तिवते
धुव

स्यैधावोदेति निपातः किंवा
स्फुरपातो उपे विष्णुभेत्पादिना
पात्तिक पत्तातिस्कारो रन्मसो
मूर्धनवम्भ इति भरतः ॥
विष्णुः वि विषेणा यो वध्यः
इत्यमरः ॥
विष्णुः वि हिंसः इत्यणदिको
षः ॥
विष्णुः य परितः सर्वतः ।
इत्यमरः ॥ त
विष्णुः विष्णुः इतिशब्द
रत्तावतो विष्णुं अचति इत्यर्थे
वि लिङ्गे ॥
विष्णुर्वचनः ५ विष्णुः इत्यमरः
विष्णोर्निर्मात्स्यपारी यथा ।
निर्मात्स्यपारी विष्णो लु विष्णुर्वे
नश्चतुर्भुजः शाल चक्र गदापा
णिदीर्घशमश्रु तंदापरः रक्तपि
गलवर्णास्त सितपद्मा परिस्थितः
पद्मतीयः स्वरात्तेन सेयुतो विदु
नेतुना कीर्तित स्तस्य मेघोः
ये तेन ते परिप्रेक्ष्येत इति का
लिकापुराणे ८२ अध्यायः ॥
त्रयोदशमनुः यथा तत्तश्चमेरु
मावर्णीः ब्रह्मसत्त्वमनुः सतः स
तश्च सत्त्वामाच विष्णुर्वचनोम
नु लया इति मात्स्ये ६ अध्यायः

विसर्गेनपिया स्त्री वाराही
वामारद्याल इति भाषा इत्य
मरः लक्ष्मीः विषक्तेनो विस
क्तस्य प्रिया ॥
विषक्तेना स्त्री प्रियंगुः इत्य
मरः
विषाणनें स्त्री भोजनं इतिज
राधरः शङ्कराणां यथा विष
राति वीणा इति मुग्धबोधया
कराणां ॥
विषाणनें वि सर्वतो गामी वि
श्वगोवति इत्यमरः ॥
विषाणाः पुं भक्ताणां इति हे
मचन्द्रः ॥
विसें स्त्री मृगालं इत्यमरः ॥
विसर्केटिका स्त्री बलाका इत्य
मरः ॥
विसर्कस्य स्त्री कमलं इतिरा
जनिर्वन्दः ॥
विसर्कटः पुं सिंहः इतिशब्द
वेदिका इगदीवृत्तः इति राज
निर्वन्दः ॥
विसर्जं स्त्री यज्ञं विसंमृणाते
तज्जातत्वात् ॥
विसर्जाभिः पुं यज्ञिनी पद्मस
मूहः इति त्रिकोटशेषः ॥
विसर्गस्य स्त्री यज्ञं इत्यमरः ॥

विसर्गादः पुं विप्रलम्भः इत्य
मरः ॥
विसर्गः पुं समुद्रः इत्यमरः ॥
प्रसरः इति मेदिनी ॥
विसर्गः पुं दानं त्यागः मत
निर्गमः विसर्जनीयः सूर्यस्याय
तभेदः इति मेदिनी मोक्षः
इति हलायुधः विसर्गः ॥ इति
शब्दरत्नावली विषोषस्यः यथा
पुरुषानुवर्तनीयानां मेतेषां वास
नामयः विसर्गः यः समाहारो वी
जादीनेचराचरं ॥
इति श्रीभागवते विसर्जनीयस्य
पर्यायः यः सर्गो रसना वक्तुं वि
सर्गश्च द्विविधः नादोद्देश्यः
हंमात्रा कल्पराशी सदाशिवः
अनुच्चार्योत्तरीयाच विष्णुमाटक
लापरा इति वीजवर्णाभिधाने
अपिच अः कवको महासेनः क
ला पूर्णा मृता हरिः इच्छा भद्रा
गणेशश्चरति विद्यामाली सति
द्विविध रसना सोमोः निरुहोऽः
तत्सर्वकः द्विनिकः ऊरुते वज्रः
सर्गः शक्तिनिष्ठाकरः सदुरीस
यशानेता गगनाथो महेश्वरः इति
वीजवर्णाभिधानान्तरे ॥ अथ
विसर्गः सर्ग माख्यातो विपदि

प्रयमानसः अनिरुद्धो महेश्वरा
निकालोपि रमापिच इति
वार्ताभिधानं ॥
विसर्जनं स्त्री दानं इत्यमरः
परित्यागः संश्लेषाणां ॥ इति
मेदिनी ॥
विसर्पः पुं रोगविशेषः तस्य
र्यायः ॥ विसर्पिः २ सचिवाम
यः ३ इति राजनिर्वन्दः तत्र वि
प्रकृष्टे निदाने संख्या निरुक्ति
चाह ल वागा कटुमादि सेवना
दोषकोपातेः विसर्पः समयात्ते
यः सर्वतः परिसर्पेणात् ॥
आदिशशश्चरकोक्त हरितशाक
पिंडाक प्रभृतीनां ग्रहाणां ॥
समयात्ते विवृणोति पृथक्च
यस्मिंश्चैको विसर्पो हृद्दजा
स्वयः वातिकः पैतिकश्चैव कफ
जः सान्निपातिकः चत्वार पते
वी सर्पा वक्ष्यते हृद्दजा स्वयः
आग्नेया वात पिताभ्यां ग्रन्थात्
कफवातजः यस्तु कटुमकोद्वा
ः सपित्त कफसंभवः ॥ वि
सर्प दोष इष्ट्याणि संहराह र
क्तं लसीका त्वष्ट्रासे हृष्टे दो
षा स्वयो मलाः विसर्पाणां स
मुत्पत्ते हेतवः समयातवः ॥

त्रयो मलाः वात पित्तकफाः
दोषाः हृष्टका इत्यर्थः ग्रन्था
दोषा मला इत्यत्र पुनरुक्ति दो
षाः गलिष्यत ॥ वातिक
सुप्ततामाह तत्र वातात्परीम
यो वातान्तर समवयः शोफस्तु
रणा निस्तोद भेदायामार्ति र्द्वयं
वान् परीसर्पो विसर्पः वात
ज्वर समवयः शिरो रुद्धाचोद
रभूलादि युक्तः भेदः विदार
गोनेवयथा आयासः आकष
गोनेव यथा पैतिक मार पिता
दुत गतिः पित्तान्तरनिर्गोः भिलो
दितः दुतगतिः शीघ्रप्रसरणाशी
शीलः अग्निकमार कफात्केद
पुतः स्निग्धः कफान्तर समानरुक्
सान्निपातिक मार सन्निपातसमु
त्पन्नश्च सर्वरूप समन्वितः वात
पैतिकस्यापि विसर्पोऽयस्य वल
सणा मार वात पित्त ज्वरकारि
मूर्च्छातीसार तृड भ्रमः अग्नि
भेदाग्निसदन तमकारोचकं मु
तः करोति सर्व मंगल रोमंगा
रावकीर्णावत यं यं देशं वि
सर्गश्च संसर्पति भवेत् सप्तः
शोतो गारासितो मीलो रक्तोवा
सपचीयते अग्निदग्ध इव स्रो

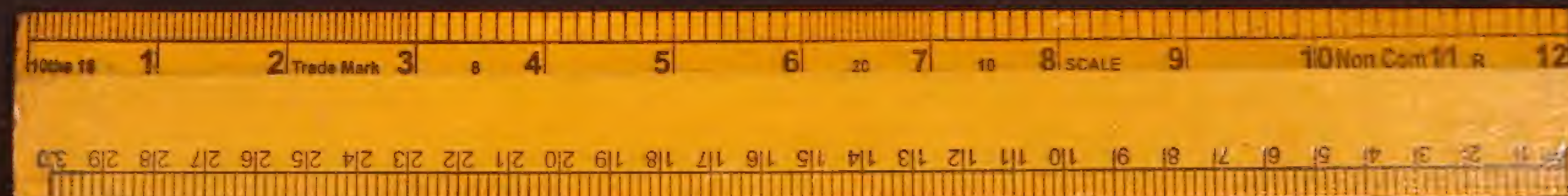

देः प्रीतिगतादुतं सः समान
सारी वीसर्पः स्यादतो निवत्त
तः अथेतो गं हेरसंता निद्रां
स्यामीहं पी नभते नरः क्वचि
मोरतिश्लो भूमिशय्यासनादि
पु चेष्टमान स्ततः क्लिष्टमनो
देह समुद्रवां इः प्रवोयोः श्रुते
निद्रां प्रीतिविसर्प उच्यते स्फोटः
उपवीयत इत्यन्वयः समानसा
रीहृदयानुसरी हरेलीसर्प इत्य
न्वयः हिमो रिको इत्येतत्
तत्तं श्रेयत मनोरेहसमुद्रवां
इं मरणादयो अश्रुते प्रामोति
वातश्लेष्मिक ग्रन्थिविसर्पमाह
कफेन रुद्धः पवनोभित्वातेव
था कफं रक्तं वाहृदरक्तस्यत्वं
किशरा स्त्रायुमांसगं ॥
हृषयित्वा तदीर्घायुर्वृत्तस्यत्वं
स्वरात्मनो ग्रन्थीनो ऊरुतेमा
तोरक्तानो तीव्ररुग्गरा स्यासका
शास्य वैरस्य शोष रिको वमि
ध्रुमैः मोह वैवापि मूर्च्छांग भंगो
ग सदने युतः इत्ययं ग्रन्थीवीस
र्पो वात श्लेष्म प्रकोपजः कफेन
स्वरेतद्वेष्टेन पवनोपि स्वेदतद
ष्टः तेना वातश्लेष्मिकः तं कफं

वज्रभा भित्वा रक्तं वा हृषयित्वा
इत्यन्वयः त्वगादिक मिति रक्तं
शेषां पित्त श्लेष्मिकं कर्दमाद्य
विसर्पमाह कफपित्त ज्वरालेभा
निद्रा तंश शिरोरुजा अंगव
साद वित्तप प्रलापोरचकुभमा
मूर्च्छाग्रि हानि भेदोः स्थापिपा
संदिय गोरवं आमोपवेशनं ले
प स्त्रोतसोच विसर्पति ॥
प्रायेणामाशये रक्तज्वरेकदेशं
नवातिरुक् पिडकै र्वकीर्णोति
पीतलोहित पांडुरैः स्त्रि र्पो सितो
मेवकाभो मलिनः शोफवान् य
रुः गंभीरपाकः प्राज्ञोष्माक्षिप्तः
क्लिष्टो विदीर्यते पंकजकशीर्षो
मांसस्य स्पष्टस्त्रायु शिरागणाः
शवगं पिश्र वीसर्पः कर्दमाद्य
मुशंतिते सव सर्पति एकदेश
मिसन्वयः पिडकैः पिडकाभिः
ग्रवकीर्णः व्याप्तः असितः कृष्णः
मेवकाः रक्तवृमः प्राज्ञोष्माप्रवरो
ष्मा स्पष्टः क्लिष्टो वदीर्यते स्पष्टः
जादो भवति विदीर्यते च पंक
जककर्दमवर्णात्तद्वत् सः ।
शीर्षां मांसः गलितमांसः अतएव
स्पष्टस्त्रायु शिरागणाः ॥ सावि
णतिकमाह सन्निपात समुत्पत्त

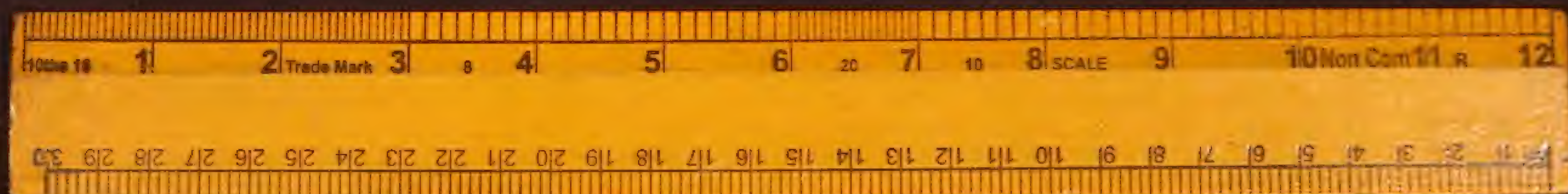
सर्वरूप समन्वितः ॥ ततश्च
विसर्पमाह वाहरेतोः कताकुहः
सरक्तं पित्तमोरयन् । वीसर्प
सारुतः ऊर्ध्वोक्तलस्य सटशैथिलः
स्फोटः शोष ज्वररुक्तादायं प्रपा
वशोपितं । वाहरेतोः शस्त
प्रहार व्यालदन्त नासायुगंते
तोः प्रपावशोपितं शुभ्रवर्णरक्तं
उपद्रवानाह ज्वरलीसार वमयुक्त
आमासदागणकमाः शरोचक विपा
कौच विसर्पाणा मुपद्रवाः साध्यता
दिक माह सिध्यति वात कफपित्त
कृता विसर्पाः सर्वात्मक तत्तत्कृत
न सिद्धि मेति पित्रात्मको जनवपुः
अ भवेदसाध्यः कृच्छ्राश्च मर्मस
भवेति च सर्व एव पित्रात्मको जन
वपुः पित्तजः सन्तज्जलवाणः ।
सर्वपवासाध्या अपि ॥
अथ विसर्पस्य चिकित्सा विरेक
वमनालेप सचनास विमोक्षणाः
उपाचरेद्यथादीपे विसर्पाननवि
दादिभिः रास्त्रा नीलोत्पलदाह
चंदनं मधुकं वला । चूतेली
रयुतो लेपो वातवीसर्प नाशनः
चंदन मंत्र रक्तं ग्राह्यं कसेरुमं
गाटक पम गुंदैः सशेवलेः ।

सोमल कर्दमेश वसान्तरे
पित्त कृते विसर्प लेपो वि
पेयः सचुतः सशीतः विफला
पयकोशीर समंगा करवीरकं
वलमूल मवेताच लेपः श्लेष्म
विसर्पहा समंगान्तालः वात
पित्तप्रशमन मग्नि वीसर्पणो
दिते वातश्लेष्महरं कर्मशयि वी
सर्पणो दिते पित्त श्लेष्म प्रशम
ने दिते कर्दममंत्रकं विदोषज
क्रिया ऊर्ध्वोक्तसर्व विमलापहा
शिरीषवटी नत चंदनेला मासी
हमिश्रहयजुस वालैः लेपो दशा
गः सचुतः प्रयोज्यो विसर्पज्ज्वर
शोषहारी नतं तगरे चंदन मंत्र
रक्तं ग्राह्यं दशाहोलेपः ॥
परिषेकाः घृतेपाश्च शस्यते प
चुवत्कलेः पयकोशीर मधुकं
चंदनेला विसर्पणो भूनिम्बसि
हः विसर्प राह ज्वर शोषकं
द विस्फोट रसा वमिरुक्त
षोयः ऊशानि यानि सर्पोषि व
गापुविविधेषु च विसर्पं तानियो
ज्यानि सेकालेपन भोजनैः
कर्दम समच्छद लोगतोक्तं स्तु
संकटगधानल भंगराजः तैलेनि

शामूत्रविषे विपक्वं विस्पर्ष
विस्फोटविचर्विकां करेजादि
तेलं कृष्णमय स्फोट मस्तरि
कोक्तविकिसयाप्याशु हरेदि
सर्पात् विकाराद्यारिशाध्यायी
मान् व्राणं क्रमेणोपचरेयथा
क्तं इति विस्पर्षापिकारः इति
भावप्रकाशः ॥
विस्पर्षां क्ली प्रसरः इत्यमरः
तन्नु व्राण विदपादे विस्पर्षां
इति भरतः ॥
विस्पर्षिः पुं विस्पर्षः इतिरा-
जनिर्वेदः ॥
विमले क्ली पतवः इति वि-
काउशेषः ॥
विमारः पुं मत्स्यः इत्यमरः
विमारिणी स्त्री माघपाणी ३
तिराजनिर्वेदः ॥
विमारितः वि प्रसारितः वि
एवं न्यत्त स्थातोः क्त प्राप्ये
ननिष्पन्नः विमारीने वि प्रसर
णाशीलः तस्यार्थायः विस्तरः
२ विस्तरः १ प्रसारी इत्यमरः
विमिनी स्त्री पद्मिनी इत्यमरः
स्यार्थान् इति राजनिर्वेदः ॥
विस्तरितं क्ली अनुतापः इति
जटाधरः ॥
विस्तरं वि विस्तरं ॥ इत्यमरः
विस्तरः वि प्रसरणाशीलः इत्य
मरः विस्तरा गतिविशेषः ॥
विस्तरा नदः विस्तरा नदी
विस्तरं तेल मित्यादि विस्तर
ति विस्तरः सगतौ स्वरपस्त्री
णिति स्वरपस्त्र तमिति तन
इति भरतः ॥
विस्तरः वि प्रसरणाशीलः इत्य
मरः ॥
विस्तरः वि निक्षिप्तः इति जटा
धरः विशेषण सृष्ट्य ॥
विस्तः पुं क्ली हेमोः क्षाः अर्णा
तिरतिका परिमित सर्गा इत्य
मरः ॥
विस्तरः पुं शब्दस्यविस्तरः इत्य
मरः वाक्यपंचः विस्तरः ॥
प्रणायः इति मेदिनी पीठः
समूहः इति शब्दरत्नावली ॥
विस्तरः पुं विरेपः विस्तीर्णता
तस्यार्थायः विग्रहः २ व्यासः ३
इत्यमरः क्तस्यः इति मेदिनी ॥
विस्तीर्णः वि विपुलं विस्तरं
यथा विस्तीर्णो विकटं वरं वि
शालं विपुलं पृष्ठ इति जटाधरः
विस्तीर्णपां क्ली मानकं इति

शब्द चेदिका ॥
विस्तरतः वि लघुविस्तरः त
तस्यार्थायः विस्तरं २ तत् ३ इत्य
मरः ॥
विस्फटः वि समष्टः यथा ति
सष्ट मद्रुत शोते स्मशतरपदे
तथा कलम्बर समापुक्तं रसभा
वसमन्वितं इति तिथ्यादितत्वे
विस्फारः पुं यवर्गणाशब्दः इत्य
मरः अस्य विवर्णो मूर्धन्यकार
मध्य विकारशब्दे दृष्ट्य ॥
विस्फारितः वि प्रकाशितः च
लितः वि पूर्व न्यत स्फुर यातोः
क्त प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
विस्फुरितः वि स्फूर्तिविशिष्टः
चंचलः यथा रक्तं कृतो गेव
रक्त विस्फुरितेक्षणं वेष्टितेना
गपाशेन धुक्करी भीषणानने
इति दशभुजादुर्गाध्यानेकदेशः ॥
विस्फुरितः पुं विषभेदः ॥ इति
हेचंदः अग्रिकाणां च ॥
विस्फोटः पुं विरुहस्फोटकः वि
स्फोरा इति भाषा तस्यार्थायः ॥
पिटकः २ पिटका ३ पिटकं ४
इत्यमरः विटकः ५ विटका ६
विटकं ७ इति तट्टीका स्फोटकः
८ स्फोटः ९ इति राजनिर्वेदः ॥
तस्य विप्रकृष्टनिदान पूर्विकां
संप्राप्तिमार कद्रुत तीक्ष्ण
स विदति तत् तौ रतीर्णाय
शानातपेय तथार्थदोषा विस्
पसर्पणेन ऊयेति दोषा पवन
दयस्तु त्वच माश्रित्य तेरक्तमा
साय्यीति मद्रुष्य च वीराकुर्व
ति विस्फोरात्सर्वज्वर पुरःसरा
न स्फुटदोषेण स्फुट हेतुकशी
तोलादीनामतिपोगेन स्फुटवि
तादा विदार वैपरीत्येन त्वच
माश्रित्य विस्फाटान्कुर्वन्तीत्यर्थाः
नरपुरःसरान् नरपूर्वान् इत्यमा
र अग्निदग्निभाः स्फोटाः सज्ज
रा रक्त पित्तजाः कुचित्सर्वत्र
वादेरे विस्फोरा इति तेस्मत्ताः
रक्तपित्तजाः पित्तेन सर्वे विस्फो
रेषु रक्तपित्तयोः प्रधानकारणान्ते
यथा मूलेषु वातस्य तथा वाता
नुगति रपि कोष्ठया तथा च भो
जः यदा रक्तं च पित्तं च वातेना
नुगतं त्वच अग्निदग्निभास्फो
टात्कुरुतः सर्वदेहभागान् ॥
वातिकमाह शिरोरुक् मूलभू
पिष्ट ज्वर हृद् पूर्वभेदेन सकृ
स्वर्गात्ते चेति वात विस्फाटनत्
ता मूल मंत्र तोदयं पैतिकमा
ह नर दाह रुजा पाकः ताव

स्त्र्यासमन्वितं पीत लोहित उपद्रवानाद तद्व्यासमांससंको
 वार्णं पित विष्कोट लतां य दारद्विका मर जराः विषय
 रुनादियं स्फोटेष वात ये मर्मसंरोधा सेवा मुक्ता उपद्रवाः
 तिक मार वात पित कृतोय मांसस कोयः मांसस्य शतितले
 स्त तत्र सु स्त्रीवेदनाः स्नेमि मर्मसंरोधो मर्मवधा तेषां विष्को
 तं गोधवं कंदु भवेदात वला टकानां केविउपद्रवाणां लताणां
 सने पित श्लेष्मिकमाद कंदुरा न्तरं पठेति हिक्का सासोः रुचि
 होचर स्फुटिजायते कफ पति स्त्र्या सांगमरो रुचियथा वि
 के सान्निपातिक मार मध्ये नि सर्पन्तर ह्युत्तमा विष्कोटानां मु
 मोत्रत स्फोटः कठिनः स्त्र्यप कृद्वाः साध्यत्वादिक मार एक
 कवान राग दाद तेषां मोदह्य दोषात्पितः साध्यः कृद्वासाध्य
 दि मूर्च्छा रुजा जराः प्रलापावे हि दोषजः सर्वे नृपात्पितो वारोहा
 पपु यत्र सोः साध्यश्च विदोषनः साध्यो भूष पदवः अथ विष्को
 मोहा विषरीतज्ञानं मूर्च्छा सर्व टस्य विकित्सा विष्कोटे लेवनं
 शासनम्युता रक्तज मार कार्यं वमनं पथ्य भोजनं यथा
 वेदितव्याश्च रक्तेन पेटिकेन च दोष वले वीस प्रभुताश्च विरेच
 हेतना गुंजा फल समा रक्तार न जीर्णाः शान्ति येवा अद्वा सम
 कृत्वा विदादि न ते सिद्धि राश्चाढकी तथा पतान्त्रानि वि
 समायानि अद्वा योगशतैरपि स्फोट दितानि मुनेया वुवन
 पेटिकेन च हेतना पितस्य हे हे पंचमूत्रो राक्ताच दोषेशीरं
 तना कदादिना रक्तस्य पितः दुर्गन्धभा शुद्धी धान्यकं मुक्त
 स्य तत्पतान्त्रं च तेषां पते मेघो कायं पिदेन्नरः विष्कोट
 चाष्टविधा वाया यान्त्रोपि भवे ज्ञाशयत्वाश्च समीराणां निमित्तका
 दये तस्मिन्त्रं यथा तीव्राश्च न शक्ता कासये त्वन्तरं परोता
 युक्ताभिजायते तस्मिन्निर्गते रिष्ट वासकैः कडुका लाजडस
 स्नायुप्रतयानस्य वदितेः न शोः पेटिके ससितं वृते ।
 व्रवातिकविष्कोट क्रिया कार्या भूनिस्व सबचा वासा विफनेंद्र
 विज्ञानता

वत्सकैः पिचुमर्द परोलाभ्यांकफ विशाला करवीरं च अकंतीरं सक
 जे मधुप्रकम्पते ॥ किरा मने पषांच कार्षिको भागोविष
 ततिककारिष्ट घृष्टाक्यामुद वा सार्हपले भवेत् ॥ प्रस्थ क
 सकैः पटोल पपेटोपीर विफ टकतेलस्य गोमुत्रहृणा पचेत्
 लाकोटनात्पितैः कृषिते होदशा सत्यात्रे लोदपाचेवा शने स्मृह
 गत सर्वे विष्कोट नाशने वि प्रिना पचेत् यामा विचर्विका
 स्फोटव्याधिनाशाय तंदुलानुद प तेव दडु विष्कोटकानिच ग्राम
 धितैः वीजैः ऊटन वृत्तस्य लेपः जेन प्राणशंति कोमलत्वं च जा
 कार्या विज्ञानता ॥ छिन्ना यते प्रसृतान्यति स्थिराणि तैले
 पटोल भूनिस्व वासकारिष्ट पर्य ननेन अतयेत् विरोत्थितमपिस्थि
 दैः त्वदिगभ्युत्तैः कायो हेतिवि रे विवर्णां तत्प्राणाभवेत् अपि
 स्फोटकं जरे ॥ चन्दनं नाग च भूनिस्व निस्त्रिफला पपेटेश्च
 पुष्पचसारिवा तंदुलीयक शि शृते जले पटोल मुस्तकाभ्यां च
 रीष वत्कले जाली लेपः सादादना वासकेन च नाशयेत् विष्कोटका
 शनः उत्तले चंदनं लोथमुशीरशारि नि यक्तानि नात्र कार्या विचार
 वा हृये जलनपिष्टे लेपेन स्फोटरा णा इति गारुडे ॥ १८ ॥ अथायः
 शान्तिनाशनं पुत्रजीवस्य मत्तानं ज विष्कोटकस्य स्वरूपे यथा स्फो
 लेपिष्टा प्रतेपयेत् काल स्फोटे टाः प्रपावारणा भासा विस्फाराः
 वियस्फोटे सरो दन्मात्सवेरने ॥ स्रस्तुत्तवः इति भावप्रकाशः
 कताग्रंथि गतग्रंथिकार्थग्रंथिच विस्मयः पुं आश्रयं तत्पर्यायः
 नाशयेत् अग्न्यं स्फोटकं ताव अद्वा २ ही ३ इतमरः अग्न्यदद्गुते
 पुत्रजीवो विनाशयेत् इति वि शृष्टे दृष्टवं अद्गतो विस्मयस्या
 स्फोटकाधिकारः इति भावप्रका पिस्मयस्याधिभावो गंधर्वदेव
 अग्न्यं मरीचं विवृते ऊष्ट ह तः पीतवर्णो वस्त लोकाति
 रिताले मनःशिला देवराकरि गमालसने मते इति भाव
 द्रे हे ऊष्टे मांसीच चन्दनं ॥ रसयोः पर्यायत्वं अद्गुतस्य वि

स्मयस्याभिभावान्मकतात् इति
भरतः तस्मत्तत्ता । यथा ।
विविधेषु परार्थेषु लोकसीमा
तिवतिषु विस्फारश्चेतसोयत्त
सविस्मय उदाहृतः इति साहि
त्यदर्पणं दर्पः इति मेदिनी ॥
सन्देहः इति शब्दरत्नावली ॥
विस्मयान्वितः वि विस्मययुक्तः
आश्चर्यविशिष्टः तत्पर्यायः वि
नतः २ इत्यमरः ॥
विस्मापनः पुं ऊहकः गंधर्व
नगर कामदेवः इति मेदि
नी विस्मायनश्च ॥
विस्मितः वि विस्मयान्वितः ।
यथा मृदापाशुपतादृष्टा समु
त्पायमहेश्वरः सपरिमुज्जतव्य
क्त तेषां महेस्वर तत्तत्तद
दुततमं दृष्ट्वा सवेगोन्मुखाः
सविस्मिता स्तदा संतः किमिदं
चिन्तयन्निति विस्मितोन्मत्ता
णान्दृष्ट्वा श्रेतादियोगिनाम्बरः
प्राह प्रहस्यदेवेशं शूलपाणिं
गाणाधिपः विस्मितामीगणा
देव सर्वेष्व महेश्वर मदापाशु
पतानां हि यत्नयातिङ्ग-नैकृतं
इति वासो ६४ अध्यायः ॥
विस्मितिः स्त्री विस्मरणं विषयं

स्मिधातो भावे क्ति प्रत्ययेन नि
ष्ठा ॥
विस्मृतः वि स्मरणाविषयः त
त्पर्यायः अन्तर्गते २ इत्यमरः ॥
विस्मृतिः स्त्री विस्मरणं विषयं
कस्मृधातोः क्ति प्रत्ययेन निष्ठा
विसे स्त्री आमययि इत्यमरः ॥
इदं वितायुमादि गंधे अपक्वमांस
गंध इत्येव इति भरतः ॥
विस्मयान्वा स्त्री दृष्ट्वा इति राज
निर्वहः ॥
विस्मयं वि विस्मयः इतिकेवि
त विस्मयः पुं विस्मयः प्राणयः
इत्यमरः प्राणयः परिचयः शृंगार
प्रार्थनाया परिचय प्राणनयाः
प्राणयः परिकीर्तितः इत्यमरः
ला प्राणयः क्रीडापारतंत्र्ये
इति रमानाथः इति तटीकायां
भरतः केलिकलहः वधः
इति हेमचंद्रः ॥
विस्मयिने वि विस्मयी प्राण
यी विस्मयशब्दादल्पार्थेणिय
त्ययेन निष्ठा ॥
विस्मया स्त्री जरा इत्यमरः ॥
विस्मा स्त्री दृष्ट्वा इति राजनिर्वहः

विस्मृतः वि विस्मृतः विषयक मरः ॥
सुधातोः क्ति प्रत्ययेन निष्ठा ॥
विहगः पुं पत्नी इत्यमरः ॥
वाणाः सूर्यः चंद्रः इति प्राह
रत्नावली ग्रहः इति धराणी
विहगः पुं पत्नी इत्यमरः ॥
वाणाः मेघः चंद्रः सूर्यः
इति शब्दरत्नावली ॥
विहगमः पुं पत्नी इत्यमरः ॥
विहगमा स्त्री भारषष्टिः वाक
इति भाषा इति शब्दरत्नावली
विहगराजः पुं गरुडः इति
दत्तायुधः ॥
विहगिका स्त्री भारषष्टिः वाक
भाषा इत्यमरः ॥
विहत् स्त्री गर्भापवातिनी गौः
इति संचिप्रसारोणादित्तिः ॥
विहत् वि विशेषेण हतः विन
ष्टः विषयक हत यातोः क्ति
प्रत्ययेन निष्ठा ॥
विहन्नं स्त्री विह्नः हिंसा ॥
तूलपिंजलः । इति मेदिनी ॥
विहः पुं वियोगः ॥ इति
लायुधः ॥
विहराणं स्त्री विहारः विषयं
कस्मृधातो रनत् प्रत्ययेन निष्ठा
ने विहसितं स्त्री मध्यमहासं इत्य
प्रत्ययेन निष्ठा ॥

विहतिः वि विवेपः यथावि विवेपेण वलात्कारः विहतिः
 दितस्याननुष्ठानात् निहतिः प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 चमेवनात् अनिग्रहाच्चैदिया विहतिः पुं विहतिर्न विहतिरुप
 नरः पतन मच्छति इति प्राय तो रत्यस्येन निष्पन्नः ॥
 श्रिततत्त्वं ॥ विहतिर्न क्री हिता मर्देन ॥
 विहतिः स्त्री विधानं यथा विहतिर्न इति मेदिनी विवाधा
 चिति विजिति स्मिति विहति इति त्रिकाडशेषः ॥
 वृत्तरतयः परगतयः उरु रुधु विकलः वि भयादिनाभिभूतः
 गुरु उधु पुं पि ऊरुवः समरि स्वांगधारणाशक्तः तत्पर्यायः
 ऊलं इति देरी ॥ विक्रवः २ इत्यमरः विहतिर्न
 विहतिः वि विवेपेणादीनः इति हेमचंद्रः ॥
 यथा षोडश मासविहीनोयः विहतिः पुं विवेपेणा ततः वि
 प्रागुदेवि पातंती सोविहतिः पूर्वक त्वायातो क प्रत्ययेन
 त्वमाप्ति नरकव प्रपद्यते ॥ निष्पन्नः ॥
 इति तंत्रसारः तत्तः यथा विहावः पुं प्राहः इत्यमरः ॥
 विहीनश्च यने हीरेः पुत्रैः ररा कासः इति स्वाभि कनिगो इति
 य मेयने वन मभ्यागतोऽः भरतः ॥
 वीनिरस्त आसवंधुभिः इति विहतिः वि तत्तः वि एवेति
 मार्कण्डेयपुराणे देवीमारात्म्यं यथातोः क प्रत्ययेन निष्पन्नः विही
 विहते स्त्री स्त्रीणां स्वाभावि रः पुं अर्कवृत्तः इति राजनिर्व
 विकदशांतकारान्तर्गतालका टः ॥
 रविशेषः यथा नीला विलासो विहतिः पुं प्रेयां मागः ॥
 विहतिर्न विवोकः किलकिं वि विहतिर्न यथा नैर्ऋत्या मिष
 ते मोहपितृकृदमिते ललितं विहति मतीतदधिकं भवे ॥
 विहते तथा विप्रम श्रेतलंका इत्याद्याक्रिकाचारतत्त्वं ग्रहि
 ताः स्त्रीणां स्वाभाविका दया इति तीय वस्तुनवलमनेन चित्तसा
 हेमचंद्र विहतिः स्त्री विवेपेणा न्नावलमनेन इति वेदान्तसारः
 हरणं

वित्तेपशक्तिः स्त्री माया शक्तिः भरतः ॥
 यथा रत्नज्ञाने स्वावतरजो स्व वीचीतरंगः पुं मायविशेषः ॥
 शक्त्यासर्पादिक मुद्रावयति एवे सतप्रोत्रे शब्दस्य उत्पत्ति का
 ग्रहान मपि स्वावृतात्मनि तथा रागादयः यथा वीचीतरंग मा
 वित्तेप शक्त्या आकाशादि प्रप येन तद्वत्प्रतिफल कीर्तिताकर
 च मुद्रावयति तादृशं सामर्थ्यं मगोलक मायाद्वयतिः कस्यवि
 इति वेदान्तसारसरोधिनीटीका ॥ मते इति भाषापरि छेदः ननु
 वी ल ईलवत् कांति गतिव्या सदेगाधवच्छेदेनोत्पत्ते शब्देप्रो
 मि तेष प्रजन एवादेने इतिक वे कथ उपतिरितत प्रादेवी
 विकल्पदुमः लवेति इति दुर्गादा वीति प्राय शब्दस्तेनैव प्रादे
 सः वीः पुं गमने इत्येकात्तर न जन्मते तेन चापर स्तथापक
 कोषः ॥ एवं क्रमेणा ओजोत्पन्नो गृह्यत
 वीकः पुं वायुः यत्नी इत्य इति कदम्ब इति प्राय प्रावृह
 णादिकोषः मनः इति संसि प्रादित्त दशापात्रा उपयन्ते तेषामेदं प्रकाश
 प्रसारोणादिवृत्तिः ति भावः अस्मिन्काले गौरवा (उत्पद्यते ३)
 वीकाशः पुं ररः प्रकाशः युक्तं कस्यविमते इति सिद्धा
 इत्यमरः ॥ त्रकौ प्रकाशवली ॥
 वीह्वा स्त्री प्रकाशिनी गतिभेदः वीजे स्त्री कारणां प्राक्कं इत्य
 नतेन इति हेमचंद्रः ॥ मरः अंजुः तत्ताथानं इति
 अश्वगतिभेदः संधिः इति शब्द मेदिनी मन्ना इति राजनिर्व
 रत्नावली ॥ टः गणित विशेषः यथा उ
 वीचिः पुं स्त्री तरंगः इत्यमरः तादकः यत्नवदेति बुद्धे रपिधि
 सत्यतरंगः अवकाशः सावे इ ते सत्युत्पेणा साध्याः यत्तस्य
 ति मेदिनी अत्यः इति हेमचंद्रः कृत्स्नस्य तरेक वीज मवाकृमी
 किराणाः इति जटाधरः ॥ शोभापितं व वंदे एवं प्रोक्तं
 वीची स्त्री वीचिः इत्यमरटीका

स्य विहतिर्न विहतिर्न विहतिर्न

यत्त मयत्त वीजं प्रायः प्रश्ना
नोविना यत्त युक्ता ताते प्रा
कामेदपीभि निताते यस्मा
तस्माद्विबीज क्रियोच इतिभा
स्मृताचार्यविरचिते सिद्धोत्तशिरो
मणौ वीजगणिताध्यायस्य प्र
थम द्वितीयश्लोको मंत्रः यथा
अथभुवनेश्वरीमंत्रः नकुलीशो
ऽग्रिमात्रो वामनेशोर्ध्वचंद्रवा
न वीजं तस्याः समाख्यातं सति
तंसिद्धिकान्तिभिः नकुलीशो
कारः अग्नी रेफः वामनेत्र मी
कारः शुद्धचंद्रोऽनुस्वारः क्री ॥
अत्रप्रणीया वीजं क्री नमोभ
गवति माहेश्वरि अत्रप्रणीया
अथ विप्रा वीजं श्री क्री क्री
त्वरिता वीजं ओं क्री क्री विव
छे त स्त्री हूं ते क्री फट् ।
अथ नित्या वीजं ऐं क्री नित्य
क्रिजे मद दवे सारा वज्र
प्रस्तारिण्याः ऐं क्री नित्यक्रि
जेमददे सारा अथ दुर्गावी
नं ओं क्री क्री दुर्गायै नमः महिष
मर्दिनी वीजं ओं महिषमर्दिनि
स्वारा नयदुर्गावीजं ओं दुर्गायै
रत्नाणि सारा मूलिनीवीजं नत
जल मूलिनि इष्टप्रद

ऊं फट् सारा वागीश्वरी वीजं
वद वर वावादिनि सारा ॥
पारिजातसरस्वती वीजं ओं क्री
ह्रीं ओं क्री सरस्वती नमः ॥
गुणेश वीजं गं हेरम्ब वीजं ।
ओं नमः ह्रीं दुर्गागणेश वीजं
ह्रीं लक्ष्मी वीजं श्री । महा
लक्ष्मी वीजं ओं ऐं क्री श्री लक्ष्मी
जगत्पुत्राय नमः सूर्य वीजं ओं
ह्रीं सूर्य आदित्य ॥ श्रीराम
वीजं रां रामाय नमः जानकी
वत्तभाय ऊं सारा विस्र वीजं
ओं नमो नारायणाय श्रीकृष्ण
वीजं गोपीजन वत्तभाय सारा
वासुदेवस्य ओं नमो भगवते वा
सुदेवाय वालगोपालस्य ओं क्री
कृष्णाय लक्ष्मी वासुदेवस्य ।
ओं क्री क्री श्री श्री लक्ष्मी वास
ुदेवाय नमः दधिबामनस्य ओं नमो
विष्णवे सरपतये महावलायसा
रा हयग्रीवस्य ओं उद्भिस्त्यागवे
ह्रीं सर्ववागीश्वरेश्वर सर्वदेव
याचिन्वा सर्व बोधय बोधय ॥
नृसिंहस्य उग्र वीरं महा विस्रं
जलने सर्वतोमुखं नृसिंहं भीष
णं भद्रं सत्यं नमामहे नमस्त
वीजं श्री क्री ह्रीं ऊं

२२

फट् ह्रीं हरस्य ओं क्री ह्रीं
शंकर नारायणाय नमः ह्रीं क्री
ओं वराहस्य ओं नमो भगवते व
राहपाय भूर्भुवः स्वः पतये भूप
तितं मे देहि दद्यापयसारा ॥
शिवस्य ह्रीं मत्तजयस्य । ओं
जं सः दक्षिणामूर्तिवीजं ओं
नमो भगवते दक्षिणामूर्तये मद्ये
मेधा प्रयच्छ सारा विन्ताम
गिबीजं रत्त मरुजं ओं ऊं ॥
नीलकण्ठस्य ओं वीं राः नमः
शिवाय वंउस रूध फट् ते
उपानस्य ओं तौ ते उपानाथनमः
वटकेभरवस्य ओं क्री वटकाय
क्री विप्रायाः हसकलरी हस
रौः सम्पत्पदाभैरव्याः हसरो ॥
हसकलरी हसरो कोलेश भै
रव्याः सहरो सहकलरी ।
सहरो भयविधं सिनीभैरव्याः
हसं हसकलरी हसो ॥
सकलसिद्धिदा भैरव्याः सहं
सहकलरी सहो चेतनभैर
व्याः सहं सकलक्री ।
सहरोः कामेश्वरी भैरव्याः
सहं सकलक्री नित्यक्रिजेमद

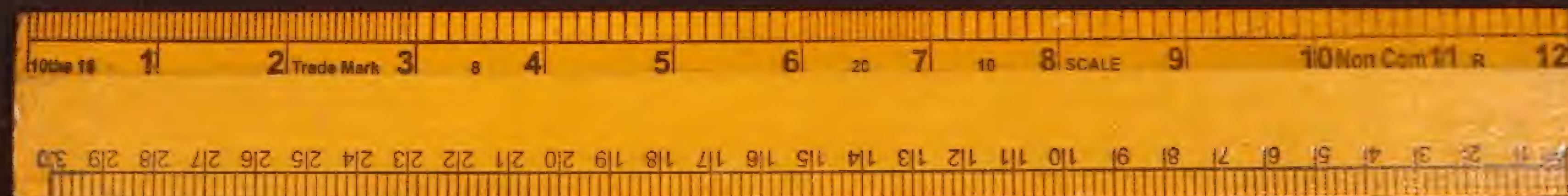
दवे सहरोः सहकलरीभैरव्याः उ
खलकसहं दुरलकसहो ।
उखलकसहो नित्याभैरव्याः
हसकलरी हसकलरी हसक
लरी रुद्रभैरव्याः हसावफरं
हसकलरी । हसोः ॥
भवनेश्वरीभैरव्याः हसं ।
हसकलरी हसोः सकलेश
योः सहं सहकलरी सहोः
विप्रावालायाः ऐं क्री सोः
नवकृतावालायाः ऐं क्री सोः
हसं हसकलरी हसोः ।
हसं हसकलरी हसरोः ॥
अत्रप्रणीया भैरव्याः ओं क्री श्री क्री
नमो भगवति माहेश्वरि अत्रप्र
णीया श्रीविद्यायाः कपडेल
क्री हसकलरी क्री सकलक्री
स्त्रिजमस्तायाः श्री क्री हूं ऐं व
ज्रवेश्वरीयै हूं हूं फट् सारा
प्रणामायाः क्री क्री क्री हूं हूं
क्री क्री दक्षिणे कालिके क्री क्री
क्री ऊं ऊं क्री क्री सारा ॥
गुरुकालिकायाः क्री क्री क्री
हूं हूं क्री क्री गुरु कालिके क्री
क्री क्री हूं हूं क्री श्री सारा
मदकात्याः क्री क्री क्री हूं हूं
क्री क्री मदकात्याः क्री क्री

अथायः बीजकः ५ मातृका बीजपादः ५ भूतकः इति
 कः इति नटाथः इति विशेषः राजनिर्वटः ॥
 विजयासार इति विभाषा तस्य बीजपुष्पं क्री मरुचकः मरुच
 यायः पीतसारः २ पीतशाल वृत्तः इति मेदिनी ॥
 कः ३ वंशुकपुष्पः ४ प्रियकः बीजपुष्पः ५ फलपुष्पः इत्यमरः
 ५ सञ्जकः ६ आसनः ७ अम्बु दावालेवु इति वेग भाषा वि
 गुणाः कृष्ट वीसर्प चित्रम। जोरा इति हिन्दी भाषा तस्य
 ६ गुदकिमिश्रकाष्ठ पित्तना यायः बीजपुष्पाः २ शार्ङ्गबीजः
 शितं त्वचत् त्वचत्केशः सकेशः ४ बीजकः ५ केशराजः
 त्व रसायनत्वे ॥ इति मातृकाः ५ सपूरकः ६ रुचकः
 भावप्रकाशः बीजे क्री ॥ बीजफलकः १ जेतवः ११ देवर
 बीजकोष्ठाः ५ पद्मबीजाधार छदः १२ परकः १३ गोरनफलः
 चबीजकोष्ठाः क्रिया फलः अम्बु फल गुणाः अम्बुल कट
 इति व्यातः इति भरतः तस्य त्व उमत्त आस कास पवनस
 यायः वराटकः २ इत्यमरः ॥ मनत्त कंठशोधनकरत्वे लघुत्वे
 कर्णिका ३ इति नटाथः वा हृद्यत्वे दीपनत्वे रुचिकारित्वे पा
 रिजुञ्जः ४ अम्बुगाटकः ५ इति वृत्तं ॥ आध्मानगुल्महृद्दोषासी
 शब्दरत्नावली ॥ होदावत्ते नाशित्वे विचये रिक्रा
 बीजकृत क्री वाजीकरणां या मूले लघुच शसत्तच ।
 इति राजनिर्वटः ॥ इति राजनिर्वटः अपिच बीज
 बीजगुप्तिः स्त्री शिखी इति रा परफलसादृशेन दीपने लघु
 निर्वटः ॥ रक्तपित्तहरे कट निष्ठा हृदय
 बीजभास्य क्री भाग्यकं इति शोधकं आस काशारुचि हरे
 राज निर्वटः ॥ हृद्यं त्वसाहरे स्मृतं तद्वरमपु
 बीजनं क्री यजनं वस्तु को कर्कटी यथा बीजशरोऽपरः प्रो
 केनीवेनीवेव ५ इति सारसुतः कामपुरो मधुमर्कटी मधुकर्करीका

स्त्री रोचनी पीतला गुरुः शिवामभेप विताहमी विग
 रक्तपित्त तय सास काशारुचि त चेद तिथिं विहाय ह्यमानि
 भुमापद इति भावप्रकाशः ॥ गोसमुदये विजनाकिंवाये शोत
 बीजपुष्पाः ५ छोलैराः ॥ इति नयोग करणेष हनप्रवादः
 रत्नमाला बीजपुष्पाः इति राज रत्नप्रवादवद्वीजवपनस विधिः
 निर्वटः ॥ स्मृतः चित्राणां च शुभे केन्द्रे स्थि
 बीजपुष्पिका स्त्री मंडकोषः ॥ रत्नमनुजोदये हेमवारि विति
 इति राजनिर्वटः ॥ मस्य बीजस्यान्यतः शुविः इदं
 बीजफलकः ५ बीजपुष्पाः इति विन निधायास्य सयं सुष्टि त्रय
 राजनिर्वटः ॥ वृषेत् कृताचान्यास प्रोक्ताहेन
 बीजमातृका स्त्री पद्मबीजे य त्तो हृदयानसः प्राप्नुयात्क
 या पद्मात्ते पद्मबीजे च कर्णि नुसंगत्य उमे मंत्र मुरीरयेत् तं
 का बीजमातृका इति हाराव वे वृत्तनये सीते वज पुष्पफ
 ली बीजाः वि कृतसंभवः इत्य तप्रदे नमस्त मे शुभे नित्यकृषि
 मरः ॥ मेधाशुभे कुरु रोहेत सर्वश
 बीजरुहः ५ प्रात्यादिः यथा स्थानि काले देवः प्रवर्धते क
 ऊरगसाया अयुवीजा मूलजा पंकात्त भवन्त्या धामनव
 स्वपलादयः पर्वेयोनये इत्या धनेन च सारा उता बीजेत त
 या कृत्यजाः शलकी मुताः शा नेव भोक्तव्यं बोधयेः सह बीज
 त्यादेया बीजरुहाः संमृच्छेजाल वपनं प्राजा पत तीर्थेन यथा
 तादयः सर्वे नैस्पनिका यस्य हादीतः कनिष्ठायाः पश्चात्प्राज
 षट्ते मूलजातयः इति हेमचंद्रः पतमावपने होम तर्पणे प्राजा
 बीजेवने क्री जयपालः इति पतेन ऊर्गारिति होम तर्पणे
 राजनिर्वटः ॥ तानहोम प्राणकादि तर्पणे प
 बीजवपने क्री देवे बीजस्य राशयः वैशाखे वपने अश्वमध
 हेपां तस्य दिने दीपिकायां मं रोहिणी रवौ अतः शरस्मि
 पूर्वाभि याम्य फणि पित्र त्रयमे नजात आवाणे शुभे ज्यो

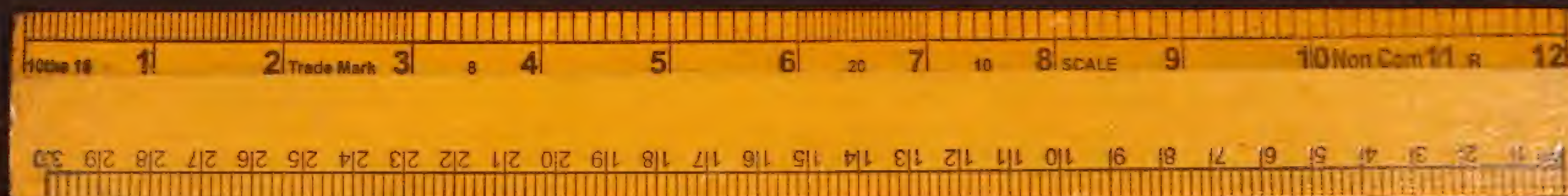
तिपेपूर्वभादपदा मूले रोदि वा फाल्गुने वापि सर्वबीजाति
 एतत्तत्पत्नी विनालाश संयदेत शोषयेत्तापयेद्दे रा
 तथिषा कथयामातो रोपणेन ओ वोप निधापयेत् ततश्च
 रा सरोमार्जननीनीला पुत्र वि दिका वहु शोषयेच्च पुनः पुनः
 ते विपुन्यते सयं जावते पुनस्त स्यापयेच्च प्रयत्नेन यथा शक्ति
 हे पालयन्नेव इच्छति आरोमे च नस्पशेत दीपाग्निनाच संस्त
 गदमथे वा मोहात्तर्प मावप छृष्ट्या चोपदेतेच युत वनेनी
 त एतभरंरिपु यीति ससाध येतया बीजं यस्यात्कीट स
 नयत्तये निशा नीलीपलाश मन्विते यास्यादि रुद्राग्निविशा
 अविवा स्वेतापराजिता कोवि एव पूर्वा माहेतु पित्रतरभेः शु
 दाश्च संवेच संवे निवेतिमा भादे धाम्नादि संस्थापनमेव
 ले निशा रविदा कोविदास्की शस्त मग स्थिर द्यंग रद्वेदेय
 रक्तकाचनः हेमाभसा वृत्त पु सोम्यादिति मवा जेष्टोयु
 बीजं स्वातो मेत्राण रोपयेत् । त्रपुच कारयेत् मीने लगेयुभ
 वसुपेति सृष्टीति वि पुापदेति चेदे निधन क्रूर वजिते ॥
 धरेतिच नमस्ते शुभगे निम्न तेनये कोष्टके धामं गमोव
 दुमोः ये वृहेता मिति इति दति संवेदा धनदाय सर्वलोक
 जातिस्तत् ॥ दिताय देदि मे धाम्य स्ताहा
 बीजवृत्तः पु माषकलायः ३ नम ईहाये ईहादेवी सर्वलोक
 तिहेम वेदः ॥ विवहेनी कामरूपिनि धामे हे
 बीजवृत्तः पु असनः इतिराज हिस्वादा लेवपिला उमे मत्रे या
 निवेदः ॥ मागारे विनितिपेत 'पुराणस
 बीजसेवयः पु बीजसंग्रहः त वंसे मेत्रं लिखित्वा पत्रेचमथे
 ह्यभाशुभदिनादि रय्या रस्ता धामस्य धारयेत् पत्रेचधाम्य
 विवादिति स्ताती रेवत्या शुव शोस्त मृषिकादि निवृत्तये ॥
 पादये स्थिरे लगे गुरो अक्रवी रलिगा दिग्भाव गमने सारभि
 जे धार्य जवासेर ॥ गाचे नवास नारीषु व्ययमपि शस्य

लानां नवुथो उपवासरे ऊर्पात यथा सूर्यभादरगः स्याप्य सिना
 विपुनरेष रेवत्या धनिष्ठा वा सेकोतरकमात सवे त्रीणिगने
 रुपिषु च पतेषु षडेस वि नेये बीणि भाति हादश तदरे प्रले
 धाम्यनिक्रयणो उपेः आवाणात्रं चत वंदिः पंच दिन भाक्षफलेव
 विनाला भुव पोस पुनवेसनि पु हेत वदने चोचके विद्याताल
 अश्च ग्रन्थिनय जेष्टा धनधाम केः गारक लया उदेर धाम्य
 विवहिनी कथिता इतिमोतिल रुदिम्यस्ये धाम्यतयो म
 बीजसः स्त्री दृष्टी इति हेम वेत इति रोगभयरात्र्य चकेवी
 वेदः ॥ नोमि संभवे सूर्यभात्सूर्यभुज
 बीजा य बीजेन यथा बीजेन मान नतजात विनासेकोतरक
 सह कयति बीजाकरोति इति मारिति यरास्थिना रविस्तदा
 सिद्धांतकोमुदी ॥ ता मारभा गणायेत । विना
 बीजाकृते वि उमकृष्ट इत्यमरः रत्नारोहिनी वृहिः कार्य मगाशि
 हे बीजेन सह कृष्टे सेत्रबीजेन रस यादा पुनवेस नारीषु रत्ना
 सह कृते कृष्टे बीजाकृते । पुष्पावहिः कार्यः पंचक्रमेणाया
 तीय सम बीजेति शच आरा लेख्याः चोचके शस म्प्यतो
 उमं पश्चात्कृष्टं उमकृष्टे । इति इतयः अतिवृष्टि रत्नावृष्टिः श
 भरतः ॥ लभा मृषिकाः तुगाः प्रतासत्रा
 बीजास्त्री स्त्री वृत्ताभं इति राज अ राजानः षडेते इतयः स्यताः
 निवेदः ॥ इति ज्योतिस्तत् ॥
 बीजी पु पिता इति हेमवेदः बीजः वि यस्यकस्यचित्कुलभ
 बीजविशिष्टे वि ॥ रः तस्योयः कुलसंभवः ३
 बीजोदकं स्त्री करका इति वि इत्यमरः वंशपः ३ कोलकेयः
 कोदशोषः ॥ कुलनः ५ इति शश्वरत्नावली
 बीजोमिचके स्त्री बीजवृत्तन कुलीनः ६ कुलः ७ कुलभरः ८
 यशुभाशुभज्ञानार्थे संपाकारचके इति जराधरः ॥

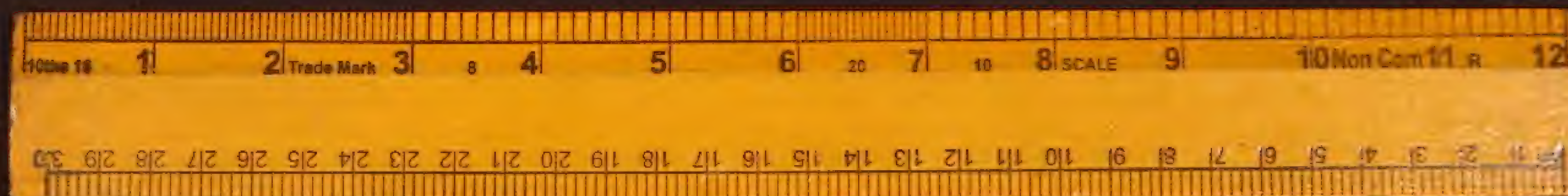
वीटिः स्त्री तामूलवली इति परिकाष्टं तत्पर्यायः प्रवालः ॥
 वीटिका केचित् ससतीकृतताम् इत्यमरः ॥
 वीटी लं पानेरवीरा इतिभाषा वीणानुबंधः पुं उपनाहः । इति
 इति केचित् ॥ हारावली ॥
 वीणा स्त्री विद्युत् इतिमेदिनी वीणावादः वि वीणावादकः तत्
 सनामाद्यातवाद्यं तत्पर्यायः । र्यायः वैणिकैः २ । इत्यमरः ॥
 वलकी २ विपंची ३ सात सप्त वीणावादकः पुं वीणावाकता ३
 तंत्री युक्ता चेत्यारिवादिनी ४ । ति शहरत्नावली ॥
 इत्यमरः धुनिमाला ५ । इति वीणास्यः पुं नारदः । इति जरा
 जराधरः वगमली ६ विपंचीका धरः ॥
 ७ इति शहरत्नावली योगवती वीतं क्रीं सुसारदस्त्रं पुं
 ८ कंदरुणिका ९ । तदेदाय सम मित्याः इत्यमरः अंकुश
 या शिवस्य वीणा लम्बी १ स कर्म इति मेदिनी ॥
 रसत्याः कृच्छ्रपी २ नारसमर वीतंसः पुं मृगपत्तिगो वेधनो
 ती ३ गणानो प्रभावती ४ विद्या पकराणो इत्यमरः मृगपत्तिगो
 वसोः वृद्धी ५ तम्बुरोः कलाव विष्वासहेतोः प्रावराणो । इति
 ती ६ वारातानो कंडोलवीणा मेदिनी ॥
 चोरातिकाच ७ तस्यागादीनाना वीतः वि श्रोतः इति हेमचंद्रः ॥
 मादि यथा तस्याः कायः कोलंव गतः विश्वं इन धातोः क प्रत्ययेन
 कः तस्या निवभनं उपनाहः त निष्पन्नः ॥
 स्पार्दः प्रवालः तस्याः प्रांतवक्र वीतदंभः वि त्यक्तदंभः तत्पर्यायः
 काष्ठं कज्जतः प्रसेवकश्च तस्या अवल्कनः २ इति जरा
 मूलेवंशशलाका कलिका कृत्ति रः ॥
 कापिच तस्या वादनं कोणाः । वीतनः पुं कृकपाशद्वयं यथा
 इति हेमचंद्रादयः अस्याविव कृकस्त कंधाराम्यं कृकपाशोत
 रीणं वायुशब्दे दृश्यं ॥ वीतनो इति हेमचंद्रः ॥
 वीणादंडः पुं वीणास्थितालाव वीतभयः पुं विस्मः यथा ।

अक्षरः पेशलो रतो रसिणाः दिनी शुभ वीली वील्यामे
 क्रमिणास्वरः विद्वत्तमो वीतभयः को भवेदंकाः कश्चिदेकोऽत्र
 प्रापश्चवण कीर्तनः ॥ इति कल्पते आकाश भाषितैरुक्तै
 तस्यासदस्त्रनामस्तोत्रं ॥ वीतरागः पुं उहः । इति इति मृगारं किंचिदस्यात्रानपि
 त्रिकोडशेषः विगतरोगे वि यथा इः खिद्यदिभ्रमनाः सोव श्रुत निर्वदोसंधी ग्रथं प्रकृतयो
 ७ विगतस्पृहः वीतराग भय ३ विलाः ।
 क्रोधः स्थितधी मुनिरुच्यते ॥ कश्चिदित्युक्तमो मध्यमोऽधमोना
 इति भगवद्गीता ॥ मृगारं वज्रललाद्यासाः कैशिकी
 वीतशोकः पुं अशोककृतः इति इति वज्रलला ॥
 शत्रुमाना विगतशोके वि ॥ अस्या स्वयोदशमानि निर्दिशंति
 वीतिः स्त्री गतिः दीप्तिः ॥ मनीषिणाः उद्भासकावलगितेप्र
 प्रनने अशाने धावने ॥ पंच त्रिगतं छलं वाक्केत्यपि
 इति मेदिनी ॥ वते गंडमवस्पन्दित नालिके
 वीतिः पुं चोटकः इति दे असत्यलाप व्याहार मुदवानि
 मचंद्रः ॥ च तानित तत्रोद्भासकावल
 वीतिस्तोत्रः पुं अग्निः इत्यमरः हराणं ललिते ॥ ॥ ति
 सूर्यः इति मेदिनी ॥ यो वाक् सपुद्गतं प्रपंचो ह
 वीधिः स्त्री वीली यथा पंक्ति सक्रमनः यथा विक्रमोर्वपण
 वल्म गृह्णोपु वीधि वीथीच वदभीस्य विद्वत्क चेसो रमो
 वीथिका इति रत्नकोषः ॥ मववने विमतं स्पन्दनेकार्ययो
 वीथिका स्त्री वीथिः इति शब्द योजने अति साम्यतः ।
 रत्नावली ॥ यथा तत्रैव राजा सर्वतिति भ
 वीली स्त्री पंक्तिः गृह्णो ॥ तो नाथ दृष्टा सवोगसन्दरी ।
 नास्यपकः वल्म इति मे रामा रम्य वनोते सिन्धुयाविररि
 ता तया ॥ नेपथ्ये त

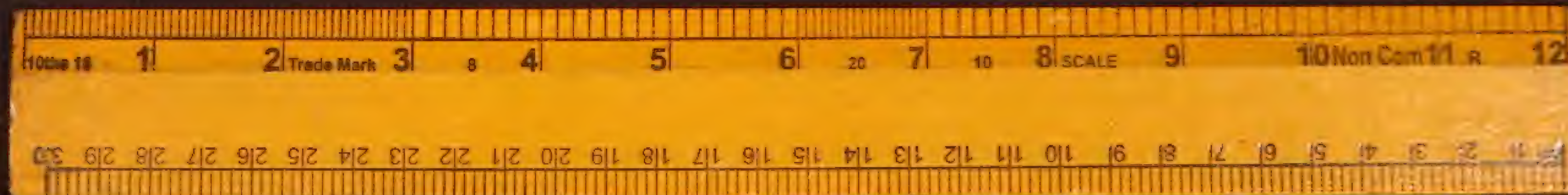
त्रैव प्रतिशब्दः राजा कथं द वाक्यस्य साकांक्षस्यैव निर्दिष्टिर्वाक्ये
 हेत्याह अत्र प्रश्नवाक्य मेवो लि रिन्त्याहुः अमे चानेकस्यप्र
 तस्वाक्यत्वेन योजितं । न अस्मैक पुनरं ॥ अ
 दादि त्रितय विषय मेवेद मिति न्योन्य वाक्याधिक्योक्तिः स्पष्टया
 कश्चित् प्रियाभे रप्रियैर्वाक्यैर्वि धित्वं मते यथा मम प्रभावतां
 लोभ्य ललनाल्ललं यथा वेः वज्रनाभः अस्य वत्तः सौगोनेव नि
 एषां भीमार्जुनौ । कर्ता मेष्प गदयानया । ली
 युत ललनां जतमय शरणो लयोन्मूलपिष्पासि भुवनद्वय म
 दीपनः सोऽभिमानी राजाडः यवः प्रमुन्नः अरे रे यस्वरापसर
 शासनादे गुरु रजुन शतश्याग अलममुना वज्रप्रतापेन ममावल
 राजस्य मित्रं कृष्णा केशोत्तरी मय प्रचेद भुजदेद ससर्पितोरुको
 ष चपनयन पटः पांडवायस्य दद निर्गलित कोट समर पातैः
 दासाः काले ड्योयनोऽसौ कथ आस्ता समस्तदिनिज तत्तेजेति
 यत्नरुषा दसुमभ्यागतौ स्तः ॥ तेयं सौगीतगोन पिशिताशन
 अने लाहु सुले किंचित्कायमदि लोभनीया ॥
 ष कसचित् । गंडे प्रस्तुत सन्धि भिन्नार्थ
 उदीयते यदुचने वचना हा सत्वरं वचः यथा वेतापो
 स सम्वभो हि वि प्रसक्तितोभ राजा अथासितं तव चिरव
 वेत हित्रीसपत्नतां यथा । चन स्थलस्य पर्याप्त मेवकरभो
 भित्तो मास निषेवने प्रकुरुषेकिं रु ममोरु युग्मे अनन्तरं प्रति
 तेन मयं विना मयं वापितवपिः प्रकंचुकी देव भगने भयु मिता
 ये प्रियं प्रिय महो वारांगणाभिः दि अत्र रथकेतन भंगार्थवत्
 सद वेषाण्यर्थ रुविः कृत स्त नमुरुभंगार्थं सम्वये सम्वदे वा
 धनेशुतेन चौर्येणावा चौर्यशुतप त्यानं स्वरसोक्तस्याप्यावसेदिते
 रिग्रहापि भवतो नष्टस्यकान्मो भवेत् यथा ललितरामे सीताना
 गतिः ॥ केचित्प्रकृतवाका दकाहं काख उअन्ता एता गतं
 तदि सो रा

आ विगा पाण प्रणापिरवोतवः यासरो यत्परसार्थदासलोभ
 अथ किमावाभ्यो यत्नोपजीविष्य करवचः यथा मालविकापि
 भवितव्यं सीताजानसो तन्माने मित्रे लास्य प्रयोगावमाने मा
 पिदातवः । किमावयो लती निर्गत मिच्छतिविहृष
 खुपतिः पिता सीता साशकं कः सादेवे उपदेश मुधाग
 मा अस्पथा संकथने कावुत मिषमि इत्यपक्रमेण दासः
 तातां सयत्नात्ते पव प्रस्वी विहृषकं यति शार्थ उच्यतां
 एति प्रहेलिकेव हास्येन युक्ता यस्तया क्रमभेदो तत्तितः वि
 भवति नालिका समस्तकापुत हृषकाः एवम वसुणा श्याभो
 प्रहेलिका यथा रत्नावत्या स दिसाह माप लेचिदा मातती
 संगता सहि जसक देतमंया समत इत्येता नायकस विष्णु
 अय सो उज्ज्व विहृदि सागति हनायिका दर्शन प्रयुक्तेन हा
 का कस्मकदे अहं आग्रदा सलोभ कारिणा वचसा यास
 ससंग विनफलग्रस अचते रः दोषा गुणा गुणा गुणा
 रातः कृते आगतेत्यर्थः संयुतः दोषायच स युदव दि तत क्र
 असत्प्रलापो यदाकामसम्बं मगा यथा प्रियजीवितता क्रौ
 तथोत्तरं अटक्रतोपि मूर्वस येनित्तेदत्तं कृतवृता भूयस्त
 पुरो यच्चरितं ववः ॥ दर्शनादेव ममेते गुणातो गताः
 तचाद्यं यथा मम प्रभावतां तस्या स्तदुप सौन्दर्य भूषितं
 प्रमुन्नः सद कारवली मवलो यो वनप्रिया सखिकायतमे
 कामानन्दे अहो कथ मिदेव्य जातेऽऽत्तायेवममाधुना एता
 लिहृले मंजुल केशी परिम निवोगानि नाटकादिभुसंभ
 ल वज्रला रसावसातेवी किशल वन्यपिवीष्पा मवश्यं विधे
 यपेशलपाणिः कोकिल कल यानि निष्पष्टतया नाटका
 भाषिणीप्रियतमो मे एव मस्त दिष्ट विनित्तिहृत्पि इहोदा
 सन्धोत्तरेपि तृतीयं यथा वेण्ण हतानि वीली च नाना रसा
 ड्योयने प्रति गाव्यारीवाको नाचात्र मालात्रपतयास्थितत्वा

हीथीयं यथा मालविका इति पंथा वैष्णवरण्याहतिः तत्रास्ते
साहित्यदर्पणाः स्वयंगमनपथः महात्मान् स्वयंगो येऽभिरोचिताः
यथा नागवीथ्युत्तरावीथी अ इति विलुप्तपराणां २ अंशे ह अथायः
नवीथ्याश्च दत्तिगो उभे आषा तत्रज्योतिश्चक्रे वीथीक्रमो वा
क मूलन्तु अजवीथ्युदयास पुनोक्तः । सर्वयथागोवीथ्येव
यः अभिजित् पूर्वतः स्वातीना स्थानानि दिन सत्तमाः ।
गवीथ्युत्तरासयः अग्निनीक स्थानं नारदरे मध्यं तथैरावत
त्रिका याम्या नागवीथ्युत्तराः अतरे वैष्णवरे दत्तिगोनिर्दिष्ट
स्मृताः रोहिणापार्श्व मृगशिरा निरु तत्ततः तदेवमध्यमोत्तर २
नागवीथी रिति स्मृता पुष्पाशे त्तिगो मार्गत्रये प्रत्येकं वीथि
षा पुनर्वसो वीथी रेवावतीस्त्रयेण त्रिधा भिद्यते ।
ता तिस्रस्त वीथ्येया शेता उ तथारि त्रिभिः त्रिभिः रथि
तरो मार्ग उच्यते पूर्वा उत्तरफ त्यादि नक्षत्रे नागवीथी गज
ल्गणो मंदा अरावती भवे वीथि परावती चेतनर मार्ग
त पूर्वोत्तरे प्रोष्ठपदेगोवी वीथीत्रये आर्चभी गोवीथी
थी रेवती स्मृता अवणाव नारदरी चेति वैष्णवते मध्यमा
थनिष्ठाव वारुणाच नारदरे मे वीथीत्रये अजवीथी म
पताश्च वीथय स्त्रिस्तो मध्यमो गवीथी वैष्णवरी चेति दत्ति
मार्ग उच्यते इह्ना विरातया तामार्गे वीथीत्रये तदुक्तं तत्र
स्वाती नागवीथी रिति स्मृता व अग्निनी कृत्तिका याम्या नाग
विष्णाव मित्र पेयश्च नागवी वीथीति श्रुतिता रोहिणापार्श्व
थिरिहोचते मूल पूर्वोत्तराषा मृगशिरा गजवीथ्यभिधीयते ।
का वीथि वैष्णवरी तथा स्म पुष्पाश्रये तथादित्या वीथीचे
ता तिस्रस्त वीथ्यस्तामार्गे वैर रावती स्मृता पतास्त वीथ
त्तिगो बुधेः इति मात्से ११ य स्त्रिस्त उत्तरे मार्गे उच्यते ॥
अथायः अपिच उत्तरं यदग तथा हे चापि फल्गुन्योमवा चै
स्वस्य अजवीथ्याश्च दत्तिगो पि वार्धभी मता । इह्ना विरा
दयानामेव

तथा स्वाती गोवीथीति तत्रा वन्यने येन आवे वन्यते तत्र
विता ज्येष्ठा विष्णावरावती वीथारः नान्दी पद इतिज्ञातः
षी नारदरी मता पतास्त विशेषेण नद्यते कृष्णव म
वीथय स्त्रिस्तो मध्यमो मार्ग उ नेन वीथारः नद्ये जो वन्येचंद्र
चते मूलायाकोत्तरायाका अ मनीयादित्याते वी दीर्घः वि
नवीति श्रुतिता । अवाण नादः वीथारः कृष्णववधपर
वनिष्ठा च मार्गी शतभिषक्त इति सोक्तः इति भरतः ॥
था वैष्णवरी भाद्रपदे रेवती वी सी विद्युत् । इति शब्
चैव कीर्तिता पतास्त वीथय रत्नावली ॥
स्त्रिस्तो दत्तिगो मार्ग उच्यते ॥ वीथ्या स्त्री क्रियागणानुवैपुर्ग
याम्या भराणी श्रुतिता यदि पद्याममिच्छा यथा मुक्तिर्नर्त
दि देवताका पुनर्वसुः मार्गी : चुतापास्ति भूते भूतमभिप्र
स्यावीथी एवे स्थिते अगत्या भुः भक्तो विभ्र मभिप्रातो गो
दुत्तर मजवीथ्यास्त दत्तिगो विरु मभितिष्ठति ॥
किंत अगस्त्य निरुक्त वनिनो अचुतोपास्ति अते मुक्तिर्नस्या
वैष्णवर पथाहति वैष्णवर दित्यर्थः प्रभुरीश्वरः भूते भूते
वीथी विराय म्गावीथीमात्र अभि सर्वप्राणिषु अस्ति इत
पितृयान मितार्थः इति तदो योः वीथ्यायां प्रपुक्तसपदस्यदि
कायो श्रीधरस्वामी ॥ भावः इति मयवोधरीकायां
वीथारः त्रि नारकभेदः इति दुर्गादासः ॥
हेम चंद्रः अस्मदिवराणां वीथी वीर त उ क प्रोये । इति
शब्दे दृष्टव्यं ॥ कविकल्पद्रुमः उ अविवीरत
वीथे ज्ञी नभः वायुः । अग्निः प्रोये मृगमः इतिदुर्गादासः
इति सेतिसमोराणादितिः वी वीरं ज्ञी मृगी न उः इतिमे
धुः त्रि विमलः श्वमरः ॥ हिनी मरीचं पुष्करमूलं ॥
वीथारः उ कृष्णसाम्रावक्यने कानिके उशीरे आह्वकं ।
श्वमरः अस्वरूपस्य यन्त्राव इति राजनिर्वेदः वीरशः

द्वो मेदिनां पर्वगी यवकाराः इति रुद्रनामने ॥ पटलः ॥
 दो दृष्टोपि वीरयातो रन्तस्यव अपिच भावस्त विविधः प्रोक्तो
 कारो दर्शनादत्र लिखितः ॥ दिव्य वीर पशु क्रमात्पुनर्वच
 वीरः ॐ शौर्यविशिष्टः तत्तः त्रिधा चात्र तथैव मेव देवता
 र्थायः शूरः १ विक्रांतः ३ इति तत्रैव ६ पटलः ॥
 इत्यमरः गंडीरः ४ तरली ५ अथ च पशुभावे हि प्रथमे
 इति जराधरः ॥ निनः ॥ द्वितीये वीरभावकं तृतीयेदि
 नरः इति हेमचंद्रः विलसः यभावंच इति भावत्रये क्रमात्
 यथा वीरोऽन्तो धनंजयः १ आदौ दशमंदरेण पशुभाव म
 इति विसुमहप्रनाम शृंगारा प्रापि वा १ मथ्याके दश
 यष्टरसान्तरगतमविशेषः तत्तः दंडेन वीरभाव मुदाहृतं ॥
 योयः उत्साहवर्धनः २ इत्यम सायोजे दशदंडे तद्विद्य भावे
 रः ॥ उत्तम प्रकृतिवीर शुभप्रदे इति च तत्रैव ॥
 उत्साह स्थापिभावकाः महेद पटलः अथ च जन्ममात्रेप
 देवेता हेमवर्णाः ये समुदाहृत शुभावे वर्षषोडशकावधि ॥
 तः उत्साहं वर्द्धयति इति ततश्च वीरभावस्त यावत्तचाश
 उत्साहवर्धनः नेद्यादित्वादनः तो भवेत् ॥ द्वितीयोपशोवी
 दान धर्मयुद्ध जीवानपेक्षो रभावस्तृतीये दिव्यभावकः ॥
 त्सादकारी रसा वीरः १ वी पवेभावत्रयेणैव भाव मैक्यं भ
 र्यते अत्र वीरः वीरतंकत वेत प्रिये ॥ इति वामके
 शौर्यं च न स्पीततयेव स्ता श्रुतं ५१ पटलः ॥
 यते इति सवेरस लताका क वीरः वि वीराचारविशिष्टः ॥
 कदाचित्ते इति भरतः ॥ यथा कृताचार रतो वीरः कुल
 तात्रिकभावविशेषः यथात संगी सदा भवेत् सखिदासेव
 त्रैव विविधं भावे दिव्य वीर ने ऊयात्सामपाने मरेषुरि स
 पशु क्रमे दिव्य वीरैकजप्रोक्त र्वथा कुरुते देवि वीरश्रीर
 सर्वसिद्धि प्रदायकं ॥ त मानसः दिव्यस्त देव

वता प्रायश्चंदनागुरु लेपनैः इति हेम चंद्रः
 रक्तचंदन गंधेषु सदिग्धो वीरकः ॐ करवीरः ॥ इति
 नात्र संशयः भस्माग धूसरो राजनिर्घटः ॥
 वीर उन्नतवद्वि चेषितः स्या वीरजयंतिका स्त्री रणेवीरा
 पणिरतो नितं बलि पूजाप णान्ते इति हेमचंद्रः ॥
 रायणाः नरक्यागश्च महिषो वीराणां क्री उशीररतां तत्त
 मेयः शूकर पवच शाणकः प्रा योयः विराणां रकटाषाणां ३
 लुकी गोथा त्वद्गी कुम्भी २ इति शास्त्रेणावली वीरतरं ४
 शास्त्राः वानरश्च त्वस्त्रेवग इत्यमरः वीरभट्ट ५
 जासादि विरंगमाः इत्यादिभि इति रुद्रः अपिच सहीराणां
 वंले दानैः पूजयेत्स्नेष्ट देव वीरतर वीरं वक्रसूलकं
 तो सिद्ध मेवी भवेत् वीरोन वीराणां पाचने शीते स्तभने न
 वीरो मद्यपानतः १ कलौतः शु तित्तकं मधुरं नरनुहोनि
 भारते वर्षे लोका भारत वा मेदन्तिकफ पित्तशत तस्मा
 सिनः गृहे गृहे सरोपीनावाणा स विष वीसर्प रुद्धराह त्राणा
 शृणा भवति हि इत्युत्पत्तित्रे पदे वीराणां त मूले स्याड
 कलौ तदाचारनिषेधो यथा श्रीर मभये तथा अस्त्राणां तं
 दिव्य वीर मयोभावः कलो ना वसेयच समंथिक मित्यपि ॥
 स्ति कटाचन केवलं पशुभावे उशीरं पाचने शीते स्तभने
 न मंत्रसिद्धिभवेच्छाणा इतिमहा सगु तित्तकं मधुरं नरनुहो
 निवीराणां तत्र तदुलोयः वराह न्ति मरुत्तफपित्तनुत त
 कंदः लताकरंजः करवीरः ॥ वास विष वीसर्प दाह रुद्ध
 मर्जनः इति राजनिर्घटः ॥ त्राणापदे इति भावप्रकाशः
 यत्ताग्निः इति वीरदशशब्दीका वीरतरं क्री वीराणां इत्यमरः ॥
 यो भरतः भरतः उत्तरः ॥ वीरतरः ५ शवः इति भूरिप्र
 सभटः इति मेदिनी श्रेष्ठः योगः वीरतरासने क्री आसनविशेषः

यथा मरु कोमल मास्तीर्णं वादिनी शिवगणविशेषः
ग्राम पतितं हि यत् । जेत तस्योत्पत्ति रयथा इत्याकारेण
आपादितं वापि मृतं वा नरमा हाकालः सम्पकज्ञात्वा सती
सने गर्भच्युते त्वं वापिनारी वायं सत्यं मुने सती देवीत्वा
णां योनिजां त्वं । सर्व चक्रे स्वजीवितं जोषस्थिते
सिद्धिप्रदं देवि सर्वतोऽति मुनौ तत्र तत्सहाकालसाधसा
समहिदं त्वं वा यौवनस्या त रुद्र आतीव रोदो भूत्वज्ज
नो ऊयोहीरतासने । इति कोपाग्नि दीपितः ततस्तत्को
मुद्रमालातं ३ पटलः ॥ थ जाडजे राविरासीर्महाद्य
वीरतरुः ३ अर्जुनवृत्तः । तिः प्रपत्तः प्रतिमाकारः
इत्यमरः कोकिलातवृत्तः । कालमृत्युः प्रकपनः । उवाच
इति रत्नमाला विलान्नरु प्रणामेण भूमुंती मरुतीदधत्
तः भलातकः इति राजनि चक्रेः वीरपार्श्वी स्त्री स्वपार्श्वी
इति राजनिचक्रेः ॥ आत्तां देहि पितः किंतेकरवे
वीरपत्नी स्त्री वीरभार्या इत्य क कवने करवाणि त्वरा जया
मरः ॥ इति प्रतिको तस्येणः श्रुत्वा
वीरपत्नी स्त्री विज्ञया । ३ कृतमममनाकृतकृत्य मिवा
ति राजनिचक्रेः न्ते ते मुदा प्रसवाव र मदा
वीरपाने स्त्री वीराणां प्र वीरभद्राव्यादि त्वं प्रथि
मणाशायपाने यथा वीरपा ति परमां व्रज ऊरु मे सत्वर
नेतुयमानेवृत्ते भाविनिवारणे काये दत्तयत्तये नय इति
इत्यमरः ॥ काशीखड्गे ८१ अध्यायः ॥
वीरपुष्पी स्त्री सिन्धुपुष्पी । वीरभद्रकं स्त्री वीराणां इति
इति राजनिचक्रेः ॥ जराधरः ॥
वीरभद्रः ३ अश्वमेधाश्वः । वीरभार्या स्त्री वीरपत्नी इत्य
वीरभद्रः वीराणां इति मे मरः ॥

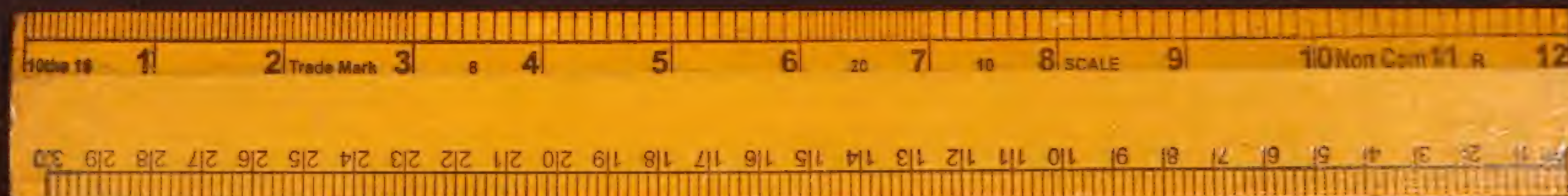
वीरमाता स्त्री वीरजननी त इति राजनिचक्रेः
पर्यायः वीरस्तः २ इत्यमरः । वीरसेनः ३ नन्तराजपिता ।
वीरवज्रः स्त्री सिन्धुः । इति इति नैषध ॥
राजनिचक्रेः वीरस्ययतिश्च ॥ वीरसेननः ३ नन्तराजा ।
वीररेणुः ३ भीमसेनः । इति इति नलोदयः ॥
विकोदशेषः ॥ वीरसेनजः ३ नन्तराजा ।
वीरवती स्त्री मांसरोदिनी । इति नलोदयः ॥
इति भावप्रकाशः ॥ वीरहा ३ नष्टाग्निवाद्याणाः
वीरवती स्त्री वीरसेफिनी । इत्यमरः यस्याग्निहोत्रिणाः प्र
इति न जराधरः ॥ मारादिना कारणातरणा वा
वीरराजः ३ विस्रः । यथा अग्नि नैषा निर्वाणः स्यात्सवी
वीरराज विदाराणाः इति तस्य रोच्यते वीरयति शौर्यकारय
सदस्वनामस्तोत्रं ॥ ति इति वीर तद्रुक्तशोभे
वीरविभावकः ३ मूद्रद्वयेण इत्यस्मात् पुरादि निःप्रेरणोऽं
होमकर्ता यथा वीरविभावका तासवाद्यनि वीरो यज्ञाग्निः तं
जुक्तमनेः मूद्रसमाहितः इति दत्तवान् इति किपि वीरहा ३
हे मचंद्रः ॥ तिभरतः विस्रः यथा वीरहा
वीरवृत्तः ३ भलातकः इत्यम माथवोमथः इति विस्रसदस
३ अर्जुनवृत्तः इति हेमचंद्रः नाम वीरहेतरि वि ॥
विलान्नरः इति राजनिचक्रेः । वीर स्त्री मुरा वीरकाकोली
वृत्तविशेषः । देधान तामलकी पलवाचका प
इति भाषा तमयोयः । वीर तिपुत्रवती रम्भा ॥ वि
तरः २ हृदहातः ३ अश्वमरीद्वयः दारी दुग्धिका मलप्रः ॥
४ इति रत्नमाला ॥ सौरविदारी इति मेदिनी ॥
वीरस्तः स्त्री वीरमाता इत्यमरः पुस्तकांतरे मुरास्थाने मुरा
॥ विसरीस्थाने गम्भारी इति पाठः
वीरसेनं स्त्री आश्रकवृत्तः । काकोली महापातावरी ॥
मरुदकमा आसी चतिविधा

मदिरा इति राजनिर्वटः ॥
 मिश्रपावतः इतिरत्नमाला।
 वीरान्नः पुं अश्वेतसः इति
 राजनिर्वटः ॥
 वीरारुक् क्री आरुक् इति
 राजनिर्वटः ॥
 वीराशंसने क्री अतिभयप्र
 दापुद् भूमिः इत्यमरः ॥
 वीरासनं क्री भिन्नायनाप्रि
 तोषवेशने यथा दिवानुग
 ल्लता गा स्तु तिष्ठन्ते रजः
 विवृतं शुक्रयिता नमस्कृत्य
 राज्ञो वीरासनं वसेत् इति या
 यस्मिन्नेतन् मनुः अग्रह ॥
 एक पादमथैकस्मिन्निसेड
 रुसंस्थिते शतरसिन्धुपश्चा
 वीरासनं सिद्धे विडः ॥
 इति चैरुसंदिता ॥
 वीरिणी स्त्री असिक्री यथा
 उपयेमे वीरगास तनयो द
 त्तैमितो वीरिणी नामते
 स्थास्तु असिक्रीत्यपि सत्तमाः
 इति कालिकापुराणा ८ अ
 ध्यायः ॥
 वीरुत स्त्री विस्तृतानता
 तत्पर्यायः गुल्मिनी २ उल
 पः ३ इत्यमरः वीरुधा ४ ३
 इतिशब्दरत्नावली प्रताना ५
 कर्तुः

६ इति जराधरः ॥
 वीरुधा स्त्री वीरुत इति शब्
 रत्नावली ॥
 वीरेशः पुं शिवः यथा अथ
 त्रयोदशो मासि स्नात्वा रिपुष
 गोभासि प्रत्यय एव वीरिणेया
 वृदायाति स दिनः ॥ इति
 वीरेश्वरस्तोत्रे ॥
 वीरेश्वरः पुं महादेवः यथा
 तिनातरोपि नो काशपाभूमि
 लिंगे विना क्वचित् पर
 वीरेश सट्ठं नलिंगं त्वाप्सुमि
 दिदे धमादचार्यदे सम्पक
 कामदे मोतदे तथा यथावी
 रेष्टरे लिंगे काशपा नात्यतथा
 भुव इति काशीखंडे ॥
 अध्यायः
 वीरोजकः पुं होमाकर्ता ।
 यथा अमुदिताभिनिर्मुक्तोवीरो
 नो न ज्ञेयति यः । इति
 हेमचंद्रः ॥
 वीरोपजीविकः पुं अग्रिहोत्र
 उपजीविका यस्य यथा अग्रि
 होत्र ल्लताद्योचापरो वीरोपजी
 विकः इति हेमचंद्रः ॥
 वीर्यं क्री वरमधातुः तस्य
 र्यायः शुक्रं २ तेजः ३

३ इति वीजं ५ इदियं ६ ।
 इति मनुष्यवर्गे अमरः वीर्यं
 शक्तिः साव एषियादीनां यः ।
 सारभागः तदतिशयवृत्ता सा
 द्विविधा चित्ताचित्ताक्रिया
 तत्वेन तत्र चित्ताक्रियादेतयोर्
 य रसादीनां स्व स्व कर्मणिस्त
 भाव सिद्धा शक्तिः । अचित्ता
 क्रियोदेतश्च प्रभा परपरीयः
 द्रव्याणां रसायनरूप कार्यक
 रणा शक्तिः उक्तं च । भूत
 प्रभावातिशयो इत्ये पाकेर
 से स्थितः चित्ताचित्ताक्रियादेत
 वीर्यं धनन्तरे मते ॥
 इति चक्रदत्तोपरि शिवदासीच
 होका परवीर्योदरपातदोषोयथा
 परवीर्यं यदुदरे कामतोऽकाम
 तोपिवा अस्त्ये याति देवेन तड
 पायं निशामय शुक्रामतो न
 दृष्टा सा प्रायश्चित्तेन शुच्यति
 काम भोगेन गान्धा सा कर्मभा
 गेन शुच्यति ॥ पितृपाके
 देवपाके पूजायां नाधिकारि
 णी घृष्टिं वर्षसदस्त्राणितयं
 कृता स्वकर्मणाः प्रयाति भोग
 देहं सा तस्यान्ते पाप कर्मणाः
 यो भरतः ॥

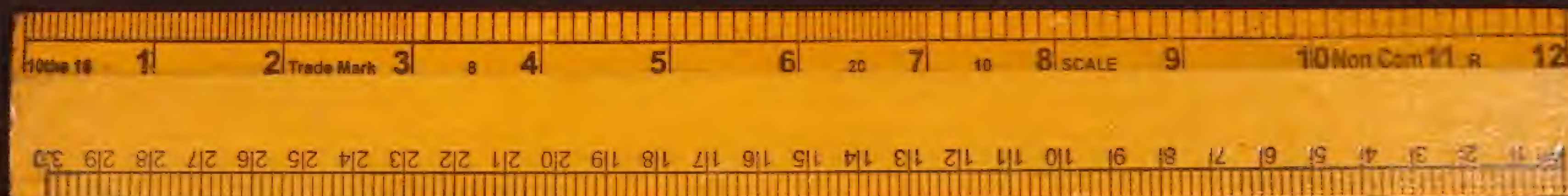
इति वसवेवर्गे श्रीकृष्णजन्म
 खंडे ६० अध्यायः अतिशय
 शक्तिभायत्सारः इति सर्गवर्गे
 अमरः कर्मसुखकरः प्रत्ययः
 उत्साहः । इति मधुः
 कर्मसु रक्त यत्नकारको भाव
 उत्साहः इति रसानाथः ॥
 कर्मसु प्रत्यय उत्साह इति नयना
 नन्दः अशाक्ये वल्लोचमउत्साह
 ति केचित् सउत्साहोयतिशय
 शक्तिभाजीर्यं अतिशयितो यथ
 वसायो वीर्यं साधुवीर्यं भित्पयः
 वीर्यं वीर्यं इति कोषान्तरे इतिभ
 भरतः ॥
 प्रभावः इति नानार्थेय
 मरः तेजः इति मेदिनी ॥ चेतः
 दीप्तिः इति शब्दरत्नावली ॥
 वीर्यजः पुं पुत्रः इति केचित्
 वीर्यवान्ते वि मांसनः इति
 शब्दरत्नावली वीर्ययुक्तश्च ॥
 वीर्यवृद्धिकरं क्री शुक्रवृद्धिका
 रकोषधारे तत्पर्यायः ।
 वृष्टं २ वाजीकराणं ३ वीजक
 त ४ इति राजनिर्वटः ॥
 वीर्या स्त्री वीर्य इत्यमरटीका
 यो भरतः ॥

वीर्यः पुं पर्याहारः परित उग ३ आगे इति कविकल्पद्रुमः
 आक्रियतेऽसौ धाना तद्वत्ता ३ उगते इति दुर्गादासः ।
 दि मार्गः पंथाः इत्यमरः ३ उट इ क लितं इति कवि-
 रत्नो भारः इति शब्दरत्ना कल्पद्रुमः पंचमस्तरी ३ उगास
 वली वीर्यधिकः पुं स्त्री भारवाह ते क उगाटयति सिति दिसा
 कः इति केचित् ॥ वृ कच वृत्तौ इति कविकल्पद्रु-
 वीर्यः पुं महालयः सतत मः कचारयति इति दुर्गा दा
 वृ मंदिरं इति शब्दमाला । सः ॥
 विहारः इत्यमरटीका ॥ वृ दृ ग संभक्तौ इति कवि-
 वीर्यः पुं स्त्री वृष्टिः विप्रवर्ध संभक्तिः सेवने ३ गृह्णाति
 लथातो रत्न प्रत्ययेन नि- वृणोते हि विस्मयकारिणो
 ष्यन्नः ॥ गुणलयाः स्वयमेव संपदः ॥
 वीर्यां स्त्री विशेषेण इत्ता इति दुर्गादासः ॥
 तां दर्शने विप्रवर्ध इत्ता योता न नट प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 वीर्यापन्नः वि विस्मयापन्नः वृ न वृत्तौ इति कविकल्प-
 इति हेमचंद्रः ॥ ड्रुमः न वरति वरते इति
 वीर्यः वि विशेषेण इति दुर्गादासः ॥
 तः वृष्टः यथा पापसंप्र- वृ नग न वृत्तौ इति कवि-
 लयेन पाप संप्रतवीर्येन ग न वृणाति वृणातिवकारस्य
 येन चाष्टमस्थाने रेगिणाम् देवतासंज्ञाति इत्यादौ नाज
 शां दिशेत् इति दीपिका ॥ सारस्य मकारः । जोस्यत्वाच्च
 वीर्य स्त्री विस्मयः वृष्टः ॥ उ वर्धतीत्यादौ ऋदिशाना विसृ
 इति मेदिनी ॥ नच दन्त्यस्य कथमोष्णकार्यमि
 वीर्यः पुं लासकः चोटकः ति वाचं यतः स्वभावादेशस्य
 इति मेदिनी दर्शमी ये वि वकारस्य ओष्णकार्यं ॥

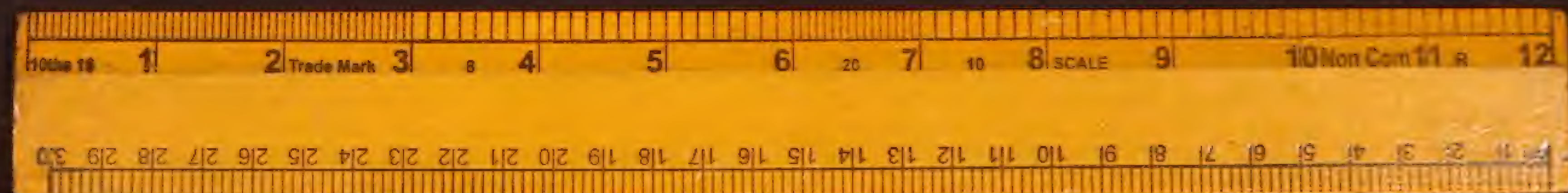
स्वाभाविकं मेव कविद्वयम् वृकभयः पुं नानासंगंधिद्रव्य
 प्रपातः नष्टक वार्ताभय कृतदशोपादिभूयः तत्पर्यायः
 स्थानं संभवति इति दुर्गादासः कृत्रिमभूयकः २ इत्यमरः ॥
 वृक्षाः वि पुष्टिकारकः यथा वृकभयः ३ इति तट्टीका स
 संयतो वृक्षाणो गुरुः । इति वलवृक्षोरसः लारपित इति भा
 शब्दचंद्रिका ॥ वृक्षितं स्त्री दक्षिणार्धेन । त श्रीवाकः ३ श्रीवेष्टः ६ सरलद
 वृक्षितं स्त्री दक्षिणार्धेन । त तर्पयः करिगर्जितं २ । ३ वः ५ इत्यमरः ॥
 वृक ३ आदाने इति कवि वृकभूतेः पुं मृगालः इति हारा
 कल्पद्रुमः ३ वरते । वरी वली ॥
 वृकते इति दुर्गादासः ॥ वृका स्त्री अश्वत्था इति रत्न
 वृकः पुं ऊकुरमुमागाहविण माला ॥
 वृजेतविशेषः वृक्ष इति व्यातः वृकातिः पुं ऊकुरः इति श
 ऊकुर इति हिन्दी भाषा तस्य वृकातिः पुं ऊकुरः इति राज
 र्यायः कोकः २ ईशमगः ३ निर्वृटः ॥
 इत्यमरः वत्सादनः ६ विरु वृकादी स्त्री विवृत इति रत्न
 क ५ गोवत्सादी ६ छागभो माला ॥
 जी ७ छागलादी ८ जनाशनः वृका स्त्री पात्र इति राजनि
 १ इति राजनिर्वृटः ॥ चेटः ॥
 काकः उत्तराधिकोषः वृक वृकोदरः पुं भीमसेनः तत्पर्या
 वृत्तः इति शब्दरत्नावली मृ यः भीमः २ मरुत्पुत्रः ३ कि
 गालः इति शरावली ॥ त मौरनिसदनः ६ कौचकनिसद
 व्रियः अनेकभूयः सरलपुत्रः नः ५ वृकनिसदनः ५ इति हेमचं
 इति भरतभूतभसः ॥ दः वृकवैरी ८ मारुतिः ९
 वृकदंशः पुं ऊकुरः । इति इति जराधरः ॥ अश्वत्थुत्पति
 हेम चंद्रः ॥

कीचकनि
 सदनः ७

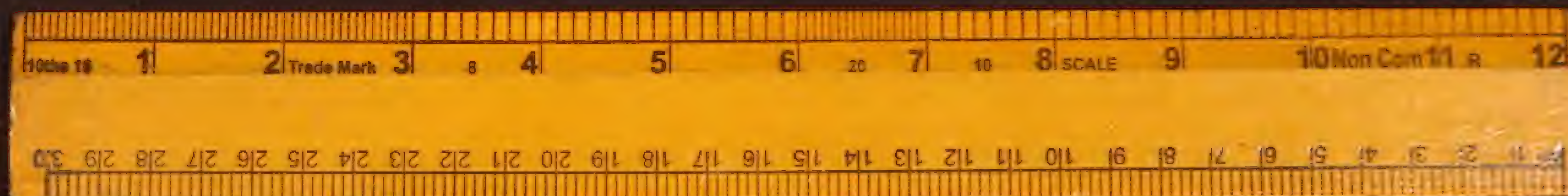
यथा कथास भीमसेनेन प
रिष्टः प्रतापवान् त्वयाष्ट
स यमस्य रहस्यसासभेदकृत
भविता स तदा वसन्तकोचैव
वृकोदरः प्रवर्तकोः स यमस्य
पांडुसूनु मदावलः ॥ य
सतीक्ष्णो वृको नाम जटवेद
वावाहनः मया दत्तः सधर्मात्मा
तेन वासो वृकोदरः ॥
इति मात्से ६५ अध्यायः ॥
वृको वि चित्रे उत्पन्नः ॥
वृच ई य वृत्तौ इति कविकल्प
दुमः ई वृक्तः य वृणाक्तिः ।
वरीवृत्त्यते वर्जनार्थो यमिते
के इति दुर्गादासः ॥
वृज ल ३. ३ त्यागे । इति क।
विकल्पदुमः सममसूरी ल ३.
वृक्ते ३ वृज्यते । इति दुर्गा
दासः ॥
वृज ३. ल ई त्यागे इति कवि
कल्पदुमः सममसूरी । ल ३.
वृक्ते ई वृक्तः इति दुर्गादासः
वृज ई कि त्यागे इति कविक
ल्पदुमः ई वृक्तः कि वर्जयति
वर्जयति इति दुर्गादासः ॥
वृज ई य वृत्तौ त्यागे इति
कविकल्पदुमः ई वृक्तः य वृणा
क्तिः ॥
वृजने स्त्री पापे इत्यादि.
कोषः आकाशः ॥ इति मि
हान्तको मया मृणादिवृत्तिः ॥
निगकराणां इति संक्षिप्तसंगो.
णादिवृत्तिः ॥
वृजनेः पुं केशः ऊरिते वि
इत्यादिकोषः ॥
वृजिः स्त्री वृजभूमिः इति
केचित् ॥
वृजिने स्त्री पापे उत्पन्नः ॥
रक्तवर्मे भुमे । इति हेम
चंद्रः ॥
वृजिनः पुं केशः ऊरि नेति
इति मेदिनी ॥
वृणा दृज न भते इति कवि
कल्पदुमः द न वृणाति वृणा
ति वृणाते वृणाते ३ वृणात्मा
वृत्ता इति दुर्गादासः ॥
वृज क दीप्ति इति कविकल्प
दुमः कवेत्तेयति इति दुर्गा
दासः ॥
वृज ३. ३ व ल वर्जने इति क
विकल्पदुमः ३. वर्जने उवर्ति
ता वृत्तौ वर्जयति विवृत्ति
ल अस्ततः । इति

दुर्गादासः ॥
वृज य ३. ३. संततो वरगो लः कृतावराणाः इत्यमरीका
इति कविकल्पदुमः य ३. वृज्य ग्रथीतः स्तः इति मेदिनी
ते ३ वर्जित्वा वृत्ता संभक्तिः से ॥ अथ वृजवस्तुनि ।
वृजः वि कृतवराणाः तत्पर्यायः वृजानि वाज नारंग स्तंभ य
वृजः २ वृजतः ३ इत्यमरः । वृजं भिज्जभांडकादयः कार्पा
ग्रावृजम् ॥
वृजपद्मा स्त्री पुत्ररात्री । इति मुद्रिका परिता योगपट्ट राम
गजनिर्वहः ॥
वृजिः स्त्री वेष्टनं तत्पर्यायः । तानि प्राव पद्येन दर्पणाः वृका
वृजः २ इत्यमरः ॥ प्रार्थना वरह तिलक मृदंगपट्टाया
विशेषः इत्येते इति भरतः ॥ काः आवर्तः कमठो लतागदरे
वराण इति मेदिनी ॥ गो लुत्रमप्येकं आलवाल मरीजा
पुनं इति प्रावृत्तावली ॥ लवर्मेकं सानकादयः इति क
वृजिकरः पुं विकृतवृत्तः इति विकल्पलतायां २ शेषलवके
प्रवृत्तावली वृजिकारके वि प्रकीर्णं नाम ३ ऊसमं ॥
वृजे स्त्री चरित्रं पद्ये इत्यम वृजः पुं कर्मः इति गजनि
रः यथा पद्ये चतुष्पदीतव वर्तः ॥
वृजे जाति इति दिवा । वृजककुटी स्त्री वृजभुजा इति
वृज मत्तः संख्याते जाते मा गजनिर्वहः ॥
गकृता भवेत् ॥ सम महेस वृजगंधिः स्त्री गयविशेषः
संवृते विषमवेति तंविधा इति तस्य लतायां यथा भवत्युक्त
लुत्तामंजरी वृजिः इति मेदि लिका प्राये सयासां दृष्टा
नी वेदोपितस्याचारस्य परिण सरं वृत्तकदेशं संवधात्तुत
लने इति वृज्याध्यायनदिश गंधि पुनः स्मृतं तस्य वृज
वृतीकाया भरतः ॥

इति यथा जय जनाहं । वृत्तः तिमः वृत्तेन निर्दिष्टः ।
 स्वकृति जन मन सदाग विक तर्थाः दीयमान पापयोगात् ।
 स्वचरापय पयनचन पमाप यमान पापमुत्कारकर्तृरित्यो
 धिनी विनोद रानहंस भासर तादा तसिः वृत्तेन दीयते वृ
 यथाः परत परिपरित भुवनज तेन पापः वृत्तः । इति
 हर हरकमलासनादि वृन्दार सिद्धांतकौमुदी ॥
 कदम्ब वंदनीय पदारविन्दहं वृत्ततुलः पुं यावनाल इति
 निर्मुक्त योगीन्द्र हृदय मंदिरा ननिर्वृतः ॥
 वितस्तु निरंजन ज्योतिः स्वरपना वृत्तनिष्ठाविका स्त्री नखनिष्ठावी
 य नाथ जगन्नाथ मामनवधिभ इति राजनिर्वृतः ॥
 वडः ख याऊले रत्त रत्त । वृत्तपणी स्त्री महापानप्रधिका
 इतिच्छेरोमंजया ६ स्तवकः ॥ पाठा इतिराजनिर्वृतः ॥
 वृत्तगुंडः पुं तृणाविशेषः त वृत्तप्रथः पुं शिरीषः कदम्बः
 तर्थायः वृत्तः २ दीर्घनालः ३ वाणीभिः ऊर्जकः मुद्गरः ।
 जलाप्रयः ४ द्विधायः एकः इति राज निर्वृतः ॥
 स्पलः द्वितीयो लघुः अस्म वृत्तफलं स्त्री मरीचं । इति
 गुणाः मधुरत्वं शीतत्वं कफ ननिर्वृतः मोलफलमात्रं वृत्तफ
 पित्रातिस्मरदाह रक्तनाशितं तः पुं दारिमः वरः । इति
 तेषां मध्ये स्पूलतरस्याधिक राजनिर्वृतः ॥
 गुणात्वं इति राज निर्वृतः ॥ वृत्तफला स्त्री वार्ताकी प्राणा
 वृत्तः १ य वृत्तेन यथा अ इती आमलकी इति राज
 तिप्रशययन सेपेधकर्तृरित निर्वृतः ॥
 तीयायाः अकर्तृरि तृतीया वृत्तमलिका स्त्री श्वेतार्कः मोरि
 तात्वा तसिः स्मात् अययन नी इति राजनिर्वृतः ॥
 अवलनं वृत्तेन नययते वृत्त वृत्तवीजः पुं भिरा इति राज
 तो नययते वृत्तेन न चतती निर्वृतः ॥
 तर्थाः तेषां वृत्तेन तिमः । वृत्तवीजका स्त्री पांडुरफली ।

इति राजनिर्वृतः ॥
 वृत्तवीजा स्त्री आढकी । इति ति जराधरः उदंतकः ६३
 राज निर्वृतः ॥ ति प्रावरत्नावनी प्रक्रिया ॥
 वृत्तस्यः नि वृत्तेतिष्ठति यः यथा कात्स्न्य वार्ताप्रभेदः ॥
 तरीयो ब्रह्महत्यायाः सविद्यस प्रस्तारः इति मेदिनी ॥ यव
 वये स्मृतः वेश्पेः सुमांशोवृत्तसो सरः भावः प्रकातवाचकः
 मृदे सेय स्त घोरशः ॥ इति विष्णुः ॥
 इति मनुः वृत्तं यथा । गुरु वृत्तिः स्त्री जीविका इत्यमरः
 पूजा वृणा शोचं सय सिंदिय विवरणा कौशिकादि । प्रव
 तिप्रदः प्रवर्तने द्वितानां च तत्स तेने इति मेदिनी विधृतिः
 वं वृत्तं मुच्यते ॥ इति इति धरणिः कौशिकादि
 गोपाल पंचानन कृत स्मृति सं वृत्तयो यथा सुंगारे कौशिकी
 ग्रहः ॥ वीरे सात्वत्यारभटी पुनः रसे
 वृत्ता स्त्री किंकरिष्ठावृत्तः २ गेदे च वीभक्ते वृत्तिः सर्वत्रभा
 एका प्रियंशुः मांसरोहिनी रती चतस्त्रो वृत्तयो शेताः
 इति राजनिर्वृतः ॥ सर्वनासस्य मातृकाः इति
 वृत्ताध्ययनर्हिः स्त्री ब्रह्मवर्च दित्यदर्पणो ६ परिच्छेदः ॥
 स इत्यमरः वेदवोधितस्माचार इतिहरणो दोषा यथा ।
 स परिपालनं वृत्तं । वृत्त श्रीनारायण उवाच स्वदत्ताप
 ग्रहा एवकं गुरुमुवेन वेदा रदत्ता वा ब्रह्मवृत्ति हरेत्तुयः
 भासा अय्ययने तेषां कीदृक्त सकृत्तत्र इति ज्ञेयः फलेत
 परिपालनं कृते तेनस उपच त्प्राण भूमिप यावन्तो रेण
 यो ब्रह्मवर्चसं स्मात् । ब्रह्मर वःसिक्ता विप्राणां नेत्र रिनु
 ति राजेति अः इति भरतः ॥ भिः तावदर्थं सदस्वच मृतपा
 वृत्तांतः पुं सेवादः तत्तर्थायः स पानेच तममृत्तकं तमांगारे
 वार्ता २ प्रवृत्तिः ३ उदंतः च प्रायने तादितो यमकिंकरः
 ४ इत्यमरः अतिः ५ । तदन्ते च मरापापी विष्णुमा

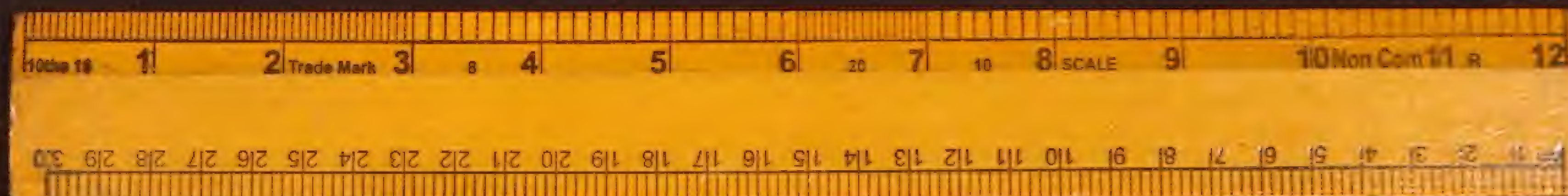
जायते कृमिः पृथिवीसदृशः ॥
 णि देवमानेन भारते । ततो
 भूमिविहीनश्च प्रजाहीनश्च मा
 नवः द्रिडः कृपाणो रोगीश्च
 शे नित्यं स्ततः शुचिः ॥
 इति ब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिखंडे ।
 ४५ अध्यायः ॥
 वृत्तिः पुं सरः इति राज
 निर्वैदः वृत्तो तिष्ठति वि ॥
 वृत्तेर्वारुः पुं षड्भुजा । इति
 राजनिर्वैदः ॥
 वृत्ते नि वराणीयं वृत्तधातोः
 कृपा वृत्तं धातोश्च कृत्तकप्र
 तयाभ्यात् निष्पत्तेः । इति
 सिद्धोक्तकोषदी ॥
 वृत्तः पुं ग्रन्थकारः शत्रुः ॥
 दानवविशेषः सत्त्वहृष्ट ॥
 देवा रतः इत्यमरः मेघः ॥
 पर्वतविशेषः इति मेदिनी ॥
 इन्द्रः इति विश्वः प्रातः इति
 सिद्धोक्तकोषाद्यादिभिरिति ॥
 वृत्तदिष्टं पुं इन्द्रः इति हेम
 चन्द्रः ॥
 वृत्तभोजनः पुं गंभीरः समर
 इति व्यातः इति प्राद्वचदिका
 वृत्तरा पुं इन्द्रः इत्यमरः ॥
 वृत्तादिः पुं इन्द्रः इति हला

पुथः ॥
 वृत्ताद्य निरर्थकः तत्पर्यायः ।
 मुपा २ व्यर्थकं ३ अविधिः ४ ।
 इत्यमरः ॥ यथा अदृष्टं पाणि
 को शोभो अरासीकंच यद्दृष्टं
 ग्रन्थं भोजने यच्च वृत्तादेति
 मे मतिः ॥ इति वक्रिप्र.
 राणे प्रेतोपाख्यान नामाध्यायः
 अपिच वृत्ता वृष्टिः समुद्रस्य
 मस्य भोजने वृत्ता ।
 वृत्तादानं समुद्रस्य नीचस्य सक्त
 तद्वृत्ता इति गारुडे ॥५५॥
 अध्यायः ॥
 वृत्ताजन्मं क्री निरर्थकजनने
 यथा वृत्ता जन्मानि चत्वारि वृ
 त्तादानानि षोडश तान्यहं स
 प्रवत्पामि यथावदनश्वशः ॥
 अष्टस्य वृत्ताजन्म धर्मवात्मान
 राः सरा परपाके सराश्रमंति पर
 ताप रताश्च ये इत्याद्येवक्रि
 पुराणादानावस्थानिगयनामाध्या
 यः अपिच ये नैष्कृतं भाग
 वते पुराणे नारायितोयैः पुरुषः
 प्रथाने । सुवेकते ये न
 धरामराणां तेषां वृत्ता न
 न्न नरायमानो इति पुराणा
 वृत्तादानं क्री निष्फलदानं तत्

षोडशविधं यथा रेव पितृ रीहास यत्नास कृतयोगतः
 विहीनं यदीसुरेभ्यः सरोषतः वान मृदास्वतंत्रात् मत्तोन्म
 दन्तावकीर्तनाच्च वेदापि ब्र तापवर्जितं कर्ता मयेदं कर्म
 तत्प्राणिणो अन्मोयोपार्जितं द ति प्रतिनाभेष्टयाचयत् अ
 ने वार्यं ब्रह्मरहो तथा । पात्रे पात्रं मित्युक्तं कार्यवाध
 गुरवेः सत्तवत्ता यः स्तेनाय मेसंदिने यदने स्यादविज्ञाना
 पुतिताय च कृतज्ञाय च यद ददत्तं मिति तत्समत् ॥
 त सर्वदा ब्रह्मविहिष पाचका इति सितात्तरा ॥
 यत्सर्वस्य वृषत्याः पतये त वृत्तामोसं क्री देवपित्रनुदिष्ट
 या परिचारकाय भृत्याय सर्व सोसं तद्वत्तरो प्रेतत्वं भ
 ब्रह्मिण्याय च इत्येतानि त्वराजे वति यथा वृत्तायेता वृत्ता
 द वृत्तादानानि षोडश इति सो वृत्तावादी वृत्तामतिः नि
 वक्रिपुराणे दानावस्था निर्ण र्दको हिदेवनां स प्रेतोना
 यनामाध्यायः अन्मच्च न्याय येत नरः इति वक्रिपुराणे
 मार्गेता यदने तत्सविधं मपि प्रेतोपाख्याननामाध्यायः ॥
 पुन नोपदत्तं यत्सुनरन्याये वृत्तं क्री शौ लज्जनाम गंध
 न दत्तं यदने षोडशप्रकारमपि इयं इत्यमरः ॥
 प्रत्याहते सुभव । वृत्तः पुं वृत्तरकः इतिग
 इमथाहुक्तं भवति नारदेन न निर्वैदः ॥
 व दत्तं सप्तविधं प्रोक्तं मरने वृद्धः वि गतपौवनः प्रवृद्धः
 षोडशात्मकं इति प्रतिपाद्य पंडितः इति मेदिनी ॥
 दत्तादत्तयोः स्वल्पं विवृतं अष्टस्य पर्यायः प्रवयाः २
 पाप मृत्यं भूति स्तस्यास्ते स्थविरः ३ जीनः ४ जीर्णाः ५
 हात्मत्पकारतः स्त्री सूक्तोऽनु जयव ६ इत्यमरः यातयामः
 श्राद्धं च दत्तं दानविदो दिङ् जर्जरः ८ इति राजनिर्वैदः ॥
 यदत्तं तभय क्रोध शाक वे पतितः ९ इति जटाधरः ॥
 गरुणान्वितः तपोत्कीच १० वृद्धगंगा स्त्री नदीविशेषः वृद्धि

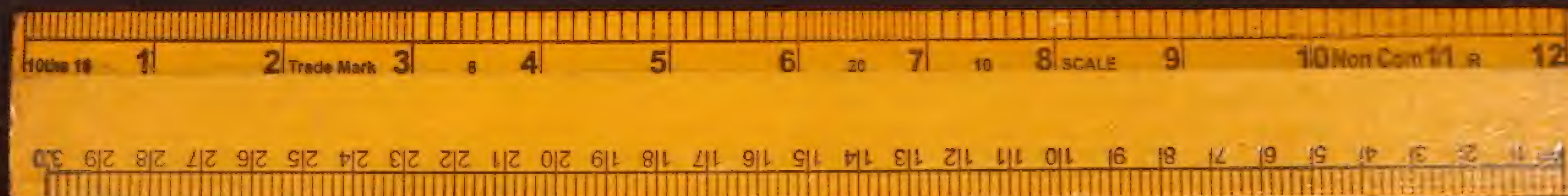
गंगा इति व्याता यथा अस्ति वाईकं ३ वाईकं ४ । इति
 नारक शैले त सरोमानसस शहरत्नावली ॥ वात्सारे
 त्रिभं यत्र साई शैल प्रया रविमार् सुश्रुतः वयस्तु वि
 ब्रलकीर्णं सरादरः कुरुते विषं वात्सं मध्यमं वाईकं तथा
 नरशार्हल सर्गापंकज शोभि कुनघोरशवर्षस्त नरो वालोति
 ते तस्य पश्चान्मध्य पूर्व भागे गद्यते त्रिविधः सोपि इग्याशी
 मध्य सरिवयं अवतीर्णप्रयागे इग्यानाशी तथात्रभुक् ।
 बदक्षिणं सागरं प्रति तस्यप इग्याशी वर्षपर्यंतं इग्यानाशी
 श्रिमभागेत नदी दिक्कवि शरदयं तडतरं स्पदत्राशीय
 काक्या दिग्गजाः क्षेत्र संजा वं वालास्थिया मतः मध्ये घोर
 ताः तेन दिक्कविकास्तता म शा समन्यो मध्यमः कश्चितो
 धमभास्तता या त शंकरे यैः चतुर्थी मध्यमं प्राङ् पुंवा
 णावतारिता वृहगंगाक्या दार्जिशातो मतः चत्वारिंशत्
 त गंगेव फलदायिनी या मायावतिषुदीर्घादि पूरितः ॥
 निःस्तता पूर्वभागातस्माद्वि ततःक्रमेण तीराः स्यादावद
 वरावदी सर्गा ग्रीवेति विद्या वति समभिः वीयां दीर्घावेन
 ता सागंगा सदृशी फले इति रसादि सर्वथा त्विन्द्रिय वे
 कालिकापुराणा कामरूपपीर लोत्सारा उच्यन्ते तीराः सर्व
 निर्णयनाम ८२ अध्यायः ॥ धातिन्द्रिय वलोत्सारे हीनः
 वृहकाकः पुं काकविशेषः तत स्तु समने इहं तीरायात
 दोरकाक इति भाषा तस्य रसादिकः तीरमागोदियः व
 र्यायः दोराकाकः २ दण्डका कः ३ कस्तकाकः ४ पर्वतः
 काकः ५ वनाश्रयः ६ काकोलः लित खालित्य युक्तः कर्मस
 ७ इति हेम चेदः ॥ वात्समः काम स्यासादिभिः कि
 वृहते ज्ञी वृहस्पभावः तस्य छेदुद्धो भवति मानवः वालोति
 र्यायः स्यावि २ इत्यमरः ॥ धिकं वाईकं वईते वापुर्वि

विचार्येततदक्रमेत । उपक्र वातामवातजित । इति रा
 मेकिमेत । तंशान्ते त ननिर्वेतः ॥
 वात्सं वृद्धि स्थवि र्मेधा त्वा वृहदारु ज्ञी वृहदारुतः
 दृष्टिः मुक्कविक्रमो वृद्धिः कर्म यथा वृहदारुदयं गोत्वं पि
 द्रियं चेत्तो जीविते दशतो छितं कफ वातपुत वत्सका
 क्रमेत इति भावप्रकाशः ॥ सामदोषं द्वितीयः स्वल्पवी
 वृहदारुकः पुं वीरताः कुरु र्यदं इति राजनिर्वेतः ॥
 तः इति भरतः विहङ्क इति वृहनाभिः वि उन्नतनाभिः ।
 रोजरताः कुरु इति च वृहभा गोरनाभिपुक्तव्यक्तिः तस्य
 वा विधारा इति हिन्दोभाषा योयः तंउतः २ तंउभिः ३
 तमर्यायः कुरुगंधा १ छग इत्यमरः ॥
 लासी ३ आवेगी ४ जुगः ५ वृहप्रपितामहः पुं प्रपिता
 इत्यमरः कुरुगंधा ६ छगला महतातः इति शहरत्नावली
 वी ७ छगला ८ अवी ९ जुगा तत्र कन्यायाः सपिण्डता ना
 १ इति तटीका छगली ११ जुग स्ति यथा तेनात्त येचमे वृ
 कः १२ प्रपामः १३ इति जटाधरः हप्रपितामहे सापिंसे निवर्त
 वृषगंधा १४ छगलात्रिका १५ ते इति प्रतिपादितं अतएवप्र
 इति शहरत्नावली दीर्घवाल पिता मर भ्रात्रा तत्संति भिः
 का १६ छागलान्विका १७ वृहः सह सापिंसाभावात्कन्या न
 १८ कोटरप्रष्ठी १९ अनांवी २० नन मगाया स्तथा सपिंसां
 वृहदारु २१ यथान्तरेकोटरप्र वं नास्ति किंतु समानोदक
 षीस्थाने वृह कोटर प्रष्ठीति निमित्त मेचाशोच मिति इति
 पाठः अस्म गुणाः १ शुदितत्वं ॥
 गोत्वं पिच्छितत्वं कफवा वृहवता स्त्री मरासमंगा इति
 त कासामदोष नाशित्वं वत्स राननिर्वेतः ॥
 तच इति राजनिर्वेतः अस्म वृहराजः पुं अस्मवेतसः यथा
 च रसायणा वृहदारः शाथ अस्मो वृहराजस्य हावेतो

यथा कृषि वर्णिकथो इति प्रयोगे प्रयुक्तस्य इत्यस्यापीति
 सेतः ऊर्ध्वं वंथनं कथा कर मो भागो वृद्धि धर्मो भवति
 वत्तादानं सेतानां च निवेशनं ग्रन्थया वंथक रदिते प्रयोगे
 अष्टवर्गः स्मृतो रात्ता मितिभ वार्णानां ब्राह्मणादीनां क्रमेणा
 रतः वहेनं तत्पर्यायः स्फातिः द्वित्रि चतः पंचकं शाते धर्मो
 १ इत्यमरः ॥ भवति ब्राह्मणः धर्मो द्विकं
 विकंतादिसप्तविंशतियोगान्न शाते । त्रिविधे विकं ।
 गतेकादशयोगः तत्र जातः वैश्वे चतुर्के षट् पंचकं ।
 फलं यथा प्रसक्तिकाले यदि मासि मासीत्येव होवा प्रयोगे
 वृद्धियोगो नरः सुभोगो विनया चत्वारोवा पंच वाहि वि चतः
 नित्यं धनप्रयोगे श्रद्धाशुद्ध पंचाः द्वि चतः पंचा अस्मि
 दो विचक्षणाः स्यात् कृपविक्र याते वृद्धि दीयते इति द्वित्रि
 याभ्यां इति कोष्ठी प्रदीपः ॥ चतः पंचकं शाते तदस्मिन् वृ
 कलांतरं । सद इति भा द्या यत्ताभ मुक्तोपदारीयते
 पा अभ्युदयः समृद्धिः । इति कन इये वृद्धि मासि
 इति मेदिनी ऊर्ध्वरोगः ॥ मासि गृह्यते इति कालि
 र्वर्षः इति हेमचंद्रः समृद्धः इत्यमेव वृद्धि दिवसगणनाया वि
 इति शब्दवृद्धिका शैलेयं ॥ मज्जप्रति दिवसे गृह्यमाणे कारिका
 धने इति राजनिर्घटः ॥ पिका कालिका चैव कारितावत
 वृद्धियुक्ता नियमो यथा अ यापरा चक्रवृद्धिश्च शास्त्रेषु तस्य
 श्रीतिभागा वृद्धिः स्यात्मासि मा वृद्धि अन्तर्विधा इत्येतांते ।
 सिसंवंधके वार्ण क्रमाद्युते द्वि कायाविरोधिनी शास्त्राणां पणा
 त्रिचतुष्पंचक समया मासिमा पादादि कारिका प्रतिमासे स
 सिप्रतिमासे वंधकं विद्यासाधं वंतीया वृद्धिः सा कालिका मता
 यदापीयते आपि मिति यावत् वृद्धिः सा कारिता नाम शर्णांते
 वंधकेन सहवर्तते इति सर्व नस्वये कृता वृद्धे रपि पुनर्वृद्धि
 त्यकः प्रयोग स्तस्मिन्संवंधके

अक्रवृद्धिराहतेति गृही त्वि मादाय तमदत्ता दिशं वृजेत
 शेषतो न वृद्धेः प्रकातरमाह ऊर्ध्वं संवत्सरानस्य तदनेव वृद्धि
 कोत्तरागस्त दशकं सायु मासुयादिति यश्च याचितकमा
 श विंशकं शाते कोत्तर म राय याचितोपादत्ता देशांतरं
 शापु तत्र गच्छेतीति कोत्तर याति ते प्रति तेनेवाक्तं कृ
 गाः ये वृद्धा धने गृहीत्वा अ तोद्धार मदत्वा या याचितस्त
 पिकलाभार्थं अति गहने प्रा दिशं वृजेत ऊर्ध्वं मासत्रयात्
 गायन विनाश शंकास्थाने प्र सतदेने वृद्धि मासुयादिति यः
 विंशति तेदशकं शाते द्युः येव पुनः स्वदेशे स्थित पव या
 समुदागते विंशकं शाते मासि चितोयाचितकं नदराति तया
 मासीत्येव पतङ्कं भवति को चनकालादारभ्य वृद्धिं रापयेत्
 तारेगभ्या दशकं शाते सामुदे ना यथा स्वदेशेपि स्थितोय
 भ्यश्च विंशकं शाते उत्तमगाया स्त नदगायाचितः कृचित तेत
 द्यात् मूलविनाशस्यापिशं । तोकारिता वृद्धि मनिच्छंते च
 कितत्वात् इति इरानीकारि रापयेदिति ग्रनाकारित वृद्धे
 तोवृद्धिमाह द्युर्वा सकृतो रपवादो नाररेनोक्तः पाप
 वृद्धिर्देव सर्वास जातिषु सर्व मृत्यु भति योसो देशेयश्च प्र
 ब्राह्मणादयोऽधर्माणा अवयवे कल्पितः वृद्धारानास्तिक पाप
 सर्वथ केवा सकृतोस्वाभ्युपग वहेते माविवत्तिताः अविवत्ति
 तोवृद्धि सर्वास जातिषु द्युः कृ ता ग्रनाकारिता इति अ
 विदकृपि वृद्धि भवति यथाह पुना दद्यविशेषे वृद्धिविशेष
 नभदः न वृद्धिः श्रीतिदत्तानेभ्या मार संततिस्त पंडस्त्रीणां प
 दनाकारिता कृचित् अना मृना स्त्रीणां संतति रेव वृद्धिः
 कारित मण्डं वत्सराहोदिव यश्च नो स्त्रीणां पोषणासमर्था
 हेत इति यस्त याचितकं सतत्पुष्टि संतति कामस्य प्र
 हीत्वा देशान्तरे गतस्ते प्रतिका योगः संभवति श्रद्धां च स्त्री
 त्यायेनोक्तः । यो याचितक परिचर्याणिनः शुधुना प्रयुक्त

सद्वयस इति ग्रहा मस्तेरा योगे सकृदादरेण च वेदितव्यं
चिरकालावस्थितस्य कस्यचिद् पुरुषान्तरं संक्रमणेन प्रयोगा
सकियती पसवृद्धित्वपेक्षितं नृर करणं तस्मिन्नेव वा पुरुषे
आदरसंसाधुगुणापरा वस्त्र अनेकप्राः प्रयोगान्तरं करणं स
धान्यदिराणानां चतसि हिगु वाणादिकं हेगुपायनिक्रम
णापरा रससत्तेन सुतादेवेति पूर्ववद्वेते सकृत्प्रयोगेपिप्रति
ग्रहाणमन्तेरा चिरकालावस्थि दिने प्रतिमासं प्रतिवत्सरवाच
तस्यसकृतया वृद्ध्या वहेमान आदरेणऽधमार्गं देयस्यहेगु
साधुगुणावृद्धिः परानामः य एष संभवात् पूर्ववद्वेते स
रेवहेते तथा वस्त्रधान्यदिर हेगुपाय मतिक्रम वहेतयव
एषानां यथासंख्यचतुर्गुणाः वि यथाह मनुः ऊसीद वृद्धिहेगु
गुणा हिगुणाचवृद्धिः परा व एषं नास्ति सकृदाहता ।
शिष्टेन तु रससंज्ञेगुणमुक्तं सकृदाहितेनपि पादाति ३
हिगुणादिराणं त्रिगुणं धान्ये पचयार्थं प्रयुक्तं द्वयं ऊसीदे
मेनेव रसाव्याख्याताः पुष्पमूल तस्यवृद्धिः ऊसीद वृद्धि हेगुपाय
फला निच तला रुते त्रितय नास्ति नातिक्रामति यदिस
मष्ट गुण मिति सनुनातधाम कृदाहिता सकृत्प्रयुक्ता पुरुषा
स पुष्पमूल फलादीनां च पं तर संक्रमणादिना प्रयोगांत
वगुणात् मुक्तं धान्ये शरे लवे रकरणं हेगुपाय मतेति सकृदा
वासे नातिक्रामतिपंचतासि ह्यतेति पादे शनैः शनैः प्रतिति
ति शदः तेष्वफलेपुष्प मूल ने प्रतिमासं प्रतिवत्सरवाधम
फलादि लवे मेघोर्णा चमरी एर्णादाहता हेगुपाय नास्तीति
केशादि वासो वलीवदेतर व्याख्येयं तथा गौतमेनायुक्तं
गादि धान्यशदलव वासवि चिरस्थाने हेगुपायप्रयोगेति
षया वृद्धिः पंचगुणां च नाति प्रयोगस्मैकवचन निर्देशात्
क्रामतीति तत्राधमार्गयोग्यता गान्तरकरणं हेगुपायति क
वशेन इभिस्तादि कालवशेन मोऽभि प्रेतः ।
च व्यवस्था इष्टया पतञ्ज सक्रम

विरस्थान इति निर्देशात्तैः एतां आदे कर्तव्ये वसस्य
ने वृद्धिग्रहणे हेगुपायति क संतकानां विशेषां देवानां
मोदर्शितः इति मितान्तरा ॥ हेमिहात्नेन पुष्पासमया कर्तव्य
वृद्धिका स्त्री अदिनामोषधं । मिति देव द्राघाणामंत्राणां ।
इति प्राहमात्ता ॥ ॐ कविष्मसीति तेनोक्ते इत्य
वृद्धिजीविका स्त्री अणारान्ती मेव सात् पितामही प्रपिताम
विका तत्पर्यायः अर्थप्रयोगः हीनां देव द्राघाणामंत्राणां तत
२ ऊसीदे ३ इत्यमरः ॥ मंत्रायामुक्तं संगोत्राया मत्प्रपि
कलाविका ४ इति प्राहः तामसा शुभका देव्यानां स्त्रीष्वप्याः
त्तावती ॥ आहं सिहात्नेन पुष्पासमयाकर्त
वृद्धिः पुं जीवकः । श्रुकर य मिति प्रपितामही द्राघाणमं
कृदः इति रत्ननिर्घटः ॥ वृ शां करिष्मसीति तेनोक्तेऽ
दिहातरि त्रि॥ त्वमेव मातामहादि द्राघाणा
वृद्धिश्चाहं स्त्री आभुदधिकः मंत्राणां देव पितृ सर्वदेव द्राघाणा
आहं नां स्त्रीष्वप्याहं यथा । आह करणावस्थापने आसने
वृद्धिश्चाहं प्रवक्ष्यामि पूर्ववत् ॐ विश्वेदेवास आगत आगत
दिशेषकं जात पुत्र सुत २ म इमं हवं पदेवर्हिर्निवीदत
श्रुनां दे वृद्धिश्चाहं ॥ पूर्वाभि ॐ विश्वेदेवाः आगतमेमं हवं ये मे
मुखे ३ दक्षिणोपवीति ३ शुभं यऽन्नीते य उपयविष्ट ये अग्नि
ववदयुक्ताः पित्राः देवतां श्रुते निष्ठा उत्तवा यज्ञत्रा आ सया
नमस्तारांतेन दक्षिणोपचारेण स्मिन् वरिषि मादयहं ॐ आग
कर्तव्यं दक्षिणाजानुगृहीत्वा ॐ कृन्न इति विश्वेदेवावाहने ग
अथास्मदीयामुक्तं वृद्धे शुभक न्पारि यानं अस्त्रिहावधारणावा
संगोत्राणा मस्मतिरपितामहप्र चने ततः प्रपितामही प्रभृती
पितामह मातामह प्रमातामह ना मनुजापने आसने आचार
वृद्धप्रमातामहानां शुभकशर्म ने गंधादिरानेव अस्त्रिहाव
णां सपत्नीकानां नास्तीमु। थारणा वाचने इत्य पिताम

हमातः ततः प्रपितामहादीनां पुंगवान् एवं शूरोपि सामानं
 वृत्तापन मासन् मावाहनं गं वृद्धिशास्त्रं सर्वसा नमस्तोषा
 धादि दानं एवं वृद्धपितामह मन्वेण ऊर्षादामात्रवानुपः सन
 हादीनां अनुज्ञापनादिकराणां प्रधानः शूद्रः स्मादिन्याद भगवा
 ओवसुसत सत्केभ्यो विष्णुः १ । दानेनसर्वका
 भ्यो देवेभ्य पतदत्रं सवृत्तं स माप्ति स्म संजायते यतः इति
 पानीयं सयजनं सवदरं सत मात्स्य साधारणाभ्युदयकीर्तनो
 पि प्रति सिद्धं वर्जितं नमः ३ नाम १७ ॥
 ति अन्नकल्पने ओम्भक गोत्रेभ्यः अन्धायः विस्तारस्त आदत्तले
 त्पितामहि अमुका देवि नां आडविवेकेच इष्टयः ॥
 दीमुवि पतदत्रं सवदरं सत वृद्धोक्तः ७ वृद्धेषः तत्पर्यायः
 नमः एवं मातामह प्रमातामहे जरङ्गरः २ । इत्य
 भ्यः इति गारुडे २२२ अन्धायः मरः ॥
 अन्धश्च तृतीय माभ्युदयिकं वृ वृद्धानीवः वि वृद्धानीवी ।
 हिशास्त्रं तद्व्याते उत्सवानंरसं तत्पर्यायः वार्धुषिः ३ वार्धुषि
 भोरे यतोद्वाहादि मंगले ॥ कः ३ ऊर्षीदः ४ ऊर्षीदिकः
 मातरः प्रथम एस्याः पितरस्त ५ इति शतवत्तावली साधुः ६
 दनस्तरे ततो मातामहा राजवृ वृथ क दीप्तौ इति कविकेला
 विष्णुदेवा लघ्वेवच प्रदक्षिणो दुमः कवर्हयति इति र्गा
 यवारेण दध्यक्षत फलोदको सः ॥ इति जटाधरेः ॥
 प्राज्ञातो निनयेमिहान् पूर्वपा वृथ उ उ व ल वृद्धौ इतिकवि
 चतुरो पुतोन् सप्यत्र मित्य कल्पदुमः उ वर्द्धिता वृद्धा उव
 भुदये दद्यादयं द्योर्हयोः १ इति जनः ववर्तयति विवृत्त
 पुग्मा हिजातयः पुन्याः वसु ति ल् अष्टयत् ॥ इति
 कार्तस्वगदिना तिलायंत् य र्गादासः ॥
 वैः कार्यो नादीशानुपूर्वकः वृथसानः पुं मनुष्यः । इति
 मंगलानिव सर्वाणि वाचयेद्विज

सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥ वृद्धारः वि मनोज्ञः । इति
 वृथसानः पुं पुरुषः ॥ पञ्च ॥ शतमाता ॥
 कृतिः इत्यादिकोषः ॥ वृद्धारकः पुं देवता उत्तमरः
 वृथं वि वहेनीयं वृथपातोः । वृथपाता यथा वृद्धारकः सरे
 अप्रत्ययेन निष्पन्नं ॥ अष्टमे मनो जे वृथपातरि इति
 वृत्ते क्ली फलपुष्पपञ्चादि र्येन भरतधृत्यादिः ॥
 धार्यतेतत वोक्ता इति भाषा वृद्धारकः वि मनोज्ञः अष्टमः ।
 तत्पर्यायः असववन्धने ३ । इति मेदिनी तन्मते पर्वगीया
 इत्यमरः वरीधारा ॥ ऊचायं । दिः ॥ वृद्धारको वृषिमुखा
 इति मेदिनी ॥ वृद्धाकः पुं वार्ताकी । इति वृद्धावनं क्ली सनामाव्यातती
 वृद्धाकः पुं वार्ताकी । इति वृद्धावनं क्ली सनामाव्यातती
 शतवत्तावली ॥ वृद्धाकी स्त्री वार्ताकी । इति वृद्धावनं क्ली सनामाव्यातती
 वृद्धाकी स्त्री वार्ताकी । इति वृद्धावनं क्ली सनामाव्यातती
 राजनिर्वहः ॥ वृद्धिता स्त्री कडका । इति वृद्धावनं क्ली सनामाव्यातती
 वृद्धिका ॥ वृद्धे क्ली समूहः इत्यमरः ॥ वृद्धावनं क्ली सनामाव्यातती
 वृद्धः पुं दृष्टावृद्धः पातकोटिः पानयमास धार्मिकः कृत्वा
 रिति यावत् इति ज्योतिषे ॥ वृद्धावनं क्ली सनामाव्यातती
 अष्टनामान्नर महापुदः ॥ वृद्धावनं क्ली सनामाव्यातती
 वृद्धा स्त्री जलसी इति शत्रु वृद्धावनं क्ली सनामाव्यातती
 रत्नावली जलन्यरपत्नी । अ वृद्धावनं क्ली सनामाव्यातती
 सा विवरणांतलसीशब्दे इष्ट प्रीति पूर्वकं । के
 यं केदारराजकन्या राधापुष्ट दार तयो रानेद्रोणा भूतोभ
 शनामास्तानां नामविशेषः । विता पुनः पुत्रेषु रास्यं
 पतदिवराणां वृद्धावनशब्दे इ नस्य प्रिया त्रेलाका मोहिनी ।
 वृथं ॥ जेगीषयोपदेशेन जगाम त

तसे वने हरे रेकोतिको म यत्र तप स्तपे तत्र हुन्दावने
 को ध्यायते संतते हरि । स्मृतं हुन्दा यत्र कृता क्रीडा
 शस्यत्सदर्शनं चक्रमस्ति यत् । तेनवा मुनिपुंगव श्रुतान्वेति
 त्रिषो मुने ॥ चिरंत हासं च शृणुषु वत्स प्रापरे ।
 सा नृपश्रेष्ठो गोलोकचक्रगा येन हुन्दावने नाम निबोधकथ
 मसः केदार नाम नीर्यतत्र यामिते ऊपाधुनस्य कथे हेय
 ज्ञाया च वभूवह । तत्राद्या मेषास्त्र विशारदे तलसी वेद
 पि मृतः प्राणी सद्यो मुक्तो भ वत्यो च विरक्ते भवकर्मणि ॥
 वेत्तुं कमलांशा तस्यकत्याना तपस्तप्ता वेदवती प्राप नागय
 प्रा हुदा तपस्विनी ॥ नवमे एतपरे सीता जनक कन्यासा
 सा वरे कंचित्योग शास्त्रवि सर्वत्र परिकीर्तिता तलसीच
 रता । दत्ते इवीससा तस्येहरे तपस्तप्ता वाञ्छा कृत्वा हरिप
 मंत्रं सुदर्भं ॥ सा विरक्ता ति देवाहुवीससः प्रापात्पापस
 गृहे तत्का जगाम तपसेवनं त्वासर पति ॥ पेम्भाने
 षष्टि वर्षसदस्याणि तपस्तेपे प्राप कमलाकान्ते कांते मनोहरे
 सविर्जने शविर्वभूव श्रीकृष्ण तस्यास्त तपसःस्थाने उरिनेचत
 सत्तरो भक्तवत्सलः । प्रसन्नव पोथन तेन हुन्दावने नामप्रवद
 दनः श्रीमान्वरेहृन्तिवाचसः । नि मनीषिणाः ॥
 दृष्टा सा राधिकाकान्ते शांतसं यश्च वाते प्रवदामि परं हेत
 न्दर विप्रदं मूर्च्छां सम्यापसा म त्तरे शृणु येन हुन्दावने नाम
 यः कामवाण प्रपीरिता ॥ पुण्य क्षेत्रे च भारते राधा यो
 साव शीघ्रं वरे वरे यद्विस्वमे उपानाग्रां च हुदा नाम श्रुतौश
 भवेति च मेमित्तत्काच ररसि ते तस्याः क्रीडावने रस्य तेन
 चिरं वेमे तथा सद सा जगाम हुन्दावने स्मृतं गोलोकप्रीतेये
 च गोलोकं कृष्णेन सदकोतका तस्याः कृष्णेन निर्मिते प्रा ।
 त राधा समा सा साभागात क्रीडायेभुवि तत्रात्रा वनेकृत्वा
 गोपी श्रेष्ठा वभूव सा हुन्दा वने स्मृतं ॥ इति वसवरे

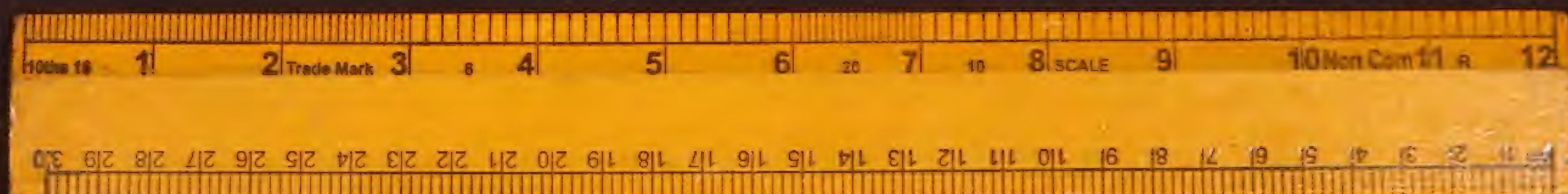
त्रैश्रीकृष्णनारायणे हुन्दावनप्र विस्तारं रस्य क्रममोरितं य
 स्तारः १३ अध्यायः ॥ अथ याने हादपाराणामाहात्म्यकथि
 हुन्दावन वर्णने ईश्वर उवाच ते क्रमात् भद्र श्रीनारा भा
 ग्याहुस तरे सुयो परमानंद सीर महा ताल खदीरकाः व
 काराणि अत्यद्भुत रसमाना ॥ इले कसुदेकास्य मधुहुदावने
 दसं परमे परे इर्लभानां च पर तथा हादपोतावने सख्याः का
 मंडलं मे मोहने परे । सर्व लित्याः सम पश्चिमे पूर्व पंच
 शक्ति मयं देवि सर्वेषां नेषु गो वने प्रोक्तं तत्रास्ति गुह्य मुत
 पितं सात्वता स्थान मूर्द्धन्ये मे मदावने गोकुलाख्ये रस्य
 सा रस्यन्नवल्लभं निसे हुन्दा मधुवने तथा पूर्वत पंच भ
 ने ना ब्राह्मणेयारि संस्थिते ए या क्षालायाः सम पश्चिमे
 एतद्वा सारैश्वर्यनित्यमानंद अमृतापवने प्रोक्तं कृष्णक्री
 मययं वैकुण्ठादि तदंशेषां रा रसस्थले कदम्ब त्रिकं
 यं हुन्दावने भुवि गोलोकैष नंदने नंदीश्वरे तथा नंदनान
 यंच यत्किंचित्तोक्ते तस्यकी रावरेच पालाशाशोक केत
 त्रितं वैकुण्ठादिवैभवे यतदार के संगंधि मादने कैलमस
 काया प्रकाशयेत यद्भुस्य ते भोजन स्थले सखप्रसाथ
 भेष्यये नित्येहुन्दावनाश्रय त नेचसदरणा शेषशाषा
 स्मात्रैलोक्यमथ त शृष्टी यने श्यामश्वदधिगाम चक्रभा
 ति विष्मता ॥ नुपुर तथा संकितं विपदेचै
 एतपान्माधुरके धामं विमोरे व बालक्रीडचभूषण केसुदु
 कांत वल्लभ स्वस्थाने अपि मावरो वीर मुत्सकंचापिन
 कनामधे ये माधुरमंडल नि न्दने इत्य मेव वनेसाया सि
 ररूपरमे स्थाने पूर्वभूतरे स शब्दोपवने स्मृतं पूर्वोक्तं हाद
 स्थितं सदस्य पञ्चकमलाकारे प्राणापप्रधाने वन मुतमे त
 माधुर मंडले विसृचक्रपरि जात्रे चतुर्थे वनेच समुदा
 धामहास वैभव मंडुते कारिका स्तुते नानाविध रसक्रीडानाना
 पत्र

मेगुहादुह तमोतमं रहस्या सेवितं एतौदु निताभुदयं सये
 नोरहस्यतडुलभातांचडुलभं मंदोपु सेवितं ॥ अरःतस
 त्रेलोका गोपितं देविदेवेषु तव विच्छेदे जरा नृगा वनितं
 र सु सजितं वृद्धादि वंछितं अक्रोध गतमात्मयं अभिन्नमनसं
 स्थानं सर सिद्धादि सेवितं ॥ कृतं ॥ एतान्दाम्तरसे
 योगीन्द्रादि मुनीन्द्रादि सदातः एतान्दाम्तरसे एतौ प्रेमसत्ता
 ह्यान तत्परं अमोराभिश्चगेथ वदे गुणातीतं परं धाम एतौपे
 र्बं त्रंता गीत निरन्तरं श्रीम म स्वयंपकं एतु हंतादि पुन
 हंदावने रम्यं एतान्द रसा कैः प्रेमानंदोपुवर्धितं किं पुनश्च
 अयं भूमि स्थितमणिस्तोय तनायुक्तं विस्तु भंतेः किमुच्यते
 मस्तं रसप्रति वृत्ताः सरदु गोविन्दोच्चि रजस्यशान्तिम ह
 मा स्तत्र सुरभि हन् सेविताः द्दावने भुवि सहस्रदल पद्मस्य
 स्त्री लक्ष्मीः प्ररुषो विस्रःस्तदेषां हृन्दावणवराटकं ॥ यस्यस्य
 श सद्युवः तत्र कैशोर वयसं शन मात्रेण सृष्टी यस्या जगत्त्र
 नित्यमानन्द विग्रहं गति नी ये गुहांगुसतमरस्य मेध्यं हन्दा
 तं कथा गाने स्मित वक्त्रेनिर वनस्थितं अक्षरं नित्यमानंदो
 न्तरं मुह संतेः प्रेम एतौर्वस विंद स्थान मद्ययं गोविन्देदेर
 वै स्तदनाश्रयं ॥ एतौवृत्त गोभिने एतौवृत्त सत्ताश्रये
 सखे मयं स्फुरतस्मृतिं तन्मये मुक्ति स्तत्र यतष्यशीतल्लारत्नस्य
 प्रमत्त कोटि भृगायैः कृतकत किमुच्यते ॥ तस्मात्सर्वात्म
 मनोदरे कपोत मुकसंगीत ना देवीहृदिस्थं कुरु तदने ॥
 मुत्तन्नालि सदसकं ॥ भु हन्दावन विहारेषु कृसं कैशोर
 जंगशत्रु नृत्यायसकातामोद विग्रहं अन्तारण्ये स्थानेप्रवास
 विभ्रमं नाना वर्णेषु कृसमे पोगेट यौवने ॥ कालि
 स्तदेषां परिश्रितं सस्त्रिध् ली मकरन्दस्य कर्णिकायाः प्र
 सौरभाश्रान्त सुग्रीकृतजगत्त रक्षिणं नाना निर्माण गंभीरं
 यं मन्दमारुत संयुक्तवसंतश्च जनसौरभ मोदनं आ नेरा
 त

इत तन्मिथ मकरन्द यनालयं वासदेवो भवत्यभुः ॥ गो
 पद्योमलायैः कृसमे नानाव पीनो काम एतौय नित्याव
 तोः सद्युवले चक्रवाकादिवि रमायच गोपालानां वि
 द्यो मेजु नाना कलसनेः । नोराय स्युं नंद सुतो भवत
 शाभमाने जले रम्यं तरेगाति इति पाद्योत्तरावरे ६३
 मनोदरे तस्योभय तदीभ्यामु ग्रथायः
 हुकावन निर्मिता गंगाकोटी हन्दावनेश्वरी स्त्री राधा यथा
 गुणाः प्रोक्तो यवस्पर्शं वराद रावनेःभवत्सीता रुक्मिणी
 कः ॥ कर्णिकायाकोरि कृस जन्मनि । सात्तातुली
 गुणो यव कीडा रतोहरिः । सुविज्ञेया प्राकसेनैव पार्वति
 कालिन्दी कर्णिकाकृष म वृषभाजु सता यात नित्यान
 भिन्न मेक विग्रहं ॥ इतिपा न्दस्त्रपिणी गोथर्विकोतली
 ये पातालावरे ॥ ग्रथायः ॥ लायो श्रीप्रपामा कृस वलभा
 हन्दावनेश्वरः पुं श्रीकृसः यथा वन्दावनेश्वरी राधा सात्तातु
 यज्ञवेदुरुविज्ञेय्ययं वृद्धादि स्नात्यका परा इति पाद्योत्त
 भिःसुरैः गुणात्रय मतीतेते रावरे ६४ ग्रथायः ॥
 वंदेदेवावनेश्वरं ॥ अणि वदिषुः त्रि ग्रयमनयोरेषां
 च पुरुषःप्रकृतिश्रायो राधा वाद्यतिशेषन हन्दावको देवो
 हन्दावनेश्वरौ । प्रकृति विंक्तु मुख्यो वा इति मुगधोभ
 तिःसर्वं विना हन्दावनेश्वरं । रीकायो इगीदासः ॥
 इति पाद्यो पातालावरे ६५ ग्र वृन्दीयान् त्रि हन्दिषुः ग्रयम
 ध्यायः अन्त्यस्य यदानित्यः नयोरेषां वा अतिशयेन ह
 स्वयं कृसःसविदानन्दविश न्दारकः इत्यर्थे इषस प्रत्यय
 हः षष्ठा गुणानां श्रीलीत ननिषन्नः इति व्याकरणा ॥
 भगवच्छत्रु संशितः नित्याधा वृषा ३३ य लुप्या इतिकति
 मा गुणातीतः सात्ताहन्दाव कृत्यदुमः ३३ अतृशत शत
 नेश्वरः अक्षो प्रकट लीलायो शीत अस्मात्पुपादित्वात्रियं

उ. इत्यमे य वृषपतिवरं
कत्या इति डर्गादासः ॥
वृषाः ७ उन्दुः इतिशव
रत्नावली वासकः इत्यमर
टीकायां वृषा स्त्रीशेषधीविशे
षः इत्यादि
दिकोपः
वृश्चिकः ७ मूककीटः मृगा
पोका इति भाषा इत्यमरः
तस्यार्थाः मूककीटकः २
इतिशवत्तावली कीटविशे
षः विद्या इति भाषा तस
र्थार्थाः अलिः २ शोणाः ३ वृ
श्चनः ४ इति रात्रनिर्वटः ॥
डुणाः ५ इति शवत्तावली
पृदाऊः ६ अरुणाः ७ अलीट
इति जराधरः ॥ वृश्चिकवि
षस्य लक्षणासाह दहस्यगिरि
वादीच भिनन्नीवाह माश्व
वृश्चिकस्य वियं याति पञ्चा
दंशोवतिष्ठते ॥ अस्य वृ
श्चिक दहस्य लक्षणासाह
दहोः साधेस्त दृष्टान्तरसंज्ञा
पदतो नरः मांसैः पतद्वि
सर्पं वेदानार्ते जरात्तमृन्
असाधे वृश्चिके स्तेषा मे
वानुवृत्तैः दृष्टादिष्वपदः रु

इतिज्ञातकादयः ॥
तलप्रज्ञातफलं वृश्चिकोदय सं
ज्ञातः शौर्यवानिति इष्यथीः ।
भवेद्विज्ञान संपन्नो विषयीसभ
गः स्वथीः इति कोष्ठीप्रदीपः ॥
अंशथीभेदः इति भेदिनी ॥
शक्तिकः ॥ शालः ।
इति संक्षिप्तसाराणादिवृत्तिः ॥
सदनवृत्तः कर्कटः ॥ गोमय
क्षीरः इति भरतः अग्रहाय
णमासः इति सारसंदरी ॥
वृश्चिकप्रिया स्त्री शक्तिका इति
श्रावमाला ॥
वृश्चिकणी स्त्री आवर्कणी इ
ति राजनिर्घंटः ॥
वृश्चिका स्त्री तद्वत्तपविशेषः ।
तत्पर्यायः नावर्णी १ पिल्लि
ला ३ अलिपत्रिका ४ अस्मागु
णाः । पिल्लिलत्वं । अमृतं ।
अंतर्वेद्यादिशेष नाशित्वं च ।
इति राजनिर्घंटः ॥
वृश्चिकाली स्त्री तपविशेषः
विज्ञादी इति भाषा तत्पर्यायः
वृश्चिपत्री २ विषत्री ३ ना
गदंतिका ४ सर्पदेष्टा ५ अमरा
६ काली ७ उग्रपुंसश्चलिका ८
इति रत्नमाला ॥ विद्योणी ९

यत्नो क३ वर वनेने इत मरुत मत्स उवाच । येनुसा
 क३ दीप्ता दिव क३ परि दो परीतेत सशीलोल्लसगानि
 कृन्ने कदि वरं दृष क३ तो अयंग मपरिक्षिण जीवव
 शक्ति वंथे तसक वपः नादरे त्ता मरोमिणी स्त्रियवर्णाति
 इत्येवामशानमपि पंचमस्वरा ग्यातुरो स्त्रियमृगां तथैव
 नुवंधोपतेः वस्त तस्त एवा मनो हराकृति सोम्यो सुप्रमाणा
 पंचम स्वरानुबंधः प्राचीनपदि मवदता श्रीवर्ते दक्षिणावर्ते
 तोपनर्थः अतपव रमानापो मुक्ता दक्षिणावर्तसा वामा
 पि एवा मुदनुबंधः श्वपठित वर्ते वामतश्च विल्लीर्णा जचनान
 यातवाः योतेरेषु चुरादयः स्या मडुमंदतनामृष्टी रक्तजि-
 नेतेते एषायातव इतिज्ञाप कांसपुनितो अशपावदीस्र
 नार्थ इत्याह प्रमुग्यातव इति रिता रक्तजिका तथाच या ॥
 जनेगर्भयुक्तो पेशप मैस्यर्य अस्तावाविलनेत्राच सफेरवि
 इति इगोदासः ॥ ले हृदिः वेदय मधुवर्णाञ्ज
 दृष कृती वरं इति शवृमा लवुडुद सन्निभैः ॥ रक्तस्त्रिभे
 ला दृषः ३ प्ररुषगवः येसा अ मयने स्त्रया रक्तकनीनिकैः
 इतिभाषा तस्योयः उता २ समचतुर्दश देता च तथावापणा
 भः ३ वलीवदेः ४ दृषभः ५ मतालका पडुत्रता सपायार्द्र
 दृषभः ६ अनडाव ७ मोरभयः ८ पु पंच समायताः अशायतशि
 ८ गोः ९ इतमरः ॥ मृगी १० यो ग्रीवाथराजन्म सुलतणा ॥
 कऊडाव ॥ इति शवृतावली मनुकवाच पडुत्रताः के भगवन्के
 शिवी ११ गंधमैपुनः १२ ३ चपच समायताः । आयता
 गगवः १३ इति जराधरः ॥ अ तथेवाद्यो येनना केमुभा
 अमलतणा उत्तर्गविपिअ हाः मत्स उवाच उरः पृष्ठशि
 यथा मनुकवाच भगवन्प्रात रः कृतिः श्रोणीच वसुधाधिप
 मिह्यामि दृषभस्यवलतणा पडुत्रतानि येनना प्रजयतिवि
 दृषोत्तर्ग विपिचैव तथापुण चतणाः ॥ कणा नेत्र त
 फले

लाटं च पंच भास्करनेदन समा मार्जरपादः कपिलोयतः
 घतानि शस्यते उक्ते साप्राच कपिलः श्वेतो मार्जरपा
 सविद्यनी चतारश्च समावाजने दस्त यन्यो मणिनिभेत्ताः
 व मद्यो मनीविभिः शिरो ग्रीवा करः पिंगलश्चैव श्वेतपाद
 यता स्वेते भूमिपाल स्मृता द स्त्रियवच मवेपाद शिरोय
 श तस्याः सुते परीतेत दृषभ अ दिपाद श्वेत पवच कपित
 तत्तणान्वित उन्नत स्त्रियकडुर ल निभोयन्म स्त्रया तिनि
 मनुनागल कस्तने मराकरित सत्रिभः प्राकाण्मूनात यत
 टस्तयं वेदयमणिलोचने पवा स्तु मुवे यस्यप्रकासते न
 ल गर्भ मृगाय सदीर्घ एषुवान दीमावः सविनेयो रक्तवर्णा
 पि नवाष्टदश संखे वो तौत्ता विशेषतः सुतेच जदरेयस
 ये देशनेः गुभैः मलिकातश्च भवत एष्टेच गोपतेः रूपभ
 मोक्तयो गृहेपि धनधान्यदः ॥ ससमुदात्तः सतते कुलवर्धन
 पातित स्तात्र कपिलो ब्राह्मण मलिकापुष्पचित्रस्त यस्या
 स प्रशस्यते श्वेतो रक्तमृकल भवति पुंगवः कसले मे
 अ गोरः पादल पवच ॥ भ उने आपि विप्रो भवति भाग
 दिन स्तात्र प्रशस्य सवलः पंच दः अतसीपुष्पवर्णास्त तथा
 कानकः पृथुकर्णो मरुक्तेयः धन्यतरः स्मृत पते यस्या
 अतारोमा च यो भवेत् रक्तातः नीतेयिष्वा मि तेः नव कुसता
 कपिलो यश्च रक्त मृगतलो भ लोष्ट दशना रक्त मृगशफा
 वेत् श्वेतोदरः कुसपुष्टो ब्राह्मण श्वेये अयक्तवर्णा कृसाश्वया
 स्य प्रशस्यते स्त्रिय रक्तेनवर्णा व भस निभाश्च ये धोत्तरप
 न तत्रियस्य प्रशस्यते । को सवर्णाश्च तथा मृषिक सनिभाः
 वनाभेन वैश्वस कृसनायस केताः काणा स्त्रया खेनाः केक
 तन्मनः यस्य प्रागायते श्वरो राता स्त्रियेवच विषम श्वेतपादा
 धुमुवाभिमुखे सदा सर्वेषामे अ उदात्त वयना स्त्रया नेतेव्याः
 व वार्णानां सच सर्वार्थसायकः प्रमोतयानवथापो स्त्रया गृहे सो

कृत्यानां च यार्थाणां भूयो वत्सा
मि लक्षणं स्वस्तिकाकारं
गात्रमेवाच सट्ठा स्वनाः महा
प्रमाणं तथा मत्तमाते गामि
नः महोरस्ता महोत्साहा महा
बल पराक्रमाः शिवः कर्णो न
लारेव बालपि अरणा निव ने
त्रे पोष्ये च कृष्णानि प्राप्ते च
दभोति च सुतायेतानि प्राप्ते
कृष्णस्य विशेषतः भूमा कर्ष
ति लांगूलं प्रलम्बं स्पृष्टं बाल
पिः प्रस्तादृष्टे नीलवृषभश्च
प्रशस्यते शुक्तिधनं पताकाभा
येषां राजीविराजते अनङ्गारः
अस्ते धन्या वित्तं सिद्धिं जयाव
हाः प्रदत्तिगो निर्वर्तन्ते सयं
ये दिनिवर्तिताः समुज्जते शिरो
योवा धन्या स्त वृषवहेनाः
कृष्णगायनयनः अतवर्णा भ
वेद्यदि सफैः प्रवाल सट्ठोर्ना
स्ति धन्यतरः स्तः पते धार्याः
प्रयत्नेन मोक्तव्या यदि वा वृ
षाः धारिता यदि वा मुक्तायने
धन्यविवहेनाः चरणानि मु
ले पृच्छं यस्य स्येताविगोपते
लाक्षारस सर्वाणां तन्नीलमि
ति निर्दिशते वृष पव समाकृ

यो न स धार्यो गृहे भवेत् ।
तदर्थं मेवाचरति लोके गाथा
पुरातनी पद्यवा वरवः पुत्रा
ययेकोपि गायो व्रजे गोरीला
पुद्गदृष्टो नीलस्या वृषमु
त्सजेत् एवं वृष लक्षणा
संप्रयुक्ते गृहाङ्गवे जीते मया
पि राजन मुक्ता न शोचे
मराणां महात्मा मोते मतिवार
मनोभिधास्ये इति मात्स्यवृष
भ लक्षणा नाम १०१ अध्यायः
जलपानार्थं मागतवृषस्य निवा
रां दोषो यथा ।
गवां तस्याभिधूतानां पानार्थं
मभिधावतो अन्नरागो भवेद्य
स्त स भवेद्दस्यवातकः इति क
र्मलोचने अस्पदानविधिर्
या वशिष्ठवाच येषमरोर
रिद्रो वा करोति विपिना नृप
दाने सर्वं गुणोपेते तच्छात्र
यथा तथ भागदि विपलान्तेव
वृष कृत्वा विधानतः युते येन
यवा दद्याच्छक्तितो नृपसत्तम
यन्मया येन वः प्रोक्ता वृषा स्ता
वन्न पवति हरावेते नियोगाः
स्यः हरा य स तथा वृषाः ॥
सर्वभावात्ततो राजन्नेन पा ।

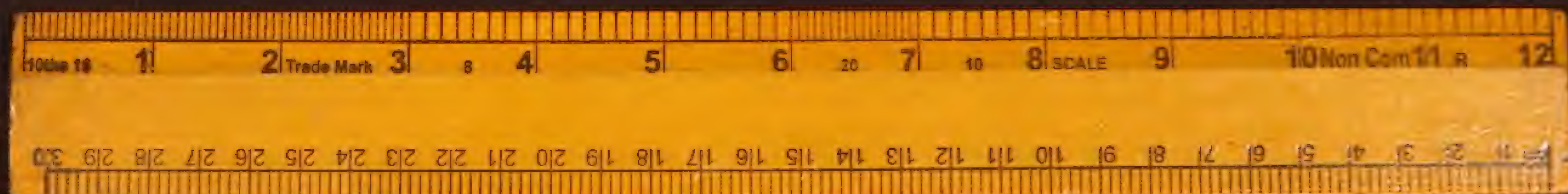
शानि निमग्नः सर्व पापविना नि गृहस्थास्तु न ते तद्विषयो
शाय दीयते नृप सत्तम गोम पगाः इति तथैव कन्यादान
येन समालिप्य यव वस्त्र समा नामाध्यायः अपि च । ३
हृते वृषं हेममये तत्र गौषे वा शोवाव वृषगावो समादाय पु
रत्नसंयुते तस्य नीलमयेः अं वानो लक्षणा न्वितो हेमपुंगो
मे मोक्तिका तिगप्यारराः । शफेरोप्य सर्वतो पूजयेन्मुने
हविशालं भ वज्राणि विद्रुमो शिवो नो पूजयित्वा ततदिनेयः
श्रीसुनासिका मारकती विनि प्रयच्छति शिवभक्त्या विधा
दिष्टा कर्णो चैवास्मको मते य रोदिगां वास्मगेन वा न
ग्रारास्य वैपाराः ख गौषम विषोगो भवेत्तस्य सत पत्नी
या स्तथा राजन्मस्य रामा पतेः कृतः वातरदस वेमाने
णि लोमवेष्टेण कम्बले पटे गच्छेच्छिवपुंरं दिज तत्रभो
नृपच्छ मुदिष्टं सर्वेषां मप्य गोशिरंभुक्ता इह आगत्य नो
ये विधिः वृषगो स्फटिकस्या यते समृद्धो धनधान्याभ्यां पुत्र
पि लिंगे मणिः प्रकीर्तितः य मित्रसमाकुलः यो वारत्न स
था धेनुस्तथानुहान्स्वर्गास्य मायुक्तं गोयुगे पूजयेन्मुने ।
त कारयेत् सर्वोपाफलमाप्नो प्रयच्छति शिवो मा च प्रीयते मा
ति येन ततो वृषभप्रदः राज्ञः स वित्तान्नः स सर्वपापङ्खा
विभवादाने भक्ता यः प्रतिपा भ्या विभुक्तः कीदृते सदा ।
दृष्टे वृषभस्याप्यशक्तो दित इह लोके भवेद्दुर्मो देहातेष
दनस्त फलं स्पृते निःशोवापे मे परं इति देवी प्रारोगो रत्न
व भवेत्ति कृत्वा व्रत मतेदितः व्रतनामाध्यायः ॥
तत्फलं समवाप्नोति स्वल्परा शिव मुप काराणं यथा श्री
नात्रसशायः इति वक्रिप्रारो कस्य उवाच अथ गर्वान्वितो य
वृषदानाध्यायः तद्वान फले रुद्रो रुद्रं विप्रं मुत्तगां मत्वा
यथा कन्यादानं वृषोत्तमं मनसि संहतां सर्वेषां जगतामि
तीर्षसेवां कृतं तथाये ऊवे ति कोऽप्य पतेगवदेत्य इति

मत्वा येषां रागा विदायमूले परः इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्ण
मदत्तं मदीयं कवचं परं वि जन्मखंडे ३६ अध्यायः ॥
रेवभूव समरे वयं मेकंदिव मेघादि द्वादश राषण्णर्गत हि
निषां नकोपि जेतं कं शक्तो तोयराशिः तत्परायः तावुहिः
हो ममो समरे सदा दृष्टिमां २ अस्य विशेषसेना सोमः ।
च रागं कृत्वा देवेन्द्रो मायया अंगणा पुंम समः स्मिरः ।
प्रिये अतर्हच समुत्तमो ये पुष्करः अये चतुष्पात निशास
वा शत कोटि योजनं उत्तमो ग्रास्यः दिवा वन्यः कृत्वात्यः
शंकर स्तरां रंते देवे जग दक्षिणादिकातिः निशात्यः
त्यभुः जवान मुष्टिना रुद्रोः दृष्टोदयात्यः अस्याधिष्ठात्रीदे
दानवेदं प्रकोपतः ॥ वच वता दृषः कृतिकापादत्रय मे
मुष्टि प्रदाराणा सयो मूर्च्छाम हिणी समुदाय मगशिरोर्हने
वापसः क्षोणचेतना प्राण तदाणि भवति सच शीतलस
कोपाह्वनव प्रंगवः शिवस भावः सदरभूमिस्वामी वातप्र
यानमुत्तास पातयामासभूत कृतिः स्येवणाः वैश्वनातिः म
ले तरादे कलया शीघ्रे दृष द्वाशदकरः मध्यमस्त्रीसंगः मथा
रूपं विधाय च सयानेशकरं ससन्नानश्च पतदाणिजात
धृत्वा विषाणाभ्या मुरुकमे द पताह्वमवाति दाता वाङ्मः स
हो तस्मैस्व कवचे स्त मूल म रः निर्भयः परदारधिलावीरति
रिमर्दने मया दत्तेन मूलन वृहत्तातकादयः पतदाणि
जवान विप्रे हरः मामव द जात फले स्थिरमति सुमतिक
पदन्तारं तदावकीडितः पुनः मनीयतो ऊशालतो दि नणा
तस्यान शंकरो दर्पं विम्वीने मुयभोगतो दृषगतोदिमंउभ
ततो विभुः ज्ञानाज्ञेद स्त दृष्य श मादिशोत्सुकृतिनः कृति
निलिप्तः सवेकमेस ततोहे नश्चस्त्राणा पि तलमेजातफ
मदपेता ब्रह्मि तेन ते प्रिया ले दृषलये भवेजातो गुरुभ
ममपियतेमानास्ति त्रैलोक्य कः प्रियस्वरः गुणी कृतोयतोलयः
शिवाने

मुरः सर्वजनप्रियः इति को माला ॥
द्वीपदीप चतुर्विध प्ररुपमये दृषणया स्त्री वस्तानो इतिरा-
पुरुषविशेषः । तस्य लत जनिर्वरः ॥
तो यथा वडगुण वज्रवेपः श्री दृषवकं स्त्री कृषिकर्मोक्तव्या
वृकामो नृत्तंगः सकल रुचिरे कारतकं यथा दृषवकं दृषका
दः सत्यवादी दृषोः ये ॥ इति रं सवावयव संप्रतं लिखि
रति मेजरी ॥ एकादशमन्वेत ला विम्वेदानि दृषनामत्तं एवं
रीयेनः यथा रुद्रपुत्रस्य तेप के मुवाति कर्ता शीघ्रेषु श्रे
जातस्त्वमेकादशस्यत । स गे स्तये दिकं दिकं । नीति
वेदगः मुशमी च देवानीकः पु दृषे दृषे पुनः दृषे पादेन
रुद्रकः तत्रवहा दृष्टाभुश्च यादे तदरे विकं हलप्रवाद बीजाति
कः पुत्रकः स्या विरगमाः काम प्रारंभादि दिनत्तकं ।
गमा निर्माणा रुचपस्तदा पके यदेगेषु स्थिते तस्मादहो सर्व
कृ विंशक स्तयो गाणा अन्द्रश्च शुभाशुभं यासे दानिः सखिने
वै दृषः दशग्रीवो रिपु स्तस्यस्त्री वे कर्ता भित्ताटने तथा
दृषी चातपिष्यति इति गारु शीघ्रे धृति स्तथा शृंगे सौख्यं
रे ६७ अध्यायः ॥ धर्मः ॥ स्तये व मंगलं दृष्टे कष्टं
शृंगी उत्तरपादस्य अन्त्येषः ॥ शुभं पुच्छे धूमः पादे सखि
मधिकः सुकलः वास्तव्यानेभे रुदि वेदेयागादिदे प्रोक्तं दृष
दः इति मेदिनी ॥ वासकः चक्रं फले दुपे ॥ इति
इति विष्णुः श्रीकृष्णः । इतिवि मोति स्तन ॥
कादशेषः प्रातः । इति न दृषणाः पुं अंशकोषः इत्यमरः
राथरः कामः वलवान् । ३ तस्यलत्तरो यथा स्थूलनिगा
गनेकाथकोषः अश्वभनमोष ररिद्रः स्नाहुः खिकदृषणी भ
धे इति गजनिर्वरः ॥ वेत विषम स्त्रीचंचलोवे नपः
दृषकाणी स्त्री सदपना सदपान स्नाहृपणो समे प्रलम्बदृष
गुत्तच इति भाषा ॥ इति रत णोः त्यागु निर्दयो मणिभि

भवेत् अथिच जलान्न पक्वं गारुदतः केशरुः इति ।
 वृषाणां वृषमाभ्याः चलः सि विष्णुः ॥
 योसमाभ्यां सितिपः प्रोक्तः प्र वृषभः पुं वृषः श्रेष्ठः वैदर्भी
 तस्मिन् प्रताद्वान् इतिगा रीतिभेदः इति मेदिनी ॥
 रुदे ६३।६५ ग्रन्थायो ॥ आदिनिनः इति हेमचन्द्रः ॥
 वृषाभ्याः पुं इन्द्रस्योदकः । कार्पादं ॥ वृषभया मोषधं ।
 त्रिकोदशेषः ॥ इत्यादिकोषः ॥
 वृषावसु क्ली इन्द्रस्यधनं इति प्राह आतिदेशिकगोहत्याया
 जराधुरः ॥ अलिखनात्मसंगारत्र निच्यते ।
 वृषदशकः पुं विदालः ॥ गामाहारे प्रकुर्वते पितृन्नेयो
 इत्यमरः ॥ निवारयेत् । याति गोविष
 वृषध्वजः पुं शिवः इत्यमरः यो मध्ये गोहत्यां च लभेतुम्
 हेमरेवः प्राणकर्म इति वि दंते गोहत्यापन्नाया यो विष्णो
 म्यः वृषधात्री स्त्री नागरस्य वृषदनः । दिने दिने गवाह
 स्ता इति राजनिर्घटः ॥ तालभतेनात्र संशयः ददाति गो
 वृषनाशनः पुं विदंगः इति भ्य उच्छिष्टं भोजयेद्दृषवाहकं ।
 शवमाता ॥ भोजयेद्दृषवाहं गोहत्यां लभे
 वृषपतिः पुं पंरः शिवः दुवे ॥ वृषलीपतियानये
 इति केचित् ॥ यो भुंक्ते तस्य योनयः ।
 वृषपत्रिका स्त्री वस्त्रास्त्री गोहत्या शतकं सोपिलभतेनात्र
 इति राजनिर्घटः ॥ संशयः ॥ पादं
 वृषपर्णी स्त्री आशुपर्णी ददाति वज्रो यो गां च पारेतता
 इति रत्नमाला वृत्तविशेषः । उयेत् गदरे विप्रोदयोताचिः स्ता
 पुराती इतिभाषा तत्पर्यायः स्ता गोवधं मालभेत् ॥
 दध्याली चक्रांगी इन्द्रश याभुंक्तेः स्त्रियादेन प्राते सि
 ना ४ इति राजनिर्घटः ॥ गंधाचिरेवच सूर्यादेयच
 वृषपर्वा पुं शिवः देवभेदः ।

हिर्भोजी स गोहत्यां लभेत्युवे प्रतिमां दृष्ट्वा शुभं वा वास्यां
 श्रवीरात्रेच यो भुंक्तेयोनित्वा सति न संभुमात्रमेवादि सगो
 बीच वास्याः । यसि हत्यां लभेदुवे ॥ नदरा
 संध्याविहीनश्च स गोहत्यां ल माशियं कापात्प्राताय वया
 भेदुवे पितृंश्च परेकालेच हिजः विद्यार्थिनेच विद्यां च
 तिथिकालेच देवताः । न स गोहत्यां लभेदुवे ॥
 सेवते तिथिं यो हिसगोहत्यां गोहत्या वृद्धहत्याच कथिता
 लभेदुवे स्वभर्तारिवकलेचा मे चातिदेशिकी यथा कृतम्
 दण्डि करोतिषा कद्वत्ता यवत्कान्किभूयः श्रोत मित्त
 ताड्येत्कोते स गोहत्यां लभे सि इतिवस्मैवेवर्तं प्रकृतिरे
 दुवे ॥ ३० ग्रन्थायः ॥
 गोमार्गं एवने कृत्वा ददा वृषभगतिः पुं शिवः इति
 ति शस्य मेवच तज्जोच तद्वै हारावली ॥
 वास गोहत्यां लभेत्युवे ॥ वृषभध्वजः पुं शिवः इतिके
 प्रायश्चित्तं गोवधस्य यः करो वित् ॥
 ति यातिक्रमं श्रुयं लोभाद वृषभातः पुं सरभानपुत्रः
 यज्ञानात्स गोहत्यां लभेधुवे सच राधिकापिता यथा सच
 राजके देवके यत्नाद्गोसामी शे वृषभानश्च ललाभ जन्म
 मां न पालयेत् । उःवेद गोहृले पद्मावत्याश्च जन्मरेव
 दाति यो मूढा गोहत्यां लभते वसभानस्य रेतसा जातिस्तेरा
 धुवे प्राणिने लंबयेयोरि दे हरे रेशः प्रकृते यथाश
 तार्वा मनले जले । श्री ववहोनुदिनं तत्र वृजगे
 नेवेद्यं पुष्य मंत्रेच सगोहत्या रे वृजाधिपः ॥ कलावती
 लभेत्युवे ॥ शश्यास्त्री काम्यज्ज्ञे वभूवायोनि संभ
 ति यो वादोमिष्णावादी प्रता वा जातिस्सरा मरासाधी सु
 रकः देवदेवी गुरुद्वेषी स गो हरी कमलाकला काम्यज
 हत्यां लभेदुवे ॥ देवता ज्ञेयप्रेक्षो भनंदन उरुक्रमः

सभा संशय योगान्ते यज्ञ नन्देनच समाह्वं सम्बन्धे
 ऊरे सप्रस्थितं कृत्वा वत्सि जयामास गर्गदाराच सत्वरं ॥
 राजेद सकोताये दरो मुदा वृषभानोमुदा प्रुक्तः प्रापतां
 मालावती स्तनं दत्वा तां प्रु च कृत्वावती रेमे सुनिर्जनेर्ये
 पोष प्रहर्षिता ददर्श नन्दः उबुधे न दिवानिशे ॥ त
 पथितो गच्छंतीच मुदानितः योक्त्याव कालेन राधिकसा
 नन्दउवाच मृगराजेद वस्या वभूवद देवातश्रीराम शापेन
 मि विशेष कवचनं पुभं सम् श्रीकृमस्यात्तया मुरा ॥ अ
 मंजुरु कस्या विशिष्टेनचसा योनिस्मभवा साच कृमप्राणा
 म्भते सुस्मानसतःश्रीमानवृष पिका सती । इति ब्रह्मवे
 भानो व्रजापिपः । नाराय वनेश्रीकृम जन्मवेदे ॥ अ
 तांशागुणावात्सुदरश्च सपरे ध्यायः वृषभासा स्त्री अमराव
 तः कस्या ते योनिसेभृता य ती इति त्रिकारुषोषः ॥
 जऊउसमुद्रवा । ब्रह्मो वृषभास्त्री स्त्री इन्द्रवारुणी
 का मोहिनी प्राता कमला इतिराजनिवेदः वृषवत्तपि वि
 शाकलावती सचयोगपत्तड वृषयः प्रु आश्रयः इत्युणादि
 रित सयोग्या तेच कन्यका काषः ॥
 भनन्दन उवाच सम्बन्धोदिवि वृषलः प्रु गंजनः मृदः ॥
 धिवशा न मे साधो व्रजापि वेदगुपुराजः वाजी । इति
 प म्रजापति योगकर्ता जन्म मेदिनी अधार्मिकः । इति
 दाताहमेव व वृषभानप्रियाथा जटाधरः ॥
 अ लिखिता चेत्सुता मम मुरा वृषलात्मजः नि अधार्मिक
 भूतेव कोवाहं केनाम्येन निवा जातः इतिकेचित् मृदोदव
 येते नृपानुज्ञा मुपादाय अ वृषली स्त्री पितृगृहे अविवा
 जम्रेष्टे व्रजे गतः । दिना रजस्तला कस्या यथा
 गत्वा सकथयामास सूरभा अचिकाशपया पितृगृहे व या
 नस्यसेसदि सूरभानस्ययत्नन कस्या रजः पशपत्यसेकता ।

भुगादत्ता पित सस्याः साकस्या सा वृषसंती महोत्तं गोविता
 वृषली स्त्रता इत्युदाहृतत्वे ॥ गमत मन्मथायुध संपातवा
 सपति परित्यज या परपति अमानमतिः पुनः इतिभट्टिः
 गामिनी यथा सवृषं या प वृषास्त्री मृषिकपणी इत्यमरः
 रित्यप परवृषेवृषायते । व कपिकल्लः इति हेमचन्द्रः
 वृषली सा हि विज्ञेया नमूदी वृषाने प्रु इन्द्रः काराः वेद
 वृषलीभवेत् इति काशीवे नात्ताने इन्द्रः इति मेदिनी
 उः मृदी च ॥ वृषः वोटकः । इति हे
 वृषलीपतिः प्रु वृषलीविवा मचन्द्रः ॥
 द कर्ता यथा यत्त ता वरये वृषाकपायी स्त्री लक्ष्मीः गो
 तकस्या आश्रानो ज्ञानहर्षनः रीरत्यमरः स्वारा इति भरतः
 आश्रदेयमपान्तेय ते विद्याह शती इति स्वामी जीवन्ती
 वृषलीपति इत्युदाहृतत्वे ॥ शतावरी इति मेदिनी ॥
 यदिमृदो व्रजेविपो वृषलीप वृषाकपिः प्रु विस्मः शिवः
 ति रेव सेः इति ब्रह्मवेवर्तेप्रु अग्निः इति मेदिनी इन्द्रः
 राणा ॥ इतिवृषाकपायीशब्दशेना
 वृषलोचनः प्रु मृषिकः इति त वृषाकरः प्रु माषः इतिरा
 हेम चन्द्रः वृषनयेन वि ॥ न निर्वेदः ॥
 वृषवाहनः प्रु शिवः इतिके वृषाकः प्रु शिवः साधुः भ
 चित् ॥ लातकाः घंडः इति मेदि
 वृषशत्रुः प्रु विस्मः इति वि नी वृषाकजः प्रु उमरुः इति
 काशपोषः ॥ शश्वरत्नावली ॥
 वृषस्त्रीने प्रु भृंगरोलः इति वृषोचनः प्रु शिवः इति वि
 शवमाला ॥ काशपोषः ॥
 वृषसंती स्त्री काशकी इत्यमरः वृषाणाकः प्रु शिवः इति वि
 वृषेण जन्तु मिच्छती गोः । काशपोषः ॥
 इति व्याकराणे तथाचलत्मानो वृषान्तकः प्रु विस्मः इतिशब्

रत्नावली ॥

दृषायाः ॐ चटकः इतिरा
रावली शिवश्च ॥

दृषायाः ॐ विराजः इति
रावली ॥

दृषोत ॐ मयूरः इतिरा
माला दृषो ली वृत्तिनां ऊ

शादिमयासने इत्यमरः ॥
दृषोत्सर्गः ॐ आद्यादे वल

तरीचतद्वयसदितत्रिभूतव
क्राकित दृषभ्यागः तस्यवि

पि यंया कालविवेकेष्यपि
पुराणां एकादशादे प्रेतस्य

यस्य चोत्सर्गने दृषः प्रेत-
लोकं परित्यज्य सगंलोकं

सगच्छति आद्यश्राद्धे त्रिप
तेवा वष्टमासिच वत्सरे

दृषोत्सर्गश्चकर्तव्यो यावन्न
स्नात्सपिंडता सपिंडीकर-

णाहर्हं कालोऽस्यः शास्त्र-
चोदितः यस्य प्रेतस्यतिसामा

मतः श्रुतेः पितृभिन्नस्यापि
दृषोत्सर्गः प्रतीयते अथदृषो

त्सर्गव्याख्यास्यामः कारिका
योर्मासां रेवत्या मास्युमा

दशादे गते समस्तरेः तौतेवे
ति अत्र सत तिथिमादायमे

वत्सरे

गणाना दशा द्वादशविशे

यः एकादशाद इति आद्यश्रा
द्ध इति चाशौचांताद्वितीयदिने

परं अशौचांताद्वितीयदिनेपरं
अशौचांताद्वितीयदिनेऽपि श्राद्धा

दद्यादिलक्षणो कांचने प
रुषे तद्वत्फल वत्स समन्विते

संप्रत्य हि न दाम्यते नाना
भरण भूषणोः दृषोत्सर्गश्च

कर्तव्यो देवाच कपिला शुभा
इति मत्स्यपुराणेनैकवाक्यत्वात्

प्रेतदृषोत्सर्गं दृष्टिआहं न
कर्तव्यं तार्काक्यस्वत्सराहृदि

दृषोत्सर्गं विधीयते सपिंडी
करणाहर्हं दृष्टिआहं विधीय

ते इत्युक्तं तौ वचनात् ॥
दृष लक्षणा मार कात्यायनः

अयंगो जीववत्सायाः पयसि
न्याः सतो वली एकवर्णादि

चणो वा यो वासादष्टकास्ततः
यथाद्वयतरो यस्तु समोदानी

च एव वा सप्तावरात्मस परानु
त्सृष्टस्तारयेदृषः अष्टकास्ततः

ष्टकास्त जातः कामयेन प्रभ
तिप मत्स्यपुराणां चरणानि शुभे

उल्ले यस्य श्रुतानि गोपते ता
हारस सर्वाश्चने नीलमिति

दिशेत्

दृष एवम मोक्षयो न संभार्यो
गदे वसन् तदर्थं मेवा चरति

लोके गाथा पुरातनी पृथ्या
वदवः ॐ यद्येकोपि गयो व

नेत गोरीम्यामुददेऽर्पणीनील
सा दृषमुत्सर्जेत् ॥ वत्स

तरी विशेषयति अयतो लो
दिता पत्नी पार्थिवानीलपाः

रे दृष्टतश्च भवेत्कस्मा दृषभ-
स्यच मोक्षो वैधकर्मार्थमेत

पातवितान मुक्तं दृषणीर्षपे
चगत्रं नवेन चित्र वस्त्रा विता

ने कल्पयेदुयः अत्रच श्रुतवा
साः अचि भुत्वा द्राष्टाणात्सक्ति

ताश्चच कीर्तयेद्गार्तवेव तथा
सादत्तये हरिः इति दानधर्मस्य

दृषोत्सर्गं प्रकरणीय वचनात्
अतए दृष्टिकामेन स्वस्तिवात्

नान्तरं भारतेनामोच्चारणं कार्यं
यदङ्गा ऊरुते पापे द्राष्टाणा

स्तिदिये श्रुतं मराभारतमा
ख्याय एवं संभ्या विभवेति ।

इत्यादिपुराणात् प्रात मत्ताभा
रतोच्चारणवेत्ताच्छेदणी या

स्त विराटपर्व पाठयेति भवि
ष्ये दृषोत्सर्गश्च दिविधो जीव

तो वा मृतस्यच उत्पन्नस्य अत्र
व्याहृदिहोमो कार्यो ततः दृ

४८३३

तो गच्छच पुनर्गोपशुनेये
घटे श्राद्धेन यजेत्पश्चान्ति

संस्पृजयेत्ततः ॥
छन्दोगपरिशिष्टे । गोपाना

यो प्रणीयानि संस्कृत्य वीदि
तेऽलान अग्निं घृष्टेन्द्रेभ्यो

निर्वपे पायसे चरे गोपा
लाया मिति प्रधानकल्पः दृष

भइत्तपक्रम उत्सृष्ट्या वि
धानेन अति स्मृति निदर्श

नात् प्राग्दत्तवने देशे मनो
हेनिर्जने वने संकल्पानेतरं

यजमान एव प्रथमं वत्सव
राणादिकं ऊर्यात्तत्र वत्सव

णो प्रथमतः ज्ञातिष्टोमं व
द्याह्नात् होमधुं इत्यादिद

शनेन गृह्यसंग्रहे धुतेच
यवहारे च प्रवृत्ते यज्ञकर्मणि

यानि पश्यन्मुदासीनाः कर्ता
तानि पश्यन्ति एकः कर्मनि

मुक्तः साहित्योक्तं तत्रधारकः
ततोऽप्युच्चार्य ततः कर्म

समाचरेत् वराणानन्तरं ऊश
णिको समाप्य यथाविधिना

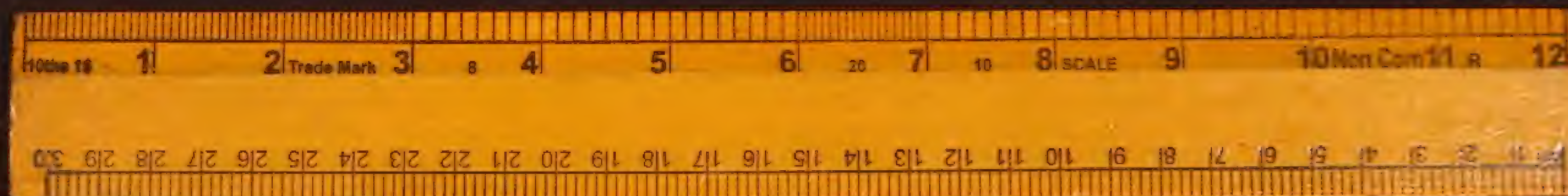
चरुपाकेच कृत्वा चरुहोमं ऊ
र्यात् ततः सिद्धिं कुर्यात्ततः दृ

चमदक्षिणो पार्श्वे विष्णोः भूतर्षिपोषक त्वयि मुक्तेः च
 केसमुल्लिखित वृषाक्षसीति या लोका मम सत्त निगमया
 सव्येः सवक्राक मपि दर्शयेत् मामेकगोस्त देवेषु येनोभौ
 तमेन पञ्चादयसा स्पष्टो ता तोः य मानुयः भर्मस्तुत्वय
 वव कारयेत् अथेन कलम पत्रस्य या गतिः सास्तु मेधुवा
 स्थाभिरद्विरेको वृषणा वा यत्किंचित उक्तं कमे लोभ
 सर्वेषुपिसंगंधीभिः स्त्रायये मोदात्कते भवेत् तस्माद्वृ
 द्भक्तिका अपि परिधाप्याहेतु य देवेश पितः स्वर्ग प्रयत्ने
 श्रुते वाससीदमपदके सत्य ये यावति तवलोमानिपारी
 मिथ्यावृषासोम सामभ्याणि समवतिच तावद्वर्ष सहस्वाणि
 रप्ति न्यसेत ततो वृषवस्तभी स्वर्गवास्तु मेपितु इति मत्स्य
 णा मलेकारादिके दत्ता वि पुराणोक्तं पवेत् तत आचार
 त्व वज्रल निर्मित यूपे उप दृष्टुं छगलितादकेन वज्रप
 यूपे वहापवे पुवाने इति राणाक्त तर्पणां ऊर्षात् ततः
 मंत्रे पवित्वा वसन्तरीच त प्रकृतदक्षिणा कृत्वा कर्मकार
 द्यसदिते वृष तेजस्फलका पितृभ्या दक्षिणा दद्यात् इति
 मी अयेत्यादि वाकेनोत्तरे वृषात्सर्गतत्वं ॥ अपिच ।
 त तेनायुपाहिमुच्यवस्तरी कार्तिके कारयेत्सत्या यागं
 चतुष्टय सदिते वृष मेषा देवीप्रिय मदा गोत्सर्गतप्रकर्त
 यां चालयित्वा प्रायेयेत् यो नीले वावृष मुत्सजेत सर्वय
 यथा नवादेवशशास्त्रानिमा सफलं वसपामुपादविचारयन्
 क्रामेगभिर्गोच गो धर्मोसि मनुकवाच अश्वमेध समे प्राण
 त्वचतस्यादश्चतस्रस्तेप्रिया वृषोत्सर्गादवापते देवतांचाणि
 स्त्रिमाः चतुर्णां पोषणांथाय ने मासिकार्त्तिका कार्तिकसवा मेविक
 मयोत्सृष्टान्त्वयामह देवानां होयवा कार्यो माय्या वैफाल्य
 पिदाणां व मनुष्याणां च योपितः नेऽपिवा शिवामा मेग
 भूतानां तन्मिजनना स्त्रयासा
 देवजन्त्रिमाः नमो ब्रह्माण्डेवणापित

लंबेवे तृतीयायां मत्ताफलं । अनन्तं लभते फलं मंगला
 अश्वत्थोऽस्मरी यागं विवाहवि विहितं यच्च यच्च गोदानं
 पिना भवेत् सतोराणं भवे फले सहस्र क्रतव स्तेनवृषा
 तीर्थे उत्सर्गो गोऊलेऽपिवा ॥ त सर्गादवापुयात् इति देवी
 चतस्रो वत्सिका भद्रा हो वा पुराणा प्रजाविधिनामाध्यायः
 सं भवतोपिवा वत्स सर्वांग दृष्टिः स्त्री मेवाजलविहपतने
 संपूर्णा कन्यासा वत्सिका भ तस्योयः वर्ष १ इत्यमरः
 वेत् अलंकृत्य यथाशोभ गोहृते १ परासृतं ४ वर्षाणां
 मुत्सर्गं कारयेन्मुने विवाह ५ इति शाहरत्नावली ॥
 मेकवत्सीक नीलेन भवेत्स तत्कारणं यथा अमृतादि
 दा वृषणा अश्वमेधस्य याग त्रये यत्र भवेति सर्वे त्वेचराः
 सफलदायक जायेरत्नरवः तदावृष्टिः क्रमा ज्ञेया शुभक
 पुत्रायैकोपि गणा वृजत वस्त वासरेः इति स्वरोदयः
 यजेत्वा अश्वमेधेन नील वा अपिच भवेत् परमार्थचकि
 वृषमुत्सजेत् तैरितो यत्तत्र मिन्दावृष्टि रेव च सूर्यादिजा
 तान श्रोतवर्णाखुरा वृषः ला यते तोयं तोषात्वास्यानिशा
 तलाशिरसश्चैव सेवे नीलव विनः तेभ्योऽन्नानिकलान्येव
 षः सतः प्रकितोत्सृजते प्र तेभ्यो जीवेति जीविनः स्वस्य
 वै गांचालंकृत्य सर्वतः तमेन श्रुतं व नीरं च कालेन स्नात्वा
 वामत अक्रं यामे मूले समा मुद्रवः सूर्यो मेवादयः सर्वे
 लिखित धातना हेम तोरेण विधात्रा ते निरूपिताः ।
 आयसेनाथ वाक्यत पक्ष यवादे यो जलयगे गजश्च
 कृत्वा अवाभेति फलं वानिम सागरो मरुत शस्यापिपोन
 योदितं यमुदिशोत्सृजेत्सं पो मंत्री विधात्रा ते निरूपिताः
 स लभेता विचारणात् ॥ जलादकानां पास्यानां तणा
 यथा शिवो मजा अर्चा एजिता नां च निरूपितं अदेः देः
 सर्वकामदा एवं देव त्रयेषु स्तेव तत्सर्वकलेकले शुगे

पुगे इत्ती समदत्ती समदत्ताः
 राय करेण ननुमीपिते द्याः
 यनायतदद्यादनेन प्रेरितो वनः
 स्थाने स्थाने पृथिव्यां काले
 काले यथोचितं ईश्वरेच्छया
 भूते तूणां भूते प्रतिबंधकं भू
 ते भव्यं भविष्यं महत्तदेव
 मध्यमे धारा निरूपितं कर्म
 केन तात निवार्यते । इति
 ब्रह्मैवर्ते श्रीकृष्णस्मृतौ ११
 अध्यायः आसन्नवृष्टिचक्रा
 नि यथा मयरा स्तनयित्वा
 शोभन वृष्टिता मुद्रः केकायेति
 प्रतिवने सततं वृष्टि सूचकाः
 मेघोत्सुकानां मधुर श्राव
 कानामनोहरः सुपता मति
 मत्तानां वृष्टि सन्निधि सूचकाः
 गगने प्राकचापेन कृतं साम्प्र
 तमासरे धारासार शरै स्लापं
 छेत्ते प्रति यथोद्गतः ॥ इति
 कालिकापुराणे १५ अध्यायः
 वृष्टिफलं यथा पतिव्रताया
 वचनाज्ञोद्भूति दिवा करः
 सूर्योदये विना नैव स्नानदा
 नादिका क्रियाः नाग्रे विहरा
 चैव कृतभावश्च लसते नैवा
 प्यायन मस्माकं विना होमेन
 जायते वष माप्यायिता मयै
 र्यज्जभार्गे यथोदितैः वृष्ट्या
 दिनानुद्विज्जीमो मर्त्यान्सम्पा
 दिसिद्धये निष्पादितास्तोयधी
 पुमर्गा र्यजस्विनः यथा व
 यंप्रयच्छामः कामान्यज्ञादिषु
 जिताः अथोदि वर्षामवयं
 मर्त्याश्चोद्भू प्रवर्षिणाः तोष
 वर्षणादिवयं इविर्वर्षा मान
 वाः यः स्माकं न प्रयच्छेति निरा
 नैमिनिकीः क्रियाः कृतभागा
 रात्मानः स्वयं येऽश्रंति लोत्त
 पाः विनाशाय वयं तेषां तो
 य सूर्याग्नि मारुतैः सित्तिच
 संहययानः पापाना मपकारि
 णा दुष्टतोयादि दोषेणा ते
 षा दुष्कृत कारिणा उपसर्गाः
 प्रवर्तते मरणाय सदा रुणाः
 ये चास्मान्पीणा पित्वा त भुज्जते
 शेषमात्मना तेषां प्राणादुप
 लोकान्वितरामो मरान्मना ॥
 इति मार्कण्डेयपुराणे पतिव
 तामाहात्म्यनामाध्यायः अथ
 वृष्टिजलगुणाः गगणास्तु वि
 दोषघ्नं गृहीहं यत्समाजने ।
 वत्सं रसायनं मेघे पात्रोपेति
 च तत्परं ॥ दिवार्ककिशो

नष्टं स्पष्ट मिश्रकरैर्निधि ।
 अत्रत मनभिषादि तत्तत्संग
 नामुना वर्षास्वचरति वनैः स
 होरगा विद्यति कीर लताम् ।
 तद्विष नष्ट मयेयं खननमग
 स्तादयात्सर्व कालेन पक्कं
 निर्दोष मगस्येनाविषोक्तं ।
 रंसोरक मिति ख्यातं पारं
 विमले जले इति राजवह
 भः अथ तस्य भेदाः । पानी
 यं मुनिभिः प्रोक्तं दिवं भोम
 मिति द्विधा दिवं चतुर्विधं
 प्रोक्तं धारानं करकाभवं ॥
 तोषारं च तथा हैमं तेषु धारं
 गुणाधिकं तत्र धारस्पलत्त
 गा गुणाश्च धारभिः पतितं
 तोयं गृहीते स्तीतवाससा ।
 शिलाया वसुधाया वा धौता
 यां पतितं च यत् सौवर्गा
 जते तापे स्फाटिके काचनि
 र्मिते भाजने मन्मये चापि स्था
 पितं धार मुच्यते ॥ धार
 नीरं विदोषघ्नं मनिर्देशं रसं
 लघु सौमं रसायनं बलं त
 पंथा स्नादि जीवने पाचनं म
 तिकृन्तुं तंश दारुमल्ल
 मान तस्या हरति तत्तत्तद्विषे
 प्रकाशः ॥
 वात्सावृष्टि स्मृतं ॥ अथ
 धारा जलस्य भेदो धारा ज
 लेच द्विविधं गंगा सामुद्रभे
 दतः तत्र गंगा सामुद्रयो
 लेसगा गुणाश्च आकाशगं
 गा समं पि जलमादाय दिगा
 जाः मेघे रत्नरिता वृष्टीः ऊर्व
 न्नीतिवचः सतो गंगा मास्यु
 नेमाप्ति प्राये वर्षति वारिदः
 सर्वथा तजले देयं तथैव च
 रकेवचः स्थापितं हैमनेपात्रे
 राजते मन्मयेऽपि वा शाल
 त्रेयेन संलितं भवेदक्षैरिव
 वणावत् तन्नागं सर्वं दोष
 घ्नं तेषां सामुद्र मन्मथा तत्त
 तारलवणां मुक्त वृष्टि वलापरं
 वित्तं च दोषलं तीक्ष्णं सर्वक
 मंसगर्हितं सामुद्रं त्वाग्निनेमा
 सिगो गंगवदादिशोत य
 तोऽगस्त्यस्य विप्रुषं रुद्रयात्स
 कलं जले निर्मले निर्विषं
 स्नात्तुं कलं सादयोषले ॥
 अत पवारं फलकारविषवा
 तेन नागाना व्योमचारिणा
 वर्षासु सविषं तोयं दिव्यम
 प्याग्निने विना इति भाव
 प्रकाशः ॥

वृषित्री स्त्री भंगपरिकाशु इति राज निर्वेदः ॥
 जरादी यलाइव इतिभाषा इति
 तिशावेंदिका वृषिनाशके
 विवृष्टिजीवनः वि देवमातृक
 देशः इति हेम वेंदः वृषि
 जीवने यस्यसः ॥
 वृषिभूः पुं भेकः इतिहाग
 वली वृषि भवे वि ॥
 वृषिः पुं मेघः उत्तमरः ॥
 यादवः इति शाहरत्नावली
 कृष्णः इति त्रिकोशेषः ॥
 वृषिः त्रि पापुडः चरः इति
 शाहरत्नावली ॥
 वृषिगर्भः पुं श्रीकृष्णः इति
 हागवली ॥
 वृष्य स्त्री गजीकरं इतिरा
 जनिर्वेदः ॥
 वृष्यः पुं माघः इति हेमवें
 दः वृष्यः त्रि मुक्रवृष्टिकारको
 षधादिः इतिभावप्रकाशः ।
 वृष्यकंटा स्त्री विदारी इति
 राजनिर्वेदः ॥
 वृष्यगथा स्त्री वृहदारकः ।
 इति शाहरत्नावली ॥
 वृष्यगंधिका स्त्री अतिबला इ
 ति राजनिर्वेदः ॥
 वृष्यवल्लिका स्त्री विदारी ।

इति राज निर्वेदः ॥
 वृष्या स्त्री अहिनामोषये इति
 रत्नमाला शातावरी आमेत
 की इति राजनिर्वेदः ॥
 वृह ई कि त्विषि इतिकविक
 ल्यदुमः सप्तमसरी इवृदाते
 कि वृहयति वृहति इतिइ
 गीदासः ॥
 वृह ई धने अहो । इति
 कविकल्पदुमः ३२ अहस्त
 अवरीत धनः शोदः अहि
 वृद्धिः इतिइगीदासः ॥
 वृह ई धने अहो सप्तमसरी
 ३ वृहते वृहतिरे राजपुत्रयः
 इति माघः ॥ आत्मनेपदेप्र
 सादादिति वल्लभः । धनशे
 ति दत्ति कर्त्तकः वृहतिरेक
 रि गर्जित मित्यमरसिद्धात ।
 वृहतिरे करि गर्जयो शाहमाने
 पि कथ्यते इतिशाहमहार्गा
 वात कदाचिदत्यकतेकोपि ।
 तेन श्रीहर्षचरिते सिद्ध वृहति
 मिति वाणभट्ट प्रयोगः इति
 इगीदासः ॥
 वृह वृहो इति कविकल्पदुमः
 वृहति वृद्धि धनहो विमनेनै
 वेष्टसिद्धेः स्प पाठो

वृहो इरनुवय वर्तनार्थः ।
 किंतु अनेनेवेष्टसिद्धे तत्र अ
 दि ग्रहाणपरवानुवयार्थमेव
 अयंभातः केश्चिन्नमन्त्रे ।
 इति इगीदासः ॥
 वृह शा कु उरुमे इति कवि
 कल्पदुमः शाहरति कु अवरी
 त अहस्तते । इति इगीदा
 सः ॥
 वृह ३ ३ वृहो इतिकविकल्
 पुमः ३ वृहते ३ वृहते ।
 इतिइगीदासः ॥
 वृहवेंदुः पुं मराचेंवुपाकः ।
 इति राजनिर्वेदः ॥
 वृहस्थितः पुं फलपरा इति
 शाह चेंदिका ॥
 वृहच्छल्का पुं विंगटमत्स्यः २
 ति जराधरः ॥
 वृहजीवंती स्त्री वृहजीवंतिका
 वृत्तः तत्पर्यायः पत्र भद्रा २
 प्रियेकरी ३ मधुरा ४ जीवप्रश
 ५ वृहजीवा ६ यशस्वी ७ अ
 सागणाः वङ्गवीर्यदातृत्वं भूत
 विहावनत्वं वेगादुमनियाम
 कलेच इति राज निर्वे
 दः ॥
 वृह इष्टकाविशेषः यथा ।

वृहच्छल्कात् भेरी स्त्री प्रमा
 नइन्दुमि शनकः इगडः प्रति
 पत्त्य मानकः पटहो स्रिया
 इतिजराधरः ॥
 वृहत्तिका स्त्री उत्तरीयवत्वं
 इत्यमरः वृहती इति रत्नमा
 ला वृहती स्त्री त्वद्वार्ताकी
 याजुः इति भाषा तत्पर्यायः
 महती २ क्राता ३ वार्ताकी ४
 सिद्धिका ५ ऊली ६ रात्रिका ७
 स्थूलकंटा ८ भेरीकी ९ महो
 रिका १० वङ्गपत्री ११ कंटात
 तुः १२ कंटातुः १३ कटुफला १४
 शेरडी १५ वनवृत्ताकी १६ इति
 राजनिर्वेदः सिद्धी १७ प्रस
 हा १८ रक्तपाकी १९ लतावृह
 तिका २० इति रत्नमाला ॥
 अस्या गुणाः कटुत्वं तिक्त
 त्वं उष्णत्वं वात ज्वराशेचका
 मकाश श्वास रुद्धो नाशित्वं
 व इति राजनिर्वेदः अपिच
 वृहती पावनी सोम्या शारिणी
 वातनाशिनी इति राजवल
 लभः महती उत्तमरः उत्तरीय
 वत्वं वारिधानी वाक् कंटा
 री इति मेदिनी ॥
 वृहोभेदः सप्त नवाक्षर

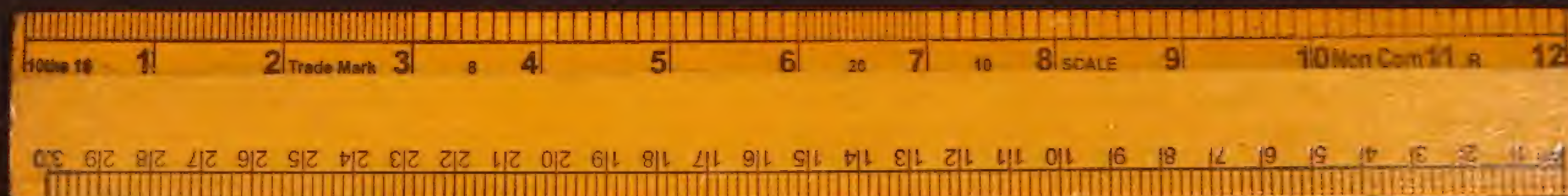
राजनिर्घटः ॥

बृहत्कालशाकः पुं प्रोथजित्तमः
 बृहत्कालकासुत्तिया इति भा
 षा इति विकान्दशेषः ॥
 बृहत्काशः पुं खड्गटः खाया
 इति भाषा इति हारावली ॥
 बृहत्कुचिः त्रि त्वंदितः इत्य
 मरः ॥
 बृहत्कालः पुं हितालः । इति
 राजनिर्वटः ॥
 बृहदंतिता स्त्री पाता इति राज
 निर्वटः ॥
 बृहत्तणाः पुं वंशाः इति श
 ब्वेदिका ॥
 बृहत्तक पुं यदनाशनवृत्तः ।
 ज्ञानियान् इति भाषा इति
 रत्नमाला ॥
 बृहत्तत्रः पुं हस्तिकन्दः इति
 राजनिर्वटः ॥
 बृहत्तत्रा स्त्री विपत्तिका इति
 राजनिर्वटः ॥
 बृहत्पादलिः पुं धुत्तरः इति
 विकान्दशेषः ॥
 बृहत्पादः पुं वटवृत्तः इति श
 ब्वेदिका ॥
 बृहत्पादेवते स्त्री महापादेवते
 इति राजनिर्वटः ॥

वृहत्पाली पुं वनजीरः इतिरा
 जननिर्वटः ॥
 वृहत्पीलः पुं महापीलः इति
 राजनिर्वटः ॥
 वृहत्पृष्ठी स्त्री चरायवा इति
 जराधरः ॥
 वृहत्फलः पुं चंचरा इति
 राजनिर्वटः ॥
 वृहत्फला स्त्री कइतस्त्री महे
 द्भवारुणी ऊष्मरी ॥ महाज
 म्भः इति राजनिर्वटः ॥
 वृहद्देगः पुं मतेगजः इति
 प्राद्व चंद्रिका ॥
 वृहद्देमः पुं रुजाकरः काम
 रागा इति भाषा इति प्राद्व
 चंद्रिका ॥
 वृहद्देना स्त्री स्पूलेना इतिरा
 जननिर्वटः ॥
 वृहद्देरः पुं कात्रपदेशः सत
 विष्णुपर्वतस्य पश्चात्पालव
 देशस्य निकटे वर्तते इति
 हेमचंद्रः त्रिकोशेषा वृहद्देर
 इतिपाठः ॥
 वृहद्देले स्त्री शीर्णवृत्तं तर
 मृज इति भाषा इति प्राद्व
 चंद्रिका ॥
 वृहद्दलः पुं पट्टिकालोभः ॥

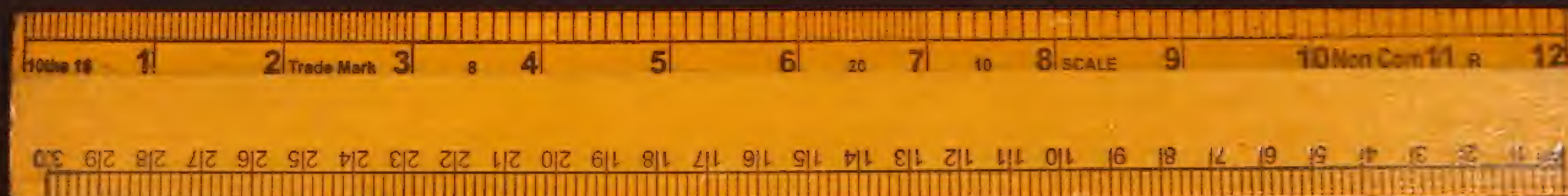
हमेदी कपिधनः वार्ताज्ञा इति महाभारते विराटपर्व ॥
 पित्रीभक्त्य रिति विकारोऽपि ॥
 ग्रन्थि चर्जनः फाल्गुणाः पा सचदेवानो गुरुः धर्मशास्त्रप्रया
 यः सवसाची धर्मेजयः यथा नकाः नवग्रह मध्ये पंचमग्रह
 वेधी किरीटोन्नी निस्तः स्येन तस्योयः सराचार्यः २ नी
 ह्योनरः हरत्रलो गुडाके व्यतिः ३ पिषाणाः ४ गुरुः ५
 प्राः सभेदः कपिधनः वी जीवः ६ श्रीगिरसः ७ वाचस
 भक्तः कार्त्तिकितस्य गौरीवेणो तिः ८ चित्राणि खेदिजः ९
 रिवं धनुः इति हेमचंद्रः ॥ इत्यमरः उतथानुजः १० गोवि
 हरत्रला स्त्री चर्जनः इति मे दः ११ चारुः १२ हादशरश्मिः १३
 दिनी हादशवर्षवनवासाने गिरीशः १४ दिदिवः १५ पूर्वः
 तरमज्ञातवास विराटभवनेवि फलामीभवः १६ इति ज
 राट कन्याया नृत्यगीतादिशि राधरः १७ सरगुरुः १८ वा
 क्षार्थं स्त्रीजीव वेणोनाजो कपतिः १९ वचसोपतिः २० इ
 हरत्रलेति नाम्ना ख्यातोः भूत देवः २१ देवेजः २२ हरतास
 यथा चर्जन उवाच गायामि तिः २३ इत्यः २४ वागीशः २५
 नृत्यामाद्य वादयामि भद्रास्मि चत्ताः २५ दीदिविः २६ हादश
 नृत्ये कुशलाः स्मि गीते त्व करः २७ माकालगणाः २८
 मुत्रराये प्रदिशस मां स्वयं गीरथः २९ इति शहरत्नावली
 भवामि हेयानदेव नर्तकः सच पीतवर्णः ईशानकोणा
 इदं रूपं मम येन किंत पुरुष ब्राह्मणानांति ऋविद
 वप्रकीर्तयित्वा भूषा शोकव सत्तुगणा मधुररस धनु मीन
 जेने हरत्रलो मां नरेदेव वि राशि प्रधानतत्त्ववस्व पुष्पराग
 हि स्रुते स्रुतां वा पितृ मातृ मणि सिन्धुदेशानां अधिपतिः
 वर्तितो विराट उवाच २ संतुगुलशरीरः पद्मस्यः चत
 रामितेदन्त वरं हरत्रले स भुजः अक्षवर कमंडलु संस्था
 तोच मे नर्तयामास तादृशीः रौ अस्पधिदेवता ब्रह्मा ३

सपिदेवता इहः सत्तु स स्वेच्छामयः परं ब्रह्म भक्ता
 यीत्यः श्रीगिरो मुनिपुत्रः प्रातः नुयदविष्टः तदागत्य च गो
 काले प्रवतः शुभग्रहः देव लोकात्परमात्मा कृणामयः स
 सहस्वामी हरः रक्तद्वयत्वा व्रतानशानहीणां तामुवाच ह
 नी वात पितृ कपात्मकः पानिधिः प्रगातां साधकनेत्रा
 वणिक्कर्मकर्ता श्रीगिरो गावः वविनीतोच तथा स्तुतः श्रीकृ
 इति ग्रहयागतत्वादयः त सउवाच गृहगोदे यत्फलं
 हार नातफले नृपेन्द्रमस्तीत्य ममतेजः समन्वितं भुक्तं मह
 लयकामो विद्याविनोदीचत २७३ स्तो भविष्यति सदेशतः
 रः प्रगल्भः आचार्येण्यमपु पतिं गुरुं देवानां हरतांता
 रस्वभावा वारे भवेदेवगुरो म निना वरः ७३ स्तो भवितासा
 नुष्यः इति कोष्ठीप्रदीपः स धि महारा भविष्यति महर्
 व शिवस्य गुरु ७३ यथा मह राभवेया हि सच महर् ७३
 न उवाच कथं वादेवकर्तव्य कः तद्गर्भं मम ७३ यं वि
 सिद्धानां योगिनां गुरोः । जीवो भविष्यति वरेता वीर्य
 सत्तुजयस्य शोभोश्च गुरुपुत्रो न श्वेव तत्रजः पालक सत्या
 हरस्यतिः ॥ ततो जा विमंत्र सतानां च गृहीतः सम
 नी महादेवः कथं शिष्यो गुरोः सः सतः इत्युक्ता राधिकाना
 पितः ब्रह्मोवाच कथं य मति यः सलोकं च ययो पुरा श्रीकृ
 गुमाच पुराणेषु पुरन्दर इमा सवरपुत्रोयं ज्ञानी सरगुरुः स
 पुरा प्रवृत्तिं च कथयामि निष्ठा यं सत्तुजये महाज्ञाने शिवाय
 मय सत्तुवत्सा कर्मदेवाज्ञया प्रदत्तं पुरा दिव्यं वर्षं त्रित
 श्रीगिरसः पुरा व्रते चकार म तंचतपः कर्त्तुं हिमालये सुयो
 हाक्यात्मस्य परमात्मनः गज्ञानं ममलं तेनः स्वात्मा
 व्रतं पंसवयां नाम वर्षमे समं गारं सृष्टाक्तिं विस्तृ मा
 कंचकारसा समत्कुमारो भग याच स्वाशं च वाहनेष्टं स
 बान्कारयामासतो व्रतं ॥ श्रुतेच सकवचं समंत्रहादशा

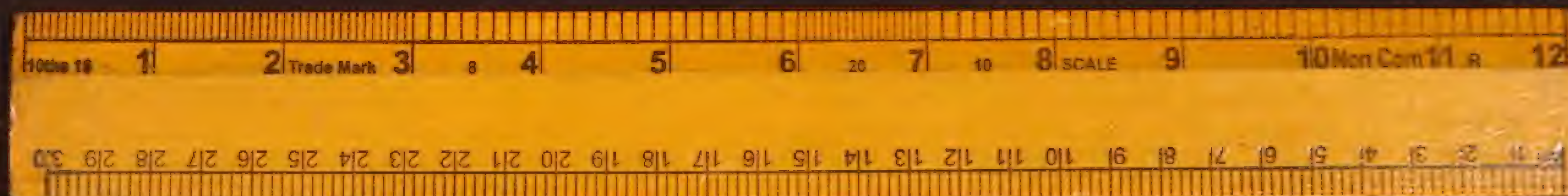
तं कृपामयः स्तन स्नेन श्रीकृष्णः पश्य पीडं पुन रपि न
 स्रग्धरातरः शिवा साववि लपि वीमहलो च सत्यं तेने
 सुमाया शिवप्रिया । शक्ति श्रीणि प्रदयुः स्यात् मयनिज
 नारायणस्यैव तेन नाराय भेवाकतेः संक्रमसात् इति
 गीष्मता तेनः सुसर्वदेवानां ज्योतिस्तत्त्वं ॥
 साविभूता सनातनी जवान वृत्त ३. वृत्तो इति कविकल्प
 देव निकरं देवेभ्यः प्रददौप दुमः सममसरी इ. वृत्ते वं
 २ कल्याते दत्तकत्वाव सा कन्या इति इगोदासः ॥
 मूलप्रकृतिः सती पितृ येन वृत्तः पुं स्यावरणानिविषोषः
 तं तत्का योगेन सिद्धयोगि गच्छ इति भाषा तत्पर्यायः
 नी वभूव प्रोक्तकन्या सासा महीरुहः २ शाखी ३ विटपी ४
 धी च भर्तृनिन्दया कालेनक पादपः ५ तरुः ६ अनेकदः ७
 स तपसा शंकरं प्राप शंकरी ऊटः ८ सालः ९ पलाशी १० दुः
 श्रीकृष्णो हि गुरुः शस्तोः परमा ११ दुमः १२ अगमः १३ इत्यम
 त्मा परात्परः कृष्ण वरप १४ अगच्छः १५ विष्टरः १५
 ज्ञेयं सत्यमेव वृत्तसतिः ॥ महीरुह १६ ऊचिः १७ शिरः १८
 ग्रतो देतोः स्वगुरुः गुरुपुत्रः कारस्करः १९ नगः २० अगः २१
 शिवस्वच इति ब्रह्मवैवर्ते प्र ऊटार २२ इति शाहरत्नावली
 कृतिखंडे २६ अध्यायः ॥ विटपः २३ ऊजः २४ वनसतिः २५
 वृत्तसतिचक्रं की नगाश्च अरिः २६ शाखरी २७ ऊटः २८
 भाष्मभूतानां वृत्तसतिप्रका इति जटाधरः ऊजः २९ तितिरु
 रकालीन नलत्रादि समविश रः ३० अक्षिपः ३१ तरुहः ३२ भू
 तिनत्तत्रयुक्त नराकारचक्रं य नः ३३ महीजः ३४ यशोरीरुहः ३५
 या श्रीर्षे चत्वारि राज्ञोजलपि तितिनः ३६ शाखः ३७ इति
 रपि करे दक्षिणे चापि सौख्यं राजनिर्वटः ॥ तस्य वृ
 चैकं कंठे विभूतिं मदन शर जाति र्यथा ऊरेखाया अयः
 मितं वृत्तसि प्रीतिसेहं पद

रीना मूलना स्तनतादयः प भवि भद्रप्रद स्तया अना
 वेषोनय इत्याद्याः स्तननाः स उष्मापि ऊष्मादे मायासुप्र
 लकी सुखाः शाखादयोः वी सकासकः तनैरी कर्करीचा
 जरुहाः संमूर्च्छना स्तनादयः पि शिविरेमंगलप्रदा वास्तकः
 सुर्वेन सत्तिकायस्य वेदेते म कारविलम्ब वातांऊम्भ सुभप्र
 लनातयः इति हेमचंद्रः ॥ दा लताफलेच सुभद्र सर्वसर्व
 संवेदनापि विज्ञया वृत्त गो ३ निश्चितं निषिद्धवृत्ता यथा
 पञ्चजनवः इत्यपि प्राणी ॥ शस्त्रं कथितं कारो निषिद्धे
 भद्रप्रदवृत्ता यथा श्रीभगवाञ्च निशामय वनवृत्तो निषि
 द्वाच आश्रमे नार्मिकेलम्भार हम्भशिविरे नगरे पितृ वटोनि
 दिगांच धनप्रदः शिविरस्य य पिहः शिविरे नित्यं चौरभय
 दीशाने एवं पुत्रप्रद स्तनः स ततः नगरेषु प्रसिद्धस्य दर्श
 वेन मंगलाहंश्च तरुगतो मनो नातप्रापद स्तया देताग
 दयः रसालवृत्तः एवंस्मिन्नां नितिरीवृत्ता यत्नातं परिव
 सम्पत्प्रद स्तया सुभद्रप्रदस्य जयेत शरणा धनदाविः स्या
 वेन स्वरकामो निशामय विल त्पनाहानि भवेद्वेव शिविरे
 अति निषिद्धस्य नगरे किंचि
 या प्रजाप्रदस्य एवंस्मिन्नां देवच ननिषिद्धः प्रसिद्धस्य न
 गो धनद स्तया सम्पत्प्रदस्य गरेषु तथापुरे वासा मतिनि
 वेन यतोदि वृद्धते गृही नस्य दस्य प्राप्तं परिवर्जयेत
 वृत्तस्य दाडिमः कदल्यामातक त्वनैरश्मदुःखं एवं निषिद्धः
 स्तया वेधुप्रदस्य एवंस्मिन्नां शिविरे तथा न निषिद्धः प्र
 गोमित्रद स्तया सर्वत्र सुभद्र सिद्धस्य ग्रामेषु नगरेषु च वृ
 श्वेव धन पुत्र सुभद्रप्रदः एवं तस्य वाताकादीनां धान्यचमंग
 दोगुवाश्च दक्षिणे पश्चिमेतः नप्रदं ग्रामेषु नगरे चापि पि
 या ईशाने स्तनवदश्चैव सर्वत्रैव विरे च तस्यैव इत्यवृत्तस्य
 निशामय सर्वत्र चैपकः सुहो सुभद्रः सततं सुभद्रस्तथा ॥

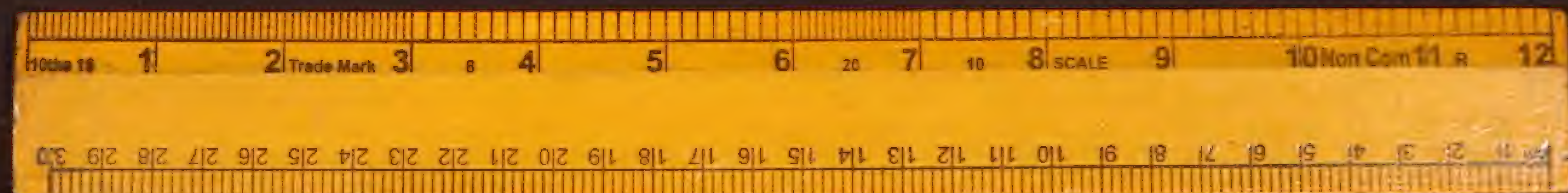
अशोकश्च शिरीषश्च कदम्बश्च ये नराः सत्तरोपकाः इति पादो
 शुभप्रदः कक्षी हरिद्राशुभराश्च सृष्टिते हस्तारोपां नाम ३६
 भद्रादिकं स्यात् हरी तकीच अथायः अम रोपण फले ।
 शुभदा शोभय नगरेषु च नवालो यमउवाच वृत्त गुप्त लतावत्
 भद्रा नित्यं तथा चामलकीधुवे स्त्वस्तारा स्तराजानतयः वरे
 इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णजन्मखं ते वृत्त जातीयास्तामा रोपेफ
 ३१ अथायः अपिच पुत्रस्य लेष्टा यः पुमाचोपेयहताम्बु
 चपुत्रत्वं पादपा ३२ ऊर्वते य या पुष्प फलोपगान् ।
 तेनापिच राजेन्द्र अथात्पारोष सर्वसत्त्वोपभोगाय स यातिपु
 नं ऊरु सते पुत्रसदस्याणांका रमंगतिं ह्याया पुष्पापगामि
 र्यमेकः करिष्यति यनीचाश्च शक्तल पुष्प पुमा स्तुषा ये
 सृष्टेरा अशोकः शोकनाश ययित्वा दृशाशोक्त नरोनर
 नः सत्तोयप्रदः प्रोक्तो निम्ब कं वृजेत देव दानव गंधर्वाः
 आसप्रदः स्मृतः जम्बुकीना किंनरारा गुहाकाः यमुपति
 करा प्रोक्ताभार्यादा दारिमीत मनुष्याश्च संप्रयेति मुदापुमा
 या दुस्त्वरोरोगनाशाय पला न पुष्पेः सरगणाः सर्वफलैश्च
 शो ब्रह्मदस्तथा अर्कपुष्पारो पितरः सदा ह्यायया मेमनुष्या
 पकानां निम्ब तर्पेदिवाकरः स्तु पमुपति मृगा स्तथा ॥
 श्रीवृत्तः शोकरो देवः पाचला पुष्पापगंधाश्च फलोपगंधानयः
 यान्त्रपावती शिंसपायामप्य पादपात्रोपयते मनुष्यः । स
 रसः ऊर्ध्वगंधर्व सतमाः विभी मृहदेशे बबवेष्म वेद्यो लभे
 तके दासवहि वैजलो रास्य दधिधान वरे स विप्रः तस्मात्
 दस्तथा अपसनाशक स्तानो वरवो वृत्ता रोप्याः श्रेयोभि वा
 वज्रलः ऊर्ध्ववर्धनः वज्रभाषो वृत्ता पुत्रवत्परिपात्याश्च ते
 नारिकेलीदातः सर्वगसदरः पुत्र धर्मतः स्मृताः किं धर्म
 इतिप्रदातया केली केतकीस विमुक्ते मर्म केवलस्तथा
 वैनाशिनी प्रतिष्ठा ते गमिष्यति हेतुभिः तरुपुत्रा वरे

येत परार्थैकानुवृत्तयः ॥ पत्र ष भूताः संस्त्रामिने नरकादह
 पुष्पफल व्यापा मूल वल्कलरा रंति गोकर्ण उवाच इत्यना
 रुभिः पेरया मुपऊर्वति तारयेति यं यथा नीत मप्रिशोचं न
 पितामहात् छेत्तार मपि मेशा इत्येते ह्याया विप्रामपधिकैः
 त्रं ह्यायापुष्प फलादिभिः । पतिणां निलयेनच यत्रमूल
 पूजयन्तेव तरवो मुनिवद्वेष व तगादीश्च औषधार्थस्तु देहिनां
 जिताः पितरं नोपहि सेतिपुमा उपऊर्वन्ति वृत्तस्य पंचपत्तः स
 द्विणा लोभनः तारयेति चेमस उच्यते गृह कृतानि कृतानि
 मक सर्वस्वातिथ्यादायकाः तस्मा त्रजंत गृहा स्तथा सत्रनिर्वर्त
 ने पुत्रवत्स्याप्याविधिवद्दिनपुंग ने प्रोक्तं भिलापत्रैः समाकृता
 व । द्विजैः पितृ मनुष्याणाम फलतिवत्सरे मध्ये हिवारणा
 होत्याः स र्यदा सदा जलकृत्त ऊनादयः सास्त्रस्य पितृ मा
 त्तरोपीयः प्रतिग्राह्यरुचि र्दिनः । त रूपकारं फलेकृते ।
 एतेस्वर्गावहीयंते येचान्ये सत्तवा एवंपुत्र समारोप्या एवंतत्तवि
 दिनः ॥ इत्याद्येवक्रिपरा दो विडः इत्यादि वाराहपुरा
 गो तरागवृत्तप्रयोगा नामा गो गोकर्णा मंदात्प नामाया
 ध्यायः ॥ अपिच भूमिरानेन ये लोका यः अल्लेय वृत्ता यथा ।
 गोदानेन चकीर्तिताः । ते अथत्या वटवृत्तश्च नल्लेतयः
 लोकाः प्राप्यते पुंभिः पदिया कदाचन न ल्लेतया विल्ववृत्त
 ना प्ररोदो अथ मेकंपिपुम उदुमरश्च कदाचन कर्मणश्च
 द मेकं न्यग्रोध मेकं दशाप्र व ये वृत्ता नल्लेतयाः कदाच
 यजातीः । देहे तथादादि न इतिच वाराहपुराणे अद
 म मातुलिगे पंचाश्रवापीनर णादीस्तासु नामाध्यायः ॥
 कं नपाति यथा सपुत्रः ऊ वृत्तोमाता यथा पुत्रेषु येषु
 तमुद्धरेदि यथातिहृत्त्रात्रिय दृष्टेते पादपाश्चैव रोदिताः
 यप्रयत्नात् तथावृत्ताः फलप रुदेतो वा हसन्तो वा सर्वतो
 वा वरुजसात् श्रोगा वाविना

वाते प्राणा मुवेत्युदमाः । नतये पतन्निव वृत्तेषु सर्वे
 फले पुष्पे तथा काले र्शो हो विपद्यते ॥ पुष्पे फले
 येति दिहायनाः एवावस्था वा विकृते रात्रौ मत्ततयाति
 शयेति फले पुष्पे तथाभवे पोत अनेष देव मुक्तेषु वृ
 त् तीरस्तेरं मदे रक्तं मधु सोमोतेषु मन्वितः ॥
 तोषंस्ववति च मुष्पेत्योगाः ग्राह्यादपिताने वृत्तः गोधमा
 मरसा मुष्का रोदन्तिवा पुनः लेविभूषयेत वृत्तोपाय तयाद्य
 उतिष्ठन्तीर पतिताः पतेति च वृत्तं कृयात् पापप्रशान्तये ॥
 तथाजनाः एवंवक्षामित वृत्तं शिवमभ्यर्चयेदेवं पुष्पे चास्ते
 विपाकफल मेवच रोदनेया निवेदयेत श्रुतेभ्य इतिवहोमा
 पि मभ्यति र्मने देशविश्रम कृत्वा रुदे जपेत्तया ॥
 शाखाप्रपतने कृयात्संगामे मध्याह्न पुक्तेन तु पायसेन सं
 योयपातने वातानामरां कृ पूज विष्णो अतरश्च दद्यात् ।
 पांहालानां फल पुष्पिता ॥ गीतेन नृत्पेन तथाचनेन दे
 स्वराष्ट्रभेदं कुरुते फलपु वे ररे पापविनाशदतोः ॥
 य मनन्तरे सयं सर्वत्र गो इतिमात्स्यः दुतशोति वृत्तोत्पा
 तीरे स्तेरे दुर्भिक्ष लक्षणं ॥ तप्रशामनं नाम १०६ ॥
 वादनापचये मये रक्त संगा अथायः ॥ अथवृत्तप्रभिक्षा
 ममादिशेत मधुसर्वभवेद्या भीष्म उवाच पादपानां विधिं
 धिर्नलस्त्रावे न वर्षति ग्रामे ब्रह्मन् यथावद्विस्तराहद ।
 शाखां ज्ञेयं ब्रह्मन् दुर्भिक्षलक्ष विधिना येन कर्तव्यं पादपो
 णां मुष्केषु संप्रचोद स्तवी घापने बुधः ये च लोकाः स्म
 ये मंत्रे च दीयते ॥ इत्याने ता स्तेषां तानि चैव वदस्व मे
 पतितानां च भय भेदकरं भ पुलस्त्य उवाच पादपानां विधिं
 वेत् स्यानात्पानं त गमने दे वसे तथैवोद्यान भूमिषु त
 शभंग नृणां दिशे ॥ जल द्याग विधिवत्सर्वं समाप्तिं न
 त्वपि च वृत्तेषु रोदत्तच य गदीश्वर ॥ कृत्वा मंडपं सभा

ज्ञात्वा प्रयत मानसः एतयेद्वा नैः संस्त्रपने कृयाद्वाद्यापुंग
 शां तद्वहेम वक्षानुलेपनेः ॥ वाः शुक्लास्वरथः शुद्धो यज
 सर्वोपभुदकैः सिक्ताजानापुष्प मानः स्वये जपेत् गोमि विभव
 विभूषितान वृत्तान्मात्से रलेह तः सर्वा नृत्विजस्तु समादितः ॥
 त वासोभि रभिवेष्येत् ॥ हेमसूत्रेः सकटकैः रंगुलीयेः प
 सूच्या चैव तथाकार्यं सर्वेषां क विवर्कैः वासोभिः शयनीयेभ्य
 सर्वेधनं ऊटलंचापि दातव्यं तस्य सरो पस्कर पादकैः ॥
 हेम प्राताकया फलानि सप्तवा सीरामिये रत्निं दद्याद्यावदि
 यो वा फलथोतानि कारयेत् न चतुष्टयं होमश्चमपिया
 प्रमेकं सर्व वृत्ताणां वेद्यां तानपि कारये यवैः कस्तुरितैरपि ॥ प
 वासयेत् भूपन्तगुणले प्रेषेता लास समिधः सक्ता अतथोक्ति
 अपात्रे रपिष्ठिते सर्वान् धान्यम् तयोत्सवः दक्षिणा च पुनस्तद
 तः कृत्वा गोध मात्पातलेपनेः ऊ त अष्टा तत्रापि शक्तिः यद्य
 तास्त सर्ववृत्तेषु स्थापयित्वा व्रती दिष्टतमे किंचित्तदद्यादसत्त
 स्वये पुनपित्वा दिनान्नेच कृया रः श्रावये दिगुणं दत्त्वा प्राणि
 द्विजनिमंत्राणां ॥ एत सत्मापयेत् अनेन विधि
 यथाच लोकपालाना मिन्दारीनां नायस्त कृयाद्वात्सव मुदा
 विधानतः वनस्थे रपिवासमेवे सर्वोत्तमानवाप्नोति तत्तदा
 कार्यं द्विजातिभिः ततः शुक्लाम नन्म मश्रुते यश्चेक मपिरा
 रथरः सोवाणां कृतशालरो । जेद वृत्ते संस्थापयेदुधः ।
 सर्गा मृगां काश्यपोहो गां दद्या सोपिस्त्रो वसेजानत्यावदि
 ल्बभशालिनी ॥ द प्रातत्रयं भूत भव्यांश्च म
 पयस्विनी वृत्तमथ्या इत्स्नेहाय उजो स्तायेदोम संमितान् ।
 दम्प्रावी । त परमोसिद्धि सामोति पुनरावृत्ति
 तोऽभिषेकमंत्रेणा वाय मंगल इर्लोभा य इदं श्रापयान्तिसेया
 गीतकैः अग्नयः सामाथर्वाणां वयेहापि मानवः ।
 धारो रभित स्तथा तैश्च क सोपि संश्रुते देवे ब्रह्मलोके

महीयते इति पाद्ये सष्टिवंदे
३६ अध्यायः ॥ वृत्तच्छेदने
दोषो यथा तस्मात्त्र छेदये
तद्वत्तान्मुपष्य फलितान्क
दा यदीच्छेत्कुलवृद्धिं धनवृद्धिं
वशाच्चतं सन्नियो देवतानाच
णितेषुक चितानपि वेदिता
छेदयेलोकान्तरक वृद्धिं च
इयैः तपहानि भवेच्छीघ्रं वि
चावृत्तो निपातिते सन्नियो ।
गी त्वयं याति सीमावृत्ते नि
पातिते तस्मात्त्र छेदयेत्तद्वत्तरे
वतापि धिते कुचिते दोषो
कूपतडागानां छेदने राधेन
कृते कुलान्माकुलतो याति
नगराणां सद्वरालनो तदुंश्च
छेदयेत्तद्वत्तान्छायास्वर्णी
तत्तान् अस्मिन् वने द्यौर
पीयते यमकिंकरः नगरो
यवने वृत्तान्मादादि हिन
त्रियः सगच्छेनरकं नामज
स्मात्तो रोददरिणिं विल्वदि
पालनं ऊपाच्छेभं भयदं मन्य
था श्रीवृत्ताद्योपयेत्तंच यदि
स्वर्गात्तं दीयते इत्याये वक्रि
प्राणो वारुणा रामा प्रतिष्ठा
ध्यायः अथ वृत्तारोपणम् ।

पञ्च द्वितीयां च तृतीया पंचमी
तथा दशमी त्रयोदशी चैव पौ
षोणमासी च कीर्तिता ॥ सो
मो वृद्धस्यति श्रैव शुक्रश्रैव तथा
बुधः पते सौम्यशराः प्रोक्ताः प्र
तिष्ठा याग कर्मणि ॥
इति ज्योति स्तत्वे ॥
वृत्तकः पुं ऊरुजवृत्तः इति रत्न
माला वृत्तमात्रेव ॥
वृत्तचरः पुं वानरः इति थने
जयः ॥
वृत्तच्छाय स्त्री वरुणां वृत्ताणां
छाया यथा वृत्तस्य वृत्तयो
वी छाया वृत्तच्छायमिति वृत्त्या
छाया वरुणां चेदिति स्त्रीवत्त्वे
इति स्त्रीनपुंसकलिङ्गस्य ग्रहे भ
रतः ॥
वृत्तपृथः पुं श्रीविष्टः । इति
राजनिर्वहः ॥
वृत्तनाथः पुं वटवृत्तः इति श
ब्दशब्तावली ॥
वृत्तपाकः पुं वटवृत्तः । इति
शब्दशब्तावली ॥ वेदिका ॥
वृत्तभवनं स्त्री वृत्तकोटं ।
इति शब्द वेदिका ॥
वृत्त भक्ता स्त्री चन्द्राकः इति

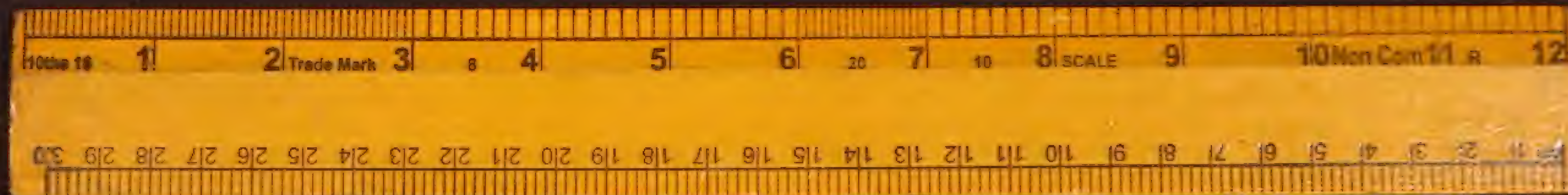
भावप्रकाशः ॥
वृत्तभित्ति स्त्री वामी इति दे
वृत्तभित्ति म वेदः ॥
वृत्तभेदी पुं वृत्तादनः वेदा
नि इति भाषा इत्यमरः ॥
रेकः इति रेन वेदः ॥
वृद्धमर्कटिका स्त्री जन्तुविशेष
षः काष्ठविज्ञान इति भाषा ।
इतिके चित् ॥
वृत्तमृदूः पुं जलवेतसः इति
शब्दवेदिका ॥
वृत्तरूढा स्त्री वेदा इत्यमरः ॥
अमृतम्रवा इति मज्ज निर्वहः
वृत्तवाटिका स्त्री अमात्यगणि
कागोपवनं इत्यमरः ॥
वृत्तादनः पुं वृत्तभेदी । ने
हानि इति भाषा इत्यमरः ॥
अमृत्यवृत्तः मधुच्छत्र ऊरा
रः इति मेदिनी ॥ पिशातः
इति धरणिः ॥
वृत्तादनी स्त्री वेदा ॥ विरागी
केदः इति मेदिनी ॥
वृत्तदिगृहकं स्त्री आलिङ्गनं
वृत्तादिगृहकं इति शब्दशब्ता
वृत्ताम्ने स्त्री महाम्ने तेज्जली
नित्यान्ते इति राय शुक्रतः म
दारा इति भरतादयः ॥ अमृत

ऊटा इति सारसंदरी चुका
इति भावदीवितादयः तस्य
नितिरीकं युक्तं ॥ ३ इत्यमरः अश्रुणाकं
॥ युक्तं ५ नितिरीफलं ६
शाकाहं ७ अश्रुपरं ८ अश्रु
११ अश्रुपरं ११ अश्रु
१२ अश्रुफलं १३ अश्रु
१४ अश्रुफलं १५ अश्रु
१६ अश्रुफलं १७ अश्रु
अश्रुवर्जं १८ अश्रुफलं १९
अश्रुगुणाः कृतं कथायत्वं
उसत्वं कफाशं सस्मा समी
रोदरं अश्रुदरि गुल्मातिमा
रज्जादोष नाशित्वं इति
जनिर्वटः अश्रुवृत्ताश्रमा
ममश्रोत्रं वातजं कफपित्तं
पक्वत्वं गुरु संधादि कृतं कृतं
वरं लघु अश्रुसं रोचनेत्वं
रोचने कफ वातकृतं ॥
तस्मात्तु यदाणी गुल्मशूल
हृदोग जंतुनित ॥ इति भाव
प्रकाशः ॥
वृत्ताश्रुः ५ आश्रुतकः इति
शब्दे चेदिका ॥
वृत्ताही स्त्री महामेदा इति
राजनिर्वटः ॥

वृत्तालयः ५ पत्नी इति
माला ॥
वृत्तावासः ५ वृत्तकोटरवासी
इति केचित् ॥
वृत्तामवी ५ वृत्तोलकः इति
राजनिर्वटः ॥
वृत्तामलः ५ कर्णिकारः ॥
इति वृत्त माला ॥
वृत्ति न वृत्ता इति कविकल्प
डमः गी न वृत्ताति वृत्ताति ॥
वृत्तिः वृत्तिः इति वृत्तामलः ॥
वे वे न सत्ता इति कविकल्प
डमः सति सत्तामलः ॥
कृयात् न वयति वयते तत्वं
तत्रवायः इति वृत्तामलः ॥
वेकटः ५ वेकटिका ॥ मत्स्य
भेदः भेकटी इति भाषा ॥
युवा इति मेदिनी ॥ विहयकः
इति शब्दरत्नावली ॥ तत्र
वृत्तीयवकारो लिखितः ॥
वेगः ५ प्रवारः तस्योयः ॥
प्रवः ३ वेणी ४ धारा ५ इति
हेम चंद्रः नरः तस्योयः ॥
वृत्तः ३ तरः ४ रयः ५ सारः
इत्यमरः महाकालफलं इति
मेदिनी रेतः इति हेम चंद्रः
मूत्रविशुद्धिनिर्गमप्रवृत्तिः ॥

इति भरतः संस्कार विशेषः ॥ वेगी वि वेगवान् तस्योयः
यथा स्पर्शादयो वेगात्मकः तेषां कारिकाः ३ जोषिकः
कारो मरुतो गुणाः ॥ यथे ३ तरसी ४ तरितः ५ प्रजवो
स्पर्शादयो रूपे इवा वेगशब्देन
ति स्पर्शादयो वेगश्च द्रवत्वं
व गुरुत्वकं ॥ इत्येवमस्त
या स्त्रियो वारिणोते चतुर्दश
इति भाषा परिच्छेदः ॥
वेगधारणा निषेधो यथा ॥
वेगरोधे न कतेय मन्त्रकोथ
वेगतः ॥ इति आक्रिकतत्त्व
वृत्त विमर्शमोत्रवचने ॥
अपि स्वभावतः प्रवृत्तानामला
दीना जिजीविषुः न वेगाधा
र्येदोरः कामादीनां च धारयता
इति राजवल्लभः ॥
वेगनाशनः ५ श्लेष्मा ॥ इति
शब्दरत्नावली ॥
वेगसरः ५ वेगगामिहयः ॥
तस्योयः वेसरः ३ अश्रुत
४ ३ इति हेमचंद्रः ॥
वेगीतः वि वेगविशिष्टः यथा
अश्रुवेदी ये न वेगितोऽन्वसिद्धि
सात्त्वानिन्वा साध्य मामये इत्या
क्रिकतत्त्वे ॥
वेगिरिणाः ५ प्रीकारिणः ॥
इति राजनिर्वटः ॥

वेगी वि वेगवान् तस्योयः
तेषां कारिकाः ३ जोषिकः
३ तरसी ४ तरितः ५ प्रजवो
नवनः ५ जवः ८ इत्यमरः ॥
अपेनपत्नी इति राजनिर्वटः
वेचा स्त्री मूल्ये विचित्रियोत्र
पृथक् इत्यस्मात् अन्ततश्चाप
यथा वेचा मूल्यं चेतने ॥
इति वृत्ताश्रुः ॥
वेजानी स्त्री सोमरात्री इति
शब्दे चेदिका ॥
वेदे स्त्री सोदविच्छिन्नचेदनं
इति राजनिर्वटः ॥
वेरा स्त्री नोका इति हेमचंद्र
॥ वेरीति कुवित्यावः ॥
वेरमिका स्त्री वेरिकाविशेषः
यथा माघपिष्टिकाया शर्माग
भी गोधूम शर्मातः रविता रो
दिका सैव प्रोक्ता वेरमिका
युधेः भवेदेष्टमिका वत्याव
प्रा रुचानिलापरा ॥ उसा
सतर्पणी गुर्वी वेराणी मुक्ता
परं भिन्नमूत्रमला सत्तम मे
दः पित्त कफप्रदा गुदकीला
दित स्यात्त य कृत्यन्तानि ना
शयेत् इति भाव प्रकाशः ॥
वेगा ३ न निशामने वादिना

निष्कितं अविनेक कृतसुखा नु वरणासि विर्यं तदीयावे
 त्यापोऽयं विनिवर्तते सरोः एणीति याव गदितान्तयशमभू
 वाच नार्चितो हि गणाभ्यस्तो मिः इति काशीखंडे ७ अथा
 भवति र्यत्सरोतमाः तस्मा यः वेणीरः पुं अरिखंडतः
 द्विजं समुत्पन्न मवोभ जनिने शब्द वेदिका ॥
 खलु नापि महवने होतद वेणीसंहारः पुं भट्टनारायण
 सत्यखलुजायते तस्मात्सोशे कृतसमोकमुक्तनाटकविशेषः
 जेरी भूता एये भरत निजगाः तद्वर्धयथन कर्तक शेषरी
 आचामपि सपत्नीच सांशा केशाकर्षणावधि तदधानन
 भ्यामपि निजगे भविष्यामोऽत्र रे तस्या वेनीवस्थनपर्यन्त विव
 भो देवाः पश्चिमाभिमुवा वदे शामासि तस्याय माशमोकाः
 नारद उवाच इति तद्वचने निषिद्धे एयेभि लेलित मकर
 अत्वा वृद्धा विसृमहेसराः न दो मधुकरैः करै विन्या रंत
 इन्द्राभवनेयः साधोनेव तदा स्वरित इव सेतिन सुकुलः
 तप तस्माद्विसृभृत्कृष्णावे विधतो सिद्धि नो नयन सभगा
 एणी देवो महेसराः वृद्धाक मस्य सदसः प्रकीर्णाः पुष्पाणां
 ऊर्ध्वनीचास्या पृथगेववभू हविषाणां रजालि रये ॥
 वत इति पादोत्तरखंडे १५६ वेणुः पुं वंशः उत्पमरः ॥
 ग्रथायः अमच सरस्वतीर वेणी इति शब्दरत्नावली २
 जोरुपा तमोर्षा कलिङ्गना पविशेषः इति मेदिनी वे
 सत्तुपाच गंगाच नयति व तारुमति रंथा वेणुर्गः पुं
 ह्यनिगुणा ॥ इयं वेणी हिनिः तं विप्र तवापि विदितं तथा ।
 प्रेणी वृद्धावर्म प्रयासतः ज दिन आसीच्छान्तमनाः कृतशा
 तोर्विभुद देहस्य अहा अहा नपनादिभिः नात्रा रेवञ्च
 सतस्यच काशीति काविद्वला तो दान्नः कर्मकोडविपारदः
 भुवनेषु वृद्धा लोलाक केश अवेसव जनजातसंथवती कि
 वविज्ञान विलोचनाच तदोपे व्यापरः एकदापि न सुश्राव

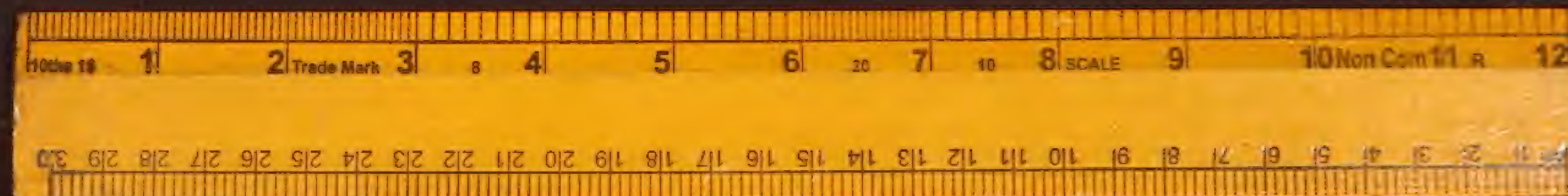
विशोः स्त्रीति भूयते तस्य तस्यार्थः हिं गुर्पाणी २ नारी
 तद मथाभ्यागाहेयत कृत ३ हिं गुर्पाणि ४ इतिरत्न
 निश्रयः मदकः कोपि एजा माला ॥
 स तलेसीदल वारिणा कृतवो वेणुयवः पुं वंशफल कोपे
 स्तारदे किंचित्फलमूले सवेद रचाल इति भाषा तस्यार्थः
 यत् स्त्रान वारि फले किंचित वेणुजः २ वेणुवीने ३ वंश
 तस्मै प्रीत्या ददौ सधीः १ अ नाः ४ वंशनेदुलः ५ वंशधाने
 अहघान्तिने कृत्वा सोप्यरक्ता ६ वंशकाः ७ अस्य गुणाः
 तदिजन्मनः तेन पापेन से वृत्तले कषायले कटुपाकिते
 जाते वेणुवृत्तमतिदाहणं तेन वृद्धमृत्तले कफवृत्तं १ वात
 प्रापिन तस्यार्थो मदीय प्रियतो पित्त करले सारकत्वच ३ इति
 गतः अथना साऽपि राजेवकेत राजनिर्वेदः अपिच तयवा
 माले विराजते १ पुणान्त स सग वृत्ताः कषायाः कटु
 विसृपरो भूत्वा वृद्धा माप्यति पाकिनः वातपित्तकरा उष्मा
 इति पादोपातानखंडे ५ वृद्धाः कषापहाः इतिभाव
 ग्रथायः ॥ प्रकाशः ॥
 वेणुकं स्त्री तोत्रे १ इति हे वेणुवादः पुं वेणुकः इति
 स वेदः ॥ रत्नमाला ॥
 वेणुकर्करः पुं करीरुतः इति वेणुवीने स्त्रीवेणुयवः इति
 त्रिकांशेषः ॥ रत्नमाला ॥
 वेणुजः पुं वेणुयवः इतिरा वेणुवीने स्त्री वेणुयवः इति
 जनिर्वेदः ॥ राजनिर्वेदः ॥
 वेणुधमः पुं वेणु वादकः इत वेतः पुं वेतः इति राज नि
 मरः ॥ वेतः ॥ वेतने स्त्री कर्षदतिगा
 वेणुने स्त्री मरिचं इतिरत्न माहिना इति मज्जरीतिच भाषा
 माला वेणुजमिति चकारः ॥ तस्यार्थः कर्मणा २ विधा ३
 वेणुपत्री स्त्री वंशपत्रीवृत्तः १ भूत्वा ४ भूतिः ५ भर्म ६ भराण
 ७ भराण ८ मूलं ९ निर्वेशः १०

पनः ॥ इत्यमरः विशिः ॥ प्रकाशः ॥
इति जराधरः ॥ जीवनेपायः वेतसाम्नः ॐ यन्नेवेतसः ॥ इति
तत्प्रायः । आजीवः १ जराधरः ॥
जीवः ३ वार्ता ४ जीविका ५ वेतसी स्त्री वेतसः इतिपाठः
इतिः ६ इतिहेमचंद्रः ७ रत्नावली ॥
पं इति शास्त्रं चंद्रिका ॥ वेतस्यान्तः स्त्री वेतसलतावत्
वेतसः ॐ लताविशेषः वयसा लदेशः इत्यमरभरतौ ॥
इति भाषा इतिभरतः तत् वेतालः ॐ हारपालकः इति
प्रायः २ यः ३ यथुप्रथमः ४ शास्त्ररत्नावली । भूतापिष्ठितज्ञा
विडलः ५ शीतः ५ बानीरः ६ वः इत्यमरः मलभेदः इतिभर
वञ्जलः ७ इत्यमरः प्रियः ८ तः शिवगणायपिपविशेषः ।
इति रत्नमाला गंधपुष्पः ९ यथा सगरदेवाच कोसोभर
रथाधुः १० वेतसी ॥ ११ इति वनामाभूत कोवा वेतालसत्त
शास्त्ररत्नावली निचुलः १२ कः कथं वातौ शशीवा मातु
संपन्नकः १३ कलमः १४ मे घेगा गागापिपो ॥ १५
जरीनमः १५ सुषेणाः १६ गंधपु भूता द्विज शास्त्रं तस्मै वद
ष्पकः १७ अस्मगणाः स्वादेक महासुने श्रीदेवदेवाच । शृणु
दुर्ग शीतल भूत रक्षपितो राजन्यवत्पामि महाकालस्यभृति
द्रवयोग ऊष्टदोष नाशित्वं च । ताः भरवस्यापि चरितवेताल
इति राजनिर्घटः ॥ लस्य महात्मनः सोमोभृगीर
अपिच वेतसो नम्रकः प्रोक्तो सतो महाकालोपिभर्गजः ताव
बानीरो रंजन स्तथा । १८ य व गौरी शापेनसेभूय नरयोनिजो
अपुष्पश्च विडलो रथः शीतश्च ॥ वेताल भैरवो जातोऽ
कोद्वितः ॥ वेतसः शीतलो थियां नपवेषमनि ।
दाह शोथार्पो योनिरुग्धारा इति कालि काप्रमाणे ४५ ॥
गान् हेति वीसर्प रुद्रास्वपि अथायः ॥ तस्योत्पत्त्यादि
तामरिकफानिलान् इतिभाव यथा श्रीदेवदेवाच । स

मेव मानुषी सृति रियं वृषभ
 केतन विषामि तेव वचनाड
 तादय सतद्वय ॥ प्रविवे
 ततो देवी स्वयं तारावतीतनो
 महादेवोपि तस्मान्न कामार्थस
 उपस्थितः ॥ ततः
 साधार्याविष्टा देवी तारावती
 सती कामयानं महादेवं स्वयमे
 वभवन्मृदा तस्मिन्कालेः भव
 दुर्भः कापाली चास्मिन्काले
 क कामाचसाने तस्मान्न सद्यो
 ज्ञाते सतद्वय ॥ अभव
 द्रपणाहेल तथा प्राणासना
 नने अथ तारावती देवी सतो
 दृष्टा हिति स्थितो भूमौ म
 लिन वेशन मन्थना समुपादि
 शत भर्ग रागमने शस्त्रां
 तेती भर्ग भवितं ॥ अथ
 तस्मान्महाभागः सुराजा चंद्र
 शोवरः प्रसादं पृष्ठ आग
 ल्य दृष्टुं तारावतीं तदा द
 दर्श पतितो भूमौ मुक्तकेशी
 निरुत्सवा सतोच पतितो भू
 मो चंद्र सूर्य समप्रभो ॥
 बानरास्या सददृशे पदतोभं
 वृषसच ततः सुराजा न्यगतं
 मुनिं प्रद सन्मृदा ॥

तस्यायं वेदावा इतिव्यातं । निर्वेदः ॥
तदगुणाः दीपनत्वं रुच्यत्वं । वेदासने ज्ञी वेद निर्मितास
तिरुत्वं पित्तकफनाशित्वं च । ने तत्पर्यायः आसेदी ॥
तत्फलगुणाः वात पित्त ना । इति ~~हृन्निर्वेदः~~ हेमवेदः ॥
शित्वं अन्नत्वं च इति रातव । वेदासनेऽं स्वनामात्वातासः
तुमः अस्तरविशेषः । तस्य तस्यासति रय्या मरातपाउ
प्रमाणवेदासने इदं ॥ वाच आसीदना पुरा पुरान
वेदकोयः वि वेदसमूह पुनः सिन्धुदीपः प्रतापवान् वा
देशादिः इति सिद्धान्त को गापो महाराजासोः शोपनाशा
मुदी ॥ य भवेदिति नरापिपः ।
वेदधरः पुं हारपालः इतिह एवं कृतमतिः सोऽय महता
लायुयः पृथिवारके वि वेदधरः तपसा सकं कलेवरे स्थितो
रः पुं हारपालः वेदवती स्त्री नदीविशेषः ३ भूत्वा शोययामास सव्रतः य
नराधरः तमरः सात मालवेदेशात्का जापालउवाच कथं तस्य दिन
लपीनाम नगरे यमुनाया मि अष्ट शक्रेणापकृतं भवेत् ॥
लितं वेदासनेमाता यथा । येनासो महिनाशाय पुत्र मि
वेदवत्सदरे जातो नाम्ना वे च्छन्वते स्थितः महानपा उ
जासरोऽभवत् इति वराहः वाच सोऽन्य जन्मनि पुत्रो भू
सुराणो ॥ तस्य वलवतो वरः अवध्यः स
वेदवती पुं इन्द्रः इत्यमरः ॥ वेदासने रपो फेनेननशितः
वेदावती स्त्री वेदवतीनदी । जलकेनेन निदि त स्तस्मिन्
यथा तजान्ना दधते जले स य मवाभुयात् पुनर्वस्यान्वयो
सभुरं कोतिप्रदे पुष्टिदं हृष्य जातः सिन्धुदीपेति संज्ञितः ॥
दीपन पाचने वलकर वेदाव स तेपे परमे तीव्रे शक्रे
ती तापिनी इति राज ॥ र मनुस्मरन् । ततः
कालेन महता नदी वेदवती

पुमा माउषं रूप मास्यायसा देवोतति नामाध्यायः ॥
लेकारा मनोरमे । आनगा वेदा पुं हारपालकः इतिहे
मयतो राजा तेपे परमके त मवेदः वेदयुक्तं वि ॥
पः तोइष्टा रूप संपन्नोसरा वेदा अ उ याचे इतिकविक
जा कुहमानसः उवाचकासि ल्यडुसः उ वेद्यते इति इगा
सुप्रोणि सते कथय भासि रासः ॥
नि नमुवाच अहेनतपतेः प वेदः पुं विस्रः यथा । वेदो
ज्ञी वरुणास महान्ननः । वेदविद्वंगो वेरांगो वेदवि
नाम्ना वेदवती पुण्णात्वाभिः कविः इति विस्रसहस्रनाम
छन्तीह आगता साभिनावां स्तोत्रं इति मेदिनी
परस्त्रीयो भजमानो विसर्जये क्वचित्सत्तेक वित्त नित्यपिपा
त सपापप्ररूपो हेयो अद् दः यत्ताडः इतिनानार्थरत्न
हत्याच विन्दति पवेतात्वा माला मौनपारीरावच्छेदेनभ
महाराज भजमानो भजस् गवहाकं इतिन्यायप्राप्तं ॥
मो पव मुक्त स्तया राजा सा धर्मव्रह्मप्रतिपादकमपौरुषेय
भित्तोपायभक्तवान् तस्य वाको इति वेदांत प्राप्ते ॥
योऽभवत्पुत्रो हारशार्कसम व्रह्मसुवर्निर्गतधर्मतापकशास्त्रे
प्रभः वेदवत्सदरे जातोना इति पुराणं तत्पर्यायः ।
आ वेदासरोऽभवेत् ॥ वल अतिः १ आद्यायः ३ इत्यमरः
वानतितनस्त्री प्राज्ञोतिषःपति ह्रुतः ४ व्रह्म ॥ निगमः ६ इति
भवेत् सकालेन पुत्रजातोव शत्रुहन्तावती प्रवचने ७ इति
तवान् दृढविक्रमः ॥ नराधरः वेदस्यग्राहभावो यथा
महायोगेन संपुक्तो निगाय कदाचित् कथः सस्यामीति ध्या
चवसन्धरा समदीपवती य यतो व्रह्मणोमुत्त चतुष्टयेभ्य
आत्मरूपवर्तमानहरेन् ॥ तत्रे अन्तारो वेदाः प्राडरासन् ।
तं प्रथमं निगे पश्चादग्निपमे यथा । एकविंशतिशा
ततः इति वराहपुराणो लात्मक अक १ शतशा

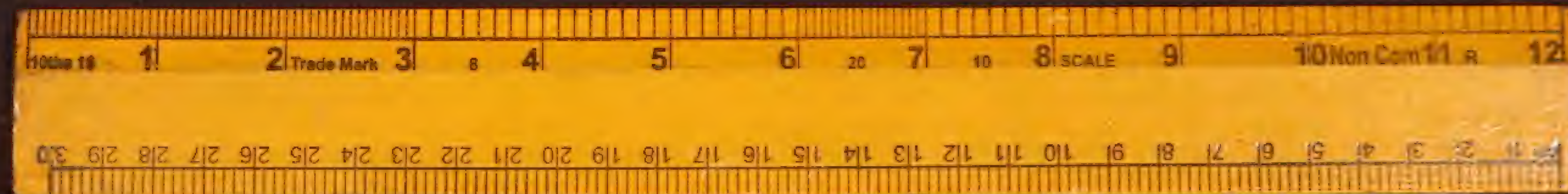

लात्मक यज्ञः १ सदस्यशाखा
मयसाम ३ नवशाखामय यथ
वे ४ इति पुराणा। अपिच श्री
मार्कंडेय उवाच तस्मादेरादि
निर्भिन्नाइमाणाः यत्कृत्स्ननः
ऋचो बभूवुः प्रथमं प्रथमाद्वर
णामुने जवापुष्पनिभाः सय
स्तजोत्राण्यसहताः । एष
कृथागवभिन्नाश्च रजोत्राण म
रात्मनः यज्ञेतिदत्तिणादत्ताद
निवहानि कानि चित् यादृक्
वर्णा तथा वार्तात्यसंदतिच
राणावे पश्चिमं यदिभोर्वक्तं
ब्रह्मणाः परमेष्ठिनः आविर्भू
तानिसामानि ततः कृत्स्नसिता
मथ अर्वाणा मणेशेरा भेरा
ह्यनवयप्रभं मोरावोर स्वरपंत
दाभिचारिक प्रान्तिमत उत्तरात्
प्रकृतीभूतं वरनात्तत् वेधसः ।
शुव सत्त्वतमः प्राय मोम्मासोम
स्वरपवत् ऋचो रजोगुणाः स
तयज्योच गुणो मुने तमोश
णानि सामानि तमः सत्त्वमथ
वेस पत्तानि ज्वलमानानि तेन
साप्रतिमेन वै एषकृथागव
स्यावं भानि श्वमिवाभवत् त
तस्तदायं यत्नेन ओमित्स्वाभिषा

सते तस्मात्तुभावाद्भोजस्तमोम्मा
वृत्त संस्थितं यथा यजमेये
तेजो यच्च साक्षा मरा मु
ने एकत्वं मुपयातानि परतेन
सि संश्रयात् प्रान्तिकं पोष्टिकं
चेव तथा चैवाभिचारिकं ऋणा
दिप्रलयं ब्रह्मस्वितये विषया
गमत ततो विषमिदं सय स
मोनाशात् सनिर्मले वभावती
व विषेर्व तिर ओहं मथस्तथा
तत स्तन्मंडनीभूतं ह्यान्मसेते
ज उत्तमं पुराण तेजसा ब्रह्म
न एकत्वं प्रपगम्य तत् आदि
त संता मगमरादेव यतो
भवत् विषयास्य महाभागका
राण वाययात्मकं प्रात मंध
दिने चैव तथा चैवापरास्तिके
त्रयो तपति सा काले ऋण्यत्तः
सास संसिता ऋच स्तपति ए
वांके च यज्ञेसि वे सामानि
वापरान्ते त तपति मुनिसत्र
म प्रान्तिकं ऋत्त एवांके य
यज्ञः सत्त्व पोष्टिकं अपरांके
स्थितं निर्य सामस्ववाभिचारि
कं सष्टोच ऋत्तयो ब्रह्म सि
तौ विसृ यजमेयः रुद्रः सामम
यान्ते च तस्मात्तस्या मुविधंतिः

तदेवं भगवन् भास्वान्तेरात्मा
वेद संस्थितः । वेदवि
द्यात्मकं सौव परः पुरुष उच्य
ते सर्ग स्थितस्त हेतुः सरनः
सत्तादिकै र्गुणैः आश्रितश्च
एविस्मदि संज्ञा ममेति शा
स्वतः वेदेः सवेद्यः सतवेदम्
तिः विद्याश्रयं ज्योति रवेद्यं
तिरमूर्ति राद्योऽखिल विषमू
त्तमोवदातः परमः परेभ्यः
इति श्रीमार्कंडेयपुराणसूर्यमा
हात्म्य सूर्यात्यति नामाथा
यः अन्तश्च अष्टविंशो पुनः प्रा
प्ते स्मस्मिन् द्वापरेदिजाः
पराशरसतो व्यासः कृत्स्न
हेपायनोऽभवत् सपदसर्ववे
दाना पुराणानां प्रदर्शकः पा
राशयो महा योक्तुस हेपायने
हरिः आराध्यदेव मीणानं दृष्ट्वा
सात्वं त्रिलोचने तत्समादाद
हो व्यासोवेदाना मभवत्प्रभुः
अथशिष्यान् प्रनयत्त चतुरो
वेदपारगान् जैमिनिं च सुमंतं
च वैशंपायन मेवच पैलं ते
पा चतुर्थं च पंचमं मांमराशु
निः ऋग्वेद आचकं पैलं प्रजश

महामुनिः यज्ञवेद प्रवक्तारं
वैशंपायन मेवच जैमिनिं मास
वेदस्य आचकं सोऽनपद्यत त
थैवाथर्व वेदस्य समन्त मपि
सत्तमं इति दास पुराणानिप्र
वक्तं मा मयोजयत् एकग्रामी
यज्ञवेद स्तचतुर्हो व्यक्तयत्
चातुर्होत्र मभूदास्मि स्तेन यत्
मथाकरोत् अथयवे यज्ञुभिः
स्पाटभि होत्रं हिजोत्तमाः ।
गोदात्रं सामभिश्चक्रे वत्सलेचा
पथ्यवेभिः ततः स ऋच उद्भूत
ऋग्वेदे कृतवान् प्रभुः यज्ञुवि
च यज्ञवेदं सामवेदेवं सामभिः
पकविंशति भेदेन ऋग्वेदं कृ
तवान्मरा शाखानाञ्च शतेना
अथयज्ञवेद मथाकरोत् सामवे
दे सिद्धिप्राप्तावानां च विभे
द नवकेनत भेदे रक्षादेशोव्या
सः पुराण कृतवान् प्रभुः
योऽयमेक श्रुतुषादो वेदः ए
वं पुरातनात् गौकोरा ब्रह्मणा
जातः स दोषविष शोधनः वे
देव्यो हि भगवान् वासदेवः
सनातनः सगीयते वरोदेवो
यो वेदेन स वेदचित् पतत

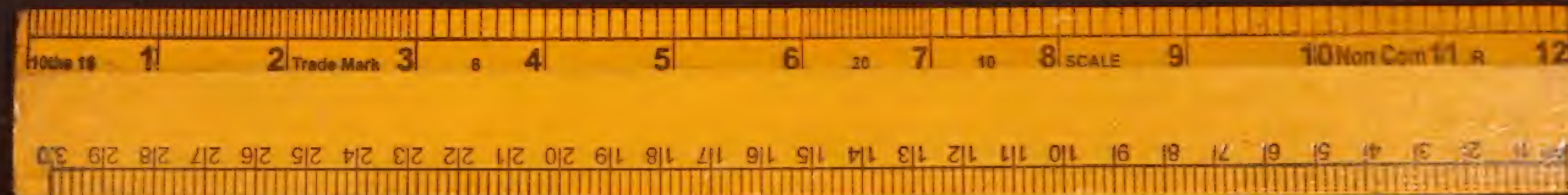

परतरे ब्रह्ममोति गनेद मुत्तमे
वेदवाक्येदिते तत्वे वासदेव
परं पदे वेदवेद्यमिदं वेति वे
दं वेद परो मुनिः ॥
अवेदं परमं वेति वेदनिष्ठः
सदेव्यः सपत्न्य वेदो वेद्यश्च
तमेवाप्रिय मुच्यते श्रोतदत्त
रं वेद्य मोक्षारं वेद मध्यमं ।
अवेदं च विज्ञानाति पागशोपा
महामुनिः उति कौर्म ४८६ अ
ध्यायः वेदध्यायनपात्र । यथा
व्यासउवाच । पदे दंशदि
मिर्मुक्तः शोचावा समन्वितः
ग्राह्यतोः ध्यायने कुर्याद्दीप्तमा
णा गुरोर्गुरुं निगमुयत
पाणिः स्यात्साक्षाचारः समंय
तः आस्पता मिति चोक्तः स
त्रासीताभिमुखिगुरोः प्रति
अवगामंभावे शयानो न समा
चरेत् नासीनो न च भुञ्जानो
न तिष्ठन्न परांमुतः नीचं शय्या
सनं वास्य सर्वदा गुरु सन्निधौ
गुरो स्तु वत्तविषये न यश्चष्टा
सनो भवत नोराहरेदस्यना
मपरो ह्मपि केवल नवेवा
स्यानुकृवीत गति भाषितवेष्टि
ने गुरो यंत्र परीवादो नि

दा वापि प्रवर्तते कौर्म तत्र
पियातयो गंतव्यं वा ततोः न
तः दूरस्थो नार्हयेदेनेन कु
हो नातिके क्षियाः सचेवा
स्यातरे बुधात्स्थिते नासीत
सन्निधौ उदकभं कृपान्मुच्य
समिधोऽप्यहस्तस्य । मार्जे
न लेपनेनित्य मेगानादेसमा
चरेत् नास्य निमील्य शयनेषा
इकोपानहावपि । ना
क्रामदासनेवास्य ह्यापारीत्वेक
दाचन साधयेदुक्तकाशरीन
लवंचासं निवेदेयत अनाप
छन्नगन्तव्यं भवेत्प्रियदिते
तः नपादो धावषेदस्य सन्निधौ
ने कदाचन नृभितं हसितं
व कंत प्रादरणा तथा वनेयेत
सन्निधौ नित्य मवस्फोरन मेव
च यथाकाल मधीयीत याव
त्र विमना गुरुः ग्रासीताया
गुरोर्दभं फलकं वा समाहितः
आसने शयने याने नैव तिष्ठे
त्कथं चन धावेत्त मनुधावेत्त
गच्छेत् मनुगच्छति गोप्याय
यान ग्रासाद प्रस्तरेशु करेषु
आसीत गुरुणा साहं पिताफ
लक नोपच जितेन्द्रियः स्यात्

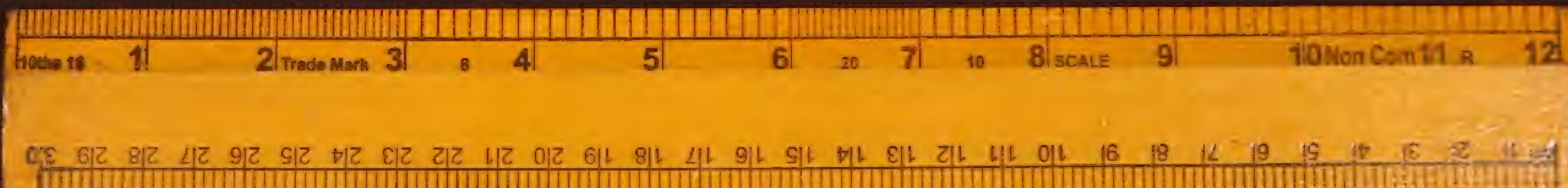
सततं वश्यात्माक्रोधनः अविः
प्रपृणीत सदा वाचं मथरोरित
कारिणी गत्यं मात्स्य वसे क
मां शुक्लप्राणिविदिसने ॥
अभ्यंगं चोजनोपानच्छत्रधारणा
मेवच कामे लोभ भये निद्राणी
तंवादित्रत्यक ॥ आ
तनेन परीवादं स्त्रीप्रेक्षालभनेत
ष्टा परोपयात पेप्सुन्यप्रयत्नेन
विवर्जयेत् ॥ उदकते
समनसो गोशकृन्मृत्तिकाज
शान आहरेद्यावदर्थोनि भेत्त
चाहार साचरेत् कृतेच लवाणा
सर्वं वस्त्रोपपृषितं च यत् । अ
नृत्यदशी सततं भवेद्दीप्तादि
निष्पदः नादितं वे समीक्षेत
वाचरेदंतधावने ॥ एकोत्तम
मुचिस्त्रिभिः शूराणां रभिभाष
णां गुरुच्छिष्टेभेषजादे प्रभु
जीतनकासतः मलापकर्षणां
स्त्रानेनाचरेदि कथंचन नकु
र्यान्मानसंविप्र गुरोस्सामो क
थंचन मोहाद्वा यदिवालोभा
त्तेन यतितो भवेत् नो
किं वैदिकंवापितथाप्तात्ति
कमेव वा आदरीत यतोऽत्र
नंतत्र दुहोत्कदाचन गुरो र

गुरुवृत्ति मत्त
रेत नकोविदः

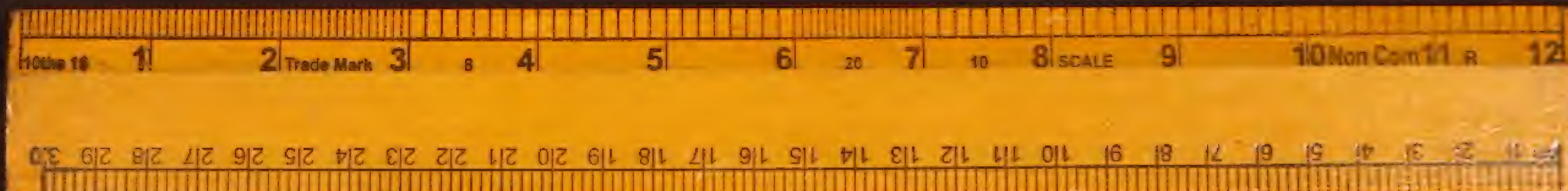
धर्म मनुस्मृतं मातृसमाप्तं चारमेतं प्राकृतभूतान्पुण्यपासी
 लानी सप्रश्नश्चापि तः समा नः पवित्रे श्रेय पावितः ।
 प्रश्न्या गुरुपत्नी च समास्ता प्रागायामे स्त्रिभिः पूतं स्ततजो
 गुरुभार्यायां भ्रातृभार्यापसं कार मरुति ब्राह्मणाः प्रागाते जगदीश्वर
 याद्या सवर्गादहं ह्यपि वि र्यादध्यापने नित्यं स ब्राह्मणी
 प्रसूतपसंश्रद्धा ज्ञाति समं वि सर्वतः सर्वेषा मेव भूतानो दे
 योषितः पितृ भूमिनां मातृश्च वञ्चतः सनातनः अधीतानथ
 नायसा च स्वसर्षपि । मातृव यत्रिये ब्राह्मणादीयते न्यथा ॥
 हृति मातिवेनाता ताभ्यो गरी अधीयीतः तद्वचो नित्यं लीराकु
 यसी यवमाचारसंघेन मातृ त्वासदेवताः प्रीणाति तर्पयन्म
 वणमदानिकं वेदमध्याप नं कामे स्मृताः सदेवताः य
 येह संप्रमाणानि नित्यं प्रा ज्ञेयधीते नियते द्वाधीणा
 तथाविशेषिते शिष्ये गुरुत्वा ति देवताः सामान्यधीते प्रीणा
 न मनिर्दिष्टोत्तरं दृष्टे डङ्कते ति स्तुताः स्त्रिभिः स्तुतं ॥ अथ
 तस्य शिष्ये सवे ततो गुरुः आ वीरिसो नित्यं मध्या प्रीणाति
 चार्यपुत्रः अथ ज्ञानो धर्मि देवताः धर्मार्थे प्राणानिमा
 कः शुचिः प्राप्तः शक्तोः यदः से स्तर्पयते स्मरान् ॥ अपो
 साधुध्यायादपि धर्मतः कृत समीपे प्रयतो नैतिकं विधिमा
 नश्चतयादोही मेधावी शुभक स्मृतः गायत्री मण्यधीयीत
 त्रयः प्राप्तः शिष्यो विधिवत् सद् त्वाग्रे समाहितः सदेव पर
 ध्याया हितातयः पते पुत्रस्य मा देवी प्रातमध्या दशावरो
 तो दान मन्त्रवत् यथादिता गायत्री वै जपेन्नित्यं नप यतः
 त वेदाध्ययनविधि र्यथा । प्रकीर्तितः गायत्री वैवेचंश
 आचम्य संयतो नित्यं मधीयी तलया तोलयत्पुभुः ।
 त उदङ्मातुः उपमर्दयत्तमा एकतश्चतस्र वेदानामयोजीव
 दोही समातो गुरु मुंवे अधी तथैकतः शंकार मारितः
 सभा इति कुपादिरामोऽस्त्विति

कृत्वा ब्राह्मणी स्तदनन्तरं ततो ते त वेदिनः वेदंगानि प्र
 धीयीत सावित्री मेकाग्रः अह यान्तिः पुत्रकले समुत्पन्नाभु
 भुवः स्वः सनातनाः । मरा विचत्तणाः अध्यापने च ऊर्वा
 ब्राह्मणतयः स्त्रिभ्यः सर्वाभुनिव लो अभ्यस्यत्रपि यत्ततः क
 रताः प्रधाने गुरुषः कोलात्र गोश्रवेऽनिले रात्रो दिवा पोशु
 दा विस्मः मदेष्टराः सवे रज समूहने विद्युत्तनित सर्वेपम
 स्तम स्त्रिभ्यः क्रमाद्याहृतयः स्त होत्कानोच संभवे आकानि
 ताः शंकार स्तत्यरे ब्रह्मसावि क मनध्यायमेतेष्टार प्रजापतिः
 त्रीणातदत्तरं पष मेरा मुराभा पतानभुदिता त्रिधा राश्याड
 गः सारास्मर उराहृतः योऽधी कृताग्रिषु तदा विद्यादनध्या
 तेऽहमेतेतो सावित्री वेदमा य मरुतो चात्र दर्शने सन्यो
 तरे विज्ञानार्थे ब्रह्मचारी सयाति तिः स्मरन्ध्यायः शेषे रात्रो यथा
 परमां गतिं ॥ दिवा नित्यानध्याय एव स्यात्प्रा
 गायत्री वेदजननी गायत्री लो मे ७ नगरेषु च धर्मेनेष्टापकामा
 कृपावनी नगायत्र्याः परं जपे नो प्रतिगंयेषु नित्यशः अन्तः
 एतदिज्ञाय मुच्यते ॥ आच शवगतं शोमे हृषलस्येव सत्रि
 तास्य च माचस पोर्णमासो दि थो अनध्यायो रुयमाने सम
 जोत्तमाः आषाढा पोष्यशोवा वाये जनस्य च उदके मध्या
 वेदोपकणो स्मृतः ॥ रात्रे च विन्मूत्रस्य विमर्जने
 उत्तराय शोम नगरे मासान्तिषो उच्छिष्टः आह भुक्तो व मनसा
 : हंपंचमान अधीयीत शुचो पि नविनयेत प्रतिगदस्य हिजो
 देशो ब्रह्मचारी समाहितः । विहानेकोदिष्टस्य केतने अ
 पुषे त छन्दसोऽयौ हस्तिरुत हं नकीर्तयेद्ब्रह्म रात्रो रात्रोश्च
 सनेयेद्दिनः मात्र शुक्लस्य तश मृतके यावदेकातडपस्य
 मे एवोक्ते प्रथमे ऽस्ति ॥ मरुतो नेपुश्च तिष्ठति विप्र
 छन्दोऽस्य ह मथा जप्यातश्चक्षुः स विदुषा देहे तावद्दस्यन

कीर्तयेत् प्राणानः शौक्या पुगागयोः न धर्मप्राप्तेष्वेव
 दृष्ट्य तथा वेदावशान्धिकः वंसेतानि वर्जयेत् ॥ एष
 नाधीयीतामिदं जग्धा सतः धर्मः समासेन कीर्तितो ब्रह्मवा
 कात्रायमेव निरासरे वाणा शिगां ब्रह्माभिहितः एवेष्टी
 शत्रुसंध्यो हभयो रपि अना तां भावितात्मनां योयत्र ऊरुते
 वासावतर्दयोः पोगां मास्यु यत्न मनधीत्य कृतिं हिताः स
 मीषु च उपाकर्मणि वासर्गावि संसृष्टो न संभाष्यो वेदवासाहिना
 रावेत्तपांस्तते अष्टकासत्तिभिः न वेदपाठ माधेगा सन्त
 होयत्र सत्वन्नासच रात्रिषु हो वैभवेत्तिनः । पाठमात्राव
 मागेपीषि तथा पोषे मायमा सनस्त पंके गौरिव सीदति ॥
 से तथैव च तिस्रोः प्रकाः समा अधीत्य विधिवदेव वेदार्थं न
 त्याताः कृमपत्तेषु मीभिः श विचारयेत् समान्यः शुद्धकलः
 व्यातकस व्यायायांशात्मने पात्रतो न प्रपद्यते ॥ पृथिव्या
 र्मथकस्य कदाविदुषि नाथे संतिकं वामं कर्तुं मित्यतिदं
 पंकोविदारकपितृयोः समान गेः युक्तः परिवरेदेने नशरीर
 विद्येत्यते तथा सवस्त्रचारि विमोक्षणा गत्वा वने यो वि
 गिा आचार्ये संस्थिते वापत्रि धिवर्तुं याज्ञातवेदसं ।
 रावेत्तपांस्तते छिद्रापेता अधीयीत सदा नित्यं ब्रह्मनि
 नि विप्राणां येन ध्यायाः प्रकी प्रः समाहितः सावित्री शतरु
 र्तिताः हिंसंति रात्ससास्तेषुत दीये वेदोताश्च विशेषतः यथ
 तस्मादेतानि वर्जयेत् नित्यके सेत्सतमे मुक्ता भूषस्त्रान पु
 नास्तन ध्यायः संध्योपासन रायणाः एतद्विधाने परमे प्रशा
 पवव उपाकर्मणि कर्माते हो वेदागमे सम्पत्ति हेरिते वः ।
 म मंत्रतथैव च यकास्तमथे प्रामदरिषि प्रवराभिष्टुष्टः स्वाय
 कं वायजः सामाश्रवा पुनः श्मुवो यस्मनुगह देवः एतमी
 हकायास्वधीयीत मारुते चानि श्वर समीरिते नवो योऽनुति
 वायति अनुध्यायस्त नागे पुनेति ति विधि विधानवित मोरजात
 दास

मपराय सो मृतो याति त शो वैतालिक सहदलाकस्य
 मर मनामयं शिवे इतिको मरामतिः निरुक्तवृत्तयो
 र्मे उपरिभागे १३ अध्यायः ॥ भवदेव वेदागपारागः इत्ये
 अथ अविदस्स संदिता । ताः प्रतिशाखाभ्यां रावशाखा
 विभेद प्रथमे विप्र पेल अवेद हिजोत्तम वास्कलि आपरा
 पाद इन्द्रप्रमितये प्रादात्वास्त लिस्तः संदिताः कृतवाहितः
 लायच संदिता चतुर्दशविभे शिष्यः कालायति तां ग्यस्त
 राय वास्कला निन संदिता तोयश्च तथातवः इत्येते वदु
 बोध्यादिभ्यां ददौ तास्तशिष्य चाः शोताः संदिता येः प्रवर्ति
 ष्यभ्यः स महा मतिः बोध्या ताः इति विप्ररातो ३ अंशो
 गि मातये तदज्ञातकारोपरा वेदविभक्ति नाम च अध्यायः
 शो प्रतिशाखास्त शाखाया यनर्वदस्स संदिता यथा यनु
 स्तस्मा स्त नररुजं कुने इन्द्रप्रमि वेदतरोः शाखाः सप्तविंशस्त
 ति रेकांत संदिता सुसंतततः दामतिः वेदोपायन नामासा
 मंदूकेय महात्माने मैत्रेयाध्या वासशिष्य अकारये शिष्ये
 पयतदा तस्य शिष्य प्रशिष्ये भ्यः प्रदरोताश्च नररुज स्तः
 भ्यः पुत्रशिष्य क्रमाययो । यनुक्रमात् यास्यत्क्यस्तत
 वेदमित्रस्त शाकल्यः संदिता स्माभुद्वयरात सतो दिनशि
 ता मधीतवान् चकार संदिताः यः परमधर्मतो गुरुवृत्तिपरः
 पंच शिष्येभ्यः प्रददौ वृताः । सदा अविद्योऽय महामराः
 तस्य शिष्याश्च ये एव तेषा ना समानेनागमिष्यति तस्य वे
 मानिमेष्टाए मुहूर्तो गोखल समरावेत्त ब्रह्मदत्ता भविष्य
 श्वेव वास्यः पालीय पवव । ति पूर्वमेवमुनि गतोऽसमयो
 शोशिरः पचम आसीन्मैत्रेय स श्यंक्रुते दिन वैशाखायन एक
 महामतिः संदितावितये चके स्त तेयतिक्रान्तो स्ततः स्वही
 शाकहृष्टी रथेतनः निरुक्तमक य वालके सोष्ट पदा स्पष्टम
 रोजहृष्टवृत्त्यं मुनिसत्तम ॥ क्रो वातयत् सशिष्यानाह भोः शि

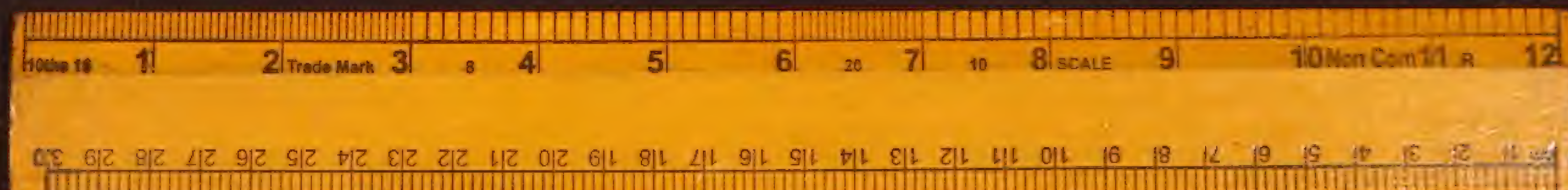

षाः ब्रह्मत्यापदं व्रतं वरध्वं तेनसे ऋग्यजुः साम भूताय
 त्कृते सर्वं न विचार्य मिदं तथा यीधामवते नमः श्रीपराशर
 अथाह याज्ञवल्क्यस्त्वन्किमेभि च इत्येव मादिभिस्तेन स्तयमानः
 भगवन् दिनेः क्रोशितैस्त्यते सवे रविः वानिपथरः प्राह
 नोभिश्चरिष्येद मिदं व्रतं ततः विद्यता मभिवोद्धिते ॥ वा
 कृदो गुरुः प्राह याज्ञवल्क्यम जवल्क्य स्ततः प्राह प्रीतिपत्यदि
 रामति मुच्यते यज्ञयाधीतं वाक्रे यन्धितानि मे देहिता
 मतो विशावमनक निस्तेजः नि सेति नेम गुणै ॥ श्रीपरा
 सो वदसेताम्यस्त्वं ब्राह्मणं ५ शर उवाच यवमुक्तो ददोतस्ते
 गवान् तेन पिष्येता नार्थो यन्धे भगवान्विः ।
 स्तिममाज्ञा भगकारिणा या अवातयाम संज्ञानि यानि वेति
 जवल्क्यस्ततः प्राह भक्त्यते न तदुरुः यन्धे ये रथीतानि
 सुयोदितं समाप्यते तयाधी तानि विप्रैर्दिज्ञानम ।
 ते यन्मयातदिदं दिन श्रीप वानिन् स्ते समाख्याताः सूर्यो
 राश उवाच इत्युक्ता रुधिराक्ताः स्यः सोः भवयत शाखाभेदा
 नि सवृणानियन्ते विसः ब्रह्म स्त तेषां वे दशपंच च वा
 पित्वा ददो तस्मै ययो च से जिना काणावाद्याः समदाभागा
 ल्या मुनिः यज्ञेय्य विस् याज्ञवल्क्य प्रवर्तिताः । इति श्री
 छानि याज्ञवल्क्यनवे दिन य विस्प्ररागो ३ अंशे वानिनामा
 गृह्ण स्तिनिश भूतातेतिरीपा त्वातं ५ अध्यायः ॥
 स्त ते ततः ब्रह्मत्यापदं व्रतं सामवेदस्य संहिता यथा साम
 चीर्णं गुरुणाचादितैस्त्ययः वेदतरोः शाखा व्यासशिष्यः सने
 चरकाध्वयव स्तेन चराणा मिनिः क्रमेण येन मेवेय विभेद
 मुनि सतम यावल्क्योपिमे श्राव तन्मम समेत स्तयप्रशेः
 ज्ञेयप्राणायामपरायणाः तथा भूतत्वानप्यस्य वै सतः अथीतवै
 वप्रयतः सूर्य यन्धेयभिनषेत्ता ता वेकैको संहितो तो मराभु
 तः श्रीपराशरवल्क्य उवा मनः स नी ॥ सादसे स
 विवे दाराय मुक्ते रमिते

दिताभेदे सुकर्मा तत्सतस्ततः जाननिः क्रमुदादिश्च तृतीयः
 चकार तेव तद्विषयो नगदज्ञा शोनको दिन शोनक लदि
 तेमहाव्रतो रिशापनाभिः को धाकृता ददावेकोत वधवे ।
 प्रात्यः पोष्यनिश्च दिनोत्तमः द्वितीयो संहितो प्रादात सेन्य
 उदीच्याः सामगाः शिष्यास्तस्य वायनसेत्तिने सेन्यवा मुचक
 चपाताः स्मृताः रिशापनाभा याश्चभिन्नेवेदा दिथा पुनः न
 तावतः संहिता येर्दिज्ञोत्तम । सत्रकल्पो वेदानोसंहितानास्त
 गृहीता स्तेषि चोच्यते पेशिः येवव चतर्षः स्यादपिरसः शा
 तेः प्राच्य सामगाः लोकातिः ऊ न्निकल्पश्च पंचमः अथो आथ
 थमि अवे ऊषीर्दिलो गलिस्तः वेणा मेतेसंहितानो विकल्पकाः
 या पोष्यनिशिष्या स्तः उदेः सं इति विस्प्ररागो ३ अंशे द ग्रथा
 दिता वज्रलीकृताः रिशापना यः युम त्कर्मप्रराणावत अप
 भशिष्यश्च चतर्विंशति संहिताः रेचा वेदो दरे वोक्ताविज्ञीवे
 प्रोवाचकृतिनामासो शिष्यभ्युः दमाता प्रतिष्ठिता त्रिगणच
 समदामतिः तैश्चापि सामवेदा विवृत्सत्रे तेन विद्याः प्रतिष्ठि
 सो शाखाभिर्बज्रलीकृतः । ताः दशयज्ञैः संस्कृता ये ब्राह्म
 अथवे वेदस्य संहिता यथा । गात्रवादिनः तत्र वेदाश्च
 अथवेणा मया वसे संहितानो लोकाणां त्रयाणा मिह पाष
 समुच्चये अथर्ववेदे समुनिः स काः यज्ञाध्ययने दानादितपः
 मन्त्र रमितधुतिः शिष्य मथा साध्यायसंयमेः प्रीत्यायोतर
 पयामास कवन्धं सोपि तद्विधा पिभक्त्यावेद तत्र विधानतः
 कृत्वात वेददर्शाय तथा यथा इति कल्किप्ररागो १ अध्यायः
 य दत्तवान् वेददर्शस्य शिष्या वेदोक्तकर्मकर्तव्यं यथा अ
 स्त मोदो ब्रह्मबलि स्तथा प्रो ति स्मृति सदाचार विदितेक
 त्वायनिः पिप्लवाद स्तथानो मे केवलं सेवितव्यं चतर्वर्णा
 मुनिसतमः पण्यस्यापि त्रयः शि भनदिः केशवं सदा अन्यथा
 व्याः कृता येर्दिन संहिताः ॥ निरयं याति कुमार्ग गणसेव

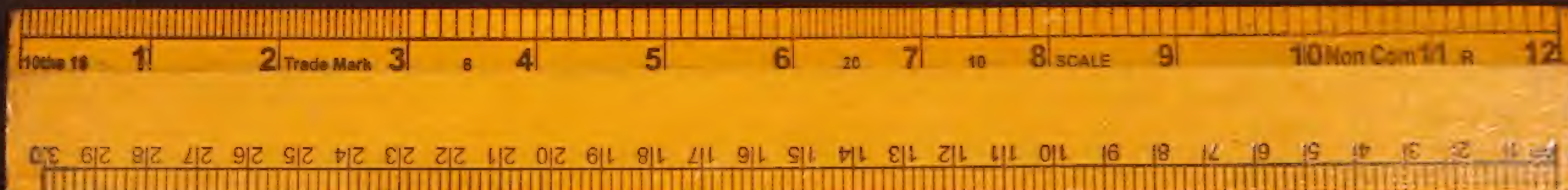
नात् श्रुते वेदविरुद्धार्थशा. स्मात्तात्वा वक्तुं मर्हामि प्राप्ते॥
 स्तोत्रं कर्मसंज्ञाज्ञेति पाद्यो इति गृह्यसूत्रः दित्वाहितं सत्ते
 त्ररावेदे १३ अथायः वेदाचारः उःत्वमायुस्तस्य दित्वाहितं माने
 लौकिकाचारो वलवान् यथा च तच्च यजोक्तं मायवेदः स ३
 पार्वत्सवाच केवले वेदमानित्य चाते इति स्यात्वाचयः ॥
 कः करोति विनिर्णयं वतवान् चतुर्वेदानो विवरणं यथा अ
 किको वेदलोकाचारं कस्यने प्रातः श्रवणाद्यदे व्याख्यास्यामः
 त इति ब्रह्मवेवर्ते गणपतिः तत्र यजुर्देवातेवेयं चत्वारो वेदा
 विदे १ अथायः अथ वेदस्य विज्ञाता भवन्ति अग्नेदेवयुज
 स्थितिकालः कते दशसहः वेदः सामवेदोः त्ववेदेवेति।
 स्तोत्रे यथो तत्का हरेः पदे वे तत्र अग्नेदेव्याष्टौ स्थानानि भ
 सवाश्च पुराणानि प्रादु. तानि वति । चर्चाश्रावकः ।
 आह तर्पणं वेदोक्तानि च क चर्वकः १ अथवाणीयपारः ३ क्रम
 मांणी ययुस्ते सार्हमेव च ह पारः ४ क्रमशः ५ क्रमजटः ६
 रिश्वनाहरे नाम तत्कीर्तिगुण क्रमशः ७ क्रमरुद्रश्च ८
 कीर्तनं वेदगानि च प्रास्ताणी चतुष्पारायणा मेतेषां प्रास्ताः
 ययुस्तः सार्हमेव सत्तच य पंचविधा भवन्ति आशुलायनी
 मः सत्यश्च वेदाश्च ग्रामदेवताः साध्यायनी १ प्राकला ३ वास्त
 इति ब्रह्मवेवर्ते प्रकृतिविदे ६ ला ४ मादुकेयाश्चेति ५ तेषां म
 अथायः आयुर्वेदस्यात्यन्तं ल प्ययनं अथायः अतपधिः मे
 लोके यथा यद्वेदः पंचसः इतानि च देशेवत् एकचे एक
 त्यागते भ्या वेदा ज्ञाता अय वृणस्यादेकश्च नवक स्तथा ।
 जः साम भेदाः आयुर्वेदोः य होवर्गो हे अचो ज्ञेयो श्रीणि अ
 वेवेदश्चेति काणादः आस्तेवे चप्रते स्मृतं चतुर्देवं समाख्या
 दः पंचमो वेद्य व्याख्या वेत्ता तं षट्समस्तत्रं प्रातः पंचवेदं
 कश्चित्स्य नास्ति मदेशात् त दशा प्रातः स्याद्विंशोत्तराणि च
 स्मादातायेत तस्मात्पुरावाह त प्रातः षट्देवं सप्तपेदा

प्रादुर्गं सप्तर्चं मेकाविंशदन्त शभेदा भवन्ति चरकाः १ आ
 २ प्रातमेककं अष्टर्चाः पंचपंचा करकाः २ कंताः ३ प्राच्यकराः ४
 प्रादुर्गः स्युर्नाथिकोत्तराः । कपिष्ठात्कराः ५ औपमन्याः ६
 वर्गानां परिसंख्यात हे सर आष्टलकराः ७ चारायणीयाः ८
 ते षट्त्रये सदस मेकं सत्ता वारायणीयाः १ चार्त्तान्नवेयाः ९
 ना निर्विशोकं विकल्पानां दश श्रेताश्चताराः ११ श्रेताश्चताराः
 समस्त पत्येते संख्याते वे पर इति वापातः मेवायणीया १२
 क्रमं शक्यते सदस वा दिव्ये अति तत्र मेवायणीयानाम्
 वाशात्सदस्वाहं । पतानिचच सप्तभेदा भवन्ति मानवाः १
 तदंश वाणिष्ठानां । उत्तरेषा इन्द्रभाः चकेयाः ३ वाराहाः
 पंचाशीति क्रमकालेत्त वेष्यं ४ हादिदेव्याः ५ प्रणामाः ६ प्रणा
 चतविंशत्सदस्वा दिगुंज्ञानोसर मायणीया ७ अति तेषामध्य
 स्ताणां हाविशत्येदशोत्तराः च यन मष्टौ यजुः सदस्वायणी
 त्वादिशान्दस्वाणिहाविशतेवा सशाखापारो भवति तात्येव
 त्रसदस्वाणि अचो पंचप्राता दिगुणात्तधीत्य परपारो भव
 निव अचामुशीतिपादश्चेत ति तात्येव विगुणात्तधीत्य क्र
 त्तरायणा मुच्यते एक अच मपारो भवति पिता १ कृत्यो
 कवर्गश्च एकश्च नवक स्तथा वाकराणां ३ निरुक्तं ४ छन्दो
 द्वौ वर्गो हे अचो तेषो श्रीणि ज्ञोति षट् सितंगानि तत्रया
 श्रीणि प्रातः सत्ता सदस्वमेकं स चोदीयां नेर्जत्तो निर्जत्तः ४
 ज्ञानो पंचानां शतमानविंशतिः तत्रानसु ने यानान् सप्तदश
 सप्तकानां देव समोत्तरेषाते व भेदा भवन्ति जातानाः १ श्रेवेयाः २
 त अचो श्रीणि प्रातानि षट्का काणाः ३ माध्यदिनाः ४ प्रा
 नां श्रीणापयष्टि रष्टकानां ॥ पीयाः ५ तापायनीयाः ६ का
 यत्तवेदस्य षट्प्रीति भेदा भ पाताः ७ पौंड्रवत्ताः ८ श्रावहि
 वन्ति तत्र चरकाणाम् हादः काः ९ पामावटिकाः १० परमा

वटिकापि पाठः पाशशरीयाः ३ हिरण्यकेशी ४ गोवेयाश्चेति
 ११ वेधेयाः १२ वेनेयाः १३ गोवे ४ गोवेयोच पाठः तत्र कलाना
 याः १४ गालवाः १५ वेनवाः १६ नूपगान विशेयाः चतुश्चत्वारि
 कात्यायनीयाश्चेति १७ प्रति शस्यपशुस्थान मंत्रं ब्राह्मणायैवे
 पदं मनुपदे छंदो भावा यमो दं सिगुणं यत्र पश्यते यजुर्वे
 सीमासा साय सत्केश्यपा दः सविज्ञेयः शेषाः शास्त्रान्तराः
 गानि उपन्यातिषं मोगलद स्मृताः सामवेदस्याखिलसदस
 णं प्रतिज्ञानवाक्यं परिसंख्या भेद आसीत् अखिल स्या
 चरणावाहं आहकृत्यः प्रवा ने किल इति भाष्यं समतः य
 ध्यायस्य शास्त्रं कृतः १ संख्या नप्यायेस्यधीयातास्ते शातकृतव
 नः आगमः यज्ञे पाशान् ज्ञेयामिदताः प्रगाथाः तेषां
 होत्रकं पाश्यानुहोत्रकं मपि प्रवसास्यासगयनीया वासराय
 पाठः पशवः उक्थानि । नीया वार्तान्तरेषां शंजुला अय
 कर्मलक्षणा मित्यष्टादश परि णंभेदा प्राचीनयोग्या ज्ञानयो
 शिष्टानि द्वे सहस्रे शातं सूने र्या ब्राह्मणयनीयाश्चेति तत्र ग
 मंत्रे राजसनेयके इत्युक्तं प णायनीयानाम् नवभेदा भवन्ति
 रिसंख्यात मेतत्सकलं स राणायनीयाः शास्त्रायनीयाः ।
 शुक्रियं गुण्याश्च परिसंख्या प्रावायनीयाः इति शास्त्राश्रयाः
 तं ब्राह्मणं च तत्रशां आरा इति च पाठः सातलाः मास
 बारभ्य वेदान्ते ब्रह्मसूत्रादिषु मुद्रवा इति वापाठः सौहृताः
 र्वकं वेद मध्याय पतेषां हो इति त भाष्ये नास्ति खल्लाः
 माते त्वसमारभेत तत्र तैत्तिरी महाखल्लाः लांगलाः कोशुमाः
 यकाणाम हिभेदा भवन्ति गो गौतमाः जैमिनीयाश्चेति तेषाम्
 त्याः १८ मध्येपि पाठः त्वादिके यायन मधेसाम सदस्याणि सा
 केयश्चेति २ तत्र त्वादिकेया माणि च चतुर्दश अष्टौशतानि द
 नाम्नां च भेदा भवन्ति । आपस्त शोति दशसमस्त वालवित्ता
 ली १ दौधायनी २ सत्याषाठी सत्यपाणिप्र

दाः कुचितल्लके नवति दश वयनः आदित्यवर्णा वर्णानप
 ति वालवित्ताः सुपर्णाभेदाः चारुतिमात्रः सामवेदस्य कास्य
 इति चपाठः पतन्तासुगांस्त पुणोत्रं विस्मदेवसं जागतं
 तं अथर्ववेदस्य नवभेदा भवे छंदः सामवेदो नित्यस्यवीशु
 ति पैप्पलाः दोताः । विः शुचोवासी शुचिवासाः ३
 प्रदाताः स्नाताः स्त्रोता इति तिचपाठः सोमी प्रामीइत्यपि
 चपाठः सोत्वाः ब्रह्मदावलाः पाठः दोती चर्मी दंडीकाच
 शानवी देविदर्शनी चरगा ननयनः आदित्यवर्णा वर्ण
 विद्याश्चेति राता प्रदातागे न चरन्तिमात्रः अथर्ववेदस्य
 ताब्रह्मदीपणी वेदणी इति भा वेननगोत्रं इंद्रदेवस्य आनुष्टुभ
 येनामातरं तेषां मध्ययने पं छन्दः अथर्ववेद स्तीक्षाश्च
 चकल्पानि भवन्ति नत्तचकला दः कृसाः कामरूपी तदकमी
 विधनकल्पो विधिविधानकल्पाः होवसाध्याः तदकर्मिष्वेवसाध्या
 सहिता शांतिकल्पश्चेति त्वं इति वापाठः सविग्रहाः स
 वा मेव वेदानां सुपवेदा भवे कलहाः मृभिगालवः सदानत
 ति अथर्ववेदस्यापवेदः यजुर्वेदस्य सः परस्त्रियात्यश्चेति नवरान्ति
 यजुर्वेद उपवेदः सामवेदस्यापवेदः मात्रः गुण्यांतरे विशात्मा विष्ण
 वेद उपवेदः अथर्ववेदस्य प्रा कमी स्वशाखाध्यायी प्राज्ञो म
 सशस्त्राणि भवन्ति ॥ अथे हानीलोत्पलवर्णा वर्णान दशर
 दस्यात्रेयगोत्रं ब्रह्मदेवसं गाय त्तिमात्र इति च पाठः अथ
 वे छंदः अथर्ववेदो रुक्मवर्णाः ध्याने ध्यायामितो पद्यपत्रा
 पमपत्रायतास्तः सविभक्त्यु यताते कुंचितकेशो ब्रह्मदेवस्य
 वः कुंचितकेशः प्रमक्कश्चेतव सायं गायत्रं अथर्वेद मात्रेयगो
 र्णाः हिरन्निमेषुतः यजुर्वेदस्य वे रुक्मवर्णा प्रमक्कलास्य प्रमा
 भारहाजगोत्रं रुद्रदेवतं ब्रह्मं णं वेदे सोदं ब्रह्मं ताप्रवर्णा
 छंदः यजुर्वेदः कृषोदीर्घः कषा भारहाज रुक्मनेत्रं कृषांगे
 ली ताप्रवर्णाः कावन यजुर्वेदे दीर्घ मादित्यवर्णा

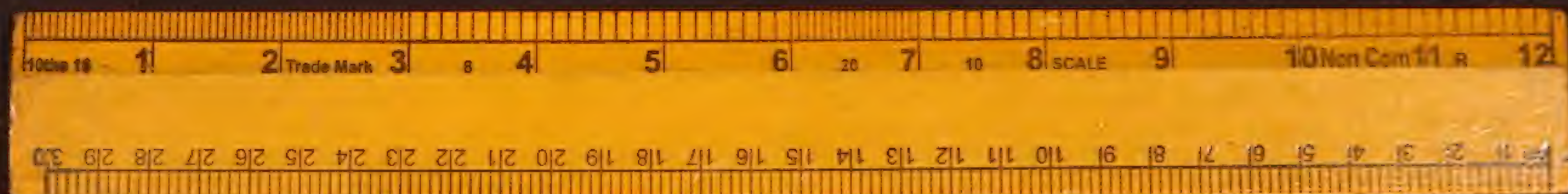

कापलीने पंवे चारतिमानं ॥ कवेदस्ता इति केचित् ॥
य इदं देवते रूपं गोत्रप्रमाणं वेदने स्त्री अनुभवः तत्पर्यायः
खरो वर्णवर्णयति सविद्यां वेदना स्त्री यः सवेदः ३ अतः
भते सविद्याभते सविद्यां मरः ज्ञाने इति ॥ इति मेदि
भते जन्म नन्म वेदपारो भवति नी विचारः यथा पाणिग्रह
अत्रतो व्रती भवति अत्रयतः एा संस्कारः सवर्णासुपदिप्रप
प्रयतो भवति अत्रयचारी अ ने असवर्णासुप जेयोविधि
सचारी भवति जातिस्मरोजाय रुद्धाद कर्मणि प्रावः दक्षिय
ने यइदं चराचरं पर्वसथा या शास्त्रः प्रभेदो वैश्वकन्या
वयेदिनः धौतपाश्माशुचि वसनस्य दशाश्राद्धा मृदयोक्त
विद्यो ब्रह्म भूयाय कल्पने ए वेदने इति मानवे ३ अथा
य इदं चराचरं आदिकाले यः पाणीति समानजातीयोस
सदा यदेत अत्यय प्रभवत् गृह्यमाणस्य रत्नयदणालक्षणः
आदं पिष्टाणा उपतिष्ठति यो संस्कारो गृह्यादि शास्त्रेणा वि
धीते चराचरं सविप्रः यं धीयते विजातीयोस पुन रुद्र
क्षिपावनः पावयस्यविलान् मानासुविचार कर्मणि पाणिग्र
पूर्वानुरुषाक्षम समुच यश्मा दणाभ्यानेअय मनन्तर शोकेन
विपुला देवा अमृतत्वेगच्छति समाणाविधि ज्ञेयः शर इति स
लोकातीते मराणांते अमृतत्वे त्रियया पाणि ग्रहास्याने जा
चगच्छति गच्छसो नम इत्यादभ द्वाविवादे ब्राह्मणहस्त परि
गवाभ्यासः पशुशरीयो व्यासः गृहीतकोडेकदेशो शास्त्रः वे
पराशरीयः इति व्यासरचितेव प्रपया ब्राह्मण तत्रिय विवा
राचरं समाप्तं ॥ दे ब्राह्मण तत्रिय विधुत प्रो
वेदगर्भाः पुं ब्रह्मा ब्राह्मणाः देकदेशो शास्त्रः मृदया पुन
इति हेमचन्द्रः ॥ दिजाति त्रय विवादे प्रावृत्तव
वेदगुप्तिः स्त्री ब्राह्मणादिकत् सनदशा शास्त्रा इति जलकभर

वेदनिन्दकः पुं नास्तिकः ३ करे तपः दिव्यं वि नतचंपेव
ति जराधरः उद्वज्ज ॥ सर्गलत्नी वभ्रवद सावकाले
वेदपारगः पुं वेदेवेता ३ अतः न तपसा यतदेः समुद्रव का
ज्ञानी यथा चक्रवाकाः शर मिनी पोटवानां च शेषदी दु
हीपे रसाः सरसि मानसे । परात्मजा कृते पुगे देवती
तेः भिजाताः कुरुते च ब्राह्म कृपाधन सता मुभा वेतावा
णा वेदपारगाः इति आहत रामपत्नीसा सीतेति जनकाल
ने पितृगाथा ॥ जा तच्छाया शेषदी देवीहाप
वेदमाता स्त्री गायत्री यथा रे दुपदात्मता । विहायनीति
योः धीतेः दन्त्यदन्ते सावित्री सा प्रोक्ता विद्यमान युगाये ३
वेदमातरं विजायार्थं ब्रह्मचा ति ब्रह्मवेवेते प्रकृतिवेदे १२
री स्याति परमा गति ॥ अथायः ॥
गायत्री वेदजननी गायत्री वेदवदने स्त्री याकरां यथा
लोकपावनी । न गायत्राः यो वेद वेदवदने सदन दि
परं जपे यतद्विज्ञाय मुच्यते समग्र ब्राह्म्याः सवेद सपि वे
इतिकोर्म उपविभागे १३ ॥ दक्षिमन् प्राप्ते यस्मादतः अथ
अथायः दुर्गा यथा । अ म नेतदधीत्य धीमान् प्राप्तात
क्षिष्टा वेदमात्ताज्ञायत्री च रस्य भवति अवर्णाः पिकारी
राणाग्रजा वेदेषु वरते यत्ना इति सिद्धान्तशिरोमणौ गो
नेन साव्रह्मचारिणी इतिदे नाध्यायः ॥
वीथ्याणां ४५ अध्यायः ॥ वेदवासः पुं ब्राह्मणाः इतिश
वेदवती स्त्री कृपाधनरानकमा ह्येतावती ॥
साजन्मान्तरं सीता यथावन्ति वेदवित पुं विष्णुः यथा वे
रुवाच त्वगच्छ तपसे देविप दो वेदविद्वयंगो वेदांगो वेद
करेव सपरापदे कृत्वा तप वित् कविः इति तस्य सहस्र
सां तत्रेव सर्गलत्नी भविष्य नामस्त्रावे वेदेत वि ॥
साच तद्वदने अकृत्वा प्रतप्य वेदवासः पुं मुनिविशेषः ।

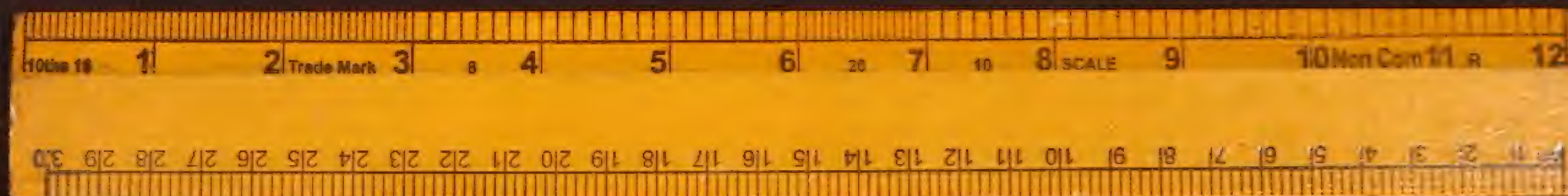
तस्यार्थः मादः १ हेपायाः शासं ज्योतिः अति लुप्तं
 १ पायायाः ४ कामीनः ५ वा प्रसाय के शासं ह्येतोविनि
 दयायाः ६ व्यासः ७ इति तिः इत्यमरभरतो ॥
 मचंदः कृसहेपायनः ८ सम वेदादि क्री प्रगाव यथा।
 भारतः ९ पायायाः १० सासव वेदादिवीजं वेदादि भुवेनप्रा
 तः ११ इति त्रिकोदशेषः वादा च श्रीवीजं उ-पुतं भूय का
 यणिः १२ समवतीसतः १३ सम शपित्वा वेदमत्र मुक्तस्य वषट्
 रतः १४ पायायाः १५ इति शाह द्वाण जे क्री श्री मुकाय
 रत्नावली ॥ अस्यविराण वा इति रुद्रनामले वेदादि
 सशब्दे इष्टं ॥ वीजं ह वीजं स्त्रीवीजं तन्नि
 वेदायाणी स्त्री सस्वती इति केतन प्राप्ति वीजं समावीजं
 रान निर्वटः ॥ मायावीजं सत्ताकर इति वा
 वेदोऽग क्री अस्यवयवषट् नराजेश्वरीतत्र ॥
 प्रकारणात् तयथा शित्ता वेदातः ५ उपनियत इति
 कल्पः १ व्याकरणां ३ निरुक्तं हेमचंद्रः सत वेदयास शाणी
 ४ ज्योतिषं ५ छंदः ६ यज्ञं ॥ त दृष्टाशास्त्रविशेषः अस्म
 शित्ता कल्पा व्याकरणानिरु नामांतरं उत्तर मीमांसा तत्र
 क्तं ज्योतिषां गणाः चन्दाविनि चत्वारो ग्रन्थायाः तेऽ अस्म
 तिविषयेः षडङ्गो वेद उच्यते निरूपणा तद्विवरणं यथा
 इति तत्र अकारादि वर्णानां ग्रन्थत्वादं मभूदडादया ततः
 स्थूल करणप्रयत्ने बोधिका प्रजासर्गः मायामयी प्रवृत्तिः
 अकूपद विसर्जनीयाः कक्षा संहयत इषं पुनः पुनः कर्मणः
 श्यादिका शित्ता याग कि मायामयोप्यचेता गुण कर्मा
 यागाभ्युदेषः कल्पः साधु गणाः करोति कर्माणि तद
 शब्दास्वाद्यानयाकरणां वर्णा धिष्ठाता देवी सचेतनोपि
 गमो वर्णाविपर्ययश्च श्यादि करोति किंचिदपि यददचेत
 नोनिष्पद्येनोक्तं निरुक्तं ग्रहणा नमपि सन्नि कटस्थे श्रीमकेभूमि
 दिगाम

लोहं तदन्तराग समूर ओ तेषाम्योयं तत उदिमनोदे
 धृति विदपिष्ठिते देहे ॥ य कारा सन्मात्रेदियगणाः सवृत
 दृष्टवितद्वर्णिते करतिकर्म गणाः संसार सर्ग परिश्रता
 णि जीवलोको ५ यं । न च समाः प्राकृता देवाः धर्माधर्मो
 तानि करोति रवि न कारयति सविदः विकल्पना स्वर्ग नरकवा
 तददात्मापि मनसोः हेकारवि सञ्च उत्पत्ति निधन वर्णाश्रमा
 पृच्छितस्य चेतस्य बोधितसेह नसन्तीर परमार्थे मृगत्वाया
 पुरुषाभिमान स्राव इः त्वभाव मुदक मुक्तो रजते भुजेगमोऽत्रो
 ना भवति मूढस्य ॥ कर्ताभो तैमिरिक चंदपुगवत्यात निवि
 क्ता दृष्टि कर्मणा मुनमादी ने जगद्वपं यददिनकरपको
 ना इति तत्त्वभाव विमलोभि विभाति सत्तितायायेऽमवेऽ
 मयते सर्वगोप्यात्मा ॥ ना तदन्तकलोपाधिष्ववस्थिता भाति
 नाविष वर्णानां वर्णात्यते यथा परमात्मा ॥ त्वमिवचदादि
 मन्तस्फटिकः तद्वतपाथे गुण सन्तर्वदिः स्थिते ब्रह्मसर्वपि
 भावितस्य भावे विभू यते ॥ ग तेषु देहोऽर मित्यनात्मनिबुद्धिः
 लुति गच्छति सन्निने दिनकर संसार वेधाय ॥ सर्वविक
 विसं स्थिते स्थितिपाति अंतः स्मन हीनः शुद्धोः देहोऽजरोः स
 करणो गच्छति गच्छत्यात्मापि त रः शांतः अमलः सकृदिभात्म
 इदिह गच्छ रदृष्टेपि यथा शा तन आत्मा त्ववस्थापी ॥ स
 शि विस्वस्यः प्रकाशते नृगति सफाणित प्रकृतिका गुडाव्या
 सर्वगतोपि तथात्मा उदिम्या विकृतयो यथेवेतोः तद्वदवस्था
 दृष्टपता मेति आदर्श मलरहि भेदाः परमात्ममेव वद्वेषाः
 ते तवद्वपं विचित्रते लोकः । विज्ञानांतयोमि प्राण विराददे
 आलोकयति तथात्मा विष्णुद्वे रजानि पिंसंताः व्यवहारस्य
 हो समान्मानं सर्वगतं तन्निह सात्मन पेतः वस्यविशेषाः स
 एम महेते तच्च चेतसा गम रत्ना नास्ति भुजंगः सर्पभयः
 यदुद्दिगतं ब्रह्मोपलभ भवति हेतना केन तद्वदेत

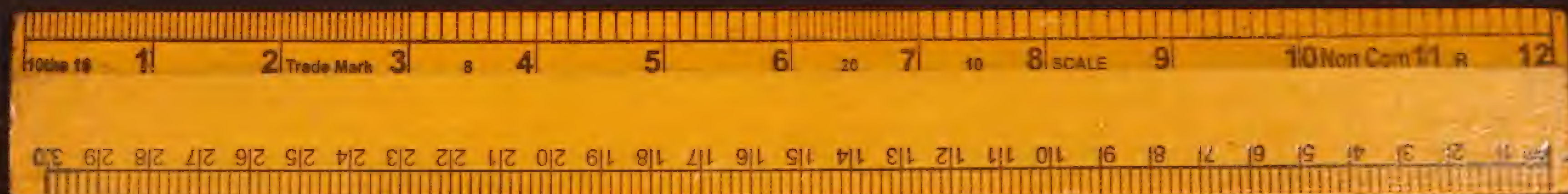
आकाश बद्धविल मिदं न कश्चिद भेदीतो दग्धेव न समीचे पर
 यत्र सन्देहः आत्मैवेदं सर्वनिष्क मानन्दे इति याति ॥ मोक्षमपि
 त सकलं यदैव भावयति । व किं विद्वान्मास्ति नचापि गमन
 मोक्ष गहनादि कृतस्तदेव पर मन्त्रं अज्ञानमयं येषां भेदीय
 मेसरीभूतः यद्यत्सिद्धोतागम त स्तं विदु मोक्षं बुधैव सप्तमि
 केषु प्रश्नमिति रागाधाः । दं विष्णो मायात्मके जगद्वपेति
 अनुमोदाय स्तनतेषां सर्वात्मवा गतहन्तापाधिक भोगासंगो भवे
 दि पियां सर्वाकारो भगवान् ह्योतः ॥ बुधा विभक्ता प
 पास्यते येन येन भावेन ते कृतिं पुरुषः संसार मय्यो भव
 ते भावं भूत्वा विन्नामणिवत्स ति निर्मुक्तः सर्वकर्मभि रमुपपन्नं
 मभ्येति नारायणा मात्माने स्ता यथा सन्तिनैः ॥
 ता सर्ग स्थिति प्रलय देते स अग्रन्त्यादा तदा संवीतो येनकेन
 र्वत्तः सवेगतः सर्वः सर्वेष्टो भव विद्वातः यत्र कृत्स्न च शायीवि
 ति आत्मज्ञ स्तरति अत्र यस्या मुच्यते सर्व भूतात्मा ॥ इयमे
 दिद्वानविभक्ति कृतश्चित् स य शतसदस्तापय कुरुते ब्रह्म
 तो रपि मरणा भये न भवत्यमर द्यात लक्षणा परमार्थविज्ञ शोप
 ये कृत सत्य सत्य वृद्धि वध्यवा नेच पापैः स्पृशते विमलः ॥
 तत्क बन्धन मोक्षे विवर्जितेति मद कोप हर्ष मत्सरविषाद भय
 तं परमार्थ तत्त्व मेतत्पदतोना पुरुष वज्र वाग्बुद्धिः निस्तोत्रव
 त्तरन्ते सर्व एव प्रकृति पुरु षट्कारो जर वद्विचरेद्गाथमति
 ये विज्ञाय निरस्त कल्पनाजा उपति नाश चर्जितमेव परमार्थ
 लः आत्मायामः प्रशम समा मुपलभ्य । कृत कृतः स
 स्थितः केवली भवति ॥ नलक कलजतः सर्वगत स्तिष्ठति येषु
 दलिवेण वाणा नश्येति यथा यापिन मभिन्न सिद्धे सर्वोत्ताने
 स्रष्टुमासाय । तद्वत्सभादभू विभूत नानात्वे निरुपम परमा
 ताः सभावतां प्राप्यनश्यति भिन्ने तन्दे यो वेद सतन्मयो भवति
 ज्ञानश्रेण्या छिन्न संशय गाणो मु ॥ तीर्थस्थपवग्दे वा
 भाग्य

नष्टमिति रपि परित्यजन् देहं यन्वेदाधिपः सितः सामवेदा
 ज्ञान समकालं मुक्तः केवलं पिपा भोगः प्राप्तिनोः अर्ध
 याति इत शोकः ॥ प्राणा यतीर्थसेवा निरणाय स्रष्टुसद
 ननिधन गतिः प्राणाप्रापक वेदातोरे पुं वेदान्तशास्त्रवेत्ता
 लंकपशाभावे त किंतेन वृत्ता तस्यीयः । ब्रह्मवारी २ ।
 श्रद्धुतपादो यद्वदनिच्छन्नरति श्रुति ज्ञाथरः ॥
 तो पतति तद्वृत्ता पुरुषतोः वेदावः पुं कृकलाशः इति
 तिच्छन्नपि केवलीभवति परमा विकाटशायः ॥
 र्थ मागे साधन सारभ्याप्राप्य वेदाभ्यासः पुं वेदान्तशीलने
 योग मपि नाम सच पंचविधः यथा रतः
 सुस्तोक भोग भोगी मुदिम दितीये च तथा भागे वेदाभ्या
 नामादते सुभृशं विषयेषु सा सो विधीयते वेदाभ्यासादिवि
 र्वभोगः सर्वजनैः पूज्यते यथा प्राणा परमे तप उच्यते ॥
 राना भुवनेषु सर्वदेवैर्भाष्ये पतयत्त एवं ज्ञेयः पदेग सहित
 स्तथा पूज्याः ॥ सद्गता अ यः वेदस्वीकरणा पूर्ववि
 कालेन मदान्मानुषं प्राप्ययोग वारोऽभ्यसने जपः । तदा
 मभ्यस्य प्राप्नोति दिव्यममृतं नैवेव शिष्येभ्यो वेदाभ्यासोदि
 यत्तत्परमे पदं विलोः ॥ पंचथा शोव लिखितो न
 वेदान्तशास्त्र मरितं विलोक वेद मनपीत्याम्ना विद्या मयी
 शेषाः विलयाधारः । योतामत्र वेदांग स्मृतिभ्यः ।
 आर्या पंताशीत्या ववेय परमा इत्याक्रिकतत्त्वे ॥
 र्थ सारमिदं इति श्री शेषना वेदि क्री अस्वष्टा इति शास्त्र
 ग विरचितं परमार्थसारं स वेदिका ॥
 माज्ञ ॥ वेदिः स्त्री परिकृताभूमिः ३
 वेदाधिपः पुं वेदानामधिपतिः इत्यमरः परिकृता यज्ञार्थं प
 यथा अवेदाधिपति जीवो । अवेधनाय यज्ञपात्रासादनाय

वाहित संस्कारो भूमि वेदिकु रीत्यादिति रत्ने। वितर्दिषी।
 अते साच इमरुकाद्याकारा। ति मधुः विदेति विद्युते वा
 पिडिका वेद्यति निवासयति। ग्रष्ठा मिति वेदिः पूर्ववेदिः सा
 द्यजाते वेदिः विदुः क न्। र्थे काः शतपथ वेदि वेदीच।
 चेतनाख्याने वासवादे नाश्री। इति भरतः ॥
 ति हः वेदिः स्त्री वेदी च। वेदिज्ञा स्त्री शेषदी। इति
 भरतः अंगुलिमुद्रा। इति हेमचंद्रः ॥
 मेदिनी ॥ वेदितः वि ज्ञापितः अन्तरि
 वेदिः पुं पंडितः। इति मे थातोः क्त्वा प्रत्य येन नि ष्य
 दिनी ॥ वेदिका स्त्री मंगलकर्मायेनि वेदितये वि वेद्ये। जातये
 मितवेदिः तत्पर्यायः। वि यथा आर्घ्यं छेत्त्य देवत्येवि
 तर्दिः २ इत्यमरः ॥ वित्। नियोग स्मृतेवच। वेदि
 ही ३ वेदिः ४ वेदी ५ इति त त्वे प्रयत्नेन आसृगोने विने
 हीका हे आसृगोनादि म षतः इति तिष्ठान्तिङ्।
 य्यस्य वेदिकायां। देवागारादे वेदितो वि ज्ञाता तत्पर्यायः।
 काष्ठादि चतुष्क्रिया मित्यने। विदुः २ विंडः ३। इति हे
 हारु परिचुता चतुरस्त्रा विद्या मचंद्रः ॥
 मभ्रवितर्दि विरपये स्वमसंल वेदीने पुं पंडितः। इति शब्द
 म पीडिका तर्दि रिति केचित् रत्नावली ब्रह्म। इति केचित् ॥
 मंगलयोगन मध्यस्थ चतुष्क्रि ज्ञातारि वि ॥
 केतिकेचित् मंगलस्थानार्थं वेदी स्त्री वेदिः इत्यमरदीकायां
 निर्मितवेदिकेति केचित् अशु भरतः सरस्वती इति शब्द
 भवितर्दयति वितर्दिः तर्दिः माला ॥
 सेनामीति ३ः वेदिका साहच वेदीशाः पुं ब्रह्मा इति विकोः
 योत स्त्री इदंतत्वात्पचैश्यं। शेषः ॥
 वितर्दीच वितर्दिः काष्ठ लो वेदोक्तः वि श्रुतिकथितः।

नच निष्पन्नः अमुवेतसे पुं वेम नहयोः इति शब्द रत्ना
 इति राजनिर्घटः ॥ वेनी ॥
 वेधे ज्ञी लत्प इति जरा वेमा २ पुं ज्ञी वापदंडः इत्य
 यरः वेधनीये वि। यथा मरभरतो ॥
 षट्कोणात्मनि माशोक भातोः वेरं ज्ञी शरीरं वार्ताजः ॥
 अद्या समेपिच कोणा वेधो जंजमं इति मेदिनी ॥
 न होमः स्यादन्त्या मग्नां भ वेरं ज्ञी कश्ये। इति हा
 वेत इति मन्त्रमासतत्त्वं ॥ गवनी ॥
 वेनः पुं प्रजापतिः। इत्युणा वेल् अ चाले। इतिकविक
 दिकोषः ॥ वेल् अ चाले। इतिकविक
 वेन्ना स्त्री नदीविशेषः। इति लक्षुमः अ अविबेलत इति
 सिद्धान्तकोश्यामुणादिहतिः ॥ दुग्गादासः ॥
 वेप द् अ ३ चले इति कवि वेत्त क कालार्थे। इति क
 कल्पद्रुमः चल्ः कपने। इति क तिकल्पद्रुमः कालार्थः कालोप
 वेपशुः अ अविवेपन ३ वेप देशः अविबेलत काल मिषः
 ते वायुना वृत्तः। इति दुर्गा तषागणकः पतावली वेलेति
 दासः ॥ कथितवनित्यर्थः इति दुर्गा
 वेपः २ ज्ञी अनवयं यथा सा दासः ॥
 इत् ज्ञोतिषोः ज्ञीवे वयो वा वेल् ज्ञी उपवनं यथा। अ
 अथ धातु ७ मेरा वेपोः न पोपाभ्या वने वेल् मा रामः
 वयोः अ सभायांच सरो न ना कृत्रिमे वने इति हेमचंद्रः
 इत्युणादिकोषः ॥ वेल्ना स्त्री कालः तत्पर्यायः
 वेपशुः पुं कम्पः इत्यमरः ॥ समयः २ ज्ञाताः ३ वारः ४ अ
 वेपने ज्ञी कम्पन इति शब्द वसरः ५ प्रस्तारः ६ पङ्कमः ७
 ज्ञावली ॥ अतरे ८ इति हेम चंद्रः ॥
 वेमः पुं वापदंडः यथा। वा तत्परिमाणानि यथा अतिप
 पदंडः पुंसि वेमा वेमो ना तः हो निमेषो चुटि नाम हे

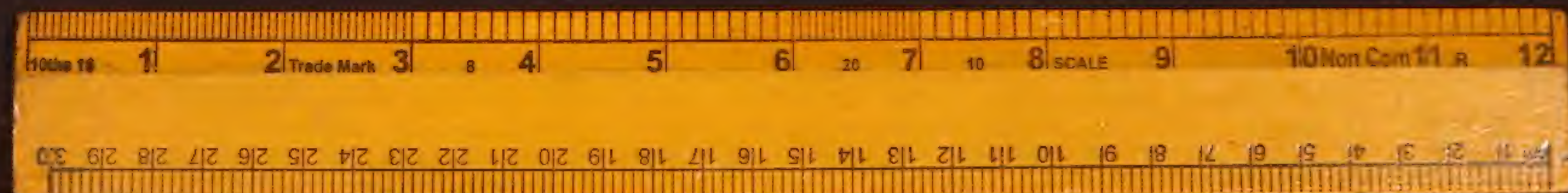

बुटी त लवःस्तः ॥ हिल यथा वेलाकले तामलिमं ता
वःतणा इत्युक्तः काष्ठा प्रोक्ता मलिमी तमालिका इतिका
दशतणाः दशकाष्ठाः किना ताडशेषः ॥
नामतस्याया साच नादिका वेलिभुक्त्रियः पुं सौरभप्रुक्ता
चटिके देवुरुतःस्याने सिंश शः यथा रसाने त्वतिसोभे
ता दिवानिशे चतर्विंशति महाकालश्च किम्पाक उवेदो
वेलाभि रहोरात्रं प्रचतते ॥ वेलिभुक्त्रियः ॥ इति
सूर्योदयादि विज्ञेयो मुरुतो शहरत्नावली ॥
नो क्रमः सदा । यश्चिमादहं वेला अ चाले इति कविक
रात्रादि होराणां विद्यते क ल्युमः अ अविवेलात चालः
मः सेयं पित्र मसोरात्रं पत्तौक सचलने उदेतुदुजबलि केक
म मितासितो विंशतावदि एकरुकारः तणा वायेतो ग
ने मीसा दिसाम अतुरुचते तावितेके इति इगीदामः ॥
भवेद्विद्य मसोरात्रं षडभि रुत वेले क्री पुं विडेगः । इत्य
र दक्षिणे । वर्षे द्वादश मरः गमने पुं इति वेला
भि मासैर्मलमास स्वयोदयाः भावार्थ दर्शनात् ॥
इति वक्रिप्रमाणे गाणभर वेलेने क्री मरिचे इत्यमरः ॥
नामाध्यायः ॥ मर्यादा इ वेलेने क्री भूतो अथसल्लेहने
त्यमरः समुद्रकले ॥ समुद्र तमर्यायः लटने ॥ इति
जलविकारः अक्रिष्टमराणां त्रिकांशेषः शेरिकादि नि
रागः ईश्वरस्य भोजने । मीनार्थे स्थूल वर्षलकाप्रविशे
इतिमेदिनी अत्र पवर्गीयव षः वेलेन इति भाषा । इति
कारादौ निवितः रागस्या भावप्रकाशः ॥
ने रोगः राक् बुधस्त्री । वेलेनी स्त्री मालाहर्वा । इति
इति विश्वः दंतमासं इतिहा गन निर्वटः ॥
गवती ॥ वेलेनरः पुं वीरतरुः यथा
वेलाकले क्री तामलिमदेशः वेलेनरो जगति वीरतरुः

यथा वेरोक्त मेव ऊर्वाणो तथुति भाषा स्यातक मित्या
मिःसंगोः पित्त मीश्वरे । ने सम मिति वेवेनेयव वेथेच ॥
कुम्पो लभते सिद्धि रोचना सेच फले वेथगो एवते वन
शो फल श्रुतिः इति मलमा हस्त संख्या स्यात् इति लीला
सतत्वे ॥ वेरोदयः पुं सूर्यः । इतिवि प्रशलाकवेथः कृतिकादिचतः
कांशेषः ॥ वेरोदितः वि वेरोक्तः यथा । सम शेता राशो परिधमन ।
वेरोदितानो निम्नानां कर्मणाम शलाकनः दोषिका ॥
मतिक्रमे स्वातक व्रतलोषच अथ एवनेवेथः एका मूर्ध ग
प्रायश्चित्त मभोजने इतिमलमा तोत्रयोदश तथा निर्धगताः स्या
सतत्वे ॥ वेद्यं वि वेदितव्यं । यथा । हिते एवमृत्तिके तत्रत ॥
धर्मः प्रोक्त केतवोत्र परमो व्याघातादि तमृद्धि भक्तकथि
निर्मत्तराणां सतो वेद्यं वास्त त त्रैका शेतास्येयाः मर्याचेद
व मत्र वस्त पिबह तापत्रयो मसो मिथो निगदिता हुक्काते
मूलने श्रीमद्भागवतमहामुनि पकार्गलः इति वत्तमात्मा ॥
कृत किं वा परे वीश्वरः सद्यो अथ युतवेथः पापासममराः
इत्यवरुथनेत्र कृतिभिः शुक्रवि शाशी यदि भवेत्तापेनवा से
भि सत्तागात् ॥ युतो यत्नाते एविवर्जयेत्सु
इति श्रीभागवते स्कन्धे निमतो दोषोऽयं कथ्यते ॥
ग्रथ्यायः ॥ अथ यामित्रवेथः रविमन्दग
वेथः पुं वेथने वेधा इति भा जाक्राते मृगाकासमस त्यजे
भाषा तमर्यायः अयः ॥ त विवाह यात्रा चूडासू गद
इत्यमरः गभीरता । गहरा कर्मप्रवेशने ॥ इति रत्नमाला
इति ज्ञाता इति च भाषा यथा नाम दक्षिणा वेथो वामवेथो
गाणपित्वा विलार वरुप्रस्थान हे इष्टव्यो ॥

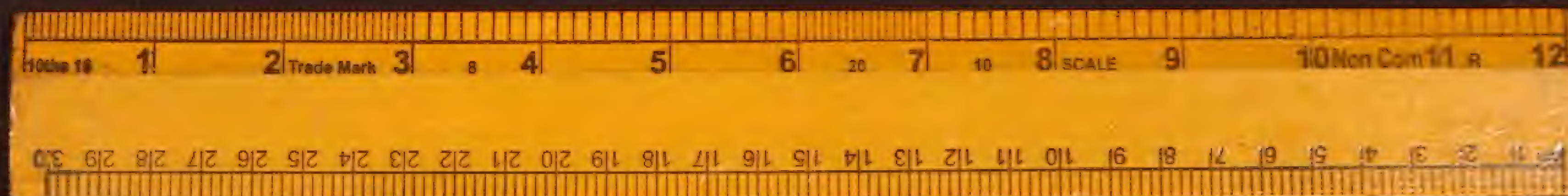
वेधकं स्त्री धामकं इति राज वली पंडितः इति विष्णुः ॥
निर्वेदः ॥ वेधकः पुं कर्षः इति वि का अनेतपुत्रः यथा इत्या
कादेशः अनेतसः इति क मेवदापरो मध्यदेश मता
राजनिर्वेदः वेधकर्तृरिति वि ॥ मवान सधुत्रस्य प्रतिष्ठानेत
वेधनिका स्त्री मणिशालादि स पुत्रः पुत्ररत्नाः नरिष्यतः
वेधनोपकरणा भोमरी इति मुकाः पुत्राः शाकं तत्र मुरा
भाषा तस्यार्थः । आस्फोट नी २ उत्तमः लास्फोटनी ३
स्फोटनी ४ दृषदशिका ५ । स तत्रे पार्थिवे ततः ॥ को
इति भरतपुत्रवाचस्पतिः ॥ वृदे वापके तेने राणाधि वेध
वेधनी स्त्री हस्तिकावेधना नो नाम विप्रतः सकमाना
स इति विकोशेषः मेधि मकमाचया पत्नी यादवस्य
का इति भावप्रकाशः ॥ अनेतस्य च पुत्रोऽभूत् वेधो ना
वेधमुखाः पुं कर्षः इतिरा ममहाप्रभुः ॥ आनेतवि
जनिर्वेदः ॥ वेधमुखाः पुं हरिश्चतः ॥ वये तेन पुरी ऊषास्यती क
काचारतदि इति व्यातः त ना इति वक्रिपुत्राणे सागरोषा
स्यार्थः कर्षकः २ शविट वेधितः पुं विदः छिदितः ।
कः ३ कात्यकः ४ कात्यकः उत्तमः ॥ वेदिनी स्त्री रक्तपा । जौक
५ उत्तमभरतो ॥ वेधमुखा स्त्री कस्तुरी इति इति भाषा इति शहरत्नाव
राजनिर्वेदः ॥ वेधमुखा स्त्री मेधिका इति राजनिर्वे
वेधसं स्त्री ज्ञानतीर्थं ग्रंथ टः ॥
मृतं इति शहरचदिका ॥ वेधीने वि वेधकर्ता वेधविधि
वेधाः पुं वृद्धा विष्णुः इति वृः विधयाता गिन प्रत्ययेन
मरः सूर्यः इति शहरत्ना वेध शहरत्नार्थे इत्यास्ये

प्रसिद्धः येतासितारुणा विलो वेधीने इति शर्मादासः ॥
दित नीलपुष्पः स्नाताति त वेधाः पुं अनेकारवचनादिक
त्यजस्रमः प्राप्ति श्रुत्यपत्रः सा तेषाभा तस्यार्थः आकृत्यः
कंदकीव जलदेशत पय दतः २ नेपथ्यं ३ प्रतिकर्म ४ प्रसा
अस्य गाणाः वेधुन्तो रसेपके यने ५ उत्तमः ॥ वेध ६ ।
तित स्त्रसा कफापरः । इति तटीकायां भरतः ॥ वे
मृदावाताशमजिह्वादी योनि प्रपागरं गदमात्रं इति मे
मृदानिलातिजित ॥ इति भाव दिनी प्रवेशः इति विशया
प्रकाशः ॥ तर्थादर्शनात् ॥
वेधरत्नः पुं केलिनागरः । वेशकः पुं गदं इति शहर
इतिजटधरः ॥ रत्नावली वेशकारके वि ॥
वेलि स्त्री लता इति शहरत्ना वेशदानः पुं सय्योभा इति
वली ॥ शहर वेदिका ॥
वेलिकाया स्त्री वृत्तविशेषः वेशधारीने पुं वृत्ततपसी इति
वेतसवा इति भाषा यथा शहरत्नावली वेशधारके वि
मरुत्मात्वा वेलिकायाविलपत्री वेशन्नः पुं तदसरोवरः ।
जरापर इति शहर वेदिका ॥ इत्यमरः अग्निः इत्यादिको
वेलिने स्त्री गमने इति मे षः ॥
दिनी ॥ वेशनः पुं अश्वतरः । इति वि
वेलितः नि ऊटिलः कम्पितः काशेषः ॥
इत्यमरः ॥ वेशवारः पुं वेसवारः इत्यम
वेवी रत्तलरः कोति गतिव्या रटीकायां रायपुजदः ॥
मि लेप प्रजन एवाते । इति वेधीजाता स्त्री पुत्राशीलता
कविकल्पद्रुमः वेदिकः । त इति राजनिराजनिर्वेदः ॥
अवेवयुः वरुले वृद्धाणीति प वेधम स्त्री गदं उत्तमः ॥
रसेपदे अनेसिदे रिसन उत्त वेधमकलिगः पुं वृटकः अय
ण्डस्या मिति गुणः लउः मासगणो सत्रिपातनाशिवे ।

इतिशुक्रकारित्वे ३ इति राज प्रादुमाता साधारणास्ती १३
 वल्लभः ॥ एषागणा १८ पणोगना १९
 वेष्मकृतः पुं चचेरा इतिरा मुजिष्ठा २० वारवधुः २१ इति
 जनिर्वटः ॥ हेमचंद्रः भोग्या २२ मररीधि
 वेष्मनकृतः पुं गंधमृषिकः ॥ का २३ इति राजनिर्वटः तस्या
 यथा चिक्राः स्यादेषमनेकत लताया गमनफलादि यथा
 शिक्काच वानमृषिका गंध पतिव्रता चैकपत्नी द्वितीये क
 मृषी गंधमृषी गिरिका स्यात्त लतास्यता तृतीये वृषली ज्ञेया
 छंदरी ॥ इति प्रादुमाताव चतुर्थे पुंश्वली स्यात् वेष्पाच
 वेष्मभूः स्त्री गृहकरायाः पंचमे षष्ठे पुंश्वी च सप्तमे षष्ठे
 गंधमृषिः तस्यार्थायः वास्तुः मे नत ऊर्ध्वे महावेष्पा सा
 २ इत्यमरः ॥ स्पृष्टा सर्वजातिषु ॥ यो
 वेष्पा स्त्री वेष्पातषः इति हिजः कुलरागच्छेत्पत्नी पुंश्व
 मेदिनी ॥ लीमपि पुंश्वी वेष्पा महावेष्पा
 वेष्पा स्त्री देवकादृतः आक श्रवटोदं प्रयाति सः ॥
 नारि इतिभाषा ॥ इति प्रादु प्राताहं कुलरागामी धृष्टागामी
 चंदिका सनामात्मातनारी ॥ चतुर्थे पुंश्वी पुंश्वलीगामी
 तान्की इति भाषा तस्यार्थायः वेष्पागामी गुणाष्टके ॥
 यरस्त्री १ गणिका ३ चूपाजी पुंश्वीगामी दृशगुणं वशेन न
 वा ४ इत्यमरः ॥ वेष्पा ५ सशयः महावेष्पा गामुकश्चतः
 इति तटीका ॥ तदा ५ प्रा प्रातगुणं भवेत् तदेव सर्वगामी
 लभंजिका ६ इतिजराधरः चेत्येव साह पितामहः ॥
 ऊर्ध्वरा ७ मृत्वा ८ वारविलासि तेरेव यातना भुक्ते यमदतेन
 नी ९ वारवाणिः १० भगुरासि तादितः तित्तिरिः कुलरागामी
 नी ११ इति प्रादुमातावली ॥ ल धृष्टागामी च वायसः कोकिलः
 निका १२ वंधुरा १३ ऊर्ध्वरा पुंश्वलीगामी वेष्पागामी वृक
 कामशवा १४ वर्वटी १५ इति स्या पुंश्वीगामी श्रुकरश्च स

जन्मसंभारते महावेष्पा गामु तिसः प्रातर्वर्षकालसमे पित्वा
 कश्च जायते शालमलि स्तरुः पृष्टो भवेदुवं तत्रजन्मनि गौरीच
 इति व्रह्मवेवर्ते प्रकृतिवदे २० ततःपृष्टो भवेद्विजः इति तरेव २१
 ग्रथायः वेष्पागमन पापप्रकी ग्रथायः यात्राकाले तस्यारशने
 गौके तस्य प्रायश्चित्ते ॥ पुंश्वे यथा ॥ येनवेत्स प्रपु
 तत्र सस्वर्गः पशु वेष्पाभिगम का मृष्टं भुरग रथारत्नाणाव
 ने प्राजापत्य विधीयते तेन वे तैवकि दी यस्त्री शांजभा
 णागमने प्राजापत्ये ॥ तदश दिन न्य गणिका पुष्पमाता
 कौ येनुरेका पतत्सकृद्भुजने पताका सद्योमांसं हृतं वा २
 ग्रभसेत् ॥ चान्दयोगानचैके पि मधु रजतं काचमे शुक्र
 न सर्वपापक्षयो भवेदितिआप यान् हृष्टा फ्रन्ता पटित्वाफ
 तस्य वचनाह्वानाया ॥ इति लमिर लभते मानवो गंतका
 प्रायश्चित्तविवेकः ॥ तद मः इति समयप्रदीपः ॥
 त्रार्दिके निषिद्धे यथा पुंश्वस वेष्पागणाः पुं वेष्पासमूहः ॥
 त्रैव यो भुक्ते पुंश्वत्याजीवजीव तस्यार्थायः वेष्पावारः २ ॥
 नः सुलोम मान वर्षे ला इति प्रादुमाता ॥
 ताऊंउ वसेदुवं ॥ तादितो वेष्पाचायोः पुं पीठमर्दः इति
 यमदतेन तेदानी तत्र तिष्ठति हेमचंद्रः ॥
 तत निजन्मनि भवेत् कसर्वा वेष्पाजनसमाश्रयः पुं वेष्पात
 पशुपुविः निजन्मनि भवेच्छा यः तस्यार्थायः वेष्पाः २ इत्यम
 ग स्ततो भवेत्सुदुःखितः ॥ रः वेष्पाश्रयः ३ पुं ४ ॥
 तत्सुतः मूलरोगी ततःपृष्टः इति हेमचंद्रः ॥ वेष्पा ५
 क्रमेण च इति व्रह्मवेवर्तेप्रकृति वदे २० ग्रथायः ॥
 श्रुपि च पुंश्वत्याजेव यो भुक्ते वेष्पात्रैव पति व्रते तद्व्रजेत
 दिनो योदि कालसत्र प्रया विप्रयोगः चिकोदशेषे

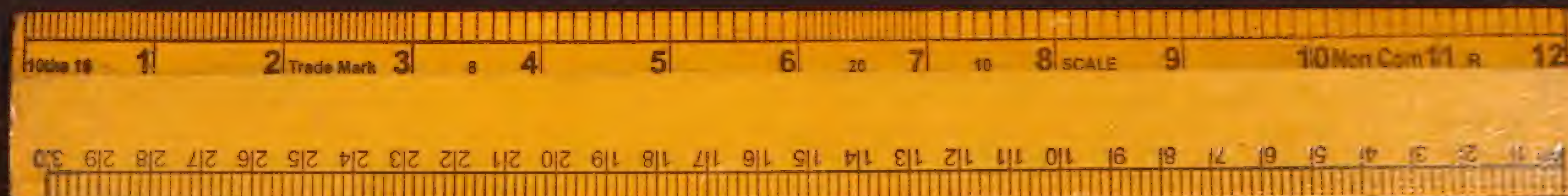
वेपथु इति पाठः ॥
 वेपथुः पुं नेपथ्यं वेपथाननाम्ना
 यः वेपथि यामोति अङ्गं वे
 षः पचादित्वादन मूर्धगापातः ।
 विप्रांति नयनमनांस्वेत्याधारे
 वृत्ति वेपथु स्तान्नातम् ॥
 इति भरतः हे दारिकाणांनि
 वामस्थाने विप्रांति मृना मनः
 कामकोवाः चेति वेपथुः प्रोवि
 पा प्रवेशो वृत्ति नेपथ्या गृहमा
 नेच वेपथु वेपथुगृहपिच ।
 इति तालव्यान्ते रभसः ॥
 गृहमात्रेगणिकायाः सद्यति वे
 शो भवेत् तालव्याः तालव्याः
 मूर्धगापातः लेकराणे कथित आवा
 ये रितुष्मविवेकः । वेपथि वि
 व्यामुवेति जनमनासीति वृत्ति
 वो मूर्धगापातः अपि इत्येके ।
 तत्र नक्षत्र मूर्धगापातेषु सर्वत्र
 कोषादावनु पातत्वारिति मुञ्ज
 रः इतिच भरतः ॥
 वेपथुः पुं काममर्दः इति हा
 रावली प्रवेशाणां च ॥
 वेपथुः स्त्री विभूजकस्तः य
 मा इति भाषा इतिरत्नमाला
 वेपथुः पुं वेपथुः । इत्य
 मरदीकायां रायमुञ्जटः ॥

वेपथुः २. वेपथु इति कविकल्पद्रुमः
 ३. वेपथुः इति इगोदासः
 वेपथुः पुं वेपथुः इतिशब्दमाला
 ॥ श्रीवेपथुः । इतिराजनिर्वहः
 नियमः आटा इतिभाषा ।
 इति वेपथुः ॥
 वेपथुः स्त्री उमीशः इति शा
 दृत्तावली नियमः । इतिशा
 दृत्तावली माला ॥ श्रीवेपथुः ३
 ति राजनिर्वहः ॥
 वेपथुः पुं पाचीरः यथा पाचीना
 वेपथुः वृत्तिः । इति हेमचं
 दः ऊष्माउः । यथा ।
 ऊष्माउकः पुष्पफलो वनवास
 म्र वेपथुः इति हारावली ॥
 श्रीवेपथुः इति राजनिर्वहः ॥
 वेपथुः कारके त्रि ॥
 वेपथुः स्त्री कार्पाशकुली उमी
 षः मुञ्जटः वृत्तिः इति मेदिनी
 गुणलुः । इति पाठ
 चेदि का ॥
 वेपथुः पुं रतिबंधविशेषः ।
 यथा ऊर्ध्वं पाद मेकं च भुजो
 तरे वेपथुयदि कांतकलाश्रिता
 नारी वयो वेपथुः स्मृतः ॥
 इति रति मंजरी ॥

वेपथुवेपथुः पुं रतिबंधविशेषः
 । यथा ऊर्ध्वं पादद्वयं नार्या अ
 नाभ्यां वेपथुयदि ।
 कराभ्यां कटमालिगं वयो वे
 पथुवेपथुः इति रति मंजरी ॥
 वेपथुः पुं कटकिनः । वेप
 थुः इति भाषा ॥ इति शब्द
 वंदिका ॥
 वेपथुः पुं श्रीवेपथुः । इति
 राज निर्वहः ॥
 वेपथुः स्त्री रुद्रं लापकः ॥
 कृष्णांतरे इति मेदिनी ॥
 वेपथुः त्रि नदी प्राचीरादिना
 वेपथुः कृतः वेपथु इतिभाषा
 तत्पर्यायः वनपित्तं २ मंवी
 तं ३ रुद्रं ४ प्रापते ५ इत्यमरः
 वेपथुः पुं पानीयं । इत्यणादि
 कोषः ॥
 वेपथुः स्त्री इति कवि
 कल्पद्रुमः ॥ अविवेकत विवेक
 तः इति गतो इति इगोदासः
 सः ॥
 वेपथुः स्त्री विरलशर्मा । यथा
 हानयश्चाकांक्षा निस्तुषा यत्न
 पेधिताः तद्वातां वेपथुः प्रोक्तं पा
 कृष्णास्त्रविशारदः ॥
 दारिकागणाः वदिका वेपथु
 सापि कथितायां निसृजति ।
 रुद्रा विष्टम्भजननी वत्यापृष्ट
 कुरी स्मृता इति भावप्रकाशः
 वेपथुः पुं अश्वतरः इति हे
 मचंद्रः ॥
 वेपथुः पुं यथाकसर्षपादिः
 पिष्टः वेपथु इति वाटना इति
 च व्यातः तत्पर्यायः ॥
 उपस्कारः २ इत्यमरः ॥ वेप
 थुः ३ इति भरतः ॥ वेप
 थुः ४ इति मुञ्जटः योजनवि
 शेषः यथा निरस्थि पिष्टितं
 पिष्टं सिद्धं गुडं तुतात्तितं ।
 कृष्णा मीच संशुक्तं वेपथुः
 इतिस्मृतं अस्पृशाणां वेपथु
 रो गुरुः स्निग्धो वलोपवयवर्द
 नः इति राज वृत्तमः ॥
 वेपथुः ५ यत्ने । इतिकवि
 कल्पद्रुमः ॥ अविवेकत उवे
 दने विवेकत ३ वेपथुः विवेक
 इतिइगोदासः ॥
 वेपथुः इति स्त्री गर्भोपचाति
 नीमोः इत्यमरः अन्तर्गोष्ठो
 पगमदिवशात्पस्या गर्भपातो
 भवति सा विदेति गर्भं प्राप्य
 वेदत हवन्तो गतो वयो किं

पुत्रिणातः इति भरतः वेजंरः हेमचंद्रः ॥
 पुं खनामाख्यातदेशः यथा वे वेकर्मः पुं वात्समुनिः इति
 शीरे चैव श्रीरहे कोशले शवक हातकोमुदी ॥
 र्णिके अष्टादशभुजा कार्या मा वेकल्पिकाः वि विकलेनभवः
 हेन्देव हिमालये इति मत्स्यः विकल्पशब्दात् सिक प्रत्ययेन
 क ५ पटलः वेक ३३ चाले ॥ प्यत्रः ॥
 इति कविकल्पद्रुमः ३३ अविवे वेकल्पं ली विकलत्वं । विक
 कृतं अदनुवेधः वेदेषूच्चारण लसभाव इत्यर्थे ज्य प्रत्ययेन
 मेदार्थः चालः संचलनेगतावि प्यत्रः ॥
 सेके । इति इगारासः ॥ वेकले क्री तिर्यक्चलोत्पत्ति
 वे ओ शोषे इति कविकल्प माल्ये इति हेम चंद्रः ॥
 द्रुमः वकारादिः वापति ओ वेकलकं क्री उरसि तिर्यकुप
 वाणाः इति इगारासः ॥ दीतवेकं वात्सि माल्ये
 वे व्यं पादपुराणं यथा तदि इत्यमरः ॥
 चस्म द वे पादपुराणो । इत्य वेजंरः पुं कृष्णः ॥ इंदः इति
 मरः सत्वोयने ॥ अचनयः । मेदिनी सिताजेकः । इति रा
 इति मेदिनी ॥ जनिर्वेटः ॥ अस्म युत्ति यथा
 वैशतिकः वि विंशत्या क्रीतः विजंराया अपत्यं वेजंरः वाका
 विशतिक शब्दादन प्रत्ययेन यत इति शिवादित्वात् साः ।
 निष्पन्नः इति सिद्धोत कोमुदीवे चात्तयस्यांतरे देवो वेजंरः प्र
 केकतः पुं वृत्तविशेषः । योतमः । विजंरायामसौ ज
 वेच इति भाषा तत्पर्यायः । से वेजंटे देवतेः सहेति विसु
 वृत्तिरूपः २ अफवावृत्तः ३ अंशि पुराण ॥
 लः ४ साडुकटकः ५ व्याघ्रपात किंवा जंटात्यनया जंटा माया ज
 ६ कंटिकारी ७ विककतः ८ हि खोदन वेकलालसे समेकात्
 इति शब्दरत्नावली ॥ मरो रिति अः विविधा जंटाया
 वेकतिकः पुं सणिकारः इति या विघतेःस वेजंरः वि

कार संवेति अस्त्यर्थसः विसु मपोवावरं विदः इति श्री
 सरस्वनामदीकायां शंकराचार्य भगते अजामिलोत्थानाथा
 स्त्वाद विविधा जंटा गतेः प्र यः विसुधामविशेषः तद्वर्णा
 ति इति स्तसाः कर्ता इतिवेज ने यथा उपरिष्ठात्तिते रष्टो
 एतः जगदारंभे विशिष्टानि भूता कोटयः सत्य मीरिते सत्या
 निपरस्परं संश्लेषन् तेषां गति परि वेजंते योजनानां प्रमाणा
 प्रत्यवभादिति वा वेजंरः माया तः भूतोकात् परि संख्यातः
 संश्लेषिता भूमि रदि योज्या च कोटि रष्टादश प्रभो यज्जाले
 वायुना वायुश्च तेजसा साहं श्रीपतिः सात्तात्सर्वेषां मभय
 वेजंरत्वं ततो ममेति शांतिप प्रदः वेजंरुत्तरे प्रोद्योत्ताकः
 र्वनीति इत्यमरदीकायां भरतः षोडशकोटयः । तिर्यगे
 अपि च जंटे जंटेच विष्टोचं व मराराज कैलासाद्यस्त पर्व
 विशिष्टं करोति या । विज तः पार्वत्या सहितः प्रंभु यं
 एता प्रकृति वेदा अन्तराश्च व जाले स्वर्गाणां वृत्तः इति पाद्य
 देति तो गुणाग्रयेण भगवान् स्वर्गावदे द अथायः अपिच
 तस्यांजातः स्वस्वये । परिष्ठां अस्त्यशास्त्रं नित्यमनेतं य
 तमे तेन वेजंरं विदुर्ध्याः ॥ रमे पदे द्विरामय मोक्षप्रदे
 अस्मा नोत्रा माहात्म्यं यथा । अस्मानंदं सात्वाक्यं पदसा
 रामनारायणांनेत मुजंर मथ दिगणोपेतं तद्विष्णोः परमपदं
 सूदन कृष्ण केशाव केसारे हरे यद्वा न निवर्तते तद्वाम प
 वेजंर वामन इत्येकारणनामा रमे हरेः नदि वर्णपिते शंका
 नि पटेहा पादयेचदि जल कल्पकोटि शाने रपि अण्दि
 कोटि सरस्वाणापातकादवमु प्रमशको तद्वद्वा रुद्रादि देव
 चते इति ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्ण तेः ज्ञानेन शास्त्रे मार्गेण इत्य
 जन्मावदे ॥ अथायः सांके ते योगिपुंगवैः तत्स्थानं मुप
 तं पारिहास्य वा स्तोभं हेतन भोक्तव्यं मयक्त ब्रह्म सेविता
 मेववा वेजंर नाम ग्रहा । श्रीणां भक्तिसेवकरसाभा

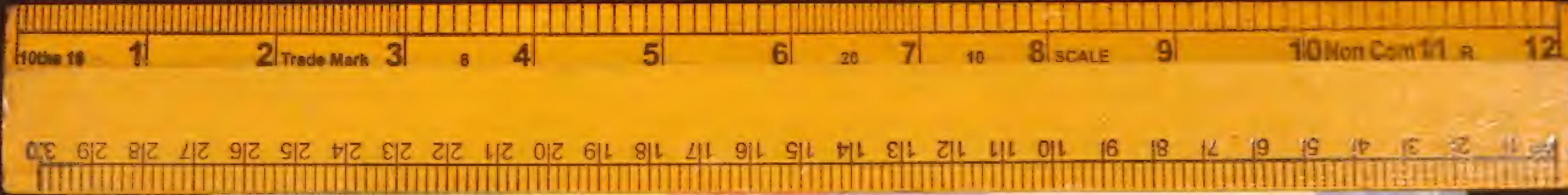

ग विवर्जिताः महात्मानो म
हाभागा भगवत्पदसेवकाः
तद्विस्तारः परमं धाम योतिव
द्युतप्रदं नानाजनपदाकी
र्णवैकुण्ठं तद्वैकुण्ठं प्राकारैः
अविमानैश्च सौधैश्चतुर्भ्यः
ते तन्मध्ये नगरी दिव्यामयी
येति प्रकीर्तिता चतुर्दश
मायुक्ता हेमगोपुरं संयुता च
शरिहारणालेस्तु ऊर्ध्वद्वारैः
रक्षिता चैव प्रचक्षते प्रागद्वारैः
याम्य भद्रं सुभद्रं च वारुणं
एषां त्रयं विजयो सौम्यं यावत्
विधातरो ऊर्ध्वद्वारैः ऊर्ध्वद्वारैः
उरीकोय वामनः सऊर्काः
सर्वनिद्रः सुसुखः सप्रतिष्ठितः
तस्मिन्नेव विनिर्मुक्ताः प्राप्यते
सुसुखं परं यथाप्यननिवर्तं
नैतस्मान्मात उदाहृतः सो
त्तपःपदं लिङ्गं सत्यं विष्णु
मदिरं अक्षरं परमं धाम वैकुण्ठं
वैकुण्ठं परं निरुचं परमं
योम सर्वोत्कृष्टसनातनं ।
पर्याय वाचकान्यस्य पर्यायो
ः चतुर्दश इति पादो उत्तर
विंद २६ अध्यायः अथ च ।
अतः १२ निवासिनः सर्वतत्ता

भूषिताः ताभिः परिवृतो देवः
पुष्पं परमं प्रमानं एवं वै
ऊर्ध्वद्वारैः सो नायते परमं
पदे तद्वैकुण्ठं भेदलोकोच्चरसा
मि गिरिनि शुभे ॥ प्राचीनं
ऊर्ध्व लोकस्य वासुदेवस्य मति
रं प्राग्नेयं लक्ष्मीलोकस्तथा
स्योसंकुर्षणा नयः सारस्वते
नैकुण्ठं प्राग्नेयः पश्चिमेतथा
रतिलोकस्तु वायव्यं उदीच्या
मनिरुद्धः ॥ येषां न्याशाति
लोकः स्यात्पृथग्मावराणाम्भूते ।
केशवकीर्त्यादि लोकादितीया
वराणां तथा ॥
मत्स्यकूर्मादि लोकस्तत्तृतीया
वराणां परं ३ समायुक्ता तद्वैकुण्ठं
विद्यमानं राजाननाः ॥ शिव
पद्मं निधी लोका अतथावत्
गोमते ४ ऊर्ध्वद्वारैः सामाग्यं
गो लोकादिषु मरुत्सु च सा
विद्याविद्वेषास्य धर्मस्य च स
त्वस्य च परमावराणां प्रोक्तं सत्
रं सर्ववामयं ५ शिव चक्रगण
पद्मं तद्वैकुण्ठं शिवं हले तथा सो
यत्तु च तथा लोकाः सर्वशसा
सुसुपताः षष्ठमावराणां प्रोक्तं
शशास्त्रमयं सत्यं ६ पद्मपत्रं

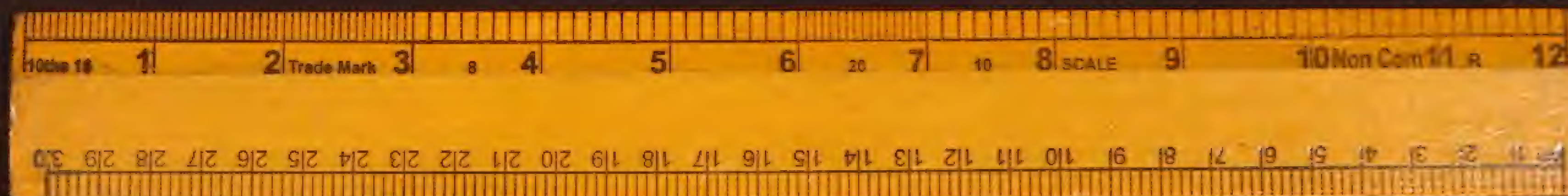
पद्मं च नैर्ऋते वरुणां तथा ॥
वायव्यं सौम्यं मेषाने सप्तमं मु
निभिः स्मृतं साध्या मरुद्गणाश्च
व येवाभ्येच दिव्योक्तः ॥
नित्याः सर्वं परं यात्रि विद्येदे
वा स्तथैव च ते वै प्राकृतना
केस्मिन् नित्या स्तिरिवेष्टाः ॥
तेनारं वक्ष्य मायेन सचिन्म
इतिवै स्मृतिः यवै परं पदेति
मे युक्तं भोगं परायणः ॥
दिव्याभिर्महिषीभिश्च राजतेति
रिष्मृति नतद्रासयते सत्येनश
शोको न पावकः ॥
यद्वत्ता ननिर्वाते योगिनः
शंसितव्रताः हयैकमेव निष्ठा ।
ये ते वै योति तद्वैकुण्ठं ॥
तुवेद यत्ताप्ययने न वैदे नैव
तैः शुभैः न तपोभिर्निराहारै
नैव साधनं कर्मभिः ॥
एकेन हयं मंत्रेण तथा भक्त्या
तत्तन्मया तद्रूपं शास्त्रं दिव्यं
प्रपद्ये वै सनातनं ॥ इति
प्राचीनैरुदे ३ अध्यायः ॥
वैकुण्ठं श्री वीभत्सरसः ॥ तदा
तस्मिन् मोस प्रोणितादौ वि ।
इत्यमरीकायां भरतः ॥ तथा
विकृते वैकुण्ठे स्यात्तच्च वै

कृत्यं मुच्यते इति भरते दिव्य
पकोषः ॥
वैकुण्ठं श्री वीभत्सरसः ॥
तदास्मिन्नेव वि यथा विष्णु
वीभत्सविकृते वैकुण्ठं वितत
नृणां इति प्रचरत्तावली ॥
वैकुण्ठं श्री मणिविशेषः त
स्योय गुणो वैकुण्ठेवैववि
क्राते नीचवज्रं ऊर्ध्वकं ।
गोनासः तद्वैकुण्ठं जीर्णव
ज्रं मोनसः ॥ वज्राभिवचैव
क्राते रसवीर्यादिके समे ।
तय ऊर्ध्वं विष्णुच उष्टिं स
रसायने वैक्राते वज्रसाटपं
वज्रवदस वीर्यकं । तथा
यतावे वज्रस्य प्राशे वैक्राते
मुत्तमे वज्रकारतयेव प्रसह्य
हरणाय सर्वं योगाणां । य
द्विक्रान्ति यते तद्वैक्रान्तं वु
पै रिरे कथितं इति राजनि
वैदः ॥
वैकुण्ठं श्री वीभत्सरसः ॥ तदा
रा प्रथमं मुदितो यस्तु तारः
पराव्यः पश्चात्पश्चात्पश्चात्पश्चात्
गोवृद्धिपुत्रं मध्यमाव्यः वृत्तं
वैकुण्ठं वैकुण्ठं वैकुण्ठं वैकुण्ठं

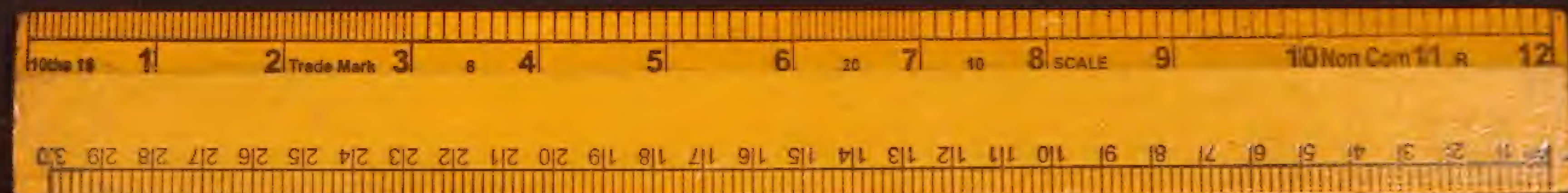
सप्तमा बह सप्ताहवति प तत्रस्थानी भवेदंशोदिसायां हि
वनप्रेरितो वार्तासेदः इत्यने प्रातेदमः इति मनः ॥
कारकौस्तुभः असार्थः यस्त वैवत्तापे स्त्री विवत्तापे वि
ताये नादः वार्तापः सनामि चत्तापस भाव इत्यर्थे स प्रत
रूप मूलाधारतायम मुदय येन निष्पन्न ॥
प्राप्तयेत्यर इति आत्मासंज्ञा वैविच्यं स्त्री विविचता विविच
यस तथाभूतो भवति । य सभाव इत्यर्थे स प्रत्येन नि
प्रातन्त्रसपव रुदये चित्रेण षन्न ॥
त श्रेत रोदन समये नासि वैजननः पुं प्रसवमासः तत्प
काहरो यथाकथंचित्त्वति र्पायः स्तुतिमासः २ इत्यमरः ॥
रुदितो जेतो नोसा मध्यस्थि वैजयेतः पुं इदमासादः ।
तत्सप्तमा नात्र बहः तथाच इत्यमरः इदधनः । इति मे
नासाहारेव यथाकथंचित्त्वार दिनी गुरुः इति हेमचंद्रः ॥
स्वरूपः प्रत्यक्ष भवतीत्यर्थः वैजयेनिकः वि पताकाधारी
तस्मात्तद्वरी दशापनात्तादा इत्यमरः ॥
त्यवन प्रेरितो वार्तासमूहः वैजयेनिका स्त्री जयंतीवृत्तः
दिः सर्वेषां प्रत्यक्ष विषया भ पताका इत्यमरः अग्निसेयः ।
वतीत्यर्थः परा पश्यंती दशा इति राजनिर्घटः ॥
यज्ञसत्त योगिना मेव प्रत्यक्षे वैजयेती स्त्री पताका । इत्य
नतसर्वेषां मित्यपि बोध्य इ मरः जयंतीवृत्तः । इति मे
तितहीका ॥ दिनी अग्निसेयवृत्तः । इति मे
वैश्वानसः पुं वानप्रस्थाः य हेमचंद्रः पंचवर्गमयी जानुप
था वानप्रस्था वैश्वानसोऽग्र येत लक्षिता माना यथा ।
रः इति त्रिकोणशेषः ॥ उपगीयमान उद्गायन्वृत्तिताप
वैशाखे स्त्री विगुणात्वे विग तयुपापः माला विग्रहेनयेती
तास भावः यथा यात्रापवर्ते यचरन् मंडयन्ने ॥
तेषां वैशाखात् मानकस्य इति श्रीभागवते १० स्कंधे ॥

ग्रन्थायः ॥
वैजयिः पुं मववा सततिन वक्तिकान् प्रमान् हेतुकान्
चक्रवर्तिविशेषः इति हेमचंद्रः कर्तुं प्र वासात्रेणापि ना
इः ॥ र्वयेत इति विस्मयरागो ३
वैजयिकं वि विजयसम्बधिः यशो १८ ग्रन्थायः यस्यथर्म
इति सिद्धांतकौमुदी ॥ धनो निते सरधन इवाद्धितः
वैजिकं स्त्री शिशुतेले हेतः प्रच्छन्ना निच पापानिवेशने
इति मेदिनी आत्मा । इतिश नाम तद्वत् तद्वान्वेशलवति
हमाला ॥ कः इति तहीका ॥
वैजिकः पुं सयोऽंकारः । इति वैशालवती ३ पुं भेदनापसः
मेदिनी ॥ वीजसम्बधिनि वि विशालतपस्वी इति भाषा य
वैज्ञानिकः वि निग्रनः इत्य था छमना चरिते तच्च वते
मरः ॥ रत्तमिगच्छति अलिङ्गी लिंग
वैशालवते स्त्री उश्चारविशेषः वैशोनयो लिंग उपजीवति ॥
यथा यस्य धर्मधुनो निते श सल्लिगिनो हरेदेन स्तिर्यगे
क्रधन इवोद्धितः । नोचनायते वैशालवतिनः पा
छन्ना नि च पापानि वैशालेना पाः सर्वधर्म विनाशकाः सदाः
म तद्वत् इतिदानसागरेषमवच प्रतेति पापेषु कर्मणा तस्त
ने ॥ सतत्फलं पाषंडिनो विकर्म
वैशवतिः पुं अंगनायभावात्क स्थानमाचारो लयेवच पंचरा
तत्रस्यचर्यः । इति जरा शनाप्रपतान्वाग्मोवापिना
थरः ॥ र्वयेत इति कौर्मे उपरिभा
वैशालवतिकः पुं छमतापस्वी ने ५ ग्रन्थायः ॥
तत्पर्यायः छमतापसः २ सर्वो वैशाः पुं वैशाजिनी वैशाश
भिसत्वी २ इति त्रिकोणशेषः तादशा प्रत्येन उकारस्य लो
तस्यासेभाष्यत्वे यथा पाषंडि पेनच निष्पन्नः ॥ इति सिद्धांत
भाविकर्मस्थान वैशाल कौमुदीवैशावे स्त्री वैशाफलं

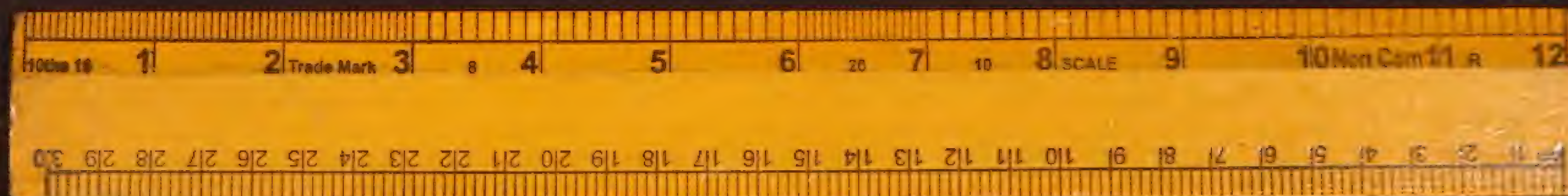
इत्यमरः वेणुसंवेपिनि वि ॥ कः ४ इति शहरत्तावली ॥ स
वेणवः ५ उपनयने वेणुदंडः गपत्तादि वंशोपायो वीतेसः
तत्पर्यायः रामः २ इत्यम त्रेन चरतीति वैतंसिकः । ३
२ ॥ ति भरतः ॥
वेणविकः वि वेणुवादकः वैतनिकः वि वेतनभुगभूत्याः
तत्पर्यायः वेणुध्याः २ इत्यम तत्पर्यायः भूतकः २ भूतिभ
मरः वेणुकः ३ इति शहर क ३ कर्मकरः ४ इत्यमरः ॥
त्तावली वेणवी स्त्री वंशलोच वैतरनिः स्त्री नरकसिन्धुः ३
ना इति राजनिर्वटः ॥ वैतरणी समरः वितरणोपरा
वैणिकः वि वीणावादकः नेन तीर्यते वैतरणी स्मः
इत्यमरः ॥ पित्वादीप सौ वैतरनिश्च अ
वेणुकं स्त्री गजस्य तोदनं दवि पटि वाटी वैतरापविभुं
उ ततदस्तिचालनार्थेनौद दी रिति कृत्वातेषु रुद्रः त
शुवदंशदंडं तत्पर्यायः तोत्रं तोपि पाच्छोणासीति वा ईप्
२ इत्यमरः वेणुकं ३ इति विरुद्धं तराणा वितरणं तरसा
भरतः ॥ मन्तीति वैतरणीत्यने वित
वेणुकः ५ वेणुवादकः ३ शोता विस्मये पाताने भवावे
ति शहरत्तावली ॥ तराणीत्यने विररणि विनौका
वेणुकीयः वि वाणुसंवेपी तराणा श्रुत्येत्थः सार्धमे वै
यः ३ इति सिद्धांतकौमुदी ॥ ताणीमेके सिन्धु नदी ।
वेणुः ५ पृथुः सन्न सूर्य नारका जंतवः प्रेता नदीवै
वंशीय पंचमराजः यथाश्र तराणी स्मृता इति त्रिकाशः
दिशजः पृथु वेणुसंवेपीयाता इति भरतः ॥ सानदीउगं
यौवाणस्यकः इति जहाथरः ॥ न्या तमजना महावेगा ग्रणि
वैतंसिकः वि मासविकेता केशा रक्त परिष्णा यमहारे
तत्पर्यायः कोटिकः २ मासि वनेते यथा नदी वैतरणी
कः ३ इत्यमरः कोटिके नाम उगन्त्या रूपेणवरा इम

तोषा महावेगा ग्रणि केशात स्तरहीप मध्यगाः ॥ नदीवैत
रंगिणी इति शयाश्रितविवेक रणी भूता पूर्वसागरगा भव
पुत यमदग्नि वचने ॥ न नलधारस्य वेगेन संसर्गा
ग्रस्यापति यथा । मांकेरेय त्सारस्य च अवाप्य सोम्यता
उवाच ततो ब्रह्मादयो देवाः स किंचिदाष्वा स्ते नाभिरनृति
सर्वे ते शकरोतिक । गत्वा ति तदास व्याकुला एयदीवि
रसंमयूजः सोमार्थो योगमाय दीर्गासात्रवेच्छनिः श्रवमया
या शनश्चरोपि भूतेशामाया र तेवासंसोपि कुसोः भवद
नृदित स्तदा वाष्पवृष्टि इराध दात । शनश्चरोपि ते वाष्प म
षा मवनश्रात् मायया ॥ यदा समर्थेन लोतकेः तिमि विरा
सनाशकदास्यात्संधारयित म रितः सोमो नलधारो महापि
कृजः तदा मरुगिरो तिमिवा रिः विभिद्य पवेतशमो वासा
स्या स्त नलधारके ॥ लोका स्त सागरे ययुः वैवस्वत पुरहा
लोकस्य निकटे नलधारकयो रे योजन इय विस्तृता अया
गिरिः पृथ्वीप पृथुस्य स्ताय पि तिष्ठस्यपरा हरेलानक स
सागरे पश्चिमे सत सर्वप्रभा भवा भित्ता वेला ततः पृथ्वीवि
गोन मेरुपर्वतमन्निभः तस्मि भिद्याश्रुतरंगिणी चक्रु वैतर
निमलवान्वाष्पान् नयतेत्तमज गी नाम्नापूर्वसागरगामिनौ ना
शितः विदीर्णा स्तैस्त वासोवे ना यान विमानेन न शोणपासं
भंग्रमणोः भवदुते । ते दनेन च तत्तेशक्या सातनु
वासाः पर्वते भित्ता विविशु लो दी तमतोयाविभीषणा इति
यसागरे सागरेपि गरीतेता नता तपृथिवी विभर्ति मरु
त्र शशाक खरानति ततस्त ताधुता मरा चोईगते वीधे
सागरे मध्ये भित्ता वासाः स विक्षिपन्ति नभश्चरान् तस्या
मागताः तोयथेः प्राथवावेला उपरि नो याति देवा अपिभ
स्यशमात्रादिभेद ता । याहरे यमहारं सम्राट् स यात्र
विभिद्य वेला ते वासाः ५ नहय विस्तृता निम्न वहतिम

प्राणि भीषती जगज्जयं इति वैतानिकः पुं औतदोमः ।
 कालिकाप्रमाणे १८ अध्यायः यथा मरणादेव कर्तव्यं संयो-
 पितृकमा यथा अयन्तान् गोयस नामिता । राशद्वै-
 अ यन्तान् पितरो ब्रह्मणा मणोवेसायप्यवैतानिकोविधिः
 मृताः अग्निस्वात्ता वहिषदो इति अदितत्वे ॥ विज्ञानस-
 हिया तेषां व्यवस्थितः तेषां स्वधीये वि विज्ञानशास्त्रिक-
 स्था स्था यन्तेनां वैतरः प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 गीतया इतिकोर्मे १८ अध्यायः वैतालिकः पुं बोधकरः इत्यम-
 यः आसन्नमृतकाले वैतरः २ः द्वे निशांते बोधकारके-
 एगीगदीदानं यथा आसन्नमृतकाले वैतरः २ः द्वे निशांते बोधकारके-
 लुना देया गोः सुवत्साच प्र कृत साल पादः तेनयवदरे-
 ववत तदभावेच गोरेकावर ति वैतालिकाः फलेकारिते-
 काहाराण्यवे तदा यदि नपा मिकः । निशांते निवेदय-
 कोति दाते वैतराणी च गां नो ये न्ये बोधयतिनागरये-
 शाक्तोमोः रुकतदा दत्ता अयो निते बोधकराः रुकृष्ट इति
 दद्यान्मृतस्यच पूर्ववेदमष्टगा टः इति भरतः ॥ वि-
 दिना अत्रमृतस्य चेति अत्राणा हितालेः यथा वैतालिकः पु-
 देकादशारेः पि वैतराणीदाना मानवेहितोले बोधकरेविषु ।
 चारः इति अदितत्वे वैतराणी इति मेदिनी हेम चेदेत पा-
 गोदानानेतरं प्रार्थनामत्रो य दातरं यथा । वैतालिकः त-
 थायमहादेवरात्रौ तमावेत्त रुजताले मंगलपादकेपिच
 एगीनरी ताव तत्वे द्वादश्यानां वैतालसम्पत्ति नि वि ॥
 कृष्णो वैतराणीच गो ॥ इति वैत्रक वि वैत्रसेवधि । वैत्रश-
 तत्ययोगः अन्तत्सुमूर्धशवेद हात्काणप्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
 ह्वयं ॥ वैत्रकेयः वि वैत्रसम्पत्तीयः ॥
 वैतसः पुं अन्तवेतसः इति वैत्रकशास्त्रस्य प्रत्ययेन नि-
 जराधरः ॥ षपन्नः ॥

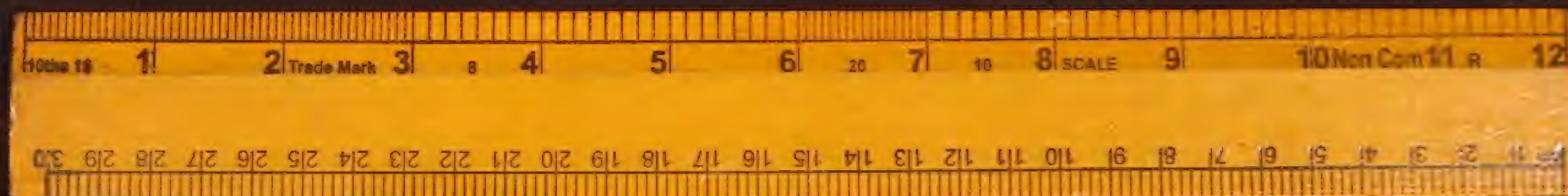
वैदः वि पंडितसंख्यी । वि यन्ते वैरभी वचनालविता
 दृष्टात्स प्रत्ययेन निष्पन्नः लिका अद्वि रत्यद्वि वावे
 वैदग्यं स्त्री विदग्यते यथा दर्भीरीति विद्यते यथा अने
 वैदग्यं मपि वैदग्यी इति भर ग मंगल भुव इत्यादि रुदट
 तद्विदूषकोषः ॥ क्लार असमन्तेक समस्तापु
 वैदग्यी स्त्री भंगीः । यथा क्ता दशभिर्गुणैश्च वैरभी वर्ग
 ह्यने मियेच वैदग्यी भंगीश्च द्वितीयवज्रला सत्य प्राणात्
 भनिमीलिका । इति विंकाउ राच सुविधेया अत्र दशाशणा
 शेषः ॥ सत्यतोक्ताः शेषादयः ओजः प्र
 वैदग्यं स्त्री विदग्यस्य भावः काशके वीणां वंथ आदमरः
 विदग्यशास्त्रस्य प्रत्ययेन नि पुनः समास वज्रला गौरी यथा
 षपन्नः ॥ वैरभी स्त्री वाक्यवक्तृत्वे । इति चैवद्वेयादि पुरुषोत्तम क्लार
 वैरभी स्त्री विदग्धसंख्येयि ॥ वज्रतर समासयुक्ता समदाया
 मेदिनी विदग्धसंख्येयि ॥ एतात्तरा च गौरीया । गीति
 वैरभीः पुं विदग्धदेशीयराजः रनुप्रास महिम परतंत्रा स्ताभ
 सत्त्व दमयन्तीपिता भीमसेनः वाक्याच वीणां शेषः पुन ह्वयोः
 रुक्मिणीपिता भीष्मकश्च वा समस्त पंचषपदो वंथः पांचा
 कानक्रिमा इति धरणीः ॥ लिकामता तद्वयोवैरभीगो
 वैरभी स्त्री काव्यरीतिभेदः । ओः यथा मधुरया मधुवोपि
 इति मेदिनी यथा रीति साह त मायवीमधुसमहि समेपि
 यरसंचटना रीति रंग संस्था त मेधयो मधुकरांगनया सुद
 विशेषवत उपकृती रसादीनां रुमरधुनि रत्नानिभूतानिभ
 रसादीना मर्यादशब्दार्थ शरी तात्तर सुज्ञो भोजक्लार सम
 रस काव्यसात्मभूतानां । सा त पंचषपदा मोनः कांतिम
 पुनः स्याच्चतर्विधा वैरभी च मन्विता मधुरां सुज्ञागीचपा
 य गौरीच पांचाली लारिकात चालीकवयाविः लाटीतरीति
 या सा रीतिः तत्र माधुर्यं वैरभी पांचालो रंतरा स्थिता

यथा अयमदयतिप्रदाभेजनः
पश्चिमीनाश्रयगिरिवनालीना
तमेदीर पुष्प विरदगिरिको
क हं हं वंधु विभिन्दकपितक
पि कपोल कोर तावस्तमोसि
कश्चिराद मृदपदसमाससुभ
गा पुष्पैर् वृणोर्नचातिभूषिषा।
उचित विशेषणाएरित वस्तु
न्यासा भवेत्तादी ॥
अयेत्ताऊः मोदी उम्भर वंधा
सात्तैर्भी ललिता क्रमात्।
पांचाली मिश्रभोवणा लाटीत
मृदभिःपदेः क्वचित्त वक्तादौ
चित्तादमया वचनादयः वक्ता
दीमादि प्रादाहाय प्रवेधोवच
नादीमादि प्रादाहति वृणोर् न
ववेत्ताचित्ताद्यथा संथायस्ता
तावाम् इत्यादि अत्र वाच्यम्
क्रोधाद्येनकत्वेपि भीमसेन
वक्तृत्वेनोहता वचनादयः वा
चाचित्ताद्यथादाहते मृद्व्या
भूयमानेन्यारो प्रवेधोचित्ता
यथा नाटकारो रोद्रेष्मभिन
य प्रतिहृतत्वेन नदीर्घ समा
सादयः पव मावायिकायांश्च
योद्विपिन मस्या वाणादयः क
यायोरोद्विपि नासं मुहताःपव
ममदपि ज्ञेय इति सो हिस

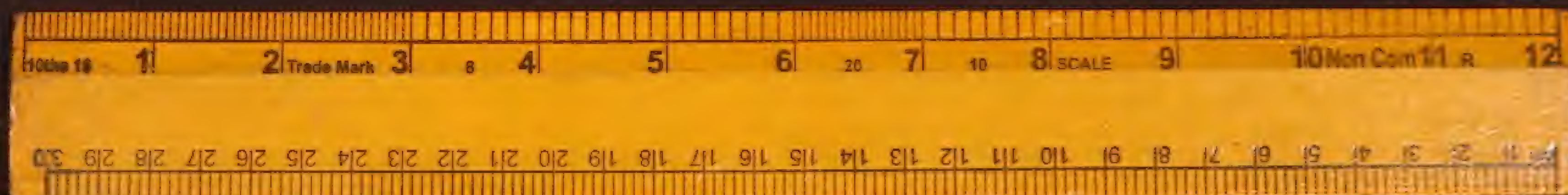
दर्पणे रीतिविवेको नाम लप
विच्छेदः अगस्त्यपत्नी ।
इतिप्रादरत्तावली ॥ २२२२२२
यथा वैदर्भी विपुलानुगाक
लनासोभाप मवाविल्लोणा
चक्रशतक्रतो निजगदेतदुत्त
वृत्तकमेः किंचास्माक नरेन्
भू सभगता संभृतये लग्नके दे
वेन्द्रावगा प्रमादित प्राचीनि
प्राणिताशीवेवः इतिउत्तरेने
ष्ये ॥ ५५ स्याः रुक्मिणी यथा
वैर्भाः सत सन्देश निशाम्य
इनन्दनः प्ररहा पाणिनापा।
णि प्रस्मन दिन मत्रवीत इति
श्रीभागवते ॥ १॥ स्केये ॥ ५३ यथा
यः वैदले जी भित्तकसमस्त
यादिपात्रे यथा पात्रेत्त दार
वालाडे सन्मयानपि वैदले
इति नराधरः ॥
वैदलः ७ पिष्टकः । यथा
पुपोःपुपः पिष्टकः स्यादैरलो
विदलोपिच इति प्राद्वेदिका
विदलो दालि सन्निमित्तपिष्ट
को वैदलः । तदुगाः
वैदला गुरवो भत्ताविष्टम
हमारुताः इति राजवेल्लभः
॥

वैदिकः ७ वैदलवादाः ॥
वेदोक्ते वि यथा वैदिकीतो
त्रिकी संथा यथानुक्रम यो
गतः इति तंत्रसारः ॥
वैदिप्रपे वि विदिशया अत्र
भवे नगरे इति सिद्धोक्तो
मुदी ॥
वैदघं जी विद्वेषोभावः विद
स्यादात्त प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
वैदर्भ्य जी मणिविशेषः सत
कृष्णपीतवर्णाः लहसनीया
तिदिन्नी भाषा अस्मदेवता के
तः तत्पर्यायः । बालवायने
इति हेमचंद्रः केतरत्त ३
केतर ४ प्राद्वेष् ५ अथरोह
६ त्वराहोकरके ७ विद्वरेत्त
८ विद्वरेत्त ९ अस्मगणाः अस्म
तं उस्मत्ते कफवायुनाशितेग
त्स मूल प्रपामनने भूषितेच
त अभावरत्तेच इति राजनि
वैदः अयिच । ७३ विदुमव
नेद वैदर्भ्यस्फटिकादिके ।
मणिगत्ते संरेशीते कषायं
साड लेखने ॥
वैदर्भ्यपताश कोमलरुचामा
सुरकंदनिषा मार्जारेता पि
गतच्छविज्वा ज्ञेयं विधा ल्या
यथा गृहावे गुरुतो द्यातिनि
रोत्तिपित रोषाधिते वैदर्भ्यवि
शदंवेदंति सपियःसुखच तच्छा
भने तस्यजलत्ता यथा विद्व
युस्मच्छिन्नागर्भ लघु हृत्तुसत
ते सत्रासे परप कसंवैदर्भ्य २
रतोनेयत तत्परीता यथा न
६ यरात्मनासच्छ सच्छापावि
कषायमनि स्फुटप्रदर्शयेदेतदे
ह्यं ज्ञात मुच्यते ॥ इतिरा
जनिर्वेदः सतउवाच ।
वैदर्भ्य प्रपामगाना कर्कतभी
फके वेद परीता वदुगाप्रा
ता वासन कथितो दिन ॥
कस्यांतकाल सभितामुराशि
निर्जाद कस्यादितिजस्य नादात
वैदर्भ्य मुमत्र मनेक वाणांशो
भाभिरामेष्टति वार्ता वीजे अ
विद्वरे वैदर्भ्यस्य गिरै रुनेगा रो
थसः काम भूतिक सीमान न
उत्तमाकरोःभवत तस्य नाद
वात्तघं थारागात्रव पापालत्सी
सभस्यात्तादाकरः सुमदागुगाः
विनाशने इति राजवेल्लभः ॥
अभून्मरितो लोके लोकत्रयवि
तच्छायलत्ता यथा ॥ एकं भूषणाः तसव सानवपते

निनदानुत्रय शब्द पयोदव दिष्टः सतोपलक्ष्य सदाति
 रदशित वारुणाः वेह्य १ वयोः स्य प्रभेदो विदधान
 त्वमायो विविधावभासास्त रेण स्त्रि प्रभेदो लघुतास्त
 स्मात्फलिंग निवहा इवसस्त उत् विनाति लिङावन्तसारं
 भूतः पयसाग मुपासायमणिव जन्म ऊशला ऊशलेः प्रयुज
 णादि येस्तितो सर्वास्तान्ताः मानाः प्रतिवदोः प्रतिसक्तिया
 शोभाभिर्वेह्य मनुगच्छति ते प्रयोगैः गुणा दोष समुद्रवेत्
 योप्रधानं शिविकेदनीले य भेतेमणायोथान्तर मूलमेवभि
 हा भवेदेतदलप्रकाशं वा ज्ञाः क्रमशः समतीतवर्तमानाः
 याय पत्त प्रतिमश्रियो येनते प्रतिवहा मणिवेधकेन यत्मा
 प्रशस्तमणिप्रशस्तिदिः गुणा त यदिनाम भवति दोषदीना
 वावेह्यमणिमणियेतिस्वामिने मणायः प्रदुग्गा मामुवतिमूलं
 वरभागेः शेषेपुक्तो दोषस्तप्ता आकरान्समतीताना मुदयेत्ती
 यत्नात्यरीतेत गिरिकावशिष्ट र सन्निधौ मूल मेतन्माणीना
 पालोकाव स्फटिकाश्च भूमिनि त नमवेत्त मदीतेले सवर्णा
 भिन्नाः वेह्य मणो रते विजात मनुनायस्त प्रोक्तः षोडशमा
 यः सन्निभाः सन्नि लिख्या भावा षकः तस्य समतिमो भागस्त
 कावे ननु भावाच्छेषपानके सानूपकरिष्यति प्राणाश्चत
 विद्यात गिरिकावे मदीमिता माष मोनामाषकः पंचकस्तन
 स्फटिकं वर्णोज्ज्वलत्वेन यद्वि पलस्य दशमा भागो यशः
 नीलस्य महागुणस्य सर्वाणस परिकीर्तितः इति मानविधिः
 व्याकलितस्य मूलं तदेव वेह्य प्रोक्तो रत्नानामूल्य निश्चये
 र्धमणोः प्रदिष्ट पलदयोत्मापि इतिगारुड वेह्यपरीक्षा ३३
 तगोवस्य जात्यस्य सर्वपि म ग्रन्थायः ग्रन्थश्च सितं च भूष
 गोस्त यादृक विनातयः सन्ति संकाशमीशान्तर समितं भवत
 समानवर्णाः तेषापि नानाकर वेह्यनामतदत्त रत्नविदिरु
 तानुमेय भेदप्रकारः परमः प्र हते ब्रह्म तत्रिय विद भूदनातिमे

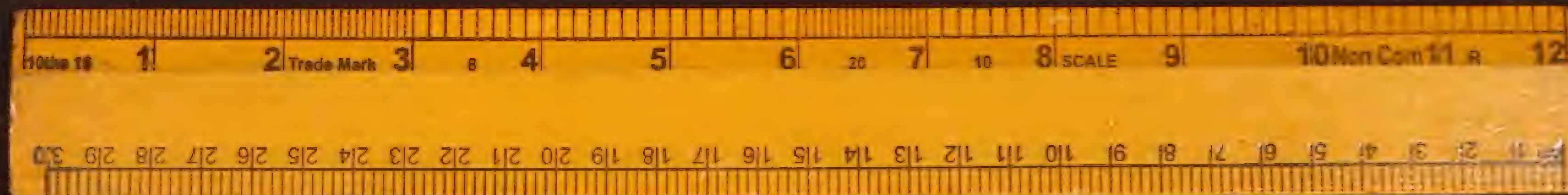
रावतविधं सितनीलो भवेदि देर विनाशनः जयति यदि
 प्रः सितारक्तस्त वाज्रतः पीता सर्वाणि त्यागदीनो यदावावद
 तीलस्तवेषः स्यात्नील पव विध मणिदारी भूयति वायति
 दि भूदकः ॥ ग्रथ गुणाः वा द्यदपि एतदोष जातवेह्य
 मार्जारनयनप्रथं रसोनप्रति यंरत्ने प्रतिशत कनुरूपः पात
 मंदिना कलिले निर्मले यंग मेध्याववर्ण इति शुक्तिकल्प
 वेह्य देव भूयणा ॥ सतार तयो वेह्यपरीक्षा ॥ ग्रन्थ
 चन मयच्छ कलिले यंगमेव गह्वरप्राणावत ॥
 च वेह्यप्राणा समाख्याता एते वेह्यः ५ वर्णाक इत्यमस्ती
 पंचमहागुणाः तद्यथा उहिर काया भूतः ॥ निमिराज
 त्रिवरीमि योः सो सतार इति उवः ग्रसोत्यनि र्यया । अ
 गयते प्रमाणतात्प श्रु यत उवस तस्य भूयजः शरीरे म
 चम सित्यभिधीयते कलेका रानक भीरवस्त मुनयः अ
 दिविहीने तदसच्छ मितिकी णो ममेषुः तत्र च ऊमरो
 तितं ब्रह्मण्डे कलाकारश्च जते जननाजनक संज्ञाचासा
 तो यद्वदृष्टते कलिले नाम त ववाप ग्रभादिदेहोः स्पष्टिते
 दान्तः सर्वसम्पति कारकः विशि ति वेह्यः मधुनामिणिरभूत
 छाकृत वेह्यमित्यभिधीयते ॥ सोरावसः प्रज्ञाः भवत
 कर्करे कर्कशे शसः कलको दे इति विसृणो ५ ग्रंथेतिमि
 र इत्यपि एते पंच महादोषा वेश कथने नाम ५ ग्रथा
 वेह्यप्राणा सरीरिताः शकैरा यः तस्य विदेह नाम कारण
 युक्तमिव यत प्रतिभातिच क निमिशब्दे इष्टयं ॥
 करं स्पष्टपिचयत्तये कर्कश वेह्यकः ५ वर्णाक इत्यमरः
 वंशनाशन मित्रधोतिकर स्वा मृदात वेषास्ततः । इतिमे
 तः स ऊर्वाकुलसेत्तकं । विह दिनी ॥
 हवोणा यस्याके कलेकाः तयका वेह्यकः ५ वर्णाक इत्यमर
 रकः मलदिग्य इवाभाति देहो टीका सप्तसंदरी ॥

वेदेही स्त्री रोचना ॥ सीता वणिक्ती पिप्पली । इति मेदिनी ॥
 वेद्यः १ पंडितः । यथा का त्यायनः नाविद्यानांत देवेन देवेन देवैरायन कविन स मविद्याधिकानांत देवेन वेद्येन तद्वेन वेद्येन विद्वेषा । इति सायनस्य वासकवृत्तः । इति प्राच्य वेदिका ॥ आयुर्वेदे देवता स चासृज्जाति श्रि कित्ता वृत्तिश्च तत्पर्योयः । योगहारी २ अगदकारः ३ भिषकः ४ विकित्सकः ५ ३ तमभरतौ सहा ६ विधिः ७ विद्वान् ८ आयुर्वेदी ९ इति राजनिर्घटः स चतुर्विधः । योगहरः १ विषहरः २ प्रात्य हरः ३ कृताहरः ४ इति महाभारते राजधर्मः ॥ अ स्यात्पतिर्यथा वेद्योः सिनी कुमारो जातश्च विप्रयोपि ति वेद्यवीर्येण शूद्रायावभूः कुर्वन्तो जनाः तेवशाम गुण जाश्च मन्त्रोपि परायणाः । तेभ्यश्च जाताः शूद्रायाते व्यात प्रादिणो भवि ॥ शो नक उवाच कथं ब्रह्मणा त्मांत सूर्यप्रभोः सिनीस्ततः प्र हो केन विष्णुकेन वीर्याधाने चकारसः सौतिरुवाच गच्छे ती तीर्थ यात्राया ब्रह्मणी ऊ रुनेदन दर्शन कासुकी कांतः प्रप्रायाने मनोहर ॥ तथा निवारितो यत्नातलेन वन वान्तरः प्रतीव सन्तरी दृष्टा वीर्याधानेचकारसः दुततत्ता ज गर्भे सा प्रप्रायानेमनोहरे स यो वभूव प्रप्राय तमेकाचनस निभः सप्रजा सामिनो गेहे जगाम वीरिता तदा । सामिने कथयामास यस्मादे वारि प्रकटे विप्रो रोयेगात त्याज तं च प्रप्राय सकामिनी । सरिदभूव योगेन साच गोराव री स्मृता प्रप्राय चिकित्साशा सच पाठयामास यत्नतः । नाना शिल्पे च शास्त्रे च स्वयंसा विनेदनः विप्रश्च ज्योतिर्गण नावेदनाश्च निरंतरं वेदधर्म परित्यक्तो वभूव यागाकोभवि इति ब्रह्मवेवर्त ब्रह्मवेदेः ॥ अध्यायः ॥ नरकभागा प्रादिणो भवि ॥ शो ते वेद्यजन्म यथा । र

करोत्यपराधं देव ब्रह्मणा योधने पातयित्वा स्व प्ररूपान् दृष्टा एवीन दृष्टापरात् स्वयं याति च भूमोयं धूमधूमतस मन्विते धूमक्रिष्टा धूमभागीव सेतत्र चतुर्गं ततो मृषिक जातिश्च प्रातजन्मानि भारते ततो नाना विधाः पत्तिजातयः कृमि जातयः ततो नाना वि धावृत्त जातयश्च ततो नुरः । आयोहीनो वंशहीनः प्रावेराणा पि संयुतः ततो भवेत्स्वाका रः सहवर्गावणिक्ततः । त तोजवनसेवी च ब्रह्मणो गता कस्ततः विप्रो देवज्ञोपनीवी वेद्यजीवो विकित्सकः ॥ अपि च लाक्षा लोहादि व्या पारी रसादि विक्रयीचयः स यातिनागवेष्टे च नागो वेष्टित पतव वस्त्रे लोम मानाहे त त्रैवनागदेशितः ततो भवेत्सग णाको वेद्यश्च समजन्मस यो यश्च कर्मकारश्च शांकारस्ततः मुचिः इति ब्रह्मवेवर्ते प्रकृति विदे ॥ अध्यायः राजवेद्यस्य ल तां यथा परे पांरातोयः स्या दष्टागेत विकित्

मिते अनाहार्यः स वेद्यः स्याद् मात्मा च कुलोद्भूतः ॥ प्राणा वायुः सविज्ञेयो वचन तस्य भूभुजः राजवासा मयाकार्य यथा कार्य प्रयोजनतः ॥ इति मत्स्य १८१ अध्यायः ॥ सामान्य वेद्यलक्षणं यथा । विकित्सो कुरुते यस्त सवि कित्सक उच्यते सच यादृक समीचीन स्तादृशोपि निगद्य ते तत्वाधिगते प्राप्तायो दृ ष्टकर्मा स्वयं कृती तचुदस्तः मुचिः शूरः सल्लापस्तार भयजः प्रसृत्यत्रमति धीमान् अवसा योप्रियसदः सत्यधर्मपरो य अवेद्य ईदृक् प्रयास्यते दृष्ट कर्मा दृष्टा परेण कृता विकि त्सा येन सः स्वयं कृती स्वयं वि कित्सा ऊशलः लघुदस्तः सि हिमदस्तः निषिद्धवेद्यो यथा ऊचेलः कर्कशः सत्यः शमीताः स्वयमागतः पंच वेद्यान प्रप्राये थलन्तरिसमा अपि कर्कशः अ प्रियवादी सत्यः साभिमानः शा मीणाः व्यवहाराचतुरः शय वेद्यस्य कर्मचार्योप सत्वप परिज्ञानं वे

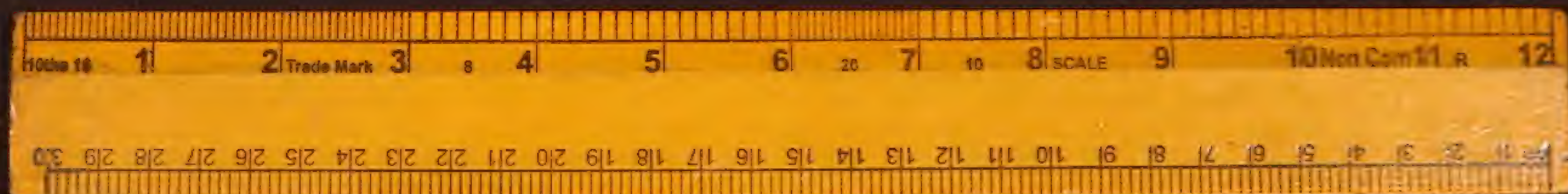

रनायाश्च निग्रहः पतद्वैद्यस्य
वैद्यत्वे न वैद्यः प्रभु रायुयः ॥
अस्यायमर्थः व्याधेः सम्प्रकारि
चयः व्याध्या शान्तिकराणां वै
द्यस्य कर्म न तत्र वैद्यः आयुषः
प्रभु रित्यर्थः अपरे त्वेव व्याच
त्ते व्याधे स्तत्र परित्यजः ।
वेदनायाः शान्तिकराणां च पत
देव वैद्यस्य वैद्यत्वे न कित्वे
य आयुषः प्रभु रित्यर्थः ॥
अथ वैद्यानयन इत्यस्य लक्षणं
यश्चिकित्सकमानेतं यातिह
तः सकथ्यते स च यादृक् स
चित स्नादगात्र निरायते ॥
इत्याः सजातयोः व्यंगाः पटवो
निर्मलास्तवाः सतिनोः सुवृ
वात्राः सुभु प्रथम फलैर्गुताः
सजातयः सवेष्टाश्च सजीवदि
शि संगताः भिषजं समयेया
मा रोगिणाः सखिदेतवः ॥
सजातयः रोगिसमानजातयः
यस्या प्राणामरुदवातिसाना
रीजीव संश्रिता अथ इत्या
जायां शक्यं विचारः । वै
द्याकानां प इत्यस्य गच्छतो रो
गिणाः कृते तन्मभ सौम्य प्राज्ञ
न प्रदीपंत सखावदे अदी

म मग्निः इतो रोगीच रित्त
हस्तो वैद्यं न पश्येत् तथाच
रित्त हस्तो न पश्येत् राजा
ने भिषजं गुरुं । अथ
आयुर्विदो प्राज्ञभावः तत्रादौ
ब्रह्म प्राज्ञभावः विधातायव
सर्वस्य मायुर्वेदप्रकाशयन् स
नाम्ना संहितो चक्रे लक्ष्म्यक
मयी सन् ततः प्रजापति दत्त
दत्त सकल कर्मसु विधिधीनो
रधिः सांग मायुर्वेदमुपादिश
त अथ दत्त प्राज्ञभावः अथ
दत्तः क्रियादत्तः सर्वभ्यो वेदमा
युषः वेदयामास विद्वंसौस्तु
सूर्योऽथो सूर्यसमेतः ॥
अथाश्विनी सुत प्राज्ञभावः २
सादधीत्यदसौ वितेनतः संहि
ता सीयां सकल चिकित्सक
लोक प्रतिपत्ति विद्वद्वये पयो
स्येभुवः शिरस्त्रिभुवः भैरवो
रुयाश्च तत् अश्विभ्यो संहितं
तस्मात्तो जातो यत्तभाभिर्ना
देवास्तर रातो देवा देतै र्वै स
हताः कृताः अचता स्तेकताः
सद्यो दस्त्राभ्या मद्रुतमहत् व
ज्रिणाः भूद्रुजस्तंभः सदस्त्राभ्या
चिकित्सितः सोमात्रिपत्तिश्च

द स्त्राभ्या मेव सखीकृतः वि
शीर्णादिशानाः प्रसो नेत्रे नष्टे
भगस्य च शशिना राजयत्साम्
दश्विभ्यो ते चिकित्सिताः भा
गव अथवनः कामी बृहः सन्वि
कृतिं गतः वीर्यं वार्ता सरोपेतः
कृतोः स्थिभ्यो पुन पुंवा ॥ पते
आग्नेश्च वज्रभिः कर्मभिर्भिष
जावरो वभूवत भंशं पूज्यावि
विन्दादीनां दिवौकसां ॥
अथेदं प्राज्ञभावः संदृश्य दत्त
यो विद्वः कर्माप्येतानि यत्नवा
त आयुर्वेद निरुद्धो तोयया
व शचीपतिः नामतो सत्यसे
येन प्राकोणा किल याचितो
आयुर्वेदे यथाधीते ददतः शत
मयवे नासत्याभ्या मधीत्येषा
पुर्वेदे शतक्रतुः । अथापया
मास बहूनां च प्रमुत्तान्मुनी
न अथात्रेय प्राज्ञभावः । प
कदा जगदात्मोऽपगदाकृतमित
स्ततः चित्तयामास भगवानात्रेयो
मुनिपुंगवः किं करोमि दृग्गच्छा
मिकथे लोका निगमयाः भवेति
सामयानेताश्च प्राज्ञाभिर्निरुत्तितं
दयालु रर मत्पुत्रत्वभावो इति
क्रमः पतेषां

इत्यतो इत्यं ममापि इत्ये
धिकं आयुर्वेदपरिष्णामि नेरु
माय शरीरिणां इति निश्चि
तं गतवानात्रेय चिदशाल
ये तत्र संदिग् मिन्दस्य गत्वाश
कंददर्शकः सिंहासन समासी
नेत्ययमानेत्तरविभिः तास्य
तदिषो भासा भास्वर प्रतिम
त्विषा आयुर्वेद महाचार्यशिमो
यार्थं दिवौकसां प्राज्ञ स्तुतं नि
रीक्ष्य तत्त सिंहासना ययो
तद्वे प्रजयामास भंशभूरित
पः कृशो ऊषाल परिप्रवृत्त
प्रागमन कारणा समुनिर्वक्त
सारेभे निजा गमन कारणा
देवराज नराजासि दिव पव
यतो भवान् विधात्रा विदितो
यत्नात्रिलोको लोकपालकः
व्याधिभि व्यथिता लोकप्रशा
काञ्चनितचेतसः भूतले संति
सन्नापे तेषां दत्तं कृपां ऊरु
आयुर्वेदोपदेशं मे ऊरु कारु
मुनीद इंदतः सांग मायुर्वेदम
धीनसः अश्विनेरा तमापौर्धि
राजगाम पुन मेतो अथात्रे

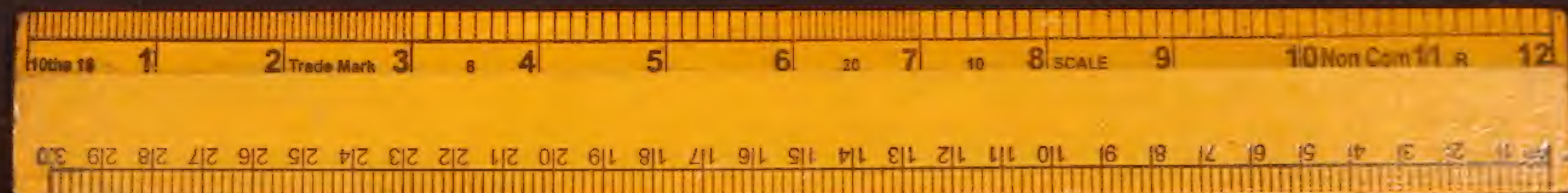

यो मुनिश्रेष्ठ भगवान्कृतः
 एतापः स्वनाम्ना संरितो वक्रे
 नरवक्रानुकंपया ततोऽपि
 शंभेरेव नात्कर्णं पशुशरं ।
 सीरणाग्नित्वा सीरत मायुर्वेद
 मपाहयत् तं तस्म कर्ता प्रथम
 प्रियेशोऽभवत् प्रया ततो भेदा
 दय अक्रुः संस्तं तं कृतानि
 च आवयामासु रात्रेयं मुनि
 हृदेन वेदितं अन्तावतानितं
 ज्ञाति दृष्टोऽभूद्विनंदनः य
 यावत्स्त्रितं तस्मात्प्रहृष्टा
 नयोभवत् दिवि देवर्षयोदे
 वाः क्रत्वा साधिति वाबुवन
 अथ भग्वाज प्रादुर्भावः ।
 पकरा हिमवताभ्यं देवादाग
 त्संगताः मुनयो वरुं स्ता
 अनामभिः कथयाम्यहं भग्
 वाजो मुनिवरः प्रथमं समुपा
 गतः ततोऽपि ततो गगेमि
 रोचि भृगु भार्गवो पुनस्त्वोः
 गति रसितो वशिष्ठः सपरा
 प्रायः सीरतो गौतमः सोमो
 मैत्रेय आबनोपिच यमुदयि
 अमर्याकः कश्यपः कश्यपः
 पिच नारदा यामुदेवश्च मार्क
 देवः कपिष्ठः शादित्यः सर
 को

एतन्मयः प्राकृतेयः सशौनक
 आश्वलायन सोकृतो विद्या
 मित्रः परीतितः देवलो गालवो
 योम्यः काण कात्यायनाबुभो ।
 कांकायनो वैजवापः ऊषिको
 वादरायणिः हिरण्पातश्च नो
 कातिः प्रारलोमाच गोभिलः
 वैखानसा वासविल्ला स्तथे
 वाग्म्यमहर्षयः ब्रह्मज्ञानमपि
 थयो यमस्य नियमस्य च तपस
 स्तेनसारीमा रुयमा उवाच यः
 सुखोपविष्टो स्ते तत्र सर्वैरुक्तः
 कथा मिमां थर्मार्थं काममा
 तांतामूल मुक्त कलेवरं तत्र
 सर्वार्थं संसिद्धौ भवेद्यदि हि
 रामये तपः स्वाध्याय भर्माणा
 चर्यं व्रतापुषो हर्षारः प्रसूता
 रोगाः कार्ष्णकरावलत्तयकरा
 देरस्य चेष्टादरा रुषणादीरिय
 शक्ति संतयकराः सर्वो गपीरा
 कराः धर्मायाविल काम मुक्ति
 पुमराविज्ञ स्वर्ण वलात्पाणा
 नाश्च हरन्ति संति यारि तेतेम
 कृतः प्राणिनां तेतेषां प्रणामा
 एकस्मिन्विधि श्रियो भवेद्विद्यु
 यो गोरितमभिधाय संसदि भ

हानं मुनि तेऽबुवत् तयोपो
 भगवान्स्वस्व नयनं यावत्
 नथ क्रमात् प्रायुर्वेद मधीत
 यं गदभयानुक्ता भवामोव
 यं उत्यं समुनिभि र्गोपाः प्रा
 र्थितो विनयान्तितेः भग्वाजो
 मुनिश्रेष्ठो जगाम विदशालये
 तत्रैव भवने गत्वा सर्वपिगा
 मध्यगे दृष्टवान् दृष्टवन्तारं दी
 दीपमान भिवानले दृष्ट्वैव स
 मुनिप्रार भगवान्मचवा मुरा
 थर्मत्त स्वागतं तेऽथ मुनिं
 समसृजयत् सोपिगस्य जया
 शीर्भि र्भिवंच स्वैर्यं अशी
 एतावचने समगप्रावयत्सत्त
 मे व्याथयो हि स्मृत्यजाः सर्व
 प्राणि भयंकराः तेषां प्रणाम
 नोपायं यथावदहत्त महेसि ॥
 तमुवाच मुनि सोम मावर्देण
 तक्रतुः जीवेहर्ष सहस्त्राणि र
 हीनीरुड निशम्ये सोनता
 रं त्रिंशं य मायुर्वेदं महामतिः
 यथावदचिरात्सर्वं बुबुधे तस्म
 ना मुनिः तेषां सुचिरं लेभे
 भग्वाजो निगमये ग्रन्थानपि
 उवा अक्के नीरुनः सचिरायु
 षः तत्रैव जनिताज्ञानव

तथा रूपयोः विलाः प्राणा
 न्यासि कर्माणि दृष्ट्वा त
 दिधिमाश्रिताः आरोप्ये तभि
 रेदीर्घमायुश्च सुखं संयुते आ
 युर्वेदेन विधिनामपि स मु
 नयो यथा अथ चरक प्रादुर्भा
 वः यदामत्साचतादेगादृति
 एता वेदउद्धतः तदाशेषश्च
 तत्रैव वेदं सोम मवाप्तवान्
 अथ वीतयंते सम्प्रायुर्वेदेन
 लब्धवान् पकरा समरुद्धतदृष्ट
 चरुतागतः तत्र लोकोनादे
 र्गस्तान् व्यथया परिपीडिता
 न स्थितेषु वज्रसु व्यग्रास्त्रि
 माणां अष्टश्वान् तान् दृष्ट्वा
 ति दयायक्तस्तेषां दुःखिन
 इः पितः अनेतश्चितया मास
 रोगोपशम कारणा ॥
 सचिन्म स स्वयं तत्र मुनेः
 पुत्रो बभूवत् यतश्चर इवा
 याता नज्ञातः केन विद्यतः
 तस्माच्चरक नामासौ विख्या
 तः स्ति मंडले सुभाति चर
 काचार्यो देवाचार्यो यथादिनि
 सरुखरदनसंशो येन धंसा
 रुजाकृतः प्रात्रेयस्य मुनेः शि
 ष्या आश्रितेशादयोऽभवन् मु

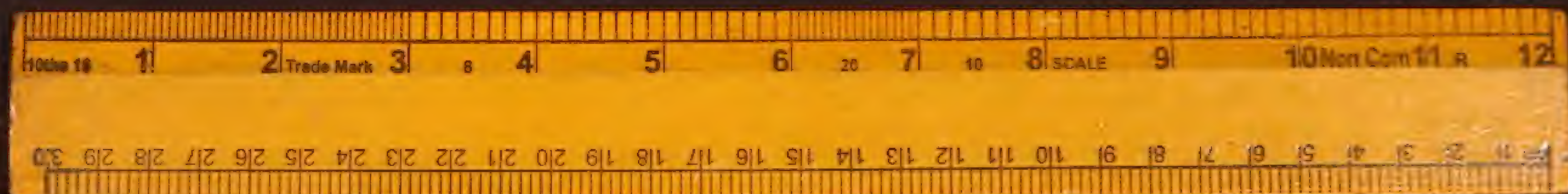
नयोवस्व स्तेषु कृते तेजस्र
कंसकं तेषां तेषां संस्कृत
समाश्रय विपश्चिता चरकेणा
मनोनाम्ना ग्रन्थोयं चरकः कृ
तः ग्रन्थयन्तरी प्राडुर्भावः
पकदादेवराजस्य इष्टि निषं
तिता भुवि तत्र तेन नरादृष्टा
याधिभिर्भूषणीरिताः तानदृ
ष्टा इदं तस्य द्यया परिपी
दितं यदाई द्ययः शक्रो य
न्तरीमुवाच यन्तरे सरेषु
षु भगवन्किंचिद्व्यते योग्यो
भवति भूतानां मुपकारकरो
भव उपकाराय लोकानां के
न किं न कृतं पुरा वैतोकापि
पतिर्विस्मृभूमात्पादिश्रुवा
न तस्मात्तु शुचिर्वी यारिका
शीमथे नृपो भव प्रतीकभा
य रोगाणामागुर्वेदं प्रकाश
य इत्यन्तासरणाहेतुः सर्वभू
तहितेष्वया समस्तमायु वेदे
यन्तरी मुपादिश ग्रथीत्पचा
युषो वेदमिन्द्राहन्तरीः पुरा आ
गत्य शुचिर्वी काश्यां जालोदा
कृतवेषमनि नाम्नात्तसोः भव
तव्यातो दिवोदास इति सितौ ।
वालप्रविरक्तौ भूवचारचमद

जयः यत्नेन मदता ब्रह्मा तंका
प्रण मकरोश्रपं । ततो यन्त
रि लोकैः काशिराजोः भिधीय
ते रिताय देहिनां स्त्रीयसंहिता
विरिता मुना । अये विद्या
र्थिनो लोकांसंहितातामपात
यत अयस्युक्त प्राडुर्भावः ॥
अथ ज्ञानरूपा विद्यामित्र प्रभ
तयोऽवरन् अये यन्तरीः का
श्यां काशिराजोय मुच्यते ॥
विद्यामित्रो मुनि क्लृप्त पुत्रसु
त मुक्तवान् वत्सवाराणां लोका
तो विसेश्वर वल्लभा ॥ तत्रना
मा दिवोदासः काशिराजोस्तिवा
रुजः सहि यन्तरीः सात्तादायु
वेदविदां वरः प्रागुर्वेदे ततोऽधी
मलोकोपकृतिरेतवे सर्वप्राणि
दया तीर्थमुपकारो मरामातः ॥
पितर्वचन माकार्प सङ्कतः का
शिको गतः तेन साहसमयेतं
मुनि सन्तुशतयुयो अय यन्
तरीसुवे वाजप्रस्थाश्रम स्थित
भगवन्तं सरेषु मुनिभिर्वैकुंठिः
स्तुते काशिराजे दिवोदासे ते
अयपुन विनयान्विताः साताते
इति स्मार दिवोदासो यशोध
नः कुशलं परिपश्यन् तया

यन काराणं तत स्ते सुप्रकृत द वेदं पाशगाः तेषां मुखो
द्वारा कथयामास रुतं भग
वन्मानवान्दृष्टा याधिभिः परि
पीडितान् कन्दतो प्रियमाणा
अज्ञातास्माकंसदि यथा आम
याणां शमोपायं विज्ञातव्य मा
गताः प्रागुर्वेदे भवान्मानथा
पयत यन्ततः अंगीकृत्यवच
स्तेषां नृपति स्तामुपादिशत ॥
व्याख्याते तेन ते यन्ताजगर
मुनयो मुदा काशिराजं जया
शीभिर्भिनयेयमुरान्विताः स
ङ्कतायाः सुसिद्धार्थानामुगेदे
सकं सकं प्रथमं सुप्रकृतस्तेषु
संततं कृतवान्स्फुर ॥ सङ्क
तस्य सत्वायोपि पृथक्कृतं प्राणि
तेनिरे सुप्रकृतं वहुभि र्यतः त
स्मात्तस्युक्तं नाम्ना विख्यातं
दिति मेरुते इति भावप्रकाशः ॥
अथ सतांतरे
वैद्योत्पत्तिकथनं ।
सस जेता हापरेषु युगेषु ब्रा
ह्मणाः किल ब्रह्म तत्रियविद
भूदकन्यका उपेयमिरे तत्र वे
णसुतायो ये जतिरे तनया
ग्रमी सर्वे ते मुनयाख्यातावे
द वेदं पाशगाः तेषां मुखो
ऽस्ताचार्य स्तस्यावसाजने
रितत ऊस्य इत्यसावुक्तस्त
तो जति प्रवर्तनात् परे सर्वे
पि चात्सया वेषा ब्राह्मणासभ
वाः जननीतो जन लंया यज्ञा
तावेदसंस्कृतैः ग्रन्थे स्तेनते
सर्वे हिता वैद्याः प्रकीर्तिताः ॥
अथ रुक्मतिकारित्वादिपनस्ते
प्रकीर्तिताः सते वैद्याः पित
स्तन्या सेतावाच तथा स्मृताः
हापरेतत्रवतप्रोक्ताः कलावेषा
पमाः स्मृताः अथास्तेषु सर्वे
पुविख्याता अभवन्ममी । स
नो दासश्च ग्रामश्च दत्तोदेवः
करो यः राजः सोमश्च नंदिश्च
कुंडं अंदश्च रितः एषावे
शाः समुत्तजायतमहतेषाम
ताः अत्यपहतेषां योवे सति
वैया नते श्रुताः वश्वं अक
नामानो नाना गोत्र समुद्रवः
यथाष्टौ विप्रताः सेना इत्यव
मपरेमताः यस्य यस्य मुनेर्यो
यः संतानः ससविश्रुतः ततद्वा
त्रादिना वैद्यः अस्माद्यंतस्य क
णा तथादि तिस्रो वर्णांशु
वैद्य है तथैका यथाक्रमे

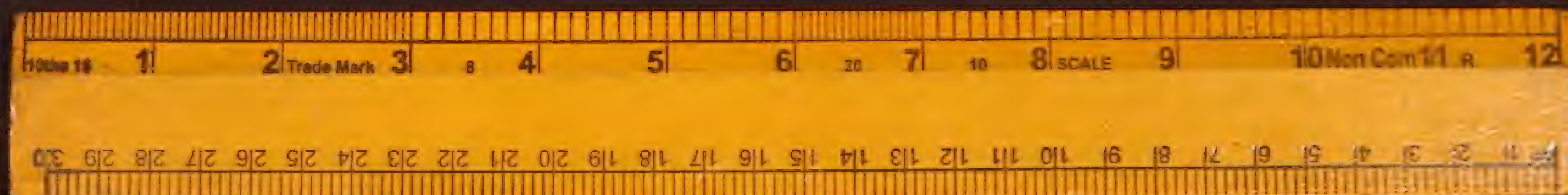
ब्राह्मण त्रिविध विभागः सः त्रिधा मन्त्रो नाम जायते ।
 अथ नमनः पश्यते द्विजाती इति च पद्यादे मानवीये
 नो मृदादयोऽप्येवम् ॥ नैत प्रपाया ब्राह्मणाजातोऽस्य
 त्वम मते यस्मात्तत्रास्मान्माय दि मुनि सत्तम ब्राह्मणानां
 ते स्वयं पाणि भर्तुः सवर्णा कित्कार्यनिर्दिष्टो मुनिपुंगव
 सारज्जीयात्त्रिविधा शरं वैश्या रिति पराशरः ॥ वेदानां तोरि
 प्रतोद मारयादेदने त्वग्रनम वैद्यः स्यादस्यो ब्रह्मपुत्रक इति
 नः सवर्णाः सवर्णाः सजायतेच शाखः ब्रह्मा मूर्धाभिषिक्तश्च वैद्यः
 सजातयः अनित्येषु विवाहेषु तत्र विशावपि । यमी पंच
 पुत्रासेतान वहेनाः । दिजा पयां यथा एवं चोभय
 विद्यामूर्धाभिषिक्तो हित्रिविधायां मिति दारीतः मात योराप्रजा
 विशाः स्रियां जातोऽस्यस्तश्च येने द्वितीयं मौनित्वेनाना ।
 शयानिपादः पार्श्वोपिवा । ब्राह्मण त्रिविध विशा सत्ता
 वैश्या मृद्याश्च राजन्यान्महि रेते दिजाः स्मृता इति याज्ञव
 यो हो सतो स्मृतौ ॥ वै प्रपात्र करणः मृद्यां विज्ञासे
 यविधिः स्मृतः पते पदश्लोका यविधिः स्मृतः पते पदश्लोका
 याज्ञवल्क्यायाः मृदेव भार्या इति स्मृत इति वैद्यकेऽपि वैश्याः
 मृदस्य सावसाच विशाः स्मृते तपोयोगात्सरावेय स्तनसा पित
 तेच स्वाचेव राक्षस्य ताश्च स्वा वत्स्यताः विज्ञात्तत्राद्यतोऽन्याः
 चाग्रनमनः पाणिप्रदणसेस्ता क्रियया वैशपवत्कताः शनैः श
 रः सवर्णाः सपदिशपते असवर्णा नैः क्रियालोपादय ता वैद्यजात
 स्वयं जेयो विधि रुद्राद कर्मणि यः कलौ मृदसमापत्रा यथा त
 शरः त्रिविधया श्राद्धः प्रतोदो वै जा यथा विशाः इति विशः ॥
 शकनया वसनस्य दशाशः पुगे जचुने हे जातो ब्राह्मणः
 ह्याः मृदयोक्तुष्ट वेदने ॥ मृद पवचति यमः शनैः के
 इति पद्यत्रय ब्राह्मणादेशपक-

क्रियालोपादिमाः त्रिविजात जाताः परतयोः पुनः ॥
 यः दृष्टतन्वे गता लोके ब्राह्म तेवो प्रशाः सानिरा चतुर्वसे
 णा दर्शनेन चेति सनुवचन न कर्मणा उत्तमैमिन रामो
 धृता यवमस्तुष्टादीनामपि क चउमरतो तेष्वेव देवः कर
 लो सृष्टदत्तमिति सस्य श्रमे अ मध्यस्यो राजसोमोक्त
 पु वावस्यति मिश्रादिमित्या लयसो नंदि प्रभृतयो निघा
 शुद्धितनेस्मात्तमराचोर्णासु लसपहतयोऽपिच केचिना
 तं अतएव कुलपंजिका सा पारित्यता स्रया वृतात्र
 या मुक्तं अतिदिष्टं द्विवेद्य एति रेव गरीयसी इतिः स्वर्गा
 स्य मृदस्य त्रिविद्यादि विदि वचय्याच दृष्टा जातिः प्रवर्त
 ति तस्मात्त्रिविशास्तस्या ते इति प्राचीन कुलपंजिका
 वैद्यः मृदस्य प्रनित इति ॥ धृतव्यास वचनानि उति वैद्यो
 युगेयुगेकर्मणोऽवोक्तर्षापक यति कथने अथवैद्यानां
 र्षापकर्षावार मनुः तपोरीति गोत्राः सर्वेषां भिषजां सपि
 प्रभावेस्य ते गच्छति पुगेयुगे प्रत्येकस्त विलिख्यन्ते सतरा
 मनुष्येधिरे जन्मत इति अम सादितः क्रमात् धनैतमि
 पुष्टमनुष्येधिरे जन्मत इति ॥ शक्तिश्च तथावैद्यानराष्ट्रको
 अस्वष्टेष्टे मताचार्यः त्यातोऽभू मोदस्य कोशिको क्रमात्रेय
 इवतये सिद्ध विद्याकृष्णकर्म सेनानो रामानो तदेतरे
 सर्वेद्यस्य त मानसी उपयेमे मोदस्योऽथ भरहानः शाल
 महेनाय श्रिकित्सकतयाक्र कायन एवव प्रादित्यमव
 तः अथैतस्य वरोगोव त्याता वशिष्ठश्च वात्स्यश्च पदमीमताः
 वैद्या महेनायः सेनोरासश्च गु गुमानांजीणि गोत्राणि कश्य
 पश्च देतो देवः करो धरः राज पा गौतम स्रया सावर्णिारपि
 सामश्चनदिष्ट ऊरु मृदश्चरहितः दत्तानो चत्वारः परिकीर्तिताः
 सेतानाचरव अेषां वभुमुश्च वि कित्सकाः कुलाउत्पते अेषां

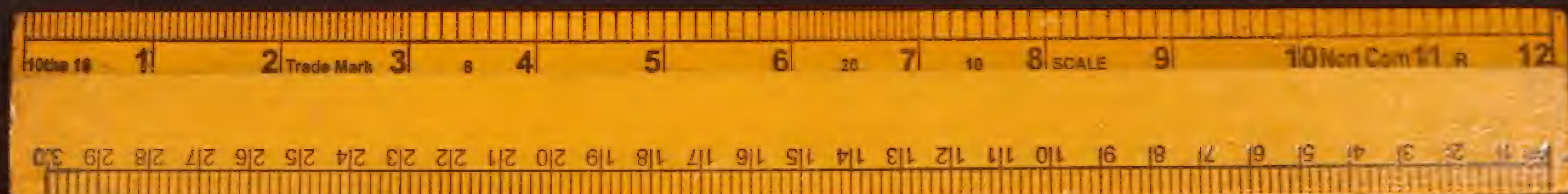
कौशिकः काश्यपश्चैव प्रांदि स्तस्माद्गोत्रा भिषक्तो यत्ने
 लम्बापि तस्य ॥ मोहस्य शान्तरे गोत्र मन्त्रि मपि
 इति विज्ञेयाश्चत्वारो देव सं श्रुते दत्तादीनां न तेषां
 भवाः शत्रेय कृष्णात्रेयौ च प्रा मप्रसिद्ध मभीव तत ॥
 दित्य आत्मात्मकः परस्मात् का अथ पंक्तिकोत्तरोक्त रादीयवै
 श्वपः प्रोक्ता भरद्वाजश्च ऊरु यजुलाष्टकीय गोत्र संख्या अ
 जः काश्यपो रत्तितसेको गो हत्वादि लिख्यते कोजीशाहु
 वा एते प्रकीर्तिताः ॥ दत्ता धिसेनस्य गोत्राण्येषा भवन्ति च
 नामय गोत्राणां देशभेदेति शक्ति यत्तन्तरी अथो मथ्यो
 संततिः पदमात्रेय गोत्रोपि तेद्यानरायको मोहस्य कौशि
 रत्तो देशांतरे श्रुतः दत्ता कौशिको कृष्णात्रेय आंगिरसो
 कृष्णात्रेय गोत्रा दृश्यते वर यमाः अथ रादीयाष्टद्वे
 वस्तथा तस्माद्दत्तस्य गोत्रा यानां प्रवरानां । प्रवराः
 गिरसस्येयानि पंडितैः करा पंच सेनानां यन्वन्ति कुला
 गाकाश्यपो गोत्रो वात्स्य मो वा विनिर्दिष्टा यथा तेषु यन्
 हस्यकावपि देशभेदे हि वि न्नय पराशरो नैयधुव आशि
 यंते तत्करः सप्त गोत्रकः ॥ रसा वादेस्य इति क्रमात् ।
 राजः काश्यप गोत्रोपसि त शक्ति गोत्रे त्रयः शक्ति पराश
 राज्ञि गोत्रकः श्रुयते चना रवशिष्टकाः प्रवराः पंच रासा
 मदस्य गोत्रा देशांतरे यरा नामोवे चवन भार्गवाः जा
 वरवोपि भरद्वाज गोत्रजाः सं मरग्नश्चाश्वत्थः प्रोक्ता मोह
 ति रत्तिताः इडादित्यो परोयो ल्यगोत्रजाः गुप्तानां त्रय पवैति
 हो वैद्यो गोत्रा स्तेषा रिमे इ काश्यपोप्यपसारकः नैयधुवो
 दस्य काश्यपो गोत्र एकपव ह्मी प्रवराः काश्यपान्ययसंभु
 प्रकीर्तितः आदित्याना मिमो वाः दत्ते त्रय कौशिकानां प्रा
 गोत्रा आदिस कौशिकोऽस्मत्ते दित्यासितदेवताः कृष्णात्रेयो
 पंवाशदेते विख्याता ॥ वशिष्ठश्च शत्रेय च

ति ते त्रयः दत्तानां प्रवरा प ख्याता राम दत्त का श्रुति ॥
 एते दत्तात्रेय कुलोद्भवाः । आ रादीया भियजो ये ये प्रायस्ति
 त्रय गोत्रजातानां देवानोचत वंगगा अपि नेयादयो महमा
 शत्रयः शत्रेय आंगिरसको ह्ये निवसन्ति च केचन ॥ तथा
 वादेस्य इति क्रमात् । च पंक्तिकोत्तरे सेनो रासश्च
 करे भरद्वाजगोत्रे त्रयोः मीश्वर गुप्तश्च पंच दत्तादयस्तथा अ
 राः स्मृताः भरद्वाजो भार्गवश्च हो राक्षास विख्याताः श्रयो
 चवनश्च क्रमादमी । रा मी वंगगा अपि इति तथा
 जवंशो वात्स्यगोत्रे कथिताः प्र यत्र नंदि चंद पर दत्त रत्तिता
 वरा स्वयः वात्स्यः सित स्तथा से सनामनि चंद्र पर दत्त रत्ति
 मार्कंदेय पंच क्रमादिति । तास्ते सनामनि चंद्र विष्कृताः
 अथ कौशिक गोत्रस्य सोमस्य वीनि पुरुष इदेव वसते तन्नु
 प्रवरास्वयः कौशिकः काश्यप ने खल वरेइने पुनः तथा
 अथ भार्गव अतमी क्रमात् । हि नारायणा रासाः नृराणां
 सेनादीनां मनुक्ताये आद्य गो नश्च रासा दत्तो धरेश्च वनेदि
 ज्ञादिसंभुवाः प्रवरा स्तेपि विज्ञे ऊंदो कर स्तथा चंद्रश्च रत्ति
 या स्तत्रत्तलभुवो भुवात् । त अति करेद कुल मष्टकं
 नंशादीनां वरेदेषु चत्वारो प्रवरा इति तथाप्यत्र अष्टौ सेनाद
 श्रये विज्ञेया स्तेच निखिलास्त यो रादे वोऽपि वसेयमी
 यो कुलभुवो भुवात् । नेयादयो महासष्ट तस्य पदंते
 इति वेद्यानां प्रवराः ॥ अथैव योऽपि च केचित्तासा परिख्या
 येषु रादीयादि कथने सेनोरा ता दृष्टा देशांतरेऽपि इति ॥
 सश्च गुप्तश्च दत्तो देवः का स्तथा संवयः स्तयते सर्वैकदेशानि
 राज्ञ सोमावपीत्येषो रादीयाः प वासिनोः निघते किल समं यो
 रिकीर्तिताः ॥ नैदिशं दो यः भिन्नदेशानि वासिनोः अतिवैयुष
 ऊंदो रत्तितश्चेति पंच ये ते वरेदे रादीयादि कथने अथ सेनारी
 ना पूर्वस्थान मार श्रीकानो

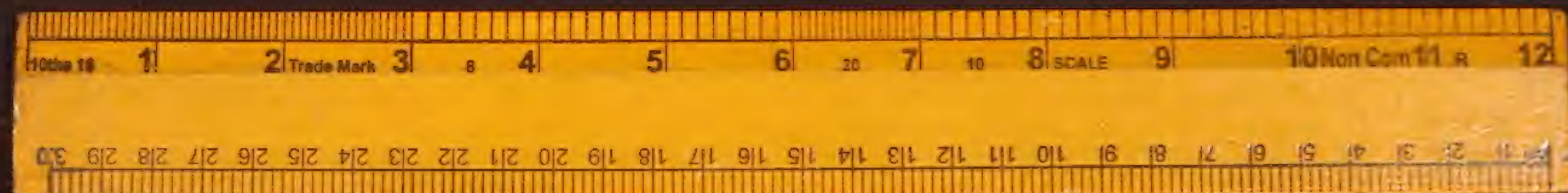
शामोनगरं करंकोट पवच भवः श्रेष्ठ स्थितायि प्रज लया
मोरशासन कोतारो समाचः अन्यः करपि संभूतो याताया
स्थान मेवच मेछाशासन मण्य मी ततः परः । इति गयीसे
नो यासग्राम लयेवच अष्टा नवेष्य निर्णायः पको रावच
नो सेन मुत्तानो राछापोस्थान सेनोः भूतवेष्टाभावा विष्कतः
मष्टकं तयाह उर्जयः । को सवेडज इति एवातो नापरात
जी गोरं करंकोट मोर कोतास सच स्थली इति रावचसेनच
मानकाः मेछामालश्च राछा प्र निर्णायः राजा विमलसेनो
या वैद्यानोऽनमष्टक मिति भूत्सेन भूमि कृताश्रयः ससेन
इति वैद्यानोऽष्टस्थान कथने ॥ भूमौ विद्यातो नापरं तस्यचस्थ
अथस्थानभेदेन सेनादि भेदमा ले इति रातो विमलसेनसर्वेष
र कुनविंशतिधा सेनाप्रशुवि निर्णायः पात्र रामोदरः सेनः
शक्तिधा प्र भवति भेदेनैतेष पात्रः शिखर भूपतेः अमोशि
वस्तुते कुल लता ॥ एव भूजातो नापरं तस्यचस्थ
पको विनायकः सेनो भेदेन ले इति पात्ररामोदरवेष्य निर्णायः
वथा भवत मालेचो यलहरी विनसेनोपि यल्लेको यलभूमि
यः एवानाजः सेनहादिकः ॥ तस्यमः । सपवयभूमिषोना
नारहरो निरोलीयस्तथा मंगः परा तस्यच स्थली ॥ इति
लकोतजः रायिग्रामी वेतजी विनसेन वंश निर्णायः ॥
योत्तवेनायका अमी ॥ विशेष सममो उपिसेनो यो वंगभूमौ
षतो विनिर्दिष्टा ज्ञेया आन्यस्य तिष्ठितः हांरियाग्राम संभूतज्ञा
लोद्गवाः सामान्यस्थान कथ सा तस्य तत्कले इति होदिषा
ने सर्वेष भाषणो तस्य सर्वेषा उपि सेन वंश निर्णायः ।
मेव वैद्याना मितरेषा मण्य क्रु इति यत्वेतरि गोत्रज्ञातानां स
मः इति विनायक सेन वंश प्रविधानां सेनानां भेदेनाष्टादश
निर्णायः पकोः पुनर्गयीसेनोः प्रकार निर्णायः ॥ श्रीवत्सेन
भेदेनैव चतुर्विधः विषणारा प्रणालाः परमी शक्ति गोत्र ।

ज्ञाः भेदेन समथा ज्ञेया यथा वस्तुं सत प्रकार निर्णायः
कुन समीपुनः पकोः श्रीवत्सेनोः आद्य सेनस्त वडवीनी भेदेन
नोः भूतेदृष्टग्राम विष्कतः । विविधोः भवत नपात्रा संभव
तेदृष्टे इति एवातो नापरेत स्लेकः पालग्राम भवोः परः ॥
सच स्थले इति श्रीवत्सेनसेनं मानकरीय पवान्य सद्य आ
प्र निर्णायः पकोः शिखर से चाः प्रकीर्तिताः आद्यपिगोत्रे
नोः सो भेदेन दिविधोः भवत संभूताः स्तत्राः सर्वेष हि ॥
पोडागाछा भवः श्रेष्ठः परः पोथ इति सकल सेनानां भेदनिर्ण
विषा भवः ॥ इति शिषा यः अथरासानां भेदमाह ।
त सेन वंश निर्णायः पकोयः पवदशविधा रामा स्लेमीर्वि
पुरुसेनोः भूदुविनागदिमाश्रितः शक्तिया पुनः पकपुनश्चाय-
तविनागदिज्ञत्वेन एवातोः सो रामो भेदेन दिविधोः भवत
नापरं स्थले ॥ इति एक स्लेदृष्ट संभूतामालिका
पुरुसेन वंश निर्णायः ॥ चंद हारनः परः । इति चायवे
सेनोः पर स्लेक अंददीपनिवा प्र दिविध निर्णायः ॥ पंथरा
सकृत् शक्तिगोत्र समुद्रत ३ संः पुन स्लेको भेदेन पंचधा
दीनपर माश्रितः ॥ इति चंद भवत वालिनाल्लो भवः अकः
सेन वंश निर्णायः पको मुंडीर परा मंडलजानिकः मोदरा
सेनोः सो स्तार्पापीठी नृपाश्च र भवः पालिग्रामजः पातनो
यात सपव स्वार्पापीठीतिरि रजः इति पंथवेषे पंचवि
एवातो मल्लभू भवः ॥ इति मुंडी य निर्णायः पकोः परः कापुरा
रसेन वंश निर्णायः रामसेनः सो वंगभूमौ प्रतिष्ठितः को
पर स्तस्तेवातभूतो वभूव यः । ग्रामीणा इति एवातो रामो मो
समलभूमि वसतो विदितानेक इत्य गोत्रजः इति कापुरास
पौरुषः इति रामसेन वंश निर्णायः वंश निर्णायः भायी रामोपि
यः इति शक्तिगोत्र ज्ञातानां तस्यो एवातो दीर्घल केक
श्रीवत्सेन प्रणालानो नो अमी त्रयो वंग भू

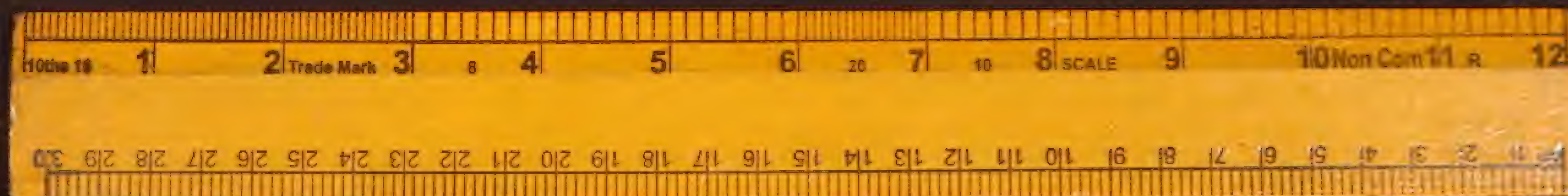
मौ प्रसिद्धाः सर्वे एव हि इति विधाः पुनः काष्णपात्रयसंभू-
 भोयीदासस्य तत्तुत्रयोश्चरण ताः स्वतंत्राः सर्वे एव हि ॥ एका
 निर्माणः पको वरार दासो पुनः काष्ण गुप्तो भेदेनाष्ट वि-
 सो दोहादिशाम वासकृत स योः भवत वराहनगरीयश्च
 दोहारिज दासोपि मतो मौ अयोः भूक्तलकर्मणि पाणि
 हस्य गोत्रजः ॥ इति दोहा नाला भवस्यास्य स्तथैव कुल
 रीय वरार दास वंश निर्माणः शीलवान् वाराणसत समुद्रत
 नहिहनाम दासो हो वंगदेशे स्तरीय स्तदनंतर नीलगुप्त
 प्रतिष्ठितो तो वंगजा विति वायेते निरोल त्रिपुराप्रिताः
 व्यातो कुलकाये परायणा ॥ भद्रवाली निवासस्थाः काष्ण उ
 इति नसिंद दासयो वंशनिर्मा जोइवाश्च ये मादियारी भवाः
 यः वीर दासोपि यत्तिकः सर्व केचित् लोकगुप्तस्य वंशजाः ॥
 राज इति स्मृतः तत्रैव वंगसंव पश्चिमस्थान माश्रित्य केचित्
 दास वंशनिर्माणः व्यातः पा ति निजेच्छया इति काष्ण गुप्त
 अररा ग्राम रामदासोपि ताह वंशः छविथ निर्माणः यः परमे
 षाः सुनव स्तस्य चत्वारो वीजि सर गुप्तोयः अष्ट स्तदेशं मे
 नस्तोपि विभ्रताः व्याताकुभे भवः योः भूविप्रर गुप्ताः सा-
 उगोभर थार वीराल दासका योशला विहित स्थितिः इति
 मोहस्य गोत्र संभूताः स्वतंत्राः र्णाय परमेस्वर गुप्तस्य वंश-
 सर्वे एव हि इति रामदासस्य नोहो प्रतिष्ठितो भी पुरी व्याडि
 तत्तुत्राणां च वंश निर्माणः ३ ग्रामस्यो मदत्तुत्राधिकारिणा
 तिमोहस्य गोत्रजाना सकल इति महाधिकारि स्वत्याधिका
 दासाना पंचदश प्रकाराणां भे रिणीवंश निर्माणः अटालय
 देन विंशति प्रकार निर्माणः मोयः मोक्तः सत्त शिमान संभू-
 अथ गुप्ताना भेद माह ॥ काष्णपात्रयसंभूतः कुलकाये
 गुप्ताश्च विधा भेदास्तेषां दश रायाणाः इत्यटाल गुप्त वंश-

निर्माणः वीरगुप्त स्तुयः मोक्तो रदान कुलोदवः तदंशः का
 भीपुर ग्रामवासकृत भीपुरी स्वतंत्रे संति हिमोरा यानिगो
 य इति व्यातः स्वकाष्णपयो उपे इति करवेष्प निर्माणः
 वज्रः इति वीर गुप्त वंशनिर्मा मेकाशासन संभूतो राज
 यः इति काष्णप गोत्रजाना वंशोइवा वुभो शशिगान
 नासकल गुप्ताना पद्विधानां मे मसीराजो वात्सगोन समुद्र
 देन त्रयोदश प्रकार निर्माणः वो एलाचि धाम नगरे श
 दत्तो च द्विविधो जेयो रामदत्त शिमानः कृताग्रयः मसीराज
 अ पाविता पूर्वः श्रीरिस्यगो लिपरीयो वंगभूमौ च संस्थि
 श्रीयो वरग्राम समुद्रवः अपरः तः इति राजवंशपद्विधनि
 पाविता दत्तः लोराहीयः सपव र्णायः मालग्राम समुद्रतोय
 रि जातः काशिक गोत्रे च स्वत मंसासामहामतिः जातः कौ
 जो हो गुणान्वितो ॥ इति शिकगोत्रे च तदंशः वज्रदे
 दत्तवंशनिर्माणः ॥ विकार शमाः इति सोमवंशनिर्मा-
 णस्य देवस्य वंशान् यात्रेयगो यः इति राजा प्रसिद्धानाम
 वजाः समानुस्थान संभूताः के ष्ठानां सेनादीनां भेदेन वंशनि
 त्रग्रामेऽधुना तत्रे केतग्रामी र्णायः अपरेये नंरि चंदो थसुं
 णदेवोः सौनिकारुण कुलोइ दो चरचितः वारं दो अपि पंच
 वः निजेश्च पौरुषे रेव कुलका तेषां सिद्धा स्तत्रे पुनः इति
 र्षवरायाणाः कृष्णात्रेय भवाये त्रयोदश रदाणां वैद्यानां
 च ये च शादित्य गोत्रजाः आल यथाक्रम भेदेन कुलनिर्मा
 माल भवा ये च तेनाना देश यः अथ सेनादीनां समान्य
 वासिनः इति देववंशनिर्मा तः संवधलिखनानुरोधादस्य
 यः एकः कात्तार वासी च क ति स्थान मार श्रीवदना
 रो भेदादमी त्रयः वशिष्ठश म नगरी रादे वंगे च विभ्र
 क्रिगोत्रे हो वंगदेशे च विभ्र ता सर्वेषां भव वैद्यानामाग्र
 तो यस्तु धर्म कता वीजो भ यो यत्र विद्यते यत्र गोष्ठीक

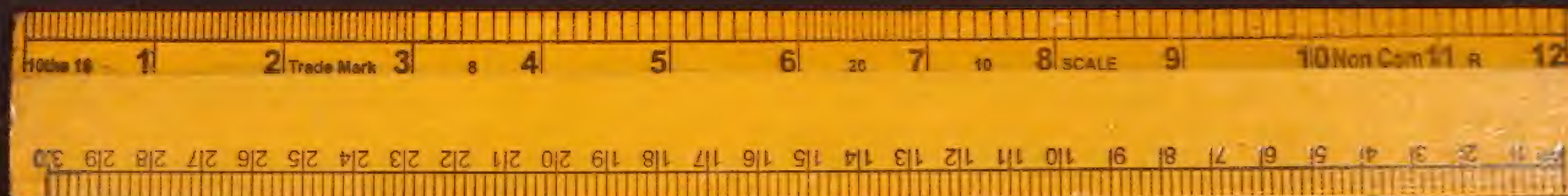
ता वैद्यः संशोः भूद्विषकी तां प्रदो पाठयामास तेव-
यः विशेषतः ऊलीनानां कः संहिता स्तुतः तेषां ना
वैद्यमेववासभूः इति सामा मानि विदुषां तेषां तत्क
मतः सकलवैद्यानां वासस्या तानि च व्याधि प्राणाश वीजा
नमुक्तं इति गौरासमहिका नि साधि मतो निशामय यत्ने
स्तन भयसेनकृत वैद्यकृत तदिदिवोदासः काशीराज स्तथा
तत्वे वैद्यः वि वेदसम्बन्धीयः धिनौ नऊलः सहदेवोः किञ्चा
वेदशास्त्रास्य प्रत्ययेन निष्पन्नो जनको उयः जावलो जा
त्रः वैद्यकं क्री आधुवेदः जलिः पैला कवयो गस्तपय
विकित्ताशासं यथा यस्य च पते वेदांग वेदज्ञाः खोदशाया
करो वराप वटना स्त्री पिनाशकाः ॥
ताः प्रवथा दण प्रात्यातानः विकित्तातनविज्ञानं नामतन्वे
व वैद्यकेपि तिष्ठिनिहोराय मनारमं धन्वन्तरिश्च भगवोश्च
मेकोदुतः साहित्ये त्रयस्तस्य कार प्रथमे मति विकित्ताद
भुवान्नवोपाशिरोमणा विद् योनां नाम दिवोरासश्चकारसः
गुणाः केकेन लोकोत्तराः ३ विकित्ताकोमदीदिया काशी
ति सुधवोयव्याकराणशेषे राजश्चकारसः विकित्तासार
वोपदेव प्रसंशा श्लोकः ततः तं च भुमन् वासिनीसुतो ।
प्रास्वकृत्तमानि यथा । तं वैद्यकसर्वस्वं नऊलश्च
रुग्गजः सामायवात्यान्तः कारसदस्वश्च व्याधिसिन्धुवि
वेदान्तजापतिः विविक्त तेषा मर्दनं ज्ञानार्णवे मरातेत्रयम
मर्थवैवाधुवेदं चकारसः क राजश्चकारसः ॥ चय
त्वात पंचमं वेदं भास्कराय नो जीवदाने च चकार भगवा
ददेविभुः स्वतेत्र संदितो त नधिः चकार जनको योगी
स्माद्भास्करश्चकारसः भा यसन्देहभजनः ॥ सर्वसावेद
स्तस्मै सशिष्यश्च आधुवेद सुतो जावोल स्तत्रसारकं वे
स संदि दगसारं तत्रे चकार जावोल

मुनिः पैलो निदानं कवय तत्रे सरामणो पीरनिर्णयः
तत्रे सर्वधरपरं देधनिर्णयः शिच हरिदानगरे यवनेय
तत्रे चकार ऊभसंभवः चि नाथो महेस्वरः तत्राज्ञया
किता प्रास्ववीजानि तेषां विन्वदतः साहित्यउदाह
तानि खोदश व्याधि प्राणाश तः इति वृद्धमपुगाण ॥
वीजानि वलधान कराणां च ग्रन्थायः ग्रन्थ कारवेदे
मथिना ज्ञान मेषाने राधुवेर वैद्यनाथो चकारसः स्तत्रयव
पयोनिधिं तत स्तत्रापुजह वीरभूमो सिद्धिनाथो राफे
रुनेवनीतानि काविदाः यता चनारकेसरः इति महात्मि
नि क्रमणा दृष्टा दिव्या भास्करतेत्र पीठदि क्रमेणाधि-
संहिता आधुवेदे सर्ववीजस वशातनाम स्तत्र ॥
वै जानामि संदरि इति वृद्धावे वैद्यवधुः ३ आरवधुतः ।
वर्ते वृद्धावे १६ ग्रन्थायः ॥ इति शब्देदिका ॥ वैद्यस्य
वैद्यनाथः ३ देशविशेषः १ वैद्यश्च ॥ ऊ
यथा कववीरे महालक्ष्मीरुमा वैद्यमाता स्त्री वासकः इय
देवी विनायके श्रोगा वैद्य मरः भिषजननी च ॥
नाथे त मदाकाने महेस्वरी ॥ वैद्यसिंहो स्त्री वासकस्तः
इति मास्ये गौरी नामाष्टशते इति शब्दरत्नावली ॥
१२ ग्रन्थायः ॥ अपि च । वैद्या स्त्री काकोली इति श
वैद्यनाथ समारभ्य भुवनेशा वृद्धेदिका ॥
नृगो शिवे जावदेगाभिधोदे वैद्यः वि विधिबोधितः यथा
शा याचायं नदि दृष्टति ॥ अट्टशर्षक जातीय कर्मणा
इति शक्तिसंगमतेत्रे परतः काल देश कर्मा दीना प्रयो
भैरवविशेषः यथा हादपीठे गाववेध वैद्य हेतुभूतानाम
वैद्यनाथे वैद्यनाथस्तुभैरवः भेदे उदिय विषेषाग्रदः
देवता जयउगात्पानेपाले इति प्रायुश्चित्तव ॥
जानुनी मम ॥ इति ग्रन्थ वैद्यहिता विचारः सा

दिंस्यात्तर्वा भूतानि इत्यत्र
सर्वशब्दस्य अपकार्यपरत
यापुनर्हिथि मनुहंवा वा
यमं सतमातमेत इत्यादि
विषे विषयाप्राप्ते रगमावे
धातिरिक्तविषयत्वं सर्वाः स
वोपि। छंदसि वादयेनेन
त्यदे सिद्धे यदपि नान दर्शन
टीकाकृदि वाचस्पतिमिश्र
स्तत्त्वकोमुद्या मभिरितं ।
नचमा हिंसात्तर्वा भूता
नि इति सामान्य प्राप्तिवि
शेषशास्त्रेण ग्रहीसोमीय
यश्च मालभेत इत्यनेन वाधे
त इति वाच्ये विरोधाभावात्
विरोधे हि वलीयसा इवलेवा
धत्ते नचास्ति विरोधः भिन्न
विषयत्वात् तथाहि मादि
सादिति नियुधेन हि साया अ
नर्थ हेतुभावाज्ज्ञाप्यतेन
न रक्तार्थत्वमपि । न
वानर्थ हेतुत्व कृत्यकारक
तयोकश्चिदस्ति विरोधः हिं
सा हि प्ररुषस्य दोष सावत्यति
कृतोश्च उपकारिष्यतीत्यनेन
पिसोत्तनय मौमासकमतेतवि
रोध एव तथाहि गुरुनयेन
सर्वभूत हिंसाभावविषयकका
र्यमिति निषेध विधुर्धम
वाधे विना ग्रहीसोमीयपुष्या
लम्बनविषयके कार्ये मितिभा
वविधाय उपपद्यते भट्टनयेत
ग्रहे यथा तथास्त नच मुला
यश्च योगे पुरुषार्थे यश्च हिंसा
मार्थ साधनत्व मनश्च साधन
त्वेवोपपद्यते विरोधात् वस्तुत
स्तुग्रोपि विरोधोऽस्त्येव कृतः
विधेरेव स्वभावो यः सविषयस्य
सात्तात्पर्यस्य वा पुरुषार्थ
साधनत्वं सवगमयति ग्रह
या ग्रहानां प्रधानोपकारक
त्वमपि नाभीक्रियते ग्रहसाध
नत्वं वलवदनिष्टाननुवधीष्ट
साधनत्वं ग्रहार्थ साधनत्वं वल
वदनिष्टाननुवधीष्ट साधनत्वं
ग्रहार्थ साधनत्वं वलवदनिष्ट
साधनत्वं नचानयो रेवत्र समा
वेश इति अत एवोक्त तस्माद्य
त्ते वयोऽवयः इति ननेवेषे
नेनाभिचरन् यजेत इत्यवश्य
नस्य शत्रुवधरूपेण साधनत्वं
मवगतं अभिचारो मूलकमे
व इति मनुना उपपातकता
मथेपादादनिष्टसाधनत्वमवगतं
हेतुक्त्युपपद्यतामिति चेन्न
आतसापिन मायातेदग्गदेवावि
रयन् इत्येकवाक्यतया आततायि

तत्ते अनाततापिस्तत्पपात योमेन भास्करेण तमो यथा
रुत्वेन वलवदनिष्ट साधन
तमित्यविरोध इति गुरुत्वेण
अप्येवं इति तिष्ठारितत्वे ॥
वैधात्रः ५ सनत्कमारः सच
विधात्पुत्रः इत्यमरः ॥
वैधात्री स्त्री ब्राह्मी इति राज
निर्वटः ॥
वैधमात्री स्त्री प्रान्तेदेशीयन
गरी इति सिंहजकोमुदी ॥
वैधतिः ५ विक्रमादिप्रमवि
शति योगात्तमं शेषयोगः
तस्य सत्यत्वं यथा परिचय
यजेदहं सममूलं च नादि
काः गुरु वाचातयोः वरचन
व रवेण वज्रयोः वैधुतिव्यति
पातो च समस्ता परिवर्जयेत
इतिन्यातिसूत्रं ॥
तज्जातफले यथा मैत्री वि
हीनः ऊदिलः तलश्च सुखो
रिदः पररेचकश्च ऊकमेक
जापरदारमता भवेन्नो वैध
ति तयनत्वं इति कोष्ठीप्र
दीपः अमृतयोगे तस्यवर्ग
त मवर्ज्यत्वं यथा । यदि तिकं
वृष्टि व्यातीपातो दिन व्यप
श्रुमे भवत दन्तेऽस्त
योगेन भास्करेण तमो यथा
हेतुमत्तात्वा योगः सर्वाण
मुभानि हेतुया नियते नभ
वति पुन रिद शक्तो वैधुति
वृष्टि व्यातीपाते इति ज्योति
स्तत्त्वं ॥
वैधेयः वि मूर्तिः इत्यमरः ॥
विधिसम्बन्धी विधेयसम्बन्धी
वैधतः ५ यमप्रतीक्षमः ।
इति हेमचन्द्रः ॥
वैनेतेयः ५ गरुडः । इत्य
मरः श्रुणाः । इतिमत्स्य
पुराणा ॥
वैनायिकः ५ शस्त्राभ्यासरथः
तत्पयोयः यागपयोः २ इति
हेमचन्द्रः विनयसम्बन्धिनिवि
वैनायिकः ५ वौहः इतिवि
कादशेषः यथा भिन्नकः
तपणाः कौको वौहो वैना
यिकः स्मृतः इति विकारशे
षः वैनायिकं स्त्री नाहीनत
त्रविशेषः सत जन्मजीवधि
त्रयोविंशतस्तत्र यथा जन्मा
द्येकमे ततोपि दशमं सोच्चा
त मवर्ज्यत्वं यथा । यदि तिकं
वृष्टि व्यातीपातो दिन व्यप
श्रुमे भवत दन्तेऽस्त
आयाते पंचविंशे मानस मे

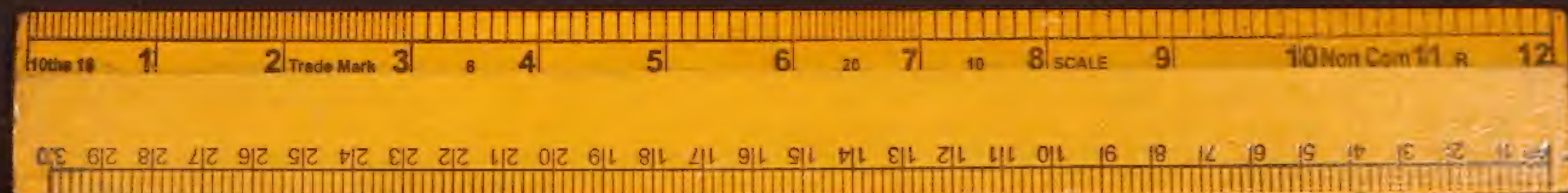

वे नरः वरुतः स्यात् ॥ तत्क
ले यथा इहा देवार्थं हानिः
स्याज्जन्तं उपतापिते कर्म
हे कर्मणा हानिः पीडनमसि
मानसे मूर्ति इविणा वेधना
हानिः सांज्ञानिके तथा । सं
तमे सासुरपिके मित्र भत्या
संज्ञः वेनाशिके विनाशः ॥
साहृद इविणा सम्पदः ।
इति ज्ञातिसत्त्वं निधनता
रा यथा वेनाशिकेतेष्टं
ग्रहाण सथांशु भास्करयोः ।
जनयति रोगं वरुयाक्तेषां वि
तस्येवांशु वेनाशिकेतेष्टं
विश नत्वे । इति केचि
त वस्तुतस्तु वेनाशिकपदे
निधनतारापरे निधनेपि वे
त्येकवाक्यत्वात् इति तिथ्या
दितत्त्वं ॥
वेनाशिकः पुं लणिकः पा
तेजः ऊर्णानाभः इति मेदिनी
विनाशसम्बन्धीये वि ॥
वेनीतकः पुं स्त्री परस्परवा
हने इत्यमरः आत्रफ वाहं
यत्सात्तात्त वदति परस्परये
व वदति तद्वेनीतकं यथा
दोलावदन्दोलावाहकः वि

नीयते स्मेति ता विकार से
ति केविनीतकः तेनेव स्तो
से वृद्धो वेनीतक इति भरतः
विनीतसम्बन्धिनि वि ॥
वेनः पुं वेनपुत्रः । सतप
पुत्राजः यथा वेनस्य मथिते
पाणो सवभूव मराप्रमान ।
वेनो नाम मरीणालो यः प्रुषु
परिकीर्तितः ॥ येन उग्रा
मरी पूर्वं प्रज्ञानो दितकाराणा
त इति वक्रिपुराणे सर्गानु
प्रासन नामाध्यायः ॥
वेपरीये स्त्री विपरीतस्य भा
वः तस्योयः व्यासः २ वि
परीयः ३ विपर्यायः ४ व्य
पयः ५ इति हेमचन्द्रः ॥
वेपरीत्यलज्जालः स्त्री पुं सस
त्पट्टदत्तफलालज्जालः यथा
लज्जालवैपरीत्याया सत्यत्त
पट्टदत्तफला वेपरीत्याच लज्जा
ल हांभिधाने प्रयोजयेत् ॥
लज्जाल वैपरीत्याकः कटुक
माः कफापनुत रसेनिषामक
श्चैव नाना विज्ञानकारकः ॥
इति राजनिर्घटः ॥
वेभवः पुं विभवस्यभावः विभ
वशादात्स प्रत्ययेन निष्पन्नः

वेभानिचं स्त्री विभानपित ता भाया यस्य इति मुग्धवो
पुंमि विभानपित शब्दात्तन् यथाकाराण ॥
प्रत्ययेन निष्पन्नः । इति सि
द्धान्तकौमुदी ॥
वेभाने स्त्री देवोद्याने ३
ति त्रिकोडशेषः ॥ इति सि
द्धान्तः ॥
वेमात्रा स्त्री विमात्रकस्या वे
मात्र शब्दादात्प्रत्ययेन निष्प
न्नावेमात्रेयः पुं विनात्पुत्रः ।
तस्योयः विमात्रजः २ वे
मात्रः ३ इति जराधरः ॥
वेमात्रेयो स्त्री विमात्रकस्या
वेमात्रेय शब्दादीप प्रत्ययेन नि
ष्पन्ना ॥
वेमुक्तः वि विमुक्तिविशिष्टः ।
तद्भावे स्त्री विमुक्त शब्दात्सप्र
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
वेमेयः पुं विनिमयः । इति
हेमचन्द्रः ॥
वेयाकराः वि याकरावे
तायाकराण्येता याकरा
शब्दात्स प्रत्ययेन योर्धुमेति ३
माणातेवि यिति वृद्धो च नि
ष्पन्नः याकराण्यसम्बन्धी च
वेयाकराभायः पुं वेयाकर

ता भाया यस्य इति मुग्धवो
यथाकाराण ॥
वेयात्रः वि यात्रवर्माद्या
दितरथादिः तस्योयः वेपः
२ इत्यमरः यथा उत्तराभि
साली भूत्वा निराहारा निरंत
रे वेयात्रचर्मवसवा मोह
मूहानना सती ज्योतिर्मयेशि
वे प्राप्ते परं प्रियवरे य
रे इति कानिकापुराणे ४६
अध्यायः वेयात्रपयः पुं गो
अकारकशनिविशेषः यथा
वेयात्रपयगोजाय सो कृतिप्र
वरायच ग्रप्राय रक्षामेतस
लिते भीष्मवर्मणे इति या
दितत्त्वं ॥
वेयासक्तिः पुं व्यासस्यापमं
इति मुग्धवोधयाकाराण
वेयातिकी वि व्यासेनकृतमं
दितादि इति श्रीभागवते ॥
वेपुष्टः वि प्रातर्मनः व्युष्ट
शब्दादात् प्रत्ययेन निष्पन्नः
इति सिद्धान्तकौमुदी ॥
वेर स्त्री विरोधः इत्यमरः
तस्य समुत्थानं पंच स्त्रीक
ते यथा कृत्वा शिशुपाल

योवास्तनं १ यथा कौरवणं
द्वानो वागं १ यथा शोण
दुपदयोः सापत्न्यं ४ यथासु
धिक मार्जारयोः अपराधनं
५ यथा पुत्रनी वृद्धादत्तयोः
इति महा भारते ॥
वैराग्यं क्री विरक्तता विरक्त
प्राज्ञावाचार्थप्रत्ययेन निष्प
न्नं वैरागिकः वि विरागादः ३
ति हेमचंद्रः ॥
वैरानिर्गतेन क्री कृतापका
रस्य प्रत्यपकारः तत्प्रयोगः
वैरमुद्रिः २ प्रतीकारः ३।
इत्यमरः ॥
वैरप्रतिक्रिया स्त्री वैरनिर्ग
तने इति हेमचंद्रः ॥
वैरमुद्रिः स्त्री वैरनिर्गतेन
इत्यमरः ॥
वैरागिकः वि विरागादः वि
रागे नित्यं मरति इत्यर्थे वन
प्रत्ययेन निष्पन्नः ।
इति सिद्धान्तकौमुदी ॥
वैरागी वि विषयेच्छादति
तः वैराग्ययुक्तः यथा सनक
श्चसनंदश्च हृत्तीयश्च सनात
नः सनत्कुमारो वैरागी चतुर्थः
पुत्र एवच इति ब्रह्मवैवर्ते

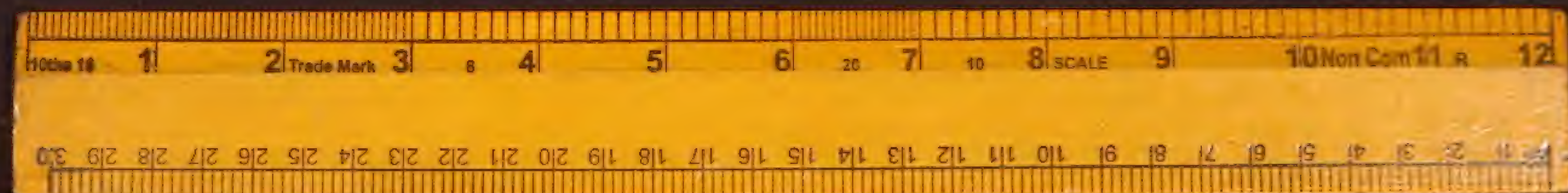
ब्रह्मांडे २४ अध्यायः ॥
वैराग्यं क्री विषयतल्लभ्य
यथा ज्ञान वैराग्ययो भक्ति
वैराग्योपयोगिता । इयं
प्रथम मेवेति नोक्तं मुक्ति
तयोः यद्वै चित् कारिन्ने
त प्रायः सतां मते । संगमा
२ सभावये भक्ति स्तुतिरती
रिता यथा एकादशाक्षये ।
तस्मान्मद्वक्ति युक्तस्य योगिने
वै मदात्मनः नृत्ताने तच्चैरा
ग्यं प्रायः श्रेयो भवेदित् इति
किंतु ज्ञान विरक्त्यादिसाधये
भक्त्यैव सिद्धति । यथा त
त्रैव यत्कर्मभि येनपसा ज्ञान
वैराग्यतश्च यत् ।
योगेन दानधर्मेण श्रेयोभिरि
तवैरपि सर्वमद्वक्ति योगेन
मद्वक्तो लभतेऽजसा ।
स्वर्गापवर्गं महाम कथंविश
दि वाञ्छति रुचि मुहुरतस्त
त्र जनस्य भजेन हरेः विषये
पुणरिच्छोपि रागः प्रायो विली
यते अनासक्तस्य विषयान्
आर्हं उपश्रुततः निर्वयः कृत
संस्थे युक्तं वैराग्यं मुच्यते ॥
प्रापेविकतया बुद्ध्या शीघ्रमेव

वर्तनः सुखसुखिः परित्यागे
वैराग्यं कृत्य कथ्यते ॥ इति
भक्तिरसामृतसिन्धौ श्वभागे
साधनलहरी ॥
वैराटः पुं इन्द्रगोपकीटः ।
इति हेमचंद्रः विराटसन्नेपिनि
वि ॥
वैरासाः पुं इन्द्रगोपकीटः ।
नवोदशाविद्यादेयं तर्गतदेवी
विशेषः इति हेमचंद्रः ॥
वैरातकः पुं अर्जुनवृत्तः ।
इति राजनिर्घटः ॥
वैरी पुं शत्रुः इत्यमरः ॥
वीरसन्नेपिनि वि ॥
वैश्यं क्री विरूपता । यथा
वैश्यं मेगेष कशानिपातो
मोक्षं तथा लक्षणा संनिवेशः
एतान्प्रधानहेति इत्यवरीणा
सेषु इतस्य वृथो न दृष्टः ॥
इति महानाटक ५ अंकः ॥
वैरोचनः पुं वृद्धः ॥ वीररा
जः अग्निपुत्रः सूर्यपुत्रः ॥
सिद्धगणाः इति शब्दरत्नाव
ली ॥ वैरोचननिकेतने क्री
पातालं इति इत्यापुः ॥
वैरोचनिः पुं वृद्धः वलिग
जः सूर्यपुत्रः इति मेदिनी ॥
वैरोचिः पुं वाणादेयः य
था वैरोचि वलिनेदनः ३
ति शब्दरत्नावली ॥
वैरोदायः पुं कृतापकारस्य
प्रत्यपकारः यथा प्रतिका
राप्रतीकारो वैरनिर्गतेन त
था निर्गतेन ॥ वैरमुद्रि
वैरोद्धारो निगद्यते इति श
ब्दरत्नावली ॥
वैलक्षणा क्री विलक्षणात्
विलक्षणासभाव इत्यर्थे स्य
प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
वैलं क्री विलक्षणं इत्यम
रटीका विलक्षणपिनि वि
वैवधिकः वि विवेचनं प्राय
तद्वत्तादिना व्यवहरति यः प
सौरीति भाषा तत्प्रयोगः वा
तावदः २ इत्यमरभरतो ॥
वैवर्तः ३ इति शब्दरत्ना
वली ॥
वैवर्ण्यं क्री विवर्णात्ता वि
वर्णसभाव इत्यर्थे स्य प्रत्य
येन निष्पन्नं ॥
वैवस्तः पुं यमः इत्यमरः
रुद्रविशेषः इति जटाधरः
शानिः समसो मयः वर्तमा
नोयं अस्मिन्मन्त्रे सामना

ःवतारः प्रदं इदं आ
दिताः वसवो रुद्राविश्वेदेवा
मरुताः अग्निनाहवमः इ
ताया देवाः कश्यपः अग्निः
वशिष्ठः विश्वामित्रः गोतमः
जमदग्निः भरद्वाजः पते सप्त
र्षयः इत्याहुः ऋगः शां
ति दिष्टः धृष्टः कश्यपः नृ
पतः दृष्टः नाभागाः कविः यते
मनुप्रजा दश इति श्रीभागव
तमते अपि च सप्तमेव प्रवत्ता
मि यदेवसत मुच्यते अग्निश्च
व वशिष्ठश्च कश्यपो गोतम
स्तथा भरद्वाजस्तथा योगी
विश्वामित्रः प्रतापवान् यमद
ग्निश्च सप्तमेव साम्प्रतं ये मर
र्षयः साध्याविश्वामित्र रुद्राश्च
मरुता वसवोः अग्नि आदि
त्याश्च सप्त सप्तसप्त देव
गणाः स्रताः इत्याहुः प्रमु
खा आस दशप्रजाः स्रता
भुवि सन्ततरेषु सर्वेषु सप्तस
प्त मरुर्षयः कृत्वा धर्मं यव
स्याने प्रयोति परमे पदं इ
ति मात्स्यमन्त्रतानुकीर्तना
नाम् १ ग्रन्थायः अथ च श्री
मार्कण्डेय उवाच आदिनावम
वो रुद्राः साध्या विश्व मरुद्

णाः भगवोऽंगिरस आह
यत्र देवगणाः स्रताः आदित्या
वसवो रुद्रा विश्वेदेवाः कश्यपा
त्मजाः साध्याश्च मरुतो विश्वे
धर्मप्रजा गणा स्वयः भगोक्त
भगवः प्रजा ह्येभिर्भोगिरसस्तता
एष सर्गास्त मारीचो विज्ञेयः
साम्प्रतापिपः तेजस्वी नाम
वेन्द्रापि महात्मा यत्तभाभुक्
प्रतीतानागता ये च वर्तन्ते ये
च साम्प्रतं सर्वे ते विदयो
न्दास्त विश्वेया सत्यलताणाः
सहस्रात्ताः कुलिशिनः सर्वे
एव प्ररुद्राः मनुवतो वृषाः
सर्वे श्रीगणा गजगामिनः ते
प्रातःकृतवः सर्वे भूताभिभवते
जसः धर्मायैः कारणा रेतैरापि
पत्य गुणान्विताः भूत भयभ
वजायाः शृणु चैतत्तयं हि ज
भूतोकोऽयं स्मृतो भूमि रेत
वीर्यं भवः स्रताः स्वर्गाश्च
प्रा स्वर्गसेलाका मिति राघ
ते अग्निश्च वशिष्ठश्च कश्य
पश्चमरुतपिः गोतमश्च भरद्वा
जो विश्वामित्रश्च कौशिकः तेष
वप्रजा भगवान् वीकस्य मरुत
नः जमदग्निश्च सप्तमेव सप्तयो

तयोतरे इत्याहु नैभगश्चैव यथा अथ शिष्यान्मया
धृष्टः स्वयंति देवच नृपि चतरो स्वेदपायणाव । त्रैमि
तश्च विद्यातो नाभागो दिष्ट निच समेतव वैशंपायनमे
एवच कश्यपश्च धृष्टश्च भूमि वव पैले तेषा चतुर्थेवप
पालो कविष्कताः मनोवैव चमेमां महाभुनिः अरवेद
सतसेते नव प्रजाः प्रकीर्ति आवकं पैले जगद् स मरो
ताः वैवस्वतमिदं देति कथि मुनिः यत्तवेद प्रवत्तारेवेषा
ते ते मयोतरे अस्मिन् युक्ते म्पायन मेवच इति कौर्म
नवः सप्तः पतिने चैव सप्तमा ४१ ग्रन्थायः सच वज्रवार
मुच्यते पातकैः सर्वैः पुण्यैः कः यथा जेमनिश्च सप्त
प्रदं मुते इति मार्कण्डेयपुरा अ वैशंपायन मेवच पुनस्त्यः
गो वैवस्वतमन्त्रतरे समाप्त ॥ ५१ तद्वैव पेषेते वज्रवारकाः
वैवस्वती स्त्री दत्तिगादिशा इति पुराणा ॥
इति राजनिर्घटः ॥ वैशम्पै जी अपिकारः वि
वैवदिकः पुं कन्यापुत्रयोः सित पादोदेव प्रत्येयन नि
श्चुरः वेदा इ इति वेगभा यत्र शास्त्राभावविशिष्टत्वे वि
षा समधी इति हिन्दीभाषा गते शास्त्रं यत्र । विपूर्वेषा
विवादसम्बन्धिनि वि यथा । स्वशास्त्राणा प्रत्येयन निष्पन्न
पंचमे सप्तमे चैव येषा वैवा इति मिहानकोमुदी ॥
दिकीक्रिया तेव सातानिनः वैशावि जी धनुर्विदा मे
सर्वपतिताः श्रुता गताः ३ स्थानुभेदः यथा स्थानान्मा
सुहातन्त्र अपिच कन्याभ्य लीङ्गवैशात प्रत्यलीकानि
अपित्दद्यादेय वैवदिकेव संज्ञेसमपादेवेति हेमचंदः
सु प्रपुत्रकस्य कन्यासा धर्म वैशातः पुं मेषानदेउः हाद
जापुत्रवहरेत इति दायतले शमासातगतप्रथममासाः त
देवतः ॥ तयोयः माथवः २ बापः ३
वैशंपायनः पुं सुनिविशेषः इत्यमरः चोदस्य तस्य लता

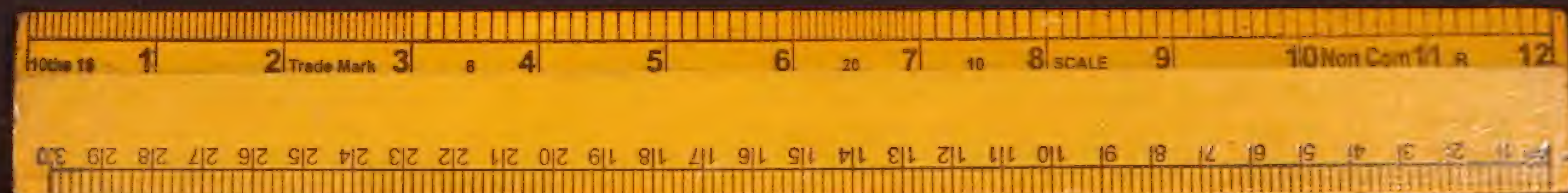
विशाखा तारका युक्तावैशा
 खीप्रणिमा भवेत् सावैशा
 खी यत्रमासे स वैशाखः प्र
 कीर्तितः इति शब्दरत्नावली
 सत मेघस्थरविकः सौरः तत्र
 जातफलप्रमानं विनीतो हि
 ज देव भक्तोयमस्यकर्ता सज
 तस्य भर्ता गुणाभिरामोऽयं
 गन्धियः स्यात्तैष्णावमासेवत
 जन्मयस्य इतिकोष्ठीप्रदीपः
 अथवैशाखकृतं तत्र पञ्च
 राणां तन्नामकस्मेष्टु प्रातः
 स्नानंविधीयते हविष्यं ब्रह्म
 चर्यं च महापातकनाशनं वै
 सवास्यतगवामहं प्रस्तुतावा
 लक्ष्मदत्तायत्फलं तत्फलं
 लभते राजन्मेघे स्नात्वातजा
 कर्वा पितामहः कार्तिकस्य
 त यत्स्नानंमासे मासि विशे
 प्रतः कृत्वादिनियमानोच
 चादमान प्रमाणतः आभ्या
 कार्तिकादि स्नाने सौरचान्
 यो विकल्पनानुष्ठाने तत्रचो
 दयपि हिविधं तथाचविस्
 दर्शवा पोर्णमासीवामारभ्यस्ना
 नमाचरेत् प्राणमहाविशि
 त् मकरस्य दिवाकरे दर्शदर्शो
 न्न योगसंवापि

नीप्रतिपदे पोर्णमासीतदिति
 समवेधिनी प्रतिपद मास्यवि
 शक्तिथि नारायणोपाध्याय
 स्तु दर्श पोर्णमासीति प्रवेति
 नुसकल्पपर मिति तत्र सौरक
 त्पराशरहोत्रः कार्यः संक्रांति
 विहिते कार्यो संक्रांतिः परिकी
 र्तिता मासोत्तेव अंतरस्मिन्
 रवि राशि स्थिति स्या इति
 गारुडात् ततश्चाकृणोदयका
 ले मज्जने कृत्वाचस्य उदय
 त्वः अंतस्तदित्युच्यते यद्येव
 शाखेमासि शुभकपते शुभक
 तिथावारभ्य मेघस्य रविव्यात
 त्पराशर शुभक गोत्रः श्रीशुभ
 कदेवशमो श्रीविस्र प्रीतिका
 मः प्रान्तस्नानं महं करिष्ये इ
 ति गंगायात् यद्दं प्रस्तुत ग
 वी लक्ष दानजन्य फल समफ
 ल प्राप्तिर्कामोविश्रु प्रीतिकामो
 वा इति सकल्पयथाकृतिविधिना
 स्नायात् प्रतिदिनं सेकत्येवशा
 रभ्य मेघस्थरवि यावत्पराशर
 मिति नवकृत्वाकिंत मासीत्यन
 न्तरे मेघराशिस्थ रवो इत्यधिक
 वक्तव्यं चांदे त मास्यनेतरे शु
 क्तपक्षेतिपदि तिथावारभ्यर

नमित्स्वनीयं प्रतिदिनसेक दिने यदृशीति युवेतीतिवृत्ते
 येन्तारभ्य प्रत्यहं मितेननव च विप्रवहये भविष्यत्यने
 कृत्यं एवं कृत्यप्रतिपदामेडु प्राणमतीते चोत्तरायणे इति
 हनीयं एवं मासोत्तरे चोदः तप्राणपतर कालपरं दिनवृ
 तीये संकल्पाकरणो फलदा तोत्तरायणादि विहित विषा
 निमाह भविष्य प्रयोगा सक ति देवादीनांरावि प्रविष्टभा
 अत्रविना राजन्यकिंचित्कर गस्यापि प्राणत्वं रात्रिसंक्रमे
 तेनरः फलेचात्प्राप्तके तस्यथ त देउ नूनप्रथम यामहया
 मस्याईतयो भवेत् मरातो म्येतेर तद्विवसीयशेषयामह
 वे यो ददाति हि मेघादे प्रा ये प्राप्ते देहयादकमप्यरात्रे
 कूनमुच्यन्तिनान् पितृनुदि तद्विवसीय तिथि रभेदेतत
 श्रविष्टेभ्यः सर्वेणपैः प्रच्यते दिवसीय शेषयामहयप्राप
 विष्टेभ्यः पाडेकास्तुत्रे पितृभ्यो भेदेत तद्विवसीय शेषयामह
 विष्टेव शुभं पितृभ्यः पितृनु ये प्राप्ते परदिवसीयाद्ययाम
 दिष्टप अत्र विसृष्टस्य । अयने हयंच तिथ्यभेद भेदयोर्देति
 कोटि शुभाति लक्षं विस्वय पायने तद्विवसीय प्रायया
 दीपुच यदृशीति सहस्रतपः महयं उत्तरायणे परदिवसी
 प्रीत्याश्रदाहते शतमिडितये याय यामहयं दंशधिकशेषा
 प्राणमसरस्वन्त दिनतये विप्र देवावि सेकमणो परदिनायया
 वे शतसाहस्र सा कामा वैष महयं संक्रांतिमणोतदिनदे
 नन्नके इति मस्यप्राणोक्त दिनस्य रात्रि देदे रात्रे यवस्ये
 शतसहस्रगणिततत्कर्मफ ति संक्रांतिस्नानमावशक शुनि
 ल जनकत्वेनविवत्ताणीयता ह सेकमणोतदोष शान्त्यर्थ
 मेघादाविमपि विप्रव संक्रा भुक्तरीज सलिलेन सर्वोष
 तिप्रत्पकालपरं अमथा काल धि जनेनच स्नानेविमपृननेत
 हयकल्पनापतेः यवरायोपितथा अत्रनपः संक्रातिकालपवसी
 संक्रमेणाप्राणकालस्तदिनसेक तैल मास वर्म इंदुतयेःमावा
 मणकत्त

स्वायं दिनतये तिथितये।
 आकामावेष आषाढकार्ति
 क वैशाख पौर्णमासी ३ ततः
 कृततन्नादिः प्राप्ताव उदे-
 मारं ब्राह्मणं गंधपुष्पाभ्यां
 जयित्वा जल चरास्त्रितशक्तं
 अ जल चरास्त्रितशक्तं भोजन
 मः इति हजयित्वा ब्राह्मणं
 स्तेजले दत्वा वदे संशोसवाम
 हस्त सदा कृशत्रय तिलजल
 मादाय ओम् तत्तदित्युच्चार्य
 ओम् अद्यामुके मास्यामुकपते
 : मुकतिथौ मराविश्व संक्रा-
 न्ता अमुकगोत्रस्य पितृ मुक
 देवशर्मणाः सर्व पापविमु-
 क्ति कामः यतान् जलचरा-
 न्वित शक्तन्विष्टदेवताकान्
 अमुकगोत्राय मुकदेवशर्मणो
 ब्राह्मणाय तभ्य महेसम्यद-
 दानीति ब्राह्मणं हस्ते जले द-
 द्यात् ब्राह्मणं दत्तिगाहस्त
 तलमणभागाप्रेयतीर्थेन गेमि-
 नेन गरीत्वा सस्तीत्युक्ता गार्ग्यो
 कामस्ततिच पठेत् जलचरा-
 न्विताः शक्तन्विष्टदेवताकाः
 इति वदेत् ततो दत्तिगाहयात्
 यथा ओम् अद्योत्पारिकृतैतजल
 चरास्त्रितशक्तं कर्मणाः

विष्णु शिवात्मकः । अस्मिन् मास्यांत चोरकलिपुंगवस्य
 दानात्सकला सम सत्समनो पुण्यभास्त्रतिथयो पुगाया
 रथाः इति मंत्रलिङ्गान्नोपयुक्तं तत्र विष्णुताः तत्र वैशाखा
 फलत्वे हेयं कृत्यचित्तमणौ द्युः पौर्णमास्यां पव तथैव
 मस्तरे निस्वपत्राभ्यां योः न्ति तिथिकृत्याभिधानात् सुव्य
 मेयगते रौ अपि रोषान्वित वाचित्वाकारिके नवेमेः इतीति
 स्तस्य तत्तकः किं करिष्यति ॥ सिद्धोऽमुक्तपतइति यथेयात्
 उत्तमार्द्धं मेयस्य च विधेयं प्राप्ता प्रशंसा माह विष्णुपरा
 जनास्त्रिपुण्यं विषजं भयं इति गा पत्ता पुगायाः कथिताः ५
 सस्वत्तरप्रदीप पादः ततश्च राशेः स्नेतशापा स्तिष्ठयश्चत
 मेघस्य रविस्थिति काले मस्त सः उपलवे चंद्रमसो रवेति
 र निस्वपत्रद्वयं भक्तयेत् भ यण्युक्ता सण्ययन द्वयं च पा
 विष्णे यामुक्ता नरशाहं नवे नीय मण्यत्र तिलेभ्य मित्रं द
 शावेमासि वैतिथिः तृतीया घातिहभ्यः प्रपाना मनुष्यः ॥
 सात्तयाख्याता गीर्वाणोरपि आहं कृतं तेन समाः सहस्रं
 वेदिता योः स्यादराति करका रहस्यमेतत्तिथेरा चदेति उप
 त्तिरिवाज्ञ समन्वितान सया सवे ग्रहाण देवीपराणां
 ति प्ररुषा वीर लोकात्वेस्ममा पुगाया वर्षद्विष्ट सप्तमी
 तिनः वाज मत्र हेममालि पार्वतीप्रिया रवे रुद्रयमी
 नः सूर्यस्य ततो जल मत्र स सेते नतत्र तिथिपुगमता
 मन्विते राने सूर्ये लो गमने अतयत्तृतीया माधिकृत्यत्र
 फले दानाउष्ठानं श्ववत् ३ द्यपराणां तस्यां कार्यो यवेदो
 द्यपराणां वैशाखे मुक्तपते मो यवेदिसंमवयेत् यवा
 तत्तृतीयायां कृते पुगं कार्ति दद्याद्विनातिभ्यः प्रयतः प्राणा
 केमुक्तपते च वैशाख नवेमे येयवान् हस्तयेच्छंकरं गंगा
 : रनि अथ भाद्रपदे मासि चैलासेच हिमालये भगीरथं
 योदश्यांत हापरे मावेतपौर्णि नपति सागराणां सखितदं ॥

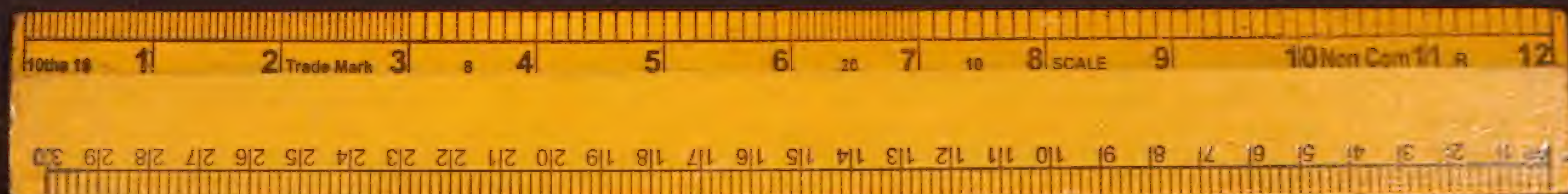
ह्लां दे वैशाखस्य सिते पते विसृजने उपवासोत्तर वि
 तृतीयाक्षय संज्ञिता तत्रमा धानात् अथ यवात्रयादे।
 लेपयेद्द्वे लेपने रतिशोभः तत्र वैशाख शुक्लपक्षे जज्ञा
 नेः मोजगत्राय ॥ नि मुकेतर वारे नंदा रिक्ता
 अमत्रापि तथाच जगत्राय योदशीतर तिथौ जन्मवेदा
 त्वानमधिकृत्य भविष्ये सम मवेद जन्मतिथि जन्मनक्षत्र
 स्वर फलं गजत्रयमोकार्तिके त्रयपंचमतारा त्रयेतरेषु पूर्व
 तथा संवादोचमासत्रय क फल्गुनी पूर्वभाद्रपद पूर्वाषा
 ले भवेत् मन्वाद्यस्त भ छा मथाभशापश्रवाद्तरन
 विष्य मास्ययोः अथयक्य तत्रैव यवश्राद्ध कर्तव्यं तच्छे
 ज्ञानवमे द्वादशी कार्तिकीत स भोजनेन पुतादृग निषिद्धा
 या तृतीया वैशमासस्य तथा या विष्वक्सेकं तो अत्यन्तती
 भाद्रपदस्य च फाल्गुनस्याप यायाच विशेषतः कर्तव्यं वैशा
 मावास्यापोषमेकादशी तथा खानरकराणो ज्येष्ठ शुक्लपक्षे
 मावस्य सममी आवासायाष्ट श्रावाद् शुक्लपक्षेच हरिशयने
 मी कृष्ण तथाषाढस्य पूर्णा तत्र कर्तव्यं इति कृत्यतत्तं अ
 मा कार्तिका फाल्गुणी चैत्री जे यवैशाख मासस्य ये कार्तिक
 स्त्री पंचदशी सिताः ॥ व्रतपरा ये माव परिनिष्ठिताः
 मन्वेतगादय स्वेता दत्तस्या ये वैशाखे व्रतासक्ता स्त्रियांत
 तयकारिका अमावास्याष्ट हः सदा हरिः सर्वेषां भव मा
 मी व्यतिरिक्ताः शुक्लाः उपक सानां वैशाखः प्रवरः स्मृतः पु
 मोपसंहारयोः शुक्लान् कीर्त राहरिमुखे राजन् अत मेतत्र
 नात् नारदीये वैशाखे शुक्ल संप्रायः तत्र स्नानं नपो रोषः
 पतेत द्वादशी वैलवी तिथिः आहं दानादि यत्कृते तत्
 तस्याशीतल नोयेन स्नापये सर्वे भूपति अष्ट सप्त मत्तय
 केशाव शुचिः इयं पिपीतक मुच्यते पकतः सर्वतीर्थानि
 द्वादशी नात्र पुमादरापता सर्वयक्षाः सदस्तिष्णाः भूप वैशाख
 तत्र

की

मासाय कोट्यंशेनपि नो स। त्वान्ताविश्वहृन्मादंभ मात
 माः मेरुतत्मानि देमानि स। र्ववर्जितः इप्सितानुलभतेका
 र्वदानाननि चैकतः पकतः स मान् श्रीविश्वो इप्सिता भवेत्
 र्वदा भूप माथवे माथवधियः अद्विज्ञो वा कृतज्ञो वा मित्रः
 असेत्त्वानिच पापानि वृजन्मा स्त्रीविवातकः नियमेन नयेन्मा
 र्जिता निच निमेषादेन राजेद संसृक्तः सर्वपातकात् पातका
 विलयं याति माथवे ॥ नामेक मेव प्रायश्चित्ते विदुषं
 वैशाखे मागतं दृष्टा धित् याः सर्वपाप सपुद्गतो नात्रका
 एतामुत्सवो भवेत् पुत्रो निय यविचारणा वैशाखे स्त्र्यापि
 माचर्य अस्मभ्य मुदरिष्यति ॥ नालोकाः श्रीविस्व सेवनात्स
 आगतं माथवे दृष्टा केपते काः पाप न तेषा मतिमत्रिद
 तापापसेचयाः अस्माकं नाश लोके परस्व सर्वसद्वर्तनेवि
 कालोयं भूपते भुवगतः ॥ धिवत्सर्वपापरिशोधनं चोदा
 वैशाखे परमं मासे माथस्येति यगाचविधिना कृच्छ्रं वैवाति
 दधिये नियमेन समाचर्य न भू कृच्छ्रकं प्रापतेनाभिगमनं
 यो जायते नरः मनुसा संस सर्वपापप्रनाशनं देवताभ्यर्च
 रेयस्त नियमे माथवादेव । नचेत तथेवा तिथि सेवने क
 एयते पातकैः सर्वैः प्राक्रेणस्य दधिपेणाचरिते वाग्मनः क
 दमेभ्यते ॥ वचसा योवदे यकर्मभिः संश्रय तेत ऊर्व
 रूप वैशाखे माथवधिये । त माथवे नियमे नराः समा
 अहं समाचरिष्यामि सगच्छेद्दृष्टा चरंति येमासेमाथवे कृतवुभयः
 ताः पुत्र यः समाचरते भूपनि सदा प्रीति मना स्त्रियां श्रीकृ
 यमेन त माथवे सविश्वो रूप सो देवकीसुतः सानारीविय
 मासाय विसृजना सह मोदते ॥ वा भूत्वा माथवे नियमे चरेत्
 नियमेन समाचर्य एकादमपि कृतायुत सख्यं नयते परमं
 भूपते पितर स्तारिता स्ननः पदे पुत्राणापीद किं कार्य येन
 यास्यति परमां गतिं तस्मिन् नाचरितेन्यै वैशाखे पुत्रान्

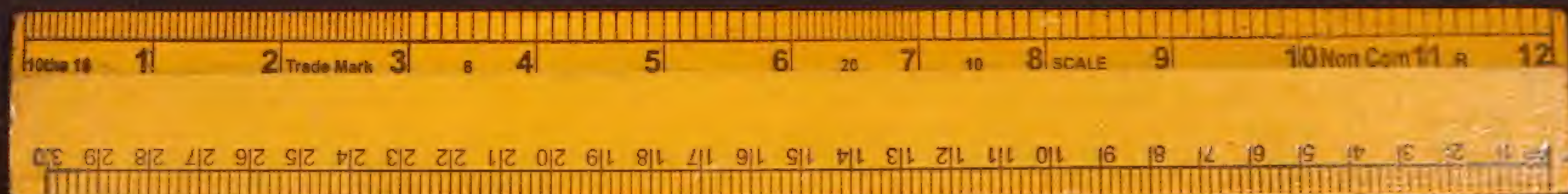
कात्तारी यथा हरिप्रिया यो विशेषकेशवप्रि श्रवतेन वि
माधवेर्वेदान्न गोविंदो घन्तं तं विद्यानिकयात्मनो
पवलभं नतस्य वियते संख्य यतिश्च विथवा चैव विशेषेणा
एजनस्य फलस्य वैभवस्य वनाश्रमी वैशाखे वरकयाति
तथर्मस्य पारं गते यदीच्छ हारुत्वा नियमे नरः तस्मादा
सि नरेद माधवे मासेनिय जनप्रयत्नेन कुरुत माधवव्रते
मेन समाचर किंकरिष्यति पसावरणा मोक्षेण हरिस्तथाभ
सांख्येन योगेन नरनाय सु विष्यति तावद्भर्जति प्राणानि
किं मिच्छसि चेदान्नमाधवे स्वर्गे मर्त्ये रसातले यावज्जाया
माधवेऽर्थ्य अभूत संभवेति राजेद माधवो माधवप्रियः
जन्तुप्रति ग्रह सम्भवतस्मा अनुमात्रत यात्किंचिद्विद्वति
पेहंस्तेष्वानिममधवे नियमे च माधवे कालवा यदिवाका
कृते रणे यदि विपुं नेतेन ले कोटि कोटि युगा भवेत्
मिच्छसि नरापि य नियमेन यथोदधीना राजेधत्तयो नेवोप
तदाविमोऽप्रिय माधवमाच पद्यते तथैवमाधवे मासिनस
र यदिमासारिके इतिहेतु ये प्राप प्रापयोः नाचारि धर्मा
मिच्छसि भूमिप तदानियम चरणान माधवे नारापितो ये
मास्याय माधवे माधवेभन पुरुषप्रधानः येन श्रुता भूय
रान्य भोगाश्च विपुलान् ए कथापुरारे स्तेषा दृष्टान्नसत
इ मित्रादि संपद यदिच्छसि राधमानो नपीउयति ग्रह रा
तदाविमोऽप्रिय माधवमाच तसा गाणा यत्ताः पिशाचोरा
तत्कमिच्छसि राजेद नमस् भूत दानवाः या माधवे मासि
तु नरादिके भयंयदितदा नरेदवयं भुवं सुरारे व्रतमाच
विमोऽप्रिय माधवमाचर ये नितर इति पाद्योन्नखरे वै
नाचरितं मासमाधवे पापउद्वयः प्राखमाहान्पकथने १६८
वरकात्र निवर्तन्ते दायाः को श्रध्यायः ॥

वैशाखी स्त्री वैशाखमासस्य ता शुभ प्रकोपे अपि उपचा
शुर्णिमा यथा विशाखातार रपनायताः उत्तमः यथा व
कायुक्ता वैशाखी शुर्णिमा चत्तः प्रात सुदीप्त पल्लव
भवेत् इति श्रवत्तावली तत्र शाः शोणारविंदप्रियं नोचै
तत्र तर्पणफले वैशाखीसु जेत्यति नमिते विततेर
पुत्रस्य यमा गोराना यदिवा क्राति वीदीनवा तस्यापोत
कृष्णान्नितोदेण संप्रतान मुपत कित्पुनक धानक
प्रीयतो धर्मानेति पितृदेवो पोतयुतिः कोतः केवल मानते
श्च तर्पयेत् यावज्जीवकतेपा नृपारसा युक्तास्तेन युष्मति
यंतत्ताणादेव नश्यति । प्रियायाः प्रकोपे यः प्रकोपम
यथापुनंच तिष्ठेत्त सर्गलोके भ्रातृवान प्रकटयति चेष्टया
नसंशयः इति तिष्णारितत्वे मनोभावे रज्जाति स मध्यमः
रक्तपुनर्नवा इति राज नि यथा श्रांस्यद्यपि हास्यवर्जि
हंरः ॥ तमिरं लास्यन रोन वचो नेत्रे
वैशिकः पुं विविधनायकांत शोण सरोष कोति रुचिरे
गंतनायकविशेषः यथा मृ कापि तृणं स्पीयते माला
गारस्य उभय सायत्ताजाय याः करोगायमो नकविकारं
कोपि निरूप्यते । सच विविध भः ऊचाभोजयोर्धूपः ऊतल
यति रूपयुति वैशिकश्च वर योराणीउ सतवाः सायतनो
वेप्रणभोगोपरमिको वैशि दृश्यते भयंरुपा लजा म्भूयः
कः यथा कांची कलकाणि कामक्रीडायामकृत कृत्या
तकोमल नाभिकांतिपारावत कृत्य विचारोऽयमः यथा उ
धुनि विविधित कंठपानि उ रयति इतिनेव यमलजावच
द्रात नोचन चकोर मन रंगमा करुणा नच कोपिभीतिलेश
सास्यहे कमपि वारविलास वृजत वृजलकायकोमला
वत्याः वैशिक स्तुतमध्यमा मापुव रपि तस्यकरेण सा
धम भेदाविविधः । इति तेषयाः मानीचतरः प्रभुः प

वात भवति मानी यथा वा स्त्रीकागत इतिभावः । इति
 हाकृत परायागं तवचोव- ज्ञादीशी सामान्यलक्षणम् ॥
 ज्ञापयेयं मनःश्रुतावाचमि वैशिष्टिकः पुं कणादनुनिह
 मा मयास विनयवाजाहसिः तदर्थनशास्त्रेता तस्ययोगः
 प्रस्थिते प्रातर्बक्रविलोकने ज्ञेयः २ इति हेमचन्द्रः ॥
 परिहृतालापे विवृतामनेषा कणादनुनिहृत रणनशास्त्र
 तोषो नियते यतेति कृपणा विशेषः सत विशेषपदार्थनि
 वामभुवो दृष्टयः वाक्केषाद्यो रूपकयुग्मः प्रसमतेत्यापर-
 य समागमश्चतुरः वचन शनमततल्य अत्र जगतःका
 व्यंग्य समागमो यथा तमो शां परमापुष्येयं निरूपिते
 नराते हरिदेतएले कालेति इह त्वलुनिविल प्रेतावन्नि
 शायास्तवनिर्गतायाः तदे गप्रतिहृत वेदनीयतया निरिति
 नदीनां निकटे वनानां वृदे लात्स संवेदन सिद्धे इति
 त प्रातोदरिकः सहायः चेष्टा हासत स्तनोपायं निजातः
 व्यंग्य समागमो यथा कांते परमेश्वर सात्तात्कार मुपाय
 कनक जम्बीरं करे कमपिऊ माकलयति यराचमवराका
 वेति अगार लिखिते भानो शो देष्टयतीर मानवाः तदा
 विनु मिहमुखी ददो इतिर शिव मविताय इःखसातो भ
 समंजो ॥ विष्णुतीत्यादि वचन निचयश
 वैशिष्टं स्त्री विशिष्टत्वं त माणपाते परमेश्वरस्य सात्ता
 तसंबन्धपदार्थः विशिष्टधी कारश्च अवाग मत्तन भावना
 नियामक इति यावत् यथा भिभोवनीयः यदाह अगमे
 विशिष्ट वैशिष्ट्यायभुपग नानुमानेन ध्यानाभ्यासवृत्तेन
 मुनादः इति शिरोमणिः दंड च त्रिधा प्रकल्पयन् प्रतीत
 संयोगवान् इति प्रावोधान भते योग मुत्तम मिति तत्र
 विशिष्ट वैशिष्ट्यावगाही मनन मनुमानाधीन अनुमान
 त्वत्त कपोत न्यायेनैव तत्त च व्याप्तिज्ञानाधीन व्याप्ति

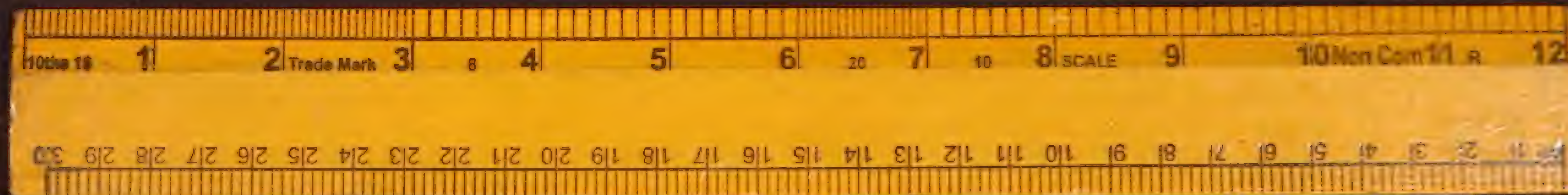
ज्ञानेच पदार्थ विवेक सापेक्षं प्रतिग्रह धर्मविवेकः द्विती-
 अतःपदार्थ वृत्ते अयातो येचातराग्रमोचित धर्मेनि-
 धर्म व्याख्यास्यामः इत्यादि रूपां तथाविधे सममे गुण
 कायां दणालक्षणं कणाभ समवाय प्रतिपादने तत्रापि
 लेणभगवता व्यवस्थापि तत्रा थमे उदि निरपेक्ष गुणप्रति
 क्रिकदयात्मके प्रथमेऽध्याये पादने द्वितीये तत्सापेक्षग
 समवेताशेष पदार्थ कथनम णा प्रतिपादने समवाय प्रति
 कारि तत्रापि प्रथमाक्रिके पादनेच अष्टमे निर्विकल्पक
 ज्ञानि सन्निरूपणं द्वितीयाक्रि सविकल्पक प्रत्यक्ष प्रमाण
 केजाति विषयो निरूपणं चिंतने नवमे उदि विशेष
 आक्रिक दयात्मके द्वितीयेभ प्रतिपादने दशमे अष्टमान
 तदिकाल लक्षणं तत्रापि प्र प्रतिपादने तत्र तदेषा त
 अमाक्रिके भूतविशेषलत्त- लण परीक्षा चेति विविधास्य
 णा द्वितीयेदिकाल प्रतिपा शास्त्रस्य प्रवृत्तिः इति वैशे
 दने आक्रिक दयात्मके तृती यिकप्रत्यविवरणं ॥
 ये आत्मांतराणां लक्षणानां वैशेषः पुं ब्रह्मरुदेशजात
 आत्मात्मलक्षणं प्रथमे द्वितीये तृतीयवर्गीः तस्यार्थः अ
 अंतःकरणा लक्षणं तत्राप्या वाः १ उरुजः ३ अर्थाः ४ भू
 तलक्षणं प्रथमे द्वितीये अ मिष्टक ५ विट् ६ इत्यमरः
 त्रःकरणा लक्षणं आक्रिकद दिनः ७ इतिजटाधरः भू
 ययुक्ते चतुर्थे शरीर तदुपयो मिजीवी ८ इति प्राज्ञात्ताव
 ति विवेचने द्वितीये शरीर ती व्यवहृती ९ तार्तिकः १०
 विवेचने आक्रिकदयवति प वणिः ११ पणिः १२ इति
 चमे कर्मप्रतिपादने तत्रापि राजनिर्वृतः सत्तहीपे अस्मै
 प्रथमे शरीरसवधि कर्मचित ता ऊह्ययनः शास्त्रलहीपे
 ने आक्रिकदय प्राप्तिनिषे वसंथरः ऊपाहीपे अभिषक्तः
 आत धर्मेनिरूपणं तत्रापि प्रथ क्रौवहीपे इतिताः १ प्राक
 मेराव

हीये दानवतः प्रकृष्टीये शस्यानां सर्ववीजानि पयसा
 सर्वे पकवर्णाः इति भागवत् सत्सरी भूतिः नच वैश्वसत्ता
 मतः अस्पृशास्तनिद्रपित मः स्यान्नरेस्तेययश्च निद्रि ॥
 धर्मा स्वयः अध्यायने १ यत् वैश्वे रत्तति नायेन रत्तितयाः
 ने २ दाने ३ रत्तितो जीवि कश्चन इति पात्रे स्वर्गावेदे
 काः कृषिः १ मोदता २ वा वार्ताविभागः ३५ अध्यायः ॥
 णिजा ३ ऊशीदे ४ अस्या अग्र्यश्च दान सभ्ययनयतोय
 मास्ययः ब्रह्मचर्यं १ गार्ह मः तत्रिय वैश्वयोः ॥
 स्या २ दानप्रस्था ३ नस्य देः स्तथा सत्रियस्य कृषि वैश्व
 लत्तगादि यथा विशाया स्य शस्यते स्यान् मेदे तत्रि
 सुपशुभ्यश्च कृष्यादानरु याणां संगामेवपलापिनोचै
 विः श्रुतिः वेदाध्ययन संप श्यानां मारुते स्यान् स्वयमेव
 नः सवैश्व इति संस्तितः वै नुवर्तते इति गारुडे ६५ अ
 शस्यच प्रवत्तामि यो धर्मो ध्यायः ॥
 वेद सस्मृतः दान मध्ययने वैश्वपास्त्री वैश्वपत्तातिस्त्री तत्त
 शोचं यत्तश्च धनसेचयः ॥ र्थायः अर्थाणी २ अर्था ३
 पालयेच्च पशून् वैश्वः पितृव इति जराधरः ॥
 इमे मर्जयन् विकर्म तद्दे वैश्ववाणाः पुं ऊवेरः ॥ ३२
 दन्तकर्म यत्तसमाचरेत् ॥ मरः ॥
 रत्तया सह तेष्वां वै महत् वैश्ववाणालयः पुं वटवृत्तः
 सत्तमवामुयात् प्रजापति इति देमवेदः ऊवेरप्रवीव
 हि वैश्वाय सृष्टा परिदे प्र वैश्ववाणावासः पुं वटवृत्तः
 जाः तस्य वृत्तिप्रवत्तामि य इति जराधरः ऊवेरप्रवृत्त
 च तस्योपजीवने घत्तामे वैश्ववाणादयः पुं वटवृत्तः
 का पितृदेहेन शताचमिषु इति रत्तमात्ता ॥
 न भवेत् तस्याच सप्तमे वैश्वदेवः पुं विश्वदेवसेने
 जागं तथा मृगेकतत्तवे रमादिः यथा ब्रह्मवा

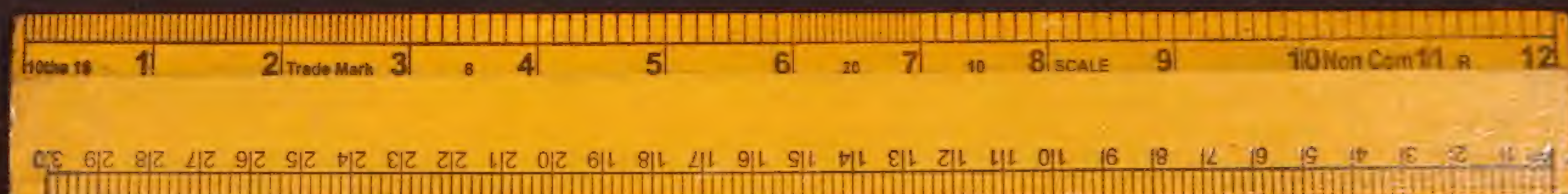
वैश्वदेवं प्रवत्तामि होमत्तत्ता स्वाहा आत्मकृतस्येनसोः
 अतमे पयस्ताम मधि पयसा यजनमसि स्वाहा यनसः प
 कृष्याद मधि प्रतिपामि हरे यनसोः वयमनुमसि स्वाहा
 यमराचो गच्छतरिप्रवाहः ३ यच्चार मेविद्वा अकार य
 देवाय मितरो जातवेदा देव चाविहो सस्यसर्वस्येनसोः व
 म्यो देव वरत प्रजाननो यननमसि स्वाहा अग्रयेति
 पावक वैश्वानर इद मासने धिक्ते स्वाहा सूर्याय स्वाहा प
 श्वनीगर्भं संस्तुतेः नेजो न जापतये स्वाहा वनस्पतेयेसा
 योमराजस्यजपुक्तो सिप्र वै रा अद्राः स्वाहा गोषधिवन
 स्यान् प्रतियोग्यामि वैश्वो ष्यतिभ्यः स्वाहा गराय स्वाहा
 नरो अर्भये प्राणात् पराव देह देवताभ्यः स्वाहा वास्तुदे
 तः अग्निः नः सुसती रूपे वताभ्यः स्वाहा इन्द्राय स्वाहा
 धेदिवि एष्टाग्नि एष्टिया एष्टा इन्द्रपुरुषेभ्यः स्वाहा यमाय स्वा
 विष्वा गोषधी राविवेश वैश्वो हा यमपुरुषे स्वाहा वरुणा
 नरः सहसा एष्टेतिः स वोग्निः यस्ताहा वरुणापुरुषेभ्यः स्वा
 वि दिवा सर्वस्मात् नक्तं मे प्र सोमाय स्वाहा सोमपुरुषेभ्यः
 जापतये स्वाहा सोमाय स्वाहा स्वाहा ब्रह्मणे स्वाहा ब्रह्मपुरुषेभ्यः
 वृद्धस्पतेये स्वाहा अग्नी सोमा स्वाहा विष्टेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा
 भ्या स्वाहा इन्द्राग्नीभ्या स्वाहा सर्वेभ्यो भूतेभ्यः स्वाहा दिवाय
 धावा एष्टिवीभ्या स्वाहा यत् नरये स्वाहा इन्द्राय स्वाहा वि विभ्यः स्वाहा रक्षाभ्यः स्वाहा
 न्रये देवभ्यः स्वाहा भूः स्वा सथा पितृभ्यः स्वाहा यभूताः
 हा भुवः स्वाहा स्वः स्वाहा भुभ प्रचरेति दिवा चरेति दिवा
 वा स्वः स्वाहा देव कृतस्येनसोः वरमिच्छतो भुवनस्य मध्येने
 वयजनमसि स्वाहा मनुष्यक भ्यो वलिप्रष्टिकामो द्वापि
 तस्येनसोः वायजनमसि स्वाहा मधि उष्टि उष्टिपति देवात
 पितृकृतस्येनसोः वयजनमसि श्ववाजल पतित वायस्येभ्यः

३२

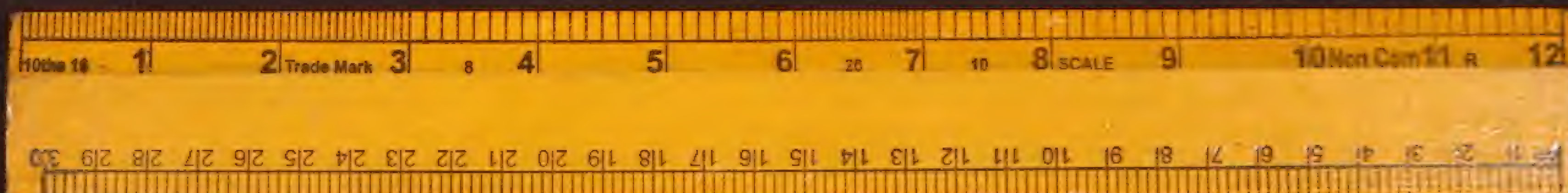
इतिगारुडे वैष्णवेतविधिः नामकारणं यथा तथापि रति
३५५ ग्रन्थायः तस्मिन्योगो यः
या शर्वाभिमुखः प्रविष्टो यः
ती कृशस्तः कृशस्तोप
विष्टः कर्ता कृताक्तं कृपाक्तं
तेवाक्तं मत्वाक्तं अत्रेयामात्रे
वाफलेनने वाजक्यात् य
याजले जे भूः स्वारा जेभुवः
स्वारा जेभुः स्वारा जेभुभुवः
स्वः स्वारा जेदेवकृतस्मैनेसा
ः वयजनमसि स्वारा जेपित्त
कृतस्मैनेसाः वयजनमसि स्व
रा जेमनुष्यकृतस्मैनेसाः वय
जनमसि स्वारा जेग्राहकृत
स्मैनेसाः वयजनमसि स्वारा
जे यदिवाच नक्तं चैनम्यक
म तस्यावयजनमसि स्वारा ।
जे यत्स्वपेतसु जाग्रतश्चैन
म्यकृतम तस्यावयजनमसि स्व
रा जे यदिहोस आविहोस
अनम्यकृतम तस्यावयजनमसि
स्वारा जे पनसः पनसोः वय
जनमसि स्वारा जे शुभये सि
ष्टिकृते स्वारा जे शुभयेन म
क्यात् इतिवैष्णवेकम इत्या
दिकप्रयोगतत्वे वैष्णवः ३
अग्निः विचकृतः इत्यमरः न

हेमचंद्रः ॥ तस्य संसर्ग मात्रेण सतेती
वैष्णुं स्त्री पिष्टं ॥ इत्या
दिकोषः योः वायुः ॥ तस्य संसर्ग मात्रेण सतेती
विष्णुः इति संक्षिप्तसारोपा
दिहृतिः ॥ तस्य संसर्ग मात्रेण सतेती
वैष्णवं स्त्री रोमभस्म इति
शब्दरत्नावली विष्णुसंक्षेपिनि
वि वैष्णवः ३ विष्णुपासकः
विष्णुभक्तः तत्पर्यायः काव्यः
१ द्वारः १ तस्य लक्षणा माहा
त्मादि यथा फल संधानर
दिता विष्णुभक्ताश्च वैष्णवाः
मत्प्रीतिभक्ति कासा सेसवे
रा सर्वकर्मसु गुरुवत्ताविष्णु
मेवो यस्यकोर्ण प्रविशति जी
वन्मुक्तं वैष्णवंतं वेदाः सर्वे
हेतुचि पुरुषाणां प्राप्ते पूर्व
पैतृकं च प्राप्ते पूर्व पैतृकं च
प्राप्ते पर मातामहस्यच प्राप्ते
मातरं मातृमातरं ॥ म
मिनी आतरं चैव भागिनेयं
मातरं शुभ्रं च शुभ्रं चैव
रुपंती गुरोः सुते गुरुचत्ता
न दातारं मित्रं च सदाचारिणं
भृत्यं पित्रं तथा चेदी प्रजाः
स्वाश्रम सन्निधौ उद्देरदात्स
नासाहं मनुष्यदण मात्रतः म
अथदण मात्रेण जीवन्मुक्तोभ
वेनः

ध्यायः अथ वैभवधर्मः ततः तदेव पावनं लोके तदिह वै
कर्तव्यं पंचविधस्य यथा विशेषयेत् एजाव पंचधा
श्रीपार्वत्यवाच वैभवानां च ज्ञातासो भेरान् पृथाउभवे
यहमे कर्माणि तस्य तदहः अभिगमनं सुपादानं योगः सा
यत्कृत्वा मानवाः सर्वे भवोभो ध्याय एवम् इष्टाः पंच प्रकाराः
दयौ भवन्ति वै ईश्वर उवाच । क्रमेण कथयामि ते तत्राभिरा
अथ हारणां शुद्धिं वैभवानां च मनं नाम देवता स्थानमार्जनं
होमं ते गृहोपसर्गानां च त उपलेपनं निर्मल्यहरीकणामे
यानुगमनं हरेः भक्त्या प्रद वव उपादानं नाम राधे प्रथा
विष्णोर्वाच पादयोः शोधनं पुनः दिव्यं यथा १
॥१॥ पुनार्थपत्रं प्रथमाणां भ इष्टा नाम हि चेष्टादेः एजनेव
ज्ञेयो तोलनं हरेः कथयोः सर्व यथार्थतः ३ स्थायायो मंत्र
सुद्धीना मियं शुद्धिं विविध रजस्य अर्थं संध्यानां जपः
ते ३ ४ तत्राभिकीर्तनं वैवर्ग सूक्तं स्तोत्रादि पाठश्च हरेः स
गानां चैव कीर्तनं भक्त्या श्री कीर्तनं तथा तत्राभ प्राप्ता
कुसुदेवस्य वचसः सुविद्यते भासश्च स्थायायः परिकीर्ति
५ तत्कथा श्रवणं चैव तस्या तः ६ योगो नाम सुदेवस्य चाम
त्सव निरीक्षाणां । आचरणे ने येव भावना ५ इति पंच
नेत्रयोश्चैव शुद्धिं सम्पत्तिदो प्रकाराणां कथिता स्तवसूत्रे
चाने ८ ॥ १॥ २ पादोदकं च नि इति पादो पातालविदे ॥ ३
मार्त्यमात्माना मपि धाराणां ध्यायः अथ वैभवानां वाद्या
उच्यते शिरसः शुद्धिः श्रुतात लायं सायं प्रातः हिजातीनां
सहोः पुनः ११ आद्याणां य फलकं सुशानं तथा विस्
प्रथोद निर्मालस्य तेषां धने भक्त्या वशिष्टेन दिन पापात्
विशुद्धिः सादनं स्तस्य ज्ञाता मुच्यते ॥ अत्रे ब्रह्मरसो
स्यापि विधीयते ॥ १२ ॥ तत्र विस्वाः वादयन्नाम बोधयन् ।
पुष्पादिकं यच्च कृत्वा पादपुगा एवैतात्वातयो भुक्तं सा

ऋदोयै नलिप्यते कलाउं रां करनीयं हरे विषसावया
वर्तन्नाकारं मसुरं च सवल्क नमनाः श्रुताः हरिरेव सदा
ले तालं शुक्लात् वार्ताजं सेवो नातो यस्य मरुत्मानः
त्वारिहैसवो जनः वरायत्या लोकस्य जगदाराधो हरिभक्तः
कपत्रेण ऊंसी तिष्ठक पत्रयोः सउच्यते अनन्य निर्मात्यभ
कोविदार कदमेव न त्वादेदे जो भक्ता स्तः नन्य मानसाः
सवो नरः श्रवणो वर्तयेच्छ गोविन्दोपासकाये त नित्यं दे
क्तं दधि भाद्रपदे मजत उ वान्तरं विना अनन्य विधौणा
म्यत आश्रिते मासि कार्तिके नन्य हृदयोः नन्यसेवकः के
वामिषेयजेत इयं मनेव जे वले हरिसेवो ग सभक्तः पर
वीरं यद्विष्णो रनिवेदिते वी कीर्तितः सत्वे सत्ताश्रये सत्वे
जपरं च शाकं च प्रतदालव गुणां सेवेत केषां च योः नन्य
गातथा यदि देवाश्च भुज्यते तेन मनसा सात्वतः समुदा
तरातनामके सरेत कलाये द्यतः सर्वदेवापरित्यज्य नित्य
कं गायन्त्यानि शाकं च हिल भगवदाश्रयः रतस्तदीयमेवा
मोचिकां षष्टिकां कालशा यो सभागवत उच्यते विद्याय
कंच मुस्तके क्रयकं तथा । काम्य कर्मादीन भुजेदेकाकि
नवाणां सैव्यं प्रोक्तं वचावर नैरि सत्वे सत्वे गणोपेता भक्त्या
धि सपिषी येषां नृपसारावपे न सात्वतं विदुः सुकृतपाद
नसाश्च दरीतकी पिप्पलीजीर सेवायां तत्राभ श्रवणोपि च
कंचैव नागरेगकतिनिटी कद कीर्तनेव रतो भक्तो नात्रः सा
ली लवनी धात्रीफलान्यगुग्गुमे त्पात्सरणो हरे वदनार्चनयो
हरे अनेलपकं भुज्यते हविष्ये भक्ति रनिष्कारास्य सात्वयोः
९ प्रवृत्तते इति पादो पाताल रति रात्मापेता यस्य हृदयान
विदे ११ अथायः अथ वैभव तसमाजतः स्मृत्योकीर्तनी
नृत्तगाविशेषादिः साहात्म्यं यश्च आतव्यः पुन्यपवच यस्य
यभक्तानो यत्कार्यं यच्च तत् काविसु राधाया वैभवः समु

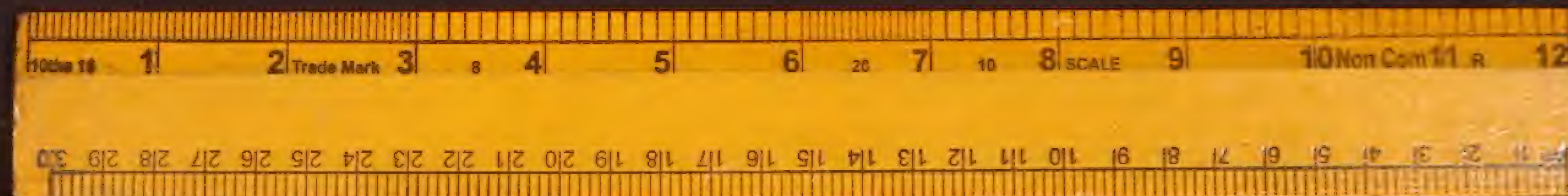

राक्षसः यथोक्तोपि संतुष्टः
समचितो नितेदियः दृष्टिपरा-
श्रयो लोके विद्याः साधुनि-
त्कः निर्वैरः सदयः शान्तो-
देताहंकार वज्रितः निरपेक्षो
मुनिवीतरागः साधुविहोष्यते
लोभ मोह मदक्रोध कामा-
दिदहितः सखी कृष्णविशर-
णः साधुः सहिष्णुः समदर्शनः
यदिमुपासना निते विष्णुः ये-
स्यस्यो मुने पूज्यो यस्यैकवि-
स्रः स्याद्विहो लोके सर्वेश्वरः
देवः सर्ववताराणां मत्स्यारी
नामुपासकाः तस्मै देवाग्र-
न्थाश्चैवैव स्तेन संशयः ॥
यदिष्टो रघुनाथस्त नमिहो
वामनो हविः यतस्मै च वर-
दादिदीप्तदेवः सर्वेश्वरः वि-
ष्णोरुपासको दास स्तन्मैत्रे-
ष्टु सदाशयः तस्माद् वैभव-
लोके विष्णुमेवापराधोपासा-
धी यथा यति नारीनान्येना-
नातिते विनाशगरीशे तथा
नन्यो यदि विष्णुमेवैवैवः सम-
चितो मुनिः पूज्यो गोविन्द-
रागाश्रयः सर्वभूतदयः कार्ण-
विवेको साधुरुत्तमः कृष्णार्पि-
तध्याना शरीर

बुद्धिः शान्तेदिय स्त्री सतसं-
दादिः आसक्तचित्तः अरागा-
दिभक्तिश्चयेर साधुः सतत-
रेयः कृष्णश्रयः कृष्णकथानु-
रक्तः कृष्णमंत्र स्मरति श्रुतनी-
यः कृष्णानिशा ध्यानमनास्त-
नन्योयो वै स साधुर्मुनिवर्षका-
मैः यस्यैष्ट श्रीभागवतेशास-
श्रीभागवान्तराः भगवत्पास-
मंनस्या भक्त्या भागवतश्च-
सः ये कृष्ण श्रवाणादृष्टी ये त-
च्छिष्टभोजिनः ये कृष्णोपासका-
नाका दासा स्तथाकीर्तिताः
इति पाद्ये उत्तरावरे ॥ अथापः
अपि च ब्रह्मोवाच ।
प्रदाध्यानेरपि ध्यातं देवै स्त्वन-
दि शक्यते सत्त्वं वैभव देवेषु
तिष्ठसीत्युत महत् ताना-
मात्रं मपि स्तामि त्तुष्टेत्वयि
किं भवेत् सत्त्वं वैभव संगेन
भ्रमसीत्युत महत् केवैव-
वाः कटभोर किं वा तेयोचु-
स्तां कथं तेषां तैसर्व-
त्सकशय केशव भगवानुवाच
वैभवानोल्लसन्तानि कृतको-
टि शान्ते रपि सम्पदवर्त्ते नृपा-
मिसेतेपात्प्राप्त सत्तमसत्ता

वैभवधीनो देवो वैभव पा-
लिताः अहं वैभवधीनस्त-
स्मात् अष्टैश्च वैभवाः ता-
मात्रं मपि ब्रह्मनिराय वैभव-
जने तिष्ठामि नाहं मय्यत्र वै-
भवो मम वांधवः कामक्रोध-
विहीना ये हि सा देव विवर्ति-
ताः लोभ मोह विहीनाश्च ते
जेया वैभवा जनाः अमल-
रा दयाश्रिताः सर्वभूत हिते
विद्याः सत्योक्ति भाषिणाश्च ते
जेया स्ते वैभवा जनाः पितृ-
भक्ता मातृ भक्ता ज्ञातिपोष-
ण तत्पराः धर्मोपदेशिनो ये
च जेया स्ते वैभवा जनाः स-
माने ये च पूज्यंति त्वोच मां च
महेश्वरे ऊर्वेति पूजा मतिथे
हेवा स्ते वैभवा जनाः वेद-
विद्यानुरक्ता ये हि ज्ञभक्तिरताः
महा नृपसकाः परस्त्रीषु जेया-
स्ते वैभवा जनाः एकादशीव्र-
तं ये च भक्तिभावेन ऊर्वेति ॥
गायंति मम नामानि जेया स्ते
वैभवा जनाः देवायतनकर्ता
रस्तुलसीमात्यधारिणाः रु-
द्राक्षधारिणो ये च जेया स्ते
वैभवा जनाः मत्पादसलिले

येषां सिक्तानि सक्तकानि वै-
मम नैवेद्य ममैति जेया स्ते
वैभवा जनाः शोचि चक्रंग-
पद्मे रंक्तितानि ममाग्रुथैः ब्रह्म-
येषां शरीराणि जेया स्ते वै-
भव जनाः काणयो अथ श्री-
वैष्ण तलसीपत्र मुनेम सतत-
रुपते येषां जेया स्ते वैभवा
जनाः दण्डानि तलसीमूला-
येचिन्तितिनरोत्तमाः सिचतित-
तसी ये च विज्ञेया स्ते च वैभवाः
तलसीमूलमृद्विश्च तिलकानि
नयंति ये तलसीकाष्ठ पंकैश्च
विज्ञेया वैभवजनाः गंगा
स्नानपराये च गंगानामपराय-
णाः गंगामादात्मवक्ता ये वि-
जेया स्ते च वैभवाः यात्रीफल-
सज्जा येषां गतेषु कमला-
सन यजति च तत्पत्रैर्विज्ञेया
स्ते च वैभवाः शास्त्रग्रामणि-
ता येषां गृहे वसति सर्व-
रा शास्त्र भागवतचर जेया
स्ते वैभवा जनाः समाजये-
ति ये नित्यं मम स्थानानि स-
र्वदा दीपयन्ति तत्रैव जेया
वैभवा जनाः श्रीसंमन्दि-
रे ये च ऊर्वेते नृत्तनं पुनः तत्रा

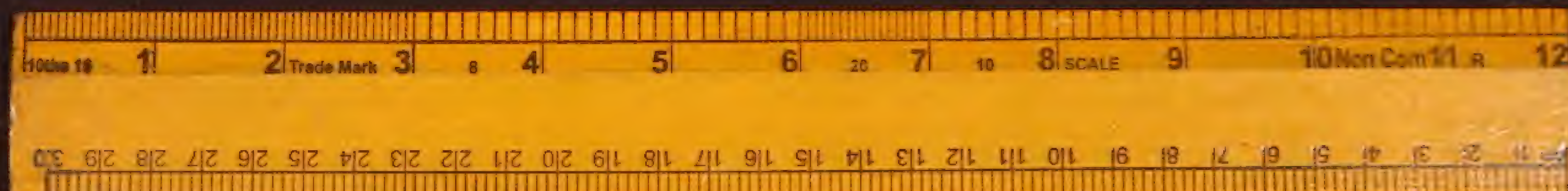
यनेव शोभां ज्ञेया स्तेवैः
स्मवा जनाः अभयं येव यच्छ
तिभीरुभ्यः श्रुतगानन विद्या
दानेव विप्रभ्यो ज्ञेया स्तेवैः
वाजना तत्तद्विप्रपीडितेभ्यः
ये यच्छन्त्यत्र मन्त्रुव ऊर्ध्व
योगिभ्युपया ज्ञेया स्तेवैः
वाजना ग्रामकारिणो यव
पिप्पलावोपिणाः पिव गो
मेवां येव ऊर्ध्वति ज्ञेया स्तेवैः
वा जनाः ग्रामत भक्त्यायव
नपितृयज्ञे प्रऊर्वते ॥
ऊर्ध्वति दीनमुक्तां ज्ञेया स्ते
वैस्मवा जनाः तजग ग्रामक
तारः कमारान प्रदास्यये ॥
सर्वेन सगुणो येव ज्ञेयास्तेवैः
स्मवा जनाः सर्वेन ज्ञेयाभ्या
नी ज्ञेयं भातस्मवच परनि
न्यो नऊर्वति ज्ञेया स्तेवैः
जनाः देवस्व ब्राह्मणादय य
रस्वच वृत्तमुत्त पश्यति विष
वद्येव ज्ञेयास्तेवैः स्मवा जनाः
पाषण्डसंगरहिताः शिवभक्ति
परायणाः चतुर्दशावतारता
ज्ञेयास्ते वैस्मवाजनाः ।
वक्रतात्र किमुक्तेन भाषिते
न पुनः पुनः मदन्ती येव

ऊर्ध्वति ज्ञेया स्ते वैस्मवाजनाः
वैस्मवेष्ट गुणाः सर्वे ज्ञेयते
शो नविद्यते तस्माच्चतुर्ध्वतते
व वैस्मवो भवसास्यते । समा
गथाय मोनितं क्रियायोगीः
प्रजायते सर्वे मेव सुभदेतेभ्य
विद्यतितनसेशयः भूयः पूर्व
स्थित मिव सन्त्यतोमकलेजग
इत्युक्तान्दये देव स्तेवैः
गद्येश्वरः ततस्त श्रवणद्वया
सष्टवाक्मकले जगत् क्रिया
योगी हरिविष्णु जगाम परमेष
दे ये पठेति ममाध्याय भक्त्या
नारायणाग्रतः सर्वपापविनि
मुक्ता ग्रन्थे याति हरे पदे इति
पाद्ये क्रियायोगसारे ग्रन्था
यः कालिग उवाच जातिस्म
रेण कथितो रस्मः परमो
मम यम विकृत्यो योऽभूत्
सवाद स्त ब्रवीमि ते सप्रह
षमभिधीत्य पाशदस्ते वदति
यमः किल तस्य कार्मसूत्रेपी
हरे मधुसूदनप्रपन्नान् प्रभुभर
मनन्त्या न वैस्मवानो इति
श्रीविष्णुपराणा तृतीयोऽध्याय
मीते ॥ अध्यायः अपिच कर्म
स्थानि कर्माणि यतः साधुरीः

सयं मने नभोतिको देहोवै नितो पादि न स्तेनसक्तमा
मवय जगद्ये इतिकल्कि दानन्म मराणांतिकात् इत्या
पुराणो १० अध्यायः ॥ दि याज्ञिकाचारतत्वे स्ताना
वैसवी स्त्री विसृष्टाः यथा गंगावाहन मंत्रः श्रमव वि
पवा विशक्ति रुदिष्टा नयसि सुपाद प्रसूतासि वैसवीना
होत गामिनी । पवा सेताप मथायिणी सर्वत्र रत्नमानि
रा रुधिः सात्विकी ब्रह्मस्थिता ते गंगा विपश्च गामिनी
एषेव रक्ता रजसि वैसवीप इति गंगाकवचं । अपराजिता
रिक्तीतिता एषेव कृष्णा तम इति शब्देदिका शतावरी ।
सि रोद्री देवी प्रकीर्तिता ॥ इति राजनिर्वटः तलसी
अष्टादश तथा कोटा वैसः इति शब्द माला ॥
या भेद उच्यते या विसोराः वैसारिणाः पुं मत्स्यः इत्यम
जसी शक्तिः पालिनी चैव वैस २ ॥
वी इति वाराहे विशक्तिसा वैस्वचने ज्ञी नात्येष्टरुषस्य
रात्म नामाध्यायः ॥ अ स्त्रीवेशायाणां इति केचित्
पिच शाव चक गराधारी वि वैरायः वि परिहासेन लाव
सुमाता तथाविहा विसृष्टा नीयः प्रणत संन्यादिः ३
शवादेवी वैसवी तेन गीयते ॥ लुप्तनमिभ्यः यथा यथावा
इति देवीपराणो ५५ अध्यायः तेषु नारीषु वैरायैषु तेषेव
अपरेव विसृभक्ता विसृष्टा च संगरेषु निपातेषु तथाप
विसोः शक्ति सृष्टिणी । ह्यसेनेषु च ग्रन्थे नोक्तपूर्वं
सष्टौच विसृना सष्टा वैसवी मे तेन सतेनवे वन ।
तेन कीर्तिता इति ब्रह्मवैवर्ते इति मराम्भते उद्योगपर्व
प्रकृतिखंडे ५६ अध्यायः ॥ वैरासिकः पुं विहासेकरोति
इति शब्दरत्नावली ॥ ग यः भेद इति ख्यातः तम
हा यथा पश्येतां विसोः योगः वासलिकः २ केनि
पादमसूतासि वैसवी विसृ ए किलः ३ विद्वक्कः ५ शरासी ५

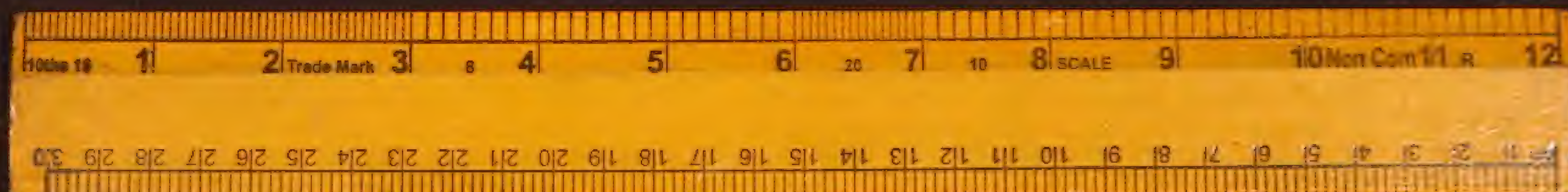
प्रीतिदः ६ इति हेम चंद्रः ॥ नासदा इत्याक्रिकाचारतसे ॥
 वोटा स्त्री दासी यथा पो- वोटः पुं वृत्तं वोटः इति भाषा
 टारोटा च वेटी च दासीचक्र इति शब्दरत्नावली ॥
 टारिका इति हेमचंद्रः ॥ किंतु लिपिकरप्रमादपातोयं
 वोटः पुं गुवाकः इति शब्द- यथा मूलग्रन्थे तथा वोटः इति
 रत्नावली जराधरे भूरिप्र- त्वाते वृत्त प्रभववर्धन ॥
 योगेच जोर इति पाठः ॥ वोटः वि आदेः इति विकोड
 वोटः पुं मोनससर्पः वोटः शेषः ॥
 इति भाषा यथा मोनासा- वोटानः पुं मत्स्यविशेषः ॥
 मंडली वोटः इति भरतधृत- बोयाति इति भाषा । तस्यार्था
 विक्रमादिभ्यः मत्स्यविशेषः यः सहस्रदंष्ट्रा १ पातीनः ३ वटा
 इति मेदिनी ॥ लकः ४ इति शब्दरत्ना- व
 वोटः स्त्री पाणचतुर्थीशः ॥ ली ॥
 वुडि इति भाषा इति मेदि- वोटकः पुं लोचकः इति विको
 नी वोटव्यः वि वरनीयः वा- डुशेषः ॥
 हाः वरपातो स्तब्ध प्रत्ययेन वोटः पुं ऊटप्रभं इति वि
 लिख्यतः इति मुग्धबाधव्याक- कोडशेषः ॥
 राण वोटः पुं भारिकः मू- वोटपटी स्त्री मंडरा माडुरिति
 ङः परिनेता इति शब्दरत्नाव- भाषा इति शब्दमालावो
 ली सूनः इति मेदिनी अन- वोटो इति भाषा यस्य गुणाः
 दान् रुषभः इति राजनि- वोटवस्तु वृथेः प्रोक्त सिद्धोपस
 चंडः ॥ प्रकोपाणाः मधुरश्चास्त्रपाकश्च
 वोटः पुं मुनिविशेषः यथा व्रीहिः पित्रकरो गुरुः इति
 सनकश्च सनेदश्च तृतीयश्च नवलभः ॥
 सनातनः कपिलश्चासुरिश्च वोटुवानः पुं पाटनवर्णाशः
 वोटः पुं वशिष्ठस्तथा स इति हेमचंद्रः ॥
 वेते इति मायातमदत्तेनासु

वोले स्त्री सनामात्यात वणि- मुक्त मकरोहलदपिं गद
 कडव्यं तस्यार्थाः रक्तापहं १ शोति विधानेन पौष्टिकेन
 मुडं ३ सरसं ४ पिंडकं ५ चकर्मणा गताय मोहया-
 विषं ६ निर्वोहं ७ ववेरं ८ पि- मासगति प्रज्ञानं वृहस्पतिः
 टं ९ सौरभं रक्तगंधकं १० रस- जिनधर्मं समास्याय वेदवा
 गंधं ११ मदागंधं १२ विषयं- सं सवेदवित वेदवपी परिध
 १३ शुभगंधकं १४ विषयं- प्राशुकार धिषणाधिपः ।
 १५ गंधरसं १६ ब्राह्मणः वेदवाचनपरिज्ञाय देववादसम
 १७ ग्रस्यगणाः वोलेच कड- नितान् नवान शक्रो वज्रपा
 तिक्तोऽपि कषायं रक्तदोषघ्नं सर्वधर्मवर्द्धितान् इति मात्स्य
 कफपित्तामयान्हेनिप्रदरादि- सोमवेष्टानुकीर्तने नाम २४
 जापहं इति राजनिर्घटः ॥ ग्रथायः उदसमं पिनि वि ॥
 वोलः पुं रसगंधः इत्यमरः ॥ वोटः वा देवविहीनमेवः ।
 वोलकः पुं लोचकः । इति तस्यार्थाः स्त्राहा २ ओषड
 शब्दरत्नावली ॥ ३ वषट् ४ स्या ५ इत्यमरः
 वोल्लाहः पुं ग्रन्थविशेषः । पेत पंच प्राज्ञा देवविहीनव
 यथा वोल्लाह स्तब्ध मेवस्यात- किमुत्ताडतो वर्तते देवाय-
 पांडुकेशर वानपिः इति हे- रवियो रानं देवविहीनं ।
 मंचदः तत्र देवा इंद्रादयः शुचं पि
 वोहियं स्त्री यानपत्रं याहाज तरो देवता इति स्मृत्योपि
 इति भाषा । इति हेम चं- देवाः रविहीन इत्यनेन पते
 डः ॥ मंडा इति सूचितं ग्रन्थेते
 रोहं स्त्री उदहृतनिरीक्षरणा- साहाय्येव रविभुंज मिति रवुः
 सं तत्सर्वैः पास्वकारैः त्विजि- साहाय्यं मंत्रभेदे सिधोसा
 प्रतयवाशां ॥ राशिपौषितीति कोषोत्तरं ।
 जिनधर्मः । यथा ततोवृहस्प- स्त्राहा रंसादि ओषड् ताल-
 तिः वादि मूहं मध्ये वोटवषट्

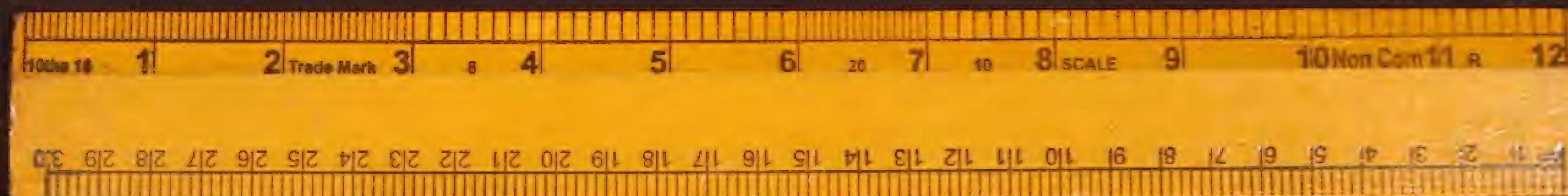
हयं मूर्धन्यं मयं सधादेता स्तोत्रं ॥
 दि इन्द्राय स्वाहा इत्यादि प्र योगः इति भरतः ॥
 यशकः पुं पर्वतः इति वि तस्यलतायां यथा क्रोधायास
 कोटशेषः ॥ प्रकृपितो वायुः पितृनसेपुतः
 वंसकः पुं धर्मः इति हेचं । मुलमागस्य सहसा मंदते विर
 इः ॥ जल्पतः नीरुजं तनुकं प्रपारेव
 वंसितः वि प्रतारितः इति ले वंगं तमादिशेत् इति माध
 त्रिकोणशेषः ॥ वकरः ॥
 यक्तः वि प्राक्तः इत्यमरः ॥ तस्य विक्रित्वा वटोऽङ्ग मस
 स्फुरः इति मेदिनी विस्वः राश्र प्रलेपाद्यंग नाशानः ।
 यथा यक्तो वायु रथोत्तनः वंगे मंजिषया लेपः प्रशक्तोम
 इति तस्य सहस्रनामस्तोत्रं ॥ भुक्तया यथावा लेपने प्राप्त
 यक्तदृष्टार्थः पुं साक्षी तस्य प्रशस्य रुषिणाच । जातो
 र्थायः प्रत्यक्षी २ । इति वि फलस्य लेपस्तु हेरहंगेच नी
 कोटशेषः ॥ लिका वटस्य पादपत्राणि मा
 यक्तव्यः पुं विस्वः यथा लती रक्तचन्द्रे ऊर्ध्वकालीयकं
 ग्रहणो यक्तव्यस्य सहस्र लोभं पमि ह्येपं प्रयोजयेत् ॥
 निदनेतजित इति तस्य सह इति भावप्रकाशः ॥
 सनामस्तोत्रं सप्तपुत्रैर्वि वंगः वि वंजनया बोधोः शुः ।
 यक्तिः स्त्री दृष्टगामिका ३ यथा वाचोर्धोभिधया बोधा
 तमरः जनः इति हेमचंद्रः ॥ लुप्तो लताया मतः । वं
 स्पृताच ॥ पो वंजनया ताः स स्तिसः
 वयः वि व्यामक्तः आजलः शब्दस्य शक्तयः इति साहित्य
 इत्यमरः विस्वः यथा प्रग्रहो दपणो २ परिच्छेदः ॥
 निग्रहो वयो नैकशृंगो गरा वच शि व्याजे सख्ये ॥ इति
 प्रज्ञा इति तस्य सहस्रनाम कविकल्पद्रुमः व्याज कृतः

प्रा विचंति सतं तलः हृतय इत्यनेपि इति भरतः व्यं
 ति इत्यर्थः यविचोनिचय । जनया प्रतिपादकः इति सा
 इति इर्गादासः ॥ हिमदपणाः ॥
 व्यंजः पुं व्यंजने विप्लवे अजः व्यंजने स्त्री सपशाकादि ।
 धातो रत्नप्रत्ययेन निष्पन्नः ॥ इति गाननिर्घटः ॥ तस्योयः
 व्यंजने स्त्री तालवृत्तके पाया तेमने २ निष्ठाने ३ इत्यमरः
 इति भाषा इत्यमरः । अस्म्य गुणाः व्यंजने शाक म
 सामान्यगुणाः मूला दादृष्ट्या तपायं हयं वृष्णवृष्टिरे
 चर्मप्रम नाशिते तालव्यजन इत्येया येन येन व्यंजने
 गुणाः विदोषशमनत्वे लघुत्वे मत्स्य तयोश्चेत्तुगा दोषेर्वि
 च वंशजानन गुणाः इतने । भावयेत् इति राजवल्लभः
 इत्यने वायु पित्त कारित्वेच ॥ व्यंजनविशेषगुणाः ततत्या
 वेत्त वस मय्युपलब्ध व्यंजन गुणाः वेदव्याः ॥
 विदोषनाशिते तालव्यजनगु विज्ञं प्रमश्रु अवयवः ॥
 णाः तेनस्मरत्वे मलिकादिनि दिने इति मेदिनी स्त्री पुं
 वारकत्वेच इति राजवल्लभः ॥ स्या रसुद्धेशः सत्वउपस्था
 व्यंजकः पुं अभिनयः । इत्य ग्रहेणावक सत ककारादित
 मरः हे ह्यङ्गते क्रोधादि भावा कारातर्वाः इति धरणिः ॥
 भिव्यंजक व्यंजनीति व्यंजकः व्यंजना स्त्री प्राहस्पृष्टनिविशे
 मन्त्र य नि गति प्रज्ञोक्तकः यः तस्यलतायां यथा विर
 आंगिक सात्त्विक ताचित्वाद्यं तास्त्वमिथायास यथापोवो
 भेदाद्यंजक अतर्विधः । अन्तेपरः साहचर्यव्यंजनानाम
 अभिमुखे नीयते अर्थोऽनेन शब्दसाध्यादिकस्य च शब्द
 इति अभिनयः नीज प्राणोश्च बुद्धिकर्माणो विरस्य व्यापारा
 न हस्तादिभिः शस्त्रवातादिस भाव इति नयेनाभिधा लत
 चन मभिनयः च्छायाकारः णा तामर्याद्यास भिसृष्ट
 स्रवके करादि संस्थान मभिनयः त्रिषु संस

मथं बोधयित्वा उपलब्धता मकरधनः कामः देवः प्रगतिरिति
 स यथाभ्यासः बोधयित्वा साधुः सधुना मनः धिक्
 ह्यस्यार्थस्य प्रकृति प्रत्ययारे क इति मधुर्वसंतः पातवोरधि
 अ हनिर्वजन धननगमन ता मुव मिति मुवं सोमृत्वं भा
 प्रत्यागणादिपदेषु विषया ति गगने चंद्रः इति चंद्रः श
 बंजना नाम तत्र अभिधानतः प्रीतिनिधि चित्र भातः पिति चित्र
 णा सूता शहस्रबंजना दिः भानुवक्तिः भाति शब्दग मिति न
 या अभिधामूला मारु अने प्रंसक व्यक्ता रथोगे चक्रं सरस्त
 कार्यस्य शहस्रसंयोगेनैर्नि वेद एव विशेष प्रतीति कृत्तका
 युविते एकत्रार्थः न्यधीहेत य इति तस्य विषये मोदाइते
 बंजना साभिधाअपा आदि इदेव केः प्यसहमाना आङ्गः स
 शब्दादिप्रयोगादयः उक्तं हि रोपि काकादि रूपः कायेविशेष
 संयोगो विप्रयोगो विप्रयोग प्रतीति कृदेव । उदात्तादि रू
 अ साहचर्यं विवोधिता अ योपि मुनेः पावोक्तदिशा संभाषा
 र्थः प्रकराणि लिंगे प्राहस्या दि रसविशेष प्रतीति कृदेवेति
 तस्य सन्निधिः सामर्थ्यं मावि पतद्विषये उदाहरणं मुचितमे
 तीदेशः कालो व्यक्तिः स्वराद व इति तत्र तथा हि सगः काका
 यः शब्दार्थस्यानवच्छेदेविशे दय उदात्तादयोच्यं व्यंग्यरूपमेव
 यस्मिन् हेतवः इति सशब्द विशेषप्रत्याययेति न तत्र प्रकृतो
 को हरि रित्यत्र शब्दचक्रमे क्तमनेकार्थं शास्त्रकार्यं नियंत्र
 योगेन हरिशब्दो विस्ममेवा गात्रं विशेष किंच योद यत्रक्त
 भिधत्ते अश्वत्थको हरि वि चिदेनकार्यं प्राधाना प्रकराणा
 तितद्वियोगेन तमेव भीमार्ज दिनियमाभावादनियंत्रितयोरप
 नाविति घर्जनः पाथः कार्त्तिके र्थयो रनुत्रय स्वर वषांनेकत्रनि
 नाविति कर्णः स्तत्रः स्थाणं यमुने वाच्यं तदा तथाविध
 वेदे भवच्छिदे इति स्थाणः स्थलश्रवणगीकार प्रसंगः न
 शिवः सर्वज्ञानाति रेव इति देवो च तथा
 भवान् ऊपितो मकरधनः इति

अतएवाहुः अत्र निरूपणप्रस्ता कृते तत्र प्रयोजने यथाप्र
 वेकाय मार्गेऽस्यो न गापते इ मायते सासाद्यजना लतः
 तिव नय इत्यलमुपजीव्यानां सा गाप्रया गंगाया वीय इत्या
 न्नानां व्याख्यानेषु करात्तनित्ते रोजलमयाद्यर्थं बोधनादभि
 पेता आदिशब्दादेतावन्मात्र यायाविरताया तदाद्यर्थं वा
 स्तनीत्यादौ हस्तादि वेषादिभिः धनाञ्चलतराया विरताया
 स्तनादीनां कमल कोरकायाका ययाशीतलपावनत्वाद्यभिषा
 रत्वे एव मेकस्मिन्नर्थः अभिधया यादि बोध्यतसा लतागामृता
 नियंत्रिते या शब्दस्यान्यार्थवृद्धि बंजना एवं शब्दो बंजनामुक्ता
 देतः शक्तिः सा अभिधामूलाय अर्थो बंजना मारु वक्तव्योपय
 जना यथा मम तात पदानां यकाना मम सन्निधि वाच्योः
 महापात्र चतुर्दशभाषा विना प्रस्ताव काल देशानां काको
 सिनी भुजंग महाकवीश्वरश्चै प्रष्टादिकस्य वैशिष्ट्यादन्य
 चंद्रशेखरसोपि विप्रदिकारणा मर्थया बोधयेन्मार्थं संभवा
 दुर्गालंघित विप्रदो मनसिनेसे बंजना इति समुध्यते तत्र
 मीलये स्तेजसा प्रोद्यदानक बक्तव्यस्य प्रस्ताव देश काल
 लोभरीत गरिमा विस्मयतो वैशिष्ट्ये यथा मम कालो म
 भोगिभिः नत्तत्रेश कृतेत्ताणा धुः ऊपित पषव प्रथयन्वा थी
 गिरिगुरो गाढो रुचिं धारयन् रा वरेति रतितेदहराः समी
 गामाक्रम्य विभूति भूषित तन् राः केली वनीय मपि वेजुल
 राजसुमावलम्बः अत्र प्रकशो ऊज्ज सन्तरे पतिकथयुक्तिं
 नाभिधया उभावलुभशब्दस्य उ कयाणीय मय अत्र एतं देश
 मानाघ्रीमहादेवी तद्वलुभभा प्रतिशीघ्रे प्रच्छन्न काष्ठकस्त
 उदेव नृपतिरूपः ये नियंत्रिते या प्रेषतामिति सांवी प्रतिक
 गुंजनयेव मोरीवलुभशब्दः याचित्वात्मते बोहय वैशिष्ट्ये
 र्थो बोध्यते एव मयतलताणा यथा निःशेषच्युत चंदन स्त
 सूता मारु लतागोणस्यते यस्य नतरे निर्मृष्टागोऽथो नेत्रे.

२२ मनंजने पुलकिता तन्वी
तव्यं तनुः मिथ्यागदिनिर्दिष्ट
वोधव जनसाक्षात् पीडागमे
वापी स्नात मित्रो गतासिन
पुन स्मृताथमसातिकं अत्र
तरेतिक मेव गतासीतिविष
रीतलक्षणया लक्षं तस्यवत
मिति व्योप प्रतिपाद्यं इतीवै
शिष्टादोषाते ग्रन्थमभिधि
वैशिष्टे यथा अग्रनिबलणि
फरामिहिनी पत्रस्ति रेह इ
वलात्मा गिम्मल मराग्रभा
आण परिद्विद्या संख सतिर्व
अत्रवलाकोया निष्पत्तेनवि
सुस्ततं तेनास्य देशस्य विजन
त्वमतः संकेतस्थानमेतदिति
कषापि सन्निरित प्रकृत्रकाय
केप्रत्ययते अत्र स्थान निने
तत्तत्र व्योपायै वैशिष्टे प्रयो
जने भिन्नकंठ धनि धीरेः का
क्रियमिथीयते इत्युक्तप्रका
रायाः काको भेदा आकारादि
भ्या ज्ञातव्याः ॥ एतदे
शिष्टे यथा गुरुपरतंत्रतयाव
त इतरं देशं मुद्यते गते ।
अलिङ्गल कोकिल ललिते ने
व्यति सति सुरभिसमयेः सौ

अत्र नेष्यतीत्यपि तर्हि पय
मेव इति काका व्यजते ॥
चेष्टवैशिष्टे यथा संकेतकाल
मनसं विरे ज्ञात्वा विदग्धया ।
इसनेत्रार्पिताकृते लीलापमं
निमीलिते अत्र संध्या संकेत
काल इतिप्रग्रनिमीलनादि चे
ष्टया कषाचित् योस्यते परवत्ता
हीना व्यस्त समस्तानां वैशिष्टे
बोद्धव्यं ॥
त्रैविध्या य मर्यानां प्रत्येकं वि
विधा मता अर्यानां वाच्यतया
योग्यत्वेन चित्रयतया सर्वा अ
प्यनेतरोक्ता योजनना सिविधाः
तत्रवाच्यार्थस्य योजनना यथा का
लो मधु रितादि लक्षार्थस्य
या निःशेषच्युतचंदन मितादि
व्योपायस्य यथा उ अणिच्युत
इत्यादि प्रकृति प्रत्ययादि व्यज
नेत प्रपंचयिष्यते प्राज्ञवाच्यो
नक्तार्थः प्राज्ञोऽप्यथोन्नेराग्रयः
एकस्य व्यंजकत्वेऽर्थान्तराग्रयः
पेयते अर्थोपि प्राज्ञे तदेक
स व्यंजकत्वेऽन्यस्य सदकारि
त मवश्य मंगीकरणीयं यमि
प्रक्षिप्त व्यंजकत्वे तदसमस्यसदका
रिता यतः प्राज्ञो व्यंजकत्वेऽर्थान्तराग्रयः

यादि त्रयोदश्यापि वैशिष्ट्यावि
वियो मतः शब्दोपि वाचक
स्तद्वत्तत्को व्यंजक संध्या अ
भिधोपाधिको तत्तकः व्यंजनो
पाधिको व्यंजकः किंच तास्य
योत्वा इतिमात्रः पदार्थान्वय
बोधने तात्पर्यार्थान्तरदर्थेवनाके
तद्वत्तत्को परे ।
अभिधाय पकैक पदार्थ बो
धन विरमालाकारार्थरूपस्य
दात्वयस्य बोधिको तात्पर्याना
म वृत्ति स्तरार्थस्य तात्पर्यार्थः
स्तद्वत्तत्को वाच्य सित्यभिहि
तान्यवादितो मतं । इतिमा
रित्यदपरो वाक्यस्वरूप निरूप
णोनामहितीयःपरिकेदः ॥
व्युत्सकः पुं परेः इत्यमरः ॥
व्यतिकरः पुं व्यसने ॥ व्यति
संगः इतिमेदिनी ॥
व्यतिक्रमः पुं क्रमविपर्यायः
यथा सर्वत्रशास्त्रुतो दाता अ
हीताच उदेभावः पथ एवविधि
हाने विवाहेच व्यतिक्रमः ॥
इत्युदाह तत्त्वे ॥
व्यतिरिक्तः वि व्यतिरेकविशिष्टः
भिन्नः वि अति पूर्व तिचथा

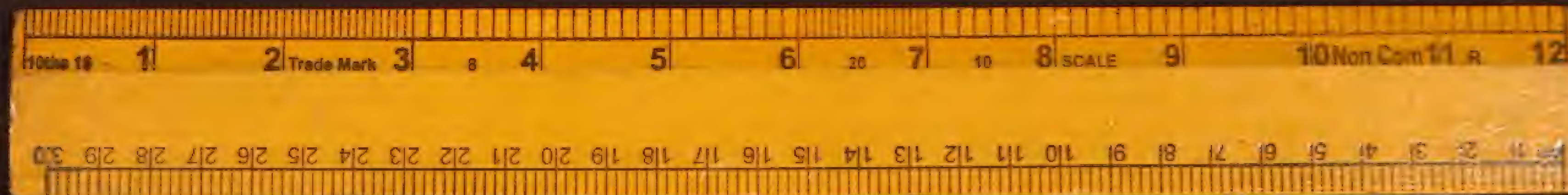
तोः क्त प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
व्यतिरेकः पुं विना अभावेः
यथा यद्यतिरेक ज्ञानं य
इत्यति प्रतिबंधकं तत्रत्रिंश
य साधे इति परामर्शार्थः
अलंकारविशेषः यथा व्य
तिरेको विशेषश्चेदपमानोप
पमेययोः शोला उवोन्नताः
संत किंत प्रकृति कोमलाः
इति चेदालोकः ॥
व्यतिसंगः पुं परस्परमेलने ।
वि अति सं पूर्व रामधातो ई
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
व्यतिहारः पुं विनिमयः यथा
परिराने विनिमयो नेमेयः
परिवर्तने व्यतिहारः परावर्त्तो
वेमेयो विमयोऽपिच ॥
इति हेमचंद्रः ॥ व्यतीतः
वि व्यतीतः । गतः ।
यथा अहंरात्रे व्यतीतेतसं
क्रांति यंदह भवेत् । एवं
व्रतारिके ऊर्ध्वः परेषुः स्नानरा
नयोः ॥ इति तिथितत्वेभी
मपराक्रमीये ॥
व्यतीपातः पुं महोत्पातः ॥
अपणाने इति मेदिनी ॥ वि
कभादि सप्तविंशति योगात्

गीत समदर्शयोगः तत्र सर्व
कर्म वर्जने यथा निर्देशदिव
सः विधिं वतीपातं च वेष्टति
केंद्रं स्थापि शुभे हीनेषां न
मपि वर्जयेत् परिवर्तयेत्
द्वेष्टं शुभकर्म ततः परं ।
गोदवाचातयोः वटं च नवरं
वृणावजुयोः वेष्टति वतीपा
तोच समस्तं परिवर्तयेत् अ
स्पृष्टं प्रसव मादभीमपरा
क्रमे न विष्कंभो नवा गंरोन
वतीपातं वेष्टती चेदं ताराव
ले प्राप्ते रोवा गच्छत्यसंभु
त्वाः नवमंगारको विधिः
ग्रहेश्वरं दिने तथा वतीपा
तो न डेषं च यस्याको दत्ति
तो स्थितः यदि विधिं वती
पातो दिने वाप्यशुभं भवेत्
हस्यतेः सतयोगेन भास्करेण
तमो यथा इति ज्योतिस्तत्ते
तत्र जात फले कठोरवार
कः पिशुन सभावोगरात
ने मातृहितो मनुष्यः परस्य
कार्ये कृत पक्षपातो यस्य
सूतो वतीपात योगः इति
कोष्ठीप्रदीपः पारिभाभा
विकयोगविशेषः यथा च

मनुः अवगासि धनिसादो
नागदेवत सेतके यद्यस्य रवि
वारेण वतीपातः स उच्यते ॥
तत्र गंगास्नान फले यथा च
ह्योदे संक्रान्तिषु वतीपातौ
ते ग्रहो चेदं सूर्यो प्रथोत्ता
त्वात् नाक्रुवा कुलकोटीः स
हरेत् इति प्रायश्चित्ततत्त्वं ॥
वतीपातः पुं परीवर्तः इति
जराधरः परस्परं मेकनाथी
य क्रिया करणो । यथा केषा
केषि दंडादंडि आत्मादि इति
याकरणा ॥
वत्ययः पुं वतिक्रमः । तस्य
योगः व्यत्यासः २ विपर्यासः ३
विपर्यायः ४ इत्यमरः ॥
वत्यासः पुं विपर्यायः इत्य
मरः ॥
वय्य यम ३ इति चाले ॥
भये इति कविकल्पद्रुमः ३
ख डः खानुभवः चालः कस्य
ने य वय्या मय्ययति ३ य
यते लोकः इति मनु भवति
कस्यते विभेति वेत्यर्थः के
चित्तु इति भय चलनयो रिति
पठित्वा भये चलनं भयस्त
नमित्वाः ३ इति भय चलने इति

पठित्वा इति भययो चलनस्य पथः ५ इत्यमरः ॥
त्यारत मिति गोविन्दभट्टः । यपकं चैव इति कविकल्प
इति इगोदासः ॥
वय्यकः वि वय्याकारी । यथा यति इति इगोदासः ॥
अव्युत्पानेवय्यकस्तस्यात्मनेस्य वय्यदेशः पुं कपटः । इति
गरुडः इति हेम चेदः ॥ हेमचेदः नाम इति विकार
वय्या स्त्री इति इत्यमरः ॥ शेषः यथा वानेनात्माभिला
वय्यितः वि पीरितः इति वितः सौक्तिव्यपदेश इतीर्यते इ
यथा ततः प्रवय्यितो वाणो लज्जलनी लमणिः
इदितः श्रुत दूषणाः तदितः वय्यकृतिः स्त्री अपक्रवः
कल्पकागारं प्रोमाः इतीत य असीकारः वि अप आडः एवं
हृदं इति श्रीभागवतेवागयु कथातोः किं प्रत्ययेन निष्प
हे ६२ अध्यायः ॥
वय्य ओ ष ताडे इति कवि कल्पद्रुमः यवियति शत्रुम् ।
२ ओ अव्यासीत कश्चित्तिहो भर्तः स्त्री लोके प्राप्नोति निरु
भुंत्स्मानिकारीभूत यकारस्य रोगाश्च पीडते ॥
ये वकारो वर्गाः अन्वचतदे इति मानवे ५ अध्यायः ॥
त इति मन्वानाः सतिविवत् दोषविशेषः तस्य लक्षणं ।
मभीत्याह इति इगोदासः ॥ साध्यतावच्छेदकावच्छिन्नप्रति
वय्यः पुं वेधः इत्यमरः ॥ योगिताकाभाववृत्तिलं हि
वय्यः पुं यन्तुर्गणः । यथा वमिचारः इति व्यधिकरणाय
वय्यस्त प्रतिकायः साजीवा मावच्छिन्नाभाव चिंतामणिः
या भारव गलः इति विका सविविधः साधारणाः १ असा
हृदशेषः ॥ धारणाः २ अनुपसंहारी ३ तत्र
वय्यः पुं ऊपथः तत्पर्यायः । विपक्षवृत्तिले साधारणात्वे सर्व
इत्यर्थः २ विपथः इत्युक्ता

वाकविशेषः

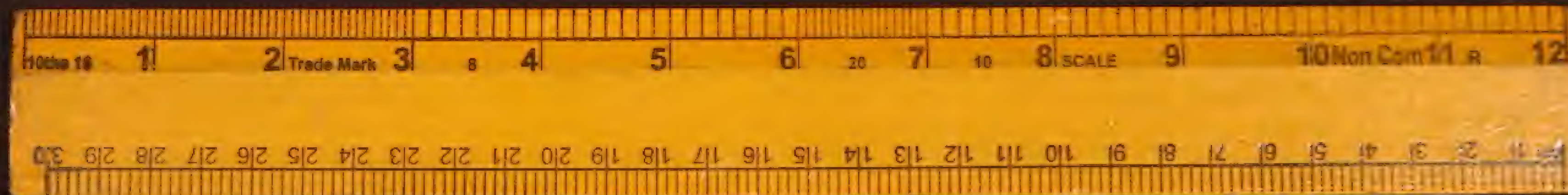

सपत्न्यावृत्तत मसाधारणा वै योपितो होतः ॥ इति त
 त्वेवाभिचावृत्तत मसाधारणा वै योपितो होतः ॥ इति त
 सहाभावा यत्र संयतमिषो हतौ शुदि गर्भ भगि विधी
 नुपसंशयः इति सवभिचा यते गर्भ भर्तव्ये तामातया
 चिन्तामणिः ॥ महति पातके इति गारुडे
 अभिचारि क्री चतुर्विंशत्य १५ अध्यायः तस्याः परिभा
 कारसंगारभावविशेषः तय गारि यथा दारीतः गर्भिणी
 या निर्वेदः १ द्यानिः २ शंका मधोवर्णागोपिण्यसतगामिनी
 ३ प्रसूया ४ मदः ५ प्रमः ६ वाप व्यसनासक्तो यनयान
 ग्रानस्य ७ देव ८ चिन्ता ९ मो सयकरो वनेयेत यमः सल्ल
 दः १० स्मृतिः ११ धृतिः १२ व्री दगा हिया नमी तस्या स्मरणे
 द्रा १३ वयलता १४ दयः १५ विधीयते चैव स्त्रीवयः कार्यो
 आवेगः १६ नरता १७ गर्वः १८ नचैवागवियोजने वृद्धसतिः
 विषादः १९ श्रेत शुको २० नि हीनवर्णापभुक्ताया तान्या व
 द्रा २१ अपसरः २२ सप्तः २३ ध्यापि वा भवेत् विशेषयति
 विवोयः २४ प्रमर्षः २५ अवहि मितात्तगयो स्मृतिः आद्या
 त्याः २६ उग्रता २७ मभिः २८ त्रिय विशो भार्याः शूदेगा से
 उपलभः २९ व्यापिः ३० उन्म गताः अप्रजास्ता विमुक्तातिप्रा
 दः ३१ मरणा ३२ ज्ञासः ३३ यश्चित्तेन नेतराः पततलात्का
 वितर्कः ३४ इति हेमचंद्रः ॥ रविषये इत्युदाहरते ॥
 अभिचारिणी स्त्री परपुरुष तस्याः प्रापकमीणि निष्फला
 गामिनी यथा हताधिकारा नि यनानधिकारीत्वे यथा
 मलिनी पिडमोत्रापसेविनी हरिरेणीय प्रापकव्रतोपाया
 परिभूता मयः शया वासयेद् ने दानोपवास प्रापानिसक
 भिचारिणी सोमः शोचंददो तात्पर्यरुन्यति निष्फलान
 तासंगेयवाञ्छ शुभांगिर सतीना हि प्रापकानि तस्या
 पावकः सर्वभक्तिते मेय्या शुभे वृद्धमनुः अपत्रा शयनेभर्तः

पालयंती वनेस्थिता पत्येव शब्दादित प्रमयेन व्ययपातोः
 दद्यान्नतिरे कृत्स्न मंशेलेभे कप्रमयेन च निष्पन्नः ॥
 त च भर्तः प्रायने पालयंती व्ययीने वि व्यययुक्तः यथा
 नामगामिनी इति दाय न विणो परिमित मधिकव्यपि
 त्वं ॥ अभिचारी वि व्यभिचारवि नेजन माजुलीकुरुते लीणा
 शिष्टः वि अभि पूर्वे चरथातो चलमिव पीनस्तन जचनायाः
 रिन्त्यत्ययेन निष्पन्नः ॥ कुलीनायाः इत्युद्भूतः ॥
 वय त क गतो प्रायो इति बाधे वि निरर्थके तत्पर्यायः
 कविकल्पदुमः व्यययति मोचे विफल ३ । इति
 इति दुर्गादासः ॥ जयधरः ॥
 व्यय न गतो इति कविकल्प रः गतिविपर्ययः ॥ काम
 दुमः न व्ययति व्ययते । इति ज्ञापराधः इति तटीकायांभ
 दुर्गादासः ॥ रतः यथा कृतं नेव विनाना
 व्यय क नुरि इति कविक ति परेणापकृते कृचित् ।
 लदुमः अंतस्थादिपुक्तः कया कृतं च संस्मरेतदतत्तेव न
 ययति नुरि प्रेरणे इति उ नसति वालीकेष निरुतोयः
 गांदासः ॥ पर्येति कृतनिष्पन्नः । नि
 व्ययं क्री लप्रीहादशस्थाने त्वं प्रतिमान्किंचित्परोत्तेपिन
 यथा लमे यने आत् वेयुषु चत्तिपेत् इतकालभिगके
 शत्र कलत्रकाः मरणा धर्म त अपसार्थे सक्तोस्विये इदृशा
 यांय यथा हादश राशयः ॥ स्त नरा भेदे ममकर्मपरायणाः
 इति ज्योतिस्तत्त्वं ॥ इति वाराहेयोगिगर्भमोक्ष
 व्ययः पुं अर्थस्यापगमः वित्त ता नामाध्यायः ॥
 समुत्सर्गः एवम् इतिपास्व अप्रिये अकार्ये ॥ वैलसं
 भावा इति शब्दात्वावली ॥ इति मेदिनी ॥ अपराधः
 व्ययितः वि कृतवयः व्ययः इति हेमचंद्रः प्रतारणा ।

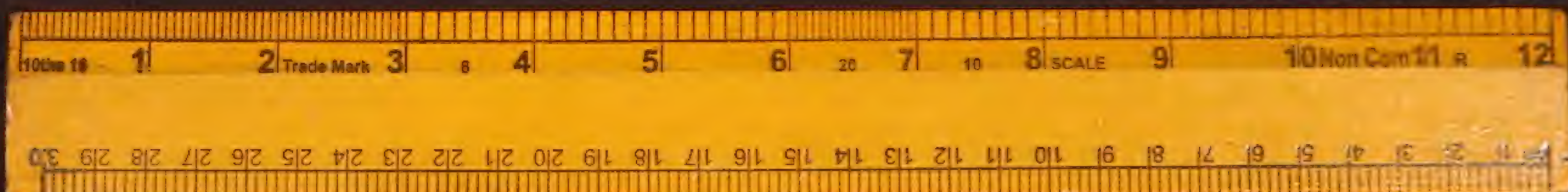
इतिहतायुधः तद्वति वि
 वलीकः ३ नागरः इतिमे
 दिनी तमपीयः विदुः २
 ब्रह्मप्रतः ३ कामकेलिः विदुः
 षकः ५ पीडकेलिः ६ पीडम
 दः ७ भंगिलः ८ छिद्रः ९ वि
 दः १० इति त्रिकोणशेषः ॥
 अवकलने ज्ञी वियोगः हीनः
 अकस्योत्तरकरणं वाकिका
 हा इति भाषा यथा अयेवा
 लेलीलावति मतिमति क्र
 दि मरितादिपेव हविशवि
 नवतिशताष्टादश दश शतो
 येतनेतानपुन विपुतो अपि
 वदमे यदि वाक्ते पुक्तिव्यव
 कलनमार्गेसि कुशला इति
 लीलावती ॥
 अवकलितः वि कृतव्यवक
 लनः वियोगितः हीनितः वा
 वकलने ज्ञी यथा अथसेक
 लितव्यवकलितयोः करणस
 त्रे वृत्ताई कार्यं क्रमादक्रम
 तोयवोक योगो यथास्थान
 क मेतरेवा इति लीलावती ॥
 अवच्छिन्नं वि भिन्ने यथा
 भिन्नं अवच्छिन्नं विशेषितं
 इति त्रिकोणशेषः ॥
 अवच्छेदः ३ व्यापुक्तिः इति
 हेमचंद्रः श्यकलेच ॥
 अवस्थाने स्त्री अवस्थाने उत्तरः
 अवस्थाने ज्ञी आच्छादने त
 मपीयः तिरोधाने २ अंतर्दिः
 ३ अपवाराण ४ वृद्धने ५
 अवस्था ६ अंतर्हा ७ पिधाने
 स्थाने ८ इतिहेमचंद्रः ॥
 अवधिः १० युधियाने ॥ इति
 शचरत्नावली ॥
 अवधायकः वि अवधानकर्ता
 यथा स्वोक्तो यजेत सप्त
 दशावरा ऋहिकासाः सत्रमुपा
 सीरत्रिति वेदे कामिनोक्तव्या
 वगते स्तदनुपपत्ता ऋहिका
 पारोतभोवो तदावधायकः ।
 इति प्रायश्चित्तविवेकः ॥
 अवधिः ३ अवधाने इतिशर
 रत्नावली ॥
 अवसायः ३ उपजीविका ।
 येषा इति पारस्यभाषा यथा
 करोति नाम नीतिलो अवसा
 य मितस्ततः फले पुनस्तदेव
 साद्यदियेर्मनसि स्थितं ॥
 इति हितोपदेशो १ पीछेदः
 अपिच आहभो दिगणाती
 ता उदि स्तासां चत

गुणा षड्गुणो अवसायश्च विधानो कः परः प्रियवादिनो
 काम आष्ट गुणाः स्ततः इति इति ताणाको अनुष्ठाता ।
 वाणाको अनुष्ठाने इतिचव यथा अन्तेभ्यो ग्रंथिनः अष्ट
 सापि शास्त्रार्थे दर्शनात् नि ग्रंथिभ्यो भारिभ्यो वराः ।
 अयः यथा अवसायान्तिका भारिभ्यो ज्ञानिनः अष्टा सा
 उदि रेकेद ऊर्ध्वनेदन । वद निभ्यो अवसायिनः इतिमा
 शास्त्रा ज्ञानेताश्च उदयोः अव नवे १२ ग्रन्थायः अन्तेभ्य इति
 सायिनो इति भावहीतायो उभयो प्रशस्यतेसति अन्तत
 २ ग्रन्थायः ॥ अवसायान्तिके रसातिशयविवक्षया अष्टने
 ति उर ईश्वरायन लक्षणे तीर्थिनो विधानादीपदध्य
 कर्मयोगो अवसायान्तिकाप युना यत्तः तेभ्यः समग्रयथा
 रमेय्यर भक्तेव भुवं तरिष्या येततः अष्टाः तेभ्योः पीतयं
 मीति निम्नयान्तिका एकैव यथाभासमर्थाः अष्टाः तेनयं
 एक निष्ठेव उदि भवति अ पिनः पवितविस्मृतयेयावोह
 अवसायिना मीश्वरायनवरि याः । भारिभ्योः पीतयंयाथ
 गुणानां कामिनो कामनाम साः प्रकृष्टाः तेभ्योः नृणां तारः
 न्यादनंता स्तत्रापि कर्मफलं इति तदीकायो ऊर्ध्वकभटः
 ताफलत्वादि प्रकार भेदादृज अवसितः वि प्रतापितः इति
 शास्त्राश्च उदयो भवति इति त भूरिप्रयोगः अनुष्ठितः वि
 हीकायो सामी विलुः यथा अतः इति अवसायि अवसा
 अवसायो अवस्थानः संस्थानः य शास्त्रार्थे दर्शनात् ॥
 स्थानदो भुवः इति तस्य सद अवस्था स्त्री शास्त्रनिर्णीतवि
 सन्नामस्तोत्रं ॥ पिः यथा दीर्घकाले ब्रह्मच
 अवसायीने वि अवसायविशि ये भारतांच कर्मद्वयोः देवरेण
 ष्टः वाणिज्यकारकः यथा को सतोसति देतकन्या प्रदीयते
 भिभावः समर्थानां किंहेयव इत्यादीन्भिधाय यता
 सायिनो को विदेशः स

नि लोक श्लाघ्यं फले रादौ
महात्मभिः निवर्तितानि क
मोणि अवस्था पूर्व बुधैः ॥
इत्युदाहरे हेमाद्रि पराशर
भाष्यो रादिपुगां ॥
अवस्थानः पुं विष्णुः । यथा
अवसायो अवस्थानः संस्थानः
स्थानदो भुवः इति तस्य सद
सुनाम स्तोत्रं ॥ अवस्थितौ
क्त्वा यथा चातुर्वर्ण्य अवस्था
ने यस्मिन्देशे न विद्यते । तं
स्तेल्लदेशं ज्ञानीयादर्यावतै
स्ततः परे इत्याद्यावत् शब्दो
कायो भवतः ॥
अवस्थितः त्रि विधिपूर्वकस्मि
तः अवस्थापितः यथा अथवा
वस्थितान्द्रष्टा धार्तराष्ट्रान्द्रा
पिधुनः प्रवृत्ते शस्त्र संपातेथ
नुरुयस्य पोरुवः इति श्री
भगवद्गीतायां १ अध्यायः ॥
अवदन्ती पुं अवहारकर्त्री ।
प्राद्विवाक इति यावत् यथा
उत्साधिधानांतरं सभ्याना
मर्थि प्रत्यर्थिनोः कस्यक्रिया
स्यादिति परममश लक्षणस्य
त्याकलितसं योगीश्वरेण अ
वहारपादत्वेनानभिधानात्पव

स्मृतः कान्थायनः । व्यवहारा
प्रितेप्रश्ने एच्छति प्राशितिस्मि
तिः विवेचयति यत्तस्मिन्प्रा
डिवाक स्तुतः स्मृतः अर्थिते
प्रतिभाषा तेकीटशीप्रत्यर्थिते
प्रतिच तवापि कीटश सुतरे इ
ति एच्छतीति प्राड् अन्तावयु
क्तायुक्तत्वेन नये पराजयेवावि
विनक्ति इति विवाकः प्राड्वस
विवाकश्चेति प्राड्विवाकः ॥
कान्थायनः समाड्विवाकः ॥
सामान्यः सञ्ज्ञासाणा पुरोहितः स
यं सगजा चित्तयातेषां नयपरा
नयो यदा कार्यवशादाज्ञा नय
श्रेयकार्यनिर्णाय ॥ तदानीयु
आदिहोमे ज्ञासाणा वेदपाशं
यदि विप्रो नविद्वान्प्राप्तविये
तत्र योजयेत् वैष्णवाथर्मणात्
हंशूदे यत्नेन वर्जयेत् सविनी
तवेशः मनुः जातिमात्रोपनीवी
वा कामे स्याद्वासाणाश्रवः धर्मश
वक्ता न्यपते नैत शूद्रः कदाचन
नाध्यापयति नाधीते सञ्ज्ञासा
णाश्रवः स्मृतः व्यासः हिजान्
विहाय यः पश्येत् कार्याणि
दृष्टेः सह तस्य प्रत्तभ्यते रा

यव धर्मशास्त्र विद्योये तपुति
 पुक्तो विधिस्मृतः अवहारो
 पि वलवात्म्यमेतेनावहीयते
 अवहीयते अवगम्यते हि ग
 ताविसमाहातोः । अतएव
 वृहस्पतिः केवले शास्त्रमाधि
 सनकर्तव्या विनिर्यायः पु
 क्तिहीनविचारे तपमहानिः
 जायते पुक्तिर्नायः सचलो
 कववहार इतिववहारमात्
 का अतएव कात्यायनः ऊ
 तशीतवयो वृत्त वितवद्वि
 पिष्टितं वणिभिः स्यात्कति
 पयैः ऊतवृद्धे रथिष्ठितं ।
 लिभिः स्यात्कतिपयैः ऊ
 तवृद्धे रथिष्ठितं सद इतिश
 यः कात्यायनः सभ्यनावप
 वक्तव्यधर्मार्थे सदितं वचः ।
 शृणाति यदि राजा स्यात्स
 भ्य स्तदात्ताः सभ्यः सभायां
 साथः तथाविधानाह याज्ञ
 वल्क्यः श्रुताभ्यनसपत्राः
 ऊलीनाः ससवादिनः राजा
 सभासदः कार्याः शत्रोर्मिव
 येसमाः श्रुताभ्यनसपत्राः
 धर्मशास्त्राः ऊलीनः संकरादि
 वृष्ट्यमातापितृवशपरस्परकाः
 पदेभूताः सभासदः सभाया यथा

सीदंति उपविशंति
 तथा दानमाने सत्कारे राजाक
 र्त्तव्याः तथाविधावस्यानेनभूतः
 सभात्व माह मनुः यस्मिन्नेषोनि
 सीदंति विप्रा वेदविदस्यः
 राजः प्रतिकृतो विद्वान् ब्राह्म
 णास्तो सभाविदः ॥ विद्वत्स
 दतावपि सभापर्याय परिष
 द्वाह माह सपव त्रैविद्यो हेत
 क स्तकी निरुक्तो धर्मपातकः
 त्रयश्चाश्रमिताः पूर्वे परियत्या
 दृशावराः त्रैविद्यः त्रिवेदपराः
 हेतकः सगुक्तिववहारी अतए
 वासरसिंदः । सभासदमि सभ्ये
 च अवभादीभिः प्रकाशा ज्ञानमि
 ति यावत्तयासद सात्तामरस्यया
 वा वनेते इति सभा कात्यायनः
 दिवसस्याष्टमे भागे मुक्ता भाग
 त्रये तयते सकालो अवहाराणा
 शासदृष्टः परः स्मृतः अष्टमयामा
 घादं प्रदरे भागत्रये प्रदरदयप
 येते मनुः धर्मासन मधिष्ठायस
 सीतांगः समाहितः प्रणामलो
 कपालेभ्यकार्यदर्शन मारभेत
 नूनारद रोथायने दारीताः पाते
 धर्मस्य कर्तारं पदः साहिगा

मल्लति पादः सभासदः सर्वो तयो वादि प्रतिवादिनोः वृह
 पादो राजान मल्लति राजाभ स्यतिपि स्रन्तिक्तादे नियुक्त
 वयनेनास्तु मुच्यते चसभासदः अ समो सम्परिकीर्तितो ।
 एनो गच्छति कर्तारं निन्दाहो यत्ने स्वास्यामुयात्तापे हानि
 यत्र निन्यते कर्तारं वादिने । वादेः यवा जये कात्यायनः
 राजपदे विवेचकपरे अनेनाः नि मनुष्यमारणो स्तये परदारमि
 षापः अर्थित माहत वीसना मधिगा प्रभस्य भत्तगा चैव
 रदो यस्य चाभ्यधिकापीशकार्यं कल्पाहरणा दृष्टो पातुष्यकूट
 वाप्यधिकं वाप्यधिकं भवेत् त करणो न्यपदोहे तथैवच प्र
 स्यार्थिभावो राजव्यो नयः पूर्व तिवादी नयतयः कर्तातवि
 निवेदयेत् अथैव पूर्वपतोभवेत् वदेत्स्ये ऊलसी प्रभृतीनाप
 स इतिकत्यायनीयेत्ततीयपा तिनिधि माह वासः ऊलसी
 दः नयः पूर्वनिवेदयेदिति तस्यो बालकोन्मत्त नृराज्ञोनाचवो
 त्रयः पत्त इति शेषः । सयः पूर्व यवाः पूर्वपतोत्तरे कपुर्निय
 मिति पादेयः प्रथमं निवेदयति को भूतक स्तथा ॥ आ
 सहर्ववादीत्यर्थः वृहस्पतिः अ वादीरतस्य पत्तस्थितस्य दः
 हं पूर्विकया यातावधि प्रत्यधि नीयत्त माह नारदः योनभ्राता
 नो यदा वादेवर्णानुपूर्वेणाया पिता वापिन पुत्रो ननियोनि
 ह्यः पीडा मवेत्सवा यत्र शवेवव तः परार्थवादी देसः स्यात्
 दतः प्रतोमहाकां श्राप इति त व्यवहारेषु विद्ववन् विद्ववन्
 त्र ब्राह्मणादि क्रमेणाधिकपी विरुद्धं बुवन् ॥ नारदः ।
 द्वादशीनेन वावादे यासः स्व निर्वेष्टकामो रोगार्तो यिष्ठ
 पविवादाशक्तौ प्रतिनिधिमा वोसने स्थितः अभियुक्त स्त
 ह नारदः अर्थिना सन्निभुक्तो शानेन राजकर्तोद्यत स्तथा
 वा प्रत्यर्थिप्रहितोः पिवा यो रावां प्रवारे मोयालाः प्रास्य
 यस्यार्थविवदने तयो जेय यश वेथे कृशीवलाः शिन्निनस्या
 जयौ ॥ पितृकाले प्रापुथीयाश्च विथ

क्रमेण दंडो भंगीवभवती पतः कल्पितः पूर्ववारिता
 तर्कः अग्रकादिनादिपुक्तो यातत पत संवेधं प्रतिवादी
 नित्यः तथाच हारीतः । तडतरे प्रतिज्ञा साध्याभिया
 अग्र माया याज युक्तानि यिका वाक् तस्या दोषः परस्य
 कृतिः कौटिल्य काटिल्य र विरुद्धार्थ पदार्थिभ्य स्मृते
 क वैरस्यसद्वय पुक्तं जेय्य साध्यं साधनाहोभिमतं पतवि
 मिति युक्तयोगः ॥ इः अमया प्रतिज्ञा दोषासा
 अथ अवधारणाद निर्णयः यदोषः स्यात् अतपवोक्त ।
 अत्रवदस्यतिः पूर्वपतः वचनस्य प्रतिज्ञाते तदर्थस्यव
 स्मृतः पादो हिपादश्चात्रः पतता असेकरोता वक्तव्यव्यव
 क्रियापादस्तथा चामय्य दारुण बादिभिः वक्तव्य पत
 तयोनिर्णयः स्मृतः मिथ्या प्रतिज्ञे पूर्वोक्ते नारदेनापि सा
 कौचवृत्तवात्स्यात्यवस्क रस्त अवधारणा प्रतिज्ञा सधु
 दने तथा प्रोमायेव सवि दारुता तदोनो दीयते वारीत
 जेयोहिपासंप्रति पतिषु ॥ रस्ता मुनरो भवत ॥
 यद्यपि संप्रतिपत्तावपि निर्णय उन्नो विनयी । यद्यप्यन्यसाध्यं
 योः स्तिनशापुनरवादिनेव ताप्य तदिशिष्यमी पत इति
 भाषार्थस्यांगीकृतत्वेन क्रि भेदः तथाप्यत्र वाक्यायाणां
 या साध्या नभवति इति हि दि धर्मविशेष विशिष्टस्यपत
 पारतोक्ता ॥ अथभाषापादः तथा धर्मिणाः धर्माणां दे रेव
 तत्र भाषा स्वप्नमादतः साध्यात्वात्साध्यपतया रभेदाभिया
 कात्यायन वृदस्यती प्रति ने उपसंहारे वपवस्विधः पतइति
 तदोषनिर्णयं साध्यं सत्कारे मिताहारायात भाषा प्रतिज्ञा
 एतान्वितं निश्चितं लोकमि त इति नाथोतरमित्युक्तं ।
 इंचपतपतविरो विदः सत्या भाषार्थ मुक्ता भाषास्वरूप
 तयः प्रथुताया निःसद्विधानि प्रयेच माद सत्यात्तर इतिमि
 गऊलः विरोधिकारोमेक्तोवि राजलः पौवापर्य विपयो
 रोपि प्रतिरोधकः यदा त्ववमिधः

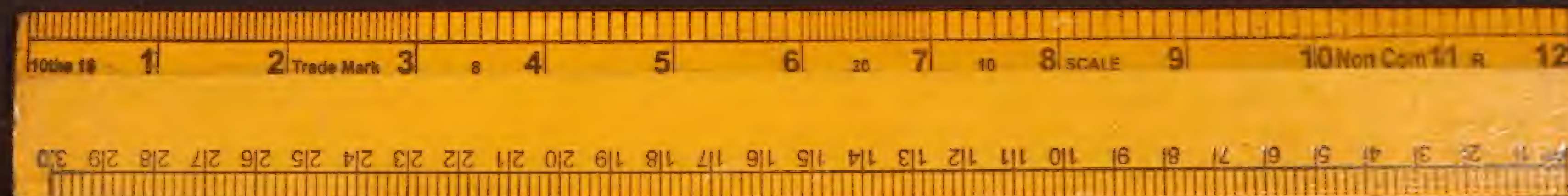
सादि श्रुतः तत्रयुते वक्त पः भूत मप्यनुपपत्तरीय
 हारे च प्रवृत्ते यत्तकमेणि या ते व्यवहारतः भूते तत्वाय
 नि यपपत्तदासीनाः कर्ता तानि सम्यं नावदः भूते तत्वाय
 नपश्यति इति गृह्यसंग्रह वः सम्यं प्रमादाभिरिते वृत्ते
 वनाडदासीनेभ्यो ज्ञात्वा शोय किंनरात्ता विशेषेणा स्वयमे
 येत तच्छोधन माद वृदस्यतिः मभिरत्ता मनुष्यवित्त वेचि
 मूनाधिकं पूर्वपते तावदादीनि पुरीता साध्यासाधु साधवा स
 शोधयेत नदगादतरे यावत् सवैष्यर्थ विवादेष्ट वाक्कृतेना
 मधी सत्य सत्रियो तशित्वन वसीदति पशु स्त्री भूमणा
 प्रकार माद व्यासः । दाने प्राप्नोष्ययात्र दीयते
 योदुलेखेन फलके भूमो वा सर्वेष्टथ विवादेष्ट प्रमादाभि
 प्रथमे लिखित मूनाधिकं धानेपि नावसीदति अत्रोराद
 संशोध्य यस्यामत्रे निवेशयत शां पशुस्त्रीत्यादि यथुविवादे
 फलकं काष्ठादिपटकं ॥ का ग्रहणात्ममुक्त विवादेष्ट प्र
 त्यायनः पूर्वपते स्वभावोक्त माराभियाने प्रकृतार्थादप्य
 प्राद्विवाकोऽय लेखयेत या यादीयत इति गुमते पयार
 गृह्येन फलके ततः पत्रेऽभि मनेन शिरोस पादेन तादितः
 लेखयेत शोधयेत्पूर्वपतेत या इत्यभिधाय केवले दृष्टेन तो
 वज्रोत्तर दर्शने । उत्तरेणाव दित इति वदन् न केवले
 रुदस्य निवृत्ते शोधने भवत दंडः पराजीयते च ततश्च
 अमडकं लिखेद्योमदधि प्र मद्र मृगा थारयसि मतअ
 मथिनो वचः । वोरवच्छाश एतन्नगदहीततावदनकता
 येतत्त धार्मिकः पृथिवीपतिः दिति भाषाशरीरं पतचसंस्क
 स्वभावोक्त मकृत्रितं । त देशभाषाभ्यतरेणा यथा वो
 एतच्च सरविशेषादिना मुक्ते थ वक्तव्य लेख्यवा मूलाणा
 य अत एव यातवल्का वृत्ते मपि यादि प्रतिवादिता दया
 निरस्य भूतेन व्यवहारान्नयेत्र नात अतपवाध्यापनेऽपि तथा
 के विसुधमोत्तरेसंस्कृतेः प्राक

नै वीकैर्यः शिष्यमनुपपत्तं नितीर्यते प्रकृतमिषोमोनेन
 देशभाषागुणयैश्चोपयत्त इति उत्तरं याज्ञवल्क्यः प्रकृतम्
 गुरुः सतः ॥ अथोत्तरपादः सोत्तरं लेख्येवावेदकसत्रिये
 तत्र कानमाह कात्यायनः लेख्यमिति वाक्यस्याप्युपलक्षक
 सयः कृतेऽकार्येऽस्य उत्तरं स्वल्पे तदेदोऽप्राह नारदः
 व विवादयेत कालातीते पक्षस्य व्यापके सारं संसदिग्य
 पुरा कालदयात्यमर्थिने मनाकुले प्रव्याख्यागम्य विपिव
 प्रभुः वादिनोक्तस्य साध्यस्य सुतरं तद्विदो विदुः ॥ मिथ्या
 तीव मथयते इति प्रत्यर्थी। संप्रतिपत्तिं प्रत्युत्कंदनं त
 नारदः गहनत्वादिवारानाम् या प्रउत्पाया आनताः प्रोक्ता
 सामर्थ्यात्सुते रपि ज्ञानादि अत्रावस्थास्वरदिभिः ॥
 पुदरेत्कालेकामे तत्तुभुत्सः अभियुक्तोऽभियोगस्य यदिज
 या दृश्यतिः यदातेवमिथः यपिप्रवे मिथ्यातत्र विज्ञानी
 पक्षः कल्पितः पूर्ववादिना द पाडनरे वावहारतः पक्षसभा
 यात्रयत्तसमर्थं प्रतिवादी त वायस्य व्यापके आख्यादके प्र
 दातरं सत्यं मुपपुक्तं अस्या भियोग प्रतिकूल मितिवावत
 अनेवादित्वेन भंग प्रसंगाः अतएव पूर्वपक्षार्थसमर्थप्रति
 त् अन्यवादी क्रियादेवीनो पक्ष निवेदयेदित्युक्तं । न
 पस्यापी निरुत्तरः आरुतप्र च विप्रतिपत्त्या न्यायार्थ माग
 पलायी च हीनः पंच विधस्य तस्य धारयसीत्यभियुक्तस्य धार
 तः प्रपलायीविपक्षेण मोन यामीति संप्रतिपत्तेः कथमुक्त
 कृतप्रभिर्दिनैः क्रियादेवीत रत्वे अभियोगप्रतिकूलत्वादि
 क्तेन सात्तिभिन्नस्त तत्ताणा तिवाच्यं भाषावादिनो सार्वते
 त् इतिनारोक्तेः क्रिया लेख्य तापदतया वाकदाविशेषाभिवा
 दिका सात्तिभिन्नः सात्तिभिः प दादेवयं हीयते इति भाषावि
 रानितः वादिनोक्तस्य साध्यस्य सर्वपर्यन्ते विप्रतिपन्नसाधुप्र
 मतीतद्वर्तीति प्रतिवादी उक्ती
 र्यते

वादिनो भाषार्थं सम्यगवग यवहारतिलके भवेदेवभराः
 स्यत्रविषेधार्थं सम्यगुत्तरासंभ मिथ्यात्तर भेदमाहृतः पुनर्वा
 वातविद्वत्सभायां चासत्य वचन स नारदो मिथ्यातत्राभिज्ञाना
 मस्यताधर्मकारकं परोक्तिपरा मि मम तत्र न सत्रिधिः ।
 जयेचदस्यते वादिनाच वेरमि अज्ञातश्चास्मि तत्काले इति
 तादि प्रतिमदधृतः संप्रतिप मिथ्या चतर्विधे मिथ्यातदिति
 ते रुतरत्वेसेभवतेव । एवं प्राकृतो नाभिज्ञानामीत्यादिक
 एतेभ्य एवानिस्तारासाध्यत्वे मर्थतोः पक्षवः तथाव कात्या
 नोपरिष्टस्य पक्षस्य सिद्धत्वेनो यनः प्रकृता भाषार्थं ममस्त
 पय्यासेन साध्यत निवारणत यदितं प्रतिषेधति अर्थतः शब्दे
 सिद्धसाधनेनापि वादिनः प्रत्य तोवापि मिथ्या तत्तय युत्तरं ॥
 वस्थानास्वातर्त्वे सम्यतिपत्तेः त्वमहं धारयसीति प्रतिज्ञाया
 सिद्धि मिति सारंप्रकृतोपयोगि न गृहीत मिति प्राकृतः का
 अनाकुले पूर्वोपर विरोधमूले लविशेष गभीयो तस्यासत्या
 अवाव्यामस्य मध्याह्नारदिके तदानाहं जात इति प्रर्थतः
 विनैव प्रतीते अभियोगस्य ग्रहि देश कालविशेष गभीयातरा
 युज्यते इत्यभियोगः सहेतकेसा तत्र नार मास इत्यप्यर्थतः दे
 थं तस्यापक्षव मिमर्थः उत्तराः प्रादिमभ्या तद्धन्यायां वानुजा
 भाषमाह कात्यायनः प्रकृतेनतस्य नामीत्यर्थत एवं योग्यास्मरेण
 सत्यं अत्यत्य मतिभूति एवं नार्थत स्तरग्रहाण प्रतिपाद
 कदशवाप्येवे तव नैवोत्तरं भवे नात् अत्र वरमत्रयं ग्रहाणाव
 त् अस्त वास्त पदवापि निग स्तदन मत्वेन ग्रहाणाभाव प्रति
 द्धार्यः तथाकुले व्याख्या पादकं सापदेशमिथ्यात्तरमात्रं
 य मसारं नोत्तरं शस्यते उ आशमिथ्यात्तरमात्रं दृश्यतिः
 येः अस्त वास्त पदवापिअन प्रकृताभियोगं प्रत्यर्थी यदितं
 विनार्थ पदवाप्त मितिः प्रतिपद्यते सात संप्रतिपत्तिः
 स्वाच्छास्वरिद्धि रुदाहता ॥

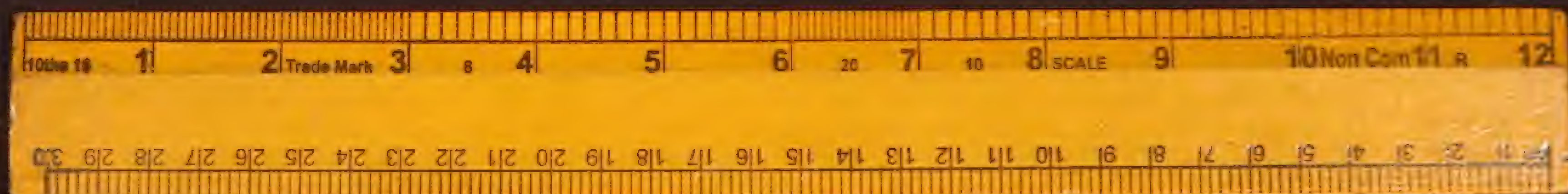
अर्थिनाभिहितो योः यः प्र
 तथी यदि तेषां प्रपञ्चका
 राणां कथात्मवस्तुत्वेनेदि
 तत् आचारेणावसत्रोपि पुन
 लेखयते यदि सोपियेयानि
 तः पूर्व प्राप्तायस्तु स उच्यते
 अभियुज्यते उत्पत्तिः प्रति
 पद्यतेः गीकरोति ।
 तेषां प्रपञ्चकानां प्रपञ्च सत्य
 तेषां गीकृत्य कारणां कथात्
 दातुं प्रपञ्चकानां वायु
 तस्य प्रतिकूलत्वेन प्रपञ्चक
 दनात्मवस्तुत्वेन मिति जीव
 तवाचनः तेषां कारणां तरेषां
 विषयं वस्तुवत्त्वत्वेन वस्तुव
 तत्र वस्तुवत्त्वत्वेन यथा ।
 तत्र प्रपञ्चकानां मिति सत्यं
 किं परिशोधित मिति प्र
 उत्तरवादिन एव क्रिया विद्
 शाः तथाच नारदः आथर्वण्ये
 पक्षस्य यस्मिन्नेव वशाद्भवत्
 विवादे साक्षिण स्वयं प्रष्टव्यः
 प्रतिवादिनः ॥
 आथर्वण्ये इवैतत्त्वं इवैतत्त्व
 । तत्र स्वपक्षस्य प्रपञ्चकानां
 धर्मकारणानि
 रक्षितार्थः प्रतिपत्तावस्तुत्वे
 र्थातनादि तदुप मुत्तरं का
 तोत्तरं अतएव सिद्ध्यताम्
 समेदः तदि धर्मकारणानां
 तत्ताभाव प्रयोजक मयदा
 रूपेण तं धर्मस्य तत्त्वत्वेन
 रातोत्तरं यथा मदीयेयं भूमिः
 क्रमागतत्वादिति वायुत्वेम
 दीयेयं भूमिः क्रमागतत्वादि
 ति प्रतिवादिना तथोत्तरमिति
 तत्र पूर्ववादिनः सात्त्विक्यासः
 तदसामर्थ्यं प्रतिवादिनः त
 याचयात्तत्त्वत्वाः साक्षिभूय
 तः सत्त्व साक्षिणः पूर्ववादि
 नः पूर्वपक्षेः धर्मभूते भवेत्तु
 र वादिनः इवैतत्त्वत्वात्तरे य
 था समेयं भूः क्रमागतत्वादिति
 वायुत्वेममेयं भूदेशवर्ष भूमि
 नत्वादिति प्रत्युत्तरं तत्र धर्ममा
 त्र प्रयुक्ते पश्यतोऽनुवृत्तादिति
 धर्मस्य दशवार्षिकी ।
 इति याज्ञवल्कीये वीजं किं
 त्वेतद्युक्ते प्रेरणा भूयमाना
 याभूमे विंशति वार्षिकी इति
 भूमि मात्र विषयं तत्पराहेना
 योदितत्वादिति भवेदेव भूदा
 पश्यतोऽनुवृत्ता दानि भूमेवि
 श्वाति वार्षिकी परेण भूना

मानाया धर्मस्य दशवार्षिकी
 इति मूलपाणिपुत्र पाक्षेपित
 शब्दे प्रमाणं तत्तथाच क्रमा
 गतेषु र्वादिनः प्रमाणोप-
 मासः तथाचोक्तं गुरावमि-
 दिते हेतोः प्रतिवादि क्रियाभ
 वत् इवैते वादिनः प्रोक्ताकि
 या तत्त्वेषु वादिनः आवा
 रणा व्यवहारेण अवसत्रोभं-
 गी लेखयते भाषा मिति प्रो
 षः सवादी यस्मिन्नेव मया
 वंशानितः वाचः प्राप्तायानि
 धर्मोपागान्त्व सामानाभावत्वा
 पक्षः एतेषां सको विषेषमा
 दत्तव्यम हरीतो । मिथ्या
 तरे कारणाव स्याता मेकत्रचे
 दुभे सत्येवापि सहानेन तत्र
 ग्राहं किमुत्तरं मिथ्या कारणा
 यो वीपि ग्राह्ये कारणा मुत्तरं
 मिथ्याकारणयो वीपिग्राह्यो
 राणा मुत्तरं यत्तुभूतार्थविषय
 त्रवास्यात्क्रियाफलं उत्तरतत्रवि
 ज्ञेयं मसंकोर्णं मनोऽन्याया
 ताभियोगे प्रातग्रहाणि मिथ्याप
 चाशदेव गृहीता स्यात् पृथि
 दा इति मिथ्याकारणायास्तु
 त्वपत्ते कारणात्तरं ग्राह्यं आ-
 दा विचारणीये परिशोधनस्य
 वीचीनत्वेन स्मरणादेत्वात्
 आभिध्यातरे तत्र इत्यासावि
 रातीतस्य कथं प्रतिपाद्यत्वात्
 एवं च तत्त्वविद्योगे मिथ्यातत्त्ववि
 दिते हेतोः प्रतिवादि क्रियाभ
 वापि त्रिपासि मुदा स्तिप्रहा
 यामि इति मिथ्या कारणा सत्ये
 सेकीर्णोत्तरेऽपि पूर्ववत्कारणा
 तरेमेव ग्राह्ये मिथ्या कारणाया
 वीपीति वापि प्राज्ञाया तयाद
 शितत्वात्तत्त्वत्वेन सत्यं सीक
 तत्वेन निर्माणानर्हत्वादिति भा-
 वः प्राप्तायेन सत्यं सर्वथैव-
 संकरानुपपत्ति रिति तत्रोक्तं
 यदि प्राते मिथ्या पंचविंशतिप
 राणा गृहीता सत्यं परिमुदात्त
 सत्या मिथ्याशस्य प्रवृत्तार्थविष
 यस्य विचार उपक्रमणीयः भूयो-
 नरोधस्याभ्यर्हितत्वात्तत्त्वत्वा
 यस्य विचार इति तत्त्वार्थविष
 येन तत्र यत्र क्रियायाः साक्षादे
 फले निर्णयः शीघ्रं भवति तरे
 शस्येव प्रमाणं ग्राह्यं तथायदि
 प्रातग्रहाणि पत्रं सन्ति प्राताप
 क्रमेव पंचाशत्परिमाणेन सा
 क्षिणा सदा मिथ्यात्तरं पत्रादौ
 तत्त्ववेदनाय गृह्यापत्रं ग्राह्यं

लिवितस्य सात्विभ्यो वत्तव
 त्वेनमस्यः निर्णयकारित्वा
 तस्यात्परिशोधन सात्विताः प्र
 ह्याः संकरोत्तर मप्यसंकीर्ण
 मइष्टं प्रतो भिन्न मप्यथासंकी
 र्णं इष्टंमित्यर्थः अत्रावच्छे
 दभेदेनमिष्टात्तर संकरेसु
 रत्नमेकावच्छेदेन संकरेसु
 सङ्गतरत्नमाह कात्यायनः य
 तैकदेशेयत्स्य मेकदेशेसु
 कारणाभिष्टात्तैवेकदेशेसु
 तत्करान्तरुत्तरं एकदेशेसु
 अथकस्मिन्नेव देशे नभिन्नदे
 शे यथा शते धारयाम्येवपी
 शोधितं नरदहीतमा इति ॥
 अथ क्रियापादः ।
 उत्तराभिधानानन्तरं यावत्तत्
 कः ततोऽर्थी लेख्यत्सयः प्र
 तिज्ञातार्थसाधकं अर्थीवारी
 प्रतिवादीच स्वपक्षायित्वात्
 तयो रधिकारे नियम माहया
 व्यासः प्रादु.मोयकारणात्ता
 च प्रत्यर्थी साधयेत् क्रिया मि
 ष्ठात्तरे पूर्ववादी प्रतिपक्षेन
 साभवेत् मिष्टात्तरेनरदहीते
 मयेत्यादिरूपे पूर्वदी भाषावा
 दी सात्वादिकं निर्दिष्टा ।
 शत्रोत्तरवादी तत्र तस्मानुपा
 क्रियाया असम्भवादिति
 योमूलं अत्रापि सात्वाद्यभा
 वे उत्तरवादिन एवदिव्यं नक्त
 श्विदभियोगात्तवे दिव्येषु विनि
 योजयत् अभियुक्त्याय रातये
 दिव्यं दिव्यविशारदेः । इति
 कार्पायनाहः अत्र पूर्वोद्धेना
 र्थिनो दिव्यनिषेधेः योत्पत्यर्थि
 न सत्त्वामो पराधीभियाने
 सिद्धे सम्पारभो नियमाय उ
 ति न्यायान्नियमार्थं नचया
 म वचने क्रियापदे कारणात्
 मानुषी देवीपर मित्येताव
 दर्थकं मिष्टात्तरेण्यनुपुन्यते
 इति तत्रापि अर्थिनपव दिव्य
 मिति वाच्यं अयमाणापदस्य
 दिपुन रत्नपार्थ मेवानुषंगः त
 ल्ये वैषम्य सारितस्य मोरवात्
 पूर्वोक्त न्याय मूलक विषयल
 योकात्पायनाह दिव्यविषय
 नियमभगानदेत्वाच्च यत्र विवा
 द विषये प्रत्यर्थी सारितान स
 त्र तस्यात्तरानदेतया अर्थिन
 पव दृष्टक्रिया तदसम्भवे तस्य
 व दिव्यं नत प्रत्यर्थिनः अर्थि
 कारनिश्चयाभावात् अर्थिनस
 त्त्वान्नव

नक्तश्चिदभियोगात्त मिष्टादिना
 विरोध सत्त्वान्नराह प्रतियोगिनि
 वयन्नात् एतद्विषय एव यनस्वा
 त्तिनो दिव्य मिति लोकप्रवादः ॥
 लिखितायभावेनापि दिव्यमा
 ह यावत्तत्त्वः प्रमाणं लिखितं
 भुक्तिः सत्तिगाद्येति अति कीर्ति
 ते यथासंभवे तमाभावे दिव्या
 यतम मुच्यते ॥ अथदिव्यं
 दिव्याम्याह सपत् । तत्ताप्रापे
 विषे कोयो दिव्यानीह विमुक्त
 ये महाभियोगेष्टेतानि शीर्षक
 स्यः भियोगात् । रुचा वात्यत
 रः ऊयोदितये वत्तयेच्छिरः विना
 पि शीर्षकं ऊयोत्पदोदः यथा
 तके महाभियोगेषु महापातका
 दि गुरुतराभियोगेषु शीर्षकस्यः
 शीर्षकं प्रधानं अवधारस्य वतर्था
 प्रादे जय पराजय लताः तेनर
 त्तिगो लक्षणे तत्र तिष्ठेतिवत्तेत
 रंगी करोतीत्यर्थः अत्राभियोगः
 शिरोवर्तिनोक्ते अभियोग्यस्यदि
 यकर्तृत्वं प्रतीयते ।
 प्रत्यर्थीच्छया अर्थिनो दिव्यमा
 द रुच्येति इतरोऽभिपुक्तः ।
 यतस्सर्वं दिव्यतत्त्वे विवृते
 प्रतिज्ञातार्थ साधकमिति साध
 केसात्वादिकं तदाह दृष्टमितिः
 दिप्रकारा क्रिया प्रोक्ता मानुषी
 देविकीतथा सात्ति लेख्यात्
 माणाव मानुषी विविधास्यता
 यस्याय भर्मजाता च देविकीन
 वयास्यता तजानुमानेत भुक्त्या
 दि तत्र साह माह मनुः ममत्
 रणोनात्साह अवगाहवक्ष्य
 ति एतत्प्रमाण मात्रेपलतां
 अनुभावीचयुः कश्चित् ऊयोत्पा
 स विवादिना इतितद्वचनात्
 इति तत्रापि अर्थिनपव दिव्य
 मिति वाच्यं अयमाणापदस्य
 दिपुन रत्नपार्थ मेवानुषंगः त
 ल्ये वैषम्य सारितस्य मोरवात्
 पूर्वोक्त न्याय मूलक विषयल
 योकात्पायनाह दिव्यविषय
 नियमभगानदेत्वाच्च यत्र विवा
 द विषये प्रत्यर्थी सारितान स
 त्र तस्यात्तरानदेतया अर्थिन
 पव दृष्टक्रिया तदसम्भवे तस्य
 व दिव्यं नत प्रत्यर्थिनः अर्थि
 कारनिश्चयाभावात् अर्थिनस
 त्त्वान्नव

शृणोति अर्थिना आचतेवा स्रियोः नाना मन्त्रनाः य
सप्रवणाप्रवणाइतरसाही यावर्ता आह्वानानां आह्वानाः य
मर्थः एवं योः र्थिना गुरुतया स्रियादीनां स्रियादयः य
प्रार्थिवचने आचितः सटफसा वेत्त तत्तदेदे विना सर्वे परे य
हीत्याह सपव अर्थिना सार्थः वरा इत्यस्यापवाद माह सपव
सिद्धार्थं प्रार्थिवचने स्फुट यः उभयानुमतः सात्ती भवेदेको
आचते तदा गुरु गुरुसात्तीः अपि र्भवित उभयानुमतत्वे य
सउचते तेनामतर वाद्यभिरि र्भवित्वेन नियते तेने तदाह
तार्थ विषयक दृष्टकारणाने विस्व अभिमत गुणसम्यक् स
विज्ञापने सात्यमिति स्थिते न भयानुमत स्वेकोऽपि उति ।
अनारदः तेषामपि नवानाः स्याः अतएव आचिय मणिके नियुध
नैको न ही न इष्टकृत नवा यति वृहस्पतिः नव सप्त पंच
यवो नवराति क्रयु स्ते का वासुधत्तार त्वय एव वा उभा
र्यममया कार्य सदपिग्रमया त आचियो शाही नैके एष्टे
तद्विरुद्धत्वेन एवंच यदिपर कदाचन एको मिलितगुण
मधार्मिकत्वेन वाधवादीना संपन्नः प्रधानकल्पः तदभावे उभ
मपि सत्यवादिनं निश्चीयते यानुमतमात्रोऽपि ग्राह्य सदाह
तेऽपि साक्षिणो भवितुमर्हती नाददः उभयानुमतो यः स्याह
ति तेषां सात्य विधायकैव यो विवदमानयोः । भवमेका
समागामनुवचनमपि पताः पि साक्षिते प्रष्टव्यः स्यात्समेस
दृष्टिषयं याज्ञवल्क्यः अत्र दि उभयानुमतपकोऽनुयत्ता
राः साक्षिणो ज्ञेयाः आतसा दिना सर्वजन प्रसिद्ध अनेरा
ते क्रियारम्भाः गृह्या जाति य साक्षिते संसदिवरुजन स्रिया
यावर्ता सर्वे सर्वेषुवा स्रताः प्रष्टव्यः तथात्वे स्तेर वेरादिस
त्रयोऽवरा निरुष्टा येषां तेन त्वेऽप्यकीर्ति भयात्सामाभिधा
वराः विभ्याः नृना भवेतीत्यर्थः न सम्भवादिसाशयः विवा
यथेति यो यज्ञाती यस्तस्य त स्य तत्तनिगायार्थत्वा
जातीयः सात्ती सीरा

राह मनुः एकोपलव्यः सात्ती उभयानुमतभावे अचिक्रिय
सात्वकाः गुह्योऽपि नक्षियाः नादिगुणानुक्त अेको शासः त
हीउदे रश्मिरत्वात् रोषेष्वा याच व्यासः अचिक्रियश्च यमे
नेऽपि ये वृताः पकोऽनुयः सो योऽन्याप्यनुभूतवाक ।
स्त सात्तीसादिति कर्तृकभट्ट प्रमाणा मेकोऽपि भवेत्साह सप्र
तपावः एको लव्य स्वसात्ती विशेषतः अनुभूतवाक्यानां त
सादिति जीमूतवाहनधृतपाठ रे सत्यत्वेनेति भवदेवभेटाः ये
स्तनयुक्तः लव्याश्चेदहवोपसा वे साहस सादनारदः मनुष्यमा
क्षिणोसाक्षिणो भवितुमर्हती रागा स्तेयपररादाभिमतं पा
ति एकपदवर्धतापतेः भवत रुष्यमन्त्रेचेव साहसे पंचपास
वा तस्यादः तथाप्येक उमनुरोधा ते कात्यायनः अम्यतरस्तु निः
त्रिषेयमुत्वेनानुयस्येकस्याउ तेषेसास मेकोऽपिदा प्येत य
मति सत्वे धर्मवित्त्वं मेतरेणासा र्थिना प्रक्षितः सात्ती भवेदेको
तित्वे बोधो उत्पद्यते नविरोधः पि याचिते संस्कृते येन यत्न
अत एव विस्मय प्रभतीनां उ अप तत्तेनेव विभावयत ।
भयानुमत एकपव सात्तीतिवा एक एव प्रमाणा सविवादेप
त्वाने धर्मविरिति नोक्तं रोषेक्ते विकीर्तितः संस्कृतादितेप
यादिभिः तयाच नारदः । एपेजेरलादि विस्वः स्तेयसाह
स्तेनाः साहसिका श्रुताः कितवा सवाग्देउ पाह्य संश्रणोष
योधकाश्च ये असाक्षिणस्ततेर साक्षिणा न परीता इति स्तेय
या स्तेषु सत्ते न विद्यते ॥ परदारगमणादि कार्याणां नि
कितवा युतकराः अपवारमा क्रवेनेव क्रियमाणात्वात् देवारे
र उशना दासोऽथो वधिरः व परं साक्षिणो भवतीति न
ऊष्टी ही वान स्यविशदयः प परीता उत्तं तेषां वाक्यंतमि
नेष्यनभिसम्बधाः साहसे साक्षि बोधिभावादि निरूपणेनोपप
णो मताः स्थविरो ग्रानेद्रिय तनुपपत्तिभ्या मालोचनीयं ।
ग्रामः आदिशाहाकितवादयः

नत वाक्यादिति अवहारः नैदियत्वादित्यर्थः मनुः सो
मातृका अतएव कात्यायनः आसाद्ये स्त्रियः ऊर्ध्वदिज्ञाना
आगादिषु परीक्षेत साक्षिणः सटपादिनाः शूराश्च संतः
स्थिरकर्मसु साहसात्पथिकेन शाणा मन्त्राना मन्त्रयोनयः
व परीक्षा ऊर्ध्वविस्मृता इति तैर्वस्मन्मन्त्रेण वा प्राचीरस्यात्ता
आविद्यादीना मसाहसाद ना येऽपि च त्रिपापसम्भवे का
रः आत्रिया स्नापसा ब्रह्म ये र्यवानेनस्य विरेण वा शिष्या
च प्रव्रजिता नराः वचनात्तस्य वा वचना वापि दामेन भूतकेन
चित् नत्र हेतु रुदाहृतः दा वा देव ब्राह्मणा सात्रिये साह
नरत्माकोऽप्यत्रियमाह दवनः ऐच्छदतेदिज्ञान उदस्युवान
एकोणातीसकल्यावा षडि रे प्राप्नुवान वा प्रवीक्षे वै श्रुतिः
गे रथीत्यवा षट्कर्मनिरतोवि श्रुतीन ब्रह्मति ब्राह्मणा ऐच्छते
प्रःआत्रियो नाम धमेवित् ॥ तस्ये ब्रह्मति पाथिते गोवीज
सकल्योकल्पमात्रेण सहितो प कांचने वैश्वे मूरे सर्वेस्तपात
द्विरिति सहाय्येदतीया वच केः गोवीज कांचनापहारे यस्या
नादिति आत्रियत्वादिहपाभि प तत्रवान्तराभिधाने सादिति
थानातनच तस्यामे हेतु रित्य वैश्वे पतत्सात्मानाभिधानेभ
द्यः तथा च स्त्रीय वैदिक कर्म वान्सर्वः पातकैः समध्यत इत्युक्ता
कर्मकराण्ययतया परकीय मूदेव ऐच्छते ब्रह्मचो ये स्मृता
कार्ये विस्मरणसंभवात्सात्ति लोका ये च स्त्री वाल्वात्तिनः
तत्प लघुकार्यनियोगेन च्छा मित्रदुःकृतस्य तेने स वंद
प भयेन वावहारदृष्टारोऽपिता तो मृगा इति मनुक्तं दृष्टा
न ऐच्छतीति तत्सात्करणा सक्तत्वेन अश्वमेध सरस्वत स
नर्थकास्तु नने साक्षिणोभवे तत्च तत्त्वया धृतं अश्वमेध मर
न्येव उभोतत्रोत्रियो स्यातामि स्वादि सत्य मेवातिविद्यते इति
ति स्मृतः वृद्धसाक्षित्वे वृद्ध मनु नारोक्तं आवयेत् ॥
स्यासाक्षित्वे वृद्धतादेव त्वा ।

याज्ञवल्क्यः नदराति हि यः सा साक्षिभ्योन निर्णाय इति परं।
हं जानन्नपि नराधमः सकृद दृष्टसतिस्तसाक्षिहेय कर्मनि
साक्षिणापा ये स्तस्या देउनेच श्रानोयदणामाह गुणिहेयेकि
वदि कात्यायनः श्रवीचिनर पावता मितनेन तथा साक्षि
केवर्धवसेयुः कृदसाक्षिणाः ॥ गोः र्थि समुद्दिष्टात्साक्षिदाये
याज्ञवल्क्यः सत्याप्रतिशोयस्यो ७ होषयेत् शूदृष्टं दृष्टयन
चुःसाक्षिणाः सजयी भवत । वादी तत्समे दः मर्दति इति
अनद्यावादिनो यस्य भुवस्तस्य तत्समे विवादसमे सभासदा
पराजयः वार्तानोरि वधो यत्र दि विदितसाक्षिदृष्टा मेवया
तत्र साक्ष्यनृत्तं वदेत् तस्या होनत आवरादिसाक्षिभिः प्रति
वनाय निर्वाण्य श्रुकः मारस्ततो पाये अनवस्थापातादिन्याहना
दिनेः गोतमः नान्तवचने दोषो रदः सभासदा प्रसिद्धे यत्ता
जीवनेचेतदधीनेनत पापीयसा क सिद्ध मयापिता साक्षिणाह
जीवने इति हेये वक्तुना वचने षणो शास मसाध्य दोष वज
समेषु गुणिना तथा गुणिहेये नात् अनेश्व साक्षिभिः साधे
तवचनं ग्राह्ये येगणावतराः ते दृष्टा एव साक्षिणा अनवस्था
यामिति शेषः यत्त साक्षिणा भवेदोष क्षेपा मध्यमसंभवा
निवितानोच निर्दिष्टानोचवादि त श्रुसाध्य साधनानर्हं सिद्धा
नां तेषां मेकोऽनद्यावादी भेदा ब्राह्म वजनात् अनवस्था
सर्वेऽप्यसाक्षिणाः इतिकात्याय विवरातस्मात्सिद्ध दृष्टाणामा
त वचने तत्रयाणो तत्तात्र्या ह कात्यायानाः वालाः तानादस
तांसाक्षिणां मध्ये एकस्याप्य त्यातृतीपापाभ्यासाच्च कृदकृत
मयावादे अपरस्य तत्तस्यस्य विक्रयात् वान्यवः स्नेहात् वै
सत्यनियतया तत्तीयस्य किंचि निर्यातनादरिः यः साक्षी नैव
नादिते तत्र भेदात्सम्यक् विरुद्धा निर्दिष्टो नाभूतो नैव रक्षितः
र्थाभिधाने भेदात् कृपाभियेति तथ्यवादः

सोपि नरायणः ॥ यइ दशात ययेकदेश विभावनेन
 तरे येन क्रिया प्रष्टपते त दिनाः वसाद मवगम्य उदमप
 जार मिथ्याक्रिया पूर्ववादेका मया लेखयिते विस्मृत मिति
 गो प्रतिवादिनः प्राउ.नाये कते स तस्मै भाषाकाले अनुप
 विधिसिद्धौ त जयपात्रे विनि न्यते न दद्यादेतच्च न केवलं वा
 दिशेत् मिथ्यातरे सति पूर्ववा चनिकं किंचेकदेश विभावना
 देपूर्ववादिनि क्रिया प्रष्टव्या दितानत एवस्य तदपलापः
 ति शेषः तदानीं संपिमाहृ शीलत्वावधारणादपराशेषः
 हसतिः पूर्वोक्तिः मिलित्विते तथात्वमेव संभाव्यते सत्यवि
 प्रकृते कारुणिक्ये । भावकस्यापि प्रकृत विषयेय
 हयो रुतमयोः संपिः स्यादयः या वस्तु वादावधारणादविभा
 पिदयोर्विव उत्रापकाराणामा वितोः शेषः सत्यवादिन संभाव
 ह सपव साति सभविक्त्य न मिमेवे नृपतर्क परमरा .
 रु भवेद्यत्राभया रपि दोलाय संभावना प्रत्ययानुगृहीतास्मा
 मानो यो संधिं ऊयांतं तौवि देवयोगीश्वर वचनात्सर्वदापनी
 वृत्तणो कात्यायनः क्रियान य मिति निर्णयः एवेतर्कवा
 देविकी प्रोक्ता विद्यमानोऽसा कानुसारेण निर्णये क्रियमा
 तिप्र लेख्यचसति वादेषु न णो वस्तुनोऽप्यालेः पियवहार
 दिव्य न च सातिगाः समत्वे दर्शिनो न दोषः तथाचगातमे
 सातिगां यत्रदिव्य सत्रवि नापि मायापिगमे तैकोऽभूणा
 शोधयेत् एतत्संशयानुक्ते यः तेनापि संशययथास्थाने
 दे बोधे यातवत्त्वः निजत गमयेदित्युक्ता तस्मादनाचार्यो
 लिखितानेक मेकदेशे विभा वनिद्यावित्पसंहाते एवंवाप्य
 वितः दाम्यः सर्वोऽपेनार्थीन मायस्य वादिहयसाधारणाना
 यास्य स्तुतिवेदितः यो लिखि उभय विषयेत्वं वचनानां श्रुत
 तानेकं सुवर्णादिकं अपलाय एव कात्यायनः ययेकदेशा
 तिस एकद्वयसाक्षादिभिर्वि सापि क्रिया विद्येत
 भावितः सन्सर्वान् ।

मानुषी सा यास्य नत एणाः मायतोऽयास्यते सिद्धेनयास
 पिदेविकी वदतो न्यां वदतो क्तुनिवेदित इत्यभिधानानुप
 विवदता मित्यविशेषेण दर्शय पतेः एवंच साध्यायोः प्रोनि
 ति एणापि देविकी समग्रविष गरिते सातिभिः सकले भ
 यिकापिन यासा तैनेकदेश प्र वेत् स्वी संगे सादसे चौर्येय
 तिपादिकया मानुष्याक्रिय साध्यं परिकल्पिते इतिका
 यासमस्त साध्य सिद्धि रिति न त्यायवचनं तद्विषय प्रदर्श
 चययेयोमये एक मपि मया केऽप्यनितेपापप्राप्तेःपि यो
 गृहीते विभावयसि तदा सर्वमे यामिति यत्त अनेकार्थाभिधे
 वदातयं इति प्रतिज्ञाविषयक गेत् यावत्संशोधयेदनी ।
 त्वमेकदेशविभावितत्वं वचन सातिभिः स्तावदेवोसा लभते
 स्येतिजोऽलोकमतानुसारिमेथि सादितं यत्तं तद्व्यापनमित
 लमतं युक्त मिति वाच्यप्रतिज्ञा पुत्रादि विषयकं तथादि ना
 विषयत्वे अनेकार्थाभिपुक्तनस नाविथ पित्राणां अभिपुक्तना
 सर्वाथ्य अपलापिना विभाविते जानता नरे जानामीति उता
 कदेशेन देयं यदभिपुज्यते इ वादिना साक्षादिभि र्यावहने
 त्वनर्थकं प्रादिवादेनाभिपुज्य प्रतिपादयति तावदेव पुत्रा
 मानादधिकस्यापि प्रतिज्ञातस्य दातव्यं प्रवमेव विषयत्र जौम
 दानावश्यकत्वात् यास्य स्तुति तवारन प्रभृतयः कात्यायनः
 वेदित इतिपि यर्थं अनिवेदि अनुमानादरः सात्ती सातिभ्यो
 तस्यापि प्रागज्ञातत्वेनाप्रतिज्ञा लिखितं गुरु अनिरुद्धा त्रिपु
 तस्य सर्वेश्वरेयतात् नचविभा रुषी भुक्ति स्तुभ्यो गरीयसी
 वितैकदेश वचनं व्याप्यभूतेक अनुमानं प्रत्यासंकलित तदा
 देश विषयं तस्मिन् प्रतिपादि रमनुः वाहो विभावयेतिगो
 ते व्यापकेकदेश प्रतीति रनुमा भाव मन्तर्गतं न्यां सर्ववर्तो
 नात् सम्भवतीति वाच्यविभावि द्वि.ताकारे अतुषा चोचितेन
 तैकदेशानुमितव्यापकस्यापि च सर्वो गृह्यदिः वर्णाः स्ताभा

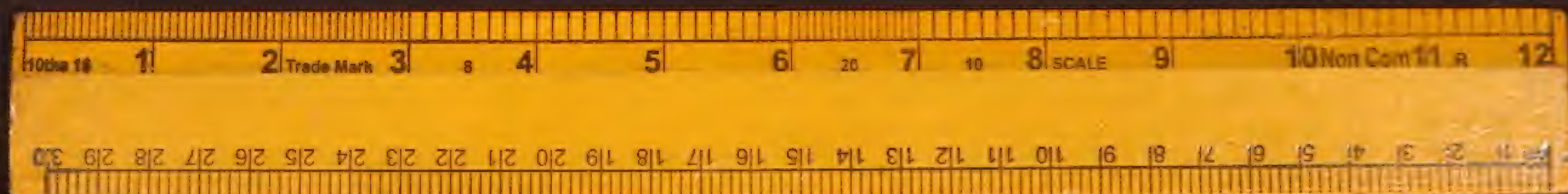
विकः इदितं सेद वेपथुमेमां सदीर्वेनापि कालेन निवितेति
 चादि प्राकारो विकृतः वत्त दि मामुयात् संज्ञानत्रात्मनो
 प्राकारेण वेष्टितेन स्थाने लेख्य मजाने स्तन लेखयेत्
 त्यागादिना एषां चान्मयासिदे सदीर्वेणोति संस्कारोद्दोषकनि
 इति निरूपणादेयः सात्वीवत्त त्वनसत्तादयं विवेकापि सात्
 वान् इत्यर्थः मुनिनिरूपते दाते प्राज्ञोतीत्यर्थः ॥
 त्व यासवल्काः देशादेशांत लिपिते सदस्तेन लेखयेत्तत्
 रेयातिरुक्ताणी परिनेदिच दत्ते परदस्तेनपारवासाः ।
 ललाटे लिखते चास्य मुनिवे अनिपितो अणा यः स्यात्
 वर्ण्य मेतिच परिष्पृष्टास्व त्वयेत्त्वमन्ततसः । सात्वीवा
 ललाको विरुद्धं वद भाषते सात्तिगात्मेन सर्वसात्तिसमीप
 बाक्ताः एनयतिना तयो गः ददस्यतिः । मुनितेवाति
 षो निभुंजत्यपि ॥ स्वभावा तं युव सीमायाश्च समंततः ।
 दिक्कति गच्छेत्तनो वाक्ता अकृताः पि भवेत् सात्वीग्रामस्त
 य कर्मभिः अभियोगेच सा अन संशयः अकृता अपि सात्ति
 सेव सद्दष्टः परिकीर्तितः ॥ गो भवेतीत्यादत्तमनुकात्पाय
 नपरोक्तां वाचं प्रतिवचनेन नो अन्ये पुन रनिर्दिष्टाः सात्ति
 जयति तथोष्ट चत्तश्च पर गाः समुदाहृताः ग्रामश्च प्रादि
 कीयवीत्तान निभुंजति ऊ वाक्ता रानाचव्यवहारिणां का
 दितीकरोति यदा मनो वा येयभ्यंतरोयः स्यादधिना प्रहित
 क्राय कर्मभिः स्वभावात् ए अ यः कल्याः कुलविवादेपुभवे
 वाक्ता यथायोग्याविकृतिगच्छे पुनः पि सात्तिगाः स्मृतिः रता
 तदा सद्दष्ट इत्यर्थः अतएव दत्तेः शुभमानो स्वामिनो निर्ग
 श्रीगमायगा । प्राकारस्या मे सति विक्रपादानसेवयेकौ
 पुमानोः पि नशक्योः सौनिर ता यन मनिच्छति गृते समा
 हिते वलादि विवृणोतेवभा कये चैवविवादे समुपस्थिते ।
 व मेतर्तातेरणां प्रकाशे देह्य मेः मुवाप्रसाद वैवाण्येनपः नार

सात्तिगाः सायने प्रोक्ते नदियं सेयकृत्तरः वैवायनः पंच
 नच लेख्यकं प्रोक्ते सारमेवा पश्यन्ते हेति दृश हेतिगवा
 पि पारुष्ये रंदाविकोवलोदरे नृते शतमयान्ते हेति सद
 पु कार्येषु सात्तिगा दिव्यमेव संपुष्टान्ते हेति ज्ञातानत्रा
 च दृहस्यतिः लेख्यं वासात्ति तोश्च रिगणार्थः नृते वदन
 गो वापि विवादे यस्य दृष्टिताः सर्वभूषन्ते हेति सात्ते सा
 तस कार्यं नमिष्येत यावत्तत्रवि ली म्वा वदत्त दृहस्यतिः
 शोधयेत् तलोखसात्तित्रपप्र यस्म्येषं प्रतिज्ञाते सात्तिभिः
 मारां लेख्य शोधन माहका प्रतिपादितं सजयीस्यदना
 त्यायनः सदस्ते लेख्य सदेहेती यात्तसाधार्थं नसमायुयात्
 वतो वास्तव्यं तत्सदस्तेनो यत्तवल्काः उक्तेः पिसात्तिभिः
 रमेः पंचैस्तलोखनिर्णयः तथा अनिपादितं सजयीस्यदना
 समवेतेश्च यदृष्टं वक्तव्यं तत् न सात्तेय्य नोगावत्तनाः हि
 येवच विभिन्ने नैव कार्येततद शणा वाग्यथा कयुः कदाः सः
 कृत्वाप्यकथक नाष्टेरनियुक्ते पूर्वसात्तिगाः अन्यथा पूर्ववि
 वां समे सत्यं प्रयत्नतः वक्तव्यं परीताश्च प्रकारेण कृदा अ
 सात्तिभिः सात्ते विवादे स्थानमा नादेयवचनाः तथायः सात्ते
 गतेः अचदिप्रेन चित्तेनदृष्टं सम आविनोः मेभ्यो निजुतेतम
 विवादा नृयते प्रयत्ने तत्सदस्तेका सावृतः सदापोः पु गणां दं
 र्यं सात्ते सात्तीततदेत नारदः ब्राह्मणां विवासेयत नमेम
 यः परार्थः पहरति स्वा वाचं पुन भ्यः सात्ते आवयेति वादिना
 वाधमः । आत्मार्यं किं नकु प्रकृता यः आवितः कारितह
 यात्तपापी नरक निर्भयः अर्था यात्तदसिद्धिः एवंभूतोः निग
 वैवाचिनियता वास्तुला वाग रकाले सात्ते निजुते युक्तस्या
 विनिस्सृताः यस्तु तो तिवयेद्वा दृशणो दः ॥ अथात्तितिते ॥
 चे ससवे तत्र दृहस्यतिः पाणमाधिके
 ऽपिसमय भ्रौतिः संज्ञायतेयतः

धातुतराणि सृष्टानिपत्रा
 क्रायतः प्रगाः नारदः लेख
 तद्विधिं प्रोक्तं सहस्रान्यह
 तेतथा असात्तिकं सात्तिकं
 सिद्धिं देशस्थिते स्रयोः स्रता
 लसात्तिको यत्र धनिकर्णा
 क लेखकाः तदप्यपार्थकर
 गा सते त्वाथेः स्थिराश्रयात्
 दर्शितप्रतिकालं च पाठितं
 स्मारितं च यत् लेखसिध्यति
 सर्वत्र सतेष्वपि च सात्तिकं ले
 खि देशान्तरस्थे वदयेदिति
 विते हते सत स्तत्कालह
 रा मसतो दृष्टदर्शने छिन्न
 भिन्न कृतोत्तरं नष्ट इति लिखि
 तेषु च कर्तव्यं मन्त्रविते ह
 पुत्रोत्तरविधिः सतः लेख्यं यद्वा
 यनामकं देवत्वरुते भवेत्
 विप्रतिपत्तौ परीक्षितसमेधा
 गमदेतभिः स लेख्यमसात्ति
 क मपि प्रमाणां अमहागने
 लेखसात्तिकमिदमिदं स लेखना
 न्यः देशस्थिते र्यस्मिन् देशे
 यादृश लेख्यमितिः प्रवर्तते
 यतादृशः तयोः सहस्रान्यह
 कृत लेखयोः स्रता इति सात्ता
 दोमने प्रजादिसंस्थ लेखपत्रेन
 सिध्यति

दिव्यं न च सात्तिकाः एगलः
 समूहो वणिगादीनां स्रगः सप
 रिकीर्तितः इति कात्यायन व
 चनोक्तः आदि श्रुतिजातीय
 लाभः तेन ग्राम नगरादिः अ
 तीत सजातीय समूहः ताम्
 लिक ऊर्विदकर्मकारादिः
 गण एकक्रियाधीनः लेख
 सचाग्रामाण्य प्राकारो लेख्य
 दिना प्रायतः योधन प्रकारेण
 तद्विरसनीयं तत्पत्रेण त लेखा
 धीनो भोग एव उपमास्यो नत
 लेख्य मुद्राणीय ।
 तदाह कात्यायनः आदतीतकि
 मुक्तोऽपि लेख्य दोषान् विशेष
 येत तत्सतो भुक्तिदोषो स्वले
 ख्य दोषो स्तनामयात् वृहस्प
 तिः । उदरे लेख्य महता तत
 सतो भुक्तिमेव हि अभियुक्तः प्र
 मीतश्चेत्तत्सतोऽपि तद्वदरे
 अभियुक्त इति लेख्यस्य साधु
 त्व ज्ञापनार्थं अभियुक्ते लेख्य
 ग्रहीतरि तद्विज्ञापेव सते त
 त्रुत्वे साधुत्वं साध्य मिमर्थः
 तत्साधनं च स्वस्त लिखनादि
 नेति प्रागुक्तं ॥

अथ भुक्तिः ।
 तत्र यातवल्क्यः पश्यतोऽनुव
 तोहानि भूमे विप्रति वाषिकी
 प्रेणा भुजामानाया पुनस्पदश
 वाषिकी विवाद मज्जतः समते
 भूस्वामिनः परेणासपिदिना
 भूजप्रानाया भूमे विप्रतिवर्ष
 निर्धत्तास्त्वहानिः अत्रलोक
 व्यवहार कर्मत्वाद्दण्डाणां सा
 वनेन तथाच विलुप्यमोत्र ।
 सजातपास्यान्य सावनेनलो
 कच यस्याव्यवहारकर्म ।
 तत्रैव सावने च तथा मासि वि
 शास्त्रयोदयाः स्रता इति ।
 विशेषयति व्यासः वर्षाणि वि
 शति र्यसमभुक्तात् परे विह
 सति राति समर्थस्य तस्य सैद
 नसिध्यति समर्थस्य वालादि
 दोषरितस्य पुनस्पदशवर्षाणि
 र्धत्तास्त्वहानिः तथाच सनुना
 रदो यत्किंचिद्विशवर्षाणि स
 न्रियो प्रेतते यनी भुजामानेप
 रैस्त्वस्ती नसतलुधु महति यत्किं
 चित्यनजाते समस्त मेव प्रीत्या
 दिव्यतिरेकेण परे देशवर्षाणि
 भुजमाने स्वामी तस्मी प्रेतते
 सा भुजता मिति न प्रतिषिध्य

ति नासौ तद्वत् योगो भव
ति तत्र तस्य स्वामिं नश्यतीत्य
र्थाः गोतमः अनुरागो गंड य
नदशवर्षभक्तपौरैः सन्निधौ भो
क्तः इति ज्ञेयं विकलैर्दियाः
पोगंडः श्रुतः नृपत्रप्रमथुर्गंडः
कपोनो यस्यसः तदाह नार
दः बाल श्रुतः श्रुतः श्रुतः
गंडः श्रुतः श्रुतः श्रुतः
पोगंडः प्रकीर्तिते इति कृतक
भट्टेन लिखिते तस्यावेः पित्र
पोगंडस्तु पोगंडः इति द्विः
पकोषादविरुद्धः तस्याद्यात्
वल्ग्यादि वचनादिशतिवर्ष
दशवर्षादिकाले भोग पयसि
लेननयति यथा कालश्रुतिः
वलेनवीन मंजरे जनयति तत्र
वश्य ऊरुम मिति स्वामिनावा
परित्यक्तेऽपि शास्त्रोक्तकाली
न भोगात्स्वाम्य मयस्य भवति
यथा जयेन रातः परराष्ट्रपते
इति एव मेव श्रुतिं बालक
ज्ञातोक भवदेवभट्ट मूलपा
णि कृतकभट्ट चेटेयः मंत्रिन
वावर्द्धमानोपाध्याय प्रभृतयः
व्यवहारोः पितादृशेव पतहि
रुद्ध दवनाममया व्याख्यानं
तत्र

पेक्षया सत्त्वानि भुक्ताव
माह नारदः भुज्यमानान् पयसि
र्थां यस्तामोरादपेक्षते
समत्ते तिष्ठतोऽप्यस तान् भुक्तिः
ऊरुते वेश व्यक्तमाह वृहस्पतिः
स्यावर् सिद्धिमाप्नोति भुक्त्या
नि मुपेक्षया । उपेक्षया
तमया तत्कारणां च स्वामिनः
सुशीलत्वं महेच्छत्वं दयालुता
दिपंच विंशतिवर्षात्पूर्वं सक्त
ति साध्य रोहन पालनाय कृत्य
त्रुद्वय पवस्वत्वे एवं दशवर्षात्
पूर्वं सक्तुति साध्य रोहन पाल
नाय कृत्यत्र दुग्धादावेव सत्वं
तत्काल परतस्त भूमौ गवादि
धनेऽपि स्वत्वं मिति पूर्व तत्र
ज्राशक भोगे तत्र चौर्यरोषोभव
मेव भोगे तत् सत्त्वानिमाध्या
दीनां व्यावर्तयति ॥
पश्यतोऽनुवत इत्यभिधाय या
तवल्सः श्रुतिं सीमोपनिक्षेप
जड बाल धने विना तथोपनि
धिराज स्त्री श्रोत्रियाणां धनैरिति
श्रुतिं वेत्यकट्ये । उपनिक्षेपस्त
वासनस्य मनाख्याय समुद्रयति
धीयते इति नारदोक्तः ।
वासने निक्षेपाधारभूते तस्य

हादिकं समुद्रं यथादिपुते न
हो बुद्धिविकलः बालोऽप्यस
घोडशवर्षः उपनिधिः प्रीत्याभो
गार्थं मर्षितः । ततश्च आ
ध्यादिभिर्ज्ञेयैरादिधनेषु विना
ऽन्यानि धनानि उक्तभोगका
लेस्वामिनो नश्यति एतानि त
स्वामिनो नश्यति नवा भोक्त
भवंति मिताहाराण्यस्तिः हा
रमार्ग क्रियाभोग जलवादा
दिषु क्रिया भुक्ति रेवतर्गवी
स्यान्नदिव्येन च साक्षिणः यात्र
वल्ग्यः श्रुतमोक्षधिको भोग
दिनात्पूर्वकमागतात् नागमः
कारणात्तत्र भुक्ति लोकापियत्र
न आगमस्तु कृतो येन सोऽभि
मुक्तस्तु मुहुरेत नतस्तुतस्तु
तोवा भुक्ति सत्त्व गरी यसी
योभिपुक्तः परेतः स्यात्तस्यैक
शी तमुहुरेत नतत्र कारणांभु
क्ति रागमेन विना कृता भू
यादावागमः सर्वप्ररुष क्रमाना
गत भोगाहलवान् अतः क्रमा
गत भोग आगमाहलवान् त
याव वृहस्पतिः अनुमानात्पुरु
माही साक्षिभ्यो लिखितेपुरु
अव्याहता विप्ररुषी भुक्ति ।

स्वभ्यो गरीयसी विप्ररुषभो
गमाहकासः प्रतितामहेनय
दुक्ते तत्प्रवेणा विनाच ते
तो विना यस्य पित्राच तस्य
भोग विप्ररुषः पिता पिताम
हो यस्य जीवेषु प्रपितामहः
त्रयाणां जीविता भोगो विज्ञे
यस्त्वक पुरुषः आगमोपि
वलवान् भवति यत्र लोका
पितृक्तिर्नास्ति तथाच नारदः
विद्यमानैः पि लिखिते जीत्व
पित्र साक्षि विप्रेषतः स्याव
राणां यत्र भुक्ते नतस्मिन् इति
दीपकलिका यत्रवादिनो स्व
स्वागमवल प्रवृत्तो आगमयो
श्च श्रुतीपर भावो नास्ति तत्रप
स्य भुक्ति सत्त्वगमो वलीया
न नत्वन्यसेत्यर्थः इति मिता
हारा ग्रंथाद्यथागम पौर्वापर्य
निश्चयस्तत्र सर्वेष्वेव विवादेषु
वल्ग्यस्तत्र क्रिया आधोप्रति
गुदेकीते पूर्वा तत्र वल्ग्यतरा
इति यावत्तवल्ग्य वचनाजिगीयः
आगमस्त्विति आसम्प्रकाशते
श्रुयते स्त्रीक्रियते येनस आग
मः क्रयादि रिति व्यवहारमाह
का आगमः साक्षि पञ्चादिकमि

रीपकलिका आगमो धनोपा
ननोपायः कयादि रिति मे
थिताः तजानेनाभियुक्तस्त
हृता मुहरेत तस्य पौत्रो
नागम मुहरेत किं भुक्तिरे
व तत्रप्रमाणो विशेषयतिह
हस्यतिः आदर्शो योययेतभु
क्ति मागमेवापि संसदि तस्य
तो भुक्ति मेवेका पौत्रादिपु
न किंचन इदंश्रुतपाणिपुत्रे
तस्यत्रादिर्न किंचनेति मेवि
लपते आदर्शो यर्जनकर्त्ता
यत्र प्रत्यक्ष भुक्तिशोधनमात्रे
भुक्ति शोधन मार त्वयीसका
सायनो सागमो दीर्घकालः
अ निखिद्रोः मुरबोक्तिः
प्रत्यर्थि सुत्रिधानेव भोगः प
कोग इयते इयते प्रमाणात्
न सागमः कयादियुक्तः एषव
भूमिषियक विंशतिवर्षयः
नविषयक दशवर्षासनका
लभोगपरः योः भियुक्तस्या
दि यो भोगेक्रियमाणो परेणा
भियुक्तः समरेतमस्तः स्यात्राग
म मुहृतवान् तदा तस्यत्रादि
रागममुहरेत तथाच नारदः
अथात्र विवादस्य प्रतस्याय
वदा

रिणः प्रवेगा मोर्यः संशोधन
त भोगो निवर्तयेत ॥ वि
विवादे सति शेषः भोगः केव
लभोगः तथाच सपव आदे
त कारणे दाने मयेभुक्तिस्त
सागमा इति पयसविवादभोग
पयसदेतरपरः तथाविध भो
गसागमे विनापि प्रामाण्या
तथा व्यासः वयोपि विंशति
भुक्ता स्वामिना व्यासता सनी
भुक्तिः सापोरुषी भूमे दिगणा
त दिपोरुषी ॥ विपोरुषीत
विगणा न तजानेष्वा आगमः
एतद्वचन मसमस्त भोग विष
यकमिति समस्त विंशतिवर्षो
भोगविषयक वचनेनाविरोधः
यताइवस्तुक्त कालपव काता
यनः स्मात्तकाले क्रिया भूमेः
सागमा भुक्ति रिष्यते । अस्मा
ते नागमाभावात्कमात्रिपुरुषा
गता षष्ठिवर्षेकपुरुष भुक्तो
विपुरुषभुक्ति व्यपदेशसफल
माद नतत्रत्यादि अतएव नार
दः अस्यायेन तं यदुक्तपिञ्ज
एवतने सिद्धिः नतस्यास्य
मपाकर्त्त कमात्रिपुरुषागत ॥
अस्यायेनेत्यत्रानागम

मिति श्रुतपाणिपुत्र पादः त विवर्जित इति धर्मशास्त्रार्थम
रण्यः पित्रा सह पितर मादा वलम्ब्य अवधारणयेत अतएव
य त्रिभि रित्यर्थः यत्तु अनाम सम्भेनावशवक्तव्य धर्मार्थं स
मंतयो भुक्ते वरुन्वृ शतानि दितं वचः इति कात्यायनाक्त
व चोदंटेन ते पापे दंडयेत भवदेवभट्टास्त व्यासवचनेप्र
पृथिवीपतिः इति तस्यवचने तिवादिनाः सुत्रिधाने पुरुषेक
दंड विधायकं न तदाहसपव। ह्यभोगाभिप्राये । त्रैपुरुष
यत्र विप्रतिपत्तिः स्यात्परमपा भोगस्य तत्रैव प्रमाणात्वादि
स्वार्थपास्तयोः । अर्थपास्त्याः ॥
र्थं मुत्स्यन् धर्मशास्त्रार्थमाचरे त एवमेव श्रुतमुपाध्यायाः ॥
वस्तुतस्त अनागम मितिदेउ अथमुक्तिस्त्वत्पावादः ॥
विधायक वचने स्त्रीधन नपयन हृदस्यतिः मुक्ति त्रैपुरुषी सि
परं स्त्रीधनेच नपेन्द्राणां नक ति हृदपरेण नमंशयः । अनिह
दाचनजीर्याति अनागमे भुज्य ने सपिरत्ने सज्जन्तानां नसिद्धा
मानमपि वर्षणते रपि इतिस्ति अस्वामिनाच यदुक्तं गदस्ते
त्वनिषेधेक वचनोत्तरेकवाका शयाणादिकं सददंभुसकृत्य
ता यत्रविप्रतिपत्तिः स्यादिति स न तद्रोगेन हीयते ॥
चनस्याप्येतदुदाहरणं यत्रैकस्य विवाह्य औचित्ये भुक्तं गतामा
नयेः वधायमाणो मित्रलवि र आपणो विक्रयस्थाने विवा
परस्य नयेः वधायमाणो मित्रल होजामता ॥
वि रपरस्य नयेः वधायमाणो अथमुक्तिः ॥
मित्रलविपरस्य नयेः वधायमा नारदः उत्काहस्तोः मिदोक्षेयः
धर्मलविस्त्रिदिराणभूमिनाभे शस्त्रपाणिश्च वातकः केशाके
भ्यो मित्रलविर्वरायतः अतोयते शि गदहीतश्च पुगयत्पारदारिकः
त तस्यामाविति वेदविदो मतेः कृत्यलपाणि विज्ञेयः सेतभेजा
तियातवत्कोत्तापुशास्त्रार्थं समीपगः । तथा
त्सज कोथे लाभ

ऊदारस्तम्भ वनछेता प्रकीर्ति दर्शनीयतात् अत्र मयेतकते
तः प्रत्यक्ष विज्ञेर्विज्ञेयो दंडपात नवेति प्रतिज्ञा मुद्यापिज्ञाने
प्रकृतः । असाक्षिप्रत्यया वा हस्तं प्रतिपेत् । पत
येते पारुष्येत् परीक्षणा ॥ निष्प्राप्ते मम सकृत्ते तपेति
प्रत्यक्षविज्ञेः रुधिराक्तखट्वा निवाकृयात् नत्वपि परीक्षा
दिभिः पारुष्ये वाकारुष्ये । नत्वपरीक्षा वा ऊर्यात् इत्यभिप्रा
शांतः लोभहस्तश्च चोरः इति यवर्णने युक्तं तस्या महाभिप्रा
नारदः अभीक्षां देशमानोऽपि गविषयकत्वेन शपथ समभि
तिहस्यान्न तद्वचः विवृतः पं व्याहारानर्हत्वात् सकृत्तदिभि
वक्तव्यो वा परतोऽर्थतमावहे रितादिना हर्वा मत्तामुपग्रहः
त यदा धनिकेनाथमर्निकः तस्याच विज्ञः सर्वेष्टेवाप्यजाते
स्वित्तः पंचकुलो वात्से मेरु यमूले स्वां प्रकल्पयत् तत्रह
गाधारयसीति पुनः पुनः देश सलोने मूदं हर्वाकरं शापयेत्
मानोऽपि न हर्वाको प्रतिहस्ति दिक्कसलोने तिलकरत्रिकुल
तदोत्तरकालमनेनाभ्युपगतो लोने स्वर्णकरं पंचकुसलो
ऽयमर्थ इत्यवधार्य तमर्थमणि ने सीतोद्भूत महीकरं स्वर्णा
काय दाययेदित्यर्थः ॥ ढोने कौशा देयः मूदस्यथा
अथशपथः । समये विदित्ता क्रिया तथादि
नारदः युक्तिष्वपवसन्नासश गुणोऽर्थे राजन्मस्य दिग्गोः
यथेदेन मर्दयेत् अर्थकाल श्रे वैश्वस्य वत्तर्गोऽर्थेवाप्या
वतापेत् मग्गसु सकृत्तादि सेति कुसलः कौचनरनिका
भिः पनेविचार्यमाणमर्थग्रहं तन्मूल्याहने कुसलोने पव
येत्पीडयेन्निर्णये दस्यर्थः अर्थ मनत्रं मनुः सत्येन शापयेदि
सविवादास्पदस्य वत्तं वक्तव्यं प्रकृतिये वाहनापुथैः गो
भावः कालस्य वत्तं प्रापाप्राप बीज कौचने वैश्वं मूदं सर्व
त्वं तदपेक्षेयथासादित्यर्थः मू स्तु पातकैः पुत्र दारस्य वा
हर्वाकारमपुत्रादिपितरः सप

येवं शिरांसिस्पर्शयेत्पृथक् । अभियोक्ता शिरोवर्ती सर्वत्र
आद्याणेन मयेतकते नक्तवेः व प्रकीर्तितः इच्छयाप्यतरः
ति प्रतिज्ञा मुद्यापि सत्य मितिव ऊयोदितो वर्तयेद्विदः अतरः
कृत्यं तथैव तत्रियेणावाटना शपथ कर्त्तुं भिन्नः तथाका
युधेस्पर्शयं तथैव वैश्वेन गो लायनः आचतदेशकादक्राये
बीज कौचनानामन्यतमेस्पृष्टं स नो राज देविकं द्यसनेना
मूदेण त एवोक्तं सर्वमेव स्पृष्टं यते चोरं सत्तेयः शापयेच्चविः
यं तेषां वृथाकृतस्पर्शानोपातक द्यसनमापत् चोर मतिपीडा
देतत्वात्पातकशब्देन निर्देशः द करं तथाच कौषाधिकारयस्य
लापुधोप्येवं देवक्रिया विष पश्येदितनुसृतो विस् ।
यमाह नारदः अरण्यनिर्जनेरा रोमोऽपि ज्ञातिमरणा राज्ञातं
जवंतवैश्वमनि सारमे त्यासाप क मथापिवा तममुदं विपर्य
हरणं चैव दिव्या सम्भवति कि यात् कात्यायनः तस्यैकसन
या हृदस्पतिः देव आद्याणा सवस जनस्य यदि सम्भवेत्
दांश्च पुत्र दार शिरां सिच । रोमोऽपि ज्ञातिमरणा म्णादशा
यनेन शपथाः प्रोक्ता मनुना दमेव सः ज्वरातिमार विस्फो
सत्यकारणो माहमेष्टभिप्राये द्यरुद्रास्य परिपीडनं नेत्ररु
च दिवानित विप्रोयने अत्र गतरोगश्च तथेन्मादः प्रजाय
शपथ दिव्योऽर्थक तपती ते शिरोरुग्दभगश्च देविका
तेः शपथे न दिव्यथमोः किंत व्याथयो नृणां तस्यैकस्येति
वैधेकर्मणि तत्र प्रोक्तार्थं स्वाना नतदेशवापकु मरणादिः मनुः
चमनादिमात्रं कार्यं दिवानि त तदृथा पशथ ऊर्यात् सत्येप
दिव्यतत्वे कथितानि नात्र लिखि र्येनरो युधः वृथा दि शपथं
तानि अत्राभिपुक्तेन शपथः कर्त्तं ऊर्वेत्त चैव न शपति कासि
य इत्युत्तराः ॥ उभये नौपुविवादेषु गतो भवेत् तथे
ह्युयाभियोक्तापीत्याह नारदः न्यने आद्याणाभ्युपगतो च शप

ये नास्ति पातकं कामिनीषि मभ्युपपन्नः आत्मनैवोगीकृत
तिरहमि कामिनी संतोषार्थं स्वयमनुयः स्वयं वसितः के
दृशाशयं एवंविवाहसिद्धि पसेद वैवाहिकदिना पराजित
यंगोशासार्थं आवश्यकं होमे तेनावृत्तः क्रियावसत्रः सा
यनाथैवाज्ञातारतायं मगीकृत सादिना प्राप्तपराजयः परम
त धनाहो यमः दृशात शयं नंतरं सभ्यावधारणा मर्दत सभा
कृत्वाकीटस्य वधसंयुतं अन्तरे सदा मिलितानामयं पराजित
नचयुमेत वधेनच तथा नरः इति निर्णय मर्दत आकांतत
तस्माज्जयंयुक्तपात्रो मिथ्या सशास्त्रविधिना शासः निर्ण
वधेपिते कीटमेति प्राणिमा यस्य फलमाह दृश्यतिः प्रति
जोषतत्तया तदय पापेनष्टः साभावनाहादौ प्राद्विकादि
शाशयककर्ता युज्यत इत्यः पूजनात् जयपत्रस्य चारानात्
र्थः ॥ अथ निर्णयः । नयी लोके निगद्यते ॥
तत्र नारदः यस्मिन्नुः साति जयपत्रस्य लिखन प्रकार माह
सत्ता प्रतिज्ञां सजयी भवेत् सपव यद्वत् अवहारेषु पूर्वप
अमथा वादिनो यस्य भुवस्त तोत्रादिकं क्रियावधारणाय
स्य पराजयः स्वयमभ्युपपन्नो ते जयपत्रं लिखितं लिखितं पूर्व
ऽपि स्वयं वसितोऽपि सन् । तोत्त क्रियायुक्तं निर्णयते य
क्रियावसत्रावर्दत परसभ्याव दान्पः प्रदद्यानयिने पत्रं न
धारणां सभ्यैरवधृतः पश्चात्स ययत्रं तदुच्यते कात्यायनः ।
शासः शास्त्रमार्गतः यस्य वा अर्थि प्रत्यर्थि वाकाणि प्रति
दिनः प्रतिवादिनो वा साति सातिवचस्तथा निर्णयश्च तथा
गा इत्यपलत्तया सातिलिखि तस्य यथावावधृतं स्वयं पतय
तभुक्ति शयशानां मध्येऽन्यत शास्त्रं लेखे यथा पूर्व निवेश
मप्रमाणं यस्य प्रतिज्ञायाः स येत् सभासदस्ये तत्र धर्मशास्त्र
तत्प्रतिपादकं सपव नयीय विद स्तथा ततश्च भाषोत्तरकि
न्यापराजित इति प्रत्येतत्तयं याच पत्र

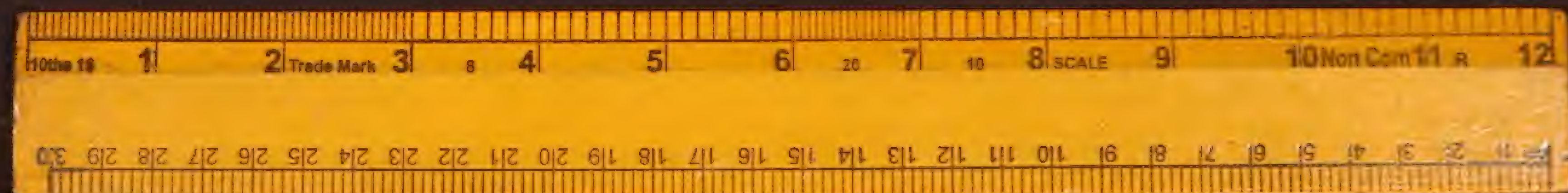
सात्पादिकं निर्णयो जय पत्र सात्पापराथं देशं च कालं वल
जयावधारणो निर्णयकाला मथापिना वयःकर्म चवित्तव रे
वस्थित मध्यस्था अत्यादिकं उेष दापयेत् मनुः तीरितेवानु
सर्वलोचनीयेनित्पणाससम्य शिष्टं च यत्र कचन सम्भवेत् क
कृत प्रदर्शनायं तथाहि भाषो तेउर्मतो विद्यात्ततम्भयो निव
तर लिखने देवतरेणा पुनर्या तेयेत् अत्र शिष्टं सात्पादि निर्णी
य प्रत्यवस्थान निषेधार्थं नहि ते अतएव तीरिते प्राद्विकादि
नारदहीत मिति मिथ्यात्तरेणा मिः समापितं तदिवाटपदं पुन
पराजितस्य पुनः परियोपितं न निवर्तयेदित्यर्थः यत्र तीरिता
मयेति प्रत्यवस्थाने संभवति यत्र शिष्टयो रण्यधर्मकृतत्वमवा
मारा लिखितं पुनः प्रमा पराजयी पुन दिग्गां दर्भंगी
तोत्तरेणा न्याय निषेधार्थं । कृत प्रत्यवतिष्ठेत् तत्र पुनर्या
तदाह कात्यायनः क्रियावत् यदर्शन माह नारदः तीरितेवा
वती त्यक्ता इवेत्योयोवत्स उपाहं च यो मनेते विधायतः
ते सजयेऽवधृते सभ्यैः पुनस्तं दिग्गां देउ माराय तत्कार्येप
नामयाक्तियो ॥ निर्णीते नरुद्धरेत् असद्विचारेत् विचारा
ववहारेत् प्रमाणमफलं भवे तत्र माह सपव ।
त लिखितं सात्पातोवापि पु यमात्तिकेत् यद्वत् विमोर्गा
वमावेदिते नचेत् यथा पक्षे च तीरिते अस्मत्त मते दृष्टं
धात्येष्ट निष्फलाः प्रावृषो गुणाः नदर्शन मर्दति यमात्तिकमि
निर्णीतव्यवधारणा प्रमा तप्रमाराकोपलत्तया यास
सफलं न्याय निर्णयोत्तरकृत वत्सः इदं दृष्टं पुन दृष्टं य
माह मनुः अर्थः यद्ययमानेत् ववारात्पेता त सभ्याः सजयि
कारणो न विभावितं दापयेद नो दस्या विवारादिग्गां दमं
निकस्यार्थं देउलेषं च शक्तिः सात्तिसभ्यावसत्रानां दृष्टाद
अपवयमाने अपलपतेकारणो र्शने पुनः स्वयं वसितानां
न सात्पादि प्रमाणान यातवत्सः त नास्तिपोनभेवो विधिः
ज्ञातापराथं देश

सात्तिवचनेन सत्तावधारो न च
 प्रामावसादानो प्रनर्माय दर्शने
 स्वयापारेणा विरुद्ध भाषादिना
 प्रामावसादानो न नास्ति प्रनर्मा
 यः वृहस्पति रपिपत्तायना न च
 रत्नादन्वयता अयेपाव हीनस
 रत्नते वासेन स्ववाकानितस्व
 मनुः वलादन्वलादुक्तं वलाहा
 लिखितेयत् सर्वान्वलकृतानर्था
 न कृतान्मनु रववात् यावत्त
 काः वलोपाधि विनिर्मुक्तान् ।
 अवहारा निवर्तयेत् स्त्रीनक्तम
 न्नागात् वदिगमकृता स्वया
 मन्तो न्नतार्तं वासनिवालभीता
 दियो नितः असेवपकृतेश्चैव
 अवहारो न सिध्यति उपाधि
 लमिति श्रुतपाणिः उपाधि
 भयादि रिति विज्ञाने स्युः न
 न्मते भीतादि योजित इत्युक्तं
 वचनेन योनरुक्तं वदिगमः
 वदिदेशः मन्तो मद्यादिना उ
 न्नतो वातादिना वासनीयता
 चासक्तः असंख्यो वादिनि
 युक्तवतिरिक्त उदासीनः आ
 दिपदादसत्तत्र दास प्रज्ञादेशं
 दाता तपाच न्यारदः सत्तत्रो
 पिदि यत्कार्यं ऊर्णाचाप्रकृ

तिंगतः तदण्यकृत मेवाङ्गसा
 तत्रस्य हेततः का क्रोधाभिभू
 ता वा भय व्यसन पीरिताः
 राग हेतु परीताश्च सेयास्त
 प्रकृति गतोः तयादसकृते
 कार्यं मकृते परिचरते अत्र
 त्रसामि सन्देशात्र दासः प्रभुता
 मनः प्रवेणाव कृतं कार्यं यत्
 स्यादच्छन्तः पितः तदण्यकृत
 मेवाङ्ग दास प्रवेच तो समो ॥
 एतच्च ऊर्द्वस्य शातिरिक्तविष
 षयं ऊर्द्वस्यार्थः भाषीनोः पितृ
 वृत्तार यमाचरेत् स्वदेशे वा वि
 देशे वा तस्यापान विचालयेत्
 इति मनुवचनात् ऊर्द्वस्य मवप
 भराणीये अभ्यधीनः परतंत्रः प्र
 ज्ञासादिः अवहार स्यादधिकं
 ज्ञापान् सत्तत्रः न विचालयेत्
 अनुमन्यत तथाच नारदः स्यात्
 अत्र सत्तत्र जेष्टे जेष्टे ग्रावयः
 कृते असत्तत्राः प्रजाः सर्वाः स
 तंत्रः प्रथिवीपतिः असत्तत्रः
 सत्तत्रः शिष्य आचार्यस्य सत्तत्रा
 असत्तत्राः स्त्रियः सर्वाः पुत्रा दा
 साः परिग्रहाः सत्तत्र सत्तत्र
 ही यस्य तस्यात्कमारात् ।
 गर्भस्योः सत्तत्रा ज्ञेयः अष्टमा

हस्तराशिः ॥ वाना राखुनंदनभराचार्यविरचिते
 षोडशाद्वर्षीतपोगोरोपिनि
 गद्यते परतो व्यवहारतः स
 तंत्रः स्यान्नरयापि समन्वितः
 तयोरपि पिता श्रेयानीज्या
 धान्यदर्शनात् अभावेवीनि
 नोमाता तदभावेच पूर्वतः ।
 परिग्रहा अनुजीवि प्रभृतयः
 तथाच वृहस्पतिः पितृव्यभा
 तप्रज्ञसीदास शिष्यानुजी
 विभिः याङ्गरोते ऊर्द्वस्यार्थतः
 ही दात महेति कामायनः
 ऊर्द्वस्यार्थं मशक्तेन गृहीतं वा
 धितेन वा उपमव निमित्तेच
 विद्यादापकृतं तत्र ॥ कृत्यावदा
 दिक्चैव प्रेतकार्येव यत् कृतं
 यत् तस्यैव प्रदाय कुटुंबेन कृतं
 प्रभोः प्रभो रितिकर्तृविवृष्टी
 तेन प्रभुता दातव्य मिति
 त्नाकरः वृहस्पतिः यः स्वामि
 ना निपुक्तोऽपि धनाय व्य
 यानने ऊर्द्वस्य कृषि बाणिज्ये
 तिरस्यार्थस्तु सत्तत्रः प्रमाणं
 तत्कृतं सर्वं लाभालाभ व्य
 योदयं स्वदेशे वा विदेशे वा ।
 स्वामी तत्र विसमदेन इति

खुनंदनभराचार्यविरचिते
 व्यवहारतत्त्वसमाप्तं ॥
 व्यवहारतः प्रे प्रामावहारः
 सत्तत्रोडशावर्षीनन्तरभवति
 यथा बालावाषोडशाद्वर्षी
 तपोगोरोपि निगद्यते परतो
 व्यवहारतः सत्तत्रः पितृव्य
 वृते इति व्यवहारज्ञातरि वि
 व्यवहारदर्शने स्त्री ज्ञायर
 र्शने विचारकराणि इति मि
 तात्तत्रा व्यवहारपदं स्त्री वादि
 ना राक्षिनिवेदने यथा यावत्
 वल्क्यः सत्तत्राचार्यं वापेतेन मा
 र्गेणापर्वितः परेः श्रावदेयति
 चेदति व्यवहारपदं हितं
 सत्तत्र मदाचार वदि भूतेन च
 त्मना परे रथतः शरीरेतावा
 पीरित अज्ञाननि निवेदयत्
 तदावहार दर्शनं स्थाने चेदि
 तत्र यदिति मेधिताः श्रावे
 दयति चेदित्यनेन स्वयं वि
 वादोत्थाने राक्षा न कर्तव्यमि
 ति श्रुतपाणि मदासरोपाध्या
 याः राक्षीति व्यवहार प्रदर्श
 कपरतस्याच वृहस्पतिः राज्ञा
 कार्याणि संपेषपत्त्यादिवका

यथा हिजः कोत्यायनः स
प्राद्विकः सामान्यः सत्राज्ञा
प्राप्तिरहितः स्वयं स राजावि
उपात्त तेषां जय पराजयो।
यदा कार्यवशादाज्ञा न पश्ये
तकार्यनिर्णयं तदा नियु-
क्ताविद्वांसं ज्ञाज्ञाणां वेदपार
गं यदि विप्रो न विद्वान्स्पात्
त्रियं तत्र योजयेत् ।
वेदपश्चात् धर्मशास्त्रं श्रुतं
यत्नेन वर्जयेत् सविनीतवे
शः मनुः जातिमात्रोपजी
वी वा कामं स्नाद्वाद्याण्ड
वः धर्मप्रवक्ता नृपते नैतन्
दः कदाचन व्यासः हिजानि
हाययः पश्येत् कार्याणि
षलेः सद तस्य प्रवृत्त्यते रा
मं वलं कोषश्च नश्यति ॥
इः शीलोपि हिजः प्रयो न
श्रुतो विजितेन्द्रियः इष्टांगा
कः परित्यज्याचयेच्छीलवर्ती
वर्ती ॥ इति व्यवहारत
त्वे ॥ व्यवहारपादः ५ व्यवहा
राणां यथा अथ व्यवहारपा
दनिर्णयः तत्र बृहस्पतिः प्र
वपत्तः स्मृतः पादो हिपादश्चात्र
रः स्मृतः

क्रियापादस्तथा वाम आतेयो
निर्णयः स्मृतः इति व्यवहारत
त्वे अपिच परस्परमनुष्णाणां
स्वार्थ विप्रतिपत्तिषु । वा
कात्यायनाद्यवस्थाने व्यवहार
राज्ञः भाषोत्तरक्रिया साध्य
सिद्धिभिः क्रमवृत्तिभिः श्रुति
म चैतरेणक्त चतुष्पादभिधी
यते इति मित्ताहारा ॥
व्यवहारमात्रका स्त्री व्यवहारो
पयोगिक्रिया तद्यथा व्यव
हारदर्शनं १ व्यवहार लताणां
सभासदः ३ प्राद्विकादिः ४
व्यवहारविषयः ५ राक्षः कार्या
नुत्पादकत्वे ६ कार्थिनिप्रश्नः
आकानानाकाने ७ आसथः
प्रत्यर्थिन्यागतेलोत्पादिकर्तव्य
ता ८ पंचविधोद्दीनः ९ की
दृशालोत्प १० पत्ताभाषाः ११
अनादेयाः १२ आदेयः १३ नि
युक्तजयपराये वादिजयपरा
जये १४ शोपितलोत्पानिवेशने
१५ उत्तरावपिशोथने १६ शो
पिते पञ्जरूढे उत्तरकर्तव्ये १७
उत्तरलताणां १८ सत्यान्तरलताणां
मिथ्येत्तरलताणां १९ प्रवक्तु

द्वेनोत्तरं २१ प्रोत्पाद्योत्तरं २२ उ
त्तराभासः २५ संकरानुत्तरं
२६ प्रत्यर्थिक्रियानिर्देशः २७
उत्तरेपदेभिनिवेशितेसाधननि-
र्देशः २८ तन्निर्देशोपिदिः २९ च
तुष्पादव्यवहारः ३० इति मित्ता-
हाराया व्यवहारमात्रका ॥
व्यवहारमार्गः ५ व्यवहारविषयः
व्यवहारपदं । इति मित्ताह-
रा ॥
व्यवहारविधिः ५ व्यवहारस्य
विधाने धर्मशास्त्रं । इति
मित्ताहारा ॥
व्यवहारविषयः ५ व्यवहारपदं
तत्र अष्टादशविधं यथा ।
शृणादानं १ नित्येयः २ अस्मा
मिविक्रयः ३ संभूयसमुत्पाने
४ दत्तस्नानपकर्म ५ वेतनादानं
६ सम्बिदोद्यतिक्रमः ७ क्रयवि
क्रयानुशयः ८ स्वामिपानयो
र्विवादः ९ सीमाविवादधर्मः १०
वाक्यारुष्यं ११ देउपारुष्यं १२
स्तेयं १३ सारसं १४ स्त्रीसंग्रहः
१५ स्त्रीपुं धर्मः १६ विभागाः
१७ दानं १८ । इति मित्ता-
हारे ८ अध्यायः ॥

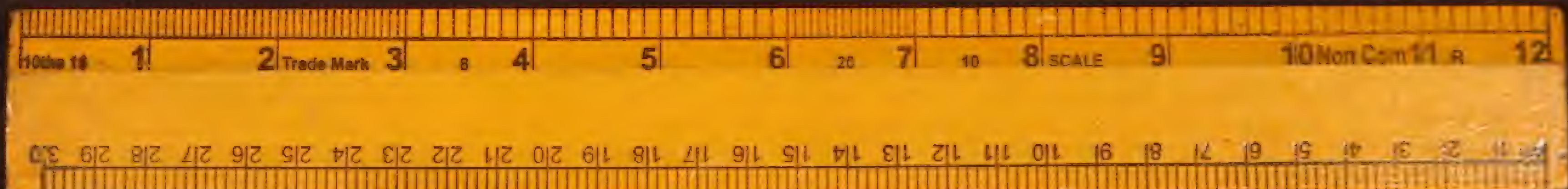
व्यवहारस्थानं स्त्री व्यवहारस्य
दे व्यवहारविषयः इति मित्ता
हाराव्यवहारिकः वि व्यवहा
रयोग्यः यथा इयं बुद्धिः ता
नेन्द्रियैः सहिता सती विज्ञा
नमयकोषो भवति प्रयत्नकरं
तन्मोहत्वाभिमानित्वेन इहलो
क परलोकगामी व्यवहारि
कजीव उच्यते इति वेदांत
सारः ॥
व्यवहिका स्त्री लोकयात्रा
संमार्जनी इगदवृत्तः इति
मेदिनी ॥
व्यवहारीयं वि व्यवहारविधि
ष्टः व्यवहार प्राज्ञादस्यर्थे इत्य
नयेन निष्पन्नः ॥
व्यवहार्यः वि व्यवहारीयः
व्यवहारेयः वि अथ एवेत्य
धातोर्वा प्रत्ययेन निष्पन्नः
व्यवहितः वि व्यवधानविधि
ष्टः यथा कर्तृकर्मव्यवहिता
मसात्ताहारयेत् क्रिया उपज
वत्क्रियासिद्धौ शास्त्रेऽपि का
शांमते इति मुग्धबोधलोका
यां समनकेवागीशः ॥ व्यव
ये स्त्री तेजः । इति मेदिनी

वसायः पुं मैथुने इत्यमरः वंदः वसनासक्ते दोषो यथा
 अन्नहीने इति मेदिनी ॥ एकैक विषयासक्ताः सर्वे सस्य
 शुद्धिः इति धरणी ॥ वशी गताः यः पुनः संस्तान्ते
 ववायी पुं स्त्री कामुकः य वेविषयान् विषयी नरः स पते
 या आदे निपुक्तो भुक्तावा मरदेसयाच्छिन्नमूल इव दुःखः
 जपित्वा निपुत्ते च ववायी त्रियः पाने दिवास्तमे तथा वा
 रेवतसो गर्ते मज्जयत्यात्मनः दिव नर्तने युतादन मृगागे
 पितृन् इति आहतत्वे ॥ य कामजानि तथा परे ।
 वसने स्त्री विपत् भ्रंशः । रेरे वीचा ईषीसया क्रोध
 कामजकोपनदोषः । ३४ पेप्सुम्य साहसे ॥
 मरः विपत्तिपतिः भ्रंशोः अर्थदृष्ट्याक्रोधोर्थे अष्टकोपेति
 पाषः तपने मृगया युतसी नाशकृत देवा विद्याध्या यताः
 मद्यपान सत्रपे चतुर्वर्गप्र किन्नरोरग मानवाः पशवः प
 सक्तिः कामजोदोषः । ३ सिताः सर्वे विषये निधने ग
 व्याप्रभवत्वात् वाक्यरुषे ताः एवं विवेक मासक्तं बुद्धावो
 दंष्ट्रारुषे अर्थपारुषे चेति रंनराधिप धर्मव्याज समास्था
 त्रिवर्गः कोपनो दोषः कोप य विषयेः सन्निवेशपत्ते । इति
 प्रभवत्वात् पशुवसने वस्य देवी पुराणे ८ ॥ अथा
 ति प्रेयोमार्गात्यसने कर्तारि यः ॥
 अनट भ्रंशोत भावे । वसनार्तः त्रि दैवीमानुषीपी
 इति भरतः अशुभं ॥ देवा शर्तः तत्पर्यायः उपरक्तः २ ।
 निष्फलं पापं निष्फलोय इत्यमरभरतो ॥
 मः इति मेदिनी वास्तव्यस्य वसनी चि व्यसनविशिष्टः त
 वानि यथा मृगयात्ताः सिपा तर्प्याः पंचभद्रः ३ विसृतः
 पनेवाकावृष्याथदृष्टो दंष्ट्र ३ इति हेमचंद्रः ॥
 रुष मित्रेतेदेये वसनसमके रे वस्तः चि व्याकृता वामः

इति मेदिनी प्रत्येकं । ४ इति विकारोदोषः ॥
 शक्यक यथा विस्मयिः व्याकरां स्त्री वेदांगविशे-
 रुद्रचान्द्रायणादीनि शुद्धाभ पः इति शब्दरत्नावली तत्रसा
 दय काराण प्रकाशेच रदये धसाधन कर्त कर्म क्रिया
 च संशयेः नृत्तकेः स्फुटे ॥ समासादिनिर्गुणो तस्ययुत
 प्राज्ञापत्यः शान्तपनः शिष्य ति र्यथा व्याक्रियते गुण्याप
 रुद्रः पराककः । अतिक्रि नै माधुष्या अस्मिन् अनेने
 रुद्रः पराककः सौम्यः रुद्रा तिवा इति दुर्गादासः अथ
 तिक्रुद्रकः महाशान्तपनः अ व्याकरां वेदा कात्यायनस
 द्योतमरुद्रस्त पावनः नलो मासतः सिद्धशब्द विवेकाय वा
 पवापेवासकृच्छस्त वसकृच्छे लयुसति हेतवे सपु तिरःने
 स्त शोधकः पते वस्तः सम पदंवातेस्यः सप्त विभक्तयः
 स्ता वाप्रत्येक मैकशोपिवा सौजनसः प्रथमा प्रोक्ता सा
 पातकादिषु सर्वेषु पातकेषु प्रातिपदिकात्मके समोपने
 यत्नतः कार्या आन्दायणे पु चलिगादावुक्ते कर्मणि कर्तारि
 ताः केवला वा विमुहये । अर्थवत् प्रातिपदिकं धातुप्रस
 इति प्रायश्चित्ततत्वे ॥ वि य वर्जितं शुभोद सेसा द्विती
 परीतः यथा प्रतिपदाप्यमावा यास्यात् तत्कर्म क्रियते च
 स्या तिष्ठो पुंमे महाफलं । यत् द्वितीया कर्मणि प्रोक्ता
 एतद्व्यास्तेमहाधारे हेति प्राप्ते उक्तावुक्तविभेदतः दाभ्यामि
 पुराकृते एतद्व्यास्ते ग्रामविषयी स्तृतीया स्यात्कारणे कर्तारि
 ते इति तिष्ठादितत्वे ॥ ता येन क्रियते तत्कारणतत्क
 वस्तपदं स्त्री अणानाभिषो र्तायः करोतिसः ॥ ३. भोभ्य
 रोपदोतरोगातरे यथा सर्वा स चतुर्थी स्यात्सुदानच कारके
 शताभियोते अनेनाहंतादित ३ यस्मैदिसा धारयते रोचते सम्य
 ति इति सिताहण ॥ दानकं ॥
 वस्तारे स्त्री हस्तिमदप्रयोगः पंचमी स्यात् ३. सि भ्यां भ्यो

हृषादानेव कारके । यतोः
पैति समादत्ते अथादानं भ
येयतः ३. सोसामञ्च षष्ठीस्या
त्त्वामि सम्बन्ध मुत्वके ज्योस्त
पञ्च सप्तमीस्यात्साचाधिकशो
भवेत् आधार आधिकशोऽङ्गार
तार्थात्तो प्रयोगतः ईप्सितेचा
नीप्सिते यत्तदपादानकं स्मृतं
पंचमी पर्युपाङ्गयोगश्चतुर्वर्ते
न दिश्यते । पन योगो
द्वितीया स्यात्कर्म प्रवचनीय
कैः लक्षणा वीप्सितं भूतेः
भि भीगे च परि प्रती । अत
२३ सहायेच हीने नृपञ्चक
यते द्वितीया च चतुर्थी स्याच्च
ष्टायां गति कर्मणि अप्राने
हि विभक्ती हे मन्त्र कर्मण्य
नादरे नमःस्त्विति स्वधा स्वाहा
लंबषट् योग ईरिता चतुर्थी
वैवतादर्थे तुमर्थाद्भाव वाचि
नः तृतीया सहयोगस्यात्कृति
तेन विप्रेशणे काले भावेभन
मी स्यादेतै र्योगा च षष्ठापि ॥
स्वामीश्वराधिपतिभिः सात्विदा
याट् सूतकैः निर्धारणे हे वि
भक्ती षष्ठी हेतु प्रयोगके ॥
स्मृत्यर्थ कर्मणि तथा क

लिट्. र्यं लोट् प्रकीर्तितः ॥ क
त स्त्रियपि वर्तते भावे कर्मणि
कर्तरि शतृ शान तवर्. एण.
यर्. नीयर्. क्वा त्वाद्यः ॥ इति
गारुडो कुमारव्याकरणो २५
ग्रन्थायः कुमार उवाच । मि
होदाहरणं वक्ष्ये संहितादिपरम्
दे विधानं सागतात्पीदे स्तनमेसा
पितृषभः ॥
होतृकारो विष्णुतेयं लोमली
षामनीषया गंगोदकं तवल्कार
ऋणातीशार्ण मितपि शीतार्त
अभवल्कारः सेंदी सोकार इत्य
पि मध्यासनेच पित्रत्वे नव्येना
प्ययोनयेत् नायको लवणाना
वस्तुपते तेन ईशराः । दे
वीतद्व मथोऽमृतं यपुरेति पट्
श्मो अमी अथाः परश्चैतितुरो
तु स्तराणि च तच्चरेत्तलुना
तीति तज्जले तच्छाननकं ॥
सगत्रपचत्रं भवोऽस्मादयतीति
दिक् भवोऽङ्कुरक अथ भवो
स्तरति संसृति ॥ भवोऽस्तिवति
तोच्छते भवोऽच्छरोऽन्वादीदृशं ।
भवोऽरीनं तन्नरसि त्वकरोसि
सदावर्नं ॥ कश्चरेतकश्चका
रेण कः ऊर्यात् कः ए

पुंसके ॥ जाया जरा नदी
तलीः श्रीः स्त्री भूमि र्वधु रपि
भूः पुनर्भू स्या येनः स्वसा मा
ताच नोः स्त्रियः वाक्य कयी
तत्त्वधः पामा पुवतिः कज्जभ
स्तथा यो धृतिः प्रावृष्यैवम
मन उमिहो स्त्रियं ॥ गुण
इव क्रिया योगाविलिगांश्च
वराभिते शुक्लः कीलालपांश्च
व शुचिश्च ग्रामाणीः स्वयीः ।
पटुः कमलभूः कर्ता समतो व
हवः सनोः सत्यो नाश्च स्तथा
धुंमो मधुमत मदीर्घपात् । य
नार्थीव सहस्रोमो वागगस्ता
दिक स्तथा स्वर्णो वज्रपांश्च
चेवा सनदरा तथा ॥ सर्व
विष्टोभये वोभौ श्रमांतरेतरा
णिच इतर इतमे नेमः समोय
सिम इत्यपे । पूर्वापरावरा
श्चैव दक्षिणा श्रान्तराथौ ॥
अपर श्रान्तरोऽप्येतान्तिमद
सो ह्यपे पुष्पदम्पत्यथमश्चर
माले तथाहंके ॥ एकः क
तिपयो होच त्रयः सर्वादय
स्तथा धुवि विदि पविक्रंति
धार्यश्च वायतिः सदिः गीहु
विद्या नृहोतिश्च जहातिश्चद

थाप्यपि दीप्यति स्तयति वेदिषु
त्रिणिष्ठ श्रिनोतापि ॥ बुदि
आसूयति स्वपि रुपि गुर्वी स्वती
तनिः समिः करोतिः क्रीणाति
रुणोति रूति वर्चति ॥ कली
उ रूप राजीवा भातवश्च मुनात
या भवत्भवान भवेती चनेयंक
नैव मेवच ॥ कार्यैकतश्चकु
त्वाच प्रत्ययाः स स्तथापरे ।
सूरीदरो सुराः सन्ति देव विम
वनाम्यन नरेण कार्य वेदेश्च कि
ते देहि भोजने हिजायच वरिष्ठा
भ्यो मातेभ्योः स्त समागतः तीर्था
तथा श्रमाभ्यां च सत्येभ्यः सश्चर
स्यव गन्धर्वयोः करणानां च जा
नंस्मिह मदाययोः ज्ञानतत्वेषु चे
तेव ममे नेपा यथामति सर्वे
तिष्ठेति सर्वस्मै सर्वस्मात् सर्वतो
गतः सर्वेषां चैव सर्वस्मिन्नेव वि
ष्टादय स्तथा । पूर्वः पूर्वाश्च
पूर्वस्मात्सर्वस्मिन्पूर्व इत्यने ॥
सूत उवाच । समिरः नृंसि
हृत्पं नाम मात्रेण दर्शिते ।
कात्यायनः ऊमागन्तजान्ता विस
र मन्वरीत इति गाह्ये ऊ
मारवाकरणे ॥

अध्यायः ॥ एतद्विज्ञे यमि
पुराणे कार्तिकेयोक्त वाकर
ता मस्ति एवं मदेशकृतमाह
शवाकराणां पाणिनिमुनिः
त पाणिनीयवाकराणां सर्वव
मकृत कलापवाकराणां क्रमदी
श्रुत सन्ति सारवाकराणां
ग्रनाभदत्तकृत सपञ्चवाकराणां
वोपदेवकृत मुग्यवोधवाकराणां
गोस्तामिकृत हरिनामास्तवा
कराणां भट्टोजीदीक्षितकृतसिद्धान्त
नृकोमुदीवाकराणां अनुभूतस
रुपाचार्यादिकृत सारस्वतादि
वाकराणानि च सन्ति ॥
वाक्यलः वि श्लोकादिभिरिति
कर्तव्यताशून्यः तत्पर्ययः ।
विहस्तः २ इत्यमरः ॥
वाक्यलाभाः वि श्लोकाभिर
तवितः यथा भो वृत्ताः पर्वत
स्या वज्रजसममुता वायुना
चूर्णमाना रासोहं वाक्यलाभा
रथतनयः पृच्छते श्लोकद्वयः ।
विम्वोष्टी चारुनेजा गजपतिग
मना दीर्घकेष्टी समथ्या हामी
ता केन नीता मम हृदयगता मस्ती पवित्रयेत ॥
केनवा ऊत्र दृष्टा इति महा इति ज्योतिस्तत्त्वं ॥
माटकं ॥

वाक्यलः स्त्री भंगिः इति ह
ताप्रथः ॥
वाकोशः वि विकशितः इत्य
मर्यादायां रामाश्चमः ॥
वाकोषः वि प्रकुलः । इत्य
मरः ॥
वाक्या स्त्री विवराणां । इतिह
ताप्रथः ॥
वाक्यागमं स्त्री उत्तराभासमे
दः वाक्येण विवराणां नगम्यते
तापतेयते यथा । अस्तव्यस्त
पदवापि निरुद्धार्थं तथाऊ
ते वाक्यागम मसारं च नोत
रेशस्यते नृपैः इति व्यवहार
तत्त्वं ॥
वाक्यातः वि विवृतः कथितः
वि आः सर्वक त्वा धातोः क्तः
प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
वाक्यातः पुं विष्कंभादिसप्तविंश
तियोगोत्तगत त्रयोदशयोगः ।
यथा पवित्रस्य तजोदोषेव विष्कं
भे सप्तश्लेषेव नादिकाः ॥
गंड वाक्यातयोः घट्टव ननु हर्षणा
व्रजयोः वैश्रुति व्यतिपातोच स
मस्ती पवित्रयेत ॥
मस्ती पवित्रयेत ॥

तत्र जातफलं व्याघातकर्ता
 च सतो नितोतः व्याघातजः
 न्यामवृत्तः कठोरः असत्यभा
 षीकृपया विदीनो मन्देक्षणो
 दीर्घतनः कृपागः इतिकोष्ठी
 प्रदीपः ॥ अंतरायः ॥
 प्रहारः इति मेदिनी ॥ अले
 कारविशेषः तस्य लतली यथा
 यद्यथा साधितं केनाप्यपरेण
 तदस्या तथैव यदिधीयेत
 स्यात्वात इति स्मृतः ॥ ये
 नोपायेन यदेकेन उपकल्पितं
 तस्यानेन निगीषतया तदपाय
 क मेव यदन्यथा कारां सस
 साधितवस्तुवा इति हेतुत्वात्वा
 दातः उदाहराणं दृष्टादप्ये मन
 सिजे जीवयेति दृष्टवयाः ।
 विरपातस्य नपिनीस्ता स्तुवे वा
 मलोचनाः ॥ इतिकावप्रका
 शे ॥ उलासः ॥
 व्याघ्रः पुं जंतुविशेषः । वाव
 इति भाषा तत्पर्यायः शार्दूलः
 १ हीपी २ इत्यमरः ३ दोजः ४ वन
 सः ५ विवकः ५ पुंरीकः ६ इति
 जलथरः हिंस्रपंथः ७ व्याघ्रः ८ हिं
 स्रकः ९ हिंस्रकः १२ व्याघ्रः १३

इति शार्दूलावली पंचनला
 ५ व्यालः १५ गृहाशयः १६
 तीक्ष्णदंष्ट्रः १७ भीरुः १८ नाला
 पुथः १९ ॥ अस्ममांसगणाः सा
 हून सिंह सरभर्त तरत्त मुत्वा
 येन प्रसद्य विनिदन्मभिवर्तये
 ते तेकीर्तिताः प्रसदनाः पलते
 तदीय मशीः प्रमेद नदरामय
 नासहारि इति राजनिर्घटः ॥
 सत कश्यपभार्यादंष्ट्र सेतानः
 यथा देहात्वननयत प्रजान्या
 च सिंहाश्च भाविनी हीपिनश्च
 स्वतास्तस्या व्यालायामिषधिपाः
 इत्याये वक्रिपराणो काश्यपी
 य वंशानामाधायः ॥
 नरायुत्तरस्यः श्रेष्ठार्थ वाचकः
 रत्नैरंशुः करेजः । इति
 मेदिनी ॥
 व्याघ्रदतः पुं परंरुद्धः इति
 शब्दमाला राजनिर्घटे रत्ने
 रंशु पर्याये व्याघ्रतल इति
 पाठः ॥
 व्याघ्रनखं स्त्री नखीनामांशुद
 यं तत्पर्यायः व्याघ्रपुथः १
 करेज २ चक्रकारकं ४ इत्य
 मरः नखोक्तं ५ नखी ६ नखं

३ व्याघ्रनखी ८ इति शार्दूला
 वली कन्दविशेषः ॥ नखत्त
 तविशेषः इति मेदिनी ॥
 व्याघ्रनखः पुं स्त्रीरुद्धः व्या
 नखः इति राजनिर्घटः व्या
 घ्रस्यनखश्च ॥
 व्याघ्रनखकं स्त्री नखत्तं ३
 ति शब्दमाला ॥
 व्याघ्रनायकः पुं शृगालः इति
 राजनिर्घटः ॥
 व्याघ्रपादः पुं विकंकतवृत्तः
 इत्यमरः मुनिविशेषः । इति
 पुराणो व्याघ्रतल्यचरणो वि ।
 इतिमुग्यवोधवाकरणं ॥
 व्याघ्रपादः पुं विकंकतवृत्तः ॥
 विकंकतवृत्तः । इति राजनि
 र्घटः ॥
 व्याघ्रपृष्ठः पुं परंरुद्धः
 इत्यमरः व्याघ्रस्यलोगलं च ॥
 व्याघ्राटः पुं भरहानपत्नी ।
 इत्यमरः ॥
 व्याघ्रादनी स्त्री विशता । इत्य
 मरः ॥
 व्याघ्रास्यः पुं विशतः । इति
 शब्दचन्द्रिका व्याघ्रपृष्ठे स्त्री ॥
 व्याघ्री स्त्री कंटकारी इत्यम
 रः व्याघ्रपत्नी च ॥

व्याजः पुं कपटः सत यय
 शार्थव्यवहारः वेचनमात्रफलं
 इति सर्वनेदो मधुसू ॥ अ
 पेदशः सकाराणां तर प्रवृत्तेः
 काराणां तयोद्भावनं व्याजोः ३
 स्वप्राज्ञादने यथा ध्यानः
 व्याजं मुपत्य चित्तयसि कामि
 ति व्याजः यमभिप्रायगोपन
 फलः पूर्वोक्तं परापकारफ
 लः इत्ययशार्थव्याजयो भेदः
 अन्य मुदिष्य ग्रन्थप्रतिपादन
 मिद व्याज इत्यर्थः यदा च
 यमुदिष्य ग्रन्थाशमनशून्य म
 पदेशः यथा जलक्रीरा मुदिष्य
 जागवलोक्तुनायं यातोति ।
 इत्यमरभरतो ॥
 व्याजनिन्दा स्त्री कपटकृता
 अलेकारविशेषः यथा निन्दा
 या निन्दया व्यक्ति व्याजनिन्दे
 ति गोयते इति चंद्रालोकः ॥
 व्याजस्तुतिः स्त्री कपटप्रशंसा
 अलेकारभेदः यथा । उक्तिर्वा
 जस्तति निन्दा स्तुतिभ्यां स्तु
 ति निन्दयोः इति चंद्रालोकः
 व्याजोक्तिः स्त्री छलवाक्यं ॥
 अलेकारविशेषः यथा व्याजा
 कि शापहेतुत्वा यदाकार

स गोपने इति चेदालोकः
 आरः पुं सर्पः मांसभक्त
 पशुः इत्यमरः इरः इति
 शहरत्तावली वेवकः इति
 रायमुक्तः ॥
 आशुपुं स्त्री आशुनावावा
 गंधद्वय इत्यमरः ॥
 आरिः पुं कोषकारमुनिवि
 शेषः तत्पर्यायः विन्यवासी
 १ नंदिनीतनयः ३ इतिदेम
 चंद्रः विन्यस्यः ४ नंदिनीस-
 सतः ५ इति त्रिकोशप्रोषः ॥
 आशुली स्त्री रसिकाना म
 न्योमे जलक्रीडने इतिसेति
 प्रसारोणादिवृत्तिः तत्पर्यायः
 जलक्रीडाशब्दे दृष्टव्यः ॥
 आदिशः पुं विसः यथा अ
 नेतरूपाः नेतृषी नितमनुभ
 यापहः चतुरस्रो गभीरात्मा
 विदिशो आदिशो दिशः ॥
 इति महाभारते तस्य सरस
 नाम स्तोत्रे ॥
 आथः पुं मृगहंसकजातिः ।
 शिकारी इति भाषा सतसर्व
 स्त्रि पत्न्या त्रिविजाजातः यथा
 नापिभाद्रोपकन्यायो सर्वस्त्री
 तस्य गोपति । तत्र दृष्टव्यः
 आथश्च बलवान् मृगहंस
 कः इति ब्रह्मवैवर्ते ब्रह्मते
 डे ॥ अध्यायः तत्पर्यायः मृग
 वधाजीवः १ मृगपुः १ तुल्यः
 इत्यमरः मृगावित ५ इ
 राटः ६ इति जराधरः म
 गजीवनः ७ तलपण्डुनः ८
 इति शहरत्तावली ॥ इष्टः
 मेदिनी ॥
 आथभीतः पुं मृगः इतिश
 वृचंदिका ॥
 आथामः पुं वज्रं । इतिदे
 मचंद्रः ॥
 आधिः पुं ऊष्टे रोगः इत्यम
 रः कामव्यापारतापजन्मरूपा
 ता इतिरसमेजरी ॥
 ऊष्टस्य निदानं यथा आलोक
 नमनस्योत्पत्ती विषय चे
 धितेः विरोध इत्यभी दृष्टेवि
 षादायैश्च हवितः पुं स्तोत्रा
 र वलभंश शोभ्य विज्ञानव
 ज्वरान् सर्वाकाराग निस्तारे
 रोमहर्ष सप्तमतां ऊष्टं विष
 धमसम्यक् ऊर्णसर्वो ग मा
 दरे इति गारुडे १२ अध्या
 यः अमन्तुष्टशब्दे दृष्टव्ये ॥
 अथऊष्टस्य विकित्ता

वातोत्तरेषु सर्पिर्वमने कफो
 तरेषु ऊष्टेषु पित्तोत्तरेषु मोतो
 रक्तस्य विरेचने श्रेष्ठं ॥
 यथा करेन सिद्ध्यति निष्ठाव
 ल्पजसंयथैः विरेग सहितैः पि
 ष्ठैर्लेषो मूत्रेण ऊष्टेन प्रवत्य
 त्रः वाजवीति लोके । यथादि
 भिलेपः ॥ सोमराजी भवचर्मा
 मृगवेर समन्विते । उद्धर्तन
 मिदं रंति ऊष्टेरोगे कृतास्पदं ॥
 सोमराजी वाजवीति लोके ।
 सोमराज्युद्धर्तने ॥ रसाय-
 ने प्रवत्यामि ब्रह्मणा पदरा
 सते माकंदेय प्रभृतिभिर्यत्न
 पुक्तं मर्दधिभिः पुष्पकालेत्तपु
 आणि फलकाले फलानिच ।
 सगरस्य पिबुमर्दस्य त्रामूलानि
 दत्तानिच द्विरशानि समाह
 सभागिकानि प्रकल्पयेत् विफ
 लाग्रुषाणां ब्राह्मीसंदर्भारुका
 ग्रयः विरेगसार वाराही लोह
 चूर्णाः स्मृताः समाः निशाह्वा
 वल्गुजकवाधिघाताः सशर्क
 राः ऊष्टमिदं यथाः पाठाहर्णा मे
 षात्तसेपुतं त्वदिरासन निम्ना
 ता मुनेकाथेन भावयेत्समया
 पंचनिमित्त माकंदेय सरसेनवति
 मुहत्तज्जीमान् योजनयतेषु
 मे दिने मधुना तित्क हविषा
 त्वदिरासन वामिणा लेह मृन्मा
 म्भसा वापि कोल वृत्त्या पले
 भवेत् नीर्णा तस्मिन्ममयीया
 तस्मिन्निधेनसु रितं च यत् विव
 चिकोदस्तर पुंरीक कपाल
 रदुकिरिभालसादि शतारुवि
 स्फोट विसर्पमालाः कफप्रको
 पे विविध कित्तासं भगन्त
 श्रीपदवातरक्तजराभनारीवणा
 श्रीषेरोगान् सर्वांन् प्रमेदाय
 दरोश्च सर्वात् दंष्ट्राविषमूलवि
 षे निरन्ति स्युलोदरः सिंदूर
 शोदः स्यात्तस्मिन्निधे सपि मधु
 नोपेयागात् । सरोषेरोगा
 रपि ये दंष्ट्राति सर्पादयोषांति
 विनाश माशु जीवेस्त्रिवाधिज
 रा विमुक्तः शुभे रतिश्चन्द्रस
 मानकातिः अयमर्थः निम्न
 स फलपुष्पत्वक पत्रमूलानि
 सर्वाणि समुदितानि द्विगुणानि
 चूर्णितानि भंगराजस्य रसेन स
 प्रवारान् भावयेत् विफलादीनि
 पाटोतानि समुदितान्येक भागा
 निचूर्णितानि त्वदिरासन निम्ना
 नोनविद क्वाथेन भावयेत् ततः
 रथः

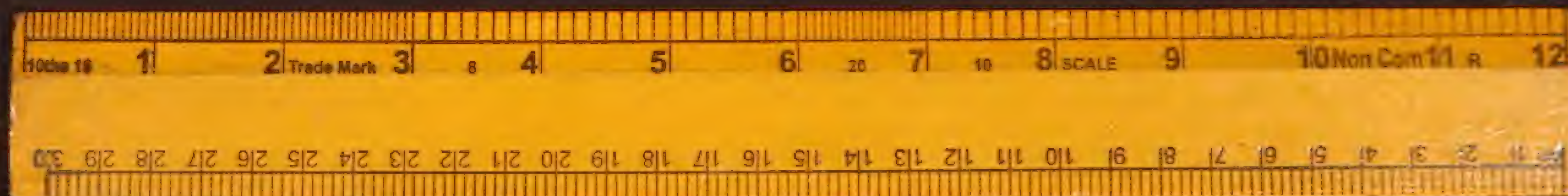
सर्व मेकीकृत मधुदिनावलि
 स्नात पंचनिसकावलेहः ॥
 शशिलेखा पंचपले तावद्वि
 नस गुग्गुलोहावणिका
 याः त्रिफला करेन पलवाच
 दिग्गुची विहरेतः मुस्ता वि
 रंगरजनी ऊटन तक निम्बव
 क्रि संपाकाः पत्तेरविता वदि
 का मधु वृत मिश्रा मिलेत्वा
 तः गोमूत्रेण च ऊष्टे नदत्त
 सक्तात मचिरेण छिद्राणि
 पांडुरोगं विषमानुर प्रमेह
 गुल्माश्च नाशयति वलीय
 नित्ययोगः स्वायंभुवो नाम्ना
 शशिलेखा सोमराजी गिरिज
 सशिलाजतनः तापसस्पर्ण
 मातिकस्य श्रावणिका मुंरी
 ति लोके स्वायंभुवोगुग्गुलः वि
 ब्रकं त्रिफला व्याघ्र मज्जाजी
 कारवीववा सैन्धवाति विषे
 ऊष्टे चबैता यावश्चकने वि
 रंगाम्बजमो दाच मुस्ता वाम
 रदारुच यावेमेतानि सर्वाणि
 तावन्मात्रं गुग्गुलः संस्तभ
 सर्पिषा साह्यं गुटिकाकारये
 द्विपुक् । प्रा तर्भोजन
 काले च खादेदप्रिवले ।

यथा हंसशादशकृष्णालिक
 मीनं दृष्टवान्नि च ग्रहाण
 शोविकभाश्च मुत्तामय गन
 ग्रहान् गृध्रसी मस्त्रिभयं वृ
 स्मं चापि नियच्छति वाधिको
 घृगताचापि जयेद्विस्मयिवास
 रात् एकविंशतिकोगुग्गुलः
 वाक्तरक्ताधिकारोक्तः प्रः कैशो
 रकाभिधः ऊष्टानो वात रक्ता
 ना नाशयेत् परमोष्यं कैशो
 रको गुग्गुलः भलातकं प्रश्न
 पुगं छिन्ना दोषा जले तिपेत्
 प्रस्थद्वयं गुग्गुलाश्च त्रिसंज्ञ
 भसि तिपेत् चतुर्णां शावणं
 त कषाय मवतारयेत् वस्त्र
 ते कषाये च वत्समाणा नि
 तिपेत् सगवमात्रं गोसर्पिर्गो
 दग्गुग्गुलाकं तथा सितां प्रस्थ
 सितां दद्यात्प्रस्थाहं मातिकं
 तिपेत् सर्वाण्येकत्र भोदेत् पचे
 त्तरुद्रिना शनैः । सर्वदेव्य
 नीभूते पावकादवतारयेत् ॥
 तत्र लेष्वाणि चार्णानि क्रमो वि
 ल्व मितारता । वाक्ची
 चाद्य दडुन्नः पिचुमरो हरीतकी
 धात्री राविश्च मे निष्ठा मरिचं
 नागरे कणा यवाणी सैयव

प्रले त्वगेला नागकेशवं य तदाणे पचेच्छनैः प्रमोषा
 पटः पत्रकं वाल मुशीरं चैदने यशयेत् कषाय मवतारयेत्
 तथा गोक्षरस्य रीजानि क विधाय वाससा एते स्थापये
 र्द्वयोरक्तचंदने दृष्टकलाहमा शनने हरे भलातक सदस्वा
 नानां चूर्णे मेघा मिद तिपे गितिमा जीण मनेः स्तेमि प
 त पलमात्रः मिदं प्रातः सम चैदशावणं कषाय मवता
 श्रीयाजले नदि नाशयेद्वले रयेत् तत्र वस्त्राण सैन्धो
 दोषं ऊष्टानि निविनान्नापि कषायो विमिश्रयेत् गुग्गुल
 वातरक्तानि सर्वाणि सर्वाण तलादत्तोलहवत्ताधु साधयेत्
 शांसि सेवितः ॥ व्याघ्रम मातपंचक्रि मन्त्रं मांसं दधि
 क्षियं तैलाभ्यंगं तथा ध्यानं भलातके भजेत् प्रसूत
 नरो भलातके भजेत् प्रसूत भलातकावलेहः ॥ निम
 मोषारुणा कृद्धी ज्ञायंती वि फलाचने पपटावल्गुजानेता
 वचावदिर चंदने पाठा मुंरी प्रादीभागी वासा भूनिम्बवत्स
 कं प्रमोदं दवाणा मुवी विरेण मुरे दडु मलजिक सकाक
 द्यवानने हस्तिपाणीः मतोदे पाण्डुरी कंच चमोख विस्का
 का पटोल रजनीद्वयं काणा टेरुमेरुले कंरु कषानकंज
 रावथ समाक कुसुमेवोवटा धूपमानं च विषादिको वातर
 फले मंजिष्ठा लोमली रास्त्रान के षट्शेषाणि पांडुरोगे ब्राह्म
 क्रमाले पुनर्गावा देती विजय मीन रक्तपित्त मुदावतं काम
 सारश्च भृंगराज ऊरेदकं प्रको श्यासं भग्नं सदाभ्यासेन
 वकंच शाखोदं दिपलाशेष पुलित मामवात सड्मरं नि
 शकृष्टयक गद्रीयातानि सर्वां चन्नास्त कथितो विहारा
 णिन

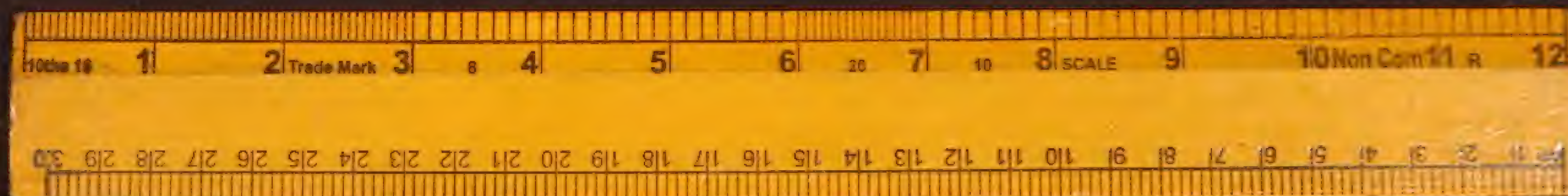
रभेयुनैः कुरुते परमो को
तिप्रदीप्तमण्डपानले अनुवा
नेप्रयोक्तव्यं चित्रातोये प
योः यवाभोजनेन सदात्मा
न्यमुष मन्त्रे विशेषतः गो
पाश्वतसाउ इति लोके य
त आदनिचैतः सारिवा सा
रदा स्फाटागोपकन्या प्रता
निकेति तहाचको गोपीश
हृष्ट यत आद गोपी श्यामा
सारिवा स्यादनन्नात्यलसा
वा इत्यमरः गोपागना गोप
वली नताकाकाष्टसारिवे
ति मदनपालः शुरुणा शती
म शवलाजः सोमराजी अ
नेता डगलभा चन्दनं येते।
भाषा अलाभकं टकारीमूलं
श्यामा कृष्णासाउ इति कर्णो
हथिका देकावका इति स
माकः छतिवन कृष्णवेत्रः न
लेवेतसः उच्चराफले आरक्तये
ताफले ऊरेटकः कटसरेपा दी
पकः यवानी महाभलातकः
यवानी महाभलातकः अंजि
ष्टात्रिफला तिला वचा दाहनि
शामता निम्ब अेषो कृतः का
याः सर्वज्ज्ञानि नाशयेत् ल
ब्रमेजिष्ठादिकायाः मंजिष्ठा
ऊचीचक्रमदैव पित्रुमर्देकं री
तकीरिडा चयाजी वासाया
तानरीवला नागचला घृष्टी
मथकं स्तारकोपिच पटोलस्य
लतोशीरेगुडची रक्तचन्दनं मे
निष्ठादिवयेकायाः ऊष्टानोनाश
नः परः वातरक्तस्य संस्तोके
मंडलतेजनः मध्यममंजिष्ठादि
कायाः मंजिष्ठा ऊटनामता
नववा शुद्धी हरिडाहये लडा
ष्टपटोल ऊष्ट कटका भागीर
इगारिके मूर्तोदारु कलिग मे
गमगथा ज्ञयेति पादा वरी गा
यत्रीविफला किरातक महानि
स्वासनाशये श्यामावल्गुजवे
दनवरुणाके दंतीकशा चोटके
वासापर्वट सारिवा प्रतिविषा
नेताविशाला जले मंजिष्ठादि
रयंकषाय विधिना नित्यं पुमा
न्यः पिबेत् श्रद्धोषाश्चिरेणां
तिविलयं ऊष्टानि चाष्टादश
नाशं गच्छति वातरक्त मति
लेनशपति रक्तामया वीसर्पस्त
वि शून्यतानयनजा रोगाः प्रशा
स्येति च श्रिष्टः निम्बः कलिगः
इत्येवः भेगो भेगरा वरी शाता
वरी गायत्री त्वदिशः असना विजय

प्रायः प्रणामा प्रियंगुः । चंदन
प्रवरक्तं शार्दूल सारिवा साउ।
अनेता डगलभा विशाला ऊं
वारुणी इति जले नेत्रवाला।
वृद्धमंजिष्ठादिकायाः ॥ मरिच
त्रिष्टता मुस्ता हरिताले मनः
शिला देवदारु हरिदे हे मांसी
ऊष्टसचंदने विशाला करवी
रंच हीरमकंसमुद्रवं गोमयस्य
रसं ऊर्जात्ययेकं कर्षं समितं ॥
विषस्याहपले देयं तैले प्रथमं
तं कटु पंचेचतुर्गोनीरे गोमूत्रे
हिगोला तथा मरिचाद्य मिदं ते
न मभ्यगाक्तुनाशने पतस्या
भंगतः शिते विवर्णां तन्ताणां
वेत् तैल सेतजयेत्कटुं पामां
सिध्मे विचूर्चिका पुंश्रीकंतया
दंडं शून्यता नित्यसेविना ॥
लघुमरिचाद्यं तैलं ॥ मरि
चं चिचुता देती हीस्माकं श
कृदमः देवदारु हरिदे हे मा
सी ऊष्टं सचंदने विशाला क
रवीरस्य हरिताले मनः शिला
विचूर्चकं लोगली मुस्ता विंशं
चक्रमर्देकः शिरीषः ऊटनोनि
निम्ब समपातोः मता स्तुही स
मेकं ततस्मिन्नुनत्वं गमिते
साको नक्तमानस्य त्वदिशेवा
ऊची वचा ज्योतिष्मती च प
निका विषं हिपलिकं भवत
आफ्रकं कदंतस्य गोमूत्रं
चतुर्गोला मत्स्यां लोहपात्रे
शने स्रग्मिना पचेत् मरि
चाद्य मिदं ते मद्रन्मुनिभिरी
रितं भिषगातेन तैलेन मुत्तये
लोष्टिकान् बाणान् पामाति
चूर्चिका दंडं कटु विस्फोटका
निच वलयः पालितं लायानी
तैल्यंगं तथैवच अम्यंगेन प्र
गापंपति सोऊमार्यं च जायते
प्रथमे वयसि स्त्रीणां यामां
नस्यं प्रदीयते तासां मपिनरा
शाय नस्यातोः सखलितोः स्तनौ
वलीवदे स्तरंगो वा गजोवा
वामुपीडितः । चिभिरभ्येज
नैः रसं भवेन्नाहतविक्रमा
ज्योतिष्मती मालकं गुणीतिलो
के मरामरिचादितैले तालक
सत पत्राणि यस्य सति पृथक्
पृथक् अश्वकस्यैव तद्वाहो हरि
तालचिस्त्रकैः पुनर्गावायाः स्व
रसे तालकं तद्विमर्दयेत् दि
निम्ब समपातोः मता स्तुही स
मेकं ततस्मिन्नुनत्वं गमिते

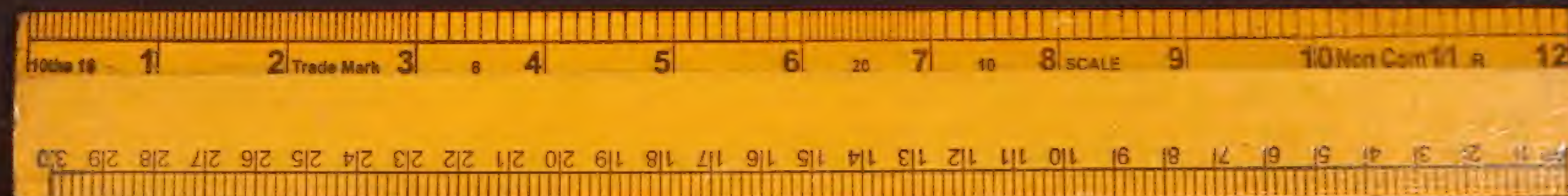
सति ऊर्वीत चक्रिको तांत दितं घोषा भूथरे सकलेतिरे
 शोषयेत्समागतपे पुनर्नवा वटपदे द्विपुले तां लोभ
 समस्तागतारेः स्थाली गला स्म चतुष्पल जम्बीरादिरिति
 वधि प्रयेच ततः तारद्वये वृष्टे त्रिंशदंशे विषे तिपेत ।
 मीउनेनरि तारस्मापरितोद अस्म मासद्वयावादेस्मादिपीवृत
 घात्रालकस्यत चक्रिका ॥ संपुते मध्यांये वीजवी वीजे
 ततः प्राल्नादनं दत्वा सुद्रोक्त कर्ष लिह्याततः परा ।
 त्वा विशेषयेत् स्थालीबुद्ध्या तालकेचर नामायं सर्वेकषु
 निधायाधि ममेदं ज्वालयेदि रोसः प्रकी मारिते तां ।
 षक निरंतर महेरात्रे पंचक द्वितीयतालकेचरो रसः ॥
 तेन सिद्धति स्वांग प्रीते सम रसावलिस्नात्र मयः प्रोः प्रिः
 तार्य रसीयादस मुत्रमे ता शिलानत स्यादिष तिनुकश्च
 लकेचर नामाय मुक्तो गुंजा वरावतस्य गगने करेन वीजेपु
 मितो रसः गुद्व्यादि कषाये थाभाग चतुष्टयच समयेसर्वे
 गागदानेतात् विनाशयेत् ॥ मधुना दृतेन दृतस्य पात्रे निदि
 अष्टादशापि ऊष्णानि वातरक्त तं प्रयत्नात् कषं भजेत्यनर म
 तथोदते फिरंगदेशने योगे स पय्यं शाल्यादनं दृप मधु
 इस्तरे च व्योदति पतेदेष त्रयेच विशीर्णा काणोगुलि ना
 जसेवी त लवणास्त्रे विवर्त सिकोपि भवेदनेन स्मर तस्य
 येत् तथा कटुरसे वक्रिमात मूर्तिः दाग परित्याग उर म
 पे दूरतस्तप्तेन लवणायः प दिष्टा तिलौदनं तत्र निवहृष
 रित्युक्तं न शक्नोति कषुवनस ले ताप्रमयश्च मारिते प्रोगु
 त सैम्भवमश्रीयात्सधुरापरसा गुलः अग्नि श्वित्रकं विषति
 दिसः तालकेचरोरसः तालता लुकः ऊचिला वरा विफला ।
 प्य शिला सतदेकां सिधुसे रसादि विफलांते सर्वे तसे ग
 युतं गंधाको दिग्गोसूताज गन मधुकं करेनवीनेच शुक्
 स्त्रीरादिः प्रमदेयत सुदरेपु । चतुर्गुणा रसात् तत्रऊषे वर

मूलेसति तिलौदन मेव पय्यं कार्यार्थं सिद्धार्थं पातमंगरु
 इति गल्लकाधिकारः इतिभा इः सदा वरासो रत्तत जने
 वप्रकाशः अथ सर्वव्याधिर विषमेषु च वामनः अरयान
 कवचे इरिहवाच । सर्वे रसिदश्च सर्वतः पात केशवः
 व्याधिर वत्सेवेसवं कवचेशि रिराणगर्भो भगवान् रिराण
 व येन रत्ता कृता शोभोः येन मेप्रयच्छत सोऽद्याचार्यस्तुक
 रतयनः प्रग ॥ प्राणमदेव पिना धातुसाम्यं करोत मे
 मीशान् मने नित्य मनामय । स्यतदीप निवासीचयेतदीपे
 देवं सर्वेश्वरं विष्णु सर्वव्यापिन नयत्वनः सर्वान्मात्रुत्सदयत
 मय्यं वधासदे प्रतिसरे नम मयुकेटभमदनः विष्णुः सदा
 स्तुत्य जनार्दनं अमोचाप्रतिमं विकिरत किन्लिषे मम विष्णु
 सर्वे सर्वेश्वरनिवारण । विष्णु मां प्रतः पात हृत्तो रत्तत ए
 पुतः हरिर्मे रत्तत शिरो हृद पातमा सर्वतो दिशं विविक्
 यंच जनार्दनः मनो मम हृषी कृतत नरनारायणो देवो नु
 केशो निहो रत्तत केशवः । उहिंपालयतो मम शेषो मेन
 पात नेत्रे वासदेवः श्रोत्रे संक मेले ज्ञानं करोनज्ञाननाशनं
 धोः स्वत प्रमुमुः पात मेघाण वलरामो नाशयत कल्मषं
 मनिरुद्रश्च चर्मकं वनमा यत्कृते मया पुष्ट्या ददातप
 ली गल्लसोते श्रीवत्सो रत्तताम रेमा सुवे सूहा मम प्रभुः
 रः पार्श्वे रत्तत मे चक्रं वामं दत्तात्रेयः कलयत सपुत्रपुत्र
 देवनिवारणः इतिगोत गदा वीथवे सर्वानीनाशयतरामः
 देवी सर्वास्त्र निवारिणी उदर परमुना मम रत्तोन्नत राशर
 मुषले पात एष्ट मे पात लंग शिः पात नित्यं महाभुजः
 तं ऊरु रत्तत मे शार्ङ्गं जंवे शत्रुमे समरे दन्तादामोया
 रत्तत नेदकः पार्सी रत्ततशो दवनेदनः प्रलम्ब केशिवाण
 त्वश्च पयं मे चरणानुभौ सर्व रत्तता कंसनाशनः कृष्णस्य

यो बालभावः समेकामान् प्र पत्रितं शरीरे भयमागते ॥
यच्छत अन्धकारं तमोवासे अयं भावतो मञ्जो मञ्जराणां प
रुषे कृष्ण पिङ्गले पश्यामि रूमद्वान् विद्याते कवचेषु
भयसेतमः पाशादस्त मिवोत होमवेपायप्रणाशने स्वमाया
कं ततोहं प्रेरीकात् मच्यते कृति निर्माणा कल्याणगृहो
शराणां गतः यमोः हे निर्भयो मदत अनाद्यत जगदीज पम
नित्यं यस्यमे भगवान् नरिः । नाभ नमोस्तुते ॥ ओं काला
प्रकृतानागयाणां देवे सर्वोपर खादा ओं कालप्ररुषस्वादा ।
वनाशने वैमवे कवचे वहा ओं कृष्णाय स्वादा ओं कृष्णपुरु
विचरामि महीतले अग्रधृष्टा वायु स्वादा । ओं चंद्राय स्वा
स्मिभूतानां सर्वदेवमयाद्यत हा ओं चंद्रप्ररुषाय स्वादा ।
स्मरणां देवे देवस्य विस्मरामि ओं प्रचेराय स्वादा । ओं प्रचेर
ततेजमः सिद्धि भवतु मेनि पुरुषाय स्वादा ओं सर्वोपस्वा
तं यथा मंत्रमुदाहृतं योमो हा ओं सर्वप्ररुषाय स्वादा ओं नमो
पश्याति चतुर्भ्यां योमो पश्या भुवनेशाय त्रिलोकधामे इरिति
मिचत्तवा सर्वेषां पाप दृष्टा मिरिति स्वादा ओं नमो अस्वेवा
नो विस्व वेधाति चत्तवा वास भये ये ये सत्वा या पात्रचरा
देवस्य यद्युक्ते तस्य चक्रस्ये वेषा देव दानव यत्त राक्षस
तरा तेहिन्दंतच पापे मेम भूत पिशाच कुम्भारापसारको
महिमंत दिसकान् राक्षसेषु ह्यादन जराणां मैकारिक हितो
पिशाचेषु कांतारेषु दवेषु च यन्तरीय चातुर्यक मोहूर्तिक
विवादे राजमार्गेषु पुतेषु क दिनन्तर राविन्तर संध्यान्तर सर्व
नरेषु च नदीमंतरेणा वाते सं नरादीनां तृता कीट कंठ एतना
ग्रामे प्राणसंशये अग्निचौर भुजग स्थावर जंगम विषादी
निपाते च सर्वेषु निवारणा नामिदे शरीरे ममापपया भव
विपुत्सर्प विषोद्देशे रोगोऽथ त्वत्सुख स्फुट प्रकरोत्कर विक
विघ्न शोकदे नृप मेतज दृष्टेष्ट पूर्वतो रत्त ओं हे हे हे हे

दिनकर सदस्वकाल ममाग्रतो रोगी ८ इति जराधरः ॥
नय पश्चिमेतो रत्त ओं निवि वापिदस्तां प्रं वाराहीकन्दः
निवि प्रदीप ज्वलन ज्वालाका इति राजनिर्घंटः ॥ वापिवा
गमदाकपित उत्तरतो रत्त । ओं तके वि ॥
मिति मिति विति विति गरु व्याधुतः । वि कंपितः । इति
दिगोरि गोधारि विषमोद विष व्याधुतः । शश्वरत्नावली ॥
विषमोसं मोदयत स्वादा । २ वानः प्रं शरीरेस्पपंचवाद्यत
तिगातो रत्तमो अशुकस्य सर्व रीतसर्वेशरीरगवायुः इत्यमरः
भूत भयोपद्रवेभ्यो रत्त रत्त स्मे प्राणादयः पंच वायवः श
नय नय विनयते नदीयतेवि रीरे तिष्ठति तेव नियत स्थान
प्रश्नसोद्रे कृतवाद्यते भयरुद स्याः यराहुः रुदि प्राणो गृदे
य भयवोभयोः भये दिशतम : पानः समानो नाभि संस्थितः
मास्तात्सादन मच्यतः तडर उदानः कंददेशे च वानः
मविले विप्रांत लोकापुगापरि सर्वेशरीरगः इति एवं त
रिवर्तं सहस्रं सृष्टास्तमनमिव व्यापाराश्च यथा अन्न प्रवेश
प्रविशति कस्यनो ॥ वा ने सूत्राद्युत्सर्गोः न विषाचने
सदेवः संकषणाः प्रमुद्र आनि भाषणादि निमेषादि तद्या
रुद्रकः सर्वज्ञानममज्ञतविसः पासाः क्रमादमो इति भूतः
नीरायणो हरिः इत्यादिमहापु श्रीधरस्वामि मते तत्कर्म ।
राणो गारुदे सर्ववापिदविस व्यायने आर्जुने प्रसारणा
कवचे १०० अध्यायः ॥ दि अमृतं वानो वानश
वापिवातः प्रं शश्वरवहत्तः । यत्तने सर्वेवापि प्रकोपनः
इत्यमरः ॥ महारजत सप्रख्या हानोपा
वापितः वि व्यापियुक्तः तत दानकारणाः सचाति कां
रायः आमणावी २ विकृतः ३ योर्मध्ये कसो वैगुत्स्योरपि
अप्रदः ४ अंतरः ५ अभ्यमितः ज्ञाणो गले स्फिगुदेशे तिष्ठत
६ अभ्यातः ७ इत्यमरः ॥ अनिरंतरः स्रज्यन्त्यपरेवर्तं

मात्र नेत्र प्रकोपनः ॥ इति
शास्त्रातिशयटीका ॥
व्यापकः वि विशेषणामो-
तियः तद्विज्ञात्यताभावात्
तियोगी यथा साध्यस्य व्य-
यस्त हेतो रव्यापक स्तथा
स उपाधि भवेत्तस्य निष्कर्षो
ऽयं प्रदर्शयते इति भाषापरि-
च्छेदः आच्छादकः यथा
पक्षस्य व्यापकं सारमसंदिग्ध
मनाजले अवावागममि
मेव मुत्तरं तद्विदो विदः ॥
पक्षस्य भाषाण्यस्य व्यापकं आ-
च्छादकं अभियोगाप्रतिकूल
मिति यावत् । इति व्यवह-
रं तत्त्वं ॥
व्यापकस्यासः पुं शिरस्तः पा-
दोत्तं पादतः शिरोन्ने मूल
मेव विन्यासः यथा आदा
दृष्टादिकः न्यासः करमुहि
स्ततः परं अंगुलि व्यापकः
न्यासो ह्यदादिन्यास एव च ॥
तालत्रयं च दिव्यः प्राणाया
म स्ततः परं ध्यानं एजाजप
श्रवसर्वतंत्रेण विधिः इति
तंत्रसारः प्रपंचस्तु न्यासशब्दे
दृष्टव्यः ॥
व्यापक स्त्री मत्त आपत ।
विश्वं आहः पूर्वपदधातोः कि-
प्रत्ययेन निष्पन्ना ॥
व्यापनं स्त्री आच्छादनं व्या-
प्तिः यथा अत्र लेवन मसंक्रम
गाव रेव स्तदा भवति यदा
तन्मास तत्पूर्वमासोत्तरगायारे
करावस्थितस्य तन्मासानेत
र मेव राशपतरसयोगः नत्वेक
राशिस्थितस्य मासव्यापनमा-
त्रे इति मलमासतत्त्वं ॥
व्यापनः वि स्ततः । इति हेम-
चंद्रः ॥
व्यापादः पुं दोहचिन्तनं ।
इत्यमरः ॥
व्यापादनं स्त्री सारणं । इति
हेमचंद्रः ॥ युरानिष्टविन्नने ।
इत्यमरटीकाया रामायणमः ॥
व्यापादितः वि दोहचिन्तितः ॥
मासितः यथा एका चेहजभिः
कापिदेवाद्यापादिता भवेत् ।
पादे पादेव हस्याया अरपुस्ते
एथक् एथक् इति प्रायश्चित्त
तत्त्वधृतसम्बन्धवचनं ॥
व्यापिका स्त्री व्यापिनी यथा ।
अथर्मपत्नी मिथ्या सा संवधुर्न
अपन्तिता यथा विना नगानुत्

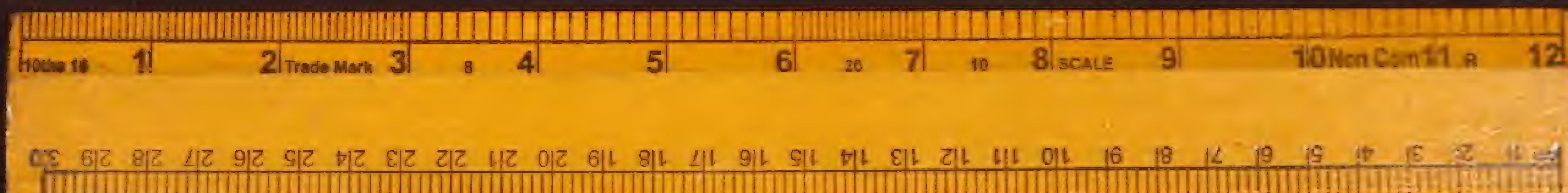
मुञ्जानां विधिनिर्मितं सने
वादशाना याचनेतायां सत्तत्र
पिप्पली अर्द्धवयववृणव हाप
रे संवृता भिषा कलौ मुदा
प्रमत्ताच सर्वत्र व्यापिका भवेत्
कपदेन समं धात्रा अमृत्यवरा
हे गृहे इति वसवेवने प्रकृति
खंडे ॥ अध्यायः ॥
व्यापारः पुं कर्म यथा स्यात्ता
णावियोगफलको व्यापारो
हवने स्मृतः रागादेयात् प्रमा-
दाहा स्ततः परत एव वा ॥
इति प्रायश्चित्ततत्त्वधृत अग्नि
पुराणवचने ॥
व्यापारी वि व्यापारविशिष्टः
व्यवसायी यथा लाक्षा लोहा-
दि व्यापारी रसादि विक्रीयोच
यः स्याति नागवेष्टेव नागे
वेष्टित एव च इति ब्रह्मवेव
तंत्रशास्त्रं ॥
व्यापी वि विस्तुः यथा स्वप
नः स्ववशो व्यापी नैकात्मनैक
कर्मकृत इति तस्य सदृशनाम
स्तोत्र व्यापकः आच्छादकः
यथा वि संध्य व्यापिनीवात
मेव एव एव सदा तिथिः
न तत्र युग्मादशाना मन्त्रं हरि
वर्तमानत्वं । इयं
रामरात इति तिष्णारितस्त
धृत पराशर वचनं ॥
व्यापतेः पुं कर्मसचिवः यथा
नियोगी कर्मसचिव आशुतो
व्यापनस्य सः इति हेमचंद्रः
व्यापारप्रकृति वि वि व्यापः पूर्व
ए धातोः क प्रत्ययेन निष्प-
न्नः ॥
व्याप्ति वि सम्पूर्णं तत्पर्यायः
पूर्णं २ आचितं ३ सुत्रं ४
एवितं ५ भूषितं ६ निचितं ७
इति हेमचंद्रः । व्याप्ति समा-
क्राते इति मेदिनी ॥ स्यापि
ते यथा शोभे प्रणिहितसमे
इत्यत्र व्याप्ति सपि पाठः ।
इत्यमरटीकाया रायमुज्जदः
व्याप्तिः स्त्री व्यापने रंभा ।
इति मेदिनी रंभस्थाने लेभ
न मिति हेमचंद्र पाठः शि-
वसाष्टेष्टान्नगो नैष्ट्यावि-
शेषः यथा अग्निमा लक्षिमा
व्याप्तिः प्राकाम्यं महिमे शिता
वशि कामावशापित्वैष्ट्यं
सध्या स्मृत इति शतमाना
न्यायमते साध्यवदव्याप्तिर्न
यथा अग्रभावास्थाने प्रमसा
वर्तमानत्वं । इयं

अस आपिः अस्या ज्ञानं प्रति
अभिवारज्ञानाभावः सहचार
ज्ञानं च कारणं पवेसाध्या
भावव्यापकीभूताभाव प्रति
योगित्वे इयं व्यतिरेकव्या
प्तिः अस्याज्ञानं प्रति साध्या
भाव पवे हेतुभावस्य सहचा
रज्ञानं अभिवारज्ञानाभाव
अ कारणं तत्र प्रमाणं ।
आपिः साध्यवदनमिन्नसम
न्यउदाहृतः अथवा हेतुमति
वृत्तिरूपप्रतियोगिना । साध्या
न हेतो रेकाधिकरणं आपि
रुच्यते अभिवारस्याग्रहेपि
हृत्वारग्रह स्तथा हेतुव्योमि
गुदे तर्कः कुवित्वाकानिवर्तकः
हेतुव्योमं भवद्याम रन्यवति
रेकतः अन्वयव्याप्ति रुक्तव्यति
रेकादृशोच्यते साध्याभावव्या
पकत्वहेतुभावस्य यद्वेत् ३
तिभाषापरिच्छेदः ॥
आप्यं क्री साधनं यथा ।
आप्यं लिङ्गेव साधने । इति
संकीर्णवर्गे त्रिकोदशेषः क
शेषय इत्यमरः ॥
आप्यः वि व्याप्तिविशिष्टः ।
आपनीयः यथा प्रस्यते
कृतिपा कलनाजिज्ञिते पति
तोयौ श्रितेः स्माकं तदपि
मते याहि याहीति वार्ता ।
अप्रामाण्य कथयति सदाने
स्तो विद्योगो व्याप्यज्ञानाद्
न कलभुराव्यापकस्यापि सिद्धे
इति पदोक्तः ॥
आमः पुं तिर्यक्यार्थतत्त्वयोः
सदन्वयो वीको रन्तरे वेपु
इतिभाषा आमोयेतु नेन्या
मः कृदोः कभाव हेतुक्रमोदोः
इत्यमरभरेतो ॥
आमव्यापाम न्यग्रोधा स्तिर्य
कवारु प्रसारितो इति हेम
चंद्रः ॥
आमने क्री व्यासः इति वि
कोदशेषः ॥
आयतेवि व्याप्यते दैर्घ्यं ॥
हृदं प्रतिशयः इति मेदिनी
आमः इति हेमचंद्रः ॥
महक्रीडा कृत्तीति पारस्यभा
षा अस गुणादि यथा ।
आयामा हि सदा पण्या वलि
नो स्तिथभोजिना सव पी
आयामः पुं योदस्यः अमः विप
मः दुर्गमचारः इति मेदिनी ॥

ते वसंते च तेषां पथ्यतमः
स्मृतः सर्वेचतुषु सर्वे हि प्र
देरात्महितार्थिभिः शक्तुर्देनत
कृतव्यो व्यापामो रस्यतोव
था कृतौ तृताटे ग्रीवायाय
दावर्मः प्रवर्तते । शक्तुर्दे
तं विनीनीयादायतोव्यासमेव
च तावदे कर्मसामर्थ्यस्यैव
सद्विस्तृता । दोषतयोः
प्रिवृद्धिश्च व्यापामा उपजायते
व्यापामे ऊर्वतो नित्यं विरुद्ध
मपि भोजनं । विदग्धमा
विदग्धं वा निर्दोषं परिपच्यते
नच व्यापाम सट्टणमन्यत
स्योत्पापकर्षणं नच व्या
पामिने मर्त्य मदेयेत्यमरो व
तात नचैवे सहसाक्रमजरा
समधिगच्छति । व्यापामत्तस्य
गात्रस्य गद्या मुदतिनस्यव ॥
व्यापयो नोपसर्पति वेनतेय
मिवोरगाः रक्तपित्री लयीशो
पी कासी आसी रता तरः ॥
भुक्तवान्स्त्रीषु च तीणो व्या
पामं परिवर्जयेत् वातपित्त
मयी वालो वृद्धोऽजीर्णी च सं
त्यजेत् अतिव्यापामतः कासो
रक्तपित्तं प्रजायते । अमः
कृमः लय स्तसा न्नर सुदि
अजायते इति राजवल्लभः ॥
अयेमाः पुं दशविधरूपकांत
गतवृत्तकविशेषः यथा स्या
जाटक प्रकारां भगाः प्रदसने
दिमः व्यायोगः समवाकावोवि
ष्यकेहामगा इति ॥ अभि
नेयप्रकाराः स भोग्याः चट्ट सं
कृतादिकाः इति हेम चंद्रः
आलः पुं सर्पः स्वापदः ३
इत्यमरः दुर्गजः इति मेदिनी
चित्रकः व्याघ्रः इति राज
निर्वेदः राजा ॥ इत्यमरटी
काया मयुरेशः ॥
आलः वि शवः इत्यमरः ॥
धृजः इति जराधरः ॥
आलकः पुं दुर्गजः तस्य
यीयः गंभीरवेदी २ यंऊशह
दुर्दरः ३ चालकः ४ इति वि
कोदशेषः ॥
आलावृद्धः पुं आलावः इति
राजनिर्वेदः ॥
आलागंधा स्त्री नाजली इति
राजनिर्वेदः ॥
आलाग्राहः पुं आलाग्राही ।
इत्यमरटीकाया भरतः ॥
आलाग्राही पुं भित्तिर्यस्य

धारी सूर्यवेलकः साप्रति ।
 या इति वादिया इति च भा-
 वा तत्पर्यायः अदितिरिकः २
 इत्यमरः जंगुलिः ३ जंगुलिः
 ४ अदितिरिकः ५ बालग्राहः
 ६ दं गारुहिकः ७ विषवेयः
 ८ इति शहरत्नावली ॥
 बालजिका स्त्री महासमगा
 इति राजनिर्घटः ॥
 बालदेष्टुः पुं गौत्तरः १ इति
 राजनिर्घटः ॥
 बालनखः पुं गंधद्रव्यविशेषः
 वदनरा इति हिन्दीभाषा त
 त्पर्यायः कूटस्थाः २ चक्रनाय
 कः ३ चक्री ४ चक्रनखः ५ अ
 स्वफलः ६ बालनखः ७ दीपि
 नखः ८ खड्गः ९ बालपाणि
 नः १० बालाग्रुधः ११ बालव-
 लः १२ बालखड्गः १३ अस्मृ
 गाः तिक्तत्वं उस्मत्वं कषाय
 त्वं कफवात ऊष कंदू ब्रह्मना
 शित्वं वार्णित्वं सौगंध्यप्रदत्वं च
 इति राजनिर्घटः ॥
 बालपत्रा स्त्री पर्वारुः १ इति
 राजनिर्घटः ॥
 बालबलः पुं बालनखः १
 इति राजनिर्घटः ॥

वाङ्मनसयो रतद्यावत्ता पंच
 कित मभियते अति शपिस
 कस्य विषयः पदे त्वर्वाचने य
 तति न मनः कस्य न वचः इ
 तिमस्तिन्नस्तोत्रं अतिः यथा
 सर्व सपत्न्यावृत्तिरेव दोषेन
 विपत्त्यावृत्ति शपि तस्यानव
 गुणात्वात् इति विंतामनो अ
 साधारणमूलं ॥
 व्यासः पुं विस्तारः इत्यमरः
 मानभेदः इति शब्देत्वाव
 ती पाठकब्राह्मणः यथा ।
 त्रैयतकालिक कस्यतरो भवि
 विषयपुराणं विषय मनुते
 न्नस्यष्टातरपदं तथा कलस्त्र
 समायुक्तं रस भाव समन्वितं
 बुध्यमानः सदर्थं वै ग्रन्थार्थं
 कृत्स्नशो न्य । ब्राह्मणारिष
 सर्वेषु ग्रन्थार्थं चाप्येन्य य
 एवंचावयेद्वद्वत्सविष्य व्यास
 उच्यते इति तिष्ठादितत्त्वं ॥
 गालस्य सम्प्रेषात् यथा ।
 व्यासे भनंदप्रि हते विभक्ते
 एव वाण सूर्यैः परिधिस्तस
 सः द्वाविंशतित्रे विद्यतेथ
 शैलेः स्पृत्ताथ वास्याद्यवहा
 रयोस्यः
 उदाहरं विदुःभ मानं किल
 यत्र सप्त तत्र प्रमाणा परिधेः
 प्रचत्त द्वाविंशति र्यत्परिधि
 प्रमाणा तद्यास संख्यावस
 ले विविंश ॥ इति लीला
 वती मुनिविशेषः तस्यपर्या
 या वेदव्यास शब्दे दृष्टव्याः ।
 स च सत्यवत्या कस्याकालेय
 राशराजातः श्रीकृष्णस्य पंच
 कलोद्भवः यथा व्यासः पुराणा
 सूत्रं च पञ्च बाल्मिक गुरो
 मोनो भूतः स सस्मार् त्वोभव
 जगदमिको तदा वकार सिद्धो
 ते त्वद्गुरोरा मुनीश्वरः संप्राप्य
 निर्मले ज्ञाने भ्रमाद्यधसदी
 पको पुराणसूत्रं अकृतासव्यासः
 पंचकलोद्भवः त्वांसियेवे प्र
 दध्योव शतवर्षं च पुष्करे तदा
 तत्रो वंश्राप्स कर्तृत्वोवभूव
 ह तदा वेदविभागे च पुराणा
 वकाररु इति ब्रह्मदेवैर्नैश्वर्य
 तित्वेदे ४ अध्यायः तस्यजन्मा
 न्तरे यथा अथ भूयो जगत्त
 षा भोः शब्देनानुवादयन् ।
 सरस्वती सृष्ट्वार तत्र सारस्व
 तो भवत्त अर्पोतदतमानाम
 सूतो वाक्मभवः प्रभुः भूत

भव्य भविष्यतः सत्यवादी ह
 छत्रतः तनुवाच नतं मूर्द्धादेवा
 नामादि स्वयः वेदाख्यानप्र
 तिः कायो यथा मतिमताम
 २ तस्मात्कुर्या यथाज्ञानं समेत
 हवनं मुने तेन भिक्षा स्तदावे
 दा मनोः स्वायंभुवोः नृने त
 तस्ततोऽपि भगवान्द्वारि स्तना
 म्पुत्रमणा तपसाच सतमेनये
 मेन नियुमेनच मन्त्रेनरेषु पुत्र
 तमेव मेव प्रवर्तकः भविष्य
 स्यवतो वस्यत्रप्रभुश्च निमग्नः
 इति महाभारते मोक्षधर्मः ॥
 अथ च स्वतन्त्रजनयच्छेत्करे
 प्रपत्नी परासरे काली परास
 रात्यजे कृष्णहेपायने मुनि ॥
 हेपायणादरुणायावे मुकोय
 ते गुणान्वितः इति वक्रिप्र
 रातो प्रतापतिर्गो नामाथा
 यः युगभेदे वासभेदे यथा
 यस्मिन्मन्त्रे वासा ये ये
 ता स्तान्निवेद्य मे यथावभे
 दः शाखानां वासेन क्रियते मु
 ने अष्टाविंशतिकृतो वै वे
 दा व्यक्ता महर्षिभिः वेदस्ते
 नरे तस्मिन्हापरेषु पुनः पु
 नः वेदव्यासा व्यक्तीता ये अ

ष्टाविंशति सतमाः चतुर्धा
 कृतो वेदो हापरेषु पुनः पुनः
 हापरे प्रथमे वास्ताः स्वयं
 दाः स्वयम्भुवा द्वितीये हापरे
 व वेदव्यासः प्रजापतिः ॥
 तृतीये वोषाणां वास अतर्थात्
 वृद्धस्यतिः सविता पंचमे वा
 सोमस्यः षष्ठे सूरतः प्रभुः ॥
 सप्तमेव तथैवेन्द्रो वशिष्ठश्चा
 ध्रुमे सूरतः सारस्वतश्च नवमे
 विधामा दशमे सूरतः पका
 दश वै त्रिवृषा भारद्वाज स्ततः
 परे त्रयो दशो चांतरीक्षोयमी
 चापि चतुर्दशो ज्योतिषाः पंचद
 शो षोडशो त धुनेजयः ।
 कृतंजयः सप्तदशो अष्टाशोष्टा
 दशो स्मृतः ततो वासा भरद्वा
 जो भरद्वाजातः गौतमः ।
 गौतमाउत्तमो वासो दशोत्तमा
 योः भिधीयते अथर्थात्सो
 वेदाः सूरतो राजप्रवात्त यः
 सोमो मुखायन स्तस्मात्प्रावि
 हरिति सूरतः अस्तोः भृशोव
 स्तस्माद्वाल्मीकि योः भिधीयते
 तस्मादस्मत्पिता शक्ति र्वास
 स्तस्मादहं मुने जातकर्णः
 भवन्मत्तः कृष्ण हेपायनस्ततः

अष्टाविंशति रित्येते वेदव्या
 साः प्रजापतिः ॥ एको वेद
 अतर्थात् त तैः कृतो हापरा
 दिषु भविष्ये हापरे चापि शोषि
 योमो भविष्यति ॥ अतीतेम
 मम पुत्रेस्मिन् कृष्णहेपायनेम
 नो इति विसृष्टरातो ३ अंशे
 अथायः ॥
 कर्मप्ररातो नित्यान विशेषः
 हादशो हापरे शानतेजाः त्रयो
 दशो धर्मः चतुर्दशो तरस्तः ।
 पंचदशो आयागा अष्टादशो
 अतर्जयः एकविंशे वाजस्य
 वाः हाविशे मुष्मापनः त्रयो
 विंशे त्वाविन्दः । चतुर्विंशे
 वाल्मीकिः पंचविंशे विस्रः
 अन्तिसृष्टरातावतः ॥
 वासकः वि विशेषेणासक्तः
 संलग्नः यथा आकोयेदीवरा
 भा कनक पुरितसत्प्रीतवा
 माः सुहासा वैरं रुद्धकोत
 वलपित विजरा चारु कणां
 वतसा अंसवासक वेशधुनि
 सवित जगदलवीभिर्लसती
 मूर्ति गोपस्य विस्रो रवतजग
 तिनः सुधगा हादिहा ॥ इ
 ति छंदो मेजरी ॥

वासंगः प्र विशेषेणा अंस
 गः वि आउ. पूर्व मन्त्र योतो
 ज्ञेन प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 वासमाता स्त्री वेदव्यासन
 वनी इति त्रिकोदशयः त
 त्मयः सत्यवती १ वासवी
 गंधकालिका ३ योजनगंधा
 दासेषी ५ श्रीलंकायनजीवसः
 ६ इति दमचंद्रः ग्रन्थात्
 शालकायनजा इति च पातः
 काली ७ ऊयोदरी ८ विचि
 र्वीर्यसः ९ विशंगदसः १०
 योजनगंधिका ११ इतिविको
 उशेषः गंधकाली १२ सत्या
 दासनेदिनी १३ इति शब्द
 रत्नावली ॥
 वासिष्ठः वि निषिद्धः इति
 मिततरा ॥
 वादतः वि विशेषेणादतः
 वार्थः यथा समवासक्त म
 नसो चैदियार्थयोः सन्निक
 र्धनिमित्तत्वात् तै आपदेशा
 ज्ञानविशेषाणां वादतत्वाद
 हेतुः इति गौतमसूत्रे प्रत्यक्ष
 परीता प्रकरणे अपिच मुद्या
 दत्तात्सवास यः सदोदव्या
 निषु । निर्जितावि

तदैवादिः सयदाह शृणुषु
तत् इति देवीमाहात्म्ये ॥
व्यासः ३ वाक्यं इत्यमरः ॥
व्यासः स्त्री व्यासः मे
विशेषः यथा ओंकार आदि
तः कृत्वा व्यासित्तदनंतरे
ततोऽधीयते सावित्री मेकाग्र
अहयान्वितः पुरा कल्पेसु
यत्राभू भुवः स्वः सनातनाः स
हाव्याहृतय स्मिन्सर्वोऽयं
म निवर्तताः प्रयातप्ररुषः
कालोऽयं विस्मयमहेष्टराः सत्ते
रत्नस्तम स्मिन्सः क्रमाद्याहृत
यः स्मृताः ओंकार स्तुत्यरे व
ह्मसावित्रीस्मात्तदन्तरं पवमं
शेमहाभागसमात्स्य उदाहृत
तः इति कौर्म उपरिभागे ॥
अथायः ॥
युतः वि स्तुते इति भरत
द्विरूपकोषः ॥
युतिः स्त्री कृतिः तंतुसंतिः
इति भरतद्विरूपकोषः ॥
युक्तमः ३ क्रमविपर्ययः
यतिक्रमः तत्पर्यायः ॥ अह
मः २ अक्रमः ३ इति हेमच
द्रः ॥
युत्पाने स्त्री स्वातंत्र्यकृतं
विरोधाचरणं इति मेदिनी
प्रतिरोधने समाधिपारणं
इति हेमचंद्रः नृत्यभेदः
इति शास्त्रज्ञावली विशेषे
लोत्पाने च ॥
युत्पतिः स्त्री विशेषेणोत्प
तिः संस्कारः ॥ इति युत्प
त्राशब्दार्थ दर्शनात् यथा श
रत्कालबोधनीयत्वेन शारदा
पदयुत्पत्ते स्तुत्यरे तालव्यादि
सारे दरातीति युत्पत्ति स्तुका
त्यनिकी इति तिप्पारितत्वे ॥
शक्तिज्ञानं यथा व्यवहारादि
वायकं विना विवरणादपि युत्प
त्तेः वायकं विना स्वसाध्यसवा
यकं यद्विशेषणं तदभाववृत्त
विशेषणा सदकारेण युत्पत्तेः
युत्पत्ति संभवात्प्राप्तिगृहसम्भ
वादिति यावत् इति आख्या
तवादस्य मायुरीरीका ॥
युत्पन्नः वि संस्कृतः ॥ इति
हेमचंद्रशब्दावली ॥ युत्प
नियुक्तः यथा व्याकरणाद्युत्प
त्राशब्दानाधीने शास्त्रोक्ताने
तदधीनाच वैदिकक्रियातत्क
ले स्वर्गादि इति मुग्धोप
टीकायां दुर्गोदासः ॥

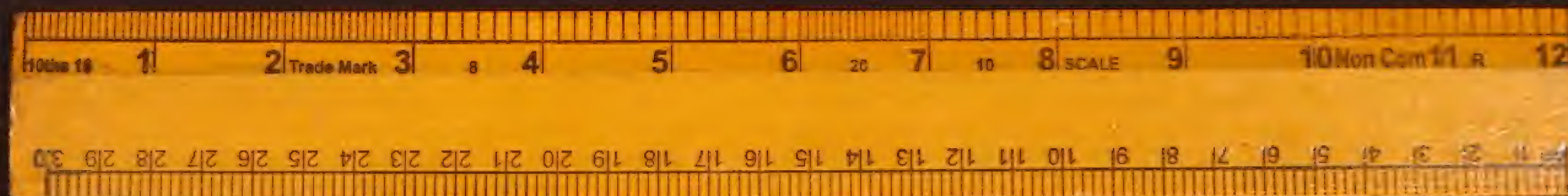
युत्पादकः वि युत्पत्तिजनकः ॥
यथा शरदयुत्पादकशब्दार्थभेद
वृत्तेव मज्जले कर्तव्यं ॥
इति मुग्धोपटीकायां दुर्गोदा
सः ॥
युष्ट स्त्री फले दिने प्रभाते
पर्युषिते ॥ इति हेमच
द्रः ॥
युष्ट वि उषितः ॥ दायः ॥
इति मेदिनी ॥
युष्टिः स्त्री फले समृद्धिः ॥ इति
मेदिनी ॥ स्तुभिः इति हेमच
द्रः ॥
युष्टः वि विमस्तः ॥ संवतः ॥
इत्यमरः प्रपुनः ॥ इति मे
दिनी ॥
युष्टकंकटः वि सन्नद्धः इत्यम
रः ॥
युष्टिः स्त्री विन्यासः संवतिः
प्रपुनता इति युष्टशब्दार्थदर्श
नात् ॥
युते वि कृते तंतुसंतेतने
विपूर्व वेन थातोः क प्रत्यये
न निष्पत्ते ॥
युतिः स्त्री वस्त्रादिवपनक्रिया
तत्पर्यायः वाणिः ॥ इत्यमरः
युतिः ३ इति तटीका ॥
युतः ३ समृद्धः निर्माणा ॥
तर्कः इति मेदिनी देहः ॥
सेमः इति त्रिकोदशोऽयः ॥
पुद्गार्थसेनारचना तत्पर्यायः
वनविन्यासः ॥ इत्यमरः ॥
पुद्गार्थसेमस्य देशविशेषेविभ
न इत्येतत् निमित्तं म्यापनं
युतः ऊरु वितर्कं विपूर्वात्तच
न पुद्गे देहादयोभेदा विशेषा
युहमेत्यर्थोत् आदिना भो
गमेरल संवतानां युतः यथा
र कामन्दकिः ॥
निर्ययुतिश्च देहः स्याद्देहोः
न्याहृतिश्च देवच सटले सर्वतो
रुतिः पृथग्रुति संवतः इति
पृथो चतुर्णां च वस्त्रो भेदः
क्रौंच चक्रादयो गुण्य गौरव
भवाज्जोक्ताः इति भरतः ॥
अपिच समग्रस्य तत्तत्सम्यवि
न्यासः स्थान भेदतः समुह इ
ति विद्यातो पुद्गे पृथिवी
भुजो युहमेत्यस्तु चत्वारोद
शे भोगोऽसुमेरुत्वं ॥ असे
रुतश्च निर्माणा नीतिसारा
दि संमता अनेपि प्रकृतियु
दाक्रौंच चक्रादयोऽकृचिद
निर्ययुतिश्च देहः स्याद्देहोः

ऽन्वावृत्ति रेवच मंडलं सर्व
तोवृत्तिः शृण्वृत्ति रसरतः
सैमानो नीतिसारादौ चूट
भेदाः समीरिताः क्रौंच व
क्रादि भेदानो लताभाभार
तादिषु इति शहरत्नावली
चूटने स्त्री सैमसंस्थाने ।
विश्वं कुरुपातो रनट प्रत्यये
ननिष्पत्ते ॥
चूटपार्श्वः पुं चूटपश्चाद्भागः
तत्पर्यायः प्रत्यासारः ॥
इत्यमरः प्रत्यासरः ३ । इति
तट्टीका चूटस्य पश्चाद्भागा
न्तरं इति केचित् । इतिभ
रतः चूटमध्यः । इति शब्द
रत्नावली ॥
ये न ये वृत्तौ ॥ इतिकवि
कल्पद्रुमः न व्ययति व्ययते
ये वीणात इति इर्गादासः
योकारः पुं लोटकारः ।
इत्यमरः ॥
योमः स्त्री आकाशः इत्यम
रः जने भास्करस्यार्चनाप्रण
इति मेदिनी ग्रथकं । इति
राजनिर्वटः ॥
योमकेशः पुं शिवः इत्यम
रः योमकेशी पुं महादेवः

गंगाधाराकाशलेयोमवापिनः
केशा अस्य संतीति योमकेश
शब्दादिन प्रत्ययेन निष्पत्ते ॥
योमचारिपुरं स्त्री शोभपुरं ।
इति भूरिप्रयोगः ॥
योमचारी पुं देवता ॥ पत्नी
इति मेदिनी ॥ चिस्तीवी ॥
दिनातः इति विश्वः ॥
योमधूमः पुं मेघः । इति
त्रिकोशेषः ॥
योमनासिका स्त्री भारतीपत्नी
इति त्रिकोशेषः ॥
योममंजरे स्त्री पताका । इति
त्रिकोशेषः ॥
योममंडलं स्त्री पताका । इति
शहरत्नावली ॥ आकाशेषः ॥
योममुद्गरः पुं निर्वीतः । इति
हारावली ॥
योमयाने स्त्री विमाने इत्य
मरः ॥
योमस्थली स्त्री भूमिः इति
भूरिप्रयोगः नभस्थलच ॥
योमाभः पुं बुद्धः इति त्रि
कोशेषः ॥
योमोदकं स्त्री दिव्योदकं ।
इति राजनिर्वटः ॥
योमं स्त्री त्रिकट इत्यमरः ॥

वन गतौ । इति कविकल्प
द्रुमः वनति इति इर्गादासः ॥
वन क संस्कृतौ गतौ । इति
कविकल्पद्रुमः क जानयति ।
विरक्तो तो तोपमो विरक्तो
परस्मिन् च स्यात् । इति
इर्गादासः ॥
वनः पुं समूहः इत्यमरः ॥
गोष्ठे पंथाः इति मेदिनी ॥
अथवा मयुरयो अतप्याभ्यं
वर्तिदेशः अस्य विवरणं यथा
मान्ये वनमेतत् भूगोलं प्रेषणा
गफां वरं कुमुदाख्यं महाप्रेष्ठं
सर्वेषां मध्य संस्थितं तस्यापि
स्थितं लोकं सर्वस्यानं महावले
कुसलीला विहायार्थं सुखस्यान
विराजितं चतुरष्टकं कोशान प
विष्णो विराजिते । अस्य प्रदति २९ इति हादशसंज्ञानिवना
णीकर्वन् यन् याम् सखि लभेत्
शनची वासतो लोको विस्मलोक्त
मवाभ्यात् ।
आवासप्रियते चेद् पुनर्नम न
विद्यते प्राणं लक्षणं लक्षा
कृतेऽस्मिन् वनमंडले । कुस
न निर्मिता स्त्रीयाः सार्द्धं स
हस्तकाः तत्रादौ वनो ।

पवन प्रतिवनापिवनाप्यप्य
नाविशतं तानि चतुरष्टको
शपरिमाणं स्थितानि चतुर्भा
राशोऽभ्यन्तरे स्थितानि क्रमश
आह । पाथे वनानि हादशान्मा
ऽ यमुनोत्तर रत्तिगो महाव
ने महाप्रेष्ठं । इयं काम्यवने
अभे २ कोकिनाख्यं तृतीयं च
१ तर्ह्यतालवने तथा ४ पत्र
कुमुदाख्यं ५ पत्र मादीरमेत
कं ६ नाम्ना सुखवने अष्टमं
मे परिकीर्तितं ७ अष्टमे त्वदि
२ प्रोक्त ८ नवमे लोटजवने
नाम्ना भद्रवने अष्टे दशमे
५७७७७७ १९ एकादशे समाख्या
ने वज्रलावने संस्कृतं ॥ नाम्ना वि
लवने अष्टे हादश कामनाप्र
नि शुभदानि च इति हादशव
नानि अथ हादशापवनाम्ना
२ वाराहे आदौ वज्रवने नाम
द्विती तपसावने ३ तृतीये
विक्राने नाम ४ कदवाख्यं त
र्थकं ५ नाम्ना स्वर्गावने अष्टपे
च संपरिकीर्तितं ५ सुभीवन
नामानं षष्ठं माझादवने ६
अष्टे प्रेमवने नाम सप्तमे शुभे

नृणां १ मयूरवमानान मष्ट शुभदे नृणां १२ इति प्रतिव
मेपरिकीर्तिते ८ मालेति वनामाऊ मार्गे वामे व रत्तिता
वने अष्टे नवमे मानवर्हने इति हादशसंज्ञा स्ते देवावाम
१। शेषशायिवने अष्टदश फलप्रदाः १ इति हादश प्रति
मे पापनाशने ॥ ॥ पका वनानि ॥ अथ हादशाधिवना
दशे समाख्याते नारदाख्य नि विस्वपुराणे १ मयुरा प्रथ
शुभोदिते ॥ हादशे परमा नाम १ गथाऊं द्वितीयके १
नेद वने सर्वार्थदायके १२ नेद तृतीयके १ गच्छान्वे
इति हादशसंज्ञानि वनान्य तृथके ६ ॥ पंचमे ललिता
पवनानिच इति हादशोप ग्राम ५ दृषभानु प्रथमे षट्
वनानि अथ हादशप्रतिव ६ सममे गोऊले स्थान १ मष्ट
नानि भविष्ये आदौ रेकवने मेवलदेवके ८ गोवर्हनेवनेशे
अष्टे पुरसंज्ञाविराजिते ॥ १॥ पुं नवमे कामनाप्रदे ६ ॥
वातोवने द्वितीयके १ कुरहा वने जाववटे नाम दशमे परि
व्यतृतीयके १ चतुर्थकामा रिकीर्तिते १॥ मयुरा वनान्वेशे
नामाने वने कामप्रदे नृणां १॥ मेकादशे प्रकीर्तिते १॥
६ वनमंजन नामाने पचमे मेकेतवटके स्थाने वने हादश
सीशुभप्रदे ५ नाम्ना कारावने कीर्तिते १२ ॥ इति हादशसं
अष्टेषु समवरप्रदे ६ कु. ज्ञानि वनान्यधिवनानिच वना
लातिपलके नाम वने सम. मनामपियाः प्रोक्ता अनमंरुतम
समीरिते १ नरप्रेलाणक. धगाः पृषा नैव विलोकेनवन
स्माख्ये वनेनेदन मष्टमे ८ गात्राच निष्फला पृषाच दर्श
वनमिद्वनेनाम नवमे कुरु नेनेव वनयात्रा शुभप्रदा ॥ आ
पुनिते १ शिलावने शुभप्रोक्त दो लोला यदा पश्येदनयात्रो
दशमेनेद भाषिते १ चेद्राव. तत अरुत सर्वांन्कामानवामो
लीवनेशेष्ट मेकादश मुदाह ति विस्वलोक मवामुयात ॥
ते ॥ नाम्ना लोहवने अष्टेहाद सर्वत्रविजयीभूयादनयात्रा प्रभा

वतः इति अनभक्तिविलासे १ न्यायया प्राप्ति नपे कृताय
अध्यायः ॥ शांतीनादिना नपे समर्पयेत्
अनं लो अनने गमने १ अन इति ललिताग्रामापिप अनकि
गतो इत्यस्मात्प्रत्ययेन निष्पन्न शारमेवः इति अनभक्तिवि
इति सिद्धान्तकोमुदी ॥ लासे १ अध्यायः ॥
अनकः १ तपसी ॥ इतिशार अननाथः पुं श्रीकृष्णः इति
रत्नावली ॥ पुराणे ॥
अनकिशोरः पुं श्रीकृष्णः सत अनभूः पुं केलिकदम्बः इति
हादशाधिवनातर्गत ललिता. शतचंद्रिका अनभूमो स्त्री ॥
ग्रामाधिवनापिपो देवः ॥ अथ अनजाते वि ॥
ललिताग्रामापिप अनकिशोर अनमंडले लो अनभूमि यथा
मंत्रः यथा अथैरोपनियदि । मात्स्ये १ अनमंडले भूगोलेषो
ऊं ओं ललिताग्रामाधिवनाधि वनाभाफणा वर कमुदाख्यम
पतये अनकिशोराय नमः । मराठेषु सर्वेषा मध्यमेषु
इत्येकविंशतौ अनकिशोर ते इति अनभक्तिविलासे १
मंत्रः अनेन मेत्रेणाश्राणायामः अध्यायः ॥
अस्य मेत्रेस विभोर्कश्चपि अन अनमादनः पुं श्रीकृष्णः इति
अनकिशोरो देवतागायत्रीछंदः पुराणे ॥
मम सकल पापहय हारा युग अनवरः पुं श्रीकृष्णः सतहा
ल कृष्ण दर्शनार्थविनियोगः दशाधिवनातर्गत जाववराधि
शिरसि विभोर्कश्चपये नमः वनाधिपो देवः अथजाववरा
मुते अनकिशोराय नमः ॥ अन पिवनाधिप अनवरमंत्रः शो
रुदि गायत्रीछन्दसे नमः ॥ नकीये वटाहदिः समेतानुम
अध्यायने । अने वन मास्थिते तमेवापिव
ललितासंपुते कुरुं सर्वेस्तु स नोद्यातेवटसेवा परायणो ॥
विभिर्पुते आयेत्रिवेति रूप तस्मिन्मथे वटे अष्टे कुरुजी
स्यमहाराम कृतास्ते इतिथ्या दा वरप्रदे वटाहदिवने ता

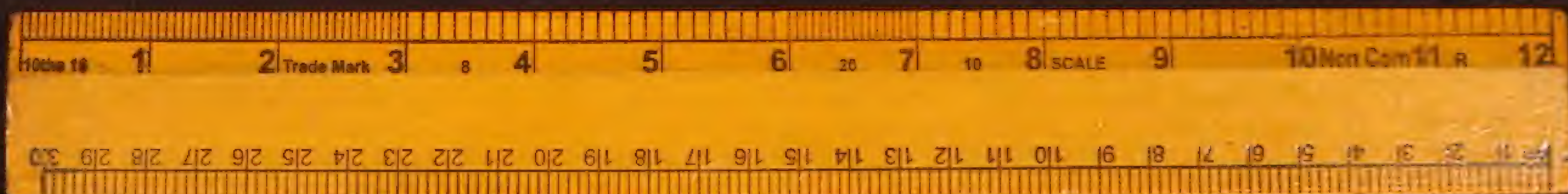
तंमये चैव वृं स्मृतं वटं
वृत्ते स्थितं तत्र वटसंज्ञविधी
यते वटजावानुसारेणावटति
रानि दर्शयेत् वटस्यानलि
गं ओं वः जो वटाधिवना
पिपतये व्रजवराय नमः श्रे
कोन विष्णाक्षरो जाववटापि
पतये व्रजवराय नमः उत्त
कोन विष्णाक्षरो जाववटापि
वनापिप व्रजवरमंत्रः अने
नमंत्रेण प्राणायामः असम
व्रम यत्नीक अपि जाववटा
पिवनापिपो व्रजवरो देवता
ऐक्ति छंदः मम सकल सो
भागसंपत्फल प्राप्तये जपे
विनियोगः यासे पूर्ववत् ॥
अथ ध्याने नाना मृगाभूषण
का राधाकृष्णं मनोहरं यथा
येषुगल मूर्तिव वनयाजवर
प्रदे इति ध्यात्वा यथाशक्ति
जपे कृत्वा गुह्यातीसादिनाम
पंसमपयेत् इति जाववटापिव
नापिप व्रजवरमंत्रः इति व्रजभ
क्तिविलासे अध्यायः व्रजवट
भः ॐ श्रीकृष्णः इति प्रयोगः ॥
ब्रजोगना मी गोपी यथा विना
सदंशस्य विलंभुवानितैः प्र
श्येयः पंचमरागशुद्धिरन् ॥

ब्रजोगनाना मपि गानशालि
नो नराय माने सहविः पुना
तवः इति छंदोमंजरी ॥
व्रज्या मी पण्डने निगीयोः
प्रयाणो गमने इत्यमरः ॥
वर्गः इति मेदिनी रेणः ।
इति धरणिः ॥
ब्रजा शब्दे इति कविकल्पद्रुमः
ब्रजाति इति दुर्गादासः ॥
ब्रजा तक अंगच्छा ॥ इति क
विकल्पद्रुमः अंगच्छाः अंगभ
दः ब्रजायति गात्रे वागानभरः
इति दुर्गादासः ॥
ब्रजाः ॐ क्री तने तस्यार्थायः
इमे १ अरुः ३ । इत्यमरः ॥
इमे ४ इति तटीका अथवा
गाधिकारः ब्रजा हिधा परि
ज्ञेयो दोषजागतभेदतः ।
दोषजो दृष्टदोषः स्यादस्यः प्रासा
दि संभवः ॥ तत्र वा
तिकस्य लक्षणा मार लक्ष्यः क
ठिन संस्पर्शा मंदस्वादो मृदा
रुजः तयते स्फुरित प्रणवोत्र
णा मारुतसंभवः लक्ष्यः अ
चलः ऐतिक मार ।
तस्या मोद चर क्लेद दाह उः
जावदारणाः ब्रजा पितृकृते

विद्यात्वावे गेयैष एतिकाः ॥ निताः स्मिराश्च पिडकावेतो
क्लेद आर्द्रता इति वयात्रपे। रोहनीति उमादिप्रोत कपो
अवदारणे ब्रजा विदारणावत तवर्णा प्रतिमाः पोटुपुसराः सि
पीडा श्लेष्मिकमार । वृद्धि राः विदीर्णात्तारहिता पिडका
छो गुरुः स्त्रिया स्तिमितो मेरवे वेतः सेरोदनायी वे मोसाऊ
दनः पोटुवर्णाः त्यसंक्लेद श्रिर रा सद्युक्ताः सद्यप तिगमार
पाकी कफब्रजाः वृद्धिपिच्छः व श्लेष्मिकान मद्येयि मपूल
इपिच्छिनः अत्यसंक्लेद इषदा मरुजं ब्रजा त्रक सवर्णा सम
द्रेः रोधिरे हेरनेसात्रिपातिक तले समग्रुदं विनिर्दिष्टोत्र
मार रक्तो रक्तसुती रक्तादि वि क्ववर्त्माने सेरुद सावमागेस
जः स्यात्तदन्यः तदन्यः दि मतले अग्निमे सावसाधना
त्रिदोषलिग मार निजातला दिकमार तेरमांसजः सुवेदे
भोः तिस्रः सस्याः स्त्रियाः ल जो तरुणास्यानुपदवः धीम
वेदनः सद्यवस्यो निरस्वावः सु तोः भिनवः काले सवे सध्यः
द्वब्रजा इति स्मृतः निजातला सावब्रजाः सवे रेणो मर्मरदि
भः तलशब्देन सद्यपार्थः तेन ते अनुपदवः जर तस्या स्यास
निजावदक्तः सद्यवस्यः उल्लु कासारोचकादि ररितः धीमतः
नता ररितः इष्टब्रजा लिगमो पण्यसेविनः सवे काले हेमते
दः एति एषादि इष्टासक्त्यायु पिशिरे च गुणो रमतरे रभि
त्सगी चिरस्थितिः इष्टब्रजाति हीनः कृच्छ्रो ब्रजाः स्मृतः स
गंधादिः अह लिग विपर्ययः वैर्विहीनो विज्ञेय स्त्वसाधो
तत्संगी कोटरवात् अभिगंथा निरुपक्रमः पभि स्त्वमांसन
दिः आदिशब्देन स्वाव वेदना त्वादभिः निरुपम क्रमः अनु
विवर्णात्तादयः सेरुसेने ॥ पकीतः चिरमुपसित इति या
सेरोद ब्रजास्य लिगमार क वत् वसामेदेष्य मज्जाने मल
पोतवर्णा प्रतिमा यस्यात्तालो लेगेच यः सवेत आगेतनोव
व ताः सिद्धेन सिद्धोषसंभवः म

स्तुतंगमस्तुकाभेतर स्तेहः स्तुतं पिबित मेवच हृष्ट माह
 कुक्षिनाभिष्वनृष्टानो शेषाधिः स्तथा पष्ट तेषावत्यामि लत्ताणा
 गंग मधुमेदिना ब्राह्मः अ तत्र छिन्नस्य लत्ताणा मार
 रिष्ट मार दस्यते वात रत्यर्थं तिर्यकुच्छिन्न अन्त वीषि योत्राणा
 वदिः शीतलाश्च ये ब्राह्मः दस्य स्तार्यतो भवेत् गात्रस्य पातेन
 ने वदि रत्यर्थं भवेत्तत्र तदि छिन्न मित्यभिधीयते ॥
 शीतलाः प्राणा मोसस्यस्यास यो ब्राह्मः तिर्यकुच्छिन्नः तद्वादि
 कासारोचक पीडिताः प्रहृष्ट कृत तिर्यकुच्छिन्नः अन्त वी
 य रुषिं ब्राह्म ये चापिर्मर्ष पि अथ वा तद्वादि कृतो रक्तो
 स क्रियाभिः सम्पन्नान्वा नमि ब्राह्मः प्रायतः दीर्घः प्रायत ३
 यतिच ये ब्राह्मः चिकित्सेनैव तितिर्यकुच्छिन्नस्य अन्तोश्च विशेष
 तान्वेद्यः संरत्तज्जाल्मनो यशः पूर्ण गात्रस्य पातेन गात्रस्यैक
 मद्यागुर्वान्य सुमनाः पस्य वेद देशस्य छेदेन पृथक्क्राणा वा
 नचपकं संगंधा दिव्यगंधाश्च छिन्न मित्यभिधीयते ॥ भिन्न
 मुमूर्षुणां ब्राह्मः स्मृताः मर्मस्य मार शक्तिं कुंतेषु तद्वाद्य विषा
 पायु नाभि हृदयादिषु सुमः गो राशयो हतः यत्किंचित्प्रस
 माः जातिः दिव्यगंधाः पाविजा वेत्तदि भिन्न मित्यभिधीयते आ
 तादिगंधाः अथागत्राणास्यति शयः कोष्ठः कोष्ठभेदस्य लत्ताणा
 दान मार नानाधाराशुवेः श मार स्थानान्य मपिपक्वानामृत्रस्य
 है नाना स्थान निपातितैः भ रुपिरस्यच द्युंरुकः फः फ्रस्य
 वलि नानाकृतयो ब्राह्मः स्तोः कोष्ठस्यभिधीयते तस्मिन्भिन्न
 स्तान्निबोधमे नानाधारा शुवा क्तशोर्गो ज्यो राहस्य जायते ।
 नि येषां तैः शक्तैः अर्धवंदस्व सूत्रमार्गं गुहास्यैव रक्तं ब्राह्म
 भ भलं कुंते मूल शरादिभिः गच्छति सच्छा श्यास स्तुषाभान
 नानाकृतयः वज्रकृतयः ताश्च मभक्त छन्द पव च विन्मूत्र
 कृतीगर छिन्नभिन्न तथादिह वातमेगश्च सद्यसावोति रक्तता

लोदगं पित्त मास्यस्य गात्रदौ च यदु मंडः शोणित वारने
 गंध मेवच रुदिमूलं पार्थ व मरुदने उदर तस्य मास
 योश्च विशेषाभिधीयते ॥ ब्राह्मस्यान्ये सरुते वरंति युद्ध
 तस्मिन्कोष्ठे भिन्ने शक्तादिभिः अर्जः शोणितवारने यरा यरा
 रक्तस्यो कोष्ठे तस्मादंगाभिन्ना शान्यचलाति तदा तदा रुपिरेव
 त्वुतेन रक्तेन पूर्णवाजरादयो हति उदरे उन्धितस्य कोष्ठ
 नायते ॥ स्थितस्य शान्तस्य लत्ताणा मार
 आमाशये पक्वाशये चरुत लत्ताः तीक्ष्णपिण्डाणि भित्ताकु
 र्णा लत्ता भेदमार आमाः पुरिहस्य वा कोष्ठे प्रतिष्ठितेषा
 प्रायस्य रुपिरेरुपिरे लुहंय ले ऊर्ध्वदक्तापदवान् लवः
 तपि आधानमतिमात्रचपुले समापि श्रुतिक्लम्य उत्तानपद
 व भ्रष्टादारुणा पक्वाशयगतं वान् आरोपानाहो ब्राह्मलेना
 रक्ते रुक्ता गौरवमेवच अथः अशुशेष दर्शनेच ॥ असाध्य
 काये विशेषेणाशीतताच भवे स्य कोष्ठस्य रक्तस्य प्रगीषस्यलत्त
 दिर रुक्ता मूलं गौरवपक्वाश ण मार कोष्ठान्तोर्हितयोः
 ये अथः कायेनाभे रथोदेशे विशेषे शीत पार करानने । शी
 वेणा गौरव मित्यन्यः शीत तोच्छासं रक्तनेत्र मानहं च वि
 ताच भवेदिह ३२ नाभेरथोदे वनेयत आनहे शानादरेते ॥
 शो शीतताचस्यात् साव या तत मार नाभिछिन्नेनातिभि
 पित्तभावात् विहमार सत्साः न मुभयो लत्ताणानिते ।
 स्पशस्याभिहते पद गन्तापाय विषमं ब्राह्म मंगे यत्तत्ततेपरि
 विना तत्तेरिते निर्गते वा तदि कौर्तिते नाभिछिन्ने नाभिरीर्त
 ह मिति निर्दिशेत् आशये हाते नातिभिन्ने नभिगंभीरवा
 विनाकोष्ठं विना अंतर्हिते अनि ते उभयो छिन्नभिन्नयोः ।
 गंतशान्ये निर्गते वानिर्गतश विषमं ब्राह्म मंगे यत्तद्वा
 लंवा सप्राप्तस्य ब्राह्मस्य लत्त मंगवेवम्करे पिबित मार
 तामा श्पादे सशोभ्य पिडकायुत प्रहार पीडनाभ्यां त यदेगे प

युतो गते साधि तन्निचिते वि
यादक्त मज्ज परिमृते ॥ प्र
हमो उद्गदिना ॥ पीरने क
पादिना एयुतो चिपिटतो ॥
हृष्ट माह वृषणादपि चाता
ह यदने विगतत्वचे । उष्म
सावान्वित तत्त वृष्ट धित्यभि
यीयते वृषणात्केशेष्टिका
पाषाणाभिजादिभिः ॥ मास
शिवा स्त्राष्ट संध्यास्थि मर्मसुत
तेषु सामास्य लक्षणा माह भ्रम
प्रनापः पतने प्रमोहो विवृष्ट
नेत्यामि शेषास्तव सस्ताम
तामूर्द्धन मूर्द्धवात स्त्रीवोरुजो
वातकुताश्च नास्ताः ममादः
कामे रुधिरं गच्छेत्सर्वेदिना
शोपरम सत्येवच दशाहमे
विषय विततेषु सामान्यतो
मर्मसुतिग युक्तं पतने भ्रमो
विचेष्टने विरुद्धे चेष्टने हस्तपा
दादि प्रतेपाणादिके मूर्द्धने
इदियमोहः प्रमोहो मनामात्र
माहः तीव्रा रुजो वातकुताश्च
तास्ताः देशपतानकादयः ।
रुधिरं गच्छेत्सर्वेदिना भगवता
स्य ज्ञानोभ्यः सवेत ।
सर्वेदिनाथोपरमः इदियाणां
कार्यनाशः ॥ अथ मर्म शिवा
स्त्राष्ट संध्यास्थि विद्वानोपयुक्ता
लक्षणा माह सुरेन्द्रगोप प्रति
प्रभृते रक्तं स्ववेत्तन्त्यनश्च वा
युः करोति रोगान्निविधान्य
योक्तान शिरासु विहास्य
वा सतासु सुरेन्द्रगोपोवाधिको
नित कौटविशेषः । वी
रवृद्धो इति लोके सिद्धे । प्र
भृते वज्ज रोगान् शिराभिना
वोपतात्त्यकारीन् विहास्य प्र
गदिना सतासु रवृद्धादिना ॥
कोज्य शरीरावयवावसादः कि
याश्च शक्ति स्तमुत्ता रुजाश्च
चिराद्गोपा रोहति यस्मापितं
स्वायुर्विद्धे उरुषे वरंति को
ज्य विद्वसागस्य वज्जता तमुत्ता
महती शोथान्तिरुद्धि स्तमुत्ता
रुजश्च वल्लयः सवेत पश्यो
शुः सतपु संधिष्वेत्तातरेषु स्या
त्सधिकोमोपरमश्च लिग सवे
तपव पश्योः सर्वसंधीन व्याप
शोथः उपरमः नाशः वोग
रुजो यस्य निशान्तिनसुसर्वो
वस्यासु नवेति शान्ति मिथि
पश्चिदिदित्यर्थमूत्र स्त मस्ति
विद्वंरुषं प्रवृत्ति सर्वास्वस्यासु

यनासनादिकास विद्वितार्थस
ब्रह्मज्ञानशान्तये ॥ अथ मर्म
शिरादि विद्व लिगानि एयुग
भिधाय यर्म शिरादीनां विद्वानो
एयुक्तिगान्निविधानाह यथा
समेतानि विभावयेत् लिगानि
मर्मसुपि तादितेषु यथा स्वशि
रीनां विद्वानो पतानि लिगा
नि एयुगुक्तानि लिगानिचका
रात्तुम प्रनापीदीनिच मर्मसुपि
रादिषु तादितेषु विद्वेष विभा
वयेत ज्ञातीयात् ॥ सर्वे
ताना सुपदवानाह विमर्षः प
सुज्ञातश्च शिरासुभोः पतानकः
मोहोन्मादो ब्रह्मो पीडा ज्वरस्त
सा हनुग्रहः कासस्तुदि रती
मारो हिक्का आसः सवेपथुः ।
घोउणोपदवाः प्रोक्ता ब्राह्मणो
ब्राह्मचिन्तकैः ॥ अथापि
दण्डस्य निदान माह तत्राग्निदि
विधो ज्ञेयः स्नेह सुखसुप्तेसा
शिवसुप्तेसा स्तत्रतु तैलादि
हं लोहादि कथ्यते अग्निदास्य
चतुर्विधमार अग्निदास्य चत
हं स्यात्सुष्टे इदंय मेवच ।
सम्पदये तथानीवदयंचपरी
र्तितं तेषां लक्षणा माह । ने वीज एरुजरा हिक्का देव
यद्विर्णा मभित्त्वं तस्मै
भिधीयते तीव्रराहो यथावेतो
य स्रग्ग्रा भवेति दि विरेता
ते प्रशामति तदुदयमुदाह
ते तावर्णा मगेभीरे राह पो
ह समन्तिने ससेधितेव कथि
ने सम्पदये भिषगवैः नेमांसं
युवदग्धस्यादिश्रयो वृष्टप स्तथा
शिरा स्तथास्थि मधीना तवेत
निदयक अमर्थ वेदना दाहो
ज्वर स्तमुद्धेया स्त स्याद्ग्रा
स्त चिराद्ग्राह रुद्धो याति विव
तातो अथ ब्राह्मण विकित्ता
श्राहो शोथराहो लेप स्ततस्त
परिष्वने विज्ञापन मर्मो
त स्ततः स्यादपणाहने पा
चने भेदन पश्चात्पीडनेशोथ
ने तथा रोपणा वार्ताकरणा
ब्राह्मणैते क्रमाः स्मृताः ॥
क्रमाधिकित्ताः सश्रुतेषुव
तास्य वृष्टिप क्रमा निवि
ताः संति ते सर्वेऽत्र विस्तारभ
यान्ननिविताः तत्रोदो शोथ
रं लेपमार यथा प्रवृत्तिते
वेपथुमभसा परिष्वने लिपे
प्रशमयत्यग्नि मेव मानेपने रु
र्तितं तेषां लक्षणा माह । ने वीज एरुजरा हिक्का देव

हारु मंदौष्यं रात्र्याग्निमेषोः
लेपोयं वात शोथ विनाशनः
मधुकं चंदनं हवीं नल मूल
नू पत्रकं उशीरं बालकं प
मलेपोयं पित्त शोथरा न्य
शोथोऽस्त्रराक्षस्य सत्त वेतस
वल्कलैः ससर्पिकैः प्रदेहः स्या
ल्लोथे पित्त सगुद्वे ॥ आ
गतेने रक्तजव लेप एषोभि
पुनितः प्रनगंधाजमृगी च
मेनिश सस्त स्रथा ऐकैकि
काशगंधाच लेपोयं श्लेष्मशो
थरा प्रनमृगी मेढ्रांशुगी प
कैकिका प्रणम निशातः कु
माधुराणापिण्णकं शिशुत्व
क्रियाकता शिवा मृदुपिष्टः स
लायं प्रलेपः श्लेष्म शोथरा नरा
त्रालेपनेदयादृतेचपतिते तथा
नच पशुषितं शुष्ममानं तत्रैव
धारयेत् दत्तं दत्त मेव पुन न
दद्यात् पतितं दीयमानं यद
गात् पतितं पशुषितं लेपन
द्रव्यकल्कीकृते यत्पशुषितं ॥
तमसा पिहितो शुष्मा रोमक
पशुते स्थितः विना लेपेननि
याति रात्रौ नालेपयेदतः रा
त्रावपि प्रेतपस्त विधातयोवि

वसंतोः प्रणाकि शोथे गेभी
रक्तपित्त सगुद्वे ॥ अथ
परिषेचन मार यथाशुभि विष
मानः शोति मग्नि हिं गच्छति
दोषानि रेवे सरसा परिषेकता
शाम्यति तद्यथा वातघ्नायनिः
क्वाथे सेले मोमरसे चूतैः उमैः
संसेचयेत्वाथवातिकं कान्तिक
नत पित्तरक्ताभिवातोत्थ शोथ
सिचेत्तशीतलैः तीराज्य मधु त्व
रेतुरसैः पित्तदहैः शूतैः कफ
घ्नोषथ निष्काथे रशीतैः परि
षेचयेत् तैल सारासु सूत्रैश्च
शोथं श्लेष्म सगुद्वे अथवि
स्त्रापन मार रुजतः कठिनसा
स्य कार्यं विस्त्रापने शनैः
अथ शोथस्य विस्त्रापनस्यवि
धिमाह सश्रुतः अभ्यस्य स्वेद
पित्वात् वेगनासा शनैः शनैः
विमर्दयेद्विषमं दे तलेनागुष्ट
केन वा वेगनासा स्वेदयित्वा
उस्मस्वेदं कृत्वा ॥ रक्तमोक्ष
णामाह वेदनापशमाधीय तथा
पाकसमाय व अचिरोत्पतिते
शोथे शोणित स्वावांश्चरेत् ॥
चरेत्कर्षात् एकतस्त क्रियाः

सर्वा रक्तमोक्षणा मेकतः रक्तं कल्कीकृतैः सारोसैश्च सेदये
दि वेदनामूलं तच्चेनास्ति नचा दिविबल्लनैः अनेन प्रशमेया
पि रुक् विवागी कविने प्रपावे तिवातशोथो नसंशयः ॥
ब्रह्मो चान्तवेदने सविशेषेवि दशमूल्यादि नृप मार पुनर्गा
प्रोषणा नलोकोभिः पदे रपिः वाराह मुवी शिग्रुः सिद्धार्थपव
शोणित आवांश्चरेदित्यनेना च प्रमृपिष्टः सुतालोयप्रनपः
तयः अथोपनार स्वेदमार सर्वशोथरा पुनर्गावादिः ॥
तस्य विधि भेषज साधन प्रक अथपाचन मार नप्रशाम्यति
रगो कथित एवास्ति रुजावता यः शोथः प्रलेपादि विधानतः
दाहणानां कठिनानां तथैवच द्रव्याणि पाचनीयानि दद्यात्
प्रोषणानां स्वेदने कार्यं येचाप्ये जोपनादने पाचनद्रव्याणा
व विचारणान् शोथानां सामा द शणा सूतक शिग्रुणाफल
मानां ब्राह्मः ब्राह्मशोथाः तेषा नि तिल सर्षपाः अतसी सक्त
मपि स्वेदने कार्यं शोथयोरु वः किराव सुसद्रव्यं पाचने
पनादंत दद्यादाम विदग्धयोः शाराफलादीना मतसंताः स
प्रशाम्यविदग्ध विदग्धः पाक कृवः कृतेयाः किराव सुरावी
मेतिच ॥ ने यवोपम धान्यादि प्रका
अविदग्धः आम विदग्धः पाको रः अथचोसद्रव्यं ब्राह्मस्य पाच
मुवः सयथा दशमूली वलाग ने भवति अथभेदन मार ।
स्त्रा वल्लिगन्था प्रसारिणी मूले अंतः पूयेषु वक्त्रेषु तथैवास्त
फलेषु वातारि सिद्धवारपुनर्गा गदत्सपि गतिवत्सपि गतिव
वाः शोभाजनः कणा चापि सैभ त्वय रोगप्रभेदने संप्रयुजते
वं विषभेषजं शाराकार्पासयो उत्संगवत्स कोठरवत्स गति
वीज मनसीच कृतस्मिका तिला वत्सनाडीब्राह्म भेदने प्रास्त
यवश्च सिद्धार्थः जेतरो मूल मोषथकर्मच तत्र शस्त्राभे
कर्मिभिः यथाप्राप्तै रमीभिस्त दनमार रोगे व्यथनसाध्यत
द्रव्ये रश्मेन संपुनैः कल्कीकृतैः यथादेशं प्रमाणातः शस्त्रेवि

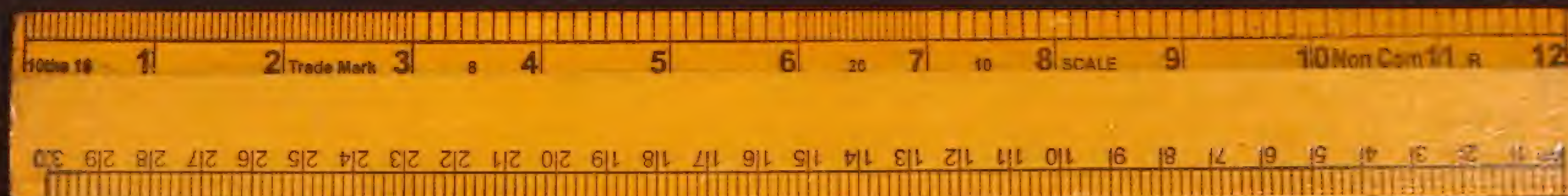
पायदोषस्त सावयेत्कथितं य पं पीरनेप्रति नचापि मुलमासि
 या कविच्छस नितेपापवार नया दोषःप्रसिद्यते ॥ पीरने
 मारवात दृष्टासह जीणाभी प्रति पीरनद्वयेने सुखेन मपि
 दूणा गोविता मपि ब्रह्मोषु म धारयेदित्यर्थः तथा ब्राह्मसु
 मनातेषु भेदनं इत्येतत्पने ॥ विनेपे विना प्रसिद्यते सवति
 तत्र भेद मार चिरवित्वाःपि ग्रथशोधन मार ब्राह्मसु नविषु
 कोदंतीवित्रको ह्यमारकः । इह्य कायः सुदिकरः परः ।
 कपोत केक गृध्राणां मलेने पटेल निम्बपत्रस्य सर्वथैव प्र
 पेन दारणां चिरवित्वाः करेनः पुनते ॥ वातिके दशमूलानां
 ग्रथिकः भलातकः भलातका हीरणां पैतिकेवो ॥ शारव
 सहेतव रक्तवेदन भिष्यते ह पादेः कफने कयायः शोधने
 यमारकः करवीरः दारणां मे हितः ग्रथस्यादुस्तर सत वट
 दने दारद्वयं तथात्तारो दा वेतसने सते । ब्राह्म शोथोप
 राणाः परिकीर्तितः दारद्वयं दंशानां नाशनेत्तालनात्सते ते
 ग्रथामार्गादि दारः स्वर्निका ल सैन्यवषष्ठाक निम्बपत्र नि
 यवत्तारादिः हस्तिदेनानले शाग्रोः । विद्वयनपुनैःका
 पिष्टे विदुमात्रः प्रलेपतः । र्यः प्रलेपोब्राह्मशोधनः ॥
 अत्यंत कदिने शोथे कथितो एकेके सारिवामूलं सर्व ब्राह्मि
 भेदनःपरः अथ पीरनमार शोधने । निम्बपत्र तिला दे
 एष गभीरनद्वारान् ब्राह्म ती विद्वत्सैन्यवसातिकं ॥
 न्मर्मगतानपि यथोक्तैः पी दृष्टब्राह्म प्रशमनोलेपःशोधन के
 उन इवैः समेतात्परिपीरये शरी शोधनकेशरी । शोधन
 त पीरन द्रव्याणां पाद । केशरी शोधनश्रेष्ठः । लेपात्रि
 द्रव्याणां पिष्टिलानां त स्वदलेः कल्के ब्राह्मशोधन रोपणाः
 त्वमूलानिप्रपीरयेत यव गो भत्ताणांछुर्दि मेराणि पित्तश्रेष्ठ
 धूम मायाणां दूणांनि वसुमा कृमीन् हेरत ब्राह्मन् विशेष
 सतः सुषमाणां मुपेतत प्रले

येतवर्त्ता सत्ता स्यात्संधि म लोपशोतये करेना रिष्ट नि
 मेतान् अभय विद्वता देती गुंरी लेपो हत्यादृष्टां कृमीन्
 लाऊली मधु सैयवैः निम्बप लसुनस्याय वा लेपो हिंनि
 व हृत लौद रावी मधुकस्य सकृतोयवा निम्बपत्र ववादि
 ता वस्ति तिलानां कल्को वा गुमर्षि लेवणा सधैपैः धूपनेस्या
 शोधयेदोषयेदृणां ॥ अथ दूणां रक्तःकृमि केर रुनापदे
 रोपणा मार प्रपेत इतिमोसा ये केर पाक सुति रोप वृत्ता
 नां मोसस्यान मरोदनां । ब्राह्मशोधन्याः समताय प्रो
 कल्कस्त रोपणां देष तिलः स्याः प्रयोति ते गुग्गुलु मिषि
 जोमधुसंयुतः अश्वगंधा रुना तेनपीतेन शान्तिः विफला सते
 द्रोधः कटफल मधुषष्टिका स नपेटाल निम्बासनसार पात्रीप
 मंगा पातकीप्रुषं परमे ब्राह्म श्यास निर्दुद मरु सेवित पि
 रोपणां मधुयुक्ता शरशाका सर्व वेत दुते गुग्गुलुना विसर्पति
 ब्राह्मोपणां कथिता साववीप मेकाटदृष्टब्राह्म शान्ति मिच्छन्
 व धुत्तर वला मोवा ऊदरका ए अथसवाणां कराण मनःपि
 श्योते प्रलेपेन रोभीर ब्राह्मो ला समेजिषा सत्तात्ता रजनी
 पणाः साववीपत्र कलोद्वीप दृये प्रलेपः सद्यत लौद स्वचः
 व अस्या एतदेव नाम पुस्तके सावार्पकत्सतः अथ ब्राह्मि
 धुत ऊदरक वरवरी ॥ कऊ नोभोजने जीर्णाश्लेपोदनेनि
 भोदमरास्यस्य जमु कटफल रप मन्म सुले इवाग्ने भुजा
 लोपनेनैः त्यक्तोणीं श्रुतिता ले नोनागले मोसेः शीत्रे ब्राह्म
 पात्रोदेति मेराब्राह्मः प्रियेण मपोदति नेदुलीषक नीवेंती
 पातकी प्रुष पट्टीमधु जतनिव वास्त्रक सनिषत्सकैः वालेसु
 सूक्ष्मवृणां कृतानि स रोपः लक वातीक पेटोलेः कारवेह
 णान्यवधुननात यवर्णां सम केः सरादिमेः सामनकेः रु
 धुकं सनेले सर सपिषा २ तभृष्टैः ससैयवैः । अन्यै
 शादालेपने कोले दार म् वै गुणो वीपि अहारानां

सेनच पभिःसर जीर्णशालो
दने भुजानःशीघ्रं ब्राह्म मणोर
नीत्यन्तः अन्ते दधि व शा.
कचमोस मानप मोदके तीरे.
गुह्या चान्यानि ब्राह्मिणःपरि.
वर्जयेत ब्राह्म शयय रायासात्
व रागश्च जागरात् । तौ चरु
क दिवा स्वापानाश्च स्तुश्च
मैशुनात् ॥ अथोगब्राह्म
विक्रित्वा कुह सया ब्राह्मज
याहृहंवायश्च शोधने । कि
या शीता प्रयाक्त्या रक्तपि.
त्रोष्म नाशिनी ॥ लंचनेचवत्
तात्ता भोजनेचास मोक्षता ।
चुष्टे विदलिते चैव सुतरा मि.
ष्यते विधिः छिन्ने भिन्ने तथा
विद्धे तते वासगतिस्वेवत् ।
रक्ततयातत्र रुनःकरोति पव.
नो भृशं स्निहपान परीषेकले
पा सुत्रोपनादने ऊर्वीतस्त्र
वस्त्रिव मारुतघोषये भिषक्
विहादि छिन्नगात्रेण तत्काले
पूतितो ब्राह्मः गोगेरुकीमूलरसे
सयःस्यात् गतेवेदनः गोगेरुकी
नगावला गुरमकरी इतिलो.
के ॥ कषाय मधुराः । शीताःक्रियाः हवाः प्रयो जये

त सयो ब्राह्मनो समाहातया
तेर्वीक्त माचरेत् ॥
आमाशयस्ये रुधिरं विदधात्
मनं नरः तस्मिन् पक्षाशयस्ये
तु गृहीयान् विरेचने । का
यो वंशान्तगोरं स्तरेष्टासभिला
कृतः ह्यि सैन्यव संपुक्तःको
ष्टस्य स्वावयेदरुक् ॥ यवको.
त ऊलन्यानां निस्त्रिहेन रसेनव
भुजीतात्र यवाग् वा पितेत्संय
व संपुतः ॥ जाती निम्ब प
टोल पत्र कटुका दावी निशा
शाखिवा मेजिष्ठाभय तिक्तत
त्यमपुके त्रैक्ताफ वीजेः समैः
सर्पिःसिद्ध मनेन सृक्ष्य वरना
मर्माश्रिताः स्वाविणोः गंभीराः
सरुजो ब्राह्मः सगतिकाः सुह
न्नि रोहन्निच हृद वेद्यापदेशन
पाश्यापदेशातः जातीवृतेन स
सिद्धे सेमवैसिक्थक उपैः जाया
दिचुते जाती निम्ब पटोलानेन
कृमात्स्य पलवाः सिक्थ्य सम
पुके ऊष्टे हे निशा कटोहि.
राती मेजिष्ठा पत्रके पथ्याला
थ त्वक नीलप्रत्यल । सारि
वा तत्पुके चापि नक्तमालफ
ले

तथा सारिवा म्याने सनि
स इतिच पातः यतानि सम.
भागानिकल्कोकृत्य प्रयत्न
तः तिलतैले पचेत्सम्पुक्तःपा
क विचत्ताणाः विषवृणोसु
पत्रे स्फोटके कत्त रोमिणि।
ददु वीसर्पेरोगेण कीददेषुस
वेषा सयः शास्त्रप्रतरेण दय
विदेषुचैव हि नाव देत सेतरे
रेडष्टमोसापकषणे ॥ भत्.
तानदिते तैल मिदं शोधनो
पाणं तैले जायादिनामैतत्.
सिद्धे भियगादने जायादिते
ले चित्रक रसोनरामद शरं
त्वा तागलीक सिद्धेः ।
सविषे स्रग्वा सज्जः कर्तने
साधसंपुक्तं विपरीत मलने.
ले इष्टब्राह्म तथा नाडी वक्त
भेषजे रसाध्या मपथ्यभोक्त
अ निर्गदति ॥ विपरीतमल
तैले अमृता पटोलमूलविफ
ला विकट कृमिघ्नानो । सम
भागानो चूर्णा सर्वसमोगुण
लोभांगः प्रतिवासर मेकैका
त्वादेदिहात्त परिमाणो जे
तंब्राणा वातासगुल्मोदरशो.
नैः मधुच्छिष्टं समपुके लेपेसजे
श्वान्तरोगोश्च अमृतादिगुणतः रसे तथा मेजिष्ठा चंदने मूर्वा

कुर्वन्तु दाहं
कदापि ब्रह्म

पिष्टा सर्पिषि पाचयेत् सर्वेषां स्त्रीरपिष्टा सर विवर्कोणा न
मनिदाधाना मेतदोषाणामुत आः शस्त्रेण वदनं वृत्तकला
मं सिक्ककादिभूते सिद्धे क प्रवेशयेत् ऊशला वस्तिविधि
षाय कल्पाभ्या पटोल्या कटु ना तैले जात्यादि साधिते ॥
तैलकं ब्रह्मादय रुजा साररा एव मन्त्रं यत्तैले वृत्तमास्त्र
र विस्फोट नाशनं पटोलीतै सेतया यत्तैले ययने पकंस
ले वातोस मन्त्रं उष्टं से रसेवा तथैव इति वा पाठः
शोष्य ग्रथितं ब्रह्मं ग्रथितं नासा अभ्यन्ते वैद्यो लघुदस्ता
सम्पत्तः केपित्यके विरंगानि प्रवेशयेत् कर्षक रसे जले
त्वचे दायां सथैवच । पिष्टा सिद्धाथक भवे भिषक एव
तैले पचेत्तत ब्रह्माग्रथिरेष सिद्धर कल्केन नारीदृष्टव्या
रे इति ब्रह्मागतब्रह्माग्रिद परे ॥ ग्राह्य विफलाया
यत्राणाधिकारः भग्याधिकार षेः समोशे रास्य योजिते अत
स्त भग्याशब्द दृष्टव्यः ॥ ना प्रमाणे उदिका खादेच्छीता
रीब्रह्मानिदाने नारीब्रह्माशब्दे मुना नरः ॥ नारी उष्टव्या
दृष्टव्ये अथ नारीब्रह्मास्यवि मूल मुदावते भगन्तु गुल्मे
कित्ता त्वसर्क उग्य दावीभि च गुटजान् हन्यात्पतिराट्
वर्तिकात्ता प्रपूरयत् पषसर्व पन्नानिव समोशे गुणुतः
शरीरस्या नारी हन्यात्पयोग इति नारीब्रह्माधिकारः ॥
राट् आश्वथ निशा काला भगन्तस्म निदाने चिकित्सा
दूर्गाद्या लोद सेयुता सत्रव च भगन्तशब्दे दृष्टव्या उपदे
ति ब्रह्मो योज्या शोधनी गति शास निदानाद्युपदेशाशब्दे इ
नाशिनी काला मेजिष्टा ना दृष्टव्ये अथापदेशास्यचिकित्सा
त्यर्क संपाक करेज दंतौ सिंधु उपदेशे सवेषातिथि सिद्धे
त्यसोवर्चल यावम्पूकेः वर्ति स्प टस्त्रिनः मेद्रमथेषिगं
कृता हन्याचिरेण नारी त्वक विधेत् पातयेद्वा जलौक
सः सया विरुत दोषस

रुक् शोयावपशाम्यतः । पाको नारीब्रह्मो ब्रह्मो उपदेशे प्र
निर्गो यत्नेन शिञ्जतयत्तः सय योज्यानि सेकाभ्यन्तन भोज
त वटप्रोहार्जन नमुलोथ ने ता सस्त्रेण संक्षिपतिगव
पथ्या हरिद्रा रवितः प्रलेपः । ति मशोपतः । रसेच तातत
अथो तथा शोथ मपाकरोति स्ताभ्यां चिकित्साब्रह्मावचरेत् ॥
सर्वोपदेशेषु ततोदितोय ॥ इत्युपदेशाधिकारः ॥
उपदेशेषु पक्षेयव्या प्रलातनेदि श्रुकदोषाधिकारः श्रुकदोषश
ते चिकित्सायाः कषायेता भेगा दे इष्टव्यः । इति भावप्रका
ज रसेन वा ॥ शाः ॥ अथ ब्रह्मानाशक
नीलोत्पलं सज्जमुदं पयंसोमं तैले उरुमरे वट सत्तनमुदय
धिकं तथा पष चूर्णा प्लुतना मालाजने । पिप्पलेचकदसे
थं प्रलेप आत्र प्रास्यते ॥ च पलाश लोथ तिदके ॥
वंधक दल चूर्णोन रजसा राशिम मधुक माष सज्जव वटरे पुष
त्वः गुठनातद्व्या ऊर्णातेपेष्णा केशरे शिरोषवीने कतकम
फलेन वा ॥ दहेत करादेवि तत्कायेन साधिते ॥ तैलेहे
फला तन्मारी मधुसंयुता । प्र ति ब्रह्माहोपाधिरकालभवान
लेपेनोपदेशस्य ब्रह्मः सयः प्रो पि ॥ गारुडे ॥ अथ्या
हयेत् पटोल निम्ब विफलाकि यः ॥
रात काथं पिबेद्वा खदिरासना ब्रह्माकृत पुं भलातकः इति
भ्या । सयमुले वात्रिफलाय रत्नमाला ततकारके वि ॥
ते वा सर्वोपदेशोपरः प्रयोगः ब्रह्माकेतव्री स्त्री उग्यफेणीत्
भूनिम्ब निम्ब विफला पटोल फ इति राजनिर्वटः ॥
करेज पात्री खदिरासनाना क ब्रह्मादिष्ट पुं ब्रह्माणाषष्टिका ।
वायकल्केः श्रुतमाशु चाने सर्वो इतिशब्दचंद्रिका ब्रह्मादेवके वि
पदेशोपरः प्रदिष्ट ॥ ब्रह्माहः पुं परंउरुतः । इतिश
भूनिम्बादिभूते ॥ नृत्तानि यानि वृचदिका ॥ ब्रह्मावातेके वि ॥
प्रोक्तानि ऊष ब्रह्माह सी गुट्ची इति शब्द

वेदिका ॥
 अगस्त्यः पं कलिकारीवृत्तः तत्र देवलः अशुक्ला प्रातराह्ना
 इतिरात्रनिर्वृतः ॥
 अगारिः पं बोले ॥ अगस्त्यः सूर्यादि देवताभ्यश्च निवेद्य अतः
 वृत्तः इति राजनिर्वृतः ॥
 अतः पं क्ली भक्तानां इत्याणां वे सत्य मामिष वर्जने ।
 रिकोषः प्राणजनकोपवासो तेष्टेतानि चत्वारि वरिष्ठानीति
 दि तत्पर्यायः नियमः १ प्राण भुक्तेत्यत्र नान्ययः किंतु अतः
 के ३ । इत्यमरः ॥
 नियमः ४ संयमः ५ । अति- प्रातःसंकल्पयेद्दिहानुपवासं च
 शश्वरत्नावली अथ अतविधिः तादिकं नापराद्धे नमस्कारेण
 तदारम्भ प्रतिष्ठयो र्वर्णकालां अकालो हितो स्मृतो ॥ इति-
 माह ज्योतिषे । गुरो भोगेभ्यो वराहपुराणकवाक्याच्च तत
 वात्ये वाहके सिद्धो गुरो इति आशुक्ला प्रातराहारं मितं मु-
 च्छो वातो दिनं चय मित्येते निभि हिंशाने योक्तं विद्यालाम्
 मव प्रतिष्ठातत्वादावाप्तयेयं न्यवासिनो नित्यं । अहनि चत
 ॥ नुयाष्टमीव्रते विशेषो राज या तमस्मिन् साईप्रहरं यामा
 मार्तेंद्रोक्तो यथा हिजेन्द्रसुतमे न्तः इति छंदोगपरिशिष्टादका
 युक्तो प्रार्थ्याव सितारमी त राः पूर्वदिने कृत्वा परदिने स्ना-
 णो नियमकर्तारो नस्यः एवंदि ताचम्य सूर्यादि देवेभ्यो निवे-
 त संपदः एतेनो मकरेयाते दे य ओमस्यः सोमो यम इत्यादि
 वे जायति मायवे । मंत्रेण सान्निध्यं प्राण्य अतयाव
 नुयाष्टमी प्रकुर्वीत वर्जयित्वा रेत ततः संकल्पयेत् । य
 त चेत्तकी प्रसमे च जगन्ना हा सूर्यादि देवेभ्यो निवेद्य पूज-
 णे संध्याकाले मथो तथा । नीय इत्यादि दत्वा अत माच
 नुयाष्टमी न कुर्वीत कृत्वा रेत्ततं ऊर्षात् तथादिधानेव

प्रातिपद्वेति गरीतोऽमरं या रयेत क्रियते सदा उपवासो
 अ वारिष्ठां मुदय्यावः उपवासं प्राक्तो त नक्तं भोजने ऊर्षी
 गरीपात्याहा वीर्यं धारयेत् ॥ त उपवासमेषाक्तानो नक्तं भो-
 कमादौ सूर्यपूजा माह ब्रह्मपुरा जन मिष्यते इतिवचनात्तय
 णा यावन्नदीयते चार्यभास्कराय त अमुहा चेत्तनो कारयेत्
 महात्मने । तावन्न पूजयेदिति कापिकेचोपवासदिकंसदायु
 शंकरं वा महेश्वरी ॥
 नवग्रह पूजा माह मत्स्यपुराणं इत्या अमुहया वा स्वयं क्रि-
 नवग्रहमावे कृत्वा ततः कर्मस यते अत्यन्तासामर्थ्यं पुत्रादिप्र-
 मारभेत अथवा फलदे प्रेसा तितिविधारा उपवासः कारये-
 नकाम्यं जायते क्वचित् ॥ आ तदभावेऽनुकल्पः गुरुपुराणं
 दिग्वादि पूजा माह पद्मपुराणं भार्या भर्तृव्रते ऊर्षीजायाया
 आदिन्ये गणनायेच देवी रुद्रं स्त पति स्तथा । ग्रहामर्ष्या
 यथाक्रमे नारायणो विष्णुहाले हयो स्नाभ्यो अतभंगो नना
 अन्नेच ऊलदेवतो यत्त देवता यते पुत्रं वा विनयोपेतं भगि-
 हो यदा मोहात्ताणोपचनश्चये नौ प्रातरं तथा । एषाम
 त तदा पूजाफलं हेति विद्वा भाव एतान्यं ब्राह्मणं विनि-
 रानो गणाधिपः श्रमेन गतो योजयेत् आरब्धं व्रतस्यास
 प्राणजनस्यादित मुक्ततन्त्रयै मासो मुरगोपि तत्फल प्रा-
 जेतपरं । ऊलदेवतेत्यजु मि माहोमीराः यो यदर्थं चे-
 लायुपलत्तानां । अतयज्र वि हर्म नसमाप्य सतो भवेत्
 वाहेष आदे होमेः चैने जये सतस्यापफलं प्रेतप्राप्त्या-
 आरब्धे सूतकं नस्यादनाखेत सग खवीत् ॥
 सूतकं ॥ तत्रविशेषयति प्रेतपरलोके शास्त्रपुराणं ।
 मत्स्यपुराणं । गर्तिनी सूति लोभात्तोरात्प्रमादाहा व्रतभे-
 का नक्तं ऊर्षीच रजस्वला गोयदा भवेत् उपवासत्रयं ऊ-
 यदाशुहा तदामेन का योत ऊर्षाहा केशयुग्मे ॥
 मोहो भ्रमः प्रमादोऽनवधा-

इत्यस्य पाठो युक्तः प्रणीत इति मेव लिङ्गात् अन्यथास्या पनानेन तरेपत हि धाने व्यर्थे स्यात् तत्र च पाठो गतात्सादृश नामान् मग्नि माद गृह्यासेय हः प्रायश्चित्ते विधुश्चैव पाक यत्नेतसादृशः प्रणीतस्योक्त होनामशास्तिके वरद स्तथा ग्राह्यवैव होतव्यं यत्र यो विहितोः नलः प्रायश्चित्ते हो म कर्मवैशाप समाधानार्थं प्रायश्चित्तात्मक महावाहति होमादौ तथा च होदोगपरिशिष्टे यत्र वाहति भेदोमः प्रायश्चित्तात्मको भवत चतस्रस्तत्र विज्ञेयाः स्त्री पाणिग्रहो यः या अपि वाज्ञातमित्येवा प्राः नापत्यापि वाहतिः होतव्या विविकल्यायं प्रायश्चित्तविधिः स तः अत्र विविकल्प इत्यभिधा नात्सामगानो भवदेव भटोक्त शास्त्रायन होमो निष्प्राप्ताणि कः अत्राभूकाये इहागच्छाग च्छ इत्युच्चार्य यवाभावे व्रीह्या दिभि रपि होमः इति ध्येषु यवा मुवास्तदत्र व्रीहयः स्मृताः सा यकोदवगोरादीन् सर्वाभावे वि वनेयेत

यद्योक्त वस्तुसंपत्तौ प्रायेतत्तु करि यत् यवाना मिव गोधूमा व्रीहीणा मिव शालयः ॥ इति छंदोगपरिशिष्टात् तत्र गोभिने न अथ इति निर्वपति व्रीहीना वान् वा कोस्ये चरुस्यात्पो वा अमुस्मे ता नष्टं निर्वपामीति देवतानामादेशः । सहयजपादि स्तुप्ती भिद्येनन निर्वप क्रमाभिधानात्सामगेनत न्मात्रे कर्तव्ये अत्र च विस्मवे ता नष्टं निर्वपामीत्यनेन यत्तथा चरुं इत्याभिधानात्स्वनीय निर्वप नादि चरु निष्पत्तिः कर्तव्या तत्र छंदोगपरिशिष्टे देवतासोव्यापार सु निर्वपाम्य एवमप्युक्त तस्मै दि रेव गृह्याया होम अपि एव कथक अत्र देवता सोव्याया ए कथक निर्वपः । अत्र निर्वप संज्ञेणोव होमापि एवमप्युक्त गेवेति । आलस्यादिप्ररुष दोषेणा गृहीत तदुत्तेनापि मेवे ता निर्वपारिकं समाचरेति याज्ञिकाः चाति न्यूनतया चि त्रै सात्राज्ये मात्रिके तथा । यत्ने मेवाः प्रयोक्तव्या मेवा

यत्तार्थं साधकाः इत्युक्तेः । इत्युक्ते चानुपस्तीर्य उपपातः स मात्रिके मेव माथे प्रवृत्तादौ उच्यते यद्युपचातं जडपाच्यो न्यूनं तत्काले मेव पाठाभावेन गन्ने समावपेत् । मेत्तान्न शः प्रयोक्तव्याः कपिलायाप्रभा त होतव्यं नासभागो नस्तिपि वे अग्निधनो रपि स्तेनसप्रभा कृत अनुपस्तीर्य इत्यनेन सुवि व तद्विज्ञे रित्यनेनोभिचापोद यच्चतगावर्तं पंचावर्तं वा हुतो वा दत्तिणावर्तेन संतिअपेत् पत्तराणादिकं तदत्र नास्ति ते दवीव प्रादेश प्रमाणा द्योगल न मेत्तानादिना सकृत्तद्वीत्वा विस्तारा प्राद्या । इध्मना होतव्यं ॥ प्रकृतसोमात्माक तीय मिथ्यादे प्रमाणं मेत्तानं वक्ति अत्रपेक्ष ततो वक्ति दया भवेत् हुते वात्तं च एष्टुयु मव द्यापाङ्गतीः क्रमात् । एतन्क्रियाक्रमं एषैव दवीद्युं तत इति वक्ते नीमकराण्या ल एष्टुया तुरीयेनेव मेत्ताना ॥ नानेतरं होमाद्युधाने स्मृतिः इति छंदोगपरिशिष्टात् । मेत्तानोकार पूर्वणा स्वहोतेन ईध्मादे प्रमाणं प्रादेशमात्रं । विवत्तानाः । सारावसानेन प्रादेशादय सिध्मस्य प्रमाणोपरि ज्याद्यायनवे मेवेदेवतोततस्त कीर्तिते इति छंदोगपरिशिष्टे हिमो रिति मेवेणा चरुणा हो क्तेः अथोत्पनेन स्वगृह्योक्त शेष मयेत् एवेव्याहता प्रत्येकं भ कर्म समापनानेतरं प्रकृतसोमः रित्यादिना गायत्र्या सारिया अत्रैव देवताक चरुसोमादपः तद्विप्रासति तद्विप्रासो विप चात होमः । चरोत वरुदेव एषोवा जागृवोस इत्यादिना ते होमः स्यादुपचातवत् इति विद्युत इति विद्युतश्चक्ररुत छंदोगपरिशिष्टात्तवचनात् ॥ विद्युतो मुवि इत्यादिना वे उपचात लक्षणासाह गृह्यासे दायैः अग्निमीले इत्यादिना । ग्रहः पाणिनामेत्तानाथ सु ईषेत्तेर्ज्येता इत्यादिना अम वोगव त यद्विः प्रायादि इत्यादिना शत्रोद

वीरिणादिना चतुर्भिः भूयश्च्योते ईषो ईशानस्य ब्रह्मयज्ञ
 वेष्ट्याद्यष्टभिः ततः सोमं वा ज्ञाने प्रथमे ब्रह्मणाः परिकी
 ज्ञान मित्यादिना ततो लोक तितः चर्षणी धृत मिति चसर्ष
 पालेभ्य इत्यादिना स्वस्वमंत्रैस्तस्य सपुदाहृतः ग्रहेभ्यः नवग्रहे
 तद्देहोक्त दशादिकालमंत्रैः । भ्यः स्वस्वमंत्रैः सर्ववेदसाधारणैः
 तत्रसामगानां देवस्यजातारमित्या सूर्यस्याहुर्मनेत्यादिना ।
 दिना अग्रेष्व अग्निं हते ज्वाली सोमस्याप्यायेत्यादिना । संग
 महे इत्यादिना । यमस्यनोक्त लस्याग्निं मृह्णा इत्यादिना ।
 स्वर्णा मित्यादिना निर्वर्ततेर्व युयस्याग्ने विवस्वदित्यादिना ।
 त्यादि निर्वर्ततीना इत्यादिना वृहस्पते वृहस्पतेः परेदीयेत्या
 वरुणा वृत्तवती भुवनानामि दिना शुक्रस्य शुक्रतेः न्यग्रजते
 त्यादिना वायोः वात आवात इत्यादिना । शनैश्चरस्य शनोदे
 भेयते इत्यादिना सोमस्य सो वो रित्यादिना ।
 मेराज्ञान मित्यादिना ईशान राहोः कयानश्चित्रेत्यादिना ।
 स्य अमित्या भूशो नम इत्या केतोः केतं कृत्वावत्रित्यादिना ।
 दिना ब्रह्मणो ब्रह्मयज्ञज्ञानेप्र तथाच मत्स्यपुराणो । आहु
 यम मित्यादिना अनेतस्य च मेनेति सूर्याय होमः कार्यो
 षणी धृत मित्यादिना तथाच विज्ञानता आप्यायतेति सोमा
 तोभिलीय कर्मप्रदीपे ज्ञाता य मंत्रेण नृजयात पुनः अग्नि
 रमित् मविता मित्स्य परि मृह्णा दिवो मंत्र मिति भोमाय
 कीर्तितः अग्निहते वृणीमहे कीर्तये अग्ने विवस्वदस्य इति
 वक्त्रेर्मंत्रो यमस्य वै नाकेस्य सोमस्यतायच वृहस्पते परेदी
 णामपयत वेत्यादि निर्वर्ततेस्त वा रणोनेति गुरो मंतः शुक्रो
 या वृत्तवतीति वरुणस्य वात न्यदितिच शुक्रस्यपिनिगयते
 आवातभेयते वायो मंत्रः सपुदि नैश्चरायेति पुनः शनोदेवीतिहो
 एः सोमं राजान मित्वा सोमस्यमे मयेत कयानश्चित्र आभवे ह
 नः कथित स्तुभित्वेतीश ३ नी राहो कदाह

तः कते कृत्वावत्रिति ऊर्णात याम प्रहयस्यक्तस्तद्देहोक्तः
 केतना मुपपातये । एवं चरु तत्रसामगानां होम इदे विस्
 होमं समाप्य चरुशेषेण प्रा रिति प्रेतकस्य विलो रिति
 आदिदिग्भ्यः पायसवलिदद्यात् प्राकाव्य मुषनेव बुवणा इति
 तयया पषपायसवलिः होम सरस्वतीर्षेति विपादई इति
 प्राये दिशो नमः इत्यादिना । पुरुष पवेदमिति पतावानस्य
 दक्षिणाये दिशो स्वाहा इतिश्रु इति ततो विरादिति कषान-
 ति दर्शनात् हरिहरपदति क इत्यादि पुरुषसक्तं तथाचसा
 मप्रदीपाभ्यो स्वाहोतेन वलित मिथेनी कृतिः इदेविस्वोपे
 न मुक्ते । वस्तुतस्त वलिप्रका तकस्यविस्वाः प्राकाव्यमुषनेव
 णा पव प्राबुद्धीवाचीभ्योः ह भुवनाः इतिवागद मन्त्रे पुरु
 र्निसे प्रयोग इति तोभिल घवते चेवा वैस्ववीनाम सदिते
 सूत्रे स्त्रीनिंग निर्देशात्तदिशो नो प्राप्तेन विस्वः प्रीणाति इ
 देवतात्वे वनो प्रतीयते ॥ तिवागद मेम मिथेनेन पको
 अत्र त्वचावीति पादात् अतस्त मंत्रः प्रकाशितः पुरुष इत्यने
 होमीये दक्षिणाये इत्यनाहृत्य नपुरुषपदपुक्तपंचमंत्राः उते
 होम आवाच्ये दिशो नम इतिवलो इत्यनेन कषानश्चित्र इत्येको
 प्रपुन्यते यमि मंत्रे स्तुहिलोः मंत्रः सामगो नृजयात यत
 परमं पदे इत्यादि यावमंत्रैः । वेदी त तत्र प्रसिद्धाभिः सरस्व
 आर्चयित्विति त शोहन समिहो पीर्षेत्यादि अग्निः चोऽशाऊ
 मे तेवो यावर्तेनात् मेवाकाहा तीर्जजयात आवातीति तिला
 या प्रायश्चित्तनेन तदिसोरित्य नृत्तात्तात्सक्तनृजयात एवं
 स परिग्रहः ततस्तदिसोरिति ब्रह्मानुपाधिभ्यः स्वाहा विल्व
 मंत्रेण स्वाहोतेन वृताक्तपला पाधिभ्यः स्वाहा ईशानानुपाधि
 श समिदि रघोत्तरशतं नृजया भ्यः स्वाहा पवश्चोक्तनवग्रहमंत्रैः
 त एवोक्त मंत्रैः एवोक्तदेवता श्वोक्तैर्दिकपालमंत्रैश्च नृज
 भ्यः स्तुवाणाम्याऊतो नृज

यात् एवं पर्वतैः सारानदी वेत् सपंचेडभयं ऊर्ध्वदमस्य
भ्यः सारानदी नदीभ्यः सारानदी समुद्रे प्रतिपादयेत् ॥ इति छेदोप
भ्यः सारानदी भूः सारानदी भूवः स्वा
रा इति जुहुयात् ततः परि
भाषा सिद्धं स्वशास्त्रोक्तं मरा
वाद्यति होमं प्रायश्चित्तं होमं
कृत्वा सुवा तद्विष्णो रिति मंत्रे
णा वौषट्केन शार्ङ्गजति त्रयम्
त्यायनजपादिति विशेषेणा
दानात् नात्र स्वशास्त्रोक्तं शार्
होमः ततः पंचगायत्रे चरुशेषं
प्राश्नय्यात्वा वा देमयुक्ते सवत्से
तिलपात्रे अलंकृतो गोमू दति
णा माचार्याय दद्यात् आचार्य
पदे च उदाहरति वेदाचार्याय
विद्याः स्मृती रपि अतिस्मृति
समापन्नमाचार्यं तं विदुर्बुधाः
इति छेदोपविशिष्टात् कर्मो
पदेशु गचार्यत्वेन आचार्यपदे
स्वयं होतृपते ब्रह्मपरे अन्य
होतृ पते ब्रह्महोतृ हय परं
स्वयं ब्रह्महोतृ कर्म करणपते
पुस्तकधारक परं ब्रह्मणो द
तिणा देया यत्र या परिकीर्ति
ता कर्मातेः उच्यमानायां शार्ङ्गा
त्रादिका भवेत् विद्वद्भाषात्रयं
मश्रेदतिणाहोतृ भ

वेत् सपंचेडभयं ऊर्ध्वदमस्य
प्रतिपादयेत् ॥ इति छेदोप
विशिष्टेकवाक्यात् ।
एवं ब्रह्मविधिना अग्निस्थापना
दिप्रीयतां भगवान्सिद्धं रित्येत
कर्मसंस्कृतगोपयादि दान निय
म उतकृच्छ्रादि करणान्यतरं
पासमुदाय प्रतिष्ठा कर्तव्या स
दायस्य प्रकृतगोपयादेः प्रतिष्ठा
समुदाय प्रतिष्ठा तथाच कपिल
पंचरात्रे प्रतिष्ठा शब्द संसिद्धिः
प्रतिपूर्वेषु तिष्ठतेः ।
वर्क्यत्वात्त्रिपातानां संस्कारादौ
प्रतेः स्थितिः तथाच गोपयादे
रुक्तं कर्म संस्कृतस्य फलजन
कत्वे अतिष्ठते निष्फल मित
क्तेः यत इत कर्मणा प्रीयतां भ
गवान् विस्मरिति समाधुयात्
अथ व्रतप्रतिष्ठा प्रयोगः ।
तत्र कृतं निर्याक्यः कथंतेवते
समाप्य ततदेवता प्रीतिकामो
यथाशक्ति दानादि दद्यात् ।
व्रते देवदेवोत्सर्गे कूपारीनोप
तिष्ठते दद्यात्तुष्टादानानि हि
पुष्टदानानि चैव वा ॥
इति दानसागरधृतं वचनात्
जैम् तत्सदित्वायं जैम् अ

धेयादि अनुकूलोत्प्रेषकः पूर्व पंचचरान् चत मेकंवासे
वशमो तत इत फल प्राप्तिः स्याप्य प्रथमं निवित्तं कमेणा
मः कृतैतत् अनुकूलप्रतिष्ठा भूतशुद्धादि गोपयादि श्रुतां वि
सहेकरिष्ये स्त्री वेदतकारिणीतं प्रायततदेवतो क्रमेणा एतये
रा अनुकूलोत्प्रेषकी देवीत्या त ततो होता स्वयं होतृ विधि
शुद्धा इति संकल्पे ऊर्ध्वं ततो नानि संस्थाप्य ब्रह्म स्थापना
तुष्टं संस्थाप्य पंचदेवान् संस्थाप्य नेतरे चरु अपाणो ऊर्ध्वं अमृत
गोर्ध्वदि वोटशमारकाः संस्थाप्य वेप्रतिष्ठापदौ तये ॥ अथ
पुरुषश्चेतरो नान्दीश्राद्धं ऊर्ध्वं व्रतप्रयोगः सतिवाचने कृत्वा
। तत उज्जराभिमुखं ब्राह्मणं सूर्याः सोमं इति परित्वा मेक
मुपवेश्य तत्समीपे आसन् मा त्य ऊर्ध्वं अथेत्यादि अनुकूलका
नीय प्राश्नयितुं यजमानः जैम् मोः अनुकूलं महे करिष्ये ।
साधु भवानास्ता इति कृतोत्तं व्रताश्रितो आहूति सेव्या मुक्ति
निवेदेत् । जैसाधुदमासे वित् अथरभ्यति च उदङ्मुखोवाभू
इति प्रतिवचनं । जैसाधुदमासे ता पत ऊर्ध्वं । जै रुमः
जैशुर्वपिणामो भवन्ते इतिपु सिते नम इति स्पंदितं मार्ग
नरुक्ते जैम् श्रुर्वयेति प्रतिवच येत जैम् स अत्यभ्युत्तयेत् ।
ने ततो वस्त्रालेकार गंधपुष्पा वामहस्तेन स्पंदिते गृहीत्वा ज
दिभि रभ्यं दक्षिणो नावुधत्वा शत प्राणव एवैकं वतशीन
जैम् अथेत्यादि अनुकूलोत्प्रेषकः व्रतदेवतानाम् तिलेन हस्तप्र
मुकदेवशर्मणा मर्चितं कृतैतत् माणां स्पंदितं चतरस्ते सितते
मुकव्रतप्रतिष्ठा कर्मणि होमादि लेनायं मध्ये वितस्सद्धं कर्त्तुं
कर्मकराणाय भवेत् महे श्रुणो जै के हविदाश्रुणो न तद्वि विवृति
व्रतोस्मीति प्रतिवचने जैम् यथा प्रमाणां न्यस्योत्सक्तानि अष्ट
विहितं व्रत कर्म ऊरु जै यथा नानि सित तं उत श्रुणो न परम्
ज्ञानं करवाणि इति प्रतिवचने लेकेशमणि जं संभ श्रुणो न परम्
ततो वेदी पंचगायत्रेनाभ्युक्ष्य पीर्वित्वादिपञ्चश्रुणो न पीठगा

ततो व्रतरेवता
४३५२०

जाणिदप्युलाकनेन कृत्वा
वटं मेयाप्यसामान्यार्थकृत्वा
दनुकेनात्मानं एतोपकृतांवा
भुत्ता गणेशादीन नवग्रहोश्चैव
एजयेत् इति व्रततत्त्वं ॥ अथ
व्रत लक्षणं दीर्घकालावृत्तं
नीय संकल्पो व्रत मिति नारा
यणोपाध्यायानां स्वयं सक
तं विषयो नियतः संकल्पो
व्रतमिति श्रीरत्न हरिनाथक
मानप्रभृतयः संकल्पश्च भावे
मयेतत्कृतं मेव निषेधेनक
तं मिति ज्ञानविशेषः अतएव
संकल्पः कर्ममानस मित्याभिधा
निकाः वस्तुतस्त एवोक्तं वराह
पुराणवचनेनैकादशपुपवासस्य
व्रतत्वाभिधानात् एकमेकनन
क्तेन तथैवावाचितेनच उपवा
सेन चैकेन पादकृच्छ्र उदाह
तः इत्यादि याज्ञवल्क्यायुक्तेषु
एकभक्त नक्तयाचितं भोजनो
पवासादिषु पादकृच्छ्रादित्वा
भिधानाच्च नसंकल्पा व्रते कि
न्तु संकल्प विषय तत्कालमेव
व्रत मिति अतएव व्रतानां संक
ल्पसंभवत्वात् माद सनुः संकल्पसु
तः

कामो वै यज्ञाः संकल्पसंभवाः ।
व्रता नियम यर्माश्च सर्वे संकल्प
ज्ञाः स्मृताः अनेन कर्मणा इदमि
ष्टं फलं साध्यते इत्येवं विषया
बुद्धिः संकल्प स्मरणेन मिष्ट
साधनतया अवगते तस्मिन् रक्षा
जायते ततः स्मरणं प्रयत्नं ऊची
त इत्येवं यज्ञाः संकल्पसंभवाः
व्रता नियमवृत्ताधर्मा अतर्थाया
ये वत्समाणाः सर्वे इत्यनेन अ
मेपि शास्त्रार्थाः संकल्पादेव ज्ञा
यंते इति ऊक्तकथं ॥
संकल्प माद वराहपुराणे प्रातः
संकल्पयेद्दिहावपवास व्रतादि
कं नापराजे न मथ्याजे पित्र्यका
लोहि तौ स्मृतौ संकल्पे व्रतसा
रम्भ उत्पत्ते रात्रवर्धना विसुः
व्रतयज्ञ विवाहेषु आदेशो मेऽर्च
ने जपे आरब्धे सूतकेन स्यादना
रब्धे तस्यैव आरम्भा वराण्यते
संकल्पो व्रतजापयोः नालीयादे
विवाहादौ आदे पाकपरिक्रिया
निमंत्रणोत्त वा आदे आरंभः स्या
दिति श्रुतिः पाक परिक्रियेति
साग्रे दर्श आह विषयं तत्रैव
तस्याग्न्युद्धार विधानेन तदपि

पाकसाधारणात्वात् ॥ संक
ल्पविधानेन सप्तसप्तदशीषु प्रा
तः संध्या ततः कृत्वा संकल्पे बुध
आचरेत् प्रातिपत्तौ गृहीत्वा
उत्सरे पात्रे वारिणी मुदेभ्यः
उपवासेन गृहीयाद्यहा संक
ल्पे बुधः देवता सप्त तथ्यति
कामिकं तस्य सिद्ध्यति अन्य
प्रातर्बुध्या मर्त्याः क्षिप्रं तिस्र
सप्त बुधयः यदेति पक्षात्तरे तेन
ताम्रपात्राभावे संकल्पमात्रं क
नीये गृहीत व्रताकुराणे दोष
माद ज्ञागलेयः एवं व्रते गृही
त्वा यो नाचरेत्काममोहितः ।
जीवनं भवति बोझलो मृतः स्या
चैव जायते हारणीव्रत मादा
य व्रतभंगो करोति यः हारणा
हं व्रतं चीर्त्तं तिष्ठते तस्य ज्ञाय
ते इति नभदीय वचनात् हा
दश्याविशेषोपि ॥ प्रायश्चित्त
त माद पञ्चपुराणे लोभात्मा
हात्प्रमारादा व्रतभंगो यदा भवे
त उपवासत्रये ऊर्णाक्षयोदा
केशमुत्तरे ॥ प्रायश्चित्त सिद्धे
कृत्वा पुन रेव व्रती भवेत्
वापाहः समुच्चये तेनमुत्तरेच
कर्तव्य मिति प्रायश्चित्तं

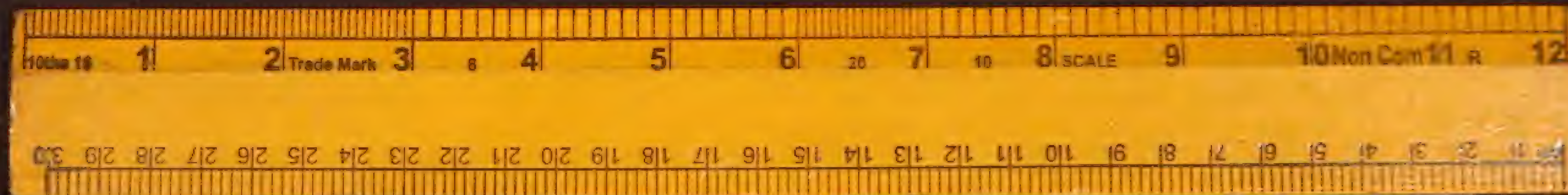
विवेकः प्रमादादस्य सकृत्कृ
तत्वे प्रतिप्रसूते देवताः सर्वे
भूतस्य व्याधिः प्रमादा गुरु
शासने आत्रतत्रानि कथ्यते
सकृदेतानि शास्त्रा इमेका
दशीतत्त्वं ॥ प्रायश्चित्तक व्र
तानि यथा वैशाखस्य शुक्ला
तृतीयायां अतयतृतीयाव्रतं
तस्य शुक्ला द्वादशी पिपीत
की २ तद्वतर्दशी तृसिद्धवतर्द
शी ३ तस्य कृष्णाष्टमी त्रिलोचना
ष्टमी ४ तस्य कृष्णचतुर्दशीमासि
त्री ५ ज्येष्ठ शुक्ला तृतीया रेभात
तीया ६ तस्य शुक्ला चतुर्थी उमा
वतर्दशी ७ तस्य शुक्ला पक्षी अर
ण्यपक्षी ८ तद्वतर्दशी चैपकव
तर्दशी ९ आषाढी शुक्लैकाद
शी शयनेकादशी १० आषाढी
कृष्णाष्टमी श्रीकृष्णजन्माष्टमी ११
भाद्रपद शुक्ला चतुर्थी शिवाचतुर्थी
तस्य शुक्ला पक्षीव पेदापक्षी १३
तस्य शुक्ला सप्तमी ललितासप्त
मी तत्र ऊर्णाक्षीव्रतं १४ तस्य शु
क्लाष्टमी हवोष्टमी १५ राधाष्टमी
व १६ तस्य शुक्ला नवमी तालन
वमी १७ तस्य शुक्लैकादश्यापा
स्यपरिवर्तनव्रतं १८ तस्य शुक्ला
द्वादशी अवाणाद्वादशी १९

१२

तस्य शुक्लावतर्दशी अनेतव
तर्दशी १० तस्य शुक्लावतर्दशी
एषावतर्दशी ११ आश्विनशुक्ला
ष्टमी शुक्लाष्टमी १२ कार्तिक
शुक्ला नवमी शुक्ला नवमी १३ त
स शुक्ला दशमी उत्थानेकाद
शी १४ तस्य शुक्लावतर्दशी
पाषाणावतर्दशी १५ तन्मासी
येकादश्यादि पंचतिथ्यात्मके
वक्रपंचके १६ शुद्धिकसंक्रां
त्यो सर्वनयाव्रते १७ कार्ति
केयव्रतेच १८ अग्रहायणास
शुक्ला षष्ठी शुद्धषष्ठी १९ तस्य
शुक्लासप्तमी मित्रसप्तमी २० त
स्य शुक्ला दशमी अतिराहाद
शी २१ माघशुक्ला चतुर्थीव
रावतर्दशी २२ तस्य शुक्लापच
म्मा श्रीपंचमीव्रते षडष्टे निष्ठा
ये २३ तस्य शुक्ला षष्ठी शीत
लाषष्ठी २४ तस्य शुक्ला सप्तमी
२५ तस्य शुक्ला दशमी भीमे
कादशी २६ तद्दशमी वराहदा
दशी २७ तस्य शुक्ला चतुर्दशीशि
वरात्रिः २८ फाल्गुनशुक्ला द्वाद
शी गोविन्दहादशी २९ चैत्रशुक्ला
षष्ठी स्कंदषष्ठी ३० चैत्रशुक्लाष्ट
मी शुशोकाष्टमी ३१ तस्य शुक्ला
वमी श्रीरामनवमी ३२ तस्य शुक्ला

अयोदशी मदनत्रयोदशी ३३।
इति स्मृतिः अथाचितव्रतेन तत्र
व्रते उमासाहेचरवते श्रीकरणा
रायणाव्रते देवीपराणे कुसाष्ट
मीव्रतनामाध्याये समाजेनमाहा
त्याध्याये व दृष्टम् ॥
तिथ्यादिव्रते गारुडे ॥६ अथा
ये अगस्त्याचैव्रते गारुडे ॥६
अथाये चातुर्मास्यव्रतानिगा
रुडे ॥७ अथाये भीष्मपंचका
दिव्रते गारुडे ॥३३ अथायेव
दृष्टम् ॥ कार्तिकस्नानव्रते
कार्तिकव्रते कार्तिकप्रदीपदा
नव्रतेच पाद्योत्तराव्रते ॥८ अथा
ये दृष्टम् ॥
प्रतिपत्कृत्ये अश्वजिते द्वितीया
कृत्ये पुष्यद्वितीयाव्रते फलहि
तीयाव्रतेच तृतीयाकृत्ये गोरी
व्रते चतुर्थी कृत्ये गणेशाव्रत
यो पंचमीकृत्ये भाद्रशुक्लाप
चमी नागपंचमी षष्ठीकृत्ये भा
द्रशुक्लाषष्ठी शुद्ध षष्ठीसप्तमी
कृत्ये माघशुक्लासप्तमी रथस
प्तमी शुक्लापक्षे रविवारे सप्तम्यां
रोहिणीनक्षत्रयोगे विजयास
प्तमी रविवारे संक्रांतौ आदि
तद्दशयव्रते शुक्लापक्षीयसप्तम्यां

यंचतारकनक्षत्रयोगे जयासा
प्तमी माघशुक्लासप्तमी जये
तीभाद्रशुक्लासप्तमी अषाढाति
सप्तमी शुक्लापक्षे सप्तम्या रवि
संक्रमांतौ मन्त्रजयासप्तमी। मा
गीश्रीधरस्य शुक्ला सप्तमी नेरास
प्तमी शुक्लासप्तम्या दत्तानक्षत्र
योगे भद्रासप्तमीव्रते। फाल्गु
नस्य शुक्लासप्तमी कामदासप्त
मी पापनाशिनीसप्तमीव्रते भा
द्रपदव्रते। सर्वव्याप्ति सप्तमीव्र
ते मातेरसप्तमीव्रते भाद्रशुक्ला
सप्तमी नतसप्तमी आषाढाशु
क्लासप्तमी अभ्येगसप्तमी मार्ग
शीर्षस्य सितसप्तम्या दत्तान
क्षत्रयोगे व्रितयप्रसव्रते। इति
भविष्यपुराणे उत्तरायणे शु
क्लापक्षे बुधवारं शुद्धमी अषाढ
मी अमावास्याव्रते। वैशाखी
पूर्णिमा मिष्टपूर्णिमा। मेष
संक्रांतौ मधुसंक्रांतिः जलसे
क्रांतिः दधिसंक्रांतिव्रतेच ॥
अथव्रतविधिः।
तत्रव्रतधर्माः। तत्रविस्तारी
तौदिनोत्ते नाव रोमादीन्वाप
स्नानमाचरेत् भस्म गोमय
महारी पंचगव्यादिकल्पिते
मलापकर्षणे कार्यं वासाशो
चात्मसिद्धये रंतथावन पूर्वगा
पंचगव्येन संयुते व्रते निशाशु
विश्राये बहि स्नारक दर्शने।
नेन प्रायश्चित्तव्रतारंभे पूर्व
दिने पंचगव्यं प्राश्य रंतथाव
ने कृत्वा सायं समये व्रतसंक
त्यः कर्तव्यः वशिष्ठः प्रमथ्ना
केश नावान् वापयदत्तिलो
म शिखावर्जं केशधारोच्छ्रा
यो दिग्गजाव्रतं मारु दधौतः रा
जावारानुप्रो वा शासलोवाव
रुद्धतः केशानां वपने कृत्वा
प्रायश्चित्तं समाचरेत् केशानां
धारणार्थं तद्दिग्गो व्रतमाच
रेत् दिग्गो तत्र व्रते चीर्णद
तिणा दिग्गता भवेत् हि
याः केशवपने नकार्यं मित्या
ह बोधायनः ह्येच्छ विमवन
मुदकोपस्पर्शनं मथः प्रायन
मेकवासना केशप्रमथु नावरो
म वापने पतदेव स्त्रियाः केशा
वपनं व्रते पंचगव्यं हृतपाश
नेया विकल्पः तथा शोतुलिति
तौ वाप्यकेश नावान्वावे वृते
प्राश्य बहि निशि प्रत्येकं नियते

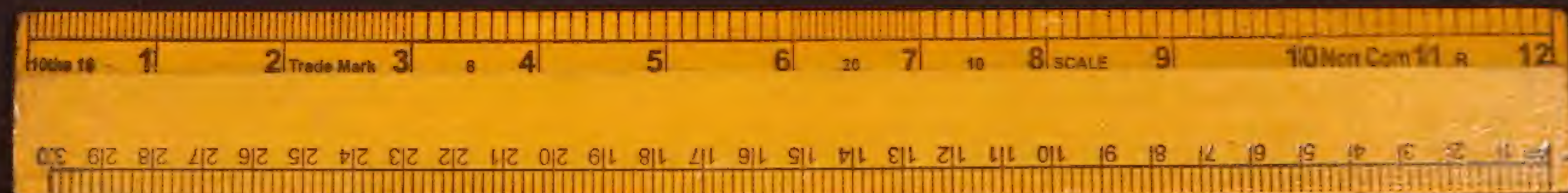

कालमात्मनो अत मादिशेत ॥ विज्ञाणि च शक्तिः सर्वेषु च
 प्राप्यशित्तु वृणासीनो वाचत अतैवेष्टाय श्रितार्थ मादतः
 त्विसवनेष्टोत एकवासाई अतचारी मैपुनवर्ते अवील्लो
 वासावानवाणी स्पष्टिलेशयः पानर मात्तजन गंधादि वर्ते
 स्त्रानी वीरासनी मोनी मोनी मृदेण सावित्रीनपस्थाने नारा
 दंदकमंदले भैतचयोप्रिका यणादि मंत्र जपः कार्यः अन्य
 येव ऊष्मादे जेऊयाहुते प्रमे दारा वा कारयितव्यः एवमन्य
 के नियते कालमिति अतसे शपि यथा वराहपुराणे अम
 त्या संकल्पवाको उहोवनीया अस्य त मृदस्य विप्रो मैत्रेणार
 उत्पद्यः वीरासनी भित्ताघना हाते जावालः आरंभे सर्व कृ
 श्रितः दंदकमंदले आपत्तात्त ज्ञाणां समाप्ता च विशेषतः ।
 तुपो लोपेन तेनैतयुक्त इत्य आग्नेनैवदि शालाग्रौ नृऊया
 यः ऊष्मादे यंदेवा देवदेवन द्याहृतीः एष्यत आदे ऊपोद्
 भित्तादि मंत्रैः मनुः महाया तोते च गो दिशाणादि दक्षिणां
 हतिभिर्हीमः कर्तव्यः सय मन्व रदरे गृही वसन ऊर्वन अस्येता
 दे अरिंसा सय मन्त्रोय मानेवं के मदीयते स्त्रीणां होमो न
 च समाचरेत् वि रक्तनिर्निशा कर्तव्यः गव्य स्तथैवच मृदा
 याच सवासा जलसाविशेत णा पापिनांचेव सस्वाद नच
 विरक्तनिर्निशायांचे उतिषट् कारयेत् सस्वादस्तु न कर्तव्य
 स्त्रान विषय मिदं पिपीलि स्त्रिवर्गोश्च कदाचन ब्राह्मणाने
 का मध्य चोदयाणादि तप्त वक्तव्य उपेन प्राणासंशये ॥
 कृष्ण वने फलातिशयार्थेव आह मिति मुद्यर्थे आह दक्षि
 जप विसवन विधानात् तथा ते स्त्रीभिर्हीमो न कर्तव्यः
 स्त्रीमृद पतितोश्चैव नाभिभा यंचराव्य पानेच कृत्यानां कर्तव्य
 घेतकद्विवित् स्त्रानासनाभ्या वेति षष्ठी । मारव्यव्रतपीरया
 विश्वेदशक्तोः यः शशीभवेत्त च प्राणासंशये अन्ये वार्तां प्रष्ट
 शचारी अतीचस्याहुहृदव दिना या ब्राह्मणा एव प्रष्टव्यः अते
 चकः सावित्रीच जपेद्वित्यं प

मौने एवोक्तं । तत्र विशेषमा साधयेदविचारयत् ॥ एताव
 द आपस्तम्बः तत्र मौन मुक्ते यो अतस्याना मवतज्ञानिऊव
 त्रविद्युदहे मुनिभि रन्ये राश्रमि चित्त अतेष्टेष्ट देवो स्तानमृत
 भि र्वहुकृतै र्देतै र्देनान्तेथायो स्यस्त प्रपन्नयेत् ॥ योगोवा
 तर्मुत्त एव यावयावदशेभावे लः इत्यपरायणाः ऊदस्वीद
 त न मंत्र लोपो भवतीतिवि वाजेन पाल परः सन्नित्यर्थः ॥
 दायते मंत्र लोपो अतलोपः बोधायणाः ग्रंथे ताव्यवतज्ञा
 बालहृद्द्वारिभि रंगहीन मपिच नि ओपो मूले फलेपयः इति
 तं कार्य मित्याह लघुविस्वः वीज्ञाण काम्यावु ग्यो वेचनुमा
 असेक्तो निरुत्साहा रोमीन पथं दारति यमी वलय आ
 वृत्तिजीवकः यथाशक्तिप्रऊवी पदार्थश्च हवीषि चरव स्तथा
 तत्रते होपु ननुप्यते ॥ अश निर्विशकेन भोक्तव्य अतसम
 तावन्वदारापि कार्य मिति उ न लप्यते वलि वैश्वदेवादिदे
 कंच वस्यपुराणे रोमी हृदस्त वताभ्यो दतः । उपहागेनैवेष्टे
 योगः ऊर्वेसम्ये अते सरा चकः पावणास्थानीपाकादि अ
 चतयोहस्तारहृद् अष्टमं पादेव अ चेष्टो दत्तावशिष्टं भत्तापीय
 दि पिशा अते प्रऊवीरव गुरु मिति देवतः उपवासो विनश्ये
 समं पि वाधवाः गुर्विणी बाल त दिवास्वप्नात् मैथुनैः अत्ये
 वत्साच रोमी इत्यपरायणाः प जलपानेन नोपवासः प्राणाय
 ते नक्त्रेषु भुञ्जेत्तिला मध्याह्ने ति वृहस्पतातपः गंधालका
 एवंच अतस्यः प्राणारत्तायेक र वत्ताणिप्रप्यमात्पावलेपने
 दाविडदकं पिबेत्फलमूलेतथा उपवासो न इष्यति देतपावनम
 तीरं यत्तपिष्टं तथा हरिः अतम जने अलंकार वस्त सिन्हादि
 ध्ये त रोमाती वैद्यप्रोक्त मथो अपवासेन हेतना उत्पद्यः ।
 यथं करोति च गुरो वीकं अत तथा स्त्रीणां समेताणां स्य
 स्यस्तत्तराणादपि । श्रांताभिः संकथनादपि अत
 ब्राह्मणाभिलसिते चयेवि

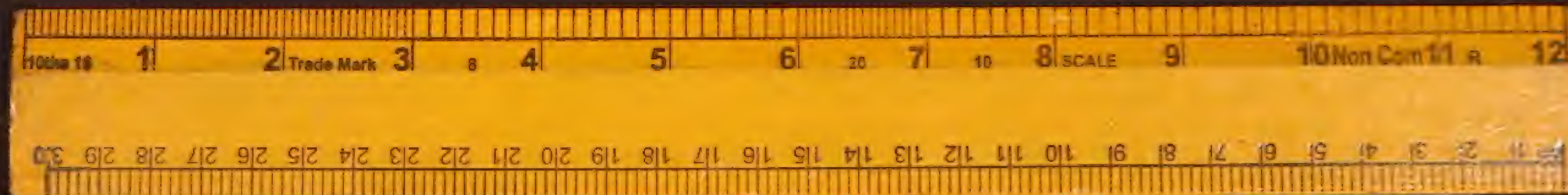
पयते नरासंगमादपि ॥ संघे दृष्टा सकुडुदिकते तथा श्व
 त्ताणां संकचनात् इति यत्र वेद्यार्थिकं दृष्टा सर्वे कार्ये य
 स्यागते संघादुत्थायः । इति याक्रमे इति प्रायश्चित्तनते
 प्रायश्चित्तविवेकः ॥ प्रायः हादशावार्धिकादिब्रते प्रायश्चि
 श्चितात्मक व्रतानि यथा वि- तविवेकादौ इष्टये ॥
 स्थाभिन्नः कृच्छ्र चोदायणादी व्रततिः स्त्री वित्सारः लता ।
 नि शुद्धभुदय कारणा प्रका इत्यमरः ॥
 शेषे रहस्येच संशयेऽनुक्तकेः व्रतती स्त्री वित्सारः लता
 स्फुटं प्राजापयः सोतपनः पि इति भरतद्विरूपकोषः ॥
 मुकुच्छः पराककः अतिकृच्छ्रः व्रतभित्ता स्त्री उपनयनकाली
 सोमः कृच्छ्रातिकृच्छ्रकः ॥ नभित्ता तस्याविधि यथा । यथ
 महासोतपनः शुद्धे तप्तकृच्छ्रः भैरवचरति यथशब्द स्तुलीया
 स्तपावनः जलोपवासकृच्छ्रः दिव्यापस्यान मग्नि प्रदक्षिणां
 व्रतवर्त्तनोपकः एते युक्ताः चप्रोसति अतिरुत्थापिते देव
 समस्तावा प्रत्येक मेकप्रोपि पस्याप्य भास्करे प्रदक्षिणां
 वा पातकादिषु सर्वेष पापके परीत्यापि चोदये यथा विधि
 सु प्रयत्नतः कार्योद्वादायाः इति मनुवचनात् ।
 पुक्ताः केवला वा विमुदये पि भित्तासमूहे भैरवे तच्चरति आ
 शुचोदायाणां प्रोक्ते यतिचोदा- वदति इत्यर्थः मातर मेवायेये
 याणां तथा एवमथ्ये तथा आ वात्से सहदेवा यावत्पा वासनि
 के तथा पिपीलिकाकृति उ दिताः स्युः यावते इत्युपार्थं
 वास विराजते मासः पक्षस्तरे । सहदे त्रिगु हृदयेससाये
 हंके षडह हृदयादि कार्ये । तथा च मनुः । मातरं वास
 शुद्धिफलार्थिना उपपातकसु सारं वा मातृकी भगिणीनितां
 त्ताना मनादिष्टेषु चैव रि ॥ भित्तेत भित्तौ प्रथमाया चैने ना
 प्रकाशे च रहस्ये च अभिसंध्या वमानयेत् ॥
 यपेक्षया जाति शक्ति गुणान् सन्निति स्तेदशस्याः नत प्रतिरहं

गता भवति भित्तौ देहीति गादेः सम लोपे सहदे इति
 ब्राह्मणा भित्ता प्रयोगः तथाच नकारजावत्स्वारपेच
 मनुः भवत्सर्वे चरेत् भैरवमुप मो कृति यातुषु सकारनः
 नीत द्विजोत्तमः भवत्सर्वे चरेत् कारः स्यात्वाटवर्गे स्तुर्गजः
 जस्यो वेषपस्त भवत्सर्वे ॥ इति वोपदेवः अस्यार्थः ।
 आदि मथ्यावसानेषु भवत्सर्वे यातुषु मथ्ये कृति कुसे परेय
 पलत्तिता ब्राह्मणा त्रिविधे चस्वार पंचमो नकारजो जेयो
 शां भैरवचर्या यथाक्रमे ॥ तालव्य प्रकारश्च देवसकार
 इति यातवल्कलवचनाच्च । इति जातः मृदंययकारात्परवर्गा
 संस्कारतत्वे ॥ पि तर्गजातो जेय इति निष्ठा
 व्रतसंघटः ५ रीता । इतिरे स्याने इत्यादीनोच प्रकारादिषु
 मचदः ॥ कृतिरे तस्याश्वादि वौथ्यं
 व्रतादेशः ५ उपनयने यथा । उ यवधीत यवातोत् शवृ
 आदेत जननात्स्य प्राचूदादेक दृष्टति । इति उवादासः ॥
 रावकं विराज माव्रतादेशाद् व्रतने स्त्री छेदने व्रतधातो
 शरात्र मतः परं ॥ रनद प्रत्ययेन निष्पन्ने ॥
 इति शुद्धितत्वे ॥ व्रतनः ५ स्वर्गादिद्वेदिका
 व्रतीने ५ यजमानः इत्यमरः छेनी इति भाषा तत्पठायः
 व्रतविशिष्टे वि यथा मिथ्य पत्रपरंमुः २ इत्यमरः पत्रपर्यः
 तेवात्सवंते वा व्रती ऊवीत ३ इति शब्दरत्नावली ॥
 पाशां इति मिथ्यास्तित्वे ॥ स्वर्गातोहादिभेदकः ४ इति
 व्रत ५ प्रा छेदे । इतिकवि जहापरः ॥
 कल्पद्रुमः इत्योपयः वयोमात व्रतिः स्त्री वायः व्रतधातो
 तालव्यः तेन किपि प्राच्छा रौणादिक इन् प्रत्ययेन नि
 जेति घटिः निमित्ताभावेनेमि घञ् ॥
 त्रिकस्याप्यभाव इति यायात् व्रतः ५ समूहः इत्यमरः ॥
 तालव्यस्य देयत्वे संयो ।

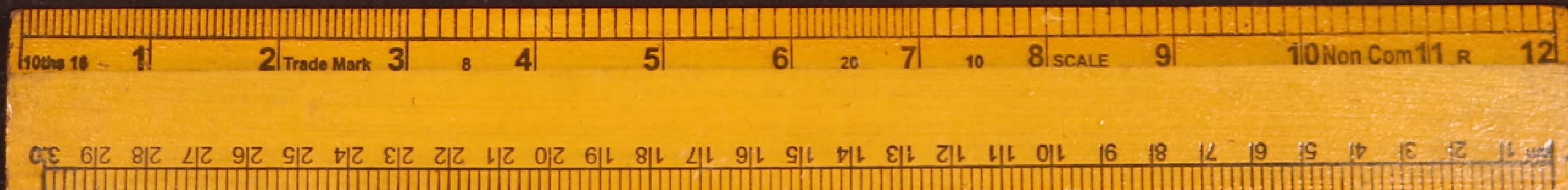
आथादि इति आत्माशरीका ततः संस्कार मर्हति पतिता-
 या भक्तः ॥ यस्या गायत्री दशावर्षाणि ये
 आतीतः पुं संवत्सरी । इति दशावर्षाणि भवेत्तस्य योवाच
 देमवेदः ॥ भगवान्निः सृष्टिं वपनेक
 आत्माः पुं दशसंस्काररहितः ॥ ता व्रतं कुर्यात्समाहितः ॥
 दशवर्षादहं अकृतव्रतं दशवर्षाणि भोजयेदज्ञे ब्राह्मणान्
 यो अष्टावर्षाको वा । इति सप्त पंच वा एकविंशति रात्रि
 भवतः तत्तयायः । संस्कार नु पिबेत्सुति यावत् ॥
 हीनः २ इत्यमरः ॥ सावित्रीय तता यावत् शुद्धस्य तस्योप-
 तितः ३ वाङ्मयः ४ पुरुषोक्तिकः नयने स्थितः व्रतस्याचरणाय
 ५ इति जराधरः तस्य प्रायश्चित्तं कौ कुर्याच्चोदायणाय ॥
 नादि यथा अथ आत्माविधिं सावित्री पतिता येषां देशका
 देवि प्रायश्चित्तेन यश्चेत् । तादि विमुक्ता वा दशवर्षा च
 तत्प्रायश्चित्तं मेहेणानि सर्ववर्णं यस्तु व्रतते येन मुत्सजेत् ॥
 विशेषतः ॥ दशावर्षाणि तीर सापि पिबेत्समासे दद्याद्वावत्
 पंचेव ब्राह्मण श्रोतृनीयते । शानिनी । इति मत्स्यस्तुतप्राय
 एकविंशति वर्षाणि यावद्द्वे त प्रकरणे ३८ पटलः ॥
 सुपावरोत् अत ऊर्ध्वं पतन्नेव आत्मन्तोमः पुं यत्तविशेषः ।
 सर्वधर्मे वदिकृतः गायत्रीय यथा सावित्री पतिता आत्मावा
 तिता आत्मा आत्मन्तोमेन संस्कृतं सन्तोमादते क्रतोः । इति गा
 तः अशक्ते चैव यत्तस्य चरेदो गारुडे २४ अध्यायः ॥
 हानिकं व्रतं । श्री गणि ह्ये इति कविकल
 होमासौ यावत्कादरो मासमे दुमः रेफोपथः ।
 कुंपयः पिबेत् दधाच पत मे मित्रिणाति श्रीणाः श्रीणि ग
 कृत सप्तमं व्रतेन त अया यो श्रीणाति जय श्रियं शाशु
 चितेन यद्वात्रे विरात्रे वनेयेन वे श्रीतः श्रीतिः ।
 लेः अरो रात्रे न भुञ्जी इति दुर्गादासः ॥

श्री ३० यजे गतो ॥ ह्ये मङ्गलकारि शिखी निगच्छति
 इतिकविकल्पदुमः ॥ रेफो नित्यवदंति शिखी धान्येन
 पथः य ३० श्रीयते जे श्रीणाः गोद्वे तथा दद्याधाम मय्यत
 इति दुर्गादासः ॥ तत्र विदोष ग्रामने तत्र शुक्रपा
 श्री ३० य नि तिपि लजे । मतेनो वलातिशय वीणाविदु
 इतिकविकल्पदुमः रेफपुक्तः हिदायि शिखीभवे गुरु दिमेव
 य श्रीमति वाप चापः श्रीम विदेयदायि वातालकुत शिपि
 ति वधूः नि श्रीतोः स्ति । रेदद्याधाम माङ्ग रेफो रेफो
 इति दुर्गादासः ॥ शुक्रधान्ये सत्या ज्ञातेशका
 श्री ३० लजा इत्यमरः ॥ नैव ते देवते वी । अस्मादे
 श्री ३० लजी लज यथा अथ यो वेष्ट भोगोपभोगा स्नात्वा
 संदात्त मन्यसे लजा लजाच स्नाभि र्वाक्रियेते कियेति ॥
 श्री लजा श्री ३० श्री ३० लजाच स्नाभि र्वाक्रियेते कियेति ॥
 लजापयोय ईतः इति शार्द्रे अथ नयधियाः यान्योत्तमाश्च
 त्वावली ॥ विदेयाः केदाराः सकमारकाः
 श्री ३० लजी इत्यमरः ॥ राजात्र पश्चिक् सितेतर रक्त
 श्रीम कि वये इतिकविकल्प मुत्सुलाण गोपतिरियारिक
 दुमः कि श्रीमति श्रीमति । शान्ति संज्ञाः श्रीदि स्तयेति द
 इति दुर्गादासः ॥ शया भुवि शायनाः स स्तेषां क्र
 श्रीदिः पुं यान्यावे ॥ आस्य मेण गुण नाम गानो मनीमि श्री
 धान्ये इत्यमरः ॥ अस्म सा दि गौरो मधुर शिशिराः पितरा
 मान्य नाम गाना गुणाश्च य री कषायः स्निग्धो वृषः कृमिक
 याथामे भोगेच भोगेह म फहर स्नाप रक्तापहस्य पुष्टिं
 स्नाये जीवसाने तत्र भावति ते अम शमनकदीर्यवृद्धि वि
 याज्ञेय शुक्रास्त्री दद्याकये ॥ धने रुच्योत्पन्ने जनयति मुदेवा
 श्रीत्यादिकं यदे र शुक्र समानि तद्वन्मेवकायः इति राजनिर्व
 तस्यात्यन्तकाममेय मुद्ग दः ॥ अपिच वार्षिकाः

कोरितं मुक्ता जीरय शिरपा परिपाः मेतया दार भोक्तुं
 किनः कृसजीरिः पाटनञ्च क महामोसं ततस्मिन् इति
 ऊरोरुक् इत्यपि शालग्रामेन रादे आदिकृतं वृत्तोत्थायः
 तं शिव श्यायाजीरयः स्मृताः तेन पितृभूमि यथा ।
 कृसजीरिः स विज्ञेयो यत्कृस मनुः तिलैर्जीरि यवे मीये
 तपतेरुताः पाटनः पाटलाय इदि मूल फलेन वा दत्तेन मा
 ष्वर्णाको जीरि रुच्यते । से प्रीयेते विधिवत्पितरोन्मृता
 शालग्रामः कृसशुकः कृसत जीरिः शरत्कृथान् ।
 पाटनञ्चयते । ऊऊरोरुक् उच्यते । यास्तवल्पाः रविष्वात्रेन वै मां
 जीरि ऊऊरोरुक् उच्यते । ता से पायसमन्वयत्सरे मात
 तावाणुते यस्यज्ञेयो नतसु त्प हरिणाकोश्च प्राऊनिव्या
 वस्तुसः जीरयः कथिताः पा गपायतेः एन गौरव वा
 के मधुरा वीर्यतोहिमाः श्रुत्या शायो मीसे रेषाकमे
 भिष्यदिनो बहुवर्चकाः षष्ठिकेः वृद्धाभिरुच्यते इतिनेर
 समाः कृसजीरि वरुस्तेषातः तामहाः रविष्वात्रेन शा
 स्मादत्यगणाः परे इतिभावप्रः जीरयनेन इति प्रमावास्मास्ति
 काशः तस्य यत्तियते यथा य स्तोः एका माभी प्रोश्चपदुईक
 ज्ञार्थेतेत भूतानो भस्म मित्येव सत्रयोदशी रीरि यवपाकेव
 वैष्ण्विः दिव्यो भौम स्तथापे पतास्तु आकाशान् वैनि
 ओ मानुषो ब्राह्म यव च पते तानाह प्रजातिः । आहमे
 येव महायज्ञा ब्राह्मणानिर्मि तेष्ट्रज्वाणो ररुके प्रतिपद्य
 ताः पुग ब्राह्मणानो हितार्थाय ते इति विस्मयने नवाज्ञाग
 इतरेषां च तनुवाः ॥ इतरेषां मआहस्येव बहि यवोभय
 त वार्णानो ब्राह्मणैः कारिताः प्राप्ति विषयत्वेन विधायके
 शुभाः एवं कृत्वा नरो भुक्ता येष्वादि धान्य प्रदासाय प्राप्ति
 स्माहरीवि विमुह्यति ॥ अत्र धान्यस्यत प्राप्तिः । शरहमेत
 या जीरयोप्यते एकैके स्मृ योः कचित् नम्यते प्रवृत्ते

ते धान्यकशारेने प्रपामा इति तिष्ठादितत्वं ॥
 को वनिनः स्मृतः ॥ इति जीरिः नि धान्यविशिष्टः जी
 लुहोगपरिणिष्टे जीरयप्रामान दिशज्ञात रत्न प्रत्ययेन निष्पन्नः
 वशासेष्टो प्राप्ति विधानात्यन्तत इति सिद्धांतकोमुदी ॥
 ल न्यायातशरणि तथाक जीरिकाचनः पुं मधुरः इति
 त्यनात इति ३ आहृतत्वं ॥ चिकोऽपोषः ॥
 नवाज्ञाप्रदकात् यथा विस्मः जीरिपर्णी स्त्री शालपर्णी इति
 स्तिस्त्रोः नष्टकावाची पौष्ट्य- राजनिर्वेदः ॥
 प्रमावस्या स्तिनोः युकाः जीरिभेदः पुं धान्यविशेषः ।
 हे कृसयोदशी जीरियवपाके विना इति ख्यातः तस्यपायः
 च यतोस्तु अहकालान् - अनुः २ इत्यमरः ॥
 नित्यानाह प्रजातिः । आ जीरिमयः पुं जीरिनिर्मितपुरो
 - मेतेष्ट्रज्वादी नरके मति दाशः जीरिः प्रोशाशेऽस्यनेन
 पयते जीरिपां च कर्तव्येय जीरि शशात्मवत् प्रत्ययेन नि
 वपाके च पापि न तावा ष्यन्नः । इति सिद्धांतकोमुदी
 यो महायज्ञ नि आहं कथं जीरियानिकः पुं कृगथान् ॥
 चन इति मासत्वे ॥ जीनकथान् इति मेदिनी ॥
 तेन यागकार यथा जीरि जीरिअष्टः पुं शालिधान्ये ।
 भिर्यजेत यवे जेत इतिश्रुयते इति राजनिर्वेदः ॥
 तत्रजीरि प्रयो प्रतीत यवया जीरि वि जीरियुक्तसेत्रादि ।
 मान्य परिष्ठा । अयतीतय जीरादिभ्यश्च इत्यनेन जीरिषा
 वाप्रामाण्य कथने । इत्येकार शशादिन् प्रत्ययेन निष्पन्नः ।
 शीतत्वे जीरामो शालिधान्ये इति सिद्धांतकोमुदी ॥
 न कर्म करणवशा यथोक्त व जीरागारे स्त्री धान्यारदं तस्य
 स्वसपत्नो याः तदनुकारियत यायः ऊसलः २ । इति
 यवाना मिवोभूमा जीरी । चिकोऽपोषः ॥
 एता मिव शलपः ॥

ब्रह्म ५३५ ली

ब्रह्म शि संवृति सद्व्योः ॥
मन्त्रे इतिकविकल्पदुमः ॥
रेफपुक्तः शि ब्रह्मति अत्रुरी
तुजोर मन्त्रो मन्त्रे । इति
दुर्गादासः ॥
कस कि वये इति कविकल्प
दुमः रेफपुक्तो दीर्घा । कि
कसयति कसति इति दुर्गा
दासः ॥

ब्रह्म वि ब्रह्मनिर्मितः ब्रह्म
शास्त्रादन् प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
इति सिद्धोक्तोमदी ॥
ब्रह्मेशः वि शास्त्रपानोपपु-
क्तभूम्यादिः इत्यमरः ॥
ली ग गि गी वृत्त्याः इति
कविकल्पदुमः अत्रेष्ट्य तत्तो
योपयः गि विनाति लीनः
लीनिः इति दुर्गादासः ॥

